DILVCIDATIONES IN XII. LIBROS PRIMÆ PHILOSOPHIÆ ARISTOTELIS

F. Matthiæ Aquarij Ord. Præd. Sacræ Theologiæ Magistri & in Almæ Vrbis Gymnasio Ordinarij Professoris

AD

Amplissimum Iulium Antonium Sanctorium S. R. E. Presbyterum Cardinalem Sanctæ Seuerinæ nuncupatum.

ROMAE

CVM PRIVILEGIO ET FACVLTATE SVPERIORVM.

Ex Typographia Bartholomæi Bonfadini, & Titi Diani. M. D. LXXXIIII.

ILLVSTRISSIMO
AC REVERENDISSIMO
D. D. IVLIO ANTONIO SANCTORIO
TITVLI S. BARTHOLOMAEI IN INSVLA
S. R. E. Presbytero Cardinali dignissimo
S. Seuerinæ nuncupato.

SEMPER equidem eorum sententiam magnopere probaui, PRAESVL AMPLISSIME, qui ad mentes nostras veritatis lumine illustrandas, animūq. hominis perficiendum philosophiam satis idoneam existimarunt; illa nanque in primis digna, veraque animi perfectio est, quæ ex humanarum simul, diuinarumque rerum cognitione oritur; reliqua verò omnia caduca esse, ac vana, & quæ nunquam animū nostrum explere valeant, satis superq. cognitum, perspectumque omnibus arbitror. Ipsam autem philosophiam, vtpote rem tam præclaram, atq. diuinam eòusque admirata est, ac venerata omnis antiquitas, vt non apud ipsas modo gentes densissimis idololatriæ tenebris oppressas, Philosophorum plerique in Deorum numerum relati memorentur, vt & de supernarum rerum doctissimo Atlante, & de Hercule, ac Cepheo, & de patre medicinæ Hippocrate, & de illo, qui Apollinis filius habitus est, Platone, cui etiam diuini cognomen tribuerunt, accepimus: sed & nunc apud illos ipsos homines, quorum animis Christianæ Religionis, veræque pietatis lumen illuxit, maximam, diuinamque philosophiæ speciem, atque dignitatem contem-

plantes non diuini quidem (neque enim fas est,) sed maximi tamen honores, & philosophiæ, & philosophis habeantur. Illud autem apud omnes gentes ratum, & communi consensu comprobatum semper fuit, vt & Christianorum, & Ethnicorum Principum ferè nemo veri Principis, aut Regis nomine dignus vnquam sit habitus, qui non aut ipse philosophus, aut maxime studiosus fuerit philosophorum; quandoquidem ipse Macedonum Rex Philippus non tantam Dijs suis gratiam habere se dixit, quòd filium genuisset, quantam quòd ea illum tempestate nasci contigisset, cum philosophorum Princeps Aristoteles, à quo cùm bonis moribus, tùm & literis eum sperabat informandū, in vniuersa Græcia præcipue floreret. Quid hic Philippi filius Alexander, quanto semper amore, quibus quantisq. præconijs, aut honoribus sapientes viros, eorumq. eruditionem est prosecutus? Quid Aegyptiorum Rex Ptolemæus? Quid Magnus Pompeius? Quid Caius Cæsar? & (vt de Augusti, Hadriani, Traiani, Antonini, Iustiniani, Alphonsi Hispanorum, Federici Siculorum Regis, aut eruditione, aut in eruditos homines studio taceam) de Neapolitanorū Rege Alphonso hoc vnum dicā, tanti illum fecisse semper philosophos, & sapientes viros. vt nunquam non eius Regia talibus viris referta fuerit, quos quotidie ferme, aut lectitantes, aut disserentes audiret. Igitur sapientiæ pulchritudinem ab ineunte ætate contemplantem, pariter ac diuinæ philosophiæ summus amor, & studium me totum ad se traxit, sibiq. adeo deuinxit, vt vtranq; ob id philosophandi rationem, ac methodum, & illam quę abditas naturæ causas, & eam quæ diuinas omnino res, Deumque ipsum rerum omniū Opificem speculatur, quàm maximo potuerim studio sim aggressus, cuius etiam suauissimis, atque vberrimis fructibus non meum modo animum, & mentem paui; sed & officij mei ratione ductus celeberrimis in locis, publicisq. Italiæ Academijs florentissimisq. Gymnasijs, maxime verò Neapolitano, Catholici, atque Inuictissimi Hispanorum Regis Philippi munificentia, annuisque stipendijs adductus, meis etiam auditoribus percipiendos, degustandosque proposui, vt & suscepto muneri absq; vlla reprehensione satisfacerem, & expectationi hominum excitatæ conceptæq. de me pro meis viribus responderem. Cum deinde in celeberrimo hoc almæ Vrbis Gymnasio diuinæ ipsius Theologiæ publicè profitendæ, atque explicandæ esset mihi prouincia demandata, atq. etiam vtranque inuicem philosophiam conferrem, animaduerti sanè maximo eas inter se affinitatis vinculo coniunctas, quarum quidem illa ea de Deo persequitur, quæ humana ipsa ratio per se potest consequi; hæc verò priscis illis philosophis ignota diuino illu-

strata

ſtrata lumine non mediocriter coruſcat, ac refulget, nihilque aliud, quàm quòd vel Deus ipſe ſit, vel à Deo profectum, vel ad eundem ipſum Deum referatur, ediſſerit; neutram tamen illarum omittendam cenſuit D. Apoſtolus Paulus. nam de illa quidem ad Roman. ſcribens ſic ait. Quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt illis: non enim gratuito Dei munere; ſed ſolo naturæ lumine Deus ab illis eſt cognitus. De hac autem Chriſtiana Theologia ad Corinth. Nobis, ait, reuelauit Deus per ſpiritum ſuũ illa, quæ nemo principum huius ſeculi, hoc eſt philoſophorum, nouit, vt ex illa nimirum ad hanc, veluti ab imperfectioribus ad perfecta, quendam quaſi gradum faciamus. Vnde & præclara illa eiuſdem Doctoris gentium ſententia: Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Et quoniam tum in ea, quæ humanitus inuenta, tum etiam in illa, quæ diuinitus eſt inſpirata doctrina, S. Thomam inter Sanctos doctiſſimum, & inter doctos ſanctiſſimum ſum ſecutus, meos omnes neruos eò maximè intendi, ne eius vllum dictum, aut ſententia Chryſippeis quorundam cauillatiunculis aliò, quàm ipſe ſpectauerit, detorqueretur: quod equidem meum vetus inſtitutum; etſi in omnibus, quæ hactenus ſcripſi, præcipuè tamen in hiſce noſtris Ariſtotelicorum diuinorum dilucidationibus pro virili mea accuratiſſimis, quàm diligentiſſime potui, ſeruaui: quarum quidem, cum & in ſcholijs noſtris in octo libros phyſicorum, & in tres de anima, quæ iamdiu in hominum manibus verſantur, non ſemel meminerim; inde factum eſt, vt amicis diſcipuliſque meis quamplurimis efflagitantibus, in lucem eas prodire ſinerem quamuis an id quod rogabant facere deberem, diu multumque dubitauerim; non ꝙ eorum cuipiam aut hortanti, aut rogãti deeſſe poſſem; cum & iuſta peterent, & optarent vtilia; ſed quia vererer, ne in eorum reprehenſionem inciderem, qui hæc aliter, quàm à me dicta eſſent, interpretarentur, eoq́ue referrent labores meos, quò referri minimè velim; vicit tamen officium voluntatem, expulit amicorum ſtudium timorem, & incenſa quędam alios iuuandi cupiditas me in id compulit. Has ipſas autem, quæcunque illæ ſint, dilucidationes meas (Cardinalis ampliſſime & Mœcenas munificentiſſime) Nominis tui radijs fulgere, tuæque Auctoritatis robore defendi, ac ſuſtentari volui, qui huius quã profiteor ſcientiæ aduerſus importunam debacchantium inſaniam acerrimus ſemper defenſor, atq; in Hæreticos homines, & impiè de Religione ſentientes ſummus, vigilantiſſimuſque iudex & ſis, & fueris; quique etiam cum Alphonſo Neapolitanorum Rege præter patriam & ſingularem ſapientiam, illud inſuper habes commune, vt doctiſſi-

mis ſemper viris vndequaque ſtipatus videare, quibus aula, opeſq. tuæ non minus profectò pateant, quàm tibi. Ipſe igitur, qui nullis meis meritis, ſed tua tantum munificentia in familiam, & clientelam tuam ſum adſcriptus, exiguum hoc munuſculum tibi ſupplex offero, amoris erga te mei, & perpetuæ obſeruantiæ pignus, quod ſi fortè cuipiam nimis paruum ac perexiguum, teque minus dignum videatur, reuocet quæſo ſibi in mentem Artaxerxem Perſarum Regem, cui cum aliquando obequitanti pauper quidam inopinatò occurriſſet, nihilque quod tanto Principi offerret, haberet, ambabus manibus è vicino amne hauſtam aquam obtuliſſe dicitur, quam alacri animo, benigniſſimoq. vultu ille ſuſcepiſſe commemoratur, non ſanè ignorans pauca & exigua quęque munera, ex grati tamen animi ſignificatione profecta, cuiq; vel priuato homini, vel maximo Principi grata & iucunda eſſe debere. quo quidem exemplo ipſe etiam incitatus, qui tibi mea omnia debeo, hoc ipſum, quicquid eſſet muneris, tibi offerre non dubitaui. Suſcipe igitur, Illuſtriſſime Princeps, ea humanitate, qua me meamq. matrē, Dominicanam ſcilicet Religionem, amplecti conſueuiſti; quod etſi pro tua benignitate libenti animo te ſuſcepturum ſperem, ita tamen peto, vt maiori ardentiorique ſtudio petere nihil poſſim. Vale.

Illuſtriſsimæ, ac Reuerendiſsimæ Dominationis veſtræ

Deditiſſimus ſeruus

Fr. Matthias Aquarius Ord. Præd.

REVERENDISS. PATRI F. PAVLO CONSTABILI FERRARIENSI

SACRI PALATII MAGISTRO Ordinis Prædicatorum.

ANTONIVS CICCARELLVS FVLGINAS Artium, ac Sacræ Theologiæ Doctor. S. P. D.

IMPOSVISTI mihi (vir singulari humanitate, & doctrina perpolitissime) vt Magistri Matthiae Aquarij in libros Aristotelis diuinorũ diuinas Dilucidationes accuratè legerem; & si quid in eis reperirem, quod vel aliqua ex parte pias aures offendere, vel doctiorum hominum animos perturbare posse arbitrarer, id tibi ingenuè, liberèq; significarem. Caepi equidem hasce disputationes magna cũ auiditate, studioq; reuoluere; quas maiore profectò cum voluptate, maximoq; fructu perlegi. Et vt nõ fictè, & fallaciter, sed verè, atque ex animo loquar, nihil ego quidem prorsus deprehendi, quod aut catholico lectori stomachũ facere debeat, aut doctis viris satisfacere nõ poßit: Quinimo mihi visum est videre quendam philosophiae feracem, atq; vberem campum his disputationibus aptißimè humanis oculis fuiße subiectum. Sunt enim nonnullae quæstiones, quibus naturae arcana aperiuntur: sunt aliae quibus diuinarum rerũ mysteria panduntur: has autem omnes philosophici agri tanquã arbores vetustas appellauit. Non desunt disceptationes, quibus de hominũ vita, atque moribus praeclare disseritur, quas fructibus, qui ex arboribus percipiuntur, similes eße dicas; nã

ſicuti arbores ſunt gratia fructuum, ita omnis noſtra cognitio illuc in primis ſpectat, vt bonis moribus humanus animus excolatur. Inuenies praeterea plurima, quibus de his, quae ad differendi artem pertinent, ſubtiliter diſputatur; quae ſepi & maceriae meritò comparantur: quandoquidem vt maceries fructus, plantaſque agri, ne fures ſurripiant, aſſeruat; ſic ratiocinandi facultas praeſidium munitiſsimum eſt, ne ſophiſtae falſis, fictiſque argumentis philoſophiae campum irrumpant, nec non auſu temerario ſingula proſternant. Illud autẽ, quod ad logicam attinet, tu Reuerendiſsime Pater dicebas (cum quondam, vt fit, animi gratia varias res inter nos commentaremur) Simplicium virum quidem in omni philoſophia non ſimplicem, ſed admodum callidum, atque verſutum, felicius expreſsiſſe. Cum dicere. Demonſtrationem, quae totius logices ſpiritus, atque vis eſt, eundem humanae menti vſum praeſtare, quẽ corpori domus ipſa praeſtat: ſicuti enim iſta ab imbriũ, & ventorum furoribus corpora tuetur, ſic illa animos noſtros à falſo, & malo magnopere defendit. Sed ad Aquarium redeo, qui haec omnia ita egregie, atque adeo perfecto ordine diſpoſuit, vt ſine vlla dubitatione ſperari poſsit doctos homines non ſolum ea probaturos, verum etiam admiraturos, omneſq; ex eorũ lectione vberrimos, & quàm ſuauiſsimos fructus percepturos. Sunt iſta quidem vel magna, vel potius maxima, atque ſumma, ſed quae à ſumma doctrina, maximoque Aquarij ingenio, magnoque labore fuerant expectanda. Vale. Romae ex domo V. Idus Ianuarij M. D. LXXX.

NOS Frater Sixtus Fabri Lucenſis ſacrę Theologiæ profeſſor, ac totius ordinis Prædicatorum humilis Generalis magiſter, & ſeruus. Nihil eſt, quod maiori nos in Domino lætitia afficere poſſit, quàm cum Fratres & comprofeſſores noſtros iuxta talentum ab ipſo Deo traditum in vinea Domini laborare perſpicimus, & id muneris verbo, & exemplo præſtare, quod inſtitutum noſtrum requirit, & nomen ipſum declarat. Hinc eis, qui nedum verbo pręſentes inſtruendo, ſed & poſteris doctrinæ ſuę monumenta relinquendo, Chriſtianæ quidem Reipublicæ plurimum vtilitatis, noſtro vero Ordini multum ornamenti afferre poſſunt, quæ noſtrarum ſunt partium libentiſſime impartimur, in id incumbentes, vt laborum ſuorum fructus, & vigiliarum lucubrationes ad communem omnium vtilitatem in lucem edantur, quemadmodum tenore præſentium noſtri auctoritate officij tibi Reuerendo Patri Magiſtro in almo Vrbis Gymnaſio ſacrę theologiæ publico lectori, ac illuſtriſſimi, & Reuerendiſſimi Cardinalis Sãctæ Seuerinę Theologo Fratri Matthiæ Aquario noſtræ Prouinciæ Regni (cuius ſingularẽ eruditionem, & inſignem doctrinam iampridem perſpectam habemus & cognitam) concedimus, quinimo in meritum ſanctæ obedientię ſub formali præcepto mandamus, vt præclariſſimas Dilucidationes tuas in metaphyſicam typis ac prælo quàm primum committas: Id quidem eo ardentius facimus, quòd ſcimus te iamdudum ea omnia feciſſe, quæ Sacroſancta Tridentina ſynodus de editione libro. ſeſſ. 4. facienda ſanctiſſime mãdat. Hæc autem te egiſſe, tum ex aliis, tum ex quadam luculenta epìſtola Antonii Ciccharelli Theologi Fulginatis ad felic. recordat. Reuerẽdiſſimum Patrem Paulum Conſtabilem olim Magiſtrum Sacri Palatij, & totius Dominicanæ Religionis Generalem, ac prędeceſſorem noſtrum; clariſſime nouimus. Cito igitur ſicuti præcipimus, facies in nomine Patris, & Fili, & Spiritus ſancti. Amen.

Non obſtantibus in contrarium quibuſcunque, In quorum fidem his noſtro ſigillo munitis propria manu ſubſcripſimus. Datum Romæ die 6. Octobris M. D. LXXXIII.

F. Sixtus Fabri Lucenſis qui ſupra manu propria
Aſſumptionis noſtræ anno primo.

F. Io. Baptiſta Lancius Regien. magiſter
Prouincialis Terræ ſanctæ.

DILV-

DILVCIDATIONES QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Dilucidationes in primum librum Metaphysicæ.

Dilucidationes in secundum librum.

Dilucidationes in tertium librum.

Dilu-

Dilucidationes in quartum librum.

Dilucidationes in quintum librum.

Dilucidationes in sextum librum.

Dilucidationes in septimum librum.

13 Vtrum

Dilucidationes in octauum librum.

Dilucidationes in nonum librum.

Dilucidationes in decimum librum.

Dilucidatio vnica in vndecimum librum.

Dilucidationes in duodecimum librum.

PRAE-

DILVCIDATIONES IN XII. LIB. PRIMAE PHILOSOPHIAE ARIST.

F. MATTHIAE GIBONIS AQVARII ORD. PRAED. S. Theologię Magistri, & in almæ Vrbis Gymnasio professoris.

PRAEFATIO.

QVanquam contrariæ sępe inter se sententiæ amicorum esse solent, non tamen fit, vt eorum animi adinuicem dissentiant, sed idẽ amicitiæ uinculum, ac societas maxime retineatur. Nemo enim est qui non videat veritatẽ ipsam amicis omnibus præponendam esse. Quamobrẽ de moribus Arist. dixit, cum aduersus Platonẽ præceptorẽ disputaret, pro veritatis patrocinio, propria etiã impugnanda esse, & quòd veritas cæteris omnibus pręferenda sit. Ego igitur cum in publico Neapolitano Gymnasio libros primæ philosophiæ Arist. olim interpretandos susceperim, illud vnum semper ante oculos habui, vt veritatem indagarem: quòd si inter legendum scriptores aliquos licet grauissimos confutare visus sum, id non inanis glorię cupiditate, nec alios corrigendi, aut eis contradicendi studio feci; sed maximo veritatis amore ductus, quam inquirere suauissimum est. Nec forte hãc prouinciam aggressus essem, licet honestissimam, nisi complures doctissimi viri, mihi occasionem præbuissent, qui nihil dixisse videntur, nisi S. Thomam carpserint. Id igitur fuit meum institutum, hæc mens, hic animus, veritatẽ ipsam inquirere, & S. Thom. summum veritatis amatorem ab Aduersariorum calumniis pro viribus defendere: propterea non textuum expositionem, sed controuersias doctorum iuxta eius principia dilucidãdo prosecutus sum: quod si dum eorum dicta infringo, cuipiam videbor à vero recessisse modo, veritati consonas rationes afferat, libentissime quiescam. Nec me latet quàmplurimos doctissimos viros inter Thomistas insignes tam subtiliter & copiose hac de re disseruisse, vt hi, quos suscepimus labores, superuacanei videãtur: verùm quia post hos non defuerunt quàm plurimi Recentiores, qui nouos conatus in S. Thom. fecerunt: & quia hoc esse solet lectorum munus, vt falsis aliorũ sententiis explosis, atque reiectis, veritatem exponant, tùm quia hęc est veritatis natura, atque conditio, vt à quouis prędicari debeat, muneris mei partes esse existimaui, horum sẽtẽtias reiicere, & veritatem indagare. His igitur de causis in hanc palęstram descendere ausus sum, vtq. promissis starem, siquidẽ hoc opus fueram pollicitus in Francisci Ferrariensis annotationibus meis, & quia id ipsum multi efflagitabant. Quamobrẽ cum cõmuni vtilitati cõsulamus, hos labores nostros, etsi non insignes, animi saltẽ, quo prodesse cupimus, propẽsionẽ accipite.

PRAE-

PRAELECTIO.

SI Diuinam scientiā traditurus Aristoteles id sibi initium sumendum censuit, omnes homines sciendi cupiditate teneri, non inepte facturus videbor, si lectionum, explanationumq; mearum, quas in eam allaturus sum, principiū non aliunde deduxero. Monet enim me sedes hæc Peripateticorum plenissima. Monet antiqua consuetudo, atque à priscis huius celeberrimæ Academiæ moderatoribus optime ac sapienter sancita lex, longoq; vsu recepta, vt qui in ea ad alicuius facultatis publicum munus fuissent electi, eam in primis facultatem celebrarent oratione, quam maxime profiterentur, & iuuentutis animos ad eandem toto pectore inflammarent. Quod ante quam faciam, aut pro more florentissimam hanc sedem celebrem, facile patior veniam mihi dari, si argumenti magnitudini, si augustissimo huic loco, si vestræ de me expectationi conceptę, si denique desiderio meo non plane satisfecero. Arduum siquidem est ac perdifficile apud eos dicere, qui peripateticis institutis assueti nihil nisi ex Arist. fontibus volunt hauriri. Conabor tamen patientia vestra ac humanitate fretus in primis scientiam, hanc tum ipsius Auctorem commendare. Quæcunque natura constant proprijs quibusdam muneribus prædita esse cernimus, in quæ sua sponte ferantur. Cœlum perpetua reuolutione agitatum orbicularem formam initioque fineque carentem sortitum est, ne vi aliqua agi, sed sua sponte circumuolui perpetuo possit. In his vero inferioribus partes illæ tenuiores, quasi cælestis naturæ vicinia gaudentes ad summa feruntur. Et crassiores superioribus relictis locis ad imas debitas sibi huius vniuersitatis partes suo impetu, nullaq; vi coactę delabuntur. Quod vt in singulis quibusq; naturis facile est animaduertere, ita longius prosequi difficillimum, & à re nostra penitus alienum. Ita igitur hominem ad scientias natum intelligimus, vt naturarum omnium vires cōplexus, nihil sit, cuius ille sciendi auiditate non capiatur. Idcirco enim sagax natura omnia, quæ in singulis rerum generibus uage varieque disperserat, in vnum hominem collegit, vt sensibus externis internisq; cognoscendi viribus prǫditus non modo prǫsentia cognosceret, sed prǫteritorum esset memor, ac futura etiam quoquo modo prǫuideret. Non absurda igitur videri debuit antiquissima veterum opinio, licet præter communem omnium sententiā haberetur, asserentium, humanum animū omnia esse, quod etiam aliquando exposuit Aristot. cum ipsum affirmauerit omnium formas excipere, atque cognoscere. Quid igitur miramur, si nos ipsi tanta auiditate in rerum tum humanarum, tū diuinarum cognitionem rapiamur, tantisq; voluptatibus oblectamur, dum rerum naturalium causas inuestigamus, aut hanc sagacis naturę artem, cum ad hoc vnum à natura facti simus, ac formati? Sunt autē multa quę in natura admiremur, sed artificis prǫsertim artē, quę singulis in partibus relucet. Vnde extitit Heracliti dictum, qui cum forte ad pistorem diuertisset, quò alij accedere loci humilitate non audebant, iussit eos alacriter ingredi, asserens & quidem eo in loco Deum esse immortalem; si igitur in rebus omnibus iucundissima quædam contemplatio est, cum ad supremam illam, diuinamq; rerum omnium causam peruenerimus, quantis cumulabimur voluptatibus? tunc primum sapientis nomen adipiscemur, tunc finē, quem nobis natura perscripsit quoquomodo attingemus, tūc quasi diuinis mentibus aggregatus animus rebus mortalibus abiectis felicissimus erit. Vnde Poeta ille cecinit.

Primo de partibus animal. Cap. 5.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.
Atque metas omnes & inexorabile fatum
Subiecit pedibus, strepitumque Acherontis auari.

Meministis præterea viri doctissimi Anaxagorę sententiam, qui cum omnia simul diceret commixta fuisse, vnum tamen intellectū ab omnibus segregauit, qui cuncta distingueret. Quæ uis non triformis, sed vna omnino atque suprema infima peruagatur, profunda terrarum penetrat, vastissima maria lustrat, immensosq; cœli orbes metitur, atque contemplatur.

Defectus solis varios, lunæque labores,
Vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescunt,
Obijcibus ruptis; rursusque in se ipsa residant.
Quid tantum Oceano properent se condere soles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.

Cur enim mihi vti non liceat Poetæ præstantissimi, atque doctissimi versibus? Itaque sapiens cœlestium orbium motiones, atque hanc vniuersitatem quasi mortalis vnus moderari ac regere videbitur, immo vero diuinarū mentium socius factus earum videbitur felicitatem imitari, non amplius

sensibus

sensibus his rebus detentus, sed totus in diuinis infixus, quæ sui gratia sunt. Propterea id nobis mortalibus Deos immortales inuidere posse, scripsit Simonides, quia à rerũ mortalium cõditione tria illa recedere videbantur, felicitas, libertas, rerumque potestas, quæ secum quasi comites ducit sapientia. Quę quidem vt diu fuerat à philosophis desiderata, ita ab uno Arist. explicata est. Hic vnus visus est naturę indagator, nec solum philosophus, idest sapientiæ studiosus, sed vere sapiens, primusq; inter philosophos existimatur. Qui vero ante ipsum fuere, studiosi quidẽ sapiẽtię dici possunt, nõ tamen vere sapientes. Testãtur Platonis species, Pythagoręorũ numeri, Anaxagoræ mixtio, Democriti inane & indiuidua corpora, Et fictæ illæ Epicuri in infinito descensu athomorũ declinationes. Verum quid immoror in horum philosophorum erroribus numerandis: cum illi non secus ac milites minime exercitati fuerint, qui si premãtur ab hostibus nõ arte, sed casu se tuentur, ignari rationis sciendi, quam vnus Arist. potuit non modo veteres, sed posteros docuisse.

Quo loco latissimus mihi sese aperit dicendi campus, vt quoniam de sapientia dixi, de eiusdem auctore vberius dicam. Sed quis est qui id assequi possit? Quis explicet quantum ille de studiosis philosophię benemeritus sit? sed placet pauca quędam instar apum, quæ floribus insidentes, summa degustare solent, pro temporum angustijs delibare. Nullum igitur literarum genus est, quod non excoluerit diuinum illud ingenium Arist. Scripsit enim in primis de Poetica, versusq; plurimos cecinit, qui temporum iniuria perierunt. Scripsit de Rhetorica, quam tunc primum nascentem, nec dum formatam inuenit, nihil enim adhuc de ea traditũ fuerat arte. Nihil de inuentione enthymematum scriptum fuerat, sed solum exigua quædam pars de mouendis affectibus, natura magis quàm arte obseruata. Arist. vero ita de eius singulis partibus disseruit, vt merito tunc primum artis nomen habere cęperit. Cui quidem posteri quanquam eloquentissimi, exiguum sane quid addere potuerunt. Marcus Tullius maximus dicendi artifex, cum longo dicendi vsu ac diligenti obseruatione nonnulla in eã artem collegisset, non aliunde commendari magis posse iudicauit, quàm si se Aristotelica pigmenta penitus consumpsisse affirmaret. Et ad Trebatium scribens genus dicendi Arist. maxime commendauit, putauitq; eos vehementer arguendos esse, qui eius dicendi incredibili suauitate, & copia non allicerentur.

Sed ne plura de hac facultate dicam reuocat me, & quasi arguit nostræ speculationis institutum, ad quam maxime dialectica facit. Quamuis enim benedicendi vis omnibus disciplinis necessaria sit, & ab Arist. dialecticę ęquipollens, à Cicerone autem altera ex parte correspõdens appelletur, quia communia quædam sectatur, longe tamen ad philosophiæ ac sapientiæ studium facit ipsa dialectica. Hæc enim est bipartita, cuius altera pars ad topicam, idest inuentiuam, & in vtranque partẽ disputatricẽ, altera vero dicitur proprie logica, siue analytica, quæ tota versatur in sciẽdi ratione, ex qua vniuersa pendet philosophia. Docet enim quę ratiocinatio vera sit, quæ falsa, & vtriusque differentias, principia & causas, atque Arist. vtranque ita tractauit, vt nihil siue ad inueniendi, siue ad iudicandi artem necessarium desiderari possit. Et vtriusque inuentio Aristoteli tribuenda est, & absolutio, cuius vsque ad ea tempora nihil ante fuerat traditum, nisi quidam sermones, vt qui eũ secuti nõ sunt, & ab eius uestigijs recesserunt, nihil nisi tenebras attulerint, quod cũ ipse animaduertisset modeste sane de se locutus dixit, maximas ob id gratias à posteris sibi deberi. Videbat enim se arma parasse, quibus studiosi philosophię veterum errores penitus tollerent, superatisq; difficultatibus gloriosissimũ agerent de scientijs triumphum. Ac qui artem docuit, potuit etiam, vt mens illa Anaxagorę, in sua genera partiri rerum scientiam vniuersam. Itaque numquam sic dissimilis, maxima grauitate et copia disputat de moribus, de virtutibus, de ciuitatibus, familijsq; regendis. Quę omnia vt vniuerso orbi terrarum gratissima sunt, ita maxime necessaria iudicantur, cum ijs humana omnis ciuilisq; vita regatur, & gubernetur.

Verum hac parte relicta, ne longior sim quàm oportet, ad alterã veniã, quæ de natura est, omnia enim naturę arcana, quę in eius sinu abdita latebant, ita explicauit, vt mirum sit quibus oculis ea videre potuerit, & quibus viribus quasi Athlante maior tantam rerum molem versare. Non igitur immerito sapiens omnibus dominari dicebatur. Ille vero in tanta rerum multitudine & varietate, quo ordine, qua methodo, quo procedendi modo vsus est? Nihil ille temere, nihil sine ratione asserit, omnia in certa genera distinguens, quę motioni obnoxia sunt ab immobilibus segregans, illa quidem naturalia vocans, quod natura motus principium sit eius in quo est, alia diuina, priora ad physicam trãsferens, posteriora ad diuinam philosophiam traducens. Iure igitur optimo prius de naturalibus vt notioribus egit, vt his quasi quibusdam gradibus ad diuina animus ascenderet, quę metaphysica inscripta sunt, quòd naturalem scientiam consequerentur.

Multa quidem & longe maiora mihi dicenda supersunt, vt vos ipsi videtis viri sapientissimi, sed quid ego singula prosequor, qui possim tanti viri laudes his temporum angustijs concludere? Nam si Herculis laudes celebraturo, Lacedæmonios respondisse legitur neminem fuisse, qui de Hercule bene sen-

ne sen-

ne sentire negaret,& qui non eum coleret.id mihi quoq; Aristotelē celebranti responderi posse arbitror:attamen pauca quędam de eo prætermittenda non esse duxi. Fuit igitur natione Græcus & non modo singulare decus Græciæ, sed eximium orbis terrarum ornamentum, patria Stagirita, quod oppidum cæteroquin persc obscurum, & ignobile, & pene dirutum, ac euersum, Alexander Magnus Aristoteli gratificaturus instaurari & ornari iussit;& hoc pp eximiā eius doctrinā, quæ est proprior veritati,& ab errorū sordibus purior,atq; remotior, vberior,ornatior,neruosior, quæ per multos annos olim iacuit inculta,& deserta,vel iniuria temporum, vel hominum negligentia: sed cum primum splendor eius mortalibus effulsit,rapuit ad se omnium animos, studiaque conuertit,& ita exculta & illustrata est commentarijs multorum, qui ad explanandum Arist. maxima ingenia, summa studia; acerrima iudicia,multarumque rerum copiam & scientiam attulerunt, vt reiectis alijs philosophis, vnus iamdiu floreat & regnet Arist. vnus cunctis pene hominibus sit in honore & delitiis, vnum deniq; hunc ceu ducem,et auctorem sequantur quicunq; se ad philosophię,bonarumq; artiū studia dediderūt. Verum hæc pauca mihi dicenda videbantur de Arist. vt inde lectionum mearum,& initia,& ornamenta sumerentur. Hortabatur etiam me huius ciuitatis nobilissimæ institutum,quę philosophię studiosis tanti viri monumenta publice legi voluit, idque antiquo more firmauit,vt aliqua oratio haberetur, qua adolescentes magis ad philosophiæ studia accenderentur; & instruerentur,atq; studiorum cursu ad hanc dignissimam sapientię nomine philosophiam peruenire possent, quę scientiarum perfectissima est, & subtilissimis plena difficultatibus. Quod si inanis gloriæ cupidi tot adeunt pericula, tot substinent dolores, vt è bello victoriā, aut coronam reportent, vobis qui rerum subtilissimarum contemplationi operam nauatis, quot labores essent suscipiendi? non vt inanem gloriam, sed vt philosophiam omnium bonorum matrem adipiscamini: vestra certe gloria firma,ac perpetua futura est, qui rerum altissimarum cognitionem quęritis.

Huius amore allecti plurimi,maximam operam nauarunt, partim in expositione verborum, partim in disputationibus occupati. Sed eorum qui extant ex Græcis maximum illum Peripateticum habemus Alexandrum Aphrodisæum,à quo olim Alexandræi vocabantur, qui Aristotel. doctrinā profiterentur, quòd hic vnus videretur verborum Arist. sensum tenuisse. Sunt tamen qui negēt hęc, quæ in hos libros extant, cōmentaria illius esse,quòd Alexandro respondere aliquādo non videātur. Ex Arabicis autem clarissimum illum Auerroem Commentatoris nomen suis temporibus non immerito adeptum, à quo Auerroistæ nuncupati, qui tunc Arist. eruditionem sectarentur; cui ex latinis Magni nominis succedit Albertus ille Alemanus,qui suo ingenio & doctrinę copia vniuersam philosophiam ditasse visus est. Quem insequitur S.Thom.omnibus proponendus, Expositoris nomen meritò consecutus, vir de Philosophiæ studiosis optime meritus, qui suis expositionibus nullam non illustrauit philosophiæ partem: tanta enim suę doctrinę facilitate, clarissimoq; ingenio lucem attulit Aristotelicis libris, alioquin apud Latinos eo tēpore obscurissimis, vt doctissimus ille Picus suspiciens Virum,ac admiratus, affirmandum non dubitauerit,vnum Thomam Aquinatem fecisse, vt Aristot. qui tunc apud latinos,aut mutus, aut ignotę lingue videbatur, vocem clarissimam in scholis emitteret, ac ita loqueretur vt intelligi posset. Adest & doctissimus Egidius Romanus fundatissimus,ac præclarissimus doctor Bituricensis Archiepiscopus, & S.Thomæ discipulus, cuius in multas philosophiæ partes numquam satis laudati,& in hanc quidem non contemnēdi extant labores. Nuper etiam exiuit in lucem quędam dilucidissima expositio huius diuinę sapiētię Alexandro Alensi falsò attributa,cū eius legitimus Auctor fuerit Alexāder de Alexandria Frā-
XII. Huius Diluc. septima. ciscanus,qui post S.Thomam multos annos floruisse commemoratur, vt inferius & rationibus probabimus, & auctoritate ostendemus. Est quoque Ioannes Scotus non prætermittendus vir acie ingenij insignis & notissimus, qui ob genus disputandi acutum & subtile, inter huius scientię diuinę professores visus est nonnullis aliquando palmam tulisse. Sic & probatissimus ille Doctor Ioannes Bachonus Auerroistarum princeps,& Carmelitarum ordinis decus, cuius labores in his metaphysicis libris prælo adhuc non sunt mandati, sed manuscripti seruantur. Sunt & posteriores non indocti,nec ignobiles viri, vt Ioannes de Ianduno, Augustinus Suessanus, Dominicus de Flandria, & vtriusque linguæ doctissimus Petrus Fonseca Societatis IESV, & multi alij, quos prosequi longius difficile esset,in quibus semper aliquid desideratur. Ego autē (vt verū fatear,& de me aliquid dicam) nullius addictus iuraui in verba Magistri: vnus tamen nobis Magister erit Aristoteles, ex cuius doctrina quęstiones,difficultates,& cōtrouersias tractabimus,soluemus,& determinabimus: alijs autem vt huius magistri discipulis & sectatoribus vtemur, quibus tantum nos assentiemus, quantum ipsi in philosophiæ negotio, & à philosopho magistro philosophorum Arist. non dissentient. Faueat igitur cęptis ille, qui veram sapientiam docere, & veram felicitatem elargiri potest D. N. Iesus Christus, idemq;, quoniam ego non possum tanto vestro beneficio respondere, quod in votis est vestris, impertiatur. Dixi.

DILVCIDATIO PRIMA,

In primum Librum Metaphyſicæ.

AN ENS INQVANTVM ENS ſit ſubiectum huius ſcientiæ?

C QVI DE PRIMA philoſophia ſubtiliter diſputare ſolent, poſt eo-
rum prologum, in quo S.Tho. carpunt de illa triplici demonſtra-
tione adducta, qua à priori & theologicè probat omnes homines
natura ſcire deſiderare, mouent quęſitum de ſubiecto, & poſtquam
introduxerunt nobilitatem ipſius metaphyſ. quantum ad ea, quę
amplectitur: quia de omnibus ſermonem facit; iuxta illud dictum
Ariſt. in prologo: Sapientis eſt omnia ſcire: quantum etiam ad in-
fluxum, quem in omnibus ſcientijs habet; ipſa enim probat princi
pia omnium ſcientiarũ; vt docet Ariſt. 4. huius: quantum etiam ad Tex.10.
efficaciam, quia ſine aliqua deceptione, & veraciter de omnibus in-
quirit, diſtinguendo terminos, quibus vtuntur omnes ſcientię, vt patet ex eodem Ariſt. 5.Me Per totum.
taphy.& quantum ad eminentiam, quia ipſa eſt princeps & regina ſcientiarũ omnium, cum
ſit maxime intellectualis, & vt habet philoſophus 1.polytic. homines, qui ſunt robuſti corpo Cap.3.
re, & intellectu deficiẽtes ſunt naturaliter ſerui; intellectu vero vigentes ſunt naturaliter re-
ctores & domini aliorum: propterea inquiunt, quòd metaph. eſt perfectior, ſublimior, & iu-
cundior omnibus alijs ſcientijs, cum ducat intellectum hominis ad quidditates primarũ cau-
ſarum cognoſcendas: mouent etiã quęſitum; num ens ſimpliciter ſumptum, quod eſt commu
ne Deo & creaturis ſit ſcientię metaphyſi. ſubiectum primum primitate adęquationis? & re-
D ſpondendo tres conglutinant articulos. In primo declarant titulũ quęſiti declarando tres ter-
minos, quorum primus eſt ly ſimpliciter: ſecundus ly commune Deo & creaturis: tertius ly
primum primitate adęquationis. Contra quos ſic arguo; primo, quia ſunt diminuti, cum non Reprehendũ
declarent omnes terminos poſitos in quęſtione, & tenentur de neceſsitate illi, qui clariſsime tur qui dimi
profitentur ſe loqui in quęſito, vt ipſi pręſumũt, nam ponunt etiam in titulo ly ens, & ly ſcien nute loquun
tiam metaphyſicã, & ly ſubiectũ, & nullam de iſtis terminis mentionem faciunt. Secũdo, male tur.
etiam declararunt omnes tres terminos ab ipſis aſſumptos, vt patet ex hoc aduerbio ſimplici-
ter: quod, cum multipliciter capi poſsit, non diſtinxerunt quibus modis capiatur, quod erat
faciendum: propterea Ariſt. 2. lib. top. dixit, ipſum ſumi vno modo, prout diſtinguitur contra Simpliciter
per accidens, aſſerens, ſimpliciter dico, quod ſine addito dico, & ſic demonſtratio quia, eſt de- multifariam
monſtratio ſimpliciter, cum non ſit demonſtratio per accidens. Secundo modo capitur ly ſim- dicitur.
pliciter, quod idem eſt, quod perfectiſsime in ſuperlatiuo gradu, & ſic tantum demonſtratio Cap.3.
propter quid, dicitur demonſtratio ſimpliciter, quia facit ſcire perfectiſsimo modo, demon-
ſtratio quia, non facit ſcire ſimpliciter ideſt perfectiſsime. Tertio modo capitur ſimpliciter,
prout idem eſt, quod abſolute, quomodo dicimus hominem eſſe perfectiorẽ leone, ideſt ſim-
pliciter & abſolute, quia quantum ad aliquid leo eſt perfectior homine, puta quantum ad for-

titudinem. Quarto modo capitur ly simpliciter, prout idem est, quod pluribus modis, vt dixit Porphy. in prędicab. Genus & species non videntur simpliciter dici, quia vtrumque pluribus modis dicitur. Quinto capitur ly simpliciter, quod idem est, quod non contracte, vt dicitur in lib. prio. syllogismus simpliciter dictus, idest non contractus ad aliquam materiam, puta necessariam vel probabilem aut sophysticam, sed abstractus ab omnibus huiusmodi materijs; & hoc modo capitur in pręsenti disputatione ens simpliciter, idest ens abstractū ab omnibus naturis num. sit subiectum in metaphysica? Defecerunt in explicatione istius termini, sicut etiam in explicatione secundi termini quantum ad duo. primum, quia ponunt, ꝙ ens commune Deo & creaturis intelligendum est esse adæquatum subiectum, & tamen derelinquunt ens rationis & ens per accidens, de quibus etiam Arist. tractat 6. metaphy. Et licet aliquis dicere possit, quòd Arist. excludit hæc à consideratione sua. Ad hanc dubitationem respondet S. Th. in principio huius sexti; quòd licet excludat à principali consideratione, nō tamen à secundaria consideratione; & ideo ly commune non debet intelligi tantum prout est commune Deo & creaturis, sed prout est commune etiam enti reali & enti rationis, enti per se & enti per accidens; quod tamen non dixerunt, iccirco errarunt. Defecerunt etiam quoad secundum, quia ponunt ens prima diuisione diuidi per ens finitum & ens infinitum; & ens finitum postea diuidi secunda diuisione per decem prædicamenta. Hanc eandem opinionē ponit quidam alius Doctor in prima sua quæstione sub alijs terminis, quòd ens prima diuisione diuiditur per quantum & non quantum, & per quantum intelligit quantitatem virtutis & non molis. Hæc positio est contra S. Tho. 1. p. summæ suæ, vbi ponit primam diuisionem entis esse per vnum & multa; quia illud, quod primo cadit in intellectu, est ens, vt docet Auicen. in sua metaphysi. secundo cadit in intellectu, quòd hoc ens non est illud, & sic apprehendimus diuisionem. tertio in intellectu cadit ipsum vnum. quarto apprehendimus multitudinem, & sic prima diuisio est per vnum & multa. Et quòd hæc sit rei veritas, probo supponendo vnum dictum commune, quòd modo non loquimur de prima diuisione adæquationis, quia hæc poterit esse per actum & potentiam; per substantiam & accidens; & per quantum & non quantum; siue finitum & infinitum: sed loquimur quæ diuisio sit prima & essentialior enti. Hoc stante arguo quadrupliciter. primo ex parte infiniti. secundo ex parte finiti. tertio ex parte vnius. quarto ex parte continentis. Ex parte infiniti arguo, supponendo vnum dictum istorum, quòd infinitas est modus intrinsecus, & distinguitur ex natura rei ab ipso ente: nunc sic, quod distinguitur ex natura rei ab ente est posterius ipso ente; sed infinitas distinguitur ex natura rei tamquàm modus quidam ab ipso ente: ergo infinitas est posterior ente: nunc sic, in illo priori ens vel est diuisum vel indiuisum; quidquid dicatur sequitur prius esse vnum & multa, quàm finitum & infinitum: ergo &c. & hoc argumentū est validissimum. Nec valet responsio cuiusdam, quòd infinitum distinguitur negatiue ab ente, non autem positiue: nam quomodocumque distinguatur semper concludit argumentum ens esse vnum aut multa, priusquàm finitum & infinitum, qui sunt modi; quia semper modus sequitur rem. Ex parte finiti arguo sic, Arist. 5. metaphy. vocat definitionem terminum, qui terminus est differentia vltima: nunc sic, omne, quod definitur, prius est vnum in se, quàm acquirat vltimam differentiam: ergo prius rebus omnibus conuenit vnitas, quàm finitas. Nec etiam valet responsio, quòd ante vltimam differentiā est quantitas virtualis; quia sicuti quantitas molis, vt ipse argumentatur ad oppositum, supponit substantiam & vnitatem substantiæ, ita quantitas virtualis supponit quodcumque ens & vnitatem entis, & sic prior erit diuisio per vnum & multa, quàm per finitum & infinitum. Ex parte vnius sic arguitur; illud, quod est transcendens & conuertitur cum ente, est intimius enti & essentialius, quàm illud, quod non est transcendens: sed vnitas est trascendens, finitas & infinitas non: ergo &c. probatur de infinito, quia infinitum tantum vni competit, vnitas vero transcendens competit pluribus: ergo sequitur, quòd vnitas est prior finitate & infinitate. Nec valet responsio, quòd cum finitum & infinitum sint passiones disiunctæ, sunt etiam transcendentia; quia licet vt disiūctæ sint passiones trāscendentes, non tamen simpliciter; quia infinitum tantum vni competit, scilicet Deo, & finitum competit tantum creaturis, vnitas vero competit Deo & creaturis. Ex parte continentis sic argumentor, illud, quod continet plures perfectiones, prius est vnum, quàm contineat perfectiones illas; sed infinitum continet plures perfectiones: ergo prius ipsum infinitum est vnum, quàm habeat continentiam illarum perfectionum: quia distinguuntur perfectiones illæ ex natura rei secundum eos in ipso Deo. Nec valet quod dicit quidam ipsorū, quòd perfectiones illæ formaliter & negatiue distinguuntur; quia quomodocumque diuinæ perfectiones distinguantur in Deo, semper supponunt vnitatem aut multitudinem. Est etiam hæc po-

Cap. de genere. | In principio. Lect. 1. | q. 11. art. 2. | Doctrina vera thomistica circa diuisionē entis. | Tex. 22. | Definitio quomodo ē terminus. | Finitum & infinitū quę passio sit.

A B C D

A hęc positio contra Auer. qui non ponit ens infinitum reperiri posse in rerum natura, nisi extensiue; ergo ens non potest diuidi per finitum & infinitum, cum infinitas secundum Auerr. non sit reperibilis in ente. Est etiam contra Scotum 1. senten. vbi ponit diuinas relationes non esse nec finitas nec infinitas; quia si essent infinitæ vna persona esset perfectior altera: nec etiã sunt finitæ, quia tunc vna persona esset imperfectior altera: si ergo ens diuiditur per quantũ & non quantum; sequitur diuinas relationes esse extra rationem entis, quod est erroneum dicere. Laborant prædicti soluendo hoc argumentum, sed nihil dicunt, quia nos loquimur de relationibus diuinis formaliter sumptis, non autem fundamentaliter, quia sic sunt infinitæ sicuti essentia ipsa. Nec valet obiectio, quã adducunt de mente Auicen. quòd naturæ in esse quidditatiuo non competit vnitas aut multitudo; equinitas enim est tantum equinitas, & non vna nec plures: hæc enim sunt vera in ordine ad ea, quæ sunt eiusdem speciei cum ipsa natura; sed equinitas comparata ad humanitatem vel est eadem, vel diuersa; si diuersa vel vna, vel plures; si eadem hoc est irrationabiliter dictũ equum in esse quidditatiuo esse hominem, licet quidam eorum videantur concedere hoc inconueniens; & sic asserunt naturam equinam esse nobiliorem natura humana, & de necessitate coguntur asserere naturam humanam in esse quidditatiuo esse vnam, vel plures. Ex istis ergo patet dilucidatio istius quæsiti, quòd prima diuisione ens diuiditur per vnum & multa loquendo de intimiori & essentialiori diuisione; non autem de diuisione euacuationis & adæquationis, quia hæc potest esse primo per substantiam & accidens: secundo per actum & potentiam: tertio per vnum & multa: quarto per materiale & immateriale, & per causam & causatum, vt docet Auer. 5. huius. Tertius terminus, quem declarant, est ly primum, quod est duplex; alterum primum primitate perfectionis, & hoc dicũt esse ens, quod est Deus: alterum est primum primitate adæquationis, & hoc est illud, quod dicit æqualitatem præcisam subiecti ad scientiam, & econtra; & sic intelligimus ens esse subiectum. Sed licet dicant hoc sufficere ad præsens, tamen non sufficit; quia in qualibet scientia datur triplex primitas in subiecto; vna, quę dicit gradum: & hæc dicitur primitas perfectionis; secunda vocatur primitas adequationis: tertia vocatur primitas attributionis, & hoc declaratur inductiue in omnibus scientijs: & primo in logica datur subiectum primum primitate adęquationis, & hoc vocatur ens rationis, de quo S. Tho. 4. metaphy. loquens dixit esse subiectum in logica: datur etiam subiectum primum primitate attributionis, & tale est syllogismus siue argumentatio, vt posuit Alber. cui attribuuntur omnia considerata in logica facultate. datur etiam & subiectum primum primitate perfectionis, & tale vocatur demonstratio siue definitio, quæ sunt nobiliora instrumenta sciendi. In philosophia naturali etiam datur hoc triplex subiectum: nam ens mobile erit subiectum primum primitate adæquationis; quia quicquid participat rationem mobilitatis ad naturalem philosophum pertinet. datur etiam subiectum primum primitate attributionis, cui attribuuntur omnes passiones consideratæ in philosophia naturali, & tale est corpus mobile, de quo aliquando dixit S. Tho. esse subiectum. datur etiam subiectum primum primitate perfectionis, & tale est primus motor consideratus in 8. physi. qui res naturales omnes nobilitate antecellit. Ita etiam & in sacra theologia datur hoc triplex subiectum. quoddam est primum primitate adæquationis, & hoc est ens diuinum habitum per communem inspirationem, vt dixit S. Tho. 1. sent. quoddam est primum primitate perfectionis siue principalitatis, & hoc est Deus sub ratione deitatis, de quo locutus est S. Tho. 1. p. & quoddam primum primitate attributionis, & tale est Christus saluator noster sub ratione saluatoris. Ita etiam & in metaphy. datur hoc triplex subiectum. quoddam primum primitate perfectionis, & hoc est genus abstractorum. quoddam primum primitate attributionis, & hoc est substantia ipsa, quam nonnulli volunt esse subiectum in metaphy. disciplina, vt recitat Io. Iacobus Pauesius prima sua disputatione. & quoddam dicitur subiectum primum primitate adæquationis, & tale est ens commune Deo & creaturis, enti reali & enti rationis, adeo quòd erat necessarium distinguere hanc triplicem primitatẽ pro declaratione subiecti metaphy. quod tamen non fecerunt. Quartus terminus positus in titulo quæsiti est ipsum ens, quod dupliciter capi potest. vno modo nominaliter, & sic esse non est eius abstractum, sed essentia; ideo principaliter eius significatum non est esse, sed essentia, & tale diuiditur per vnum & multa. alio modo capitur ens participialiter, & hoc modo diuiditur per decem prædicamenta: primo modo sumitur ens in præsenti quęsito, quia sic ens potest significare veritatem propositionis, quod est illud, de quo affirmatiua propositio formari potest, vt ait S. Tho. in libel. de ente & essentia; vnde ens hoc modo sumptum dicitur de omnibus, siue sint entia realia, siue entia rationis, & est illud, cui competit esse quocumq; modo sit. Quintus terminus est ly subiectum, quod tripliciter capitur pro nunc. vno modo pro subiecto inhæ-

[Marginalia: Dist. 28. q. 1. Diuina relatio nec perfectionẽ nec imperfectionem dicit. — B — Dilucidatio quæsiti. — Commen. 5. — Primitas subiecti ĩ vnaquaq. scientia quotuplex sit. — C — Commen. 5. — Subiectum in philosophia naturali quod nã sit. — Quid est subiectum in theologia. — In prologo. — D — Quęs. 1. ar. 7. — Subiectum metaphysi. quid. — Ens dupliciter capitur. — Cap. 1.]

cto inhęsionis, & sic intellectus est subiectum omnium scientiarum. secundo modo pro subiecto propositionis, vt in hac propositione, homo est animal, homo est subiectum. tertio modo pro subiecto considerationis, & sic tripliciter nominatur, aliquádo genus, aliquando subiectũ, & aliqñ obiectum: primo modo dicitur respectu partium subiectiuarum: secundo modo dicitur respectu passionum: tertio modo respectu habitus aut potentiæ: aliquando etiam nominatur compositum respectu principiorum. Sextus terminus, qui erat declarandus, est ly metaph. quæ est scientia considerans ens, & ea, quæ consequũtur ipsum: hæc enim in metaphy. inueniuntur via resolutionis, sicut magis communia post minus communia: vocatur aliquando prima philosophia inquantũ considerat primas causas rerum: vocatur etiam theologia inquantum naturaliter loquitur de Deo. Vltimus terminus est ly inquantum, quod potest teneri reduplicatiue, & specificatiue; reduplicatiue tenetur quando dicit vniuersalitatem subiectorum, vt homo inquantum homo est risibilis; ergo omnis homo est risibilis. specificatiue vero capitur quando dicit rationem formalem termini, cui apponitur, vt homo inquantum bipes ambulat: secundo modo sumitur hic, & sic patet totalis sensus ipsius tituli; num ens inquantum ens specificatiue prout se tenet sub propria & formali ratione entitatis abstractiuę abstractione formali non totali simpliciter sumptum prout est commune Deo & creaturis, enti reali & enti rationis, sit subiectum primum primitate adęquationis in metaphy? hæc de primo articulo.

Subiectum quib⁹ nominibus nominatur. A

Metaphysicę nomina.

Ly inquantum dupliciter capitur.

Sensus quæsiti quid sit. B

In secundo articulo. Aliqui impugnant Commentatorem 1. phy. vbi ponit Deum & intelligentias esse primum subiectum huius scientiæ, & hoc contra Auicen. de quo ait Commen. quòd, qui dicit primam philosophiã declarare entia separabilia esse, peccat: hæc enim entia sunt subiecta primę philosophię, & declaratum est in posterioribus analyticis, quòd impossibile est aliquam scientiam declarare suum subiectum esse, sed concedit ipsum esse, aut quia manifestum est per se, aut quia demonstratum est in alia scientia: vnde Auicen. peccauit maxime, cum dixit, quòd primus philosophus demonstrat primum principium esse, & processit in hoc suo libro de scientia diuina per viam, quam existimauit esse necessariam & essentialem in illa scientia: propterea Auicen. peccauit peccato maximo. Dicunt modo ipsi, quòd Auer. in his verbis tria dicit. Primum, quòd nulla scientia probat suum subiectum esse. Secundum est, primam philosophiam non posse probare Deum esse, sed tantum naturalem. Tertium est, ꝙ genus entium separatorum est primæ philosophiæ subiectum. Contra quæ tria dicta arguunt reprehendendo Commentatorem; quia non possunt stare: & primo contra primum dictum sic: omnis scientia vtitur, vel potest vti demonstratione quia: ergo probat, vel probare potest suum subiectum esse: antecedens est euidens; quia sicut per causam probatur effectus demonstratione propter quid, ita econtrario per effectum probatur causa demõstratione quia: consequentia ostenditur hoc modo, quia omnis scientia demonstrat suum subiectum esse; quia per effectum demonstratur aliquid de causa scilicet esse; ex hoc enim, quòd effectus non potest esse sine tali conditione in causa, effectus non potest esse sine esse causę; ergo si effectus est, causa est. Confirmant, quia apparet inductiue, quòd scientia aliqua potest demonstrare suum subiectum esse, & hoc à posteriori, sicuti in libro Elen. demonstratur syllogismum sophysticum esse per simile. & Priscianus libro cõstruc. ostendit orationem cõstructam esse per similem modum habendi literarum ad dictiones, & dictionum ad orationes. Sed hæc argumenta & alia similia concludunt in parte principiorum, vt docet Caietanus. 1. poste. non autem in parte scientifica, in quas partes scilicet principiorũ, & scientię proprie dictę secat vnamquamque artem, & scientiam: & hoc ostendit ex more Aristotelis, qui in prædicamen. & in principio perhier. & primo phy. & in libris priorum & posteriorum declarat & probat subiecta illorum librorum; sed in parte scientifica supponit ipsa subiecta esse nota, & hoc voluit Auer. 4. cæli, vbi dixit ignem esse demonstratur demonstratione signi, & 2. physic. voluit, quòd quando subiectum in scientia non est notum, aliquatenus potest declarari, & persuaderi syllogismo hypotetico, & inductione: vnde patet eos nihil habere contra hoc primũ dictum Auerrois. Contra secundum dictum, quod erat primam philosophiam non posse probare Deum esse, sed tantum naturalem, ita arguunt probando vtramque philosophiam tam naturalem, quàm primam posse probare Deum esse; nam omnis proprietas considerata in effectu, quam impossibile est sibi inesse nisi etiam causa sit, concludit causam esse demonstratione quia: sed tam proprietas considerata in scientia metaphy. quàm etiam in naturali de effectu non potest sibi inesse, nisi primum mouens & primum ens sit: ergo vtraque sciẽtia potest probare ipsum esse demonstratione quia. Secundo arguunt, scientia considerans conditiones effectus, quæ ducunt in cognitionem excellentiorem causæ, magis potest demonstrare causam esse: sed prima phi-

Comment. vltimo.

Error Auicēnæ.

Tria dicta Auer. examinantur hic. C

Cap. 1. D

Quomodo subiectũ esse ꝓbari possit in scientia & quomodo non.

Commẽ. 24.

Cõmen. 22.

A ma philoſophia eſt huiuſmodi reſpectu naturalis. ergo &c. maior patet. minor probatur; quia generales proprietates entis, quæ conſiderantur in ſcientia metaph. magis ducunt in cognitionem poſitiuam primi entis per excellentiam; quàm ſpeciales conditiones conſideratæ in ſcientia naturali; minus enim excellens videtur primitas motoris, quam probat philoſophus naturalis 8. phy. quàm eſſe primum ens ſimpliciter, quod probat primus philoſophus. ergo &c. tex.48.

Tertio arguunt, ſi philoſophus naturalis probaret Deum eſſe, tunc phyſica eſſet ſimpliciter prior metaphyſica: conſequens eſt falſum. ergo & antecedēs. Confirmatur, Deum eſſe, eſt propoſitio indemonſtrabilis in metaph. & demonſtrabilis in phy. propterea ſequitur de neceſſitate phyſicam eſſe priorem metaphyſica ſimpliciter. Vltimo arguunt, quia ſequeretur metaphyſicam ſubalternari phyſicæ quoad iſtam cōcluſionem, ſicut chirurgia ſubalternatur geometriæ quantum ad iſtam concluſionem, quòd vulnera circularia tardius ſanantur. Sed in hac re decipiuntur, vt perbelle docet Zimara in ſuis theoremat, ſoluendo ſingula ipſorum argumenta. theo.53. Dico etiam, quòd decepti ſunt non conſiderando, quòd probare ſubſtantias ſeparatas in genere quoad hoc prædicatum, exiſtere, eſt officium ſolius phyſici; quia non compre- Ad quem artificem ſpectet probare ſubſtātias ſeparatas eſſe.
B henditur niſi via motus, & hoc voluit Auer. in hac ſua ſentētia; ſed probare ſubſtantiā ſeparatam in ſpecie, puta primam cauſam motu appetibilitatis, & intellectionis ſpectat ad metaphyſicum, vt docet S. Tho. 1. contra gent. ſic etiam ad metaphyſicum ſpectat, non autem ad phyſicum, probare de ſubſtantijs ſeparatis tam in genere, quàm in ſpecie prędicata intrinſeca & cap.13. eſſentialia. Ex his ſoluuntur argumenta tacta ab eis in hoc ſecundo dicto Auerr. Con- Breuis dilucidatio ſecūdi dicti Auerrois. tra tertium dictum arguunt ſic, ens eſt ſubiectum primæ philoſophiæ: ergo non genus entium ſeparatorum. conſequentia probatur; quia vnius ſcientiæ eſt vnum ſubiectum, ex 1. poſter. tex.30. ſi ergo ens eſt primum ſubiectum in metaphy. male dicit Auer. quòd eſt genus abſtractorum. Sed hoc facile ſoluitur habita illa diſtinctione de triplici ſubiecto, ſcilicet adæquationis, attributionis, & perfectionis: modo intelligētiæ ſunt ſubiectum in metaph. hoc tertio modo, & ſic patet eos nihil habere contra Auerroem in his dictis.

In 3. articulo ponunt quatuor concluſiones præter principalem, quæ eſt de ſubiecto. Prima concluſio eſt, ens commune Deo & creaturis dicit conceptū proprium diſtinctum ab eis. quæ Concluſio prima īprobatur ſex rationibus.
C concluſio eſt falſa & contra veritatē. probatur ſic, Iſte conceptus proprius, & alius, vel eſt ſubſtantia, vel accidens: ſi primum dicatur: ergo datur ſubſtantia prior Deo: ſi ſm. ergo accidens præcedit ſubſtantiā: vtrumq. eſt falſum. ergo & concluſio. Secūdo, iſte conceptus alius, vel eſt finitus, vel infinitus: ſed neutro modo eſſe poteſt. igitur falſa concluſio. probatur minor; quia ſi eſſet finitus, tunc finitum eſſet prius Deo; ſi infinitus: ergo duo infinita formaliter darentur; puta, Deus & hic conceptus. Tertio, iſte conceptus, vel erit dependens, vel independens, vel contingens, vel neceſſarius, quodcumq. dicatur, ſequitur abſurdum, vt patet in præallegatis rationibus. ergo, &c. Quarto ſequeretur, q; daretur quartus conceptus; quia ſecundum ipſos inter ens formaliter & nihil, datur medium, puta ens realiter: nunc ſic, omni opere intellectus circumſcripto ens realiter, & ens formaliter magis conueniunt, quàm ens formaliter, & nihil: & iſta conuenientia eſt realis circumſcripto omni opere intellectus: ergo habebit fundamentum reale, & ſic à conceptu entis realis, & à conceptu entis formalis eſt abſtrahibilis alius cōceptus realis, & ſic dabitur quartus conceptus, quod eſt abſurdum magnum, ex quo infertur falſam eſſe adductam concluſionem. Quinto ſequeretur, quòd Deus non eſſet ſimpliciſſimus. Sex-
D to quòd demonſtratio Ariſt. 6. metaph. nulla eſſet. Rationes adductę ab eis facile ſoluuntur, tex.3. & prima, quæ videtur Achilles, in qua dicunt: impoſſibile eſt eumdem conceptum eidem intellectui ſimul eſſe certum, & dubiū; ſed aliquis intellectus eſt certus de aliquo, quod ſit ens, Soluuntur rationes aduerſariorum poteſt dubitare, vtrum ſit Deus vel creatura: ergo iſte intellectus habet vnum conceptum entis alium à conceptu Dei & creaturæ. Volunt aliqui argumentum hoc fuiſſe inuentum à Scoto; ſed decipiuntur, quia ante ipſum longo temporis tractu eo vſus eſt Auicennas primo ſuæ metaphyſicæ: tn̄ habet multos defectus; quia ſecundum Albertum certitudo eſt determinatus cap.9. modus rationis ad vnā partem cōtradictionis, ſicut dubitatio eſt indeterminatus modus rationis ad vtramque partem. Vnde debebat aſſumere, impoſſibile eſt eamdem propoſitionem ſimul eſſe dubiam & certam, & non eumdem conceptum: quia ſimplex conceptus nec eſt dubius, nec certus: ſimplicia enim aut tota apprehenduntur, aut nihil apprehenditur de eis, vt Quid certitudo intellectus & quid dubitatio. patet 9. metaph. Secundo etiam dico, quòd eſt impoſſibile in ſimplici apprehenſione vnius tex.22. partis poſſe dubitari; quia dubitatio ſemper cadit in id, quod aliquo modo eſt cognitū; nam ſi ſcirem tantum vnum eſſe prædicamentum, non dubitarem vtrum eſſet ſubſtantia, vel accidēs: vtrum Deus, vel creatura, quia tenerem illud eſſe prędicamentum: ita etiam ſi ego cognoſco conceptum entis, teneo illum eſſe ens, & non dubito, vtrum ſit Deus, vel creatura. Secundo

arguunt, impossibile est aliqua plura in eodem vno conceptu cõuenire & differre: sed Deus & A
creatura conueniunt in ente, vel in conceptu entis; quia vtrumq. vere est ens, differunt aũt pro prijs cõceptibus, sicut patet; quia non est idẽ conceptus Dei & creaturę. ergo &c. maior patet; non enim est intelligibile oppositum. hoc argumentum etiam potest formari de substantia & accidenti. Sed pro solutione istius, & multorum aliorum animaduertendum est, quòd conceptus est duplex, formalis, & obiectalis; conceptus formalis est idolum quoddam, quod intellectus possibilis format in se ipso repræsentatiuũ obiectaliter rei intellectę, quod à philosophis vocatur conceptus, à logicis intentio, à theologis verbum; exempli gratia, conceptus formalis leonis est imago illa, quam intellectus possibilis format de quidditate leonis, cum vult ipsum intelligere: conceptus vero obiectalis est natura ipsius leonis repręsentata, & intellecta; ens dicitur significare vnum conceptum formalem communem in repręsentando Deo & creaturę, substantię & accidenti, & hic dicitur alius ab ipsis repręsentatis: conceptus vero obiectalis est alius tantummodo secundũ rationem à proprijs conceptibus obiectalibus. Hoc stante respondetur formaliter ad argumentum, concedendo maiorem, & negando minorem: quia Deus & creatura non conueniunt in vno conceptu obiectiuo distincto secundum rem ab ipsis, vt dictum est, sed tantum secundum rationem; non enim est possibile reperire vnam naturam realiter distinctam ab eis. B

Conceptus entis duplex formalis & obiectalis.

Quomodo Deus & creatura dicuntur cõuenire in conceptu entis.

Tertio arguunt, certum est quòd ens prædicatur de Deo & creatura: ergo vel secundum alium conceptum, vel secundum eumdem: si secundum eumdẽ, sic erit prędicatio eiusdem de se ipso: ergo secundum alium conceptũ; & ille alius est vnus in se, alioquin tot essent entia communissima, quot sunt entia inferiora, quod est impossibile. Respondetur argumentum dupliciter solui posse. primo ſm illos thomistas, qui tenẽt ens dicere conceptũ vnum vnitate disiunctionis. secundo iuxta sentẽtiam illorum, qui tenent, ꝙ ens prędicatur de Deo & creatura ſm vnum conceptum vnitate analogiæ, & comparationis, sed non secundum vnum conceptum vnitate vniuocationis, vt arbitrantur ipsi. Quarto arguunt confirmando suam positionem; quia vel conceptus entis est idem cum cõceptu Dei & creaturę, vel alius: si idem, vel idem alteri, vel vtriq. si alteri: ergo non prędicabitur de altero, & sic Deus vel creatura non essent vere ens, quod est absurdum. si enim est idem vtriq. ergo & illi sunt idem inter se, quia quę sunt idem vni tertio, inter se sunt idem eo modo, quo sunt idem illi tertio; cum igitur conceptus Dei & creaturę sit vnus & idem, per consequens sequitur quòd concipiendo C
Deum concipitur creatura, & econtra, quod est absurdum, vt patet. Hęc confirmatio ruit, sicuti & auctores eius: quia dictum est, quòd Deus & creatura conueniunt in ente secundum vnũ conceptum disiunctum, non autem secundum vnum conceptum distinctum, vel conueniunt in conceptu analogico, non autem in conceptu vniuoco. Quinto arguunt principaliter sic: conceptus entis est prior naturaliter conceptu Dei & creaturę: ergo est alius. antecedens patet; quia ille conceptus naturaliter est prior à quo non conuertitur subsistendi consequentia ex postprędicamen. & ex 5. metaphysi. sed conceptus entis est huiuscemodi; quia sequitur, est Deus, ergo ens, & non econtra: similiter si est creatura ergo ens, & non econtra. ergo conceptus entis est naturaliter prior: probatio consequentię; prius in suo priori non dependet à posteriori nec quantum ad esse nec quantum ad cognosci; quia vt sic non repugnat sibi esse si ne posteriori. ergo est aliud à posteriori. Ad hoc dupliciter dicitur. primo quòd conceptus entis, qui est Dei vel creaturæ disiunctiue sumptus, est prior secundum nostrum modum intelligendi conceptu Dei & creaturæ: si autem sumatur distincte, puta pro conceptu entis independentis, dico quòd non est prior ipso Deo, nec etiam ens dependens est prius ipsa creatura. D
Secundo dicimus quòd conceptus entis non est prior nec posterior ipso Deo, quia nullus est conceptus obiectalis distinctus à Deo & creatura. Sexto arguunt inter conceptus quidditatiuos solus conceptus entis est simpliciter simplex. ergo alius à quocunq; cõceptu entis inferioris, sed eiusmodi sunt Deus, & creatura. ergo &c. antecedens probabitur. consequentia patet; quia impossibile est eundẽ conceptũ esse simpliciter simplicem, & non simpliciter simplicem; nullus conceptus entis inferioris est simpliciter simplex omnino. Ex istis ergo concludunt, ꝙ conceptus entis est vniuocus Deo & creaturę, quia si alius & vnus; ergo vniuocus. Sed pro solutione istius argumenti est sciendum, ꝙ aliqui 1. sent. ponunt eamdem doctrinam, & etiam in 4. metaphy. verum quia Boetius, & Simplicius non cognouerunt ens esse vniuocum, immo Porphyrius potius in ordine ęquiuocorum posuit quãdo dixit, si quis omnia entia vocet ęqui uoce nuncupabit, vniuocum enim ęqualiter participatur ab vniuocatis; propterea non sequitur coroll arium deductum ab eis; nec etiam argumentum; quia conceptus entis licet sit simpliciter simplex, quia non est resolubilis in alios conceptus superiores, cum tamen non sit distinctus à proprijs conceptibus obiectalibus inferioribus, sed tantum secundum rationem: hinc

Cap. de priori.

Conceptus entis quomodo ẽ prior conceptu Dei & creaturæ.

Dist. 4. q. 1. & dist. 8. q. 1. Quæst. 1.

non

A non ſequitur, quòd ſit alius realiter, & præciſus, vt ipſi arbitrantur; quia tunc daretur aliquod ens reale præciſum, quod non eſt nec Deus nec creatura, nec etiam eſt prior niſi ſecundum rationem.

In eodem tertio articulo ponunt ſecundam concluſionem, quę eſt hęc: conceptus entis communis Deo & creaturæ eſt vnus realiter: nituntur autem probare iſtam pluribus argumentis: inter alia hoc eſt vnum; omnis conceptus, qui prędicatur in quid de aliquibus prædicatione dicente, hoc eſt hoc, eſt vnus conceptus realiter: ſed conceptus entis eſt huiuſmodi. ergo conceptus entis eſt vnus realiter. maior eſt euidens; quia oppoſitum prædicati infert oppoſitum ſubiecti, dato enim, quòd non ſit vnus realiter, iam non prędicabitur in quid de pluribus; nullũ enim ens rationis prædicatur de ente reali eſſentialiter & in quid. minor probatur, quia ſimili modo arguit Ariſt. 1. topi. illud prædicatur in quid de aliquo, per quòd reſpondetur ad interrogationem factam per quid de eo: huiuſmodi eſt ens; quia ſi quęratur quid eſt Deus? reſpondetur quòd ens; ſimiliter eſt de creatura. Pro ſolutione huius eſt ſciendum, vt ait S. Tho. de potentia Dei, ꝙ duplex eſt modus prædicationis analogię. vnus, quo aliquid prędicatur de duobus per reſpectum ad aliquid tertium, ſicuti ens prædicatur de quantitate, & qualitate per reſpectum ad ſubſtantiam. alius eſt, quo aliquid prædicatur de duobus per reſpectum vnius ad alterum, quo pacto ens prædicatur de ſubſtantia, & quantitate. in primo autem modo prędicationis oportet aliquid eſſe prius duobus. in ſecundo autem non; ſed neceſſe eſt vnum eſſe prius altero, & ideo Deo nihil eſt prius, ſed ipſe eſt prior creatura. quo ſtante tunc dupliciter ſoluitur argumentum. Primo quòd ens prædicatur in quid analogicè, & ſic non oportet, vt dicat conceptum realem diſtinctum ſecundum rem à Deo & creatura; quia ſi diceret huiuſmodi conceptum realem, quęro, iſte conceptus vel pręcederet, vel ſequeretur, vel eſſet in eodẽ gradu: ſi primo modo, ſequeretur, quòd Deus non eſſet ſimpliciter primum ens, quod eſt falſum: ſi ſecundo modo, eſt contra ipſos dicentes ens dicere realitatem priorem ipſo Deo & creaturis: ſi tertio modo ſequeretur, quòd nullum diſcrimen eſſet inter Deum & creaturam, quod etiam eſt falſum. Secundo poſſemus reſpondere negando ens prædicari in quid, ſed potius prædicari ſecundũ prædicationem an eſt, vt tangit Caiet. in lib. prædicab. Nec etiam reſpõſio, quam tradunt ipſi ad hoc argumentum, à thomiſtis accipitur. Et ſic etiam ſoluitur eorum probatio, in qua aiunt, quòd ſequeretur prędicationem entis de Deo non eſſe prædicationem ſuperioris de inferiori, ſed eiuſdem de ſeipſo; quia concedimus ens non eſſe ſuperius Deo ſecundum imaginationem ipſorum; ſed quando dicimus, quòd Deus eſt ens, eſt prædicatio identica ſubintellecto tamen, quòd ſit ens independẽs, vel quando dicitur, Deus eſt ens, eſt prędicatio ſecundum conceptum diſiunctum, ſicuti, quando dicimus, ſubſtantia eſt ens in ſe, vel in alio: ita etiam Deus eſt ens, vel eſt ens independẽs, vel dependens, ſic eſt intellectus propoſitionis. Secundo arguũt, vnius potentię vnum obiectum eſt adæquatum: ſed ens commune Deo & creaturę eſt primum obiectum intellectus ſecundum Auicen. 1. metaphyſi. vbi dicit, ens & res prima impreſſione imprimuntur in anima. ergo ens ſic commune eſt vnum, non ſecundũ rationem. ergo vnum realiter, probatio aſſumpti: obiectum potentiæ naturaliter præcedit actum potentiæ. ergo non eſt vnum per intellectum; quia in ſuo priori eſt aliquod vnum. Ad quod quidem argumentum reſpondetur concendendo vnius potentię eſſe vnum obiectum: ſed non eadem ſpecie vnitatis: quia potentia eſt vna vnitate ſpeciei, & ens eſt vnum vnitate traſcendentali: ſufficit igitur, vt ſubiectum ſit vnum ſaltem vnitate attributionis, in hoc diſcrepamus ab iſta concluſione, quòd iſte conceptus entis, dicunt ipſi, eſt vnus numero realiter: nos autem dicimus, quòd eſt vnus realiter vnitate proportionis. Præterea circumſcripto omni intellectu Deus & creatura habent aliquam conuenientiam; quia plus conueniunt, quàm ens & nihil. ergo illa couenientia eſt realis: & ita fundamentum iſtius conuenientiæ eſt reale: quia nulla relatio realis poteſt fundari ſupra ens rationis; non enim maioris entitatis eſt id, quod fundatur, quàm fundans: fundamentum illius conuenientię eſt vnum, cum ſit relatio de primo modo relatiuorum, ex 5. metaphy. ergo Deus & creatura habent aliquam vnitatem realẽ, & hæc eſt vnitas entis, in qua conueniunt Deus & creatura. Hoc argumentum totum poteſt concedi, tamen hęc vnitas entis non dicit conceptum pręciſum, & vniuocum, vt fingunt ipſi, ſed dicit conceptum non pręciſum à conceptibus ſuorum inferiorum, & eſt analogus, non vniuocus, & cõprehenditur ſub analogia non duorum ad tertium, ſed vnius ad alterum, vt docet S. Tho. 1. libro contra gent. nec dicit vnitatem numeralem. Arguunt quarto ſic, intellectus intelligens ens commune Deo & creaturæ, aut eſt verus, aut eſt falſus: ſi eſt falſus, nihil ad propoſitum, ſi verus. ergo ſic oportet eſſe ex parte rei, quòd aliquid realiter ſit commune: tunc enim intellectus eſt verus quando intelligit ſicut ſe habet in re ſecundum Ariſt. 9. metaphy.

Ad

[Marginal notes: Secunda cõcluſio. — cap. 4. — q. 7. art. 7. in fine. — B — Modus prædicatiõis eſt duplex. — Ens quomodo prædicatur. — Ens non prędicatᵛ ĩ quid. c. de genere. — C — Ens non eſt ſuperiᵒ Deo ſm doctrinã aliquorum. — cap. 3. — D — Quomodo cõceptus entis eſt vnus. — cap. de ad aliquid. — cap. 34. — cap. vltimo.]

Ad hoc argumentum respondetur, quòd verus est intellectus, sed attendendum est, quòd conuenientia, quæ est inter Deum & creaturam, potest intelligi dupliciter. Primo quòd sint duo participantia aliquid vnum secundum prius & posterius, sicut potentia & actus rationem entis: similiter substantia & accidens; aut ex eo, quòd vnum esse & rationem ab altero recipit, & talis est conuenientia inter creaturam & Deum, & hoc est illud commune, quod intellectus intelligit. Vltimo confirmant hoc dicentes quòd si non esset aliquod commune reale conueniens Deo & creaturis, tunc vniuersalitas entis esset quoddam ficticium, vt chimera, nisi intellectus à parte rei cogeretur ad sic abstrahendum vnum aliquod commune, vnde oportet, quòd omni vnitati alicuius veri conceptus correspondeat aliqua vnitas ex natura rei. Respondetur negando consequentiam; quandoquidem fictitium illud non sequitur ad thomistas, sed ad ipsos; quia ex hoc sequitur Deum non esse primum bonum simpliciter, nec etiam primum perfectum stante veritate argumenti: quia cum bonum & ens conuertantur, vt concedunt ipsi; quia omne ens est bonum, & econuerso; si ergo conceptus Dei pręsupponeret supra se quidditatem entis ab eo pręcisam: sequeretur, quòd Deus præsupponeret aliquod bonum, & sic nõ esset primum simpliciter bonum, & cum etiam perfectum idem sit quod bonum; sequitur, ꝙ ipse Deus non esset primo perfectus: quę omnia sunt falsa. sed si iuxta thomistarum loquimur sententiam, non dicere conceptum obiectalem præcisum omnia sunt consona, rationiq. quadrant maxime. Aduerte secundo, quòd conceptus secundum ipsos accipitur sex modis. primo pro potentia conceptiua, siue intellectiua. secundo pro ratione concipiendi siue specie intelligibili. tertio pro actu concipiendi. quarto pro aliquo formato per actum intelligendi. quinto pro obiecto conceptibili. sexto pro obiecto iam concepto vt terminat actum intelligendi seu concipiendi: dicunt igitur hi, quòd quinto modo datur conceptus pręcisus à Deo & creaturis, à substantia & accidenti, vt declarat quidam ex eis 1. sentent. sed secundum hanc sententiam sequerentur tot & tanta inconuenientia, vt pręediximus. Tertia conclusio, quę est in eodem articulo, est ista: ens cõe Deo & creaturæ est subiectum primum huius scientię: hanc probant auctoritatibus Arist. & Commen. nec non & rationibus quibusdam. Sed hęc conclusio etiam non caret reprehensione, ex eo quòd non distinguunt de quo loquantur subiecto, cum multiplex sit subiectum vt supra dictum est: est enim subiectum primũ primitate adęquationis: & est subiectum primũ primitate attributionis: & est subiectum primum primitate principalitatis; similiter ens potest intelligi illud, quod est commune Deo & creaturis: potest etiam & illud, quod est commune tantummodo decem pręedicamentis: & illud, quod est commune Deo & creaturis, enti per se & enti per accidẽs. Hinc surrexerunt varię opiniones. Quidam, vt Alpharabius, opinati sunt Deum esse subiectum istius scientię. Auerroes vero Deum, & genus separatorum. Quidam ex modernis posuerunt substantiam cælestem esse subiectum; quia cum duæ sint species substantiarum, quarum altera est, quę ortum & interitum patitur; altera vero sempiterna est, quemadmodum diuinum & orbiculare corpus, & de ambabus speciebus pertractat diuina scientia; sequitur quòd substantia ita dicta erit subiectum in ea, cuius opinionis fuerunt Alexander, & Io. Pauel. in prima disputatione sua metaphy. Quidam vero de schola thomistarum tenuerunt ens pręedicamentale esse subiectum. Quidam volentes inire pacem inter Alber. S. Tho. & Scotum posuerunt ens reale per se commune finito & infinito esse subiectum in hac diuina scientia; huius opinionis sunt moderniores thomistę. Sed ego dicerem, pace tantorum virorum, subiectum huius scientię non esse vnum tãtum, sed triplex. Primum, quod dicitur subiectum principale, & hoc est Deus benedictus, & genus abstractorũ, quod principaliter intenditur in hac scientia. Secundum dicitur subiectum attributionis, & hoc est substantia, vel ens pręedicamentale, cui attribuuntur multæ passiones considerate in hac scientia. Tertium est subiectum primum primitate adęquationis, & hoc est ens commune Deo & creaturę, enti per se & enti per accidens, enti reali & enti rationis. Hanc conclusionem non oportet prolixius probare: quia rationes adductę ab ipsis probãt istam, quamquam non aduerterunt ipsi, quòd Arist. præponit 4. metaph. se velle tractare de ente reali & de ente rationis, & 6. metaph. quoq. tractat de ente per accidens, licet non primario, sed secundario, vt S. Th. 6. metaph. docet. ergo subiectum adęquatum debet poni illud, quod communiter prædicatur de oĩbus istis; tum etiam quia cum hoc triplex subiectum reperiatur in omni scientia, nempe in logica, physica, & theologia: ergo etiam & in metaph. debet esse hoc triplex subiectum adæquationis, quod est ens commune Deo & creaturis, enti per se & enti per accidens, enti reali & enti rationis: substantia, quæ est subiectum primum primitate attributionis, & genus abstractorum, quod est subiectum primum primitate principalitatis. In eodem articulo ponitur quarta conclusio ab ipsis. ens, quod est subiectum metaphy. habet veras, & pro-

Margin notes:
Quę est conuenientia inter Deum & creaturam.
Incõuenientia quæ sequuntur ex aliquorũ doctrina.
Conceptus multis modis accipit.
q. 2. in prologo.
Conclusio tertia.
Variæ sententiæ philosophorũ de subiecto metaphysices.
Opiniones diuersæ inter thomistas de subiecto metaph.
Sententia Auctoris de subiecto.
tex. 1.
in prĩcipio.
Triplex subiectum reperitur in oĩ scientia.

A & proprias passiones: quam conclusionem probant pluribus argumentis. sed tu thomista attende circa istam cōclusionem, quòd ens non est causa suarum passionum in essendo, quod, patet, quia nulla res est causa suijpsius; passiones entis sunt idem realiter cum ente: ergo ens non est causa earum in essendo, ex quo sequitur, quòd ens habet veras passiones: & in hoc conuenimus cum ipsis, quia est expressa sententia Arist. 4. huius, sed istæ passiones non sunt realiter distinctæ ab ente, sed tantum conceptibiliter, licet hæc conclusio non sit expressa in doctrina. S. Thom. pro firma tamen, & constanti habetur. Ponunt quoque quintam conclusionem; ens, quod est subiectum metaphysi. habet veras & proprias passiones demonstrabiles de ipso; quam conclusionem probant adhuc pluribus rationibus. Sed aduerte etiam tu thomista circa istam conclusionē, quòd vera passio est duplex, quędam demonstrabilis, sed nō realis, quędam realis, & demōstrabilis; partes huius distinctionis sic differunt: vera passio demonstrabilis, & non realis duo tantum requirit. Primo, quòd ratio subiecti sit prior conceptibiliter ratione passionis, & hoc ideo, quia subiectum ingreditur definitionem passionis: ergo necesse est prius concipere subiectum, quàm passionem. Secundo, quòd ipsa passio consequa-

B tur per se rationem formalem sui subiecti, passio autem realis demōstrabilis præter illa duo requirit alia duo secundum thomistas. primo, quòd distinguatur realiter à suo subiecto. secundo, quòd subiectum ingrediatur definitionem passionis, vt additum & non vt essentiale & intrinsecum; & hoc secundum sequitur ex primo; quoniam si subiectum distinguitur realiter à passione, definitio passionis erit per additamentum: vnde conceditur à nobis hæc conclusio, quòd ens habeat veras & proprias passiones demōstrabiles: sed negatur ista alia, quòd ens habeat passiones reales; quoniā passio non distinguitur realiter ab ente: ergo ens non habet veras passiones reales, licet ipsi teneant passionē cuiuscumque subiecti identificari cum suo subiecto, & non distingui ab eo, nisi formaliter. Nota etiam quomodo passiones entis sunt demōstrabiles de ipso ente; quia medium in demōstratione cum sit causa in essendo, & causa dupliciter potest esse alicuius in essendo. vno modo quia est productiua ipsius, & habet super ipsum realem causalitatem; sicut ignis est causa caloris in rebus calidis, & hoc modo medium non est causa; quia aut medium est definitio passionis, aut definitio subiecti; si definitio passionis habetur propositum; quia ipsa non efficit passionem, cum sit idem cum ea realiter, si secundum

C idem patet; quia passiones non sunt effectiue à subiecto per actionem mediam, sed producuntur ab eo, à quo producitur subiectum. alio modo dicitur aliquid esse causa alterius; quia naturaliter est prius eo, & est ratio, quòd alterum insit alteri, exemplum huius habetur in relatione; nam albedo & similitudo in ea fundata sunt vna res, sed prius natura est albedo, quàm sit similitudo, & ideo duę albedines positę in actu sunt causa similitudinis in vtraq. earum. Similiter Deo inest infinitas, sed quia Deus per prius secundum rationem est Deus, quàm sit infinitus, ideo diuinitas dicitur esse causa propter quam infinitas conuenit Deo: & ad hunc sensum dixit philosophus primo poste. quòd medium est causa in essendo, siue propter quam res est, & est ratio propter quam prędicatum insit subiecto: ex quibus infero, quòd cū enti insint multa per propriam rationem entis; scilicet vnum, verum, bonum, & quędam alia disiunctim, scilicet necessarium, & contingens, idem diuersum, & huiusmodi, quòd ipsa possunt à priori demōstrari de ente: nam quamlibet rem consequuntur omnia trāscendentia non inquantum est talis vel talis res, sed absolute inquantum est ens, & tales demonstrationes fiunt in metaphy. quas Caiet. 1. poste. vocat demonstrationes virtualiter, non formaliter; nam vbi est ordo essen-

D tialis plurium cōceptuū, quorū vnus ex sui natura est prior altero, ibi per prius potest proprie demōstrari posterius: sed entibus per prius conuenit ratio entitatis, quàm vnitatis, & vnitatis, quàm veritatis: ergo posterior potest demōstrari per priorem: minor patet: maior probatur; nā in Deo nō distinguitur intellectus & bonitas, & tamē philosophus 12. metaph. demonstrat, q; Deus est volens per hoc, quòd est intelligens, & demonstrat, quòd est intelligens per hoc, quòd est actus purus separatus ab omni materia, & sic patet quomodo ipsi & thomistę conueniunt in conclusionibus istis positis & quomodo non. Nota etiam pro solutione cuiusdam argumenti, quod est tale, vnius scientię realis est vnum subiectum reale: sed ens acceptum vt cōmune Deo & creaturis non est aliquid vnum reale, & metaphysica est vna scientia realis: ergo ens sic commune non est subiectum in metaphysica. In responsione concedunt ipsi maiorem, & negant minorem ponendo, quòd ens commune Deo & creaturis dicat conceptum realem pręcisum. Sed hoc est falsum, vt ostensum est, propterea dicas tu, quòd sufficit ens esse vnum vnitate attributionis ad vnum puta ad Deum, & hoc pacto scientia metaphysicalis est vna per attributionem, & quādo dicitur, quòd metaphysica est vna species, quia vnus habitus speciei. Respondetur, quòd hoc est verum secundum rationem habitam ad subiectum, de quo ipsa est

Ens non est causa suarū passionum.

tex. 1. & 5.

Vera passio est duplex.

Vera passio quæ requirit

Ens habet veras passiones.

Causa alicui⁹ est duplex.

Albedo est prior natura ipsa similitudine.

tex. 4.

Enti multa insunt per suam ꝓpriā rationem.

cap. 2.

tex. 37.

Quomodo scientia metaphysicalis est vna.

ſa eſt vna attributione ad vnum. Stante hac ſolutione argumenti eſt notandum, quia ipſi ponunt, quòd prima cauſa & cauſatũ, ſiue Deus & creatura ſunt ſeipſis totis diſtincta in realitate; ſed non in conceptu reali, & ſic poſſunt dici eſſe diſtincta ſe totis ſubiectiue, & conuenire in aliquo obiectiue. Sed quia ex hoc adhuc videtur Deus compoſitus; nam habet aliquid, quo conuenit cum cauſato vt conceptum realem, & quo differt vt modum intrinſecum: propterea notant Deum habere aliquem conceptum realem, & modum intrinſecum, quo diſtinguitur ab ipſo cauſato; & tamen non eſt compoſitus: & huius rei declaratio eſt; quia conceptus eſt duplex. quidam eſt perfectus & adæquatus rei vtpote ille, quo concipitur res cum ſuo modo intrinſeco, vt conceptus, quo concipitur albedo vt quatuor. quidam imperfectus & inadæquatus rei, vtpote ille, quo conciperetur realitas ſine ſuo modo intrinſeco, veluti conceptus, quo concipitur albedo ſine intentione vt quatuor. Iſtis ſtantibus dicunt Deum habere conceptum realem, quo cum cauſato conuenit, vt conceptum entis, & aliquid, quo differt, vt modũ intrinſecum: ſed quia nec conceptus, quo conuenit eſt perfectus, nec conceptus, quo differt; nõ enim poteſt conceptus entis eſſe perfectus ſine ſuo modo, nec modus ſine conceptu, propterea non eſt compoſitio in Deo; compoſitio enim eſt ex conceptu perfecto & conceptu imperfecto; non autẽ ex conceptu imperfecto & modo intrinſeco. Sed quia hæc ſunt contra veritatẽ, & contra S. Th. propterea decem argumentis arguam contra iſtam doctrinam, & primum argumentum ſit tale: Si conceptus entis eſt imperfectus, aut ita imperfectus, quo nihil imperfectius excogitari poteſt, aut ita imperfectus, vt aliquid illo poſſit imperfectius excogitari: ſi primo modo: eſt ergo infinite imperfectus, tenet argumentum; quia ſicut id, quo nihil perfectius excogitari poteſt, eſt infinite perfectum, ita id, quo nihil imperfectius excogitari poteſt erit infinite imperfectum. Vlterius, ſi conceptus entis eſt infinite imperfectus: igitur ſuus modus intrinſecus erit infinita imperfectio; ſed hęc eſt ante finitatem, qua cõtrahitur ad cauſatũ, & ante infinitatem, qua contrahitur ad Deũ: igitur dabitur aliquis modus prior primis modis entis: ſi aũt imperfectius eo poteſt excogitari, ipſum ens nõ erit ſimpliciter ſimplex, nec ſimpliciter primũ. Secũdo, ſi cõceptus entis eſt imperfectus, hoc erit, quia imperfecte repręſentat, aut quia id, à quo abſtrahitur, eſt imperfectum: nõ primum, quia repręſentat ens, & non minus nec magis: igitur perfecte repręſentat: non ſecundum; quia abſtrahitur à Deo & creatura, quę dicunt perfectum conceptum entis; igitur conceptus eſt perfectus. Tertio, aut Deus capit ens per eſſentiam, aut per participationem: ſi capit ens per eſſentiam erit ens ſine modo, & dicit perfectum conceptum entis: ſi per participationem, tunc erit compoſitus ex participante & participato. Quarto, conceptus, ex quo intellectus componit enunciationem perfectam, eſt perfectus; ſed conceptus entis eſt conceptus, ex quo intellectus componit enunciationem perfectam: ergo eſt perfectus: ſed ex conceptu entis ſine ſuis modis intellectus componit & diuidit perfecte enunciationem: igitur conceptus entis ſine ſuis modis eſt perfectus. Quinto, quęro, propter quid conceptus entis dicitur imperfectus: aut quia per modum contrahitur ad perfectum conceptum: aut quia ſine modo non perfecte cognoſcitur: non primo, quia tunc ſequeretur, quòd Deus eſſet compoſitus ex imperfecto & perfecto: non ſecundo, quia ens cum ſit primum cognitum perfecte cognoſcitur. Sexto, conceptus, ex quo componitur primum principium per ſe notiſſimum, eſt perfectiſſime intelligibilis: ſed ex conceptu entis ſine ſuo modo fit primum principium ſimpliciter notiſſimum: ergo eſt perfectus conceptus. Septimo, ens ab omnibus cõcipitur; infinitum non ab omnibus concipitur; quia aliqui peripatetici negant infinitum: ergo perfectiorem conceptum dicit ens ſine modo, quàm cũ modo. Octauo, ſi conceptus entis eſt imperfectus; aut hoc eſt, quia conceptus ſub ente imperfecte cõcipitur; aut quia ens communiter ſumptum imperfecte concipitur: non primo, quia tunc nihil eſſet perfectum: non ſecundo, quia ens ab omnibus dicitur, quòd eſt id, quod eſt, & primum cognitũ. Nono, Deus per ipſos cõſtituitur ex conceptu entis & ſuo modo, vtputa infinitate; aut igitur Deus eſt vnus per hoc, quòd conſtituentia tranſeunt in omnimodam identitatem; aut in omnimodam vnionem: ſi primo modo tunc ens & modus eius eſſent idem formaliter & realiter & omnimode; cuius oppoſitum dicunt ipſi: ſi in omnimodam vnionem: ergo alterum conſtituentiũ erit actus, & alterum potẽtia ſecundum doctrinã Ariſt. & ſic Deus erit ex actu & potentia. Vltimo, intelligatur per poſſibile vel impoſſibile Deum eſſe vnum per hoc, quòd conſtituẽtia tranſeunt in omnimodã identitatẽ, vt ponunt peripatetici; vel iſte Deus erit minus ſimplex, quàm ille, qui ponit ab iſtis: vel eadẽ ſimplicitate ſimplex; vel ſimplicior: non eſt minus ſimplex, quoniam nihil eſt poſitum in ipſo, quod compoſitionem faciat: nec eadem ſimplicitate ſimplex, quia ea, quorum non eſt eadem ratio eſſendi in ſimplicitate, nõ ſunt eadem ſimplicitate ſimplicia: ſed horum non eſt eadem ratio eſſendi in ſimplicitate; nam Deus,

Sententia aliquorũ de conueniẽtia inter Deum & creaturas.

Decem argumentis impugnantur, ponẽtes modos intrinſecos.

Deus nõ eſt ens per participationem ſed per eſſentiam.

Ens eſt primum cognitum.

Aliquid dicitur ſimplex, aliquid ſimpliciter ſimplex aliquid ſumme ſimplex.

A B C D

A Deus, qui modo sic ponitur simplex, est simplex per identitatem omnimodam constituentiũ, & per hoc, quiã non componitur ex realitate & realitate, nec ex realitate & modo; at Deus, qui apud ipsos ponitur simplex, est solus simplex; quia non componitur ex realitate & realitate: igitur Deus, qui ab aliis ponitur & Deus, qui ponitur ab ipsis non sunt eadem simplicitate simplices, & Deus, qui ponitur à nobis non est minus simplex; igitur Deus, qui ponitur à nobis, est simplicior Deo, qui ponitur ab istis; & ita Deus, qui ponitur ab eis, nõ est summe simplex; quia est aliquid intelligibile simplicius: breuius ista decima ratio formari potest hoc modo videlicet; pono quòd entitas & modus transeant in omnimodam identitatem Dei, quę est ipsa vnitas; tunc quęro aut hic Deus erit simplicior Deo illo, qui ponitur compositus ex realitate & modo; aut minus simplex; aut eadem simplicitate simplex: non tertio modo, quia non est eadem ratio simplicitatis: non secundo: ergo primo; & hæc est mens Arist. 8. metaphy. vbi assignauit causam vnitatis in his, quæ non habent materiam, & inquit quę autem expertia materiæ sunt ea proprie vnum quid sunt, & proprie ens, & vnum seipsis. Ecce quòd nullam aliã causam simplicitatis assignat & vnitatis, nisi quia sunt proprie entia se ipsis, & nõ per hoc; quia non constituuntur ex realitate & realitate. Istis & multis alijs rationibus patet quantum ab-

B errauerint ipsi in doctrina, quam tradiderunt in primo argumento, quę etiam est doctrina aliquorum 1. senten.

Nulla cõpositio poni debet in Deo. *Circa finem.* *dist. 8. q. 3.*

In responsione ad quartum argumentum reprehendunt S. Tho. ponentem ens mobile esse subiectum philosophię naturalis dicẽtes, quòd non potest euadere, quin scientia naturalis sub alternetur metaphysicę, cum mobilitas sit quasi differentia accidentalis. Verum quia nos scimus plures esse opiniones circa subiectum philosophię naturalis: nam aliqui volunt subiectũ naturalis philosophię esse corpus mobile, vt fuit Albertus cognomento magnus, quem secutus est Romanus Egidius, quos secutus est doctissimus Benedictus Pererius in libro 2. de communibus omnium rerum naturaliũ principijs & affectionibus, licet eruditissimus Franciscus Toletus in 1. phy vbi agit de subiecto naturalis philosophiæ, asserat subiectum esse ens naturale. Hic tamen obiter non inficiabor quemdam doctissimum virum thomistam magistrum Georgium Bustum Vercellensem pro eodem accipere ens mobile & corpus mobile, vt patet in quodam peculiari quęsito, quod nuper ad manus nostras peruenit, vbi multis contendit ratio-

C nibus id probare: ad quas, quia locus iste non patitur fusius egredi, dante domino in opusculo quodam, quod speramus cito in lucem dare, vbi de subiectis omnium scientiarum agemus, sigillatim respondebimus: & quamuis ipse de antiquitate glorietur; nos tamen eius antiquitatem venerantes rationibus potius gaudemus atque mouemur relinquentes ipsum in sua antiquitate. Aliqui vero tenuerunt substantiam naturalem esse subiectũ, vt est Tiberius Bononiensis Auerroista, qui dixit corpus naturatũ aut substantiam naturatam. Aliqui moderniores ponunt esse vniuersum subiectum adęquatum totius philosophię. Ipsi, quos impugnamus, vt patet 6. huius, ponunt substantiam corpoream prout habet principium motus & quietis esse subiectum naturalis philosophię. Sed omnes isti (pace eorum dixerim) allucinantur maxime; quandoquidem non ponunt adęquatum subiectum, de quo nos loquimur: adęquatum enim subiectum debet esse illud, quod subijcitur primę & adæquatę passioni consideratę in philosophia naturali: igitur tantum ens mobile erit subiectum adęquatum naturalis philosophię; minor probatur; quia passio adęquata & prima est transmutabilitas, quę reperitur adęquate in omnibus prædicamentis, subiectum quoq. suum debet esse in omnibus prędicamentis, hoc autem

D est ens mobile, cuius principia adęquata sunt materia forma & priuatio reperta in omnibus prędicamentis, vt patet 12. metaphy. à textu decimo vsque ad vigesimum nonũ: & quid clarius hoc esse potest, cum subiectum scientiæ sit illud, quod ponitur in definitione primę passionis, vt patet 7. huius? sed tantum ens mobile ponitur in definitione ab Arist. ipsius primę passionis consideratę in philosophia naturali: igitur tantum ens mobile & nullum aliorum prædictorũ est subiectum naturalis philosophię; minor est Arist. 3. phy. vbi posuit in definitione motus ens in potentia, quod idem est, quod ens mobile. Est etiam ratio demonstratiua, qua vsus est S. Tho. 1. phy. contra Albertum, quòd nulla scientia probat suum adęquatum subiectum esse: modo Arist. probauit 6. phy. corpus mobile esse: non ergo hoc tale potest esse subiectum naturalis philosophiæ. Nec responsio communis aduersariorum valet, quòd Arist. probat propositionem de tertio adiacente, quia subiectum est hoc coniunctum, corpus mobile; ergo totum debet præsupponi sicuti si esset aliqua scientia de homine risibili, illa scientia non debuisset probare hominem esse risibilem, sed debet præsupponere totum illud coniunctum, ita etiam naturalis philosophia debet præsupponere totum hoc coniunctum, ens mobile; & non probare ipsum de tertio adiacente. Adde, quòd est expressa intentio Auer. 4. huius. Decipiuntur etiam

Variæ opiniones de subiecto naturalis philosophiæ. *Cap. 3.* *Quęst. 2.* *Georgi⁹ Bustus.* *Quæst. 3.* *Subiectum naturalis philosophiæ qd est.* *Tex. 15.* *Tex. 6.* *In prologo.* *Tex. 32.* *Commen. 1.*

etiam hic Aduersarij, quod mobilitas sit differentia accidentalis; quia apud nos non accipitur pro passione, vt est risibile respectu hominis, sed accipitur pro ratione formali; mobile enim, cum sit nomen æquiuocum ad aptitudinē, motum, & fundamētum illius aptitudinis, multipliciter sumi potest; sicut risibile aliquando significat aptitudinem ad ridendum; aliquando fundamentum eius, quod est rationalitas; in pręsentiarum ly mobile sumitur pro aptitudine ad motum, prout circūscribimus rationem formalem subiecti: potest etiam sumi pro fundamento illius aptitudinis, & sic est pręducatum quidditatiuum ipsius entis pro vt mobile est: vnde ens mobile non est ens per accidens, sed est ens per se, sicuti animal rationale est ens per se & non per accidens: ex quo patet error aduersariorū: patet etiam error illorū, qui tenent nos non posse vitare, quin naturalis scientia metaphysicę subalternetur; quoniam ipsi non aduertūt vnam scientiam subalternari alteri duobus modis posse intelligi. Vno modo denominatiue & quasi extrinsice, & est quandocumq; finis inferioris scientię ordinatur ad finem superioris: vel quando subiectum inferioris continetur sub subiecto superioris: quo pacto S.Tho. in opusculo de natura generis tenuit non esse inconueniens physicam subalternari metapysicę: hoc modo omnis scientia subalternatur metaphysicæ; quia ordinatur ad ipsam tamquam ad finem: sed non dicuntur subalternari subalternatione proprie dicta, quę requirit, vt subiectum subalternatę contineatur sub subiecto subalternantis, & etiam, quòd subiectum subalternatæ addat super subiectum subalternātis aliquod accidentale & extraneum, sicut visuale respectu lineæ. Tertio, quod sciētia subalternans probet proxima principia scientiæ subalternatę, vt dixit Caie. 1. p. & vt conclusiones scientiæ subalternatæ sint visibiles in principijs scientiæ subalternantis, quod tamen non accidit in proposito. Adde etiam, quòd scientia subalternans & subalternata debent conuenire in ratione formali obiecti vt obiectum est: modo physica & metaphysica non conueniunt sub ratione formali obiecti vt obiectum est; metaphysica enim abstrahit à materia sensibili & intelligibili; physica vero non abstrahit. Hi igitur sunt errores Aduersariorum.

Quomodo mobilitas potest esse prædicatū quidditatiuū entis mobilis.

Scientiam subalternari scientiæ dupliciter esse potest.

Cap. 13.

Quæst. 1 ar. 2

Quomodo physica differt à metaphysi.

A

B

In responsione ad sextum nota, quòd etiam dicunt subiectum & passionem esse idem essentialiter & realiter; non tamen formaliter: & remittunt se ad quartum metaphysicæ. Tamen vbicumq; pertractatur ab eis hæc propositio, contra veritatem substinetur, & expresse contra rationem & Arist. quia causa & causatū realiter distinguūtur: sed subiectum est causa respectu proprię passionis: ergo essentialiter & realiter distinguuntur: maior est manifesta ex sententia Aristot. 2. de anima, vbi ponit philosophus, quòd nihil generat se, licet seipsum saluet, & ex hoc concluditur propositum, quòd sicut nihil generat seipsum, ita nihil causat seipsum quoad esse simpliciter; & ita causa & causatum in esse simpliciter distinguūtur realiter: minor est manifesta; quoniam passio fluit & causatur à principijs subiecti. Et confirmatur, quia passio demonstratur de subiecto per diffinitionem subiecti secundum omnem viam; sed demonstratio est per ea, quæ sunt causę in essendo & in inferendo, vt vult Arist. 1. poster. & sic patet non sufficere distinctionem formalem & ex natura rei inter passionem & subiectū; vt dicunt ipsi; sed necessario requiritur distinctio realis; & hoc est, quod Arist. dicit in pręducam. vbi ponit passionem in tertia specie qualitatis, subiectum vero in alijs pręducamentis, & prædicamenta sunt impermixta, & primo diuersa, & sic nihil vnius est aliquid alterius.

Quæst. 3.

Tex. 47.

Nihil causat se.

Tex. 5.

Cap. de qual.

C

In responsione ad septimum nota, quòd ponunt quamdam obscuram doctrinam, & asserūt ens inquantum ens habere principia complexa & incomplexa. Hęc enim propositio est falsa; quia si ens inquantum ens haberet principia incomplexa; quæro, vel effectiua, vel materialia, vel formalia, vel finalia; sed nullū horū dici potest: igitur propositio falsa: probatur minor, quia, si haberet principia effectiua, sequeretur, quòd Deus non esset prima causa; quia Deus cōtinetur sub ente, & si ens inquātum ens habet principia incomplexa: ergo & quodlibet contēptum sub ente; & sic, cum Deus cōtineatur sub ente, non esset prima causa vt dictum est; nec etiam Deus habet principium materiale aut formale; quia non esset summe simplex, nec etiam finale; quia tunc non esset finis omnium. Nec valet distinctio, quam ipsi tangunt supra ly inquantum, quod aliquando se tenet specificatiue, & aliquando reduplicatiue, & quòd ens inquantum ens habet principia, prout ly in quantū se tenet specificatiue, non aūt reduplicatiue: quia hęc distinctio est expresse contra Arist. 6. huius, vbi habet, principia & causa quærūtur entium, palam autem, quia inquantum entia, vbi ly inquantum se tenet reduplicatiue, & non specificatiue, vt ipsi dicunt. Propterea attende, quòd ens inquantum ens habere principia contingit dupliciter: vno modo in essendo: alio modo in cognoscendo: hoc stante dico, quòd non inconuenit ens inquantum ens reduplicatiue sumptum habere principia in cognoscendo etiam à priori, sed hæc principia dicuntur principia formalia, quę dicuntur quodquiderat-

Ens inquantū ens quomodo possit habere principia.

Tex. 1.

D

esse, &

A esse, & hæc competunt omnibus rebus; quia quando illamet res sumitur in abstracto est principium à priori ex natura rei ad cognoscendam seipsam, & sic entitas est principium à priori ex natura rei, quo cognoscitur ens ipsum: hoc autem pacto deitas est principium à priori, quo cognoscitur ipse Deus, & sic de alijs.

Nota vlterius circa responsionem tertij argumenti, vbi faciunt illã distinctionem, quòd aliquid esse perfectius altero, potest intelligi dupliciter: vel permissiue: vel positiue. primo modo, quanto vniuersalius, tanto perfectius. secundo modo, omne inferius est perfectius suo superiori; vnde ens potest esse perfectius quolibet inferiori permissiue; sicuti animal est perfectius musca permissiue; quæ tamen est perfectior animali positiue. Licet hęc distinctio vera sit de animali & speciebus eius; tamen loquendo de Deo falsa est; quia neq; permissiue, neq; quocunque modo Deus cum ente, vel ens cum Deo, vel Deus cum creatura aliqua est perfectius, quàm Deus ipse solus; quoniam infinito simpliciter non potest esse aliquid infinitius; quia ita perfectus est Deus solus, sicuti Deus cum omnibus creaturis simul.

Deus solus est ita perfectus sicuti si etiam esset simul cũ creatura.

B Nota etiam in responsione ad sextum, vt tactum est supra, ꝙ ipsi solent respondere, passionẽ non causari à subiecto, sed bene pullulari ab eo, & sic ipsa nõ distinguitur realiter à subiecto: & hoc modo putant soluere argumentũ à nobis tactum. Sed contra, quia cum pullulo sit verbum actiuũ: ergo significat actionẽ vel passionẽ: igitur proprietas subiecti, cũ sit terminus actionis, vel passionis, differt ab ipso subiecto agente. Et confirmatur, quia ista pullulatio est emanatio quędã; emanatio & pullulatio est quædam relatio medians inter subiectum, à quo pullulat, & passionem pullulantem. tunc sic; cum tres sint species relationis. vna fundatur in quantitate scilicet super vnum & multum. alia super qualitate, sicut scibile ad scientiam. alia vero super actum & potentiam, vt pater & filius: quæritur ergo, ista pullulatio in quanam istarum specierum erit? non in prima; nec in secunda: ergo in tertia, & sic subiectũ est causa tanquàm agens passionis: sed agens producit diuersum in esse; quia terminus agentis est esse: at cum nõ terminetur ad esse suum: ergo ad esse alterius: hoc autem est passio: ergo passio est alia à subiecto, & sic distinguitur realiter ab eo. Præterea passio aduenit subiecto post esse completum eius: ergo realiter distinguitur à subiecto: antecedens probatur; non enim aduenit tanquàm substantiale; quia quicquid est essentiale alicui, aut est genus, aut differentia, quæ sumitur à for-

Si passio pullulat à subiecto, ergo causatur ab eo ergo differt realiter ab eo.

Passio est posterior natura ipso subiecto.

C ma; proprium autem præsupponit genus, & differentiam: ergo aduenit tamquam accidentale, & post esse completum subiecti: ergo vel vt quantitas, vel vt qualitas, vel vt aliquid aliorum prædicamentorum accidentis; & quodcumq; sit, cum ista omnia differant realiter; sequitur etiam subiectum realiter distingui à sua passione. Confirmatur per Arist. & in 8. phy. Tex. 77. & in 12. metaph. vbi ponit aliquam substantiam semper mouentem; & etiam ponit, ꝙ impossibile est aliquam actionem vel operationem mediam causari à substantia nuda, & hoc videmus Tex. 30. in omni ente creato citra Deũ: ergo nulla passio potest immediate fundari in substãtia: tũc sic, videre est actus, & non fundatur immediate in substãtia: ergo præsupponit accidens: sed illud est proprietas siue passio: ergo passio est accidens, & tunc stat ratio supradicta. Nunc essent soluenda argumenta, quæ fieri solent, & multa alia dicenda circa hanc materiam: verum, quia ab omnibus expositoribus hęc omnia fere tanguntur, præsertim à Ioanne Iacobo Pauesio cognomento Calabro, idcirco, diligens lector, apud ipsos hęc omnia videre poteris. Nobis autem sufficiat hæc grauiora pro defensione S. Tho. in hac nostra prima dilucidatione tetigisse.

D *Omnes homines natura scire desiderant, &c. Ex prolog.*

An vera sit hæc propositio, & quomodo.

Dilucidatio secunda.

CIRCA quam nota triplicem esse appetitum, quia triplex est forma: nam quædam est forma pure naturalis, quæ non est eleuata supra naturam materię, & iste appetitus cõsequens hanc formam est puræ naturalis, sicut appetitus leuis ad tendendum sursum. alia est forma, quę est aliqualiter eleuata supra naturam materię: tamen est forma affixa organo corporali, sicut anima sensitiua; & hic appetitus consequens hanc formam dicitur sensitiuus, qui diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem. alia est forma, quę est simpliciter eleuata supra naturam materiæ; itaq; non afficitur organo corporali quantum ad suã

Appetitus triplex.

operationem; & appetitus consequens hanc formam dicitur rationalis, qui est ipsa voluntas consequens intellectum, vt ait S.Tho. 1. par. & differunt isti appetitus; quia appetitus naturalis est quędam tendentia consequens naturam rei, non differens realiter ab ipsa natura rei, vt ait S.Tho.1.phy. loquens de appetitu materiæ: appetitus rationalis non est tendentia illa, sed est vel potentia vel actus elicitus. Secundo differunt; quia rationalis appetitus claudit in se sensitiuum & naturalem, & est prior prioritate perfectionis: appetitus vero naturalis non claudit nec sensitiuum nec intellectiuum. Vltimo differunt; quia appetitus rationalis supponit actum alterius potentiæ, scilicet actum sensus; sed appetitus naturalis nullum actũ potentiæ cognitiuæ supponit. Hoc stante declarant aliqui propositionem istam non debere intelligi de appetitu rationali, quia omnis appetitus rationalis supponit actum intellectus: sed ille appetitus, quo homines naturaliter desiderant scire, non presupponit actum intellectus; ergo propositio nõ debet intelligi de appetitu rationali: minor probatur; quia appetitus, licet aliquando sit respectu rei habitę; non tamen semper est respectu rei habitæ; sed propositio assumpta est vniuersalis & necessaria: si ergo iste appetitus, quo homines desiderant scire, necessario supponeret actũ intellectus, cũ actus intellectus sit scire, iste appetitus esset necessario respectu rei habitæ. Preterea, appetitus rationalis est formaliter liber; sed appetitus, quo hoĩes naturaliter scire desiderant, non est formaliter liber: igitur propositio Aristotelica non est intelligenda de appetitu rationali, nec etiam de appetitu sensitiuo; quia iste appetitus sensitiuus est respectu sensibiliũ; sed appetitus, quo homines desiderant scire, nedum est respectu sensibilium, sed etiam intelligibiliũ: ergo non est intelligenda dicta propositio de appetitu sensitiuo: tum etiam, quia ex hoc sequeretur, quòd bruta desiderarent scire: idcirco dicta propositio est intelligenda de appetitu naturali; quod patet, primo ex sufficienti diuisione: secundo, quia sine errore tendit in finem; ergo appetit sine cognitione, sicut graue appetit centrũ; & hoc modo homines appetunt scire. Hanc declarationem sequuntur nonnulli ex nostris arbitrantes hanc quoque esse sententiam. S.Tho. & etiam Alberti Magni, qui in paraphrasi sua primi tractatus vult omnes homines appetere ipsum scire naturali appetitu; quia hoc videtur esse commune toti speciei: vnde non videtur esse nisi naturale desiderium.

Sed pace horum dixerim hæc interpretatio est expresse contra S.Tho. & veritatem: nam S. Th. ait 2.2. ꝙ sicut homo naturaliter concupiscit delectationes venereas secundum naturam corporalem: ita secundum animam naturaliter desiderat cognoscere aliquid; vnde philosophus dicit in principio metaphy. quòd omnes homines naturaliter scire desiderant: ecce quomodo S.Tho. expresse glosat propositionem de appetitu secundum aĩam; qui est appetitus rationalis; ita etiam sentire videtur Caiet. in expositione 1.p. vbi probat; quòd habens charitatem naturaliter desiderat visionem Dei; clarum est, quòd charitas ponitur in voluntate, & diligere est actus voluntatis, quæ volũtas est appetitus rationalis: ergo potest homo appetere aliquid naturaliter appetitu rationali. Est etiam opinio illorũ cõtra veritatem; quia illo appetitu homo appetit scientiam, qui respondet potentiæ, quę perficitur per illam, vt ipsi concedunt: sed sic est quòd intellectus est illa potentia, quę perficitur per scientiam: ergo appetitu intellectiuo homines desiderant scire; quia appetitus intellectualis & rationalis est ille, qui respondet intellectui. Secundo, illud, quod est optimum, & ab omnibus expetibile, & optima perfectio, debet ab omnibus secundum summum & optimum appetitum expeti, & non secundum infimum; quia homines appetitu voluptuoso, & non rationali desiderant voluptuosa: sed optimus & perfectissimus appetitus est rationalis: ergo rationali appetitu conuenit homini appetere scientiam, & non appetitu naturali. Tertio, ipsum scire aut appetitur vt bonum, aut vt verum; non vt bonum, quia ipsum non est de numero bonorum, sed de numero verorum: igitur appetitur vt verũ: sed illud, quod appetitur vt verum, appetitur rationali appetitu: igitur ipsum scire non appetitur naturali appetitu. Et quando dicunt, ꝙ si homo appeteret scientiã appetitu elicito, tunc bruta etiam scientiam appeterent. Hęc ratio non valet, nisi per hoc, vbicunque esset appetitus elicitus, ibi posset esse appetitus ad scientiam; postquam per illum homo appetit, quia contra eos eodem modo potest argui; si omnes homines appeterent scientiã appetitu naturali: igitur res naturales, in quibus est hic appetitus, appeterent scientiam: hanc enim rationem ipsi negare non possunt. Sed dices tu, videtur, quòd hæc sit intentio. S.Thõ. quòd Arist. intelligat de appetitu naturali; quia illæ tres rationes adductæ ab ipso in prologo concludunt de appetitu naturali. Sed negãdum est hoc; quia tertia ratio adducta à S.Tho. expresse loquitur de appetitu rationali, dicit enim, quòd homo coniungitur substantijs separatis per intelligere; & in secunda ratione habet, quòd intelligere est propria operatio hominis; & in prima ratione habet, quòd scire est propria operatio hominis secundum potentiam intellectiuam

[Margin notes: q. 19. art. 1. — Differentia inter hos appetitus quæ est. — Tex. 81. — Appetitus intellectiuus claudit in se naturalem & sensitiuum. — Opinio neotericorum. — Prima opinio exponẽs istam maximam. — Cap. 4. — Improbatio primæ opinionis. — q. 166. ar. 2. — Opinio S. Tho. — q. 12. ar. 1. — Opinio Caietani. — Intellectus perficitur ꝑ scientiam. — Scire est de numero verorum. — Dubitatio thomistica.]

A tellectiuam; quę omnia non desiderantur ab homine, nisi desiderio rationali & intellectiuo. hinc male glosant istam propositionem thomistæ de appetitu naturali putantes hanc esse intentionem S.Tho.

Improbātur Aliqui thomistæ.

Rationes illorum facile soluuntur. & primo prima, concedēdo maiorem, & negando minorem: & ad probationem dico, q̧ duplex est appetitus; alius complacentię, de quo etiam ipsi adducunt illud dictum Petri Apostoli, in quem desiderant Angeli prospicere; & hic appetitus non generat fastidium, & potest esse rei habitę. alius est appetitus carentię & hic est rei non habitæ: propositio Arist. potest de vtroque appetitu intelligi. Addo etiam appetitum rationalem supponere cognitionem cōtingere dupliciter. vno modo cognitionem habitualem principiorum. alio modo cognitionem conclusionum. Hoc stante dico non esse incōueniens, q̧ homo appetitu rationali supponat vnam cognitionē; & aliam desideret; immo hoc est necessariū, vt ait Auer. 2. huius; quia prima principia sunt naturaliter cognita in quolibet genere entium: vnde ipsum scire in vniuersali est pręcognitum, & appetitur in particulari; & sic propositio est vniuersalis & necessaria de appetitu elicito. Ad secundam autem dupliciter respondere possumus. primo distinguendo appetitum esse liberum posse intelligi dupliciter. vno modo quo ad specificationem actus: alio modo quoad exercitium ipsius actus, vt ait Caiet. in apostillis 1.p.S.Tho. vbi loquitur de appetitu Angelorū, & sic appetitus rationalis naturaliter appetit, & est naturalis quoad specificationem actus, licet quoad exercitium sit liber. Secundo etiam possumus dicere appetitum rationalem respectu scire in vniuersali esse naturalem, sed respectu huius vel illius esse liberum. Adde etiam, quòd naturale dicitur duobus modis: vno modo prout distinguitur contra violentum: alio modo prout distinguitur contra liberum; primo modo appetitus rationalis dicitur naturalis. Tertiam rationē concedimus, immo vt deduximus facit pro nobis. Ad quartam respondemus non esse bene deductum processum de appetitu naturali; cum propositio intelligatur secundum rei veritatem de appetitu rationali, vt declaratum est. Ad aliam dicimus nihil aliud concludere, nisi quòd datur appetitus naturalis: sed non ex hoc probatur propositionem debere intelligi de appetitu naturali: & sic etiam soluitur ratio Alberti, quòd appetere scientiam est commune toti speciei, sed secūdum naturam ipsius speciei. Adde etiam secundum gręcos, quòd ly scire non stat pro scientia proprie dicta, C sed pro cognitione, vt declarauimus in expositione literæ, & vt patet ex signo, quod adducit Arist. ad probandam propositionem, quæ debet sic intelligi, omnes homines generatim & cōfuse necessario desiderant cognoscere per naturam, quę est anima rationalis.

Epistola 1. cap. 1.

Commen. 1.

Quomodo appetitus dicitur liber. q. 60. ar. 1.

B

Naturale est duplex.

Ratio Alberti labefactatur.

Verum, quia Aduersarii male intellexerunt propositionem: idcirco non est mirum si contra dicta S.Tho. prorumpunt male referendo & asserendo tres demonstrationes, quas S.Tho. adduxit ad probādam propositionem Arist. à priori coincidere in vnam & non esse distinctas; quia prima procedit per actum primum; secunda per actum secundum; tertia per medium, quo coniungimur Deo: primo modo eodem appetitu appetitur actus primus, & actus secundus, & medium, quo cum Deo coniungimur: ideo omnes istæ demonstrationes in vnam coincidunt. Præterea potest argui contra; quia rationes S.Tho. peccant per fallaciam æquiuocationis; nam peto, quid per propriam perfectionem hominis intelligat S.Tho. in prima ratione vel actum primum, vel actum secundum? si secundum; ergo prima ratio non differt à secunda: si intelligat actum primum, tunc æquiuocat de scire, de quo concludit prima & secunda ratio. Sed errarunt hic Aduersarii; quoniam illæ rationes dicuntur esse distinctæ essentialiter; quarū D media sunt essentialiter distincta: sed media istarum demonstrationum sunt essentialiter distincta: ergo & istæ demonstrationes sunt essentialiter distinctæ: probatur minor; quia prima demonstratio procedit per causam formalem: secunda per causam finalem, quæ est finis quo: tertia procedit per causam finalem, quæ est finis gratia cuius. Præterea scribitur 3. de anima ab Arist. quòd obiectum actus, & habitus diuersimode, & ordine quodam se habent ad potentiā; vnde potentia & habitus distinguūtur per actus, & actus per obiecta: hinc prima ratio S.Th. fundatur supra ratione habitus, vel ratione scientiæ, cuius actus est considerare & intelligere: secunda ratio fundatur supra ratione actus: tertia supra ratione obiecti: Hoc stante arguo sic, illæ rationes, quæ sumuntur ex habitu, actu, & obiecto, sunt distinctæ: sed rationes S.Tho. sunt desumptę ex habitu, ex actu, & obiecto: ergo rationes S. Tho. sunt distinctę. Præterea argumentor; vbicunque rationes fundantur supra distinctas appetibilitates, rationes illę sunt distinctę: sed sic est, quòd rationes siue demonstrationes. S. Tho. fundantur supra distinctas appetibilitates: igitur & rationes ipsę sunt distinctę: minor probatur; quia scientia, cum sit habitus perfectiuus, ex se est appetibilis; similiter etiamscire ex se est appetibile, hoc etiam dico de vnione ad primum principium. Et sic patet solutio ad rationes eorum, quòd licet eodem ap-

Defendūtur rationes S. Thomæ in prologo.

Reprobātur aduersarij S. Tho.

Tex. 4.

Sensus rationum S. Th. in prologo.

B 2 petitu

petitu subiectiue appetatur habitus, & actus secundus, & coniunctio cum primo principio; A
non tamen eodem appetitu formaliter; quia rationes appetendi sunt diuersę. Soluitur & secunda ratio; quia in prima ratione. S. Tho. intelligit habitum; in secunda actum: in tertia obiectum, & non vt ipsi imaginati sunt. Sed nota, quòd non inconuenit plures rationes categoricas conficere vnam copulatiuam, sic etiam istæ tres rationes dicuntur tres categoricę, sed vna copulatiua; quod ipsi non aduerterunt; sicuti etiam plures propositiones categoricę faciunt vnam hypoteticam. Nota etiam, quòd istę rationes S. Tho probant propositionem Arist. à priori & theologicè, non autem philosophicè: vnde prima ratio, quę fundatur supra ratione habitus, est ista: omne imperfectum naturaliter appetitu elicito & rationali appetit suam perfectionem habitualem in communi: sed anima hominis de se est imperfecta secundum intellectiuam potentiam: cum sit sicut tabula rasa, in qua nihil est depictum, vt habetur 3. de anima: ergo naturaliter desiderat scientiam. Secunda ratio, quę fundatur supra operationem, est ista: vnumquodque inclinatur ad suam propriam operationem, sicut calidum ad calefaciendum: sed propria operatio hominis est intelligere: ergo homo naturaliter desiderat intelligere. Tertia ratio, quæ fundatur supra ratione obiecti, est ista: vnumquodque naturaliter appetit coniungi suo principio beatificanti: sed principium hominis est Deus & substantiæ separatæ: igitur naturaliter desiderat coniungi ipsi Deo, & substantijs separatis. B

Ratio S. Th. est profunda tangens sensum theologicum.

Tex. 14.

Sed circa istam rationem tertiam sunt duę difficultates propter duas propositiones, quas ponit S. Tho. in ea: prima propositio est; substantiæ separatæ sunt principia humani intellectus: contra quam propositionem adest doctrina S. Tho. 1. p. vbi habet, quòd humanus intellectus producitur in esse per creationem, sicut & ipsa anima intellectiua: at creatio est immediate à Deo: ergo falsa est propositio ista, quòd substantiæ separatæ sint principia humani intellectus. Secunda propositio est, quam ponit S. Tho. in hac lectione, quòd fælicitas hominis consistit in cognitione substantiarum seperatarum; & tamen 1. 2. ponit, quòd fęlicitas hominis non consistit in cognitione substantiarum separatarum: quomodo ergo possunt stare ista?

Difficultates in doctrina S. Tho.

q. 44. ar. 5.

q. 3. art. 7.

Pro solutione istorum est sciendum, quòd substantia separata dicitur multis modis. quędam est, de cuius ratione non est, vt sit in materia, licet non repugnet ei, quòd sit in materia; C
& hoc modo ens & vnum & cetera trascendentia dicuntur substantię separatę, quę sunt principia mouentia intellectum non effectiue; sed obiectiue. alia dicitur substantia separata, de cuius ratione est vt non sit in materia, & etiam repugnat sibi, quòd sit in materia & hæc est duplex: altera dependens, sicut sunt Angeli, qui sunt principia humani intellectus illuminando, dirigendo, & fortificando ipsum: altera est independens, & hęc est Deus, qui est principium humani intellectus per creationem; & sic patet quomodo quælibet substantia separata possit dici principium humani intellectus, licet diuersimode. Ad secundam difficultatem dicimus, quòd est duplex fęlicitas hominis: altera perfecta, quæ consistit in cognitione Dei, de qua agitur 1. 2. altera imperfecta, quę consistit in contemplatione substantiarum separatarum, & in cognitione scientiarum speculatiuarum, de qua agitur hic. Si quis latius voluerit videre veritatem huius quæsiti ad intentionem Sancti Thomæ contra etiam Aduersarios legat doctissimum Bartholomæum Medinam 1. 2. in tractatu de beatitudine, vbi exactissime disputat de hac re. Sufficiat nobis hęc pauca dixisse pro expositione huius propositionis. D

Substantia separata est multiplex.

Fęlicitas hominis est duplex.

Sensuum

A *Sensuum hic maxime nos cognoscere facit multasque differentias manifestat, &c. Ex prologo.*

Num inter alios sensus, visus faciat nos magis scire?

Dilucidatio tertia.

CIRCA hoc quęsitum multi multa dicunt, in quibus duo videntur falsa, Ordo quęsiti.
propterea primo examinabimus illa duo: deinde dicemus ad disputationem dilucidando eam. Primum enim, quod ponunt, est quędam contradictio & literale dubium, quia Arist. in lib. de sensu & sensato dicit, Cap.1.
quòd cæci nati habentes auditum sunt magis sapientes, quàm surdi nati
B habentes visum: ergo si sensus magis diligitur; quia est magis cognoscitiuus secundum quòd cognitio ordinatur ad scientiam: sequitur, quòd auditus sit magis diligendus. Et respondent, quòd visus magis facit ad cognitionem per se siue ad scientiam, quæ est per inuentionem; sicut vult Arist. in libro de sensu & sensato: auditus autem solum per accidens magis facit ad cognitionem seu scientiam, quę est per doctrinam; ex hoc quòd vox audibilis, quæ mouet auditum, est significatiua conceptuum mentis; & hoc accidit voci, secundum quòd immutat auditum: si enim eædem voces formarentur, quę modo sunt, & non essent signa instituta conceptibus, auditio earum nihil iuuaret ad disciplinam, etiam si signa visibilia imposita essent ad significandum conceptus omnes, sicuti monachi habent de multis: tunc visus per illum modum conferret ad disciplinam, per quos modo confert nunc auditus: sed voces sunt signa promptissima, & propter illud videtur linguam esse datam hominibus ex 2. de anima; sic ergo patet, quòd quantum ad scientiam habitam per inuentionem visus facit magis ad scientiam, quàm auditus: sed quantum ad scientiam habitam per doctrinam, auditus magis facit ad scientiam non per se, sed per accidens; quia suum
C obiectum ex institutione factum est signum conceptus, per quam institutionem nihil sibi accrescit; vnde per accidens auditus magis facit scire, visus autem per se & directe mediante lumine naturali ipsius intellectus. Sed hæc solutio videtur esse contra Arist. 2. physi. vbi ponit, quòd ridiculum est tentare demonstrare naturam esse; quia demonstrare manifesta per immanifesta & incognita, est non potentis iudicare propter ipsum, & non propter ipsum cognitum; quod autem contingat hoc pati, non immanifestum est: syllogizat enim aliquis vtique cum natus sit cæcus de coloribus: quare necesse est huiusmodi de nominibus habere rationem, nihil autem intelligere. Ex his patet secundum Arist. quòd sicut per demonstrationem nihil magis cognoscitur de natura esse, quàm sine demonstratione; sic etiam cæcus de coloribus per auditum nihil cognoscit, nisi nomina tantum, & quantum ad rem nihil; hoc est etiam, quod Arist. 1. poster. dicebat, quòd deficiente sensu deficit scientia, quę habetur per illum sensum: & ideo auditus in cæco nato nihil facit ad scientiam de coloribus habendam per doctrinam, vt falso imaginati sunt isti in responsione ad hoc argumentum. Propterea cum tota difficultas videa-
D tur esse in conciliando istos duos textus, scilicet hunc præsentem, & illum de sensu & sensato. Ideo dicendum est, quòd hi duo sensus, visus videlicet, & auditus possunt dupliciter cõsiderari. primo secundum se. secundo per comparationem ad intellectum. Si primo modo considerentur, sine dubio visus est præstantior, tum quia plures & multas rerum differentias visus facit nos cognoscere: auditus autem tantum differentias soni; tum etiam quia omnia corpora colore participantia, & sensibilia etiam communia magis per visum cognoscuntur, quàm per auditum. plura enim sensibilia aut omnia ex communibus visu potius, quàm auditu cognoscuntur: patet ergo, quòd secundum se cõsiderando cognitionem habitam per visum, & habitam per auditum, tam quoad sensibilia propria, quàm communia semper præstantior inuenitur visus, quàm auditus: inquantum vero secundo modo comparantur ad intellectum & sapientiam, & maxime quantum ad cognitionem de substantijs separatis, auditus erit pręstantior: propterea concludit ibi Arist. quare sapientiores à natiuitate sunt cæci mutis & surdis. Arist. hic intellexit primo modo considerando hos sensus: sed in libro de sensu & sensato. secundo modo: & sic inter hęc duo dicta nulla est discordia. Secundum dictum ipsorum est in responsione ad tertium argumentum, quod argumentum fundatur in doctrina Arist. 2. de anima; vbi asserit visum esse tantum vnius cõtrarij, scilicet albi & nigri; tactũ vero esse dua-

Opinio aliquorum. Cap.3.

Tex.88.

Impugnatio opinionis. Tex.6.

Cęcus nõ iudicat de coloribus.

Tex.33.

Visus & auditus dupliciter considerantur.

Tex.107.

rum contrarietatum, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci. Ex hoc nascitur dubitatio, quomodo visus plures differentias demonstret, & tamen tactus est duarum contrarietatum, & visus tantum vnius. Respondent ipsi, quòd ex hoc forte sequitur, quòd tactus non sit simpliciter vnus sensus; & ex hoc etiam non sequitur, quòd tactus plures rerum differentias ostendat; quia obiectum ipsius visus scilicet lux & color in pluribus corporibus reperiuntur, quàm omnes qualitates tangibiles, si essent mille; & quia cognoscimus substantiam per sua accidentia. hinc obiectum visus in pluribus reperitur, quàm obiectũ tactus, vel cuiuslibet alterius sensus particularis; quia omnia corpora tam inferiora quàm superiora lucem vel colorem participãt; non autẽ alias qualitates, puta tangibiles audibiles & huiusmodi. ideo visus plures res demonstrat & magis facit ad scientiam; ex cõsequenti magis diligitur. Eamdem respõsionem sequitur eruditissimus quidã neotericus in hoc 1. metaph. super quem erudite satis & commentaria & quæstiones confecit formando hoc argumentũ: quia tactus percipit duas cõiugationes contrariorum; aspectus autem vnam tantum: ergo tactus plures differentias rerum ostendit, quàm aspectus seu visus, vt ipse dicit; & negat consequentiam huius argumenti; quia aliud est plura contraria percipere, quod facit tactus; aliud est plures differentias rerum cognoscere, quæ facit visus seu aspectus, cum cælestia simul & terrena percipiat. Sed contra istam solutionem arguo sic, Arist. 2. de genera. & corrupt. asserit, quòd tangibiles differentiæ vel contrarietates sunt septem; scilicet calidum frigidum, humidum siccum, graue leue, durum molle, lubricum aridum, asperum lene, grossum & subtile: ergo sunt plures contrarierates, quàm duę: dato igitur, quòd quantum ad colorem & lumen, quibus communicãt & participant omnia corpora tam superiora quàm inferiora, visus plura cognosceret: hoc tamen esset secundum vnam contrarietatem quoad colorem, vel secundum vnam qualitatem, quoad lumen; & certitudo, quę esset in alijs corporibus secundum septem contrarietates qualitatum tangibilium, esset maior, quod pertinet ad perfectionem scientiæ; esset etiam plurium rationum cognoscibilium. Præterea Arist. asserit in 2. de anima, quòd secundum sensum tactus iudicatur homo prudentissimus inter omnia animalia; & secundum bonitatem huius sensus, in homine iudicamus de bonitate intellectus: molles enim carne aptos mente dicimus, quod non contingit ita se habere secundum alios sensus. Propterea alia responsio debet dari huic argumento, quòd visus per se facit nos plura cognoscere & certius, quod patet, quia corpora superiora & inferiora: hęc enim tantum per visum cognoscimus & non per alios sensus: quòd autem certius alijs sensibus faciat nos cognoscere, patet; quia quanto aliqua res cognoscitiua est spiritualior & immaterialior, tanto est perfectior in cognoscendo: vnumquodque enim quanto magis est in actu, tanto magis est cognoscitiuum: sed visus est spiritualior, ceteris sensibus: ergo est magis cognoscitiuus: patet minor, ꝙ sit spiritualior præcipue in sua operatione, quę spiritualius & immaterialius immutatur ab obiecto; cum sensus in actu cõsistat in actuali immutatione eius ab obiecto: sed constat visum immaterialius & spiritualius immutari à suo obiecto: nam obiectum visus non immutat organum nec medium, nisi spirituali immutatione; non enim pupilla nec aer coloratur, sed solum speciem coloris recipit secundum esse spirituale: obiecta autem aliorum sensuum immutant medium & organum sensus secundum aliquam naturalem immutationem, vt inducendo patet: obiectum enim tactus calefaciendo & infrigidando: obiectum gustus afficiendo organum sapore aliquo mediante saliua: obiectum vero auditus per motum corporalem: & obiectum odoratus per fumalem euaporationem sensus: ergo visus spiritualius & immaterialius immutatur à suo obiecto: erit ergo certius cognoscitiuus. quando ergo Arist. dixit 2. de anima, quòd tactum habemus certissimum, intellexit respectu brutorum, non autem respectu aliorum sensuum: nam, cum homo habeat temperatiorem complexionem ceteris animantibus propter perfectiorem animam; decuit ipsum etiam habere perfectiorem ac certiorem tactum cunctis animantibus: bonitas enim ac temperies tactus sequitur bonitatem ac temperiem complexionis: hęc autem in homine est perfectissima, quæ in hoc mundo haberi possit, vt inquit Auicen. de complexionibus.

Quantum ad secundum sciendum est primo, quòd sensus quatrupliciter potest accipi. primo pro anima sensitiua. secundo pro potentia sensitiua, & istis duobus modis quodlibet animal habet sensum. tertio accipitur sensus pro habitu ipso. quarto pro operatione sensitiuę partis. in pręsenti litera Arist. loquitur de sensu visus, & pro operatione & potentia ipsa. Secundo est notandum, vt docet S. Tho. 1. p. quòd duplex est amor, scilicet amicitię, & concupiscentię: amor amicitiæ est, quo aliquis diligit amico suo virtutes: amor concupiscentię est, quo nobis diligimus aliquid, puta diligimus nobis equũ, non de amore amicitię, sed de amore concupiscentię intelligenda sunt verba Arist. & sic optime Egidius probat visum esse magis amandum

Marginalia (left): Responsio aliquorũ de multiplicitate tactus. — Quæst. 3. — Impugnatur responsio illi⁹ neoterici. Tex. 8. — Tex. 94. — Certitudo cognitionis vnde sumitur. — Obiecta quomodo varie immutãt sensus. — Tex. 107. — Homo habet perfectiorem tactum ceteris animalibus. — Sensus multifariam accipitur. — q. 60. ar. 8. Amor duplex. — Laudatur Egidius.

Marginal letters (right): A — B — C — D

A amandum prę ceteris ſenſibus, eoquia eſt ſimpliciter magis cognoſcitiuus,& eſt nobilior omnibus alijs, quod oſtendit ex parte obiecti, quod eſt lux & color;& ex parte organi, ad quod natura miro artificio vſa eſt cōponendū;& ex parte medij,quod eſt diaphanum,& ex excellentia viſionis,quę eſt actus pure ſpiritualis.vnde ſolus viſus more intellectus percipit res,deinde magis mouet ad imaginationem,quàm ceteri ſenſus, & nullus eſt inter ſenſus,qui ita perfecte percipiat figuras & actiones corporum ſicuti viſus. propterea Ariſt. aſſerit in textu, quòd plures rerum differentias nobis oſtendit; quia eius obiectum caduca & ęterna complectitur. Tertio notandum, quòd ſenſus multis modis conſiderari poſſunt. primo vt ſunt perfectiones animalis, etiam quòd nihil iuuent aut delectationem conferant; & ſic omnes æqualiter diliguntur ab animali;quia oēs ſunt eius perfectiones, nedū ſenſus exteriores,videlicet viſus, auditus,olfactus,guſtus,& tactus:ſed etiam ſenſus interiores,qui ſunt ſenſus communis,phantaſia, cogitatiua,& memoria, & ſic diliguntur amore amicitię; quia in ſe ſunt boni, & nulla ratio mali reperitur, quo amore dictum eſt ſupra de mente S. Tho. quòd amantur virtutes.

Viſus more intellect⁹ pcipit obiectū

Senſus conſideratur multipliciter.

Senſus interiores quot ſunt.

Secundo poſſunt conſiderari ſenſus prout ſunt neceſſarij ad conſiſtentiam vitæ ipſius animalis,
B & ſic primo diligimus tactum, deinde guſtum, tertio viſum; quia ſine viſu cibos à longe non potuiſſemus perquirere, & poſt hunc auditum,quo ſentitur differentia ciborum, vltimo olfactum,& hoc loquendo de amore concupiſcentię,quo diligimus ea,quę ſunt nobis vtilia. Tertio, conſiderari poſſunt ſenſus prout conferunt nobis aliquam delectationem & voluptatem;& ſic aliqui,qui delectantur cibo,magis guſtū diligunt;aliqui vero,qui delectantur rebus venereis,magis diligunt tactū;alij delectantur in audiendis fabulis ſeu etiam hiſtoriis & ſcientijs,& ſic iſti magis diligunt auditum. Et hinc multi philoſophi ſeſe obcæcarunt; quia arbitrabantur per viſum impediri ab audiendis diſciplinis: nullus autem philoſophorum ſe ſurdum curauit efficere. Sunt vero aliqui,qui in antiquarum rerum varietate conſpicienda valde mirantur, vt ſunt imperatorum ac regum marmoreæ ſtatuę,coloſſi, pyramides, excelſa regum palatia,& id genus ſimilia, & iſti magis amant viſum prę ceteris: propterea ſecundum diuerſitatem complexionum hominum diuerſimode reſpondendum eſt huic quęſito. Si autem loquamur de cognitione,non autem de aliis vtilitatibus & commodis ſpectantibus ad vitam animalis abſolute; dicendum eſt,quòd magis diligendus eſt viſus;quia eſt magis cogno-
C ſcitiuus,& propter alias rationes tactas. Et ſi quis diceret; ille ſenſus eſt maxime cognoſcitiuus, qui eſt certior in hominibus & primus & qui magis confert ad intellectum; quia ſenſus,qui magis certus eſt,magis cognoſcit,& qui primus eſt inter omnes alios ſenſus, eſt maxime vniuerſalis: ſed ſenſus tactus in hominibus eſt talis naturę; quia eſt primus, cum omnes alii ſupponant ipſum,tamquam fundamentū;eſt etiā certior quoad cognitionē: vnde ſcribitur apud Ioan.Euang.quòd Thomas Apoſtolus nunquam fuit certus de reſurrectione domini,donec tactu palparet cicatrices,& tunc dixit;Dominus meus, & Deus meus: magis etiam confert ad intellectum,vt dictum eſt ſupra de mēte Ariſt.qui dixit; molles carne aptos mente vocamus:ergo etc. Sed ſolutio huius difficultatis habetur ex præmiſſis,quòd licet tactus ſit certior quantum ad cognitionem,non tamen quantum ad nobilitatem; quia ſic eſt viſus, licet aliqui dicant auditum eſſe certiorem cunctis ſenſibus,& adducant hiſtoriā Iſaac,qui deceptus eſt à filio Iacob dicente ſe eſſe primogenitum,tamen Iſaac deceptus fuit in tactu,& guſtu;non tamen in auditu;quia dicebat; vox quidem Iacob,manus autem Eſau. ſed quicquid ſit de hoc non eſt preſentis negotii diſputare;ſed loquendo de tactu dicimus,quòd eſt certior aliis ſen-
D ſibus comparando hominem ad alia animalia;quia homines habent certiorem tactum,quàm cetera animalia;ſed comparando ipſum tactum ad alios ſenſus in homine,non eſt certior,ſed viſus eſt certior & nobilior, & licet ſit primus via generationis, non tamen via perfectionis: quia viſus (vt dictum eſt) eſt perfectior & nobilior ceteris ſenſibus: confert quoque tactus ad intellectum;quia arguit bonitatem partis ſenſitiuę,qua intellectus vtitur in ſua operatione arguendo bonitatem complexionis. Ad illud etiam, quod adducitur ex euangelio Ioannis, dicimus, quòd ſepius adhibetur ſenſus ad cognoſcendas res, quas tactus non ita perfecte iudicat: propterea quòd ſenſus iuuant ſeipſos ad inuicem ad habendam perfectam cognitionē rerum:quia nullus per ſe poteſt percipere obiectum aliorum ſenſuum,& ideo quando doctores loquuntur de illo dicto Thomę Apoſtoli tangendo cicatrices Chriſti,pręferunt tactum viſui,non quoad per ſe primum obiectum vtriuſq;,ſed quantum ad illud,ꝙ corpus Chriſti magis cognoſcendum eſt per viſum, & per tactum ſimul, quàm per viſum ſolum; vnde S. Tho. 2.2.exponens verba huius Apoſtoli dicit, quòd Thomas aliud vidit,& aliud credidit, hominem vidit & Deum credens confeſſus eſt,cum dixit Dominus meus, & Deus meus. Sed hæc diſcutienda ſunt in theologia;ſatis ſit modo de hac dilucidatione.

Varia animalia varijs delectantur.

Nullus philoſophus curauit ſe ſurdum efficere.

Curioſa dubitatio.

Cap.20.

Hiſtoriam Iſaac habetur libro Geneſis.c.27.

Senſus iuuāt ſeinuicem.

Quæſt. 1. ar.4.

HIC

Ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora sunt &c. Ex prologo. A

Num in brutis sit prudentia?

Dilucidatio quarta.

Prudētia duplex. Cap. 6.

EXponens S. Tho. hęc verba asserit, quomodo quędam animalia memoriam habent, & quædam non habent; & quomodo quędam sunt prudentia, & & quædam non: ob hoc disputatur hic à quibusdam, num in ipsis brutis sit prudentia? & in primis ponunt vnum dictum commune, in quo omnes doctores conueniunt, quòd prudentia est duplex: altera proprie dicta, de qua Arist. 6. ethicor. dixit, quòd est recta ratio agibilium, & hęc non reperitur in brutis; quia non habent rationem, de hac etiam prudentia dicitur, quòd includit prouidentiam de futuris cum memoria pręteritorum, & cum collatione & discursu pręteriti ad futurum; & cum in brutis non sit discursus rationis; ex consequenti ista prudentia in eis non reperitur. Alia est prudentia metaphorice dicta, & hęc reperitur in brutis, & de hac Arist. loquitur hic: in hoc enim omnes fere expositores conueniunt: sed in declarando quid sit prudentia metaphorice dicta, est aliqua controuersia inter doctores. Vnde S. Tho. declarans istam veritatem tam hic, quàm in 2. 2. dicit, quòd ista prudentia metaphorice dicta existens in brutis est respectu eorum, quæ naturali instinctu ipsa bruta prosequuntur, & sic secundum S. Tho. prudentia existens in animalibus aliis ab homine est naturalis extimatio de conuenientibus prosequendis, & nociuis fugiendis; sicut agnus sequitur matrem & fugit lupum, & sic de aliis, puta hirundo facit nidum, & formica colligit grana propter hyemem. B

Prudentia metaphorice quid. q. 47. ar. 1.

Dubitationes cōtra S. Tho.

Cap. 6.

Sed contra istam veritatem arguunt dupliciter. Primo, quia memoria secundum Arist. hic in litera est pars prudentię brutorum; nam prudentia est prouidentia de futuris ex memoria præteritorū: sed formica generata in ęstate nō meminit hyemis; quia iam numquam vidit hyemem, & tamen colligit grana: ergo prudentia non est in eis respectu eorum, ad quę habent naturalē instinctum. Secundo, quia prudentia est habitus consiliatiuus 6. ethic. consilium autem non est de fine, sed de his, quę sunt ad finem, non circa necessaria, sed circa contingentia, quę possunt aliter se habere: ergo prudētia in brutis debet poni circa ea, quę possunt sic vel aliter agere: sed ea, circa quæ se habēt ex naturali instinctu, non sunt contingentia hoc modo; quia cum sequantur totam speciem, ita necessario prosequuntur illa, quę ad ista magis necessitantur & aguntur, quàm agant; & sic respectu taliū non est prudentia in istis. Alij etiā sequētes hanc opinionē arguunt contra S. Th. etiam ex Arist. in litera, qui dicit, ꝙ non in omnibus animalibus est prudentia, si ergo de mente S. Tho. prudentia esset in brutis, quę est naturalis extimatio de conuenientibus prosequendis, & nociuis fugiendis: sequeretur, quòd in omnibus animalibus esset prudētia, quod est contra Arist. in litera: probant consequentiam, quia omnia animalia fugiunt quando sentiunt nociua, & quando sentiunt delectationem prosequuntur ipsam. Pręterea & fortius arguunt, quia sequeretur, quòd animalia bruta essent æqualiter prudentia in iuuentute & in senectute, quod est contra experientiam: deducitur consequentia, quia naturalis extimatio de conuenientibus prosequendis & nociuis fugiendis æqualiter insequitur speciem, & à natura ipsa: propterea determinantes veritatem huius quęsiti asserunt, quòd in brutis est prudentia metaphorica respectu contingentium ad ea, quę possunt aliter & aliter se habere, non autē est prudentia respectu illorum, ad quę inclinantur ex instinctu naturali: & declarantes hoc, ponunt exemplum de formica, quę congregat grana, & reponit in hoc vel in illo loco, & accipit ex hoc cumulo vel ex illo, hoc facit ex memoria loci, vbi primo posuit granum & ex memoria cumuli, ex quo etiam primo substulit grana: ponunt etiam exemplum de aranea, quæ ex prudentia facit telam, vbi est maior copia muscarum; & hirundo facit nidum, vbi difficillior est accessus, & sic concludunt, quòd prudentia non est ponenda in brutis respectu eorum, ad quę naturaliter inclinantur & necessario, sed respectu eorum, ad quę se habent contingenter, puta aggregare grana in hoc foramine & non in illo, vel accipere de hoc cumulo & non de illo. Sed circa hæc tria faciemus. primo arguemus contra istos. secundo soluemus eorum rationes. tertio dicemus ad disputationem. Et primo arguitur contra Aduersarios sic: si respectu eorum ad quę C D

Animalia bruta nō sūt æqualiter prudentia.

Impugnātur arguentes cōtra S. Th.

A ad quę animalia bruta habēt naturalem instinctum, non haberent prudentiam: ergo prudentia, quę est in brutis, non est naturalis: ergo per aliud principium eis inest contra Aristo. 2. physi. vbi volens ostendere naturam agere propter finem, inducit exemplum de huiusmodi animalibus; inquiens, quę neque arte, neq; quæsitura, neque deliberatione faciūt: vnde dubitant quidam, vtrum intellectu, aut quodam alio operentur araneę & formicę; & sic sequitur eos esse de numero illorum, de quibus asserit Arist. quòd dubitarunt si talia animalia haberent intellectū. Pręterea ibidem 2. phy. in tractatu de casu & fortuna distinguit agentia, quòd vel sunt à natura vel à proposito: sed talia animalia non sunt à proposito: ergo à natura: igitur quicquid in eis reperitur est naturale. Tertio expresse Arist. in 2. phy. asserit, quòd talia animalia, quæ faciunt, non arte aut deliberatione faciunt: ergo nec per collationem aliquam; & tamen ipsi asserunt in responsione ad secundum, quòd bruta animalia habent aliquam collationē, quod quidem est falsissimum, quia mouentur tantummodo ab obiecto præsenti.

Tex. 80. Agentium aliud à natura aliud à proposito. Tex. 80.

Quantum ad secundum respondendum esset rationibus illorum; sed, vt euidenter appareat solutio, explicanda est veritas, quam promisimus tertio loco exponendam. Pro cuius intellectu B sciēdum est, ꝙ prudentia est multiplex. quędam falsa, vt solemus dicere de prudentia latronis, qui conuenientes vias adinuenit ad latrocinandū, de qua prudentia intelligi potest illud dictū Saluatoris nostri Lucę; filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua. Secundo dicitur prudentia carnis, quæ constituit vltimum finem suum in delectatione carnis, de qua Apostolus ad Romanos; prudentia carnis mors est. tertio dicitur prudentia perfecta & rationalis, de qua etiam dicitur illud Matthæi; fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam. quarto dicitur prudentia naturalis, quę est naturalis instinctus, quo animalia ordinantur ad suos fines, & ad prosequenda conuenientia & fugienda nociua, & hæc potest esse maior in vno animali, quàm in alio; vnde potest dici prudentia animalis secundum quam apes & formicę operantur opera prudentię, de qua loquens sapientissimus Salomon dicebat, Considera ò piger formicam, quæ colligit grana in æstate &c. potest etiam dici hæc prudentia sagacitas quædam, quæ reperitur in vulpe, lupo, lepore, & alijs animalibus, quæ, vt inimicorum manus effugiant, maximam videntur adhibere diligentiam.

Prudentia alia via declaratur. Cap. 16. Cap. 80. Cap. 24. Prouerbiorū cap. 6.

Secundo est notandum, quòd animalia sunt in multiplici gradu. quædam sunt, quæ habent C solūmodo sensum tactus, vt sunt ostreæ, & hęc sunt animalia imperfectissima ratione motus, quia non mouentur de loco ad locum, sed solummodo motu dilationis & constrictionis: habent enim alimentum cum ratione sensationis, quæ tantum præsentia sensu percipiunt, cum nullum sensum interiorem habeant distinctum à tactu, quo species sensibiles retineant. Quędam autem animalia sunt, quę præter tactum habent alium sensum exteriorem, vt puta auditum, visum, vel olfactū & nullum interiorē, vt sunt muscæ, bubones, noctilucę, & hæc animalia sunt in imperfectiori gradu quàm prima. Quędam animalia pręter tactum & sensus exteriores habent memoriam, quæ est sensus interior, vt sunt apes, formicæ, & araneæ, & hæc sunt perfectiora, quàm illa, quæ constituta sunt primo & secundo gradu. Quædam autem animalia reperiuntur in vniuerso, quæ præter tactum & memoriam habent perfectum auditum, sicuti est simia, equus, canis, & pigmeus, qui est animal siluestre, de quo multi dubitant an sit homo, cum vtatur deliberatione quadam & loquela, & habitet in cauernis, & habeat longas thibias, longaque brachia, & cum ipso pugnant grues, & ciconiæ, & habitet propè superiores paludes Ægypti, vnde Nilus fluit, vt Albertus magnus lib. de animalibus affirmat; tamē Albertus D ipse vult pigmeos ipsos nō esse homines, sed habere aliquid humanū, non tamen dici secundū vnam & eamdem rationem nobiscum; quia non apprehendunt vniuersale; nec exercent iudicium Reipublicę; in multis tamen imitantur homines, habent enim loquelam & sermonem imperfectum, propter bonitatem imaginationis congregantur inuicem ad quemdam sonum, sicut aliæ aues ad garritus tristes, aut lętos; equitant quosdam equos paruissimos, & multa alia faciunt similia operibus humanis. Sunt vltimo quædam animalia perfectissima in vniuerso, quę præter sensus exteriores & interiores habent intellectum & discursum, vt sunt homines, de quibus hic dicit Arist. hominum genus arte & ratione viuit.

Animalium gradus multiplex. Bubones quē sensum habeant. Pigme' an sit homo multi dubitant. Cap. 40. Opinio Alberti de pigmeis.

Tertio notandum est, quòd Plinius in libro 8. historiæ naturalis considerans diuersitatem horum animalium voluit, quòd in ipsis animalibus scilicet brutis reperiatur triplex prudentia; & naturalis vt in formicis; & animalis vt in lupo & vulpe; & rationalis vt in elephāte; quia videmus in ipso reperiri maximam obedientiā, voluptatem, gloriæ probitatem, qu tatem, religionē, venerationē syderum, solis & lunę, docilitatem, cum adorent reges, submittant genua, porrigant coronas, & multa alia, quæ attribuuntur prudentiæ rationali. Sed hęc fabulosa potius suscipienda sunt à philosophis, quàm aliquid veritatis habentia; quia prudentia rationa-

Cap. 10. Natura Elephantis quæ sit secūdum Plinium.

lis non

lis non dicitur nisi à ratione, ratio autem duplex est. altera vniuersalis, quæ est collatiua intentionum vniuersalium, quæ diuiditur in rationem superiorem, quę intendit ęternis cōspiciendis speculando, & consulendis ab eis recipiendo regulas agendorum: ratio autem inferior intendit rebus temporalibus discurrendo in eis. datur, vt dixi, ratio particularis, quę alio nomine appellatur vis cogitatiua, & hęc non reperitur nisi etiam in hominibus, quę per quamdam collationem adinuenit quasdam intentiones, ipsasque adinuicem componit; & huic medici assignant determinatum organum, scilicet mediam partem capitis; cum ergo prudentia illa rationalis, quam Plinius vult in elephante reperiri, non possit dici nec à ratione vniuersali nec à ratione particulari: sequitur ergo fabulosum esse dicere in elephante reperiri prudentiam rationalem, aut in aliquo alio animali.

Ratio inferior quæ nā sit.

Tex. 80.

Vltimo est notandum, quòd animalia bruta, quę carent ratione, vt asserit Arist. 2. phy. naturaliter & determinate inclinantur in suum vltimum finem, & tendunt in illum: sic etiam dicendum est de mediis, quibus consequuntur illum finem: vnde non se habent contingenter & aliter & aliter respectu mediorum ad finem, & hoc est expressè contra determinationem ipsorum aduersariorum; & ratio est, quia hirundo semper facit nidum ex naturali instinctu vbi videt esse maiorē tutelam pullorum, & sic aranea semper facit telam, vbi existimat esse maiorem atq; faciliorē capturam ipsarū muscarū: tales enim prudentiæ non possunt dici, nisi naturales; quia consequuntur naturam, & sic etiam reperitur prudentia in alijs animalibus, vt in leone, & in ceruijs, qui habitant in locis, ad quę frequentia hominū de facili adire non potest, quòd autem ęqualiter se habeant bruta animalia circa finem, & circa media ad finem, & non contingenter, seu aliter & aliter, vt dicebant ipsi, probatur; quia tunc sequeretur, quòd in brutis esset aliquis discursus, quod est falsum, immo sequeretur esse in eis prudētiam rationalem, vt dicebat Plinius. Deinde videntur sibiipsis aduersari in responsione ad tertium argumentum, & in decisione quęstionis: aiunt enim in responsione ad tertium argumentum, quòd ouis videns lupum statim apprehendit inimicitiam lupi, & sic prudētia vtitur in fugiendo ipsum: si ergo est verum hoc dictum, sequitur, quòd ouis habet prudentiā circa ea, ad quę naturaliter inclinatur: ergo male dixerunt in decisione quęstionis, quòd prudentia brutorum est circa ea, ad quæ contingenter se habent.

Hirūdo quo modo operatur.

Aranea vbi nititur facere telam.

Quomodo aduersarij ad ducuntur in cōtradictionem.

Quibus habitis patet modo responsio ad primam rationem, in qua dicebatur, ꝙ memoria est pars prudentiæ brutorum, & prudentia est prouidentia de futuris &c. quia concedendo totam rationem, nil aliud concludit, nisi prudentiam in brutis esse respectu mediorum, quod S. Tho. non negauit, sed negauit non tantum esse respectu mediorum, sed etiam respectu finis: deinde illa propositio assumpta ab ipsis, prudentia est prouidentia de futuris ex memoria præteritorum, non verificatur de prudentia metaphorice dicta; nisi secundum quamdam imitationem, quia formica, quę oritur in ęstate, non colligit grana ex memoria pręteritorum, sed per prudentiam naturalem, per quam imaginatur actus pręsentes, qui ordinantur ad substentationem suam, non ex apprehensione futurorum, & memoria præteritorum; quia hoc esset discurrere; sed potius ex naturali instinctu & inclinatione, vt dictum est. Vnde Arist. in 6. ethi. ponit collationem pręteritorum cum futuris esse discursum. Et, vt clarior sit responsio, attende, quòd futura commoda & incommoda percipere, dupliciter intelligi potest. vno modo ex instinctu naturali, & sic formica genita in ęstate cognoscit necessitatem hyemis. alio modo ex his, quę sæpe sæpius præterierunt; & hoc pacto vulpes cognoscit pericula canum per quamdam prudentiam etiam naturalem, quæ dicitur sagacitas, seu prudentia animalis, sed naturalis in vulpe. Ad secundam rationem, in qua dicebatur, quòd prudentia est habitus cōsiliatiuus &c. dicimus, quòd illa propositio intelligi debet de prudentia proprie dicta, quia in prudentia metaphorice sumpta reperitur quędam imitatio & similitudo dicendo sic; quemadmodum homo prudens se habet intelligēdo optima media ad consequendū finē; sic se habet formica circa media determinata sibi à natura, quibus consequitur finem suum: sed non valet modo; media, quibus homo consequitur finem suum, contingenter & aliter se habent: ergo & media, quibus formica sequitur suum finem: hęc enim consequentia nullius est momenti; quia sicuti finis humanus est diuersus à fine brutorum & alterius rationis; ita etiam media humana & media, quibus bruta suum finem consequuntur, sunt diuersissimę rationis. Ad tertiam, in qua dicebatur, quòd sequeretur in omnibus animalibus esse prudentiam &c. neganda est consequentia: & ad probationem dicimus, quòd in omnibus vtique animalibus est quędam naturalis extimatio, sed non de futura vtilitate & incommoditate, licet naturali instinctu sequantur vtilia, & fugiant molesta; sed hoc est dum punguntur, vel delectationem sentiunt, non tamen ante; & sic talis extimatio naturalis non potest dici prudentia, cum

Prudētia est prouidentia de futuris.

Perpende verificationem propositiōis.

Cap. 4.

Commodū & incommodum dupliciter potest ꝑcipi ab animalibus.

Finis diuersificātur in diuersis.

respiciat

A respiciat tantum pręsentia & non futura. Ad quartam, in qua dicebatur, quòd prudentia esset æqualiter in animalibus existentibus in iuuentute & senectute; quia naturalis extimatio, seu instinctus consequitur speciem æqualiter à natura; neganda est consequentia: & ad probationem dicimus, quòd licet ęqualiter sequatur naturam specificam, non tamen sequitur naturam quoad particulares conditiones & complexiones: & propterea secundum diuersas complexiones animalium sunt diuersæ prudentiæ naturales, vt patet in syptaco & pica, quę videntur formare verba humana, & nedum hoc esse videtur in animalibus diuersarum specierum, sed etiam eiusdem speciei secundum diuersas indiuiduorum proprietates videntur diuersę assuetudines sagacitatesque, vt apparet in simijs & quibusdam aliis animalibus. Ex his ergo apparet veritas huius rei, quam S.Tho. in expositione horum verborum declarauit in brutis non reperiri aliam prudentiam, nisi naturalem: quia in eis reperiuntur determinatæ viæ ad finem, & sic tam respectu finis determinati à natura, quàm etiam mediorum ad finem, quę etiã determinata sunt ipsis brutis à natura, reperitur prudentia, non autem quòd ipsa bruta animalia contingenter se habeant circa media, vt dicunt aduersarij & hęc satis dicta sint de hac

B dilucidatione.

An prudentia æqualiter reperiatur in omnibus animalibus.

Syptacus & Pica formãt verba humana.

Dilucidatio cõtrouersię.

Hominibus autem scientia, & ars per experientiam euenit, &c. Ex prologo.

Num ex experimentis generetur ars.

Dilucidatio quinta.

C OMNES fere expositores huius sententiæ dubitant, quomodo ex experimentis generetur ars, & precipue propter sentẽtiam & auctoritatem ipsius Poli, quem laudat Arist. quòd recte dixerit asserens: experientia facit artem, inexperientia vero casum. Cui dubio respondentes aliqui multa & prolixe dicunt. Quæ omnia nos primo examinabimus, & deinde ad controuersiam respondebimus iuxta doctrinam S.Tho. In primis asserunt pręmittendo, quòd ars vel scientia dupliciter in nobis haberi potest. primo per inuentionem. secundo per doctrinam, & quòd scientia, quę habetur per inuentionem, est simpliciter prior scientia habita per doctrinam, quod placitum ita probant; nullus docet, nisi quod didicit vel per doctrinam ab alio, vel per inuẽtionem; si secundo habetur propositum: si primo quæritur de illo, qui vel habuit per doctrinam vel per inuentionem, & sic semper quęrendo, vel deueniendum est ad scientiam habitam per inuentionem, & sic habetur intentum, vel erit processus in infinitum, quod est contra Arist. in hoc 2. Sed hoc placitum non placet peripateticis; quia est gratis dictum; quãdoquidem Arist. 8. phy. probat mundum esse ęternũ, & sic secundum eum non esset inconueniens dari processum in infinitum, & nulla esset sciẽtia

D per inuentionem, sed solummodo tradita per memoriam; quia inter scientiam inuentiuam & doctrinalem non est ordo essentialis; poterit tamen sciẽtia inuentiua præcedere doctrinalem ex eo, q; fuerunt diluuia, bella, & pestes, in quibus oẽs homines sapientes perierunt, & deinde ex admiratione rursus homines eiusdem regionis cęperũt inuenire, & sic generata est scientia inuentiua, à qua postmodũ effecta est doctrinalis, & sic inter ipsas non ordo essentialis, sed accidentalis inuenitur. Secundum, quod dicunt, est hoc, quòd hi duo modi sciendi per inuentionem & doctrinam se habent veluti acquisitio sanitatis: quoniam natura aliquando est ita potens, quòd sine adiutorio extrinseco inducit sanitatem; aliquando autem propter sui debilitatem indiget adiutorio extrinseco, & ex se non sufficit. Propterea illud requisitum extrinsecum est tamquam instrumentum; ipsa autem natura adiuta est principaliter sanans; sic etiam in quibusdam hominibus reperitur lumen naturale intellectus ita potens, quòd ex se sufficit applicare principia ad conclusiones; & tunc dicitur scientia generari, vel acquiri per inuentionem; aliquando autem à se non potest, & tunc iuuatur ex quibusdam signis sensibilibus sibi à docente prępositis; quibus ipse doctor exprimit applicationem principiorum ad conclusiones, quas habet apud se, & addiscens concipit, & in virtute luminis proprij intellectus assentit conclusioni, quam videt esse deductam ex principijs sibi prius notis: itaque illa signa se habent

Ordo disputationis.

Sententia quorundam.

Tex. 6.

Tex. 4.

Diluuium à philosophis nõ negatur.

Sanitas dupliciter acquiri potest.

habent veluti instrumentum, sed lumen intellectus se habet vt agens principale induens scientiam, & tunc scientia ipsa dicitur acquiri per doctrinam. Sed contra etiam hoc secundum; quia hanc doctrinam posuit S. Tho. 1. p. vbi quærit, si videntes Deum per essentiam omnia videant in ipso Deo; & declarat hoc exemplum de duobus hominibus, quorum alter habet intellectũ eleuatum &c. & tamen ipsi impugnant istam doctrinam in 3. senten. ergo vel male impugnarunt hanc doctrinam, vel non adduxerunt illam ad propositum hic: nisi dicamus, quòd quando aliqua doctrina facit pro ipsis, eam libenter adducunt non intuendo cuius sit, quando vero recordantur illam esse S. Tho. libenter etiam impugnant, vt aperte ostendant se doctrinæ Angelicę aduersari. Adde etiam, quòd non est bona hæc similitudo ipsorum; quia natura esse poterit ita fortis, vt nullo pacto indigeat aliquo extrinseco ad sanitatem in ægroto inducendam: intellectus autem humanus quantumcumque sit fortis, nunquam tamen poterit sine extrinseco sensu sibi deseruiente aliquid cognoscere; quod ipsi etiam docent in fine primi articuli huius quęstionis: ergo videntur sibi contradicere & aduersari in hoc secundo placito, in quo asserunt, quòd scientia habita per inuẽtionem assimilatur primę sanationi; quia non indiget ex trinseco adiutorio: hoc autem (vt dixi) est falsissimum & contra Arist. 1. poste. asserentem omnem intellectum siue iudicatiuum, siue inuẽtiuum indigere cognitione habita per sensus, qui sunt extrinseci ab intellectu. Tertium placitum, quod præmittunt, est, quòd omnis nostra cognitio siue pertineat ad sensum interiorem, puta imaginatiuam, memoriam, sensum communem &c. siue ad intellectiuam, oritur à sensu: de sensitiua dicunt, quòd cerebrum animalis diuiditur in duas partes, anteriorem, quę maior est, & posteriorem, quæ minor est. & in parte anteriori sunt duo uentriculi, vnus altior alio, in postrema parte est vnus tantum, & quasi inter istas duas partes est vnus ventriculus medius habens duas partes, vnam superiorem, & aliam inferiorem: itaque vna est sita super aliam; & inter illum medium ventriculum, & partem posteriorem est quoddam corpus ad modum vermis, & clauditur, & aperitur cum opus fuerit rememorari; & vergit versus partem posteriorem; & à primo ventriculo primę partis procedunt septem paria neruorum, quorum vnum deseruit virtuti visiuę, & oritur vnus neruus à dextra parte illius primi ventriculi; alius à sinistra, & qui oritur à sinistra tendit ad dextram, & qui à dextra ad sinistram: ita q̀ concurrunt, & intersecant se ad modũ crucis: protenduntur autem isti nerui, & elõgãtur quousq; recipiũt in suis orificijs ipsos oculos, & quia in illo cõcursu est quædam concauitas, per quam potest esse transitus ipsius spiritus ab oculis vsque ad illum primum ventriculum primæ partis cerebri, & ab illo est via vsque ad ventriculum medium, & ab illo vsque ad posteriorem; vnde in illo concursu neruorum duorum est organum virtutis visiuæ, cuius est colores apprehendere: quia si alibi visus iudicaret de obiecto, cum recipiat duas species in duobus oculis, semper iudicaret vnum esse duo, sed virtus sensitiua interior propinquior virtuti visiuæ est sensus communis, cuius organum est in primo ventriculo anterioris partis cerebri, cuius officium est apprehendere omnia sensibilia sensuum particulariũ, & iudicare differentiam eorum, & ad hunc sensum concurrunt organa sensuum particulariũ, sicut ad centrum vel ad punctum; hæc autem virtus vocatur phantasia, vnde idem est dicere phantasiã, & sensum communem: post sensum communem est imaginatio, cuius organum est posterior ventriculus anterioris partis cerebri, cuius officium est retinere illud, quod sibi traditur à sensu communi: retinet enim species illorum, quæ apprehenduntur tam à sensibus particularibus, quàm à sensu communi; non tamen discernit: discernere autem conuenit ipsi sensui communi & particulari, modo tamen suo: post imaginatiuam est virtus cogitatiua; cuius organum est in inferiori parte ventriculi medij, cuius officium est facere compositionem inter ea, quę conseruantur in imaginatione. per hãc potentiam possumus cogitare, vel cognoscere solem viridem, vel montem aureum, licet ea non viderimus coniuncta, tamen habentes species solis, & viridis seorsum in imaginatione possumus hęc talia componere: post cogitatiuam reperitur extimatiua, cuius organum est in superiori parte medij ventriculi, cuius officium est apprehendere intentiones non sensatas, quæ scilicet numquam ceciderunt sub apprehensione alicuius sensus particularis; tamen apprehendit eas sub intentionibus sensatis, quæ scilicet ceciderunt sub particulari sensu; per hanc virtutem ouis apprehendit inimicitiam lupi videns lupum; licet non apprehenderit species inimicitiæ per sensum particularem, & ideo videns lupũ fugit existimans eum esse inimicum: per hanc virtutem apprehenduntur aliquando intentiones sensati, quas scilicet sensus particularis natus est apprehendere, licet non apprehendat: puta cum videmus aliquod ceruleum iudicamus, & existimamus illud esse mel & dulce; hoc enim non ostendit nobis sensus: vltimo est vis memoratiua, cuius organum est in ventriculis posterioris partis cerebri, eius officium est retinere ea, quę apprehensa sunt per extimationem; vnde sic

Marginalia: q. 12. art. 8. — dist. 14. q. 2. — Natura litigãtium quæ sit. — Ad principium. — Sedes cerebri quę sit. — Organũ sensus communis quod nã sit. — Officium cogitatiuæ q̃d namque sit. — Officium memoratiuę hic exprimit.

Section letters: A, B, C, D

A de sic se habet ad extimatiuam sicut imaginatio ad sensuum communem; sicuti enim sensus communis apprehendit quę sibi redduntur à sensibus particularibus,& non retinet aliquid nisi forte per modicum tempus,vel quamdiu est in actu sentiendi; imaginatio autem illa retinet & conseruat, similiter vis memoratiua retinet & conseruat ea,quę in extimatiua non remanent,nisi quãdiu est in actu apprehendendi. Ex his omnibus deducunt omnem cognitionem sensitiuam interiorem oriri à sensu exteriori. Sed hæc,quę affirmant hic,dico primo non esse ad propositum in hoc loco, sed potius pertinere ad secundum librum de anima,vbi opinioné Alberti & Auicennæ circa hanc materiam fusius recitauimus iuxta decreta S. Tho.1.p. in tractatu de anima,vbi hæc omnia,quæ hic ipsi recitant,latius habentur. Secundo dico ipsos peccare in hac parte ponendo sensum communem & phantasiam esse idem: hoc enim expresse est contra Arist.& Auer.in 2.de anima, sic etiam nullus grecorum expositorum Arist. asseruit sensum communem esse phantasiam, vt clare est videre apud omnes. Preterea etiam aliud falsum ponunt asserendo esse quinque sensus interiores, cum tantum sint quatuor vires interiores partis sensitiuę,scilicet sensus communis,imaginatio, extimatiua,& memoratiua: quam
B veritatem perbelle declarauit Auer. in libello quodam, quem fecit de sensu & sensibili.

Reprehenditur opinio aduersariorũ

q.78.ar.4.

Tex.142.

Vltimum,quod asserunt in hoc primo articulo,est de cognitione intellectiua, quam volunt oriri à sensu siue habeatur per inuentionem siue per doctrinam,de prima volũt ipsam esse manifestam apud omnes;de secunda vero probant,quia addiscens non potest cognoscere,nisi cognoscat ad quid instituta sint signa,quę proponit docens,& illa apprehendit per aliquem sensum: vnde si cæcus à natiuitate doceretur ab aliquo de coloribus,numquàm haberet de eis habitum scientificum,sed tantum habitum fidei,vel credulitatis, quia posset credere docenti, q; color est tale ens,vel forte non haberet nisi conceptum nominis vel habitum vocalem. Propterea Arist.1.post. asserebat,quòd deficiente sensu defici t scientia,quæ habetur de sensibilibus illius sensus,quam impossibile est accipere; omnis ergo scientia oritur à sensu: nam si illa scibilia sunt sensibilia patet,si autem non sunt sensibilia, puta substantię immateriales & intentiones non sensatę & huiusmodi,tunc etiam talia concipiuntur ab intellectu non sine apprehensione sensibilium, ex quibus cognoscuntur vel per discursum,vt forte substãtiæ,vel quia multiplicant speciem suam cum speciebus sensibilium,vt intentiones non sensatæ & substantiæ:
C ergo nullo actu intellectus cognoscit aliquid,nisi pręcesserit in eo cognitio sensitiua in sensu.

Tex.33.

Verum in hoc vltimo dicto sibi contradicunt, quia in secundo articulo asserunt cognitionem experimentalem non esse necessariam ad habendam cognitionem de conclusionibus, & hic dicunt,quòd si cæcus à natiuitate doceretur ab aliquo de coloribus,numquàm haberet de eis habitum scientificum, sed solum habitum fidei vel credulitatis; quia posset credere docenti, quòd color est tale ens, hæc autem contradicunt sibiipsis; quia si non est necessaria cognitio experimentalis de conclusionibus habendis,poterit cęcus natus habere habitum scientificum,quod est contra ipsos.

Aduersarij ducuntur in contradictionem.

In secundo articulo ponunt quamdam conclusi onem, in qua asserunt experimentum non esse necessarium,& probant in secunda conclusione sua sic: quia intellectus conceptis terminis simplicibus potest virtute propria ipsos componere vel diuidere; itaque conceptus tales complex i si sint primorum principiorum cognoscuntur esse veri lumine naturali intellectus; quia principia cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, & ideo cognitio sensitiua vel experimentalis non simpliciter est necessaria pro habenda tali cognitione complexa de prin-
D cipijs. Sed in primis dico circa hoc,quòd conclusio illorum est falsa:deinde ratio non concludit: qnòd sit falsa probatur,quia intellectus magis assentit primo principio,quàm conclusioni deductę ex illo principio; & hoc vel est,quia primum principium est verius,vel quia est sibi notius:non primo,quia veritas est ęqualis in principijs & in conclusionibus: si dicis secundũ, quęritur,aut est quia est magis illustratum lumine intellectus: vel quia propinquius est experimentis sensibilibus: non quia magis illustratum est lumine intellectus; quia lumen intellectus est vniforme & æquale tam principijs quàm conclusionibus: ergo quia est propinquius experimentis;& sic sequitur, quòd experimentum est principium assentiendi primis principijs scientiarum: ergo ipso remoto non erit cognitio complexa principiorum; igitur experimentum est cognitio simpliciter necessaria ad habendam notitiam complexam de principijs. Deinde hoc est contra Auer. 8. physi. vbi asserit, quòd experimentum sermonum verorum est, vt conformetur sensatis, & loquitur ibi de cognitione complexa principiorum.

Veritas æqualis est in principijs & in conclusionibus.

Commẽ.22.

Adde,quòd est contra Arist.4.huius, vbi arguit contra antiquos reducendo illos ad multa inconuenientia,& non reducit eos nisi vsque ad experimentum sensatum;quia resolutio veritatis omnium principiorum inititur cognitioni sensitiuæ experimentali: ergo non tantum est

Tex.14.

vtilis & coadiuuans, sed simpliciter necessaria ad habendam complexam cognitionem de ipsis principijs contra ipsos. Ratio, quam adducunt, est nullius momenti; quia falsum est, quòd intellectus sit sufficiens sua propria virtute conceptis terminis simplicibus ad componendum, vel diuidendum hoc, vel illud determinatum complexum. Et si verum est, quòd possit absolute componere, vel diuidere, non tamen determinate hoc, vel illud, ita quòd constet sibi de veritate eius, nisi fuerit adiutus cognitione sensitiua complexa frequentata, quę dicitur experimentum. Aristo. autem 1. poste. ita intelligi debet, principia cognoscimus in quantum terminos sic cōiunctos in re, vel diuersos, sensu cognoscimus: vnde non excludit cognitionem sensitiuam complexam terminorum, sed resolutionem ad aliud principium vniuersale, vt in hoc distinguantur principia demonstrationis, & conclusio demonstrabilis; quoniam conclusio cognoscitur per medium; principia autem per cognitionem sensitiuam experimentalem, & lumen naturale intellectus agentis.

Cap. 3. Exponitur sententia Arist. 1. poste.

A

Circa argumenta, quę adducunt ipsi aduersarij & solutiones, aduerte, quòd arguunt in primo argumento auctoritate Arist. in litera dicentis; habere quidem acceptionem in multis singularibus experimenti est, habere autem in omnibus, artis est; sed ex multis non possunt concludi omnia; quia esset fallacia consequentis: ergo ex experimentis non generatur ars. Et respondent ad hoc argumentum secundum propriam sententiam, quòd concludit in hoc, quòd cognitio experimentalis quantumcumque frequens non infert necessariò ita esse in omnibus, sed tantum probabiliter, & ex hoc sequitur, quòd non est sufficiens causa ad causandum artem vel scientiam, sed tantum coadiuuans & occasionalis. Hæc responsio est contra Arist. 1. prior. vbi vult, quòd syllogismus perfectus nullius indiget ad hoc, vt appareat necessarius; similiter & inductio concludit necessariò, sed cognitio experimentalis est inductio; ergo necessario concludit. Est etiam contra ipsum Arist. 1. perhier. vbi asserit, quòd vniuersale est vnum in multis & de multis: ergo ex multis potest concludi vniuersale. Propterea dicendum est, quòd omnis syllogismus de necessitate concludit quantum ad formam, & sic etiam inductio & quęlibet species argumentationis, non tamen semper generat scientiam, sed solummodo quando procedit ex necessarijs, & sic soluitur argumentum, quòd cognitio experimentalis aliquando causat artem necessariò, aliquando probabiliter, & ex multis potest concludi vniuersale sine fallacia consequentis. Est etiam & secundum argumentum; quod tangunt ex litera, vbi dicitur, ꝙ experti sciunt solum quia, sed artifex propter quid; sed ex cognitione quia, non concluditur cognitio propter quid; nam nobilius debet esse inferens, quàm illatum, & generans generato, vel saltem non imperfectius: ergo ex experimentis non potest generari ars. Et respondent, quòd ex experimento non sequitur propter quid notitia scientifica; sed ex experimento ipsi cognoscenti quia est, datur occasio inquirendi causam, & sic inuestigandi propter quid, & per consequēs, ꝙ sit ita in omnibus: nam expertus per singularia arguit per simile, ꝙ sicut est de vno singulari, ita est de pluribus, & sicut est de multis, ita de omnibus: ex multis enim singularibus cū hac propositione, natura agit vniformiter vt in pluribus nisi impediatur, sequitur vniuersale, & si non sit causa impediens, sequitur simpliciter, quòd sic sit in omnibus. Sed cōtra hanc solutionem potest argui, sicuti arguimus contra solutionem primi argumenti; quoniam quemadmodum ex singularibus concluditur vniuersale de necessitate per inductionem; ita & propter quid concluditur necessariò per ea, quæ scimus & cognoscimus de singularibus quia est, quandoquidem in quibusdam pręsertim metaphysicalibus idem est, quod est, & propter quid, & quid, & vniuersale. Et propterea est idem modus arguendi ex vno ad aliud in ambobus, & hęc est doctrina Auerr. 2. poste. in commentatione magna.

Cap. 8.

B

Cap. 5.

Ex multis cō cluditur vniuersale.

C

Propter quid potest deduci ex q̄a est.

D

Cap. 1.

Arguunt & tertio, quòd si ex experimentis fit ars, oportet quòd ly, ex, dicat circumstantiam alicuius causæ, tunc quęrunt cuius causę? non finalis, quia finis est posterior in esse eo cuius est finis, experimētum autem pręcedit artem: nec formalis, vel materialis; quia forma & materia sunt partes rei, & inexistunt ei: cognitio autem experimentalis est singularium, quę non est pars cognitionis vniuersalis, quę habetur per artem: nec dicit habitudinem efficientis; quia vel vniuoci vel ęquiuoci: non primo modo, quia tunc causatum & efficiēs essent eiusdem speciei, quod est falsum: nec secundo modo; quia tunc causa efficiens esset nobilior suo effectu, quod etiam est inconueniens in proposito, cum ars sit nobilior experimento. Et respondent, quòd ista propositio, ex, potest ibi nominare causam efficientem, non principalem sed instrumentalem, nec talem, qualis est notitia principiorum respectu conclusionis, sed minorem, quia occasionalem: efficiens autem principale in omni acquisitione scientię tam hic, quàm etiam conclusionum ex principijs est ipse intellectus virtute luminis naturalis. Propositio adducta de efficiente, quod vel est perfectius effectu, vel minus perfectum, est vera de causa principali & totali.

Propositio ex quā causam dicit.

A tali. Sed hęc responsio est contra Arist. 1. poste. vbi definiens syllogismum demonstratiuum dixit, quòd est epistemonicon, idest ratio faciens scire, & similiter videtur habere se de inductione, & de qualibet specie argumentationis, per quam deuenitur de noto ad ignotum; sed intelligere, & accipere scientiam est pati, vt habetur 2. de anima, & clarius in 3. idcirco est aliter dicendum, quòd non est idem scire & accipere scientiam, sicuti non est idem scire & addiscere; sed ipsum scire est post addiscere; scire enim assimilatur quieti, quę est post motum, vnde in 2. de anima habetur, accipienti scientiam conuenit multotiens alterari: accidit autem hoc priusquam inueniat medium, sed cum iam inuenerit, sedatur alteratio; nā tunc quodammodo nouit, vt asserit philosophus 1. poste. quòd ante inducere quodammodo nouit: propterea etiam quodammodo quiescit, quoniam procedit ad quietem, sedēdo enim & quiescendo fit animus prudens, vt habetur 7. phy. sed intelligendū, quòd metaphorice vel ęquiuoce dicitur efficiens, sicut etiā metaphorice dicitur motus & alteratio: vbi vlterius animaduertas, quòd addiscere & accipere scientiam assimilantur ipsi operari, quod est ab artifice secun-
B dum artem, per quam operatur in seipso; sicut etiam in artifice operari secundum artem est exire de potētia ad actum, ita intelligere & scire, quod est secundum primam operationem, & secundam, & quamcumque aliam, sic in anima est exire de potentia ad actum: non enim similiter se habet intellectus, cum sic singula fiat, vt dicitur 3. de anima, & ante addiscere: intellectus enim in principio est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum, & nihilominus est locus specierum intelligibilium, vt etiam Arist. docuit 3. de anima.

Tex. 5. Syllogismus quis sit. Tex. 51. Tex. 12. Responsio Auctoris. Tex. 58. Tex. 2. Tex. 20. Sedendo & qescendo fit aīa prudens. Tex. 8. Tex. 4.

Quarto arguunt ipsi aduersarij, quòd ars & scientia insunt nobis à natura: ergo nō generantur ex experimento: consequentia est euidens: antecedens probatur à Platone; ipse enim Plato quæsiuit ab vno puero de geometria directe, qui numquam didicit eam, & recte interrogatus de principijs geometricis & conclusionibus recte respondit ad omnia, tunc dicebat, nullus recte interrogatus recte respondit ad ea, quæ ignorat: sed iste puer recte interrogatus recte respōdit, & tamen numquam didicit: ergo à natura habuit. Sequitur responsio, in qua negatur antecedens, quod scientia insit nobis à natura; & ad probationem dicitur, quòd Plato docuit pue-
C rum in illa interrogatione, sicut omnes alij docentes: nihil enim potest docens facere quoad assensum præbendum, nisi debito ordine proponendi principia nota discipulo, & alia sequentia ex illis in illo ordine, quo sequuntur: & ipse discipulus propria virtute intellectus aquiescat illis sic ordinate propositis. Sed contra istam solutionem est Arist. in hoc prologo dicēs quòd omnes homines natura scire desiderant, & 2. de anima habetur, quòd homo dicitur scire etsi nullā habet scientiam ex hoc, quòd eius esse est huiusmodi, & eodem libro habetur, ꝙ secundum tactum homines dicuntur apti mente. Pręterea non alio modo scientia est in homine per inuentionem, quàm in brutis prudentia, quę dicitur naturalis: & scientia in homine per inuentionem eodem modo est sicut per doctrinam. Et dicendum est, sicut supra diximus de prudentia, & de appetitu, qui naturaliter inest nobis ad scientiam: hinc manifestum est, quòd sensus, à quibus incipit cognitio & doctrina, insunt nobis à natura; & quia in intellectu sunt species intelligibiles; propterea dicitur species specierum; quia ita declarauit Arist. 3. de anima, quando vocauit ipsum locum specierum, sicuti dicitur de manu, quę est organum organorū. Et hanc ob causam notandum est, quòd non solum scientiæ sunt huiusmodi, sed
D etiā artes, quæ sunt magis modus, quàm scientię, sicut est de dialectica vtente: hinc est, ꝙ datur logica naturalis, & logica artificialis, vt patet in rusticis, & philosophis: ob hoc in libro de reminescentia habetur, ꝙ aliqui sunt à natura melius reminiscitiui quàm memoratiui, sicut qui sunt bene addiscentes, & non solum secundum naturam sunt huiusmodi, sed etiam secundum artem fiunt natura potentes in his, quæ consueuerunt; quia consuetudo est altera natura, & assimilatur motui, qui est secundum artem, & motui, qui est secundum naturam, quando mouemur ex vno in aliud, habent enim motus naturales ordinem, vt fiat alius post alium: ita in intellectu & secundum artem per consuetudinem, & sine arte, vt patet in his, qui sunt melius dispositi ad addiscendum, sicut dicit Arist. quòd fiunt ordinate huiusmodi motus, vt de necessitate fiat alius post alium, vt patet 5. phy.

Argumētum Platonis de puero. Tex. 58. Tex. 94. Tex. 6. Logica duplex naturalis & artificialis. Cap. 4. Tex. 6.

Quinto arguunt, ex vna memoria non generatur vnum experimentum, nec ex vno experimento generatur ars, vt habet Arist. in hoc prologo: ergo necessario ex multis: sed multa experimenta sunt multæ cognitiones eiusdem speciei: quia multorum singularium in vna specie: sed multa accidentia eiusdem speciei non possunt esse in eodem subiecto, vt patet 5. huius: ergo nec multę tales cognitiones in eadē potentia experimentatiua, siue illa sit cogitatiua, siue alia quęcūq;: ergo nūquàm generatur ars ex experimentis; quia non possunt esse plura simul. Ad quod respondentes asserunt, ꝙ ad notitiam conclusionis plus valent multæ memoriæ, &

Tex. 16.

plura experimẽta, vt facientes cognoscere quia, & inquirere propter quid de illa propositione, ꝙ multa accidentia eiusdem speciei non possunt esse simul in eodem, negant eam esse veram, & proponunt se dicere de ipsa in 5. huius, in quo etiam & nos videbimus quomodo ipsi aberrant à veritate sicut & in ceteris. Sed ad præsens potest argui contra istam solutionem ex his, quæ dicta sunt contra alias solutiones. Et ad argumentum similiter patet solutio ex dictis. Et ad propositionem Arist. quòd plura accidentia non possunt esse &c. pro nũc potest dici, quòd plures memoriæ, quę faciunt vniuersale, totum istud est per eamdem speciem: vnde pluralitas, quæ est in eis, non est propter pluralitatem specierum, sed actuum, qui non manent; solũ enim cognitio remanet. A

Quæst. 8.

Plura accidẽtia eiusdem speciei non possunt esse in eodem.

Quæst. 9.

Arguunt deinde ex quadam auctoritate Augustini libro 83. q. vbi dicit, quòd à sensibus nõ est expectanda sincera veritas; quod probatur; quia omne sensibile est cõtinue mutabile: sed de talibus non est certa apprehensio sensitiua: ergo ex talibus non habetur ars, quæ est certa notitia. Et respondent, quòd August. loquitur de quadam cognitione superiori in diuinis vel regulis æternis, in quibus solum videtur perfecte verum, & ad istam non attingit cognitio sensitiua. Sed contra istam solutionem est sententia Arist. in 2. de anima, vbi habet, quòd sensus propriorum semper est verus. Pręterea de mobilibus, sensibilibus, & generabilibus est scientia, vt patet, quòd philosophia naturalis est de ijs: ergo falsa est responsio ipsorum aduersariorũ. Propterea aliter dicendum est, quòd à sensu non est expectanda sincera veritas, cum sensus sit de sensibilibus, quæ possunt aliter se habere; & ideo de his tamquam de contingentibus non potest esse scientia, prout contingentia sunt, & sic intellexit August. sed inquantum sunt necessaria, & in eo, quòd sunt ipsorum sensibilium, sensus semper est verus vt dictum est. B

Tex. 63.

A sensu quæ veritas expectatur.

Opinio Auctoris.

His sic habitis dicendũ est ad disputationem ipsam, vt appareat veritas huius disputationis, pro cuius declaratione sciendum est primo, quòd ars & scientia non insunt nobis perfecte à natura contra Platonem, quod ad presens ostendi potest hoc argumento; rationi consentaneũ est, quòd datis duobus extremis, inter ea assignetur medium correspondens extremis: sed datur vnum sciens, quod secundum suam substantiam est sua scientia, sicuti est Deus benedictus, de quo habebitur sermo in duodecimo huius; est aliud sciens, quod nõ est sua sciẽtia, sed bene sibi inest à natura, quia quando fuit productum statim fuit producta sua scientia, sicuti sunt intelligentiæ, in quibus scientia est congenita, vt scribitur in libro de causis, quòd omnis intelligentia est plena formis: ergo rationabiliter dandum est medium, scilicet aliquod sciẽs, quod neutrum habeat, sed scientiam quærat, & hic est homo, qui per experientiam seu experimentum, quod ex pluribus memorijs concluditur, suam scientiam quærit. Secundo est notandum, vt asserit Caiet. 2. poster. sicuti etiam hic quidam neotericus doctissimus in sua propria quæstione approbat hãc doctrinam, & multa etiam dicit contra aduersarios nostros, ꝙ experimentũ ipsum quod pro suo materiali habet plura singularia ad vnũ conuenientia reseruata in memoria, & quoad formale habet collationem illorum singularium, est necessariũ ad iungendos apte terminos ipsos: quãquam enim aliquis habeat rationem totius & partis, si tamen totum & partem non colligat in hanc propositionem, omne totum est maius sua parte, numquam habebit habitum huius principij, & cum hoc non possit fieri in vniuersalibus, nisi prius fiat in singularibus: propterea ipsum experimentum dicitur esse necessarium. Ex quo Caie. soluit illud argumentum, quod fieri solet; quod incertum & fallax est, non potest esse causa illius, quod est certissimum ac verissimum: sed experimentum dicitur esse incertum & fallax, vt asserit Hypocrates; quia pendet ex sensibus, qui sępe falluntur, & versatur in paucis quibusdã indiuiduis; scientia vero est certissima & verissima: igitur scientia non potest generari ex experimento. Et quamquam præfactus doctor videatur refutare aliquantulum responsionem Caiet. dicens, quòd sufficit opera doctoris, vt proponat terminos. Nihilominus in hoc decipitur; quia etiam poterit quæri de doctore, quomodo etiam ipse habuit illos terminos, & sic ibitur in infinitum. Idcirco dicendum est, vt doctissime & subtilissime docuit Caiet. quòd licet incertum non generet essentialiter certum; quia tunc causa esset ignobilior suo effectu: tamen potest generare inchoatiue & inquisitiue; cum experimentũ det viam intellectui inquirẽdi causam & principium necessarium, à quo, & mediante lumine intellectus agentis generetur ars & scientia. Et deinde experimentum est fallax per accidens ratione subiecti, cui applicatur: per se autem est necessarium; quia est cognitio præteritorum, quæ sunt necessaria sub ratione pręteriti, vt alibi dicit Caiet. 1. p. contra Scotum, quòd theologia est necessaria scientia, licet sit de contingentibus, puta de incarnatione Christi, & multis alijs, quę tamen cum sint pręterita, induunt rationem necessariorum. Nota tertio ꝙ experimentum versatur circa singularia, ars vero circa vniuersalia; quia ars est vniuersalis acceptio; vniuersale autem dicitur esse ex mul- C D

Tex. 52.

Proposit. 3. Sciens est triplex Deus intelligentia & homo.

Cap. 18.

Experimentum est falsum.

Quomodo certũ potest fieri ex incertis.

Quęst. 1.

tis sin-

A tis singularibus,& in multis singularibus,& quia modus generationis artis ex experimento est idem cum modo,quo experimentum fit ex memorijs: nam sicut ex multis memorijs fit vnũ experimentum,ita ex multis experimentis fit quædam vniuersalis acceptio de omnibus, quæ dicitur ars,& non fit ars ex experimento,tamquam ex contrario: quia ars & experimentum non dicuntur esse cõtraria; nam experientia est in cognitione sensitiua,& ars in cognitione in tellectiua;nec ars & scientia fiunt ex experimẽto tãquam ex materia; quia ab eo nõ fit aliquid tamquam ex materia,quod est in alia virtute & sensu,quàm illud,quod fit ex eo; quia materia est in eo,cuius est materia,& non est in distincto loco & subiecto,vt patet 2.phy. sed ars,scientia,& experimentum sunt in alia & alia virtute: ergo ars & scientia non fiunt ab experimento tamquam ex materia.

Ex multis experimẽtis fit vniuersalis acceptio.

Tex.28.

Istis sic habitis ponuntur duę conclusiones pro solutione quæsiti, prima est ista, scientia & ars dicuntur fieri,generari,& oriri ab experimento tamquam ex mouente non principali, sed dispositiuo,instrumentali, & præparatiuo: probatur sic, actus & operatio ipsius intellectus dependet ab actu,& operatione potentiæ cogitatiuæ: vt docet Arist.3. de anima,quòd intelligere dependet à virtute sensitiua:& Auer. exponens hæc verba asserit, quòd virtutes sensitiuę puta cogitatiua,memoratiua,& sensitiua præparant intellectum;sicut ars præparat materiã artificis ad suscipiẽdam formam artificij: sed ars & scientia est actus potentię intellectiuę,& experimentum est actus cogitatiuę; cum sit collatio singularium, quæ pertinet ad cogitatiuam: ergo sequitur conclusionem esse veram. Et confirmatur per Arist.in hoc prologo dicentem; fit autem ars ex multis experimentalibus acceptionibus,quę est vna vniuersalis acceptio de similibus: sicuti quãdo aliquis habet cognitionem, ꝙ hoc reubarbarum purgauit cholerã Petri, Bartoli,&c.& sic deinceps ab istis generatur cognitio vniuersalis: ꝙ omne reubarbarũ purgat choleram: sed ars & sciẽtia sunt cognitiones vniuersales;quia sunt habitus intellectuales ex 7. ethi.ergo generatur ab experimento,tamquam ab efficiente dispositiue & pręparatiue.

Cõclusio prima.

Tex.20.

B

Cogitatiua præparat intellectum.

Cap.4.

Secunda conclusio est, ars & scientia fiunt ab experimento,idest post experimentum: probatur, quia illud dicitur esse post aliud,quod sequitur ipsum: sed ars & scientia sequuntur experimentum: ergo fiunt post experimentum, quia hæc propositio, ex, potest accipi dupliciter; vt docet S. Thomas 1.p. loquens de creatione. vno modo vt dicit ordinem,sicuti dicendo,ex mane fit meridies,idest post mane fit meridies,& ex nihilo fit aliquid,idest post nihil fit aliquid, & sic intelligitur conclusio, quòd post experimentum fit ars. Secundo capitur ista propositio,ex, vt dicit habitudinem causę efficientis;& sic etiam intelligitur prima conclusio, quòd ab experimento tamquam ab efficiente instrumentaliter etiam fit ars. Sed dubitaret aliquis: quia illę cognitiones,quę sunt in diuersis virtutibus, non generantur ab inuicem sicuti videmus, ꝙ visio non generatur ab auditione: sed experimentum & ars sunt in diuersis virtutibus; ponitur enim experimentum (vt dictum est) in virtute sensitiua, & ars in virtute intellectiua: si ergo actus visus non generatur ab actu auditus;nec prout dicit ordinem, nec prout dicit causam efficientem; ergo conclusio tam prima, quàm secunda videtur falsa. Sed respondetur argumentum hoc concludere,quando illę virtutes ita se habent, quòd sic sunt diuersę, ꝙ vna non ordinatur ad alteram;& sic est de visu & auditu: sed quando vna est causa ministrãs alteri & pręparans eam ad actum,non sequitur argumentum,vt est in proposito: quia cogitatiua ministrat intellectui,& omnes sensus etiam seruiunt ipsi intellectui tamquam serui: ideo argumentum nihil concludit. Sed contra diceret aliquis adhuc,ars & scientia ab illo non generatur, à quo generatur principium scientiæ,& artis; sed ab experimento generatur principiũ artis & scientiæ,vt docet Arist.in 2.poste.principia artis & scientię generantur via sensus, memoriæ,& experimenti: ergo sequitur adhuc conclusiones esse falsas. Sed respondetur concedendo, ꝙ ars & scientia non fiunt immediate ab experimento, sed mediate; quia primo fiunt principia,& ex principijs deinde deducuntur conclusiones. Contra adhuc aliquis instare potuisset, vniuersale nõ fit à singulari,quia vniuersale & singulare sunt idem essentialiter: igitur nec cognitio singularium,quæ est experimẽtum,generabit cognitionem vniuersalium,quæ est ars. Sed negandum est antecedens;& ad probationem dicimus,quòd est verum materialiter, & de vniuersali in causando & in essendo,quę non fiunt à singularibus,sed vniuersale complexum,quod est principium artis & sciẽtiæ quoad suum formale fit à pluribus singularibus per inductionem experimentariam, & sic cognitio artis & scientię fit & deducitur ex cognitione ipsius experimenti.Deinde dictum est in conclusionibus, quòd post experimentum fit ars & scientia:ita post cognitionem singularium fit cognitio vniuersalium.Multa alia essent dicenda in hac dilucidatione; sed ex perfecta cognitione harum duarum conclusionum habetur solutio omniũ eorũ,quæ cõtra hanc veritatẽ adduci possunt:& hęc dicta sint de hac dilucidatione.

Conclusio secunda.

Ex dupliciter sumitur. q.45.ar.1.

C

Pulchra difficultas.

Visus non ordinatur ad auditum.

D

Tex.vltimo.

Ars & scientia non fiũt immediate ab experimẽto.

Vniuersale fit ex singularibus.

Ad agere igitur experientia quidem nihil ab arte differre videtur, &c. Ex prologo. A

Vtrum expertus non habens artem certius operetur, artifice inexperto.

Dilucidatio sexta.

HVIC quæsito respondet quidam dicens planum esse expertum certius operari artifice inexperto: ratio sua est; quia cognitio per experimentum primo & per se est ipsius singularis, circa quod operatur per se: cognitio vero artis est ipsius vniuersalis per se; quia non cognoscit singulare, nisi ex consequenti & per accidens; cum ergo expertus certius cognoscat operabile, quàm artifex; ideo etiam certius operatur. Ex hac declaratione glosat dictum Arist. in litera, quòd si quis habeat rationem sine experimento, & cognoscat vniuersale, singulare autem ignoret, multoties peccabit curatione. Et in responsione ad primum argumentum concedit artem generari sine experimento, & in responsione ad argumentum in oppositum concedit singulare posse per se intelligi. Et quidam alius doctor idem determinat in quęstione sua, & in responsione ad tertium argumentum dicit, q scire practicum est duplex: scilicet scire operari, & scire ordinatiuum ad operari: primum proprie est practicum: secundum vero dicitur minus proprie, quod ad cognitionem spectat. B

Quæst. 6. Scire practicum est duplex.

Quę omnia videntur contra veritatem, & rationem. Et in primis argumentor contra secundum dictum, in quo ambo conueniunt dari artem sine experimento; si hoc dictum esset verum, sequeretur, quòd resolutio veritatis omnium principiorum non reduceretur ad experimentum sensatum, quod est absurdum magnum; quia principia omnium artium & scientiarum reducuntur ad sensatum experimentum; & hoc docet Arist. quoties argumentatur contra antiquos: vt patet ex 4. huius diuinę sapientię, & 8. physi. & vbicumque eos confutat: sequitur ergo nullam reperiri artem, quæ non supponat experimentum. Præterea si daretur aliqua ars, quę non esset ex experimēto, sequeretur, quòd philosophi æqualiter assentirētur principijs & conclusionibus illius artis, quod etiam est absurdum: consequentia probatur; quia quęro, quare philosophi non ęqualiter prębent assensum principijs & conclusionibus artis: aut quia est ęqualis veritas in eis, aut quia est æqualis certitudo, aut propter propinquitatem ad experimenta sensibilia: non primo, nec secundo vt patet; ergo tertio, & sic sequitur omnem artem esse ex experimento. Pręterea hoc expresse dicit Auer. 8. phy. experimentum sermonum verorum est, vt cōformetur sensatis: hoc etiam dicit Themistius 2. poste. vbi aperte ostendit principia nos non posse cognoscere, nec illis assentiri, nisi ob experimentum. item Philoponus 2. poste. in expositione vltimi capitis, expresse ait, non posse intellectum primo principio assentiri, nisi eidem conueniat experimentum, & declarat generationem omnium principiorum, artium, & scientiarum generari ab experimentis. Contra etiam secundum dictum, quod quamquàm sit sumptum ab ipso S. Tho. in commento, vbi habet experientiam esse singularium; artem vero vniuersalium: tamen male sumpserunt ipsi aduersarij; quoniam secundum ipsos singulare est per se intelligibile; & ratio, quę adducitur ab ipsis, quia est magis ens, quàm vniuersale: quam etiam rationem tangit quidam alius doctor. Sed ex hoc sequitur contradictio in dictis ipsorum; quia ex vna parte volunt artificem non per se cognoscere singulare: propterea certius operatur artifex expertus, quàm inexpertus. Ex alia vero parte tenent singulare esse magis intelligibile, quàm vniuersale: hæc enim duo pugnant adinuicem; quia si est magis intelligibile: ergo cognoscitur ab artifice inexperto, & sic cognoscitur, & non cognoscitur.

Non datur ars sine experimento. Tex. 15. Tex. 22. C Tex. 22. Tex. 31. Cap. vltimo. D Aduersarij adducunt in contradictionem.

Propterea resolute dicas, quòd certitudo est duplex; altera euidentiæ, altera perfectionis. Hoc stante dico, quòd artifex inexpertus certius scit certitudine perfectionis, & non euidentię: artifex vero expertus dicitur certius scire certitudine euidētię, & non perfectionis. Vel dicas, quòd est duplex artifex. alter, qui scit regulam per causam deductam ex principijs artis vniuersalibus. alter vero est, qui scit regulam ex principijs sibi reuelatis à præceptore. Hoc stante dicitur, quòd primus artifex, qui scit per causam & experimentum, certius operatur, quàm secundus: quia primus est artifex, & est expertus; secundus vero dicitur tantum artifex, & non expertus. Sed dices tu, ergo concedis dari aliquam artem non ortam ab experimento: quod

Certitudo duplex. Artifex duplex.

A to, quod superius negasti arguēdo cōtra aduersarios. Respōdeo, ꝙ hæc ars est imperfecta: sed ego loquor de arte perfecta omni perfectione, de qua est sermo in præsenti; hęc enim oportet, vt sit ex experimento, qm̄ cum Arist. dicat. 5. metaph. perfectum est, cui non potest fieri additio: si ergo daretur ars sine experimento, tunc adueniente ipso experimento anima perficeretur: & sic illa ars prima esset imperfecta. Nec valet, si quis dicat, quòd perfectio est duplex; altera essentialis; altera accidentalis: perfectio essentialis pertinet ad naturam specificam: perfectio accidentalis est illa, quæ inest ex parte principiorum indiuiduantiū: hęc enim non sunt ad propositum: quia in argumento sermo noster est de perfectione vltimata, vt sumpsimus ex dicto Arist. Contra tertium dictum, quod sumptum est ex illo doctore, quòd singulare per se potest intelligi, de quo latior sermo erit in 7. ad præsens argumentor sic: illud non per se intelligitur ab intellectu, quo per se distinguitur à sensu: ista propositio est manifesta; quia potentiæ distinguuntur per obiecta; sed intellectus per se distinguitur à sensu in hoc; quia sensus cognoscit singulare, & intellectus vniuersale: ergo singulare non est per se intelligibile. Præterea si intellectus per se intelligeret singulare, tunc species sensibilis posset actuare intel-

B lectum; cum sit naturaliter repræsentatiua singularis. Et hoc est contra peripateticos; quia sequeretur non esse necessarium ponere intellectum agentem. Tertio, singulare non potest abstrahi ab hecceitatibus secūdum ipsos. Hoc stante arguo sic, quod non potest abstrahi ab hecceitatibus repugnat ei per se intelligi ab intellectu; sed singulare vt suppositum est, non potest abstrahi ab hecceitatibus: ergo singulare per se non potest intelligi ab intellectu: maior patet, quia intellectus cognoscit abstrahendo à conditionibus particularibus.

Comme.21.

Perfectio est duplex.

Dilucid. 13.

Vnde sensus distinguitur ab ītellectu.

Rei veritas est illa, quam docet S. Tho. circa hoc 1. p. intellectum nostrum non posse cognoscere, nisi vniuersalia directe; sed indirecte, & per quamdam reflexionem, & per lineam obliquam non est inconueniens etiam singularia intelligere, postquam species intelligibiles ipse intellectus abstraxerit: non potest actu intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata, in quibus species intelligibiles intelligit: sic ergo ait S. Tho. intellectus intelligit ipsum vniuersale directe per speciem intelligibilem; indirecte autem singularia, quorum sunt phantasmata. Nec valet argumentum Durandi: vniuersale abstrahitur à singulari, vt à termino à

C quo: ergo singulare prius cognoscitur; abstractio enim non fit, nisi à noto; quia decipitur siue loquatur de abstractione intellectus possibilis, siue intellectus agentis: de abstractione intellectus agentis non est dubiū: quia ipse non cognoscit, sed illuminat: intellectus autē possibilis cognoscit obiectum suū, veluti visus, qui cognoscit colorē in pomo non cognoscendo odorē: ita etiā intellectus possibilis cognoscit vniuersale, non cognoscendo conditiones particulares.

Quæst.86.

Quomodo singulare est per se intelligibile.

Adstractio est duplex.

Quartū etiam dictū de distinctione scientię practicæ est contra ipsosmet 1. sent. vbi ponunt sciētiā Dei de seipso esse simpliciter practicam, aut nihil sibi deesse, quin sit practica, nisi ꝙ voluntas Dei non est bona ex regula; sed naturaliter ex seipsa: si ergo esset vera distinctio data ab ipsis, sequeretur, quòd Deus esset operabilis, & non ordinatus ad operandum, & sic haberet alium Deum superiorē, à quo ipse esset operatus, & factus: si ergo scire operari est practicum simpliciter, & scientia Dei, quæ est ipsemet Deus, est simpliciter practica, vt volunt ipsi: sequitur de necessitate, quòd scientia Dei est simpliciter operata, & sic simpliciter facta, & sic etiam ipse Deus, cum non sit realis distinctio inter Deum, & scientiam suam.

In prologo.

Opinio de scientia Dei num sit practica impugnatur.

Quantum ad vltimum, quod dicunt in calce quęst. quòd pertinet ad cogitatiuam cognoscere

D & scire practicum: hoc enim est falsum quia intellectus practicus non differt realiter ab intellectu speculatiuo: si ergo speculatiuus intellectus cognoscit obiectum suum, & seipsum, & etiam actum eius: qui erit scire practicum: nō ergo spectabit ad cogitatiuam scire practicum, quod est scire operari, quod ipsi dicūt: quamquam, vt apparet ex sermone illorum loquantur dubitatiue, dicendo; puta cogitatiue forsan, nec mirū, quia non erant tuti de hac doctrina sua: quòd autē intellectus speculatiuus, & practicus sint idem realiter, probat S. Tho. 1. p. quia id, quod accidentaliter se habet ad rationē obiecti, quod recipit aliqua potentia; non diuersificat potentiam illam: accidit enim colorato, ꝙ sit homo, aut magnū, aut paruū: vnde omnia huiusmodi eadem visiua potentia apprehenduntur; accidit autem alicui apprehenso per intellectū, quòd ordinetur ad opus, vel non ordinetur; & secundum hoc differt intellectus speculatiuus, & practicus: nam intellectus speculatiuus est ille, qui apprǽhendit id, quod spectat ad solam considerationem veritatis: intellectus vero practicus est ille, qui apprǽhendit illud, quod spectat ad rationem operis: cum ergo scire operari spectet ad rationem operis; sequitur, quòd non ad cogitatiuam; sed ad intellectum practicum spectabit cognoscere scire operari; & etiam quòd intellectus practicus non differat à speculatiuo; quod expresse habet Arist. 3. de anima: vbi dicit intellectum speculatiuum per extensionem fieri practicum, idest operatiuum.

Intellectus practicus nō differt à speculatiuo realiter.

q.79. art.11.

Intellectus speculatiuus quis sit.

Tex.46.

Actus

Actus autem, & generationes omnes circa singulare sunt, &c. A
Ex prologo.

Num omnes actus, & generationes sint circa singulare.

Dilucidatio septima.

Act⁹ duplex transiens & immanens. Tex. 16.

ALIQVI respondent huic cõtrouersiæ distinguendo de actu, siue de operatione, quia actus est duplex: alter transiens in exteriorem materiam, sicut ædificare: alter est immanens in agẽte, sicut intelligere, & velle: vt ait Arist. 9. metaph. hac distinctione stante, glosant propositionem Arist. esse veram de actibus, & operationibus transeuntibus; & hoc secundum quòd existũt extra se in rebus, & habent esse existentię, non secundum quòd consideran B tur ab intellectu; & habent esse cognitum: quod probant sic, nullum singulare existit in subiecto vniuersali, sed singulari: actus autem transiens extra habens esse existentię est per se singularis, & existit in aliquo, sicut in subiecto, cum sit accidens: ergo illud, in quo existit, est necessario aliquod singulare, & non vniuersale: sed illud est subiectum, vt obiectum circa quod: ergo actus est singularium. Et si tu dicis, quòd omnis actio est in agente, vt in subiecto; sed obiectum actus non est agens: ergo actus non est in ipso obiecto; & sic ratio nihil concludit. Respondent, quòd est duplex actio, scilicet actio respectus, & actio acta: prima vtique est in agente, quæ non dicit aliud, quàm respectum quendam agentis ad passum, vt transmutantis ad transmutatum. Secunda actio est ipse motus, vel forma, quæ terminat motum, & producitur per motum, & hæc est in passo, sicut motus in mobili: & de hac est sermo præsens, de qua intelligitur propositio. Addunt secundo, quòd dicta propositio Arist. non est intelligenda de actu immanente, & probant sic; actus immanens existit in agente; sicut in subiecto, & non in obiecto, sicut intellectio lapidis est subiectiue in intellectu, & non in lapide: & ideo talis actus est singularis, quia est in subiecto singulari, sed est circa obiectum, quod per se est vniuersale. C

Actio duplex.

Additio.

Sed hęc omnia videntur esse impertinenter, & contra Aristotilem dicta, quia Arist. dicit actus, & generationes sunt circa singulare: ideo hęc propositio, circa, potest aliquando dicere circumstãtiam passi: vt si quis diceret, ignis versatur circa stuppam: potest & secundo dicere circumstantiam ipsius agentis: vt si quis diceret, milites versantur circa ducem, à quo regũtur: potest & tertio dicere habitudinem termini vt obiecti, vt si quis diceret, physicus versatur circa ens mobile, & metaphysicus circa ens, inquantum ens. primo, & secundo modo propositio assumpta ab Arist. est vniuersaliter vera de omni actu, siue immanẽte, siue transeunte; actus enim immanens, puta intelligere, est circa singulare passiue, quia in subiecto singulari; puta in intellectu; & etiam actiue: quia est ab intellectu, qui est particularis: similiter de actu transeunte est circa singulare passiue, & actiue: & hoc pacto intellexit istam propositionem S. Tho. 1. sent. in corpore probando, quòd in creaturis essentia non agit, sed suppositum, & assumit, quòd actiones sunt suppositorum: dicit enim, quòd in creaturis actus sunt suppositorum; sed essentia non agit, cum sit principium actus in supposito; non enim humanitas generat, D sed Sortes virtute suæ naturę: in creaturis autem realiter essentia differt à supposito, & ideo nulla actio de essentia proprie prędicatur; nisi causaliter, vt quo. Ex quibus verbis patet dictam propositionem debere intelligi actiue: intelligitur etiam & passiue; quia sicuti illud, quod generat, & agit vt quod, est suppositum: ita etiam illud, quod generatur, & fit proprie & per se, est suppositum & singulare; licet per accidens generetur vniuersale ad generationem ipsorum particularium contra Ioannem de Ianduno 1. metaphy.

Hæc propositio circa qd dicat.

distin. 3. q. 1. art. 1.

Sensus propositionis Arist.

Quæst. 16.

Sunt etiam illa, quæ dixerunt illi contra Arist. qui intellexit istam propositionem actiue; & passiue: vt patet in textu, vbi dicit, quòd medicus non sanat hominem, nisi secundum accidens; sed Calliam, aut Socratẽ. cui accidit esse hominem; quia Socrates sanatus est, homo vero per accidens, licet hæc propositio, Socrates est homo, sit per se. Et sic patet resolute, quomodo propositio est intelligenda, & quomodo perperam aduersarij exposuerunt ipsam. Probationes quoque adductæ ab eis committunt fallaciam ęquiuocationis: quia prima probatio valet, quatenus illud aduerbium, circa, dicit circumstantiam subiecti, & deinde dicunt, quòd propositio Arist. non est vera de actione immanente. hæc pugnant ad inuicem; quia vel eodẽ

modo

A modo sumitur illud aduerbium in prima conclusione, quo accipitur in secunda, vel aliter; si eodem modo tunc propositio Arist. erit etiam vera de actione immanente: quia (vt declaratum est) actio immanens est circa particulare, tamquam circa subiectum: licet sit circa vniuersale quando aduerbium, circa, dicit circumstantiam termini, vel obiecti: si vero dicunt, quòd aliter sumptum est illud aduerbium in prima conclusione, & aliter in secunda: tunc manifeste commiserunt fallaciam æquiuocationis. Præterea, si omnis actio sumpta pro respectu est ex agente, vt ipsi tenent, cum intelligere, & velle sint etiam in agente: tunc sequitur, quòd intelligere, & velle erunt actiones sumptæ pro respectibus, & non pro rebus actis: quod est expresse falsum, cum sint qualitas, quæ est vnum ex prædicamentis absolutis. Nota ꝙ primum argumentum est male solutum ab ipsis quando actus intelligendi est proprius actus ipsius Intellectus: & hic actus non est circa singulare, sed circa vniuersale: ergo falsum est actũ, & operationem esse circa singulare. Concedunt ipsi hoc argumentum; quia propositio non intelligitur de actu immanente, sed de actu transeunte. Verum male conceditur: quia (vt declaratum est à nobis) propositio est vera de vtroque actu: quando illud aduerbium, circa, sumitur actiue, vel passiue: sed si dicit circumstantiam termini, vel subiecti: tunc actus immanẽs est circa vniuersale: quo pacto procedit argumentum, quod tamen ipsi non intellexerunt. Secundum quoque argumentum est male solutum ab eis, quod est tale: si actus, & generationes sunt circa singularia: tunc subiectum harum passionum erit etiam singulare, sed hoc est falsum: ergo propositio assumpta est falsa: consequentia probatur, quia illud, circa quod est aliquid, dicitur esse subiectum illus: sicuti si albedo esset circa cælum; tunc cęlum esset subiectũ ipsius albedinis: falsitas consequentis probatur, quia si actus, & generationes habent pro subiecto aliquod singulare, tunc non posset de his haberi scientia: quia non habebitur aliqua demõstratio de singularibus; immo singularia sunt relinquenda ab arte. Respondendo ad hoc argumentum multa dicunt, & primo asserunt, quòd subiectum ipsius moueri singularis, est singulare. Secundo dicunt, quòd nec hoc, nec illud moueri scitur: quia sunt in subiectis singularibus. Tertio dicunt, quòd ipsum moueri inest vniuoce pluribus, & non vni per alterũ, nec alteri per alterum: igitur inerit eis per tertium, cui per se primo conuenit. B

Sentẽtia aduersariorum reducitur in contrad.

Validissima ratio erga aduersarios.

Si albedo esset circa cælum tunc esset eius subiectum.

Sed hæc omnia tria dicta sunt impertinenter, & extra propositum pro solutione argumenti: & primum dictum potest esse falsum; quia cęlum est subiectum ipsius moueri singularis; & tamen est vniuersale in causando. secundum quoque dictum est falsum; quia potest sciri hoc, & illud moueri licet non hoc, & illud generabile & corruptibile. tertium dictum etiam est contra Arist. 3. phy. vbi vult moueri nõ inesse mobilibus vniuoce, sed tantũ analogice; quia motus reperitur in corporibus ęternis & caducis; & ęterno & caduco nihil est cõmune vniuocum. Præterea hęc dicta tradita in responsione ad hoc secundum argumentum, aduersantur determinationi superioris quęstionis: hic enim dicunt, quòd quodlibet moueri existens in natura est in aliquo particulari; & ab hoc moueri, & ab illo potest abstrahi vnum commune moueri: ex hoc sequitur, quòd ars non potest esse sine experimento: probatur consequentia; quia vniuersale, quod est principium artis & scientię, nõ potest accipi nisi ex singularibus per experientiam, & tamen in pręcedenti quæstione fassi sunt oppositum esse: Ecce quomodo doctrina istorum semper parit contraria. Argumentũ principale facile solui potest, dicendo, ꝙ moueri particulariter sumptũ corruptibile inest singulari generabili & corruptibili: & de hoc non est nec scientia, nec demonstratio: moueri incorruptibile inest particulari incorruptibili puta cælo, lunæ: vel Mercurio, & de hoc potest esse sciẽtia: datur etiam & moueri communiter sumptum, quod analogice competit mobilibus, & vniuersaliter; & de hoc potest esse demonstratio, definitio, & scientia. Sed attende, quòd æternum dupliciter sumi potest; vno modo, quod existit in omni differentia temporis: & hoc pacto Deus opt. max. dicitur æternus. alio modo potest capi æternum negatiue pro eo, quod in nulla differentia temporis deficit: & sic vniuersale dicitur æternũ: de quo Arist. 1. post. dicebat, ꝙ non in quodam quidã sic, in quodam quidam nõ, nec aliquando quidam sic, aliquando quidam non, & sic motus, & generatio insunt vniuersaliter; & secundo modo hic motus, & hæc generatio insunt huic rei particulari. In responsione ad tertium loquentes de obiecto sensus aiunt, quòd vnitas obiecti sensus est aliquid vnum vnitate priori, quę est vnitas realis, minor tamen vnitate numerali. Pro cuius intellectu nota, quòd secundum istos est triplex vnitas. quędam maxima, veluti vnitas indiuidua, & hęc est maxima quia nulli communicabilis, sed est propria vni secundum numerum. altera est minima, & hęc est vnitas vniuersalis actu ab intellectu concepta, vt pṙedicatũ de omnibus contentis, quę minima, & fere nulla est; quia actu tale vniuersale; verbi gratia homo consideratus, vt prædicatur de omnibus hominibus, est potius multiplicatum, quàm vnum, & hac C D

Cælum est vniuersale in causando. Tex. 6.

Doctrina aduersariorum contraria.

Æternum dupliciter sumitur.

Quare vniuersale dicatur æternũ. Tex. 11.

Vnitas triplex.

ratione

Vnitas media quę nam sit. ratione minima est. Tertia est vnitas media, vt illius, quod actu non consideratur in pluribus, A sed potestatiue est vnum, quatenus potest actu comparari pluribus, & hęc vnitas constituit obiectum sensus; & probant tripliciter dari hanc vnitatem. Primo sic, si non daretur hęc natura media, tunc intellectus non posset moueri ad affirmandum aliquod commune actu pluribus abstractum ab omnibus; quia iam non mouetur à singularitate; vt puta à petreitate; quia illa non mouet, nisi ad formandam intentionem communem vni tantum. Secundo, si non daretur hęc natura media; tunc vniuersale esset pura fictio; cum conceptioni vniuersali non correspondeat singularitas, puta petreitas; igitur si natura humana non corresponderet vniuersali alia à singularitate; tunc vniuersale esset fictio. Tertio, circumscripto omni opere intellectus inter hanc albedinem, & illam est maior conuenientia, quàm inter hanc albedinem; & illam nigredinem; sed conuenientia est relatio realis de primo ordine relatiuorum: ergo & fundamentum est reale, sed tale fundamentum non est, nisi illa natura media: igitur datur quędam vnitas minor vnitate numerali, & hęc constituit obiectum sensus, sed de hac latius habebitur sermo in 7. huius diuinę sapientię.

Conuenientia inter duo q̄ relatio est.

Dilucid. 16.

Pro nunc contra ipsos arguitur primo nō dari istam vnitatem vniuersalem; quia si daretur, B sequeretur, quòd nullum esset discrimen inter obiectum sensus, & obiectum intellectus, ex consequenti sensus, & intellectus essent vna potentia; probatur consequentia; quia cum potentię distinguantur per obiecta, si vnum erit obiectū sensus & intellectus: ergo vnica erit potentia, ꝙ autem sit vnum obiectum patet per aduersarios, quia ponūt illam vnitatem esse vniuersale aptum natum prędicari de pluribus aptitudine remota: sed tale est obiectum intellectus: igitur idem erit obiectum intellectus & sensus. Secundo, illud est primum obiectum intellectus, quod prius intelligitur ab ipso antequam moueatur ad causandum aliquod commune abstractū: sed talis natura media est illud, quod primo intelligitur ab intellectu, & quod sentitur à sensu, quia est proprium obiectum eius: ergo idem erit obiectum intellectus & sensus, Tertio, illud commune abstractum aut pręcedit intellectum, aut sequitur ipsum; si præcedit intellectū ergo & sensum, cuius obiectum est vnū vnitate generis: vt dicitur 2. de anima, ꝙ quilibet sensus est vnius generis sensibilis: si vero sequitur intellectum iuxta dictum Auer. 1. de anima: intellectus est, qui facit vniuersalitatem in rebus: sequitur, ꝙ non dabitur illa vnitas, quæ est vniuersale in actu, vt ipsi fingunt. C

Tex. 107.

Commen. 8.

Soluuntur rationes aduersariorū. Rationes illorum sunt nullius momenti, & primo prima, quia intellectus non mouetur ab hac natura media, nisi prout est illuminata in phantasia ab intellectu agente, à quo expoliatur ab ipsis conditionibus particularibus; & sic expoliata dicitur vniuersale in actu, & mouet intellectum possibilem. Secunda etiam ratio soluitur negando consequentiam; quia vniuersale nō est pura fictio; sed est res illa in phantasia existens expoliata (vt dixi) ab hic, & nunc, & antequàm sit expoliata dicitur vniuersale in potentia, vt declarat S. Thomas pluribus in locis, præcipue 1. parte tractatu Angelorum: & est doctrina Eustratij 1. ethi. quòd datur vniuersale ante rem, in re, & post rem, & vniuersale in re correspondet vniuersali post rem. Ad tertiam dicitur, ꝙ illa conuenientia, per quam cōuenit vna albedo cum alia, est respectus, qui fundatur super vnitate de primo ordine relatiuorum; & illa vnitas siue conuenientia est similitudo quędam: quia vt dicitur 5. metaph. vnum in substantia facit idem, vnum in quantitate facit æquale, & vnum in qualitate facit simile: sed hæc vnitas est vniuersale in potentia, quę est obiectum intellectus, & non sensus, vt ipsi dicunt, de quo obiecto sensus inferius erit sermo.

q. 55. ar. 3.

Vniuersale est triplex.

Cap. 3.

Tex. 8.

Dilucid. sequenti.

Quæst. 5. Nec te moueat interpretatio cuiusdam neoterici, in quæstione sua correspondenti huic D nostræ dilucidationi: vbi mouet dubium de anima, & de hoc Deo, vt est communis tribus diuinis personis, & de humanitate Christi, quæ agit, tamen non est singulare quodam per se existens, & multa immiscet theologalia circa hoc quęsitum repręhendendo Caiet. in 3. parte. primo de accidentibus existentibus in eucharistia, quæ agunt, & tamen non sunt singularia, & recitando opinionem Caietani de huiusmodi accidentibus, asserit ipsum dixisse, accidentia eucharistię virtute diuina fuisse facta singularia per se existentia; & sic agere dicuntur. Et tamen hoc neque somniauit ipse Caietanus, vt patet in expositione illius loci supradicti vbi asserit accidentia in hoc sacramento manere sine subiecto; & hoc per diuinum miraculum: & assignat causam S. Thomas: quia effectus magis dependet à causa prima, quàm à secunda: sed Deus, qui est prima causa substantię & accidentis, per suam infinitam virtutem potest conseruare accidens in esse subtracta substantia, per quam conseruabatur inesse, sicut per propriam causam, vt etiam alios effectus naturalium causarum potest producere sine naturalibus causis, vt humanum corpus formauit in vtero virginis sine semine virili, & concludit Caietanus, quòd hæc reseruauit sibi in metaphysicis resolutionibus, quas hunc neotericum

Quæst. 77.

q. 77. art. 1.

Pulcherrima speculatio theologica.

Caietan⁹ scripsit sup metaphy.

credimus

A credimus non vidiſſe, & propterea non erat ab eo aſſumendus hic labor ad reprehendendum hunc tam ſubtilem doctorem; ſicuti etiam male reprehendit eum de ſuppoſito, quod eſt cõmune tribus diuinis perſonis: aſſerit enim, quòd illi, qui ſubſtinent hanc opinionem, ſunt digni reprehenſione. Sed ego non video qua ſint reprehenſione digni; cum fortiſſima ratione & auctoritate, tum ſacrarum ſcripturarum, tum conciliorum, tum ſanctorum patrum, tum etiam & S. Thomę moueantur; quę omnia ab aduerſarijs minime ſolui poſſunt.

Eſt igitur in primis ratio efficaciſſima ipſius Caietani; ad quam erigendam ſupponit primo ex communi omnium conſenſu, q ſuppoſitum debet eſſe ſubſtantia; & hoc propter accidentia, quæ non dicuntur ſuppoſita. ſecundo debet eſſe completa ſubſtantia propter partes. tertio debet eſſe indiuidua propter genus & ſpeciem. quarto debet eſſe ſubſiſtens propter Chriſti humanitatem. quinto debet eſſe incommunicabilis; & hoc propter diuinam eſſentiam; quę tribus perſonis communicatur. Secundo ſupponit, quòd Deus inter omnia alia in hoc diſtinguitur à ceteris rebus creatis: quia in rebus ipſis creatis terminus ſingularis, & diſcretus ſiue demonſtratus non diſtinguuntur: vnde idem eſt dicere hunc hominem & Sortem: ſed in Deo B non eſt idem dicere, poterit enim eſſe terminus ſingularis, ſimul & communis, vt patet in hoc, quod dico, hunc Deum, qui eſt terminus communis tribus perſonis; & hoc eſt impoſſibile inueniri in indiuiduo aliarum ſubſtantiarum creatarum. Tertio ſupponit non eſſe idem dicere Deum, hunc Deum, & hanc diuinam perſonam; quia Deus ſignificat concretum ſpecificũ diuinæ naturæ, ideſt habens deitatem, ſicut homo ſignificat habens humanitatem: hic Deus ſignificat concretum indiuiduale naturæ diuinæ, ideſt hunc habentem hanc deitatem: perſona vero diuina ſignificat ſuppoſitum diuinę naturę incommunicabiliter habens deitatem; vt eſt perſona patris, filij, ſpiritusſancti. Suppoſitum ſui perſona habet quinque cõditiones.

Ex his tribus ſuppoſitis deducit rationem fortiſſimam; quòd hic Deus non ſignificat ſecundum veritatem ſuppoſitum diuinę naturæ; ſed tantum æquiualenter quoad habitudinem identitatis, vel diſtinctionis à natura: quoniam comparatur ad illam, vt habens ad habitum, & vt quod eſt ad id, quo eſt, & vt ſubſiſtés ad naturam, in qua ſubſiſtit: & hoc ſuppoſitum eſt illud, quod inuenerunt philoſophi lumine naturę; quia habet omnes conditiones ſuppoſiti pręter quintam, quę eſt incommunicabilitas: & propterea nõ dicitur ſuppoſitum relatum, ſed potius C abſolutum; & hęc eſt ratio fortiſſima ipſius Caietani in primam partem S. Thomæ. Eſt conformis hęc opinio ſacris literis, vt dixi, in quibus fit mentio de indiuiduo ſpecifico naturę diuinæ; vt patet Geneſis: In principio creauit Deus cælum & terram, & in pſalmis infinities habetur hoc concretum ſpecificum diuinę naturę, dicendo Deus Deus meus, &c. & Deus in nomine tuo, &c. & Deus meus, vt quid dereliquiſti me, &c. habetur etiam & cõcretũ indiuiduale naturę diuinæ: ideſt hic habens deitaté, ſeu hic Deus; vt patet Exodi, vbi Moyſes quęſiuit à Deo, quod eſt nomen tuum, &c? & reſpondit Deus; ego ſum qui ſum: hic terminus, ego, eſt concretum indiuiduale: & alibi numquid & ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, &c. & hic eſt Deus meus, & glorificabo eum: & apud Ioannem euangeliſtam. Ego ſum via veritas, & vita, & multę aliæ auctoritates, quæ aperte loquuntur de hoc Deo, qui eſt ſubſiſtentia communis tribus perſonis diuinis. De tertio vero ſuppoſito completo, & perfecte relato, quod habet omnes quinque conditiones ſuppoſiti, ſcribitur in epiſtola Canonica Ioannis. tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, pater, verbum, & ſpiritusſanctus: quæ verba exponens Auguſtinus dicit, quęrentibus quid tres? reſpondetur tres perſonæ, quæ dicuntur relationes ſubſiſtentes, & hoc D modo non dicitur hic Deus. Deinde ſumi etiam poteſt hæc veritas ex concilio Florentino cęlebrato ſub Eugenio quarto: vbi erat illa controuerſia inter Patres occidentales & orientales de ſpiratiõe ipſius ſpiritusſancti, à patre, & à filio, & multa habita ſunt de diuina eſſentia: quoniam apud grçcos dicitur, vſia, quæ vocatur ſubſtantia. Vnde in ſeſſione decimanona habetur expreſſe, quòd hæc diuina ſubſtantia non ſignificat ſuppoſitum à quo ſit aliud ſuppoſitũ; quia hoc eſſet relatum; ergo ſignificat ſuppoſitum abſolutum per ſe ſubſiſtens, à quo non eſt aliud ſuppoſitum, non ergo opinio Caietani eſt aliqua reprænhenſione digna: præcipue cum non ſit ab Eccleſia hucuſque oppoſitum determinatum.

Ratio potiſſima pro defenſione Caietani d hoc Deo.

q. 3. art. 3.

Cap. 1.

Pſal. 21.

Cap. 3.

Cap. 14.

Epiſt. 1. cap. vltimo.

Septimo de trinitate.

Seſs. 19.

Hæc diuina ſubſtãtia nõ eſt ſuppoſitũ relatum.

Quòd autem hoc ſit etiam de mente ſanctorum Patrũ, patet, pręcipue ex D. Baſilio in quadam epiſtola, quam ſcribit ad fratrem ſuum Gregorium Nazianzenũ: patet etiam ex Epiphanio: & ex Gregorio Niſeno in ſermone de paſchate: & ex D. Ambroſio in libro de ſpiritusſancto; & ex D. Hilario in omnibus ferè libris ſuis de Trinitate, & ex D. Auguſtino 5. de trini. vbi diſputat cum Arrio, & ſupponit Deum ſine dubitatione eſſe ſubſtantiam, & ſubdit: quia ſicuti eſt vna ſapientia, ita vna ſubſtantia, & vna exiſtentia: ſed ſapientia eſt communis tribus perſonis: ergo etiam & ſubſiſtentia eſt communis tribus perſonis. Hoc idem aſſerit Ioannes Dama- Cap. 9.

ſcenus

Cap.5. scenus 1. libro fidei orthodoxæ vbi dicit diuinam substantiam per se subsistere: quæ verba sunt consentanea rationi; quia subsistere dicit substantiam non dependere ab alio, sed diuina essentia est substantia non dependens à personis, sed potius econtra, personæ dependent à diuina essentia: igitur diuina essentia per se subsistit. Item Ricardus de sancto Vittore lib. de sacramentis docet, quòd persona est existentia incommunicabilis diuinę naturæ, & hoc ad differentiam subsistentiæ ipsius essentiæ, quę est communicabilis tribus personis. Adde quoque, quòd subsistere est perfectio simpliciter; ergo conuenit huic Deo, qui non mendicat illud à suppositis, cum sit absolutum quoddam, & per consequens prius conuenit ei secundum rationem, quàm ipsis personis. Et si dicis, quòd in Deo essentia se habet, vt quo, pater generat, conceditur: tamen in ipso Deo idem est quo est, & quod est, cum sit de se, hic. Vnde Augustinus 5. de trinitate vbi supra docet, quòd omnis res ad seipsam subsistit, quanto magis Deus? Quod etiam Arist. cognouit 7. metaphy. vbi docuit, quòd in ijs, quę sunt sine materia, idem est quod quid est, & id cuius est. Postremo hoc est de intentione omnium theologorum, præcipue Aitisiodorensis lib. 1. summæ suæ, & Alexādri de Ales prima parte summæ suæ, & S. Thomę in 3. p. summæ theologię, vbi docet, quòd circumscriptis per intellectum personalitatibus trium personarum remanebit in intellectu vna personalitas Dei, vt Iudęi intelligunt, ad quam poterit terminari assumptio, sicut nunc dicimus terminari ad personam verbi; quia pater non ab eodem habet, quòd sit pater, & quòd sit aliquis: quia cum pater sit paternitate, si paternitate etiam esset aliquis; sequeretur, quòd filius, in quo non est paternitas, non esset aliquis: remota ergo per intellectum paternitate ab ipso patre adhuc remanet, quòd sit aliquis, quòd est persona quędam; ergo remota proprietate personali ab ipso Deo per intellectum remanet adhuc persona quędam, quam philosophi intelligūt lumine naturæ: de quo Arist. 12. metaphy. conclusit, vnus ergo princeps. A B

Marginalia: Lib. 1. — Persona diuina quid est. — Cap. 6. — Tex. 22. — Tract. 2. — Quæst. 4. — q. 3. art. 3. — Circa finem.

Cap. 5. Quod etiam beatus Augustinus 1. de trinit. voluit non esse idem dicere ingenitum, quod est dicere patrem: quia si filium non genuisset nihil prohiberet eum esse ingenitum: sed posito per casum, quòd non genuisset filium, tunc ei non inesset paternitas; ergo remota paternitate adhuc remanet in ipso Deo quædam persona. Et si diceres, quòd hoc est hereticum, & contra fidem Christianam ponentem tres personas diuinas: & hęc positio ponit quatuor, vt deducit Bartholomæus Spina in quodam suo tractatu de hoc Deo, quem edidit contra Caietanum Cardinalem. Respondetur, quòd cum adhuc non sit determinatum oppositum ab ecclesia Romana catholica vanum est dicere positionem Caietani esse hereticam, pręcipue cū non ponat quatuor personas relatas & completas, sed tantū tres relatas, & hunc Deum æquiualenter personæ, quam philosophi lumine naturę cognouerunt; vt latius ostensum est supra, quod etiam apertissimis verbis ponit Ioannes Bachonus 3. senten. vbi de mente Ricardi ponit tres incommunicabiles existentias, & quartam existentiam communicabilem in ipso Deo glorioso; quod est ponere tres personas diuinas relatas, & hunc Deum communem tribus personis; & hęc est expressa opinio Caietani; propterea male hic nouus expositor eam reprehendit. Ex his sequitur inepte Syluestrum de Prierio in 1. volumine sui conflati, & quendam alium thomistam in quibusdam quęstionibus suis theologicis contradicere huic positioni asserendo ipsam esse ingeniosam, & apparentiam habere, tamen S. Thomę, & veritati repugnare. Et quod repugnare videatur dictis S. Thomę adducuntur ab eis multa dicta tum in summa, tum in quęstionibus disputatis, tum in scripto. Et primum dictum, quod habetur in summa nempe. 1. p. vbi dicit quòd secundum rem idem est Deus quod deitas, non tamen est idem modus significandi vtrobique, & 3. par. vbi quęrit an vnio verbi incarnati sit facta in persona asserit, quòd si humana natura verbo Dei non vnitur in persona, nullo modo ei vnitur, quia cum non sit facta in natura necessario sequitur eam factam fuisse in persona, non quidem in persona imperfecta, quam appellat Reuerendissimus Caietanus hunc Deum: ex his sequitur in Deo pręter essentiam siue naturam diuinam, & tres personas, nempe patrem & filium & spiritum sanctum nil aliud esse ponendum; non quidem indiuiduum naturæ, quod à præfato doctore astruitur esse tribus personis commune, quodque hunc Deum vocitat, quia pręter tres personas, quę tria indiuidua sunt & incommunicabilia, nullum aliud in Deo vmquàm nouit S. Tho. indiuiduum; quod ex eius doctrina facile ostenditur, nam in 1. par. inquit indiuiduum Deo competere non posse nisi secundum quod incommunicabilitatem importat; quia, vt idem ait de poten. Dei, esse communicabile est contra rationem indiuidui vel personę. C D

Marginalia: Contra Bartholomæum Spinam. — dist. 29. q. 1. art. 2. — q. 3. art. 2. — Quæst. 1. — q. 39. ar. 5. — quæst. 2. ar. 2. — q. 29. art. 3. ad 4. — q. 2. art. 4. in corp.

Sed mirandum est de istis, qui profitentur doctrinam S. Tho. & ita cęcutientes in ea deambulant, non animaduertentes qualiter hic Deus positus à Caietano significans indiuiduū

diuinę

A diuinæ naturæ in concreto habens duas conditiones in re, alterã negatiuam ſcilicet quòd non ſignificat ſuppoſitum diuinæ naturæ loquendo ſecundum veritatem; alteram affirmatiuam ſcilicet, quòd ęquiualet ſuppoſito quoad habitudinem identitatis, vel diſtinctionis à natura; quoniam comparatur ad illam, vt habens ad habitum, vt quod eſt, ad quo eſt; vt ſubſiſtens, ad naturam, in qua ſubſiſtit; & tertiam conditionem habet in opinione philoſophorum, immo totius rationis humanæ, ſecundum facultatem naturę, ſcilicet quod ab omnibus accipitur, vt ſuppoſitum naturę diuinę; quia nulla deeſt ſibi conditio ſuppoſiti, niſi incommunicabilitas, quam non conuenire ſibi, quia communis eſt tribus perſonis non ratione, ſed reuelatione fidei nouimus; & ex hac ſequitur quarta conditio quoad nos, quod licet hic Deus non ſignificet ſuppoſitum diuinum ſimpliciter; tamen ſignificat ſuppoſitum diuinum ſtando infra limites tractatus de abſolutis, quem poſuit S. Thom. incipiendo à quæſtione ſecunda vſque ad vigeſimam ſextam incluſiue 1. p. & propterea thomiſtę, qui negant hoc indiuiduum, tenentur etiam negare totum hunc tractatum S. Tho. in quo diſputat, quomodo hic Deus ſit ſimplex, quomodo perfectus, quomodo bonus, infinitus, immobilis, exiſtens in omnibus per pręſentiam potentiam & eſſentiam, æternus, vnus, cognoſcibilis, nominabilis varijs nominibus, cognoſcens, prouidens, prædeſtinans, potens, beatus, & cetera. *Error aliquorũ thomiſt.* B

Ex his facilis eſt ſolutio ad auctoritates adductas, quia S. Tho. loquitur præter tres perſonas diuinas non dari aliud indiuiduum incommunicabile, quod patet ex verbis eius; quę ſunt hæc formaliter; indiuiduum autem Deo competere non poteſt quantum ad hoc, quòd indiuiduationis principium eſt materia, ſed ſolum ſecundum quod importat incommunicabilitatẽ; loquitur enim ibi S. Tho. de definitione perſonę, ſecundum quod definita eſt à Boetio, quòd eſt rationalis naturę indiuidua ſubſtantia, & an ſic reperiatur in Deo, & ponit partem affirmatiuam, probando ipſam auctoritate Athanaſij; alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti; vide quomodo S. Th. loquitur de perſona relata; & Caietanus de ſuppoſito diuino, ſtando infra limites tractatus de abſolutis. Ecce quomodo nihil habent iſti contra Caiet. *q. 29. ar. 3.* *Perſona q̃d eſt.*

Argumentantur deinde ratione; quia videbant omnes auctoritates, quas ex fontibus S. Th. adducebant, verificari iuxta ſuperius declarata: ratio ergo iſtorum eſt talis: ſi ſubſiſtentia eſſentialis præſtat huic Deo, vt dicatur in diuinis eſſe indiuiduum naturę, præter tres perſonas, ipſa eſſentia etiam dici poſſet naturæ diuinę indiuiduum, quandoquidem ipſa maxime ſubſiſtat, quod à nemine affirmatur. Sed facile ſoluitur hæc obiectio à Caietano dicendo, quòd eſſentia diuina dupliciter conſideratur, vel in abſtracto, vel inconcreto; in abſtracto conceditur, quòd à nemine affirmetur diuinam eſſentiam eſſe indiuiduum; quia tunc incideremus in errorem Abbatis Ioachim, qui aſſeruit, quòd ſicut dicitur Deus genuit Deum, ita poteſt dici, eſſentia genuit eſſentiam: in concreto tamen ab omnibus recte ſentientibus prędicatur, & dicitur quòd hic Deus, eſt indiuiduum naturę diuinę, & hęc eſt expreſſa doctrina S. Tho. 1. p. vbi dicitur, q; hoc nomen, Deus, ex modo ſignificandi habet, vt proprie poſſit ſupponere pro perſona, ſicut hoc nomen homo. C *q. 39. ar. 4.*

Rurſus arguunt, quòd non ſit tale indiuiduum naturę ponendum; quoniam iuxta D. Hieronymi ſententiam propter verba inordinate prolata incurritur hæreſis: & propterea cauendum eſt maxime ab his, quę erroris occaſionem præbere poſſunt; talem autem occaſionem facile præbet poſitio huius indiuidui naturæ; nam catholica fides pręter tria indiuidua relatiua, quę & tria ſuppoſita ſunt, nullum aliud ponit; ſed ſolum ipſam diuinam eſſentiam, ſiue naturam, ſicut habetur de ſumma trinit. & fide catho. cap. damnamus, vbi dicitur; nos ſacro approbante concilio credimus, & confitemur cum Petro Lombardo, quòd vna quędam ſumma res eſt incompręhẽſibilis quidem, & ineffabilis, quę veraciter eſt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus; tres ſunt ſimul perſonæ, ac ſigillatim quælibet earumdem, & ideo in Deo ſolummodo trinitas eſt, non quaternitas, quia quęlibet trium perſonarum eſt illa res, videlicet ſubſtantia, eſſentia, ſeu natura diuina; claret namque ex hac concilij Lateranenſis determinatione ſub Innocentio tertio celebrati, præter tres diuinas perſonas nil aliud eſſe ponendum, niſi naturam diuinã, quæ ex eo quod vna numero exiſtens eſt in tribus perſonis, vnus ſolus numero Deus ponitur, quo fit, vt ob vnitatem numeralem non ſit ponendus hic Deus præter tres diuinas perſonas. D *Celebratum fuit hoc concilium anno ſalutis 1215.*

Sed hæc dubitatio ſoluitur ex ipſamet extrauaganti antecedenti, quæ incipit: firmiter credimus, & ſimpliciter confitemur, quòd vnus ſolus eſt verus Deus, æternus, immenſus, incommutabilis, incomprehenſibilis, omnipotens, & ineffabilis: ecce quomodo illa determinatio ponit Deum communem tribus perſonis; & quia in diuinis omne abſtractum habet ſuum proprium concretum, nec inuenitur differentia ibi inter abſtractum & concretum, niſi in modo ſignificandi; conſtat autem, quòd ibi inuenitur non ſolum deitas, ſed hęc deitas; igitur non ſo-

D lum

Vnus est Deus in essentia indiuisus, in personis tamen discretus.

lum inuenitur Deus, sed hic Deus, & cum hoc, quod significamus dicendo hic Deus, sit communis secundum rem patri, filio, & spiritui sancto; sequitur, quòd pręter hypostases, & personas relatas inueniatur ibi hic Deus, significans indiuiduum naturæ diuinæ commune tribus personis, quod patet de summa trinit. & fide catho. cap. firmiter. & cap. damnamus, & etiam ex glosa ibidem; tum quia in diuinis inuenitur Deus vnus numero communis patri, & filio, & spiritui sancto: ergo inuenitur hic Deus communis istis tribus personis, consequentia probatur; quia idem addit ly, vnus numero, supra ly, Deus, quod addit ly, hic, supra ly, Deus: antecedens patet ex sententia fidei, qua confitemur patrem, filium, & spiritũ sanctum esse vnum numero Deum, dum dicimus, Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus; & tamẽ non tres Dij, sed vnus est Deus; procul dubio sermo est de vnitate numerali. Nec hoc est ponere quaternitatem vt dicunt isti, sicut nec ponendo hoc concretum, Deus, significat enim habentem deitatem, sicut hic Deus, vtroque siquidem nomine ponitur vnus numero habens deitatem communẽ, quamuis ly, Deus, non explicet vnitatem numeralem, quam explicat ly, hic Deus. Ex his ergo apparet Caietanum non ponere quaternitatem, vt isti asserunt; sed catholice sanctam trinitatem. A B

Postremo arguunt, quòd ponere hunc Deum vt personam incompletam, siue vt habentem rationem personæ incompletæ, videtur male sonare, & fidelium aures offendere, & scandalizare; quandoquidem in Deo nil penitus ponendum est, quod imperfecti & incompleti rationem habeat; Deus enim, cum sit summæ perfectus, infinitaque perfectione gaudeat, imperfectionem omnem & omnem incomplectionem reijcit. Ad hoc dicimus primo scandalum esse pusillorum, si autem post redditam rationem scãdalum duret, iam videtur ex malitia esse; quia poterit contingere, quòd pusilli non sint capaces rationis redditæ, vel propter pristinam consuetudinem, quę facit apparere dissonum, quod veritati consonat; vel propter rationem apud eos magis apparentem; vel aliquid huiusmodi; & tunc ex quo malitia non facit scandalum, sed ignorantia, vel infirmitas, quamuis reddita sit ratio: vnde cessandum est ab hoc scandalo pręsertim passiuo, quod importat quandam animi commotionem à bono, in eo, qui scandalizatur: maiores enim & perfecti, & solidi in doctrina S. Tho. non scandalizantur ex hac speculatione Caietani.

Scandalum quid sit.

Secundo negamus, quòd ex hoc, ꝙ hic Deus non habet omnes conditiones personæ completę, sequatur in Deo esse aliquam imperfectionem; quia personę relatæ sunt illę, quę habent perfectam rationem personę, vt pater, filius, & spiritus sanctus. Et si valeret argumentum istorum, sequeretur, quòd inter diuina attributa esset realis distinctio, & non rationis; quia distinctio realis est perfectior distinctione rationis; & omne perfectum reperitur in Deo per argumentum istorum; igitur diuina attributa realiter distingui deberẽt, stante veritate præfati argumenti: patet ergo ipsum esse infirmum, & nullius valoris. C

q. 2. artic. 2. Bartholomeus Med. hispanus.

Nec etiam te moueat quidam expositor 3. p. S. Tho. Bartholomæus Medina, qui etiam dicit se nõ posse capere positionem Caietani; quia nullus theologorum vsus est hac locutione, cum ex hoc sequi iudicetur incommodum, quòd in diuinis sint quatuor personæ; vna incompleta, & tres completę. Sed dicimus hoc incommodum nullo pacto sequi, vt dictum est supra; quia hæc persona non ponit in numerum cum alijs, sed tantum distinguitur, vt habens ab habito, ita quòd ex vno extremo ponitur natura vt sic, & ex altero extremo ponitur habens naturam. Et licet nullus theologorum vsus sit hac locutione, non propterea sequitur ipsam esse falsam; quia inter theologos, posteriores cognouerunt, quod priores non cognouerunt, cum dicat Beatus Gregorius 4. moralium per successiones temporum creuit diuinę cognitionis augumentum; & Dauid dicebat, super senes intellexi: nullum ergo argumentum, nullaque ratio, neque auctoritas alicuius doctoris inualidare potest hanc positionem Caietani, & pręsertim cum non sit aliqua determinatio, & decisio facta à S. Romana Ecclesia de hac re hucusque incontrarium: submitto tamen hęc omnia & alia eius sanctissimo iudicio & censurę, & quę hic dixi, feci non vt diuina prophanis misceam, sed occasione Neotericorum contra hanc veritatem insurgentium. Et hęc sufficiant. D

Cap. 5.

A *Amplius autem sensuum neque vnum sapientiam esse ponimus cum his singulorum cognitiones, &c. Ex prologo.*

Vtrum obiectum sensus sit vniuersale, aut particulare.

Dilucidatio octaua.

Respondentes nonnulli huic controuersię duo videntur dicere impertinenter, & contra peripateticos. Primum, quòd obiectum sensus per se & adęquatum est aliquod reale, vnum, & prius vnitate vniuersali, minus tamen vnum, quàm sit vnum numero: vnde dicitur vniuersale aptitudine remota, non propinqua: quia hoc dicitur obiectum intellectus. Aliud dicunt pro fundamento istius conclusionis, quòd in singulari duo sunt consideranda: alterum, quod dicitur heccheitas, & vocatur id, quo. Alterum vero quòd est natura subiecta isti heccheitati; & est indifferēs ad hoc, & illud, & pręcedit vnitatem numeralem, & hęc dicitur formalis ratio obiectiua ipsius sensus, licet totum singulare sentiatur: ipsa vero heccheitas se habet tanquam causa sine qua non: vnde natura illa est ratio mouendi sensum, singularitas vero est causa & conditio sine qua non: sicuti exemplificando dicunt, quòd color non videtur sine quantitate; licet quantitas non sit ratio formalis ipsius obiecti, sed tantum ratio sine qua non. *Sentētia aliquorum hic recitatur.* B *Heccheitas est causa sine qua nō in cognitione sensus apud aliquos.*

Sed contra hęc duo fundamenta argumentor, & primo contra secundum, quærendo ab eis; heccheitas aut dicit naturam superadditam naturę vniuersali, aut non, sed solum conditionem accidentalem, quæ est secundum rationem distincta. Si primo modo, quęritur quid prius cognoscitur à sensu; natura, quæ est vniuersalis, aut natura, quę est particularis, vt est distincta secundum rationem: si dicunt primum: ergo obiectum vniuersale cognoscitur à sensu absque singularitate, & sic non est necessaria heccheitas, quæ est conditio siue causa, sine qua non. Si vero dicunt secundum, quòd heccheitas addit naturam aliquam distinctam realiter, vel secundum rationem, & hæc est illa, quæ primo cognoscitur à sensu: ergo sequitur, quòd singulare est primum obiectum intellectus, & non vniuersale, vt ipsi dicunt. Si vero dicunt, quòd hæc conditio est distincta secundum rationem ab illa natura vniuersali. Contra, quia distinctio secundum rationem est posterior sensatione, cum fiat per actum intellectus. Si vero dicunt, quòd simul cognoscitur natura vniuersalis, & nō particularis, sed diuersa ratione: quia natura vniuersalis cognoscitur vt quod; natura autem particularis vt quo. Contra, quia illud, quod cognoscitur vt quo, cognoscitur per actum reflexum: sed sensus nō est potentia cognitiua per actum reflexum: ergo non potest illa heccheitas cognosci à sensu. Præterea, si per aliam naturam sortes est homo, & per aliam naturam est hic homo; sequitur, quòd in Sorte multiplicabuntur formæ humanę: & sic potest tolli à Sorte anima vna, per quam est hic homo, & remanebit alia anima, per quam est homo; quod est falsum, quia non est nisi vna anima humana, per quam Sortes acquirit diuersos gradus; nempe ipsius entis, substantiæ, corporis, corporis animati, animalis, hominis, & Sortis. Præterea, ista heccheitas aut dicit formam; aut materiam; aut compositum ex vtrisque. si formam, quęro vel est anima vegetatiua, vel sensitiua, vel intellectiua, sed nulla istarum esse potest: tum quia est vnica forma in composito: tum etiam quia hęc forma est substantia; & substantia non cognoscitur à sensu 2. de anima: nec potest esse materia: tum quia materia etiam est substātia; tum etiam quia presupponitur formę, & est prior via generationis. Si vero est compositum. Cōtra hoc tale est singulare, & sic sequitur, quòd obiectum sensus non erit vniuersale aptitudine remota, vt ipsi dicunt. C *Sensus non cognoscit reflexe.* D *Tex. 134.*

Arguo etiam contra illud primum, quęrendo ab eis, illa natura media, quam ponunt esse obiectum sensus, vel est vniuersale in causando, quod dicitur ante rem, quod est Deus, & intelligētia: vel est vniuersale in repręsentando, quod est species intelligibilis, quę est singularis de se, nihilominus repræsentat vniuersale; vel est vniuersale in prędicādo, quod est post rem: sed nullum horū vniuersalium potest esse obiectum sensus: ergo fictio est dicere, ꝙ natura illa media indifferens sit obiectum sensus. Prętere a quęro adhuc cum illa natura media pręcedat actū intellectus, & secundum ipsos quidquid est in re est singulare, vt arguunt ipsi de primo cognito: sed illa natura media est in re: ergo est singularis, ergo non vniuersalis. Tertio illa natura *Obiectū sensus non potest esse vniuersale.*

media est obiectum ipsius intellectus, vt fatentur in responsione ad secundum argumentum, quòd eadem natura indifferens potest cognosci à sensu & intellectu: sed intellectus cognoscit quidditatem rei in vniuersali: ergo & sensus cognoscet etiam quidditatem rei in vniuersali, quod est manifeste falsum & inconueniens. A

Dilucidatio cõtrouersiæ. Propterea est dicendum secundum rei veritatem, & non secundum confusionem eorum, quòd proprium obiectum ipsius sensus est singulare, sicuti proprium obiectum intellectus est vniuersale: vnde obiectum sensus visus est hic color, sicuti proprium obiectum auditus est hic sonus, & sic de alijs, & ratio est, quia præter operationem intellectus nihil commune ponitur in rebus, sed illud commune oportet, vt ab intellectu cognoscatur; ergo non à sensu à quo tantum cognoscitur singulare vel particulare. Sed contra diceret aliquis: quia hoc est expresse Tex.27. contra Arist. 2. poster. vbi habet, quòd sensus est vniuersalis, & 2. de anima visus non decipi- Tex.63. tur circa colorem, quoniam color; neque auditus circa sonum quoniam sonus. Est etiam ratio fortissima ad hoc: quia potentia non potest cognoscere, nisi suum obiectum: si ergo singulare erit obiectum sensus: ergo tantum singulare cognoscit, puta visus cognoscet tantum Sẽsus dupliciter conside ratur. hunc colorem. Hæc omnia vnico verbo soluuntur, dicendo, quòd sensus dupliciter consideratur: vno modo quoad actum primum, qui est potentia ipsa: Alio modo quoad actum secundum. primo modo sensus est vniuersalis, secundo modo est singularis. & hæc est expressa B Tex.27. sententia Arist. 2. posteriorum, quando dicebat: sensus est vniuersalis, sentire vero singularis Tex.60. & 2. de anima; singulare dum sentitur, vniuersale dum intelligitur, & hic etiam docet: cognitiones singularium sunt maxime propriæ sensibus.

Obiectum potentiæ bifariã perpenditur. Potest etiam per aliam viam breuiorem respõderi, quæ facilior est distinguendo obiectum alicuius potentiæ dupliciter sumi posse in cõi, scilicet aduerbialiter, & nominaliter: aduerbialiter quidem vt cum dicitur, ꝙ color in communi est obiectum visus, non autem color cõmunis, aut vniuersalis, sed color communiter, & vniuersaliter est obiectum visus: quoniam visio non terminatur ad colorem vniuersalem: hic enim solo intellectu attingitur: sed ad colorem vniuersaliter, idest in quocumque singulari inuenitur, & quandocumque, & vbicumque. Nominaliter autem cum dicitur, quòd color communis intelligitur scitur, definitur, quoniam color vniuersalis idest abstractus à conditionibus indiuiduantibus intelligitur: & C q.80. art.2. ad 2. hoc est, quod dicit S. Tho. 1. parte in responsione ad secundum, vbi ponit differentiam inter Appetit⁹ ad quod fertur. appetitum sensitiuum & intellectiuum, quòd intellectiuus appetitus fertur in res, quæ sunt extra animam singulares secundum tamen rationes vniuersales. Sensitiuus vero fertur in res singulares secundum rationes particulares: quia nulla potentia organica potest terminari ad vniuersale; de qua re latius Caiet. ibidem vbi supra ostendit quomodo obiectum appetitus nostri quatrupliciter variari potest, & illud declarat satis conforme huic doctrinæ superius positæ, & hęc sufficiant de hac dilucidatione.

Ita primum existimamus sapientem omnia maxime scire, vt contingit, &c. Ex prologo.

Vtrum ad metaphysicum per se pertineat cognoscere omnes quidditates rerum in particulari. D

Dilucidatio nona.

Quæst.26. Cap.20. QVidam respondentes huic controuersię tres recitant opiniones, quarum prima videtur esse Ægidij 1. huius, & 1. poster. tenentis, quòd ad metaphysicum spectat cognoscere quamlibet quidditatem, secundum quòd quidditas est, & secundum quòd hęc quidditas: non tamen secundum omnem rationem cuiuscumque accidentis huic quidditati, quia hoc pertinet ad Opinio Alexandri. alias scientias. Secundam opinionem etiam recitant, quòd quidditas hæc, & particularis est prior accidentibus, & accidentia per se respectu illius quidditatis sunt priora accidentibus per accidens: licet ergo quidditas secundum, quòd hæc particularis, & etiam inquantum ad per se accidentia pertineat ad metaphysicum: tamen inquantum mobilis, vel huiusmodi, quæ sunt accidentia per accidens, vt formaliter intellecta

sub ali-

A ſub aliquo accidente per accidens pertinet ad aliam ſcientiam: quia ſic eſt poſterior ſe ipſa intellecta ſine illis accidentibus, quæ ſunt per accidens: & hęc videtur eſſe opinio Gręcorum, nempe Simplicij, & Alexandri. Ambæ iſtæ opiniones conueniunt in hoc, quòd aliæ ſcientię non conſiderant quidditatem, nec hanc quidditatem in ſe, ſed tantum accidentia ſibi. Sed differunt; quia prima opinio dicit, quòd metaphyſica conſiderat quidditatem, & hanc tantum, vt quidditas eſt. Secunda opinio dicit, quòd metaphyſica conſiderat quidditatem, & hanc quidditatē non tantū vt quidditas eſt, ſed etiam quantum ad per ſe accidentia. Ponunt deinde ſuam ſententiam 1. ſent. quòd ad metaphyſicum ſpectat conſiderare quidditates omnes in vniuerſali tantum, & ſub ratione entis, & probant dupliciter: primo quia ſi metaphyſica conſideraret quidditates rerum in particulari, tunc alię ſcientię ſuperfluerent, quod eſt abſurdum dicere: ſecundo probant per dictum Ariſt. ſapientis eſt ſcire omnia, vbi multum temperate loquutus eſt dicendo, ſicut decet, & vt contingit; quia ſapientis non eſt omnia ſcire quocumque modo, ſed vt contingit, ideſt in communi, & vniuerſali.

Sentētia ſimplicij conuenit cum poſitione Alex.

In prologo.

Sed in hac determinatione multa dicunt, quæ ſunt reprehendenda. Primum quia ipſi non B obſeruarunt ordinem. Secundum, quia non determinarunt quæſitum iuxta ſententiam, quam tenuerunt 1. ſenten. vel ſaltem debuerunt concordare loca contraria. Tertium, quia ſe habuerunt tamquàm recitatores, vel tamquàm hiſtoriographi, & non vt ſubtiles indagatores, & ſpeculatores recitando varias opiniones diuerſorum. Quartum quia rationes ab ipſis adductæ, vt ſtabilirent ſententiam ſuam, non concludunt. Prima enim facile ſolui poteſt, dicendo, quòd alia ratione metaphyſicus conſiderat quidditates rerum in particulari, & alia ratione ceteræ ſcientiæ: propter quod non ſequitur ſuperfluitas aliarum ſcientiarum: ſufficit enim vt ſcientiæ diſtinguantur penes rationes formales: quia eædem res conſiderantur à diuerſis ſcientijs, ſecundum tamen diuerſas rationes formales: auctoritas Ariſt. eſt ſano modo intelligenda, vt decet, vel vt contingit, ideſt ſecundum rationem formalem ſuam, quæ eſt abſtractio ab omni materia ſenſibili & intelligibili. Quintum quia non declarauerunt quid eſt quidditas, quam Auerrois voluit eſſe formam, quæ per definitionem illius explicatur. Ob hoc aliqui tenuerunt aliud eſſe quidditatem, & aliud habens quidditatem, & quòd materia non eſt pars quidditatis. Aliqui vero dixerūt quidditatem alicuius rei eſſe formalem rationem illius, C cum qua eſt conuertibilis. Aliqui vero dixerunt quidditatem eſſe rationem obiectiuam ipſius rei, qua res ipſa eſt formaliter intelligibilis. S. Thomas pluribus in locis ſuæ doctrinæ præcipue in libello de ente, & eſſentia tenuit, quòd quidditas eſt illud, quod ſignificatur per diffinitionem, & per quod res conſtituitur in proprio genere, vel ſpecie; & aliquando vocatur eſſentia à philoſophis, aliquando vero quodquideratesse, aliquando forma: cum ergo vario modo loquantur doctores de quidditate, tenebantur aduerſarij declarare, quomodo ſumebāt quidditatem in præſenti quæſito.

Refellitur poſitio ſupradicta.

Soluūtur rationes aduerſariorum.

Poſitiones diuerſæ de quidditate.

Cap. 1.

Sextum quia aliud eſt conſiderare quidditates in communi, & in vniuerſali; & aliud eſt conſiderare quidditates communes, & vniuerſales: conſiderare enim quidditates vniuerſales & communes eſt conſiderare ens, & primas partes entis ſecundum rationes generales; & hoc ſpectat ad metaphyſicum, vt docet ipſe philoſophus 4. huius diuinæ ſapientiæ, vbi habet, quòd eſt quædam ſcientia, quæ ſpeculatur ens, & quæ ei inſunt: & ſi hoc conſideraſſent reliquiſſent argumentum ſecundum ab eis adductum: cognitio tantum in vniuerſali eſt imperfecta, eo quòd confuſa & indiſtincta: ergo ſi metaphyſica non cognoſcit quidditates rerum D in particulari, ſed tantum in vniuerſali, eſt imperfecta ſcientia, & aliæ artes ſunt perfectæ. Et ſoluendo hoc argumentum adhuc male ſe habent dicendo, quòd cognitio in vniuerſali eſt imperfectior, & quòd cognitio ſcientiæ in particulari eſt perfectior, quando particulare includit vniuerſale: tamen vbi particulare non includit vniuerſale, vniuerſale non eſt imperfectius; Quia nō eſt intelligibile, quòd detur aliquod particulare, quod non includat vniuerſale; ſemper enim inferius includit ſuperius; & propterea ſequeretur (ſtante reſponſione eorum) quòd phyſica, & mathematica eſſent perfectiores metaphyſica.

Pulchra conſideratio.

Tex. 1.

Non datur particulare nō includēs vniuerſale.

Propterea aliter eſt reſoluendum argumentum, vt ſoluit Caietanus in apoſtillis ſuper 1. par. S. Tho. quòd conſiderare aliqua in vniuerſali contingit dupliciter: vno modo ex parte rei cognitæ: alio modo ex parte cognitionis in ſe, vel modi cognoſcendi: primo modo ſcientia in communi dicitur imperfecta & in potentia, & confuſa, & vniuerſalis: ſed ſecundo modo ſcientia exiſtens in communibus eſt perfectior ſcientia exiſtente in particularibus; quia medium, per quod cognoſcit metaphyſica, eſt nobilius medio, per quod cognoſcunt ſcientiæ particulares: propterea ex parte medij & modi cognoſcendi metaphyſica eſt perfectior, licet non ex parte obiecti; & hæc eſt expreſſa doctrina S. Thomæ in quæſt. de veritate. quòd cognitio vni-

q. 14. art. 6.

Quomodo cognitio vniuerſalis ſit perfectior ſingulari.

q. 8. art. 1.

 uerſalis

uersalis ex parte obiecti est imperfectior particulari, sed ex parte medij est econtra. A

Tex.1. Septimo deficiunt soluendo primum argumentum, quod erat tale. Arist. 6. metaphy. dixit, quòd nulla alia scientia considerat quodquid est, præter metaphysicam: ergo metaphy. habet cognoscere omnes quidditates, & sic in particulari: consequentia probatur, quia quidditates rerum debent esse notæ; ergo si in nulla alia scientia considerantur: sequitur, quòd tantum in ista sunt notæ, & sic considerat in particulari. Soluendo hoc argumentum dicunt, quòd Arist. intendit nullam aliam scientiam considerare quidditates rerum in communi, nisi istā metaphysicā: sed bene alia scientia considerat in particulari. Sed hęc solutio nulla est; quia scientiæ particulares omnes accipiunt quod est sui subiecti, vel per suppositionem ab aliqua alia scientia, sicut geometria accipit quod est magnitudinis à primo philosopho, vel per sensum, sicut scientia de animalibus accipit quod est animal per hoc, quòd apparet sensui, vt patet 6. huius: & ideo aliter est dicendum, ad metaphysicum pertinere solum considerare quod quid est in se formando & constituendo definitionem, ostendendo ex quibus, & qualibus partibus constituitur definitio, cuius significatum est ipsum quodquidest. Aliæ vero scientiæ particulares considerant definitiones particulares vtendo eis ad demonstrandum proprias passiones de subiecto proprio. B

Solutio hæc refellitur.

Tex.2.

Metaphysicus & logic° cōsiderāt diffinitionē diuerso tamen modo.

Octauo & vltimo errant tenendo in hac quæstione, sicuti & alibi corpus mobile esse ens per accidens, non aduertentes mobile esse nomen æquiuocum ad aptitudinem, ad motum, & ad fundamentum illius aptitudinis: sicut risibile aliquando potest significare aptitudinem ad ridendum, aliquando fundamentum ipsius aptitudinis, quod est rationalitas, & sic philosophi sumunt mobilitatem pro fundamento aptitudinis, & non pro aptitudine, quo pacto dixerunt esse rationem formalem subiecti philosophiæ naturalis: & dato etiam quòd sumatur pro aptitudine ad motum, non est inconueniens sumi pro ratione formali, circumscribendo propriā rationem formalem: sicut si esset nobis ignotum rationale, & sumeretur risibile loco eius, non ergo ly mobile sumitur pro passione, sed pro ratione formali: & ideo eis non erat laborandum circa hoc.

Mobile est nomen æquiuocum.

Resolute ergo dilucidatur quęsitum, quòd ad metaphysicum spectat considerare quidditates rerum vniuersales secundum rationes transcendentes, & communes, tam respectu substantiarum immaterialiū, quàm etiam respectu substantiarum materialium: & hæc est expressa intentio S. Thomę super Boetium de trinitate. Vbi ait metaphysicam tripliciter nominari, scilicet metaphysica, & sic est de ente diuino. puta de Deo: Prima philosophia, & est de primis causis: & sapientia quia cognoscit altissimam causam. Item S. Tho. 2. sentent. Metaphysica considerat de substantia inquantum substantia: & de omni substantia secundum communē rationem substantiæ, & omnia accidentia substantię. Et in prooemio primi sententiarum habet, quòd ista scientia est altissima, & considerat omnia secundum rationem communem naturaliter. Theologia vero secundum lumen diuinę reuelationis. Hoc idem habet Commentator 6. metaphy. quòd metaphysica habet considerare de omnibus speciebus entium inquantum sunt entia, ratio est, quia cum subiectum metaphy. sit ens inquantum ens habet considerare omnia, prout in eis saluatur ratio entis: propria vero prędicata tum substantiarum separatarum tum etiam materialium sunt incognita. Propterea dicimus, quòd metaphysicus habet considerare quidditates omnium rerum secundum rationes generales & trāscendentes primorum generum, & non secundum rationes specificas & indiuiduales propriorum generum & specierū. Vel aliter & magis resolute dicas, metaphysicum considerare quidditates in vniuersali contingit dupliciter: vno modo vniuersalitate prędicationis vel communitatis: alio modo vniuersalitate pręcisionis vel abstractionis formalis: secundo modo considerat quidditates omnium, non autem primo modo: & sic soluuntur argumenta, quę fieri possunt in contrarium. C D

Dilucidatio quęsiti.

Metaphysica nominat prima philosophia & sapientia.

distin. 3. q. 1. art. 3.

q. 1. art. 2.

In quo quærit an præter phisicas vna tantum doctrina sit.

Commen. 1.

Quomodo metaphysic° cōsiderat quidditates rerū.

Ex hac resolutione facile solui possunt multa argumenta, quę tangit quidam nouus expositor super hunc primum librum in quęstione sua de hac materia: vbi tria principaliter docet de hac re. Primum, quòd non spectat ad metaphysicum distinctam cognitionem naturarum omnium habere. Secundum, quòd metaphysicus quatenus est artifex communis, & pręsidet ceteris artificibus non solum potest multa, sed debet ipsa intelligere, quæ includunt materiam in suis conceptibus. Tertium est, quòd omnes ac solas essentias, quę in suis conceptibus nullam includunt materiam, metaphysicus ipse vt est artifex particularis distincte intelligit, & sic deducit ex hoc tertio quoddam corollarium; quòd entia, quæ sunt immaterialia, vt sunt substantię separatę, distincte intelliguntur à metaphysico secundum omnes conceptus tam generales quàm speciales. Quod quidem corollarium non est omni ex parte verum, quia quem-

Quæst. 1.

admodum

A admodum quælibet alia res quatuor modis intelligi poteſt ab intellectu humano. primo quidditatiue, vt ſi quis conſideraret hominem, vt eſt animal rationale. ſecundo poterit concipi ipſe homo in communi, prout ſcilicet eſt ſubſtantia. tertio quaſi per accidens, vt ſi quis apprehenderet hominem, vt eſt naturaliter animal manſuetum, quia eſſe manſuetum eſt accidens, ſeu paſſio hominis. vltimo poteſt quis concipere hominem relatiue, vt eſt animal nobiliſſimum inter omnes ſpecies animalis: ſic etiam ſubſtantiæ ſeparatæ preſertim Deus, poſſunt quatuor modis conſiderari. Nam Deus poteſt intelligi primo vt eſt altiſſima cauſa, & vniuerſaliter ſecundum quodcunque prędicatum reſpectiuum ad extra, & ſic conſideratur relatiue. Poteſt ſecundo apprehendi vt ſapiens, bonus, iuſtus, & vniuerſaliter ſecundum rationes attributales, & ſic conſideratur quaſi per accidens; quia iſtæ rationes attributales ſunt veluti paſſiones Dei. Poteſt & tertio perpendi, vt ens, vt actus, &c. & ſic conſideratur in communi, & ad hos tres modos quaſi ſimplices reducuntur conſiderationes compoſitæ, puta vt actus purus, ſummum bonum, ens primum, & ſimilia. In iſtis enim ipſe Deus ſtat ſub conceptu communi relatiuo, aut negatiuo. Quarto & vltimo conſideratur Deus ſecundum ſuam propriam

B quidditatem, & hæc cognitio eſt fundamentum ceterarum cognitionum: quam quidditatem circumloquuntur theologi nomine deitatis, & hic eſt proprius conceptus ipſius Dei: male ergo videtur deducere ipſe, quòd in hac vita poteſt metaphyſicus habere proprium conceptum de ipſo Deo, cum hic proprius conceptus, vt patet ex hac ſpeculatione, non ſpectet niſi ad theologum.

Refellitur ſententia noui expoſitoris.

Quatrifariã Deus conſiderat̃ ex Caietano. 1.p.q.1.ar.7.

Proprius cõcept⁹ Dei nõ ſpectat ad metaphyſicũ

Eſt etiam conſideranda diſtinctio, de metaphyſico, quòd aliud eſt loqui de metaphyſico vt ſic, aliud de metaphyſico tali. Nam metaphyſicus vt ſic, non eſt, niſi ipſe Deus, qui eſt ſummus ſapiens: modo dubitatio non eſt de Deo, an cognoſcat ſeparata ſecũdum proprios conceptus, ſed de ipſo homine metaphyſico, qui cognoſcit per effectus obiecta metaphyſicæ, an ſecundũ proprios & ſpeciales conceptus & quidditatiue ſeu cognitione diſtincta, & in particulari intelligat; quia vt dicemus in 2. huius contra Auer. intellectus magnitudini coniunctus nõ poterit ſubſtantias ſeparatas quidditatiue intelligere, vt latius oſtendit S. Thomas in 1. p. Et hęc ſint dicta pro hac dilucidatione huius controuerſię.

Dilucidatione tertia. q.88.art.1.

C

Fere autem & difficillima ſunt hominibus ad cognoſcendum, &c. Ex prologo.

Num vniuerſalia ſint difficiliora ad cognoſcendum.

Dilucidatio decima.

IN hac dilucidatione duo faciam. primo impugnabo aliqua dicta quorumdam. ſecundo dilucidabo veritatem. Quoad primum ponunt talem diſtinctionem, quòd duplex eſt vniuerſale, ſcilicet in cauſando, & in prędicando:

D vniuerſale in cauſando attenditur penes ambitum & extenſionem virtutis, vt illud dicatur vniuerſalius iſto modo, cuius virtus ad plures effectus ſe extendit; ſicut cauſa prima, quę tamen in ſe eſt ſingularis, vt opponitur vniuerſali in prędicando, cum non prędicetur de pluribus ſingularibus: vniuerſale autem in prędicando eſt illud, quod diffinitur 1. poſte. quòd eſt vnum in multis, & de multis, quòd ſcilicet eſt aptum natum de pluribus prędicari.

Tex. 125. & 1. perhier.

Hęc diſtinctio poſita ab iſtis eſt inſufficiens: quia cũ vniuerſale ſit triplex ante rem, in re, & poſt rem, ſecundum doctrinam Euſtratij 1. ethic. diminute locuti ſunt: vniuerſale ante rem eſt cauſa præhabens virtute totum eſſe, & poſſe cuiuſcumque rei, & eſt cauſa omnium: propterea oportet vt omnia præcedat; vt voluntas diuina eſt principium effectiuum omnium eorum; quæ ſunt extra Deum: ſimiliter intellectus diuinus, in quo ſunt ideę omnium exiſtentium extra ipſum, eſſentia quoque diuina habet rationem vltimi finis omnium factibilium: propterea hoc tale vniuerſale ante rem accipitur vt cauſa effectiua, & cauſa exemplaris, & finalis, vt voluit S. Tho. 2. ſent. Datur & ſecundo vniuerſale in re, & eſt ipſa natura exiſtens in particularibus, cui non repugnat eſſe in pluribus, & tale eſt vniuerſale prædicabile, quod definitur 1. periher. Di-

Vniuerſale eſt triplex. Cap.3.

diſt.3.q.2.ar.2. ad primũ argumen. Cap.4.

her. Dicitur tertio vniuersale, quod est post rem, & est intentio abstracta à particularibus, qua formaliter aliquid denominatur vniuersale, & est relatio rationis, de quo tractauit Porphy. in prędicab. cum ergo de quolibet istorum possit moueri quæstio, videtur, ꝙ diminuti locuti fuerint non distinguendo hoc triplex vniuersale. A

Triplex cognitio actualis habitualis & virtualis.

Pręterea fuerunt etiam diminuti non ponendo illam distinctionem, quomodo aliquid potest tripliciter cognosci. Primo cognitione actuali, quando homo actualiter cognoscitur quantum ad ea, quæ sunt in ipso. secundo potest aliquid cognosci cognitione habituali, & est quando homo siue vniuersale est in proxima dispositione, vt cognoscatur, nisi aliquid impediat. tertio potest cognosci aliquid cognitione virtuali, & est quandocumque inferius cognoscitur in suo superiori, & quando partes virtualiter intelliguntur in toto: hæc distinctio fuit prætermissa ab ipsis.

Sunt etiam reprehendendę aliquę conclusiones ipsorum: inter alias argumentor aduersus conclusionem, quam ponunt, quòd species specialissima est primum cognitum cognitione confusa actuali via originis; quia eius singulare fortius mouet sensum, arguo supponēdo quædam, quorum vnum est, quòd nihil potest intelligi ab intellectu nostro, nisi intelligatur per species accidentis, & hoc secundum ipsos tenentes substantiam non posse cognosci per propriam speciem. Suppono etiam, quòd quanto accidens est communius, tanto ipsum est certius, & hoc etiam concesserunt ipsi in quæstione de obiecto sensus, quod etiam dixit Auerr. 2. de anima: quia visus potest errare circa album, vel nigrum: sed non errabit circa coloratum vel visibile: & tactus poterit errare circa calidum, vel frigidum, sed non errabit circa tangibile. Tertio suppono, quòd cognitio magis vniuersalis non potest effici in intellectu, nisi per cognitionem accidentium communium, vel non sine accidentibus communibus: nemo enim cognoscit animal nisi motu & sensu, nemo hominem nisi loquela & ratiocinatione. B

Tex. 63.

Ratio efficacissima ꝙ species specialissima non sit primum cognitum.

Istis stantibus arguo sic; illud via originis primo intellectui nostro cognitione actuali confusa occurrit, cuius accidentia primo via originis cognitione actuali à nobis cognoscuntur; patet hæc ex prima suppositione; sed cognitio accidentium generis, & magis vniuersalis prius via originis nobis occurrit, vt patet per secundam suppositionem; ergo semper cognitio magis vniuersalis prius via originis cognitione actuali nobis occurrit: ergo non species specialissima, cuius singulare fortius mouet sensum, est primum cognitum, vt ipsi tenent. C

Tex. 2.

Error nō est in vniuersali nisi sit in particulari.

Tex. 70.

Præterea illud via originis primo cognitione actuali intellectui nostro occurrit, quod est nobis notius, atque certius: hæc enim fundatur super dicto Arist. 1. physico. vbi habet, quòd innata est nobis via naturalis procedendi à nobis notioribus, atque certioribus; sed magis vniuersale semper est notius, atque certius minus vniuersali: hæc minor etiam patet; quia illud est certius, circa quod sensus & intellectus minus potest errare; sed circa magis vniuersale sensus, vel intellectus minus potest errare; quia quotiescunq; sensus vel intellectus errat in magis vniuersali, errat in minus vniuersali; quia stat errare in particulari, & scire in vniuersali: vt patet 1. poster. ergo sequitur, quòd magis vniuersale est certius, & notius, & primo occurrit intellectui via originis.

Tex. 7.

Contra illam aliam conclusionem, quam ponunt in quæstione alia, quòd magis vniuersale secundum causalitatem est nobis minus notum, quàm minus vniuersale: quia est minus sensibile, arguo sic; prima causa in causando, quæ est primus motor, est notior & magis vniuersalis omnibus alijs motoribus, sicut patet, quia primus motus, qui est diurnus, est notissimus; nam ex illo sunt reliqui motus aliorum orbium, & quilibet istorum motuum est notior in quolibet orbe, quàm motus proprius, qui est ab intelligentia appropriata: sicut ergo motus primus, qui est effectus primę causæ, est notior omnibus alijs; sic etiam & prima causa erit notior omnibus alijs secundis causis, quòd autem motus primus sit notior, ex doctrina Arist. 10. huius patet, vbi habet motum diurnum esse simpliciter notissimum; vt mensura omnium aliorum. D

Falsitas conclusionū aduersariorū.

Tex. 2.

Tex. 15.

Tex. 4.

Duę quoque conclusiones positæ ab ipsis sunt expresse contra Arist. 1. physi. vbi vult, quòd cognitio confusa pręcedat in nobis cognitionem distinctam; quoniam pueri primo appellant omnes homines patres; & omnes fœminas matres, & deinde distinguunt vnumquemque ipsorum: & sic etiam accidit circa cognitionem sensitiuam; quia totum secundum sensum est notius nobis, quàm partes eius: prius enim cognoscimus coloratum, aut album, quàm coloratum inquantum est album, & ratio est; quoniam album cognoscitur per suum contrarium, vt habetur 8. physi. & 3. huius, contrariorum est eadem disciplina; & ex hoc sequitur falsas esse conclusiones, in quibus dicitur, quòd singulare simpliciter est notius nobis, quàm vniuersale.

A Quarta quoque conclusio & quinta, quæ loquuntur de cognitione intellectiua, in quibus dicitur, quòd singulare est notius, quàm vniuersale, etiam falsissimæ sunt: quia omne, quod cognoscitur ab intellectu, non cognoscitur, nisi mediáte sensu; sed probatum est sensum prius cognoscere vniuersale, quàm singulare: ergo etiam apud intellectum via originis, quanto vniuersalius aliquid erit, cognitione actuali confusa prius cognoscetur: ad quod facit ratio adducta à S.Tho. quòd omne procedens de potentia ad actum transiens per multa prius peruenit ad medium, quàm ad extremum; sed tale medium est magis vniuersale respectu minus vniuersalis; igitur tam in cognitione sensitiua quàm intellectiua vniuersale, magis prius cognoscitur. Nota etiam, quòd oportet euellere aliud fundamentum, quod isti habent in hac disputatione, quòd inter cognita ab intellectu & à sensu est essentialis ordo originis. Sed contra quia intellectus ex parte sui est æqualiter omnia fieri, vt patet 3. de anima tum etiam ex parte eorum, quæ cognoscuntur; quia si sic semper ad cognitionem posterioris requireretur cognitio omnium priorum; & ista non posset intellectus cognoscere actu, nisi actu omnia superiora præcognouisset. Ex hoc si minus vniuersale esset essentialiter primum cognitum nec actu B posset cognoscere ens, nisi actu præcognouisset omnia minus vniuersalia, tunc multum temporis poneret intellectus ad cognoscendum huiuscemodi intermedia, quæ existunt inter minus vniuersale & magis vniuersale, quod est falsum. Propterea bene datur ordo essentialis inter primum cognitum, quod est ens, & quodcumque aliud, cum ens sit forma generalissima ipsius intellectus, sicut forma corporeitatis est forma generalissima ipsius materiæ: vnde sicut inter formam corporeitatis & alias est ordo essentialis, non autem inter alias formas inter se; ita inter primum cognitũ, quod est ens & alia cognita est ordo essentialis, sed non inter alia cognita quæcumque. Ita etiam dico esse apud sensum; hæc de primo.

Procedẽs de potentia ad actum prius venit ad medium quàm ad extremũ.

Tex. 18.

Non datur ordo essentialis inter cognita.

Ordo essentialis inter quæ datur.

Quoad secundum nota, quòd determinatio veritatis nullibi verius haberi potest, quàm apud S. Thomam 1. par. vbi habetur, quòd semper cognitum est proportionatum cognoscenti: & quia quadruplex est cognoscens, iccirco quadruplex erit cognitum. Quoddam est cognoscens, cuius esse est subsistens, & hoc est diuinus intellectus, cuius primum cognitum & adæquatum erit ipsum esse subsistens, quod est naturale sibi tantum, & supra facultatam cuiuscumque alterius cognoscentis. Aliud est cognoscens, cuius est esse differens ab essentia & C separatum ab omni materia, & hoc cognoscens erit Angelus, cuius primum cognitum, & adæquatum erit substantia sua vestita speciebus intelligibilibus. Tertium cognoscens est illud, quod habet esse in materia, & hoc est anima nostra, quæ habet duas virtutes cognoscitiuas. alteram, quæ non est actus alicuius organi corporalis, vt intellectus; & obiectum eius est illud, quod est abstractum à materia indiuiduali, & hoc est forma in materia, quod aliqui vocant ens concretum quidditati sensibili: alteram virtutem cognoscitiuam habet, quæ est actus organi corporalis, vt sensus, cuius obiectum cognitum erit singulare: sed quia istæ duæ virtutes, quæ sunt intellectus & sensus cognoscunt successiue: propterea semper id, quod primo apprehenditur ab eis est vniuersalius, & deinde minus vniuersale; & hęc est expressa intentio Arist. 1. physi. vbi habet, quòd ab vniuersalibus semper est inchoãdum in quacumque cognitione, siue sensitiua, siue intellectiua.

q. 12. art. 4. & eod. libro q. 85. art. 3.

Cognoscens est quatruplex.

Tex. 3.

Nota etiam pro solutione præsentis quęsiti; quòd si loquamur de vniuersale ante rem dico, quòd est difficilius cognitu secundum substantiam: si vero loquamur de vniuersali in re, & post rem, dupliciter de eis loqui possumus, vel quantum ad inuestigationem naturalium passionum, & causarum, vel quantum ad terminos simplices ipsorum. Primo modo sunt difficil- D lima cognitu, sed secundo modo sunt faciliora: quia doctrina resolutiua est difficilior quoad inuestigationem proprietatum & causarum: & propterea Porphy. declarans vniuersalia in libro suo prędicabilium dixit, quòd prędicabilia faciunt ad scienda prędicamenta, & ad artem diuisiuam, definitiuam, & demonstratiuam; & sic etiam potest glosari textus Arist. hic; vt glosat S.Tho. quòd vniuersalia sunt difficilia hominibus ad cognoscendum quoad inuestigationem subtilem proprietatum & causarum ipsorum.

Vniuersale ante rem difficile cognoscitur.

Porphy.

Essent argumenta multa soluenda circa decisionem veritatis de primo cognito: verũ quia soluit Caietanus libello de ente, & essentia, & Capreo: & multi alij. Propterea silentio hęc pertransibo: nec oportet longo sermone pertractare ea, quę quidam alius doctor disputat contra Caietanum 1. par. & Capreolum 1. senten. de cognitione singularium; quia 7. metaphy. erit proprius sermo de hac re, vnum tamen duxi esse animaduertendum, quòd argumenta, quę facit ipse neotericus contra Caietanum, quibus nititur probare singularia posse cognosci per proprium conceptum, non concludunt; quia primum argumentum, in quo asserit proprium conceptum rei nihil aliud esse, quàm proprium verbum mentis siue nomen mentale, quo in-

q. 1. 1. sentẽ. distin. 8.

q. 86. art. 3. dist. 35. dilucid. 13.

tellectus

tellectus ipse secum quasi loquitur, siue illud sit productum per actum intelligendi, siue sit ip A
se actus intelligendi; sed intellectus non tantum ratiocinatur de vniuersalibus, sed etiam de singularibus, tam materialibus, quàm immaterialibus; ergo intellectus concipit omnia singularia proprijs conceptibus, cuius oppositum docuit Caie. vbi supra, quòd non datur in nobis aliquis proprius conceptus rerum materialium singularium. Secũdo arguit, quia, ea quæ sunt in voce, sunt signa eorum, quæ sunt in mente siue in intellectu; sed in voce sunt nomina propria singularium materialium: ergo & in intellectu. Tertio quia satis liquet singularia omnia percipi à nostro intellectu, non solum vt continentur in suis vniuersalibus, sed etiam in seipsis; ergo manifeste sequitur ea percipi per proprios & peculiares conceptus, & sic vult opinionem Capreoli esse quoddam commentum & fictitium, sic etiam & Caietani opinionem.

Defenditur doctrina S. Tho. contra neotericos.

Sed hic longe distat à veritate; quia dupliciter experimur nos intelligere aliquid, scilicet in seipso, vel in alio: in seipso quidem, cum cognoscendo formamus in nobis conceptum illius rei, quam intelligimus, sicut intelligendo animal formamus in nobis conceptum propriæ rationis formalis ipsius animalis, & cum percipimus bouem formamus in nobis proprium con B
ceptum illius speciei: in alio vero cum vnum concipimus, & aliud in illo conceptu arguimus inuenire, quod tamen quid sit non concipimus, sicut cum concipimus sapientiam infinitam esse quamdam rem excellentissimam sub ipsa arguimus aliã rem, quid tamen sit illa res ignotum est; sic enim res illa est quodammodo nota, & quodammodo ignota, nota quidẽ in alio, scilicet in conceptu sapientiæ infinitæ, ignota vero secundum suam propriam rationem formalem, & consequenter in proprio conceptu, ignota directe, & nota arguitiue; nota quantum ad quæstionem an est, & ignota quantum ad quæstionem quid est: & hoc modo tenet Caiet. singularia materialia esse nota intellectui nostro: quia numquàm experimur nos illa directe concipere, quamuis concipiamus ea in communi: si enim conciperemus hoc album, aut hunc hominem proprio conceptu, tunc haberemus quidditatiuam cognitionem huius singularis, & sic singulare hoc esset quidditatiue diffinibile, quod est contra omnem doctrinam peripateticam.

Opinio Caiet. optima.

Ex hoc formaliter soluendo argumenta dicimus ad primum, negando minorem, quòd habeamus proprium conceptum formalem directe de singularibus ipsis. Ad secundum dicimus, quòd licet propria nomina singularium sint in intellectu, non tamen directe, vt dictum est. Ad tertium quoque negamus minorem, quòd percipiamus singularia per proprios & peculiares conceptus: negamus etiam hoc non sufficere ad cognoscenda singularia, vt ipse priuatim refellendo Caiet. videtur asserere. De qua re latius etiam Ferrariensis 1. contra gentes differit: verum quia fusius disputabitur hæc materia in 7. meth. hæc sint obiter dicta. C

Cap. 65. Dilucid. 13.

Oportet enim hanc primorum principiorum, & causarum esse speculatiuam, &c. Ex prologo.

Vtrum metaphysica sit scientia practica, vel speculatiua. D

Dilucidatio vndecima.

Quid praxis habens conditiones aliquas iuxta aliquorũ sententiam.

IN hac dilucidatione tria videntur esse dicta non secundũ mentem S. Tho. & veritatem à nostris aduersarijs. Primum est definitio tradita de praxi: dicunt enim, quòd praxis est actus alterius potentiæ ab intellectu naturaliter posterior intellectione natus dici conformiter intellectui recto, quatenus est actus rectus. In hac definitione ponunt genus, & quatuor differentias, genus est actus, quia omnis praxis est actus, sed non econtra: generatio enim & corruptio sunt actus; sed non sunt praxes, differentiæ sunt quatuor, quas dicũt esse conditiones requisitas ad hoc, vt aliquis actus praxis dicatur. Prima est, quòd sit actus alterius potentiæ ab intellectu; quod probant, quia aliter nec intellectus nec scientia extensione fieret practicus: stando enim precise in actibus intellectus numquàm intellectus dicitur extendi, cum extensio sit migrare in aliud genus; hanc differentiam ponunt

propter

A propter logicam & rethoricam, quæ ab ipso Aureolo positę sunt practicæ, quæ tamen sunt speculatiuę; cum pertineant ad intellectum. Secunda conditio est, vt naturaliter sit posterior intellectione: signum autem, quia actus, qui vel præcedunt intellectionem, vel qui ad illam nullum habent ordinem; vt actus vegetatiuæ potentię, vel sensitiuę non possunt dici praxes, sed solummodo actus voluntatis, siue sit volitio, quę est actus elicitus, siue sit fugere, vel prosequi, qui sunt actus imperati: soli enim isti sunt naturaliter posteriores intellectione: ergo conditio hæc secunda posita est ad differentiam actuum naturalium. Tertia conditio est, vt sit actus conformis rationi rectæ, & hoc probat ex 6. ethicorum, vbi dicitur, quòd electio recta necessario requirit rationem rectam, & etiam probat ex S. Augustino xv. de trinitate, vbi habet, quòd intellectus intelligit sibi, & alijs. Quarta conditio est, quòd praxis est actus, qui potest recte, & non recte elici; & hoc significatur, cum dicitur ad hoc, quòd sit rectus. Cap. 3. Cap. 8.

Sed contra hoc dictum sic argumentor Arist. 1. cæli. ait, omne multiplex prius est distinguendum, deinde definiendum: sed hoc nomen, praxis, est multiplex: igitur prius erat distinguendum ab ipso, & postea definiendum: probatur minor per Commẽtatorem. 1. ethic. quòd B praxis, & endelechia distinguuntur secundum proprias significationes: nam praxis idem est, quod actus: & praxis potest accipi tripliciter. Primo pro quacunque operatione cuiuscunque potentiæ. Secundo pro operatione, quæ est in potestate voluntatis, siue sit respectu finis, siue eorum, quę sunt ad finem. Tertio accipitur pro operatione, quæ est in potestate voluntatis respectu mediorum ad finem tantum: patet igitur quomodo praxis est quoddam multiplex; ideo hoc nomen erat prius distinguendum, & deinde definiendum. Reprobatur opinio de praxi. Tex. 110. Cap. 1. Praxis accipitur tripliciter.

Præterea definitio, vt dicit Arist. 8. huius, debet esse oratio breuissima, per vltimum genus & differentiam: modo hæc definitio tradita ab ipso non est oratio breuissima, sed longa, vt patet: ideo reprehendenda à philosophis. Præterea hæc definitio est superflua; quia secunda differentia abundat, si additur tertia: nam in illa particula, actus natus elici conformiter rationi rectæ, intelligitur illam esse naturaliter posteriorem ratione recta: quia omne illud, quod est aptum natum regulari ab aliquo, est naturaliter posterius eo; sed praxis est operatio apta nata regulari à ratione recta: ergo est posterior intellectu. Præterea per illam tertiam conditionem sufficienter praxis potest distingui ab actibus naturalibus ipsius potentię vegetatiuæ, C & sensitiuę: quia non sunt apti nati regulari à ratione recta; ergo, &c. Tex. 6.

Quarta etiam differentia est superflua, & intelligitur in tertia: quia omnis actus, qui est natus conformiter elici rationi rectæ, contingit recte & non recte regulari; quia omne aptum natum esse tale, contingit esse & non esse tale, quia, vt dicitur 1. perhier. aptum natum euenire est species contingentis ad vtrumlibet; & sic quarta differentia est superflua; ex consequẽti tota descriptio est reprehendenda; melius est ergo diffinire ipsam prout definit Eustratius 1. Ethic. quòd praxis est operatio hominis secundum electionem, & est ad mentem S. Thomę, vt patet 1. Ethicorum: hæc definitio est breuissima, & facit ipsam differre ab actibus omnium aliarum potentiarum. Primo ab operatione intellectus, quę non est secundum electionem, sed naturaliter. Similiter etiam ab operationibus aliarum potentiarum, puta vegetatiuæ & sensitiuę, quæ sunt necessarię, & non subiacent imperio voluntatis. & ex hoc clarius habemus, quòd cum operatio voluntatis sit duplex, altera quæ est subiectiue in voluntate, vt velle, amare, & appetere, altera vero dicitur esse in alia potentia mota per imperium voluntatis, sicut est videre & ambulare: vtraque operatio dicitur praxis, & sic definitio eius est clarissima D dicendo; praxim esse operationem hominis secundum electionem; vel esse operationem voluntatis elicitam, vel imperatam. Ex hoc etiam habes differentiam inter intellectum practicũ, & speculatiuum: quia intellectus speculatiuus habet finem suum intra se, & habet formam intelligibilem, vt principium cognitionis, quam intra se considerat, & habitus eius ab obiecto: Intellectus vero practicus habet finem suum extra se, & accipit formam intelligibilem, vt principium operis, & vtitur formis corporis, tanquam instrumẽto in applicatione operis ad extra, & per suam operationem est causa eorum, quæ sibi subduntur: & propterea dicitur, quòd intellectus speculatiuus extensione fit practicus. Cap. vlt. Cap. 3. Lect. 3. Vera sententia de praxi. Operatio voluntatis duplex. Que est vera definitio praxis.

Secundum dictum illius est contra Aureolum, qui soluendo sex argumenta tenet, quòd logica non est practica, sed speculatiua. Sed contra Aureolum & istos est sustinendum secundum rei veritatem logicam non esse practicam, nec speculatiuam præcise. Et pro intellectione istius veritatis est sciendum, vt docet S. Thom. 4. Metaph. vbi Arist. dicit circa idem genus versari sophisticam, dialecticam, & philosophiam, distinguit ibi, quòd dialectica potest considerari secundum quod est docens, & secundum quod est vtens. Prout est docens habet considerationem de intentionibus secundis instituens modum, quomodo Com. 5. Logica duplex docens & vtens.

per

per eas possit procedi ad cõclusiones in singulis scientijs probabiliter extendendis, & hoc demonstratiue facit, & sic potest dici vera scientia. Vtens verò est secundum quòd modo adiũcto vtitur ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientijs, & sic recedit à modo scientiæ: quia prout est docens dictũ est, ꝙ est scientia. Stante hac distinctione arguo primo de logica vtente, quòd non est nec practica, nec speculatiua sic; scientia adminiculans practicæ & speculatiuæ est neutra: quia qua ratione esset speculatiua, eadem ratione esset practica, cum vtrique deseruiat; sed logica est huiusmodi, vt dicit Simplicius super prædicamenta, & Auer. 7. huius, quòd logica vsitatur in aliis scientiis inquantum est instrumentum sciendi, & distinguendi verum à falso: ergo, &c. A

Con. 2.

Et si dicis, quòd Aristo. 6. metaphy. diuisit scientiam in practicam & speculatiuam: ergo logica vel est practica vel speculatiua. Respondetur, quòd logica non est scientia, sed est modus sciendi & instrumentum, siue organum aliarum scientiarum, loquendo de hoc membro; si vero loquamur de alio membro, nempe de logica docente, dico etiam ipsam non esse nec practicam nec speculatiuam precise, non practicam, quia scientia practica est de obiecto operabili, & scientia speculatiua de obiecto non operabili; sed logica non est de obiecto operabili: quia ipsa non operatur suum obiectum, sicuti ars fabrilis & equestris; nec etiam est de obiecto non operabili, vt est physica vel metaphy. ergo hoc modo nõ est nec practica, nec speculatiua: probatur minor, quia obiectum ipsius logicæ est ens rationis secundum S. Thomam de veritate, & diuiditur in negationem & relationem, & hæc non fit ab intellectu, nec reperitur in rerum natura, sed consequitur ipsam rem obiectam intellectui, & talis cõsequutio potest fieri ad primam, ad secundam, & ad tertiam operationem intellectus; Si fit ad primam operationem sic vocatur his terminis, genus, species, singulare. Si vero ad secũdam, nominatur his terminis, enunciatio, oratio, &c. Si vero ad tertiam; nominatur his terminis, syllogismus, enthimema, exemplum, inductio, &c. Patet igitur, ꝙ obiectum logicæ nec actu est in rerum natura, nec fit ab intellectu: propterea non potest dici nec speculatiua precise, nec practica precise, sed dicitur neutra, sicut sensus communis non est nec visus, nec auditus, neque aliquis alius sensus exterior precise, sed alterius ordinis ab illis. B

Tex. 2. Logica est organum.

q. 21. art. 1. Ens rationis quid sit.

Logica non est speculatiua nec practica.

Tertium quoque est notandum, circa quod videntur deficere isti, nam respondentes huic argumento, sicut se habet Theologia ad perficiendum nos in esse supernaturali, sic metaphy. ad perficiendum nos in esse naturali, sed illa ponitur practica; quia perficit nos per amorem charitatis, quæ est esse supernaturale; ergo metaphy. est practica, quæ nos perficit in esse naturali. Dicunt, ꝙ non est simile, quia theologia diuina perficit nos in amore charitatis, quia est actus elicitus à voluntate, & per consequens est vere praxis: in hoc enim decipiuntur: quia theologia supernaturalis licet non sit nec præcise speculatiua nec præcise practica, sed eminenter vtraque, sicuti sol est eminenter calidus, & siccus, & si vellemus proprie loqui, diceremus potius, ꝙ theologia supernaturalis est magis speculatiua, quàm practica: tum quia principalius agit de rebus diuinis, quàm de actibus humanis, tum etiam quia si agit de actibus humanis, agit propter speculationem Dei, in qua consistit ęterna beatitudo, & propter hoc differt opinio illorum ab opinione nostra: quia ipsi tenent beatitudinem consistere in operatione voluntatis; nos autem in operatione intellectus: quia visio est tota merces, vt docet Augustinus: xv. de trini. propterea caue ne decipiaris tenendo theologiam esse vere practicam, quia etiam secundum ipsos aduersarios, scientia vere practica est, cuius finis est opus, & vere speculatiua cuius finis est contemplatio veritatis, vt docet Arist. 2. metaphy. ad principium, sed finis theologiæ supernaturalis est contemplatio veritatis iuxta illud, hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti, &c. igitur theologia supernaturalis magis speculatiua, quàm practica dici debet, licet sit altioris ordinis, vt dictum est. C D

Theologia supernaturalis nõ est precise practica nec speculatiua.

Beatitudo est actus intellectus. Cap. 8. Tex. 1.

Ioan. 17.

Dilucidatio quæsiti pręsentis facile haberi potest ex ipsomet Arist. hic in litera, vbi habet: opertet enim hanc primorum principiorum, & causarum esse speculatiuam: cum ergo metaphy. sit contemplatrix primorum principiorum & primarum causarum: ergo sequitur, quòd sit speculatiua & non practica. Hoc etiam docet Aristo. 6. huius diuinæ sapientiæ ad principium; vbi habet tres esse philosophias theoricas, mathematicam, physicam, & theologiam naturalem. Potest etiam probari hac ratione: scientia practica est illa, cuius finis est operatio voluntatis elicita, vel imperata, sed finis metaphy. non est operatio voluntatis elicita, vel imperata, ergo metaphy. non est practica scientia, sed speculatiua, vt dictum est: nam finis ipsius metaphy. est speculari altissima entia, quod speculari non est ordinatum ad aliquam operationem regulandam, quæ est vera praxis nec actualiter, nec habitualiter, cum scientia practica semper debeat extendi aliquo modo ad praxim, sicut ipse intellectus extensione fit practicus,

Dilucidatio cõtrouersiæ.

Tex. 2.

Tres sunt philosophię

Finis metaphysici quis sit.

vt

A vt docet philosophus 3. de anima: cum obiectum ipsius metaphy. sit speculabile, & modus procedendi, quo vtitur metaphy. sit etiam speculatiuus; sequitur de necessitate ipsam esse puram speculatiuam, vt clarissime ex dictis elici potest. Tex. 49.

Maxime vero principalis scientiarum, & magis principalis subseruiente est, &c. Ex prologo.

Vtrum speculatiua scientia sit nobilior practica.

Dilucidatio duodecima.

B

Circa hanc controuersiam respondent Quidam duo tangentes contra veritatem. Primum, ponendo vnam propositionem particularem, quòd aliqua speculatiua scientia est nobilior omni practica: & ideo speculatiua est simpliciter nobilior practica; probant istam propositionem tali ratione, illa scientia, quæ est gratia speculandi verum, est nobilior scientia, quæ est gratia vtilitatis & vsus: quia per scientiam, quæ est gratia speculandi verũ, cõuenimus cum substantijs separatis, quæ sunt entia nobilissima; sed per scientiã, quæ est gratia vsus potius differẽtes sumus ab eis: modo speculatiua est gratia speculandi verum, practica est gratia vsus: ergo sequitur, ꝙ aliqua speculatiua est nobilior practica. Aliud est, quod tangunt, aliqua practica est nobilior speculatiua, sicuti est theologia supernaturalis, quæ, cum sit practica simpliciter, est nobilior metaph. quæ est speculatiua, & sic intelligendus est Aristo. quòd metaphy. est nobilior omnibus scientijs humanitus inuentis. Per quid cõuenimus cũ intelligẽtijs.

C Sed contra primum dictum arguo quærẽdo ab ipsis, vel intelligunt quòd omnis speculatiua naturalis est nobilior omni practica præter theologiam supernaturalem, vel particulariter, quòd quædam speculatiua præter theologiam est nobilior omni practica: Si primo modo, sequeretur, quòd geometria, quæ est de quantitatibus, esset nobilior scientia morali, quæ est de virtutibus: & philosophia naturalis, quę est de elementis, esset nobilior medicina, quæ est de corpore humano: hoc autem est falsum; quia melius est scire virtutes animi, quàm quantitatem & sanitatem corporis, & quàm materiam primam, vt patebit infra. Si vero intelligunt secundo modo particulariter, ꝙ aliqua speculatiua sit nobilior omni practica pręter theologiam; etiam falluntur: quia ratio adducta est vniuersalis, quandoquidem finis cuiuscunque speculatiuę est veritas, qua speculatiuus conuenit cum substantijs separatis: & finis cuiuscunque practicę est opus, per quod differt à substantijs separatis. Prętereа sequitur, quòd theologia secundum ipsos sit minus nobilis, quàm aliqua speculatiua, quod est absurdum: consequentia probatur per verba ipsorum; dicunt enim, quòd speculatiua est simpliciter nobilior practica, & theologia supernaturalis est practica, & sic erit ignobilior aliqua speculatiua; quod erit absurdum dicere. Præterea theologia supernaturalis, de qua loquuntur
D ipsi, habet idem subiectum cum metaphy. non enim differunt, nisi quia in theologia supernaturali subiectum est Deus sub ratione deitatis: in metaphy. vero est Deus sub ratione primæ causę & primi entis: vnde metaph. dicitur theologia, vel quia est de Deo, vel quia Deus ipsam habet cognoscendo seipsum in se: sed Deus sub ratione deitatis, & sub ratione primę causę non differt secundum magis nobile & minus nobile: ergo theologia & metaphysica sunt in eadem nobilitate ex parte subiecti vt res, licet differant ex parte subiecti, vt subiectum est, vt latius docet Caietanus in expositione primę partis; est etiam differentia inter theologiam, & metaphysicam, quantum ad aliqua reuelata diuinitus, quæ magis faciunt augmentum in scientia, quæ est theologia supernaturalis. Quare metaphysica dicatur theologia. q. 1. art. 6.

Et ideo pro resolutione veritatis est sciendum, quòd triplex est bonum, scilicet vtile, delectabile, & honestum, & ratio est, quia omne bonum inquantum bonum est appetibile, vel erit appetibile propter aliud, vt potio amara appetitur propter sanitatem, & hoc vocatur bonum vtile; vel est appetibile propter se, vt voluptates, quę aliquando sunt inhonestæ; & tñ appetũtur, & sic est bonum delectabile; vel est appetibile propter se tantum, & non propter aliud, & tale vocatur bonum honestum, & sicuti tribus modis capitur bonum, ita etiam tribus mo Decisio veritatis.

dis capitur melius. Primo modo idem est, quod vtilius, & sic scientia practica dicitur melior scientia speculatiua: secundo modo capitur melius, quod est honestius, & sic scientia speculatiua est melior scientia practica: quia honestior. Tertio modo capitur melius, quod idem est, quod delectabilius, & hoc dupliciter, vno modo loquendo de delectatione simpliciter regulata ratione, & sic scientia speculatiua est melior scientia practica: alio modo loquendo de delectatione sensuali, & sic sciẽtia practica est melior scientia speculatiua, quę quidem speculatiua potest comparari ad scientiam practicam, vel ratione obiecti, vel ratione finis: si ratione obiecti, illa scientia est nobilior, quę est de nobiliori obiecto, & quia obiectum speculabile semper est nobilius obiecto operabili; idcirco scientia speculatiua semper erit nobilior scientia practica. Si vero considerabitur scientia ratione finis, hoc erit etiam dupliciter, vel ratione finis cõmunis & remoti, vel ratione finis proximi. Si primo modo comparabitur scientia speculatiua ad practicam, semper scientia speculatiua erit nobilior practica: quia vltimus finis scientiarum speculatiuarum est scire, & vltimus finis scientiarum practicarum est operari: mo do scire est semper nobilius ipso operari: idcirco hoc modo scientia speculatiua erit nobilior practica. Si vero considerabitur finis proximus ipsarum scientiarum, tunc aliqua scientia practica erit nobilior aliqua scientia speculatiua: nam scientia moralis, quæ est practica, & finis eius proximus est regulare subditos, & operari secundum virtutem, est nobilior scientia speculatiua, cuius finis proximus est scire, quòd linea sit longitudo sine latitudine, cuius extrema sunt duo puncta; quod pertinet ad geometriam, vel scire materiam primam, quod pertinet ad naturalem philosophiam, vel aliqua alia entia uilia, de quibus Aristo. loquens 12. metaph. aiebat, inconueniens est de quibusdam meditari, & dignius est quædam non videre, quàm videre. Hęc est dilucidatio illius primi puncti.

Melius capitur tripliciter. *Speculatiua semp est nobilior practica.* *Finis sciẽtiæ moralis quis sit.* *Tex. 51.*

A B

Secundum, quod habent illi Doctores, est, quòd ponũt theologiam supernaturalem simpliciter practicam, & hoc supponũt hic: quia in prologo primi senten. formant quasdã rationes friuolas ad illud probandũ: sed ne ieiuni trãseamus circa hoc. Est sciendum, ꝙ Ægidius tenuit 1. sent. in prologo, theologiam non esse nec speculatiuã, nec practicam, sed affectiuam, quod probabat sic: quia illa scientia nec est speculatiua nec practica, sed affectiua, cuius finis principalis est amor vel affectio; sed finis principalis theologiæ supernaturalis est amor vel affectio; iuxta illud Apostoli: finis præcepti est charitas; igitur theologia nec practica, nec speculatiua est, sed affectiua. Secundo etiam probabat sic, illud habet rationem finis, quod habet rationem melioris; sed in via amor Dei est melior cognitione Dei; quam habemus per fidẽ, vt patet 1. ad Corin. maior horum charitas est; & sic sequitur theologiam supernaturalẽ esse affectiuam, cũ pertineat ad voluntatem: quia practicum & speculatiuũ pertinent ad intellectum, & affectiuũ ad voluntatem. Hęc opinio non sustentatur à theologis; quia omnis scientia vel attingit suum obiectum per actum, qui sistit in sola cognitione veritatis, vel per actum, qui dirigit in exercitium vtilioris operis; sed scientia, quæ attingit suum obiectum per operationem, quæ consistit in sola cognitione veritatis, est speculatiua; illa verò cuius actus dirigit in exercitium vtilioris operis est practica: ergo omnis scientia est speculatiua vel practica, & sic non datur scientia affectiua. Præterea ex parte obiecti arguitur sic: omnis scientia, quæ habet obiectum agibile vel factibile à nobis, est vera practica; illa vero, quę habet obiectum non agibile nec factibile à nobis, est vera speculatiua; sed omnis scientia est huiusmodi: quia vel habet obiectum agibile & factibile, vel non; ergo omnis scientia vel est speculatiua vel practica; & sic non datur affectiua, vt ponit Ægidius. Nec rationes suę sunt alicuius momenti, quia licet finis pręcepti sit charitas, subdit Apostolus, de opere bono, & sic finis theologię nostrę est bonum opus informatum charitate, ex consequenti prima ratio sua potius concludit ipsam esse practicam, quàm speculatiuam, aut affectiuam. Similiter secunda ratio idem concludit. Nec etiam substinetur opinio Durandi 1. sentent. in prologo, qui distinxit de theologia, quòd est duplex. Altera, quę dicitur habitus eorum, quę in sacra scriptura traduntur, & hãc voluit esse practicam: quia habet pro subiecto suo aliquid agibile vel factibile à nobis; altera vero theologia est habitus, quę est defensiua fidei, & declaratura eorum, quę pertinent ad finem, & hanc voluit esse speculatiuam. Hęc enim distinctio esset alicuius momenti, quando vna non ordinaretur ad aliam, & quando theologia esset quędam scientia finita considerans tantũ vnum gens entium, sicuti scientię, quę sunt acquisitę lumine naturali, in quibus alia est speculatiua, & alia practica; sed cum sacra theologia sit altior, & vnica ratione formali consideret omnia sua, non potest dici, quòd hęc sit practica, & hęc speculatiua: quia sequeretur, quòd alia ratio formalis esset illa, qua theologus defendit fidem, & alia ratio formalis esset illa, qua theologus considerat ea, quę traduntur in sacris litteris, quod est absurdum magnum.

Quæst. 4. Sententia Ægidij. *1. Cor. c. 13.* *Cap. 13.* *Opinio Ægidij reprobat à theologis.* *Soluuntur rationes Ægidij.* *Opinio Durand.* *Reprobatio.*

C D

Propterea

A Propterea dicendum est distinctionem, quam agit Durandus, esse fictitiam, & similiter asserendum est opinionem horũ esse falsam: quia ex alio extremo voluerunt incedere, tenendo esse practicã simpliciter. Stat ergo dilucidatio veritatis in hoc, ꝙ cum theologia supernaturalis nostra nihil sit, quàm impresio & sigillũ proprium scientiæ diuinæ & beatorum: qm̃ vtraq; est de Deo sub ratione deitatis: consequens est, ꝙ sicuti scientia Dei & beatorũ nec est practica simpliciter nec speculatiua simpliciter, sed eminenter & altioris ordinis, continens rationem speculatiuæ, & practicæ, & affectiuę. Ita etiam hęc nostra theologia non est iudicanda speculatiua tantum, nec practica tantum, nec affectiua tantum, sed eminenter comprehendens in se conditiones omnium istarum scientiarum. Et confirmatur hoc, quia scientia subalternans & subalternata sunt eiusdem generis, sed scientia Dei & beatorum est subalternans, theologia vero nostra est subalternata, si igitur scientia Dei & beatorum est in genere scientiarum eminenter continentium conditiones scientiæ practicæ, speculatiuæ, & affectiuę: igitur & nostra: & licet tractet de actibus humanis, de virtutibus, de operibus, &c. hæc tamen omnia ordinantur ad cognitionem Dei optimi maximi, in qua consistit nostra felicitas, habens in se eminenter
B omne desiderabile. De his latius scripsimus in prologo primi sententiarum, cõtra Bachonum, qui disputat de nostra theologia, num possit esse tertia species inter habitus intellectuales, ita quòd specifice distinguatur à practica & speculatiua, vbi soluimus rationes quas format contra S.Thomam.

Dilucidatio veritatis.

Contra Ioanuẽ Bacho.

Sed vt dicimus homo liber, qui suimet dicitur non alterius causa est, &c. Ex prologo.

An homo sit liber & quomodo.

C

Dilucidatio decimatertia.

QVia hæc verba adducuntur à S.Tho. 1.p. vbi disputat de libero arbitrio hominis argumentando, quòd homo non sit liberi arbitrij; quia liberum est, quod sui causa est, vt dicitur 1. metaphy. quod ergo mouetur ab alio non est liberum; Sed Deus mouet voluntatem hominis, vt scribitur libro prouerb. Cor regis in manu Dei est, & quocunque voluerit vertet illud. & ad Philip. scribitur etiam, Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere: igitur homo non est liberi arbitrij. Asserit etiam Arist. hic, quòd metaphysica non dicitur esse possessio illius naturę, quę est multipliciter serua & ancilla; sed natura humana est huiusmodi: ergo videtur, quòd non sit libera: propterea non erit incongruum aliqualiter tangere in præsenti hanc difficultatem, pro explicatione verborum Arist. licet sciamus, quòd pertractatio de libero arbitrio spectet & ad philosophum moralem, & ad theologum, tamen, cum hęc nostra scientia, quam profitemur, sit vniuersalissima, & de omnibus disputet, poterit etiam & hanc dubitationem dilucidare.
D Pro cuius intellectu sciendum est, quòd fuerunt duæ extremæ opiniones, quarum vna fuit illorum, qui dixerunt nedum homines, sed etiam bruta animalia habere liberum arbitrium: motiua istorum fuerunt; quia cum dicat. Arist. 3.ethi. vbi agit de voluntario & inuoluntario, pueros & bruta communicari in voluntario: sed per hoc dicitur aliquis liber, quia habet actus voluntarios; igitur in brutis reperitur libertas. Secundum motiuum istorum erat, quia Arist. 8.phy. docet, ꝙ in omni eo, quod mouet seipsum, est moueri & non moueri: sed bruta mouent se ipsa: ergo in eis est moueri & non moueri; sed ex hoc dicuntur aliqui liberi arbitrij, quia possunt agere & non agere: igitur in brutis dabitur libertas. Tertium motiuum erat desumptum ex sacris literis; quia pœna non debetur nisi ei, qui habet liberum arbitrium: sed in veteri lege frequenter inuenitur pœna inflicta brutis, vt patet Exodi de bestia tangente montem, & Leuiti. de iumento, cui mulier succubuit: ergo bruta videntur gaudere libertate, pręsertim cum præcepta & leges non dentur nisi habentibus liberum arbitrium; cum ergo brutis aliquando exhibita sint pręcepta & leges, vt scribitur Ionæ, quòd dominus Deus præcepit vermi, & percussit hederam, bruta igitur habent liberum arbitrium.

q.83.art.1. Cap.21. Cap.2. Cap.1. Tex.27. Cap.19. Cap.20. Cap.3.

Sed isti maxime allucinati sunt, & in pessimum errorem inciderunt, non animaduerten-

Tria concurrunt ad liberã actionẽ.

do ad liberam operationem tria concurrere, nempe cognitionem, appetitum, & operationem; & tota ratio libertatis dependet ex modo cognitionis; appetitus enim ſequitur cognitionem, cum appetitus non ſit niſi boni, quod ſibi per uim cognitiuam proponitur, & quòd quandoque appetitus videatur cognitionem non ſequi; hoc ideo eſt, quia non circa idem accipitur appetitus & iudicium cognitionis: eſt enim appetitus de particulari operabili, iudicium vero rationis quandoq; eſt de aliquo vniuerſali, quod eſt aliquãdo contrarium appetitui; ſed iudicium de hoc particulari operabili vt nunc, numquam poteſt eſſe contrarium appetitui; qui enim vult fornicari, quamuis ſciat in vniuerſali fornicationem malam eſſe, tamen iudicat ſibi tunc temporis, vt ſit quoddam bonum, & eligit ipſam ſub ſpecie boni; quia nullus intendens ad malum operatur; appetitum autem, ſi non ſit aliquid prohibens, ſequitur motus, vel operatio; & ideo ſi iudicium cognitiuæ non ſit in poteſtate alicuius, ſed ſit aliunde determinatum, nec appetitus erit in poteſtate eius, & per conſequens nec motus vel operatio abſolute, iudiciũ autem eſt in poteſtate iudicãtis ſecundũ quod poteſt de ſuo iudicio iudicare; de eo enim, quod eſt in noſtra poteſtate, poſſumus iudicare; iudicare autem de iudicio ſuo eſt ſolius rationis, quæ ſuper actum ſuum reflectitur, & cognoſcit habitudines rerum, de quibus iudicat; & per quas procedit; vnde radix totius libertatis eſt conſtituta & ſituata in ratione; & propterea ſecundum quod aliquid ſe habet ad rationem, ſic ſe habet ad liberum arbitrium; ratio vero plene & perfecte ſolummodo reperitur in homine, idcirco in eo tantummodo plena ratio libertatis inuenitur; bruta autem animalia habent aliquam ſimilitudinem rationis, inquantum participant quandam prudentiam naturalem, vt dictum eſt ſupra de vulpe, cane, & elephante, quę quidem ſimilitudo eſt ſecundum quod habet iudicium ordinatum de aliquibus rebus; ſed hoc iudicium eſt eis ex naturali extimatione, non ex aliqua collatione, cum rationem ſui iudicij ignorent: propter quod huiuſmodi iudicium non ſe extendit ad omnia, ſicut iudicium rationis, ſed ad quędam determinata, & ſimiliter eſt in eis quædam ſimilitudo liberi arbitrij, inquantum poſſunt agere, vel non agere vnum & idem ſecundum ſuum iudicium, vt ſic ſit in eis quaſi quædam conditionata libertas: poſſunt enim agere ſi iudicant eſſe agendum; vel non agere ſi non iudicant; ſed quia iudicium eorum eſt determinatum ad vnum, & per conſequens & appetitus & actio ad vnum determinatur; & ideo mouentur viſis obiectis, & aguntur paſſionibus; quia ſcilicet naturaliter de tali viſo, & de tali paſſione ſic iudicant: vnde neceſſe habent ab ipſa viſione alicuius rei, vel à paſſione inſurgente moueri ad fugiendum, vel proſequendum, ſicut ouis viſo lupo neceſſe habet timere & fugere; & canis inſurgente paſſione iræ neceſſe habet latrare, & proſequi ad nocendum; ſed homo non neceſſario mouetur ab his, quæ ſibi occurrunt, vel à paſſionibus inſurgentibus; quia poteſt ea accipere vel refugere; ob hoc homo dicitur eſſe liberi arbitrij, non autem ipſa bruta animalia, quia tantummodo homo dicitur factus ad imaginem Dei, & non animalia irrationalia, & ſolummodo homo agit, & non agitur: bruta autem aguntur, & nõ agunt, vt docet in hoc prologo Ariſt. hominum genus arte & ratione viuit; cetera autem animalia ad ſuos actus aguntur. Hęc non conſiderare fuit cauſa erroris iſtorum.

Radix libertatis in quo conſtituitur. (B)

In brutis eſt ſimilitudo liberi arbit. (C)

Homo eſt liberi arb.

Motiua autem adducta, ſunt nullius momenti. Et primum ſoluitur, quia voluntarium poſuit Ariſt. 3. ethi. in brutis & in pueris non ſecundum quod dicitur à voluntate, ſed prout opponitur violento, quod ibi definit dicendo, violentum eſt cuius principium eſt extra, paſſo non conferente vim; & ſic voluntarium conceditur in brutis & pueris, quia ſua ſponte aliquid faciunt, ſed non propter vſum liberę electionis; vnde hoc potius debet dici ſpontaneum, quàm voluntarium. Secundum etiam motiuum ſoluitur ſic, quia potentia motiua brutorum animalium ſecundum ſe conſiderata non magis inclinatur ad vnum oppoſitorum, quàm ad alterum; & ſic dicitur, quòd poſſunt moueri & non moueri; ſed iudicium, quo applicatur potentia motiua ad alterum oppoſitum, eſt determinatum; propterea non ſequitur, quòd ipſa bruta ſint liberi arbitrij. Tertium motiuum deſumptum ex ſacris literis facile etiam ſoluitur, conſiderando bruta animalia facta fuiſſe in obſequium hominum; & propterea diſponitur de eis prout hominibus expetit, & ideo puniuntur diuina lege, non quòd ipſa peccent, ſed ex eorum pœna puniuntur homines, in eorum poſſeſſiones, vt terreantur ex ipſa pęnę acerbitate, vel inſtruantur ex ſignificatione myſterij; & ſic etiam dicimus pręceptũ diuinum datum fuiſſe brutis, non vt vox aliqua iuſſionis de nube facta ſit eis aliquibus verbis, quæ rationales animæ audientes intelligere, atque obedire ſolent: non enim hoc acceperunt, vt poſſent beſtiæ, vel aues, vel vermes, leges & præcepta audire; licet in ſuo genere omnia Deo obtemperent, non tamen arbitrio voluntatis rationalis: ſed, ſicut ille omnia mouet temporibus oportunis, ipſe tamen temporaliter non motus, ita mouentur bruta temporaliter, vt iuſſa eius efficiant, vt ſcribitur

Cap. 1. (D)

Bruta facta ſunt ad obſequiũ hominum.

A bitur in psalmis; ignis, grando, nix, glacies, & spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius, &c. Psal. 148.

Alij fuerunt in alio extremo, qui dixerunt nedum bruta, sed etiam homines carere libero arbitrio, quia cum Arist. dicat 2. lib de cęlo & mundo, quòd primum cęlum propter suam nobilitatem vnico motu consequitur suum finem; sed anima rationalis est nobilior illo cęlo: igitur ipsa habet vnicum tantum motum seu operationem, per quam consequitur suum vltimum finem; & sic non erit liberi arbitrij. Addunt & secundo ex communi consensu philosophorum diffinietium liberum arbitrium, volentium nihil aliud esse, quàm liberum iudiciũ de ratione; sed iudicium rationis aliquando potest cogi virtute demonstrationis, quod autem cogitur non est liberum: ergo sequitur hominem non esse liberi arbitrij. Tertio mouentur ex auctoritate Arist. 3. libro ethic. vbi dicit, qualis vnus quisque est, talis finis videtur ei; sed nõ est in potestate hominis, quòd talis vel talis finis ei conueniat; quia hoc habet ex natiuitate dependẽs ex dispositione stellarum, vt dicunt Astrologi; si igitur in potestate hominis non est assequi hunc, vel illum finem, & omne iudicium de agendis ex fine solet sumi; sequitur ipsum non esse liberi arbitrij. Quod etiam confirmare nituntur ex dicto prophetæ Ierem. dicentis, non est hominis via, nec viri est, vt ambulet, & dirigat gressus suos; sed propterea dicitur aliquis habere liberum arbitrium, quia est dominus suorum operum; non igitur homo est liberi arbitrij. [Tex. 35. — Cap. 11. — B — Cap. 10.]

Sed isti in peiorem foueam ceciderunt non considerando; omnium, quæ fiunt in hoc mundo, aliquam causam poni debere; & quia humanorum actuum non possumus ponere causam ipsum Deum immediate; quia ea, quæ à Deo immediate sunt, non possunt esse, nisi bona; actus autem humani sunt quandoque boni, quandoque mali; nec dici potest; quòd istorum actuum humanorum causa sit necessitas; quia ea, quæ proueniunt ex necessitate, semper eodem modo se habent, quod minime apparet in actibus humanis; neque adhuc dici potest fatum, vel stellarum dispositionem esse eorum causam; quia oportet humanos actus ex necessitate accidere, sicut & causa necessaria est, natura quoque eorum non poterit esse causa, quod facile ostendit humanorum actuum varietas; natura enim est determinata ad vnum, nec ab eo deficit, nisi in minori parte; nec fortuna vel casus horum humanorum actuum causa esse potest, quia fortuna & casus sunt causa eorum, quæ raro & præter intentionem accidunt, vt docuit Arist. secundo physicorum, quòd in humanis actibus non apparet: relinquitur igitur ipsum hominem esse principium suorum propriorum actuum, & propterea dicitur esse liberi arbitrij, aliter frustra essent consilia, exortationes, præcepta, prohibitiones, prælia, pœnæ, negotiationes, & multa alia inconuenientia, vt deducit Aristo. 1. perhier. [Negãtes hominem habere liberum arbitrium in quæ mala cadunt. — C — Tex. 58. — Cap. vlt.]

Rationes istorum neque aliquid apparentiæ videntur habere: & prima est falsa, quia non semper oportet illud nobilius esse, quod paucioribus motibus, vel operationibus suum finem consequi potest, quia aliquod agens consequitur perfectiorem finem pluribus operationibus, quàm alterum vnica operatione cõsequi possit, vt ibidẽ docuit Arist. & hoc modo mentes rationales perfectiores inueniũtur summo cęlo, quod vnum tantũ motum habet, quia perfectiorem finem consequitur quamuis pluribus operationibus. Secunda etiam soluitur, quia iudicium, cui attribuitur libertas, est electionis, non autem, quo homo sentiat de conclusionibus in scientijs speculatiuis; nam ipsa electio est quasi quędam scientia de pręconsiliatis; & hęc non cogitur demonstrationibus. [Mẽtes rationales sunt pfectiores sũmo cælo. — D]

Tertia dissoluitur dicendo, quòd homines ex natiuitate non consequuntur aliquam dispositionem immediate in anima intellectiua, per quam de necessitate inclinentur ad aliquem finem eligendum, nec à corpore cęlesti, nec ab aliquo alio, nisi quòd ex ipsa sui natura inest eis necessarius appetitus vltimi finis scilicet beatitudinis, quod non impedit libertatem arbitrij, cum diuersę viæ remaneant eligibiles ad consecutionem illius finis, & hoc ideo, quia corpora cęlestia non habent immediatam impressionem in animam rationalem, ex natiuitate autem in corporibus consequitur aliqua dispositio, tum ex virtute corporum cęlestium, tum ex causis inferioribus, quæ sunt semen & materia concepta, per quam anima quodammodo efficitur prona ad aliquid eligendum secundum quod electio animę rationalis inclinatur ex passionibus, quę sunt in appetitu sensitiuo, qui est potentia corporalis consequens dispositiones corporis: sed ex hoc nulla necessitas inducitur eis ad eligendum, cum in potestate animæ rationalis sit accipere, vel etiam refutare passiones subortas, post modum vero homo efficitur aliqualis per aliquem habitum acquisitum, cuius nos causa sumus, vel infusum, qui sine nostro consensu non datur, quamuis eius causa nos simus: & ex hoc habitu efficitur, vt homo ef- [Anima rationalis est libera ad refutandas vel recipiendas passiões subortas.]

ficaciter appetat finem consonum illi habitui, & tamen ille habitus nec necessitatem inducit nec electionis libertatem tollit. Ad dictum ipsius prophetę, dicimus illud intelligi debere de operibus & actibus meritorijs, qui non sunt in naturali potestate ipsius hominis. Potest etiá dici quòd, cum in operę hominis duo consideremus, nempe electionem operum, quę semper est in eius potestate: alterum erit executio operum, & hæc non semper consistit in eius potestate, sed diuina prouidentia gubernante propositum hominis ad finem quandoque perducitur, quandoque vero non: & ideo homo non dicitur esse liber suarum actionum, vt dicit Propheta, sed dicitur liber suę electionis, quę est iudicium de agendis, & hoc ostendit ipsum nomen liberi arbitrij. A

Reiectis ergo hisce duabus opinionibus de hac materia, scribendum est quid iuxta veritatem sentiamus: & quia aliter locuti sunt philosophi naturales de libertate, aliter ipsi theologi. Dicendum est primo iuxta philosophos, qui tripliciter agere intelligi posse distinxerunt: primo dicunt dari agere libere, quod est actio voluntatis: secundo datur agere naturaliter, veluti quando ignis calefacit frigida: tertium est agere violenter, vt quando lapis proijcitur sursum: Hinc Arist. 2. phy. distinxit agens in illud, quod agit à proposito, & in illud, quod agit secundum naturam: per agens à proposito intellexit agens liberum per intellectum & voluntatem, quod est indifferens ad opposita, ita quòd positis omnibus circunstantijs poterit agere & non agere, quia natura sua ad neutrum determinatur: agens vero à natura illud est, quod ad alterum oppositorum determinatur, itaquòd positis omnibus requisitis ad productionem effectus, non potest non producere; & hinc est, quòd dicebat Auer. 9. huius, quòd potentię rationales agunt duo contraria disiunctim, vt medicus per medicinam agit sanitatem vel infirmitatem; potentię vero irrationales hoc facere non possunt: & quia proprium liberi arbitrij est electio, ex hoc enim liberi arbitrij esse dicimur, quòd possumus vnum recipere alio recusato, quod est eligere, ideo naturam liberi arbitrij ex electione speculati sunt philosophi; ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuę virtutis, & aliquid ex parte appetitiuę, ex parte autem cognitiuę requiritur consilium, per quod dijudicatur quid sit alteri prēferēdum; ex parte autem appetitiuæ requiritur, quòd appetendo acceptetur quod per consilium dijudicatur: hinc philosophus 6. ethico. sub dubio dereliquit, vtrum principalius electio pertineat ad vim appetitiuam, vel cognitiuam; asserit enim, quòd electio vel est intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus, sed in 3. ethic. in hoc magis declinat, quòd sit appetitus intellectiuus nominans electionem desiderium consiliabile; & huius ratio est; quia proprium obiectū electionis est illud, quod est ad finem, hoc autem inquantum huiusmodi habet rationem boni, quod dicitur vtile; hinc, cum bonum inquantum huiusmodi sit obiectum appetitus, sequitur, quòd electio principaliter sit actus appetitiuæ virtutis, & sic liberum arbitrium erit potentia appetitiua; quia, cum non sit habitus nec potentia cum habitu, sequitur de necessitate ipsum esse potentiam non distinctam à voluntate, voluntas enim & liberum arbitrium non sunt duæ potentiæ, sed vna; quia sicuti se habet intellectus ad rationem, ita voluntas ad liberum arbitrium: sed intellectus & ratio sunt vna potentia: ergo voluntas & liberum arbitrium erunt vna potentia.

Tex. 75. & 48. B

Commen. 3.

Cap. 9. C

Cap. 2.

Liberum arbitrium est potentia appetitiua.

Theologi altius de hac materia speculantur: capiunt enim aliquando libertatem prout distinguitur contra coactionem, itaquòd potentia dicitur producere libere, quando non producit coacte; quia producere coacte est contra suum velle, quemadmodum aliquando mercatores proijciunt merces in mari, eas non vi proijciunt, quia non cōtra eorum velle, immo proijciunt libere, prout libertas distinguitur contra vim, & talis libertas non distinguitur contra principium necessarium, quia stat, quòd aliquod agens agat necessario & etiam agat libere, isto modo capiendo libertatem, quia Deus vult seipsum esse libere & etiam necessario non necessitate coacta, quia à nullo cogi potest, sed necessitate immutabilitatis; propterea Deus immutabiliter ab æterno ita ordinauit, & sic pater necessario necessitate immutabilitatis naturalis generat filium, & pater & filius spiritum sanctū libere & necessario naturaliter spirant non necessitate coacta, quia hęc repugnat libertati; propterea liberum idem est, quod voluntarium, quod quidem Deo, Angelis, & hominibus conuenit, licet non eodem modo, quia analogice, quemadmodum voluntas & intellectus eis competunt. D

Deus à nemine cogit.

Secundo modo dicunt theologi libertatem posse sumi, vt opponitur seruituti, per quam quis alteri subiicitur, de qua Apostolus. 1. Corint. ait, seruus vocatus es non sit tibi curæ, sed si potes fieri liber magis vtere &c. & sic iuxta multiplicem seruitutem potest poni multiplex libertas opposita; seruitus enim, cum altera sit ipsius culpæ, & altera miseriæ, seu pœnæ, ita & libertas altera est à culpa, & altera à pœna; quæ duplex libertas conuenit Deo & beatis, damnati vero

Cap. 7.

Seruitus duplex.

A ti vero carent ista vtraque libertate. Vel clarius, est libertas naturæ, quę opponitur coactioni; est libertas gratiæ, quæ opponitur seruituti peccati; est libertas gloriæ, quę opponitur seruituti miseriæ, prima (vt dictum est) conuenit omni agenti voluntario; secunda competit his, qui in gratia Dei existunt; tertia vero competit solum beatis: alia etiam dicitur libertas contradictionis, seu contingentiæ, quę est principium meriti & demeriti, per hanc enim libertatem possumus peccare & non peccare, velle & non velle tam bonum, quàm malum, & per consequens mereri ac demereri, mereri mediante diuina gratia, quod quidem mereri & demereri conuenit tantum viatoribus; & hanc libertatem aliqui dicunt esse facultatem rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum ea desistente. Aliqui vero dicunt libertatem esse intellectum & voluntatem, quæ dictat aliquod esse faciendum, vel nō faciendum, & illud posse & non posse fieri, & prȩsertim intellectus practicus est ille, qui dictat voluntati multa bona facienda, & multa mala vitanda, & hęc libertas (vt dictum est) tātummodo conuenit viatoribus & hanc conclusionem intendimus probare, quòd homines viatores gaudeant hac libertate.

Libertas cōtradictionis & contingētiæ.

Libertas quę nam sit.

B Et pro fundamento nostrę rationis supponendum est, quòd omnes substantię rerum habēt quandam naturalem proprietatem à Deo, quæ nulla vi etiam diuina seiungi potest, nisi res illę corrumpantur, quamquam non implicat, substantiam rerum intelligi posse sine sui proprietate; sicuti Sol habet lucem sibi connaturalem, quę non posset à Deo seiungi, nisi destrueretur & ipse Sol; sic etiam dicimus de igne respectu caliditatis, ita etiam de homine, qui est animal rationale habens intellectum, voluntatem, & memoriam tanquam suas naturales proprietates. Secundo suppono, quòd voluntas e sua propria natura est libera quoad tria: primo quoad oppositos actus, potest enim simul velle & nolle, licet non in eodem instanti, sed successiue, idest modo velle, & modo nolle, & econuerso, & quando habet hunc actum scilicet velle, potest illum dimittere, & habere alium actum oppositum, vtputa nolle. Secundo voluntas est libera mediantibus illis actibus ad opposita obiecta, in quæ tendit; potest enim velle bonū facere, & nolle malum agere, nec minus potest velle album, & nolle nigrum, potuissetq; nolle albū, & velle nigrū, & sic de omnibus aliis oppositis dicendū venit. Tertio voluntas ipsa dicitur libera ad producendum consimiles effectus. De operationibus intellectus non oportet C aliquid explicare, cum illæ sint notissimæ, potest enim intellectus ex sui natura simplices terminos intelligere, eosq; componere, & ab vna cōpositione ad aliam discurrere, sic etiā de operationibus ipsius memoriæ, cuius est retinere similitudines rerum.

Voluntas est libera quo ad tria.

Istis sic suppositis & declaratis probatur conclusio tali ratione, nulla proprietas potest separari à re, cuius est proprietas sine sui corruptione, vt declaratum est de luce respectu solis, & caliditate respectu ignis; sed intellectus, memoria, & voluntas sunt proprietates animæ rationalis distinctę realiter ab ea secundum veriorem opinionem, vel tantum formaliter, vt aliqui tenent: igitur nullo pacto separari possunt ab ea absque corruptione suę naturæ; veritas tam maioris, quàm minoris euidentissime patet ex supradictis, & argumentum formatum est in tertio modo primę figurę, vt omni ex parte conuingantur aduersarij.

Egregia probatio de libero arbitrio hominis.

Item à simili argui etiam potest sic, omne, quod est essentiale & proprium intellectui seu potentiæ intellectiuę, nequit separari ab illo semota corruptione suę naturę: sed posse simplicia apprehendere, ex quibus componere vel diuidere potest orationem & res sibi notas comparare pariterque ab vna ad aliam discurrere, & per discursum cognoscere Deum, & ipsum esse infiniti vigoris, ac multa alia, vt dicetur 12. huius, est essentiale & proprium intellectui: D ergo ab ipso non potest separari absque corruptione suę naturę; veritas maioris & minoris liquet rectè intelligenti quę supradicta sunt. Prȩterea etiam in simili argui potest, quidquid est essentiale & proprium memorię non potest ab ipsa separari; sed reminisci, vel memorari per intellectum, & retinere species de rebus prȩteritis sensibilibus vel intelligibilibus est proprium & essentiale ipsi memorię: ergo ab ipsa nullatenus seiungi potest.

Dilucid. de infinit. Dei.

Proprietas nō potest separari ab eo cuius est proprietas.

Ex his sequitur argumentum de homine; quia quod est proprium & essentiale homini non potest sine eius corruptione ab eo seiungi, sicuti risibile & flebile, cum sint proprietates hominis, ab eo non possunt semoueri, nec per diuinam potentiam absque corruptione suę naturę; sed habere libertatem ad oppositos actus scilicet ad velle & nolle, & ad opposita obiecta, & demum ad producendum oppositos effectus est quoddam proprium & essentiale ipsi homini, cum habeat animam rationalem, & sic intellectum, & voluntatem: igitur talis libertas per nullam potentiam potest ab homine separari sine destructione suę naturę; minor patet ad sensum, quia si quis negaret eam, negaret hominem habere animam rationalem, quę quādiu est, semper habet has proprietates, aliter enim corrumperetur natura ipsius animę; propterea vbicumque

cunque est anima siue corpori alligata, siue à corporeis vinculis absoluta semper habebit secum proprietates sibi congenitas; maior etiam est manifesta ex se. Hinc sequitur, quòd nullus philosophus, nec legista, nec theologus rectè sentiens fuit, qui dixerit hominem nõ esse liberi arbitrij, quia dicere hominem esse sine libero arbitrio implicat contradictionem, quia est dicere hominem non esse hominem, cũ homo sit rationis capax, à qua inseparabilis est libertas; & omnis homo in seipso experitur hanc libertatem, quia potest sedere & non sedere, ambulare & non ambulare; idcirco magis verberibus, quàm rationibus perstingendi sunt, qui ipsum negant, de numero quorũ fuerunt Stoici dicentes omnia euenire de necessitate absolutè. Manichęi quoque ponẽtes duo principia omnium rerum, summum bonum & summum malum, & à summo bono esse omnia bona, à summo malo omnia mala, concludebant omnia, quæ operatur homo, coactè operari; si enim bene aliquod facit & operatur, cogitur hoc facere à principio bono, si autem malefacit cogitur à principio malo, non sic dixit Pelagius, qui circa naturam liberi arbitrij latius locutus fuit, quàm loqui deberet, quia plusquam decet ipsum magnificauit & extollit; dicebat enim hominem ex libertate arbitrij posse omne bonum facere, tam meritorium, quàm satisfactoriũ, & ad quodcumque bonum faciendum gratia nulla indigebat, cum gratia non sit necessaria ad benefaciendum, sed ad facilius agendum, & hic est error pessimus, vt declarabitur Deo fauente 1. p. theologię S. Thomæ.

Nemo philosophorum recte sentiens negauit hominem esse lib. arb.

Error Stoicorum.

Erro. Manichæorum.

Erros Pelagij.

q. 23. art. 5.

Errauit etiam circa naturã liberi arbitrij Origenes, qui voluit ob libertatem arbitrij omnes beatos & Angelos præter animam Christi, ob vnionem diuini verbi posse malafacere, & Dęmones atque damnatos ob eãdem libertatem posse bene facere, existimans posse bene & malefacere esse de essentia liberi arbitrij; adeo vt nullo pacto possit à libero arbitrio separari, quia nihil potest esse sine eo, quod est de sui essentia, vt dictum est supra. Sed hic est error maximus, quia ex hoc sequitur beatos posse damnari, & damnatos posse saluari. Errauit etiam & Martinus Lutherus circa hanc veritatem, voluit enim aliquando quæstionem de libero arbitrio hominis esse spinosam, idest vanam, & inutilem; quia licet homo in statu innocentiæ, in quo creatus fuerat, potuisset se à peccatis abstinere, ac per hoc bonum & malum facere, necnon bene & male operari, tamen post peccatum Adæ homo factus est seruus peccati, & filius iræ, & amisit, quam prius habebat libertatem, qua bene & male operari poterat, solam autem libertatem, quę opponitur violentiæ & coactioni retinuit, & nullam aliam; ita quòd docebat liberum arbitrium nostrum post peccatum esse rem de solo titulo & passiue tantũ concurrere ad bene operandum & peragendum; quia bonum opus totaliter est gratię Dei attribuendum. Aliquando dixit Lutherus liberum arbitrium hominis esse quoddam figmentum in rebus, & titulum sine re, quia non est in manu sua quicquàm facere, aut mali aut boni, nec etiam cogitare bonum, sed omnia de necessitate absolute euenire alludendo opinioni Stoicorum; & sic aboleuit totaliter liberum arbitrium hominis asserens arbitrium debere dici seruum, & non liberum concludendo hominem semper peccare in suis operibus, faciendo etiam quod in se est. Hunc pessimum errorem sequuti sunt multi Heretici, vt fuit Ioannes Ecolampadyus, Philippus Melanton, Ioannes Bucer, & ceteri pessimi homines, contra quos omnes errores adducta est ratio efficacissima supradicta à nobis, cum locuti sint cõtra philosophos, & theologos, pręsertim cõtra sacras historias tum veteris tum noui testamenti; scribitur enim Genesis, quòd dominus Deus dixit ad Chaim, non ne si bene egeris recipies, si autem male statim in foribus peccatum tuum aderit? sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius; quę verba expresse ostendunt hominem habere libertatem ad bene & male operandum: quod clarius habetur Eccles. vbi his verbis apertissimis exprimitur hominis libertas, Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu concilij sui, adiecit mandata & præcepta, quòd si volueris conseruare ea, ipsa conseruabunt te, apposuit tibi aquam & ignem, ad quodcumque volueris, porrige manum tuam; ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei dabitur, &c. Et Saluator noster in nouo testamento dixit, vt scripsit Matth. Si vis ad vitam ingredi serua mandata: si ergo seruare mandata est in potestate hominis; sequitur ipsum esse liberi arbitrij, aliter quilibet dicere posset; domine non est in potestate mea seruare mandata, quomodo ergo dixisti, si vis ad vitam ingredi serua mandata? ergo, &c. Et alibi etiam dixit, Hierusalem quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? si ergo Deus voluit cõgregare filios Hierusalẽ, & Hierusalẽ noluit: igitur aperta libertas in ea reperitur; non igitur est amplius dubitandum de hac re.

Error Orig.

Error Martini Lutheri.

Heresis Lutheranorũ.

Cap. 4.

Cap. 15.

Cap. 19.

Sed quia hucusque digressi sumus, ideo non erit inutile dissoluere quandam difficultatem, quam quidam obijcere solent non penetrantes Dei cognitionem. Est ergo difficultas talis, Iudas ineuitabili necessitate proditionem sui magistri commisit, & Petrus necessitate coactus

Pulchra difficultas de libertate hominis.

A coactus negauit Christum: igitur nec Iudas nec Petrus habuerunt liberum arbitrium: ex consequenti nullus homo erit liber: antecedens probatur, quia ab æterno sciebat Deus Iudam debere tradere suum magistrum, & scientia Dei non potest falli: de Petro etiam patet, quia Christus dixit sibi, antequàm gallus cantet, ter me negabis. Cui difficultati ita satisfaciendum est iuxta sententiam omnium theologorum, quòd scientia Dei non imponit necessitatem aliquam rebus scitis, nec aufert libertatem ab hominibus quin possint, bene vel male operari, vt latius docuit S. Tho. 1. p. præscientia ergo, quam Deus habebat de factis ipsius Iudæ, non cogebat ipsum ad ea peragenda; sicut ille, qui ab aliqua altitudine videt transeuntes cadentes in aliquam foueam, non necessitat illos vt cadant, nisi necessitate consequentiæ, vt dici solet; sed non consequentis, seu in sensu composito, non autem diuiso, vt dicemus 12. huius, sic Deus in ęternitate existens, quæ est supra tempus, videt omnia, quæ successiue & temporaliter reducuntur in actum, sed nullam necessitatem consequentis eis imponit; ita etiam & Christus, qui in ęternitate agnouerat negationem Petri, non tamen ex hoc sequitur; ergo Petrus de necessitate negauit, sed libere & contingenter, itaque istæ duę propositiones stant simul, Petrus negabit Christum, & Petrus potest non negare Christũ, quia vna est necessaria & alia contingens, quæ nõ repugnant adinuicem; nec falsum dixit Christus posito, quòd Petrus non negasset ipsum, quia præuidit voluntatem eius libere determinari ad negandum, & stantibus verbis Christi possumus dicere, quòd necessario necessitate consequentiæ, & in sensu composito, vt dictum est, negauit, sed non simpliciter & absolute, quia libere.

q.14 art.3.

Dilucid. de prouid. Dei.

B (margin letter, beside "trus negabit Christum")

Ex his omnibus, quæ dicta sunt, soluitur argumentum positum in principio huius dilucidationis, quod innitebatur verbis Aristot. videlicet liberum est, quod est causa sui, &c. in illis enim verbis nil aliud vult habere philosophus, nisi quòd homo per liberum arbitrium mouet seipsum ad agendum, non tamen hoc est de necessitate libertatis, quòd sit prima causa sui id quod liberum est, sicut nec ad hoc, quòd aliquid sit causa alterius requiritur, quòd sit prima causa eius; Deus enim est prima causa mouens, & causas naturales, & voluntarias, & sicut mouendo causas naturales non aufert ab eis, quin earum actus sint naturales, ita mouendo causas voluntarias non aufert, quin actiones earum sint voluntariæ, sed potius hoc facit in eis, operatur enim in omnibus iuxta earum naturam; in necessarijs necessario, & in cõtingentibus contingenter, & in liberis libere. Vel dicimus, quòd intentio Arist. erat probare hic metaphysicam non ordinari ad aliam scientiam, sed esse supremam & liberam, & vtebatur tali ratione: ille homo propriæ dicitur liber, qui non est alterius causa, sed causa sui ipsius, serui enim dominorum sunt, & propter dominos operantur, & eis acquirunt, quicquid acquirunt, liberi autem homines sunt sui ipsorum, vt pote sibi acquirentes & operantes; sola autem hæc scientia est propter seipsam: ergo ipsa sola est libera inter scientias; natura etiam humana, & si multipliciter dicatur ancilla & ministra, hoc est propter diuersas necessitates, quibus subijcitur, non quòd careat libero arbitrio, vt perperam aduersarij intellexerunt. Hęc satis de hac dilucidatione.

Quomodo liberum dicit causa sui.

C (margin letter, beside "tingentibus contingenter")

Metaphy. est scientia libera.

Quare secũndum Simonidem Deus vtique solus habet hunc honorem, &c. Ex prologo.

D

An inuidia reperiatur in Deo.

Dilucidatio decimaquarta.

PRopter verba, quę ponit hic Arist. quęritur de opinione Simonidis, quòd solus Deus gaudeat hac scientia metaphysicali, & quòd inuideat hominibus, qui hanc scientiam nituntur consequi; quia inuidia est de bonis & excelsis, & cum sapientes cunctis excellant; idcirco dicebat Simonides maxime probabile esse Deum inuidere sapientibus. Quę opinio ita confirmari potest. sciens gramaticam gramaticus est, igitur sciens inuidiam inuidus est; sed Deus scit inuidiam: igitur Deus erit inuidus. Pręterea inuidia importat quendam zelum; sed zelus est quid bonum iuxta illud, zelus domus tuę comedit me, & Deus habet omne bonum; igitur Deus habet inuidiam. Et postremo non videtur maior ratio

de ira

de ira, quàm de inuidia, sed in Deo cadit ira, iuxta illud, iratus furore dominus in populum suum: ergo in Deo potest etiam inuidia cadere. A

Sed oppositum est rei veritas, quia inuidia ex suo genere est peccatum mortale, vnde ponitur vnum ex vitijs capitalibus, sed in Deo nullum cadit peccatum: igitur nec inuidia cadere potest. Pro declaratione huius rei sciendum est, quòd opinio ipsius Simonidis in hoc consistebat, quòd hęc scientia honorabilis, quę dicitur metaphysica, erat diuina possessio, & non humana; quia homo non debet quęrere, nisi illam scientiam, quæ est secundum ipsum hominem, vt est illa, quę docet agere & inuenire ea, quę sunt necessaria ad substentandam humanam vitam; metaphysica vero, cum sit maxima sapientia & excellentissima, propter suam excellentiam non conuenit homini, sed ipsi Deo; qui est maximum ens & maximum bonum: sed philosophus docet opinionem istam esse erroneam, quia ex hoc sequitur primo, Deum inuidere hominibus: Secundo homines sapientes esse infortunatos omnium hominum, quia propter sapientiam venirent in inuidiam Dei, & sic essent infælices. Et error ipsius Simonidis ortus fuit ex hoc, quia secutus est opiniones Poetarum, & cum antiquum sit adagium, multa mentiuntur Poetæ, propterea non est mirum si & ipse Simonides mentitus est, nam inuidia est quædam tristitia de alienis bonis, hæc autem tristitia quatuor modis contingere potest. Vno quidem modo cum aliquis dolet de bono alicuius, inquantum ex eo timetur nocumentum, vel sibi ipsi, vel etiam alijs bonis, & talis tristitia potest esse sine peccato, quia euenire solet plerumque, vt non amissa charitate ruina inimici nos lætificet, & rursum eius gloria sine inuidiæ culpa contristet, cum & ruente eo quosdam bene erigi credimus, vt proficiente illo plerosque iniuste opprimi formidamus. Alio modo potest aliquis tristari de bono alterius, non ex eo quòd ipse habet bonum, sed ex eo quòd nobis deest bonum illud, quod ipse habet, & hoc proprie dicitur zelus, qui si erit circa bona honesta, venit laudandus iuxta illud 1. Corinth. Emulamini spiritualia bona; si autem sit de bonis temporalibus potest esse cum peccato & sine peccato. Tertio modo aliquis tristatur de bono alterius, inquantum ille, cui accidit bonum, est eo indignus, quippe quæ tristitia non potest oriri ex bonis honestis, ex quibus aliquis efficitur iustus, vt est de diuitijs & talibus, quę possunt & dignis prouenire & indignis, & talis vocatur indignatio. Quarto modo aliquis tristatur de bono alicuius, inquantum alter excedit ipsum in bonum, & hoc proprie est inuidia, quæ quidem semper est quid prauum, quia dolet de eo, de quo est gaudendum scilicet de bono proximi: sed nullo istorum modorum inuidia in ipso Deo cadere potest, quia non primo, cum nullum nocumentum ab aliquo ipsi Deo inferri possit: non secundo, quia cum sit summum bonum, nullo pacto ei poterit deesse aliqua bonitas: non tertio, quia Deus non dicitur indignus aliqua perfectione aut bonitate, cum sint in eo perfectiones omnium rerum: nec etiam quarto modo, quia nihil praui in Deo reperiri potest: sequitur ergo erroneam fuisse opinionem illorum, qui dicebant in Deo inuidiam cadere: immo Plato lumine naturæ tantum fultus dicebat, inuidia procul est à choro diuino. Potest etiam & persuaderi hac alia ratione, quia inuidia est dolor de prosperitate alterius; sed Deo non conuenit esse tristem, cũ non sit alicui malo subiectus: igitur in Deo nulla cadit inuidia, præsertim cum ex eius bonitate tamquàm ex indeficienti fonte omnia scaturiant.

Opinio Simonidis de metaphysica.

Multa mentiuntur poetæ. B

Tristitia quatuor modis esse potest.

Cap. 14.

Inuidia nullo modo cadit in Deo. C

Inuidia quænam sit.

Istis sic stantibus respondetur ad argumenta proposita. Ad primum dicitur, quòd tunc in aliquem potest cadere inuidia, quando diminuitur, seu diminui potest bonum illius, quod de Deo minime dici potest. Ad secundum dicitur, quòd gramatica scitur in habendo ipsam, & sic de alijs scientijs; propterea optime sequitur, habens gramaticam seu theologiam est gramaticus siue theologus; sed non est ita de inuidia; quæ, cum sit quoddam malum potest sciri ab aliquo absque hoc, quòd in eo reperiatur, vt est de priuatione. Ad tertium dicitur, quòd zelus differt ab inuidia, quia aliquis zelus potest esse bonus, sed inuidia semper est mala; & ideo non est par ratio de vtroque. Ad vltimum dicitur; quòd ira, furor, & alię passiones dicuntur reperiri in Deo secundum similitudinem effectus; quia proprium est irati punire, propterea punitio eius vocatur ira & furor iuxta illud, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, &c. Adde nullum affectum inesse Deo per easdem causas, per quas insunt hominibus, ipsis enim insunt affectus propter motum sanguinis, & spirituum, & propter motum appetitus sensitiui; propter has causas Deo nullus affectus inesse potest, Deinde reperiuntur quidam affectus, qui secundum omnem rationem sunt mali, vt inuidia, odium, desperatio, & alij huius generis, & hi nullo pacto possunt Deo inesse nec attribui; quidam vero sunt affectus, qui comparati rectæ rationi possunt habere rationem boni, vt amor, ira, gaudium, misericordia, & id genus, & hi possunt Deo

D

Malum potest sciri absque hoc q̃d habeatur.

Affectus duplices quidã boni quidã mali.

A ſunt Deo tribui ſecundum ſimilitudinem effectuum vt dictum eſt.

Sed grauior oritur difficultas propter rationem, quę aducta eſt in oppoſitum, in qua dicebatur, quòd in Deo nullo pacto peccatum cadere poteſt; quia hoc videtur eſſe contra Ariſt. 4. top. vbi dicitur, poteſt Deus & ſtudioſus praua facere; ſed facere praua idem eſt quod peccare: igitur Deus peccare potuerit. Cap.30. Deinde ipſe philoſophus in libro de ſenſu & ſenſato dixit, Cap.1. cuius eſt potentia eius eſt actio; quia ad eundem ſpectat agere & poſse: ſed Deus eſt cauſa eius, quod eſt poſse peccare: ergo eſt cauſa eius, quod eſt peccare. Eſt etiam vniuerſalis propoſitio ab omnibus ſcolis recepta, quòd quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati; ſed Deus eſt cauſa hominis, ſeu liberi arbitrij; ſed homo & liberum arbitrium eſt cauſa peccati: ergo Deus erit cauſa peccati. Poſtremo omnis motus prouenit à primo mouente; ſed in omni peccato eſt quidam motus: ergo prouenit à primo mouente, quod eſt Deus: igitur in quolibet peccato concurrit Deus.

Dupliciter aliquem eſſe cauſam peccati intelligi poteſt.

Pro ſolutione huius difficultatis ſciendum eſt primo, quòd duobus modis poteſt intelligi aliquem eſſe cauſam peccati, ſeu alicuius mali. vno modo quòd ipſe peccat: alio modo quia, B facit alterum peccare; ſed neutrum iſtorum Deo conuenire poteſt. non primum, quod patet ex communi ratione peccati, prout inuenitur in rebus naturalibus & artificialibus, quia quòd aliquis in agendo peccet, ex hoc prouenit, quia non attingit ad finem, propter quem agit, & hoc contingit ex defectu actiui principij, quod enim gramaticus non recte ſcribat, euenit ex defectu artis, etſi tamen recte ſcribere intendit, & quod natura peccet in formatione animalis, vt apparet in partibus monſtruoſis, prouenit ex defectu actiuæ virtutis in ſemine: peccatum vero ſecundum quod proprie in moralibus dicitur, habet rationem culpæ, & prouenit ex eo, quòd voluntas deficit à debito fine per hoc, quòd in finem indebitum tendit. Sed in Deo glorioſo neq. actiuum principium poteſt eſſe deficiens, eoquòd eius potentia eſt infinita, nec eius voluntas poteſt deficere à debito fine, quia eſt ipſamet natura ipſius Dei, quę eſt ſumma bonitas, vltimus finis, & prima regula omnium voluntatum: hinc naturaliter inheret ſummo bono, nec poteſt ab eo deficere, ſicut nec alicuius rei appetitus naturalis deficere poteſt, quin appetat ſuum bonum naturale: ſic ergo Deus cauſa peccati eſſe nequit, eo quòd ipſe peccet. Similiter etiam nec poteſt eſſe cauſa peccati eo quòd alios peccare faciat, quia peccatum C conſiſtit in auerſione voluntatis creatæ ab vltimo fine, ſed impoſſibile eſt, quòd Deus faciat auerti voluntatem alicuius ab vltimo fine, cum ipſemet ſit vltimus finis, quandoquidem illud, quod communiter inuenitur in omnibus agentibus creatis, oportet quòd hoc habeat ex imitatione primi agentis, quod omnibus tribuit ſuam ſimilitudinem ſecundum quod capere poſſunt, ſed vnumquodque agens creatum inuenitur per ſuam actionem alia quodammodo ad ſe ipſum trahere aſſimilando ea ſibi, vel per ſimilitudinem formæ, ſicut quando calidum calefacit, vel conuertendo alia ad finem ſuum, veluti homo per præceptum mouet alios ad finem, quem intendit: igitur hoc conuenientiſſimum eſt ipſi Deo, quòd omnia ad ſe ipſum conuertat, & per conſequens nihil auertat à ſe ipſo, cum ſit ſummum bonum: propterea non poteſt eſſe cauſa auerſionis voluntatis ab hoc ſummo bono, in qua auerſione conſiſtit ratio culpæ: ex hac ratione oritur impoſsibile eſſe, Deum eſſe cauſam alicuius peccati.

Natura Dei eſt ipſa ſumma bonitas & prima regula omniũ.

Duplex opinio de actione peccati, num proueniat à Deo.

Secundo eſt notandum, quòd apud antiquos duplex fuit opinio de actione peccati, num ſit à Deo. Quidam enim dixerunt actionem peccati nullo pacto ab ipſo Deo prouenire, attendentes ad ipſam deformitatem peccati, quæ à Deo non eſt. Quidam vero voluerunt actionem D peccati eſſe à Deo attendentes ad ipſam eſſentiam actus, quam oportet ponere à Deo eſſe, duplici ratione. Primo, quia, cum Deus ipſe ſit ens per ſuam eſſentiam, quandoquidem ſua eſſentia eſt ſuum eſſe, oportet, quòd omne, quod quocunque modo eſt, deriuetur ab ipſo; nihil enim aliud eſt, quòd ſit ſuum eſſe, ſed omnia dicuntur entia per quamdam participationem ſed omne, quod per participationem dicitur tale, deriuatur ab eo, quod eſt per eſſentiam, ſicut omnia ignita deriuantur ab eo, quod eſt per eſſentiam ignis; manifeſtum eſt autem, quòd actio peccati eſt quoddam ens: ergo neceſſe eſt dicere, quòd ſit à Deo. Secundo patet hoc idem, quia omnes motus ſecundarum cauſarum neceſſe eſt cauſari à primo mouente, ſicut omnes motus inferiorum corporum cauſantur à motu cæli: ſed Deus eſt primum mouens reſpectu omnium motuum & ſpiritualium & corporalium, ſicut corpus cæleſte eſt principium omnium motuum inferiorum corporum: vnde cum motus peccati ſit quidam motus liberi arbitrij, neceſſe eſt dicere ipſum eſſe à Deo.

Motus inferiorum cauſantur à motu cæli.

Tertio eſt ſciendum, quòd motus primi mouentis non recipitur vniformiter in omnibus mobilibus, ſed in vnoquoque ſecundum proprium modum: alio enim modo cauſatur à motu cæli motus corporum inanimatorum, quæ non mouent ſeipſa, & alio modo motus anima-

lium,

lium, quæ mouent seipsa. Rursus alio modo consequitur ex motu cælesti pullulatio plantæ, A in qua virtus generatiua non deficit, sed producit perfectum germen; & alio modo pullulatio plantæ, cuius virtus generatiua est debilis, & producit germen inutile; cum enim aliquid est in debita dispositione ad recipiendum motionem primi mouentis, consequitur actio perfecta secundum eius intentionem: sed si non sit in debita dispositione & aptitudine ad recipiendum motionem primi mouentis, sequitur actio imperfecta; & tunc id, quod est ibi actionis, reducitur ad primum mouens, sicut in causam: Quod autem est ibi de defectu non reducitur in primum mouens, sicut in causam; quia talis defectus consequitur in actione ex hoc, quòd agens deficit ab ordine primi mouentis, sicut quicquid est de motu in claudicatione est ex virtute motiua animalis: sed quicquid est ibi de defectu non est à virtute motiua, sed à tibia secundum quod defecit ab oportunitate mobilitatis à virtute motiua.

Egregium exemplum.

Postremo sciendum est, quòd causa multipliciter dicitur; quandoque causa illa est, quæ disponit, quandoque causa dicitur consilians, quandoque præcipiens, quandoque perficiens, & hęc proprie & vere causa dicitur, quia causa est (vt dicemus infra) ad quam sequitur effectus, ad actionem enim perficientis statim sequitur effectus, sed non ad actionem disponentis, vel consiliantis, vel imperantis, suasio enim non cogit inuitum: causa igitur humani peccati per modum disponentis, vel consiliantis interius aut exterius est ipse Diabolus, & etiam aliquando per modum perficientis, vt apparet in his, qui se voluntarie ei subdiderunt, sed causa per modum perficientis & directe est ipsa humana voluntas, vt dicebat B. Aug. lib. 83. q. quòd ad hominis voluntatem causa deprauationis eius reddit, siue aliquo, siue nullo suadente deprauatus sit: sed homo deprauatur per peccatum: ergo directa causa peccati hominis ac perficiens est sua voluntas: Diabolus autem erit causa suadens, vt tradunt diuinæ historiæ, prę sertim liber sapientię, inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum, sed mors consequitur ex peccato: ergo Diabolus fuit causa peccati, inquantum persuasit primo homini ipsum peccatum.

Causa multifariam dicitur. B

Quomodo Diabolus est causa peccati.

Quæst. 6.

Cap. 2.

Ex his ergo sequitur primo, Deum nullo pacto esse peccati causam nisi permissiuã, quemadmodum si aliquis non daret manũ cadenti diceretur esse causa illius, & hoc Deus ex iusto iudicio facit, quòd aliquibus auxilium non prętat, & iuxta hoc intelligendum est illud dictum Apostoli Roman. tradidit eos Deus in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniunt, non quidem agendo, vel mouendo ipsos ad peccandum, sed potius deserendo, vel non impediendo, quia (vt dictum est) nullo pacto Deus concurrit ad culpam, seu ad deformitatem peccati, quia non est actor illius rei, cuius est vltor; sed Deus gloriosus est vltor peccati: ergo non est illius actor, pręsertim cum per peccata homo fiat deterior, & Deo actore nullus homo deterior fit: igitur nullius peccati Deus erit causa. Ex his etiã sequitur actionem peccati quoad illam deformitatem non reduci ad ipsum Deum, sed in causam creatam, puta in liberum arbitrium.

Cap. 1. C

Sed quomodo hoc sit, diuersi diuersimode senserũt. Quidam impijssimi homines, vt Martinus Lutherus, Caluinus, Melanthon, eorumque assecłę voluerunt non esse in hominis potestate vias suas malas facere, & quòd Deus sicut bona, sic & mala in nobis operatur, adeo vt non sit minus opus Dei proditio Iudę, quàm vocatio Pauli. Hic error est execrandus tamquàm blasphemus & impius. Quidam autem voluerunt, vt fuit Durandus 2. senten. ꝙ Deus non est causa immediata & proxima actus peccati, sed est causa prima & vniuersalis, quia Deus constituit hominẽ, & dedit ei liberum arbitrium, & illud in esse conseruat, sed liberum arbitrium constitutum, & à Deo conseruatum indifferẽs est ad bonum & malum, & determinatio ad malum est à libero arbitrio, & ideo non est in Deum referenda.

Hæresis Lutheri.

Opinio Durand. dist. 1. q. 3.

D

Hęc opinio est etiam erronea, quia Deus est causa intima & immediata omnium operationum, tum quia tribuit virtutem & potentiam creaturę, per quam operatur; tum vero, quia hanc virtutem ipse conseruat, & non tantum hoc, verum etiam applicat omnes creaturas ad operandum, & ab eo omnis actus motusque incipit; siquidem est primus motor & principale agens, ex cuius virtute cetera operantur, sed & ipse Deus est, qui diligit operationem cuiuscunque rei in finem suum. Aliqui inter magistros Hispanos existimarunt vltimam peccati differentiam & rationem formalem esse ens rationis, cuius Deus non est causa. Aliqui arbitrantur secundum veræ philosophię documenta reducere omnes effectus ad suas proportionatas causas, nempe naturales effectus in naturales causas, & morales in morales, & quoniam peccatum est effectus moralis & liber, & ideo illud reducere oportet in causam moralem, cum ergo Deus non sit causa moralis ipsius peccati, non enim pręcipit, non consulit, non adiuuat: quare necesse est confiteri Deum nullo pacto esse causam peccati. Alij dicunt peccatum non

Hispanorũ opinio.

A tum non habere causam, & ideo frustra laborant illi, qui volunt causam assignare in eo, quod non habet causam, quia peccatum est nihil & priuatio, priuationis autem non est causa aliqua. Quę opinio est falsa & irrationabilis, quia ex hac sequeretur, quòd homo non sit causa peccati, vel quòd Deus erit causa peccati, sicuti & homo, vt pote causa per accidens.

Quidam alij ex Neotericis affirmant, quòd Deus in rigore & in proprietate locutionis est causa peccati, sed dicunt, quòd ista locutio, Deus est causa peccati, habet duplicem sensum: primus est, quòd Deus est causa actus mali, & hunc sensum volunt esse verum: secundus est, q̄ Deus peccat, & hunc esse tum falsum tum negandum. Quam opinionem susceperunt ex antiquis, vt diximus supra commemorando ipsos. Nonnulli alij dicunt actum peccati puta adulterij vel odij habere causam effectiuam, sed quòd sit peccatum non habet ex causa, sed ex hoc, quòd tenebatur ponere rectitudinem & non posuit, ideoque peccauit: hoc enim est formaliter peccare, positis namque omnibus alijs causis, si auferatur obligatio ponendi rectitudinem, non est peccatum, propterea concludunt Deum non esse causam peccati non solum quia non tenetur, sed quia per ipsum non stat, quin voluntas recte agat. Plerique vero B multa miscent in declarando veritatem huius rei asserentes in peccato tria reperiri. nempe actionem peccati, quæ absque dubio est à Deo. secundo conuersionem ad bonum commutabile contra virtutem, in quo ratio peccati essentialiter sita est, & hæc videtur, quòd sit à Deo, quia est aliquid positiuum. tertio inuenitur in peccato auersio à regula diuina, & isthęc non est à Deo.

Quid nam sit formaliter peccare.

In peccato tria reperiūtur.

Sed difficile est videre quomodo Deus sit causa malæ conuersionis contra virtutem, & non sit causa auersionis, & deformitatis, quæ inde sequitur: propterea dicunt, quòd de ratione mali moralis est, vt à mala & deficiente voluntate procedat; quia morale & liberum sine voluntate intelligi non potest: igitur malum morale à voluntate procedit. Deinde peccare nil aliud est, quàm à bono voluntarie deficere; ergo de ratione peccati est, quòd à deficiente voluntate procedat, ex quo sequitur Deum non posse esse causam peccati, aut posse peccare, quia non est causa deficiens, sed omnium perfectissima. Sequitur secundo actionem peccati quatenus actio est, referendam esse in Deum, quatenus vero deficiens, in causam deficientem. Tertio sequitur non esse idem concurrere ad actum quatenus procedit ab agente, & quatenus C procedit ab agente deficiente. Sequitur quarto hanc non esse bonam consequentiam, est causa actus secundum speciem; ergo est causa deformitatis, quæ inde consequitur; sed valet ista, est causa deficiens huius actus; ergo est causa defectus, qui inde consequitur; ratio istius est, quia deformitas cōsequitur ad actum non prout procedit ab agente, sed quatenus procedit ab agente deficiente, & ideo non valet ista consequentia in ipso Deo, sed in libero arbitrio; itaque in causis moralibus, naturalibus, & artificiosis, actio tribuitur agenti primo, defectus vero causæ mediæ & particulari v.g. cęlum concurrit ad actionem claudicationis, defectus vero illius in tibiam est reducendus; sic etiam artifex concurrit ad scripturam, non autem ad deformitatem, quæ prouenit ex mala pręparatione calami.

Ratio peccati in quo cōsistit.

Et si quis diceret, Deus mediante libero arbitrio producit entitatem, cui est annexa deformitas peccati: ergo se solo potest producere, quia effectiue concurrit ipsum liberum arbitrium, & quicquid Deus facit cum causa secunda efficiente, potest facere se solo, & sic poterit peccare. Dicatur ad hoc illam maximam verificari quando est habitudo sola effectus ad causam efficientem; sed quando est habitudo essentialis & formalis inter causam & effectum nō D verificatur, sicut comedere dicit intrinsecum ordinem ad animal viuum, quia est operatio vitalis, de cuius ratione est, quòd procedat à principio vitali intrinseco, & ideo se solo Deus nequit comedere, licet sit causa totius entitatis, quæ in comestione reperitur, sic etiam quoniam peccatum dicit ordinem intrinsecum ad causam deficientem, Deus peccare non potest, sicut etiam voluntas humana actione meretur, Deus autem non potest mereri, sed quando secunda causa dicit tantum efficientiam, vt ignis efficienter calefacit aquam, tūc Deus sine igne poterit aquam calefacere. Verum quia in multiloquio multotiens solet esse defectus, & quia hęc opinio multa dicit, propterea non est mirum si aliqua in ea reperiuntur, quæ rationi minime consonant; nam asserere Deum esse auctorem malę conuersionis contra virtutem est valde absurdum, quia ex hoc sequitur Deum esse causam mali moralis, præsertim secundum hanc opinionem tenētem formale in peccato esse conuersionem contra virtutem. Vlterius sequitur, quòd Deus hominem moueat ad operandum contra virtutem, quòd est contra omnes morales philosophos, quia opus, quod fit & est volitū à Deo, eòipso est conforme diuinę regulæ & virtuti: ergo implicatio contradictionis est, Deum mouere contra virtutem.

Quicquid potest Deus cū causa secūda potest sine illa quo modo glosatur.

Propterea reiectis his omnibus dicendum est secundum rei veritatem ad explicationem difficultatis

Dilucidatio veritatis.

difficultatis motæ in peccato duo reperiri, quorũ alterũ vocatur materiale, alterum vero formale: materiale est illa entitas: formale vero est inordinatio, quę nõ est intrinseca actui peccati; cũ actus peccati bonus sit, si quidẽ ens, inordinatio vero mala, quinimmo ipsa malitia, malitia vero nõ est intrinseca alicui bono, vnde priuatio visus non est de substãtia oculi, ita etiã inordinatio non est essentialis actui peccati, & propterea Deus potest esse causa actus peccati, non tamen deformitatis, quę inde consequitur, quia deformitas non sequitur ex modo operandi Dei, sed ex modo operandi creaturę; nam cum Deus concurrit ad actum peccati facit hoc conformiter ad regulam, non solum quia est ipse regula, quæ non habet superiorem, sed quia operatur secundum dictamen rectæ rationis, dictat enim recta ratio, quòd primum agens permittat, & non tollat liberum arbitrium, & det ei necessaria ad operandum, itaque resolutio consistit in hoc, quòd licet Deus concurrat ad actum peccati, non tamen concurrit defectuose peccando, quia si Deus causat calorem, causat etiam priuationem frigiditatis, & si Deus concurrit ad actum fornicationis, concurrit etiam causaliter ad priuationem virginitatis, cum ammissio virginitatis ex natura rei sit connexa illi actui, deformitas tamen peccati sequitur ad illũ actum quatenus proficiscitur à libero arbitrio deficiente. Et hęc est sententia Beati Augu. in lib. de lib. arb. dicentis, non quæras causam peccati extra tuam voluntatem. A B

Deus nõ cõcurrit defectuose ad operandum.

Cap. 2.

Ex quo soluitur illa maxima difficultas, quæ contra hanc veritatem adduci solet, quando duo inseparabiliter sunt coniuncta, qui vult vnum, conuincitur ad velle alterum; sed in operationibus moralibus materialis actus peccati, qui est entitas, & formalitas peccati, quę est ipsa deformitas sunt inseparabiliter coniuncta: ergo si Deus vult actum peccati, puta entitatem, ex consequenti vult etiam deformitatem, cum appetens antecedens appetat & consequens necessario illi coniunctum. Ratio hęc concludit in causis deficientibus, non autem in Deo, qui est perfectissimus. Secundo dicitur, quòd etsi Deus concurrat ad actum peccati etiam prouenientem à libero arbitrio deficiente, non tamen defectuose peccando. Tertio etiam dici potest, quòd actus peccati & inordinatio non inseparabiliter connectuntur, quatenus actus peccati ex Deo progreditur. Deinde iam clarum est apud omnes philosophos, ꝙ illa, quæ inseparabiliter coniunguntur, intellectu & voluntate separari possunt, vt experientia est apud nos, qui volito antecedente non necessario volumus consequens, etiam quòd ipsa consequentia sit necessaria; nemo enim peccatorum est, qui amet supplicia gehẽnę ignis, quæ necessario sequũtur ex peccato mortali, quod tamen diligit. C

Quę inseparabiliter coniungũtur in tellectu possunt disiũgi.

Ex his etiam soluuntur principalia argumenta, & primo primum, quod fundabatur super verba Arist. quòd potest Deus &c. quia verbum illud intelligi debet non de ipso Deo per naturam, sed de his, qui dicuntur Dij secundum opinionem, vt Dij gentium, vel per participationem, vt homines supra humanum modum virtuosi, quibus attribuitur heroica seu diuina virtus. Soluitur & secundũ quod desumitur ex lib. de sens. & sens. quia philosophus ibi nihil aliud intendebat, nisi quòd illud idem, quod potest agere, est quod agit & operatur, vt si Sortes potest fabricare, quia habet artem fabricandi, Sortes etiam aliquando fabricabit, sed non sequitur quod quicquid est causa potentiæ sit etiam causa illius actus, qui egreditur à potentia, nisi quoad positiuum & materiale, vt dictum est sæpe sæpius. Soluitur & tertium quod fundabatur super illa maxima, quicquid est causa &c. nam illa tunc verificatur quando effectus causatus inquantum causatus reducitur in causam; si autem reperitur aliquid aliud in effectu causato, quod non reducendum est in causam; tunc non sequitur argumentum, vt exemplo res clarificetur considerandum est, quòd motus tibiæ causatur à virtute motiua animalis, quæ tibiam mouet, sed obliquitas illius motus seu deambulationis non prouenit à tibia secũdum quod est mota à virtute motiua, sed secundum quòd deficit à suscipiendo influxum motiuæ virtutis per suum defectum, & ideo claudicatio non causatur à virtute motiua, sic etiam in proposito liberum arbitrium causatur à Deo, & peccatum à libero arbitrio, sed non prout est motum ab ipso Deo, sed prout deficit ab ipso Deo, propterea non sequitur, quòd si Deus est causa liberi arbitrij, sit etiam causa peccati. Soluitur & postremum in quo dicebatur, quòd omnis motus &c. quia omnis motus secundum omne illud, quod in eo est de actione, reducitur in primum mouentem, quod autem est ibi de inordinatione vel deformitate non habet primum mouentem tanquam causam, sed solum liberum arbitrium deficiens. Quę omnia latius habentur 1.2. S. Tho. & 3. contra gentes, & apud Ferrariensem in eodem libro, vbi disputat de formali constitutiuo ipsius peccati, an sit positiuum vel priuatiuum, & etiam apud Capre. 2. sent. & apud Caiet. 1.2. vbi ponit peccatum in duplici genere collocari, & apud Hiero. dela Rua lib. controuersiarum theologicarum. D

Cap. 1. Idem habetur lib. de som. & vig. cap. 1.

Quicquid est causa causæ est causa causati qũo intelligitur.

q. 79. c. 162. cap. 9. distin. 35. q. vnica. art. 3. q. 71. artic. 6. contra. 2.

Deus

A *Deus autem videtur causa omnibus esse, & principium quoddam, &c. Ex prologo.*

An Deus sit vbique de mente Arist.

Dilucidatio decimaquinta.

EXponens hæc verba S.Tho.asserit Deum intelligi ab omnibus esse de numero causarum, & vt quoddam principium rerum,& quia causa est simul cum causato: si ergo oẽs res sunt causatæ & principiatę à Deo;ergo erit in omnibus rebus, & sic vbique . Hanc veritatem probauit S.Tho.1.p. ex doctrina q.8.art. 1. etiam Arist.7. phy.quia mouens & motum sunt simul;sed Deus est mouens Tex.13. B omnia,quia est ipsum esse per suam essentiam, à quo omnia pendent in esse & conseruari: igitur Deus erit in omnibus: non immerito igitur inuestiganda erit à nobis hęc veritas, tum vt excludamus varios errores exortos circa ipsam; tum etiam, vt videamus quam vim & robur habeat ratio hæc adducta & fundata super doctrina Arist.

Quantum ad primum fuerunt Aliqui, qui dixerunt Deum esse vbique per locorum spatia diuisum,itaquod vna pars eius erat in oriente, & alia in occidente,alia vero in meridie. Sed hic error est intollerabilis,quia ponit Deũ esse corpus,cuius tamen oppositũ ostendit philosophus 12.huius: quia est omnino simplex carens partibus,idcirco vbi erit,totus erit; neque est Tex. 30. simplex vt punctus, qui est terminus continui,sed Deus est simplicissimus & indiuisibilis existens extra omne genus. Alius error fuit quorundam existimantium Deum esse in omnibus rebus quasi mixtum, vnde dicebant omnia esse plena Iouis. Qui etiam error facile improbatur,quia Deus neque est materia,neque forma alicuius, sed est in omnibus per modum causæ agẽtis, & non vt materia, vt stultissime docuit Dauid de Dinãdo,aut vt principium formale,vt C voluerunt Almariani,aut vt anima mundi, vt Marcus Varro. Tertius error fuit Pithagoricorum asserentium Deum esse in centro mundi. Hic etiam error facile eliditur ex fundamento posito;quia cum Deus sit causa totius mundi,& non tantum centri,idcirco in toto mundo, & non in centro solum reperiri debet,quod autem sit causa totius mundi docet Arist.12.huius, Tex.52. vbi ponit Deum esse causam ordinis vniuersi, & sic omnium naturarum, quę in eo ordinatæ sunt;quia cum naturæ ipsæ ex se sint ordinatę,si Deus non causaret naturas, non posset causare ordinem, nec potest intelligi illum naturarum ordinem causari à Deo, nisi causando naturas,& 1.politi.voluit Deum fecisse omnia propter hominem,cui alludit illud,quod scripsit 2. Cap.5. phy.nos esse omnium finem,quod proculdubio non esset,nisi ipse Deus tanquam efficiens il- Tex.24. las res ad nos ordinaret: Docuit etiam 2.rethor.Dæmones esse opus Dei,& in 2.de gener. aie- Cap.23. bat Deum omnia compleuisse dando veram æternitatem illis,quæ habere poterant,ceteris ve- Tex. 59. ro continuam quandam successionem veluti diuersis indiuiduis, & clarius in lib. de mundo ad Alex.dicebat omnia esse Dei opera cælum, terram,animantia &c. & omnibus vitam dare, regere,& gubernare omnia,ac conseruare,licet aliqui dicant hunc librum non esse Arist.gra- D uissimi tamen auctores tribuunt Arist. sed quicquid sit de hoc libro expresse habemus 5. hu- Tex.6. ius, quędam necessaria habere causam suæ necessitatis: hęc autem causa non est nisi Deus benedictus,qui non tantum centri, sed aliorum etiam omnium est effector: pessime ergo dixerũt Pithagorici Deum esse tantum in centro.

Quartus error fuit aliquorum asserentium Deum esse in aliqua parte mundi determinata, puta in primo cælo,& in parte orientis; vnde est principium motus cęli: occasionem sumpserunt isti ad hunc errorem persuadendum ex dicto Arist.1. cęli, vbi dicit omnes homines, qui Tex.22. de Dijs existimationem habẽt & barbari & græci & quicunque putant esse Deos, eum locum, qui sursum est,eis tribuunt,tanquam videlicet immortali immortale coaptatum sit,& Auerro. exponens hunc passum dicit, omnes gentes, quæ concedunt Deum esse, conueniunt in hoc, quòd cęlum est locus Dei,& aliorum spirituum,qui vulgariter dicuntur Angeli.Hic etiam error excluditur à multis, quia non potest esse, quòd Deus sit conclusus in aliqua parte mundi, Tamen ad bonum sensum deduci potest & substineri si sane accipiatur,vt docet S.Tho.8.phy. Lect.22. quòd Deus,qui est primum mouens,dicitur esse in aliqua parte sui mobilis non per determinationem suę substantię, sed per efficientiam motus: quia ex aliqua parte sui mobilis incipit

mouere, & ideo potius explicatur esse in cęlo, quàm in terra, & in oriente, vnde incipit motus, quod non potest intelligi secundum aliquam affixionem motoris illius ad partem determinatam mobilis, cum non sit aliqua pars determinata mobilis semper in oriente, sed quę nunc est in oriente, pôstmodum est in occidente, & sic virtus mouens dicitur esse in oriente per influẽtiam motus, & non per determinationem suæ substantię, cum sit omnium rerum corporearũ & incorporearum principium, & hinc etiam specialiter sacra scriptura docet, quòd Deus sit in
Cap. vltimo. cęlo iuxta illud Esaiæ, cęlum mihi sedes est, & in psal. cęlum cęli domino, verum cum etiam in infimis corporibus Deus operetur, non solum cęlesti corpori, sed etiam infimis rebus ipsum immediate adesse confiteri necesse est. Vltimus error fuit aliquorum, qui dixerunt Deum esse nedum in omnibus rebus, sed in quibusdam etiam spatijs imaginarijs. Quem errorem non-
distin. 37. nulli theologi, vt narrat Dyon. Cartusi. 1. sen. sectantur & etiam recentiores & male; tum quia
Cap. 21. est expresse contra B. Aug. lib. 3. contra Maximum, vbi rogatus ab aliquibus ipse Aug. vt ostẽderet vbinam Deus esset antequam cõderet vniuersum, respõdet? quòd erat in seipso; ex quo patet, ꝙ nõ erat in aliquo spatio imaginario. Deinde si Deus esset in spatio imaginario; ergo esset in nihilo, probatur consequentia, quia spatium illud est nihil. Deinde illud spatium si B
est imaginarium, ergo Deus non per realem existentiam esset ibi, sed tantum secundum imaginationem nostram; quod absurdum est dicere de Deo.

Et propterea tenendum est secundum quod dicit S. Tho. quòd Deus est vbique per modũ causę efficientis. Quæ opinio confirmari potest ex multis dictis Arist. quorũ primum habe-
Cap. 5. tur 1. lib. de parti. animal. vbi laudat Heraclitum, quem cum quidam adijssent visendi gratia, eumque in casa quadam furnaria caloris gratia sedentem reperijssent se ipsos ab ingressu cohibuerunt, ille ingredi eos fidenter iussit dicens, nec illi loco Deum deesse immortalem: si ergo Arist. laudat istam sententiam, ergo & ipse est huius opinionis, Deum nedum esse in cęlo, vt aliqui arbitrantur de mente eius, sed in omnibus rebus etiam infimis. Secundum dictum
Tex. 52. sumitur ex 12. huius, vbi ponit ipsum Deum esse finem omnium, & etiam efficientem, cum sit causa vniuersi, & quia causa est simul cum causato; propterea necessario sequitur nedum
Tex. 4. esse in primo cælo; sed in omnibus mundi partibus. Tertium dictum habetur 2. huius, vbi
Lect. 1. etiam ponit Deum esse causam omnis entis & omnis veri, quod etiam 6. huius latius ostendit S. Tho. Deum nedum esse causam rerum quoad moueri, sed etiam quoad substantiam ipsarum; & cum causa agens sit simul cum suo effectu proximo & immediato, & in qualibet re sit C
aliquis effectus proximus & immediatus ipsius Dei, sicuti in rebus corporalibus est prima materia, quæ immediate producitur à Deo per creationem; in rebus autem incorporeis est etiam earum simplex essentia immediate etiam à Deo producta: igitur oportet Deum simul adesse in omnibus rebus, pręsertim cum ea, quæ de non esse ad esse produxit, continuo & sem-
Cap. 21. per in esse conseruet, & hoc est, quod ostendit etiã Ierem. Propheta, cęlum & terram ego impleo, & Dauid in psalmis, si ascendero in cęlum tu illic es, si descendero in infernum ades.
Cap. 23. Hoc etiam voluit Alex. Aphrondi. in 2. de anima, vbi ostendit intellectum agentem, quem
Tex. 40. ipse dixit esse Deum, vbique reperiri. Sic Philop. 1. de anima, vbi narrat opinionem Alexan-
Comm. 84. dri asserens ipsum, eiusque sequaces dixisse Deum esse vbique. Simplicius quoque 8. physi. disputans de loco Dei asserit, quòd, cum Deus sit impartibilis & separatus à corpore mundano & per se perfectus, recte dicendum est ipsum vbique operari aut nullibi; & infra asserit
Tex. 89. Deum ex Arist. & Platone omnia continere vinculo suæ voluntatis, quod vinculum firmius
Cap. 8. est, quàm natura earundem rerum. Themistius quoque in paraphrasi 12. huius scribens de D
loco Dei ait, Deum vestire omnia non vt vestis, quę extrinsecus tantum tangit rem, sed intrin-
q. 8. art. 1. secus, vt totum tangit totum, quod est idem, quod docuit S. Tho. 1. p. quòd Deus est in omnibus rebus intime, quia Deus causat esse, quod est intimum cuilibet, & profundius omnibus est, cum sit formale respectu omnium, quæ sunt in rebus. Aliud etiã dictum habetur ab Arist.
Cap. 1. 1. metheo. vbi quærit rationem, cur cœlum in orbem voluitur. respondet quia vult imitari Deum, nam sicut diuinus intellectus veluti architectus nullum locum suę substantiæ in domo habet constitutum, sic cęlum nullum locum vniuersi sibi determinat secundum totum; quia
Cap. 6. est vbique secundum partes; ita Deus est vbique, licet non eodem modo, quod etiam Iamblicus de mysterijs Ægyptiorum fusius probat.

Quoad secundum videndum est quam vim habeat ratio adducta à S. Tho. Deus mouet om-
Tex. 8. nia ad suas operationes: ergo Deus est in omnibus rebus: probabat cõsequentiam, quia mouens & motum sunt simul ex Arist. 7. phy. Scotus namque nititur labefactare rationem istam
dist. 2. q. 6. 2. sent. vbi disputat de loco Angelorum, an locentur per substantiam, an per operationem, vel per applicationem qualitercunque ad locum; & asserit ibi S. Tho. sibi contradicere, ex ista

ratione

A ratione mouens est simul cum moto, Deus est primum mouens: ergo mouet omnia, & sic est pręsens in omnibus. Quæro inquit Scotus, quid intendit per istam rationem concludere, aut esse præsentem omnibus, hoc est mouentem, & tunc est petitio principij, quia idē est præmissa & conclusio, & nihil ad propositum; quia ibi intendit concludere immensitatem Dei, secundum quam Deus est præsens omnibus; aut intendit concludere illam præsentiam, quæ competit Deo inquantum est immensus, & tunc ex operatione sequitur præsentia illa, quæ pertinet ad immensitatem diuinam, quæ est Dei inquantum Dei, itaquòd prius naturaliter erit præsens inquantum immensus, quàm inquantum operans, & hoc concluditur ex hoc, quòd est in omnibus per operationem, sicut ex posteriori; & sic à simili in proposito prius naturaliter Angelus est præsens alicui loco secundum substantiam, quàm sit præsens secundum operationē, cuius tamen oppositum vult ipse S.Th.1.p. vbi docet Angelum esse in loco per operationem. q.52.art.1.
Deinde illa propositio Aristo. nempe mouens & motum sunt simul, supra qua fundatur tota hæc doctrina, patitur plurimus calumnias; & in primis videmus, quòd sol agit in ista inferiora calefaciendo & producendo metalla & multos lapides prætiosos penetrando vsque ad viscera terræ, & tamen ipse sol est in quarto cęlo, & non est simul cum rebus istis productis
B ab eo: igitur non semper propositio illa est vera, mouens & motum sunt simul. Secundo videmus de pisciculo illo, qui dicitur Torpedo, hic enim facit obstupescere manus piscatoris, & tamē est distans ab ipso piscatore: vnde Alber. narrat lib. 24. de animalibus quandam extremitatem digiti leuiter ipsum attigisse, & ipsius brachium ita fuisse obstupefactum, vt per dimidium annum loturis calidis & unguentis vix sensum receperit; & Arist. lib. 9. de historia animal. expresse habet, quòd piscis cum distantia facit obstupescere: ergo non semper mouens & motum sunt simul. Tertio Auicen. lib. de imaginib. asserit fascinatores nocere animalibus distantibus: ergo non semper mouens & motum sunt simul. Quarto magnes trahit ferrum distans ab eo: ergo mouens & motum non oportet semper esse simul: patet ergo doctrinam istam fundatam supra hanc propositionem non esse vndequaque veram. Cap.37. Cap.5.

Pro solutione harum difficultatum sciendum est, discordiam esse inter Scotum & S.Tho. in hac materia, quia Scotus arbitratur Deum esse præsentem omnibus rebus ratione immensitatis, vt patet 1. senten. S. Tho. voluit Deum esse pręsentem rebus ratione operationis & per distin. 37. q. vnica. q.8.art.1.
C modum causæ efficientis; vt patet ex ratione adducta ab ipso 1. p. inquit enim, vbicunq; operatur aliquid, ibi est; sed Deus operatur in omnibus, iuxta illud Esaiæ, omnia opera nostra operatus es in nobis domine: igitur Deus est in omnibus rebus. Et quòd opinio hæc sit verior & rationabilior patet ex communi consensu omnium doctorum, pręsertim Gregorij in canticis canticorum asserentis, Deum esse in omnibus rebus præsentia, potentia, & substantia, & hoc ad excludendum tres impios errores, quorum primus fuit Manichęorum dicentium tantummodo spiritualia & incorporalia subdi diuinæ potestati, visibilia vero & corporalia esse subiecta potestati principij contrarij. Contra istum errorem dicitur, quòd Deus est in omnibus per potentiam. Secundus error fuit Auer. 12. huius volentis Deum non habere cognitionem nec prouidentiam de his inferioribus, & in persona huius scribitur Iob, circa cardines cęli perambulat nec nostra considerat. Contra quem errorem ponitur Deum esse in omnibus per præsentiam penetratiuam, scilicet omnium & singulorum suo intuitu. Tertius error fuit Auicen. ponentis non omnia esse à Deo creata immediate, sed tantum primā creaturā, & ab illa aliam, & sic de ceteris. Contra quem dicitur Deum esse pręsentem in omnibus per Cap.26. Comm.52. Cap.22.
D essentiam, idest immediate immediatione suppositi; quia in qualibet re est aliquid creatum à Deo immediate; ponendo igitur Deum esse præsentem in omnibus per modum causæ agentis & operis facilius excluduntur isti errores, quàm ponendo ipsum esse præsentem per modū immensitatis, vt docet Scotus, quem in hac parte nonnulli recentiores sectantur, & male relinquendo Doctorem Angelicum.

Secundo est notandum, quòd aliquis potest esse præsens alicui dupliciter: primo circumscriptiue: Secundo diffinitiue. primo modo dicit commensurationem partium quantitatiuarum ipsius tamquam locati ad partes loci. Secundo vero dicit limitationem vel determinationem ad locum, idest esse ita hic, quòd non alibi, & hoc etiam intelligi potest dupliciter: vno modo quòd sit pręsens secundum pręsentiam substantialem: alio modo quòd sit pręsens secundum præsentiam causalem: præsentia substantialis est relatio quædam, qua substantia indiuisibilis est pręsens ita huic loco, quòd non alij, posito quòd nulla causalitas exerceatur ab illa substantia in illo loco. Pręsentia causalis triplex esse potest. prima ipsius ordinis, quę est inter agens & patiens, quando sunt in potentia proxima exclusis impedimentis: secunda dicitur approximationis, & hæc est relatio, quæ ordine naturæ antecedit operationem: tertia dici- Pręsentia est multiplex.

 tur prę-

tur præsentia operationis, quæ est relatio agentis ad passum immediate atque inseparabilis ab operatione, & hæc triplex præsentia manifestari potest in quolibet agente. v.g. scriptor est præsens presentia ordinis ad scribendum exclusis omnibus impedimentis, deinde efficitur presens presentia approximationis, quando est propinquus papiro vt scribat, tertio fit presens secundum actualem operationem, quando actu scribit. modo non est sermo, nisi de hac vltima presentia, secundum quam Deus operando producit res; alie presentie creaturis potius conueniunt, vt presentia circumscriptiua creaturis corporalibus, substantialis vero spiritualibus, licet hec presentia substantialis non detur separata à presentia operis. A

Distantia est quatruplex.

Tertio est notandum, quòd distantia est quatruplex; quædam situalis, qua agens & passum collocantur in diuersis sitibus, vt ignis calefaciens, & lignum calefactum, hæc dicuntur distare distantia situs, quia non in eodem situ, sed diuersis collocantur, & sic de omnibus corporalibus. Alia est distãtia naturalis, quæ est inter disimiles naturas, qua distãtia distat Deus à creaturis, quia ipse est super omnia per excellentiam suæ naturæ. Tertia est distantia virtualis, qua aliquod agens distat ab aliquo passo, quia inter illud agens & passum mediant aliæ virtutes, quo pacto dicitur, quòd sol & homo generant hominem. Quarta distãtia dicitur suppositalis, & est illa, qua inter duo supposita puta inter Sortem & Platonem mediant alia supposita vtputa Socrates & Callias; Et sicuti datur quadruplex distantia, ita poterit dari quatruplex coniunctio saltim per intellectum. Prima quando duo corpora essent in eodem situ. Secũda quando due naturæ conueniunt in eadem specie, vt sunt omnia indiuidua eiusdem speciei. Tertia quãdo agens secũdum virtutem sine alia media virtute operatur in passum. Quarta quando inter suppositum & effectum productum ab eo nullum aliud suppositũ mediat, quo pacto ad propositum nostrum dicimus Deum esse immediate immediatione suppositi in omnibus rebus, quia omnia agit immediate quoad aliquid requisitum in illis, nempe in materialibus primam ipsam materiam, & in separatis ipsam substantiam, & quia de hoc agente immediate locutus est Arist. propterea dixit oportet simul esse cum moto; quam propositionem probauit in motu locali, alterationis, augumẽti, & decrementi, in omnibus enim istis mouens & motum sunt simul immediate immediatione suppositi, quia nullum suppositum inter ea mediat, propterea non distant. B

Dilucidatio quæsiti.

Istis stantibus respondetur modo ad argumenta Scoti, & ad primum, in quo quærit quid intendat concludere S.Tho. per rationem suam adductam, dicitur, quòd intentio sua est concludere Deum esse in omnibus, & esse omnibus presentem, idest habere habitudinem simultatis & presentie mouentis immediati ad res creatas; & quando dicit, quòd est petitio principij; quia idem est premissa & conclusio, negatur hoc, quia non idem concluditur quod premittitur; premittitur enim, quòd Deus mouet omnes res, concluditur tamen relationẽ inesse omnibus, que relatio comitatur talem motionem, & est argumentum simile, vt siquis diceret, Sortes generauit filium suum puta Socratem: ergo Sortes est pater Socratis, patet enim in hoc argumento nullam petitionem principij committi. Secundo dicitur, quòd hoc argumentum potest esse à priori, tanquam à ratione alicuius rei, quia Deum operari in omnibus est ratio, quòd sit in omnibus immediate immediatione suppositi: non enim ex eo, quòd est in rebus, operatur in rebus, sed potius econtra, ex hoc, quòd ipse Deus producit res, est in rebus, quia operatio Dei in rebus est productio illarum & conseruatio: vnde valet argumentum, omne producens aliquid immediate immediatione suppositi est in eo per modum producẽtis, agẽtis, & operantis; sed Deus producit omnia immediate immediatione suppositi: ergo est in omnibus sic. C

Efficacia ratiõis S.Th.

D

Sol agit in inferiora medio lumine.

Ad argumentum de Sole, quòd est in quarto celo dicimus non esse parem rationem, quia Sol agit in orbes medios & vsque ad viscera terre mediante lumine, quo producit varios effectus, ideo non est ad propositum respectu Dei, qui non mediante aliqua creatura producit res. Et si dicis, sagitta recedens à sagittante mouetur ab eo, & tamen sagittans non est simul cum ipsa sagitta mota. Dicitur ad hoc, quòd licet sagittans non sit simul secundum quantitatem cum sagitta per totum motum, est tamen simul in principio motus, & hoc sufficit; tunc enim est mouens immediatum simul cum moto, cum autem recesserit à sagittante, tunc mouens immediatum non est sagittans, sed aliqua pars aeris mota. Ad secundam instantiam de pisciculo, dicitur, quòd est eadem qualitas in manu piscatoris & in retibus, sed non idem operatur, manum enim obstupefacit, non autem retia, quia agit media quadam qualitate, qua afficit manum & non retia, & sic non est eádem ratio de Deo, qui immediate producit res, quibus est presens, vt dictum est. Sic soluitur & tertium, quia homo per imaginationem agit quibusdam spiritibus existentibus in organo, per quos fit celeris immutatio

Torpedo qũo obstupefacit manũ piscatoris.

par-

A partium corporis; agit etiam per quosdam vapores nociuos egredientes per oculos in aerem, & aer nocet aliis, sicuti homines pestę tacti nocent alijs etiam distantibus, hoc tamen fit per immutationem medij. Ad vltimum dicitur, quòd ad magnetem ferrum mouetur tanquam ad finem propter conuenientiam, quam habet cum eo, sed ipsa non mouet, sed alia mouentur ad ipsam: ex his patet, ꝙ nulla istarum instantiarum est ad propositum, quia omnes loquuntur de his, quę medio aliquo operantur, Deus autē immediate operatur in omnibus propterea est in oībus. Quam veritatem alijs rationibus cōfirmare possumus; & primo sic, Deum esse vbique est perfectio simpliciter, vt ostendit Albertus Magnus 1. sent. ex hoc, quia locum continere locatū dicit perfectionem, tamen cum imperfectione adiunctā, nempe quia vnus locus non potest continere multa corpora: igitur detracta hac imperfectione illud est perfectio simpliciter; & cum in Deo glorioso sint omnes perfectiones rerum, vt docet Arist. 5. huius; & Auer. asserit, quòd est dispositio primi principij scilicet Dei, quòd sit simpliciter perfectum, igitur hoc non est denegandum ab ipso Deo; & sic de primo ad vltimum sequitur ipsum esse vbique immediate immediatione suppositi, vt declaratum est. distin. 37. Tex. 21.

B Et si quis diceret, quòd agens quanto est virtuosius, tanto ad magis distans procedit eius actio; sed Deus est virtuosissimum agens, cum sit infinitum: igitur actio eius pertingit ad res distantissimas, & sic non oportet vt sit vbique, & hanc rationem videtur tangere Auer. 2. de gener. vbi Arist. ait, entia nostra hęc, quoniam valde distát à primo principio, non possunt esse ęterna. Sed facile soluitur attendendo ad fundamenta superius posita; concludit enim ratio hęc de illo agente, quod operatur per media, Deus autem non per aliquod medium, sed per se ipsum operatur in omnibus quoad aliqua, vt dictum est, quia in rebus materialibus immediate producit materiam, in spiritualibus autem substantiam, propterea ad maximam virtutem eius spectat, quòd sit in omnibus immediate, & nihil distet ab eo, quasi illud in se non habeat Deum, nec suffragantur Auerroi verba Arist. quia ibi non est sermo de distantia loci, sed de distantia in natura, hoc enim pacto res dicuntur distare à Deo per dissimilitudinem naturę vel gratię, & propterea dicitur, quòd est super omnia per excellentiam suæ naturę, vt habetur in sacris literis, excelsus super omnes gentes dominus, & super cælos gloria eius, cum hoc tamen stat, quòd sit in omnibus tanquam creans esse omnium. Comm. 59. Deus immediate operatur aliqua in rebus. Psal. 112.

C Secundo adducitur talis ratio ab eodem Alberto in summa sua tractatu 18. Deus est quo melius cogitari non potest: igitur est in omnibus rebus & vbique, consequentia probatur, quia Deum habere in se omnia, & esse in se, & agere mediate & immediate, & esse in omnibus immediatione suppositi est maius, quàm esse tantum vnum: igitur tribuendum est ipsi Deo. Et si dicis, illud, quod est in rebus, continetur ab eis, at Deus non continetur à rebus, sed potius econtra ipse continet res: non igitur est vera hęc sententia, quòd Deus sit in rebus omnibus, sed potius contraria, quòd res omnes sint in ipso. Dicendum est ad hoc, quòd licet corporalia dicantur esse in aliquo sicut in continente, spiritualia tamen continent ea, in quibus sunt, veluti anima dicitur continere corpus, quia conseruat ipsum, Deus quoque dicitur esse in rebus sicut continens res, licet alio modo, quàm anima, & per quandam etiam similitudinem corporalium, omnia dicuntur esse in Deo inquantum continentur ab ipso. quæst. 70. Spirituale continet & non cōtinetur.

Tertio probat Dionisius Cartus. 1. sent. eandem veritatem, quia essentia Dei, virtus, & operatio sunt idem; sed operatio Dei est in omnibus rebus & vbique, igitur & ipse Deus: hęc enim ratio concludit etiam de immediatione suppositi; quia & si Deus sit in omnibus rebus vt dans eis esse, virtutem, & operationem, est etiam immediate creans esse omnium, vt dictum est. dist. 37. q. 1.

D Quarto probatur ab alijs sic, si enim esset corpus infinitum repleret omnia loca, ergo pari ratione cum Deus sit immensus & infinitus: erit in omnibus & vbique, hanc rationem videtur tangere beatus Anselmus lib. prosolog. quia sicut se habet ęternitas ad quamcunque durationem, ita immensitas Dei ad quācunque creatam essentiam; sed ęternitas, quia est infinita coexistit omni durationi; igitur & immensitas Dei est in omni re creata. Sed quæreret aliquis quomodo Deus replet omnia, cum non sit corpus infinitum. Respondetur, quòd Deus diuersimode dicitur replere locum quàm corpus; corpus enim replet locum circumscriptiue per hoc, quòd non compatitur secum aliud corpus, Deus autem dicitur replere omnem locum bonitatibus & effectibus suis; Angelus vero dicitur replere locum, quia est in ipso diffinitiuè & per operationem. Cap. 18. Deus replet locum effectiue.

Quinto confirmant eandem sententiam alij hoc pacto, quia si Deus non esset in omnibus rebus & vbique, vel hoc esset, quia non posset, vel quia non vellet, vel quia ignoraret; sed nullo istorum modorum dici potest: igitur Deus erit in omnibus & vbique; probatur minor, quia si nō posset esse vbique, tunc esset inpotēs; si non vellet, ergo si vellet erit vbique, non quia ignorat,

rat, quia ipse est purum intelligere & cognoscere, & omnia vnico intuitu circumspicit. Et si A
dicis, hoc videtur sibi conuenire ex propria natura, vt non sit vbique, quia cum sit summa lux
Cap. 6. non erit in tenebris, vt Apostolus 2. ad Corinth. etiam scripsit, quæ conuentio lucis ad tenebras? & cum aliquæ creaturæ sint tenebræ, præsertim Dęmones & peccatores, saltem in eis non erit. Sed dicendum ad hoc, quòd in Dęmonibus & peccatoribus duo consideranda veniunt: alterum quod est natura ipsorum, quæ quidem non est nisi à Deo: alterum vero est deformitas culpę seu peccatum ipsum, & hoc à Deo non est, propterea absolute non est concedendum Deum esse in Dæmonibus & peccatoribus, nisi prout sunt quędam res createę, in rebus autem, quæ non nominant naturam deformatam, absolute conceditur Deum esse, vt habetur sapientiæ, attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, & in actis
Cap. 8. Apostolorum, in ipso viuimus, mouemur, & sumus: quam etiam sententiam docuit Cyrillus
Cap. 17. lib. 2. thesauri, & Aug. 7. de ciui. & Ambrosius lib. 1. de spiritu sancto, vbi probat spiritum
Cap. 30. sanctum esse Deum, quia est vbique.

Et si quis diceret, quòd, cum Deus totus sit in cęlo, non erit extra cęlum, & sic non
in alijs rebus; consequentia patet, quia quod est totum alicubi, nihil eius est extra locum il- B
lum; Deus autem cum sit impartibilis & non habeat partes vbi est, totus est. Respondetur, quòd illi, qui ita argumentantur, decipiuntur non distinguendo de toto, quod duplex est: alterum totalitate quantitatis vt linea, superficies, & corpus & de hoc concludit argumentum, quia quantitas huius totius commensuratur illi loco in quo existit, & ideo hoc totum vbi est, nihil eius est extra illum locum. Sed est aliud totum, quod dicitur secundum totalitatem essentię, & hoc tale non commensuratur totalitate loci, & quod est totum hac totalitate non oportet, vt si est in aliquo loco, nullo modo sit extra illum, quemadmodum est anima nostra, quę est quoddam totum totalitate essentię & reperitur tota in toto corpore, & tota in qualibet parte corporis: vnde non sequitur, anima est tota in corde: ergo non erit in cerebro, quia non est tota totalitate quantitatis, sed totalitate essentię, & ideo poterit esse tota in corde & tota in cerebro, sic etiam & Deus totus est in omnibus rebus, & totus in singulis, immo est proprium eius, vt primo & per se sit in omnibus: dico primum, quod est secundum se totum, si quid enim esset vbique secundum diuersas partes in diuersis locis existens

Totum duplex quantitatis & essentiæ.

Proprium est Dei vt primo & per se sit vbique.

non esset primo vbique, quia quod conuenit alicui ratione partis suæ non conuenit ei primo, C
Tex. 1. vt latius scripsit Arist. 5. physi. sicuti si homo dicitur percutere, quia manus eius percutit, vel si homo est albus dente, albedo non conuenit primo homini, sed denti, esse autem vbique per se dico illud, cui non conuenit, esse vbique per accidens propter aliquam suppositionem factam, quia sic granum millij esset vbique supposito, quòd nullum aliud corpus esset: per se ergo conuenit esse vbique alicui quando tale est, quòd qualibet positione facta, sequitur illud esse vbique, & hoc proprie conuenit Deo, quia quotcumque loca ponantur, etiam si infinita ponantur præter ista, quæ sunt, oporteret in omnibus esse Deum, quia nihil potest esse nisi ipsum; sic ergo esse vbique primo & per se cõuenit Deo, & est proprium eius, nam quotcumque loca ponantur oportet in quolibet illorum ipsum esse non secundum partem, sed secun-
Tex. 1. dum seipsum, & licet vniuersum sit quoddam totum corpus perfectum, vt probat Arist. 1. cæli; sed totum vniuersum est vbique, quia extra ipsum nullus locus est; non ex hoc tamen sequitur Deo non conuenire primo & per se non esse vbique & in omnibus rebus, quandoquidem totum corpus vniuersi est vbique sed non primo, quia non totum est in quolibet loco, sed secundum suas partes; nec iterum per se, quia si ponerentur aliqua, alia loca non esset in eis, & D
sic etiam dicendum esset de corpore infinito si daretur, quia illud tale non esset vbique primo & per se, sed secundum suas partes, pariformiter si solum esset vnum animal in mundo anima eius esset vbique non primo sed per accidens. Ex his ergo omnibus patet solutio ad totum quæsitum & ad obiectiones, quæ contra hãc veritatem fieri possent de præsentia Dei gloriosi, cui laus sit semper, qui ad finem huius primi libri nos perduxit.

FINIS.

DILVCIDATIO PRIMA,

In secundum Librum Metaphysicæ.

Quare sic videtur habere, vt prouerbialiter dicimus, in foribus quis delinquet? &c. Tex. 1.

Num prima principia complexa sint nobis naturaliter cognita.

C AD hanc controuersiam cum distinctione nonnulli respondent dicédo, quòd aliqua sunt principia per se nota, quæ sunt communia omnibus, vel pluribus scientijs, sicut non conuenit simul esse, & non esse: & de quolibet est affirmatio vel negatio vera. Alia sunt principia, quæ non sunt communia omnibus vel pluribus, sed in vna scientia tantum, sicut in naturali, quòd natura agit propter finem, & in geometria si ab æqualibus ęqualia demas, quæ remanēt sunt ęqualia: tunc dicunt isti, quòd dictum Ari. intelligitur de principijs primo modo sumptis: quia illa principia sunt complexa & per se nota in omnibus scientijs, & sunt habita & cognita naturaliter à nobis per lumen intellectus agentis: vnde intellectus eis adhęret, sed de principijs secundis, quæ sunt tantum in vna scientia nota, non est verum dictum philosophi, quòd sint naturaliter nota: & declarant hoc exemplo: quia sensus primo mouetur ab aliquo simplici non complexo, & à sensu moto mouetur intellectus, & intelligit simplicia, quorum simplicium intellectione sequitur alius actus intellectus, qui est cōponere simplicia adinuicem, post D autem illam compositionem intellectus ex lumine naturali assentit veritati complexorum, & sic illa complexa dicuntur prima principia, & sunt cognita nobis naturaliter: quia præscita compositione simplicium terminorum statim ex lumine naturali intellectus acquiescit, vel adhæret illi veritati, tamen cognitio terminorum acquiritur ex sensibilibus, & iste intellectus dicitur habitus principiorum, quo adheret primis principijs.

Interpretatio verborū Arist. ex sentētia aliquorum.

Sed circa hoc dupliciter errant. Primo, quia male interpretantur dictum Commentatoris: habet enim Commentator interpretando verba Arist. quòd speculatio de veritate est tum difficilis, tum facilis, in quolibet genere entium sunt aliqua respectu eorum, quasi ianua domus respectu domus, in hoc quod non latet aliquem, sicut locus forium domus non latet aliquem & ista sunt prima cognita naturaliter habita à nobis in quolibet genere entium: Hęc verba, in quolibet genere entium, ostendunt Auerroem non loquutum de principijs communibus, sed de omnibus principijs cuiuslibet scientię. Secundo errant, quia si principia complexa sunt nobis naturaliter cognita pręscita compositione simplicium terminorum; sequitur quòd omnes propositiones per se & necessarię respectu quarumcunque scientiarum sunt naturaliter nobis cognitę: puta ista, homo est animal, homo est risibilis, punctus est indiuisibilis, & linea est longitudo,

Refellitur sententia aliquorum.

Egregia huius opinionis cōfirmatio.

gitudo, & sic de alijs: probatur consequentia per dictum ipsorum, quia illa sunt nobis natura- A
liter cognita, quorum terminorum præscita compositione, intellectus ex lumine suo naturali
eis assentiet; sed cognitis terminis propositionum per se, & necessariarum, & facta compositio
ne ipsorum terminorum, eis intellectus assentit: ergo omnes istæ propositiones necessariæ &
per se sunt naturaliter cognitæ. Preterea sequeretur, quòd illa, quę sunt cognita naturę, essent
Tex. 2. etiam nobis nota, contra Arist. 1. physicorum, vbi habet, non eadem esse nota nobis & naturę,
consequentia probatur, quia illa dicuntur nota naturę, quæ seipsis cognita sunt, & sunt maxi-
me in actu, prima principia sunt maxime in actu, & cognitis eorum terminis statim eis intelle
ctus assentit contra Platonem: ergo eadem erunt nobis nota & naturę.

Tex. 4. Rationes Platonis. Preterea intentio Commentatoris hic est conformis Aristo. 1. posteriorum aduersus Pla-
tonem, qui posuit omnes habitus intellectuales nobis naturaliter inesse, motus quibusdam
friuolis rationibus: quia natura non minus est sollicita de homine, quàm de alijs animalibus,
immo magis de homine, cũ sit ens perfectius; sed aliis animalibus natura ipsa tribuit natura-
lem inclinationem & industriam sufficientem absque doctrina & inuentione aliquorum: er-
go & homini largita est perfectam cognitionem de omnibus, licet propter imperfectionem B
potentiarum à principio sit impedita. Item agens perfectissimum non producit effectum suũ
imperfectum: imperfectio enim effectus attestatur imperfectioni agentis: sed Deus est agens
Tex. 21. perfectissimum, vt patet ex Aristo. 5. metaphysices, ergo produxit effectum suum, puta animã
intellectiuam nostram perfectam & informatam omnibus habitibus practicis & speculatiuis.
Rursus potentia indeterminata ad opposita eget habitu determinante & inclinante eam ad
alterum oppositorum; sed anima intellectiua est veluti potentia quędam indeterminata ad op
posita: ergo indiget habitu primorum principiorum, vt assentiatur conclusionibus, non enim
propter aliud debet poni habitus principiorũ, nisi vt assentiat conclusionibus, sed ex se assen-
Exemplum Platonis de seruo fugitiuo. titur conclusionibus & principiis: ergo in se habet hęc omnia. Ponit etiam quandam similitu
dinem de intellectu nostro, & Domino quęrente seruum fugitiuum ignotum; sed manifestum
est, quòd si Dominus non cognosceret illum seruum, non magis caperet illum, quàm alium:
ergo auditis primis principijs, nisi eorum veritas à principio habeatur, intellectus non magis
assentiretur eis, quàm oppositis eorum [illegible]

Tex. 4. Tex. 5. Hanc opinionem improbat Aristo. tum 1. posteriorum, tum etiam & 4. huius: quia est C
inconueniens habere habitum firmum alicuius scientiæ, & non posse exercere cognitionem
proportionatam illi habitui, sed intellectus noster ante addiscere non potest habere cognitio-
nem conclusionũ: quia ipsis pręsentatis non necessario assentimur: ergo habitus principiorũ
non pręfuit. Arguit etiam philosophus, quia si in sensu non pręexistit habitus, ergo nec in in-
tellectu: hoc enim patet à simili, quia nunquam exiret de potentia in actum, nisi obiecto prę-
Tex. 39. sente, sic etiam nec intellectus. quoniã necesse est phantasmata speculari 3. de anima, & tamen
si haberet habitum scientiarum in se, exire posset ad libitum. Ad hanc opinionẽ alludit Auer.
in prędictis verbis confirmando opinionem sui magistri Aristo.

Soluuntur rationes Plat. Rationes Platonis non cogunt, & præcipue prima: quia natura si dat alijs animalibus indu-
striam & cognitionem sufficiẽtem, hoc ideo est; quia illa sunt necessaria ad vitam eorum, cum
ergo alia animalia non sint nata acquirere ipsam cognitionem: ideo oportuit, vt natura eis tri
Natura non semper facit pfectissimũ in summo gradu. bueret: nobis autem non fuit necessarium, quia apti nati sumus addiscere per doctrinam, &
inuentionem: non enim semper natura facit perfectissimum in summo gradu, quia non dat D
apibus mel, sed per cognitionem sibi datam mouet ad illud quærendum. Secunda quoque ra-
tio dissoluitur: quia anima est perfectior effectus alijs inferioribus, sed non fuit necessarium
producere eam formatam omnibus habitibus practicis & speculatiuis, sed tributa fuit ei po-
tentia acquirendi ipsos; potentia quoque intellectiua non est indeterminata ad opposita re-
spectu primorum principiorum, vt soluatur tertia ratio: quia naturaliter inclinatur in prima
principia, sicuti nec voluntas est ad opposita respectu vltimi finis, sed bene respectu mediorũ
ad finem: ita intellectus possibilis est determinatus respectu primorum principiorum, quæ
dicuntur cognita naturaliter, sed respectu aliorum cognitorum est indeterminatus, vnde apud
Auerroem dantur intellecta voluntarie. Vltima quoque ratio soluitur negando similitudinẽ:
quia inter indiuidua eiusdem speciei non est ordo naturalis & essentialis: quare vnus magis
debeat capi quàm alter & cognosci, sed in cognitione intellectus est naturalis ordo: quia prius
oportet habere cognitionem principiorum, & per principia cognoscere conclusiones.

Dilucidatio cõtrouersiæ. q. 2. art. 1. Propterea dilucidatio veritatis in hac disputatione habetur à S. Thoma 1. par. summę suæ
theologiæ declarando quomodo cognitio existendi Dei est omnibus naturaliter inserta
iuxta doctrinam Damasceni, & sic ista prima principia dicuntur per se nota naturaliter: quia
nobis

A nobis inest aliquid naturale, puta intellectus, & sensus ex quibus possumus peruenire in cognitionem primorum principiorum, vel dicuntur prima principia naturaliter nobis cognita sub quadam confusione, & in communi: quia prima principia complexa, de quibus hic loquimur, siue sint communia, siue determinata ad vnam sciẽtiam, non sunt cognita naturaliter secundum actus perfectos: quia tunc sequeretur, quòd semper essent nota, & semper actu specularemur ipsa, quod est falsum: quia non speculamur ea in somno & semper: consequentia probatur: quia illud dicitur inesse secundum actum, & esse naturaliter cognitum secũdum actum perfectum, quod ex necessitate inest, & semper inest, quod tamen de primis principijs dici nõ potest, cum intellectus noster 3. de anima sit sicuti tabula rasa, in qua nihil est depictum, dicũtur bene nota naturaliter secundum dispositionem propinquam: quia non indigemus discursu aliquo, sed eis statim assentimur. Et si quis quæreret vtrum ille assensus intellectus sit alius actus, quàm apprehensio.

Tex. 14. Alia translatio habet veluti codex ĩ quo nihil est actu scriptũ.

Quidam videtur sequi in hoc Auicennam, qui in principio suę logicę dicit pro eodem debere sumi assensum & scire, sed hoc est falsum: quia cum prior sit apprehensio terminorum, B quàm assensus, necesse est apprehensionem terminorum esse distinctum actum ab ipso assensu intellectus, & dictum Auicen. debemus intelligere de scire improprio & communiter dicto, & hic assensus non est ab intellectu agente elicitiue, vt dubitat ille: quia operatio intellectus agentis est transferre entia de genere non intelligibilium ad genus intelligibilium, siue de potentia intellecta ad ea quę sunt actu intellecta, lumen intellectus agentis nihil aliud est, nisi manifestatio veritatis, & examen omnium verorum, & omnium intelligibilium, & causa omnium cognitionum: hoc ergo lumine manifestantur prima principia. Propterea dicuntur nota naturaliter: quia illud lumen inest nobis à natura. Et hęc est dilucidatio istius controuersię, & impugnatio Aduersariorum.

Operatio intellectus agẽtis quæ sit.

Forsitan autem & difficultate duobus modis existente non in rebus sed in nobis est causa, &c. Ex prologo.

C

Num difficultas cognoscendi res sit ex parte intellectus nostri cognoscentis, vel ex parte rerum cognoscibilium.

Dilucidatio secunda.

IN hac controuersia sunt qui ponunt opinionem Cõmentatoris tenentis difficultatem cognoscendi substantias separatas esse ex parte nostri intellectus, & non ex parte ipsarum, & ratio est quia ipsæ sunt maxime in actu, difficultas vero cognoscendi res materiales non est ex parte nostri intellectus, sed ex parte ipsarum rerum, & ratio, quia res materiales sunt inuolutę quadam potentialitate. Quam opinionem impugnant vnico argumento quantum ad hoc, quòd difficultas cognoscendi res materiales sit ex parte D ipsarum: quia si hoc esset verum, sequeretur quòd essent difficiles intellectu respectu cuiuscũque, sed consequens est falsum, vt patet respectu diuini intellectus: ergo antecedẽs est falsum: probant consequentiam: quia detur oppositum, quòd difficultas cognoscendi sit respectu non cuiuscunque intellectus, sed tantum respectu nostri intellectus, nunc sic, cum ista substantia sit eadem, ad quemcũque intellectum comparetur, sequitur, quòd non est difficultas ex parte earum, sed ex parte intellectus nostri, cui comparatur, propterea declarant opinionem suam, asserendo totam difficultatem cognoscendi, tum respectu rerum immaterialium, tum respectu rerum materialium esse ex parte nostri intellectus, & non ipsarum rerum.

Sentẽtia illorũ qui dicunt difficultatem intelligendi substantias separatas esse ex parte nostri.

Et probant hoc ex textu Arist. qui loquitur dubitatiue, ait enim forsitan autem, & difficultate duobus modis existente non in rebus, sed in nobis est eius causa. Pręterea & secundo probant exemplo quodam de igne, quod est, sicut paruus ignis æque perfecte proportionaliter comburit paruum combustibile, sicut magnus ignis magnum combustibile, & ęque facile proportionaliter, licet non ęque perfecte simpliciter ceteris paribus, eo quòd magnus ignis citius, & intensius agit. Et confirmant tertio, ponendo aliud fundamentum, quod susceperunt ex præceptore suo 1. sentent. quòd cognoscibilitas sequitur entitatem, vel rem secundum quòd est

Alia posito dilatans primam sententiam: etiam ad res materiales.

dist. 3. q. 8.

est res, & ens, quia per idem est ens, & cognoscibile: nam sicut res se habet ad esse, ita ad cognoscibilitatem & veritatem: ergo omnes res sunt cognoscibiles ab intellectu nostro, sed secundum magis & minus proportionaliter, prout mouent nostrum intellectum, sed tota difficultas oritur ex parte intellectus nostri. Addunt etiam auctoritatem Arist. in lib. de sensu, & sensato, vbi habet, quòd si visibile decrescit in minus in infinitum, necesse est visum crescere in maius in infinitum, si debet tale visibile videre: ergo ad cognitionem minimi cognoscibilis, necesse est potentiam cognoscitiuam esse perfectiorem, quòd ergo intellectus noster non possit cognoscere minima intelligibilia qualia sunt materialia & potẽtialia, est ex imperfectione eius, & sic omnis difficultas intelligendi erit ex parte intellectus, & non ex parte rerum, siue sint materiales, siue immateriales. A

Cap. 2.

Sed circa hæc, quatuor breuiter sunt videnda, primo arguendum est contra opinionem secundam. Secundo ostendetur falsitas fundamenti. Tertio soluentur rationes in contrarium. Quarto dilucidabitur veritas. Quoad primum arguitur sic, sicut se habent immaterialia ad intellectum, sic se habet intellectus ad ipsa materialia in perfectione; sed sic se habent immaterialia ad intellectum, quòd excedunt intellectum nostrum quoad perfectionem: ergo ita se habebit intellectus noster ad materialia, quòd excedet ipsa quoad perfectionem: ergo non est difficultas in cognoscendo materialia ex parte intellectus, sed ex patte rerum, sicut non est similiter difficultas ex parte substantiarum immaterialium, quòd non intelligantur ab intellectu nostro, eoquòd excedunt ipsum in perfectione. Quare proportionaliter sicut exceditur à substantiis separatis propter quem excessum apparet difficultas ex parte intellectus nostri in cognoscendo ipsas, non ex parte earum, ita excedit intellectus noster materialia, & formas materiales, propter quem excessum apparet similiter difficultas ex parte rerum, non ex parte intellectus; & hæc est intentio philosophi hic. Vbi intelligendum, quòd sensibilia & formæ naturales non intelliguntur ab intellectu nostro, nisi mediante sensu, vt dicitur 3. de anima; inquantum vero contingit ea separari à materia, sic remanet solum potentia intellecta. B

Refellitur positio dilatans primã senten.

Tex. 50.

Præterea si omnis difficultas cognoscendi res est ex parte intellectus, ergo sequitur, quòd omnis intellectus cognoscit res cum difficultate, & sic Deus cognosceret etiam cum difficultate, probatur argumentum per rationem adductam ab eis; quia si aliqua res ex parte sui difficile cognoscitur; hoc erit respectu cuiuscumque intellectus, sic si difficultas intelligendi aliquã rem erit ex parte intellectus, hoc valebit de omni intellectu, quod tenet per hoc: quia omne tale per se ad quodcunque comparetur semper est tale. Tertio si aliqua difficultas est ex parte intellectus ad intelligendũ aliquam rem, igitur eodem modo erit ad intelligendum oẽm rem, & sic intellectus noster prima principia cum difficultate intelligeret, quod est contra ipsos superiori controuersia ponentes esse nota naturaliter: consequentia probatur, quia omne, quod est absolute tale, ad quicquid comparetur semper est tale, vt ipsimet arguunt, & sic intellectus noster cum difficultate intelligeret axiomata, & primas dignitates, quod est absurdum dicere. Præterea si intellectus per doctrinam ipsorum secundum proportionem omnia æque facile intelligit, simpliciter autem non omnia æque facile: quia quædam facilius, quędam difficilius, vt dixerunt: quęro ab eis modo, vel est ex parte sui, quòd quædam simpliciter facilius intelligit, quædam difficilius, vel ex parte rerum: sed non primo, quia intellectus ex natura sua est omnia fieri, vt habet philosophus 3. de anima: ergo hoc erit ex parte rerum & sic habetur propositum, quòd aliquando est ex parte intellectus, aliquando ex parte rerum. C

Egregia ratio ad hominem.

Tex. 17.

Quoad secundum est notandum, quòd non quilibet actus est ratio intelligendi: actus enim subsistentię siue hipostaticus, qui est ipsius singularis non est prima ratio intelligibilitatis: quia tunc sequeretur, quòd singulare esset primum cognitum: similiter etiam intelligibilitas non insequitur actum medium inter puram potentiam & actum purum: nam orbis secundum Auer. in libro de substantia orbis, est quędam natura media inter puram potentiam & actum purum, & dicitur materia in actu & subiectum: tamen non est per se intelligibilis, nec habet de se rationem intellectam in actu; vt dicit Commentator 1. cœli, orbis enim seclusa intelligentia non est natura composita ex materia & forma, nec de se principium alicuius operationis, qua mediante cognosci posit: licet in doctrina S. Thomæ sit compositus. Nec etiam actus entitatiuus, vt quidam imaginatus est, potest esse prima ratio intelligendi: immo nec est dabilis, vt alibi dicemus: quia materia secundum Arist. primo physicorum est pura potentia ex differentia inter essentiam materiæ secundum se, & ipsam priuationem, quã differentiam ignorauit Plato ex hoc, quòd non distinxit inter materiam & priuationem, nam materia est ens, & est proprie substantia, sed priuatio est non ens, propterea materia secundum se non est intelligibilis, nec habet actum entitatiuum: sequiturergo ꝙ intelligibilitas non sequitur D

Actus est ratio cognoscẽdi sed nõ omnis.

Cap. 3.

Commẽ. 65.

1. p. q. 70. art. 3.

Tex. 79.

A quitur ens, prout est ens, vt illi voluerunt; sed actus, qui est forma & quidditas & est per se principium operationis, quæ est ratio per se primæ intelligibilitatis: forma enim, vt inquit Cõmentator 1. de anima est subiectum vniuersalitatis, & vniuersale fm Arist. 2. de anima est obiectum intellectus, & singulare ipsius sensus: ideo forma nuncupatur à philosopho ratio, & quodquideratesse rei: secundum igitur regulam Arist. 1. poste. in capite de vniuersali: illa passio primo competit alicui, quæ ita se habet, quòd cuicunque competit ratione eius competit: & ipso primo posito ponitur: & ipso primo remoto primo remouetur: sed actus, qui est quidditas posita ratione eius immediate ponitur intelligibilitas, & remota ratione eius qualibet alia ratione remanente, remouetur: sicut patet in exemplo de prima materia, quæ cum non sit actus, qui est quidditas, licet ens sit; est tamen occulta, & non potest cognosci, nisi per analogiam ad formam, & ad habens formam, vt patet 1. physicorum: ergo actum formalem sequitur intelligibilitas, & non quodcunque ens, vt tenent: & sic patet fundamentum positum esse falsum.

Commen. & Tex. 60.

Tex. 36. vbi videre poteris contradictionem Tomitani.

Tex. 69.

Quoad tertiũ ratio adducta contra Auerro soluitur ab ipsismet contendentibus, qui derident ipsam, vt patet; dicunt enim, quòd cum Commentator ponat in 12. metaphy. Deum benedictum nihil extra se intelligere: sequitur rationem suam esse nullam: quia si aliquid probat concludit de intellectu, qui mouetur à rebus ipsis: tamen præsupponendo, quòd Deus intelligat aliquid extra essentiam suam, adhuc ratio nulla est: quia quodcumque intelligibile, quod est ex se cum difficultate cognoscibile comparatum ad quemcumque intellectum mobilem à tali obiecto, aut saltem per se primo terminabilem, & non virtute alterius, erit à tali intellectu cum difficultate cognoscibile: modo intellectus diuinus neque est mobilis à rebus materialibus, neque terminabilis ab ipsis, vt patet per ipsos: ergo tales res non cognoscentur cum difficultate ab intellectu diuino, qui virtute essentiæ vt obiecti mouentis, aut primo terminantis intelligit quicquid intelligit.

B

Comm. 51.

Intellectus diuinus non mouetur ab obiecto.

Soluuntur etiam argumenta, quæ adduxerunt pro cõfirmatione suæ opinionis facile; & primo qñ aiunt Arist. loqui dubitatiue. Dico ꝙ hoc facit more philosophorũ, causa honestatis: vnde hoc modo loquẽdi sępe sæpius vtitur Arist. vt patet ex 1. de anima in prologo: vbi habet, opinamur scientiã de anima esse nobiliorẽ alijs partibus philosophiæ naturalis. Secũdo dico, ꝙ litera est corrupta: quia in alia translatione magis correcta non habetur illud aduerbium forsan. Tertio dico, ꝙ non determinauit se quoad nos respectu omnium rerum, sed tantum respectu rerum materialium, vt patet per verba subiuncta, quòd sicuti se habent oculi nycticoracis ad lucem diei: sic etiam noster intellectus ad ea, quæ sunt manifestissima naturæ: vnde si difficultas est ex parte nostri, vt intelligamus res, hoc erit ex parte rerum immaterialium & non materialium. Secunda etiam ratio soluitur, quę erat desumpta ab exemplo, quòd licet ignis paruus comparatus ad combustibile paruum proportionatum æqualiter calefaciat secundum qualitatem & capacitatem suam, sicut magnus ignis magnum combustibile: tamen manifestum est ad sensum, quòd sicut ignis idem manens, non æqualiter se habet ad magnum & paruum combustibile, & ad lignum siccum & humidum propter diuersitatem rei combustibilis: ita & intellectus idem manens non æqualiter se habet ad intelligibilia actualia & potentialia propter diuersitatem rei intelligibilis; cum vnumquodque intelligatur secundum quòd est in actu: vnde sicut ab vno igne non ita faciliter comburitur magnum lignum, sicut paruum: ita ab vno intellectu non ita faciliter cognoscuntur magis materialia, quàm minus materialia propter defectum, qui reperitur in rebus materialibus. Tertia quoque ratio iam soluta est impugnando fundamentum ipsorum: quia falsum est cognoscibilitatem insequi ens vt sic, sed insequi ens in actu secundum peripateticos.

Tex. 1.

C

Egregium exemplum.

D

Soluitur etiam quarta ratio: quia Arist. ibi loquitur more Platonis, qui voluit visionem fieri extramittendo, & ab ipsa potẽtia visiua vt actiua. Sed secundum Arist. est totum oppositum. Possumus etiam dicere quòd non est similis ratio de visu & de intellectu: quia visus est potẽtia organica & potest debilitari, & confortari ex diuersa dispositione organi, quod tamen non est de intellectu. Dico etiam & tertio: quia hoc argumẽtum facit pro nobis, pono enim, ꝙ intellectus sit in tertio gradu intelligendi, & etiã intelligibile materiale proportionaliter in eodem gradu, diminuatur modo intelligibile in infinitũ, vt ipsi supponunt, necesse est intellectũ crescere in maius in infinitum si debet tale intelligibile cognoscere, vnde ergo prouenit modo difficultas intelligendi, ex parte intellectus, vel ex parte obiecti? nulli dubium est, quòd prouenit ex parte obiecti, quod est minus intelligibile; ideo oportet, vt augeatur potentia intellectiua: ergo argumentum, quod sumebant pro seipsis est contra ipsosmet.

Discrimen inter Platonẽ & Arist. de operatione visus.

Quoad quartum est sciendum, quòd hæc opinio, quam impugnant Aduersarij, est opinio

q. 13. & 85. q. 11. S. Thomæ 1. par. & 3. p. hic enim tenuit cum Commentatore, & in tota doctrina sua, quòd entium cognoscibilium quædam sunt difficilia cognitu propter defectum ipsius intellectus, & hęc sunt substantiæ separatæ, quæ sunt maxime in actu, & sunt cognoscibiles ab altiori intellectu, quàm sit intellectus humanus: quem necesse est phătasmata speculari. Quædam vero sunt entia materialia, inter quæ aliqua sunt minoris entitatis, sicut materia prima, tĕpus, & motus, & relationes, quæ si cum difficultate cognoscuntur, defectus erit ex parte ipsarum, quæ non sunt aptæ natæ mouere sensum, & ex consequenti cognoscuntur cum difficultate ab intellectu nostro respectu ipsarum. A

Dilucidatio

q. 62. ad 2. Sed est notandum, vt docet S. Tho. 1. p. quòd difficile est id, quod trascendit potentiam secundum naturam, vel propter impedimentum. Vnde trifariam dicitur difficile. Primo propter resistentiam, quo pacto dicimus lapidem moueri sursum esse dfficile: quia resistit ipsi motori. Secundo dicitur difficile propter laborem, quo pacto dicimus decem hominibus trahentibus nauem onustam ferro esse difficile. Tertio dicimus aliquid esse difficile, quando illud inclinatur ad oppositum, & sic intellectus dicitur cum difficultate intelligere entia immaterialia: quia est inclinatus ad intelligendum entia sensibilia, & ideo est ineptus ad intelligendum illa, & cum facile & difficile sint correlatiua, oportet dicere, quòd aliquando difficultas se teneat ex parte rerum, aliquando ex parte intellectus. Propterea propositio illa assumpta ab Aduertarijs (quod est tale inquantum tale vbicumque ponitur semper est tale) tenet in absolutis & non in relatiuis, vnde non valet, faba est maior respectu milij, ergo respectu montis: quia magnum & paruum sunt relatiua, & sic difficultas intelligendi dupliciter est, aliquando ex parte nostra, aliquando ex parte rerum, & hæc est expressa intentio philosophi arguentis antiquos ponentes difficultatem cognoscendi veritatem totaliter peruenire ex parte rerum, eoquòd ponebant omnia esse in continuo fluxu & motu. Nec te moueat distinctio posita à quodā Neoterico in hoc libro de triplici genere rerum videlicet, quędam res sunt excellentis naturæ, vt omnes substantiæ immateriales, & quędam res tenuis naturæ & entitatis, vt materia prima, relationes, & entia rationis, quæ solent dici minimæ entitatis. Alię vero tertio loco sunt res, quas vocat medias inter has, veluti substantiæ sensibiles, & earum accidentia absoluta, & ex hac distinctione videtur reprehendere sententiam, quam diximus esse ad mentem S. Thomæ, quòd motus & tempus pertinent ad secundum genus rerum: quia hæc facile cognoscuntur, cum dicat Arist. motum esse per se notum, & Augustinus libro confessionum ait, quid tempore familiarius commemoramus, quid notius intelligimus, quid est ergo tempus? si nemo ex me quęrat scio, si quęrenti explicare velim nescio. Ex his concludit tempus & motum esse faciles cognitionis, quod est expresse contra doctrinam Arist. 4 physicorum, vbi varias sententias narrat de tempore. B C

Difficile tribus modis dicitur.

Egregia ĩterpretatio cuiusdā maxime Arist.

Cap. 14.

Tex. 89.

Quidam enim voluerunt tempus non esse, quia eius pars nulla existit, præteritum enim nō est, sed fuit, futurum etiam non est, sed erit, præsens autem non est aliud, quàm nunc indiuisibile, quod non potest esse pars temporis: nam cum sit indiuisibile & infinito interuallo superetur à tempore, non potest aut metiri, aut componere tempus, quod est proprium partis. Quidam voluerunt tempus esse quandam circulationem ipsius primi cœli. Nonnulli dixerūt esse ipsam primam spheram. Aliqui vero quemcunque motum cuiuscunque mobilis. Fuerūt etiam & alij scribentes tempus esse distinctum à motu, cum mensura distinguatur à mensurato, & tempus sit mensura motus, igitur ab eo distinguitur. Alij vero approbant sententiam eorum dicentium tempus non distingui à motu, nisi secundum rationem. Propterea mirabile valde est dicere tempus esse quid notissimum: quia circa res notissimas non est tanta varietas opinionum, eo præcipue, quia hanc doctrinam, quam supra notauimus, non ex proprio ingenio dixit S. Thomas, sed de mente Boetij in libro de duabus naturis, & vna Christi persona, licet quantum ad cognitionem an est, tempus & motus sint per se nota & facilia; tamen quantum ad cognitionem quid est, de qua est presens disputatio, tum tempus, tum motus sunt de numero difficiliū. Propterea si aliqui illustres doctores reperiuntur qui dixerint tĕpus & motum esse de numero rerum facilium, quoad cognitionem an est, non autem quoad cognitionem quid est, intelligendi sunt, sicuti etiam de anima loquitur Arist. in 1. de anima, quòd sciĕtia de anima est de numero difficillimorum, videlicet quoad cognitionem quid est, nō autem quo ad cognitionem an est. Et hæc sint dicta de hac disputatione, non noua cudendo, sed doctrinam peripateticam dilucidando. D

Variæ sentĕtię de tempore.

In prologo.

Sicut

A *Sicut enim nycticoracum oculi ad lucem diei ſe habent, ſic & animæ noſtræ intellectus ad ea, quæ ſunt &c. Tex. 1.*

Num intellectus viatoris poſſit cognoſcere ſubſtantias ſeparatas quidditatiue.

Dilucidatio tertia.

OCcaſione verborum Ariſt. in primo textu, quòd ſicuti ſe habent oculi nycticoracum ad lucem diei, ſic & animæ noſtræ intellectus ad ea, quæ ſunt natura manifeſtiſſima. Quærunt doctores vtrum intellectus corpori coniunctus, ſiue intellectus viatoris poſſit immateriales ſubſtantias ſecũdum ſuas
B quidditates, ſiue quidditatiue intelligere. Et Quidam ſatis cõfuſe (vt ſolet) loquitur in hoc queſito, Quidã vero alius diſtinctius, ſed nos ſimul amplectemur, quæ ipſi, & alij Aduerſarij latius diſputant, & quatuor agemus. Primo ponemus opinionem illorum Doctorũ deducendo ipſos in contradictionẽ. Secundo adducemus rationes, & motiua S. Thomæ impugnata & ſoluta ab ipſis defendendo ea & dilucidando veritatem. Tertio diſſoluemus rationes ipſorum Aduerſariorum. Quarto adducemus opinionem Auerrois, & aliorum ſimul impugnando eam.

Quoad primum ſtabiliendo ſuam opinionem ille primus duo videtur tangere principaliter, ſupponit primo hoc fundamentum, quòd ſex ſunt gradus cognitionis ſenſitiuæ & intellectiuæ, cum ex 3. de anima habeatur, quòd ſicuti ſe habet ſenſus ad ſenſibile, ita intellectus ad intelligibile, ſed ſex modis poteſt ſenſus aliquid cognoſcere: ergo & intellectus eiſdem modis aliquid cognoſcere poteſt. Primus modus, quo ſenſus cognoſcit aliquid, eſt quando intuetur id, quod eſt ſibi præſens, quomodo dicimus viſum cognoſcere colorem, & hic modus dicitur cognitio intuitiua. Secundus modus eſt, quando ſenſus cognoſcit aliquid per abſentiam
C ipſius obiecti, puta quando phantaſia imaginatur colorem per ſpeciem repreſentatiuam ipſius coloris, & hæc dicitur cognitio abſtractiua, & tam hęc, quàm illa prima dicuntur cognitiones per ſe. Tertius modus eſt, quando ſenſus cognoſcit oppoſitum illius, quod eſt per ſe obiectum eius: quo pacto dicimus, quòd viſus cognoſcit tenebras, & auditus ſilentium, & hæc vocatur cognitio intuitiua per accidens, intuitiua quidem, quia terminatur ad tenebras immediate, per accidens vero quia ratione luminis. Quartus modus eſt, quando cognoſcit huiuſmodi oppoſitum, vt abſens, quo pacto phantaſia imaginatur tenebras, & hæc cognitio vocatur abſtractiua per accidens, abſtractiua quidem, quia terminatur ad ſimilitudinem ipſarum tenebrarum, per accidens vero quia non terminatur ad obiectum ſuum, ſed ad oppoſitum ſui obiecti. Quintus eſt, quando ſenſus cognoſcit aliquod ſenſibile compoſitum ex diuerſis ſenſibilibus, quo pacto dicimus, quòd phantaſia imaginatur montem aureum, & hircoceruum, & hæc cognitio non vocatur intuitiua nec abſtractiua, cum non ſit nec præſentis nec abſentis ſenſibilis. Sextus modus eſt, quando cognoſcitur aliquid non per ſpeciem propriam, ſed per ſpeciem ſui accidentis, quo pacto dicimus lignum videri per colorem & figuram, & hæc
D etiam cognitio nec eſt intuitiua nec abſtractiua, cum non ſit nec præſentis nec abſentis ſenſibilis.

Tex. 2.

Cognitio intuitiua per accidens quid ſit.

Eiſdem etiam modis cognoſcit intellectus: nam aliquando intellectus cognoſcit aliquam rem, tanquam ſibi præſentem, quo pacto dicimus vnam intelligentiam intelligere aliam, & hæc cognitio vocatur intuitiua: quia vna intelligentia eſt præſens alteri, & dicitur etiam notitia viſionis, quia eſt de obiecto præſenti viſo. Aliquando etiam cognoſcit rem per ſuam ſpeciem: quo pacto cognoſcit ſubſtantiam roſę in ſua abſentia, & hæc dicitur cognitio abſtractiua, quia eſt per abſtractionem. Tertio poteſt cognoſcere oppoſitum, ſiue contrarium alicuius obiecti viſi intuitiue, vt quando aliquis intelligit iniuſtitiam exiſtentem in tiranno, prout opponitur iuſtitiæ exiſtenti in Rege iuſto, & hæc dicitur cognitio intuitiua per accidens. Quarto intellectus poteſt cognoſcere etiam huiuſmodi oppoſitum, vt eſt abſens per ſimilitudinem repreſentatiuam ipſius iniuſtitię, & hęc dicitur cognitio abſtractiua, quia eſt per abſtractionem illius ſimilitudinis. Quinto poteſt intellectus cognoſcere aliquid per compoſitionem aliquorum conceptuum, ſiue prędicatorum, quomodo intelligitur Deus infinitus, neceſſarius, & ſempiternus, & ſic ſemper coniungendo plures conceptus, & hęc cognitio non dicitur nec abſtra-

Quibus modis cognoſcit intellectus.

ctiua, nec intuitiua. Sexto intellectus potest cognoscere aliquid non per propriam similitudinem, sed per similitudinem accidentis, quo pacto substantia secundum aliquos Doctores cognoscitur per speciem accidentis. A

Iacto hoc fundamento ponuntur modo aliquę propositiones de mēte illius secundo loco, & prima propositio est, Intellectus viatoris corpori coniunctus non potest cognoscere substantias separatas cognitione intuitiua, patet hęc, quia cognitio intuitiua est de obiecto pręsenti, sicut est cognitio Beatorum in patria, & hęc est nobis impossibilis pro hoc statu. Secunda propositio est, Intellectus magnitudini coniunctus non potest cognoscere substantias separatas cognitione abstractiua; probatur: quia hęc cognitio est per similitudinem abstractam ab obiecto; sed intellectus magnitudini coniunctus non potest abstrahere similitudinem aliquam ab intelligentijs: ergo non potest cognitione abstractiua illas cognoscere. Tertia propositio, Intellectus magnitudini coniunctus non potest cognoscere substantias separatas quidditatiue per oppositum ipsarum, nec cognitione intuitiua, nec abstractiua, probatur, quia substantię separatę nullum habent cōtrarium & oppositum, quo essent cognoscibiles. Quarta propositio, Intellectus viatoris non potest cognoscere substantias separatas quidditatiue per speciem alicuius accidentis, probatur ista, quia eis nihil accidit secundum philosophos. B

Quare intellectus nō agnoscit substantias separatas.

Quomodo intellect⁹ viatoris cognoscit substantias separatas.

A tex. 30. vsque ad 52.

Quinta propositio, Intellectus viatoris potest substantias separatas secundum suas quidditates cognoscere per aggregationem conceptuum & pręedicatorum quidditatiuorum: probatur ista, quia cognoscit Arist. 12. metaphy. aliquod ens esse infinitum necessarium & primum, sed hęc pręedicata nulli alteri conuenire possunt, nisi Deo & substantijs separatis secundum philosophos: ergo intellectus viatoris potest substantias separatas secundum suas quidditates cognoscere per aggregationem conceptuum. Sexta propositio, Intellectus viatoris potest substantias separatas cognoscere per speciem & similitudinem suorum effectuum, probatur, quia Arist. 12. metaphy. ex motu, qui est effectus intelligētiarum, peruenit ad cognitionem ipsarum. Hęc videtur dicere hic vir, licet satis perplexe.

Tex. 46.

Improbatur hęc opinio.

Regula topica.

Sed adduco modo opinionem istius in contradictionem, & probo ipsum sibi contradicere ex rationibus suis: nam eo modo intellectus viatoris cognoscit substantias separatas secundum ipsum, quomodo probant rationes adductæ ab eo contra S. Thomam, sed rationes, quas adducit probant intellectum viatoris cognoscere substantias separatas cognitione intuitiua & abstractiua: igitur ita est intelligenda opinio sua, discursus est bonus, & tamen conclusio est expresse contra ipsum. Dicunt enim omnes eius doctrinam sequentes, quòd intellectus viatoris nec cognitione intuitiua nec abstractiua potest substantias separatas cognoscere: igitur est contradictio in doctrina ipsorum, quòd autem rationes adductę ab eo hoc probent, patet discurrēdo per singulas, nam arguens contra S. Thomam adducit primo hanc rationem: Omnes homines natura scire desiderant, ergo magis scire magis desiderant, ergo maxime scire maxime desiderant: ista propositio fundatur super regula illa, sicuti simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maxime ad maxime, sed maxime scire est circa maxime scibilia, ergo omnes homines desiderant scire maxime scibilia, igitur possibile est pro statu isto habere scientiam de maxime scibilibus, quæ sunt substantiæ separatę: quia desiderium naturale non est ad impossibile, aliàs esset frustra. Hæc enim ratio concludit, quòd intellectus viatoris pro statu isto potest cognoscere substantias separatas cognitione intuitiua, & tamen hoc negat ille vir. Quod autem hoc sit verum patet: quia cognoscere intuitiue est maxime scire, quod desiderant omnes. Secunda quoque ratio, qua idem probat, fundatur super hoc, quòd felicitas hominis consistit in speculatione veritatis, vt dicit Arist. 10. ethi. quòd sapiens erit felicissimus, & sapientia est circa altissimas causas, & sic in speculatione altissimarum causarum est felicitas hominis, ad quam possibile est peruenire pro hoc statu: quia vt dicitur in 2. huius, nullus conatur venire ad terminum non futurum: natura enim dedit homini necessaria ad attingendum hunc finem, vt patet de astris, de quibus 2. cœli ait Arist. quòd si possent moueri motu progressiuo, natura dedisset eis instrumēta & organa ad motum illū. Hęc quoque ratio concludit, quòd intellectus viatoris posit cognoscere substantias separatas cognitione intuitiua, quod tamen alibi ipse negat, quòd autem hoc sit verum patet intuenti Arist. 10. ethi. in quo loquens de felicitate nostra, dicit, quòd est contemplatio quædam, & qui est felix, est carissimus Deo, cui tota vita est beata: modo Deus habet felicitatem per cognitionem intuitiuam, licet in essentia sua: ergo homo quoque felicitari potest per cognitionem intuitiuam ipsius Dei, & abstractorum, & substantiarum separatarum.

C

Naturale desiderium nō est ad impossibile.

D

Cap. 8. circa finem.

Tex. 8.

Tex. 3.

Cap. 8.

Deus est felix.

E

Tertia ratio adducta ab ipso probat intellectum viatoris posse cognoscere substantias separatas cognitione abstractiua, quæ est secundus gradus positus ab eo: nam ita arguit, Si fines

essent

A essent infiniti, tunc nullum agens esset intellectum: hæc est ratio Arist. 2. huius. Ista ratio non concludit, nisi agens per intellectum intenderet non solum finem proximum, sed omnes fines essentialiter ordinatos, sed nullum agens per intellectum intendit agere propter finem, quem non cognoscit: ergo agens per intellectum cognoscit non solum finem proximum, sed etiam omnes essentialiter ordinatos in vltimum: si ergo non posset illum vltimum finem cognoscere, non esset agens per intellectũ, quod philosophus negaret. Hęc ratio concludit, quòd agens per intellectum cognoscit finem cognitione abstractiua: nam ea cognitione cognoscit finem proximum, qua cognoscit vltimum finem per ipsum, sed proximum finem cognoscit cognitione abstractiua: ergo vltimum quoque finem, qui sunt substantię separatæ, cognitione abstractiua cognoscere debet, & sic non quidditatiue. Tex. 11. Agens per intellectũ quomodo agnoscit finem.

Quarta quoque ratio hoc idem concludit, quæ fundatur supra dicto Arist. 2. huius, quòd si causæ essent infinitæ, nihil contingeret cognosci: illa consequentia non valet, nisi ad cognitionem cuiuslibet effectus oporteat cognoscere omnes causas eius, si ergo nõ contingit intelligere primam causam, quæ est maxima causa cuiuslibet effectus: nullum effectum contingit intelligere, & quis negaret rationem istam concludere de cognitione abstractiua, quæ est secundus gradus cognitionis? nam ea cognitione cognoscit primam causam intellectus noster, qua cognoscit effectus primæ causæ de mente ipsius, sed cognoscit effectus primæ causæ cognitione abstractiua: igitur & primam causam eadem cognitione cognoscet. Tex. 13. Qui non intelligit primã causam, nullum eius effectũ agnoscit.

B

Adhuc vltima ratio idem ostendit, quę talis est; veritas rei aut est conformitas rei ad propriam mensuram, aut non est sine illa conformitate: ergo si contingat intelligere veritatem alicuius rei naturalis, possibile erit intelligere conformitatem illius rei ad propriam mensuram: illa mensura est proprie idea in mente diuina: sed nullus potest intelligere conformitatem ad ideam, nisi etiam intelligat ipsam ideam, cum respectus non intelligatur sine termino suo: ergo intellectus viatoris intelligit aliquam veritatem: ergo intelligit ideam illius veritatis existentem in mente diuina: ergo & ipsam diuinam mentem intelliget & substantias separatas. Sed respondendum est huic rationi, quòd ea cognitione intellectus viatoris intelligit terminum conformitatis rei ad propriam mensuram, qua intellectus intelligit illam conformitatem: sed cognitione abstractiua intellectus viatoris in hoc statu cognoscit conformitates rerum ad proprias mensuras: ergo & cognitione abstractiua cognoscet terminos illarum conformitatum: qui termini sunt ideæ, ex consequenti ipse Deus. Vide ergo, prudens lector, quomodo hic vir seipsum interimit proprijs armis. Respect⁹ nõ intelligitur sine termino

C

Quantum ad secundum, opinio S. Thomæ, quam impugnat hic vir pluribus in locis est ab ipso doctore Angelico posita: sed pręcipue 1. p. & in disp. de anima, & in libello de ente & essentia: vbi expositor Caietanus in Commentarijs suis multa subtilia, & diffusa dicit contra Auerro. hanc ergo opinionem S. Tho. probat pluribus medijs, quòd intellectus magnitudini adiunctus non potest substantias separatas quidditatiue intelligere: & primum medium, quod adduxit S. Tho. contra Auempacem, qui posuit, ꝙ per intellectionem substantiarum materialium peruenire possumus secundum vera principia philosophiæ ad intelligendum substantias immateriales quidditatiue, est hoc, intellectus coniunctus corpori nihil intelligit, nisi abstrahendo à phantasmatibus: hæc propositio habetur 1. poster. ꝙ nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu, & 3. de anima, necesse est intelligentẽ phantasmata speculari: sed substantię separatæ non faciunt phantasmata, nec possunt cognosci quidditatiue ex his, quæ faciunt phantasmata: ergo intellectus magnitudini coniunctus non potest substantias separatas quidditatiue intelligere, declaratur adhuc minor: quia læso organo phantasię intellectus impeditur ab addiscendo incognita, & à speculando cognita, quod non esset, nisi in vtraque operatione phantasmatibus indigeret. q. 88. art. 1. Art. 16. Cap. 5. Sententia Auemp. Tex. 39.

D

Addit quia cum volumus aliquid intelligere formamus nobis idolum, quo id aspicimus, vnde 3. de anima dicitur, quòd sic se habent phantasmata ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum: minor habet duas partes, prima probatur sic, phantasia est motus factus à sensu secundum actum. ex 2. de anima, sed substantię separatę non sunt sensibiles: ergo nec phantasia apprehendi possunt. secunda pars probatur, quia effectus, qui non adæquat potentiam causæ, non inducit in cognitionem quidditatis causę, quia quidditas talis causę excedit effectum illum: sed substantię separatę si cognoscantur per illa, quæ faciunt phantasmata, à nobis tantum cognoscuntur per huiusmodi effectus, qui scilicet non adęquant potentiam suæ causæ, ergo non potest intellectus viatoris cognoscere substantias separatas per hosce effectus, qui non adęquant potentiam suę causę, non igitur possunt substantiæ separatæ quidditatiue cognosci. Tex. 30. Tex. 160. Effectus non adæquãs causam quid facit.

Addit etiam, quia finiti ad infinitum nulla est proportio, ergo nec alicuius effectus sensi-

bilis est proportio ad quidditatem Dei: si ergo quidditas Dei, quæ est prima causa, non potest cognosci per effectum, multo minus quidditas alterius substantiæ separatæ, cum quælibet alia minor causa sit, quàm prima secundum propositionem libri de causis: hoc medium nituntur subterfugere distinguendo propositionem illam videlicet, (nihil intelligimus, nisi abstrahendo à phantasmatibus) hæc propositio aut intelligitur sic, quòd nihil intelligimus, nisi cuius cognitionem accipimus à phantasmatibus, aut intelligitur, quòd nihil intelligimus, nisi cuius species secundum se prius fuit in phantasia. Hoc stante dicunt modo concessa maiori, minor venit neganda, tanquam falsa: quia de substantijs separatis possumus intelligere quid sint, si vero propositio intelligitur secundo modo, sic maior est falsa, nec est de intentione Arist. quia tunc sequeretur nihil esse per se intelligibile, nisi illud esset per se sensibile: hoc enim est illud, quod facit propriam speciem in phantasia. A

Propositione quinta.

Non omne intelligibile est per se sensibile.

Sed hoc est falsissimum & contra omnes, & adducunt plures instantias, quarum prima est: quia anima multas quidditates rerum intelligit, quæ nō faciunt propriā speciem in phantasia, vtputa incorporalia omnia, & quia anima cognoscit seipsam, suas potentias, suos actus, & intentiones secundas, quæ omnia nullam propriam speciem causarent in phantasia, & hæc omnia intelligimus per abstractionem à phantasmatibus. Sequeretur etiam, quòd intellectus nūquam potuisset habere tertium, quartum, quintum, & sextum gradū cognitionis, nisi prius haberet primum & secundum, & tamen hoc est falsum: quia multa cognoscit aliis modis, de quibus primum & secundum gradum cognitionis non habet. Et quando dicitur in fundamento adducto probando maiorem, quòd læso organo phantasiæ intellectus impeditur, &c. Dicunt, quòd causa est ibi non æqualitas obiectorum vtriusque potentiæ, sed causa est ordo naturalis potentiarum pro statu isto: quia intellectus nihil potest intelligere, nisi phantasia prius phantasietur circa illud. B

Intellectus nihil intelligit sine phantasia.

Ad illud etiam de idolo formato, quòd cum volumus intelligere formamus nobis idolum, quo id aspicimus, dicunt, bene verum est, quòd inde incipit cognitio, sed vltimo intellectus progreditur ad non habentia idola respuendo illa. Ad illud, quod adducitur de in adæquatione effectus, dicunt, quòd non plus concludit, nisi quòd effectus substantiæ separatæ non ducunt in cognitionem perfectam suę causę, sed hoc nō obstante possunt ducere in cognitionem aliquam imperfectam. Ad illud, quod additur de improportione finiti ad infinitum, dicunt, quòd licet finiti ad infinitum non sit aliqua proportio commensurationis; potest tamen esse proportio cognoscentis ad cognitum, quę proportio magis requirit dissimilitudinem, quàm similitudinem. Hęc est respōsio ipsorum ad fundamentum S. Thomę. Sed vt appareat, qualiter non attigerunt mentem eius, & quod errauerint, vt Auerro. dicit de Auicen. 3. de anima, quia non est imitatus Arist. sed voluit sequi propriam phantasiam: nam cum S. Thomas arguisset contra Auempaçem 1. par. qui Auempaces vt narrat Auerroes 3. de anima, fuit vnus de subtilioribus Commentantibus Aristo. & concordauit cum ipso Auerroe in conclusione, quòd intellectus noster magnitudini coniunctus posit quidditatiue cognoscere substantias separatas, licet rationes suę non concludant. C

Comm. 30.
Error Auicē.
q. 88. art. 2.
Commen. 36

Contra ambos igitur arguens dicit sic: intellectus magnitudini coniunctus nihil quidditatiue intelligere potest, nisi abstrahendo à phantasmatibus; sed substantię separatę non faciūt phantasmata, nec possunt cognosci ex his, quę phantasmata faciunt: ergo quidditatiue cognosci non possunt. Hæc enim ratio est demonstratiua: quia loquitur de quidditatiua cognitione, & non de cognitione alicuius prædicati quidditatiui: quia hoc concedit S. Thomas, & hoc fuit in causa, quòd decepti sunt Aduersarij; quia non distinxerunt inter cognoscere aliquod prædicatum quidditatiuum, & cognoscere quidditatiue. Nam cognoscere aliquod prędicatum quidditatiuum est cognoscere genus uel differentiam communem alicuius rei, puta de homine, quòd sit animal & gressibile & bipes: sed cognoscere quidditatiue est cognoscere omnia prędicata essentialia rei à prima potentia vsque ad vltimum actum, & vltimam differentiam. Ad hoc enim tendit ratio S. Tho. & fundatur super dicto S. Dionysij libro de diuinis nominibus, vbi habet quòd sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia comprehendi non possunt, idest cognosci cognitione quidditatiua: & sic intelligendo maiorem rationis Doct. Ang. primo vel secundo modo, vt distinxerunt ipsi, semper sequitur argumentum. D

Causa erroris aduersariorum.

Quid est cognoscere qdditatiue.

Cap. 1.

Et ad instantias adductas, quòd anima cognoscit se ipsam, &c. dico, quòd hęc nō est ad propositum, cum anima non excedat se in perfectione & suas potentias, & actus, & intentiones, sicut substantię separatę excedunt animam nostram. Ad illam de ę si one organi, dico, ꝙ non fuit adductum dictum illud pro ęqualitate obiectorum, sed vt adducit Arist. 3. de anima, & primo

Solutio instātiarum.

Tex. 30.

A primo posteriorum, quòd intellectus nihil intelligere possit, nisi illud suscipiat ex sensibus, & intelligentię non possunt ita cadere sub sensibus, vt intelligantur quidditatiue ab intellectu nostro. Ad instantiam de idolo formato etiam dicitur, quòd licet procedat intellectus ad non habentia idola & similitudines, non tamen quidditatiue. Ad illud etiam de inadęquatione effectus est dicendum, quòd oportet mendacem esse memorem, & bene prospicere ne incidat in laqueum contradictionis, concedunt enim ipsi, quòd effectus substantię separatę non ducunt in cognitionem perfectam suę causę, sed bene in cognitionem aliquam imperfectam. Bone Deus non est hęc expressa intentio S. Thomę prima parte vbi dicit, quòd ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionem immaterialium rerum, non tamen perfectam? vnde si hoc idem intendunt Aduersarij, quęro ab eis, quem impugnant, aerem forsitan? nam tota doctrina S. Thomę plena est, quòd de substantijs separatis multa prędicata communia substantialia & quidditatiua, tam affirmatiua, quàm negatiua cognoscimus, puta quòd sint substantię, immateriales, semper mouētes, & multa alia, quę cum sint prędicata communia competentia omnibus substantijs separatis, pertinent ad cognitionē
B quia est, & non ad quid est, & quidditatiuam: nam 1. posteriorum habetur, quòd cognitio per communia est cognitio quia est, & non quid est. Tex.1. q.88.ar.2. ad primum. Quæ agnoscunt de abstractis. Cap.13.

Ad illud aliud, quod dicunt de proportione commensurationis & cognitionis, bone Deus, hęc non est expressa sententia S. Thomę prima parte nam ibi adducit hoc argumentum; cognoscentis ad cognitum oportet esse aliquam proportionem, cum cognitum sit perfectio cognoscentis, sed nulla est proportio intellectus creati ad Deum: quia in infinitum distant: ergo intellectus creatus non potest cognoscere Deum. Sequitur responsio, quòd proportio dicitur dupliciter, vno modo certa habitudo vnius quantitatis ad alteram, secundum quòd, duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis. Alio modo quęlibet habitudo vnius ad alterum proportio dicitur, & sic potest esse proportio creaturę ad Deum, inquantum se habet ad ipsum, vt effectus ad causam, & vt potentia ad actum, & secundum hoc intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum Deum, & hæc dicitur proportionalitas quędam, & proportio cognoscentis ad cognitum, vt dicunt ipsi, sed hęc proportio non facit cognitionem quidditatiuam & perfectam. q.12.art.1. ad quartū. Proportio duplex. Proportionalitas quę nāque sit.

C Secundum motiuum, quod est S. Thomæ 1.p. & in pluribus alijs locis, quidditas substantię materialis est proprium obiectum intellectus nostri possibilis: ergo nihil poterit per se intelligi à nobis, quòd non sit materialis quidditas, nec cognoscibile per talem quidditatem, sed substantię separatę non sunt materialis quidditas, nec cognoscibiles quidditatiue per quidditates materiales: ergo non possunt ab intellectu nostro cognosci: antecedens probatur, quia obiectum proportionatur potentię cuius est: sed intellectus est potentia in materia existens: quamquam non operatur mediante organo: ergo obiectum eius erit in materia existens, sed non consideratur vt existit in materia indiuiduali, cum sit abstractū ab ea per intellectum agētem. Et confirmatur, quia nisi quidditas materialis esset obiectum intellectus possibilis, non videretur necesse ponere actionem intellectus agentis circa obiectum intellectus possibilis. Hoc fundamentum soluunt etiam ipsi 1. sent. dicentes esse falsum, quòd quidditas materialis sit per se obiectum intellectus: quia multa alia intelligit intellectus per se & secundum suam quidditatem, quorum nulla est substantia materialis. q.12.art.4. Obiectum intellect⁹ nostri quid sit. dist.3.q.3. Responsio Aduersariorum.

Et ad illud de proportione obiecti ad potentiam dicunt, quòd illa proportio est mouentis
D ad mobile, quę magis requirit dissimilitudinem, quàm similitudinem: quod probatur, quia aliter intellectus Angelicus, qui non est intellectus in corpore nec materialis, non posset intelligere quidditatem substātię materialis, quę est in materia. Pręterea sequeretur etiam, quòd intellectus noster non posset intelligere quidditatem rosę, ipsa non existente, cum talis quidditas tunc non sit materialis. Pręterea secundum Auicen. 1 metaphy. ens & res prima impressione imprimuntur in anima, quę non sunt quidditates materiales: nec etiam est necessarium inter obiectum & potentiam requiri proportionem in esse, nec in modo essendi, nec in natura vel essentia: quia tunc oculus corruptibilis non posset cognoscere solem, lunam, & stellas, quę sunt entia incorruptibilia. Sed hęc responsio (pace horum dixerim) nulla est: quia S. Thomas cum posuisset veram radicem cognitionis, supra quam fundauit suam rationē, ipsi non aduerterunt: propterea inciderunt in laqueum contradictionis. Cap.1. Defensio doctrinæ thomisticæ.

Vera radix cognitionis est, quòd cognoscens debet esse cognitum, vt declarauit Arist. 2. de anima de mente Empedoclis, quòd anima si debet omnia cognoscere, omnia esse debet, sed nō materialiter, vt intellexit Empedocles, sed secundum similitudines. Secundo est notandum, quòd in vera doctrina obiectum aliquod potest esse primum primitate adęquationis, & hoc tale Tex.38. Obiectum intellect⁹ est multiplex.

tale est ens inquantum ens. Aliud est obiectum primum primitate perfectionis, & hoc tale dicitur Deus benedictus, qui est perfectior cunctis rebus. Aliud est obiectum primum primitate motionis & proportionis, & dicitur etiam obiectum intensiuum, & tale est quidditas rei materialis. Tertio est notádum, quòd per quidditatem materialem intelligimus quidditatem sumptam in vniuersali, prout est composita ex materia & forma, de qua potest haberi phátasma, à quo potest abstrahi species intelligibilis lumine intellectus agentis. Istis stantibus medium formatur sic. nihil quidditatiue intellectus noster cognoscere potest, nisi illud contineatur sub obiecto suo primo primitate motionis, & quod sit obiectum intensiuum, sed tale obiectum non est, nisi quidditas rei materialis, sub qua non continentur substantię separatę: igitur substantiæ separatæ non cognoscuntur ab intellectu nostro quidditatiue, & sic apparet quomodo ratio hęc demonstrat. A

Quæ namq; sit materialis quidditas.

Instátiæ Aduersariorum soluuntur.

Instantiæ adductę ab ipsis sunt pueriles, & extra propositum, & prima est, in qua dicunt falsum esse, quòd quidditas materialis sit per se obiectum intellectus: nam ostensum est in secundo notabili hoc esse verissimum loquendo de obiecto primo primitate motionis & intensiuo: quia super illud non potest naturaliter intellectus quidditatiue penetrare. B Et ex hoc soluitur aliud argumentum ipsorum: potentia habens aliquod obiectum potest cognoscere quidquid continetur sub illo obiecto, sed intellectus noster habet pro obiecto suo ens inquantum ens: ergo potest cognoscere quidquid continetur sub ente. Primo argumentum hoc concludit de cognitione imperfecta. Secundo dico, quòd illa maior intelligitur de obiecto primo primitate motionis, & de obiecto intensiue sumpto, sub quo cum non contineantur substantiæ immateriales; ideo non possunt quidditatiue penetrari ab intellectu nostro. Ad instantiam de proportione obiecti ad potentiam dico, quòd in doctrina vera inter cognoscens & cognitum debet esse proportio æqualis ordinis; itaque cognitum ab intellectu quidditatiue non debet esse superioris ordinis, & intellectus cognoscens inferioris: quia tunc cognitum, cum excedat vires cognoscentis, non poterit ab eo cognosci. Nec est verum, quòd ratio adducta velit ęqualitatem, seu similitudinem inter cognitum & cognoscens: hoc enim nunquam somniauit, sed tantum vult habere, quòd obiectum cognitum non excedat intellectum cognoscentem. Et sic soluitur instantia, in qua dicunt, quòd intellectus Angelicus non posset cognoscere hæc materialia: nam si hæc materialia non excedunt intellectum Angelicum, & sunt inferioris ordinis: quare non debent cognosci quidditatiue? & sic patet quomodo C vndique est vera doctrina. Ad instantiam de rosa dico, quòd quando rosa non est, & intelligitur ab intellectu nostro, semper intelligitur prout est composita ex materia & forma communi, licet non particulari. Ad instantiam, quam adducunt ex Auicen. dico, quòd ens & res sunt obiectum primũ primitate adęquationis, & extensiuum intellectus, de quo non loquitur nostra ratio, sed de obiecto intensiuo, vt dictum est, & sic non est ad propositum. Ad instantiá de oculo corruptibili, qui videt incorruptibilia, nec etiam ad propositum est, cum corruptibile & incorruptibile conueniant sub modo essendi visibilis, vt patet ex Arist. 10. metaphy. vbi expresse fatetur corruptibile & incorruptibile non esse differentias essentiales, sed accidentales, quòd aliquod visibile sit incorruptibile, non propterea excedit visum, cum contineatur semper sub obiecto visibilis.

Resoluta responsio.

Vera doctrina de cognitione intellectus.

Exponitur sent. Auicen.

Tex. 26. Corruptibile & incorruptibile quomodo differunt.

Vnde fiat argumentum sic, obiectum excedens potentiam sub ratione obiecti, non potest à potentia illa cognosci: sed incorruptibile prout est visibile non excedit visum: igitur potest ab eo videri, vnde non videretur si excederet: & sic etiam cócludit argumentũ de substantijs separatis: substantiæ separatæ excedunt intellectum nostrum possibilem: ergo non possunt quidditatiue ab eo intelligi, supponendo semper sermonem nostrum debere intelligi de obiecto adæquato intensiue ex natura potentiæ secundum proprias vires, & non de obiecto adequato extensiue: obiectum enim adęquatum extensiue ipsius visus ex 2 de anima est visibile, intensiue vero color, & sub obiecto extensiuo, quod est visibile, continentur incorruptibilia; propterea videri possunt à visu: stat ergo solidum hoc secundum fundamentum. D

Obiectum extensiuum quid est. Tex. 63.

q. 12. art. 4.

Tertiũ fundamentum ponitur 1. p, & sic adducitur ab eis; plus distat intelligibile increatum ab intellectu creato, quàm intelligibile creatum à sensu; sed intelligibile creatum non potest apprehendi à sensu: ergo multo minus intelligibile increatum ab intellectu creato. Respondent dicendo hoc verificari quoad esse, & non quoad cognoscibilitatem: nec quoad proportionem obiecti. Sed hæc responsio non est ad propositum, vltra quòd non est adductum fundamentum vt iacet; quia ita habetur, sensui naturaliter competit cognoscere singularia: & intellectui naturaliter competit cognoscere naturas, quæ habent esse in materia communi, non indiuiduali: & intellectui Angelico naturaliter competit cognoscere naturas non existentes in materia,

Quid potest sensus & qd intellect⁹ naturaliter.

A teria,& intellectui diuino naturaliter competit cognoſcere ipſum eſſe ſubſiſtens, ſubiungit deinde, quòd nunquam ſenſus eleuari poteſt, vt proprijs viribus cognoſcat illud, quod naturaliter competit cognitioni intellectus noſtri, & etiam intellectus noſter nunquam proprijs viribus poterit intelligere (quidditatiue ſemper loquendo) obiectum intellectus Angelici: nec etiam intellectus Angelicus proprijs viribus intelligere poterit obiectum diuini intellectus. Et in reſponſione ad tertium ſubiungit, quòd ſenſus cum ſit omnino materialis nullo modo eleuari poteſt, vt cognoſcat aliquod immateriale, ſed intellectus noſter vel Angelicus, qui ſecundum naturam à materia aliqualiter eleuatus eſt, poteſt vltra ſuam naturam per gratiam ad aliquid altius eleuari. Hoc ergo eſt fundamentum Angelici Doct. quòd intellectus noſter naturaliter nunquam poterit cognoſcere quidditatiue obiectum intellectus Angelici: immo ſtãte etiam fundamento, vt adducitur ab eis, adhuc concludit: quia proportio (vt dictum eſt) debet eſſe circa ordinem, quòd natura cognoſcens non debet eſſe inferioris ordinis, quàm ſit naturaliter cognitum ab ea quidditatiue: modo intellectus noſter eſt inferioris ordinis reſpectu ſubſtantiarum ſeparatarum: igitur eas quidditatiue cognoſcere non poteſt.

Senſus nunquàm eleuatur ad cognoſcẽda immaterialia.

B Quartum fundamentum adducitur etiam ab ipſis hoc modo: non plus ſe extendit potentia paſſiua quàm actiua ſibi correſpondens, ſed potentia actiua, quæ eſt intellectus agens non ſe extendit vltra phantaſmata & ſenſibilia: ergo nec intellectus poſſibilis, qui eſt potentia paſſiua. Reſpondent ipſi dupliciter ad hoc fundamentum. Primo quòd falſa eſt maior de illa potentia actiua, quę eſt tantum vnius: paſſiua autem contrariorum, niſi loquamur de potentia actiua prima. Secundo dicunt concedendo maiorem, quòd intellectus in actu poſſibilis non dicitur amplius paſſiuus, ſed factus in actu circa effectus ſubſtantiarum immaterialiũ, quos apprehendit per ſenſus, & quærit vlterius cognitionem earum. Sed dicimus nos primo fundamentum hoc non eſſe adductũ fideliter, vt patet ex loco ex quo acceptum eſt, ibi enim arguit contra Auerroem tenentem intellectum agentem per continuationem cum intellectu poſsibili poſſe intelligere ſubſtantias ſeparatas: ſic homo etiam & intellectus poſsibilis poterint idem facere. Supponit primo hęc doctrina noſtra intellectum, agentem non eſſe ſubſtantiam ſeparatam, ſed quandam virtutem ipſius animæ extendentem ſe ad ea, ad quæ ſe extendit intellectus poſsibilis receptiue. Hoc fundamentum eſt Ariſt. 3. de anima, vbi habet, Tex. 18.
C quòd intellectus poſsibilis eſt omnia fieri: intellectus vero agens eſt omnia facere. Hoc ſtante arguit S. Tho. 1. p. vterque intellectus ſecundum ſtatum prę ſentis vitę extẽdit ſe ad materialia tantum, quę intellectus agens facit intelligibilia in actu, & recipiuntur in intellectu poſſibili: ergo ſecundnm ſtatum præſentis vitę, neque per intellectum poſsibilem, neq; per intellectum agentem poſſumus intelligere ſubſtantias ſeparatas immateriales ſecundũ ſe ipſas, ideſt quidditatiue. Argumentũ hoc concludit contra Auerr. Secundo dico, ꝙ etiam ſtante fundamento, vt adducitur ab ipſis, non concludit; quia prima reſponſio data eſt contra Ariſt. 9. metaphy. & Tex. 2.
& 5. etiam, vbi ponit, quòd potentiæ actiuæ correſpondet ſua paſsiua, & pręcipue in materia Tex. 17.
ſubiecta, de qua loquimur. Secunda quoque reſponſio eſt falſiſsima: quia intellectus poſsibilis factus in actu nunquam poterit cognoſcere, niſi ea, quę ſuſcepit ab intellectu agẽte, vel quę ſuſcepturus eſt, aliter falſa eſſet propoſitio aſſumpta ab Ariſt. intellectus poſsibilis eſt omnia fieri, & intellectus agens omnia facere: quia ſi per ipſos plura intelligit intellectus poſsibilis, quę intellectus agens non facit; ſequitur quòd intellectus agens non eſt omnia facere.

Obiectiones Aduerſariorum.

q. 88. art. 1.

q. 88. art. 1.

Proprietas intellect⁹ poſſibilis & agẽtis.

Quintum fundamentum noſtrum adductum ab eis & impugnatũ eſt, ſi intellectus viatoris
D poſſet ſubſtantias ſeparatas quidditatiue intelligere, tunc homo naturaliter poſſet peruenire ad beatitudinem: conſequens eſt falſum, ergo & antecedens, conſequentia probatur ex 10. ethic. vbi philoſophus ait, quòd felicitas conſiſtit in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum. Soluunt negando conſequentiam iſtius rationis, cum beatitudo conſiſtat in notitia intuitiua earum, qualis non poteſt haberi in iſto ſtatu. Sed dico primo, quòd fundamentum hoc non eſt adductum iuxta veritatem: quia S. Thomas ponit hoc fundamentum contra Auer. eodem loco quo ſupra, & concludit contra ipſum: nam ſi intellectus poſsibilis per continuationem cum intellectu agẽte naturaliter poteſt ſubſtantias ſeparatas quidditatiue intelligere: ergo naturaliter poterit acquirere beatitudinem: probarur conſequentia: quia Ariſt. 10. ethi. poſuit vltimam felicitatem hominis in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum. Hoc eſt fundamentum, & concludit contra Auerroem, & addit, quòd pauci perueniunt ad felicitatem: quia pauci acquirunt iſtam conditionem. Dico ſecundo, quòd argumentum ſequitur de notitia intuitiua, qualis habetur pro iſto ſtatu, licet non ſecundum rei veritatem, ſed ſuppoſita fictione Auer. & ideo male impugnatum eſt.

Cap. 10.

Cap. 10.

Felicitas in quo ſit ſita.

Aliud fundamentum, quod eſt expreſſa intentio Ariſt. in hoc 2. metaphy. vbi aſſimilat intelle- Tex. 1.

tellectum nostrum oculo nycticoracis: vnde sicuti oculus istius animalis non potest perfecte A videre lucem diei, sed tantum imperfecte & obscure, & hoc propter debilitatem visus; ita etiã intellectus noster non poterit cognoscere substantias separatas, quæ sunt manifestissimæ secundum naturam ipsarum. Impugnant hoc fundamentum 1. contra Auer. qui posuit exemplum hoc Arist. non dicere impossibilitatem, sed difficultatem; verum nos 4. artic. discutiemus opinionem Auer. & ibi videbitur.

Egregia comparatio.

Videndum est modo quid dicant Aduersarij addentes duas responsiones, quarum prima est, quòd similitudo Arist. est intelligenda de impossibilitate quoad tempus respectu secundi gradus cognitionis, qui dicebatur cognitio abstractiua: nam impossibile est in hoc statu intellectum nostrum posse cognoscere abstractiue substantias separatas recipiẽdo species proprias genitas ab eis, sed in vespertilione est impossibilitas simpliciter, in nobis autem non simpliciter, sed secundum istum statum, in quo accipimus cognitionem à sensibilibus. Dicunt secundo, quòd similitudo est intelligenda de quinto gradu notitiæ intellectus quantum ad difficultatem, non quantum ad impossibilitatem secundum Commentatorem.

Refellitur opinio & doctrina Aduersa.

Sed vtraque responsio videtur falsissima, & contra intentionem Arist. nam intentio Arist. B est assimilare intellectum nostrum oculo noctuæ ratione debilitatis, si enim oculus noctuæ, cũ sit debilis, non potest videre lumen Solis perfecte, quia lumen Solis excedit vires ipsius oculi noctuæ; ergo & intellectus noster non poterit perfecte & quidditatiue naturaliter cognoscere substantias separatas, sed tantum imperfecte & obscure, & dicit impossibilitatem simpliciter: quia naturaliter loquendo, neq; in hoc statu, neque in alio secundum theologos poterit anima nostra quidditatiue cognoscere substãtias separatas, vt patet per dictum S. Th. 1. p. vbi habet, ꝙ vna anima separata potest habere perfectam cognitionem de alia anima separata, sed de Angelis habet cognitionem imperfectã & deficientẽ, loquendo de cognitione naturali animæ separatę: quia de cognitione gloriæ est alia ratio. Præterea ista respõsio est contra ipsos tenentes non esse certũ ex intentione philosophi esse aliam vitã: quia in diuersis locis, vt in 2. de anima, & in 12. huius videtur loqui dubitatiue, & tamen ipsi sine dubitatione ponunt in hoc quæsito aliam vitam secundum Arist. ergo in vno loco loquuntur secundum Arist. in alio vero contra Arist. in eadem disputatione. Hoc enim non decet illos, qui profitentur doctrinã Aristotelicã. Secunda quoque responsio est falsissima: quia secundum quintum gradũ cognitionis non solum est difficile, vt intellectus viatoris intelligat substantias separatas quidditatiue, sed etiã impossibile, tam in hoc statu, quàm in alio loquendo semper de cognitione naturali, vt dictũ est. C

q. 89. art. 2.

Tex. 21.

Tex. 17.

Aduersarij inculcant Arist.

Et confirmatur modo opinio Sancti Thomæ cum duobus alijs fundamentis: quia cognitio perfecta, & quidditatiua non est nisi tribus modis. Primo quando res cognoscibilis vnitur per essentiam suam cognoscenti: sicut quando intelligentia est intelligens se ipsam per suam essentiam apud philosophum. Secundo quando in cognoscente est species intelligibilis sufficientur repræsentatiua essentię rei cognoscibilis, vt si per speciem leonis intelligerem leonem. Tertio quando cognoscitur effectus adęquans virtutem suæ causæ, & per ipsum cognosco causam, vt si cognoscerem effectum adæquantem virtutem solis, sed intellectus possibilis noster coniunctus corpori nullo istorum modorum potest cognoscere substantias separatas: ergo impossibile est sibi vt cognoscat quidditatiue substantias separatas: probatur minor, quia intellectus possibilis, qui est omnia fieri, nullam formam recipit, nisi quam facit intellectus agens, qui est omnia facere: sed manifestum est, quòd non facit essentiam rei separatę actu intelligibilem, quoniam cum D sit immaterialis est ex se intelligibilis: nec secundo, quia intellectus possibilis nullam speciem recipit, nisi abstractam à phantasmatibus virtute intellectus agentis: nulla autem talis est sufficienter repræsentatiua substantię separatę: quoniam cum sit sufficienter repræsentatiua obiecti materialis, à quo est sumpta, non potest exprimere naturam perfectioris substantię, qualis est substantia separata, cum sint diuersorum ordinum. Nec tertio, quia nullus effectus sensibilis cognitus à nobis potest adęquare virtutem substantię separatę, pręcipue virtutem primi principij, quę est infinita, & omnis effectus sensibilis est finitus: sequitur ergo impossibile esse, quòd intellectus viatoris cognoscat substantias separatas quidditatiue.

Cõfirmatio positionis S. Thom.

Cognitio quidditatiua triplex.

Species abstracta à phãtasmate non repræsentat intelligẽtiã.

Et si quis diceret; contra, quia cognoscimus motum ęternum, qui est effectus infinitus & adęquatus: ergo cognoscimus causam istius effectus: causa autem sunt substãtię separatæ: ergo cognoscimus substantias separatas quidditatiue per istum effectum adęquatum. Sed facile soluitur hęc instantia: quia cum substantię separatę dupliciter considerari possint. Vno modo vt motrices. Alio modo quatenus sunt substantię intellectuales per se existentes: licet mouere tempore ęterno sit effectus adæquatus substantiarum separatarum, vt motrices sunt, non tamen

Substantiæ separatæ bifariam considerantur.

A men prout sunt substantiæ intellectuales per se existentes.

Aliud fundamentum est hoc breuius. Cognoscere substantias separatas per prędicata communia nō est cognoscere ipsas quidditatiue: patet, quia cognitio quidditatiua est per prędicata propria specifica & vltima: sed intellectus corpori coniunctus cognoscit substantias separatas & prædicata communia, & non propria, specifica, & vltima: ergo nunquam hic intellectus poterit quidditatiue & perfecte naturaliter cognoscere substātias separatas: minor probatur, quia Arist. 12. metaphy. nil aliud cognouit de istis substantijs, nisi quòd sint immobiles, simplices, & actus, impassibiles, & inalterabiles, quæ prędicata competunt omnibus substantijs separatis communiter. Tex.49.

Quoad tertium soluendæ sunt rationes Aduersariorum: nam prima erat, Omnes homines scire desiderant: ergo maxima scibilia, &c. Ad hoc dici potest, ꝙ desiderant eo modo, quo possunt, & quia naturaliter non possumus scire maxima scibilia secundum quidditatiuam & perfectam cognitionem: ideo hoc nullus desiderat, licet ratio Arist. ad hoc tendat, tamen ipse non cognouit eius vim. Secunda ratio erat, quòd felicitas hominis consistit in speculatione veritatis & altissimarum causarum, & hic est proprius finis hominis; quem naturaliter desiderat. Soluitur hæc dicendo, quòd finis, ad quem se extendit naturalis possibilitas hominis, est cognitio altissimarum causarum eo modo, quo potest haberi in hac vita: hęc enim est cognitio substantiarum separatarum imperfecta secundum prædicata cōia, vt dictum est.

Soluūtur rationes Aduersariorum.

B Vis rationis Arist.

Ex hac responsione habetur falsum esse id quod dicunt, S. Thomam respondere ad istas duas rationes hoc pacto, videlicet possibile esse homini non in hac vita, sed in alia cognoscere substantias separatas. Hæc enim responsio non est Sancti Thomę, quandoquidem ipse nec in hac vita, nec in alia ponit intellectum nostrum posse quidditatiue cognoscere substantias separatas: licet aliqui thomistæ dent istam responsionem, & est potius responsio theologalis, & potest substineri, quòd anima separata in aliā vita cognoscat substantias separatas quidditatiue: quia habet alium modum intelligendi similem substantijs separatis. Et ad obiectiones alias, quas adducūt facile respondetur, & primo ad primam, in qua asserunt philosophum nō cognouisse aliam vitam, ex consequenti felicitas, de qua loquitur Arist. est illa, quam habemus in hac vita, in qua debemus quidditatiue cognoscere substantias separatas: aliter frustraretur naturale desiderium. Dicitur esse falsum, quòd Arist non cognouerit aliam vitam, & fit ei maxima iniuria, cum 9. metaphy. loquens de intellectu nostro dicat, licet non intelligat substantias separatas: hęc tamen impotentia non est veluti cęcitas, & 12. metaphy. ponit substantias separatas ducere vitam sempiternam & delectabilem, quę inest nobis paruo tempore, & 1. cœli ponit entia quędam ducere vitam optimam, quę est pręter vitam corporalium & materialium. Secundo dicitur quòd desiderium naturale non frustratur: quia cognoscimus eo modo quo possumus.

Doctrina falso imposita S.Tho.

Anima separata habet aliū modū intelligēdi similē substantijs separatis

C Tex.22. Tex.36. Tex.22.

Secunda quoque obiectio est, in qua dicunt, quòd potentia improportionabilis alicui obiecto non potest per aliquem habitum aduenientem sibi cognoscere per se illud obiectum: ergo si potentia intellectiua animę coniuncta corpori est improportionabilis quidditati substātię separatę per nullum habitum, quem reciperet, poterit fieri proportionabilis: quia quando est separata remanebit eadem: ergo intellectus separatus non cognoscet illas substantias separatas, sicut nec coniunctus: probatur maior; quia omnis habitus receptibilis in aliqua potentia, vel respicit pro obiecto proprio obiectum istius potentię, puta si sufficiat ad eliciendum omnem actum illius potentię in ratione proximi principij, & formalis elicitiui, vel respicit pro obiecto proprio aliquod particulare contentum sub obiecto potentię, sicut patet de diuersis habitibus potentię intellectiuę, exemplum primi, habitus metaphysicus, exemplum secundi habitus Geometricus, vel Arithmeticus, nunquam tamen habitus respiciens pro obiecto aliquid improportionabile potentię poterit recipi in tali potentia.

D Varia exempla de habitu animæ.

Hoc argumentum soluitur à S.Thoma 1.p. in responsione ad tertium, vbi fecit similem rationem, Sensus corporeus non potest eleuari ad intelligendum substantiam incorpoream, quia est supra naturam eius: si igitur videre Deum per essentiam est supra naturam cuiuslibet intellectus creati: videtur quòd nullus intellectus creatus ad videndum essentiam Dei pertingere possit, quod est erroneum. Sequitur respōsio: quia sensus visus cum sit omnino materialis, nullo modo potest eleuari ad aliquod immateriale, sed intellectus noster vel Angelicus, qui secundum naturam à materia aliqualiter eleuatus est, potest vltra suam naturam per gratiam ad aliquid altius eleuari, & huius signum est, quia visus nullo modo potest in abstractione cognoscere id, quod in concretione cognoscit: nullo enim modo potest percipere naturam, nisi hanc: sed intellectus noster potest in abstractione cognoscere, quod in cōcretione cognoscit:

q.12.art.4.

Quare sensus corporeus nō potest eleuari ad cognoscēda separata.

Obiectũ dupliciter sumi tur intensiue & extensiue.

A

scit, concludit igitur argumentum de potentia materiali, non autem immateriali, vt est intellectus. Potest etiam dici, quòd cõcludit de obiecto intensiue sumpto, quod est quidditas rei materialis, non autem de obiecto extensiue sumpto, quod est ens, inquantum ens.

Tex. 92.

q. 75. art. 6.

Tertia obiectio est, quòd si intellectus separatus cognosceret aliquod obiectũ per se, quod modo non potest cognoscere, puta quidditatem talium substantiarum: ergo non esset eadem potentia, tunc & modo; quia eiusdem potentię est idem obiectum ex 2. de anima. Hoc idem argumentum solutum est à S. Thoma 1. p. vbi facit talem rationem, nulla res est sine sua propria operatione, sed propria operatio animę, quę est intelligere cum phantasmate, non potest esse sine corpore, nihil enim sine phantasmate intelligit anima, phantasma autem non est sine corpore: ergo anima non potest remanere destructo corpore, vel erit alia anima. Sequitur responsio, quòd intelligere cum phantasmate est propria operatio animæ, secundum quod est corpori vnita, separata autem à corpore habebit alium modum intelligendi similem alijs substantijs à corpore separatis, & sic patet, quòd remanebit eadem anima, sed non idem modus intelligendi.

B

Tex. 8.

Tertium argumentum principale, quo arguunt, si intellectus non cognosceret substantias separatas quidditatiue: tunc non esset agens per intellectum, & est argumentum Arist. 2. huius, vbi arguit sic, si fines essent finiti, nullum esset agens per intellectum, &c. Hoc argumentũ nil aliud concludit, nisi quòd intellectus viatoris cognoscit substantias separatas naturaliter, tanquam suum vltimum finem, sed non sequitur, ergo quidditatiue, sed bene sequeretur argumentum Arist. quòd non esset agens per intellectum si nullo modo cognosceret vltimum finem, quod non concedit S. Thomas.

Tex. 13.

Quartum argumentum est: si intellectus viatoris non cognosceret primam causam, tunc nullum effectum cognosceret, & est argumentum etiam Arist. 2. huius, quòd si causæ essent infinitę, nihil contingeret cognosci. Hoc etiam ita concludit, quòd intellectus noster cognoscit primam causam, sed non sequitur, ergo quidditatiue, sed eo modo, quo potest. Quintum argumentum est, quòd si intellectus noster cognoscit aliquam veritatem intelligibilem: ergo conformitatem istius veritatis ad ideam: ergo & ipsam ideam: ergo & ipsum Deum, in quo reperitur ista idea. Gratis conceditur, sed negatur consequentia, quòd cognoscat ideam, & Deum quidditatiue.

Intellectus viatoris non cognoscit ideã quidditatiue.

C

Aliqui enim dicunt Aduersarios & S. Thomam non esse contrarios nisi in verbis. Sed dico ego, si hoc est verum, cur de facto, & de re acerrime adducunt tot & tantas rationes contra S. Thomam? Nisi dicamus, quòd non intellexerũt ipsum in hac disputatione: immo adducũt duas responsiones ad hęc argumenta, quas etiam sine ratione impugnant, & prima responsio est, quòd istę rationes omnes conceduntur, quia non concludunt, nisi quòd intellectus noster cognoscit substantias separatas, quantum ad quia sunt, & inquantum sunt causę istorum inferiorum, sed non quantum ad propter quid, cum effectus deficiens non sufficiat ad causandum notitiam de causa, quantum ad propter quid. Secunda responsio est, quòd cognoscimus de ipsis substantijs, quid non sunt: quia non sunt aliquid istorum inferiorum: per hoc enim cognoscimus ipsas esse causas excedentes respectu horum, sed non cognoscimus quid sint.

Effectus deficiens nõ sufficit pro cognitiõe causæ.

Tex. 28.

Ratio quam significat nomen.

D

Arguũt ergo primo vnico argumento contra vtramq; respõsionem: quia ſm philosophum 4. huius; ratio, quam significat nomen est definitio: diffinitio autem exprimit quid rei: ergo vbicunque intelligimus rationem, quam significat nomen, ibi possumus intelligere quid est res; sed vbicunque imponimus nomen ad significandum, ibi possumus intelligere rationem, quam significat nomen: nullus enim significat per vocem, quod non intelligit, substantijs autem abstractis vel separatis imponimus nomina propria significatiua ipsarum, quod patet: quia de nullo sunt vera illa, quæ de Deo affirmantur, nisi de illa substantia separata, cui hoc nomen imponimus: ergo possumus intelligere quid sint.

Definitio rei duplex est.

Miror de ingenio istorum non cognoscentium duplicem esse diffinitionem rei; vnam quæ cognoscitur per propriam specię, & talis est quidditatiua, vt si imponeretur nomen alicui rei, quæ cognoscitur per propriam speciem: illa ratio est definitio, quam significat tale nomen, & est diffinitio quidditatiua. Alia est definitio rei, quę non cognoscitur per propriam specię, sed per speciem alterius, puta effectus, vt ignis per speciem fumi, & talis nõ est quidditatiua, quia illi impositum nomẽ est ab aliquo effectu; ratio quam significat illud nomen, non est quidditatiua: quia cum nõ cognoscamus talem rem per propriam speciem, & propriam naturam, non imponimus nomen, quod dicit rationem & naturam propriam, & sic est de substantijs separatis, quas cognoscimus per effectus, vt dictum est. Potest etiam dici, vt ait S. Thomas de

q. 4. art. 1.

verita-

A veritate ad octauum, quòd nomen dicitur imponi ab aliquo dupliciter, aut ex parte imponẽtis tale nomen, aut ex parte rei, cui imponitur, ex parte rei nomen dicitur ab illo imponi per quod completur ratio rei, quam nomen significat, & hæc est differentia specifica illius rei, & hoc est, quod principaliter significatur per nomen, & de hoc concludit argumentum, sed quã do est ex parte imponentis, illud nomen non oportet, vt significet proprium significatum rei, sicut est de lapide, cui imponitur nomen ab effectu, qui est ledere pedem. Sed ad quid ego laboro circa hoc argumentum, nonne habemus plura nomina ipsius Dei? ergo sequitur quòd cognoscamus Deum quidditatiue, quomodo valet hoc argumentum?

Dupliciter imponit᷑ nomen alicui.

Deinde arguunt specialiter contra primam responsionem dupliciter. Primo ex 2. posteriorum, vbi Arist. tractans de cognitione si est, & quid est, vult expresse, quòd quando cognoscitur si est per se, tunc cognoscatur quid est, quando autem cognoscitur si est per accidens, tunc non cognoscimus si est, neque quid est: cum ergo de substantijs separatis cognoscamus si est secundum S. Thomam, non tamen per accidens: quia hoc non est cognoscere si est: sequitur, quòd de ipsis possumus cognoscere quid est, maxime de Deo, vbi idem est si est, & quid B est. Hoc solui potest per responsionem communem dicendo, quòd concludit in scientia, quæ procedit à priori. Secundo dici potest, quòd esse capitur dupliciter. Vno modo vt dicit esse actuale. Alio modo vt dicit essentiã & quodquiderat esse: quicunq; cognoscit esse secũdo modo cognoscit quia, & quid, sed qui cognoscit esse primo modo, negatur, quòd cognoscat vtrũque. Tertio dicitur, vt solebat dicere Franciscus Vicomercatus Mediolanensis Regius philosophus, cum quo sermonem habens in quadam publica disputatione in Academia Taurinensi circa hoc argumentum solebat dicere, quòd duplex est quid; nominis & rei, quando dicebat Arist. 2. posteriorum cognoscens an est, cognoscit & quid est, intelligitur de quid nominis, non autem de quid rei, & sic soluitur hoc argumentum. Quarto etiam dico, quòd intelligentiæ dupliciter possunt considerari. Vno modo vt sunt motrices. Alio modo vt sunt substantiæ intellectuales per se existentes. Hoc stante dico, quòd de intelligentijs cognoscimus an sint, & quid sint, prout motrices sunt, non autem vt substantiæ intellectuales per se existentes.

Plura nomina Dei cognoscim⁹ & tamen non agnoscimus ipsum quidditatiue.

Tex. 2.

Esse bifariã capitur.

Responsio Vicomercati

Tex. 2.

Addo etiam, ꝙ Caietanus dicit 1. p. in apostillis super quartũ articulum illius quæstionis, ꝙ C esse capitur aliquãdo vt dicit actum essendi, aliquando prout significat propositionem compositionis, quam anima adinuenit coniungens prædicatum cum subiecto. Secundo modo cognoscitur esse Dei: nõ primo: quia esse Dei non absolute cognoscitur, sed vt respondet veritati propositionis. Secundo arguunt contra eandem responsionem, impossibile est cognoscere compositionem aliquorum, nisi cognitis terminis, vel extremis: quia secundum philosophum 1. perhier. esse significat quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere, sed esse immediate inest quidditati illarum substantiarum: ergo si cognoscimus substantias separatas esse, & per consequens quidditates earum illis inesse.

Quomodo de separatis agnoscit᷑ an est & qd. est. Quæst. 3.

Esse Dei quo modo agnoscatur à nobis.

Cap. de verbo.

Hoc idem argumentum cum publice profiterer sacram theologiam Taurini disputans cum quoddam Patre Ioanne de Cannauerio Franciscano meo concurrente deueni ad resolutam responsionem Caietani, quæ habetur 2. posteriorum, & 1. p. loco superius citato, quòd in hoc differt esse Dei ab esse substantiarum separatarum, quòd esse Dei est quod quid est eius: itaque hæc propositio Deus est, est in primo modo dicendi per se, esse autem substãtiarum separatarum non sic se habet, sed distinguitur à quidditatibus earum, & ex hoc nascitur, ꝙ esse Dei se-D cundum se & absolute est proprius terminus quæstionis quid est, & est terminus quæstionis an est secundum quid, idest vt fundat veritatem propositionis. Esse vero substantiarum separatarum non spectat ad quæstionem quid est: quia non est prædicatum primi modi, vt patet inductiue, homo est, cœlum est, sed secundum se & simpliciter spectat ad quæstionem an est, & propterea cum de alijs scimus quæstionem an est, dicimus scire esse, quod significat veritatem propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur secundum proprium modum, quo scibile est: cum autem de Deo scimus an est, dicimus scire esse, quod significat veritatem propositionis, & nescire esse Dei, non quòd terminus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, sed est esse Dei, non absolute, sed vt respondet veritati propositionis, & sic argumentum cõcludit, quòd cognoscimus de Deo an est, & de substantijs separatis an est, & aliqua prędicata quidditatiua, sed non omnia prædicata quidditatiua: nec etiam quidditatiue ipsas cognoscimus. Hęc responsio prędicto concurrenti meo silentium imposuit.

Cap. 1.

Esse Dei dicitur esse terminus quæstionis an est & quid est.

Tertio arguunt specialiter contra secundam responsionem. Omni propositione negatiua est aliqua propositio affirmatiua prior: ergo si cognoscitur de substantia separata quid nõ est: optet cognoscere quid est, antecedens patet ex 2. perhier. vbi dicit philosophus, quòd illa pro-

Affirmatio est prior negatione. Cap. vlt.

positio, bonum non est malum, est vera: quia hęc affirmatiua prior est vera, bonum est bonum, A
Tex.16. & 4. huius dicit philosophus, notior itaque est dictio, quàm opposita negatio: male ergo dictum est in secunda responsione, quòd de substantijs separatis cognoscimus quid non sunt, & Ioannes ille Candauerius, cum etiam esset Taurini specialiter argumētabatur de Deo, de quo ego dicebam, quòd cognoscitur negatiue, sed argumentabatur ipse dicens: ergo in letanijs debemus dicere Sancte nō cęlum miserere nobis, Sancte non lapis miserere nobis, & non Sancte Deus, quæ est propositio affirmatiua.

Lepidum dictum cuiusdam Candauerij scripturistæ Taurinensis.

Cap.2.

Ad hoc ego dicebam, quòd doctrina hæc nempe, quòd Deus cognoscitur per negationes non est S. Thomæ, sed Dionysij Ariopagitæ lib. cœlestis hierarchię, vbi dicit quòd negationes de Deo sunt verę, affirmationes vero incompactæ & inconuenientes: & ratio est, quia illa propositio, cuius prędicatum & subiectum perfecte cognoscuntur à nobis, est verior & vere à nobis cognoscitur, quàm illa, in qua subiectum & prædicatum non perfecte cognoscuntur à nobis; sed sic est quòd subiectū & prædicatum in propositionibus affirmatiuis factis de Deo nō perfecte cognoscuntur à nobis, cum sint improportionatæ, in propositionibus vero negatiuis cognoscuntur: ergo propositiones negatiuæ factæ de Deo sunt veriores & priores intellectui B nostro, quàm affirmatiuæ: non enim est dicendum secundum S. Thomam, quòd negatio sit prior affirmatione absolute, cum habitus sit prior priuatione, & affirmatio dicat habitum, negatio vero priuationem, sed vult dicere quòd negatio est prior & verior & magis cognoscibilis intellectui nostro, quàm affirmatio: quia prædicatum & subiectum perfecte cognoscuntur ab intellectu. Possumus etiam dicere, quòd negatio præcedit affirmationem via generationis, quia in his, quæ possunt esse & nō esse, prius est nō esse, quàm esse; negatio enim significat non esse, & affirmatio significat esse, & hoc voluit Arist. 1. perhier. qn̄ dixit primum definire oportet quid sit nomen, quid verbum, deinde quid negatio & quid affirmatio: vbi videtis Arist. præposuisse negationem ipsi affirmationi: sed via perfectionis affirmatio præcedit negationem, quando ergo dicitur in argumento, quòd si cognoscimus de substantia separata quid non est: ergo cognoscimus quid est, concedo sed imperfecte, vt sæpe dictum est. Ad argumentū etiam mei concurrentis dicebam non sequi debere dicere sancte non lapis miserere nobis: quia habemus nomina ipsius Dei per reuelationem, & ideo vtimur propositionibus affirmatiuis de Deo in letanijs. Et etiam dicere possumus, quòd propter incongruentiam hoc C non dicitur: licet perfectius cognoscantur propositiones negatiuę quàm affirmatiuę, cum sint incompactæ, vt dicebat Dionysius. Tertio dicitur quia illud nomen, Deus, est commune.

Negatio de Deo est verior ipsa affirmatione.

In prologo.

Quare Deus negatiue nō dicatur ī Letanijs.

Et etiam notandum, quòd conantur ducere S. Thomam in contradictionem in hoc quæsito, quia aliquando posuit, verum esse proprium obiectum intellectus, eo quòd sic se habet ad intellectum, sicut bonum ad voluntatem, & aliquando posuit vniuersale prout in 2. de anima docet Arist. vniuersale est dum intelligitur, & singulare dum sentitur. Et non aduertunt, quòd obiectum est duplex, formale & materiale, & formale adhuc duplex est, scilicet quo, & quod. Obiectum formale quo est illud, per quod aliquid obijcitur potentiæ, & mouet eam: sicut lumen est obiectum, quo obijcitur color visui, & mouet eum. Obiectum formale quod, est illud quod obijcitur potentiæ, & ad quod potentia vt potentia talis terminatur nec terminatur ad aliud, nisi quia continetur sub obiecto formali, sicut color, vel visibile est obiectum formale visus: quia ad colorem, siue ad visibile primo terminatur visio, nec terminatur ad albedinem siue nigredinem, nisi quia continentur sub colore, qui est per se visibilis, & sic S. Thomas ponit, quòd verum est obiectum formale quo: quia per verum D quidditas materialis obiicitur potētiæ, & vniuersale est obiectum formale quod, & sic S. Tho. non contradicit sibi, vt putarunt illi. Et nota, quòd per vniuersale intelligit quidditatem rei materialis, quæ est omne illud, quod prædicatur in quid, quod est materiale, siue fundetur in materiali, & quod non sit indifferens ad materiale & immateriale, vnde si accipiatur Sortes, & Plato, licet isti sint res materiales: quia tamen non prædicantur in quid non dicuntur quidditas rei materialis, sed si ab illis duobus abstrahatur vnus communis conceptus puta homo, tunc iste conceptus, homo, dicitur quidditas materialis, quia prædicatur de Sorte & Platone, & de alijs, & licet iste conceptus non sit res materialis: sufficit tamen, quòd fundetur in re materiali, & sic omnes conceptus vsque ad corpus inclusiue dicuntur quidditates rei materialis, sed substantia considerata in maxima communitate, quia sic est indifferens ad immaterialia & materialia, non dicitur quidditas rei materialis, si autem coarctetur ad materialia, sic & ipsa esset quidditas rei materialis, & sic est de cæteris prædicamentis: nam hæc & illa linea non dicuntur quidditates rei materialis, sed bene linea in communi, & similiter in prædicamento qualitatis hæc & illa albedo non sunt quidditates rei materialis: quia nō prędicantur in quid:

Tex.60.

Obiectum duplex.

Color est obiectum visus.

Quidditas rei materialis quæ sit.

licet

A licet albedo in communi, & sic de alijs prędicamentis: vnde quidditas in communi est obiectū formale ipsius intellectus: quia obijcitur intellectui, & ad ipsum terminatur intellectus, nec terminatur ad aliud, nisi quia continetur sub quidditate materiali, cum ergo substantię separatę nullo pacto contineantur sub ipsa quidditate materiali, non cognoscuntur ab intellectu nostro quidditatiue, & hęc de tertio.

Quoad quartum recitandę sunt diuersę opiniones, quę fuerūt circa hoc quęsitum, vt recitauit Auerroes 3. de anima. Prima positio fuit Themistij tenentis intellectum nostrum posse cognoscere substantias abstractas quidditatiue, quod probabat hoc modo, difficilius est abstrahere quidditatem, & eam cognoscere, quàm cognoscere & non abstrahere: quia difficilius est facere duo, quàm vnum tantum, sed intellectus noster abstrahit quidditatem a substantijs materialibus, & eam cognoscit: ergo magis cognoscit quidditates substantiarum abstractarum, quę iam sunt abstractę, ergo, &c. Sed hęc ratio non concludit: quia quidditates abstractę non continentur sub obiecto formali intensiue, ipsius intellectus, quod obiectum est quidditas materialis vt dictum est. Com. 36. Varię sentētiæ de hac cōtrouersia. Ratio Themist. labefactatur.

B Secunda positio fuit Alexandri tenentis intellectum nostrum posse intelligere substantias abstractas quidditatiue, & sic suadebat vnumquodque generabile & generatum cum peruenit ad finem & complementum generationis eius, etiam potest peruenire ad complementum actionis & operationis eius; quod enim perfecte & complete est generatum vel generabile in suis dispositionibus naturalibus, vt forma, vel homo quando peruenit ad robur & bonam complexionem, & quantitatem, & qualitatem perfectam, possibile est, quòd perueniat ad cōplementum actionis & operationis; sed intellectus possibilis, præcipue in habitu, qui est informatus habitu intellectuali est generabilis & corruptibilis, sicut alię formę perficientes materiam: ergo cum peruenit ad complementum suæ generationis intelligit quoad eius substantiam, vt ipse voluit, vel quòd quando complete & perfecte actuatus est cognitione rerum sensibilium, potest etiam peruenire ad complementum suę actionis & operationis, ad quam ordinatur forma illa & dispositio, sed illa actio intellectus est cognoscere abstracta & Deum, & sic poterit noster intellectus peruenire ad cognitionem quidditatiuam abstractorum. Positio Ale,

Sed hæc opinio supponit multa falsa: supponit enim intellectum esse generabilem & corruptibilem secundum substantiam, quod tamen est falsissimum & contra Arist. 2. de anima, vbi ait, quòd separatur sicut perpetuum à corruptibili, & loquitur de intellectu, siue de anima intellectiua, vt exponit S. Thomas. Etiam sequeretur intellectum esse corporeum & organicū contra Arist. 3. de anima. Adde adhuc, quòd complementum actionis ipsius intellectus non est cognitio quidditatiua ipsarum substantiarum separatarum. Sententia Alex. supponit falsa. Tex. 21. Tex. 40.

C

Tertia positio est ipsius Auempacæ magistri Auer. quam narrat S. Thomas 1. p. hic etiam posuit intellectum nostrum posse quidditatiue cognoscere substantias separatas: quia cum intellectus cognoscat quidditatem aliquam abstractam ab aliquo indiuiduo, vel specie, vel genere: quæritur vtrum illa quidditas habeat quidditatem aliam, vel non, si habet iterum potest abstrahere aliam quidditatem, donec veniat ad primam, & cum nō sit processus in infinitum in quidditatibus, sequitur quòd possit cognoscere vltimas quidditates, quę sunt substantiæ separatæ. Hanc rationem soluit S. Thomas, ꝙ concluderet, si substantiæ immateriales essent formę, & species horum materialium, vt Platonici posuerunt, sed remoto hoc, & supposito, ꝙ substantię immateriales sint omnino alterius rationis à quidditatibus materialium rerum, quantuncunque intellectus noster abstrahat quidditatem rei materialis à materia, nunquam perueniet ad aliquid simile substantiæ immateriali, & ideo per substantias materiales non possumus perfecte ipsas abstractas substantias cognoscere. Sententia Auempacæ. q. 88. art. 2.

D

Quarta positio est Auerrois, qui finxit quendam alium modum, per quem potest homo peruenire ad quidditatiuam cognitionem substantiarum separatarum, & pro intellectu istius positionis est notandum primo, quòd posuit duas vias, duosque modos, quibus potest homo abstracta ipsa cognoscere. Prima est per modum adeptionis, & continuationis intellectus agentis ad possibilem, quæ adeptio intellectus agentis est copulatio eius ad intellectum possibilem, non solum in ratione agentis & mouentis, sed etiam in ratione formę, vnde cum intellectus agens sic copuletur intellectui possibili, non solum se habet ad ipsum in ratione agentis, sed etiam in ratione formę, & tunc per adeptionem intellectus agentis cum possibili, intellectus possibilis cognoscit principia abstracta. Secunda via, per quam intellectus deuenit in cognitionem separatorum per ratiocinium, vt puta quòd principia abstracta demonstrentur, esse per effectus & motus, est qua demonstrantur à naturali, quòd sint motrices, & à metaphysico quòd sint substantię intellectuales, & actus puri, & hanc viam se- Sententia Auer. Via metaphysicalis.

quutus est S. Thomas, quę est rei veritas. Ex qua soluimus omnia in contrarium. A

Primam viam declarans Commentator ait, quòd in anima rationali sunt duę potentię, quarum vna est materia, vel se habet admodum materię, quę est natura possibilis, & illam vocat Auer. intellectum materialem propter conuenientiam, quam habet ad materiam. Alia est potentia, quę est forma, vt intellectus agens, & illa se habet ad intellectum possibilem, vt lumen ad diaphanum, vnde similis est comparatio vtriusque, quòd sicut lumen est perfectio diaphani, & diaphanum non recipit colores, nisi illuminatum, sic intellectus agens est perfectio intellectus possibilis, & non recipit intelligibilia, nisi illuminatus lumine intellectus agentis, & quia operatio intellectus agentis erit cognoscere substantias abstractas, & Deum, & sic per modum continuationis intellectus possibilis cum agente deueniet ad intelligendum substantias separatas quidditatiue, & probat multis rationibus, inter alias adducit vnam in commento primo istius secundi, quòd si intellectus noster non intelligeret abstractas substantias, tunc natura fecit aliquod frustra: quia fecisset illud, quod est in se naturaliter intellectum, non intellectum ab alio.

Intellectus materialis quis sit apud Auerr.

Sed hanc rationem deridet S. Thomas: ait enim, quòd peccat per fallaciam consequentis, quasi arguendo sic, si substantiæ abstractę non sunt intelligibiles ab intellectu nostro, ergo à nullo, ac si argueretur ab inferiori ad superius negatiue: nullus homo currit: ergo nullum animal currit. Præterea peccat secundo in hoc, quòd ipse dicit, quòd essent frustra: quia frustra vt dicitur 2. physicorum est quando aliquid est respectu alicuius finis, quem non consequitur; manifestum est autem, quòd finis intelligentiarum non est, vt à nostro intellectu intelligantur. Vnde nihil concludit ratio Auerrois. Verum quia multi Auerroistæ nituntur defendere Auerro. contra S. Thomam: & precipue Ioannes de Ianduno secundum diuersas vias: sed quo modocunque ducatur ratio Auerrois semper est falsa, vt est videre apud Caietanum de ente & essentia: vbi sumpsit prouinciam disputandi cum Auerroe. B

Ratio Auer. derisibilis.

Tex. 29.

Cap. 5.

Nostrum autem intentum & institutum est disputare cum recentioribus, idcirco dimitto alias rationes Auerrois, & aliquantulum circa istam immorabor propter Zimaram, qui fuit post Caietanum, & voluit etiam defendere hanc rationem contra S. Thomam, vt patet in contradictionibus suis, super hunc secundum: supponit enim ex Auerroe ex 3. de anima, quòd cum intellectus noster sit virtus separata à materia, est totius entis, & ista fuit prima ratio philosophi ad probandum immaterialitatem eius: nam materia est sicut opacitas quędam obtenebrās lucem: & ideo quanto virtus aliqua fuerit magis immersa materię, tanto magis est à cognitione deficiens; & per consequens quanto magis ad immaterialitatem accedit, tanto magis ad cognitionem tendit: & ideo non inconuenienter dictum est, quamlibet intelligentiam esse plenam formis, pro quanto quęlibet intelligentia cum sit à materia separata est omnium cognoscitiua. C

Tex. 4.

Defenditur ratio Auerr. ex Zimara.

Hoc stante fundamento, subdit Zimara, quòd si cognitio abstractorum repugnaret intellectui, aut hoc esset inquantum materialis, aut inquantum humanus, aut inquantum abstractus, & inquantū intellectus est: non primo, quia 3. de anima intellectus est virtus abstracta à materia: nō secūdo, quia humanus intellectus potest intelligere res materiales, quę sunt potētia intellectę: ergo multo magis poterit intelligere abstracta, quæ sunt actu intellecta: licet nō ita faciliter. Nam sicut dicit Commentator 3. de anima, vbi examinat dictum Themistij, si posuerimus, quòd intellectus materialis non est admixtus materię: tunc ille sermo erit verus, scilicet, quòd illud, quod est magis visibile magis comprehenditur: quoniam quod comprehendit minus perfectum ex eis comprehendentibus, quæ non sunt admixta materiæ, necesse est, vt comprehendat perfectius, & non econtra. Confirmatur, quia aliter desiderium naturale esset ad impossibile: nam si intellectui humano inquantum humanus est, repugnat abstractorum cognitio: cum homo naturaliter ad talē cognitionem inclinetur teste philosopho in proemio metaphy, sequitur ergo tale desiderium ad impossibile ferri. D

Tex. 4.

Tex. 5.

Desiderium naturale nō est ad imp.

Nec valet si dicatur talem cognitionem esse possibilem pro alio statu: quia licet ita sit ex parte rei: tamen apud Arist. non inuenitur aliquis locus, in quo eū ponat: immo oppositum potest colligi ex dictis eius, in 1. & 10. ethicorum: vbi ponit, quòd felicitas mortuis conungere nō potest: relinquitur igitur si intellectui nostro talis intellectio repugnaret: quòd hoc esset inquantum abstractus, & inquantum intellectus est: sed quod repugnat intellectui inquantum intellectus est, illud repugnat cuilibet intellectui; sequitur ergo, quòd si substantiæ abstractæ à nostro intellectu non essent intelligibiles, q à nullo intellectu intelligerētur: nam in his quę sunt eiusdē naturę, aut vniuoce, aut analogice quidquid per se alicui ratione naturę repugnat, omnibus existentibus sub illa natura repugnat: sicut per oppositū: si quid per se competit alicui

Cap. 10.

A cui ratione naturę per ſe competit omnibus illius naturæ 2.cœli.& iſta ratio Commentatoris Tex.59.
eſt à ſigno,& non à cauſa ſi bene aduertis. Et ex hoc ſequitur etiam per locum à ſigno, quòd
tunc natura feciſſet aliquid otioſum, nam cum eſſe ſubſtantiarum ſeparatarum ſit vita intelle-
ctualis 12.metaphy. ſi à ſe non intelligerentur fruſtra eſſent quia fruſtra eſt eſſentia, quæ caret Tex.39.
propria operatione: modo ſubſtantia intellectualis non habet aliquam operationem inſequē- Eſſentia fru-
tem formam materialem,inquantum materialis eſt,vt calefacere inſequitur calorem, nec ope- ſtra quæ eſt.
rationes animę vegetatiuæ,aut ſenſitiuę,nec etiam intellectiuæ,vt diximus in deducendo: er-
go eſſent fruſtra.

Forte dices,quòd adhuc haberent operationem,quę eſt ſecundum locum mouere. Sed con- Replica Zimaræ.
tra,motio preſupponit intelligentijs ipſum intelligere & velle 12.metaphy. ſi igitur ipſo in- Tex.36.
telligere carerent,ergo & ipſo mouere,& ita eſſent fruſtra: quia cum ſint naturaliter intelligi-
biles,& à nullo ſint intellectę: carerent ergo ſua naturali operatione: ergo otioſę eſſent in na-
tura,ſicut diximus, & iſta omnia ſequuntur à ſigno, & ſicut vides tolluntur omnia argumenta
contra Auerroem. In theorematibus etiam ſuis Zimara adducit S. Thomam in contradictio- Theo.76.
B nem: quia S.Thomas 3.de anima tenuit, quòd anima noſtra corpori vnita impoſſibile eſt, vt Tex.36.
apprehendat ſubſtantias ſeparatas,& 9.metaphy. exponens vltimum textum veritate coactus Tex.22.
dixit hęc verba,ex quo patet ſecundum ſententiam Ariſt.q͂ intellectus humanus poteſt pertin
gere ad intelligendum ſubſtantias ſimplices, quod videtur ſub dubbio reliquiſſe 3.de anima.

Clare autem patet apud omnes peripateticos, quòd quęſtio mota in 3.de anima de intelle- Tex.36.
ctu humano fuit,an poſſit intelligere ſubſtantias abſtractas, non eſt quęſtio pertinens ad intel-
lectum hominis ſeparatum exiſtentem in alio ſtatu,nam 3.de anima dixit, quòd non remini- Tex.20.
ſcimur poſt mortem: quia intellectus paſſiuus corrumpitur, & ſine hoc nihil intelligit anima,
tum etiam quia illa quęſtio formaliter procedit de intellectu hominis pro ſtatu iſto: nam ſic Tex.36.
inquit in textu,vtrum autem contingat aliquod ſeparatorum intelligere ipſum non exiſtētem
ſeparatum à magnitudine, conſiderandum poſterius, vbi S. Thom. dicit, quod poſterius
conſiderandum eſt,vtrum intellectum noſtrum non exiſtentem ſeparatum à corpore,poſſibile S.Tho.duci-
ſit intelligere aliquam ſubſtantiam ſeparatam: hęc enim quęſtio,vt inquit, hic determinari nō tur in cōtra-
potuit: quia nondum manifeſtum erat aliquas ſubſtantias ſeparatas eſſe, nec quę vel quales dictionem.
C eſſent,vnde hęc quęſtio ad metaphyſicū pertinet; tamē non inuenitur apud Ariſt.ſoluta,& hic
dicit, q͂ ſoluit 9.metaphy. ob id expoſitio Auerrois,& intentio ſua, quę ab omnibus expoſi-
toribus latinis iudicatur deriſibilis, non eſt ita: tamen vt exiſtimare poteſtis, lectores,hoc eſt
de mente Ariſt. dicentis ignorantiam de talibus abſtractis in nobis non eſſe, qualis eſt cęcitas
in oculo,quid clarius dici poteſt per Commentatorem dum aſſeruit exemplum illud in 2.me- Commen.1.
taphy. non dicere impoſſibilitatem ſed difficultatem tantum?

Sed miror de tanto viro,& de omnibus Auerroiſtis aſſerere volentibus hanc fictionem fan- Cōtra Auer-
taſticam eſſe, ne dum mentem Ariſt. ſed etiam ipſammet veritatem de cœlo deſcendentem, roiſtas.
ſed abſit tantus error. Quia quęro ab eis, ſi vera eſſet hęc fictio, quòd intellectus poſſibilis
adeptis omnibus intelligibilibus & intellectu agente, poterit quidditatiue ſubſtantias ſepara-
tas intelligere, quis nam adeptus eſt priuilegium hoc, aut aliquis philoſophus ante Ariſt.aut
Ariſt.ipſe,aut aliquis poſt Ariſt? Non ante, quia ſolus Ariſt.habuit talem virtutem vi, & ma-
ximo,ſingularique ingenio prędítus,vt potius Diuinus,quàm humanus ſit dicendus, vt canit In prologo.
Auer.1.phyſic.non ipſe Ariſt.habuit priuilegium hoc: quia 12.metaphy. dixit, quod vita illa Tex.38.
D nobiliſſima pauco tempore nobis ineſt. Nec etiam aliquis poſt Ariſt. cum nullus ad eius ve-
ſtigia peruenire potuerit, fuerit forſan Auerroes iſte, vel Iandunus, aut Zimara, aut Alexan-
der Achilinus hanc falſitatem defendentes? videant ipſi ſi ſoli peruenerint ad felicitatem iſtā:
cum dicat philoſophus primo ethic.quòd felicitas eſt quoddam bonum commune,quod po- Tex.99.
teſt contingere omnibus non orbatis virtute. Et ideo abneget vnuſquiſque propriam ſenten-
tiam,& amplectatur veritatem dilucidatam à S.Thoma, quòd de intelligentijs cognoſcimus Dilucidatio
tantummodo aliqua prędicata communia, & non propria ſpecifica, quę faciunt cognitionem controuerſ.
quidditatiuam.Et ad defenſionem,quam adducit Zimara pro Auer.dicimus, quòd intellige- Soluitur ra-
re abſtracta quidditatiue repugnat intellectui humano, vt humanus eſt, & quando dicit, intel- tio Zim.
ligit res materiales, quæ ſunt intellectę in potentia: ergo multo magis abſtractas, quæ ſunt in-
tellectę in actu.Negatur conſequentia, quia intellecta in actu non cadunt ſub obiecto formali
intellectus noſtri,quod obiectum eſt quidditas rei materialis,vt ſuperius dictum eſt. Et ad cō-
firmationem dicimus, quòd naturale deſiderium non eſt ad cognitionem quidditatiuam ab-
ſtractorum,ſed ad talem,qualem poſſumus habere in hoc ſtatu,ſupponendo modo quòd non
detur alius ſtatus ſecundum falſam Ariſt. ſententiam, quamquam ratio philoſophi in proe-

mio metaphy. ducat ad alium statum, tamen non cognouit eius vim. A

Sedatur contradictio apparens in dictis S. Tho.

Contradictio, quam dicit esse in dictis S. Thomæ nulla est: quia vt Aliqui ex nostris dicunt, & bene, corollarium illud non esse ipsius S. Tho. sed alicuius glosantis in immargine, & postea vitio impressoris factum est, vt illud sit in expositione deductum, quod patet legenti metaphy. manu scriptam in bibliotheca Bononiensi, quam ego vidi & legi, & non est illud tale corollarium. Est etiam clarior responsio, quòd Arist. 3. de anima mouens quæsitum de intellectione abstractorum tetigit duas partes in illo quęsito. Primam vtrum intellectus noster possit intelligere abstracta. Secundam num intellectus possit quidditatiue intelligere ipsa abstracta, & hanc dixit S. Thomas Arist. nunquam soluisse, primam vero partem soluit 9. metaphy. quod patet ponderanti verba eius, vnde exponens verba philosophi, quòd illa ignorantia non est talis priuatio, sicut cęcitas, quę est priuatio potentię visiuę, vnde illa ignorantia similis cęcitati esset, si aliquis non haberet vim intellectiuam ad attingendū substantias simplices.

Tex. 36.

Ex quo patet, quòd secundum sententiam Arist. humanus intellectus potest pertingere ad intelligendum substantias simplices, quod videtur sub dubio reliquisse 3. de anima, reliquerat enim sub dubio vtramque partem quæsiti, sed primam modo soluit, secundam vero non reperitur eum soluisse: quia est impossibile intellectum nostrum comprehendere, & complete, & quidditatiue cognoscere abstracta, licet apprehendere possit, & sic non erat necessarium dicere Zimaram S. Tho. palinodiam decantasse in tanto quęsito. B

Petrus Fonseca laudat. Quæst. 2.

Quod etiam doctissimus Petrus Fonseca Societatis Iesu in commentarijs suis in hoc libro eruditissime docet de mente S. Thomæ, quòd in hac vita potest vtique intellectus humanus habere conceptum proprium & peculiarem de Deo, puta entis, infiniti, simplicis, & actus puri, causæ primæ, & alios similes, attamen huiusmodi conceptus proprij non faciunt cognitionem quidditatiuam de Deo, quia per ipsos non concipimus Deum vt in se ipso est, sed prout repræsentatur in creaturis, vt docet Capreolus in 1. senten.

distin. 1. q. 2.

Cap. 2.

Pulchra sententia Simonidis.

Hinc est, quòd hi conceptus aliquando vocatur negatiui, vtputa immortalis, infinitus, independens, aliquando relatiui, vt creator, gubernator, efficiens, exemplaris, aliquando positiui, & absoluti, vt ens, actus, substantia, sapiens, iustus, quibus etiam omnibus cognitis adhuc dicimus cum S. Dionysio in libro de cœlesti hierar. quòd negationes de Deo sunt veræ, affirmationes vero incompactæ, propter quod narrat Cicero lib. 1. de natura Deorum dictum Simonidis, à quo cum quæsiuisset Tirannus ille Hiero, quid namque esset Deus, deliberandi causa diē postulauit Simonides, cum idem ex eo postridie quæreret, biduum petijt, cum sæpius hoc faceret duplicauit numerum dierum; admiransque Hiero quæsiuit, cur id faceret, respōdit, quia quanto diutius cogito, tāto mihi res videtur obscurior, vnde hęc quæstio de cognitione quidditatiua abstractorum est antiquissima inter doctores, qui vniuersaliter sentierunt intellectum humanum proprijs viribus naturę non posse peruenire ad tantam sublimitatem, vt possit Deum, aut ceteras substantias separatas cognoscere perfecte, & quidditatiue, seu comprehensiue, vt latius docet S. Thomas 1. p. C

q. 88. art. 1.

Quapropter semper existentium principia esse verissima &c. Text. 4. D

vtrum Arist. nouerit creationem.

Dilucidatio quarta.

Idem ostendit S. Tho. 6. huius lect. 1.

EXponens S. Tho. hanc literam reprehendit quosdam tenentes Deum esse causam corporum cœlestium solum quoad moueri, & asserit expresse hic philosophum tenere substantiam separatam, quę est forma per suam essentiam, quæ est Deus ipse, esse principium omnium entium non solum quantum ad moueri, sed etiam quātum ad esse; propterea solet à pluribus hic disputari & in multis alijs locis doctrinę Arist. num ipse cognouerit hanc veritatem, quòd omnia entia tam cōposita corruptibilia & sublunaria, quàm etiam æterna, vt sunt corpora cœlestia, necnon & ipsę substantiæ separatæ pendeant à Deo op. max. in genere causæ efficientis, ita quòd sint immediate producta ab eo ex nihilo, ex consequenti

A quenti creata. Siquidem multi sunt, vt Ioannes Bachonus,& Grego. Arimi.& Marsilius inter theologos 2.sent. qui ad mentem Arist. docent non dari creationem. inter philosophos adest multitudo magna tum antiquorum, tum etiam Neotericorum, qui ex omnibus fere libris Arist. hanc sententiam firmare conantur,& in primis ex libris physicorum habemus expresse ipsum Arist. se subscripsisse communi illi decreto omnium philosophorum ex nihilo nihil posse fieri, vt patet 1.phy. eodem etiam libro ait impossibile esse ex simpliciter non ente aliquid fieri, & non quodlibet fieri ex quolibet, sed vnumquodque ex suo opposito, quod est contrarium vel priuatio:& infra vtitur illo argumento potissimo ad probandam æternitatem primæ materiæ; quia si vnquam fuisset producta oporteret eam productam esse ex aliquo subiecto, quare ante primam materiam fuisset alia, & sic res procederet in infinitum: eodem quoque argumento vtitur 8.phy. ad demonstrandam æternitatem motus & temporis; quoniã si hæc facta essent non potuissent fieri aliter, quàm per motum & in tempore,& ideo ante motum & tempus fuissent motus & tempus. Has demonstrationes nullas esse posita creatione quilibet etiam rudis iudicaret, immo tota doctrina Arist. de intelligentis & rebus diuinis &
B mundi æternitate rueret posita veritate creationis, præsertim 1.lib. de cælo, vbi confutat opinionem Platonis, qui facit cælum ab aliquo principio ortum, sed numquam interiturum: omne (inquit) quod incipit esse, aliquando desinet esse; nam quod tale est, factum est ex materia, & sic corruptibile, quod autem corruptibile est aliquando corrumpetur: hoc argumẽtum quã vim habebit posita creatione? nullam sane.

distin.1. Tex. 33. & 34. Tex.75. Tex.82. Tex.4. Tex.115.

Deinde ex libris huius sapientiæ manifeste deducitur hanc veritatem Arist. non cognouisse, siquidem in 5.lib. vbi explicat varias significationes nominũ, quibus & metaphysica & aliæ disciplinę vtuntur, nullam mentionem nec verbum quidem fecit de creatione: ergo signum est ipsum hanc veritatem non cognouisse, & definiens potentiam actiuam eodem lib. nec nõ & 9. dicit illam esse principium transmutandi aliud inquantum aliud, vbi semper per transmutationem & motum vult actiuam potentiam agere; quia hoc habet pro manifesto nullum posse esse agens absque patiente, & potentiam actiuam sine passiua, cuius oppositum cernimus in creatione, in qua est agens sine patiente, & potentia actiua sine passiua. In 7. quoque lib. huius probat formam non posse produci per se nec immediate à substantijs abstractis
C contra Platonem. Et in 8. ostendit in omni productione requiri subiectum, terminum à quo videlicet priuationem vel contrarium, motum locum, tempus, præuias dispositiones, concursum causarum particularium, quę res nullo modo cadunt in creationem. Et in 12. huius docet manifeste nec formam nec materiam fieri, quia omne, quod fit ex aliquo, & in aliquid & ab aliquo necesse est fieri, vbi admissa creatione hæc doctrina nulla esset.

Tex.17. Tex.2. Tex.29. Tex.5. Tex.12.

Grauissimi quoque peripatetici, vt Auer. 8.pyh. vbi loquens contra suam legem & contra Philop. irridet hanc veritatem de creatione. Alexan. quoque in libris de cęlo & mundo, præsertim 1.& hic negat secundum Arist. Deum esse causam efficientem rerum æternarum, sed tantummodo finem.

Com.4. & 6. Comm.114.

Recentiores quoque nonnulli pluribus rationibus vtuntur ad hanc sententiam confirmandam; quia si Deus posset creare res ex nihilo aut hoc ageret libere & contingenter, aut ex necessitate naturæ: si primo modo, cũ sit infinitæ virtutis (quia non minor virtus, quàm infinita sufficit ad creandum) non posset philosophus vllam causam & rationem reddere de magnitudine, numero, perfectione, & ordine earum rerum, quæ sunt in mundo; etenim hęc omnia
D penderent ex libera Dei voluntate, qui si voluisset multo plures maiores & perfectiores res creare potuisset: si autem secundo modo dicis, nẽpe ex necessitate naturæ, & cum habeat infinitam virtutem ad creandum ex nihilo, cum in ipso nihilo nullus sit terminus aut modus, deberet sane semper in infinitum nouas rerum species efficere, quia agens ex necessitate naturę agit quicquid potest,& quantum valet,& cum valeat in infinitum: ergo in infinitum producere debuit. Secundo creatio est actio quædam; igitur creans est quoddam agens; sed agens non potest esse sine patiente, quoniam sunt relatiua: ergo creatio non erit sine patiente, & sic non est ex nihilo; quare impossibile est creationem dari. Tertio aut quod creatur ante poterat esse, aut non; si non poterat creari: ergo neque creatum est, nam quod impossibile est fieri, etiam impossibile est esse factum: si autem poterat creari & esse, talis potentia ad hoc ipsum creari vel ad esse creatum, cum non posit per se constare, inerat in aliquo subiecto: igitur creatio non fit ex nihilo. Quarto si creatio fieret ex nihilo; ergo non poterit reddi vlla causa cur potius hoc creetur, quàm aliud; nam ipsum nihil per se indeterminatum & indifferens est, vt ex eo hoc vel aliud quodlibet creetur; similiter etiam Deus, qui creat, cum sit agẽs vniuersale, per se indifferens est ad huius vel illius rei productionem: ergo nulla ratio potest reddi,

Quindecim Argumenta Neotericorũ

De'est agens vniuersale.

reddi, cur potius hoc, quàm aliud quoduis creetur; sed hoc est absurdum, igitur creatio erit impossibilis. Quinto, aut Deus creat res per aliquam actionem transeuntē, & hæc indiget subiecto; aut per actionem immanētem, hoc est per suam essentiam, vel suum intelligere & velle, quæ sunt idem quod essentia eius; sed hæc sunt æterna in Deo, & cum non possit effectus nouus immediate produci per actionem antiquam & ęternā, igitur nihil de nouo poterit à Deo creari. Sexto si Deus potest immediate creare omnes res ex nihilo: frustra igitur sunt agentia naturalia: nam frustra fit per plura quod potest æque bene fieri per pauciora; cum igitur Deus sine causis secundis per seipsum omnia possit efficere, quid eis opus erit? igitur vel nulla est creatio, vel superuacanea est causalitas agentium naturalium. Septimo probat Auer. expresse 4. phy. & 1. lib. de cælo, quòd si mundus crearetur necessario deberet poni vacuum, nam vbi nunc est mundus, aliquando nullum fuit corpus, nimirum ante generationem mundi, poterat tamen esse, quandoquidem postea mundus generatus fuit, & vacuum est vbi non est corpus, sed possibile est esse: ergo illud erat vacuum, & sic ante mundi productionem necessarium est ponentibus creationem vacuum confiteri. Octauo idem Auer. eodem lib. de cælo asserit ponentes mundum genitum esse, non possunt demonstrare Dei æternitatem, sicut qui ponunt ipsum æternum esse, & coguntur dicere ante generationem mundi fuisse aliquod corpus, & ratio est, quoniam quod de nouo fit non potest immediate fieri à Deo, tum quoniam fit de nouo, & quod tale est, ab eo quod semper eodem modo se habet, proxime effici non potest, tum quoniam quod generatur debet prius ab alio alterari, sed Deus est immutabilis & est incorporeus: ergo non potest immediate aliquid noui facere, vel aliquid alterare; illud igitur, à quo mundus proxime factus est, debuit esse corporeum, vt alterare posset subiectum, ex quo mundus generari debebat, & vt veritate ac nouitate sui motus aliquid noui producere posset, quod antea non erat. Nono arguit Auer 8. phy. si quidquid fit ex subiecto & opposito determinato fit, idque ex vi demonstrationis, & ex euidentia sensuum certum est, contrarium autem huius nec ratione nec testimonio sensuū ostendi potest, impossibile erit ex nihilo aliquid fieri; in tali enim productione nec subiectum, nec oppositum vllum determinatum esse potest, præsertim quòd omnis actio necessario coniuncta est cum motu, subiectum autem est inseparabile à motu, cum ponatur in eius definitione, & ideo dicentes primum agēs posse ex nihilo aliquid facere non prædicant excellentiam eius: quia quo nam modo vel circa nihilum versari, vel in nihilo recipi poterit eius actio? vel esse agens sine patiente? quia hæc sunt relatiua, quorum ea est natura dicebat Arist. in prædicamen. vt vnum sine altero ne dum esse, sed nec intelligi queat. Decimo eodem lib. Auerr. ita arguit; facientes mundum de nouo coguntur fateri aliquam mutationem factam esse in Deo: quia aut Deus eodem modo se habuit erga productionem mundi ab æterno, sicut modo, & cum modo non fecerit mundum: ergo nec ab ęterno, & si ab ęterno fecerit mundum: ergo & modo facit, si autem diuerso modo se habuit Deus, cum hoc non possit esse ex parte ipsius mundi: ergo necesse est, vt diuersitas hęc ponatur ex parte Dei, & sic Deus esset mutabilis. Vndecimo arguit, sicuti se habet voluntas noua ad actionem nouam, sic voluntas antiqua ad actionem antiquam: ergo à commutata proportione sic se habebit voluntas noua ad actionem antiquam, sicut voluntas antiqua ad actionem nouā, & econtra: ergo sicut impossibile est à voluntate noua prodire actionem antiquā, sic est impossibile à volūtate antiqua prodire actionem nouam. Duodecimo item arguit, quia si voluntas ęterna dicitur producere suum effectum de nouo & non ab ęterno, hoc sine dubio contingit vel ob aliquod impedimentum, vel ob defectum alicuius rei necessariæ ad illum effectum producendum: ergo necesse est ante mundi generationem vel impedimentum illud remoueri, vel illam rem necessariam adesse, quorum neutrum potest fieri sine motu, saltem negari nō potest quin ille, qui differt facere quod vult, expectet, præsentiam illius temporis, & faciet pręterire aliud tempus, in quo non vult effectum producere, & sic necessario sequitur ante generationem mundi extitisse aliquam temporis durationem. Tertiodecimo confirmant recentiores Auerroistæ, si Deus ab ęterno habuit omnes conditiones, quæ requiruntur ad efficiendum mundum, quid causæ reddi potest cur maluerit ab ęterno non esse mundum, quàm esse? quis enim non inquam sapientissimus & optimus cuiusmodi est Deus? sed qualiscunque artifex cum possit facere aliquod opus optimum mauult dici, & esse opifex eius potentia, quàm actu, cum tamen actus sit perfectior potentia. Quartodecimo quod est non generatum necesse est esse incorruptibile, cum ergo ante generationem mundi possibile fuerit mundum generari, alioquin non fuisset generatus, & talis possibilitas sit ęterna à parte ante, erit quoque æterna à parte postea: ergo nunquam cessare poterit, non cessante autem possibilitate impossibile est actu mundū esse, cum enim primum mūdus actus esset, corrumperetur illa

Margin notes: Egregia ratio. — Commen. 6. — Commē. 92. — Commē. 22. — Commen. 4. — Cap. de rela. — Commē. 15. — Ab antiquo nullum nouum. — Deus est sapientissimus & optimus artifex.

Margin letters: A, B, C, D

A illa possibilitas, sed posuimus illam esse sempiternã; possibilitas enim alicuius rei desinit esse, cum primum illa res actu incipit esse. Postremo ita dicunt, ante generationem mũdi possibile fuit mundum generari, omnis autem possibilitas fundatur in aliquo subiecto, quod dicitur esse possibile, omni enim agenti correspondet patiens, cum sint relatiua: quare sicut possibilitas actiua non potest esse, nisi in aliquo agente, sic nec possibilitas passiua potest esse nisi in aliquo patiente, & sic necesse est concedere ante generationem mundi aliquod subiectum fuisse, sed cum hoc sit inconueniens, sequitur inconueniens esse ponere ipsum Deum esse causam effectricem ipsius mundi, ex consequenti Arist. qui lumine naturali philosophatus est, non cognouit hanc creationem. Sunt & innumera alia argumenta, quę ad corroborandam hanc sententiam adducũt, sed nos principalia tantummodo adducere existimauimus, vt illis solutis cetera facile labefactentur.

Nunc autem quid veritas ipsa sit, & quæ nos sentiamus aperiẽda sunt, & primo animaduertendum vnum arbitramur, quòd Arist. 8. phy. de Platone suo magistro dixit. Plato autem tẽpus generat solus, quę verba exponens S. Tho. ait, dicit enim Plato, quòd tempus est simul factum cum cęlo, ponebat autem cęlum esse factum, idest habere principium durationis, vt hic Arist. ei imponit secundum quod eius verba superficiatenus sonare videntur; quamuis Platonici dicant Platonem sic dixisse; cęlum esse factum inquantum habet principium actiuum sui esse, non autem ita, quòd habeat principium durationis, & ideo de opinione Platonis quid ipse censerit de creatione non satis conuenit inter omnes Platonicos. Aliqui enim dicunt Platonem fecisse mundum æternum, non aliter quàm fecit Arist. nam cum apud eum in Timęo sint tres causæ ipsius mundi, vna efficiens, quæ est Deus, altera exemplaris, quæ est idea, tertia tanquam finis, quæ est bonitas ipsius Dei, & cum hæ tres causæ omnes sint ęternę non potuit mũdus nõ esse sempiternus, vocat autem eum genitum & factum, vt indicet eum pendere à Deo. Aliqui dixerunt Platonem sensisse mundum ab initio temporis factum esse ex materia, quod etiam sentire videtur Plutarchus 1. lib. de placitis philosophorum. Alij volunt Platonem fecisse mundum de nouo, & ex nihilo.

Tex. 10. Quid Platonici sẽserint de generatione mundi. (B) Cap. 3.

Sed quicquid sit de sententia Platonicorum modo non intendimus inuestigare, sed tantũmodo mentem Arist. qui in hac materia secundum veram doctrinam Platonis ipsi Platoni nõ C contradicit, vt ostendit S. Tho. 1. p idcirco pro veritate ipsa pono hanc conclusionem. Arist. & Plato cognouerunt creationem lumine naturę, licet Arist. non vsus fuerit nomine creationis, sed potius nomine dependentię. hanc sententiam probat S. Tho. 8. phy. vbi ait Arist. non negasse creationem nisi quoad nouitatem essendi, sic etiam sustinet Scotus in 2. sen. & expressius in quolibe. sic etiam & Thomas Argen. eodem lib. 2. sent. August. Niphus in Commentariis super 1. lib. de cœlo, & Caiet. lib. de ente & essentia. Soncinas 12. metaphy. & multi alij grauissimi viri, & in hoc sequuti sunt Simplicium 8. de physico auditu, & in 2. & in 1. de cęlo & mundo, vbi inquit Arist. Deus & natura nihil agũt frustra, Deus igitur facit, sed facere spectat ad causam efficientem, igitur Deus est causa efficiens, & eodem lib. asserit idem philosophus, à primo quidem ente communicatum est esse his quidem clarius, his vero obscurius, & 1. lib. de genera. & corrup. vbi quærit cur motus sit perpetuus, asserit quia Deus est causa effectiua eius, & 1. huius laudauit Anaxagoram, qui non solum posuit causas materiales, sed dixit etiam mentem esse causam efficientem & finalem, quare si Anaxagoram laudauit, quia mẽtem diuinam agentem & finem esse concedit: ergo Arist. opinio est, quòd Deus est causa effectiua om- D nium, & 8. phy. inquit esse nonnulla æterna, quæ causam habent, aliqua vero nequaquam, & in 12. huius inquit Deum esse animal optimum & sempiternum, à quo cęlum & natura pendet; ecce quomodo expresse hic fatetur cęlum & omnia pẽdere effectiue à Deo, quod est idem dicere, quòd esse ab eo creata, & verba adducta in principio huius dilucidationis manifeste hoc ostendunt, quę verba hęc sunt, quapropter semper entium principia esse verissima necesse est: non enim quandoque sunt vera, quandoque non, nec illis causa aliquid est, vt vera sint, sed illa alijs: quare vnumquodque sicut se habet vt sit, ita ad veritatem, sempiterna itaque corpora causam eorum esse, & permanentiæ habent, quæ non nisi causa effectiua est, vnde exemplo calidi vtitur Arist. ignis enim quoniam maxime calidus est causa est quare cetera calida sunt, & super his verbis fundat rationem euidentissimam S. Tho. 1. p. asserẽs, si enim aliquid inuenitur per participationem, necesse est quòd causetur in ipso ab eo, cui essentialiter conuenit, sicut ferrum fit ignitum ab igne; sed Deus est ipsum esse per se subsistens, hoc autem non potest esse nisi vnum & per essentiam, sicut si albedo eset subsistens non poset esse nisi vna, cum albedines multiplicentur secundum recipientia, relinquitur ergo, quòd omnia alia à Deo non sint suum esse, sed participent esse: quare necesse est, quòd omnia, quę diuersifican-

Q. 44. art. 1. Dilucidatio Lect. 2. Dist. 1. Quæst. 3. Quæst. 7. Dist. 1. Cap. 4. Cap. 5. Quæst. 15. Text. 100. Tex. 32. Tex. 11. Tex. 9. Tex. 15. Tex. 38. q. 44. art. 1.

ſificantur ſecundum diuerſam participationem, vt ſint perfectius, vel minus perfecte cauſantur ab vno primo ente, quod perfectisſime eſt,& huic veritati ſubſcribit ſe Plato aſſerés, quòd neceſſe eſt ante omnem multitudinem ponere vnitatem : ſubſcribit etiam ſe Ariſt. hic & in multis locis adductis volens maxime ens & maxime verum eſſe cauſam omnis entis & omnis A
Cap. 11. veri,quod expresſius Paulus Apoſtolus ad Rom.dixit,ex ipſo & peripſum & in ipſo ſunt omnia,& in hoc quoque lib.ex profeſſo Ariſt.ipſe probat dari ſtatum in omni genere cauſarum , itaquòd deueniendum eſt ad vnam primam materiam , primam formam, & primam cauſam
Tex. 56. effectricem omnium,& vltimum finem : probat etiam Simplicius ſuum intentum 2.phy. hoc argumento: cęlum habet ſempiternam motionem à Deo vt ab agente: ergo eodem pacto ſubſtantia ipſius cęli pendet ab ipſo Deo,nam ſicuti res ſe habet ad operari, ita ad eſſe,à quo enim res pendet quoad proprium opus,ab eodem etiam pendet in eſſe: ſed motus cęlorum , qui eſt eorum opus pendet à Deo tanquam à cauſa effectrice: ergo & ſubſtantia cęlorum à Deo pendet: ſi ergo cęleſtia omnia effecta ſunt ab ipſo Deo: igitur & ſublunaria,ſic etiam & intelligentię, quæ , cum non habeant materiam, neceſſe eſt vt ſint productę ex nihilo , & hęc productio
Quam creationẽ Ariſt. negat. ex nihilo eſt creatio ab ęterno ſecundum Auicen. Platonem,& Ariſt. licet creationem de nouo neget Ariſt.non tamen iſtam,de aqua modo intendimus; immo ipſemet Auer. non ſibi conſtans aliquando eam poſuit, aliquando ipſam negauit : negauit eam in argumentis ſupra ad- B
Comm. 44. ductis,poſuit ipſam 12.metaph .arguens contra Auicen.inquit,in intelligentijs non eſt actio, nec pasſio , neque conſecutio, neque prouentus, ſed tantum illic eſt cauſa & cauſatum ſecundum quod intellectum eſt cauſa intelligentis , ſed intellectum eſt cauſa efficiens : ergo cum Deus ipſe ſit intellectus ab intelligentijs, erit earum cauſa efficiens non ex aliqua materia, vt dictum eſt : igitur ex nihilo eas produxit.

Com. 36. Et eodem lib. dixit, balneũ in anima mouet vt efficiens, extra vero mouet vt finis: aperte igi-
In prologo. tur patet rem intellectã inter effectrices cauſas cõnumerari,& 1.phy. idem Auer. inquit ſciẽtia diuina tria genera cauſarum conſiderat veluti primum agens, primam formam,& vltimum finem , ſed primum agens per motum conſideratur à phyſico : ergo primum agens conſide-
Com. 105. ratum à metaphyſico erit agens ſine motu per ſimplicem emanationem , & 1.cœli nec non & in lib. de ſubſtantia orbis vult corpus cæleſte non indigere tantum virtute mouente in loco,ſed largiente ei ſubſtantiam & permanentiam æternam, ibi etiam ait , finis ſignificat agens ſignificatione neceſſaria: nunc ſic, ſi finis neceſſario ſignificat agens, aut accipitur agens ſecundum ſimilitudinem prout eſt idem quod finis, quod dici nequit: quia tũc idem ſeipſum ſignificaret ſecundum vnam & eandem rationem ſignificatione neceſſaria , quod ridiculum eſt di- C
Com. 56. cere apud Auer. pręſertim quia etiam 2.cæli aſſerit, in ſeparatis quod dat formam dat finem , & quod eſt finis eſt agens, ſed Deus eſt finis omnium, & intelligentiarum, & cæleſtium, & ſublunariũ: ergo erit efficiẽs non ex materia aliqua: igitur ex nihilo. Quod confirmat S. Tho.
Lec. 2. 8.phy. hac pulcherrima ratione , eo maior eſt nobilitas agentis , quo paucioribus indiget ad agendum, ſed Deus eſt nobilius agens, quàm natura: ergo paucioribus ad agendum indigebit, ſed natura eget materia prima: igitur Deus hac non indigebit , cum ſint tria agentia hæc, ars, quæ indiget aliquo corpore in actu ad operandum; natura , quæ indiget materia prima : ergo
Cap. 15. Deus ſine his omnibus operatur: quare ex nihilo,& 2.contra gent. plures rationes ad hanc veritatem confirmandam affert, inter alias hæc præcipua mihi videtur : quia imperfecta à perfectis ſumunt originem, vt ſemen ab animali,& Deus glorioſus eſt perfectisſimum & ſummum
Tex. 21. ens,& ſummum bonum, vt oſtendit Ariſt. & Auer. 5. huius : igitur ipſe eſt omnibus cauſa eſſendi. Quam rationem ita confirmare poſſumus ex diſcrimine reperto inter ſcientiam noſtram & ſcientiam Dei , noſtra enim ſcientia à rebus producta eſt , Dei autem ſcientia rerum cauſa exiſtit, atque ſcientia noſtra à rebus tanquam ab agente producta eſt : quare Dei ſcientia rerum omnium cauſa effectrix erit ; quandoquidem ita ſe habent arte facta ad ſcientiam noſtram , vti omnia , quæ natura conſtant ad ſcientiam diuinam , ſed arte facta à ſcientia noſtra tanquam ab agente pendent : conſimiliter ergo & quæ natura conſtant à ſcientia diuina vt ab effectrice cauſa producuntur,& cum hęc ſit rei veritas, non eſt mirum ſi eam diuina auctoritas D
Pſal. 138. confirmat, dicit enim Propheta, qui fecit cęlũ,& terrã, mare,& omnia, quę in eis ſunt,& Euãg.
Cap. 1. Ioan. omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil , quod factum eſt. &c.

Supereſt modo reſpondere ad fundamenta Aduerſariorum, ſed, vt facilior ſit nobis aditus ad ea diluenda, aliqua iaceamus fundamenta , ſit ergo primum fundamentum hoc, quod po-
q. 45. art. 3. nit S. Tho. 1.p. quòd creatio duplex eſt, altera cum nouitate eſſendi ſeu noua, de qua intelligunt noſtri theologi & ſacrę hiſtorię, vt ſcribitur 1.Gen. In principio creauit Deus cœlum & terram,& hãc nullus philoſophorum naturali lumine agnoſcere potuit. Altera creatio eſt ſine nouita-

A nouitate essendi seu antiqua, qua Deus ab ęterno produxit cęlum & intelligentias effectiue nullo eorum præsupposito,& hanc plures philosophi cognouerunt, præsertim Arist. vt ex dictis eius superius allatis ostendimus, licet non sub nomine creationis, sed dependentiæ potius fuerit nota. Secundo sciendum est, quòd hæc dependentia seu creatio, vt idem S.Tho. ostendit, non est motus neque mutatio, quia non indiget subiecto in quo recipiatur, & circa quod versetur, sed est productio rei immaterialis seu materialis ex nihilo, quę immediatè fit à Deo, & significatur vt media inter creatorem & creaturam, & vt dicitur actiue est actio diuina, quæ est eius essentia cum relatione ad creaturam, quæ relatio vt est in Deo non est realis, sed secundum rationem tantum; creatio passiue accepta est in creatura, & est creatura, non tamen alia creatione creatur, & est relatio realis ad ipsum Deum, cuius relationis realis subiectum est ipsamet creatura, & prior ea in esse, sicuti vniuersaliter subiectum est prius accidēte, licet ex parte obiecti ipsa creatio habeat quandam rationem prioritatis, quia secundum quod significatur vt mutatio quędam, ipsa creatura erit eius subiectum, & propterea realiter distinguitur ab ipsa creatura, vt perbelle docent nostri, hoc est, Capreolus 2. sent. & Caiet. 1. p. & Ferrariensis
B 2. contra gentes, & hoc contra doctrinā Scoti 2. sent. Ex quo reprehendendi veniunt recentiores, qui potius sententiam Scoti tanquam falsam, quàm S.Tho. rationi consentaneā sequūtur.

Creatio non est mot⁹ nec mutatio proprie dicta.

Creatio duplex actiua & passiua.

Dist. 1.
Qu. 45. ar. 3.
Cap. 28.
Dist. 1.

Tertio notandum est, quòd tam prima creatio, quàm secunda est proprium opus primi principij infiniti, & nulli creaturæ communicari potest neque tanquam agenti principali, neque instrumentali: non principali, quia sicut repugnat creaturæ non dependere ab hoc primo principio, quod est Deus in esse, ita non dependere ab eo in causalitate; nec etiam vt agenti instrumentali; quia instrumentum nō adhibetur à principali agente, nisi vt per suam propriam actionem aliquo modo disponat productionem effectus, quem principale agens intendit, vt patet in securi & serra & alijs instrumentis; sed ad productionem eius, quod creatur ex nihilo, nulla dispositio potest præcedere aut recipi in ipso nihilo: igitur creatura nullā operam subministrare poterit Deo ad creandum, vel aliquid præparando, vel productionem eius, quod creatur, vi sua aliquo modo attingendo, & hoc voluit S.Tho. 1. p. & 2. contra gentes, quem secutus est Scotus 4. sent. & Romanus Ægidius in quolib. & Henricus de Gannauo in quolib. & multi alij illustres theologi contra magistrum sententiarum lib. 4.

Creatio est propriū op⁹ Dei & nulli creaturæ cōmunicabilis

Qu. 45. ar. 5.
Cap. 21.
Dist. 1.
Quęst. 1.
Quolib. 4.
Quæst. vlt.
Dist. 1.

C Postremo notandum est, quòd ex hac veritate confirmata plurimi errores excluduntur, vt ponit idem S.Tho. 2. contra gent. Primus error erat illorum antiquorum, præsertim Anaximandri, qui ponebant corpora quædam non habere causam essendi. Secundus error erat illorum, qui totaliter negabant generationem, sed omnia faciebant esse vnum ens immobile, quē errorem tribuit Arist. Parmenidi & Melisso. Tertius error fuit illorum, qui dicebant nihil generari de nouo, sed generationem nihil aliud esse, quàm segregationem quandā, & manifestationem eorum, quæ prius erant permixta & abscondita, qui error tribuitur Anaxagoræ. Quartus error fuit ipsius Auicennæ, qui voluit naturales formas ex nihilo creari à quadam intelligentia, quæ præsidens huic mundo inferiori producit omnes formas intelligibiles, sensibiles, & physicas, itaquod agentia particularia tantum disponere materiam ad recipiendas huiusmodi formas docebat. Quintus error est ipsius Auer. 7. huius, qui vult omnes formas naturales & caducas produci ex materia ab agentibus particularibus, & idem esse agens disponens materiam & inducens formam, vt latius 12. huius etiam ostendit. Vltimus error illorum est, qui dicunt Deum non esse causam substantiæ cæli, sed solum motus, cum non sit causa effe-
D ctrix rerum ipsarum quoad substantiam, ipsas ex nihilo producendo, sed tantum finis. Quem errorem sequuti sunt plurimi Auerroistæ, præsertim Io. Bachonus 2. sent. & Alex. Achel. Bonien. lib. de intelligentijs. Rei ergo veritas est, quam supra exposuimus res omnes à Deo benedicto creari & ex nihilo effici, & cum ipsis simul productam fuisse materiam, tempus, & motum; quibus iactis sigillatim respondendum est fundamentis aduersariorum.

Cap. 15.
Excludūtur sex errores de productione rerū.
Com. 31.
Com. 18.
Dist. 1.

Ad primum, quod tanti faciunt, & quod innitebatur cōmuni conceptioni philosophorum asserentium ex nihilo nihil fieri, dicimus hanc sententiam esse verissimam ex nihilo nihil fieri per motum & transmutationem, & à virtute finita, sed ex virtute infinita, & in prima emanatione ab vniuersali principio rerum potest aliquid ex nihilo fieri, ita respondet S.Tho. 1. p. asserens antiquos philosophos non considerasse nisi emanationem effectuum particularium à causis particularibus, quas necesse est præsupponere aliquid in sua actione, & propterea communiter conuenerunt in hoc decreto ex nihilo nihil fieri.

Solutio argumētorū.
q. 45. art. 2.

Sic etiam soluitur secundū, quod initebatur illi propositioni impossibile est ex simpliciter non ente aliquid fieri scilicet per motum & transmutationē. Soluitur & tertium desumptum ex æternitate materiæ primæ: quia licet impossibile sit materiam primam generari vel corrū-

pi per

pi per motum & transmutationem, tamen ex hoc non excluditur, quin per creationem in esse A
Lect. 15. procedat, vt ostendit idem S. Tho. 1. phy. Soluitur & quartum de æternitate motus & tempo-
ris, quia illæ rationes adductę ab Arist. non sunt demonstratiuæ simpliciter, sed secundũ quid,
scilicet ad contradicendum rationibus antiquorum ponentium mundum incipere secundum
Tex. 2. quosdam modos impossibiles: quod ex tribus facile apparet; quia tam in 8. phy. quã in 1. de cę-
Tex. 23. lo præmittit quasdam opiniones, vt Anaxagoræ, & Empedoclis, & Democriti, contra quos rõ-
nes contradictorias inducit. Secũdo quia vbicunque de hac materia loquitur, inducit testimo-
nia antiquorum, quod non est demonstratoris, sed probabiliter persuadentis. Tertio quia ex-
Cap. 5. presse dicit 1. lib. topicorum, quòd sunt quædam problemata dialectica, de quibus rationes nõ
habemus, vtrum mundus sit æternus. Et sic etiam patet solutio ad omnia alia inconuenientia,
quę adducuntur in doctrina Arist.

Ad quintum, quod sumitur ex lib. de cœlo contra Platonem, dicitur quòd ibi Arist. loqui-
tur contra illos, qui ponunt cęlos incepisse per generationem physicam; sic enim omne, quod
incipit, desinit esse, sed non est contra nos ponentes cęlum totumque mundum incepisse per
Cap. 9. simplicem emanationem, seu per dependentiam ab ipso Deo effectiue, vt ostendit B. Augu. 10. B
Egregium exemplum. de Ciuit. Dei exemplo pedis, qui si ex æternitate semper fuisset in puluere, semper subesset ve-
stigium, quod à calcante factum nemo dubitaret, sic & mundus semper fuit semper existente
qui illum fecit, sed ex hac factione non est necessarium intelligentias & corpora cęlestia desi-
nere esse per potentiam intrinsecam, licet possint non esse per potentiam extrinsecam ipsius
Dei, qui si subtraheret suam actionem ab eis, omnia in nihilum redigerentur, vt docet B. Au-
gu. 4. super gene. ad literam: sicut igitur in potẽtia creatoris fuit, vt res essent antequam essent
in se ipsis, ita in potentia creatoris est postquam sunt in seipsis, vt non sint.

Ad sextum, quod sumitur ex 5. lib. huius, in quo Arist. non posuit significata huius nomi-
nis creationis, dicitur nullam vim habere: quia non omnia nomina, quibus vtuntur discipli-
næ, Arist. ipse distinxit in illo libro, sed tantum nomina famosa, non enim distinxit Arist. hoc
nomen, vtilitas, hoc nomen, homo, animal, disciplina, ars, experimentum, & similia, & tamen
his omnibus disciplinæ vtuntur, sic etiam non fuit inconueniens tacere hoc nomen, creatio.
Agens duplex. Ad septimum, quod fundatur supra definitione potentiæ, dicitur agens bipartitum esse, alte-
rum, quod ex præsupposita materia per motum & transmutationem operatur, & huius agen- C
Tex. 2. tis potentiam definit Arist. 9. huius & etiam 5. alterum vero est agens, quod producens melius
Tex. 17. nuncupatur, & potentia huius agentis non per motum & transmutationem operatur, sed per
simplicem emanationem, quæ quidem simplex emanatio secundum quandam similitudinem
vocatur mutatio, quę in sempiternis reperiri potest: hoc vero agens natura tantum & non tẽ-
pore suum effectum præcedit, & hęc distributio de duplici agente expresse habetur ab
Tex. 1. Arist. & Auer. 9. huius Arist. enim inquit potentiam & actum in plus se habere, quàm ea, quæ
secundum motum tantum dicuntur, & Auer. ibi inquit, quòd potentia & actus dicuntur in
Com. 44. plus, quàm in rebus transmutabilibus, & 12 eiusdem operis arguens Auicen. hoc duplex agẽ-
tium genus confitetur: quia Auicen. duo de abiunctis mentibus affirmauit, primum, quòd al-
tera alterã producit per simplicẽ emanationem, secundum, quòd vna vnã tantum producit, cũ
ab vno non proueniat nisi vnum, & vna actio vnum agens insequatur, Auer. itaque quoad pri
mum cum Auicen. consentit, quòd in sempiternis æterna productio per simplicem emanatio
nem sit, sed arguit Auicen. quoad secundum: nam opinatur Auer. à prima intelligentia omnes
Disp. 3. produci, & lib. disp. contra Algazelem inquit corpora cęlestia non esse generabilia eo modo D
quo hæc corpora genita dicuntur, sed alio modo: ex quibus ergo satis apparet æquiuocatio
circa hoc argumentum de definitione potentiæ. Ad octauum, quod fundatur super 7.
Tex. 25. huius dicimus verum esse formam non posse produci eo modo, quo Arist. arguit contra Plato
nem: quia vnumquodq; generatur à suo simili, & illud, quod fit & generatur, debet esse com-
positum, quod proprie habet esse, forma autem non fit nisi per accidẽs, cũ non proprie habeat
esse, sed magis est id, quo aliquid habet esse. Ad nonum, quod fundabatur super 8. lib. huius,
quòd in omni productione requiratur subiectum, terminus à quo, & ad quem, dicimus con-
cludere in productione particulari physica aliquorum entium, non autem in productione to-
tius esse à causa vniuersali omnium entium, quæ est Deus, qui producendo res sine motu, insi-
mul producit materiam, tempus, & omnia necessaria ad naturam ipsarum rerum.

Ad argumenta Neotericorum descendendo dicimus ad primum, quod fundabatur supra
Deus agit libere & necessario. illa diuisione, si Deus agit libere, vel ex necessitate naturæ, &c. respondetur, ꝙ libere agit Deus
prout distinguitur ipsum liberum contra violentum & coactum, etiam necessario necessitate
suppositionis operatur, supposito enim, quòd velit mundum producere, non potuit ipsum

A non producere,quia non poteſt voluntas eius mutari. Nec eſt verum,quòd philoſophus vllam cauſam & rationem reddere poterit de conſideratis ab ipſo : quia demonſtrationes non ſunt per cauſam remotam,ſed per cauſam proximam,vt docuit ipſemet philoſophus 1. poſter. ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere,quoniam illius eſt cauſa &c. & ſic etiam diſciplinæ omnes pro ximas cauſas rerum perquirunt,vt docet Aug. 3. de trini. placuit vanitati philoſophorum etiã alijs cauſis effectus contingentes tribuere, cum omnino videre nõ poſſent ſuperiorem ceteris omnibus cauſam, ideſt voluntatem Dei, quam theologi etiam balbutiendo requirunt.

Tex.5. Tex.12.

Ad ſecundum, in quo dicitur, creatio eſt actio &c. negamus creationem eſſe proprie actionem: quia non eſt motus, neque mutatio proprie loquendo, ſed eſt ipſa dependentia creata, quæ non alia creatione creatur: quia relationes, cum hoc ipſum quod ſunt ad aliquid dicãtur, nec referuntur per aliquas alias relationes, ſed per ſeipſas, & vt dictum eſt, creatio actiue ſignificata eſt actio Dei, quæ eſt eius eſſentia cum relatione ad creaturam, quę relatio eſt ſecundum rationem tantum, paſſiue vero intellecta eſt relatio realis, quæ in qualibet creatura eſt accidẽs diſtinctum realiter ab eius ſubſtantia; nec creatura poteſt eſſe ſine huiuſmodi dependentia, ſicut nec homo quin ſit riſibilis, vt declarat Capreolus 2. ſent. & Caiet. 1. p. & Ferrarien. 2. contra gent. aduerſus Scotum, qui 2. ſent. tenuit creationem iſtam paſſiuam non differre realiter, ſed tantum formaliter à ſubſtantia creaturæ, quam opinionem ſequuntur quidam nouiter philoſophantes & male: quia cum hæc ſit relatio realis: ergo accidens, & ſic diſtincta realiter à ſubſtantia creaturæ.

Creatio non eſt actio proprie ſed ſecũdum modũ intelligendi.

B

diſtin. 1. q. 45. art. 3. Cap. 28. Diſtin. 1.

Creatio eſt accidens cõtra nouiter philoſophãtes.

Ad tertium, in quo dicebatur, aut quod creatur, ante poterat eſſe &c. dicitur quòd poterat eſſe potentia logica, quę eſt non repugnantia terminorum, vel per potentiam extrinſecã agentis, non autem per potentiam phyſicam, & intrinſecam ex parte materiæ.

Ad quartum, in quo dicitur, ſi creatio fieret ex nihilo &c. reſpondet Ariſt. 9. huius, quòd agens per intellectum determinat ſe ad agendum potius hoc, quàm aliud à prohereſi, ſeu à voluntate ſua, deinde Deus glorioſus, cum habeat in ſe varias ideas, ſecundum diuerſitatem illarum diuerſos quoque effectus in hoc mundo producit, vt aſſerit B. Aug. in lib. 83. q. alia idea conditus eſt homo & alia equus.

Tex.10. quæſt. 31.

C Ad quintum, in quo dicitur, aut Deus creat res per aliquam actionem tranſeuntem &c. dicitur, quòd Deus creat per voluntatem ſuam, qua ab æterno cõſtituit & deliberauit certo quodam tempore producere mundum, ſicut quilibet noſtrum poterit hodie determinare ſcribere literas ad amicum ſuum in fine huius menſis, & ſic effectus nouus poteſt produci per actionẽ antiquam. Dico etiam creationem eſſe actionem tranſeuntem non phyſice cum omnibus appenditijs requiſitis ad actionem tranſeuntem phyſicam, ſed ſimilitudinarie: quia ſicut per actionem tranſeuntem aliquid producitur ad extra, ita per creationem producitur creatura extra Deum.

Creatio eſt actio trãſiẽs nõ proprie.

Ad ſextum in quo dicitur, ſi Deus poteſt immediate creare &c. neganda eſt conſequentia: quia licet Deus in prima & vniuerſali productione rerum non indiguit agentibus ſecundis ad operandum: quia, vt dictum eſt, creatio eſt opus proprium eius, tamen poſitis ipſis creaturis in vniuerſo, vt manu teneatur ſuauis diſpoſitio rerum, ſunt neceſſaria agẽtia naturalia ad exercendas ſuas operationes, ſupponendo tamen ſemper ipſum Deum tanquam primam cauſam, à qua deriuatum eſt eſſe his quidem clarius, his vero obſcurius, vt dictum eſt ſupra.

D Ad ſeptimum, in quo dicebatur, quòd ponentes creationem coguntur ponere vacuum, reſpondet S. Tho. 1. p. negando conſequentiam: quia de ratione vacui non ſufficit in quo nihil ſit, ſed requiritur quòd ſit ſpatium capax corporis, in quo non ſit corpus. Deinde mundo ipſi per ſe nullus locus debetur, niſi ratione partium, & propterea nõ eſt neceſſarium ante eius productionẽ ex nihilo, præceſſiſſe aliquem locum aptum natum ipſum recipere: quia poſſibilitas, quæ pręceſſit creationem mundi, non fuit paſſiua ex parte ſubiecti ſeu materiæ, ſed tantũ logice, & ſecundum extrinſecam actiuam potentiam Dei.

q. 46. art. 1. Vacuũ quidnam ſit.

Ad octauum, in quo dicitur, ꝙ ponentes mundum genitum non poſſunt demonſtrare Dei æternitatem &c. reſpondet idem S. Tho. 8. phy. ꝙ melius ex creatione mundi poſſumus oſtẽdere perfectiones diuinas, quàm ex motus, temporis, & mundi æternitate: quia ſicut propter ſeipſum produxit vniuerſum, vt in eo ſuæ bonitatis ſimilitudo manifeſtaretur, ita voluit ipſum non ſemper eſſe, vt ſua ſufficientia manifeſtaretur in hoc, quòd omnibus alijs non exiſtẽtibus ipſe in ſeipſo omnem ſufficientiam beatitudinis habuit & virtutis ad rerum productionem, & hoc quidem dici poteſt, quantum humana ratio capere valet de diuinis, ſaluo tamen ſecreto diuinæ ſapientiæ, quod à nobis comprehendi non poteſt: patet ergo, quòd ex rebus creatis ex nihilo clarius demonſtratur Deum eſſe, & alias Dei perfectiones, puta bonitatem,

Lect. 2.

sapientiam &c. quia nullus creare potest, nisi infinitam potestatem habens. A

Ad nonum in quo dicitur quicquid fit ex opposito & subiecto &c. dicitur, ꝙ licet ex sensibus philosophari incipiamus, vt docet Arist. 1. huius & 1. poste. quòd omnis doctrina & disciplina &c. intellectus tamen ex particularibus productionibus particularium entium erigendo se supra sensus cognoscit generalem productionem totius entis, sicuti ex accidentibus apprehensis à sensibus ipse intellectus cognoscit substantiam discurrendo, & multa alia intellectus ipse agnoscit, ad quæ sensus peruenire non possunt, vt Deum, intelligentias, vniuersalia, species intelligibiles, entia rationis &c. Nec verum est creationem esse actionem coniunctam motui, aut subiecto, ita ut indigeat tempore, loco, & alijs circumstantijs materialibus: propterea ponentes creationem maxime prædicant & extollunt excellentiam & infinitatem diuinę virtutis.

In proemio. Tex. 1.

Intellectus multa agnoscit ad quę sensus nõ se extendit.

Ad decimum, in quo dicebatur, facientes mundum de nouo coguntur &c. respondet S. Tho. 3. p. vbi agit de mysterio incarnationis dubitans, quòd cum Deus ab ęterno fuerit sine carne, etiam & modo sine carne esse deberet, aliter mutatus esset à non habente carnem ad habentem. Et respondens dicit incarnationis mysterium non esse impletũ per hoc, ꝙ Deus sit aliquo modo à suo statu immutatus, in quo ab ęterno fuit, sed per hoc, ꝙ nouo modo se creaturę vniuit vel potius eam sibi vniuit, est autem conueniens, vt creatura, quæ secundũ rationem sui mutabilis est, non semper eodem modo se habeat, & ideo sicut creatura incepit esse, cum prius non esset, ita conuenienter cum prius nõ esset vnita Deo in persona, postmodum fuit ei vnita: ex quibus concludit mutationem factam esse ex parte creaturę, non autem ex parte Dei, qui est immobilis semper manens, sic etiam dicimus in creatione nullam mutationem factam esse ex parte Dei, sed tantum ex parte mundi, qui creatus est, sicuti columna semper est immobilis: animal tamen, quod mouetur ante ipsam, modo acquirit dextreitatem, modo sinistreitatem nulla mutatione facta in columna. B

q. 1. art. 1.

Deus creat sine sui mutatione sicut assũpsit carnem absque sui mutatione.

Ad vndecimum, in quo dicitur, quòd si voluntas ęterna dicitur producere &c. respondetur, quòd licet voluntas sit antiqua, & mundus factus sit de nouo, hoc tamen est secundum determinationem & propositum, quod ab ęterno decreuerat producere ipsum, quia effectus intelligibilis & volũtarius procedit ab intellectu secundum pręscriptionem & diffinitionem eius, sicut dictum est supra, quod ego nunc statuo scribere literas ad amicum meum in fine huius mensis; quo tempore scribo, tunc effectus à voluntate antiqua perfici poterit. C

Ad duodecimum, in quo dicitur, si voluntas æterna dicitur producere &c. respondetur nullum fuisse impedimentũ nec ex parte agentis, nec ex parte mundi producibilis, sed tantũ liberam voluntatẽ Dei benedicti. Deinde argumentum hoc concludit in agente de necessitate naturæ, non autem in ipso Deo, qui libere operatur. Ad tertiumdecimũ, in quo dicitur, si Deus ab æterno habuit omnes conditiones &c. respondetur, quòd non potest alia causa reddi, nisi illa, quam assignauit S. Thom. respondendo ad octauum argumentum, assignatur etiam Dei opt. max. voluntas, quę habet omnia necessaria requisita ad agendum & potest non agere producendo mundũ absque sui mutatione, & sic denominatur creatrix, & conseruatrix actu, & de nouo non formaliter & intrinsece, sed propter ipsas craturas, quę ante erant potentia, & postea sunt actu, antea non erant, postea de nouo sunt productę, & tales relationes in Deo sunt secundum rationem, in creatura vero realiter, vt dictum est.

Agẽs duplex necessariũ & voluntariũ.

Ad quartumdecimum, in quo dicitur, quod non est generatum &c. respondetur, vt sępe dictum est, quòd possibilitas, qua mundus productus est, non est potentia physica fundata in materia, sed potentia logica, quę est non repugnantia terminorum, & potentia actiua ipsius Dei, qui propter suam infinitam virtutem à nulla re dependentem potuit mundum ipsum ex nihilo producere. D

Potentia logica quę nã sit.

Ad vltimum, in quo dicitur, ante generationem mundi &c. dicimus argumentum hoc concludere de agente naturali & finitę virtutis, & de modo generationis rerum naturalium, non autem de agente virtutis infinitę, qualis est Deus, & de vniuersali productione omnium rerum: propterea dicit S. Tho. 8. phy. quòd ex simili causa deceptus fuit Auer. ex qua causa arbitratus est nos esse deceptos, scilicet ex consideratione particularium entium non erigendo intellectum suum ad contemplandum primum agens vniuersale, quod est actiuum totius entis, nihil pręsupponens in sua actione, cui laus & honor in sæcula.

Lect. 2.

Et ma-

A *Et manifestum est, quòd res habent principium, & quòd causa rerum entium non sunt infinitæ &c. Tex. 5.*

Num sit necesse ponere statum in omni genere causarum.

Dilucidatio quinta.

Circa hanc controuersiam tria agemus. Primo declarabimus titulum quęsiti. Secundo annotabimus quædam declarando in quolibet genere causæ dari statũ. Tertio soluemus argumenta aduersariorum. Quantũ ad primũ sciẽdum, quòd causa, vt ait Boetius libro definitionum nihil aliud est, nisi illud ad cuius esse sequitur aliud, vel causa est, quæ actione sua producit effectũ, & hęc est duplex. Altera per se, altera vero per accidens. Causa per se est illa, quæ secundum suam propriam naturam producit effectum, vt leo generat leonem, & oliua oliuam. Causa per accidens est illa, quæ non secundum suam naturam propriam producit effectum, sed secundum aliquid sibi accidens: verbi gratia, philosophus ędificat, & musicus generat. Et causa per se est quadruplex, vt docet philosophus 2. physic. & 5. huius, nam vel est causa effectiua, vel formalis, vel finalis, vel materialis: licet Diuinus Plato posuerit exemplarem causam: hæc tamen reducitur ad formalem, sicuti instrumentalis reducitur ad efficientem. — B — Cap. 3. Definitio causæ duplex. — Causa per accidens quæ sit. — Tex. 27. Tex. 2.

Secundo notandum est, quòd status capitur tribus modis, primo pro firma permansione legibus firmata pertinente proprie ad libertatem, vel seruitutem in temporalibus, vel spiritualibus dicente immobilitatem & obligationem personæ hominis. Secundo capitur status apud medicos pro tertia parte morbi, siue pro quiete. Tertio capitur status, vt ait S. Thomas secunda secundę pro termino & limite, post quem vlterius progredi nõ licet, vt dixit philosophus 1. poster. contra antiquos de primis principijs, vnde status hic sumitur hoc tertio modo pro termino, siue pro fine, ad quem cessat multitudo. Tertio est sciendum quòd processus ad infinitum aliquando sumitur indirectum, hoc est in eodem genere causæ, puta in genere causę efficientis, vel formalis, &c. aliquando secundum speciem, idest secũdum diuersa genera causarum. Ita quòd non tantum sunt quattuor genera causarum, sed infinita. — Status trifariã dicitur. — Quęst. 193. — C — Cap. 11.

Quarto est sciendum, quòd processus in infinitum dupliciter etiam intelligi potest, aut in causis, quę per se ordinãtur; aut in causis quę per accidens ordinãtur, & hoc secũdo modo adhuc dupliciter, vno modo in causis per accidens actu per se simul existentibus: puta ꝙ actu sint infinita indiuidua. Alio modo in potentia & successiue, & nota etiam, quòd hunc statum probat physicus rationibus suis sumptis à motu, probat & metaphysicus rationibus communioribus causæ & causati, & hæc de primo. — Processus ad infinitum bifariam dicitur.

Quoad secundum est notandum illud quod communiter dicitur, causarum quędam sunt essentialiter ordinatæ, quędam vero accidentaliter, & inter istas sunt tria discrimina. Primum est, quòd in causis essentialiter ordinatis secunda causa, inquantum causat, dependet à prima causa: licet non inesse, vnde causa secunda non agit, nisi in virtute primæ causę, sicut cęlum si debet causare aliquid in istis inferioribus, ab intelligentia oportet vt dependeat, & intelligentia mouens secunda dependeat à primo motore, sed in accidentaliter ordinatis secunda non dependet à prima, inquantum causat, & licet dependeat in esse suo, vel in aliquo alio, vt Sortes, qui potest generare patre mortuo. Secundum discrimen est, quòd in causis essentialiter ordinatis quanto aliqua causa est superior, tanto est perfectior, cum sint diuersarum specierum, vt patet de primo motore, & intelligentia, & cælo, sed causæ essentialiter ordinatę omnes possunt esse eiusdem ordinis, & rationis in causando. Tertium discrimen, quòd causæ essentialiter ordinatę simul necessario concurrunt ad causandum, vnde si debet aliquid generari in istis inferioribus, oportet vt simul causet primus motor, intelligentia, & cęlum, sed causæ accidentaliter ordinatę non est necessarium, vt simul cõcurrant ad causandum. — D — Triplex differẽtia inter causas essentialiter ordinatas & accidentaliter.

Deinde est notandum, quòd procedere in agentibus est sursum ascendere, cum patiens subijciatur agenti, & procedere in patientibus est deorsum descendere, sicut autem agere attribuitur causę mouenti: ita & pati materię: quapropter processus causarum mouentium est ire sursum, & processus causarum materialium deorsum, vnde non est processus in infinitum in — Processus in agentibus & in patientibus est diuersus.

sursum idest in agentibus, & in deorsum idest in materialibus. A

Prima conclusio. Ponitur modo hæc prima conclusio, quòd in efficientibus causis datur status: probatur sic supponendo dari primum efficiens in quocunque genere causæ: datur prima causa: ergo non potest sub illa multitudo infinita causarum reperiri: quia aliter illa multitudo non esset ab illo primo per se, sed solum per accidens, & sic non esset primum efficiens; sed in genere causæ efficientis datur prima causa efficiens per se ex supposito facto: igitur in causis efficientibus per se, & essentialiter ordinatis non potest procedi in infinitum, sed datur status & terminus sursum.

Cōclusio secunda. Secunda conclusio est de causis materialibus per se ordinatis, quòd etiam in eis datur status, & supponit primo dari materiam primam: secundo supponit, quòd aliquid fieri ex alio intelligitur dupliciter, vno modo directe, sicuti quando ex puero fit vir. Secundo reflexe, quémadmodum si ex igne fit aer, & ex aere fit aqua, & ex aqua terra, & ex terra iterum ignis, semper reflectendo. His stantibus arguit sic philosophus, si daretur processus in infinitum in his, quæ fiunt à materia; hoc vel esset directe, vel reflexe: non directe, quia id, ex quo fit aliquid directe, est medium inter esse, & non esse, veluti puer, ex quo fit vir, sed positis extremis non possunt media esse infinita: igitur hoc pacto non est processus in infinitum: nec reflexe, quia vbi est reflexio, ibi est reditus ab vltimo ad primum: ergo est dare vltimum & primum, sed inter vltimum & primum dantur media finita; ergo in causis materialibus per se non est processus in infinitum, sed necesse est dari statum. B

Cōclusio tertia. Tertia conclusio est de causis finalibus per se ordinatis, quòd in eis etiam datur status: quia si non daretur status in causis finalibus: tunc destrueretur natura boni; probatur cōsequentia, quia bonum est, quod omnia appetunt, sed amoto vltimo fine nihil appeteretur: ergo &c. Prꝫterea si daretur processus in infinitū in finibus, tunc nullus ageret aliquid, sed hoc est impossibile; igitur datur status in finibus; probatur consequentia, quia si non esset vltimus terminus actionis, nullus conaretur agere aliquid. Prꝫterea sequeretur non dari agens per intellectum: quia hoc agens cum agat gratia vltimi finis si non datur vltimus finis, neque datur istud agens. Adducitur etiam alia ratio ab Arist. ad hoc idem probandum: quia vel est aliquid, cuius causa omnia fiunt, & sunt, & ipsum non est causa alicuius, vel nihil tale inuenitur, si primo modo tunc non erit processus in infinitum in causis finalibus, sed erit status: si secundo modo, tunc tolleretur omnis finis, quod est impossibile. C

Conclusio quarta. Quarta conclusio, in causis formalibus datur etiam status, probatur quia aliter non esset prima ratio diffinitiua. Præterea non esset deuenire ad speciem specialissimam, & sic non esset scientia perfecta de aliquo. Præterea nulla res simpliciter sciretur diffinitiue: quia cum omnis scientia diffinitiua sit per formam, & formæ sunt infinitę: ergo nihil scitur diffinitiue, & demonstratiue. Quarto materiæ conuenit infinitas: ergo & formę competit finitas, & sic in formis debet reperiri status in rectum; probatur etiam, quòd genera causarum sint finita: quia da oppositum, sequitur quòd nihil perfecte, & demonstratiue sciretur, cum scire sit per causam.

Soluuntur argumenta Aduersariorum Tex. 55. Ex istis soluuntur argumenta aduersariorū descendēdo ad tertium propositum. Argumentantur enim quidam, quòd in omni genere causarum proceditur in infinitum: quia Arist. 8. physi. ponit motum ęternum, pręcipue motum circularem. Hoc stante sequitur aliud dictum, quòd habetur 2. de generatione, quòd etiam generatio est ęterna: si sic, ergo infinitę sunt generationes, & cum quælibet generatio habeat omnia genera causarum, sequitur, quòd in omni genere causę datur processus in infinitum: generatio enim quęlibet habet causam efficientem proximam, finemque, & materiam, & formam. Ad hoc argumentum facile respondere possumus, quòd concludit de causis accidentaliter ordinatis, non autem essentialiter: nam dictum est, quòd in causis accidētaliter ordinatis successiue proceditur in infinitum supposito, quòd mundus sit ęternus, & quòd motus & generatio sit ęterna: quia sic infiniti homines pręcesserunt, & si effectus sunt infiniti, etiam & causę: quia reuolutiones cæli, quę sunt efficientes generationis, sunt infinitę, quoad partiales reuolutiones; tamen secundum fidem, quæ ponit mundum incœpisse, & desiniturum, & ponit primum hominem, & vltimum, & primum instans, & vltimum, nec in causis accidentaliter ordinatis potest dari processus in infinitum. D

Fides ponit mundum incepisse. Gen. cap. 1.

Secundum argumentum ipsorum est, quòd quando inter aliqua extrema est distantia infinita possibile est, quòd ibi sint infinita media, sed inter primum & quodcunque aliud efficiens est distantia infinita, cum primum efficiens sit infiniti vigoris: ergo datur progressus in infinitum in genere causę efficientis, & sic etiam in genere causę formalis, & finalis: quia quęlibet forma finita in infinitum distat à forma infinita, & quilibet finis finitus à fine infinito: probatur

A tur maior: quia quanto aliqua magis distant, tanto plura possunt esse media inter ipsa: ergo si in infinitum distant, infinita reperiuntur media. Ad hoc argumentum potest responderi secundum theologos, & pręcipue secundum Herueum, qui 1. suorum quolibet. tenet, quòd Deus potest facere in infinitum creaturam nobiliorem quacunque alia data: quia quicquid non repugnat creaturę potest sibi communicari, sed huiusmodi processus non repugnat creaturæ: quia semper procedendo quęlibet creatura erit finita. Et hoc stante tunc inter primum efficiens, quod est infinitum, & quodcunque aliud non est infinita distantia dimensionalis, sed perfectionalis, & sic habemus duplicem distantiam, alteram dimentionis, alteram vero perfectionis. Concludit ergo argumentum secundum Herueum de distantia perfectionis, & non dimentionis.

Responsio theologica.

Distantia duplex est.

Argumentantur tertio, ens in infinitum distat à nihilo: ergo inter nihil & ens possunt esse infinitę entitates potētiales, cuiusmodi est materia. Ad hoc dicitur, ꝙ materia prima potest dupliciter considerari, vno modo ſm essentiam, & sic est vna & eadē ingenito & corrupto: quia in ea nulla est diuersitas. Alio modo secundum esse, quod habet à forma, & sic non est eadem B numero in genito & corrupto. Vnde materia non est infinita, nec quantitatiue, nec perfectionaliter, sed tantum priuatiue: nec est inconueniens in causis materialibus proximis non actu existentibus, sed potentia dari progressus in infinitum. Nec est verum ens in infinitum distare à nihilo: quia distantia supponit extrema: nihil non potest dici extremum ipsius entis. Argumentātur etiam, quòd stante ęternitate mundi infinitę essent animæ rationales, & istę sunt formę; igitur dantur formę infinitę.

Materia prima bifariam cōsideratur.

Hoc argumentum diuersimode soluitur à S. Thoma, pręcipue 1. p. sed in pręsenti possemus nos dicere, quòd animæ rationales prout sunt separatæ à materia, non sunt formæ informantes, sed per se existentes & finitæ à parte postea, licet infinitæ à parte antea. Alex. tamen diceret animas ipsas corrumpi cum corpore. Auer. affirmat dari tantum vnam, quæ omnia vide in S. Tho. qui vult istam rationem esse particularem, quia posset quis dicere mundum fuisse ęternum quoad aliquam sui partem puta intelligentias, vel corpora cęlestia non autem quoad hominem & vniuersaliter quoad omnes creaturas, & si Caiet. in Commentarijs suis in 1. par. asserit doctrinam S. Thomę esse diuersam à doctrina Arist. in hoc negotio: quia Arist. C ipse tenet iuxta expositionem S. Thomæ 3. de anima animas intellectiuas immortales, & numeratas secundum numerum corporum: & constat Arist. tenuisse generationem ęternam, ex quibus dictis manifeste sequitur animas humanas esse actu infinitas, quod tamen S. Thomas decernit esse imposibile: quia omne creatum comprehenditur sub certo finitoque numero, sed omnes animę sunt creatę: ergo sub certo & finito numero comprehenduntur, & propterea in hoc quęsito S. Tho. ademit sibi omnem viam concordię cum doctrina Arist. verum quicquid sit de hac opinione Caiet. quę in Theologia est ventilanda impręsentiarum prosequemur responsionem à nobis superius datam.

q. 47. art. 2. In resp. ad octauum.

q. 7. art. 4. Opinio Caietani. Tex. 20.

Animæ omnes sunt sub certo numero.

At vero, quod sit principium quoddam, & non infinitæ causæ existentium, &c. Tex. 5.

D

An detur infinitas in effectibus Dei.

Dilucidatio sexta.

TRia iudicamus circa hanc controuersiam esse videnda. Primo supponere quędam pro declaratione tituli. Secundo determinare quęsitum iuxta rei veritatem, & doctrinam S. Tho. Tertio soluere argumenta Aduersariorū. Quoad primum nota, quòd infinitum sumitur multis modis. Primo pro eo, quod non potest pertransiri, vel terminari: quia non est quantum, & sic punctus, & vnitas, & ens incorporeum, vt substantię separatę, & Deus dicuntur infinita negatiue. Secundo sumitur pro eo, quod licet posit terminari, tamen cum maxima difficultate terminatur, vel pertransitur, vt via, quę est ab oriente ad occidentē: hęc enim dicitur infinita: quia cum difficultate pertransitur. Tertio pro eo, quod non potest pertransiri propter impedimentum, vt est profunditas maris, vel centrum ipsius

Infinitum multifariam dicitur.

terrę, ad quod nemo peruenire potest propter multa impedimenta, quæ ibi sunt. Quarto sumitur pro aliquo quanto continuo, vel discreto, quod est aptum natum habere principium, & finem, & tamen non habet, vt linea indeterminata, & superficies, & numerus interminatus. A

Act' duplex est permanēs & successiu'. Secundo est notandum, quòd actus est duplex, quidam permanens, & quidam successiuus: actus successiuus est ille, qui non habet suas partes simul existentes, sed sibi inuicem succedentes sunt, vt dies, qui habet mane, meridiem, & vespere, quæ partes sibi inuicem succedunt, itaquòd vna parte existente est potentia ad aliā, & illa alia adueniente adhuc est potentia ad aliā, & philosophus etiam ponit exemplum de Agone, idest de ludo, qui celebratur in monte Olimpi: illius enim ludi Agonistici partes non erant simul omnes, sed sibi inuicem succedebant, & hoc est videre in omni motu vero & continuo, & talis actus dicitur imperfectus, & actus potentiæ permixtus, & actus in fieri. Actus permanens quis sit. Actus autem permanens est ille, qui non habet partes succedentes, sed aut nullas habet partes, sicut vnitas & punctus, aut partes habet simul existentes, vt albedo, nigredo, & forma Sortis, & statuæ, & huiusmodi formæ habentes esse fixum in subiecto, & talis actus dicitur actus perfectus, & in facto esse consistens, & non permixtus potentiæ ad aliam partem generandam. B

Quid intelligitur per effectum infinitum. Tertio nota, quòd per effectum infinitum possumus intelligere aliquod corpus infinitum, siue sit simplex vt elementum, siue sit compositum vt aliquod mixtum ex quattuor elementis, & possumus intelligere aliquam multitudinem actu infinitam, sicuti si esset multitudo infinita malleorum, vel animarum. Et aduerte, ꝙ hic non loquimur secundum theologos ponētes virtutem creatiuam in Deo esse infinitam, sicut virtus generatiua, quæ est æqualis perfectionis cum virtute creatiua. Quolib. 12. Vnde sicut virtus generatiua de mente Heruei theologi 1. quolibet. potest habere infinitum productum, vt puta filium in diuinis, sic & virtus creatiua licet non eodem modo, putat enim Herueus, quòd in ascendendo potest fieri nobilior forma: Ordo formarum. nam post materiam primam est forma elementorum, & post illam forma mixti, & post illam forma viuentis, quæ est sensitiua, & deinde intellectiua, & sic deinceps in infinitum in nobilitate, quælibet enim forma specifica creata est quædam imitatio primæ formæ: ergo sicut prima forma est in infinitum imitabilis, & infinitis modis, sicuti ideæ in mente diuina, sic etiam sunt infinitæ creaturæ creabiles: Cap. 1. quia dicit Euangelista Lucas non est impossibile apud Deum omne verbū, & sic Deus potest producere omne id, quod non implicat contradictionē, & quia infinita multitudo actu non implicat contradictionem, idcirco dari potest secundum istum Herueum, ideo poterit Deus producere effectum infinitum: vnde si secundum theologos disputatio hæc dilucidari deberet, esset dicendum, vtrum omne illud, quod est aliud à Deo possit esse actu infinitum, & secundum philosophos intelligendum esset de aliquo corporali, Tex. 31. siue sit continuum, siue discretum, vt proponitur 3. physicorum; hęc de primo. C

Sententia theologorū. Quoad secundum dici potest secūdum theologos primo, quòd est impossibile esse aliquod creatum actu infinitum, siue secundum essentiam, siue secundum magnitudinem continuam, siue secundum quantitatem discretam: probatur prima pars istius conclusionis, quia infinitū Tex. 34. est illud, quod caret principio & fine ex 3. physicorum, sed omne aliud à Deo habet principium: quia est ex ipsomet Deo supponendo modo, quòd Deus sit causa effectiua omnium: ergo nihil, quod est pręter Deum, potest esse simpliciter infinitum: tum etiam quia cum materia semper finiatur per aliquam formam, & si est substantialis, prout remanet sub ipso actu Omne aliud à Deo ē finitum simpliciter. est in potentia ad plurimas formas accidentales, sicuti lignum est finitum secundum suam formam substantialem, sed cum sit in potentia ad infinitas figuras potest dici infinitum secūdum quid, sed non simpliciter; sic etiam formæ illæ, quæ non sunt receptæ in materia, sed sunt per se subsistentes, quemadmodum substantiæ separatę, dicuntur infinitæ secundum quid: quia non sunt arctatę, & limitate per materiam, sunt tamen finitæ simpliciter: quia habent principium & finem, & sic patet non dari præter Deum infinitum simpliciter. D

Corpus naturale est finitum simpliciter. Quòd autem non detur infinitum secundum magnitudinem continuam: probatur, quia omne corpus habet superficiem, quę est longitudo & latitudo, cuius extrema sunt duę lineæ, & omne habens superficiem est finitum & limitatum: ergo sequitur, quòd omne corpus est finitum, si enim terminatur quibusdam terminis; sequitur, quòd sit finitum, & sic etiam superficies, linea, & locus, cum habeant terminos, oportet vt sint finita, & non solum loquor in pręsentiarum de corpore naturali, quod habet formam naturalem determinatam, ad quam etiam sequuntur accidentia terminata, sed etiam de corpore mathematico, quòd si quis imaginetur, oportet ipsum imaginari sub aliqua forma: quia nihil est in actu, nisi per formam, & forma ipsius corporis mathematici est figura, quę termino vel terminis clauditur, & sic nulla magnitudo, siue

A do, siue sit naturalis, siue mathematica potest esse actu infinita, sed bene in potentia: nec etiam potest esse quantitas discreta actu infinita: quia omne creatum secundum theologos oportet vt sit ordinatum ad aliquem certum finem & comprehensum ab ipso agente: sed omnis quantitas discreta, siue multitudo quomodocunq; numeralis alia à Deo est creata, & sic ordinata ad aliquem certum finem, & comprehensa ab ipso agente & creante; ergo finita: tum etiam, quia omnis multitudo oportet vt sit sub aliqua specie numeri: sed quod est sub aliqua specie est finitum, licet non nobis, sed secundum naturam suam & respectu ipsius Dei: sequitur ergo nullam multitudinem creatam posse esse infinitam. Si quis instaret de animabus respectu infinitorum præteritorum hominum, quæ actu nunc sunt, & quęreret, aut ipsæ actu sunt finitę, aut actu infinitę: si infinitę habetur propositum: si finitę, ergo accipiendo vnam post alteram tandem esset deuenire ad vltimam, & istę non sunt infinitę in accipiendo, & idem argumentum potest fieri de futuris: omnia futura si nunc simul essent, essent actu infinita, sed omnia simul erunt: ergo actu infinita erũt, probatur prima pars antecedentis, quia non essent actu finita, quia tunc aliquando omnia forent accepta: probatur secunda pars antecedentis, quia futurum erit pręteritum, includitur in subiecto. — *Magnitudo mathematica quomodo dicatur infinita.*

B Hęc argumenta concludunt secundum philosophos ponentes ęternitatem mundi: sed non secundum theologos ponentes primum & vltimum hominem, & primum & vltimum instans, & vt dictum est superius, argumentum concludit, quòd animę sunt infinitę à parte antea, non autem à parte postea. Secũdum quoque est impossibile ponere effectum infinitum, siue secundum quantitatem cõtinuam siue discretam, & loquor de effectu infinito simpliciter, non secundum quid: & ratio pro prima parte est: quia omne corpus siue sit simplex, siue mixtum, siue sphericum, siue angulare habet superficiem, ex consequenti habet terminos, & sic est finitum: hęc est ratio Arist. 3. physi. & 1. cæli. Nec etiam potest esse multitudo infinita discreta: quia vel esset generum vel specierum, vt arguit Alexander in libro de sensu & sensato, sed si esset generum, tũc vnum infinitum esset maius altero, & sic idem sequeretur, si esset specierum: nam cum quodlibet genus habeat multas species sub se, tunc infinita multitudo specierum esset maior multitudine generum, & similiter multitudo indiuiduorum esset maior multitudine specierum, sed impossibile est vnum infinitum esse maius altero, cũ sit contra Arist. — *Egregia via soluendi argumenta de infinitate.* — *Tex. 40. Tex. 46. Cap. 3.*

C 1. physi. ergo impossibile est dari multitudinem actu infinitam: & sic patet dilucidatio quęsiti secundum theologos, & secundum philosophos. — *Tex. 33. Dilucidatio quæsiti.*

Nunc superest tertio loco dissoluere argumenta Aduersariorum quorum primum est. Omnis differentia alicuius generis habet differentiam oppositam condiuidentem secum illud genus, sed infinitum in potentia est differentia quantitatis: ergo habet infinitum in actu pro differentia sibi opposita: quia differentię oppositę non compatiuntur se: sed idem est finitum actu & potentia: ergo habet per oppositum infinitum in actu. Hoc argumentum soluit S. Thomas 1. p. ad secũdum, vbi dicit, quòd licet infinitum non sit contra rationem magnitudinis in communi; est tamen contra rationem cuiuslibet speciei eius, scilicet contra rationẽ magnitudinis bicubitę vel tricubitę, siue circularis vel triãgularis & similium: non autem est possibile in genere esse, quod in nulla specie est: vnde non est possibile esse aliquam magnitudinem infinitam, cum nulla species magnitudinis sit infinita. — *q. 7. art. 3.*

Sed contra istam responsionem arguunt Quidam dupliciter. Primo, quòd licet hęc regula non valeat, quicquid repugnat antecedenti, repugnat consequenti, tamen quod repugnat cuilibet antecedenti repugnat consequenti, quia omne repugnans alicui repugnat, quia aliud ei D inest: sicut negatiua est vera propter affirmationem veram: si ergo aliquid repugnat aliquibus, hoc est, quia aliquid inest illis multis: sed nihil inest omnibus speciebus quantitatis, nisi quantitas, quę est genus: si ergo infinitum non repugnat generi, ergo neq; speciebus, & sic responsio est nulla. — *Argumenta neotericorũ.*

Prȩterea omne, quod inest multis vniuoce, inest eis per aliquod principium in eis, cui primo inest: sed quantitas primo inest speciebus: ergo per quantitatem inest ipsum finitum & infinitum speciebus ipsis. Propterea cum responsio S. Thomę non satisfaciat; dicendum est (aiũt illi) quòd Arist. loquitur 1. physi. secundum opinionem Melissi, qui ponit finitum & infinitum posse esse in actu secundum veritatem; tamen infinitum non est differentia quantitatis in actu, sed in potentia. — *Tex. 15.*

Verum hi voluerunt impugnare responsionem S. Thomę, & tamen nihil dixerunt firmum, ac stabile. Vnde si quis diligenter inspiciat verba eius manifestum erit sibi, quòd negat infinitatem esse passionem quantitatis: quamuis concedat ei non repugnare, nec etiam verum est illud, quod dicunt dictum Arist. esse ad mentem Melissi: quia est secundum — *Defenditur doctrina S. Tho. contra Recentiores.* — *Tex. 15.*

rei ve-

rei veritatem, & vult intelligere Arist. quòd infinitas vendicat sibi quantitatem, sed non econtra, quòd quantitas vendicet sibi infinitatem: sicut etiam de vacuo dicimus, quòd si daretur conueniret loco; sic de infinito, quod si daretur conueniret quantitati. Modo argumenta illa probant, ac si S. Thomas concederet infinitum actu de facto conuenire generi, non autem speciebus; sed non est ita, quia intelligit non repugnanter & conditionaliter. A

Cap. 4. Secundo argumentantur illi ex 6. thop. vbi Arist. increpat diffinitionẽ lineæ rectæ, quæ est cuius medium superadditur finibus: quia linea infinita, neque finem, neque medium habet, sed linea recta est infinita: ergo, &c. & sic de mente Arist. non repugnat dari lineam infinitam. Ad hoc dicitur, quòd si daretur linea recta infinita ipsa non esset infinita simpliciter: sed tantum secundum quid, sicuti etiam si daretur albedo infinita adhuc esset in genere, & sic etiam de corpore si esset infinitum non esset infinitum simpliciter secundum essentiam, sed tantum secundum dimentiones: nos autem in titulo quæsiti querebamus an possit dari effectus infinitus simpliciter, & non secundum quid, vltra quòd diffinitio lineæ non est vituperata ab Arist. hac ratione, quòd detur linea infinita: sed quia dicebatur de linea vt sic, & non de linea recta.

Linea infinita non est infinita simpliciter.

B

Tex. 37. Tex. 41. Tertio arguũt ex 3. physi. vbi Arist. ait quantam magnitudinem contigit esse in potentia, tantam contingit esse in actu, sed in potentia contingit esse infinitam, cum 2. de anima scribatur, quòd ignis crescit in infinitum appositis combustibilibus: ergo datur magnitudo actu infinita. Ad hoc dicitur, quòd cum vnumquodque, quod est in potentia, reducatur in actum secundum modum sui esse: dies enim non reducitur in actum, vt sit tota simul, sed successiue, & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actu, vt sit totum simul, sed successiue; quia post quamlibet multitudinem potest sumi alia multitudo in infinitum, & sic concludit argumentum de actu imperfecto & successiuo, non autem de perfecto, vt intelligit quæsitum.

Quod est in potentia reducitur in actũ quomodo verificat.

Tex. 3. Tex. 68. Vltimo arguũt ex 6. etiam physicorum, continuum esse diuisibile in semper diuisibilia: sed numerus sequitur diuisionem continui ex 3. physi. ergo numerus est infinitus. Dicitur, quòd etiam argumentum hoc concludit dari infinitum in potentia, sed non in actu; quia sicuti diminutio ipsius continui est in infinitum in potentia, ita etiam & augumentum. Potest etiam fieri argumentum de motu & tempore: quæ omnia etiam dicuntur reduci in actum non secundum totum, sed successiue. De materia quoque, quæ dicitur esse in potentia ad infinitas formas dico, quòd nunquàm reducitur ad actum simul; nec est verum materiam habere potẽtiam ad magnitudinem simpliciter infinitam: quia illa potentia esset otiosa per totum tempus ęternum: quia nunquàm reduceretur ad actum, cum nunquàm futura sit magnitudo infinita: & quia dignitas Dei & ipsius naturæ est, quòd nihil sit frustra, vt scribitur 1. cęli, & mundi, species quoque figurarum cum habeant infinitatem ex parte numeri non sunt infinitæ, nisi in potentia. Et sic nihil valet instãtia illa, quòd omnes species, quæ possunt esse in vniuerso, sint actu in vniuerso: aliter non esset simpliciter perfectum, quia hoc valet de speciebus rerum existentium in actu, non autem de speciebus numerorum. C

Materia est infinita quo modo intelligitur.

Tex. 32.

Dilucidatio quæsiti. Ex his patet dilucidatio quęsiti nullum effectum posse esse actu simpliciter infinitum. Nec est necessaria distinctio illa vulgaris, quam ponunt Recẽtiores de mente Alberti de Sassonia, quòd duplex est infinitum cathegorematice, & sincathegorematice: quia melius soluuntur argumenta per distinctiones positas supra, cum infinitum cathegorematice idem sit, quod infinitum in actu, & infinitum sincathegorematice idem est, quod infinitum in potentia. Nec etiam multiplicanda sunt argumenta, vt faciunt Quidam alij recentiores adducendo argumenta theologorum, præsertim Gregorij Ariminensis 1. sent. quòd cum Deus possit in quolibet instanti creare vnum Angelum, & cum in vna hora sint instantia infinita: ergo in vna hora potest infinitos Angelos creare. Soluendo istam rationem asserunt, quòd est captiosa: quia procedit à sensu diuiso ad compositum, & est solutio ante ipsos à Caietano tradita in Commentarijs 1. p. summę S. Thomæ, quia licet Deus in quocunque instanti seorsum possit creare vnum aliquem Angelum: non tamen in omnibus instantibus horæ sigillatim numeratis: quia non possunt actu omnia instantia dinumerari ac pertransiri, alioquin tota hora resolueretur in instantia. Sed mirum est qualiter hi sapientissimi viri in eodem libro 10. affirment non esse absurdum dari aliquod actu infinitum: præsertim secundum multitudinem, & in rebus materia carentibus, & non viderint hoc non esse ex defectu diuinę potentiæ, quòd non detur infinitum, sed ex impossibilitate rei factibilis consurgit. quòd infinitum secundum multitudinem actu esse nequit, cum quo tamen stat aliquas propositiones conditionales esse veras, quòd si ignis inferni esset infinitus, & ibi essent infinitæ animæ, quòd ille ignis produceret infini-

Infinitũ cathegorematice quid sit.

Distin. 43. D

q. 7. art. vlt.

Cap. 11.

Egregia & salutaris doctrina.

A infinitos cruciatus,& quia non minoris potentiæ est Deus, quàm infinitæ animæ, si essent, & quàm ignis inferni: sed ab illis producitur infinitum in actu: ergo à Deo potest actu infinitũ secundum multitudinem produci. In Dei potẽtia nullus est defectus.

Hæc & similia argumenta gratis conceduntur: quia non ex defectu diuinæ potentię oritur, sed ex re ipsa, quæ non est factibilis vt dictum est: illa tamen conditionalis est vera, sicuti & ista si homo est leo, est rugibilis: non tamen sequitur, ergo Deus potest facere hominem rugibilem: quia repugnat ex parte rei; & hæc est intentio S. Thomæ in quæstionibus disputatis de potentia Dei, & in 1.p. & in quolib. vbi omnia argumenta, quæ ipsi adducunt egregie soluit: & præsertim ea, quæ adduci solent de mente Arist. ex 3. physi. & in 1. cęli, & mundi: latius quoque dissoluit Capreolus omnia argumenta Aduersariorum 1. sentent. Et hæc dicta sint de hac dilucidatione. Quæst. 1. Quæst. 7. Quolib. 9. Tex. 40. Tex. 33. Distin. 43.

B *Alterius enim corruptio alterius est generatio, &c. Tex. 7.*

An generatio vnius sit corruptio alterius.

Dilucidatio septima.

ALexander exponens textum istum septimum docet quomodo reciprocantur generabilia & corruptibilia, & quomodo non; quia quædam sunt quæ non possunt generari nisi quibusdam alijs corruptis, quomodo dicimus ex aere fieri aquam, altero tamen subeunte corruptionem, & inter ista datur reflexio & reciprocatio, sed quando ex puero fit vir, tunc nõ sequitur quòd ex viro debeat fieri vir, & sic etiam quando ex aurora fit dies, neque ex die post modum fit aurora, vnde in istis non est reflexio & reciprocatio, propterea dubitat quomodo verificabitur propositio, quam ponit hic Arist. alterius enim corruptio est alterius generatio. Et respondet quòd in auditu physico demonstratum est hoc, sed clarius 1. lib. de gener. & corrup. propterea non absque ratione & vtilitate nostra inquirere possumus de veritate huius propositionis, præsertim cum generatio sit quoddam nomen multiplex, & varie in diuersis locis doctrinę Arist. sumatur, & præsertim etiam cum generatio vnius aliquando est corruptio multorum, quomodo ergo stabit præcisa veritas huius propositionis, generatio vnius est corruptio alterius? assumptum patet, quia generatio vnius ignis frequenter est corruptio multorum straminum, & generatio vnius mixti est corruptio multorum elementorum. Videmus deinde lumen generari in nostro emispherio, & scientias atque virtutes in nostra anima, & tamen nihil corrumpitur in medio, in quo lumen nullum positiuum contrariũ habet, neque in anima intellectiua aliquid corrumpitur, quomodo ergo verificabitur? Item in corruptione hominis aliquid generatur, puta forma cadaueris, & tamen ibi nihil corrumpitur: falsa ergo redditur propositio Arist. proposita; consequentia patet: antecedens probatur, quia in homine non corrumpitur materia cum sit æterna, vt probatũ reliquit Arist. 1. physi. Nec etiam corrumpitur anima intellectiua, vt scribitur 3. de anima, vbi dicit, & hoc solum immortale & perpetuum; sic etiam & 12. huius. Adde adhuc quòd in nutritione hominis aliquid corrumpitur, & tamen ibi nihil generatur: ergo idem quod prius: consequentia est manifesta; & antecedens exponitur; quia corrumpitur ibi cibus, & non generatur neque materia neque forma substantialis, neque aliquid compositum; non materia, quia est æterna vt dictum est; non forma substantialis, quæ in homine nulla alia est, nisi anima intellectiua, quæ neque in toto neque in parte generatur; nec etiam generatur compositum, quia cum nulla eius pars generari possit; de necessitate sequitur quòd nec compositum aliquod orietur.

Inter quę datur reciprocatio & inter quæ nõ.

C

Cap. 30.

Ad generatione ignis corrumpuntur multa.

D Tex. 82. Tex. 20. Tex. 17.

Pro explicatione veritatis & intellectu propositionis tria sunt videnda. primo ponere aliqua fundamenta. secundo elicere ex eis aliquas propositiones. tertio soluere difficultates. Sciendum est primo, quòd generatio triplex est; alia simplicis ex simplici; alia vero compositi ex simplici; tertia vero compositi ex composito; & sicuti triplex est generatio, ita triplex erit corruptio, vt scribit Auer. 1. cęli. Distinguitur etiam generatio ab Auer. 5. physi. quòd est duplex; altera simpliciter, quę est in substantia, quæ est mutatio ex non subiecto in subiectum. Altera secundum quid, quę fit in accidentibus, quando generatur album ex non albo, & mu-

Generatio est triplex. Commẽ. 20. Commen. 7.

sicum

ſicum à nõ muſico, vt ait ipſemet Ariſt. 1. phyſi. Capitur adhuc generatio aliquãdo pro ſubie- A
Commẽ. 69. cto generationis, vt ſcripſit etiam Auer. 1. phyſi. materia prima eſt quæ in rei veritate generatur. Aliquando capitur generatio pro forma ipſa quæ generatur, vnde generatio ignis dicitur forma ignis.

Notandum ſecundo, quòd hic loquimur de generatione, quę fit per motum, & in ſphera actiuorum & paſſiuorum, vt præſeruemus nos à generatione, quę fit ſine motu & alteratione,
Dilucid. 4. quam ſupra docuimus eſſe ſimplicem emanationem & conuenire rebus ęternis & neceſſa-
Comm. 105. rijs ſecundum Ariſt. Quam veritatem olfecit ipſe Auer. 1. cæli, vbi docuit, quòd ſi Plato dum dixit mundum eſſe generatum, intellexerit quòd partes eius pręcedunt ipſum natura non
Comm. 106. tẽpore, Ariſt. non diſcrepat ab eo, & infra inquit, quod aptum natum eſt inueniri in tempore non habet prius & poſterius, niſi ſecundum eſſe, quòd eſt de lineis cum figuris, & magis de rebus abſtractis, quoniam ſi aliqua generatio fuerit ex rebus non temporalibus, tunc illæ res nõn erunt priores niſi in eſſe tantum, ſi igitur intendebat, dum dicebat eſſe generatum, quia
Ariſt. & Auer. cõcedũt dari generationẽ in ęternis. ex cauſis prioribus eſt ineſſe, erit verum: ecce quomodo in via Auer. & Ariſt. datur aliquis modus generationis in rebus æternis, in quibus eſt prioritas naturę non temporis; negauit ergo B
Ariſt. & Auer. generationem in ęternis, quę fit ex ſubiecto pręſuppoſito & priuatione, quia talis fit per veram alterationem, & hoc ſequebatur ad verbum Platonis, qui poſuit mundum eſſe generatum ex inordinatione elementorum reductorum in ordinem; inordinatio autem eſt priuatio, & talis generatio, quę fit ex priuatione pręexiſtente, eſt cum nouitate & tempore, & ideo dixit Commentator, quòd verba Platonis non patiuntur illam defenſionem. Et con-
Cap. 2. firmatur per Auer. lib. de ſubſtantia orbis, vbi poſtquàm dixit, quòd finis ſignificat agens ſi-
Finis ſignificat agens. gnificatione neceſſaria, intulit quòd agens eſt duplex; quoddam eſt prius tempore acto, & hoc eſt in rebus generabilibus: quoddam vero eſt prius ſecundum eſſe ideſt ſecundum naturam, & hoc poteſt reperiri in æternis. Hęc volui me dixiſſe, vt notificarem lectori qualiter ea, quę
Dilucid. 4. dixi ſuperius de creatione, ſunt ad mentem Ariſt. & Auer. licet Auer. non ſibi conſtet aliquando: & propterea quando impugnat mundũ eſſe generatũ ex nihilo, loquitur de generatione,
Comm. 106. quæ fit ex priuatione, & ex ſubiecto præſuppoſito, vt latius colligitur ex verbis ſuis 1. cæli.

Entia ſunt in duplici ordine. Tertio notandum eſt, quòd entia ſunt duplicis ordinis. Quędam ſunt entia ſucceſſiua, vt motus & tempus, quorum eſſe conſiſtit in continuo fieri vnius partis poſt aliam, eo quòd par- C
Cap. de quãtitate. tes talium entium non permanent ſimul, vt docuit Ariſt. lib. pręd icamen. vbi dixit, quòd partes temporis non habent poſitionem, quia non permanent. Alia entia dicuntur alterius ordinis ſcilicet permanentium, quorum partes ſimul ſunt & permanent, vt elementa ſimplicia & mixta ex eis: in rebus primi ordinis idem eſt eſſe, generari, & corrumpi; idem enim
Tex. 6. eſt motum eſſe, motum generari, & motum corrumpi, quia ſcribitur 3. phyſi. eſſe motus eſt actus exiſtentis in potentia inquantum in potentia, quod manifeſtari etiam poteſt in motu locali, qui quandoque generatur, vel igitur generatur quando eſt, vel quando non eſt: ſi quando eſt: ergo tunc eſſe motus & generari eiuſdem motus ſunt idem, quod eſt noſtrum inſtitutum, vel antequàm aliquid eius ſit: & hoc non, quia tunc generatio motus eſſet ſine motu, & ex alio, quia motus non generatur niſi quando mobile mouetur; modo quando nihil ipſius motus eſt, mobile non mouetur: igitur quandiu nihil ipſius motus eſt, motus non generatur, vel poſtquàm deſinit eſſe; hoc autem nullus diceret: ergo, &c. Et eodem modo argui poteſt de corruptione, nam motus aliquando corrumpitur: ergo vel quando eſt, & ſic habetur propoſitum ſcilicet quòd idem eſt ſuum eſſe & corrumpi; vel poſtquàm totaliter deſinit eſſe, & hoc D
In entibus ſucceſſiuis idem eſt eſſe generari & corrumpi. non, quia tunc totaliter eſt corruptus; & ex conſequenti amplius non corrumpitur; vel antequàm incipiat eſſe, quod nullus diceret: patet ergo quòd in entibus ſucceſſiuis idem eſt eſſe, generari, & corrumpi.

Diuerſitas illorũ qui ponunt pluralitatem formarum. Poſtremo notandum eſt, quòd in naturali philoſophia duplex fuit opinio de formis ſubſtantialibus: altera, quę plures formas ſubſtantiales ponit in compoſito, & hęc opinio habet diuerſos modos. Primus eſt illorum, qui formas elementorum ponunt manere in mixto. Secundus ponentium duas eſſe formas partiales ſubſtantiales, ſenſitiuam ſcilicet eductam de potentia materię, & intellectiuam creatam & infuſam à Deo. Tertius ponentium plures formas ſubſtantiales ſubordinatas ſecundum ſubordinationem pręd icatorum quidditatiuorum, & quòd ſemper forma correſpondens pręd icato cõmuniori habet ſe per modum materiæ reſpectu formæ minus cõis pręd icato quidditatiuo ſequẽti correſpõdentis, & quòd ſolũ eſt vna forma ſpecifica correſpõdens vltimato pręd icato quidditatiuo. Quartus modus eſt ponentiũ formam corporeitatis perpetuo inhęrentẽ materię primæ. Quintus modus eſt eorũ, qui ponunt formas partiales diuerſas in cõpoſito, vt puta carnis, oſsis, ſanguinis, & ceterarum partium.

Sed

A Sed alia est opinio, quam defendemus Deo fauente 7. huius, quę ponit in composito vnicam tantum formam substantialem, vt puta in homine non est alia forma, quàm anima intellectiua creata & à Deo infusa, & hęc opinio est magis consona rationi & fidei.

Dilucid. vlt.

Istis sic habitis secundo loco pono aliquas propositiones, ex quibus clarificabitur veritas præposita; sit igitur prima propositio hæc, In successiuis generatio vnius non est corruptio alterius; probatur hęc ex superius annotatis; quia idem est esse, corrumpi, & generari in eis: Deinde in rebus successiuis non datur primum nec vltimum eorum esse, sicuti in motu & tempore, quia motus & tempus & magnitudo eodem modo se habent ad diuisionem: igitur sicut in magnitudine, cum sit continua, & ex consequenti diuisibilis in infinitum, non est assignare primam & vltimam partem: pari ratione nec in motu & in tempore non est dare primam nec vltimam partem, vt latius docet Arist. 6. physi.

Opinio quæ ponit vnam formam substātialem in cōposito est cōformior fidei.

Tex. 40.

Secunda propositio est, In accidentibus permanentibus habentibus contrarium semper generatio vnius est corruptio alterius; probatur, quia duo contraria non possunt esse simul in eodem subiecto; non enim simul stare potest frigiditas & caliditas opposite, & ideo ad generationem vnius puta caliditatis sequitur necessario corruptio frigiditatis: sic etiam dicimus
B de albedine & nigredine, quæ simul actu in eodem subiecto in esse perfecto impossibile est permanere, & propterea ad generationem vnius puta albedinis sequitur necessario corruptio nigredinis.

Duo contraria ī actu cōpleto nō possunt esse simul in cōposito.

Tertia propositio, In accidentibus permanentibus non habentibus contrarium in subiecto non verificatur, quòd generatio vnius sit corruptio alterius; probatur manifeste, quia ad generationem luminis in diaphano non corrumpitur aliqua qualitas positiua opposita ipsi lumini, quia nulla reperitur ibi; sic etiam dicimus de generatione scientiæ & sensationis in sensu, & de productione gratiæ in anima, & charitatis, fidei, spei in potentijs apud theologos: & de omnibus his, quæ generantur in subiecto, in quo nullam qualitatem positiuam oppositam inueniunt.

Quarta propositio, In substantijs compositis semper verificatur, quòd generatio vnius sit corruptio alterius, quod patet tam in homine quàm in alijs animalibus; quandoquidem semper adueniens forma perfectior, fit corruptio prioris, ita tamen quòd sequens forma habet
C quicquid habebat prima, & adhuc amplius, & sic per multas generationes & corruptiones peruenitur ad vltimam formam substantialem tam in homine quàm in alijs animalibus, & ex hac conclusione apparet falsitas illorum, qui dixerunt operationes vitę, quæ apparent in embrione non esse ab anima eius, sed ab anima matris, vel à formatiua virtute, quæ est in semine, quomodo enim opera vitæ vt sentire, nutriri, & augeri possunt esse à principio extrinseco? Apparet etiam falsitas illorum, qui dicebant, quòd illa eadem anima, quæ primo fuit vegetatiua tantum, postmodum per actionem virtutis, quæ est in semine perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat sensitiua, & tandem ipsa eadem perducitur ad hoc, vt fiat intellectiua, non quidem per virtutem actiuam seminis, sed per virtutem superioris agentis scilicet Dei deforis illustrantis, & propter hoc dixit philosophus lib. de gener. animalium, quòd intellectus venit ab extrinseco. Sed existimamus falsum hos dixisse, tum quia annihilant veritatem suprà positam, tum quia sequeretur generationem animalis esse motum continuum paulatim procedentem de imperfecto ad perfectum, sicut accidit in animali.

In cōpositis semper generatio vni⁹ est corruptio alterius.

Operationes vitæ in embrione non sunt ab anima matris.

Cap. 15.

Quomodo verificatᷓ generatio vni⁹ est corruptio alterius.

D Vltima propositio est, Semper & vniuersaliter proprie siue improprie loquendo, generatio vnius est corruptio alterius siue illa sint substantia, siue accidentia positiua vel priuatiua: hęc manifestatur ex dictis Arist. hic, quia ex aqua fit aer, & ex puero fit vir, & ex aurora fit dies, in istis semp aliquid aduenit & aliquid discedit, siue fiat aliquid ex aliquo tanquàm ex subiecto, vt ex corrupto aere fit aqua, siue fiat aliquid ex aliquo non ex subiecto, sed propter ordinem, vt post auroram fit dies, & post tenebras in emispherio aduenit lumen, tamen hęc propositio non ita proprie venit intelligenda vt priores; idcirco nulla interuenit contradictio inter hanc propositionem & superius positas.

Tertio loco sunt soluendæ difficultates quę videbantur aduersari veritati præpositæ: & prima erat generatio vnius est corruptio multorum, &c. Ad quam dicimus non esse contra veritatem præpositam, ad quam sufficit, vt quando aliquid generatur, aliquid aliud corrumpatur, si autem plurima corrumpantur, tanto magis confirmatur veritas pręposita. Secunda difficultas erat de lumine, quod generatur in nostro emispherio & nihil corrumpitur, &c. Hæc soluitur per prępositionem tertiam propositam, quia lumen & virtutes in anima non habent aliquam qualitatem positiuam contrariam. Tertia erat de corruptione hominis, in qua generatur

Virtutes in anima nō habent contrarium positiuum.

neratur forma cadaueris,&c. Dicimus ad hanc, quòd licet non corrumpatur materia nec anima intellectiua ipsius hominis, separatur tamen ipsa anima ab eius materia, & hoc sufficit, vt docuit S.Tho. 1.p. vbi disputat, num Angeli sint incorruptibiles secundum sui naturam, & affirmat sic esse, quia nihil corrumpitur nisi per hoc, quòd forma eius à materia separatur, & cum Angeli sint formæ subsistentes non habentes aliquam materiam; sequitur in eis impossibile esse corruptioné aliquam: in homine vero separatur anima intellectiua ab eius materia, propterea corrumpitur, & ideo dicimus animam esse terminum formalem generationis quo ad inesse, licet non quoad esse, sic etiam & ipsa anima intellectiua erit terminus formalis corruptionis, quoad non inesse ipsi materiæ. Deinde corrumpitur tertia entitas, & hoc sufficit. A

q.50.art.5.

Corruptio est separatio formę à materia.

Ad vltimam de nutritione hominis conceditur, quòd nec generatur materia nec forma, sed generatur ibi noua pars integralis hominis non per hoc, quòd forma ibi generetur, sed quia anima intellectiua materiam nutrimenti incipit informare, quam antea non informabat. Aliqui dicunt quòd sicuti generatio hominis non est naturalis sed potius miraculosa, ita & nutritio est miraculosa partialiter, quia in nutrimento corrupto in materiam eius non generatur aliqua forma de nouo: sed anima intellectiua incipit illam materiam informare, & hoc non est naturale, quòd forma substantialis vadat de subiecto in subiectum. Sed melior est prima respõsio; quia, (vt dictũ est) generatur semper noua pars integralis hominis, sicuti quando abscinditur aliquod membrum, cessat anima intellectiua informare illud, & non propter hoc corrumpitur. B

In nutritione hominis nihil generatur de nouo.

Sed dubitaret adhuc aliquis, stante veritate supradicta, quòd generatio vnius semper est corruptio alterius; sequitur manifeste esse ęqualem multitudinem entium perpetuã in vniuerso, quod tamen nullus concedit; consequentia patet, quia si semper quando vnum generatur & aliud corrumpitur & econtra, tunc semper manent ęque multa entia, vt si à quatuor denarijs vnus auferatur, & alius addatur & econtra, semper maneret ęqua multitudo denariorum. Sed respondendo dicimus ad hoc, quòd cum contingat ex multis generari vnum, & quandoque vnum corrumpi in multis, non oportet vt sequatur hoc inconueniens perpetuo esse ęqualem multitudinem entium; ad generationem enim vnius ignis frequenter multa ligna & stramina corrumpuntur vt dictum est; patet ergo quid dicendum sit ad obiectiones propositas, & quomodo intelligenda veniat propositio Arist. de hac re. C

Æqualis multitudo entiũ in vniuerso non semper extitit.

Sed si species causarum infinitæ multitudine essent, non hoc modo esset ipsum cognoscere, &c. Tex. 13.

Num infinitum possit cognosci à nobis.

Dilucidatio octaua.

PRopter verba, quę habet Arist. in hoc tex. Quidam mouent arduam istam dubitationem, in qua ex proposito aduersantur doctrinæ S.Thomę. Propterea nos pro defensione eiusdem doctrinę, & vt ordinate procedamus tria agemus. Primo proponemus opinionem ipsorũ. Secundo eam impugnabimus. Tertio defendemus doctrinam S.Thomæ dilucidando ipsam veritatem. Quantum ad primum ponũt illi duas distinctiones, ex quibus eligunt octo conclusiones. Prima distinctio est, ꝙ infinitum tribus modis accipi potest. Primo negatiue & est illud, quod non est aptum natum finiri prout Arist. 3. physicorum dicit de voce, quę est inuisibilis. Secundo dicitur infinitum priuatiue, & est illud, quod priuat finem, vel finitatem in apto nato finiri, & hoc sonat vocabulum. Tertio dicitur infinitum contrarie, & est illud, quod negat finitatem ponendo eis oppositum: hoc modo philosophus in prędicamentis dicebat, qualitati inest habere contrarium, sicut iniustitia contrariatur iustitiæ, iniustus enim contrarie dicitur, eo quòd habet habitum contrarium ex actibus generatum, sic infinitum contrarie negat finitatem cum positione contrarij, puta infinitum extensum sine terminis; & sic loquitur philosophus 1. physi. cõtra Parmenidem, & Melissum: istud infinitum contrarie dictum potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit actu existens sine ter- D

Tex.36.

Vox est inuisibilis.

Tex.15.

Infinitũ cõtrarie dupliciter.

A sine terminis. Alio modo, quòd sit in potentia, quod definit philosophus 3. physi. infinitum est, cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra accipere, itaquòd quantumcunque accipiatur, semper est aliquid extra; si tamen esset priuatiue, vel negatiue non semper esset aliquid extra accipere: ergo infinitum duobus modis vltimis, scilicet priuatiue, & contrarie semper est in quantitate molis, vel virtutis: quantitas autem omnis proprie dicta, vel metaphorice est magnitudo vel multitudo dicta proprie, vel metaphorice: ergo omnis infinitas talis est in magnitudine vel multitudine propria, vel metaphorica. Secunda distinctio est, quòd infinitum dupliciter accipitur. Vno modo pro ratione infinitatis in se. Alio modo pro substrato rationi infinitatis, & pro eo, quod subest tali rationi: aliud est enim quærere de ratione infinitatis in se, & aliud de eo, quod subest tali rationi infinitatis: sicut aliud est quærere de ente per accidens, & aliud de eo, quod subest, vel est sub ente per accidens nanque Arist. 6. huius probat quædam de ente per accidens: ex quo sequitur; quòd de ente per accidens potest esse scientia, & tamen ibi probat, quòd de ente per accidens non potest esse scientia. Primum intelligitur de ratione per accidens entis in se. Secundum de illo, cui inest, sic in proposito dicitur de infinito. Tex.63. Infinitũ pro ratione infinitatis & substrato. Tex.4.

B Ex his deducit aliquas conclusiones, quarũ prima est, Infinitum contrarie in magnitudine vigoris vel perfectionis à nobis est intelligibile: quam conclusionem sic probat. Deus est infinitus contrarie in magnitudine perfectionis, sed Deus est à nobis intelligibilis: ergo infininitum contrarie in magnitudine vigoris est à nobis intelligibile: maior patet: quia Deus est infinitus, & non negatiue nec priuatiue: ergo contrarie, minor patet.

Secunda conclusio est ista, Infinitum contrarie in multitudine non potest cognosci à nobis simul, tanquàm vnum obiectum: probat sic, intellectus, qui concludit contradictionem, est impossibilis, sed intellectus intelligens infinitum contrarie in multitudine includit contradictionem: ergo infinitum contrarie in multitudine nõ potest à nobis cognosci simul, tanquàm vnum obiectum, maior est euidens, minor patet ex præcedentibus: tum quia non est dare infinitum in re in actu: tum quia infinita secũdum multitudinẽ sunt intelligibilia infinitis actibus, quod repugnat intellectui nostro. Quod includit contradictionem est imposs.

Tertia conclusio est ista, Infinitum contrarie in multitudine non potest intelligi à nobis successiue, puta intelligendo vnum post aliud: probatur sic, si infinitum in multitudine potest intelligi successiue: ergo contingit infinitum pertransire: consequens est euidenter falsum; ergo & antecedens: probatur consequentia, quia si contingeret intelligere infinitum in multitudine successiue, oporteret totam istam multitudinem pertransire. Et notat quòd ista conclusio videtur esse ad mentem philosophi, & certum est de actibus intellectus actu infinitis, siue simul, siue successiue: quia virtus eius non sufficit ad tot actiones habendas simul siue successiue, & hoc modo loquitur philosophus; habitualiter autem intelligi infinita per species proprias non quidem naturaliter acquisitas, sed à Deo impressas, forte non est imposibile. C Nihil intelligitur successiue.

Quarta conclusio est ista, Infinitum contrarie in magnitudine quantitatis molis non potest intelligi à nobis: probatur sic, intellectus, qui includit contradictionem, est impossibilis: sed intelligere infinitum in tali magnitudine includit contradictionem, pro quanto non est dare tale infinitum in re: ergo infinitum contrarie in magnitudine quantitatis molis non potest à nobis intelligi. Includẽs cõtradictionẽ est imposs.

D Quinta conclusio est ista, Infinitum priuatiue in magnitudine molis non potest à nobis intelligi, quam sic probat; non est dare aliquam talem magnitudinem, quę sit apta nata finiri, & non sit actu finita: & ideo intellectus intelligens tale infinitum repugnat rei.

Sexta conclusio, Infinitum priuatiue in multitudine non potest intelligi à nobis: probatur, quia nulla est multitudo, quæ sit apta nata finiri, & non sit actu finita: ergo intellectus intelligens multitudinem infinitam repugnat rei. Aduertit auctor, quòd conclusiones prędictæ accipiant infinitum pro re substrata, quę subijcitur rationi infinitatis, sed si quæratur de infinito accepto pro ratione infinitatis in se: ponit istam aliam conclusionem. Infinitum isto modo potest intelligi à nobis, & est septima conclusio: quam ita probat, impossibile est aliquid intelligere inesse, vel non inesse alteri, nisi ipsum prius apprehendatur ab intellectu simplici: sed infinitum omni modo dictum possumus cognoscere alicui inesse, vel non inesse, ergo necessario ipsum infinitum vt sic, prius est apprehensum ab intellectu. Infinitũ pro re substrata. Deus est infinitus perfectione.

Ex omnibus prædictis concludit corollarium, quòd infinitum acceptum pro re substrata, sic est impossibile intelligi vel non intelligi, sicut est impossibile esse vel non esse ex parte rei. Vnde infinitum perfectione, sicut est Deus, est intelligibile à nobis: infinitum autem in magnitudine molis, vel in multitudine secundum actum non. Item infinitum in essentialiter ordinatis

dinatis, vel in actu, vel in potentia, seu priuatiue, seu contrarie non potest intelligi à nobis: cuius ratio est, quia repugnat rei: infinitum autem siue in multitudine, siue in magnitudine, siue in quibuscunque accidentaliter ordinatis si in potentia accipiatur, potest intelligi à nobis: & proportionabiliter acceptum vt sic, semper intellectus conformatur rei. Vltima conclusio est ista, Infinitum negatiue potest intelligi à nobis: probatur, quia punctus vel vnitas potest intelligi à nobis; sed ipsa sunt infinita negatiue: ergo infinita negatiue possunt à nobis cognosci. Hæc est plena positio Aduersariorum, & hæc de primo. A

Infinitū negatiue.

Quoad secundum quia multa monstra in hac positione finxerunt, oportet animaduertere ipsa, ne simplices decipiātur: & quia fundant se super illas duas distinctiones, quæ sunt falsæ, propterea ruunt, quasi omnes conclusiones positæ ab illis, cum sint fundatæ super ruinoso fundamento. Nam prima distinctio est falsissima, cum non detur nisi duplex infinitum: alterum ex parte formæ; & alterum ex parte materiæ, vt docet S. Thomas 1. p. & in disputatis de potentia, licet infinitum ex parte formæ sit duplex: alterum extra omne genus, & hoc conuenit Deo, quod etiam dicitur infinitum negatiue, quia ipse non finitur aliquo termino, nec essentia eius, nec sapientia, nec potentia, nec bonitas: vnde omnia in ipso sunt infinita negatiue: Alterum infinitum ex parte formæ, quod potest esse in genere, est duplex; vel est substantia, sicuti Angelus, qui est forma per se subsistens & infinitus secundum quid, in quantum nō contrahitur, neque terminatur per aliquam materiam; sed quia est forma creata, sic subsistens habet esse, & non est suum esse, quia est receptum & contractum ad aliquam naturam determinatam. Aliud infinitum poterit esse in genere quantitatis; & hoc pacto punctus ponitur infinitus ab Arist. 3. physi. licet non sit neque finitus neque infinitus, & possit dici infinitus priuatiue, vt docet S. Tho. de potentia vbi supra in responsione ad duodecimum, infinitum autem ex parte materiæ est illud, quod dicit imperfectionem, & est duplex, vel in actu, vel in potentia, Infinitum in actu est illud, cuius partem accipientibus semper est aliquid vltra accipere, vt si daretur corpus actu infinitum, Infinitum in potentia est illud, quod licet quantum ad id, quod est actu de eo sit finitum, tamen potest procedi in infinitum, vt diuidendo ipsum in partes infinitas, vel apponendo ei partes infinitas, sicut linea cubitalis, ipsa quidem vt cubitalis, est finita, prout vero potest diuidi in partes minores & minores, & sic in infinitum, est infinita in potentia: nam omne continuum est diuisibile in partes infinitas, vt habetur 6. physicorum, & hoc infinitum in potentia adhuc est duplex; secundum diuisionem; & secundum appositionem: secundum diuisionem est, quando aliquod continuum potest diuidi in partes infinitas, quæ continentur in potentia in ipso continuo, Infinitum secundum appositionem est quando alicui finito, puta corpori pedali, possunt apponi partes infinitæ; & sic Arist. locutus est 1. physi. contra Melissum, & etiam 3. physi. quòd infinitum est, cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra accipere: ex hac ergo veritate redditur falsa distinctio data ab illis. Falsa quoque est & secunda distinctio: quia quęro ab eis quid intelligāt per rationem infinitatis in se, aut quid rei, aut quid nominis, cum ratio formalis apud Arist. nihil aliud sit, nisi definitio: sed non possunt intelligere definitionem quid rei: quia talis definitio non est nisi entium, vt ipsi fatentur: modo infinitum, vt loquitur Arist. 3. physi. non est ens possibile: ergo sequitur quòd per rationem formalem infinitatis non possunt intelligere quid rei, nec etiam quid nominis, quia de hoc videntur impugnare S. Tho. qui ponit, quòd definitione quid nominis infinitum intelligi potest, cum talis definitio possit esse entium, & non entium. Pręterea hæc positio est contra Auerr. negantem infinitum pro re, cui attribuitur ratio infiniti, siue pro substrato, vt vtar illorum verbis. Præterea dato sicut ponit Arist. quòd sit infinitum in vigore, tamen hoc non potest cognosci, nisi per effectum & operationem: quia virtus non cognoscitur, nisi per suam operationem, vt ait Arist. 1. cęli, sed hęc operatio vel est motus, vel creatio, vt ponunt Christiani non creatio, quia est credita: tum etiam quia vt ponit S. Tho. de mente philosophorum, ipsa non ducit intellectum ad cognoscendum infinitum comprehensiue: ergo à fortiori etiam nec motus potest facere, vt intellectus noster agnoscat infinitum infinite. B C D

q. 7. art. 1. & q. 12. art. 1. q. 1. art. 2. Infinitū ex parte formę est duplex.

Tex. 34. Punctus neque est finitus neq; infinitus.

Infinitū in potentia qd est.

Tex. 8. Infinitū in potentia est duplex.

Tex. 15. Tex. 57. Definitio infiniti.

Tex. 57.

Definitio quid nominis est entiū & nō entiū. Tex. 15.

Contra etiam conclusionem primam ipsorū argumentor: quia Deus est infinitus ex parte formę vel negatiue: ergo male dicitur, quòd sit infinitus contrarie: quia Deus nullum contrarium habet, vt docet Aug. in Enchiridion, & tanto magis, quia ponunt Deum esse infinitū contrarie, sicut iniustitia contrariatur iustitiæ. Præterea si Deus cognoscitur à nobis inquantum infinitus: quia cognoscitur sub ratione creatoris, vt argumentati sunt contra S. Thomā: sequitur, quòd cognitio, quam habemus de Deo, prout est creator, est naturaliter habita: quod est expresse falsum, quia cognoscere Deum, vt est creator visibilium & inuisibilium in tempore est

Deus est infinitus ex parte formæ. Cap. 7.

A re est articulus fidei: consequentia probatur: quia arguendo contra S. Tho. loquuntur de cognitione naturali: & ita etiam oportet, vt intelligant in conclusione.

Deũ esse creatorem in tẽpore est articulus fidei.

Contra secundam conclusionem arguitur etiam: quia si infinitum contrarie in multitudine non posset à nobis cognosci, tanquàm vnum obiectum simul, sequeretur quòd intellectus noster non posset intelligere naturam generis, vel speciei: probatur consequentia, quia natura generis vel speciei, quæ est vniuersale quoddam, de infinitis prædicari potest, & sic continet sub se infinitum contrarie in multitudine, vt docet S. Thom. 3. p. in qua quærit vtrum anima Christi in verbo cognouerit infinita. q. 10. art. 3.

Contra tertiam conclusionem arguitur: quia contradicunt sibiipsis in responsione ad tertium argumentum: nam arguunt, quòd omnes species quorumcunque generum sunt intelligibiles à nobis, quia diffinibiles: sed species numeri & figurę sunt infinitæ: quia vltra vnam speciem datam potest accipi alia, & sic in infinitum: ergo possunt cognosci res infinitæ in multitudine. Et respondent huic argumento concedendo infinitas species numerorum & figurarum posse intelligi à nobis non simul, sed succesſiue, contra illud, quod notant pro istis duabus conclusionibus, quòd intellectus noster potest intelligere istam infinitam multitudinem, non per species proprias naturaliter acquisitas, sed per species impressas à Deo: quia in secunda conclusione posuerunt hoc implicare contradictionem, & in hoc notabili dicunt, quòd non est impossibile has conclusiones verificari de speciebus impressis. Sed contra, quia quod implicat contradictionem est impossibile: ergo nec per species impressas à Deo, hoc poterit esse.

Omnes species generũ sunt diffinibiles.

B

Contra quartam conclusionem arguitur, quia non implicat contradictionem de mente philosophi, dari illud infinitum: quia sicut magnitudo est diuisibilis in infinitum, ita & augumentabilis in infinitum: quia contraria nata sunt fieri circa idem: igitur cum diuisioni apponatur additio, & diminutioni apponatur augumentum, videtur quòd magnitudo posit crescere in infinitum: ergo posibile est dari hoc infinitum contrarie in magnitudine quantitatis molis: non ergo implicat contradictionem, vt ponunt in conclusione sua quarta.

Cõtraria apta nata sunt fieri circa idem.

Contra quintam & sextam conclusionem arguitur etiam simul: quia in scientijs mathematicis non inuenitur falsum, cum abstrahentium non sit mendacium, vt scribitur 2. physi. sed scientiæ mathematicę vtuntur infinito, prout ponunt quinta & sexta conclusio: igitur non est falsum illud, infinita imaginari, ex consequenti intelligi.

Tex. 18.

C

Scientia mathematica vtitur infinito.

Contra septimam conclusionẽ arguitur quęrẽdo, quid intelligant per rationem infinitatis in se, aut ens reale, aut ens rationis: si reale; ergo illud intelligitur inesse alicui substrato, quod esse nequit nisi intelligatur illud substratũ, qui enim intelligit animal inesse homini, oportet etiam vt intelligat hominẽ esse: si ergo intellectus noster intelligit infinitum pro ratione infinitatis inesse alicui subiecto: ergo intelligit & subiectũ illud infinitũ, & sic etiam dabitur illud tale infinitum. Si vero dicant ꝙ intelligunt ens rationis, oportet vt hoc ens habeat correspondentiam in re: quia ab eo, quod res est, vel non est, oratio est vera vel falsa. Nec etiam possunt intelligere purum ens rationis, vt est secunda intentio: quia aiunt, quòd nos possumus cognoscere infinitum alicui inesse, vel non inesse, sed inhęrere dicit relationem: ergo oportet, vt sit reale infinitum inhęrens alicui magnitudini; nam ita docet philosophus 1. physi. quòd finitum & infinitum quantitati insunt.

Ab eo quod res est, vel nõ est oratio dicitur vera vel falsa in pręd. cap. de substantia.

Tex. 15.

Contra vltimam conclusionem arguitur etiam sic: quia non est idem esse puncti, per quòd intelligitur à nobis, & in eo, quòd dicitur infinitum: punctum enim & omne quod est, sicut indiuisibile non cognoscitur à nobis, nisi per id, quod accidit ei de priuatione diuisionis in magnitudine, vt ait Commentator 3. de anima, ergo secundum quod intelligitur à nobis est sub priuatione, vel ratione priuationis. Secundum vero, quòd intelligitur à nobis, sicut infinitum negatiue; est alio modo, sicut vox dicitur inuisibilis: quia non est de genere visibilium, ita etiam omnia indiuisibilia, vt punctum & forma dicuntur infinita: quia non sunt de genere finitorum, & sic non cognoscuntur sub ratione infiniti, sed sub ratione priuationis, sicut dictum est de voce, quæ est inuisibilis: propterea falsa est doctrina ipsorum.

D

Tex. 35.

Vox est inuisibilis.

Nunc superest dilucidare veritatem ad mentẽ S. Th. per aliquas propositiones, quarũ prima est. Infinitum formale, quod est Deus, est secundum se notum, ignotum autem quoad nos propter defectum intellectus nostri, qui secundum statum pręsentis vitę habet naturalem aptitudinem ad materialia cognoscenda. Et ideo in pręsenti Deum cognoscere non possumus, nisi per effectus materiales, sed duplex medium ad præsens declaratur, quo Deus cognoscitur infinitus. Primum est æternitas ipsius motus, qui est effectus secundum se ostendens in vniuerso infinitatem intensiuam, quantitas enim durationis non ex parte mobilis, nec spatij, sed

Dilucidatio quæsiti.

Duplici medio cognoscitur infinitas Dei.

tij, sed ex propria ratione infinitatis temporis arguit infinitatem intensiuam primi motoris, qui ex se & independenter mouet. Secundum medium est causalitas effectiua alicuius substantiæ, siue mundi, siue primę intelligentiæ, siue omnium corruptibilium & incorruptibilium, siue ab æterno, siue in tempore nihil refert, dummodo concedatur hæc causalitas, ex hac etiã possumus cognoscere Deum infinitum, sed nõ infinite: quia non possumus cognoscere illum perfectum modum ipsius Dei, quo cognoscibilis est, & quia est cognoscibilis infinite, sic autem impossibile est, vt cognoscatur, sed bene (vt dictum est) per effectus materiales, vt scribitur 1. p. A

q. 12. art. 7. & q. 86. art. 2.

Infinitũ materiale ĩ actu nõ habet speciẽ adæquatam.

Alia propositio est, Intellectus noster non potest cognoscere infinitum materiale in actu, probatur, quia non habet vnam speciem adęquatã, per quam cognoscere posit; & intellectus noster quicquid cognoscit in actu, per vnicam speciem cognoscere debet; & nota, quòd intelligitur propositio de repræsentatione & cognitione infiniti distincte, siue per modum finiti siue infiniti.

Tertia propositio, Intellectus noster non potest cognoscere infinitum materiale, nec secundum magnitudinem, nec secundum multitudinem, quòd infinitum sit in habitu, probatur, B
quia habitualis cognitio causatur ex actuali consideratione, intelligendo enim efficimur scientes; vnde non possumus habere habitum infinitorum secundum distinctam cognitionem, nisi considerauissemus omnia infinita numerando partem post partem successiue, quod est impossibile.

Infinitum ĩ potentia est cognoscibile

Quarta propositio, Intellectus noster potest intelligere infinitum, siue secundum multitudinem, siue magnitudinem in potentia tantum: quod probatur, quia obiectum intellectus nostri non compatitur aliud infinitum, nisi in potentia, ergo non potest nisi istud infinitum cognoscere, assumptum probatur, quia obiectum nostri intellectus est quidditas sensibilis, quę non habet infinitatem, nisi in potentia, vt patet ex 3. physi. & consequentia probatur: quia eodem modo oportet se habere intellectum ad infinitum, quo se habet ad obiectum illius, quia oportet semper potentiam proportionari obiecto proprio, & in hac dilucidatione sequuti sumus determinationem S. Thomę 1. p. Ex quo reprehendẽdus est Suessanus, qui in vltima sua disputatione istius secundi dixit, rationes istas non esse. S. Tho. sed thomistarum eius doctrinã sequentium, nam clare est videre apud S. Tho. hanc esse expresissimam intentionem suam. C

Tex. 57.

Quæst. 86.

Reprehenditur error Suessani.

Propterea tertio loco descendendum est ad defendendum has rationes contra Aduersarios; impugnant enim in primis rationem illam, proprium obiectum intellectus nostri est quidditas rei materialis: ergo nihil est à nobis cognoscibile, nisi sub ratione quidditatis rei materialis, sed infinitum non est aliquid materiale, nec contentum sub quidditate materiali: ergo non est à nobis cognoscibile. Dicunt istam rationem esse falsam, & remittunt se ad quæstionem de cognitione substantiarum separatarum, in qua tenuerunt proprium obiectum nostri intellectus non esse quidditatem rei materialis, & addunt in pręsenti, quòd nullus habitus potentię potest aliquid habere pro obiecto communius obiecto illius potentię, quia nunquàm habitus excedit potẽtiam, cuius est, sed habitus metaphysicus habet pro obiecto ens, inquantum ens, vt concedit S. Thomas alibi, ens autem inquantum ens cum sit communius quidditate materiali, ergo quidditas materialis non potest esse obiectum adęquatum intellectus.

Habitus nõ excedit potentiam cuius est habitus.

Aduersarij non penetrarunt doctrinam S. Th.

Sed Hi suismet verbis seipsos interficiunt; nam latius ostensum est in quęstione ab eis allegata, quomodo quidditas rei materialis potest esse obiectum nostri intellectus, & D
qu omodo non. Ad istam rationem, quam adducunt modo, dicimus, quòd ipsimet soluunt eam: nam loquuntur de obiecto adæquato ipsius intellectus, quod nos concedimus esse ens, inquantum ens, sed S. Thomas in ratione sua intelligit de obiecto motiuo, & intensiue pro hoc statu, hoc autem non potest esse nisi quidditas sensibilis in essendo, ens autem inquantum ens est obiectum adæquatum extensiue pro quocunque statu, & sic patet diligenter intuenti argumentum nihil concludere.

Secunda ratio S. Tho. quam impugnant, est ista, Si infinitum posset intelligi à nobis, vel hoc esset vnica intellectione vel pluribus, sed neutro modo est à nobis cognoscibile, ergo infinitum nullo pacto intelligitur à nobis, maior patet à sufficienti diuisione, minor probatur, quod non vna, quia tunc cognosceret per speciem vnam genitam ab obiecto, & tunc sic, omne agens agit secundum quod est ens in actu, ergo quod causat vnam speciem est vnum in actu, sed omne tale habet vnam formam, infinitum autem non habet formam, quia formę est terminare, infinitum autem non terminatur, ergo non potest vnica specie intelligi: Neque etiã pluribus speciebus, quia si sic, tunc essent in intellectu plures species simul: sed plures species

Omne agẽs agit put est in actu.

A cies intelligibiles sunt plures formę eiusdẽ rationis & incorruptibiles in eodem: ergo non possunt simul perficere intellectũ; & sic infinitũ, nec pluribus speciebus intelligi potest, ex consequenti nullo modo. Respõdentes huic argumento dicunt, infinitũ posse intelligi vnica intellectione. Et ad probationẽ; cum dicitur, ꝙ deberet cognosci per vnicam speciem; concedunt, nõ tamen genitam ab eo, sicut procedit probatio; vel dato quòd gigneret vnam speciem, non sequitur ex hoc, quòd infinitum esset terminatum: quia forma terminat illud, in quo est, illa autem species genita ab infinito, non est in infinito, sed in ipso intellectu finito cognoscente. Formæ est terminare.

Arguunt etiam contra illud, ꝙ nihil intelligitur à nobis vnica intellectione, nisi per vnam speciem. Contra hoc dictum sic argumentantur, omne, quod potest esse extremum vnius compositionis apud intellectum, potest intelligi vnica intellectione simplici: sed possibile est, aliqua duo, quorum duæ species sunt in intellectu, esse vnum extremum vnius compositionis apud intellectum: igitur aliqua duo, quorum duæ sunt species possunt vnica intellectione simplici intelligi: maior probatur, quia intellectus tantum illud apprehendit simplici apprehensione primo quod componit cum alio, minor etiam probatur, quia mons aureus non in- Mons aureꝰ non inueniť in re ad extra.
B telligitur vnica specie, cum nihil vnum tale sit in re exrra, quod vnam speciem faciat in sensu, & per consequens nec in intellectu; & tamen constat, ꝙ mons aureus est extremum vnius cõpositionis: vt si dicatur, ꝙ mons aureus est figmentũ, vel aliquid tale. Præterea multa possumus simul scire: ergo simul intelligere, consequẽtia patet, quia cuiuslibet sciti in actu est species in intellectu in actu: antecedens probatur, quia si considero vnam conclusionem, & cognosco per possibile alias duas conclusiones in habitu, si non habeo species illarum duarum in actu: oportet ergo me inquirere species illarum conclusionum, sed pono per possibile, quòd singulare non sit extra in re, quòd possit facere speciem in sensu, & per consequens nec in intellectu, vel tunc nunquàm intelligam illam conclusionem, vel habeo illam speciem in actu, sicut de prima conclusione, nec ex virtute phantastica potest abstrahi species illius conclusionis, quia ibi non possunt esse simul duę species secundum te, sicut nec intellectu, nec est inconueniens plura accidentia, & plures species eiusdem rationis & generis secundum esse intentionale, esse in eodem subiecto simul, sicut duo lumina sunt in eadem parte medij: Hę sunt rationes contra rationem S. Tho. desumptam 1. p. Casus fictus de singulari. q. 86. art. 2.

C Sed si quis diligenter inspiciat illam, & has obiectiones luce meridiana clarius sibi apparebit rationem S. Tho. concludere, & has obiectiones esse friuolas. Et quòd solutio tradita ab illis contra rationem S. Tho. sit nulla: probo sic, quia si infinitum esset, & causaret speciem, per quam cognosceretur: quæro ab eis, vel illa species esset finita vel infinita. si primo modo: ergo per speciem illam non posset infinitum cognosci, quia non æquipolleret ei: si secundo modo, ergo illa species esset infinitæ perfectionis, & sic essent duo infinita. Præterea ratio S. Thomę stat, quia si infinitum causat speciem in intellectu; ergo est in actu, quia omne causans speciem in intellectu est in actu 9. huius, & 3. physi. vbi dicitur, quòd semper existimabitur species mouens: igitur si infinitum efficeret speciem, tunc esset in actu; sed omne, quod est in actu, habet formam, vt omnes philosophi fatentur, & omne habens formam est terminatum: quia omne finitum finitur per formam 3. physi. & ex his sequitur, quòd infinitum esset finitum, quod implicat contradictionem. Dilucidatio veritatis. Tex. 22. Tex. 17. Semper existimabiť species mouẽs. Tex. 62.

Præterea arguo contra illud, quod dicunt, quòd species non generaretur ab infinito, quia vel generatur ab ente creato vel increato: non primo quia intellectus agens non potest abstra-
D here, nisi species à phantasmatibus, nec secundo, quia si illa species esset producta ab ente increato, tunc haberet principium, & sic esset finita; & per illam non potuissemus cognoscere infinitum infinite; quomodocunque ergo dicant, stat ratio S. Tho. Ad primam impugnationem respondeo, quòd extremum alicuius compositionis potest intelligi duobus modis ab intellectu nostro, vno modo sub quadam confusione, & per modum totius, & sic dico ꝙ multa nedum mons aureus possent cognosci pet vnicam speciem simplici apprehensione, vt ipsi dicunt. Alio modo possunt cognosci cognitione distincta secundum quòd mons cognitione distincta cognoscitur, & aurum cognitione distincta cognoscitur; & sic est impossibile, vt vnum extremum vnius compositionis possit intelligi vnica intellectione per vnicam speciem, & hæc est doctrina S. Tho. 1. p. in responsione ad tertium: & tunc formaliter ad argumentum neganda est maior de cognitione distincta. Et ad probationem dicitur, quòd intellectus apprehendit illud cognitione confusa. Ad secundam instantiam concedendum est antecedens, quia est Arist. 2. top. vbi dicit, quòd contingit multa scire, vnum tamen intelligere: sed neganda est consequentia: & ad probationem dicimus, quòd non est par ratio de ipso scire, & de ipso intelligere: quia intelligere proprie importat actum secundum: scire vero impor- Intellectus agẽs substrahit à phantasmatibus. q. 77. art. 4. Cap. 3. Contingit multa scire vnum autẽ intelligere.

Nullus intellectus potest simul actu plura intelligere per species eiusdem ordinis.

tat habitum, qui est veluti actus primus: quia plures species intelligibiles possunt esse in intellectu in habitu: sed non in actu completo, & est impossibile quòd intellectus siue Angelicus siue humanus posit simul intelligere per plures species intelligibiles vnius & eiusdem ordinis: licet intellectus Angelicus per plures species diuersorū ordinū intelligere possit: nam Angelus beatus intelligit per essentiam Dei, per essentiā propriam, & per speciem infusam, quæ sunt species diuersorum ordinum, sed quòd simul intelligat per species eiusdem ordinis non subordinatas est impossibile: quia habent rationem multorum, vt latius ostendit Caietanus contra Durandum in Apostillis 1. p. Nec est par ratio de duobus illis luminibus in eadem parte medij, & de pluribus speciebus secundum esse intentionale: quia illa duo lumina concurrunt vt duo agentia subordinata partialiter, vt ostēdit Caietanus ibi, quomodo vnus effectus non possit esse à pluribus causis totalibus eiusdem generis eiusdemque ordinis: species autem sensibiles nec in medio nec in sensu, vt sensibiles sunt, possunt esse plures in actu completo; vt patet ex 2. de anima, vbi scribitur, quòd species sensibiles nunquàm sunt in actu, nisi in sensu in actu. A

q. 85. ar. 4.

q. 52. ar. 3.

Tex. 59.

q. 12. art. 4.

Tertia ratio, quam dixit Suessanus se non vidisse in doctrina S. Thom. habetur ex prima parte quòd obiectum & potentia debent proportionari adinuicem; sed inter finitum & infinitum non datur proportio: ergo intellectus noster, cum sit finitus in essendo, & per consequens in operando, non poterit intelligere infinitum. Respondent huic rationi reflectendo ipsam contra S. Thomam, quærendo de qua proportione intelligi debeat ratio ipsa; cum sit triplex proportio: quædam numeralis, quædam perfectionis, quædā denique mouentis & moti, non potest intelligi primo modo, quia eadē potentia numero potest in plura obiecta numero operari, nec etiam secundo modo, scilicet de proportione perfectionis, quæ aliquotiens sumpta reddit aliud: visus enim infinities sumptus non reddit solem, itaquòd tantæ perfectionis sit visus, quantę sit sol: nec etiam tertio modo, qualis est proportio commensurationis, quæ est inter finitum & infinitum, hoc est quòd si intellectus est finitus, etiam & obiectum, nam hoc minime esse potest, quia si finitum potest mouere intellectum, igitur & infinitum, sicut cælum potest moueri ab Angelo, ergo moueretur à Deo. Vnde si aliquid mouetur à finito; potest etiam ab infinito moueri, vt dictum est de cælo: ex his ergo patet, quòd inter intellectum & intelligibile debet esse proportio motiui ad mobile, quæ magis requirit dissimilitudinē, quàm similitudinem. Sed istæ obiectiones sunt nullius momenti; quia inter cognitum & cognoscens requiritur proportio secundum ordinem, itaquòd cognoscens non sit inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitum ab eo quidditatiue. Nec somniauit S. Thomas, quòd inter cognitum & cognoscens sit proportio æqualitatis vel similitudinis, sed debet esse hæc proportio, quam diximus, quòd cognitum non excedat cognoscens, & econtra. Præterea probo, quòd inter intellectum & infinitum non potest esse proportio motiui ad mobile, vt ipsi dicunt, quia si infinitum posset intellectum mouere tunc esset in actu, & sic haberet formam, & sic esset finitum, quod implicat contradictionem infinitum finiri. Præterea si infinitum mouet intellectum, aut motione finita aut motione infinita: non primo, quia motio finita potest etiam esse à finito: nec secundo, quia intellectus non esset capax: & sic patet, quomodo opinio S. Thomæ ne dum cogit, seu etiam demonstrat. B C

Proportio triplex est.

Proportio inter intelligens & intellectum quænanque sit.

Motio duplex finita & infinita.

q. 86. ar. 2.

Videndum est modo, quomodo valent responsiones argumentorum, S. Tho. 1. p. vbi quærit vtrum intellectus noster possit cognoscere infinita; & arguit quod sic: quia potest cognoscere Deum, sed Deus est infinitus: igitur intellectus noster cognoscit infinitum. Et confirmat, quia cognitio rei est per omnes causas, vt ait Arist. pluribus in locis: ergo per primam causam, sed prima causa est infinita: ergo intellectus noster potest cognoscere infinitum. Respondet huic argumento dicens, quòd Deus dicitur infinitus sicut forma, quæ non est terminata per aliquam materiam, & potest cognosci à nobis, non tamen sub ratione infiniti: quia Deus non cognoscitur, nisi per effectum, sed nullus effectus adæquatur ei, & per consequens non potest ducere in cognitionem eius, secundum quòd est infinitum. Et sic patet solutio ad confirmationem, quòd prima causa cognoscitur à nobis per effectus materiales, non tamen sub ratione infiniti. D

In prologo 1. physi.

Qualis sit Dei infinitas.

Prima causa non cognoscit per effectum sub ratione infiniti.

Agens per intellectū cognoscit vltimum finē.

Sed arguunt cōtra istā responsionē Recentiores probando, ꝙ Deus cognoscitur à nobis sub ratione infiniti: quia intelligimus Deum, vt creatorē, sed, vt creator, est infinitus: quia potentia creatiua est infinita: ergo intelligimus eū, vt infinitū. Pręterea Deus intelligitur à nobis, vt est finis vltimus, sed vt sic, est infinitus: ergo intelligimus eum, vt infinitū: probatur maior, quia vt habetur in hoc secundo: omne agens per intellectum cognoscit vltimum finem vt vltimus est. Arguit enim ibi Arist. sic; si fines essent infiniti: ergo nullum agens est per intellectum,

quia

A quia omne tale cognoscit finem vltimum propter quem agit: probatur maior, quia omni bono finito cōtingit intelligere aliud maius bonū, si ergo Deus ẜm ꝙ est vltimus finis, non est bonū infinitū, ergo bonum maius Deo intelligere possumus ẜm ꝙ vltimus finis, ergo aliquid aliud præter Deum erit posterior finis, quod est absurdum. Præterea omnis cognitio complexa præsupponit cognitionem terminorum, sed infinitum attribuimus Deo, & remouemus à creatura, dicendo quòd Deus est infinitus, creatura vero non: ergo cognoscimus ipsum infinitum secundum quòd est alterum extremum illius complexionis, & sic attribuitur Deo, & remouetur à creatura; cum ergo responsio S. Thomæ sit nulla, dicendum est quòd argumentum factum in principio concludit verum, quia arguit de infinito in magnitudine perfectionis, quæ est Deus. Vnde Damas. 1. lib. fid. ortod. dicebat, ꝙ hoc solum possumus scire de Deo, quòd est infinitus & incomprehensibilis.

Complexū supponit incomplexū.

Cap. 2.

Pro responsione istorum dicendum est, quòd S. Thomas respondens huic argumento dixit, quòd Deus secundum se est notus, sed ignotus nobis propter defectum intellectus nostri, qui secundum statum pręsentis vitæ habet naturalem habitudinem ad materialia cognoscen-
B da, & ideo in pręsenti Deum cognoscere non possumus, nisi per materiales effectus. Ex istis capitur solutio, quòd Deus non cognoscitur à nobis prout est infinitus secundum se & infinite: sed non sequitur, quòd Deus infinitus nullo pacto cognoscatur à nobis: quia iam docet S. Tho. ipsum cognosci per materiales effectus, & sic cognoscitur per speciem finiti, sicut silentium per speciē soni. Nec rationes adductæ aliquid cōcludunt: quia non valet prima ratio: peccat enim ẜm fallaciam accidentis: ac si quis argueret; cognosco Regem Philippum venientē in Italiam: sed Rex Philippus vt veniens, est vestitus rubea veste: igitur cognosco Regem Philippum venientem in Italiam vestitum rubea veste: non enim sequitur, sed committitur fallacia accidentis, vt dictum est. Deinde concesso toto argumento, quid aliud sequitur, nisi quòd ego cognosco Deum infinitum per materiales effectus? sed non infinite, vt asserit S. Thomas. Nisi quis dicat, quòd cognoscimus Deum creatorem non cognitione naturali, sed supranaturali. Sed hoc non est ad propositum, quia nec cognitione supranaturali cognoscimus Deum infinite. Auerroes tamen negaret minorem, quòd Deus sit infinitus: sed nos loquimur secundum rei veritatem. Et sic etiam soluitur secunda instantia, quòd Deus cogno-
C scitur vt vltimus finis & infinitus, sed non infinite, nec per speciem receptam ab ipso, sed per speciem receptam à materialibus effectibus. Soluitur etiam & tertia instantia, quòd infinitum attribuimus Deo, & remouemus à creatura, & sic cognoscimus infinitum quoad quid nominis, & per materiales effectus, vt millies dictum est. Vide quomodo veritas semper pręualet. Ex istis patet, quomodo etiam intelligēda sit auctoritas Damasceni vt supra, quòd Deus cognoscitur à nobis, prout est infinitus & incomprehensibilis, sed non infinite, vt docet S. Tho. 1. p. Secundo quòd Deus cognoscitur infinitus, sed per materiales effectus, & per speciē finiti, & quoad quid nominis, non autem quoad quid rei, & sic defectiua est responsio aduersariorū. Secundum argumentum est, illud, cuius definitio & passiones assignantur à nobis, & ei nomen imponimus, intelligitur à nobis, sed de infinito cognoscimus passiones, & ei imponimus nomen, vt patet 3. physi. igitur infinitum est à nobis cognoscibile. Ad hoc respondet S. Tho. quòd multis imponimus nomina, quę tamen non sunt intelligibilia, v. g. nominamus nihil, & tamen nihil non est intelligibile. Cum etiam dicitur, quòd infinitum definimus, &c. dicitur, quòd definitio est duplex, quædam quid rei, quędam vero quid nomi-
D nis: prima bene arguit diffinitum esse cognoscibile, sed secunda non, quia potest esse tam entis, quàm non entis, & tamen non ens non est intelligibile, talis enim diffinitio infiniti est posita 3. physi.

Deus est notus secundū se, sed non nobis.

Silentium quomodo cognoscitur.

Deus nō est infinitus secundū Auer.

Infinitū cognoscit' quo ad quid nominis.

q. 12. art. 7.

Tex. 24.

Definitio duplex est.

Tex. 30.

Sed contra arguunt Aduersarij, pręcipue aduersus illud dictum, quòd, nihil, nominatur, & tamen non est intelligibile: quia voces sunt signa rerum mediantibus conceptibus: ergo nihil significatur, quin prius pręconcipiatur & pręintelligatur, antecedens patet 1. perhier. voces sunt signa passionum, quæ sunt in anima, & ibidem dicitur, quòd sicut voces sunt signa passionum, sic passiones sunt signa rerum. Et confirmatur, quia 4. huius dicitur, quòd si nihil intelligitur, nihil significatur. Pręterea impossibile est intelligere differentiam extremorum, nisi ipsa extrema intelligantur, sed nos intelligimus differentiam inter ens, & nihil: ergo cognoscimus ens & nihil. Et confirmatur adhuc, quia priuationes & negationes sunt intelligibiles, cum de ipsis formentur aliquæ propositiones, & tamen priuationes & negationes sunt formaliter nihil. Propterea soluunt argumentum principale dicendo, quòd si infinitum diffinitur & passiones demonstrantur de eo, intelligendum est de infinito non pro re substrata, sed pro ratione infiniti in se. Nos dicimus primo responsionem S. Tho. esse optimam,

Voces sunt signa rerum.

In prologo.

Tex. 10.

Priuationes & negatiōes formaliter quid sint.

mam,& instantias Aduersariorũ nihil concludere: nam respõsio est fundata super differentia, A
quę reperitur inter quid nominis, & quid rei: nam quid nominis secundum omnes philosophos potest esse entium & non entium, complexorum & incomplexorum per accidentalia, per communia, & per extranea: quid rei vero est tantum entium incompelxorum, & per propria & essentialia. Hoc stante optime solutum est argumentum à S. Tho. dicendo, quòd infinitum cognoscitur quantum ad nomen, sed per finitum, vt sæpe dictum est: quia licet

A tex. 24. vsque ad finẽ. Oppositorũ est eadem doctrina.

3. physi. Arist. nonnulla probet de infinito, illa tamen cognouit per sua opposita: quia oppositorum est eadem doctrina, sicut intelligimus vacuum per plenum, & infinitum per finitum: & hoc pacto imponimus ei nomen. Quòd autem instantiæ nihil concludant, patet primo concedendo infinitum præconcipi & pręintelligi ante voces, sed semper per speciem finiti. Et sic patet etiam solutio ad cõfirmationem, quòd si nihil intelligitur, nihil significatur, sed nihil potest intelligi per aliquid, quod est sibi contrarium. Ad aliud, quando dicitur, quòd ponens differentiam inter extrema cognoscit illa; conceditur, sed non eodem modo: quia cognoscimus finitum per se ipsum: infinitum vero per aliud, nempe per finitum, & hæc est responsio S. Tho. 1. p. vbi quęrit num intellectus cognoscat singularia, & dicit quòd intellectus B
ponit differentiam inter vniuersale & singulare, sed vniuersale cognoscit directe, singulare vero indirecte. Et ad confirmationem dicimus negationes & priuationes cognosci per species habituum: nam omnis species est per se repręsentatiua alicuius, & per accidens oppositi illius, & sic finitum cognoscitur per speciem suam, quæ per accidens repręsentat infinitum.

Ponens differentiam inter aliqua cognoscit ea. q. 86. art. 1.

Negatio & priuatio cognoscũtur p speciem habitus.

Responsio Aduersariorum ad argumentum principale, superius est impugnata, quærendo quid per rationem infiniti in se intelligant: quia qui cognoscit aliquid per suam rationem formalem, cognoscit etiam & illud, cui inest ratio formalis: si igitur intellectus noster cognoscit infinitum pro ratione formali in se: ergo cognoscit & substratum, cui inest hæc ratio formalis. Vnde patet responsionem istorum esse falsissimam, & non posse substineri secundum veritatem.

q. 86. art. 2.

Tertium argumentum, quod facit S. Tho. 1. p. est, quòd omnes species quorumcunque generum sunt intelligibiles à nobis: quia diffinibiles: sed species numeri & figurę sunt infinitę, quia vltra vnam speciem datam potest accipi alia, & sic in infinitum: ergo possunt cognosci. Et si dicas, quòd istæ non sunt verę species, quia non existunt. Contra, quia species rosæ est vere species, licet rosa non existat. Ad hoc respondet S. Tho. quòd solæ illæ species, quę in suis C
singularibus possunt per sensum apprehẽdi, sunt à nobis cognoscibiles, tales autem sunt finitæ. Sed contra dicunt Aduersarij: quia possumus intelligere numeros infinitos, cum per speciem vnius vnitatis possit intelligi alia vnitas, vt vult Augustinus, quòd per speciem vnius solis possumus intelligere quotquot soles volumus: ergo per speciem vnius vnitatis possunt intelligi numeri infiniti per replicationem vnitatis, non dico simul, sed successiue: & hoc sufficit. Sed hæc Aduersariorum impugnatio nulla est, & responsio adducta ipsius S. Tho. non est adducta, vt iacet: quia dicit S. Tho. soluendo hoc argumentum, quòd intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem à phantasmatibus: & ideo illas species numerorum figurarumque, quas quis non est immaginatus, non potest cognoscere nec actu, nec habitu, nisi forte in genere, & in principijs vniuersalibus, quod est cognoscere in potentia & confuse, & sic intelligit S. Augustinus, quòd per speciem vnius solis possumus intelligere quot soles volumus. Etsi Aduersarij intelligunt, quòd possumus cognoscere infinitos numeros actu: sequitur quòd aduersantur sibi ipsis in tertia conclusione, in qua ponunt, quòd D
infinitum contrarie in multitudine non potest intelligi à nobis successiue, & tamen arguendo contra S. Thomam, & respondendo secundum mentem propriam ipsorum argumento adducto, concedunt infinitos numeros & figuras intelligi à nobis non simul, sed successiue. Et addunt aliud, quòd implicat contradictionem, quòd infinita multitudo specierum intelligatur à nobis non simul, sed successiue, & tamen non contingat pertransire: Hoc autem videtur absurdum magnum, quia si intelligitur à nobis aliquid perfecte, ergo comprehenditur, & venitur ad terminum eius, & sic pertransitur, quod est contra ipsos.

Sententia Aug. habetur lib. 83. quęst. q. 3.

Communis error Aduersariorum.

Lib. 83. quęst. q. 3.

Quod perfecte intelligitur comprehenditur.

Vltimum argumentum fundatur supra quadam consequentia Arist. 4. physi. vbi arguitur sic; si duo corpora possunt esse simul: ergo & infinita, igitur à simili, si duæ species possunt esse simul in intellectu, vt clarum est quòd sic, ergo & infinite; & cum quęlibet possit esse principium cognoscendi, ergo infinita possunt cognosci à nobis. Recitant duas responsiones Aduersarij pro solutione istius argumenti, quarum prima est, negãdo similitudinem, quia locus est terminus corporis, & habet rationem formę, inquãtum terminat ipsum corpus, corpus autem locatum est sicut materia, formę enim est terminare & materię terminari, species vero intelligi-

Cap. de vacuo tex. 27.

Locus est terminus corporis.

A telligibiles respectu intellectus habent modum formę informantis & perficientis, intellectus vero modum materię & perfectibilis: nunc autem si vna forma potest terminare & informare duo, pari ratione & infinita: quia terminatio & informatio est à parte eius: ideo sequitur, quòd si vnus locus potest terminare & recipere duo corpora, pari ratione & infinita: & propter hoc illud antecedens est impossibile: sed si materia potest perfici à duabus formis non oppositis, non propter hoc sequitur ꝙ ab infinitis: quia hoc argueret infinitam capacitatem ipsius materię, licet ergo intellectus possit informari à duabus speciebus simul, non propter hoc sequitur, quòd ab infinitis. Secunda responsio est, quòd consequentia philosophi est intelligenda, quando est tanta repugnantia respectu paucorum, quanta respectu plurium, sic est in proposito philosophi, quia est tanta repugnantia ex parte loci, quòd in eodem loco sint duo corpora, quanta si sint plura: ideo sequitur, quòd si duo corpora possunt esse simul: ergo infinita; non autem sic est de speciebus, quia non est tanta repugnantia esse simul duas species in intellectu, sicut plures, vel infinitas.

Duo corpora non possunt esse simul in codē loco.

Sed arguunt modo Aduersarij cōtra istas responsiones dicentes, ꝙ licet similitudo non valeat omnino: tamen non videtur esse aliqua repugnantia ex parte intellectus, quin possint infinitæ species esse in intellectu in actu primo, sicut centrum potest terminare infinitas lineas, potest enim intellectus, vt videtur, scire infinita in habitu, si esset, qui imprimeret infinitas species in ipso: verum est tamen, quòd intellectus non potest naturaliter infinitas species acquirere; cuius ratio est, quia oportet acquirere illas species ex actibus suis, & per consequens quòd præcederent actus infiniti, quod est impossibile; tamen quòd intellectus habeat infinitas species per infusionē, non videtur inconueniens: sicut forte habuit anima Christi, & propterea respondendo ad argumentum concedunt infinitas species posse esse simul in intellectu in actu primo, non naturaliter, sed infuse à Deo, & tamen non sequitur, quòd intellectus in actu secundo possit intelligere infinita. Sed vtraque responsio data, quam impugnarunt, non est S. Tho. licet defendi possit, vt declarabimus: nam responsio ipsius ad argumentum est, quòd si duo corpora essent in eodem loco vel plura: non oporteret, quòd successiue subintrarent locum, vt sic per ipsam successionem subintrationis numerarentur locata: sed si species intelligibiles ingrederentur intellectum nostrum, successiue oporteret ipsas ingredi: C quia non multa simul actu intelliguntur: & ideo oportet numeratas & non infinitas species esse in intellectu nostro.

B

Infinitę species intelligibiles possunt esse in intellectu secundum Aduersarios.

Et ex hac responsione facile solutum est argumentum defendendo ac tuendo responsiones traditas, dicimus instantiam adductam esse nullius momenti: quia dato, quòd intellectus sit capax duarum specierum simul, non tamen sequitur: ergo infinitarum, dato quòd esset aliquod agens producens species illas infinitas, & repugnantia dicitur esse ex parte intellectus secundum ipsos: qui in hoc contradicunt sibiipsis; nam ex vna parte ponunt, quòd non est repugnantia ex parte intellectus, quin possint infinitę species reperiri in intellectu in actu primo, sicut centrum potest terminare infinitas lineas: & sic poterit intellectus scire infinita in habitu, & tamen 3. senten. quidam ex eis nititur probare, quòd intellectus creatus non potest simul scire infinita, quia tunc illa scientia esset infinitę perfectionis, & quòd intellectus creatus plus potuisset cognoscere, quàm Deus facere possit: quia Deus non potest facere infinitam multitudinem creaturarum in actu, quoniam omnis multitudo producta est comprehensa sub certa intentione creantis, ex consequenti est finita, & sequeretur etiam ꝙ aliqua voluntas creata esset infiniti demeriti: si daretur infinitas etiam specierum, per quas intellectus creatus sciret infinitos homines, & eosdem voluntas creata posset odire, & sic esset capax infiniti demeriti, vel aliqua alia voluntas esset capax infiniti meriti, puta si ex charitate illos diligeret. Nec est verum quòd centrum potest terminare infinitas lineas, nisi in potentia, vt dictum est, & ex his patet, quàm falsa sit doctrina tradita ab illis & repugnans sibi ipsis, quia si Deus non potest facere species infinitas, nec etiam possunt esse infinitæ species in ipso intellectu, nec etiam duæ species eiusdem generis, eiusdemque ordinis & rationis possunt terminare intellectum, vt docet S. Tho. 1. p. vbi probat, ꝙ sicut corpus nō potest figurari simul duabus figuris, sic & intellectus nō potest simul terminari duabus speciebus, quia sicut figura est terminatio corporis, ita species intelligibilis in actu est terminatio intellectus. Et ex istis male videntur glosare auctoritatem Arist. Nam Arist. hic habet, ꝙ si causę formales essent infinitę, nihil cōtingeret scire. & 1. physi. contra Anaxagoram ponentem, principia infinita, ait, quòd tunc nihil esset cognoscibile, glosant, quòd philosophus intelligit, quòd infinitas in multitudine, quæ intelligitur per diuersas species, non potest intelligi à nobis, esto quòd intellectus haberet infinitas species apud se; nam hęc videntur implicare contradictionem, quòd intelle-

D

Species intelligibiles simul ĩ intellectu numeratę debēt esse s̄m S. Tho.

Distin. 14.

Infinita multitudo actu non potest à Deo fieri.

Cētrum terminat infinitas lineas in potentia non in actu.

q. 12. art. 10.

Corpus non potest duab⁹ figuris terminari.

Tex. 13.

Tex. 25.

telle-

Intellectum habere infinitas species actu implicat contradictionem.

tellectus habeat infinitas species,& quòd non intelligat infinita: quia tunc illę species infinitæ essent ociosæ,& tanto magis augetur difficultas, quòd adducit exemplum de anima Christi,in qua sunt infinitæ species per infusionem,sed anima Christi, tam secundum eos, quàm secundum S.Thomam intelligit infinita:ergo valet,quòd si aliquis intellectus haberet infinitas species in habitu,quòd ille intellectus in actu intelligeret infinita. Sed dices tu, ergo & in doctrina thomistica hoc idem inconueniens sequitur, neganda est consequentia, probas tu, quia anima Christi secundum S.Thomam cognoscit infinita: ergo habet infinitas species per infusionem. A

Anima Christi non cognoscit infinita quomodo verificat.

Respondetur, quòd hę tres propositiones, Anima Christi non cognoscit infinita, Et anima Christi cognoscit infinita, Et anima Christi non cognoscit per infinitas species sunt verissimæ in doctrina S.Thomæ: nam prima, quòd Anima Christi non cognoscat infinita, est verissima intelligendo de entibus in actu, quæ solæ sunt substantię,& istę sunt finitæ secundum sententiam fidei decernentis mundum incæpisse, generationemque desituram. Secunda quoque propositio est verissima loquendo de cogitationibus hominum, & de substantijs & accidentibus, nam actus intellectus & voluntatis in infinitum multiplicabuntur, & si non in tempore hoc continuo: in tempore tamen discreto: quia affectiones & cogitationes creaturarum rationalium sunt perpetuæ. B Tertia quoque propositio patet, quia anima Christi non cognoscit per infinitas species, sed per scientiam visionis, quam habet in verbo, & sic per vnam speciem potest infinita cognoscere, nempe per essentiam ipsius Dei. Et si quis dicat, quòd Christus per scientiam inditam vel infusam sciuit omnia, conceditur, sed non per species infinitas, sed per vnam speciem altioris ordinis poterit plura cognoscere, sicuti est de Angelis, & sic stat solida doctrina S.Tho. quòd intellectus creatus nec infinita actu, nec habitu potest intelligere per species infinitas, licet cognoscat infinita in potentia: & sic sunt glosandę auctoritates Arist. quas adducunt ipsi, quorum opinio non cogit, nec quantum ad rationes, nec quantum ad responsiones, quas tradunt argumentis principalibus, quę soluenda sunt secundum doctrinam S.Thomæ.

Duplex est scientia in Christo.

Opinionem S. Tho. amplectunt neoterici.

Si quis veritatem voluerit tueri: videat ipsam, quam approbant illustriores Doctores & Recentiores in suis voluminibus, vbi recitatis pluribus opinionibus philosophorum & theologorum de hac re, & Adami, & Scoti, & Marsilj, & S.Bonauenturæ, & Durandi, & Godfredi 3.sent.& Alexandri Alensis in 3.p.suæ theologiæ, & Alberti magni in 3.senten. Quibus omnibus reiectis tandem amplectuntur opinionem S.Tho. declaratam hic à nobis, de qua poteris etiam videre apud Capreolũ in 3.senten.& apud Caietanum in 1.p.& etiam apud Franciscũ Ferrariensem 3.contra gentiles, vbi plurima alia argumenta Aduersariorum soluuntur: sufficiat tamen nobis in pręsentia hęc pauca dixisse in hac dilucidatione. C

Quęst.2. Distin.14. Quęst.13. Distin.14. Distin.14. q.12. art.10. Cap.60.

Quantam vim consuetudo habeat, leges declarant, in quibus fabulosa, ac puerilia, &c. Tex. 14.

An nutritus in aliqua lege falsa, possit venire in cognitionem illius falsitatis.

Dilucidatio nona.

AVerrois exponens hęc verba, asserit aliquas leges ponere multa falsa, & homines existentes in illis legibus negare multas veritates, vtputa necessariũ esse, & res infinitas, ac similia: propterea rationi consentaneum duximus tum propter verba Arist. tum propter expositionem Auer. explicare quęsitum propositum, & pręsertim cum S.Tho. dicat hic, quòd philosophus loquitur de legibus ab hominibus inuentis, in quibus sunt multa vana & friuola, quę homines à pueritia audientes magis approbant, quàm cognitionem veritatis: lex autem diuinitus data cum ordinet hominem ad veram felicitatem, cui falsitas hominis repugnat, propterea in ipsa nulla falsitas, nullaque vanitas contineri potest: idcirco iure quæritur si quis nutritus fuerit in aliqua ex istis legibus, in quibus hęc vana & friuola existunt, postquàm ad annos discreptionis venerit, poterit nec ne veritatem cognoscere.

Cui

A Cui difficultati satisfaciendo dicimus, quòd hic talis si voluerit & si fecerit totum, quod in se est, poterit vtique venire in cognitionem, quòd illa lex sit falsa, & ratio prima talis esse potest. Nullus est homo, qui proprio ingenio derelictus non incidat in multas & varias falsitates, tam in speculabilibus, quàm in agibilibus, in speculabilibus quidem quot reperimus philosophos proprio ingenio volentes scrutari naturas rerum in varios incidisse errores? sic etiam & in agibilibus: Plato quidem volens politicam ordinare dixit omnia debere esse communia, itaquòd ciues non habeant vxores proprias, sed quilibet iret ad quamlibet, dicebat quidem politiam sic esse optimam & bene dispositam; quòd nullus ciuium haberet vxorem propriam, nullus filios proprios, sed quilibet esset cuiuslibet, itaquòd quilibet ciuiū reputaret quemlibet filium esse suum proprium, & ex hoc (vt dicebat) ciuitas optime disposita esset, & in magna pace, & amore, quia omnes antiquiores ciues diligerent minores vt filios, & minores antiquiores vt patres. Dilucidatio quæsiti.

Sed hunc ordinem politiæ quem tantus philosophus statuit, quilibet aliqualiter naturali ratione vigens improbare posset, quia non est amor filij, nisi sit ibi aliqualis certitudo, & hanc B ob causam filij meretricium à nullo tanquàm proprij diliguntur; si enim sic esset, vt statuit ipse Plato, nullus ciuium haberet de filijs certitudinem; nec etiam probabilem coniecturam, sed non oportet latius hoc in loco positionem istam improbare, quia sufficit scire magnos philosophos ingenio proprio volentes per suam industriam leges dare ciuibus & politicos ordinare, in varios turpesque errores incidisse; & si hoc in magnis philosophis videmus, multo magis in alijs communiter hominibus necesse est reperiri, quia nulla lex data à puro homine vel per purum hominē (nisi data sit per reuelationem diuinam) reperiri potest, quæ non contineat multa falsa & multa reproba & vitiosa, & descendendo ad legem particularem puta Machumetanam, inter alia, quæ ab illa lege permittūtur, hoc est vnum nefandissimum, vt legitur in Alcorano de vitio contra naturam, cui nulla adhibetur pęna; sed quilibet aliqualiter ratione vigens ex hoc poterit dicere legem illam esse iniquam, in qua tam nefandum vitium non punitur: ergo ex naturali ratione poterit quis auertere se à lege falsa per hominem data, quia nulla talis lex est, quæ non contineat multa repugnantia rationi. In lege Machumetana continentur falsa.

Et si quis diceret, quia hoc videretur etiam dici de lege euangelica, quæ multa rationi repu- C gnantia continere videtur, vt patet quia non possumus illa ratione naturali probare. Ad quod respondet S. Tho. 1. contra gent. quòd si illa ratione naturali probare non possumus, quia sunt supra sensum & rationem, propterea nec improbari possunt. Deinde nulla est ratio naturalis, nullumque argumentum contra fidem nostram, quod dissoluere non possimus, defendendo ea, quæ in ea proposita sunt. Sed lex Machumetana vel quæcunque alia data à puro homine non potest sufficienter defendi, cum sufficientissime per rationem naturalem improbari possit; manifeste enim docet S. Tho. 1. p. omnes rationes, quę fieri solent contra fidem, posse dissolui, easque ostendi nihil concludere, ex hac igitur ratione patet quomodo falsitas legis datę à puro homine sine diuina inspiratione posit ratione naturali deprehendi. Cap. 7. q. 1. art. 8.

Secundo hoc idem ostendere possumus ex operatione miraculorum, quibus confirmata est lex nostra euangelica, quia vnum maximum miraculum est inter alia, quòd nullus negare poterit, vidēdo tantam multitudinem conuersam ad hanc sacratissimam legem, & tot sapientes per paucos homines & simplices piscatores, quos inuestigare debet quis in falsa lege existens num hi simplices homines primo legem Christianam prædicantes & fundantes operati D fuissent miracula, vel non. Si primo, igitur cum illa lex sit miraculis cōfirmata, sequitur ipsam esse verissimam, & ad eam omnes confugere debere obseruando quæ pręcipit. Si non, hoc fuit maximum miraculum, quòd sine operatione diuina esse non potuit, vt simplices homines nulla scientia ex proprio ingenio acquisita, sine aliqua miraculorum operatione possent tantam multitudinem, tot tantosque sapientes, & reges, ac magnates conuertere relinquentes propria bona, possessiones, regna, & dominia sequendo Christum Saluatorem nostrum, eiusque legem sanctissimam seruando, vt latius docet B. Aug. 22. de ciui. Dei dicens, ineruditos liberalibus disciplinis, non peritos grammatica, non armatos dialectica, non rhetorica inflatos piscatores Christus cum retibus fidei ad mare huius sęculi paucissimos misit, atque ita ex omni genere tam multos, etiam ipsos philosophos cepit. Et infra subdit, quòd si prędicantibus Apostolis miracula esse facta non credunt, hoc vnum nobis grande miraculum sufficit, quod etiam terrarum orbis sine huiusmodi miraculis credidit. Dicimus ergo, quòd Roma colebat Romulum quasi Deum, & aliæ nationes Romulum colebant, sed hoc fecerunt Romanorum terrore. Sarraceni etiam, qui nunc colunt Machumetum, à principio quidem timore ducti hanc vt susciperent legem eius, coadunabat autem sibi ille Machumetus quosdam Cap. 5. Romulus colebatur à Romanis.

iniquos homines bellicosos, & vi gentes cogebat, vt susciperent legem eius, sed lex nostra euāgelica sine coactione, quia per simplices homines sic diffusa & dilatata est. Quòd si quis diceret sine miraculis hoc factum fuisse: hic talis negando miracula ea concedit, quia hoc magnum miraculum est, quòd sine astutia & per simplices homines sine violentia, quia per paucos & pauperes, & sine miraculorum signis fuisset orbis terrę conuersus: patet ergo quòd ille, qui nutritus est in lege falsa, postquàm ad annos discretionis peruenerit comparando ipsam ad legem Christianam, facile poterit venire in cognitionem legem illam esse falsam, sicuti de facto multi Machumetani confitentur, videntes ludibria & nefaria ipsius Machumeti, qui (vt eius historia tradit) sceleratus, adulter, & populorum prædator fuit, atque epilentico morbo sępe correptus, de quo interrogatus, cur id ei contigeret? se Angelico colloquio tunc frui referebat, vt autem ex gladio non rationibus instructus malaque arte homines rudes ac impuros sibi asciuit, quibus paulatim alios in suam lasciuiam fabulosamque sectam amplexus est, armisque peruagante licentia imbecillem multitudinem subiecit, & in suo Alcorano, hoc est libro, quem præceptorum collectionem vocat, Euangelium, vetusque testamentum vbique probans atque confirmans, Christum commendat, quem de VIRGINE natum, Prophetamque verissimum confitetur, & multa contraria affirmat in eo. Ex istis ergo omnis, qui mediocriter rationis philosophięque peritus tam in speculatiuis, quàm in practicis facile deprehendere poterit hanc sectam seu legem esse falsam. A B

Vita Machumeti q̄ fuit.
Quis sit Alcoranus.

Pulchra dubitatio.

Et si quis diceret, cur fide CHRISTI iam in toto orbe terrarū propagata passus est Deus opere huius scelerati viri innumeros populos ab imperio ipsius Christi subduci, & ad hanc legem nefariam compelli, nec vltricem manum tanto tempore in eos extendit, sed potius illorum imperium in hunc vsque diem augeri permisit? si ergo CHRISTVS est verus Deus, cur se ab hoc impio viro superari passus est? vere igitur (inquiunt Saraceni) est fides nostra, quia imperium nostrum semper prosperarur & dilatatur: hoc argumento defendunt se aduersus Christianos, quo etiam multi ex nostris ita obuoluuntur, vt prorsus ignorent quid respondeant.

Resoluta respōsio ad Saracenos.

Sed facilis est responsio penetrando finem legis Christianæ, qui est beatitudo æterna acquisibilis non fraudibus, & pollicitationibus, aut voluptatibus huius mūdi, sed varijs pænis & tribulationibus, quę adhuc non sunt condignæ ad ipsum, qui reuelabitur in nobis, quid ergo mirum est si pauciores Christum sequuntur, cum iubeantur benefacere & mala pati, & propter inuisibilia omnibus mundi blanditijs abstinere, duraque omnia & acerba potius eligere quàm modestiā, continentiam, iustitiam, pietatem, fidemque maculare? non ergo Christus est superatus à Machumeto, quemadmodum etiam nec à Diabolo, cui praui homines inseruiunt, quandoquidem hæc omnia ipso Christo sciente ac permittente fiunt, & vt suauis dispositio rerum manuteneatur. Dedit enim Deus nobis liberum arbitrium ad virtutes, & ad vitia, propterea non coguntur homines ab ipso, alioquin neque merito neque demerito locus esset, si libertas cessaret, præsertim cum scriptum sit: Multi sunt vocati pauci vero electi. & Apostolus clamat, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientię Dei, quàm incōprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius ad Rom. nullius ergo momēti est argumentum hoc, sed potius probat imperium Turcharum non habere partem in alio mundo, si in hoc dilatatur, cum scriptum sit, Beati qui lugent, quia ipsi consolabuntur, qui ergo rident in hoc mundo in alio flebūt, vt dixit Abraam illi diuiti epuloni, filij recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris, &c. C D

Matth. c. 20.
Cap. 11.
Luc. cap. 16.

Tertia ratio.

Tertia ratio, qua falsitas alicuius legis datę per purum hominem sine spiratione diuina deprehendi potest, hęc erit, quia pie credere debemus, quòd aliquis nutritus in falsa lege, si det se bonis operibus, vt elemosynis faciendis, & alijs operibus pijs, & faciat quod in se est, & deprecetur Deum, quòd sibi ostendat viam salutis, & si lex sua bona est, quòd dimittat eum in ea, si vero mala eruat ab ipsa, quòd Deus reuelabit sibi quid agendum sit: exemplum habemus de Cornelio, vt scribitur in actis Apostolorum, quòd ille vir Cornelius erat religiosus & timens Deum cum omni domo sua faciens elemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper, iste ergo, quia talis existebat & faciebat totum quod in se erat, obtinuit à Deo, vt reuelaret sibi viam salutis; vnde dicitur quòd ipse vidit Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, orationes tuę & elemosynæ tuę ascenderunt in conspectu Dei, & nunc mitte viros in Yopen & inquiri facias Simonem, qui vocatur Petrus, hic dicet tibi; quid te oportet facere.

Cap. 10.
Opera Cornelij centurionis.

Et si dicis, consuetudo est altera natura, vt scribitur in libro de memoria & reminiscentia; consuetudo autem ad falsum est magnum impedimentum ad cognitionem veritatis, vt docet

Cap. 5.

A Arist. in litera, qui ergo sunt assueti in aliqua falsa lege; quia à pueritia nutriti sunt in illis falsitatibus, non videtur quòd possint se auertere. Sed facile hoc soluitur, quia argumentum arguit difficultatem, sed non impossibilitatem: si enim ab assuetis auertere est difficile non tamen est impossibile, quandoquidem si nutritus in falsa lege non posset deuenire in cognitionem, ꝙ illa lex esset falsa, iniuste puniretur à Deo, quia puniretur pro eo, quod vitare non posset. Deinde si verum est, ꝙ peccatum mortale tollit gratiam gratum facientem, non autem totaliter corrumpit bonum naturæ, & quia infidelitas est quoddam peccatum mortale, infideles quidem gratia carent, remanet tamen in eis aliquod bonum naturę: vnde manifestum est, quòd infideles non possunt operari bona opera, quæ sunt ex gratia scilicet opera meritoria, tamen bona opera, ad quę sufficit bonum naturæ aliqualiter operari possunt, propterea non oportet, quòd in omni suo opere peccent, sed quandocunque aliquod opus operantur ex infidelitate tunc peccant: sicut enim habens fidem potest aliquod opus committere in actu, quòd non refert ad finem fidei vel venialiter, vel etiam mortaliter peccando; ita etiam infidelis potest aliquem actum bonum facere in eo, quod non refert ad finem infidelitatis. Et rursus si B omnis actio hominis infidelis esset culpabilis; sequeretur ꝙ quando audiret fidem Christi peccaret, sic etiam honorando parentes, & reddẽdo mutuũ, quod expresse falsum arbitramur, pręsertim cum videamus, ꝙ cum supremo agente stant inferiora agẽtia, & multa prima agẽtia in hoc vel illo genere, vt apparet in regnis & actibus, ita cũ vltimo fine simpliciter totius vniuersi stant multi vltimi fines in genere hoc & illo, nec esse vltimũ finẽ in hoc genere derogat vltimo fini simpliciter, nec aufert ab vltimo fine in genere ordinari ipsum ad vltimum finem simpliciter, & quoniam in agentibus agens primum in aliquo genere, puta Dux in exercitu dupliciter considerari potest primo vt est caput & primum mouens in illo ordine. Secundo vt est motum ab alio scilicet à primo agente, simpliciter, nec est vna & eadem ratio ducis primo & secundo modo sumpti; quia non est eadem ratio mouentis moti inquantum mouentis, & inquantum moti vt patet, sic proportionaliter in finibus dicere oportet, quòd finis vltimus in genere habet duas rationes; vnam quatenus est vltimus finis in illo genere, & ex hac habet quatenus est finis, quòd omnia illius generis sunt propter ipsum, quatenus vero est vltimus in illo, quòd ipse non sit propter aliud in illo genere; alteram quatenus ordinatur ad finem vl- C timum, & ex hac patet, quòd propter aliud sit, & præsertim quia homo dupliciter diligere poterit Deum explicite scilicet, quando dirigit intentionem suam ad ipsum, implicite cum se habet secundum effectum ad res vt sunt, quia vt ostendetur 12. huius, Deus cognoscitur & diligitur propter se ab homine, alia vero in ordine ad ipsum Deum, & hoc absque fide, sed naturali ratione, quia pars naturaliter est propter totum, & totum propter Deum.

Peccatũ mortale tollit gratiam gratum facientem.

Infidelis nõ peccat ĩ omni opere suo.

Primũ agens dupliciter cõsideratur.

Homo dupliciter diligit Deum. Tex. 52.

Ex his apparet falsitas Gregorij Arimi. 2. sent. vbi voluit omnia opera infidelium simpliciter esse moraliter mala, quia deest in omnibus circumstantia vltimi finis, quia scilicet non fiũt recta intentione propter Deum vltimate, cum non cognoscant Deum vltimate diligendum propter se, & omnia alia propter ipsum. Sed deceptus est valde in hoc motiuo, quandoquidem infideles simpliciter possunt ratione naturali nosse Deum esse finem vniuersi, & dato ꝙ nescirent sufficit ad euitandum peccatum in multis suis operibus, diligere & intendere Deum implicite, habendo se quandoque ad res vt sunt, quamuis hoc non sufficiat ad salutem æternã, nec ad euitanda omnia peccata.

dist. 38, q. 1. Opinio Gregorij Arim. est falsa.

Ineptum quoque est quoddam aliud fundamentum, quo vtitur ad corroborandam suam D opinionem, quia dicit Apostolus ad Rom. Omne, quod non est ex fide, peccatum est, vbi dicit glosa quædam, omnis infidelium vita est peccatum; sed ad vitam infidelium pertinet omne, quod agunt: igitur omne eorum opus peccatum erit. Et tamen non intellexit Greg. quòd verbum illud Apostoli intelligendum est, vel quia vita infidelium non potest esse sine peccato, cum peccata sine fide non tollantur; vel quia omne, quod agunt ex infidelitate, est peccatum, vt ibi etiam dicitur, quòd omnis infideliter viuens vel agens vehementer peccat.

Cap. 14.

Vita infidelium semper est cum peccato.

Tertium quoque motiuum quod est, quia fides intentionem dirigit; sed nullum bonum potest esse, quòd non sit ex intentione recta: igitur in infidelibus nulla actio poterit esse bona. Soluitur facile, quia fides dirigit intentionem respectu vltimi finis supernaturalis; sed lumen etiam naturalis rationis potest dirigere intentionem respectu alicuius boni connaturalis, & sic non oportet infidelem in omni suo opere peccare; quia per infidelitatem non corrumpitur totaliter ratio naturalis, quin remaneat in eo aliqua veri cognitio, per quam facere possit aliquod opus degenere bonorum. Ex his patet quomodo si nutritus in aliqua lege falsa, poterit venire in cognitionem illius falsitatis.

Aliqui igitur nisi mathematice loquentes non admittunt, quidam vero non nisi exemplis, &c. Tex. 14. A

Vtrum omnes homines naturali appetitu appetant eandem scientiam, puta metaphysicam.

Dilucidatio decima.

QVia in hoc contextu ostendit Arist. quomodo homines in consideratione veritatis propter consuetudinem diuersos modos acceptãt; dum Quidam in omni scientia quærunt demõstrationes mathematicas, Quidam vero testimonium aliquorũ, Quidam autem exempla sensibilia, Alij vero tristantur si quid per certitudinem cum diligenti discussione inquiratur, propterea non immerito quæritur hic de hac varia dispositione hominum, num B æqualiter sint dispositi ad eandem sciẽtiam capessendam, & an melius sint dispositi ad scientiam nani, quàm gigantes, & pauci quàm magni.

Ordo quæsiti.

Ad inuestigationem huius veritatis sic procedendum arbitramur. Primo declarare diuersas complexiones. Secundo ostendere, quę nam complexio sit magis apta ad magnitudinem corporalem. Tertio quæ complexio sit illa, quæ reddit hominem per se dispositum ad scientiam. Quarto quæ etiam sit illa complexio, quæ per accidens hoc operatur. Quinto qui homines sunt magis dispositi ad formam, num magni, vel parui. Postremo soluendæ sunt aliquæ difficultates.

Complexiones sunt quatuor.

Quantum ad primum considerãdum est quatuor esse famosissimas complexiones; scilicet melancholicã, quæ est frigida & sicca, & hæc correspondet humori frigido & sicco, & terræ, quę est elementum frigidum & siccum, & autumno, qui est frigidus & siccus. Et quædam est cõplexio phlegmatica, quę est frigida & humida, quæ respõdet phlegmati, seu humori frigido & humido, & aquę, quæ est elementum frigidum & humidum, & hyemi, quę est frigida & C humida. Tertia est complexio sanguinea, quę est calida & humida, & hæc respondet sanguini, qui est calidus & humidus, & elemento aeris, quod elementum est calidum & humidum, & tempore veris, quod est tempus calidum & humidum. Quarta est cõplexio cholerica, quæ est calida & sicca, & hęc respondet choleræ, quę est humor calidus & siccus, & igni, qui est calidus & siccus; & æstati, quę est tempus calidum & siccum. In melancholicis igitur magis quàm in alijs cõplexionibus est virtus conformis virtuti terræ. In phlegmaticis etiam magis quàm in alijs cõplexionibus abũdat virtus similis virtuti aquę. In sanguineis vero magis quàm in alijs complexionibus est de virtute simili aereę. In cholericis etiã magis quàm in alijs complexionibus pręualet virtus similis virtuti igneæ.

Quę complexio sit magis apta ad corporalem magnitudinem.

Quantum ad secundum declarandum venit, quę complexio magis apta sit ad corporalem magnitudinem. Pro cuius intelligentia sciendum est, quòd ad magnitudinem corporalem requiritur materia bene extensibilis, & calidũ bene extendens; quando ergo est aliqua materia bene extensibilis secundum longitudinem tantum, & calidum bene extendens, causatur magnitudo secundum longitudinem tantum; magis quàm secundum diuisiones alias secundum D proportionem, cum autem materia bene extensibilis secundum omnem dimensionem, & calidum bene extendens erit, causabitur mediocris quantitas secundum bonam proportionem longitudinis, & latitudinis, & spissitudinis, quando erit materia multum abundans & excessiue extensibilis, secundum omnem dimensionem, & calidum fortiter extendens, causabitur excessiua quantitas secundum omnem dimensionem, vt dicunt medici periti; & quando erit materia male extensibilis secundum omnem dimensionem, & calidum debiliter extendens causabitur parua quantitas secundum omnem dimensionem, nunc autem ita est, quòd materia multum subtilis bene apta est ad dimensionem secundum longum, non tamen ita bene extensibilis secundum latum & spissum, cuius est materia tenuis & sicca, materia autem mediocriter subtilis, quę est humiditati permixta mediocriter est extensibilis secundum omnem dimensionem proportionaliter; sed materia abundans grossa & humida excesiue, est extensibilis secundum omnem dimensionem, ita tamen, quòd magis est extensibilis vltra terminum debitum spissitudini, & terminum debitum latitudini, quàm vltra terminum debitum longitudini, materia autem grossa & sicca male est extensibilis secundum omnem dimensionem;

complexio

A complexio cholerica est calida & sicca correspondens igni, in qua præualet humor calidus & siccus; ex quo patet, quòd in cholerica complexione est materia tenuis & sicca, & ita bene est extensibilis secundum longitudinem, non tamen secundum latitudinem & spissitudinem: quapropter cholerica complexio reddit hominem aptum ad magnam dimensionem longitudinis, non tamen ad magnam quantitatē latitudinis & spissitudinis, vnde cholerici vt in pluribus habent membra longa, & gracilia, & in corpore eorum maior est secundum suam proportionem dimensio longitudinis, quàm latitudinis & spissitudinis, & dico secundum suam proportionem, quia in omni homine (nisi sit error naturę) maior est dimensio longitudinis quàm latitudinis & spissitudinis. Sanguinea autem complexio est calida & humida correspōdens aeri, in qua plus est de humore calido & humido, quàm in alijs complexionibus; vnde patet, quòd in sanguinea complexione est materia mediocriter subtilis & humida, & ita bene extensibilis mediocriter & proportionaliter secundum omnem dimensionem; quapropter sanguinei vt in pluribus sunt mediocris quantitatis & bene proportionatę secundum omnem dimensionem. Phlegmatica autē complexio frigida est & humida correspōdens aquæ, in qua B dominatur humor frigidus & humidus, qui est grossus cum multa humiditate: vnde in phlegmatica complexione est materia bene extensibilis secundum omnem dimensionem, magis tamen secundum dimensionem latitudinis & spissitudinis, loquendo proportionaliter. Hinc phlegmatici vt in pluribus magni sunt secundū communem dimensionem, tamen in eis dimensio longitudinis non est tanta secundum proportionem, sicut dimensio latitudinis & spissitudinis: exemplum habemus de hominibus habitātibus in partibus, quę vergunt ad septentrionem. Melancholica autem complexio est frigida & sicca correspondens terrę, in qua plus est de humore frigido & sicco, quàm in alijs complexionibus, ob hoc in melancholica complexione est materia grossa & sicca, & ita male extensibilis secundum omnem dimensionem, quam ob causam melancholici vt in pluribus sunt parui secundum omnem dimensionem habentes complexionem compactam secundum quandam similitudinem terrę. Ex his ergo apparet complexionem cholericam multo aptam esse ad quantitatem naturalem longitudinis, non tamen ad quantitatem longitudinis & spissitudinis. Sanguinea autem complexio bene apta est ad mediocrem quantitatem proportionatam secundum omnem dimensionem. C Phlegmatica vero cōplexio apta est etiam ad notabilem magnitudinem secundum omnem dimensionem, non tamen bene proportionatam, quia in eis maior est spissitudo, quàm exigat eorum longitudo secundum rectam proportionem. At melancholica complexio non est bene apta, nec ad magnam longitudinem, nec ad magnam latitudinem, nec ad magnam spissitudinem.

Natura cholericorū quę nam sit.

Natura sanguinei qualis sit.

Phlegmatici sunt magni secundū cōmunem dimensionem.

Melancholici efficiūtur parui.

Tertio loco videndum est, quę complexio magis reddat hominem dispositum per se ad scientiam, & dico, quòd cholerici per se maxime sunt dispositi ad scientiam: deinde sanguinei, indispositi autem ad scientiam per se in respectu prædictorū sunt phlegmatici, & melancholici, magis tamen phlegmatici sunt indispositi ad scientiā per se quàm melancholici, & hoc sic persuaderi potest, duo sunt quę reddunt hominem indispositum ad scientiam per se; vel aggrauatio animę per corpus, vt scribitur in libro sapientię; corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam; & etiam grossities spirituum, & magis eorum, quę sunt in medio cerebri vētriculo, & econtrario duo sunt, quæ reddunt hominem per se bene dispositum ad scientiam, scilicet parua aggrauatio animę per corpus, & subtilitas spirituum existentium in medio cerebri ventriculo: propterea dixit Constabulus in libro de differentia spiritus & animę, spiritus autem D qui est in eo spatio, idest in ventriculo medio, est in hominibus diuersus, in quibusdam enim est subtilis & clarus, & hic erit rationalis & cogitans disponibilitatem & bonę cogitationis; in quibusdam enim erit econuerso, erit itaque talis hic amens, irrationalis, leuis, atque stultus; nunc autem ita est, quòd complexio cholerica cum sit tenuis & rara aggrauat animam minus quàm aliæ complexiones, ergo, &c.

Quæ cōplexio magis reddat hominem dispositum p se ad scientiam.

Quæ per se disponūt ad scientiam. Cap. 9.

Cap. 3.

Pręterea cum ad subtilitatem spiritus concurrat subtilis materia, tanquàm passiuum, & fortis calor tanquàm actiuum, & hęc duo magis sunt in complexione cholerica, quàm in alijs complexionibus, vt prędiximus: sequitur, quòd complexio cholerica, magis reddit hominem dispositum ad scientiam, quàm alię complexiones, & quia post complexionem cholericam minus aggrauatur anima à sanguinea complexione, quàm ab alijs complexionibus, propter hoc quòd in complexione sanguinea est materia subtilior & calor maior, & ex consequenti subtiliores spiritus; ideo post complexionem cholericam complexio sanguinea magis reddit per se hominem dispositum ad scientiam: in phlegmaticis autē quamuis non sit materia per se grossa, sicut in melancholicis, tamen quia in phlegmaticis est humiditas multa, & grossa &

Complexio cholerica disponit ad scientiam.

talis humiditas hebetat calorem, ideo in phlegmaticis magis obtusus est calor, & hebetatus, A quàm in melancholicis, qui sunt sicci, & ideo quãuis in ratione materię magis essent dispositi ad scientiã melancholici, quàm phlegmatici, tamen ratione caloris est econuerso; & quia grossities spiritus magis dependet ex obtusione & hebetatione caloris generantis, quàm ex grossitie materię, de qua generatur, ideo omnibus computatis magis sunt indispositi per se ad scientiam phlegmatici, quàm melancholici.

Quæ complexio per accidens magis disponat ad scientiam.

Quantum ad quartum propositum videndum est, quæ complexio reddat per accidens hominem magis dispositum ad scientiam, & dico iuxta doctrinam, quam tradunt medici periti, quòd illa est complexio melancholica, quia melancholicã complexio reddit hominem cogitatiuum, hoc est inquisitiuum & frequentis & profundę cogitationis, & istę sunt quę multum valent ad acquisitionem scientię; quia profunda & inquisitiua cogitatio disponunt ad intelligentiam, vnde scripsit philosophus in libro de memo. & remini. meditationes memoriam in reminiscendo saluant, reddit etiam melancholica hominem solicitum, quod multum valet ad acquisitionem scientię, retrahit etiam melãcholica complexio à multis, quę impediunt scientiam sicut sunt lasciuia carnis & multę alię vanitates mundanę, propterea etiam Magnus Albertus 1. huius tract. explicando diuersitatem hominum in acquirendis scientijs dicebat, B quòd illi homines, quorum intellectus est immixtus & purus, & complexio est subtilis spiritus in calido & humido, itaquòd humidum & luminosum non constans per frigidum congelans, nec turbatur per calidum excessiuum, delectantur subtilibus studijs, vt metaphysicis & diuinis theologalibus: illi autem homines, quorum organum imaginationis est temperate siccum aptum ad bene sigillandum figuras, & siccum complexionale non pigritatur per frigidum congelans, bene proficiunt in mathematicis; illi vero quorum organum imaginationis est medullosum & purum, & spiritus sunt lucidi & non incrassati, nec inertes per frigidum congelans, hi delectantur studio rerum naturalium, & hæc cõplexio est phlegmatica declinans tamen ad sanguineã aliquantulum vel cholericam, illi autem, quorum congelati sunt spiritus & non bene clari propter frigus condensans, in nullo studio subtile proficiunt, & contentantur historijs, exemplis, rhetoricis, & quibusdam sensibus superficialibus, & hęc complexio est mere phlegmatica, quæ ex humido in nulla re subtili firmatur: complexio autem mere melancholica ex frigido crasso & terrestri nulli studio per inquisitionem C apta est, sed magis est receptiua reuelationum, & superiorum impetuum, vnde efficiuntur poetę naturales patientes diuinum furorem, & vaticinatores naturales.

Circa mediũ

Cap. 5.

Qui homines delectantur historijs.

Quoad quintum propositum ponendę sunt aliquę propositiones determinatiuę principalis quęsiti, & prima est. Omnes homines appetunt metaphysicam, sed non in propria forma, sed in alijs scientijs, quę non mouent appetitum hominis, nisi in virtute illius summæ sapientiæ: patet quandoquidem sicut in causis agentibus, ita in finalibus iudicandum est; sed causæ agentes inferiores siue medię agunt in virtute primę causæ, hinc videmus, quòd ignis, cum sit maxime actiuus inter omnia corporalia elementa, non agit nisi in virtute corporis cælestis; sic inferiores fines non mouent nisi in virtute vltimi finis, propterea aliæ scientię ab ista nostra metaphysica non mouent nisi in virtute huius, quia est vltimus finis seu felicitas ipsius hominis, quam ex viribus naturæ acquire re potest.

Omnes scientię mouẽt in virtute metaphysicæ.

Secunda propositio est, Magni secundum dimensionem longitudinis, & parui secundum alias duas dimensiones maxime vt in pluribus & per se sunt dispositi ad scientiam, patet D & hęc ex supradictis, quia cholerica complexio maxime disponit per se ad magnitudinem secundum longitudinem, & non secundum latitudinem, & spissitudinem.

Nani nõ sũt apti ad scientiam.

Tertia propositio, Parui, vt sunt nani secundum omnem dimensionem, non sunt ita dispositi per se ad scientiam, sicut sunt magni secundum dimensionem longitudinis: hæc etiam manifesta est per se, quia supradiximus melancholicam complexionem reddere hominem per se indispositum ad scientiam.

Quarta propositio, Magni notabiliter secundum omnem dimensionem non sunt dispositi ad scientiam: hæc etiam patet ex supradictis. Quinta, mediocriter magni & bene proportionati secundum omnem dimensionem maxime sunt per se dispositi ad scientiam, & post illos, qui sunt magni secundum longitudinem, & non secundum quaslibet dimensiones: hęc etiam declarata est superius. Sexta propositio, mediocriter magni & improportionati secundum omnem dimensionem male sunt dispositi per se ad scientiam, sed peius illi, qui sunt notabiliter magni secundum omnem dimensionem. Ex his dilucidatur dictum Arist. 7. ethi. nec paruos vt in pluribus esse humiles, nec magnos vt in pluribus esse sapientes dicimus.

Cap. 14.

Postre-

A Postremo soluendę sunt difficultates, quę oriri possunt ex supradictis. Et prima est, quia cum vnumquodque feratur in suum finem naturaliter, & metaphysica sit finis naturalis ipsius hominis: igitur homo naturaliter appetit metaphysicam, pręsertim cum quilibet hominum naturaliter appetat esse sapientem; sed metaphysica est maxime sapientia, vt dixit Arist. 1. huius: igitur quilibet hominum naturaliter appetit metaphysicam. In prologo.

Sed facile soluitur hęc difficultas animaduertendo non omnes homines ponere sapientiam in metaphysica inueniri, quandoquidem multi sunt asserentes illos esse sapientes, qui sunt astuti in sagacitatibus secularibus, & tamen errant in apprehensione beatitudinis, cum dicat Auer. 1. physi. sapientes de necessitate oportet esse virtuosos in omnibus speciebus virtutum moralium, quæ sunt iustitia, tēperantia, fortitudo, magnanimitas, liberalitas, veritas, fiducia, mansuetudo, & aliæ de virtutibus hominum; illi autem, qui asserunt se esse sapientes, & non sunt, spernunt metaphysicos, nec non & ludibrio ipsos habent, vocando eos philosophos, improbando eos nihil de mundo scire, quod certe verum est, quia, vt docet Euangelista Ioannes in canonica sua, omne, quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupi- In prologo. Quales sint metaphysici. Epist. 1. c. 2.
B scentia vitę, aut superbia oculorū; hæc autē omnia longe sunt (practice loquendo) à metaphysicis, qui non errant in apprehensione finis, nec in prosecutione sicuti sapientes huius mundi faciunt. Et ad illud quod dicebatur, quòd quilibet homo appetit naturaliter esse sapientem, igitur & metaphysicam, cum sit sapientia, & sic omnes homines debuissent esse metaphysici. Conceditur hoc esse verum, licet non omnes homines appetant eam in propria forma, sed in virtute, vt dictum est. Quales sunt sapientes huius mundi.

Secunda est dubitatio circa illud dictum superius, nempe complexionem sanguineam correspondere veri, hoc enim falsum videtur esse, quia in vere multæ generantur infirmitates, & tamen illa complexio sanguinea est nobilissima, quomodo igitur poterit veri correspondere?

Sed facile soluitur considerando infirmitates, quæ in vere sunt, generare propter temporis bonitatem, quia natura ipsa adiuuatur beneficio temporis ad expellendam malam materiam, quæ in corpore erat latens, & in illa repugnantia naturæ contra malam materiam sentitur afflictio, & prouenit infirmitas. Quare in vere generātur infirmitates.

Tertia difficultas est propter illud, quod supradiximus complexionem melancholicam mi-
C nime aptam esse ad magnitudinem corporalem secundum omnem dimentionem. Sed hoc dictum videtur esse falsum, quia aliquando reperiuntur multi melancholici cum corpore valde magno. Sed remouetur & hæc dubitatio considerando in corpore humano melancholicā esse aliquādo valde magnā, & accidere ex magna abundantia materiæ, quando autē diximus complexionem melancholicam esse minus aptam ad magnitudinem corporalem, quàm alias complexiones, hoc intelligendum est supposita æqualitate materiæ, quia tantum de materia sanguinea magis est extensibile, quantum de materia melancholica. & sic dicimus etiam de materia cholerica, & phlegmatica, quòd quælibet illarum aptior est ad maiorem extensionem quàm materia melancholica, supponendo quòd non sit plus de materia melancholica, quàm de phlegmatica vel cholerica. Accidit etiam quandoque cholericos quantum ad complexionem naturalem fieri melancholicos accidenter propter nimiam adustionem cholerę, & ita inueniuntur magni secundum dimentionem longitudinis quandoque melancholici. Potest etiā contingere ꝙ aliqui habentes corpora sanguinea, vel phlegmatica, vel cholerica, habeant tamen materiam melancholicam in organis sensitiuarum interiorum, per quam in actibus
D suis sic se habent, vt videntur quandoque ac si totius corporis complexio melancholica sit. Melancholici aliquando inueniuntur longi.

Quarta dubitatio circa illud, quòd dictum est cholericos magis esse dispositos per se ad scientiam, quàm sanguineos vel phlegmaticos, & tamen Arist. 2. de anima voluit molles carne esse aptos mente: nunc autem sanguinei & phlegmatici videntur habere carnes molliores, quàm cholerici, quia mollicies per naturam humida videtur esse, & complexiones istæ humidę sunt: complexio autem cholerica sicca est. Tex. 94.

Ad quam dubitationem respondentes dicimus in carne reperiri quandam mollitiem aqueam, quæ quidem vt in pluribus est in carnibus mulierum & phlegmaticorum, & hoc non reddit hominem aptum ad scientiam. Datur etiam & alia mollicies in ipsa carne, quæ est aerea, & hęc reperitur in sanguineis; & ista reddit hominem aptum ad scientiam. Est & tertia mollicies aliquando in carne, quæ est ignea, & hęc est per naturam raritatis, quę reddit hominem aptissimum ad scientiam; & hęc propria reperitur in cholericis. Quæ mollicies carnis reddat homines aptos ad scientiam.

Quinta dubitatio accidit circa illud dictum; quòd melancholici nō sunt per se bene dispositi ad scientiam, cum tamen videamus quosdam melancholicos esse subtilissimi ingenij. Ad quam dubitationem dicimus contingere quandoque melancholicos in omnibus alijs parti-

bus corporis habere in omnibus organis virium ſenſitiuarum interiorum complexionem ſimilem, quam communiter habent cholerici & ſanguinei in illis locis; nec mirum, quia accidit quandoque hominem vnius complexionis habere aliquod membrum complexionis diuerſę, quòd etiam inueniantur melancholici ſubtiliſſimi ingenij, hoc ſępius contingit per hoc, quòd cholerici fiunt melancholici accidenter propter aduſtionem cholerę, de iſtis autem non negamus cum ſint multi apti ad ſcientiam, ſed intelligimus hoc de melancholicis naturaliter, ſi non diſcordat complexio, quam habent in organis virium ſenſitiuarum interiorum ab illa corporis complexione, illi enim ſunt minime apti per ſe ad ſcientiam. Ex his omnibus apparet manifeſte (ni fallor) expoſitio & declaratio verborum Ariſt. in præſenti contextu, vbi iuxta interpretationem Alex. & omnium bonorum interpretum poſuit differentias auditorum hominum, quibus inter ſe propter complexionem & conſuetudinem differunt; nam qui ſunt mathematicis aſſueti, hi dictorum demonſtrationes mathematicas omnino, & exactas requirunt, aliter explicatas non admittunt, quibus autem per exempla diſcere mos eſt, ita docentibus delectantur, iam qui poematis gaudent, & in his ętatem conſumpſerunt diſputantes ferre nequeunt, niſi poetam quempiam dictorum textem adhibuerint. Item quidam omnia accurate perquirunt. Sunt qui exactam perquiſitionem abhorreant, vel quia laborant nec id cōſequi poſſunt, vel quia nimium accurate diſcutere hominis eſſe putant minutiſſima quæque ad calculos reuocantis. Patet etiā ex his, quæ diximus dilucidatio prępoſiti quæſiti, & qui de his exactius perſcrutationē deſiderat, legat S. Th. 1. 2. vbi de diuerſis paſſionibus hominum diſputat, & de diuerſis cōplexionibus & conſuetudinibus, quibus ad diuerſa inclinantur.

Dilucidatio verborum Ariſt. de mente Alex.

q. 46. & īfra.

A

B

Quoniam abſurdum eſt ſimul ſcientiam, & modum ſcientiæ quærere, &c. Tex. 15.

Vtrum logica ſit ſcientia.

C

Dilucidatio vndecima.

VERBA hæc ab omnibus fere expoſitoribus interprætantur, quòd per modum ſcientię intendit Ariſt. ipſam logicam, vnde S. Tho. aſſerit, non facile homo ſimul duo capere poteſt, ſed dum duo reſpicit neutrum intueri poteſt, & propter hoc prius logicam, quam alias ſcientias addiſcere tenetur, quia logica tradit communem modum procedendi in omnibus alijs ſcientijs. Idem etiam aſſerit Auer. exponendo pręſentem textum volens logicam eſſe vniuerſalem omnibus ſcientijs, & malum eſt quęrere aliquā ſcientiam & modum ſecundum quem declaratur illa ſcientia, & ponit exemplum de illo, qui cum acceſſit ad infirmum ſtatim propinauit ei medicinam, & poſtquam reuerſus eſt in domum reſpexit librum, & mortuus eſt infirmus, vnde prius debet medicus addiſcere medicinā, quàm intendat hominem medicari. Ex his ergo quæ & Ariſt. & S. Tho. & Auer. dicunt, clare accipere poſſumus logicam eſſe modum & artem ſciendi, & ſi ita eſt, igitur non eſt ſcientia, quia modus & ars ſciendi, ſcientia eſſe nequit, iure ergo quæritur à nobis de hac re, præſertim cū ſit antiqua diſputatio inter philoſophos, vnde Auicen. in principio ſuę dialecticæ ſtatim aggreditur quæſitum hoc, quod in Ariſt. certe difficillimum eſt, quia ſcientia in doctrina peripatetica eſt ſolum de neceſſarijs & perpetuis, vt ſcribitur 1. poſt. ſed logica non eſt huiuſmodi, cum tractet tantummodo de ſyllogiſmo, & de alijs operationibus intellectus noſtri, quæ omnia ſunt contingentia & temporanea; igitur minime poteſt ſcientia nominari.

Egregiū exēplum de medico.

D

Cap. 1.

Tex. 5.

Boetius quoque ſuper librū Porphy. dubitauit de hac re, quia cū logica ſit de entibus rationis, quæ ſunt entia diminuta & ſecundū quid, & ſciētia debet eſſe de ente ſimpliciter; nullo pacto videtur eſſe aſſerendū ipſam eſſe ſcientiā. Sic etiam & Themiſt. 1. poſt. fuit anceps in quæſito hoc, videns logicam ipſam eſſe organum & inſtrumentum, quo alię ſcientiæ acquiruntur, & nihil determinate tractare; at ſcientia non organum aut inſtrumentum eſt, ſed circa obiectum proprium & peculiare verſatur: igitur cum oppoſitas conditiones habeat ad ſcientiam, nullo pacto eſt aſſerendum ipſam eſſe ſcientiam: propterea multi fuerunt ex logicis & philoſophis,

Ens rationis eſt ens diminutum.

Cap. 24.

Logica eſt inſtrumētū.

ſophis, qui hanc ſententiam proſecuti ſunt, exiſtimando logicam non ſcientiam, ſed artem & modum ſciendi, & pręſertim cum expręſſe doceat Ariſt. 6. ethic. habitus intellectus eſſe quinque nempe ſapientiam, intellectum, ſcientiam, & prudentiam, & artem; ſed logica non eſt ſapientia, non intellectus, non ſcientia, non prudentia; igitur erit ars, cuius proprium eſt dirigere operationes intellectus, & promptas ipſas reddere ad acquirendas alias ſcientias, ſic etiã & Galen. in incitatorio ad artes videtur inter artes ipſas numerare. Cap.3.

Extremam tamen ſententiam multi tenuerunt volentes logicam nedum eſſe ſcientiam, ſed perfectiſſimam inter omnes alias ſcientias, & hæc videtur eſſe ſententia Stoicorum, vt apparet ex Alex. in initio 1. Topic. quia communiter quatuor conditiones ſcientię videntur conuenire, quarum prima eſt, vt ille qui habet ſcientiam, putet aliter eſſe non poſſe: ſecunda vt ſit de ſubiecto ſcibili neceſſario & æterno: tertia vt addiſci poſſit ex præcognitis: poſtremo vt ſit & habeatur per demonſtrationem: hę autem conditiones manifeſte logicæ conueniunt, vt patet diſcurrenti per omnes. Prima enim conditio conuenit logicę, cum quilibet eam habens exiſtimet aliter eſſe non poſſe, terminos, orationes, ſyllogiſmos, eorumq. ſpecies, niſi vt in logica exprimuntur. Sic etiam & ſecunda conditio, ęterna enim ſunt & immutabilia quę ſpectant ad naturam demonſtrationis, definitionis, & ſpecierum ſyllogiſmorum. Tertia conditio patet longo progreſſu ex 1. lib. poſt. vbi nedum exprimitur logicam eſſe ex præcognitis, ſed etiam enucleantur quę ſunt illi præcognita. Vltimã etiam conditionẽ, quòd in logica fiant demonſtrationes, oſtendit Auer. 1. poſte. vbi dicit locum iſtum non eſſe perſuaſiuum, ſed demonſtratiuum, & Ariſt. eodem lib. cum multa probaſſet ex communibus aſſerit ea ſe velle probare analytice, ideſt demonſtratiue, vt Philoponus exponit: 2. quoque poſter. docebat Auer. in logica eſſe demonſtrationes; nec obſtat (dicebat) quòd demonſtrationis non eſt demonſtratio, quia ſicut ex Alex. accipimus 1. topic. definitionis poteſt eſſe definitio, ſic etiam & demonſtrationis poteſt eſſe demonſtratio. Et confirmatur hęc ſententia, quia logica non eſt fides, neque opinio; igitur erit ſcientia; patet antecedens, quia logicus non credit ſua alicui, neque opinatur ita eſſe; ergo perfecte ille cognoſcit; ſic ſequitur eſſe ſcientiam.

[Margin: Opinio Stoicorum de logica. — B — Tex. 2. — Commẽ. 43. — Tex. 36. — Commẽ. 36. — Cap. 4.]

Pro indagatione veritatis oportet vt procedamus eo modo, quo Ariſt. docuit 1. poſte. & 1. phyſi. media via relinquendo extrema, vnde diſputans ibi cum antiquis de rebus ſcibilibus dixit eſſe aliquos; qui dicebant omnium eſſe ſcientiam, aliquos vero nullius rei fore ſciẽtiam, de phyſicis quoque voluerunt nonnulli omnia generari & corrumpi, alij ex toto negabant generationem & corruptionem, ſed Ariſt. media via inceſſit diſſoluendo vtrunque quæſitum. Ad primum dixit aliquorum eſſe ſcientiam nempe concluſionum, aliquorum vero non, vt puta principiorum, quæ non ſciuntur, ſed intelliguntur. Secundum etiam quęſitum diſſoluens dixit quædam eſſe æterna, quędam vero generari & corrumpi. Sed vt manifeſtior appareat nobis hæc veritas, ſciendum eſt duo eſſe nomina huius rei, de qua diſputamus. primum dicitur dialectica, quam Cicero interpretatus eſt diſceptatricem 3. lib. de finibus. & Quintil. lib. 2. vertit diſputatricem. Alexander vero lib. 1. topic. dixit dialecticam ſignificare idem quod diſſerere, ideſt vti ratione, quæ poſita eſt in interrogando & reſpondendo, & ſic etiam Plato in Alcibiade dixit dialecticum eſſe vtentem ratione, & propterea Stoici ſolum dialecticum ſapientem appellabant, vt habetur ex Diogene in vita Zenonis Stoici, quia ſolus ipſe vtitur ratione, & propterea perfectiſsimam ſcientiam eſſe dialecticam volebant. Ariſt. 1. topic. definiens ipſam dialecticam, vt notat Ammonius in pręfactione prædicamentorum dixit, quòd eſt methodus, qua de omni propoſito problemate probabiliter diſputare poſſumus, & 1. elen. dixit dialecticam non verſari circa determinatum genus, ſed circa omnes res, ac proinde probare vtranque partem contradictionis, & 1. poſte. nec non & 4. huius aiebat, circa idem genus verſari dialecticum, ſophiſticum, & philoſophum; ſed dialecticus probabiliter, ſophiſticus apparenter, philoſophus vero ſcientifice, vnde concludendo dicimus hoc nomen, dialectica, vniuerſaliter pro tota arte vſurpari, & hęc eſt communis ſententia latinorum, quia dialegeſte apud Platonem ſignificat vti ratione, & hoc conuenit omnibus partibus logicæ; & propterea tota logica hoc nomine, dialectica, vocari poterit, quia pars logicę, quę dialectica vocatur, eſt amplior ceteris partibus logicæ, & ideo tranſtulerũt nomen huius partis ad totam facultatem.

[Margin: Tex. 6. — Media via eſt incedendum. — C — Cap. 12. — Cap. 1. — Cap. 1. — D — Cap. 11. — Tex. 34. — Tex. 5. — Diuerſitas inter artifices. — Tota logica poteſt dialectica vocari.]

Sed deſcendendum eſt modo ad declarandum aliud nomen iſtius facultatis, quare dicatur logica, vt ſępius Ariſt. in libris ſuis appellat rationes logicas & logice agere; ſic etiam Alexander in initio priorum: Simplicius in initio prædicam. & Cicero 1. libro de finibus, & Plato in dialogo Theages aſſerit, quòd hoc nomen, logos, tria ſignificare videtur: primo idolum mentis expreſſum voce, ideſt ſermonem: ſecundo diſcurſum per elementa in totum, ideſt argumenta-

[Margin: Logos tria ſignificat.]

gumentationem. tertio definitionem, sic etiam apud Arist. logos significat sermonem, tam internum, quàm externum, de quo duplici sermone mentionem fecit Galen. in exortatorio ad scientias, asserens logicam sermocinalem versari circa sermonem internum per se, externum autem per accidens, tanquàm signum interni; logos etiam si significabit argumentationem tunc dicetur totam occupari circa argumentationem, vel saltem maximam partem, sin autem logos significabit definitionem, vt videtur apud Arist. in ante prędicam. ponentem definitionem vniuocorum, ęquiuocorum, & aliorum, tunc logica dicitur à definitione, non quòd solum de ea disputet, sed tanquam à nobilissima parte & instrumento; si etiam logos rationem significabit idest mentem, tunc dicitur rationalis, vt in initio perhier. exponit S. Tho. non quod sit in ratione, vel à ratione proficiscatur, sed quod dirigat actionem mentis, & quia versatur circa ens rationis. A

Quare logica dicitur rationalis.

Secundo notandum est apud Arist. & eius interpretes varia significatione rationes logicas reperiri: primo rationes logicę dicuntur illę, quę procedunt ex probabilibus & communibus, vt indicat Arist. 2. de gener. sic etiam dixit 8. physicorum logice agere, idest probabiliter, vt Simplicius & Auerro. ibi interpretantur. Secundo rationes logicæ dicuntur, quę in vtranque partem affirmantur, vt rationes quibus probantur principia esse contraria & plura 1. physico. & etiam in 3. vbi disputatur de actione & passione, an sint idem motus vel diuersus. Tertio dicuntur logicæ rationes, quæ sunt verisimiles non in re, sed in ratione, vt rationes Zenonis, quibus probabat motum non esse, vt est videre apud Simplicium 3. physi. Quarto rationes logicę dicuntur quæ procedunt ex falsis & ex propositionibus non conuenientibus, vt 12. huius docet Alex. Quinto dicuntur rationes logicę, quæ constant ex terminis logicis, vt scripsit Auer. 12. huius, & hę sunt vere logicę rationes. B

Cap. 6. Tex. 70. Tex. 40. Tex. 50. Tex. 19. Commẽ. 19. Commen. 4. Commẽ. 35.

Tertio sciendum est, vt scripsit etiam Auer. 1. prior. logicam duplicem esse, naturalem & artificialem; naturalem eam voluit Arist. 1. elencho. qua idiotę syllogizant sine arte, & naturaliter, quia cum habeant quandam potentiam eis insitam, per illam discurrere possunt de noto ad ignotum, logica vero artificialis illa est, qua artificialiter homines recta ratione & sine errore per extrinsecum principium syllogizant, quia ars est principium extrinsecum, sicut natura intrinsecum, & propterea tripliciter differunt logica naturalis, & artificialis. Primo quia habens logicam naturalem ex principio innato & intrinseco syllogizat, habens vero logicam artificialem per principium extrinsecum dicitur syllogizare. Secundo habens logicam naturalem non potest certe & sine errore syllogizare, quia non ex pręcognitione finis, habens vero artificialem hæc omnia operatur. Tertio habens logicam naturalem, si errat non potest se ipsum ab errore corrigere; sed habens logicam artificialem cum errat, poterit se ipsum quàm primum corrigere, quia ex cognitione artis & regulę operatur: hinc sequitur necessario logicam Arist. neque esse pręcise naturalem, neque artificialem, sed mixtam & compositam ex vtraque, quia non potest esse artificiale sine naturali, vt colligitur ex Arist. 2. ethic. vbi dixit, quòd non possumus aliquid agere artificialiter, nisi habeamus potentiam naturalem: ergo logica ipsa artificialis ad hoc vt sit completa, necessario requiritur vt exordium sumat à naturali, & sequatur naturam ipsam, quandoquidem Auer. 1. cæli dixit, quòd leges artis tunc bonæ sunt quando imitantur naturam, & propterea arguit Galenum, quòd non detur quarta figura, quia non insequitur modum naturę. C

Cap. 5. Cap. 8. Logica naturalis & artificialis quomodo differant. Cap. 1. Commen. 2.

Quarto notandum est, vt docuit S. Tho. 4. metaphysi. logicam istam distingui & secari in duas partes, non realiter distinctas, sed tantum secundum rationem in logicam vtentem, & docentem, logica enim docens illa est, quæ docet nos prędicabilia prędicamenta propositiones, ex quibus conficiũtur syllogismi prioristici, posterioristici, topici, & sophistici: logica vero vtens est qua vtimur in alijs scientijs ad diffiniendum, demonstrandum, arguendum probabiliter atque sophistice; hanc etiam distinctionem secutus est Scotus in quæstionibus suis super Porphy. & potest colligi ab Arist. 1. topic. & Clarius ab Auer. in paraphrasi, vbi habetur, quòd logica completur duabus rebus cognitione & vsu rerum cognitarum. D

Lect. 4. Logica est duplex vtens & docens. Quæst. 3. Cap. 2.

Sed hanc distinctionem quidam neoterici nituntur labefactare asserentes S. Tho. errare, quia logica non vtitur instrumentis sciendi, nec etiam vti potest, sed potius alię scientiæ & artes vtuntur logica, propterea nõ debet dici logica vtens, sed potius vsitata, & hoc voluit Auer. in ephito. metaphy. huius libri, vbi dicit, quòd logica vsitatur in scientijs & actibus duobus modis. Primo vt est methodus quædam seu instrumentum dirigens intellectum, vt possit secernere verum à falso, & hic modus est proprius ipsi logicę. Secundo artes & scientię vtuntur logica quatenus accipiunt declarata ab ipso logico: ecce quomodo logica non debet dici vtẽs: male ergo S. Tho. vsus est hac distinctione.

Sed

A Sed pace istorum dixerim, videntur facere vim in vocabulis attendendo ad voces relinquendo res ipsas, existimando etiam logicam docentem & vtentem esse habitus realiter distinctos, quod tamen falsum est; quia est vnus & idem habitus secundum diuersas cosiderationes docens & vtens dictus, sicuti vnus & idem malleus est quem docet facere faber ferrarius, & quo vtitur fabricator, & illud vocabulum vtens sumendum est passiue & non actiue, vt dicamus logicam vtentem, idest exercitam, qua tractatores aliarum scientiarum vtuntur: sic etiam syllogismus declaratus in libro poster. vt instrumentum demonstrandi est, quo vtitur physicus ad demonstrandas passiones de suo subiecto: est ergo solida distinctio posita à S.Tho. subtiliter intellecta, & nullo pacto reprehendenda. Defenditur S.Tho. contra neotericos.

Istis sic stantibus, pono modo aliquas conclusiones, quarum prima est. Logica siue docens siue vtens seu vsitata & exercita non est proprie & perfecte ars; quia omnis ars propria & perfecta est vel actiua vel factiua, vt docuit Arist. 6. ethico. sed logica neque est actiua neque factiua: igitur non est proprie ars; minor probatur, quia logica non est moralis, neque docet regulas operandi circa exteriorem materiam, ergo &c. Deinde ars propria est eorum, quorum principium est in voluntate, vt in eod. lib. 6. ethic. patet; sed principium eorum, quæ tractantur in logica est intellectus, vt ponit Arist. 4. huius: ex his patet logicam non esse proprie artem, ex qua conclusione sequitur non esse simpliciter necessarium ipsam antecedere omnes alias scientias ordine doctrinæ, quia necessarium simpliciter est illud, sine quo aliquid esse non potest, vt patet 5. huius: sed multę scientię possunt haberi sine logica, immo fere tota geometria & arithmetica addisci possunt sine logica, & de Hippocrate dicitur, quòd perfecte sciuit medicinam, & tamen nihil sciuit de logica, ideo dicitur antecedere omnes alias scientias ordine doctrinę ex suppositione finis, sine quo nō potest haberi perfecte ille finis; sine enim logica quis non perfecte potest syllogizare & scire conclusiones aliarum scientiarum facile & prompte sine errore. Cap. 10. Logica non est ars. B Cap. 5. Tex. 26. Tex. 6. Hippocrates sine logica didicit medicinam.

Secunda conclusio est, Logica dicitur esse facultas organorum seu instrumentorum deseruientium omnibus artibus & scientijs, probatur ex Arist. 1. topic. & ex Auer. in epito. logical. vbi habetur, quòd artes logicales sunt scientijs & artibus auxiliantes, idest docent instrumenta deseruientia artibus & scientijs; propterea consumata cognitio huius facultatis non habetur nisi per doctrinam à magistris vel propria inuentione, quæ magno errandi periculo & Longo labore fit. Cap. 9. C

Tertia conclusio, Logica docens habet rationem scientię, sed non perfecte; probatur, quia perfecta sciētia est circa ens reale, logica autem est circa ens rationis: ergo, &c. & licet generet certum habitum & euidentem rei necessarię per suam causam logicalem, & tradantur conclusiones, tamen non eo modo quo in physica, aut geometria, & metaphysica, propterea dico, quòd licet vocetur scientia, non tamen habet perfectam rationem scientiæ, & hoc diserte voluit Scotus 1. senten. vbi docet scientiam stricte sumptam quatuor debere includere; nempe quòd sit cognitio certa, hoc est absque deceptione & dubitatione: de cognito necessario; causata à causa euidente, intellectui applicata ad cognitum per discursum syllogisticum, & hæc apparent ex definitione scire 1. poster. quæ omnia considerans Caietanus in 1. p. S.Tho. docuit theologiam non habere perfectam rationem scientiæ, sic etiam dico de logica; & quia scientia imperfecta non est extra latitudinem scientię; propterea grauissimi auctores dixerunt logicam esse scientiam, alij vero negarunt, quia potest vtraque pars substineri. Logica docēs est scientia. In prolog. q. 3. Laudat Scotus. Tex. 5. q. 1. art. 2. Theologia est scientia.

D Et si dicis, quòd est perfecta scientia rationalis, licet non realis, & sic etiam dicitur perfecta ars, vt videtur scribere Auer. 1. physi. vbi loquens de Arist. dixit, quòd fuit inuentor harum trium artium nempe logicæ, scientię diuinę, ac naturalis scientię, easque ipse perfecit. Respondemus scientiam rationalem non esse proprie & perfecte scientiam, aliter grammatica, rhetorica, & poetica essent verę scientiæ, sed communiter & largo vocabulo appellantur scientiæ, & hoc pacto Arist. in antepręedicam. vocauit grammaticam scientiam, quando dixit, quòd scientia est in subiecto vt in anima, & de subiecto dicitur vt de grammatica; sic etiam & Auer. largo vocabulo locutus est de artibus, sed pressius loquendo & proprie, neque logica est scientia, cum deficiat sibi aliqua conditio perfectę scientię, prętertim cum in ea non sint verę & proprię causę in essendo & causando, per quas fiat demonstratio simpliciter, dans esse & causam; patet ergo, quòd neque physica neque metaphysica sunt verę & proprię artes, neque logica vere & proprie scientia. In prologo. Cap. 2. Grammatica est scientia.

Ex istis sequitur error quorundam neotericorum, qui affirmant logicam docentem esse vere & proprie scientiam, moti hoc argumento, logica est habitus generans assensum necessariū & euidentem per demonstrationem: igitur logica est vere & proprie scientia, consequentia patet, an- Error Neotericorum.

Syllogismus demonstratiuus generat scientiam. tet, antecedens ita probant, logica demonstrat euidenter, quòd syllogismus demonstratiuus generat scientiam, & quòd syllogismus dialecticus procedens ex probabilibus generat opinionem, & quòd syllogismus sophisticus procedens ex apparentibus fallit apparenter, tamen necessaria & euidens conclusio est, quòd syllogismus dialecticus faciat opinionem, & quòd sophisticus faciat apparentiam, quàm q; demonstratiuus generet scientiam, & sic logica quoad omnes suas partes erit scientia, quia pari lance demonstrat Arist. in libris topic. quando valeat argumentatio à genere ad species, & à toto ad partes, & per alios locos topicos, & quòd in prędicamentis substantia non posit esse in subiecto, & in libris perhier. demonstrat alteram partem contradictionis esse veram, alteram vero falsam, & sic discurrendo per omnes libros logicales Arist. apparet manifeste logicam esse sciētiam, loquendo de logica docente, quia logica vtens seu vsitata clarum est quòd non est scientia. A

Tex. 1. Sed allucinantur isti sic dicentes, cum expresse aduersentur Arist. 4. huius asserenti, quòd est scientia quędam, quę speculatur ens prout ens est, ceteræ autem partem entis, & omnes fere interpretes interpretantur, quòd metaphysica speculatur ens vt ens est, aliæ autem scientiæ, quę accipiunt partem entis, sunt mathematicę & naturales: cum ergo logica neque sit metaphysica neque mathematica, aut naturalis: sequitur, quòd excludatur à collegio scientiarum. B
Tex. 2. Sic etiam & 6. huius dicit tres esse scientias speculatiuas, philosophiam, mathematicam, & naturalem, & nullam mentionem facit de logica, sequitur ipsam non esse vere & proprie scientiam, & hoc voluerunt Alexāder, & Philopo. 1. prior. argumentū istorum nil aliud concludere, nisi logicam esse scientiam imperfectam: ex consequenti esse infra latitudinem sciētiarum, quia perfectum animal & imperfectum sunt sub eodem genere.

Soluūtur rationes ad vtrāque partem. Vnde cum posit vtraque pars substineri facile soluuntur rationes vtriusque partis, & prima, quæ fundatur in pręsenti litera, quòd logica sit modus sciendi. Aliqui enim interpretantur ipsam logicam artificialem, quę prius non necessitate simpliciter, sed ex suppositione finis addiscenda venit, & deinde scientiæ particulares; quare est absurdum, vt simul addiscatur modus sciendi, qui est logica, & aliæ scientiæ particulares, idcirco non est simul vtrunque quærere, & per modum sciendi non intelligit philosophus logicam docentem, quia hæc est scientia imperfecta, vt dictum est, & si fiat vis in verbo, ipse etiam modus sciendi, cum sit via ad acquirendas alias scientias, non est extra rationem scientiæ, sicuti generatio, quæ est via ad naturam, non est extra latitudinem naturæ, vt docuit philosophus 2. physi. via ad naturam est natura, sic etiam via ad scientiam est scientia. C
Tex. 14.

Aliqui autem per modum sciendi non intelligunt logicam, sed modum procedendi in diuersis scientijs, & sic prius debet addisci hic modus procedendi, quàm scientia ipsa. Nos autem sequimur hic primam expositionem, quę est S. Tho. & Auer.

Soluitur etiam ratio, quæ sumitur ex Auicenna, quòd logica est de necessarijs & perpetuis modo suo, sed non eo pacto, quo physica, metaphysica, & mathematica, & sic non erit presius scientia. Soluitur & tertia ratio desumpta ex Boetio, quòd cum logica non sit de ente simpliciter, sic non erit etiam scientia simpliciter. Soluitur & quarta, quæ sumitur ex Themi. quòd logica est facultas organorum & non ipsum organum, & deinde, quòd logica vtens non erit sic scientia sicuti docens. Soluitur & quinta recentiorum, qui dicebant logicam non esse habitum intellectus: sed falsum est hoc, quia spectat ad genus scientiarum, vt dictum est supra.
Logica est habit⁹ intellectus.

Soluuntur etiam alię rationes contrarię & prima Alex. quia non habet veras & proprias conditiones scientię, licet aliquas. Soluitur & secunda Auer. quia largo vocabulo sumpsit locum demonstratiuum & analyticum. Soluitur & tertia concedendo logicam non esse opinionem, neque fidem, sed scientiam imperfectam, & sic omnes alię rationes, quę adduci possunt ex vtraque parte ex his, quę diximus facile solui possunt, applicando ad diuersa. D

Prædicamenta primo intētionaliter spectant ad metaphysicum, secūdo vero intētionaliter ad logicum. Essent hic pertractandæ multæ aliæ difficultates pertinentes ad logicum negotium, pręsertim illa, quæ à iunioribus latius disputatur; quis nam sit primus liber in logica facultate addiscendus; an liber periher. vel liber prędicamentorum: sed quia hoc esset potius logicam docere, quàm metaphysicam: propterea iure ipsam relinquendam existimaui, & tanto magis quia in principio prędicamentorum difficultatem istam fusius disputauimus: scimus enim prædicamenta, vt sunt species entis, primo intentionaliter à primo philosopho considerari; vt vero continent genera, species, differentias, propria, & accidentia, & secundo intentionaliter pertinere ad ipsum logicum.

A *Acribologia vero mathematica non est omnibus expetenda, &c. Tex. 16.*

An demonstratio sufficienter diuidatur in demonstrationem quia, & propter quid.

Dilucidatio duodecima.

PRæsens quæsitũ mouetur hic propter verba Auer. dicẽtis demonstrationes mathematicas esse in primo ordine certitudinis; naturales vero demonstrationes insequi eas in hoc, quia certitudo diuersatur in eadem scientia, v.g. secundum demonstrationem simpliciter & secundum demonstrationem quia: quibus verbis innuere videtur tantum esse duo genera demonstrationis, nempe simpliciter, & quia; quæ sententia est conformis Arist. 1. poster. vbi distinguit demõstrationem omnem, esse vel per causam, vel per effectum; si per causam illa erit demonstratio simpliciter, si per effectum erit demonstratio quia, quam etiam sententiam implicite videtur tangere S. Tho. in expositione huius literæ, vbi interpretatur acribologiam, idest diligentem & certam rationem non debere inquiri in omnibus rebus, sed in aliquibus, vtputa in mathematicis, hæc autem certa ratio est demonstratio propter quid, quia in scientijs naturalibus vt in pluribus vtimur demonstratione quia.

B (margin) — Cap. 3. — Acribologia quid sit.

Oppositum tamen huius doctrinæ docuit Auer. 1. phy. vbi dixit modos doctrinarum esse tria genera demonstrationum nempe signorum, seu quod est, nec non & demonstrationum propter quid, & postremo demonstrationum absolutarum vel simpliciter, & quod in scientia naturali fiunt demonstrationes signorum, & propter quid, raro autem fiunt demonstrationes absolute & simpliciter, quia hæc referuantur in mathematicis. Idem etiam docuit 2. physi. vbi digreditur contra Auicen. de quo asserit ipsum peccasse peccato maximo, quia cum in posterioribus audisset, quòd nullus artifex demonstrat causas sui subiecti, existimauit hoc esse impossibile in tribus modis demonstrationum, scilicet in demonstratione simpliciter, & in demonstratione quia, & in demonstratione propter quid; & non est ita, hoc enim non est impossibile nisi in demonstratione simpliciter & in demonstratione propter quid; in demonstratione autem quia, non est impossibile, sicut fecit Arist. in demonstratione primę materiæ, & primi motoris. Ex his ergo apparet contradictio manifesta, ob hoc non erit inutile inquirere veritatem huius negotij, vbi duo manifestabimus: Primum enucleabimus quid sit demonstratio simpliciter, quid demonstratio propter quid, & demum demonstratio quia. Secundo respondebimus ad contradictionem, demonstrationem simpliciter, volunt nonnulli expositores Auer. idem esse quòd demonstratio vniuersaliter, quia omne quæsitum absoluit vniuersale, quod haberi potest scilicet esse & propter quid, omne enim, quod sciri potest de re est quæsitum esse, & causæ, quia scientia simpliciter per hoc genus demonstrationis acquiritur.

In prologo. — Commẽ. 21. — C (margin) — Prima materia & prim⁹ motor qua specie demõstrationis cognoscuntur.

Alij autem Auerroistæ aliter dicunt, quare ista demonstratio dicatur simpliciter. pro quo notandum est, quòd 1. elencho. simpliciter dicitur, quòd sine conditione temporis, vel loci, vel subiecti est tale, vt simpliciter album omni loco, omni tempore respectu vniuscuiusque albi, sine aliqua cõditione temporis, & loci, vel subiecti, album dicitur, vt exposuimus 1. huius multiplicitatem huius termini simpliciter, vnde oppositum eius est secũdum quid, idest cum conditione particulari tali, vt ethiops est albus non simpliciter, sed cum conditione particulari subiecti, scilicet secundum dentes; ergo albus non simpliciter ille est, qui cum aliqua conditione albus vocatur.

Cap. 3. — D (margin) — Dilucid. 1.

Secundo est animaduertendum, quòd primum analogum est illud, quod absolute & sine conditione est, & nominatur tale, vt scribitur in 7. huius, quòd substantia dicitur prima pars entis, & est ens absolute & simpliciter sine aliqua conditione. Aliud analogum, seu alia species analogi, non simpliciter & absolute dicitur tale, sed cum aliqua cõditione, sicuti accidens non dicitur ens simpliciter, sed ens secundum quid, vt patet 7. huius, ex quo sequitur, quòd demonstratio simpliciter ita vocatur à suo fine, quia generat scientiam simpliciter, ad differentiam aliarum demonstrationum, quæ non generant scientiam simpliciter. Vel aliter dicamus secundum The. 1. poster. quòd demonstratio dicitur simpliciter, quia scientia genita per eam est simpliciter perfecta, cum insequatur ordinem naturæ, vnde 1. physi. illa dicuntur notiora simpliciter, quæ sunt nota naturaliter, & apud naturam res est propter causam; demonstratio ergo sim-

Tex. 2. — Tex. 2. — Cap. 44. — Tex. 2.

ergo simpliciter est quæ facit scire causam naturaliter, quia insequitur opus naturę, & facit scire rem sicut est apud naturam, & non apud nostrum modum cogitandi, & aliquando lucidissimus Themist. 2. poste. appellauit eam demonstrationem potissimam, & perfectissimam, & absolutam, quia certificat nos ab omni quęsito. Dicitur etiã hęc demõstratio propria, quia facit propriam speciem scientię. Dicitur etiam demonstratio causę & esse, seu causæ & inuentionis secundum translationem arabicam. Dicitur etiam potentia definitio 1. poster. quia mutata forma & ordine eius, fit definitio; vnde sic definiri potest, demõstratio simpliciter est demonstratio, in qua medium est causa in essendo; ponitur demonstratio loco generis, ponitur medium est causa, &c. vt differat à demonstratione quia, vnde in hac demonstratione simul ostẽditur prędicatũ inesse subiecto, & quare inest, & propterea vocatur demonstratio causæ & esse, quia & si audierim triangulũ, nesciam tamen adhuc an habeat tres, &c. propterea demonstratur mihi, quia figura rectilinea habens angulum extrinsecum, &c. ex hoc simul acquiro scientiam, quòd triangulus habet tres & causam eius, quia prius erat mihi ignotum esse rei, & causa, & postmodum innotescit vtrunque per ipsam demonstrationem, vt exemplum clarius sit apud nos: si aliquis ignoret hominem esse risibilem, & propter quid sit risibilis, vtatur hac demonstratione, quia omne rationale est risibile, homo est rationalis: ergo risibilis, per hanc demonstrationem ego scio, quòd homo est risibilis & causam propter quam ita dicitur. A B

Cap. 3. Commẽ. 11.

Demõstratio propter quid declaratur. Cap. 25.

Veniamus modo ad declarandam secundam speciem demonstrationis, quæ est propter quid, vbi sciendum, quòd ista demonstratio ita dicitur, vt scribit Auer. 2. poster. propter proprium finem, quia quæsitum, quod finaliter notificat, est tantum causa propter quid est effectus, & non esse eius. Nominatur demonstratio dans causam, & etiam cur sit, & quamobrem sit, & vnde nam sit, nominatione facta à fine, quia solum notificat cur est res, & quam ob causam est res, & à qua causa sit. Verum quia potest comparari hæc demonstratio causę ad demonstrationem quia, & tunc tam demonstratio simpliciter, quàm hæc demonstratio propter quid dicuntur demonstrationes causę: si vero hęc demonstratio propter quid comparetur demonstrationi simpliciter, tunc temporis dicitur demonstratio causę tantum; demonstratio autem simpliciter dicitur demonstratio causæ & esse. Et nota quòd medium huius demonstrationis aliquando est notum prima notitia, quę habetur vel sensu vel inductione sensata, aliquando autem est notum secunda notitia, quæ habetur per syllogismum, & hoc ponitur ad differentiam demonstrationis simpliciter, cuius medium semper debet esse notum prima notitia, & nunquàm ignotum. C

Sed quæres de hoc exemplum; dico quod clarius dari non potest nisi hoc: esse illuminationis hodiernæ est notum ad sensum, & solum est ignotum propter quid, istud propter quid non potest demonstrari nisi demonstratione causę tantum, quia ista est, quę notificat propter quid solum, & non nisi ex causa sua, idest ex pręsentia solis: sol ergo pręsens est causa propter quid illuminationis hodiernæ: sol præsens medium in hac demonstratione propter quid est notum prima notitia, quia patet ad sensum, & non per syllogismum vel notionem sensatam, quæ faciunt secundam notitiam. Secundum exemplum etiam dari potest de hoc negotio, generationem esse est notum, & non quæritur esse, sed propter quid, quare demonstratur demonstratione causæ tantum ex causa sua propria, idest materia prima, hoc modo, materia est, ergo generatio est, hæc est causa propter quam generatio est, quemadmodum si quis videat lunam eclipsari, & ignorat causam, & demonstretur sibi, quòd luna ideo eclipsatur, propterea quia interponitur terra inter ipsam & solem: hæc ergo proprie dicitur demonstratio propter quid, vnde si quis definitionem huius habere desideret: dicat demonstratio propter quid illa est, in qua notificatur propter quid sit effectus, non autem esse eius, per quam notificationem differt demonstratio propter quid à demonstratione simpliciter, & à demonstratione quia. D

Exemplum egregium ad ostẽdendum demõstrationẽ pp quid.

Quæ sit demonstratio quia est. Commẽ. 95. Commẽ. 24.

Tertia species demonstrationis est demonstratio quia, quam vocant Auerroistæ viam innatam, hoc est naturalem, quia illa, quę non oriuntur naturaliter, sunt illa, quæ procedunt ex effectibus & accidentibus, quę sunt notiora nobis via naturali, propterea vocant eam viam innatam, vt patet 1. poster. apud Auer. Vocatur etiam demõstratio à non causa, quia medium in ea est effectus. Appellatur adhuc demonstratio quia, ex nominatione facta à fine, quandoquidem quod finaliter intendit demonstrare est quæsitum quia. Nominatur & syllogismus à posteriori nominatione facta à medio, quod est effectus, vt docuit Auerr. 1. poster. Themist. appellauit ipsam demonstrationem signi, quia signum est illud, quo posito res est, futura erit, & posita fuit, & hoc signum est duplex, alterum conuertibile & necessarium, & hoc facit demonstra-

A monstrationem quia; alterum non conuertibile neque necessarium, & tale facit coniecturam topicam vel poeticam, vt docuit ipse Themist. 1. poster. Nominatur adhuc demonstratio signi nominatione facta à medio, quia in demonstratione quia, est effectus vel accidens; effectus autem est signum necessarium esse causæ; patet 1. poster. Vocatur & demonstratio essendi tantum nominatione facta à fine, quia notificat quæsitum hoc solummodo, scilicet esse causæ. Dicitur quoque demonstratio an sit, & an causa sit nominatione etiam facta à fine, quia finaliter hoc demonstrat, an res vel causa sit, & non aliud. Vocatur adhuc demonstratio non simpliciter nominatione facta à medio, quia medium, quod est effectus, est tantum nobis notum & non simpliciter idest secundum naturam. Dicitur etiam demonstratio euidentiæ, quia medium est euidens, euidens autem illud est, quod est sensatum, notum, & certum; hoc autem est effectus vel accidens sensatum, & quia hoc est medium in ista demonstratione, propterea dicitur demonstratio euidentiæ. Sed quæres tu definitionem huius demonstrationis quæ nam sit. Respondetur quòd multiplex definitio dari potest, sed illa, quę communiter datur, est hæc: demonstratio quia, est demonstratio per effectum, vt quando demonstratur, quòd stellæ fixæ
B sunt remotæ, quia scintillant, vel mulier habet lac in mammillis; igitur peperit, hæc enim procedit ab effectu ad causam & est eius propria definitio seu descriptio.

Cap.4.

Tex.95.

Demonstratio quia est multis modis declarat.

Quantum ad secundum, quod fuit propositum dicimus facile posse cōcordari dicta Auer. in diuersis locis suæ doctrinæ, & quòd non repugnent intentioni Arist. 1. poster. quia de facto ipsa demonstratio secundum decreta Arist. diuiditur in duo membra, in demonstrationem quia, & in demonstrationem propter quid. Auer. deinde subdiuidit hoc secūdum membrum, scilicet demonstrationem propter quid in duo alia membra, asserens hanc demonstrationem propter quid subdiuidi posse in propter quid tantum, quæ dat causam, & in simpliciter, quæ dat causam & esse, quemadmodum Porphy. in prędicab. diuisit differentiam in differentiam communiter dictam, & proprie dictam. Deinde subdiuisit iterum aliud membrum, quod est differentia proprie dicta in faciendo aliud, & in faciendo alteratum: differentia enim proprie facit alterum, quia facit differre accidente proprio, vt risibile & rudibile, licet inferat aliud idest diuersitatem substantialem, quandoquidem illa, quæ differunt passionibus proprijs, differunt etiam specificis differentijs. Ex his ergo patet Auer. non aduersari decreto
C Arist. de numero demonstrationum.

Cap.13.

Quæ differunt passionibus proprijs differūt specifice.

Sed dubitaret aliquis, num demonstratio quia, vnico tantum modo formari possit. Sed facilis est solutio huius dubitationis, quandoquidem demōstratio quia tot modis dici debet, quot modis dicitur ipsum quæsitum absolutum per eam; hoc aut quæsitum est duplex; alterum simplex: alterum compositum; quęsitum simplex est existentia causæ, vt si quis voluisset demonstrare simplicem existentiam materiæ primæ, hoc modo discurrere poterit, generatio est; ergo materia prima est, hæc enim demonstratio appellatur demonstratio, quia simplex. Demonstratio vero composita illa est, quæ ostendit existentiam rei compositæ cum subiecto, vt syllogizando sic, quod habet generationem est existens; compositum naturale habet generationem; ergo est existens. Nec mihi imponas per exemplum primum materiam habere actum existentiæ, vt tenuit Greg. Ariminen. 2. senten. quòd cum de materia verificari possit propositio de secundo adiacente, quia dicitur materia est; sequitur, quòd ipsa habeat existentiam, quia vt declarabimus 7. huius nullam existentiam ex se materia habere potest, nisi à forma, per quam cognoscitur, vt scripsit Marcus Antonius Zimara in theore. suis dicens, quomodo actus est ratio
D intelligendi & cognoscendi, & quis actus.

Quæsitū duplex.

Dist.2.
Error Greg.

Theor.1.

Sed dubitaret adhuc aliquis alius, num hęc demonstratio quia, vel etiam propter quid, poterit esse de his, quæ sunt per accidens, cum scientia multa considerare videatur, quæ sunt per accidens, sicut quòd qualitates & formæ sunt diuisibiles per accidens. Ad quam dubitationem dicere possumus, ꝙ accidentiū, de quibus artifex scientificus considerat, quædam sunt quę sunt in subiecto essentiali & primo, vt par & impar in numero, & quædam existunt sub similitudine ad accidentia, & existentia in subiecto alterius naturaliter, vt Arithmeticus considerat de numeris, & Geometer considerat de superficiebus, & lineis, & corporibus communicantibus in multis, & de alijs accidentibus contingentibus suo subiecto, & propter subiectum: quod etiam facit philosophus naturalis in diuisione continui, quod modo per assimilationem, modo per causam contemplatur.

Accidentia de quibus est scientia duplicia sunt.

Hac distinctione stante dico, quòd de his, quæ sunt per accidens per assimilationem potest fieri demonstratio quia, cum diuisibilitas per se primo & essentialiter competat quantitati & per assimilationem ipsi qualitati, iuxta dictum Arist. in prædicam. quanta superficies fuerit, tantam albedinem fore dices. possumus etiam dicere demon-

Demōstratio an sit de his quæ sunt per accidens.
Cap. de quantitate.

Commē. 20. strationem quia fieri de his, quæ sunt per accidens non raro, sed semper, vt docuit Auer. 4. physi. quòd demonstrationes non fiunt de his, quæ sunt per accidens raro, sed de his, quæ sunt per accidens semper. ex his ergo patet solutio ad principale quæsitum, quòd demonstratio sufficienter diuiditur prima sui diuisione in quia, & propter quid: postea demonstratio pp quid iterum diuiditur in pp quid tantū, & simpliciter, vt fusius ostēdit Auer. 2. cęli, & 8. physi. A

Commē. 35. Commē. 53. Cap. 21. Sed dubitaret quis circa hæc, quia Arist. plures alias demonstrationum species posuit 1. poster. vtputa vniuersalis, particularis, affirmatiuæ, negatiuæ, & ducentis ad impossibile. Respondetur omnes illas reduci aliquo modo ad tria genera supradicta, siquidem demonstratio vniuersalis illa dicitur, quæ facit scire secundum seipsum, & non secundum aliud, vt quando aliquis ostendit hominem esse risibilem per hoc, quod est rationalis, dicendo omne rationale est risibile; sed homo est rationalis; igitur est risibilis: ista demonstratio dicitur vniuersalis, quia facit scire passionem inesse subiecto fm seipsum, idest adequate, & non fm aliud, & hanç probat Arist. esse potiorem & digniorem demonstrationem pluribus rationibus ipsa demonstratione particulari. Demonstratio particularis illa dicitur, quæ facit scire non fm seipsum, sed fm aliud, sicut qn̄ demonstratur, ꝙ æquilaterus habet tres angulos æquales, &c. non facit scire fm seipsum, idest secundum ꝙ æquilaterus est, sed secundū aliud, videlicet secundum quòd est triangulus. Vbi aduerte quòd particulare hic non est sumendum pro particulari simpliciter, sed pro particulari in respectu, videlicet pro minus vniuersali, & hoc modo dicitur demōstratio vniuersalis & particularis, quotiescunque enim demonstratur vniuersalis passio de vniuersali subiecto proprio, primo, siue adæquato, tunç celebratur demonstratio vniuersalis, ob hoc si habere tres angulos demonstraretur de figura, non esset demonstratio vniuersalis, quia figura non vniuersaliter subijcitur, & conuertibiliter tali passioni, quia non omnis figura habet tres angulos, &c. si vero præfata passio demonstraretur de isoschele, vel de aliqua alia specie trianguli, nec etiam esset vniuersalis demonstratio; quia talis passio non vniuersaliter idest primo & adæquate seu conuertibiliter prædicatur de tali subiecto, optime tamen demonstratio talis tunc temporis dicitur particularis, quia prædicatur passio de aliquo subiecto non adæquato.

Demōstratio vniuersalis q̄ sit.

Quæ sit demonstratio particularis. B

Vniuersale dupliciter sumit' prioristice & posteriostice. Attendendum etiam est vlterius, vniuersale dupliciter sumi prioristice & posterioristice, prioristice sumitur quotiescunq. prædicatum inest subiecto cōi intercedente signo vniuersali, puta omne, vel quodlibet, vt omne animal est coloratum; sed omnis homo est animal: igitur omnis homo est coloratus; hic syllogismus dicitur vniuersalis prioristice propter illud signum vniuersale, vniuersale autem posterioristice est prædicatum conueniens subiecto primo & adæquate, vt rationale est risibile, homo est rationalis: igitur homo est risibilis, hæc demonstratio vniuersalis est, posterioristice, quia demonstratur passio adæquata & conuertibilis de suo subiecto, licet ibi nullum interueniat signum vniuersale. C

Demōstratio affirmatiua quæ sit. Demonstratio affirmatiua est syllogismus formatus in modo, per quem ex præmissis affirmatiuis concluditur conclusio affirmatiua siue vniuersalis siue particularis, vt in prima figura per barbara & darij, vt puta dicendo sic, omne sensitiuum est animal; omnis homo est sensitiuus; ergo omnis homo est animal, aliud exemplū pro demōstratione particulari affirmatiua erit hoc, omne aīal est substantia; quoddā corpus est aīal; igitur quoddam corpus est substātia.

Demonstrationis negatiuę declaratio. Demonstratio negatiua est syllogismus formatus in modo, per quem concluditur conclusio negatiua ex altera præmissarum negatiua, & altera affirmatiua, quandoquidem ex solis negatiuis nihil sequitur, & talis demonstratio fit per celarent & ferio, & per omnes modos secundæ figuræ; exempla possunt esse clarissima, vt puta in celarent potest fieri talis demonstratio negatiua, nullum animal est lapis; omne sensitiuum est animal: ergo nullum sensitiuum est lapis. & hæc negatiua demonstratio est infirmior affirmatiua, quia dependet ab ea, & dignius est non dependere, quàm dependere. Adde etiam, quòd principium demonstrationis affirmatiuæ est propositio affirmatiua; principium autem demonstrationis negatiuæ est propositio negatiua: sed propositio affirmatiua est dignior negatiua; propterea sequitur manifeste negatiuam demonstrationem infirmiorem esse affirmatiua. D

Demōstratio ducēs ad impossibile quadruplici completur discursu. Demonstratio ducens ad impossibile est syllogismus, qui compleri non potest nisi quadruplici discursu, per quem manifestatur & inquiritur veritas alicuius prius negati. Primus discursus est syllogismus concludens manifestum impossibile; vt hic: pono quòd aliquis neget istam propositionem, aliquod animal non est homo; tunc sumo contradictoriam eius, quæ est hęc, omnę animal est homo, arguendo sic, omne animal est homo; sed asinus est animal; igitur asinus est homo. Secundus discursus erit iste, hęc conclusio est falsa, ergo aliqua pręmissarum est falsa: consequentia patet, quod iam ex duabus præmissis veris non potest concludi conclusio falsa stante recto modo arguendi, quandoquidem ex veris non sequitur

A quitur nisi verum. Tertius discursus erit hæc consequentia, sed in prima argumentatione minor non est falsa: ergo maior, quę fuit hęc, omne animal est homo. Quartus discursus est consequentia, qua concluditur illud esse verum quod prius negatum fuerat, verbi gratia, ista maior est falsa, omne animal est homo, ergo hęc est vera aliquod animal non est homo, quę est eius contradictoria, quæ prius fuerat negatio: consequentia patet, quoniam lex contradictoriarum hæc est, in omni materia si vna est falsa, altera est vera & econtra, & hæc demonstratio ducens ad impossibile differt à demonstratione affirmatiua & negatiua, vt scribitur 1. poster. primo quia in eis processus est secundum naturam scilicet ex prioribus & notioribus quoad veritatem, in demonstratione autem ducente ad impossibile est processus contra naturam, quia non ex magis notis quoad veritatem, sed quoad falsitatem proceditur, quandoquidem ex conclusione manifeste falsa retorquemus argumentum ad declarandam falsitatem alicuius pręmissę, vt supradiximus. *Demonstratio ducēs ad impossibile differt ab alijs.*

Demonstratio quoque tam affirmatiua, quàm negatiua vnico discursu facto in modo & in figura completur: hęc autem demonstratio ducens ad impossibile compleri non potest
B nisi multiplici discursu, & propterea est etiam infirmior; quia tam demonstratio affirmatiua quàm negatiua procedit ex veris & magis notis præmissis, quàm sit ipsa conclusio, aliter non causaret in nobis scientiam de conclusione; sed demonstratio, quæ ducit ad impossibile procedit ex falsitate conclusionis magis notę, quàm sit falsitas alicuius pręmissę, vt supra docuimus: dignius autem est procedere ex maiori notitia præmissarum secundum veritatem, quàm ex maiori notitia conclusionis secundum falsitatem. igitur demonstratio tam affirmatiua quàm negatiua dignior est demonstratione ipsa ducente ad impossibile. *Demonstratio ducēs ad impossibile est infirma.*

Sed dubitaret aliquis circa hæc, quia videtur, quòd demonstratio ducens ad impossibile nulla sit, quia dictum est omnem demonstrationem sufficienter diuidi in quia & propter quid, sed demonstratio ducens ad impossibile nec est demonstratio quia, nec propter quid, cum non procedat per causam, nec per effectum, quia nihil est causa vel effectus alicuius impossibilis: igitur nulla erit demonstratio ducens ad imposibile. Adde quòd omnis demonstratio procedit ex principijs veris & est syllogismus: sed demonstratio ducens ad imposibile nec procedit ex veris, nec syllogismus est, cum non constet ex tribus terminis &
C duabus propositionibus: ergo non continetur sub genere demonstrationum.

Respondetur, quòd de facto diuisio illa, qua partiti fuimus demonstrationem in quia & propter quid non est diuisio demonstrationis absolute & in communi, sed tantum demonstrationis ostensiuę propterea sub ea non continetur demonstratio ducens ad imposibile. Et sic etiam definitio demonstrationis tradita ab Arist. 1. poster. quòd procedere debet ex prioribus & notioribus & causis conclusionis, & quòd sit syllogismus apotiticon hoc est faciens scire, non est intelligenda de demonstratione in communi, sed de demonstratione ostensiua propter quid, & de syllogismo simplici, in quo est tantum vnus discursus, hinc subdit philosophus quòd si est alius sciendi modus posterius dicetur: licet & possit aliter responderi, dicendo aliquam demonstrationem ad impossibile reduci ad demonstrationem propter quid, aliquam vero ad demonstrationem quia, exemplum habemus ab Arist. in hoc libro, vbi probat non dari progressum in causis efficientibus hac demonstratione ducente ad impossibile; si nulla esset prima causa, nullus esset effectus in mundo, quia causæ non procedunt in infinitum; consequens est imposibile: ergo & antecedens, hæc demonstratio licet
D formaliter sit ducens ad imposibile, tamen virtualiter est demonstratio quia, ac si argueretur hoc modo, aliqui sunt effectus in mundo & non est procedere in infinitum in causis: ergo danda est prima causa, in hac enim demonstratione euidenter apparet, quòd proceditur ab effectu ad causam; est etiam aliqua demonstratio ducens ad imposibile, quæ virtualiter reduci potest ad demonstrationem propter quid, vt est ista, si ignis non esset attractiuus non esset calidus: consequens est imposibile: ergo & antecedens; hæc enim ita reduci poterit ad demonstrationem propter quid, omne calidum est attractiuum; ignis est calidus: ergo est attractiuus: talis etiam est demonstratio, qua vtitur Arist. 12. huius, vbi probat Deum non intelligere aliquid extra se, quia si primum ens intelligeret aliquid extra se, tunc illud intellectum esset nobilius primo ente, sed hoc est impossibile: ergo impossibile est primum ens aliquid extra se intelligere; qua etiam demonstratione vtitur S. Tho. 1. p. vbi probat intelligere Dei esse eius substantiam: quia si intelligere Dei esset aliud quàm eius substantia, oporteret quòd aliquid aliud esset perfectio substantiæ diuinæ, sed hoc est impossibile: ergo, &c. ex his ergo patet veritatem superius declaratam nullam pati calumniam.

Dilucidatio quæsiti. *Tex. 5.* *Tex. 5.* *Demonstratio ducēs ad impossibile reducit aliquādo ad demōstrationē quia, aliquādo propter quid.* *Tex. 51.* *q. 14. art. 2.*

DILVCIDATIO PRIMA

In tertium Librum Metaphysicæ.

Vtrum vnius scientiæ aut multarum scientiarum sit causas speculari, &c. Tex. 2.

An quælibet scientia omnia genera causarum consideret.

DVBITATIO hæc mouetur, tum propter verba præposita in textu, tum etiam quia S. Tho. 1. physi. exponens verba illa. quoniam quidem intelligere & scire contingit circa omnes scientias, quarum sunt principia, aut causæ, aut elementa ex horum cognitione, dubitat quare vsus sit disiunctione in hoc sermone philosophus & non copulatione: respondet quòd hoc fecit, quia non omnis scientia per omnes causas demonstrat; nam mathematica non nisi per causam formalem: metaphysica demonstrat per causam formalem & finalem, præcipue & etiam agentem: naturalis autem per omnes causas. Quæ sententia aduersatur dictis Auer. 2. huius, vbi dicit, quòd consideratio vniuersalis in omnibus causis in eo quòd sunt causæ est huius scientiæ, & Arist. quamuis vtatur hic demonstrationibus scientiæ naturalis, tamen inducit eas vniuersalius, quoniam quanto fuerit demonstratio vniuersalior, tanto magis erit proprior huic scientiæ; & Arist. obseruat hoc in hac intentione, scilicet inducendo demonstrationes vniuersales alio modo, quàm in scientia naturali, & hæc est causa in iteratione illarum demonstrationum in hac scientia. Ex quibus verbis manifeste habemus metaphysicũ quoque demõstrare per omnes causas, licet alio modo, cuius tamen oppositum docuit S. Tho. 1. physi.

[Margin: Tex. 1. — Commen. 6. — Quomodo metaphysica vtatur demõstrationibus naturalibus. — D]

Adde etiam, quia illa scientia habet considerare omnes causas, quæ considerat ens inquantum ens; quia omnis causa est ens & participat rationem entis; at metaphysica speculatur ens inquantum ens, & quæ ei per se insunt, vt patet 4. huius: igitur metaphysica habet considerare omnes causas. Et confirmatur, quia 5. huius explicat omnia quatuor genera causarum definiendo vnumquodque ipsorum, & primo definiendo genus causæ materialis dicit quòd causa vno modo dicitur, ex qua in existente aliquid fit, vt æs statuæ & argentum phialæ & horum genera. Deinde genus causæ formalis vult esse rationem, & quodquideratesse rei, vt proportio duorum ad vnum. Genus causæ agentis est vnde principiũ mutationis primum, aut quietis, vt qui cõsuluit & pater prolis, &c. Postremo asserit genus causæ finalis esse illud causa cuius aliquid fit, vt gratia sanitatis deambulamus, patet ergo metaphysicam omnia genera causarum contemplari.

[Margin: Tex. 1. — Tex. 2.]

Quòd

A Quòd etiam & mathematica hoc faciat, manifestatur sic ex Auer. 2. huius dicente, demonstrationes mathematicas esse in primo ordine certitudinis, naturales vero consequi eas in hoc; sed demonstrationes veræ & perfectæ constant ex omnibus generibus causarum, vt patet 1. poster. vbi docuit Arist. demonstratiuam scientiam esse ex veris, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis: ergo sequitur nedum naturalem philosophiam & metaphysicam, sed etiam mathematicam omnia genera causarum contemplari. Declaratur etiam latius hoc, quia nullus negare potest mathematicam non demonstrare per causam formalem, cum hoc pluribus in locis dicat Arist. & S.Tho. apertis verbis docuit 1. physi. quòd autem demonstret per causam agentem etiam apparet, quia præmissæ sunt causæ agentes ipsius conclusionis, & 2. physi. voluit Arist. easdem præmissas collocari in genere causæ materialis, ex quo deducitur quòd mathematica demonstrat etiam per causam materialem, demonstrabit etiam & per finalem, quia si per agentem: ergo per finalem, quia agens, forma, & finis, coincidunt ex 2. physi.

Commē. 16.

Tex. 5.

Demonstratiua sciētia ex quibus procedit.

Commen. 1.

Tex. 32.

Tex. 30.

De logica quoque hoc idem probari potest propter verba Arist. 4. huius, nam circa idem

B genus versatur & sophistica, & dialectica, cum philosophia, & de omnibus disputant; sed dictū est, quòd philosophia versatur circa quodlibet genus causarum: ergo & logica.

Tex. 5.

Pro dilucidatione huius difficultatis sciendum est, quòd aliqui voluerunt metaphysicum solum tres causas considerare, scilicet formam, finem, & efficientem: nam hæ communes sunt abstractis & materialibus sub ratione qua causæ: materia vero vt materia non est communis abstractis & materialibus; ideo solum illam considerat sub ratione potentiæ, quæ est vna de differentijs entis. Diuinus enim considerat abstracta à materia & à motu, vel per essentiam, vel saltem per indifferentiam. Physicus dicitur considerare omnes causas vt causæ sunt, quia scientia, cuius subiectum habet omnes causas, omnes illas considerare tenetur, quandoquidem nisi eas consideraret, non faceret completam cognitionem sui subiecti; sed naturalis scientiæ subiectum habet omnes causas, præsertim ipsum ens mobile, quod ponitur subiectum naturalis philosophiæ habet causam efficientem, quæ est transmutans materiam: habet & finem, qui mouet efficiens, quia agens non agit nisi inquantum determinatur à fine: habet etiam & formam, quia entia mobilia sunt per formam: ergo has omnes causas considerare tenetur. Ma-

Opinio neotericorū circa hoc quæsitum.

Subiectum philosophię naturalis habet oēs causas in se.

C thematica etiam aliquo pacto tenetur considerare omnia genera causarum; licet non ex toto, quia mathematicalia ipsa non sunt realiter separata à sensibilibus qualitatibus secundū subsistentiam, scilicet loco & subiecto, tamen sunt distincta & diuersa ab eis essentialiter & quidditatiue, ita quòd essentia magnitudinis & numeri non est essentia & quidditas alicuius sensibilis qualitatis aut motus, cum ergo ista entia mathematicalia vtputa numeri & magnitudines sint coniuncta cum sensibilibus, quæ sensibilia sunt mobilia, & habeant omnes causas, sequitur de necessitate mathematicam ipsam eas causas aliquo pacto considerare debere. Deinde quæ non abstrahunt à motu, habent omnia genera causarum: sed entia mathematica non abstrahunt à motu, cum omne corpus sit mobile, & omne, quod mouetur, sit corpus 6. physi. & præsertim quia quod definitur per motum, non est abstrahibile à motu, vt patet de se: sed numerus definitur per motum, est enim numerus multitudo ex vnitatibus aggregata, & aggregatio est quidam motus, vel numerus est multitudo mensurata vno, & mensuratio motus quidam est: cum ergo mathematica sit de lineis, superficiebus, corporibus, & numeris, quæ entia mobilia sunt, & omnia genera causarum habeant in seipsis, necessario deducitur eam omnia

Tex. 2.

D genera causarum contemplari.

Dicunt etiam de logica, quòd omnia genera causarum speculatur tanquàm instrumenta notificandi subiecta aliarum scientiarum, quia tota intentio ipsius logici est explicare instrumenta sciendi, quæ instrumenta sciendi esse non possunt sine complemento omnium causarum. & ex his volunt satisfactum esse quæsito principali.

Sed opinio istorum est erronea. Primo in hoc, quòd dicunt diuinum philosophum considerare solum tres causas vt causæ sunt, non autem materiam: sed eam contemplari solum vt potentiam. Hæc enim responsio expresse aduersatur dicto Auer. superius adducto, quòd consideratio vniuersalis in omnibus causis, in eo quòd causæ sunt, est huius scientiæ diuinæ. ecce quòd dicit in omnibus causis & non in tribus. Nec valet placitum eorum de materia, de qua dicunt, quòd non est communis materialibus & abstractis, iccirco non consideratur à metaphysico sub ratione qua causa, quia cum ratio hominis non sit ratio communis abstractis & materialibus, sequeretur quòd homo non posset considerari à metaphysico sub ratione, qua ens, vel sub ratione qua causatus est absolute, quod est contra Arist. 6. huius, vbi dicit, quòd principia & causæ entium quæruntur quatenus entia sunt: licet igitur ratio materiæ considera-

Impugnatur positio neotericorum.

Tex. 1.

 ratæ,

Commẽ. 29. ratæ non sit communis abstractis & materialibus, quia tamen ratio causę, quæ est ratio, sub A
qua materia consideratur, est ratio indifferens ad materialia, & abstracta iuxta illud Auer. 12.
In ęternis inuenitur causa per similitudinem. huius, in substantia æterna inueniuntur causæ, quæ per similitudinem dicuntur causæ cum causis generabilibus & corruptibilibus; & propterea sequitur materiam considerari à metaphysi. nedum vt potentia, sed etiam vt causa, quia prior est ratio causandi secundum naturam, quàm ratio motus & transmutationis, & ideo licet materia in suo genere non nisi per transmutationem causalitatem habeat supra compositum, tamen in illo priori, in quo ratio causæ antecedit rationem motus & transmutationis, necesse est ad metaphysicum pertinere.

Quantum ad illud, quod dicunt, quòd mathematica etiã omnia genera causarum considerat, est purum figmentum, quia tunc mathematica per omnia demonstraret; cuius oppositum docet Arist. inferius asserens, in mathematicis nullam esse demonstrationem per causam finalem, nec etiam per causam agentem: quia abstrahunt à motu, & à bono; male ergo dicitur, mathematicam omnia genera causarum considerare. Allucinantur etiam circa dictum de logica, cuius subiectum cum sit ens rationis, quod sequitur ad operationem intellectus, non habet aliquam causam; propterea nec ipsa (proprie loquendo) genus aliquod causarum speculari potuerit: & propterea subtilius indaganda est veritas huius negotij. Et primo dicendum est de metaphysica quomodo considerat genera causarum, & deinde de alijs scientijs. Si ergo loquamur primo de causa agente, voluerunt aliqui ne dum eam à metaphysica considerari: sed etiam principaliter, tanquàm proprium subiectum. B

(Tex. 3. — Dilucidatio quęsiti.)

Sed hi excesserunt in hac parte, quia passiones non debent esse maioris ambitus, quàm sit ipsum subiectum; quandoquidem tunc non potuissent oriri ex eius principiis, quod enim est extra subiectum aliquod, ex eo oriri non potest, vt si aliqua passio excederet magnitudinem extra eam existens, non orietur ex natura magnitudinis, sed ex aliquo superiori, cuius ambitus tantus esset, quantus illius passionis. cum ergo hæc nostra sapientia consideret de potentia & actu, de vno & multo, quæ excedunt ambitum causę agentis, sequitur ipsam non posse esse adæquatum subiectum huius scientiæ: propterea dico quòd metaphysica considerat vtique causam agentem, non inquantum subiectum adæquatum, sed inquantum ens, & inquantum agens: præsertim cum consideret substantias separatas, quæ se habent in ratione agentium respectu horum inferiorum: & ideo ne dum in ratione entis, sed etiam in ratione causæ ipsam speculabitur. Considerat etiam & causam finalem, quandoquidem cum hæc scientia speculetur ens inquantum ens, necessario speculari tenetur illud, in quo maxime saluatur ratio entis, id autem est finis omnium, qui est primum ens, cui res omnes assimilari appetunt, tanquàm primo enti & fini, à quo deriuatur esse his quidem clarius, his vero obscurius. Et ex hoc sequitur, quòd etiam omnia alia genera causarum considerat: quia finis est causa causarum, cum moueat agentem ad introducendam formam, quæ perficit materiam: & sic etiam erit illud, per quod ceteræ causæ sunt. Deinde si causa formalis dat entitatem rei, & cum metaphysica consideret ens inquantum ens, sequitur ipsam considerare & ipsam causam formalem, ita quoque & materialem, licet non ita principaliter, sicut alias causas, & hoc quia materia non est causa totius entis, sed tantum entis particularis, & entis mobilis; & ideo si consideratur in ista scientia, non consideratur nisi inquantum saluatur in ea ratio entis, & sub ratione transcendenti & communi, sub qua omnes causas considerat, tres tamen proprie, pro quanto sunt idem subiecto, & sola ratione distinguũtur, vt scribit Auer. 12. huius quòd forma, finis, & efficiens, sunt idem subiecto, &c. & ex istis concordantur plurima dicta, quæ videntur esse contraria, tum in Arist. tum in Auer. asserendo metaphysicum considerare omnia genera causarum sub rationibus vniuersalibus & communibus, & considerare duo prima genera causarum appropriate, nempe primam formam, & vltimum finem: & considerare tria genera causarum pro quanto forma, finis, & agens, in vnum subiecto coincidunt, & sic quoque naturalis philosophia considerat omnia etiam genera causarum, vt quodlibet ipsorum agit per motum & transmutationem; non tamen vt dant esse absolute, & sub rationibus transcendentibus, & quia ratio primæ materiæ & primi mouentis est ratio concernens, vt sic motum & transmutationem; propterea naturalis philosophus appropriate hęc duo genera causarum contemplabitur, nempe primi mouentis & primę materię, sicuti diuinus alia duo genera videlicet primę formę, & vltimi finis; & hoc est quod dici solet à multis, quòd hæ duæ scientiæ scilicet physica & metaphysica diuiserunt sibi hereditatem: patet ergo concordia omnium eorũ, quæ apparenter contrarietatem importare videbantur, tum in dictis Arist. tum etiam Auer. & Sancti Thomæ. C D

(Passio debet esse ęqualis subiecto. — Primo enti omnia appetunt assimilari. — Commen. 6. — Quomodo metaphysica cõsiderat causas. — Scientię diuidũt sibi hereditatem.)

Sentẽtia Aristippi. De mathematica dicendum est quòd Aristippus voluit solummodo demonstrationes, quæ

A in ea fiunt, esse potissimas: ceteras autem, quæ fiunt in aliis scientiis appellabat vilissimas, & instabiles, atque variabiles: propterea quòd illæ demonstrationes sunt certiores & firmiores quæ non procedunt nisi per vnum medium ad vnam conclusionem demonstrandam, aliæ vero scientiæ procedunt per plura media, vt est naturalis philosophia & metaphysica, quæ demonstrant per omnia genera causarum; mathematica autem tantum per vnum genus causæ, puta formalis: ob id demonstrationes mathematicæ dicuntur potissimæ, certiores; & firmiores, & magis doctrinales alijs demonstrationibus aliarum scientiarum, in quibus est tanta multitudo mediorum, & quia vbi est multitudo ibi confusio, & per consequens non maxima certitudo: hinc est quòd mathematica scientia solummodo causam formalem considerat; quod pulchre ostendit S. Thom. 1. par. vbi disputat, an necessarium sit omne ens esse à Deo creatum. Et inter alia quæ dicit, dubitat mathematicalia non esse à Deo creata, quia quorumcunque est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per illam causam; sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, citando Aristotelem in hoc libro: ergo non omnia entia sunt à Deo, sicuti à causa agente. Et respondendo di- B cit hoc non sequi, quia mathematica accipiuntur vt abstracta secundum rationem, cum tamen non sint abstracta secundum esse. vnicuique autem competit habere causam agentem, secundum quod habet esse; licet igitur ea, quæ sunt in mathematica, habeant causam agentem, non tamen secundum habitudinem; quam habent ad causam agentem cadunt sub consideratione mathematicæ. Et ideo in scientijs mathematicis non demonstratur aliquid per causam agentem, sed per causam formalem, non ergo scientia mathematica omnia genera causarum considerat. Et ad illud, quod opponitur 2. physi. de præmissis dicimus eas habere tantum vim inferendi. Immo ex hoc probat Arist. 1. poster. mathematicas scientias esse firmiores ceteris scientijs, quia procedunt per conuertibilia, in quibus deceptio causari non potest, minus enim quis decipitur in terminis conuertibilibus, & in propositionibus per se, quàm in terminis non conuertibilibus & in propositionibus per accidens, ex quibus vt plurimum aliæ scientiæ procedunt. Dicuntur etiam propositiones esse materiam conclusionis ratione terminorum, ex quibus componuntur præmissæ & ipsamet conclusio, non tamen formaliter loquendo, vt stant sub ordine propositionum: non C ergo concludi potest ex his mathematicam demonstrare per causam agentem, aut materialem, finalemve. Nec suffragatur dictum Auerrois 2. huius demonstrationes mathematicas esse in primo ordine certitudinis, quia hoc intelligitur ratione modi demonstrandi, non autem ratione obiecti, quia hoc modo dixit Auer. in prohe. 1. de anima, quòd scientia de anima & metaphysica sunt certiores ceteris scientijs, ob hoc diuersimode intelligendo hæc dicta, nullam relinquunt dubitationem.

q. 44. art. 1.

Tex. 3.

Tex. 31.

Cap. 22.

Mathematica procedit ex conuertibilibus.

Propositiones sunt in genere causæ material is.

Commẽ. 16.

Nec etiam est contra veritatem declaratam illud quod adducitur de logica: quia & si circa idem genus versetur sophistica & dialectica cum philosophia, non tamen eodem modo; quandoquidem cum duplex sit ens, scilicet rei circa quod proprie versatur metaphysica modo demonstratiuo & scientifico, & ens rationis circa quod versatur dialectica, quod quidem ens rationis applicari potest ad totum ens consideratum à metaphysica, propterea dicitur quòd circa idem versantur; sed non eodem modo vt dictum est. Tum primo, quia metaphysica tractat de ente per propria eius; Dialectica autem, per quædam extrinseca, quia per quasdam secundas intentiones, & per quædam entia rationis adinuenta circa totum ip- D sum ens applicando ad ipsum. Tum etiam, quia metaphysica (vt dictum est) scientifice de ipso ente disputat; ipsa autem dialectica probabiliter, quia vtitur modo adinuento ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientijs. Conueniunt tamen in hoc, quia sicuti metaphysica de omnibus contemplatur: sic & dialectica in omnibus se intromittit: sophistica vero etiam apparenter modo tentatiuo de omnibus quoque disputat: propterea dicitur quòd dialecticus & sophisticus innuũt eandem figuram, & eandem similitudinem cum metaphysico; sed differunt in desiderio vitæ: quia metaphysicus ordinat vitam suam ad sciendam veritatem, sophisticus vero, vt videatur se scire: quia tendit ad gloriã, vt sapiens esse videatur; hinc dicitur sophisticus, idest apparenter sapiens; procedit enim ex his, quæ videntur vera & probabilia, & nõ sunt, vel simpliciter falsas propositiones assumendo, quæ videntur esse veræ & non sunt, uel in virtute falsarũ propositionũ argumentando, sicuti logicales argumẽtationes sunt in virtute uerarũ propositionũ, s. maximarũ, ex quibus tota uirtus argumentationis pendet, sicut ista argumẽtatio Sortes est homo, ergo Sortes est aĩal, ꝓcedit in virtute huius propositionis, de quocunq; ꝑdicatur species, & genus; quæ est simpl'r uera, sophista aũt sic arguit, est aĩal, ergo homo, quasi in uirtute huius ꝓpositionis, de quocũq; ꝑdicat' genus & spẽs, q̃ est simpl'r falsa.

Ens duplex rei & rationis.

Differentia inter metaphysicã dialecticã & sophistam.

Ex quibus procedit sophistica ars.

Quo

Quo namque modo poßibile est motus principium in immobilibus, aut boni naturam, &c. Tex. 3. A

Num in rebus immobilibus sit causa efficiens, & finalis.

Dilucidatio secunda.

PROPTER verba Arist. in textu præsenti quòd in immobilibus non est motus, neque natura boni, Quidam mouent quæsitum hoc, si in immobilibus sit causa efficiens, & finalis: circa quod tria docent. Primo ponunt aliquas distinctiones. Secundo respondent quęsito. Tertio soluunt quandam dubitationem. Nos quoque in pręsenti disputatione tria agemus. Primo recitabimus ea, quę ipsi dicunt. Secundo videbimus errores ipsorum. Tertio determinabimus veritatem ipsius rei. Quoad primum: ponunt distinctiones aliquas, quarum prima est: immobilia sunt in duplici ordine: quædam dicuntur immobilia mouentia, vt Deus, & intelligentiæ: quędam vero, quę neq; mouent, neque mouentur, sicuti sunt entia mathematica: puta linea, superficies, & corpus. Secunda distinctio est de efficiente, quod est duplex. Alterum est, quod tribuit esse sine motu, sicuti Deus benedictus, qui nullo motu interueniente producit res. Alterum est agens naturale, quod producit res cum motu, v.g. cælum agit in hęc inferiora mediãte motu. Tertia distinctio est de fine, quem dicunt esse duplicem. Vnum, qui attingitur mediante motu, & correspondet agenti naturali, quod etiam operatur per motum, & transmutationem. Alterum dicunt esse finem, quem res acquirunt sine motu, & correspondet agenti etiam producenti res sine motu. Quarta distinctio est de motu ipso, qui tribus modis reperiri potest in aliquo. Primo effectiue, & sic in Deo & in intelligentijs est motus. Secundo subiectiue, quo pacto reperitur in corporibus. Tertio terminatiue, & sic reperitur in formis, quæ terminant motum ipsum. Vltima distinctio est de fine reperto in aliquo, qui duobus modis esse potest: quia vel reperitur in aliquo, quod ipsemet est finis omnium, & sic dicimus, quòd in Deo est finis: quia ipse Deus dicitur terminus, & finis omnium creaturarum. Alio modo finis reperitur in aliquo, quod est ordinabile ad finem; & sic in omnibus citra Deum est finis, quia ordinantur ad ipsum Deum, tanquàm finem omnium, vt dictum est. Istis stantibus respondent ad quæstionem secundo loco dicendo, quòd si sermo est de immobilibus secundum primum membrum distinctionis, sic dicunt, quòd Deus est efficiens immobile sine motu, & omne aliud ab ipso Deo, quod est efficiens immobile, agit per motum, sicuti sunt intelligentiæ, si autem sermo sit de immobilibus iuxta secundum membrum distinctionis primæ, sic dicunt, ꝙ in eis (realiter loquendo) non est efficiens nec sine motu, nec etiam cum motu, quia entia mathematicalia, vt mathematicalia sunt, non habent aliquod esse reale, quod posit agere, vel cum motu, vel sine motu. B C

Addunt postea loquendo de fine iuxta tertiam distinctionem & quintam, quòd finis, qui est ipsemet finis, reperitur in Deo, qui est finis omnium rerum; finis vero, qui est in aliquo ordinabili ad finem, reperitur in omnibus alijs ab ipso Deo, siue sint mobilia, siue immobilia, & hoc loquendo de immobilibus iuxta primum membrum primæ distinctionis; loquendo vero de immobilibus iuxta secundum membrum ipsius primæ distinctionis, sic dicunt quòd in eis (realiter loquẽdo) non est finis, nisi loquamur de illo fine, qui reperitur in aliquo, quod est ordinabile ad finem, & cum mathematica sint alia ab ipso Deo, & omne id, quod est aliud à Deo, ordinetur ad ipsum, tanquàm ad finem: propterea in eis reperitur finis, prout ordinantur ad finem. Soluendo deinde dubium, vtrum in immobilibus possit esse motus. Respondent cum distinctione, quòd si loquimur de motu subiectiue secundum viam philosophorum, nec Deus, nec intelligentiæ possunt esse subiectum motus, cum sint simpliciter immobiles: Si vero loquimur secundum theologos, sic omnes intelligentiæ, pręter primam, possunt moueri etiam localiter: quia moueri de loco ad locum non repugnat Angelis. In immobilibus, quæ sunt entia mathematicalia, nullo modo potest esse motus subiectiue realiter loquendo: sed loquendo de motu terminatiue, sic in immobilibus, quæ sunt Deus, & intelligentia non est motus: Deus enim non potest terminari per motum: quia est omnino interminabilis: intelligentiæ quoque, licet sint productę à Deo, non tamen productæ sunt per motum: propterea nec etiam ipsæ possunt motum terminare, & similiter nec in mathematicis est motus terminatiue, cum non D

Ordo quæsiti.

Immobilia sunt ĩ duplici differẽtia.

Efficiens duplex.

Finis duplex

Motus tripliciter reperitur ĩ aliquo.

De' est finis omniũ creaturarum.

Mathematica non agũt cum motu nec sine motu.

Quæ ordinãtur in Deũ, tamquàm ĩ finem.

Angeli mouentur localiter.

producantur

A producantur in esse per motum: de motu autem effectiue loquendo sic in Deo, & intelligentijs reperitur motus, quia possunt mouere, sed in immobilibus, quæ sunt mathematicalia, non est motus effectiue nec subiectiue, vt dictum est, cum non moueant, nec moueantur realiter loquendo. Hæc de primo.

Quoad secundum dico, ꝙ in hac determinatione multa falsa miscuerunt; nam in prima distinctione ponunt Deum intelligentiasq; esse eodem modo immobiles. Quod est expresse falsum, quia Deus est omnino immobilis, cum sit primum ens, actusque purissimus, & absque permixtione alicuius potentiæ: intelligentiæ vero non sunt primum ens, nec purissimi actus, cum habeant permixtionem alicuius potentię, immo compositæ ex actu, & potentia: non ergo eodem gradu immobilitatis sunt Deus & intelligentiæ: eoque magis, quia Deus est infinitus comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis, non potens aliquid acquirere, nec extendere se in aliquid, ad quod prius non pertingebat, quæ omnia de intelligentijs minime dici possunt, loquendo secundum theologos; secundum vero philosophos etiam intelligentiæ sunt mobiles per accidens, vt habetur 8. physi. vbi Arist. ponit motores corporum cælestium
B moueri per accidens, & sic contradicunt sibi ipsis in hac prima distinctione, in qua ponunt intelligentias esse immobiles, vti Deus. Similiter & in solutione dubij, in qua ponunt intelligentias ipsas moueri localiter. Et si dicis, quòd in distinctione locuti sunt secundum philosophos, & in solutione dubij secundum theologos. Contra quia dicunt in solutione dubij, quòd secundum philosophum, nec Deus, nec intelligentię possunt esse subiectum motus, sed sunt simpliciter immobiles, vnde patet, quòd eodem gradu immobilitatis volunt Deum & intelligentias esse immobiles, tamen hoc etiam est contra ipsos 1. senten. vbi ponunt Angelos de mente philosophi esse compositos ex positiuo & priuatiuo, quæ opinio dat intelligere Angelos non esse simpliciter immobiles. Præterea secundum philosophos Deus non est causa efficiens sine motu, sed tantum secundum theologos ponētes virtutem creatiuam, vt patet ex magistro 2. lib. senten. immo tenemus esse articulum fidei, Deum producere res per creationem, vt patet in Symbolo Apostolorum, in quo profitemur credere Deum creatorem cęli & terræ: quia philosophi non potuerunt intelligere efficiens causare effectum, nisi per motum, & sic apparet falsitas istorum, tam in prima quàm in secunda distinctione.

Reprobatur opinio neotericorum.

Tex. 22. Intelligentię alię à prima mouētur per accidens.

Distin. 8. Intelligentię constant ex priuatiuo & positiuo.

Distin. 1.

C Circa tertiam distinctionem de fine dico, quòd non est peripatetica: nam finis quilibet ab Arist. 2. de anima. & 5. metaphysices distinguitur in finem gratia cuius, & in finem quo: finis gratia cuius est ipsa res, in qua inuenitur ratio boni. finis quo, est vsus, siue adeptio illius rei, vtputa si dicamus, quòd motus corporis grauis finis est vt quo, esse autem in loco inferiori est finis gratia cuius, & finis auari, vt res est pecunia, vt vsus est possessio pecunię, & quilibet finis attingitur mediante aliquo motu: non ergo hęc distinctio est peripatetica. Et si dicis, quòd intelligit de fine, qui est Deus, qui acquiritur à seipso sine motu. Contra habetur illud, quod scribitur in quinta distinctione, in qua dicitur, quòd Deus est ipsemet finis, & sic non acquiritur à seipso: quia tunc esset distans ab eo: & sic quinta distinctio aduersaretur tertiæ.

Tex. 35. Tex. 2. Finis gratiæ cuius & finis quo.

Deus nō distat à seipso

Contra etiam quartam distinctionem, quòd ne dum tripliciter motus reperitur in aliquo sed quadrupliciter, vt patet ex Auer. 12. metaphysices, in quo vult, quòd balneum habet duplicem formam in anima, & extra animam, & per illam formam, quæ est in anima desideramus aliam formam, quæ est extra animam: forma igitur balnei inquantum est in anima, est agens desiderium & motum: secundum autem, quòd est extra animam, est finis motus, & non agens,
D & sic patet, quòd datur quartum membrum, in quo reperitur motus: est ergo insufficiens quarta distinctio. Et si dicis, quòd intelligitur in tertio membro, in quo vult motum reperiri terminatiue. Contra, quia tertium membrum est de forma motum terminante, tanquàm forma inhęrente mobili, sed non est ita de balneo, quia non est forma inhærens, veluti albedo, de qua ipsi tradunt exemplum circa illud, quod dicunt in secundo loco quæstionis, quòd in mathematicis nullo modo est realiter agens, nec cum motu, nec sine motu; & postmodum subdunt de fine, qui realiter non est in ipsis mathematicis, nisi secundo modo, prout ordinentur ad ipsum finem. Hæc duo dicta pugnant inter se, quia si in mathematicis est finis, prout ordinantur ad primam causam omnium rerum: ergo in eis est etiam agens, quod est contra primum dictum, consequentia probatur: quia finis significat agens significatione necessaria, vt dicitur libro de substantia orbis. Præterea hic finis, qui est in mathematicis, aut correspondet agenti, quod dat esse sine motu, vt Deus: aut correspondet agenti, quod dat esse cum motu, vt est agens physicum, sed neutro modo esse potest: ergo dabitur aliquis alius finis præter illos enumeratos in tertia distinctione, & sic tam distinctio data de fine, quàm conclusiones de mathematicis sunt sine fundamento positæ, probatur minor, quia finis in mathematicis non

Tex. 36. Balneum habet duplicem formam.

Dicta neotericorum pugnant inter se. Cap. 2.

Finis correſpōdet agēti. ticis non eſt ille, qui attingitur ſine motu: quia hic eſt Deus: probatur, quia correſpondet agenti, qui eſt Deus per ipſos, nec etiam eſt finis, qui attingitur cum motu, quia hic correſpondet agenti. phyſico, tum etiam, quia mathematica abſtrahunt à motu, & ſic patet dari tertium finem, de quo nullam mentionem fecerunt. Præterea ſi mathematica habent finem, vel ille cōſideratur à mathematico, vel non. Si primo ergo poterit ipſe mathematicus conficere demonſtrationem per cauſam finalem contra præſentem literam Ariſt. ſi vero ille finis non conſideratur à mathematico: ergo male dicitur, quòd mathematica habent finem: quia ſic potuiſſemus etiam dicere, quòd habent omnia genera cauſarum, ſed non conſiderant ipſa. A

diſtin.2.q.9. Contra etiam illud, quod tertio loco quæſtionis tradunt, quia iuxta theologorum opinionem: omnes intelligentiæ præter primam poſſunt moueri localiter: nam licet verum ſit hoc, cum eiuſdem rationis ſit Angelum beatum moueri, & animam beatam moueri: ſed neceſſarium eſt dicere animam beatam localiter moueri, cum ſit articulus fidei, quòd Chriſtus ſecundum animam deſcendit ad inferos: ergo Angelus beatus mouetur localiter, attamen quia ſicuti eſſe in loco ęquiuoce conuenit corpori & Angelo, ita etiam & moueri localiter, corpus enim eſt in loco, inquantum continetur ſub loco, & commenſuratur loco, vt ſcribitur 4. phyſi. ita etiam & motus corporis ſecundum locum commenſuratur loco, ſecundum eius exigentiam: cum ergo Angelus non ſit in loco vt commenſuratus, & contentus, ſed magis vt continens: vnde motus Angeli in loco non oportet, vt commenſuretur loco, nec ſecundum exigentiam eius erit, vt habeat continuitatem ex loco: propterea motus Angeli eſt contactus virtualis diuerſorum locorum ſucceſsiue: motus corporum nihil aliud eſt, niſi generatio partis poſt aliam illius perfectionis, ad quam intendit motus, donec perficiatur, & ſit in actu. Vnde neceſſe eſt, vt motus, qui eſt in ſubſtantia inueniatur in genere ſubſtantiæ, & motus, qui eſt in quantitate, in genere quantitatis, & ſimiliter, qui eſt in vbi, & qualitate, &c. cum ergo non declaraſſent quo motu mouentur intelligentiæ localiter, impertinenter fuit tactum illud, quod declarauerunt in ſolutione dubij huius. Vtrum in immobilibus poſſet motus reperiri. B

Anima beata mouetur localiter.

Tex.43.

Angelus eſt in loco vt cōtinens.

Motus Angeli, quis eſt.

Dilucidatio cōtrouerſiæ. Quantum ergo ad tertium articulum pro dilucidatione veritatis eſt ſciendum primo, quòd mathematica dicitur à matheſis quod eſt abſtractio & ycos quod eſt ſcientia: quaſi ſcientia de abſtractis: verum abſtractio duplex eſt, quædam realis, & quædam intellectualis, abſtractio realis eſt, qua abſtrahitur aliquod reale, quod erat coniunctum aliquibus rebus exiſtentibus extra animam, & illud etiam, quod eſt abſtractum exiſtit extra animam, & hoc pacto, liquor abſtrahitur ab herbis per lambicum, & butyrum abſtrahitur à lacte: abſtractio vero intellectualis eſt duplex. Altera intellectus agentis, & altera intellectus poſsibilis, abſtractio intellectus agentis eſt illa, qua intellectus agens facit intelligibilia in potentia eſſe intelligibilia in actu, vt ſcribitur 3. de anima, abſtractio intellectus poſsibilis eſt illa, qua ipſe intellectus poſsibilis intelligit aliquod prius, quod erat coniunctum poſteriori non intelligendo illud poſterius: ſed diligenter attende, quod prius poteſt eſſe coniunctum poſteriori dupliciter. Primo eſſentialiter, quo pacto animal coniungitur homini, & ſpecies indiuiduo & quando intelligitur hoc prius ſine ſuo poſteriori, dicitur abſtractio vniuerſalis à ſuo particulari, & talis abſtractio eſt communis omni ſcientiæ: nam in omni ſcientia poteſt conſiderari per intellectum ſuperius præter ſuum inferius. Secundo modo prius eſt coniunctum poſteriori accidentaliter; & hoc dupliciter. primo, quando prius per naturam propriam determinat ſibi poſterius, adeoquod realiter in rerum natura vnum ſine altero reperiri non poteſt, ſicut eſt ſubiectum, & propria paſſio, vnde homo non poteſt reperiri ſine ſua riſibilitate, licet poſsit intelligi ſine ea. ſecundo modo prius eſt coniunctum poſteriori accidentaliter adeoquod vnum ſine altero in rerum natura realiter reperiri poteſt, ſicuti ſe habet homo reſpectu accidentiū communium, homo enim poteſt reperiri ſine albedine & nigredine, & ſic ſe habent mathematicalia reſpectu ſenſibilium, poteſt enim reperiri linea ſine caliditate, vt eſt in niue & ſine frigiditate, vt eſt in igne. C D

Abſtractio duplex.

Tex.18.

Prius coniūctum poſteriori accidētaliter, bifariam dicit.

Omnia vniuerſalia conueniunt in aliquo. Eſt etiam ſciendum, quòd omnia vniuerſalia conueniunt in hoc, quòd non ſubſiſtūt in ſua vniuerſalitate, ſed eſt differentia: quia vniuerſalia metaphyſicalia ſumpta ſecūdum propriam abſtractionem ſubſiſtunt, quia in rerū natura indiuidua ſic abſtracta, ſcilicet ab omni materia ſenſibili & intelligibili actu reperiuntur, ſicuti ſunt intelligentiæ, vniuerſalia mathematicalia ſumpta ſecundum propriam abſtractionem non ſubſiſtunt: quia in rerum natura nullum indiuiduum mathematicum ſcilicet abſtractum à materia ſenſibili exiſtit: non enim hæc linea, vel hic triangulus exiſtit in rerum natura mathematice loquendo: vniuerſalia naturalia ſecundum abſtractionem ſuam, quæ eſt communis omni ſcientiæ: vt dictum eſt, ſubſiſtunt in rerum natura ratione indiuiduorum: quia indiuidua talium vniuerſalium

Mathematicus abſtrahit ab omni genere cauſarū per motum.

ſubſiſtunt

A subsistunt cum materia sensibili, ceterisq. conditionibus sensibilibus; Sortes enim & Plato reperiuntur in rerum natura, & sunt indiuidua uniuersalium naturalium. Est etiam notandum, quòd mathematicus abstrahit ab omni genere causarum; vnde dixit Auer. in prologo physi. quòd non omnes artes considerant de omnibus causis: quia quædam considerat de causa formali tantum, sicut mathematica, quædam de tribus causis, scilicet motore, forma, & fine, vt scientia diuina; quædam de quatuor causis, vt scientia naturalis. Mathematicus abstrahit ab omni genere causarũ per motum.

Est quoque notandum, quòd ens dicitur absolute, bonum vero consistit in quodam ordine, & quia ens dicitur de materia, quæ est potentia: propterea materia non dicitur simpliciter ens, sed bene dicitur simpliciter bona propter ordinem, quem habet ad esse, & ad bonum, vt ait S. Tho. 3. contra gentiles, ens enim dicitur de his, in quibus reperitur suum formale significatum; vnde illud est ens, cui conuenit habere esse quocunque modo etiam non repugnanter; bonum vero dicitur, non tantum de eo, in quo formaliter est ratio boni, sed etiam de eo, quod habet habitudinem & ordinem ad bonum; sicut sanum non solum dicitur de animali, in quo formaliter inuenitur sanitas, sed etiam de medicina, & cibo, & vrina, quæ habent habitudinem ad sanitatem animalis. Cap. 20.

B Notandum etiam, quòd textus Arist. tripliciter exponitur. Primo quando dicit, quòd in immobilibus non est causa agens, per immobilia intelligimus ingenita & immortalia, vt sunt substantiæ separatæ. Secundo per immobilia possumus intelligere numeros & ideas, quas Plato ponit omnino immobiles, & separatas à materia. Tertio per immobilia possumus intelligere mathematica ipsa, quæ licet sint in re mota, tamen non mouentur, nisi per accidẽs. Litera Arist. tripliciter exponitur.

Istis sic stantibus ponuntur quatuor conclusiones, quarum prima est: Mathematica non habent causam efficientem; hæc conclusio est. S. Tho. 1. p. in tertio argumento, quod quidem tale est: quorumcunque est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per causam illam, sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, vt patet per philosophum 3. metaphy. ergo non omnia entia sunt à Deo, sicuti à causa agente. Et respondet quòd mathematica accipiuntur vt abstracta secundum rationem, cum tamen non sint abstracta secundum esse; vnicuiq; autem competit habere causam agentem, secundum quod habet esse: licet igitur ea, quæ sunt mathematica habeant causam agentem, non tamen secundum habitudinem, quam habent ad causam agentem cadunt sub consideratione mathematici, & ideo in scientijs mathematicis non demonstratur aliquid per causam agentem; quibus verbis vult innuere, quòd mathematica, vt subsunt abstractioni mathematicæ, & formaliter loquendo de eis, non habent causam agentem, licet materialiter, & vt naturalia sunt, habeant causam agentem. q. 44. art. 1. Mathematicus non demonstrat per causam agẽtem.

C

Secunda conclusio est, Mathematica nullum finem habent: probatur de mente Caiet. in apostillis 1. p. quia si haberent aliquem finem, maxime haberent illum, qui acquiritur per motum: sed sic est, quòd hunc finem non habent, quia abstrahunt à materia & motu, vt patet per Arist. hic: ergo sequitur, quòd mathematica nullum finem habeãt: consequentia probatur, quia non sunt apta nata habere alio modo finem, nisi illum per motum acquisibilem: si ergo abstrahunt à tali fine, sequitur, quòd abstrahant totaliter à fine. q. 4. art. 3. Mathematicus non demõstrat per causam finalem.

Tertia conclusio, Mathematicus non demonstrat per formam quatenus est forma: probatur, quia demonstrare per formam, considerando ipsam sub ratione, qua forma est, est munus metaphysici: ergo non spectat ad mathematicum, & licet communiter dicatur, quòd mathematicus demonstrat per formam, intelligendum est, non sub ratione qua forma est, vel sub ratione alicuius causæ agentis, finalis, vel formalis, sed quòd demonstrat per formam, quatenus demonstrationes mathematicæ sunt potissimæ, & demonstratio potissima est per formam, sed nullo modo concedendum est, quòd consideret formam sub ratione, qua est causa formalis. Mathematicus quomodo demonstrat per formam & quo modo non.

D

Vltima conclusio, Mathematica non sunt bona: probatur, quia bonum dicitur vel de eo, quod actu habet esse & perfectionem in se ipso existenter, vel quod ordinatur ad esse existentiæ, & ad perfectionem aliquam: sed mathematica formaliter loquendo vt subijciuntur abstractioni mathematicæ; nec habent esse & perfectionem in seipsis existenter, nec ordinantur ad esse, & ad perfectionẽ: igitur mathematica formaliter loquendo non sunt bona. Mathematica non sunt bona.

Ex istis soluuntur argumenta, quæ communiter solent fieri circa istam materiam: quando dicitur, bonum & ens conuertuntur, sed immobilia sunt entia, ergo sunt bona. Hoc argumentum potest solui primo iuxta expositionem primam, loquendo de immobilibus, quę sunt ingenita & immortalia, vt substantiæ separatæ concedendo totum argumentum: quia illa sunt maxime bona. Potest etiam & secundo solui iuxta secundam expositionem de immobilibus Platonicis, & sic neganda est minor in argumento, quia illa non sunt entia. Tertio potest dis-

solui

solui argumentum iuxta declarationem factam, dicendo quòd ens dupliciter capitur. Primo nominaliter. Secundo participialiter. Hoc stante dico, quòd bonum conuertitur cum ente participialiter sumpto, non autem cum ente nominaliter, & sic mathematica sunt entia nominaliter sumpta, sed non participialiter, quia abstrahunt ab existentia. A

Ens bifariam dicitur.

Secundo potest argui, quòd in mathematicis sit causa efficiens: quia vbicunque sunt veræ demonstrationes, ibi sunt vere media demonstrandi; sed in mathematicis sunt veræ demonstrationes, & potissimæ: ergo in mathematicis sunt vere media demonstrandi; sed ista media demonstrandi non sunt causę materiales, nec finales, igitur efficientes, vel formales. Soluitur hoc argumentum dicendo, quòd licet sint vere media demonstrandi in demonstrationibus mathematicis: nihilominus non considerantur à mathematico sub ratione alicuius causæ, sed tantum sub ratione, qua per ipsa fiunt potissimæ demonstrationes: quia vt dictum est mathematicus abstrahit ab omni genere causarum, & abstrahere à causis est cognoscere aliquid, & non per causas quatenus causæ sunt.

Media demõstrandi non considerãtur à Mathematico sub ratione causæ.

Tertio solet argui sic: In illis est finis & bonum, in quibus est forma & ordinatio; sed in mathematicis est forma & ordinatio, cum forma sit quid bonum. 1. physi. & etiam ordinatio: ergo sequitur, quòd mathematica habeant finem & bonitatem: probatur minor primo de forma: quia sunt entia, & entitas est per formam, & similiter est ordinatio: quia dicit Commentator hic, quòd in mathematicis inuenitur ordinatio numerorum & magnitudinũ. Respondendum est glossando minorem istius argumenti, quòd in mathematicis est forma, sed non ordinata ad esse, & perfectionem, & similiter ordinatio reperitur, sed non ordinata ad esse, & perfectionem, vt dictum est: modo illa forma, & ordinatio dicunt bonitatem, & perfectionem, quæ vel in seipsis continent perfectionem, vel sunt ordinatæ ad perfectionem: quod dici non potest de mathematicis, vt subsunt abstractioni suę. B

Tex. 81.

In Mathematicis est forma nõ ordinata ad esse.

Quorum demonstrationes sunt, tunc putamus existere quando scimus quid est, &c. Tex. 3. C

An scire per demonstrationem sit nobilius, scire per definitionem.

Dilucidatio tertia.

EXPONENS S. Tho. verba pręposita asserit, quòd inter omnes maxime scire dicimus illum, qui cognoscit quid est res, non autẽ quid sit, quanta sit, vel qualis, & quid possit facere vel pati: ex quibus verbis conficitur tale argumentum; illud scire est nobilius, per quod notificatur substantia rei; quàm illud, per quod notificatur accidens; sed per scire diffinitione notificatur substantia rei, per scire demonstratione notificatur accidens; ergo scire definitione est nobilius scire demonstratione: & vt breuius formetur ista ratio, substantia præcedit accidens natura, tempore, & nobilitate; vt declarabitur 7. huius, nunc sic, illud instrumentum est nobilius, quo res nobilior cognoscitur; sed per definitionem cognoscitur substantia, & per demonstrationem cognoscitur accidens: ergo definitio erit nobilius instrumentum sciendi ipsa demonstratione. D

Tex. 2.

Secundo etiam confirmari potest negotium hoc prępositum sic: illud instrumentum ceteris omnibus nobilius est atq; præstãtius, quod alia excedit, vel nobilitate subiecti, vel certitudine demonstrationis seu medij, vel ratione separationis à materia; sed scire per definitionem omnibus hisce tribus modis excedit scire per demonstrationem: ergo scire per definitionẽ est nobilius & pręstantius, quàm scire per demonstrationem; ex consequenti definitio erit nobilior demonstratione: maior collegitur ex 1. de anima, vbi dicitur, quòd vna scientia est honorabilior altera, vel ratione melioris & mirabilioris subiecti & rei scitæ, vel ratione certitudinis demonstrationis, aut ratione separationis à materia; illa enim scientia est nobilior, quæ de rebus magis separatis sermonem habet, quàm illa quæ de rebus immersis materiæ disputat: minor propositio probatur, quòd definitio sit nobilior demonstratione, seu quòd scire per definitionem

Tex. 1.

A nitionem sit nobilius scire per demonstrationem omnibus his modis; quia per definitionem scitur quid est res, per demonstrationem scitur qualis & quanta est res, vt docet S. Tho. in expositione huius literæ; sed nobilius & mirabilius est scire quid de rebus, quàm quale & quantum. Secundo scire per definitionem est etiam certius, quàm scire per demonstrationem, nam definitio facit scire per causam formalem, vt habetur in litera, & causa formalis est perfectior ceteris causis; sola enim forma est causa, per quam res est proprie & cõuertibiliter, qua scilicet posita ponitur effectus, & qua remota remouetur effectus; si ergo scire per definitionẽ est per causam formalem, vt supponitur tanquàm verum, & scire per demonstrationem nõ est per causam formalem; sequitur manifeste, quòd scire per definitionem sit certius scire per demonstrationem. Quoad tertiam particulam minoris, quæ erat, (ratione separationis à materia) probatur sic, scire per definitionem non dicit esse, vel non esse, hoc est non significat cum affirmatione vel negatione, vt scripsit Arist. 1. poster. sed scire per demonstrationem dicit esse vel non esse, quia facit scire conclusionem compositam cum affirmatione vel cum negatione, scilicet prædicatum cum subiecto; ex consequenti simplicius est quod scitur per definitionem, B quàm quod scitur per demonstrationem.

Per definitionem scitur quid est res.

Tex. 14.

Et postremo ita etiam confirmari potest hæc positio, finis est nobilior ijs, quę sunt ad finẽ, vt docuit Arist. 2. physi. & 5. huius, sed scire per definitionem est finis ipsius scire per demonstrationem; demonstratio enim ordinatur ad definitionem, tamquàm ignobilius ad suũ nobilius; quia hoc habet natura, vt accidentia ordinentur ad substantiã, sicut imperfectum ad suum perfectum; & cum per demonstrationem sciatur accidens, vt probatum est, & per definitionẽ cognoscatur substantia; euidenter sequitur demonstrationem ordinari ad definitionem, quæ erit nobilior, vti finis excedens omnia, quæ ordinantur ad ipsum.

Tex. 31. Tex. 3.

Imperfectũ ordinatur ad perfectum.

Oppositum tamen huius apparere videtur nonnullis, quia quod facit acquirere ignotum naturaliter, perfectius & mirabilius instrumentum est, quàm illud, quod non facit acquirere ignotum naturaliter; sed demonstratio est instrumentum faciens acquirere ignotum naturaliter, quod quidem non facit definitio; igitur demonstratio erit nobilius & præstantius instrumentum, quàm definitio: maior huius argumenti est manifesta, quia instrumenta sciendi ordinantur ad cognoscenda ignota naturaliter; non enim indigemus aliquo instrumento ad co C gnoscendum ea, quæ sunt nota nobis: minor haberi potest ex 1. physi. vbi Auer. inquit; quòd demonstratio & syllogismus faciunt acquirere ignotum naturaliter, definitio vero est sicut inductio, exemplum, & enthymema ad inferendum aliquod.

Tex. 2.

Deinde experiẽtia cognoscimus continens esse perfectius contento; sed demonstratio continet definitionem, & non econtra; igitur demonstratio erit perfectior ipsa definitione: maior habetur ex Arist. 4. cęli vbi dicitur, quòd continere est formę, contineri vero materiæ; sed forma est nobilior materia, vt scribitur 7. huius; si ergo demonstratio continet, & definitio continetur, sequitur demonstrationem esse nobiliorem ipsa definitione, & pręsertim quia continere dicit actionem, contineri vero dicit passionem, & agens semper est honorabilius patiente, vt scribitur 3. de anima: ergo demonstratio nobilior erit ipsa definitione, & per consequens erit nobilius instrumentum sciendi: minor etiam probatur, quia totum continet partes, sed demonstratio quoddam totum est, definitio vero est pars demonstrationis, quoniam est principium eius, vt habetur 1. de anima, vbi docetur, omnis demonstrationis principium esse quodquidest, & 2. poster. dixit Auer. demonstrationum principia esse definitiones; cum ergo D definitio sit pars demonstrationis, euidẽter sequitur demõstrationẽ esse nobiliorẽ definitione.

Tex. 35. Tex. 7. Tex. 19. Tex. 11. Commẽ. 14.

Tertio hoc idem probari potest, quia scientia per causam perfectior est, quàm scientia sine causa; sed demonstratio facit scire per causam, vt docuit Arist. 1. poster. demonstrationem esse syllogismum scientialem, & subdit ipsam debere constare ex primis, veris, immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis; non sic docetur de definitione: patet igitur euidenter demonstrationem seu scire per demonstrationem esse nobilius scire per definitionem.

Tex. 5.

Pro explicatione & dilucidatione veritatis sciendum est primo, quòd Arist. 1. topic. loquens de definitione appellauit ipsam terminum metaphoricè loquendo, seu limitem, quo circumscribuntur possessiones, vel domus, sicut enim totum, quod est intra domum aliquam continetur nec quicquàm extra illam reperitur, dicitur terminus ipsius domus, ita illa oratio, quę explicat omnes partes, quę sunt in natura rei, ita vt nihil deficiat, dicitur terminus ipsius rei. Vel vt docuit S. Tho. 5. huius, definitio dicitur terminus cognitionis, quia infra ipsam continentur ea, per quæ scitur res, si autem mutetur differentia, vel addatur, vel subtrahatur, iam non esset eadem definitio; est enim terminus vltimum cuiuslibet rei, itaquòd nihil de primo terminato est extra ipsum terminum; & omnia, quę sunt eius, continentur intra ipsum, & sic

Cap. 4. Definitio est termin' rei.

Commẽ. 22.

N nos

Cap.10. Definitio est oratio quodquidest significans.

nos vocamus definitionem terminum, quasi vndique circumscribẽtem naturam rei. 2. poster. A quoque Arist. loquens de definitione dixit, quòd est oratio quodquidest significans, ac si dixisset, definitio est oratio, quæ manifestat naturam alicuius rei, vbi posuit, orationem, primo, tanquàm aggregationem quandam multarum vocum & notionum; natura enim rerum, quæ definiuntur, habet plures partes, & ꝓpterea pluribus vocibus & notionibus oportet ipsam manifestare; hinc vna sola vox non est definitio. Addit secundo, naturam alicuius rei significans, ad excludendas orationes multas, quę non sunt definitiones, quia non manifestant naturam alicuius rei; hęc enim oratio, animal rationale, est propria definitio hominis, quia eius naturã explicat atque ostendit: sed hæc oratio; homo est albus, & sit vera sit oratio, cum sit ibi subiectum, prædicatum, & copula; non tamen est vera definitio, quia non explicat naturam ipsius rei.

Non omnis oratio est definitio.

Notandum est secundo, quòd multiplex est ipsa definitio. Aliqua dicitur essentialis, quę est oratio continens genus & differentiam alicuius rei; genus autem illud erit, quod ita naturę definitæ competit, vt simul etiam de alijs prædicetur, sicut in hac definitione hominis, animal est genus, quia cum de natura hominis sit, etiam de equo, leone, & alijs prædicatur. Differentia vero est, quæ iuncta ipsi generi determinat ipsum & coarctat, vt pro sola re definita sumatur, verbi gratia in definitione hominis, rationale est differentia coarctans genus, puta animal ad dicendum tantum hominem, & non aliquam aliam speciem animalis, hæc definitio dicitur essentialis, quia naturam rei per ea, quæ illi essentialia sunt, manifestat; idem enim est natura, & essentia, & quodquideratesse, & hæc definitio debet habere illa quatuor, quæ docuit Arist. 7. topic. & 4. physi. Primo vt per ipsam ostendatur quid sit res, nam dictum est definitionem esse orationem indicantem quid est res. Secundo vt soluantur quæcunque opponi possunt circa rem illam, siquidem cognitio veritatis est solutio dubitatorum. Tertio vt per eam manifestentur proprietates rei, quæ ipsi insunt, cum definitio sit medium in demonstratione, qua propria accidentia de subiectis demonstrantur. Quarto vt ex ipsa manifestetur causa, propter quam aliqui discordant circa ipsam rem definitam, & omnium etiam, quæ opponi possunt in ea, & tunc pulcherrime definitur vnumquodque. Alia est definitio causalis, quę est oratio rei proprias causas manifestans. Causarum autem numerus quadruplex est, vt docet Arist, 5. huius. Quædam est causa materialis, ea nempe, ex qua aliquid fit, vt ligna C & lapides materię sunt domus, æs statuę, corpus humanũ ipsius hominis. Alia est forma, ea scilicet, per quam res est, & quæ simul cum materia rem totam absoluit, vt anima rationalis hominis est forma & figura ipsius statuæ. Tertia est efficiens, à qua aliud producitur, vt sol qui lumẽ producit, ipsius est causa efficiens, & ignis caloris. Quarta est causa finalis, gratia cuius aliquid fit, vt beatitudo est causa finalis hominis, & sanitas est finis potionis amarę. Ex his igitur causis, aut singulis, aut pluribus, aut omnibus definitiones causales sunt; exempli gratia quę per materiam dantur, vt domus est ex lapidibus, lignis, & terra, reliquisque partibus constructa, & homo est compositus ex quatuor elementis: sub hoc genere definitionis comprehenduntur omnes illæ definitiones, quibus res artificiatę per ea, ex quibus fiunt, definiuntur: comprehenduntur etiam definitiones, quæ partes rei continent, vt mundus est ex cælo, terra, & ex naturis, quæ intra hęc includuntur, corpus humanum est quod erecto capite, pectore, manibus, pedibusque constat: comprehenduntur etiam definitiones accidentium, quæ per subiecta ipsorum assignantur, vt risibilitas est aptitudo hominis ad ridendum. Secundum genus causarũ D definitionum est per formam, vt homo est animal ex rationali anima constans, ad quod genus illæ definitiones reducuntur, quibus concreta per abstracta definimus, vt album est quod albedine efficitur. Tertium genus est per efficientem causam, vt dies est latio solis super terram, & eclipsis est interpositio terræ inter solem & lunam. Quartum genus est per finalem causam, vt homo est animal ad summi boni perceptionem destinatum, & domus est tegumentum ad extrinsecas incommoditates propulsandas. Tertia definitio est accidentaria, quæ non quid res, sed potius qualis sit significat, hęc autem est oratio rem per sua accidentia manifestans, & hæc est duplex. Altera quæ per genus & accidẽs proprium, quod illi soli rei conuenit, assignatur, vt homo est animal risibile; terra est elementum grauissimum; & hæc proprie dicitur descriptio. Ad hanc definitionem reducuntur ea, quæ dantur per effectus, vt iustitia est, quæ suum cuique tribuit, & sol est auctor diuturnæ lucis. Altera definitio accidentaria est, quæ datur per accidentia communia, quorum singula pluribus rebus insunt, simul tamen iuncta non nisi rei, quę definitur, vt homo est animal bipes implume, pulchrum, magni cerebri, & ad hoc genus definitionis reduci possunt omnes definitiones, quas tradere solent poetæ & Rectores.

Cap.4. Tex.31. Definitio debet habere quatuor.

Definitio causalis quæ est.

Definitio per materiã quę nam sit.

Definitio accidẽtalis quę sit.

Cap.10.

Tertio est sciendum ex Arist. 1. poster. vbi & ipse distinxit definitionem in quid nominis, & in quid

A in quid rei; definitio quid nominis est oratio significans rem significatam per nomen, siue explicet naturam eius, siue non; & talis est duplex; altera quid nominis exprimens solummodo significationem nominis, vt si dicamus, quòd triangulus est illa figura, quę habet tres angulos, qua data adhuc restat quęrere quid est triangulus. Alia est definitio quid nominis, quę datur per plura nomina, sicuti historia Homeri potest per plura nomina significari; definitio vero quid rei, seu quidditatiua illa est, quæ datur per verum genus & veram differentiam, & explicat per se naturam ipsius rei, & est demonstratio sola positione differens, quod dupliciter interpretari potest. Primo quia si quęratur quid est tonitruũ respondetur, quòd est sonus, cum extinguitur ignis in nube: siquis autem iterum peteret, propter quid tonat respondebitur propterea quòd extinguitur ignis in nube, vbi apparet idem responderi ad quęstionem quid est, & ad quęstionem propter quid est; ex consequenti eadem est definitio & demonstratio, & non differunt, nisi quia definitio datur in recto, dicendo quòd tonitruum est sonus, &c. demonstratio vero datur per modum causæ dicendo, quod, propterea quod extinguitur ignis in nube. Secundo etiam interpretari potest hoc dictum scilicet definitionem esse demonstrationem sola positione differentem; quia ipsi definitioni nihil deficit, vt sit demonstratio, nisi dispositio in modo & figura, quando ergo disponitur ipsa definitio in modo & figura, tunc est ipsamet demonstratio; & propterea dicitur de definitione, quòd debet esse clarior ipso definito, cum enim ad hoc inuenta sit, vt rem occultam manifestet, oportet vt notior sit, quàm illud quod definitur, exempli gratia hęc definitio, animal à Deo creatum ad beatitudinem, magis manifestat naturam hominis, quàm si vnica voce exprimatur, nempe homo: & ex hoc excluduntur definitiones illæ, quæ dantur per ignotiora, vel æque nota, vt si dicas, somnus est imago mortis, mors enim est obscurior somno. Excluduntur etiam definitiones illę, quę dantur per metaphoram, vt homo est arbor reuersa. Dicitur etiam de definitione; quòd debet conuerti cum definito, idest de quocunque prędicatur definitum, de eodem definitio prædicari debet, ita ut nulli vnum competat, cui non competat & alterum. Et ex hoc excluduntur definitiones illę quæ dantur per communia, vt homo est substantia sensibilis. Excluduntur quoque nominum etymologiæ, quæ ob id non sunt propriæ definitiones, cum pluribus definitis conueniant, vt theologus est, qui de Deo loquitur, lapis est, qui pedem ledit.

Definitio quid nominis ẽ duplex.

Quid sit tonitruum.

Definitio est demõstratio sola positione differens.

Definitio cõuertitur cũ definito.

C Dicitur etiam de definitione, quòd nihil debet habere superfluum nec diminutum, sed ita debet rem explicare, vt nec deficiat, nec excedat: propterea non est bona definitio, homo est animal rationale coloratum bipes, est enim superflua, cum coloratum & bipes non sint in natura hominis, & de hac definitione, quæ has circumstantias habet, imprẽsenti loquimur.

Quarto sciendum est, quòd sicuti est multiplex definitio, ita multiplex est demonstratio, vt docet Arist. 1. poster. nam demonstrationum alia est vniuersalis, alia particularis, alia cathegorica, alia priuatiua, alia ostensiua, alia ducens ad impossibile; quæ nam sit vnaqueque istarũ non est præsentis speculationis, cum ad logicum negotium attinere videatur. Aduertendum tamen, quòd hic loquimur de ipsa demonstratione potissima, quæ est ipsa definitio, à qua solum ordine differt, & cum logicus & metaphysicus de diffinitione consideret, verumtamen nõ eodem modo, quia logicus vt topicus & analiticus considerat definitionem, vt est sermo instrumentarius, quo intellectus ducitur in cognitionem quidditatum rerum; metaphysicus vero cõsiderat definitionem vt significat quidditatem rei, quasi per accidens, quia gratia quidditatis, quàm per se considerat: metaphysicus enim per se & primaria intentione ipsas quidditates

Cap. 5.

Demonstratio est multiplex.

Metaphysicus & logic⁹ diuersimode considerant de definitione.

D rerum considerat; per accidens autem sermonem diffinitiuum, vt illas ostendat, & hoc patet ex 7. huius, vbi habetur, ꝙ definitio ratio est, & omnis ratio partes habet, & vt ratio se habet ad rem, similiter & pars rationis ad partẽ rei se habebit; & 8. etiam huius narrãtur plurima genera definitionum, & pręsertim illa, quæ assignabat Architas, qui quidem difiniebat per omnia genera causarum, & hęc approbat ipse Arist. Topicus vero cõsiderat definitionem, vt est vnum prædicatorum problematicorum; analyticus autem, vt est medium in demonstratione potissima. Ex his ergo dilucidatur quęsitum, quia definitio vt consideratur à metaphysico & exprimit quidditatem rei est nobilior demonstratione, quę exprimit accidens rei, vt vero definitio consideratur à logico est ignobilior ipsa demonstratione; tum quia ordinatur ad demonstrationem, cum sit eius medium; tum etiam quia est pars eius, & pars est ignobilior toto. Et sic soluuntur rationes vtriusque partis. primæ enim rationes concludunt definitionem esse nobiliorem demonstratione metaphysice loquendo; secundæ vero rationes concludunt demonstrationem esse nobiliorem definitione logice loquendo, quia non est verũ definitionem considerari à logico, tamquàm instrumẽtum distinctum à demonstratione, sed vt medium eius prout communis opinio illustrium Doctorum habet.

Tex. 33.

Tex. 5.

Dilucidatio cõtrouersię.

Namque de omnibus esse demonstrationem est impossibile, &c. Tex. 4. A

An detur regressus demonstratiuus in scientijs.

Dilucidatio quarta.

Cap. 3.

Sentẽtia priscorũ de regressu.

E T si de regressu demonstratiuo disputetur à logicis 1. poster. tamen quia philosophus in hoc contextu videtur ponere eandem opinionem antiquorũ, quam posuit ibi; propterea de hoc quæsito aliquid dicere determinaui; tria faciendo. Primo præponendo opiniones falsas. Secundo declarando veritatem. Tertio soluendo argumenta in contrarium. Quoad primum sententia fuit Priscorum dari regressum demonstratiuũ, tribus tñ suppositis, quorum primum est, quòd scire simpliciter est per causam priorem notam naturæ & nobis, naturæ quia est prior in esse, nobis quia est sensata. Secundum suppositum erat, quòd omnia possunt sciri demonstratione simpliciter; quia scientia non est, nisi per demonstrationem. Tertium erat, quòd principia demonstratiua non possunt facere scire conclusionem, nisi & ipsa sint scita. Ex istis tribus suppositis concludebant regressum demonstratiuum esse necessarium in scientijs, ita arguendo: ipsę præmissæ, quę faciunt scire cõclusionem, aut sunt notæ, aut ignotæ: si ignotæ, ergo non possunt notificare conclusionem, quia ignota non notificant, ergo oportet vt sint notæ & scitę, & non nisi scientia demonstrationis simpliciter ex fundamento posito; si ergo præmissæ sunt scitæ simpliciter, aut hoc est per conclusiones, aut per alias præmissas: si primo habetur intentum, quòd est necessarius regressus per demonstrationem simpliciter: si dicatur secundo, quòd pręmissæ sciuntur per alias præmissas; quæritur de illis, aut sciuntur, vel non: si sciuntur, aut per pręmissas, aut per conclusiones: si per conclusiones habetur intentum: si per pręmissas tunc quęritur de illis iterum, & sic dabitur processus in infinitum; sed in nullo genere causarum dari potest hic processus in infinitum, vt ostensum est 2. huius: ergo melius est dicere præmissas sciri scientia simpliciter per conclusiones, & sic dari regressum demonstratiuum. B C

Tex. 6.

Cap. 3. Reprobatio prioris sentẽtiæ.

Non potest esse idẽ pri' & posterius respectu vnius & eiusdẽ.

Sed decipiuntur isti, vt docuit Arist. 1. poster. quia supposito eo, quod ipsi concedunt, demonstrationem simpliciter procedere ex notis nobis & naturę, scilicet ex sensatis & ex prioribus in esse, arguitur contra eos deducendo ad impossibile sic: si pręmissę notificant simpliciter conclusionem; ergo sunt priores & notiores nobis & naturæ, & sic idem erit prius & posterius, & idem notius & ignotius respectu eiusdem; quia pręmissæ inquantum notificant conclusionem, sunt priores & notiores; inquantum vero notificantur à conclusione erunt ignotiores & posteriores; & sic idem respectu eiusdem erit notius & ignotius, prius & posterius secũdum eundem modum; quod est falsum, vt latius ostendunt Arist. & Auer. contra istam opinionem loco superius allegato. Et ratio ipsorum est nullius momenti, quia quando dicunt, quòd præmissæ, quæ faciunt scire conclusiones, debent esse notæ; conceditur, sed negatur postmodũ, quòd per demonstrationem sint notificandę; quia principia demonstratiua sunt nota tantum sensu, & non per alias præmissas eis notiores; principia enim notificantur ex notitia terminorum; sic enim ea cognoscimus inquantum eorum terminos cognoscimus, vt 1. huius ostensum est, & ostendit Auer. 2. poster. D

Dilucid. 5. Cap. vltimo.

Secunda opinio in hoc quæsito est opposita opinioni antiquorum: dicunt enim Aliqui regressum demonstratiuum in scientijs esse inutilem & nõ dari; quod ita probant; illud, quod facit demonstratio quia, sine regressu, frustra ponitur in regressu; sed demonstratio quia, facit illud met quod operatur regressus: frustra igitur est ponere ipsum: maior enim patet ex Ari. 1. phy. frustra fiunt per plura quę possunt fieri per pauciora contra Anaxagoram: minorem ita probant supponendo primo, quòd regressus hoc facit videlicet, vt ex esse effectus demonstratione quia, cognoscamus esse causę, secundum quòd regredimur ex esse causæ ad notificandum propter quid effectus; sed hoc totum facit demonstratio quia, sine demonstratione propter quid, & sine regressu, quoniam facit scire causam esse, & vltra hanc esse causam propter quid effectus, quod vtiq. inutiliter & ociose fit in regressu, cum demonstratio quia, faciat vtrumque; nam effectus non potest inferre causam, nisi sciamus illam causam esse inseparabilem ab illo; sed scito hoc, scimus propter quid effectus: ergo demonstratio quia facit scire

Tex. 50.

Regressus demõstratiuus quod faciat ex aliquorũ sententia.

A vtrumque & esse causæ & propter quid effectus, & sic regressus iste erit ociosus & inutilis. Secundum est quod præsupponunt, quòd non datur demonstratio causæ, quia finis eius est notificare propter quid ipsius effectus, & hoc facit demonstratio quia, vt dictum est: ergo superflua est demonstratio causę: ex his duobus concluditur manifeste principale intentum in scientijs nullum esse regressum.

Verum quia hęc opinio expresse contradicit Arist. 1. post. vbi probat causam & effectum ad inuicem posse demonstrari; igitur secundum Arist. datur iste regressus; & quando ab effectu imus ad causam tantū notificat quia est, & non propter quid, quia nemo dat quod non habet ex Porphy. in prædicab. sed effectus non est causa causę: ergo effectus non notificat pp quid ipsius causæ, & ad rationem istorum dicimus in demonstratione quia, non esse necessarium cognoscere effectum esse connexum causæ inquantum causa, sed solum esse connexum per se & essentialiter, per regulam 1. poster. vbi docentur quæ sunt per se & essentialia; & demonstratio quia ab effectu ad causam est syllogismus cathegoricus hoc modo scilicet, motus æternus est, quę propositio sumitur tanquam maior: minor propositio erit ista; sed motor æternus exi B stit; in ista minori debemus pręcognoscere motum ęternum cum motore æterno per se & essentialiter esse connexum; non enim requiritur motum ęternum esse connexum motori ęterno, vt causa & causatum. Ex quibus respōdendo ad rationem istorum dicimus, quòd non possumus scire ex esse effectus in demonstratione quia esse causę, nisi sciamus illam esse causam illius effectus: vnde neganda venit hęc propositio, quia sufficit scire quòd sit connexa essentialiter & per se, & non sufficit scire quòd sit causa tantum illius effectus; nihil igitur concludit ratio istorum, nec mirum, quia falsa sumpserunt pro opinione sua.

Cap. 10.

Cap. de differ.

Cap. 4.

Ex esse effectus non cognoscitur esse causę.

Tertia est sententia aliquorum, qui volunt regressum in scientijs esse possibilem, sed non demonstratiuum, nisi secundum vnam tantum partem, & non secundum omnes, quia primus processus ab effectu ad causam est tantum syllogismus; secundus vero à causa ad propter quid effectus est demonstratiuus: cum ergo primus processus vocetur syllogismus coniecturalis; quo arguimus ab accidentibus ad substantiam, seu ab effectu ad causam, exempli gratia, luna augetur spherice; ergo est rotūda, hæc coniectura est necessaria, quia arguimus ab accidenti necessario. Aliquando arguimus ab accidenti non necessario. v. g. mulier pallet, ergo peperit, C hæc consequentia est coniectura, sed non necessaria: volunt ergo isti, quòd demonstratio quia non sit demonstratio, sed coniectura; & ita probant: scientia non per causam est imperfecta 1. poster. sed imperfectum tale non est simpliciter tale: ergo scientia non per causam non erit scientia; nam demonstratio quia generat scientiam, & non per causam: ergo non est scientia, neque est demonstratio, quia demonstratio est syllogismus faciens scire.

Rotunditas lunæ potest demōstrari.

Cap. 2.

Sed hæc opinio etiam est falsa; quia vt docuimus 2. huius demonstratio quia non est extra genus demonstrationum, & hoc etiam docuit Arist. 1. poster. Et ad argumentum adductum respondetur negando consequentiam, quia licet imperfectio remoueatur à vera scientia & à vera demonstratione, quæ est vna species, non tamen remouetur à demonstratione & à scientia in analogato, & est exemplum clarum, quia accidens est ens imperfectum respectu substantię, & tamen non est imperfectum ens analogice, ita in proposito demonstratio est scientia non per causam, & est imperfecta respectu demonstrationis simpliciter, & demonstrationis causæ tantum, quæ sunt duę species: ergo imperfecta à genere analogo sciētia demonstrationis? negatur consequentia, quia imperfectio non excludit à genere; vnde homo & conchilium sunt sub D eodem genere.

Dilucid. 12.

Cap. 10.

Accidens est imperfectū.

Sunt etiam & alij ex nostris, qui profitentur nullo pacto debere esse regressum demonstratiuum in scientijs, & supponūt primo, quòd quicquid intellectus noster intelligit actu oportet esse phantasiatum in phantasia seu in cogitatiua; ita quòd quoties intellectus est in actu suo circa aliquid suo modo oportet, quòd sensus interiores deseruiant intellectui circa phantasmata, & est sententia Arist. 3. de anima, nequaquam sine phantasmate intelligit anima, & S. Tho. 1. p. vbi vult, quòd facta lęsione in organo cogitatiuæ priuatur quis intellectione. Secundum suppositum est, quòd in parte animę intellectiuæ, & in eius operatione non est intensio & remissio de se & ratione intellectus; sed si est, hoc est ratione partis sensitiuæ deseruientis intellectui.

Opinio cuiusdam thomistę.

Tex. 30.

q. 84. ar. 3.

Quibus stantibus arguunt sic, omnis demonstrator ex notioribus sibi procedere debet; sed habens notitiam substantię per eius accidentia, vel causæ per eius effectus demonstratione quia, & postea per notitiam substantiæ vel causæ intendit redire super accidentia vel effectus, non procedit ex notioribus sibi: ergo talis non est demonstrator; ex consequenti non dabitur regressus demonstratiuus: maior patet ex 1. poster. minor probatur, quia causa & substantia

Rationes negātium progressum.

Cap. 2.

N 3 sunt

sunt entia nota naturæ & non nobis. Arguunt & secundo deducendo ad impossibile, si daretur regressus demonstratiuus, sequeretur quòd aliqua entitas per se tenderet ad corruptionem; sed hoc est impossibile: igitur impossibile est dari regressum demonstratiuum: consequentia probatur, quia in secundo regressu est remissior notitia, quàm in primo. A

Cap 63. Caietanus 1. poster. vbi disputat, num sit possibilis & conueniens demonstratio circularis, ponit quoddam fundamentum, in quo asserit in vtroq. processu reperiri tres notitias, & priorem semper esse imperfectiorem, sed euidentiorem; nec hoc inconuenit (dicit ipse) in instrumentis intellectus, quæ producunt ex vigore illius effectum, idest notitiam maioris perfectionis, sicut & principia sunt imperfectius scita, quàm conclusiones demonstratæ ex eis, sunt tamen euidentius nota.

Opinio Caietani impugnatur hic. Quod fundamentum arbitror esse falsum, quia ex secundo processu etiam secundum ipsum est demonstratio propter quid, scilicet quando per causam demonstratur effectus; sed in demonstratione propter quid semper proceditur ex notioribus simpliciter, quæ sunt perfecte nota: ergo principia nedum sunt euidentius nota, sed perfectius iuxta regulam Arist. adhæremus conclusionibus propter principia. Præterea in istis processibus præmissæ, cum sint causæ efficientes notitiæ conclusionum; quæro aut sunt causæ vniuocę, aut ęquiuocæ: si primum; ergo sunt æque perfecte notæ, sicuti & ipsæ conclusiones: si secundum; ergo sunt perfectiores in notitia, quàm ipsæ conclusiones. Et demum ita argumentor, quanto aliquid est propinquius primo perfectissimo in aliquo ordine, tanto est perfectius 5. huius; sed omnes præmissę & prę-sertim in demonstratione propter quid sunt propinquiores primo perfectissimo in esse cognito, scilicet primo principio complexo, quod est perfectissime cognitum: nō ergo ex imperfecte notis proceditur in illo progressu. B

Tex. 16.

Commen. 7. Regressus quid est. Quoad secundum declaranda est veritas huius negotij. sed primo sciendum est, vt docuit Themi. 1. de anima quòd regressus est quędam ambulatio circularis, qua primo ambulamus à præmissis ad conclusionem; deinde à conclusione ad præmissas, & metaphorice dicitur quidam circulus, nam sicuti motu circulari ab vno puncto incipientes ad idem reuertimur; ita in motu intentionali incipimus à præmissis ad conclusiones, & deinde à conclusione ad præmissas reuertimur, & dicitur regressus seu demonstratio circularis, quæ est eorum, quę conuertuntur, & hic est circulus completus, qui constat ex terminis conuertibilibus in primo modo primę figurę, vt omne animal rationale est risibile; omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis; assumatur deinde conclusio tanquàm præmissa, & adiungatur ei minor, & inferatur maior hoc modo; omnis homo est risibilis; omne animal rationale est homo: ergo omne animal rationale est risibile. C

Circulus cōpletus.

Conuertibilitas secūdū causalitatem & secundum ꝑdicationē. Secundo notandum est regressum dari in conuertibilibus contingere dupliciter, vno modo secundum prędicationem; alio modo secundum causalitatem, & licet vtroque modo fieri possit, conuertibilitas tamen secundum causalitatem est principaliter intenta, quę quidem conuertibilitas in hoc consistit, quòd talis effectus necessario præexigat talem causam, & ad talem causam necessario sequatur talis effectus, tunc enim ab effectu concludimus quia de causa, & à causa concludimus propter quid de effectu, quando connexio est necessaria ex vtraque parte: conuertibilitas vero secundum prædicationem dupliciter intelligi potest inter causam & effectum; vno modo vt in quocunq; sit causa sit effectus & econuerso, quemadmodum se habent rationale & risibile, & hoc modo non potest vniuersaliter intelligi conuertibilitas prædicationis inter causam & effectum conuertibilem, quoniam multi sunt effectus, qui non sunt in suppositis, in quibus sunt rationes causandi illos, quemadmodum in istis inferioribus ex generatione & corruptione demonstramus contrarios motus in cęlo, & econuerso. Alio modo potest intelligi, ut de quocunque supposito prædicetur causa, de eodem prædicetur denominatio causalis sumpta ab effectu, & econuerso, & hoc modo vniuersaliter verum est effectum & causam necessitate mutua connexionem habentes conuerti secundum prędicationē; oportet siquidem omne naturaliter causans generationem & corruptionem habere contrarios motus & ecōuerso, omne habens cōtrarios motus causare generationē & corruptionem, quapp demonstratio quia est per effectum conuertibilem cōuertibilitate causalitatis & prędicationis. D

Regressus cōsuetus ī philosophia naturali quis ē. Postremo considerandum est, quòd regressus iste demonstratiuus, cum sit processus artificialis scientificus adinuicem ostendens effectum cum causa & econuerso, est proprius & consuetus in philosophia naturali, & in metaphysica, atque in theologia, non autem in mathematica; ratio si quidem est, quia in mathematicis scientijs causæ sunt nobis notæ, & propterea regressus in eis non est necessarius, sed in alijs scientijs causę sunt substantiæ & sic insensibiles & ignotæ nobis, propterea in eis regressus est utilis & necessarius.

Quibus

A Quibus stantibus dico regressum demonstratiuum non posse esse & dari in eodem genere causæ,& seruando idem genus demonstrationis; & si hoc pacto aliquando illustres doctores eo vsi sunt,ille progressus non debet dici demonstratio circularis,sed potius syllogismus, quia non potest esse,ut idem sit prius & posterius, notius & ignotius respectu eiusdem & eodem modo & simpliciter,quod tamen sequeretur si in eodem genere causæ fieret regressus & demonstratio circularis. Alio modo dicimus dari regressum demonstratiuum in diuersis generibus causarum,variando genus demonstrationis, & hic regressus non est proprie circularis, quia non est ab eodem ad idem eodem modo & simpliciter,& ideo dicitur quòd datur demõstratio circularis disformis,non autem vniformis; quia hoc pacto simpliciter & proprie loquendo est imposibilis in arte scientifica. Dilucidatio veritatis. Datur regressus in diuersis generibus causarum.

Quod autem detur talis regressus scientificus variando genus demõstrationis, probatur & auctoritatibus & rationibus. Auctoritas prima est Arist. 1.poster. vbi per non scintillare demonstrat planetas esse propinquas demonstratione quia & per effectum, & postea ex propinquitate demonstrat nõ scintillare in planetis demonstratione propter quid, vbi S. Tho. asserit Tex.30. B quòd Arist.docet,quomodo demonstratio quia conuertitur in demonstrationẽ propter quid. Secunda auctoritas est ipsiusmet Arist. 8.phy.vbi per demonstrationem quia,demonstrat motorem separatum ęternum, & deinde regreditur & demonstrat ęternitatem motus per motorem ęternum demonstratione propter quid & per causam. Tertia auctoritas habetur 2. de anima,vbi ex definitione communi ipsius animę videlicet,quòd sit actus corporis organici potentia vitam habentis inuestigat definitionem propriam cuiuscunque animæ, & deinde regreditur ex propria definitione animę demonstrando definitionem communem. Quo etiam vsus est Arist. 1. poster. in assignando duplicem definitionem demonstrationis & finalem & materialem. Quarta auctoritas habetur 2.cęli, vbi probat dextrum esse in cœlo per principium motus,& infra regreditur & probat principium motus videlicet, quòd motus ibi incipit,vbi est dextrum cęli; vbi S.Tho.ostendit quomodo vna demonstratio est per signum, & alia per causam.Eodẽ etiã lib.ostendit stellas non moueri de loco suo,quia sunt sphericæ figurę,& infra regreditur probando ecõuerso, scilicet quòd sunt sphericę figuræ per hoc,quod est non moueri de suo loco, vbi elengantissime S.Tho. defendit Alexan. aduersus Simpliciũ Tex.44. Est motus ęternus ergo motor. Tex.12. Cap.2. Tex.15. Tex.34. Tex.52. Tex.59. C & explicat totam vim regressus demonstratiui. Quod etiam lucidissimus Themistius 2.poster.scripsit. Conformiter etiam ad hæc docuit S.Tho. 1.p.vbi disputat num Deum esse sit demonstrabile,& ostendit duplex esse genus demonstrationis. Alterum,quod datur per causam & dicitur propter quid,& est per priora simpliciter. Alterum vero est per effectum,& dicitur demonstratio quia,quod est per ea,quę sunt priora quo ad nos. Et 1.sent.docet quòd sicut inuenimus in processu cognitionis,quòd in cognitionem principiorum venit quis per principiata,quibus tamen habitis magis ipsa cognoscit quàm principiata,nec indiget principiatis ad cognitionem principiorum, quæ iam per se cognoscit, necessario tamen principiatorum cognitionem amittit, immo illa cognitio per principia perficitur, ita est in processu hominis in Deum,qui per creaturas venit in Deum, quo habito creaturis non eget ad ipsum habendum, sed per ipsum venit in perfectum vsum omnium aliorum: sic etiam est in processu naturæ, ꝙ per dispositiones acquiritur forma,quæ habita est principium omnium accidentium, in quibus verbis clare ponit regressum. Cap.2. q.2.ar.2. Dist. 1, q. 4. ar.2. Homo per creaturas cognoscit Deũ.

Probatur modo rationibus, quarum prima sit hæc;in naturalibus cõmuniter demonstra- D tio potest fieri per quatuor genera causarum,vt ostensum est supra in hoc libro,& in metaphysica per duas. s.per formalem,& finalem; si ergo non possemus regredi dum ex accidentibus & effectibus cognoscimus causas, & iterum ex causis ad accidentia & effectus, tunc numquã in illis scientijs demonstraretur per illas causas; & sic numquam perficerentur in nobis illæ scientię: quod est absurdum dicere. Dilucid.1. Ex accidenti cognoscitur causa.

Secunda ratio sit,omnis capacitas naturalis nostri intellectus ad sciendum aliquid perfici & compleri naturaliter potest,aliter ipsa esset frustra; sed postquam intellectus per effectum pręcognitum cognoscit causam eius, adhuc est in potentia & est capax cognoscere illum effectum per causam, cum illi effectus sicut & quilibet alius sint apti nati cognosci etiam per suã causam: igitur talis capacitas intellectus compleri debet, quo posito necessario sequitur regressus: minor patet de se, quia aliter nullus effectus posset cognosci per suam causam, si cognosci per causam non competeret omni effectui,non enim dici potest ꝙ alicui conuenit, & alicui non,cum sint vniformes in hoc,quòd scire est rem per causam cognoscere.
Tertia omnis scientia potest vti demonstratione quia, & propter quid respectu sui subiecti & eius effectuum & pasionum: ergo omnis scientia potest regredi regresu artificiali & scientifico Oĩs scientia potest vti demõstrationę quia est.

tifico; antecedens probatur, quia illæ duę demonstrationes s. quia, & propter quid sunt respectu eiusdem obiecti formalis ordinatæ adinuicem, vt imperfectum & perfectum, quæ non variant speciē, & per consequens possunt esse ambę in eadem specie scientię: consequentia patet, quia si scientia potest vti hac duplici specie, seu genere demonstrationum; necessario sequitur eam vti posse regressu demonstratiuo. A

q. 52. art. 2. Et postremo ostendo hoc esse de opinione S. Tho. 1. 2. vbi ponit habitum scientificum esse intensibilem, & iterum esse qualitatem simplicem, quæ educitur de imperfecto ad perfectum dum intenditur; sed in intensione semper sequens gradus vel perfectio additur præcedenti, & pręcedens notitia perficitur per sequentem: igitur ibi fit continuus regressus, dum semper prius nota perficiuntur per posterius nota, donec compleatur perfectio scientiæ, & cum contingat aliquando prius nota esse effectus, & posterius nota quoad nos esse causas: igitur contingit regredi ex causis notis per effectus ad ipsos effectus perfectius cognoscēdos, & econuerso.

Habitus sciētific° est qualitas intensibilis.

Tertio loco soluenda sunt argumenta. Et primo respondendum est ad illa duo argumenta, quibus aliqui ex nostris mouebantur ad negandam veritatem supra declaratam, quorum primum erat; omnis demonstrator ex notioribus sibi procedere debet &c. Concedimus maiorem, sed negamus minorem, quia semper in quolibet progressu siue à priori siue à posteriori demonstrator ex notioribus sibi procedit. Secundum argumentum erat deducens ad impossibile, quòd si daretur regressus demonstratiuus, sequeretur quòd aliqua entitas per se tenderet ad corruptionem &c. neganda venit consequentia, & ad probationem dicimus, ꝙ per primum processum acquiritur cognitio aliqua rei demonstrandæ, & per secundum etiam augetur. B

Demonstrator semp ꝓcedit ex notioribus sibi.

Tex. 13. Aliqui contra veritatem declaratam ita arguunt, quia 2. poster. habetur, quòd causæ agentes & materiales non reciprocant, nec cum effectibus conuertuntur, & tamen in philosophia naturali omnis fere regressus ex causa efficienti & materiali conficitur: igitur saltem in naturali philosophia regressus demonstratiuus non datur, & si dabitur, erit inutilis. Ad quod respondentes dicimus, quòd causa efficiens & materialis potest considerari cum suo subiecto proprio in vniuersali, & cum suis subiectis proprijs in particulari: si primo modo considerabitur, tunc causa conuertitur tantum in terminis, quia causę naturales efficientes sunt per se determinatę, vt elicitur ex Arist. 1. phys. vbi dicit, quòd non quodlibet fit ex quolibet, sed determinatum ex determinato, & hinc est quòd materia prima conuertitur cum materia generabili in subiecto proprio & vniuersali, vnde valent istæ consequentiæ, si materia est, res generabilis est; si res generabilis est, ergo materia est; si vero secundo modo considerabuntur causa efficiens & materialis comparando ipsas ad subiecta particularia, & per accidēs, vt materia ad generabile hoc particulare, & efficiens naturale ad hunc effectum particularem, hoc igitur modo loquendo est quædam differentia inter generabilia & æterna, valet enim homo est, ergo materia est; sed non valet, materia est, ergo homo est. Ad punctum igitur argumenti dicitur, ꝙ quando Arist. dixit 2. poster. quòd causę agentes & materiales non reciprocant, nec conuertuntur cum suis effectibus, locutus est de comparatione causæ efficientis & materialis in ordine ad causata particularia, de quibus neque scientia neque demonstratio est, non autem de comparatione causæ agentis & materialis in ordine ad causata vniuersalia. C

Determinatū fit ex determinato & non q̄dlibet ex quolibet.

Causæ agentes & materiales quomodo reciꝓcantur.

Aliqui sunt etiam qui dubitant, inquirendo de hoc demonstratiuo regressu, in quibus causis, & in quibus effectibus fieri debeat, an in his, quę conuertuntur adinuicem, an inter causam & causatum, inter quæ non est conuersio & reciprocatio. Verum solutio huius difficultatis ex superioribus haberi potest, sed vt clarior adhuc fiat dicimus, quòd regressus iste non fit nisi inter causam & effectum conuertibilem, quod docuit Auer. 1. poster. dicens, quòd si debet fieri demonstratio circularis scilicet disformis, requiritur hæc conditio, vt causa conuertatur cum effectu, & assignat rationem, quia si conuertuntur adinuicem effectus & causa, tunc effectus declarat quia, ipsius causæ, & causa demonstrat propter quid effectus, & est demonstratio circularis scilicet disformis; si vero nec effectus causam infert, nec causa effectum, nulla demonstratio est; si etiam effectus demonstrat causam, & non econtra est demonstratio quia, exempli gratia, fumus est, ergo ignis est, sed non ecōtra, demonstratio hæc est quia, sed non potest fieri demonstratio propter quid, nec tunc temporis erit regressus; si vero causa infert effectum & non econtrario, tunc temporis erit demonstratio causę tantum, sed non demonstratio quia, nec regressus, v.g. in hac demonstratione, sol est, sequitur necessario, ergo illuminatio est, quia causa infert effectum, sed non valet econtrario, est illuminatio in hac aula nostra; ergo sol ipsam illuminat, non enim valet, & est neganda consequentia, quia illuminatio poterit prouenire ab aliquo alio corpore, puta ab igne, vel ab aliquibus lapidibus præciosis, & propterea luculenter The- D

Comm, 97.

Sol est, ergo illuminatio est, sed non econtra.

A ter Themistius 1. poster. docuit & cum ipso omnes logici contra antiquos demostrationem circularē non posse fieri, nisi in terminis conuertibilibus, & si causa non conuertitur cum suo effectu; tunc solum erit syllogismus, & non demonstratio quia, nec pp quid, neque regressus.

Amplius autem duo solida in eodem necesse loco esse, &c. Tex. 9.

Vtrum duo corpora possint esse simul in eodem loco.

Dilucidatio quinta.

B EXPONENS S. Tho. præsentem textum ait, impossibile esse duo corpora reperiri in eodem loco, & non solum hæc propositio est vera de corporibus sensibilibus, sed etiam de corpore sensibili & mathematico, Eandem doctrinam ponit Arist. 4. physi. quæ licet in se sit verissima naturaliter loquendo, tamen difficultas maxima oritur, si diuina virture effici valeat, vt duo corpora in eodem loco simul existant, præsertim cum legamus & fide substineamus Christum redemptorem nostrum natum esse ex Beata Virgine clauso eius vtero, vnde remansit etiam Virgo post partum, quod quidem fieri minime potuit, nisi simul esset cum corpore matris. Deinde substinemus etiam Christum surrexisse clauso sepulchro, quod similiter esse non potuit, nisi simul esset corpus Christi cum lapidibus sepulchri. Tertio idem noster redemptor post resurrectionem intrauit ad discipulos suos ianuis clausis, vt scriptum nobis reliquit Io. Euangelista. Quarto habemus corpus cęleste esse corpus solidum, & non posse diuidi quantum ad substantiam spherarum, & tamen Christus Saluator noster ascendit ad cęlum empireum post resurrectionem: vnde necessum est dicere C duo corpora esse simul per diuinam virtutem. Quinto corpus non impeditur esse cum alio corpore, nisi ratione quantitatis; sed diuina virtute fit in sacramento altaris corpus Christi simul esse cum quantitate panis: ergo eadem virtute fieri posset, vt multi substinuerunt simul esse etiam cum substantia panis, & tunc duo corpora esent simul. Postremo diuina virtute factum est, vt duæ naturæ completæ, quarum quælibet est nata constituere proprium suppositum, sint simul in vna persona: igitur diuina virtute fieri poterit, vt duo corpora sint simul in eodem loco: consequentia patet; quia sicuti se habent plures tales naturæ ad vnitatem suppositi, ita plura corpora ad vnitatem loci, quandoquidem sicuti quælibet natura constituit suum suppositum, ita quodlibet corpus occupat suum locum. Et confirmatur, quia sicuti se habet punctus ad punctum, ita linea ad lineam, & superficies ad superficiem, & corpus ad corpus; sed duo puncta possunt esse simul, vt patet quando duæ lineæ se tangunt, & similiter duæ lineæ in contactu duarum superficierum, & duæ superficies in contactu duorum corporum, quia cōtigua sunt, quorum vltima sunt simul, vt scribitur 5. phy. ergo non est contra naturam corporis quin possit esse cum alio corpore in eodem loco, & sic duo corpora erunt simul.

Tex. 17.

Christus resurrexit clauso sepulchro Cap. 22.

Duæ naturæ humana, s. & diuina sunt in vna psona.

Tex. 22.

D Pro explicatione huius negotij tria facienda sunt. Primo ponemus vnam opinionem falsam. Secundo declarabitur veritas. Tertio respondebitur ad argumenta. Quoad primum fuerunt aliqui, qui dixerunt nullo pacto fieri posse nedum naturaliter, sed nec diuina virtute duo corpora simul existere in eodem loco, quia Deus non potest facere sua virtute contra communem animi conceptionem omnium, nō enim poterit facere partem esse minorem toto nec ꝙ triangulus non habeat tres angulos æquales duobus rectis, nec aliquid facere potest in linea contra eius difinitionem, quia separare definitionem à definito est ponere duo contradictoria esse simul; sed duo corpora ese in eodem loco est contra communem animi conceptionem philosophorum, & geometrarum; igitur nec diuina virtute fieri poterit, vt duo corpora sint simul in eodem loco; probatur minor, quia hæc est conclusio geometrica, quòd duo circuli nō tangūt se, nisi in puncto; si autem duo corpora circularia esent in eodem loco, tunc duo circuli designati in eis se tangerent secundum totum; sic etiam est contra definitionem lineæ, quòd infra duo puncta sit plusquam vna linea recta, quod contingeret si duo corpora esent in eodem loco, quia infra duo puncto signata in diuersis superficiebus loci esent duæ lineæ rectę duorum corporum locatorum. Addunt etiam, quia locus proportionaliter respondet locato; sed

Opinio neotericorū negātium duo corpora esse simul in cōmuni loco.

Locus proportionaliter respōdet locato.

ſed numquam fieri poteſt nec per diuinam virtutem, quòd idem corpus ſit ſimul in diuerſis A locis, niſi per aliquam conuerſionem, vt accidit in ſacramento altaris, in quo corpus Chriſti reperitur ſacramentaliter: ergo nullo modo fieri poterit, vt duo corpora ſint ſimul in eodem loco.

Corpora cæleſtia poſſũt ſcindi diuina virtute.

Et ad ea, quæ propoſita ſunt in contrarium reſpondentes dicunt, quòd forte latera vaſis intemeratæ Virginis abſque ruptione poterant dilatari, & cæli ſcindi virtute diuina. Neque etiam habetur expreſſe in Euangelio, quòd Chriſtus Saluator noſter clauſo ſepulchro reſurrexerit, aut ꝙ per fores clauſas fuerit ingreſſus, ſed quòd erant clauſæ dum venit. Sic etiam cęlum fuit dilatatum diuina virtute, non tamen factum eſt, vt in eodem loco ſimul duo corpora ſe penetrauerint, quia hoc eſt facere duo contradictoria ſimul, vt ex Boet. lib. 1. de Trin. habetur, vbi ait, quòd differentia indiuidualis ſumitur ex accidentibus, duo enim homines non genere aut ſpecie, ſed accidentibus diſtant, inter quę potiſſimum eſt locus: ideo inquit, duo corpora in vno loco non poſſumus fingere, quia tunc duo numero eſſent vnum.

Cap. 1.

Sed hæc opinio eſt cõtr a Patres, arctat diuinam virtutẽ, & deſtruit lumen naturæ: igitur eſt falſa: quòd ſit contra Patres habetur ex D. Gregor. lib. homil. vbi dicit, illud corpus domini intrauit ad diſcipulos ianuis clauſis, quod ad humanos oculos per natiuitatem ſuam clauſo exijt vtero Virginis. Et Io. Damaſ. libr. 3. fid. ortod. inquit, corpusglorioſum erit ſpirituale, quale fuit corpus Domini poſt reſurrectionem clauſis ianuis pertranſiens.

Homel. 26.

Cap. vlt.

Officium quantitatis eſt multiplex.

Quòd autem arctet diuinam virtutem oſtenditur ex officijs ipſius quantitatis dimenſiuæ: habet enim quantitas dimenſiua multa officia. Primum eſt cauſare extenſionem partium, & diuiſibilitatem. Secundum eſt expellere à loco ſuo proprio aliam quantitatem. Tertium eſt diſtinctio ipſarum quantitatum: diuina virtus & ſi non poſſit remouere à quantitate primũ officium, cum ſit effectus formalis ipſius quantitatis inſeparabilis ab ea; (vnde ſicut Deus non poteſt facere ſenſitiuum ſine ſenſu, & intellectiuum ſine intellectu, ſic non poteſt facere quantitatem ſine extenſione & diuiſibilitate) ſecundum tamen officium ipſius quantitatis poteſt ſuſpendere, quia vnam quantitatem expellere aliam non eſt effectus cauſæ formalis, ſed efficiẽtis, & Deus ſupplet vicem cuiuſcunque cauſæ efficientis. Tertium officium nempe diſtinctionẽ poterit etiam diuina virtus manutenere, itaquòd duæ quantitates ſint diſtinctæ, & tamẽ reperiantur in eodem loco. Hoc ſtante ita argumentatur contra prædictam opinionem; qui C dicit diuinam virtutem non poſſe effectum cuiuſcunq; cauſæ agentis producere ſine ipſa cauſa agente ſecunda, arctat diuinam virtutem; ſed in hunc errorem incidit præfata opinio: igitur aſſumptum eſt verum: minor probatur, quia duo corpora ſeu duas quantitates diſtingui in eodem loco non eſt effectus formalis corporum, ſeu illarum quantitatum, ſed cauſæ agentis ſecundę: ergo dicere diuinam virtutem non poſſe duo corpora diſtincta manutenere in eodem loco eſt ipſam arctare.

Diuina virtute poſſunt duæ quantitates diſtinctæ manuteneri.

Sententia neotericorũ deſtruit lumen naturę.

Groſſities & ſubtilitas ſunt qualitates.

Quòd autem deſtruat lumen naturæ probatur ex hoc, quia diuerſi diuerſimode exiſtimarunt duo corpora non poſſe eſſe in eodem loco. Aliqui enim dixerunt, quòd repugnantia eſt ex parte qualitatum; corpora enim ſubtilia penetrant groſſa, ſed corpora groſſa alia groſſa penetrare non poſſunt; ſed groſſities & ſubtilitas ſunt qualitates: ergo, &c. Verum per lumen naturę excluditur hæc ratio, quia corpora ſubtilia diuiduntur ad ingreſſionem corporum groſſorum, ſicut ſecuris diuidit flammam ignis: igitur ſubtilitas & groſſities nihil faciunt ad hoc. Alij vero dixerunt duo corpora non poſſe eſſe in eodem loco propter vniformem modum eſſendi in loco. Sed hæc etiam ratio excluditur per hoc, quia dulcedo & albedo habẽt vniformem modum eſſendi in lacte. Fuerunt & alij qui poſuerunt ideo eſſe, quia D duo accidentia eiuſdem rationis non poſſunt eſſe in eodem ſuſceptiuo. Hæc etiam ratio non approbatur à multis aſſerentibus duas ſimilitudines eiuſdem rationis poſſe eſſe ſimul in eodem, patet in aere & in ſenſu. Alii voluerunt prouenire ex quadam adæquatione, quia ſicut cauſa habens effectũ adęquatum non poteſt plus, ita locus habens terminum ſibi adæquatum in locato ſibi æquali non poteſt alium ſuſcipere. Sed hęc ratio nulla eſt, quia Deus poteſt conſeruare rem remoto omni prędicato extraneo, & quod non conſequitur naturam rei, vt ſua propietas naturalis; ſed diſtingui ſitu eſt prędicatum extraneum reſpectu quantitatis dimenſiuæ; ergo Deus poteſt manutenere diſtinctionem duorum corporum, dato quòd eorum dimenſiones eſſent in eodem ſitu, & quòd locus habeat terminum ſibi adęquatum in locato.

Deus poteſt cõſeruare rẽ remoto extraneo prędicato.

Nec rationes adductę aliquid valent, vnde reſpondentes ad primam dicimus, quòd poſito duo corpora exiſtere in eodem loco diuina virtute, non ſequitur aliquid contra communes animi conceptiones, nec contra definitionem lineæ, nec contra concluſiones aliquas geometricas, præſertim quia quantitas dimenſiua in hoc differt ab omnibus aliis accidentibus, quòd habet

A bet specialem rationem indiuiduationis & distinctionis, scilicet ex situ partium præter ratione indiuiduationis & distinctionis, quę est sibi & omnibus aliis accidentibus communis, scilicet ex materia subiecta, sic ergo vna linea potest intelligi diuersa ab alia, vel quia est in alio subiecto, quæ consideratio non est nisi de linea materiali; vel quia distat in situ ab alia, quæ consideratio est etiam de linea mathematica, quæ intelligitur præter materiam: si ergo remoueatur materia, nõ potest esse distinctio linearum, nisi secundum situm diuersum; & similiter nec pũctorum, nec superficierum, nec quarumcumque dimensionum, & sic geometria non potest ponere; quòd vna linea addatur alii tamquam distincta ab ea, nisi sit diuersa in situ ab ea: sed supposita distinctione subiecti, siue distinctione situs ex diuina virtute intelligẽtur diuersæ lineę, quæ non distant situ propter diuersitatem subiecti, & similiter puncta diuersa, & sic duæ lineæ designatę in duobus corporibus, quæ sunt in eodem loco, trahuntur à diuersis punctis ad diuersa puncta, vt non accipiamus punctum signatum in loco, sed in ipso corpore locato; quia linea non dicitur trahi nisi à puncto, quod est terminus eius, & sic etiam duo circuli designati in duobus corporibus sphericis existentibus in eodem loco; qui sunt duo propter diuersitatem situs, aliàs non possent se tangere secundum totum, sunt quoque duo B ex diuersitate subiectorum, & propter hoc se totaliter tangunt, sicut circulus signatus in corpore locato spherico tangit secundum totum alium circulum signatnm in corpore locante.

Linea quomodo potest intelligi diuersa ab alia.

Lineæ trahũtur à diuersis punctis.

Ad secundum dicitur, quòd vnum corpus esse simul localiter in duobus locis, non potest fieri per diuinam virtutem, tamen duo corpora simul esse in eodem loco, potest miraculose & diuina virtute fieri; & ratio est, quia esse in pluribus locis simul repugnat indiuiduo ratione eius, quod est esse indiuisum per se; sequeretur enim quòd esset distinctum in situ, sed esse cũ alio corpore in eodem loco repugnat ei quantum ad hoc, quòd est esse diuisum ab alio; ratio autem vnius perficitur in indiuisione, vt dicetur 4. huius; sed diuisio ab alijs est de consequẽtibus ad rationem vnius, ob quam causam idem corpus localiter esse in diuersis locis est includere contradictionem, sicuti homo rationalis, & ratione carens; sed duo corpora esse in eodem loco non includit contradictionem, propterea hoc fieri potest diuina virtute, illud autem non, & licet corpus Christi sit in diuersis altaribus, non tamen est in eis localiter.

Nec miraculose fieri potest vnũ corpus existere in diuersis locis.

Tex. 5.

Corpus Christi non est in altari localiter & dimensiue sed sacramentaliter.

C Solutiones datæ ab istis sunt potius cauillationes, & aduersantur sacris literis; idcirco erroneum est negare Christum illęsis conclusisque virgineis claustris natum fuisse, & clauso sepulchro resurrexisse, & ad discipulos clausis ianuis ingressum fuisse, & per cælorum corpora ascendisse ad patrem absq; eorum incisione, ea penetrando, sicuti & in die iudicij ascendent cum eo Beati in corporibus gloriosis, penetrando etiam cęlestia corpora. Verba ipsius Boetij etiam non sunt contra nos, quia intelligenda sunt mera rerum natura pensata; principia enim indiuiduationis naturalia, sunt etiam tempus & locus, propterea duo homines non differunt numero, nisi quia vnus hoc tempore & loco productus fuit, alter vero alio loco & alio tempore: nequeunt enim naturaliter duo in eodem adæquato loco & tempore simul produci, secus autem virtute Dei, qui non dependet in operando ex loco & tempore. Ex hoc principio plurima alia argumenta dissolui possunt, quę à diuersis Doctoribus in fauorem pręfatæ opinionis fieri consueuerunt.

Quoad secũdum declarabitur veritas huius negocii per aliquas propositiones, quarum prima est, Impossibile est duo corpora physica seruatis legibus loci, naturaliter esse in eodem loco: hanc propositionem diuersi diuersimode probant, dum aliqui ponunt repugnantiam duo D rum corporum in eodem loco prouenire ex repugnantia subiectorum. Aliqui substinent prouenire ex repugnantia quantitatum. Nonnulli ex repugnãtia situs. Mihi tamen videtur prouenire ex repugnãtia vniuersi, ne detur vacuum, quod sic probo, vbicunque est inuenire eandem causam eiusdem rationis, ibi est inuenire eundem effectum; ista patet, quia causa eiusdem rationis effectum eiusdem rationis producit ex 2. de anima planta generat plantam, & oliua oliuam; sed eadem causa inuenitur in positione vacui & duorum corporum in eodem loco, vt docet Arist. 4. phy. quia periret ordo vniuersi, si duo corpora essent in eodẽ situ, nam tunc oĩa in eodem situ collocarentur, & sic patet quomodo vniuersum destrueretur; sequitur igitur conclusio vera, impossibile esse seruatis legibus loci, duo corpora esse simul in eodem loco. Et si dicis; ergo Deus non potest facere contrarium, quod est contra fidem. Respondetur negando consequentiam, quia hæc ratio concludit in ordine ad causas naturales, non autem in ordine ad Deum, qui est causa supra naturam & extrinseca ab vniuerso.

Duo corpora phisicè non possunt esse simul.

Tex. 34.

Tex. 76.

Secunda propositio est, Duo corpora mathematica non possunt esse simul in eodem loco, & sic etiam duæ lineæ, & duæ superficies: probatur, quia entia mathematicalia non distinguuntur

tur

Duo corpora mathematica distinguũtur per sitũ.

tur realiter nisi per situm; si plura essent in eodem loco; ergo essent indistincta, & sic plura essent vnum, & vnum esset plura, hoc autem videtur implicare contradictionem; igitur impossibile est mathematicè loquẽdo duo corpora esse in eodem loco, licet non physicè, quia diuina virtus potest impedire duo corpora physica, ne mutuo se expellant ab eodem loco, & potest seruare distinctionem suarum dimentionum, etiam quòd essent in eodem situ; propterea non est talis repugnantia in corporibus physicis, qualis est in corporibus mathematicis. Et si quis quęreret hic, quid est difficilius dari vacuũ in natura, vel duo corpora simul esse in eodẽ? Respondetur quòd difficilius est duo corpora esse simul in eodem loco, quàm dari vacuum: vnde aliqui crediderunt se demonstrasse vacuum dari per violentiam, quod potest fieri naturaliter; sed non quòd duo corpora sint simul in eodem; facilius est enim operationem naturæ impedire, quàm agere contra naturam; sed qui facit vacuum impedit operationem naturæ succurrentis, qui autem facit duo corpora esse simul, resistit naturę; vnde facilius est destruere, quàm construere; sed ponens vacuum impedit cursum naturę, ponens autem duo corpora simul agit contra inclinationem naturæ; propterea facilius est imaginari vacuum in natura, quàm duo corpora esse simul. A

Difficilius est corpora esse simul q̃ dari vacuũ.

Tertia propositio; Deus miraculose potest facere, vt duo corpa physica simul existãt in eodẽ loco; hæc patet ex supradictis, & confirmari potest hac alia rõne, quia videtur minus possibile diuinam virtutem posse separare accidens à subiecto, quàm facere duo corpora simul existere in eodem loco, quia inhęrentia est de formali ratione accidentis, distingui autem situ non est de formali ratione quantitatis continuæ, vt ostensum est supra: sed iuxta sententiam theologorum potest Deus sua virtute manutenere accidens sine subiecto, vt patet in sacramento altaris: ergo poterit etiam facere, vt duo corpora simul existant in eodem loco. B

Deus manutenere potest accidẽs sine subiecto.

Quarta propositio, Corpus gloriosum potest esse simul cum corpore non glorioso: hæc patet ex probationibus in principio adductis, & verificabitur clarius in die iudicij in corporibus Beatorum, quibus non ratione dotis subtilitatis, vt aliqui voluerunt, hoc competit, sed sola id virtute diuina effici poterit, quæ concurrit quotiescunque opus est, vt corpus vnius Beati possit cum alio corpore simul existere penetrando illud.

Corpus gloriosum non est cum alio non glorioso dote subtilitatis.

Vltima propositio est. Duo corpora gloriosa non possunt esse simul, alterum alterum penetrando; probatur quia sicuti vnum corpus gloriosum habet virtutem subtilitatis, vt corpus non gloriosum penetrare possit, ita alterum corpus gloriosum habet virtutem resistendi, vt docet Richardus 4. sent. & ideo corpus gloriosum cum non glorioso simul existere potest, non tamen duo gloriosa simul, tum propter rationem adductam, tum quia conuenit eis hoc ratione eorum status. C

dist. 49. q. 5.

Quoad tertium soluendæ sunt difficultates, quarum prima est; quia de ratione corporis est replere locum, & in Beatis erit corpus quantum: ergo replebit locum: igitur non poterit esse simul cum alio corpore. Sed hæc facile soluitur considerando ea, quæ dicta sunt superius, quia replere locum non est effectus formalis ipsius corporis, sicuti nec distinctio; idcirco poterit diuina virtute conseruari. Adde etiam, quia corpus gloriosum penetrat aliud non gloriosum diuina viriute.

Repletio loci non est effectus formalis corporis.

Secunda difficultas est, quia si duo corpora essent simul in eodem loco, tunc simul agerent & paterentur, & essent contraria. Et confirmatur, quia plus repugnat duo corpora esse simul, quàm vnum corpus habere duas formas substantiales in eodem gradu; sed hoc est impossibile fieri; ergo & illud. Sed neganda est consequentia, & respondendo ad primam probationem dicimus, quòd non ex hoc agerent aut paterentur, nec essent contraria, quia non essent contigua, sed vnum infra reliquum, licet hoc non sit per illapsum proprie dictum. Ad secundam etiam negamus consequentiam, quia duo corpora esse simul in eodem, non est tantæ impossibilitatis, sicut idem corpus habere duas formas substantiales in eodem gradu. Multa alia essent hic adducenda, sed ne pertranseamus limites nostræ considerationis, relinquimus lectorem ad quartum librum sentent. vbi theologi latius de hac materia disputant, præsertim Vldericus. D

Vnum corp' non est cum alio per illapsum.

dist. 49.

A *Impossibile autem prædicari aut species de propriorum generum, &c. Tex. 10.*

Vtrum genus prædicetur de differentia per se.

Dilucidatio sexta.

SVPER verba Arist. in hoc tertio mouent quęstionem nonnulli quærentes; vtrum genus prædicetur per se de differētia; itaquòd hæc propositio, rationale est animal, sit per se: & respondent negatiue, quòd genus non prędicatur per se de differentia: & probant auctoritate Auicen. 5. huius, dicentis, quòd licet genus & differentia prædicentur de toto, idest de specie, Cap.3. Species dicitur totum.
B non tamen significant totū per se: sed genus significat materiale; differentia autem formale; vtrumq; autem significat partē speciei per modum totius, & sicut materiale est extra formale, sic conceptus generis est extra conceptum differentię. Probant etiam alia ratione; quia si genus per se prædicaretur de differentia, tunc vnum animal erit multa animalia; consequens est falsum: ergo & antecedens, quia animal rationale includitur in conceptu speciei, puta hominis, aut ergo idem animal importatur per genus & differentiā, aut aliud & aliud: si primum, ergo erit nugatio in definitione hominis: si secundum habetur propositum, quia homo erit duo animalia. Animal includitur in conceptu hominis.

Quidam ex Auerroistis, vt patet per Ioannem de Ianduno in hoc libro tenent oppositum, Quæst.12. quòd genus per se prædicatur de differentia: & probant multipliciter. Primo sic, omne, quod est animal per suam formam, est animal per se: quia quod per suam formam est substantia, est modus per se, vt vult Commentator 7. huius, quia quod est bonum per suam formam, Tex.23. est bonum per se: sed rationale est animal per suam formam, cum includat formam animalis: igitur rationale est animal, est propositio per se, & sic genus per se prædicatur de differentia.
C Et si dicis, quòd illud, quod est animal per suam formam, bene est animal per se; tamen animal non prædicatur per se de illo, sed rationale est animal per suam formam, & per se est animal: tamen animal per se non prędicatur de rationali. Sed contra dicit Ioannes; quia modi prædicandi sequūtur quidditates rerum & formas: & tanto magis hęc ratio probat, quanto aliquis tenet illam opinionem, quòd genus & differentia important vnam formam per se, quia illud, quod est idem actui per accidens, prædicabitur de illo per accidens: ergo per oppositum quicquid est idem actui per se, prædicabitur de illo per se, per illam maximam: sicut oppositū in opposito ita propositum in proposito, sed genus est idem cum differentia, vnde idem significant, nisi quòd animal hoc significat sub ratione formę generalis, & differentia sub ratione formę specialis. Modi prædicandi sequūtur quidditates rerum. Præterea ista propositio est vera, rationale est ens per se, aut ergo ens accipitur pro substantia, vel pro ente communi per sufficientem diuisionem, vel pro accidente: non potest dici, quòd accipiatur pro accidente: quia accidens per se non prædicatur de rationali, cum sit substantia, nec pro ente in communi, quia ens non est vnius rationis, vt patet 4. huius Tex.2. ergo si non potest prędicari ens in communi de rationali secundum vnam rationem, nec de Rationale ē ens, ꝓpositio vera est.
D alijs similiter: ergo capitur pro substantia: substantia autem est genus, ergo genus per se prædicatur de differentia.

Et si quis diceret, quòd ens non capitur nec pro accidenti, nec pro substantia, nec pro ente in cōmuni; itaquòd sit sensus, rationale est rationale. Hoc non valet; quia sic ens esset prędicatū æquiuocum, & significaret res sub propriis formalibusque rationibus, quod est falsum, quia est analogum. Similiter Arist. non posuit modum entis, vt significet res sub proprijs rationibus, & quòd prędicetur secundum differentias proprias vniuscuiusque. Ens non est prædicatum æquiuocum. Thomistę in hac partes videntur conuenire potius cum Scotistis, quàm cum Auerroistis, & distinguūt de perse, & dicunt, quòd est duplex. Alterum entitatiuum, siue metaphysicum. Alterum vero prædicatiuum, siue logicum: quia metaphysici considerant quidditates substātiasque rerum: logici vero obseruant prædicationes: vnde per se entitatiuum est, quando res de se & secundum suam naturam est talis, sicuti sol per se est lucidus, luna autem non per se, sed per alterum, & Deus per se est bonus: & creatura est bona per participationem, vt docet S. Thomas. 1. p. vnde ly, per se, entitatiuum videtur incidere cum secundum se, & per essentiam; & non inconuenit, ꝙ aliquid sit per se tale entitatiue, & non prædicatiue, sicuti dicunt Theologi. Deus est per se Per se duplex est, logicum & metaphysicum. Quæst.6. Creatura est bona per participationē.

O pater

Hæc opinio est condẽnata in princ. decretalium: cap. dãnam⁹.

pater, & paternitas diuina est essentia diuina, non tamen ista propositio est vera formaliter, essentia diuina est per se pater: quia tunc sequeretur, quòd essentia generaret, quod est opinio Abbatis Ioachimi dicẽdo, essentia est per se pater: pater per se generat; ergo essentia per se etiã generat. A

Argumentum hoc non tenet: quia essentia est pater, est propositio identica, & non formalis pater generat per se, est propositio formalis, & ex formali & identica non sequitur propositio per se formalis. Per se prædicatiuum est, quando prędicatum est de ratione subiecti, vel subiectum est de ratione prædicati, & rationale est animal, est propositio per se entitatiue, non autem prędicatiue. Et hoc confirmant Thomistæ ex interpretatione S. Thomæ super hunc textum, quòd genus non prędicatur de differentia per se secundum aliquem modum positum ab Aristo. 1. posteriorum; nam quatuor modis posuit ibi Arist. aliquid prædicari de aliquo. Primo quando prædicatum est de definitione subiecti. Secundo quando subiectum est de definitione prædicati, vt homo est risibilis. Tertio quando ly, per se, dicit solitudinem, vt homo per se scribit in domo. Quarto quando dicit causalitatem, vt iugulatus iugulatione interijt: constat autem, quòd nec quarto, nec tertio modo, genus prędicatur de differentia: nec etiã secundo modo; quia differentia non ponitur in definitione generis: aliter in quocunque reperiretur genus, inueniretur etiam & differentia, quod patet esse falsum, non enim quodcunq; est animal, in eo est rationale, & sic genus non prædicatur in secundo modo per se de differẽtia; nec etiam primo modo, quia genus non ponitur in definitione differentiæ: quoniam ex 4. topicorum, differentia non participat genus: ergo patet inductiue genus nullo modorum per se positorum ab Aris. 1. posteriorum prędicari de differentia: idcirco opinio negatiua est vera, contra Auerroistas. B

Cap. 4.

Quatuor modis prędicatur aliquid de aliquo per se.

Cap. 4.
Differentia non participat genus.

Pro dilucidatione istius rei sciendum est s̃m doctrinam S. Tho. in libello de ente & essentia, vbi ex professo adducit quæstionem istam motam ab Arist. in hoc libro, & 4. topico. q̃ genus per se non prędicatur de differentia, nisi forte vt subiectum prædicatur de passione, & adducit pro prima parte eandẽ rõnem, quam adduxit hic: quia vel prędicatur in secũdo, vel in 3. vel in 4. modo positis ab Arist. 1. poste. sed in nullo illorũ modorum: igitur genus per se non prędicatur de differentia, nisi vt subiectum de passione, dicendo risibile est homo, ita etiam rationale est animal: & sic pro secunda parte etiam patet, quòd cum genus sit de intellectu differentiæ, sicut subiectum est de intellectu passionis; consequens est, quòd genus prædicetur de differentia, sicut subiectum de passione. Sed hæc sunt intelligenda secũdum logicum, qui quidem non declarauit, nisi modos per se, qui ingrediuntur demonstrationem, sed metaphysicus altius, & fusius loquitur de modis per se, vt in 5. huius, vbi plures modos per se ponit, inter alios ponit istum, quòd tunc aliquid prædicatur per se de aliquo, quando prædicatur immediate de eo, & dat exemplum, vt superficies est colorata, est propositio per se, quia non per aliquod subiectum medium, nec per aliquam causam mediam est colorata: & S. Th. in commento dicebat, quòd homo est viuens, est propositio per se, quia immediata, & homo est homo, est propositio per se, quia nulla est causa intermedia: ita etiam dicere possumus, q̃ rationale est animal, est propositio per se: quia per nullum subiectum medium, nec per causam mediam genus inest differentiæ, sed immediate, & quia omnis propositio immediata est propositio per se, cum ergo, rationale est animal, sit propositio immediata: idcirco erit per se, sed quando differentia prædicabitur de genere dicendo, animal est rationale, erit propositio etiam per se, quia immediata, sed non erit propositio naturalis: quoniam animal est in plus, quàm rationale: propterea diceretur quasi propositio per accidens, vt distinguitur contra naturalem, sicut ista, numerus est par, erit per accidens, quia in plus est numerus, quàm par, & sic patet quomodo Scotus, qui processit secundum intentionem Auicen. in hac parte deceptus est, & non concludit ratio sua, quæ soluitur à S. Thoma in libello de ente & essentia, vbi habet, quòd genus dupliciter capi potest. Vno modo pro parte. Alio modo pro toto siue per modum totius: verbi gratia animal potest capi, vt significat formam, ex qua præcise oriuntur sensus, & motus, quibus animal à non animali discernitur, vt dicitur 1. de anima: potest etiam accipi animal, vt dicit formam quamcunque, ex qua oriuntur sensus & motus non præcise, & sic est genus: primo modo est pars speciei, & sic homo dicitur compositus ex animali & rationali, tamquam ex partibus essentialibus, accipiendo animal primo modo: animal vero secundo modo est totum respectu hominis implicite includens specificas perfectiones; cum enim dico, animal, sine præcisione, dico naturam sensitiuam indeterminate relinquendo: vnde ista propositio, rationale est animal, ad hunc sensum; idest rationale est habens naturam sensitiuam, erit per se: quando ergo dicit Scotus, quòd animal dicit significatum materiale, & differentia C D

Dilucidatio quæsiti.
Cap. 3.
Cap. 4.
Cap. 4.

Metaphysic⁹ altius loquit̃ per se.
Tex. 23.
Superficies est colorata est ꝓpositio per se.

Propositio immediata ẽ ꝓpositio per se.

Deceptio Scoti.
Cap. 3.
Genus bifariam sumit̃.
Tex. 9.

Homo est cõposit⁹ ex animali & rationali tãquàm ex partibus.

A ferentia dicit significatum formale,& materiale est extra formale:ergo animal est extra conceptum differentiæ. Dico quòd ratio hæc concludit capiendo animal primo modo, quod cum sit pars,non prædicatur de toto:sed secundo modo dicit formam,quia omne prędicatum se tenet ex parte formę. Solvitur ratio Scoti.

Nec etiam ratio,quam adducit Quidam neotericus,aliquid concludit,quòd si genus prędicaretur per se de differentia, tunc esset nugatio dicere,homo est animal rationale, vel ꝙ vnus homo esset duo animalia, vt probat Arist. 4.top. quia animal inclusum in rationali quidditatiue, vel est idem animal,quod includitur in animali,vel aliud,si idē dicitur nugatio;si aliud, tunç idem homo esset duo animalia;vel idem esset bis animal. Hęc enim ratio concludit,quòd genus non prędicatur per se de differentia, secundum modos positos 1.poster.sed non secundum modos positos 5. huius. Deinde ratio hęc est probabilis, & non demonstratiua; quia si esset demonstratiua,sequeretur quòd genus,quod est substantia,non prędicaretur per se de homine,qui est species specialissima,quia pariformiter dicerem, quando substantia prædicatur de homine,vel est eadem substantia,vel diuersa; si eadem, ergo erit nugatio dicere,homo est B substantia; si diuersa,ergo homo erit duæ substantiæ; vna,quæ est ipse;& alia, quę est diuersa ab ipso. Sed est dicendum,quòd prædicatum est idem cum subiecto secundum rem; sed diuersum secundum rationem; vnde rationale est animal,sunt aliquo pacto idem,& aliquo pacto diuersa. Et si dicis,vt arguit S. Tho.1.p. & est argumentum Arist. quo probat genus non prædicari de differētijs,quia ens prædicatur de differentijs,& ens non est genus: propterea voluit philosophus ipsum ens non esse genus,quia prædicatur de differentijs: ergo per oppositum voluit genus non prædicari de differentijs. Hæc ratio concludit,quòd genus non prædicatur de differentia prędicatione naturali,dicente quid est,vt habetur 1.poster. sed bene prædicatur per se,vt habetur 5. huius. Cap.3. Cap.4. Tex.23. Refellitur ratio neotericorum. Quæst.3. Ens non est genus. Cap.4. Tex.23

Et si etiam dicis,si genus prædicaretur per se de differentijs,sequeretur quòd differentię essent species ipsius generis; deducitur hoc; quia non videtur,quòd homo sit magis species animalis,quàm rationale:de vtrisque enim per se,& eodem modo perseitatis prædicatur: igitur qua ratione est genus ad hominem, eadem ratione erit genus ad rationale;& cum omne genus descendat in species per differentias: sequitur quòd animal descenderet in rationale per C differentias; quod videtur absurdum, quia eodem modo posset quæri de illis. Hæc etiam ratio conceditur,quia nihil aliud concludit,nisi quòd genus non prædicatur de differentia secūdum modos positos ab Arist.1. poster. sed secundum modos positos 5. huius, quia prędicatur immediate non per aliquod subiectum medium, nec per causam mediam, propterea dicitur per se. Attende etiam circa secundum argumentum, quod mouet Quidam neotericus, quia non est bene solutum ab eo;ait enim ipse,homo per se est animal, homo per se est rationalis;ergo rationale per se est animal: probatur consequentia,quia sicut ex præmissis necessarijs sequitur conclusio necessaria,ita ex pręmissis per se,sequitur conclusio per se. Hinc omnes Doctores indifferenter vtuntur conuersa pro conuertente: vnde ad istam,omne intellectiuum est liberum,quę est propositio per se,sequitur & ista alia; omne liberum est intellectiuū, & ad istam,omne necessarium est æternum, sequitur & ista, omne æternum est necessarium; & omne generabile est corruptibile, sequitur, quòd omne corruptibile sit generabile, quæ sunt propositiones naturales, vt declarat Auerr. 1. cæli. Egregia difficultas. Cap.4. Tex.23. Possum' vti cōuersa propositione ꝓ conuertēte. Tex.119.

Hinc reprehendendi sunt Recentiores,quia in quęstionibus suis metaphysicalibus tenue-D runt absolute nullam propositionem per se posse conuerti in aliam propositionem per se: quam opinionem acceperunt à sophisticam artem profitentibus. Sed clarius soluitur argumentum dicendo,quòd rationale per se est animal perseitate metaphysica, non autem logica. Ex hoc etiam soluitur illud argumentum,quòd si genus per se non prædicatur de differentia, igitur per accidēs prædicabitur: consequentia probatur,quia omne,quod prædicatur, aut prædicatur per se,aut per accidens:sed non prędicatur per se,igitur prædicabitur per accidens, & sic rationale potest esse sine animali. Prædicari per accidens dupliciter accipitur. Vno modo quando s.prædicatur aliquid aliquo istorum trium modorum, quos adducit philosophus 5. huius,s.quando prædicatur accidens de subiecto,vel subiectū de accidenti,vel vnum accidens de altero:& sic genus non prędicatur per accidens de differentia. Alio modo communiter s. pro omni illo,quod non est de intellectu alterius, aut de definitione, & sic genus prędicatur per accidens de differentia. Prædicari ꝑ accidens bifariā dicit. Tex.13.

Sed pro maiori intelligentia huius responsionis,& pro solutione multorum aliorum dubiorum est sciendum,quòd multiplex est prædicatio per se. Prima est,quando definitio,aut pars definitionis prædicatur de definitio siue in recto,siue in obliquo, vt homo est animal rationa- Doctrina resoluta ex qua soluunt omnia argumenta neotericorum.

le,& triangulus est ex tribus lineis facientibus angulos. Secunda est; quando subiectum est de definitione prædicati, vt homo est risibilis. Tertia est, quæ dicit solitudinem, vt Sortes per se trahit nauem, i. solus Sortes trahit nauem, & hęc prædicatio competit primis substantijs. Quarta est, quando subiectum exprimit causam prædicati, vt interfectus interijt propter interfectionem; interfectio enim fuit causa ipsius interitus. Quinta est, quando subiectum naturaliter subijcitur, & prædicatum naturaliter prædicatur, vt homo est animal, hæc dicitur per se prædicatione naturali; quia homo naturaliter subiicitur, & animal naturaliter prædicatur; hęc vero prædicatio, animal est homo, est per accidens, quia homo non naturaliter prædicatur de animali. Sexta prędicatio est, quando prędicatum inest subiecto sine medio, vt superficies est alba, est propositio per se; quia sine aliquo subiecto medio superficies est alba & colorata, vt declaratum est ex 5. huius: hæc vero propositio, corpus est album, est per accidens; quia per medium, quod est superficies, corpus efficitur album. Septima prædicatio est, quotiescunque prædicatum inest subiecto sine causa media, siue sit formalis, siue efficiens, vt homo est homo; hęc est propositio per se, quia est sine media causa, sed per naturã suã homo dr̃ homo; & his duobus modis vltimis genus dicitur prędicari per se de differentia, & similiter dr̃ prædicari per se, quia prædicatione naturali, & directe p̃dicatur: dr̃ prædicari per accidẽs, quia non p̃dicat̃, nec primo, nec secũdo, nec tertio, nec quarto modo, cũ genus sit extra essentiã differentiæ. Soluitur etiam & aliud argumentum: quod fieri solet ex Arist. 7. huius; vbi ait, quãdo aliquid de alio prædicatur per se, vnum prædicatur de alio, etiam in abstracto; itaquòd hę propositiones sunt verę, humanitas est rationalitas, & humanitas est animalitas: quia hę sunt per se primo modo, homo est rationalis; homo est aĩal: ergo sequitur rationalitatem esse animalitatẽ, & tunc concretũ prædicabitur de concreto per se primo modo, dicendo, rationale est animal; itaque argumentum valet à concretis ad abstracta, & econtra. Soluunt Neoterici dicentes, multiplex esse concretum, & multiplex abstractum: est enim concretum ad subiectum; puta quando aliquid denominat aliud, quod est extra essentiam suam, vt album, quod denominat subiectum suum, abstractum eius est albedo: est aliud concretum ad supposita, sicuti est albedo, quę habet plures albedines sub se, de quibus prędicatur; & est abstractum à suppositis, vt albedineitas; & hoc concretum, & abstractum est in accidentibus: in substãtijs quoq; datur concretum, quod concernit supposita, vt homo, qui prędicatur de pluribus suppositis: & datur abstractum correspondens huic concreto, & dicitur humanitas: in relatiuis quoque datur concretum ad subiectum, & hoc dicitur pater, & datur abstractum correspondens huic concreto, & vocatur paternitas. Datur etiam concretum ad supposita in relatiuis, quod vocatur paternitas, quæ habet plures paternitates sub se; & datur abstractum à suppositis correspondens illi concreto, quod vocatur patrinitas. His sic stantibus, tunc dicunt, auctoritatem Aristo. valere de concretis, & abstractis à suppositis, & nõ à subiectis, vnde hęc est vera, homo est homo; & etiã hæc, humanitas est humanitas, sed hæ ꝑpositiones sunt falsę; si homo est albus; ergo humanitas est albedo, & si animal est deambulans; ergo aĩalitas est deambulatio. Sed facilius dicere possumus auferentes tot, tantasque imaginationes, quando prędicatio est per se in primo modo declarata ab Arist. 1. post, tunc valet prędicatio per se à cõcretis ad abstracta, & hoc in terminis conuertibilibus; vnde si hæc est vera, homo est rationalis, & etiam hęc erit vera, humanitas est rationalitas, & econtra, rationalitas est humanitas; ergo homo est rationalis: sed hęc, rationale est aĩal, non est in primo modo dicendi per se declarato 1. post. ergo neq; hæc, rationalitas est animalitas, erit vera.

Animal est homo, est p̃dicatio per accidens.

Tex. 23.

Homo est homo, quænam propositio sit.

Tex. 43.

Humanitas est rationalitas, quæ prædicatio sit.

Concretum, & abstractũ ẽ multiplex.

Paternitas, & patrinitas quõ differũt

Cap. 4.

Rationale est subiectũ, q. 4. art. 2.

Etsi vis clarius hæc scire, videas Caie. 1. p. S. Th. vbi declarat locũ hunc, qui dr̃ à coniugatis. Soluitur etiam & aliud argumentũ; qđ fieri solet; minus differt differẽtia à genere, quàm subiectum ab accidente proprio; quia genus & differentia sunt eiusdem prędicamenti; subiectum & proprium sunt diuersorum prędicamentorum; sed proprium prędicatur per se de subiecto; ergo & genus per se p̃dicabitur de differentia. Dicimus non currere argumentum; quia subiectum est de definitione passionis suę; ꝓpterea poterit p̃dicari propria passio de subiecto, sed genus est extra essentiam, & definitionẽ ipsius differentię, vt dictum est; & ideo non valet argumentum, si propriũ prędicatur per se de differentia, ergo & genus. Sed cõtra, diceret aliquis: quia rationale est per se ens; igitur erit per se substãtia, vel accidens: nõ accidens, ergo substantia; si substantia, aut corporea, aut incorporea, nõ incorporea; ergo erit ꝑ se corporea: igitur per se erit corpus: tunc sic: aut erit animatum, aut inanimatum; non inanimatum: ergo erit animatum; si aĩatum, aut sensitiuum, aut non sensitiuum; non est dicendũ, ꝙ sit non sensitiuum; ergo erit sensitiuum: si ergo rationale erit per se sensitiuum, ergo à primo ad vltimum rationale erit per se animal; & sic genus prædicabitur per se de differentia. Pro solutione huius est sciendum,

Subiectũ ponitur in definitione passionis.

A B C D

A dum, genus, & differentiam dupliciter sumi; vno modo primo intẽtionaliter, & pro rebus substratis, vt genus sit res, quæ est apta nata esse in pluribus, puta animal; differentia vero sit res, qua homo abundat ab animali. Secundo sumitur genus & differentia pro secundis intentionibus, siue secundo intentionaliter; & sic considerauit Porphyrius in prædicabilibus; quare genus est illud, quod prędicatur de pluribus differentibus specie in eo, quod quid; & differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in eo, quod quale; vel quod est aptum natum diuidere ea, quæ sub eodem genere sunt, & iuxta alias definitiones datas à Porphyrio. in prædicabilibus: hoc modo considerantur à logico: primo verò modo considerantur à metaphysico. Debemus etiam scire, triplicem esse denominationem: quandam penes rem tantum; quandam penes vocem tantum: quandam penes vocem, & rem simul. Prima est, quando verum accidens prædicatur de aliquo subiecto alterius naturę ab eo, quod tamen non conuenit in principio dictionis cũ forma denominante: sicuti studiosus prędicatur denominatiue de homine, qui denominatur studiosus à virtute. Secunda denominatio est, quando illud quod prædicatur, conuenit in principio dictionis, & differt in fine dictionis cum forma denominante; non tamen differt realiter ab eo; de quo prædicatur s. à subiecto denominato, & sic

B homo denominatur humanus ab humanitate. Tertia est, quando illud, quod denominatur, differt realiter à subiecto denominato, & conuenit in principio dictionis, & differt in fine dictionis cum forma denominante; sicut homo denominatur albus ab albedine: vnde genus nõ prędicatur denominatiue proprie de differentia aliquo horum trium modorum, sed bene prædicatur de ea denominatiue, sumendo denominationem pro omni illa prædicatione, in qua prædicatur aliquid de altero, quod non est de definitione alterius; sed non est ita de ente: quia nihil subterfugit rationem entis: propterea ens non solum prędicatur per se de generibus, sed etiam de differentijs: sed quando dicimus, rationale est ens ly, ens, non supponit pro substantia, nec pro accidente tantum, sed simpliciter; quia ens est analogum, vt declarabitur in 4. huius; vel dicimus, ꝙ ly ens, supposit pro differentia ipsius substantię. Ex his ergo omnibus patet, quomodo genus potest per se prędicari de differentia, & quomodo per accidens; patet etiam solutio omnium obiectionum, quæ contra hanc veritatem fieri solent. Et hanc determinationem dicimus esse iuxta mentem S. Thomæ in libello de ente essentia; licet non-

C nulli Thomistæ videantur oppositum huius determinationis substinere.

Genus, & differentia bifariam sumit.

Genus prędicat in quid, & differẽtia in quale.

Denominatio ẽ triplex.

Homo denominatur human⁹ ab humanitate.

Nihil subterfugit rationem entis.

Tex. 2.

Cap. 3.

Simile nanq. est lineam ex punctis esse dicere. &c. Tex. 16.

An continuum componatur ex indiuisibilibus.

Dilucidatio septima.

D EST communis interpretatio omnium fere interpretum impossibile esse cõtinuum ex indiuisibilibus componi contra vetustiores philosophos, præsertim Alex. Alen. scribentis in interpretatione horum verborum, quòd licet numerus componatur ex indiuisibilibus, non tamen magnitudo, hoc enim est impossibile, sicut ponere quòd linea componatur ex punctis: cuius tamen oppositum videtur docere Arist. 1. post. vbi declarans primum modũ dicendi per se, asserit per se sunt quęcunque sunt in eo quod quid est, vt triangulo inest linea, & punctum lineæ, substantia enim ipsorum ex his est: modo vnũquodque componitur ex illis, quę ponuntur in sua definitione, cum definitio sit sermo explicans quidditatem & essentiam rerum, vt docuit Commentator 7. huius: sed punctus ponitur in definitione lineæ, vt docet Euclides 1. element. linea est longitudo sine latitudine, cuius extrema sunt duo puncta: ergo, &c.

Præterea vnumquodque componitur ex illis, in quę resoluitur, vt scripsit Arist. 1. phy. sed linea resoluitur in puncta, igitur linea cõponitur ex punctis, cuius tamen oppositum ꝑseferunt verba Arist. pręposita: probatur minor, quia possibile est lineam vndique esse diuisam, nam qua ratione potest esse diuisa secundum vnum signum, eadem ratione secundum aliud, & sic dę singulis: ergo poterit esse diuisa vndique; quo posito aut post aliam diuisionem nihil remanebit,

Cap. 4.

Commẽ. 13. Definitio lineæ quę nã sit.

Tex. 66.

manebit punctus, aut linea, aut superficies, aut corpus, sed non est dicendum, quòd post illam diuisionem remaneat linea, nec superficies, nec corpus; quia sic non esset vndique diuisa contra hypothesim factam: nec etiam dicendum est, ꝙ remaneat nihil, quia tunc linea esset composita ex nihilo: quod est impossibile; relinquitur ergo manifeste lineam ex punctis esse compositam. A

Numerus cõstat ex vnitatibus. Tex. 4.

Et postremo ita corroboratur propositum, sicuti se habet vnitas ad numerum, sic punctus ad lineam, quia quemadmodum numerus cõstat ex vnitatibus, sic linea ex punctis; sed numerus componitur ex vnitatibus, vt docet Arist. 10. huius, numerus est multitudo mensurata per unum, sed non mensuraretur per vnum, nisi quia vnitas est eius intrinsecum principium; lineã igitur ex punctis necesse est componi.

Sententia illorum qui dicunt punctũ esse quid priuatiuum.

Pro explicatione huius veritatis videndum est primo, quid sit pũctum. Deinde dicemus ad quæsitum. Tertio soluemus dubitationes præpositas. Quoad primum fuerunt aliqui, qui dixerunt punctum nihil esse positiuum extra animam, & lineam, superficiem, ac punctum nec inter se, nec ab ipsa corporeitate realiter distingui: fundamentum, quo isti mouentur, talis est farinæ, punctum aut est substantia, aut accidens: non substantia, quia vel materia, vel forma, vel compositum; sed nullum horum est: ergo &c. igitur erit accidens; sed omne accidens habet subiectum sibi adæquatum, de quo rursus inquirunt, vel illud subiectum est aliquid diuisibile, vel indiuisibile; non diuisibile, quia accidens est in toto subiecto sibi adęquato; punctum autem cum sit indiuisibile, non potest esse in toto aliquo diuisibili; neque indiuisibile; quia tunc inquirunt iterum, vel subiectum puncti est substantia, vel est linea, sed linea est per se diuisibilis, substantia quoque puta materia est extẽsa & diuisibilis: ex his ergo concludunt punctum nihil esse positiuum extra animam. Et confirmant sic, si punctum esset aliquod ens absolutum extra animam realiter distinctum ab alijs, nec existens pars alterius; ergo per se erit in aliquo prædicamento, cum igitur nõ sit substantia, nec qualitas, nec relatio, nec aliquid aliorum, ergo oportet ipsum esse quantitatem, quod tamen implicat contradictinoem, quia quantitas est quæ habet partes, & punctum est illud, cuius nulla est pars. B

Dist. 2. q. 1. art. 1. Cap. 4. Punctum dupliciter consideratur.

Oppositum autem huius substinet Capreo. 2. senten. ad mentem S. Tho. & hoc de mente Arist. 1. post. vbi definiens punctum dixit esse vnitatem, quæ habet positionem in continuo, & posuit ipsum in linea dicens, lineam esse in triangulo, & punctum in linea, quod quidem dupliciter considerari potest, nempe physicè, vel mathematicè: si physicè, punctum non est in linea tanquam in subiecto, sed est in ipsa materia, materia enim ex se non est diuisibilis, sed habet diuisionem à quantitate, ideo quatenus materia est diuisibilis potentia secundum longitudinem fit subiectum lineæ, secundum latitudinem superficiei, secundum crassitiem corporeitatis; sin autem consideretur linea mathematicè, sic punctum est in ea, vt pars definitiua in eo, quod definitur, quia tripliciter linea defini ri potest per punctum. Primo secundum sui imaginariam generationem, vt cum mathematici dicunt lineam esse, quæ fit ex fluxu puncti. Secundo poterit definiri ſm continuationem, vt cũ dicitur; linea est, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, qui est punctum. Postremo secundum terminationem, vt cum dicitur, linea est quę duobus vtrinque punctis terminatur: ꝙ autem punctum definiatur per priuationem, id non concludit ipsum esse ens priuatiuum, nam & Deus & materia prima definiuntur per priuationem, & similiter multa alia, propterea quòd eorum positiuę differentiæ, ac proprietates nos latent, vt docet S. Tho. 1. p. loquens de vnitate Dei. Adde quòd punctum etiam definitur positiue, cum dicitur punctum est vnitas habens positionem in continuo, & punctum est terminus communis, ad quem copulantur & continuantur partes lineæ. C

Linea tripliciter definit.

q. 11. art. 3. D

Opinio neotericorũ nihil determinate asserentium.

Propter has rationes ex vtraque parte adductas, quidam recentiores philosophi arbitrantur vtranque opinionem probabiliter posse defendi, probabilius tamen dicunt punctum re non distingui à linea, nec positiuam aliquam rationem, sed priuatiuam tantum significare. Sed isti toto aberrant cælo, tũ primo quia nihil determinate & resolute dicũt, sed oĩa improbabilitate ponunt; tum quia si punctum esset idem secundum rem quòd linea, vel erit pars linęę, vel accidens lineæ: sed non est pars, quia linea non componitur ex punctis, vt declarabitur, nec accidens, partim quia punctum secundum naturam prius est linea; accidens autem est posterius subiecto: partim autem quia linea est diuisibilis, punctum vero indiuisibile; nullum autem indiuisibile potest esse accidens subiecti diuisibilis. Quòd autem non dicat puram rationem priuatiuam, sic probo; illud, quod habet positionem in continuo, videtur esse quid positiuum, & non pura priuatio; sed punctus dicit positionem in continuo; igitur non est pura priuatio: pro intellectu minoris nota, nomen positionis tripliciter sumi posse. Primo vt significat ordinem partium permanentium in toto continuo, vt docuit Arist. in prædicamentis

Indiuisibile non est accidens subiecti diuisibilis.

Cap. ꝺ quãt.

A titatis aliam habere positionem, vt linea & superficies, aliam vero non habere, vt tempus & motus; hoc enim pacto non dicimus punctum habere positionem, cum omnino vacet partibus. Secundo nomen positionis significat habitudinem paritum locati ad partes loci, & sic est vnum ex prædicamentis, quo etiam modo asserimus punctum positionem non habere, quia nec est in loco, nec partes habet. Tertio significat non per se constare seiunctum ab aliis, sed inhærere alij, & in alio positum esse; quoniam igitur punctum semper hæret, iunctumque est continuo, si quidem vel terminat, vel continuat lineam, idcirco dicitur habere positionem in continuo. Adde quia illud, quod est terminus & principium entis positiui, non est pura priuatio; sed punctus est huiusmodi, vt omnes fatentur; male ergo isti in neutra parte persistunt, vel debiliorem eligunt, cum potius veritatem cum S. Tho. sequi deberent, & quòd punctum sit ens positiuum extra animam, & quòd re distinguatur à linea, & dissoluere fundamenta in contrariũ, cum facile solui possint. Et primum, in quo dicebatur, punctum aut est substantia, aut accidens &c. solui potest dicẽdo, quòd est accidens, & falsum est omne accidens habere subiectum sibi adęquatum vel diuisibile; immo nullum accidens, quod est terminus al-
B terius accidentis, habet subiectum proprium sibi adęquatum, sed est in eodem subiecto, in quo est id, cuius est terminus, & quia terminus non adæquatur ei, cuius est terminus, ideo terminus non adęquatur subiecto. Secundum quod erat confirmatio, in qua dicebatur; si punctũ esset aliquod ens absolutum &c. soluitur dicendo, punctum esse accidens absolutum, nec tamen sequitur vt sit quantitas, sed satis est vt sit aliquid quantitatis, nempe terminus eius intrinsecus, & sic reducitur ad prædicamentum quantitatis, quemadmodum materia non est substantia prædicamentalis, est tamen aliquid, hoc est pars & principiũ eius, quamobrem in prædicamento substantiæ numeratur.

Positionis nomen tripliciter sumit.

Doctrina S. Tho. verissima.

Punctum reducit ad prædicamentum quantitatis.

Et si dicis omne ens absolutum realiter distinctum ab aliquo, potest saltem per Dei omnipotentiam separari & intelligi; sed punctum, nec intelligi, nec per absolutam & omnipotentem Dei virtutem potest remoueri à linea; igitur punctum nec distinguitur à linea, nec positiuum quid significabit. Respondetur verum esse nullo modo punctũ secundum rem separari posse à linea, ita vt per se separatum ab ea subsistat. Primo quia est terminus intrinsecus eius. Secundo quia ponitur in definitione lineę, & prædicatur de ea in primo modo dicendi per se,
C vt dixit Arist. 1. poster. quę autem sunt huiusmodi nullo modo possunt inuicem separari. Denique cum pũctũ definiatur, quòd sit vnitas habens positionem in continuo, est contra rationem eius essentialem, vt possit esse extra lineam, & ideo propositio illa maior assumpta in argumento, quòd omne absolutum realiter distinctum, &c. nõ est vera omni ex parte; nec est defectus ex parte virtutis Dei, sed ex parte repugnantiæ ipsius rei.

Cap. 4.

Quoad secundum notandum est, quòd compositio multiplex est. Quędam, quæ dicitur essentialis, qua aliquid componitur ex materia & forma, ut homo. Alia est compositio elementorum; qua mixtum aliquod conflatur ex elementis. Alia est compositio ex partibus corporalibus, quæ sunt in distinctis locis, vt compositio animalis ex carnibus & ossibus, & compositio domus ex lapidibus & lignis. Alia est compositio, qua aliquid conflatur ex confusione & permixtione, vt mulsum ex aqua & melle. Alia est compositio, qua resultat aliquid ex ære & figura, ut statua, in qua remanent istę partes, non tamen loco aut subiecto distinctæ. Alia est compositio ex genere & differentia, quę est similis compositioni ex re potentiali & actuali.

Compositio est multiplex

Istis sic habitis dico primo lineam non esse compositam ex punctis, tanquàm ex partibus
D essentialibus; quia si componeretur ex eis tãquàm ex partibus, tunc esset corpus; sed corpus habet tres dimensiones; igitur & linea tres dimensiones habebit, quod est falsum: consequentia patet, quia omne compositum ex materia & forma tanquàm ex partibus essentialibus est corpus. Deinde puncta, cum sint indiuisibilia, si componerẽt lineam, necesse est vt essent vel inter se continua, uel contigua; sed cum indiuisibile careat partibus; contigua uero & continua sint ea, quorum extrema sunt simul uel unum; relinquitur igitur indiuisibilia nec continua, nec contigua inuicem esse posse: ergo neque ex ipsis potest fieri aliquod vnum, tanquàm ex partibus essentialibus.

Corpus habet tres dimensiones.

Secundo dico lineam non componi ex punctis tanquàm ex elementis: probatur, quia sequeretur idem inconueniens, quod deductum est in prima. Pręterea si linea componeretur ex punctis, etiam & corpus componeretur ex punctis; nam corpus componitur ex superficiebus, superficies ex lineis, linea autem ex punctis: sed hoc est absurdum dicere, ꝙ corpus habens longitudinem, latitudinem, & profunditatem componatur ex punctis, quę his omnibus carent.

Dico tertio lineam non posse componi tertia compositione, quia ex non quantis non potest fieri quantum; sed puncta non sunt quanta, linea autem est quanta: ergo nequit hęc componi ex

Ex non quãtis non fit quantum.

A poni ex illis, quandoquidem ſicut ſe habet compoſitio ſubſtantialis ad ſubſtantiam compoſitam, ita compoſitio quantitatiua ad quantitatem compoſitam; ſed ſubſtantia nequit componi ex partibus, quæ non ſunt ſubſtantia; ſed neceſſario componitur ex ſubſtantijs, cuiuſmodi ſunt materia & forma; ergo nec quantitas potuit componi ex punctis, quę non ſunt quanta.

Mulſi compoſitio conflatᵉ ex aqua & melle & dicitur à mulcendo.

Dico quarto lineam non componi quarta illa compoſitione, qua mulſum conflatur ex aqua & melle: probatur, quia ea compoſitione componitur aliquid ex his, quę ſunt diuerſarum rationum; ſed puncta omnia ſunt eiuſdem rationis: igitur ea compoſitione non poteſt linea ex punctis componi. Deinde quęritur, ſi linea componeretur hac compoſitione ex punctis, aut omnis linea haberet infinita puncta, aut finita: ſi infinita, ſequuntur duo inconuenientia, unũ eſt quòd linea eſſet actu infinita, nam ſi ex tot punctis fit tanta linea, & ex pluribus flueret maior: ergo ex infinitis efficeretur infinita. Alterum eſt omnes lineas eſſe inuicem ęquales; nã quæ conſtant ex partibus numero & magnitudine æqualibus, ſunt etiam æqualia: ſed puncta vnius lineæ ſunt æqualia numero & magnitudine punctis alterius lineæ cuiuſuis: numero quidem, quoniam ſunt infinita, magnitudine vero, quoniam vnum punctum non eſt maius alio: B ergo omnes lineę inter ſe ęquales eſſent; ſi autem lineæ ipſæ haberent puncta finita; ergo puncta cuiuslibet lineæ erunt certo numero comprehenſa; quare vnaqueque linea erit commenſurabilis cuilibet alteri lineæ; nam inter puncta vnius lineæ & alterius ſemper inuenietur talis proportio, qualis eſt inter duos numeros, ex quo fieret vt nulla eſſet linea irrationalis, hoc eſt diameter reſpectu coſtę, quo poſito neceſſe eſt ruere doctrinam traditam ab Euclide 10. lib. elementorum, in quo plurimas demonſtrationes facit circa lineas.

Vnum punctum nõ eſt maiᵒ altero.

Punctum eſt infigurabile.

Dico quinto lineam non componi ea compoſitione, qua ſtatua fit ex ęre & figura: probatur, quia puncta non poſſunt figurari. Addo etiam quòd ſi linea componeretur hoc pacto ex punctis, ſequeretur nullam lineam dari finitam; quia quæro, termini lineæ aut ſunt puncta, aut nihil: ſed puncta eſſe non poſſunt, quia ſunt partes lineę, & terminus eſt aliquid aliud à toto terminato & partibus eius: ſi enim terminus eſſet pars rei, non eſſet terminus totius rei, ſed tantum aliquarum partiũ, quare ſi puncta ſunt partes lineæ: ergo non erunt eius termini; ſi nõ eſſent termini eius: igitur linea eſſet infinita; probatur cõſequentia, quia linea carens terminis infinita eſt, & ſic à primo ad vltimum ſequitur vllam lineam dari finitam: ſi autem dicis puncta eſſe nihil: ergo linea componitur ex nihilo, quod eſt abſurdius. C

Dico ſexto lineam non componi ex punctis tanquam ex genere & differentia: patet hæc, quia genus ſe habet vt potentia, & differentia veluti actus; ſed puncta nõ ita ſe habere poſſunt; non enim vnum punctum [illegible] vel actus: ergo non poſſumus dicere lineam eſſe compoſitam ex punctis, tanquam ex genere & differentia.

Quomodo intelligi poteſt lineam componi ex punctis.

Poſtremo dico lineam eſſe compoſitam ex punctis, quadam compoſitione eſſentiali improprie dicta: hanc ita probo; illud, quod componitur ex aliquibus diuerſarum rationum, eſt compoſitum ex eis cõpoſitione eſſentiali; ſed linea terminata eſt cõpoſita ex eſſentia lineæ & punctis, tanquàm ex aliquibus diuerſarum rationũ: ergo propoſitio vera: minor declaratur, patet enim lineam terminatam, eſſe quoddam aggregatum ex eſſentia lineæ, & terminis terminantibus ipſam, & ipſi termini non ſunt aliud niſi puncta; quare patet ipſam eſſe compoſitam ex eſſentia lineæ & punctis, & eſſentia lineæ eſt alterius rationis à punctis, nam eſſentia lineæ eſt diuiſibilis, punctus autem indiuiſibilis: dixi quòd hæc compoſitio eſt eſſentialis improprie dicta, quia compoſitio eſſentialis proprie dicta, eſt qua aliquid componitur ex duobus, tanquam D ex materia & forma, vt Sortes componitur ex corpore & anima; linea vero componitur ex eſſentia ipſius lineæ, quę ſe habet ad modum materię, & ex punctis, quæ ſe habent ad modum formæ, quia quemadmodũ Sortes diſtinguitur à leone per ſuam animam, ita vna linea diſtinguitur ab alia per ſua puncta, & ſicuti extra formam ipſius Sortis nihil eius reperitur, ita extra puncta terminantia lineam nihil eſt de ipſa linea terminata, ſed tota eſt infra ſua puncta terminantia; & hæc eſt expreſſa ſententia Ariſt. 7. huius, vbi dicit, quòd partes definitionis ſignificant partes rei, quoniam definitio indicat eſſentiam, & principia eſſentialia, & in hoc diſtinguitur deſcriptio à definitione; ſed puncta ſunt partes definitionis lineę iuxta ſententiam Euclidis 1. element. quòd linea eſt longitudo ſine latitudine, cuius extrema ſunt duo puncta: igitur puncta ſunt partes eſſentiales ipſius lineę.

Compoſitio eſſentialis duplex.

Tex. 33.

Quæſt. 1. Reprobatur ſententia Iauelli.

Et ex hac determinatione reprehendendi veniunt quidam ex noſtris, de numero quorum eſt Chryſoſtomus Iauellus Canapicius in queſtionib. ſuis 6. phy. vbi negat hãc doctrinam ſic à nobis expoſitam, & gloſat dictum Ariſt. de definitione ſubſtantiæ completæ, cuius partes diffinitiuæ ſunt proprium genus & propria differentia. Sed hęc gloſſa dupliciter eſt vitioſa: primo quia

A mo, quia subterfugere videtur vim rationis adductę; secundo quia est expresse contra literam Arist. 7. huius, vbi dicit quòd definitio ratio est, & omnis ratio partes habet, vt autem ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei similiter se habet, & dat exemplum de circulo, & de incisionibus: vide quomodo expresse loquitur hic vir contra Arist. qui vult lineam ipsam componi ex essentia eius, & ex punctis compositione essentiali improprie dicta, vt ostensum est supra. Tex. 33.

Quoad tertium soluēdę sunt dubitationes propositæ, quarum prima est, vnumquodq; componitur ex illis, quę ponuntur in sua definitione, &c. Respondetur concedendo lineam comni ex punctis compositione essentiali improprie dicta, & in hoc etiam deceptus est ipse Ianellus, qui dicit exemplum illud, quod Arist. posuit 1. post. declarans primum modum dicendi per se, quòd in definitione lineæ ponitur punctum, non esse ad mentem Aristotelis, sed potius antiquorum ponentium lineam componi ex indiuisibilibus, & resolui in indiuisibilia; hoc enim dici nequit, quia sequeretur Arist. non declarasse modos perseitatis secundum veram doctrinam, sed tantum iuxta sententiam antiquorum. Ad secundam, in qua dicebatur vnumquodq; componitur ex illis, in quæ resoluitur &c. neganda est minor. Et ad probationē

Cap. 4. Error Chrysostomi Ianelli.

B dicitur hoc dupliciter intelligi posse: vno modo quòd linea habeat potentiam & diuisionem vndique, & in infinitum, tanquam ad actum perfectum, qui potest existere totus simul, & non est admixtus potentię ad vlteriorem partem eius, & sic est falsum. Alio modo quòd habeat potentiam ad diuisionem infinitam, vt ad actum imperfectum, & permixtum potentię, qui non potest existere totus simul, sed vna parte existente est potentia ad aliam, vt est de ludis agonalibus, & sic linea bene est diuisibilis in infinitum. Et cum dicitur, ponatur ergo, quod sit vndiq; diuisa &c. dico quòd non est possibile, quòd sit vndique diuisa diuisione completa & terminata, sed diuisione successiua; itaquòd vna diuisione facta, alia sit in potentia, & sic in infinitum, ita vt semper remaneat aliquod diuidendum, quapropter nunquam peruenitur ad indiuisibilia. Vel potest dici quòd diuiditur linea diuisione secundum rationem in essentiam lineę, & puncta, quę sunt partes definitionis eius. Ad tertiam, in qua dicebatur, quòd sicuti se habet vnitas ad numerum &c. respondetur negando similitudinem istam, & ratio negationis est differentia, quę reperitur inter quantitatem discretam & continuam, quia subiectum quantitatis continuę non debet esse diuisum & discretum actu, & ideo oportet quòd partes eius vel sint

Linea dupliciter est in potentia ad diuisionem.

C continuę, vel contiguę, vel consequenter se habentes, sed subiectum quantitatis discretę debet esse actu diuisum, & non oportet, quòd vnitates sint continuæ, nec cōtiguę, nec consequenter se habentes ad constitutionem numeri. Aliæ essent difficultates soluendę: sed solutis his principalibus, ceterę quoque facile ex his solui possunt.

His autem consequens dubitatio est, si corpora & superficies aliquæ substantiæ sint, &c. Tex. 17.

Num quantitas sit substantia.

Dilucidatio octaua.

D ALEXANDER hic scribit fuisse antiquam Stoicorum opinionem, quantitatem realiter non distingui à substantia, quam opinionem renouauerunt atque confirmarunt multi Recentiores volentes hoc esse de intentione Arist. & secundum rei veritatem: Arist. enim 4. phy. scribit aerem posse condensari sine mutatione omnium quantitatum, vel aliquarum: vnde quando aer condensatur non oportet ipsum perdere aliquam quantitatem, quam prius habebat. Ex hoc ita argumentantur, quando aer condensatur, aut manet tota quantitas pręcedens, aut non: si primo, ergo eadem quantitas est nunc minor, quàm prius per hoc solum, quòd partes quantitatis propinquius iacent nunc, quàm prius, igitur cum partes substantię sint eodem modo propinquius iacentes nunc, si prius, & propter aliud non ponatur quantitas; videtur ergo ipsam esse superfluam: si autem non manet tota quantitas, quę prius: igitur aliqua pars deperditur, & cum ad corruptionē subiecti immediati corrumpatur accidens eius; sequitur quòd non omnis quantitas maneat, contra id, quod asserit Aristoteles in quarto physicorum. Tex. 84.

Tex. 84. Cōdensatio aeris quomodo fit.

Præterea

Preterea nullum accidens distinctum realiter à substantia est susceptiuũ contrariorum per A
sui mutationem; si autem quantitas esset accidens & subiectum qualitatum, manifestum est
quòd mutaretur in recipiendo qualitatem, ita quòd per mutationem sui reciperet contraria,
quod est contra philosophum in prædicamen.

Cap. de substantia.

Tertio substantia per se habet partes inuicem situ distantes: ergo non habet hoc formaliter propter quãtitatem aliquam realiter diuersam ab ipsa: consequentia patet, & assumptum ita probatur; si quantitas esset accidens diuersum realiter à substantia & inhærens ei; cum omne accidens præsupponat substantiam, cum sit eius subiectum; ergo partes quantitatis etiam præsupponunt partes substantiæ, quia sicut quantitas presupponit subiectum in quo est, cum ipsa sit accidens, ita quoque partes quantitatis, cum ipsæ sint etiam accidentia, præsupponent partes substantiæ, quibus insunt, tanquam suis subiectis, ergo prius natura est substantiam habere partes, quàm habere quantitatem: ergo substantia non propter quantitatem realiter ab ea distinctam, sed per se & intrinsece habet partes extra partes.

Accidẽs supponit substãtiam.

Deus potest conseruare pri⁹ sine posteriori.

Quarto Deus potest conseruare substantiam remouendo ab ea omne accidens absolutum sine mutatione locali ipsius: si igitur substantia habens partes in aliquo loco, eamque Deus ibidem conseruat, & ipsa est accidẽs B
absolutum realiter distinctum à substantia, tunc aut illa substantia habebit partes, vt prius inter se distantes, aut non habebit: si habebit; ergo talis distinctio partium non conuenit substãtiæ propter quantitatem, cum ex suppositione eam non habeat, sed propter se ac intrinsece: si autem non habet; ergo cum prius partes essent inter se loco distantes, tunc autem non sunt, cũ prius occuparent locum, quem tunc non occupant; necesse est in illis factam esse mutationem secundum locum; nam quod non est in eo loco, vbi prius erat, nec tamen corruptum fuit, id profecto mutatum est secundum locum, aut hoc est contra suppositionem, positum enim fuit illam substantiam conseruari à Deo sine ulla eius mutatione locali. Postremo si quantitas est aliud realiter à substantia; ergo substantia ipsa poterit intelligi & esse substantia, quæ est corpus sine quantitate; hoc autem est impossibile, quia tunc corpus haberet esse spirituale & non corporeum.

Ordo dilucidationis.

Pro dilucidatione huius veritatis tria agenda sunt, Primo recitabimus sententiam quorundam Neotericorum asserentium nulla ratione naturali euidenter ac demonstratiue posse probari quantitatem esse rem diuersam à substantia: Secundo enucleabimus veritatem ipsam. C
Tertio soluemus argumenta in contrarium. Quoad primum, sunt Aliqui de hac re ita sentientes, quòd si philosophicè loqui volumus, opinio illa substinẽs, quantitatem non esse realiter distinctã à substantia, est probabilis, quia firmioribus rationum præsidijs est munita, & auctoritate multorum doctorum; & omnes illæ rationes, quæ contra istam opinionem adducuntur, nil aliud concludunt, nisi substantiam & accidens distingui formaliter, vel secundum rationem; sicuti distinguitur fundamentum & relatio, & quantitas & figura, nec non actio & passio: si autem theologicè loquamur positis ijs, quæ in venerabili sacramento Eucharistiæ credimus & confitemur, illa opinio non potest substineri, vel egre defendi potest.

Sententia neotericorũ.

Sed certe hi maxime allucinari videntur, quia nedum in theologia, vt ipsi dicunt, sed etiam in philosophia est euidentissima hæc propositio, substantia & quantitas sunt duæ res realiter distinctæ. Vnde inchoando ab his, quę Arist. docet in prædicam. hanc veritatem facile venari possumus, ponit enim substantias habere aliquas passiones realiter distinctas à quantitate; sed quæ habent passiones realiter distinctas, ipsa quoque realiter distinguuntur; sed ita est de substantia & de quantitate; ergo &c. maior patet: minor probatur, quia substantiæ conuenit D
non esse in subiecto, & significare hoc aliquid, & secundum eam res dici eadem vel diuersa: secundum quantitatem autem res dicuntur æquales vel inæquales. Ad quod etiam facit dictum illud 1. poste. prædicamenta esse impermixta. Nec potest ad hoc responderi, quòd sufficit distingui distinctione formali, vel secundum rationem, qualis est inter actionem & passionem, quia substantia, quantitas, & qualitas sunt prædicamenta absoluta, & ideo absoluta & reali distinctione hæc tria prædicamenta distingui debent: hinc videmus quòd substantia est per se subsistens, & non alteri inhærens, qualitas & quantitas sunt alteri inherentes, & non per se subsistentes; vnde quantitas est sensibilis per se, vt docuit Arist. 2. de anima, substantia vero est sensibilis per accidens, & propterea etiam alia species mutationis est ad quantitatẽ, & alia ad substantiam; ad quantitatem enim est augumentum & diminutio, ad substantiam vero est generatio & corruptio; hæc enim ratio conuincit euidenter quantitatem esse re ipsa diuersam à substantia, & non formaliter, vt isti imaginati sunt. Deinde Arist. 1. phy. arguit contra Parmeni. & Melis. asserentes omnia esse vnum ens, quærit Arist. aut istud vnum ens est tantum substantia, aut tantum accidens; si tantum substantia; ergo non erit finitum, aut infinitum, quia

Substãtia & quantitas distinguuntur realiter ĩ philosophia & ĩ theologia.

Cap. 24.

Tex. 65. Substãtia est sensibilis per accidens.

Tex. 15.

A huiusmodi passiones sunt proprie quantitatis; si solum accidens, ergo non erit vnum ens, quia accidens non est separatum à substantia. Quòd si dicunt Parmenides & Meliss. illud ens habere in se substantiam & quantitatem; ergo non erit vnum ens, sed duo; si ergo in philosophia naturali poterit substineri quantitatem & substantiam esse idem realiter, quomodo stabit hæc ratio Arist. contra Antiquos? Deinde 5. huius philosophus asserit accidentia esse quanta per accidens, nimirum ratione subiecti, cui inhęrent; & cum vni composito multa simul insint accidentia, oporteret simul quoque multas inesse quantitates, quæ cum omnes sint vnius speciei, erunt simul in vno subiecto multa accidentia absoluta & realia eiusdem rationis, quod tamen est impossibile. Et 7. huius, etiam Arist. asserit, longitudo, latitudo, & profunditas quantitates quædã sunt, sed non substantia; quantitas enim non est substantia, sed magis cui hæc primo insunt. Et 4. physi. docet philosophus solam quantitatem cubi tametsi omnia alia, quæ sunt in cubo detraherentur, occupaturam tamen tantundem loci, quantum antea obtinebat, ex quo intelligitur locum & situm cuicunque rei côuenire, non propter substantiam, sed propter eius quantitatem, quid clarius dici potest? vnde lucidissimus B Themi. ibidem eandem sententiam disertissime docet. Auer. quoque 1. physi. probat. quòd quantitas distinguitur à materia per hoc, quòd materia non transmutata de vna forma in aliã, potest variari quantitas, sicut & quantitates sensibiles, quæ sunt in subiecto, & in fine illius cômenti concludit, quòd materia defert quantitatem, sicut subiectum defert sua accidentia, & propterea peccant qui ponunt materiam esse corpus: si ergo quantitas non differt realiter à substantia, non peccarent qui dicerent materiam esse corpus, cuius tamen oppositum docet Auer. male ergo substinent Recentiores isti ad mentem antiquorum, quantitatem realiter nõ distingui à substãtia, in philosophia naturali esse probabile. Sed peius est quod subdunt, quòd theologicè ægre defendi queat. Quod quidem dictum (pace eorum dixerim) videtur esse erroneum, quia sequeretur, si potuisset defendi hæc opinio in theologia, quòd defendi etiam posset in sacramento altaris remanere substantiam panis, quia remanet ibi quantitas panis: si ergo quantitas panis non differt realiter à substantia panis, cum ergo remaneat quantitas ipsius panis in Eucharistia: igitur & substantia panis ibi remanebit, cuius tñ oppositum sanciuit sancta synodus Tridentina dicens. Si quis dixerit in sacramento Eucharistiæ, remanere substantiam C panis & vini vna cum corpore & sanguine Domini nostri IESV CHRISTI, negaueritque mirabilẽ illã & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substãtiæ vini in sanguinẽ, manentibus duntaxat speciebus panis & vini, quam quidem conuersionem catholica ecclesia aptissime trãsubstantiationẽ appellat, anathema sit, uideant igitur illi modo; quomodo, quantitatem non realiter distingui à substãtia, sit opinio probabilis in philosophia, & ægre defendi queat in theologia.

Tex. 18. — Tex. 8. — Tex. 76. — Locus circumscriptiue côuenit rebus propter quãtitatem — Commẽ. 63. — Egregia ratio côtra neotericos. — Sess. 3. can. 2. — Côuersio totius substantiæ in substãtiam dicitur transubstantiatio.

Quoad secundum, rei veritas in hoc consistit, quòd quãtitas realiter distinguitur à substantia non realitate existentiæ, itaquòd quãtitas possit per se existere sine substantia, ut Sortes per se realiter existit distinctus à Platone; sed est distincta realitate essentiæ, quia aliam essentiam habet substantia, & aliam habet ipsa quantitas, sicuti albedo & dulcedo in lacte dicuntur realiter distingui distinctione essentiæ, hanc veritatem docuit S. Tho. 1. phy. vbi loquens contra positionem Melissi asserit quantitatem esse de numero accidentium, & inter substantiam & accidens esse realem distinctionem, quia sunt entia primo diuersa; & sic etiam inter substantiam & quantitatem. Eandem veritatem docet in hoc libro, vbi probat quatuor rationibus D ad mentem Arist. lineam, superficiem, & corpus non esse substantias rerũ. Sic etiam & Alex. de Ales doctor irrefragabilis ponit dimensiones corporis non esse rerum substantias; modo quantitas facit dimensiones corporis vel secundum longitudinem, vt linea; vel secundum latitudinem, vt superficies; vel secundum profunditatem, vt corpus; hæc omnia realiter distingui à substantia euidenter hic docet Alex. Septimo etiam lib. huius scribit S. Tho. quosdam fuisse deceptos, dimensiones esse substantias rerum sensibilium, quia remotis qualitatibus nihil remanere videbant, nisi quantitatem. Quarto etiam lib. sent. docet substantiam corporalem esse subiectum accidentium, de numero quorum quantitas est primum, quod inest. Tertia quoque parte summæ suæ, vbi disputat si in sacramento altaris quantitas dimensiua panis vel vini sit subiectum aliorũ accidentiũ. Respondet affirmatiue dicens, & licet accidens per se non possit esse subiectum alterius accidentis, quia per se non est, secundum vero quòd est in alio vnum accidens dicitur esse subiectum alterius, inquantum vnum accidens recipitur in subiecto alio mediante, sicut superficies dicitur esse subiectum coloris; & ideo quando accidenti datur diuinitus, vt per se sit, potest esse per se subiectum alterius accidentis, & sic est quantitas. Idem etiam persuaderi potest hac potissima ratione, quia si quantitas esset idem realiter

Lect. 3. — Substantia & accidẽs sunt entia primo diuersa. — Lect. 13. — Tex. 35. — dist. q. 1. ar. 1. — q 77 art. 2. — Superficies est subiectũ coloris.

cum substantia, quæritur, aut est idem realiter cum substantia, quæ est forma, aut cum substantia, quæ est materia, aut cum substantia, quæ est tertia entitas ipsius compositi; sed nullo istorũ modorum esse poterit: ergo, &c. maior patet à sufficienti diuisione; minor probatur, quia non potest esse primo modo, quandoquidem formæ naturales sunt diuersarũ specierum, quantitates autem omnes sunt vnius rationis contentæ sub eadem specie: non poterit esse secundo modo, quia materia intrinseca & per se non habet partes, remoto ab ea omni accidenti, quoniam si haberet, tunc illæ partes aut essent essentiales, aut accidentales, non substantiales, quia cum materia sit substantia simplex, non potest esse composita ex diuersis partibus substantialiter; non poterunt esse accidentales, quia iam remouimus à materia omne accidens: relinquitur ergo fieri non posse, vt materia per se ac intrinsece habeat partes: nec poterit esse quantitas idem realiter cum tertia entitate ipsius compositi, quia excluso quòd non sit eadem cum materia & forma, excluditur etiam ab ipsa tertia entitate, quæ iam constat ex materia & forma: nõ igitur immorandum est amplius circa hanc rem, quæ ita est manifesta, vt luce meridiana clarius aliquid esse non possit. A

Materia secũdum se non habet partes.

Quoad tertium soluendæ sunt difficultates propositæ. Et ad primam, in qua dicebatur iuxta sententiam Arist. 4. physi. acrem posse condensari, &c. dicimus quòd cum aer rarefit non acquirit nouam quantitatem, nec cum condensatur, perdit antiquam. Dicimus & secundo, quòd eadem essentia quantitatis potest successiue esse extensior, & minus extensa, & nunc maior, nunc minor sine additione, vel subtractione quantitatis; & tunc neganda venit consequentia, qua inferebatur simile de substantia, quia ponendo quantitatem esse accidens substantię, concedimus eandem quantitatem posse esse extensiorem, quàm prius sine additione alicuius nouę quantitatis, aut partis suę. Hanc doctrinam innuit S. Tho. 1. 2. B

Tex. 84. Aer in rarefactione nõ acquirit nouã quantitatẽ.

q. 52. art. 1.

Ad secundam difficultatem dicimus, quòd eo modo, quo accidens potest esse subiectum accidentis, eodem etiam modo conceditur esse susceptibile contrariorum secundum sui mutationem, vt erudite satis docet S. Tho. in quæst. disp. de virtutibus, vbi quærit an potentia animę possit esse subiectum virtutis, & asserit tripliciter posse subiectum ad accidens comparari. Vno modo sicut præbens ei substentamentum, nam accidens per se non subsistit, sed fulcitur per subiectum. Alio modo sicut potentia ad actum, nam subiectum accidenti subijcitur sicut quædam potentia actui, hinc accidens appellatur forma. Tertio sicut causa ad effectum, principia nanque subiecti sunt principia per se accidentis. Quantum igitur ad primum, alterum accidens alterius subiectum esse nõ potest, quandoquidem nullum accidens per se subsistit; ob hoc alteri substentamentum præbere nequit. Nisi fortasse dicatur, quòd inquantum est à subiecto substentatum, vnum accidens aliud substentat, sed quantum ad alia duo, vnum accidens se habet ad aliud per modum subiecti, quia vnum accidens est in potentia ad alterum, vt diaphanum ad lucem, & superficies ad colorem, ex quibus patet quantitatem non esse principale subiectum alterius accidentis vt quod, sed tamen vt quo; & sic poterit esse susceptiua contrariorum. C

Quæst. 3. Subiectũ tripliciter cõparatur ad accidens.

Subiectũ est duplex qd, & quo.

Ad tertiam difficultatem dicimus, quòd licet partes substantię quantum ad id, quod sunt, pręcedant ipsam quantitatem, non tamen quantum ad id, quod est esse sic diuisum, hoc enim eis non conuenit, nisi per quantitatem; sicut etiam licet substantia, quæ est alba, secundum id quod est, sit prior albedine, non tamen secundum id quod est esse album; vnde potest esse alba remota albedine, quapropter partes quantitatis pręsupponunt partes substantiæ, quantum ad esse, sic enim omne accidens præsupponit substantiam, sed non quantum ad id, quod est esse extra seinuicem situ distinctas, hoc enim non conuenit substantiæ, nisi per quantitatem, aut quantitati conuenit per se etiam remota substantia, vel secundum rem, vt patet in quantitate hostię consecratæ, vel secundum rationem, vt in quantitate mathematica. D

Quãtitas pręsupponit substantiã, quomodo intelligitur.

Ad quartam ita dicimus, remota quantitate à substantia remanere partes substantię quantum ad entitatem, non autem quantum ad distantiam earum secundum situm, nec tamen propter hoc sunt mota localiter, aut per motum appropinquarunt sibi inuicem, sed quia amplius non erunt partes; nam esse sic partes habebant à quantitate, & illa substantia non erit amplius in loco circũscriptiue, sed tantum diffinitiue, nec propterea tamen erit mota secundum locum; non enim deseruit locũ ob transmigrationem in alium locum; sed quoniam amisit rationem essendi in loco circumscriptiue, quam habebat à quantitate.

Ad postremam ita respondemus, admittendo primam consequentiam, & negando impossibilitatem consequentis. Et ad probationem dicimus cõcedendo, quòd haberet esse spirituale, idest nõ extensum, nec diuisibile, non tamen habebit esse spirituale, idest immateriale, sicut Angelus. Nec prætermittendum est hic, quòd partibilitas tripliciter sumi potest. Vno modo pro essentia

Esse spirituale est duplex.

A essentia quantitatis, quæ est radix, quòd aliquid habeat partes vnius rationis. Alio modo pro esse, quod dat subiecto, scilicet esse partibile in tales partes. Tertio pro relatione totius ad partes, & econtra, qua scilicet substantia dicitur tota, & partes dicuntur partes: vnde partibilitas primo & secundo modo conuenit quantitati, sed partibilitas tertio modo sumpta potest conuenire substantiæ, quæ est ipsa materia, hoc volui annotare, vt facilior sit doctrina ad dissoluendas plurimas difficultates, quas videre poteris apud Capreolum 2. senten. contra Adam, Occam, & Greg. Arimi.

Partibilita dicitur tripliciter.

dist. 18. q. 1. art. 3.

At puncta lineas & superficies neque fieri, neque corrumpi contigit, &c. Tex. 17.

B

An punctum generari & corrumpi valeat.

Dilucidatio nona.

PRÆSENS dubitatio oritur, tum propter literam Arist. qui asserit nec punctum temporis, nec aliquod indiuisibile posse generari & corrumpi, tum propter rationē, quam tangit Alex. Aphrondisęus; quia oē, quod generatur, generatur in tēpore; ex consequenti obtinet partes, quarum alia generata, alia generabitur; sed punctum & quodlibet indiuisibile nullas partes habet: igitur nec punctum nec indiuisibile aliquod generari aut corrumpi poterit. Oppositum tamen probant nonnulli ex verbis ipsiusmet Arist. 2. topico. motis nobis mouentur quæ sunt in nobis; sed puncta sunt in nobis, vt dictum est supra, vbi ostendimus punctum esse quid positiuū cōtra Neotericos: igitur mouentur, generantur, & C corrumpuntur nobis corruptis. Pręterea philosophus 1. de gener. commendat Democritum supra Platonem, & ait Democritum melius potuisse saluare confessa & apparentia, quàm Plato, & est causa, quia ipse plus insudauit naturalibus, & plus fuit expertus in natura rerū, quàm Plato; sed Democritus ponebat indiuisibilia generari & corrumpi; ergo verum est ipsa indiuisibilia posse generari & corrumpi.

Cap. 3. Dilucid. 7.

Tex. 56. Democritus insudauit naturalibus.

Pro dilucidatione huius rei tria agenda veniunt. Primo declarabimus, si verum fuerit Democritum posuisse corpora illa indiuisibilia diuersarum figurarum esse principia aliorum, vt imponit sibi Arist. 1. de genere. Secundo explicabimus veritatem. Tertio dissoluemus argumenta proposita. Quoad primum sunt Aliqui, qui scribunt non fuisse possibile de intentione Democrati dari illa corpora athoma sectione carentia; quia corpus de ratione sui nominat quid continuum, & continuum est ex se diuisibile, sed quandocunque prædicatum est de ratione subiecti, propositio dicitur esse per se nota; sed propositiones per se notę (inquit Auer. 2. huius) sunt quasi locus ianuæ in domo, quam nullus ignorat: ergo non fuit possibile Democr. ignorasse illas propositiones, quas omnes sciunt. Et si quis diceret hoc non esse inconueniens D Democr. negasse continuum esse semper diuisibile, quia & Antiphon, qui diu operam dedit geometricis disciplinis, negauit etiam continuum esse diuisibile in semper diuisibilia, & hoc principio vius, quadrabat circulum, & ideo ad quadraturam eius non erat geometrice respondere, quia negabat continuum semper esse diuisibile, quod geometra supponit tanquàm principium: vnde si hoc est verum, non fuit inconueniens Democr. deceptum fuisse circa diuisionem corporum: cum Antiphon & plures alij illustriores philosophi circa hoc decepti fuerint: ob hoc omnino absurdum videtur eum posuisse corpora illa indiuisibilia, & tamen esse diuersarum figurarum, quia aliqua illorum dicebat quadrangularia, aliqua triangularia, aliqua pyramidalia, & sic de alijs; eo enim ipse ponebat ipsa corpora esse diuisibilia, quia erat plurium angulorum, ipse enim sensus iudicat quadratum diuisibile esse in duos triangulos: ergo non videtur possibile ipsum Democr. fuisse istius opinionis, dari talia indiuisibilia, ex consequenti non generabantur, neque corrumpebantur, vt fatetur Arist. hic in litera.

Tex. 31. Sententia illorum qui defendunt Democritum. Comm. 1.

Antiphō negauit continuum diuidi in semper diuisibilia.

Sed dico hos sic sensisse plurimum allucinari, quia etsi non plene scire possumus sententiā ipsius Democ. quia libri sui ad manus nostras non peruenerunt, tamen quia Arist. id ei imponit, & 1. physicorum, & 8. propterea non est dicendum ipsum sibi aliquid falsum imposuisse,

Tex. 41. Tex. 10.

Causa erroris antiquorum.

deceptus enim fuit Democritus, sicut & multi alij ex priscis philosophis, quia voluerũt iudicare de rebus naturalibus secundum apparentiam ipsius sensus, quem dicebant habere virtutem disciplinę, & quicquid apparebat sensui, illud decernebant esse verum, & sicut secundum sensum arbitrabantur posse deuenire ad corpora indiuisibilia, sic etiam secundum veritatem affirmabant dari talia corpora indiuisibilia. A

Nec rationes istorum cogunt, & ad primam, in qua dicebant, quòd continuum est diuisibile, est propositio per se nota; igitur debebat etiam esse per se nota ipsi Democrito &c. respondemus verum esse de per se, sed per accidens potuit esse oppositum, sicuti de facto fuit. Nec est mirum, quia multæ propositiones sunt concessæ fere ab omnibus, & aliqui negant illas, vt scribit Auer. 2. huius, ita dicens, vidi multos homines dantes se ad philosophiam, & negabãt primas propositiones; & similiter negabãt formas specificas esse proprias materijs necessario, adeo quòd Auicen. cum sua famositate in philosophia dicit, hominem generari ex terra esse possibile, sicut murem, & alia multa, & eandem doctrinam ponit 8. physi. vbi vocat ipsum Auicen. valde fatuum, quia negabat ea, quæ erant manifesta per se. Sic etiam dicimus de ipso Democrito, qui negando ea, quæ sunt per se manifesta, prolapsus est in magnam fatuitatem: sic & Antiphon, qui tanto magis est reprehendendus, quanto maiori tempore insudauerit geometricis disciplinis. B

Commẽ. 15. Error Auicẽ. Commẽ. 46. Auicẽnas dicitur fatuus ab Auerroe.

Sed hic animaduertendum est, fuisse aliquos, qui voluerunt saluare opinionem Democriti circa hoc negotium, & dixerunt corpora illa, quæ ponebat Democritus, vtique esse quanta & physica; ratione autem qua erant quanta, diuidi poterant in semper diuisibilia, est enim de ratione continui, quòd diuidatur in partes semper diuisibiles: sed ratione qua erant physica, non est ita affirmandum, quia est dare minimum corpus physicum, licet non sit dare minimum mathematicum; corpus enim physicum dicit materiam cum forma coniunctã qualitatibus actiuis & passiuis; & quia actus actiuorum sunt in patiente bene disposito, vt habetur 2. de anima: posset adeo diuidi corpus physicum, quòd si vlterius diuideretur, forma & qualitates illius corporis inuenirent sibi materiam improportionatam, propter quod in eo natura illius corporis reseruari non posset; vnde Aristo. 1. phy. disputans contra Anaxagoram dixit, quòd est dare minimam aquam & minimam carnem, vnde ibidem ait, quòd est determinata quãtitas carnis magnitudine & paruitate. Quòd si forte de magnitudine dubitaret aliquis, vtrũ sit determinata quantitas, quia ignis videtur posse crescere in infinitum, si haberet infinitum combustibile, vt scribitur 2. de anima, tamen quòd possit esse corpus adeo paruum, quod reddatur improportionatum formæ, nemini dubitandum videtur, quia crescente corpore crescit & fortificatur virtus, & per oppositum diminuto corpore minuitur & debilitatur: quam ob causam corpus aliquod adeo poterit debilitari per continuam diminutionem, quòd de necessitate tolletur virtus, & forma illius corporis, cum ergo Democritus tradiderit principia tum naturalium, tum & mathematicorum, quia est dare minimum corpus physicum, licet non sit dare minimum corpus mathematicum, propterea sententia Democriti intelligi poterit de corpore physico, quod est indiuisibile, non autem mathematico. C

Corp° physicum bifariã consideratur. Tex. 26. Tex. 33. Tex. 41. Debilitato corpore debilitatẽ virtus.

Sed ego dicerem, si hi, qui ita saluare intendunt opinionem Democriti, hanc doctrinam sic expositam in aliquo librorum Democriti mihi ostenderent, libenter eis adhęrerem, sed sic dicere est absque rõne diuinare, & occulta in lucem proferre; propterea hæc sententia non probatur, ideo standũ est dictis Arist. qui nihil sine forti ratione dixit, vt voluit Auerr. 1. de gener.

Qui defendit Democritum absq; ratione loquitur. Commẽ. 37. Indiuisibile duplex.

Quoad secundum notandum est primo, quòd indiuisibile est duplex: vnum quod est terminus continui, vt punctus in permanentibus, & momentum in successiuis, huiusmodi indiuisibile in permanentibus, quia habet determinatum situm, non potest esse in pluribus partibus loci, vel in pluribus locis, & similiter indiuisibile actionis vel motus, quia habet determinatũ ordinẽ in motu vel actione, non potest esse in pluribus partibus temporis; vnde sicuti se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia; sed vnum indiuisibile actionis vel motus nõ potest esse in diuersis temporibus, vt est momentum: ergo nec vnum indiuisibile, vt punctus existẽs in genere rerum permanentium, poterit esse in diuersis locis. Sed aliud est indiuisibile, quod est extra totum genus continui, vt sunt substantiæ incorporeæ, vt Deus, Angelus, & anima nostra; hæc talia dicuntur indiuisibilia, & non applicantur ad continuum, nec aliquid eius, sed tantummodo possunt applicare suam virtutem ad illa, de quibus non est sermo in præsenti. D

Deus, angel° & anima nostra sunt indiuisibilia.

Sed dubitaret forsitã aliquis etiam de formis naturalibus, num sint etiam & ipsæ indiuisibiles & inextensæ. Quam difficultatem soluit S. Tho. 1. p. & 2. lib. contra gent. vbi distinguit formas naturales esse in duplici differentia; quasdam animalium perfectorum, vt animæ equi, & leonis,

q. 76. art. 8. Cap. 71. Formæ duplices sunt.

A leonis; & hęc non dicuntur extensæ ac diuisibiles secundum quantitatem materię. Aliquæ vero sunt formæ naturales animalium imperfectorum, vt animę serpentis, lacertis, & plantæ, & hæ dicuntur extensę, vt testatur Arist. 2. lib. de anima, de animalibus anulosis, quorum pars decisa exercet opera vitæ mouendo se ipsum localiter per dilatationem & cōstrictionem, licet aliqui Neoterici vniuersaliter teneant omnes formas naturales, siue animalium perfectorum, siue imperfectorum esse extensas & diuisibiles per accidens, nempe ratione subiecti, in quo sunt: ad quod probandum adducunt rationem hanc, quam dicunt esse demonstratiuā, quicquid recipitur in subiecto quanto, ex illius potentia eductum, & ab eo penitus dependens, necesse est esse extensum ac diuisibile, alioquin vel nulla forma siue accidentalis siue substantialis esset diuisibilis, vel certe nulla posset reddi causa, propter quam forma materialis esset diuisibilis; sed omnes formæ naturales sunt huiusmodi, quia recipiuntur in subiecto quanto, puta in materia, cui est coęua quantitas interminata, & educūtur ex eius potentia, & sic omnes formæ naturales dicuntur esse extensæ ac diuisibiles per accidens. Ad quam respondentes dicimus rationem istā, ne dum non demonstrare, sed nec probabilitatem aliquam ostendere: Tex. 20. Ratio neotericorum probans omnes formas naturales esse diuisibiles contra S. Tho.

B ratio siquidem est, quia æquiuocat de formis. Sunt enim aliquę formæ, vt docet Auer. 2. de anima, quæ si diuidantur, quælibet pars illarum exercet opera vitæ, sicuti est pars plantarum, quæ si replantetur adhuc producit arborem: sicuti etiam est pars decisa animalis anulosi, quæ habet sensum & motum secundum locum constrictionis & dilatationis, & de istis concludit ratio. Sed aliæ sunt formæ animalium perfectorum, quæ non diuiduntur diuisione subiecti, sed requirunt distinctionem membrorum, & quælibet istarum est tota in toto, & tota in qualibet parte corporis; & propterea licet recipiatur in subiecto, & educatur de potentia eius, non tamen sequitur ipsam esse extensam & diuisibilem. Com. 20. Pars decisa aīalis anulosi habet sensum & motum.

Secundo notandum est, multa requiri ad generationem, & primum est subiectum, seu materia, ex cuius potentia forma naturalis per generationem producitur ad actum; nunquàm enim generatio physica sine subiecto & materia constare potest. Secundum est terminus à quo, qui est priuatio, hoc est negatio formæ in subiecto apto; homo enim generatur ex semine, quod non est homo, sed aptum fieri hominem. Tertium est terminus ad quem, qui est res corporea, materialis, corruptibilis, nam in generationibus omnino physicis & rebus ma- C terialibus termini, ad quos terminantur generationes, sunt formæ substantiales corporum naturalium corporeæ & mortales. Quartum est motus, qui est veluti genus ipsius generationis, & generatio est quædam actio transiens in subiectum, & successiue fit propter dispositiones, quas necessario requirit. Quintum generatio requirit tempus & locum; tempus quoniam est motus, cuius mensura est tempus; locum quoniam fit ex alio corpore, quod est in loco; quia id, quod generatur, est corporeum & mobile localiter, cum sit res naturalis. Sextum generatio fit à causa particulari & vniuersali, neque enim sufficeret vniuersalis, vti est cælum, uel intelligentia quęuis præter Deum, cum sit per se indifferens, & indeterminata ad productionem huius vel illius effectus particularis: neque sola particularis causa sufficeret, cum hæc non moueat nisi mota ab vniuersali causa: ob hoc inquit Arist. sol & homo generant hominem. Sex requirūtur ad generationem. Priuatio est negatio formę in subiecto apto nato habere illam. Causa vniuersalis naturalis non sufficit ad generationem.

Istis sic habitis ponitur talis conclusio respondens quæsito, Impossibile est punctum generari & corrumpi; probatur primo per rationem Alex. quam adduximus in principio, quia omne, quod generatur, in tempore generari debet, & sic est diuisibile; modo punctum est indiuisi- D bile: ergo, &c. Probatur & secundo per rationem S. Tho. quia omne illud, quod per generationem incipit esse, & per corruptionem desinit esse, est compositum ex materia & forma, cuius signum est, quoniam minima pars corporis, cum generatur atque corrumpatur, est composita ex materia & forma; sed punctum non est compositum ex materia & forma: cum sit indiuisibile: ergo nec per generationem incipit, nec per corruptionem desinit esse.

Sed diceret aliquis, hæc ratio est nullius momenti, quoniam pari ratione sequeretur nullum accidens generari & corrumpi, quia omne accidens, cum sit forma, quę non habet materiam, sequitur ipsum non generari, & sic facile poterit quis euadere rationem istam dicendo, punctum generari & corrumpi vt quo, compositum autem generari vt quod: Sed hæc responsio nulla est, quia S. Tho. argumentatur in persona Arist. contra antiquos ponentes puncta ipsa esse abiuncta à materia, vnde eis nulla subijcitur materia, & sic ratio hæc concludit non simpliciter, sed ad hominem. Ponitur secunda propositio, Nullum indiuisibile simpliciter in genere substantię generatur & corrumpitur per se: hæc patet ex secundo notabili, quia ad generationem per se, requiruntur illa sex supradicta, quę impossibile est saluari in generatione indiuisibilium in genere substantiæ. Impugnatur ratio S. Th. Defenditur S. Th. ratio.

Forma physica generatur & corrũpitur per accidens.

Tertia propositio, Omnes formę naturales sunt generabiles & corruptibiles per accidens: A probatur, quia si non essent generabiles: ergo essent productæ ex nihilo per creationem, quo stante non esent tunc formæ physicæ, cum nec per motum physicum, nec ab agente physico, nec ex subiecto physico producerentur, vel omnes ab ęterno essent in materia; sed hoc modo nulla eset generatio; & ruerent quę ab Arist. in 1. physi. scripta sunt de principijs rerum naturalium; neque vero existimandum est quasdam formas ese ęternas, nonnullas creabiles, alias generabiles; nam neque ostendi potest, quæ sint primi, & secundi, aut tertij ordinis, cum omnes sint materiales; quarum eadem est natura, eandem quoque oportet esse conditionem.

q. 39. ar. 5.

Error Abbatis Ioachim.

Cap. firmiter

Quoad tertium respondendum est duobus illis argumentis factis in principio. Et ad primum, in quo dicebatur, motis nobis, &c. respondet in simili S. Tho. 1. p. vbi disputans, si nomina essentialiter in abstracto significata possint supponere pro persona, itaquòd hæc sit vera, esentia generat essentiam, arguit sic, generatis nobis vel corruptis generantur vel corrumpuntur ea, quę in nobis sunt; sed filius generatur: ergo cum esentia diuina sit in filio, videtur quòd esentia diuina generetur. Sequitur responsio, quòd circa hoc errauit Abbas Ioachim asserens, quòd sicut dicitur, Deus genuit Deũ, ita potest dici, quòd essentia genuit essentiam. Qui B error fuit condemnatus, vt patet in principio decretalium de summa Trinitate, & fide catho. vnde non potest dici quòd esentia generet, neque quòd generetur. Et formaliter respondendo ad argumentum dicit, quòd tenet in creaturis, in quibus generatum non accipit naturam eandem numero, quam generans habet, sed aliam numero, quę incipit in eo ese per generationem de nouo, & desinit esse per corruptionem, & ideo generatur & corrumpitur per accidẽs: sed Deus genitus eandem naturam numero accipit, quam generans habet, & ideo natura diuina in filio non generatur, neque per se, neq; per accidens. Sic etiam nos respondẽdo ad argumentum dicimus puncta ese in nobis: ergo ipsa mouentur, generantur, corrumpuntur, alterantur: concedimus, non tamen per se, sed per accidens. Ad secundum, in quo dicebatur, philosophũ commendare Democritum supra Platonem 1. de gener. Dicitur quòd non commendat in hoc, sed tantummodo præfert eum ipsi Platoni, quia vtebatur rationibus proprijs, hoc est physicis ad declarandam suam opinionem: Plato autem vtebatur rationibus logicis, idest communibus & alienis: laudabat etiam Democritum, quoniam eiusmodi statuit principia, è C quibus poterat omnia, quæ contingunt in natura, etsi non uere, saltem apte & apparenter explicare, quod tamen Plato non fecit; sicuti etiam & Lucretius 1. lib. suo recitans opinionem Democriti his uersibus dixit:

Genitum & generans habent eãdem numero naturam in diuinis.

Tex. 8.

Democritus in quibus excessit Platonem.

Omnis vt est igitur per se natura duabus,
Consistit in rebus nam corpora sunt, & inane.
Corpus enim per se communis deliquat esse sensus, &c. & infra subdit
Tum porro locus & spatium, quod inane vocamus
Si nullum foret, haud vsquam sita corpora possent
Esse neque omnino quoquàm diuersa meare. de qua re lege ipsum, si latius desideras hoc negotium perspicere.

Similiter autem se habet circa nunc in tempore: non enim hoc contingit fieri, & corrumpi, &c. Tex. 17. D

An idem nunc, vel instans sit in toto tempore.

Dilucidatio decima.

Tex. 121.

dist. 2. q. 2.

SVPER hunc contextum nonnulli agitant quæstionem hanc, quæ potius spectat ad quartum physicorum: vbi Arist. fusius, vt proprio in loco, tractat hanc rem; sed occasione verborum, quæ Aristoteles habet in hac litera, in qua probat indiuisibilia non generari, neque corrumpi, & subdit, similiter se habere circa nunc in tempore, non enim hoc contingit fieri, & corrũpi: quærunt Nõnulli an idem nunc penes substantiam sit idem in toto tempore: & subdunt opinionem, quam docuit Scotus 2. sent. vbi agit de æuo Angelorum;

A gelorum; & dicit ibi Scotus cum suis asseclis nunc esse aliud & aliud secundum substantiam in toto tempore, sicut punctum est aliud & aliud in tota linea, & adducit ad hoc plures rationes. Et arguit primo sic; cuiuslibet diuisibilis finiti oportet esse duo extrema, inter quæ illud includatur & continuetur, vt lineæ finitæ sunt duo puncta, & superficiei finitæ sunt duæ lineæ: sed est accipere tempus finitum, puta horam aut diem; ergo oportet talis temporis esse duos terminos vel extrema; sed termini vel extrema ipsius temporis non sunt, nisi instantia: ergo instans non est vnum secundum substantiam in toto tempore. Lineę finitæ sunt duo pũcta.

Præterea arguit secundo, si esset idem instans secundum substantiam in toto tempore, sequeretur illa, quæ fuerunt ab hinc millesimo anno, esse nunc simul cum illis, quæ sunt in præsenti tempore: vt bellum Troianum esset modo cum bellis nostris; sed hoc est impossibile & absurdum; ergo, &c. sequela probatur; quia simul sunt illa, quę sunt in eodẽ instãti, & vnum talium non est prius altero neque posterius; sed vnum est instans secundum substantiam: ergo omnia erunt simul. Tertio arguitur, quia sicuti se habet punctum ad lineam, sic instans ad tempus, per conuenientem similitudinem, quam etiam Arist. concedit; sed non est vnum solum punctum per totam lineam, vt manifestum est, quia sic corrupto vno solo puncto lineæ, tunc corrumperetur tota linea; quod est falsum; cum enim diuiditur linea, corrumpitur punctum vnum, quod continuabat partes illas, in quas fit diuisio, sed non propter hoc corrumpantur omnia puncta illius lineę; vt manifestum est: sequitur igitur, quòd sicuti plura puncta sunt in linea, ita plura instantia secundum substantiam sunt in tempore. Præterea quarto, si esset vnum instans secundum substantiam, tunc sequeretur, instans non esse instans; quod implicat contradictionem: sequela probatur; quia instans dicitur quasi non stans, ut dicunt Grammatici, modo si maneret vnum & idem in toto tempore, tunc esset stans, & sic non esset non stans, & consequenter non esset instans, quod est impossibile. Quæ sunt illa quæ dicuntur esse simul. B Comparatio pũcti ad instans.

Quinto sicuti se habet indiuisibile motus ad motum; ita indiuisibile temporis ad tempus, per conuenientem similitudinem; sed indiuisibile motus non est vnum & idem in toto motu; indiuisibile enim ipsius motus est mutatum esse, & hoc non est vnum & idem per totum motum; immo aliud & aliud, quia est aliud & aliud ubi in motu locali, & alius & alius gradus formæ in motu ad formam: ergo sequitur non esse idem nunc in toto tempore. Sexto arguitur, si esset vnum & idem instans in toto tempore, nunc ipsum instans esset diuisibile: non enim est intelligibile aliquod vnum & idem esse in aliquo toto diuisibili, nisi sit diuisibile saltem per accidens; vt albedo non posset esse in tota superficie, nisi ipsa albedo esset diuisibilis, saltem per accidens: cum ergo tempus sit quid diuisibile, videtur necessario, si instans est unum & idem in toto tempore, ipsum esse diuisibile saltem per accidens: quod est impossibile. Et si dices propter rationem Arist. in 4. physi. sicuti se habet substantia ipsius mobilis, & variatio ipsius in motu, ita se habet substantia ipsius nunc, & variatio eius in motu; cum corrñdeant sibi ipsis inuicem; sed substantia ipsius mobilis manet eadem in toto motu, variatur tantummodo secundum diuersa vbi; ergo nunc est idem secundum substantiam, & diuersum secundnm esse in toto tempore. Respondet Scotus, quòd mobile manet idem non absolute, vt præcedat mutationem, quia hoc modo nec tempus nec aliquid pertinens ad tempus potest esse mensura ipsius mobilis; sed erit ęuum (ut declarat in 2. senten.) propria mensura eius, sed mobile vt est sub una mutatione dicitur esse idem secundum substantiam, idest secundum esse illius mutationis consideratæ in se, vel secundum se, est autem aliud secundum esse, idest vt sub illa mutatione terminat pręteritum, & inchoat futurum, & secundum hoc dicitur alibi & alibi esse, non quidem actu, sed in eodem vbi medio inter extrema, quatenus illud terminat motum secundum prius vbi, & inchoat motum secundum posterius ubi, dicitur autem alibi & alibi esse, quatenus mutari est aliquid vtriusque extremi. Hanc opinionem sequitur Gregorius Ariminensis, & Durandus 2. sent. Duplex indiuisibile motus, & temporis. C Tex. 121. Substantia mobilis quõ manet ĩ motu. Dist. 2. q. 2. D distin. 2.

Sed verior opinio est ipsius S. Thomæ in tractau de tempore, & in 4. physi. & 1. p. vbi disputat de ęternitate Dei: in omnibus enim his locis ait, idem esse nunc secundum substantiam in toto tempore, licet differat secundum esse. Et pro clariori cognitione huius ueritatis est sciendum, vt docet Arist. 4. physi. instans dupliciter posse accipi. Vno modo secundum substantiam. Alio modo secundum esse; & vt hoc intelligatur, oportet vt prius consideremus ipsum mobile; quod quidem potest dupliciter accipi, vno modo secundum se, alio modo quò ad suum mutatum esse: ipsum mobile secundum se sumptum non mensuratur tempore, sed ipso ęuo, vel ipso instanti secundum suam substantiam: possum ergo intelligere per instans secundum substantiam ipsam mensuram mobilis secundum se: sed instans secundum esse est ipsum mutatum esse mobilis secundum actum, sicut enim idem fluxus realiter est motus & tem- Tex. 87. Quæst. 10. Tex. 104. Instans bifariam capitur

 pus;

pus; sic unum & idem indiuisibile est terminus motus & temporis: vnde ipsum mutatum esse actu existens in mobili, dum mouetur, est idem instans secundum esse: sed dicitur instans in habitudine ad tempus, & dicitur mutatum esse in habitudine ad motum. A

Esse mobilis est duplex.

Est etiam animaduertendũ ipsius mobilis duplex esse, esse; vnũ, quod est esse primũ & substantiale, & aliud quod est esse accidentale, sicuti esse in theatro, vel in foro: modo constat mobile per totum motum manere vnum & idem secundum esse primũ substantiale: sicuti est esse cælum, vel plantam, vel leonem; sed non manet vnum & idem secundum esse accidentale; immo variatur iuxta talia esse, vt patet ex se: sic etiam ipsum instans habet vnum esse substantiale, & aliud accidentale: esse quidem substantiale ipsius instantis secundum substantiam est ipsum esse id, quod est mensura ipsius mobilis secundum se: esse vero accidentale est mutatum esse hoc, vel illud. Possumus etiam inuenire hanc veritatem ex puncto in linea, in qua duplex reperitur punctum s. extrinsecum & intrinsecum: extrinsecum est illud, quod suo fluxu apud Geometram causat lineam; & dr̃ extrinsecũ eoquòd non est de essentia lineæ constitutæ; quia cum sit quid vnũ indiuisibile, nõ potest esse in diuersis partibus lineæ: nec est terminus lineę; quia cũ linea finita habeat duo extrema actu, quæ sunt duo pũcta, vt patet ex definitione lineæ finitę, non potest idẽ punctũ pręcise esse duo extrema; nec est continuans partes lineæ inter se, quoniam idem punctum non potest cõtinuare plures partes lineæ: alioquin haberet plures situs simul in continuo, quod est impossibile; sicuti impossibile est idem corpus esse simul in pluribus locis, & hoc punctum extrinsecum est vnum numero in tota linea; quam causat imaginarie suo fluxu. Punctum intrinsecum est illud, quod terminat, & continuat lineam, & non est vnum tantum, immo sunt duo actu, vt terminant lineam finitam; & sunt plura in potẽtia; vt linea est diuisibilis in infinitum: diuersa ergo esse ipsius puncti extrinseci, vt causat lineam, dicuntur puncta intrinseca; quoniam secundum quòd fluit, acquirit diuersa esse accidentalia; prout est in prima parte sui fluxus, acquirit vnũ esse, & prout est in secunda, aliud, & differt à seipso, vt fluit in prima parte fluxus; sicuti differt Sortes vir à seipso puero; & hæc diuersa esse dicuntur puncta intrinseca, quæ ideo dicuntur intrinseca, quia sunt de ratione lineę; nam in eius definitione ponitur punctum, vt terminus vel vt extremum, vt ait Euclides; & ponitur continuans & copulans partes eoquòd linea est ex genere continuorum; continuum autẽ est, cuius partes copulantur termino communi, vt habetur in prædicamentis, sic proportionaliter dicimus, esse duplex instans in tempore, extrinsecum & intrinsecum. Extrinsecum est illud, quod suo fluxu imaginario causat tempus; sicut apud Geometram punctum extrinsecũ causat lineam: sed in hoc differunt; quia pũctum causat quantitatẽ continuam permanentem; instans autẽ continuum successiuum: & hoc instãs extrinsecum non est pars temporis, nec terminus, nec continuans tempus eadem ratione, qua diximus punctum extrinsecum non esse terminatiuum, nec continuatiuum lineæ. Instans autem intrinsecum est illud, quod terminat, & diuidit tempus; & est de ratione intrinseca temporis, vt est quantitas continua. Si ergo loquimur de instanti extrinseco, sic est tantũ vnum secundum rem & substantiam in toto tempore: quia si das oppositum; ergo succedit ei aliud instans immediate, vel aliqua pars temporis: non primum, quia vnum instans non potest continuari alteri instanti: nec secundum, quia nulla pars temporis potest existere, cum sit ex genere successiuorum.

Punctum est duplex.

B

Linea est diuisibilis in infinitum.

Cap. de quãtitate.

Instans intrinsecum, & extrinsecum.

C

Adde etiam: quia, vt dictum est, sicuti se habet mobile ad motum; ita nunc ad tempus; sed mobile est tantum vnum in toto motu, stante vnitate motus; ergo in toto tempore est tantum vnum instans secundum rem: quòd si loquimur de instanti intrinseco terminante tempus, sic non est vnum tantum, sed plura sunt realiter; duo quidem actu terminantia omnem signatam partem temporis; verbi gratia in hora est primum & vltimum instans; & alia sunt infinita in potentia, prout hora est diuisibilis in partes infinitas, vt diximus de linea: quòd autem hæc instantia intrinseca sint plura probatur, quodlibet continuum finitum habet duo extrema distincta realiter, quoniam idem respectu eiusdem partis non potest esse principium & finis; sed quęlibet pars temporis est continua & finita, vt ab omnibus conceditur; ergo habet duo extrema: extremum autem in tempore est instans, sicuti extremum in linea est punctũ; ergo in qualibet parte temporis sunt plura instantia intrinseca terminantia & continuantia tempus: sed terminantia sunt actu continuantia: ex quibus habemus instans extrinsecum esse vnitatem ex genere quantitatis; vnitatem quidem mobilem non secundum substantiam immediate & simpliciter, sed vnitatem mobilem accidẽtalem, prout est sub forma, secundum quam est motum; & sic non est pura negatio; vt aliqui arbitrantur; nec est substantia ipsius primi mobilis. Instantia autem intrinseca sunt diuersa esse instantis intrinseci: vnde sicuti se habent mutata esse ad ipsum mobile; ita instantia intrinseca ad instans extrinsecum: sed mutata esse sunt diuersa esse-

Mobile est vnum in toto motu.

D

In qualibet parte temporis sunt plura instantia.

quæ

A quæ accidunt mobili; vt aliter & aliter se habet in motu; sic ergo & instantia intrinseca sunt diuersa esse instantis extrinseci, prout suo fluxu imaginario causat tempus.

Ex quibus omnibus patet, falsam esse opinionem Scoti dicentis, in eodem tempore esse infinita instantia secundum substantiam & esse: quia stante ista imaginatione sequeretur tempus componi ex instantibus; & consequenter continuum componi ex indiuisibilibus; & sic rueret propositio illa maxima Aristotelica, quæ est fundamentum tam in philosophia naturali, quàm in metaphysica, impossibile est continuum cōponi ex indiuisibilibus 6. physi. Præterea, si sunt infinita nunc & instantia in tempore, vel erunt secundum substantiam & secundum esse, vel secundum rationem: aut ergo omnia erunt simul, & hoc est falsum, quoniam tunc simul erit præteritum cum futuro, & quæ nunc sunt simul erunt cum his, quæ fuerunt ante millesimum annum: aut non sunt simul, & consequenter non manent simul, ergo vnum succedit alteri, & non manet id, quod prius est, nec aliquid, quod est idem sub priori & posteriori manet sub vtroque; & consequenter sequitur tempus nihil esse; quoniam quod prius est, non manet, nec etiā posterius, nec etiam aliquod præsens inter vtrumq; ergo &c. nisi ergo esset huiusmodi B instans, non esset tempus.

Reprobatur sentētia Scoti.

Tex. 4.

Nisi esset instans, non esset tempus.

Nec valet argumentum suū contra hanc positionem: nimirum illa esse accidunt illi nunc eidem secundum substantiam & rem: quia illud nunc manet idem sub diuersis esse: & per consequens illa esse accidunt sibi; ergo nunc tēporis non per se, sed per accidens est terminus temporis; quod est falsum: nam omne indiuisibile ex genere quantitatis per se terminat quantitatem, vel est pars discreta eius; quare sequitur tale idem nunc non per se esse indiuisibile ex genere quātitatis. Quibus respondetur non esse inconueniens illa esse diuersa accidere ipsi instanti, quemadmodum motus est accidens mobilis, & tamen sequitur mobile necessario, quatenus mobile est idem re; sic tempus est accidens motus, & consequitur motum necessario, & nunc prius, & nunc posterius consequitur mobile, idest id, quod mouetur prout continue est alibi, & alibi, & vbi est posterius non fuit prius, & ista consequuntur se inuicem necessario, quoniam vbi terminantur partes motus contingit terminari partes mobilis, quod est idem in diuersis partibus motus, ita & partes temporis contingit continuari per ipsum nunc & terminari, quod est aliud & aliud, sicut mobile est aliud non subiecto, sed ratio- C ne: ita & instans non est aliud subiecto, sed solum ratione.

Tempus cōsequitur motum.

Nec etiam valet aliud argumentum, quod adducit quærēs illa esse, cuius generis sint; si sunt indiuisibilia ex genere quantitatis, ergo sufficiunt ad terminandum proprium continuum absque illo nunc secundum substantiam, quod nemo diceret: si autem sint alterius generis, puta qualitatis; ergo qualitas per se est ratio terminandi continuum in genere quantitatis, quod est falsum. Sed rn̄demus illa diuersa esse, esse de prædicamento quantitatis reductiue, sicuti non album de prædicamento qualitatis: vnde illa diuersa esse distinguuntur realiter: & negatur sequela, si infertur sufficere ad terminandum proprium continuum absque vllo instante secundum substantiam; posterius enim nulli actioni aut operationi datæ sibi virtute prioris potest præesse absque suo priori: est enim ordo essentialis inter instans secundum substantiam, & instās secundum esse, sicut inter effectum & causam; nam instans secundum substātiam, quod est idem in toto tempore, est causa; instans vero secundum esse, quod variatur, est effectus.

Non album est in prædicamēto qualitatis.

Nec sequitur etiam, quando arguunt Aliqui neoterici sic, si idem nunc secundum substantiam flueret per totum tempus, ergo totus eius fluxus componeretur ex indiuisibilibus, & per D consequens tempus componeretur etiam ex indiuisibilibus; quia nunc fluens causat tempus; consequens est manifeste falsum, ergo & antecedens; sequela probatur, quia nunc indiuisibile non poset fluere, nisi secundum esse diuersa, quæ necesario sunt indiuisibilia; & indiuisibile non potest moueri per Arist. 6. physi. quia tunc motus eius componeretur ex indiuisibilibus, quia prius pertrāsitur minus vel ęquale, quàm maius; ergo tempus eset compositum ex indiuisibilibus, quod est contra philosophum. Sed neganda est consequentia; quia sequeretur argumentum, si tempus eset ex genere continuorum permanentium, modo est ex genere successiuorum, vnde nec motus, nec tempus, nec momentum corrumpitur, vt dicit S. Tho. 1. p. nam quędam corrumpuntur, quia ipsa sunt, quæ corrumpuntur, vt substantiæ compositæ, & id genus: quędam corrumpuntur, quia ipsa sunt, quibus alia corrumpuntur, vt alteratio & generatio corrumpuntur, quia per ipsas aliquid corrumpitur, & hoc modo momentum dicitur corrumpi, & consequenter fluxus non componitur ex indiuisibilibus.

Tempus nō componitur ex indiuisibilibus.

Tex. 89.

q. 9. art. 2.

Aliquid dupliciter corrumpitur.

Nec sequitur id, quod subiungūt, omnis mutatio habet aliquam mensuram, si ergo idem nunc secundum substantiam mutatur secundum diuersa esse, oportet ipsius & suorum esse habere aliquam mensuram; & illa vel erit tempus, vel erit nunc. Respondetur ipsum mobile habere

bere

Mobile habet duplicẽ mensuram.

bere multiplicem mensurã: nam alia mensura est, qua mensuratur eius substantia, quæ manet vna & eadem toti motui, & in toto tempore mensurante illum; & alia est mensura, qua mensuratur eius esse, siue operatio, siue motus; & alia mensura est qua mensurantur eius mutata esse. Prima mensura dicitur vnitas mobilis; quemadmodum mensura Dei, quę est æternitas interminabilis vitę tota simul & perfecta possessio, dicitur æternitas eius; mensura ipsius intelligẽtiæ est vnitas eius, quæ dicitur æuum, quod differt ab ipso tempore, vt ait Boetius; qui tempus ab æuo ire iubes: mensura qua mensuratur motus, est tempus; mensura vero, qua mensuratur mutatum esse ipsius mobilis, est nunc quoad effectus, quod quidem est indiuisibile temporis, quo partes temporis copulantur termino communi. A

Æternitas quæ nam sit.

Et si dicis, mensura est notior mensurato; sed instans non est notius mobili, immo potius econtra; ergo instans non potest esse mensura. Respondetur instans secundum substantiam nõ esse propriam mensuram respectu mobilis, sed quasi metaphoricè & aliqua similitudine: nam sicut vnitas, quæ est mensura proprijssime dicta est quid indiuisibile in numero, sic & ipsum instans secundum substantiam est quid indiuisibile existens in mobili; indiuisibile dico vel simpliciter; vel in tali genere, & sicuti mensura aliquoties sumpta reddit totum mensuratum præcise, sic ipsum instans secundum substãtiam non excedit mobile, nec exceditur ab eo; sed ei correspondet, sicut tempus mobili. B

Vnitas est mẽsura quędam.

Possumus etiam dicere, instans esse notius mobili secũdum naturam, non quoad nos. Et ex his patet, quàm male Quidam Neotericus soluat dubitationem illam, idest est rationem Arist. 4. physi. quia illa ratio est demonstratiua; sicuti mobile ad motum, ita instans ad tempus, sed mobile manet vnum & idem secundum substantiam in toto motu continuo: ergo instans secundum substantiam debet manere unum & idem in toto tempore.

Tex. 1004. Ratio Arist. efficacissima.

Et sic etiam soluuntur præcipuæ rationes Scoti, & primæ illæ duæ positæ in principio huius disputationis, nunc secundum esse est aliud & aliud, &c. concludunt & conceduntur secundum esse, sed non secundum substantiam: quia sic est vnum & idem, vt dictum est, nam est vnitas ipsius mobilis, quę semper manet eadem.

Tertia quoque ratio soluitur, asserendo esse simile de puncto in linea, & de instanti in tempore in hoc, quoniam sicuti punctum continuat partes lineę, sic instans continuat partes temporis, sed in alio est dissimile; quia punctum est quid permanens & quiescens; & ideo potest esse aliud & aliud: sed ipsum instans secundum substantiam semper mouetur: & ideo non manet idem secundum esse: propterea ratio concludit de instanti secundum esse, & hoc est comparari nunc tempori, vt punctum lineæ. C

Instans est cõtinuatiuũ temporis.

Quarta quoque ratio dissoluitur per fundamenta posita, instans secundum esse non manere idem: sed instans secundum substantiam manet idem secundum illud, quod est, siue hoc vocetur instans extrinsecum, vt vocant Themistius & omnes Græci, siue vt causa; hoc enim secundum rem subiecti manet vnum & idem, sed secundum rem formæ, & secundum esse, & ratione variatur.

Instans quõ manet idem in tempore.

Quinta quoque ratio soluitur dicendo, quòd indiuisibile motus, idest muta tum esse non manet vnum & idem; & ideo nec instans secundum esse.

Vltima etiam soluitur negando sequelam; & probationi respondetur verum esse, si sit in indiuisibile, sicuti perfectio in suo perficiente, vel sicuti forma inhærens subiecto, sed si est in eo sicuti continuans eius partes, non oportet esse diuisibile secundum eius diuisionem. Vel dicatur rationem bene concludere instans secundum esse, non esse vnum & idem in toto tempore, sed diuersum; tamen instans secundum substantiam est idem in toto tempore, sicuti dispositio mobilis necessaria ad vnitatem motus, non sicuti forma perficiens ipsum tempus. D

Dispositio mobilis est necessaria ad vnitatẽ motus.

Est etiam notandum circa contextum, in quo Arist. agitat quæstionem illam; an sint eadem principia rerum corruptibilium & incorruptibilium; & adducit opinionem Hesiodi, qui quidem posuit principia omnium rerum esse quosdam Deos, & ex diuinis dicebat alia esse facta immortalia, s. quæ degustauerunt quosdam dulces cibos, videlicet nectar & ambrosiam, quædam uero facta sunt mortalia; illa videlicet, quæ non degustauerunt hos dulces cibos. S. Thomas interpretans hunc textum adducit fabulam hanc ad veritatem dicens, posse sub hac fabula aliquid veritatis occulte latere, vt scilicet per nectar & ambrosiam intelligatur ipsa suprema bonitas primi principij; nam omnis dulcedo dilectionis amorisque ad bonitatem refertur; omne bonum à primo bono deriuatur: potuit ergo esse sententia huiusce fabulę, ob communionem propinquam summæ bonitatis aliqua incorruptibilia reddi, sicuti quæ perfecte recipiunt diuinum esse: quædam vero quoniam longe distant à primo principio, quòd non est degustare ambrosiam & nectar, non possunt perpetuum esse suum conseruare secundum

Tex. 15. Nectar & ambrosia quę nam sit.

A primo bono est omnis bonitas.

idem

A idem numero, sed secundum idem specie; vt dicit philosophus 2. de anima, & 2. de generatione: sed an hoc voluerit occulte tradere, vel aliud, ex hoc dicto plenius percipi non potest. Tex.35. Tex.59.

Quidam Neotericus, qui conatus est in omnibus contrariari dictis S. Thomæ, recitat hæc verba, quedam expositorem dicere, sub ista fabula contineri aliquid veritatis. Contra istum expositorem his verbis inuehitur; sed quæ vtilitas est immorari circa finem fabularum? licet ergo hoc forsitan sit bene dictum; tñ dubium est, & forte falsum, illam fuisse mentem Poetarũ. Sed ego dicerem, quæ mordacitas est huius viri contra doctrinam Angelicam? quã mordendo in hac interpretatione non ne videt se mordere Aristotelem pluribus in locis suæ doctrinæ? & præcipue 4 physi. vbi recitat etiam opinionem Hesiodi loquens de loco; qui Hesiodus fabulose posuit illud chaos. Non ne mordet etiam Auerroem in commentarijs, qui recitat fabulam Homeri? Non ne etiam 2. meteorologicorum Aristotelẽ, loquentẽ de salsedine maris, adducẽtẽ fabulam Esopi; qui fabulose dixit Charybdim absorbentem, primo fecisse montes manifestos, secundo insulas, tertio aridam, & multa interposuit fabulose. Non ne & Scotum 2. sent. loquentem de obduratione Angelorum malorum & animarum, adducentem eandem fabulam ipsius Hesiodi, quam narrat Arist. in hoc 3? si ergo nulla est vtilitas immorari circa fabulas: cur Aristoteles, Auerrois, & Scotus vtuntur fabulis his? cur etiam & ipsemet immoratus est adducendo hanc interpretationem fabulæ in commentarijs suis? Deinde dicit, forsitan bene est dictum illud, quod declarauit S. Thomas. Si est bene dictum; cur ergo est inutile? Subdit & aliud verbum, dubium esse, an hæc fuerit mens Poetarum. Et ego addo id, quod habetur de regulis iuris, in dubiis meliorem viam esse eligendam: si est dubiũ, & potest exponi in vtranque partem; cur ergo non debemus amplecti veritatem? an debemus semper versari circa falsa, vt ipse versatur in opinionibus suis? Subdit aliud verbum, forte esse falsum. Et nos dicere possumus, forte esse verum: nam si Aristoteles 1. de cælo & mundo ait, à primo quidem ente deriuatum est esse, his quidem clarius, his vero obscurius: clarius esse est illud, quo gaudent immortalia: hanc etiam mentem potuit habere Hesiodus. Sed quid dicam, non ne in litera declarat fabulam Hesiodi esse nullius efficaciæ, si vocetenus intelligatur? quia Dij, qui degustauerunt nectar & ambrosiam, aut degustauerunt ad delectationem, aut ad necessitatem; his enim de causis aliqui sumunt cibum: sed neutro istorũ modorũ possunt reddi incorruptibiles: non primo, quia delectatio non est causa essendi, sed quoddam consequens ad esse: non secundo, quia iterum indigerent cibo, & sic impugnata opinione ipsius Hesiodi quo ad verba, sequitur nullam inutilitatem esse, immo maximam vtilitatem studiosis, scilicet reducere hanc fabulam in bonam & veram mentem, quia semper datur occasio noua inueniendi, & præcipue in philosophia, quæ vt dicit Aristoteles 1. huius, assimilatur poesi, sicuti & philosophus poetæ, & fabulatori: fabula enim componitur & constituitur ex miris, & philosophus est aliqualiter philomites: immo S. Aguft. lib. de ciuitate Dei: & Scotus 1. sent. loquẽtes de ideis Platonicis, quas Arist. impugnat tanquàm fabulas, multos aiũt interpretes doctissimos, vt Simplicium 2. physicorum reducere eas ad bonam mentem: non ergo est inutile immorari circa fabulas, vt hic Neotericus carpit; sed sanctissimum ac sapientissimum, & prudentissimum est quod ostendit S. Tho. in declaratione huius fabulæ, confortando fideles, purgando infideles, & vtrosque instruendo, prebendo quoque se exemplar ceteris doctoribus, nec ex hoc transcendit limites metaphysicales obiecti, non extra propositum euagatus est, quinimo hac sua doctrina quæstioni prępositæ philosopho satisfecit: hinc enim habetur, quòd ambo rerum genera: mortalia inquam & immortalia ab vno primo immortali proficiscuntur principio, cui laus & honor sit semper in sæcula.

Margin notes: Tex.7. — Cap.3. — dist.7.q.vnica. — B — Tex.15. — In dubijs tutior via est eligenda. — Tex.124. — Causæ propter quas sumatur cib⁹, quæ nã sint. — C — In prologo. — Lib.24. dist.39. — Tex.18. — D

F I N I S.

DILV-

DILVCIDATIO PRIMA,

In quartum Librum Metaphysicæ.

Id autem quod est, dicitur quidem multipliciter, sed ad vnum & vnam quandam naturam, &c. Tex. 2.

An ens sit vniuocum vel æquiuocum.

Vniuocatio triplex est.

RESPONDENT Aliqui ex Recentioribus supponentes vnam distinctionem videlicet; vniuocationem esse triplicem: quandam logicam: quandam physicam: quandam vero metaphysicam. Vniuocatio logica est vnitas intentionis primæ, vel alicuius realitatis conceptæ sub intentione secunda; verbi gratia vnitas animalis concepta sub intentione generis; vel vnitas rationalis concepta sub intentione differentię est vniuocatio logica; quia logicus considerat secundas intentiones adiunctas primis: ex quo sequitur transcendens esse proprie vniuocum vniuocatione logica: quia licet nulla secunda intentio, puta genus & differētia competat alicui transcendenti existenti extra genus sicuti patet; aliqua tamen competit sibi, vt puta intentio vniuersalitatis, quæ est logica, & secunda intētio. Sequitur etiam ex hoc aliquid posse esse vniuocum vniuocatione logica, & æquiuocum ęquiuocatione physica; quoniam genus est ęquiuocum æquiuocatione physica, & tamen est uniuocum vniuocatione logica. Vniuocatio physica est vnitas naturæ ex natura rei, circumscripto omni opere intellectus, & de hac loquitur philosophus 7. physic. quando dicit, quòd in specie specialissima est propria comparatio, & non in genere; quatenus species dicit unam naturam & vniuocam; non autem genus, sed latent ęquiuocationes in generibus, genus enim dicitur ęquiuocum æquiuocatione opposita vniuocationi physicę, eoquòd non correspondet illi vna natura. Vniuocatio metaphysica est vnitas alicuius primę intentionis abstrahibilis per intellectum à pluribus ex natura rei, circumscripta quacunque intentione secunda vel logica; & hoc modo transcendentibus non repugnat vniuocatio. Ex quo sequitur, aliquid esse vniuocum metaphysicum, quod non est vniuocum physicum. C D

Aliquid potest esse vniuocũ, & ęquiuocum. Tex. 24.

Posita hac distinctione, ponunt tres propositiones; quarum prima est; Ens communiter sumptum non est vniuocum omnibus entibus vniuocatione physica; quam sic probant, conceptui entis communiter sumpti non respondet vna natura in re ad extra: ergo conceptus entis non est vniuocus vniuocatione physica: antecedens est manifestum, quia conceptui entis in communi subsunt omnia entia, quæ certum est non dicere aliquam vnam naturam: sequela patet.

Secunda propositio est; Ens communiter sumptum est vere vniuocum omnibus entibus vniuoca-

A uocatione logica: quam ita probant; illud quod dicit aliquam vnam realitatem vel primam intentionem conceptam sub aliqua intentione logica, est vniuocum vniuocatione logica; sed ens communiter sumptum est huiusmodi: ego sequitur ens esse vniuocum vniuocatione logica: maior patet ex definitione vniuocationis logicæ positę superius: minor etiam est manifesta, quia licet ens communiter sumptum non concipiatur sub intentione generis, vel differentiæ, vel alicuius alterius secundæ intẽtionis in vniuersum: concipitur tamen vel potest concipi sub intentione vniuersalis, quę vtique est intentio secunda, vel logica.

Tertia propositio est; Ens cõmuniter sumptum est vere vniuocum omnibus entibus vniuocatione metaphysica, sic intelligendo ens dicere aliquem vnum conceptum realiter abstrahibilem ab omnibus entibus participantibus ens quidditatiue, iuxta quam considerationem ens est prædicabile de omni ente vniuoce, realiter, & in quid: quam propositionem pluribus rationibus probant: & primo sic, oĩs intellectus certus de uno conceptu, & dubius de duobus, in quibus ille conceptus certus quidditatiue includitur, habet conceptũ illum, de quo est certus alium à conceptibus, de quibus est dubius, & vniuocus illis: sed intellectus hominis potest esse B certus de aliqua re illam esse ens, dubitans an sit Deus vel creatura, substantia vel accidens; & sic de alijs, in quibus conceptus entis quidditatiue includitur, sicuti patet; ergo conceptus entis est alius à conceptibus dubijs, & vniuocus eis; itaquòd ex se est neuter, & includitur in vtroque ipsorum: maior probatur, quia impossibile est eundem conceptum eidem intellectui simul esse certum & dubium: ergo vel est alius, & habetur propositum; vel nullus, & tunc non est certitudo de aliquo conceptu: est ergo alius: & si quidditatiue includitur in illis, sequitur, non tantum esse alium, sed esse vniuocum: minor declaratur primo de Deo & creatura: quia quilibet philosophus antiquus fuit certus, primum principium, quod ponebat, esse ens: nam Heraclitus, qui posuit primum principium ignem, & Thales Milesius, qui posuit primum principium aquam; quilibet eorum erat certus tam ignem, quàm aquam esse ens, tamen erat dubius an esset ens creatum vel increatum; primum vel non primum: non enim erat certus, esse ens primum; quia tunc fuisset certus de re falsa; sed falsum non contingit sciri; nec erat certus, esse non primum; quia tunc non posuisset oppositum. Secuudo probatur de substantia & accidente: nam philosophi multi varie opinati sunt de lumine: quorum vnus asse C rit esse accidens, alter vero esse corpus & substantiã; & ille qui ponit quòd est substantia, iam certus est, quòd est ens, sed non est certus, quòd sit substantia; quia tunc esset certus de falso, nec quòd non est substantia, quia tunc non potuisset esse oppositum.

Argumentũ cõmune de vniuocatiõe entis.

Thales posuit principium rerum aquam.

Et si quis diceret, quòd quilibet talis philosophus habuit duos conceptus in intellectu suo propinquos, qui propter propinquitatem, analogice vidẽtur esse vnus conceptus; & propter istam propinquitatem videtur esse certus de vno, hoc est de illis duobus dubie conceptis. Sed contra, quia ex ista euasione videtur destrui omnis via probandi vnitatem vniuocam alicuius conceptus: si enim dicis hominem habere vnum conceptum communem ad Sortem & Platonem: negabitur tibi, & dicetur quòd sunt duo cõceptus, sed videtur vnus propter magnã propinquitatem & similitudinem. Confirmatur ratio principalis; quia omnis conceptus prædicabilis de pluribus secundum vnum nomen & eandem rationem, est vnus vnitate vniuocationis: hæc enim est descriptio vniuocorum in antepredicamentis; sed conceptus entis non prædicatur in quid, & includitur quidditatiue in entibus inferioribus, de quibus dicitur; & per consequens pr̨edicatur secundum nomen & definitionem: ergo conceptus entis est vniuocus. D Amplius prima dignitas seu primum principium non est multiplex; ergo nec ens: & per consequens erit vniuocum: antecedens patet, quia primum principium non est distinguendum, cum sit notissimum & firmissimũ ex 4. huius: consequentia probatur, quia primum principium constituitur ex ente: ergo si primum principium non est multiplex, ergo nec ens, ex quo constituitur.

Vnitas vniuocatiõis q̃ sit.

Prima dignitas non est multiplex. Tex. 8.

Probatur etiam vlterius, quòd sit vniuocum ad substantiam & accidens sic, Si ens non est vniuocum substantiæ & accidenti: ergo intellectus noster non haberet conceptum quidditatiuum de substantia; consequens est euidenter falsum; ergo & antecedens: probatur consequentia, quia substantia non immutat immediate intellectum nostrum ad intellectionem sui, cum non intelligatur pro statu isto, nisi per speciem accidentis sensibilis: sed nullus conceptus quidditatiuus substantiæ potest haberi per immutationem accidentis sensibilis, nisi possit abstrahi à conceptu accidentis; & ille necessario sic abstractus est vniuocus, aliàs non esset abstrahibilis: talis aũt conceptus maxime vr̃ esse conceptus entis; nam nullus alius esset quidditatiuus; ergo &c. maior patet, quia quicquid pr̨esentia sui immediate immutat intellectũ, illius absentia potest naturaliter ab intellectu cognosci, quando non immutatur, sicut apparet in 2. de anima,

Substantia quidditatiue agnoscit.

Tex. 100.

anima, quòd visus est perceptiuus tenebrarum, quando lux non est presens, nec visus immutatur: ergo si intellectus noster immutaretur à substantia immediate ad actum circa ipsam, sequeretur, quòd quando substantia non esset presens, posset eius absentia naturaliter agnosci; & ita posset naturaliter cognosci in hostia consecrata non esse substantiam panis; quod est manifeste falsum: nullus ergo conceptus quidditatiuus habetur de substantia naturali immediate à substantia causatus, sed tantum causatus & abstractus ab accidenti. A

Dictũ theologicum.

Preterea signum distributiuum non distribuit terminum equiuocum pro suis significatis: quia terminus equiuocus non habet vnum conceptum, qui sit diuisibilis in plures; sed signum distributiuum additum enti, distribuit ipsum ens pro suis inferioribus: sequitur enim, est omne ens; ergo substantia; ergo accidens, & sic ens non est æquiuocũ. Vltimo arguitur; vnius potentie est vnum primum obiectum; sed primũ obiectum intellectus est ens, vt cõe omnibus: ergo ens sic cõmune est aliquod vnum, & per consequens vniuocum: maior patet, quia potentia mouetur ab obiecto secundum formam obiecti, & nisi habeat vnam formam, non mouebit: & ideo dicitur 4. huius, quòd intellectus, qui non intelligit vnum, nihil intelligit: probatur minor, quia illud est primum obiectum intellectus, sub cuius ratione omnia intelliguntur, sicut patet de obiecto visus; sed nec ratio substantiæ nec accidentis, sed sola ratio entis reperitur in omnibus intelligibilibus: ergo ens est primum obiectum intellectus nostri. B

Obiectũ intellectus est cõe quodã.

Tex. 10.

Hæc est sententia istorum, in qua duo falsissima docent. Primum est distinctio posita ab eis; non enim in doctrina Arist. datur aliud vniuocum, nisi logicum, vel physicum; vt patet inquirenti & aspicienti eius doctrinam in antepredicamentis; vbi ex professo definiuit æquiuoca & vniuoca; vt auctor est Boetius omnesque boni interpretes: & non definiuit Arist. vniuocum vniuocans, sed vniuocum vniuocatum dicens, quòd vniuoca dicuntur, quorum nomen est commune, & ratio substantie est eadem: vbi tres conditiones tribuit vniuocatis. Prima est, quòd vniuocata conueniunt in vno nomine. Secundo in vna ratione, quam rationem exposuit Boetius definitionem vel descriptionem. Tertia conditio est, quòd illa vna ratio æqualiter conuenit vniuocatis: nam si prius conuenit vni, & posterius alteri non erit vniuocatio logica, sed erit proportio & analogia: propterea sanum non est vniuocum, quoniam ratio sani prius conuenit animali sano, & deinde vrinæ & medicinæ, cum non conueniat eis, nisi in ordine ad animal sanum. Aliud vniuocum posuit Arist. 7. physi. vbi dixit iuxta genera latent æquiuocationes; quibus verbis habemus, quòd vniuocum physicum vltra illas tres conditiones, quas habet vniuocum logicum, debet habere aliam, quæ est vnitas naturæ: hinc sola species est vniuocum physicum, quia est vnius naturæ, in qua conueniunt omnia indiuidua illius, & duæ species, puta leo & homo non dicuntur vniuoce vniuocatæ secundum physicum, cum habeãt diuersas naturas; sed bene secundum logicum: & sic Arist. loquutus fuit 10. huius de differentia in genere; quando dixit, corruptibile & incorruptibile differunt genere: ex illis verbis non potest sumi vniuocum metaphysicum; quia cum genus sumatur à materia receptiua formarum naturalium, quæcunque conueniunt in materia, quæ possunt adinuicem transmutari, dicuntur conuenire in genere physico; & hec sunt omnia elementa & elementata, quæ adinuicem generantur & corrumpuntur; vt patet 2. de generatione: vnde cum Aristo. 10. huius loquatur de genere physico, non potest ex illo loco sumi vniuocum metaphysicum: ergo sequitur, quòd distinctio posita ab istis pro tertio membro est voluntaria, & contra Arist. C

Vniuocũ duplex.

Cõditiones vniuocati.

Tex. 24. & 31.

Proprietas vniuoci physici.

Tex. 26.

Tex. 46.

Tex. 26.

Prima quoque conclusio posita est falsa, quia si ipsi tenent vniuocum physicum dicere vnã naturam, quomodocunque sit natura illa; & per tertiam conclusionem positam ab eis ens dicit vnum conceptum realem abstrahibilem ab omnibus entibus, quia realitas venit à re, sicut formalitas à forma, & naturalitas à natura, & materialitas à materia: si ergo ens dicit vnum conceptum realem quidditatiuum; ergo vnam rem; ergo vnam formam: ergo vnam naturam; & sic ens erit vniuocum physicum secundum istos. Præterea sequeretur, quòd quælibet intelligentiarum esset vniuocum physicum: probatur consequentia, quia quælibet intelligentiarum dicit vnam naturam: & sic prima conclusio & tertia pugnant adinuicem. Et si dicis, quòd idem inconueniens sequitur apud Thomistas, quòd quælibet intelligentiarum esset quoddam vniuocum physicum, quia dicit vnam naturam. Respondetur, quòd hoc non sequitur; quia Thomiste dicunt, quòd illa sunt vniuocata vniuocatione physica, que conueniunt in vna natura communi secundum materiam, per quam possunt adinuicem transmutari: hinc corpora celestia & inferiora, cum non conueniant in vna materia, non possunt dici vniuocata vniuocatione physica, sed bene vniuocatione logica; à fortiori nec homo & intelligentia dici debent vniuocata vniuocatione physica, cum intelligentia sit immaterialis & incorruptibilis: & hoc habemus cõtra Romanum Ægidium tenentem eandem esse materiã superiorum & inferiorum D

Doctrina nominalium.

Quælibet intelligentiarũ dicit vnã naturam.

Impugnatur Ægidius.

A feriorum corporum: hic enim coactus est ponere, quòd illa superiora & inferiora corpora sunt vniuocata vniuocatione physica. Sequitur etiam ex his falsam esse secundã conclusionem positam ab istis, quia si ens esset vniuocum vniuocatione logica, tunc vel esset genus, vel species, vel differentia; sed nullum istorum est: ergo sequitur, quod falsa est conclusio asserens, ens esse vniuocum vniuocatione logica.

Tertia conclusio est contra Arist. Simplicium, Auerro. & denique rationem: nam Aristo. 1. ethic. arguens contra Platonem dicebat, quòd si daretur idea boni, vel illa esset substantia, vel quantitas, vel aliquod aliorum generum, sed nullum illorum est: ergo non datur idea boni: modo stante tertia cõclusione posita ab Aduersarijs, quòd ens dicit conceptum abstrahibilem ab omnibus entibus; & propterea est vniuocum, sequitur quòd ratio Arist. contra Platonem est nulla, quia posset dicere Plato, quòd illa idea boni non est nec substantiæ, nec accidentis, sed ipsius entis: & sic ratio Arist. esset nulla. Est etiam hæc positio contra Simplicium 2. de anima, vbi dicitur. igitur vnum quoddam genus, &c. ita arguit Simpl. nullum vniuocum dicitur magis vel prius, vel posterius in vno, quàm in alio, veluti color non dicitur magis in albo, B quàm in nigro, nec prius, nec posterius; sed ens magis proprie & vere dicitur ens in substantia, quàm in ceteris prædicamentis & magis & propria prima causa: igitur ens non est vniuocum substantiæ & accidenti, primæ causæ & causatis. Est etiam contra Auerroem, qui in libro d.d. in solutione vltimi dubij sic arguit: illud, in quo vnum per se & essentialiter antecedit aliud, non potest esse illius vniuocum: dico per se & essentialiter, quia Socrates pater antecedit Platonem filium in humanitate; quia tamen hęc præcessio est per accidens, ideo homo potest esse vniuocus ambobus: igitur quãdo antecedit per se & essentialiter non potest cum illo vniuoce conuenire; sed substantia antecedit essentialiter accidens, sic etiam Deus antecedit creaturam: ergo ens non potest esse vniuocum substantiæ & accidenti, Deo & creaturis. Est etiam contra rationem, quia id, quod per essentiam capit aliquid, non potest vniuoce conuenire cum illis, quę capiunt illud met per participationem: sed Deus capit ens per essentiam; solum enim primum ens est ens per essentiam; cetera capiunt ens per participationem; quia omne citra primum ens, est ens per participationem: igitur non possunt in ente vniuoce conuenire.

C Vltra istas rationes sunt & alię antiquorum fundatæ etiam in dictis Aristo. quas ipsi conantur soluere: sed eorum solutionibus magis confirmantur, vt videbimus: & inter alias est prima, quæ fundatur supra verba Aristo. in hoc libro, & in 7. quòd ens dicitur multipliciter; & exemplificans multiplicitatem entis tradit exemplum de sano, quod dicitur secundum diuersas rationes de medicina, de exercitio, & de alijs, quæ dicuntur secundũ vnum, & ad vnum non vniuoce, sed analogice: igitur ens non est vniuocum, sed analogicum. In 7. etiam huius ait philosophus, quòd qualitates & cetera accidentia sunt entia, sicuti logici dicunt, non ens est ens, & non scibile est scibile, & sicut vas dicitur salubre & corpus; sed in omnibus istis non est vniuocatio eius, quòd dicitur de pluribus: ergo sequitur ens non esse vniuocum. Respondent ipsi sumendo unum, quod habet philosophus 10. huius, vbi concedit ordinem essentialem inter species eiusdem generis: nam ibi vult, quòd in quolibet genere est vnum primum, quod est mensura omnium aliorum; sed mensurata habent ordinem essentialem ad mensuram: & tamen non obstante tali attributione, nullus negat conceptum generis esse vnum; quia prædicatur de pluribus differentibus specie: si enim genus non habet vnum conceptum aliũ D à conceptibus specierum, nullus conceptus diceretur in quid de pluribus; sed quilibet de se ipso; & sic idem prædicaretur de eodem, & non genus de specie. Hoc confirmant etiam auctoritate Aristo. 7. physicorum, quòd in generibus latent æquiuocationes, propter quod non potest esse comparatio secundum genus; non tamen est ibi æquiuocatio in genere quantum ad logicum; sed quantum ad realem physicum; quia non est ibi vnitas naturæ: omnes ergo auctoritates, quæ essent de illa materia, siue in metaphysica, siue in physica, possent opponi propter diuersitatem realem illorum, in quibus est attributio; cum qua diuersitate stat vnitas conceptus abstrahibilis ab eis, sicut patet de genere: concedo ergo, quòd accidens habeat attributionem essentialem ad substantiam; & per consequens, quòd ens sit analogum ad ea: & tamẽ ab hoc, & ab illo potest abstrahi vnus conceptus communis vniuocus; nam analogia realis & vniuocatio metaphysicalis realiter non repugnant in eodem conceptu. Et sic soluitur etiam illud, quod habetur in 7. huius, quòd accidentia sunt entia sicuti logici dicunt, non ens est ens, quatenus inter substantiam & accidens est analogia, secundum perfectius & imperfectius; cum qua tamen stat vera vniuocatio; propterea philosophus subdit ibi, quòd talia non dicuntur æquiuoce, sed ad vnum.

Cap. 6.

Tex. 1.

Egregia ratio contra neotericos sũpta à Simplicio.

Distin. 7.

Deus est ens per essentiã creatura, est ens per participationem.

Tex. 2.

Ad principium.

Salubre dicitur multipliciter.

Tex. 2.

Tex. 12.

Primum est mẽsura aliorum.

Tex. 31.

Accidens ordinat ad substantiam.

Tex. 2.

Verum hæc solutio est contra textum; igitur falsa: probatur antecedens, quia in textu fit sermo de ordine attributionis; sed ordo essentialis non est ordo attributionis, vt declarat Boetius in libro prædicamentorum, vbi vult inter illa esse ordinem attributionis, quoties vnum illorum est tale formaliter, cetera sunt talia attributiue & denominatiue, quemadmodum datum est exemplum de sano, solum enim animal est formaliter sanũ, quia solum animal est tale sanitate, quæ est sibi forma, cetera autem sana sunt attributione ad animal sanum formaliter, quia vel signa, vel causæ sanitatis; & ita non sunt sana sanitate, quæ sit forma illorum; non enim vrina est sana sanitate, quæ est forma vrinæ; sed dicitur sana sanitate animalis, cuius ipsa est signũ. Ex istis ergo patet argumentum antiquorum, concludere contra Aduersarios. Et responsio eorum corroborat ipsum argumentum, cum destruat textum Arist. nam quæcunque ita se habent in ente, quòd aliquod illorum sit ens formaliter, cetera sint entia attributione ad illud ens formaliter, non potest in ente vniuocari, sed decem prædicamenta ita se habent ad ens, quòd substantia est ens formaliter, & nouem prędicamenta sunt ens attributione ad substantiam; igitur non possunt in ente vniuocari: minor est Arist. & Auerro. in textu. Nec est simile de speciebus respectu generis, & de prædicamentis respectu entis: nam in speciebus non est dare medium aliquam speciem, quæ sit formaliter tale, & ceterę sint talia attributione ad illam; non enim homo est formaliter animal, & cetera sunt talia attributione ad hominem. Nec etiam valet responsio data ad dictum philosophi in 7. quia ibi non est sermo de ordine perfectionis, sed attributionis, vt patet per exemplum datum de sano, quod est illudmet, quod positum est in hoc 4. Et confirmatur, quia si ita esset, philosophus nihil concluderet; nam vult ibi philosophus cetera accidentia non posse habere quidditatem sine substantia; sola enim substantia habet quidditatem per propria sui generis; accidentia vero non nisi per substantiã: ergo accidentia non sunt entia, nisi attributione ad substantiã; & sic ex verbis Arist. ibi habetur, quòd non est sermo de ordine perfectionis, sed attributionis. A B

Cap. 1. — Solum animal est subiectum sanitatis. — Nouem prędicamenta quomodo dicatur entia. — Tex. 2. — Tex. 2.

Secunda ratio fundatur supra dicto Aristo. 1. physi. vbi disputans contra Parmenidem & Melissum supponit vnum principium, tanquàm omnibus notum, quòd ens multipliciter dicitur; ergo ens non est vniuocum. Respondent ipsi ad hanc auctoritatem, quòd multiplex duobus modis dicitur. Alterum multiplicitate suppositorum, quæ non repugnant vniuocationi, sicuti animal est multiplex, quia habet multas species sub se, etiam & homo multiplex est multiplicitate suppositorum. Alterum dicitur multiplex multiplicitate significatorum, sicut canis dicitur multiplex multiplicitate; quia multa significat, Arist. supponit cõtra Parmenidem ens esse multiplex multiplicitate suppositorum, propterea est vniuocum. Sed hæc responsio est expresse conrra superficiem & sensum literę; nam Arist. statim subiungit ens dici de decem predicamentis, quę sunt significata ipsius entis, & non supposita. Et Auerr. etiam in commento ait, ens dici de multis intentionibus, quæ sunt ipsa prædicamenta, puta substantia, quantitas & qualitas, &c. hæc enim sunt significata entis, non autem supposita, vt ipsi dicunt; vnde est sermo de multiplicitate significationis secundum analogiam. C

Tex. 13. — Multiplex bifariã dicit. — Prædicamenta sunt significata entis & non supposita.

Est etiam alia ratio antiquorum, ꝙ si ens est vniuocum ad omnia entia; tunc sequitur ens esse genus; consequens est falsum, & contra philosophum 3. huius; ergo &c. consequentia probatur, quia ens secundum ipsos dicitur de pluribus differentibus specie in eo quod quid; & hæc est propria definitio generis. Soluunt ipsi istam rationem, quia procedit ab insufficienti; nam aliquid deficit enti, ratione cuius non potest esse genus, quia ens prædicatur de vltimis differentijs, de quibus non potest nec debet genus prædicari, de illis videlicet, quæ sumuntur ab alia re, quàm sit res, à qua sumatur genus; tales enim differentiæ sunt sicut est forte rationale, quod includit ens quidditatiue; & hoc est contra naturam generis, prædicari scilicet quidditatiue de differentijs. Sed contra istam responsionem est ratio Boetij in libro Porphyrij in secunda editione supra illis verbis (si quis omnia entia vocet, æquiuoce nuncupabit) vbi facit istam consequentiam; ens vniuoce prædicatur de decem prædicamentis: igitur ens est genus: consequẽtia probatur, quia prædicari vniuoce est prędicari vt genus, & si prædicabitur de differentijs quidditatiue; sequitur hoc aliud inconueniens, ꝙ ens erit genus ad differẽtias. D

Tex. 10. — Genus non ꝓdicatur de differentia. — Prędicari vniuoce qđ sit.

Alia est ratio, quòd si ens prædicatur de entibus secundum rationem alicuius vniuersalis, vel erit differentia, vel proprium, vel accidens, vel species: non differentia, quia dicitur in quale: nõ proprium nec accidens, quia hæc sunt extra essentiã eius, de quo dicuntur, quod non est dicendũ de ente; nec etiã prædicabitur, vt species: ergo relinquitur qđ prædicabitur vt genus. Soluunt Scotistæ & istam rationem dicendo, quòd Porphyrius ordinauit librum suum ad prædicamẽta Arist. sicut ipsemet promittit in proœmio, & ex cõsequẽti loquitur de illis vniuersalibus, quæ aliquo modo reperiũtur in linea prædicamẽtali: sed præter illa est aliud vniuersale

le

A le transcendens prædicatum in quid, quod non est, neq; genus, neq; species, neq; aliquod illorũ. Sed contra istam responsionem arguitur primo sic, propria ratio prædicabilis, quæ diuiditur à Porphyrio, conuenit ipsi enti: ergo continetur ens sub illis quinque prædicabilibus; nam prædicabile, de quo tractat Porphyrius, est vniuersale, quod est aptum natum vniuoce dici de multis secundũ esse distinctis: ergo continetur sub membris diuidentibus illud vniuersale, quod à Porphyrio consideratur, aliàs contineretur aliquid sub diuiso, quod tamen non contineretur sub membris diuidẽtibus, quod est cõtra philosophũ 2. poster. tenet igitur ratio quòd si ens est vniuersale prædicabile erit vel genus, vel species, vel aliquod illorum. Præterea si daretur hoc vniuersale transcendens, quod isti fingunt, tunc philosophus, vel Auerro. vel Porphyrius, vel aliquis peripateticorum faceret mentionem de isto; sed nullibi inuenitur hoc tale vniuersale trãscendens: igitur monstruosum & fictitium est illud ponere; nam vniuersale est prædicatum; modo tantũ quinque sunt prædicata 1. topicorum, inter quæ hoc tale vniuersale transcendens non connumeratur: ergo est imaginarium illud ponere, præcipue quia omne vniuersale est forma secundum Auer. 1. huius; sed ens non est forma; ergo non est vniuersale.

Ens non continetur sub quinque vocibus Porph.

Cap. 12.

Cap. 4.

Tex. 27.

B Est etiam alia ratio antiquorum probantium ens non esse vniuocum ad decem genera, quia tunc descenderet in illa per aliquas differentias; & illæ differentiæ sint A. & B. aut ergo A, & B. includunt ens, aut non, si sic; ergo in conceptu cuiuslibet generis generalissimi includetur bis ens; & per consequens nugatio: si non; ergo. A, & B. non sunt entia, & tunc non ens erit de intellectu entis: nam A. & B. includuntur in conceptibus decem generum. Soluit Scotus hoc argumentum cum suis discipulis, concedentes ens descendere in decem genera per aliqua contrahentia, quæ proprie non sunt differentia. Cum autem quæritur, aut includunt ens, aut non. Dicunt quòd non includunt ens formaliter, sicut nec passiones entis, nec vltimæ differentiæ; & tamen non sunt nihil. Cum ergo arguitur, quòd non sunt entia: dicendum, quòd non sunt entia formaliter, sunt tamen entia realiter & essentialiter: quòd aut illud, quod non est ens formaliter, dummodo sit ens realiter, sit de intellectu entis, nullum est inconueniens: sicut rationale, quod non est animal formaliter, est tamen de intellectu hominis, qui est vere animal. Sed hæc responsio est nullius momenti & contra Aristo. & Auerroem 3. huius, vbi probant ens non esse genus, quia pręd icatur de omnibus differentijs: tunc

Ens non descẽdit ad genera per differentias.

C quæro, aut intelligunt ipsum prædicari de omnibus differentijs realiter, aut formaliter: si primo modo, ergo ens est genus realiter, cum prædicetur de differentijs realiter: si secundo modo, sequitur quòd ens prædicatur de A, & B. formaliter: quod Scotistæ negant. Pręterea hæc responsio est contra seipsos, qui in 3. huius affirmant ens non prædicari de ipsis differentijs, quia tunc esset nugatio dicere, homo est animal rationale; quia ens in animali semel formaliter includeretur, & semel formaliter in rationali, & per hoc concludunt ens nõ prædicari formaliter de differentijs, si ergo ꝑdicatur de differẽtijs realiter & essentialiter, vt ipsi fatentur; ergo esset nugatio realis & essentialis; & sic contradicunt sibi ipsis.

Tex. 10. Ens prædicatur de omnibus differentijs.

Quęst. 2.

Scotici ducũtur in cõtradictionem.

Aliud argumentum antiquorum est; illis, quæ sunt totaliter & immediate sub extremis cõtradictionis, nihil est commune vniuocum; sed Deus & creatura, substantia & accidens sunt huiusmodi; nam sub ipsis extremis contradictionis, dependens & independens, causatum & non causatum patet, quòd nihil est eis commune vniuocum: probatur maior, quia omnis cõceptus communis est neuter respectu illorum, quibus est communis; sed nullus conceptus respectu contradictoriorũ est neuter, sed necessario est alter illorum, alioquin contradictoria haberent medium, ergo &c. Soluit Scotus hoc argumentũ 1. sent. dicens, quia argumentum hoc

D aut intelligit, quòd illa sunt sub extremis contradictionis totaliter, hoc est ꝙ illa præcise sunt extrema contradictionis; & tunc minor est falsa, quia Deus vel substantia non est præcise hoc, quod est esse non ab alio, accipiendo proportionabiliter, quoniam illa negatio dicitur etiã de chimera; sic nec creatura est præcise illa negatio, non necesse esse, quia hoc etiam conuenit chimerę; sed tam Deus quàm creatura, tam substantia quàm accidens est aliquid, cui conuenit alterum extremum contradictionis, si ergo sic accipiat maiorem, quòd quibuscumque conueniũt extrema contradictionis, ipsa non vniuocantur in aliquo communi, illa maior est falsa, nã omnia diuidentia per se aliquod commune sunt talia, quòd de ipsis dicuntur extrema contradictionis, & tamen vniuocãtur in ipso communi diuiso; similiter in proposito Deus & creatura, substantia & accidens possunt recipere prędicationem contradictionis; & tamen habent aliquod substratum commune illis extremis contradictionis, ratione cuius possunt habere aliquod commune.

dist. 8. q. 2.

Sed contra istam responsionẽ arguitur sic; illud commune, quæro, aut est necesse esse, aut nõ est necesse esse, patet ista diuisio, quia extrema sunt contradictoria, & per consequens non ha-

Necesse esse & non necesse esse sunt extrema contradictionis.

Tex.5. bent medium, vt habetur 1. poster. si est necesse esse, cum illud cõe includatur realiter & essentialiter secundum Scoticos in omni ente; sequitur ꝙ omne ens est necesse esse: si vero dicunt, quòd non est necesse esse; ergo in Deo dabitur aliquid, quod non est necesse esse; quod est falsissimum: igitur falsa est responsio asserens Deum & creaturam habere aliquod substratum vniuocum commune. Prеterea ei, quod de se est ens, & ei, quod de se est non ens, non est aliquod substratum commune vniuocum; sed Deus ex se est ens, creatura ex se est non ens: igitur Deo & creaturæ nihil est substratum commune vniuocum: maior patet, quia ens & non ens sunt contradictoria: ergo in nullo conueniunt: consequentia patet, quia si in aliquo conuenirent; tunc oppositio eorum non esset maxima, cuius oppositum habetur in postprædicamentis. A

Deus ex se est ens.

Est aliud argumentum antiquorum; quæ sunt primo diuersa in nullo conueniunt; sed Deus est primo diuersus à creatura, & vnum prædicamentum ab alio: ergo nec Deus & creatura, nec decem genera conueniunt in aliquo: nec per consequens in aliquo conceptu communi vniuoco: maior est euidens; sed prima pars minoris de Deo & creatura probatur, quia alioquin Deus haberet quo conueniret, & quo differret à creatura; & ita non esset simpliciter simplex. Secunda pars de decem generibus probatur; quia aliter non esset negatiua immediata, quando negatur vnum genus generalissimum ab alio; consequens est falsum, & contra philosophum 1. poster. ergo &c. probatur consequentia, quia tunc extrema illius negatiuæ conueniunt in aliquo toto, puta in ente, quod non potest esse in propositione immediate negatiua; sicut dicitur 1. poster. ergo ista negatiua, quantitas non est substantia, non esset immediate. Soluit Scotus hoc argumẽtum vbi supra, quòd licet Deus & creatura sint primo diuersa in realitate, quia in nulla realitate conueniunt, non tamen sunt primo diuersa in conceptu reali, sed quomodo possint esse conuenientia in conceptu reali & non in realitate, declarat, quòd distinguuntur se totis subiectiue, nõ aũt obiectiue. Quòd autem dicitur, quòd negatiua, in qua negatur vnum genus generalissimum ab alio, non esset immediata, negat consequentiam. Et ad probationem, cum dicitur quòd extrema essent in aliquo toto, ait non esse in aliquo toto, quod possit esse medium in aliqua figura syllogistica, remouendo vnum ab alio, cum de vtroque affirmatiue ipsum ens prædicetur. B

Propositio negatiua immediata est, vnum generalissimũ negat de alio.

Tex.13.

Sed contra istam resolutionem arguo dupliciter, quòd si Deus & creatura conuenirent in conceptu reali, tunc sequeretur nulla esse simpliciter primo diuersa contra Aristo. 5. huius: probatur consequentia, quia omnia saltem in conceptu reali conuenirent. Et confirmatur quia tunc inter Deum & creaturam non daretur distantia infinita: probatur consequentia, quia conueniunt in cõceptu reali. Præterea si responsio esset vera, tunc sequeretur, quòd tam Deus, quàm creatura esset formaliter se ipso ens, & sic creatura esset se ipsa per essentiam formaliter ens, quemadmodum Deus; quod est magnum absurdum: quia tantum Deus est ens per essentiam, cetera vero per participationem. C

Tex.15. Deus & creatura distant infinite.

Vltimum argumẽtum antiquorum est: vbi est tantum vnitas attributionis, non potest esse vnitas vniuocationis; sed omnia entia attribuuntur ad substantiam in ratione entis, vt habetur in hoc libro: ergo &c. Item creaturę ad Deum in ratione entis oportet ponere vnitatem attributionis; ergo ens non est vniuocum prædictis. Soluit Scotus vbi supra dicens, quòd attributio sola non ponit vnitatem vniuocationis; quia vnitas attributionis minor est vnitate vniuocationis: sed minor vnitas non arguit maiorem, tamen minor potest stare cum maiori, sicut quæ sunt vnum genere sunt vnum specie: licet vnitas generis sit minor vnitate speciei: similiter in proposito dicit, quòd licet vnitas attributionis non arguat vnitatem vniuocationis, tamen cum vnitate attributionis stat vnitas vniuocationis, quamuis vna non sit alia formaliter: & tradit exemplum, quòd species eiusdem generis habent essentialem ordinem, & attributionem ad primum in illo genere, ex 10. huius, & tamen cum hoc stat vnitas vniuocationis conceptus ipsius generis respectu specierum: similiter in proposito in ratione entis, in qua est vnitas attributionis, ipsa attributa habẽt vnitatẽ vniuocationis. Sed hæc responsio superius est improbata: tum quia putant Scotistæ, ordinem essentialem esse ordinem attributionis, quod est falsum: tum quia inter species eiusdem generis non est ordo attributionis, sicuti inter Deum & creaturas, & substantiam & accidentia, nam non datur aliqua species animalis, quę sit formaliter animal: ceteræ vero sunt animalia attributione ad illam, sicut Deus est formaliter, & per essentiam ens, creatura vero attributione ad ipsum Deũ, & similiter substantia est ens per se, accidens vero non est ens, sed entis. Ex istis patet rationes nostras concludere contra opinionem Scoti. D

Tex.2.

Tex.2.

Ordo essentialis non est idem cũ ordine attributionis.

Superest modo soluere argumenta, quæ adducuntur pro opinione ipsorum. Et primum argumentum, quod difficile, & Achiles apud ipsos reputatur, fuit ipsius Auicenæ in 5. suæ metaphy.

A taphysi. cuius falsitas multipliciter ostenditur. Et primo secundum Herueum, quòd ens dicit conceptum disiunctum, & de hoc intellectus potest esse certus, existente tamen dubio de substantia, & accidente: vnde si quis mihi diceret, si veneris ad me dabo tibi equum, certus sum, quòd si vado habebo equum; sed dubius tamen an hunc, vel illum: ita etiam de Deo sum certus, quòd est ens, quod quidem ens dicit substantiam, vel accidens. Secundũ etiam argumentum nihil aliud probat, nisi alietatem conceptus, non autem vniuocationem. Tertio ostenditur falsitas argumenti, quia dato quòd probet aliquam unitatem; non tamen probat unitatem uniuocationis, sed tantum unitatem proportionis; immo ex hoc argumento possumus probare quodlibet æquiuocum esse uniuocum; quia quilibet potest esse certus, quòd canis currat; dubitaret tamen de quo cane intelligatur, an de pisce marino, uel sydere cælesti; & sic si argumentum hoc concluderet, sequeretur quodlibet æquiuocum esse uniuocum, & cum ad uniuocationem requiratur, quòd ęqualiter sit participatum à suis contentis, itaquòd nullum uniuocatum in ratione sui vniuoci habeat aliquid plus, quàm reliquum vniuocatum, sequeretur substantiam esse accidens, & accidens substantiam, quia accidens & substantia secundum Scotum sunt vniuocata in ratione entis: quod est absurdum magnum. Vltimo dico, quòd certitudo & dubietas spectant ad secundam operationem intellectus; unde argumentum concludit pro prima operatione, in qua neque dubietas neque certitudo est, quoniam ut dicit philosophus 9. huius, intellectus circa primam operationem suam, aut totum, aut nihil apprehendit de rebus. Ad confirmationem, quæ erat secunda ratio, neganda est minor, quia ens non prædicatur de Deo & creaturis, de substantia & accidente secundum eandem rationem æqualiter participatam; quia hoc est prædicari vniuoce & quidditatiue.

Cap. 3. Primũ arg. Scoti multipliciter soluitur & non est suum sed Auicen.

Certitudo & dubietas spectant ad secũdam operationem intellectus. Tex. 22.

Et si quis diceret, S. Thomas 10. huius ait, ens & vnum ęqualiter prędicari de omnibus generibus: ergo secundum eandem rationem participatam. Respondetur, negando consequentiam; quia sensus est, unum eodem modo prędicatur de substantia & accidente, sicuti & ens: sed ens prædicatur analogice: ergo & vnum. Ad aliam rationem de multiplicitate primi principij dicitur, quòd multiplicitas duobus modis potest intelligi in primo principio. Primo, quòd in eo non sit multiplicitas ęquiuocationis: & hoc concedimus nos. Secundo, quòd in eo non sit multiplicitas analogiæ, & hoc negamus; quia analogum sufficit ad saluandam contradictionem & ad medium syllogisticum: vnde non est inconueniens primum principium esse multiplex tali multiplicitate. Et ex hoc aliqui ex nostris voluerunt Scotum non differe à S. Thoma, nisi in nomine, vt patet 1. sent. vbi vult in ente saluare tantam vnitatem, quę sufficiat pro medio syllogistico, vt extrema vnita in medio sic vno, sine fallacia ęquiuocationis concludantur inter se vnum. Sed (pace istorum dixerim) errant maxime, quia si verum est hoc, vnde tantus labor Scotistarum Auerroistarum Thomistarumque, erit forsan de nomine? absit tantus error, cum videamus Scotum ex professo arguere contra S. Thomam, propterea tenendum est, quòd non tam in voce, sed etiam in re discrepant.

Tex. 7. Sedatur contradictio apparens in dictis S. Tho.

C

Primũ principium quo modo ē multiplex. q. 1. dist. 3. Reprehendũtur quidam Thomistæ.

Ad quartam rationem neganda est consequentia. Et ad probationem dicimus falsum esse substantiam non immutare intellectum nostrum per propriam speciem; quia non per speciem accidentis, sed per suam propriam intelligitur. Et ad motiuũ, quod adducunt de sacramẽmento Eucharistiæ, cum sit theologicum, theologicè respondemus, ꝙ accidentia Eucharistię, puta quantitas & albedo, gerunt vicem substãtię, vnde agunt & patiuntur, sicut substantię: hinc est, quòd nutriunt hominem, & ex eis generantur vermes: propterea substantia panis est illa, quæ immutat intellectum nostrum, & licet sit absens secundum seipsam, remansit tamen accidens loco eius; propterea non est simile de sensu visus respectu tenebrarum. Nec etiam iuuat dictum Aristo. adductum pro eis ex 2. de anima; quia illud verificatur vbi est simpliciter absentia obiecti, hoc est quando nec in se, nec in suo accidenti, quod non est ita de substantia panis, vt dictum est.

Quãtitas in Eucharistia gerit vicem substantiæ.

D

Tex. 70.

Ad quintam rationem dicimus, ꝙ licet signum distributiuum non possit distribui pro æquiuoco, cui adiungitur, potest tamen distribui pro analogo, vt perbelle notat Albertus Magnus 1. p. summæ suæ theologiæ, vbi ait, analogum confundi & distribui potest etiam signo vniuersali distributiuo: hinc dicimus, quòd medicus loquitur de omni sano, & metaphysicus de omni ente.

Quæst. 30.

Ad vltimam rationem dicimus, quòd vnum bifariam sumitur: primo pro vniuoco: secundo pro analogo, & quòd ad vnitatem potentię & scientię requiritur vnitas obiecti, vel secundum vniuocationem analogicam vel vniuocam, vnde sufficit, quòd ens sit vnum secundum analogiam ad hoc, quòd constituat vnitatem scientiæ: ppea non oportet, vt sit vnitas numeralis subiecti, nec vnitas secundum speciem specialissimam, nec vnitas secundum genus vniuo-

Ens quomodo cõstituit vnitatẽ sciẽtiæ.

cum; ſed ſufficit vnitas analogiæ, vt dictum eſt, hanc opinionem Scoti eſſe falſam, eiuſq; ratio- A
nem nihil concludere oſtenſum eſt.

q.7.art.7. Sciendum eſt modo, quòd fuit alia opinio extrema, vt notat S. Thomas in diſputatis de potentia, quæ attribuitur Rabi Moyſi; hic enim voluit ens eſſe nomen æquiuocum ad decem prædicamenta: & huius opinionis etiam videtur fuiſſe Porphyrius in prędicabilibus; quando dixit (ſi quis omnia entia vocet æquiuoce nuncupabit (quamuis gloſet Scotus auctoritatem ipſius Porphyrij dicens, quòd non loquitur ſecundum propriam intentionem: vel ſi locutus fuerit ſecundum intentionem propriam, dicendum eſt quòd accepit ęquiuocum pro æquiuoco phyſico; quod ęquiuocum phyſicum poteſt eſſe vniuocum logicum & metaphyſicum. Et ſi quis diceret, quòd cum Porphyrius fuerit logicus, logicè locutus eſt. Reſpondet Scotus, quòd multa dicuntur in logica non logicè, ſicuti etiam in metaphyſica multa non metaphyſicè, vt patet in 2. huius, vbi habetur, quòd in omni moto eſt materia, & tamen hoc conſiderare magis ſpectat ad phyſicum, quàm ad metaphyſicum. Sed falſiſſima eſt hæc reſponſio; quia Simplicius, & Boetius aperte fatentur in lib. prædicamentorum Porphyrium fuiſſe iſtius opinionis ens eſſe æquiuocum. Et pro hac opinione adducitur ratio talis à definitione ad definitũ: æquiuoca ſunt, quorum nomen commune eſt, & ratio ſubſtantię eſt diuerſa; ſed ſic eſt, quòd decem prædicamenta Deus, & creatura conueniunt in nomine entis, & differunt in ratione: igitur ens eſt æquiuocum decem prædicamentis, Deo & creaturis: probatur minor, quia alia eſt ratio ipſius Dei, & alia creaturarum, & alia eſt ratio ſubſtantiæ, & alia ipſorum accidentium. Præterea inter contradictoria non datur medium, ſed æquiuocum & vniuocum ſunt contradictoria; igitur non datur medium inter ipſa: modo ens non eſt vniuocum, quia hæc eſt opinio Scoti impugnata ſuperius: igitur erit æquiuocum. Pro hac poſitione facit textus Ariſt. contra Parmenidem & Meliſſum 1. phyſi. vbi habet principium eſſe notiſſimum, ens dici multipliciter, & textus ſecundus huius quarti, ens dici multipliciter, vt ſanum de ſanis: non vniuoce; ergo æquiuoce.

Opinio illorum qui voluerunt ens eſſe æquiuocum. — *Tex. 12.* — *Doctrina Scoti eſt cõtra bonos auctores.* (B) — *Tex. 13.*

Pro declaratione iſtius opinionis eſt ſciendum, quòd omnes res mundi, aut coniunguntur eodem nomine eademque ratione, vt homo & bos; quæ conueniunt in nomine & ratione animalis, & ſic vocantur vniuoca; aut nec nomine, nec ratione conueniunt vt cælum terra, aqua, & ignis, & hęc talia philoſophi appellant diuerſiuoca: aut nuncupantur diuerſis nominibus, C
& conueniunt in definitione, vt tunica, & veſtimentum, & hæc multiuoca & ſynonyma dicuntur: aut nomine tantum conueniunt, & definitione differunt, vt homo verus, & homo pictus, & hæc vocantur ęquiuoca.

Quæ ſunt diuerſiuoca & multiuoca.

Æquiuocũ duplex.

Secundo eſt ſciendum, quòd æquiuocum dicitur duobus modis: aliud dicitur æquiuocum à caſu; aliud à conſilio. Æquiuocum à caſu eſt quando vnum nomen imponitur duobus, ſicuti Cęſar Imperator Ro. & Cęſar filius Caroli dicuntur æquiuoca à caſu, quia caſus fuit, vt vtrique imponeretur idem nomen. Æquiuocum à conſilio eſt quotieſcunque per voluntatem hominum duabus rebus impoſitum eſt vnum nomen, ſicuti homo pictus, & homo verus, nominantur hoc nomine, homo; vnde dicitur ęquiuocum à conſilio.

Medium bifariam conſideratur. — *q.30.ar.1.*

Sciendum eſt etiam, quòd medium comparatum vni extremorum tanquàm oppoſitum induit rationem alterius extremi, vt patet 5. phyſi. ſicuti tepidum comparatum frigido ſimpliciter vocatur calidum, & comparatum calido ſimpliciter vocatur frigidum: quo pacto etiam S. Thomas 1. p. poſuit, quòd Angelus comparatus Deo, dicitur corporeus; comparatus autem nobis, dicitur incorporeus; ſic etiam ens ſi comparabitur æquiuoco à caſu, dicitur vniuocum, D
ſi vero comparatur vniuoco, ſimpliciter, dicitur æquiuocum: vnde Ariſt. in prædicamentis non definiuit pure ęquiuoca, quæ alio vocabulo dicuntur ęquiuoca à caſu, ſed definiuit æquiuoca in communi, quę comprehendunt etiam analoga, quæ alio vocabulo dicuntur ęquiuoca à conſilio: & ideo Doctores, quando vſi ſunt ente prout habet rationem vnius extremi, aliquando uocauerunt illud ęquiuocum, ſicut fecit Porphyrius; aliquando uocauerunt vniuocum, vt dixit Ariſt. 2. huius; vnumquodque maxime aliorum ipſum dicitur ſecundum quod alijs ineſt vniuocatio, vbi probauit Deum eſſe cauſam entitatis & veritatis; quia cauſa vniuoca entitatis & veritatis eſt maxime ens, & maxime verum; ſed Deus eſt cauſa vniuoca entitatis & veritatis: ergo Deus eſt maxime ens & maxime verum: ecce quomodo philoſophus appellauit ens vniuocum, quia non eſt ęquiuocum à caſu, ſed à conſilio: tunc dicimus ad iſtos auctores, quòd ſi voluerunt ens eſſe ęquiuocum purum, decepti ſunt, vt fuit Rabi Moyſes, Porphyrius, Boetius, & Simplicius. Nec rationes eorum aliquid concludunt; & prima eſt nullius momenti, quia Deus & creatura conueniunt in ente non ſecundum nomen tantum, ſed etiam ſecundum rationem ſecundum quid eandem, & ſecundum quid diuerſam: ſic etiã

Æquiuoca definita ab Ariſt. cõprehendũt analoga. — *Tex. 40.*

dico

A dico de substantia & accidentibus. Ad secundam etiam rationem dico, quòd inter æquiuocum purum, quod est ęquiuocum à casu, & vniuocum purum datur medium, quod dicitur æquiuocum à consilio.

Auctoritates adductę pro ipsis nihil faciunt: quia exponi possunt de multiplicitate analogiæ, vt dictum est contra Scotum. Si vero volumus reducere hos Doctores ad bonum sensum dicimus, quòd quando dixerunt ens esse ęquiuocum, intellexerunt de ęquiuoco à consilio, vel intellexerunt ipsum analogum, quod cum sit medium, induit rationem vtriusque extremi: propterea aliquando vocāt vniuocum, vt Aristo. fecit 2. huius, aliquando ęquiuocum, vt Porphyrius. Hæc de hac secunda positione dicta sint; sed nota quòd Alexander & Auerro. in lib. hoc vocant analogum medium inter ęquiuocum & vniuocum. Ens quomodo potest dici ęquiuocū. Tex. 3.

Pro tertia positione, quam tenet S. Thomas. 1. p. & in disputatis de potentia Dei, & 1. lib. contra Gentiles, est notandum quòd ens dicitur multis modis. Primo dicitur ens, quod est in prędicamento substantię. Secundo dicitur ens, quod est in prædicamentis accidentium. Tertio dicitur ens, quod est via ad substantiam & ad accidentia, sicuti est generatio, corruptio, q. 13. art. 5. q. 7. art. 7. c. 132. Ens dicitur multis modis.
B alijque motus. Quarto dicitur ens rationis, vt sunt respectus, puta relatio identitatis alicuius ad seipsum, vel priuationes vel negationes, & omnia secundo intellecta: vt sunt propositiones affirmatiuæ, vel negatiuæ, vniuersales, vel particulares, syllogismi, demonstrationes, quorum munus est logicæ facultatis. Secundo est sciendum, quòd conceptus est duplex, scilicet formalis & obiectiuus: conceptus formalis est actus intelligendi, vel verbum formatum de re per actum intelligendi: conceptus obiectiuus est res ipsa, quæ actu vel potentia intelligitur, vt dixit Auerroes 3. de anima, quòd intentiones intellectæ continuantur cum intentionibus imaginatis. Tertio est sciendum, quòd analogia est triplex; vna ad subiectum: secundum quam omnia accidentia attribuuntur substantię. Secunda dicitur analogia ad vnum finem, quo pacto omnia salubria attribuuntur ad sanitatem, tanquàm ad finem. Tertia dicitur analogia ad vnum efficiēs, vt omnia medicamēta attribuuntur vni, vt medicinæ, tanquàm efficienti. Hinc etiam solet distingui analogia, quòd est duplex; quædam excludens vnitatem genericam, quæ analogia simpliciter dicitur, sicut ens, principium, causæ, elementum, & alia nomina, de quibus philosophus tractat 5. huius. Alia dicitur analogia compatiens secum vnitatem genericam, Conceptus est duplex. Commē. 18. Analogia est triplex. Per totum.
C quæ reperitur inter species cuiuscunque generis, inter quas est analogia secundum perfectionem & imperfectionem; de qua S. Thomas tractans 1. senten. vocauit ipsam analogiam secundum esse, non autem secundum intentionem, quia est analogia secundum quid: & hoc pacto prædicamenta omnia dicuntur multipliciter multiplicitate huius analogiæ. dist. 19. q. 5.

Sciendum etiam, quòd analogata sunt in duplici differentia: quędam secundum determinatam habitudinem vnius ad alterum; quædam secundum proportionabilitatem, sicuti substantia & accidens, hoc modo analogantur sub ente: secundum vero proportionabilitatem dicuntur analogari Deus & creatura sub ipso ente, quia est infinita distantia inter Deum & creaturam: analogata secundum determinatam habitudinem ita se habent, quòd posterius definitur secundum nomen analogum per suum prius: accidens enim inquantum ens definitur per substantiam; analogata vero secundum proportionalitatem non ita se habent, quòd posterius definiatur per suum prius: creatura enim inquantum ens non definitur per ipsum Deum: & & hinc est, quòd analogata primo modo habent nomen commune & rationem secundum illud nomen secundum quid eandem, & secundum quid diuersam: analogata vero secundum Analogata sunt in duplici differētia.
D proportionem habent nomen commune, & rationem secundum illud nomen aliquo pacto eandem, aliquo pacto diuersam; quia ista non sunt analogata ad subiectum, sed ad efficiens; quia Deus non est subiectum creaturarum, sed auctor. Et ex ignorantia huius distinctionis deceptus est Quidam neotericus, qui concedit creaturam quatenus est ens, necessario definiendam esse per Deum; quam doctrinam putat esse de mente S. Thomę de potentia Dei: & non aduertit regulam illam, quòd primum analogatum ponitur in definitione aliorum analogatorum, tenet, vt docuit Caietanus de analogatis, secundum determinatam habitudinem vnius ad alterum, vt est accidens & substantia, non autem de analogatis secundum proportionalitatem, vt est Deus & creatura: vel tenet regula, vt docuit Siluester in primo volumine conflati, de illo analogato, quod est comprehensibile & diffinibile in ordine ad alia diffinibilia: modo Deus non est cōprehensibilis à nobis, nec diffinibilis, vt testatur ipsemet Neotericus. Et sic patet quo modo verificantur diuersa dicta S. Thomę in 1. p. & de potentia Dei loco citato. q. 7. art. 7. q. 13. art. 6.

Istis sic stantibus pono tres conclusiones, quarum prima est. Ens dicitur de substantia & accidente analogice, secundum triplicem analogiam, puta subiecti, agentis, & finis.

Secunda conclusio est, Ens dicitur analogice de Deo & creaturis secundum duplicem analogiam

logiam puta agentis & finis,& secundum quandam propotionalitatem. Tertia conclusio, Ens dicitur analogice de ente,quod est in re,& de ente, quod est in mente secundum analogiam proportionalitatis,non autem proportionis vel agentis proprie; sed consecutiue & secũdario. A

Tex.1. Tex.1. Commen.2. Prima conclusio probatur sic: substantia est ens formaliter per Aristo.7.huius & 12. cetera vero sunt habitudines ad ens: igitur dicuntur per attributionem ad ipsam, quę est causa finalis, materialis,& efficiens ipsorum, vt declarat Auerroes in hoc 4. Secunda vero conclusio probatur etiam per rationem S.Thomę: quia omnis effectus non adæquatus virtuti causæ agẽtis, recipit similitudinem agentis non secundum eandem rationem, sed deficienter; vt patet per

Tex.22. Nulla perfectio creaturę adæquat virtutem Dei. Arist.7.huius: sed nulla est perfectio creaturæ, quę adæquet virtutem Dei,cum sit infinita: ergo sequitur, quòd nulla perfectio conuenit Deo secundum eandem rationem: cum igitur nomina, quæ attribuuntur Deo & creaturis, significent aliquam perfectionem procedentem à Deo in creaturas: ergo sequitur quòd nullum nomen dicitur de Deo & creaturis, secundum eandem rationem,sed tantum proportionaliter: & sic ens, quod est primum nomen, ex consequenti conclusio est optima: Potest etiam probari rationibus factis contra Scotum vtraque conclusio. B

Tertia etiam probatur,quia plus distat Deus & creatura, quàm ens reale,& ens rationis: sed Deus & creatura analogantur sub ente secundum analogiam proportionalitatis; ergo ens reale, & ens rationis eadem analogia analogantur sub ente. Hæc conclusio etiam est ad mentem Aristo.hic, vbi ponit conuenientiam inter primam philosophiam,dialecticam,& sophisticam,inquiens, quòd versantur circa idem, puta circa ens: sed dialecticus non solum versatur circa ens,quod est in re,sed circa id,quod est in mente iuxta dictum Auicennę; quòd logica est de secundis intentionibus adiunctis primis: ergo diuina philosophia vtrunq; contemplatur, alioquin huiusmodi facultates non essent equalis ambitus;& sic habetur, quòd ens analogice dicitur de eo,quod est in re, & de eo,quod est in mente.

Tex.5.

Tex.7. Sed contra secundam conclusionem potuisset quis arguere sic, Mensura est homogenea mensurato,vt habetur 10.huius: sed Deus est prima mensura omnium creaturarum, vt etiam ibi habetur ab Auerro.igitur Deus est homogeneus creaturis; & ita aliquid vniuoce de eo & creaturis dici potest,& sic ens non dicitur analogice. Sed hæc obiectio facile soluitur dicendo, quòd est duplex mensura, alia proportionata mensuratis, & hæc est eiusdem generis cum eis; altera vero improportionata, & per virtualem continentiam; & hæc est Deus, quæ non dicitur mensura homogenea,nisi capiendo genus pro ordine substantiarum. Sed contra, quia omne æquiuocum reducitur ad vniuocum,sicut multa ad vnum: nã si hoc nomen,Canis,æquiuoce dicitur de latrabili,& marino: oportet vt de aliquibus vniuoce dicatur, scilicet de omnibus latrabilibus,aliter esset procedere in infinitum: sed inueniuntur quædam agentia vniuoca, quæ conueniunt cum suis effectibus in nomine & definitione; vt homo generat hominem: quędam vero agentia ęquiuoca,sicut sol causat calidum, cum tamen ipse non sit calidus, nisi ęquiuoce; videtur igitur, quòd primum agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens vniuocum: & sic prima conclusio,in qua asseritur ens analogice dici,est falsa. Hoc argumentum multipliciter solui potest. Primo dicendo,quòd sufficit,vt sit agens analogum. Secundo potest solui dicendo, quòd licet in prędicationibus oporteat ęquiuoca ad vniuocum reduci: tamen in actionibus agens non vniuocum est causa vniuersalis totius speciei, vt sol est causa generationis omnium hominum: agens vero vniuocum non est causa agens vniuersalis totius speciei, alioquin esset causa sui ipsius,cum contineatur sub specie: sed causa particularis respectu huius indiuidui, quod in participatione speciei constituit: causa igitur vniuersalis totius speciei non est agens vniuocum: causa vniuersalis est prior particulari: hoc autem agens vniuersale licet non sit vniuocum,non tamen est omnino ęquiuocum, quia sic non faceret sibi simile; sed dicitur agens analogicum,vt dictum est in prima responsione. Potest etiam tertio dici, quòd omne æquiuocum reducitur ad vniuocum reducendo superiora ad inferius: quia agẽs vniuersale,quod est æquiuocum,modificatur in agente particulari,quod agens particulare vniuoce conuenit cum eo,quod producitur. C D

Mensura est duplex.

Differentia inter agens vniuocũ & nõ vniuocũ.

Tertio dubitatur,quia primum analogatum ponitur in definitione aliorum analogatorum; sed Deus non ponitur in definitione creaturarum; ergo Deus non conuenit analogice cum creaturis. Soluitur facile hoc argumentum: quòd concludit secundum analogiam subiecti,nõ autem secundũ analogiam agentis & finis. Et caue ne dicas Deum poni in definitione creaturarum,vt docuit Quidam. Contra secundam conclusionem est difficultas: quia ista propositio est vera: substantia est prius ens,& perfectius accidente: ergo vel ibi sumitur ens pro substantia,aut pro accidenti,aut pro ente in communi sub ratione tertia per sufficientem diuisionem

A nem: si dicis, quòd sumitur pro substantia; hoc est inconueniens, quia tunc erit sensus, quòd substãtia est prius substantia, quàm accidẽs sit substantia: si vero sumitur pro accidente, adhuc est magis inconueniens, quia tunc erit sensus, substantia prius erit accidens, quàm accidens; quod est impossibile: si capiatur tertio modo habetur propositum, quòd ens dicit rationem communem, quæ nec est ratio substantiæ, nec accidentis, sed erit conceptus obiectalis vniuocus. Ad hoc dicitur, quòd ista propositio conceditur, substantia est prius ens & perfectius accidente; & quando arguitur, aut ibi sumitur ens pro substantia, aut pro accidente, aut pro communi, dico, quòd sumitur pro substantia, sed non propter hoc erit sensus, quòd substantia sit prius substantia, quàm accidens sit substantia; sed erit sensus, quòd substantia sit prius substantia, quàm accidens sit accidens; quia sicut prior est substantia ipso accidente natura, tempore, & definitione, vt patet 7. huius, sic etiam substantia est nobilius ens, quàm accidens, quia substantia in essendo substantia non dependet ab accidente, sed accidens in essendo accidens, dependet à substantia. Potest etiam dici, quòd capitur tertio modo ens, prout dicit conceptũ analogicum determinatæ proportionis, non autem vniuocum.

Substantia est prius ens & perfectius accidente.

Tex. 40.

B Sed arguitur secundo, quia quod prædicatur de substantia & accidẽte, & non per rationem substantiæ & accidentis, oportet vt prædicetur de eis per rationem communem simplicem, vel per nullam rationem: hæc est manifesta per sufficientem diuisionem; sed non possumus dicere, quòd per nullam rationem prædicetur, vt de se patet: ergo prædicabitur per aliam rationem, & non prædicatur de accidente per rationem substantiæ, nec prædicabitur de substantia per rationem accidentis; vt dicatur substantia est ens per rationem accidentis; ergo prædicabitur per rationem communem & simplicem distinctam à rationibus eorum; & hæc ratio communis erit vniuoca. Ad hoc dicitur primo, quòd diuisio non est sufficiens; quia oportet addi, nec per rationem vtriusque; quia ens prædicatur de substantia per rationem substantiæ, & de accidente per rationem accidentis; vnde dicere, Sortes est ens, non est aliud dicere, quàm Sortes est substantia; & dicere, album est ens, nil aliud est dicere, nisi quòd album est accidens.

Et si quis diceret, quòd si eadem est ratio substãtiæ & entis, itaquòd idem est esse substantia & ens; tunc quicquid debetur substantiæ secundum quòd substantia est, debetur enti secundum quòd ens; sed hoc est falsum, quia substantiæ debetur non esse in subiecto, & tamen hoc non debetur enti secundum quod ens, quia tunc deberetur accidenti. Sed soluitur hoc, dicendo quòd quicquid debetur substantię secundum formam eius, debetur ei secundum quòd est ens, vt non esse in subiecto debetur substantiæ secundum quòd est ens: & quando arguis, ergo debetur accidenti, neganda est consequentia, quia reduplicatio non infert vniuersalitatem, nisi tantum in terminis vniuocis; vnde dicendo, latrabile secundum quòd canis natus est currere, currit; ergo stella currit: non valet ista consequentia; quia ista reduplicatio non infert vniuersalitatem, nisi in vniuocis, puta in latrabili: & sic est in hoc argumento; si substantię debetur non esse in subiecto, secundum quòd ens, non infert: ergo omni enti, quia ens non est vniuocum ad substantiam & accidens, vt dictum est. Potest etiam & secundo dici, quòd ens prędicatur de substantia & accidente secundum rationem analogam, non autem vniuocam.

C

Reduplicatio quando ĩfert vniuersalitatem.

D Tertio dubitatur, quia tota multitudo entium potest concipi vno conceptu, nam possum formare vnam propositionem, scilicet quòd tota multitudo entium est extra nihil, vel ergo vno conceptu concipio istam propositionem, vel pluribus, & hoc quoad totam multitudinem, itaquòd tota multitudo entium concipiatur uno cõceptu, vel diuersis: si primo modo habetur propositum, quòd vnus est conceptus entis omnium entium: si diuersis, ergo infinitis conceptibus, quia infinita est multitudo entium, sed hoc est falsum, ergo &c. Ad hoc dicitur, quòd ista propositio, tota multitudo entiũ est extra nihil, non est vna, sed plures; itaquòd sensus est, substantia est extra nihil; quantitas est extra nihil, & sic de alijs; & cum dicitur, quòd quando formatur propositio, subiectum debet concipi vno conceptu: dico, quòd ex hoc argumento; posset probari, quòd canis est vniuocum, quia est extra nihil; ergo debet concipi vno conceptu simplici, quod est falsum; ita dico de ente, quod pluribus conceptibus concipitur, vel dicendũ, quòd concipitur vno conceptu analogo ad vnum.

Tota multitudo entium est extra nihil nõ est propositio vna, sed plures.

Contra tertiam conclusionem posset quis arguere, quòd nullus terminus analogus vere dicitur de aliquo, nisi ratio per terminum significata in eo reperiatur; sed ratio significata per ens non saluatur in ente rationis; ergo ens non est analogum enti in re, & enti in mente: probatur minor, quia ratio significata per ens est hoc disiunctum, substãtia, vel accidens; sed hoc disiunctum non saluatur in ente rationis, alioquin ens rationis aut esset in prædicamẽto, aut esset nobilius

Ens dicitur analogice de ente in re & de ente in mente.

bilius aliquo, quod est in prędicamento, sicut dicitur in substantia, quæ est prima causa quæ transcendit omnes genus. Sed auctor istius rationis decipitur in probatione minoris, quandoquidem ens dictum analogice de ente in re, & de ente in mente, non est illud ens, quod est in prædicamento, vt dictum est in primo notabili istius tertię opinionis. Arguit secundo, quòd inter analogata est aliqua similitudo & conuenientia vnius ad alterum; sed entis rationis ad ens reale nulla est similitudo & conuenientia: igitur ens non dicitur analogice de ente in mente, & de ente in re. Arguit & tertio, nulli contento sub analogia entis, repugnat existentia, quia ens est id, cui conuenit esse; sed enti rationis repugnat existentia; ergo nihil est commune enti rationis & enti reali. Sed hæ rationes, & aliæ similes concludunt pro prima & secunda conclusione; sed non pro analogia tertiæ conclusionis, vt patet ex dictis: nec me latet aliquos Thomistas oppositum illius conclusionis substinere, sed antiquum est adagium; amicus Sortes, amicus Plato, magis amica veritas. Et de hac veritate sic inuestigata sit laus Deo, Beatę Mariæ, & S. Thomæ de Aquino. A

Quædam enim quoniam substantiæ entia dicuntur, quoniam passiones substantiæ, quædam quoniam via, &c. Tex. 2.

Vtrum negatio habeat distinctam formalitatem ab affirmatione, cui opponitur.

Dilucidatio secunda.

Formalitas quæ sit secũdũ aliquos.

RESPONDENT Aliqui proponendo quædam fundamenta cum duabus conclusionibus: primum, quod proponunt est definitio ipsius formalitatis: dicentes, quòd formalitas est ratio obiectalis in re apprehensa ab intellectu ex natura rei, quam non oportet semper mouere intellectum, dummodo actus intellectus possit terminare, & hoc dicunt, quia licet aliquid possit terminare actum intellectus, non tamen semper mouet ipsum intellectum ad sui cognitionem, sicut dicit Scotus 1. sententiarum, quòd relationes non mouent intellectum ratione dependentię, quia non sunt aliquid absolutum, & tamen terminant actum intellectus; similiter proprietates indiuiduales ex eo, quòd non habent rationem quid; non mouent intellectum, & tamen terminant eius actum; negationes quoque terminant intellectum, & non mouent ipsum, quatenus non sunt entia. Vnde tria requirunt ad hoc, vt aliquid moueat intellectum. Primum quòd sit ens: secundum quòd sit absolutum: tertium quòd habeat rationem quidditatis vel essentiæ: propter primum remouentur negationes: propter secundum remouentur relationes: propter tertium remouetur omnis proprietas hypostatica vel personalis in diuinis, & proprietates indiuisibiles; quæ omnia licet actum intellectus terminent, non tamen mouent ipsum. C

dist. 3.

Mouens intellectũ quæ requirit.

Et ex istis deducunt istam maximam propositionem. Omnia illa, quæ possunt distincte concipi per intellectum, habent distinctas formalitates ex natura rei. Et si quis argueret contra id, quod dictum est in descriptione, scilicet quòd aliquid potest terminare actum intellectus, non tamen potest ipsum mouere; quia visus mouetur à relatione, de qua dictum est, quòd non potest mouere intellectum; videmus enim ad sensum, quòd ex alio & alio ordine obiectorum fit alia & alia visio, quod non esset, nisi ille ordo moueret visum; sed ordo est relatio: si igitur poterit mouere visum; à fortiori poterit mouere & intellectum, cum sit spiritualior potentia. Præterea visus potentię, & actus rationis est vna ratio obiectalis & vnius rationis; sed omnis actus intellectus sunt vnius potentiæ, & sunt actus vnius rationis in ratione talis actus: ergo eorum est vna ratio in obiecto; sed hoc non potest esse ratio terminatiua distincta à motiua, quia sic essent aliæ & aliæ rationes obiectales: ergo illæ rationes non sunt distinctæ; & sic si est obiectum terminans intellectum, est etiam mouens ipsum. Tertio si ratio terminandi sufficit ad obiectum intellectus; ergo vbi aliquid terminabit actum intellectus ex natura rei, illud erit obiectum reale intellectus; sed secũdo intellecta terminant actum intellectus, & tamen nullus diceret, quòd sunt obiectum reale intellectus, ergo &c. D

Ordo & relatio non est obiectum alicuius potentiæ.

Respondẽt ipsi, quòd ille ordo non mouet uisum, sed extrema illius ordinis, quæ habent rationem absoluti, licet ille ordo sit quędam ratio connexa, & sine qua non; unde ordo ille, cum

non

A non sit obiectum proprium nec commune ipsius sensus; non solum non mouet sensum, sed nec etiam terminat; vnde cognitio eius pertinet ad altiorem potentiam, quæcunque sit illa, siue sensus communis, siue intellectus; vel dato quòd ille ordo aliquo modo percipiatur à sensu; negant ex hoc sequi, quòd moueat sensum, sed sufficit, quòd terminet actum eius. Et ex istis volunt habere solutionem primę difficultatis. Ad secundam difficultatem dicunt, quòd ratione obiecti non est præcise mouere; sed accidit ei sicut patet in potentia nutritiua & augmentatiua, & in alijs potentijs mere actiuis, quæ habent obiectum non motiuum potentię, sed tantum terminatiuum actus eius; cum ergo in omni obiecto sit ratio terminatiua, sequitur quòd obiectum, vt obiectum, habet rationem terminandi, non mouendi: hoc enim significat nomen obiecti, nam obiectnm est illud, quod obijcitur potentiæ, & circa ipsum terminatur actus illius potentię. Ad tertiam difficultatem, quæ erat de secundo intellectis, dicunt quòd secundæ intentiones non terminant ex natura rei, nam ipsæ fabricantur per actum intellectus negociantis: propterea dictum est in definitione formalitatis, quòd formalitas est ratio obiectalis; idest reperta in re ex natura rei, & apprehensa ab intellectu; modo secundæ intentiones B non reperiuntur in re ex natura rei: ideo nihil concludit difficultas tertia. Obiectũ potentiæ quid est.

Secundum, quod supponunt, in hoc quæsito, est hoc, quòd distinctio formalis siue per formalitates importat non identitatem aliquorum, quorum vnum excludit aliud à suo conceptu formali in primo modo dicẽdi per se, vt omne illud dicitur distingui ab alio formaliter, quod non est idem sibi in primo modo dicendi per se.

Tertium, quod supponunt est, quòd negatio comparatur ad duas affirmatiuas, quarum vna includit & supponit, alia vero destruit & excludit, v.g. ista propositio negatiua, homo non est asinus, recipit istam affirmatiuam, homo est asinus, & istam aliam, homo est homo, primam destruit, sicut patet, sed secundam supponit, & includit virtualiter in suo subiecto: nam pro tanto ista est uera, homo non est asinus, pro quanto homo est homo; negatio autem distinguitur & plurificatur secundum distinctionem & plurificationem affirmationis, quam destruit, & sic est una unius, ut habetur 1. perhier. c. illo. (vni affirmationi vna negatio opponitur) sed non secundum affirmationem, quam includit, distinguitur & plurificatur, immo vnius affirmationis sunt plures negationes, sicuti istius, homo est homo, sunt illę negatiuæ, homo non est C asinus, homo non est lapis, & sic de alijs quibuscunque, in quibus negatur aliquid vere de homine. Quare ista ꝓpositio est vera homo non est asinus.

Istis sic præsuppositis, ponunt duas conclusiones, quarum prima est; Negatio non habet distinctam formalitatem ab affirmatione, quam includit & supponit; quam conclusionem sic probant, quod non habet distinctam conceptibilitatem ex natura rei à conceptibilitate alterius, non habet distinctam formalitatem à formalitate illius; sed negatio est huiusmodi respectu affirmationis, quam includit & supponit: ergo conclusio vera: maior patet ex pręcedentibus: minor probatur, quia nihil est distincte conceptibile ab eo, quod includit in ratione sua intrinseca; sed negatio includit in ratione sua affirmationem, quam supponit; nam de rati one negationis est nõ tantum prædicatum negatum, sed etiam subiectum, quod est virtualiter ipsa affirmatio supposita; ergo &c. Et cõfirmatur quia impossibile est intelligere negatiuã hanc, homo non est asinus, nisi intelligatur, homo, qui subijcitur in illa propositione negatiua; sed intelligendo hominem, intelligitur virtualiter; quòd homo est homo: ergo illa negatio nõ potest intelligi sine illa affirmatiua, quam supponit: & hanc instantiam magnifaciunt contra Thomi-D stas in quęstione illa, vtrum ens & vnum significent eandem naturam. Ratio apparens contra Thomistas.

Secundam conclusionem proponunt, quæ est ista; Negatio non habet distinctam formalitatem ab affirmatione, quam destruit & excludit; & hanc ita probant; illa, quorum vnum dicit perfectionem simpliciter, & aliud imperfectionem ex natura rei, habent distinctas conceptibilitates & formalitates; sed in Deo, non esse asinum, dicit perfectionem simpliciter, & sua affirmatio, quam excludit, dicit imperfectionem ex natura rei, scilicet Deum esse asinum, & hoc ex natura rei, sicut patet: ergo negatio & affirmatio habent distinctas formalitates: similiter potest poni exemplum in creaturis; nam ista negatiua, homo non est asinus, dicit perfectionem in homine: affirmatiua autem opposita dicit imperfectionem, scilicet homo est asinus. Præterea illud, quod non est idem alteri in primo modo dicendi per se, distinguitur ab eo formaliter, & per consequens habet distinctam formalitatem; sed negatio est huiusmodi respectu affirmationis, quam excludit; ergo negatio habet distinctam formalitatem ab affirmatione, quam destruit & excludit: maior patet ex pręcedentibus: minor etiam patet, quia nulla negatio includitur in conceptu affirmationis, nec est sibi idem in primo modo.

Sed hæc positio errat in multis, & primo quia cum formalitas multis modis sumi possit, nõ distinxe-

Formalitas ẽ multiplex. distinxerũt de qua formalitate loquantur: igitur errauerunt & in æquiuocatione morati sunt. Potest enim sumi vno modo formalitas cõmunissime, vt formalitas rei denominetur à forma, sicut materialitas à materia, & sic quemadmodum vnius rei est vna forma secundum rei veritatem; ita vnius rei est vna tantum formalitas. Secundo potest sumi communiter, vt formalitas rei sit modus, quo res est, & sic dicimus, quòd album & albedo dicunt plures formalitates, & vniuersaliter abstractum & concretum. Tertio potest sumi proprie pro conceptione intellectus, siue pro ratione, quam significat nomen, quæ immediate fundatur in re extra animam, siue sit perfecte repręsentans rem extra animam, siue imperfecte. Potest vlterius accipi pro specie intelligibili repræsentante obiectum cognitum, quæ apud Theologos dicitur species impressa. Adhuc pro verbo, quod format intellectus de re intellecta per speciem repręsentatiuam obiecti, & hęc dicitur species expressa. Vltimo potest accipi pro ipsa intellectione, qua intellectus formaliter intelligit: de omnibus istis poterit esse quæstio, vtrum priuatio habeat propriam formalitatem desumptam à sua forma, vel modum essendi rationem obiectalem existentem in re ex natura rei, vel speciem impressam, aut expressam, aut intellectionem: cum ergo ipsi non explicauerint titulum istius quæsiti, patet quòd laborauerunt in æquiuoco. A

Sensus quęsiti est varius.

Errauerunt etiam & secundo circa negationem, quam non distinxerunt, cum triplex sit, scilicet negatio negans; negatio priuans; & negatio infinitans. Negatio negans negat totum, quod affirmatio affirmat, nec respicit determinatum subiectum in genere, siue extra genus; sed cuilibet subiecto addi potest, vt homo non currit, liber non est tabula, &c. Negatio priuans determinat sibi subiectum, sicut cęcitas, & surditas, quę determinat sibi proprium subiectum: non enim surditas est in oculis, sed in auribus, neque cęcitas in auribus, sed in oculis. Negatio vero infinitans negat qualitatem determinatam siue actu speciali, & relinquit substantiam, siue esse in communi, vt patet 1. perhier. defecerunt igitur & in hoc, non distinguendo hanc triplicem negationem. B

Negatio est triplex.

Defecerunt & tertio in descriptione formalitatis, quia stantibus conditionibus, quas dicunt esse necessarias ad obiectum, vt sit motiuum; sequeretur quòd materia prima per se posset mouere intellectum, quia est ens absolutum, & per modum quidditatis & essentię, quod est contra ipsos, qui hoc non concederent: materia enim est ens absolutum & separabile ab omni forma, vt tenent ipsi, & sic per se intellectum mouere posset, stante definitione ipsius formalitatis. C

Defecerunt & quarto circa illud, quod dicunt, quòd aliquid potest terminare actum intellectus, & non mouere ipsum: hoc enim est falsum, quia intellectus possibilis, vt tenet Arist. 3. de anima, est pura potentia passiua; vnde nullam aliam naturam habet, nisi quia possibilis vocatur, sed potentia passiua mouetur ab illo, cui attribuitur, sicut potentia actiua mouet illud, cui attribuitur, tenet philosophus 5. huius, quòd potentia passiua est principium transmutandi ab altero inquantum ab altero, sicut potentia actiua est principium transmutandi alterum inquantum alterum: cum ergo intellectus possibilis comparetur ad relationes, negationes, & priuationes, vt est potentia passiua: igitur mouetur ab istis, & si non per se, saltem per accidẽs, quia contrarium cognoscitur per alterum contrarium, vt 3. de anima habetur, nam rectum est iudex sui obliqui, & negatio cognoscitur per affirmationem.

Tex.17.

Tex.17.

Tex.2.

Et ex istis etiam habetur falsas esse responsiones traditas ad illas tres difficultates; & præcipue ad primam, quòd extrema illius ordinis non tantum mouent visum, sed etiam illemet ordo, qui est relatio: quoniam habemus in theologia diuinas relationes distingui realiter, puta paternitatem & filiationem; & tamen vna non potest concipi sine altera. Sic etiam si vnum extremum ordinis non potest concipi sine altero extremo, sequitur quòd ne dum absolutum, sed etiam relatio ipsa mouet. Responsio etiam data ad tertiam difficultatem est expresse contra Auicennam tenentem 1. suæ metaphysi. secundo intellecta habere fundamentum in rebus, & tamen ipsi tenent oppositum; quòd secundę intentiones fabricantur tantummodo per actum intellectus. D

Cap.3.

Distinctio secundum formalitatem. Defecerunt etiam in secundo supposito, quia videtur, quòd distinctio secundum formalitatem non sit non identitas aliquorum in primo modo dicendi per se; quia sicut oppositum in opposito, ita propositum in proposito; sicut ergo distinctio secundum formalitatem est non identitas aliquorum in primo modo dicendi per se: ita illa, quæ sunt eadem primo modo dicendi per se, habent eandem formalitatem; quod est falsum, & contra ipsos; quia homo & animal distinguuntur.

Defecerunt etiam in tertio supposito, quod licet verificetur in negatione vera, non tamen verificari potest in negatione falsa, vt homo non est animal; hęc enim non potest comparari

ad duas

A ad duas affirmatiuas, quarum vnam destruat, & aliam supponat, quia non supponit istam, homo est animal, nec istam, homo est homo: quia de quo prædicatur superius, prædicatur & inferius in essentialiter ordinatis, & sic neutram presupponit, sed excludit eas.

Contra primam conclusionem etiam argumentatur, quia est expresse contra Arist. 1. perhier. vbi absolute loquens de affirmatione & negatione dicit, quòd affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo; & negatio est enunciatio alicuius ab aliquo: ergo omnis negatio habet distinctam formalitatē ab omni affirmatione, quia quæ distinguuntur definitione, distinguuntur formalitate; sed affirmatio & negatio vniuersaliter distinguuntur definitione: igitur distinguūtur formalitate. Præterea arguitur contra secundam conclusionem, quærendo quō negatio dicat formalem distinctionem, vel formalitatem distinctam ab affirmatione, quam excludit: vnde accipiatur non homo; si dicit formalitatem distinctam ab homine, cum secundum ipsos omnis formalitas sit positiua: sequitur quòd si negatio habet distinctam formalitatem ab affirmatione, quam excludit, erit medium per abnegationem inter hominem & non hominem; sed hoc est contra primam dignitatem, nec contingit simul esse vel non esse; consequentia pa-
B tet, quia dicit, quòd non homo habet formalitatem distinctam ab homine, & formalitas est aliquid positiuum; modo illud positiuum non potest esse non homo, quia tunc non homo esset ens positiuum, & non esset contradictorium homini; similiter non potest esse homo, quia formalitas contradictorij alicuius non potest esse illud, cuius est contradictorium: & sic formalitas erit aliquid positiuum, quod nec est homo, nec non homo, & sic etiam medium per abnegationem contradictoriorum, quę est contra primam veritatem; quæ est primum principium: quia contradictio est oppositio secundum se, cuius non est dare medium: vnde licet aliqua oppositio immediata non habeat medium, non tamen hoc est secundum se, quia nulli oppositioni hoc debetur secundum se, nisi contradictorijs, & sic illi formalitati, quæ est aliquid positiuum, correspondet aliquid in re, vel esset figmentum. Argumentatur etiam generaliter contra conclusiones positas, quia sunt insufficientes: nam licet de negationibus complexis sufficiant; de simplicibus tamen nihil dicunt: & exempla quoque posita in eis sunt indigna hac materia; ponunt enim in Deo non esse asinum, dicere perfectionē simpliciter, & sua affirmatio, quam excludit, dicit imperfectionem, scilicet Deum esse asinum: hęc enim sunt excludenda ab
C ore fidelium Christianorum, & etiam philosophorum gentilium.

Cap. de enūciatione.

Formalitas est quid positiuum.

Cōtradictio quæ sit.

Reprehendūtur exempla neotericorum.

Idcirco relinquendi sunt isti cum suis formalitatibus, à quibus formalistæ appellati sunt, & est dilucidanda veritas ipsa paucis verbis; quia scientia consistit in paucis, & hanc veritatem ponit S. Thomas 1. p. vbi habet; illud, quod primo cadit in intellectu, est ens, secūdo quòd hoc ens non est illud ens, & sic secundo apprehendimus diuisionem, tertio vnum, quarto multitudinem. Item eodem libro quærens, an ingenitum sit proprium patri, inquit, priuatio cognoscitur per suum habitum, & negatio per affirmationem: vnde tribus modis intellectus potest intelligere negationem & priuationem. Primo apprehendendo quid nominis ipsius negationis & priuationis, quam notitiam habet intellectus per ipsam affirmationem, quia enim cognoscit, quòd affirmare est vnum alteri attribuere, ideo ex hoc intelligit, ꝙ negare est vnum ab altero remouere, dicendo hoc non est illud. Secundo quia cognoscit aliquod prędicatum vere negari de aliquo subiecto, puta quòd homo non est lapis, & hanc notitiam habet intellectus per speciem subiecti & prędicati, quod patet quia nihil plus requiritur ad formandam propositionem; qui enim cognoscit significatum hominis, & significatum lapidis cognoscit
D vnum alteri repugnare, & ideo nullo alio requisito potest formare hanc propositionem, homo non est lapis, cuius negatiuæ veritas cognoscitur per veritatem huius affirmatiuæ, homo est homo. Tertio intellectus potest intelligere negationem & priuationem, quia apprehendit formale significatum nominis infiniti, siue negationem termini incomplexi; & hanc notitiam habet intellectus per speciem eius, cui adiungitur negatio: intellectus enim habens tantum speciem hominis cognoscit primo per eam quid sit homo, & postea per eandem remouet significatum hominis absolute non magis ab hoc, quàm ab illo; itaquòd hoc significatum sic negatum non magis applicat ligno, quàm lapidi, & hunc conceptum ita confusum scilicet significati hominis absolute negati exprimit per hoc nomen, non homo, nec ad ponendam negationem circa significatum hominis requiritur aliqua alia species præter speciem hominis, si autem huiusmodi negationem ponat non absolute, sed tantum circa illud subiectum, cui nata est inesse affirmatio opposita, sicut ponit in actu priuationem, & in esse cognito: patet igitur, quòd intellectus per speciem habitus cognoscit negationem & priuationem, & etiam quomodo istud sit, quia non est per hoc, quòd species representent negationes & priuationes; sed hoc fit per quendam discursum, nam ex hoc, quòd cognosco hominem esse ens, infero quòd non

Dilucidatio quæsiti.
q. 11. art. 2.

q. 33. art. 4.

Negatio quibus modis ītelligitur.

Intellectus per speciem habit' agnoscit priuationem.

est non ens, & quòd non est lapis, nec lignum; & hoc dico quantum ad negationem; quæ est in complexione; quantum vero ad negationem termini incomplexi constat; quòd oportet intellectum formantem hanc propositionē, ens non est nō ens, prius habere notitiam subiecti & prædicati, quàm formet propositionem, & ideo conceptum non entis format per speciem entis. A

Formalitas est conditio qua aliquid denominat tale.

Ex istis patet, quid sit formalitas, cum multis modis sumpta sit superius, potest etiam & alia descriptio dari de formalitate dicendo, quòd formalitas est condictio quædam, qua aliquid denominatur formaliter tale; vt albedo est, qua homo formaliter denominatur albus; & nigredo, qua denominatur niger; condictio ponitur loco generis, quia est communis tam formæ, quàm ei, quod est simile formæ; illa alia particula, (qua denominatur formaliter tale) ponitur loco differentiæ, quia per illam denotatur esse in plus, quàm forma, sicut formaliter tale in plus est, quàm formatum: sed hęc descriptio competit rebus realibus. Patet etiam dilucidatio quęsiti, quando quæritur, si negatio habet distinctam formalitatem ab affirmatione, cui opponitur; & respondendum est resolute, quòd primo modo non habet; ratio est, quia formalitas primo modo est ens reale; nec etiam secundo modo, quia non habet modum essendi realem; nec tertio quia non habet aliquod esse in re ex natura sua; sed tantum habet esse obiectiuum; B

Negatio quā formalitatē habet.

nec quarto modo itaquòd habeat propriā speciem impressam in intellectu, vel speciem expressam; sed possumus dicere quòd habet formalitatem distinctam ab affirmatione, capiendo formalitatem pro eo, quod est obiectiue in intellectu: sed priuatio & negatio dicunt esse obiectiuum in intellectu; ergo hoc modo dicuntur habere formalitatem distinctam quòd idem est dicere negationem non dicere formalitatem distinctā à formalitate affirmationis per se idest positiue; sed tantum per accidens, quia semper negatio intelligitur per affirmationem, & priuatio per habitum, & infinitum per finitum, & vacuum per plenum, & vniuersaliter vnum contrariorum per alterum.

Ex istis modo facile soluuntur omnia argumenta quæ possunt oriri contra istam veritatem. Et primo argumentum illud, quod fieri solet; quod non habet distinctam intelligibilitatem, non habet distinctam formalitatem: sed negatio non habet distinctam intelligibilitatem; ergo nec distinctam formalitatem: probatur minor, quia negatio non continetur sub obiecto intellectus; cum sit non ens, & obiectum intellectus est ens. Hoc argumentum concludit negationem non habere distinctam intelligibilitatem & formalitatem per se positiue, sed non per accidens: quia metaphysicus ne dum considerat ens reale, sed etiam ens rationis & priuationis & negationis, quæ reducuntur ad ipsum ens: vt fuit determinatum 1. huius, quòd ens commune Deo & creaturis, enti per se, & enti per accidens, enti reali & enti rationis est subiectum in metaphysica, & hoc tale etiam est obiectum intellectus. C

Dilucidatione prima.

Cap. 2.

Negatio nō habet ꝓpriā speciem.

Soluitur & alia obiectio, quæ fundatur in auctoritate Arist. 2. perhier, quòd priuatio cognoscitur per habitum, & negatio per affirmationem; & sic nec negatio, nec priuatio habent distinctam intelligibilitatem ab habitu, & affirmatione, & sic nec formalitatem. Hæc confirmatio concludit vtique, quòd priuatio & negatio non habent propriam speciem impressam vel expressam, per quam cognoscantur: sed non concludit quòd non habeant propriam formalitatem distinctam, capiendo formalitatem pro ratione ipsius habitus, priuationis, affirmationis, & negationis; quia clarum est, quòd hæc omnia distinguuntur per suas definitiones. Soluitur etiam & aliud, quòd inter affirmationem & negationem non est dare medium, cum sint contradictoria: sed si negatio posset distincte concipi, quod oportet concedere si habeant distinctam formalitatem, tunc affirmationi & negationi esset aliquod commune & medium, scilicet posse concipi. D

Qđ medium est illud qđ nō datur inter contradictoria.

Hæc ratio est nullius momenti, quia quando dicitur, inter contradictoria non datur medium, intelligitur de medio reali: modo illa formalitas, quæ est inter affirmationem & negationem, scilicet posse distincte concipi, non est medium reale, sed ens rationis. Adde etiam, quòd inter affirmationem & negationem non datur medium, quod sit propositio vera, vel falsa: modo illa formalitas non est propositio, sed est esse obiectiuum ipsius negationis apud intellectum.

Formalitas abstrahit à positiuo & negatiuo.

Et si quis diceret; contra, quia omnis formalitas est aliquid positiuum reale; nam actus intellectus, cum sit positiuus, non videtur posse terminari ad obiectum, quod non est positiuum; sed negatio non est aliquid positiuum; ergo non habet propriam formalitatem. Ad hoc neganda est maior; & ad probationem dicitur, quòd intellectus cum sit potentia passiua, potest per se primo terminari ab ente positiuo, secundario ab ente negatiuo. Deinde formalitas abstrahit ab ente positiuo & negatiuo, sicuti etiam subiectum metaphysi. abstrahit ab ente reali & rationis, quia est commune vtrique: formalitas igitur alicuius non semper est in re, sed aliquando in intellectu: vnde ista propositio negatiua, homo non est lapis, manet semper, quando in-

A ďo intellectus ipsam contemplatur formaliter & fundamentaliter nullo intellectu considerante adhuc est vera; sed sua affirmatiua non manet fundamentaliter, homo est lapis: ergo illa affirmatio, & negatio opposita habent distinctas formalitates: & suppon\~edo illam maximam, quòd illa dicuntur habere distinctas formalitates fundamentaliter, quorum vnum manet altero non manente, & cum negatio & affirmatio ita se habeant: sequitur quòd negatio habeat distinctam formalitatem ab affirmatione: non per se, & positiue, vt dictum est, sed per accidens.

Si igitur ens & vnum idem, & vna natura, &c. Tex. 3.

Num ens, & vnum significent eandem naturam.

B

Dilucidatio tertia.

HVIC quęsito respond\~et Nõnulli, duo principaliter pertractando, quorum alterum spectat ad opinionem Auicennæ: alterum vero ad decisionem quæsiti: prosequendo primum referunt opinionem Auicennæ consistere in tribus punctis, quorum primum est, quòd ens & vnum prædicantur de omnibus entibus, & hoc supponunt tanquàm verissimum, adeo quòd non indiget probatione. Secundum punctum est, quòd ens & vnum non sunt idem secundum naturam, licet sint idem subiecto, sicuti quælibet passio est eadem cum suo subiecto, & hoc secundum punctum probant tribus rationibus, quarum prima est: quia si vnum, & ens significarent eandem naturam, sequeretur quòd multitudo non esset ens: probatur consequentia, quia multitudo non est vnum. Secunda ratio est, quia si vnum, & ens significarent eandem naturam, tunc dicendo ens vnum esset nugatio, quod est falsum: C consequentia probatur, quia tunc idem bis diceretur. Tertia ratio est; quia ens prędicatur de eo, cuius est ens in eo quod quid, sed vnum non prædicatur de ipso ente in eo quod quid est, sed tantum denominatiue: ergo ens & vnum non sunt idem secundum naturam, sed tantum subiecto. Tertium punctum est, quòd vnum est determinati generis, scilicet in genere quantitatis; & per consequens non conuertitur cum ente; quod sic probatur; omnis vnitas est de genere quantitatis: ergo vnum non est conuertibile cum ente, nec dicit eandem naturam cum eo: antecedens probatur, quia omnis vnitas, quę cum alia constituit numerum, est de genere quantitatis, sicut & ipse numerus constitutus; nam si constitutum est in genere quantitatis: ergo & constituentia sunt in eodem genere: sed quælibet vnitas est constituens numerum: ergo sequitur, quòd vnitas est in genere quantitatis, & cum ens sit transcendens; sequitur quòd illud, quod est in genere determinato, non possit esse idem secundum naturam nec conuertibile cum ipso ente. *Sententia Auicen. in quibus consistat.*

Hanc positionem communiter Doctores improbant, & inter alios Auerroes arguit hac ratione: si vnum non dicit eandem naturam cum ente, sed aliquid additum: accipio istam propositionem, q̃ homo est vnus: vnumquodq; aũt est vnum sua vnitate, tunc quæro, aut homo est D vnus per se, aut per accidens; si per se hr̃ propositum, quia homo, qui est quoddã ens, est vnus nõ per aliud additũ: si homo est vnus per accidens: ergo per aliquid additũ; & tunc quæram de illo addito: quia vel est vnum per se, vel per aliud; si per se pari ratione standum est in primo: si per aliud, quæram de illo addito sicut prius, & sic vel erit processus in infinitum; vel stabitur in aliquo, quod est vnum pet se, & non per aliquid additum. Sed Aduersarij asserunt rationem istam peccare dupl̃r: primo per fallaciã figuræ dictionis, mutando quo in quod, sicut homo est albus per se, vel per accidens; si per accidens: ergo per aliud, & tunc quæram de illo alio, & sic procedendo vt prius: ergo sequitur quòd homo sit albus per se: iste modus argumentandi nõ valet, quia concludit euidenter falsum, mutat enim quo in quod: nam albedo est principium, quo hom o est albus, non tamen habet rationem quod: quia albedo non est alba proprie loquendo: ideo dato, quòd homo sit albus per aliud, quia per albedinem, non tamen debet vlterius quæri vtrum albedo sit alba per se, vel per accidens, nisi mutet quo in quod; similiter in proposito ipsum vnum, dato quòd sit aliud ab ente, non potest queri vtrum sit vnum per se vel per aliud, sed mutatur quo in quod: nam ipsum vnum sic habet rationem quo, quòd non potest *Refellitur Auicẽnas ab Auer.* *Arguitur ratio Auer.*

Per se & per accidens dicuntur bifariam.

test habere rationem quod; vnitas enim non est vna proprie loquendo. Secundo peccat ratio A Auerro. per æquiuocationem; nam sicut per se dicitur dupliciter, scilicet primo, & secundo modo; ita etiam per accidens dupliciter dicitur; vno modo vt opponitur per se primo modo; alio modo vt opponitur per se secundo modo; ens ergo denominatiuũ ab vno est vnum per accidens, vt opponitur primo modo per se, non tamen vt opponitur secundo modo, nam vnum, cum sit passio entis, prædicatur de ente per se secundo modo: si ergo inferas, si per accidens: ergo per aliud. Respondent ergo Aduersarij, quòd per aliud dici tur dupliciter; vno modo per aliud ab vtroque extremo: alio modo per aliud ab altero extremo tantum: ens ergo est vnum per aliud non primo modo, sed secundo: sicut homo est risibilis non per aliud ab ipso homine, sed per aliud à risibili, quia per formam propriam, quæ est aliud à risibili, non aliud ab ipso homine; & sic volunt rationem Auerro. non concludere contra Auicen. Verum, quia hæc met ratio Commẽtatoris adducitur à S. Thoma 1. p. impugnando eundem Auicen. dicens, quòd quælibet res est vna per suam substantiam: si enim per aliquid aliud esset vna, cum illud iterum sit vnum; si esset iterũ vnum per aliquid aliud esset, & sic esset abire in infinitum: ꝓpterea standum est in primo; quapropter hęc ratio est demonstratiua contra ipsum Auicen. quoniam B ea vtuntur omnes fere Doctores: vt est Romanus Ægidius, Ioan. de Ianduno, & ceteri metaphysicantes. Et cauillus, qui adducitur contra istam rationem, est nullius momenti; quia hæc propositio est verissima; vnitas est ens, & illa, entitas est ens, & etiam hæc, vnitas est vna, quia sunt termini vniuersales & transcendentes; propterea ratio est demonstratiua in istis terminis: in terminis uero specialibus vtique committeretur fallacia figuræ dictionis mutando quo in quod, vt ipsi dicunt de albedine & albo; sed non est ita in istis terminis transcendentibus: propterea ratio S. Thomę, & Auerro. est demonstratiua gratia materiæ.

Per aliud dicitur dupliciter.

q. 11. art. 1.

Ratio Auer. demõstrat in terminis trãscendẽtibus.

Nec etiam secundus cauillus aliquid concludit, quia per ipsum per se S. Thomas intendit non per additum realiter diuersum; per ipsum per accidens intendit additum, & diuersum realiter, & sic est ratio, si ens est vnum vel per formam superadditam realiter distinctam ab ipso, quo d est dictum vnum per accidens, aut non per formam superadditam, quod est dictum esse vnum per se: si primo modo, tunc quęritur de illa forma superaddita, quę cum sit ens oportet etiam vt sit vna, & sic vel per se, vel per accidens: & iterum quæritur adeoquòd daretur progressus in infinitum: si vero dicat Auicen. quòd ens est vnum per se, idest non per formam & dispositionem superadditam, tunc habetur intentum, quòd ens & vnum significant C eandem naturam; & ex hoc habemus duo, primum quòd ratio Auerro. & S. Thomæ est demonstratiua contra Auicen. Secundum quòd obiectiones Aduersariorum sunt nullius momenti contra istam rationem.

Sensus rationis S. Tho. quis sit.

Sed videamus modo impugnationes, quas adducunt ipsi contra Auicen. an aliquid concludãt. Et est prima impugnatio, in qua quærunt, vtrum ens & vnum prędicentur de omnibus vniformiter, aut difformiter: si dicis vniformiter. Contra quia vnum prædicatur denominatiue, cum sit passio, ens autem quidditatiue: si secundo dicis secundum Auicen. quòd prædicatur difformiter, sic intelligendo quòd ens prędicatur quidditatiue de omnibus, vnum vero denominatiue. Contra primum arguitur sic, quòd ens non prędicatur quidditatiue de vltimis differẽtijs, probatur dupliciter. Primo sic, sint duę differentię A. & B. tunc vel A. & B. includunt ipsum ens quidditatiue, vel non; si non habetur propositum, quia ens non prędicatur de eis in quid; si vero includunt ipsum ens, cum non sint omnino idem inter se, habent quo conueniunt, & quo differunt: ergo A. & B. non erunt primo diuersa, nec vltimę differentiæ, D sed differentes: ergo differunt alijs differentijs, sint illæ aliæ. C. & D. tunc arguitur de istis, sicut de prioribus, quia vel includunt ens quidditatiue, vel non; & sic procedendo, vel erit ire in infinitum in differentijs, vel stabitur ad aliquas omnino non includentes ens quidditatiue, quod est propositum; quia solæ istæ erunt vltimæ. Hęc ratio, quam putant Aliqui esse demonstratiuam contra Auicen. si quis diligenter consideret eam, est nullius momenti, quia potest sic solui dicendo, quòd A. & B. includunt ens quidditatiue, & conueniunt in ente, & quòd sunt distinctæ; sed neganda est consequentia, ergo differunt: sed bene, ergo sunt primæ diuersæ. Ad hoc enim, quòd aliqua sint primo diuersa non est necesse, quòd in nullo conueniant: aliter decem prædicamenta non essent primo diuersa; quia conueniunt in ente, & in passionibus entis; sed sufficit, quòd non conueniant in aliquo vniuoco: neganda ergo est illa consequentia: ergo A. & B. non erunt primo diuersæ, nec vltimæ differentię, sed differentes; immo non sunt differentes, sed sunt quibus aliqua differunt, & sic non oportet assignare alias differentias, quibus differant A. & B. & per consequens non est procedere in infinitum. Sed decepti sunt ipsi in hac ratione putantes ens esse vniuocum, cuius tamen oppositum ostensum est supra in hoc libro.

Examinãtur rationes Auicen.

Causa deceptionis aliquorum.

Dilucidatione prima.

Alia

A Alia etiam ratio adducitur ab istis contra primum dictum Auicennæ & est talis, sicut est in compositione reali; ita etiam est in compositione conceptuum; quia sicuti ens componitur ex actu & potentia in re, ita conceptus compositus per se vnus componitur ex conceptu potentiali & actuali, seu determinabili & determinante; sicut ergo resolutio entis compositi stat vltimo ad simpliciter simplicia, scilicet ad actũ vltimum, & potentiam vltimam, quę sunt primo diuersa, itaquòd nihil vnius includit aliquid alterius, alioquin nec hoc esset primo actus, nec illud esset prima potentia, nam quod includit aliquid potentialitatis nec est primo actus, nec econuerso; similiter oportet etiam in conceptibus, quòd omnis conceptus compositus per se vnus resoluitur in conceptum determinabilem & determinantem; itaquòd illa resolutiò stat ad conceptus simpliciter simplices; scilicet ad conceptum determinabilem tantum, qui nihil determinans includit, & ad conceptum determinantem tantum, qui nihil determinabile includit, conceptus ille determinabilis est conceptus entis, conceptus autem determinans est conceptus vltimę differentię: isti ergo conceptus erunt primo diuersi, itaquòd vnus nihil includit alterius, & sic ens non poterit prædicari in quid de vltimis differentiis. Ad hanc rationem neganda est B similitudo, & ad probationem neganda est illa consequentia, quæ stat in hoc, sicut resoluitur vltimate ens compositum in simpliciter simplicia, sic oportet conceptum compositum vltimate resolui in conceptus simpliciter simplices, itaquòd vnus nihil includat alterius: hoc enim non sequitur, quoniam licet non repugnet dari in entibus duo simpliciter simplicia, repugnat tamen in conceptibus; quoniam omnis conceptus resoluitur in conceptum entis, qui ingreditur quemcunque alium conceptum, sicut omnis veritas complexa ad veritatem primi principij complexi resoluitur: negatur igitur, quòd possint dari duo conceptus simpliciter simplices itaquòd vnus nihil includat alterius. Omnis conceptus resoluitur in conceptum entis.

Et si dicas; ergo non dabuntur duo conceptus primo diuersi. Neganda est consequentia; quoniam conuenientia in ente non impedit primo diuersa: cum non sit vniuoca conuenientia, sed analoga, vt dictum est, alioquin Deus & creatura non essent primo diuersa. Arguunt etiam aduersus secundum dictum Auicennæ hoc argumento; quæcunque sunt idem realiter dicunt eandem naturam; sed ens & vnum, subiectum & passio sunt idem realiter: ergo ens & vnum dicunt eandem naturam: probatur minor sic, illa, quorum separatio includit contra-C dictionem, sunt idem realiter; sed ens & vnum, subiectum & passio sunt huiusmodi; quia separatio istorum includit contradictionem: ergo sequitur quòd subiectum & passio sunt idem realiter: maior patet, quia sicuti ex separatione aliquorum arguitur distinctio realis, alioquin contingeret eidem simul esse, & non esse, quod est oppositum primi principij, ita econtrario, ex impossibili separatione aliquorum sine contradictione probatur eorum identitas realis: probatur minor ex hoc lib. de vno & ente, quæ se consequuntur in generatione & corruptione: probatur etiam generaliter de omni passione; nam si propria passio esset separabilis à subiecto, tunc inesset sibi contingenter; & per consequens, cum scientia sit de necessarijs, syllogismus concludens passionem de subiecto non esset scientificus, quod est manifeste falsum; hanc doctrinam de identitate subiecti & passionis docuit Scotus 2. sent. Tex. 3. dist. 1. q. 4.

Sed (pace eius dixerim) rationes istæ sunt nullius momenti & roboris; nam identitas realis multiplex est. Quædam enim dicuntur eadem realiter realitate subiecti seu existentiæ; & hoc pacto nulli dubium est, quòd subiectum & passio sunt eadem realiter. Aliqua dicuntur eadem realiter realitate essentiæ seu prædicamenti; & sic tenet S. Thomas subiectum & propriam D passionem distingui realiter; quia subiectum & propria passio collocantur in diuersis prædicamentis, vel saltem non sunt in eodem prædicamento per se; igitur realitate essentiæ, & prædicamentaria distinguuntur. Identitas realis ẽ multiplex.

Præterea arguo ex principijs eorum sic: quæcunque distinguuntur formalitate & realitate, distinguuntur realiter; sed secundum ipsos subiectum & propria passio distinguuntur formalitate & realitate: igitur distinguuntur realiter; maior patet, quia quæ distinguuntur in ratione superiori, distinguuntur in ratione inferiori; sed res est inferior ad formalitatem & realitatem apud ipsos, quia formalitas secundum eos est omne illud, quod est extra nihil, & sic necessarium est dicere subiectum & propriam passionem distingui secundum rem prędicamentariá, & esse res diuersas realiter distinctas, quia distinguuntur semoto omni opere intellectus, & subiectum est causa ipsius proprię passionis, nec valet de vno & vero, quæ sunt passiones entis, & non distinguuntur realiter ab ente; quia vnum & verum circuunt omnia prædicamenta, & non sunt propriæ passionis; nisi secundum quandam similitudinem; sed præsens sermo est de subiecto & passione prædicamentarijs. Istis sic stantibus neganda est minor primæ rationis, & ad probationem negatur maior, quia materia & forma distinguuntur realiter, & Quæ distinguũtur in superiori etiã separãtur in inferiori.

sunt duæ naturæ diuersę: & tamen implicat contradictionem materiam separari à forma: hac igitur ratione aliquis contra Scotistas posset probare materiam esse formam, & econtra, & sic materia esset actus, & actus potentia: separatio igitur aliquorum non arguit distinctionem realem tanquàm illius conuertibilis, quia possūt nonnulla realiter esse diuersa, quorum est impossibilis separatio, &c. Ad secundam rationem dicimus, q̄ propria passio non potest separari à subiecto, & tamen distinguitur realiter ab ipso subiecto, non realitate existentiæ, sed essentię, quia subiectum est in prædicamento substantiæ, & propria passio in prædicamento qualitatis. A

Passio nō separatur à subiecto.

Arguunt etiam contra tertium dictum Auicennæ quatuor rationibus, quarum prima est; si vnitas esset de genere quantitatis; tunc sequeretur, quòd quantitas esset posterior omnibus alijs prædicamentis; consequens est falsum; tum quia quantitas ponitur prior omnibus alijs prædicamentis accidentalibus; tum quia immediatius inest substantiæ, quàm aliquod aliud prædicamentum, ergo &c. consequentia probatur, quia quicquid est prius priori est prius posteriori; sed cum vnum sit passio omnium prædicamētorum, & passio sit naturaliter posterior quocunque subiecto; sequitur quòd omnia alia sunt priora ipso vno, vnum autem ponitur prius ipsa quantitate, cum sit principium in genere quantitatis: quare sequitur quòd alia prædicamenta sunt priora quantitate. Præterea substantia est prior omni accidente ex 7. huius; sed prius in suo priori est cognoscibile sine posteriori; ergo substantia in suo priori est intelligibilis sine quantitate, & intelligitur vt vna; quia indiuisa à se, & diuisa à quocunque alio: ergo talis vnitas est sine quantitate. Pręterea nullum transcendens est determinati generis; sed vnum est transcendens, quia conuertitur cum transcendente scilicet cum ente: ergo vnum non erit alicuius determinati generis. Præterea nihil vnius prædicamenti est passio alterius extra illud prædicamentum: sed vnitas est passio omnis entis: ergo non est alicuius determinati prædicamenti: maior patet, quia passio est eadem realiter cum subiecto, & prędicamenta sunt realiter distincta & impermixta. B

Quod est prius priori est prius posteriori.

Tex. 4.

Has rationes suscipiunt ipsi ex suo magistro in 1. & 4. senten. nihilominus nec istæ aliquid concludunt contra Auicen. quoniam ex vno fundamento posito, possunt facile solui: fundamentum autem est, quòd propria passio dupliciter considerari potest. Vno modo vt est quidam modus; alio modo vt est res, cuius est modus siue passio, v. g. risibile vt modus est in prædicamento substantiæ, saltem reductiue, vt res quædam est in prędicamento qualitatis; sic etiā de mente Auicen. posset aliquis dicere, quòd vnum potest cōsiderari vt est modus, quo vnumquodque intelligitur indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio ente, & sic est transcendens, & non est in aliquo prædicamento determinate. Alio pacto potest considerari secundum rem, & sic erit in prædicamento quantitatis. Similiter numerus poterit considerari vt modus, & sic erit transcendens; poterit etiam considerari secundum rem, & sic erit species quantitatis: vnde Simplicius in expositione libri prędicamentorum loquens de quali asserit, quòd dupliciter sumi potest. Primo communiter, & sic reperitur in omnibus prædicamentis, quomodo dixit Porphyrius differentiam prædicari in quale, & Aristo. quòd omnia accidentia qualificant substantiam. Alio modo quale sumitur proprie, & sic est speciale prędicamentum, & significat certam naturam entis, prout dixit philosophus in prædicamento qualitatis; (qualitatem autem esse dico, secundum quam quales esse dicimur) hoc etiam modo saluari potest Auicen. dicendo, quòd vnum potest sumi communiter, & sic est in omnibus prædicamētis, potest sumi & proprie; & sic erit in prædicamento quantitatis. C

dist. 24. dist. 12.

Passio secundum aliquos dupliciter cōsideratur.

Quale bifariam sumit.

Istis sic stantibus dico ad primam rationem, quòd non sequitur quantitatem esse vltimam omnium prædicamentorū, quia vnum non est in prædicamento quantitatis, vt modus & communiter, sed tantum vt res, & vt quid, & proprie. Ad secundam rationem dico, quòd substantia est vna prout vnitas dicit modum, & sumitur communiter: hoc enim pacto est in omnibus prædicamentis, vt dictum est. Ad tertiam quoque dico, quòd vnum est transcendens considerando ipsum vt est quidam modus, & communiter, & vt dicit illam duplicem negationem scilicet indiuisionem in se, & diuisionem ab alio ente; sed proprie vt est res, & vt quid erit in prædicamento quantitatis. Quarta etiam ratio soluitur ex doctrina ipsorum asserentium non esse inconueniens aliquid vnius prædicamenti esse passionem alterius; vt modus quidam. Ex his omnibus apparet, quòd si aliqua ratio concludit contra Auicen. non est, nisi illa, qua vsus est S. Thomas 1. p. hanc declarauit magister Antonius de Neapo. hanc etiam assumpsit Albertus, Alexander, & Auerr. contra Auicennam. D

q. 11. art. 1. Ratio s. Th. est efficax cōtra Auic.

Verum hac ratione potest aliquis probare essentiā esse realiter eadem cum existentia; quia quando dico, essentia est ens, quæro aut ly, ens, dicit aliquid distinctum ab essentia, vel non: si

non

A non, habetur propositum, scilicet quòd essentia & existentia non distinguuntur realiter; si sic, quæro vtrum illa existentia sit ens, aut non; si est ens, quęritur iterum, aut est distinctum, aut non; si non habetur propositum, si sic quęritur de illa alia, & sic dabitur processus in infinitum: si tu dicis, quòd essentia est id, quo existentia est ens: & ita vis soluere argumentum hoc: ita etiã potest quis soluere argumentum de ente & vno: quia aut ens est vnum per aliquid additum, aut per seipsum; si per aliquid additum quæritur iterum de illo; si per seipsum standum est in primo. Sed facile soluitur hoc argumentum, quia non currit similitudo de ente & vno; & de essentia & existentia; quia essentia se habet vt materia; & existentia vt forma: vnde essentia & existentia faciunt compositionem, quæ dicitur cum his, ens & vnum non faciunt compositionem aliquam. Nec valet obiectio Scotistarum de albo & albedine, vt dictum est; quia sunt termini speciales, & in transcendentibus concretum prædicatur de abstracto, vnde ista est vera, entitas est ens, & vnitas est vna; sed hęc est falsa, albedo est alba. Explicatio rationis neoterici.

Ex istis soluuntur rationes Auicen. quę erant ad probandum secundum punctum. Et prima ratio: si vnum & ens significarent eandem naturam, tunc multitudo non esset ens; soluitur à B S.Tho. 1. p. negando consequentiam, & assignat rationem de mente Dionysij, lib. de diuinis nominibus, quòd non est multitudo non participans vno, sed quę sunt multa accidẽtibus, sunt vnum subiecto, & quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto; & quę sunt multa numero, sunt vnum specie; & quæ sunt multa speciebus, sunt vnum genere; & quæ sunt multa processibus, sunt vnum principio; & cum ens diuidatur simpliciter per vnum, & secundum quid per multa, idest vnum continetur simpliciter sub ente, & multa secundum quid; non sequitur argumẽtum; ergo multitudo non est ens, sed bene sequitur, quòd non est illud ens, quod opponitur multitudini. Secunda etiam ratio soluitur à S. Thoma negando consequentiam; quia non est nugatio dicendo ens vnum, quoniam vnum addit supra ens aliquid secundum rationem. Ad tertiam respondet Romanus Ægidius 4. huius, quia ratio entis est ratio essendi, & ratio vnius est ratio indiuisionis; & sic debemus intelligere, quòd ens & vnum non conuertuntur in significato, non quòd natura vnius sit alia à natura entis; sed quia alia est ratio, à qua accipitur nomen vnius, & alia à qua accipitur nomen entis: & propterea ens dicitur prædicari secundum aliam rationem de rebus; & sic etiam vnum prædicatur de rebus secundum C aliam rationem. q.11. art.1. Cap. vltimo. Omnis multitudo participat vnitatem. Quæst. 8.

Ad illam rationem Auicen. qua probabat tertium punctum, respondet etiam S. Thomas 1. p. quòd est duplex numerus; alter, qui causatur ex diuisione continui; & hic est in genere quantitatis; & illud etiam vnum, ex quo constituitur talis numerus; alius est numerus causatus ex diuersis formis; & hic non est in genere aliquo; sed est de transcendentibus, & sic etiam illud vnum, ex quo constituitur hic numerus transcendens, non est in aliquo genere determinato: propterea illa propositio, omnis vnitas est de genere quantitatis, est falsa: hæc de opinione Auicennæ. q.30. art.3. Numerus est duplex.

Superest vt videamus opinionem Neotericorum, quę consistit in duobus punctis: in primo ponunt tres distinctiones; in secundo quatuor conclusiones. Quoad primum punctum faciunt istam distinctionem, quòd vnum dupliciter dicitur; quoddam est vnum, quod est principium numeri, & quoddam est vnum, quod conuertitur cum ente: primum vnum est in genere quantitatis, secundum est quoddam transcendens, & quodlibet vnum est principium alicuius numeri. Secundam distinctionem ponunt, quòd numerus est duplex: alter de genere D quantitatis: alter transcendens: primus causatur ex diuisione continui: secundus ex distinctione seu diuisione essentiarum: principium primi numeri est vnum de genere quantitatis, principium secundi est transcendens, quod conuertitur cum ente, & ideo primus numerus est quantitatum, secundus vero est quidditatum. Tertiam distinctionem faciunt, quòd vnum, quod conuertitur cum ente, potest accipi dupliciter. Vno modo communiter & large & simpliciter, & sic est passio vnica entis conuertibilis cum ente simpliciter. Alio modo potest accipi stricte, determinate, & secundum quid, & hoc modo opponitur multitudini, & est passio entis nõ vnica, sed disiuncta, & est passio conuertibilis cum ente non simpliciter, sed cum disiunctione. Hæc de primo puncto, in quo attende, quòd duas primas distinctiones susceperunt à S. Thoma 1. p. & 1. senten. & de potentia Dei, quibus in locis S. Thomas clarius ponit has distinctiones, motus occasione illius quæsiti, num termini numerales ponant aliquid in diuinis, & ibi distinguit duplicem esse diuisionem. Alteram materialem, quæ fit secundum diuisionem continui, & hanc consequitur numerus, qui est species quantitatis: vnde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est diuisio formalis, quæ fit per oppositas vel diuersas formas, & hanc diuisionem sequitur multitudo, quæ non est in Neoterici sũpserunt has distinctiões à S. Tho. vide inferius. q. 30. art. 3. dist. 14. q. 1. q. 9. art. 7. Diuisio est duplex materialis & formalis.

est in aliquo genere: sed est de transcendentibus secundum quòd ens diuiditur per vnum & multa. Tertia distinctio, quam voluerunt adinuenire ex proprio capite, est falsa: & sic argumentor contra ipsam, quoniam si vnum secundum quòd simpliciter accipitur, est passio vnica entis conuertibilis cum ente; sequitur quòd omne ens simpliciter est vnum, quoniam cum ente conuertitur, & sic tantum vnum est ens, & sic multa non sunt entia: consequentia probatur, quia solum in secunda acceptione videlicet stricte accipiendo, determinate, & secundum quid est vnum, vel multa, passio entis disiuncta, vel sub disiunctione; & hoc contradicit ijs, quę dicta sunt supra; quoniam tunc non erunt neque numerus, neq; multitudo in transcendétibus; sed in alijs stricte, & determinate, & secundum quid acceptis: quæ omnia maximam repugnantiam, & contradictionem habent adinuicem: hæc de primo puncto. A

Nota diligéter cóclusiones has pati defectum.

Quoad secundum, ponunt quatuor conclusiones, quarum prima est, Ens & vnum non dicunt eandem naturam conuertibiliter, si vnum accipiatur proprie, & stricte, & secundum quid: si autem accipiatur vnum communiter, & simpliciter, sic vnum & ens dicunt eandem naturam conuertibiliter. Prima pars conclusionis probatur sic; quia si ens & vnum sic acceptum dicerent eandem naturam conuertibiliter, de quocunque prędicaretur vnum, prædicaretur & alterum, sed ens prædicatur de multitudine: ergo & vnum, quod est falsum de vno sic accepto. Secunda pars conclusionis patet sic, de quocunque prædicatur ens, de illo prædicatur vnum large, & communiter sumptum, & hoc modo multitudo est vnum, sicut ens. Secunda conclusio est ista; Ens & vnum non dicunt eandem naturã quidditatiue & formaliter; quam sic probant. Primo quia tunc esset nugatio dicendo, ens vnum, sicut quando dicimus, homo animal, vel econtra. Tum secundo, quia prædicarentur de se in abstracto, & sic ista esset vera, entitas est vnitas, quod est falsum: consequentia patet, quia quæ sunt idem quidditatiue, videntur de se in abstracto prædicari adinuicem, vt forte verum est dicere, humanitas est animalitas: licet non curent de istis exemplis. Tum tertio, quia ens & vnum non prædicantur de se inuicem in quid: ergo non dicunt eandem naturam quidditatiue & formaliter: consequentia patet, sed antecedens probatur, quia cum vnum sit passio entis, prędicatur de ente per se in secundo modo: ens autem de vno per se nullo modo, sed per accidens prædicatur; quia secundum philosophum 1. poster. prędicationes per se non conuertuntur. Tum quarto, quia illud, quod non continetur in aliquo eorum, quæ diuidunt ens sufficienter, & includunt ipsum quidditatiue, non includit ens quidditatiue, sed vnum & aliæ passiones entis sunt huiusmodi: ergo vnum & aliæ passiones entis non includunt ens quidditatiue: maior patet, sed minor probatur, quia ens sufficienter videtur diuidi tanquàm in illa, quæ includunt ipsum quidditatiue in ens increatum, & in decem genera, & in partes essentiales decem generum; sed vnum & passiones entis non sunt aliquod decem generum, vt patet, nec etiam est ens ex se increatum, quia conuenit entibus creatis, nec est species in aliquo genere, vel principium essentiale alicuius generis; quia omne tale includit limitationem; nullum autem transcendens de se est limitatum, alioquin repugnaret enti infinito, nec posset de ipso dici formaliter, quod est falsum, quia omnia transcendentia dicunt perfectionem simpliciter, & conueniunt Deo in summo. Tum quinto, quia si vnum includit ens quidditatiue, vel includit ipsum præcise, vel addit aliquid aliud: non primo modo, quia tunc illud idem ens esset passio sui ipsius: si secundo modo illud aliud, quod addit, sit A. ergo idem A. includit ens, vel non: si includit, ergo vnum includit ens bis, & sic esset processus in infinitum, vel vbicunque stetur, illud erit vltimum, quod erit de ratione vnius: si non includit ens, vocetur A. tunc sic: vnum ratione entis non est passio, quia idem nó est passio sui: ergo illud aliud inclusum, quod est A. est passio entis primo, & est tale, quod non includit ens quidditatiue. Concludunt ex omnibus istis, quòd ens & vnum non significant eandem naturam formaliter & quidditatiue, similiter est de alijs passionibus entis. B C D

Ens vnũ nõ facit nugationé vt hic arguitur.

Cap. 4.

Transcédés non est determinati generis.

Tertia conclusio est ista; Ens & vnum dicunt eandem naturam realiter, licet distinguantur formaliter, vt patet per secundam conclusionem: istam conclusionem volunt habere probatam per philosophum in litera, tum quia non separantur quantum ad generationem & corruptionem, tum quia sunt idem realiter in tertio, de quo prædicãtur per se, & non per accidens: ergo inter se sunt idem realiter.

Quarta conclusio est ista: Vnum, quod est passio entis, dicit formaliter aliquod positiuum, quam sic probant, quia vnum dicit perfectionem simpliciter, sed negatio non dicit perfectionem simpliciter de se formaliter: ergo ipsum vnum non est pura negatio: maior patet, quia in quolibet melius est ipsum, quàm non ipsum, & hæc est descriptio perfectionis simpliciter, quam ponit Anselmus libro monologion, & propter hoc summa vnitas attribuitur primo enti, cui nulla competit imperfectio: minor patet, quia priuatio habet rationem mali, & similiter

Cap. 15.

A ter negatio: hanc rationem sumunt ex Scoto 2. senten. Probatur & secundo sic, quia in priuationibus nunquàm fit reductio ad primum tale, quia non est dare summum malum; sed sicut omnia bona reducuntur ad summum bonum, ita omnia vna ad primum vnum: ergo vnum non habet formaliter rationem priuationis. Tertio sic, nulla priuatio suscipit magis & minus, sed vnum suscipit magis & minus, quia simplex est magis vnum, quàm compositum: ergo vnũ non dicit solam priuationem. Quarto, negatio non habet rationem mensuræ, sed oportet mensuram esse aliquid positiuum; sed vnum habet rationem mensuræ in quolibet genere ex 10. huius: ergo sequitur, quòd vnum dicit quid positiuum. Vltimo, impossibile est aliquod positiuum componi intrinsece ex priuationibus; sed numerus, qui est aliquod positiuum, componitur intrinsece ex vnitatibus; ergo vnitates non sunt formaliter priuationes. Distin. 37. Tex. 20.

Et si diceres, quòd vnum & per consequens numerus duo dicit, scilicet aliquid positiuum, quod est ipsum ens, vel plures entitates, & dicit aliquid negatiuũ s. ipsam vnitatem, vel plures vnitates, quarum quælibet dicit formaliter duplicem negationem, itaquòd vnum licet formaliter dicat negationem, tamen dicit fundamentum positiuum scilicet ipsum ens, cui est idem
B realiter; dicit ergo quòd vnum est perfectio formaliter non simpliciter; sed ratione fundamenti, & sic aliquis posset soluere primam rationem. Secundam quoque, quòd plura reducuntur ad summum vnum non formaliter; sed ratione fundamenti. Tertiam similiter quòd vnum suscipit magis & minus ratione fundamenti, sed non formaliter. Quartam quoque, quòd vnum habet rationem mẽsuræ ratione fundamenti, sed non formaliter, & quòd numerus quantum ad illud, quod dicit positiuum, componitur ex vnitatibus ratione fundamenti; & quantum ad illud, quod dicit negatiuum, componitur ex vnitatibus formaliter, & per istam distinctionem posset aliquis subterfugere omnes istas rationes. Numerus duo dicit.

Contra quas responsiones arguunt iterum ipsi sic, supponendo quòd vnum est vera passio entis; tunc quærunt vel hoc est ratione fundamenti, vel ratione alicuius additi supra ens: non primo modo, quia tunc idem esset passio suimet: si dicis secundo modo, quærunt vel illud additum est positiuum, & sic habent intentum, vel est negatiuum: & tunc arguunt contra, quia nulla negatio vel priuatio est idem realiter cum positiuo: quoniam tunc sequeretur quòd idem esset realiter negatiuum & positiuum; sed passio, quæ est vnum, est idem realiter cum subiecto,
C quod est ens; tum quia negatio realiter & formaliter est nihil: si ergo vnum est negatio; sequitur quòd nihil, & non ens est realiter passio entis, & sic quòd idem est realiter ens, & realiter non ens, & nihil; quæ omnia videntur absurda; ex consequenti vnum addit aliquid formaliter positiuum supra ens; hæc de positione istorum. Vide replicã neotericorũ.

Sed contra hæc, quæ dicta sunt in hoc secundo puncto ab istis arguo: & primo contra primam conclusionem, quæ est expresse contra Arist. 4. huius; quia declarat ibi, quòd omnia illa, quæ eadem generatione generantur per se primo, & eadem corruptione corrumpuntur, sunt idem conuertibiliter; sed ens & vnum sunt huiusmodi: igitur sunt eadem conuertibiliter: minor patet ex Arist. ibi, vbi ponit exemplum de homine, & de vno homine, & de ente homine: simul enim generatur homo, ens homo, & vnus homo, & hæc ratio concludit tam de vno simpliciter, quàm de vno secundum quid: vnum enim simpliciter generatur cum ente simpliciter, & vnum secundum quid generatur etiam simul cum illo ente, cuius est passio. Cõtra secundam conclusionem, in qua dicitur quòd vnum & ens non dicunt eandem naturam quidditatiue formaliter; hæc expresse destruit tertiam conclusionem, in qua dicitur, quòd ens & vnum
D dicunt eandem naturam realiter, licet distinguantur formaliter, & probatur sic assumptum; quæcunque sunt eadem realiter realitate essentiæ, sunt eadem formaliter: hæc propositio est manifesta secundum eos; quia formalitas est ratio obiectalis apprehensa in re ab intellectu ex natura rei, quam formalitatem non est necesse semper mouere intellectum, licet terminet actum intellectus, sed realitas est ratio obiectalis apprehensa ab intellectu, vt habetur ex dictis eorum; ergo realitas est formalitas: minor patet ex tertia conclusione ipsorum, quia unum & ens sunt idem realiter. Præterea quæcunque sunt diuersa formaliter, habent diuersas formas, quia sicut materialitas non est sine materia, sic formalitas non est sine forma: valet igitur, quæ sunt diuersa formaliter habent diuersas formas, sed ens & vnum non habent diuersas formas, quia eandem formam habet ens homo, & vnus homo, eadem enim forma dat' esse, & indiuisum esse, & sic secunda conclusio ipsorum est falsa, & repugnat tertiæ. Præterea, quęcunque sunt diuersa formaliter, sunt diuersa realiter, præcipue secundum ipsos tenentes formalitatem esse realitatem, sed ens & vnum sunt diuersa formaliter, & quidditatiue per secundam conclusionẽ, igitur sunt diuersa realiter: ergo non dicunt eandem naturam realiter, & sic secunda conclusio destruit tertiam. Tex. 3. Quæ sunt eadem realiter in essentia sunt eadem formaliter. Quæ sunt diuersa formaliter sunt diuersa realiter.

Contra

Tex. 3. Quarta conclusio est contra omnes Peripateticos,& contra Arist. in hoc 4. vbi ponit vnum dicere negationem: igitur non dicit positiuum,& est contra rationem adductam, quia si vnum diceret positiuū superadditum enti, vt albedo dicit aliquid positiuum superadditum subiecto albo, tunc sine dubio esset progressus in infinitum, & tenet ratio in terminis generalibus & transcendentibus, non autem in specialibus, vt dictum est. A

Sed rationes illas, quæ sunt pro quarta conclusione soluimus, & primo primam negando, quòd vnum dicat perfectionem, sed abstrahit à perfectione & ab imperfectione, vt expresse docuit S. Thomas 1. p. & si vnum diceret perfectionem, sequeretur quòd paternitas sumpta seorsum esset perfectior paternitate, filiatione, & spiratione simul sumptis: consequentia patet, quia paternitas seorsum sumpta est vna,& aliæ relationes simul sumptæ sunt plures. Et ad probationem, quam adducunt ex Anselmo, dicitur quòd defecit ibi vna particula, quæ est, melius, quia quod non est bonum, non potest esse melius. Et ad aliam probationem, quam adducunt, quòd summa vnitas attribuitur primo enti, cui nulla competit imperfectio: si ergo vnum dicit priuationem, sequitur quòd Deus non esset vnus, quia in eo non est priuatio, & imperfectio. Ad hoc dicunt aliqui, quòd committitur æquiuocatio, quia vnum in Deo & alijs entibus non dicitur nisi æquiuoce; vnum enim in Deo non significatur sub ratione indiuisionis; quia illud, à quo accipitur ratio vnius in Deo, est positiuum & non est negatio; sed in alijs entibus ratio, qua significatur vnum, est priuatio. Sed hæc responsio non placet, quia sicut ens non dicitur æquiuoce de Deo & creaturis, ita nec vnum. Et propterea melius dicitur, vt declarat S. Thomas 1. p. quòd vnum, quod est principium numeri, non prędicatur de Deo, sed solum de his, quę habent esse in materia: vnum vero, quod conuertitur cum ente, est quoddam metaphysicum, quod secundum esse non dependet à materia; & licet in Deo non sit aliqua priuatio, tamen secundum modum apprehensionis nostræ non cognoscitur à nobis, nisi per modum priuationis & remotionis,& sic nihil prohibet aliqua priuatiue dicta, de Deo prędicari; sicut ꝙ est incorporeus,& infinitus,& similiter de Deo dicitur quòd sit vnus. B

q. 28. art. 3. Vnū abstrahit à perfectione & imperfectione.

Refellitur respōsio Recentiorum. q. 11. art. 3.

Ad secundam rationem dico, negando quòd non possit fieri reductio ad primum tale in priuationibus; vnde reductio ad primum tale non est proprietas profectionum, quia competit etiā negatiuis, sicut fit reductio ad summe inalterabile,& ad summe immutabile,& ad summe immateriale, ita etiam potest fieri reductio ad summe vnum, quamquàm dicat negationē, & ens indiuisum. C

In priuationibus potest fieri reductio ad primum.

Ad tertiam rationem dico, quòd priuatio dupliciter consideratur, vno modo secundum se, & sic concedo, quòd non suscipit magis & minus, alio modo secundum suum oppositum, & sic negandum est, quòd non recipiat magis & minus: vnde secundum quod est aliquid magis vel minus diuisum, est magis vel minus vnum, & vmbra vnius corporis non est maior quàm altera,& vnum peccatum non est maius altero peccato secundum se, sed tantum ratione sui oppositi, & tamen vmbra & peccatum sunt priuationes, nisi velimus dicere omnia peccata esse paria, vt dicebant Stoici.

Tex. 21. Ad quartam rationem similiter est neganda maior, quia est expresse contra Arist. 5. huius, vbi vult etiam in malis dari mensuram, cum mensurare sit commune positiuis & negatiuis, non enim solum in genere entium id, quod est simplicissimum, dicitur mensura reliquorum, sed etiam in genere ęgritudinum & peccatorum; minimum enim in peccato gulę & luxurię est mensura reliquorum peccatorum,& minimum absolute, idest vnum mensurat multitudinem absolute, cum vtrunque sit negatiuum, scilicet multitudo & vnum; & sic de multitudine transcendente & prędicamentaria. D

Vnum bifariam dicit. Quintam rationem soluit S. Thomas 1. p. eadem quęstione qua supra, quia duplex est vnū, quoddam homogeneum, quod componitur ex similibus partibus, & quoddam heterogeneū, quod componitur ex dissimilibus partibus: in quolibet autem toto homogeneo, totum constituitur ex partibus habentibus formam totius, sicut quælibet pars aquæ est aqua,& talis est constitutio continui ex partibus suis: in quolibet autem toto heterogeneo quælibet pars caret forma totius, nulla enim pars domus est domus, nec aliqua pars hominis est homo, & tale totum est multitudo: inquantum ergo pars eius non habet formam multitudinis, cōponitur multitudo ex vnitatibus, sicut domus ex non domibus, non quòd vnitates constituant multitudinam secundum id quod habent rationem indiuisionis, prout opponuntur multitudini, sed secundum hoc quod habēt de entitate, sicut & partes domus constituunt domum per hoc, quòd sunt quædam corpora, non per hoc quod sunt non domus. Nec replica, quam adducit Quidam doctor, est alicuius momenti aduersus istam responsionem, quia licet nulla negatio vel priuatio sit idem realiter cum positiuo,& vnum dicat negationem & priuationem, quomodo igitur

posit

A posſit eſſe idem cum ente, cuius eſt paſsio; dicitur ergo quòd eſſe idem contingit dupliciter, ſcilicet poſitiue & negatiue, vnum enim formaliter eſt idem enti negatiue & nō poſitiue, quia non aliam naturam ſignificat, ſed eandem; & ſic ipſum vnum non eſt magis extra nihil, quàm alia priuatiua & negatiua. Eſſe idē dupliciter contingit negatiue & poſitiue.

Ex quibus omnibus patet quo ad vtrumque punctum, opinionem Scotiſtarum eſſe falſam. Sequitur modo vt videamus veritatem iſtius quæſiti de mente S. Thomæ. Sed tu domine Deus noſter, qui vnum te filiis Iſrael prædicaſti, quando dixiſti eis: Audi Iſrael dominus Deus tuus vnus eſt, doce ſeruum tuum in hac profunda perſcrutatione, quomodo vnitas & in te, qui es vere vnus & maxime vnus, & in alijs à te reperiatur, & quidnam ſupra ipſum ens addat: verum, cum ratio naturalis doceat, ens non æqualiter & ſecundam vnam rationem eſſe in omnibus: ſic quoque nec vnum nec indiuiſio. Vnde alio pacto eſt in ſimplicibus, & alio pacto in compoſitis, nec non & in ſubſtantijs & accidentibus: docet etiam & ratio naturalis, quòd vnum poteſt accipi tribus modis. Primo pro ſubſtrato tantum, quod dicit in recto, vnum enim ſubſtrate & materialiter nihil aliud eſt, niſi ipſum ens. Secundo poteſt accipi ipſum vnum pro B ſuo formali ſignificato, & hoc tale ſignificatum formale eſt indiuiſio, quæ quidem indiuiſio & entitas differunt non ſicut duæ res, ſed ſicut res & negatio eius, exempli gratia ipſius columbi & indiuiſio columbi non ſunt idem, licet ad vnum ſequatur reliquum, vt licet ad albedinem ſequatur non nigredo, tamen albedo non eſt eſſentialiter non nigredo, quia nulla negatio eſt de eſſentia alicuius poſitiui. Tertio poteſt accipi ipſum vnum prout ſimul dicit ſubſtratum & formale, & ſic ratio eius erit compoſita ex conceptu entis & indiuiſionis, & ſic vnum duo ſignificat, vnum in recto, quod eſt ens, & aliud in obliquo, quod eſt indiuiſio: hinc vnum nihil aliud eſt, niſi ens habens diuiſionem. Docet quoque ratio naturalis, quòd de ratione formali vnius, quod conuertitur cum ente, non eſt diuiſio à quocunque alio: nam remota omni multitudine, poteſt adhuc ſaluari vnitas, quia ipſa eſt prior, ſed diuiſio ſine multitudine ſaluari non poteſt: ergo diuiſio non poteſt eſſe de ratione vnitatis: nullum enim poſterius eſt de formali ratione prioris, ſi enim diuiſio ab aliquo eſſet de ratione vnitatis, vbi eſset maior vnitas, ibi eſſet maior diuiſio, cuius oppoſitum eſt euidens: nam licet maior ſit vnitas animæ, quàm corporis, videmus tamen, quòd tanta eſt diuiſio corporis ab anima, quanta econuerſo. Vnū tripliciter accipitur.

C His ſic iactis nunc dico, quòd vnum quoad ipſum ſubſtratum dicit eandem naturam cum ipſo ente, & hoc dicit philoſophus in præſenti lib. 4. quòd ens homo, & vnus homo idem ſignificant, quod probat dupliciter: tum quia non ſeparantur in generatione & corruptione: tum quia ens & vnum prædicant eandem naturam & eſſentiam cuiuslibet per ſe, & non per accidens, hæc igitur propoſitio eſt indubitanter vera. Tex. 3.

Secunda propoſitio eſt peripatetica, quòd vnum dicit poſitiuum cum negatiuo, hæc etiam patet, quia ſubſtratum ipſius vnius, quod ſignificat in recto, eſt poſitiuum, formale ſignificatum ipſius unius eſt negatiuum, puta eſſe indiuiſum à ſe, & eſſe idem ſibi ipſi, hoc enim ſignificat in obliquo: vnde vnus homo eſt animal rationale, hoc eſt poſitiuum habens indiuiſionem, hoc eſt negatiuum. Vnum dicit poſitiuū cū negatiuo.

Tertia propoſitio etiam peripatetica eſt, quòd vnum quoad ſignificatum formale non dicit aliquod poſitiuum, ſed tantum indiuiſionem, & probatur primo ſic; ſi vnum quoad ſuum formale ſignificatum diceret poſitiuum, quæro aut diſtinguitur ab ente tanquàm vnum, vel non vnum: non eſt dicendum primo, quia tunc vel eſſet vnum poſitiue ſeipſo, vel aliquo alio; D ſi aliquo alio de illo quæratur, & ſic in infinitum; ſi ſe ipſo; ergo ſequitur quòd vnum non dicit aliquod poſitiuum diſtinctum formaliter ab ente, ſed tantum priuatiuum, vt dictum eſt; ſi autem dicis quòd vnum diſtinguitur formaliter ab ente, tanquàm non vnum, quod erat ſecundum membrum poſitum in argumēto, hoc eſt impoſsibile, & implicans contradictionem; hæc ratio concludit pro iſta tertia propoſitione.

Nec valent obiectiones Aduerſariorum contra iſtam rationem, quæ ſunt duæ; quarum prima eſt reflectens rationem contra S. Thomam dicens: vnum ſupra ens addit duplicem negationem, accipio eam, & argumentor ſic: vel illa vnitas, ſiue duplex negatio eſt vna ſeipſa, vel alio; ſi ſeipſa, pari ratione ſtandum erit in primo, ſcilicet quòd ens ſit vnum ſine duplici negatione, & ſic aliquid eſſet formaliter vnum ſine vnitate, quod videtur abſurdum, ſi eſt vnum aliquo alio, quęram de illo, & ſic procederetur in infinitum, vel ſtabitur in aliquo alio, quod eſt vnum ſeipſo ſine illa duplici negatione, quod eſt maxime falſum. Sed hęc ratio deficit dupliciter, primo quia dictum eſt, quòd de ratione vnius non eſt diuiſio, ſed tantum indiuiſio, quia ſi poneretur tantum Sortes in rerum natura, ipſe eſſet vnus, & eſſet indiuiſus à ſe, & à nullo diuiſus; ecce quomodo non eſt neceſſaria duplex negatio ad formale ſignificatum vnius, niſi Soluūtur rationes aduerſæ.

ſuppoſita

supposita multitudine. Deinde argumentum eorum est in negatiuis, propterea non conclu- A
dit: argumentum S.Tho. est in positiuis, quæ debent habere alia significata. Obiectio etiam ista secunda, quæ est contra rationem S.Tho. dicebant quòd peccat, per fallaciam figuræ dictionis mutando quo in quod, & respondendo ad formam volebant, quòd vnum addit supra ens aliquid positiuum, & quando dicitur: illud vel est vnum à seipso, vel ab aliquo alio, dicunt quòd vnum, cum sit principium quo, non potest dici proprie vnum, quia sic haberet rationem quod: sicut albedo non est alba, licet sit illud, quo aliquid est album, quando ergo dicis quòd eodem modo erit de ente, non valet ille modus arguendi mutando quo in quod, dicunt enim, quòd illud positiuum, quod dicit vnum formaliter, nec est vnum formaliter, nec non vnum; sed est illud, quo ens est vnum. Sed dico ad hoc, quòd nullius roboris apparet, vt ostensum est contra Auicen. quia hæc ratio est demonstratiua in terminis transcendentibus, sicut in ente & vno, vnde non est par ratio de albedine & albo; quia hi non sunt termini transcendentes; sed prædicamentales. Secunda ratio, quæ adducitur ad probandam tertiam propositionem, est ista; ens vt secundum suam rationem formalem distinguitur ab vno, quæro vel est vnum, vel non, non est dicendum quòd non sit vnum, alioquin secundum suam rationem B
formalem non distingueretur ab altero; si est vnum, quæro vt prius, vel illa vnitas dicit aliquid positiuum, & sic quæram de illo, & sic in infinitum, vel standum est in hoc, quòd ens positiue seipso est vnum: ergo vnitas non addit supra ens aliquid positiuum, sed tantum negatiuum. Infringunt etiam istam rationem dupliciter soluendo ipsam, & primo dicunt quòd ens vt distinctum formaliter ab vno, nec est vnum formaliter, nec non vnum; sed abstrahit ab vtroque, si tamen non vnum accipiatur positiue, vel contrarie, non priuatiue solum, vel negatiue, nam vtique ens vt sic formaliter acceptum est non vnum: sicut conceptus entis dicitur non esse finitus, vel infinitus formaliter positiue; sed est nec finitus, nec infinitus. Respondent & secundo quòd ens si accipiatur vt distinguitur ab vno, & quæratur vtrum sit vnum, vel non vnum; potest dici quòd ly, vt, vel accipitur reduplicatiue, vel specificatiue, si primo modo sic ly, ens, vt distinguitur ab vno, nec est vnum, vel non vnum contrarie, vt dictum est; si specificatiue, sic ens, vt distinguitur dicitur esse vnum; & est sensus, quòd ens, quod distinguitur formaliter ab vno, est vere vnum: sed ex hoc nihil habet ista ratio secunda.

Causa deceptionis aduersariorũ.

Attende & considera responsiones neotericorũ.

Verum si quis diligenter consideret has responsiones, iudicabit vtique esse superfluas, & nõ C
ad propositum, & implicare contradictionem. Sunt superfluæ, quia supponunt vnum dicere naturam præcisam à rebus sicut ens, quod superius latius fuit improbatũ. Non sunt ad propositum, quia dictũ est vnũ non significare positiuum; sed negatiuum. Implicant contradictionem quia apud intellectum bene dispositum vnum, & non vnum proportionaliter sumendo ipsa implicant contradictionem: quomodo igitur ens non est vnum, nec non vnum. Nec est verum, quod dicitur in secunda responsione, quòd quando ly, vt, accipitur reduplicatiue; tunc ly, ens vt distinguitur ab vno, nec est vnum, nec non vnum contrarie, quia siue reduplicatiue, siue specificatiue sumatur ly, vt semper vnum, & non vnum participant contradictionem, quæ est prima species contrarietatis; cum quatuor sint contrarietates, vt declarauit Arist. in postprædicamentis. Tertia quoque ratio, quam adducit S.Thomas ad probandum vnum non dicere positiuum, concludit clarius quàm aliæ rationes adductæ: quia quæcunque in creaturis formaliter distinguuntur, & quodlibet illorum est positiuum, distinguuntur etiam realiter, vt rationale & animal in homine; ergo si vnum & ens formaliter distinguuntur, & quodlibet est positiuum, distinguuntur etiam realiter: ergo si vnum & ens formaliter distinguuntur D
& quodlibet est positiuum, distinguitur etiam realiter; sed hoc est falsum: ergo illud, ex quo sequitur: maior patet, quia cum neutrum istorum positiuorum sit infinitum intensiue, non includit per identitatem realitatem alterius. Et confirmatur, quia aliter homo non esset vnus secundum substantiam: hanc rationem conantur Aduersarij reflectere contra nos sic: ens & illa duplex negatio differunt formaliter; ergo & realiter, hoc est contra Thomistas: consequentia probatur secundum ipsos, quia cum neutrum sit infinitum intensiue, non includit per identitatem realitatem alterius: nec refert dicere, vtrum sint ambo positiua vel non, sed hoc accidit dummodo neutrum extremorum sit infinitum intensiue, quia per vos illa est causa præcisa: quare quæcunque differunt formaliter, differunt & realiter; si intelligatur realiter idest ex natura rei, non tamen sic realiter distinguuntur; sicut res & res: & tunc concedunt argumentum, & sic esset in proposito. Dicunt etiam rationem istam non esse ad propositum; quia arguitur de his, quæ sunt in creaturis; ens autem & vnum cum sint transcendentia abstrahunt à creato & increato, & reperiuntur in vtroque.

Ostenditur responsiones neoter. implicare contradictionẽ.

Defenditur ratio S.Th. dupliciter.

Sed dico primo, quòd reflexio non est ad propositum, quia ratio S.Thomæ supponit vnum

A dicere positiuum, vt tenent ipsi, propterea concludit contra ipsos; vnde non valet argumentum, quod ipsi adducunt contra nos: ens & illa duplex negatio differunt formaliter; ergo realiter, quia ista formalitas apud nos non est positiuum vt dictum est: apud ipsos est positiuum reale. Dico & secundo, quòd causa pręcisa istius rationis, non est illa, quam assignant, quòd neutrum extremorum sit infinitum intensiue, nisi fundetur in positiuis, quia in negatiuis non reperitur ista infinitas adeoquòd negatiuum identificet sibi positiuum. Nec secunda responsio soluit argumentum, quia sufficit mihi, vt in creaturis teneat ratio, & est demonstratiua, vt ipsimet acceptant in eis. Nec etiam valet ratio, quam adducunt contra conclusionem; nulla negatio est idem realiter per se positiuo, sed vnum per Thomistas est idem realiter ipsi enti: ergo vnum non est negatio formaliter: maior probatur, quia aliter idem esset realiter positiuum, & realiter negatiuum, quod videtur implicare contradictionem. Facilis est responsio ad hoc dicendo, quòd aliqua dupliciter possunt distingui: vno modo positiue, & hoc est, quando in vtroque est aliquid positiuum per quod distinguitur ab alio; & hoc modo dicimus, quòd homo & leo distinguuntur per rationale & irrationale. Alio modo distinguuntur aliqua B negatiue, quia vnum non dicit aliam naturam ab altero, licet aliqua includat, quæ non includuntur ab altero, vt dicimus, quòd albedo distinguitur à non nigredine, & tamen albedo non est essentialiter non nigredo, quia nulla negatio est eadem realiter positiuo, & sic vnum & ens distinguuntur, s. negatiue & non positiue; quia vnũ dicit indiuisionem, quam non dicit ens.

Bifariam possunt aliqua distingui.

Soluuntur etiam rationes, quas adducebant ipsi pro secunda conclusione dicendo, quòd ens & vnum non dicunt eandem naturam quidditatiue & formaliter; tum primo, quia esset nugatio dicere ens vnum. Neganda est consequentia, quia sufficit ad tollendam nugationem distinctio rationis, vel diuersitas modorum significandi: vnde modus diuersus importatus per ens & vnum facit, quòd non sint nomina synonima, nec est nugatio quando iunguntur adinuicem. Soluitur etiam secunda ratio, in qua dicebant, ꝙ prædicarentur de se inuicẽ in abstracto, & ista esset vera, entitas est vnitas, quod est falsum. Ad hoc negamus falsitatem; quia apud S. Thomam hæc est vera prædicatio, entitas est vnitas, & econuerso propter communitatem terminorum: homo & animal licet sint idem essentialiter in eodem, tamen hæc non est vera, humanitas est animalitas, & hoc propter terminos particulares, & prædicamentarios, C quod non est ita de transcendentibus. Soluitur & tertia ratio, in qua dicebant, quòd ens & vnum non prædicantur de seinuicem in quid, negatur hoc. Et ad probationem, quòd vnum est passio entis, & prædicatur de ente per se in secundo modo; ens autem de vno per se nullo modo, sed per accidens prædicatur, vt habet Arist. 1. poster. dico, quòd male intellexerunt Arist. ibi, cum loquatur de passionibus specialibus, & vnum est passio transcendens, & non inconuenit quidditatiue prædicari de subiecto, & econtra extendendo nomen quidditatis, quia in transcendentibus non proprie reperitur quidditas. Ad quartam rationem, in qua dicunt quòd ens non includitur quidditatiue in vno, sed tantum in ente creato & increato, & in decem prædicamentis: hoc argumentum supponit ens non prædicari quidditatiue de passionibus eius, & de vltimis differentijs, quod est falsum, vt supra ostensum est. Ad vltimam, in qua dicunt, quòd vnum non potest includere ens quidditatiue, quia tunc idem esset passio sui ipsius; quod est falsum: sed dico ad hoc verum esse, quòd illud, quod est idem secundum rem & rationem, non potest esse passio suiipsius; sed vnum est idem ipsi enti secundum rem tantum, & non secundum rationem: propterea potest esse passio alicuius transcendentis cum addat ipsi enti indiuisionem, vt sępius dictum est. D

Ad tollendã nugationem sufficit distinctio rationis.

Cap. 4.

Idem nõ potest esse passio suiipsius quomodo intelligitur.

Soluuntur quoque & argumenta principalia, quæ fieri solent contra conclusionem principalem: quòd si vnum & ens subirent eandem naturam, sequeretur quòd ista propositio esset vera, tantum vnum est ens, quod est expresse contra Arist. 1. physi. impugnantem Melissum, & Parmenidem ponentes tantum vnum esse ens: consequentia probatur; quia quando aliquid prædicatur de aliquo conuertibiliter, prædicatur de eo cum dictione exclusiua; sicut si homo & risibilis conuertuntur, verum est quòd tantum homo est risibilis; ita etiam ens & vnum conuertuntur: ergo tantum vnum est ens. Sed hoc soluit S. Thomas, & omnes fere Doctores vnanimiter; quòd ens & vnum conuertuntur proportionabiliter; si est vnum numero conuertitur cum ente, quod est idem numero, similiter de vno specie, genere, & analogia: nam vnum, cum sit passio entis, debet accipi vniformiter, sicut & ipsum ens: & licet Arist. impugnauerit Parmenidem, & Melissum; hoc est verum pro quanto illi ponebant omnia entia esse vnum signatum & particulare simpliciter, quod non est ita secundum nos. Et si quis diceret contra; quia si ens & vnum importarent penitus eandem naturam, quicquid opponeretur vni, opponeretur alteri, sed multum opponitur vni; ergo opponetur enti, & ita multitu-

Tex. 13.

Quomodo ens & vnum conuertũtur vide hic.

q.11.art.1. do esset non ens. Hoc soluit S. Thomas 1. p. quod vnũ diuidens ipsum ens est vnum secundum quid A
Cap.vlt. sumptum; quia non est aliqua multitudo non participans vno, vt dicit Dionysius lib. de diui. nom. vnde sicut malũ est quoddam bonum, & non ens est quoddam ens, ita etiam multitudo est quoddam vnum; & quod est vnum simpliciter, est vnum secundum quid; vnde negandum est quòd multitudo non esset ens, licet dicant, quòd multitudo non est vnum ens, sed plura entia. Et ex his omnibus patet dilucidatio istius quæsiti. De qua re si latius alias rationes uis ad-
Quolib. 4. ducere, legas Herueum in quodlibet. & Capreolum 1. senten. & Gabrielem 1. sent. & Durandũ
q.2. eodem loco; hi enim doctores plurimas alias rationes formant presertim nominales, vt Gre-
distin.13. gorius Ariminensis 1. sent. Nos autem ea breuitate, qua potuimus pro explicatione opinionis
dist.24.
dist.24. S. Thomæ hæc pauca de hac re dicenda iudicauimus.

Palam autem, quia non separatur nec in generatione nec in corruptione, &c. Tex. 3. B

An existentia distinguatur re ab essentia in alijs à Deo.

Dilucidatio quarta.

Quæst.9. GERARDVS de Carmelo quolibet 5. perpendens hanc literam Aristo. audacter substinet in omnibus rebus existentiam identificari cum essentia, ita arguens; illa sunt idem realiter, quę eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, vt docet hic Arist. sed ita se habent esse & existentia, vt in eodem contextu habetur: ergo tenendum est in omnibus rebus existentiam & essentiam identificari, Et confirmat ex verbis philosophi, qui in præsenti contextu dicit, idem enim vnus homo, & ens homo, C
& homo, & non diuersum aliquid ostenditur, & sic idem est existentia cum essentia.

distin.8.q.1. Aureolus 1. senten. eandem sententiam docuit multis argumentis, sed inter alia ex verbis
art.2. Auer. hic, qui arguens Auicennam asserit, quòd multum peccauit in hoc, quòd existimauit, vnum & ens significare dispositiones additas essentiæ rei, & mirum est de isto homine, quomodo errauit tali errore, & post pauca subdit, nos autem diximus, quòd significant eandem essentiam, sed modis diuersis, non dispositiones diuersas essentiæ additas &c. vnde manifesta est opinio Auer. in hoc loco existentiam non differre ab essentia.

dist.6.q.1. Scotus 3. senten. opinatur etiam existentiam & essentiam rei esse idem realiter, distingui tamen ex natura rei, sicuti distinguitur modus intrinsecus, & quidditas cuius est, vti albedo distinguitur à tali gradu, & licet plurima argumenta multiplicent tam ipse, quàm sui discipuli ad id persuadendum; principalius tamen est hoc fundamentum; quando aliqua duo sunt realiter distincta, prius potest sine contradictione fieri absque posteriori, sed essentia non potest fieri sine existentia: ergo essentia & existentia realiter non distinguuntur: minor patet, quia essentia particularis, quæ sola fit, necessario est existens. D

quoli.3.q.2. Godofredus lib. suorum quolib. probat ex B. Aug. 5. de trini. essentiam & existentiam dif-
Cap.3. ferre solummodo grammaticaliter; inquit enim B. Aug. sicut ab eo, quod est sapere, dicta est sapientia, ita ab eo, quod est esse, dicta est essentia; sed sapere & sapientia distinguuntur solum grammaticaliter, sicut cursus & currere, lux & lucere: igitur esse & essentia erunt idem realiter, & grammaticaliter tantum differunt, quia se habent sicut nomen & verbum, esse enim est nomen, vt calor & calere, cursus & currere; vita & viuere; hæc omnia differunt grammaticaliter, sic esse & existentia.

dist. 34. q.1. Durandus de sancto Portiano vir perspicacissimi ingenij 1. sent. dilatauit eandem sententiam, qui postquàm recitauit diuersos modos dicendi circa hoc quæsitum, subdit ipse, nihilominus alius modus dicendi est, quem credo veriorẽ, scilicet quòd suppositum & natura, hoc est concretum & abstractum, siue accepta in vniuersali, vt homo & humanitas, siue in singulari, vt hic homo, & hęc humanitas, non importãt aliud de principali significato, sed idem penitus: ex modo tamen significandi suppositum seu concretum aliquid connotat, quod non connotat natura; quod quidem ita persuadet, non plus differt concretum & abstractum in prædi-

camento

A camento substantiæ, quàm in prædicamento accidentis; sed in prædicamento accidentis concretum & abstractum penitus idem significant, vt album & albedo, album enim solam qualitatem significat, sicut albedo, vt docuit Arist. lib. prædicamen. ergo in prędicamento substantiæ concretum & abstractum, vt homo & humanitas penitus idem significant. Cap. de substan.

Hanc eandem doctrinam sequuntur Neoterici, & conantur tum rationibus, tum auctoritatibus Arist. colorare. Et ratio prima istorum est, quia Arist. 10. huius scribit ens & vnum adiuncta rebus nihil amplius significare, quàm res ipsas; sed idem est existens quod ens: ergo existere non significat aliquam rem diuersam ab essentia: probatur minor, tum quia hoc nomen, ens, impositum est in lib. de ente & essentia ad significandam essentiam in ordine ad existentiam; tum etiam quia cum existere sit transcendens, necesse est quòd sit idem quod ens, vel aliqua passio entis; sed constat non esse aliquam passionem entis: ergo est idem quod ens. Et confirmant rationem istam, quia existere est transcendens: ergo non significat aliquam rem diuersam ab ijs, de quibus dicitur: probatur consequentia, tum quia cetera transcendentia, vt ens, vnum, verum, bonum, non significant aliquid re diuersum ab his, de quibus dicuntur; B tum etiam quia hoc requirit ratio transcendentis; nam si est transcendens; ergo per omnes res peruadit: si autem existentia est res quædam; ergo ipsa quoque existet; nam transcendens de omnibus dicitur, vel igitur seipsa, vel per aliam entitatem; si se ipsa, cur non itidem essentia existet seipsa; sin autem per aliam entitatem, & illa similiter per aliam, res abibit in infinitum. Tex. 8. Cap. 1.

Secunda ratio istorum, qua nituntur probare suum intentum, & refellere opinionem S. Tho. talis est: si existentia est res quædam diuersa ab essentia, necesse est eam esse vel substantiam, vel accidens: non substantia, quia nec est materia, nec forma, nec compositum, hæc enim pertinent ad ipsam essentiam, nec est accidens, tum quia substantia non existit propter accidens, sed potius econtrario; tum etiam quia dici non potest ad quam accidentis categoriã existentia proprie pertineat. Sed quia viderunt isti responsionẽ Caietani ad istam rationem, in libello de ente & essentia, labefactantes ipsam dicunt, nec firmum est Thomistarum perfugium, qui respondent existentiam nec esse substantiam, nec accidens, sed vltimam rei actualitatem, atque complementum: hoc enim est; (vt Aristotelico vtar prouerbio) pręter fores rationi occurrere: siue enim existentia sit complementum, siue actualitas, siue quiduis aliud, id non obstat quominus necesse sit eam esse vel substantiam, vel accidens; etenim diuisio entis in substantiam & accidens immediata est, quippe cum ad contradictoria reducatur. Postea existentia secundum Thomistas est actus, cum igitur Arist. 2. de anima distinguat actum in primum & secundum, quærendum est, an existentia sit actus primus, sed is est forma secundum Arist. quare si existentia est actus primus, non poterit re distingui à forma: an secundus, at vero is est operatio; ergo existentia nullus est actus. Cap. 5. C Tex. 2.

Tertia ratio est, essentia s͠m ipsos est in potẽtia ad existentiã; duplex aũt est potẽtia, vt Arist. innuit 8. physi. vna essentialis, altera accidentalis; sed essentia non est in potentia essentiali ad existentiam, alioquin essentia per se non esset completa, & per existentiã essentialiter cõpleretur, quod & falsum est, & decretis ipsorũ repugnans: nec in potẽtia accidentali, quia existentia non est accidens; ergo &c. Confirmant rõnem istam, quærendo, vel ex essentia & existentia fit vnũ ens per se, vel vnũ ens per accidens; non vnũ ens per se, quia cũ essentia sit actus & similiter existentia est apud ipsos axioma certissimum ex duobus entibus in actu nõ posse fieri vnũ ens per se, hac enim maxima ratione pugnant ipsi contra eos, qui ponunt multas formas substãtiales in vno composito, sin aũt ex ipsa existentia & essentia existat vnum per accidens, cum res existẽs sit terminus generationis, generatio substantialis terminaretur ad ens per accidens. Tex. 32. D

Quarta ratio, si existentia re differret ab essentia, essent duo termini per se primi ipsius generationis, quod nequaquàm fieri potest, vnitas enim numeralis cuiuslibet motus pendet ex vnitate numerali termini ad quem; probatur antecedens: nam terminus generationis est forma, vnde Arist. formam sæpe vocat generationis terminum, finem, & cuius gratia: est etiam existentia terminus generationis, nam generatio definitur, quòd est mutatio à non esse ad esse, generari est fieri, fieri autem per se terminatur ad esse, quare si esse secundum rem differret à forma duo essent termini generationis. Verum Thomistæ respondent esse quidem duos terminos, non tamen æque primos, sed vnum primarium, alterum secundarium. Sed contra istam responsionem arguunt, quærendo vtrum velint esse primarium, formam ne, an existentiam; non existentiam, hęc enim posterior est forma, cum sit effectus formalis eius; nec ipsam formam, nam si generatio per se primo terminatur ad formam, secundario autem ad existentiam: ergo etiam si remoueretur existentia (quacunque ratione id fieri possit) generatio quantum attinet ad ipsam rationem generationis, completa & absoluta esset in sola forma, quod tamen

implicat contradictionem: pugnant enim hæc inter se, aliquid esse generatum & productum, quod tamen non existat, at si existentia esset terminus secundarius generationis, non accideret talis repugnantia, quemadmodum quia calefactio primo terminatur ad calorem, secundario ad raritatem, etiam si raritas separaretur à calore, nihilominus calefactio intelligeretur completa & absoluta per solam caloris productionem. A

Quinta ratio est, in accidente essentia non distinguitur ab existentia, ergo nec in substantia; probatur antecedens, si existentia accidentis est res diuersa ab essentia, quærendum est, an talis res sit substantia vel accidens: non substantia vt patet: si est accidens, ergo similiter ipsum inexistit; aut igitur seipso, aut per existentiam à se diuersam; si seipso, cur non idem de primo accidente dictum est? si per aliam existentiam, idem rursus de illa quæri potest, atque hoc pacto res procederet in infinitum.

Ratio Auer. contra Auicennam. Sexta ratio, sumunt ex Auer. in præsenti litera arguente contra Auicen. quòd cum Auicennas ipse affirmasset ens & vnum significare dispositiones, seu naturas quasdam adiunctas rebus; de quibus dicuntur; quam rationem ibidem probat S. Tho. dicunt modo isti, quòd hæc ratio Auer. non minorem vim habet contra hanc Thomistarum opinionem, quàm contra Auicennam: est autem ratio Auer. huiusmodi; si ens & vnum significant aliquid additum rebus, cum illud etiam sit ens & vnum, alioquin nihil esset, vel est tale seipso, vel per aliquid aliud: si seipso etiam quælibet res erit ens & vna seipsa: si per aliud de illo itidem quęratur: & sic continget processus in infinitum: hæc ratio similiter valet contra Thomistas; nam si existentia est diuersa res ab essentia, cum ipsa existat, siquidem ipsum existere transcendens est; vel existit seipsa, vel per aliam existentiam &c. deinceps similiter vt supra connectantur. Subdunt deinde nolle plura argumenta colligere ad extirpandam hanc opinionem S. Tho. quia manifestissimum est existentiam non posse realiter distingui ab essentia, & sanè nullo viro sapienti placere potest multiplicatio entium sine causa & necessitate, prĕsertim cum quę de essentia & existentia dicuntur, sola rationis distinctione posita, facillime defendi & optime possint explicari. B

Contendunt deinde auctoritatibus Arist. essentiā nō distingui ab existentia, præsertim in intelligentiis; Arist. enim 8. huius inquit, quæcunque nec sensibilem, nec intelligibilem materiā habent, seipsis sunt ens & vnum, & non per aliquid sibi additum; sed intelligentiæ nec sensibilem, nec intelligibilem materiam habent; dicitur enim materia sensibilis ea, quæ est in rebus physicis, & intelligibilis, quę est in mathematicis, quemadmodum ipsemet Arist. declarat 7. huius: ergo intelligentiæ non sunt, nec existunt per existentiam additam essentiæ suæ & ab ea re diuersam. Item Arist. 3. de anima inquit, in abstractis à materia idem est quidditas, & habens quidditatem; sed habens quidditatem est res existens; ergo in rebus abstractis existentia est idem cum essentia. Item Arist. 9. huius remouet omnem potentiam ab intelligentijs asserens omne æternum carere potentia, & solum ibi excipit cælum, quod habet potentiam ad vbi, ratione cuius est mutabile & variabile. Et 12. huius scribit idem Arist. in intelligentijs nullam esse potentiam, siue in substantia, siue in operatione, cuius rei vtroque in loco hanc reddit causam, cum omnis potentia sit contradictionis, si intelligentię haberent potentiam vel in substantia, vel in operatione possent esse & non esse, etiam operari & non operari; quare & motus cælestis, & intelligentiarum, atque adeo ipsius mundi æternitas tolleretur; stante hac veritate Arist. si essentia & existentia distinguerentur realiter, vt volunt Thomistæ in intelligentijs, tunc in eis esset compositio & potentia, nam essentia habet potētiam ad existentiam, quare sequitur opinionem istam esse contra Arist. (Tex. 16. — Tex. 35. — Tex. 9. — Tex. 17. — Tex. 30.) C D

Addunt adhuc, quòd apud peripateticos tritissimum est, atque certissimum axioma, omnē compositionem esse nouam & dissolubilem, quare si in intelligentijs esset compositio ex essentia & existentia, intelligentiæ non essent æternæ, & tamen Arist. 12. huius, vult in intelligentijs idem secundum rem esse intellectionem, intelligentem, & rem intellectam; si autem intellectio idem est cum substantia intelligentiæ, multo magis erit existentia. Hęc ipsi in propria forma. (Tex. 51.)

Vt veritas huius negotij manifestetur omnibus tria prępono hic explicanda. Primo impugnabo opinionem istorum. Secundo declarabo veritatem iuxta placitum S. Tho. Tertio respondebo argumentis ipsorum. Quoad primum, quia hæc disputatio latius à grauissimis auctoribus est agitata, iure esset à me derelinquenda; verum quia quidam Recentiores reuocant in dubium id, quod sancitum est ab illustribus doctoribus; ob hoc vt ostendam eos allucinari, & rationes, quibus mouentur ad oppositum persuadēdum, nihil concludere, volui controuersiam hanc aliquo pacto agitare hic, & quia verum vero nunquàm aduersatur, propterea si con- (Occasio disputādi hoc quæsitum.)

A si controuersiam hanc allatam resolutam esse in theologia reperimus, in philosophia quoque ita existimare debemus; sed sic est quòd in theologia existentia & essentia distinguuntur realiter in creatura rationali: ergo ita & in philosophia asserendum est: minor huius argumenti patet ex concilio Ephesino, vbi patres illius concilij determinarunt contra Nestorium, & Theodorum mosuestenum, qui ponebant in CHRISTO Domino duas personas & existentias, dicentes quoniam enim vnus est filius & dominus; verbum illud Dei incarnatum, omnino etiam vna est illius persona; propterea qui illum diuidunt, partiuntur in hominem separatim, tanquàm alium præter Dei verbum existentem filium, & in Deum separatim tanquàm rursus alium existentem filium merito tanquàm duos dicentes esse filios, virtuti propositi huius anathematismi subijciuntur: si ergo existentia non distinguitur realiter ab essentia & natura, & in CHRISTO Domino sunt duæ naturæ & essentię, nempe diuina, & humana: ergo erunt duæ existentiæ, & sic erit duplex existens, cuius tamen oppositũ sancitur in hoc canone. Christus est vnus existẽs, ergo habet vnam existẽtiam.

Verum respondent oppositum substinentes huic canoni dicentes, quòd in græco habetur hypostasis loco existentiæ; & quia hæc synodus fuit scripta græco idiomatæ, interpres debuit B vertere personam, sed loco personæ posuit existentiam, vnde fatendum est in CHRISTO Domino non esse duas personas, quia hæc est hæresis Nestoriana; sed ponere duas existentias in eo non est hęreticum neque erroneum, quia existentia non est idem quod persona, sed est perfectio naturę humanę, quia CHRISTVS Dominus accepit naturam humanam perfectam; igitur non sine sua actuali existentia: non ergo debemus concedere in CHRISTO duas personas, nec duas subsistentias, nec duas hypostases, sed concedimus vnam personam, & duas existentias. Responsio neotericorũ.

Sed contra istam responsionem arguo in primis non posse stare; tum quia sequeretur concilij ipsius Ephesini canonem male esse translatum, quia pro hypostasi posuit existentiam. Secundo quia hoc expresse aduersatur epistolæ Sophronij, quæ probata fuit à Concilio Constantinopolitano sexto, & illi est inserta, vbi traditur carnem CHRISTI non habere esse, nisi in verbo, & quòd vnam habet & existentiam cum verbo. Item in sexta synodo generali in confessione patriarchę Hierosolymitani sic habetur; in verbo Dei non in seipsa (loquitur de carne à verbo) habet vnam existentiam cum verbo. Et Ioannes Damascen. lib. 3. fidei orthodo- Act. 11. C xæ dicit humanitatem CHRISTI existere per existentiam verbi. Deinde probo absolute, quòd persona, hypostasis, subsistentia, existentia, substantia prima, vnum & idem significant; & hoc ex concilio Florentino, vbi ita dicitur. Substantia duobus modis à doctoribus solet intelligi, vno quidem pro rei ratione, quę diffinitionem quodquid esse rei significantem, vel alio nomine entitatem, atque naturam rei: altero vero modo substantia pro supposito capitur, quemadmodum Arist. 5. lib. metaphy. iuxta omnium doctorum expositionem dicere videtur, quod quidem suppositum in prędicamentali substantię linea, speciebus, atque generibus apud Porphy. substat, vt Socrates atque Plato, quæ alio quoque nomine hypostasis, vel existentia, vel res naturæ solet appellari; in genere autem humano eadem substantia personam significat, quandoquidem persona dicitur esse naturę rationis capax incommunicabilis existentia, itaut in rationali specie substantia pro supposito accepta existentiam, atque personam apud omnes illos doctores significet, qui in Arrium ac Macedonium conscripserunt, quid clarius? hęc verba non possunt aliqua alia ratione tergiuersari, cum concilium hoc fuerit scriptum idiomate latino, & propterea non oportet fugere quòd interpres transtulit existentiam, loco cuius debe- D bat ponere hypostasim. Cap. 32. Sess. 19. Tex. 15. Persona & existẽtia sũt idem.

Deinde in eodem concilio Ephesino supra citato ita habetur: si quis in personis duabus vel subsistentiis eas voces, quæ in Apostolicis scriptis continẽtur, & Euangelicis diuidit vel quæ de CHRISTO dicuntur, anathema sit. Alex. Alensis 1. p. summę de mente Rich. in libro de trinit. ait, conuenienter dicuntur tres existentiæ sicut tres personę, sed nullo modo dicuntur tres essentię; sed vna tantum essentia, quia nomen existentiæ significat essentiam cum ordine originis, quia existere nil aliud sonat nisi ex alio sistere, & ideo existentia est nomen personale in diuinis, ecce quomodo hęc nomina nempe persona, hypostasis, substantia prima, suppositum, res naturę, subsistentia, & existentia idem significant ex Conciliis & ex patribus. Can. 4. q. 49. mẽb. 3.

Argumentor etiam & rationibus, quòd in CHRISTO Domino non debent multiplicari existentiæ, & tamen multiplicantur essentię, ob hoc essentiam & existentiam re distingui necessario dicendum est. Sit prima ratio talis; existentia est proprietas personalis primo & per se conueniens personę, deinde naturę ratione personę; sed proprietates personales non multiplicantur in CHRISTO magis quàm ipsa persona: ergo &c. maior probatur, nam suppositum siue persona est quod primum & per se generatur, non natura, non esse, vt patet 7. huius; Tex. 26.

sed eius est esse cuius est generari & fieri, nam fieri est acquirere esse: ergo existentia est proprietas personalis. A

Secunda ratio sit, si humanitas CHRISTI haberet propriam existentiam, non recte intelligi posset, quomodo hæc vnio sit substantialis secundum existentiam, subsistentiam, & personam; nam si humanitas ex se haberet existentiam & non à verbo; ergo ex se esset in actu cõpleto, & sic non esset vnita verbo per existentiam eius, sed tantum ei copulata accidentaliter, & secundum dignitatem & vnitatem affectus & operis, vt peruerse docebat Nestorius, quemadmodum si anima haberet vnum esse completum per se & existentiam propriam, & corpus aliud esse & existentiam, non posset intelligi, quomodo anima & corpus vnirentur in vna existentia & persona substantialiter, sed tantum vnirentur vnione accidentali, vt duo lapides.

Heresis Nestorij.

Tertia ratio sit ducens ad impossibile; si humanitas CHRISTI est idem realiter cum sua existentia, sequitur quòd verbum diuinum existit per existentiam creatam; sed hoc est falsum ergo, &c. consequentia probatur, nam verbum diuinum est homo per humanitatem creatam, vult per voluntatem creatam, quia assumpsit humanitatem & voluntatem: ergo si assumpsit existentiam creatam, existit etiam per illam, cuius tamen oppositum docet fides, quia humanitas fuit assumpta ad personalitatem verbi diuini, quod quidem diuinum verbum dedit suam existentiam humanitati præueniendo existentiam ipsam creatam. B

Cap. de substantia.

Probo deinde opinionem istorum esse falsam, & contradicere decretis Arist. qui in prædicamentis comparans primas substantias ad secundas dixit, substantias secundas substentari in primis, quibus corruptis impossibile est aliquid aliorum remanere, hoc est substantiarũ secundarum & accidentium, & tñ Porphy. lib. prædicab. dixit q̃ destructis singulis animalibus remanet ratio animalis, & sic etiam destructis omnibus hominibus remanet adhuc animalis ratio, quæ duo dicta cum euidenter contraria appareant, alia via conciliari non possunt, nisi dicendo quòd Arist. loquitur secundum realem existentiam, quia destructis singularibus clarum est, quòd nec animal nec homo in eis inueniretur: Porphyrius autem loquebatur de animalibus secundum essentiam, hoc est secundum habitudinem & connexionem terminorum, qua animal dicitur de homine nullo singularium existente, sicuti nulla rosa existente ista propositio est vera, rosa est flos spirans odorem; patet ergo existentiam realiter distingui ab essentia de mente Arist. & Porphy. sicuti corruptibile ab incorruptibili. C

Cap. 5.

Cap. 1.

Item 2. poster. scribit Arist. quatuor esse quæstiones de rebus scibilibus, an sit, quid sit, quia est, & propter quid est, vt an sit centaurus, quid sit &c. Sed istę quæstiones realiter distinguuntur; quæstio enim propter quid, dicit causam; quæstio quia est, dicit inhęrentiam passionum ad subiectum; quæstio quid, dicit prædicata quidditatiua & essentialia; quæstio an sit, dicit existentiam rei, puta an existat centaurus in rerum natura: igitur existentia & essentia de mente Arist. realiter distinguuntur.

Tex. 9.

Item 3. de anima dicit, quòd aliud est magnitudo, & magnitudinis esse, & aqua & aquæ esse, hoc est suppositum & natura, seu existentia & essentia secundum communem interpretationẽ omnium illustrium doctorum, &c.

Tex. 15.

Item 5. huius distinguit substantiam in multos modos, quorum vnum dicit esse quodquideratesse, cuius ratio est definitio, & hoc est substantia & essentia vniuscuiusque, vt exponit Auer. Alterum dicit esse indiuiduum, quod non dicitur de aliquo, neque est in aliquo, & alia dicuntur de eo; & exponit Auer. quòd hic modus est indiuiduum substantiæ, quod in prædicamentis appellatur prima substantia, quæ prima substantia est suppositum, existẽtia, & persona; sed isti duo modi substantiæ realiter distinguuntur: nam prima & secunda substantia distinguuntur realiter; ergo essentia & existentia realiter distinguuntur. D

Tex. 7.

Item 7. huius docet Aristo. eandem doctrinam asserens substantiam capi aliquando pro quodquideratesse, vt vniuersale, & genus dicitur substantia cuiusque: aliquando vero pro subiecto, de quo cetera dicuntur, illud vero non amplius de alio, & exponit Auer. quòd hanc substantiam definiuit in libro cathegoriarum dicens esse illam, de qua prædicantur alia, ipsa vero de nihilo prædicatur; sed clarum est hæc duo membra substantiæ realiter distingui: ergo essentia & existentia realiter distinguuntur ad mentem Arist. & Auer.

Veritas semper prępualet.

Deinde probo & ratione existentiam realiter distingui ab essentia; quia veritas est vniformis in omnibus, cum sit vna & semper præualeat; sed illi, qui dicunt existentiam identificari cum essentia, non vno modo hoc explicant; igitur opinionem illorum alienam esse à veritate arbitrandum est: minor declaratur, quia sunt aliqui, qui dicunt existentiam esse idem cum essentia, & non differre nisi per quandam relationem in ordine ad causam efficientem; & hęc est opinio Henrici Gannauen. in quolib. Alij vero dicunt existentiam in creaturis distingui tantum

Quolib. 9. & 10.

tum

A tum ex natura rei, ſicut modus intrinſecus, & quidditas cuius eſt, quemadmodum albedo diſtinguitur à ſuo modo intrinſeco, gradu ſcilicet vt tria vel quatuor. Hanc opinionem docet Scotus 3. ſent. quam magnificat & dilatat Franciſcus de Mayronis 1. ſent. vbi diuerſos modos rerum explicat. Alij concordant cum Durando 1. ſent. qui aſſerit ſuppoſitum & naturam eſſe penitus idem, & diſtingui tantum modaliter; ita enim ſcribit, poſtquam retulit diuerſas ſententias doctorum; nihilominus alius modus dicendi eſt, quem credo veriorem, ſcilicet quòd ſuppoſitum & natura, hoc eſt concretum & abſtractum, ſiue accepta in vniuerſali, vt homo & humanitas, ſiue in ſingulari, vt hic homo, & hęc humanitas, non important aliud de principali ſignificato, ſed idem penitus, ex modo tamen ſignificandi ſuppoſitum ſeu cõcretum aliquid connotat, quod non connotat natura. Alij vero dicunt eſſentiam & exiſtentiam, ſeu ſuppoſitum & naturã diſtingui ſola grammatica diſtinctione. Quam ſententiam docuit Godofredus in quolib. Sunt & quidam alij, qui volunt in rebus tantum corruptibilibus diſtingui eſſe ab eſſentia; in perpetuis autem identificari, quam opinionem ſuſtinent multi Auerroiſtæ, inter quos eſt Ioannes de Ianduno in hoc libro; ergo &c.

dist. 6. q. 1.
dist. 42. q. 5.
dist. 34. q. 1.
Quolib. 3.
Quæſt. 3.

B Prȩterea quando ſunt aliqua duo eadem realiter, cuicunque eſt vnum incompoſsibile, erit & alterum; ſed eſſentia & actualis exiſtentia ita ſe habent, quòd non quicquid eſt incompoſsibile eſſentiæ, eſt incompoſsibile exiſtentiæ, & econtra: ergo eſſentia & exiſtentia non ſunt eadem realiter; maior patet; minor probatur, quia quadruplex eſt quidditas, ſeu eſſentia; quædam quę eſt neceſſe eſſe, ſicut deitas, quędam, quę non eſt neceſſe eſſe, ſicut chimera: quędam, quæ eſt contingens eſſe, ſicut natura rei creatæ, quę poteſt non eſſe, & ideo contingenter poteſt eſſe: quædam, quæ eſt contingens non eſſe, ſicut eſſentia rei creabilis; modo ipſi eſſentię eſt compoſsibilis neceſsitas, cui non eſt compoſsibilis contingentia, ſed exiſtentiæ eſt compoſsibilis contingentia & non neceſsitas, excepta exiſtentia Dei, quę eſt neceſſaria & eadem cum natura Dei: ergo à primo ad vltimum ſequitur exiſtentiam realiter diſtingui ab eſſentia in creatis.

Eſſentia eſt quatruplex.

Præterea Deus eſt primum verum & primum ens per ſe, ex 2. huius, à quo deriuatur eſſe his quidem clarius, his vero obſcurius ex 1. cæli; ſed nulla creatura eſt verum & ens per ſe: igitur in nulla creatura exiſtentia & eſſentia ſunt idem realiter, cum hæc ſit proprietas tantum primi principij, ſicut enim illud, quod habet ignem, non eſt ignis, ſed igni tum in participando ignem, ita illud, quod habet eſſe exiſtentiæ & non eſt eſſe exiſtentiæ participat illud; ſed ſola prima cauſa eſt ens exiſtens per ſe, omnia creata non ſunt entia, ſed habent exiſtentiam: igitur in omnibus rebus creatis neceſſario eſſentia & exiſtentia diſtinguuntur realiter. Plurimę aliæ rationes adduci poſſent ad hoc probandum, ſed ſufficiant hæ in præſenti.

Tex. 4.
Tex. 100.

C (margin letter beside "mi principij")

Quantum ad ſecundum declaranda eſt veritas, quomodo in omnibus, citra Deum, exiſtentia realiter diſtinguatur ab eſſentia; hanc enim veritatem docuit Plato in primis, qui tradidit eſſentiam rerũ eſſe ideas abſtractas vt formas ab indiuiduis, ſicuti imponit ſibi Ariſt. pluribus in locis ſuæ doctrinę, præſertim 7. huius, quam ſententiam & ſi impugnauerit, nõ tamen quoad hoc, vt expreſſe teſtantur verba ſua. Auicen. quoque fuit huius opinionis 5. lib. ſuę metaphy. Item Algazel, vt recitat Auer. lib. deſtru. deſtru. cuius verba referuntur ibi; Deus (ait) eſt per ſe ens, creatura vero habet eſſe per additamentum, quia recipit eſſe à Deo. Alpharabius lib. ſuo Colliget eandem ſententiam docuit. Sic etiam & Boetius lib. de hebdog. vult in creatis diuerſum eſſe id quod eſt, ab eo quo eſt. Alber. etiam Magnus libro de quatuor coęquis

Tex. 28.
Cap. 5.
Disp. 8.
Cap. 3.

D eandem ſententiam docuit. Sic etiam & Roma. Ægid. in quolibeto primo, vbi ex profeſſo diſputãs hoc quęſitum docet, in omni ente creato differre eſſentiam & exiſtentiam, quam veritatem didicit ex magiſtro ſuo S. Tho. ex hoc loco, & ex 1. ſent. & ex libello de ente & eſſentia, & ex 2. lib. contra gent. & ex tota fere ſua doctrina. Quam etiam ſententiã ſequuntur omnes philoſophi & theologi reales, oppoſitam autem tantummodo nominales, qui de nominibus tantum diſceptare ſolent, amplectuntur.

Quęſt. 7.
dist. 8. q. 1.
Cap. 5.
Cap. 52.

Pro cuius intellectu notandum eſt primo, quòd aliqui dicunt exiſtentiam eſſe in duplici differentia: aliam entitatiuam: aliam formalem; prima eſt, qua res eſt extra ſuam cauſam, & ſic materia extra cauſam ſuam habet hanc exiſtentiam, vnde vere dicitur, materia exiſtit; formalem vero dicunt eſſe effectum formę, & modum quendam rei, quo res ipſa dicitur eſſe extra nihilum & à ſuis cauſis producta, & actu eſſe in mundo; qui enim dicit, hominem, ſignificat naturam & quidditatem hominis non declarando an ſit actu in rebus nec ne, qui autem dicit hominem exiſtere ſignificat naturam hominis quatenus extra nihilum, & extra ſuas cauſas producta exiſtit in rebus.

Dicta neotericorũ ſunt quatuor.

Secundo dicunt opinionem S. Tho. conſiſtere in quinque propoſitionibus, quarum prima eſt

Opinio S. Th. conſiſtit in quinque propoſitionibus.

ma est: nulla creatura est penitus simplex. Secunda, nulla creatura est actus purus. Tertia, nullius creaturæ operatio est idem cum eius substantia. Quarta, in omni creatura est aliquod accidens. Quinta, de nulla creatura vere dici potest, quòd ipsa sit suum esse, quia hoc est proprium ipsius Dei, qui dixit: Ego sum qui sum; quę omnes propositiones vno eodemq; nituntur fundamento; nam si cunctis in rebus esse distinguitur realiter ab essentia: ergo in omnibus est compositio ex esse & essentia. Secundo, ergo in omnibus est potentia, quia in omni compositione implicata est ratio potentiæ & actus. Tertio, ergo operatio distinguitur à substantia cuiuslibet rei; nam cum operari sequatur esse, si esse distinguitur realiter ab essentia, multo magis operari. Quarto, ergo quia in quibusdam rebus operari distinguitur ab essentia, in his operatio est accidens; sed in omnibus creaturis operari distinguitur realiter à substantia; igitur necesse est in omnibus creaturis esse aliquod accidens. Postremo, si in creatura esse extrinsecus aduenit essentię, eique imprimitur à primo agente, nulla creatura erit suum esse. A

Exodi cap. 3.

Tertio dicunt opinionem istam quinque tantummodo inniti fundamentis, quorum primũ est Arist. 2. poster. vt superius nos citauimus, & Boetij lib. de hebdom. Secundum quia si essentia secundum se est indifferens ad esse & non esse, ab vtroq; enim abstrahitur, essentia enim rosæ. v.g. in hyeme non habet existentiam, in vere autem habet: ergo existentia distinguitur realiter ab essentia; nam si esset idem realiter cum existentia, nunquàm posset reperiri cum opposito eius, quemadmodum si aliquid esset idem realiter cum albedine, nunquàm posset reperiri cum nigredine. Tertium si idem est esse & quidditas, sicut quælibet res est sua quidditas, ita esset suum esse, ac proinde haberet esse infinitum ac illimitatum, omnis enim limitatio fit vel per subiectum, in quo recipitur, vel per aliquas differentias, quæ contrahũt id, quod limitatur, & ipsum esse non limitatur per receptionem in subiecto, nam cum sit idem cum essentia, non potest dici, quòd recipiatur in ea, tanquàm in subiecto; nec etiam limitatur per differentias, sicut enim ens non habet differentias, ita nec esse, non enim habet essentiales differentias, quoniam hę pertinent ad essentiam, nec accidentales, alioquin existeret per accidens. Quartum fundamentum est, in accidente inhæsistentia differt ab essentia, potest enim vnum ab altero separari, nam in quantitate hostiæ consecratę manet essentia quantitatis, quæ prius erat, non autem manet inhæsistentia, quia non inhæsistit alicui subiecto, sicut prius inhęsistebat: ergo similiter in substantia existentia realiter differt ab essentia. Postremum fundamentum est, quidditas non habet causam efficientem. v.g. hominem esse animal rationale quidditatiue à nullo fit; tum quia hoc est æternum, quod autem fit à Deo non est æternum; tum quia quod fit à Deo potest non fieri, sed nullo modo potest fieri, quin homo sit animal rationale, sed existentia habet causam efficiẽtem, omnia enim habent esse à Deo, & tam generatio quàm creatio terminantur ad esse rei: ergo existentia differt realiter ab essentia.

Cap. 1. B C

Respõsionis neotericorũ ad fundamẽta S. Tho.

Quarto dicunt fundamenta hæc non concludere, & præsertim primum, quod innitebatur testimonijs Arist. & Boetij, nam sufficit ad saluanda illa testimonia distinctio tantum rationis inter essentiam & existentiam. Secundum etiam non valet, essentia est indifferens ad esse & non esse: ergo distinguitur realiter ab existentia; nam etiam albedo est indifferens ad fundandam dissimilitudinem comparatione nigredinis & similitudinem comparatione alterius albedinis, albedo tamen nec à similitudine nec à dissimilitudine realiter differt, quia relatio non differt realiter à suo fundamento. Tertium etiam dicunt non valere, quia creaturam esse suum esse dupliciter intelligi potest; vno modo essentiam creaturę idem secundum rem esse cum sua existentia, & hoc est commune Deo & creaturis: altero modo creaturam habere esse à se non aliunde acceptum, aut dependens, & hoc est falsum, quia hoc dicitur esse proprium Deo. Ad quartum negant quantitatem hostiæ consecratæ amisisse eam existentiam, quam habebat ante consecrationem, nam cum existentia separari nequeat ab eo, cuius est sine eius interitu, quid enim aliud est corrumpi quàm priuari sua existentia? Si quantitas in consecratione hostię amisisset propriam existentiam, necessario fuisset corrupta, & rursus denuo generata, quare eadem prorsus existentia manet in quantitate ante & post consecrationem, sed diuerso modo; nam ante erat in subiecto, in ipso inhærens, & ab ipso dependens, post autem est per se absque vllo subiecto, quo circa ante vere dicebatur inhæsistere, & ipsius existẽtia vere dicebatur inhęsistentia, post autem minime. Postremum etiam fundamentum dicunt esse falsum quidditatem creaturę non habere causam efficientem, nam si ipsa non est Deus, necesse est eam à Deo productam esse, quinimo quod producitur per generationem substantialem ex forma & quidditas, alioquin non esset generatio substantialis, si ea non per se terminaretur ad substantiam. Falsum etiam ex quidditates rerum, prout habent esse diuersum à Deo & extra Deum, esse ęternas: Hęc isti recentiores sentiunt circa sententiam S. Tho. D

Sed

A Sed in omnibus his quatuor, hi auctores maxime allucinati sunt, cum expresse locuti fuerint contra Arist. & rationem; nam Arist. vt ab hoc dicto exordiamur loquens contra Parmenidem 1. physi. qui hoc argumento voluit omnia esse vnum: quicquid est præter ens est non ens; sed quod est non ens est nihil, ergo quicquid est præter ens est nihil; sed ens est vnum; ergo quicquid est præter vnum est nihil; & sic tantum erit vnum ens; & ex hoc etiam concludebat illud esse immobile. Soluens Arist. argumentum Parmenidis distinguit de ente, quòd aliud est ens quod significat inhęrēs, sicut accidens, quod distinguitur per nouem prædicamenta, & aliud est ens, quod est existens, quod vere est, & est substantia, quibus verbis innuit philosophus existentiam non conuenire omni enti: ergo falsum est primum dictum istorum, quòd existentia est duplex, nempe entitatiua & formalis. 4. etiam huius loquens Arist. de ipso ente asserit ens & vnum esse idem & vnam naturam; quę verba exponens eruditissimus vir Petrus Fonseca Societatis Iesu iuxta versionem gręcam distinguit, quòd ens in genere neutro, quod græce dicitur τὸ ὄν, sumitur aliquando vt significat existentiam, & est quando accipitur vt participium; aliquando sumitur vt significat essentiam, & sumit vicem nominis in genere

Tex. 26. Refelluntur dicta recentiorum.

Tex. 3.

Sententia R. P. Fōsecę.

B masculino, & dicitur græce ὁ ὤν: ergo de mente huius viri existentia hoc in loco non conuenit omni enti, sed tantum enti participialiter sumpto, & sic non datur illa duplex existentia, quam isti fingunt. Item Arist. 5. huius distinguit, quòd ens aliquando dicitur secundum accidens, vt homo est albus; aliquando secundum se, vt homo est animal; aliquando significat veritatem affirmationis & negationis, vt coruus est niger, & nix non est nigra; aliquando significat aliquid esse factibile in potentia, vt imaginē Mercurij dicimus esse in potentia in lapide, & frumētum non dum perfectum, vt quando est in herba, dicitur esse in potentia, cui non competit existentia, sicuti frumento perfecto; ecce quomodo expresse in his verbis ponit Arist. existentiam non conuenire nisi rebus perfectis habentibus formam: ergo non datur existentia nisi formalis; & illa, quam dicunt esse entitatiuam, est imaginaria. 7. quoque huius declarans Arist. quis sit effectus ipsius actus, asserit quòd est diuidere & distinguere, & Alex. & Auer. declarāt, quòd per existentias res diuiduntur & distinguuntur, & ex duobus existentibus in actu nō potest fieri vnum, & per actum exponunt ipsam formam; existentia igitur non erit nisi à forma contra istos. Item 9. huius declarans Arist. quid sit actus dicit hęc verba formalia; est autem

Tex. 14.

Tex. 49.

Tex. 11.

C actus existere rem, & declarans hæc per exempla, actu speculare, actu scire: igitur existentia erit effectus ipsius actus, qui est forma: ergo non datur ad mentem Arist. illa duplex existentia.

Quòd autem loquantur contra rationem patet ex verbis Arist. 2. de anima, vbi distinguit de actu, quòd est duplex: alter primus, vt scientia, alter secundus, vt considerare: quæ verba dupliciter interpretantur, primo secundum latinos dicentes actum primum esse formam, actum vero secundum esse operationem: secundo iuxta gręcos interpretes dicentes actum primum esse formam non operantem, actum vero secundum esse formam operantem. Et subdit deinde Arist. in sequentibus verbis, quod proprie est, actus est, & vt est communis interpretatio existentia non competit nisi actui, qui est forma: quibus stantibus arguitur sic, existentia illa entitatiua, quam isti fingunt aut competit actui primo, aut actui secundo: quomodocunque respōdeant sequitur existentiam conuenire formę, quia si actui primo; ergo formæ non operanti: si actui secundo; ergo formę operanti iuxta interpretationem græcorum: nō igitur datur illa existentia entitatiua, quandoquidem ea competit etiam materię primæ secundum ipsos, quę materia prima neque est actus primus, neque secundus.

Tex. 5.

Tex. 7.

D Et si dicunt quòd ista existentia est quidam modus, qui sequitur essentiam rerum si essentia est completa, existentia etiam erit completa, itaquòd rem existere est ipsam esse extra nihil, atque productam extra suas causas. Contra istam fugam ita argumentatur quęrendo, modus iste aut est accidens, aut substantia; si accidens, aut commune, aut proprium, si commune; ergo poterit esse essentia sine hoc modo, qui est existentia, quia subiectum potest esse sine accidenti communi, si proprium; ergo distinguitur realiter ab essentia, quia accidens proprium vt risibile distinguitur realiter à suo subiecto: si est substantia, aut materia, aut forma, aut compositū à sufficienti diuisione posita ab Arist. 2. de anima: non materia, quia hic modus, cum sit actus insequens essentiam, non potest materię conuenire: nec etiam erit forma, quia dicitur ab ipsis, quòd hic modus sequitur ipsam essentiam, quę si est completa, modus hic insequens erit completus: si autem erit incompleta, modus etiam insequens erit incompletus; sed essentia non potest esse completa sine forma; ergo hic modus forma esse non potest. Nec etiam erit compositum, quia compositum antecedit modum istum, quem dicunt esse existentiam, & non insequitur ipsam essentiam neque completam neque incompletam: sequitur ergo imaginarium esse hunc modum à nominalibus excogitatum.

Tex. 2.

Quantum

Confutatio secundi dicti neotericorū.

Quantum ad illud secūdum, quod dicunt quòd omnes illæ quinque propositiones S. Tho. A vni eidemque fundamento innituntur, manifestum mendacium committunt, quia primam propositionem, nullam creaturam esse penitus simplicem, probat S. Tho. hoc fundamento, habens causam necessario est compositum; sed omnis creatura habet causam nempe Deum producentem ipsam ex nihilo; ex consequenti omnis creatura est composita, & loquitur de creatura proprie sumpta, vt excludantur partes, quę non creaturę dicuntur, sed entia concreata, & concausata, hoc fundamentum posuit S. Tho. 1. p. & est fundamentum Auer. 12. huius, vbi dicit omne compositum esse nouum, & per nouum intelligit dependens, vt docet Zimara in theore. suis; si ergo omnis creatura est dependens à Deo; ergo noua; ergo composita; ergo non penitus simplex.

q. 3. art. 7. Commē. 39. Theo. 41.

Secundam propositionem, nullam creaturam esse actum purum, probat alio fundamento 1. p. quia in actu puro nihil est quod non sit ipse, nulla enim diuersitas in eo esse potest, aliter non esset purus actus, sicuti aer dicitur purus, qui non est mixtus alienę naturæ; sed in creatura est aliquid, quod non est substantia sua, reperitur enim in ea accidens, vtputa sua operatio, quæ non est eius substantia: ergo nulla creatura poterit esse actus purus. Quo etiam fundamento B vsus est Auer. 3. de anima, vbi docet quòd sola prima causa est quidditas absoluta & purus actus, cetera autem omnia non sunt purus actus, quia in eis reperitur compositio ex positiuo & priuatiuo, quam compositionem posuit etiam Scotus 1. senten. Et Henricus de Gandauo in quodlibet.

Quæst. 3. Commen. 5. distin. 8. q. 2. Quodlib. 4. q. 16.

Tertiam propositionem, operationem cuiuscunque creaturæ non esse idem cum sua substantia, probauit hoc fundamento S. Tho. esse cuiuslibet creaturę est determinatum ad vnum secundum genus, & secundum speciem; esse solius Dei est simpliciter infinitum in se omnia comprehendens; ergo operatio cuiuscunque creaturę distinguitur ab eius substantia, & operatio ipsius Dei est sua substantia, probabat consequentiam, quia si substantia creaturæ est determinata ad genus & speciem, & operatio illius creaturæ esset extra limites generis illius & speciei, ergo non possunt esse idem, in solo autem Deo operatio, substantia, & esse æqualiter se habent ad inuicem. Et hoc fundamento vsus est Diony. lib. de diui. nomi. asserens solum esse diuinum esse suum intelligere & suum velle.

Cap. 4.

Quartam propositionem, in omni creatura esse aliquod accidens, fundat S. Thomas 1. con C tra gentes multis fundamentis, sed inter alia, hoc pręcipuo; quia cuicunque inest aliquod accidens, illud est mutabile secundum sui naturam, quandoquidem accidens de se natum est inesse & non inesse; sed omnis creatura est mutabilis secundum sui naturam, vt docuit Aug. lib. de natura boni, solus Deus immutabilis, quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt; igitur in solo Deo accidens inueniri nō potest, creaturę autem necessario accidens admiscetur.

Cap. 23. Cap. 2.

Vltimam propositionem, de nulla creatura vere dici potest quòd ipsa sit suum esse, sed hoc est proprium Dei, qui dixit Moysi: Ego sum qui sum. lib. Exodi, probauit 1. contra gent. sex rationibus, inter alias hęc est præcipua, quia id quod est suum esse, est per se necesse esse, sed solus Deus est per se necesse esse: ergo solus Deus est suum esse: igitur de nulla creatura vere dici potest, quòd sit suum esse, sicuti nec vere enunciari potest, quòd sit per se necesse esse; patet ergo mendacium istorum dicentium omnes illas quinque propositiones S. Tho. vni eidemque fundamento inniti.

Cap 3. Cap. 22.

Refellitur tertiū dictū Aduersariorum.

Tertium quoque dictum istorum, scilicet conclusionem principalem S. Tho. nempe existentiam cuiuslibet rei creatæ distingui realiter ab eius essentia & quidditate, quinque tantum D rationibus & fundamentis ab ipso probatam fuisse, est adeo manifeste falsum, vt nihil magis falsum in hac materia dici possit, cum expresse 2. lib. contra gent. adducat S. Tho. septem rationes demonstratiuas ad probandam conclusionem istam: ergo non tantum quinque rationibus probauit, vt isti ei imponunt, quas hic adducere longum esset, & 1. sentent. alias etiam rationes addit: sic etiam in libello de ente & essentia addit nouas rationes, vbi Reuerendissimus Caietanus ex professo longum sermonem habet contra Scotum eiusque discipulos: in hoc etiam libro probat eandem cōclusionem diuersa ratione: sic etiam 2. quodlib. & in disputatis de veritate, multas quoque alias rationes addit eruditissimus Capreolus, qui hanc veritatem latissime disputat per quinque folia, ita ample & clare, vt rectius dici non possit, quomodo ergo tantum quinque rationibus & fundamentis S. Tho. suam probauit conclusionem?

rum. Cap. 52. distin. 8. q. 1. art. 1. & q. 4. art. 2. q. 2. art. 1. q. 1. art. 5.

Improbatur quartum dictum recētiorum.

Quartum dictum istorum Neotericorum nullum est apud recte considerantes rationes S. Tho. & primo testimonium Arist. & Boetij male glosatum est de distinctione rationis tantū, Arist. enim 2. poster. inquit, quęstionem quid est, diuersam esse à quęstione an est, vt quid est homo, est quid diuersum ab hoc, quod est esse hominem, quia istę duæ quæstiones ponunt in numerum;

Tex. 2.

A numerum; sed poni in numerum est distingui realiter, vt docet Arist. 10. huius, quòd numerus componitur ex vnitatibus realiter distinctis & non secũdum rationem: ergo falsa est glosa hęc de distinctione rationis: assumptum est ipsius Arist. in eadem serie verborum, dicentis res quæ quæruntur, & res quas scimus sunt quatuor, an sit, quid sit, quia est, & propter quid est. Deinde quæstio quia est, cum quærat de passionibus, & quæstio propter quid quærat de causa, distinguuntur realiter: ergo quæstio an est, & quæstio quid realiter etiam distingui debent, aliter posset dici Arist. quòd tantum quæstio quia est, & propter quid ponunt in numerum, cum ista distinguantur realiter, quæstio vero an est, & quid est, cum non distinguãtur realiter, quia essentia & existentia sunt idem secundum istos: non ponunt in numerum. Tex. 4. Diuersitas quæsitorum.

Et confirmatur per Auer. in commento, qui dicit, quòd quæstio quia est, quærit de existentia simplici & composita: si ergo existentia est idem realiter cum essentia; sequitur quòd quæstio quid est, quæreret de existentia simplici & composita; hoc autem est contra Arist. & Auer. ergo glosa istorum destruit doctrinam Arist. & Auer. igitur non est substinenda. Dictum etiã Boetij male intelligitur ab istis, quia vult probare ibi Boetius solum Deum esse actum purum,
B quia in eo solo idem est quod est, et quo est; clarum est quòd in Deo sunt idem realiter & distinguuntur secundum rationem: si ergo in creaturis quoque quod est idest essentia, & quo est idest existentia sunt idem realiter, & distinguuntur tantum secundum rationem: ergo quęlibet creatura est actus purus; hoc autem dicere quàm absurdum sit, iudicent ipsi: propterea male etiam dictum Boetij est ab eis intellectum de distinctione rationis, cum apertis verbis intelligatur de distinctione reali.

Secundum fundamentum, quod dicunt esse S. Tho. quòd essentia secundum se est indifferens ad esse & non esse, &c. allucinantur quia non S. Tho. est, sed Pauli Soncina[..]s in hoc lib. Deinde responsiones, quas ipsi illi fundamento tradunt, sunt vanę: & prima, in qua dicunt, ꝙ albedo est indifferens ad fundandam similitudinem & dissimilitudinem, & tamen non differt ab ea, quia relatio non distinguitur realiter à fundamento. Hæc responsio est falsissima, quia omnis relatio in creaturis distinguitur realiter à fundamento suo, licet in Deo sint idem, vt docet S. Tho. 1. p. & in sequenti lib. Deo fauente nos disputabimus. Secunda quoque responsio ipsorum est falsa, quòd essentia non possit esse sine existentia, quia in ęstate est essentia ipsius rosæ, quæ consistit in hoc, quod est flos spirans odorem, & tamen non est eius existentia: Quæst. 12. q. 28. art. 2.
C ergo falsum est essentiam non posse esse sine existentia, & sic patet quomodo fundamentum adductum à Paulo Soncinate etiam concludit.

Tertium fundamentum recitatum ab istis, si res creata eset sua quidditas, tunc eset infinita, &c. est tertia ratio S. Tho. 2. lib. cont. gent. & est demonstratiua; nec valet responsio eorum creaturam esse suum esse dupliciter posse intelligi; vno modo essentiam creaturę idem secundum rem esse cum sua existentia: altero modo creaturam habere esse à se, primo modo concedunt, secundo modo negant. Sed hęc responsio non est ad propositum, quia ratio S. Thom. consistit in hoc, si existentia & essentia realiter sunt eædem in creatura; ergo creatura est per se subsistens; ergo irrecepta & illimitata & infinita, & hoc est falsum: ergo falsum est esentiam identificari cum existentia in creatura: consequentia patet, quia existentia, cum sit actus irreceptus, sequitur ipsum esse illimitatum & infinitum. Nec valet eorum instantia, quòd sic etiam apud S. Tho. sequitur quidditatem & essentiam esse infinitam, quia est irrecepta; nam esentia illa, cum dicat potentiam in ordine ad existentias, est infinita secundum in- Cap. 52.
D determinationem, sicut materia prima dicitur infinita per indeterminationem ad diuersas formas; & cum non habeat aliud subiectum, in quo recipiatur, quia ipsa est primum subiectum omnium: existentia autem est actus, qui si erit irreceptus erit infinitus secundum perfectionem. Nec etiam valet quod dicunt, quòd potest limitari per causam agentem, quia circumscripta causa agente oportet intelligere existentias ab intrinseco esse determinatas & distinctas. Nec etiam valet dicendo, quòd distinguerentur seipsis, quia sequeretur ex hoc omnes existentias esse specifice distinctas; quia actus, qui formaliter distinguuntur seipsis, distinguuntur specifice: patet ergo quomodo & hoc tertium fundamentum est validissimum.

Quartum in quo dicunt de accidenti pręsertim in quantitate hostiæ consecratæ, in qua manet esentia sine inexistentia, &c. non est exprese S. Tho. sed potius ipsius Capreoli 1. senté. Nec responsio istorum eneruat illud fundamentum: dicunt enim remanere existentiam quantitatis in hostia consecrata. Hæc enim responsio oritur ex ignorantia distinctionis de inhærentia duplici, actuali, & aptitudinali; licet enim quantitas habeat inexistentiam aptitudinalem in hostia consecrata, non tamen inexistentiam actualem, quia Deus gloriosus, qui est prima causa substantię & accidentis per suam infinitam virtutem conseruat quantitatem sine dist. 8. q. 1.

actuali inexistentia ad subiectum proprium, cui primo actualiter inhęrebat: vnde amisit existentiam actualem, & non est alia de nouo generata, vt ipsi fingunt, sed conseruatur à Deo manutente ipsam ex speciali ratione secundum ordinem gratiæ, vt docet S. Tho. 3. p. in materia de sacramento Eucharistiæ: ex his ergo apparet quomodo & hoc fundamentum concludit. A

q. 77. art. 1.

Postremum, in quo dicebatur, quidditas non habet causam efficientem, &c. respondendo ipsi ad hoc negant quidditatē creaturæ non habere causam efficientē, & est quinta ratio S. Th. 2. contra gent. quam non intellexerunt Aduersarij, quia aliud est dicere essentiam alicuius rei habere causam productiuam, & aliud est ipsam essentiam conuenire rei per aliquam causam effectiuam: primum enim est verum, sed secundum est falsum, nam cum omnis productio terminetur ad esse actualis existentię; omne quod ab alio habet esse, dicitur causam productiuam habere, & sic cum omnis essentia creata ab alio habeat esse, necesse est dicere omnē essentiam creatam habere causam productiuam, cum autem dicitur hominem esse animal, non dicitur aliquod esse actualis existentiæ, sed tantum compositio prædicati cum subiecto & ordo vnius ad alterum, qui ordo conuenit rei siue sit in rerum natura, siue non, siue enim homo sit, siue nō sit, ista semper est vera, homo est animal, quia hominem esse animal, nullam habet causam productiuam, cum hęc propositio sit in primo modo dicendi per se ex 1. poster. licet hominem esse, habeat causam productiuam. B

Cap. 52. Cap. 4.

Ex his patet responsiones neotericorum ad fundamenta S. Thomę & Thomistarum esse vanas & nullius momenti, patet etiam sententiam S. Tho. consistere in his propositionibus, quarum prima est, Suppositum & natura, seu existētia & essentia in solo Deo sunt idem realiter & omnino intrinsece & extrinsece; differunt tamen secundum rationem, & ratione modi significandi, itaquòd Deus & deitas, seu hic Deus & hęc deitas tantū ratione significandi distinguuntur: hinc ista est hęretica, deitas generat deitatem; & ista catholica, Deus generat Deum, vt patet de sum. trin. & fide catholica: probatur deinde quia in ipso Deo nullum est accidens nullaque compositio, hāc docet S. Tho. 1. p. & in quodlib. 2. & 3. p. vbi disputat de mysterio incarnationis dominicæ.

Cap. damnamus. q. 3. art. 3. ar. 4. q. 2. art. 2.

Secunda propositio, In substantijs separatis differt realiter existentia & essentia seu suppositum & natura: hāc etiam ponit S. Tho. quodlib. 2. probans hac ratione, in Angelis est aliquid prēter essentiam & naturam eorū, & illud pertinet omnino ad suppositum, & nō ad naturam: igitur in Angelis differt realiter suppositum & natura non ea differentia reali, qua differt Sortes à Platone, sed ea differentia, qua suppositum includit aliquid reale, quod tamen non includitur à natura; hanc etiam posuit S. Tho. 3. p. vbi asserit naturam Angelicam esse assumptibilē à diuino verbo, non tamen eius suppositum seu personam. C

art. 4. q. 2. art. 2. & q. 4. art. 1. ad 3.

Sed statim diceret aliquis contra istam propositionem, quia nihil clauditur in supposito Angeli, quod non claudatur in natura eius; vnde 1. p. S. Tho. docet solum in materialibus distingui suppositum à natura, non autem in abstractis à materia, in quibus est idem quodquid est, & id cuius est, vt scripsit Arist. 7. huius. Ad istam difficultatem nititur respondere Caietanus in libello de ente & essen. & 1. par. asserens in substantijs separatis alijs à prima, suppositum differt à natura duobus tantum modis, extrinsece secundum rem, & secundum rationem, intrinsece autem non differunt s̄m rem; in Deo differunt tantum vno modo scilicet secundum rationem; in substantijs materialibus differunt tribus modis scilicet intrinsece, & extrinsece, & s̄m rationem, tunc vult sedare contradictionem S. Tho. dicendo, quòd quando dicitur suppositum & natura in Angelis distinguuntur realiter, intelligitur extrinsece, quando vero dicitur 1. p. quòd sunt idem intelligitur intrinsece; vnde Gabriel est sua gabrielitas. D

q. 3. art. 3. Tex. 20. Cap. 5. q. 3. art. 3. q. 3. art. 3.

Sed hæc responsio non tollit difficultatem, quia natura Angelica est assumptibilis sicut natura humana à diuino verbo; suppositum autem non est assumptibile: ergo intrinsece & extrinsece suppositum & natura distinguuntur in Angelis. Propterea dicendum est, quòd in 1. par. S. Tho. loquutus est secundum genus abstractorum dicendo, quòd in abstractis est idem natura & suppositum, sufficit enim quòd hęc propositio verificetur tantummodo in ipso Deo, de quo principaliter S. Tho. loquebatur; sicuti hoc pacto glosantur multæ aliæ propositiones, puta substantia est prior tempore ipso accidenti, & quòd ex intellectu & intelligibili fit magis vnum, quàm ex materia & forma; hę & consimiles alię propositiones intelliguntur secundum genus suum: vnde quando S. Tho. locutus est in particulari de Angelis dixit quod distinguuntur realiter, & sic nulla est contradictio in dictis eius.

Quæst. 3. Optima glosa multorū locorum.

Tertia propositio, In substantijs materialibus compositis ex materia & forma suppositum & natura realiter distinguuntur, & magis apparenter, quàm in substantijs separatis; hanc ponit S. Tho.

A nit S.Tho.in omnibus locis superius allegatis,& est manifesta ex se,quia natura comprehendit in se ea tantum,quæ cadunt in definitione speciei,suppositum vero claudit etiam principia indiuiduantia,puta hæc ossa & has carnes:ergo suppositum & natura realiter distinguuntur in compositis ex materia & forma, & magis apparenter quàm in separatis.Deinde hanc manifeste docet Arist.7.huius,& 3.de anima. Tex.21. Tex.9.

Vltima propositio,In accidētibus differt essentia & inexistentia, hanc ponit S.Tho.4.sent. vbi loquitur de accidentibus separatis in sacramento Eucharistiæ, de quibus affirmat differre esse ab essentia,& esse cōpositionem ex quod est,& quo est;& quāuis hæc propositio sit difficilis intellectu,quomodo essentia accidentis sit aliud à suo esse,tamen si quis diligenter perpendat naturam accidentis,efficitur sibi manifesta, natura enim albedinis & essentia eius est disgregare visum,sed esse,quod ipsa albedo dat suo subiecto, cum claudat aliquid quod non est in natura albedinis, necessario distinguitur ab ipsa natura albedinis, & propterea dicitur in prædicamentis,quòd album puram qualitatem significat de principali scilicet suo significato, secundario tamen connotat subiectum;propterea substantia albedinis & esse albi necessario B distinguuntur,quia esse albi claudit subiectum,albedo vero ex sui natura non, & hoc expresse docuit S.Tho.4.senten.loquens de relatione,quę habet esse in creatura, de qua dicit quòd habet aliud esse,quàm sit esse sui subiecti,propterea est aliud à subiecto, & sicut ipse dicit de relatione,ita etiam asserendum est de alijs accidentibus,quæ non solum actuant sua subiecta,sed tribuunt eis quoddam esse inexistentiæ,quod nec sunt ipsa accidentia,nec substantiale ipsorū, sed dicuntur esse quædam actualitates completiuæ ipsorum actualiter inhærentium suis subiectis,sicut existentia ipsius substantiæ,nec est materia,nec forma,nec compositum,sed vltimum complementum cuiuslibet rei,quod quidem reducitur ad illud prædicamentum,in quo reponitur illa res, cuius est existentia,vt existentia substantiæ reducitur ad prędicamētum substantię,& inexistentia quantitatis ad prędicamentum quantitatis,& sic de alijs.

dist.12.q.1. art.1.q.3. dist.20.q.1. art.1.

Postremo respondendum est ad argumenta in principio adducta. Et ad primum Gerardi, in quo dicebatur,illa sunt idem realiter,quę eadem genaratione generantur,&c. respondetur concedendo maiorem,quando eodem modo generantur,itaquòd quodlibet illorum se habeat vt quod generatur,vel vt quo;sed si vnum se habet vt quod,alterum vero vt quo, non verifica- C tur propositio,& sic est in præsenti, quia essentia se habet vt quod, & existentia vt quo, sicut etiam in generatione Sortis apparet,Sortes enim generatur vt quod, & forma est terminus generationis vt quo,& esse etiam est terminus quo, tanquàm formalis terminatio fluens à forma. Et ad confirmationem desumptam ex verbis Arist.dicimus non esse ad propositum, quia vnus homo, & ens homo, & homo eodem modo generantur; sed non est sic de essentia & existentia,vt dictum est.

Ad argumentum Aureoli,in quo dicebatur,quòd hęc sententia ponens essentiam distingui realiter ab existentia coincidit cum opinione Auicennę reprehensa hic ab Auerroe,respondetur negando istud assumptum, quia Auicennas aliter sentit, quàm doceat S. Thomas, posuit enim Auicennas vnum & ens non significare substantiam rei, sed esse quoddam accidens existens in genere accidentis,vt scripsit ipsemet S.Tho.de poten.Dei narrans opinionem Auicennę,eamque reprehendens;ipsa autem existentia,quę est vltima actualitas ipsius substantię,non est in genere accidentis,sed reducitur ad prędicamentum substantię, vt dictum est supra, dicitur tamen accidens ipsius essentię,quia est extra definitionem eius,sicut homo est accidēs ani- D malis,quia non ponitur in eius definitione.

quæst.5. art.4.ad 3.

Ad tertium Scoti,in quo dicebatur, quòd quando sunt aliqua duo realiter distincta, prius potest esse sine posteriori &c.dicitur hanc maximam Scoticam verificari in his, inter quæ non est necessaria connexio,sicut est inter subiectum & accidens commune, tamen subiectum realiter distinguitur ab accidenti proprio,sine quo existere nequit,vt homo sine resibili, sic non potest esse existētia sine essentia,potest tñ reperiri essentia, puta ipsius rosę absq; sua existētia.

Ad quartum Godofredi, in quo dicebatur essentiam & existentiam differre solummodo grammaticaliter, negatur assumptum .Et ad probationem desumptam ex Aug.dicimus,quòd licet à sapientia dicatur sapere, tamen sapere realiter distinguitur à sapientia, quia sapere est sapientem esse, sicut cursus non est currere, nec lux est lucere, sed currere est esse currentem, & lucere esse lucentem, tanquàm quædam esse accidentalia causata à suis formis.

Ad quintum Durandi,in quo dicebatur,quòd homo & humanitas siue in vniuersali siue in singulari idem significant vt abstractum & concretum,negatur hoc de mente S.Tho.& veritatis,quia vt habetur 1.p.humanitas significatur vt pars formalis hominis, quia principia definientia habent se formaliter respectu materiæ indiuiduantis,sed hic homo significat principia q.3.art.3.

indiuiduantia, quę non concluduntur in humanitate, vt sunt hęc ossa, & hę carnes designantes hanc materiam, non ergo est verum, quod assumpsit Durandus, hominem & humanitatem, & hunc hominem, & hanc humanitatem idem significare. A

Ad argumenta Neotericorum respondendo ad primum, in quo affirmant ens & vnum adiuncta rebus nihil significare pręter ipsas res, dicimus quòd ens duobus modis dicitur, vno modo participialiter, vt significat existentiam, alio modo nominaliter vt significat essentiam, de qua distinctione dictum est supra, & quòd ens participialiter sumptum additum rebus nil aliud significat, nisi existentiam, & ens nominaliter sumptum nil aliud significat, nisi essentiam, tamen sicuti existentia & essentia realiter distinguuntur, ita ens participialiter sumptum distinguitur ab ente nominaliter sumpto. Et ad confirmationem, in qua asserunt existere esse transcendens, si intelligunt de illo transcendente, quod est extra omnia prędicamenta & principium ipsorum, negatur, quia hoc est tantum Deus, qui creauit omnia genera; si vero per transcendens intelligunt illud, quod dicit essentiam; negatur etiam, quia existentia competit enti participialiter sumpto: si vero intelligunt existere esse transcendens, quia conuertitur cum ipso ente participialiter sumpto, conceditur; sed hoc non est contra nos, quia idem est dicere existere est existere, & existentia est existentia; vnde in multis peccat argumentum hoc, vt patet etiam ex his, quæ dicta sunt arguendo contra ipsos. B

Significatū entis nominaliter sumpti quid significat.

Ad secundum, in quo quærunt existentia vel est substantia, vel accidens, &c. dicitur esse accidens, quia non ponitur in definitione essentiæ, & esse substantiam, quia reducitur ad prædicamentum substantiæ, vt dictum est de homine respectu animalis, & ideo non est præter fores rationi occurrere per istam responsionem, quia est realissima & non imaginaria, vt eorum doctrina. Et ad confirmationem, in qua quærunt de hac existentia, quæ est complementum rei, vel est actus primus, vel secundus, &c. dicimus, quòd nec primus nec secundus, sed se habet per modum actus primi, cum sit effectus ipsius formę, nec est Deus, nec proprie creatura, nec proprie ens vel quod est, sed est id quo aliquid est, nec proprie dicitur res creata, sed concreata. Et auctoritas Aris. 2. de aïa nō est cōtra nos, quia ibi loquebatur philosophus de principijs intrinsecis substantię compositę scilicet materia & forma, & deinde distinxit formam in actum primum & secundum, esse autem non est principium intrinsecum substantiæ compositæ, immo est totaliter extra quidditatem eius, & cuiuslibet substantię creatæ, cum sit participatio essentię increatæ. C

Esse est accidens & substantia diuersimode.

Tex. 2.

Ad tertium, in quo dicunt essentiam esse potentiam, & quærendo quæ nam potentia sit, respondetur esse potentiam essentialem non per se primo, sed per se secundo, quia cum in substantia materiali composita sint quatuor realiter distincta, scilicet materia, forma, essentia composita ex eis, & existentia: materia est pura potentia, & ideo dicitur essentialis per se primo, quę non fit, nec est quid, vt habetur 7. huius, essentia vero est potētia essentialis per se secūdo, quia completur per existētiam, & nō est illud, quod fit ex materia & forma veluti vnum tertiū compositione ex his, quia ex essentia & existentia non fit tertiū, sed tātum fit compositio quædam, quę dicitur cum his. Ex his etiam soluitur confirmatio, in qua quærebant vel ex essentia & existentia fit vnum ens per se, vel per accidens, dicimus quòd fit vnum per se, sed non tertiū distinctum realiter ab eis, sicuti ex materia & forma tanquàm per compositionem ex his fit vnum tertium, essentia enim componit cum existentia, & econuerso, & adunantur per se non componendo tertium, quia cum existentia sit vltima actualitas puta Sortis, post eius existentiā nihil sibi substantiale amplius aduenit. D

Essentia quo modo est potentia.

Tex. 8.

Ad quartum, in quo quęrunt quòd si essentia re differt ab existentia, tunc essent duo termini per se primi ipsius generationis, &c. dicimus non esse inconueniens esse duos terminos generationis, sed differentes, quia forma est terminus formalis quo formaliter constituitur compositum in esse specifico, esse vero est terminus formalis, quia est vltima actualitas ipsius producti non relinquendo ipsum ad vlteriorem actualitatem substantialem. Et ad replicam, quā faciunt contra istam responsionem, quærendo an forma sit primarius terminus, & existentia secundarius, vel econtra, respondetur quòd forma est per se primo terminus generationis vt quo, receptiua tamen ipsius existentiæ, ad quam comparatur vt potentia recipiens, existentia tamen est secundarius terminus generationis vt quo; vnde ad nil aliud comparabitur vt potentia, sed est vltima actualitas omnis rei, etiam ipsius formæ, vnde negatur, quòd generatio possit compleri in sola forma sine existentia, quia ad ipsam formam necessario sequitur ipsa existentia; nec est par ratio de calore & raritate, quia raritas conuenit alijs etiam à calore, puta ipsi spongiæ.

Forma & existentia quomodo sint termini generationis.

Ad quintum, in quo dicitur, in accidenti essentia non distinguitur ab existentia, &c. negatur an-

A tur antecedens. Et ad probationem, in qua quæritur, si talis existentia est accidens vel substantia, &c. dicitur quòd est accidens, quia est extra rationem essentię, sicuti dictum est de existentia respectu substantiæ: & quando dicitur si accidens; ergo similiter ipsum inexistit, & tunc aut seipso, aut per existentiam à se diuersam, &c. & sic daretur progressus in infinitum, neganda est consequentia, quia forma sic dat esse subiecto, non vt ponat inter se & subiectum vnam tertiam entitatem, eo modo quo est ipsa forma inhærens, quia sic argumentum procederet; sed forma ita est principium essendi, vt ex coniunctione sui ad subiectum resultet esse subiecti per illam formam; & deinde illud esse, quod dat forma accidentalis subiecto, non est in illo subiecto per illum modum, quo accidens est in subiecto, vel forma substantialis in materia, propterea nullum sequitur argumentum. Adde quòd actualitas, quam dat accidens suo subiecto est ista existentia realiter distincta ab ipso accidente, quam quidem actualitatem non effectiue, sed formaliter accidens tribuit subiecto, paries enim est per albedinē formaliter albus, & hæc actualitas non est relatio, sed est eiusdem generis & speciei cum suo accidente, vnde esse quantitatis est de genere quantitatis reductiue, tanquàm actualitas vltima illius generis, & B esse albedinis est in specie albedinis, & sic concludo, quòd in omnibus accidentibus tam simplicibus, quàm compositis distinguitur existentia ab eorum essentia, quemadmodum inhærentia actualis distinguitur ab accidente, sed non valet, ergo illa inhærentia inest subiecto per aliam, vt docebimus Deo fauente 7. huius; Esse accidentis quo est in subiecto. Dilucid. 2.

Ad postremum argumentum; in quo dicunt opinionem S. Tho. coincidere cum opinione Auicennæ, quam reprehendit Auer. in præsenti litera: negatur assumptum, vt dictum est respondendo ad Aureolum; Isti enim sic arguentes non legerunt totam doctrinā S. Tho. si quidem ipse 1. p. disputat, vtrū vnū addat aliquid supra ens, & narrat opinionem Auicennæ, qui non distinxit inter vnum, quod est principium numeri, & vnum, quod conuertitur cum ente; q. 11. art. 1. & propterea sicut vnum, quod est principium numeri, addit aliquam rem diuersam super substantiam entis, ita credidit vnum, quod conuertitur cum ente, addere aliquam rem diuersam super substantiam entis. Sed hanc opinionem asserit. S. Tho. esse manifeste falsam, non ergo opinio nostra coincidit cum opinione Auicennæ, quia existentia de mente Auicennę est in genere accidentium, sed de mente S. Tho. reducitur ad illud genus, in quo reponitur id, cuius C est existentia: vanum igitur & vitiosum est adducere hoc argumentū contra opinionem S. Th. præsertim cum per multos ante annos solutum sit ab eruditissimo Capreolo 1. senten. distin. 8. q. 1.

Nec est verum quod subdunt in eodem argumento, quòd multiplicamus entia sine necessitate, quia ponimus hoc fundamentum, quod est verissimum & rationibus naturalibus innixū & sacris Concilijs, & auctoritatibus sanctorum Patrum & eruditissimorum philosophorum, existentiam in creaturis distingui realiter ab essentia, & non sufficere distinctionem rationis, quia hoc tantummodo est proprium ipsius Dei opt. max.

Nec auctoritates, quas adducunt pro eorum opinione, aliquid concludunt. Et prima, quæ est Arist. 8. huius, vbi dicit, quòd illa, quæ non habent nec sensibilem, nec intelligibilem materiam, seipsis & non per aliquid additum sunt ens & vnum, intelligitur de ente nominaliter sumpto. Deinde non adducunt eam ad propositum, quia ibi philosophus intendit excludere causam formalem & efficientem ab ipsis separatis, & non dicere in eis esse idem existentiam & essentiam, vt male deducunt. Et quòd hoc sit verum, patet legenti S. Tho. 1. p. vbi disputat, vtrum Angeli habeant causam sui esse, & arguit tali argumento, philosophus dicit 8. metaphysi. quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam, quę faciat eam ens & vnum; sed Angeli sunt formę immateriales: ergo non habent causam sui esse. Sequitur responsio. Ad quod dicendum, quòd substantiæ, quæ sunt formæ subsistentes, non habent causam aliquam formalem sui esse & suę vnitatis, nec causam agentem per transmutationem materiæ de potentia in actum, sed habent causam producentem totam substantiam, &c. Hæc ergo est intentio Arist. illo in loco, & non ea, quam imaginati sunt isti neoterici. Tex. 16. q. 61. art. 1. D

Nec secunda auctoritas, quam adducūt ex 3. de anima fauet eorum instituto, quia ibi Arist. loquitur secundum genus abstractorum, quando dixit, in abstractis à materia idem est quidditas & habens quidditatem, sufficit enim vt hoc dictum verificetur tantummodo in Deo, sicuti dictum est de illa auctoritate 7. huius, substantia est prior tempore accidente, sufficit ad verificandam istam propositionem, vt in latitudine substantiarum sit vna, quæ est immunis omni accidenti. Tex. 9. Tex. 4.

Tertia quoque auctoritas, quæ adducitur ex 9. huius, quòd omne æternum caret potentia, & cum intelligentiæ sint ęternæ, sequitur ipsas non habere potentiam aliquam, in eisque nullam Tex. 17.

lam reperiri compositionem; at posito hoc principio à nobis declarato, quòd essentia realiter distinguitur ab existentia, & cum essentia habeat potentiam ad existentiam; sequitur in eis esse potentiam & compositionem, cuius tamen oppositum vult Arist. loco allegato. Respondetur, quòd hoc argumentum certe lepidum est & concludens, sicuti cetera argumenta ab eis adducta, sed considera diligens lector, quòd intelligentia illa, quæ nullam potentiam habet nullamq; compositionem, est actus purus, primum ens, primum verum, primum bonum ex se necessarium, primum gubernans, ac prima causa, si ergo valeret argumentum hoc ab istis adductum, sequeretur intelligentias omnes esse veluti primam causam, quod quantum sit absurdum, iudicent ipsi. Sed ne videamur effugere vim argumenti per hæc inconuenientia contra eos adducta dicimus, quòd Arist. prætendit 9. huius probare, in rebus æternis non esse potentiam distantē ab actu, vt exponunt Alex. Auer. & S. Tho. sicut est in rebus generabilibus & corruptibilibus, in quibus est potentia distans ab actu, & propterea vocatur potentia contradictionis. Vel dicamus quòd potentia est duplex; quædam pure receptiua, quæ nulla passione media recipit actum, quædam vero receptiua & passiua simul, itaquòd & agitur ab agente, & recipit actum, prima potentia reperitur in ęternis, quia materia lunæ est in potentia secundum se ad formam lunæ tantum, & materia solis ad formam solis tantum, & sic de alijs, secunda vero reperitur in generabilibus & corruptibilibus, & hęc vocatur potentia contradictionis, quam negat Arist. reperiri in æternis, non ergo sequuntur illa inconueniētia, quę isti adducunt, vt puta quòd tolleretur motus cęlestis & ęternitas mundi ex opinione S. Tho.

Tex. 10. A B

Ad postremum, quod dicunt esse tritissimum axioma, omnem compositionem esse nouam & dissolubilem, & quòd si in intelligentijs esset compositio ex existentia & essentia, tunc non essent æternæ, &c. respondetur hoc argumentum non esse dignum eruditione illorum, qui in hac materia illud adducunt, quod est fundatum super illam propositionem Auer. 12. huius, omne compositum est nouum, quam quidem glosat Zimara in theoremat. suis multis glosis; inter alias hæc est vna pręcipua, omne compositum est nouum idest dependens, & cum in intelligentijs sit ista compositio ex essentia & existentia, sequitur ipsas esse dependentes, hoc autem dicere nullum sequitur inconueniens, immo est ipsamet veritas Christiana & peripatetica intelligentias omnes pendere à prima effectiue & finaliter, in eisque non esse idem existentiam & essentiam. Et si Arist. dicat 12. huius quòd in intelligentijs idem est intelligens, intellectio, & res intellecta. Hoc dictum & similia intelligi debent secundum genus suum, hoc est sufficit vt in genere intelligentiarum sit vna, in qua idem sit intelligens, res intellecta, & intellectio, hęc autem est prima, quę est Deus benedictus in sæcula.

Commē. 39. Theo. 41. Tex. 51. C

Nam circa idem genus versatur sophistica & dialectica cum philosophia, &c. Tex. 5.

An subiectum logicę sit ens rationis.

Dilucidatio quinta. D

EXPONENS S. Tho. hęc verba Arist. affirmat, ens rationis esse proprie subiectum logicæ, sic etiam & Alexander de Ales docet metaphysicam proprie esse circa ens rei, dialecticam autem circa ens rationis, hoc etiam pacto scribit Auer. affirmando commune esse philosopho & logico loqui de ente, sed diuersimode, quia philosophus de ente secundum considerationem demonstratiuam, logicus autem secundum considerationem probabilem: propter hęc iure duximus in præsenti veritatē huius rei inuestigare, præsertim cum sint variæ sententiæ philosophorum circa hoc negotium; & vt ordinate procedamus tria proponimus facie̅da. Primo recitare opiniones aliorum. Secundo explicare veritatem huius rei iuxta doctrinam S. Tho. Tertio dissoluere difficultates, quæ aduersus eam fieri solent.

Ordo quæsiti.

Quoad primum sciendum est, ad tria capita reduci posse sententias omnes de hac re, scilicet vocum, rerum, & entis rationis. Fuerunt ergo aliqui, qui dixerunt subiectum in logica facultate esse voces siue dictiones significantes ea, quę sunt in intellectu; quæ sententia est Ioannis Gram-

Opinio illorū qui dicūt subiectū logicę esse voces.

A matici in principio libri priorum,& Ammonij in principio libri prædicamentorum, quia logica dr̃ quasi sermocinalis; ergo est de sermone,& sic de vocibus. Deinde tota logica versatur circa voces, vt puta circa p̃dicamenta,& circa nomen, verbũ orationes, vt in lib. perhier.& circa syllogismos, vt in alijs libris logicalibus, quæ oĩa dicuntur esse voces. Sed hæc sententia stare nõ potest, quia subiectũ in scientia est illud, quod per se & proprie cõsideratur in ea; sed voces non per se, sed per accidens considerantur in logica: ergo non possunt esse subiectum in ea; maior patet ex Arist. 1. poster. vbi voluit quòd subiectum, principia, partes, & passiones per se considerantur in scientia & non per accidens: minorem longo progressu probat Caietanus in pręfatione libri prædicamentorum, vbi asserit, quòd considerare de vocibus non est logici negotij ex intentione, sed necessitas ad hoc compulit, quoniam res sic conceptas non nisi verbis exprimimus,& si absque verbis posemus explere, contenti solo sermone interiori, de vocibus tractandum non eset. Nec rationes istorum aliquid concludunt;& prima, quæ sumebatur ex ethymologia nominis logices, est æquiuoca, quia logos significat rationem,& nõ tantum sermonem vocalem, vt scripsit S. Tho. in prologo primi perhier. Secunda etiam soluitur facile, quia Arist. considerat ea quatenus sunt voces per accidens & significatiua rerum incomple B xarum, siue illæ voces sint complexę, siue incomplexę.

Tex. 179.

Cõsideratio de vocibus p̃ accidens spectat ad logicum.

Secunda sententia est illorum, qui ponunt subiectum in logica esse terminum; quandoquidem omnia, quæ sunt in vniuerso, vel sunt res extra intellectum, vel res in intellectu, vel voces, vel termini; logica non est de rebus extra intellectum, quia illæ spectant ad scientias reales, neque est de rebus in intellectu; quia illæ spectant ad animasticum, nec etiam est de vocibus, quia illę spectant ad grammaticum; relinquitur ergo quòd tractet de ipsis terminis, & sic terminus erit subiectum in logica facultate. Hæc est opinio nominalium, præsertim Pauli Veneti, & Pauli Pergulensis definientium omnia per terminos: quę opinio stare non potest, quia subiectum debet esse certum, per quod distinguitur vna scientia ab alijs, quia inde debet sumere speciem, hinc quantitas continua, quæ est certi generis ponitur subiectum in geometria, quia per eam differt ab arithmetica, in qua subiectum est quantitas discreta, sed per terminum vna scientia non potest distingui ab altera, cum non sit certi generis, terminus enim potest esse realis,& vocalis,& intentionalis,& multis alijs modis; non ergo potest C esse verum subiectum in logica facultate, præsertim quia subiectum scientiæ debet continere eminenter, vel virtualiter,& vt radix in se, vel in participantibus ipsum omnes veritates illius scientiæ, vt scripsit Caietanus in 1. p. S. Tho. contra Scotum; sed terminus non potest habere has conditiones, cum non sit neque radix neque causa illarum veritatum, quæ declarantur in logica: falsa ergo est opinio istorum nominalium. Et ratio adducta ab eis est nullius momenti, quia logica nec de rebus præcise, nec de vocibus, nec de terminis disputat, sed de rebus ipsis non absolute sed incomplexe conceptis, & consequenti necessitate significatis ordinabilibus secundum diuersos ordines,& ideo diuisio posita in argumento istorũ est insufficiens.

Opinio illorum qui ponũt subiectũ logices esse terminum.

Termin' est multiplex.

q. 1. art. 1.

In secundo capite recitandę sunt sententię illorum, qui dixerunt subiectum in logica esse res. Et prima fuit Eustratij, vt habetur 2. poster. vbi voluit non aliquam rem certam & peculiarem subiectum esse in logica, sed omnes res, cuius signum est, quia Arist. à decem categorijs cepit docere ipsam logicam, in quibus decem cathegorijs omnia reponuntur,& propterea in hoc libro tractans de differentia inter logicum & philosophum dixit, quòd etsi logicus & philosophus versantur circa idem, differunt tamen in modo potestatis, quia philosophus demon D stratiue, logicus autem probabiliter disputat. Sed neque hæc opinio stare potest, tum quia dictum est logicum præcise non tractare de rebus, tum etiam quia & si aliquo pacto considerat res, oportuisset ipsum Eustratiũ declarare modum, quo logicus ipse de rebus disputat, & ideo satis diminute hic loquutus est,& si sumpsit initium facultatis logicæ à decem prædicamentis, hoc non indicat logicum disputare de rebus communiter, sed vt ex adunatione omnium rerum ad decem capita tolleretur vagatio intellectus ad habendam notitiam incomplexorum & hoc potius ostendit certum subiectum sed non incertum, vt ipse existimauit.

Cap. 8.

Opinio Eustratij de subiecto logices.

Eustratius diminute loquut' est de subiecto logicę facultatis.

Secunda sententia etiam est, quæ placuit Ioanni de Ianduno 2. huius, & 6. quę affirmat logicam tractare de ente reali, ipsamque esse scientiam realem, quam opinionem sequuntur multi Recentiores, vt est Mirandulanus lib. 2. apologiæ, & Quidam eius discipulus Hieronymus Pontanus, qui per multos annos publice professus est philosophiam in almo Vrbis gymnasio,& quia isti vident logicam tractare de operationibus intellectus, sed operationes intellectus dicũtur esse entia realia: idcirco logicam de ente reali disputare per se primo existimant. Præterea illud per se primo ab arte consideratur, de quo proprie verificantur definitiones traditæ in illa arte; sed de rebus illis vere & proprie verificantur definitiones assignatæ in logica:

q. vltima.

Quæst. 3.

Sect. 5.

Sententia Hieronymi Pontani de subiecto logicæ.

ergo de rebus per se primo logicus considerat tanquàm de eius subiecto : minorem ita nituntur probare inducendo definitiones tum prædicabilium tum prædicamentorum, quę non verificantur nisi de rebus, vnde substantia, quę non est in subiecto neque dicitur de subiecto realiter ei conuenit, & sic etiam qualitas secundum quam quales esse dicimus, hoc realiter ei conuenit. Et si quis diceret quòd tractat de secundis intentionibus, respondent concedendo, tamẽ non primo de eis tractat sed per se secundario. A

Reprobatur Mirádulan'.

Verum hęc sententia & si sit doctissimorum virorum, in hac tamen parte est aliena à veritate, quia modus considerandi per se res non est nisi triplex. Primus abstrahit ab omni materia sensibili & intelligibili, & hic spectat ad metaphysicum. Secundus est, qui abstrahit à materia sensibili & non intelligibili, & hic spectat ad mathematicum. Tertius est, qui abstrahit à materia sensibili particulari, sed non vniuersali, quia est cum motu & transmutatione, & talis spectat ad physicum; cum ergo nullus alius relinquatur modus considerandi res: sequitur vanum esse dicere logicum per se & primo res ipsas considerare. Adde quòd Arist. 6. huius diuisit scientias reales in tres species, scilicet in metaphysicam, mathematicam, & physicam; cum ergo logica non contineatur sub aliqua harum trium specierum, sequitur falsum esse affirmare logicam de rebus per se primo considerare. Neque etiam rationes istorum aliquid concludunt. Et prima, in qua dicitur, quòd logica tractat de operationibus intellectus, soluitur dicendo operationes intellectus dupliciter considerari posse, vno modo secundum se, & prout sunt effectus ipsius animæ eiusque affectiones, & sic de eis sermonem habet Arist. 3. de anima. Alio modo vt in eis reperitur veritas & falsitas, & sic spectant ad logicum. Secunda etiam soluitur distinguendo de ente rationis, quod est duplex: alterum quod est solum formatum ab intellectu, extra quem nullum habet esse, vt oratio, propositio, syllogismus, enthymema & cetera talia: alterum dicitur ens rationis relatiue ad rationem, & hoc pacto prędicamenta dicuntur entia rationis, quia logicus ea considerat non secundum se & quoad naturam suam, sed in ordine ad rationem, considerat enim substantiam sub ratione generis generalissimi, & animal sub ratione generis subalterni, & hominem sub ratione specialissimi, & aliquem hominem sub hac ratione, non esse in subiecto, nec dici de subiecto: dico ergo modo, quòd logicus tractat de rebus non in ordine ad passiones reales, nec secundum sui naturam, sed in ordine ad intentionem secundam, & rationem ipsam, & sic definit omnia prædicamenta, ex ignorantia huius distinctionis isti sic opinantes prolapsi sunt in tam pessimum errorem. Nec est verum quòd logicus tractet de secundis intentionibus non per se primo, cum consideret ipsas, vt sunt instrumenta cognoscendi alia, & hoc per se primo logicus intendit tradere & nō considerare res nisi exemplariter & incidenter.

Tex. 1. Scientiæ realis tres sunt species. B

Tex. 21. Ens rationis duplex est.

Quomodo logicus tractat de reb'. C

Variæ sentẽtiæ de subiecto logicæ.

In tertio capite recitandæ sunt sententiæ illorum, qui posuerunt subiectum in logica facultate esse ens rationis, hi enim in varias sectas diuisi sunt, dum quidam eorum dixerunt esse demonstrationem potissimam. Quidam autem esse instrumentum sciendi, & hoc tale siue sit demonstratio, siue definitio non curant. Quidam alij voluerunt esse modum cognoscendi. Nonnulli existimarunt esse argumentationem, vt complectitur in se omnes species arguendi, quæ positio videtur esse magni Alberti in principio libri prædicabilium. Alij dixerunt esse syllogismum, vt fuit Scotus in quæstionibus suis de vniuersalibus motus hac præcipua ratione, quia illud est subiectum proprium & adæquatum in aliqua arte vel scientia, quod habet omnes cõditiones ipsi subiecto necessario requisitas; sed syllogismus est huiusmodi, ergo &c. minorem probat, quia tres præcipue sunt conditiones subiecti in scientia. Prima est, vt de ipso pręcognoscatur quid & quia. Secunda est, vt per eius quodquidest demonstrentur in scientia passiones illius subiecti. Tertia est vt ad ipsum omnia alia considerata in scientia reducantur, & hæ conditiones non conueniunt nisi syllogismo: ergo syllogismus erit adæquatum subiectum in tota logica facultate. Verum si quis diligenter has opiniones consideret, videbit omnes esse diminutas; quia subiectum, de quo loquimur tale esse debet, vt comprehendat omnia vel vt species, vel vt principia, vel vt passiones eius; sed nec demonstratio potissima secundum primam opinionem, nec instrumentum sciendi iuxta secundam, nec modus cognoscendi iuxta tertiam, nec argumentatio vt voluit Albertus, nec syllogismus, vt scripsit Scotus, comprehendunt omnia, quæ in logica tractantur: ergo nullum istorum poterit esse proprium & adęquatum & totale subiectum, de quo disputamus: maior patet; & minor declaratur, quia in logica considerantur prædicabilia, prædicamenta, nomina, verba, orationes affirmatiuæ, negatiuæ, cathegoricę, & hypoteticæ, inductio, exemplum, & enthymema, & multa alia, quæ non possunt adęquate & totaliter comprehendi nec à demõstratione potissima, nec ab instrumẽto sciẽdi, nec à modo cognoscẽdi, nec ab argumẽtatiōe, nec à syllogismo: ergo &c. Ratio adducta

Quæst. 3.

Conditiones subiecti sunt tres. D

Subiectũ & scientia debent esse æqualis ambitus.

à Scoto

A à Scoto conuincitur falsa, presertim quoad minoré, quia adæquate non reducuntur omnia logicalia ad syllogismum. Nec valet responsio eius discipulorum, quòd saltem reducuntur principaliter, quia hoc etiam pacto potuissemus ponere demonstrationem potissimam aut argumétationem, aut definitionem esse subiectum, quia ad quodlibet istorum principaliter etiam reduci possunt, verum cum nos loquamur de subiecto adæquato & totali, sequitur manifeste respósum istorum non esse ad propositum.

Ratio Scoti cóuincit falsa.

Quoad secundum explicanda est veritas huius quæsiti vt promisimus iuxta doctrinam S. Tho. nam Quidam Recentiores tribuunt S. Thomæ varium fuisse de subiecto logices, quandoquidem 1. lib. perhier. protulit adequatum subiectum logices esse operationes intellectus, quia circa eas tota logica versatur, si quidem prime operationi, que est indiuisibilium intelligentia; correspondet liber prædicamentorum, secunde vero operationi, que est compositio & diuisio, correspondet liber perhiermenias: tertiæ operationi, quæ est discursus, correspódet liber priorum & aliorum librorum logicalium. Eandem quoque sententiam posuit 1. lib. poste. tamen in hoc libro affirmauit subiectum logicæ esse ens rationis & non rei; ecce quomodo varius reperitur S. Thomas in assignando subiectum huius facultatis.

In prologo.

Lect. 1.

B Vt igitur appareat quòd semper vnam & eandem sententiam habuerit S. Tho. de hac re nec non & propriam intentionem Arist. adeptus fuerit sciendum est primo, quòd hoc nomen, subiectum, est æquiuocum, & multis modis dicitur, nam aliquando dicitur subiectum in quo, qua ratione Arist. in antepræedicam. dixit animam esse subiectum grammaticæ, his verbis, vt quædam grammatica in subiecto quidem est in anima. Secundo dicitur subiectum de quo, vt in eodem libro docuit ipse philosophus dicens, quando alterum de altero prædicatur vt de subiecto, quæcunque de eo quod predicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur, vt homo de quodam homine, &c. dicitur etiam aliquando subiectum circa quod, similitudine quadam desumpta à potentijs animæ, sicut coloratum est obiectum circa quod versatur potentia visiua, ita subiectum scientiæ dicitur obiectum, circa quod versatur illa scientia: aliis etiam nominibus nuncupatur secundum quòd diuersimode consideratur, nam si comparabitur ad passiones dicitur subiectum; si vero comparabitur ad principia, ex quibus conficitur vocatur, compositum, vt scripsit Auer. 1. physi. si autem comparetur ad partes subiectiuas, vocatur genus, vt docuit etiam Auer. 1. poster. comparatur etiam subiectum scientiæ ad ipsam scientiam tribus modis, vt docuit S. Tho. in prologo 1. senten. primo quòd omnia considerata in scientia contineri debent sub ipso subiecto, & hoc est quod aliqui dicunt quòd subiectum non debet excedere scientiam, nec scientia subiectum. Secundo subiectum comparatur ad scientiam secundum principalem cognitionem, quia subiectum est illud, quod principaliter attenditur in scientia. Tertio quoad distinctionem, quia per subiectú distinguitur scientia ab omnibus aliis: secantur etiam scientiæ quemadmodum & res, vt scribitur 3. de anima.

Subiectú est æquiuocum.

Subiectum scientie quare dicat obiectum.

Commé. 65.

C

Commé. 43.

q. 1. art. 4.

Comparationes subiecti ad scientiam sunt tres.

Tex. 38.

Secundo est notandum, quòd triplex primitas reperitur in subiectis scientiarum, vt 1. huius tetigimus. Datur enim primitas adæquationis, & hæc inest subiecto totali, vt enti mobili simpliciter respectu naturalis philosophie, & enti inquantum ens respectu metaphysice. Altera primitas est attributionis, & hæc primitas inest corpori mobili respectu philosophiæ naturalis, & substantiæ respectu metaphysicæ. Tertia est primitas intentionis, & hec inest primo motori in ordine ad philosophiam naturalem, & generi abstractorum in ordine ad metaphysicam.

Dilucid. 1. Primitas in subiecto est triplex.

D Tertio est considerandum, quòd logica dupliciter sumi potest: vno modo vniuersaliter, vt continens sub se grammaticam, rethoricam, & logicam discretiuam veri à falso; alio modo pressius & magis proprie sumitur logica vt est scientia rationalis distincta ab istis artibus. Et sic etiam ens rationis dupliciter etiam sumitur: vno modo vniuersaliter, vt continet sub se orationem congruam & incongruam, tropum, vel figuram, exordium, rethoricas perorationes, & cetera talia, & hoc pacto non loquimur nos in presenti. Alio modo ens rationis capitur proprie, quod consequitur ad operationem intellectus; intellectus enim considerans naturam hominis, quia videt eam esse communem multis indiuiduis, vocat ipsam speciem, & quia videt Sortem habere albedinem facit propositionem, exprimendo ipsam tribus terminis dicendo Sortes est albus, quia tria sunt in re nempe Sortes, albedo, & coniunctio albedinis cum Sorte: propterea tribus terminis exprimit illam propositionem subiecto, prædicato, & copula: sic etiá componit syllogismos & cetera talia.

Logica bifariam sumit.

Intentiones secúde æquiualent rebus

Istis stantibus ponitur primo talis conclusio contra neotericos, Nunquàm S. Tho. fuit varius in explicando subiectum logices, sed semper habuit vnam & eandem intentionem: probatur quia operationes intellectus & ens rationis obiectiue pro eodem capiuntur in doctrina

Sententia S. Th. de subiecto semp est vniformis.

Lect. 1. In prologo.

S.Tho. sed aliquando dixit operationes intellectus esse subiectũ in logica, vt in 1. lib. perhier. & 1. poster. aliqñ vero dixit ens rationis esse subiectũ, vt in expositione præsentis literæ: ergo non varius, sed vnam eandemque intentionem semper habuit de subiecto logices, licet enim operationes intellectus secundum sui naturam & formaliter spectent ad animasticum, quia sic distinguuntur ab ente rationis, cum sint subiectiue in intellectu, sicuti species intelligibiles & scientiæ ipsæ, tamen vt obijciuntur ipsi intellectui consideranti conceptum generis, speciei, propositionis affirmatiuæ, negatiuæ, enthymematis, inductionis, sunt entia rationis, quia in nullo sunt subiectiue, sed tantum obiectiue, vt dictum est.

Operationes Itellect' qũo spectant ad animasticũ.

Tex. 179.

Tex. 22.

Adhuc obstrepunt Recentiores isti contra S.Tho. propter auctoritatem Arist. 1. poster. volentis eandem scientiam considerare principia, partes, & passiones subiecti; sed principium operationum ipsius animæ & ipsius entis rationis est intellectus, de quo pertractatur in 3. de anima, & non in logica: ergo quomodocunque capiantur operationes animæ & ens rationis nullo pacto possunt ad logicum pertinere. Addunt quia Thomistę non possunt subterfugere, quin opinio S.Tho. non sit diminuta, quandoquidem subiectum cuiuscunque scientiæ duas partes habere debet, rem consideratam; & modum considerandi; dato & non concesso, quòd operationes intellectus & ens rationis sint res consideratæ in logica, modus tamen considerandi non est expressus à S. Tho. sed omisit eum tanquàm potiorem partem subiecti: igitur est diminutus. B

Labefactant rationes neotericorum.

Sed istæ rationes sunt friuolæ, & ideo merito spernendæ; & præsertim prima, in qua non cõsiderarunt vnam eandemq; rem considerari à diuersis artificibus, sicuti cælum consideratur à philosopho naturali, & ab astrologo; sic etiã in proposito intellectus operatiões vt sunt effectus reales ipsius intellectus, & vt suscipiũtur in eodem intellectu subiectiue, conceditur ꝙ ad aïasticum spectant, quia sic collocantur in prędicamento qualitatis, cum sint accidentia realia, sed prout sunt in anima obiectiue solum consequentia naturas rerum, sic à logico tantum considerari debent: & dico hoc quia tribus modis aliquid est in intellectu. Primo subiectiue & sic species intelligibilis, & actus intelligendi sunt in intellectu, vt dictum est. Secundo obiectiue tantum, & sic ens & omne intelligibile dicitur esse in intellectu. Tertio obiectiue consequenter, & sic entia rationis sunt in intellectu, & considerantur à logico; vnde patet rationem istorum esse friuolam. Ad secundam respondentes dicimus non esse inconueniens omisisse S.Tho. modum considerandi in vna parte, quem tamen expresit in alia parte; primo enim perhier. fatemur eum non loquutum fuisse de parte subiecti, quæ spectat ad modum considerandi, sed tantum de re considerata, tamen in 1. poster. vbi ex professo declarat subiectum logicæ asserens esse actus rationis, exprimit modum considerandi affirmans non quocunque modo logicum considerare actus rationis, sed vt dirigunt operationem intellectus, & clarioribus verbis expresit in libello de trinitate ipsius Boetij, vbi docet logicam considerare sua non absolute, sed vt sunt adminicula quædam ad alias scientias capessendas; quæ verba exponens Rom. Ægidius discipulus S.Tho. dixit actus rationis spectare ad logicum, quatenus sunt organa quædam applicabilia rebus: non ergo est diminuta sentẽtia S.Tho. de subiecto logices, nisi apud eos, qui non totam legem perspexerunt. C

Tribus modis ẽ aliquid ĩ intellectu.

Duplex est pars subiecti res considerata & mod' considerãdi.

Subiectũ totale in logica est ens rationis.

Commen. 2.

Commẽ. 27.

Secunda cõclusio, Subiectum totale seu primum primitate adęquationis est ens rationis nõ vniuersaliter sumptum, sed prout sequitur ad operationes intellectus obiectiue consequenter, vt dictum est supra; & hæc est sententia S.Tho. hic & in opusc. de natura generis. & Roma. Ægidij in principio libri elenchorum, & Auer. in hoc lib. & Lichoniensis 1. poster. hæc etiam est opinio, quam nouam aliqui existimant, dicentes secundo intellecta vt instrumenta notificandi sunt subiectum totale & adæquatum in logica, hoc etiam expresit Auicen. in initio suæ logices, vbi constituit subiectum esse secundas intentiones adiunctas primis, dicere ergo secundo intellecta & secundas intentiones, & actus rationis, seu ens rationis in intellectu obiectiue consequenter idem est, patet etiam ex ethymologia ipsius artis logicalis, quæ dicitur rationalis ab ente rationis, sicuti & scientię reales ab ente reali. Secundo quia ens rationis continet omnia, quę tractantur in logica; ac proinde est adęquatum subiectum. Tertio inductione probatur, nam logica agit de generibus, speciebus, de subiecto, prædicato, de propositione, syllogismo, & alijs consimilibus, quæ omnia sunt entia rationis. Quarto logica non agit de rebus realibus, nec de vocibus: ergo de ente rationis. Quinto logica dirigit operationes intellectus, & dat instrumenta cognoscendi, quæ omnia consequuntur res cognitas, veluti ens rationis: igitur tale erit subiectum in ea. Postremo ad scientias requiritur cognitio generis, speciei, subiecti, propositionis, syllogismi: ergo ab aliqua arte hæc omnia debent tradi; sed non ab aliqua scientia particulari, quia hæc consequuntur omnes res: igitur ab aliqua scientia vniuersali, sed D

Concordant plurimę opiniones de subiecto.

non

A non a metaphysica, quia ipsa agit de ente reali, & si aliquando considerat ens rationis vt 6. huius, illud tamen non considerat vt deseruit scientijs: ergo spectat ad logicam, quę vt metaphysica, est scientia vniuersalis, & hoc est quod asserit hic Arist. circa nanque idem genus dialectica & philosophia versatur, vt exponit Alex. Aphrodisien. metaphysica & logica nullum genus proprium determinatum habent, sicuti geometria vel musica, sed de omni ente considerant, licet diuersa ratione. Tex. 6. Metaphysicus quomodo cōsiderat de ente rationis.

Tertia conclusio est, Subiectum primum primitate attributionis in logica est syllogismus; probatur quia omnia, quę in logica considerantur, ei attribuuntur, & si sic intellexit Scotus in quæstionibus suis de vniuersalibus, potest admitti sua opinio in hac conclusione, quia sicuti substantię omnia attribuūtur in metaphysica, & corpori mobili in philosophia naturali, ita in logica attribuuntur omnia logicalia syllogismo; vnde Arist. statim post determinationem de partibus eius in veteri logica; in 1. priorum pręmittit eius definitionem multas passiones de ipso ostendendo, vt modum & figuram habere tres terminos, & alia similia: determinatur etiam de eius partibus integralibus scilicet de incomplexo, & enunciatione, & de partibus subiectiuis, vt in libris topic. sophi. & poster. & hoc etiam Ferrariens. in quęstionibus 1. physi. voluit ostendere, quando in logica assignauit duplex subiectum formale, quod dicebat esse ens rationis, & materiale quod asserebat esse syllogismum, & nisi hoc pacto intelligat; doctrina illa; quā tradit de subiecto materiali & formali, non poterit stare, quia tam ens rationis, quàm syllogismus potest poni pro subiecto formali & materiali in logica, & ens mobile, & corpus mobile in philosophia naturali, licet secundum diuersam primitatem, scilicet adæquationis & attributionis, vt suprá dictum est. Syllogismus quō est subiectum in logica. Quæst. 3. Cap. 1. B Quæst. 1. Opinio Ferrariensis de subiecto quō saluari pōt.

Quarta conclusio. Subiectum primum primitate intentionis in logica est ipsa demonstratio, sicuti primus motor in philosophia naturali, & genus abstractorum in metaphysica, probatur quia logicus primo & principaliter intendit demonstrationē ipsam tanquàm finem totius logici negotij; & quia finis primo intenditur ab agente; propterea subiectum primum primitate intentionis in logica est ipsa demonstratio, & hoc quilibet firmissime teneat, & nullatenus dubitet in doctrina S. Tho. in qua non existimet me noua cudere, cum ipse in expositione huius literæ distinguendo logicam in partes suas, puta in topicam, sophisticam, & analyticam, asserat topicam & sophisticam, esse docentes & vtentes, docentes prout instituunt modum, per quem procedi possit ad conclusiones in singulis scientiis probabiliter ostendendis, & sic dicuntur scientię, vt in secundo dilucidauimus; vt vero vtuntur hoc modo adiuncto ad concludendum aliquid in ipsis scientiis dicuntur vtentes, loquens de analytica dicit, quòd solum doctrina pertinet ad logicum, vsus vero spectat ad philosophiam, & ad alias particulares scientias reales, nec sunt intelligenda hæc verba S. Tho. vt exponit Suess. quòd topica & sophistica, vt sunt docentes, dicuntur scientiæ, non autem vt vtentes; sed analytica vt est docens & vtens potest dici scientia, hæc enim expositio est extra intētionem S. Tho. qui ab Alex. Aleñ. suscepit hanc doctrinam hic, qui Alex. dicit, quòd doctrina & vsus doctrinæ spectat ad logicam prout logica continet sub se topicam & sophisticam; prout autem continet sub se analyticam pertinet tm̄ ad ipsam doctrina, & non vsus doctrinæ, quia talis vsus spectat ad philosophiam, & ratio est, quia vsus demonstrationis consistit in vtendo principiis rerum, per quę fit demonstratio, quę principia pertinent ad scientias reales; sed logica non est scientia realis: ergo ad ipsam non spectat vti demonstratione, sed bene syllogismo topico aut sophistico; cum ergo principaliter logicus docere intendat demonstrationem; sequitur ipsam esse subiectum primum primitate intentionis in tota logica. Nec est inconueniens logicam distingui in docentem & vtentem tantum pro quibusdam partibus, nempe topica & sophistica, & non pro demonstratiua. Nec etiam aliquod absurdum est vnius scientiæ esse plura subiecta secundum diuersas primitates, vt dictum est. Demonstratio quomodo est subiectum in logica. C Topica & sophistica sūt docentes & vtentes. Dilucid. 11. Reprehenditur Augustinus Niphus tanquàm nō loquens ad intētionem S. Tho. Doctrina Analytica spectat ad logicum & non eius vsus. D Vnius scientię plura possunt esse subiecta.

Quoad tertiū soluenda sunt aliqua argumenta præsertim contra secundam conclusionē, in qua dictum est ens rationis esse subiectum adæquatum. Cōtra quia de subiecto in omni scientia præcognosci debet an sit & quid sit, vt scribitur 1. poster. hæc non cognoscuntur de ente rationis: ergo ipsum non potest esse subiectum. Sed respondetur primo, quòd hæc regula verificatur quando subiectum est ignotum, quando autem est manifestum, non est necessaria hæc regula, vt patet per Auer. 1. poster. Secundo etiam dicitur, quòd præsupponitur an est, & quid est in partibus suis, quia cum ens rationis sit quoddam analogum, non poterat de illo in communi præcognosci quid sit, sed hoc agendum est in suis inferioribus. Tex. 2. Tex. 15.

Secundo arguitur, Quia logicus non considerat principia partes & passiones entis rationis; igitur ens rationis non erit subiectum in logica. Respondetur quòd subiectum scientiæ

duplex

Subiectum scientiæ potest esse vniuocũ & analogum.

duplex esse potest. Alterum vniuocum, quod cum dicat quandam naturam distinctam à suis inferioribus; ideo scientia illa, quę habet tale subiectum, debet primo de illo considerare & principia, & partes, & passiones descendendo ad singulas, v.g. scientia de animali primo debet considerare principia & passiones animalis, cum sit quoddam vniuocum, secundo debet descendere ad species eius, puta ad hominem & leonem, sed quando obiectum est analogũ, quod non habet naturam distinctam ab inferioribus, non est necessarium vt scientia tradat principia & passiones analogi, sed sufficit sibi tradere principia & passiones inferiorum, sicuti metaphysica, cuius subiectum est ens inquantum ens, analogum ad substantiam & accidens, non considerat principia & passiones entis vt ens est, sed substantiæ tantum & accidentis, quæ sunt partes entis, sic etiam ens rationis cum sit quoddam analogum, logicus non considerat principia & passiones in communi, sed tantum suorum inferiorum. Adde quòd logicus non considerat ens rationis secundum sui naturam, sed tantum vt est instrumentum cognoscendi, & ideo non oportet etiam, vt consideret principia & passiones eius in communi, sed hoc spectat ad metaphysicum. A

Logicus considerat ens rationis vt est instrumentũ cognoscẽdi.

Tertio obijcitur, ens rationis nullius scientiæ vel facultatis subiectum esse potest: ergo neq; ipsius logicę; consequentia patet: antecedens probatur. Primo, quia ens rationis non potest mouere intellectum: ergo non potest esse eius obiectum, nec alicuius habitus intellectualis. Secundo sciẽtia refertur realiter ad scibile ex 5. huius: ergo scibile necessario est aliquid reale, & non ens rationis, quia relatio realis debet terminari ad rem realem. Tertio quia ens rationis semper est quasi quędam passio & proprietas adueniens rebus, quatenus cognitis: ergo non potest cõsiderari nisi vt proprietas alicuius subiecti, & non vt subiectũ: non ergo poterit esse subiectũ in scientia. Quarto ens rationis non est necessarium, quia pendet à voluntate, sed scientia est necessariorum: ergo ens rationis non potest esse subiectum in logica. Quinto subiectum est prius scientia: ergo si ens rationis est subiectum in logica, debuisset esse prius ea, & quia logica cum sit habitus intellectualis, est ens reale: igitur ens rationis erit prius ente reali. Sexto obiectum est causa scientiæ, si ens rationis erit obiectum logicę, tunc ipsum erit causa ipsius logicæ, & tunc ens rationis erit causa entis realis. Postremo in ente rationis datur progressus in infinitũ, vt docet S. Tho. 1. p. de mente Auicennę, sed sciẽtia est rerũ finitarum: ergo de ente rõnis non poterit esse sciẽtia, ex cõsequenti ipsum nõ potest poni pro subiecto logicę. B

Tex. 20.

q. 28. art. 4.

C

Ens rationis qũo mouet intellectum.

Rñdetur ad primã negando antecedens. Et ad primam probationem dr̃ ens rationis mouere intellectum non per se, sed mediante ente reali, cui innititur. Pręterea ens rationis habet conceptũ positiuum, vt genus habet conceptũ positiuum relationis, ad speciẽ quamuis non realem, vnde potest mouere intellectum & esse illius obiectũ, idest obijci intellectui. Ad secundam confirmationem dicitur primo, forte illud intelligi solum respectu primorum intelligibilium, nempe rerum realium, non autem respectu relationis secundum rationem, & entis rationis. Secundo dr̃ sciẽtiã de ente rationis referri realiter ad materiale ipsius entis rationis, quod est ens reale. Tertio scientia refertur ad scibile relatione secundum dici, hæc autem potest terminari ad ens rationis. Ad tertiam dicitur ens rationis quatenus instrumentum, habere quasdam proprietates, quę non pendent ex cognitione entis realis, neque ex cognitione entis rationis, vt est passio entis realis, vnde ens rationis vt instrumentum, potest constituere subiectum alicuius scientiæ. Quòd si consideraretur secundum sui naturam, quia hoc pacto pendet ab ente reali, non posset esse nisi passio in subiecto; sicuti etiam cognitio quantitatis, quę habetur in mathematica, cum pendeat ex cognitione substantiæ, non potest esse subiectũ in mathematica, nisi quatenus cum ea consideratur substantia, ob hoc substantia quanta est subiectum in mathematica. Ad quartam dicitur ens rationis ex voluntate pendere quoad existentiam, non autem quoad essentiam, sicuti etiam operationes intellectus quoad actualem existentiam pendent à voluntate, tamen secundũ se sunt entia necessaria. Ad quintam dicitur non omne ens reale esse prius omni ente rationis, sed ens reale est prius illo ente rationis, quod sequitur ad illius cognitionem: vnde dicimus ens reale in vniuersum esse prius: secundo sequitur ens rationis: tertio sequitur cognitio ipsius entis rationis, ex hoc ergo nihil habet quinta obiectio. Ad sextam dicitur obiectum per se sumptum non esse causam scientię, sed bene intellectus vna cum obiecto erit causa scientię, & sic concedimus quòd intellectus simul cum ente rationis est causa logicæ. Ad vltimam dicitur entia rationis secundum se esse finita, posse autem in infinitum esse processum in eis per reflexionem entium rationis supra semetipsa non est inconueniens, sicuti supra quatuor potest esse processus in infinitum per replicationẽ eiusdẽ numeri quaternarij. Essent & alia argumenta soluenda contra alias cõclusiones, sed quia ex his, quę dicta sunt, facile solui possunt, iure relinquenda esse duximus.

Ens rationis qũo potest habere proprietates.

D

Ens rationis qũo pendet à voluntate.

Processus ad infinitũ qũo est in ente rationis.

Natura

A *Natura nanque principium, & aliarum dignitatum hæc omnium. &c. Tex. 9.*

Vtrum istud principium, impossibile est idem simul esse & non esse, sit simpliciter primum.

Dilucidatio sexta.

OCCASIONE horum verborum occurrit hæc disputatio, num impossibile est idem esse vel non esse, sit primum principium simpliciter; circa quam disputationem more solito procedã. Primo declarando opinionem Aduersariorũ. Secundo improbando ipsam. Tertio quid sit rei veritas aperiẽdo. Quarto soluendo argumenta in contrarium. Quoad primum, Quidam aiunt quòd primum complexum est hoc principium, ens est ens, & pro declaratione suæ opinionis supponunt primo duplicem esse propositionẽ, alteram identicam, idest dicens identitatem prædicati ad subiectum, siue essentialiter siue accidentaliter, vt homo est animal, & homo est albus. Alteram diuersidicam, & est negatiua illa, quæ dicit diuersitatem prædicati à subiecto, vt homo non est lapis. Secundum, quod supponunt est, quòd in propositionibus est ordo, tam in affirmatiuis, quàm in negatiuis; nam quædam est primo prima: quædam secundo prima, & sic deinceps; vnde in affirmatiuis homo est homo, est primo prima; homo est rationalis est secundo prima; homo est risibilis est tertio prima; homo est albus, est quarto prima, &c. similiter in negatiuis homo non est equus, est prior ista, homo non est hinnibilis. Tertium supponunt, quòd idem in comparatione ad diuersa potest esse prius & posterius, vt patet in linea prædicamentali, quòd genus subalternum est prius respectu speciei specialissimæ, & posterius genere generalissimo. His stantibus probant dupliciter istud non esse primum principium simpliciter: quia illud principium non est simpliciter primum, cuius termini non sunt primo primi, nec vltimo vltimi; sed istius propo-C sitionis, impossibile est simul esse & non esse, termini non sunt primo primi, nec vltimo vltimi, ergo &c. maior patet; quia de ratione primi simpliciter est, quòd sit primum in essendo, & vltimum in resoluendo: minor probatur tum ex parte prædicati, tum subiecti: ex parte prædicati: quod est hoc, esse, & non esse; sed hoc tale prædicatum est conceptus resolubilis, cum sit compositus ex affirmatiuo & negatiuo; igitur non est primo primus, nec vltimo vltimus: ex parte etiam subiecti, quod est, hoc idem esse; sed tale etiam est conceptus compositus ex respectiuo & absoluto: ly enim idem dicit conceptum respectiuum; & ly ens dicit conceptũ absolutum, vel saltem neutrum & indifferentem ad absolutum & respectiuum: cum igitur hæc propositio sit resolubilis in anteriores terminos, ex quibus cõponitur, sequitur quòd hęc propositio, impossibile est idem simul esse & non esse, non sit primum principium simpliciter.

Præterea nulla propositio modalis est primo prima quia est resolubilis in aliam de inesse; sed istud principium, impossibile est simul esse & non esse, est propositio modalis: ergo non est primo prima. Et confirmatur, quia quælibet propositio negatiua est posterior sua affirmatiua, vt dicitur 2. perhier. bonum non est malum est negatiua, & supponit suam affirmatiuam, D quę est hęc, bonum est bonum, sed hęc propositio, impossibile est simul idem esse & non esse, est negatiua: ergo non est primo prima: si quis igitur quærat quod est primo primum simpliciter. Respondent quòd est ista propositio, ens est ens, & ratio est, quia habet terminos primo primos, & vltimo vltimos, & per consequens quia non sunt resolubiles in aliquos priores; immo omnis resolutio conceptuum stat ad conceptum entis, vt ad simpliciter primum inter conceptus quidditatiuos, & licet philosophus vocet istam propositionem primum principiũ, non est vt sit simpliciter primum; sed quia est primum respectu istorum, scilicet de quolibet dicitur affirmatio & negatio; & de nullo ambo simul, & omne totum est maius sua parte, & quę sunt paria alicui tertio, sunt paria etiam inter se, vnde dicitur dignitas dignitatum. hæc de primo.

Quantum ad secundum, hæc sententia sic declarata in pluribus peccat: & primo, quia plurimæ sunt propositiones affirmatiuæ, quæ non sunt identicæ, vt prædicatio denominatiua, sicut ista, homo est albus, & corpus, quod est altera pars compositi, est animatum; sicuti docent ipsimet in quolibetis, ergo &c. Peccat & secundo hæc opinio, quia est expresse contra sententiam Aristo. in hoc 4. vbi nullam aliam propositionem uocat primum principium, nisi istam

Vide Francicũ de Mavronis tractatu de formalita.

Propositio duplex identica & diuersidica.

Primũ simpliciter quid est secundũ aliquos.

Propositio modalis nõ est primo prima.

Cap. 2.

Quæ sunt paria in tertio sunt paria inter se.

Tex. 8.

istam, impossibile est idem simul esse, & non esse. Peccat & tertio quia illud est primum principium simpliciter primum, quod in secunda operatione intellectus est primo cognitum, & sine quo nihil aliud eadem operatione potest cognosci, & à quo notitia aliorum pendet; sed tale est hæc propositio, impossibile est idem simul esse, & non esse: igitur falsa est conclusio posita ab ipsis dicentibus hanc propositionem, impossibile est, &c. non esse primum principium simpliciter, idest primo primum. Præterea probo absolute de mente Alexandri, & Auerrois hanc propositionem esse primo primam, seu simpliciter primum principium: quia illud est primum principium simpliciter, cui conueniunt conditiones primi principij simpliciter, sed huic propositioni, impossibile est &c. conueniunt cōditiones primi principij simpliciter, quas declarāt metaphysici: igitur ista propositio erit primū principiū simpliciter: probatur minor, quia multæ sunt conditiones primi principij; quarum prima est, vt sit firmissimum; quia dicitur esse manifestissimum, cum circa ipsum non cadat error aliquis. Secundo dicitur esse euidentissimum; quia nihil potest assignari, cui non competat vere esse, vel non esse. Tertio dicitur esse verissimum; quia habitudo suorum terminorum, in qua consistit veritas cuiuslibet propositionis, est incommutabilis, cum inueniatur inter extrema summe necessaria. Quarto dicitur esse certissimum, quia veriora sunt notiora omnibus, cum verum sit obiectum intellectus. Quinto sine primo principio nulla alia propositio est demonstrabilis; hoc enim primum principium virtualiter ingreditur omnem demonstrationem; ipsum enim est simpliciter indemonstrabile; non enim acquiritur per disciplinam & discursum demonstratiuum; sed eius cognitio aduenit nobis naturaliter; & istæ conditiones prępositæ, vt docet Alex. & Auerr. conueniunt huic propositioni, impossibile est &c. & non illi propositioni, ens est ens: ergo patet veritas huius rationis, & falsitas opinionis istorum. Ex hac ratione patet etiam error Pauli Soncinatis in hoc quarto asserentis, tres tantum esse conditiones primi principij; cum nos plurimas alias de mente Auerrois, & Alex. docuimus. Adde contra Aduersarios, quòd illud est primum principium simpliciter, quod Arist. defendit contra antiquos ipsum negantes, & præcipue contra Heraclitum; sed non istam propositionem, ens est ens, sed istam, impossibile est &c. defendit Arist. contra antiquos: igitur hæc propositio est primum principium simpliciter, non autem illa, quam ponūt ipsi. Ex hac ratione collige, quòd ratio primi proprie loquendo non est ratio relatiua, ita vt primum dicatur relatiue ad secundum, sicut prius dicitur relatiue ad posterius, sed est ratio negatiua; quia illud proprie dicitur primum, ante quod nihil est, vel simpliciter, vel in eo ordine, in quo tale dicitur primū: & propterea non est eadem ratio primi & principij; quia ratio principij est relatiua, principium enim dicitur relatiue ad principiatum; & vna propositio dicit principium alterius propositionis; & hoc est quando ex notitia vnius propositionis intellectus causat in se notitiam alterius; sicut ignis mediante calore causat calorem in aliquo alio subiecto; & propter hoc dicitur 1. poste. quòd præmissę sunt causæ efficientes conclusionum, quia notitia præmissarū efficit notitiam conclusionū.

Conditiones primi principij simpliciter quæ sint.

Quest. 1.

Error Soncinatis.

Ratio primi principij nō est relatiua ad posterius.

Cap. 2.

Arguitur etiam contra Aduersarios sic, quòd illud est primum principium simpliciter, ad quod reducitur omnis demonstratio, quia primum principium simpliciter ingreditur virtualiter omnem demonstrationem, vt habetur 1. poste. sed ad hanc propositionem, impossibile est simul, &c. & non ad istam, ens est ens, reducitur omnis demonstratio: igitur hæc propositio, impossibile est &c. est primum principium simpliciter; & non illa, ens est ens; minor patet. quia aliter non potuissemus adducere aduersarium in contradictionem. Et ex hoc collige aliud falsum, quod dixerunt ipsi, quòd hæc propositio, impossibile est, &c. dicitur primum principium non simpliciter, sed respectu istius de quolibet dicitur affirmatio, vel negatio, in hoc enim valde decepti sunt; quia idem principium designatur per has duas propositiones, de quolibet est affirmatio & negatio, & impossibile est &c. quamuis diuersa ratione, quia ab ipso logico dicitur hoc principium per hanc propositionem compositam ex terminis secundæ intentionis, de quolibet est affirmatio & negatio: à metaphysico vero exprimitur idem met principium, sed per alios terminos, scilicet primæ intentionis, impossibile est, &c. quoniam ad vtrunque artificem spectat considerare prima principia, licet diuersimode, vt docet Auer. in hoc 4. metaphysicus enim cū consideret maxime vera, & prima principia sint maxime vera, debet ipsa prima principia considerare; logicus etiam cum consideret omnia entia, debet & prima principia considerare, & vt alias dictum est circa idem versatur logicus & metaphysicus, licet diuersa ratione.

Primū principiū ingręditur omnē demōstrationem.

Commen. 8.

Quātum ad tertium pro dilucidatione huius veritatis sciendum est primo ex Angelica doctrina S. Thomæ, quam pluribus in locis docuit, & pręsertim 1. perhier. quòd duplex est operatio intellectus: vna qua cognoscitur quodquideratesse rerum, & hæc vocatur intelligentia indiuisi-

In prologo.
Operatio intellectus est duplex.

A indiuisibilium terminorum, in hac enim operatione ipse intellectus cognoscit quid est substantia, quid quantitas &c. Alia est operatio, qua intellectus componit & diuidit dicendo, substantia est quanta, & substantia non est quantitas; & quia in vtraque operatione reperitur aliquod primum; verum illud, quod est primum simpliciter in prima operatione, est ens, vt dixit Auicen. primo suo metaphysicæ, ens & res sunt illa, quæ primo cadunt in intellectum; quia cum intellectus sit pura potentia in genere intelligibilium; sicut materia prima in genere sensibilium; sed materia prima suscipit formam vniuersalissimam: ergo & intellectus primo & principaliter suscipit formam vniuersalissimam, quæ est ens; & quia hoc principium, impossibile est &c. dependet ex intellectu entis, sicut hoc principium, omne totum est maius sua parte, ex intellectu totius & partis; ideo hoc primum principium est naturaliter primum in secunda operatione intellectus, scilicet componentis & diuidentis, quia illud est primum simpliciter, à quo non conuertitur subsistendi consequentia, vt docuit Philosophus in postprædicamentis; sed istud est huiusmodi: igitur erit primum principium simpliciter; declaratur minor; quia si aliqua propositio est vera, oportet hoc esse verum, sed non econuerso, sicut dicendo, est

B homo, ergo animal, sed non econtra, propterea animal est prius homine; vnde si aliqua propositio esset, cuius veritas non penderet ab hoc principio, maxime esset ista, ens est ens: quia ipsa cõponitur ex primis terminis, & est affirmatiua, & in ea idem prędicatur de se ipso, vt docuerunt Aduersarij, sed primum principium potest esse verum, dato quòd ista non sit vera, quia posito per possibile vel per impossibile, quòd nihil esset in rerum natura nec posset esse, adhuc ista propositio est vera, impossibile est &c. & tamen ista est falsa, ens est ens, siue existens est existens: igitur hæc propositio, impossibile est, &c. erit primum principium simpliciter in secunda operatione intellectus. Secundo notandum est, ex eadem doctrina S. Tho. 2. lib. sentent. quòd duobus modis dicitur primum. Vno modo simpliciter; & sic non est nisi vnum, quod est ipse Deus gloriosus, vt patet ex ordine vniuersi, & ex natura rerum, nec non ex immaterialitate propria; vt conclusit Arist. 12. huius, pluralitas principatum mala, vnus ergo princeps. Alio modo dicitur primum in respectu, siue in genere, vel in ordine; & sic plura possunt esse prima, secundum quòd plura genera causarum sunt plura prima principia, vt principium materiale in genere causæ materialis; & formale in genere causæ formalis, & sic de finali, &

C effectiuo: immo in eodem genere causæ possunt esse plura prima, quia in liquefactibilibus prima materia est aqua, & in siccis prima materia est terra, & in animalibus prima materia est semen, siue sanguis menstruus, vt latius docuit S. Tho. prima secundæ: vbi loquitur de beatitudine asserens, non esse inconueniens esse plura summa bona, non tamen simpliciter, sed in genere; sicuti sunt plura prima peccata non simpliciter, sed in genere peccatorum: hinc de auaritia dicitur, quòd est radix omnium malorum, & etiam de superbia; quòd est initium omnis peccati. Tertio notandum, quòd primum principium continet virtualiter omnem notitiam, quam continent eius termini, & ratio est, quia constituitur ex terminis communissimis, scilicet ex ente: ens autem continet virtualiter notitiam cuiuslibet suæ proprietatis suorumque inferiorum: quia si quis perfectissime cognoscit naturam entis, sicut eam cognoscit solus Deus, cui nulla creatura est inuisibilis, cognoscit etiam omnes gradus & perfectiones omnium entiũ tam eorum, quæ sunt, quàm eorum, quæ possunt esse; quòd autem intellectus noster ex notitia primi principij non possit naturaliter acquirere quamlibet notitiam, ideo est, quia non perfecte cognoscit naturam entis significatam per terminos, ex quibus componitur primum

D principium.

Istis sic habitis dicitur, quòd hæc propositio, impossibile est &c. est primum principium complexum simpliciter & firmissimum, & primo primum in omnibus artibus, & disciplinis, & scientijs; & est propositio artificialis idest deseruiens arti, quia ingreditur virtualiter omnes demonstrationes, & ad ipsum omnes resoluuntur, vt dictum est supra; & non illa propositio, quam docuerunt Aduersarii, ens est ens, seu existens est existens, quia hæc non subseruit arti, cum sit propositio naturalis; & hęc determinatio est de mente Auerr. hic, qui asserit, ꝙ omnis, qui vtitur demonstratione & vniuersaliter syllogismo, ponit hanc dignitatẽ, scilicet quòd contradictoria non congregantur, & ideo ista dignitas est prior omnibus dignitatibus, & communis naturaliter omnibus, impossibile enim est, vt disputatio, aut ratiocinatio fiat sine illa: hoc etiam idem asserit Alexan. hic docens, hoc principium esse firmius oĩbus principiis; & qui destruit hoc principium, destruit philosophiam. Eandem veritatem docuit Albertus in hoc quarto, volens hoc principium esse firmissimum omnium principiorum quatuor differentiis omnia alia excedens. Quia est manifestissimum. Deinde circa ipsum mentiri & decipi nullatenus contingit. Tertio est firmissimum absque aliqua condictione vniuersaliter existen

V sten

Cap. 1. Materia prima suscipit formam vniuersalem.

Cap. de priori.

distin. 1. q. 1. art. 1. Primum bifariã dicit.

In fine.

q. 3. art. 7.

Primũ principium virtualiter qd continet.

Primũ principium est ꝓpositio artificialis.

Cap. 3.

Primũ principium est dignitas dignitatum. q.2.art.1.

ſtens verum. Quarto oportet iſtud principium præuenire ſcientes & non audientes; hinc eſt quòd dicitur dignitas dignitatum. Sed S. Tho. in multis locis ſuæ doctrinæ voluit hoc principium habere euidentiſſimam veritatem & incontradicibilem, & pręcipue 1.p. quia eius prædicati ad ſubiectum talis eſt habitudo & modus enunciandi, vt pręcedat omnia alia complexa; & confirmet omnia alia principia, & ad ipſum reſoluantur veritates omnium aliorum principiorum: quia à veritate huius principij pendet veritas omnium ſcientiarum. A

Quantum ad vltimum ſoluuntur argumenta eorum ex iſtis ſic determinatis; & ad primum argumentum in quo dicebant, quòd hoc principium habet terminos non primo primos, nec vltimo vltimos, ſed reſolubiles in priores, dicimus hoc non eſſe de ratione primi principij in arte & diſciplina; ſed de ratione primi principii ſunt illę conditiones, quas ſupra aſſignauimus de mente Ariſt. Auerro. Alexandri, & Alberti, ſcilicet quòd per ipſum primum principium firmetur omnis demonſtratio, & quòd circa ipſum non contingat errare, & quòd eius veritas non ſit conditionata, ſed abſoluta, & quòd non cognoſcatur per demonſtrationem, quia eſt naturaliter cognitum, & ſecundum alias conditiones, quas ſupra diximus: idcirco formaliter reſpondendo ad argumentum neganda eſt maior. Ad ſecundum argumentum, in quo dicebatur, nulla propoſitio modalis eſt primo prima, quia eſt reſolubilis in aliam de ineſſe, dicitur, quòd hoc primum principium, impoſſibile eſt ſimul idem eſſe & non eſſe; licet ſit propoſitio modalis, & ſupponat illam, quæ eſt de ineſſe, hoc eſt tantummodo quoad rationem propoſitionis, ſed non quoad veritatem demonſtrandi & probandi, ſecundum quòd de hoc principio loquitur Ariſt. hic, & ceteri metaphyſicantes. Soluitur & tertium argumentum, in quo dicebant, quòd hoc principium, impoſſibile eſt ſimul &c. eſt propoſitio negatiua, & propoſitio negatiua ſupponit affirmatiuam: quia licet ſit negatiua ſecundum vocem, non tamen ſecundum ſenſum, quoniam æquipollet huic affirmatiuæ de modo; neceſſe eſt idem non ſimul eſſe & non eſſe; propterea non oportet, quòd habeat aliquam priorem, aut notiorem. Poſſunt etiam & alia via omnes cauilli iſtorum ſolui dicendo, quòd iſta propoſitio, ens eſt ens, eſt complexũ primo primum; ſed non eſt principium primo primum: quoniam non deducitur ex eo omnis alia propoſitio; nec ad ipſum eſt ſtatus in demonſtrationibus, immo hoc complexum, ens eſt ens, poteſt firmari per hoc principium, impoſsibile eſt idem, &c. nam omne ens vel eſt ens, vel non ens, vel ens & non ens ſimul: non ſecũdũ, quia oppoſitũ non prædicatur de ſuo oppoſito, nec tertium: quia impoſsibile eſt idem ſimul eſſe & nõ eſſe: ergo primum, & ſic erit principiũ primo primum hæc propoſitio, ſcilicet impoſsibile eſt &c. licet non ſit complexum primo primum, ſed illa potius propoſitio affimatiua & categorica, ens eſt ens: ſed quia intentio Ariſt. eſt loqui de principio primo primò contra antiquos; propterea illa, quæ dicunt ipſi, ſunt extra propoſitum. B C

Primũ principium eſt ꝑpoſitio negatiua ſecũdum vocem.

Hoc autem omnium firmiſsimum eſt principiorum, &c. Tex. 9.

Vtrum iſtud principium, impoſsibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, ſit firmiſſimum & notiſſimum. D

Dilucidatio ſeptima.

Vide Franciſcũ de Mayronis in tractatu de primo principio.

ET reſpondent Nonnulli hoc primum principium eſse firmiſsimum, hac ratione moti; quia conueniunt ſibi conditiones primi principij firmiſsimi; tum quia circa ipſum non contingit errare nec dubitare: tum quia non eſt conditionale: tum quia non eſt neceſse venire in mentem habẽti terminos ipſius: iſtæ autem ſunt tres conditiones principii firmiſsimi. Prima conditio probatur, ſcilicet quòd non contingit circa ipſum dubitare: quia ſi ſic, tunc poſſet quis opinari contraria ineſse eidem, vt quòd idem ſit calidum & frigidum: ſic enim arguit Commentator & Philoſophus. Et ſi quis diceret contra iſtam rationem, quòd peccat; quia omnis ratio ad impoſsibile, cuius concluſio non eſt in falſitate notior, quàm præmiſsa interimenda, peccat; & ſic eſt in propoſito, quia conſequens non eſt magis

A gis inconueniens, quàm antecedens: nam si aliquis opinatur contradictoria esse simul, multo magis contraria. Et respondetur primo, quia consequens est magis secundum sensum; & hoc dixit Philosophus in fine huius 4. quòd nullus sensus dicit idem simul esse & non esse. Secundo dicunt, quòd Philosophus non arguit contra negantes primum principium: sed ad recipiẽtes ipsum, probando quòd sit firmissimum: notius autem est in falsitate, quòd contrariæ opiniones de contrariis sunt simul in anima, quàm quòd primum principium secundum intellectum est notius; notius est enim mihi secundum intellectum, quòd contrariæ opiniones non possunt simul esse in anima mea, quàm istud principium sit firmissimum: vnde non oportet fugere ad aliquod notius secundum sensum. Et addunt notando, ꝙ Philosophus & Commẽtator non ducunt ad hoc inconueniens, quòd aliquis opinetur contrarie opposita; sed quòd contrariæ opiniones sint in anima eius; sicut opiniones contradictoriorum; licet Commentator magis videatur ire ad ipsa opinata. Secunda conditio probatur ex hoc, quòd omnes propositiones reducuntur ad istam, quare non est cõditionalis. Tertia etiam probatur ex hoc, quòd est prima dignitatum, quare non potest acquiri per aliud: ergo statim cognoscitur notis terminis: hæc ipsi. Tex.25.

B Sed contra, quia in declarando has conditiones sunt diminuti; quia primum attributũ huius primi principij est, vt consideretur à metaphysico, & sic declarat Alexander: nam artifex, qui non certum ens, nec determinatum genus, sed in vniuersum ens ipsum communissimum & generalissimũ considerat, debet disserere de hoc principio; quia in vnoquoq; genere sunt firmissima principia, quę omnium notissima & firmissima sunt; & quæ disputantibus de illo genere minus sunt dubia: si quis enim punctum esse negauerit, cuius nulla est pars, & lineam longitudinem absq; latitudine, & superficiem, quòd latitudinem tantum & longitudinem habet: nemo tamen eorum negabit eum in ipsorum cognitione versari, sed metaphysicus considerat ens ipsum communissimum & generalissimum, quia est vniuersalis cognitor, vt fuit ostensum primo & 4. huius: igitur debet disserere & disputare de hoc primo principio, quod dignitas, & prima sententia nominatur. Et licet dialecticus, & sophista etiam de hoc considerent; tamen metaphysicus & dialecticus differunt in modo facultatis, quia metaphysicus est demonstrator verorum, dialecticus probabiliter ratiocinatur, sophista non demonstrat, nec ratiocinatur, sed potius quandam speciem emulatur, vt appareat sapiens, & tamen non est. Secundum attributum ipsius primi principii est, vt eius veritas sit inconcussa, firma, & constans, aperta, & manifesta omnibus, & ex hoc sequitur, quòd nullus decipitur circa ipsum, quia, vt ait Auerro. homines non decipiuntur, nisi in eo, quod nesciunt, aut in eo, cuius cognitio non est valde manifesta, quod sic probat Aristote. impossibile est aliquem sani intellectus mente concipere, ꝙ eidem possit simul inesse & non inesse secundum addita; & hoc dixit Philosophus in textu ad insinuãdas cõditiones, quæ requiruntur in principio isto: quia oportet opposita esse circa idem, nam enunciatio constituitur ex subiecto & prædicato. Requiritur primo ad contradictionem, quòd affirmatio & negatio sint eiusdem prædicati, si enim dicatur, Plato currit, & non disputat, nõ est contradictio. Secundo requiritur, quòd sint de eodem subiecto, si enim dicatur, Sortes non currit, Plato currit, non est contradictio. Tertio requiritur identitas subiecti & prædicati secundum nomen & rem, vnde in æquiuocis non est contradictio, canis currit, & canis non currit. Quarto requiritur vt fiat hoc principium secundum eandem partem, vnde non est contradictio si quis diceret, æthiopus est albus dente, & non est albus pede. Quinto requiritur idem modus tam ex parte subiecti quàm prędicati, vnde ista non contradicũt, Sortes currit tarde, & non mouetur velociter, nec ista ouum est animal in potentia, & non est animal in actu. Sexto requiritur identitas ex parte loci, vnde ista non contradicunt, pluit in Gallia, & non pluit in Italia. Septimo requiritur identitas temporis: hinc istę, pluit heri, & non pluit hodie, non contradicunt. Octauo requiritur eadem habitudo ad extrinseca, vnde hæc non contradicunt, viginti homines sunt plures in domo, & nõ sunt plures in ciuitate: impossibile est ergo aliquẽ sani capitis in animo suo concipere idẽ simul esse, & non esse iuxta conditiones positas, præcipue in terminis vniuersalibus: ergo nullus decipitur circa hoc primum principium: antecedens probatur, quia si aliquis in animo suo conciperet idem simul esse & non esse cum conditionibus propositis, tunc in animo suo haberet cõtrarias opiniones, sed hoc est impossibile, quia non potest homo simul cõtraria opinari, licet aliquis ore id proferre possit, non tamen mente, & ratione hoc concipere, & sic Heraclitus ore protulit, sed non mente cõcipit, quia contraria sunt, quæ mutuo se expellunt ab eodẽ subiecto.

Error Aduersariorum. Commẽ. 8.

In procemio. Tex. 1.

C

Homines circa quod decipi solẽt.

Requisita ad contradictionẽ vide hic.

D

Homines non possunt simul contraria opinari.

Contra probatur sic; quia duæ opiniones duorum contradictoriorum sunt contrariæ, sed simul esse & non esse sunt duo contradictoria: ergo, si quis opinetur duo contradictoria esse

simul vera, habebit simul in suo intellectu contrarias opiniones, quod est manifeste falsum. A Sed considera hic quomodo possunt esse contraria in anima, non prout entia sunt ex parte subiecti, sed vt vera & falsa idest obiectiue, vt colligitur ex Auerr. 3. de anima, recipiuntur enim contraria in anima in ordine ad obiecta, & absque contrarietate in ordine ad subiectum, & sic cum anima mutatur de contrario in contrarium, scilicet de errore in scientiam, mutatur obiectiue non subiectiue, cuius signum euidens est, quòd eadem propositio subiectiue successiue est uera & falsa absque sui mutatione, vt habetur in prędicamento substantiæ, & pulchre declarat Caietanus 1. par. Ex ista declaratione patet superfluam fuisse dubitationem motam ab Aduersarijs circa istam primã conditionem, quia in hoc textu Philosophus non arguit contra antiquos, sed tantum intendit stabilire conditiones primi principii. Tertia conditio siue tertium attributum primi principii est, vt non sit positio, quia primum principium debet sumi absque demonstratione ab omni philosopho, sed positio est propositio demonstrabilis simpliciter, licet sit indemonstrabilis in illa scientia, in qua sumitur vt positio, sicuti est ista, à puncto ad punctum contingit lineam rectam ducere, sed indemonstrabilis in mathematica, si ergo primum principium esset positio, tunc eius veritas non esset firma & stabilis. Quartum attributum etiam est in ordine ad addiscentes & recipiẽtes ipsum, quòd primum principium debet esse notissimum omnibus, quia omnes demonstrantes referunt sermonem suum in hanc primam sententiam per se notam, & manifestam ac indubitatam, qui de aliqua re disputant, hi ad aliquid demoliendum non putant pluribus verbis opus esse, si eius quod impugnant demonstrauerint contradictionem simul esse veram. Quintum & vltimum attributũ primi principii est, vt non addiscatur per demonstrationem, sed sit notum solummodo lumine intellectus agentis, omnis enim disciplina ex aliquo pręcognito proficiscitur: si ergo per disciplinã acquiratur, sequitur quòd non erit primum principium: quia ratio primi proprie loquendo, non est relatiua, ita ut primum relatiue dicatur ad secundum, sicut prius relatiue dicitur ad posterius, sed est ratio negatiua: illud enim proprie dicitur primum, ante quod nihil est vel simpliciter, vel in eo ordine, in quo dicitur primum: ante ergo primum principium nihil est cognitum quoad secundam operationem intellectus, vt dictum est superiori dilucidatione. Sed attende hic, quòd aliquod primum principium poterit syllogizari, sed non demonstrari, vt est hoc, omne totum est maius sua parte poterit sic syllogizari, excedens est maius excesso, totum est excedens, pars est excessa, igitur totum est mai us sua parte. B C

Commen. 5.

Anima quomodo mutatur de contrario in contrarium.

q. 75. art. 6.

Primũ principiũ potest syllogizari non aũt demonstrari.

Ex istis soluuntur argumenta, quæ adduci solent contra hanc veritatem sic declaratam, & primo quia omnis nostra cognitio oritur à sensu, sed circa omnem cognitionem sensitiuam contingit errare & falli: ergo & circa cognitionem intellectiuam: modo hoc primum principium cognoscitur cognitione intellectiua vt patet: ergo falsum est attributũ secundum, quod non contingit dubitare circa hoc principium. Et confirmatur quia 2. prio. ait Aristo. quòd contingit scire in vniuersali, & ignorare in particulari, ita quòd contingit opinari in particulari oppositum vniuersalis: sed illud particulare est contradictorium vniuersalis sciti, vt omnem mulam esse sterilem, & hanc non; ergo contingit contradictoria opinari. Ad hoc dicunt aliqui, quòd omnis deceptio orta ex sensu nunquam poterit falsificare hoc primum principium, quia nullus sensus poterit iudicare simul, quòd hoc sensibile sit, & non sit in eodem instanti, vt patet discurrẽdo per singulos sensus. Dicunt etiam ꝙ dato, ꝙ sensus erret circa ipsum, tamen per intellectũ tanquàm per potentiam nobiliorem corrigeretur error sensus. Sed vtraque responsio est contra Aristo. & Themistium. 2. de anima, vbi habent, quòd sensus circa suum proprium sensibile non errat, concurrentibus tamen circumstantijs requisitis, videlicet quòd sensibile sit debite approximatũ sensui, nam si est in maiori, aut minori distantia, quàm sit opportunum, iudicium sensus non erit verum: vnde si rubeum sit multum distans à vidente non apparet rubeum, sed nigrum. Secundo quòd organum sit debite dispositum, & non deprauatum, vnde gustus febricitantis iudicat dulce esse amarum. Tertio quòd deporatum sit medium, vnde si aer, aut aqua non sint pura diaphana; visus non iudicat de visibili, sicuti est videns solem per aerem admistum vaporibus ignitis iudicat solem esse rubeum, qui tamen non est. Istis enim circumstantijs positis nunquam sensus decipitur circa suum obiectum, & sic neque intellectus; falsa ergo est vtraque responsio data ab illis. D

Cap. 20.

Tex. 63.

Cõditiones sensus non errantis.

Dicamus ergo cum Auerr. primo cæli, quòd multi homines non possunt recipere primas propositiones aut propter diminutionem innatam in natura, aut propter paucitatem exercitationis, aut propter pessimam consuetudinem, quę radicata est in eis: habens igitur intellectum bene dispositum, & sensum, nunquam decipitur circa primum principium. Ad confirmationem dicitur quòd verum est, quòd contingit scire in vniuersali ignorando in particulari, cuius

Tex. 22.

Causa non recipiẽdi primas propositiones.

causa

A causa est, quia non pertractatur minor cum maiori; nam vt scribitur primo posteriorum maior potest sciri prius tempore, quàm minor, vel conclusio, quando scilicet minor non applicatur maiori, si tamen applicetur eodem tempore scitur maior, minor, & conclusio, & nunc formaliter dicitur ad punctum argumenti, quòd contingit ignorare in particulari, & scire in vniuersali, quando nescitur illud particulare contineri sub vniuersali; & propterea nõ sciuntur contradictoria, non enim opinor contradictionem, nisi opiner hanc mulam contineri sub mula vt sic, & hoc non facio vt supponitur, quòd si opinarer hanc mulam contineri sub mula, impossibile esset ignorare hanc mulá esse sterilem; nam applicata maiori minori, statim scitur maior, minor, & conclusio dicendo, omne habens magnum ventrem est sterile; sed hæc mula habet magnum ventrem; ergo hæc mula est sterilis.

Arguitur contra primum attributum, metaphysicus versatur circa difficillima cum sit sapiens, cuius est scire difficillima, vt habetur primo huius, sed primum principium non est de numero difficillimorum, quia est per se notum omnibus: ergo falsum est primum attributum huius principij. Nisi dicamus, quòd quando dicitur, quòd metaphysicus versatur circa difficillima intelligitur, quia considerat de substantiis separatis, & multis conclusionibus difficillimis contentis sub ente, quod est subiectum in metaphysica, cum hoc tamen stat, quòd considerat de multis alijs, & præcipue de primis principijs defendendo contra antiquos negantes, & demonstrando ipsa elenchicè. Contra tertium attributum probatur, quòd primum principium potest demonstrari, ex consequenti est positio; nam illud quod potest probari per rationem ducentem ad incommodum, potest demonstrari; sed primum principium potest probari per rationem ducentem ad impossibile, accipiendo oppositum conclusionis cum una præmissarum, & inferendo oppositũ alterius præmissę, vt patet in analyticis: ergo falsum est assignatum illud tertium attributum. Nisi etiam dicamus ad istud, ꝙ non potest demonstrari per demonstrationem simpliciter, sed bene elenchicè, vt ait philosophus, in hoc lib. & hoc est qñ aliquis procedit ex minus notis ad magis nota, quæ concedit aliquis, in demonstratione enim ad impossibile capitur virtus ex primo principio, quod contradictoria non possunt esse simul, quia in virtute eius probatur bonitas demonstrationis, & verę conclusionis; nam si aliquis negat istam conclusionem, oportet concedere oppositum; & ita primum principium non probatur in illa demonstratione, sed magis est probans oppositam per oppositum. Contra quartum attributum quòd non sit notissimum; quia propositio affirmatiua est notior negatiua, vt scribitur in hoc lib. notior est affirmatio, quàm opposita negatio, sed istud principiũ primum est propositio negatiua vt patet: ergo aliquid est notius isto principio. Et confirmatur, quia in syllogismo ex oppositis conclusio debet esse notior pręmissis in falsitate: sed in pręmissis accipiuntur opposita contradictorie; in conclusione autem negatur idem à se: exemplum homo est animal, homo non est animal: ergo animal non est animal: ergo aliquid in falsitate est notius, quàm sit oppositum primi principij; & per consequens aliquid est notius in veritate primo principio, scilicet oppositum illius falsi notioris.

Metaphysici munus est cõtemplari res difficiles.

In prologo.

B

Tex. 22.

C

Tex. 16.

Qualitas syllogismi ex oppositis ꝗ sit.

Sed dicitur ad hoc, quòd istud principium dupliciter considerari potest: vno modo formaliter & realiter; alio modo secundum vocem, licet secundum vocem sit propositio negatiua; tamen formaliter, & realiter est propositio affirmatiua: exempli gratia ista propositio, non impossibile est hominem currere æquiualet huic, possibile est hominem currere: similiter istud principium, impossibile est idem simul esse & non esse, idem valet quòd ista, necesse est idem non simul esse & non esse, quę est affirmatiua de modo, & tali negatiua non est necessarium aliquam affirmatiuam esse notiorem. Ad confirmationem dicitur, ꝙ Arist. primo analyticorum docet multos syllogismos ex hypothesi, per quos non contingit aliquid probare; docet enim syllogizare ex falsis, secundum quem modum nunquàm aliquid probatur, similiter de syllogismo circulari, secundum quem nihil contingit, immo eo ipso, quòd est circularis nihil probat, & similis est syllogismus factus ex oppositis. Vel dicatur, quòd notius est impossibile esse idem simul esse & non esse, quàm negatio eiusdem de se, quæ concluditur in syllogismo ex oppositis: vnde licet forsan aliquis negaret, quòd idem sit ipsum, tamen nunquàm concederet, quòd idem sit ipsum & non ipsum, vnde notius est in falsitate, ꝙ idem sit ipsum, & non ipsum, quàm quòd idem non sit ipsum. Vltimo arguitur contra vltimum attributum, quia illud acquiritur per disciplinam, quod non conuenit homini naturaliter, & per se, sed cognitio primi principii non conuenit homini naturaliter & per se: igitur primum principium per disciplinã est acquisibile, & sic redditur falsum illud quintum attributũ: probatur minor, quia si conueniret homini naturaliter & per se, tunc pueri ante vsum rationis cognoscerẽt primũ principiũ, sed hoc est falsum: igitur per doctrinã, vel intentionẽ acquiritur.

Primũ principium bifariam cõsideratur.

D

Cap. 3.

Bifariam potest esse alicui naturale. Sed dicitur ad hoc, quòd dupliciter aliquid potest dici esse naturale alicui, vel quia intrinsece pertinet ad naturam eius, vel quia inseparabiliter concomitatur eius naturam, & secundum istum modum diceretur, quòd anima intellectiua, & eius potentiæ conueniunt homini naturaliter, et quòd grauitas naturaliter conuenit corpori graui, quia nulla mensura assignari potest, in qua corpus graue sit, & non habeat grauitatem. Alio modo dicitur aliquid naturale alteri, non quia semper & inseparabiliter insit ei, sed quia habet in se sufficiẽs principiũ ad hoc, quòd ei insit, nec ad hoc indiget motore extrinseco, & hoc modo diceretur, quòd motus deorsum est naturalis corpori graui, non quòd semper actu moueatur, nam aliquãdo quiescit deorsum, & aliquando violenter detinetur sursum; sed quia habet in se sufficiens principium talis motus, scilicet grauitatem, & hoc secundo modo notitia primi principii est naturalis homini; sed differentia est inter conclusiones & principia, quia postquàm intellectus formauit in se aliquod principium naturale, lumen intellectus agentis sufficit ad hoc, vt intellectus possibilis assentiat huiusmodi principio; nec ad hoc indiget aliqua alia propositione; quod ideo est, quia ex sola notitia terminorum est euidens intellectui; sed non est ita de conclusionibus; quia ad hoc vt intellectus possibilis assentiat eis, non sufficit naturale lumen intellectus agentis; sed præter hoc requiritur aliquod extrinsecum, quod est notitia primi principii, quæ facit conclusionem intellectui apparere esse veram, & hæc notitia est homini naturalis, sicut cognitio existendi Deum, est homini naturaliter inserta, vt ait Damasc. de qua re vide S. Thomam 1. par. q. .art. 1.

Verum nec inter contradictiones nihil medium esse contingit, &c. Tex. 27.

Num inter contradictoria reperiatur medium.

Dilucidatio octaua.

Medium bifariam dicit secundũ aliquos. RESPONDENT Aliqui distinguendo primo de medio, quod potest esse duplex; vel secundum formam; vel secundum subiectum; exemplum primi in contrarijs mediatis; croceum est quædam media forma inter album & nigrum; & hoc medium est eiusdem generis cum extremis: exemplum secundi in priuatiuis oppositis; lapis enim non est, neque videns, neque cęcus. Distinguunt secundo, ꝙ medium potest capi adhuc dupliciter: primo positiue, vt rubedo est medium inter album & nigrũ. Secũdo negatiue, siue per negationẽ vtriusq; extremi, vt corpus, quod nec est ægrum, nec sanum secũdum medicos ponitur aliqua forma, siue dispositio, quæ est media inter ęgritudinem & sanitatem, quæ dicitur neutralitas. Addunt & tertio, quòd medium dicitur aliquando interpositionis, aliquando (Medium interpositiõis quid sit.) præsuppositionis: exemplum primi, vt clauus coniungens duos postes, & viscus coniungens duos ramos arboris: exemplum secundi, vt quantitas, quæ mediat inter formam substantialem & materiam: forma enim substantialis requirit, & præsupponit materiam quantam, & dispositam, non quòd quantitas mediet inter formam & materiam, quasi quidam clauus, & viscus, cum forma substantialis attingat immediate materiam ipsam: sed solum dicitur mediũ pro quanto prȩexigitur, & præsupponitur ad introductionem formæ in materiam. Quibus iactis ponunt conclusionem, quòd inter contradictoria nullum est medium, scilicet nec secundum formam, nec secundum subiectum, nec positiue, nec negatiue, nec interpositionis, nec præsuppositionis; quam conclusionem ita probant: quandocunque aliquid inest alicui per se, eius oppositum nullo modo inesse potest, nec per se, nec per accidens, vt patet inductiue, sed carere medio inest contradictoriis per se, iuxta illud primi posteriorum: (Cap. 2.) contradictio est oppositio cuius non est dare medium secundum se: igitur inter contradictoria nullum est medium.

Et si quis diceret contra diffinitionem datam 1. poste. quia non videtur, quòd sit propria ipsis contradictoriis, cum conueniat etiam contrariis immediatis, quę non habent medium secundum se, saltim secundum formam.

Respondent, quòd definitio data est multiplex, eo quòd negatio potest cadere super ly, secundum

A cundum se, vel per se, vt sit negatio perseitatis, vel potest esse econuerso, vt ly, per se, cadat super negationem, vt sit perseitas negationis; primo modo non accipitur in illa definitione, sed secundo modo, & est sensus, quòd perseitas affirmatur, & cadit super negationem, vt contradictio sit oppositio, cuius per se non est medium; ex quo sequitur, quòd nullo modo habet medium, ex quo carere medio per se inest sibi, sed primo modo, prout perseitas negatur, & est negatio perseitatis, sic carere medio non potest conuenire contrarijs immediatis, nec etiã priuatiue oppositis, quatenus carent medio secundum formam; tamen hoc non obstante habent medium per accidens, scilicet secundum subiectum; nam carere medio non inest eis per se, vt ly per se cadit super ly, non habere medium, & est perseitas negationis; & ideo non repugnat eis habere medium saltem per accidens, hæc ipsi. Negatio perseitatis vel perseitas negatiõis quo intelligatur.

Sed in hac determinatione sunt multa impertinenter dicta. Primo distinctiones propositę sunt superfluæ: nam Aristo. loquens de medio in postpredi. non distinxit ipsum, nisi in illud, quod dicitur per participationẽ & negationem; primum ab vtroque extremo differt, quod tamen vtriusque naturam participat, vt pallidum quod nec album, nec nigrum est, tamen albi & B nigri naturam sapit: medium vero per abnegationem dicitur, quod vtriusque extremi negationem omnino habet, vel simpliciter vt lapis nec prauus nec studiosus, vel secundum tempus, vt homo ab infantia nec prauus, nec studiosus, vel secundum partem, vt homo secundum corpus nec prauus nec studiosus: & tale medium inter omnia contraria inuenitur: medium vero per participationem, de quo Aristo. 5. physicorum dixit, quòd est illud, in quod aptum natum est primum pertingere mutans, quàm in quod vltimum, non inuenitur in omnibus. Et si quis voluisset scire multiplicitatem medij, videat Boetiũ in arithmet. vbi assignat triplex medium, scilicet arithmeticum, vt sex inter quatuor, & octo; quia secundum æqualem quantitatem distat ab vtroque: & medium Geometricum: sicut sex inter nouem & quatuor, quia secundum eandem proportionem, scilicet sexquialteram ab vtroque extremo distat, licet non secundum eandem quantitatem: & medium armonicum, siue musicum, sicut tertia est medium inter sextam, & secundam, quia quę proportio est vnius extremi ad alterum, scilicet sex ad duo, eadem est proportio trium, quia eadem est distantia inter sex, & tria ad vnum, quod est distantia inter duo & tria: medium naturale de quo Auerr. 1. cæli dixit, quòd capitur secundũ C tres intentiones. Primo secundum locum inferiorem. Secundo pro medio sphæræ. Tertio pro medio, quod est inter duo contraria extrema, & hoc est contrarium extremo per id, quod habet in se de alio extremo, vt dixit etiam Auer. 5. physi. sed hæc nihil ad propositum, quia non faciunt pro nobis, nisi ea, quæ suscipiuntur ex postprædi. Cap. de oppo. Tex. 22. Mediũ multiplex est secun dũ Boetium. Tex. 45. Medium naturale quid sit. Tex. 22.

Aliud quoque est impertinenter dictum ab illis, & contra Aristo expresse 1. poste. quòd definitio contradictionis non est illa, quam ipsi fingunt, dicendo contradictio est oppositio, cuius per se non est medium, sed illa, quam ponit Arist. in verbis suis, quę sunt ista, Contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se, & sic est negatio perseitatis & non perseitas negationis, vt existimant; & hoc pulcherrime declarat S. Thomas 4. sentent. vbi soluendo hoc argumentum; in omni conuersione requiritur, vt sit aliquid, quod aliter se habeat nunc & prius, cum cõuersio mutatio quædam sit, sed vbicunq; est nunc & prius, est successio: ergo in omni conuersione & mutatione oportet esse successionem, & sic etiam in conuersione panis in corpus CHRISTI. Et respondet S. Thomas, quòd in qualibet mutatione oportet designari nunc & prius secundum duos terminos mutationis, qui sunt incontingentes, vt dici- D tur 1. physicorum, idest qui non possunt simul esse; vnde secundum diuersitatem terminorum in diuersis mutationibus secundum hoc diuersimode significatur ibi nunc, & prius: aliqua enim mutatio est inter cuius terminos potest accipi medium, quod minus distat ab vno extremorum: quàm aliud, vnde antequàm perueniatur ad ultimum mutationis terminum, fuit recessus ab vno termino, & accessus ad alterum, in quo consistit mutationis ratio, & ideo utrunq; ad illam mutationem pertinet, & nunc, i. in quo terminatur accessus & recessus, & prius illud, in quo incepit; & ideo talis mutatio non est in instanti; sed in tempore. Aliqua vero mutatio est inter cuius terminos non potest accipi medium in eodem subiecto, nisi forte per accidens, sicut inter affirmationem & negationem, quia contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se, vt dicitur in 1. post. per accidens autem potest accipi ibi medium ex parte negationis, cui aliquid adiungatur, quod magis vel minus distat ab affirmatione, siue illud sit contrarium in eodem genere directe, siue dispositio contraria, sicut inter non album, & album accipitur per accidens medium ex parte coloris, cui coniungitur negatio albedinis secundum quòd magis, vel minus distat ab albedine, & inter non ignem & ignem accipitur medium secundum quod aliquid est magis vel minus frigidum, aut humidum, vnde in omnibus Cap. 2. dist. 11. q. 1. art. 1. Tex. 43. Mutatio aliqua non est in instanti. Cap. 2.

muta-

mutationibus, in quibus sunt affirmatio & negatio tantum, seu priuatio & forma tantum, per se loquendo non potest esse recessus à termino, vel accessus ad terminum ante peruentionem ad vltimum terminum, & ideo illud principium non pertinet per se loquendo ad hanc mutationem, sed solum per accidens ratione illius adiuncti ad negationem, secundum quod per accidens negatio recipiebat magis vel minus, & per consequens medium; vnde per se loquendo pertinet ad motum præcedentem, sicut ad alterationem, quæ præcedit generationem & motum localem, qui præcedit illuminationem; & propter hoc istę mutationes dicuntur esse in instanti, & quia inter substantiam panis, & substantiam corporis CHRISTI non est accipere medium, quod magis sit propinquum corpori CHRISTI, quàm substantia panis quantum ad hoc; quòd conuertatur in ipsum diuina virtute: ideo simile est iudicium de ista conuersione, & de prædictis mutationibus. Vnde ad hanc conuersionem non pertinet nisi illud nunc; in quo desinit esse panis, & incipit esse corpus CHRISTI, sed illud primum pertinet ad totũ tempus præcedens, quod mensurabat prolationem verborum, quæ efficit conuersionem. Ex istis patet secundum rei veritatem inter contradictoria reperiri medium per accidens, quod tamen ipsi negant immemores eorum, quæ dixerunt supra, vbi quærebant, si negatio habet distinctam formalitatem ab affirmatione, ibi concesserunt medium inter affirmationem & negationem, quod tamen hic aspernantur. A B

Quæ sunt mutationes instantaneę.

Quæst. 2.

Contradictoria habẽt medium per accidens.

Soluitur & ratio, quam adducunt ad probandam conclusionẽ concedendo, quòd per se contradictoria non habeant medium, cum hoc tamen stat, quòd habeant per accidens, vt dictum est: & sic negatur maior quantum ad illam partem, quòd non habẽt per accidens, ob id potest alio pacto probari conclusio, sed antequàm adducam probationem efficacem, est notandum, quòd illi, qui ponebant inter contradictoria dari medium, sequebantur opinionem Anaxagorę ponentis omnia esse mixta in quodam medio, sed mixtum est neutrum extremorum, & ex consequenti nec bonum, nec malum, nec ens, nec non ens; Contra hos conclusio substinetur, quæ efficacissime probatur hac ratione: si inter contradictoria daretur medium, aut illud esset per negationem, aut per participationem; sed neutro modo esse potest: igitur inter contradictoria non datur medium: probatur minor, primo de medio per participationem; hoc enim non reperitur, nisi inter extrema, quæ sunt vnius generis, vt patet de tepido & palido; sed duo contradictoria non sunt eiusdem generis, vt contradictoria sunt, quoniam alterum est ens, alterum est non ens, quibus non potest assignari commune genus: ergo inter contradictoria non datur medium per participationem; quòd autem non detur per abnegationem, probatur sic; quia si daretur medium, tunc nulla posset fieri mutatio, & deducitur sic; omnis mutatio est inter extrema contrarie, vel contradictorie opposita, vt ostendit Philosophus 5. physi. & quando est inter contraria, est etiam inter contradictoria; quoniam in vno cõtrario est negatio alterius: si igitur datur medium per abnegationem inter contradictoria, illud nec erit ens, nec non ens; alterum contradictoriorum est ens, alterum non ens, si illud medium non est ens, nec non ens, cum omnis mutatio sit ab extremo ad medium, vel ab extremo per medium ad extremum, sequitur quòd mutatio terminetur ad medium, quod non est ens, nec non ens, vel id, quod permutatur antequàm perueniat ad extremum, perueniet ad huiusmodi medium; sed impossibile est dari terminum neque medium, neque extremum in mutatione, quod non sit ens, neque non ens; omnis enim mutatio est à bono ad non bonum, vel econuerso, quòd autem neque est ens, neque non ens, non est bonum, neque non bonum; hæc enim ratio vere probat conclusionem. C D

Contradictoria non sunt eiusdem generis.

Tex. 7.

Et ex his soluuntur argumenta omnia, quæ contingunt fieri contra istam conclusionem, & primo arguitur sic; termini generationis sunt contradictorii, scilicet esse & non esse, vt docet philosophus 5. physi. sed inter istos terminos datur medium, scilicet materia prima; seu ens in potentia: igitur inter contradictoria datur medium. Ad quod dicunt aliqui, quòd esse potest dupliciter accipi; vno modo pro esse simpliciter; alio modo pro esse secundum quid: modo inter esse simpliciter, & non esse simpliciter bene est medium secundum quid, vt generatio, & dico esse simpliciter, esse perfectum, & esse secundum quid esse in fieri. Vel alio modo respondetur, quòd esse accipitur vno modo pro esse generaliter, prout includit esse simpliciter, & secundum quid; & non esse pro non esse simpliciter; & primo modo sunt contradictoria; nec est medium inter ipsa: secundo vero modo non sunt contradictoria, sed habent medium, scilicet ipsum fieri, vel esse imperfectum: & hoc secundo modo loquitur philosophus 2. huius, vbi dicit, quòd sicut semper est medium inter esse & non esse, scilicet generatio, ita existentis & nõ existentis, idest entis & non entis est medium, quod fit, & patet per exempla sua, quæ ponit, scilicet ex addiscente fit sciens, & ex puero vir. Sed hæc responsio patitur difficultates, sicuti & ipsimet

Tex. 7.

Esse bifariã capitur.

Tex 7.

A ipsimet fatentur: quia omnis per se mutatio mediat inter per se terminos, sed termini generationis sunt contradictorii, scilicet esse & non esse: ergo inter esse & non esse vere est medium: probatur minor, quia generatio est à non subiecto in subiectum, & corruptio econtra, vt scribitur 5. physi. ergo generatio & corruptio sunt contradictoria; & tanto magis augetur difficultas: quia 4. huius Arist. habet, quòd non est medium inter contradictoria, sic arguendo, quia sic sequeretur, quòd aliqua mutatio media esset inter generationem & corruptionem, quę consequentia nulla esset, nisi termini generationis contradicerent. Idcirco semouendo tot superfluitates resolute dicamus iuxta determinationem factam, quòd inter ens & non ens vniuersaliter loquendo, non est medium; quia ipsa generatio est ens, cum sit via ad ens 2. physicorũ, & in hoc 4. tamen inter ens & non ens in actu bene potest esse medium, scilicet ens in potentia, & sic per accidens potest esse medium inter contradictoria. Tex. 7. Tex. 27. Tex. 4. Tex. 1.

Et ex hac solutione soluitur illud argumentum, quo aliqui nituntur probare inter contradictoria dari medium per abnegationem vtriusque extremi: nam scutum, cuius medietas est alba; & medietas nigra, nec est album, nec non album; sed album & non album sunt contradictoria: ergo inter contradictoria datur medium per abnegationem. Sed dico quòd hoc est medium per accidens; quia non est inconueniens duo accidentia contraria, seu disparata esse in eodem subiecto secundum diuersas partes eius, & in hoc videntur concedere hoc mediũ per accidens, quando dicunt non esse inconueniens scutum esse album, & non album; quia hoc non est secundum idem; quia vnum contradictoriorum inest pro vna parte, & alterum pro altera: ideo neutrum inest simpliciter, sed secundum quid, & hoc est medium per accidens.

B — Accidentia disparata possunt esse in eodem.

Tertio arguitur, quanto magis extrema distant, tanto sunt plura media inter ipsa; ergo si infinite distãt, infinita erunt media inter ipsa; sed contradictoria distant in infinitum: ergo inter contradictoria non est vnum tantum medium, sed infinita: probatur minor, quia omni finito contingit intelligere maius; sed non contingit intelligere maiorem distantiam, quàm quæ est inter contradictoria, quia quæcunque daretur, illa caderet sub contradictione: igitur, &c. Ad hoc dicitur, quòd duplex est distantia; altera dimensiua, qua vnum distat ab alio dimensionaliter; alia est distantia formalis, quæ adhuc est duplex; quædam positiua, qua distant ipsa contraria, alia est priuatiua, qua distant ipsa contradictoria: argumentum concludit de distantia dimensiua, non autem de distantia priuatiua, qua distant contradictoria. Distantia est duplex.

C Arguitur quarto, quia inter relatiua datur medium, quod est relatio; sed contradictoria sunt relatiua, quia referuntur ad inuicem; nam opponuntur, & oppositio est quædam relatio: ergo inter contradictoria est media relatio. Nisi dicamus, quòd contradictoria dupliciter considerari possunt. Vno modo pro intentionibus, & sic sunt in genere relationis, quatenus oppositio, quæ est genus eorum, est in genere relationis, & sic contradictoria secundum istam intentionem habent medium, scilicet ipsam relationem. Alio modo possunt sumi ipsa contradictoria pro rebus substratis intentioni, & sic non est verum, quòd referantur, nec per consequens, quòd habeant medium, ipsam videlicet relationem, nam homo & non homo, non referuntur ad inuicem. Contradictoria bifariam considerantur.

Arguitur vltimo, si inter contradictoria non esset medium; sequeretur quòd de quolibet esset vera affirmatio & negatio; sed hoc est falsum, quia istæ sunt ambæ falsæ, omnis homo est albus, & omnis homo non est albus: ergo &c. Sed dicitur ad hoc quicquid dicant alij, quòd istæ duę non sunt contradictoriæ, sed contrariæ. Dicendum secundo quòd in vna contradictione secundum illas conditiones necessario requisitas, vt dictum est supra, verum est, quòd de quolibet dicitur affirmatio vel negatio, præcipue in terminis singularibus incomplexis: Iam vero, quia CHRISTI & beatæ VIRGINIS, ac sancti Thomæ Aquinatis auspicijs has dilucidationes in his quatuor libris ad vmbilicum deduximus, post grates eis impensas superest omnes calculo sedis Apostolicę submittere, & eorum quorum has & omnes alias nostras subsequentes intererit discutere, quibus si quid forte corruptum, aut sapiens corruptionem extiterit, iam modo retracto. Vide conditiones contradictionis supra.

D

FINIS.

DILV-

DILVCIDATIO PRIMA,

In quintum Librum Metaphysicæ.

Amplius autem vt finis hoc autem est, quod est cuius causa, &c. Tex. 2.

An finis sit principium. C

Tex. 37. Finis duplex est.

CVI quæsito respondent Aliqui sumendo, quę Arist. docuit 2. de anima, quòd finis est duplex, finis gratia cuius, & finis quo: dicitur autem finis gratia cuius ipsum obiectum, quod per operationem attingitur, vt Deus qui attingitur à beatis per actum intellectus & voluntatis; sed finis quo dicitur ipsa operatio, qua obiectum attingitur, puta ipsa volitio, seu intellectio. Supponunt secũdo, quòd finis gratia cuius aliquando per operationem in esse producitur, aliquando non, sed præsupponitur; exemplum primi de forma naturali, quę per motum vel generationem producitur,

Tex. 5. Vnde 5. huius dicitur, quòd finis generationis est forma, & ille finis est obiectum, quod attingitur actione siue operatione transeunte, per quam producitur in esse; exemplum secundi, Deus, qui finis est & obiectum, quod attingitur operatione, seu actione immanente, puta per actum intellectus & voluntatis: & hoc secundo modo se habet obie-

Res bifariã dicitur causata. ctum sensus ad sensum. Supponunt & tertio de mente Auicennæ, quòd res dicitur esse causa D dupliciter: nam res dicitur aliquando causata in sua causalitate; aliquando in suo esse: primo modo causa finalis præcedit omnes alias in causalitate, quia mouet agentem, & agens ex appetitu finis mouetur ad agendum, vt attingat finem: efficiens autem habet rationem causati respectu finis, non quantum ad suum esse, sed quantum ad causalitatem. Secundo modo ipse finis est causatus, sicut forma causari dicitur quantum ad suum esse. Ex istis volunt esse satisfactum difficultatibus, quæ moueri possunt in hoc quæsito.

Sed contra, quia in hoc commiserunt plurimos errores; & primo contra primum fundamẽ-

Tex. 15. tum insto, quia Philosophus 9. huius ait, actus potentiarum esse fines earum, & non esse

Cap. 3. alium finẽ in eis præter actum, q̃ui est operatio. 6. ethico. etiam habetur, quòd obiectum non

Cap. 1. habet rationem finis inquantum numeratur contra actum, quod etiam 1. ethicorum clarius scripsit Philosophus dicens, in quibusdam operationes esse fines potentiarum omnium, & sic destruitur primum fundamentum declaratum ab istis, quòd si aliquis secundũ veritatem illud

q. 1. art. 8. intelligere cupit, legat S. Thomam 1. 2. vbi quærit, si omnes creaturæ conueniunt in vltimo fi-

Tex. 2. ne; & ait quòd sicut dicit Philosophus 5. metaphysices, quòd finis dupliciter dicitur, scilicet cuius & quo, idest ipsa res, in qua ratio boni inuenitur, & vsus siue adeptio illius rei; sicut dicimus,

A mus,quod motus corporis grauis finis est, vel locus inferior, vt res, vel hoc,quod est esse in loco inferiori,& finis auari vt res,est pecunia; vt quo est possessio & vsus pecuniæ: si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipsam rem,quæ est finis,sic in vltimo fine hominis omnia conueniunt,quia Deus est vltimus finis hominum, & omnium aliarum rerum: si autem loquamur de vltimo fine hominis quantum ad consecutionem finis,sic in hoc fine hominis non communicant creaturæ irrationales: nam homo & aliæ creaturæ rationales consequuntur vltimum finem cognoscendo & amando Deũ,quod non competit alijs creaturis,quę adipiscuntur vltimum finem inquantũ participant aliquam similitudinem Dei,ſm q̧ sunt,vel viuũt, vel etiã cognoscũt.Secundũ etiam fundamentũ positũ ab istis est dubitabile,quia Deus non ponitur finis, vt distinguitur contra actũ intellectus vel voluntatis;finis enim,qui est felicitas vel beatitudo,tam ſm philosophos,quàm theologos ponitur consistere in actu secundo, scilicet in operatione,vt habetur 10.ethic.& 12.huius philosophiæ. Contra tertiũ fundamentum,quod dicitur esse de mente Auicennæ,nam illud est philosophi in litera, vbi dicit, quòd causa efficiens & finalis sunt sibi inuicem causæ: nam sanitas est causa deambulandi,& deambulatio est causa sanitatis;& patet,quòd vtrumque est causa alterius secundum esse, & non secundum causalitatem. Et confirmatur per id, quod Philosophus habet 2.physicorum, quòd secundum vnumquodque genus causę oportet causam summam quærere;quod non esset,nisi aliqua causa secundum genus suum esset prima in quolibet genere.

Finis auari est pecunia. *Finis vt res quis sit.* *Cap.8.* *Tex.38.* *Tex.2.* (B) *Tex.38.*

Preterea ex istis fundamentis non apparet fuisse satisfactum dubitationibus motis, videlicet;si finis sit principiũ;si finis sit causa;si finis sit causa efficiẽs;& si finis sit maxima causa: Propterea vt sine errore hæ dubitationes soluantur est sciendum ex S.Thoma in quodlibetis, quòd finis est triplex,vltimus,remotus,& propinquus: vltimus simpliciter est Deus, qui primus & vltimus est simpliciter in genere causæ finalis,& est extrinsecus à re, cuius est finis, & est perfectior;in omnibus enim his,quæ sunt à natura, siue ab arte, semper quod est deterius dicitur esse beneficio melioris,vt patet graduando entia:finis remotus est ordo vniuersi,& hic dicitur à nonnullis natura vniuersalis: propinquus autem finis est agens particulare: quilibet autem horum trium dici potest finis gratia cuius; nam sicut agens primum omnia propter se agit finaliter;ita etiam quodlibet secundum agens agit propter perfectionem ipsius finaliter, C licet non vltimate:ergo qua ratione primum efficiens est finis omnium causatorum à se, ita secundum agens dici potest finis omnium suarum operationum: nihilominus vnus istorum finium secundum sui operationem ordinatur in alium: videmus enim agens particulare aliquando dimittere operationem propriam,ad quam ex natura propria magis limitatur,& producere operationem quasi contrariam,sicut cum aqua ascendit, vt prohibeatur vacuum,& saluetur ordo vniuersi; propter quod videtur, quòd natura particularis magis intendat bonum commune,quàm suum proprium. Hi fines tres superius dicti dicuntur à S.Thoma fines principales,licet non æqualiter,finis vero secundarius respectu alterius est medium, vel perfectio, qua attingitur finis principalis.

Quodlib.5. *Finis est triplex.* *Natura particularis aliquando operatur contra sui ĩclinationem.*

Sciendum est secundo,quòd sicut in causalitate efficiente distinguendum est secundũ Thomistas de ratione efficiendi,& de cõditione efficientis:dicimus enim cum medicus medetur, quòd ratio medendi est ars medicinæ, conditio vero medicantis est existere esse singulare quoddam subsistens;ita in causalitate finali distinguendum est inter rationem finalizandi, & conditionem finalizantis,vt experientia in nobis ipsis testatur: vnde vniuersaliter loquendo D ratio agendi est forma iuxta illud 3.physic.semper existimabitur species aliqua mouens: conditio vero agentis est subsistere, vel subsistentem esse, iuxta illud primi metaphysi. actiones sunt subsistentium: ratio finalizandi est esse rei, quæ finis dicitur;conditio vero finalizantis est esse in intentione.

Ratio finalizandi est alia ab eius conditione. *Tex.17.* *In prologo.*

Sciendum tertio,quòd hæc disputatio non est vniuersalis, sed tantum nostra, & peripatetica; quia antiqui ponentes omnia euenire de necessitate naturæ, tollebant finem, propterea Arist. multa dixit contra ipsos 2.physi. probando naturam agere propter finem, quem finem pluribus in locis probauit Philosophus esse causam hic, & 2.physi. nec non & in lib.de aĩalibus,cuius ratio principalis fuit, quia per ipsum respondetur ad quæstionẽ propter quid.

Tex.72. *Tex.2.* *Tex.29.*

His iactis ponitur vna conclusio,per quam respondetur ad primam dubitationem.Finis est principium;probatur sic,id,propter quod cetera agunt & sunt,habet rationem principij; sed finis est,propter quem cetera agunt & sunt: ergo finis habet rationem principij: maior probatur,quia id,propter quod cetera agunt, primo venit in mentem agentis; & quod primo venit in mentem agentis tenet rationem principii: minor probatur,quia quando agens est motũ à fine producit formam,quę communicatur materiæ, qua communicata,vltimo sequitur causalitas

Finis est propter quẽ cetera agunt.

salitas materiæ, quę est, quòd ipsa substantificat formam, & sic propter finem omnia sunt & A
Tex.30. & agunt. Probatur etiam conclusio auctoritate Arist. 4. huius, vbi dicit, quòd sic se habet vnũ & ens, sicut principium & causa; sed probabitur quòd finis est causa: igitur finis est principiũ. Ex his soluitur obiectio, quę fit contra istam conclusionem, quòd primum & vltimum opponuntur; sed finis habet rationem vltimi, vt declarauit Philosophus in hoc 5. quòd finis vltimorum aliquid est: ergo finis non est principium. Hanc obiectionem soluit S. Thomas. 1. 2. quòd finis dicitur primum & principium secundum esse, quod habet in mente agentis: dicitur postea vltimum secundum esse, quod habet in rerum natura; & hoc modo primum, & vltimum non opponuntur, quia non accipiuntur secundum idem.

Tex.2. q.1.art.1.

Tex.89. Secunda conclusio est. Finis est causa, probatur sic per Arist. 2. physi. sicut est principium in speculationibus, sic finis in agibilibus; sed principium in speculationibus est per se causa, & essentialis ipsius notitiæ conclusionis: ergo in agibilibus finis erit causa eorum, quæ sunt ad finem. Conclusio hęc expresse habetur in hoc 5. vbi Arist. loquens de causa finali ait; hoc autem est quod est cuius causa, vt ambulandi sanitas, nam quare ambulat, dicimus, vt sanetur, & dicentes ita, putamus reddidisse causam. Hæc conclusio non habet aliam difficultatem, nisi illam, quę communiter adduci solet; si finis esset causa, quęritur vel hoc esset secundum quòd est ens, vel secundum quòd non est ens, per sufficientem diuisionem contradictoriorum, sed neutro modo dici potest: igitur finis non est causa, probatur minor, quia non potest esse causa prout est non ens; nam non ens non est causa alicuius entis; cum causalitas non fundetur in nihilo 1. physicorum: nec etiã erit causa prout est ens, quia quando sanitas est in corpore, tunc cessat medicatio, & nõ amplius mouet medicum: quia habitibus præsentibus in materia, cessat motus, 1. de genera. B

Tex.2. Ratio deambulationis ẽ sanitas vel exercitium. Tex.55. Tex.84.

Pro solutione huius difficultatis, pono istam conclusionem. Finis non est causa secundum esse, quod habet in anima tantum, nec secundum esse, quod habet in rerum natura tantum, sed vtroque modo. Pro intellectu huius aduerte, quòd hic sunt tres opiniones. Prima attribuitur Commentatori 12. huius, vbi habet, quòd forma balnei habet duplex esse, vnum in anima, aliud extra animam; & secundum primum esse est agens desiderium & motum: sed per secundum esse est agens vt finis; & hoc secundum esse est optimum & vltimum, & est distinctum ab alijs causis: ex hoc vult habere, quòd finis est causa secundum esse extra animam. Alia opinio attribuitur Auicennę in lib. suæ metaphysi. quòd finis est causa secundum esse, quod habet in anima; tum quia extra animam est causatus; nec est ratio vt ceterę causæ causent, quia iam causarunt. Tertia opinio, quam reputo veram, est expressa in conclusione proposita, & colligitur ex Caietano 1. 2. quòd finis tria amplectitur. Vnum quod est esse in anima, & hoc dicitur conditio finis, quia sanitas nunquàm appeteretur ab ęgroto, nisi esset cognita ab ipso. Secundum est esse in rerum natura, & hoc est ratio finis; sanitas enim prout est in rerum natura, est illa, quæ mouet ægrotum; hæc enim desideratur, hæc amatur, & appetitur. Tertium, quod reperitur in fine, est esse in statu optimo, vltimo, & perfecto, & hoc est effectus ipsius finis, & per hoc dicitur quòd præsentibus habitibus cessat motus. C

Commẽ.36. Cap.15. q.1.art.1. In fine tria considerari possunt.

Et ex his patet, quòd opinio tam Auerro. quàm Auicennę est diminuta: patet etiam error Neotericorum insequentium Auicen. in hac parte; dicunt enim finem esse causam secundum esse præsentatum in mente, siue in intentione agentis. Sed hoc est falsum, quia esse in intentione agentis non est ratio formalis ipsius finis, sed tantum conditio sine qua non: tum etiam, quia esse in intentione est esse diminutum. Nec rationes Bartholomæi Medinæ aliquid concludunt contra istam veritatem, vt est videre apud ipsum 1. 2. Rationes etiam adductæ pro Auerro. faciunt pro nobis, quia esse in rerum natura est ratio formalis ipsius finis. Soluitur difficultas adducta, quia finis est causa secundum quòd est ens, non autem secũdum quòd est non ens: dicitur postea vltimum & esse in statu optimo & perfecto, & q; cessat medicatio pręsente sanitate in corpore ęgroti secundum esse actuale & acquisitum, & prout est effectus. D

Quęst.1.

Tertia conclusio fit ista. Causa finalis est causa causalitatis efficientis; probatur sic, eo modo finis habet rationem causæ, quomodo habet rationem propter quid; sed finis habet rationem propter quid, non solum respectu effectus extra in re, sed etiam respectu agentis: quod probatur, quia non solum illud, quod fit, ordinatur ad finem, & est propter finem, sed etiam ipsum agens per se agit propter finem: ergo finis non solum est causa effectus ad extra, sed etiam agentis quantum ad causalitatem. Et confirmatur, quia impossibile est dari duo principia ęque prima simpliciter respectu alicuius effectus, vel duas causalitates æque primas simpliciter; sed si finis non esset causa causalitatis agentis, tunc causalitas agentis & finis essent

Finis habet rationẽ propter quid.

æque

A æque primę simpliciter. Vnde hic ordo est in his causalitatibus, quòd prima causalitas ex natura rei est finis; secunda est efficientis, tertia est formę, quarta est materiæ. Hinc omnes causalitates reducuntur ad causalitatem finis, vt ad primum: nam extrinseca prius causant; quia enim extrinseca causant, ideo & intrinseca, & non econuerso; inter extrinseca prius causat finis, quia ille mouet efficientem ratione amati, ideo agens agit, & non econtra.

Finis est causa causarū.

Et si quis diceret, contra, quia tunc sequeretur, quòd idem respectu eiusdem esset causa & causatum, & per consequens prius & posterius naturaliter, quod patet ex hoc; quia ipsum efficiens est causa finis, & finis est causa efficientis, vt dicit conclusio: & quia quicquid est causa causæ, est causa causati, & quicquid est prius priori, est prius posteriori; si ergo finis est causa efficientis, & efficiens est causa finis: sequitur quòd finis esset causa finis, & finis esset prior fine. Dicunt aliqui ad hoc, quòd quatuor causæ sunt ęque primæ in genere suo, & tamen vna potest esse prior altera, sicut omnia genera generalissima sunt ęque prima genera simpliciter, & tamen vnum prædicamentum est prius altero; vnde prioritas in causis est æquiuoca, sicut causalitas: propterea non est inconueniens idem esse prius & posterius, causa & causatū, prioritate, posterioritate, & causalitate diuersimode dicta; in eodem tamen genere causalitatis & B prioritatis est impossibile: vnde efficiens est causa finis primum in genere causæ efficientis; finis est causa ipsius efficientis, & per consequens prior in ratione finis & desiderabilis. Et cum dicitur, quòd idem esset causa sui ipsius, quoniam quicquid est causa causæ, est causa causati. Dicitur quòd in illa propositione accipiuntur tres causæ, sed tamen variatur causa prima respectu mediæ, & media respectu vltimæ, hinc committitur fallacia accidentis, prima enim causa accipitur in genere causæ efficientis, cum dicitur, quicquid est causa causæ: sed secunda sumitur in genere causæ finalis, quando additur, est causa causati, & sic variando redditur falsa propositio: si vero vna causa sit prima respectu secundæ in genere causæ efficientis, & illa secunda respectu tertię in eodem genere causę, tunc est propositio vera. Similiter dicitur ad id de prioritate, quia mutatur prioritas.

Quicquid est causa causæ est causa causati.

Sed in hac responsione sunt quædam impertinenter dicta, & primum, quia falsúm est, quòd prioritas & causalitas in causis sint æquiuoca, quia tunc non esset scientia de eis, cum æquiuocorum nulla habeatur scientia, sed bene sunt analoga. Secundum est, quia stante ista rñsione C sequeretur, q̄ efficiens & finis essent causæ causatę, & in eo q̄ causæ: & sequeretur etiā, q̄ causa finalis non esset summa respectu omniū, ex quo habet causam efficiētē: immo sequeretur, q̄ nulla esset prior alia respectu alterius, & alia inconuenientia sequuntur, quę nō possunt euadi.

Improbatur rñsio Neotericorum.

Propterea dicendum cum S. Thoma, quòd efficiens & finis correspondent adinuicem; quia efficiens est principium motus, finis autem terminus: est ergo efficiens causa finis quantum ad esse, quia mouendo efficiens producit ad hoc vt sit finis: finis est causa efficientis non quantū ad esse, sed quantum ad rationem causalitatis; nam efficiens est causa inquantum agit, non autem agit, nisi causa finis, vnde ex fine efficiens habet suam causalitatem, & sic nullum sequitur inconueniens. Immo soluitur & aliud inconueniens, quod adduci solet, quòd si finis esset causa ipsius efficientis, tunc daretur demonstratio circularis contra Arist. 1. poster. probatur, quia cum efficiens sit causa finis, tunc per efficientem possum demonstrare finem, & quia finis est causa ipsius efficientis, tunc per finem demonstrabitur efficiens, & sic dabitur circulus. Sed hoc non reputamus inconueniens, quia vtrobiq; non est idem genus demonstrationis: vnde concedit Arist. 1. poster. dari demonstrationem circularem difformem, licet non vniformem, & hoc tantum sequitur in hac parte.

Efficiens habet suā causalitatem ex fine.

Cap. .

Cap. 3.

D Quarta conclusio est, Finis est nobilissima omnium causarum: probatur primo ad mentem Auicennę 6. metaphysices, vbi sic habet, quòd si de vnaquaque causarum esset scientia, illa, quæ esset de causa finali, esset nobilior alijs partibus illius scientiæ, & ipsa esset sapientia, quæ consequentia non valeret, nisi finis esset nobilissima causarum, cum scientia mensuretur ab obiecto, & sortiatur suam dignitatē & perfectionem ab ipso, vt patet 6. huius. Probatur secundo sic, illa causa est nobilior, quæ est mouens non mota actualiter ab alio: quàm sit illa, quę est mouens mota actualiter ab alio; sed ita est, quòd causalitas finis est mouens nō mota actualiter ab aliqua causa priore, & causalitas efficientis, materiæ, & formę sunt mouētes motę actualiter, ergo causalitas causę finalis est simpliciter nobilior ceteris causis: maior est manifesta, quia in mouentibus & motis, mouens est præstantius moto, & quanto aliqua causa est independentior, tāto est nobilior & perfectior; quia sicut ens quanto est independentius tanto nobilius, ita etiam causa, quæ est proprietas, & passio entis: minor patet, quia agens mouetur à fine, & forma ab agente, & materia à forma, vt dictum est supra: hinc finis dicitur causa causarum.

Cap. 5.

Tex. 10.

Causalitas finis est mouens nō mota.

Et si quis diceret, contra, quia causa intrinseca est magis causa, quàm causa extrinseca, nam

intrinsecum videtur magis conferre ad esse rei, quàm extrinsecum; sed materia & forma sunt causæ intrinsecæ, agens & finis sunt causæ extrinsecæ: ergo materia & forma sunt magis causæ, quàm finis, & etiam agens. Ad quod dicitur, quòd aliud est dicere, hæc causa est immediatior & proximior suo effectui; & aliud est dicere, hæc causa est independentior, verior, & magis causa simpliciter: materia & forma vtique dicũtur magis causæ quoad propinquitatem & proximitatem sui effectus: sed non magis idest independentes, quia omnes dependent à fine, vt dictum est. Nec etiam valet, si quis argueret, quòd tunc nobilissima entia debuissent habere finem; quod est falsum, quia vt scribitur 3. huius, immobilia sunt nobilissima causata, & tamen non habent causam finalem: ratio est, quia finis est alicuius actionis, & actio est in motu; sed immobilia non habent motum: ergo neque finem: consequentia probatur, quia quod est perfectionis in ente inferioris, non debet negari nobilissimis entibus; causalitas enim est conditio perfecta in ente, & causalitas finis est nobilissima causalitas: ergo in nobilissimis entibus reperiri debet: & tunc Deus debuisset habere causam finalem. Ad quod dicitur, quòd Deus est finis omnium: alia à Deo, quæ sunt immobilia, vt intelligentię, dicuntur habere finem, quia ordinantur ad Deum, cum ad alium finem non ordinẽtur. Auctoritas Arist. 3. metaphysi. intelligitur de mathematicis, vnde non est ad propositum. A B

Materia & forma quare dicuntur magis causæ q̃ finis.

Tex. 3.

Alia à Deo dicuntur habere finem. Tex. 3.

Soluitur & alia dubitatio, in qua dicitur, quòd si finis esset maxima causa, tunc per causam finalem haberetur maxima & perfectissima cognitio; sed hoc est falsum, quia maxima cognitio habetur per formam 7. huius, ergo, &c. Aliqui concedunt, quòd cognitio per finem est maxima & certissima; quia omnes causæ possunt demonstrari per finem; idcirco potissima demonstratio & certissima est illa, quæ habetur per causam finalem: & sicuti se habet principium in speculationibus, ita finis in agibilibus, & quia prima principia sunt certissima, sic & finis etiam est certissimus: & falsum asserunt esse illud dictum, quodquidest maxime cognoscitur per formam, quia quodquidest & definitio potest accipi ab omni causa. Hæc tamen responsio stare nequit, quia cognitio per causam intrinsecam est certior & nobilior, quàm sit cognitio per causam extrinsecam, sicuti est per finem & agentem. Propterea dicitur melius, quòd causa finalis dupliciter consideratur. Primo prout est ens quoddam. Secundo vt est causa, primo modo cognitio de ipsa est nobilior, quia est nobilius ens, quàm forma: sed secundo modo non, quia certius & nobilius cognoscitur effectus per formam, tanquàm per causam intrinsecam & propinquam, quàm per finem, tanquàm per causam extrinsecam, quæ nullo pacto spectat ad quodquideratesse rerum diffinibilium. C

Tex. vlt.

Cognitio p causam intrinsecam est melior q̃ p extrinsecam.

Accidit autem multoties dictis causis, & multas eiusdem esse causas, &c. Tex. 2.

Vtrum vnius effectus sint plures causæ per se.

Dilucidatio secunda.

dist. 2. q. 2.

CVI respondet Scotus 2. sentent. vbi videtur tenere partem affirmatiuam: asserit enim quòd idem homo numero non solum quoad animam, sed etiam quoad corpus organicũ potuit esse filius Adæ & filius Abrahę; & ex quocunque istorum duorum genitus esset, idem numero fuisset; & similiter si ignis A. tantæ quantitatis & virtutis ex tali materia ignem talem generaret; & ignis B. eiusdem quantitatis & virtutis pro eodem instanti, si ageret in istam materiam, eundem ignem numero producerent: ratio eius est, quia ad hoc quod corpus organicum sit idem numero, sufficit quòd materia sit eadem numero; vnde existente eadem materia numero, agentibus quantumcunque multiplicatis producetur idem numero corpus. Et pro hac opinione faciunt rationes istæ. Prima; sit parua stuppa facile combustibilis, & sint tres ignes æquales in virtute, quorum quilibet possit illam stuppã ignire & appropinquentur illi in æquali distantia, tunc quæritur; aut illi tres ignes comburerent illam stuppam, aut non: si dicis quòd sic; ergo vnus effectus est à pluribus causis, si dicis quòd non; contra, quilibet illorum ignium combureret illam stuppam: ergo multo magis tres simul. Ad idem facit, si fingas duo corpora luminosa eiusdem rationis & virtutis æque proxima D

Rationes Scoti hic fideliter recitantur.

A xima alicui medio, primo illuminabili perfecto, ideſt in ſummo à quouis eorum illuminabitur, & ab vtroque ſimul: igitur duæ cauſę totales erunt eiuſdem effectus. Præterea Sortes non poteſt produci ab alio, quàm à Platone, & Plato non poteſt produci ab alio, quàm à Socrate, & ſic de alijs: igitur inter indiuidua eiuſdem rationis erit eſſentialis ordo, & cum illa procedant in infinitum, ſequitur quòd in eſſentialiter ordinatis ſit proceſſus in infinitum, quod eſt contra Ariſt. 2. huius: probatur conſequentia, quia tūc eſt eſſentialis ordo inter cauſam & effectū, quando effectus non poteſt procedere, niſi à tali cauſa; ſi ergo Sortes non poteſt procedere, niſi à Platone, & Plato niſi à Socrate, & ſic de alijs: ergo inter indiuidua erit eſſentialis ordo. Tū etiam, quia idem effectus numero eſt naturaliter corruptibilis à pluribus agentibus: ergo à pluribus agentibus eſt producibilis: tenet conſequentia, quia non videtur maior ratio hic, quàm ibi: antecedens etiam patet, quia idem calor numero, qui corrumpitur ab hac aqua, potuit ab alia aqua corrumpi. Addunt adhuc eandem ſenſationem numero, quam nunc cauſat hoc album puta ouum, poteſt aliud album conſeruare & continuare: ergo poteſt illam cauſare; conſequentia patet: antecedens probatur, ſi Deus poneret aliud albū totaliter ſimile huic in eodē

Ordo eſſentialis inter cauſam & effectum quis eſt.

Tex. 5.

B ſitu: ſubtrahendo cauſalitatē prioris, adhuc maneret prior ſenſatio, alioquin poſſet ſenſus percipere differentiam inter vnum album, & aliud album: igitur aliud album conſeruat priorem ſenſationem. Ad idem facit, quòd idem effectus poteſt habere plures cauſas finales totales, vt ſi quis operetur propter gloriam & propter pecuniam, vterque finis eſt ſufficiens cauſa ad voluntatis motionem; & ſic hic effectus, qui eſt motio voluntatis, erit à duabus cauſis totalibus eiuſdem ordinis & generis, quia tam gloria quàm pecunia ſunt in genere cauſæ finalis. Præterea idem homo numero poteſt eſſe hodie à conſtellatione præſentis horæ, & hinc ad quadraginta nouem millia annorum ab ea conſtellatione, quæ tunc erit: & hoc probatur per omnes Aſtronomos; modo hæc conſtellatio præſentis horæ & illa, quę erit eo tempore, differunt numero, quia non poteſt idem motus numero redire: non igitur erit inconueniens, ꝙ idem effectus ſit à cauſis totalibus eiuſdem ordinis. Hę & aliæ rationes plurimę adduci poſſunt pro confirmatione huius opinionis: quia plures poſſunt eundē baptizare, itē plures ſacerdotes poſſunt eandē hoſtiā conſecrare: item plures aīæ eandē pænam pati poſſunt: ergo &c.

Idem effect⁹ plures habet fines ſecūdū Scotum.

Opinio S. Thomæ eſt, quòd impoſſibile eſt, quòd duæ cauſę cōpletæ ſint immediatæ vnius

C & eiuſdem rei, quod patet in omni genere cauſarum: vna enim eſt forma proxima vnius rei, & vnum eſt proximum mouens, licet poſsint eſſe plures motores remoti, nec habet inſtantiam de pluribus trahentibus nauem, quia nullus eorum eſt perfectus motor, cum virtus vniuſcuiuſq; ſit inſufficiens ad mouendum; ſed omnes ſimul ſunt in loco vnius motoris, inquantum omnes virtutes eorum aggregantur ad vnum motum faciendum, hoc idem tenet in quodlib. ait enim quòd impoſſibile eſt eundem filium naſci, ſiue ſit alius pater, ſiue ſit alia mater: ſicut etiam non eſt idem ſigillum numero, ſiue ſit alia cera, ſiue ſit aliud corpus ſigilli, ex cuius impreſſione cera ſigillatur: in hoc etiam libro ait, quòd impoſſibile eſt, quòd eiuſdem ſecundum idem genus ſint multæ cauſæ per ſe eodem ordine, licet poſsint eſſe plures cauſæ hoc modo, quòd vna ſit proxima, & alia remota, vel itaquòd neutrum ſit cauſa ſufficiens, ſed vtrunque coniunctim: hanc quoq; veritatem docuit Ariſt. 2. phyſi. quam amplexus eſt Auerr. Albertus, Alexander, & Themiſtius, omneſque Peripatetici.

Quodlib. 6. quæſt. 8.

Tex. 2.

Tex. 30.

Pro maiori dilucidatione huius materiæ, eſt ſciendum primo, vt docet Albertus 2. phyſic. quòd quadruplex ordo poteſt inueniri in cauſis. Primo poſſunt ordinari ſecundum propin-

Cap 4.

Ordo quadruplex inuenitur in cauſis.

D quitatem ad ſuum effectum, & hoc modo materia eſt prima cauſa, quia in naturalibus res cauſantur per motum, cuius materia eſt ſubiectum, & quia forma intrinſece terminatur ad materiam, cum compleat & perficiat ipſam; ideo ſecundū hunc ordinem forma eſt ſecunda cauſa; & quia efficiens eſt illud, quod ducit materiam ad formam propter finem, ideo efficiens eſt tertia cauſa, & finis vltima. Secundo poſſunt ordinari quantum ad intentionem, & actum cauſandi, & ſic illa dicitur prima, cui primo competit cauſare, & quia materia non ducit ſeipſam ad formam, ſed ducitur ab efficiente, efficiens autem non mouet niſi præmotum à fine; ideo ſecundum iſtum ordinem finis eſt prima cauſa; efficiens ſecūda, forma tertia, & materia vltima. Tertio poſſunt ordinari quantum ad eſſe, & ſic illa dicitur prima, cui prius competit eſſe extra animam, & hoc ordine prima cauſa eſt efficiens, ſecunda materia, tertia forma, vltima finis. Quarto poſſunt ordinari quantum ad rationem principij mouendi, & ſic quia omne mouens mouet per formā, quæ eſt ſibi principium, & ratio mouendi: ideo iuxta hunc ordinem forma eſt prima, efficiens ſecunda, finis tertia, vltima materia.

Secundo eſt notandum, quòd cauſa per ſe in genere dicitur quatuor modis. Primo pro cauſa, ex qua fit aliquid ipſa inexiſtente, ſicut æs eſt cauſa ſtatuæ, & argentū phialæ, & horum gene-

Quatuor ſūt genera cauſarum.

ra; & hoc modo est causa materialis, ex qua fit aliquid cum insit. Et nota quòd dicitur ipsa in- A
existente propter priuationem, vel contrarium: nam ex contrario, vel priuatione dicitur aliquid fieri sicut ex non inexistente, vt album ex nigro, vel album ex non albo. Secundo modo dicitur causa species, & exemplar, quæ est ratio ipsius quodquideratesse, & hoc modo causa formalis dicitur causa, & eius genus, sicut diapason causa formalis est duorum ad vnum, & quia numerus est genus dualitatis, ideo numerus dicitur etiam forma ipsius diapason. Tertio dicitur causa, vnde est principium motus & quietis, & hoc modo causa efficiens, siue mouens est causa. Quarto dicitur causa ipse finis, cuius gratia aliquid fit, vt sanitas dicitur causa finalis deambulationis post cœnam. Et ex his patet etiam quid sit causa, quòd est illa, quæ actione sua producit effectum, vt statuarius sua actione producit statuam. Nota etiam ꝙ causarum, quædam sunt eiusdem ordinis, vt quę sunt in eodem genere, & eiusdẽ speciei, sicut duo hoĩes trahentes nauem. Quędam sunt diuersi ordinis, sunt tamen essentialiter ordinatæ secundum prius & posterius, & alterius speciei, vt sol & homo, quæ concurrunt in generatione hominis. Nota adhuc, quòd quædam sunt causæ eiusdem generis, vt omnes causæ materiales dicuntur eiusdem generis, similiter efficientes, & finales. Quædam sunt diuersi generis, vt si capiatur causa efficiens, materialis, & formalis. B Adde adhuc, quòd inter causas eiusdem ordinis, quędam sunt totales, quædam partiales: causa totalis est illa, quæ in illo genere causæ non indiget ad suam causalitatem aliqua causa eiusdem generis secum concausante, sed sola per se sufficit, vt ignis generat ignem: causa partialis est, quę in illo genere causæ non sufficit ad causandum effectum, sed indiget alia causa eiusdem ordinis secum concausante, vt duo homines trahentes nauem, quorum alter per se non sufficeret ad tractum nauis. Nota vltimo, ꝙ tres sunt proprietates causarũ. Prima est, ꝙ vna & eadem causa potest esse causa contrariorum, vnius per se, & alterius per accidens, sicut nauta per sui pręsentiam est causa per se saluationis nauis, & per sui absentiam est causa per accidẽs perditionis eiusdẽ. Secũda proprietas est, ꝙ causæ sunt sibi inuicẽ causæ, vt sanitas est causa deambulandi, & deambulatio est causa sanitatis, sed hoc est in diuersis generibus causarũ, quia sanitas est causa finalis deambulationis, deambulatio vero est causa efficiẽs sanitatis; sed in eodẽ genere causæ nõ potest hoc verificari, ꝙ causæ sint sibi inuicẽ causę. Tertia ꝓprietas est, ꝙ vnius & eiusdẽ effectus possũt esse plures causæ p se, vt statuę, causa p se est statuarius, tãquàm efficiẽs, & ęs tanquàm causa materialis. C

Causa formalis multipliciter nominatur.

Causa quę sit.

Causę sunt in duplici ordine.

Proprietates causarũ sunt tres.

Et ex istis deducitur primo, quòd eiusdem effectus possunt esse plures causę, alterius, & alterius generis, & totales, vt in constitutione domus concurrunt omnes causæ. Et primo est efficiens, quæ est ędificator. Secundo est vsus siue habitudo, quę est causa finalis. Tertio est causa materialis, puta terra, lapis, & ligna. Quarto est causa formalis, vt proportio siue compositio domus. Deducitur secundo, quòd plures causæ totales eiusdem generis & ordinis, non tamẽ eiusdem speciei ac immediate, possunt concurrere ad producendum eundem effectum, & similiter si fuerint causæ partiales: patet hoc primo de ipso Deo, & corpore cælesti, & homine, quę omnia simul concurrunt ad producendum hominem: de causis partialibus quoque patet de trahentibus nauem, qui partialiter concurrunt ad tractum eius. Deducitur tertio & vltimo, quòd est impossibile plures causas totales eiusdem generis, & eiusdem ordinis, ac speciei, & immediate concurrere ad producendum eundem effectum numero: probatur hoc ratione, quia si plures causę totales eiusdem generis & ordinis concurrerent ad producendum eundem effectum; tunc sequeretur, quòd effectus ille essentialiter non dependeret ab aliqua illarum causarum; sed consequens est falsum; ergo & antecedens: probatur consequentia, sint A. & B. totales causæ ipsius C. tunc hic effectus, qui est C. non dependet ab A. D
quia potest esse sine A. cum sufficienter habeat esse per B. quod ponitur totalis causa eius, & per idem haberi potest, quòd non dependet essentialiter ab ipso B. quia sufficienter causatum est per ipsum A. quod positum est totalis causa eius: ergo ille effectus C. non dependet nec ab A. nec ab B. essentialiter. Ex hoc deducit S. Thomas 1. p. quòd plures Angeli non possunt esse in eodem loco, quia Angelum esse in loco est perfecte & immediate continere illum in genere causæ efficientis. Hinc etiam habetur, quòd plures sacerdotes simul non possunt de facto vnam hostiam consecrare, licet de possibili, vt patet ex 4. senten. & 3. par.

Plures causę possunt esse eiusdem effectus quomodo intelligitur.

q. 52. ar. 3. Plures Angeli non possunt esse in eodem loco.

distin. 13. q. 82. ar. 2. Vide Caiet. ibi.

Soluuntur modo omnia argumenta adducta in contrarium, dicendo ad primum, quòd ad vnitatem numeralem effectus non sufficit vnitas materiæ, sed requiritur etiam vnitas agentis, sicuti ad vnitatem numeralem sigilli non sufficit vnitas ceræ, sed requiritur etiam vnitas corporis imprimentis figuram in cera. Et si quis diceret contra istam responsionem, quòd si ad vnitatem numeralem effectus, requiritur non solum vnitas materiæ, sed etiam vnitas agentis; sequitur quòd ad pluralitatem effectuum requiritur etiam pluralitas materiæ, & agentis, &

sic ab

A sic ab vna causa non poterunt esse plures numero effectus, quod est falsum: nam idem pater habet multos filios: consequentia probatur, quia cuius vnitas requiritur ad vnitatem alicuius, eiusdem pluralitas requiritur ad pluralitatem. Ad quod neganda est consequentia; & ad probationem negatur assumptum, quia plura requiruntur ad vnitatem, quàm ad pluralitatem; nõ sufficit enim ad vnitatem numeralem vnitas materię tantum, quia vna materia potest recipere plures formas, & propterea præter vnitatem materiæ, vnitas agentis requiritur, vna autem forma numero non potest esse in pluribus materiis, sicuti eadem albedo numero non potest esse in diuersis subiectis; ideo ad diuersitatem numeralem, cum vnitate agentis requiritur pluralitas materiæ, ex qua pluralitas formarum numero resultat. Vna forma non potest esse in pluribus materijs.

Ad secundum dicunt aliqui, quòd illa materia non igniretur, & ratio ipsorum non est indispositio materiæ, aut quòd illi tres ignes non sint debite approximati ipsi combustibili, sed quia implicatur contradictio, scilicet quòd daretur effectus sine causa: nam à nulla illarum causarum dependeret. Sed hi videntur relinquere sensum propter rationem; idcirco debilitas rationis apparet in eis. Dicamus ergo resolute, ꝙ ignis productus non erit vnus numero, sed B tantum per aggregationem, & quòd illi tres ignes citius, efficacius, ac nobilius producunt effectum, & concurrunt tantum partialiter. Et sic etiam dicitur, quòd illa duo corpora luminosa se habent, vt partes vnius luminosi superexcedentis in duplo, vel amplius sua actiuitate ad medium illud, cui approximantur, & sic illuminatio non dependeret secundum partem diuisi, sed prout vnirentur in vno. Ignis productus à pluribus non est idem numero.

Ad tertium dicitur, quòd esse processum in infinitum in essentialiter ordinatis potest dupliciter intelligi. Vno modo in causando vnum effectum, quia scilicet vnus effectus procedit ab infinitis causis, quarum vna ab altera in causando dependeat, & omnes simul moueant, & ad hunc sensum negat Philosophus esse processum in infinitum in causis essentialiter ordinatis: vnde negatur consequentia. Alio modo ad hunc sensum, quòd iste effectus producatur ab ista causa per se, itaquòd ab alia non possit produci, & illa causa producatur ab alia causa, itaque ab alia produci non posit, & sic in infinitum, & tunc negatur falsitas consequentis, nec ad hunc sensum locutus est Arist. 2. huius. Tex. 6.

Ad quartum neganda est consequentia; per hanc enim rationem probari posset quòd equus C sit naturaliter producibilis à diuersis secundum speciem, est enim corruptibilis ab igne & aqua secundum speciem diuersis, & à multis alijs corrumpentibus.

Ad quintum negatur antecedens; & ad probationem dico, quòd posito illo casu, non remaneret eadem sensatio, & ad improbationem negatur consequentia; non enim quacunque diuersitate posita obiectorum, potest anima eorum diuersitatem apprehendere ac iudicare.

Ad sextum dicitur, quòd habere plures fines totales dupliciter intelligi potest. Vno modo quòd vere & secundum rem sint fines. Alio modo quòd sint fines ex præstitutione voluntatis: si primo modo, negatur antecedens, quia est tantum vnus totalis finis omnium rerum: si secundo modo, negatur consequẽtia, nam si ipsa valeret, sequeretur ꝙ quilibet effectus naturalis posset produci naturaliter ab agentibus naturalibus specie distinctis, & sic ignis posset generari ab igne, & ab aqua: patet consequentia, quia per te talis effectus potest esse propter duos fines totales specie distinctos: ergo bene sequitur, quod dictum est, si ex pluralitate finium deduci potest vniformiter pluralitas agentium. Habere plures fines totales bifariam intelligi potest.

Ad vltimum dicitur ꝙ dato, quòd reuolutio stellarum fixarum fiat singulis quibusque 49. D milibus annis: nunquàm tamen redibit eadem constellatio numero, sed similis tantum ei, & ex consequenti nunquàm redibit idem homo numero, sed bene similis, vt apparet in fructibus, qui in singulis æstatibus videntur redire ijdem numero, & non sunt ijdem, sed similes. Et ex his patet veritas quæsiti, & error Aduersariorum. Hæc disputatio potest moueri apud logicos, si vna conclusio potest esse à pluribus præmissis eiusdem ordinis. Apud physicos, si vnus effectus numero potest generari à pluribus causis, sicuti corrumpitur. Apud animasticos, si vna sensatio numero causatur à pluribus obiectis. Apud metaphysicos, si vna paternitas est à pluribus filiationibus, & quòd inter indiuidua eiusdẽ speciei detur ordo essentialis. Apud morales, si vnus homo potest moueri à pluribus finibus. Apud astronomos, si eadem hoĩs inclinatio producitur à pluribus cõstellationibus. Apud medicos, si vna medicina potest esse à pluribus medicis & materijs. Apud legistas, si vna sentẽtia est à pluribus Doctoribus. Apud theologos, si plures Angeli sunt in eodẽ loco, & si plures baptizant vnũ, & si plures Sacerdotes cõsecrant eandẽ hostiã, & plures aĩæ patiuntur eandem passionẽ, vel habent eandẽ beatitudinẽ; & si Spiritus sanctus producitur à patre & filio, veluti à duabus causis particularibus, vel totalibus. Quæ oĩa quęre apud proprios artifices, ne mittamus falcẽ in messẽ alienã. Numquam eadem constellatio redibit. Solutio plurium difficultatum. Vide S. Th. 3. p. q. 82. & 1. p. q. 36. ar. 4

Differunt autem eo quòd agentes quidem, & singulares simul sunt, &c. Tex. 2.

Vtrum causa particularis in actu sit simul cum effectu, vel non sit.

Dilucidatio tertia.

QVI respondent Aliqui asserendo tria, quorum primum est, quòd illa differentia inter causas in actu, & in potentia respectu effectuum proportionabiliter acceptorum, non est accipienda quantum ad ipsas relationes causæ ad effectum, quia sic simul est causa in potentia, & effectus in potentia, sicut causa in actu, & effectus in actu: nam omnia hæc referũtur vno genere relatiuorum, scilicet secundo modo. Sed veritas huius dicti accipienda est in fundamentis relationum, vt sit sensus, quòd relatio causæ in actu, & effectus in actu non possunt fundari nisi in ente in actu; & ideo sicut relationes simul sunt & non sunt, ita & fundamenta earum; sed relationes causæ in potentia, & effectus in potentia, non requirunt fundamenta in actu: & ideo non oportet fundamenta eorum simul esse, licet relationes simul sint: nam si relatio causæ in potentia fundaretur in ente in actu; sicut ista ædificator est, non oportet relationem effectus in potentia sibi correspondentem fundari in aliquo ente in actu: non enim oportet simul existere ędificatorem & ædificabile, quia ędificabile potest fundari in ente in potentia.

Doctrina Neotericorũ de fundamẽtis causarũ.

Secundum est, quod dicunt, quòd illa differentia non est intelligenda de fundamentis relationum, inquantum fundamenta sunt, quia sicut vtræque relationes simul sunt, ita & fundamẽta simul sunt, idest in actu sunt inquantum fundamenta, hoc est actu sunt sub illis relationibus; sed est intelligenda de fundamentis comparatis ad existẽtiam; quia in causa & effectu in actu, si vnum fundamentum existit in actu, & aliud, non sic de causa & effectu in potentia.

Tertio dicunt, quòd illa differentia non est intelligenda de fundamentis absolute acceptis, sed sub relationibus: non enim sequitur quòd si vnum fundamentum existit, scilicet causę in actu, quòd fundamentum effectus in actu existat; quia fundamentum absolute existere potest in actu sine relatione: sed si fundamentum causæ in actu est sub relatione in actu, fundamentum relationis effectus in actu existit sub relatione in actu. Et ex his concludunt, quòd differentia sic est accipienda hinc inde; non quidem inter relationes, quia sic vtrique necessario simul sunt, nec inter fundamenta relationum inquantum fundamenta; quia etiam illa vtrique necessario simul sunt, cum sine illis vt sic non sint relationes; nec inter ea, quę sunt fundamenta secundum se considerata, quia sic neutrobique necessario sunt simul in actu, nec necessario simul in potentia; sed intelligitur differentia de fundamentis actu existentibus sub relationibus comparatis ad existentiam non absolute, sed ad existentiam sub relationibus, vt sit sensus, quòd si est causa in actu, illa relatio est in actu: ergo necesse est aliquid existere, in quo fundetur relatio causæ in actu, & effectus in actu: sed si est causa in potentia sicut ędificator, non oportet aliquod ens in actu esse, in quo fundetur illa relatio in potentia; sed sufficit habere aliquod fundamentum, scilicet ens in potentia. Hæc illi.

Resolutio quæ sit secundũ quosdam Recentiores.

Sed maxime errant, quia quęro ego, quid intelligunt per relationem actualẽ, aut respectum, quo denominatur actu relatiuum; aut per relationẽ actualem intelligũt ipsum agere in agente, & ipsum pati, siue ipsum fieri in passo; sed neutro modo esse potest: ergo &c. non primo, quia relatio causæ in potentia est respectus actualis, & respectus causatus in potẽtia adhuc est actualis, cum vterque recipiat prædicationem relationis actualiter, & per vnumquenque illorum respectuum fundamentum eorum denominatur actu relatiuum: nec secundo quia hoc ipsi impugnant, & sic implicarent in obiecto, affirmando quod reprobant, agens enim in actu simul est, & non est cum suo fieri, supra quod immediate cadit eius causalitas. Pręterea per determinationem, quam isti amplectuntur, non apparet quare potius Arist. protulit propositionem hanc de causa in actu & in particulari, quàm de causa in actu & in vniuersali, quia vtręque causæ sub relationibus actualibus simul sunt & non sunt. Pręterea adhuc sequeretur Arist. non esse ordinatum, sed potius confusissimum, cum non adhuc verba fecerit de relationibus, sed reseruauerit sibi hoc infra.

Reprobatur opinio Recẽtiorum.

Tex. 10.

Relicto igitur hoc errore istorum, elicienda est veritas ex fundamentis S. Thomæ, qui tra-

A ctans quæſitum illud 1.p.num creaturę indigeant conſeruari à Deo, habet quòd aliquid conſeruatur ab aliquo dupliciter. Vno modo indirecte & per accidens, ſicut ille dicitur rem conſeruare, qui remouet corrumpens, puta ſi aliquis puerum cuſtodiat, ne cadat in ignem, dicitur eum conſeruare, & ſic dicitur Deus conſeruare aliqua, ſed non omnia; quia quædam ſunt, quę non habent corrumpentia, quæ neceſſe ſit remouere ad rei conſeruationem. Alio modo dicitur aliquid rem aliquam conſeruare per ſe & directe, quando ſcilicet illud, quod conſeruatur, dependet à conſeruante, vt ſine eo eſſe non poſſit: & hoc modo omnes creaturæ indigent diuina conſeruatione: dependet enim eſſe cuiuslibet creaturæ à Deo, itaquòd nec ad momentum ſubſiſtere poſſet, ſed in nihilum redigeretur, niſi operatione diuinæ virtutis conſeruaretur in eſſe. Addit etiam, quòd omnis effectus dependet à ſua cauſa, ſecundum quòd eſt cauſa eius; verum aliquod agens eſt, quod eſt cauſa ſui effectus ſecundum fieri tantum, & non directe ſecundum eſſe eius, quod quidem conuenit & in artificialibus & in rebus naturalibus: ædificator enim eſt cauſa domus quantum ad eius fieri, non autem directe quantum ad eſſe eius: manifeſtum enim eſt, quòd eſſe domus conſequitur formam eius; forma autem domus eſt compoſitio & ordo, quæ quidem forma conſequitur naturalem virtutem quarundam rerum: ſicut enim coquus coquit cibum adhibendo aliquam virtutem naturalem actiuam, ſcilicet ignẽ; ita ædificator facit domum adhibendo cæmentum, lapides, & ligna, quæ ſunt ſuſceptiua & conſeruatiua talis compoſitionis & ordinis: vnde eſſe domus dependet ex actione ædificatoris, & ſimili ratione eſt conſiderandum in rebus naturalibus; quia ſi aliquod agens non eſt cauſa formę inquantum huiuſmodi, non erit per ſe cauſa eſſe, quod conſequitur ad talem formam; ſed erit cauſa effectus ſecundum fieri tantum: manifeſtum eſt autem, quòd ſi aliqua duo ſunt eiuſdem ſpeciei, vnum non poteſt eſſe per ſe cauſa formæ alterius, inquantum eſt talis forma, quia ſic eſſet cauſa formæ propriæ, cum ſit eadem ratio vtriuſque, ſed poteſt eſſe cauſa huiuſmodi formæ ſecundum quòd eſt in materia, ideſt quòd hæc materia acquirat hanc formam, & hoc eſt eſſe cauſa ſecundum fieri; ſicut cum homo generat hominem, & ignis ignem, & ideo quandocunque naturalis effectus eſt natus impreſſionem agentis recipere ſecundum eandem rationem, ſecundum quam eſt in agente, tunc fieri dependet ab agente, non autem eſſe eius; ſed aliquandò effectus non eſt natus recipere impreſſionem agentis ſecundum eandem rationem, ſecundum quam eſt in agente, ſicut patet in omnibus agentibus, quę non agunt ſimile ſecundum ſpeciem, ſicut cæleſtia corpora ſunt cauſa generationis inferiorum corporum diſſimilium ſecundum ſpeciem, & tale agens poteſt eſſe cauſa formæ ſecundum rationem talis formæ, & non ſolum ſecundum quod acquiritur in hac materia, & ideo eſt cauſa non ſolum in fieri, ſed in eſſe; ſicuti igitur fieri rei non poteſt remanere ceſſante actione agentis, quod eſt cauſa effectus ſecundum fieri, ita nec eſſe rei poteſt remanere ceſſante actione agentis, quod eſt cauſa effectus, non ſolum ſecundum fieri, ſed etiam ſecundum eſſe, & hęc eſt ratio quare aqua calefacta retinet calorem ceſſante actione ignis, non autem remanet aer illuminatus, nec ad momentum ceſſante actione ſolis: quia ſcilicet materia aquæ ſuſceptiua eſt caloris ignis ſecundum eandem rationem, qua eſt in igne; vnde ſi perfecte producatur ad formam ignis, retinebit calorem ſemper, ſi autem imperfecte participet aliquid de forma ignis, ſecundum quandam inchoationem; calor non ſemper remanebit, ſed ad tempus propter debilem participationem principij caloris: aer autem nullo modo natus eſt recipere lumen ſecundum eandem rationem, ſecundũ quam eſt in ſole, vt ſcilicet recipiat formam ſolis, quæ eſt principium luminis, & ideo quia nõ habet radicem in aere, ſtatim ceſſat lumen ceſſante actione ſolis.

q.104. art.1. Res bifariã cõſeruari poteſt ab aliquo:

Forma domus quæ ſit.

Nulla res eſt cauſa ſuę ꝑprie formæ.

Cur aqua retinet calorẽ ceſsãte actione ignis.

B C D

Notandum ſecundo, quòd cauſarum quædam eſt prior, ſeu vniuerſalis, vt artifex; quædam eſt poſterior, & particulatis, vt medicus. Rurſus cauſarum alia eſt per ſe, vt ſtatuarius dicitur per ſe cauſa ſtatuæ: alia per accidens, vt Policletus eſt cauſa per accidens ipſius ſtatuæ. Tertio cauſarum quędam eſt in actu, vt ædificans eſt cauſa in actu ipſius domus; alia eſt cauſa in potentia, vt ædificator eſt cauſa domus in potentia. Iterum cauſarum quædam eſt complexa, vt Policletus ſtatuæ factor eſt cauſa complexa ipſius ſtatuæ, quædam eſt incomplexa, vt ſtatuę factor. Ex his concludo, quòd ſex ſunt modi cauſarum, ſcilicet vniuerſalis & particularis; per ſe & per accidens; incomplexum & complexum; & quilibet iſtorum diuiditur per actum & potentiam, & ſic ſunt duodecim.

Cauſarum alia ꝑ ſe alia per accidẽs.

Notandum tertio, quòd cauſa particularis eſt cauſa particularizata, & contracta per particularem cauſationem, quę, ſi ſit in potentia, dicit reſpectum potentialem, vel aptitudinalem ad effectum, vt ędificator & lector: ſi vero ſit cauſa in actu, dicit reſpectum actualem ad cauſatũ, vt ędificans & legens. Similiter eſt diſtinguendum de effectu, quia datur effectus, qui dicit reſpectum potentialem & ad cauſam, vt ædificabile ad ędificaturam: & datur effectus, qui dicit reſpe-

Cauſa particularis q̃ ſit

cit respectum actualem ad causam, vt ædificatum ad ædificantem. A

Simultas naturæ quę sit. Cap. de ad aliquid. Nota quarto, quòd simultas, de qua est sermo præsens, est simultas naturæ, de qua scribitur in prædicamentis, quòd vno extremorum posito, ponitur & alterum, & vno remoto remouetur & aliud. Ex his dictis S. Thomæ, suscepit Ægidius Romanus, tanquàm verus discipulus eius, quòd causa efficiens per motum habet duplicem effectum: vnum immediatum, scilicet ipsum fieri: alium mediatum, scilicet ipsum factum esse, quibus stantibus verificat propositioné, quòd posita causa ponitur effectus, ista propositio semper est vera de causa in actu & de effectu immediato, scilicet ipso fieri, & sic declaratur, quia quando causa est in actu, tunc mouet, & quando mouet, tunc ipsum fieri est in mobili; & ideo simul sunt causa mouens, & ipsum fieri, siue moueri: sed non est vera ista propositio de causa in actu & effectu mediato; quia stante hoc sequeretur, quòd omnia euenirent de necessitate, supposita illa alia propositione, quæ ponitur 6. huius, quòd omnia haberent causas per se, & sic deducitur: sit aliquid agendum tertia die, & vocetur A. si A. fiet ab aliqua causa per se, sit illa causa B. habeat aliam causam C. & sic reducẽdo ad aliquid, quod nunc est & sit D. quod est causa ipsius C. tunc sic, si D. est causa in actu, est causa necessaria, & ipsum C. est necessario in actu ex hypothesi: & si C. ergo B. & si B. ergo A. ergo omnia necessario euenirent: sic arguit Philosophus 6. huius, vnde istę duæ propositiones non sunt simul veræ, scilicet quòd cuiuslibet fiendi detur aliqua per se causa, & quòd posita causa in actu, necessarium sit ponere effectum in actu: nam ex his duabus propositionibus, sequitur conclusio impossibilis modo prædicto, quòd omnia erunt de necessitate non propter primam propositionem, quia concessa illa tanquàm vera, adhuc conclusio sequeretur propter secundam: ergo secunda est impossibilis. Similiter causa in potentia non oportet, quòd sit simul cum effectu; ratio est, quia causa in potẽtia est prior effectu, nam potest esse sine eo. Nisi dicamus, quòd posita causa in potentia, ponitur etiam effectus in potentia, & sic est vniuersaliter vera ista propositio, posita causa ponitur effectus, & remota remouetur, scilicet eo modo, quo ponitur, eo modo remouetur: nam si ponitur causa in actu, ponitur effectus in actu, si ponitur causa in potentia, ponitur effectus etiam in potentia: posito ædificatore ponitur ædificabile, posito ædificante ponitur ædificatum.

Causa efficiens habet duplicẽ effectum.

Tex. 7.

Tex. 7. B

Dilucidatio quæsiti.

Sed contra hæc dicta arguunt Aduersarij tripliciter; & primo quòd ratio facta de effectu immediato concludit etiam de effectu mediato; nam data prima propositione; scilicet quòd cuiuslibet fiendi est dare aliquam causam per se, si huic apponatur alia, quę conceditur, scilicet quòd posita causa particulari in actu, ponitur effectus in actu, ex istis duabus propositionibus sequitur, quòd omnia eueniunt de necessitate: probatur consequentia, arguendo vt argumentatus est Ægidius, quia D. existente in actu, necesse est C. fieri, & ex C. necesse est fieri B. & ex B. necesse est fieri A. & sic omnia futura necessario euenient, quod ne dum est contra theologos, sed etiam contra philosophos. C

Datur causa quę agit sine motu. Agẽs per voluntatẽ agit contingẽter secundũ aliquos. Præterea arguunt secundo contra illud dictum, quòd causa particularis & effectus immediatus sunt simul, quia stante veritate istius dicti, cum multę sint causæ, quæ agunt non per motum; sequitur quòd omnia producibilia à talibus causis necessario eueniunt, quod est expresse falsum; quia possunt illa contingenter causare, sicut causæ agentes per motum, & magis contingenter, vt patet de agente per voluntatem, qui contingenter se habet ad effectum suum, magis quàm ignis, qui agit per motum: consequentia probatur, quia causa particulari existente in actu, necesse est effectum esse; sed voluntas est causa particularis: ergo effectus ab ea productus erit necessarius, quod tamen est falsum: propterea non valet ratio adducta ab Ægidio, dicunt Aduersarij: sed est ibi fallacia secundum quid, & simpliciter, conceditur enim, quòd quando causa in actu causat, necessario sequitur, quòd effectus est in actu; si autem inferas; ergo necessario est effectus, non valet, quia causa est in actu contingenter, vnde ista consequentia non valet, effectus necessario necessitate consequentiæ est in actu, si causa sit in actu; ergo effectus necessario est; nisi poneretur, quòd esset causa necessario in actu; nunquàm enim ex necessitate antecedentis sequitur necessitas consequentis, nisi antecedens sit necessarium, sed non est ita in proposito, si sit causa in actu contingenter. D

Tex. 10. Arguunt & tertio contra illud dictum, quòd efficiens in potentia non est simul cum effectu in potentia; quia causa in potentia & effectus in potentia referuntur secundo modo relatiuorum, inter quæ est mutua dependentia 5. huius: ergo simul sunt & non sunt.

Soluuntur rationes Aduersariorũ. Sed (pace horum dixerim) male carpunt doctrinam supradictam, & rationes adductę sunt nullius momenti. Et ad primam negatur consequentia, & ad probationem negatur similitudo de causa in actu comparata ad fieri, & non factum esse, vnde ratio optime procedit; consequẽtia probabatur, quòd si causa est in actu, & est causa necessaria; sequitur quòd effectus sit in actu,

A actu,& necessario,& consequenter omnia necessario eueniant: nam causæ naturales ex necessitate inferunt suum effectum, & præcipue causæ naturales vltimatę dispositæ,cum necessario agant,& non possint non agere deducto impedimento: totus enim ordo causarum naturalium cuiuscunque naturalis effectus est necessarius: ergo & effectus, qui sequitur, licet sit contingens secundum quid,scilicet in ordine ad vnam causam tantum, quatenus illa potest impediri; non tamen in ordine ad omnes eius causas: non autem sequitur processus consimilis de causa particulari in actu respectu facti esse; quia licet D. existente in actu, necesse sit C. fieri in ordine ad omnes causas: tamen vel propter indispositionem materię, vel propter agentem habentem actionem liberam, vt ait S. Thomas 6. huius, non repugnat effectum aliquem posse fieri,& tamen non fore propter aliquod impedimentum; effectus nanque necessarij & contingentes non considerantur ex causa remota,sed ex causa propinqua, quę si non est impedibilis, effectus est necessarius,& si est impedibilis,non erit necessarius.

Causæ naturales necessario operãtur.

Lectione 3.

Ad secundum dicitur, Ægidium intellexisse solum de causis mere naturalibus distinctis ab agentibus liberis. Ad tertium dicitur,quòd licet causa in potentia in esse relatiuo simul sit,&
B no sit cum suo effectu in potentia; non tamen sumendo causam in potentia pro substrato absoluto,vt ædificatorem & ędificabile,tanquàm effectum in potentia in esse absoluto,& secundum hoc intelligitur dictum illud,causa in potentia est prior effectu,& potest esse sine illo; & verificatur illud aliud, quòd posita causa ponitur effectus eo modo, quo ponitur ipsa causa, quia relatiua simul sunt & non sunt, vt habetur in prædicamentis; sed causa in potentia & effectus in potentia referuntur secundo modo relatiuorum, vt dictum est, sicut calefactum & calefactibile,in quo modo est mutua & essentialis dependentia, sicut in primo, & per hoc distinguuntur à tertio modo: ergo causa in potentia, & effectus in potentia simul sunt & non sunt, quod est verum pro esse relatiuo non pro esse absoluto. Et si quis quæreret, cur Arist. assignauit propositionem de causa particulari,& non de causa vniuersali. Facilis est respõsio,noluit enim assignare propositionem de causa vniuersali secundum prędicationem, quia illa nõ causat nisi per accidens, idest ratione causæ particularis.

Cap. de Ad aliquid.

Causa vniuersalis quõ causat.

Ex istis soluuntur argumenta principalia,& primum est, quia stante veritate propositionis, ꝙ posita causa in acta ponitur effectus: ponitur alia propositio, ꝙ Deus ab æterno est causa in
C actu, vt scribitur 12. huius: igitur aliquis effectus ab æterno fuit quod est falsissimũ. Et si dicis ꝙ Deus prius fuit causa in potentia,& postea in actu. Contra, ergo sequitur mutatio in Deo, contra philosophos & theologos, vt habetur 1. p. Ad quod dicunt aliqui, quòd Deus semper fuit, non tamen semper fuit in actu,& quando dicitur: ergo esset mutatio in Deo, dicunt hoc non valere: quia agens voluntarium, sicuti est Deus voluntate antiqua non mutata potest causare quando sibi placet sine mutatione: datur hoc exemplum; si ego determino me velle sedere cras, sine mutatione voluntatis meæ possum sedere cras: similiter de Deo, quia quicquid facit, vel facturus est, sciuit & voluit se facturum voluntate antiqua & ab æterno, & ideo facit quicquid facit sine mutatione sui, facta solum mutatione ex parte effectus.

Tex. 38.

quęst. 9. ar. 2.

Male sentiũt Aliqui de Deo.

Sed in hac responsione ponitur vnum irrationabiliter dictum, quòd Deus ab æterno non fuit causa in actu, sed in potentia; & sic sequeretur ꝙ quando fuit causa in actu, tunc susceperit aliquam perfectionem ab effectu; & ideo dicendum, quòd Deus ab ęterno fuit causa in actu. Verum attende, quòd Deum esse causam in actu potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum quòd actio ipsius Dei ponit aliquid in agente. Alio modo secundum quod infert ex se
D passionem vel effectum. Primo modo Deus est causa in actu ab æterno, non autem causa in potentia. Propterea ob secundum non sequitur, quòd mundus fuerit ab ęterno. Hinc ait S. Thomas, quòd Deus ab æterno fuit sufficiens causa mundi, non tamen ponitur mundus ab æterno productus, nisi secundum quod erat in prædefinitione suæ voluntatis, vt scilicet habeat esse post non esse, vt manifestius declaret suum auctorem Deum opt. maximum 1. p.

Deus ab ęterno fuit sufficiens causa mundi.

q. 46. arr. 1.

Pręterea scitum in actu, est causa scientiæ in actu; sed scitum in actu, potest esse sine scientia: ergo causa in actu potest esse sine effectu in actu: probatur minor, quia referuntur tertio modo relatiuorum, vbi non est essentialis ordo, nec mutua dependentia, quia scientia dependet à scito, tanquàm ab obiecto,& non econtra. Pro solutione istius est sciendum, quòd scibile secundum se,& essentialiter refertur ad scientiam in potentia; & scientia in potentia & scibile simul sunt & non sunt, nec accidit ipsi scibili, quòd sciatur in potentia, licet accidat rebus, puta lapidi & ligno: sicut Ioanni accidit quòd sit pater & Dominus, non tamen accidit patri, quòd sit pater: nec Domino, quòd sit Dominus. Vnde sicut scientia in potentia essentialiter dependet à scibili, ita econuerso, & scientia in actu dependet à scito in actu, & econtra, & quando dicitur, quòd accidit scibili, quòd sciatur, est intelligendum de re subiecta, scilicet de lapide, vel ligno,

Scibile ĩ potentia quomodo referatur ad scientiam.

vel ligno: vnde in prædicamentis dicitur, quòd scibile & scientia sunt simul natura, & dicuntur ad conuertentiam: quando bene assignatur, s. referendo scibile ad scitiuum, & sciens ad scitum in actu. Nunc ad formam rationis dicitur, quòd non potest esse scitum in actu secundum denominationem, quin sit scientia in actu secundum denominationem, licet possit esse res, vt dictum est. A

Tertium argumentum quoque soluitur, quòd prius potest esse sine suo posteriori, & ex consequenti non sunt simul; sed mouens naturaliter est prius ipso motu, & est eius causa: igitur causa in actu potest esse sine suo effectu in actu. Ad hoc dicitur quòd mouens, motus, & subiectum motum dupliciter considerari possunt. Primo formaliter, & sic sunt simul natura, cum sint relatiua, sicut vniuersaliter causa & causatum, pater & filius. Secundo possunt considerari materialiter pro rebus ipsis, & sic vnum est prius altero: vnde illa substantia, quæ est mouens, est prior substantia, quę mouetur à mouente, sicuti sensus & sensibile sunt etiam relatiua, & tamen sensibile potest esse prius sensu, vt habet Philosophus in prædicamentis: concludit igitur argumentum secundo modo; non autem primo.

Subiectum motum bifariam consideratur.

Cap. de qualitate.

Vltimum argumentum soluitur, quia stante veritate propositionis, quòd posita causa particulari in actu, ponitur effectus, sequitur quòd in principio motus cessat motus, quod est falsissimum: igitur falsa est propsitio posita: consequentia probatur, quia vt scribitur 1. de generatione præsentibus habitibus cessat motus, nunc sic, accipiatur aliquod efficiens per motum, clarum est quòd in principio motus est efficiens in actu: ergo & effectus erit in actu; sed existente effectu in actu cessat motus: ergo cessat in principio à primo ad vltimum. Ad hoc est neganda consequentia, & ad probationem dicitur, quòd eo modo, quo agens per motum est in actu, effectus est in actu; sed dum motus est efficiens non est causa in actu ipsius facti esse, nisi vsque ad vltimum instans, accipiendo tamen effectum respectu cuius est mouens actu, ille effectus est in actu, scilicet ipsum fieri, quia scilicet dum mouet non est causa in actu, nisi ipsius fieri, sed in vltimo instanti est causa in actu facti esse, & tunc causa & effectus sunt simul in actu; vnde si causa est in actu in fieri, simul erit effectus in fieri, si est in actu in facto esse, erit simul effectus in facto esse. Et ad auctoritatem Aristotelis dicitur, quòd pręsentibus habitibus in facto esse, cessat motus, hoc autem est in fine motus, non autem in principio, ex quibus patet veritas quæsiti, & solutio dubiorum. B C

Tex. 55.

Præsentibus habitib⁹ cessat mot⁹ q̃uo intelligitur.

Et est in ea existenter indiuisibili specie in aliam speciem, &c. Tex. 4.

Num materia prima sit elementum.

Dilucidatio quarta.

Definitio elementi q̃ sit.

HÆc disputatio tractatur hic, tũ propter verba Arist. in hoc textu in quibus videtur asserere materiam primam esse elementum, q̃n dicit, quòd elementum dicitur, ex quo componitur primo inexistenti indiuisibili specie in aliam speciem, vt vocis elementa, ex quibus componitur vox, quę definitio videtur competere materiæ primę, idcirco materia prima videtur esse proprie elementum, nam ex ipsa fiunt res naturales, ex ipsa quoque res naturales componuntur primo; ex elementis enim quasi secũdario componuntur, ipsa quoque materia existit intrinsece in rebus naturalibus, propter quod differt materia ab ipsa priuatione, & contrario: est etiam indiuisibilis secundum speciem, quia nullam habet speciem, & formam, in quam diuidi posit, propter quod differt materia ipsa à quatuor elemẽtis, quę quidem diuisibilia sunt in partes alterius rationis, saltem in materiam & formam: ideo propter verba Arist. materia proprie, & magis proprie dicitur elementum, quàm illa quatuor simplicia corpora. D

Hęc etiam disputatio pertractatur hic propter verba Auerro. qui ait: quòd verum elementum est commune omnibus compositis, quòd est primum, ex quo componuntur omnia, & est inexistens in vnoquoque eorum, & in quod dissoluuntur omnia, & istud elementum debet esse causa

A ſe cauſa aliorum elementorum; & hoc, quod dixit, eſt prima materia: hoc idem habet 10. huius, vbi dicit, quòd quatuor prima corpora ſunt elementa compoſitorum, ſed materia prima eſt veriſſime elementum: ergo &c. idem 3. cęli: idem 2. de generatione. S. Tho. quoque 1. cæli ait, quòd elementa large nominat quæcunque ſimplicia corpora ad differentiam materiæ primæ, quæ eſt elementum, non tamen corporale, ſed abſque omni forma, prout in ſe conſideratur: ex quibus verbis moti ſunt quidam Thomiſtæ, vt Verſorius, & Paulus Soncinas ad ſubſtinendum S. Thomam non diſcordare à doctrina Auerr. in hac parte; & ratio eſt, quia quando aliquod prædicatum vniuocum conuenit cauſæ & cauſato, prius conuenit cauſæ, quàm cauſato, vt ſcripſit Ariſt. 2. huius, ſed eſſe elementum & ſubſtare, conuenit corporibus ſimplicibus, & materiæ primæ, & alijs omnibus conuenit per materiam primam, vt per cauſam; quia corporibus mixtis competit ſubſtare per corpora ſimplicia, & corporibus ſimplicibus competit per materiam primam: ergo prius eſſe elementum conuenit materię ſecundum ordinem naturalem: de corporibus vero ſimplicibus dicitur primo elementum ſecundum impoſitionem vocabuli; quia ſunt nobis notiora: propterea famoſe dicuntur elementa, ſed vere & proprie B elementum dicitur de materia prima, vt dictum eſt.

Tex. 2. Tex. 31. Cap. 6. Tex. 91. Tex. 4. Corpora ſimplicia famoſe dicuntur elementa.

Sed in expoſitione iſtius textus S. Tho. ex profeſſo negat materiā primā eſſe elementum, & hoc rationabiliter: ait enim Philoſophus quatuor eſſe de ratione elementi, quorū primum eſt, ꝗ ſit in genere cauſæ materialis: propterea dicitur elementum ex quo, quia habitudo cauſarum intrinſecarū denotatur per hāc propoſitionem, ex: dicitur enim, ꝗ homo componitur ex corpore & anima, habitudo vero cauſarum extrinſecarum denotatur per hanc propoſitionem ab, vel ad: vnde dicitur homo generari ab homine, & deambulatio ordinari ad ſanitatem. Secundum vero, quod eſt de ratione elementi, eſt vt ſit id, ex quo primo componatur aliquid, & per hoc differt elementum à materia proxima, inde cuprum nō eſt elementum ſtatuæ: quoniam cuprum habet aliam materiam, ex qua ipſum fit; nec corpus inſtrumentarium eſt elementum animalis, quia eo adhuc eſt alia materia prior. Tertium quod eſt de ratione elementi, eſt vt inſit & remaneat, & intrinſecum ſit rebus mixtis, & per hoc differt à materia alterationis, qualis eſt alimentum, ex quo generatur ſanguis, & ab ipſo contrario, & priuatione: ex vnoquoque enim horum aliquid primo fit, ſed nullum horum ineſt in re ipſa facta. Quartum C eſt de ratione elementi, quòd habeat aliquam ſpeciem, quæ non diuidatur in aliam ſpeciem; & per hoc quartum differt elementum à materia prima, quæ nullam habet ſpeciem, & ab omnibus materijs, quæ in diuerſas materias reſolui poſſunt, ſicut ſanguis & huiuſmodi: vnde de mente S. Thomæ materia prima nullo modo dicitur elementum, & hæc interpretatio eſt expreſſa intentio Alexādri, quamquàm S. Thomas non habuerit ipſum; ait enim Alexander, elementum nequit diuidi in alias & diuerſas ſpecies: neque enim ignis, aut corpus aliud ſimplex in diuerſa ſpecie diuiditur; & ſi diuiditur elementum, diuiditur vtique in partes eiuſdem rationis. Ex hoc patet reprehenſibilem eſſe quendam Doctorem hic, cuius ſtudium fuit ſemper contradicere S. Thomæ, ipſe enim interpretando hanc particulam ait, quòd elementum debet eſſe vnius rationis indiuiſibilis in partes alterius rationis, & per hoc diſtinguitur à toto etherogeneo. Ex quibus colligit etiam ipſe, quòd iſta ratio elemēti proprie competit materiæ primæ, vt patet diſcurrenti per ſingulas particulas: vnde male dicit quidam expoſitor, qui materiam primam aſſerit eſſe remotam ab hac ratione elementi, ex hoc quòd dicitur elementum eſſe indiuiſibile ſpecie, ideo inquit, cum materia non ſit in ſpecie, non eſt proprie elementū. D Sed hoc non valet; quia æquiuocat de ſpecie; non enim loquitur hic Philoſophus de ſpecie, quæ dicitur eſſe generis, ſic enim materia non eſt in genere vel in ſpecie, niſi per reductionem, ſed accipit ſpeciem pro ſubſtantiali & ratione formali, & hoc modo materia prima eſt indiuiſibilis; quia eius ſubſtantia non eſt reſolubilis in partes alterius rationis.

Quatuor sūt de ratiōe elementi. Reprehenditur quidam Doctor.

Concludit vlterius, quòd hæc ratio elementi non conuenit primo quatuor corporibus vocatis elementis; quia illa corpora puta ignis, aer, aqua, &c. ſunt reſolubilia in materiam & formam, quæ ſunt alterius rationis, vt patet 1. phyſicorum; hinc Philoſophus non vocat illa quatuor corpora elementa ſimpliciter, ſed quia antiqui vocabant illa eſſe elementa; ideo ait, vocata elementa, & parum infra mouet dubium, quomodo litera ſit diuiſibilis ſecundum Ariſt. & ponit primo expoſitionem S. Thomæ dicens, quòd à quodam expoſitore dicitur, quòd litera in prolatione eſt diuiſibilis ſecundum tempora, quatenus litera longa habet duo tēpora, breuis aūt vnum, & hoc modo particulę, in quas litera diuideretur eſſent vnius rationis ſpecificæ. Sed arguit contra iſtum expoſitorē citatum in margine eius libri à Mauritio eſſe Thomā, quia ſecundum grammaticos diuiſio in tēpora, ſiue habere duo tempora, vel vnum, non competit literę, ſed ſyllabæ: non enim dicitur vna litera longa alia breuis, inquantum litera eſt, ſed ſi ſit,

Tex. 48. Expoſitor anthonomaſice intelligitur S. Tho. à Mauritio.

si sic, hoc est vt litera per se facit syllabam, & accentum, competit autem syllabæ per se, tum A
quia esto quòd ita esset, adhuc non esset ad mentem Philosophi; quia tempus cum sit mensura extrinseca prolationis literę vel syllabę, nec litera nec syllaba potest diuidi in tempora, vt in particulas habentes rationem elementi: nam elementum est inexistens. Subdit postea suam interpretationem dicẽs, quòd litera est simpliciter indiuisibilis in alias voces, nec habet quoad hoc rationem elementi. Sciendum tamen, quòd aliquando bene arguitur; & ostenditur veritas alicuius non solum ex positione possibilis, sed etiam impossibilis, exemplum, impossibile est hominem non esse risibilem, sed illo posito adhuc esset verum, quòd homo esset rationalis, quia homo non esset non rationalis per non esse risibile, sed magis forte econuerso: hũc modum loquendi seruat hic Arist. cum dicit, quòd si literæ diuiderentur (supponẽdo impossibile) illæ particulę literarum essent conformes vnius rationis specificę, quod non potest dici de syllaba, sicut patet.

Dilucidatio quæsiti. Sed pro dilucidatione veritatis est notandum primo, quòd de elementis duplex contemplatio haberi potest. Prima erit considerando ipsa, vt sunt principia rerum mobilium, & sic consideratio de elementis spectat ad physicum. Secunda contemplatio potest esse de elementis B
vt sunt principia substantiarum per se existentium, & sic metaphysicus habet considerare de elementis; vt ait Auerro. de natura, quę, prout est principium motus, spectat ad physicum, vt vero est substantia, spectat ad metaphysicum; quia substantia, & accidens sunt differentiæ entis secundum quòd ens, vnde Aristo. 2. physicorum ait, quòd sicut medicus considerat neruum, & faber considerat ęs, ita physicus habet considerare formas, scilicet in materia existentes: sed metaphysicus habet considerare formas prout sunt quidditates & dispositiones, seu principia substantiarum.

De natura cõsiderat metaphy.

Tex. 16.

Elementum bifariam sumitur. Secundo est notandum, quòd elementum dupliciter sumitur, vno modo proprie; alio modo transumptiue: primo modo adhuc sumitur quatuor modis. Primo ex quo aliquid componitur primo, & sic literæ sunt elementa dictionis. Secundo sumitur pro eo, quod cum altero per naturalem generationem componit res ipsas generabiles & corruptibiles: & hoc modo, quodlibet corpus simplex mobile motu recto dicitur elementum, vt sunt quatuor corpora simplicia, puta ignis, & terra, &c. Tertio modo dicitur elementum illud, quod secundum situm primo cum alio constituit rem, & sic lineæ constituentes figuram dicuntur elemẽta apud C
Geometram. Quarto dicitur elementum, quod secundum virtutem, & non secundum substantiam ingreditur rem ipsam, & sic cælum dicitur elementum communiter, vt ait Sanctus Thomas 1. cæli, tum etiam quia venit in compositionem totius vniuersi. Elementum transumptiue sumptum dicitur duobus modis. Primo pro eo, quod est simplex, & indiuisibile in diuersa secundum quantitatem, & ad multa vtile: & hoc modo punctum dicitur elementum lineæ. Secundo modo dicitur elementum, quod est vnum simplex secundum definitionem, & ad multa vtile, & sic genera, & magis vniuersalia dicuntur elementa specierum.

Lect. 18.

Definitio elementi est multiplex. Considerandum tertio, quod diuersimode solet definiri elementum, Isaac libro suo definitionum dixit, elementum est res, qua generatione prima generatur aliquid & existit in generato potestate, & non actu. Galenus in libro suo de elementis dixit, elementum est minima particula eius, cuius est elementum. Auicen. 6. suæ metaphysices ait, elementum corporeum est illud, ex quo componitur res, & est in eo per essentiam, & non diuiditur per formam. Aristo. definiuit quoque elementum eo modo quo supra. Non est disputandum modo, an elementa veniant in compositionem rerum secundum essentiam, vel virtutem, vel in esse refracto, vt D
voluit Auerro. sed solum de quo verificetur definitio tradita ab Arist. hic de elemento; & dico quòd Arist. definiuit hic elementum pro vt eo plures vtuntur; sed sic est quòd omnes quando loquuntur de elemento, communiter intelligunt quatuor corpora simplicia: igitur definitio tradita ab Arist. hic est intelligenda prout conuenit quatuor elementis, quæ sunt corpora simplicia: hoc enim patet manifeste per Alexand. qui dupliciter legit literam illam, in qua ponitur definitio elementi. Primo sic: elementum dicitur id, ex quo quippiam componitur primo vt sit indiuisibile specie in aliam formam. Vnde ex ista scriptura habemus manifeste, quòd elementum, de quo loquitur Arist. hic, debet habere formam, hoc autem non est nisi corpus simplex, puta ignis, & terra, &c. ergo definitio tradita ab Arist. hic competit elemento, quod est corpus simplex, & non materiæ primæ, vt volunt Aduersarij. Secundo etiam Alexander ita legit literam, elementum est, ex quo componitur res primo ita vt insit, & sit indiuiduum specie, quia si diuiditur ignis, & quodcunque corpus simplex, semper diuiditur in partes, quæ sunt eiusdem speciei; ꝙ si etiam legatur, vt alij legunt, ꝙ sit indiuisibile specie in eandem speciem,

Cap. 2.

Diligentia Alexan. circa literã Arist.

idest

A idest quòd sit indiuisibile in elementa. Vnde quomodocunque legatur, semper apparet quòd definitio propter illam vltimam particulam competit corporibus simplicibus, licet quoad tres particulas primas competat materiæ primæ. Et confirmatur de mente Alex. quia Arist. reprehendendo Antiquos ponentes elementa esse athomos, idest corpuscula indiuidua, non reprehendit illos quantum ad istam particulam, quòd ponebant illa esse indiuisibilia specie: ergo signum est Arist. voluisse intelligere definitionem suam conuenire corporibus simplicibus, & nō materiæ primæ, vt volunt Aduersarij, & Auerroistę, tum quia illa sunt vere elemēta, quibus competunt verę, & proprię conditiones elementorum: hæ autem non competunt materię primæ, sed simplicibus corporibus: igitur simplicia corpora sunt vere elemēta: minor patet, quia conditiones elementorum, quę sunt pluralitas, contrarietas, generabilitas, corruptibilitas, & habere primas qualitates, nempe calidum, frigidum, siccum, & humidū, non conueniunt primæ materiæ, sed tantum primis corporibus, vt scripsit Philosophus 1. physicorum & 1. cæli, & 2. de generatione, & clarius S. Thomas 1. p. vbi disputat, quomodo homo sit compositus ex limo terræ, & etiam 2. sententiarum. Perpende vim rationis Alexan. Tex. 44. Tex. 92. Tex. 24. q. 91. art. 1. dist. 1. q. 2.

B Istis sic habitis dicitur ad argumenta, & primo ad primum, quod fundatur in verbis Arist. cum definitio elementi competat materię primę, ideo est proprie elementum: negandum est antecedens, quia repugnat quantum ad illam vltimam particulam, quia non habet speciem, & elementum debet habere speciem. Et si quis diceret contra, quia illud est indiuisibile specie, quod caret specie: materia prima caret specie: igitur est indiuisibilis specie; negatur maior quia esse indiuisidile secundum formam supponit habere formam, sicuti dicimus hoc est indiuisibile secundum naturalitatem, supponit quòd habeat naturalitatem indiuisibilem, vt diximus in quæstione de maximo & minimo.

Ad secundum argumentum, quod fundatur in verbis Auerro. dicitur quòd deceptus est Auerro, quandoquidem elementum non solum debet habere illas tres conditiones, sed vltra illas debet addi quarta, quòd habeat propriam speciem. Ad dictum S. Thomæ 1. cæli, quo mouentur Thomistę aliqui ad substinēdum materiam primam esse proprie elementum, dicitur, quòd S. Thomas dixit materiam primam esse elementum quantum ad tres conditiones illi competentes; sed quo ad quatuor illas conditiones, quas hic Philosophus declarat de elemento, non competit nomen elementi materiæ primę, sed tantum primis corporibus. Ad rationem Auerro. negatur quòd nomen elementi conueniat vniuoce materiæ primæ, & quatuor corporibus, quæ mouentur motu recto, quia nomen elementi conuenit habenti speciem indiuisibilem in aliam speciem: materia prima non habet speciem, vt dictum est, & licet substare primo conueniat materiæ primæ, quia est potentia pure passiua, non tamen nomen elementi, vt dictum est. Causa deceptiōis Auer. Lect. 18. C Nomen elementi nō est vniuocum.

Ad aliud dictum, quod adducunt Aduersarij, quòd quatuor simplicia corpora vocantur elementa secundum impositionem vocabuli, dicitur hoc esse falsum; quia hic Arist. procedit via diffinitiua, & non secundum impositionem vocabuli, & 4. cęli absolute, & simpliciter asserit quatuor simplicia corpora esse elementa. Tex. 37.

Ad illud quod dicit ille Neotericus, quòd per speciem Aristo. intelligit rationem, dico hoc esse falsissimum, quia nomine speciei Arist. intelligit formam, & quidditatem, vt 7. huius quasi per totum; & communiter philosophi, & theologi quando quærunt, an aliqua duo sint diuersæ rationis, nō intelligunt diuersæ speciei, vt patet quando inquiritur, an materia cæli, & materia horum inferiorum sint diuersę rationis, & non diuersæ speciei, & similiter quando quæritur, an diuina attributa sint eiusdem rationis vel diuersæ, nunquàm nomine rationis intelligunt speciem, aliter diuina attributa essent diuersarum specierum, quod est inconueniens dicere; per speciem ergo Aristo. non intelligit rationem, vt ipse exponit, sed formam, vt S. Thomas, & Alexan. Tex. 7. D Doctrina S. Tho. est conformis Alex. expositioni.

Ad aliud motiuum, quod sumit ex Arist. qui quatuor corpora simplicia appellat non elementa simpliciter, sed vocata elementa, sic enim dicebatur ab Antiquis, qui ponebant illa quatuor corpora vel omnia, esse prima principia rerum; dico hoc esse nullius momenti, quia quamplurimis in locis quatuor illa corpora absolute elementa dicit; vt patet his qui legerunt volumina eius, si vero interdum ea dicit vocata elementa, hoc facit vt indicet veteres vocasse illa quatuor elementa sine ratione.

Ad illud, quod vltimo addit contra Sanctum Thomam, quòd litera non dicitur longa, aut breuis inquantum litera, sed inquantum syllabam constituit & accentum, dico hoc esse contra omnes Grammaticos, Latinos, & Græcos; quia syllaba non dicitur longa aut breuis per se, nisi propter vocalem aut consonantem; ergo primo litera & per se est breuis, & longa non

inquantum constituit syllabam; quia apud Græcos N & A semper sunt longæ, etiam quòd numquàm constituerent syllabam, sed sequitur quòd sit longa aut breuis, quia vocalis est habens duo tempora, vel vnum. A

Ad illud aliud, quod dicit, quòd non est ad mentem Philosophi, quia tempus est mensura extrinseca prolationis literæ, vel syllabæ, nec litera, vel syllaba potest diuidi in tempora, vt in particulas habentes rationem elementi; nam elementum est inexistens, &c. Respondeo primo quòd hæc est expressissima mens Aristo. qui vult ostendere literas esse elementa syllabarum, quia dato quòd litera diuidatur, diuiditur in partes conformes eiusdem rationis, quia diuiditur in tempus longum, & breue, quæ non sunt tempora diuersarum rationum, & sic nec litera longa, nec breuis sunt diuersarum rationum in ratione elementi; vnde posito quòd terra diuidatur, cum diuidatur in partes eiusdem rationis, non propterea sequitur, quòd ammittat rationem elementi, sic etiam dico de literis, ait Philosophus: vnde patet quomodo est expressissima mens Arist. & etiã Alexan. quẽ non vidit ille Neotericus, quia si vidisset non impugnasset S. Thomam in hoc loco, & quando dicit quòd tempus est mensura extrinseca prolationis literæ vel syllabæ, conceditur hoc: quando vero subdit, ergo litera non diuiditur in tempora. B
Respondeo literam diuidi in tempora, stare dupliciter. Vno modo tanquàm in partes integrales, & hoc conceditur. Alio modo sicuti subiectum diuiditur in accidentia, & hoc modo negatur, quia litera longa dicitur habere duo tempora, breuis autem vnum, sicuti subiectum dicitur habere sua accidentia propria, & quia tempus longum & breue sunt eiusdem rationis in ratione temporis: propterea dictum est quòd dato, quòd litera diuidatur, non propterea est diuisibilis sicut syllaba, quia syllaba diuiditur in literas, quæ sunt aliæ à syllaba, sicuti partes sunt aliæ à toto; sed si litera diuiditur non diuiditur in partes alterius rationis: hinc semper erit elementum, quia est primum in compositione, & vltimum in resolutione.

Litera dupliciter potest diuidi in tẽpora.

Ad interpretationem, quam finxit, dicimus esse falsissimam, & contra Arist. quia vbi habemus exemplum cathegoricum, nõ debemus vti exemplo hypothetico, & impossibili, vt ipse facit; tum quia non est impossibile literas diuidi in tempora, vt dictum est, sicut est impossibile hominem non esse risibilem: quia posito quòd homo non sit risibilis, necessario sequitur, ꝙ nec sit rationalis, nec homo, cum hæc omnia sint vnum & idem realiter secundum ipsum tenentem passionem non distingui realiter à subiecto. C

Vbi habetur exemplũ categoricũ nõ debemus vti hypothetico

Horum quidem vtique altera causa essendi necessaria, horũ autem nulla, &c. Tex. 6.

An necessaria possint habere causam effectiuam.

Dilucidatio quinta.

HÆc disputatio mouetur propter verba Aristo. quæ habentur in textu: ait enim Philosophus, quorundam igitur alia causa est, vt necessaria sint, quorundam nulla; sed ob hæc ipsa alia necessario sunt, in qua dilucidatione ita procedemus. Primo ponemus errores Auerro. Secundo Aliorum. Tertio dilucidabitur veritas iuxta doctrinam S. Thomę. Auerroistę distinguunt primo sempiterna esse in duplici serie, & ordine: nam alia sunt substantiæ: alia vero accidentia, veluti accidentia corporum cælestium, substantiæ vero ęternæ, aliæ sunt corporales, vt cæli ipsi, alię incorporales, vt mentes diuinę: cælorum animę, & materia prima: inter substantias corporales æternas, quędam sunt perpetuę secundũ numerum, vt cęlestia corpora; quędam vero secundum speciem & totum, secundum partes vero patiuntur ortum & interitum, quemadmodum sublunaris mundus, & mixta, quę in ipso continentur. Secundo dicunt, quòd necessarium est duplex: alterum complexum, & hoc distinguitur contra contingens, puta hominem esse animal, est necessarium complexum, hominem currere est contingens complexum: alterum vero necessarium incomplexum, & est illud, quod est & non potest non esse, vt primum principium est necessarium, quia est & non potest non esse, vt Deus. D

Distinctio sempiternorum secũdũ Auer.

His stantibus nunc dicunt, quòd necessarium complexum, vt triangulus habet tres angulos

ęquales

A æquales duobus rectis,habet causam effectiuam: quia conclusiones causantur ex principijs; sed principia sunt causæ effectiuæ ipsarum conclusionum, quæ conclusiones sunt necessaria complexa: igitur necessarium complexum poterit habere causam; & de hoc necessario loquitur Arist. hic, & 8. physi. necessarium vero incomplexum est, vt Deus, & intelligentiæ, & corpora cęlestia, quæ non habent causam effectiuam; & ratio est, quia causa effectiua non agit, nisi per motũ, vt patet hic, & 2. phys. vbi dicitur, causa effectiua est principiũ vnde motus & quies; modo necessarium incomplexum non habet causam effectiuam per motũ: igitur nullam causam habet. Præterea id tantum est asserendum à peripateticis, quod concordat sensibus, vel ex eis deduci potest, vt scripsit Auerro. 8. physicorum, sermo verus est vt concordet sensatis; sed dari causam sine motu, nec sensibus conuenit, nec ex eis deduci potest: igitur necessarium incomplexum vacat omni causa effectrice. Tertio, si necessarium incomplexum, vt cælum & intelligentiæ, haberet causam effectricem, tunc daretur creatio, quod est contra omnes peripateticos: nam ostendit Arist. 1. physicorum, communem conceptionem philosophorum esse, ex nihilo nihil fieri: consequentia probatur, quia necessarium habet causam, & non per motum: B ergo sine motu, & sic per creationem. Quarto, si necessarium incomplexum haberet causam effectricem, tunc posset non esse, quod est contra naturam talis necessarij, immo nullus effectus necessarius daretur in mundo: consequentia patet, quia omne, quod habet causam, amota & circumscripta illa causa, poterit non esse. Quinto, nullum possibile ex se est necessariũ ex alio, vt scripsit Auerro. 12. huius, de possibilibus in natura solus motus est æternus; sed necessaria incomplexa non sunt possibilia ex se: ergo non habent causam effectricem. Sexto, omne causatum est nouum, vt ait Auerr. 12. huius: sed necessarium incomplexum non est nouum: ergo neque causatum. Ex his deducunt necessarium incomplexum non habere de quatuor causis, nisi formalem & finalem, & si habet agentem, hoc non est nisi secundum similitudinem, quatenus illa est conseruans, & est eius forma.

Opinio Auerr. de causa necessitatis.
Tex. 15.
Tex. 29.
Commẽ. 22.
Sermo verus in philosophia qs est.
Tex. 33.
Commẽ. 41.
Omne causatũ est nouũ.
Commẽ. 39.

Sed hęc positio ponit errorem manifestum, cum dicat necessarium incomplexum, vt est intelligentia & cęlum, non esse effectiue à Deo, quia Arist. docuit 2. huius, quòd id, quod est maxime ens & maxime verum, est causa entitatis & veritatis in ceteris; sed Deus est maxime ens & maxime verum: ergo est causa entitatis & veritatis in omnibus alijs à se. Et si quis diceC ret, quòd est causa finalis & exemplaris, non autem effectrix. Contra, quia Auerro. 12. huius, ait, quòd quælibet res separata à materia, cuiuscunque est principium vt finis, eius erit principium vt causa effectrix: si ergo Deus erit principium intelligentiarum vt finis & forma: ergo vt effectrix earum. Et confirmatur, quia Auerro. libro de substantia orbis ait, quòd finis significat agens significatione necessaria, & quòd cælum indiget intelligentia, non solum mouẽte, sed largiente in sua substantia permanentiam æternam. Præterea id, quod dat entibus separatis finem, dat esse, quia finis & forma sunt idem in illis, & forma est esse, id autem dat formam, quod est agens; sed Deus dat finem illis entibus: ergo erit agens illorum. Præterea nulla intelligentia est liberata à potentia præter primam, quia quælibet est cõposita ex actu & potentia, vel ex positiuo & priuatiuo; sed hęc compositio non potest esse nisi propter id, quod est causata à prima, sed non tanquàm à forma & à fine, quia tunc omnes essent ęquales: finis enim ęqualiter ab omnibus appeti potest: ergo non dependent à Deo tanquàm à fine tãtum: sed etiam tanquàm ab agente. Præterea Auerro. 12. huius reprehendit Auicen. qui posuit, quòd Deus intelligendo se produxit intelligentiam primam, in qua, quia non est suum esse, D ex necessitate reperitur compositio potentiæ & actus: sic igitur prima intelligentia inquantũ intelligit causam primam, produxit secundam intelligentiam inquantum intelligit se. Secundum quod est in potentia, produxit corpus cæli, quod mouet: inquantum vero intelligit se secundum illud, quod habet de actu, produxit animam cęli, & sic faciebat secunda intelligentia, & tertia vsque ad vltimam.

Reprobatur opinio Auer.
Tex. 4.
Commẽ. 36.
Cap. 2.
Solus Deus est liberatus à potentia.
Commẽ. 44.
Pulchra ratio contra Auer.

In hac opinione duo sunt: Alterum est, quòd intelligentia prima producebatur à primo motore, qui est Deus. Alterum vero est modus productionis. Auerro. impugnat secundum, & non primum dicens: iste autem sermo est imaginabilis; non enim est illic prouentus, neq; consecutio, neque actio, itaquòd dicamus, quòd vna actio consequitur agentem tantum; est enim illic causa & causatum secundum quòd dicimus, quòd intellectum est causa intelligentis, & cum ita sit, non est impossibile, vt illud, quod per se est intelligentia & intellectum, sit causa plurium entium, secundum quòd ex eo intelliguntur multi modi. Ex quibus verbis patet Auerro. acceptare vnum positum ab Auicenna, scilicet quòd intelligentiæ producãtur à Deo; & impugnare alterum, scilicet modum productionis: igitur error maximus est Auerroistarũ negare intelligentias, & corpora cælestia, quæ sunt necessaria incomplexa esse effectiue à Deo.

Sententia Auer. contra Auicen. de causalitate intelligẽtiarum.

sunt enim, non modo in via Arist. sed etiam Auerro. A

Efficiens est duplex p motum & per similitudinē.

Istis sic habitis soluuntur argumenta ipsorum, & primo ad illud in quo dicebatur, quòd efficiens est principium vnde motus, & in intelligentijs non est motus, cum sint immobiles; &c. dico, q; non est simpliciter de ratione efficientis, quòd sit principium vnde motus; quia accidit efficienti, secundum quod est efficiens, quòd agat per motum, quia efficiens potest agere sine motu proprie, sed per similitudinem motus, tum quia in naturalibus communiter est verum, quòd efficiens agit per motum; ideo dicitur, quòd illa descriptio efficientis, qua dicitur principium vnde motus, est à posteriori, & à notiori quoad nos, in intelligentijs enim est efficiens, non tamen vnde motus, sed secundum quid: quia intellectum est causa intelligentis: hinc 9. huius scribitur, quòd actus & potentia in plus sunt, quàm quę dicuntur per motum.

Tex. 1.

Tex. 44. Qui sunt illi, qui non valent agnoscere intelligentias a Deo nō causari.

Ad secundum negatur, quòd tale efficiēs non possimus ex sensibus cognoscere, cum Arist. doceat 12. huius ex ordine motuum ordinem mobilium, & ex ordine mobilium ordinem intelligentiarum: sicuti ergo via sensus cognoscimus subiectum, ita via sensus cognoscimus hoc efficiens; & illi tantum non possunt cognoscere istam veritatem, qui non discernunt inter sensum & intellectum. B

Tex. 4. Tex. 34. Commen. 1. Nulla res est ociosa ī fundamento naturæ creatæ ait Auerr.

Ad tertium dicitur, quòd communis cōceptio philosophorum est, ex nihilo fieri nihil per motum & transmutationem, sed per simplicem emanationem potest fieri aliquid ex nihilo. Similiter non potest fieri aliquid, quod sit completum in specie sua ex nihilo de nouo, sed creatione antiqua fit aliquid ex nihilo; vnde nullus peripateticorum negauit creationem antiquam, licet negauerit (vt diximus) creationem nouam, & hoc patet ex 8. physicorum, & 12. huius, & Auerro. 2. huius vocat naturam creatam non creatione noua: ergo antiqua: ait enim in fundamento naturæ & creaturę nihil esse ociosum.

Ad quartum respondetur, quòd duplex est necessarium, scilicet necessarium effectiue; & necessarium formaliter & per se: necessarium effectiue dicitur quod per se excludit omnem aliam priorem causam efficientem, à qua producatur, & sic solus Deus est necessarius effectiue, seu in genere causæ efficientis: sed necessarium per se formaliter non excludit, quin ab alio possit esse effectiue seu principiatiue, vt ponunt theologi in mysterio sanctissimæ Trinitatis secundam & tertiam personam esse productas, & tamen esse necessarias formaliter. Nunc formaliter ad argumentum dicitur, quòd amota prima causa, cessabunt omnes intelligentiæ, & nego propter hoc quòd sint possibiles non esse: vnde sicuti non valet, si equus volat, equus habet alas: igitur equus habet alas; sic non valet, si Deus non est, intelligentiæ non erunt; igitur intelligentiæ poterunt non esse; antecedens enim est impossibile, similiter & consequens. C

Necessariū ab intrinseco est possibile ab extrinseco. q. 9. art. 1. Tex. 15. Tex. 5. Intelligētiæ qūo possunt dici nouæ.

Ad quintum dicitur, quòd stat aliquid esse necessarium ab intrinseco, & possibile ab extrinseco, & sic intelligentiæ, & corpora cælestia sunt necessaria ab intrinseco, quia non habent potentiam ad esse & non esse, sunt tamen possibilia ab alio, quia dependent à causa effectrice & conseruatrice: vt scripsit S. Thomas 1. p. & Arist. docuit. 8. physi. & 5. huius, album est formaliter necessarium ex se ipso, & ab intrinseco, & tamen est effectiue ab albificante.

Ad vltimum dico, quòd illa propositio potest multipliciter intelligi: pro nunc vero quòd illa est pro nobis, quando enim dicitur, quòd omne causatum est nouum, idest dependens, intelligentię sunt causatæ, ergo sunt nouæ, idest dependentes; & hoc concedimus, Hinc patet necessaria incomplexa habere causam effectiuam formalem & exemplarem contra Auerroistas.

Necessitas consequētis & consequētiæ secundū aliquos.

Opinio Aliorum consistit primo in quibusdam distinctionibus, inter quas ponunt hanc primam. Necessaria sunt in duplici genere. Quædam sunt complexa, quædam incomplexa; exemplum primi, vt propositio necessaria, principiū, & conclusio; exemplum secundi, vt Deus & intelligentiæ secundum viam philosophorum, qui posuerunt ea necessaria esse. Secundam distinctionem ponunt, quòd necessitas est duplex; quædam est necessitas simpliciter; quædam secundum quid; prima dicitur necessitas consequentis, puta quando antecedens & consequens sunt in se necessaria, exemplum, si homo est animal, necessario est corpus & substantia; secunda vocatur necessitas consequentię, puta quando consequens non est necessariū, nisi posito antecedente, sic tamen quòd tam antecedens, quàm consequens sint in se contingentia; exemplum, si homo currit, homo mouetur. Tertia distinctio est ista. Ad hoc, quòd effectus sit necessarius, oportet causam esse necessariam in essendo & in causando; quia altero istorum deficiente, potest effectus non esse: exemplum, sit A. causa B. si A. non est necessarium in causando, nec B. eius effectus erit necessarius; quia non causante A. non erit B. similiter si A. non est necessarium in essendo, nec ipsum B. quia non existente A. non erit ipsum B. vtrunque istorum est in complexis: principia enim in se sunt necessaria, & necessario causant conclusiones; D

A clusiones; quia ratio causę necessario causantis est, quòd destructo effectu, illa destruatur: sic est de principijs respectu conclusionis; quia ex falsitate conclusionis arguitur falsitas præmissarum; sed vltra hoc dubitant, vtrum sit reperibilis aliquis effectus necessarius in rebus ipsis; & dicunt secundum viam philosophorum esse reperibilem: quia ipsi posuerunt, quòd agente & mouente secunda causa, prima etiam causa mouet & agit necessario: quia posuerunt ipsi philosophi ordinem & connexionem necessariam ipsarum causarum: nunc sic: in causis essentialiter ordinatis, vna necessario causante, alia necessario causat; sed causæ rerum sunt essentialiter ordinatę, & aliqua causa in rebus necessario causat: ergo & omnes aliæ, & per consequens prima causa: maior patet, quia hæc est vna differentia inter causas essentialiter ordinatas, & causas accidentaliter ordinatas; quia causæ essentialiter ordinatæ simul concurrunt ad causandũ; sed non sic accidentaliter ordinatę; minor etiam patet quantum ad primam partem ex hypothesi philosophorum, & etiam verum est; quia multæ sunt causæ essentialiter ordinatę. Secunda pars minoris probatur ex differentia inter causas naturales, & à proposito, quia causa naturalis necessario causat, sed causa à proposito contingenter.

Imaginatio quorundam circa connexionem causarum.

Differentia ĩter causam naturalẽ & à proposito secundũ Scotum.

B Subiungunt postmodum opinionem theologorum tenentium in incomplexis nullum esse effectum simpliciter necessarium; quia in causis essentialiter ordinatis prima causa causante contingenter, omnes aliæ causant contingenter; sed prima causa quę est Deus, causat contingenter, quia omnis actio Dei ad extra est contingens; ergo omnes alię causant contingenter: maior patet, sed minor probatur: nam effectus necessarius requirit causam necessariam, & quantum ad causalitatem, & quantum ad esse sic, quòd destructo effectu causa destruitur; si ergo prima causa causaret aliquem effectum necessarium, ad destructionẽ effectus necessario argueretur destructio causæ primę; & ita eius entitas non esset omnino independens & absoluta, quod est absurdum.

Soluunt postea rationem philosophorum dicentes secundam partem minoris esse falsam, cùm dicitur, quòd aliqua causa causat necessario: & cum probatur ex differentia inter causam naturalẽ & causam à proposito, dicunt q̃ necessitas est duplex, scilicet simpliciter, & necessitas secundũ quid: causa ergo naturalis necessario causat necessitate secundum quid, & sub conditione, puta si causa sit, pro eo quòd causa proxima naturalis ex naturali colligantia ad effectũ necessario dum est, causat illum; sed illa causatio est contingens simpliciter, sicut & illa causa contingenter est; ignis ergo, dum est, necessario calefacit, tamen quia ignis contingenter est: ideo simpliciter contingenter causat; sed nec sic est necessitas in prima causa, quia tunc esset simpliciter necessitas, cum illa conditio sit simpliciter necessaria: scilicet quòd Deus sit: quod enim necessarium est ex suppositione, non est simpliciter necessarium; hæc enim est necessitas consequentis; illud autem suppositum in alijs causis naturalibus, non est simpliciter necessarium: per illam ergo necessitatem conditionatam, & secundum quid, differt causa naturalis à causa a proposito, supposito quòd sit, non sequitur quòd necessario agat, sed potest non agere ex eo quod agit ex libertate voluntatis.

C

Necessitas bifariam dicit simpliciter & secũdum quid.

Hanc doctrinam posuit Scotus 2. sentent. vbi dixit Arist. inaduertenter posuisse contradictoria, scilicet quòd prima causa agat, & moueat de necessitate naturę. Ad quod sequitur quòd omnia eueniant de necessitate, & tamen 6. huius ponit non omnia euenire ex necessitate, & adducit duas rationes ad hoc suadendum, quarum prima est: causa quę mouet inquantum mouetur si necessario mouetur, necessario mouet: sed omnis causa secunda mouet, & agit inquantum mouetur à prima: ergo si causa prima necessario mouet secundam, ipsa quoque secunda necessario mouet & agit, & sic nulla remanebit causa contingens, & sic nec etiam effectus contingens. Secunda ratio est, causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectum, quàm causa posterior: ergo in illo priori causa prima, si de necessitate agit & mouet, dabit effectui necessitatem; ergo in secundo instanti naturæ causa proxima non potest eidem effectui dare contingentiam; necessitas ergo & contingentia in effectu causæ proximę pendet à causa prima, &c. Et sic concludunt Aduersarij quòd necessaria complexa, puta conclusiones habent causam sui esse: multa quoque necessaria incomplexa secundum philosophos habent causam sui esse, vti sunt corpora cælestia, & intelligentię.

distin. 2. q. 2. Arist. sibi cõtradicit secũdũ aliquos.

D

Sed in hac serie verborum multos committunt errores. Et primus error est maximus, quòd philosophi latenter concesserint contradictoria, quia illi non concedunt contradictoria; qui ponũt ex professo cõtrarios effectus prouenire à contrarijs causis; sed philosophi hoc concesserunt: nam posuerunt causam primam esse necessariam, & necessario agentem. Posuerunt

runt quoque causam proximam contingentem, penes quam dixerunt esse sumendum effe- A
Tex. 6. ctum contingentem, vt patet 6. huius: vnde germinatio plantæ est contingens propter cau-
Contingentia attendenda est pænes causam proximam. sam proximam contingentem; licet motus solis, qui est causa prima, sit necessarius: ergo non
latenter philosophi concesserunt contradictoria, vt ait Scotus. Hinc Arist. 1. priorum po-
suit conclusionem contingentem sequi ex maiore necessaria, & ex minori contingente: & 4.
huius quoque posuit omnes conclusiones pendere ex primis principiis, & tamen prima
Cap. 4. Tex. 7. principia sunt necessaria: vnde ergo erunt tot tantæque conclusiones contingentes? Nisi
dicamus, quòd contingentia effectus prouenit à causa proxima, & non à remota; & Aristo.
Tex. 78. 1. & 2. de generatione, & 1. metheor. effectum necessarium & contingentem respectu diuer-
Tex. 55. Cap. 1. sorum esse semper docuit, nam posuit quòd in corporibus cælestibus nihil est contingens.

Posuit quoque motum solis in circulo obliquo siue in Zodiaco esse causam generatio-
nis & corruptionis omnium generabilium & corruptibilium in æqualibus temporibus, &
eodem modo, & hoc est semper & ex necessitate, nisi accidat impedimentum ex parte ma-
Cap. 2. teriæ: vnde posito ordine essentiali in causis ex 1. metheor. necesse est mundum hunc latio-
nibus superioribus contiguum esse, vt inde omnis virtus gubernetur. Adhuc potest esse im- B
pedimentum; & ideo sequitur contingens: propter igitur causam proximam, & materiam,
& impedimentum potest esse effectus contingens: ergo secundum philosophos, & theologos
datur effectus necessarius & contingens.

Secundo etiam peccant peccato maximo dicentes, quòd à causa necessaria non potest esse
nisi effectus necessarius: nam videmus quòd pluralitas procedit ab vniformitate, & motus
Difformitas oritur ab vniformitate. ab immobili, & difforme ab vniformi; sed contingens habet rationem pluralitatis, motus, &
difformitatis, quia potest aliter se habere; necessarium aũt habet rõnem vnius, immobilis, &
vniformis, quia impossibile est aliter se habere: ergo effectus cõtingens poterit esse à causa ne
cessaria. Adde etiam q de mente philosophorum datur effectus per accidens: dantur etiam
multa, quæ possunt esse & non esse: & hæc omnia sunt contingentia. Philosophi etiam po-
nunt casualia fortuita, quæ raro & ad vtrumlibet procedunt, nec non meritum, demeritum,
& electio, quę omnia sunt effectus contingentes: igitur à causa necessaria poterit esse effectus
contingens.

Peccant & tertio, quia dicunt, quòd theologi ponunt Deum esse causam contingenter cau- C
distin. 38. santem; hoc enim ne dum est falsum secundum theologos; sed etiam secundum philosophos.
theologi enim, vt patet ex S. Thoma 1. senten. ponunt, quòd cum contingentia importet mu-
tabilitatem, dicit imperfectionem: hinc est quòd non debemus dicere Deum agere contingen
Deus non agit necessario nec contingẽter sed libere. ter; nec etiam est dicendum Deum agere necessario simpliciter; quia necessitas simpliciter re
pugnat libertati: ideo potius est asserendum Deum agere libere, quàm necessario aut contin-
genter, quia est super causas necessarias & contingentes: vnde pręhabet in se non formaliter,
sed eminenter naturam & modum causarum necessariarum & contingentium, quia coope-
ratur ad effectus producendos vtrarumque causarum. Ideo apud veros theologos est fal-
sa propositio illa, omnis causa est necessaria aut contingens: datur enim ipse Deus, qui
est causa superior vtrisque, scilicet causis necessarijs & contingentibus. Secundum etiam
philosophos Deus non est causa contingens, sed libera; causa enim libera dicitur apud philo-
sophos aliquando illa, quæ non coacte & vi operatur; & quia Deus non vi & coacte intelli-
git, vult, & operatur: ideo causa libera nominatur. Secundo dicitur etiam causa libera, quæ
In prologo. operatur gratia sui, & non alterius, vt voluit Philosophus in 1. huius, loquens de metaphysi. D
quę est scientia libera, & quia Deus est gratia sui, & non alterius, cum sit primum nobilissi-
mum, ad quod omnia ordinantur; idcirco Deus est causa libera de mente philosophorum.
Cap. 17. Causa etiã libera dicitur apud philosophos, vt placuit Auicẽ. 6. suæ metaph. quæ bonũ alicui
impartitur, & ipsa nullum expectat pręmium, neque retributionem, & quia Deus omnibus
suam bonitatem impartitur, à quibus præmium nullum exposcit: hinc est quòd philosophi
Deum non esse causam contingentem, quæ ita operatur, quòd secus operari potest, neq; cau-
sam necessariam, sed liberam voluerunt, quamquàm dici possit etiam causa necessaria, nõ ne-
cessitate simpliciter, sed necessitate immutabilitatis.

Peccant & quarto, quatenus rationes adductæ ab eis sunt nullius momẽti. Erat prima, quæ
fuit adducta pro philosophis; quòd in causis essentialiter ordinatis, vna necessario causante,
alia etiam necessario causãt; sed causæ rerum sunt essentialiter ordinatę: igitur si A. puta Deus
Causalitas primæ causę tẽperatur in secunda. necessario mouet B. puta intelligentiam, & B. necessario mouet C. puta cælum, & sic vsque ad
infimam, tunc omnia eueniunt de necessitate: ergo non erit contingentia in rebus. Ad quam
dicitur, quòd cum causalitas primę causę modificetur & temperetur in secunda causa, non
oportet,

A oportet, quòd si causa prima mouet necessario, quòd etiam & secunda ita moueat necessario; vnde nihil aliud concludit hæc ratio, nisi quòd secundæ causæ causant in virtute primæ: quémadmodum si fingamus manum mouere calamum, scriptura enim non sequitur virtutem artis, quæ est in animo scribentis, vel in manu, sed virtutem ipsius calami; vnde patet quòd quando calamus est optime dispositus, scriptor optime producit scripturam, quando vero est ineptus, inepte etiam scribit. Ad secundam quoque rationem respondendo negamus maiorem, quoniam & si causa secunda non mouet, nisi vt est mota à prima causa, non tamen recipit virtutem primæ causæ eo modo, quo reperitur in prima, sed prout ipsa est capax eius. Hinc vnum elementum recipit virtutem alterius, puta elementum terræ recipit virtutem ipsius aquæ, & aqua ipsius aeris, & aer recipit lumen lunæ, & luna suscipit lumen solis, & sic de aliis, nunquàm tamen virtus causæ superioris recipitur in causa inferiori, nisi secundum modum proportionatum causæ inferiori, vt scribitur in 2. de anima, omne, quod recipitur, recipitur per modum recipientis. Ad tertiam dicimus glosando propositionem auctoris in lib de causis, quòd ita intelligi debet: causa prima prius attingit effectum, quàm causa secunda; quia B prima causa independenter, & propria virtute attingit effectum: secunda vero causa dependenter, & in virtute causæ superioris. Ex hoc non sequitur modo, quòd à prima causa in aliquo priori temporis effectus sit productus, & non ab ipsa secunda; sed in eodem instanti producitur ab vtrisque simul, iuxta tamen naturam vtriusque. Ex his patet opinio & error Aduersariorum.

Tex. 24.

Prima causa prius attingit effectũ q̃ secunda quõ intelligitur.

Opinio S. Thomæ circa hoc quæsitum habetur 1. p. & 2. contra gentes, habetur quoque. de potentia Dei; ex istis locis sumitur manifeste distinctio illa de necessario, quòd alterum dicitur complexum; alterum vero incomplexum; primum est conclusio & præmissæ demonstrationum: secundum vero est vt Angelus, anima nostra, & cælum pro vno membro; pro altero vero est Deus. Hoc stante ponuntur tres conclusiones ad mentem S. Thomæ. Prima est. Necessarium complexum habet causam effectiuam: probatur sic, conclusio est quoddam necessarium complexum, & habet causam sui esse, igitur necessarium complexum habet causam sui esse effectiuam: antecedens patet, consequentia probatur, quia præmissæ sunt causæ effectiuæ ipsius conclusionis. Secunda conclusio est. Necessarium incomplexum pro altero membro, quod est Deus, non habet causam neque effectiuam, neque formalem, neque finalem: C probatur sic, quia probatum est 2. huius, quòd in nullo genere causæ datur progressus in infinitum: ergo oportet deuenire ad ipsum necessarium, à quo alia necessitatem habeant, & sic nullam causam habebit, sed erit omnibus modis incausatum, & dicitur primum mouens, simplicissimum, primum ens, primum verum, primum gubernans. Tertia conclusio est. Necessarium incomplexum pro altero membro, quod est Angelus, anima nostra, & cælum, habet causam effectiuam, & finalem: probatur, quia 2. huius habetur, quòd vnumquodque maxime aliorum dicitur, secundum quod in alijs est vniuocatio, puta ignis dicitur calidissimus, quia est causa caloris in aliis; similiter verissimum illud est, quod est causa veritatis in aliis: sed ab omnibus conceditur quòd Deus est maxime ens, & maxime verum: igitur omnia alia præter Deum habebunt causam effectiuam, & finalem: & ex consequenti Angelus, & cælum, hinc Auerro. 2. huius, dicebat omnia entia non acquirere esse, & veritatem, nisi à prima causa. Et nota, quòd non est inconueniens Angelos, & corpora cælestia esse entia necessaria realia, possibilia tamen logicè, & per potentiam in alio, & solum Deum omnimode necessarium, & hoc est valde consonum doctrinæ Aristo. qui reprehendens D Democritum 8. physi. qui dicebat, quòd necessariorum non sunt perquirendæ causæ, sed tantum rerum possibilium, quæ de nouo incipiunt: arguit Philosophus, quòd etiam necessariarum rerum sempiternarum sunt causæ, nedum rerum possibilium, quanquàm Commentator fuerit varius circa hoc, quoniam aliquando tenuit cælum non habere esse perpetuum ab altero, sed dixit quòd tãtum motus habet esse perpetuum ab altero, vt patet 12. huius, vbi contra Alex. tenet de possibilibus in natura solum motum esse æternum; in lib. de subst. orbis tenet oppositum, quòd non solum motus habet esse ab altero, sed etiam orbis ipse, quantum ad esse, & substantiam: propterea relicta opinione Commentatoris & aliorum, standum est cum determinatione S. Thomæ, vt breuissime habes hic.

q. 9. art. 2. cap. 30. & 55 q. 5. art. 3.

Necessariũ complexum habet causã effectricem.

Tex. 6.

Tex. 4.

Angeli quõ dicuntur entia necessaria.

Commen. 6.

Tex. 15.

Commẽ. 42.

Et si quis diceret contra primam conclusionem; carens causa finali, caret & causa effectiua: sed necessarium complexum caret causa finali: igitur caret & effectiua: probatur minor, quia scribitur 7. huius quòd quærere, propter quid homo est homo, nihil est quærere. Respondetur quòd necessarium complexum dupliciter considerari potest. Vno modo quo ad habitudinem terminorum, puta homo est animal, habitudo reperta inter terminos huius propositionis est

Tex. vltimo

Necessariũ complexum bifariam cõsideratur.

nis, est relatio rationis, quę nullam causam effectiuam habet. Alio pacto consideratur necessarium complexum quoad esse reale actuale, & hoc modo habet causam effectiuam, quia cum non sit ens independens, ergo est ens dependens: & sic dicitur ad minorem, ꝙ pro habitudine terminorum necessarium complexum non habet causam effectiuam. A

Potest etiam argui contra primam conclusionem sic; quod est commune possibilibus & impossibilibus non habet causam efficientem; quoniam impossibilia non possunt fieri; sed complexum necessarium est commune possibilibus & impossibilibus: ergo tale necessarium nullam habebit causam efficientem: probatur minor, ista propositio, chimera est chimera, est quoddam necessarium complexum, & nullam habet causam effectiuam: ista etiam propositio, Deus est bonus, Deus est sapiens, est necessarium complexum, & nullam habet causam effectricem: antequàm rosa generetur, possibile est rosam esse rosam, est necessarium complexum, neque tamen habet causam agentem; cur igitur triangulus habet tres, & homo est risibilis, cum etiam sint necessaria complexa, habebunt causam effectricem, & illa non? quæ est causa huius diuersitatis?

Termini cõponentes necessariũ sunt diuersi.

Ad hoc dicitur, quòd causa huius est, quòd necessarium complexum aliquod est, quod cõponitur ex terminis non habentibus esse neque realiter in actu, neque in potentia, & tale est illud, quod componitur ex terminis impossibilibus, vt homo est lapis, chimera est chimera. Aliquod est necessarium complexum, quod componitur ex terminis significãtibus ens independens, vt Deus est bonus, & nec tale habebit causam effectricem. Aliquod vero est necessarium complexum, quod componitur ex terminis significantibus ens productum in actu, & hoc tale habet causam effectricem in actu quoad esse reale actuale, non quoad habitudinem terminorum, vt dictum est. Aliud est necessarium complexum, quod componitur ex terminis significantibus esse reale producibile in potentia, & tale habebit causam efficientem in potentia, & tale erit, rosam esse rosam antequàm rosa generetur, & ex hoc apparet diuersitas in instantiis adductis. B

Tex. 16.

Necessaria carẽt formali causa.

q. 61. art. 1.

Contra tertiam cõclusionem poterit quis dubitare sic, quoniam Arist. 8. huius habet, quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per se ipsam est ens & vnum, & non habet causam, quæ faciat eam ens & vnum; sed intelligentiæ & anima nostra sunt formæ sine materia, & sunt necessaria incomplexa: igitur talia necessaria non habebunt causam, cuius oppositum asserit tertia conclusio. Ad hoc dicitur, quòd necessaria incomplexa non habent causam formalem, si sunt formæ subsistentes, nec causam agentem per transmutationem materię de potentia ad actũ, sed habent causam effectricem per simplicem emanationem. De qua re latius disputat S. Thomas. 1. p. vbi quærit, vtrum Angeli habeant causam sui esse. C

Alia numero, alia genere, alia specie, alia analogia, &c.
Tex. 12.

An materia sit principium indiuiduationis rerum materialium.

Dilucidatio sexta. D

SVper hunc textum disputant Doctores de principio indiuiduationis, circa quam disputationem sic procedam. Primo ponam opinionem Aduersariorum, & probabo esse erroneam. Secundo opinionem eorum, qui sequuntur Auerro. Tertio dilucidabo veritatem iuxta doctrinam S. Thomę. Quantũ ad primum dicunt illi, ꝙ principium indiuiduationis est hecchei-tas: & fundamentum eorum principale est, quòd materia, & forma opponuntur relatiue, vt scribitur 2. physicorum: & quot modis dicitur vnum relatiuorum, tot modis dicitur & reliquum ex 1. topico. forma autem quantum spectat ad propositum dupliciter accipitur, vel pro forma partis, vel pro forma totius, quę est ipsa quidditas. Similiter materia correspondenter dicitur dupliciter; quia quędam est materia, quæ opponitur formæ partis, & hæc est materia, quæ est principium essentiale rei constituens rem cum forma; & vnum ens per se; Quædam est materia, quę opponitur formæ totius, & ipsi quiddi-

Tex. 26.
Cap. 12.
Forma duplex est.

tati,

A tati, & per consequens est extra rationem quidditatis formaliter, & hæc est materia, quæ est differentia, seu proprietas indiuidualis, quæ est causa propria hæcceitatis & indiuiduationis, quæ dici potest hæcceitas: cum ergo dicit Philosophus, quòd illa sunt vnum numero, quorum materia est vna; loquitur de materia non primo modo dicta, sed secundo modo, quæ proprie & congrue vocatur materia, quatenus constituit rem in esse vltimo subijcibili & materiali, non autem in esse formali; quia (vt dictum est) non pertinet formaliter ad formalem quidditatem rei.

Quo fundamento posito arguunt opinionem S. Thomæ tenentis materiam esse causam indiuiduationis ita; quia si materia est causa indiuiduationis, vbi est eadem materia, ibi est idem indiuiduum; sed eadem est materia in generato & corrupto: ergo generatum & corruptum erunt idem indiuiduum. Quod confirmant adhuc, quia si ex aqua generatur ignis, secundo ex igne generatur aqua; patet quòd aqua primo corrupta, & secundo generata habēt eandem materiam, & sunt eiusdem speciei: ergo aqua prius corrupta & secundo generata erūt vna numero, quod est falsum; quia tūc per naturam, corrupta posent redire eadem numero,
B quod est contra Arist. vbique.

Præterea, quod est causa indiuiduationis, est causa distinctionis, quia actus est qui distinguit 7. huius; sed materia non est actus; ergo materia non est causa distinctionis & indiuiduationis. Præterea materia est de essentia speciei, vt scribitur 7. huius, Sed quod est causa speciei, non est causa indiuiduationis, quia tunc species essent indiuidua: ergo materia non est causa indiuiduationis. Et confirmatur, quia contractiuum est extra naturam illius, quod contrahitur; sed materia est de ratione speciei; ergo species seu natura specifica non potest per materiam contrahi ad hanc indiuiduationem seu hæcceitatem; tum quia illud, ad quod primo sequitur vnitas numeralis, est principium indiuiduationis; sed hæcceitas est id, ad quod primo sequitur vnitas numeralis; ergo hęcceitas est principium indiuiduationis, tum quia per id indiuiduum debet esse vnum numero, per quod vltimo differt ab omni alio, sed per nihil differt ab omni alio, quàm per hęcceitatem, non quidem per materiam, quia illa est communis omnibus, non per formam, quia illa est fundamentum vnitatis specificæ, non per aliquod accidens, quia omne accidens pręsupponit vnum numero subiectum; igitur aut
C per nihil, aut per hæcceitatem; non est dicendum per nihil: ergo per hæcceitatem. Vlterius vltimo differentia debent differre per primo diuersa; sed indiuidua sunt vltimo differentia sub specie: igitur debent differre per primo diuersa; sed sub nulla specie sunt primo diuersa, quibus ipsa indiuidua possint differre, nisi per hæcceitates, quia nec materiæ sunt primo diuersę, nec formę, nec accidentia: igitut hæcceitates. Sunt quamplures alię rationes, sed hæ sunt principales.

Verum in hac opinione inuenio tres errores. Primus est, quia hæc positio non est quid inuentum ab Aduersarijs sic arguentibus, sed quid traditum ab antiquissimis Doctoribus: igitur error est tribuere ipsam sibiipsis; declaratur assumptum: quia Auicennas 5. suę metaphy. primitus publicauit hanc positionem dicens, indiuidua eiusdem speciei differre differentijs indiuidualibus; sicuti duę species eiusdem generis differunt differentiis specificis, & differentias indiuiduales vocat hypostases, & proprietates indiuiduorum. Rursus ipse Varro differentias indiuiduales appellauit hęcceitates, quibus indiuidua sunt hæc. Item Plotinus assignans ea, quibus animæ numerantur ait, illas numerari terminis internis, quos Aduersarij
D vocant terminos intrinsecos. Proclus quoque has hæcceitates vocauit idiotropias, siue proprietates intimas.

Secundus error est, quia hęc positio est contra Aristo. nam nullibi Philosophus aliam materiam cognouit, præter illam, quę est altera pars compositi. 1. enim physicorum posuit materiam esse vnum ex principijs rerum naturalium: in hoc etiam 5. ait, ea esse vnum, quorum materia est vna, si per materiam intellexit hæcceitatem, quę est materia totius, & non materiam, quæ est altera pars compositi, tunc æquiuocus fuit Philosophus in tota doctrina sua; nam vbique locorum, & pręcipue 2. de anima, & 7. huius, & 8. distinguendo substantiam, diuisit ipsam in materiam, formam, & compositum; si ergo datur duplex ista materia totius & partis, cur Philosophus non distinxit illam? egisset ergo contra illud præceptum, omne multiplex prius est distinguendum, quàm definiendum. Item 12. huius ait, quę sunt numero multa, habent materiam; omnes expositores exponūt de materia, quæ est altera pars compositi, vt deducunt ex progressu antedictorum. Est etiam hæc positio contra Commentatorem, qui 3. de anima facit has consequentias contra pluralitatem intellectus, quòd si intellectus esset multiplicatus, esset materialis, & esset corpus, vel virtus in corpore,

Actus est qui separat & distinguit.

Tex. 49.

Tex. 34.

Quid est illud ad quod vnitas numeralis sequit ex Scoto.

Cap. 3.

Tex. 66.

Tex. 12.

Tex. 2.

Tex. 7.

Tex. 3.

Tex. 49.

Commen. 4.

pore, & reciperet signate cum hic, & nunc: istę consequentiæ non tenent nisi de materia; A
quę est altera pars compositi; quia materia totius, quę est hęcceitas, reperitur etiam in intelle
Commẽ.92. ctualibus secundum ipsos, cum ibi sit indiuiduatio. Rursus Auer. 1. cæli habet, qui dicit cæ-
Commẽ.93. lum, dicit formam; qui dicit hoc cęlum dicit formam in materia. Et rursus infra concludit cæ
lum esse vnum, quia constat ex tota sua materia, & quòd si essent plures cæli, essent etiam plu
res primi motores, & si essent plures primi motores, essent materiales, & semper loquitur de
materia, quæ est altera pars compositi, vt clare est videre verba sua: si ergo vera est regula Ari-
Cap.13. sto. 1. poste. quòd si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, & econtra
in causis adæquatis & præcisis, sequitur quòd negatio & carentia materiæ est ratio propter
Tex.9. quam in abstractis à materia est idem quidditas & indiuiduum, vt patet per Philosophum 3.
Tex.41. de anima. & 7. huius, & 8. ergo ex opposito habere materiam, quæ est altera pars compositi in
Tex.16. rebus generalibus & corruptibilibus, est causa multitudinis numeralis, & quẽadmodum pluralitas materierum, quæ sunt partes, est causa pluralitatis indiuiduorum: ita vnitas materię est causa vnius indiuidui.

Tertio errant, & peccant in hoc, quia opinio ipsorum in se est falsa, & probo decem rationibus. B Primo, quòd hæcceitas non sit principium indiuiduationis; quia sicuti se habet indiuiduũ ad indiuiduationem, ita hoc ad hæcceitatem; ergo secundum commutatam proportionem, sicut se habet hoc ad indiuiduum, ita hęcceitas ad indiuiduationem, & econtra; sed indiuiduum est idem realiter & formaliter quod hoc, & hoc est idem realiter & formaliter quod indiuiduum; idem enim est dicere quòd aliquid indiuiduetur, & ꝙ fiat indiuiduum, & quod fiat hoc; ergo & hæcceitas est idem formaliter quod indiuiduatio, & econtra, non ergo hæcceitas est principium indiuiduationis; quia nihil est principium sui ipsius formaliter.

Hæcceitas est idem cũ indiuiduatione.

Pręterea principia indiuiduationis sunt primo diuersa; sed hæcceitates non sunt primo diuersæ; ergo ipsę non sunt principia indiuiduationis: maior conceditur ab ipsis: minor probatur, quia id, quod conuenit magis cum vno, quàm cum alio, non est primo diuersum ab eo, cum quo magis conuenit; sed hęcceitas vnius, puta Platonis, magis conuenit cum hęcceitate Sortis, quàm cum hęcceitate lineæ; igitur hæcceitates non sunt primo diuersę: maior prosyllogismi patet ex terminis; primo enim diuersum ab alio non conuenit cum illo: minor quoque probatur, tum quia hęcceitas Sortis & Platonis conueniunt in specie; hęcceitates Sortis C & lineę differunt genere: tum quia illa magis conueniunt, quę magis assimilantur, magis assimilantur quę sunt magis comparabilia, hæcceitates Sortis & Platonis sunt magis comparabiles, quàm hęcceitates Sortis & lineæ, sicut vniuersaliter res eiusdem prędicamẽti sunt magis comparabiles, quàm res diuersorum prędicamentorum, ergo &c.

Hæcceitas est differẽtia indiuidualis.

Pręterea, materia totius est principium indiuiduationis per ipsos: sed hæcceitas non est materia totius, ergo hæcceitas non est principium indiuiduationis: patet maior; probatur minor, quia hęcceitas est differentia indiuidualis, differentia vt sic sumitur à forma, quare est modus intrinsecus, & quid formale potiusquàm materia.

Pręterea arguitur sic, quod pręsupponit indiuiduum, non est principium indiuiduationis; sed hęcceitas pręsupponit indiuiduum: ergo non est principium indiuiduationis: maior patet ex terminis: minor probatur, quia hęcceitas est actus singularis & indiuiduus: ergo præsupponit potentiam singularem & indiuiduam, quam actuat, & sic natura indiuidui est singu
Tex.38. laris ante aduentum hęcceitatis, si verum est quod scribitur 2. physi. quòd forma singularis requirit, & pręsupponit materiam singularem, & vniuersalis vniuersalem, &c. D

Pręterea, quod est commune materialibus & immaterialibus non potest esse principium indiuiduationis; sed hæcceitas est quid commune materialibus & immaterialibus: igitur non est principium indiuiduationis: maior patet, quia principium indiuiduationis est quo aliqua differunt, & non conueniunt: minor est ipsorum, qui ponunt hęcceitatem esse in Angelis, & tamen non ponunt in eis materiam totius, vnde coguntur ponere in eis hęcceitatem alterius generis, & si hoc affirmant, tunc diminute tradunt doctrinam, dum nullibi ponunt distinctionem harum hęcceitatum.

Hæcceitas inuenitur in Angelis secũdũ Aliquos.

Pręterea, si hęcceitas esset principium indiuiduationis; ergo differentia specifica vltima ipsius speciei specialissimę non esset perfectissima differentia: consequens est contra Arist. &
Tex.43. ipsos: igitur positio falsa. Arist. enim 7. huius vult, quòd differentia formalis sit tota substantia rei, & loquitur de differentia specifica, quod non esset nisi talis differentia comprehenderet omnem perfectionem rei; consequentia sic deducitur; omnis differentia est perfectio, quę pręsupponit alias differentias superiores, sed differentia specifica non præsupponit differentias existentes in indiuiduo, & ecõtra, differentia indiuidualis sic præsupponit tales differen-

tias

A tias: ergo differentia indiuidualis erit perfectior differentia specifica. Et confirmatur. quia actus quanto est posterior, tanto est perfectior. 9. huius, priora generatione sunt posteriora secundum substantiam, & perfectionem; sed ita est quòd actus indiuidualis, seu proprietas ipsius est posterior actus ipsa differentia specifica: ergo est perfectior.

Tex. 20.

Indiuidua diuersarũ specierum quõ differant.

Præterea data hac positione, sequeretur quòd æque indiuidualiter differrẽt duo indiuidua eiusdem speciei, & duo indiuidua diuersarum specierum, vt Socrates & Plato, & Socrates & Bucefalus, quod est omnino absurdum: nam Socrates & Plato differunt indiuidualiter accidẽtaliter Sortes & Bucefalus differunt indiuidualiter essentialiter: consequentia deducitur, quia quæcunque differunt per primo diuersa, ęqualiter differunt, quia primo diuersa sunt maxime distantia: sed Sortes & Plato inter se differunt per hæcceitates, quæ sunt primo diuersę; sicut Socrates & Bucefalus: igitur æquè indiuidualiter differunt.

Pręterea sequeretur data positione ipsorum, quòd indiuidua differrẽt essentialiter; consequentia deducitur sic; omnis differentia aliquorum, plusquàm per propria & essentialia accidentia eorum, est differentia essentialis & specifica; hæc enim est per se nota, quoniam differentia per accidentia communia est per accidens, differentia per accidentia essentialia vt Leonis per suum proprium, & hominis per suum proprium, est saltem per se, & essentialis secundo modo per se: ergo differentia per ea, quæ antecedunt propria & essentialia accidentia, erit distinctio essentialiter, ac magis per se; & sic simpliciter essentialis.

B

Præterea data ista positione sequeretur, quòd ordo inter indiuidua eiusdem speciei, esset ordo essentialis per se: consequens est falsum, tum quia in indiuiduis est processus in infinitũ; sed in ordine essentiali non est processus in infinitum: ergo talis ordo non est inter indiuidua eiusdem speciei; tum quia hoc est contra Arist. 3. huius, vbi commendat Platonem volentẽ, quòd in indiuiduis eiusdem speciei non sit hoc prius, illud posterius; quare secundum ipsum Platonem omnia indiuidua vt posteriora reducebantur ad aliquod prius separatum, ad quod omnia talia habebant essentialem ordinem, quod secundum ipsum erat idea speciei separata ab indiuiduis. Arist. concordat cum Platone in primo, scilicet quòd in indiuiduis non est ordo prioris & posterioris essentialiter; & discordat in alio: consequentia prima sic probatur præsupponendo, quòd proprietas indiuidualis in Sorte non est accidens Sortis, sed est eadem cum substantia Sortis, similiter in aliis. Pręsupponitur etiam, quòd ordo inter aliqua attenditur penes principia distinctiua, itaquòd talis est ordo inter distincta, qualis inter principia distinctiua, ex hoc arguitur sic; ordo, qui est inter Sortem & Platonem est penes differentias substantiales; ergo iste ordo erit substantialis; sed omnis ordo substantialis est ordo per se, & essentialis: ergo à primo ad vltimum data veritate istius opinionis, sequitur quòd inter indiuidua eiusdem speciei sit ordo essentialis: minor est nota, quia substantiale distinguitur contra accidentale; & per se contra per accidens. Et confirmatur, quia ordo principiorum distinctiuorum debet reduci ad aliquod prædicamentũ, cuius sint ipsa principia distinctiua; sed talia principia respectu ipsorum indiuiduorũ distinguuntur: ergo talis ordo erit substantialis.

Essentialis ordo non datur inter indiuidua.

Tex. 11.

C

Proprietas indiuidualis non est accidens.

Vltimo arguitur sic, data hac fictione de principio indiuiduationis, sequeretur quòd materia separata ab omni forma, non tantum esset in actu entitatiuo, sed etiam in actu formali, consequens est contra Auctores huius positionis: ergo & antecedens: consequentia probatur, quia materia separata ab omni forma habet secundum ipsos propriam hęcceitatem, & modũ intrinsecum; sed ille modus est actus formalis: quod probatur per eos, quia determinat materiam vt sit hæc; sed determinare est proprium actus formalis, quia omne sic determinans habet modum cuiusdam qualificantis. Et corroboratur, quia ipsi dicunt quòd iste modus, seu hæcceitas est differentia iudiuidualis; & comparatur ad naturam, cuius est modus, sicut realitas formalis ad realitatem potentialem.

D

Modus intrinsecus est actus formalis secũdum Aliquos.

His sic iactis respondendum est ad rationes adductas pro parte opposita, & primo dicendũ quòd fundamentum est falsum, quia non datur materia totius, vt probatum est; cum apud Aristo. non sit alia materia, nisi illa, quę habet rationem formabilis; hęcceitas tenet potius rationem informantis, & actus, quàm rationem formabilis & potentiæ: & sic male exposita est intentio Arist quòd ea sunt vnum numero, quorum materia est vna, ita quod intelligat de materia totius; qm̃ cum hæc sit quoddam fictitium, nõ potest de illa intelligere; sed intelligit de materia, quæ est altera pars cõpositi: vt exponit S. Tho. ergo &c. quæ expositio est Auer. & Alexan. qui ait quòd Arist. per materiam communiori vocabulo intelligit subiectum, sed hoc subiectum est materia sub certis dimensionibus, vt ait S. Thomas. Falsum quoque est, quòd materia & forma opponantur relatiue, quia vnum relatiuorum non perficitur per aliud, nec ordinatur ad aliud vt ad suum perfectiuum; & licet Arist. dicat 2. physicorum, materiam & formam

Materia totius est quid fictitium.

Tex. 26.

formam esse in genere ad aliquid, hoc tamen non dicit nisi ratione actus & potentiæ, & secundum rationem relationis tantum; vnde sunt relatiua secundum dici, & non secundum esse. Nec est verum hæcceitatem constituere rem in esse vltimo subijcibili, & materiali: quia materia prima est illa, quæ habet rationem vltimi, vt probat Philosophus 1. physicorũ, sic enim probat, quòd si materia corrumpitur in hoc abiret vltimum; hæcceitas cum sit actus & modus quidam, non poterit esse vltimum subijcibile, quia hoc est illud, quod est essentialiter potentia idest materia. Vnde fundamentum positum ab ipsis quot habet verba, tot continet falsitates.

Tex. 82.

Hinc ratio, qua probant materiam non esse principium indiuiduationis, quia est eadem in genito & in corrupto, est falsissima: quia illa est materia prima: nos autem loquimur de materia proxima, quæ est diuersissima in genito & in corrupto; quandoquidem non est eadem forma substantialis, nec eadem quãtitas, quomodo igitur erit eadem materia? nec idem indiuiduũ, & sic aqua corrupta & generata non sunt eiusdem speciei, nec eiusdem materiæ proximæ, nec formæ, nec idem numero per naturam redire potest.

Aliqui æquiuocant de materia.

Diluitur etiã quarta ratio, qua dicitur, quod actus est qui separat & distinguit; ergo nõ materia: nam ista auctoritas non adducitur ad propositũ. Arist. 7. huius loquitur de distinctione specifica, quæ fit per actũ & formã, & nos loquimur de distinctione numerali, quæ fit per materiã. B

Tex. 49.

Diluitur etiam quinta, qua asserunt materiam pertinere ad essentiam speciei: ergo non ad principium indiuiduationis: non enim considerant materiam, quæ pertinet ad essentiam speciei, esse materiam communem: materia autem, quæ est principium indiuiduationis, est materia proxima, vt declarabitur infra. Diluitur & confirmatio; quia natura specifica non contrahitur per materiam communem, quę est pars illius naturę, sed contrahitur per materiã particularem, quę non pertinet ad essentiam speciei.

Materia duplex est.

Soluitur & sexta, quia non ad hæcceitatem, sed ad materiam signatam primo sequitur vnitas numeralis; propterea minor est falsissima. Diluitur & septima, quoniam vt sępe dictum est, materia quę est fundamentum vnitatis specificę, est materia communis, non materia signata & proxima. Ad vltimam negatur, quod materiæ signatæ non sint primo diuersæ, vt latius dilucidabitur infra: ipsę enim sunt, & nõ hęcceitates, quibus indiuidua distinguuntur. Hæc de opinione istorum. C

Materiæ signatæ sunt primo diuersæ.

Secunda opinio est ipsius Adæ, qui 1. senten. tenuit substantiam materialem ex se, siue ex natura sua fieri indiuiduam & singularem; itaque non oportet quærere aliam esse caussam singularitatis à causa naturæ, quasi natura prius tempore, vel natura sit natura antequàm sit singularis, & tunc per aliquod adueniens contrahatur vt fiat singularis, quod probat per simile sic; quia sicut natura habet ex se verum esse extra animam, nõ autem esse in anima, nisi ab alio, idest ab ipsamet anima: cuius ratio est, quia esse verum conuenit ei simpliciter; esse autem in anima est esse eius secundum quid; ita vniuersalitas non conuenit rei, nisi secundũ quod habet esse secundum quid, idest in anima: singularitas autem conuenit rei secundum verum esse; & ita ex se & simpliciter: ergo quærenda est causa, quare natura est vniuersalis, & assignandus est intellectus pro causa, non autem quęrenda est aliqua causa, quare natura est singularis alia à natura rei medians inter ipsam & singularitatem eius: sed quę sunt causæ vnitatis rei, sunt & causæ singularitatis rei: igitur substantia materialis ex se est indiuidua & singularis. Præterea Arist. 7. huius, contra Platonem probat, quòd substantia cuiuscunq; rei est propria illi, cuius est, & non inest alij: igitur substantia materialis ex natura sua circumscripto omni alio, est propria ei, cui inest: itaque ex natura sua non potest inesse alteri: ergo ex natura propria sua est indiuidua & singularis. D

dist. 33. q. 8. art. 1.

Tex. 48.

Sed hæc opinio reprobatur, quia quicquid inest alicui ex natura sua, per se inest ei in quocunque; igitur si natura aliqua puta hominis, de se est hæc, in quocunq; esset natura hominis, esset hic homo singularis: consequens est incõueniens, loquẽdo de singularitate determinata, de qua disputamus, ergo &c. Præterea, cui de se conuenit vnũ oppositũ, ei de se repugnat aliud oppositum: igitur si natura de se est vna numero, ex se repugnabit ei multitudo numeralis.

Duo contraria in eodem esse nequeũt.

Nec rationes adductæ aliquid concludunt, Prima enim soluitur: quia non ita se habent communitas & singularitas ad naturam, sicut esse in intellectu & esse verum extra animam: quia communitas conuenit naturę extra intellectum, & similiter singularitas & communitas conuenirent ex se naturę: singularitas autem conuenit naturæ per aliquid in re contrahens ipsam; sed vniuersalitas non conuenit rei ex se; & ideo concedo, quòd quærenda est causa vniuersalitatis; non tamen quærenda est causa communitatis alia ab ipsa natura, & posita communitate in ipsa natura secundum propriam entitatem & vnitatem, necessario oportet quærere

A rere causam singularitatis, quę superaddit aliquid illi naturæ cuius est. Ad aliam dico, quòd Philosophus improbat illam fictionem, quam imponit Platoni, quòd scilicet non possit hic homo per se existens, qui ponitur idea, per se esse vniuersalis omni homini, quia omnis substantia per se existens est propria ei, cuius est, hoc est vel seipsa, vel est propria per aliquod contrahens, quo contrahente posito non potest inesse alteri, licet non repugnet ei ex se inesse alij, etiam loquendo de substantia secũdum quod sumitur pro natura, & tunc sequitur quòd idea non erit substantia Sortis, quia nec in natura Sortis, cum ex se non sit illi propria, nec est tantum in eo, cum illi appropriata non sit, sed est & in alio secundum ipsum; si autem accipiatur substantia pro substantia prima; tunc verum est quòd quęlibet substantia est ex se propria illius, cuius est, & tunc multo magis sequitur, quòd illa idea, quæ ponitur substantia per se existens isto modo, non possit esse substantia Sortis, vel Platonis. Fictio Platonica.

Tertia opinio est Henrici tenentis substantiam materialem non indiuiduari per aliquod positiuum; quia illud vel esset materia, vel forma, vel aliquid consequens materiam vel formam, & hoc vel est absolutum, vel respectiuum; non est materia, quia est pura potentia; nec B est forma: quia quęram de forma per quid indiuiduatur, quia nec ex se ipsa; sicut nec natura vt dictum est contra Adam: quæram ergo per quid, & vlterius de illo alio; & sic in infinitum: nec potest dari aliquod consequens absolutum; quia quæram de illo eodem modo; nec per respectiuum; quia respectus pręsupponit fundamentum: & sic non indiuiduat ipsum: ergo negatio erit ratio, qua aliquid indiuiduatur, & sic ponit Henricus duplicem negationem, qua indiuiduatur natura singularis: vnum enim vt ait Philosophus 4. huius dicit priuationem diuisionis in se; & priuationem identitatis ad aliud: igitur cum singularitas vel indiuiduatio non dicat nisi duplicem negationem; non oportet eius causam positiuam quęrere; sed sufficit negatio: prima propositio probatur; quia si vnum diceret rationem positiuam non diceret eandem, quam dicit ens; tunc enim esset nugatio dicẽdo, ens vnum; nec aliã rationem dicit. Sententia Henr. de prĩcipio indiuiduationis. Tex. 3.

Sed confutatur quoque ista opinio, quia substantia prima per se generatur 7. huius, & etiã per se operatur 1. huius, & ex hoc distinguitur à secunda, cui neutrum conuenit per se primo: igitur ista conueniunt primę substantię per illud, quod addit supra secundam substantiam; C non autem conueniunt ista alicui formaliter per negationem: ergo prima substantia non addit tantum negationem supra secundam. Pręterea negatio non constituit aliquid formaliter in entitate perfectiori, quàm sit illa entitas præsupposita negationi, alioquin negatio esset formaliter entitas positiua: sed prima substantia per Philosophum in prædicamentis est maxime substantia, & etiam magis substantia, quàm secunda: ergo non formaliter constituitur in entitate primę substantiæ per negationem inquantum distinguitur à secunda. Ad rationem in oppositum dicitur, quod dato, & non concesso quòd vnum significet formaliter illam duplicem negationem, non tamẽ sequitur ꝙ non habeat aliquam causam positiuam, per quam insit ei illa duplex negatio: nam & vnitas specifica pari ratione significat duplicem negationem; & tamen nullus negat entitatem positiuam esse rationem vnitatis specificæ, à qua entitate positiua sumitur ratio differentiæ specificæ: sic etiam in indiuiduo poterit esse aliquid positiuũ, per quod indiuiduetur; & hoc, an sit materia vel forma, infra dicetur. Tex. 34. In prologo. Cap. de substantia.

Quarta opinio est Nicolai Boneti, & Godofrensis, & Rugerij asserentium substantiam materialem effici indiuiduam, & singularem per actualem existentiam: ratio, qua mouentur D hi grauissimi viri, fundatur in Arist. 7. huius, vbi ait quòd actus determinat & distinguit: igitur vltima distinctio est per vltimum actum: vltimus actus indiuiduorũ est existentia, quia quodlibet aliud ab ipsa intelligitur in potentia ad ipsam existentiam: sequitur ergo existentiam esse rationem indiuiduandi aliquid. Sed opinio istorum est friuola, & de facili diluitur, quia adhuc remanebit quæstio de ipsa existentia, vnde & quomodo contrahitur, vt sit hæc, sicuti quæritur de natura, nam si natura specifica sit eadem in pluribus indiuiduis, habet existentiam eiusdem rationis in eis: sicut ergo natura specifica non est de se hæc; sed quæritur propter quid efficitur hæc, ita de existentia quęritur propter quid efficitur hęc, cum de se non sit indiuidua. Fundamentum adductum pro istis est debilissimum, quia actus distinguit eo modo, quo est actus; si est actus accidentalis, distinguit accidentaliter; si actus essentialis, distinguit essentialiter; existentia est vltimus actus: ergo vltimate distinguit; sed non est prima radix, primumque principium, vnde oritur distinctio indiuiduorum, de qua prima radice est nostra disputatio. Opinio Boneti. Tex. 49. Reprobatur Bonetus. Act⁹ duplex essentialis & accidentalis.

In secta Auerro. adest Trusianus plusquàm Commentator, qui in secundo tegni super textum; in digressione propria, quam facit de hac materia, tenet quòd forma sit principium Cap. 44. Opinio Trusiani.

indiuiduationis per se, à materia autem indiuiduum non habet quòd sit indiuiduum; nisi A
per accidens pro quanto acquisitio formæ fit in ea; motus primo, quia materia omnium
generabilium est vna communis, non autem est vna communis forma: quare oportet quòd
forma faciat quòd materia sit hæc materia, & non econtra. Secundo quia vna forma nu-
mero est incommunicabilis multis materijs simul; licet enim omnes formæ singularium
hominum sint vna forma secundum rationem speciei; non tamen sunt vna forma in vna
materia. Tertio quia si indiuidua essent à materia, omne indiuiduum haberet materiam:
consequens est falsum de substantijs separatis, ergo &c. Nec obstat si quis dicat, quòd ma-
teria est principium indiuiduationis in rebus materialibus: quia ego dicam illi, quòd ipsa
non habet hoc ex hoc, quòd est materia, sed ex eo quòd non est participabilis à pluribus si-
mul, quod quidem habet à forma, quæ facit sibi eam propriam; sed multo magis hoc ha-
bet à forma: nulla enim perficit simul plures materias; & ideo forma est per se principium
indiuiduationis, à materia autem non est indiuiduatio, nisi per accidens: & hęc est expressa
Tex.2. sententia Aristo. 2. de anima, vbi habet, quòd substantia est vnum quoddam genus eorum,
quæ sunt, huius autem aliud quidem est sicut materia, secundum quam non est hoc ali- B
quid, aliud autem forma & species, secundum quam iam dicitur hoc aliquid. Hæc est
Commẽ.6. sententia Auerrois 2. de anima, vbi scripsit, quòd diuersitas formarum est causa diuersi-
tatis materierum, & non econtra, indiuiduum est indiuiduum ex forma, quia per materiã
Cap.2. est diuisibile, cum sit quantum. Hæc est sententia Auicennæ 6. naturalium, vbi habet, quòd
materia, in qua existit anima, non est id quod est, nisi ex complexione propria: talem autem
complexionem habet à forma; & hinc est quòd materia non remanet eadem numero post se-
parationem animæ à corpore.

Refutatur opinio Trusiani. Sed hæc opinio stare non potest; quia qua rõne ponit iste vir formam esse per se principiũ
indiuiduationis: eadem ratione ego dicerem esse materiam; quia quod est per se pars indiui-
dui, est per se principium indiuiduationis eiusdẽ per ipsum; sed materia est per se pars indiui
dui; ergo materia erit per se & non per accidens principium indiuiduationis, vt imagina-
Tex.15. tur Trusianus: maior est clara; minor est Aristo. 8. huius vbi ait quod ratio propter quam
ex materia & forma aliquid est vnum; non est nisi quia illud est materia, & potentia, aliud ve-
ro actus. Opinio hæc est contra Arist. hic tenentem illa esse vnum numero, quorum materia C
Cap.24. est vna, non dixit, quorum forma est vna. Est etiam contra Auerr. 12. huius, vbi asserit singu-
larium vnum esse aliud ab alio propter materiam: Præterea nullum pertinens ad quiddita-
tem est principium indiuiduationis, sed forma est tota quidditas per Auer. igitur forma non
potest esse principium indiuiduationis; maior patet, quia quidditas per intellectum potest
separari à principiis indiuiduationis, propterea quod pertinet ad quidditatem, non est prin-
cipium indiuiduationis.

Rationes Trusiani facile soluuntur. Nam ad primam possumus dicere, quòd communi-
Materia quomodo est vna numero. tas, quæ est in materia, est pura priuatio, & ideo materia dicitur vna numero omnium gene-
rabilium & corruptibilium priuatiue, & per priuationem cuiuslibet formę, per quam aliquid
dicitur esse vnum numero; sed communitas, quæ est in formis vniuersalibus, est extra ani-
mam in potentia: vnde formæ communes extra animam habent esse medium inter puram
priuationem & esse actuale: materia igitur, quæ est communis pluribus, non est materia si-
gnata, sed materia prima. Ad secundam dicitur, quòd si forma est incommunicabilis plu-
ribus materiis, hoc est propter materiam signatam, quia forma quantum est ex se est pluribus D
communicabilis. Ad tertiam dico, quòd alio modo indiuiduantur abstracta, alio modo ip-
sa sensibilia: abstracta enim statim sunt id, quod sunt, & se ipsis sunt hæc & vnum, vt scribitur
Tex.16. 8. huius. Sed sensibilia non seipsis, sed per materiam signatam efficiuntur hæc. Ad illud
Tex.2. Indiuiduum fit hoc aliqd per materiã. Arist. 2. de anima dicitur, quòd per formam indiuiduum fit hoc, sed non primo & principa-
liter fit hoc aliquid; sed per materiam signatã; per formam indiuiduum fit hoc aliquid secun-
dario. Et sic etiam intelligitur dictum Auerro. Licet etiam possimus dicere, quòd si Auerro.
posuit formam esse principale indiuiduationis principium, errauit & peccauit peccato maxi-
mo. Soluitur etiam dictum Auicennæ, quòd complexio non est principaliter à forma, sed à
materia signata ab agente, vnde formæ recipiuntur in materijs secundum quòd dispositæ
Tex.26. sunt ab ipsis agentibus iuxta illud 2. de anima, actus actiuorum sunt in patiente bene di-
sposito.

Senten. Suessani. Disp. 5. Apud Auerroistas est etiam opinio Suessani, qui in disputationibus suis huius li-
bri distinguit de principio indiuiduationis dicens, aliud esse principium principale vni-
tatis numeralis; aliud sine quo non; & aliud dispositiuum: principium principale

est ipsa

A est ipsa materia prima: sine qua non est forma genita: dispositiuum est dimensio interminata. Primum probat sic, quia materia prima seipsa est vna numero, & nullo modo vniuersalis, nec pars vniuersalis secundum peripateticos: ergo &c. Pręterea, eadem est causa multitudinis numeralis, & vnitatis numeralis; sed materia est causa multitudinis numeralis, vt scripsit Auerr. in libro de substantia orbis, vbi posuit quòd ideo sunt multa sub eadem specie, quia materia est multa in potentia: igitur materia est causa vnitatis numeralis. Pręterea vniuersale & singulare sunt saltem oppositæ rationes; sed forma est principale principium, quo compositum vniuersalitatē participat: igitur materia est principale principium, quo compositum singularitatē participat. Secundum probat sic, de mente Auerr. 7. huius, vbi dicit, quòd substantia demonstrata non est vna nisi per hanc substantiam, & per hanc naturam, quæ dicitur forma: igitur materia non est principium indiuiduationis, nisi concurrente forma, & forma concurrit tanquàm principium sine quo non. Pręterea, sicut se habet materia ad hoc vt composium participet vniuersalitatē, sic se habet forma ad hoc vt idem compositum participet vnitatē & singularitatē; sed materia est causa sine qua non, ad hoc vt compositum particiB pet vniuersalitatē; nisi enim materia esset multiplex in potentia, compositū nō esset particeps vniuersalitatis: signum autem, quia vbi non est materia, non est vniuersalitas, atque communicabilitas, vt patet in separatis: igitur forma est causa sine qua non, singularitatis. Præterea, quod est causa determinationis materiæ & dimensionum, est causa sine qua non, vnitatis numeralis indiuidui compositi; sed forma est causa sine qua non determinationis materię atque dimensionum; nunquàm enim materia esset terminata nec dimensio, nisi aduentu formę: igitur forma est causa sine qua non indiuiduationis. Tertium declarat sic, quia Auerr. lib. de substantia orbis contra Auicen. arguit; quòd si forma corporis reciperetur ante dimensiones interminatas, esset indiuisibilis & æterna; & materia nullam aliam formam reciperet: igitur dimensio disponit materiam ad multitudinem; & per consequens est dispositiuum principium vnitatis numeralis indiuidui compositi. Sed hæc opinio peccat primo in hoc, quòd ponit dimēsiones indeterminatas ante formam substantialem in materia prima: quia stante veritate huius opinionis, tunc daretur accidens ante substantiam contra Arist. 7. huius, vbi ponit substātiam C pręcedere accidens tempore, & natura. Nec valet, si dicatur quòd est accidens interminatum, quia accidens interminatum & terminatum sunt in eodem prædicamento: cum ergo prędicamentum substantiæ pręcedat prædicamentum quantitatis; sequitur quòd antecedat tam accidens terminatum, quàm accidens interminatum.

Cap. 2. *Comm. 15.* *Cap. 6.* *Refellitur sentētia Augustini Niphi.* *Tex. 4.*

Est etiam falsa ista opinio in secundo dicto, quia causa sine qua non, est veluti causa instrumentalis, sicuti malleus est causa sine qua non, ipsius ædificationis, vel est causa materialis, vt superficies respectu albedinis; sed forma nec est causa instrumentalis, nec materialis ipsius indiuiduationis: igitur forma non potest dici causa sine qua non, ipsius indiuiduationis. Est etiam falsa in primo dicto suo, quia materia prima non potest esse principium indiuiduationis, cum sit communis pluribus; sed materia, quæ est principium indiuiduationis, est materia signata: ergo &c.

Causa sine qua non est duplex.

Rationes quas adducit, sunt friuolæ, & nullius momenti. Et prima soluitur sic, quòd materia sumitur tripliciter. Primo in communi, vt stat sub ordine ad formam in communi, & vt subiectum formæ huius, non quidem vt hæc forma, sed communiter vt forma est; & hæc est D pars quidditatis, & non principium indiuiduationis. Secundo sumitur in particulari vt hęc, quia sub hac forma, & sic non est pars quidditatis, sed est propria huic vel illi, quæ dicitur materia signata, & hæc est principium indiuiduationis. Tertio sumitur pro materia prima per seclusionem cuiuscunque actus, vt purum ens quod est potentia, & sic est primum principium rerum naturalium, & non principium indiuiduationis. Secunda quoque ratio soluitur, concludit enim de materia signata, non autem de materia prima. Soluitur & tertia ratio similiter, quia formale & principale principium indiuiduationis est quòd aliquid non sit diuisibile tanquàm superius in sua inferiora, vt perbelle declarat Caietanus in comment. super primam partem S. Thomę ad tertium argumentum contra Durandum.

Materia trifariam sumi potest. *q. 3. art. 2.*

Soluuntur & rationes pro secundo dicto. Et primo prima, quia forma concurrit ad indiuiduationem, non tanquàm conditio sine qua non; sed tanquàm formale & necessarium principium.

Ad secundam negatur illa similitudo: & ad probationem dicitur, quòd compositum participat vniuersalitatem propter formam, & non propter materiam; negatur etiam quòd in separatis non sit vniuersalitas & communicabilitas ex parte intellectus, licet non ex parte rei, vt habetur in lib. de ente & essentia. Soluitur & tertia ratio, quia forma per se est causa

Cap. 5.

causa determinationis materiæ, & non tanquàm causa sine qua non, vt vult Suessanus. A

Trina dimẽsio nõ ponitur.

Tertium placitum suum est omnino falsum, vt dictum est, quia non datur illa trina dimensio præcedens formam substantialem in materia prima. Ad hanc enim positionem multa inconuenientia sequerentur; & inter alia quòd ens secundum quid præcederet ens simpliciter; & quòd ens per accidens esset prius ente per se; & quòd materia maiorem connexionem haberet cum forma alterius generis, quàm cum forma proprii generis, ex quo à qualibet forma substantiali est denudabilis, & non à qualibet forma accidentali; & quod substantiæ generabilis non solum tria, sed quatuor principia essent, scilicet materia, forma, priuatio, & quantitas interminata: non enim potest fingi, quin sit principium saltem per accidens, cum sit coniuncta principio per se, sicut de priuatione dicitur.

Sentẽtia Zimarę.

Tertia opinio inter Auerroistas est Zimarę, qui in quæstione propria ponit tres conclusiones pro declaratione huius quæsiti. Prima conclusio est, Materia & forma sunt per se & intrinseca principia indiuiduationis ipsius singularis, prout habet esse prædicamentale & metaphysice loquendo: quam conclusionem sic probat; illa sunt principia per se vnitatis numeralis indiuidui, quę sunt per se principia entitatis eius; quam propositionem ita probat, B quia non est immaginabile quòd ab aliquo res recipiat entitatem, à quo non recipiat aliquam vnitatem, cum ens & vnum sint idem; sed materia & forma sunt per se principia intrinseca

Tex. cõm. 2.

entitatis compositi, vt patet 2. de anima: ergo vera conclusio. Confirmat hoc, quia illa sunt principia vnitatis numeralis indiuidui, à quibus talis vnitas essentialiter dependet; sed vnitas numeralis compositi dependet essentialiter à suis partibus, vt patet 7. huius: ergo conclusio vera.

Tex. cõ. vlt.

Addit secundam conclusionem, comparando materiam ad formam in ordine ad ipsum indiuiduum, Per prius forma est principium indiuiduationis, quàm materia: quam sic probat, illud per prius & immediatius est principium indiuiduationis, à quo res per prius habet esse hoc, & vnum; sed indiuiduum per prius habet esse hoc, & esse vnum à forma, quàm à materia: ergo prius & principalius forma est principium indiuiduationis, quàm materia: maiorem probat, quia indiuiduum dicit hoc esse, & vnum esse, idest incommuni-

Commen. 7.

cabile esse: minor est Auerro. pluribus in locis suæ doctrinæ, & præcipue 2. de anima vbi habet congregatum ex materia, & forma non esse vnum nisi per vnitatem existentem in ipsa forma. C

Tertia conclusio est. Principia extrinseca indiuiduationis ipsius singularis in actuali existentia sunt ipsum agens, quantitas, potentia respectiua materiæ, & breuiter quęcunque necessario concurrunt ad esse indiuidui vt sic, veluti tempus & locus: quam conclusionem ita probat; illa sunt principia indiuiduationis extrinseca; necessario tamen concurrentia ad esse incommunicabile indiuidui in effectu, quæ non sunt de intrinseca ratione; neque per se partes essentiales indiuidui, sine quibus tamen indiuiduatio non fieret in effectu; sed agens, quantitas, potentia respectiua, tempus, & locus, &c. sunt huiusmodi; talia enim non sunt intrinsecę partes indiuidui, vt patet; igitur conclusio est vera: probatur primo de agente per

Commẽ. 11.

Commentatorem 12. huius, vbi habet quòd ad vnitatem numeralem effectus, requiritur agens habens vnitatem numeralem: de quantitate etiam patet, quia secundum ipsum quan-

Cap. 11.

titates interminatæ sunt coęternę materię primæ: de potẽtia materię similiter patet 12. huius, vbi habet, quòd statim inductis dispositionibus ab agente, insurgit in materia de nouo quędam habilitas inclinans ipsam materiam, ita ad hanc formam, quòd non ad aliam; & induD cta forma in materia, ista potentia corrumpitur, & est ratio propter quam indiuiduum non potest redire idem numero: de tempore & loco est manifestissimum.

dist. 3. disp. 2

Ad hanc opinionem reducitur sententia Magistri Michaelis de Palatio Granaten. qui 2. sentent. vbi disputat, num Angeli sint incorporei & immateriales, vult indiuiduum sensibile habere vnitatem numeralem ex omnibus causis; quandoquidem quilibet effectus habet materialem, formalem, efficientem, & finalem causam; & fugit quęsitum, quia nos quęrimus de prima causa indiuiduationis; de singularibus quatenus sunt intelligibilia, affirmat formam esse principiũ indiuiduationis in eis, non aũt materiam, & in hoc etiam decipitur, quia intelli

Tex. 49.

gẽtię sunt formæ per se existentes, & per se indiuiduantur, nõ autem per formam, quia si per formã; ergo & per materiam, cũ forma & materia sint relatiua, sed hoc est contra Arist. 12. huius, vbi loquitur de vnitate primi principij, & dicẽs ꝙ necessariũ est esse vnũ, quia plura prima principia esse non possunt, nisi conuenirent in forma, & distinguerentur numero, sicuti plures homines conueniunt in forma, & distinguũtur numero, propterea quòd habent materiã, sed primum principium, cum sit quodquideratesse, idest sua essentia & ratio, non habet materiam

A riam, quia eius substantia est endelechia, idest actus, materia autem est potentia, relinquitur igitur primum principium per puritatem suę substantię indiuiduari, & idem est iudicium de omnibus aliis intelligentiis: ergo non per formam.

Sed prædicta opinio ipsius Zimaræ est falsissima: & probo vnica ratione sic, frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora, & æque bene: sed per solam materiam signatam sufficienter saluatur indiuiduatio substantiæ compositæ: ergo frustra adduntur quæ ait Zimara: maior est Aristo. 1. physicorum, contra Antiquos: minor probatur, quia forma est tota quidditas de mente Auerro. ergo communicabilis; igitur per formam non indiuiduatur substantia composita. Alia quæ sunt posita in tertia conclusione, non sunt ad propositum, quia sunt extrinseca ab indiuiduatione, vt ipsemet fatetur; & nos quærimus de principio itrinseco. Reprobatur Zimara. Tex. 50.

Propterea aliter est dicendum, videndo opinionem Thomistarum, inter quos adest Ioan. Capreolus 2. sentent. vbi tenet de mente S. Thomæ, quòd duo concurrunt ad indiuiduationem, materia & quantitas, quia duo sunt de ratione indiuidui, incommunicabilitas & distinctio: quoad incommunicabilitatem, principium indiuiduationis est materia; quoad B distinctionem, principium indiuiduationis est quantitas: & hanc opinionem sequuti sunt Antiquiores Thomistę, inter quos etiam adest expositor librorũ contra gent. lib. 1. & hoc est, quod S. Thomas intelligit in diuersis locis suę doctrinæ per materiam signatam, & per materiam sub certis dimensionibus, & per materiam, & quantitatem. dist. 3. q. 1. Cap. 21.

Caietanus, qui est vnus ex subtilissimis expositoribus doctrinæ S. Thomæ, fuit etiam varius in ista speculatione; in libro de ente & essentia voluit principium indiuiduationis quoad incommunicabilitatem & distinctionem, esse materiam signatam, itaquòd non duo, sed vnum tantum requiratur ad indiuiduandam rem materialem, & ratio sua est, quia idem est principium distinctiuum indiuidui à specie, & ab altero indiuiduo eiusdem speciei; sed non duo, scilicet materia, & quantitas: sed vnum scilicet materia signata est principium intrinsecum, quo indiuiduum distinguitur à specie: ergo non materia, & quantitas; sed materia signata est principium intrinsecum distinctiuum indiuidui ab altero indiuiduo eiusdem speciei: maior est clara omnibus; quia quandocunque aliquod commune diuiditur in plures partes subiectiuas, per idem differunt inferiora inter se & à superiori; sicut per idem, C homo differt ab animali, & à Leone, scilicet per differentiam propriam: vnde Porphyrius tres actus tribuit differentię in prædicabilibus, scilicet diuidere superius, constituere inferius, & distinguere constitutum à superiori: minor conceditur à Thomistis: sequitur igitur quòd vnum tantum nempe materia signata sit sufficiens principium indiuiduationis substantiæ materialis: sed quid intelligendum veniat per materiam signatam; declarat Caieta. dicens, quòd materia signata est materia capax huius quantitatis, itaquòd non illius; hæc nanque materia est pars intrinseca huius indiuidui, puta Sortis; & si definiretur, in eius definitione debuisset poni. Vnde quia agens particulare, puta hoc semen in generatione appropriat materiam ad formam introducendam in ipsa; puta semen humanum appropriat materiam ad animam humanam, & hoc semen appropriat hanc materiam ad hanc animam: & quia in primo instanti generationis Sortis, quod est primum esse Sortis, & primum non esse formę pręcedentis, in quo fit compositum particulare terminans per se primo generationem, est per se distinctum à specie, & ab indiuiduo eiusdem speciei: principium indiuiduationis est materia, quæ est capax quantitatis illius indiuidui tantum, & non D alterius; & illa materia est pars intrinseca ipsius indiuidui, & appropriata ipsi indiuiduo ab agente particulari, & materia signata. Cap. A. Cap. 3. Differentiæ specifica habet tres act⁹. Materia signata quæ sit.

Et si quis quęrat, quid addat materia signata supra materiam, respondet Caietanus, quòd addit capacitatem huius quantitatis ita vt non illius, si quis etiam quæret; quid est ista capacitas huius quantitatis, & non illius, respon. quòd est potentia receptiua huius quantitatis, itaquòd non illius: & hæc potentia receptiua non dicit aliquid distinctum realiter à materia signata; sed dicit aliquod reale, quod est distinctum secundum rationem ab ipsa materia signata: sicut potentia materiæ primæ, cum sit de essentia ipsius, non dicit aliquid distinctum realiter ab ipsa; sed secundum rationem tantum: & sicuti potentia materiæ primæ, si esset definibilis, definiretur per suum actum, quem primo respicit, ita potentia materiæ signatæ quæ est capacitas huius quantitatis, & non illius, si esset definibilis, definiretur per hanc quantitatem: verum quia Aristote. in 12. huius. Item & 9. & hic ait potentiam & actum esse in eodem prædicamento, & hęc propositio est vnum ex principijs doctrinæ S. Tho. pręcipue in materia illa, an potentiæ distinguãtur ab essentia aĩæ; propterea ista potentia materię signatę, cum respiciat quantitatẽ, sequitur q; si ista materia esset principium per se intrinsecũ indi- Materia signata quid addit super materiam vt sic. Tex. 19. Tex. 1. Tex. 17.

Reprobatur responsio Iauelli. uiduationis: indiuiduum non esset vnum per se, sed per accidens. Nec valet solutio Chrysostomi Iauelli dicentis ad hoc argumentum illam propositionem, potentiam esse in eodem genere cum actu, cuius est potentia, non valere, nisi de illo actu, qué respicit primo & per se, non aũt quem secũdario intuetur. Nam licet hæc glosa sit verissima in se, nihilominus verissimũ est etiam potentiam materiæ signatę primo & per se respicere hanc quantitatem: idcirco hoc argumentum sequitur, quòd si materia signata esset materia cum potentia ad quantitatem, indiuiduum esset vnum per accidens; & ideo doctior factus ipse Caiet. in comment. 1. p. interpretatus est per materiam signatam materiam pręhabentem naturam quantitatis; hæc enim est radix, & fundamentum quantitatis, & est pars intrinseca indiuidui, & primo terminat generationem substantialem in rerum natura ante adhęsionem omnium accidentium in primo instanti naturę, in quo oportet vt singulare sit per se ens & per se vnum, & distinctum ab vniuersali & ab indiuiduo eiusdem speciei; sed istas conditiones non poterit habere in prædicamento substantiæ, nisi per constitutiuũ existens in eodem prędicamento, & per idem vnumquodque constituitur in esse suo, & distinguitur à ceteris: sed per materiam signatam idest præhabentem quantitatem, vt dictum est, constituitur indiuiduum in prędicamento substantiæ; igitur materia signata, idest præhabens naturam quantitatis, erit intrinsecum principium, quo distinguitur indiuiduum ab aliis suę speciei, & hæc est expressissima mens S. Thomę 1. p. vbi definiens personam ait, quòd vniuersale & particulare, licet inueniantur in omnibus generibus; tamen speciali quodam modo indiuiduum inuenitur in genere substantiæ: substantia enim indiuiduatur per se ipsam, & accidentia indiuiduantur per subiectum, quod est substantia: nunc sic, de mente S. Thomę, substantia indiuiduatur per se ipsam; ergo non per quantitatem, igitur quantitas non concurrit ad indiuiduationem substantię. Et si quis diceret, quòd S. Thomas pluribus in locis suę doctrinę ait, quòd quantitas cõcurrit ad indiuiduationem, præcipue in opusc. de principio indiuiduationis, & 3. par. & 4. sent. in libello de ente & essentia etiam ait, concurrere ad indiuiduationem certas dimensiones. Hæc omnia & alia dicta saluantur, quòd concurrit quantitas non formaliter, sed fundamentaliter & radicaliter: quoniam distinctio numeralis, qua Sortes distinguitur à Platone inquantum sunt isti homines, non est distinctio quantitatiua, sed fundamentum quantitatiuę distinctionis, & similiter principium distinctiuum huius hominis ab illo vt sic, est radix, & fundamentum quantitatis, & consequenter distinctionis sequentis ipsam: & ista opinio est verior cunctis superius recitatis: quia per hanc soluuntur omnes difficultates, vt ait Arist. 4. physi. veritas est solutio dubiorum.

Marginal notes: q.29. art. 1. — Vera intelligentia de materia signata. — q.29 art. 1. — Dilucidatio quæsiti secũdum S. Tho. — q. 77. art. 2. distin. 12. q. 1. art. 1. — Cap. 5. — Tex. 47. (A, B, C)

Et primo soluuntur rationes illorum, qui ponebant quantitatem esse principium indiuiduationis: nam quod conuenit alicui per se, non conuenit alteri, nisi ratione ipsius, per Arist. 1. posterio. sed distinctio numeralis materialis primo conuenit quantitati per Aristo. in hoc libro, vbi ait quòd diuidere aliquid in partes eiusdẽ rationis primo conuenit quantitati: igitur quantitas est principium indiuiduationis. Hæc est principalior ratio Ægidij, qui fuit huius opinionis. Quæ ratio facile soluitur dicendo, quòd distinctio numeralis, vel competit quantitati, vel alicui pręhabenti naturam quantitatis: & quia materia signata est pręhabens naturam quantitatis, tanquàm radix & fundamentum: & ideo ei primo conuenit: & cuicunque conuenit, conuenit per ipsam. Per hanc declarationem soluuntur rationes Aduesariorũ, quibus dicunt hæcceitatem esse principium indiuiduationis: quia illud est principium indiuiduationis, quo indiuiduum est indiuiduum; sed hęcceitate indiuiduum est indiuiduum: igitur hæcceitas est principium indiuiduationis. Ad hanc neganda est minor; quia indiuiduum est indiuiduum materia signata, & non hęcceitate. Si autem ipsi per hęcceitatem intelligunt materiam signatam, concedimus quòd hicceitas, hęcceitas & hocceitas est principium indiuiduationis: si autem intelligunt aliquid aliud, negandum est.

Marginal notes: Cap. 4. — Tex. 18. (D)

Aliæ rationes solutę sunt superius in reprobatione opinionis eorum; similiter rationes tenentium formam esse principium indiuiduationis. Ex quibus patet dilucidatio quomodo indiuiduentur substantiæ materiales, quia per materiam signatam, & hoc declaratum est ex pluribus locis S. Thomæ, & pręcipue ex 1. p. Ex quo etiam loco patet quomodo indiuiduentur accidentia; quia per substantiam, in qua reperiuntur: & hęc est etiã doctrina Auer. 7. huius, vbi aperte dicit, quòd accidens est vnum numero & diuisum ab accidente eiusdem speciei per suum subiectum, in quo est: & indiuiduum substantię est prius indiuiduo accidentis. Ex his etiam patet quomodo animę separatę sint indiuiduatæ per respectus transcendentales ad corpora, quę sunt occasiones multitudinis animarum, de quibus vide 1. p. Ex his etiam patet quomodo substantia separata sit vna numero in sua specie, & indiuisibilis in plu-

Marginal notes: q.29. art. 1. — Commen. 2. — q.76. art. 2.

A ra ſuppoſita eiuſdem ſpeciei: quia ſeipſa eſt vna numero, quoniam in huiuſmodi ſubſtantiis idem eſt quidditas & id, cuius eſt, vt patet 3. de anima. Vnde quo intelligentia eſt ens, eo eſt vna numero, ſed eſt ens & quid ſeipſa: ergo ſeipſa eſt vna numero, & hoc habes ab Ariſt. 8. huius, & à S. Thoma 1. p. Ex his etiam quoquomodo eſt manifeſtum quo pacto natura humana in Chriſto dicatur indiuidua; quia fuit aſſumpta in indiuiduo, quod eſt diuinũ verbum, vt dixit Io. Damaſcenus lib. 3. filius Dei aſſumpſit humanam naturam in athomo, vt habes à S. Thoma 3. p. Ex his patet adhuc quomodo diuinę perſonæ in diuinis diſtinguuntur per diuinas relationes, & non per origines, vt voluit S. Bonauent. 1. ſenté. Hinc Boetius ait in lib. de trinitate, quòd ſola relatio multiplicat trinitatem diuinarum perſonarum; quia ibi nulla eſt materia. Vnde quæſtionis iſtius dilucidatio aperit intellectum noſtrum ad hæc omnia ſecreta; immo & hic mundus totus indiuiduatur à materia; nam ideo eſt vnus, quia conſtat ex tota ſua materia, vt habes à S. Thoma 1. p. Plura quoque accidentia reſpectiua indiuiduantur ex ſubiecto in ordine ad aliquod extrinſecum, vt plures paternitates poſſunt eſſe in eodem patre non reſpectu vnius filij, ſed reſpectu diuerſorum. Ex hac reſolutione exploditur B ſententia cuiuſdam moderni philoſophi de communibus omnium rerum naturalium principijs, & affectionibus lib. 6. vbi declarat principium indiuiduationis, & aſſerit vnitatem & diſtinctionem indiuiduorum principaliter eſſe à forma; tamen quia ſecundum nos manifeſtius eſt talem vnitatem & diſtinctionem fieri per materiam, quàm per formam, idcirco materiæ, & nõ formæ appropriari debet. Hanc ſententiam ſumpſit ex Io. Bachono 2. ſenten. vbi agit de diſtinctione peccatorum, & quęrit num peccata diſtinguantur ex parte formę, vel ex parte materiæ. Innititur etiam ipſe quibuſdam leuiſſimis rationibus, quas ſupra impugnando opiniones Aduerſariorum ſoluimus, ideo non oportet amplius immorari circa ipſas, & præſertim cum dictum ſit vnius effectus vnicam eſſe cauſam; & quia vnitas & diſtinctio indiuiduorum eſt vnus effectus; ergo ab vna cauſa prouenire debet; & ſic male aſſignantur materia & forma pro diſtinctione indiuiduorum, niſi velit intelligere ſecundum diuerſa genera cauſarum, quæ reſponſio nõ eſſet ad propoſitum; quia diſputatur hic, per quid primo & adæquate indiuiduum fiat hoc.

Tex. 9. Tex. 16. q. 50. art. 4. q. 4. art. 2. diſtin. 25. q. 47. art. 3. Refelluntur Neoterici. Cap. 12. diſtin. 39. Rationes Neotericorũ leuiſſimæ.

C

Item Alia numero, alia genere, alia ſpecie, &c. Tex. 12.

An ſecunda diuiſio vnius, quæ dicitur logica, ſit rationi conſentanea.

Dilucidatio ſeptima.

NOTANDVM quòd in hoc textu Ariſt. ponit duas diuiſiones vnius, quarum prima habet quinque membra: ſecunda vero quatuor: membra primæ diuiſionis ſunt, quia quędam dicuntur vnum continuatione, vt linea, & ſuperficies; quędam dicuntur vnũ ratione ſubiecti, vt homogenea, puta D omnes partes aquę dicuntur vnum: quædam dicuntur vnum, quia conueniunt in vno genere, vt homo, bos, & leo: quędam dicuntur vnum, quorũ definitio eſt vna ſiue ſpecifica, ſiue generica: alia dicuntur vnum, quorum intelligentia eſt indiuiſibilis, vt punctum. Primum membrum ſecundæ diuiſionis eſt, quòd quædam dicuntur vnum numero, quorum materia eſt vna, vt omnia ſynonima, puta Marcus Tullius Cicero; iſta nomina conueniunt in vna materia: quędam ſunt vnum ſpecie, vt indiuidua eiuſdem ſpeciei: quędam ſunt vnum genere, vt ſpecies eiuſdem generis: quædam ſunt vnum analogia, vt omnia prædicamenta. Circa hęc Neoterici reprehendunt S. Thomam, & Commentatorem. Primo S. Thomam circa primum membrum ſecundæ diuiſionis; vult enim S. Thomas, quòd Ariſt. intelligat de materia ſecundum quod ſtat ſub dimenſionibus ſignatis, & talis materia eſt principium indiuiduationis formę, ex conſequenti dictum Ariſto. non verificatur niſi in his materialibus.

Explicatio literæ. Quæſt. 4. Quæſt. 6.

Sed contra arguunt, quia Ariſt. loquitur de materia, quę eſt hæcceitas, & non de materia, quæ eſt altera pars compoſiti; & ſic male S. Thomas interpretatus eſt intentionem Philoſophi; aſſumptum probant, quia vnitas numeralis reperitur etiam in rebus immaterialibus, & tamen

Argumenta Neotericorũ cõtra S. Th.

tamen in illis secundum S. Thomam non est materia, quę substet dimensionibus interminatis. Præterea si intelligeret de materia, quæ est altera pars compositi, tunc sequeretur quòd contraria essent vnum numero: consequentia probatur, quia ipsis contrarijs subijcitur vna materia ex 1. de genera. similiter etiam genitum & corruptum essent vnum numero, quia habent eandem materiam: propterea addunt, quòd Arist. intelligit de materia totius, quæ est differentia indiuidualis, & exemplificauit per exemplum nobis magis manifestum, cum manifestior sit nobis vnitas materialium, quàm immaterialium: sed non propterea excluditur, quin vnitas numeralis reperiatur etiam in immaterialibus. Addunt vlterius, quòd est quædam descriptio conuertibilis; quia omne vnum numero habet hæcceitatem, & omne habens hæcceitatem est vnum numero. A

Tex. 24.

Refellitur sentētia Neotericorum.

Contra hanc opinionem & declarationem istorum probo, quòd Aristo. loquatur hic de materia, quæ est altera pars compositi, & non de hęcceitate, quia de illa materia loquitur hic Philosophus, de qua communiter loquuntur omnes sapientes, aliter in æquiuocationem caderet, cum reperiatur multiplex materia, de cuius multiplicitate nullam mentionem facit Philosophus: hęc autem materia, de qua communiter loquuntur sapientes, est materia partis: ergo de materia, quę est altera pars compositi, & non de hæcceitate loquitur hic Philosophus. Præterea de illa materia loquitur hic Philosophus, quam superius voluit esse naturam & condistingui contra formam, patet hoc inuestiganti literam contextus; sed hęc materia est pars compositi, & non hæcceitas, vt ipsi fingunt: igitur de materia partis, & non de hęcceitate loquutus est hic Philosophus: propterea 7. huius, contra Platonem assignans causam multiplicitatis indiuiduorum, ipse Philosophus dixit esse diuersitatem materiæ, quæ est receptiua formæ; hinc Callias & Sortes sunt diuersi propter diuersam materiam; ergo Callias est vnus propter vnitatem materiæ: & exponens Commentator dicebat, causa in multiplicatione generabilium ab vno generante est multiplicatio materierum, in quas agit: istæ enim materiæ sunt partes compositorum, & non hæcceitates. Hanc etiam materiam, quæ est altera pars compositi, dixit Philosophus 12. huius esse causam multitudinis numeralis; & propterea primum principium non potest plurificari numero; quia non habet istam materiam. Et si dicas, quòd ibi etiam Philosophus loquitur de materia, quæ est differentia indiuidualis. Contra, quia Aristo. intellexit ibi de materia, quam negat reperiri in primo principio, & in intelligentiis, est materia, quæ est altera pars compositi; per cuius negationē probauit Philosophus 8. physicorum, & in 12. huius intelligentias esse immateriales: igitur non oportet amplius laborare in hac re, quia hoc expresse sentit Alexan. & Auerro. cęterique omnes boni interpretes. B C

Tex. 28.

Causa multiplicationis indiuiduorū quæ sit.

Tex. 49.

Tex. 78.

Tex. 30.

Propterea soluuntur obiectiones Aduersariorum; & prima in qua dicitur, quòd vnitas numeralis reperitur etiam in rebus immaterialibus; ergo non loquitur de materia, quæ est altera pars compositi. Dico, quòd est duplex vnitas numeralis: altera materialis & quantitatiua; altera vero formalis & immaterialis; in separatis à materia est vnitas secundo modo, non primo, & Arist. loquutus est hic de rebus materialibus: hinc quę differunt numero formaliter, differunt specie, vt intelligentiæ quarum vnaquęque est vna numericè & specificè; quia cum sit forma separata, seipsa est ens & vnum; sed in his materialibus, quod est vnum numero, vt Sortes, non constituit vnam speciem; quia habet formam in materia. Et sic etiam soluitur instantia illa de mathematicis, quę mathematica cum abstrahant à materia, à tempore, & motu sequitur quòd in eis non sit multitudo numeralis; quia ibi non est materia, quæ est altera pars compositi; & tamen duę lineæ mathematicæ differunt numero: propterea dico, quòd aliqua distinguuntur numero distinctione formali, vt dictum est de intelligentiis. Aliqua distinguuntur numero distinctione formarum, & sic est distinctio numeralis in mathematicis: vnde alia est distinctio formalis, & alia formarum. Aliqua vero distinguuntur numero distinctione materiali, vt Sortes, Plato, & Callias; & de istis est sermo præsens. D

Vnitas numeralis duplex est.

Distinctio altera formalis, altera formarum.

Ad secundam dicitur, quòd contraria non habent eandem materiam sub eisdem dimensionibus, licet subijciatur eis idem subiectum motus & mutationis successiue, sed illud subiectum est materia remota; non autem proxima: nam impossibile est duo contraria simul esse in eodem subiecto secundum idem, bene autem successiue. Similiter ad tertiam negatur in genito & corrupto esse eandem materiam, cum non sit eadem forma, nec sint eadem accidentia; variata enim forma necesse est materiam & accidentia variari. Ex his ergo patet, quid sit vnū numero in abstractis, in mathematicis, & sensibilibus.

Quantum ad illud, in quo reprehendunt Commentatorem, est in solutione cuiusdam argumenti, quo probant male Arist. definisse vnum numero; nam si illud dicitur vnum numero, cuius

A ro, cuius materia est vna; sequitur quòd nullum immateriale sit vnum numero: consequens est falsum, igitur definitio tradita de vno numerali est falsa; consequentia probatur, quia immateriale caret omni materia: ostenditur falsitas consequentis, quia sicut vnitas prior infert vnitatem posteriorem, ita per oppositum valet de multitudine, quia multitudo posterior infert priorem; sed in materialibus est multitudo specifica: ergo erit & multitudo numeralis; & per consequens vnum numero.

Soluens Commentator hanc obiectionem ait, quòd vnum numero dicitur de illo, cuius materia est vna; & differētia est inter illud vnum, quod est principium numerorum; quia hoc vnum est in materia; & vnum, quod est principium numeri, non est in materia: & sic argumētum non militat contra Auerro. quia in materialibus est tale vnum, quod est principium numerorum. Sed Neoterici arguunt dupliciter contra istam responsionem; & primo contra hoc, quod dicitur vnum, quod est principium numerorum non esse in materia, quia illud dictum vel ęquipollet vniuersali negatiuę, vel particulari negatiuę: si primo modo, ergo nullū vnum principium numerorum erit in materia, quod est falsum, quia aliquis numerus est in B materia, puta ille, qui causatur ex diuisione continui: & sic aliquod principium numeri est in materia, quia quodlibet diuisum est vnum numero: si ergo nullum vnum principium numeri esset in materia, nullus etiam numerus esset in materia. Si æquipollet particulari negatiuę, itaquòd loquatur de vno, quod conuertitur cum ente, quod ponit esse aliud ab vno, quod est principium numeri. Contra, quia illud vnum non est tātum proprie in rebus immaterialibus, sed etiam in rebus materialibus: ergo in omnibus potest esse verum, quod est principium numerorum. (Doctrina Cōmētatoris est peripatetica.)

Præterea arguitur contra secundum membrum; quia aut differentia, quam ponit, est nulla, aut debet intelligi quòd omne vnum numero est in materia, sed hoc est falsum; quia in materialibus est aliqua vnitas maior vnitate speciei: sed nulla alia est maior, quàm vnitas numeralis: ergo vnum numero est in rebus immaterialibus: maior patet, quia aliquis Angelus est ita vnus, quòd non prędicatur de pluribus, puta Gabriel: ergo est magis vnus, quàm vnum specie. Verum quoniam doctrina Auerro. in hac parte est conformis doctrinę S. Thomæ, qui loquens de multitudine Angelorum 1. p. ponit eandem doctrinam, quam hic Auerro. docet: nō C erit inutile dissoluere quę contra ipsum afferuntur hic; & pro intelligentia huius rei est sciendum, quòd quælibet vnitas dicit duplicem negationem: negationem scilicet diuersitatis in se, & negationem identitatis cum alio: nam quodlibet vnum est in se non diuersum, siue in se indiuisum, & ab alio diuisum: verū si aliquod est in se indiuisum, & ab alio sub ente diuisum, hoc dicitur vnum vnitate entis: si vero aliquod est in se indidiuisum, & à quolibet alio sub eodem genere diuisum, est vnum specie, si vero aliquod est in se indiuisum, & diuisum à quolibet suę speciei, dicitur vnum numero: igitur vnum numeroest per duplicem negationē; quia per indiuisionem in se, & diuisionem à quolibet eiusdem speciei: & ex hoc sequitur, q̄ nullum æternū dicitur vnum numero; quia licet omne æternum sit in se indiuisum, non tamen est ab aliquo eiusdem speciei diuisum; quia nec est in specie, nec est aliquod aliud indiuiduū eiusdem speciei, à quo diuisum esse possit; & hoc intendit Auerro. hic, vbi dicit, quòd vnum numero, quod est in æternis, est vnum, quod est principium numeri. Quòd autem theologi, & philosophi dicant Deum, & quodlibet æternum esse vnum numero, vtuntur vno numero pro omni eo, quod cum alio quouis numerum efficit; non autem sumunt vnū numero prout D distinguitur contra vnum ente, vnum genere, & vnum specie; & hoc etiam dici potest vnum numero quidditatiuum, vel transcendens, & singulare, & persona de mente S. Thomæ. Secundo est sciendum, quòd substantiæ separatæ sicuti seipsis sunt entia, ita seipsis sunt vnum, & singularia. (q. 50. art. 3.) (Quælibet vnitas duplicē negationem importat.) (Defenditur Auer. contra Recentiores.)

Et ex his soluuntur argumenta disceptantium, & primo primum, in quo quęritur cui ęquipollet, &c. dico quòd nec vniuersali negatiuę, nec particulari: quia Auerro. per vnum numero, quod est principium numeri, intelligit vnum numero, quod cum alio sumptum numerū efficit, & sic reperitur tam in materialibus, quàm in immaterialibus; & sic dictum Auerro. est intelligendum, quòd vnum numero, quod est principium numeri, non est in materia, quia quoddam est in materia, & quoddam non est in materia, sed vnum numero proprie solum est, quod est in materia; & in quantitate. Ad secundum concedo, quòd ibi est minor vnitas, quàm specifica: sed negatur quòd ibi sit vnitas materialis, & quantitatiua: hęc enim est proprie vnitas numeralis, quę in abstractis non reperitur; sed tantum vnitas, quę cum alio facit numerum, qui dicitur transcendens, & quidditatiuus, de quo sępe dictum est. (Sententia Auer. exponit.)

Quoad tertium, quia S. Thomas habet declarando secundam diuisionem vnius, quòd ista (Multiplex vnitas.)

diuisio

diuisio est magis logica in dicendo, quòd quædam sunt vnum numero, quædam specie, quædam genere, quædam analogia. Nituntur Aliqui declarare quomodo sit diuisio logica, & quomodo possit haberi sufficientia istius diuisionis. Quoad primum aiunt, quòd hęc diuisio est secundum intentiones logicas, & fundamenta intentionalia: prima vero diuisio est secundum fundamenta realia: & sic modi secundæ diuisionis fundantur supra modos primæ diuisionis, eo modo, quo intentiones fundantur in rebus, & sic habetur quomodo prima diuisio dicitur realis, & secunda logica. Sed arguunt contra seipsos circa hoc dictum. Primo quia si secunda diuisio daretur secundum intentiones, seu fundamenta intentionalia; tot essent vnitates, quot fundamenta, & econtra; sed hoc est falsum, quia plura sunt fundamenta intentionalia, quàm illa quatuor, scilicet genus, differentia, proprium, & accidens. Præterea si secunda diuisio est secundum intentiones logicas, & fundamenta intentionalia, tunc sequitur quòd illę vnitates erunt nihil, quod est falsum; probatur consequentia: quia omne minus ens ente rationis est omnino non ens: sed passio fundata in ente rationis, est minus ens ipso ente rationis: quia omnis passio est minoris entitatis, quàm sit subiectum: ergo illę vnitates fundatę super fundamenta intentionalia erunt non ens, & nihil. Soluunt primam obiectionem dicendo, quòd diuisio vnius datur secũdum quòd vnitas intentionalis fundatur in quocunque considerato vt quid: sed prædicata in quid non sunt nisi quatuor enumerata: illa autem alia de quibus instatur, prędicantur in quale. Vel dicitur, ꝙ illa diuisio assignatur secundum quòd vnitas cuiuslibet intelligitur in se, non vt comparatur ad alia, & secundum diuersos gradus vnitatis, per primum excluditur proprium & accidens, quia si in se considerentur reducuntur ad vnum specie, vel genere; quia omne proprium vt sic, est idem genere, vel specie; similiter de accidente. Per secundum excluditur vnitas definitionis, & differentiæ, quę, vt videtur, secundum diuersos gradus comparantur ad alia, de quibus dicuntur. Soluunt & secundam obiectionem dicendo, quòd sicut est dare gradus in entibus realibus, ita in entibus rationis: & ideo maior est falsa: non enim oportet vt quicquid est minus ens ente rationis, sit non ens: nam licet illa res rationis, quæ subijcitur alteri rei rationis, sit magis res aliquo modo; non tamen sequitur rem fundatam esse nihil. A B

Minus ente rationis est non ens.

Sed circa hæc, duo sunt impertinenter dicta. Primum est, quòd hæc diuisio non ideo dicitur logica à S. Tho. quia sit secundum intentiones logicas, & fundamenta intentionalia; quia sic etiam esset metaphy. quia circa idem versatur logicus, & metaphysi. 4. huius, sed dicitur logica, quia sumitur ex modo prędicandi, & prima dicitur realis, quia sumitur ex modo essendi: propterea istæ duæ diuisiones sunt omnino diuersæ, & disparatę; sicut modus essendi, & modus prædicandi dicuntur diuersi, & disparati. Secundum etiam, quod impertinenter dicunt ipsi, est quòd volunt in ipsis intentionalibus esse latitudinem gradualem perfectionis; nam si verum est quòd perfectio & bonum sint idem apud omnes, & bonum est solummodo in rebus, vt patet 6. huius: igitur perfectio est in rebus, & non in intentionalibus, vt ipsi arbitrantur. Præterea stante positione eorum, tunc daretur maximum & minimum ens rationis, deduco hoc; signetur minimum quo minus sit nihil: hoc enim est necessarium, aliter in illis esset processus in infinitum: sit igitur istud minimum. A. & quæro, vel est intelligibile, vel non: si non: igitur non potuit intelligi esse minimum, nec maximum, si sic: igitur oportet ipsum intelligere sub aliquo modo: omne enim, quod intelligitur, aliquo modo intelligendi intelligitur: semper enim intelligitur, vel vt species, vel vt genus, vel sub aliquo alio modo; sit iste modus intelligendi B, & suppono secundum ipsos, quòd modus rei sit minus ens ipsa re: nunc arguo sic; si in entibus rationis daretur latitudo, tunc daretur minus minimo: probatur, quia si daretur latitudo oporteret deuenire ad minimum, & tale diximus esse A. & cum A. sit intelligibile per modũ, quem diximus esse B, & B. sit minus ens ipso A. per deducta: igitur minus minimo. C D

Impertinentia dicta à Neotericis.
Tex. 5.
Tex. 6.
Egregia ratio cõtra Recentiores.

Ponunt adhuc isti, quomodo possit haberi sufficientia secundæ diuisionis, & dicunt quòd intellectus intelligens aliquid sub ratione vnius, aut intelligit illud sub ratione incommunicabilis, aut sub ratione communicabilis, & prædicabilis de pluribus: si primo modo sic est primus modus, scilicet vnum numero, si secundo modo, aut est communicabilis pluribus differentibus numero, & tunc est vnitas speciei, aut pluribus differentibus specie, & tunc est vnitas generis; vltra autem illam vnitatem, vel similem (quod dico propter vnitatem entis, quod non est proprie species, neque genus) non est inuenire aliquem conceptum vnum prædicabilem de pluribus prædicatione quidditatiua; tamen comparando vnum conceptum communissimum alijs communissimis, si similiter se habent respectu suorum inferiorum, prædicando in quid de eis, inuenitur vnitas proportionis siue analogiæ, & sic diuisio est sufficiens.

A ficiens. Et si quis diceret cõtra, quia duo membra in hac diuisione non sunt accepta secundum fundamenta intentionalia, vnum est quantum ad primum modum, secundum quod dicitur, quòd vnum numero est cuius materia est vna, sed materia non est in consideratione intellectus, cum sit ens reale, & non consideretur à logico. Secundum membrum est quantum ad quartum modum; quia aliqua est proportio non existente intellectu, nam tunc similiter se haberet octo ad quatuor, sicut sex ad tria: ergo vnitas proportionis non causatur ab intellectu. Et respondent, quòd quando dicitur, quòd vnum numero non prædicatur de pluribus, hęc est vnitas singularis; & sic fundamentum eius est singulare, quod est fundamentum intentionale: & probatur quia vniuersale & singulare referuntur adinuicem, sed vniuersale est intentionale: ergò & singulare, quia sunt simul natura: res autem primæ intentionis & secundę non sunt simul. Ad illud de proportione dicendum, quòd dupliciter accipitur proportio, vno modo secundum fundamenta realia, sicut in numeris: alio modo secundum fundamenta intentionalia, sicut prædicati & subiecti; prima potest esse sine intellectu, & de illa arguit ratio; secunda non potest esse sine intellectu, cum prædicari & subijci pertineant ad B actum intellectus, & de illa loquitur hic Philosophus, quia prędicata habent hanc proportionem in prędicando sub quid de contentis sub se.

Ens reale nõ considera tur à logico.

Proportio bifariam sumi potest.

Sed circa hoc secundum dictum ipsorum duo sunt adhuc digna reprehensione. Primum quia sunt insufficientes, quoniam non assignarunt sufficientiam primæ diuisionis, cum facile assignari possit, quia cum prima diuisio assignetur ex modo essendi rerum, vt dictum est, res possunt reduci ad vnum, vel ex parte nostra, vel ex parte ipsarum: si primo modo, vel ex parte sensus, vel intellectus: si sensus, tunc est modus ille, qui est in differentia formæ: si intellectus hoc dupliciter, vel diuisibiliter, vel indiuisibiliter: si primo, tunc est modus ille, qui dicitur vnum definitione: si indiuisibiliter, sic est modus ille, qui dicitur vnum intellectione: si vero aliqua dicuntur vnum ex parte ipsarum rerum, vel hoc est quatenus res sunt partes integrales, vel quatenus sunt partes subiectiuæ; si primo, tunc erit ille modus, qui dicitur vnum continuitate, si secundo, tunc dicitur ille modus, qui est vnum genere, & sic habentur omnia quinque membra primę diuisionis.

Res dupliciter ad vnum reduci possunt.

Alterum, quod est reprehensione dignum, est, quia communicabile & incommunicabile C secundum ipsos supponunt pro rebus; sed vniuersale, particulare, & prædicatum non supponunt nisi pro intentionibus: igitur non bene datur per communicabile & incommunicabile: idcirco sufficientia huius diuisionis secundæ, si rationabiliter assignari debet; oportet vt assignetur ex modo prædicandi sic, quia ea, quæ predicantur, vel prædicantur de vno solo, & sic habetur vnus modus, scilicet vnum numero, vel prędicantur de pluribus, & hoc vel secundum rationem, vel secundum similitudinem, & proportionem: si secundum rationem, vel de pluribus differẽtibus numero, & sic est alius modus, qui dicitur vnum specie, vel de pluribus differentibus specie, & sic est alius modus, qui dicitur vnum genere: si vero prædicatur de pluribus similitudine & proportione, sic est modus, qui dicitur vnum analogia, & sic habetur sufficientia vtriusque diuisionis.

Quot modis aliquid de aliquo p̃dicari põt.

Soluuntur etiam argumenta in contrarium, quando dicitur, quòd secunda diuisio non est conueniens, quia vel est eadem cum prima, vel non est eadem, quia esset insufficiens, cum prima habeat quinque membra, & illa quatuor tantum; nec est alia, quia duo membra illius diuisionis coincidunt cum duobus alterius diuisionis, scilicet vnum genere, & vnum specie.
D Hanc obiectionem soluunt ipsi satis intricate miscendo multas falsitates. Nos autem breuissime dicimus, quòd secunda diuisio est alia à prima, quoniam secunda est logica, & sumitur ex modis prædicandi, prima est realis, & sumitur ex modis essendi, & ideo sunt diuersæ. Soluitur & aliud argumentum: in quo quærunt, illa diuisio vnius, vel est diuisio vnius vniuoci, vel æquiuoci: non est diuisio vniuoci, quia tunc multum, cui opponitur vnum, non diceretur tot modis, quot ipsum vnum, cuius oppositum patet & innuitur in litera: consequentia probatur, quia quando aliquid vniuocum dicitur multis modis, non oportet suum oppositũ tot modis & ęqualibus dici: patet de rationali & irrationali, quæ non diuiduntur in æqualia, quia de pluribus dicitur irrationale, quàm rationale. Nec est diuisio æquiuoci, tum quia omnis propositio, in qua poneretur vnum vel multa, esset distinguenda: tum quia ad vnum membrum non posset sequi aliud, cuius oppositum dicitur in litera, scilicet quòd vnum membrũ diuisionis conuenit omnibus membris: nam in eodem capitulo dicitur, quòd vnum est principium numeri: ergo omne esse vnum est principium numeri, ex quo patet, quòd vnum numero, quod est vnum membrum illius diuisionis, est commune omnibus membris. Et respondent, quòd vnum hic diuisum, æquiuoce dicitur de vno prius diuiso; tamen istud vnũ in se,

Rationale & irrationale non diuidũtur in æqualia.

in se, & illud in se non sunt æquiuoce dicta, quoad suos modos, licet vnitas hic in suis modis, & ibi in suis, differant secundum magis & minus; cum ergo arguitur, quòd multum non sic dicitur. Dico falsum esse; quia sicut vnum dicitur magis & minus de aliquibus; sic & suum oppositum, quod est multum dicitur tot modis; non tamen oportet oppositum diuidi in tot inferiora, sicut aliud oppositum, sicut dictũ est de rationali & irrationali: quando ergo dicitur 1. topico. ꝙ tot modis dicitur vnum oppositorum, &c. non est intelligendum de multitudine suppositorum, sed significatorum: cum ergo dicebatur, quòd tunc propositio, in qua ponitur vnum, esset multiplex & distinguenda, concedo accipiendo vnum, quod est commune vtriq; diuisioni, non autem vt accipitur seorsum in hac, vel illa diuisione. A

Cap. 13.

Sed hæc solutio nulla est, quia adhuc stat ratio: sequitur enim quòd vbicunque poneretur vnum, propositio esset distinguenda; quia vnum semper est æquiuocum vtrisque diuisionibus: propterea melius dicitur, quòd vnum est analogum vtrisque diuisionibus & membris vtriusque diuisionis, & dicitur magis proprie de membris primę, quàm de membris secundæ, quia membra primæ diuisionis sumuntur à modis essendi; membra secundæ à modo prędicandi, sicuti hoc nomen, ens, analogice dicitur, vt declarauimus in 4. huius: aliquando enim ens significat actum essendi, seu quod idem est existendi, quo pacto est participium verbi, sum, es, est; & sic de nulla re, nec de vlla differentia rei, nec de passionibus entis prędicatur in quæstione quid est, præter quàm de Deo. Alio modo ipsum ens significat ipsam naturam rei existentis, quo pacto non sumitur vt participium, sed vt nomen verbale, vt vocant, & sic prędicabitur in quęstione quid est de omnibus rebus, & omnibus earum differentiis, habet etiam & multa alia significata ens ipsum, de quibus non vniuoce nec ęquiuoce, sed analogice dicitur, vt alias docuimus, sic etiam & ipsum vnum dicitur de suis significatis, nec æquiuoce, nec vniuoce, sed analogice. B

Dilucidatione prima.

Ens quomodo prædicatur de Deo & de aliis rebus.

Per se vero esse dicuntur quæcunque significant prædicationis figuras, quoties enim dicuntur, toties ipsum esse significant, &c. Tex. 14. C

An ens distinguatur in decem prædicamenta secundum diuersos modos prædicandi.

Dilucidatio octaua.

Quidam quęrunt vtrum ens secundum se communiter diuidatur in decem genera generalissima; & respondent quòd diuisio entis in decem generalissima est sufficiens, & prima; quia non est alia bimembris, nec trimembris prior ea, itaquòd ens descendat in decem genera, non per diuersos modos prędicandi, sed per diuersos modos essendi distinctos ex natura rei, quorum quilibet habet rationem contractiui respectu entis, & constitutiui respectu alicuius prædicati: nam sicut ens prima sui diuisione simpliciter descendit per finitum & infinitum, in ens creatum & increatum, tanquàm per modos intrinsecos, sic ens finitum, & creatum, cuius est diuisio in decem genera, contrahitur & descendit prima & immediata diuisione in decem genera per proprios modos essendi, qui cum sint nobis incogniti, vocentur A. & B. Et si quis diceret; ens non potest contrahi ad aliquid determinatum per differentias, sicut genus contrahitur ad species; quia vt arguit Philosophus 3. huius, ille differentię essent non ens, & nihil, cum nulla differentia participet suum genus, vel cuius est differentia diuisiua, seu contractiua: si ergo ens non contrahitur ad diuersa genera per differentias, relinquitur, quòd contrahitur per diuersum modum prædicandi, qui consequitur diuersum modum essendi: Respondent quòd licet ens non contrahatur per differentias proprie sumptas; contrahitur tamen per aliquos modos essendi, qui largo modo licet improprie, possunt dici quædam differentiæ. D

Opinio Neotericorum de prima diuisione entis.

Tex. 10.

Et si quis diceret quòd essent non ens, concedunt, formaliter loquendo, quia semper contractiuum est extra rationem formalem contrahibilis. Et si quis vlterius diceret: ergo erunt nihil: negant consequentiam, quia sunt ens realiter, licet non formaliter: est enim dare medium inter ens formaliter, & nihil scilicet quòd est ens realiter, sed non formaliter, nec nihil,

Contractiuũ est extra rõnem formalẽ cõtrahibilis.

vt te-

A vt tenent vniuersaliter de passionibus,& de vltimis differentijs. Si quis etiam adduceret tex. Arist. cōtra ipsos, ait enim Philosophus 5. huius ꝙ quoties diuiditur ens, toties esse significat, & propter hoc ea, in quę diuiditur primo ens, dicuntur prædicamēta, quia distinguuntur fm diuersum modum prædicandi. Respondent asserendo, esse dici æquiuocum ad esse primæ intentionis,& secundæ intentionis: esse autem, quod prædicatur, est esse primæ intētionis, dicendo, homo est, idest homo est existens: esse autem, quod est secundæ intentionis, s. quod est esse vniens, seu esse propositionis, non prædicatur: cum ergo dicit Philosophus ꝙ quoties diuiditur ens, toties esse significat, dicunt, illud esse non est esse propositionis, quod est compositio, sed esse primæ intentionis dictum denominatiue ab ente,& illud esse significat idem vnicuiq; categorice: nam ens non diuiditur in decem genera, quæ sunt decem prædicamenta entium, sicut vox in significationes, cum ens non sit æquiuocum ad decem genera. Tex. 14.

Sed hæc positio docet multa falsa & contra Arist. & primo supponit ens esse vniuocum ad decem prædicamenta, cuius oppositum docuit Arist. Auerr. Alex. 4. huius, quia falsissimū est ens non habere priorem diuisionem ista per decem prædicamenta; quia ens primo diuiditur B per vnum,& multa,& deinde per decem prædicamenta, vt docuimus 1. huius diuinę Philosophię. Est etiam contra Arist. hic diuidentem ens in ens per se,& per accidens. Præterea in hac parte isti contradicunt sibiipsis: quia eorum Magister 1. senten.& in quodlib. diuidit ens reale prima diuisione per quantum & non quantum, deinde ens quantum per finitum & infinitū: postmodum per vnum & multa; & ibi declarat, ꝙ per ly, quantum, intendit quantitatem virtualem, quæ est perfectio rei, & non quantitatem dimensiuam; & per infinitum intendit ens infinitę perfectionis, qualis est Deus, & per finitum intendit ens finitæ perfectionis, qualis est homo,& lapis: si ergo ipsi ponunt multas alias diuisiones ante illam, quæ est per decem prædicamenta, quomodo dicunt hic primam diuisionem entis esse per decem prædicamenta? Nec valet responsio, si dicatur quòd ens simpliciter diuiditur prima sui diuisione per finitum & infinitum,& deinde ens finitum diuiditur prima sui diuisione in decem genera per proprios modos essendi; quia ens finitum diuiditur primo in ens in animam, & in ens extra animam: deinde ens extra animam diuiditur primo in ens per se, & in ens per accidens. Confutatio opinionis su pradictæ. Tex. 2. Dilucid. 1. distin. 8. q. 1. Quodlib. 5. Diuisio entis est multiplex.

C Ex ista opinione sequitur aliud falsum, quòd ipsa prędicamenta non sint entia formaliter, sed tantum entia realiter: consequentia sic deducitur, vnumquodque est tale per suum contractiuum, sicut animal est homo per rationale, sed contractiua, siue differentiæ prędicamentorū sunt non entia formaliter per ipsos: ergo prædicamenta erunt non entia formaliter, & entia realiter. Pręterea opinio hęc est contra Auerro.& Alex. tenentes ens diuidi per figuras prædicationis,& per figuras exponit Auerro. genera, & Alex. prędicamenta. Est aliud falsum in hac opinione: nam dicit quòd esse est æquiuocum ad esse primæ intentionis, & ad esse secundæ intentionis, cum hoc tale esse sit analogum, & non æquiuocum, quod patet ex hoc, quia omnia illa, quæ cadunt sub vna consideratione scientifica analogantur sub aliquo vno; sed ens primæ intentionis, & ens secundæ cadunt sub vna consideratione scientifica, nempe metaphysicali: igitur male dictum est, quòd esse est æquiuocum ad esse primæ intentionis,& secundę. Esse primæ intētionis & secundę non dicitur æqui uoce.

Præterea plus distat Deus & creatura, quàm ens primę intentionis & secundę: sed Deus & creatura ens finitum & infinitum analogantur sub ente: igitur ens primę intentionis, & secundæ analogantur sub ipso ente: male igitur dicunt ens primę intentionis, & secundæ D æquiuocari sub ipso ente: & ex hoc sequitur corollarium male positum esse entia rationis & secundas intentiones esse vere in prædicamento, non tamen in aliquo decem generum primorum assignatorum ab Aristo. sed in vndecimo prędicamento quidditatum intentionalium, quia cum Arist. & ceteri peripatetici nō cognoscant aliud prædicamentum, nisi illa decem; imaginarie & contra Aristo. ponitur illud vndecimum prædicamentum. Sequitur aliud corollarium, optime dixisse S. Thomam negantem entia rationis esse in prędicamento: quia id, quod est in prędicamento, debet esse ens; ideo non entia non sunt in prędicamento. Secundo quòd sit ens reale: propterea entia rationis non sunt in prędicamento, cum distinguantur contra ens reale: Tertio quòd sit ens reale limitatum habens essentiam distinctam ab esse, propter quod Deus non ponitur in prædicamento. Quarto quòd sit ens reale vniuersale, vel particulare cōpletū, hinc partes non sunt in prędicamento. Quinto quòd sit vniuocū, ideo ęquiuoca non sunt in prædicamento. Sexto quòd sit incomplexum fm rem, vel fm vocē simul, ideo cōplexa non ponuntur in prędicamento: habes adhuc entia rationis nec esse substantias, nec accidentia. Reiecta igitur opinione istorū. S.Tho. 3. physic.& 5. huius, posuit Imaginatio quorūdā de vndecimo pdicamēto reprobatur. Tex. 22. Tex. 14.

prædicamenta distingui secundum diuersos modos prædicandi, quia prędicatum tribus modis potest se habere ad subiectum. Vno modo vt est idem quod subiectum, vt dicendo, Sortes est animal, & hoc prędicatum significat substantiam. Secundo modo vt prędicatum sumatur ab eo quod est in subiecto, quod quidē vel inest ei absolute, vel vt consequēs materiam, & sic est quantitas, vel vt consequens formam, & sic est qualitas; vel inest ei non absolute, sed in respectu ad aliud, & sic est relatio. Tertio vt prædicatum sumatur ab eo, quod est extra subiectum, quod est dupliciter, vno modo vt sit extra subiectum omnino, quod quidem si non est mensura subiecti, prædicatur per modum habitus, vt Sortes est calceatus, si autem sit mensura eius extrinseca, vel est tempus, vel est locus, ex parte temporis est quando, ex parte loci est ipsum vbi, non considerando ordinem partium in loco, quo considerato erit prædicamentum situs. Alio modo vt illud, à quo sumitur prędicatio secundum aliquid sit in subiecto, de quo prædicatur: & si est secundum principium, sic est agere; nam principium actionis in subiecto est agere; si autem est secundum terminum, sic prædicabitur vt pati, nam passio terminatur in subiectum patiens; & sic habetur sufficientia, & norma omnium prędicamentorum. A

Prædicamenta tribus modis sumi possunt.

Notandū secundo, ꝙ prædicamēta tribus modis sumi possunt. Vno modo primo intentionaliter, & sic sumūtur pro rebus ipsis, puta pro substantia, qualitate, &c. Alio modo possunt sumi secundo intētionaliter, prout dicunt ordinē inter genera, species, & sic spectant ad logicū: Tertio sumi possunt pro rebus vt subsunt intentionibus secundis, & hoc modo intendit hic S. Tho. loqui nempe de substantia, vt induit rationem generis, & sic de quātitate & qualitate. B

Realiter à duplici capite sumi valet.

Sciendum tertio, quòd decem prędicamenta distinguuntur realiter, non sumendo rem vt dicitur à ratus, rata, ratum, quasi materialiter sicut suppositum à supposito; sed distinguuntur realiter, vt dr̄ à reor reeris, s. vt significat essentiā rei, & sic distingui realiter est distingui essentialiter, cum essentia vnius non sit essentia alterius: & licet tales modi essentiales & intrinseci prędicamentis non sint decē prædicamenta, tn̄ realiter non distinguuntur à decē prędicamentis, sed solum ſm rationem, & intellectum discurrentem, nec præcedunt decem prædicamenta, nisi secundum nostrum modum intelligendi, & consequenter diuisio quidditatiua non distinguitur à modali, nisi ratione, & propterea prædicamēta sunt primo diuersa, vt habetur 10. huius: quia non conueniunt in aliqua natura communi vniuoca, & ideo distinguūtur seipsis, loquendo tamen de prædicamentis primo intentionaliter pro rebus ipsis: & si ista prędicamēta sunt distincta, sequitur etiam quòd distincte intelligantur; quia distinctę intellectiones fundantur supra distinctis rebus, non suppositaliter, sed realiter; nam vbi est ordo naturę realis, ibi est distinctio realis, vt ait S. Thomas de potentia Dei: sed inter prędicamenta est ordo realis, causę scilicet ad effectum: ergo inter ea est distinctio realis. Hinc dicitur cōmuniter essentias prędicamentorum esse impermixtas, quia differunt genere, & specie, & sic per differentias specificas & essentialiter semota omni operatione intellectus; si autem nos sumamus prędicamenta vt stant sub intentionibus prædicati, sic distinguuntur per decem modos prędicandi de ipsis primis substantiis, vt dictum est in primo notabili: hoc innuit Arist. Auerro. Alex. & S. Thomas, omnesq; boni Peripatetici. Hinc peruerse & iniuste Aliqui reprehendunt S. Thomam, quod clarius patebit ex solutionibus, quas adducemus ad argumēta, quę ipsi adducunt contra nos. C

Tex. 26.

Quæst. 10.

Prædicamenta sunt impermixta.

Modi prædicandi supra quo fundantur.

Et primo arguunt sic: modus prędicandi sequitur modum essendi, ergo distinctio per modos prędicandi non est prima. Soluitur quòd non est prima ex parte rei, sed est prima ex parte nostri: nam modi prædicandi fundantur supra modos intelligendi; & modi intelligendi supra diuersos modos essendi. D Secundo arguunt sic, primi modi prędicandi simpliciter nō sunt nisi duo, scilicet in quid, & in quale, nec sunt nisi quatuor prædicata 1. topic. non sunt nisi quinque vniuersalia secundum Porphyrium: ergo penes modos prędicandi non possunt distingui prędicamenta ponendo, quòd sint decem. Respondetur quòd prædicari in quid conceditur esse tantum vnum modum; sed prædicari in quale de prima substantia est multiplex: prædicari etiam de prima substantia in aliud est multiplex, adeoquòd efficiuntur decem modi prædicandi; & sic nego esse tantum duos; licet etiam sint tātum quatuor prædicata, & quinq; vniuersalia reductiue; tamen absolute sunt decem genera rerum. Tertio arguunt sic: si prædicamenta distinguerentur secundum modos prędicandi, tunc sequeretur, quòd in omni prædicatione committeretur nugatio: consequentia deducitur, quia esse bis diceretur, semel in prædicato; quia prædicatum ipsum est esse, & semel in compositione, quę se tenet ex parte prædicati, vt habetur 1. perhier. cum dicitur, tu es substantia, ly esse significat te esse substantiam, & idem exprimitur in prædicato, & sic idem bis diceretur, scilicet ipsum prædicatum, quod significat esse aliud, & ipsum esse compositionis, quod est ex parte prę-

Cap. 4.

Modi prædicādi sunt decem.

Cap. 3.

A te prędicati. Ad hoc neganda est consequentia, quia esse non eodem modo dicitur in prædicato & in subiecto, & sic esse non reperitur bis eodem modo, vt putant.

Quarto arguunt sic, esse significat quandam compositionem, quam sine extremis non est intelligere 1. perhier. sed illa compositio causatur ab intellectu: ergo & illud esse, & per consequens esse significat aliquid secundæ intentionis, sed ens secundæ intentionis non diuersificatur propter distinctionem rerum primæ intentionis, nec econtra: ergo prędicamenta, quæ sunt primæ intentiones non distinguuntur secundum distinctionem talis esse, vel modi prędicandi, qui est res secundæ intentionis: probatur assumptum; quia genus, quod est secunda intentio, secundum eandem rationem dicitur de substantia, & de qualitate, quę sunt res primæ intentionis: ergo secunda intentio non variatur ad variationem rerum primæ intentionis; similiter animal, quod secundum se est res primę intentionis, non variatur ad variationem generis, vel speciei, quę illi attribuuntur ab intellectu, prout ponitur genus subalternum, quia est genus respectu inferiorum, & species respectu superiorum, & sic patet res primæ intentionis non variari per res secundę intentionis. Et si diceres, Cap.1. Genus est secunda intentio.

B modus prędicandi est duplex quidam intentionalis, & quidam qui se tenet ex parte rei; & quòd non quilibet modus prędicandi intentionalis distinguit prędicamenta, sed solummodo illi, qui sunt modi ipsarum rerum prędicamentorum; quia alium modum prędicandi habet quantitas & qualitas ex natura rei, puta quia qualitas prędicatur per modum informantis, & quantitas per modum mensurantis: argumentum concludit de modo intentionali, puta de ipso esse siue compositione propositionis, quę est secunda intentio. Compositio in propositione est secunda intentio.

Sed arguunt contra istam responsionem sic; si diuersus modus prędicandi ex natura rei ponit distinctionem prędicamentorum: ergo in quolibet genere erunt duo genera generalissima: probatur consequentia: quia alius modus prędicandi est abstracti, alius concreti, quod patet, quia modi intentionales prędicandi, quos excludit, non causant falsitatem in propositione: sed isti modi abstracti & concreti faciunt falsitatem in propositione dicendo album est albedo, illa autem est vera, albedo est albedo: ergo isti duo modi sunt ex parte rei. Ad hoc dicitur res primę intentionis dupliciter considerari posse. Primo absolute; secundo prout stant sub intentionibus secundis: primo modo res primę intentionis non

C diuersificantur per res secundæ intentionis; sed secundo modo, negatur non posse diuersificari, & ita loquimur nos de prędicamentis, quæ quidem non distinguuntur per quoscunque modos prædicandi, sed per modos prædicandi de prima substantia; & sic responsio adducta ad argumentum est optima, & replica facta contra ipsam est nullius valoris, quoniam abstractum prædicatur per modum substantiæ, & ideo est in prędicamento substantię secundum modum, & in prædicamento sui concreti secundum esse, & sic nulla res alterius prędicamenti prædicatur de prima substantia in abstracto, vnde hęc est falsa, Sortes est albedo. Res primæ intētionis bifariam consi derantur.

Quinto arguunt sic, diuersus modus prædicandi realis est in diuersis generibus generalissimis accidentium, & tamen non competit eis, nisi in comparatione ad substantiam; quia comparando ea ad proprias species, & ad propria inferiora habent vniformem modum prędicandi, scilicet in quid: si ergo prædicamenta distinguuntur penes modos prædicandi: illa, quæ diuersimode prædicantur de substantia, erunt prædicamenta diuersa: sed huiusmodi sunt accidentia in concreto; quia accidens in abstracto non prædicatur de substantia: ergo ip-

D sum quale erit prędicamentum, & non qualitas, quod est falsum, & contra Auicen 3. metaphysi. vbi probat, quòd si aliquid habet rationem generis inquantum prædicatur in quid: ergo quod verius prędicatur in quid, verius est genus: sed talia sunt abstracta: ergo, &c. Ad quod dico istos, qui reprobare intendunt hanc opinionem, rem penitus ignorare; nam in prædicamento duo sunt, scilicet modus prędicandi de prima substantia, & modus prædicandi de suis inferioribus: nam qualitas prædicatur de Sorte, & de speciebus qualitatis; à primo modo sumitur ratio distincti prædicaměti: nisi enim alio modo prędicaretur qualitas de prima substantia, & alio modo quantitas; alio modo relatio, non posset assignari quare sunt distincta prædicamenta; à modo secundo sumitur prædicamentum ipsum intrinsece: nam si in qualitate non esset assignare generalissimum, subalternum, & specialissimum, non esset prædicamentum. Nunc ad argumentum dico consequentiam esse falsam; & ad probationem dico non esse necesse quòd eo modo sint prædicaměta, quæ prædicantur de prima substantia, sed quòd à tali prædicatione sumatur ratio distincti prædicamenti, est autem prædicamentum, vt in tali natura fundatur, generalissimum, subalternum, & specialissimum, & sic doctrina S. Thomæ non est contra Auicen. in hac parte. Cap.2. In quolibet prędicaměto accidentium duplex reperitur modus prædicandi.

Vltimo arguunt sic: si diuersi modi prędicandi distinguunt genera, aut illa distinctio sola sufficit, aut cum hoc requiritur diuersitas eorum, quę prædicantur, si prima sufficit, contra, tum quia prædicamenta non erunt diuersa entia realiter, & per se; tum quia negatiua, in qua negabitur vnum prędicamentum de alio, non erit prima negatiua: consequens est falsum, & contra Philosophum 1. poste. probatur consequentia, veritas negatiuæ est ex diuersitate extremorum, sicut veritas affirmatiuæ ex identitate, vbi ergo maior diuersitas, ibi verior negatio, sed diuersitas, quę est in re, est maior quàm diuersitas in modo prædicandi solum: sed ista homo non est Asinus, est diuersitas in re: ergo ipsa erit verior, prior, & immediatior, quàm ista, substantia non est quantitas, vbi est tantum diuersitas secundum modum prædicandi: sed detur aliud membrum, scilicet quòd cum diuersitate in modo prædicandi requiratur diuersitas rerum, quæ prædicantur; sequitur distinctionem prædicamentorum secundum diuersos modos prædicandi non esse primam, quod est contra Philosophos, & contra S. Thomam: probatur consequentia; quia res, quæ prędicatur, est prior, quàm modus prędicandi: ergo aliquid distinguit ipsa genera prius quàm modus prędicandi. A

Cap. 15. Maior diuersitas veriorē negationem infert.

Ad hoc breuiter dicimus distinctionem per modos prædicandi esse primam respectu prędicamentorum, quatenus sumuntur pro rebus, vt substant intentionibus; non autem primam, vt sumuntur pro rebus absolute, quia sic distinguuntur se ipsis, vt dictum est. Et nota quòd magis distinguuntur duo prædicamenta, quàm duæ species vnius prædicamenti, puta homo, & Asinus; ratio est, quia duo prædicamenta faciunt propositionem immediatam, dicendo, substantia non est quantitas; duæ species non faciunt propositionem immediatā dicendo, homo non est Asinus, quia species conueniunt in genere, duo autem genera in nullo conueniunt. Deducunt deinde corollarium, quòd omnes vię diuisiuæ ad ostendendum sufficientiam prædicamentorum videntur dupliciter peccare, tum quia ostendunt oppositum propositi, scilicet quòd diuisio in decem genera non sit prima, si enim prius fiat diuisio in ens per se, & in ens non per se; & vltra vnum membrum subdiuidatur, vel ambo erunt multę diuisiones subordinatę, & sic ens non immediate diuiditur in decem genera; tum secundo, quia non probant diuisionem illam sic debere fieri, & non aliter: oportet enim probare, quòd diuisum sic diuiditur, quòd diuidentia constituant generalissima, & etiam quòd precise sic diuiditur, & non aliter. B

Species disparatæ non faciūt immediatam propositionem.

Sed hoc corollarium est nullius momenti, tum primo, quia dictum est, hic esse sermonem de prædicamentis, vt stant sub intentionibus secundis, & hoc modo diuisio entis in decem genera est prima, quia ipsam non antecedit alia ex natura rei, propterea non ostenditur oppositum propositi, sed conclusio intenta; tum quia falsum est dicere, quòd non sit probatum diuisionem debere fieri in decem genera, quia hoc probatum est ex sufficientia prædicamentorū. Possumus etiam dicere istam diuisionem iam non esse vniuoci in sua vniuocata, nec vocis in sua significata, sed analogi in sua analogata, & per hoc differt ab illa numeratione, quam posuit Philosophus in anteprędicamentis, vbi dicit singulum eorum, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, aut significat substantiam, aut qualitatem, &c. patet ergo quomodo ens diuidatur in decem prædicamenta, & quomodo habeatur norma & sufficientia ipsorum, & quomodo sit prima diuisio, & quomodo non: de qua re poteris videre apud Ferrariensem 3. physi. vbi disputat, num actio & passio sint duo prædicamenta, vbi etiam narrauimus nos in nostris scholiis varias fuisse sententias apud Antiquos, & modernos de distinctione prędicamētorum; quia diuinus Plato, vt narrat Philoponus. 1. prior. visus est ponere vnum tantū prędicamentum, cuius genus generalissimum, & primum principium est ipsum ens. Alij, de numero quorum videtur Auicen. asserunt quatuor tantum prædicamenta, videlicet substantiam, quantum, quale, & ad aliquid; cætera vero non esse prima prædicamenta, quia positio est in prædicamento relationis, actio & passio sunt motus, qui sunt in prædicamento qualis & quanti, sic etiam habitus erit in prędicamento qualis; quando, & vbi reducuntur ad quantum. Sorticulę autem, de numero quorum est Paulus Pergulensis in summulis logicalibus, tenent omnia prędicamenta reponi in prędicamento qualis, quia volunt ipsa esse voces, vel conceptus, & adducunt Boetium pro se dicentem librum prædicamentorum esse de vocibus, Tu autem sequere hęc, quæ hic determinauimus cum sint ad mentem S. Thomę hic, & 3. physicorum, vbi disputat, num actio & passio sint vnus motus, & an sint duo prędicamenta. C D

Diuisio entis in prædicamēta, qualis sit.

Quæst. 5.

Cap. 2. Variæ sententiæ de prædicamentis.

Lect. 5.

Et

Et quæcunque cum in eadem substantia entia differentiam habent, &c. Tex. sine commen.

Vtrum possibile sit duo accidentia differentia tantum numero esse in eodem subiecto.

Dilucidatio nona.

PONIT Philosophus post textum 15. alium textum, quem Auerro. non est commentatus: propterea dicitur textus sine commento, in fine cuius habetur famosa propositio quòd impossibile est plura accidentia vnius speciei in eodem subiecto reperiri, quam propositionem disputant Aliqui 2. sent. distin. 32. B & habent magnam difficultatem in ipsa. idcirco per quinque conclusiones nituntur eam declarare, quarum prima est. Non implicat cõtradictionem duo accidentia intentionalia differentia solo numero, esse in eodem; quia multæ species intentionales eiusdem rei sunt in eadem parte medij, & in eodem oculo: sed illę species sunt quædam accidentia: ergo duo accidentia intentionalia differentia solo numero esse in eodem, non includit contradictionem: minor patet, quia si ponantur multa alba in medio, oculus existens in quocunque puncto medij, poterit videre ipsa: ergo potest habere species ipsorum, & distincte videre eas; ergo habet distinctas species: similiter in virtute imaginatiua sunt duæ species eiusdem rei & rationis: minor etiam patet, quia istæ species sunt entia intentionalia secundum communem modum loquendi. Et si quis diceret quòd non in eadem parte medij sunt huiusmodi species; & similiter de oculo, quòd non in eadem parte oculi sunt species huius albi, & illius. Contra arguunt dicentes ponatur hic vnum album tantum, scilicet ouum, species illius erit in toto medio illuminato, quantum durat virtus eius: ponatur etiam aliud album, tunc species eius erit in eadem parte medij cum specie alterius albi; aut sequitur quòd illud aliud non videbitur ab oculo disposito, cum non possit gignere speciem suam, quod est contra sensum manifeste, aut quòd erunt in eadem parte. Egregiũ exẽplum. C

Et si quis diceret, quòd gignendo speciem suam vnum album corrumpit speciem alterius albi. Contra arguunt supponendo, quòd vnum album sit debilius alio: & tunc quærunt; aut ergo simul species vnius albi erit simul cum specie alterius, aut species vnius corrumpet speciem alterius: sed non potest corrumpere, quia alterum est altero debilius, vt dictum est ex hypothesi facta: ergo patet illas duas species esse in eadem parte medij; & similiter probatur quòd sint in eadem parte oculi, vel phantasiæ: nam si non, organum visus, vel phantasiæ cum sit satis paruum quantitate, cito esset occupatum speciebus, puta duabus, vel tribus, & tunc non posset sentire de nouo aliquod obiectum nouiter repræsentatum, cum species eius non possit recipi in organo visus vel phantasię: sed illud consequens est manifeste contra sensum: ergo falsum est illud, quod sequitur. Vnum sensibile est altero debilius.

Et si quis etiam diceret ad hoc, quòd duæ species per comparationem ad obiecta, quorum sunt effectus, sunt duæ: ratione vero medij, in quo sunt subiectiue, sunt vnum. Arguunt contra dupliciter. Primo quia si talis species est vna, est intensior altera seorsum, & per cõsequens illa talis vna species in medio vel in oculo non ducet in albedinem remissam, quæ multiplicauit vnam speciem; & eadem ratione nec in alteram, quia illa species composita ex vtraque est improportionabilis vtrique: repræsentabit ergo aliam intensiorem & perfectiorem vtraque istarum; & sic illæ albedines nullo modo videbuntur ab oculo. Secundo sic, quia ex quo illa species composita est vna numero, non repręsentabit duas albedines distincte, sed aliquod vnum intensius. Et confirmatur, quia distincta actio est distincti entis: si ergo species repræsentent duo distincta obiecta, sequitur quod erunt distinctę, & non vna. D

Secunda conclusio est ista. Non est impossibile duo accidentia realia respectiua differentia solo numero, esse in eodem. hanc conclusionem ita probant; vnus pater habet multos filios: ergo in eodem sunt multæ relationes reales puta plures paternitates; quæ sunt eiusdem speciei: probatur consequentia, pater dicitur, quia genuit 5. huius: ergo si multis actibus genuit, multis paternitatibus est pater. Et si quis diceret, quòd non sunt plures paternitates simul, sed pater eadem paternitate refertur ad Accidentia realia respectiua. Tex. 20.

An relatio paternitatis multiplicet.

multos filios: vnde pater non est pater, quia genuit hunc filium signatum, sed quia genuit filium in communi, similiter fundamentum paternitatis non est iste actus signatus, sed actus in communi; & sic est vna paternitas per se, quòd autem sint plures filij, hoc accidit ei. Contra istam responsionem arguunt, quia paternitas in isto patre ad hunc filium signatum dicit maiorem vnitatem, quàm sit vnitas speciei, alioquin non esset maior vnitas alicuius paternitatis cum se ipsa, quàm cum aliqua alia, puta cum paternitate Platonis, quod euidenter apparet falsum: sed maior vnitas vnitate speciei non est, nisi vnitas particularis, scilicet hęc paternitas: ergo in isto patre ad hunc filium est hæc paternitas, sed per hanc non refertur ad plures filios: probatur, quia destructo hoc filio, destruitur hæc paternitas, si per eandem ad alium filium referatur, illo alio filio existēte, existeret hæc paternitas, nam relationes mutuo simul sunt, & non sunt: ergo hæc paternitas simul erit & non erit, quod est contradictio manifesta. Confirmant hoc, quia responsio supponit falsum, quòd actus generandi sit fundamentum paternitatis, quia in eo, quod non est, non potest aliquid fundari; sed illo actu transeunte paternitas manet: igitur actus ille non est fundamentum ipsius paternitatis, A B

Accidentia realia absoluta.
In prologo.

Tertia conclusio est ista. Non est impossibile duo accidentia realia absoluta non educta de potentia materię differentia solo numero, esse in eodem: hanc sic probant, quia vt habetur in 1. huius, ex multis memoriis fit & generatur vnum experimentum; sed illę multæ memoriæ sunt cognitiones eiusdem speciei; quia de singularibus eiusdem speciei: & ista sunt accidentia realia & absoluta, vt patet: ergo non est impossibile talia accidentia solo numero differentia esse in eodem. Quòd si quis diceret illas plures cognitiones esse in diuersis partibus organi vel potentiæ; dato enim per impossibile, quòd species obiectorum singularium essent in alia & in alia parte organi, tamen cognitio est in tota potētia cognoscentis, dato quòd per formam, quę habet esse in parte, cognoscat. Præterea memoria est ex diuersis speciebus simul in memoria sensitiua; sed illæ plures memorię sunt plura accidentia realia & absoluta: patet etiam quòd sint eiusdem speciei: igitur, &c. probatur maior, si nunc memoror, vel imaginor de illo albo prius viso, habeo speciem & cognitionem eius in memoria; statim etiam imaginor de alio albo viso: ergo habeo speciem & cognitionem illius; sed cum hac specie in cognitione manet prior species, vel cognitio albi prioris, alioquin non possem iterum imaginari de priori albo, nisi iterum videretur illud, & sic acquirerem speciem illius, cuius oppositum experimur quotidie: ergo oportet simul memorari. C

Accidentia producta sine motu.

Quarta conclusio, quam ponunt est ista. Non est impossibile duo accidentia realia & absoluta educta de potentia materię si non per motum educantur, differentia solo numero, esse in eodem: hanc sic probant; duo lumina distincta sunt in eadem parte medij; sed duo lumina distincta sunt accidentia realia absoluta educta de potentia materiæ non per motum, sicut patet, quia in instanti medium illuminatur ab vtroque: ergo plura talia accidentia non est impossibile esse in eodem simul: probatur maior, ponantur duę candelę, vna hic, & alia ibi, ponatur etiam corpus medium densum, fient duę vmbræ; si ergo amoueatur illud corpus medium, lumen vtriusque candelę incedet incessu directo vsque ad locum, vbi erit corpus densum, & ita erunt duo lumina in eadem parte; nam vmbra est priuatio luminis, ergo amoto obstaculo, lumen vtriusque cādelę erit, vbi vmbra pręfuit; quia habitus & priuatio circa idem fiunt. Et si quis diceret, quòd duo lumina per comparationem ad subiectum scilicet ad medium sunt vnum lumen, & duo per comparationem ad candelas, à quibus sunt effectiue. Contra arguunt, quia si illa lumina essent vnum subiecto, & duo per comparationem ad processum à candelis, sequeretur quòd isti duo radij essent geometrici, non visuales: nam secundum rationem lineę essent ibi duo radij, sed non secundum aliquam qualitatem naturalem superadditam lineę visuali, & tunc conclusiones perspectiuæ de intersecatione radiorum, & consimiles, quę dependent ex diuersitate radiorum, essent tantummodo veræ secundum geometricam considerationem, & non secundum perspectiuam: quia perspectiuus considerat lineam, vel radium, vt est in materia sensibili. D

Accidentia quæ educuntur per motum sunt vt caliditas & albedo.
Tex. 4.

Quinta conclusio, quam ponunt est ista. Impossibile est duo accidentia realia absoluta educta de potentia materię per motum naturalem differentia solo numero, esse in eodem; quam ita probant, quia motus non est nisi in mobili disposito sine dispositione opposita formæ inducendæ, vt contraria vel media: nam omnis motus est inter contraria vel media ex 5. physi. sed si agens inueniat in mobili formam eiusdem speciei formæ suę, non inuenit ipsum sub dispositione opposita: ergo non mouet ipsum simpliciter, inducens aliam formam, sed augebit præexistentem in mobili. Pręterea quęcunque forma non est inducibilis nisi post

aliam

A aliam formam incompoſsibilem,tunc corrupta ipſa, tantum poteſt eſſe vnica in vno ſuſceptiuo; ſed omnis forma inducibilis per motum vel per mutationem neceſſario terminantem motum ad ipſam, neceſſario ad ſui inductionem pręexigit in ſubiecto formam incompoſſibilem tunc corruptam: ergo quæcunque talis forma eſt vnica in vnico ſuſceptiuo: probatur maior,quia illa forma inducta manente, non inducetur alia poſtquàm illa eſt inducta, ſi ſit eiuſdem ſpeciei; quia illam ſecundam non pręcederet alia incompoſsibilis; iam enim in inductione primę, quęlibet incompoſsibilis eſt expulſa;item nec duæ tales,neque ſimiles ſimul inducerentur; quia vel hoc eſſet ab eodem agente, vel à diuerſo, non ab eodem, quia ſi efficiens eſt vnum & materia vna, effectus erit vnus, vt habetur 8.huius, nec à diuerſis,quia ſi illa ſint approximata diuerſis partibus mobilis,puta vnus ignis ad caput, alius ad pedes,agunt in diuerſas partes primo,& inducent vnam formam; quod probatur, quia intenſiorem, quàm alter ſolum induceret,quando non ſimul agunt. Similiter ſi ponatur in eodem ſitu reſpectu eiuſdem partjs paſsi, inducerent vnam formam intenſiorem ſicut prius; probatur minor, quia omnis motus naturalis eſt inter terminos incompoſsibiles, itaquòd ad aduentum termi- Tex.12.
B ni ad quem corrumpitur forma contraria, quę fuit terminus à quo:itaquòd nullum agens naturale mouet, vel mutat mutatione terminante motum aliquod mobile,niſi habens formam ſuę formæ incompoſsibilem,& ideo nõ poſſunt plures eiuſdem ſpeciei ſimul eſſe per motũ, nec per mutationem per ſe terminantem motum.

Et ſi quis diceret,quòd duo contraria poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto in eſſe remiſſo: ergo & duo accidentia eiuſdem ſpeciei etiam educta per motum;antecedens eſt euidens; ſed conſequentia patet à minori, quia minus repugnant duo accidentia eiuſdem ſpeciei, quàm duo contraria etiam remiſſa:negant conſequentiam; & ad probationem dicunt non valere: nam repugnantia, vel non repugnantia non eſt cauſa in propoſito incompoſſibilitatis duorum accidentium eiuſdem ſpeciei;ſed eſt cauſa,quia per motum inducuntur,vt præoſtenſum eſt: ideo agens inducens ſecundam formam, intendit primam,& fit vnica intenſior, ſed contraria manent ſimul in eſſe remiſſo diſtincta,ex eo quòd ex duabus formis contrarijs non eſt apta nata fieri intenſior vna,manet autem ſimul ex eo,quòd vnum contrarium agens non habet plenum dominium ſupra aliud,& ideo remittunt ſeinuicem, & non totaliter ſe corrum- Contraria remiſſa.
C punt.Ex iſtis concluſionibus volunt habere veritatem huius quæſiti;quomodo accidẽtia ſolo numero differentia poſſunt eſſe ſimul,& quomodo non.

Sed pace horum dixerim immiſcent in iſtis multa falſa, & primo arguitur contra primam concluſionem,quæ eſt falſiſsima,quia ponere plura,& non plura, vnum numero, & non vnũ numero,implicat contradictionem; ſed dicere duo accidentia intentionalia differentia ſolo numero,eſſe in eodem,eſt ponere plura & non plura, vnum numero, & non vnum numero: igitur prima concluſio poſita,ne dum eſt falſa,ſed implicans contradictionem: probatur minor,quia à quo res habet entitatem,ab eo habet vnitatem; ſed accidens habet entitatem à ſubiecto:ergo habet vnitatem ab eo:igitur ſi ſubiectum eſt vnum numero;accidentia, quæ non habent aliam differentiam,quàm numeralem, erunt vnum numero: ponere ergo plura accidentia differre numero,eſt ponere plura ſubiecta; ponere vnum accidens numero,eſt ponere vnum ſubiectum. Ex hoc fundamento eliduntur omnes concluſiones; & rationes, quibus probant ipſas facile ſoluuntur.Prima,quòd licet ſint plures ſpecies ſenſibiles, puta duæ ſpecies alborum in medio,& in oculo,& in virtute imaginatiua,& in memoria,& etiam in intel- Quomodo ſpecies ſunt in medio.
D lectu;non tamen ſunt in iſtis ſubiectis ſecundum eſſe perfectum, & ſecundum actum completum,& vltimatum, & adæquate, & hoc modo S.Thomas aſſerit in quæſtio. de veritate; duo accidentia intentionalia differentia ſolo numero non poſſe eſſe in eodem ſubiecto: nam licet reperiantur in eadem parte aeris, ſunt tamen in ea tanquàm in medio deferente in ſenſum,& in imaginatiuã ſecundum eſſe imperfectum, in memoriã,& in intellectũ habitualiter:& ideo prima reſponſio adducta de diuerſis partibus ſubiecti, & ſecunda de corruptione ſpecierum, quòd genita vna ſpecies in ſubiecto, corrumpit aliam: & tertia reſponſio, quòd duæ ſpecies per comparationem ad obiecta, quorum ſunt effectus, ſunt duæ: ratione vero medij, in quo ſunt ſubiectiue ſunt vnum,non ſunt ad mentem S.Thomæ, nec alicuius Thomiſtarum,ſed tantummodo figmentum Aliquorum. Reſponſio S.Thomæ eſt illa,quam ſumimus ex queſtionibus diſputatis. q.8.art.9.

Secunda concluſio poſita de accidentibus, etiam eſt contra Ariſt.5. phyſi. vbi loquitur de tempore,& motu,qui ſunt accidentia reſpectiua,& tamen ait,quòd ſi mobile eſt vnum numero,ſimiliter erit de tempore;& de motu, quod erit idem numero, & Auerro. dixit 3. huius, quòd omnis multitudo, aut eſt rerum differentium ſecundum formam,vel ſecundum quantitatem Tex.42. Comm.14.

titatem: sed accidentia diuersa numero eiusdem speciei in eodem subiecto, neutro modo differunt, non enim secundum formam; quia distinctio formalis est specifica; sed quæstio nostra est de accidentibus, quæ sunt eiusdem speciei; nec differunt secundum quantitatem, quia tūc idem subiectum haberet plures quantitates, quod est dissonum: ergo non potest esse quòd plura accidentia, quæ differunt numero solo, sint in eodem subiecto, etiam loquendo de accidentibus respectiuis. Et ad argumentum eorum dicitur, vt habet Caietanus in exposit. 3. p. S. Thomæ, quòd pater eadem relatione, & eodem respectu reali respicit multos filios, & si aliquando dicunt Thomistę quòd istæ relationes sunt diuersæ, intelligunt de diuersitate rationis non realis, quia vnica illa realis relatio induit rationem plurium respectuum, ex quo colligitur respicere diuersos terminos, itaquòd in re non est diuersitas respectuum, sed respectorum, quibus illa vna relatio quasi multiplex cointelligitur. Nec valet replica ipsorum, quòd tunc non esset maior vnio paternitatis cum seipsa, quàm cum alia puta Platonis; quia accidens suscipit vnitatem à subiecto, & sic paternitas suscipit vnitatem à patre, & non à filio, qui est terminus; propterea vna paternitas ad diuersos filios est vnica numero realiter, & non conuenit cum aliqua paternitate nisi in specie, sed paternitas ad diuersos filios est vna secundum rem, & diuersa secundum rationem. Nec etiam alia replica est alicuius momenti, quando dicunt, quod non est, non potest esse fundamentum, siue causa alicuius: sed actus generandi est in transitu, & non est dum paternitas remanet in patre: igitur actus generandi non est fundamentum paternitatis; quia si ratio hęc esset alicuius roboris, tunc eodem modo probaret, quòd calefactio non est causa caloris in aqua, quia remanet ipsa cessante calefactione; & eodem modo probaret, quòd domifactor non est causa domus: supponit enim quòd actus generandi sit causa intrinseca relationis, ingrediens compositionem eius, sicut materia & forma. Vnde dicendum, quòd actus generandi est causa paternitatis non totalis, sed vna cum potentia actiua generantis effectiue causat relationem, quę causa potest corrumpi effectu remanente, vnde ponenda est vna sola paternitas in habente diuersos filios; immo quod fortius est, ponenda est vna sola filiatio in vno filio, qua refertur ad patrem, & ad matrem, vt ait S. Thomas 3. p. sed recte consideranti apparet eadem relatione referri vnumquodque ad suum patrem, & ad suam matrem propter vnitatem causæ: eadem enim natiuitate homo nascitur ex patre, & matre; vnde eadem relatione ad vtrumque refertur; & eadem est ratio de magistro, qui docet multos discipulos eandem doctrinā, & de domino, qui gubernat diuersos subditos eadem potestate.

q. 36. art. 5. *Pater vno respectu refertur ad plura.* *Causa nō est remanēte effectu.* *Quæst. 35.* A B C

Tertia conclusio etiam est falsa de accidentibus realibus absolutis; quia recipiens debet esse denudatum à natura recepti; vnde receptiuum coloris debet esse abscolor, vt habetur 2. de anima: igitur existens in actu per vnam formam in specie, non potest aliam recipere eiusdem speciei. Et ad argumentum de pluribus memorijs dicimus, quòd si per illas plures memorias, ex quibus generatur experimentum, intelligunt plures actus cognoscendi, sic non sunt simul in eodem subiecto, vt patet: si vero intelligunt diuersos habitus, accipiendo cognitionem pro habituali cognitione, tunc est ibi vna tantum; est enim habitus vnus numero plurium conclusionum in eadem scientia; perfectior tamen & imperfectior quanto per plures cognitiones habetur, hoc est impossibile, quòd memoria sine aliqua alia potentia sensitiua possit simul habere plures actus circa vnum & idem obiectum, vt habetur in lib. de sensu & sensato, nec sunt plures species simul, sed eadem est species, quę est prioris actus, & succedentis, qui actus non manent, videntur esse plures actus in medio & simul esse, sicut isti putant, quia semper mouetur memoria secundum aliquem motuum ex his, quos prius habuit; memoratur enim quis quæ audiuit, aut vidit, aut passus est, sed non simul fiunt ipsi motus, sicuti isti imaginantur. Ad secundam, & ad consimilem dicendum, quòd non inconuenit talia accidentia imperfecta & incompleta, quæ sunt quasi media inter potentiam & actum, esse in eodem subiecto adequato. Hinc S. Thomas in quæstione de veritate in simili inquit, quòd habitus non sunt actus completi, sed medij inter potentiam & actum, ideo tales plures possunt esse in eodem subiecto.

Tex. 71. *Vnus habitus continet plures cōclusiones.* *Cap. 3.* *Quæst. 8.* *Habitus qualis actus sit.* D

Quarta conclusio etiam est falsa de accidentibus realibus, & absolutis eductis de potentia materiæ non per motum; quia sicuti se habet materia quantitate signata ad formas naturales, ita subiectum ad formas accidentales; sed formæ naturales non possunt plurificari numero, ita vt sint plura indiuidua per eas informata, nisi plurificetur materia & cetera principia indiuiduantia: ergo nec accidentia possunt esse plura numero, nisi illa, per quę indiuiduantur, sint plura, vnde, sicut dictum est, ponere plura accidentia solo numero distincta in vno subiecto, est ponere ipsa esse plura numero, & non plura, quod contradictionem implicat. Hinc

theologi

A theologi non ponunt plures Angelos esse in eodem loco, nec plures animas intellectiuas in eodem corpore, nec plura corpora in eodem loco, siue sint naturalia, siue gloriosa, quia quę habent idem esse in, simul manere non possunt. Et ad argumentum de duobus luminibus, & duabus candelis dicitur, quòd lumen causatum erit vnum, & magis densum, quàm si fuerit causatum ab vna candela tantum, & illæ duę candelæ concurrunt ad causandum effectum, tanquàm causę partiales, & non totales; quia vt probatum est supra, non potest vnus effectus produci à duabus causis totalibus eiusdem generis & ordinis, & ista est responsio resoluta, & non illa, quam fingunt ipsi, quòd illa duo lumina per comparationem ad subiectum scilicet ad medium, sint vnum lumen, & duo per comparationem ad candelas, à quibus sunt effectiue: hæc enim responsio nunquàm reperitur in doctrina S. Thomæ, sed est inuentum eorum.

Lumen duarum candelarum qualę sit.

Auerroistę autem conueniunt inter se in hoc quæsito, quoniam aliqui ex eis dicunt, quòd si accidentia sunt connaturalia subiecto, vel coæterna, illa non possunt esse in eodem, si tamen numero differunt, accidentia connaturalia, vt sunt risibile respectu hominis, & calidum respectu ignis, coæterna sunt, vt dimensio in cælo, & figura in mundo; patet hoc, quia frustra duo talia inessent subiecto, quoniam ad quodcunque vnum sufficeret, & alterum etiam, & per vnum ita perfecte sufficeret veluti per duo illorum: igitur non possunt esse in eodem subiecto. Dicunt etiam, quòd accidentia solo numero differentia possunt esse in eodem subiecto, si sint aduentitia, hoc est nec coęterna, nec propria, siue connaturalia; patet hoc de duabus intentionibus albedinum in eodem puncto diaphani, & de duobus luminibus diuersorum corporum, quæ differunt numero, & possunt esse in eodem subiecto, vt patet per vmbras diuersas, quę clare cernuntur; patet etiam in pluribus relationibus, quæ possunt inesse eidem patri in ordine ad plures filios, & de pluribus formis substantialibus, quę solo numero differunt, & sunt in eodem subiecto; in Sorte enim est vna forma, qua Sortes est homo, & alia, qua Sortes est hic homo: forma substantialis dat esse simpliciter: accidentalis vero secundum quid: igitur si idem subiectum potest habere plura esse numero simpliciter, poterit habere plura esse numero secundum quid.

B

Sententia Auerroistarũ de hac dilucidationę.

Alii vero ex Auerroistis sustinent probabiliter, ꝙ quædam sunt accidentia, quorum agens subit vicem subiecti & agentis, vt illa, quę ab agente dependent in esse, & conseruari, in fieri, & facto esse, vt lumen, phantasma, intentio, albi species, & actus intelligendi; lumen enim à luminoso corpore dependet in esse, fieri, & conseruari; phantasma ab obiecto, & species siue actus; vnde agens talium accidentium vicem subit subiecti; quia subiectum proprie illud est, à quo dependet accidens in esse & conseruari; sed quia talia accidentia dependent ab agente in esse, & conseruari, non tantum in fieri: hinc eorum agens vicem subit agentis, & subiecti; agentis quidem quatenus illa dependent ab eo in fieri, subiecti vero, quatenus illa dependent ab eodem in esse, & conseruari. Quædam sunt accidentia, quorum agens subit vicem agentis tantum, & nullo pacto subiecti; vt illa, quę ab agente dependent in fieri tantum, vt sunt omnia accidentia naturalia, quę post actionem agentis derelinquuntur in subiecto, vt caliditas, frigiditas, & id genus: hęc enim post actionem agentis in subiecto derelinquuntur. Quædam sunt, quorum terminus vicem subit subiecti, vt relationes, nam relatio nec esse nec conseruari potest sine termino. Nunc dicunt, quòd proprie loquendo de ipsis accidentibus, quorum agens subit vicem subiecti, & agentis, illa solo numero differentia possunt esse in eodem subiecto; vt duo lumina, duo phantasmata, duæ alterationes numero, duæ motiones numero; causa est, quia esse numerale talium non est à subiecto, sed ab agente, quod vicem subit agentis, & subiecti: materia enim præiacens, pro tanto dicitur subiectum, pro quanto est id, sine quo non existerent illa talia: principale enim à quo illa habent esse & vnitatem, est agẽs, quod respectu illorum subit vicem agentis, & subiecti: similiter loquendo de illis, quorum terminus subit vicem subiecti: eodem modo dicendum; cum enim terminus subeat vicem subiecti, quatenus sine ipso accidens nec esse, nec fieri potest; tales relationes videntur nancisci distinctionem & numerum ab illis, loquendo vero de accidentibus, quorum agens subit vicem agentis tantum, sic impossibile est duo illorum numero solum differentia esse in eodem numero subiecto; quia sicuti illorum esse est à subiecto, ita & vnitas.

C

Effectus dependẽs in fieri & conseruari qualis sit.

D

Sed istis non obstantibus ponitur conclusio negatiua, & vniuersalis de mente S. Thomæ loquendo absolute de omnibus accidentibus quomodolibet sumptis. Quòd est impossibile duo accidentia eiusdem speciei solo numero differentia esse in eodem subiecto. pro cuius intelligentia nota, ꝙ capitur hic accidens vt definitum est ab Arist. in anteprædicamẽtis: quod est illud, quod cum sit in aliquo, non est in eo tanquàm pars, & impossibile est esse sine eo in quo

Dilucidatio quæsiti ex S. Tho.

in quo est & est accidens commune, vt album nigrum, &c. subiectum capitur hic pro subiecto in actu, quod communiter dicitur subiectum inhęsionis; differentia solo numero illa dicuntur, quæ sub eadem specie continentur, vt album huius parietis, & hoc album huius papiri, hęc duo alba continentur sub specie specialissima, puta albedinis, quæritur hoc in loco an ista duo accidentia esse possint simul in eodem subiecto: & probatur conclusio vniuersaliter negatiue simili ratione, qua Aristo. 4. physi. probat duo corpora non posse simul naturaliter in eodem loco esse; quia si non repugnat duo corpora simul esse in eodem loco: igitur infinita possent esse simul: eadem igitur ratione arguitur, si non repugnat duo accidentia eiusdē speciei esse simul in eodem subiecto: ergo etiam nec infinita repugnabit esse simul: sed hoc est impossibile esse infinita lumina, & infinitas intellectiones: igitur repugnabit duo accidentia eiusdem speciei solo numero differentia esse simul: maior est Philosophi 4. physi. vt dictum est: minor probatur non solum ratione infiniti, cui repugnat esse actu; sed specialiter arguitur: subiectum habens infinita lumina requirit infinitas causas agentes, à quibus illa lumina causentur; sed non dantur infinitæ causę, vt probatum est 2. huius, ergo &c. Pręterea impossibile est vt vna potentia simul recipiat diuersos actus, quia si plures reciperet, iam nō esset vna: nam vnius potentiæ est vnus actus; sed subiectum est potentia respectu accidentis: ergo vnum subiectum numero, vnum tantummodo accidens numero recipit, & sic non diuersa accidentia numero distincta recipit: ergo conclusio vera. Tertio sic, formæ eiusdem generis siue sint oppositæ, siue non, non possunt esse simul in eodem subiecto: ergo multo minus plures formæ eiusdem speciei distinctę solo numero: consequentia probatur, quoniam maior est distinctio specifica, quàm sola distinctio numeralis: si igitur formę distinctæ specie nō possunt esse simul in eodem, multo minus formæ distinctæ solo numero, quæ omnem distinctionem videntur trahere à distinctione subiecti: & hæc est mens S. Thomæ hic, & in quæst. de veritate 1. p. & 3.

Tex. 76. (A)
Tex. 76.
Dilucid. 8. (B)
Formę eiusdem generis non possunt esse in eodē subiecto.
q. 8. art. 14. q. 8 5. art. 4. q. vbi supra.

Ex quibus patet solutio ad argumentum Auerroistarum primæ opinionis de diuersis luminibus & relationibus, & de pluribus formis substantialibus, quæ non possunt esse simul in eadem portiuncula materiæ. patet etiam solutio alterius opinionis, siue loquamur de accidentibus, quorum agens subit vicem agentis & subiecti, vt duo lumina, duo phantasmata; quia ostensum est, quòd secundum esse perfectum non possunt esse simul in eodem subiecto, siue loquamur de illis accidentibus, quorum terminus subit vicem subiecti, vt sunt relationes. Similiter ostensum est contra Aduersarios, quòd non possunt esse simul in eodem propter rationes superius adductas. Et si dicis, quòd vnum calefactibile potest habere duas calefactiones numero distinctas à duobus ignibus. Respondendum est, quòd illę duæ calefactiones efficiuntur vnum accidens magis intensum proueniens à duabus causis partialibus, vt dictum est de duobus luminibus supra. De qua materia lege Ioan. Capreolum Tholosanum in 1. sentent. vbi disputat, si in diuinis possunt esse plures filij, & multa argumenta ipsius Aureoli & Adæ, & Hugonis de Castro, concernentia hanc materiam, adducit, & soluit.

(C)
Dilucid. 2. huius, dist. 7. q. 2.

Priora & posteriora dicuntur quædam quidem tanquàm existente aliquo primo, &c. Tex. 16. (D)

Num hęc sit ratio communis & propriè assignata de priori, scilicet prius est, quod est principio propinquius.

Dilucidatio decima.

RESPONDENT aliqui istam rationem, seu definitionem communem traditam de priori esse conuenientissimam, & bene assignatam: tamen aduertendum est; quòd aliter conuenit prioribus essentialiter ordinatis, aliter autem accidentaliter ordinatis; nam in essentialiter ordinatis est vera dependentia posterioris ad primum simpliciter: vnde in causis essentialiter ordinatis nihil causatur sine primo simpliciter. Sed non est sic in accidentaliter ordinatis; quia accidit huic reuolutioni cæli, quòd aliqua præcesserit, nam potuit fuisse etiam per impossibile si prima non fuisset: in essentialiter ergo ordinatis

Dependētia duplex.

A dinatis dicitur prius in respectu alicuius primi simpliciter, sed in accidentaliter ordinatis per comparationem ad aliquod primum non simpliciter, sed secundum quid, vt respectu illius, quod ponitur esse prius, & hoc accidit; propter quod patet, quòd in vtrisque est prius & posterius in comparatione ad aliquod primum, vel simpliciter, vel secundum quid, & sic intelligendo, definitio siue ratio prioris est conuenientissima.

Et si quis diceret, in tempore est dare prius & posterius, ita dixit Philosophus 4. physi. sed in tempore nullum est principium, vt habet etiam ipse Philosophus 8. physi. & 12. huius, vbi ponit tempus ęternum, & æternum caret principio: & sic definitio prioris est male assignata, quia non conuenit omnibus prioribus. Respondent partes temporis esse accidentaliter ordinatas: accidit enim diei pręsenti, quòd externa præcesserit, ideo in tempore non est primũ simpliciter, sed secundum quid, itaquòd prius in tempore & similiter principium sunt ex assignatione nostra, & non simpliciter, dato quòd tempus esset æternum, vt probat ratio. Sed contra posset aliquis afferre instantiam, quia stante ista responsione, sequeretur tempus non esse in genere quantitatis: consequens est manifeste falsum, & contra Arist. in prædica- B mentis: ergo &c. consequentia probatur, quia tunc tẽpus non esset reale ens; cũ prius & posterius in tempore dependeant ab anima, & ab assignatione nostra. Præterea sequeretur tunc, ꝙ vel primus motus esset sine tempore, vel quòd ille motus dependeret ab anima, quorum vtrunque est falsum: primum quidem, quia tempus est passio primi motus ex 4. physi. secundum etiam, quia est ens reale extra animam. Et respondent ad istas instantias distinguendo, quòd quędam sunt entia pure realia, vt sunt entia naturæ, quædam pure rationis, vt secundo intellecta, quædam partim sic, & partim sic, vt vniuersalia, quæ includunt aliquid rei, & aliquid rationis, tale est tempus: nam tempus materialiter est ens reale, cum sit idem quod motus materialis, qui est ens reale, formaliter tamen vt habet rationem numeri secundum prius & posterius ex 4. physi. habet esse ab anima: si ergo accipitur tempus materialiter, sic vtique est in genere quantitatis, sicut & motus; secundum vero quod dicit compositionẽ ex materiali & formali, non est in genere, cum sit quoddam ens compositum per accidens ex re, & intentione. Sic ergo intelligendum, quòd in tempore est aliquod principium, non tamen sine anima, non quidem simpliciter primum, sed respectu alicuius prioris & posterioris, puta ista dies incipit à mane, & prima hora dicitur proprie mane, alia hora est secunda, & sic deinceps comparando vnam partem temporis ad aliam.

Tex. 101. *Tex. 12.* *Tex. 38.*

Tempus est in genere quanti.

Tex. 113.

Tex. 131.

C

Et si quis diceret contra, quia si in tempore secũdum se non est principium, sed in aliqua parte eius respectu alterius partis; tunc tempus non habet secundum se prius & posterius, sed solum respectu aliquarum partium: sed hoc est inconueniens, quia definitio conuenit per se toti, partibus autem per accidens; sed definitio temporis est, quòd tempus est numerus motus ſm prius & posterius: ergo &c. Præterea tempus est continuum: ergo non est ibi aliquod nunc in actu de se, quod est prius, respectu cuius dicatur alia pars posterior, sed solum in potentia, quantum est ex parte temporis: probatur consequentia, quia si sic, eset de se discontinuum. Et respondent ad primum, quòd si ly secundum se, accipiatur pro toto tempore, verum est quòd secundum se non habet prius & posterius: sed ex hoc non sequitur, quin tempori insit prius & posterius; quia secundum partes habet prius & posterius ex assignatione nostra. Ad aliud etiam dicitur, quòd bene concludit, quòd in tempore non sit aliquod nunc in actu quantum est de se, & sine consideratione nostra; sic enim est idem quod motus, & per D consequens continuum; tamen in consideratione animæ habet rationem numeri, & per consequens discontinui & discreti, & hoc modo est ibi dare aliquod nunc in actu secundũ nostrã considerationem; & sic prius & posterius modo prædicto. Ex hoc etiam discursu sumunt Aliqui, pręcipue Mauritius, quòd vbicunque est ordo, ibi est prius & posterius, & sicut est multiplex ordo, scilicet durationis naturæ & originis, & sic de alijs; ita etiam datur prioritas originis, quam volunt reperiri in diuinis, naturæ, & durationis, quia vbicunque est ratio principij, ibi est ratio prioris & posterioris; sed in diuinis est ratio principii: igitur in diuinis erit ratio prioris & posterioris, & sic ponunt vnam personam priorem alia. Reprehendunt etiam S. Thomam in interpretatione cuiusdam exempli, quod ponit Arist. in textu. ait enim Philosophus quòd prius est Menelaus Pyrro. quod exponens S. Thomas ait literam corruptam esse: tamen quia tempore Aristo. personę illę non erant futuræ, sed pręteritæ: ideo inter eas non erat ordo prioritatis ex maiori appropinquatione ad præsens nunc, vt litera Philosophi dicit, pro qua hoc exemplum inducitur, tum etiam ex textu græco, ad quem in dubiis translatæ doctrinæ Arist. in linguam latinam, debemus recurrere, qui aliud exemplum inducit. Aduersarij autem, qui in ominbus se inquãtum possunt. S. Thomæ opponunt, dicunt quòd potest

Opinio Mauricij de prioritate.

Littera Aristo. reperitur corrupta.

test illa litera saluari, si Menelaus & Pyrrus accipiantur pro duobus hominibus futuris, quorum vnus sit propinquior præsenti nunc, quàm alius. A

Sed in omnibus his tribus tactis ab his in hoc textu, deficiunt quàmplurimum, & impertinenter & sine ratione loquuntur. Et primo quantum ad primum, in quo ostendunt descriptionem prioris esse conuenientem: nam debebant ostendere quot modis dicitur prius, & deinde disputare de definitione prioris, vt facit S. Thomas. Assignare etiã causam, cur Philosophus non posuit nisi quinque modos prioris, videlicet prius tempore, prius natura, prius ordine, prius perfectione, & prius causalitate; in hoc aũt libro plures modos illis inuestigauit, vt est prius secundũ ordinem, & hoc vel secundum quantitatem continuam, vel discretam; & & secundum cognitionem sensitiuam vel intellectiuam, & multos alios, vt est videre in textu. Propterea dicas tu, quòd cum in postprædicamentis tractetur de priori & posteriori, prout modi eorum valent ad cognitionem prædicamentorum; propterea Aristo. non posuit nisi quinque modos prioris magis famosos, qui faciunt ad intentionem suam; hic autem loquitur de priori & posteriori, prout sequuntur vnum, quod conuertitur cum ente, ideo assignat hic omnes modos prioris & posterioris, prout posterius dicitur per oppositum ad prius. B

Modi prioris qui sint.

Cap. de priori.

Qui etiam disputat de definitione prioris, debet dare normam & sufficientiam omnium modorum, ad hoc vt sciat quomodo definitio prioris conueniat omnibus, vel quomodo non, quæ sufficientia facile assignari potest, cum prius dicat ordinem ad aliquod principium determinatum, vel ergo tale principium est principium quantum ad moueri, siue fieri, vel quantũ ad cognosci, vel quantum ad esse; si primum, hoc est dupliciter, vel talis ordo sumitur secundum quantitatem continuam, vel secundum quantitatem discretam: si primum, hoc est tripliciter, vel quantum ad motum, vel quantum ad locum, vel quantum ad tempus: si quantum ad locum, hoc est dupliciter vel naturaliter, & sic est primus modus, vel est secundum artem, & sic est secundus: si loquamur quantum ad tempus, hoc est dupliciter, vel in præteritis, & sic est tertius modus, vel in futuris, & sic est quartus modus: si loquamur quantum ad motum, hoc etiam est dupliciter, vel in naturalibus, & sic est quintus modus, vel in voluntarijs, & sic est sextus modus. Si autem talis ordo sumatur secundum quantitatem discretam, sic est septimus modus; si vero tale principium est secundum cognitionem, hoc erit dupliciter, vel secundum cognitionem intellectiuam, vel secundum cognitionem sensitiuam: si primum, hoc erit tripliciter, vel ratione vniuersalitatis, & sic est octauus modus, vel ratione simplicitatis, & sic est nonus modus; vel ratione ordinis subiectorũ, & sic est decimus modus. Si autem sit principium secundum cognitionem sensitiuam, hoc est tripliciter, vel secundum quod singularia præcedunt vniuersalia, & sic est vndecimus modus, vel composita simpliciora, & sic est duodecimus modus, vel passiones compositorum passiones simplicium, & sic est decimustertius modus: si autem tale principium sit principium in essendo, hoc est tripliciter, vel talis ordo attenditur ratione communitatis, & sic est quartusdecimus modus, vel ratione substantiæ, & accidentis, & sic est quintusdecimus modus, vel ratione diuisionis entis in actum & potentiam, & sic est vltimus modus. Vnde patet qualiter modi prioris sint sexdecim. Ex his etiam facile poterit aliquis deducere ad hos vltimos modos, præcipue ad illum prout prius dicitur quod potest esse sine aliis; & non ecõuerso. Quædam enim possunt esse sine alijs per generationem, per quem modum, totum est prius partibus, quia quando ita totum generatum est, partes non sunt in actu, sed in potentia. Quedam vero contingit esse sine alijs secundum corruptionem, sicut pars sine toto, quando iam totum corruptum & resolutum est in partes; & similiter etiam alij modi prioris & posterioris ad hunc modum reduci possunt: constat enim q; priora non dependent à posterioribus, sed econuerso. Vnde omnia priora aliquo modo esse possunt sine posterioribus, sed non econuerso. C D

Sufficientia modorum prioris.

Prius quid sit.

Istis sic stantibus probatur quòd definitio prioris sit optima, quando dicitur ab Arist. quòd prius est, quod est principio propinquius: nam hæc descriptio cõuenit omnibus modis prioris: igitur est optima descriptio: antecedens patet discurrenti per singulos modos prioris: consequentia etiam est manifesta. Falsa quoque est doctrina Aduersariorum, quam tradunt in responsione illius argumenti de tempore, de quo dicunt partim esse ens rationis, partim ens reale: nam quæro ab illis, tempus prout distinguitur à motu, sicut mensura realis à mensurato, vel est ens reale, vel non: si non, sequitur ergo quòd non erit realis mensura motus primi mobilis, quod est contra Philosophum 4. physi. si vero sit ens reale, sequitur quòd includit aliam realitatem, & essentiam à realitate motus. Et confirmatur, primus motus cum sit localis non est species quantitatis, nec terminatur ad speciem quantitatis; tempus autem secundum essentiam consideratum est species quantitatis: ergo aliquid aliud realiter est tempus, quàm quantum ad

Definitio prioris quæ sit.

Tex. 133.

A tum ad suum materiale, scilicet quantum ad motum; & propterea illa doctrina, cum est falsa, tum non soluit argumentum: ideo est dicendum, quòd quando dicitur, tempus est numerus motus, hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad habitualem numerationem, & sic tempus non habet ab anima, quòd sit numerus motus secundum prius & posterius. Alio modo quantum ad actualem numerationem & actualem assignationem prioris & posterioris in motu, & sic hoc habet ab anima effectiue, formaliter vero à seipso, materialiter autem à motu primi mobilis, & sic tempus ponitur in prædicamento quantitatis quantum ad habitualem numerationem & asignationem, non autem quantum ad actualem; & sic argumentum laborat in æquiuoco.

Tempus est numerus motus quomodo intelligitur.

Circa aliud etiam sine ratione & contra veritatem loquuntur Aduersarij, quia licet in diuinis reperiatur ordo originis, non tamen reperitur ibi ratio prioris; quod patet, & primo ex definitione prioris tradita ab Aristo. hic, & acceptata ab eis: nam illud est prius, quod est principio propinquius: sed nomen propinquitatis & vicinitatis non potest in diuinis attribui vni personæ respectu alterius, eoquod talia nomina absoluta distinctionem supponant: neq; B enim dicimus filium patri, vel spiritum Sãctum vtriq; propinquum, aut econuerso, quia cum proprie talia noïa distinctionẽ ſm quantitatẽ & distantiã quantitatiuã importent ad diuina trãslata, non nisi in quãtitate virtutis, essentialisq; perfectionis distantiã designabunt inter personas, quod est alienum à doctrina theologorũ: igitur falsissime asserunt prioritatẽ in diuinis.

In diuinis est ordo originis sine prioritate.

Secundo etiam patet discurrenti per omnes modos prioritatis positos hic ab Aristo. & secundum veritatem. Et si quis dicat, quòd pater est prior filio, quia est à se, & filius est posterior patre, quia est ab alio, & sic est prioritas à se, & non prioritas in se in diuinis; & hoc voluit Anselmus lib. Monologion, intellectus non capit quod idem det sibi ipsi esse, pater dat esse filio, ergo pater est prior filio. Et Aug. 1. de trinit. ait, nulla res est, q̃ seipsam gignat, quia tunc idem esset prius seipso, ergo &c. Sed ex his auctoritatibus & similibus non habetur ista prioritas, quam ipsi fingunt, sed tantum ꝙ pater est generans, & filius est genitus, & ꝙ pater dat, & filius recipit, vt habet S. Thomas 1. senten. quòd ordo naturæ in sui ratione tria includit. Primo rationem prioris & posterioris, & secundum istam rationem in diuinis non est ordo. Includit secundo distinctionem, cum ordo non sit nisi aliquorum distinctorum, & hoc C magis præsupponit nomen ordinis, quàm significet. Includit etiam tertio rationem ordinis, ex qua etiam ordo in speciẽ trahitur, vnde est vnus ordo secundum locum, alius secundum dignitatem, alius secundum originem; & ista species ordinis scilicet originis conuenit diuinis personis; vnde dico, quòd ordo originis significatur cum dicitur ordo naturæ secundùm quòd dicitur natura à Philosopho in hoc libro, ex qua pullulat aliquid, vnde nomen naturę importat rationem originis, & sic ista duo nomina, ordo naturæ, sumuntur in vi vnius nominis ad significandam speciem ordinis, quæ quidem saluatur in diuinis personis quantum ad rationem differentiæ, scilicet originis, & non quantum ad rationem generis, scilicet prioritatis & posterioritatis. Ex quibus patet non valere illud argumentum: vbicunque est ordo huius ab hoc, ibi est prius & posterius origine; sed constat quòd filius Dei est à Patre: ergo pater est prior origine filio: filius autem posterior, quoniam cum in diuinis non sit aliud, nisi absolutum & relatiuum, absolutum est commune vtrique, vnde ex hoc vnus non habet prioritatem ad alium, cum essentia diuina non sit diuisibilis: relatiua etiam sunt simul natura, & intellectu, quia posita se ponunt, & perempta se per-D imunt. Et hinc concludendum est in diuinis nullam reperiri prioritatem, vt tenet Caieta. 1. par. ex quibus patet solutio ad dubia præposita.

Cap. 6.
Cap. 5.
dist. 10. Ordo naturę tria includit
Tex. 5.
q. 42. art. 3.

Quantum ad illud tertium de corruptione literæ, dico primo quòd cum exempla non inducantur nisi ob manifestationem: propterea non debuit Aristo. de personis incognitis loqui, vt sunt omnes contingenter futurę: igitur textus ille non potest interpretari, nisi de famosissimis illis duobus hominibus, inter quos ordo prioritatis omnibus notus erat; & sic per ista notissima exempla manifestaretur ratio prioris, & tamen illa exempla repugnant literæ, vt probat S. Thomas: ergo non sunt exempla Aristo. & sic litera ponens talia exempla est corrupta. Præterea hoc probat S. Thomas ex textu græco, in quo habetur quòd prius est nemea pythion, quæ quidem erant duæ nundinæ, vel duo festa, quorum vnum erat propinquius illi nunc, quo hæc scripta sunt, cum tamen vtrumque sit futurum, & hoc modo exponit etiam Alexander, quòd ludi Iouis sunt priores ludis Apollinis. Vnde patet hic error Aduersariorũ ex omni parte, & liuor ipsorum contra doctrinam S. Th.

Expositio S. Th. est conformis. Alexand.

Et si quis adhuc contra descriptionem prioris argueret, quòd redditur falsa; quia in

generationibus per propagationem vnum generans est prius altero, dato quòd generatio A fuerit sine principio: ergo prius non esset illud quod est principio propinquius: consequentia patet, quia ibi nullum esset principium facta illa hypothesi: antecedens patet, quia adhuc auus esset prius generans, quàm pater, & pater, quàm filius. Ad hoc dicitur, quod facta hypothesi illa, ibi non esset principium simpliciter, esset tamen secundum quid, & in respectu; nam tres generantes accidentaliter ordinati, habent quartum pro principio, respectu cuius dicuntur inter se priores & posteriores.

Quomodo intelligenda venit descriptio prioris.

Et si quis adhuc proteruiret dicēs, quòd si prius est illud, quod est principio propinquius: ergo principium non est prius principiato: consequens est falsum: ergo, &c. consequētia probatur, quia principium & principiatum sunt simul. Soluitur & hoc, quia dicta descriptio non datur de principio simpliciter primo, sed de priori; quod præsupponit aliquid ante se: argumentum autem procedit de principio simpliciter primo, & non de priori, quod præsupponit aliud principium. Ex litera adhuc aliquis posset sumere ansam dubitandi: nam dicitur quòd aliquid est prius, quia remotius à præsenti nunc, vt in præteritis, & tunc vtimur præsenti nunc vt primo; ergo non omne prius est principio propinquius. Soluitur & hoc dicendo, quòd nunc præsens non est principium respectu cuius dicatur prius & posterius in B præterito; nisi mediante aliquo nunc præterito priori; quia est aliquod nunc prius, respectu cuius illa in præterito dicuntur priora vel posteriora, vt quod est propinquius illi dicatur prius, & quod est remotius dicatur posterius: non est ergo simpliciter prius & posterius in præterito respectu præsentis; nisi vt respicit nunc præcedens, & sic est intelligenda sententia Philosophi de descriptione prioris.

Relatiua quo sunt simul natura.

Si quis adhuc diceret; prius & posterius sunt correlatiua: ergo principium non præcedit principiatum, nec prius præcedit posterius, & sic prius non erit illud, quod est principio propinquius. Soluitur & hoc, quia quamuis formaliter loquendo secundum intentiones eorum, prius & posterius sint relatiua, & vnum non præcedat aliud: materialiter tamen, & secundum id quod sunt, vnum dicitur aliud præcedere, & sic est data definitio de priori: patet igitur quomodo intelligenda venit absque aliquo scrupulo. de qua re lege S. Tho. 1. p. & in 1. libro sentent. vbi diffuse habebis ea, quæ de hac prioritate tetigimus.

q. 36. art. 3. & q. 42. ar. 3. dist. 9. q. 2.

C

Quantum vero dicitur quod est diuisibile in ea, quæ insunt, &c, Tex. 18.

An propria ratio quantitatis secundum quod est genus generalissimum sit diuisibilitas.

Dilucidatio vndecima.

RESPONDENT quidam ponendo tres conclusiones, quarum prima est. Diuisibilitas in partes eiusdem rationis non est essentialis ratio quantitatis, quam sic probant; nullus respectus formaliter est essentialis ratio alicuius absoluti: sed diuisibilitas est formaliter respectus; quia dicit quandam aptitudinem ad diuisionem: ergo non erit essentialis ratio quantitatis, quod est ens absolutum: maior patet ex 4. huius, vbi ponentes omnia apparentia vera, ducunt ad hoc inconueniens: tunc omnia formaliter essent ad aliquid. Præterea potentia & actus sunt eiusdem generis, & eiusdem essentiæ, quia diuidunt omne ens, sed actu diuidi non est essentiale quātitati, quia tunc omnis quātitas esset actu diuisa: ergo nec potentia ad diuidi est de essentia eius, esse autem diuisibile dicit potentiam ad diuidi. D

Tex. 26.

Potentia & actus sunt in eodem genere.

Et si quis argueret contra istam conclusionem, quòd illa ratio, secundum quam est distinctio specifica, est essentialis generi: sed diuisibilitas est huiusmodi, vt patet in litera, vbi secundum diuersum modum diuisibilitatis, puta secundum vnam diuisionem, vel secundum duas, &c. ponit Philosophus diuersas species quantitatis. Præterea dicitur in præ-

A in prædicamentis, quòd quantitas continua est cuius partes copulantur ad vnum terminum communem: discreta vero cuius partes non copulantur: ergo de ratione vtriusque est habere partes.

Differentia inter quantitatem continuam & discretam.

Soluunt primam obiectionem dicentes, diuisionem generis aliquando fieri per differentias proprie dictas, aliquando per passiones circumloquentes differentias essentiales, quę sunt ignotæ nobis: exemplum primi, animal diuiditur per rationale & irrationale: exemplum secundi, ens diuiditur per actum & potentiam: numerus per par & impar, quę non sunt differentiæ, sed magis passiones, sic est in proposito: nam diuisibilitas est passio quantitatis; & sic secundum diuersum modum diuisibilitatis distinguit Philosophus diuersas species quantitatis.

Secundam etiam obiectionem soluunt Aduersarij, quòd concludit vtique essentiale esse quantitati habere partes, non tamen est essentialis diuisibilitas, quæ consequitur habere partes, vt quędam passio, quę non est essentialis ratio quantitatis. Secunda conclusio sit ista, Diuisibilitas in partes eiusdem rationis est propria passio quantitatis, quam sic probant. illud, B quod inest alicui per se primo, & secundum quod ipsum, videtur esse propria eius passio: sed diuisibilitas inest quantitati isto modo: ergo conclusio vera. minor patet, quia diuisibile esse, inest omni quantitati, ipsi quidem quantitati inest per se primo, sed speciebus per se non primo; cuicunque etiam inest diuisibilitas in partes eiusdem rationis, licet habeat eas de se extensas, & diuisibiles in potentia; tamen actu extensas & diuisibiles habet per quantitatem. Ex hoc concludunt corollarium, quòd ista propositio, quantitas est diuisibilis, est per se secundo modo, sicut ista, color est visibilis. Vnde sicut visibilitas est respectus quidam in colore per comparationem ad visum, sic diuisibilitas est respectus in quantitate, & dicit habitudinem ad diuisionem. Vnde notificatio Philosophi de quantitate posita in principio huius capituli est notificatio per propriam, & proximam passionem eius, & non est propria definitio.

Color est diuisibilis quæ propositio sit.

Ponunt etiam tertiam conclusionem. Diuisibilitas in partes eiusdem rationis est prima passio quantitatis, pro intellectu cuius, dicunt, quòd de quantitate Philosophus assignat quatuor passiones. Prima est diuisibilitas in partes eiusdem rationis. Secunda est esse finitum, vel C infinitum: & hæc supponit primam: nam quod est finitum præsupponit aliquod, quod debet finiri, & illud necessario præintelligitur diuisibile. Tertia est æquale & inęquale, quę consequitur, & præsupponit secundam, scilicet finitum & infinitum. Quarta est ratio mensuræ, quæ præsupponit tertiam: nam omnis mensura præintelligitur ęqualis vel inæqualis mensurato: quia enim est æquale vel inęquale, ideo mensurat, & non econuerso. Vnde ex his patet ordo istarum passionum quantitatis, quòd diuisibilitas est prima passio simpliciter: primæ duæ competunt quantitati in se; sed aliæ duæ in respectu ad aliud. de prima passione scribitur hic, & 3. physicorum, de secunda habetur 1. physicorum, vbi dicitur, quòd finitum & infinitum soli quantitati congruit. de tertia habetur in prædicamentis, vbi dicitur quod proprium est quantitati secundum eam æquale vel inæquale dici. de quarta habetur 10. huius. & ex his volunt satisfactum esse huic quæsito.

Passiones quãtitatis secundum aliquos.

Tex.35. Tex.15. Tex.25. Cap.de quãtitate. Tex.2.

Sed pace horum dixerim in his dictis multa irrationabiliter docent. & primo dico conclusionem, quam docent, esse falsissimam: nam si diuisibilitas in partes eiusdem rationis, non est ratio formalis quantitatis; quæro ab eis, quę est eius propria ratio formalis, inueD niant ipsi per artem Aristo. qui 6. topic. & 2. poste. docuit artem inueniendi descriptiones, & definitiones rerum omnium: si ergo quantitas habet rationem formalem, illa per artem definitiuam Aristo. inueniri potest; sed nõ videmus posse esse aliam, nisi istam positam hic in litera, quia ens diuisibile in partes eiusdem rationis est totus conceptus formalis quantitatis: igitur prima conclusio Aduersariorũ est falsissima: minor patet, quia si datur alia, inueniant eam ipsi. Præterea nihil est ignotum humano intellectui naturaliter loquẽdo, vt habetur 3. de anima, quòd intellectus est omnia fieri, & Auerr. lib. de generatione ait, ꝙ primus magister Aristo. nihil sine forti ratione & probatione dixit: ergo definitio quantitatis est reperibilis, & non reperitur nisi ista: ergo hæc erit propria definitio eius ex parte nostra; & licet vltimæ rerum differentiæ sint nobis incognitæ, tamen ex parte nostri hæ erunt essentiales, aliter quis dicere posset, ꝙ rationale non est essentiale homini, & si hoc non est, dicant mihi quæ est differentia essentialis hominis? ita etiam quęro, si diuisibile in partes non est essentiale quanto saltem ex parte nostra; quæ erit differentia essentialis eius? cum ergo nullam aliam asignent, igitur erit ista.

Reprobatur opinio Neotericorum.

Cap.4. Cap.10.

Tex.17. Commẽ.38.

Soluuntur facile rationes eorum pro hac conclusione: nam quando dicunt, nullus respe-

ctus formaliter est essentialis ratio alicuius absoluti, licet vera sit ista propositio: tamen non A inconuenit ipsum ingredi rationem alicuius absoluti; quia sunt aliqua, quæ non possunt concipi, nisi conceptu relatiuo, & tamen non dicunt respectum, sed absolutum, sicut bonũ non potest concipi, nisi per respectum ad appetitum, & verum per respectum ad intellectum, & tamẽ ista quoad suam naturam sunt absoluta, & sic dicerem, quòd ratio quidditatiua quantitatis sumitur à diuisibilitate, non quòd quantitas sit sola diuisibilitas, vt est aptitudo; sed quia natura quantitatis non potest concipi quidditatiue sine diuisibilitate; sicut non potest concipi bonũ sine appetibilitate.

Aliqua concipiuntur cõceptu relatiuo & tamen dicunt absolutum.

Secunda quoque ratio, in qua dicunt quòd potentia & actus sunt eiusdem generis, si intelligunt quòd sint in eodem prædicamento, vt substantia in potentia, & substantia in actu; & qualitas in potentia, & qualitas in actu, concedimus ipsam; ex consequenti posse diuidi in partes, & actu diuidi, sunt in prędicamento quantitatis; si autem velint intelligere illam maximam, potentia & actus sunt eiusdem generis, idest eiusdem rationis quoad ingredi rationem quidditatiuam alicuius, sic falso assumunt eam; nam esse mobile in potentia siue moueri in potentia est de essentia ipsius motus, sed esse motum actu, vel actualiter moueri non B est de essentia ipsius motus: sic etiam esse actu diuisum est separabile à quantitate, non autem esse diuisibile in potentia; quia omnis quantitas est diuisibilis in potentia, sed non omnis quantitas est diuisa in actu. Et ex his habemus, quòd solutiones, quas adducunt ad illas duas rationes factas contra ipsos, non soluunt; quia si diuisibilitas est passio circumlocutiua quantitatis: ergo sequitur quòd aliquid prius conuenit quantitati, per quod prius inest illa diuisibilitas; sed non est assignandum aliquod, quo mediante diuisibilitas insit quantitati: ergo sequitur quòd diuisibilitas erit propria ratio quidditatiua, & essentialis eius.

Omnis quãtitas est diuisibilis in potentia.

Ex istis sequitur falsitas secundæ conclusionis, in qua dicebatur, quòd diuisibilitas in partes eiusdem rationis est propria passio quantitatis: nec ratio adducta pro illa conclusione aliquid concludit; quando enim dicit illud, quod inest alicui per se primo, & secundum quòd ipsum, est propria passio eius; transeat: sed tunc negatur minor, quòd diuisibilitas insit isto modo. Et ad probationem dicitur, quòd falsum est diuisibilitatem vniformiter & vniuoce non conuenire quantitati, & speciebus eius. Et vlterius dico, quòd numerus vt numerus, est actu indiuisus in partes eius, eo pacto quo ipse est vna species quanti; est tamen C diuisibilis sua ratione in partes eiusdem rationis per se, vt in vnitates, per accidens in partes alterius rationis, vt in binarium ternarium, & id genus. Ad id de substantia dico, quòd non diuiditur in partes eiusdem rationis, sed diuersarum, nempe in materiam, formam, & compositum; quæ habent diuersas definitiones, & si competit ei diuisio in partes quantitatiuas; hoc non est nec per se primo, nec per se secundo; sed per accidens, & extrinsece.

Numerus quomodo est indiuisus.

Corollarium deductum ex conclusione secunda adhuc est falsissimum, videlicet quòd ista propositio, quantitas est diuisibilis, sit per se in secundo modo dicendi, sicut ista, color est visibilis; nam quomodo hoc esse potest, cum visibilitas conueniat colori per ordinem ad visum, & diuisibilitas sit quidditas, & essentia quantitatis? Nec valet quando dicit, quòd diuisibilitas est respectus in quantitatem, & dicit habitudinem ad diuisionẽ; quia hic respectus non est prædicamentalis, sed transcendens, & identificatur cum eo, cuius est respectus, sicut potentia materiæ primæ. Falsa quoque est tertia conclusio, in qua sustinent diuisibilitatem in partes eiusdem rationis esse primam passionem quantitatis: hæc conclusio est expresse contra Arist. in prędicamentis, vbi assignans proprietates quantitatis ait, quòd prima est, non habere contrarium: secunda non suscipere magis & minus: tertia secundum quantitatem dici æquale & inæquale: illud primi physi. finitum vel infinitum esse passionem quantitatis; hoc nunquàm somniauit Aristote. sed dixit, ratio infiniti congruit quantitati, quia non est intelligibile dari infinitum nisi in quantitate; sicuti si daretur vacuum, illud esset in loco, vt clare est videre apud Caieta. in comment. 1. par. Ex quibus patet error Aduersariorum. D

Diuisibilitas quem respectum dicat.

Cap. de quãtitate.

Tex. 15.

q. 7. art. 3. ad 2.

Diuisibile bifariam sumitur.

Aliqui ex Auerroistis asseruut diuisibile duobus modis sumi posse. Primo pro potentia, quę diuiditur contra actum diuisionis. Secundo pro principio vnde fluit hęc potentia, & dant exemplum de rationali, quod potest sumi pro potentia ad ratiocinandum; & potest sumi pro principio, vnde hæc potentia fluit: tunc dicunt, quòd si diuisibile sumitur pro potentia, sic est passio quantitatis, veluti rationale sumptum pro potentia est proprium homini, quia est prædicatum conuersum extra essentiam: si autem diuisibile sumatur pro principio aptitudinali, vnde est apta nata flui illa potentia ad diuisionem, sic est prima ratio quantitatis, & probant à signo, quia Aristo. 6. physic. demonstrauit diuisibile de continuo, non

Tex. 32.

tantum

A tantum in infinitum, sed absolute per hoc, quia continuum non componitur ex indiuisibilibus: vnde hic Philosophus supponit diuisibilitatem esse primam rationem quantitatis, & demonstrauit diuisibilitatem de potentia. Sed positio istorum committit errorem peiorem priori, quia impossibile est vnum, & idem esse substantiam & accidens, cum inter ea nullum detur medium, vt probat S. Tho. contra Auerr. de mixtione elementorum. 1. p. sed diuisibile secundum istos est substantia & natura ipsius quanti: ergo non potest esse accidens, & propria passio eius. Exemplum etiam adductum ab eis est potius ad oppositum, quàm pro eis: nam potentiæ realiter distinguuntur ab eo, cuius sunt potẽtiæ: si ergo rationale erit potentia hominis: igitur erit realiter distinctum ab homine, & sic nunquàm poterit sumi pro substantia hominis: quia substantia hominis non distinguitur ab homine.

q. 76. art. 4.

Substantia rei non distinguitur ab ea.

Inter thomistas adhuc est discordia, nam quidam ex eis tenent formalem rationem quanti esse mensuram, & hanc veritatem expressit S. Thomas 1. p. nec non in quodam opusculo de natura loci, vbi reiectis quibusdam concludit, quòd ratio quantitatis, quę competit quantitati secundum quod quantitas, est ratio mensuræ. Hinc Philosophus in prædicamentis

B probauit orationem esse quantitatem per hoc, quia est mensura syllabarum; igitur mensura est propria & essentialis ratio quantitatis, ibique etiam Philosophus assignat species quanti ex ratione mensuræ, vnde numerat locum & superficiem, quæ in ratione diuisibilitatis non differunt, sed bene in ratione mensuræ, quia locus est mensura extrinseca, superficies intrinseca: igitur ratio mensuræ est formalis ratio quanti. Alij tenent intentionem S. Thomę fuisse, quòd definitio ipsius quanti est ista; quãtum vero dicitur, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrunque, aut singulum vnũquodq; hoc aliquid aptum natum est esse & hæc intentio est expressissima mens S. Tho. interpretãdo hæc verba. ait enim hic Arist. ponere rationem quantitatis quantum est diuisibile, &c. hanc etiam intentionẽ expressit S. Tho. 1. sent. vbi sic ait, æqualitas consequitur rationem quantitatis, quæ in diuisibilitate consistit, ponit differentiam inter quantitatem & qualitatẽ dicens, quòd quantitas est diuisibilis secundum sui propriam rationem, qualitas vero non, vt igitur appareat quæ harum opinionum sit verior.

Cap. de quantitate.

dist. 19. art. 1. & distin. 17. q. 2. art. 1.

Notandum est in primis, quòd generalissimum nõ habet rationem formalem, quæ alio nomine definitio dicitur, vt habet Boetius in prædicamentis, eo quia non habet genus & differentiam,

C habet tamen aliquam descriptionem æque sibi essentialem, ac si esset definitio: igitur per rationem formalem intelligendus est in proposito conceptus formalis, vel descriptio formalis, quę habetur loco definitionis, ratio formalis in habentibus definitionem est definitio, in non habentibus definitionem est conceptus formalis, siue descriptio formalis. Secundo est notandum, quòd quantitas est duplex, alia dicitur quantitas virtutis, quæ attenditur secundum perfectionem alicuius naturæ, vel formæ, & dicitur apud Auerr. 8. physi. quantitas vigoris, alia dicitur quantitas molis, siue dimensiua, de qua loquens etiã Auerr. vbi supra dixit primũ motorẽ non esse nec finitũ, nec infinitum. Tertio est notandum ꝙ logicus, & metaphy. licet versentur circa idem, diuersa tamen ratione, vt habetur 4. huius: nam metaphysi. considerat naturas rerum: sed logicus in predicamentis pręcipue intendit adunare omnia ad decem generalissima, propterea diuersimode notificatur quantitas apud logicum, & apud metaphysi. Vnde quando S. Tho. locutus est de quantitate quòd est mensura substantiæ, logicè locutus est. Et sic soluitur illa ratio, qua probabatur rationem quanti apud S. Tho. esse mensuram substantiæ, quia in prædicamentis probauit orationem esse quãtitatem per hoc mediũ,

Generalissimũ proprie nõ definitur.

Quantitas duplex.

Comm. 76.

Tex. 5.

D quia est mensura substantię. Et similiter secunda, quia distinxit superficiem à loco ex ratione mensuræ: non enim distinguuntur realiter, vt aliàs dicebamus: est ergo metaphy. loquendo ratio quantitatis ista, quam assignauit hic Arist. quia quod conuenit alicui primo, & per se, & immediate est essentiale illi, sicut rationale conuenit homini: sed esse diuisibile in partes eiusdem rationis conuenit quanto primo, & per se: igitur quidditatiuẽ & essentialiter conuenit ei: minor patet per Auerro. lib. de substantia orbis, quòd materia est secundum se indiuisibilis; similiter forma, & non conuenit eis diuisio nisi per quantitatem: igitur quanto primo per se, & essentialiter conuenit. Sed attende quòd diuisio alicuius in partes tribus modis pro nunc esse potest. Aut in partes potestatiuas, vt anima in sensitiuam & intellectiuam. Aut in partes essentiales, vt compositum in materiam & formam. Aut in partes eiusdem rationis, vt diuisio continui in partes, quarum quęlibet est continua, & sic capitur hic, quando dicitur, quantum est ens diuisibile in ea, quæ insunt, &c. ad differentiam mixti, in quo sunt elementa in virtute. Sed meditare hic, quòd partes quantitatis esse in continuo potest intelligi tripliciter. Primo vt ly, in potentia, faciat propositionem de possibili, vt sit sensus, continuum habet partes in potentia, idest continuum potest habere partes,

Superficies & locus quo modo distinguantur.

Cap. 1.

Diuisio alicuius in partes trifariam fit.

Partes tripliciter sunt in continuo.

Cap. de quantitate.

tes, sed eas non habet, & sic sensus esset falsus; quia tunc propositio non esset vera; continuum non habet plures partes, cuius oppositum dicit Philosophus in prędicamentis, vbi definiens continuum dicit, quòd est, cuius partes copulantur ad vnum communem terminum. Alio modo accipitur vt ly, in potentia, determinet ly, partes, & sit sensus, continuum habet partes in potentia, idest habet partes potentiales, quarum nulla secundum se est aliquid pręcisum & vnum hoc aliquid non faciens cum aliis vnum, sed omnes simul sumptę constituunt aliquid vnum in actu, & hoc ad differentiam quantitatis discretę, cuius quęlibet pars secundum se est aliquid vnum. Tertio accipitur ly, in potentia, prout denotat, quòd nulla pars continui habet esse sibi proprium quandiu est in toto, sed existit solũ per esse totius, quod quidẽ esse est principaliter ipsius totius, & consequenter partiũ eius: & quia id, qđ nõ habet propriũ esse, & potest habere, vti est pars quantitatis, quę haberet esse propriũ, si à toto separaretur, dr̃ esse potẽtia in toto ideo partes continui dñr esse in continuo non actu, sed potentia, & isti duo sensus vltimi sunt veri. Tertio dicitur, quodlibet eorũ, in quę est diuisibilis quantitas, est aptũ natũ esse hoc aliquid. Vbi meditare quòd esse hoc aliquid dupliciter intelligi potest. Primo quodlibet per se subsistens siue completum in specie, siue non; & sic etiam anima est hoc aliquid secundum S. Thomam. Secundo accipitur pro eo, quod est completum in specie in rebus materialibus, vt hic lapis, & hic homo, & sic hoc aliquid dicitur proprie de substantia particulari materiali; vnde pars quanti est hoc aliquid ad differentiam generis, cuius partes non sunt hoc aliquid; & ad differentiam etiam compositi, cuius partes essentiales, puta materia & forma, non sunt hoc aliquid: potest etiam hoc dici ad differentiam continui, quod constituitur ex partibus carentibus situ, vt est tempus, oratio, & motus; talia enim proprie non sunt quanta. Et ex his patet quomodo diuisibilitas non est prima passio quanti, vt imaginati sunt Aduersarij; & quomodo est intelligenda eius ratio. Patet etiam solutio argumentorum; nam quando arguitur, si quantum est ens diuisibile in ea, quę insunt &c. ergo partes post diuisionẽ differunt inter se: consequens est falsum: quia quæro qualiter differunt; aut enim differunt formaliter; aut per accidens: non primo, quia differentia formalis est specifica: non per accidens, quia quantitas esset diuisibilis per accidens: idem enim est principium diuisionis & distinctionis partium diuisarũ: ergo partes diuisæ differunt specifice, inquantum sunt partes diuisę. A

Esse hoc aliquid bifariã intelligi potest. B

Ad quod respondent, quòd partes quantitatis diuisæ per accidens differunt, quia scilicet per partes substantię, in quibus sunt. Et si quis iterum quęrat de partibus substantiæ, vel differunt per se, vel per accidens: si per se, & formaliter: ergo specifice; quod est falsum: si per accidens; ergo per aliud, & sic in infinitum: quia illud aliud non potest esse quantitas; quia sic esset circulus, & vlterius si partes diuisæ differunt per accidens: ergo totum fuit diuisibile per accidens: & propterea dicitur quòd partes diuisæ ipsius quanti differunt seipsis formaliter per principia indiuiduantia de genere quantitatis: ergo illa pars est hæc; & similiter illa hæc; per suum, principium indiuiduans: non tamen sequitur quòd differant specifice: quia non omnis differentia formalis est specifica, nisi esset per differentias specificas & essentiales. Sed melius dicerem, quòd duę quantitates eiusdem speciei, vel sunt naturales, vel mathematicæ; si naturales, sic differunt per subiecta sua: si autem mathematicæ, sic differunt numero seipsis: non tamen sequitur, ergo specifice: quia duæ animę separatę differunt seipsis, vel saltem per habitudinem ad diuersa corpora; & tamen non differunt specie. C

Partes quantitis quomodo differunt.

Arguitur secundo, quòd cum propria ratio generis ęqualiter conueniat omnibus speciebus, sicut genus æqualiter prædicatur de omnibus: sed diuisibilitas non est sic: igitur diuisibilitas non est propria ratio quantitatis: probatur minor, quia quantitas continua est diuisibilis in potentia; discreta est diuisa in actu, nam si est actu senarius, duo ternarij sunt actu partes eius: & per consequens ipse senarius est diuisus actu. Hinc Philosophus in hoc lib. ait quòd numerus habet partes aliquo modo diuisibiles: sicut quinarius habet binarium, & ternarium, & sic numerus non constat tantum ex vnitatibus, vt etiam Euclides fatetur propositione sua quarta, quòd omnis numerus minor est pars maioris. Soluunt Aduersarij negando minorem, & ad probationem dicunt, quòd quantitas discreta non est diuisa actu, sicut nec continua, sed solum in potẽtia; nec actu duo ternarij sunt partes senarij, sed in potentia: alias ex distinctis specie, & actu specie distinctis fieret vnum specie, quod est falsum, nam eadem ratione binarius & ternarius essent partes quinarij: & propterea dico quòd partes numeri sunt vnitates. Et ad auctoritatem Philosophi, & Euclidis dicũt, quòd numerus minor est pars maioris idest vnitates in numero minori sunt partes materiales in numero maiori, vt sic partes numeri dicantur diuisibiles, pro quanto potest accipi pars minor, & maior in numero, puta quæ habet duas vnitates, & quæ habet tres vnitates. D

Tex. 20

Sed

A Sed melius soluerem hoc argumentum, glossando maiorem dicendo, quòd propria ratio generis conuenit speciebus eius, eo modo, quo ipsum genus eis conuenit: quantitas enim si consideretur secundum rationem quantitatis, scilicet secundum quod est genus, sic æqualiter conuenit omnibus speciebus eius: si vero consideretur secundum esse naturæ eius, sic non oportet, quòd conueniat æqualiter suis speciebus: & sic etiam est dicendum de passionibus quantitatis: nec hoc mirum debet alicui videri: nam substantia si consideretur secundum esse naturæ eius, non æqualiter, sed analogice conuenit substantiæ corporeæ & incorporeæ, cum eis nihil possit vniuoce conuenire loquendo de vniuocatione physica, aut metaphysica, quæ naturas rerum speculatur: si autem substantia consideretur secundum rationem, & intentionem substantiæ vt sic, æqualiter eis conuenit, & vniuoce de eis prædicatur, vt innuit S. Thomas 1. senten. nec est verum quod dicunt Aduersarij, quòd quantitas discreta sit actualiter diuisa: quia sic sequitur argumentum factum contra eos, quòd ex aliquibus actu, & specie distinctis fieret vna species, quod est absurdum; neque etiam duo ternarii actu, sunt partes senarij in actu: nam bis tria non faciunt sex, sed semel sex sunt sex actu, & formaliter loquendo, & quãdo dicitur, quòd numerus minor est pars maioris, intelligendum est materialiter, & in potentia, non autem formaliter in actu.

Ratio generis quomodo cõuenit speciebus.

dist. 19. q. vlt. art. 3.

B Tertio arguitur, cuius est potentia, eius est actus, vt dicitur in libro de somno & vigilia: si ergo diuisibilitas est propria ratio quantitatis; tunc competit omni quantitati: ergo actu diuidi conuenit omni quantitati, quod est falsum: quia diuidi in actu repugnat continuo; nam quod diuiditur, non est in actu continuum secundum quod diuiditur. Soluitur hoc distinguendo de potentia, quæ est duplex: quædam abijciens actum, quædam simul stans cum actu: exemplum primi, corruptibile est in potentia ad corruptionem, & tamen nunquam illa potentia simul est cum actu: quia adueniente actu subiectum est in corrupto esse, & non in potentia ad corrũpendum; exemplũ secundi, homo est risibilis; nam si actu non ridet, nihilominus est aptus ad ridendum, quia illa aptitudo, quæ est risibilitas, est propria passio hominis, & passio nunquàm derelinquit subiectum; & sic cõtinuum est diuisibile in potentia primo modo, quia quando actu diuiditur, iam non est continuum; & sic glossatur propositio; cuius est potentia, eius est actus successiue quidem primo modo; simul autem secundo modo.

Cap. 1.

Potentia duplex est.

C Quarto arguitur: si ratio propria quantitatis secundum quod est generalissimum esset diuisibilitas, tunc sequeretur quòd ista diuisibilitas conueniret omni quanto: consequens est falsum; quia est dare minimum generatum in quantitatibus naturalibus, scilicet minimam carnem, minimum os, ex 1. physi. igitur & antecedens ex quo sequitur, est falsum. Soluitur facile hoc dicendo quòd quantum dupliciter sumi potest. Primo modo mathematicè. Secundo physicè. Primo modo est diuisibile in infinitum, nec est dare minimum, aut maximum. Sed secundo modo est dare maximum & minimum quatenus forma naturalis requirit subiectum determinatum, quod si vlterius diuidatur, non potest ibi reseruari forma naturalis, sed corrumpetur, & hoc modo loquitur Philosophus 1. physi. hic autem loquitur de quãto, vt quantum est, vt videre potes apud Caiet. 1. p. quomodo diuidi in partes eiusdẽ rationis, & esse hoc aliquid, ait esse essentiale quanto non repugnanter.

Tex. 36.

Tex. 37.

q. 7. ar. 3.

Arguitur & quinto, si diuisibilitas esset propria ratio quantitatis, tunc sequeretur illud, cui inest per se diuisibilitas, esse per se speciem quantitatis: sed hoc est falsum, vt apparet de loco, cui per se inest diuisibilitas, & tamen non est per se species quantitatis. Ad hoc respondent
D aliqui dicentes locum nec esse per se in genere quantitatis, nec per se diuisibilem; sed tantum per accidens, scilicet ad diuisionem superficiei; quia locus materialiter est ipsa superficies; tum quia locus est ens per accidens, cum sit compositum quoddam ex superficie, & respectu immobilitatis: hoc enim modo definitus est ab Aristo. 4. physi. locus est superficies continentis vltimum immobile primum. Et si quis diceret, quòd Aristo. ponit locum esse per se speciem quantitatis in prædicamentis. Respondent, quòd quæ Arist. dicit in prædicamentis non sunt vera, sed famosa secundum opinionem aliorum, & non secundum propriam intentionem. Sed hæc responsio non placet: nam dicere Aristo. non docere vera in prædicamentis est destruere totam doctrinam suam; cum prædicamenta sint bases, & fundamenta totius doctrinæ peripateticæ: propterea aliter est dicendum quòd locus dupliciter considerari potest. Vno modo in ratione mensuræ, & sic est species quantitatis distincta à superficie, & etiam ab aliis speciebus quantitatis: locus enim mensurat locatum extrinsece: superficies vero intrinsece. Alio modo potest considerari locus secundum suum esse, & entitatem, prout metaphy. considerat hic quantum, & sic non ponitur species eius. Tunc ad argumentum negatur loco per se secundum entitatem distincto à superficie conuenire diuisibilitatem: ideo non est

Tex. 41.

Arist. vera docet in prædicamentis.

Locus bifariam sumit.

non est species quanti metaphysicè loquendo. A

Et si quis diceret contra istam responsionem, quòd mensurare siue esse mensuram non est propria ratio ipsius quanti: quia ratio generis æque primo conuenit omnibus speciebus: nam genus æqualiter dicitur de omnibus: sed ratio mensuræ non æqualiter inest continuis & discretis, sed discretis magis: continuis autem non, nisi inquantum participant rationem discreti vel numeri, vt dicitur 10. huius: ergo ratio mensuræ non est propria ratio generis quantitatis. Preterea si ratio mensuræ esset propria ratio quantitatis: sequeretur quòd illud, quod habet maxime rationem mensuræ per se, maxime esset quantitas: sed vnitas maxime habet rationem mensurę ex 10. huius: ergo vnitas per se maxime erit species quantitatis: quod est euidenter falsum; quia non est in genere, nisi per reductionem. Pręterea ratio mensuræ conuenit omni generalissimo, quia in omni genere est vnum primum, quod est mensura omniũ illius generis, ex 10. huius: ergo non est propria ratio quantitatis.

Tex. 3. *Tex. 2.* *Tex. 2.*

Mensura duplex.

Et si etiam quis diceret, quòd mensura est duplex: quędam mensurans per reduplicationẽ; quędam est mensurans secundum perfectionem & cognitionem, nam aliquoties ducta reddit suum totum, sicut albedo mensurat colores; & illud, quod ducit in cognitionem alterius, dicitur mensurare illud: prima mensura est proprie quantitatis; secunda vero non, sed competit alijs generibus. B Arguunt contra istam responsionem; nam adhuc stat ratio prima: quia mensura per replicationem non ęqualiter conuenit continuis & discretis; nam in discretis est simpliciter minimum reddens per replicationem totum, non sic in continuis, vt habetur 10. huius; quia nihil est ibi minimum, nisi punctum, quod nunquàm reddit totum per replicationem: ergo ratio mensuræ non erit propria ratio quantitatis, cum non conueniat æqualiter omnibus speciebus. Pro solutione istorum dicitur, quod habet S. Thomas. 1. senten. quòd tribus modis dicitur aliquid secundum analogiam. Primo secundum intentionem tantum, & non secundum esse, & hoc est quando illa intentio refertur ad plura per prius & posterius, quæ tamen non habet esse nisi in vno, sicut intentio sanitatis non est in animali. Secundo potest esse secundum esse, & non secundum intentionem, & hoc contingit quando plura parificantur in intentione alicuius rei communis, sed illud commune non habet esse vnius rationis in omnibus; sicut omnia corpora parificantur in intentione corporeitatis. Vnde logicus, qui considerat intentionem tm̃, dicit hoc nomen, corpus, prædicari vniuoce de oĩbus corporibus: C sed esse naturę corpis, non est eiusdẽ rõnis in corporibus corruptibilibus & incorruptibilibus. Vnde quantum ad metaphysicum & naturalem, qui considerant res secundum suum esse naturæ, neque corpus, neque aliquod prædicatũ dicitur vniuoce de corruptibilibus & incorruptibilibus, & ęternis, vt patet ex 10. huius. Tertio poterit esse secundum esse, & intentionem simul, & hoc est quando neque parificantur in intentione communi, neque in esse, sicut ens dicitur de substantia, & de accidente, & in talibus oportet quòd natura communis habeat esse aliquod in vnoquoque eorum, de quibus dicitur. Hoc stante est etiam meditandum, quod supra notatum est, quòd alio pacto logicus, alio pacto metaphysicus considerant quantum: logicus enim dicit quantitatem esse mensuram; & metaphysicus esse diuisibilem, &c. quod patet, quia Philosophus, vt dictum est in prędicamentis, probauit orationem esse quantitatem per hoc, quòd sibi conuenit ratio mensuræ, patet etiam hoc, quia sicuti se habet dispositio ad qualitatem; ita se habet ratio mensurę ad quantitatem: sed dispositio dicitur propria, & prima ratio qualitatis: ergo ratio mensuræ dicitur propria, & prima ratio quantitatis. Additur adhuc, quia illud, ex cuius distinctione assignatur distinctio essentialis speciei, est ratio propria & prima illius generis, sed per rationem mensurę distinguuntur species sub quantitate à logico: ergo ratio mensurę est prima ratio quantitatis secundum logicum. D

distin. 19. q. vlt. art. 2.

Trifariã dicitur aliquid secundũ analogiam.

Tex. 26.

Metaphysic⁹ & logicus diuersimode cõsiderãt quantum.

His stantibus dicitur ad primum argumentum Aduersariorum, quòd sicut ratio quantitatis dicitur ęqualiter conuenire omnibus speciebus quantitatis logicè: ita & ratio mensuræ æqualiter, & vniuoce conuenit omnibus eo modo quo conuenit genus: ita ratio eius. Ad secundum dicitur, quòd ratio mensurę maxime conuenit vnitati, & puncto tanquàm principijs quantitatis, sed non tanquàm speciebus completis contentis sub genere quantitatis. Ad tertium dicitur quòd ratio mensuræ non æqualiter conuenit omni generalissimo, vt in distinctione de mensura per reduplicationem & virtualem continentiam tactum est. Ad replicam contra istam responsionem factam dicitur, vt responsum est ad primum argumentum, ꝙ sicut genus quantitatis conuenit æqualiter discretis & continuis, ita ratio mensuræ, vt millies dictum est, & hoc logicè loquendo.

Ratio quantitatis & mẽsuræ æqualiter currit.

Est etiam difficultas de motu, & tempore, quę sunt diuisibilia quędam, & non ponuntur hic inter species quantitatis, nisi per accidens: ergo signum est diuisibilitatem non esse pro-

priam

A priam rationem quantitatis,sed aliquid aliud. Respondet hic S.Thomas,quòd Philosophus in prædicamentis posuit tempus esse speciem quantitatis per se: hic tamen posuit ipsum esse quantitatem per accidens: quia ibi distinguuntur quantitates secundum diuersas rationes mensuræ: aliam enim rationem mensuræ habet tempus, quę est mensura extrinseca; & aliã magnitudo, quæ est mensura intrinseca: & propterea ibi ponitur species quantitatis per se, hic autem per accidens,& sic etiam est de motu, qui est formaliter quantus per magnitudinẽ, & tempus per motum,vnde cum sint quanta per aliud,sunt etiam hoc modo diuisibilia; & sic argumentum est nullius roboris. Sed contra istam responsionem arguunt Aduersarij pluribus argumentis,& primo sic.illud,quod habet partes eiusdem rationis distinctas realiter à partibus alterius,habet propriam diuisibilitatem aliam à diuisibilitate alterius: sed motus tempus, & magnitudo sunt huiusmodi inter se: igitur motus, tempus, & magnitudo sunt per se diuisibilia: probatur minor, tum quia partes temporis & motus sunt partes, quæ nõ possunt esse simul cum sint de genere successiuorum: partes autem magnitudinis in omni instanti sunt simul, cum magnitudo sit de numero permanentium: tum quia partes temporis & motus sunt secundum prius & posterius: sed partes magnitudinis sunt omnes simul: ergo B diuisibilitas hæc, & illa non erit eadem. Præterea hic in litera dicitur, quòd propria passio quantitatis est suscipere maius & minus: tunc sic, quod habet proprium maius & minus aliud à maiori & minori alterius, habet propriam diuisibilitatem & distinctam: sed motus est huiusmodi respectu magnitudinis: igitur motus habet propriam diuisibilitatem: probatur minor,quia existente tanta magnitudine,potest esse motus maior,si transit mobile tardum,& minor,si transit mobile velox. Præterea continuum est cuius partes copulantur ad aliquem terminum communem;tunc sic,cuius partes copulantur ad aliquem terminum communem, habet aliam continuitatem;sed ad aliud indiuisibile copulantur partes motus scilicet ad mutatum esse: partes magnitudinis ad punctum: ergo alia est continuitas huius & illius. Pręterea arguunt contra rationem S.Thomę sic:sunt quanta per aliud: ergo per accidens: primo contra antecedens sic,quia si sunt quãta per aliud, aut illud aliud est ipsum mobile,vel terminus motus,vel spatium: non ipsum mobile, vt ait Philosophus in litera; nec est terminns motus,quia tunc alteratio non esset continua;cum forma, quæ est terminus alterationis,non sit C quanta vel diuisibilis per accidens 7.physi. nec est spatium,quia vt dicitur 5.physi. super spatium discontinuum potest esse motus discontinuus,vt patet ex motu facto super cordas citharæ pulsatę.

> Cap.de quantitate.
> Tẽpus quomodo dicitur quãtitas.
> Magnitudo est de genere permanẽtiũ.
> Cõtinui descriptio.
> Tex.31.
> Tex.22.

Secundo arguunt contra consequentiam sic, quia non valet, musca est musca per aliud, quia est substantia ab alio effectiue: ergo musca est per accidens in genere substantię: consequens est euidenter falsum; quoniam licet musca sit ab alio effectiue substantia: est tamen formaliter substantia secundum se, sic est in proposito, motus est effectiue quantus à magnitudine & formaliter de se,& sic concludunt per rationes istas, quòd motus est formaliter quantus non quantitate magnitudinis,& quòd motus & tempus sunt formaliter quanta à seipsis. Ad dictum Philosophi in litera quando dicit,quòd motus & tempus sunt quanta per aliud. dicunt quòd de ratione continui sunt duo: vnum est diuidi in semper diuisibilia: aliud est quòd habeat vnitatem ex hoc,quia partes copulantur ad terminum communem. Quoad primum potest concedi,quòd motus consequatur magnitudinem, ita quòd motus diuidatur ad diuisionem magnitudinis,& tempus ad diuisionem motus, & sic intelligit Philosophus. Sed quoad vnitatem non oportet, quia non requiritur tanta vnitas in magnitudine,si-D cut in motu; quia motus potest esse continuus & vnus: licet magnitudo sit discontinua, vt arguebatur: quia ergo motus non est diuisibilis de se, sed per aliud, ideo ponitur quantitas per accidens.

> Musca est effectiue ab alio.

Quidam ex Auerroistis conantur declarare quomodo motus, & tempus dicantur quanta per accidens: & distinguunt asserendo motum dupliciter posse sumi. Vno modo pro fluxu. Alio modo pro forma fluente,vt scripsit Auerro 3.physi. nunc dicunt quòd motus sumptus pro forma fluente est quantus per accidens: sed sumptus pro fluxu est quantus per se, & hoc secundo modo concludunt rationes Aduersariorum. De tempore quoque dicunt esse quantum per accidens; quia est aggregatum ex continuo & discreto, & ita dicitur quantum per accidens. Sed pace horum dixerim: isti sic dicentes deuiant quàmplurimum à via veritatis; quia Aristo. distinguit in litera, quædam dici quanta per accidens ratione subiecti; vt musicum & album; quædam vero ratione magnitudinis, siue spatij, in quo fit motus: modo motus pro forma fluente est motus per accidens ratione subiecti, non ratione magnitudinis, & sic nulla esset distinctio facta ab Aristo. in litera. Deficiunt quoque in illo, quod dicunt de tem-

> Motus dupliciter sumit. Commẽ. 60.
> Quantũ per accidens bifariam dicit

de tempore, quia Arist. eodē modo loquitur de tempore & motu: ait enim motum esse quantum per accidens ratione spatij, tempus vero ratione motus: modo tempus non est discretum propter motum: igitur nec quantum per motum. A.

Per accidens dupliciter aliquid potest alicui conuenire.

Propterea est aliter dicendum, & pro intellectu huius veritatis est sciendum. Primo quòd aliquid potest conuenire alicui per accidens dupliciter. Vno modo prout distinguitur per se absolute, siue sit per se primo modo, siue secundo modo: & hoc modo musicum, & album dicuntur quanta per accidens, prout opponitur per se absolute. Alio modo capitur per accidens vt condiuiditur contra per se non absolute, sed contra per se primo, & sic risibile conuenit Sorti per accidens, idest per alterum, quia non per se primo, sed secundo modo; ideo motus & tempus dicuntur quanta & diuisibilia per accidēs, idest quasi per posterius inquantum sortiuntur diuisionem quantitatis ab aliquo priori.

Diuisibilitas cōuenit motui bifariā.

Meditandum est secundo, ꝙ motui conuenit duplex diuisibilitas, vna quam habet à termino, quia qualitas, quantitas, & vbi, ad quę tria est motus, sunt formæ acquisibiles per partem post partem; ideo motus est successiuus & diuisibilis, & hæc diuisio non conuenit motui vt motus est per se, sed conuenit ei, quia est idem cum termino suo, vt scribitur 3. physi. idem est motus & terminus eius. Secunda diuisibilitas & successio cōuenit motui extrinsece, & hęc est illa, quā habet à tpe: hinc Philosophus 4. physi. aiebat, ꝙ prius & posterius ī magnitudine causant prius & posterius in motu; & prius & posterius in motu causant prius & posterius in tpe; & ideo Philosophus ait in hoc quinto, motū non esse quantitatē per se, quia non cōuenit diuisio ex se, sed ex termino. De tpe est supponendum quod sit motus; vnde motus cæli est tempus omniū motuū hic inferius, & motus horologij, vt mensura, est tempus secundariū cæterorum motuum, dico secundarium quia adhuc mensuratur tempore primo; quod est motus cæli, & propterea tempus ratione motuum est quantum, & etiam ratione spatij, sed remote & mediate; & sic tenet ratio Aristo. & S. Thomę, tempus & motus sunt quanta per aliud, quia non ex se ipsis: ergo per acccidens, prout distinguitur contra per se primo, & sic quasi per posterius. Tunc ad rationes quando dicitur, habet propriam diuisibilitatem aliam à magnitudine, quia est de numero successiuorum: ergo motus est quantitas per se, concedo, per se vt distinguitur contra primo, non prout distinguitur contra per se absolute.

Tex. 4. B

Tex. 99.

Ad aliam probationem, in qua dicitur quòd partes temporis & motus habent prius & posterius. conceditur, sed non primo, quia hoc est ratione magnitudinis. Ad secundam in qua dicitur, quod habet propriam passionem scilicet suscipere maius & minus aliam à magnitudine, conceditur, sed nō per se primo, vt linea superficies, & corpus, quia nisi esset spatium non esset motus, & tempus, propterea secundario & per accidens dicuntur quanta, idest quasi per posterius. Ad tertium similiter dicitur, quòd licet motus habeat proprium terminum, ad quem copulantur eius partes: ergo motus est quantus per se: negatur consequentia, quia continuitas non competit motui ex se, nisi ratione termini, & spatij, propterea non est quantus ex se, sed per aliud, & per accidens. Ad quartum dicitur, in quo quęrit, si motus est quātus aut per mobile, aut per terminum, aut per spatium. quòd non per mobile, sed per hæc duo vltima. Et ad probationem, quia tunc alteratio non esset cōtinua, si motus esset continuus per terminum, conceditur quòd non sit continua continuitate quantitatiua, quia habet alium terminum à quantitate; sed dicitur continua, quia sine interpollatione. Ad illud de spatio discontinuo, supra quod poterit esse motus continuus, vt patet de motu facto super cordas citharę pulsatę, dicitur illum motum nō esse continuum ratione spatij, & termini, sed ratione motoris; quia sine interpollatione. Ad similitudinem de musca dico, quòd non est ad propositum: nam licet musca habeat esse ab alio effectiue, non tamen habet vt sit musca ab alia specie sibi opposita sub eodem genere proximo. C

Continuitas qūo conuenit motui. D

Aduersarij ducuntur in contradictionem.

Et ex istis patet error Aduersariorum, & contradictio: nam dicunt quòd motus est ex se formaliter quantus, & deinde quòd est diuisibilis per aliud; propterea dicitur quantitas per accidens. in quibus verbis est expressa contradictio, quoniam illud, quod de se & formaliter est quantum, est de se & formaliter diuisibile; sicuti quòd de se & formaliter est homo, non est homo per aliud, sed motus est de se & formaliter quantus: igitur non est quantitas per aliud, & per accidens cōtra Arist. in textu. Patet etiam error Auerroistarum & veritas doctrinæ S. Thomę hic, & in libello de nouem generibus accidentium, quomodo motus, & tempus sunt quantitates per accidens, hoc est per aliud, idest per posterius. De his oībus vide S. Tho. 2. contra gen. & 1 p. & 4. sent. Ad hoc etiā facit quod docet in tertia parte de quantitate & qualitate, quomodo consequitur substantiam ex parte materiæ ipsa quantitas, & quomodo qualitas ex parte formę, quod latius etiam exprimit in disputatis quæstionibus de potentia Dei.

Cap. 2. Cap. 94. q. 42. art. 1. dist. 12. q. 1. q. 90. art. 2. q 9. art. 7.

Dico

A *Dico autem non quod mouetur, sed quod motum est, etenim quoniam illud quantum est, &c. Tex. 18.*

vtrum tempus sit idem cum motu realiter.

Dilucidatio duodecima.

PRopter hæc verba, quæ habentur in calce huius textus, quærunt Doctores, num tempus sit idem cum motu realiter, itaquòd quantitas, qua motus est quantus formaliter, sit ipsum tempus. Et respondent Aliqui pręmittendo tres distinctiones, quarum prima est, quòd duplex est motus: scilicet communis & primus, & hic est motus primi mobilis. Alius est motus specialis & secundarius, puta omnes alij à primo. Secundam distinctionem de tempore ponunt quòd est duplex; commune & speciale; de primo tractatur 4. physi. vbi Philosophus dicebat quòd idem est tempus omnium in cęlo & in terra, & in mari; & illud respondet motui primo pro mensura; de secundo potest intelligi, quod eodem quarto dicitur, tempus est numerus motus, licet hoc sit commune vtriq; tempori, & tale tempus speciale est propria mensura motus inferioris, itaquòd tot sunt motus particulares, quot sunt tempora huiusmodi specialia. Tertiam distinctionem adhuc admittunt, quòd duplex est mensura; quædam intrinseca; & quædam extrinseca, exemplum primi, ipsa duratio rei, & vltima superficies corporis, exemplum secundi, locus. Quibus stantibus dicunt quòd tempus est idem realiter, quod motus, distinctum tamen formaliter; & per consequens quantitas, qua motus est quantus formaliter, est ipsum materialiter, non tamen formaliter.

B

Tex. 130.

Tex. 101.

Mensura intrinseca & extrinseca q̃ sit.

Et si quis diceret id, cuius partes copulantur ad alium terminum, habet formaliter aliam continuitatem & quantitatem; sed partes temporis copulantur ad alium terminum, nempe ad ipsum nunc, ad alium terminum copulãtur quoq; partes motus, scilicet ad mutatum esse, igitur tempus habet aliam continuitatem & quantitatem à motu: & sic falsum est quòd quantitas, qua motus est quantus formaliter, sit ipsum materialiter. Negant minorem huius rationis, & dicunt quòd sicut tempus est idem realiter cum motu, ita & nunc cum mutato esse; tamen cum illa identitate reali stat aliqua distinctio ex natura rei, vel saltem secundum rationem, propter quam diuersa nomina sortiuntur. Quòd si quis vlterius argueret; quia quod habet proprium magis & minus aliud a maiori & minori alterius, habet distinctam continuitatem & quantitatem ab alia; sed tempus est huiusmodi respectu motus: quia in minori tempore est maior motus, si mobile sit velox, & in maiori minor, si sit tardum mobile, & sic tempus habet aliam continuitatem & quantitatem à motu. Asserunt in hoc argumento minorẽ esse falsam, si motus & tempus vniformiter accipiantur; scilicet motus primus, & tempus commune; motus inferior, & tempus speciale: argumentum tamen accipit tempus commune & motum aliquem inferiorem: sicut enim verum est, quòd secundum velocitatem & tarditatem mobilis in maiori tempore, erit minor motus, & in minori maior: sic non plus concludit, nisi quòd tempus commune, quod est passio primi motus, distinguitur realiter à motu inferiori, quod concedunt; tamen hoc nõ obstante, quodlibet tempus est idem realiter cum proprio motu, cuius est passio propria, & mensura.

C

Idem fit iudicium de tẽpore & nũc.

D

Quòd si adhuc instaret aliquis dicens, relatiua realiter differre, modo tempus, & motus sunt huiusmodi: igitur realiter differunt; probatur minor quia mensura & mensuratum realiter differunt; sed tempus est mensura motus: ergo quantitas motus non est tempus realiter. Respondent argumentum concludere de mensura extrinseca, & sic cõparando tempus commune ad motus inferiores, quorum est mensura extrinseca, differt vtiq; ab eis realiter: tamen si tempus commune comparetur ad motum primum, cuius est mensura intrinseca, non differt ab eo realiter, nec sic refertur realiter ad ipsum: similiter est de tempore speciali, si comparetur ad motum inferiorem, cuius est intrinseca mensura. Potuisset vlterius aliquis proteruire dicendo, q̧ omnis motus est de se formaliter successiuus, sed non omnis motus habet in se tempus: sed solum primus motus: ergo successio cuiuslibet motus non est tempus. Respondent quòd licet non omnis motus habeat in se tempus cõe, sed solum primus motus; nihilominus quilibet motus habet suum tempus proprium, quod est propria & intrinseca mẽsura eius. Ex his concludunt duo, quorum alterum est, quòd motus & tempus non sunt quan-

Relatiua distinguuntur realiter.

titates

titates per se, quatenus habent diuisibilitatem per aliud; quia motus per magnitudinem, & tempus per motum. Alterum vero est quomodo spiritualia habent diuersam mensuram propriam aliam a tempore, vt patet ex 2. senten. A

distinct.2.

Reprobatur præcedēs sententia quo ad multa.

Sed in ista quæstione videtur mihi multa male dicta; & præcipue illud, quod principaliter disputatur, quòd tempus est idem realiter quod motus, distinctum tamen formaliter, nam ista est propositio per se nota, causa realiter distinguitur à suo causato, & nullus sani capitis est qui neget istam propositionem; sed motus est causa ipsius temporis: igitur motus & tempus realiter distinguuntur: probatur minor ex 4. phy: vbi scribitur, quòd prius & posterius in motu sunt causa prioris & posterioris in tempore; vbi Commentator ait quòd causa continuitatis temporis est continuitas motus. Præterea Philosophus ex professo probat 4. phy. tempus non esse motum, nam si tempus commune esset motus primi cœli, cum ille motus sit circularis, sequeretur quòd tempus commune esset circulatio: quod est falsum: quia quælibet pars temporis est tempus: sed quælibet pars circulationis non est circulatio. Preterea motus multiplicatur ad multiplicationem mobiliũ; quia accidēs semper multiplicatur ad multiplicationem subiectorum; & si essent plures primi cœli secundum Democratitios astruentes plures mundos, sequeretur ꝙ essent plures motus primi: supposita modo ista opinione, quòd tempus commune esset idem realiter quòd primus motus, quòd sunt plura tempora communia simul, quorum vnum non est pars alterius, si hæc vera sunt: sequitur manifeste destructio temporis. Ex istis sequitur aliud falsum, quòd mutatum esse, & nunc identificentur, & quòd distinguãtur tantum ex natura rei: nam secundum ipsos distinctio ex natura rei est diuersitas extremorum conuenientium in aliquo ex natura rei: vt iustitia & bonitas in Deo: sed tempus, & motus non habent aliquod tertium, in quo conueniant: ergo non distinguuntur ex natura rei: igitur realiter distinguuntur: minor patet: maior est ipsorum. B

Tex.99.

Text.91.

Distinctio ex natura rei que est.

Aliud falsum, quod dicunt, habetur in responsione primi argumenti, in quo volunt mutatum esse, quod est indiuisibile ipsius motus, esse idem cum ipso nunc, quod est indiuisibile temporis, & hoc dictum est expresse contra Arist. 4. phy. vbi vult quòd ipsum nunc sit numerus eius, quod fertur ẜm ꝙ fertur, sed mutatum esse non est numerus eius quod fertur, ẜm quod fertur: ergo nunc non est idem quod mutatum esse. Præterea mutatum esse semper est in termino ad quem ipsius motus, vt probat Philosophus 6. phy. sed nunc temporis proprij non est semper in termino temporis; sed est principium futuri; & terminus præteriti: ergo male dicitur quòd nunc temporis est mutatum esse ipsius motus. C

Text.107.

Text.46.

Tertium dictum habetur in respōsione ad secundum, quòd si motus, & tempus vniformiter accipiantur, scilicet motus primus, & tempus commune; motus inferior, & tempus speciale, sunt idem realiter: si vero difformiter, sic non sunt idem. Contra hoc dictum, accipiatur tempus speciale, & sit A. motus localis proprius, & sit B. mobile velox, & sit C. mobile tardũ & sit D. vel ergo C. faciet illum motum localem scilicet B. in minori parte quàm D. vel non: si non, ergo non erit, ergo sequitur quòd non erit mobile velocius, si sic, tunc ratio non solum concludit de motu proprio, & tempore communi, sed etiam de eis, si vniformiter accipiantur; oppositum asserunt Aduersarii: propterea tempus qualitercunque accipiatur semper differt realiter à motu.

Egregia ratio contra Neotericos.

Quartum dictum habetur in responsione ad tertium, in quo asserunt tempus commune esse mensuram intrinsecam primi motus; & extrinsecam motuum inferiorum. Contra quod dictum ita arguitur, si tempus proprie dictum esset mensura intrinseca rei: ergo tempus esset corpus: probatur consequentia, quia corpus mensurat secundum tres dimensiones, ideo est mensura intrinseca: si ergo tempus quoque mensurat intrinsece: igitur mensurabit secundũ tres dimensiones, & sic erit corpus, quod est falsum, quia tunc non differret ab ipso corpore specie, & tamen Aristo. in prædicamentis ponit ipsum esse differens à corpore. Quòd si isti dicerent quòd tempus mensurat secundum durationem; & corpus secundum substantiam. Contra quia ponere tempus mensurare ẜm durationem est ponere tempus esse mensuram extrinsecam, quia duratio est accidens rerum, & non est substantia nisi in Deo: propterea semper sequitur argumentum mensuram esse realiter distinctam à mensurato. D

Corpus quõ mensurat.

Quintum dictum habetur in responsione ad quartum argumētũ, ꝙ quilibet motus habet suum tempus proprium, quod est propria, & intrinseca mensura eius. Contra hoc dictum arguitur, quòd si esset verum, sequeretur quòd tempus calefactionis, & tempus frigefactionis different specie, cum calefactio & frigefactio differant specie, & sic non solum essent plura tempora simul distincta secundum numerum, sed etiam secundum speciem; quomodo ergo stare poterit hoc, quòd tumpus proprium sit motus particularis, cum motus sit in diuersis præ-

Motus ponitur in diuersis prædicamentis.

prædi-

A prædicamentis, scilicet quantitatis, vel qualitatis, vel vbi, & tempus sit in prędicamento quantitatis: ecce quot falsa miscerunt Aduersarij in hoc quæsito, supra quibus falsis fundatæ sunt responsiones, quas dederunt ad argumenta: sequitur ergo ꝙ nō sint soluta: sed cōcludunt tempus quodcunque esse realiter à motu distinctum, cum passio sit vniuersaliter distincta à substantia: & tempus est passio motus: igitur realiter ab eo distinctum, & hęc est determinatio S. Thomæ. 4. phy. in declarando definitionem temporis, & 1. p. & in tractatu de instantibus quam determinationem sequitur Capreolus 2. sent. & Her. 2. sent. Lect. 17. q. 10. art. 5. dist. 2. q. 2. dist. 2. art. 4.

Et si quis diceret, quòd hęc determinatio est contra Arist. S. Thomam, Auerr. & meipsum superiori disputatione; igitur ruit tota determinatio facta: antecedens probatur & primo, ꝙ sit contra Aristo. dixit enim 4. physi. quòd tempus est prius & posterius ipsius motus: sed prius & posterius motus sunt essentialiter ipse motus: igitur Aristo. vult tempus esse motum S. Tho. quoq; 4. physi. ait ꝙ pars prior & posterior in motu, vt sunt numeratę idest adinuicem comparatæ, prout vna præcedit alteram sunt tempus: igitur S. Tho. tenet tempus esse realiter motum. Auerro. quoque vult 4. phy. primum motum esse mensuram extrinsecam B omnium motuum inferiorū, & mēsura extrinseca omnium motuum inferiorum est tempus: igitur tempus & motus sunt vnum & idem, & tanto magis quia mensura & mensuratum sunt vnigenea, vt patet 10. huius. Determinatio quoque tua in disputatione præcedenti fuit, ꝙ motus cæli est tempus omnium motuum hic inferiorū: & motus horologij est mensura, & tempus secūdarium ceterorum motuum: male igitur dictum est, quòd tempus sit realiter distinctum à motu. Tex. 100. Lect. 17. Comm. 114. Tex. 2.

Propterea hic est meditandū, ꝙ aliqui ex Thomistis volūt istam propositionē, tempus est motus, esse verā identice, & nō formaliter, sicut ista, motus est actio, & ens est bonū; tūc enim dicitur propositio identica, quando per prædicatū & subiectum significatur eadem identitas, etiam quòd prædicatum non ingrediatur definitionem subiecti. Vnde hæc est identica, bonitas Dei est eius iustitia; formalis propositio, & quidditatiua est quando prædicatum dicit eandem rem cum subiecto, & prædicatur de eo in primo modo dicendi per se. Sed hæc opinio non mihi placet, cum sit opinio Aduersariorum contra multa dicta S. Tho. & rationem, vt probatum est supra. Sententia aliquorum thomistarū.

C Et propterea resolute & iuxta veritatem est dicendum, quòd tempus non solum formaliter, sed etiam realiter distinguitur à motu. Sed est valde attendendum, quomodo hoc intelligatur: quia motus potest accipi duobus modis. Vno modo pro perfectione fluente, seu pro forma ipsa, cuius vna pars generatur post aliam. Alio modo pro ipso fluxu continuo, qui dicitur successio, siue motus, siue duratio, & extensio successiua, & primo quidem modo tempus non est essentialiter motus, quia motus sic sumptus est in tribus generibus, qualitate, quātitate, & vbi, vt dictum est supra: tempus autem est quantitas. Sed si accipiatur motus pro fluxu continuo, qui est successio, siue duratio motus, sic est tempus quidditatiue, & essentialiter: quia ista duratio continua, & extensio successiua est quædam quantitas; & non est linea, nec corpus, nec oratio, nec numerus: erit igitur tempus: & sic opinio nostra non est contra Aris. sed expressa mens eius. Et quando dicitur quòd tempus est prius & posterius ipsius motus: igitur tempus est motus realiter, concedo accipiendo motum pro fluxu continuo, sed non pro illa perfectione fluente. Et sic intelligitur dictum S. Thomæ, & Auerro. & sic tempus, & motus sunt mensura vnigenea: quia ambo sunt de genere successiuorum: & hoc etiam modo D nos supposuimus in disputatione nostra, tempus proprie dictum esse motum. Nec te moueat quod asserit Quidam alius Neotericus, tempus non esse diuersum à motu; quia vel erit res permanens, vel successiua: non primo vt patet; si secundo; ergo nullo modo erit aliud quàm motus, hanc tamen minorem non probat nisi ex hoc, quia conuenit ei definitio motus, quæ est esse actu entis in potentia &c. Sed hoc est irrationabile valde, quia si tempori conueniret definitio motus, tunc superflue Aristo. duos tractatus alterum de motu; alterum de tempore egisset; propterea tenendum est, vt supra determinauimus quod etiam affirmat Toletus 4. physi. satis erudite, vbi adducit dictum illud etiam fabulosum de his, qui apud heroas in Sardo dormierunt, vt narrat Simplicius: cum Sardi capti essent à Græcis in antro, inuentos esse nouem Herculis filios mortuos, ita tamen bene aromatibus conditos, vt viderentur dormire: & hos vocat heroas, per quod exemplum vult dormientes non percipere tempus, sed tantum vigilantes, sed quomodocunque hoc fiat, rei veritas est certa, quòd tempus distinguitur realiter à motu. Sententia Auctoris. Motus accipitur aliquādo pro fluxu aliquādo pro perfectione fluente. Lib. 12. c. 1. Commē. 97.

Ad aliquid dicuntur alia per se, vt duplum ad dimidium, alia vt calefactiuum ad calefactibile, &c. Tex. 20. A

Vtrum Philosophus conuenienter assignauerit tres modos relatiuorum.

Dilucidatio decimatertia.

Quid sentiant Recentiores de hac re.

RESPONDENT Aliqui ex Recentioribus dicentes tres istos modos bene, & sufficienter esse assignatos. Sed notãt quòd licet relationes habeant distinctiones specificas secundum proprias differentias, sicut & alia: tamen quia latent nos, & sunt ignotę nobis, accipimus distinctiones earum per fundamenta, per quæ circumloquimur earum differentias specificas, quę forte propter earum modicam entitatem latent nos, itaquòd ex fundamẽtis innotescit nobis distinctio earum relationum, siue effectiue, siue materialiter, ita quòd illa distinctio sit extrinseca. B

Et si quis diceret, quòd isti tres modi fundãtur super diuersa generalissima: ergo non sunt relationes vnius generis, sed diuersorum generum: quod videtur absurdum; consequentia probatur; quia relatio vel est idem cum fundamento, vel aliud: si primo, habetur propositũ: quia sicut fundamenta sunt in diuersis prædicamentis, ita & relationes: si secundo, cum relationes accipiant speciem, & distinctionem à fundamentis: tãta erit distinctio in relationibus, quanta est in fundamentis distinguentibus: sed fundamenta distinguuntur genere: ergo & relationes. Respondetur quòd relatio non est idem realiter cum fundamento, licet sit verum de quibusdam: & quando arguitur quòd tanta est distinctio in relationibus, quanta est in fundamentis, negatur: quia fundamenta sunt distinguentia extrinseca, in quibus non est verum, quòd æqualis sit distinctio in distincto, sicut in distinguente: verbi gratia anima, & vermis distinguuntur inter se, non tamen sicut sol producens vermes effectiue; & Deus creans animã: similiter etiam nec est necessarium loquendo de distinguentibus intrinsece: nam duę species specialissimæ distinguuntur non se totis, quia conueniunt in genere; & tamen differentiæ specificę distinguuntur se totis: sic in proposito fundamenta possunt distingui in genere: relationes tamẽ erunt eiusdem generis. Vnde sicut vniuersalitas potest fundari in re cuiuslibet generis, ita non repugnat, quin super duo distincta generalissima possit fundari relatio eiusdem generis, immo eiusdem speciei. C

Deus dicitur creator animæ.

Et si quis adhuc instaret, quòd aliqua sunt per se relatiua, quæ non continentur sub aliquo istorum modorum: ergo isti modi non sunt assignati sufficienter: consequentia patet: antecedens probatur, quia multa sunt relatiua secundum genus, sicut medicina refertur: quia scientia est relatiuum per se: & quicquid est de intellectu generis, est de intellectu speciei: si ergo genus depẽdet ad aliquod: sequitur quòd similiter & species: huiusmodi aut relatiua secundum genus non continentur sub aliquo istorum trium modorum, quos Aristo. assignauit in litera. Huic argumento negant antecedens, & ad probationem dicunt, quòd relatiua secundum genus licet non contineantur directe sub istis modis: tamen reducuntur ad aliquem istorum. Dicunt etiam quòd Philosophus loquitur in hoc textu de relatiuis per se primo: illa vero, quę referuntur ratione generis, non referuntur primo, sed solum per se: ipsum autem genus, quod refertur per se primo, continetur sub aliquo istorum trium modorum, vt patet de scientia, quæ refertur tertio modo; vnde ad ipsum genus commune, quod sic refertur, reducuntur ipsa relatiua secundum genus: sic possunt pertinere ad eundem modum, licet non æque primo. D

Quod est de intellectu generis est etiã de intellectu speciei.

Verum isti in hoc negotio diminute satis videntur loqui; nam prius deberent inquirere, si relatio in se prout abstrahit ab omnibus modis relatiuorum sit aliqua res, vel non: quam disputationem mouet Simplicius super prędicamenta adducens rationes aliquas Stoicorum, quibus probant relationem esse per actum animę, & non aliquid reale: quia sine mutatione accedit, & recedit, tum quia fundatur super pluribus generibus, & nulla res vna conuenit pluribus generibus: tum quia plures relationes sunt ad non entia vt prius & posterius ad genus & ad speciem. Hinc Commentator 12. metaphy. ait quosdam existimasse relationem esse de secundis intellectis.

Egregia speculatio Simplicij.

Tex. 19.

Hanc

A Hanc quoque diſputationem pertractat Auicen. 3. lib. ſuæ metaphyſi. ubi narrat quoſdam ſuſtinuiſſe relationes eſſe ſolum in anima, vnde biberunt iſtam opinionem iuniores Philoſophi ac Theologi, vt narrat Capreolus primo ſenten. aduerſus primam concluſionem, vbi adducit ſuas debiliſſimas rationes, & ſoluit. Aliqui vero ex aduerſo voluerunt relationem eſſe rem realiſſimam: quia nullum ens rationis eſt per ſe de conſideratione alicuius ſcientiæ realis: omne enim conſideratũ à ſcientia reali, vel eſt ſubiectum, vel eſt principium, vel pars ſubiecti, vel proprietas eius: ſed hæc omnia ſunt entia realia: cum igitur relatio conſideretur ab artifice reali, ſicuti videmus quòd Arihtmetica cõſiderat per ſe proportiones numerorũ. Geometria proportiones figurarum. Aſtronomia diſtantias ſyderum. Philoſophia naturalis actiones rerum naturalium, quæ nequeunt fieri ſine approximatione debita inter agens, & paſſum. Metaphyſica deinde ſpeculatur perfectionem vniuerſi, quę conſtat ex omnibus partibus eſſentialibus, vt ſunt intelligentiæ, corpora cæleſtia, & elementa, inter quas partes datur ordo, qui eſt relatio; modo proportio, approximatio, & ordo, ſunt relationes conſideratę à ſcientia reali: ergo male dicitur, relationes eſſe entia rationis. Hinc dicebat Auctor in lib. B de cauſis, quòd inconueniens eſt armoniam deſtruere, quia realiter delectat; hæc armonia eſt relatio; igitur inter has extremas opiniones veritas ipſa reperitur, quòd relatio vt relatio, nec quid reale, nec quid rationis ſimpliciter dicit, quoniam ly, relatio, ordinem quendam ſeu habitudinem vnius ad alterum ſonat, quæ quidem habitudo aliquando penitus ſine ope intellectus eſt, & in rerum natura reperitur, vt dixit Auicenna 3. ſuæ metaphy. nos ſcimus quòd hęc res in eſſe eſt pater illius, & ille filius, ſiue intelligatur ſiue non: & ſcimus quòd planta accipit nutrimentum ſic, quòd ibi eſt agens, & patiens, & ſcimus quòd cęlum eſt ſuper terram, & terra eſt inferior eo, ſiue hæc intelligantur ſiue non: ecce quomodo ſine intellectus ope datur relatio quędam: aliquando non eſt iſte ordo, & habitudo niſi intellectu ſpeculante, vt eſt ordo generis ad ſpeciem, & econtra: propterea relatio, vt relatio, abſtrahit ab ente reali, & ab ente rationis; veluti analogum quoddam abſtrahẽs à ſuis analogatis. Nec alterum neceſſarium eſt affirmandum cum vtrunque eſſe valeat; & hoc clariſſime docuit. S. Tho. 1. p. & ex eis patet quid ſentiendum ſit de relatione: patet etiam ſolutio rationum vtriuſque partis concedendæ enim ſunt aliquę relationes reales: & aliquæ rationis, non enim omnes ſunt reales, C neque omnes ſunt rationis.

Cap. 10. diſt. 30. q. 1. Relationes conſiderãtur ab artifice reali. Relatio vt ſic quid dicat. Cap. 10. q. 28. art. 1.

Iſtis ſic iactis probatur modo concluſio, quę eſt iſta. Modi relatiuorum aſſignati ab Ari. ſunt ſufficienter & conuenienter poſiti. Prima ratio eſt: quia tot ſunt modi relatiuorum, quot modis contingit vnam rem ordinari ad aliam, cum relatio dicat ordinem, vt dictum eſt: ſed tribus modis vnam rem ad aliam ordinare contingit: igitur tantum tres ſunt modi relatiuorum, nec plures, nec pauciores: probatur minor: primo enim vna res ordinatur ad aliam tanquam menſuratum ad mẽſuram, & ſic eſt primus modus qui eſt ſecundum quantitatem. Secundo vna res poteſt ad aliam ordinari ſecundum virtutem actiuam, & paſſiuam: & ſic eſt ſecundus modus, qui eſt ſecundum actionem, & paſſionem. Tertio ſecundum iudicans, & iudicatũ: & ſic eſt tertius modus, quo referuntur ſcientia, & ſcibile, ſenſus & ſenſibile. Secunda ratio poteſt eſſe; tot ſunt modi relatiuorum, quot ſunt fundamenta ſupra quibus fundantur: ſed tria tantum ſunt fundamenta in genere: igitur tres tantum modi relatiuorum ſunt: probatur minor, quia hæc fundamenta non ſunt niſi quantitas, vel actio, vel iudicium, quod habet ſcientia ſuper ſcibile; & ſenſus ſuper ſenſibile.

Quibus modis res ad rẽ ordinatur. Fundamẽta relatiuorum quot ſunt.

D Et ſi quis diceret contra: quia inter materiam & formam eſt relatio, quæ non fundatur ſupra quantitate, neque actione, neque iudicio: ergo aliud fundamentum dabitur, puta ſubſtantia, ſupra quam erit fundata iſta relatio; & etiam relatio identitatis, & creationis, & ſimilitudinis. Reſpondetur, quòd hic non ſumitur quantitas pro vera quantitate, nec actio, quę eſt tãtum per tranſmutationem: ſed ſumitur pro eo, quod etiam habet modum quantitatis; & ſic ſubſtantia vt vna fundat identitatem; vt plures diſtinctionem: & ſic etiam actio ſumitur vniuerſaliter, & ſe extendit ad omne motum, & productionem: & ſic etiam iudicium pro iudicio ſenſus, & intellectus. Vnde patet quòd omnes alii modi, qui poſſent aſſignari, reducuntur ad hos tres in genere aſſignatos ab Ariſt. in litera, quod clare oſtendit Alex. in expoſitione huius contextus, & Rabi Moyſes in lib. de myſteriis Ægyptiorum, vbi copioſe ſatis de modis relatiuorum diſputat. Noſtri etiam latini multa docent de hac materia, vt eſt videre apud Albertum Magnum hic, & apud Romanum Ægidium, & alios illuſtres Doctores.

Cap. 6.

Dicuntur autem prima quidem secundum numerum, aut simpliciter, aut determinate ad ipsos, aut ad vnum, &c. Tex. 20. A

An primus modus relatiuorum sit rationi consentaneus.

Dilucidatio decimaquarta.

SVNT Nonnulli hic, qui notant quòd relationes primi modi fundantur super rem de genere quantitatis; & principaliter super numerum, & ex consequenti fundantur super continua, inquantum habent aliqualiter rationem numeri inter se. Et si quis diceret quòd idem nõ refertur per se ad diuersa; B quia alias idem diceretur bis: sed idem continens refertur ad multa contẽta: ergo super quantitate non potest fundari relatio: & sic male assignatus est primus modus. Et respondent dicentes, quòd licet idem per se primo non possit referri ad diuersa; tamen per se secũdo referri potest. Vel aliter quòd continens potest accipi dupliciter. vno modo materialiter, vel subiectiue. Alio modo formaliter, & sub ratione formali continentis. Primo modo idem continens potest referri ad diuersa contenta; sicut idem pater subiectiue ad multos filios, tamen continentia formaliter dicuntur multipliciter, quotiens multipliciter dicitur aliquod extremum, & sic idem continens formaliter non refertur per se primo, nisi ad vnum cõtentum. Et si quis vlterius diceret, quòd relatiua omnia sunt opposita, vt ait Aristo. in prædicamentis: sed continens & contentum non sunt opposita igitur super quantitate non potest fundari relatio: ex consequenti male assignatus est primus modus relatiuorum. Respondent quòd relatiua dupliciter considerantur. Vno modo vt comparata ad se inuicem. Alio modo vt idem comparatur ad diuersa. Primo modo sunt opposita. Secundo modo non: nam idem est generans & genitum, vt pater habens filium & patrem: pater non refertur ad se ipsum patrem; sed ad patrem eius, & illo modo pater & filius sunt opposita, vt scilicet ad se inuicem referuntur & non aliter; sic in proposito de duplo, & dimidio. Sed Arist. in prędicamentis vult probare quòd magnum & paruum non sunt contraria absolute, sed solum in respectu; alioquin opposita essent vera de eodem, pro quãto idẽ mons est magnus respectu huius, & paruus respectu illius. C

Continens sumitur bifariam.

Cap. de relatio.

Cap. de quãtitate.

In ista determinatione videntur mihi multa insufficienter dicta, & primo quòd relationes primi modi fundantur super rem de genere quantitatis: & quia istæ relationes possunt esse reales & rationis, & tamen non explicant de quibus loquantur, neque dicunt quæ requirantur ad relationem realem, & quę ad relationem rationis. Propterea dicas tu resolute, ꝙ quatuor requiruntur ad relationem realem. Primum est quòd illud, quod refertur relatione reali, sit aliquid reale: quia non entis non est relatio realis, ideo chimera non refertur relatione reali. Secundum est vt in eo, quod refertur, sit aliquod positiuum reale, hinc scitum non refertur realiter ad scientiam; quia scitum non dicitur scitum per aliquid existens in scito, sed tantum in sciente, pater refertur relatione reali, quia non refertur per aliquod positiuum in altero, sed per aliquod positiuum in se ipso, & hæc duo sumuntur ex parte subiecti. duo alia sumuntur ex parte termini; quorum primum est, vt terminus ipse sit realis: hinc entis ad non ens non est relatio realis. Secundum est, vt terminus, qui refertur, sit realiter distinctus ab opposito termino, ad quem refertur, hinc relatio eiusdem ad se ipsum non est realis, vt ait S. Th. in quæstionib. de potentia Dei, ꝙ si aliquis est idem sibi ipsi realiter, & non solum ſm rationem tantum, propter hoc ꝙ relationis causa sit realis, scilicet vnitas substantiæ, quam intellectus sub relatione intelligit, & sic intellectus vtitur vno vt duobus. Nec idem credas de idẽtitate speciei, generis, & analogiæ, quia istæ sunt relationes reales, hæ enim habent ista quatuor, duo ex parte subiecti, duo ex parte termini. D

Quæ sunt requisita ad relationẽ realem.

q. 7. art. vlt. ad 3.

An intellectus vtatur vno vt duobus.

Ad relationem rationis requiritur illud, quod est in defectu relationis realis: nam vbicunque deficit aliquid de requisitis ad relationem realem, habitudo aliqua existens inter extrema quocunque modo erit relatio rationis: quod patet deducendo per singulos modos prius positos: si enim contra primã cõditionem ponatur non ens habere aliquam habitudinem ad ens, erit relatio rationis tantum; sicut si ponatur, quòd mortui fuerunt priores nobis viuentibus;

Quid constituit relationẽ rationis.

A bus; hæc ratio priorum ad nos posteriores est relatio rationis. Si etiam contra secundam ponatur quòd aliud relatiuum referatur non per illud, quod in ipso est, sed per aliud, quod in alio est positiue, erit relatio rationis, & sic refertur scitum ad scientem. Si contra tertiam conditionem entis ad non ens sit aliqua habitudo, sicut est cum dicimus, nos sumus priores posterioribus futuris, ibi relatio importata per illam prioritatem est relatio rationis. Si autem contra quartam deficit in illis, vbi consideratur aliqua habitudo, quòd termini relationum oppositi non sunt distincti in esse relatiuo saltem, non erit relatio realis, sed rationis, vt dictũ est de relatione identitatis. Et sic patet quid relatio realis, & quid rationis sit. Quòd si breuius vis scire, dicas, quòd relatio realis est qua aliquid habet respectum realem in rerum natura ad aliquid, circumscripto omni actu intellectus. Relatio rationis est respectus secundum intellectum comparantem, & conferentem duo ad se inuicem, vt superius latius diximus. Relatio realis quæ sit.

Secundo dicunt, quòd idem pater potest referri subiectiue ad multos filios. Hoc dictum est falsum, quia præsupponunt quòd in vno patre sint plures paternitates eiusdem speciei; ex consequenti plura accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, cuius contrarium ostensum fuit supra in disputatione propria: & ideo dico, quòd pater formaliter vna paternitate numero refertur ad plures filios, etiam per se primo, & sic etiam non est inconueniens, quòd vnum continens referatur ad plura formaliter simul per se primo. Tertio insufficienter assignabatur hic primus modus tantummodo narratiue, quòd relationes primi modi fundabantur super rem de genere quantitatis. B Dilucid. 9. Debilitatur Aduersarij.

Sed dicas tu probando hoc dictum, quod ipsi non probarunt: super illud potest fundari relatio, quod ordinatur ad aliud tamquam mensura ad mensuratum, vel ecōtra: sed secundum quantitatem vna res potest ordinari ad aliam vt mensura ad mensuratum, & econtra: igitur super quantitatem optime possunt fundari relationes: & sic primus modus est optime assignatus. Et nota quòd cum omnis mensura, quæ est in quantitatibus continuis, aliquo modo deriuetur à numero: ideo relationes, quæ sunt secundum quantitates continuas, etiam attribuuntur numero.

Quòd si quis argueret has relationes non esse reales; quia istæ relationes non sunt nisi idẽtitas, similitudo, & æqualitas, & alię spectantes ad primum modum: quę omnes non sunt aliud, nisi vnitates quædam, quę sunt indiuisio, & indistinctio: & istæ tales relationes non possunt fundari in aliqua re communi, cum nulla talis sit dabilis: igitur fundabũtur in natura cōmuni habente solum vnitatem intentionis. Et ex hoc nascitur, quòd cum fundamentum sit solummodo ens rationis, quòd relationes existentes in tali fundamento erunt etiam ens rationis. Nec dici potest, quòd fundentur in duabus rebus indiuidualibus, quoniam sequeretur quòd vna res staret in duobus subiectis: & sic concluditur relationes primi modi esse relationes rationis, & non reales: & sic male Arist. dixit esse reales. Hæc ratio est quoddam inuentum Aduersariorum, præcipue ipsius Petri Aureoli, qui 1. senten. voluit omnem relationem habere esse solũmodo in apprehensione intellectus. Verum ratio hęc nihil cogit, quia falsum est quòd identitas, similitudo, & æqualitas sint essentialiter indiuisio seu indistinctio: supponunt tamen ipsam in unoquoque genere scilicet substantiæ, quantitatis, vel qualitatis: quia vnum in substantia facit idem; vnum in quantitate facit æquale; & vnum in qualitate facit simile. Et quando dicitur, quòd indiuisio & indistinctio, quam supponunt identitas, similitudo, & æqualitas nequeunt fundari in aliqua re seu natura communi in rerum natura existenti, cum non sit dabilis. Dicitur quòd hoc est verum, quòd talis natura communis in actu extra intellectum non est dabilis; cum omnis natura extra intellectum posita, sit singularis, & propterea nequit vnitatem perfectam in actu habere: potest tamen vnitatem habere aptitudinalem seu potentialem, qualem vniuersalia extra intellectum habere noscuntur. Possumus etiam dicere quòd huiusmodi relationes fundantur super res ipsas, puta identitas naturæ humanæ fundatur super duabus humanitatibus scilicet Sortis, & Platonis, æqualitas super duabus quantitatibus: similitudo super duabus albedinibus in duobus suppositis existentibus tanquàm super principale fundamento, & super vnitate ipsa communis naturæ, veluti super conditione fundamenti; & sic sequitur relationes primi modi esse reales, & non rationis. C dist. 30. q. 1. art. 2. Opinio Petri Aureoli. D Natura existens est singularis.

Et si quis diceret, quòd in omni genere est vnitas: igitur identitas, æqualitas, & similitudo: ergo male dictum est quòd vnum in substantia determinate facit idem: in quantitate, ęquale, & inæquale; in qualitate simile. Est respōsio quòd sicut ens dicitur multipliciter, ita & vnum: vnde verum est quòd in omni genere reperitur vnitas: & quando infertur: igitur identitas non erit precise in genere substantiæ, & ęqualitas in quantitate, & similitudo in qualitate. Dicas tu

Substantia dupliciter sumitur.

quòd substantia potest sumi dupliciter. vno modo vt res determinati generis. alio modo pro A essentia rei, quæ est communis omni generi: similiter quantitas potest sumi dupliciter, vel prout est res determinati generis, quæ potest dici quantitas molis, vel pro quãtitate perfectionis & gradus essentialis rei, & sic conuenit omni generi: qualitas potest sumi vt est determinati generis; vel pro qualitate essentiali eo modo, quo dicitur differentia specifica, quòd est qualitas: accipiendo ergo illa primo modo prout dicunt res determinati generis; sic identitas fundatur super vnum in substantia, & non super vnum in alijs generibus: similiter intelligendum est de ęqualitate & similitudine: sed accipiendo secundo modo vtique identitas potest fundari super vnum in substantia cuiuslibet generis: similiter æqualitas, & similitudo: hoc enim modo omne ens omni enti comparatũ est idem, vel diuersum, vel simile, vel dissimile, vel æquale, vel inæquale. Et hæc sufficiant pro relationibus spectantibus ad primum modum relatiuorum.

Ens enti cõparatũ quid facit.

Actiua vero & passiua secundum potentiam actiuam & passiuam sunt &c. Tex. 20. B

Vtrum secundus modus relatiuorum sit bene assignatus ab Arist.

Dilucidatio decimaquinta.

HVic difficultati respondent Aliqui ex Neotericis affirmatiue, nullam probationem adducentes, sed tantummodo soluunt duo dubia, quæ aliquis habere potuisset: quia relatiuum non potest esse fundamentum alterius relationis: sed potentia actiua & passiua sunt relatiua: ergo relatio non fundatur super potentiam actiuam & passiuam: probatur maior, quia cum C relatiuum sit relatiuum relatione, esset processus in infinitum in relationibus: si relatio super relatiua fundaretur: minor patet, quia potentia actiua refertur ad passiuam. Rursus idem non potest per se referri ad diuersa: sed si secundum potentiam actiuam aliquid dicatur relatiue, hoc erit ad dictum secundum potentiam passiuam: cum ergo potẽtia actiua per se referatur ad agere: sequitur quòd idem per se diceretur ad duo scilicet ad ipsum agere, & ad potentiam passiuam. Soluunt primum negando maiorem: quia relatio videtur posse fundari super aliam relationem; & per consequens super relatiuum, sicut proportionalitas super proportionem; nec tamen sequitur processus in infinitum: quia erit deuenire ad aliquam primam relationem, cuius fundamentum non erit alia relatio, nec per consequens relatiuum. Dicunt etiam concessa maiore, quòd potentia actiua & passiua dupliciter accipi possunt. Vno modo circumscripta relatione potentialitatis. Alio modo includendo ipsam. Primo modo non sunt actu relatiua, & vt sic fundant relationes secundi modi. Secundo modo sunt relatiua actu, & tunc non fundant; sed sunt quid compositum ex fundamento, & relatione. Secundum quoque soluunt dicendo, quòd non est inconueniens idem referri ad plura non per se primo, sed quasi secundario: & sic potentia actiua refertur per se primo ad potentiam passiuam tantum, ad ipsum autem agere per se, sed non primo. D

Potẽtia actiua ad quod referatur.

Verum hæc diuisio est nullius momenti: quia cum relatio sufficienter diuidatur per mutuam & non mutuam: primus & secundus modus causent relationem mutuam: tertius vero modus faciat relationem non mutuam, debebant isti declarare, quę sint istæ relationes, quod quidem minime fecerunt: igitur insufficienter modus iste fuit assignatus ab eis. Et vt scias tu quæ sit mutua relatio, nota, quòd tres conditiones requirit. Primo quòd vtrumque extremum sit ens reale, & vnum realiter ab alio distinctum, propter quod inter ens, & nõ ens non est relatio realis, vt supra disputatum est. Secundo quòd vtraque extrema sint ens actu, & sint actu abinuicem distincta, propter hoc inter duo alba actu existentia & actu abinuicem distincta est mutua relatio similitudinis; hinc inter totum & partes, & inter ipsas quoque partes non est mutua relatio: quia partes non habent esse actu distinctum ab esse totius, sed per esse totius existunt; nec vna habet esse distinctum ab alia, cum non sint in actu, dum componunt

Relatio mutua quæ sit & quot requirat.

Partes existũt per esse totius.

A nunt totum, licet actu componant. Tertio quòd sint eiusdem ordinis, quòd non sic intelligas, quasi sit necesse quòd sint eiusdem generis prædicamentalis. nam inter Solem generantem, & murem genitum est mutua relatio realis secundo modo relatiuorum; & tamen non sunt eiusdem generis: quia cum ex natura sua sint adinuicem ordinata, & habeant mutuam dependentiam in ratione perfectiua, quæ conditio seruatur inter omne agens secundum & suum passum: ideo inter primum agens, & effectum suum non est relatio mutua: quoniam agens primum non perficitur actione sua, cum sit ex se perfectum, & actio sua sit sua substantia, vt docuit Philosophus 12. huius, relatio non mutua est quando vnum extremum dependet ab altero, sed non econtra, vt scientia nostra dependet à scibili, & non econuerso, & tales videntur relationes tertij modi. Præterea relationes secundi modi differunt à relationibus primi in hoc, quia relationes secundi modi accipiuntur secundum actiones veras. relationes primi modi accipiuntur secundum actiones secundum similitudinem, sicut est multiplicare, diuidere, &c. Præterea & tertio, relatiua tertij modi sunt in duplici differentia; quędam secundum potentiam actiuam & passiuam, quædam secundum actus B harum potentiarum, qui sunt agere & pati: nam sicut calefactiuum dicitur ad calefactibile secundum potentiam actiuam & passiuam: calefactiuum dicitur quod potest calefacere, & calefactibile quod potest calefieri: sic calefaciens dicitur ad calefactũ, & secans ad secatum secundum actiones illarum potentiarum.

Tex. 51.

Relatiua tertij modi bifariam dicũtur.

Pręterea soluẽdo primum dubiũ satis obscure loquuti sunt, non declarando qũo differant relatio, & relatiuum. Propterea dicas tu, ꝙ relatiuũ est concretum & relatio abstractum, & habent se adinuicem sicuti albũ & albedo, quia sicuti album importat rem albam, & habens albedinẽ & albedo dicit solam formam, & solam qualitatem quæ habetur, ita relatiuum dr̃ illud, quod habet respectum ad alterum: sed relatio dicitur ipse respectus precise formaliter habitus ab illo, quod est relatiuum. Meditare quoque, quomodo relatiuum est illud, quod diuiditur contra absolutum, quia absolutum dicitur, quod ab omni alio est solutum; sic tali solitudine quòd non habet respectum ad aliud, & ideo per oppositum illud dicitur relatiuum, quod habet, & importat respectum ad aliud, propter quod dicitur relatiuum: dicitur etiam respectiuum, in quo scilicet respectiuo fit aliqua maior expressio ipsius respectus, quàm in nomi- C ne relatiui: & quia respectus importatur per hanc propositionem, ad, terminus vero per aliquid: idcirco relatiua vocantur hoc nomine ad aliquid; hoc enim quod dico, aliquid, dicit & significat essentiam, cum sit neutri generis, & importat terminum respectus, & dependentiæ, cum sit accusatiui casus, qui est maxime determinatiuus: hæc etiam propositio, ad, importat quendam respectum, & quandam dependentiam: istam autem duplicem naturam habent relatiua, scilicet naturam terminantis quantum ad oppositum relatiuũ; & dependentis quantum ad se ipsum; & ita magis explicite tangitur natura relatiuorum, cum respectiua dicuntur, quàm cum simplici nomine relatiua appellantur, sed cum dicuntur ad aliquid, tunc expressius, & explicatius exprimuntur, & sic patet quomodo differant, relatio, relatiuum, respectiuum, & ad aliquid, per quam declarationem ne dum habemus secundum modum relatiuorum clariorẽ, sed quasi omnes alios modos; quapropter sic persuaderi potest quòd secundus modus sit recte assignatus à Philosopho, quia relatio fundatur super illo secundum quod vna res ordinatur ad aliam: nam relatio consistit in ordine, siue in dependentia vnius rei ad aliam; sed secundum actionem & passionem, virtutem actiuam & passiuam vna res potest ad aliam ordinari, & vna res ab alia habet dependentiam: igitur super actionẽ, D & passionem, & super virtutem actiuam & passiuam fundantur relationes secundi modi; & sic optime est ab Aristo. hic modus assignatus.

Absolutum quare ita dicatur.

Ad, quid importat.

Sed cõtra aliquis posset dicere probando, quòd relationes secundi modi sint relationes rationis, & non reales, & sic male fuit assignatus ab Aristo. quoniam paternitas & filiatio, quæ fundantur super actione & passione, non videntur fundari nisi super actu generationis, qui transit: sed actus transiens nihil fundat in re; igitur tales relationes non in re, sed in intellectu solummodo sunt. Quæro etiam de paternitate ipsa à quo nam producatur: non enim dici potest à patre, quoniam sequeretur quòd actione transeunte aliquid in seipsum ageret; quod est absurdum dicere, nec etiam à filio, quoniam ipse à patre recipit: non autem in patrem imprimit, nec etiam ab actione à patre in filium profluente, quia ipsa in filio recipitur: & omne id, quod à patre producitur in ipso filio, non in patre suscipitur: & sic cum nullum sit assignabile productiuum principium ipsius paternitatis: ipsa non in re sed in intellectu est ponẽda. Sed quia hoc argumentum procedit etiam ex fonte & schola Aduersariorũ, pręcipue Aureoli, qui voluit nullam esse relationem realem, idcirco soluendo ipsum dicimus, falsum esse

Egregia difficultas.

quòd

quòd paternitas, & filiatio fundentur super actu transeunte, qui nihil est: nam paternitas fundatur super potentia generatiua, & filiatio super potentia generandi passiue; quę sunt entia: sed actus harum potentiarum, qui sunt generare, & generari sunt rationes fundandi has relationes quoad principium, licet non quoad permanentiam nisi virtualem: prædictæ enim potentiæ, vt puta sub actu generationis fundant relationem paternitatis, & filiationis, & id sufficit ad fundamentum earum. Quando iterum arguebatur interrogando, à quo generatur, & producitur ipsa paternitas. Respondetur quòd relationes non proprie & per se generátur ex 7. huius: sed solummodo per accidens ad generationem & corruptionem alicuius fundamenti: propterea frustra quæritur à quo generetur paternitas, & filiatio. Possumus etiam dicere quòd generatur à patre non primo & per se, sed consecutiue hoc modo; quia quando pater producit filium, simul in filio producit filiationem, & in ipsomet patre paternitatem: ná producendo illud absolutum, producit relationes consecutiue, vt dictum est. Sed dubitaret aliquis circa hæc, & satis pulchre: quia vna relatio ſm speciem non potest habere diuersa fundamenta non solum genere, sed nec specie distincta: sed potentia generatiua, & actio sunt genere distincta, igitur paternitas habere fundamenta hæc, nempe potentiam generatiuam, & genuisse nequit: minor patet, quia potentia generatiua ponitur in prædicamento qualitatis; & genuisse in prædicamento actionis: sed qualitas & actio sunt distincta genere: ergo &c. Nisi dicamus ꝙ potentia actiua, & actio habent rationem vnius fundamenti, quia potentia non fundat relationem nisi mediante actione ab ea emanante: & licet potentia, & genuisse differant quoad essentiam: tamen conueniunt in ratione fundamenti. Possumus etiam dicere, quòd non est inconueniens esse plura fundamenta ipsius relationis, sed non æque immediate, sed ordine quodam ad inuicem se habentia. de hac materia lege Caietanum in 1. p. S. Tho. vbi de diuersitate fundamentorũ & relationum latius disputat occasione illius quęsiti, vtrum nomina, quæ important relationes ad creaturas, dicantur de Deo ex tempore.

Paternitas & filiatio supra quibus fundantur. A

Tex. 27.

Pulcra dubitatio.

B

Fundamenta relationis plura esse possunt.

q. 13. art. 7.

Alia vero vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum, &c. Tex. 20. C

Num tertius modus relatiuorum sit recte ab Aristo. traditus.

Dilucidatio decimasexta.

EST vna opinio, quę soluit hic duas difficultates, quarum prima est, quòd ambo relatiua sunt eiusdem generis, alioquin relatio esset duo generalissima: sed relatiua dicta tertio modo non sunt in eodem genere: ergo nihil refertur secundum istum modum: minor probatur ex 10. huius, vbi dicitur, quòd inter relatiua non est medium, quia non sunt in eodem genere; & ponitur exemplum de scientia & scibili, quæ sunt relatiua tertio modo, vt patet. Amplius omne, quod habet esse in genere relationis proprium, illius esse est ad aliud, siue sit concretum denominatiuum, siue sit forma: sed esse scibile non est ad aliud se habere, quia non dependet à scientia: ergo scibile non est in genere relationis. Et soluens primam negat minorem; & ad probationem inquit, quòd Philosophus 10. huius loquitur de genere physico, quale est inter opposita, quę habent ad inuicem transmutationem, vbi prius aliquid mutatur ad medium, quàm ad extremum; & ideo talia opposita habent medium: relatiua autem non sunt talia opposita, quæ adinuicem habent transmutationem, & ideo carent medio, nec sunt in eodem genere physico: sed hoc non obstante sunt in eodem genere logico, de quo nunc est sermo. Soluens secundam dicit, ꝙ scibile, & scientia possunt accipi dupliciter, scilicet vniformiter, vt ambo in actu, vel ambo in potentia. possunt secundo modo accipi difformiter, puta vnum in actu, & alterum in potentia. primo modo habent mutuam dependentiam, sicut relatiua aliorum modorum: & sic esse scibile est ad aliud se habere, & econtra: nam scibile vt scibile secundum se, & essentialiter refertur ad scientiam in potentia, nec accidit scibili ꝙ sciatur in potẽtia: nam scibile non est scibile, nisi quia eius potest esse scientia: quia si esset scibile & eius nõ esset scientia, in potẽtia esset scibile, & nõ scibile: &

Tex. 22.

D

Tex. 26.

Scibile refertur ad scientiam in potentia.

A le;& ideo in ratione eius includitur ſcientia in potentia, ſicut ſuum per ſe correllatiuum, vt non ſolum ſcientia dependeat à ſcibili; ſed etiam econuerſo: ſimiliter eſt de ſcientia in actu, & ſcibili in actu: ſecundo autem modo accipiendo ipſum, non habet mutuam dependētiam: nam ſcibile in potentia non dependet à ſcientia in actu: quia poteſt eſſe ſcibile in potentia, cuius non erit ſcientia in actu.

Et ſi quis quęreret, quomodo igitur hic modus diſtinguitur ab aliis modis ſupradictis: nam Philoſophus per hoc diſtinguit iſtum modum ab illis; quia in illis eſt mutua dependentia, in hoc autem non. Reſpondent, quòd etiam in hoc tertio modo eſt mutua dependentia, ſicut in aliis: ſed in hoc non eſt mutua dependentia realis; ſed in vno extremo eſt realis, & in alio rationis: ſcientia enim realiter refertur ad ſcibile, ſcibile autem ad ſcientiam ſecundum rationem: eſt igitur differentia, quia in primis duobus eſt omnino mutua dependentia realis, in tertio non: propter hoc dicitur, quòd relatio inter Deum & creaturam eſt tertio modo, quatenus creatura ad Deum realiter refertur: Deus autem ad creaturam non niſi ſecundum rationem. Sed pace horum dixerim, videtur quòd ſatis inſufficienter tractauerint hunc tertiū B modum, non diſtinguendo prius diuerſitatem relatiuorum, de qua pulchre S. Thom. 1. ſent. loquens dicit, quòd relatiuorum inuenitur triplex diuerſitas. Quædam ſunt, quorum vtrumque importat relationem non in re exiſtentem, ſed in ratione tantum, ſicut quando ens refertur ad non ens. Quædam vero, quorum vtrumque relationem realem importat, ſicut pater, & filius. Quędam vero, quorum alterum importat realem relationem, alterum vero rationis tantum, ſicut ſcibile & ſcientia, & hæc relatiua collocantur in tertio modo. Adde vlterius diuerſitatem illam, quam docuit S. Thomas in diſputatis de potentia, quòd relatiuorum quædam ſunt ſecundum dici: quædam ſecundum eſſe. Relatiua ſecundum dici dicuntur relatiua ſecundum accidens. Relatiua ſecundum eſſe dicuntur relatiua ſecundum ſe: quia quantum ad ſui eſſentiam, & quantum ad illud, quod primo ſignificatur per nomen, ſunt in prædicamento relationis, vt duplum, triplum, pater, & filius: iſta enim directe & in formali ſignificato important relationes: ſed illa, quæ ſunt ſecundum dici, quantum ad ſui eſſentiam, & quantum ad id, quod primo ſignificatur per nomen, non dicunt niſi fundamentum relationis, & ſic ſunt in alio prædicamento: quantum autem ad reſpectum, quem important non autem in formali C ſignificato, ſunt in genere relationis: ſicut patet de ſcientia, quæ quantum ad formale ſignificatum, quod importat nomen, eſt in prima ſpecie qualitatis, tamen quia refertur ad ſcibile, quantum ad relatiuum eſt in genere relationis. Adde adhuc illam aliam diuerſitatem, quòd relatiuorum quædam ſunt ſuprapoſitionis; quædam ſuppoſitionis; quædam æquiparantiæ. exēplum primi eſt, vt dominus reſpectu ſerui, & pater reſpectu filii, hæc enim important maioritatem, exemplum ſecundi eſt, vt ſeruus reſpectu domini, & dimidium reſpectu dupli; hæc important minoritatem. exemplum tertii eſt, vt ſimile, & æquale, & amicus, quę omnia referuntur ad æquiparantiā, & ęquipollentiā: propterea important non inferioritatem, non minoritatem, non ſuperioritatem, ſed æqualitatem. Scias etiam, quòd relatiua tertij modi, vt ſcibile, & ſenſibile, & intellectuale dicuntur relatiua, non quòd ipſa referantur, ſed quia alia referuntur ad iſta, ſcibile enim dicitur ad aliquid, quia habetur ſcientia de ipſo: & ſimiliter ſenſibile dicitur ad aliquid, quia poteſt ſentiri, vnde non dicuntur relatiue propter aliquid, quod ſit ex eorum parte, quod ſit vel quantitas, vel actio, vel paſſio; ſicut in relationibus primi, aut ſecundi modi accidit, ſed ſolum propter actiones aliorum.

Relatio inter Deum & creaturā quę eſt.

dist. 3. q. vnica.

q. 7. art. 10.

Relatiua ſecūdum eſſe & ſecūdum dici q̄ ſunt.

Relatiua ſuppoſitionis & æquiparātiæ quō differant.

Sed dubitaret aliquis circa hoc, quia ſcientia refertur ad ſciens, cum ſit ipſius ſcientis: igi-D tur ſcientia non refertur ad ſcibile: patet conſequentia, aliter idem bis diceretur ad aliud, & ſic haberet duplex eſſe: & ſimiliter patet de viſu, quòd nō dicitur ad videntem, ſed ad obiectum, quod eſt color, vel ad aliquid tale. Niſi dicamus quòd licet viſus ſit ipſius videntis, non tamen vt correlatiuum, ſed tantum vt accidēs ſui ſubiecti, vnde reſpectus accidentis ad ſubiectum, licet ſit realis, non tamen eſt de genere ad aliquid: ſimiliter reſpectus formæ ad materiam, licet ſit realis, non eſt tamen de prædicamento relationis: poteſt dici quòd eſt trāſcendens: & ſic nō obſtat difficultas de ſciētia, quæ refertur vtique ad ſciens, ſed non vt correlatiuum; ſed tamquā accidens ad ſubiectum ſuum.

Viſus quomodo eſt videntis.

Iſtis ſic iactis poteſt perſuaderi concluſio præpoſita hoc modo videlicet, quòd hic tertius modus ſit bene aſſignatus: namq; inter illa optime inuenitur relatio, quorū alterum ab altero quoquomodo dependentiam habet: ſed in hoc modo relatiuorum reperiuntur nonnulla aſſignata ab Ariſto. quorum alterum ab altero dependentiam quoquomodo habet: igitur hic modus eſt optime aſſignatus: minor patet ex exemplis in litera ab Ariſto. poſitis, ſcilicet de menſurabili & menſura, ſcibili & ſcientia, & ſenſibili & ſenſu. Et ſi quis inficiaretur hunc tertium

modum

modum probando quòd non causat relationem realem: quia impossibile est rem à non re dependentiam habere; sed si relatio tertij modi esset realis, tunc res à non re dependeret; quia scientia destructo scibili remanet: igitur relatio scientiæ ad scibile non est realis, & extra intellectum, sed solummodo in intellectu. Ad quod dicere possumus, quòd si res neque actu, neq; potentia terminat dependentiam alterius, tunc verum est rem à non re dependere; sed illud est falsum quòd si relatio tertij modi esset realis, tunc res à non re dependeret. Et ad probationem dicitur, quòd scientia quæ refertur ad scibile potest esse, scibili destructo: & propterea ipsius scientię ad scibile non potest esse relatio realis, & extra intellectum. Respondetur, ergo q; licet scibile destruatur actu, vt rosa in hyeme, non tamen destruitur secundum esse potentiale, secundum quod ipsa scientia refertur ad scibile: semper enim rosa est scibilis in potentia, licet non secundum existentiam. Potest etiam secundo dici, quòd cum scientia proprie dicta sit habitus per demonstrationem acquisitus; & conclusiones demõstrationum sint per se necessariæ & sempiternæ veritatis 7. huius, hæ tantum conclusiones sunt per se scibiles, hinc fit vt minime destrui possint: scientia enim & conclusiones sunt de inhærẽtia proprietatum ac passionum ex subiecto naturaliter permanẽtium, ad ipsum subiectum: cum ergo inter tales proprietates, & propria subiecta sit per se & necessaria connexio: impossibile est conclusiones ipsas demonstratas, vel demonstrabiles, quas tantummodo scibiles proprie dicimus esse corruptibiles: & sic scibile nunquam destruitur. Supponit hoc argumẽtum, quòd ad hoc vt aliquid sit scibile, actu existat; quod reputamus falsissimum, scientia enim abstrahit ab existentia.

Quomodo põt esse sciẽtia destructo scibili. — *Tex. 51.* — A — B

Et si quis diceret, hoc esse contra Arist. in prædicamentis, vbi asserit, ab eo quod res est, vel non est, oratio est vera, vel falsa. Respondetur q; dictum Arist. intelligitur de significato quidditatiuo & essentiali ipsius orationis, seu de inhærentia proprietatum, & passionum ad subiectum, quæ semper est perpetua, & secundum hoc oratio dicitur vera, vel falsa; & non secundũ existentiam simplicium terminorum, nam hæc propositio, homo est animal, dicitur vera ratione inherentiæ prædicati ad subiectum, & non ratione existentiæ terminorum. Et hæc sint dicta pro hoc tertio modo relatiuorum.

Cap. de substantia. — *Ab eo quod res est vel nõ est oratio dicit vera vel falsa quomodo intelligat.* — C

Secundum numerum quidem igitur & potentiam dictam ad aliquid omnia sunt, &c. Tex. 20.

An tertius modus relatiuorum distinguatur à duobus primis.

Dilucidatio decimaseptima.

RESPONDENT Aliqui tertium modum distingui sic à primo, quia relationes primi modi fundantur pręcise supra rem de genere quantitatis: relationes vero secundi modi fundantur super rem de genere actionis, & passionis, & super principia agendi & patiendi, quę possunt esse in multis generibus, & non solum de genere substantię, nam omnes formæ possunt esse actiuæ præterquam quantitas, & forma relatiua: relationes autem tertij modi fundantur in omni re cuiuscunq; generis, etiam super ideam in mẽte diuina pro quanto est mensura & perfectio ideati. Possunt etiam fundari super res diuersorum generum pro quanto omnis res cuiuscunque generis est intelligibilis & scibilis: & potest mensurare habitum cognitiuum, qui est de genere qualitatis. Ex hoc ergo distinguitur tertius modus à duobus primis. & non per mutuam, & non mutuam dependentiam, sed per fundamenta, quia primus modus fundatur præcise super rem de genere quantitatis. secundus autem super rem de genere actionis & passionis, vel super principia agendi vel patiendi, quæ sunt potentia actiua vel passiua. Tertius vero super rem cuiuscũq; generis pro quanto in omni genere est dare vnum primum, quod est mensura omnium aliorum. Et si quis quęreret, quomodo scientia mensuretur à scibili. Respondent, quòd scientia est duplex: quædam speculatiua: quædam practica: practica adhuc duplex, quædã ordinatiua ipsius operari, & hæc est practica vniuersalis: quędam est operatiua immediate; & hæc est particularis puta

Quãtitas nõ est forma actiua. — D — *In omni genere dat' primũ aliquod.*

scientia

A scientia artificialis, loquendo de scientia practica, & speculatiua primo modo ipsum scibile mensurat scientiam, pro quanto talis scientia causatur à rebus: sed loquendo de scientia operatiua, ibi ipsum scibile habet rationem mẽsurabilis, & ipsa scientia rationem mensurę ex eo quòd artificialia causantur à scientia practica, quę est ars; & hoc modo se habent omnia naturalia ad scientiam Dei: sicut artificialia ad scientiam nostram: quia scientia Dei est causa rerum.

Sed hæc positio interimit se ipsam, quoniam sustinuit superius, vt communiter habẽt metaphysici, ꝙ identitas specifica, generica, & analogica est relatio realis: sed istę identitates reperiuntur in omni prędicamento: igitur falsum est quod dicunt, relationes primi modi fundari super rem de genere quantitatis: probatur minor ex communi dicto vtriusque partis: quia alia est relatio duorum alborum; & alia duarum albedinum: relatio enim duorum alborum dicitur similitudo: sed duarum albedinũ in abstracto dicitur identitas: similitudo enim, qua alba dicuntur similia, est relatio realis fundata super vnitate qualitatum: sed similitudo, qua ipsæ albedines dicuntur similes, non est similitudo vera in natura speciei, quæ dicitur B identitas specifica: & ideo non est eadem similitudo, qua album dicitur simile albo, & qua vna albedo dicitur similis alteri, quia prima est per albedinem, quæ inest ei: sed albedo dicitur similis alteri per se ipsam: vnam enim albedinem esse similem alteri per se ipsam non est aliud quàm habere idem esse specificum. Et si quis diceret ad istam rationem, quòd illa, super quibus fundantur illæ relationes, habent modũ quantitatis. Contra, quia pari ratione dicam ego, quòd omnia, super quibus fundantur relationes tertij modi, habent modum virtutis actiuę & passiuę; distinctio de scientia practica quomodo est duplex & quomodo non, impugnata fuit primo lib. huius. Reprobãtur Neoterici.

Pro dilucidatione ergo quomodo tertius modus distinguatur à duobus pręcedentibus. est sciẽdum, quod triplici via inuestigare possumus. Prima via est, quia in primis duobus vnumquodque dicitur relatiue ex eo quòd ipsumet ad aliud refertur: & non ex eo quòd aliquid refertur ad ipsum, vt patet de sensibili & sensu, scibili & scientia, intelligibili & intellectu, vnde non est mutua dependentia in relatiuis tertij modi: in relatiuis aliorum duorum modorũ est mutua dependentia: vnde duplum refertur ad dimidium, & econuerso; & pater refertur ad C filium, & econtra. Secunda via est penes mensuram & mensuratum, actionem & passionem, & iudicans & iudicatum, nam relatiua primi modi sumuntur iuxta quantitatem, & pręcipue penes numerum: & quia dictum est supra, quòd propria ratio quantitatis logicè loquendo cõsistit in mensura, ideo relatiua primi modi dicuntur sumi penes mensuram & mensuratum, & duplum & dimidium. Relatiua secundi modi sumuntur penes actionem & passionem, vt pater & filius, dominus & seruus, sed relatiua tertij modi sumuntur penes iudicans & iudicatum: nam sensibile gradualiter dicitur iudicare sensum; & intelligibile intellectũ: quia excellens sensibile non percipitur à quocunque sensu, neque excellens intelligibile à quocũque intellectu, & sic etiam dico de scibili respectu scientiæ speculatiuæ, & de scientia practica respectu artificialis. Tertia via est illa, quam impugnant Aduersarij, quam innuere videtur S. Thomas in expositione huius textus, quòd mensura est duplex. altera quantitatiua & relatiua: quę sumuntur secundum istam mensuram spectant ad primum modum, in quo vtrunque ad vtrunque dicitur: nam duplum refertur ad dimidium, & dimidium ad duplum. Altera est mensura esse, & veritatis rei, siue perfectionis: & relatiua, quæ sumuntur iuxta hanc mẽD suram, spectant ad tertium modum: omnis enim res, vel est sensibilis, vel scibilis potens actiue mensurare sensum, vel scientiam: propterea dicitur mensura perfectionis: sed mensurari passiue fundatur super habitum scientificum, qui est de genere qualitatis.

Dilucid. 12.

Relatiua primi modi penes quid sumuntur,

Defenditur doctrina S. Tho. contra Aduersarios.

Sed arguunt Aduersarij contra hanc tertiam viam. Primo quia non omne contentum mensurat continens quantitatiue: igitur non omnia relatiua primi modi sumuntur penes mensuram & mensuratum quantitatiue: antecedens patet de quibusdam numeris: nam quinarius non mensuratur quaternario, licet contineat ipsum. Præterea tempus mensurat motum mensura quantitatiua pertinente ad primum modum, tamen tempus non excedit motum, nec aliquotiens sumptum reddit ipsum, supposito secũdum Arist. motum esse ęternum, & infinitũ. Contra illud, quod additur appropiando istum modum obiecto, & habitui cognitiuo: nam in omni genere est aliquid primum, quod est mensura omnium in illo genere, ex 10. huius: ergo circumscripto omni alio habitu de genere quantitatis est aliquod in genere substantiæ, quod mensurat essentiam omnium illius generis: similiter in alijs generibus. Tex. 2.

Sed si quis recte meditatus fuerit differẽtias positas à nobis inter hos modos relatiuorum, gloriose euadet captiunculas positas ab Aduersarijs: propositiones enim naturales semper

Rationes Aduersariorum facile soluuntur.

sunt

ſunt vt in pluribus, vt patet in iſta, omnis homo habet quinque digitos in manu, in multis tamen apparet oppoſitum quandoque : ſic etiam quando dicimus, quòd omnis relatio ſecundū primum modum habet rationem menſuræ, intelligitur vt in pluribus : ſufficit enim ad differentiam duorum; quòd illud, quod conuenit vni, non conueniat alteri: manifeſtum eſt omnibus, quòd nulla relatio primi modi ſumitur ſecundum menſurationem eſſe & veritatis. quęlibet tamen, quæ eſt de tertio modo, ſumitur iuxta illam menſuram : ergo eſt ſufficientiſſima illa aſſignatio. Et formaliter reſpōdendo ad rationes dicimus ad primam, negando iſtam propoſitionem, continens non menſurat cōtentum: eſt enim falſiſſima; quia vniuerſaliter & ſemper continens vt continens menſurat ipſum contentum ea ratione, qua eſt continens; & quinarius numerus menſurat quaternarium non vt quinarius, ſed quoad nos, ea ratione qua eſt cōtinens. Ad ſecundam dicimus, quòd licet tempus ſecundum totum non menſuret motum ſecundum totum; cum vtrunque ſit infinitum : tamen tempus ſecundum partem menſurabit etiam motum ſecundum partem, vt tempus vnius horę menſurabit motum trium miliarium; & ſic ſemper augendo tempus & motum. Ad tertiam quoque reſpondendo dicimus, quòd licet verum ſit in omni genere eſſe primum, quod eſt menſura cæterorum : tamen appropriate hoc non verificatur niſi in prædicamento qualitatis, in quo ponuntur habitus ſcientifici, & diſpoſitiones: in cęteris autem prędicamentis non ponuntur habitus & diſpoſitiones, ſicut in prædicamento qualitatis. A B

Continens quō menſurat contētū.

Iuxta hanc veritatem poſſunt ſolui & alia argumenta, quibus probatur tertium modum relatiuorum non eſſe diſtinctum à primo; quia menſura & menſuratum referuntur tertio modo relatiuorum, vt dictum eſt: hæc etiam referuntur ſecundum primum modum : igitur tertius modus non diſtinguitur à primo modo: probatur minor, quia continens eſt menſura contenti, & duplum menſuratur dimidio, quæ ſunt relatiua primi modi: igitur. &c. Ad quod dicimus menſuram & mēſuratum poſſe capi duobus modis, vt dictum eſt. Vno modo quantitatiue. Alio modo eſſentialiter: nunc dico quòd relatiua primi modi referuntur penes menſuram & menſuratum; ſed quantitatiue relatiua tertij modi referuntur etiam iuxta menſuram & menſuratum, ſed eſſentialiter. Præterea argumentatur probando, quòd hic tertius modus non diſtinguitur à ſecundo ſic: quia ſenſus & ſenſibile ſunt relatiua tertij modi, & etiam ſecundi modi: igitur tertius modus relatiuorum non diſtinguitur à ſecundo · probatur minor, quia ſenſus & ſenſibile referuntur ſecundum potentiam actiuā & paſſiuam, quia ſe habent ſicut mouens & motum, vt ſcribitur 4. huius, vbi dicitur quòd ſenſibile eſt motiuum ſenſus: & mouens eſt prius moto: ergo ſenſus & ſenſibile referūtur ſecūdo modo relatiuorum: & ſic tertius modus non diſtinguitur à ſecundo modo: & tanto magis augetur difficultas, quia ſenſus eſt in potentia paſſiua ex 2. de anima: ergo fundat relationem ſecundi modi; quomodo ergo ponitur correlatiuum tertij modi. Ad quod reſpondēt Aliqui quòd ſenſus eſt æquiuocus ad ipſam potentiam naturalem ſenſitiuam, & ad ipſum actum ſentiendi : quia ſenſus primo modo ſumptus fundat relationem ſecundi modi; & ſic procedit ratio hæc adducta in vniuerſum: ſed ſenſus ſumptus ſecundo modo fundat relationem tertij modi: & ſic etiam eſt intelligendum de intellectu: quia ſic ſenſus menſuratur à ſenſibili, & intellectus ab intelligibili. C

Menſura & menſuratum bifariam ſumi poſſunt.

Tex. 25.

Tex. 51.

Sed hæc reſponſio non eſt ad propoſitum, quia dictum eſt tertium modum relatiuorū non diſtingui à ſecundo penes fundamenta, ſed tribus illis modis ſupradictis; & præcipue quia in illis duobus primis eſt mutua dependentia, non autem in hoc tertio modo relatiuorum, quo refertur ſenſus & ſenſibile in potentia, licet non ita ſe habeat ſenſatum & ſcitum, vt alias dictum eſt in logica. Poteſt etiam dici, quòd ſenſus poteſt dupliciter conſiderari. Primo modo vt dicit paſſionem, & ſic ſpectat ad ſecundum modum relatiuorum . Alio modo vt eſt quoddam menſuratum quoad eſſe, & veritatem à ſenſibili, & ſic ſpectat ad tertium modum : non enim inconuenit idem diuerſis modis in diuerſis collocari, quod patet ex alio argumento, quod communiter adduci ſolet, ſcientiam per ſe eſſe in genere qualitatis : quomodo igitur poterit ipſa referri ad ſcibile, vt teſtatur Ariſto. in litera ? qualitas enim cum ſit quoddam abſolutum non dependet ſecundum ſe ad aliud. Et ſolutio huius eſt, quòd ſcientia eſt in genere qualitatis, & non per ſe in genere relationis, quia diuerſorum generum, & non ſubalternatim poſitorum diuerſę ſunt differentiæ ſpecificæ: attamen ſcientia, quę eſt habitus, eſt proximum fundamentum relationis tertij modi, & ſic eſt in genere relationis denominatiue: exemplum eſt de quaternario manifeſtum: ipſe enim eſt in prædicamento quantitatis, & tamē fundat duplicitatem, quæ eſt in genere relationis: ſic ergo patet hos tres modos relatiuorum eſſe bene aſſignatos ab Ariſt. & diſtinctos eſſe abinuicem. D

Senſus dupliciter conſideratur.

Diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum diuerſæ ſunt differentiæ.

Non

A *Non est autem intellectio ad hæc, cuius est intellectus: bis enim idem dictum vtique erit, &c. Tex. 20.*

An vnum & idem possit referri ad duo, vel ad plura per se.

Dilucidatio decimaoctaua.

NON nulli respondent huic quæsito, supponendo primo, quòd aliquid potest conuenire alicui dupliciter; vno modo per se primo; alio modo per se non primo; illud competit alicui per se primo, quod competit ei per suam speciem, & propriam rationem specificam: sed illud competit alicui per se non primo, quod competit sibi per causam in se, nõ tamen per propriã rationem specificam: & hinc est quòd illud, quod inest per se & primo, B inest adæquate, & secundum quod ipsum: non autem quod inest per se nõ primo; exemplum primi habere tres angulos inest triangulo: exemplum secundi habere tres inest isoscheli.

Triangulus & Isoscheles non æqualiter se habent ad habere tres æquales &c.

Quo stante ponunt tres conclusiones, quarum prima est. Impossibile est referri vnum, & idem ad plura per se primo; probant ducendo ad impossibile: quia tunc vna relatio esset essencialiter plures: consequens est falsum: ergo & antecedens: probatur consequentia: quia non est eadem habitudo per se primo ad plura: sed relatio est habitudo secundum se: ergo relatio, quę esset ratio referendi ad plura per se primo, esset essentialiter plures de necessitate. Et si quis diceret, quòd essent plures rationes, itaquòd refertur ad plura distinctis & proprijs relationibus, & ad quodlibet per se primo. Arguunt contra, quia vnum relatiuum est vnica relatione relatiuum; sicut vnum album est vnica albedine album: ergo si penes plures tales relationes: iam non erit idem relatiuum nisi materialiter, & subiectiue. Pæterea arguunt, quia si C vnum relatiuum diceretur ad plura, tunc idem haberet plures definitiones proprias: consequens est falsum: ergo & antecedens: consequentia probatur, quia etiam per vtrumq; correlatiuum ęque primo definiretur; nam secundum Porphyrium in prædicabilibus, in relatiuis oportet in vtrorunque rationibus vtriusque vti; falsitas etiam consequentis probatur: quia tũc posset cognosci per vnam definitionem, & non cognosci per aliam. Ad idem arguunt: quia si idem referretur ad plura per se primo, sequeretur ꝙ idem simul erit, & non erit: consequẽs est euidenter falsum, quantum ad vtranque partem: ergo, &c. cõsequentia probatur; detur ꝙ C. referatur ad. A. & ad B. ad vtrunque per se primo, tunc destructo. A. potest referri ad B. & destructo B. ad A. quia correlatiua simul sunt & non sunt: vel dabis quòd ipsum C. est duo relatiua, vel quòd destructo A. simul est & non est, nam destrueretur destructo A. & manebit manente B.

Cap. de genere.

Ponunt secundam conclusionem. Non est impossibile idem referri ad plura per se non primo; probatur quia à quocunque dependet genus vel ad quodcunque refertur, ab eodem depẽdet, vel ad idem refertur species: ergo species refertur ad suum proprium correlatiuũ, & ad correlatiuum generis: & sic ad vtrunque per se; vt duplum, quod est species multiplicis refer- D tur ad suum submultiplex, quod est correlatiuum multiplicis; & ad dimidium, quod est proprium correlatiuum. Præterea species per se refertur ad genus, iuxta doctrinam Porphyrij & species per se quoque refertur ad indiuidua: igitur idem relatiuum per se refertur ad plura, probatur minor, quia species definitur per indiuidua, cum dicitur species est quòd prædicatur de pluribus &c. quæro vel indiuidua ponuntur in definitione speciei, sicut genus, vel sicut subiectum, vel sicut correlatiuum: non primo nec secundo: igitur tertio modo, & hæ duæ rationes probant relatiua referri ad plura, sed non per se primo.

Genus & species sunt relatiua.

Tertiam conclusionem ponunt. Quando idem refertur ad duo, ad vnum per se primo & ad aliud per se non primo; posito illo, ad quod refertur per se primo, necessario ponitur correlatiuum per se non primo, non tamen est necessarium econuerso: sed potest esse per se correlatiuum sine primo correlatiuo: quam sic probant; dato opposito huius conclusionis, sequeretur quòd vnum extremum correlatium simul esset, & non esset: consequens est falsum: ergo & antecedens: probatur consequentia, correlatiua simul sunt & non sunt, referatur ergo A, ad B. per se primo, puta duplum ad dimidium, & ad C. per se non primo, puta ad submultiplex; tunc existente B. idest dimidio, necessario est A. idest duplum, cuius est per se primo correla-

tiuū: sed destructo C. idest submultiplici, quod est per se correlatiuū dupli; & non primum, A
destruitur A. idest duplum: si ergo B. idest dimidium posset esse non existente C. idest submultiplici, simul esset & non esset ipsum A. id est duplum: quia esset ad esse dimidij, & destrueretur per se ad destructionem per se correlatiui, quod est submultiplex; & ideo non potest esse B. destructo C. verumtamen quia ipsum C. idest submultiplex; quod est per se correlatiuum, ponit tantum esse generis: & non ponit necessario aliquid posterius ipso genere: ideo ipsum C. idest submultiplex, quod est per se correlatiuum, potest esse non existente B. idest dimidio: quod est primum correlatiuum. Ex quibus volunt posse dissolui omnes difficultates: & præcipue illam de continente, quòd idem continens dicitur ad multa contenta, sicut vnus numerus continet multos: similiter vna potentia actiua refertur per se ad ipsum agere & ad potentiam passiuam: similiter idem pater dicitur per se ad multos filios: nam continens licet sit idem materialiter dictum ad plura contenta, ad quæ refertur per se primo; est tamen plura continētia formaliter; nam proprijs & distinctis relationibus continentię refertur ad quodlibet illorum: similiter dicendum est de patre dicto ad plures filios: potentia etiā actiua per se primo refertur ad potentiam passiuam, ad agere vero per se non primo. B

Sub multiplex est in genere relationis.

Sed hæc opinio in pluribus deficit & est manca: nam primo debuit exponere quid sit referri, de quo Arist. in lib. prædicamentorum aiebat, hoc ipsum quod est ad aliud dicitur: interpratatio nominum plurimum facit ad intelligentiam quęsiti. Amplius erat etiam necessaria distinctio de eo, quod refertur secundum rem subiecti, & existentiæ, & secundum rem essentię, quia secundum rem existentiæ potest idem ad plura referri: secundum rem essentiæ non potest: ex hac igitur parte deficit adhuc positio hęc; tum etiam quia plurimum iuuat scire quomodo idem referri ad plura potest intelligi dupliciter; quia vel ad plura eiusdem rationis, vel ad plura diuersarum rationum; & quomodo in relatiuo sunt tria, subiectum, cui inest relatio, fundamentum per quod inest: & ipsa relatio quæ inest: vt puta homo est subiectum, cui inest relatio paternitatis; virtus generatiua, quæ est fundamentum, per quod homini inest paternitas: & paternitas ipsa, quæ dicitur relatio; hinc fit vt relatio habeat duas habitudines, alterā quidem ad terminum, alteram vero ad subiectum; & quòd relatio habeat realitatem suam à fundamento non à termino, qui est extrinsecus à relatione: & possibile est aliquando terminū esse realem, & relationem esse rationis tantum, vt patet in scibili respectu scientiæ: ideo relatio C
scientiæ ad scibile est rationis: & quomodo illud, quod refertur est relatiuum, vt pater; illud, quo refertur tanquam materia & subiecto est homo, quo vero tanquam conditio referendi est potentia generatiua: non enim ad filium refertur pater, nisi præsupposita potentia generatiua; quo denique relatiuum refertur tanquam ratione formali est paternitas ipsa, quia ita se habet paternitas ad patrem, & vniuersaliter relatio ad relatiuum: sicuti albedo ad album: sed album formaliter est album albedine: igitur relatiuū est formaliter ad aliquid relatione: & ita ratio, qua terminat relationem alterius, est relatio. Erat adhuc necessariū scire, quomodo prędicamenta licet sint decem quasi prima rerum genera, ut inquit Boetius lib. prædicamentorū tamen quatuor illorum dicuntur prædicamenta per antonomasiam: alia vero dicuntur sex principia, vt fatetur grauissimus ille Gilibertus Porretanus: quādoquidem prędicamenta græce dicuntur cathegorię, quasi coordinationes: in quibus ponuntur quædam supra, vt genera, & quædam infra, vt species: sed prima quatuor videlicet substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid dicuntur signanter prædicamenta: quia in omnibus magis apparet ordo specierum, & generum: reliqua sex dicuntur principia, quatenus in illis est quoddam primum: ordo tamen D
in posterioribus non ita clare spectatur, immo fortasse in illis non inueniuntur species, vt in prædicamento quando, non enim est de ratione prędicamenti vel principii vt habeat plures species, sed vt in nullo contineatur genere: & propter hanc rationem illa sex principia dicta sunt veluti agere, pati, vbi, quando, habitus, & positio: & variæ sunt opiniones circa hæc sex principia, dum aliqui volunt significare absolutum cum respectu, puta quòd vbi significat locum cum respectu ad locatum. Alii vero quòd significant denominationem extrinsecam: itaquod nihil aliud significat Sortem esse in loco, quàm sortem denominari a loco, vt à mensura extrinseca, & hoc videtur innuere S. Thomas 3. physicorum, quam opinionem sequitur Herueus.

Cap. de relatiuis.

Idem referri ad plura potest intelligi dupliciter.

Quatuor sūt tantum prædicamenta.

Sex principia rerū quę sunt.

Lect. 42.

Alij putant hæc sex principia significare respectum differentem à genere relationis dupliciter. Primo quia genus relationis inuenitur in corporalibus, & spiritualibus: sed respectus horum in corporalibus tantum: cōsequūtur enim locum, aut tempus, aut aliquid tegens, quæ corporalium tantum sunt. Secundo in hoc quòd genus relationis fundatur super res quinq; generum sub modo absoluto: respectus autem horum generum fundantur super alios respe-

A ctus, vt patet ex definitionibus positis à Giliberto dicente vbi, & positio consequuntur adiacẽtiam passiuam corporis locati à loco: quando vero sequitur adiacentiã temporis, & habitus adiacentiam eorum, quæ circa corpus sunt; à quibusdã autem dicitur quòd hæc sex principia importãt respectus differentes à genere relationis in hoc, quòd respectus generis ad aliquid est respectus intrinsecus aduenientis: respectus aliorum generum est respectus extrinsecus adueniens: & vocatur respectus intrinsecus adueniens, qui necessario sequitur extrema; vt similitudo necessario sequitur duo alba: respectus autem extrinsecus adueniens dicitur qui non necessario sequitur extrema posita in actu, vt vbi non necessario sequitur corpus, & locum &c. & quia hæc omnia admodum necessaria sunt pro intelligentia huius veritatis: idcirco inter has varias opiniones sequendo primam, vt clarior sit doctrina; sic resoluendo & dilucidando, quomodo idem relatiuum potest referri ad plura, & quomodo non, dicimus secundum veritatem & doctrinam S. Tho. & Aristo. & Auerro. quòd idem referri ad plura potest dupliciter intelligi. Vno modo diuersis relationibus specie distinctis. Alio modo numero distinctis; primo modo dicimus quòd idem materialiter, tamẽ per se primo potest ad plura referri, vt patet de homine albo, qui relatione similitudinis refertur ad album, & relatione dissimilitudinis refertur ad nigrum, sed secundo modo est impossibile per se primo idem referri ad plura, quia vt probatum est supra impossibile est plura accidentia eiusdem speciei esse in eodem: dicimus quoque quòd idem relatiuum secundum rem existẽtiæ, & subiecti, & essentiæ, & definitionis potest referri ad plura secundum eandem rationem per se primo, quia idem pater secundum eandem relationem per se primo refertur ad plures filios, & non ad vnum per alium.

Respectus extrinsecus quõ differt ab intrinseco.

Dilucidatio cõtrouersiæ.

B

Quibus stantibus soluuntur rationes Aduersariorũ pro prima conclusione, quia nõ sequit ꝙ vna relatio esset essentialiter plures ẜm speciem: sed ꝙ vna relatio ẜm speciẽ respicit plures ẜm numerum, & hoc nõ est inconueniens, sed rationi consonũ: quia plura numero sunt vnũ specie. Secunda quoque ratio soluitur, quia tunc sequeretur idem habere plures relationes, quando idem relatiuum secundum speciem diceretur ad plura etiam specie distincta, quod non dicimus nos, sed tantum ad plura numero distincta refertur. Nec sequitur tertia ratio probans conclusionem Aduersariorum, quia tunc idem esset, & non esset, quando idem ẜm

Quomodò vna relatio respicit plures.

C speciem diceretur ad diuersa secundum speciem distincta; sed quando vnum & idem secundum speciem dicitur ad distincta secundum numerum non sequitur: quia quando pater habet plures filios: corrupto vno filiorum restat pater in ordine ad alios. Rationes pro secunda & tertia conclusione non sunt contra nos: quia si concedimus idem per se primo referri ad plura: multo magis per se secundo. Argumenta in contrarium huius determinationis soluuntur ex dictis.

Amplius quæcunq. secundum habentia dicuntur ad aliquid, vt æqualitas, &c. Tex. 20.

Vtrum relatio distinguatur à fundamento.

D

Dilucidatio decimanona.

EST vna opinio in hac controuersia asserens duas propositiones vniuersales, quòd relatio, cuius fundamentum potest remanere sine termino, non distinguitur realiter à fundamento: quia omnem rem realiter distinctam ab alia Deus potest separare: si ergo relatio & fundamentum differunt realiter, Deus poterit facere relationem sine fundamento. Præterea Deus potest facere prius sine posteriori in realiter distinctis: sed fundamentũ pręcedit relationem: ergo si realiter distinguãtur: sequitur quòd poterunt esse duo alba absque similitudine, quod est falsum, & impossibile. Tertio nulla res de nouo potest aduenire alicui subiecto nulla facta mutatione in eo, vt omnes Philosophi recte testantur: sed relatio potest alicui aduenire de nouo nulla mutatione facta in eo, vt patet ex Aristo. 5. phyficorũ, igitur relatio non distinguitur à fundamento. Quarto si relatio distingueretur à fundamento, sequeretur quòd in eadem re essent infinitę entitates, & relationes: probatur consequẽ

Sententia Aliquorum.

Tex. 18.

tia, quia omnis res ad aliam comparata, ita est similis vel dissimilis: cum ergo infinitæ sint res distinctæ; sequitur quòd idem possit ad infinita comparari, & quòd in quolibet motu locali acquirerentur infinitæ res, & destruerentur, quia cum distantia sit relatio realis; & quodlibet mobile quando mouetur diuersimode distat à qualibet parte cæli, & ab omnibus rebus, quæ sunt in mundo: & sic per motum cuiuscunque mobilis infinitæ distantiæ reales acquirentur, & infinitæ aliæ corrumpentur: & sic quando mouetur vermis, & rana acquiretur & corrumpetur simul hæc immensitas rerũ, quod nullus Philosophorũ admittit. Quinto, posito quòd relatio distinguatur à fundamento, sequitur quodlibet agens posse causare & producere aliquem effectum realem ad quamcunque distantiam: & sic posito aliquo albo in partibus Indię nouiter inuentæ: & aliquod agens in hac Ciuitate nostra Neapolitana causaret aliud albũ; tunc inter ista duo alba consurgeret relatio similitudinis & dissimilitudinis causata ab hoc agente; & sic sequitur quòd agens Neapolis existens ageret in partibus Indiæ, quod videtur mirabile dictum: & sic proposita propositio est vera, quòd relatio, cuius fundamentum potest remanere sine termino, distinguitur realiter à fundamento. A

Egregium exemplum.

Altera propositio est ista. Relatio, cuius fundamentum non potest esse sine termino, est eadem realiter cum fundamento: quam propositionem ita probant: quia omne distinctum realiter ab aliquo potest sine cõtradictione intelligi absque illo, sed fundamentum non potest intelligi absque relatione: igitur relatio non distinguitur à fundamento. Secundo si relatio distingueretur à fundamẽto, sequeretur materiã primam esse subiectũ accidentium, quod est cõtra Philosophum 2. de anima, & contra Commentatorẽ asserentẽ ibi, subiectum accidentis esse compositum ex materia & forma: sed materia non est composita ex materia, & forma: ergo &c. consequentia probatur, quia potentia, quam habet materia ad formam, est relatio, & pp hoc potentia est aliud à materia. Tertio si relatio distingueretur à fundamento, tunc relatio adueniens fundamento redderet illud compositius, itaquod homo antequàm generet aliquẽ filium est minus simplex quàm post eius generationẽ, quia prius non habebat relationẽ paternitatis, & postea habet; sed hoc est falsum, quia relatio aduenies suo fundamẽto non facit ipsum cõpositius, quàm prius, vt si aliquis fiat similis alicui, cui prius non fuit similis, non est cõpositior per similitudinem, & sic sequitur ꝙ relatio non distinguitur realiter à fundamento. Quarto illa, quorum differentiæ sunt eædẽ cum differẽtiis fundamenti, non sunt distincta realiter ab illo; quia differentia est idem cum eo, cuius est differentia; sed differẽtiæ relationis sunt eędem cum differẽtiis fundamenti, quia relationes distinguũtur per distinctiones fundamentorum, vt dictum est supra: igitur relatio non distinguitur a fundamento. Quinto si relationes distinguerẽtur à fundamentis; tunc in Deo esset compositio; quia in Deo sunt relationes, vt causæ, & esse primum; quia causalitas est in Deo, ab ipso enim Deo pendent cælum, & natura: similiter in Deo est prioritas, quia Deus est primum ens, & est primum principium; si igitur relatio esset realiter distincta; tũc causalitas & prioritas essent realiter distinctę à Deo: & quod est distinctum ab alio est causa compositionis realis: sed hoc est falsum, quia in Deo nulla est compositio cum sit simplicissimus, vt probatur ab Aristo. 12. huius. Istis & multis alijs rationibus nititur hæc opinio verificare has duas propositiones. B C

Tex. 7. Commen. 7.

Relatio an faciat compositionem.

In Deo sunt relationes.

Tex. 38.

Sed pugnat cum veritate, præcipue quoad illã partem, ideo relatio non est distincta à fundamento, quia eius fundamentum sine termino esse non potest; quia iuxta eorum doctrinã oẽs partes essentiales simul vnitę absque toto esse nequiunt, & tamen realiter distinguuntur à toto. Præterea, materia prima non potest esse sine forma substantiali, & tamen realiter distinguitur ab ea: & sic subiectum non potest esse sine propria passione, & vnum correlatiuum non potest esse absque alio, distinguitur tamen alterum ab altero. D

Materia prima non potest esse sine forma.

Rationes adductæ soluuntur facile, & ad primam de separatione dicimus, quòd tunc sequitur quando duo sunt realiter distincta, & vnum non sequitur ad aliud de necessitate secundũ necessariam concomitantiam in istis sine dubio est, quòd Deus poterit facere vnum sine altero, & separatim præseruare: sed hoc non sequitur in his, quorum alterum sequitur ad alterum de necessitate, sicuti in subiecto & propria passione, & in luce, & calore: ex luce enim resultat calor, Deus non potest facere lucem sine calore, similiter relatio de necessitate sequitur aliud, etiam seclusa quacunque operatione intellectus: si fundamenta, & extrema ponantur in esse; vnde non concludit ratio in ipsa. Hinc ruit & secunda ratio, quia tunc Deus posset facere prius sine posteriori, quando ad prius non sequitur de necessitate posterius: sed quando de necessitate sequitur, vt est in proposito de relatione & fundamento, non valet. Tertia quoq; ratio soluitur distinguendo quòd cum duplex sit res accidentalis; quædam absoluta, cuius esse non dependet nisi ab vno, vt puta à subiecto; & talis non potest aduenire alicui nulla muta

Lux sine calore potest fieri.

A tione facta in eo. Alia accidentalis respectiua,& talem aduenire alicui de nouo, potest intelligi dupliciter. Vno modo quòd adueniat de nouo totaliter,& quantum ad radicem, & quantū simul ad actum completum: & sic etiam relatio non potest alicui aduenire de nouo sine mutatione aliqua: quia fundamentum relationis non potest de nouo acquiri in subiecto sine mutatione subiecti. Alio modo potest intelligi, quòd aliquid adueniat alicui de nouo quantum ad esse fundamentale: & sic relatio bene potest aduenire alicui de nouo, & quælibet res respectiua: & sic argumentum laborat in æquiuoco.

Et si quęratur, an producto fundamento sit ibi relatio formaliter: verbi gratia producto Sorte albo, & nullo alio existente albo, an sit ibi similitudo. Dicitur ad hoc quòd non est ibi relatio formaliter, sed subiectiue, & fundamentaliter tantum, & producto altero albo producitur ibi illa relatio formaliter, non quantum ad esse totale, sed quantum ad esse completum & perfectum, quod non est inconueniens, sicuti si ponatur aqua super ignem pręexistentem, qui actu non calefaciebat aquam, ibi fit noua actio quantum ad eius esse completum: non tamen quantum ad causam eius: vt latius habet S. Thomas de potentia. Quarta ratio de immensitate entitatum & realitatum est nullius momenti: quia relationes non distinguuntur propter distinctionē numeralem terminorum relationis, sed distinguuntur propter diuersitatem principiorum siue fundamentorum, vnde si per aliquod fundamentū aliquod subiectum referatur ad mille entia, ibi erit vna relatio, & secundum numerum, & secundum speciem vt supradictum est: sic ergo si sit Sortes albus, & omnia entia totius vniuersi sint alba, non erit nisi vna relatio similitudinis eius in numero, & in specie in ipso Sorte ad omnia alba, licet in suppositis sint distinctæ relationes secundum numerum, secundū quòd sunt distincta subiecta: vnde consequentia non valet: dictum est enim supra, quòd Sortes pater si habet mille filios, in ipso Sorte est vna relatio secundum numerum, & secundum speciem: licet in filijs sint mille filiationes numerales. Hinc ad exemplum de motu vermis dico, quòd quando mouetur non acquirit per illum motum nisi vnam relationem realem ad omnes partes vniuersi, quanquam in partibus vniuersi acquirantur nouę relationes per motum ipsius mobilis: sed hoc non est inconueniens, cum non acquirantur simpliciter de nouo, quia iam fundamenta in eisdem pręexistebant. Vltima quoque soluitur dicendo non esse incōueniens agens causare aliquod ens reale respectiuum per quantuncunque maximam distantiam, cum non causet illud propria causalitate, sed per quandam resultantiam; nec simpliciter, & totaliter illud fiat, sed tantummodo secundum actum completum.

In altero relatiuorū quō reperitur relatio altero non existēte.

q. 7. art. 9.

B

Relationes quō distinguuntur.

C

Quomodo aliquid non propria causalitate causatur.

Soluuntur & rationes adductę pro alia propositione, & ad primam dicimus, quòd maior est vera dummodo posterius non includatur in ratione prioris: relatiuum enim potest intelligi sine correlatiuo, cum ex natura fundamenti relatiuum pręcedat correlatiuum, licet non in ratione relationis: sed minor est falsa: & ad probationem dicendum, quòd licet non possim intelligere duo similia in sensu composito, vt scilicet similia sunt sine similitudine, possum tamen intelligere duas albedines, super quibus fundantur duæ similitudines sine alia similitudine.

Ad secundam dicunt aliqui, non esse inconueniens materiam esse subiectum accidentium interminatorum, vt dimensionum & potentię, quę insequuntur immediate ipsam materiam. Sed hæc responsio est falsa, quia relatio materię ad formam substātialem non est relatio realis, neque etiam relatio accidentis ad substantiam est relatio realis: quia ad hoc quòd aliquid sit relatio realis de genere ad aliquid, requiritur quòd vnum extremum ordinetur ad aliud tanquam ad extrinsecum: sed nullum relatiuum suscipitur in opposito, sicut filius non suscipitur in patre, & tamen forma suscipitur in materia: erit igitur inter materiam & formam relatio rationis, vt S. Thomas docet in libello de ente, & essentia. Ad tertiam dicimus quòd aliquid esse compositius potest intelligi dupliciter. Vno modo quoad partes quantitatiuas. Alio modo quoad partes essentiales: modo uerum est quòd illud, cui aduenit aliquod ens reale vel est compositius compositione quantitatiua, vel essentiali: & quando dicitur quòd relatio non facit aliquod compositius; conceditur compositione quantitatiua: non tamen est concedendum compositione essentiali, quia plures essentię sunt in Sorte patre, quàm in Sorte non patre. Ad quartam dicimus, quòd differentiæ relationum non sunt æedem essentialiter cum differentiis fundamentorū. Vnde neganda est minor, & ad probationem dicitur ꝙ relationes distinguuntur per differētias fundamentorū materialiter vt per materiam in qua; & non formaliter tanquam per differētiā intrinsecam, cum differentiæ relationū sint nobis occultæ; propterea exprimuntur per differētias fundamentorū, quæ sunt magis notæ. Ad vltimam dicimus, quòd causalitas, qua Deus est causa, non est aliquid in ipso subiectiue, sed in rebus

Reprobatur doctrina Auerroistarū.

D

Cap. 2.

Bifariam potest aliquid dici compositius.

causatis: quia causa non refertur ad causatum, nisi causatum referatur ad causam: sicut mensura non refertur ad mensuratum, nisi quia mensuratum refertur ad mensuram; similiter primeitas non est in Deo, sed est denominatio extrinseca; quia Deus non denominatur ab accidente inhęrente, sed ab extrinseco, sicut si mons dicitur humanus, non quòd humanitas sit in monte, sed est denominatio ab extrinseco. Possumus etiam dicere, quòd ista prędicata nempe primum, & causa non differunt in Deo, immo sunt idem essentialiter cum ipso: sed differunt quoad nostram acceptionem, quia illa apprehendimus vt sunt in inferioribus rebus, in quibus differunt. Hæc quoad opinionem Aduersariorum. A

Primeitas quo est in Deo.

distin. 3. q. 1. art. 1. Quidam, de numero quorum fuit doctissimus Herueus 1. sent. quem sequutus est Gregorius Ariminensis 1. senten. Henircus Gandauensis, Paulus Soncinas in hoc lib. & Magister Chrysostomus eodem lib. Siluester Prieras 1. par. conflatus, volunt esse de mente S. Thomæ, & Egidij Romani relationem omnem identificari realiter cum suo fundamento. Rationes horum sunt plures, sed potissimæ sunt: quia Arist. 7. physicorum probãs, ad primam speciem qualitatis non esse motum nec alterationem, vtitur hoc medio: quia ad aliquid non est motus nec alteratio: sed habitus est ad aliquid: igitur ad ipsam primam qualitatis speciem nec motus nec alteratio est. Præterea Philosophus in hoc quinto ait, ꝙ eodem modo refertur calefactibile ad calefactiuum: sicut calefaciens ad calefactum, quo stante arguitur: in primis prędictis non est relatio realis distincta à suo fundamento: igitur nec in secundis: consequentia patet, quia eodẽ modo sunt relatiua: antecedens probatur, quia nisi esset hoc modo, saltem sequeretur iuxta doctrinam Philosophi, qui posuit mundum ab æterno, quòd in aliquo esset infinita actualitas rerum; puta in sole, qui infinita posset calefacere. Pręterea si relatio poneret aliam entitatem à suo fundamento, tunc poneret etiam aliam bonitatem, & esset ens per accidẽs: & sic sequeretur quòd posset adesse & abesse præter corruptionem subiecti: sic pater & filius; dominus & seruus possent esse absque relationibus: consequentiæ patent, quia ens & bonum conuertuntur, & accidens adest, & abest præter subiecti corruptionem.

dist. 28. q. 2. art. 8. Quæst. 21. Quæst. 28. Tex. 17. Tex. 20. B

Accidens potest adesse & abesse præter corruptionẽ subiecti.

Præterea arguitur de relatione æqualitatis, quòd si ipsa æqualitas esset res existens in re quanta alia ab illa, vel est tota in toto quanto, vel pars in parte, vel tota in toto, & tota in qualibet parte: non tota in toto, & pars in parte, quia cum illę partes non differant specie, tunc cuicunque toti quęlibet pars esset ęqualis: nec potest esse tota in qualibet parte, quia tunc pars esset æqualis alicui, cui est ęquale suum totum: & hęc videtur intentio S. Thomæ, qui in 5. physicorum sic arguit. In illis, in quibus relatio inuenitur realiter in vtroque extremorum videtur difficile, quòd aliquid relatiue dicatur de vno per mutationem alterius absque mutatione sua, cum nihil de nouo adueniat alicui absque mutatione eius, cui aduenit. Respondẽs autem dicit, quòd si aliquis per sui mutationem efficiatur mihi ęqualis me non mutato, ista ęqualitas primo erat in me quodammodo sicut in sua radice, ex qua habetur esse reale: ex hoc enim quòd habeo talem quantitatem, competit mihi quòd sim ęqualis omnibus illis, qui eandem quantitatem habent: cum ergo aliquis de nouo accipit illam quantitatem: ista communis radix æqualitatis determinatur ad istum, & ideo nihil aduenit mihi de nouo per hoc quòd incipio alteri esse æqualis per eius mutationem. Ex quibus verbis arguunt; si vltimum dictum est verum scilicet, ꝙ ideo nihil aduenit mihi &c. verificatur vel de subiecto ęqualitatis secundum esse reale æqualitatis, vel secundum esse formale: non secundum esse formale, quoniam quando ego solus habeo talem quantitatem non dicor formaliter ęqualis: sed posita eadem quantitate in alio, statim dicor formaliter ęqualis illi: æqualitas ergo quoad esse formale de nouo aduenit mihi; si ergo dictum Doctoris sancti est verum, necesse est vt verificetur de esse reali, quasi dicat, statim quòd habeo talem quantitatem, habeo ęqualitatem quoad esse reale: & ideo quando incipio esse æqualis alteri, idest dici formaliter æqualis, nihil de nouo quoad esse reale aduenit mihi, & sic relatio æqualitatis non differt realiter à quantitate super quam fundatur. Idem etiam sumi potest ex S. Tho. 1. sent. vbi ait, quòd relatio nihil ponit in re nisi ad aliquid; ideo licet in vno sit negatio alterius, tamen non est in ea imperfectio, quia imperfectio est dum aliquid non habet, quod debet habere seu potest habere, sed hec negatio non negat aliquid, sed ad aliquid solum, & sic non est imperfectio: ex quo habetur quòd si relatio ex se aliquid poneret, tunc negatio relationis esset negatio alicuius rei inhærentis, & per consequens alterum relatiuorum negaret aliquid inhærens, quod est contra verba adducta. Et hæcmet conclusio est de mẽte Commentatoris, qui in lib. de substantia orbis ait, quòd potentia materię est ipsa substantia materiæ & 1. phy. ait quòd potentia differt ab ipsa materia: quia potentia est de prædicamento ad aliquid: si ergo primum dictum debet concordari cum secundo, necesse est dicere, quòd relatio & fundamentum sunt idem re, licet differant

Lect. 3. C

Relatio est in radice.

D

dist. 26. q. 2. art. 2.

Imperfectio est dum aliquid non habet quod debet habere.

Cap. 3.

Commẽ. 70.

A differant ratione, seu prędicamentaliter.

Et si quis quærat, quomodo relatio est eadem cum fundamento. Respondēt ipsi quòd relatio dupliciter considerari potest. Primo quātum ad id quod dicit in recto, & intrinsece. Secundo quantum ad id quod dicit in obliquo, & exconnotato; quod est terminus, & quidem quantum ad secundum sensum manifestum est quòd distinguitur realiter à suo fundamento; quoniam fundamentum cum sit quid absolutum non includit terminum: relatio autem cum sit ad alterum ipsum includit: constat autem quòd fundamentum & terminus distinguuntur realiter; sed quantum ad primum sensum, de quo proprie intenditur, relatio est eadem realiter ꝙ fundamētum suum; itaquòd hæc propositio est identica: albedo est similitudo, non autem formaliter: quoniam fundamentum est ad se, relatio autem ad alterum: & hoc probant rationes ab eis allatæ. — Relatio bifariam consideratur.

Sed his non obstantibus opinio contraria, quæ tenet relationem omnem realiter distingui à suo fundamento, mihi magis placet: hanc enim docent, & substinent grauissimi viri, inter quos est Capreolus 1. sent. Caietanus Cardinalis in comment. 1. p. S. Thomę. Expositor lib. contra gentiles in lib. 4. in quam descendit Ioannes Bacconitanus 1. senten. & plerique alii. Et hanc opinionem arbitror quoque esse ad mentem Arist. Auerro. S. Tho. & ueritatis. Et pro intelligentia huius opinionis, est notandum primo, ꝙ relationum quædam attribuuntur Deo, quædam creaturis: inter relationes, quæ attribuuntur Deo, sunt aliquę cognitæ à Philosophis, vt esse primam causam, & primum ens, & primam mensuram substantiarum omnium: quædam sunt cognitę tantum per fidem à Theologis, vt esse patrem, filium, spiratorem & spiratum quorum disputatio est Theologici negotii. Relationes attributę Deo, & cognitæ à Philosophis, vt est relatio primę causæ, primi entis, & primę mensurę, licet spectent ad Philosophum, tamen de eis ad pręsens non est disputatio; sed tantum de relationibus repertis in creaturis, istæ enim sine dubio distinguuntur à fundamento earum. — B — distin. 30. q. vnica. q. 28. art. 2. Cap. 14. dist. 28. q. 2. — Relationes cognitæ per fidem.

Notandum etiam secundo, quòd relationum, quædam sunt reales, vt relatio æqualitatis, dominii, & similitudinis, quędam vero sunt relationes rationis, vt identitas, qua Sortes est idem sibi non est realiter distincta à subiecto: talis enim relatio non est subiectiue in duobus, sed tantum obiectiue, quia vtimur vno vt duobus. Tertio est notandum, quòd aliud est loqui de subiecto relationis, & aliud de fundamento eius, nulli dubium est quòd relatio distinguitur à subiecto, sicuti accidens distinguitur à substantia, sed fundamentum est id cui immediate inest, quod & substantia, & quantitas, & actio, & passio esse potest: in substantia enim fundatur relatio identitatis specificę, & creationis passiuę: in quantitate relatio æqualitatis; & in qualitate relatio similitudinis &c. est igitur disputatio nostra non de subiecto, sed de fundamento relationis. Quarto est notandum, quòd aliqua distinguuntur realiter realitate essentiæ, vt albedo, & dulcedo in pomo, quæ sunt in eodem subiecto, sed habent diuersas essentias. Aliqua distinguuntur realiter realitate existentiæ, vt Sortes & Plato. — C — Aliud est subiectū relatiōis aliud fundamētū. — Distinctio realis duplex.

Quibus stantibus pono duas conclusiones, quarum prima est. Relatio distinguitur realiter à fundamento realitate essentiæ, quod est dictū essentialiter, quidditatiue, specificatiue, diffinitiue: sicut res naturę ab alia re: quæ cōclusio sic probatur, illa sunt realiter distincta realitate essentiæ, quæ sunt in distinctis prædicamētis: quia diuersa prędicamenta sunt diuersa genera rerum: sed fundamentum & relatio sunt in distinctis prędicamētis: igitur fundamentum & relatio sunt realiter distincta realitate essentię: minor patet, quia relatio est distinctū prędicamentum à substantia, quātitate, & qualitate, in quibus fundatur. Pręterea illa realiter distinguūtur, quorū vnū corrūpitur altero remanente; quia si illa essent idem, quorū vnū maneret, & alterū corrūperetur, tūc idē maneret & nō maneret, quod implicat contradictionē: sed fundamentū manet corrupta relatione, vt corrupta similitudine ad coalbum remanet alterum albū, quod est fundamentum similitudinis: igitur relatio & fundamentum distinguūtur realiter realitate essentiæ. Conclusio hæc est ad mentem Arist. 12. huius ponentis alia esse principia relationis, & qualitatis, & aliorum generum: hoc ideo quia secundum propriam essentiam est distincta ab alijs prædicamentis, & sic à suo fundamento. Est etiam hæc conclusio ad mentem Auerro. qui 12. huius ait, quòd Arist. loquens de prædicamentis, num omnium sint eadem principia, specialiter memorat relationem, quia est debilioris esse alijs prædicamentis, itaquòd quidam reputarunt ipsam esse ex secundis intellectis, ex quibus aperte ostendit relationem esse distinctam à suo fundamento. S. Thomas quoque idem proclamat pluribus in locis suæ doctrinæ, & præcipue 1. par. vbi ponit differentiam inter relationes in creaturis, & relationes in diuinis dicens, id quod inuenitur in creatura, præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res. ex quibus verbis sumpsit doctissimus Caietanus Cardinalis, ꝙ — D — Tex. 28. — Commē. 19. — q. 28 art. 2.

cum

cum in creaturis fundamentum non contineatur sub significatione nominis relatiui: igitur erit distinctum à relatione. Nec valet responsio aliquorum Thomistarum dicentium ibi S.Thomam comparare relationem ad subiectum, & non ad fundamentum: nam si hoc esset verum, tunc S.Thomas ibi nihil concluderet, vt patet intuenti eius verba. Nec etiam est verũ quod dicunt ad auctoritatem de potentia Dei; quòd ibi S.Thomas loquatur tantum formaliter; quia essentialiter & quidditatiue docet nullam relationem esse idem quod substantia: & sic etiam Arist. ne dum subiecto, sed fundamento comparat relationem 12. huius. Secunda conclusio est clara ex se, quòd relatio & fundamentum non distinguuntur realiter realitate existentiæ, quia non possunt per se separatim existere; ergo, &c. A

Reprobātur Aliqui thomistæ.

q.8.art.2.

Tex.19.

Et stante hac dilucidatione veritatis soluuntur quæ adducta sunt in contrarium: nam arguebant primo ex Arist. 7. physicorum, ad primam speciem qualitatis non esse alterationem, quia ad aliquid non est motus. Ad quod respondet Bachonus 1. sentent. quòd ad aliquid non est motus primo & per se, bene autem consecutiue, & per accidens, & quòd non inconuenit aliquid aduenire alicui de nouo quod sit respectiuum; est autem inconueniens in absolutis, & per hoc soluitur dictum Aristo. 5. physi. quòd nihil aduenit alicui de nouo sine eius mutatione: secundum doctrinā Auerr. non habetur pro inconuenienti in relationibus, licet in rebus absolutis illud verificetur. B

Tex.15. dist. 28. q. 2. art.4.

Tex.10.

Ad secundum dicimus, quòd vtrobique est relatio realis, vna actualis alia aptitudinalis. vnde non sequitur quòd in sole sint infinitę relationes, immo non est nisi vna relatio in sole ad omnia calefactibilia, quę scilicet fundantur super potentia calefactiua ipsius solis: & cum illa sit vna in specie & in numero, sequitur quòd in sole sit tantum vna relatio calefactibilitatis, vt dictum est supra de vna relatione paternitatis in patre.

Relationũ alia aptitudinalis alia actualis.

Ad tertium dico, quòd relatio realis secundum suam propriam rationem dicit aliquam bonitatem respectiuam in illis rebus, in quibus distinguitur à fundamento, vt pręseruemus nos ipsos à diuinis relationibus, quæ neque perfectionem, neque imperfectionem dicũt, & quòd creata relatio potest adesse & abesse, non tamen stante fundamento.

Ad quartum etiam dico, quòd nulla relatio est totum, & sic nec æqualitas, nec multiplicitas esse potest tota in toto, vel tota in qualibet parte: non enim est forma absoluta vt acquiratur in instanti, vel in tempore, sed consequitur terminum ad quem. C

Ad quintum, quòd assumitur pro fundamento validissimo in doctrina S.Thomę, dicitur, relatio dupliciter consideratur, vno modo vt relatio est, alio modo vt accidens: si considerabitur primo modo, sic cum nihil aliud dicat nisi ordinem & tendentiam vnius rei ad aliam, vt sic non habet vt sit aliquid subiecto inhærens, sed potius assistens; hoc modo considerata potest alicui aduenire absque eius mutatione, & sic intellexit Aristo. & S.Thomas dictum suum: si vero considerabitur vt accidens, cum ei competat esse in subiecto, sicuti cuicunque accidenti, non potest aduenire alicui subiecto absque eius mutatione: sed hoc secundo modo non est intelligendum dictum Arist. & S.Thomæ, & exemplum est clarum de luce, quæ cum habeat in se naturam perfectam, quia semper est habilis vt actu illuminet, & quòd actu non illuminet, hoc prouenit ex absentia illuminabilis; vnde posito illuminabili, statim illuminat absque omni mutatione quantum sit ex parte sui: similiter album fundamentum relationis similitudinis habet in se naturam, qua actu est habile, vt actu assimiletur alteri: propterea nulla requiritur in eo mutatio vt assimiletur, sed sola præsentia oppositi termini: & ex hoc non sequitur quòd relatio identificetur fundamento, cum habeat proprium suum esse: datur & aliud pulchrum exemplum, quòd si poneretur per possibile vel impossibile, quòd impediretur anima ne ex ea fluerent eius potentiæ, deinde impedimento remoto ex ea emanarent, nunquid homo ex tali effluxu potentiarũ diceretur mutari: non equidem, quia non reciperet eas per mediam actionem ad ipsam terminatam, sed solum per naturalem concomitantiam improprie mutari diceretur, quia aliquam completam realitatem, quam prius incõplete habebat, nunc complete consequitur: & sic est dicendum de relatione, quòd non per mediam actionem fit, sed per quandam resultantiam, propterea aduenit subiecto sine eius mutatione. D

Relatio bifariam consideratur.

Quare lux actu non illuminat.

Ad dictum S.Thomæ, quod sumitur ex 1. senten. dicitur, quòd relatio si consideretur secundum quod est accidens, dicit imperfectionem, sicut & cetera accidentia, si vero consideretur vt tale accidens, scilicet de genere relationis, sic potest considerari dupliciter. Vno modo quantum ad rem significatam secundum se, & sic etiam dicit aliquid imperfectum. Alio modo secundum modum significandi, inquantum scilicet significatur vt ad aliquid & sic non dicit imperfectionem respectu sui obiecti, quia vt sic non significatur vt aliquid pertinens

Relatio vnde habet q dicat imperfectionem.

A nens ad subiectum, sed magis vt tendit ad aliud: illud enim dicit imperfectionem alicuius quando nō est perfecte in eo, in quo aptum natum est esse: sic ergo relatio, quæ est ad aliquid dicit imperfectionem, vt dictum est supra.

Ad dictum Commentatoris dicitur quoque, quòd relatio, & fundamentum sunt idem realiter realitate existentiæ & subiecti, non autem essentiæ, & prædicamenti, vt dictum est supra. Ad modum illum imaginatum, qūo relatio identificetur cum fundamento, & distinguatur per id, quod dicit in recto, & in obliquo, siue quòd differat quoad connotatum; Contra quia quæro, aut illud connotatum est quid reale in fundamento existens, aut non: si non, sequitur quòd per ipsum relatio non collocabitur in prædicamento reali: si sic, sequitur idem quod prius, scilicet quòd aliquid aliud realiter addit supra fundamentum in ipso fundamento existens: & sic semper habetur quòd relatio distinguitur à fundamento, & si facit compositionem cum fundamento, hoc est quatenus accidens, non quatenus relatio.

Et si quis quæreret de relatione creationis; dicas quòd creatio actiue sumpta in nullo ponitur prædicamento, cum sit ens illimitatum, scilicet ipse Deus: sed creatio passiue sumpta B quantum ad rem significatam fundatur super potentia passiua creaturæ, & ponitur in prædicamento relationis, vt habet S. Thomas de potentia Dei, & sic vniuersaliter sustinendum est in creaturis relationem omnem esse realiter seiunctam à fundamento. De hac materia multi ex nostris satis prolixe disputant: sed nuper Magister Georgius Bustus Vercellen. copiose eruditeque satis in quodam libello suo quæst. philosophicarum & theologicarum disserit, vbi resolute determinat iuxta hanc sententiam, quam nos supra declarauimus, omnem relationem realem distingui à suo fundamento in creaturis, licet in quodam alio suo libello prius impresso, vbi de reali distinctione diuinarum relationum loquitur, dicat vnum, quod iudicio meo erroneum apparet, quòd vna relatio originetur ex altera: siquidem cum relationes sint oppositæ, & vnum oppositorum nullo pacto possit ex alio originari: quia in nullo genere causæ etiam data licentia fingendi, quis immaginari potest: non enim in genere causæ efficientis vna relatio ex altera causatur, & producitur; neque in genere causæ materialis, quia vnum oppositum non est materia alterius oppositi, neque in genere formalis, neque finalis, eadem ratione cum alterum oppositorum non possit esse neque forma, neque finis alterius, vt C subtiliter docet Caietanus in prædicamentis declarando illam proprietatem relatiuorum, scilicet esse simul natura & intellectu, cuius sensus est, quòd relatiuis formaliter seu inquantum relatiua sunt, cōuenit esse simul natura idest consequi se in esse, & non in esse, itaquòd neutrū est causa alterius, quia ponunt se inuicem, & auferunt seinuicem: si ergo hęc vera sunt, falsum & erroneum est illud quod docet hic vir vnam relationem ex alia originari; nec est locus inficiationi, cum hæc sint expressa verba sua, respondendo ad quoddam argumentum Durandi. qui 1. senten. disputat, num generatio filii, & processio Spiritus sancti sint emanationes distinctę; & inter disputandum facit hoc argumentum; relationes penes terminos distinguuntur; sed generatio actiua & spiratio sunt relationes: ergo distinguuntur ex suis terminis, terminus autem generationis est filius; terminus vero spirationis est Spiritus sanctus, & filius & Spiritus sanctus realiter distinguuntur: ergo generatio & spiratio realiter distinguuntur. Responsio huius eximij Doctoris consistit in hoc, quòd distinctio realis relationū sumitur ex oppositione ipsarum, vel ex eo quòd vna ex alia originetur. Sed nouum quid & inauditum est, quòd vna relatio ex alia originetur, quia vt supra tactum est, vera & germana D proprietas relationum est esse simul natura, quòd non insinuat tantummodo esse simul in ortu & occasu, itaquòd si vna est, reliqua quoque sit, & si vna perimitur, reliqua quoque perimatur, sed importat etiam simultatem consequentię, & negationem causalitatis, itaquòd neutra sit alterius causa; quandoquidem & si homo & risibile sint simul secundum ortum & occasum, non tamen possunt dici simul natura, quia vnum est causa alterius; sed bene duplum & dimidium merito dici possunt simul natura, quia consequuntur se in esse & non esse, & neutrum est causa alterius; sic ergo dicendum quòd si generatio actiua & spiratio sunt relationes; ergo simul natura; ergo altera ex altera originari non potest; quomodo vero discriminentur generatio filii, & processio Spiritus sancti, & generare & spirare, sic etiam generari & spirari, 1. senten. latius exposuimus contra ipsum Durandum, & Ioannem Bachonum.

Creatio potest sumi actiue & passiue.

q. 3. art. 3.

Laudatur opinio Magistri Georgij Busti.

Cap. de ad aliquid.

dist. 12. q. 2.

distin. 13.

FINIS.

DILVCIDATIO PRIMA.

In sextum Librum Metaphysicæ.

Nam efficiendarum quidem rerum principium siue sit mens, siue ars, siue potentia quædam, &c. Tex. 1.

Num scientia practica sortiatur suum esse practicum ex fine, vel ex obiecto.

Cap. 5. Tex. 51. Scientia practica habet duplicē respectum.

EST vnus modus dicendi defendens scientiam practicam sortiri suum esse practicum ex obiecto, quia Aristo. 6. ethicorum ait, ratiocinatiuū esse distinctum à scientifico penes obiectum necessarium & contingens: igitur quilibet habitus scientificus efficitur talis ab obiecto, & non à fine. Secundo, quia Arist. 3. de anima, assignat obiectum practicum bonum non quodcunque, sed agibile, & contingens: ex quibus etiam verbis patet scientiam esse per se practicam ex obiecto, & non ex fine. Tertio, illud, à quo scientia practica habet duplicem respectum, scilicet prioritatis naturalis & conformitatis, est illud, à quo est scientia practica; sed obiectum est huiusmodi: ergo scientia practica sortitur suum esse practicum ex obiecto, & non ex fine: maior est euidens; nam esse practicum stat in duplici respectu, qui supponitur; minor patet de conformitate primo; nam habet ipsam ex obiecto, quia obiectum vel est rectitudo praxis, vel aliquid virtualiter includens ipsam rectitudinem: ideo enim ipsi scientię practicæ est praxis conformabilis vt sit recta: quia scientia practica est talis obiecti. Secundo declaratur minor de respectu prioritatis: hunc enim respectum habet scientia practica nō solum ex ratione potentiarū ordinatarum naturaliter; quatenus intellectus est prior voluntate; & praxis est actus voluntatis elicitus, vel imperatus: sed hoc habet ab obiecto eo quod nōn semper illa scientia, & intellectio prior est practica, nisi sit determinatiua rectitudinis ipsius praxis formaliter vel virtualiter; & hoc habet ex obiecto. Et confirmatur, quia à quo res habet esse effectiue, ab illo habet tale esse proprium: sed sciētia habet esse effectiue ab obiecto: ergo ab obiecto habet vt sit practica, vel speculatiua, & hoc non formaliter, sed effectiue, quia prima diuisio scientiarum est ex obiectis.

Quol. 8. q. 1. Est alia opinio, quæ tribuitur Henrico de Gandauo in quolibet. hic enim tenet scientiam sortiri suum esse practicum à fine, qui est ipsa praxis, & vult ipse Henricus hanc esse mentem
Tex. 49. Arist. 3. de anima, vbi ait intellectum extensione fieri practicum & esse differentem à specula-
In prologo. tiuo fine, & primo huius dicebat Philosophus practicam esse minus nobilem, quàm speculatiuam, quia est gratia vsus; hæc ratio Arist. esset nullius roboris, nisi vsus esset per se finis ha-
Tex. 1. bitus practici: clarius habet hoc Philosophus 2. huius, vbi dicit finem speculatiuæ scientiæ esse ve-

A eſſe veritatem,& finem practicæ eſſe opus. Additur & ratio talis,quia ſcientia non dicitur
practica ex obiecto,ergo ex fine: conſequentia eſt euidens: antecedens probatur,quia intelle-
ctus extenſione fit practicus,vt ait Philoſophus 3.de anima,quod non eſt uerum,niſi de eodē Tex.49.
intellectu prius ſpeculatiuo,& poſtea extenſo ad opus: ergo circa idem obiectum poteſt eſſe
conſideratio ſpeculatiua & practica:& per conſequens non erit practica ex obiecto. Secundo
quia medicina diuiditur in practicam & ſpeculatiuam, & tamen ipſa eſt de aliquo eodem ſu-
biecto ſic vel ſic accepta,ſcilicet ſanitate,vel corpore ſanabili. Præterea ratio quidditatiua rei Medicina
accipitur per ſe à cauſis eius,ex quibus habet eſſe per ſe,& eſſentialiter: ſed finis per ſe notitiæ ſcientia eſt
practicæ eſt per ſe cauſa eius, ergo ratio quidditatiua notitiæ practicæ accipitur per ſe à fine duplex.
eius,qui eſt opus,ſeu praxis. Præterea notitia practica eſt illa,quę conformiter ſe habet ap-
petitui recto 6. ethico. ergo ratio notitiæ practicę accipitur ex appetitu recto, ſicut ex regu- Cap.5.
la: ſed appetitus rectus eſt appetitus finis,vt intenti, & amati. ergo &c. Sed reprobatur iſta
opinio primo, quia ſi ſcientia dicitur practica propter extenſionem ad finem, aut propter ex- Extenſio du-
tenſionem actualem, aut aptitudinalem: non primo, quia tunc eadem ſcientia aliquando plex actualis
B eſſet practica,aliquando non,cum aliquando extendatur,aliquando non: tum quia faber non & aptitudi-
intendens operari,vel non operās actu,non haberet cognitionem practicam,quod eſt falſum nalis.
ergo erit practica propter extenſionem aptitudinalem: nunc ſic, nunquam aptitudo conuenit
vni naturæ,& repugnat alteri niſi propter aliquod abſolutum in tali natura intrinſecum;quia
hæc natura eſt talis,ideo conuenit ſibi talis aptitudo: ergo præſupponitur in ipſa ſcientia ali-
qua conditio intrinſeca,propter quam conuenit ſibi aptitudo talis,iſta autem condictio ſcien
tiæ eſt ab aliqua cauſa eius priore: cauſę aūt priores eius ſunt intellectus, & obiectum: igitur
eſſe practicum conuenit ſcientiæ ab obiecto, & ab intellectu: non ergo à fine. Et ſi quis dice
ret;contra, quia Auicenna 6.ſuæ metaph.ait,quòd finis eſt cauſa prima,ergo à fine poteſt ſciē Cap.3.
tia eſſe talis naturæ,vt ei conueniat talis aptitudo. Reſpondetur, finem non eſſe cauſam, niſi
inquantum ſcilicet ipſe amatus & deſideratus mouet efficiens ad agendum: aptitudo autem Finis ama-
dicta conuenit ſcientiæ,ſiue finis ſit amatus ſiue non: nam poteſt eſſe in intellectu dicta ſcien- tus mouet ef
tia qualitercunque voluntas ſe habeat, etiam ſi voluntas per impoſſibile non eſſet coniuncta ficiens.
intellectui; exemplum, ſcientia ſcribēdi adhuc eſt practica, ſiue voluntas amet opus, ſiue non:
C talis ergo aptitudo non cōuenit ſcientię à fine tanquam à finali cauſa,quia nihil eſt ab aliqua Nihil eſt ab
cauſa,illa cauſa non cauſante. aliquo non
cauſante.

Et ſi quis adhuc inſtaret dicendo, quòd finis eſt aptus natus amari antequam aptitudo inſit
ſcientiæ practicæ, itaquod illa practicabilitas eſt à fine,non vt amatus, ſed vt amabilis. Contra
iſtam reſponſionem arguitur,quia finis non habet à cauſa aliquid,inquātum ipſa eſt apta na-
ta cauſare niſi actu cauſet: ſed finis vt amabilis tantum eſt in aptitudine cauſandi: ergo non
cauſat aliquid niſi vt actu amatus mouet efficiens ad agendum. Præterea arguunt ad prin-
cipale ſic,ſi finis facit ſcientiam eſſe practicam,vel hoc eſt vt elicitus eſt & habitus in re extra,
vel vt eſt cognitus,vel vt eſt intentus.non vt elicitus & habitus iam in re extra: quia ſic eſt po-
ſterior ſcientia, & effectus eius aliquo modo, effectus autem non diſtinguit,neque ſpecifi-
cat ſuam cauſam: ſi vt cognitus, habetur propoſitum,quia ſic habet rationem obiecti,ſi autem
vt intentus;hoc non poteſt eſſe, quia naturaliter antequam finis intendatur,iam ſcientia eſt ta-
lis ſcilicet practica. Soluuntur quoque rationes ſupradictæ. & primo illa, quæ fundatur ſu-
per dicto Ariſt.3.de anima,quia Philoſophus loquitur ibi de fine vt cognito: nam intellectus Tex.49.
D ratiocinans propter aliquid ratiocinatur, ſcilicet propter finem cognitum, à quo ſumitur
principium demōſtrationis practicæ: ſic autem finis habet rationem obiecti. Ad illud quod
ſumitur ex 1. huius, dicitur quòd practica ſcientia non eſt gratia vſus vt per ſe finis, ha- In prologo.
bet tamen aliquam aptitudinem ad vſum ſecundum quòd vſus eſt per ſe obiectum eius, vel
aliquid virtualiter includens vſum,quale Philoſophus non poſuit aliquod ens,niſi ens ad fi-
nem: omne autem tale obiectum eſt ignobilius obiecto ſpeculabili, & ideo talis ordo ad pra-
xim arguit ignobilitatem practicæ reſpectu ſpeculatiuæ. Ad illud quod ſumitur ex 2.huius Tex.1.
dicitur, quòd ſpeculatiua & practica habent diuerſos fines, loquendo etiam de per ſe fine in-
tra genus cognitionis: tamen illi fines non primo diſtinguunt ipſas: ſed prior diſtinctio ſcien
tiarum eſt ab obiectis,

Ad rationem negatur antecedens,& ad probationem ſcilicet quòd intellectus fit practicus
extēſione, rñdetur quòd intellectus ſpeculatiuus & practicus non ſunt circa idem obiectum;
nec intellectus ſpeculatiuus quacunque extenſione fit practicus: cum Ariſt. ponat tres gradus Gradus intel
intellectus: quorum primus eſt conſiderare tantum ſpeculabilia. Secundus eſt conſiderare agi ligendi eſſe
bilia in vniuerſali non dictando proſequi,vel fugere. Tertius eſt iam proſequi, vel fugere, poſſunt.
vel di-

vel dictare prosequutionem, vel fugam in particulari; intellectus ergo existens in secundo gradu, in quo est perfecte practicus, extendit se ad tertium, & fit perfecte practicus dictando se velle prosequi, vel fugere, itaquòd illa extensio est intellectus imperfecte practici ad considerationem perfecte practicam, puta ab apprehensione terribilium, ad dictamen completum de eius pręcipiendo fugam vel prosecutionem: dato etiam quòd intellectus speculatiuus fiat practicus non est ad propositum; quia speculatiuum, & practicum sunt differentiæ accidentales intellectus; & essentiales scientiæ in communi, & ideo scientia speculatiua non extenditur, nec fit practica, itaquòd impossibile est circa idem obiectum esse scientiam speculatiuam, & practicam. Ad secundam probationem de medicina dicitur, quòd quando accipitur aliquod medium interduo extrema, quanto plus recedit ab vno extremo, tanto plus accedit ad aliud extremum: quia scientia pure speculatiua, & scientia pure pratica, quæ immediate nata est esse conformis praxi eliciẽdæ, quæ est practica particularis, sunt quædã extrema, inter quæ est media scientia practica vniuersalis, quæ scilicet non est nata esse immediate conformis praxi eliciendæ, ideo potest dici aliquo modo speculatiua respectu scientię practicæ particularis, quę immediate dirigit eliciendam, ita in proposito potest distingui medicina in theoricam seu speculatiuam, quæ est de vniuersalibus causis & curis, & in practicam, quæ est de particularibus propinquioribus praxi, tamen secundum veritatem illa vniuersalis, quæ respectiue dicitur speculatiua, est practica simpliciter, quia virtualiter includit particularem, & est directiua praxis, licet mediate. Aliam rationem reflectunt contra opinionem: quia stante maiori additur minor sic, sed finis per se notitię speculatiuę est scire: ergo ratio quidditatiua notitię speculatiuę accipitur per se à fine, qui est scire, & non ab obiecto, quod nullus sanę mentis diceret; & sic ad formam dicunt, quòd finis quo, non est causa finalis, sed finis gratia cuius, quod est ipsum obiectum, est causa finalis, & ipse est qui causat notitiam practicam, non autem finis quo; nisi quatenus habet rationem obiecti, & vt est cognitus. Ad aliam quoque rationem dicitur, quòd nõ est intelligendũ sicut videtur accipere argumẽtũ, quòd scientia practica se habet ad appetitum rectum conformiter passiue; sed se habet conformiter actiue: nam habet rationem directiui, & regulatiui: idcirco concludunt scientiam practicam sortiri suum esse practicum ab obiecto.

Medicina de vniuersalib' curis qualis sit.

Sed dico (saluo semper meliori iudicio) ambas has opiniones esse diminutas, quia scientia perfecte non potest pure & simpliciter dici practica pręcise ab obiecto neque ex fine tantummodo: igitur ambę opiniones diminute loquuntur: probatur assumptum, quia dicitur aliquis habitus practicus propter respectum prioritatis & conformitatis ad praxim: sed hic respectus non est obiectum, nec finis: igitur nullus habitus potest dici simpliciter perfecte practicus ex obiecto, vel ex fine præcise tantummodo. Præterea id, quo aliquid formaliter est tale, est ei intrinsecum, quia forma & effectus formaliter non separantur; sed obiectum & finis non sunt intrinseca habitui: ergo nullus habitus poterit dici complete, perfecte, & simpliciter practicus ex obiecto aut ex fine tantum, & sic sequitur ꝙ falso Aliqui imposuerũt S.Tho. primam opinionem, quòd scientia denominatur simpliciter practica ex fine; cum illa opinio sit ipsius Henrici, vt dictum est, & sic est diminuta, quod si quis euidentissime inspicere voluerit, legat S. Thomam. 1.p. vbi quærit, num Deus habeat scientiam speculatiuam de rebus ipsis, & distinguit, quòd aliqua scientia est speculatiua tantum, aliqua practica tantum; aliqua vero est secundum aliquid speculatiua, & secundum aliquid practica: & subdit quòd aliqua scientia tripliciter dici potest speculatiua. Primo ex parte rerum scitarum, quæ non sunt operabiles à sciente, vt est scientia hominis de rebus naturalibus: vel diuinis. Secundo quantum ad modum sciendi, vt puta si ędificator considerat domum definiendo, & diuidendo, & considerando vniuersalia prædicata ipsius, & hoc est considerare operabilia modo speculatiuo non secũdum quod operabilia sunt: operabile enim est aliquid per applicationem formę ad materiam non per resolutionem compositi in principia vniuersalia formalia. Tertio quantum ad finẽ: nam intellectus practicus differt à speculatiuo propter ipsum finem, vt scribitur 3. de anima: intellectus enim practicus ordinatur ad finem operationis: finis autem intellectus speculatiui est consideratio veritatis; vnde ergo si ędificator considerat qualiter possit fieri aliqua domus, non ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantum, erit quantum ad finẽ speculatiua, consideratio tamen de re operabili; ex quibus verbis liquet practicam scientiam non dici perfecte practicam ex obiecto, vel ex fine tantum: hoc idem videre potes super Boetio de trinitate, & 1.2. vbi declarat quot modis operatio alicui potentiæ tribui potest.

Habit' quare dicat' practicus. *Doctrina falsa imposita S.Tho.* *q.14. art. 16.* *Scientia tripliciter speculatiua dici potest.* *Tex.49.* *q.penult.* *q.16.art.1.*

Dilucidatio quęsiti.

Ob hoc pro dilucidatione præsentis quæsiti est attendendum, quòd oportet in hac disputatione supponere omnia, quę habita sunt in quæstione de praxi primo huius, vbi declarauimus

A mus quomodo praxis græce idem est quod operatio latine, non omnis, sed inquantum regulatur à ratione: hinc operatio hominis, vt homo est, potest dici praxis, eo quòd omnis talis est regulabilis à ratione: operationes autem animalium non dicuntur praxes, nisi largo vocabulo, prout possunt aliquo pacto regulari ab ipso homine. Notandum quoque est, quòd ad operationem simpliciter, & complete practicam requiritur primo ipsa potentia scilicet intellectus practicus. Secundo ipsa species, quæ est similitudo in mente Artificis. Tertio ipse habitus puta ars, vel prudẽtia. Quarto actus vt est elicitus, vel imperatus ab arte, vel prudẽtia. Quinto obiectũ seu actus humanus: & quia proprie praxis non est nisi actus voluntatis, quia nullus alius est regulabilis à ratione, nisi actus voluntatis, ideo à doctoribus dicitur, ꝙ scientia vel intellectus practicus habet respectum fundamentalem prioritatis, & respectum ipsius potentiæ, in qua est ipsa, formaliter autem habet alium respectum conformitatis secundum quod iste actus voluntatis est aptus natus regulari ab ipso intellectu, siue ratione: quia actus, voluntatis, qui est praxis, est ille qui versatur circa ea, in quibus cõtingit errare, & non errare, & sic practica scientia vel intellectus practicus denominatur extrinsece ab actu voluntatis: & B quia in omni scientia duo sunt, scilicet finis, & obiectum, siue subiectum, quæ duo aliquando coincidunt in idem, vt in omnibus speculatiuis idem sit finis, & obiectum: nam obiectum cuiuscunque speculatiui est finis gratia cuius, omnem considerationem ipse speculans facit gratia illius, & illud finaliter intendit, & de illo affectiones, & accidentia, & definitionem inuestigat, aliquando obiectum, & finis separantur, sicuti est in practicis; in medicinali scientia non est idem obiectum, & finis: quia obiectum est corpus humanum, de quo passiones, & definitiones speculans speculatur, vt dicitur quòd medicina est scientia corporum sanorum, & ægrorum, & neutrorum; finis vero ipsius medici est ipsa sanitas per artem medicinæ operabilis, vel actu curationis, vel conseruationis, vel prẹseruationis, & posito adhuc quod in istis obiectum, & finis essent idem, non tamen eadem ratione, quia alia ratione corpus humanum esset obiectum, & alia finis: esset enim obiectum vt contemplabile, finis vero vt subiectum operationis.

Praxis est actus voluntatis.

In scientia duo sunt.

Quãdo obiectum & finis separantur.

Est vlterius meditandum pro maiori dilucidatione dictorum & dicendorum, quòd esse practicum est esse directiuum & regulatiuum, esse regulatiuum conuenit omni habitui intellectus, quicunque sit ille: quia per omnem habitum potest elici aliquis actus conformis habitui: actus enim, quo intelligo lapidem per habitum Philosophicum, est conformis huic habitui; quia per ipsum attingitur lapis, vt est reprẹsentatus per speciem; & quia omnis regula est prius regulato, cum regulatum præsupponat regulam, & mensuratum mensuram: & iterum quia omne regulatum potest esse conforme suę regulæ, alioquin frustra adhiberetur ei regula: siue enim actus non possit quouis modo esse deficiens, siue necessario sit deficiens, frustra apponitur ei regula, ideo omnis habitus, qui est actuum directiuus, habet duos respectus ipsum consequentes inquantum est regula, scilicet respectum prioritatis & conformitatis, sed in his præcise non consistit ratio habitus practici, quia ista conueniunt etiam habitui speculatiuo, inquantum est speculatiuus, quia circumscriptis huiusmodi respectibus adhuc posset dici speculatiuus, si eliceret speculationem, sed consequitur habitum ex ratione habitus intellectus, & non ex ratione speculatiui: habitui autem practico conueniunt non solum quia est habitus intellectus, sed etiam quia est practicus, quia inquantum est practicus est directiuus. Prẹter istos respectus requiruntur alia tria. Primum est, ꝙ actus directiuus per habitum prædictum sit alterius potentiæ ab intellectu. Secundum est, quòd obiectum respiciens huius-D modi actus, sit attingibile per talem actum. Tertium est ordo saltem habitualis inter habitũ, & obiectum, idest oportet quòd habens habitum ordinet ipsum ad attingendum obiectum per actum, quem dirigit: & quia scientia practica, & speculatiua sunt formæ intellectus possibilis, quibus ipse denominatur formaliter practicus & speculatiuus, veluti albedo est forma parietis, qua ipse denominatur formaliter albus, & quia forma dependet ex tribus causis, scilicet materia, forma, & fine, forma enim est actus materiæ illatus ab agente, & ordinatus ad opus; ex quibus sequitur quòd intellectus practicus pro sui esse requirit quatuor causas: sciẽtia vero practica tres tantum: scientia enim practica est forma intellectus, propterea indiget intellectu pro sui substentatione, est actus agentis, ideo indiget agente pro sui eductione, est etiã intenta, ideo eget & fine: sed intellectus practicus est quid compositum ex scientia practica, et intellectu, & ideo eget intellectu, & scientia practica, tãquam ipsius partibus, nec non fine, & agente, vt supra habitum est.

Practicum quid est.

Intellectus possibilis denominatur practicus vel speculatiu.

Quibus stantibus ponuntur quatuor conclusiones ad mentem S. Thomæ, quarum prima est. Scientia practica non habet suum esse practicum simpliciter ex ordine ad finem: quæ qui-

Absolutum non dicitur tale per respectiuum.

dem conclusio ita probatur: nullum absolutum debet formaliter dici tale per relationem: relatio enim cum sit minimæ entitatis, non potest esse causa alicuius absoluti: sed ordo ad finē dicit relationem: ergo scientia quæ est quoddam absolutum, non debet dici practica nec speculatiua ex tali ordine ad finem. Secunda conclusio est. Scientia practica non dicitur sortiri suum esse practicum absolute, & simpliciter à fine: probatur, quia prius non denominatur à posteriori: sed finis est posterior his, quæ sunt ad finem: ergo scientia non debet denominari practica, aut speculatiua à fine præcise, & secundū quòd finis habet esse in intētione. Tertia cōclusio. Scientia non dicitur præcise practica ex obiecto, quia ab eodē habet quòd aliqua sciētia sit practica, à quo habet quòd sit habitus alicuius, sed non ab obiecto, sed à natura sua propria habet quòd sit habitus actiuus: igitur scientia non dicitur practica præcise ab obiecto, tanto magis, quia si ideo scientia esset practica, quia est de obiecto operabili: sequeretur quòd illa pars libri, in qua agitur de actibus sensuum, intellectus, & voluntatis, esset scientia practica quod est expresse cōtra Philosophum in hoc libro, consequentia patet, quia prędicti habitus sunt operabiles. Quarta conclusio. Scientia dicitur simpliciter, & perfecte, & complete practica ex omnibus istis, scilicet ex ordine ad finem, ex ipso fine, & ex obiecto; principaliter tamen à fine, quia à causa, quæ est omniū causa principalius dependet effectus in esse; sed finis est causa causarum, ut omnes fatentur: igitur à fine principaliter, & ab omnibus integre pendet, quia quando aliquid dependet à pluribus partialiter integre dependet ab omnibus: sed scientia practica partialiter dependet ab ordine ad finem, & ex ipso fine, & ex obiecto, igitur integre ab omnibus istis dependet. Et sic soluuntur omnia argumenta tum Henrici tenentis quòd notitia dicitur practica ex fine, conceditur vtique, sed non præcise, licet principaliter. Argumenta quoque Aduersariorum soluuntur, quòd notitia dicitur practica ex obiecto, sunt enim concedenda, sed nō pręcise ab obiecto; sic quoque intelligūtur omnes auctoritates tum Arist. tum S. Thomę iuxta verum sensum, quomodo ex fine, & quomodo ex obiecto scientia dicitur & denominari debet practica.

A

Finis est causa causarum.

B

Veritas est solutio dubiorum.

Quare si omnis intellectus aut actiuus, aut factiuus, aut speculatiuus est, &c. Tex. 1. C

Num practicum & speculatiuum sint differentiæ essentiales ipsius scientiæ in communi.

Dilucidatio secunda.

DICVNT Aliqui ex recentioribus hic, quòd prima diuisio alicuius generis semper videtur fieri per essentiales differētias, sicuti quando diuiditur substantia per corporeum & incorporeum, sed ista est prima diuisio tradita ab Aristo. in communi de scientia: quia omnis intellectus, siue scientia, aut est actiuus, aut factiuus, aut speculatiuus: igitur omni dubitatione semota tenendum est hanc primam diuisionem esse per essentiales differentias. D Sed cōsideremus in primis opinionē istorū, qui ponunt vnam distinctionē cum duabus conclusionibus. Distinctio est, practicum & speculatiuum dupliciter accipi posse. Vno modo ut practicū accipiatur pro esse apti tudinali directiuo, seu pro illo duplici respectu aptitudinali, scilicet prioritatis naturalis, & conformitatis; speculatiuum autem accipiatur pro negatione illius duplicis respectus, seu extensionis ad praxim. Alio modo potest accipi practicum, seu praxibilitas pro ratione quadam, siue conditione intrinseca ipsi notitiæ, quæ quidem est sibi ratio fundandi talem respectum & aptitudinem; speculatiuum, vel speculabilitas accipi potest pro illa ratione intrinseca, pro qua repugnat tali notitiæ aptitudo, seu respectus aptitudinalis prædictus, impossibile enim est aliquā aptitudinē cōuenire vni naturæ, & repugnare alteri, nisi ratione alicuius conditionis intrinsecę. Qua distinctione stante ponunt duas conclusiones, quarum prima est. Speculatiuum & practicum primo modo non sunt differentię essentiales scientiæ in communi, quam ita probant: nullus respectus formaliter, vel negatio respectus, est differentia essentialis alicuius absoluti; sed sciētia est quoddam absolutum, quia est qualitas: practicum autem dicit formaliter respectum, speculatiuum

Respectus duplex aptitudinalis.

A vero negationem eius: ergo practicum & speculatiuum primo modo non sunt differentiæ essentiales scientiæ in communi.

Passio duplex disiuncta & cõiuncta.

Et si quis quęreret, quid erunt. Respondent quòd sunt passiones disiunctę scientię in communi, eo modo quo dicimus par vel impar esse passiones disiunctas numeri, sicut enim numerus est par, vel impar, sic scientia est practica, vel speculatiua. Secunda conclusio est ista. Practicum & speculatiuum secundo modo dicta, sunt differentiæ essentiales scientiæ in communi: quam sic persuadent: illa, quæ faciunt differre essentialiter species contentas sub genere, sunt differentiæ essentiales eius: sed speculatiuum & practicum sunt huiusmodi, secundo modo dicta respectu scientiæ in communi: igitur speculatiuum & practicum sunt essentiales differentię: minor patet, quia ex quo practica & speculatiua sunt duæ species contentę sub scientia in communi, vt sub genere, oportet dare differentias essentiales, quibus distinguantur; illas vocant conditiones seu rationes intrinsecas earum, per quas vni conuenit duplex respectus prædictus, & alteri repugnat.

Affirmatio & negatio non possunt esse essentiales differẽtiæ rei.

Et si quis instaret dicendo, ꝙ affirmatio & negatio non sunt differentię essentiales alicuius
B positiui: sed practicum & speculatiuum se habent sicut affirmatio & negatio: nam practicum dicit extensionem ad praxim; sed speculatiuum negat illam; & sic se habent vt affirmatio & negatio. Soluentes hoc argumentum dicunt, quòd practicum & speculatiuum primo modo dicta, se habent sicut affirmatio & negatio, & hoc modo non sunt differentię essentiales, vt probatum est per primam conclusionem: sed sumpta secundo modo ipsum practicum & speculatiuum sunt differentię essentiales, vt dictum est per secundam conclusionem, quia vtrunq; dicit aliquid positiuum.

Idem nõ est differẽtia & species.

Sed argumentor contra secundum membrum distinctionis: nam quæro quid intelligant per conditionem intrinsecam ipsi notitiæ, quæ conditio est ratio fundandi respectum, & aptitudinem: aut intelligunt ipsammet notitiam, aut aliquid sumptum ab obiecto, siue à fine. non primo, quia idem non potest esse differentia essentialis constituens, & species constituta: non secundo, quia quod sumitur ab obiecto, & à fine est quid extrinsecum, sed per extrinsecum non potest vna scientia essentialiter distingui ab alia scientia: igitur membrum sumptũ in distinctione illa est nullius momenti. Prętereà omnes scientiæ sunt eiusdem speciei habitus, vt docuit Aristo. in prædicamentis: sed quæ sunt eiusdem speciei non possunt
C differre differentiis essentialibus: igitur practicum & speculatiuum non possunt esse differentiæ essentiales, etiam quòd sumantur pro conditione intrinseca ipsi notitiæ, vt dicunt Aduersarij. Tertio quę differunt specie non possunt esse in eodem subiecto, vt scribitur 10. huius, sed omnes scientiæ possunt esse in eodem subiecto; igitur non differunt specie: ex consequenti practicum & speculatiuum non sunt differentiæ essentiales. Contra illud aliud quod dicunt, quòd sunt passiones disiunctæ, sicut par & impar: quia ante quamcunque passionem oportet assignare differentias illius, cuius assignantur passiones, vt patet, quia ante risibile ipsius hominis assignatur rationale: sed nihil conuenit scientiæ ante practicum & speculatiuũ: igitur male dicitur ab ipsis practicum & speculatiuum esse passiones disiunctas. Præterea passio potest sine subiecto intelligi, vt ipsi fatentur, puta risibile sine homine intelligitur: sed practicum & speculatiuum non possunt intelligi sine scientia: igitut practicum & speculatiuũ non sunt passiones ipsius scientiæ in communi.

Cap de qualitate.

Tex. 13.

Subiectum potest esse sine passione diuina virtute.

Pro dilucidatione ergo huius difficultatis est sciendum, quòd practicum & speculatiuum
D neque sunt differentiæ essentiales primo diuidentes scientiam in communi, neque quasi passiones consequentes primo diuidentes ipsam scientiam, sicut nec visiuum, & auditiuum sunt differentię primo diuidentes sensum in communi; sed quemadmodum sensus prius diuiditur in communem, & proprium & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, gustum, &c. ita scientia prius diuiditur in scientiam finitam & infinitam: & deinde scientia finita diuiditur per practicum & speculatiuum: & ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita non potest habere vtranque conditionem, & quod sit, ex qua sumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla posit ex ea regula operis sumi, sed oportet has duas conditiones in duabus fundari rationibus formalibus finitis: sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate vtranque conditionem in se compręhendit altiori modo, quàm sint in rebus finitis, eo quòd dispersa in inferioribus vnitè inueniuntur in superioribus: & propterea sicut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui nõ est visus, nec auditus &c. ita præter scientias speculatiuas, & practicas datur scientia altioris ordinis, nec speculatiua nec practica, sed eminenter continens vtranque, vt est theologia reuelata; speculatiuum ergo & practicum non dicuntur differentiæ

Pulchra speculatio & subtilis.

 essentia-

essentiales, nec passiones scientiæ in communi vt sic.

Practicum & speculatiuũ bifariam cõsiderantur.

Secundo est notandum, quòd practicum & speculatiuum possunt dupliciter considerari. A Vno modo formaliter, & proprie. Alio modo circumlocutiue. primo modo non sunt differentiæ essentiales, quia nullum posterius est de essentia prioris, nam constitutiuũ essentiæ alicuius est prius ipso constituto: sed practicum & speculatiuum sunt posteriora scientia, cui conueniunt: quia omnis respectus est posterior fundamento: igitur practicum & speculatiuum proprie loquendo non sunt essentiales differentiæ ipsius scientię in communi. circumlocutiue vero loquendo de eis, sic dicuntur differentiæ essentiales, nam quędam entia sortiuntur speciem per aliquid sui, vt sunt substantiæ complete, & albedo & nigredo, quę sunt entia absoluta; & in istis eadem est differentia formalis, specialis & essentialis. Quædam sunt entia, quę sortiuntur speciem ab aliquo extrinseco, vt sunt potentię, habitus, & motus, ac operationes: & differentię istorum entium dicuntur essentiales non proprie, sed circumlocutiue.

Scientia est de numero relatiuorum secũdum dici.

Tertio est notandum, quòd scientia non est purum absolutum, nec purum relatiuum, cum sit relatiuum secundum dici, quod quidem relatiuum quoad suum principale significatum est absolutum, cum sit in prima specie qualitatis, quæ est habitus, & dispositio: quoad significatum secundarium per se refertur ad scibile, & sic dicitur scientia scibilis scientia, & scibile scientia scibile. B

Quibus stãtibus ponuntur aliquę conclusiones, quarum prima est. Practicum & speculatiuum sunt differentię essentiales scientię finitę in communi circumlocutiue loquendo, probatur quia scientia in communi cum sit quoddam genus, oportet vt diuidatur per aliquas differentias essentiales, & non apparet quibus aliis differentiis diuidatur, nisi istis: igitur hę sunt essentiales differentiæ, s. circũlocutiue. Secunda conclusio. Practicũ & speculatiuum non sunt differentię essentiales ipsius scientię in cõmuni quoad principale significatum, sed bene quoad secundarium: probatur prima pars conclusionis: quia res vnius prędicamenti non est differentia essentialis alterius prędicamenti per illam regulam, diuersorum generum & non subalternatim positorum, &c. sed practicum & speculatiuum sunt respectus, & scientia est in genere qualitatis: igitur practicum & speculatiuum non sunt differentiæ essentiales; probatur minor, quia practicum est ordo ad opus, speculatiuum priuat illum ordinem. Quoad secundam partem probatur sic; relationes sunt differentię relatiuorum essentiales, vt patet per Aristo. 5. huius. sed scientia quoad suum secundarium significatum est quoddam relatiuum; practicum, & speculatiuum sunt relationes: igitur erunt essentiales differentię ipsius scientię in communi. C

Practicũ est ordo ad opus.

Tex. 20.

Tertia conclusio. Practicum & speculatiuum sufficienter diuidunt habitus finitos intellectus, probatur quia omnis habitus intellectus aut est sapientia, aut intellectus principiorum, aut scientia, aut prudentia, aut ars vt habitum ast 1. huius: sed sapientia est de numero speculatiuarum, intellectus siue habitus primorum principiorum speculabilium est speculatiuus, & intellectus practicorum est practicus, vt puta omne bonum est prosequendum, & omne malum fugiendum: scientia vel est practica vel speculatiua, vt habetur in hoc libro: prudentia & ars sunt habitus practici: igitur conclusio est vera quòd practicum & speculatiuum sufficientisime diuidunt habitus intellectus.

Dilucidatio 9. & 10.

Tex. 2.

Quarta cõclusio. Scientia speculatiua est nobilior practica simpliciter loquendo, ꝭm quid vero poterit esse ignobilior. prima pars probatur per Aris. 1. de anima, dicentẽ theoricas esse desiderabiliores practicis, quia per theoricas asimilamur nobilissimis substantiis intellectualibus; per practicas vero non: quia nostra opera artificialia eis non conueniunt. hinc finis scientiarum speculatiuarum est scire; finis practicarum est operari: melius est scire vt sic, quàm operari vt ait S. Tho. 1. p. igitur prima pars conclusionis est optima. Secunda pars probatur sic: quia aliqua scientia practica est nobilior speculatiua, puta philosophia moralis est nobilior logica quoad fines suos proprios; & etiã ipsa mathematica, & philosophia naturalis quoad aliquas cõclusiones: nam melius est operari ꝭm virtutem, quàm scire syllogismum, & triangulum habere tres angulos, & ꝙ terra descendat, & sic de multis aliis conclusionibus: hinc Philosophus 12. huius, dicebat melius est quædam non videre, quàm videre: patet ergo quomodo practicum & speculatiuum sint scientiarum differentię, & quomodo illas variant quoad nobilitatem & ignobilitatem; de hac re lege Caietanum in 1. p. S. Thomę, vbi loquitur de scientiis practicis subordinatis & disparatis, & quomodo altera illarum est altera nobilior, & quomodo est dignius ministrare arti superioris ordinis puta artifici, quàm principari in arte inferioris ordinis, puta figulo. D

Tex. 1.

q. 1. art. 5.

Moralis sciẽtia est nobilior logica.

Tex. 52.

q. 1. art. 5.

Quare

A *Quare tres erunt philosophiæ theoricæ, mathematica, physica, theologia, &c. Tex. 2.*

Num hæc diuisio in tres istas theoricas scientias sit congrua.

Dilucidatio tertia.

EST vna opinio, quam sequuntur Recẽtiores, asserẽs hic esse sermonem de sciẽtiis speculatiuis realibus, quę cõsiderant intentiones primas abstractas à singularibus realibus, & dictas de illis in quid, per quod excluditur logica, quæ est de secundis intentionibus, quæ de nulla re primę intentionis prædicantur in quid. Vult etiam quòd hic textus loquatur de scientia speculatiua proprie sumpta, quæ ex sui natura & eius subiecti, ordinatur tanquam ad finem, ad scire tantum, & non quę ordinatur ad scire directiuum in aliquam operationem, quæ non est essentialiter speculatiua, per quod excluditur practica vniuersalis, quę largo modo dicitur speculatiua, eo modo, quo medicina vniuersalis dicitur, & vocatur theorica. Addit quoque Arist. loqui de scientia speculatiua possibili acquiri ab homine ex lumine naturali intellectus, scilicet ex principiis cognitis via sensus; quia cognitio nostra oritur a sensu primo poster. per quod excluditur speculatiua cognitio de substantiis separatis quantum ad propria ipsarum.

B (margin) Logica est de secundis intentionibus.

Tex. 1.

Quibus iactis ponit talem conclusionem. Ista diuisio scientiæ posita hic ab Arist. est rationabiliter tradita in tres partes, scilicet mathematicam, physicam, & metaphysicam, verum quia poterit esse dubium de vnitate istarum scientiarum, propterea antequam declaretur dicta conclusio, declarabitur quomodo scientia potest dici vna: ad quod persuadendum fingit quòd habitus intellectus est quędam qualitas generata ex frequenti consideratione, vel ex vnica perfecta inclinans intellectum ad consimilem; & in qualibet scientia ponitur duplex habitus respectu cõclusionum. Vnus qui formaliter inclinat ad speculationem ipsarum tanquam naturalis similitudo derelicta ex consideratione eius. Alter vero habitus communis inclinat virtualiter, & formaliter ad speculationem alterius, in quo scilicet illę conclusiones continebantur virtualiter, secundum primum habitum; tot sunt scientiæ, quot scibilia, quia cum habitus innotescat per actus, & respectu diuersarum conclusionum sint diuersi actus sciendi distincti specifice, sic etiam habitus erunt distincti specie: minor probatur, quia actus sciendi circa diuersas conclusiones sunt distincti plusquam numero: ergo specie: consequentia patet, quia differentia maior quàm numeralis est specifica: antecedens probatur, quia si non: ergo tales actus circa diuersas conclusiones non plus distinguerentur, quàm actus sciendi circa eandem conclusionem frequenter elicitus: nam omnis differentia numeralis est ęqualis: iuxta secundum habitum vna erit scientia respectu multorũ complexorum, cum enim conclusiones sint in principiis virtualiter, & principia sint in subiecto etiam virtualiter, terminus enim, qui est subiectum includit prędicatum in primis principiis & hoc essentialiter, si sint per se primo modo, vel virtualiter si sint per se secundo modo, quia inquantũ sic est, sequitur quòd in subiecto incomplexo quidditatiue cognito virtualiter contineãtur principia, & conclusiones de tali subiecto, & sic tota notitia, quæ est de tali subiecto nata est haberi: & etiam vlterius quæ nata est haberi de aliis per rationem eius, siue sint inferiora contenta sub illo, siue sint aliqua attributa ad ipsum vt ad primum; omnia virtualiter continentur in ipso subiecto, itaquòd habitus, qui inclinat formaliter ad speculandum tale subiectum secundum rationem quidditatiuam, inclinat etiam virtualiter ad omnia complexa prędicta, sed primo ad considerandum de subiecto ipso; per se autem, sed non primo ad considerandum de aliis per rationẽ eius; & ita respectu omnium istorum est vnus habitus virtualiter.

Habitus duplex.

C (margin, beside "tus respectu cõclusionum")

D (margin, beside "in subiecto incomplexo")

Subiectum incomplexũ quid continet.

Hinc prima distinctio scientiarum secundum conclusiones scitas potest esse secundum species specialissimas; sed illa, quæ est secundum virtualem continentiam, erit distintio secundũ genera proxima sic intelligendo, quòd in vna notitia subiecti omnes scientiæ primo modo dictæ virtualiter contentæ sunt vnius generis tantum; sed notitia continens est vna specie sicut & subiectum cuius est; & hoc modo potest intelligi illud 1. poster. quòd vna scientia; quę est vnius generis subiecti sit vna, vel vnitate specifica, vel vnitate generis proximi; vltra scientiam secundo modo dictam est minor vnitas scientię, quæ est respectu multorum verorum com-

Prima distinctio sciẽtiarum qualis est iuxta sententiam aliquorum. Cap. 11.

plexorum, ad quę non inclinat virtualiter vnus habitus ſubiecti nec primo nec per ſe, vt dicebatur ſecundo modo, ſed tantum in potentia, & in vniuerſali, veluti habitus inclinans formaliter ad conſiderandum aliquod ſubiectum commune inclinat ad conſiderandum propria inferiorum de ipſis tantum in vniuerſali, quę ſcilicet ſcienda ſunt per proprias rationes inferiorum, & non per naturam communis, & iſta vnitas minime poteſt dici vnitas generis remoti intelligendo ſimili modo vt expoſitum eſt in ſecundo modo de ſcientia virtualiter, quæ in ſe eſt vna ſpecies: ſed ſcientiæ omnes formaliter in iſta virtualiter contentę ſunt vna genere remoto, & ſic intelligunt modo concluſionem, quòd illa diuiſio ſit primaria, quę ſcilicet eſt contenta immediate ſub diuiſo; quam concluſionem ſic probant, talis diuiſio non poteſt eſſe in ſcientias habentes vnitatem primo modo, quia illę ſunt ſpecies ſpecialiſſimæ & remotiſſimæ à diuiſo: ergo oportet vt ſint habentes vnitatem ſecundo vel tertio modo: ſed vtraque iſtarũ vnitatum correſpondet vnitati ſubiecti virtualiter continentis totam ſcientiam, vt ſuppoſitũ eſt: ergo ſequitur quòd ſecundum diſtinctionem talium ſubiectorum eſt diuiſio talium ſcientiarum: & adhuc ſic probant, ſubiecta propria prima ſpeculabilia realia, de quibus poſſunt aliqua ſciri via ſenſus, ſunt tantum tria: igitur tantum ſunt tres ſciẽtiæ ſpeculatiuę propriæ reales & ſcibiles naturaliter via ſenſus: conſequentia patet ex prędictis: antecedens probatur ſic: nã ab omnibus ſpeculabilibus realibus poteſt abſtrahi vnum cõmune, quod eſt ens habens proprias paſſiones 4. huius, vt ſunt omnia tranſcẽdentia denominatiua, puta vnum, bonũ, actus, potentia &c. ergo de ente eſt aliqua ſcientia poſſibilis quantum ad tales paſſiones, & etiam neceſſaria, quia cognitio noſtra procedit à cõibus ad propria ex 1. phyſi. ens autem eſt ſubiectũ reale, nam prędicatur de rebus in quid; & eſt ſubiectum proprie ſpeculabile, quia circa ens in quantum ens non eſt nata eſſe ſpeculatio directiua in aliqua operatione, quæ ſit vera praxis, & alterius generis à ſpeculatione. Iterum paſſiones eius poſſunt oſtendi de ipſo ex principiis cognitis via ſenſus, & ſic habemus vnum primum ſubiectum, quod habet omnes prædictas conditiones, & ex his patet vna pars antecedentis.

(Margin: A; Diſtinctio ſubiectorũ.; B; Tex. 5.)

Vlterius quia habitus in vniuerſali non eſt reſpectu propriorum, niſi in potentia tantum & ſecundum quid; ad hoc vt intellectus circa alia ſpeculabilia perficiatur oportet deſcendere inferius, & quærere ſubiecta ſpecialia: & quia ſub ente occurrunt primo decẽ generaliſſima, de quibus ex principiis notis via ſenſus non ſunt demonſtrabiles aliæ paſſiones, quàm tranſcendentes, ideo nullum iſtorum eſt ſubiectum alterius ſcientiæ à metaphyſica. Vlterius ſi oportet diuidere ad inueniendum ſubiectum alicuius ſciẽtiæ, non oportet procedere diuidendo aliquod genus accidentis: nam quodlibet illorum, & quælibet ſpecies cuiuslibet illorum in aliqua ſpecie ſubſtantiæ mediate vel immediate virtualiter continetur; & ita quodcunque iſtorum ponatur pro ſubiecto, licet forte haberet aliquam paſſionem ſcibilem de ſe: non tamen eſſet primum ſubiectum, quare non accipietur prima diſtinctio ſciẽtiarum penes aliquid iſtorum: oportet ergo diuidere ſubſtantiam pręciſe, vt ſubiectum primum habeatur alterius ſciẽtiæ aliud à ſubiecto metaphyſicę: diuiſa autem ſubſtantia per corpoream & incorpoream, alterum membrum, ſcilicet incorporea dicitur ad metaphyſicum pertinere, cuius ratio hęc eſt; quia & ſi ſubſtantia incorporea habeat paſſiones ſibi primo inhęrentes, non tamen nobis ſcibiles via ſenſus; ſed ſic ſunt notæ de ipſa ſolę paſſiones entis, vnde verum eſt, quòd illa ſubſtãtia eſt ſubiectum ſcientiæ ſpeculatiuę poſſibilis intellectui potenti cognoſcere ipſam ſub propria ratione, ſed non nobis, reſtat ergo ſubſtantia corporea, cui abſolute conſideratæ ineſt primo quantitas continua, ſecundo quantitas diſcreta, & mediante quantitate omnia, quę conſequũtur quantitates, vt ſunt relationes fundatæ ſuper quantitatem, & etiam qualitates quartæ ſpeciei, & illæ paſſiones ſunt de ipſa cognoſcibiles ex principiis cognitis via ſenſus: ergo ipſa poteſt eſſe, & eſt ſubiectum ſcientiæ ſpeculatiuæ poſſibilis nobis, & alterius à metaphyſica; & hęc nominatur mathematica, quæ quamuis dicatur eſſe de quanto vel de quantitate, ideo eſt quia mathematica non multum comparat quantitatem ad ſubſtantiam corpoream, ſed poſteriores paſſiones ad quantitatem, quæ eſt prima paſſio, & quia ipſa nota eſt ineſſe ſubiecto, ideo quaſi ſupponit vt formalis ratio ſubiecti; tamen ſecundum veritatem primum ſubiectũ virtute continens omnia eſt ſubſtantia corporea: & ex his habetur ſecunda pars antecedentis. Tunc vltra eadem ſubſtantia corporea non contracta ad inferiora, ſed alio modo conſiderata inquantum ſcilicet habens formam, quæ eſt principium determinatæ operationis, & motus, & quietis, habet multas paſſiones ſic ſibi inhęrentes, & ſcibiles ſecundum viam ſenſus: ergo ſecundum iſtas paſſiones eſt alia tertia ſcientia ſpeculatiua, quę dicitur phyſica, ſeu naturalis: & ex his patet antecedens quoad tertiam partem. Pręter iſtas tres non poteſt inueniri aliqua alia ſcientia ſpeculatiua, quæ non contineatur ſub iſtis, vel aliqua iſtarum, puta ſi ſit de aliqua

(Margin: C; Diuiſio ſubſtantię p corporeũ & incorporeum.; D; Forma eſt principiũ determinatę operationis.)

A substantia inferiori, vel in aliqua istarum includatur, puta si sit de aliquo accidente: ergo sunt tantum illæ tres diuidentes scientiam speculatiuam, penes tria subiecta habentia conditiones ita expressas.

Sed in hac decisione sunt multi errores. Primus est, quia stante opinione istorum, sequeretur quòd omnes habitus scientifici essent vna scientia per aggregationem, quod tamen ipsi impugnant tanquam falsum, & impossibile: consequentia probatur, quia ipsi ponunt habitũ inclinantem intellectum formaliter ad aliquod speculabile, & habitum inclinantem virtualiter secundum genus remotum, & habitum secundum genus propinquũ, & isti tres efficiunt vnum per aggregationem, ergo &c. Præterea sequeretur quòd omnes scientię totales essent vnus habitus virtualiter, quod adhuc putant esse impossibile: deducitur consequentia, quia conclusiones omnium scientiarum reducuntur ad vnum primum simpliciter, & commune principium, vt habetur 4. huius, & sic omnes scientiæ essent vnus habitus virtualiter per reductionem ad illud primum principium simpliciter. Tertio argumentatur, quia si omnes conclusiones efficiunt vnum habitum virtualem per reductionem ad vnum obiectum, quod B est subiectum considerationis: ergo pari ratione omnes scientiæ essent vnus habitus per reductionem ad vnum subiectũ inhęsionis, quod est intellectus, sed hoc est inopinabile; quia tunc grãmatica esset metaphysica & econtra. Secundus error est, quia aiunt substantiã incorporeã esse subiectũ scientię speculatiuę possibilis intellectui potenti agnoscere ipsam sub propria ratione; sed non nobis, hoc autem est contra Arist. rationem, ipsosmet, & Auerr. Arist. 12. huius, inuestigauit multas proprietates substantiarum abstractarum, & pręcipue primi principii: quæ proprietates non explicantur per passiones entis, puta quòd est actus purus, quòd est maxime intelligibile, quòd intellectio est sua substãtia, sua delectatio, sua uita, & quòd est bonum totius naturę, à quo cęlum, & natura pendet.

Tex. 5.

Scientię omnes simul nõ sunt vn⁹ habitus.

Tex. 14.

De⁹ est à quo cælum & natura pendet.

Est etiam contra rationem hoc dictum, quia si non possumus cognoscere de substantiis separatis, nisi solas passiones entis, tunc genus abstractorum non erit subiectum in 12. huius, probatur consequentia, quia de subiecto cognoscitur quid & quia 1. poster. sed per passiones entis non cognoscitur quid substantiarum separatarum: igitur error maximus committitur in hac parte. Est etiam contra ipsos tenentes 2. huius intelligentias cognosci quidditatiue ab in- C tellectu viatoris. Quod etiam & Auerroistæ substinent; si ergo cognoscuntur solæ passiones entis, quæ sunt communes omnibus rebus; quomodo possunt cognosci quidditatiue; quia id quidditatiue cognoscitur, quod per propria prędicata notificatur nobis, & non per communia: sed substantiæ separatę non per propria, sed per communia prædicata notificantur nobis: igitur non quidditatiue cognoscuntur: maior est nota: minor est Scoti hic dicentis de substantiis separatis solæ passiones sunt nobis cognitæ. Tertius error est in assignatione trium subiectorum in tribus scientiis speculatiuis: dicunt enim quòd hec tria subiecta sunt tres substantię, puta substantia incorporea in metaphy. substantia cui primo inest quantitas cõtinua, secundo quantitas discreta in mathematica, substantia corporea habens formam, quę est principium determinatæ operationis, motus, & quietis in physica.

Tex. 2.

Quæst. 3.

Neoterici ducuntur in contradictionem.

Hæc aũt determinatio est imaginaria, & contra Arist. 4. huius, vbi habet, est scientia quædam, quæ speculatur ens prout ens est, & quæ ei per se insunt, ceterę vero scientię sunt abscindentes quandam partem entis. & Auerr. exponens verba hæc dixit, ꝙ physica est de ente mobili: ergo numerus scientiarum speculatiuarum est assignandus penes diuersitatem ipsius entis, D non autem substantiæ, quod & Scotus confirmauit 1. huius, vbi posuit ens commune Deo, & creaturis esse subiectum in hac diuina scientia. Quartus error est; quia ipsi Aduersarii ponunt hic subiectum in mathematica esse substantiam corpoream, cuius oppositũ clamat Auerro. 4. huius, vbi habet quòd mathematicæ scientiæ accipiunt numeros, & magnitudines distinctas ab ente, & considerant de eis, & suis accidentibus essentialibus &c. Quintus error est, quia non ordinarunt has scientias Theoricas, cum secundum ordinem naturę prima sit metaphysica, secunda physica, tertia mathematica; ordine vero doctrinæ est ecõtrario, prima est mathematica, secunda physica, tertia metaphysica, vt dixit Auer. in hoc lib. metaph. esse in doctrina post phy. & non dixit post mathematicã, quia inter metaphysicã, & mathematicã mediat physica. Sextus error est, quia imponunt S. Tho. scientiã esse vnã per aggregationẽ, cũ tñ substineat esse vnã simplicẽ qualitatẽ, vt patet 1. 2. ꝙ habitus sit pfectio quædã ipsius potẽtiæ: omnis aũt perfectio proportionatur suo perfectibili, vnde sicut potentia cum sit vna ad multa se extendit secũdum ꝙ conueniunt in aliquo vno idest in generali ratione quadam obiecti, ita etiam habitus ad multa se extendit secundum quod habet ordinem ad aliquod vnum, puta ad vnam solam rationem obiecti, vel vnam naturam, vel vnum principium: si ergo consideremus

Tex. 1.

Ens mobile est subiectũ in physica.

Quęst. 1.

Commen. 1.

Commen. 3.

q. 54. art. 3.

remus habitum secundum ea, ad quæ se extendit, sic inuenimus in eo quandam multiplicitatem; sed quia illa multiplicitas est ordinata ad vnum, ad quod principaliter respicit habitus, A

Habitus est qualitas simplex.

inde est quòd habitus est qualitas simplex non cõstituta ex pluribus partibus, etiam si ad multa se extẽdat: non enim vnus habitus se extendit ad multa, nisi in ordine ad vnum, ex quo habet vnitatem, veluti in vno appetitu est vna temperantia ex multis actibus generata, sic etiam scientia generatur primo in intellectu ex actibus cognoscendi prima principia illius scientię; & sic habetur totum esse illius scientiæ, licet in gradu infimo, & tamen ille habitus dicitur intellectus principiorum, vlterius cognoscendo alia principia proxima augetur ille habitus, & dicitur intellectus plurium principiorum. Vlterius ex principiis deducuntur conclusiones, & sic amplius augetur scientia siue habitus, & sic dicitur scientia istarum conclusionum, semper tamen idem habitus manens non habens differentiam nisi rationis tantum, & hoc patet quia principium perfectius cognoscitur, quando ex ipso conclusio deducitur, quod non esset nisi habitus principii intenderetur: ergo non generatur alius, sed augeretur pręexistens, vt dictũ est de temperantia, quæ generatur in appetitu ex diuersis actibus eiusdem rationis: nec me præterit aliquos Thomistas, de quorum numero est Soncinas in hoc lib. sustinere de mente S. Thomæ, & Commentatoris scientiam esse aggregationem specierum, vel ipsas species aggregatas, & consequenter quòd vna totalis scientia sit constituta ex multis notitiis partialibus ita quòd per quamlibet demonstrationem acquiratur noua notitia, & non augeatur præexistens; & quod principaliter mouet ipsum est auctoritas Commentatoris 1. huius, vbi habet quòd scientiæ non sunt aliud, quàm species, & illa quæ constituũtur ex vniuersali, quod sic describitur, quod est vnum prædicatum de pluribus & ex affirmatiuis, quæ describuntur sic; aliquid prędicari de aliquo, sunt etiam & auctoritates plurimæ ipsius S. Thomæ, pręcipua est illa quæ sumitur ex 1. 2. vbi vult scientiam augeri secundum se per additionem: ex qua arguitur sic; scientia secundum se augetur per additionem: ergo ipsi secundum se aliquid additur, sed non nisi noua species intelligibilis: ergo species intelligibilis spectat ad habitualem scientiam in se ipsa. Alia est in eadem 1. 2. ad primum, vbi vult quòd geometer modico studio acquirit scientiam conclusionis, quam nunquam considerauit: ex hoc arguitur, quod de nouo acquiritur modico studeo, additur scientiæ acquisitæ: sed semper acquiritur aliquid de nouo: igitur scientia non erit simplex qualitas. Tertia est ex eodem libro, vbi vult quòd species intelligibiles se habent ad scientiam vt formales, phantasmata autem vt materialia: ex hoc arguitur: ergo scientię formaliter sunt ipsę species intelligibiles. Ex tertia parte affertur articulus secundus, vbi auctor expresse vult scientiam augeri per successiuam generationem specierum intelligibilium, & vocatur hoc augumentum secundum essentiam ipsius habitus scientifici, & multæ aliæ auctoritates ad hoc propositum adducuntur.

Augetur habitus scientificus.
Quæst. 9. B
Commẽ. 27.
q. 52. ar. 2.
q. 65. art. 1.
q. 67. art. 2, C
Quęst. 12.

Species intelligibiles conseruãtur in ĩtellectu.

Sed pro intelligentia opinionis S. Tho. est considerandum, quòd dari, & conseruari species intelligibiles in intellectu, & vnitatem specificam scientiæ potest attendi penes vnitatẽ specificam scibilis, non inquantum est in hoc vel in illo genere substantiæ vel quantitatis, sed inquantum est in genere scibilis, vtrumque est verum in doctrina S. Tho. oportet enim concedere ꝙ aliqua vna habitualis scientia secũdum speciem puta geometria duas res ponat in intellectu nostro. Quarũ prima est species intelligibilis linearum, angulorum, & figurarum &c. Secunda habilitas ad promptè, faciliter, & delectabiliter considerandum conclusiones scitas in geometria: quòd enim oporteat ponere species intelligibiles ordinatas ad unam, & eandẽ rationem formalem talis scibilis, patet ex eo, quòd plura secundum speciem non concurrunt ad vnum secundum speciem, nisi aliquo modo ordinata ad illud unum, vt patet in pluralitate heterogeneorum, tam in naturalibus, quàm in artificialibus: quomodo enim species intelligibiles subiecti, puta lunæ, & species accidentis, puta echlipsis, & species causæ mediæ puta interpositæ terræ &c. in vnum secundum speciem actum sciendi cõuenient, nisi aliquo modo ordinatæ; & rursus quomodo tot species rerum contentarum sub vna specie scibilis ut sic conueniunt ordinatæ; vbi enim pluralitas sine ordine, ibi confusio: quòd autem requiratur habilitas aliqua ad vtendum prompte, & faciliter, &c. speciebus istis sic ordinatis, ex hoc ipso patet quòd intellectus cum sit secundum se sicut tabula rasa, non est secundum se ordinatus ad vsum talem talium sic ordinatorum ad vnum scibile; sed oportet per aliquam sibi additam qualitatem respicientem per se primo illud scibile determinari ad prompte, faciliter, & delectabiliter vtendum quibuscunque speciebus & actibus in ordine ad illud, hanc autem qualitatem habilitantem constat esse vnam iuxta qualitatẽ sui obiecti, ac per hoc vnius speciei specialissimæ, & consequenter qualitatem simplicem, cum sit species qualitatis: his autem duobus in intellectu concurrentibus profecto secundum aliquam scientiam videndum

Plura specie quõ concurrunt ad vnũ. D

restat

A restat, quid horum, non habitus sed habitus talis scilicet scientiæ humanæ, quæ est habitus per demonstrationem acquisitus, rationem essentialiter habet, notanter autem dixi non habitus, quia constat quòd species intelligibiles apud S. Thomam sunt habitus intellectuales, & similiter dixi scientiæ humanæ: quia in Angelis habitus scientiæ non sunt nisi species intelligibiles: & non aduertere ad hæc duo fuit occasio erroris apud aliquos Thomistas, quòd autem scientia, de qua loquimur non sit essentialiter plures species intelligibiles ordinatæ, sed simplex qualitas, manifestum est ex hoc, quòd habitus scientificus est essentialiter in prima specie qualitatis, vt vna eius species specialissima: sed nulla species qualitatis est composita ex pluribus qualitatibus diuersarum specierum, quales sunt species intelligibiles: ergo vel negāt habitum scientiæ esse aliquam speciem essentialiter in genere qualitatis, ponendo ipsam esse vnam ordine sicut exercitum, & in genere relationis: formale & materiale solum in genere qualitatis, quod repugnat doctrinæ S. Thomæ: vel coguntur dicere ipsam non esse formaliter species ordinatas, sed qualitatem simplicem ad vtendum illis. Hinc in vna scientia puta metaphysica inuenitur intellectus sic dispositus, quòd habeat species intelligibiles elementorum, mixtorum, plantarum, animalium, hominum, quanti, qualis, relationis, motus, &c. B bene dispositas quatenus repręsentant gradus metaphysicales, idest spectantes ad ens inquantum ens, & quòd habet qualitatem quandam determinantem ipsum non solum ad utendum, sed ad ponendum, & ordinandum species in tali ordine, & hæc qualitas est essentialiter habitus scientiæ, quę dat formaliter intellectui facultatem faciendi huiusmodi dispositionem in speciebus faciliter, & delectabiliter.

Scientia est habitus acquisitus per demōstrationem.

Habitus scientificus est in prima specie qualitatis.

Vlterius sciendum est, quòd scientia nostra duo exigit; assimilationem scilicet intellectus ad res, de quibus est scientia; & determinationem intellectus ad componendum, diuidendū, & discurrendum, inter huiusmodi res, & primum fiat per species intelligibiles: secundum autem per illam qualitatem habilitantem intellectum ad tale scibile, & constat quòd primum ordinatur ad secundum in quo consumatur scientia: consequens est quòd species intelligibiles repręsentando ea, de quibus est scientia, claudantur sub scientia tamquam secūdaria sub principali: ac per hoc scientia per se ipsam habet actum componendi, &c. per species vero habet actum repręsentandi, sicut prudentia per seipsam præcipit, & per euboliam consilia- C tur: cum igitur determinatio intellectus ad scibile plura exigat, & in speciebus intelligibilibus ordinatis inchoatiue sit, & in qualitate illa simplici consumatur, consequens est quòd species intelligibiles tanquàm partes potentiales scientiæ sint, & sic intelligitur dictum Commentatoris primo huius, quòd scientiæ non sunt aliud quàm species & illa, &c. & etiam auctoritas prima S. Thomæ, in qua videtur ponere augumentum per additionem, vbi est sermo de augumento extensiuo, ut expresse ipsemet declarat, 1. 2. & quia scientia modo ad pauciora, modo ad plura se extendit, ideo sic suscipit augumentum, virtus autem moralis quia oportet vt ad omnia se extendat, non sic augetur: vnde ex hoc, quòd S. Thomas dicit ipsam augeri per addictionem, nihil aliud habetur, nisi quòd augetur extensiue, quia ad plura continue se extendit, sed non fit additio in essentia. Secunda quoq; auctoritas intelligitur sic, geometer modico studio acquirit demonstratione augumentante scientiam notitia conclusionis, quam nunquam considerauit, hoc autē acquirere scientiā nouæ conclusionis, quamuis non sit acquirere scientiam illam simpliciter, est aūt acquirere illam scientiā inquantum est scientia illius conclusionis, quam nunquam considerauit, Tertia auctoritas quoque non obstat, quia species intel- D ligibiles sunt principia actuum, ex quibus fiunt virtutes intellectuales, & propterea dicuntur formales in virtutibus intelligibilibus cum quo patet stare, quòd non sunt ipsæ essentiæ virtutum intellectualium.

Sciētia duo exigit.

Prudentiæ & euboliæ officium.

Commē. 17.

q. 66. art. 1.

Et ex his etiā soluuntur argumenta Aduersariorum, Primo quòd actus naturaliter sunt generatiui habitus per hoc, quòd naturaliter relinquūt suam similitudinem in passo, sed agentiū differentium specifice secundum proprias rationes sunt reales similitudines specifice distinctę: ergo actus distincti specie cuius sunt intellectiones diuersorum principiorum, diuersarūque conclusionum non generabunt eundem habitum specie. Et confirmant, quia vbi est eadem causa, ibi est idem effectus; sed actus differentes morales vt temperantię iustitiæ generāt diuersos habitus specie ex eo, quòd secundum proprias rationes specificas imprimunt potentiæ similitudines naturales differentes specie: ergo similiter erit in proposito: videtur enim extra rationem quòd quidam habitus generetur ex actibus vniformibus, & quidam ex difformibus: poterit enim dici eadem ratione, quòd non sit nisi vna virtus moralis ex quocunq; actu, & deinde augetur non tantum per actus similes, sed etiam per difformes. Dicimus enim ad hoc, quòd aliqua possunt esse eiusdem speciei secundum vnam rationem, quę sunt diuer-

Aliqua eiusdem speciei vno modo possunt esse diuersarum specierum.

sarum-

ſarum ſpecierum ſecundum aliam rationem: verbi gratia omnes formæ ſunt eiuſdem generis ſubiecti, & tamen non omnes ſunt eiuſdem generis prędicabilis. Amplius omnes actus temperantię ſunt eiuſdem generis, & ſpeciei moris, qui tamen non ſunt eiuſdem ſpeciei prędicabilis: actus enim temperatus circa uenerea eſt alterius ſpeciei prędicabilis ab actu temperato circa iram, & ab actu temperato circa cibum, & potum; ex quibus ſequitur, quòd vnus habitus ſpecie vel numero effici poteſt à diuerſis actibus ſpecie prędicabili, dummodo ſit eiuſdẽ ſpeciei moris, vel eiuſdem ſpeciei cognoſcibilitatis. Tũc formaliter ad argumentum dicimus, ꝙ omnes actus relinquũt ſimilitudinem eiuſdem ſpeciei cognoſcibilitatis: oẽs enim concluſiones eiuſdem ſcientiæ totalis relinquũt ſimilitudinem eiuſdẽ rationis ſcibilis, & cognoſcibilis: quia omnes generantur quatenus obiecta concernunt materiam in genere ſcibilis, non autem rei. Et ſic patet reſponſio ad confirmationem, quòd non eſt ad propoſitum, quia licet actus temperantiæ ſint diuerſę ſpeciei prædicabilis: ſunt tamen eiuſdem generis, & ſpeciei moris, vt dictum eſt. A

Cap. 6. Secundum argumentum eſt, quia Ariſt. 6. ethicorum diſtinguit intellectum à ſciẽtia, ſicut habitum aliũ ſpecie, licet ſit eiuſdẽ generis propinquioris, quàm ſit alter eorum cum opinione, & prudentia, & arte: Confirmant etiam, quia verum inquãtum euidẽs, eſt aptum natum cauſare in intellectu habitum cognitiuũ ſui: ſed ſimpliciter alia eſt ratio euidentiæ in principio, & in cõcluſione; quia in principio propter ſe, & ex terminis; in concluſione autem propter aliud, & per diſcurſum: ergo alius erit habitus in intellectu, qui eſt concluſionis ab illo, qui eſt principij. B

Cap. 6. Dicimus quòd Ariſti. 6. ethicorum diſtinguit habitum principiorum à ſcientia, tanquam diuerſas virtutes intellectuales, non autem in genere cognoſcibilitatis, & ſcibilis. Et ſic etiam confirmatio eſt nullius roboris: licet enim ratio euidentiæ in principio, & in concluſione ſit alia, & alia ſecundum ſpeciem prędicabilem, non tamen ſecundum ſpeciem ſcibilem: & ſic ratio adducta pro concluſione ſtat in robore ſuo, quòd principiũ magis cognoſcitur, quàm concluſio, quę ex ipſo deducitur, & quomodo ſcientia eſt ſimplex qualitas, & quomodo aggregatio ſpecierum, manifeſtum eſt.

Principium magis cognoſcitur q̃ concluſio.

Reſtat modo dicere ad principale, quõ hæc diuiſio ſciẽtiæ eſt trimẽbris. Pro quo eſt notandũ ꝙ duplex eſt ratio formalis; vna, quæ eſt ex parte ſubiecti, vt res eſt, veluti in ſubiecto philoſophiæ naturalis, mobilitas dicitur ratio formalis eius, in ſubiecto mathematicę eſt quantitas, in ſubiecto metaphyſicę eſt entitas. Secunda eſt ratio formalis ſubiecti vt obiectum eſt, & hæc vocatur modus cognoſcendi, ſiue definiendi: verbi gratia abſtractio à materia particulari erit ratio formalis obiecti philoſophię naturalis, vt obiectũ eſt: abſtractio ab omni materia ſenſibili ſiue particulari in vniuerſali eſt ratio formalis in mathematica, quæ non abſtrahit à materia intelligibili: abſtractio vero ab omni materia tam ſenſibili, quàm intelligibili eſt ratio formalis obiecti vt obiectũ eſt in metaphyſica. C

Ratio formalis obiecti in mathematica quæ eſt.

Secundo eſt notandum, ꝙ ſcientia prima ſui diuiſione diuiditur in eam, quæ eſt de vocibus, & in eam quæ eſt de rebus: ea quę de vocibus, dr̃ ſermonica, ſiue logica, cuius primę partes ſunt dialectica & grammatica: ſcientia, quæ eſt de rebus aut eſt practica, ſiue operatiua, aut theorica, ſiue ſpeculatiua: quia cum duplex ſit animę vis, vna appetendi, altera cognoſcendi: quod perficit appetitum vocatur practicum: quod vero perficit intellectum, vocatur ſpeculatiuum: quod quidem ſpeculatiuum aut eſt de entibus coniunctis, aut de ſeparatis: ſi de entibus coniunctis, ſic eſt Philoſophia naturalis: ſi de entibus ſeparatis, hoc poteſt eſſe dupliciter, quia aut ſimpliciter, & ſic eſt metaphyſica, aut ſecũdũ quid, & ſic eſt mathematica; & hæc eſt deductio, quam facit Alex. dicens, ſi ergo entia tripliciter diuiduntur, & partim inſeparabilia ſunt, & mouentur, quædam inſeparabilia, & immota, alia ſeparata, & prorſus immota, dubium quoque eſſe non debet, quin doctrinæ quoque tres numero habeantur, phyſica quæ de his verſetur, quæ inſeparabilia ſunt & mouentur; mathematica quæ ea tractet, quæ inſeparabilia ſunt, & immota: theologia, quæ ſeparata & immobilia conſiderat, & quod Alex. vſus eſt nomine entis; Auerro. vſus fuit nomine rei, ſciens quòd ens & res conuertuntur, vnde concludit Auerro. quòd modi Philoſophię ſpeculatiuę ſunt tres. ſcilicet ſcientia rerum mathematicarum, & naturalium, & diuinarum: res diuinæ ſunt in quarum definitione ſumitur Deus; naturales in quarum definitione accipitur natura, & voluntarię in quarum definitione ſumitur voluntas: ex quibus patet quòd hæc diuiſio eſt optima, & conuenientiſſima & eſt diuiſio ſecundum genus, non autem ſecundum ſpeciem: quia quęlibet ſcientia ſub ſe continet plures ſpecies, vt puta mathematica diuiditur in plures ſcientias mathematicas, & ſic phyſica; de metaphyſica non eſt ita apertum, tamen Auerro. hoc aperit 7. huius vbi diſtinguit hanc ſcientiam iuxta diuiſionem entis; patet etiam quomodo hæc diuiſio eſt reducibilis ad bimembrem per rationem Alex. dicentis phyſicam eſſe de inſeparabilibus motis, mathematicã de inſeparabilibus immotis, Theologiã, ſiue metaphyſicã de ſeparatis, & D

Doctrinæ ſunt tres.

In prologo.

A tis,& immobilibus: vnde reducitur diuisio ista ad hęc duo membra, hoc modo videlicet omnis scientia aut est de separatis, aut non, sic non, hoc est dupliciter, aut de non separatis mobilibus, aut immobilibus: si de non separatis mobilibus est physica: si de non separatis immobilibus, est mathematica, vel reducitur sic: scientia speculatiua, vel est de abstractis simpliciter, & sic est metaphysica: aut est de abstractis non simpliciter: & hoc dupliciter, quia vel est de abstractis non simpliciter respectu materię sensibilis, quia tantum à particulari materia sensibili: vel est de abstractis respectu omnis materiæ sensibilis, tam particularis, quàm vniuersalis & sic est mathematica.

Omnis sciētia aut est de abiunctis à materia aut de coniūctis.

Hinc soluuntur aliqua argumenta, quæ adduci solent contra hanc veritatem, & pręcipue illud de logica, grāmatica, & poetica, quòd sunt scientię speculatiuæ, & tamē non cōtinētur sub aliquo membro huius diuisionis: igitur diuisio est insufficiens: hic esset disputatio, num hæ pręnominatæ sint artes, vel scientiæ, vel modi sciendi, quicquid sit de hac disputatione dicamus argumentum non esse ad propositū: quia sermo noster est de scientiis realibus; istæ vero prænominatæ non sunt reales, sed sermocinales. Soluitur & illud aliud, quòd scientia partiri
B debet ad partitionem entis, cum omnis scientia sit de ente, vt patet 4. huius: sed ens diuiditur in decem prima genera rerum: igitur decem sunt primæ species scientię. Potest concedi hoc argumentum, quia concludit diuersas esse species scientiæ; quod non est ad propositum, quia nos loquimur de diuisione generica scientiarum, non specifica, de qua loquitur argumētum. Dicitur etiam secundo, quòd licet sint decem genera rerum, possunt tamen cōuenire sub vna ratione scibilis, & sic etiam metaphysica considerabit corpoream & incorpoream substantiam: immo res omnes sub vna ratione formali scilicet entitatis abstractæ ab omni materia physica, & mathematica modo præexposito, ideo tres constituuntur scientiæ vt supra dictum est.

Tex. 1.

Diuisio sciētiarum duplex.

Cuius inditium ex eo nobis esse videtur, quia nulli scientiæ
C *prorsus curæ est neque actiuæ, neque effectrici. &c. Tex. 4.*

Vtrum de ente per accidens possit esse scientia.

Dilucidatio quarta.

CIRCA hęc verba notandum, quòd solet fieri distinctio de ente per accidēs, quod dupliciter accipi potest. Primo vt ly per accidēs negat vel priuat perseitatem rei secundum se acceptę, & hoc est ens per accidens aggregatum ex rebus diuersorum generum, vt homo quantus, vel quantum album, vel ex rebus intermediorum, vt album dulce, & tale ens per accidens opponitur enti per se, quod diuiditur in decem genera: quia tale ens per accidens non habet vnum conceptum quidditatiuum, per quē possit in aliquo vno
D genere collocari, & de isto ente per accidens loquitur Arist. 5. & 7. huius quando negat ens per accidens habere quodquideratesse; & dicit quod quid est non est idem cum eo cuius est. Secundo modo accipitur ens per accidens prout ly per accidens non priuat perseitatem in entitate rei secundum se, sed in comparatione ad aliquam causam, & sic dicitur ens per accidens respectu alicuius causæ, ad cuius fieri vel esse talis causa non ordinatur essentialiter, sed euenit pręter intentionem talis causę aliud intendentis, & tale est ens fortuitum & casuale, & iuxta distinctionem horum membrorum quærunt Aliqui, vtrum de ente per accidens primo modo possit esse scientia. Cui quæsito respondent multi supponendo distinctionem habitam & addendo duas alias, quarum prima est, quòd esse scientiam de aliquo dicitur dupliciter scilicet proprie, & stricte: alio modo large, & communiter; proprie de illo dicitur esse scientia de quo aliquid scitur; vt est subiectum de quo scitur passio, large autem, & communiter dicitur esse scientia de illo quod scitur, vt de conclusione seu de passione scita de subiecto: tunc enim magis proprie diceretur scientia eius, quàm de ipso. Aliam distinctionem addunt quòd scientia potest distingui vel secundum vnitatem speciei specialissimæ, vel generis intermedii, & propinqui, vel etiā generis remoti. Quibus stantibus ponunt tres conclusiones,

Ens per accidens bifariā accipitur.

Tex. 7.
Tex. 11.

Scientia bifariā distingui potest.

quarum prima est de ente per accidens primo modo accipiendo, de quo proprie non potest A esse scientia per se vna vnitate speciei, quam conclusionem ita probant: vnius scibilis isto modo est vna per se causa: sed tale ens per accidens non potest esse vna causa per se: ergo de ente per accidens primo modo non potest esse scientia una, unitate speciei: minor probatur, quia cum totum illud non sit aliquod vnum ens, non poterit esse per se causa alicuius vnius passionis, & ideo de tali nihil demõstratur, nisi per alterum conceptum, quẽ includit; & ideo illi conceptui per se inest tale demõstratum, non autem composito, nisi per accidens: ergo sciẽtia vna specie, quę est conclusionis demonstratę, non est per se, nisi de altero conceptu in tali ente complexo. Secunda conclusio est. De ente per accidens primo modo accipiendo non proprie, sed communiter potest esse scientia vna vnitate speciei per se: hoc apparet simili ratione, quia de tali non potest accipi proprium medium ad ipsum demõstrãdum, nisi per conceptum alterius, & ita non scitur, nisi per accidens. Tertia conclusio. De ente per accidens primo modo accipiendo proprie potest esse scientia vna vnitate generis proximi, vel remoti, quam sic probant, vnius intelligibilis plures passiones continentis potest esse scientia vna vnitate generis proximi vel remoti: sed ens per accidens primo modo est huiusmodi: ergo conclusio vera, probatur minor: nam tale ens est aliquo modo vnum intelligibile vnico actu intelligendi, non tamen ita simplici, & per se vno actu concipiendi, concipitur homo albus, sicuti homo: tali ergo enti natus est correspondere habitus per se ex talibus actibus generatus; sed ille habitus non est ita vnus, sicut ille, qui est alterius partis tantum: tale quidem totum potest multas passiones includere, quas simul neutra pars per se includit, nisi ratione alterius partis: ergo habitus proprius istius totius virtualiter inclinat ad omnes istas passiones sciendas de illo toto: quare omnes istæ scientię virtualiter continentur in habitu, qui est per se correspondens enti per accidens, & ita habent vnitatem in genere proximo, licet non tantam sicut illi, qui includuntur in habitu correspondente vni conceptui quidditatiuo. Et si quis diceret, quòd linea visualis non est intelligibilis aliquo vno actu, sed diuersis, ex quibus diuersi habitus relinquũtur, alter lineæ, alter visualitatis, quorum vterque virtualiter inclinat ad speculandum illa de suo proprio obiecto, quæ in illo obiecto virtualiter includuntur vt sic, sicuti nec vna scientia est de toto, nisi per accidens, sic nec vnus habitus virtualiter includit illas scientias, quæ sunt de vna parte, & alia. Arguunt contra, quia si ita dicatur, non apparet qualis vnitas possit assignari scientiæ subalternę, vt musicę, vel perspectiuę, nisi vnitas aggregationis: quod uidetur inconueniens, & non potest hoc euadi, nisi via suprapposita teneatur de scientia vna genere. B C

Totum multas passiones includit.

Sed in hac determinatione sunt commissi plurimi errores, inter alios est primus in tertia distinctione, in qua distinguũt scientiam secundum vnitatem speciei specialissimæ, & generis proximi, & remoti, quia quęro: illa scientia, quę est secundum genus remotum, aut est habitus sciẽtificus, aut non: si primo, ergo erit proprius, quia vt scribitur 1. poster. demõstratio, ex qua generatur scientia, est ex propriis: si non est sciencificus: igitur perperam habita est distinctio per habitum, qui est scientificus, & per habitum, qui non est scientificus. Præterea huiusmodi habitus, qui est scientia secundum genus remotum, aut est alius à quolibet particulari habitu, aut est idem cum habitu, qui dicitur scientia secundum speciem specialissimam: si primo, ergo non inclinat ad similem speculationẽ: quia de distinctis habitibus non potest esse similis & omnino eadem speculatio; & tamen oppositum substinent Neoterici, vt discussum est superiori disputatione: si vero concedunt secundum membrum: ergo non habent distinctionem ad inuicem; quia quorum est idẽ actus videlicet speculatio, & habitus idem esse oportet: & si ponitur idem, ergo nullus erit communis. Secundus error habetur in tertia conclusione, in qua dicitur, quòd de ente per accidens potest esse scientia vna vnitate generis proximi, vel remoti. Contra quia si hęc conclusio esset vera, sequeretur quòd posset etiam haberi vna scientia secundum unitatem speciei specialissimæ, quod est contra primam conclusionẽ: consequentia probatur ex maxima illorum, dicentium quod determinat sibi genus, determinat sibi speciem, determinat sibi & indiuiduum, & habetur 2. topicorũ, nihil est sub genere, quin sit sub aliqua specie. D

Cap. 2.

Distinctorũ habituũ non est eadẽ speculatio.

Præterea quęro aut habetur vna scientia tali vnitate secundum aliquam rationem propriã, sicut supra argumentabantur, quæ non est aliqua ratio perticularium habituum contentorum sub eo; aut est idem cum omnibus aliis, sicut ipsi videntur asserere: si primo modo, sequitur quòd de ente per accidens erit per se habitus scientificus per rationem propriam, quod tamẽ negant; si vero dicatur secundo modo quòd hæc scientia, quę habetur de ente per accidens est eadem cum aliis habitibus particularibus, tunc sequitur quòd tot sunt scientiæ de ente per

Egregia ratio ex concessis ab aduersariis.

A accidens, quot sunt de ente per se; & sic cum de ente per se habeatur scientia vna vnitate specifica, etiam de ente per accidens hoc idem erit. Tertius error habetur, quia ponunt ens per accidens dici duobus tantum modis, cum tamen possit pluribus modis accipi, vt colligitur ex bonis peripateticis. Potest enim primo accipi secundum concursum in eodem tempore, vt si eodem tempore interficiantur duo homines in diuersis Regionibus. Potest etiam & accipi secundo pro concursu in eodem subiecto, vt album, & musicum in homine. Tertio potest accipi secundum concursum in eadem causa, vt ædificator, & Medicus. Quarto potest accipi secundum concursum in eodem effectu, vt in pulmento conueniunt salubre, & delectabile. Quartus error habetur etiam in doctrina istorũ, quia dicunt in scientia subalternata, vt est musica, & perspectiua, non posse saluari nisi vnitatem aggregationis: nam licet verum sit, quòd scientia ne dum subalternata, sed etiam subalternans vt est cognitio diuersarum conclusionum, sit vna per aggregationem; tamen vt est habitus est qualitas simplex, vt probatum est supra; immo omnes scientiæ mundi sunt vnius speciei, quia ponuntur sub specie habitus, qui est prima species qualitatis, & subiectatur in intellectibus, qui omnes sunt vnius speciei.

Ens per accidens quatrifariam accipitur.

Dilucid. 3.

B Pręterea quęlibet scientia subalternata habet vnam rationem formalem sui obiecti: quomodo igitur erit vna per aggregationem cum ratio formalis obiecti sit simplicissima?

Et si quis probaret quòd scientia subalternata esset de ente per accidens, vt puta musica, & astrologia, & perspectiua, quæ est de linea visuali, de qua multa probat perspectiuus, quæ per solam rationem lineæ non insunt ipsi lineę, alioquin perspectiuus esset pure Geometra, similiter ostendit multa, quæ per solam rationem visualitatis non insunt ipsi visualitati; aliter esset pure naturalis: ergo quod quid est subiecti eius includit ambo, quę quidem non constituunt, nisi vnum per accidens; tum quia quælibet talis scientia subalternatur duabus, quia vtriusque conclusiones continentur in ea pro principiis, quod non esset nisi subiectum includeret substantiam ambarum. Ad hoc dicimus quòd linea visualis, & similiter numerus sonorus dupliciter accipi possunt. Vno modo formaliter, & sic sunt entia per accidẽs, sed vt sic nõ sunt subiecta alicuius scientię. Alio modo circumlocutiue prout scilicet per ea circumloquimur aliquod subiectum nobis innominatum, vt puta si homini non esset nomen impositum, diceretur quòd animal risibile est subiectum risibilis, hoc est ens per se, sic subiecta harum sunt entia per se, de quibus sunt istæ scientiæ, quæ num magis naturales, vt tenet S. Thomas, vel magis mathematicę sint, vt tenet Egidius, alias diximus.

Linea visualis bifariam capitur.

C

In scoliis 2. physicorum.

Istis erroribus sic reiectis dicendum est ad quæsitum, quòd ens per accidens dupliciter accipi potest. Vno modo in vniuersali per respectũ ad illa, ad quę habet necessariam habitudinẽ quia nihil est adeo per accidens, quod non habeat habitudinem ad aliquid. Alio modo potest considerari in particulari secundum hanc causam, vel hoc subiectum. Qua distinctione stante pono duas conclusiones, quarum prima est. De ente per accidens primo modo potest esse scientia communiter sumpta, non proprie: probatur prima pars: quia sciẽtia communiter sumpta potest etiam esse per effectum causamque remotam, & hoc docet Arist. in hoc lib. inquiẽs quæ sit causa, & natura ipsius entis per accidens. Hinc S. Thomas in principio huius dixit Philosophum excludere ens per accidens à principali consideratione Metaphysici, quasi dicat quòd secundario tractat de ipso. Secunda pars conclusionis patet, quia scientia proprie sumpta non potest haberi nisi per causam propriam, & necessariam, & immediatam, ergo &c. Secunda conclusio est. De ente per accidens in particulari nullo modo potest esse scientia: & hoc probat Philosophus, quia infinita vni accidunt, & infinitum inquantum infinitum, est ignotum. Et ex hoc concluditur manifeste, quòd de ente per accidens non potest esse scientia, neque ars, neque speculatiua, neque factiua, neque actiua; solum autem sophisticam potest concedi esse circa ens per accidens, sicut voluit Plato. Et ex hoc soluitur argumentum illud, de quo potest esse demõstratio & definitio, de eo potest esse scientia; sed de ente per accidens potest esse demonstratio, quia Philosophus multa demõstrat de eo in hoc loco. Iterũ potest esse definitio, quæ est medium demonstrationis, & demonstratio est syllogismus faciens scire 1. post. igitur &c. Ad hoc dicitur quòd eo modo, quo est demonstratio, & definitio, sic est scientia scilicet in communi, & in vniuersali, non autem in particulari: similiter est demonstratio de eo communiter sumpta & secundario, non autem proprie, & principaliter. Soluitur & aliud, oppositorum est eadem disciplina: sed ens per se, & ens per accidens sunt opposita: igitur si habetur scientia de ente per se: ergo & de ente per accidens. Quia habetur scientia secundum nomen tantum, quod est ens per accidens; sed non secundum rem, quod possit esse conclusio demonstrata de aliquo subiecto, sicuti hic terminus, & hæc vox scientia communiter dicta, ens per accidens est quod accidit enti per se, similiter scitur nomen infiniti,

Tex. 6.

D

De ente per accidens nõ est scientia.

Cap. 2.

Oppositorũ est eadem disciplina.

finiti, & ipsius vacui, quia vacuum opponitur pleno, & infinitum ipsi finito, sed hęc talia non sciuntur scientia demonstratiua, vt dictum est supra, ergo &c. A

Quod enim neque semper est, neque plerunque, id accidens dicimus esse, &c. Tex. 5.

An de ente per accidens secundo modo possit esse scientia.

Dilucidatio quinta.

Scientia dupliciter sumitur.

EST hic vnus modus dicēdi approbatus a Recentioribus distinguens de sciẽntia, quòd dupliciter accipi potest. Vno modo pro habitu conclusionis prout scilicet est notitia habita per causam necessariam. Alio modo pro quacunque determinata notitia per causam per se, licet non necessariam Distinguit etiā de scibili, quòd dupliciter aliquid sciri potest, vel absolute vel reduplicatiue; dicit modo quòd de ente per accidens secundo modo accepto, scilicet reduplicatiue prout est ens per accidens, non pōt esse sciētia: quia omne illud, de quo est scientia, est semper, vel frequenter; sed ens per accidens inquātum per accidens non est huiusmodi: ergo de ente per accidens reduplicatiue non est sciētia, minor patet; quia ens per accidens secundo modo dicitur in comparatione ad aliam causam, pręter cuius intentionem euenit quandoque; non tamen semper, & frequenter, & ideo vt sic tale ens per accidens non est scibile. Dicit quoque quòd de ente per accidens non reduplicatiue sumpto, sed absolute potest esse scīa: quia omne illud, quod habet causam determinatam à qua euenit, semper vel frequenter est scibile per illam causam: sed ens per accidens non reduplicatiue sumptum est huiusmodi: igitur de eo potest esse scientia: probatur minor; quia licet ex comparatione solis ad zodiacum non possit sciri quòd pluat sub cane, quia sic non habetur causa pluuiæ: tamen ex comparatione alterius planetæ ad solem, vel ad alium planetam vel ad stellas fixas, vel respectu lunæ sic eleuatæ in comparatione multorum simul possunt sciri hęc, quę sunt concurrentia, & sunt causa pluuię, vt in pluribus, & sic generaliter in aliis: nullum enim est ens per accidens respectu alicuius, quod non sit per se effectus respectu alicuius alterius, vel aliorum concurrentium. B C

Pluuia sub cane.

Sed contra secūdam distinctionem, & vtranque conclusionem argumentor: quia sunt contra Arist. expresse 2. phy. vbi tradit scientiam de ente per accidens reduplicatiue: tradit enim scientiam de casu, & fortuna, quatenus casus & fortuna sunt, & sic de ente per accidens reduplicatiue habetur scientia. Pręterea quæ possunt definiri, possunt reduplicatiue sciri: quia definitio est medium in demonstratione potissima, vt habetur 2. posteriorum: sed casus, & fortuna possunt definiri, & definiuntur 2. physicorum: fortuna enim est causa per accidens in his, quæ fiunt à proposito: & casus in his, quæ non fiunt à proposito: ergo male posita est distinctio cum conclusionibus. Præterea quicquid continetur sub subiecto metaphy. illud est scibile; quia eadem scientia est de toto & partibus: sed ens per accidens secundo modo sumptum continetur sub subiecto metaphy. igitur tale ens per accidens est scibile nedum absolute, sed etiam reduplicatiue, non ne vna & eadem causa substātialiter dicitur intellectus practicus, & fortuna? intellectus enim practicus ipsius hominis in comparatione ad effectum euenientem vt in pluribus, & non pręter intentionem agentis, dicitur causa per se: in comparatione vero ad effectum raro euenientem & pręter intentionem, dicitur fortuna: & hoc modo potest sciri, ita etiam in agentibus naturalibus, idem agens est casus, & natura: casus enim nihil aliud est, nisi natura operans sine intentione, vt virtus informatiua quę est in semine si producit hominem cum duobus oculis, & vno naso, dicitur natura, cum hic effectus principaliter intendatur à virtute informatiua vt in pluribus, sed si producat hominem cum vno oculo & duobus nasis, dicitur casus, hęc enim omnia sciuntur. D

Tex. 40.

Cap. 6. Tex. 51.

Quomodo idem dici potest causa per se & fortuna.

Pro declaratione igitur veritatis est sciendum primo, quòd causa per accidens potest comparari ad duo, videlicet ad causam suam, & ad suum effectum: si comparetur ad suum effectū. sic dicitur per accidens: si vero comparetur ad suam causam, sic dicitur effectus per se, & non

per ac-

A per accidens: vnde licet causa per accidens materialiter sumpta, videlicet vt est effectus cuiusdam causæ, reducatur ad aliquam causam per se; non tamen si consideretur vt causa per accidens casualis, vel fortuita: verbi gratia aliquis fodit terram, & fodiendo inuenit thesaurum, fossio est effectus per se hominis, & est causa per accidens inuentionis thesauri: si enim ipsa fossio consideretur vt causa per accidens inuentionis thesauri, sic non reducitur ad aliquam priorem causam inquantum huiusmodi: sed si consideretur vt est effectus per se hominis fodientis, sic reducitur ad causam per se, non quidem vt causa per accidens, sed vt effectus per se. Sciendum secundo, quòd effectus fortuitus potest comparari ad causam primam & vniuersalem, & potest comparari ad causam particularem: primo modo nullus est effectus fortuitus, aut casualis, sed secundo tantummodo datur, vt patet de concursu duorum seruorum in ordine ad dominum ipsorum, & in ordine ad se ipsos. Quibus stantibus dico ad quęsitum iuxta determinationē præcedentis disputationis, quòd de ente per accidens secundo modo etiam potest esse scientia communiter sumpta in vniuersali & secundario, non principaliter quia potest per istum terminum ens, & per istum alium ens per accidens; quia per se, & per ac-

Effectus fortuit⁹ ad duo cōparari potest.

B cidens sunt differentiæ non rerum extra significatarum per terminos, vel propositiones; sed potius sunt differentiæ propositionum per se vel per accidens verarum: & ideo sunt entia scibilia sciētia cōmuniter dicta & secūdario, non principaliter. Ex quibus soluuntur argumenta contra istam determinationem; quorum primum est illud; quod habet causam determinatam, potest sciri: sed ens per accidens secundo modo est huiusmodi; igitur ens per accidens potest sciri: probatur minor, quia ens per accidens secundo modo prouenit à causa naturaliter vt in pluribus, & non à causa, quæ est ad vtrumlibet: sed causa naturalis est determinata cum producat ex necessitate; & per hoc distinguitur à voluntate: ergo ens per accidens habet causam determinatam. Dicunt aliqui quod ens per accidens potest vno modo accipi pro cōceptu, quem per se importat hoc quod est ens per accidens. Alio modo pro re illa substrata cui inest, & de qua denominatiue prædicatur; secundo modo non est scientia de ente per accidens inquantum per accidens: sed potest esse scientia de ente per accidēs primo modo, & dāt exemplum de infinito, & vacuo, de quibus non est scientia pro substrato: sed bene est scientia pro conceptu importato per infinitum, & vacuum.

Causa naturalis ꝑducit ex necessitate.

C Sed contra, quia conceptus ipsius entis per accidens aut est realis, aut rationis: non secundo ergo primo, si primo & habetur scientia de eo pro conceptu reali importato per ipsum: ergo & de ipso substrato; tum etiam quia de infinito, & vacuo habetur scientia per propositionē negatiuam, sicuti de contradictorijs, quòd nec sunt, nec possunt esse simul vera, ita etiam infinitū in actu non est, nec etiam vacuum, ens tamen per accidens est; & ideo melius dicendum quòd ens per accidens prouenit à causa naturali secundario, ideo de eo erit scientia secundario, & vt significatur per terminum conclusionis, non autem vt conclusio demonstrabilis, aut demonstrata vel vt subiectum, de quo possint demonstrari passiones demonstratione potissima. Secundum argumentum est, quicquid venit à causa inuariabili est necessarium, & per consequens scibile: sed ens per accidens est huiusmodi: ergo ens per accidēs est scibile: maior probatur, quia non videtur effectus quandoque euenire, & quandoque non, nisi quia causa quandoque se habet sic, vel aliter ad ipsum, quod non videtur posse esse sine mutabilitate causæ: si ergo causa sit immutabilis: & effectus erit immutabilis, & necessarius; & per consequens scibilis: & probatur minor, quia à primo ente prouenit quilibet effectus positiuus, & per con-

Contradictoria non sunt simul vera.

Ens per accidens quō est scibile secūdū aliquos.

D sequens ens per accidēs, licet respectu eius non sit ens per accidens, primum aūt ens est immutabile ex 8. phy. Ad quod argumentum respondentes Aduersarii recitant responsionem, quam impugnant; & hęc responsio negat maiorē, quia est vera tantūmodo de causa proxima: minor assumpta verificatur de causa remota, ideo argumentum non concludit, sed ęquiuocat. Tex. 45.

Arguunt contra istam responsionem, & volunt probare maiorem esse veram de causa remota; quia si causa prima necessario causat mediante A. necessario mouet ipsum. A. & A. necessario motū necessario mouet B. & sic vsq; ad proximā causam, cum posterior nūquam moueat nisi mota à priori: si ergo sola prima causa concedatur mouēs necessario, sequitur quòd omnes necessario mouebunt, & sic stabit argumentum in robore suo: propterea aliter dicunt negando maiorem, & ad probationem respondent quòd causa voluntaria sine sui mutatione potest aliter se habere ad effectum per solam mutationem alterius, à quo effectus dependet itaquod solum ex parte effectus sit mutatio: agens autem voluntarium per voluntatem antiquam est causa noui effectus: & dant exemplum, si volo nunc me sedere cras, tali voluntate existenti vniformi sedebo cras; itaque est effectus nouus à voluntate antiqua non mutata; sic dicendum est de primo ente, quòd ipsum voluntate antiqua, & ęterna vult quicquid vult, ita

Causa voluntaria quomodo se habet ad effectum.

Quæst. 19. quòd ab eius voluntate immutabili eueniunt effectus noui quotidie. Verum quia respon A
sio est S. Thomę pluribus in locis suę doctrinæ, & pręcipue 1. p. ideo pro defensione eius sciẽdum, quòd illa responsio est optima: argumentum principaliter intendit concludere à primo ente, quod est Deus opt. max. omnia esse necessaria, & secundario omnia esse scibilia, quod vtique concedendum est in ordine ad primum ens; hoc enim est verissimum, ens per accidẽs esse scibile prout reducitur ad ens per se; & illa propositio, à causa inuariabili & necessaria procedit effectus necessarius, non potest verificari nisi de causa proxima, quia stat supremam causam esse necessariam, & tamen effectus est contingens, & hoc propter causam proximam contingentem, sicut germinatio plantæ est contingens propter causam proximam contingentem, licet motus solis, qui est causa prima, sit necessarius, & similiter producta à Deo sunt contingentia, quamuis ipse Deus sit causa necessaria, vt ait pulchre S. Thomas 1. p. Et obiectio adducta est nullius momenti, quia non est verum, quòd si prima causa necessario causat mediãte A. necessario moueat ipsum A. & A. necessario motũ, necessario moueat B. & sic vsq; ad proximã causam, quia causalitas, & virtus primę causæ recipitur in secũda causa s̃m naturã ipsius causę secundæ, quæ si est contingens, causabit contingenter, si libera, libere, & si necessaria B
necessario, sicuti videmus quòd virtus scriptoris temperatur, & modificatur in calamo, qui si est optimus, optime format literas, si vero turpis turpissimos producit characteres. Et rñsio Aduersariorum non potest stare, nec in via Philosophorum, nec Theologorum: apud enim Philosophos sequeretur stante ipsorum responsione, Deum esse mutabilem, vt arguit Aristo. 8. phy. quia quomodo Deus mouet modo, cum prius non mouebat, nisi esset aliqua mutatio in Deo? secundo quomodo saluatur illa maxima Philosophorũ, ab æterno nullum nouum? apud etiam Theologos, sequeretur stante illorum responsione, non dari effectum contingentem, quoniam si per eos voluntate antiqua non mutata, nec mutabili, Deus vult hodie me sedere; sequitur quòd erit hoc ex necessitate, & nullum erit contingens ad vtrumlibet, quia solum ad alteram partem erit determinata voluntas: dato enim tali contingẽti ad vtrumlibet, & posito in esse pro altera parte contradictionis, quę est me non sedere: sequitur statim mutatio in voluntate, quod est impossibile, & ideo responsio S. Thomæ euacuat argumentum, & secũdum Philosophos, & Theologos, & non responsio Aduersariorum negantium contingentia, & ponentium omnia de necessitate euenire secundum Aristo. vt aperte ipsi docent 1. senten. C
vbi asserunt alterum secundum rei veritatẽ, contingentiã esse in rebus naturalibus: quia Deus agit ad extra contingenter, & libere potuit creaturas producere, & non producere; potuit etiã eas conseruare, & non conseruare, quamobrem tam productio quàm esse rerum est contingens: alterum vero est secundũ Arist. qui putauit Deum agere ex necessitate naturæ, nullam in rebus contingentiam esse posse, quod probãt duobus argumentis, quorum primum dictum est à nobis superius: quia omne quod fit vel immediate producitur à Deo, qui cum agat ex necessitate, id etiam ex necessitate fiet, vel etiam fit à causis secundis, & sic etiam necessario fiet: nam causæ secundæ, cum sint veluti instrumenta primę causę, non mouent nisi prout mouentur à prima, sed à prima mouentur necessario: ergo ipsæ quoque mouebunt necessario: quare quicquid ab ipsis fiet, necessario fiet. Quod soluimus dicendo, quòd licet prima causa moueret necessario, tamen propter contingentiam secundarum causarum effectus existeret contingens, quia motio, & actio primę causę non recipitur in secunda causa secundum conditionem causæ primæ, sed secundum dispositionem causæ secundę determinatur, & modificatur, quicquid enim recipitur per modum recipientis recipitur, nec actio recipitur secundũ D
conditionem agentis, sed secundum dispositionem patientis, cuius rei exemplum habemus in syllogismis, in quibus conclusio semper sequitur debiliorem partem: ex maiori enim affirmatiua, vel necessaria, vel vniuersali, & minori negatiua, vel contingenti, vel particulari, sequitur conclusio non maiori, sed minori similis, nimirum negatiua contingens particularis: ergo causa secunda non mouet nisi mota à prima, hoc est nisi concurrente motione primæ, per quam ipsa cietur, dirigitur, determinatur, & applicatur ad mouendum, sed non mouet secundum modum mouendi, quem habet prima, sed mouet secundum modum naturæ suę, quæ, quoniam est contingens, hinc necessario fit, vt non solum motio procedens ab ipsa, sit contingens, sed etiam motio proficiscens à causa prima, quoniam recipitur in causa secunda contingenti, etiam ipsa contingens esse debeat, & contingenter attingit effectum.

Contingẽtia stat cum necessitate primę causę. q. 14. art. 13.

Virtus primæ causæ tẽperatur in secunda.

Tex. 7.

Ab æterno nullũ nouũ.

dist. 2. q. 2. & dist. 8. q. 5.

Omnia sunt necessaria secundũ Arist. iuxta sententiam aliquorum.

Conclusio sequitur debiliorem partẽ.

Alterum argumentum est, quòd causa prima prius natura respicit effectum producendum quàm causa secunda: sed causa prima ex necessitate agens necessario respicit effectum: ergo in illo priori effectus habet necessitatem respectu causæ primæ, nec superueniens deinde causa secunda potest illam necessitatem à prima causa iam inductã ex ipso effectu auferre. Et si obiceres

A ceres ipsis Aristotilem ponere in rebus contingentiam in primo libro perhier. vbi disputat de propositionibus singularibus futurorum contingentium,& in 2. lib. physicorum,& in hoc presenti libro, vbi ponit ens per accidens, & 3. ethico. vbi astruit liberum arbitrium, electionem, & consilium, & in multis aliis locis suæ doctrinæ ponit contingens ad vtrumlibet pendens ex voluntate hominis. Huic obiectioni non aliter respondent, quàm affirmando Arist. sibi contradixisse: is enim sensit Deum agere ex necessitate, ipse etiam concessit in rebus dari contingentiam, non animaduertens inter hæc duo esse manifestam contradictionem. Cap. vltimo Tex. 53. Tex. 5. Cap. 2. & 3.

In qua re aperte decepti sunt, quia posito per possibile, vel per impossibile, quòd Deus non libere, sed naturali necessitate vellet, & causaret, salua tamen efficaciæ suæ virtute hoc vniuersum quale nunc est, adhuc contingentiã haberet; tum quia essent causæ defectibiles; tum quia essent agentia libera: puta homines, & hoc euidentius apparet, si fingamus mundum non esse à Deo: tunc etiam manifeste ostenditur quòd ex hoc ipso, quòd non omnis effectus habet per se causã, aliquid contingẽter euenit, & argumentum hoc secundũ est nullius valoris: quia causam primam prius respicere vel attingere effectum, quàm causas secundas, partim verum B est, si prius significet intimius, & independentius, vel (vt asserit Caietanus in 1. p. S. Thomæ) immediatius immediatione virtutis: sed hoc modo nihil facit ad propositum, partim falsum est, si prius respicere, vel attingere effectũ significet prius agere, & imprimere aliquid in effectum, quomodo sumi debent ab ipsis ad concludendum id, quod volunt concludere, dico id esse falsum: tum quia causa vniuersalis per se indifferens, & indeterminata est ad hunc, vel alium effectum particularem producendum, nec attingit effectum, nisi determinata, & modificata per causas secundas & particulares, quomodo igitur potest uis & causalitas eius peruenire ad effectum, prius quàm vis causarum secundarum: tum etiam quia vna numero productio est per quam effectus particularis producitur simul à causis secundis, & à causa prima: non igitur potest causa prima inducere in effectum necessitatẽ aliquam prius quàm causa secunda inducat in eundem contingentiam: atq. hinc palam est Aristo. facientẽ Deum agere ex necessitate naturę, & ponentem in rebus contingentiam non sibi ipsi contradixisse, cum hęc duo non pugnent inter se, quam rem copiose, docte, acuteq. tractauit Caietanus in 1. p. S. Thomæ, quia vera, & suprema causa contingentiæ est voluntas Dei efficacissima: inde fit C vt non solum fiant quæ Deus vult fieri, sed & eo modo fiant quo Deus vult ea fieri: vult autem Deus quædam fieri necessario, quædam contingẽter, vt sit ordo in omnibus ad complemẽtũ vniuersi. Nec valet repręhẽsio Neotericorũ dicentiũ S. Thomã non reddere verã rationem & causam omnis cõtingentiæ: nã uidemus cõtingentiã rei, quæ est vel in eius productione, vel in actuali existẽtia, vel in operatione, pendere ex efficacia diuinæ voluntatis, quoniam hæc oĩa possunt esse & non esse: attamẽ quòd homo verbi gratia secundũ naturam suã sit res contingẽs & corruptibilis siue producatur siue non, siue existat, siue non existat, hoc non pendet ex efficacia diuinæ voluntatis, etenim cum Deus nihil extra se velit aut agat ex necessitate, sed contingenter, ac libere eorum tantummodo voluntas Dei causa esse potest, quę possunt esse & nõ esse; sed hominem esse rem contingentem est omnino necessarium, nec potest fieri à Deo vt sit homo, & non sit contingens: nam esse contingens vel est de essentia rei, vel intrinsecè, ac per se consequitur essentiam, quamobrem oppositum eius conuenire rei quæ secundum naturam suam est contingens implicat contradictionem, quocirca n on potest fieri, nec cadit sub Dei voluntate, immo cum ex natura rei uel certe secundum modum nostrum intelligendi prius sit Deum intelligere in sua essentia omnes res, quàm velle eas producere, in illo priori præsen-D tantur intellectui diuino omnia quæcunque sunt producibilia: quorum alia habent naturam contingentem: alia necessariam: prius igitur est Deum cognoscere esse aliquas naturas contingẽtes possibiles produci, quàm Deum velle eas producere, immo vult eas producere: quia in latitudine totius entis producibilis à Deo cognoscit esse aliquas res contingentes & alias necessarias producibiles: contingentia igitur, quæ est propria passio per se consequens essentiam rei, non conuenit ipsi rei propter efficaciam diuinæ voluntatis.

Arist. saluatur à contradictione.

q. 8. art. 1.

Causa prima prius attingit effectum.

q. 14. art. 3.

q. 19. art. 8.

Efficacia diuinę voluntatis.

Sed ista reprehensio æquiualet nihilo, quandoquidem aliud est loqui de rebus contingentibus & necessarijs in esse complexo, & aliud est loqui de eisdem in esse de incõplexo: licet primo modo Deus non sit causa necessariorum, & contingentium: quia huius propositionis homo est animal rationale, vel homo est res contingens, nulla est causa effectiua: quia complexa non habent causam effectricem: sed secundo modo, qui negaret Deum non esse causam effectricem necessariorum, & contingentium, maximo errore inuolueretur: scimus Deinde causam intrinsecam contingentiæ esse materiam, quæ habet priuationẽ, & potentiam contradictionis ad esse & non esse, vt docet Arist. 7. huius, causam autem extrinsecam proximã Tex. 22.

Res contingentes & necessarię bifariam considerantur.

esse contrarium agens, à quo res sublunares impediri possunt, ne secundum naturam suam A
operentur: necnon naturam rei dicimus esse causam ipsius contingentiæ tamquã subiectum suæ propriæ passionis, & hoc in ordine ad productionem & existentiam, siue actualem, siue possibilem. De qua re accurate satis, & docte copioseque disputauit S. Thomas 3. contra gẽt. per plura capita.

Cap. 74. & 75

Falsum enim verumq; non sunt in rebus, vt bonum quidem sit verum, malum autem falsum &c. Tex. 8.

An verum debeat à metaphysico considerari, vel à Logico.

Dilucidatio sexta. B

Disputatio hęc est satis difficilis propter varias Philosophorũ sentẽtias, ideo eget maxima perscrutatione; sunt .n. aliqui, qui dicunt primo veritatẽ esse duplicẽ; vnam in rebus; aliam vero in intellectu. Secundo volunt veritatem in rebus sumi dupliciter: vno modo absolute secundum rem: alio modo per comparationem ad intelligentem, & cognoscentem. primo modo sumitur tripliciter. Vno modo vt dicit absolute conformitatem producti ad producens. Alio modo vt dicit determinate conformitatem producti ad producens secundum imitationem. Tertio modo vt supra istam imitationem addit adęquationem. Primus modus istorum trium licet videatur esse communis secundo, & tertio, tamen si nomen imponatur ad significandum quodcunque istorum trium secundum propriam rationem, esset æquiuocum. Secundus modus inuenitur in creatura, quæ imitatur exemplar diuinum, vel creatum; quia illi, à quo producitur, assimilatur. Alius modus tertius inuenitur in filio Dei, qui est veritas, in qua est summa similitudo ad pri C mum producens secundum Augusti. hæc enim est conformitas cum adequatione; secundo autẽ modo principali vt est veritas in rebus per cõparationem ad intellectũ, dicitur res vera tripliciter. Vno modo inquãtum est de se manifestatiua sui cuicunq; intellectui potenti manifestationẽ cognoscere. Alio modo quia est assimilatiua intellectus sibi assimilabilis puta mediãtẽ actu, vel aliqua specie, qualis nõ est nisi intellectus creatus. Alio modo, quia facta manifestatione, vel assimilatione, res est in intellectu, sicut cognitũ in cognoscente. Et est sciendum quòd iste secundus ternarius distinguitur à primo, quia habitudo ad producentem & ad intelligentem alia & alia est: licet quandoq; idem sit intelligens & producens, possunt enim separari: nam si per impossibile Deus esset producens alicuius consimilis & æqualis, & secundum imitationem, & non esset intelligens; esset primus modus tripartitus sine secundo; similiter econuerso, si esset alius Deus intelligens creaturas, & non producens: quomodo etiam distinguantur partes vtriusque ternarii inter se, patet intuenti.

Veritatem bifariam intelligitur in rebus secundũ aliquos.

Res vera quibus modis dicitur.

Tertio dicunt veritatem in intellectu esse duplicem secundum eius duplicem operationẽ, quarum vtraque natus est intellectus conformari obiecto, vt mẽsuratum mensuræ, ex 5. huius D vna veritas dicitur incomplexa, alia complexa: est autem inter istas veritates differentia vna, quia veritati incomplexæ non opponitur falsitas, sed ignorantia tantum, & sic intelligitur illud 3. de anima, quòd intellectus circa quodquid est semper est verus: sicut sensus circa proprium obiectum, & intelligendum est pręcise circa conceptum simpliciter simplicem, quia circa conceptum non simpliciter simplicem, licet non possit esse formaliter falsus, potest tamen esse uirtualiter falsus, appræhẽdendo aliquid sub determinatione sibi non conueniente, vnde 5. huius dicitur, quòd est aliqua ratio in se non solũ de aliquo falsa, & tamẽ ista ratio in se falsa est intelligibilis simplici appręhensione, licet ipsa non exprimat aliquid, nisi forte quid nominis. Secundę autẽ veritati, scilicet cõplexę opponitur ignorãtia priuatiue, & falsitas cõtrarie, quãdo s. vniuntur quæ in re nõ sunt vnita. Secunda differẽtia est in modo essendi veritatis in hac operatione & illa, licet enim in utraq; operatione intellectus sit proprie veritas prima, tamen non est ibi obiectiue, sed formaliter; secunda autem est ibi formaliter & obiectiue, neutra enim in intellectu obiectiue nisi reflectente se super actum suum, comparando illum ad obiectum, quæ reflexio, scilicet in cognoscendo quòd actus talis est similis, vel dissimilis

Tex. 20.

Tex. 51.

Tex. 34.

In operatione intellect⁹ est veritas quomodo intelligatur.

obiecto

A obiecto non eſt niſi in cõpoſitione, vel diuiſione. Dicunt quarto, veritatem incõplexam eſſe habitudinem conformitatis, & ſimilitudinis actus ſimplicis ad obiectum ſimplex intelligibile, veritatem autem complexam ad obiectum complexum: veritas prima ſubiectiue, & formaliter eſt in actu ſimplici, ſecunda vero in actu complexo, quę eſt compoſitio & diuiſio; neutra autem eſt in intellectu obiectiue, niſi in intellectu reflectente ſuper actum ſuum, & comparante ipſum ad obiectum, vtrum ſit ſibi ſimilis & conformis vel non; & tunc cognoſcit iſtam conformitatem, & ſimilitudinem, quæ eſt formaliter ipſa veritas: hæc autem reflexio & comparatio non eſt ſine compoſitione & diuiſione: quare ſequitur quòd in ſola operatione complexa ſit veritas obiectiue.

Quibus ſtantibus ponunt quatuor concluſiones, quarum prima eſt. Veritas in intellectu ſecundum operationem complexam non eſt de conſideratione metaphyſici: probatur quia talis veritas aut eſt relatio realis, aut rationis: ſi primo, tunc pertinet ad librum de anima, vbi agitur de potentiis animę, ex natura.n. actus intellectus cognoſcitur, quomodo eſt fundamẽtum realis rationis: ſi vero erit relatio rationis, tunc pertinet ad conſiderationem logici, cuius eſt

B conſiderare verum & falſum, poſſibile & impoſſibile, omneſque alios modos compoſitionis; & ſic etiam eſt dicendum de veritate incomplexa intellectus. Secunda concluſio eſt. Veritas in rebus primo modo ſumpta, ſcilicet per comparationem ad producentem, pertinet ad conſiderationem metaphyſici: quam ita probant: illud reale verum, quod non cõtrahit ens ad quantum, nec ad motum, pertinet ad conſiderationem metaphyſici; ſed verum reale dictum iſto modo eſt huiuſmodi; ergo concluſio vera, probatur minor, quia tale verum reperitur in diuinis, vbi nec eſt motus, nec quantitas. Tertia concluſio. Verum reale ſumptum per comparationem ad cognoſcentem primo modo illorum trium, pertinet ad conſiderationem metaphyſici: probant & hanc, quia tale verum conuertitur cum ente: ergo pertinet ad metaphyſicum, ſicut & ens cum quo conuertitur: antecedens patet, quia omne ens quantũ eſt de ſe eſt manifeſtatiuũ ſui cuicunq; intellectui potẽti cognoſcere ipſum. Quarta concluſio. Verum reale ſumptum per comparationẽ ad cognoſcentẽ ſecũdo & tertio modo iſtorum trium non pertinet ad conſiderationem metaphyſici: probant ſic pro ſecũdo modo, quia tale verum non conuertitur cum ente, patet nam contrahitur ad actum determinatum:

C ergo non pertinet ad metaphyſicũ, qui determinat de ente: probãt pro tertio modo, quia tale uerum eſt ens diminutum, & contractum ad ens logicum: unde omnes ſecundę intentiones de tali ente pr̨edicantur, & ideo proprie vt ſic excluditur à metaphyſico, conuertitur tamen cum ente aliqualiter; quia logicus conſiderat omnia aliqualiter vt metaphyſicus: ſed modus conſiderationis eſt alius per quid reale, & per intentionẽ ſecundá, ſicut etiam eſt conuertibilitas entis ſimpliciter, & diminuti: quia neutrũ alterũ excedit in cõmunitate: nã quicquid eſt ſimpliciter ens, põt eſſe ens diminutũ, quatenus omne ens poteſt eſſe cognitũ aut intellectũ.

Sed contra opinionem iſtorũ arguitur. Primo quia inuoluit humanũ intellectũ, & nullam manifeſtationem ponit: immo diſtinctiones poſitæ, & cõcluſiones ſunt cõtra peripateticos, & præcipue Ammoniũ, qui in lib. de interprętatione dicit verũ non eſſe niſi vel in anima, vel in re, vel in voce. Sunt etiá cõtra Ariſt. hic vbi ſimpliciter ait, verum & falſum eſſe in mente, & bonũ, & malũ in rebus, & primo perhier. ait quòd circa cõpoſitionẽ & diuiſionẽ eſt veritas & falſitas. Sunt etiá contra rationem: quia ſine eis poteſt facilius res dilucidari. Arguitur & ſecũdo cõtra ambas diſtinctiones: quoniá quomodocunq; ſumatur veritas ſemper eſt per

D comparationem ad intellectum, vt patet in omnibus tribus modis datis huius veritatis, quę eſt conformitas producti ad producens, quod eſt Deus: quoniam tam productio, quę eſt creaturæ ad eſſe, quàm productio, quæ eſt verbi Dei eſt per intellectum, ſicut patet; & per conſequens veritas, quę eſt in vtraque productione per conformitatem producti ad producens, eſt per comparationem ad intellectum: & reliqui tres modi per comparationem ad intellectum manifeſte coincidunt cum primis dictis, ſicut patet, quoniam productio verbi nõ eſt aliud niſi notitia genita in eadem eſſentia in cõparatione ad intellectũ: ſimiliter productio creaturæ, quę eſt ad extra, licet Aduerſarii conentur oppoſitũ oſtendere, vnde non ſeparantur, neq; diſtinguũtur iſti modi ab inuicẽ ſecundũ rem, licet in caſu dato ſecundũ imaginationẽ forte poſſet aliter cõtingere; ſed ſcientia realis eſt de veritate ſecundũ quod reperitur in re, nõ ſecundum quod conuenit extra rem imaginari, & talis modus abſtractionis ſecundum quod ipſi abſtrahunt, nec eſt ſecundum metaphyſicum, nec ſecundum mathematicum.

Confirmatur quia Theologia vel eſt eadem cum metaphyſica, vel diſtincta: ſi primo, tunc eſſet de eiſdem actibus, & rebus: ſi ſecundo, arguitur quia ſecundum veram theologiam illi actus non ſunt diſtincti; videlicet actus cognitionis, & productionis: igitur nec ſecundum metaphy-

Logicus conſiderat verũ vel falſum.

Non omne verum conuertitur cũ ente.

In prologo.

Tex. 8.

Veritas ſemper eſt per comparationem ad intellectum.

Scientia realis de qua veritate eſt.

metaphysicam: ex quo sequitur quòd vel erit verum secundum quòd pertinet ad intellectum A
de consideratione metaphysica; quod est contra Philosophum, vel quòd male fuit distinctũ de veritate in præmissis distinctionibus, attribuendo ueritatem secundum rem, vbi non oportebat attribuere; ideo intelligendũ quòd veritas secundũ ꝙ attribuitur producẽti, & producto secundũ productionẽ, non est secundũ productionem in se, vel secundũ se; sed in ordine ad intellectum: vnde sic se habet veritas ad ista, sicut se habet dextrum & sinistrũ in columna, quę sunt per respectum, & relationem ad nos, & hoc in rebus creatis est manifestum: in diuinis vero inuenitur veritas propter identitatem harum duarum rationum in vno actu, quoniam actus intelligendi est emanatio ad intra, vel ad extra, sicut dictum est: sed tamen isti actus secundum omnes differunt ratione: ergo non secundum productionem secundum se erit veritas in actu, qui est idem secundum rem: ex quibus patet destructio huius fundamenti, quo destructo, quid veritatis possunt continere conclusiones? Nihilominus arguitur adhuc contra eas, quoniam si in rebus esset veritas secũdum se, & non per comparationem ad intellectum: sequeretur ꝙ res secundum quòd huiusmodi essent per se, & primo intelligibiles, & non per intellectum primo: similiter sensibiles, & scibiles primo; & non per sensum, & scientiã; B
quod est contra Arist. 3. de anima; quia tunc materialia essent per se intellecta. Præterea sequeretur quòd esset relatio per se primo scibilis ad scientiam, & intelligibilis, & sensibilis ad ad intellectum, & sensum contra Arist. 5. huius, & in prædicamentis: nam scibile refertur ad scientiam, eo ꝙ scientia refertur ad ipsum: vnde non cõuertuntur eodem modo, sicut alia correlatiua. Arguitur etiam specialiter contra tertiam conclusionem, quoniam talis veritas quomodocunq; capiatur per cõparationem ad intellectum, est vel operatio, vel passio intellectus; & consequenter ad eundẽ artificem pertinet consideratio eius, ad quem pertinet considerare de intellectu; & hęc est ratio, per quam Philosophus concludit, quòd de ente vero non pertinet ad metaphysicum considerare; quoniam verum inquantum verum semper dicit ordinem ad intellectum, siue complexum, siue incomplexum, quoniam aut est compositio, vel diuisio, aut operatio aliqua, vel passio intellectus: indiuisibilium enim intelligentia, quæ est circa simplicia, operatio quædam est intellectus, sicut compositio, & diuisio: igitur ad alium artificem de huiusmodi ente speculari pertinet.

Dextrum in columna dicit respectũ.

Tex. 15.

Tex. 20. Cap. de relatiuis.

Rationes etiam ab eis adductæ non concludunt, & prima in qua dicitur quòd idem reale C
verum, quod non contrahit ens ad motum, nec ad quantum, est de consideratione metaphysici. Hęc propositio est falsa: quia Philosophus naturalis considerat de anima intellectiua, quæ non est nec mobilis, cum non sit corpus, nec est quanta. Secunda ratio, quæ dicit quòd verum conuertitur cum ente, quia est eius passio; dico quòd licet conuertatur secundum rem; tamen est distinctum ab eo secundũ rationem; quæ ratio non cõuenit enti nisi per intellectũ.

Anima intellectiua non est mobilis per se.

Pro nunc ponenda est opinio S. Thomæ, & soluenda argumenta, quæ contra ipsum fieri solent, S. ergo Thomas, vt colligitur ex interpratatione sua, quam habet supra hunc textum octauum, & ex 1. parte, & ex quęst. de veritate, & 1. perhier. ad principium, & primo contra gentes ait, entitas rei præcedit rationem veritatis: cognitio autem est quidam veritatis effectus: & secundum hoc tripliciter dicitur habere definitionem ipsa veritas. Vno modo secundum id quod præcedit rationem veritatis; & in quo verum fundatur, & sic definit sanctus Augustinus. dicens, quòd verum est id quod est. Et Auicenna se- D
cundo metaphysices, veritas cuiuslibet rei est proprietas sui esse. Alio modo definitur veritas secundum id quod formaliter ratio veri perficitur, & sic definit ipsam veritatem Isaac dicens, veritas est adæquatio rei ad intellectum. Tertio modo definitur verum secundum effectum consequentem, & sic definit Hilarius dicens, verum est declaratiuum esse rei.

Quæst. 16. Quæst. 1. Cap. 6.

Veritas trifariam definitur.

Ex his sumuntur duo dicta, quorum primum est, quòd verum est primum obiectum intellectus: quod dictum ita probari potest, obiectum potentiæ proprium determinatur ad potentiam cuius est obiectum, sed verum est huiusmodi respectu intellectus: ergo verum est primũ obiectum intellectus; maior patet, quia obiectum apetitus vt bonum determinat ens ad apetitum: ergo à simili videtur in aliis potentiis de intellectu, quòd obiectum intellectus determinat ens ad intellectum: minor declaratur, quia præter ens non videtur aliud determinans ipsum ad intellectum, nisi uerum, quia ens vt ens de se est indefferens ad sensibile, & intelligibile. Alterum dictum est: verum non est de consideratione metaphysici, quia nullum distrahens, & diminutum est de consideratione metaphysici, cum metaphysica sit maxima sciẽtia; sed ens uerum est huiusmodi: igitur dictum est verum: probatur minor, quia cum intellectus tendat in obiectum: sequitur quòd verum, cum sit obiectum intellectus, dicat rationem entis in intellectu: & ideo rationem entis diminuti, & distracti: nam esse in intellectu diminuit

Verum non consideratur à Metaphysico.

A nuit ab ente & distrahit. Sed arguunt Aduersarii contra primum dictum multipliciter: & primo quia primum obiectum potentiæ secundum suam rationem formalem est prius simpliciter ipsa potentia, vel saltem actu potentiæ: sed verum secundum Thomam dicit rationẽ entis in intellectu, & non est naturaliter prius ipso actu; nam non contingit cognoscere, seu intelligere rationem entis in intellectu vt cogniti, nisi intelligendo actum intelligendi per quem sic est in intellectu: ergo ens verum secundum Thomam non est primum obiectum intellectus. Præterea illud non est primum obiectum intellectus, quod non intelligitur actu directo sed reflexo tantum, sed verum per Thomam est huiusmodi: ergo verum non est primum obiectum intellectus: maior patet, quia actus directus præcedit naturaliter actum reflexum: cum ergo in quolibet actu formalis ratio inueniatur obiecti: possibile est illud, quod cognoscitur tantum actu reflexo, esse primum obiectum potentiæ: minor patet, quia secundum Thomam verum intelligitur, sicut ratio intelligibilis, quæ habet intelligi post obiectum, puta si lapis fuerit intellectus reflectendo super rationem obiecti.

Actus duplex directus & reflexus.

Ex his sequitur, secũdum quoque dictum esse impossibile: quia obiectum habitus non debet excedere obiectum potentiæ, cuius est habitus: sed obiectum metaphysici est ens: ergo cũ ratio entis sit prior ratione veri, impossibile est quòd verum sit primũ obiectum intellectus, alioquin aliquid esset subiectum metaphysicæ, quod non haberet rationẽ intelligibilis inquantum tale. Pręterea illud, quod secundum propriam rationem potest intelligi non inquantũ includit aliud, ita est per se intelligibile, sicut illud aliud; & per consequens ęque erit primum obiectum intellectus: sed bonum inquantum distinguitur contra verum, & vt non includit eius rationem, ita est per se intelligibile secundum suam propriam rationem, sicut econuerso verum inquantum verum non includit bonum: ergo bonum ęque erit primũ obiectum intellectus sicut verũ, quod est cõtra Thom. & ueritatẽ, quia tũc unius potentiæ essent duo obiecta, probatur minor; tum quia intellectus intelligens differentias boni inquantum bonum, & veri inquantum verum, cognoscit æque perfecte ex utraque parte: ergo etiã cognoscit extrema, cum hæc differentia non conueniat bono nisi secundum propriam rationem, & vt differt à vero: tum quia si non intelligeretur bonum, nec aliquid aliud, nisi vt includeret verum, sequeretur quòd nec bonum, nec quidditas rei intelligeretur, nisi per accidens; cum per accidens C includat uerum, & ita intelligitur per accidens, & non simpliciter: sicut Coriscus non cognoscitur simpliciter, si cognoscatur inquantum veniens.

B

Verum est obiectum in tellectus.

Ex istis deducunt, quòd primum obiectum intellectus non potest esse aliquid nisi formaliter, uel saltem realiter, & essentialiter includatur in quocunque per se intelligibili, sicut obiectum visus non est nisi quod essentialiter includitur in quolibet per se uisibili, puta lux, vel color: cum autem vnumquodque ens sit per se intelligibile, & nihil possit in quocunque ente sic includi nisi ens: sequitur quòd primum obiectum intellectus est ens. Vnde Auicen. 1. metaphy. ait quòd ens prima impressione imprimitur in anima; omnes autem rationes trãscendẽtes, quæ sunt passiones entis, puta, verum, bonum, &c. sunt posteriores primo obiecto, & quælibet earum est æque per se intelligibilis, nec vna habet magis rationem obiecti intellectus, quàm alia. Deducunt & secundo, quòd ratio, quæ probabat primum dictum, non cogit, sed quia potentiarum animę quædam sunt disparatę, & talium obiecta sunt simpliciter diuersa: quędam vero sunt subordinatę, vt sunt omnes potentiæ sensitiuæ respectu intellectus, & talium sunt similiter obiecta subordinata, vt sicut potentia est sub potentia, ita obie-D ctum sub obiecto: obiectum ergo intellectus est communissimum, & abstractissimum; & ista abstractio, & communitas est determinatio talis obiecti, nec oportet quòd determinetur per aliquid posterius ente. Deducunt vlterius, quòd ratio probans primũ dictum supponit etiam, & hoc falsum, scilicet quòd bonum determinet obiectum appetitus; quia sicut ens sub ratione entis est primum obiectum intellectus; ita & voluntatis, quod est absurdum.

Obiectum visus est visibile. Cap. 1.

Sed (pace horum dixerim) isti noluerunt intelligere. S. Thomam: nam diuersis in locis suæ doctrinæ S. Thomas ait, quòd ens est obiectum intellectus, vt patet in prologo codicilli de ente, & essentia, nam aliquando scripsit quòd quidditas est obiectum intellectus, aliquando vero Deum esse obiectum intellectus; aliquando singularia, aliquando uerum: sed diuersimode intelliguntur ista dicta, nam ens vniuersalissimo modo sumptum est primum obiectũ intellectus primitate adequationis, & temporis: quidditas rei materialis sensibilis est obiectum primo motiuum intellectus: Deus esse obiectum intellectus primum, idest perfectissimum; singularia sensibilia, actus intelligẽdi, & ipse intellectus, & ipsa anima intellectiua sunt secundaria obiecta intellectus: verum est obiectum intellectus tanquam formale, vt quo, quia sicut luce aliquid est uisibile, & ideo lux est obiectum quo in visu; sic veritate aliquid est intelligi-

Diuersa dicta S. Tho. conciliãtur.

telligibile; & ideo uerum est obiectum quo, ipsius intellectus. Adde etiã quòd in quæstio- A
quæst.1.ar.1. nibus de ueritate ait, quòd obiectum cõsequutiue ipsius intellectus est uerum, quia ratio entis est prior ratione ueri; & sicut bonum addit rationen appetibilis supra ens, ita uerum dicit comparationem ad intellectum.

Quibus stantibus dicitur ad primum, quòd maior propositio tenet de obiecto quod, quod est ipsum ens; hoc enim antecedit ipsam potentiam, non autem de obiecto quo, & hoc est uerum, quia nihil potest intelligi, nisi ratio ueri consequatur appręhensionem illius. Secundum quoque argumentum ita soluitur, quia ens est primum obiectum intellectus nostri vt quod, propterea intelligitur actu recto; verum si intelligatur actu reflexo, ideo est quia consequitur ipsum ens, sicuti visus terminatur ad coloratum mediante luce, ita intellectus mediante veritate terminatur ad ens. Soluitur & tertium, quod uidetur esse contra secundum dictum, quia falsum est ens excedere uerum, cum sint ęqualis ambitus, & implicat quòd aliquid sit intelligibile sine ueritate, sicuti non est aliquid uisibile sine luce. Soluitur & quartũ, negando quòd bonũ inquantum bonũ sit per se intelligibile, quia non est intelligibile, nisi prout adæquatur intellectui, & ut sic habet rationem veri, & non boni. Illud, quod deducunt, dicimus non esse contra S. Thomam, immo ipse fatetur in libello de ente & essentia de mente ipsius Auicennæ, quòd ens & res sunt quę prima impræssione imprimũtur in anima, & licet ratio entis sit prior ratione ueri, tamen prout ens est intelligibile claudit in se conformitatem, vt dictum est. Secũdum etiam, quod deducunt contra nos est, verum non determinat ipsum ens ad aliquod particulare, cum conuertatur cum ipso ente; nec ratio supponit aliquod falsum, sed summam veritatem; quoniam ens est obiectum intellectus & voluntatis, licet diuersimode, quia quatenus habet conformitatem ad intellectum, est obiectum intellectus, quatenus vero habet conformitatem ad voluntatem, est obiectum voluntatis, & sic dicitur bonum. B

Obiectum duplex quod & quo.

Ens est obiectum uoluntatis, & intellectus diuersimode.

Pro dilucidatione ergo veritatis iuxta peripateticos & S. Tho. reducendum est in memoriam veritatem posse considerari tripliciter. Primo vt est in enunciatione tanquam in signo, vt dixit Philosophus 1. perhier. quòd veritas & falsitas sunt circa compositionem & diuisionem. Secundo prout est in intellectu, tanquam in subiecto, & sic ait Philosophus, quòd verum & falsum sunt in intellectu. Tertio prout est in re, sicut in causa, vel in effectu; sic 2. huius habetur, quòd vnumquodque sicuti se habet ad esse, ita ad veritatem. Quo stante dico ad scopum, & ad punctum principale, quòd de vero primo & secundo modo spectat ad logicum considerare: quia subiectum logicæ est ens rationis; sed verum primo & secundo modo sumptum continetur sub ente rationis: igitur verum primo & secundo modo sumptum spectat ad logicum: sed tertio modo sumptum spectat ad metaphysicum considerare; quia cum verum, & ens conuertantur, metaphysicus considerat de omni ente: ergo de omni vero, quod conuertitur cum ente, hinc dicitur 2. huius, quòd metaphysica vocatur scientia veritatis, quia habet considerare maxime entia, puta primas causas, & ex consequenti maxime vera: & quia ex primis causis causatur verum in aliis, ideo primæ causę sunt maxime veræ, tum quia vnũquodque sicuti se habet ad esse, ita se habet ad veritatem, vt scribitur 2. huius; si igitur verum conuertitur cum ente, & munus metaphysici est de ente speculari, ergo & de vero: tum quia metaphysica est scientia communissima, & sic habet considerare primum obiectum scibile & intelligibile, sed primum obiectum scibile & intelligibile non est nisi verum: igitur habet cõsiderare de uero. C

In prologo.

Tex.4.

Subiectum logicę quid est.

Tex.3.

Tex.4.

Non omne uerum dicit diminutionem.

Et si quis diceret, quòd verum debet excludi à consideratione metaphysici, cũ dicat aliquid diminutũ. Respõdetur quòd non omne verũ dicit quid diminutũ; quia illa, quæ diminuũt de perfectione entis, nõ debẽt attribui primo enti, vt patet de causato, & finito, & huiusmodi, sed uerũ attribuitur primo enti in sũmo, vt patet 2. huius, principia sẽpiternorũ necesse est semper esse uerissima: idcirco falsum est verũ oẽ esse diminutũ: sed illud verum, quod est diminutũ, est ens rationis, quod quidem consideratur etiam à metaphy. non primo & principaliter, sed secundario, vt patet per S. Thomam in principio huius, vbi habet, quòd Aristot. in hoc 6. primo ostendit modum tractandi de entibus, qui competit huic scientiæ per differentiã ad alias scientias. In secũdo remouet à consideratione huius scientię ens aliquibus modis dictũ, secundum quos modos ens non intenditur principaliter in hac scientia, & isti modi sunt ens per accidens, & ens uerum complexum: idcirco patet quòd de hoc etiam vero, quod est ens rationis, habet metaphysicus considerare, licet non primo & principaliter, vt dictum est. De hac re lege ipsum S. Thomam 1. p. & 1. sent. & in quęst. disputatis de veritate. D

Tex.4.

Lect.1.

Quæst. 16. Dist.19. q.prima.

FINIS.

DILVCIDATIO PRIMA,

In ſeptimum Librum Metaphyſicæ.

Nihil enim ipſorum eſt, nec ſecundùm ſe aptum natum ſeparari poſſibile à ſubſtantia, &c. Tex. 3.

Num inhærentia ſit de eſſentia accidentis.

C

RESPONDENT nonnulli, quos ſequuntur Neoterici, ponentes aliqua fundamenta, quorum primum eſt. Hoc nomen, accidens, cum ſit nomen concretum dupliciter ſumitur, ſicuti quodlibet nomen concretum. Vno modo pro per ſe ſignificato nominis, quod eſt conceptus, quem accidens naturaliter importat, & eſt ipſa accidentalitas ſiue ipſa accidentia, quæ videtur ſynonymum cum hoc, quod dicitur inhęrentia; Alio modo poteſt ſumi pro illo ſubſtrato, quod denominat hoc concretum accidens, quod eſt aliquid ex nouem prædicamentis, ſiue ſit abſolutum, ſiue reſpectiuum, puta quantitas, qualitas, vel relatio. Secundum eſt, quòd inhærentia eſt duplex: ſcilicet actualis: & aptitudinalis, actualis eſt ipſa unio accidentis exiſtentis cũ ipſo ſubiecto exiſtẽte; vt quidã actus & perfectio cũ potentiali perfectibili: inhærentia autem aptitudinalis eſt ipſa dependentia, ſiue eſſentialis ordo accidentis ſecundum ſuam

Accidens eſt nomen concretum.

Inhærentia Duplex eſt.

D quidditatem ad ſubiectum. Differunt autem hæc inhærentia, & illa, nam quæ eſt actualis circumſcribitur à demonſtratione, quia demonſtratio abſtrahit ab exiſtentia, & conſequentibus rem inquantum exiſtit, alioquin non eſſet neceſſariorum: ſecunda autem inhærentia ſcilicet aptitudinalis, quæ eſt paſſionis ad ſubiectum, demonſtratur: ex quo patet quòd illa ſecunda eſt alia à prima, quia prima eſt exiſtentia, vel conditio propriæ exiſtentiæ, & non ſemper ineſt accidenti: ſecunda vero ſemper ineſt, ſiue exiſtente ſubiecto, ſiue non. Tertium eſt, quòd aliquod eſt de eſſentia alicuius, quod non eſt eſſentialiter vel realiter idem ipſi, quia illud dicitur eſſe de eſſentia alicuius, quod includitur in conceptu quidditatiuo, & ponitur in ratione eius quidditatiua, non tanquam additum, ſicut animal eſt de eſſentia hominis: aliquid vero poteſt eſſe idem realiter, & eſſentialiter alicui, & tamen eſt extra eius conceptum formalem, & quidditatiuum, puta vnitas & veritas, quæ ſunt paſſiones entis; hæc ſunt idem realiter & eſſentialiter cum ente, & tamen ſunt extra conceptum formalem eius.

Aliquid poteſt eſſe de eſſentia alicuius, & non eſſe ei eſſentialiter.

Sed dico iſtos circa primum fundamentum allucinatos eſſe, non diſtinguendo accidens ad mentem Ariſto. quod quatuor modis ſumi poteſt. Primo pro omni eo, quod non eſt de ratione alicuius; & ſic omnia, quæ non ſunt de ratione hominis, dicuntur accidentia eius, ſicut

Quatrifariã accidens ſumi poteſt.

sicut risibile, Sortes, & Plato, quæ non sunt de intellectu hominis, potest enim homo intelligi non intellecto Sorte, & Platone, atque risibili; & ideo hæc omnia dicuntur accidentia hominis. Secundo sumitur accidens pro omni ente, quod non est substantia, sed inhęret ei, & diuiditur in nouem prædicamenta, in quantitatem, qualitatem &c. quæ omnia dicuntur accidentia. Tertio sumitur accidens pro omni eo, quod euenit præter intentionem agentis, vt quando homo fodit agrum vt seminet, & fodiendo inuenit thesaurum est accidens, quod dicitur fortuna, & casus, de quibus Aristo. in 2. phy. disputat. Quarto sumitur accidens pro omni eo, quod positum in prædicato facit propositionem per accidens, siue illud sit substantia, siue accidens prædicamentale, siue non: ad hoc enim quod fiat propositio per se, oportet prædicatum esse de essentia & ratione subiecti, aut proprium eius quarto modo: omnia ergo alia prędicata faciunt propositionem per accidens: vnde hęc est per accidens, animal est homo. In pręsenti sermo non erit nisi de accidente sumpto secundo modo. (A) (Tex. 57.)

Deinde allucinati quoque sunt circa secundum fundamentum, quod quidem non est de mente Aristo. & peripateticorum volentium omnem inhærentiam esse actualem, quia sicuti non esse in subiecto actualiter conuenit substantiæ, ita esse in subiecto actualiter conuenit accidenti secundum peripateticos, licet non secundum rei ueritatem, quia per potentiam diuinam, quæ potest supplere vicem causæ effectiuę cuiuscumque, accidens quodlibet actualiter potest esse sine subiecto; immo omnes formæ possunt esse actu sine materia. Ex quo reprehendendus est Thomas Vualdensis thomo 2. de sacramentis, qui uoluit persuadere ad mentem Arist. & philosophorum accidens naturaliter posse existere sine subiecto: quia Philosophus 1. phy. redarguit Anaxagoram dicentem omnia esse commixta, atque etiam accidentia cum substantijs; omniaq; subinde posse adinuicem separari; contra quem Aristo. inferebat posse esse accidentia sine subiecto. Et Plato posuit vniuersales formas ab indiuiduis abstractas. Commentator 2. phy. ait, difficilius esse illud opinari, quàm quod formæ accidentales abstrahantur à subiecto: & 4. phy. refert Aristo. quosdam opinantes inane & vacuum esse locum dimensionibus repletum sine substantijs. Et Auicebron in lib. fontis vitæ nihli affirmare veretur accidentia existere posse sine subiecto. immo S. Basilius, S. Gregorius, S. Ambro. dicunt lucem illam, quę fuit in prima die creata, fuisse accidens sine subiecto, cui & Damascenus astipulatur. (B) (Aliud est loqui de inhęrentia secundum peripateticos & iuxta veritatē.) (Cap. 76.) (Tex. 37.) (Com. 29.) (Tex. 55.) (Tra. 20.) (In examerō) (C)

Sed hæc omnia nullam persuasionem faciunt, quia si accidens naturaliter posset esse sine subiecto; tunc hoc non esset miraculo attribuendum, & sic ista propositio non esset de fide, accidentia sunt sine subiecto in sacramento Eucharistiæ, quod est contra Concilium tridentinum, determinans in Eucharistiæ sacramento remanere tantum species panis, & vini, non autem substantiam panis aut uini. Tertium fundamentum quoq; dicitur esse falsum: quia apud peripateticos idem est forma, & essentia, & quidditas: propterea definitio dicitur esse sermo explicatiuus quidditatis, formæ, & essentiæ, vt scripsit Auerro. 1. huius & ideo esse de essentia, & esse de forma, & esse de quidditate alicuius est esse de definitione illius: quia esse essentiale, formale, & quidditatiuum est esse definitiuum, & esse essentialiter, esse formaliter, & esse quidditatiue est esse definitiue secundum Aristo. omne igitur, quod est de essentia alicuius est illi essentialiter. Nec ualet exemplum de ente, & passionibus eius, quia ens & passiones sunt idem re, & distinguūtur tantum ratione, vt ostendit S. Thomas 1. p. ex qua veritate patet etiā error manifeste cuiusdā Neoterici 4. huius, vbi disputans de passionibus entis vult ens, aliquid, & rem idem prorsus esse, nec ullo pacto distingui inter se: Quę opinio si vera esset, tunc committeret nugationem qui diceret ens aliquid, & ens res, veluti dicens gladius, ensis, quod tamen est falsum: patet ergo omnia hæc tria fundamenta illorum esse falsa, quia primum est contra Aristo. in prædicamentis, quandoquidem si nomen concretum potest dupliciter sumi, pro significato nominis, quod est conceptus, & pro substrato: sequitur quòd album, & musicum, & quodlibet aliud huiusmodi concretum eodem modo poterit dupliciter sumi, quod est contra dictum Aristo. asserentis album solam qualitatem significare sicut albedo. Pręterea conceptus per nomen importatus aut est aliquid secundum rem, aut est aliquid secundum rationem. Si primo cum per istud distinguatur abstractum à concreto: sequitur quòd per aliud reale concretum est id quod est; & per aliud abstractum: quod est inconueniens, & absurdum: si est aliquid secundum rationem, sequitur quòd concretum denominatur ab ente rationis, quod etiam est falsum, & inconueniens Contra 2m fundamentum arguitur sic; supposito quòd nullo modo inhærentia sit de essentia accidentis, sequitur primo quòd erit dare accidens, quod nec erit actu inherens, nec secundum aptitudinem, quia quod neutro modo inhęret est ens separabile, & sic dabitur accidens (Sess. 13. can. 2.) (Com. 42.) (q. 11.) (q. 5. sect. 2.) (Error Neotericorum.) (Cap. de substantia.) (D) (Album solā qualitatē significat.)

à subie-

A à subiecto separabile, quod est contra Philosophum in hoc septimo. Contra tertium fundamentũ arguitur, quia illud videtur esse de essentia alicuius, sine quo illud nec esse, nec intelligi potest: sed inhęrentia est huiusmodi; nam sine inhærentia aptitudinali, & actuali naturaliter loquẽdo nec esse nec intelligi potest ipsum accidens: quia sicut res se habet ad esse, ita se habet ad veritatem, & per consequens ad intellectum 2. huius, ex quo patet falsum esse id, quod in tertio fundamento dictum est. Tex.3. Tex.4.

Ponunt deinde tres conclusiones quarum prima est. Neutra inhærentia est de essentia accidentis secundo modo sumpta: accipiendo accidens pro eo, quod hoc nomine denominatur, & hoc siue sit accidens absolutum, siue respectiuum, quam conclusionem ita persuadent quoad primam partem: nullus respectus est de essentia absoluti, sed vtraque inhęrentia est formaliter respectus: ergo cõclusio vera, maior patet, quia aliter omnia essent formaliter ad aliquid, quod tamquam inconueniens concludit Philosophus 4. huius. Quæ ratio est derisibilis & nullius momenti, vt Caietanus lib. de ente, & essentia scripsit distinguendo de absoluto, quod est duplex: alterum à termino, & subiecto, & hoc est tantum prædicamentum substantiæ: alterum vero dicitur absolutum à termino, & non à subiecto: & sic quodlibet accidens dicitur esse absolutum, quia non dicit respectum ad terminum, attamen dicit respectum ad subiectum; & sic patet quòd maior est omnino falsa, ex consequenti tota ratio derisibilis. Secundam partem conclusionis ita probant, fundamentum respectus est aliquid pręter respectum, quia nihil fundat seipsum, vt scripsit Augusti. 7. de trinitate, omne quod relatiue dicitur est aliquid præter relationem: ergo inhærentia non est de essentia accidentis secundo modo sumpti; in quo fundatur. Hæc etiam ratio soluitur à S. Thoma. 1. p. in responsione ad secundum, vbi exponitur auctoritas Augustini, omnis res quæ relatiue dicitur est aliquid excepto relatiuo: quæ auctoritas potest intelligi formaliter, sed non realiter, quia stat ꝙ inhærentia sit idem cũ accidente essentialiter, non tamen formaliter, Possumus etiam dicere, quòd maior huius rationis tenet de respectu ad terminum, inhærentia autem vt dictũ est, dicit respectum ad subiectum, & non ad terminum, & est idem realiter cum ipso accidente, & sic non oportet vt sit posterior eo. Probant adhuc conclusionem alio argumento sic; si inhærentia esset de essentia accidentis, tunc sequeretur, quòd quantitas, qualitas, & relatio ceteraque prædicamenta accidentium, non erunt genera generalissima: consequens est falsum: ergo & antecedens: probatur consequentia; quia inhærentia videtur esse eiusdem rationis in quantitate, qualitate, & aliis accidentibus: ergo si est de essentia utriusque, poterit ab utroque abstrahi conceptus communis dictus in quid de eis, inferior conceptu entis, & superior istis prædicamentis, & omnis talis est conceptus generis, & sic prædicamenta accidentium non erunt genera generalissima, quia haberent aliquod supra veniens genus. Hęc quoque tertia ratio deridenda venit cum aliis, & formaliter respondendo ad ipsam, negamus consequentiam: quia ad hoc quòd aliquid sit genus, non sufficit quòd sit commune ijs de quibus dicitur & prædicatur in quid, & vniuoce; sed quòd dicat determinatam naturam puta substantiam, vel quantitatem, &c. modo inhærentia in communi non dicit istam determinatam naturam, cum inhærentia quantitatis sit quantitas, & inhærentia qualitatis sit qualitas & sic de aliis: vnde patet istorum rationem nihil concludere, & conclusionem esse falsam, vt potest videri in ratione, quam adduximus contra tertium fundamentum.

tex. 26. Cap.6. Absolutum duplex. B Cap.1. q.78. art. 3. Respectus duplex C Quæ requirũtur ad hoc vt aliquid sit genus

Ponunt secundam conclusionem quæ est ista. Inhærẽtia aptitudinalis est idem realiter vel D essentialiter accidenti secundo modo sumpto, siue sit absolutum, siue respectiuum, quam sic probant; nulla aptitudo naturalis alicuius distinguitur realiter ab illo cuius est aptitudo: sed inhærentia aptitudinalis est quędam aptitudo naturalis talis accidentis: ergo conclusio uera. Secundo ita probant: passiones entis dictæ de inferioribus non dicunt aliquid realiter ab eis: sed esse in se ens, & esse inhærens sunt quædam passiones dictæ de inferioribus scilicet de substantia, & accidente: ergo nec esse in se ens dicit aliud à substantia, nec esse inhęrens aliud ab accidente: probatur minor; quia esse in se ens, & esse inhærens pro eodem accipiuntur; sicut esse prius, & posterius; prius autem, & posterius diuidunt ens vt passiones.

Sed istæ rationes non concludũt, quia maior primę rationis est falsa, quoniã subiectum est prius natura propria passione; sed prius natura potest esse sine posteriori ꝫm Philosophũ in postpræ. quia prius natura est à quo non conuertitur subsistendi consequentia, igitur &c. Et confirmatur, quia causa est prior natura ipso causato igitur &c. Secunda quoque ratio non concludit: quia esse in se ens, & esse inhærens non sunt passiones, sed modi ipsius entis. cap. de priori

Addunt tertiam conclusionem. Inhærentia actualis non est idem realiter accidenti secundo modo sumpto, quod est absolutum, nec per consequens est de essentia eius, quam ita

putant se demõstrare: impossibile est quòd idem realiter maneat, & corrumpatur, alias esset & non esset simul, qđ est oppositũ primo principio: sed manente, & existente accidente absoluto non manet inhærentia actualis: ergo &c. minor patet in sacramento Eucharistiæ, vbi accidentia separata existunt sine inhęrentia actuali, alias si illa maneret, etiam substantia panis maneret, quod est falsum. Sed dico quòd Theologus in hoc articulo habet discordare ab Aristo. qui tantum lumine naturæ procedit, & sicuti discordat in articulo de creatione mundi, & de numero Angelorum, eorumque loco, & motu, & in multis aliis; ita habet discordare in hoc; quia non potest Philosophus neque definire, neque abstrahere ipsum accidens à subiecto; & Theologus non haberet suum finem in hac propositione, si esset cognita naturaliter: fides enim non habet meritũ, ubi humana ratio præbet experimentũ; virtute enim diuina fit & non naturali, quòd accidens possit esse sine subiecto. Et si dicis, Deus non potest separare id quod est de definitione accidentis ab ipso accidente. Dico quòd hoc est intelligẽdum de definitione absoluta: non enim Deus potest separare qualitatem ab albedine, ita qđ stet albedo & non sit qualitas: aliter autem est de definitione per additum, vt est illa, qua definitur accidens per subiectum, à quo remouet accidens actualiter. B

Theologi & peripatetici non concordant in hoc quęsito & in multis aliis.

Relicta igitur opinione istorum dico, ꝙ iuxta placita Arist. oporteret dicere omnem inhęrentiam esse de essentia accidentis, vt fusius ostendit Bachonus 1. sentẽ. multiq; alii peripatetici, qui de hoc scribunt lumine naturæ: quia illud, quo accidens est formaliter ens, est sibi realiter idem: sed accidens est formaliter ens per inhærentiam ad subiectum: ergo talis inhærentia est sibi idem realiter, & essentialiter; probatur minor, quia vt dicitur in litera, accidentia sunt entia in eo quòd sunt taliter entis: ergo formalis ratio entitatis in accidente est inhęrere taliter enti, idest substantiæ. Nec ualet responsio Aduersariorum negantium minorem; & ad probationem dicẽtium, quòd peccat ex ęquiuocatione huius uocabuli, in eo quod, non enim semper in eo quod, est nota causæ formalis illius, quod præcedit natura, vt dicitur 5. huius, quotiens dicitur causa, totiens dicitur in eo quod, vel secũdum quod ipsum; ergo in eo quod, potest esse nota cuiuscunque causæ illius quod præcedit, & ideo cum substantia sit aliqua causa accidentis, & non de essentia eius; ideo accidens est ens in eo quòd est taliter entis, idest talis causæ & in tali ordine causandi: nec tamen illa habitudo ad quancunque causam est ens formale vel essentiale in causato: quia tunc nullum causatum esset formaliter absolutum. C
Sed hæc responsio est nullius momenti, quia licet verum sit, quòd illa particula, quia, reddat causam siue materialẽ, siue formalẽ, & oẽ genus causæ: tamen si uera esset respõsio data, sequeretur quòd pari ratione dicere possemus substantiales formas nõ esse ens, nisi quia entis: idest Dei causantis; tenet consequentia ab inferiori ad superius: sunt .n. ens quia sunt huius entis; ergo non sunt ens nisi quia entis; quod est contra omnes peripateticos; propterea ratio concludit lumine naturę, licet aliter sit dicendũ secundũ fidẽ & veritatẽ ipsam. Secunda ratio est, si inhærentia non esset de essentia accidentis: ergo est aliud, & inhęret ipsi accidenti, quia accidens dicitur inhęrens formaliter, quæritur ergo de illa inhęrẽtia secunda, qua prima inhęrẽtia inhæret accidẽti, aut ipsa est eadẽ ipsi accidẽti, vel primæ inhęrẽtiæ, aut est aliud: si est eadẽ, pari ratione standũ fuit in primo, si est aliud, tunc esset processus in infinitũ. Sed respõdent ad hoc concedendo inhęrentiam inhęrere accidenti, puta albedini, alioquin albedo non esset formaliter inhęrens, & cum quęris de illa secunda inhęrentia dicunt, quòd illa est realiter eadem primæ, & ita est ibi status; quia illa relatio est eadem cum fundamento, sine qua fundamentum esse includit contradictionem, huiusmodi est illa inhęrentia inhærentię: quia contradictio est inhęrentiã albedinis ad superficiem esse in actu, uel aptitudine, & non inhærere actu; sed propter rationem oppositam nulla inhærentia formæ absolutæ est sibi eadem, quia non est simpliciter repugnantia formam absolutam simpliciter esse, & non tamen in esse. Sed hęc responsio non est secundum Aristo. qui lumine naturæ nõ cognouit accidens posse esse actu sine subiecto: & quæsitum hoc est iuxta eius doctrinam, propterea potuisset quęrere aliquis Peripateticus, ponẽdo ꝙ albedo sit inhęrens, & inhęrẽtia qua inhęret sit aliquid, tunc quęrit: vel istud est accidens vel non; si primo, ergo inhęret vel se ipso, vel per aliud; si per aliud quęritur de illo alio, & sic dabitur processus in infinitum: si secundo, tunc sequitur quòd essentia accidentis non erit accidens, quod est contra omnem doctrinam. Adde etiã quòd illorum, quæ sunt eiusdem generis, & rationis quicquid per se vni competit, competit omnibus; sed albedo, & sua inhęrentia sunt eiusdem rationis in accidente; quia ambę conueniunt in ratione accidentis: ergo quicquid competit albedini per rationem accidentis competit & ipsi inhęrentiæ per naturam accidẽtis, sed albedini competit inhærere; ergo & ipsi inhęrentiæ competit inhęrere. D

Dist. 28. q. 1. ar. 4.

Tex. 3.

Tex. 23.

Quia, est dictio causalis

Arist. non cognouit accidens posse esse sine subiecto.

Tertio

A Tertio nituntur soluere aliam rationem efficacissimam, quæ est hæc; respectus accidentis ad subiectum non est minus idem accidenti, quàm respectus creaturæ ad Deum sit idem creaturæ; sed vt docent ipsi, respectus creaturæ ad Deum est idem: ergo respectus accidentis ad subiectum, qui est inhęrentia, est idem realiter accidenti: maior patet quia creaturā non definitur per ipsam essentiam diuinam additam in sua definitione; quia tunc nihil haberet definitionem in suo genere, cum Deus sit extra genus: accidens tamen propter suum respectū ad subiectum necessario definitur per subiectum: ergo ille respectus accidentis ad subiectum non minus est idem sibi, quàm respectus creaturę ad Deum. Sed soluunt negantes maiorem; & ad probationem dicunt non esse simile, quia accidens non pōtest definiri sine subiecto, quia non habet esse per se subsistēs, & propterea nō pōt terminare actum intellectus sine subiecto: ipsa autem creatura habet esse per se subsistens, & potest terminare actum intellectus sine omni alio extrinseco, & sic arbitrantur soluere hanc rationem. Quam solutionem non acceptant peripatetici: quia illud, quod est intimius definitioni alicuius, est etiam intimius essentiæ illius: si ergo inhęrentia accidentis est intimior essentiæ accidentis in ordine ad subiectum, quàm sit habitudo creaturæ ad Deum, & habitudo creaturæ ad Deum est idem B creaturæ secundum ipsos: ergo habitudo accidentis ad subiectum erit etiam eadem identice cum ipso accidente, & loquor de inhęrentia actuali, sicut etiam actualis dependentia ipsius creaturæ à Deo identificatur cum ipsa creatura. Sunt & multæ aliæ rationes, quas nituntur soluere; attamen quia solutiones ipsorum nō sunt ad mentem Arist. vt clare est videre ab exercitato in philosophia peripatetica, propterea ipsas iure derelinquo.

Habitudo creaturæ ad Deū est idē cum creatura, secundū aliquos.

Resolutio tamen huius quęsiti secundum rei veritatem derelicta doctrina Aristo. à qua in hoc negotio Theologos discordare oportet, consistit in his propositionibus; quarum prima est. Accidēs potest separari à subiecto cum corruptione ipsius subiecti: ista propositio patet ad sensum, & non indiget alia probatione, quia corrupto subiecto corrumpitur accidens, ergo &c. Secunda est. Accidens non potest separari à subiecto accidente manente secundum esse existentiæ, & quantum ad habitudinem existendi in subiecto simul: ista etiam patet ex definitione tradita à Porphyrio dicente, accidens non est genus, neque species, semper tamen est in subiecto subsistens; & Boetius lib. prædicabilium idem ait, accidentis est inesse. Tertia propositio. Accidēs potest separari à subiecto, quoad esse existentiæ, non tamen quantum ad habitudinem existendi in subiecto, & hoc per diuinam potentiam, sed non naturaliter, & ista C propositio est de fide, vt patet in sacramento altaris, & sumitur ex Concilio Tridentino & ex S. Thoma. 1. p. & 3. p. de qua re vide Sotum 4. sent. Quarta propositio. Deus potest facere qualitatem puta albedinem secundum naturam specificam separatam a substantia, & quantitate: talis autem albedo non esset de natura albedinum istorum inferiorum, quia esset per se subsistens, hanc docet S. Thomas pluribus in locis suæ doctrinæ, & pręcipue in quolib. Quinta propositio. Nulla qualitas potest separari à quantitate, ne dum à substantia quoad esse indiuiduale, itaquòd qualitas sit hæc, vel illa separata, & hoc loquendo de qualitate corporali: probatur, quia cum accidentia sint indiuidua per hoc quòd sunt in aliquo singulari, vt docet etiā S. Thomas 1. p. substantia indiuiduatur per se ipsam, accidentia vero indiuiduantur per substantiam, ergo &c. Vltima propositio. Quantitas indiuiduata potest esse sine substantia. hanc ponit S. Thomas in quolib. vbi notat, quòd in albedine, & qualibet alia corporali qualitate est duo considerare; scilicet ipsam naturam albedinis, per quam speciem sortitur, & D indiuiduationem eius, per quam est hęc albedo sensibilis alia ab hac albedine sensibili: posset etiam fieri diuino miraculo, vt natura albedinis subsisteret sine omni quantitate; tamen illa albedo non esset hæc albedo sensibilis; quia hæc albedo sensibilis non est hęc, nisi in hoc subiecto, tamen quantitas bene indiuiduatur sine subiecto, vt patet in corpore Christi. Ex his patet, quomodo inhærentia actualis secundum rei veritatem non est idem cum accidente, licet non sit de mente Aristo. de qua re lege Capreolum 4. sent. & Herueum in quolib. qui fusius hoc negotium disputant. Vide etiam Dominicum soto 4. sent. vbi docet, quomodo accidentia panis & vini relinquantur in sacramento Eucharistię sine subiecto, quia cū non sustineantur in substantia panis & vini, quę iam transubstantiata est in substantiā Corporis Christi, neque subiectātur in corpore & sanguine Christi, tum quia huiusmodi accidentia non sunt humani corporis, sed panis & vini, tum etiam quia corpus Christi cū sit gloriosum, ac perinde impassibile, non potest huiusmodi accidentibus affici, sed neque insunt aeri circumstanti, quia non sunt accidentia aeris, sed panis & uini, vnde ibi hic Auctor multa dicit, quę faciunt ad declarationem veritatis superius declaratæ.

Dilucidatio quęsiti.

Cap. 5.

q. 76. ar. 1.
q. 77.
dist. 10. q. 2.
art. 1.
Quol. 7.

q. 29. ar. 1.

Quol. 8.

dist. 42. q. 1.
quoli. 6. q. 9.
dist. 10. q. 2.
art. 1.

Sed substantia omnium primum ratione, & notitia, & tempore, &c. Tex. 4. A

Num substantia sit prior tempore & natura omnibus accidentibus.

Dilucidatio secunda.

CIRCA hanc difficultatem sunt quatuor opiniones, quarum prima est Auerro. in hoc libro, qui vult accidēs aduenire corpori postquam est corpus, vt accidens separabile, tunc substantia est prior tempore omni accidente sic adueniēte: si vero non est accidēs adueniens, sed est inseparabile, & semper simul cū eo, tunc substantia cōposita non pręcedit accidens tempore, sed præceditur à materia substantiæ compositæ, itaquòd respectu accidentium separabilium propositio est vniuersalis; respectu uero inseparabilium est vera gratia materiæ. Sed contra istam opinionem arguunt Aliqui duplici via, prima via est, quia de eadem substantia probat Philosophus in præsenti capitulo, quod est primum ens inter entia prædicamentalia, & quòd etiam sit prior tempore accidente, sed manifestum est quò Philosophus non accipit hic substantiam pro materia, dum probat ipsam esse priorem tempore: ergo, &c. probatur minor, quia Philosophus probat substātiam esse primū ens, quia dicit simpliciter quid & quia, alia vero non sunt ens, nisi quia entis, scilicet substātię: sed manifestū est quòd materia non dicit simpliciter quid, neque accidentia dicuntur entia, quia sunt ipsius materiæ, cum multa sint accidentia, quæ non sunt subiectiue in materia: igitur de mente Arist. non est accipere substantiā pro materia. Et confirmant sic, quia de eodem probat Aristo. primitatem temporis, & primitatem cognitionis, & definitionis; sed materia non præcedit accidens cognitione, quia scibilis est per analogiam ad formam 1. phy. etiam actus est prior cognitione, quàm potentia, nec etiam præcedit accidens definitione: quia substantia composita cadit in definitionē accidentis, & non materia: accidentia enim omnia definiri debent per proprium subiectum: ergo Philosophus non accipit subiectum pro materia.

Reprobatur Auerr.

Tex. 69.

Verum hæc uia, qua ipsi vtuntur, est fallax; non quòd ego sim Auerroista, cum profitear doctrinam S. Thomæ, sed vt ostendā ipsos deceptos fuisse in arguendo, hæc dico: nam Philosophus de eadem substantia probat ipsam esse primum ens inter entia, ipsamque esse priorem tempore accidentibus, loquendo de accidentibus separabilibus, non autem de accidentibus propriis, & inseparabilibus, vt ex ratione Philosophi apparet: nam subiectum naturaliter non potest esse sine propria passione, nec econuerso, subiectum enim non est separabile à proprio suo accidente, cum de eo per se, & necessario prædicetur, alias de nulla conclusione esset scientia, cum scientia sit necessariorum; & licet materia non sit completa essentia, est tamen pars essentiæ completæ: accidens autem non est perfecta essentia neque pars completæ essentię; unde ex probatione Philosophi; qua probat substantiam esse primum ens, quia dicit quid simpliciter, concluditur, quòd materia sit primum ens inter accidentia corporalia & materialia, de quibus potissimum loquitur Philosophus in hoc 7. licet etiam aliqua accidentia animæ non sint in materia subiectiue: tamen omnia accidentia materialia sunt totius compositi, & in toto composito subiectiue ratione materię: ideo non est inconueniens concedere accidentia esse entia, quia sunt entis, scilicet materiæ tanquam principii primi subiectiue. Confirmatio illorum etiam est nullius momēti, quia negaret Auerroes materiam non pręcedere cognitione, & definitione ipsa accidentia, licet enim materia sit scibilis per analogiam ad formam substantialiter, non tamen propter hoc sequitur, quòd non præcedat cognitione ipsa accidētia, quorum materia est principium: similiter quia materia est substantia secundum se, & sic habet præcedere ipsa accidentia definitione, cum ponatur in definitione eorum, implicat enim dicere, quòd substantia composita ex materia & forma ponatur in definitione accidentis, & non ipsa materia, quia vbi ponitur totum, ibi necessario ponitur pars totius. Propterea videntes ipsi hanc primam viam non concludere contra Auerroem adinuenerunt secundam, ex qua sic arguunt: nam si materia præcedit accidens: aut hoc est verum de materia in se; aut vt est sub aliqua forma, non primo

Subiectū sine passione esse nequit.

Non omne accidens est in materia.

Vbi est totū ibi necessario est pars.

A nio modo, quia vt sic non est sub tempore, cum sit ingenerabilis & incorruptibilis 1.phy. nec secundo modo, quia aut vt est sub forma accidentali, & tunc non præcedit quodcunque accidens, aut est sub forma substantiali, & sic habeo propositum, quòd substantia composita & non materia pręcedit accidens. Et confirmant, quia si sic, sequeretur quòd aliqua essent accidentia, videlicet accidentia propria corporum cælestium, quę nulla substantia præcederet, quod videtur esse contra Philosophum: consequentia probatur, quia in cęlo vel est materia, vl non: si non, vt Auerro. concedit in lib. de substantia orbis, tunc illa accidentia, quę sunt in cælo, non præcedit aliqua substantia: quia materia non præcedit ea, cum ibi non sit: si dicatur quòd in cęlo est materia, illa materia non præcedit proprie substantiam compositā cęli, cum substantia cæli sit ingenerabilis & æterna secundum Philosophum, & per consequens non præcedit illa accidentia tempore. Tex.69. Cap.3.

Sed dico hanc quoque viā esse fallacem, & nihil concludere: quia diceret Auerro. quòd materia secundum se præcedit accidentia, & licet non cadat sub tempore secundum suam essentiam considerata, sic etiam esset ingenerabilis & incorruptibilis, cadit tamen sub tempore, B ut est sub forma sensibili. Potuisset quoque dicere, ut male Aduersarii concedunt, quòd tempus hic non proprie accipitur prout definitur in 4.phy. sub quo non cadit materia; sed accipitur tempus communiter, vt dicit prioritatem cuiuscunque durationis. Ad confirmationē etiā diceret Auerro. Philosophum loqui hic de accidentibus generabiliū & corruptibilium, & de accidentibus compositorum ex materia & forma, de quibus potissime Arist. in hoc 7. disputat: propterea rationes istorum sunt nullius momēti, & opinio Auerrois est falsa, & potest adduci talis ratio efficax ad ostendendam falsitatem eius: quia aut accipitur tempus hic proprie, vt est numerus motus secundum prius & posterius: aut accipitur communiter pro quacunq; prioritate cuiuscunq; durationis, si concedit primū, tunc manifestum est quòd materia nō præcedit tempore oīa accidentia inseparabilia, nam materia non præcedit tempore quācunq; formā substantialē, alias materia esset sine forma, & forma in materia existens non pręcedit tempore propria accidentia accipiendo tempus proprie, & sic materia non pręcedit tempore oīa accidentia inseparabilia, licet enim materia existens sub forma embrionis pręcedat tēpore animā rationalē, & risibilitatem: non tamen præcedit tempore propria accidentia C embrionis. Si vero dicat Auerr. se accipere tempus secundo modo, tunc non solum materia pręcedit illa accidentia inseparabilia tempore, sed etiam ipsa substantia composita: manifestum est enim, quòd substantia composita est aliquo modo prioritatis prior talibus accidentibus. Ex his apparet opinionem Auerro. non bene declarare istam propositionem, quomodo substantia est prior tempore, &c. Tex.101. Tempus bifariam sumitur.

Secunda opinio est Aliquorum dicentium primo, substantiam dici priorem tempore, non eo tēpore, de quo loquutus est Arist. 4.phys. nam primitas temporis est ipsius substantiæ inquantum substantia est: sed tempus non est mensura nisi motus, & quietis, & eorum, quæ sunt in motu & quiete: substantia autem secundum se non est aliquid tale, sed abstrahit à motu, & quiete. Secundo dicunt non accipi hic tempus pro quacunque duratione, vel mensura extrinseca successiua alia ab essentia rei: nam de illa esset quęstio; quia tunc substantia posset illam præcedere, cum sit ei accidens, & sic pręcederet illam durationem, & tunc quæratur de illa duratione, & sic in infinitum. Tertio dicunt, quòd prius tempore accipitur hic prout est separatim esse sine alio, & aliud non sine ipso, & isto modo substantia est prior omni acciden- D te vno modo, & alio modo non. Quarto dicunt quòd prius tempore est posse habere existentiam actualem & priorem alio, ita quòd sibi non repugnat quantum est de se esse sine alio eo quòd in nihilo dependet ab eo, & tale prius satis potest dici prius natura: nihil enim est prius natura, quod non sit etiam illo modo prius tempore, quòd autem aliquid possit pręcedere aliud illo modo potest esse dupliciter. Vno modo quia non depēdeat ab illo. Alio modo quia non est causa necessaria illius, quod probatur per oppositum, quia si non potest ab illo separari, hoc est uel quia depēdet ab illo, vel quia est necessaria causa illius. Quibus stantibus dicunt ad propositum, quòd substantia comparata ad accidentia separabilia est prior vtroq; modo, comparata autem ad accidens inseparabile, puta ad propriam passionem, est prior vno modo, quia scilicet non dependet: sed non alio modo, quia scilicet est causa, immo habet causam necessariam respectu passionis, ideo non est prior isto modo: & sic concludunt substantię vt sic non repugnare, quòd existat sine omni accidente. Tex.101.

Sed isti multa immiscent falsa in hac interpretatione. Et primū fundamentum est falsum, in quo ponunt substantiam absolute sumptam non mensurari tempore, quia licet hoc verū sit de substantia æterna, quę mensuratur æuo, tamen substantia generabilis, & corruptibilis Substantia æterna mensuratur æuo.

quæ ſubijcitur motui, & quieti non poteſt intelligi à phyſico ſine paſſionibus naturæ, quæ ſunt motus, & quies, locus, finitum, & tempus: errant igitur in primo fundamento. Errant & in ſecundo, quia de illo priori ſecundum tempus loquitur hic Ariſt. de quo loquutus eſt in 5. huius. Sed ibi loquutus eſt de priori ſecundũ tempus proprie dictum: ergo & in hoc ſeptimo debet etiam loqui de illo priori ſecundum quòd aliquid dicitur eſſe in vno tempore, in quo non eſt aliud, vt bella Troiana ſunt priora bellis Romanis. Tertium quoque fundamentum eſt falſum, quia illud prius, quod declaratur in tertio fundamento, coincidit cum prioritate naturæ, & tamen Ariſto. ponit eſſe duo membra diſtincta 5. huius. & in poſtprædic. Quartum fundamentum etiam ſibi ipſi repugnat: quia prius natura eſt modus diſtinctus contra prius tempore vt dictum eſt; & quicquid eſt prius tempore, dicitur prius natura, ſed non econuerſo. Applicatio quoque ab eis facta eſt falſa, & repugnat rationi; quia ſi non repugnaret ſubſtantiæ ſecundũ ſe exiſtere abſq; omni accidẽte, tũc poſſibile eſſet ipsã eſſe ſine accidẽte & poſſibili poſito in eſſe, nullum ſequitur impoſſibile, vt docuit Ariſt. 1. priorũ: ponatur ergo in eſſe, quòd ſcilicet ſubſtantia ſit abſque omni accidente: ergo erit caſu poſito ſubiectum ſine propria paſſione, & ſic concluſio demonſtrationis non erit neceſſaria & per ſe; nam neceſſarium eſt quod impoſſibile eſt non eſſe, ſed eſt hoc inconueniens, & contra Philoſophum in præſenti libro; eſt etiam contra ſcholam ipſorum tenentium paſſiones identificari cum ſubiectis, ergo, &c. Adde quia quod cõuenit alicui ſuperiori, neceſſario reperitur in aliquo inferiori, ſed nulla ſubſtãtia eſt quæ ſit abſque omni accidente, neque quę poſſit eſſe omni accidente non exiſtente; ſicut patet de relatione creaturę ad creatorẽ, quæ relatio ſecũdum ipſos idẽtificatur cum creatura; ex quibus ergo concluditur hanc opinionem eſſe falſam, & repugnantẽ dictis Philoſophi & ſibipſi. Et confirmatur, quia nomina ſynonyma non vſitantur in doctrina demonſtratiua, modo ſi prius tempore idem eſt quod prius natura: ergo ſunt nomina ſynonyma, & tunc eſſet nugatio, & ſuperfluitas in ſermone Ariſt. quia dixit, ſubſtãtia eſt prior tempore & natura. Et ſic dicit, quòd licet vti nominibus ſynonymis ad exponendum, vt ait Auero. 4. phyſ. Contra quia licet vbi nomina ſynonyma ita ſe habeant, vt vnum ſit notius altero, notius poteſt adduci poſt ignotius, vt ſermo ſit clarior; ſed prius natura non eſt notius prius tempore: ergo prius natura non adducitur ad declarandum prius tempore. Adde quòd non eſt conſuetudo phyloſophi in ſcientiis vti locutionibus metaphoricis, & abuſiuis, quia in hoc damnauit Platonem, & 1. poſteriorum docuit non eſſe definiendum, neque diſputandum in metaphoris. Vnde Auerr. 1. cæli, & mundi inquit, quòd Ariſtoteles increpat Platonem & ſequaces, quia aut male ſenſiunt, aut male docent phyloſophiam per metaphoras. Accipere igitur prioritatem temporis pro prioritate naturæ eſt abuſiue loqui, quod non licet in ſcientia præſertim altiſſima, qualis; eſt diuina ſcientia. Deinde ſi ſubiectum ſecundum ipſos, reſpectu propriæ paſſionis poteſt eſſe ſecundum ſe ſine illa, quia non dependet ab illa, licet non poſſit eſſe ſine ea, quia eſt cauſa: ergo habet cauſam intra ſe neceſſariam reſpectu illius: ergo tunc non eſſet omnino contradictio, ſubiectum non poteſt eſſe in re ſine poſteriori, & ſic vtroque modo ſubiectum poſſet eſſe ſine propria paſſione, quod nullus vnquam nec ſomniare potuit.

Tex. 16. — *Cap. de prio.* — *Cap. 5.* — *Quod conuenit ſuperiori reperitur etiam in inferiori.* — *Com. 4.* — *Metaphorę excludũtur à ſcientiis. Tex. 106. Vide Zima. in tabula verbo Metaphora.*

A — B — C

Ex his reprehendendus quoque venit quidam Neotericus, qui libro ſuo 5. de communibus omnium rerum naturalium principijs & affectionibus indeterminatus ſe habet ad intelligentiam huius propoſitionis ſoluens argumentum, quòd ſi ſubſtantia eſt prior accidente tẽpore, ſequitur quòd in materia prima non erit quantitas æterna exiſtens ante formas ſubſtãtiales: dicit quòd ſubſtantia compoſita eſt prior tempore accidentibus, non eodem modo, ſed quibuſdam nimirum his, quæ illi adſunt, & abſunt præter eius interitum; aliis ſecundum rationem, & conditionem, aliis ſecundum naturam, ideſt ſecundum perfectionem, & ſic eſt prior quantitate interminata. Addit ſubſtantiam compoſitam eſſe priorem omnibus accidentibus terminatis, interminatis vero ſi non ſecundum ſe totam, ſaltem ratione partis eſſe quoque priorem. Quia iſte vir corrumpit textum Ariſt. dicentis abſolute, quòd ſubſtãtia eſt prior tempore accidente; & ideo tanquam corruptor veritatis relinquendus eſt in ſuo ſenſu, & iam impugnatus eſt Auerr. quem in hoc loco ipſe ſequi videtur.

Cap. 20. — D

Tertia opinio eſt quorundam Thomiſtarum tenentium aliquid eſſe prius altero tempore, poſſe intelligi dupliciter. Vno modo accipiendo tempus proprie pro aliqua duratione, & ſic non eſt intelligendum, quòd quęlibet ſubſtantia præcedat quodlibet accidens tempore, ſed ſolum acidentia, quę ab extrinſeco ſubiecto perueniunt poſt eius generationem. Alio modo aliquid dicitur eſſe prius tempore improprie, ideſt generatione; & hoc poteſt dupliciter intelligi. Vno modo aliquid dici prius generatione, cuius generatio eſt in alio tempore, quàm

Sententia Thomiſtarum.

A quàm generatio alterius, sicut illi, qui est pater est prior generatione Socrate filio suo, & isto etiã modo substantia non est prior tempore quodlibet accidente; quia subiectum & propria passio in eodem tempore producuntur, & corrumpuntur. Alio modo aliquid dicitur prius tẽpore, idest generatione, quia unũ generatur per se, & non ad generationẽ alterius; sed alterũ generatur ad generationẽ alterius, & sic quęlibet substantia præcedit quodlibet accidẽs tẽpore idest generatione: substantia enim non generatur ad generationem accidentis, sed econuerso, quodlibet accidens præsupponit generationẽ substãtię, & sic quãdo Philosophus dicit, sola substantia est separabilis ab aliis prędicamẽtis, intelligendũ est nõ ꝙ substãtia sit prior accidẽtibus quibuscunq; non existentibus, sed quod substantia quantũ ad generationẽ, quę terminatur ad esse existentię substantiæ non dependet ab accidente: accidentia vero quãtum adesse eorum dependet à substantia, & præsupponunt generationem eius. Sed hæc expositio est extorta, & voluntaria, & contra doctrinam Aristo. & S. Thomę: ait enim Philosophus quòd ideo substantia est prior tempore aliis accidentibus, quia est separabilis ab eis; nullum autem prædicamentorum accidentium est separabile à substantia; &c. S. Thomas exponens verba B Aristo. dicit, propter hoc substantia est prior tempore, quòd aliqua substãtia inuenitur sine accidente, & non dicit quòd substantia generatur per se, & accidentia generantur ad generationem alterius. Relinquendi igitur sunt & isti tanquam inepte loquentes, & non secundum verum, & germanum sensum Arist.

Accidens generatur adgenerationẽ substantiæ.

Reprobatur opinio aliquorum Thomistarum.

Quarta & vltima opinio est dicens, substantiã dupliciter considerari posse. Vno modo inquantum hæc, & sic non præcedit necessario accidens tempore. Alio modo inquantum substantia communiter, & sic est prior accidente tempore; quia illud, quod conuenit speciei, non repugnat generi, nec alicui inferiori ratione generis: nam si habere alas conuenit aui, nõ repugnat animali habere alas, nec alicui inquantum animal: sed aliqua substantia præcedit tempore omne accidens, scilicet prima causa: ergo substantiæ inquantum substantia non repugnat pręcedere omne accidens, duratione, & per consequens non repugnat alicui substantiæ inquantum substantia, & ista est opinio, quam tangit S. Thomas in interpretatione huius literæ, quę est interpretatio Aleãxdri Afrõdisei, qui fuit verus interpres ipsius Aristotelis: hic enim dicit, quòd omnia, quæ prædicãtur de substantia, nihil eorum prorsus est separabile ab C ea: ipsa autem sola est separabilis ab oĩbus, & hoc propter rationem quã diximus, quia prima causa nullum habet in se accidens: quam opinionẽ extollebat Portius ille Neapolitanus princeps philosophorũ nostra hac tempestate, dicens quòd propositio Philosophi est vera per se, & falsa per accidens, & consimiles propositiones inueniuntur à Philosopho frequenter, vnde in 6. physicorum supponit ipse Arist. quòd in mobili sit accipere motum velociorem, & tardiorem in infinitum, & tamen in 8. dicit quòd aliquis motus ita velox est, quòd nullus sit velocior, sicut motus primus: illa enim propositio est vera per se, scilicet ratione motus in se accipiendo mouentia proportionabilia motui, est tamen falsa per accidens, vt scilicet contrahitur ad talem motum, vel talem: similiter in proposito; substantię quantum est de se non repugnat præcedere omne accidens tempore, ex quo non dependet ab aliquo accidente; nam conceptus completus, & quidditatiuus potest haberi de substantia circumscripto omni accidente, repugnat tamen alicui substantię, sed hoc est per accidens, ideo propositio Arist. est vera per se, & secundum suum genus, fallit tamen in aliquo; quæ interpretatio satis etiam conuenit sanctis patribus, vt docet S. Thomas 1. p. exponens verbum illud Apostoli. Deus vult D omnes homines saluos fieri de mente August. quod intelligitur pro generibus singulorum, & non pro singulis generum: est ergo vera sententia Aristo. quòd ista propositio est intelligẽda secundum suum genus, & per se, & de substantia inquantum substantia est, quia datur vna quæ est immunis ab omni accidente, sicuti Deus Benedictus.

Substantia bifariam consideratur.

Expositio S. Tho. conformis expositio Alex.

Tex. 60.

Tex. 64.

Verum vero non contradicit.

Quæ. 19. ar. 6

Et quia veritas est solutio dubiorũ: ideo ex ista veritate soluuntur omnia argumenta, quæ fieri solent. & primum argumentum aliquis fingere posset sic, quòd ex hoc non sequitur Deũ qui est simpliciter prior omni accidente, pręcedere ipsum accidens: ergo substantia omnis pręcedit accidens tempore, est fallacia accidentis. Sed arguens deceptus est in hoc argumento, quia putat opinionem Alex. & S. Thomæ esse, quòd omnis substãtia etiam producta sit prior tempore, hoc enim isti non dicunt, sed asserunt, quòd ad veritatem huius propositionis, sufficit vt detur vna substantia, quæ sit prior omni accidente, cum ista sit propositio indefinita, sicut & ista alia, scientiæ speculatiuę sunt nobiliores scientiis practicis: ad uerificandam istam propositionem sufficit vt vna speculatiua, puta metaphysica sit nobilior omni practica, &c. Secundo aliquis potuisset dubitare de hac interpætatione; Deus non est in aliquo genere: ergo ex hoc quòd Deus est prior tempore omni accidente, non potest concludi substantiam, quę

In Deo nullum est accidens.

est

est primum genus comparatum generibus accidentium, esse prioré tempore accidente. Sed A decipitur etiam arguens hic, quia in hac propositione non accipitur substantia, vt est genus vniuocum, sed vt est analogum, sub quo continetur Deus: quia nec accidens est genus vniuocum sed analogum, alioquin prædicamenta accidentium non essent genera generalissima. Adde quòd Deus est in prædicamento vt principium, sicut docuit S. Thomas, & Caietanus 1. p. q. 3. ar. 5. Tertio dubitaret aliquis, quia Deus non pręcedit tempore accidens, quoniam non mensuratur tempore, cum sit extra omnem mutabilitatem: ergo non est prior tempore omni accidente: patet consequentia, quoniã tempus est accidens. Sed hæc dubitatio est nullius momẽti, quia dictum est in expositione, sufficere Deũ non esse subiectum alicuius accidentis ad uerificandam illam propositionem; vnde argumentum hoc confirmat opinionem nostram quando dicit, quòd Deus non mensuratur tempore, sed æternitate, quæ est tota simul. Adde etiam quòd Deus dicitur prior ipso tempore aliqua duratione, quæ potest dici tempus communiter dictum, vt docet S. Thomas 1. p. q. 10. ar. 5. Soluitur etiam quarto illud argumentum, quod fieri solet. ęterno nihil est prius tempore: sed aliqua accidentia sunt ęterna, sicuti motus cęli, ergo tali accidente substantia non est prior tempore. Ad hæc omnia patet solutio ex dictis: quia Deus B non est subiectum motus, nec temporis, cum quicquid sit in Deo sit eius substantia, vt patet 12. huius. Sic etiam soluitur argumentum de materia, & quantitate terminata, quod soluere nequiuit ille Neotericus, & sic de creatura & eius depẽdentia ad creatorem, & omnia, quæ adduci possunt contra istam veritatem, vnico verbo resolute habentur.

Genus duplex vniuocum & analogum.

Aeternitas est perfecta possessio tota simul uitę interminabilis.

Tex. 52.

Sed substantia omnium primum ratione, & notitia, & tempore, &c. Tex. 4.

Vtrum substantia cadat in definitionem cuiuscunque accidentis.

Dilucidatio tertia. C

RESPONDENT Recentiores affirmatiue probãdo sic, omnis definitio perfecta exprimit perfectum conceptum, & quietatiuum intellectus; sed nulla definitio accidentis sine substantia est huiusmodi: ergo necessario substantia cadit in definitioné cuiuslibet alterius, scilicet accidentis: maior patet ex ratione definitionis; quòd est ratio indicans quodquidest rei 6. topicorum, minor probatur, quia omne accidens habet rationem formæ inhęrentis, de tali autem non potest haberi perfectus conceptus quietans intellectum sine illo cui inhęret; conceptus autem perfectus formæ inhęrentis non potest haberi quietans intellectũ, nisi quousq. intelligatur id, cuius est, & cui inhęret, ergo, &c. Pręterea sicut conuenit aliquibus quid, sic & definitio, sed accidentia non habent quid, nec sunt entia, quia nisi entis; ergo nec habent definitionem, nisi quia entis, idest substantię; & sic concludunt in definitione accidentium debere poni substantiam. D

Cap. 4.

Sed isti in duobus deficiunt: primo quia rationes non concludunt; nam prima ratio, quę fundatur super conceptu quietatiuo intellectus, ne dum requirit cognitionem subiecti accidétis, sed etiam cognitionem omnium causarum, à quibus dependet: quia ad habendam perfectam cognitionem, & quietatiuam intellectus de re, est necesse cognoscere omnes causas eius per se intrinsecas, & extrinsecas, propinquas, & remotas, ista tantummodo cognitio non stat cum dubitatione intellectus, nec cum ignorantia cuiuscunque quęstionis, quę possit moueri dere causata; nam da oppositum, ergo non erit cognitio perfecta complexa simpliciter: sed si non cognoscuntur omnes eius causæ, tam propinquę, quàm remotæ, donec deueniamus ad primas & vniuersales eius causas, non quiescit intellectus: quoniam circa quancumque eius causam potest formare quæsitum, & nisi eam cognouerit, nesciet quæsitum resoluere: ergo nõ stat cognitio quietatiua intellectus de re causata cum ignorantia alicuius eius causæ per se, secundum quòd est apta nata causam habere, & cum accidens habeat omnia genera causarum, si quietatiue intelligi debet, oportet ut illa oĩa causantia, à quibus dependet, cognoscantur, & hæc est doctrina Arist. 1. physicorum tunc perfecte arbitramur cognoscere vnumquodque, cum

Conceptus duplex alter quietans intellectum, alter non.

Tex. 1.

A cum causas primas, primaque principia cognoscimus vsque ad elementa. Secunda quoque ratio est nullius momenti, quia de accidentibus formantur quæstiones æquales numero his, quæ uere scimus ex secũdo posteriorũ, & ex principio Euchlidis. vnde cognoscimus quid sit linea, quid superficies, quid corpus, quid tempus, quid locus, absque hoc quòd in eorum definitione ponatur subiectum. Deficiunt etiam & in principali, quia cum definitio rei sit sermo nihil aliud explicans, nisi essentiam rei, vt docet Auerroes in hoc libro: igitur omnis definitio erit completa, quæ complete explicat essentiam rei, & nihil eorum prætermittit, quæ sunt de essentia rei; sed accidens habet essentiam completam sine substantia; igitur illa definitio accidentis, quę explicat essentiam huius, nihil prætermittens de illis, quę sunt illius essentię, erit optima definitio; & sic substantia non debet poni in definitione accidentis ad hoc vt substantia quietet intellectum, quia iam non remanet quietus, quandoquidem adhuc dubitare pôt, sed sufficiet sibi scire proprium genus, & propriam differentiã huius, ad hoc vt habeat definitionem accidentis. Adde quia quæro, propter quid conceptus accidentis sine conceptu substãtiæ sit imperfectus, aut quia sibi aliquid deficit, qđ pertinet ad eius essentiam, aut quia B ipsum ratione habita ad subiectum est imperfectius, non quia sit imperfectius substãtia: quia sic solus ipse Deus habebit perfectum conceptum: nec quia sibi aliquid deficit, quod ad eius essentiam attinet: quia per eos substantia non est de essentia accidentis; ergo accidens nullo pacto sine conceptu substantiæ habebit imperfectum conceptum.

Tex.1. Com.42. Accidens habet essentiã completã sine substãtia.

Propterea cũ isti sint deficientes in declaratione huius rei, scire oportet quòd omnis definitio aut est absoluta, aut respectiua: definitio absoluta est substantiarum completarum, quę definiuntur absq; addito, quia essentia earũ est omnino absoluta, sicuti est homo, animal, &c. quædam est definitio respectiua & est tam formarum substantialium, quàm accidentalium: ipsæ.n. formæ semper definiuntur per additũ quia non sunt entia absoluta à subiecto, immo & nobilissima omnium formarum, sicuti est anima, definitur per additum: in eius enim definitione ponitur corpus: quia ipsa est actus corporis vt habetur 2. de anima, & sic etiam omnes formę accidentales si definiri debent, oportet vt in earum definitione ponatur subiectum; ratio est quia sunt respectiuę ad ipsum: & propterea etiam relatiua definiuntur ad aliud, quia essentia relatiuorum consistit in respectu, vt est sententia Arist. Porphyrii, Boe- C tii, Auicēnæ, Alpharabij, Alberti, & S. Thomę. Secundo sciendum, quòd subiectum ponitur in definitione accidentis aliquando in obliquo, vt quando accidens definitur in abstracto, vt cum dicimus, quòd simitas est curuitas nasi: aliquando vero in recto, vt cum accidens definitur in concreto, vt quando dicimus, quòd simum est nasus curuus, & subiectum ipsius aliquando determinate cadit in definitionē accidentis, sicuti datum est exemplum de naso respectu curuitatis; aliquando cadit tantummodo indeterminatum, vt quando definitur album vel color, vel linea in definitione eorum ponitur subiectum indeterminate. Tertio sciendum quòd quædam est definitio descriptiua, quæ datur per posteriora simpliciter, priora tamen quoad nos, & in hac definitione accidentia ponuntur in definitione substantiæ, vt definitio naturæ, quæ est principium motus & quietis. Alia est definitio quidditatiua, quę datur per priora secundum naturam; & in hac definitione accidens non ponitur in definitione substantiæ, sicuti quando definitur homo, quòd est animal rationale. Alia dicitur definitio circumlocutiua, quæ datur per aliqua, quibus circumloquimur differētias specificas, vt quãdo definitur, quòd homo est animal gressibile, bipes. Alia dicitur definitio quidditatiua forma- D lis, vt quando definitur linea, quòd est longitudo sine latitudine, & profunditate; Alia dicitur definitio quidditatiua formalis, & materialis, & respectiua simul.

Definitio duplex esse potest. Tex.4. Accidens bifariam definitur. Descriptio & definitio quomodo differũt.

Quibus stantibus ponuntur duę conclusiones, quarum prima est. Quando accidentia definiuntur definitione quidditatiua formali, in eius definitione non ponitur subiectum: hæc cõclusio est sententia omnium Gręcorum, qui censent à mathematico considerari nudam quantitatem segregatam ab omni materia & substantia. Vnde Themistius 3. physicorum ita scribit, ideo mathematica dicuntur ex abstractione, quoniam ab eis quæ cernuntur in corporibus naturalibus, abiunguntur, & ipsæ per se dimēsiones, ipsumque continuum extimatur, atque spectatur. & 1. de anima ait. in omnibus quæ mathematicæ contemplantur naturales affectiones à cõspectione sua reiciunt solas merasque magnitudines, & nuda, atque inania spatia considerant. Eandem sententiam habet Simplicius in 3. de anima, Item etiam Philoponus 2. physicorum vbi ait, nudam quantitatem per inde ac si per se subsisteret à mathematico considerari sine omni substantia. Et Arist. expresse id sensisse videtur 12. huius vbi ait, quòd inter ceteras disciplinas mathematicas, astrologiam quidem speculari de sensibili, ac sempiterna substantia, geometriam autem, & arithmeticam nullam talem substantiam

Tex. 71. Tex. 17. Tex. 35. Tex. 18.

conside-

Tex. 2. considerare, & 6. huius ait, quòd in definitionibus mathematicis nulla fit mentio, nullaque ratio de ipsa substantia, vel materia, vt patet consideranti omnes definitiones mathematicas, & A
Tex. 19. 2. physicorum ostendit mathematicum abstrahere à materia sensibili, propterea quòd definit par, impar, triangulum, & alia eiusdem generis absque materia sensibili, propterea quòd definit talia accidētia, in quibus apparet tantum suum proprium genus, & differentia. Adde quòd affectiones, quæ à mathematico demonstrantur, non ei conueniunt in ordiue ad substantiam, sed per se, vt esse diuisibilem, commensurabilem, proportionabilem, ęqualem, vel inęqualem; similiter triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, sphericum nō posse tangere planum nisi in puncto, & alia eiusdem generis, quę sine vllius substantię respectu per se spectantur in quantitate: quare mathematicus ad eas res demonstrandas non indigebit consideratione vllius substantię; non enim quantitas est diuisibilis ex eo quia est in substantia, neque triangulum habet tres angulos ęquales duobus rectis, nec linea recta tangit circulum in puncto, quia insint in substantia aliqua: similiter etiam non conuenit quantitati tantum locum occupare in ordine ad substantiam, sed per se, vt demonstrat Arist. 4. physicorum

Passiones rerum mathematicarū cōueniunt eis non in ordine ad substātiam.

Tex. 76. immo quædam non videntur posse conuenire quantitati in ordine ad substantiam, quemadmodum continuum esse diuisibile in infinitum: nam si subiectum quantitatis est substantia composita, perspicuum est repugnare quantitati prout est in substantia composita diuidi in infinitum: forma enim substantialis neque diuisionem, neque acretionem in infinitum fieri in quantitate sibi coniuncta vllo modo patitur: immo mathematicus neque essentiam, neque existentiam, neque proprias, & reales causas tum quantitatis, tum affectionum eius considerat, habendo respectum ad substantiam aliquam, & hoc pulchre ostendit Zimara in theorematibus suis, licet S. Thomas 2. physicorum; & 1. p. & super Boetium de trinitate, opusculo 40. & Albertus 5. metaphy. tractatu 3. & Antonius Andreas iuxta doctrinam Scoti 6. huius, & Romanus Egidius 2. phys. & nōnulli alij videantur oppositū docere, quia nullū posterius potest abstrahi à priori, cui per se subordinatur, sed quantitas per se est posterior substantia; ergo non potest abstrahi ab ipsa: deinde quantitas cum sit accidens, tam secundum esse, quàm secundum essentiam dependet à subiecto suo, quod est substantia; quia vt docuimus in dilucidationibus præcedentibus, accidentis est inesse, & definitio accidentis fit per additamentum, quo circa nullum accidens vel esse, vel definitiue, ac scientifice cognosci potest sine suo subiecto. Sed dico quòd isti grauissimi doctores loquuti sunt, quādo accidentia sciri debēt definitione formali, & respectiua, & materiali; quia vt dictum est supra iuxta horum sententiam accidentia sunt formaliter entia per propriam, & intrinsecam rationem, non enim quia substantia est substantia, ideo accidens est accidens. Vnde sensus illius famosæ propositionis, accidentia sunt entia quia entis, est verus in genere causę materialis, non autem formalis, quia nota reduplicationis potest vnumquodque genus causæ reduplicare, tot enim modis dicitur secundum se, quot modis dicitur causa 5. huius, & hoc latius ostēdit Auerroes destru. destructio. disputatione sexta in solutione sexti dubij, vbi inquit, radix nanque accidētium est quòd ab alijs habeant substentationem & quidditatem. Similiter etiam quando dicitur, accidentia non esse entia simpliciter, intelligitur quia non habent esse perfectum, sicut habent substantiæ; quia esse simpliciter est per se existere, & per se constare, & tale est esse substantiarum quia omnia accidentia fundantur in substātia, & nullum potest separari ab ipsa; sed in definitione formali & quidditatiua non oportet vt substantia ponatur in eorū definitione; quia ipsa cum sit extra essentiam accidentis: non oportet ad hoc vt ipsum accidens quidditatiue sciamus, vt in eius definitione ponatur substantia, pręcipue cum prædicamenta ipsa sint impermixta ex 1. post.

Theor. 88.
Lect. 3.
q. 85. ar. 1.
cap. 2.
q. 3.
com. 18.

Diluc. 1.

B

C

Accidēs multifariam cognosci pōt.

Tex. 23.

Accidentia non sunt entia quō intelligitur.

D

Cap. 15.

Secunda conclusio est. Quādo accidentia definiuntur definitione formali, materiali, & respectiua oportet vt in definitione eorū appareat subiectum vel determinate vel confuse, & sic nec mathematici possunt abstrahere à quātitate, vt male docuit Quidam Neotericus de communibus omnium rerum naturalium principijs, & affectionibus libro 10. quia si accidentia ipsa sunt respectiua ad subiectum, siue sint naturalia, siue mathematica, siue metaphysicalia, quomodo sciri & perfecte & omnibus modis possunt iuxta istam secundam conclusionem, nisi in eorum definitione appareat subiectum vel determinate, vel vage? ex quo etiam reprehēdendus venit Zimara in theorem. suis, & alibi volens theologizare contra Scotum cecidit in foueam; vult enim quòd Theologi abstrahant accidentia à substantia per hoc, quòd Scotus in quolib. quęrit, quomodo relatio originis in diuinis sit formaliter infinita: & dicit quòd hoc non est quęrere, si relatio est eadem realiter alicui infinito; de quo non est dubium communiter loquendo, quia realiter est eadem essentiæ, nec etiam est quęrere, si relatio sit per iden-

Cap. 18.

Error Zim.
Theor. 88.
Theor. 7.
Quol. 5. ar. 1.

A identitatem illud infinitum, sed est quærere, si relatio formaliter, hoc est secundum suam entitatem propriam, quæ est entitas ad alterum, sit entitas infinita intensiue infinitate illius entitatis: hoc est si entitati propriæ huius paternitatis, vt est entitas propria huius paternitatis, sit infinitas intensiua, & per se modus intrinsecus, quòd non ratione tantum alicuius alterius quod sit realiter illi entitati idem, sed non includendo aliquam entitatem nisi istam, immo circumscribendo quodlibet præter istā ad alterum, adhuc esset entitas illa, quæ est ad alterum intensiue infinitas in seipsa. Ex quibus vult concludere Zimara, quòd Scotus circumscribit per intellectum entitatem relationis, quæ est posterior ratione ipsa essentia diuina, & relatio est accidens, & sic accidēs intelligitur sine substantia, & ex hoc vult habere falsam opinionem, & sententiam Scoti, S. Thomæ, Alberti Magni, ceterorumque grauissimorum virorum, qui tenuerunt accidens non posse intelligi vllo pacto sine respectu ad subiectum. Doctrina Scoti de diuinis relationibus.

Sed iste adhuc deceptus est, sicuti & ille Neotericus superius nominatus, quia non aduerterunt istam secundum conclusionem à nobis propositam, nec etiam inspexerunt quomodo in relatione duo sunt consideranda: alterum quod dicitur esse in; alterum quod dicitur esse ad,
B & licet Scotus in illo quæsito abstraxerit relationem à diuina essentia, quantum ad illud ad, non tamen abstraxit quātum ad illud quod dicitur in, & hoc pulchre docuit. S. Thomas. 1. p. Quæ.8.ar.10
vbi repræhendens Gilbertum Porectanum, qui errauit circa relationes diuinas, ponendo eas extrinsecus affixas: voluit S. Thomas, quòd in quolibet nouem generum accidentis sit duo considerare, quorum vnum est esse, quod competit vnicuique ipsorum, secundum est accidens, & hoc communiter in omnibus est esse in subiecto; quia accidentis est inesse: aliud quod potest considerari in vnoquoque est propria ratio vniuscuiusq; illorum generū, & in aliis quidem generibus à relatione, vtpote in quantitate, & qualitate, &c. ex quibus paret quòd potest quodlibet prædicamentum cognosci secundum suam propriam rationem absq; subiecto, & hoc est quòd concludit illum argumentum: quod fieri solet, definitio propria & sufficiens constituitur ex proprio genere, & differentia: sed omne accidens habet proprium genus & propriam differentiam: ergo definitio propria & sufficiens potest haberi de accidente sine substantia: maior patet ex 8. huius, vbi dicitur, quòd in definitione est quid, & quale; scilicet conceptus generis, qui est quidditatiuus, & conceptus differentiæ, qui est qualificatiuus: minor patet ex anteprędicamentis, vbi dicitur quòd diuersorum generum, & non sub Error Gilberti porectani pictonum episcopi qui postea renocauit sententiam in concilio Rhemēsi, victus a D. Bernardo. Tex. 6.
C alternatim positorū diuersæ sunt species & differentiæ: sed substātia, & accidens sunt in diuerso genere; ergo &c. Hæc enim ratio vtique concludit, quòd accidens potest sciri secundum suam propriam rationem formalem, attamen si sciri debet secundum respectū, quem habet ad terminum, necesse est vt in eius definitionē cadat subiectum. Et si quis adhuc instaret: quia ratio quā significat nomē est definitio ex 4. huius: sed nomē accidentis non significat substantiā, ergo substātia non debet poni in eius definitione. Dicunt ad hoc Aliqui, quòd accidēs in cōcreto semper dat intelligere subiectū in suo significato, & propterea debet poni in eius definitione. Sed ista responsio non satisfacit, quia tunc sequeretur quòd accidens abstractum non definiretur per subiectum, cum nullo modo det intelligere ipsum, & cum accidens abstractum sit verius in genere accidentis, haberetur propositum quòd in definitione accidentis, quod est maxime accidens, non poneretur subiectum. Et ideo verior responsio est, quòd in definitione respectiua semper intelligitur subiectum, quia vt dictum est supra, accidens dependet à subiecto, saltem aptitudinaliter etiam secundum omnes; & ideo nomen acciden- Regula ante prædicamentalis. Tex.19. Dilucid. 1.
D tis saltem secundario significat substantiam.

Sed contra, quia tunc erit nugatio in ista propositione, scilicet nasus simus: sed consequens est falsum: ergo & antecedens: probatur consequentia, quia ad efficiendā nugationem ponenda est ratio pro nomine, sed posita ratione simi, quæ est nasus cauus, patet quòd dicendo nasus simus est dicere nasus cauus. Sed dico quòd simum, & cauum non sunt idem, quandoquidē simum non dicit tantum concauitatem, sed aliquam certam habitudinem ad nasum ratione cuius differunt, vnde sicuti dicendo animal hominem, non est nugatio, quia animal est genus hominis, sic dicendo simum nasum non est nugatio, quia nasus est genus simi, vnde tunc efficietur nugatio, quando exprimuntur duo nomina eadem secundum rem & rationem, vt dicendo gladius, cultellus. Et si quis diceret adhuc, quia Deus cum sit causa perfecta simpliciter, & perfectum sit illud, cui nihil deficit, vt scribitur 5. huius; quicquid potest facere prima causa cum secunda, poterit sola prima causa, per se facere: sed Deus qui est prima causa, & substantia, quæ est secunda causa faciunt, vt accidens sit in subiecto, & definiri non possit sine subiecto; ergo Deus solus per se ipsum sine substantia poterit facere, vt accidens sit sine subiecto, & etiam definiatur sine eo, vt de facto facit in sacramento altaris, in quo sunt accidē- Hæc propositio Nasus simus non inducit nugationem. Tex.21.

tia

tia sine subiecto. Sed hoc soluitur primo, quia est miraculum, & per diuinam potentiam fit A
quòd in sacramento altaris transubstantietur substantia panis in corpus Christi, & accidentia remaneant sine subiecto, nos autem loquimur naturaliter. Deinde illa accidentia in sacramento altaris aptitudinaliter semper dicunt respectum ad subiectum. Adde etiam, quod illa famosa propositio, quicquid facit prima causa cum secunda, potest prima sine secunda, tenet in genere causæ efficientis, & finalis, non autem in genere causę formalis, & materialis, vnde licet Deus possit producere calorẽ sine igne, non tamen fieri potest, quòd calor per se existat sine subiecto, saltem aptitudinaliter. Et si quis adhuc instaret, quia inter partes definitionis, & definitum attenditur aliqua perseitas, vt patet 1. poster. sed inter accidens commune & substantiam nulla est perseitas; ergo saltem accidens commune definiri pót sine substantia. Respondetur quòd licet accidentia communia non habeant subiectum determinatum, habent tamen indeterminatum: hinc Arist. in prędicamento qualitatis definiendo qualitatẽ dicit, qualitas est secundum quam quales esse dicimus, vbi apparet poni subiectum indeterminate, & vage.

Quod facit prima causa cum secunda potest facere prima sine secunda quomodo itelligitur.

Cap. 4. Accidens cõmune quale subiectum habet.

B

Substantia est omnium primum ratione, & notitia & tempore, &c. Tex. 4.

An substantia sit primum omnium entium in cognitione nostra.

Dilucidatio quarta.

OPINIO quędam est, quam sequuntur Neoterici asserens duplicem esse primitatẽ: alteram generationis & originis; alteram vero perfectionis: quia illa, quę sunt priora generatione, sunt impefectiora, & econtra quæ sunt priora perfectione, sunt posteriora generatione, vt scribit Arist. 9. huius C quo fundamento posito ponit duas conclusiones: quarum prima est. Substantia non est primum omnium entium cognitione primitate generationis, ratio est quia omnis nostra cognitio oritur à sensu, sed accidentia sunt sensibilia, & nõ substantia; ergo accidẽs prius cognoscitur quàm substantia. Secũdo probat eandẽ conclusionẽ sic: accidentia magnã partẽ cõferunt ad cognoscendũ quod quid est ex 1. de aïa: igitur accidẽtia prius cognoscũtur, quàm quod quid est ipsius substãtiæ. Secũda cõclusio est. Substãtia est primũ oĩum entiũ cognitione primitate perfectionis, quã conclusionẽ ita probat, nã docet Arist. in hoc 7. quòd cognitio ipsius quodquidest, est perfectissima: quo stante arguit sic: illud, quod maxime habet quodquidest, est perfectius cognoscibile, sed substantia perfectissime habet quod quid est: ergo est perfectissimũ cognoscibile: maior patet; quia etiam in his, quæ non habent simpliciter quod quid est, vt sunt accidentia, perfectissima est eorum cognitio, quia cognoscitur quid eorum eo modo, quo habent quid.

Tex. 15. *Tex. 11.* *Tex. 4.*

Nihilominus in hac determinatione adest multiplex defectus. Et primus est in fundamento proposito, quia licet vera sit illa distinctio, tamen requirebat maiorem intelligentiam, vt D exprimeret de qua cognitione ipsa loqueretur: quia substantiam esse priorem accidentibus cognitione potest intelligi vel de cognitione sensitiua, quæ duplex est interior, & exterior secundum quam cognitionem nulli dubium est quòd accidentia prius cognoscuntur, quàm substãtia: vel de cognitione intellectiua, & de hac adhuc dupliciter intelligere possumus; vno modo quòd substantia percipiatur sine accidente, & non econuerso, & hoc modo patet substantiam prius cognosci, quàm accidentia, quia vnumquodque sicuti se habet ad esse, ita ad cognosci 2. huius; sed accidentia non habent esse nisi per hoc quòd insunt substantiæ, substantia vero habet esse per se sine accidentibus: ergo accidentia non possunt cognosci nisi cognoscatur substantia; substantia vero cognoscitur sine accidentibus. Alio modo potest intelligi quòd substantia prius cognoscatur, quàm accidens, idest quòd prius generetur in intellectu nostro conceptus substantiæ, quàm conceptus accidentis: & sic loquendo de cognitione confusa nulli dubium est quòd prius cognoscitur à nobis substantia, quàm accidens, quia semper in definitione accidentium vt probatum est supra accipitur substantia, hoc autem esse nõ poterit nisi ipsa substantia cognoscatur à nobis, & hoc via originis, & generationis. Alio modo

Cognitio sẽsitiua duplex est.

Tex. 4.

substantia prius cognoscitur quàm accidens.

A do possumus loqui de cognitione distincta,& sic concedimus,quòd accidentia prius cognoscuntur quàm substantia,quia nunquam poterit substantia distincte cognosci, nisi habeatur discursus de ipsa, qui discursus haberi non potest sine cognitione accidentium. Secundo est defectus in conclusione secunda, quia cum substantia possit sumi multipliciter,non exprimit ipsa conclusio,de qua substantia loquatur:quia poterit aliquis dicere,quòd cum Deus sit perfectior omnibus substantiis,ipse tantum erit prior cognitione primitate perfectionis. Tertio est defectus in ratione prima adducta ad probandam illam conclusionem primam: quia licet omnis nostra cognitio oriatur à sensu,loquendo de cognitione confusa accidentis, & de cognitione distincta ipsius substantiæ, patet ipsa accidentia prius cognosci, quàm substantia ab intellectu, tamen loquendo de cognitione confusa substantiæ, & etiam de cognitione confusa ipsius accidentis, dico quòd ipsa substantia prius cognoscitur quàm accidens, & hoc secundum cognitionem intellectiuam. Adde etiam, quòd aliquis potuisset dicere,argumentum concludere de cognitione sensitiua, & non intellectiua; est ergo falsa ratio adducta, & ipsa conclusio contra Arist. 1. posteriorum,vbi dicit; quòd cognitio B subiecti in omni scientia præcedit cognitionem omnium aliorum;de subiecto enim præsupponitur quid,& quia:& in hoc 7.docet Aristoteles quòd totum prius cognoscitur,quàm partes eius,& similiter 1.phys. sed accidentia se habēt veluti partes substantię,cum sint eius formæ accidentales:ergo prius cognoscitur,quàm ipsa accidentia. Secunda quoque ratio soluitur,& est defectuosa,quia ibi Arist.loquitur de cognitione distincta,& discursiua,ita quòd si debet proprie,& distincte appręhendi ipsum quod quid erat esse: oportet vt cognoscantur accidentia propria, quæ magnam partem conferunt ad ipsum distincte cognosci. Quarto est defectus in responsione ad illud argumentum,in quo concludit substantiam non posse cognosci per propriam speciem, ibi enim arguit sic volens demonstrare, quòd accidentia sunt priora cognitione prioritate perfectionis; quia cognoscibile non cognoscitur nisi quia eius species est in cognoscente;sed in intellectu est species accidentis, & non substantię:ergo accidens perfectius cognoscitur: maior patet, minor vero probatur quoad primam partem; quia intellectus agens est abstractiuus illorum,quæ sunt in phantasia:sed species accidentis dicuntur esse in phantasia: ergo species accidentis abstrahit intellectus agens, & illas recipit intel- C lectus possibilis.

Substantia multipliciter sumi potest, & pro immateriali, & materiali,pro caduca & pro æterna,

Tex. 2.

Tex. 7.

Tex. 3.

Cognitio duplex ē distincta & confusa.

Quoad illam aliam partem,quòd substantia non cognoscatur per propriam speciem,probatur sic: si species substantiæ essent in intellectu,tunc prius ipsa esset in sensu; & sic posset substantia cognosci à sensu; quia nihil est in intellectu,quin prius fuerit in sensu; sed falsum est substantiam cognosci à sensu;quia omnia sensibilia dicuntur esse accidentia, puta quantitas,qualitas,&c. &si quis negaret minorem dicēdo, quòd species substantiæ est in sensu inuoluta cum specie accidentis,non tamen facit sensationem, nec est principium sentiendi, sed appræhensa specie accidentis à sensu, virtus superior puta intellectus suffodiendo sub specie accidentis speciem substantię, cognoscit substantiam per propriam speciem eo modo, quo æstimatiua in agno per speciem inimicitię, quam suffodit per speciem appręhensam per sensum,cognoscit inimicitiam lupi, licet speciem inimicitiæ non compręhendat per sensum.

Quod est ī intellectu prius fuit in sensu.

Sed impugnant hanc veritatem Neoterici dicentes, ꝙ si hæc determinatio esset vera,sequeretur,quòd intellectus naturaliter posset cognoscere absentiam substantiæ panis in sacramen D to altaris,quod est falsum,& deducunt sic: illud,quod præsens immutat intellectum,eius absentia potest cognosci,quando non immutat,sicut visus cognoscit tenebras, quando non immutatur à lumine ex 2. de anima, si ergo intellectus potest cognoscere naturaliter præsentiam substantiæ panis, ita & absentiam in sacramento altaris posset cognoscere, quod nullo pacto est concedendum. Sed decipiuntur maxime in hoc, quia supponunt quod non probant, videlicet quòd substantia non immutet intellectum per propriam speciem: & propterea dico ad eorum probationem,quòd quantitas, qualitas,& cetera accidentia in Eucharistia agunt,& patiuntur totum,quod ageret,& pateretur substantia,si esset;sicut enim acceperunt modum essendi substantiæ,scilicet absque subiecto,ita etiam agere, & pati eius, & ideo ex multis hostiis sensatis generatur in intellectu species intelligibilis substātiæ panis, & eius quidditatiua cognitio,sicut & ad nutritionem agunt, ac si esset ibi panis,nō enim minus ex illis accidentibus nutrimur,quàm ex aliis hostiis non consecratis: sicut non minus ex consecratis generantur vermes,& cineres,quàm ex non consecratis:& idcirco dico ad argumentum,quòd panis absens immutat;quoniam non est omnino absens,quia remanet ibi accidēs suum,quod est vice panis;nec est simile de visu respectu tenebrarum,& ideo auctoritas Ari-

Tex. 103.

Quantitas in eucharistia gerit vicem substantiæ.

Ex hostiis cōsecratis possunt generari vermes.

stotelis adducta ab eis non est contra istam decisionem, quandoquidem illa habet locum, A
vbi est simpliciter absentia obiecti, quam hic non concedimus quoad operationes.

Quinto est defectus, nam affirmant S. Thomam dixisse in intellectu non esse nisi speciem accidentis, quæ immediate causatur ab accidente, & mediate à substantia, & ideo primo illa species repræsentat accidens, & secundo substantiam. Sed hæc est falsa affirmatio & impositio; quia secundum veram doctrinam S. Thomæ 1. p. substantia cognoscitur per propriam speciem, quam intellectus abstrahit à phantasmate, & hoc in virtute substantiæ, à qua causatū est ipsum phantasma, & in virtute intellectus agentis illustrantis phantasma, cuius lumine separatur species substantiæ à specie accidentis, quarum vtraque latebat in phantasmate: quòd autem substantia causet speciē sui ipsius in intellectu patet, quia omne simile generat sibi simile, substantia cum causet cognitionem sui ipsius in intellectu nostro, oportet vt per similitudinem sui causet illam, ex consequenti in intellectu reperitur similitudo substantiæ, hoc etiā habent dicere Aduersarii tenētes substātias immateriales quidditatiue posse intelligi ab intellectu viatoris, vt pluribus argumentis probarunt 2. huius, quæ soluimus nos ibi: inter alia dixerunt in hac vita multa prædicata essentialia de Deo nos intelligere posse, vt B quòd sit actus, substantia, viuens, æternus, iustus, sapiens, & vt semel dicam, quælibet alia prędicata positiua, quæ de eo non per translationem, sed proprie, & formaliter dicuntur; neque enim hæc diuinæ naturæ accidunt, sed sunt ipsa natura diuina; si tamen recta intelligentia Deo tribuantur; vnde ponunt ens esse vniuocum Deo & creaturis, & ꝙ possumus habere conceptum proprium & peculiarem ipsius Dei: stante igitur doctrina istorum, sequitur quòd substantię præcipue materiales quidditatiue cognoscantur à nobis, quod coguntur dicere; quia ponunt etiā substātias immateriales quidditatiue à nobis cognosci, & sic sequitur quòd per proprias species cognoscantur: probatur consequentia, quia cognitio quidditatiua de re haberi nō pōt, nisi ipsa vniatur intellectui, vel per propriā essentiā, vel per propriā speciē: quādoquidē species inferioris rei non pōt quidditatiue repræsentare rē superiorē, quia nulla res agit vltra suā speciē, sed species accidētis est inferior ipsa substantia, ergo nō poterit quidditatiue repræsentare substantiam. Hoc etiam tenent Auerroistæ ponentes adhuc falsam illam doctrinam, substantias separatas quidditatiue intelligi ab intellectu nostro; aliter natura ocio se egisset, quia fecisset res à se intelligibiles, non esse intellectas ab alio: quemadmodum si fe- C cisset solem non compræhensum ab aliquo aspectu; & hanc doctrinam affert Auerro. de mēte Auempacis, Themistij, & Alexandri 3. de anima, quia cum materialia agant in intellectum possibilem, & in eum imprimant sui similitudines virtute intellectus agentis, multo id magis facere poterunt immaterialia, cum sint aptiora ad agendum; quia pręstātioris & actualioris naturæ existunt, quòd si sui similitudines in intellectum nostrum imprimere possunt immaterialia: ergo & quidditatiue intelliguntur; & Ioannes de Ianduno tenet 3. de anima eandem veritatem. s. quòd substantia materialis intelligatur per propriam speciem, & non per speciē accidentis; & est ipsamet intentio Aristo. qui 3. de anima dicit, non lapis, sed species lapidis est in anima: sed lapis est quædam substantia: igitur species substantię reperitur in anima, quę est locus specierum, & sic ex falso fundamento istorum. s. ex quidditatiua cognitione substantiarum separatarum deducitur ista ueritas, quòd substantia cognoscitur per propriam speciē. Hanc eandem veritatem declarat Soncinas 7. huius.

Margin notes: quæst 85. Substantia cognoscitur, per propriā speciem in uia, S. Tho. — quęst. 4. — Species accidētis est inferior spē substantię. — Com. 36. — quęst. 2. — Tex. 38. — quæst. 14.

Sexto est defectus in hac determinatione; quia expresse contradicunt sibi ipsis, dum ponunt substantiam esse perfectissimum cognoscibile, tamen in hoc statu non possumus ad illā D pertingere, & in 2. huius ponunt substantias immateriales posse quidditatiue cognosci ab intellectu viatoris: ecce igitur expressa cōtradictio, quia si intellectus noster in hoc statu potest cognoscere separatas substātias, vt ipsi arguunt; quia cognitio nostra fit per similitudinem; substantiæ autem separatæ sunt similiores animæ nostræ, quàm quæuis aliæ res: igitur si anima nostra in hoc statu potest quidditatiue substantias separatas percipere, potiori ratione poterit substātias materiales, & hęc ratio concludit apud ipsos, licet non apud nos, quæ ratio probat, quòd homo in hoc statu potest peruenire ad cognoscendum substantiam: quomodo igitur in præsenti quæsito dicunt, quòd non possumus in ista vita pertingere ad cognoscendā substantiam? licet in se sit perfectius cognoscibile, quàm accidens; & ideo non cognoscitur in hac vita substantia nisi per discursum, ab accidentibus arguendo ad substantiam.

Margin note: quæst. 4.

Et si quis diceret contra ipsos, quia cum omnis cognitio discursiua sit imperfecta; sequitur, quòd substantia imperfectius cognosceretur, quàm accidens, quod est contra textum propositum. Respondent quòd substantia est perfectius cognoscibile simpliciter, tamen aliquid aliud potest perfectius cognosci à nobis secundum proportionem cognoscibilitatis suæ, nec illa

A illa repugnant, vt patet per hoc exemplum; quia ſpecies alicuius albi remiſſi perfectius mihi repræſentat ipſum album, cuius eſt ſpecies, quàm ſpecies ſolis repræſentet oculo Aquilæ ipſum ſolem: & magis ego video album ſecundum proportionem viſibilitatis ſuæ, quàm Aquila videat ſolem ſecundum proportionem viſibilitatis ſuæ, licet ſimpliciter ſol ſit perfectius viſibile, quàm tale album. Et ſic modo ſoluunt ſecundum mentem ipſorum argumentum illud, quod nunquam ſoluerunt, videlicet nulla ſpecies poteſt diſtincte repręſentare illud, quod eſt perfectius eo, cuius eſt ſpecies: ſed ſubſtantia eſt prior & perfectior quàm accidens etiam cognitione; ergo ſpecies accidentis non poteſt diſtincte repręſentare ſubſtantiam; maior patet, quia alias ſimilitudo alicuius albi remiſſi repræſentaret album intenſum, & tunc quandocunque videretur album remiſſum, videretur album intenſum, quod eſt falſum. Hoc argumẽtum demonſtratiue oſtendit, quòd ſubſtantia debet cognoſci per propriam ſpeciem, & non per ſpeciem accidentis. Nec eſt mirum, ſi in ſolutione huius argumenti ſibi ipſis contradicunt, ponendo quòd non poſſumus pertingere in hac vita ad cognitionem ſubſtantiæ, cuius oppoſitum dixerunt 2. huius.

Species accidentis non valet repræſentare ſpeciem ſubſtãtiæ.

quæſt. 4.

B Ex his ergo eliciendę ſunt tres concluſiones pro veritate: quarum prima eſt. Subſtantia via originis, & quoad cognitionem confuſam intellectiuam ſecundum communia prædicata eſt prior cognitione ipſo accidente, & ſic poteſt intelligi textus Ariſto. quia in omni ſcientia demonſtratiua cognitio ſubiecti præſupponitur, vt probauimus ſupra. Secunda concluſio eſt. Subſtantia cognoſcitur per propriã ſpeciem, quia eſt quoddã actiuum naturale, & ens abſolutum, ex conſequenti poteſt ex ſe cauſare ſpeciem ſui ipſius in intellectu, cum cognoſcatur cognitione quidditatiua, & perfecta, vt probatum eſt. Tertia concluſio in qua omnes conueniunt. Subſtantia eſt prior cognitione accidente, loquendo de cognitione ſecundum perfectionem; nec etiam negamus textum Ariſt. non poſſe intelligi iuxta ſenſum huius concluſionis.

ſubſtãtia cognoſcitur p̃ propriã ſpeciem.

C *Forma & quod eſt ex ambobus ſubſtantia, videtur eſſe magis quàm materia, &c. Tex. 7.*

Vtrum forma ſit prior materia & compoſito, & magis ens vtroque.

Dilucidatio quinta.

SVNT Aliqui dicentes formam eſſe priorem materia, & magis ens, quia omnis actus eſt prior potẽtia ſimpliciter, & prioritate perfectionis ex 9. huius, ſed forma eſt actus & perfectio materiæ, materia autem eſt perfectibilis vt potentia, ergo forma eſt prior materia, & magis ens.

Tex. 13.

Contra, quia omnis propoſitio dubitabilis prius eſt diſtinguenda, & deinde venit declaranda: cum ergo vterque terminus ſcilicet tã materia, quàm
D forma poſitus hic ſit dubius & multiplex, igitur prius erat diſtinguendus poſtea explicandus. Eſt enim in primis triplex materia. Vna alterationis tantum, ſicut cibus eſt materia viuentis. Altera eſt compoſitionis tantum, ſicut lapides ſunt materia domus. Tertia eſt alterationis, & compoſitionis ſimul; quia ex ea manente & alterata res fit, ſicuti elementa ſunt materia mixti. Et hæc materia eſt duplex. Alia eſt prima, alia ſecunda: prima eſt per ſe ſimplex in formis, & receptaculum omnium formarum, quę ab Auguſt. vocatur prope nihil, & Plotinus nominabat ipſam p̃fundũ vniuſcuiuſq;. Vnde illud famoſum de ea dici ſolet, in fundamento naturæ nihil eſt diſtinctum, dicitur chaos ſiue cõfuſio, nominatur ſylua, quia eſt in potentia ad omnes formas naturales, vt ſylua in potentia ad omnes artificiales: dicitur mater apud Platonem, quia eſt principium paſſiuum, quemadmodum fęmina reſpectu viri. Materia vero ſecunda habet formam, & eſt compoſita, ſed dicitur materia comparatione poſterioris & perfectioris formę, cui ſubiicitur, & quam in ſe recipit; ſic corpus organicum eſt materia animæ. Deinde dicitur materia aliqua, ex qua fit res, vt lignum, ex quo fit arca: datur materia, in qua, vt intellectus eſt materia ſciẽtiarum; & datur materia circa quam, quo pacto dicimus ſubiectum eſſe materiam; circa quam verſatur artifex: datur materia intelligibilis,

Materia triplex.

Materia intelligibilis quę ſit.

lis, quam considerant mathematici; & datur materia sensibilis, quam considerat physicus. Sic A etiam terminus iste, forma, multiplex est, quia aliqua est substantialis; aliqua vero accidētalis. Substātialis alia exemplaris, sicut Deus dicitur forma mundi, alia dicitur forma; quæ est pars rei, & hæc vna cum materia constituit compositum, & ista vocatur species; quia omnis rerum pulchritudo ab ea emanat: vocatur ratio, quia ab ea præcipue sumitur definitio, & ideo appellatur aliquando quidditas, & quod quid erat esse; vocatur finis & terminus; quia ipsa primo determinat infinitatem, & indifferentiam materię, & est finis & formalis terminus generationis. Dicitur apud Platonem simulachrum vere existentium, & participata similitudo diuinæ naturæ. Vocatur etiam quoddam diuinum & optimum apud Arist. 1. phys. Defecerunt igitur Aduersarii in declarando terminos huius conclusionis.

Forma dicitur multiplex.

Prioritas triplex.

Tex. 26.

Adde quia quando dicunt formam esse priorem materia, & magis ens, quęri potest ab eis, quid intelligant per priorem; aut intelligunt prioritatem temporis, aut naturę, aut perfectionis, temporis non; quia forma & materia sunt relatiua, & posita se ponūt, & perempta se perimunt, quia sunt simul tempore, natura, & intellectu, vt docuit Arist. 2. physicorum: non ergo possunt intelligere de prioritate temporis, neque naturę: nec de prioritate perfectionis, quia B tunc inciderent in superfluitatem, idem enim esset dicere formam esse priorem materia, & formam esse magis ens, quàm materia; quia est perfectior ipsa materia. Dicunt postea formā esse priorē composito, & sic probant; materia est prior composito, sicut principium principiato; sed forma est prior materia ex prima conclusione: ergo forma est prior composito; quia quicquid est prius priori, est prius posteriori. Et confirmant, quia principium est prius principiato, sed non tantum materia, sed etiam forma est principium compositi: ergo &c. Sed dicas hanc propositionem esse dubiam, dum dicitur quòd forma est prior cōposito, quia vt declarabitur potest intelligi de prioritate perfectionis, & ex probatione adducta ab eis potest intelligi de prioritate naturæ, sicut materia est prior composito, & principiū est prius principiato: igitur & hoc maiorem declarationem requirebat.

Forma est prior composito est propositio dubia.

Addunt tertio; forma non est magis ens composito, quia illud dicitur perfectius ens alio, quod includit totum illud, & aliquid ultra, sed sic est compositum respectu formæ, quia includit formam & materiam: ergo est magis ens, & perfectius. Et si quis diceret, contra, quia actus est perfectio simpliciter, aliter non attribueretur primo enti: ergo cui verius inest ratio C actus, illud videtur simpliciter perfectius; sed forma est primo, & essentialiter actus, compositum autem non nisi per formam est in actu: ergo forma est perfectior simpliciter ipso composito. Respondent dicentes: quòd cui inest verius ratio actus, illud est perfectius simpliciter, asserunt id esse verū ceteris paribus; sed in proposito cetera non sunt paria; nam ipsum compositum includit ipsam formam; & per cōsequens quicquid perfectionis est in forma, & adhuc aliquid aliud addit ad perfectionem eius, scilicet materiam.

Et si instaret iuuenis propter verba Arist. hic, quòd forma est prior & magis ens, quàm cōpositum: glosant, quòd ly prius, & magis intelligitur non secundum perfectionem, sed secundum principalitatem, & independentiam; quia entitas principij principalioris, quod est forma, est independens respectu principiati, quod est compositum, & respectu principij minus principalis, quod est ipsa materia: principiatum enim dependet à principio potissime principaliori, & non econuerso.

Verum pro declaratione huius rei primo supponendum est nobis, quòd sit hic sermo solū D de forma, quæ est causa intrinseca importante respectum eius, quod secundum eam formatur per modum per se informantis, quæ dicitur forma intra, non autem forma extra. Supponendum est secūdo nullū dari actū entitatiuū, aut existentiæ, seu imperfectum pręter ipsam formam; & hoc ex doctrina peripatetica, in qua non est alius actus, nisi ille simplicissimus, cuius intellectio & intellectus sunt idem omnibus modis, vt docuit Arist. 12. huius; datur etiam actus, qui vocatur subsistentia, seu existentia quod idem est, & hic conuenit composito singulari, & hypostasi, seu personę, nō autē materiæ primæ: actus ille simplicissimus, qui est Deus opt. max. neq; conuenit materiæ primæ; & Auer. libro de substantia orbis dixit esse quendam alium actū mediū inter puram potentiā, & actum purū, & hic competit orbi, quem vocauit naturam mediam: est igitur sermo noster de actu formali, vt latius ostendimus in quadā particulari disputatione de pręstantia formę supra compositum.

Actus entitatiuus nō datur in via Arist.

Tex. 51.

Cap. 1.

Quibus suppositis dico, hoc vltimum dictum esse falsum, & ad probādum hoc sit prima ratio: illud, à quo compositum suscipit nomen; definitionem, determinationem, constitutionem, & perfectionem est eo perfectius, sed compositum à forma suscipit nomen, definitionem, & cetera omnia alia, quę habet, vt manifestum est omnibus philosophantibus: igitur forma

A ma erit perfectior & magis ens, quàm compositum; immo forma hoc modo dicitur quoddã totum; nam totum ipsum duplex est, alterum continens, seu contentiuum, veluti aurum est totum respectu metallorum; & sic Deus dicitur esse omne, vt dixit Parmenides, & nos sumus partes Dei non essentiales, aut integrales, sed contentæ, quia sumus in eo contenti eminenter, & virtualiter, immo totus mundus continetur in ipso Deo, propterea dici potest quoddam totum respectu mundi, & etiam pars illius, sed secundum numerum, quia Deus, & mundus non faciunt aliquid melius, quàm Deus tantum ex se sine mundo: sicuti ergo Deus dicitur totum contentiuum, sic etiam forma potest dici totum continens, seu contentiuum respectu cõpositi, quia est causa essendi illius in actu, & continet omnem perfectionem compositi, & illã materiæ, si aliquam perfectionem dato, & non concesso, quòd haberet. ex hac igitur ratione aperte concluditur formam esse magis ens, quàm compositum absolute, & simpliciter sine aliqua circumstantia & conditione, loquendo contra Aduersarios, qui apponunt circumstantiã principalitatis & independentię; quia sermo debet esse absolutus & formalis, & non circumstantionatus, quia ita Arist. loquitur in verbis propositis, licet posset dici, quòd forma sit imperfectior B composito ratione, qua dicitur pars eius, sed hic non est sermo de esse completo, & incompleto, sed de ratione; qua sunt entia.

Totum duplex est.

Forma dicitur totum.

Secunda ratio est; per formam compositum est vnum, aliquid, ens, & perfectum; igitur forma erit magis ens, magis vna, magis perfecta, quàm ipsum compositum, consequentia patet, antecedens est Arist. 5. huius. Rursus & tertio; dans esse dat ea, quę consequuntur esse ex 3. lib. de cęlo & mundo; sed forma dat esse cõposito, vt habetur 2. de anima: igitur dat omnia illa, quæ consequuntur ipsum compositum; sed perfectio consequitur esse compositi; ergo forma dat composito perfectionem, & sic sequitur quòd sit perfectior, & magis ens, quàm compositum. Et confirmatur per illam regulam posterioristicam, propter quod vnumquodque tale & illud magis, sed propter formam compositum est ens, & substantia; igitur forma est magis ens, & magis substantia, quàm compositum. Quarto, finis est perfectior his, quæ sunt ad finem; sed forma est finis compositi ex 2. libro de anima, vbi Arist. loquens de anima dicit quòd est gratia cuius fit compositum: igitur forma erit perfectior, & nobilior composito, sicut anima est nobilior animato. Quinto, illud, cuius scientia est nobilior & præstantior, est C nobilius & præstantius, vt scribitur in 1. de anima, & 6. huius; sed scientia de anima est nobilior & præstantior scientia de composito, & sic sequitur, quòd anima est nobilior animato, & ex consequenti forma est pręstantior composito, quia anima est forma. Et confirmatur, quia compositum intelligitur per formam, & forma est propinquior, & similior primo principio. Sexto, definitio est præstantior definito, quia pręedicatum est nobilius subiecto; sed definitio est forma, & definitum est compositum, vt scribitur in 8. huius, ergo forma est nobilior ipso composito, tunc enim scimus perfecte, cum cognoscimus quod quid est rei, & quod quid est compositi est forma ex 2. de anima. Septimo perfectio compositi, quam dicunt Aduersarij esse supra formam, non erit à materia, quia nemo dat quod non habet, nec erit à composito, quia compositum non habet ex se illud, quo est: igitur erit à forma, & sic semper sequitur formam esse perfectiorem composito, & magis ens. Octauo, confessum est apud omnes peripateticos, in vnoquoque genere esse vnum, quod sit primũ metrum & mensura aliorum; & vulgatissimum est, substantiam esse vnum genus, ergo simpliciter in ea est mensura aliorum, vt in genere colorum, & ponderum, vt docet Arist. 10. huius; D sed forma in genere substantiæ est simpliciter tale, vt scribitur 2. de anima, substantia enim est vnum genus vt dicitur ibi, & infra, quod proprie est, actus est: igitur forma est metrum & mensura in genere substantiæ, & sic erit præstantior omnibus, quę in ipso genere substantiæ reperiuntur. Nono, ab Aduersarijs conceditur, quòd ęternum est perfectius caduco; sed forma vt forma, est æterna, etiam secundum ipsos, & compositum est caducum, quia est generabile & corruptibile, vt declarabitur infra: ergo clare habetur, quòd forma sit nobilior, & perfectior composito. Decimo, si compositum est perfectius forma, quæro illud, aut est propter esse, aut propter operationem; sed vtrumque istorum est à forma: ergo habetur propositum: nec oportet vti tergiuersatione aliqua, quòd esse aut operatio sit à composito sine forma quia compositum sine forma nihil est. Hanc opinionem habent omnes Græci, & Arabes, & præstantiores latini; nam Alex. 7. huius clare deducit formam esse pręstantiorem composito, vt apertè est videre in verbis eius. Auerro. quoque eodem loco de materia, & forma loquẽs ait, actus est prior, & magis ens, quàm potentia, forma est actus, materia est potentia, ergo forma est prior & magis ens, quàm materia: & eadem ratione probatur de composito. Et S. Thomas ibidem vtitur regula illa, propter quod vnumquodq; tale, & illud magis, &c.

Tex. 16.
Tex. 32.
Tex. 4.
Tex. 36.
In prologo.
Tex. 2.
Tex. 16.
Tex. 4.
Tex. 10.
Tex. 1.
Forma est ęterna.
Tex. 8.
Com. 8.

Com. 4. com. 7. com. 4. Tex. 3. Et si quis diceret, quòd Auerro. videtur oppositum sustinere in 2. phy. & 2. de anima, & 8. huius, quibus in locis expresse ait, compositum est dignius habere hoc nomē substātiæ, quàm materia & forma, & hoc rationi consentaneum videtur, quādoquidem totum ipsum per se à natura intenditur; partes vero per accidens; vnde & Philosophus 1. cœli dicebat, quòd totum & perfectum idem sunt, & sic quod magis habet rationem totius, est magis ens & perfectius; sed nihil habet magis rationem totius, quàm ipsum totum: ergo sequitur falsum esse, quòd forma sit præstantior composito. A

Sed hæc omnia fuerunt soluta à nobis in disputatione illa de præstantia formæ supra compositum, asserendo quòd Auerroes, & S. Thomas, & Aristo. & quicunque alius Auctor inuenitur sic loqui, illud dixerunt secundum famositatem; quia apud vulgum non cognoscitur nisi compositum, quod vere existit, & habet esse manifestissimum in natura: propterea vulgares dicunt illud esse perfectius, & magis ens, & secundum illos loquitur Auerroes. Hinc Aristoteles 7. huius neglexit inquirere de substantia composita, quia omnibus est manifesta; & quia ars est de difficilioribus, & sic difficilia inquirit, & nō vulgaria; & vt scribitur 1. huius & hic, quod est famosum, non est in toto verum, neque in toto falsum, vt docet Arist. 2. topicorum, & hinc in prædicamentis vocauit primam substantiam, quæ est compositum, proprie & maxime substantiam, & in hoc 7. & 2. de anima vsus est verbo, videtur, quod est verbum topicum, & eorum, qui existimant composita esse magis substantias: sed nos loquimur hic scientifice, & non famose: propterea Aduersarii, qui non possunt saluare istam ueritatem, coacti sunt dicere formam esse magis ens ipso composito ratione independentię, vt dicatur forma magis ens, quàm compositum, non quia habeat perfectius esse, sed quia, cum sit principium compositi, & non econuerso, verum est formam in ratione principij non dependere à composito. Et Magister Chrysostomus Iauellus sequens Scotistas in hac sententia & vulgares, voluit interpretari dictum Aristo. aliter, & corrumpit textum dicens, quòd Aristot. in hoc contextu non comparat formam composito in esse magis, aut minus ens, sed tantum secundum prioritatem, & est expresse contra verba textus; quæ ita se habent; quare si species est prior, & magis ens, & ipso quod ex vtriusque; si ergo forma est prior & magis ens ipsa materia, eadem ratione erit prior & magis ens ipso composito; & si forma erit magis ens ratione independentiæ ipso composito, sequitur quòd ēt materia, cum nō dependeat à composito, erit magis ens ipso composito; quod nullus vnquā philosophorum somniauit. Quidam autem Doctissimus & eruditissimus vir ex nostro ordine nomine Georgius Bustus Vercellēsis ex oppido Cādeli artium, & Sacræ Theologiæ doctor celeberrimus & grauissimus, eundem errorem insequens dereliquit id, quod spectat ad veritatem, sumens occasionē ex rationibus nostris, quas recitat in quadam sua quæstione, licet non omnes, sed quas videbat ipse faciliores, & nullam earum soluit, quia non considerauit fundamentum, super quo fundantur, quod est Caietani in 1. de anima, vbi examinauit propositionem illam: scientia de anima excedit alias scientias nobilitate subiecti excepta diuina; facit vnum argumentum contra se, quia scientia de corporibus animatis est nobilior, quēadmodum corpus animatum est nobilius anima: & vniuersaliter totum est nobilius sua parte. Et respondet doctissimus Caietanus huic argumento, supponens tanquam manifestum per se, substantiam esse perfectiorem accidentibus, & substantiam diuidi in materiam, formam, & compositum, & formam esse nobiliorem vtrisque, & animam esse nobiliorem omnibus formis naturalibus.

Tex. 9. In prologo. Cap. 3. Tex. 7. Tex. 1. Iauellus sequitur Scotistas. quæst. 8. In prologo. Diuisio substantiæ compositę in tria mēbra fit. (margin notes; B and C at right)

Sed diligenter est attendendum, quòd comparatio supponit distinctionem extremorum: non est comparanda anima corpori animato, vt includit animam, & aliquid vltra, quia nec sic ab aliqua scientia consideratur, quoniam oportet iterare dicta de anima; sed comparanda est corpori animato, vt distinguitur contra animam, sicuti consideratur in libro de anima, & hoc modo constat animam esse nobiliorem corpore animato; & sic vniuersaliter forma est nobilior composito. Et adde ne decipiat te, quòd videtur impossibile prima facie abstrahere compositum à forma; hoc enim secundum rem quidem impossibile est, sed secundum intellectū non est impossibile, immo nec difficile: possumus enim seorsum considerare conditiones formę, & seorsum quæ in composito conditiones reperiuntur, vt patet conferenti considerata in libros de vegetabilibus & animalibus: ex his ego deducebam tale argumentum: merita, circumstantiæ, & attributa ipsius formæ sunt nobiliora circumstantiis compositi: igitur forma erit excellentior, & nobilior composito: hoc argumentum nititur soluere iste Georgius, sed frustra laborat dum vult, quòd merita ipsius compositi sint excellentiora meritis formæ, hoc. n. tenebatur probare, & nō probauit, immo oppositum apparet, namque esse per se actū, & p se ens vt docet Aris. 2. de aīa, qđ ꝓprie est, actus est, dicūtur esse attributa formæ: attributa D

Separatio cō positi à forma qūo fit. Tex. 7.

vero

A vero ipsius compositi est habere esse per formam, & omnia, quę habet, mendicat ab ea; videte quomodo poterit stare, quòd compositum sit nobilius forma, cum beatius sit dare, quàm recipere, non oportet prolixius in hac materia immorari, cum doctrina sit expresse Arist. pluribus in locis, & pręcipue in verbis propositis, & ipsius Auerr. hic, & Alexandri, & Themistii 1. phys. vbi declarat verba illa, existente quodam diuino, & optimo, & appetibile; hanc veritatem docuit Diuinus ille Boetius libro de vnitate & vno, vbi ponit existentiam & omne esse tribui formæ; & M. Antonius Zimara vir apprime eruditus in theoremat. suis hanc veritatem ex intimis, & penetralibus philosophię multis testimoniis, rationibusque tuetur; sic etiã & Suessanus in disputationibus huius libri, latius eandem veritatem defendit. Com. 81. Theor. 10. Disp. 6.

Nec te moueant ratiunculæ huius viri, quę ad quatuor capita reducuntur, quia compositum est per se subsistens, & per se generatur, operatur, & habet esse completum, & constitutũ in specie & continet materiam, idcirco erit præstantius forma, hæc non habente, quod S. Thomas annuere videtur 1. p. summę suæ, vbi vult composita apud nos esse meliora simplicibus. q. 3. art. 7. Sed hæc omnia, & quæcunque alia similia soluta sunt; quia loquuntur secundum famositatẽ, non autem secundum rei veritatem, hæc est intentio doctorum, vel secundum quòd composita claudunt in se formam: nulli dubium est id, quod claudit in se aliquid, esse excellentius illo, sed ista non est bona comparatio, quia comparatio supponit distinctionẽ extremorũ, nec est consideranda forma vt pars, & compositum vt totum; sed consideranda sunt seorsum (vt dictum est) merita, & conditiones ipsius formæ à meritis & conditionibus compositi, & super hoc fundamento fundatæ sunt rationes meæ, quę sunt ipsius Arist. volentis librum de anima in nobilitate subiecti excedere scientiam de animalibus, & plantis; hanc veritatem nullus tueri potest, nisi teneat formam esse nobiliorem composito, nisi velint dicere animam nõ esse subiectum in libris de anima, quod nullus verus Thomista asserit.

B

Comparatio supponit distinctionem extremorũ.

Nec te moueat doctrina cuiusdam etiam Neoterici volentis, has duas extremas opiniones ducere ad concordiam, dicendo formam dupliciter posse considerari. Vno modo per se, & separatim in materia. Alio modo vt habet esse in materia, primo modo sumpta est ignobilior cõposito, & sic vult tueri opinionem ipsius Georgii: secundo vero modo forma est æque nobilis, vel nobilior ipso composito.

C Sed hæc concordia potius generat discordiam, & confusionem, quàm aliquid veritatis; quia tunc esset æquiuocatio inter istos, loquimur enim de meritis formæ secundum se, & de meritis compositi secundum se; & tunc quęrimus; an forma sit nobilior composito, vel econtra; & concludimus attributa formę esse nobiliora attributis compositi, quia in composito est ipsa materia, non ponens in eo ullam perfectionem, cum sit radix, & seminarium cunctarum imperfectionum, & defectuum, qui accidunt rebus naturalibus, idcirco iste vir non intellexit punctum disputationis.

Impugnatur opinio Recẽtiorum.

Reprehendit etiam ille Georgius quoddam meum dictum in eadem disputatione, quia dixi, quòd Deus est pars vniuersi, arguit ipse, quia causa omnium efficiens non potest esse pars constitutiua ipsius mundi, qui est eius effectus, eo pręcipue, quia creator, & creatura in infinitum distant. Sed hoc ortum est, quia hic vir non considerauit doctrinam Arist. 1. cæli, vbi vult mundum sumi quatuor modis: primo modo pro aggregato ex solis rebus corporeis corruptibilibus, excludendo Deum, & intelligentiam, & cęlos, & sic dicitur mundus inferior. secundo sumitur mundus pro aggregato ex omnibus naturis corporeis, tam corruptibilibus, quàm incorruptibilibus, vt sunt cæli, excludendo Deum, & intelligentias. Tertio sumitur pro quodam aggregato ex intelligentiis, & naturis corporeis excepto Deo, & his tribus modis Deus non est pars mundi. Quarto modo sumitur mundus pro aggregato ex Deo, & intelligentiis, & aliis naturis corporeis, & sic qui negat Deum esse partem mundi, negat ipsam veritatem, non enim est pars integralis, aut essentialis, sed pars numerica: hoc docuit S. Thomas 1. p. vbi ponit in ipso Deo totum, & partem, & etiam in tractatu Angelorum ponit Angelos, & creaturas omnes diligere Deum dilectione naturali, quia sunt eius partes.

Tex. 23. Mũdus quadrifariam sumitur.

D

Deus est pars mundi. q. 30. ar. 1. q. 60. ar. 5.

Impugnat etiam aliud dictum meum in illa quæstione, vbi dixi formam esse finem compositi, ipse autem vult oppositũ, compositum esse finem formæ, & hoc ideo fuit, quia oblitus est doctrinæ Arist. 2. de anima, vbi distinguit duplicem esse finem, alter qui dicitur cuius gratia aliquid fit, & alter finis dicitur esse cui, vt patet in moralibus, in quibus fęlicitas est finis, gratia cuius omnia expetuntur, alter finis est homo, cui impartiri debet ista fęlicitas: similiter etiam in medicina, sanitas est finis gratia cuius vocatur medicus, & actio medici, alter finis est ægrotus, cui paratur sanitas: finis igitur, qui est nobilior ordinatis ad finem, est finis gratia cuius, quia ordinatur ad perficiendum illud, quod est finis cui, & hoc pacto substantia composita

Tex. 35. Finis duplex

posita dicitur finis cui, anima vero & forma dicitur finis gratia cuius fit generatio. Hanc distinctionem noluit intelligere præfatus doctor, quemadmodum in quæsito de subiecto philosophiæ noluit videre distinctionem inter ens mobile, & corpus mobile, & ideo ibi contra me adhuc multa dixit, quę omnia Deo fauente loco suo commōstrabo esse nullius roboris, & valoris, immo contra doctrinam sui magistri. S. Thomæ: concludo igitur hanc veritatem in pręsenti contra omnes oppositum tenentes, formam secundum sua prædicata absoluta, & secundum suas circumstantias, & conditiones esse nobiliorem, præstantioremque ipsa substantia composita. A

An materia possit esse sine forma. Restat modo disputare aliam propositionem, quam ponunt Neoterici quòd materia potest existere sine forma per diuinam potentiam, quā propositionem ostendo esse impossibilē pluribus argumentis. Et primo, si materia posset existere sine omni forma, tunc esset priuatio simpliciter, & tunc materia non esset materia; consequentia probatur, quia priuatio tunc temporis nullam formam comitaretur, & hæc est expressa ratio Auerr. 1. phys. (Com. 76.) Secundo, si materia per diuinam potentiam, secundum quod isti fingunt, posset per se existere sine forma, tunc ex materia & forma non posset per se fieri vnum: consequentia probatur, quia actu esset materia, quæ per se existere posset, sunt enim materia & forma partes eius, quod est hoc aliquid, quarum nulla potest esse hoc aliquid: si ergo materia per se existeret, tunc ex duobus entibus in actu compositum necessario fieret, quod est contra omnem philosophiam: hæc etiam est ratio Auerr. in hoc lib. (Com. 31.) Adde quia tunc aliquid existeret, quod non esset actus, neq; actum essentialiter includens, neque subiectum actus. Tertio, materia in genere causæ formalis depēdet à forma, ergo Deus eā separare non potest, consequentia probatur, quia causas intrinsecas istorū materialiū Deus supplere non pōt. Quarto, si materia sine forma existere posset tūc, quod non est in actu, esset in actu, quod cōtradictionē implicat: consequentia probatur, quia pura potentia existeret, & sic ipsa esset prima potentia, & non esset pura potētia: hanc quoque rationem deducit Auer. 2. physicorum, (Com. 12.) & est ratio, quam ponit S. Thomas in 1. p. (q. 66. ar. 1.) & latius deducit eam Caietanus in libello de ente, & essentia. (Cap. 5.) Quinto, relatiua posita se ponunt, & perempta se perimunt, vt sententia est Arist. in prædicamentis, sed materia, & forma sunt relatiua, vt scribitur 2. phys. (Tex. 26.) ergo si ponitur formā non esse: sequitur materiam non esse, & ecōtra. Sexto, materia sine forma non est intelligibilis; ergo materia sine forma non est in rerum natura, si forma non est: consequentia probatur, quia intellectus est vigorosior in exercendo operationem suam, quàm natura ipsa extra intellectū. Septimo, formæ est finire, & determinare materiam: ergo absente forma materia est infinita, & indeterminata, & sic per se existere non potest. Octauo, si materia sine forma existere posset, tunc materia & forma essent duo in actu, & sic agens generans daret multitudinem, & perfectionem, quod est contra Auerroem 8. huius, (Com. 15.) quia factum est vnum in actu, & non multa, & sic agens dat perfectionem, sed non multitudinem, quia factum non ponit in numerum cum præexistentibus, quia eius materia præfuit, & corruptum est illud, cuius materia erat pars. B C

Vltimo adest textus Arist. 4. phys. (Tex. 17.) materia est inseparabilis à rebus; & istam propositionē docuit Auerr. in hoc libro (Com. 39.) contra ideas Platonis, vbi expresse ponit, impossibile est formā esse sine materia, quoniam impossibile est materiā esse sine forma; adducit & alias rationes pro hac conclusione Caietanus in expositione libelli de ente & essentia, (Cap. 5.) vbi soluit omnia argumenta Aduersariorum. Nec te moueant quædam responsiones de existentia ipsius materię, quas adducit quidam Neotericus, quia non sunt secundum sententiam peripateticam, cū nullus sit alius actus apud Arist. nisi primus, & secundus, & omnis existentia est ab actu primo, nec est verum, quod etiam ipse dicit, idem esse existentiam & actum entitatiuum, vt latius docet Zimara in theorema. (Theo. 1.) vbi declarat quomodo intelligenda est famosa illa prpositio, actus est ratio intelligendi, & cognoscēdi &: Arist. 5. huius (Tex. 15.) inquit, alio modo substantia dicitur quodcūq; fuerit causa existendi inexistēs, vt anima animali, quæ verba exponēs Auerr. dicit, quòd substantia dicitur de illo, per quod indiuiduū substantiæ fit substantia, scilicet de forma, per quā fit substātia Sortes vel Plato, sicut aīa in animato; & subdit quòd dedit exēplū de aīa, quæ est forma in substantia in actu, quibus verbis ostendit non esse aliū actum præter formalē, qui etiam dicitur existentia, & 2. phys. (Tex. 11.) asserit res naturales esse in potentia per materiā, & per formam existere in actu, quæ verba exponens Auerr. dicit verb. gratia, quicquidem est in potentia caro, aut os, non dicitur habere naturam carnis aut ossis, donec recipiat formam carnis & ossis, pet quam est in actu & existit, & Boetius lib. de vno & vnitate ait, quòd omne esse est à forma, quid clarius dici potest ad ostendendam existentiam omnem esse à forma, & actum entitatiuum esse quid chimericum? D

Dico

A *Dico autem materiam, quæ est secundum se nullatenus neque quid, neq; quantitas, neq; ad aliquid dicitur, &c. Tex. 8.*

Vtrum materia sit ens.

Dilucidatio sexta.

EST hic vnus modus dicendi, quòd ens in potentia dicitur dupliciter. Vno modo vt obiectum potentiæ, in quo est potentia. Alio modo sicut terminus potentiæ, ad quem est potentia: exemplum primi, superficies dealbanda, exemplum secundi, albedo generanda; prima potentia dicitur subiectiua, secunda vero obiectiua; nec sunt eędem illæ duæ potentiæ, quia possunt separari; quod enim nunc est creabile puta, Angelus, est in potentia obiectiua, non subiectiua; quandoque autem sunt in eodem, quia eadem potentia vt est in subiecto dicitur subiectiua, & illa eadem vt est illius, ad quod est, dicitur obiectiua, & sic rosa non existens comparata ad subiectum est in potentia subiectiua: comparata ad agens dicitur esse in potentia obiectiua: nunc dicunt quòd materia dicitur ens in potentia, non obiectiua, sicut albedo antequam sit, tum quia esset simpliciter nō ens, tum quia talis potentia obiectiua numeratur secundum numerum actuum; materia autē est vna respectu omninm formarum, tum quia ens in potentia obiectiua non est subiectum transmutationis: sed terminus: materia autem ponitur subiectum, sed materia ponitur ens in potentia subiectiua eo modo, quo superficies est in potentia ad albedinem, ita quòd materiæ potentia est ens respectiuum actus substantialis primo, & actus accidentalis secundario; materia ergo licet sit ens actu entitatiuo, quia est aliquid distinctum extra causam suam, tamen distinguitur contra actum distinguentem formalem & specificum, & ita describitur per ens in potentia, quia maxime est receptiua actus: est ergo ens in potētia subiectiua, & magis quàm subiectum accidentis, quia sic minus habens actualitatis in se est magis capax actualitatis.

B — Potentia obiectiua & subiectiua quæ sit.

C

Sed circa hæc dicta, duo mihi occurunt consideranda, primum declarabo breuiter omnia illa, quæ de materia dici possunt. Secundo ostendam quàm falsum sit hoc dictum de potentia obiectiua; & primum dicimus de materia quòd est ens, & hoc affirmauit Plato in thimeo vocans ipsam receptaculum omnium formarum; & Arist. 1. phys. voluit esse subiectum transmutationis, quod quidem esse non poterit, nisi sit ens, vt distinguitur contra nihil, non autē est ens prout diuiditur in decem prędicamenta 5. huius. Secundo dico, quòd materia est substantia, & hoc probauit Philosophus 1. phys. aliter substantia fieret ex non substantia. Tex. 51.

Materia est ens. Tex. 65.

Tertio dico, materiā esse per se ignotam, & non cognosci nisi per negationes, & hoc conclusit Arist. in hoc 7. Quarto dicitur de materia, quòd non est scibilis, nisi per analogiam ad formam, hęc propositio habetur 1. phys. Quinto de materia dicitur, quòd est ens, non sicut hoc aliquid, & hanc propositionem voluit Arist. 2. de anima. Sexto dicit Arist. materiam post generationem manentem vna cum forma esse causam eorum, quæ fiunt, tanquam matrē 1. phys. Septimo dicitur, quòd materia appetit formam, sicut turpe pulchrum, & fæmina virum, scribitur etiam hæc propositio 1. phys. Octauo dicitur, quòd materia per se, & secundum potentiam suam est ingenerabilis, & incorruptibilis ex eodem libro. Nono dicitur, quòd materia non est genus, & hoc ostendit Auerr. 1. huius: quia genus prędicatur de specie, & de indiuiduis; materia autem non prędicatur nisi in obliquo, & in concreto, nec potest esse vniuersale intelligibile, nec diuisibile per differentias essentiales, cum sit singularis & sensibilis per aliud. Decimo scribitur, quòd materia est primum subiectum, ex quo inexistente res fiunt, & in quod vltimum corrumpuntur, hoc dictum sumitur ex eodem 1. phys. Vndecimo est propositio, quę sumitur ex hoc textu, quòd materia per se neque est quid, neq; quantum, neque quale, neque ad aliquid, nec aliquid aliorum, quibus dicitur esse ens determinatum. Duodecimo dicitur, quòd materia est vna numero, & hoc dictum sumitur etiam ex 1. physicorū, & ex 12. huius, quod dictum intelligitur de vno numero priuatiue, non autem positiue, vt declarat Auerr. in 1. de substantia orbis, & 2. phys. vbi docet materiam esse plura secundum habitudinem, & habilitatem ad diuersas formas.

Tex. 8. Tex. 69. Tex. 1.

D — Tex. 80. Tex. 81. Tex. 82. Com. 17.

Tex. 82.

Tex. 41. Tex. 14. Cap. 2.

Sunt etiam & plures errores orti de materia: inter alios fuit ille, quem narrat. S. Thom.

q.3.art.8. 1.p.& 1.contra gentes, quem errorem attribui t Dauidi dedinanno, seu dedinanto, vt aliqui A
Cap.17. dicunt, hic enim fuit hęreticus, & inter alias hæreses habuit istam, asserendo Deum esse materiam primam, aliter Deus esset compositus, quia cum Deus, & materia prima sint simplicia, sequitur quòd non differunt: illa enim quæ differunt, differentiis differunt, ex consequenti
Tractatu 3. sunt composita: hoc argumentum narrat etiam Albertus in 1. physicorum, & attribuit cuidã
cap.2. Alexandro epicuręo. Sed est nullius roboris, vt tenet. S. Thomas locis vbi supra, quia licet Deus & materia non differant per differentias, sunt tamen seipsis entia distincta; quia alterũ vtputa Deus benedictus est summę perfectionis, independẽs, immutabilis, & infinitus actus; alterum vero est summæ imperfectionis, & infimum ens, ac prope nihil, & omni mutationi
Reprehenditur Suessanus. subiectum. Nec etiam valet argumentum: quod adducit Suessanus 1. physicorum, quòd materia est æterna, incorruptibilis, Deus etiam æternus & incorruptibilis: igitur Deus est materia, quia ex cõditionibus datis apparet diuersam esse incorruptibilitatem materię ab illa, quæ est ipsius Dei benedicti.

Com.63. Secundus error fuit Auerr. 2. physicorum, vbi posuit in materia prima esse dimensiones
Cap.1. inseparabiles, & ei coæternas, in libro de substantia orbis voluit, materiam ipsam nunquam B
denudari à dimensionibus interminatis, quia si denudaretur, tunc corpus fieret ex non cor-
Cap.5. pore, & dimensio ex non dimensione, quam opinionem reiicit Caietanus libello de ente, & essentia; quia propria & immediata potentia dicitur proportionari proprio actui: sed omnis forma substantialis est actus simpliciter: ergo eius subiectum est potentia simpliciter. Deinde sequeretur, quòd aliquid existens in prædicamento quantitatis præcederet aliquid in prædicamento substantiæ, & quòd principia rerum naturaliũ essent quatuor; & multa alia absurda sequerentur, vt est videre vbi supra.

Cap.3.& 5. Tertius error fuit Alberti 1. physicorum dicentis materiã esse veluti habitum præhabentẽ formas omnes secundum essentiam, non quòd formæ sint plures, sed vnum secundum esse
q.1.art.2. incohatiuum in ipsa materia. Hic enim est error manifestus, vt ostendit S. Thomas in quæstionibus de formis; quia illud esse formæ, quod est in materia secundum Albertum, vel est idem uumero cum forma producenda, & tunc forma producenda non fieret de nouo, si vero non est idem numero, peto aut conuertitur in formam de nouo producendam, aut est idem, quòd materia ipsa: si primo modo, hoc est impossibile, quia substãtia non conuertitur in aliã: C
si secundo modo, ergo materia non est potentia, sed actus, quod est falsum.

Quartus error fuit Romani Egidii, qui in primo tractatu de materia cæli multis rationi-
Tex.17. bus nititur probare materiam cæli, & sublunarium esse eiusdẽ rationis, contra Arist. 9. huius, & contra veritatem, quia tunc cęlum ex se esset corruptibile, & ista sublunaria essent in potentia ad formas cælorum, vt latius rationes contra istam opinionẽ videre poteris apud Caie-
q.66.ar.2. tanum in 1.p.S.Thomæ.

Quintus error est cuiusdam moderni dicti Archãgeli Mercenarii, qui in quibusdam suis dilucidationibus in doctrina Auerrois voluit, materiam cęli sui natura esse actum, & non puram potentiam. Quibus verbis destruit naturã ipsius materiæ, mouetur autem ad hoc suadẽ-
Tex. 26. dum ex falso fundamento, quia 2. physicorum legitur, quòd cum materia & forma sint relatiua, ex consequenti qualis diuersitas reperitur in formis, talis reperiri debet in materiis; sed dantur formę, quę indigẽt materia, vt subsistant, sicuti formæ inferiorum; alię vero non indigent materia, vt subsistant, vt formæ æternę: igitur & duo gradus materiæ reperiri debent, quorum alter indigeat forma, vt actu sit, veluti materia inferiorum, alter vero non indigeat D
forma, vt subsistat, & actu sit, sicuti materia cęli: & ita formarum diuersorum ordinum erunt
Tex.26. materię diuersi ordinis, vt uult Arist. 1. physicorum; nam formæ cęlestes cum motrices sint solum secundum locum, materiam habebunt mobilẽ secundum locum, & ita in actu, formę vero mortales, cum generabiles sint, materiam habebunt in potentia; & sicut in formis dantur gradus, ita etiam & in materiis gradus inuenientur. Hoc autem fundamentum, vt diximus, est falsissimum; quia secundum rei veritatem cælum semotis substantiis separatis est cõpositum ex materia, quæ est pura potentia, & ex forma sua, quę est actus illius potentiæ, & licet materia & forma sint relatiua, non tamen quoad hoc, vt si forma datur sine materia, ergo & materia sine omni forma existere debet, sed tãtum quoad considerationem in eadem sciẽtia, vt patet ex verbis adductis.

Sextus error circa materiam fuit ipsius Alexan. Achillini Bononiensis, qui in libro suo de elementis asseruit materiam non esse partem quidditatis, sed vehiculum: qui error fuit Auerrois, & eius doctrinam sequentium. Et est manifesta falsitas; quia sequeretur definitionem datam per materiam esse per additamentum, cum ipsa sit extra quidditatem, & quòd sola

forma

A forma sufficeret ad hoc, vt res existerent; quandoquidem quidditas rei sufficit ad hoc, vt res, sit, & sic res naturales existerent sine materia, vt ostendit S. Thomas in hoc 7. & in 1. p. & in libello de ente, & essentia, vbi de mente Auicennæ, & omnium veterum philosophorum ostēdit, solam formam non posse esse totam quidditatem, & licet Arist. aliquando vocet ipsam quidditatem, hoc ideo est, quia est principaliter eius pars; sic etiam intelligitur Alex. Afrondiseus, Themist. Simpli. Auerro. & ceteri Auctores, si qui sunt, qui dicant formam esse quidditatem: numquam enim asserunt totam quidditatem, excludendo materiam. Tex. 34. q. 75. ar. 4. cap. 2.

Septimus error fuit ipsius Ioannis de Ianduno, qui in 1. physicorum tenuit potentiam materiæ distingui realiter ab ipsa materia, quia multiplicatur numerus potentiarum ipsius materiæ secundum numerum specierum generabilium, & tamen ipsa materia remanet vna; & pro laxus est in errorem propter ignorantiam distinctionis de potentia materiæ, quæ dupliciter capi potest: vno modo pro gradu entis: alio modo pro respectu, quo respicit formam; licet enim potentia materiæ pro respectu illo, quo respicit formam, distinguatur ab ipsa materia, & non sit de eius essentia; attamen potentia, quæ sumitur pro gradu entis, dicitur esse ipsamet B materia, & hæc dicitur esse eius essentia. quęst. 25. Potētia materiæ dupliciter sumitur.

Octauus error circa ipsam materiam est ipsius Augustini Suessani, qui in 5. huius disputās de principio indiuiduationis, posuit cum materia ipsam dimensionem interminatam esse dispositiuum principium numeralis multitudinis: & formam esse principium sine quo non. Hæc enim doctrina est erronea, vt latius ostendit Caietanus in libello de ente, & essentia, vbi contra Scotistas demonstratiuis rationibus ostendit, materiam solam esse principium indiuiduationis. Disput. 5. Cap. 2.

Nonus error est Aduersariorum asserentium materiam posse esse sine forma, quem errorē supra impugnauimus, & de hoc etiam disputat Caietanus in libello de ente, & essentia. Vltimus error, quem intendo refellere circa doctrinam de materia est ipsius potentię obiectiuæ, quam ponunt Aduersarii, quæ potentia obiectiua est omnino chimerica & impossibilis quandoquidem omnis potentia in doctrina Aristo. dicit ordinem ad aliquem actum, cum carentia illius dispositionis, quam habet res, dum est in actu, sed quæ producta sunt nullo præsupposito, vt cęlum & intelligentiæ, ante sui productionem non intelliguntur, vt carentes ali- C qua dispositione, quam postmodum acquisiuerunt: ergo non est in eis ante sui productioné aliquis respectus, vel ordo fundatus ad aliquem actum; & consequenter nec potentia aliqua dicens hunc ordinem: maior propositio est Arist. in 2. physicorum; minor probatur, quia non potest intelligi aliquid esse in potentia ad seipsum, & propterea hæc potentia obiectiua non est secundum doctrinam peripateticorum, qui non cognoscunt nisi duas potentias, actiuam ex parte agentis, qua scilicet agens potest aliquid producere; & passiuam ex parte patientis, qua scilicet producibile potest ab agente produci; & hæc vel potest esse realis, & dicitur potentia physica; vel logicalis, quæ dicitur repugnantia terminorum. Cap. 5. Potentia dicit ordinem ad actum. Tex. 27. Quæ sit potētia actiua & passiua.

Hæc doctrina est clara & expressa sententia Aristotel. 9. huius, & 5. similiter est doctrina Auerro. in primo libro de cęlo, quòd potentia duplex est: vna quæ conuenit materiæ ex natura eius: altera quæ conuenit ei prout est destinata ab agente ad hanc, vel ad illam formam, et sic duplex est materia, scilicet prima, & secunda, sic etiam duplex potentia; altera, quæ conuenit primæ materiæ: quę dicitur prima, indeterminata, vniuersalis, remota, confusa, essentialis, & inseparabilis ab ipsa materia: altera autem appellatur materia secunda, seu potentia se- D cunda determinata, particularis, propinqua distincta, accidentalis ipsi materiæ, & ab ea separabilis: modo nulla istarum potest dici obiectiua; igitur chimerica est ista potentia adinuenta ab ipsis, & 2. physicorum etiam ipse Auer. asserit potentiam tripliciter accipi posse: vel subiectiue, quod idem est quòd materia potens: vel formaliter pro illo respectu, & habitudine potentiæ ad actum: vel terminatiue pro ipso actu, & forma, ad quam terminatur potentia: primo modo potentia est substantia non differens à materia, secundo modo est relatio de prædicamento ad aliquid: tertio modo spectat ad formam, à qua & vnitatem, & distinctionem accipit; sed nulla istarum potentiarum dici potest obiectiua: igitur falsitas per se manifesta est. Et si dicis, quòd datur potentia, quæ est qualitas in secunda specie qualitatis. Contra quia neque hęc dici potest potentia obiectiua, vt patet, cum sit quædam naturalis habilitas ad operandum. Concludendum igitur est à nobis, esse pręcipuum errorem ponere hanc potētiam obiectiuam, & contra Arist. & Themist. 1. physicorum in aurea sua digressione de materia; & contra Auer. eodem libro. essent & multi alii errores recitandi circa naturam materię, quos breuitatis causa derelinquo. Tex. 1. Tex. 17. Tex. 120. Materia secunda quæ est. Com. 10. Potentia obiectiua nō est in secūda specie qualitatis. Com. 70.

Singu-

Singulum enim non aliud videtur esse à suimet substantia, & quod quid erat esse dicitur, &c. Tex. 20. A

Vtrum quod quid est sit idem cum eo cuius est.

Dilucidatio septima.

SVNT quidam dicentes hic, quòd idem quandoque accipitur confuse, quandoque distincte; primo modo significatur per nomen; secundo vero significatur per definitionē, & sic primo modo dicitur illud, cuius est q^d quid est: secūdo modo dicitur quod quid est, vnde concludūt, quòd illud, cuius est, & ipsum quod quid erat esse non differunt, nisi in diuerso modo concipiendi idem. B

Sed hoc fundamentum non videtur esse ad mentem peripateticorum, quia etiam ipsa definitio dicit aliquando conceptum confusum, cum dicat conceptum generis, per quem conceptum species etiam secundum ipsos confuse accipitur; & ideo hoc peripateticis & ipsismet aduersatur, licet Arist. in 1. physicorum dicat, quòd definitio resoluit in partes; istud dictum intelligendum venit de resolutione in partes essentiales, non autem in partes potentiales, quia loquendo de his partibus, eadem res prout significatur per nomen, & prout significatur per definitionem, potest accipi confuse.

Tex. 5.

Sed videamus secundum, quod dicunt; aiunt enim, quòd sicut forma potest sumi dupliciter, ita & materia, nam materia & forma opponuntur relatiue ex 2. physicorum, & quot modis dicitur vnum oppositorum: tot modis dicitur & alterum ex 1. topicorum: forma autem sumitur dupliciter; vel pro forma partis: vel pro forma totius, exemplum primi, anima hominis, exemplum secundi, quidditas hominis, quæ est humanitas: similiter materia dicitur vno modo, quæ correspondet formæ partis, & sic materia est pars essentialis compositi, quia constituit cum forma vnum ens per se de genere substantiæ. Alio modo dicitur materia, quæ correspondet formæ totius, contrahens quidditatem ad esse hoc, & est proprietas indiuidualis, quę cum ipsa quidditate specifica constituit ipsum indiuiduum speciei, vnum ens per se. C

Tex. 26. Cap. 12.

Hoc fundamentum aduersatur rationi, & Arist. Primo rationi, quia materia & forma non sunt relatiua, cum sint res absolutę, & licet 2. physicorum dicatur, materiam, & formam esse relatiua; per relationē tamen non intelligitur substantia materię aut formę, sed tantum determinatio, seu habitudo formę & materiæ: fundamentum autem propositum loquitur de substantia materiæ & formæ; aliter non esset ad propositum. Adde, quia vnum relatiuorum nō est perfectio alterius, & tamen forma est perfectio materiæ: ergo &c. Deinde, si hoc dictum esset verum, tunc materia secundum Arist. non tantum diceretur dupliciter, sed multipliciter; nam alia esset materia opposita formæ partis, alia formæ per se subsistenti; alia opposita quidditati; modo hoc videtur esse expresse contra doctrinam Arist. non ponentis, nisi duplicem materiam, alteram quam vocat partem essentialem compositi; alteram vero, quam vocat subiectum.

Tex. 26. Qūo intelligatur ꝙ materia & forma sunt relatiua.

Aduersatur etiā hoc dictum sibiipsis, ponentibus materiam posse esse sine forma: si ergo materia & forma sunt relatiua, & natura relatiuorum sit, quòd vnum non possit esse sine altero; quomodo ergo hęc dicta contraria ab ipsis connecti possunt? Præterea, nunquam secundū peripateticos inuenitur proprietas ista indiuidualis in ipso indiuiduo: in quo præter materiā & formam nihil est nisi accidens; immo secundum Auerro. in hoc libro forma partis & forma totius idem sunt, sicut homo & forma hominis, & rectum & forma recti, licet ego non approbem hoc dictum Auer. attamen vt videatur quomodo hoc secundum fundamentum à nemine acceptatur, volui illud inserere. D

Com. 36. Forma partis & totius sunt idem.

Tertiū fundamentū est: eorum, quæ sunt; q̄dam sunt entia per se, quædā vero per accidēs, exēplū primi, decem genera, omnes species generum, & omnia indiuidua, q̄ sunt per se in genere, quæ non includunt res diuersorum generum; exemplum secundi, omnia aggregata ex rebus diuersorum prędicamentorum, siue diuersis nominibus, vt homo albus, siue vno nomine, vt album nominatur: nam album, cum sit concretum accidentis, includit diuersas res scilicet substantiam, & accidens.

Sed in hoc tertio fundamento apponunt vnum falsum, quia volunt album esse aggregatū

per

A per accidens, cum tamen solam qualitatem significet, vt expressit Arist. in prædicamentis, immo Auerro. reprǽhendit Auice. de hac re in 5. huius, quod si latius, & fusius desideras, lege Caietanum in 1. p. S. Thomę. Cap. de substantia. Com. 14. q. 13. ar. 1.

Vltimum fundamentum est: quædam dicūtur habere quodquid est primo & per se ex hoc quòd quidditas per nihil aliud aduenit eis, vt quælibet species composita vniuersalis; nam species dicitur habere quod quid est primo, & per se, non autem indiuidua; quia ipsis indiuiduis conuenit quod quid erat esse per ipsas species: hoc enim est habere aliquid primo ex 1. poster. Quædam autē habent quod quid est per se, sed non primo, vt hic homo singularis abstrahens ab existentia & tempore; & tale indiuiduum est per se in genere, quia non includit res diuersorum generum, tale autem indiuiduum habet quod quid est per se, quia nihil includit tollens vnitatem per se entis; tamen quia quidditatem habet per aliud, scilicet per speciem quam participat, ideo non primo habet quodquid est, quædam tamen habent quodquid est, nec primo nec per se, sed per accidens, vt hic homo existens, & ens in tempore, nam tale indiuiduum includit aliquod accidens extra rationem quidditatis, puta existentiam, & esse in tem- Tex. 11.

B pore, & alias conditiones materiales, quę tollunt per se vnitatem entis. Vlterius, si homo albus habeat aliqualiter quod quid est, habet ipsum magis per accidens, quàm hic homo existens, nam homo albus est magis ens per accidens quàm hic homo existens, quia includit existentiam, & si accipiatur hic homo albus existens, adhuc addit aliud accidens, puta albedinē; si etiam homo albus accipiatur, vt abstrahit ab existentia, adhuc est magis ens per accidens, quàm hic homo existens; quia albedo est proprie, & vere accidens, existentia autem non est proprie accidens, nisi prout accidens accipitur large quicquid formaliter non est idem alicui; ergo homo albus magis habet quod quid est per accidens, quàm hic homo existens.

Sed hoc vltimum fundamentum licet quoad membra pertransiri possit, tamen falso applicatur, quia indiuiduum abstractum ab existentia, non est indiuiduum apud philosophos, abstrahere enim ab existentia est abstrahere à ratione contingentię, & sic est facere vniuersale. Præterea illa abstractio, vel est per intellectum, vel per aliquem sensum: si primo, ergo est abstractio vniuersalis, quia intellectus quicquid abstrahit, abstrahit ab hic, & nunc: si vero erit abstractio per aliquem sensum, hoc nihil est dicere; quia sensus omne quod compræhendit, Indiuiduū abstractū ab existētia nō est indiuiduum.

C compræhendit tanquam existens hic & nunc. Tertium falsum apponunt, asserendo existentiam tantum formaliter distingui ab indiuiduo, quia vt alias ostendimus, in omnibus creatis distinguitur existentia ab essentia.

Apponunt deinde duas conclusiones, quarum prima est. In dictis per se est idem quod quid est, & id cuius est; hanc probant duobus argumentis, quorum primum est, quia singulū non videtur aliud, quam suimet substantia; sed quod quid est, est substantia cuiuscunque, extendendo substantiam ad omne genus entium, vt sumitur pro essentia cuiuslibet rei, tum quia aliter nulla res esset scibilis, tunc quia nulla res esset formaliter ens, vnde scire perfecte rem, est scire suum quod quid est, nec aliquid est ens formaliter, nisi quia sibi inest quodquid est. Præterea, sit B. quod quid est ipsius. A. nunc sic, vel. B. includit pręcise idem quod A. vel includit minus, quàm A. si idem præcise, habetur propositum, si minus, ergo non est propriū quod quid est; nam definitio est terminus rei, terminus autem est intra quem includitur tota res, & nihil est extra 5. huius: si vero includit plus, abijciatur ipsum additum ab ipso B. & tunc quod remanet est ipsum quodquid est ipsius A. nihil includens plùsquam A. & sic habetur propositum. Esse & essentia distinguuntur in creatis. Tex. 21.

D Secundam conclusionem ponunt. In dictis per accidens non est idem quod quid est cum eo cuius est: hanc sic probant, quod non habet quod quid est non est idem cum eo cuius est; sed ens per accidens non habet quod quid est propter duplex significare: igitur cōclusio vera.

Sed quicquid sit de probationibus, arguo contra ambas conclusiones, & primo contra primam sic; data veritate conclusionis, sequitur entia materialia, quæ secundum se dicuntur entia, & omnia composita ex materia & forma habere quod quid est idem cū eo cuius est, quod est contra Arist. in textu, asserentem in conceptis cum materia aliud esse quod quid est ab eo cuius est; probatur consequentia, quia sunt entia per se. Contra secundam ex his, quæ dicta sunt & determinata in 6. huius arguo; quia de ente per accidens nullo modo potest esse scientia, etiam secundum ipsos; & omne illud, de quo scientia haberi potest, habet suū quod quid erat esse, vt patet ex Arist. 1. poste. quòd de subiecto oportet præsupponere quid & quia, & illud, quod scitur, oportet esse verum: ex his ergo apparet vtramque conclusionem positam pati angustias. Dilucid. 5. Tex. 2.

Propterea videtur aliter dicendum ad disputationem propositam, ad quam quidem aliqui

Auerroistę quid dicant circa hoc q̄situm.

ex Auerroistis recitant quandam ſententiam, quam dicunt eſſe S. Thomæ, & Romani Egidij, quæ in duobus punctis conſiſtit. In primo recitant tres ſuppoſitiones, quarū prima eſt, quòd ipſum quod quid eſt dicitur eſſe illud, quod colligitur ex prædicatis in quid, non autē ex prædicatis in quale. Secunda ſuppoſitio eſt, quòd illa prædicata in quid ſunt formaliter talia per rationem, & ſic ſequitur, quod quid eſt eſſe ſubſtantiam per rationem dictam ſecundum ſe, illam ſcilicet, quæ habet intellectum completum per aliquam differentiam proprij generis. Tertiam ſuppoſitionem ponunt, quæ ſequitur ex pręcedentibus, quòd talia, ſimpliciter loquendo, non ſunt niſi ſubſtantiæ; nam accidentia licet habeant differentiam proprii generis tamen ſemper dependent à ſubiecto, ideo ſequitur, quòd ſolæ ſubſtantiæ habeant quod quid eſt, & non accidentia, cum includant ſubiectum. A

In ſecundo puncto ponunt tres concluſiones, quarum prima eſt. Ipſum quod quid eſt, eſt idem cum eo, cuius eſt in ſubſtantijs, iſta concluſio patet ex dictis, quia ipſum quod quid eſt non eſt niſi eorum, quæ habent prædicata in quid, ſed hæc talia ſunt tantummodo ſubſtātiæ, igitur concluſio vera. Secunda concluſio eſt. In dictis per accidens quod quid eſt non eſt idē cum eo cuius eſt; hæc etiam probatur de mente Ariſt. quia ſi eſſet idem, puta quod quid eſt hominis albi, cum ipſo homine, tunc idem eſſet homo, quod homo albus, quod eſt falſum, quia homo albus non ſubiicitur niſi ratione alterius partis, quæ eſt ſubſtantia. Tertia concluſio eſt. Particularia non habent quod quid eſt idem ſibi, probatur, quia ſingularia non habent prædicata in quid, niſi prędicata ſpeciei, & ideo non habent quod quid eſt proprium, ſed ſolum habent quod quid eſt ſpeciei, quia tamen includunt aliquid in ſe, quod eſt extra rationem ſpeciei, ideo non ſunt idem cum ipſo quod quid eſt ſpeciei, nec habent aliquod quod quid eſt. B

Verum ipſi Aduerſarii audientes hanc ſententiam eſſe S. Thomæ, & ſuorum diſcipulorum impugnant ipſam pluribus argumentis. Et primo arguunt contra ſuppoſitiones; quia nihil eſt formaliter ens, niſi ſuum quod quid eſt ſibi inſit; ſi ergo quod quid eſt, eſſet ex prædicatis in quid collectum ſecundum rationem, nihil eſſet formaliter ens, niſi per conſiderationem intellectus, qui facit prædicata in quid; quod eſt inconueniens, quia nullum eſſet ens reale, ſed rationis tantum: maior patet ex litera, vbi dicitur, quòd cui non ineſt bonum eſſe, non eſt bonum, & ſimiliter cui non ineſt ens formaliter, non eſt ens. Præterea arguunt etiam ex eadem litera, vbi dicitur, ſingulum enim non aliud videtur à ſuimet ſubſtātia, & quodquid erat eſſe dicitur ſinguli ſubſtantia: ſi ergo quod quid eſt eſſet ſubſtantia ſecundum rationem, vt ipſi dicunt, ſingulum eſſet ens rationis, & nullum eſſet ens reale. Tertio addunt, quia veritas in intellectu componente oritur, & cauſatur ex re extra, ex hoc ſcilicet quòd aliqua ſunt compoſita in re, ſicut ibi concipiuntur, itaquòd naturaliter ſibi prior eſt identitas in re, quàm in intellectu: ſi ergo homo, & quod quid eſt hominis ſecundum rationem ſunt idem, ſequitur quòd homo antequam conſideretur ab intellectu, ſit idem quidditati ſuę pręter omnem intellectum: vnde videtur dicendum, quòd ipſum quod quid eſt, eſt idem quòd res, nec dependet à pręḋicatis in quid, nec ab intellectu, ſed eſt idem ſine omni intellectu. Et ad auctoritatem Philoſophi, quæ adducitur, dicunt quòd ibi loquitur logice.

Tex. 20. C

Contra ſecundum pūctum etiam arguunt, concedendo tamen primam, & ſecundam concluſionem, ſed rationem, quę probat ſecundam concluſionem, dicunt peccare ſecundum fallaciam accidentis. Contra etiam tertiam concluſionem arguunt duobus argumentis, quorū primum eſt: nam quod quid eſt, eſt idem cum eo cuius eſt in ſubſtātijs tantummodo, per primam concluſionem; ſed prima ſubſtantia eſt maxime ſubſtantia, & maxime ens; ergo prima ſubſtantia, quæ eſt ſingularis, maxime habet quod quid eſt, & per conſequens eſt idem cum ſuo quod quid eſt, quod eſt contra tertiam concluſionem. Secundū argumentum eſt; illud, quod ſingulare addit ad ſpeciem, quicquid ſit, aut facit vnum per ſe cum natura ſpeciei, aut non: ſi non, tunc illud additum, cum non ſit de eſſentia primæ ſubſtantiæ, ſequitur quòd prima ſubſtantia eſt ens per accidens, & per conſequens non generabitur, neque corrumpetur per ſe, quod eſt falſum, vt patet ex 1. huius, quia omnes generationes per ſe ſunt circa ſingularia: ſi vero facit vnum per ſe: ergo totum illud eſt idem ſibi vere, & poteſt habere proprium quodquid eſt, licet includat aliud à natura ſpeciei. D

In prologo.

Sed ego non arbitror ſententiam iſtam recitatam ab Auerroiſtis, & impugnatam ab iſtis, eſſe S. Tho. vt ex eius doctrina inferius oſtendam, attamen quicquid ſit poteſt facile defendi contra hos calumniantes, ſupponendo tamen, quòd ipſum quod quid eſt dupliciter ſumi poteſt. Vno modo logice pro definitione indicante naturam rei datā per genus, & differentiā propriā ſecūdo intentionaliter. Alio modo ſumitur ipſum quod quid erat eſſe pro ſignificato defini-

Quodquidē dupliciter ſumitur.

A definitionis, quod eſt ipſa quidditas, ſiue eſſentia rei ſumpta in concreto, puta id quod ex parte rei correſpondet definitioni hominis, eſt quod quid eſt hominis metaphyſicum, & primo intentionaliter. Notandum ẽt eſt ipſum quodquid eſt hominis fieri ab intellectu poſſe dupliciter intelligi. vno modo ꝙ intellectus ſit ille, qui faciat animal rõnale primo intentionaliter, & hoc eſt temerarie dictum, & nullus vnquã imaginatus eſt. Alio modo ꝙ intellectus ſit ille, qui colligat illa duo, tanquã genus & differentiã, colligendo, componẽdo, & diuidendo ſecũdo intentionaliter, & hoc oẽs logici, & metaphyſici affirmãt fieri à rõne, ideſt ab intellectu.

Quod quid erat eſſe quõ fit ab intellectu.

His ſic iactis ſoluuntur ſingula argumenta: & primo primum, quod nihil aliud concludit, niſi quòd logice, & ſecundum collectionem quod quid eſt fit ab intellectu, non autem metaphyſice, & pro ſignificato definitionis. Sic etiam reſpondetur ad ſecundum, quod fundabatur ſupra verbis Ariſt. Ex quo ſoluitur & tertium, in quo dicitur, quòd homo antequam conſideretur ab intellectu eſt idem quidditati ſuę præter omnem intellectum metaphyſice loquendo, ſed logice fit ab ipſo intellectu. vnde facile defendi poſſunt ea, quæ in primo punto dicebantur. Ad ea vero, quę tanguntur in ſecundo punto dicimus primo, falſum eſſe, rationem, quæ probat ſecundam concluſionem peccare ſecundum fallaciam accidentis: quia ratio

B conſiſtit in hoc: nam ſi ipſum quod quid eſt hominis albi eſt idem illi dicto per accidens, vel hoc erit idem tam albo, quam homini, vel albo, & non homini, vel homini, & non albo, non poteſt eſſe idem vtriſque, quia tunc illa eſſent eadem inter ſe, & ſic non eſſent vnum per accidens; ſi vero alteri illorum quoduis ponat; non erit idem alteri illorum, & ſic non erit idem illi toti, & in hoc fundatur ratio probans cõcluſionem illam ſecundã. Ad argumenta cõtra tertiam concluſionem dico, quòd primum eſt nullius momenti, quia definitio competit ſubſtantiæ ratione qua ſubſtantia eſt vniuerſalis, modo prima ſubſtantia non eſt maxime vniuerſalis, vel competit ſubſtantiæ ratione, qua ſubſtantia eſt per ſe vna, & quia nulla eſt per ſe vna verior ipſa ſpecie, ita ſoli ſpeciei competit primo. Ad ſecundum argumentum dicimus, quòd indiuiduum per ſe generatur, & tamen eſt aggregatum per accidens, quoniam motus eſt vnus ratione termini formalis, & non ratione termini totalis; modò licet indiuiduum ſit vnum per accidens, tamen forma eius eſt per ſe vna, & ratione illius attenditur vnitas generationis, & motus per ſe: ex his ergo defendi poſſunt ea, quæ dicta ſunt in hoc 2. puncto.

Sola ſpecies definitur.

C Sed ad veritatem ipſam enucleandam veniamus. Pro cuius rei intellectu ſciendum eſt primo, quòd per quodquid eſt, vno modo poteſt accipi quidditas, & natura rei abſtractę ſignificata, puta ſi dicatur, quòd humanitas eſt quòd quid eſt hominis, & hoc non proprie dicitur, quia quod quid eſt, prędicatur in recto de eo cuius eſt, humanitas autem non prædicatur in recto de homine, licet hęc ſit vera, homo habet humanitatem, non tamen homo eſt humanitas. Alio modo accipitur per quodquid eſt, ſignificatum definitionis, vt docuit Ariſt. in topicis, quod definitio eſt oratio indicãs quod quid eſt eſſe rei, & ſic animal rationale dicitur quod quid eſt hominis; quando ergo diſputatur, an quod quid eſt, & id cuius eſt, ſint idem; ſecundum metaphyſicos, idem eſt dicere ſecundum Logicos, vtrum definitio & definitum ſint idẽ, & ſecundum Theologos: vtrum quidditas, ſeu natura, & ſuppoſitum ſint idem.

Quid intelligitur p quod quid erat eẽ.

Secundo ſciendum eſt, quòd quodquid eſt, duo requirit; alterum quòd ſit conſtitutum ex prędicatis in primo modo dicendi per ſe: alterum, quòd explicite declaret illud, cuius eſt & quidditatiue, quia nulla res poteſt cognoſci quidditatiue; niſi ſciatur, ꝙ eius, quod quid eſt ineſt ei, quia tantũ huiuſmodi notitia eſt proprie quiditatiua; & propterea ipſum quod quid

D erat eſſe non poteſt eſſe ſeparatum ab eo, cuius eſt.

Tertio eſt ſciendum, quòd diſtinctio eſt duplex: altera ſecundum rationem; & altera ſecundum rem; & hæc ſubdiuiditur inter diſtinctionem realem inter rem, & rem, vt eſt inter Sortem, & Platonem: & inter diſtinctionẽ realem inter rem includentem aliquid reale, & nõ includentem illud. Et hęc rurſus ſubdiuiditur inter diſtinctionem realem, penes incluſionẽ alicuius realis intrinſece, ſicut homo diſtinguitur ab animali, quia homo includit intrinſece rationale, quod tamen non includitur ab animali; & penes incluſionem alicuius realis extrinſece, ſicut diſciplinabile differt ab homine, quia diſciplinabilitas includit extrinſece diſciplinam vt actum, per quem definitur, quam non includit homo in ſua ratione.

Diſtinctio eſt multiplex.

Iſtis ſic iactis declaratur veritas iſta vniuerſaliter in omnibus rebus; & primo in his, quæ ſunt per accidens dico, quod quid erat eſſe, non eſſe idem cum eo cuius eſt, ſed diſtingui & ſecundum rem, & ſecundum rationem: probatur, quia ea, quę dicuntur per accidens, vt homo albus, non habent quodquid eſt: ergo ipſum quod quid erat eſſe, noneſt idem cum his, quæ ſunt per accidens. Secundo dico, quòd in rebus materialibus etiam non ſunt idem, ſed differunt quod quid eſt, & id cuius eſt dupliciter. Primo intrinſece ſecundum rem, quia

In materialibus quod quid eſt quõ eſt idem.

ſuppoſitum,quod dicitur eſſe id cuius eſt, includit aliquod reale intrinſecum, quod non includit ipſum quod quid erat eſſe; hoc autem reale intrinſecum ſunt principia indiuiduationis; ſi enim Sortes definiretur, in eius definitione poneretur hæc materia, quę non ponitur in definitione naturæ humanæ. Differunt ſecundo extrinſece, quia aliquid reale extrinſecum ſibi includit ſuppoſitum, ſcilicet eſſe actuale exiſtentiæ, quod non includit natura: exiſtentia enim primo eſt actus ſuppoſiti, cuius eſt fieri, quæ tamen caderet in definitionem Sortis, ſi definiretur. Tertio differunt etiam ſm rationem ratiocinatam, & ratiocinantem: dico etiam, q in oĩbus entibus per ſe logice loquendo dicuntur eſſe idẽ, quia definitio & definitũ ſunt idẽ. A

In ſeparatis quidditas & id cuius eſt quomodo identificatur

Aſcendo modo ad ſubſtantias ſeparatas, in quibus omnibus, excepta prima, dico quod quid eſt, & id cuius eſt, ſeu ſuppoſitum, & naturam diſtingui duobus tantum modis, ſcilicet extrinſece ſecundum rem, & ſecundum rationem, nihil enim reale intrinſecum ſibi includit ſuppoſitum in eis, quod non includat natura, quia non indiuiduatur per aliquod poſitiuum contrahens naturam ſpecificam, quod ſit veluti differentia indiuidualis intrinſeca ipſi ſuppoſito, ſicut eſt in ſubſtantiis materialibus; ſed quia in eis exiſtentia differt realiter ab ipſa natura: ideo ſuppoſitum in eis differt extrinſece à natura, ex conſequenti etiam differunt ſecundũ rationem. B De prima autem intelligentia, quæ eſt Deus glorioſus, dicimus quòd tantũmodo differunt ſecundum rationem, quia nec natura diuina indiuiduatur per additum, nec exiſtentia ſua eſt diſtincta realiter ab eius eſſentia. Hæc eſt determinatio ſecundum doctrinam

q.3.ar.3. S.Thomæ, vt ſcribit ſubtiliſſimus Caietanus in 1.p. & in libello de ente & eſſentia.

Cap.5. Et quia veritas eſt ſolutio dubiorum; propterea omnes contradictiones, & dubia ſoluun-

q.2.ar.2. tur ex hac deciſione; quia S.Thomas in quolib.2. & hic aſſerit, quòd in his, quibus admiſce-

q.55.ar.1. tur aliquod accidens: natura, & ſuppoſitũ diſtinguuntur, & in 1.p. docet, in oĩbus ſubſtantiis ſeparatis excepta prima, admiſceri aliquod accidens: ergo in oĩbus his diſtinguitur natura &

Com.9. ſuppoſitũ, ſcilicet extrinſece. Hoc etiã modo intelligitur dictũ S.Tho. & Com.3. de aĩa, q in ſeparatis à materia, eſt idẽ quod quid eſt, & id cuius eſt, ſcilicet intrinſece, ſed non extrinſece;

quęſt.3. quod latius docuit S.Thomas in 1.p. Ex his etiam conciliantur dicta Ariſt. in diuerſis locis,

Tex.10. quia 3. de anima dixit, aliud eſſe magnitudinem & magnitudinis eſſe, & carnẽ, & carnis eſſe; ſed per magnitudinis eſſe intelligitur quod quid eſt magnitudinis, & per magnitudinem in-

Tex.34. telligit ipſe Philoſophus habens magnitudinem, & ſimiliter de carne. Et in hoc 7. C aſſerit, quòd in conceptis cum materia non eſt idem quod quid eſt cum eo, cuius eſt: hęc omnia dicta & alia ſimilia intelliguntur intrinſece, vel extrinſece, quod non ſunt idem, & hoc

Definitio, & definitũ sũt idem. metaphyſicè loquendo; ſi autem loquamur logicè, comparando ipſum quod quid erat eſſe ad id cuius eſt in vniuerſali, dicimus eſſe idem, quia definitio, & definitum ſunt idem realiter.

Et ſi quis diceret, contra, quia ea, quę ſunt idem realiter, corrupto vno corrumpitur & reliquum, ſi ergo quod quid eſt, eſt idem cum eo cuius eſt; ſequitur quòd corrupto ſuppoſito, corrumpatur quidditas; & ſic quod quid erat eſſe erit corruptibile. Sed hoc facile ſoluitur dicendo, quòd ipſum quod quid eſt poteſt corrumpi per alterum, quantum ad eſſe exiſtẽtiæ,

Theor.39. non autem per ſe, & quantum ad eſſe eſſentiæ. Ex his repræhendendus venit Zimara, qui in ſuis theoremat. non intelligens hanc veritatem, ſcripſit non nulla falſa circa hanc vulgatam propoſitionem, in conceptis cum materia aliud eſt quod quid eſt ab eo cuius eſt. De qua re,

q.2.ar.5. ſi theologicè loqui deſideras, vide Caietanum in 3.p.S. Thom. & Bartholomæum Medinã,

q.4.ar.2. vbi copioſe & erudite ſatis iſti grauiſſimi viri hoc negotium exponunt. D

Quædam enim & illic eadem & hæc ſpermate fiunt, & ſine ſpermate &c. Tex.23.

An genita ex putri materia, & ex propagatione ſint eiuſdem naturę ſpecificæ.

Dilucidatio octaua.

Com.46. HIc ſunt multæ opiniones, quarum prima fuit Auicennę, vt ſibi imponit Commentator 8. phyſicorum, quòd omnia, quæ generantur ex ſemine eadem ſpecie poſſunt per putrefactionem ſine ſemine generari; & hæc opinio communiter non tenetur, quia tunc animalia perfecta puta homo, & equus, & huiuſmodi poſſent per putrefactionem generari ſine propagatione; quod eſt abſurdum. Sed Commentator non imponit Auicen. quòd ipſe Auicennas nõ dixit, quandoquidem iſtam ſentẽtiam poſuit in libro, quem ſcripſit de diluuio: immo eandẽ opi-

A opinionem tenuit Euripides poeta volens, terram mollem ardore solis euasisse densionem, & producere varias formas animalium, quorum ea, quæ sortita essent maiorem calorem, euadebant volatilia, alia vero sicciora efficiebantur animalia grauiora, & serpentia, deinde arefacta ventis per ardorem solis, perfectiora animalia generabantur, vtputa equus & homo. Opinio Euripidis de productione animalium.

Eandem etiam conclusionē tenuit Empedocles, & Philop. in 3. de generatione animalium, vbi recitāt opinionem priscorum philosophorum dicentium, post diluuium homines fuisse renatos ex putri materia, immo volunt istam opinionem fuisse Arist. in 2. politicorum, dum scribit putandum esse priscos illos homines, siue ex terra genitos; siue corruptione aliqua seruatos simul fuisse ignaros, & imprudentes. Vnde nonnulli Astronomi, de numero quorum est Albumasar, defendunt istam opinionem, quam plurimis argumentis confirmat ipse Auicennas in quodam suo libro theologico, quem scripsit, qui adhuc ex Arabico non est trāslatus in latinum, vt retulit mihi Patriarcha Antiochenus Beghemin, qui ait, quòd centum & quinque libros composuit, in vno quorum adducit has rationes, quarū prima est: nam aliud est agens creans formas, & aliud disponens, & propterea cum in materia sit dispositio conB ueniens, introducta per actionē solis & stellarū, tunc colcodea creat formas, & sic pōt idē animal fieri sine semine & cū semine ab eodē agente, non autē ab eodem disponente. Secunda, quia quicquid potest virtus inferior, potest etiam & superior, sed virtus, quæ est in semine potest producere animal perfectū; igitur & virtus superior nempe cælestis poterit idem animal producere perfecte. Tertia, eadem est ratio oppositorum; sed cælum cum elementis potest facere omnia animalia perfecta interire: ergo cælum cum elementis per oppositum potest omnia animalia perfecta generare. Quarta, materia generationis, & nutritionis est eadem, vt docet Arist. 2. de anima; sed terra producit materiam, qua homo nutritur, puta herbas & fructus: igitur eadem terra cum cælo poterit producere materiam, ex qua homo generetur. Quinta est ex auctoritate Hermetis, qui ait, nullum esse animal in terra, quod non obtineat in cælo propriū sitū, à quo suscipiat incrementū, & sic etiā esse, poterit accipere, ergo &c. Adest & auctoritas sacræ scripturæ libro Genesis, vbi ponitur hominē fuisse productū à Deo ex limo terrę: & nos generamur ex semine; igitur vel nos cum Adam non sumus eiusdē speciei, vel tenendum est hominem aliquando produci ex limo terrę; ne tota humana species C pereat, quia cum homo libere generet, sicuti potest generare, ita per oppositum potest non generare: ponatur ergo quòd non generet, sequitur quòd aliquando deficiet tota humana species, & non potest aliter reparari; ergo sequitur de necessitate hominem, & sic cetera animalia perfecta produci ex putrefactione absque semine.

Cap. 6.

Cap. 3.

Non omnia opera Auicē. habentur à latinis.

Tex. 32.

Cap. 3. Homo est ex limo terræ.

Sed hęc sententia est falsa & erronea, & contra experientiam, & rationem: nam per experientiā videmus homines non posse naturaliter produci, nisi ex semine, nullus enim vnquam nisi amens asseruit hominem fuisse productum ex putri materia, quemadmodum omnes sacrę & profanę historię asserunt: ratio etiam adest ad probandum hoc esse absurdum, quia animal tam perfectum & delicatum cum tanta varietate membrorum non potest ex putri materia produci, tanto magis; quia Arist. asserit animam ipsam deforis aduenire. Pręterea arguit & Auerr. in hoc 7. quia si aliud esset agens disponens, & aliud gnerans formam, tunc generatum non esset vnum in actu; consequentia tenet, quia sicut actio agentis debet terminari ad ens actu, aliter ambæ essent ociosę, vnde cum sint duę actiones; igitur genitum esset duo in actu, quod est absurdum. Com. 31.

D Rationes autem adductę sunt nullius momenti, & respondendo ad primam dicimus, chimericam esse illam colcodeam, quam ponit Auicennas; negamus etiam posse fieri tantam dispositionem in materia, quòd possit introduci forma hominis absque semine. Secunda quoque ratio soluitur, quia illa maior est falsa in illis, quæ sunt diuersorum ordinum, non enim causa vniuersalis potest agere sine particulari, vnde cum cęlum sit causa vniuersalis, indiget semine ad hoc, vt determinetur ad productionem talis effectus particularis. Soluitur & tertia, quia multo plura requiruntur ad generandum hominem, quàm ad corrumpendū; corruptio enim potest fieri ab vno tantū, non autē generatio. Ad quartā rationem dicimus materiam nutritionis esse duplicem: alteram remotam, puta herbas, & alteram proximam puta sanguinem; primā potest prębere terra, non autem secundam, de qua loquitur argumentum dicens, eandem esse materiam nutritionis & generationis: deinde falsum quoque est quòd materia sit eadem; quia materia generationis dicitur materia seminalis, quę est purior, efficacior, & perfectior: materia vero nutritionis dicitur alimentalis, quę non est ita nobilis.

Colcodea Auicen. quæ sit.

Materia nutritionis duplex.

Ad dictum ipsius Hermetis dico, quòd ipse non vult sydus sufficere ad generationem animalis

malis perfecti, sed vult tantum animal perfectum facilius conseruari, vbi viget sydus habens virtutem conseruandi illud animal. Nec est verum dictum ipsius Auicennę de illo vitulo, quę voluit cecidisse ex nube; hoc autem tanquam fabulosum est sumendum, & sic etiam Euripides, & Empedocles, & Albumasar, & ceteri Astronomi, qui hanc opinionem biberunt, fabulose potius loquuti sunt, quàm rationabiliter. Ad dictum Arist. dicimus non esse assertiue ab eo prolatum, sed recitando historias, quæ dicunt fuisse diluuium vniuersale, ex hoc sequitur, dicit Philosophus, post diluuium homines fuisse ortos ex terra. Sed nos dicimus hoc nō esse necesse, quia fuerunt conseruati in arca Noe, & Albumasar tradit illos fuisse conseruatos in montibus Armeniæ, sicuti & sacra scriptura secundum rei veritatem, & catholice nos docet, ibi ipsam arcam remansisse. Et ad dictum illud, quòd primus homo fuit ex limo terræ dicitur, quòd cum virtus diuina sit infinita, potest idem secundum speciem ex quacunque materia facere, sicut virum ex limo terrę, & mulierem ex viro: natura autem creata cum habeat determinatum principium, non potest producere nisi vnum ex determinata materia, & sic primus homo creatus à Deo, & homo naturaliter genitus dicuntur esse eiusdem speciei, non obstante diuersitate principiorum producentium, & quamquàm coniunctio maris, & fęminæ libere fiat ab homine, attamen postquam mulier complexa est semen viri, omnis illa operatio quę subsequitur, & per quam generatio hominis absoluitur, non libere, sed naturaliter efficitur: licet ergo principium generandi libere fiat ab homine, non tamen metuendum est generationem eius aliquando deficere, & præcipue propter appetitum generandi, qui naturaliter inest ipsi homini: patet ergo quomodo falsa est positio Auicennæ, & contra fidem.

(Marginalia: Genes. c. 8. — Gn̄atio hominis qūo libere & naturaliter fieri potest. — A — B)

Nunc ad opinionem Auerr. deueniendum est, quam recitantes nonnulli asserunt de mente ipsius Auer. vt habetur 8. physic. eadem secundum speciem non generari ex spermate, & sine spermate. Et rationes Auer. sunt tres: quarū prima est: Vnius naturæ vnus est modus communicandi; igitur illa, quę habent diuersos modos communicandi, sunt alterius naturæ specificę; sed illa, quæ fiunt ex semine, & illa, quę fiunt ex putrefactione, habent diuersos modos cōmunicandi: igitur sunt diuersæ naturæ specificæ. Secunda ratio est: illa, quæ generantur à natura, non sunt eiusdem speciei cum illis, quæ generātur à casu, aliter homo posset generari ex spermate leonis ex infinitis materiis; sed animalia, quæ fiunt ex propagatione, generantur à natura; animalia vero, quę generantur ex putri, fiunt à casu, igitur non sunt eiusdem speciei. Tertia ratio est: diuersa materia habet diuersam formam; quia propria materia habet propriam formam; sed materia putredinalis, & materia seminalis differunt inter se specie: ergo formæ, quæ ex illis educuntur, & in illis recipiuntur, non possunt esse eiusdem speciei.

(Marginalia: Com. 46. — C)

Sed contra hanc opinionem dupliciter arguunt Aduersarij. Primo ex dictis August. secūdo ex dictis ipsius Auerr. & Arist. August. enim 3. de trinitate ait, quòd generatum per putrefactionem propagat alia iterum propagantia, & tunc sunt vniuoca generans & generatum à se: ergo propagata, & generata per putrefactionem sunt vniuoca, & eiusdem speciei: antecedens patet in apibus, muribus, & plantis, quæ generatę ex putri materia producunt deinde semen, ex quo generantur aliæ plantæ eiusdem speciei. Secundo, sunt nonnulla dicta ipsius Auerrois, in quibus videtur sibiipsi aduersari: nam 2. cęli concedit, quòd in accidentibus non est semper generatio ab vniuoco, & ponit exemplum de calore: nam calor generatur æquiuoce ex motu & concursu radiorum, generatur etiam vniuoce à calore in substantiis, quia ignis generat ignem, & sic patet calorem generari vniuoce & ęquiuoce de mente Auerrois. Secundum dictum habetur 3. cęli, vbi asserit, quòd exitus ignis à lapide non est de capitulo trāslationis, sed alterationis, hoc est non generatur per translationem, sed per alterationem, & in 12. huius tenet, ignem generari per motum localem: hoc etiam asserit in 1. metheo. de generatione impressionum ignitarum. Tertium dictum habetur 1. de anima, vbi ponit quòd membra leonis non differunt à membris ceruii, nisi quia anima differt ab anima; & aliqua sic & sic generata habent membra eiusdem speciei, vt patet de muribus & apibus: ergo habēt animam eiusdem speciei, & per consequens eandem naturam. Quartum dictum est Arist. in hoc 7. asserentis aliqua fieri ab arte, & à casu: quando scilicet principium est in materia, siue in arte, quod esset principium motus factionis: & sic vult Aristot. quędam naturalia fieri à natura & à casu: quod est contra dictum Auerrois.

(Marginalia: Cap. 9. — Com. 44. — Com. 56. — Com. 18. — Cap 3, — Com. 8. — Tex. 22. — D)

Sed hæc omnia adducta ab istis facile possunt ab ipsis Auerroistis subterfugi dicēdo, quòd 8. physicorum Auerroes reprobauit Auicen. de homine, & de animalibus perfectis, vnde vocauit ipsum valde fatuum, & hoc sumitur ex dictis Auerrois 12. huius, vbi laudat Themistiū dicentem, eadem animalia posse generari ex propagatione & putrefactione, vt apes & vespæ. Et hinc declarant Auerroistæ mentem Auerrois duabus propositionibus, quarum prima est.

(Marginalia: Com. 46. — Com. 31.)

A Homo,& animalia perfecta puta equus,& bos,& id genus non possunt fieri nisi ex semine, & ratio ad hoc probandum est, quia tunc homo genitus ex semine,& homo genitus ex putri non essent vniuoce.Ratio concludit de facto ; si generaretur tantummodo ex virtute cælesti, & ex putri,sed non de homine illo primo,qui fuit productus à Deo habente virtutem infinitam . Secunda propositio est. Omnia alia animalia citra hominem , & alia imperfecta possunt fieri ex semine & sine semine:hanc sic probant, quia illa cum sint imperfecta continẽtur in pluribus materiis alterationis,de quarum corruptione fieri possunt,& sic ex semine & sine semine generari . Vnde patet rationes illorum non esse alicuius momenti , quia loquuntur vel de accidentibus,vel de substantiis imperfectis.

Propterea altius principium inchoãdum est,vt appareat & insufficientia rationum Aduersariorum,& mala excusatio Auerrois introducta à suis discipulis; hoc autem principium sumitur ex ipso Auerr. super primum librum de generatione animalium,vbi ponit nullam speciem viuentium posse generari ex putri materia,& ex semine, & mouetur ex dicto Arist. ibidem,vbi asserit,quæ non ex coitu,sed ex putri materia oriuntur,ea generant quidem, sed genus diuersum;& illud,quod generatur neque est mas , neque fœmina; vnde sumens rationem Auerro.dicit;si hoc,quod generatum est ab eo,quod fuit productum ex putri, etiam generaret aliud: vel hoc esset eiusdem speciei,vel esset diuersæ speciei;non primo,quia non habet eũdem modum generationis cum primo generante: si autem secundo , sic generatio procedit in infinitum:habet etiam & hoc principium Auer.2.de anima,quod sumit ex Aristo. generare est naturalissimum operum viuentibus,quæcunque sunt perfecta,& non orbata, neque spontaneam generationem habent , cuius generis sunt ea, quæ oriuntur ex materia putri. Cap. 1. B Com.34.

Est etiam aliud dictum ipsius Auer.in 5.physicorum; mutationes differentes specie habẽt terminos ad quos,etiam specie differentes; quia vnitas,& distinctio specifica ipsorum motuũ sumitur à terminis,ad quos tendunt; sed generatio ex putri materia , & generatio ex semine, sunt mutationes inter se specie differentes: ergo termini earum specie differunt,& sic animalia , quæ illis duobus modis generantur,erunt diuersę speciei: probatur minor, quia termini, à quibus procedunt illæ duæ generationes,specie differunt inter se: quia materia putris, & materia seminalis non possunt esse vnius speciei: ergo similiter & termini,ad quos tendunt, erũt diuersæ speciei. Com. 4. Motus specificatur a termino ad quem. C

Deridet etiam Auerro.2.cęli istam opinionem; quia natura nihil frustra, & superflue facit,nec facit per plura,quæ potest facere per pauciora: ergo si eadem species animalium generari potest ex semine,& sine semine: alter istorum duorũ modorum erit superfluus,cum vnus illorũ sufficiat. Accedit,quòd S.Tho. studiosissimus opinionis Auerr.hanc sibi attribuit ; ergo superuacanea,& inutilis est hæc defensio,quam imaginati sunt Auerroistæ. Com.42.

Sed declaremus vltimo loco tertiam opinionem,quæ est S.Thomæ,Arist. & ipsius veritatis,quæ opinio in hoc consistit,quòd genita ex semine,& genita ex putri possunt esse eiusdem speciei contra Auerro. quam sententiam ita probat S.Thomas ; illa,quę habent easdem operationes specificas,& circa eadem obiecta,& ab eisdem conseruantur,& ab eisdem corrumpũtur,& eosdem motus exercent,siue quantum ad sursum,siue quantum ad deorsum,siue quantum ad motum progressiuum, habent etiam eadem organa motus progressiui , sunt eiusdem speciei;ista propositio assumpta à S.Tho.est Arist.1.cęli,vbi ex vnitate motus concludit vnitatem naturæ specificæ;quia vnus motus non prouenit nisi ex vnitate naturæ;sed genita ex putri,& ex propagatione sunt huiusmodi , vt patet de muribus genitis in naui nouiter facta , in mari existenti,in quam nullus exportatus fuit: illi enim mures eodem modo saltant, corrodunt,& faciunt omnes operationes,quas faciunt alii mures geniti ex semine: igitur sunt eiusdem speciei: & qui hoc negat,negat experientiam, & sensum . Operatio arguit formã. Tex.8. D Mures generantur in naui facta de nouo.

Præterea minus probabile est eandem speciem naturæ , & à natura & ab arte effici , quàm ab eadem natura diuersis modis procreari; sed potest eadem res effici à natura,& ab arte: etenim Alchimistę pro certo habent , & aliis persuadere conantur , verum aurum opera , & arte scientiæ Alchimisticæ posse ab ipsis effici,non secus quàm à natura efficitur vi agentium particularium,& virtutum cęlestium : ergo multo probabilius est idem animal diuersis modis à natura posse generari.

Tertio,si quid obstaret,quo minus animalia,quæ ex semine,& sine semine generantur, essent eiusdem speciei , illud profecto in primis esset, quod dicunt Aduersarij , vnius naturæ vnus tantum debet esse modus generationis; & quia frustra multas, & diuersas generandi rationes natura instituisset,cum ad propagationem cuiuslibet speciei , & conseruationem vna sufficiet. Sed hæc ratio nulla est ; quia multa sunt in natura vnius speciei , & diuersi modi

produ-

producuntur, sicut ignem effici videmus, & ab igne, & à lumine propter reflexionem radio- A rum, & per motum, & ex conflictu duorum corporum. Hæc sententia est expressissima mês Arist. in hoc 7. vbi docet sanitatem effici posse ab arte, & à casu, sicut à natura fiunt quædam animalia tam ex semine, quàm sine semine; quæ similitudo, vel exemplum nihil valeret, nisi animalia, quæ generantur ex semine, & sine semine, essent eiusdem speciei, manifestum est enim sanitatem, quæ ab arte efficitur, non distingui specie ab ea, quæ casu quodam sine arte contingit: quod clarius ipse princeps peripateticorum in problemat. asserit, vbi mouet quæstionem, cur animalium alia non solum coitu, sed etiam sponte naturæ procreantur, alia coitu dumtaxat proueniunt, vt homo, & equus? quam quæstionem persoluens dicit, id ob eã causam accidere, quia illorum animalium generatio breui tempore absolui potest: quocirca nihil prohibet ea ex putri materia nasci; horum autem procreatio longissima est, atque operosissima, quo fit, vt ex putri materia fieri nequeat, quis non videt si non essent eiusdem speciei, quæ generantur ex semine, & ex putri materia, & ipsam quæstionis propositionem sophisticam esse, & solutionẽ futilem, atque friuolam? Quod etiam Theophrastus clarissime asserit lib. 1. de plantis, vbi scribit, plantarum & animalium in eo similem esse rationem, quòd B in vtroque genere quædam tantum generantur ex semine, quædam tantum sponte naturæ sine semine; quædam vtroque modo, quid clarius dici potest?

Tex. 37. — Prob. 64. — Cur quædã animalia ꝓcreantur coitu, quędam sponte à natura. — Cap. 1.

Propterea cum hæc sit rei veritas, ab omnibus sine dubio amplectenda venit, & rationes Aduersariorum cum futiles, & sophisticæ sint, quibusdam præsuppositis facile soluentur. Et primo suppono, quòd ea, quæ ex putrefactione generantur sunt in duplici differentia: Quædam enim sunt, quæ hunc determinatum generationis modum sibi à natura vendicant, vt ab agente tantum æquiuoco, vt ex putri materia generentur. Quædam vero sunt, quæ ita ab agẽte æquiuoco, & ex putri materia generantur, quòd etiam ab agente vniuoco per seminationẽ possunt generari: vtrunque autem genus ex suæ naturæ imperfectione hoc habet, vt ab agente æquiuoco generari possit ex putri materia: sed primũ genus imperfectius est, quàm secundum: in primo enim genere vermes quidam collocantur: in secundo vero mures, & ranæ, quę primo modo generantur ex putrefactione; constat, quòd cum nullo genito per seminationẽ idem specie esse possint, repugnat enim, quòd talis natura per putrefactionem tantum generetur, & quòd etiam per seminationem: vnde huiusmodi aut nullo modo generant, aut si ge- C nerant, diuersum quoddam generant à sua specie, quod nec mas est, nec fęmina, puta vermiculos quosdam, vt sunt formicæ, quę generant oua, vel vt sunt animalia imperfectissima, vt pediculi, & linines, & culices, quæ cum sint imperfectissima animalia, generant quidem oua ex quibus generantur alia animalia: de anguilla quoque dicitur, quòd nec est mas, neque fæmina. Quæ autem secundo modo generantur, manifestum est, quòd cum aliquo per seminationem producto idem secundum speciem esse possunt, & ideo non inconuenit, vt sibi simile secundum speciem generent.

Quædam animalia aut non generãt aut diuersa speciegignũt

Secundo notandum est, quòd aliqua esse eiusdem speciei duobus modis considerari possunt. Primo eiusdem speciei specialissimę, vt Sortes & Plato. Secundo eiusdem speciei subalternæ tantum, vt homo & leo. Et hæc sunt in duplici differentia; nam quædam conueniũt in eadẽ forma, & differunt secundũ diuersos gradus eiusdẽ naturæ, sicut oẽs Angeli conueniunt in natura intellectiua, & differunt secundum diuersos gradus eiusdem naturæ. Alia sunt, quæ non conueniunt in eadem natura, licet conueniant in eadem specie subalterna, vt homo & asinus; & sic possumus dicere, quòd animalia genita ex putri, & genita ex coitu sunt D eiusdem speciei subalternæ, non autem specialissimæ propter diuersitatem graduum eiusdem formæ habitę per seminationem, & putrefactionem, vt mures geniti ex coitu, & propagatione; sic etiam & ranę.

Bifariam aliquid est sub eadẽ specie.

Tertio sciendum, quòd aliqua sunt eiusdem speciei subalternę nobis nominatæ, vt homo & leo: aliqua vero conueniunt in aliqua specie subalterna nobis innominata, vt mula & asinus: & hoc secundo modo etiam dicere possumus genita ex putri & coitu conuenire in eadem specie, cuius opinionis est S. Thomas; prima etiam sententia fuit Auerrois.

Mula & asinus sũt eiusdem speciei.

Quibus habitis soluuntur rationes Aduersariorum, quæ erant septẽ, quarum tres fuerunt adductæ in principio, quarum prima fundabatur super illa propositione, quòd vnius naturæ est vnus modus communicandi: quæ propositio est falsa simpliciter, licet verificari possit in natura perfecta finita, vt docet S. Thomas 1. p. quæ. 27. ar. 3 Ad secundam rationem dicimus, quòd materia est ex qua fit aliquid cum insit, quæ particula ponitur ad differentiam oppositi, quod nõ inest rei factæ: si ergo intelligunt, quòd forma eiusdem rationis sit materiæ eiusdem rationis loquendo de propria materia, quę est inexistens rei, concedimus, sed si accipiunt materiam

pro

A pro opposito, ex quo corrupto generatur oppositum, negamus, quia ignis eiusdem speciei generatur siue ex aere corrupto, siue ex aqua corrupta, siue ex quocunque alio corrupto: in propagatis autem & putrefactis est materia eiusdem rationis primo modo, sed non secundo modo. Ad tertiam rationem neganda est maior, cum sit expresse contra textum Arist. dicentis, quòd eadem sunt, quę fiunt ex spermate, & sine spermate. Ad quartam rationem, quam adduximus ex verbis Arist. dicimus, quòd non loquitur vniuersaliter de omnibus genitis per putrefactionem, sed de his tantum, quæ ad primum genus spectant, quæ habent à natura, aut ex putri tantum materia, vt ab agente æquiuoco generentur, vt dictum est in primo notabili: ex his enim aliqua sunt, quæ non generant secundum Arist. vt culices, & vermiculi: aliqua vero sunt, quæ generant quidem, sed alterum genus, vt pulices, muscę, & huiusmodi; & sic nõ est procedendum in infinitum, vt tangebat ratio. Ad quintam rationem, quæ sumitur ex verbis Aristotelis in 2. de anima dicimus, quòd genita ex putri per ea, quæ annotata sunt, non generant sibi similia secundum vltimum gradum naturæ, sed secundum speciem specialissimam nobis innominatam, vt dictum est in notabilibus. Sic etiam soluitur sexta ratio, quòd Tex. 34.
B diuersæ mutationes habent diuersos terminos specie distinctos, secundum scilicet diuersos gradus illius naturæ habitę secundum diuersos modos communicationis perfecti, & imperfecti. Vltima quoque ratio, quæ fundabatur in superfluitate; nulla est; quia hæc animalia cum sint imperfecta, possunt à natura diuersis modis produci: vnde non requiruntur ad eorum generationem tot & tanta, sicuti animaliũ perfectiorũ, in quibus oportet, quòd cum virtute cęlesti adsit in semine virtus animæ deriuata à patre.

Quędã animalia diuersimode producuntur a natura.

Et si quis diceret, quòd S. Thomas non est sibiipsi constans: quia in 1. p. ait, quòd illa, quæ naturaliter generantur ex semine, non possunt sine semine generari. Et 1. sent. ait, ꝙ idem in specie non est per putrefactionem, & seminationem, & in disputatis de potentia Dei ait, ꝙ animalia generata ex semine, & ex putrefactione in genere conueniunt, & specie differunt: & de veritate etiam videtur admittere, quòd mures geniti ex semine non possunt esse eiusdem speciei cum illis, qui ex putrefactione generantur. Ad quæ omnia respondendo dicimus, quòd S. Thomas non intendit negare, quòd aliqua genita ex semine, & aliqua genita ex putri non sint eiusdem speciei; sed ea, quę ex inclinatione, & virtute actiua propriæ naturæ generantur ex semine, non possunt ex virtute huiusmodi suæ naturæ per putrefactionem generari: virtus enim actiua vnius naturę ad vnum modum producendi determinatur: huic autẽ non repugnat, quòd possint per virtutem corporis cęlestis gerentem vicem virtutis talis naturæ ex putri materia generari: & sic intelligitur dictum primæ partis.

q. 71. ar. 1. dist. 10. q 3 ar. 11. q 12. ar 2.

C

Vna virtus ad vnum determinatur.

Ad dictum vero primi sentent. dicimus, quòd sensus illorum verborum est, idem in specie non esse à virtute actiua suæ naturæ; vtroque illorum modorum potest etiam dici esse sensum, quòd idem in specie non producitur per se ex seminatione, & putrefactione, comparando ad causas particulares: quia generatio animalis ex putrefactione, si ad causas particulares hic inferius agentes referatur, inuenitur per accidens, & casualis, quia præter intentionem caloris, qui putredinem causat, est quòd ex putrefactione hoc animal generetur. Ad dictum illud de potentia Dei arbitror debere intelligi de his, quæ ex putrefactione tantũ propter summam naturæ imperfectionem habent generari, non autem vniuersaliter de omni genito per putrefactionem: hunc autem sensum expressit S. Thomas in 3. sent. Ad dictum illud, quod sumitur ex quæstionibus de veritate dicimus primo, quòd loquitur de mente Auerrois, qui

Dist. 10. q. 5 ar. 1.

Dist. 33. q. 4. art. 2.

D arguendo ipsum allegat. Dicimus secundo, quòd non loquitur vniuersaliter de toto genere murium ex putrefactione genitorum, sed de quadam eorum specie determinata, quę ex putrefactione tantum generari potest, talis enim species distinguitur ab illa specie murium: qui & ex seminatione & putrefactione possunt generari: Dicimus tertio, hoc dictum obiter fuisse adductum, cum ibi sit sermo de prophetia, & arguens dicit, quòd diuersus modus generationis est inditium diuersitatis speciei; vnde mures generati ex semine non possunt esse eiusdem speciei cum illis, qui generantur ex putrefactione, vt Commen. dicit 8. phy. sed homines naturaliter conclusiones scientiarum demonstratiuarum ex principiis per se notis accipiunt; si igitur sunt aliqui homines, qui alio modo scientias demonstratiuas accipiant, vt puta per prophetiam, erunt alterius speciei: & respondens asserit, quòd diuina virtus, cum sit infinita, potest producere eosdem effectus in specie sine opere naturæ; & ideo naturaliter cognita & reuelata eiusdem speciei esse possunt: ex hac doctrina non est suscipienda intentio S. Tho. quòd voluerit mures genitos ex semine esse diuersos specie ab his, qui ex putri generantur, quia vbi ex professo de hac materia locutus est, oppositum docuit.

Et generationes autem naturales hæ sunt, quorum generatio ex natura est, hoc autem ex quo fit, &c. Tex. 22. A

An compositum ex materia, & forma per se primo generetur.

Dilucidatio nona.

DICITVR primo de mente aliquorum, quòd cum generatio sit quędam mutatio, potest comparari ad duo, scilicet ad subiectum, in quo est; & ad terminum, ad quem est, & qui producitur. Sed in hoc dicto isti inciderunt in æquiuocationem, quia non apparet de qua generatione loquātur: nam aut loquūtur de illa, quā scripsit Arist. 1. de generatione, & corruptione, quæ est transmutatio totius in totū nullo sensibili remanēte vt subiecto, vel de illa generatione, quam descripserat in 4. metheor. vbi asserit, quòd generatio est permutatio ab his virtutibus, quæ habent rationem ex subiecta materia vnicuiq. naturæ; vel de generatione, quam descripserat in libro de morte & vita, in quo dicit, quòd generatio est prima participatio animæ in calido naturali, & vita est eius permansio: cum ergo non appareat de qua generatione isti loquantur: sequitur eos in æquiuocationem incidisse. (Tex. 24. Cap. 3. Cap. 2.) B

Secundum dictum istorum est, quòd terminare aliquid potest esse dupliciter, sicut agere, scilicet vel in ratione quo, vel in ratione quod; exemplum de agere, homo intelligit vt quod, sed intellectus hominis vt quo: exemplum de determinare, filius terminat dependentiam patris vt quod, filiatio autem vt quo: similiter in proposito, terminus generationis potest intelligi, vel in termino formali quo, vel de termino quod: dicitur autem terminus quod, ipsum compositum, terminus autem quo dicitur ille quo compositum est formaliter, siue substantialiter, siue accidētaliter; iste terminus est forma, scilicet terminus formalis quo. Sed hoc secundum dictum videtur esse diminutum, quandoquidem forma est duplex, scilicet forma totius, puta humanitas; & forma partis puta anima, nec exprimunt de qua forma in hoc secundo dicto sit sermo: ergo &c. (Forma duplex totius & partis.) C

Tertio dicunt, quòd hæc dictio, primo, accipitur dupliciter. Vno modo quatenus ipsum primum distinguitur contra partem, & sic illud dicitur alicui inesse primo, quod sibi non inest secundum partem, sed secundum totum: & hoc modo loquutus est Arist. 5. physicorum, vbi distinguit moueri per se primo, & secundum partem, & per accidens, & ēt in 6. eodē modo accipit primo vbi docuit, ꝙ si aliquid mouetur primo in aliquo tēpore, mouetur in qualibet parte illius temporis; quòd si non, non mouetur primo in illo tempore. Alio modo accipitur primo, vt dicit causalitatem præcisam, & adæquatam talis passionis: & hoc modo loquutus est Arist. 1. posteriorum, vbi definiens vniuersale dixit, quòd est per se primo, & de omni & secundum quod ipsum: & propterea dicitur primum quidditatiuum; illud autem primum descriptum in 5. physicorum dicitur quantitatiuum; & differunt hæc duo tribus modis. Verum, quia hoc etiam tertium dictum non est ad propositum, vt declarabitur in impugnatione cōclusionum; propterea derelinquo enarrare illa tria discrimina inter primum quidditatiuū, & quantitatiuum. (Tex. 1. Tex. 37. Tex. 11.) D

Sed venio ad conclusiones, quas ponunt; quarum prima est. Materia generatur, & corrumpitur subiectiue: quam ita probant: omnis forma alicui formaliter inexistens per necessitatem denominat ipsum, cui inexistit; impossibile enim est albedinem inesse alicui formaliter nisi illud formaliter sit album; sed generatio formaliter inest materiæ, quia materia est subiectum generationis: ergo necessario generatio denominat materiam, & per consequens generatur subiectiue. Præterea omnis mutatio est actus entis in potentia vt subiecti. ex 3. phy. sed generatio est quædam mutatio: ergo generatio est actus entis in potentia vt subiecti: subiectū autem generationis est materia: ergo generatio est actus materiæ; & per consequens materia generatur vt subiectum. Tertio, generatio est de non subiecto in subiectum ex 5. phy. nunc sic; quicquid mutatur de non subiecto in subiectum, generatur; sed materia mutatur de non subiecto in subiectum, puta à non igne ad ignem: ergo materia generatur: ita etiam arguunt de corruptione, quę est mutatio à subiecto in non subiectum: nam materia sic mutatur, & per consequens corrumpitur vt subiectum. Confirmant hoc idem ex 5. physicorum ex ratione Arist. (Tex. 6. Tex. 6. Tex. 8.)

A ne Arist. qua probat generationem non esse motum sic: quod generatur non est, quod mutatur est: ergo generatio non est motus, quærit modo, pro quo accipitur in maiori iy, quod generatur; non pro termino, quia sic minor esset falsa; nam in hoc non distinguitur generatio à motu, quia sicut terminus generationis non est, sic nec terminus motus: ergo accipitur pro subiecto, sed subiectum generationis est materia: ergo materia generatur.

Sed hæc conclusio videtur erronea, & superuacanea: quoniam si materia generatur subiectiue, eo quòd est subiectum generationis: aut ergo generatio est in materia tanquam in generabili secundum se; aut tanquam in generabili secundum accidens: non primo, quia tunc materiæ esset materia, tanquam subiectum, & sic in infinitum: si vero dicatur, quòd secundo modo, illud est priuatio, vel forma, quæ generatur & corrumpitur in ea: ergo falsa est conclusio, quòd materia generatur subiectiue. Et confirmatur ex 3. physicorum, vbi dicitur, quod generatio est actus generabilis inquantum generabile; sed generatio, vt dicitur ibidē, est species motus: si ergo generatio est in materia tanquam in subiecto; igitur materia esset mobilis; & sic erit in actu contra scholam peripateticam. Sic etiam arguo de corruptione, quia si B materia corrumpitur subiectiue, & ipsa est subiectum corruptionis: & cum omne, quod corrumpitur, corrumpatur in materiam, tanquam in subiectum: sequitur quòd materia corrumpitur in materiam, vel ipsamet in seipsam. — Materia nullo modo generatur. — Tex. 7.

Ex istis soluuntur rationes: & ad primam dico, quòd minor est falsa; quia generatio, cum sit accidens, non inest formaliter materiæ: non enim concedunt peripatetici materiam esse immediatum subiectum accidentis. Secunda quoque ratio soluitur; quia mutatio est actus entis in potentia, non pura, sed permixta actui: materia vero dicitur esse pura potentia: & propterea non potest esse subiectum motus, aut mutationis. Tertia quoque ratio soluitur, quia materia dicitur esse primum subiectum, ex quo fiunt omnia alia cum insit; illud autem, quod mutatur de non subiecto in subiectum, non est primum; sicuti dictum est de materia prima. Et sic soluuntur quoque rationes de corruptione, quæ corruptio est separatio formæ à materia. Ad rationem illam, qua Arist. probat generationem non esse motum, dico, quòd terminus generationis distinguitur à termino motus, prout sunt diuersæ res, & diuersorum prædicamentorum, & non tantum in hoc, vt isti putauerunt. — Corruptio ē separatio formæ à materia.

C Secunda conclusio. Materia nec generatur, nec corrumpitur terminatiue; quam ita probāt: omne, quod naturaliter generatur, & corrumpitur vt terminus, habet materiam partem sui, sed materia non potest habere materiam partem sui, ergo materia non generatur nec corrumpitur terminatiue; maior patet ex 1. phy. vbi dicitur, quòd materia est, ex qua res fit cum insit: quod etiam probatur ratione; quia omne, quod generatur aut corrumpitur ut termnius est possibile esse, vel non esse de potentia intrinseca, vt patet ex 2. de generatione: ergo quod per se generatur aut corrumpitur, habet per se principium, quod potest esse & non esse; & illud est materia: minor etiam patet, quia aliter esset processus in infinitum in materiis. Arguunt & secundo, quia generabile & corruptibile vt terminus est in potentia alicuius subiecti, sed materia non est huiusmodi, quia principium potentiale in nulla est potentia, nam tūc non esset principium potentiale; sed materia est primum principium potentiale & primum subiectum ex 1. phy. ergo &c. Confirmant eandem conclusionem sic: illud, quod supponitur in omni actione naturali, & illud, ad quod stat resolutio omnis generationis & corruptionis, impossibile est generari, vel corrumpi; sed materia est huiusmodi, nam ipsa supponitur D in omni actione naturali, ex 1. phys. & ad ipsam resoluitur omnis corruptio, & generatio ex 1. de generatione: ergo impossibile est ipsam generari, vel corrumpi. — Tex. 67. — Tex. 82. — Tex. 52. — Tex. 52. — Tex. 92.

Sed hæc etiam secunda conclusio patitur difficultates maximas; quia data veritate primę conclusionis, sequitur quòd sicut materia generatur & corrumpitur subiectiue, eo quòd forma vel priuatio generatur, aut corrumpitur in ea; ita etiam posset dici terminatiue generari vel corrumpi, eo quòd forma in ea generatur, vel corrumpitur, quæ est terminus generationis: & ideo hæc secunda conclusio est impertinens & superflua: quoniam ex ratione adducta pro prima conclusione, impossibile est formam esse in aliquo, quin ipsum denominet formaliter tale; sed sicut generatio ita, & forma est subiectiue in materia: ergo materia denominabitur ab anima sensitiua aīal, & ab anima intellectiua homo, quod est irrationabile dictum: cum ergo hoc sit contra omnem rationem: sequitur has duas conclusiones esse falsas. — Materia non dicitur animal nec hō.

Tertia conclusio. Forma nullo modo est terminus generationis per se primo, quam ita probant; omne quod per se primo generatur vt terminus, generatur ex materia, quæ est pars sui; sed forma non habet materiam partem sui, alioquin esset processus in infinitum in formis, & in materiis: ergo forma non est per se primo terminus generationis.

Quarta

Quarta conclusio. Forma est terminus formalis quo generationis, quam ita probant; illud quo, formaliter est & existit terminus generationis per se primo, est terminus formalis quo, generationis; sed forma est huiusmodi: ergo &c. A

Quinta conclusio. Compositum ex materia, & forma non generatur per se primo primitate quantitatiua: quam ita probant: illud non inest alicui primo primitate quantitatiua, quod inest tantum secundum partem, sed generatio inest composito ratione tantum formæ, nihil enim compositi simpliciter habet esse post non esse nisi forma: ergo compositum non generatur per se primo prout ly, primum, declaratum est ab Aristot. in 5. physicorum.

Tex. 1.

Vltima conclusio. Compositum ex materia & forma generatur primo primitate quidditatiua, quam sic probant, illud inest alicui per se primo, quod inest sibi per causam præcisam quæ est aliquid eius; sed generari inest composito per formam, quæ est quo, sicut risibile inest homini per formam propriã, quę est quo est aliquid eius; ergo &c. Præterea omne illud, quod fit ex materia, quæ est pars sui, generatur per se primo; sed compositum est huiusmodi ergo &c. maior probatur, quia omne illud, quod per se fit, est possibile esse & non esse potentia intrinseca: ergo habet principium intrinsecum, quo potest non esse, & esse; & illud est materia; minor patet, quia ex hoc compositum est compositum, quia habet partem potentialem, & actualem: pars potentialis est materia, actualis autem forma. B

Sed arguo ego contra tertiam, & quartam conclusionem, quicquid sit de rationibus: quia causa finalis, quæ est terminus generationis, & forma coincidunt in idem numero, vt habetur 2. phys. igitur conclusio falsa. Pręterea forma, quæ dicitur causa finalis, & finis generationis est gratia cuius, & non finis quo, vt patet ex eodem loco; sed idem dicitur esse finis, terminus & vltimum: igitur falsum est quod assumitur in conclusione tertia. Præterea ista conclusio implicat contradictionem cum duabus sequentibus: quoniam si forma est illud quo forma est & existit terminus generationis per se primo, aut illud, cui inest per se primo est compositum; vt asserere videtur hæc doctrina, eo quòd solum in composito ex materia, & forma videtur forma esse huius causa, quod est contra quintam cõclusionem; quoniam forma est pars compositi; & quod inest alicui secundum partem, non inest per se primo, vt dicit quinta conclusio: aut si inest composito per formam, tanquam per causam præcisam & adæquatam, & propterea compositum erit per formam per se primo terminus generationis, sequitur quòd forma non est pars compositi; quæ omnia implicãt contradictionem. Adde etiam; quòd ex 1. phys. principia oportet semper manere, & huiusmodi sunt materia, & forma respectu compositi, à quibus dependet, non solum in fieri, sed etiam in facto esse; sed ista principia sunt æque prima: ergo &c. Et confirmatur, quoniã compositum ex materia, & forma æqualiter dependet ab omnibus suis principiis, & non magis ab vno, quàm ab alio in suo genere: igitur superflua fuit doctrina illa tradita per se primo tam in dictis, quàm in conclusionibus. C

Tex. 29. Idẽ dicitur finis terminus & vltimum.

Tex. 51.

Et propterea aliter videtur esse dicendum ad istam disputationem, & primo de materia, de qua loquens S. Thomas 2. sent. asserit, esse creatam à Deo, quia nullius rei totum esse ab aliqua creatura principium sumit, & licet esse substantiarum immaterialium solum sit à Deo, cũ in esse producatur per creationem; similiter esse substuntiæ materialis incorruptibilis, sicut est cęlum: tamen esse substantiæ materialis corruptibilis compositæ ex contrariis, & admixtæ priuationi, licet in prima creatione rerum sit immediate productum & creatum à Deo; tamen substantia materialis nouiter producta, totaliter non est ab agente naturali in virtute primæ causæ, quia materia est per creationem, quæ est pars compositi, cuius proprie est esse: ex his ergo sequitur, quòd concurrit agens naturale, tanquam causa secundaria, & ipse Deus tanquam causa primaria ad productionem alicuius compositi generabilis & corruptibilis: non ergo concedendum est in doctrina S. Thomę materiam ipsam generari, aut corrumpi, nisi per accidens ratione priuationis annexæ, & est ratio Aristo. quia si præexistit generationi, & corruptioni, quomodo potest generari aut corrumpi. D

Dist. 36 q. 1. art. 1.

Substantia materialis non est totaliter ab agente naturali.

Secundo dico de ipso composito, quòd natiuitas potest attribui alicui dupliciter. Vno modo sicut subiecto: Alio modo sicut termino: tanquam subiecto attribuitur ei, quod nascitur, hoc autem est hypostasis proprie, & non natura, cum enim nasci sit quoddam generari, sicut generatur aliquid ad hoc, quod sit, ita nascitur aliquid ad hoc quòd sit: esse autem proprie est rei subsistentis: nam forma, quæ non subsistit, dicitur esse solum, quia ea aliquid est: hypostasis autem significatur per modum subsistentis, natura vero per modum formæ, qua aliquid subsistit, & ideo natiuitas tanquam subiecto subsistenti attribuitur proprie hypostasi, non naturæ, sed sicut termino attribuitur natiuitas naturæ: terminus enim generationis, & cuiuslibet natiuitatis est forma: natura autem designatur per modum formæ, natiuitas vero dicitur via

Natiuitas dupliciter potest alicui attribui.

in

A in naturam, quia intentio naturæ terminatur ad formam: & hoc idem asserit in 2. sentent. & Dist. 8. sic patet compositum generari vt subiectum, quod aliqui dicunt vt terminus qui. De forma dico, quòd non generatur vt subiectũ, quia hoc est hypostasis, vt dictũ est, neque per accidens, quãdoquidẽ se tota, & quolibet sui producitur, & q̃d producitur se toto, & quolibet sui nõ dicitur generari per accidẽs; sed forma est huiusmodi: ergo non per accidens dicitur generari, sed tanquã inexistens ipsi materiæ, q̃d est illud, quod aliqui dicunt, quòd forma generatur tanquam terminus, quo res est, quia ipsa forma rei genitę est quæ terminat generationẽ: accidentia vero dicuntur generari, & corrumpi per modum sequelæ, vt patet de quantitate, & aliis dispositionibus consequentibus formam in materia; sicut enim forma prius natura recipitur in materia, quàm prædicta accidentia, ita etiam prius abiicitur. Forma quo modo generatur.

Et si quis diceret, quòd materia per se generatur, quia Arist. 8. huius dicit, materiam esse generabilẽ, & corruptibilẽ & generatio etiã est actus generabilis inquantũ generabile, & corruptio actus corruptibilis inquãtũ corruptibile; sed illud, cuius est actus est ipsa materia: ergo materia est generabilis & corruptibilis. Hoc argumentum aliqui arbitrantur facile vitare Tex. 4. B dicendo, quòd materia generatur & corrumpitur vt subiectum. Nos autem oppositum ostẽdimus, & ad illud argumentum, quod sumebatur ex 5. phys. ad mentẽ Arist. quod generatur non est, & quod mouetur est, diximus non concludere, quia generatio distinguitur à motu, non per illud, quod est, & illud quod non est; sed per hoc, quòd generatio est ad substantiam, motus vero ad accidens, generatio est in instanti, motus vero in tempore. Et si de composito etiam aliquis dubitaret, quòd non generetur, quia in eo non est nisi materia prima & anima vt est in homine; sed materia prima per ea, quæ diximus, non generatur, nec etiam anima generatur; igitur compositum non generatur: minor patet, quia tàm materia, quàm anima creantur. Ad hoc dicimus, quòd ex vnione materiæ, & animę rationalis resultat tertia entitas, & ex tali vnione, seu in tali vnione consistit cõpositum, quod est homo: propterea anima non generatur quoad esse, sed generatur quoad inesse; & sic etiam materia non generatur per se vt subiectum generationis, sed per accidens ratione formæ & priuationis, vt dictum est. Hanc responsionem ponit S. Thomas de potentia Dei. essent nonnulla alia argumenta soluenda circa hanc disputationem, sed applicando ea, quæ dicta sunt, facile soluuntur, vt poteris C videre apud ceteros metaphysicantes. Hęc autem, quæ nos diximus, sunt ex doctrina S. Tho. locis superius allegatis, & Caietani in 1. p. S. Thomę. Tex. 8. Ex anima & corpore fit tertia entitas. q. 3. ar. 9. q. 118. ar. 2.

Vtrum igitur estne quædam sphera præter has, aut domus præter lateres, aut nunquam facta est. &c. Tex. 28.

Vtrum ratio hic ab Arist. adducta concludat contra Platonem.

Dilucidatio decima.

D VOLVNT Nõnulli Aristo. tantummodo probare hic, ideas non esse necessarias ad generationem, non quin sint possibiles, sed quia non sunt necessarię; & hoc sufficit Philosopho: quòd autem non sint necessarię; probatur, quia nunquã ponenda sunt plura, vbi vnũ sufficit ex 1. phys. cõtra Anaxagorã; sed generatio vniuoca potest saluari sine ideis: ergo nõ oportet ideas ponere propter generationẽ: non tñ probat Philosophus, quòd ideæ non sint, & sic interpretantur literam, seu textum Aristo. in quo habetur: & si sint ideæ pręter singularia, nihil vtiles essent ad generationem, vnde non vult eas simpliciter non esse, sed quòd propter generationem vniuocam non est necesse eas ponere. Tex. 50.

Sed in hac parte falsum imponũt Aristot. qui 3. phys. probat, quòd in ęternis idem est esse, & necesse esse, & posse esse: si ergo ideę possunt esse de mente Aristo. ergo necesse est ipsas esse, quod est destruere totam doctrinam peripateticam: ergo non solum probat Philosophus ideas non esse vtiles ad generationem, sed ipsas nullo pacto esse eo modo, quo imaginatus fuerat Plato. Pręterea ex ratione ipsa, quam adducunt, quòd non est ponenda pluralitas, vbi vnum sufficit contra Anaxagoram; sed generatio rerum naturalium potest compleri per tria tantum principia, puta materiam, formam, & priuationem: ergo frustra ponuntur ab Anaxagora Tex. 32. In perpetuis nõ differt esse & posse.

xagora infinita principia: nedum probant infinita principia non esse vtilia ad generationem, A sed ea nullo pacto esse; quia infinitum est incognitum, & tunc generatio rerum esset incognita, & etiam nunquam compleretur, quia res dependēs ab infinitis nunquam compleri potest: patet igitur quomodo ex ratione adducta ab ipsis concluditur ideas Platonicas impossibile esse dari eo pacto, quo Arist. imposuit Platoni, & dico hoc, quia si volumus secundum veritatem loqui de ideis, necesse est ipsas ponere in mente diuina, quia idea gręce, forma dicitur latine; & sic per ideas intelligebat Plato formas aliarum rerum existentes præter ipsas res; quia forma alicuius rei existens præter ipsam ad duo potest esse; vel vt sit exemplar eius, cuius dicitur forma, vel vt sit principium cognitionis ipsius, secundum quòd formæ rerum cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente, & quātum ad vtrunque necessarium est ponere ideas, & secundum Platonem, & secundum Aristo. & secundum veritatem, vt alibi fusius ostendimus in tractatu de concordia idearum inter Plat. & Arist. quia cum mundus non sit factus à casu secundum Arist. & Platonē, sed sit factus à Deo per intellectum agentem; sequitur quòd forma mundi est finis suæ generationis, & sic in mente diuina est forma ad cuius similitudinem factus est mundus; vnde in mente diuina oportet secundum Platonem & Aristot. ponere ideas & totius mundi, & omnium rerum, & hoc secundum esse intelligibile; quemadmodū similitudo domus præexistit in mēte artificis; & sic loquutus est S. August libro 83. quæst. de ideis asserens, ꝙ tanta uis constituitur in ideis, vt his non intellectis sapiens esse nemo possit; & quando Arist. impugnat Platonem de ideis, non impugnat ipsum secundum istam viam, secundum quam vere Plato intelligit, vt patet legenti Cratillum, & Phedonem, sed impugnat Platonem Cesariensem, qui fuit discipulis Platonis Atheniensis magistri Aristot. quo mortuo Platone successerunt diuersi discipuli eius, diuersimode interpretantes doctrinam Platonis: inter quos fuerat ille Plato Cesariensis, qui posuit ideas per se separatas existentes in concauo orbis lunæ; & hanc positionem Arist. impugnat in tota doctrina sua, quòd impossibile est ipsas esse; immo 1. posteriorum dicit, gaudeant ideę si sunt, quia non sunt, tunc enim essent monstra.

Idea quid ē. *In scohlijs physicorum.* *quæst. 33.* *Plato Cesariensis.* *Text. 70.*

B

Cap. 1. Et sic etiam Dionysius Ariopagita docuit libro de diuinis nomini: Deum non cognoscere res per ideas, scilicet ex istentes præter seipsum, quia ideæ in ipso Deo sunt essentia diuina; & sic concludit ratio Aristo. quam ponit in hoc textu, quia ideæ ponebātur ab ipso Platone duplici de causa: primo per modum generantis: secundo per modum exemplaris; sed neutro modo species separatæ sunt ponendę causæ generationis: igitur nullo modo sunt. Probatur minor quantum ad primam partem; quia omne, quod generatur, est compositum ex hac materia, & hac forma; sed omne tale compositum est hoc aliquid, & determinatum in specie; igitur omne tale genitum debet esse hoc aliquid indiuiduum, & simile generanti: ergo generans quoque debet esse hoc aliquid determinatum in specie: si autem ponerentur species separatę, non essent hoc aliquid & indiuiduū, sed significarent quale quid sine determinatione huius & illius: nec possunt esse generantes, & sic sunt frustratorię, cum non attingant finē, ad quem ordinantur: quòd autem non posint ese causę generationis per modum exemplaris, quod est secunda pars minoris, probatur, quia si tales species separatæ requirerentur ad generationem per modum exemplaris, hoc maxime fuiset in substantiis naturalibus; sed in istis ese non posunt, quia sufficit generans illud, quod est compositum ex materia & forma, quod generat sibi simile, sicut homo generat hominem, & equus equum, & vnaquęque res naturalis generat aliam sibi similem in specie, nisi accidat aliquid pręter naturam, sicut cum equus generat mulum, & sic non requiruntur istę ideę per modum causę exemplaris, hęc est ratio, qua Philosophus optime concludit non ese ideas separatas. C D

species separatę non sūt hoc aliquid.

Qua ratione Plato posuit Ideas. Sunt etiam duæ aliæ rationes ad excludendas ipsas ideas; quia Plato ponebat ipsas esse necessarias propter scientiam, quæ tantum erat de ideis; res enim istæ inferiores sunt generabiles, & corruptibiles, & propterea de eis non potest esse scientia. Alia etiam causa erat ad hoc, vt res istę inferiores existerent participando naturam suam ab ipsis ideis; sed alibi, præcipue in hoc 7. & in 1. huius Arist. erudite satis excludit has etiam duas causas, sed nunquam rationes Arist. concludunt contra ideas, quæ sunt in diuina essentia, vt declaratum est supra de mente August. qui ait 8. libro de Ciuit. Dei, quòd qui negat ideas, est infidelis, quia negat esse filium: vnde exponens illud Ioannis, quod factum est in ipso vita erat, ait hoc est, quia omnes creaturæ sunt in mente diuina, sicut arca in mente artificis: sed arca est in mente artificis per suam similitudinem, & ideam: ergo omnium rerum ideę sunt in ipso Deo: & in libro de ordine ait, piget me dixisse duos esse mundos, sensibilem, & intelligibilem, non quin hoc verum sit, sed quia hoc dixi tanquam ex me, cum à philosophis dictum sit, quia modus iste loquendi

Text. 44. *Cap. 12.* *Cap. 1.* *Cap. 5.*

non

A non est consuetus in sacra scriptura; sed mundus intelligibilis nihil aliud est, quàm idea mũdi: ergo verum est ponere ideas in ipso Deo, vt etiam habet ipsemet Augustinus libro de essentia diuinitatis, duplex est modus cognoscendi res, scilicet per essentiã, & per similitudinẽ: sed Deus non cognoscit res ipsas creatas per earum essentiam; quia sic cognoscuntur solum illa, quæ sunt in cognoscente per sui essentiam: ergo cum scientiam habeat de rebus creatis, oportet quòd per earum similitudines cognoscat, quod pulcherrime etiam dixit Boetius 3. de consolatione, vbi loquens ad Deum dicebat, tu cuncta superno ducis ab exemplo mundum mẽte gerens pulchrum pulcherrimus ipse: ex quibus verbis habetur, quòd & ipsius mundi, & omnium, quę in mundo sunt, est exemplum in Deo.

Cap. 5.

Prosa. 6.

Et si dicis, igitur in Deo erit compositio, quia in ipso Deo erunt plures ideæ. Respondeo, quòd pluralitas idearum non repugnat diuinę simplicitati, & hoc facile est videre, si quis consideret ideam operati esse in mente operantis, sicut quod intelligitur, non autem tanquã species, qua intelligitur, quæ est forma faciens intellectum in actu, forma enim domus in mente ędificatoris est aliquid ab eo intellectum, ad cuius similitudinem format domum in materia, B sed non est contra simplicitatem diuini intellectus, quòd multa intelligat; sed contra eius simplicitatem esset, si per plures species eius intellectus formaretur: vnde plures ideæ sunt in mẽte diuina, vt intellectæ ab ipso: quandoquidem cum perfecte cognoscat suam essentiam, cognoscit eam secundum omnem modum, quo cognoscibilis est; sed potest cognosci non solum secundum quòd in se est, sed etiam secundum quòd est participabilis secundum aliquem modum similitudinis à creaturis: sed vnaqueque creatura habet propriam speciem, secundũ quòd aliquo modo participat similitudinem diuinæ essentiæ: sic ergo prout Deus cognoscit suam essentiam vt sic imitabilem à tali creatura, cognoscit eam vt propriam rationem, & ideam huius creaturæ, & similiter de alijs.

Pluralitas idearũ nõ repugnat Deo.

Ex his patet solutio ad instantiam, quòd Deus intelligit plures rationes proprias plurium rerum, quæ sunt plures ideæ absque detrimento suæ simplicitatis: & hoc asserit etiam S. Aug. libro 83. quæst. vbi dicit, omnia esse condita ratione, nec eadem ratione homo, qua equus, hoc enim esset absurdum existimari; singula ergo propriis rationibus sunt creata, & istæ rationes sunt plures ideæ: & in epistola ad Nebridium docet, quòd sicut inconueniens est dicere, quòd C eadem sit ratio anguli, & quadrati, ita inconueniens est dicere, quòd eadem sit ratio in Deo hominis, & huius hominis: plures ergo sunt rationes ideales in Deo: quod ex sacris literis etim facil te deducere possumus, vt scribitur ad Hebręos, fide credimus aptata esse secula verbo Dei, v ex inuisibilibus visibilia fierent, sed inuisibilia pluraliter appellat species, siue ideas, quod est ponere plures ideas: vnde omnes fere doctores vocant ideas nomine artis, & mundi; sed ars & mundus important quandam pluralitatem; ars enim est collectio præceptorum ad vnum finem tendentium, & mundus dicit collectionem omnium creaturarum: plures ergo sunt ideæ absque hoc, quòd ponatur compositio in ipso Deo: quod etiam Arist. cogitur fateri, qui in 2. physicorum posuit causam exemplarem, licet non distinctam à causa formali, quam definiens vocauit rationem, & exemplar: ratio enim & exemplar dicitur esse ipsa idea, quia prout est principium cognitionis, proprie dicitur ratio, & spectat ad scientiam speculatiuam: prout vero est principium factionis, dicitur exemplar, & pertinet ad scientiam practicam.

Quæst. 32.

Res diuersis rõnibus sunt productæ.

Cap. 11.

Tex. 26.

Et si quis diceret, quòd Arist. in doctrina sua improbat Platonem ponentem formas rerum D naturales existere sine materia; sed multo magis sunt sine materia, si sunt in intellectu diuino, quàm si essent extra ipsũ: quia intellectus diuinus est in summo gradu immaterialitatis: ergo multo magis incõueniens est ponere ideas in diuino intellectu, quàm in cõcauo orbis lunæ. Sed dicendum ad hoc, quòd est contra rationem formarum naturalium, quòd sint immateriales ex se ipsis, sed non est inconueniens, quòd ex alio acquirant immaterialitatem, in quo sunt: vnde in intellectu nostro formę rerum naturalium sunt immateriales: propterea inconueniens est ponere ideas rerum naturaliũ esse per se subsistentes, sed nõ est inconueniens ponere eas in mente diuina.

Formę naturales quomodo sunt immateriales.

Dubitaret etiam aliquis, quia Arist. improbat opinionem Platonis de ideis per hoc, quòd ideæ positæ à Platone non possunt nec generare, nec generari, & ita sunt inutiles, vt habetur in hoc præsenti textu: sed si ideæ ponuntur in mente diuina, non generantur, quia omne generatum est compositum; similiter nec generant, quia cum generata sint composita, & generantia sint similia generatis; etiam oportet generantia esse composita: ergo inconueniens est ponere ideas in mente diuina. Ad quod dicimus, quòd ideæ existentes in mente diuina non sunt generatæ, nec generantes, sed sunt creatiuæ, & producitiuæ rerum, cum ipsæ neque orian-

Ideæ nec generãt nec generantur.

tur neque intereant, secundum eas tamen informari dicitur omne, quod oriri vel interire potest; nec oportet agens primum in compositione esse simile generato, cum hoc tantummodo conueniat agenti proximo, & sic concludit ratio Aristo. quòd ideæ non possunt esse proximũ principium generationis. A

Tex. 7. Poterit etiam aliquis dubitare circa pluralitatem idearum propter dictum Arist. 2. huius, vbi ponit statum in omni genere causæ: in genere enim causæ materialis deueniendum est ad vnam primam materiam, & in genere causæ efficientis ad vnum primum efficiens, & sic in genere causæ finalis ad vltimum finem: ergo & in genere causæ formalis etiam deueniendum est ad vnam primam formam; sed ideę sunt formę & rationes rerum, vt dictum est: ergo deueniendum est ad unam primam ideam. Sed dicendum est ad hoc, quòd illa prima vna forma, ad quam omnia reducuntur, est ipsa diuina essentia secundum se considerata, ex cuius cõsideratione diuinus intellectus adinuenit diuersos modos imitationis, in quibus pluralitas idearum consistit: & propterea in Deo ponuntur ideæ omnium rerum, pręcipue specierum.

Prima forma quæ sit.

Dubitabit autem aliquis, quare alia fiunt arte, & à casu, ut sanitas, alia non, vt domus, &c. Tex. 29. B

An in materia rerum naturalium sit aliquid formæ generandę coagens ad generationem compositi, vel aliquid, quod sit transmutabile in formam.

Dilucidatio vndecima.

Hic sunt diuersæ opiniones; & prima opinio dicit, quòd in materia est vna forma generabilis coæterna ipsi materiæ, quæ est ratio seminalis respectu generis proximi, & vlterius aliorum sequentium vsque ad formam speciei specialissimæ: quam sententiã videtur tenere Commentator 1. huius. Secunda vero ait, quòd in materia præexistit aliquid formæ, quia si non præexisteret, tunc fieret de nihilo, & crearetur, & etiam generatio nõ esset naturalis nisi præexisteret aliquid formæ generandæ in ipsa materia; & esset intrinsecum principium actiuum naturale: in hoc enim distinguitur generatio naturalis ab actione violẽta, quia generatio naturalis est à principio intrinseco, quod coagit extrinseco agenti: actio vero violenta est à principio extrinseco: hanc sententiam videtur substinere Albertus Magnus 1. phy. Tertia opinio est eorum, qui dicebant, quòd respectu cuiuslibet formæ necesse est ponere propriam inchoationem in materia, & ideo tot sunt formæ educibiles de potentia materiæ, quot sunt inchoationes illarum formarum, & illas inchoationes dicebant esse à creante, easque vocant partes formarum, seu formas incompletas, quæ perficiuntur à generante: hanc sententiam videtur substinere Alpharabius.

Com. 17. C

Trac. 2. & 3.

Quarta est illorum, qui ponebant propriam inchoationem cuiuslibet formæ, sicuti dicebat Albumasar, sed illam asserebãt esse totam formam, itaquòd tota forma præest in materia, non tamen vnita materiæ, nec informans eam, sed postea per generans fit vnio formæ cũ materia, vt eam actu informet. hanc sententiam tueri videtur Themistius in 2. de anima.

Cap. 7.

Quinta sententia est illorum, qui dicunt, quòd tota forma præexistit etiam vnita materiæ; sed præest secũdum esse incompletum, accipiens completum esse per generationem, itaquòd totum compositum præexistit sub alio modo essendi, scilicet sub esse incompleto: quam sententiam videtur tenere Galenus libro de temperamentis. D

Cap. 6.

Sexta sententia est dicentium, in materia esse quandam naturam pure potentialem, quæ præest in ipsa materia, distinctam tamen à materia, quæ est transmutabilis in formam per rationem agentis naturalis, & ista est potentia materiæ, de qua educuntur formæ corporales, quam opinionem videtur fuisse cuiusdam Olimpiodori gręci 1. metheor.

Cap. 11.

Septima est quorundam dicentium, quòd in materia ponenda est ratio seminalis, tamen neq; semen, neq; rationes seminales dicuntur esse principium actiuum generationis, quod est ipsa forma; & dum quæritur ab ipsis, à quo nam generentur, aut producantur formæ naturales eductæ per propagationem: respondent, quòd immediate producuntur à Deo; quia tales formæ non possunt produci à semine; quia id, quod non est, non est principium productiuum formæ substantialis; quia agere præsupponit esse; sed semen in instanti generationis non

Non ens agere non põt.

A non est, quia generatio vnius est corruptio alterius. Et si quis diceret, quòd semen est principium productiuum dum est. Contra, quia semen est aliquid de proximo conuertibile in illud, quod debet generari; sed omne tale habet rationē passiui, magis quàm actiui: igitur nō potest esse principium actiuū formę substantialis. Præterea, nullum imperfectum est principium producendi perfectius; sed semen est quoddam imperfectius ipsa re generanda: ergo non potest esse principium producendi.

Semē est imperfectius re genita.

Et si quis diceret, quòd semen agit in virtute producentis, puta ipsius patris, & non in virtute propria, & sic potest producere formam geniti. Contra, quia in virtute non entis eo modo quo non est, nihil agit; sed virtus producentis, cum non sit in rerum natura, quia est ipsius patris mortui, habet rōnem nō entis: ergo nihil agit. Tertio, in causis accidētaliter subordinatis non oportet omnes causas simul concurrere ad effectum, vt scribitur 2. huius; sed decidens semen, & ipsum semen sunt causæ accidentaliter subordinatæ: ergo decidens semē, & ipsum semen non simul concurrunt ad formam ipsam producendam, & sic patet quomodo istæ formæ non producuntur à semine, neq; etiam à patre, quia ipso mortuo potest filius generari, neque à virtute cęli, quia ipsa est imperfectior forma animalis, & omne viuens est præstantius non viuente; neq; ab intelligentiis; quia intelligentię non possunt mouere materiam ad formam; tum quia non agunt nisi mediante motu cęli; si ergo non producuntur à cęlo: ergo neq; ab intelligentiis: relinquitur ergo à sufficiēti diuisione, quòd cum huiusmodi formæ non producantur ab aliquo principio præexistenti in materia, neq; à semine, neque à patre, neq; ab intelligentiis, neque à cęlo, neq; præexistant in materia, quòd Deus immediate producat tales formas; nec videtur inconueniens (dicunt) quòd tales formę creentur.

Tex. 8.

B

Viuēs est præstantius non viuente.

Sed ista opinio videtur irrationabilior aliis opinionibus, supra positis, quia si omnes formæ naturales crearentur, sequeretur, quòd quodlibet compositum creabitur; consequens est falsum; igitur falsa est hæc sentētia: consequentia probatur, quia terminus creationis est esse; ergo illud proprie creatur, cui proprie competit esse, esse autē existentiæ proprie non cōuenit formis naturalibus, quia forma naturalis non est id, quod est, sed id, quo aliquid est, vt habetur 2. de anima: ergo formis naturalibus proprie non competit creari: ergo creantur ad creationem alicuius, cui proprie per se competit esse: hoc autem est totum compositum: igitur totum compositum creabitur: vel saltem oportet dicere, quòd aliud esse habeat totum compositum, & aliud esse habeat forma substantialis, quia vnum & idem esse, non est per generationem, & creationem; & sic in eodem essent plura esse substantialia, quod implicat, quia sic vna res essent duæ res.

Tex. 24.

C

Idem esse nō est per generationem & creationem.

Præterea & fortius, si omnes formæ naturales crearentur; sequeretur quòd agentia naturalia solum disponerent materiam, & sic equus generans non produceret formā equi geniti, ex quo sequeretur opinio Auicennæ, quòd omnes formæ essent totaliter ad extra; quod est contra omnes peripateticos, dicentes quòd per virtutes agentium naturalium formæ educuntur de potentia materiæ ad actum: non igitur est verum formas creari, vt ipsi asserunt. Tertio hoc est expressè contra Arist. in textu dicentē, quòd caro & ossa generantur à forma, quæ est in his carnibus, & in his ossibus, quibus verbis videtur innuere, quòd agens naturale non solum disponit materiam, sed educit formam de potentia in actum.

Tex. 28.

Rationes ab ipsis adductæ facile soluuntur. Ad primam dicēdum quidem est, quòd in semine duo sunt consideranda, scilicet spiritus spumosus, in quo virtus actiua generantis est subiectiue; & corpulenta materia, quę in conceptum conuertitur: vnde verum est, quòd semē in processu generationis corrumpitur, quantum ad corpulentam materiam, ex qua proles formatur, sed non corrumpitur spiritus spumosus, in quo radicatur prædicta virtus, per quam transmutatur materia, vt generetur proles; & sic falsa est minor argumenti, quòd semen in instanti generationis non est. Secunda ratio etiā; seu replica facta est nullius momēti, quia concludit tantummodo quantum ad corpulentā substantiā. Ad secundā rationem principalē dicimus, quòd forma substantialis introducenda est actu in semine, non secundum propriam speciem, sed in virtute actiua, sicut domus est in mente artificis, vt in virtute actiua, sic etiam formæ corporales omnes sunt in virtutibus cęlestibus. Tertia ratio soluitur, quia verū est, quòd nullum imperfectum propria virtute est productiuum perfectioris, quia sic ageret vltra suam speciem; tamen imperfectum virtute alterius potest esse causa producendi perfectius: quemadmodum calor naturalis, vt scribitur 2. de anima, agit vt instrumentum formæ substātialis ignis, ad producendum formam substantialem, sic quoq; virtus actiua in semine agit vt instrumentum animæ sensibilis ad educendum animam sensibilem in actum, non quòd propria virtute hoc possit, sed tantum vt instrumentum ipsius generantis. Quarta ratio soluitur

D

Semen quā tum ad quid corrūpitur.

Tex. 40.

tur etiam, in qua dicebatur, quòd pater erat mortuus, quia licet sit mortuus secundũ substantiam, non tamen est mortuus secundum virtutem actiuam, non quidem existentem in eo, sed infusam in semine, quæ actiue & instrumentaliter cooperatur ad generationem. Vltima quoq; soluitur negando, quòd decidens semen, & ipsum semen in actu generandi non sint causæ essentialiter subordinatæ, quia dictum est, quòd se habent veluti instrumẽtum, & causa principalis; instrumentum autem & principalis causa dicuntur esse essentialiter subordinatæ vt 2. physicorum docuit Arist. A

Filius generatur in virtute patris mortui

Tex. 9.

Hac igitur opinione reiecta, videnda est veritas huius quæsiti. Et primo sciendum est de anima rationali, quomodo producatur, & an habeat rationem seminalem in materia ipsa, de qua considerare oportet; quòd fuerunt diuersæ opiniones: quarum prima dixit animam filij propagari ex anima parentis, sicut corpus propagatur ex corpore. Alia vero dixit omnes animas seorsum creari, sed ponebat à principio eas fuisse creatas extra corpora, & postmodũ corporibus cõiungebantur, vel proprio motu voluntatis, vel Deo mãdante, & faciente. Alia dixit, animæ simul cũ creantur infundũtur corporibus, & hæc est verior opinio, quam scribit August. in libro de origine animę; quia cum anima rationalis sit penitus spiritualis, & nõ dependens à corpore, nec communicans corpori in operatione, nullo modo potest propagari, nec produci in esse per aliquam virtutem, quę sit in semine; & propterea non educitur de potentia materiæ, nec propagatur per virtutem generantis. B

Opiniones diuersę de ꝓductione Animę

cap. 4.

Secundo est sciendum circa alias formas naturales, de quibus etiam fuerunt diuersæ sententię, quarum prima fuit ipsius Anaxagoræ, qui dixit omnia esse in omnibus, vt ex omnibus omnia generari possent. Secunda sententia fuit eorũ, qui dixerunt formas esse totaliter ab extrinseco, scilicet à multitudine idearum, vt posuit Plato, vel ab intelligentia agente, vt posuit Auicennas: agentia autem naturalia solum disponebant materiam, & formam. Tertia est sententia Arist. asserentis formas naturaliter præexistere in materia in potentia eius, & educi in actum per agens exterius naturale; & popterea neque sunt totaliter ab extra per creationẽ, sed partim ab extra, partim ab intra: quia si essent totaliter ab intra, penitus tolleretur generatio, sed esset quædam separatio rerum, vt dicebant antiqui; sic etiam si totaliter essent ab extra, tolleretur adhuc generatio, quia tunc non generatio, sed creatio dici deberet.

Variæ sententię de productione formarum.

Tertio est sciendum, quòd formæ naturales, cum possint producere sibi similia, tribus modis considerari possunt. Primo prout existunt in arte diuina, & sic dicuntur rationes primordiales, eo quòd sunt prima principia rerum producendarum. Secundo considerantur prout sunt positæ in materia, secundum quas consequuntur naturales effectus, & sic dicuntur rationes seminales. Tertio considerantur prout sunt quædam potentiæ inditæ rebus ad suscipiendum illud in se quod diuina voluntas disposuit, & sic uocantur rationes obedientiales, secundum quas insunt naturis ita, vt facere possit Deus ex illis quicquid voluerit. C

Formæ naturales tribus modis considerantur

Istis sic stantibus ponuntur tres conclusiones, quarum prima est. Omnia, quæ processu temporis per opus diuinæ prouidentiæ creata sunt, fuerunt producta in prima rerum conditione secundum quasdam rationes seminales, hanc ponit S. Thomas 1. p. vbi loquitur de creatione Angelorum, & exemplificat de arboribus, & animalibus, & de aliis rebus, quibus inditæ sunt seminales rationes omnium naturalium effectuum; immo & de beatitudine ipsa, cuius semen dicitur esse gratia gratum faciens, & per hoc probat Angelos fuisse creatos in gratia.

q. 62. ar. 3.

semen beatitudinis quod est

Secunda conclusio est. In materia prima non sunt rationes seminales veluti principia actiua secundum esse incompletum, & incohatum: probatur, quia si istæ rationes seminales præexisterent hoc modo in materia, tunc formæ substantiales supraueniẽtes non darent esse tale, sed aliquod esse tantum; probatur, quia iam formæ præexisterent, & sic aliæ formę subsequentes essent accidentales, & non substantiales. D

Vltima conclusio. In materia prima dicuntur esse rationes seminales formarum naturaliũ ante ipsarum aduentum, tantummodo secundum potentiam passiuam. Pro maiori intelligentia huius conclusionis notandum est, quòd forma tripliciter dicitur esse in materia in potentia. Primo in potentia remota, secundum quam nihil est de forma, neque de dispositionibus ad eam, sed solum aptitudo ad formam educendam per agens, sicuti forma ignis dicitur esse in potentia aquæ omnino indispositæ ad formam ignis. Secundo forma dicitur esse in materia in potentia, non sic remota, sed quodammodo disposita, & inclinata ad formam per qualitates naturales, sine hoc quòd aliquid sit de essentia formæ, aut de virtute actiua eductiua formę de potentia materię, & hoc modo forma ignis dicitur esse in potentia aquæ iam alteratę per aliquod agens extrinsecum ad educendam formam ignis. Tertio forma dicitur esse

Forma trib⁹ modis dicitur esse in materia

A esse in potentia materię, non solum in potentia passiua, sed etiam in potentia actiua; & hoc modo formæ sunt in potentia in seminibus, vt forma leonis est in semine leonis, & forma oliuæ est in semine oliuę. Hoc stante probo sic conclusionem propositam; ratio seminalis materię est illud, per quod ipsa materia inclinatur ad suscipiendas formas; sed tantummodo est inclinata secundum potentiam passiuam: ergo rationes seminales sunt in materia tantum secundum potentiam passiuam. Ratio seminalis quę sit.

Et si quis diceret, si forma solum pręexisteret in materia secundum potentiam passiuam, & non actiuam, quæro aut illa potentia est potentia subiectiua, aut potentia obiectiua: non primum, quia talis potentia passiua nihil aliud est, quàm ipsa materia, non secundum, quia talis potentia nihil ponit, & sic etiam Antichristus esset hoc modo in potentia; immo omnes animæ. Respondetur, quòd formę præexistunt in materia secundum potentiam subiectiuam eius, & non secundum potentiam obiectiuam ab aliquibus imaginatam, & hoc modo ratio nihil concludit.

Si quis etiam dubitaret dicens; illud, quod de nihilo sui est productum, dicitur creatum; si
B ergo forma non præexisteret in materia secundum aliquid sui, tunc esset producta ex nihilo sui, & sic esset creata, & hoc modo omnes formæ producerentur per creationem. Sed dico ad hoc, quòd concluderet, si forma nullo modo præexisteret in materia, sed quia dictum est quòd præexistit secundum potentiam passiuam naturalem, & dispositiuam: propterea non est necesse, vt totaliter veniat ab extra & creetur.

Sic etiam soluitur dictum Commentatoris 8. huius, vbi asserit, quòd ex actu, & potentia non fit vnum, nisi per agens extrahens ad actum, quod non largitur ei multitudinem, sed perfectionem; quia illud, quod est in actu, non est aliud ab eo, quod est in potētia; sed illud, quod fuit in potentia, est in actu, & non sunt duo diuersa: modo arguitur sic; si nihil formę pręexisteret in materia, agens, quod extrahit, & educit potentiam ad actum, non tantum largiretur perfectionem, sed multitudinem: quod dictum intelligendum est, sicuti diximus in explicatione tertię conclusionis, quia cum formæ sint tripliciter in potentia in ipsa materia, vel remote, vel dispositiue, vel actiue in ordine ad agens: propterea dixit Commentator, quòd agens extrahit & educit formas naturales, quę sunt in potentia remota in materia prima, & dispo-
C sitiue, & actiue in virtute ipsius agentis ad actum, & sic non largitur multitudinem formarū sed tantum perfectionem: vnde forma leonis, quæ erat prius remote in materia, & deinde dispositiue, & actiue in semine generantis, non sunt duæ res diuersę, sed vna, & eadem realiter, & sic omnia consonant veritati. Comm. 15. Agens non largitur multitudinē sed perfectionē. Com. 15.

Si igitur est hoc quidem materia, illud vero species, aliud ex his, & substantia est materia, & c. Tex. 34.

An materia sit pars quidditatis.

D

Dilucidatio duodecima.

CIRCA hunc textum narrat S. Thomas duas extremas opiniones de definitione naturalium rerum. Alteram Auerr. & quorundam eum sequentium, qui substinent materiam non ingredi definitiones rerum naturaliū. Alteram opinionem, quæ est ipsius Auicennæ, immo ipsiusmet Arist. qui expresse in hoc textu vult materiam poni in definitione ipsarum rerum naturalium. Sed primam opinionem defendūt acerrimis rōnibus Auerroistę inter quos est Ioannes de Ianduno in hoc libro, qui exponit opinionem Auerr. in hoc 7. vbi soluit quęstionem sophistarum dicens sic: quòd forte quęstio sophistarū est ista, quidditas hominis aut est idem cum homine, aut aliud: si aliud, tunc non habebit homo quidditatem; si idem, tunc quidditas hominis est homo, & homo habet quidditatem: ergo quidditas habebit quidditatem, & tunc Commentator subdit solutionem, quoniam quidditas hominis est homo vno modo, & non est homo alio modo; est homo, idest forma hominis, & non est homo, qui est congregatus ex materia & forma, & sic expresse vult Commentator, quæst. 12. Quęstio sophistarūque fuerit.

mentator, quòd forma rei sit tota quidditas, quia per hoc soluit rationem sophistarum, ex his fit argumentum, quòd nisi sola forma esset quidditas, tũc ratio sophistarum non posset solui, hoc non est dicendum: ergo sola forma est quidditas. A

Tex.28. Tex.8. Substantiæ partes q̃ sint. Subdit etiã hanc opinionem esse Aristo. præcipue 2. phys. vbi distinguit formam ab aliis causis, & vocat eam quodquideratesse, & in hoc 7. hoc idem intendit, quia distinguit substantiam in materiam, formam, & compositum, & asserit se velle dimittere de materia, & de subiecto; de materia quidem, quia nec est quid, neque quale, &c. de subiecto autem, quia est substantia manifesta omnibus, & asserit se velle tractare tantummodo de forma, quia hæc est maxime dubitabilis, & in textu 10. replicat hoc ipsum dicens; quoniam in principio diuisimus quot modis determinauimus substantiam, & horum quidem vnum videtur esse speculandum, scilicet de ipso quod est, quodquiderat esse, & speculatur tantummodo de forma: ergo solum forma est quodquideratesse. Tex.11. Præterea 8. huius dicit, quòd ad quęstionem de causa substantiæ materialis debet responderi multipliciter; quia si de materiali causa quæreretur, deberet respondi materia, si de materia, & forma quæritur, debet responderi quodquid est, ita quòd quidditas rei sit forma & loquitur de forma vt est distincta causa ab aliis; vnde sic dicit: quando itaq; aliquis quæsiuerit, quid causa, quoniam pluribus modis dicuntur causæ, omnes oportet dicere causas contingẽtes vt hominis, quę causa vt materia, hoc quidem menstruum; quòd autẽ vt species & forma, quodquideratesse; & sic respondet quodquideratesse ad quęstionem causæ formalis, quod non faceret nisi quia forma est tota quidditas rei: item Arist. exprese vult hoc 2. de anima, vbi loquens de anima, de qua non est dubium, quòd est forma, vocat ipsam quodquideratesse corporis. B Tex.8.

Dub.22. Eandem sententiam defendit Alexander Achilinus Bononiensis libro suo de elementis; vbi exprese probat materiam non pertinere ad quidditatem rei naturalis, quia de natura quidditatis est ese quid, & id, quo aliquid est quid, hoc autem soli formę conuenit: ideo materia quamuis sit pars substantiæ compositæ, non tamen est pars quidditatis, quia materia licet sit, non tamen est quo aliquid sit; ideo cum ipsa non sit pars formę, nec erit pars quidditatis, sed quia est subiectum formæ, idcirco appellanda est deferens quidditatem.

Dispo.13. Definibile triplex est. Eandem etiam sententiam defendit Suessanus 7. huius, vbi distinguit triplex definibile. Aliud per se primo, & hoc est forma, vt significatur per nomen speciei, vel generis de predicamento substantiæ, vt homo, vel animal, aut equus, & id genus: quodlibet enim horum forma est per nomen speciei significata, vel generis. Aliud per se non primo, vt singulare significatum per nomen commune, veluti animal, mixtum, animatum, compositum ex anima rationali, & corpore, & cetera id genus: quodlibet enim singulare est, quia non datur vniuersale compositum præter singularia: quia tamen significat per nomen commune, ideo videtur esse vniuersale. Tertium definibile est per accidens, & est singulare, vt significatur per nomẽ singulare, veluti Socrates, & Plato, qui sunt singularia hominis, aut hoc mixtum, vel illud animatum, quę sunt singularia compositorum per nomen commune significatorum. C

Quidditas quorum est. Nota etiam, quòd quidditas non est entiũ per accidens, sed entium per se, & solius substantiæ compositæ. Quibus stantibus asserit, quòd sumendo definitum per se primo, materia non est pars quidditatis illius, nec pars definiti; quia definitum per se primo est forma significata per nomen speciei: sed sumendo definitum per se secundo, vel tertio modo, materia non est pars quidditatis alicuius illorum, sed bene est pars definiti; patet quia esentia est forma, cuius nunquam est pars ipsa materia: definitum vero, cum sit compositum, materia erit pars eius. Vltimo aserit, quòd cum materia ponatur in definitione definiti per se primi, vel in definitione ceterorum, non significatur pars esentię, sed vt deferens esentiam, vel vt pars definiti. D

Theo. 39. Eandem quoque sententiam defendit Zimara in Theoremat. aserens, in rebus compositis ex materia & forma, ipsam formam esse totam quidditatem, quia est obiectũ intellectus nam vniuersale est obiectum intellectus; forma autem est obiectum vniuersalitatis, materia est primo diuersa à forma, quia non est forma, nec habens formam; licet materia & forma sint partes essentiales substantiæ compositæ; attamen sola forma erit quidditas, ipsa autem materia erit deferens formam, & quidditatem.

Opinio Recentiorum. Cap.8. Sed nouissime Quidam Neotericus libro 7. de communibus omnium rerum naturalium principiis, & affectionibus, distinguit hoc nomen quidditatis, quod dupliciter intelligi potest. Vno modo vt significat totũ, quod pertinet ad integritatem substantiæ, & naturę ipsius compositi, & sic materia est pars quidditatis. Alio modo potest accipi quidditas angustius & præssius, & sic significat in quolibet composito naturali id, quod est actuatiuum eius, distinctiuum

stinctiuum

A ſtinctiuum, denominatiuum, definitiuum, intelligibile, determinatiuum, & perfectiuum, & quia hæc omnia proficiſcuntur à forma, & ſic materia non erit pars quidditatis, ſed tantum ipſa forma, & hoc voluit Auerro. 7. huius vbi dixit, quidditas hominis eſt homo vno modo vt recitauit Ioannes. Com. 21. Hoc etiam voluit Simplicius in 3. de anima, vbi aſſerit; forma differt ab eo, quod ex forma conſtat, quia forma conſueuit definiri per ipſum quid erat, quibus verbis videtur excludere materiam à quidditate. Com. 9. Hoc etiam uoluit Themiſtius 3. de anima, vbi dicit, quòd aliud eſt aqua, & aliud eſsētia, ſeu quod quid erat eſse aquæ: illud enim eſt quoddam concretum ex materia, & forma, hoc autem eſt forma aquę, & ratio, per quam eſt aqua. Com. 9. Hoc etiam aſserit Alexander Aphrodiſsęus 2. huius, ubi ita ſcribit, quemadmodum homo, & hominis eſse differunt, ſic fit in cunctis rebus compoſitis, eſse enim cuique rei ex forma adeſt: homo autem ex materia & forma conſtat; forma vero erit quod quid erat eſſe hominis. Com. 12. Hoc idem tuetur Albertus Magnus 2. phyſicorum, vbi dicit; forma proprie loquendo eſt eſsentia conſtituens ſpeciem ſecundum eſse in rebus naturalibus; nam eſse compoſiti fluit ab eſsentia, quę eſt forma rei, ſicut lumen fluit à luce: Com. 18. De Ariſto. non oportet dubitare, B quia ex 2. phy. expreſse habetur, partes materiales non ingredi definitionem; ſed omnes partes definitionis pertinere ad cauſam formalem, Tex. 28. & 2. de anima vocat formam quodquid erat eſse; Tex. 2. & 3. de anima aſserit, in conceptis cum materia aliud eſse carnem, & carnis eſse: nam illa eſt forma cum materia, hæc autem forma ſimplex, Tex. 9. & 5. huius aſserit, materiam eſse cauſam indiuiduationis, formam autem eſse quodquid erat eſse. Tex. 15. & 9. huius hoc idem aſserit, quia per materiam diſtinguitur ſuppoſitum a natura, ſeu à quidditate: Tex. 25. propterea materia nō pertinet ad quidditatem, & 10. huius aſserit, quòd mas, & fęmina non variant ſpeciem, quia ſunt differentiæ materiales. Tex. 26. Poſtremo adeſt ratio efficaciſsima, quia quidditates rerum ſunt ingenerabiles, incorruptibiles, & inſenſibiles; materia autem eſt cauſa generationis, corruptionis, & ſenſibilitatis: idcirco impoſsibile eſt pertinere ad ipſas quidditates: hæc ſunt pro parte Auerrois, & eum ſequentium.

Alia vero extrema ſententia tenens partem affirmatiuam, nempe quòd materia ſpectat ad quidditatem rerum naturalium tanquam partem, eſt ipſius Auicēnæ, qui in hac parte non diſcrepat à ſententia Ariſto. immo eſt ipſamet doctrina Ariſt. vt narrat hic S. Thomas, & in 1. p. q. 75. ar. 4. C vbi quærit, vtrum anima ſit homo, & in libello de ente, & eſſentia. Cap. 2. Pro intelligentia ergo huius veritatis, & opinionis ſciendum eſt primo, quòd duplex eſt pars; Pars eſt duplex. alia dicitur quantitatiua; alia vero quidditatiua; primo modo non poteſt dici quòd materia ſit pars eſſentiæ rerū naturalium. Secunda pars adhuc duplex eſt; quædam ſecundum rationem, quæ & ſi ſignificet totam eſſentiam, ſignificat tamen eam: non totaliter; ſicut genus dicitur pars eſſentiæ hominis, & rationale, ſiue differentia. Alia eſt pars realis ipſius eſſentiæ, ſiue formæ totius, & talis eſt materia, & forma partis, vt corpus, & anima rationalis in homine; forma vero totius includit materiam & formam partis, ſicuti humanitas.

Secundo eſt conſiderandum, quòd materia duplex eſt: Materia duplex. quædam particularis, & ſignata cōditionibus indiuiduantibus, vt hæc caro, & hoc os, & talis materia nō eſt pars quidditatis rei. Alia eſt materia communis, quæ ſcilicet eſt pars alicuius ſpeciei, veluti carnes, & oſſa, quæ ſunt partes ſpeciei hominis inquantum homo, & talis materia eſt pars quidditatis rerum naturalium.

Tertio eſt conſiderandum, in quo decepti ſunt Aduerſarij, quòd hęc nomina eſſentia, quid D ditas, quod quid erat eſſe, natura, & ſubſtantia vniuerſaliter ſumpta idem ſignificant realiter, licet ſecundum rationem, & ex connotato ſignificent quandā diuerſitatem; quia illud, per quod res conſtituitur in proprio genere, vel ſpecie, eſt quod ſignificamus per definitionem indicantem quid eſt res, & ideo nomen eſſentiæ idem exprimit quod quidditas, Eſſentia & quidditas ſunt idem. dicitur etiam forma ſecundum quod per formam ſignificatur perfectio, vel certitudo vniuſcuiuſque rei; dicitur etiam natura prout natura dicitur eſſe illud, quod quocunque modo intellectu capi poteſt; quia res non eſt intelligibilis, niſi per ſuam definitionem, & quia omnis ſubſtantia dicitur natura hoc modo, dicitur etiam eſſentia ſecundum quod eſſentia eſt id, per quod res habet eſſe. Hæc omnia clare habentur ex Boetio libro de duabus naturis, & vna perſona Chriſti. Cap. 3. & ex S. Thoma libro de ente, & eſſentia. Cap. 1. Hinc dicimus quòd definitio eſt oratio ſignificās quod quid erat eſſe, ſeu eſſentiam rei, ſeu ſubſtantiam, ſeu naturam, quia pro eodem hæc omnia accipiuntur. Definitio quid eſt.

Quibus ſtantibus probatur modo hæc concluſio. Materia ſcilicet communis, & ſubſtrata formæ genericę, & ſpecificę dicitur eſſe pars quidditatis rei genericæ & ſpecificæ; quia cum materia particularis ſit de quidditate omnium indiuiduorum, quę continentur ſub ſpecie, ſe-

quitur

Tex. 34. quitur materiam esse de quidditate ipsius speciei: antecedens patet ex Aristo. hoc in textu, vbi asserit, quòd si definiretur hic circulus, in eius definitione debuissent etiam poni incisiones circuli; & si definiretur circulus in cõmuni, debuissent ēt poni in cõi, & vniuersaliter; sicut si definiretur Callias, qui cõponitur ex hac materia & hac forma, in eius definitione debuissent poni hæc materia, & hęc forma: ergo si debet definiri homo in communi, in eius definitione debet poni materia, & forma cõmuniter sumptę, & ista est ratio fortissima, & peripatetica: cõsequentia probatur, quia illud, quod est de quidditate omnium indiuiduorum contentorũ sub specie, est etiam de quidditate ipsius speciei vniuersaliter conceptæ; aliter quidditas speciei non diceret totam quidditatem indiuiduorum. A

Secundo potest argui pro conclusione nostra sic: illud est quidditas substantię compositę naturalis, quod exprimitur per eius definitionem; sed sola forma non exprimitur, & significatur per eius definitionem: ergo forma solum non potest esse quidditas substantiæ compositę naturalis: maior patet ex terminis; minor probatur, quia definitiones naturales per hoc differunt à mathematicis; quia istæ significant solam formam, idest formam absque materia sensibili: illę vero significant formam, & materiam sensibilem. B

Sola forma nõ exprimitur per definitionem.

Et si quis Auerroistarum diceret, ꝙ significari per definitionem duobus modis accidit. Primo, vt pars rei definitæ; secundo vt subiectũ rei definitæ, seu vt deferens rē definitam: per definitionem naturalem significatur sola forma, vt res definita, & ideo quidditas est sola forma; materia autem significatur, vt deferens quidditatem. Sed talis decipitur maxime, quia illud, quod est proprium accidentibus, ex imperfectione suæ essentię, non conuenit substantiis specificis, sed recipere in definitione aliquid extra essentiam suam, est proprium accidentibus ex imperfectione suæ essentiæ: ergo hoc non conuenit substantiis specificis: maior patet ex terminis, quod enim est proprium alicui ex sua imperfectione, non conuenit alteri habenti perfectionem oppositam illi imperfectioni: minor habetur in hoc 7.

Tex. 14.

Et si quis etiam adhuc instaret dicendo, quòd proprium est accidentibus definiri per additamentum alterius generis, sed hoc non conuenit substantiis; quia materia non est alterius generis ab eo, in quo est sua quidditas delata, sed in eodem genere est quidditas, & materia deferens quidditatem: ipsa autem accidentia definiuntur per additum diuersi generis, ergo &c. Sed contra, quia hæc responsio est fuga potius: quoniam data hac responsione, sequeretur nullam esse differentiam inter definitionem formæ partis, & definitionem formæ totius, nisi forte secundum modum significandi, cum vtraque per additum sui generis definiatur, & sic eadem erit definitio animę, & ipsius animalis; & tunc quemadmodum nullum genus prędicamenti substantiæ ponitur in definitione animę, ita nullũ poneretur in definitione animalis, quod est destruere vniuersam philosophiam. C

Animalis & animę diuersæ sunt definitiones.

Tertio confirmatur nostra conclusio sic: si essentia & quidditas cuiuscunque substantiæ naturalis est solum forma, quæ est intrinseca ratio sufficiens essendi rei, circumscripta quacunque alia realiter differente; tunc res naturalis potuisset per se esse absque materia, probatur, quia vnaquæque res potest per se esse stãte sua tota quidditate, & essentia; sicuti si forma ignis est tota quidditas ignis: ergo ignis poterit esse in natura sine materia, & sic materia esset superflua in natura, quod patet ex hoc, quia si quidditas rerum materialium non includit materiã tanquam partem sui, tunc non erit causata materialiter; ergo nec res materialis erit causata materialiter, & sic frustra ponitur materia in rebus materialibus, nec materia erit causa, quia nõ potest esse nisi causa intrinseca, & quia illud, cuius essentia est incausata, ipsum quoq; erit incausatum, quia prædicatum includitur in subiecto; quoniam quidditas rei, & ipsa res sunt idē realiter, & si vnum est incausatum, est & reliquũ: patet ergo quòd si quidditas naturalis non includit materiam, tunc erit incausata materialiter. D

Materia est causa intrinseca.

Quarto confirmatur, quia omne ens completum in genere, nulli alteri vnitur ad faciendũ vnum per se, sed si vnitur facit vnum per accidens cũ eo, vel vnum aggregatione, vt aceruus, sed si quidditas leonis est ipsa forma leonis sine materia, tũc forma leonis erit ens incõpletũ in genere: ergo cuicunq; vnitur facit vnum per accidens; sed vnitur materiæ: ergo forma leonis cum materia sua non est vnum per se, sed per accidens, vel aggregatione, vt aceruus lapidum, quod est falsum: maior patet, quia illa, quæ faciunt vnum per se, non sunt completa in genere, sed per reductionem, vt sunt principia, & partes: minor patet, quia forma leonis est tota quidditas leonis; & leo est completum quoddam in genere. Immo sequitur materiam esse nihil; quia quod non includit aliquam quidditatem in genere, nec est aliqua quidditas in genere, nec est pars quidditatis, nec est in genere per se, nec per reductionem, est nihil; sed per Auerroistas materia est huiusmodi, ergo materia erit nihil: quia nullum est ens extra genus, nisi

Solus Deus est extra genus.

A nisi Deus, materia non est Deus: ergo erit nihil: maior patet, quia quicquid est in genere per se, est quidditas, vel includens quidditatem, vt leo; & quicquid est in genere per reductionem, includitur in quidditate alicuius habentis quidditatem: minor est euidens, quia si materia non pertinet ad quidditatem: nec etiam includit quidditatem, nec est pars quidditatis &c. sic de primo ad vltimum materia esset nihil. solus Deus est extra genus.

Quinto adest ratio efficacissima, quia in omni obiecto quidditatiue sumpto, cui conuenit aliqua passio adæquata, oportet inueniri intrinsece causam illius passionis: sed res naturalis contrarietati subiecta quidditatiue sumpta, est illud, cui conuenit corruptibilitas per modū passionis adæquate: ergo in re naturali contrarietati subiecta quidditatiue sumpta oportet intrinsece inueniri causam corruptibilitatis, & talis causa non est nisi materia: ergo materia erit pars essentialis quidditatis: maior patet, quia passio fluit ab intrinsecis principiis quidditatis, aliter non conueniret ei, secundum quòd ipsa: minor probatur, quia corruptibilitas primo concluditur de re naturali subiecta contrarietati: id autem, quod assumptum est, quòd materia sit causa corruptionis, cōceditur manifeste in doctrina Auerr. Et confirmatur, quia Materia est causa corruptibilitatis.

B quandocunq; aliqua ratio cōmunis conuenit pluribus, conuenit eis per aliquod cōmune, cui conuenit primo illa ratio ex 1. poster.; sed facere per se vnum conuenit huic formę, & huic, & illi materiæ: ergo conuenit alicui cōmuni: illud autem cōmune est ipsa materia, & forma cōmuniter acceptæ, quæ primo faciunt per se vnū, quod non esset, nisi ipsa meteria pertineret ad quidditatē rei cōmuniter acceptæ. ergo &c. Postremo arguitur sic ad cōclusionem principalē: quod est pars naturæ in rebus naturalibus, est pars quidditatis, quia natura & quidditas sunt idem; sed materia est pars naturæ in rebus naturalibus: ergo materia est pars quidditatis: minor est Arist. 2. phy. vbi probat naturam dici de materia & forma, & hæc est expressa sententia Arist. hic, vbi excludit opinionem Platonis de ideis, qui dicebat, species rerum naturalium esse per se existētes sine materia sensibili, quasi materia sensibilis nō esset pars speciei: Philosophus volens hoc improbare ostēdit, ꝙ materia sensibilis necessario est pars speciei, & quidditatis: quo ostenso manifestè dicitur, quòd impossibile est esse species rerum naturalium sine materia sensibili, sicut hominem sine carnibus, & ossibus: quia primo Arist. destruxit ideas per hoc, quòd quidditas non est separata ab eo, cuius est. Secundo, quia species separatæ à Tex. 11. Tex. 7.

C materia non possunt esse causa generationis, neq; per modum generantis, neq; per modum exēplaris. Vltimus modus destruēdi ideas est iste videlicet, ꝙ materia sensibilis sit pars quidditatis rerum naturalium: si ergo hoc negatur, tunc nulla erit improbatio Arist. contra Platonem de ideis.

Eandem veritatem docuit manifestè Arist. 1. phy. vbi vult demonstrare principia rerum naturalium esse materiam, & formam, & exemplificat de homine musico, qui componitur ex homine, & musico: & probat hoc dicens: resolues enim rationem in rationes eorum; cum ergo ratio rerum naturalium resoluatur in rationem materiæ, & formæ: ergo ratio rerum naturalium claudit in se materiam & formam. Item 2. phy. asserit considerationem physicam esse veluti considerationem simi, quod dicit materiam & formam, & in definitione hominis declarauit superius debere poni carnem, & ossa, & clarius in vltimis verbis secūdi phy. dixit: sunt enim in definitione quædam partes, vt materia. Et in 1. de anima hoc idem habet, definitiones naturales debere esse per materiam sensibilem, quibus verbis coactus Auerroes dixit, qui accipit materiā in definitione rerū naturaliū, & dimittit formam, diminutè accipit qui Tex. 66. Tex. 28. Tex. 19. Com. 16.

D accipit formā, & dimittit materiā extimatur, ꝙ dimittit aliquid non necessarium. Sed non est ita, quia forma debet accipi in definitionibus secundum dispositiones, in quibus existit. Et in hoc 7. Arist. hoc idem docuit, vbi ponit parabolam animalis, quam consueuit Socrates iunior dicere, non bene se habet: superfluum est enim auferre materiam à quidditatibus rerum quarum quædam sunt in hoc, id est forma in materia. Et in 8. huius habet, quòd omnis definitio dicit quid, & quale, & oportet hæc esse vt materia, illud verò vt forma; & recitans opiniones definientium res materiales in eodem libro 8. dicit, quòd quidā definiebant per materiam solum, quidam per formam; & quidam per vtrumque, & asserit, hos vltimos perfectè definire: vnde commendat Architam Tarentinum, qui complectebatur in definitione materiam & formam; & sequitur in eodem 8. asserens, definitionem esse orationem longam, quia in ea ponitur materia & forma, & in 9. huius asserit, ꝙ in quidditatibus compositorum accidit error propter multitudinem partium, ex quibus sunt compositæ; in quidditatibus simplicium non accidit error, & per hoc differunt quidditates simplices à compositis; quia quidditates rerum compositarum habent materiam & formam. Hoc idem asserit Boetius in commento prædicamentorum, vbi dicit, ꝙ vsya significat compositum, vsy apud nos idem est Tex. 39. Tex. 35. Tex. 6. Tex. 8. Tex. 22. Dist. 8.

quod

quod essentia, si hoc vocabulum vertatur de græco in latinum, & dictum est, ꝙ essentia idem significat quod quidditas. A

His stantibus soluuntur omnes rationes Aduersariorum. & primo ratio ipsius Ioannis, quæ erat prima, ꝙ si materia est pars quidditatis, ratio Sophystarum non potest solui: neganda est consequentia; quia non valet, homo habet quidditatem; ergo quidditas debet habere aliquam quidditatem, quia est sua quidditas, licet sit idem realiter, non tamen est idem secundum rationem, & illa propositio, quęcunque sunt eadem, quicquid conuenit vni conuenit & alteri, tenet quando sunt eadem re & ratione, modo quidditas, & illud, cuius est quidditas distiguuntur, vt habens, ab eo quod habetur, vnde licet definitio & definitum sint idē, non tamen definitio habet definitionem. Ad illud, quod ponit Aristo. 2. phy. respondet S. Thom. ibidem, quòd licet partes speciei, quæ ponuntur in definitione, comparētur ad suppositum naturę per modum causę formalis, tamen ad ipsam naturam, cuius sunt partes, comparantur vt materia; nam omnes partes comparantur ad totum, vt imperfectum ad perfectū, quæ quidem est comparatio materię ad formam; omne enim superius se habet vt formale respectu inferioris. Ad id, quod adducitur ex hoc 7. quòd Arist. diuidit substantiam in materiam, formam, & compositum, & reliquit materiam, & compositum, & tractat de forma, quę est quidditas: ergo sola forma est quidditas: Dicitur primo, quòd non reliquit materiā in communi, quæ est pars quidditatis, sed materiam particularem, puta hanc carnem, & hoc os. Dicitur secundo, quòd forma est duplex: altera forma partis, vt anima, altera forma totius quæ dicitur humanitas: nunc dico, quòd Arist. tractat in hoc 7. de vtraq. forma, ideo materia dicitur esse pars quidditatis, quæ quidditas dicitur forma totius. Ad id, quod adducitur ex 8. huius, quòd ad quæstionem quid, respondendum est per formam, dicimus, vt tactum est in expositione illius dicti 2. phy. quòd materia prout ponitur in definitione, se habet vt formale quoddam, & propterea dicit quid. Nec facit contra nos definitio, quam tradit Arist. de materia in hoc 7. quòd materia non est quid, neque quale &c. hoc enim intelligi debet de materia secundum se, & solitarie sumpta, non autem de materia prout est substrata formæ genericæ siue specificæ. Illud autem, quod adducitur ex 2. de anima, quòd anima dicitur quod quid erat esse corporis, dicimus, quòd cum à forma sumatur propria differentia, quæ est principalior pars definitionis, & completiua eiusdem, potest dici appropriate, sed non simpliciter quòd est quod quid est, siue quidditas, quemadmodum 9. ethicorum Aristot. vocat animam ipsum hominem, quia est principalior pars hominis, & illud potissime videtur esse vnumquodque, quod est principale in eo, sicut quod facit rector ciuitatis, dicitur tota ciuitas facere, & nomine puppis intelligitur tota nauis. B C

Eorū q̄ sunt eadem realiter quicquid cōuenit vni conuenit alteri. Tex. 28. Tex. 8. Tex. 13. Tex. 28. Tex. 7. Tex. 8. Cap. 7.

Ad rationem Achillini dicendum est, quòd licet materia particularis non sit pars quidditatis; materia tamen communis est pars quidditatis, nō autem deferens, vt ipse putauit: quia omne, quod ponitur in definitione, vel est quidditas, vel habens quidditatem, vel pars quidditatis: si enim illud non est alterum trium, ipsum non est pars definitionis; sed materia non est quidditas, nec habens quidditatem: igitur erit pars eius, aliter forma tantum sufficeret ad hoc vt res naturalis existeret, vt alias dictum est, quod est manifeste falsum.

Materia cōis est pars quidditatis.

Ad id, quod ponit Suessanus, dicendum est, quòd sicut in ceteris suis dictis multa perplexa scripsit, ita & in hoc quęsito: implicat enim id, quod ipse ponit, quòd materia sit pars definiti, & non quidditatis, cum definitum debeat exprimi per definitionem, & definitum non est forma tantum, sed est ipsum compositum, vt dictum est, loquendo etiam de definito per se primo, vel secundo, vel tertio quomodocunque capiatur, quemadmodum dictum est de mente Boetii, & natura ipsa per se docet; quia homo est ille, qui definitur: ergo partes eius erunt animal rationale, & sumi debent à partibus rei, quę sunt materia, & forma, & non loquimur modo de forma partis, sed de forma totius, quam etiam ipse Suessanus non negat: si ergo definitum est compositum, ergo & definitio est composita, non ex pluribus formis: ergo ex materia, & forma. D

Pars definiti est etiā pars quidditatis.

Ad dictum Zimaræ respondemus, quòd etiā materia ipsa communis est vniuersale quoddā, & obiectum intelligibile, & propterea sua ratio non concludit, nisi de forma particulari.

Theor. 39.

Ad illud Pererii dicendum, quòd disputatio nostra est de quidditate, prout loquitur Arist. in hoc 7. quia loquendum est vt plures, loquitur enim Arist. de quidditate, vt significatur per formam totius, & ideo superuacaneum fuit distinguere vocabulum, quidditatis, prout pertinet ad integritatem substantię, & prout angustius atque pressius sumitur.

Auctoritates, quas adducit in fauorem Auerrois de mente Arist. Simplicij, Themistij, & Alex. & Alberti Magni, iam expositæ sunt à S. Thoma in alia auctoritate eis consimili, quia

Vnūquodq. noīatur parte potiori in eo reperta.

illud

A illud potiſſime videtur eſſe vnumquodque, quod eſt principale in ipſo: vnde nauis nominatur nomine ſuę principalioris partis, & dicitur puppis: ſic etiã totus homo nominatur nomine ſuæ partis principalis & dicitur anima, vt patet ex ipſamet veritate ſacrarum ſcripturarum 2. ad Corin. licet is, qui foris eſt noſter homo corrumpatur; tamen is, qui intus eſt renouatur de die in diem, vbi nomine, hominis, intelligit animam rationalem, quæ eſt homo interior, vt exponit S. Thomas. 1. p. Ad vltimam rationem dicitur quòd corruptibilitas, ſenſibilitas, & diſtinctio ſuppoſiti à natura inſequuntur materiam particulariter exiſtentem, non autem materiam abſtractam à ſingularibus, quia hæc, vt dictum eſt, prout ſubeſt formæ ſpecificę & genericæ, dicitur eſſe pars quidditatis, cum ſit declaratiua, & manifeſtatiua alterius. Cap. 4. Homo duplex. q. 75. ar. 4.

Abeuntes vero ex actu non palam, vtrum quidem ſunt aut non ſunt, &c. Tex. 36.

B

vtrum ſingularia ſint intelligibilia ab intellectu.

Dilucidatio decimatertia.

EXPONENS S. Thomas hæc verba, aſſerit, ſingularia non cognoſci in ſua eſſentia, niſi per vniuerſalia ſua; quia ipſa ſingularia non cognoſcuntur niſi dum ſunt ſub ſenſu, & imaginatione: & hæc diſputatio eſt antiqua inter S. Thomam, & Aduerſarios qui ſubſtinent ſingularia ſenſibilia per ſe eſſe intelligibilia à nobis pro præſenti ſtatu, & arbitrantur ſe hoc demonſtraſſe demonſtratiuis rationibus; quia intellectus complexus præſupponit incomplexum, ſed intellectus componit vniuerſale cum ſingulari, di- Cõplexum ſupponit incomplexũ.
C cendo Sortes eſt homo, & cognoſcit compoſitionem eſſe veram, vel falſam: ergo cognoſcit vtrumque extremum incomplexum, alias componeret ignorans. Secundo, probant idem, quia cognoſcens per ſe differentiam extremorum, per ſe cognoſcit illa extrema illius differentiæ, nam cum differentia ſit per ſe quædam relatio, nõ poteſt cognoſci niſi cognitis extremis; ſed intellectus noſter per ſe cognoſcit differentiam inter ſingulare, & vniuerſale: ergo per ſe cognoſcit vtrunque extremum: ſic enim arguit Ariſt. 2. de anima de ſenſu communi. Tertio, intellectus diſcurrit à ſingulari ad vniuerſale, & econuerſo; ergo cognoſcit vtrumque extremum diſcurſus, conſequentia patet, quia aliter diſcurreret ignorãs: antecedens probatur, quia ſicut per ſyllogiſmum cognoſcimus concluſionem, ita per inductionem principia ex 1. poſteriorum, ſed nulla potentia arguit diſcurrendo inductiue, niſi intellectus; ergo notiores ſibi ſunt pręmiſſæ, quàm concluſiones; ergo per ſe intelligit ſingularia, à quibus arguit diſcurrendo. Quarto, intellectus non imponit nomina rebus, quas ignorat; ſed intellectus imponit & attribuit nomina ſingularibus, quibus etiam attribuit ſecundas intentiones, puta ſingulare, indiuiduum, & huiuſmodi, & de his facit etiam propoſitiones, & opiniones, quæ om- Tex. 146. Tex. 5.
D nia pertinent ad intellectum: ergo intellectus noſter non ignorat ſingularia. Quinto, incognita non poſſumus diligere ſecundum Auguſt. 9. de Ciuit. Dei, ſed magis & plus diligimus ſingulare, quàm vniuerſale: quia præceptum de dilectione magis eſt ſingulare, quam vniuerſale, vt ſcribitur 1. Ioannis, qui non diligit fratrem ſuum, quem videt, Deum, quem non videt quomodo diligere poteſt? ergo intelligimus ſingulare. Sexto, niſi intellectus per ſe intelligeret ſingulare, voluntas non poſſet per ſe velle actum ſingularem, nec per conſequens peccare; conſequens eſt falſum: ergo &c. conſequentia probatur, quia voluntas non poteſt per ſe velle, niſi quod eſt per ſe actu cognitum ab intellectu. Septimo, quicquid perfectionis eſt in potentia inferiori, ſcilicet ſenſitiua, eſt in potentia ſuperiori, quæ eſt intellectus: ſed perfectionis eſt in ſenſitiua cognoſcere ſingulare per ſe: ergo multo magis in intellectu. Octauo, ſpecies per ſe repræſentat illud, à quo gignitur, ſed quælibet ſpecies intelligibilis gignitur à ſingulari, patet quoniam non ab intellectu agente, quia tunc eſſet eius ſpecies, & principiũ intelligendi ipſum intellectum agentem: ergo per ſe repræſentat ipſum ſingulare. Vltimo, nullius eſt diſtincta memoria, niſi cuius præceſſit diſtincta appræhenſio; ſed intellectus habet diſtinctam memoriam actuum ſuorum, qui non ſunt ſenſibiles, & hoc inquantum ſunt ſingulares: ergo habet diſtinctam notitiam eorum, quando inſunt. Cap. 3. Cap. 4. Volũtas fertur incognitum.

Dist. 3. q. 7. Istorum opinionem sequutus est Duran. 2. senten. confirmando ipsam tribus argumẽtis; quorũ primum est, intellectus incipit, vbi terminatur sensus, sed sensus terminatur ad singulare: ergo a singulare incipit. Secundum est, quia vniuersale abstrahitur à singulari, vt à termino à quo: ergo singulare prius cognoscitur, abstractio. n. non nisi à noto fit. Tertium, singulare primo mouet intellectum: ergo primo intelligitur, consequentia patet: antecedens probatur, quia actiones sunt singularium, talis enim motio actio quędam est. Gregorius etiam A

Dist. 3. q. 1. Ariminensis eandem tuetur sententiam eisdem fere rationibus. 1. sent. Sic etiã Ochan 1. sent. & Caietanus Thienensis, & Burleus nomine Ridiculus, sed doctrina Auerroica peritus, eisdẽ

quæst. 22. rationibus confirmãt hanc sententiam. Ioannes de Ianduno in 3. de anima ostendit intellectum per se cognoscere singularia eisdem fere argumentis, quia phantasma imprimit speciẽ primo in intellectu, per quam licet cognoscat vniuersale, attamen postea voluntate applicante absque alia specie, ipsemet intellectus cognoscit singulare. Sic etiam nonnulli moderniores hanc opinionem tueri videntur, de numero quorum est Franciscus Toletus 3. de anima, vbi asserit intellectum per propriam speciem singularia cognoscere, & dicit, hanc sententiam esse probabiliorem, & multum veritati conformem. Sic etiam & Benedictus Pererius B

quæst. 12. (margin)

Cap. 16. quæst. 3. de communibus omnium rerum naturalium principiis, & affectionibus lib. 3. vbi asserit, singulare cognosci distincte, & prius quàm vniuersale. Sic quoque Petrus Fonseca 1. huius nititur probare contra S. Thomam Capreolum, & Caietanum intellectum cognoscere singularia per proprium, & peculiarem conceptum. Tum quia intellectus format propriũ verbum de singularibus, siue nomen mentale. Tum quia ea, quæ sunt in voce, sunt signa eorum, quæ sunt in mente; in voce autem sunt propria nomina singularium materialium: ergo & in intellectu. Tum tertio, quia omnia singularia percipiuntur à nostro intellectu, non solum vt continentur in suis vniuersalibus, sed etiam in se ipsis, immo vult S. Thomam esse huius opinio-

q. 86. ar. 1. nis, quia 1. p. asserit, quòd intellectus noster format hanc propositionem, Sortes est homo, quod certe non iudicaret posse fieri, nisi per proprium cõceptum Sortis. Adducit etiam Fran-

Cap. 65. ciscum Ferrariensem lib. 1. contra Gentiles, qui est Thomista, & asserit eandem veritatem.

q. 13. Hanc etiam sententiam docuit Gabriel Zerbus Veronensis in hoc 7. vbi asserit, singulare quomodolibet sumptum siue materiale, siue immateriale, non solum est per se intelligibile, sed etiam primum intelligibile quantum est ex se: immo asserit ipse Fonseca hoc esse de in C

disp. 14. tentione omnium græcorum, & Arabum. Suessanus quoque in hoc 7. declarat singularia immaterialia deducta à materialibus, vt actus intelligendi, singulares actus credendi, & id genus, talia omnia singularia per se intelligi posse ab intellectu nostro intuitiue; sic etiam singularia materialia, & sensibilia intuitiue cognoscuntur ab intellectu nostro. Hæc sunt quę potui colligere ab Aduersariis.

Superest modo videre veritatem huius quęsiti, verum quia hęc disputatio est animastica pertinens ad tertium librum de anima, quatenus quęrit de intellectione singulariũ respectu

In prologo. nostri intellectus est naturalis, & physica, vnde tractatur 1. physi. à multis, vbi disputatur, an vniuersale sit primo cognitum ab intellectu nostro, immo etiam est posterioristica, vt patet in

Tex. 5. primo posteriorum, vbi Arist. docet demonstrationem esse ex vniuersalibus, & dicit ibi, quòd vniuersalia posterius cognoscuntur quàm singularia, est etiam & metaphysicalis, vt patet in

Dist. 50 hoc præsenti textu; est etiam & theologica, nam disputatur à multis theologis in 4. sent. quia anima separata recordatur peccatorũ suorum, quę sunt actus singulares; propterea expediẽs satis iudicaui omni ex parte discutere hanc veritatem. D

Singularia sunt in duplici differẽtia. Pro cuius notitia sciendum est primo, quòd singularia sunt in duplici differentia. Quædam secundum sui naturam sunt per se intelligibilia, licet non à nobis, vt substantię separatæ quas noster intellectus magnitudini coniunctus non potest quidditatiue intelligere, sed tantum per effectus. Quædam sunt singularia materialia, & hæc adhuc sunt in duplici differẽtia. Quædam mathematicalia, & quędam sensibilia: & vtraque possunt dupliciter considerari. Vno modo quantum ad formam, quam includunt, & sic quantum ad eorum naturam sunt intelligibilia, quia omnis forma est actus quidam; vnumquodque enim est cognoscibile in se; secundum quòd ipsum dicitur esse in actu. Alio modo possunt considerari secundum quòd constituuntur in esse indiuiduali per materiam; & tali modo secundum naturam eorũ non sunt secundum se intelligibilia, sed bene in alio, scilicet in natura specifica, & ratio est; quia illud, quod secundum sui naturam est per se intelligibile, potest per se intelligi à quocunque intellectu, nisi sit per excellentiam ipsius intelligibilis: quòd enim natura Angelica non possit intelligi ab intellectu nostro pro statu isto, hoc est propter excellentiam eius, sed indiuidua materialia considerata in esse indiuiduali, non possunt per se intelligi ab intellectu

nostro,

A nostro, cum non sint abstracta ab hic, & nunc; igitur ex natura ipsorum est, quòd non sint intelligibilia; est enim unumquodque intelligibile ex natura sui secũdum quòd est in actu, & secundum quòd est in potentia recedit ab actualitate; sed indiuidua materialia vt sensibilia sunt, dependent à materia, quæ secundum se non est in actu: ergo talia secundum se non sunt intelligibilia. Vnũquodq. intelligitur, prout est in actu.

Secundo est notandum: quòd singulare dicitur respectu alicuius vniuersalis, & quot modis diuersificatur vniuersale, tot modis particulare diuersificari contingit: vniuersalia autem sunt duplicia. Quædam enim sunt, quæ à sui natura materiam totaliter excludunt, sic quòd non modo in ratione sua non includunt materiam, sed etiã est de eorum ratione non habere materiam, sicut sunt vniuersalia genera, & species substantiarum separatarum. Quædam autem sunt vniuersalia, quæ in ratione sua materiam vniuersalem includunt, sicut species rerum corporalium; si enim definiatur homo definitione naturali, dicetur, quòd est quoddam compositum ex carnibus, & ossibus, neruis, & anima rationali; & huiusmodi, singularia igitur optime diuisa sunt à nobis, quòd quædam sunt metaphysicalia, vt hæc intelligentia Saturni, B vel Iouis, quædam mathematicalia, vt hæc linea, & hic triangulus: quædam naturalia, vt Sortes & hic homo. Vniuersalia sunt ĩ dupli ci differẽtia.

Tertio notandum est, quòd aliquid potest cognosci tribus modis. Vno modo cognitione eius in se, & sic dicimur cognoscere res intuitiue, vt quãdo ego video rosam in se ipsa: secundo aliquid dicitur cognosci mediãte aliquo repræsentatiuo, sicuti cognosco modo rosam mẽse Ianuarii, in quo non est, & hæc cognitio vocatur abstractiua. Tertio dicitur aliquid cognosci deductiue, eo modo, quo causa cognoscitur per effectum, à quo deducitur eius cognitio; cognoscitur etiam aliquid vel in confuso, & potentialiter, vt cognoscens hominem conceptũ in animali; & aliquid agnoscitur distincte, & determinate, vt quando res cognoscitur in propria natura secundum quod est, vt definiens hominem per hoc, quòd est animal rationale. Trifariã aliquid cognosci potest.

Quarto est notandum, quòd intellectus noster dupliciter considerari potest. Vno modo vt intellectus est, & sic nõ est cognoscitiuus nisi vniuersalium, quia principium singularitatis in rebus materialibus est materia indiuidualis, & intellectus, quando intelligit, abstrahit speciem intelligibilem ab huiusmodi materia: propterea intellectus vt intellectus est, non cognoscit nisi vniuersalia. C Alio modo potest considerari intellectus, vt est coniunctus sensibus, præcipue cogitatiuæ, & sic intellectus cognoscit singularia, non proprio conceptu, sed conceptu alieno, nec cognitione abstractiua, aut intuitiua, sed potius cognitione arguitiua; quia quãdo cognosco vniuersale, puta hominem, & cognosco quòd non subsistit per se, arguo & concludo quòd in rerum natura datur quædam res singularis, quæ differt ab vniuersali, quod cognoscitur per abstractionem, & sic arguitiue, confuse, & conceptu alieno vt sensibus alligatus intellectus singularia cognoscere poterit. Hæc est sententia Capreoli 1. sent. docentis, non dari in nobis vllum proprium, & peculiarem conceptum rerum materialium singularium. Intellectus dupliciter cõsideratur. Dist. 3.

Ex hoc notabili soluuntur argumenta ipsius Fonsecæ in 1. huius, vbi contra Capreolum, & Caietanum existimauit se probare singularia posse cognosci ab intellectu per proprium conceptum; quia proprius conceptus rei nil aliud est, quàm proprium verbum mentis, siue nomen mentale, quo intellectus ipse secum quasi loquitur: siue illud sit productum per actum intelligendi, siue sit ipse actus intelligendi; sed intellectus non tantum ratiocinatur de vniuersalibus, sed etiam de singularibus, tam materialibus, quàm immaterialibus; igitur concipit D singularia omnia per proprios conceptus. Soluendo formaliter hanc rationem neganda est minor, quòd eodem modo intellectus ratiocinetur de vniuersalibus, & singularibus; quia modus cognoscendi singularia est iste. Primo enim singulare immutat sensum particularem, puta hæc albedo immutat visum, deinde phantasiam, quę simul cum intellectu agente causat speciem intelligibilem in intellectu possibili; & quia illa species repræsentat solam quidditatem; cum singulare, & phantasma per quidditatem tantum speciem intelligibilem causent, ideo intellectus per illam speciem primo naturam vniuersalem intelligit; deinde per cognitionem obiecti vniuersalis redit in cognitionẽ sui actus; & quia actus causatus est à specie intelligibili; ideo per cognitionem actus redit in cognitionem speciei intelligibilis, quæ fuit principium actus; & quia species est abstracta à phantasmatibus, per cognitionem speciei reuertitur ad cognitionẽ phantasmatis, & per phantasma cognoscit singulare. Vt res clarior fiat ponitur tale exemplum: Sortes, & Plato prius immutant sensum exteriorem, deinde in phantasia causant eorum phantasmata, quippe quæ cum intellectu agente producunt similitudinẽ hominis in intellectum possibilem, qua similitudine ipse intellectus informatus cognoscit directe humanam naturam, deinde reuertitur ad cognoscendum suum actum, & per illum Quæst. 3. Intellectus non æqualiter se habet circa vniuersalia & singularia. Intellectus directe cognoscit vniuersale.

actum cognoscit speciem intelligibilem, & per speciem intelligibilem cognoscit phantasmata, & per ipsa phantasmata postremo cognoscit Sortem, & Platonem, ex quo clare colligitur quòd singulare per propriam, & distinctam speciem, quæ scilicet ipsum representat distincte intellectui, quantum ad suam singularitatem non cognoscitur, sed per speciem vniuersalem, tanquam per principium, quo intellectus intelligit, & actum intellectus producit: per phantasmata autem tanquam per id, in quo ipsum singulare intuetur. A

Opinio Neotericorum.

Et sic etiam soluitur secunda ratio ipsius Petri Fonsecæ, arbitrantis se demonstrare, quòd cum propria nomina singularium sint in voce; ergo & in intellectu, neganda est consequentia, quia intellectus abstrahit ab hic, & nunc, vt dictum est. Ad tertiam quoque rationem, in qua dicebat, singularia percipiuntur ab intellectu in suis vniuersalibus, & in se ipsis, negandum est antecedens quantum ad secundam partem. Illud quoque quod asserit, singularia cognosci per proprium conceptum, esse de mente S. Thomæ, & Ferrariensis, Græcorum, & Arabum, sibi negamus, & ipse nullibi ostendit, propterea tenendum est, vt latius inferius ostédemus singularia alieno conceptu, & non proprio cognosci ab intellectu.

Istis sic stantibus ponuntur duæ conclusiones, quarum prima est. Intellectus noster non potest directe, & primo cognoscere singulare materiale: probatur primo, quia intellectus intelligit abstrahédo à materia indiuiduali: ergo illud, quod primo intelligit & directe, est vniuersale, & non singulare: antecedens est manifestum ex se: consequentia quoad primam partem probatur, quia vniuersale est abstractum à conditionibus indiuidualibus: probatur etiã quoad secundam partem, quia materia indiuidualis est principium singularitatis. Probatur secundo, quia si singulare directe, & per se primo est cognitum ab intellectu per Aduersarios: igitur intellectus agens non est necessarius: probatur consequentia, quia intellectus agens ad hoc ponitur, vt abstrahat speciem vniuesalem à phantasmate singulari. Tertio sic, singulare est quid materiale, & intellectus est immaterialis; ergo non potest intellectus ipsum intelligere: consequentia probatur, quia nullum materiale potest agere in immateriale, cum ergo singulare sit materiale quoddam, non poterit ab intellectu intelligi. Quarto, obiectum intellectus ex Aristo. 3. de anima est quod quid est: sed singulare nõ habet proprie quod quid est: ergo non potest ab intellectu intelligi: probatur minor, quia tunc singulare esset definibile, & de ipso esset proprie scientia, quorum vtrunque est contra Philosophum in hoc 7. tũ quia infinitæ possent esse scientiæ, cum infinitas non repugnet singularibus; tunc quia habẽs notitiã perfectam de specie specialissima, haberet imperfectam & in potentia de quolibet singulari: sicut habens perfectam notitiam de genere, habet imperfectè & in potentia notitiam de qualibet specie ipsius: sed hoc consequens est falsum: nam agens per cognitionem non potest perfectissime se dirigere in agendo, nisi perfectissime cognoscat agibile, quantum sibi possibile est: sed artifex per artem de domo tantum vniuersalem perfectissime se dirigit in operando hanc domum particularem, ita perfecte, sicut si eãdem prius aut vidisset, aut nouisset: ergo domus facta non est apta perfectius cognosci ab artifice, quàm in vniuersali. Quinto intellectus non est quantus, nec est in loco, nec est in situ: ergo non potest cognoscere directe, & per proprium conceptum singulare sensibile, quod est quantum, in loco, & situ: consequentia patet, quia hoc non potest agere in intellectum. Sexto, ita se habet sensus ad singulare, sicut intellectus ad vniuersale: ergo per commutatam proportionem, sicut sensus non potest cognoscere directe vniuersale, quia est obiectũ ipsius intellectus: ita nec intellectus poterit p se primo, directe, & per propriũ cõceptũ cognoscere singulare, sed tm̃ per cõceptũ alienũ sicuti cum concipimus sapientiam infinitam, esse rem quandam excellentissimã, sub esse arguimus, quid tamen sit res illa, ignotum est; & sic quodammodo est nota, & quodammodo ignota; nota quidem in alio, scilicet in conceptu sapientiæ infinitæ: ignota vero secundũ suam rationem formalem, & in proprio conceptu, nota dico arguitiue; ignota directe; nota quantum ad quæstionem quia est; ignota quantum ad quæstionem quid est; sic etiam singulare materiale dicitur notum intellectui nostro coniuncto cogitatiuæ, quę est ratio particularis, non directe & per proprium conceptum, sed indirecte, arguitiue, & conceptu alieno. Septimo, si intellectus cognosceret singularia materialia per se, & directe, tunc frustra ponerentur sensus, quia non essent necessarii ad cognoscenda singularia, & multitudo non est ponenda sine necessitate, ergo, &c. B C D

Singularia cognoscuntur ĩdirecte ab intellectu.

Cur ponitur intellectus agens.

Tex. 9.

Tex. 36.

Singulare materiale nõ cognoscitur per propriũ conceptum.

Cogitatiua est ratio particularis.

Hæc conclusio est de mente Arist 1. phys. vbi dicit, vniuersale est notum secundum rationẽ, singulare vero secundum sensum: & 2. de anima, vbi asserit intellectum esse vniuersalis, & sensum singularis. & 3. de anima, vbi asserit sensũ cognoscere carnem; intellectum vero quod quid est carnis: & 5. huius, vbi asserit expresse singularia esse nota sensibus, & clarius in præ

Tex. 49. Tex 66 Tex. 9. Cap. 11.

senti

A senti litera docet singularia abeuntia non esse nota, an sint, vel non; quòd si cognoscerentur ab intellectu, falsa essent verba Arist. & hoc etiam docuit Porphyrius in prædicabilibus, vbi dixit, quòd iubet Plato quiescere in speciebus, & singularia esse relinquenda ab arte. Cap. 2.

Secunda conclusio est. Intellectus noster potest intelligere singularia materialia indirecte: probatur sic, intelligens non nisi per conuersionem ad phantasmata singularium, indirecte potest ipsa intelligere, sed intellectus noster est huiusmodi, vt patet ex Arist. 3. de anima, vbi dicit, necesse est intelligentẽ phantasmata speculari: ergo conclusio vera, quæ expresse habetur 3. de anima ab Arist. vbi dicit, quòd intellectus intelligit singularia per lineam reflexam & Auerroes exponit per lineam spheralem. Vbi nota, quòd loquimur hic de singularibus signatis, vt Sortes, & hoc album, nõ autem de singulari vago, vt aliquis homo, & aliquis equus. Ex istis conclusionibus sequitur corrollarium hoc primum. Singulare vt singulare est intelligibile per se, idest ex natura sua; quia cum singulare sit ens per se; ex consequenti est per se intelligibile, quia vnumquodque intantum est intelligibile, inquantum est ens. Secundum corollarium est. Singulare materiale nõ potest esse per se intelligibile, quia cum claudat materiã & conditiones indiuiduãtes ex natura sua, repugnat sibi intelligi ab intellectu. Hæc determinatio est. S. Tho. 1. p. & in quæst. de veritate; & in quolib. & in pluribus locis suæ doctrinæ, vt est videre apud ipsum. Ex quo sequitur quàm male intellexit Archiepiscopus Amalphitanus S. Thomam in quæst. suis metaphy. præcipue in hoc 7. vbi quærẽs, num singularia intelligantur à nostro intellectu, affirmat ea non intelligi nec directe, nec indirecte.

Tex. 39. Tex. 10. Singulare duplex ẽ vagum & signatum.

B q. 86. ar. 1. quæst. 5. quæst. 10.

His ergo determinatis facilis est solutio ad rationes Aduersariorum: & prima ratio erat, intellectus complexus præsupponit incomplexum, &c. hæc ratio soluitur à S. Thoma vbi supra, quòd intellectus noster directe non est cognoscitiuus nisi vniuersalium, indirecte autem, & quasi per quandam reflexionem potest cognoscere singulare, & sic concedimus totum argumentum, quòd intellectus noster cognoscit extrema huius propositionis, Sortes est homo, sed non eodem modo. Deinde dicimus, quòd homo est ille, qui cognoscit complexum, & incomplexum, sed per intellectum cognoscit vniuersale, & per cogitatiuam cognoscit singulare. Et sic etiam soluitur secunda ratio, quæ formaliter est soluta à S. Thoma, vbi supra. Tertia ratio, in qua dicitur, quòd intellectus discurrit à singulari ad vniuersale, &c. soluitur quia cogitatiua est illa, quæ facit hũc discursum inter particularia, & hoc est propter maximã propinquitatem, quam habet ad intellectum, vnde dicitur ratio particularis: & si aliquando intellectus concurrit ad cognoscendum singulare, non est nisi adiutus à cogitatiua. Quarta, in qua dicitur, quòd intellectus non imponit nomina rebus quas ignorat, soluitur dicendo hoc verum esse; falsum autem, quòd cognoscat singularia materialia directe, sed tantum indirecte, vt dictum est. Ad quintam rationem, in qua dicitur, quòd nisi intellectus per se intelligeret singulare, voluntas non posset per se velle actum singularem &c. dicimus, quòd est verum, sed intellectus non cognoscit per se, & per proprium conceptum ipsum singulare materiale, sed tantum reflexe; directe autem cognoscitur à sensu per propriam speciem sensibilem causatam in sensu à singulari materiali, quæ repræsentat obiectum vt hic, & nunc, & vt existens. &c. Sextam quoque rationẽ, in qua dicebatur, quicquid perfectionis est in potentia inferiori, &c. soluit S. Thomas 1. p. quòd virtus superior potest illud, quod virtus inferior, sed eminentiori modo; vnde id, quod cognoscit sensus materialiter, & concrete, quod est cognoscere singulare directe, agnoscit intellectus immaterialiter, & abstracte, quod est cognoscere vniuersale. Potest etiam dici, quòd illa maior tenet in potentiis eiusdem ordinis; modo sensus & intellectus non sunt eiusdem ordinis. Ad septimam, in qua dicitur, quòd species per se repræsentat illud, à quo gignitur &c. dicimus, quòd verum est, nihilominus illa species non recipitur in intellectu directe, & immediate, sed tantũ indirecte. Ad octauam dicimus, quòd si loquitur de memoria animæ coniunctæ, quòd memoria singularium non est intellectiua, sed tantũ sensitiua, si de memoria animæ separatæ intelligere contendit: opinio S. Tho. est, quòd anima separata non intelligit per species innatas, nec per species, quas tũc abstrahit, sed per species conseruatas, quæ repræsentãt vniuersalia, & per species ex influentia diuini luminis participatas, vt patet expresse in 1. p. & sic soluitur ratio sequens. Ad illam, in qua dicebatur, incognita non possumus diligere secundum August. &c. dicimus, quòd singularia materialia non sunt incognita intellectui nostro, cum cognoscantur ab eo indirecte, vt dictum est, &c.

Homo cognoscit vniuersale & singulare per diuersas potentias.

C

q. 86. ar. 1. Quicquid facit virtus inferior facit & superior.

D

Memoria duplex intellectiua & sensitiua.

q. 89. ar. 1. Cap. 30.

Ad primum Durandi dicimus, quòd intellectus non incipit ab eo, in quo finit sensus, sed à proximo sibi; hoc autem est vniuersale corporeum; falsum est enim, quòd potentiarum ordinatarum posterior incipat à termino prioris, sed bene à proximo sibi; vnde cogitatiua non

à sensatis, sed ab intentionibus elicitis perficitur. Ad secundum dicitur falsum esse, quòd oporteat abstractionem fieri à noto, loquendo tam de abstractione intellectus agentis, quàm possibilis; de agente quidem patet; de possibili vero manifestum est ex ipsomet sensu; visus enim abstrahit colorem ab odore pomi ignoto sibi; tali enim pacto intellectus possibilis cognoscit vniuersales, & non particulares conditiones rei. Ad tertium dicitur, quòd si est sermo de intellectu vt res est, conceditur, quòd primum mouens sit singulare, non materiale, sed immateriale, scilicet intellectus agens: falsum enim supponitur, scilicet quòd in tali motione sit obiectum tanquam primum mouens: sed tunc consequentia nihil valet; ergo singulare primo cognoscitur, quia intellectus agens & obiectum in phantasmate in hoc primo ordine non mouet obiectiue, sed actiue potius: si vero est sermo de intellectu, vt intellectus est, sic concesso quòd primum moues sit obiectum, negatur, quòd sit singulare, sed dicitur, quòd est natura vniuersalis, quæ obiectiue mouet, & facit intellectum esse in actu, quoniam illa est primo repræsentata per speciem intelligibilem: singulare autem non nisi per lineam spheralem agnoscitur, vt asserebat Auerroes; motiua aliorum doctorum, quia includuntur in his, quæ tacta & soluta sunt, non oportet addere. A B

Non omnis abstractio fit a noto.

Natura uniuersalis obiectiue mouet intellectum.

Si ergo genus simpliciter non est præter eas, quæ vt generis species, aut si est quidem, &c. Tex. 43.

Num conceptus generis sit alius à conceptu speciei.

Dilucidatio decimaquarta.

SANCTVS Thomas interpretando hæc verba præsentia asserit, quòd animal non inuenitur, quod nō sit nec homo, nec bos, nec aliquid aliud huiusmodi; aut si inuenitur aliquid, quod est genus præter species, sic acceptum vt est prçter species, non accipitur vt genus, sed vt materia; nam licet idem secundum nomen possit esse genus & materia; non tamen idem eodem modo acceptum; materia enim est pars integralis rei, & ideo de re prædicari non potest, non enim potest dici, quòd homo sit caro, & os; genus autem prædicatur de specie, vnde oportet, quòd significet aliquo modo totum, & sic corpus potest accipi vt materia animalis, & vt genus. C

Occasio quçsiti.

Occasione huius interprætationis Aliqui quærunt, num conceptus generis sit alius à conceptu speciei. Et respondēt per duas conclusiones iuxta sententiam suam, quarum prima est, Conceptus generis in se est vnus: quam sic nituntur probare; omnis intellectus habens in se certitudinem de aliquo, & dubitans de omnibus determinantibus illud, habet de quo est certus conceptum vnum alium ab aliis, de quibus dubitat, alioquin esset certus de nihilo; quia de nullo conceptu: sed intellectus potest esse certus de inhærentia conceptus generis alicui, dubitando de quocunque conceptu speciei, vt si per proprietatem conuertibilem cum genere demonstraret ipsum genus de aliquo demonstratione quia: puta si per mouere demōstret de aliquo, quòd sit animal, de quo nescitur aliqua species generis, sed dubitatur: ergo intellectus habet de illo genere aliquem vnum conceptum alium à conceptibus specierum, de quibus dubitat. D

Tex. 12. Tex. 24.

Secundo probāt eandem conclusionem sic: differentia sunt diuersa aliquid idem entia ex 5. huius: & clarius ex 10. ita quòd magis vnum sunt differentia in illo, in quo conueniunt, quàm sint in illo, in quo differunt, alioquin non essent differentia, sed primo diuersa: ergo illud, in quo sunt idem, magis est in se vnum, quàm illa, in quibus differunt; sed species generis proprie differunt differentiis, & sunt idem genere: ergo genus est magis vnum, quàm differentiæ, quibus differunt, quod non esset, nisi generis esset vnus conceptus; nam si plures, ita essent illi diuersi, sicut conceptus differētiarum quoad hoc, quòd species nihil vnum essent.

Genus prędicatur de specie ī eo quòd quid.

Tertio, genus proprie & in quid prędicatur de specie: ergo secundum aliquem conceptum non eundem speciei, quia tunc esset prædicatio eiusdem de se: ergo secundum alium conceptum à conceptu speciei, & similiter est de quacunque specie; sed ille alius à quacunque specie

A cie est vnus in se, alias tot essent genera, quot species: quod est absurdum. Et confirmant, quia alias nomen generis non esset vniuocum, nisi significaret vnum conceptum.

Secundã conclusionem ponunt, quæ talis est. Conceptus generis est alius à conceptu differentiæ: probatur, quia differentia non participat genus, nec econtra; sed sunt omnino alterius rationis; vnde conceptus generis est ita alius à conceptu differentiæ, quòd est primo diuersus, in nullo conueniens cum eo, & ex hoc sequitur, quòd est alius conceptus à conceptu speciei, sicut particulare à totali; nam species essentialiter & formaliter includit conceptum generis, & differentiæ; si ergo est alius à conceptu differentiæ, sequitur quòd est alius à conceptu speciei, non totaliter, sed partialiter.

Sed quòd hæc positio sit falsa in se, & quoad conclusiones, & rationes probo sic: primo arguendo contra primam conclusionem; & quæro, aut conceptus generis est in se vnus, & idem cum conceptu omnium specierum eius, aut non est idem; sed alius, & distinctus ab illis, sicut ipsi dicunt: si est idem, sequitur, quòd non est vnus distinctus ab illis, vt videtur innuere conclusio: si nõ est idem sed alius & distinctus, sequitur quòd non est vnus communis omnibus, B quod est contra rationem generis. Præterea, docet Porphyrius in prædicabilibus, quòd genus est in specie, & species in genere, nunc sic, aut species sunt in genere in actu, aut in potentia: primum dici non potest, quia tunc contraria erunt in eodem simul, quod est contra omnẽ philosophiã: si autem erunt in potentia, sicuti ibidem videtur sentire Porphy. sequitur, quòd conceptus generis non erit alius à conceptu omnium specierum, sed vnus & idem: probatur, quia solus actus est ille, qui separat & distinguit. Et confirmatur, quia si conceptus generis secundum quòd est idem omnibus speciebus eius, est conceptus alius, & distinctus ab illis, cũ hoc non possit esse nisi secundum quòd conceptus specierum etiam sunt distincti; sequitur quòd conceptus generis est vnus, & idem omnibus speciebus, secundum quòd distinguitur ab eis: quod est manifeste falsum. Et vlterius sequitur, vt dictum est in secunda ratione, quòd contraria erunt simul actu in eodem, quod est contra omnem veritatem.

Côceptus generis & specierum quõ se habẽt ad inuicem.

Cap. de differentia.

Actus separat & distinguit.

Deinde arguo contra secundam conclusionem sic, quia certum est quòd differentię simul continentur in genere: tunc quæro, aut continẽtur in genere secũdum quòd genus est aliquid in actu; aut secundum quòd est in potentia: si primo modo, sequitur quòd differentiæ oppositę, quæ sunt in actu, simul erunt in aliquo ente actu; quod est inconueniens; & tenet consequẽ C tia, quia differentię non possunt esse nisi actu, quia solus actus facit differre: si dicatur, quòd continentur in genere in potentia, habetur propositum, quòd non solum non possit esse genus sine suis differentiis: sed sine eis nec etiam distincte concipi, consequentia patet, quia ex quo genus continet differentias solummodo in potentia, non habet per quid distinguatur ab eis: & per consequens nec esse, nec concipi potest sine eis; sicut totum non potest concipi sine suis partibus, quæ sunt in eo in potentia saltẽ confuse. Præterea, ratio generis est ratio determinabilis respectu eius differentiarum; ergo nihil habet, per quod determinetur ad aliquem actum distinctum secundum se, nisi per differentias; quia dato opposito, sequeretur quòd ratio generis non esset ratio determinabilis per differentias, sed vel determinaretur per ipsummet genus, vel per aliquem alium actum distinctum à differentiis, quod est imaginarie dictum.

Totum non potest concipi sine partibus.

Rationes illorum sunt nullius momenti: prima enim soluitur, quia intellectus potest esse certus de conceptu obiectiuo generis, & dubius de conceptibus specierum, scilicet obiectiuis D non quòd conceptus generis sit alius à conceptu specierum in rerum natura, sed solum obiectiue dum in actu exercito concipitur. Soluitur quoque secunda ratio, quia species differũt differentijs, & conueniunt in genere, & sic alius est conceptus obiectiuus generis à conceptibus obiectiuis differentiarum, non ante conceptionem, sed solum dum illi concipiuntur. Tertia quoque ratio, in qua dicitur, quòd genus prædicatur in quid &c. soluitur concedendo, genus prædicari in quid & vniuoce, & ipsum dicere alium conceptum obiectiuum, non ante conceptionem, & prædicationem, sed dum concipitur, vt dictum est. & sic etiam soluitur confirmatio.

Intellectus põt esse certus & dubius de eodem diuersimode intellecto.

Ad argumentum secundę conclusionis respondet S. Thomas in libello de ente, & essen. quòd genus significare vnum contingit dupliciter; vno modo per positionem vnius determinatæ rei significatę. Alio modo per differentiam, seu indeterminationem plurium rerum importatarum: primo modo genus non significat vnum, sed secundo modo, quia illud significat vnum primo modo, cuius significatum secundum se acceptum est vna aliqua natura, & determinata, sicut homo significat humanitatem, quæ est certa & determinata natura, scilicet humana: illud autem, quod significat vnum secundo modo, habet pro significato, non aliquã naturam

Cap. 3. Genus bifariam potest unum significare.

naturam determinatam, sed plures naturas indeterminate; sicut animal significans perfectionem, seu naturam sensitiuam, non significat aliquam certam, & determinatam naturam, siue formam; nulla enim forma est in vniuerso, quæ sit anima sensitiua, sed quælibet est vel bouina, vel leonina, vel humana &c. & sic patet, quomodo conceptus generis sit alius & à cõceptu specierum, & etiam differentiarum. A

Res habet alium modũ quo intelligitur ab eo quo est.

Sed vt latius appareat veritas huius rei sciendum est primo, quòd alius est modus, quo res intelligitur, & alius modus essendi, quo res est, quia licet id, quod intellectus intelligit, oporteat esse in re, non tamen eodem modo; vnde quamuis intellectus intelligat mathematica nõ cointelligendo sensibilia, & vniuersalia præter singularia, non tamen oportet, vt mathematicalia sint præter sensibilia, nec vniuersalia sunt præter singularia: nam videmus quòd etiam visus percipit colorem sine sapore, & tamen color & sapor in rebus materialibus sunt inseparabiles.

Conceptus duplex obiectiuus & formalis.

Secundo sciendum est, quòd conceptus formales generis, & specierum distinguuntur formaliter, sic etiam conceptus obiectiuus generis est alius à conceptibus obiectiuis specierum, non præter operationem omnem intellectus, sed solum dum intellectus per conceptum formalem cognoscit conceptum obiectiuum generis, tunc genus intelligitur præter species, & vniuersale præter particulare, non tamen ex parte rei genus est aliquid præter species, nec uniuersale præter singularia, & sic conceptui formali generis, dum intelligitur, correspondet alius conceptus obiectiuus præter conceptus obiectiuos specierum: ante tamen quàm genus per conceptum formalem intelligatur, nihil correspondet præter species. B

q. 50. ar. 2.

Tertio est notandum de mente S. Thomę ex tractatu de natura generis & ex 1. p. q̄ differentia est quæ constituit speciem, & vnumquodque constituitur in specie secundum quòd determinatur ad aliquem specialem gradum in entibus; quia species rerum sunt sicut numeri, qui differunt per additionem, & substractionẽ vnitatis; & quia in rebus materialibus aliud est quod determinat ad specialem gradum, scilicet forma, & aliud quod determinatur, scilicet materia; propterea ab alio sumitur genus, & ab alio differentia: sed in rebus immaterialibus non est aliud determinans, & determinatum; sed vnaquęque earum secundum se ipsam tenet determinatum gradum in entibus, & ideo genus & differentia in eis non accipiuntur secundum aliud & aliud, sed secundum vnum & idem; quæ tamen differunt secundum considerationem nostram, inquantum enim intellectus noster considerat rem illam vt indeterminate, accipitur in eis ratio generis: inquantum vero considerat vt determinate, accipitur ratio differentiæ. C

In naturalibus aliud est determinãs & aliud determinatũ.

Vnitas materiæ differt ab vnitate generis.

Vltimo sciendũ est, q̄ vnitas materię, & vnitas generis differunt in hoc, q̄ vnitas materię est unitas numeralis fundata supra determinatã rẽ: vnitas vero generica est vnitas non numeralis, sed indeterminationis fundata supra diuersas naturas indeterminate: qñ ergo dicimus, vnitatem materiæ primæ esse vnitatem numeralẽ, intelligimus negatiue, non autem positiue, quia nullum distinctum includit, cum sit denudata ab omni actu, cuius est distinguere: genus autem non est vnum numero neque positiue, neque negatiue; quia, cum dicat plures naturas, dicit vnũ vnitate indeterminationis.

Quibus stantibus ponitur talis conclusio de mente S. Thomæ. Genus, species, & differentia solum ratione distinguũtur, & non realitate aliqua: probatur sic, quæcunque simul vnita in tertio non faciunt compositionem realem, non differunt realiter; cum enim duæ res sint duæ essentiæ, non possunt facere vnum tertium, nisi faciendo compositionem realem; sed genus & differentia sunt huiusmodi, vt patet de colore & disgregatiuo in albedine, quæ in ea cõpositionem non faciunt, cum albedo sit forma simplex, & idem est iudicium de substantia, ac differentia vltima alicuius intelligentiarum, quæ, cum sint simplices, in eis nullam cõpositionẽ faciunt, ergo, &c. Secunda cõclusio est. Conceptus formalis & obiectiuus generis, differẽtiarum, & specierum sunt diuersi: probatur sic, genus differentię, & species habent diuersas definitiones: ergo generis, differentiarum, & specierum sunt diuersi conceptus. D

Genus iunctum cũ differentia nõ inducit nugationem.

Ex his conclusionibus patet responsio ad rationes Aduersariorum contra S. Thomam. Aiunt enim, quòd si genus non diceret aliquid præter species, sequeretur quòd in definitione esset nugatio, quia idẽ conceptus exprimeretur per genus, & differentiam. Sed hęc rõ est nullius momenti, quia per secundam cõclusionẽ dictum est, q̄ genus habet alium conceptũ à conceptibus specierũ, quia sicuti se habet species ad indiuidua, ita genus ad suas species p̄ conuenientẽ similitudinem; sed species dicit alium conceptum ab indiuiduis: ergo & genus dicet etiam alium conceptum à speciebus, licet non dicat aliam realitatem, nec species ab indiuiduis, cum Sortes nihil aliud sit, quàm animalitas, & rationalitas, quæ sunt species, sic

etiam

A etiam genus nihil aliud dicit, quàm species suas.

Sed contra adhuc dicunt, quia tunc est nugatio, quando positis definitionibus pro nominibus, idem bis dicitur, ut ait Philosophus in hoc 7. non obstante diuerso modo concipiendi sic erit nugatio, homo est animal. Et confirmant per eundem Philosophum ibidem dicentem, quòd hæc est nugatio, bipes pedes habens, & tamen est alia ratio concipiendi; ergo diuersa ratio concipiendi non excusat nugationem. Et confirmant iterum, quia isti modi concipiendi aut sunt essentialiter intra conceptū generis, & differentiæ, aut non, sed sunt accidētales proprietates, sub quibus cōcipiuntur si secūdo modo, nō vitatur nugatio, ex quo ille rationes sunt extra conceptum qui ponitur vnus: si primo modo, aut ergo vtraque ratio est essentialis intra conceptum speciei, aut non: si non: ergo diffinitio essentialiter includit, quod non pertinet ad speciem essentialiter: si sic, ergo conceptus generis & differentiæ sunt simpliciter alii, quia per alias rationes, quas essentialiter includunt, quæ sunt de per se conceptu speciei sunt alii. Corroborant iterum, quia definitio dicitur esse primo, idest adequate eadem cum definito; sed conceptus iteratus non est primo idem: ergo alter conceptus generis vel differentiæ superfluit in definitione, quia alter sufficit. Tex. 43. Definitio & definitū sūt idem.

B Sed hęc omnia soluit Archiepiscopus Amalphitanus in hoc 7. supra præsenti quæsito, & hoc ex fundamentis Auerrois, qui 1. huius docuit, quòd genus est quid medium inter actum & potentiam, & quòd conceptus generis est forma per quam indiuiduum reponitur in ipso genere, licet in hoc erret, quia in homine non est nisi vna tantum forma substantialis, per quā Sortes est homo, animal, & corpus, & hæc etiam fuit causa erroris Aduersariorum non considerantium, quòd isti diuersi conceptus obiectiui, quorum istorum diuersorum conceptuum obiectiuorum, vnus est genericus, & determinabilis; alter vero differentialis & determinans; tertius est specificus constitutus ex istis, non sumuntur à diuersis formis, sed ab vna & eadem habente diuersos gradus. quęst 8 com. 17.

Quibus stantibus negādæ sunt illę cōsequentiæ, quas faciunt, quòd committatur nugatio si genus & species dicant eandem realitatem. & dictum Arist. in hoc libro intelligendum est quando essent plura nomina, & nulla alia esset diuersitas, sicut optimum exemplum adducitur, quòd hęc est nugatio, bipes pedes habens, quę hic non est alia diuersitas, nisi nominum, Quæ nomina faciūt nugationem:

C non sic est modo apud S. Thomam de genere & speciebus. Ad aliam confirmationem, in qua quærebant, isti modi concipiendi aut sunt essentialiter intra conceptum generis & differentię, aut non &c. dicimus, quòd sumuntur ab vna & eadem forma, habente diuersos gradus, vt dictum est. Ad vltimam quoque patet solutio, in qua dicebatur, quòd definitio dicitur esse primo idest adequate eadem cum definito &c. quia conceptus generis est determinabilis, & conceptus differentiæ est determinans, & conceptus speciei est compositus ex vtrisq; propterea omnes sunt necessarii, & nullus superfluit, vt ipsi putauerunt.

Et pro maiori intelligentia horum omnium considerandum est, quòd homo non est ex animali & rationali, tanquam ex duabus rebus tertia res; sed sicut intellectus tertius ex duobus intellectibus: quandoquidem genus, species, & differentia tribus modis sumi possunt. Primo pro re significata per nomen genericum, specificum, & differentiale primę intentionis. Secūdo pro conceptu formali talium nominum. Tertio pro re significata per eorum nomina secundę intētionis: verbi gratia animal, homo, & rationale possunt accipi pro re significata per hęc nomina: secundo pro conceptibus formalibus eorum; tertio pro relationibus generis, speciei, & differentiæ; primo modo nec species nec definitio est composita ex genere & differentia, eo quòd res significata per speciem, & definitionem est eadem realiter cum re significata per genus & differentiam: idem enim non componitur ex se ipso: tertio modo similiter nec species, nec definitio est composita ex genere & differentia, & quòd relatio speciei relatiue opponitur relationi generis, vt docuit Porphyrius, & nullum correlatiuum componitur ex suo correlatiuo: sed secundo modo tam species, quàm definitio est composita ex genere & differentia: conceptus enim formalis speciei integratur ex conceptu formali generis & differentiæ, tamquàm ex duabus partibus: verbi gratia, conceptus formalis hominis est quid aggregatum ex conceptu formali animalis, & conceptu formali rationalis. Homo non est ex aīali & rationali. Definitio non est composita ex genere & differentia quomodo intelligitur.

D (margin letter beside "ciei, & differentiæ")

Et ex hoc notabili soluitur aliud dubium, quod mouent, in quo quærunt, quid respondeat in re istis conceptibus generis, & differentiæ, patet solutio, quòd sufficit distinctio diuersorū conceptuum, quę quidem distinctio nullam differentiam nec compositionem realem ponit in re, sed tantum potentialem, sicut intelligendo, quòd ipsa res est nata facere diuersos conceptus in intellectu, ita quòd ista distinctio actu est solum in intellectu concipiente, nec sufficit distinctio rationis ratiocinantis, quæ est, quando res non est apta nata facere nisi vnū conceptum,

ceptum, qui tamen concipitur sub diuersis modis considerandi; sed est ibi distinctio rationis ratiocinatæ, sicut inter ens & verum, & lignum & dolabile reperitur hæc distinctio. A

Sed contra arguunt probantes istam distinctionem rationis non sufficere; nam concipiendo genus, quærunt aut concipitur aliquid rei in specie, aut nihil; similiter etiam quærunt de differentia, & de specie: si nihil, isti conceptus non sunt reales, sed fictitij, nec per consequens dicuntur de specie; si aliquid, aut aliquid idem, aut diuersum, si idem, tunc idem erit cóceptus generis & differentiæ, quod est falsum: si diuersum, ergo sequitur, quòd in re ipsa erit aliqua distinctio, & differentia inter istos conceptus. Et si diceres, quòd correspondet aliquid rei, & sic concipitur tanquam vnum, & idem; nec sequitur argumentum: ergo erit idem cóceptus quia illud vnum & idem rei, quod correspondet, est aptum natum facere diuersos conceptus. Contra arguunt dupliciter, quia vna res est apta nata facere vnum conceptum adæquatum, quia alias non esset vnum cognoscibile, nec vnico actu cognoscibile; sed secúdum illum conceptum sibi adæquatum formando, videtur immutare intellectum, quantum natum est ipsum immutare: ergo non formabit nisi vnum conceptum. Secundo, quia omnis differentia prior naturaliter omni actu rationis est differentia ex natura rei; sed obiecta naturaliter producunt actus, & distinctio obiectorum distinctionem actuum, maxime quando hæc illa causat, vt in præsenti disputatur: ergo differentia intentionis, quæ est in conceptibus, concludit differentiam priorem in obiectis, quæ est realis vel saltem aliqua ex natura rei; & propterea, ne cogantur ipsi concedere conceptus simpliciter diuersos generis, & differentiæ esse fictitios, affirmát quòd eis correspondent aliqua in re realiter diuersa, vel distincta aliquo modo ex natura rei sic, quòd circumscripta omni operatione intellectus agentis, vel possibilis, & omni actu in intellectu proposito, vel concomitante, est in re differentia; sed talis differentia habet gradus secundum quòd genus, & differentia possunt sumi ab alia, & ab alia re, puta si diuersę formæ sint in aliqua specie, sicut in homine, ita quòd ab vna sumatur genus, & ab alia differentia vel possunt sumi ab alia, & ab alia realitate, quando est species simplex, puta albedo: prima dicitur differentia realis: secunda dicitur differentia formalis; vtraque tamen est ex natura rei. B

Distinctiò actuum est ex distinctione obiectorum.

Sed hæc non concludunt, quia supponunt, scilicet in re esse diuersas formas substantiales, quod repugnat rationi, & dictis Arist. infra; quandoquidem vnius rei est tantum vnum esse substantiale; sed forma dat esse substantiale; igitur vnius tantum rei est vnica forma substantialis siue hominis, siue cuiuscunque alterius rei. Et ad argumenta ipsorum respondemus; & primo ad primum, quòd licet res nata sit facere vnum conceptum adæquatum; tamen, quia est vna in actu, & plures virtualiter, potest plures conceptus obiectales & formales de se producere: & formaliter respondendo ad argumentum dico, quòd illa maior intelligitur de re, quæ est actualiter, & virtualiter vna. Ad secundum argumentum dico, quòd sufficit distinctio virtualis in re, quæ præcedit actum, & operationem intellectus; & sic non oportet ponere distinctionem realem. Et hæc est expressa sententia Aristo. in pręsenti litera asserentis, ꝙ genus non est præter eas, quæ sunt generis, species; & etiam Comment. in hocmet 7. asserit Socratem non esse aliud, quàm animalitas, & rationalitas, & illud est species. Hoc etiam asserit Boetius in interpretatione libri Porphyrii, quòd species est tota substantia indiuiduorú, & sic etiam genus est tota substantia specierum, quę sententiæ intelligendę sunt realiter, & non conceptibiliter. C

Vnius rei ē. vnū esse substantiale.

Res vna quō poterit plurificari.

Tex. 43.
Com. 2.
Cap. 2.

Et si quis adhuc instaret, quòd si conceptus generis est idem cum conceptibus specierum, vel est idem omnibus, vel alteri tantum, si omnibus, tunc quot essent conceptus specierum, tot essent conceptus generis, quod est falsum: si idem alteri tantum; tunc genus prędicatur tantú de vna specie, & genus esset ęquiuocum; probatur consequentia, quia species differunt secundum rationem, & sic genus esset multa secundum rationem, & ita esset æquiuocum. Sed solutio horum pendet ex prædictis, quia cum eadem sit realitas generis, speciei, & differentiæ: tamen diuersi sunt conceptus non dico formales tantum, qui sunt actus intelligendi, siue species intelligibiles; sed conceptus obiectales sunt diuersi, qui concipiuntur, & intelliguntur per conceptus illos formales. Hinc est, quòd ratio in contrarium est nullius roboris, quia non dicimus nos conceptum obiectalem generis esse idem cum conceptibus obiectalibus specierú sed esse eandem realitatem speciei, generis, & differentiæ, sicuti non est idem conceptus entis & veri: licet sit eadem realitas; & sic etiam apparet manifeste solutio illius, in quo dicitur, quòd tunc genus esset æquiuocum; quod certe sequeretur, quando genus & species conuenirent in eodem conceptu obiectali, cuius oppositum docuimus de mente. S. Thomæ. D

Generis speciei & differentię est eadē realitas.

Item

A *Item animalis habentis pedem differentiam oportet ſcire inquantum habens pedes, &c. Tex. 43.*

An differentia diuiſiua generis inferioris includat formaliter ſuperiores.

Dilucidatio decimaquinta.

EXPONENS S. Thomas præſentem textum, ait, quòd tota definitio conſtituitur ex vltima differentia, quia ſi quis diceret definitionem hominis eſſe animal bipes habens pedes: in hac definitione bipes erit differentia neceſſaria, habens pedes eſſet differentia ſuperflua: ex quibus verbis ſumunt aliqui eſſe de mente S. Thomæ, quòd differentia
B diuiſiua generis inferioris includat formaliter ſuperiores, licet Sócinas in hoc 7. aſſerat S. Thomam nihil expreſſe de hac re dicere, ſed tãtum quoſdam Thomiſtas diſputare, & ideo ipſe de hoc quæſito varie ſentit. quæſt. 37. Si quis tamen diligentius conſideret verba S. Thomæ, inueniet ipſum aſſerere expreſſe differentiam ſuperiorem includi in inferiori; tum quia Ariſt. hoc fatetur in textu præſenti, quia vltima differentia eſt ſubſtãtia rei, quod non eſſet, niſi includeret præcedentes: tum quia etiam aſſerit Ariſto. in definitione non oportet ponere alias differentias, ſed ſolummodo vltimam, quia ſi aliæ ponerentur cum ipſa prima, committeretur nugatio dicendo, animal bipes habens duos pedes, tranſponendo terminos; nam dicto pede, ſuperfluum eſt ponere habens pedes. In definitione rei ſufficit vltimam differẽtiã ponere. Hoc etiam confirmari poteſt de mente S. Thomæ, & Ariſto. quia ait Philoſophus in præſenti textu, quòd in ſubſtantia non eſt ordo; In ſubſtãtia non ẽ ordo. ſi autem differentia inferior non includeret ſuperiorem, eſſet ordo in ſubſtantia, quia vna eſſet prior, alia vero poſterior: tum etiam hoc videtur eſſe de mente S. Thomæ, quia imponunt ſibi Aduerſarii hanc ſententiam, quam arbitrantur eſſe falſam; ſed eſt
C ipſamet ſententia Ariſto. vnde impugnando opinionem S. Thomæ ſic, impugnant expreſſe Ariſt. in 2. de aïa aſſerentẽ, vegetatiuũ eſſe in ſenſitiuo, & ſenſitiuũ in intellectiuo, ſicut trigonũ in tetragono, & tetragonũ in pẽtagoneo, Tex. 31. & hic dicentẽ, quòd in genere ſunt omnes differẽtiæ ſuperiores, & ipſæ differentiæ habitę inter ſe ita ſe habent, quòd prior eſt in poſteriori, & vltima continet omnes alias, & oſtendit per hoc, quòd ſciſſio pedis eſt pedalitas: Sciſſio pedis eſt pedalitas ergo falſa eſt opinio Aduerſariorum tenentium, differentiam inferiorem non includere differentiam ſuperiorem.

Fundamentum autem eorum eſt hoc, quòd quælibet differentia diuiſiua generis per ſe, & de principali intellectu ſignificat formam tantum, & cum quælibet differentia ſit ſpecifica reſpectu alicuius, quælibet differentia eſt per ſe diuerſa ab alia, quia aliter, dicunt ipſi, daretur proceſſus in infinitum in differentiis; conſequens eſt falſum: ergo & antecedens; probatur conſequentia, quia ſi differentię inferiores includerent ſuperiores: ergo eſſent differentes, nã differẽtia ſunt diuerſa aliquod idem entia; ergo conuenirent, ſcilicet in differentia ſuperiori, & differrẽt differentiis, & tunc quæram de illis, vtrum includant differentiã, vel non; quare vel proceditur in infinitum, vel ſtabitur ad aliquas differentias, quæ in nullo conueniunt,
D nec includunt aliquod commune. Pręterea data hac opinione, quòd differentia inferior includat ſuperiorem, ſequeretur differentiam inferiorem eſſe ſpeciem; conſequẽs eſt falſum, quia tũc eſſent plura genera, quàm decem, cum talis differentia non ſit ſpecies alicuius illorũ generum; probatur conſequentia, quia omne, quod habet prædicatum de eo in quid, & differentiam dictam in quale, eſt ſpecies, quia compoſitum ex genere & differentia eſt ſpecies; ſed talis differentia inferior habet ſuperiorem dictam de ea in quid, & aliam, quæ differt ab oppoſita differentia, quæ dicitur de ea in quale: ergo eſt vere ſpecies.

Sed hęc fundamenta ſunt nullius momenti, & ad primum dicimus, vt tenet hic S. Thom. quòd cuiuſlibet ſpeciei eſt vna tantum forma ſubſtantialis, ſicut leonis eſt vna forma, per quã eſt ſubſtantia, corpus, animatum corpus, animal, & leo; Vnius ſpeciei vnica eſt forma ſubſtantialis. ſi enim eſſent plures formæ, non poſſent omnes vna differentia compræhendi, nec ex eis conſtitueretur vnum, & ſic falſum eſt, quòd diuerſæ differentiæ ſignificent diuerſas formas. Secundum quoque fundamentum eſt falſum, in quo dicebatur, quòd daretur proceſſus in infinitum: neganda eſt conſequentia, quia deueniẽdũ eſt ad aliquas differentias, quæ non includunt alias, & quę ſeipſis diſtinguuntur,

ſicuti ſunt differentiæ, quibus diuiditur genus generaliſſimum. Ad tertium quoque, in quo dicebatur, quòd differentia inferior eſſet ſpecies, neganda eſt conſequentia: nam illud, quod includit differentiam, ſicut conſtitutum includit conſtituens, eſt vere ſpecies; non autem illud quod includit aliquid per modum contrahentis genus, qualis eſt differentia. Secundo dico, quòd differentia realiter eſt ipſa ſpecies differens ſecundum rationem ab ea, propter quam differentia rationis poteſt eſſe prædicabile diſtinctum à ſpecie; animal enim & homo non differunt eſſentialiter, & tamen ſunt prædicabilia diſtincta formaliter, & ſecundum rationē, immo definiendo hominem per animal & rationale, ſolum explicite definitur, tamen implicite per omnes differentias ſuperiores, & hæc eſt doctrina clara peripatetica, quam docuit Cōmentator in hoc 7. & Albertus in prædicamentis, quòd in definitione dupliciter poteſt aliquid poni, explicite ſeu in actu, & implicite ſeu in potentia.

Differentia eſt ipſa ſpecies. *Com. 42.* *Cap. 2.*

Pro intelligentia autē veritatis & opinionis S. Tho. declarandum eſt, quō differētiæ ſuperiores includātur formaliter in inferioribus. Propterea eſt ſciendum primo, vt alias etiam tactum eſt, quòd differentia & genus ſumuntur ab eadem forma habente diuerſos gradus: ſed genus ſumitur à forma ſub gradu, & ſub conceptu confuſo, & differentia ſub conceptu magis determinato, ſicut ergo conceptus ex parte generis poteſt accipi, vt ſuperior, & inferior, & magis, & minus limitatus; ſic etiam de differentia dicendum eſt, quòd eius conceptus poteſt accipi magis, & minus limitate, licet conceptus generis ſit extra conceptum differentię, vt ſuperiori diſputatione viſum eſt, & per differentiam ſuperiorem intelligimus illam, quæ conſtituit genus, & ſuperueniens diuidit, vt ſenſitiuum, quod diuidit corpus animatum, & animal conſtituit: per inferiorem vero differentiam intelligimus eam, quę genus diuidit, & conſtituit ſpeciem illius generis, vt rationale, quòd diuidit animal, & conſtituit hominem. Secundo eſt ſciendum, quòd conceptum formalem ſcilicet ſpeciei & definitionis cōponi ex conceptibus formalibus generis & differentię, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo de conceptu mētali. Alio modo de conceptu obiectali formaliter ſumpto: ſi primo modo, adhuc dupliciter intelligi poteſt; vno modo de conceptu mentali ſecundum eſſe ſubiectiuū, ſeu ſecundum id, quod eſt. Alio modo de illo ſecundum eſſe repręſentatiuum; conceptus mentalis ſpeciei ſecūdum id, quod eſt, non eſt compoſitus ex conceptibus mentalibus generis & differentiæ, ſecūdum id quod ſunt, eo quòd omnes ſunt qualitates ſimplices, nec poſſunt diſtingui in plures partes componentes: vnde quando intellectus format conceptum definitionis hominis, ſcilicet animal rationale, non format plures conceptus, ſed vnum tantum, qui eſt quędam qualitas ſimplex, diſtincte repræſentans hominem; conceptus autem obiectalis ſpeciei formaliter ſumptus, cum nihil aliud ſit, quàm ſignificatum formale conceptus mentalis eiuſdē, eſt compoſitus ſecundum rationem ex conceptibus obiectalibus generis & differentię formaliter acceptis: ſicut ſignificatum formale ſpeciei eſt compoſitum ſecundum rationem ex ſignificatis formalibus generis & differentiæ: vnde homo acceptus vt eſt obiectus cōceptui mentali ſuo, ſcilicet ſpecifico, non eſt animal, neque rationale, ſed ex animali, & rationali, accipiendo etiā animal, & rationale prout obiecta ſunt ſuis mentalibus conceptibus: vnde cum dico, homo eſt animal rationale, ſi res ipſa ſolum attendatur, non eſt neque pars, neque totum; ſi vero res ipſa ſic ſignificata implicite includens inferiora conſideretur; tunc ſe habebit vt totum, & eſt vera prędicatio, homo eſt animal rationale, ſi autem res ipſa ſic ſignificata conſiderabitur, ſecundum id quod explicite includit, vt ſic habebit rationem partis, & tunc homo non eſt animal rationale, ſed erit compoſitus ex animali, & rationali, quia pars non prædicatur de toto in recto, ſed tantum in obliquo; & propterea animal ponitur in definitione hominis, vt res ſignificata, res enim de re prædicatur vt totum, & in recto.

Genus & differentia ſumūtur à forma. *Conceptus formalis ſpeciei ex quibus componitur.* *Homo quādo dicitur ꝙ non eſt animal neq; rationale.* *Pars nō prędicatur de toto.*

Tertio conſiderandum eſt, quòd omnia iſta dicunt conceptus diſtinctos tam genus, quàm differentia, quàm ſpecies; & etiam hic declaratur à doctoribus, quòd in definitione ſpeciei ponitur genus, & Ariſt. expreſſe docet hic, quòd in definitione debet poni vltima differentia: & in 2. poſteriorum voluit, quòd quælibet definitio debet habere partes, quarum quęlibet eſt in plus quàm definitum, ſed totum eſt æquale, & datur exemplum de numero ſenario, qui eſt numerus vtrobique primus; ſed hoc quod dicit hic eſt pura veritas, quia ibi loquitur de definitione, qua non poteſt haberi melior, quia differentiæ vltimæ ſunt nobis ignotæ, propter quòd etiam Porphyrius poſuit definitionem differentiæ in communi, & non de vltima, quæ eſt ſpecifica conuertibilis cum ſpecie, quæ ſine dubio dari poteſt, vt etiam Caietanus ponit 2. poſter. quia ſecundum rei veritatem inter duas differentias datur vnum genus vltimum, & per conſequens dabuntur duę vltimæ differentiæ, quarum quęlibet conuertibilis erit cū ſpecie ſua, quod ita probari poteſt: capiantur. A. B. & C. & ſint ſpecies, cum tales ſe habeant ſicuti nu-

Cap. 10. *Cap. 3.* *Cap. 10.*

A ti numeri, vt scribitur 8. huius, nisi esset aliqua differentia, quæ esset tantummodo ipsius. B. vel ipsius. A. tunc non minus conuenirent. A. & C. quàm A. & B. quod ponebantur species, quia, vt dictum est species sunt sicut numeri, & consistunt in indiuisibili: illud autẽ iam factũ, si bene attendatur est illud, quod hic Aristo. probat, dari differentiam vltimam, quam vocat totam substantiam rei, & de his talibus dicit Albertus in prędicabilibus, quòd non sunt veræ differentiæ, quia non sunt virtutis simplicis, sed virtutis multiplicis, ita quòd virtutes omnium aliarum sunt in eis, ex quibus istæ fluunt secundum ordinem, sicut ex causis primariis: ex quibus verbis apparet manifeste, differentias superiores esse formaliter in inferioribus; & hanc veritatem notat Albertus de mente Commentatoris, & Alpharabij. 8. huius. Species sunt veluti numeri. Cap. 3. Cap. 4.

Vltimo est sciendum; quod ponere multas differentias & genera esse in eodem, non est ponere multas formas: quia ab vna forma possunt sumi multi gradus, licet sit vna secundum rẽ. Et si Alii dicant, quòd oportet ponere multas formas, cuius positionis primus fuit Auicebron in libro fontis vitę. Sed hoc non spectat ad præsentem disputationem, nisi quia ex hoc textu etiam argui potest, quòd cum definitio de mente Aristot. dicat vnum tantum: ergo vnam substantiam: ergo vnam formam: ergo non plures: videant ergo ipsi, quomodo hoc possint B euadere. Com. 7. Definitio dicit tantum vnum.

His sic ordinatis, ponitur prima conclusio pro explicatione veritatis & doctrinæ S. Thomæ. Differentia superior non prædicatur de inferiori per accidẽs: probatur, quia dato quòd non prædicetur essentialiter seu formaliter, adhuc tamen non est per accidens; & dato adhuc, quòd esset prędicatio denominatiua, adhuc tamen non esset per accidens: vti dicunt Recentiores, quòd prædicatio generis de differentia est denominatiua, adhuc tamen non est per accidens prædicatio, licet in rei veritate prędicatio denominatiua non habeat locum in prædicamento substantię, sed bene prædicatio essentialis erit in prædicamento substantiæ: quia, vt dicit hic Alexander, denominatio proprie, est illius, quod est extra essentiam subiecti. Secunda conclusio. species habent in se ipsis prædicata superiora formaliter: probatur, quia omnia illa prædicata sumuntur ab vna forma: ergo omnia illa prędicata continentur formaliter in specie. Tertia conclusio. Non quælibet differentia habet superiorem differentiam, quæ de ipsa prędicetur: probatur, quia differentiæ diuidentes genus generalissimum non habent C superiores differentias: ex qua conclusione apparet, quàm manifeste decepti fuerint Aduersarii in illo argumento, quòd si differentia inferior includeret formaliter superiorem daretur processus in infinitum &c. Denominatiua prædicatio ubi habet locum.

Vltima conclusio est affirmatiua respondens quęsito principali. Differentia inferior claudit in se superiorem formaliter, seu differentia superior clauditur in inferiori: probatur, quia dicunt eandem formam, vel ambę sumuntur ab eadem forma secundum veritatem: ergo superior clauditur in inferiori formaliter. Et confirmatur, quia illud, quod prędicatur de alio per se in primo modo, includitur in eo formaliter; sed differentia superior est huiusmodi respectu inferioris: ergo conclusio vera: minor patet ex Arist. in litera, in hoc exemplo, scissio pedum est pedalitas, & rationale est sensitiuum: istæ sunt prędicationes formales. Nec valet illorum responsio, quòd verba Arist. non sunt intelligenda prędicatiue: sed diuisiue, quia hæc responsio est expresse contra literam dicentem, scissio pedis pedalitas quædam est, & ista est prędicatio essentialis, & sic exponunt Auerro. Albert. & Alex. & S. Tho. Secundo probatur eadem cõclusio sic, quod prædicatur de aliquo in abstracto, includitur formaliter in illo, quia D in abstractis non est vera prædicatio, nisi per se & formalis, sed differentia superior prædicatur de inferiori in abstracto: ergo differentia superior formaliter includitur in ea: minor patet ex eodem pręsenti textu, vbi dicit Aristo. quòd scissio est pedalitas, & per scissionem intelligit differentiam inferiorem, & per pedalitatem superiorem. Et confirmatur, quia si superior differentia non prædicaretur de inferiori, tunc differentia inferior esset simpliciter simplex; sed hoc est falsum; quia non est genus generalissimum, quoniam est posterior illo; sed generalissimum est simpliciter simplex, cum non sit resolubile in plures conceptus: & deducitur consequentia, quia talis differentia cũ nullo conueniret formaliter, & ita essent simpliciter simplex. Pręterea, si differentia superior nõ clauderetur formaliter in inferiori, sequeretur ꝙ esset de primis prædicatis, quod est contra Arist. in antepredic. & 3. physic. vbi ponit tantũ decem priora genera rerum: consequentia probatur, quia de differentia non prædicatur genus: igitur si nec differentia superior prædicaretur, tunc nihil de ipsa diceretur, & sic esset de primis prædicatis. Nec valent responsiones Aduersariorum, quòd aliquid prædicatur denominatiue, seu diuisiue, quia dictũ est prędicationẽ denominatiuam esse illius, quod est extra essentiam rei. Superior differentia quõ clauditur in inferiori. Differentia inferior non est simpliciter simplex. Tex. 4. Genus non prædicatur de differentia.

Quanquam veritas hæc peripatetica satis declarata sit, tamẽ eam mordent Aliqui tribus rationibus, & nituntur soluere rationes principales, supra quibus fundatur hæc veritas: nam dicebat Arist. vltimam differentiam esse totam substantiam rei. Contra sic arguunt, quia definitio indicat totam substantiam rei; sed de substantia definiti, non solum sunt omnes differẽtiæ, sed etiã genus: ergo genus vel est per se in intellectu vltimæ differentiæ, vel genus superfluit in definitione, quorum vtrumque est falsum: ergo & illud, ex quo sequitur, scilicet quòd finalis differentia sit tota substantia rei. Præterea, omnis definitio habet partes, & sicut tota definitio totam rem exprimit, sic pars partem, sed differentia finalis est pars definitionis; ergo exprimit partẽ rei, & non totam substantiam rei. Et confirmant, quia in definitione duo ponuntur, quorum alterum est vt materia alterum vero, vt forma, ex 8. huius; & verba Arist. in hoc textu ita glosari debent, differentia est tota substantia rei, scilicet complectiue quatenus ab illa differentia, est tota substantia rei completiue, & perfectiue. A

Tex. 9.

Genus qũo dicat totam substantiam rei.

Sed hæc facile soluũtur, negando quòd genus sit supefluum in definitione, quia genus dicit totam substantiam rei, non determinate, sed per modum determinabilis; differentia vero dicit totam substantiam rei, sed per modum determinãtis & contrahentis. Ad illud quando dicunt, quòd definitio habet partes, conceditur, sed non sunt partes rei, sed dicuntur partes rationis, puta genus & differentia, quarum quęlibet exprimit totam rem, & totam quidditatem definiti, sed diuersimode, vt dictum est, & verbum Aristo. in 8. huius facit pro nobis, quòd in definitione ponuntur duo, quorum vnum se habet vt materiale, quòd est genus; alterum vero vt formale, quod est differentia; sed tam genus quàm differentia totam essentiã rei exprimunt. Interpretatio quoque huius contextus ab eis allata fundatur supra fallo fundamento, quòd res habeat plures formas substãtiales quarum vltima sit complementum rei, & propterea non est audienda eorum interpretatio. B

Tex. 9.

Recentiores male interpretantur Arist.

Sed videamus secundum argumentum, quo nituntur debilitare conclusionem nostram: aiunt enim, quòd ad conclusionem propositam sequitur nugatio; nam omnis definitio vel datur per primum genus, & differentias intermedias vsque ad vltimam, vel per genus proximũ & differentiã vltimã specificã: si primo modo, sequitur nugatio contra ea, quæ supra sanciuimus; quia tunc differentia intermedia ponetur in definitione, & differentia ultima includet omnes intermedias, vt dictum est de mente S. Thomæ: ergo differentia intermedia bis dicetur, semel in se, & semel in vltima differẽtia; Si secundo modo, sequitur idem, nã genus proximum includit suam differentiam constitutiuam, & vltima includit eam; similiter vt dicitur secundum doctrinam Thomisticam: ergo bis dicetur, puta dicendo animal rationale, quia sensibile includitur in animali, quod constituit, & etiam in rationali secundum talem doctrinam: ergo bis dicetur. Nec potest euadi hoc argumentum dicendo, quòd definitio non sic datur, sed p primũ genus, & vltimam differentiam; quia esset contra Aristo. in littera dicentem omnem definitionem dari per proximum genus, & ultimam differentiam, vel per primum genus cum aliis intermediis. Deinde etiam est contra Boetium libro definitionũ dicentem, quòd primo in definitione accipiendum est genus cum differentia, & videndum est de definitione, si sit conuertibilis cum specie definienda, & si minus fuerit, accipienda est alia differentia, vt genus cum differentia priori sit loco generis, & sic quousque reddat speciem definiendam: ergo non solum primum genus ponendum est cum vltima differentia, sed etiam cum omnibus intermediis, & sic debet intelligi Aristo. in hoc præsenti contextu, cuius intentio non est quin sine nugatione posset dari definitio per genus & differentias multas, sed quòd vltima differentia est completiua, & perfectiua substantiæ rei; quia sic non sequitur nugatio. C D

Sensibile includitur in animali.

Cap. 3.

Cap. 4.

Quando cõmictit nugatio in definitione.

Sed hoc argumentum tam prolixum soluit S. Thomas, cuius solutionem non viderunt isti in tractatu de generis natura, vbi asserit, quòd si aliqua differentia replicetur in definitione super vltimam differentiam, tunc erit nugatio, ut si quis diceret, homo est animal bipes habens pedes: in hac enim definitione expresse committitur nugatio, quia in bipede includitur habens pedes, sicut ternarius in senario; si autem dicatur habens pedes, & addatur duos, tunc non est nugatio: & sic quando magis commune includitur in minus communi; tunc magis commune præcedit, & minus commune sequitur, & ibi non est nugatio, quia animal includitur actu in homine, & ideo dicendo, animal homo, non est nugatio, sic etiam rationale actu includit in se sensibile, unde dicendo, sensibile rationale, nulla nugatio cõmittitur, quia & si magis commune actu includatur in minus communi, non tamen econtra: vnde neganda est consequentia illius argumenti, in quo dicebatur, quòd ad conclusionem nostram propositam sequitur nugatio. Et ad probationem dicimus vltimam differentiam claudere in se differentias

A ferentias intermedias, & minus commune magis commune: ex hoc patet istos peruertere sensum verborum Arist. & non attingere mentem eius. Dictum quoque Boetii libro diffinitionũ non est contra nos, immo facit pro nobis, quia vult vltimam differẽtiam poni in definitione.

Minus com mune claudit magis cõ mune.

Vltimo arguunt probando in substantia esse ordinem; nam omnis substantia definibilis componitur ex quid & quale, vt patet in 8. huius, & forma est prior materia, & magis ens, vt sancitum est in hoc 7. & actus est prior potentia tempore, & perfectione, vt scribitur 9. huius; sed in definitione vnum est vt potentia & materia, aliud vt actus & forma: ergo ibi est ordo & per consequens in substantia definibili erit ordo. Sed decipiuntur non considerando substantiam definibilem dupliciter posse perpendi. Vno modo secundum suas partes, scilicet materiam & formam, & sic in ea S. Thomas non negat dari ordinem. Alio modo secundum quod significatur per definitionem, ita scilicet quòd illud, quod significatur per vnam partem definitionis, præcedat illud, quod significatur per aliam, & sic in substantia rei non est ordo, immo quælibet pars definitionis significat totam essentiam rei, vt sæpe dictum est, & sic respõdendo formaliter ad argumentum dicimus, quòd vltima differentia est tota substãtia rei virtualiter, licet non secundum omnem modum cognoscendi, & quamuis aliquid ponatur in

Tex. 9. Tex. 7. Tex. 13.

Substantia definibilis dupliciter cõsideratur.

B definitione, vt materia scilicet genus, & aliquid vt forma, scilicet differentia, tamen quælibet pars definitionis in recto sumpta est forma totius, & se habet vt totum respectu definiti, & non per modum partis. Ex his patet falsam esse opinionem Neotericorum asserentium, differentiam inferiorem non includere formaliter superiorem. Rationes autem illorũ omnes iuxta doctrinam S. Thomæ solutæ sunt.

Pars definitionis est q̃d totum.

Videtur autem impossibile esse substantiam quodcunq; vniuersaliter dictorum, &c, Tex. 44.

An vniuersale sit aliquid in rebus.

C

Dilucidatio decimasexta.

SANCTVS Thomas interpretando hunc textum Arist. narrat opinionem Platonicorum ponentium, animal & hominem in sua vniuersalitate esse substantias, quod Aristot. hic intendit reprobare ostendens, quòd animal commune, & homo communis non sunt aliqua substantia in rerum natura, & propterea merito disputatur de vniuersali ad præsens secundum sententiam Arist. in qua disputatione recitabimus primo opiniones varias, & falsas; & deinde determinabimus veritatem iuxta sententiã Arist. & S. Th.

Quantum ad primum fuit antiqua opinio ipsius Epicuri, & eum sequentium; hi enim negabant totaliter vniuersale, quia non ponebant differentiam inter sensum & intellectum, & dicebant, nihil esse nisi singularia, quæ sentiuntur & videntur. Quam opinionem pluribus

Opinio Epicuri de vniuersali.

D in locis suę doctrinæ impugnat S. Thomas: vnde vocat eos poranos à poro, quod est procul quasi prudentes, & à longe speculantes, quia superficialiter tantummodo loquebantur.

Secunda opinio est ipsius Platonis, qui quasi volens aduersari istis poranis, posuit vniuersalia esse realiter separata à singularibus & sensibilibus, & appellat ea species, & ideas, vel exẽplaria, vnde præter omnes homines singulares posuit vnum hominem vniuersalem separatum ab eis in esse, & vocabat ipsum anthominem, idest per se hominem, & sic de omnibus aliis speciebus, & generibus loquebatur: posuit etiam in specie leonina antoleonem, & sic equina, & asinina, & ceteris, & hoc primo asserebat esse necessarium, vt haberetur scientia de rebus, quæ non potest esse hominum corruptibilium, neque equorum & leonum; sed de homine, equo, & leone incorruptibilibus. Secundo ex parte generationis, quia nihil potest exire de potentia in actum, nisi ab aliquo agente, sui generis vel suę speciei: vnde quia videmus generari hominem, leonem, & equum, oportet ponere formas separatas, uel ideas istorum, à quibus generantur. Tertio quia omne ens per participationem reducitur ad ens per essentiam; sed istę species inferiores sunt entia pe participationem: ergo debẽt poni entia per essentiam: & sic datur per se homo separatus, & leo, & sic de aliis speciebus.

Opnio Platonis.

Exiens de potentia ad actum à quo producitur.

Sed hanc opinionem pluribus argumentis Arist. in tota fere doctrina sua impugnat, quæ in particulari tractatu adduximus de concordia idearum inter Arist. & Platonem iuxta senté- tiam Simplicii 2. physicorũ, & Ammonii in libro perhier. & in hoc etiam 7. tetigimus, quòd Arist. non impugnauit Platonem suum magistrum, sed tantum discipulos Platonis, ita intelligentes, & interpretantes doctrinam Platonicam, inter quos erat plato Cesariensis, & Senocrates, & Leocippus, inter quos erat discordia hæc de intellectu idearum: & propterea Arist. contra istos arguit; sed Plato posuit ideas secundum sententiam Theologorum, ut diximus. A

Tex. 18. Dilu. 10.

Platonis ideæ sunt secundũ theologos.

Argumenta autem tacta ab istis discipulis Platonis facile soluũtur; & ad primum dicimus, ꝙ habetur scientia de rebus generabilibus, & corruptibilibus secundum propositiones vniuersales & in esse essentiæ, non autem in esse existentiæ. Ad secundum dicimus, quòd propter generationem rerũ non oportet ponere ideas separatas, quia hic homo generat hunc hominé, sicuti homo hominé, & sol & homo generãt hominem. Ad tertium respondet S. Tho. 1. p. quòd de ratione hominis est, quòd sit in materia, & sic non potest inueniri homo sine materia, licet hic homo sit per participationem speciei, non tamen potest reduci ad aliquid existens per se in eadem specie, sed ad speciem superexcedentem, sicuti sunt substantiæ separatæ; & eadem est ratio de aliis rebus sensibilibus. B

q. 44. ar. 3.

Sententia quorundam Arabum de ideis.

Tertia opinio videtur esse quorundam peripateticorum, videlicet Albumasar, & Auēpacæ; isti enim concesserunt dari vniuersalia etiam separata, & distincta secundum rem à singularibus, vnde parum videntur isti differre à sententia discipulorum Platonis. Mouentur autem isti s rationibus; quia illud, quod est perpetuum, non est coniunctum in esse cum corruptibili; quia corruptibile, & incorruptibile differunt plusquam genere, vt docuit Aristot. 10. huius; sed vniuersalia sunt perpetua, & incorruptibilia; singularia vero caduca & corruptibilia, vt scripsit Arist. in hoc 7. ergo vniuersalia non possunt esse coniuncta singularibus, sed ab eis separata. Secundo, illud, de quo est scientia, non potest esse coniunctum cum his, de quibus non est scientia, aliter de eodem esset scientia & non scientia; sed de vniuersalibus est scientia, non autem de singularibus ex 1. posteriorum: ergo vniuersalia non possunt esse coniuncta singularibus, sed ab eis separata. Tertio, quæ sunt propinqua sensibus, non possunt esse coniuncta cum his, quæ sunt maxime remota à sensibus; aliter vnum & idem esset propinquũ sensui, & remotum ab eo: sed singularia sunt propinqua sensibus, vniuersalia vero remota ab eis, vt habetur 1. post. quòd vniuersalia & particularia opponuntur: ergo vniuersalia sunt separata à singularibus. Quarto, illa, in quibus latent æquiuocationes, non sunt conuincta cum illis, in quibus non latent, quia ista videntur esse opposita; sed in vniuersalibus latent æquiuocationes, in singularibus vero non, vt dicit Philosophus 7. physicorum, ꝙ iuxta genera latent multa: ergo vniuersalia sunt separata à singularibus. Quinto, sicuti se habet intellectus ad sensum, ita vniuersale ad singulare per conuenientem similitudinem; quia vniuersale dicitur obiectum intellectus, singulare vero obiectũ sensus, vt habetur 2. posteriorum: ergo sicuti se habet potentia ad potentiam, ita obiectum ad obiectum, sed intellectus non est coniunctus sensui, quia intellectus est separatus à sensu, cum sit immixtus, & immaterialis ex 3. de anima: igitur & vniuersale erit separatum à singulari. Vltimo, si vniuersalia essent realiter coniuncta singularibus, tunc tot essent species, quot indiuidua, & tot essent genera quot species; sed hoc est impossibile, quia sub vna specie sunt plura indiuidua vel saltem possunt esse plura: similiter sub vno genere necessario sunt plures species: consequentia patet, postquam enim vniuersalia essent singularibus coniuncta, oporteret quòd multiplicarentur secundum multiplicationem eorum; quia, cum homo esset in singularibus, oporteret tot esse homines, quot singularia. C D

Tex. vlt.

Tex. 55.

Cap. 9.

Cap. 2.

Cap. 31.

Tex. 5.

Tex. 4.

Sub vna specie continẽtur plura indiuidua.

Verum licet rationes istæ videantur aliquo pacto apparentes; tamen opinio in se est falsissima, quia si darentur vniuersalia actu separata à singularibus de mente Aristo. tunc frustra daretur intellectus agens, quia vniuersalia sunt actu abstracta per essentiam, & nõ indigẽt actione intellectus agentis contra Arist. 3. de anima, vbi ponit, quòd in omni natura oportet ponere vnum, quod est omnia fieri, & alterum, quod est omnia facere. Rationes vt dixi, licet probabiles videantur, nulla tamen earum concludit. Et ad primam, in qua dicebatur; illud, quod est perpetuũ &c. conceditur vniuersalia non esse idem cum singularibus secundum identitatem singularem, & numeralem, sed sunt idem identitate generica, vel specifica, & quoad essentiam, non autem quoad existentiam. Et sic ad secundam, in qua dicebatur illud, de quo est scientia &c. non enim concludit ratio, nisi quòd vniuersalia sunt coniuncta cum singularibus secundum subsistentiam, & secundum conditiones particulares, à quibus intellectus abstrahit, considerando vniuersalia, & non singularia, vt dicemus infra. Ad tertiam, in qua dicebatur.

Tex. 17.

Vniuersalia sunt coniũcta singularibus secundũ existentiam non autem secũdum essentiam.

A tur, illa, quorum vnum est propinquũ sensui &c. concedimus vniuersalia & singularia esse coniuncta secundum subsistentiam, & conditiones indiuiduales, & sensibiles, secundum quas singularia cognoscuntur à sensu, vniuersalia vero ab intellectu. Ad quartam, in qua dicebatur, quòd in generibus latent multa &c. dicimus, nihil concludere, nisi quòd vniuersalia & singularia non sunt totaliter coniuncta secundum vnitatem indiuidualem; quia singulare est vnum numero, vniuersale vero est vnum genere, vel specie, & propterea intellectus separat vniuersale à singularibus. Ad quintam, in qua dicebatur, sicut se habet intellectus ad sensum &c. dicimus, quòd non currit totaliter similitudo, quia est dissimilitudo aliqua in hoc, quia vniuersale prædicatur de singulari, dicendo, Sortes est animal, intellectus vero non prædicatur de sensu. Ad vltimam, in qua dicebatur, quòd si vniuersalia essent realiter coniuncta &c. dicimus, quòd si species capitur pro re subiecta, tunc tot sunt species numeraliter diuersificatę, quot sunt indiuidua, quia quando dicitur, Sortes est homo, homo importat quidditatem in Sorte distinctã à quidditate, quę est in Platone, quia sicut Sortes & Plato est alius & alius numero, sic homo, qui prędicatur de his, diuersificatur numeraliter. Si vero species

Intellectus non prædicatur de sensu.

B capiatur pro natura specifica communi, sic negatur, tot esse species quot indiuidua; hoc quoque pacto dicendum est de genere, quòd tot sunt genera diuersificata specifice, quot sunt species, quia animal, quod est in homine, & animal, quod est in leone sic specificatum, distinguũtur specie, vt declarat Caietanus in prædicabilibus; si autem genus sumatur pro intentione ipsius generis, sic non multiplicatur, sed repræsentat omnes species.

Cap. de differentia.

Quarta opinio est, quæ attribuitur Auerro. qui ex opposito tenuit contra Alpharabium, & Auempacem, quòd vniuersalia sunt totaliter in intellectu, & nullo pacto in rerum natura; vnde exponẽs verba Aristo. 1. de anima, vniuersale aut nihil est, aut posterius est, scripsit intellectus est, qui facit vniuersalitatem in rebus, sed intellectus agens non est potentia, quæ causet aliquid reale extra ipsum, sed tantum in ipso: ergo vniuersale non est in rerum natura, sed tantum in ipso intellectu. Sumpsit etiam hoc Auerr. ex libro perhier. & 1. posteriorum, vbi Arist. definiens vniuersale dixit, quòd est vnum in multis & de multis: ergo includit essentialiter comparationem ad supposita, vt prædicabile ad subiicibile, sed talis comparatio non est in re, sed tantum in intellectu comparante: igitur vniuersale tantummodo erit in intellectu.

Tex. 8.
Intellectus facit vniuersalitatem in rebus.
Cap. 5.

C Sed hæc opinio sic superficialiter intellecta est falsa, quia obiectum naturaliter præcedit actum: sed vniuersale est obiectum intellectus: ergo vniuersale naturaliter præcedit intellectionem, quando intelligitur; sed non est in actu in intellectu, nisi per intellectionem: ergo vniuersale non est tantum in intellectu. Præterea, subiectum scientiæ inquantum subiectũ præcedit intellectum actu intelligentem: sed subiectũ scientię vt est subiectum est vniuersale: ergo vniuersale antecedit ipsum intellectũ actu intelligentem: probatur minor, quia subiectũ scientiæ vt sic est quoddã reale & cõparatur ad suã passionẽ; propterea non efficitur ab intellectu, vt vniuersale est quoddam reale: verum quia vt diximus hæc opinio potest aliquo pacto substineri, vt declarabimus in explicatione opinionis S. Thomæ; propterea differantur illuc rationes istæ, vt videatur earum veritas.

Quinta opinio est Neotericorum, qui multa complicant pro intelligentia huius rei: & primo assignant tres distinctiones, quarum prima est. Duplex est intentio, prima scilicet, & secunda: per primam intentionem intelligunt ipsam rem positam in esse intellecto, & cognito: per secundam intentionem volunt quandam relationem seu comparationem intellectus;

Intentio duplex est secũdum recentiores.

D quando intellectus comparat vnum intellectum alteri. Secunda distinctio. Vniuersale, cum sit quoddam concretum, potest accipi dupliciter. Vno modo pro per se significato, quod est vniuersalitas & secunda intentio, quæ est quædam relatio rationis in prædicabili ad illud de quo est prædicabile. Alio modo sumitur vniuersale pro illo, quod denominatur ab alia intentione, quæ est aliqua res primæ intentionis, quia secundæ intentiones applicantur primis. Tertia distinctio est. Esse in intellectu contingit dupliciter. Vno modo subiectiue, vt species & actus intelligendi, & habitus, qui sunt in anima. Alio modo obiectiue, & hoc modo potest esse dupliciter, vel habitualiter & in actu primo, quando est ibi per speciem manentem in intellectu. Alio modo actualiter, siue in actu secundo, quando scilicet actu mouet & intelligitur.

Ex his dicunt, inter alia, quòd vniuersale sumptum pro subiecto remoto intentionis est aliquid vere in rebus, itaquòd in rerum natura extra animam opinantur esse rem vnam aptã natam esse in pluribus, absq; omni opere intellectus, & probant pluribus rationibus. Primo, quia circumscripto omni actu intellectus, naturæ humanæ non repugnat intelligi, vt vniuersale, & commune pluribus: naturæ autem singulari repugnat intelligi vt vniuersale: ergo præter

operationem intellectus natura humana est alia à natura singulari, & sic vnitas eius est alia ab vnitate illius. Secundo, quia natura coloris est ratio formalis obiectiua terminandi visum, & hic color non est ratio terminandi visum: igitur ratio formalis obiectiua visus non est hic color, sed color communis & vniuersalis. Tertio, mensura rerum realium debet esse vna & realis, quia mensuratum dependet à mensura, sed ens reale non depēdet ab ente rationis; modo vnitas speciei est prima mensura generis apud Arist. igitur vnitas speciei, qua mensurantur omnia sub genere contenta, debet esse realis. Quarto, vnitas alicuius naturæ, in qua aliqua comparantur realiter, debet esse realis; sed in vnitate speciei comparātur indiuidua eiusdem speciei & realiter: ergo debet esse realis. Quinto, circumscripto omni actu intellectus, plus conuenit Arist. cum Auerroe, quàm Simplicius cum aliquo leone: igitur præter operationem intellectus est illa similitudo: sed omnis relatio realis requirit fundamentum reale: igitur datur natura vna communis realis, quæ erit fundamentum illius similitudinis. Sexto, si omnis vnitas realis est numeralis: ergo omnis diuersitas realis erit numeralis, tenet argumētum, quia idem & diuersum sunt immediate opposita: consequens est falsum, quia tunc oīa æqualiter differrent. Septimo, quod non destruit aliquid, illud permittit; sed differentia numeralis præter operationē intellectus non destruit vnitatem specificam: igitur differentia numeralis realis illam permittit, & per cōsequens cum distinctis numero stat vnitas specifica realis. Octauo, quæ solo numero differunt præter operationē intellectus, non sunt distincta specie, vt Matthias, & Dominicus; sed hęc sunt distincta numero solo: ergo sunt specie indistincta p̄ter operationem intellectus, tenet argumentum à negatione de prædicato finito ad affirmatiuam de prædicato infinito cum constantia subiecti: cum igitur ista indiuidua sint indistincta specie præter operationem intellectus: igitur datur vnitas quædam realis specifica. Nono, quæcunque non distinguuntur realiter secundum omnem rationem inclusam in eis, habent aliquam rationem realem, in qua conueniunt realiter: sed Simplicius, & Ammonius non distinguuntur realiter secundum omnem rationem in eis inclusam, quia Simplicius inquantum homo non distinguitur realiter ab Ammonio, alias omnis homo distingueretur ab ipso Ammonio, & sic idem distingueretur à seipso, ergo &c. Vltimo, ignis generans ignem, aut intendit singularem ignem, aut vniuersalem, non singularem, quia sunt præter intentionem artis & naturæ ipsa singularia: si vniuersalem, igitur datur ignis realis communis, & sic concludunt isti dari naturam quandam vniuersalem, ad quam sequitur quędam vnitas realis absque omni operatione intellectus, & hæc vnitas est minor vnitate numerali, & prior vnitate specifica conueniens eidem naturæ absolute consideratæ secundum se, & hanc vnitatem declarauit Scotus in libro de vniuersalibus, & in theoremat. & 2. senten. immo vult quidam Doctor nomine Gabriel Zerbus Veronensis contra vniuersam scholam Thomistarū & Heruei, & Petri de Palude, & Capreoli, & Thomæ Anglici hāc opinionem esse S. Thomæ in opusculo de natura generis, vnde in hac parte non videtur Scotus dissentire à S. Thoma.

Mensura rerum est realis. — *Ignis generat ignem.* — *Quæst. 5. Dist. 3.*

Sed quòd hęc opinio sit chimerica, & contra veritatem & Philosophiam Peripateticam probatur sic: si natura quę de se non est limitata ad gradum hęcceitatis est prior tali gradu, & per consequens prior vt sic non repugnat esse in alio, & propter hoc natura ista sic considerata est vniuersalis. quæritur à Scoto, in quo genere entium sit, quia cum entia sint in triplici differentia secundum Philosophum 6. huius; ista natura vniuersalis, quam imaginati sunt isti non potest esse de genere entium, quæ sunt in materia secundum esse, & secundum rationem, etiam secundum ipsos, neque de genere entium, quæ sunt in materia secundum esse, & non secundum rationem: hęc enim sunt separata à materia secundum intellectum; nec est de genere entium, quę vtroque modo sunt separata à materia; quia sic esset incidere in opinionem Platonis, quam hic reprobat Aristo. ergo fictitium est hoc tale vniuersale, quod actu fingunt præter omnem operationē intellectus. Præterea, cum vniuersale in actu distinguatur contra singulare, sicut singulari repugnat esse in pluribus, ita vniuersali in vno tantum; humanitati enim, de qua negatur repugnantia ad essendum in pluribus, non repugnat esse in vno tantum: ergo negatio talis repugnantię non sufficit ad constituendum vniuersale in actu; quandoquidem vniuersali in actu repugnat esse in vno tantum; sed humanitati inquantum humanitas non repugnat esse in vno tantum, aliter non posset saluari in vnico tantum indiuiduo: ergo humanitas vt sic non est vniuersalis in actu: patet ergo, tam sententiam Scoti, quàm modum ponendi esse impossibilem, & contra Arist. Pręterea, ex doctrina istorum, sequitur vniuersale posse esse aliquid pręter singularia, contra Philosophum 1. perhier. vbi ponit vniuersale esse vnum in multis, & non præter multa: consequentia probatur, quia ex quo vniuersale ponitur esse de se vnum, idest naturæ vniuersalis, inquantum est prior omni gradu limitatio-

Natura illimitata est prior hęcceitate. — *Tex. 2.* — *Vniuersa Neotericorū est fictitiū.* — *Cap. 5.*

nis, per

A nis, per quam contrahitur ad aliquid singulare, quod sit præter illud. Immo sequitur aliud inconueniens, quòd, cum hæc natura secundum istos habeat per se vnitatem minorem vnitate numerali præter singularia, esset simul & semel vnum in actu, & plura in actu: quia ipsi ponunt, quòd datur natura specifica realis, & natura generica realis vna prærer omnem actum intellectus. Prçterea, argumentor ad idem principale sic, & fortius quçrendo ab istis, aut hic homo est homo participatione hominis, aut est homo participatione huius hominis, aut idem est homo, & hic homo; non est homo partipatione huius hominis, quia tunc nihil esset homo nisi participatione huius hominis, & sic Sortes esset hic homo participatione huius hominis, & sic de ceteris: nec hic homo est homo participatione hominis, quia tunc daretur homo per essentiam, qui non esset hic homo, cum non sit idem participans & participatum, & sic esset idea Platonis. non.n. Plato Cesariẽsis per ideam aliud voluit, nisi hominem per essentiam; sed hoc est impossibile: igitur præter operationem intellectus idem est homo, & hic homo, & sic sequitur opinionem istorum esse fictitiam, & chimericam.

Impossibile est quòd idẽ simul sit vnum & plura in actu.

Argumenta adducta facile soluuntur, & ad primum, in quo dicebant, circumscripto omni
B actu intellectus &c. negandum est antecedens, & ad probationẽ negamus consequentiam, quia non valet, rei circumscripto omni actu intellectus non repugnat intelligi vt vniuersalis: ergo præter operationem intellectus est actu uniuersalis; quia stat, quòd sit potentia & aptitudine quadam. & per intellectionem sit actu uniuersalis. Ad secundum etiam negandum est antecedens, quia nec color, nec hic color est ratio obiectiua uisus, bene tamen color est in re aliquid, quod per conceptum formalem coloris nobis de nouo occurrentem potest intelligi non vt ratio formalis obiectiue visus, & in re est aliquid quod per conceptum formalem coloris potest intelligi, non vt ratio formalis, quia abstrahit ab vtroque. Ad tertium negatur, ꝙ ratio mensuræ fundetur in aliquo vniuersali, quia non fundatur neq; in vniuersali neque in singulari vt sic, sed in natura vna formaliter, quæ reperitur in singulari, & sic non est vnum numero vt sic mensura aliorum, sed vnum formaliter. vel dicimus, quòd vnum indiuiduum potest esse mensura indiuiduorum alterius generis, vel plurium indiuiduorum eiusdem speciei. Ad quartum, in quo dicebatur, quòd vnitas naturę alicuius &c. dicimus, quòd circumscripta operatione intellectus, indiuidua non comparantur in aliquo, sed bene ex
C parte naturę potest esse conceptus, quidam, quo repræsentari potest aliquid, in quo sunt comparabilia, & alii conceptus repræsentãtes res comparabiles, & sic in rerum natura non est aliqua distinctio. Ad quintum dicimus, quòd circumscripto omni actu intellectus. Aristo. & Auerroes sunt similes & conuenientes se ipsis vel per eorum animas, non tamen sunt similes vna similitudine, & ideo non oportet dari unum in quo sint similes, sed plura quibus sint similes.

Res potẽtia & aptitudine est uniuersalis.

Ad sextum, in quo dicebatur, omnis vnitas realis, &c. neganda est consequentia, quia omnis vnitas realis potest esse numeralis, & tamen differentia potest esse specifica, & ratio est, quia hæc non sunt opposita; & illa, quæ differunt, poterunt differre per suas formas, vel per suam naturam realem, quæ non est vniuersale in actu, vt ipsi arbitrantur. Ad septimum, in quo dicebatur, quod non destruit aliquid, &c. asserimus utique differentiam numeralem permittere vnitatem specificam, quia stat aliqua differre numero quæ sunt eiusdem speciei, non tamen sunt eiusdẽ speciei per aliquod vniuersale in actu præter operationem intellectus, sed plura præter operationem intellectus. Ad octauum, in quo dicebatur, quæ so-
D lo numero differunt, &c. dicimus quòd Matthias & Dominicus sunt indistincti specie præter operationem intellectus, sed non per naturam quandam, quæ sit vniuersalis in actu, ut ipsi docent; sed per naturam quæ est uniuersalis in potentia. Ad nonum, in quo dicebatur, quçcunque non distinguuntur realiter, &c. dicimus ꝙ Simplicius & Ammonius habent quædã realia quibus differunt, & quçdam realia quibus cõueniunt præter operationem intellectus, tamen illa, in quibus conueniunt, non sunt uniuersalia in actu. Ad vltimum, in quo quçrebatur quando ignis generat ignem &c. dicimus quòd natura intendit singulare; nullum tamẽ singulare intendit discrete tantum; sed vage & confuse.

Natura in qua conueniũt indiuidua non est actu uniuersalis in re.

His ergo opinionibus reiectis vt promisimus in principio huius disputationis, declaranda est sententia Arist. & S. Thomę; pro cuius intelligentia notandum est primo, quòd per nomen vniuersale tria intelligere possumus. Primo vniuersalitatem, quę est relatio rationis. Secũdo rẽ quæ denominatur vniuersalis ab illa vniuersalitate. Tertio aptitudinẽ, quę est quid mediũ inter illa duo, & est fundamentũ proximum quare res suscipit illam relatiuam denominationem: ideo enim intellectus attribuit ipsi rei relationem vniuersalitatis, quia res illa apta nata est esse in pluribus: vnde non intelligimus hic vt illa relatio, quæ vocatur vniuersale formaliter, sit

ter, sit extra animam: quia apud nullos dubitatum est illam relationem fieri ab intellectu: & propterea illud dictũ: qđ vniuersale sumptũ pro intentione nihil est in rebus, sed in intellectu tantum, est superfluũ: quia omnibus manifestum est ens rationis non esse in rebus, sed vniuersale acceptum pro illa relatione, seu pro intentione fit ab intellectu: & est purum ens rationis: ergo non reperitur in rebus, & sic etiam vane impugnarunt Comment. dicentem: intellectus est qui facit vniuersalitatem in rebus 1. de anima, neque etiam disputamns hic, an res, quæ denominatur vniuersalis, quæ quidem res peripatetice vocatur vniuersale obiectiue, & in potētia, sit extra animam; quia de hac etiam re non dubitamus, nam cum sit reale quoddam vt homo & bos & huiusmodi, est extra animam, & in rerum natura; & sic concludunt de hac re illa duo argumenta adducta contra tertiam opinionem, quorum primum fuit: obiectum naturaliter præcedit actum, &c. Secundum, subiectum scientiæ præcedit intellectum, &c. Sed disputamus in præsenti de illa aptitudine ad essendum in multis, vtrum sine opere intellectus inueniatur in rerum natura; & hanc aptitudinem vocant aliqui vniuersale in actu; & dicunt quòd est vere in rebus: & pro hoc adduxerunt illa decem argumenta, quæ non concludunt vt ostendimus nisi de re ipsa, non autem de relatione neque de aptitudine. A B

Comm. 8.

Dilucidatio quæsiti.

Secũdo est sciẽdũ, ꝙ vniuersale dupliciter sumi potest. Vno modo obiectiue in potẽtia, & sic est ipsa res vna formaliter sine aptitudine ad essẽdũ in pluribus, ut natura humana absq; aptitudine ad essendũ in indiuiduis. Alio modo dicitur vniuersale obiectiue in actu, & sic dicitur totũ hoc, scilicet res vna apta nata esse in pluribus, quia vniuersale triplex est, vt docuit S. Thomas in tractatu Angelorum: vnum quod dicitur ante rem; aliud quod dicitur vniuersale in re; & tertium quod dicitur vniuersale post rem: de vniuersali ante rem dicunt aliqui, quòd est in mente diuina: vniuersale vero in re est ipsa natura singularis: vniuersale autem post rem est natura ipsa concepta ab intellectu actualiter sub esse communi. Aliqui vero dicunt, quòd vniuersale ante rem est ipsum singulare; vniuersale in re est ipsa natura singularis: vniuersale vero post rem est ipsa anima cum acceptione ipsius vniuersalitatis. Alij vero exponunt, quòd vniuersale ante rem est ipsa natura secundum seipsam: vniuersale in re dicitur ipsum singulare: vniuersale vero post rem dicitur intentio secunda: sed prima acceptio est melior. Vltimo sciendum est, quòd vnitas est duplex: quædam numeralis, & quædam formalis: vnitas numeralis attenditur penes priuationem diuisionis numeralis: vnitas vero formalis attenditur penes priuationem diuisionis formalis, & hæc habet latitudinem, quia quædam priuat diuisione formali omnino causabili per principia propria, & communia, & hæc est vnitas formalis simpliciter; quædam vero priuat diuisione formali non simpliciter, sed taliter causabili, scilicet per principia communia, & hæc est vnitas formalis secundum quid, & habet latitudinem secundum quòd diuisio priuata causabili est à magis & minus communibus principiis essentialibus: verbi gratia Sortes est vnus numero, quia non est per materiales differentias in se distinctus: homo vero est unus simpliciter formaliter, quia non compatitur secum aliquam diuisionem formalem: animal autem est vnum formaliter inquantum non compatitur secum diuisionem per sensibile & insensibile, non tamen habet vnitatem simpliciter, quia diuiditur per rationale & irrationale: corpus vero est minus vnum formaliter: est enim vnum, quia non est in se diuisum per corporeum & incorporeum, est autem minus vnum, quia compatitur secum diuisionem formalem maiorem, scilicet per animatum, & inanimatum: ens autem minime vnum est; vnum quidem est pro quanto non est in se diuisum proportionaliter; minime vero pro quãto tantã diuersitatem formalem cum sua unitate cõpatitur. Ex quibus patet quid sit unitas quęlibet, quia est indiuisio, & talis vnitas est talis indiuisio, idest diuisionis priuatio; & quælibet istarum unitatum tam numeralis quàm formalis existit extra animam; sed nulla vnitas communis pluribus suppositaliter distinctis existit extra animam lumine naturali cognita, quod dico propter diuinam essentiam, de qua erit sermo in Theologia, de qua plura diximus in 3. par. S. Thom. & 3. sentent. C D

q. 55. ar. 3. Vniuersale est triplex.

Vnitas duplex est.

Animal quõ est vnum formaliter.

Ens est minime vnum.

Distin. 1. Quæst. 3.

Istis sic iactis ponuntur quatuor conclusiones, quarum prima est. Vniuersale potest esse secunda intentio: probatur quia vniuersale sumptum formaliter dicit habitudinem ad particularia, quæ habitudo est secunda intentio: quod probatur, quia illud quod est præcise ab opere intellectus, non est ens reale, & sic est de hac intentione vniuersali, ergo patet conclusio ista, quòd tale vniuersale potest esse intentio secunda, vt est de facto.

Vniuersale põt esse ens reale.

Secunda conclusio. Vniuersale põt esse ens reale: quia scientia est de realibus, & scientia est de vniuersalibus, ergo vniuersal e erit ens reale: vnde homo & animal sunt entia realia, & sic

potest

A poteſt committi fallacia accidentis argumentando: homo eſt vniuerſale: vniuerſale eſt ſecunda intentio: ergo homo eſt ſecunda intentio; noncōcludit, quia eſt fallacia accidentis, & variatio ſuppoſitionis. Tertia concluſio. Vniuerſale eſt de eſſentia particulariū: probatur primo per textum Ariſt. hic, vbi improbat opinionem Platonis: & probatur etiam ratione, quia definiens eſt de eſſentia definiti; ſed vniuerſalia ſunt definientia ipſorum particularium, ſi particularia definirētur: ergo vniuerſalia ſunt de eſſentia particulariū, & non ecōtra. Quarta cōcluſio eſt reſponſiua quæſito principali & contra Aduerſarios. Non dantur vniuerſalia obiectiue actu in rerum natura præter operationem intellectus: probatur ſic, quicquid ſequitur naturam ſui ſimpliciter, prædicatur de indiuiduo illius naturæ: ſed aptitudo ad eſſendū in pluribus per Aduerſarios ſequitur naturam, puta humanitatem ratione ſui: ergo aptitudo ad eſſendum in pluribus prædicatur ſimpliciter de indiuiduo humanę naturæ: igitur iſta erit vera, Sortes eſt aptus natus eſſe in pluribus, quod eſt impoſſibile: maior patet ex eo, quòd omnia comitantia naturam ratione ſui, non ſeparantur ab ea poſita in indiuiduo, & conſequenter prædicantur de eo, quia eſſe in, præſupponit dici de aliquo, vt habetur in antepræ dicamentis: ex conſequenti patet ruina totius edificii Aduerſariorum, quòd ſi vniuerſalia eſſent
B in actu in rerum natura abſque operatione intellectus, tunc iſta propoſitio, vt diximus, eſſet vera, Sortes eſt aptus natus eſſe in pluribus. Proprerea dicendum eſt, quòd illorum triū, quæ nomine vniuerſalis intelligebantur, ſcilicet relatio rationis, aptitudo ad eſſendum in multis, & res quæ denominatur vniuerſalis, vnum tantum reperitur extra animam abſque opere intellectus, ſcilicet res ipſa, quæ eſt vna formaliter, illa alia duo, nempe relatio rationis, & aptitudo ad eſſendum in pluribus, oportet vt fiant ab intellectu; & hæc eſt vera doctrina peripatetica hic & 1. de anima: & eſt opinio Themiſtii in eodem 1. de anima, Simplicii, Philoponi, Alexandri, & etiam ipſius Auerrois 1. huius, licet Auerroes videatur verbis diſcrepare à ſententia S. Tho. tamē in re conueniunt, quia Auerr. etiā ponit in rerū natura vniuerſalia in potentia dari, & non in actu; quia in actu intellectus eſt ille, qui facit vniuerſalitatem in rebus.

Sequens naturam prædicatur de eius indiuiduo.

Tex. 8. Tex. 40. Tex. 12.

Auerr. & S. Thom. ſunt diſcordes verbis non autem rebus

Et ſi quis diceret, quòd hæc determinatio eſt contra Ariſt. in prædicamentis, vbi ponit ſubſtantias primas & ſecundas eſſe in rebus; ſed ſubſtantiæ primę ſunt actu in rerum natura: ergo & ſubſtantiæ ſecundę, quæ ſunt vniuerſalia, etiam erunt in rerū natura. Eſt etiam contra Ariſt.
C 2. phyſ. tractatu de cauſis, vbi ponit effectus uniuerſales, & effectus particulares; ſed effectus particulares ſunt actu in rerum natura: ergo & effectus vniuerſales. Et in 1. poſteriorum, vbi ponit definitionem eſſe vniuerſalium, quæ ſunt æterna, & incorruptibilia. Item in eodē lib. vniuerſale eſt vbique & ſemper: & ſuperius determinauimus materiam & formam pertinere ad quidditatem vniuerſalem, quæ omnia reperiuntur in rerum natura, & extra animā. Nihilominus hæc & alia ſimilia euadimus, quia verificātur non đ vniuerſali, quod eſt relatio rationis, neque de vniuerſali, quod eſt aptitudo rei ad eſſendum in multis, quia hæc omnia ſunt ab intellectu; ſed verificantur dicta Ariſt. de vniuerſali ipſo, quod eſt res, quæ denominatur vniuerſalis, & dicitur vniuerſale obiectiue in potentia, & hoc reperitur extra animam, & in rerum natura; & ſic genera & ſpecies dicuntur ſecundæ ſubſtantiæ, quæ denominantur nominibus generis & ſpeciei: & ſic interpretanda etiam eſt ſententia Ariſt. in 1. poſteriorum, quòd vniuerſale eſt vbique, & ſemper, ideſt natura ipſa, quæ denominatur vniuerſale, non determinat ſibi locum, aut tempus.

Tex. 31. Cap. 9. Cap. 5.

Vniuerſale reale quod ſit

Cap. 5.

D *Maxime autem vtique aliquis animatorum partes ſuſpicabitur, & easque animæ propinquæ, &c. Tex. 56.*

Num diſtinctio partium organicarum animalis ſit per plures formas ſubſtantiales realiter, aut ſpecificie diſtinctas.

Dilucidatio decimaſeptima.

OPINIO quam ſequuntur Neoterici aſſerit, in quolibet viuo præter formā animati eſſe aliam formam communem corporis, & mixti, & præter has, quæ ſunt communes toti animali ſiue viuo, ſunt aliæ partiales ſpecifice diſtinctæ, tot quot organa diſtincta, & multis rationibus conatur probare. Primo, quia in animali ſunt oſſa, quæ non ſentiunt: ergo oportet, quòd alia ſit forma oſſium & aliarum partium. Secundo, quia nulla vna forma numero poteſt informare materiam con-

Oſſa non ſentiunt.

trariis

trariis mixtionibus dispositam, sed in corpore animalis sunt tales contrarię mixtiones, sicut A patet, quòd cerebrum est frigidum in homine, cor autem calidum, & sic de aliis partibus corporis humani: ergo vna forma mixti non poterit esse in corpore humano. Tertio arguit auctoritate Arist. in libro de animalibus, vbi ponit cor animalis prius tẽpore generari, quàm partes animalis, & sic est assignare multas complexiones completas, vnam ante aliam in generatione animalis terminatas ad plures formas. Quarto, diuersę operationes distinctæ specie arguunt diuersas formas specie distinctas; sed diuersæ partes organicæ habent diuersas operationes specie distinctas: ergo habent diuersas formas specie distinctas: minor patet, quia alia est operatio manuum, alia pedum, & alia oculorum. Quinto in 2. de anima scribitur, quòd si oculus esset animal, visus esset anima eius, sed hoc non est, nisi quia visus est propria forma ipsius oculi substantialis, & per consequens eodem modo de aliis potentiis organicis. Sexto, homo mortuus & homo viuus est vnum corpus numero; sed homo mortuus amisit formam substantialem suam, quæ erat anima rationalis: ergo remansit forma corporeitatis, quæ erat in viuo: quia cadauer illud iam non est materia prima: ergo sequitur plures formas substantiales esse in eodem. Septimo, quærit, in homine mortuo, cum sint eadem accidentia, puta cicatrices & alia similia, aut proueniunt ex eadem forma substantiali, B quę erat in viuo, aut non: si ab eadem, habetur intentum; si non; quærit à quo corrumpitur illa forma substantialis, à quo tamen non corrumpuntur eadem accidentia, non est facile assignare, nec dicendum est accidentia esse diuersa, quia hoc esset negare sensum; ergo &c. Octauo, manifestum est, quòd in diuersis partibus ętherogeneis oportet esse alias passiones sicuti alius est odor, & alius sapor: ergo manifestum erit esse alias formas substantiales: antecedens patet, quia in comedendo diuersas partes animalis sentimus diuersos gustus, quod esse non potest, nisi per diuersas formas substantiales: consequẽtia patet, quia diuersæ passiones insequuntur diuersas formas, ergo &c. Nono, quia nos adoramus ossa Sanctorũ, si non esset aliqua forma ossium remanens in illis, non videtur esse aliqua ratio, quare magis adoranda sint ossa reliquiæ boni latronis, quàm mali. Vltimo, est argumentum de corpore Christi, qui fuit idem numero in cruce viuens, & in sepulchro motuus, & hoc esse non potuit, nisi propter vnicam formam substantialem corporeitatis, quæ fuit in Christo viuo & mortuo.

Cap. 3. — *Tex. 9.* — *Homo mortuus amittit suã propriã formam.* — *Diuersę partes animalis efficiunt diuersos gust⁹.*

Circa hanc controuersiam ita procedemus. Primo impugnabitur opinio aduersa. Secundo declarabitur veritas secundum sententiam Arist. & S. Thomæ. Tertio soluentur argu- C menta Neotericorum. Quantum ad primum, sciendum est disputationem istam pertinere ad secundum librum de anima, & ad librum de animalibus, & ad hunc locum: propterea tripliciter pertractari potest. Primo, an in ipso animato sint plures animę, puta in hoĩe an sint tres animę scilicet vegetatiua, sensitiua, & intellectiua: & hanc quęstionem disputat Ioannes de Ianduno in 2. de anima. Secundo potest disputari, vtrum in homine sit forma corporeitatis realiter distincta ab anima, & sic tangit quæsitum hoc Scotus in 4. senten. Tertio disputatur hic, si partes organicæ distinctæ ipsius animalis habeant diuersas formas substantiales, & sic tangunt eã Aduersarii asserentes partem affirmatiuam, tanquam subtilem opinionem, negatiuam autem vocant opinionem grossam. Primo ergo breuiter ostendam opinionem istorum esse contra Arist. & rationem, & sic eorum subtilitas frangit doctrinam Arist. & rationem naturalem; Aristo. enim 2. de anima asserit, quòd manus abscissa siue mortua dicitur manus æquiuoce; si ergo manus, quæ est pars organica, haberet propriam formam substantialem distinctam à forma aliarum partium; sequeretur quòd manus abscissa ab homine esset ma- D nus vniuoce cum viua, contra Arist. Nec valet responsio & fuga illorum dicentium, manũ dupliciter posse considerari: scilicet vel manus vt manus, vel manus vt organũ officiosum ad exercendum opus vitæ, primo modo asserunt manum vniuoce esse, quàmdiu manet sub forma manus. Secundo dr̃ manus ęquiuoce, quia sine anima nõ potest exercere opus vitæ, sicuti neque oculus videre. Sed quòd hęc responsio sit fuga sic probatur: aut manus consideratur secundum quòd manus est in homine, aut non; si non, sequitur quòd forma talis manus non est in homine viuo, & sic non oportet ponere pluralitatem formarum: si vero sic, sequitur quòd homo est quoddam compositum ex diuersis formis substantialibus genere distinctis, & sic homo erit minus vnum quàm animal rationale mortale: probatur sequela, quia manus considerata vt manus continetur sub corpore inanimato, quia si contineretur sub corpore animato, manus mortua non esset manus secundum quòd manus, quod est contra se ipsos: manus vero secundum quòd est organum animæ rationalis continetur sub animali rationali; sed rationale & animatum non possunt contineri sub eodem genere proximo, & sic differunt genere: homo vero & leo sunt eiusdem generis, & sic sequeretur, quòd homo esset minus

Hæc difficultas tribus in locis pertractatur. q.12. — *Quæst. 12. Dist. 10. q. 4. ar. 2.* — *Tex. 9.* — *Manus bifariam considetatur.* — *Manus est organũ animæ rationalis.*

A nus vnus, quàm homo & leo, quod est nedum contra rationem, sed contra sensum. Et confirmatur, quia pluralitas non est ponenda sine necessitate; sed non est necesse ponere tales formas partium organicarum, cum vna perfecta forma possit facere quicquid faciunt illę plures, quarum est virtualiter contentiua: igitur hæc opinio ponit superflua contra Arist. qui 1. phy. adducit hanc rationem contra Anaxagoram. Neç valet responsio illorum, quòd requiritur necessitas vitandæ contradictionis gratia, quia nulla est contradictio, immo ponere oppositũ est ponere contradictionem. Præterea, arguitur & fortius ex Aristo. 3. huius, qui disputans contra Platonem ponentem pluralitatem idearum asserit, quòd si alia esset idea animalis & alia bipedis, tunc animal bipes non esset simpliciter vnum. Ita etiam arguitur contra istã opinionem, quia ex duobus entibus in actu nõ fit vnum, sed plures formę sunt plura in actu: nam forma est essentialiter actus, animal vero est aliquod vnum: ergo non potest constare ex pluribus partibus habentibus plures formas. Nec valet responsio ad hoc, quòd actus est duplex: vltimatus, & non vltimatus, quia ille actus vltimatus esset accidẽs, qui adueniret enti in actu. Præterea, in 1. de anima etiã arguit Aristo. contra ponentes diuersas animas in corpore, B inquirens quid continet ipsas, & quid faciat ex eis vnum: non enim potest dici, quòd vniantur per vnitatem corporis, quia magis anima continet corpus, & facit ipsum esse vnum, quàm econuerso: vnde patet quòd Philosophus negat pluralitatem formarum, quia ex eis non potest fieri vnum per se, quandoquidem quælibet forma substantialis cum sua materia constituit suppositum de genere substantię; ergo animal vnum esset plura supposita, si tot habet formas substantiales specifice distinctas. Sic enim arguit Philosophus contra ponentes elementa manere in mixto secundum suas formas perfectas, vel imperfectas, quia tunc mixtum esset plura supposita, quòd rationi & philosophiæ Arist. repugnat.

Pluralitas non est ponenda sine necessitate.

Tex. 8.

Actus duplex.

Tex 91.

Ex pluribus formis non fit vnum per se.

Nec valet responsio dicendo, quòd sunt plura supposita in potentia, non autẽ in actu, quia forma est actus, & facit rem esse in actu: & si valet argumẽtum Arist. de elemẽtis contra Antiquos, valet & hoc contra ipsos; quia sicuti aliquid est ens, sic est vnũ, & perfectius ens, pfectius est vnũ; sed aĩal est perfectius ens, quã ignis, & aqua, & aer: ergo perfectius est vnũ; quod non esset, si animal haberet tot formas diuersas, & aqua tantum vnam. Nec valet responsio de vnitate perfectionis, & indiuisibilitatis; quia vnum nec perfectionem nec imperfectionem di C cit, vt docet Caietanus in 1. p. Præterea, diuersa specie non continuantur, sed animal est vnũ continuum: ergo non constat ex partibus specifice distinctis: maior probatur, quia quælibet illarum formarum perficit materiam, & sic esset distincta specie ab alia: & si ex duobus distinctis numero non potest fieri vnum numero, quanto magis ex duobus specie distinctis, quæ magis differũt quam numero discrepantia? Nec valet responsio dicendo, quòd manus arida continuatur corpori viuo animalis, & ramus siccus ramo viuo in arbore, quia hęc talia non faciunt vnum verum continuum, de quo loquitur hæc ratio. Præterea, diuiso aliquo animali anuloso, puta serpente, vel lacerta aliqua, vtraque pars illius animalis viuit, vt patet ad sensum vel ergo est anima vnius speciei in vtraque parte: vel alterius speciei: si primum, ergo in toto érat prius vna forma specie & habetur intentum: si secundo modo, ergo animal anulosum vnum, diuisum, erit multa animalia, quod est absurdum dicere Absurdius quoque est responsum illorum, quòd partes illæ diuisæ habent animam eiusdem speciei, quia hoc destruit doctrinam ipsorum ponentium plures formas specie distinctas in partibus; tum quia maior distinctio apparet in corporibus organicis, inquantum animata sunt, quàm inquantum mixta D sunt, vt patet de videre, audire, & huiusmodi: sed propter illam diuersitatem non ponuntur tales partiales formæ integrantes vnam animam sensitiuam: ergo non oportet ponere hanc diuersitatem in forma mixti.

Sicuti aliqd est ens ita vnum.

quæst. 11.

Ramus siccus & viuus ĩ arbore qũo se habent.

Quantum ad illam aliam partem huius disputationis, num in homine sint plures animæ, Arist. 1. de anima recitauit opinionem Platonis, qui posuit in eo tres animas discretas & separatas loco, quæ opinio est falsissima, sicuti Aristot. ibi docet. Philoponus tamen non consentiens Platoni posuit tres animas in vno & eodem subiecto, sed non separatas. Sic etiam tenuit Ochan in quolib. Sic etiam Ioannes de Ianduno 2. de anima posuit tres animas distinctas, scilicet vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam. Paulus Venetus etiam asserit in homine esse duas animas, scilicet sensitiuam corruptibilem, & intellectiuam incorruptibilem. Sed horum opiniones sunt falsæ, tum in philosophia, tum etiam in Theologia, quia in homine est tantum vna anima, scilicet intellectiua: & hæc est expressa doctrina Arist. in 1. de anima, vbi reprehendit Platonem, qui plures animas posuit in vno; vult ergo Philosophus in vno homine vnicam tantum animam esse substantialem; potentias autem plures: & in eodem libro docet ab vna anima prouenire intelligere, amare, irasci, & cogitare: & in 2. de anima docuit

Tex. 91.

Quol. 2.

quæst. 9.

Tex. 91.

Tex. 66.

vegetatiuum esse in sensitiuo, & hoc in intellectiuo, sicut est figura inferior in superiori, idest trigonum in tetragono, & tetragonum in pentagoneo. A

Prædicatio per accidēs quæ est.

Adest & ratio validissima, nam illa, quæ attribuuntur alicui secundum diuersas formas, per accidens prædicantur de eo, sicut album & dulce de lacte: si ergo in eodem essent plures formæ substantiales, prædicata sumpta ab illis diuersis formis prædicarentut per accidens, & nō per se, & sic iste essent per accidēs, homo est animal, & homo est corpus, quod est cōtra Arist. 1. posteriorum. Hanc veritatem docet S. August. libro 10. super Genes. ad literam; & libro de Ecclesiasticis dogmatibus, vbi asserit, nec duas animas esse in homine dicimus unam animalem, & aliam spiritualem, sed vnam, & eandem, quæ corpus viuificet, & seipsam disponat. Immo hæc veritas videtur quòd sit determinata in Concilio Constantinopolitano quarto, vbi dicitur. Apparet quosdam nostri temporis in tantum impietatis venisse, vt duas in homine animas impudenter dogmatizent, quos omnes & similia sentientes, cum vetus & nouum testamētum, & omnes Ecclesiæ Patres vnam animam rationalem asseruerint, sancta & vniuersalis synodus anathematizat. Ex quibus patet nullum philosophum Christianum amplius substinere debere hanc opinionem. B

Cap. 4. Cap. 12. Cap. 15. Cano. 11.

De tertia autem illa opinione, quòd detur forma corporeitatis distincta realiter ab anima, videtur disputare Scotus in 4. sentent. motus ex hoc, quia corpus Sortis in morte remanet idem numero; & anima non remanet: igitur forma corporeitatis realiter distinguitur ab anima. Hæc opinio est expresse contra Arist. 5. phy. vbi ponit differentiam inter generationē, & motum per hoc, quòd illud, quod generatur non est; id quod mouetur est, & sic sequitur generationem non esse motum. Quo stante arguitur, sic contra Scotum: si præter animam daretur in materia forma corporeitatis: sequeretur nullam esse differentiam positam ab Arist. inter generationem & motum: probatur consequentia, quia materia cum forma corporeitatis est subiectum motus, quia est ens in actu, & sic sequitur nullum discrimen esse inter subiectū motus, & generationis. Deinde aduersatur etiā dictis Arist. lib. 1. de generatione vbi asserit generationē esse transmutationē totius in totū non manente aliquo eodem subiecto sensibili: si ergo daretur forma corporeitatis præter animā intellectiuā, seu sensitiuā in animali: sequeretur quòd remaneret aliquod subiectum sensibile, & sic corruptio vnius non esset generatio alterius, contra Arist. 1. de generatione: hoc enim nō potest subterfugere Scotus, quia cogitur ponere corruptionem sine generatione, & quòd agens naturale agat per se ad corruptionem, & non ad generationem. Nec est verum, quòd ipse asserebat, corpus Sortis post mortem remanere idem numero; quia forma cadaueris de nouo generatur, cum sit quædam via naturalis à viuo ad elemēta: quia potest substineri formam cadaueris esse eiusdem speciei in omnibus mortuis, quoniam non est per se intenta à natura, sed tantum via ad constituendas species rerum, vel possumus etiam dicere formam cadaueris esse in diuersis diuersarum rationum, quia de ipsa non pertinet ad sensum iudicare, sed ad intellectum, cum sit substantia. Sic docet S. Thom. in quæstionibus de formis quod est contra Scotū, tenentē formā cadaueris iudicari à sensu, ex quo sequitur substantiam esse sensibilem. Ex hoc etiam reprræhenditur opinio Auerrois in libro de substantia orbis, vbi posuit in materia prima, quæ est pura potentia, dari dimensiones interminatas: ad quam opinionem sequitur ens secundum quid præcedere ens simpliciter: & ens per accidens esse prius ente per se, & materiam primam habere maiorem connexionem cum forma alterius generis, quàm cum forma proprii generis; & substantiæ generabilis non solum esse tria principia, sed quatuor nempe materiam, formā, priuationem, & quantitatem interminatam; quæ omnia sunt absurda: sequitur ergo materiā primam esse immediatum subiectum formę substantialis, & in vno ente naturali esse vnicam tantum formam substantialem. C D

Dist. 11. q. 3. & dist. 10. q. 4. ar 2. Tex. 8. Opinio Scoti contra Aristot. Tex. 23. Tex. 17. Forma cadaueris non est per se intēta Dimensiones interminate in materia prima non dantur.

Quod, quō sit, declarandū est secundum quod proposuimus de mente Arist. & S. Th. pro cuius intellectu sciendum est primo, quòd cum in formis sit quidam gradus, ita ꝙ vna est perfectior alia, ut patet ex Arist. 8. huius, vbi ponit formas esse veluti numeros, & propterea quicquid facit forma imperfectior, pōt facere forma pfectior & excellentiori modo, & hinc est ꝙ existente aliqua forma perfecta, in re ipsa naturali, essent superflue omnes aliæ imperfectiores existentes in illa: & propterea in aduentu formæ perfectioris abiicitur forma imperfectior, quæ præexistebat, & ratio est, quia natura abhorret superflua: verbi gratia forma leonis est perfectior forma corporeitatis, elemēti, mixtionis, & vegetatiuæ; ideo non solum dat leoni, ꝙ sit leo, sed ꝙ sit corpus, mixtus, & viuus: & propterea cum generatur leo adueniente in materia anima uegetatiua, corrumpitur forma mixtionis, quæ fuit materia transiens, vt esset disposita ad suscipiendam animam vegetatiuam; & quando debet generari forma mixtionis, corrumpitur

Tex. 10. Natura abhorret superflua.

pitur

A pitur forma corporeitatis,& sic pedetentim vna post vnam corrumpitur,donec veniat forma leonis,quæ fert secum perfectiones omnium formarum precedentium, quæ à principio non fuit introducta,quia materia non erat apta nata suscipete formam leonis, nisi prius pertransiret per illas formas,quę inductę sunt à natura, vt essent preparatorię ad suscipiendam formã leonis,& quod dico de leone,dico de ceteris rebus naturalibus.

Secundo est notandum,quòd ista vocabula,intellectiuum,sensitiuum,& vegetatiuum,pos sunt tripliciter sumi. Primo vt significant potentias operatiuas, & sic per se prædicantur de suis subiectis,sicut passiones:& cum sint in homine, sequitur has propositiones esse veras, & in secundo modo dicendi per se, homo est intellectiuus, homo est sensitiuus, & homo est vegetatiuus. Secundo possunt considerari vt dicunt principium essentiale operationis determinatum,& particulare, vt intellectiuum sit principium quoddam essentiale intelligendi, & sensitiuum sit principium essentiale sentiendi, & non intelligendi, & sic vegetatiuum uegetandi,& hoc modo sunt diuersa,nec prædicãtur de se inuicem,sed sunt differentiæ oppositæ, itaut intellectiuum sit ipsius hominis,sensitiuum ipsius bruti, & vegetatiuum ipsius plantæ. Intellectiuũ sensitiuum, vegetatiuũ, trifariam cõsiderantur.

B Tertio considerari possunt,præcipue illa duo vltima,pro principio essentiali absque exclusione,vt vegetatiuum sit habens principium essentiale vegetandi,siue intelligat siue sentiat, siue non;& sic est genus quod prædicatur de omni animato:similiter sensitiuũ pro habente principium sentiendi,& sic est differentia generica,quæ de homine & bruto prædicatur.

Tertio est notandum,quòd anima licet informet diuersas partes organicas, & omnes partes ipsius corporis,nihilominus ossa non sentiunt,nec capilli, & hoc est propter terrestreitatem istarum partium,& propterea non est mirum si ibi non fiat sensatio,immo si gladius prę cise tangeret organum alicuius sensus, tactus non sentiret, quia sensatio non fit nisi ratione carnis coniunctæ. Vnde non est dubitatio alicuius momenti illa, quæ fieri solet de ossibus & pilis,& capillis; si vnica est forma substantialis totius & eius partium, cur partes istæ non sentiant? quia dictum est, quòd hoc prouenit ratione materiæ, & terrestreitatis. Capilli non sentiunt.

Istis sic ordinatis ponuntur aliquæ conclusiones,quarum prima est. Anima non potest esse vna in omnibus viuentibus; quæ conclusio est contra aliquos Antiquos, ponentes vnicam animam in omnibus viuentibus; quæ opinio est erronea & falsissima, quia tunc sequeretur
C omnia viuentia esse eiusdem speciei,& sic homo,leo,& arbor essent eiusdem speciei,quia per istos haberẽt vnam animam. Secunda conclusio. In arboribus est tantum vna anima,scilicet vegetatiua,probatur,quia in eis non apparent aliæ operationes nisi animæ vegetatiuæ. Tertia conclusio. In animali vno est tantum anima sensitiua,quæ virtute continet vegetatiuã; hæc etiam patet ex supradictis. Quarta conclusio. In homine vno est tantum vna anima, scilicet rationalis,quæ virtualiter continet alias:probatur, quia essentialiter & eminenter potest exercere operationes aliarum. Vnde aduerte circa istam conclusionem, quòd in anima intellectiua inuenitur esse corporeum, materiale, quantum, & figuratum, non formaliter vt dixi, sed virtualiter, quia est tantæ excellentiæ, vt faciat ens materiale subiectum quantitati, & vegetatiuum, & sensitiuum,& intellectiuum. Quinta conclusio. Diuersæ partes organicæ habent diuersas formas accidẽtales:probatur,quia aĩa, quæ est forma substãtialis,nõ est principium immediatum operationis,licet sit principium immediatum essendi, & per consequẽs in oculo est eadem forma substantialis,quæ est in pede, & in manu, tamen est diuersa dispositio,& complexio, quæ est propria oculo; & alia est dispositio, commixtio, & complexio in
D pede,& sic de aliis partibus. Vltima conclusio respondẽs quæsito principali. Diuersæ partes organicæ ipsius animalis non habent formas substantiales diuersas realiter & specifice distinctas:hæc conclusio patet ex rationibus adductis contra Aduersarios. In homine ẽ tm vnica aĩa. Diuersæ partes organicæ q̃uo habent diuersas formas.

Quantum ad tertium soluenda sunt argumenta in contrarium,& ad primum,in quo dicebatur,quòd in animali sunt ossa,quæ non sentiunt, &c. dicitur, quòd licet ossa non sentiant; non tamen est ponenda alia forma substantialis in eis à forma totius; quia hoc est propter dispositionem materiæ,vt dictum est. Ad secundum,in quo dicebatur, quòd vna forma numero non potest informare, &c. neganda est ista propositio, quia illa forma præhabet in se virtutem aliarum formarum inferiorum, ex consequenti potest facere quicquid faciunt aliæ formæ inferiores: vnde licet in cerebro sit alia mixtio, quàm in corde, hæc tamen diuersitas non oritur ex diuersis formis substãtialibus, sed ex diuersis dispositionibus illarum partium. Ad tertium,in quo dicebatur,quòd Arist.in libro de animalibus ait,cor prius generari, &c. concedimus cor prius organizari,tamen corrumpitur illa organizatio, & perfectior generatur: vnde S.Thomas exponens dictũ Arist.2.de generatione animalium, quòd homo prius viuit vita plantę, & postea vita animalis, & tandem vita hominis, asserit quòd prius tempore Forma superior p̃habet inferiores in virtute. Cap.3. Cap.3.

Adueniente vna aĩa destruitur alia

pore homo viuit vita plantæ, quia semen recipit animam plantæ, & postea animã sensitiuã, A hac tamen adueniente destruitur vegetatiua præcedens, & postea venit intellectiua, & per hanc destruitur sensitiua, ita vt vna tantum anima remaneat in homine, vt dictum est in notabilibus. Ad quartum, in quo dicebatur, diuersæ operationes in specie, &c. dicimus, quòd intelligitur ista propositio de diuersis operationibus adæquatis; non autem de operationibus partialibus. Deinde conceditur, quòd arguant diuersa principia accidentalia, quæ sunt potẽtiæ illarum operationum, sed non diuersa principia substantialia, quia hæc possunt fieri ab vno, quod eminenter & virtualiter continet plura. Ad quintũ, in quo adducebatur dictũ Ari. ꝙ si oculus esset animal, &c. dicimus, ꝙ intentio Arist. fuit, quòd si visus esset forma propria ipsius oculi, siue accidentalis, siue substantialis, sequeretur suum intentum, quod etiam nos concedimus: sed non vult oculũ habere propriam formam substantialem distinctam ab anima realiter; negandum ergo est hoc, quia non est ad intentionem Arist. Ad sextum, in quo argumentabantur de forma cadaueris, dictum est supra, quòd non est eadem corporeitas numero in genito, & corrupto, & si Scotistæ iudicãt esse vnam & eandem decipiuntur. Ad septimum, in quo quærebatur, si aliqua forma substantialis insit materiæ, &c. dicimus, vt sępe B dictum est, illam formam præexistentem corrumpi per accidens ad introductionem formæ subsequentis nobilioris. Ad octauum, in quo dicebatur, quòd partes diuersæ, &c. dicimus quòd hoc argumentum nil aliud probat, nisi quòd illę partes habent diuersas dispositiones, & complexiones, & mixtiones. Ad nonum, in quo Scotistæ repręhendunt nos de adoratione reliquiarum, dicimus ipsos esse repræhendendos: nam ossa & reliquię Sanctorum & Sanctarum adorantur à nobis, quia fuerunt sub illis sanctissimis animabus plenis gratia Spiritus sancti illorum Sanctorum & Sanctarum, non quòd in eis remanserit propria forma substantialis. Ad vltimum de corpore Christi pro nunc dicimus, quòd fuit idem numero corpus Saluatoris nostri in cruce viuens, & in sepulchro mortuum, non propter formam corporeitatis, sed propter idem suppositum. Et sic dicendum est de hostia consecrata retenta in triduo: quia fuit eadem existentia diuina: propterea dicitur, quòd corpus Christi fuit idem numero vno. Et hęc est determinatio secundum Aristo. & S. Thomam, vt est videre 1. p. & 1. contra gen. & in disputatis de anima, & in quolibetis, & in opusculis. Et si quis amplissime voluerit videre materiam istam legat Herueum in quæstione magna de pluralitate for- C marum, vbi adducit centum argumenta pro & contra. Ex quorum solutionibus, & ex doctrina, quam nos hic adduximus nemini obscurũ esse videtur, quàm inepte, & impie scripserit Ioseph Angles in floribus theologicarum quęstionum 4. libri sentent. inepte dico, quia ait esse erroneum in philosophia id quod est verum; impie autem, quia dicit esse contra fidem illud quod est fidei consentaneum, asserit enim de sacramento Eucharistiæ loquens formalẽ terminum conuersionis panis esse Christi Iesu corpus, quatenus ex materia prima & forma corporeitatis componitur, & non vt ex anima dante esse corporeum, quia forma dans corpori esse corporeum non est anima rationalis, sed forma corporeitatis, alioquin enim sequeretur, quòd cadauer non esset eiusdẽ hominis viuentis corpus, quod est erroneũ in philosophia & fide, quia tunc corpora Sanctorũ non essent veneranda, neq; corpus Cristi in sepulchro fuisset idem quod in cæna, quod est contra fidem, quæ doctrina prosumptuosa potius videtur & temeraria, cum ponat doctrinã S. Tho. esse erroneam & fidei contrariã, quę tñ est ab Ecclesia approbata & videtur ab oĩbus doctoribus amplecti cõtra id qđ hic vir scribit hoc in loco. D

Forma corporeitatis non est eadem in genito & corrupto.

Reliquię sanctorum quare adorantur a nobis

Q. 75. ar. 4. Cap. 58. Art. 11. Quoli. 1. q. 4 Opusc. 19.

Quæst. 4. ar. 2 Arguitur Ioseph.

Quoniam vero compositum ex aliquo fit, vt vnum sit omne, sed non vt cumulus, sed vt syllaba, &c. Tex. vltimo.

Vtrum compositum per se vnum dicat formaliter aliquam entitatem distinctam realiter ab entitate partium.

Dilucidatio decimaoctaua.

Contrad. 8. Comm. 17. distinct. 2.

NVNC textum exponens S. Thomas asserit ipsum compositum non esse ea ex quibus componitur: propterea circa hanc controuersiam tum Philosophi, tum Theologi varia sentiunt, vt Zimara in theorema. & in contradictionibus Auerr. super 1. physicorum. Theologi vero in 3. sententiarum disputant de hac re occasione incarnationis, si persona diuina possit assumere entitatẽ resultantẽ ex

materia

A materia & forma: propterea Gregorius Ariminensis 1. sent. & Durandus 3. sent. & similiter Aureolus in eodē lib. pluribus rōnibus conantur probare totū nō distingui realiter à suis partibus simul sumptis, sed esse idem, & distingui tm̄ secundum rationē; & inter alias rationes, quas adducunt, hæc fortior videtur: nam ens absolutum & realiter distinctum ab alio potest saltem per diuinam potentiam separari ab eo; sed totum est ens absolutum & distinctum realiter à partibus: ergo potest ab omnibus suis partibus separatum existere, quod implicat contradictionem, quia de ratione totius est habere partes in se. Secundo quærunt, vt recitat Capreolus in 3. sent. vel totum distinguitur à partibus secundum se totum, vel secundum aliquid sui; si primo modo, ergo distinguitur secundum omnes suas partes, & sic secundū partes distinguitur à partibus: si secundo, cū id non possit esse pars totius: ergo erit aliquid, quod nō pertinet ad totum: ergo secundum id quod non pertinet ad totum, totum distinguitur à toto. Tertio, illud, quod aduenit enti in actu, est accidens; sed ista entitas totius aduenit formæ vnitæ cum materia, quæ forma est actus: ergo illa entitas totius erit accidens. Quarto, si totum distingueretur realiter à partibus, tunc numerus ternarius esset quaternarius, quia præter tres

Dist. 24. Dist. 2.

Totum est ens absolutum.

Dist. 2. qō. unica.

B vnitates partiales esset quarta vnitas, nempe entitas totius ternarii. Quinto, data hac opinione, sequeretur, quòd tota aliqua quantitas esset maior, quàm omnes partes simul sumptæ: nam tota quantitas habet omnes quantitates omnium suarum partium, & vltra habebit entitatem totius, quæ non possunt esse aliud, quàm quantitas, & sic habebit plures quantitates, ex consequenti esset maior. Sexto, posita hac conclusione, quòd totum distinguitur à partibus realiter, sequeretur quòd cuiuslibet generationis essent duo termini, vnus forma, & alter entitas totius; sed vnius motus numero non potest esse nisi tantum vnus terminus, ergo &c. Septimo, ista opinio est contra Auerr. & Aristo. in hoc lib. asserentes, totam quidditatem compositi naturalis esse formam, sed si præter materiam & formam daretur tertia entitas, esset necessarium, quòd hęc tertia entitas poneretur pro quidditate, non autem pro forma tantum. Octauo, ista entitas est distincta à suis partibus: ergo ex tali entitate & partibus fit vnum ens per se, & fit aliud quoddam compositum, & aliud totum; & sic erit duplex vnum ens per se, & duplex compositum, quæ omnia repugnant rationi & intellectui. Nono, separetur per intellectum ista entitas totius ab entitate omnium partium; & quæratur, an in illa entitate totius

Quantitas non est maior omnibus partibus suis simul sumptis.

Tex. cō. 10.

C separatim à partibus considerata includantur partes, nec ne; non includi eas est contra rationem totius: includi autem est contra suppositionem. Nec potest dissolui hæc ratio dicendo, quòd non potest per intellectum separari entitas totius ab entitate partium, quia entitas totius est absoluta & diuersa à partibus: nulla ergo datur causa, cur per intellectum non possint separari. Decimo arguitur Theologice auctoritate Damasceni 2. lib. fidei orthodox. dicentis, diuinum verbum in incarnatione Christi nihil assumpsisse, quod postea dimiserit: sed si præter animam & corpus est quędam tertia entitas hominis, & eam diuinū verbum assumpsit, ergo postea in morte dimisit, quia post mortem Christi licet diuinitas fuerit vnita materię & animæ, non tamen fuit vnita illi tertiæ entitati, quia per disiunctionem, & separationē animæ à corpore illam reliquit. Vndecimo, si in composito naturali præter materiam & formam est ista entitas totius, ipsa erit natura, quia omnis substantia physica est natura, & sic natura nedum erit materia & forma, sed etiam hęc tertia entitas, & sic Arist. est diminutus 2. physicorum, qui posuit definitionem naturæ non competere huic tertię entitati, & nullam mentionem fecit de hac natura, sed tantum de materia & forma. Duodecimo, habetur ex-

Intellectus pōt separare totum à partibus.

Cap. 3.

Tex. 4.

Tex. 60.

D presse in hoc textu, quòd hęc syllaba, ba, non est nec, b, nec, a, sed tantum differt ab illis sono pronunciationis, sicut dictiones differunt à syllabis sono & significatione, ita totum differt à partibus ratione tantum & non re. Adest expressa sententia Arist. & Auerrois in 1. phy. ubi dicit, quòd totum nihil aliud est, quàm suæ partes, his rationibus volunt nonnulli totum realiter non distingui à partibns, sed tantum ratione. Alii vero dicunt totum non distingui à suis partibus simul sumptis, bene autem distinguitur à partibus seorsum sumptis, & hanc opinionem aliqui recentiores videntur substinere, de numero quorum est Franciscus Toletus in quæstionibus suis super primum physicorum, qui nititur ostendere nedū esse de mente Aris. & omnium græcorum, sed etiam de mente S. Thomæ, qui 4. contra gentiles asserit, humanitatem esse materiam, & formam simul coniuncta. Et in 1. p. dicit hominem esse corpus & animal simul, item etiam & in p. 2. vult hanc opinionem esse omnium nominalium. Aliqui ex Thomistis etiam inter quos est Paulus Soncinas in quæstionibus suis huius libri, qui asserit esse problema neutrum. Et soluit rationes vtriusque partis; quam etiā opinionem sequutus est Benedictus Pererius libro. 7. de communibus omnium rerum naturalium principiis & affectionibus, immo putat vtramque opinionem esse probabilem, &

Hęc syllaba Ba nō est B, nec A.

q. 8. Cap. 51. q. 75 ar. 4. q. 13. ar. 1. quęst. 24. Cap. 20.

vtriusque rationes solubiles. Suessanus vir quidem magnæ lectionis docet, totum non esse suas partes tentas diuisiue; bene autem partes ipsæ dicuntur esse suum totum collectiue, & hanc sententiam vult esse ipsius Auerrois, & Aristo. & hoc late docet in disputationibus suis huius libri. Ioannes tamen de Ianduno doctissimus inter omnes Auerroistas docet hic cōpositum ipsum esse realiter distinctū ex natura rei à suis partibus, quia est alia entitas pręter entitatem materiæ, & formæ, & sic Capreolus in 3. sent. & Herueus in 2. quolibeto, viri peritissimi tum in Philosophia, tum in Theologia etiam docent. A

Disp. 19. quæst. 28.

Dist. 2. q. 14.

Vt igitur appareat dilucidatio huius controuersiæ tria proponimus. Primo quædam notabilia. Secundo aliquas conclusiones, in quibus explicabitur opinio S. Thomæ, & Auerrois. Tertio soluentur argumenta in contrarium. Quantum ad primum sciendum est in primis, vt docet Auerroes 1. physicorum, quòd multiplex est modus compositionis; nam quædā est compositio speciei ex causis suis; & quędam est compositio generis ex suis speciebus, & quędam est compositio ex suis partibus quantitatiuis, & quędam est compositio ex suis partibus essentialibus: propterea datur multiplex totum secundum quòd multiplex est compositio. Nam prima compositio efficit totum definibile, vt homo est totum definibile respectu partium definientium, puta animalis & rationalis, & hoc totum definibile non distinguitur realiter à suis partibus, quia definitio, & definitum, sunt vnum & idem realiter. Scda cōpositio facit totum vniuersale, quod habet partes subiectiuas, de quibus prędicatur, sicut animal in comparatione ad hominem, bouem, & ad ceteras eius species, & hoc etiam non distinguitur realiter à suis partibus, quia animal in homine est idem quòd homo, & similiter in aliis speciebus. Tertia compositio efficit tertium totum, scilicet quantitatiuum, quod realiter distinguitur ab vnaquaque suarum partium, quia si esset idem cuilibet parti, tunc totum continuum esset indiuisibile, sed hoc est contra rationem continui, quod est diuisibile in semper diuisibilia, vt scribit Arist. 3. physicorum: igitur totum non est idem cuilibet parti; consequētia patet, quia id, quod non habet diuersitatem partium, est indiuisibile, sed si continuum esset idem cuilibet parti, non haberet diuersitatem partium: ergo esset indiuisibile; minor probatur, quia si totum esset idem vni parti, eadem ratione & alteri, quia non est maior ratio de vna, quàm de altera, & tunc valet, quæcunque vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem, sed vnaquæque partium est eadem toti per concessa: ergo partes erunt eædem inter se, & sic in toto non erit distinctio partium. Quarta compositio, quæ est ex partibus essentialibus nempe ex materia & forma, efficit quartum compositum, quod vocatur essentiale, vt homo respectu suæ animę, & corporis, & de hoc toto probabitur nostra conclusio. B C

Com. 5. Compositio ē multiplex.

Continuum est diuisibile.

Tex. 1.

Totū essentiale quid ē.

Secundo notandum est, quòd forma totius non est aliqua forma informans vltra formam partis, sed est ipsa tota natura, & quidditas constituens totam entitatem: itaquòd non est forma informans; sed forma qua suppositum est ens quidditatiue, non quòd forma totius sit causa ipsius totius, quasi causans totum, cum materia & forma partis, sed est ipsum totum præcise & absolute consideratum, quo modo loquutus est Auicennas, quòd equinitas est tantum equinitas, & hæc est realiter distincta à forma partis. Et si quis, quęreret in quo fundatur hæc forma totius, aut enim fundatur super materiam & formam partis; aut sic, quòd solum super materiam, itaquòd materia sit eius principium subiectiuum; & forma principium formale: non primo modo, quia tunc forma in composito entificaretur, & quidditaretur, non autem entificaret, quod est absurdum; nec secundo modo, quia tunc effectus formalis non differret à forma partis, cuius est effectus. Sed respondetur ad istam interrogationem, quę est defectuosa in multis. Primo quia quærit fundamentum illius, cuius non proprie est fundamentum. Secundo quia dicerem, ꝙ fundamentū eius non est materia & forma, nec alterum illorum; sed eius fundamentum propriū & proximū est ipsum suppositū seu compositum, quod est aliud à partibus: omni enim entitati formali correspondet adæquate aliquod, sicut correspondet humanitati hoc quod dico, homo, non autem corpus vel anima, & sic ruit interrogatio facta. Tertio, dato quòd eius fundamentum esset materia, & forma principium formale, adhuc nulla esset interrogatio, quia assumit falsum quando dicit, effectum formalem non differre à forma: omnis enim effectus realiter distinguitur à sua causa; nihil enim causat se, licet effectus formalis non separetur à forma; quia impossibile est aliquid esse formaliter album sine albedine; sed non sequitur, ergo non distinguitur. D

Forma toti⁹ quid est.

Fundamētū totius quid est.

Effectus distinguit̃ realiter à sua causa.

Tertio sciendum, quòd aliqua distingui realiter potest esse tribus modis. Primo quia tota essentia vnius est totaliter distincta ab essentia alterius, ita scilicet quòd nullo modo est aliquid alterius, sicut quantitas & substantia. Secūdo quia vnum addit aliquid reale partiale supra alterum, vt homo albus distinguitur ab homine, quia supra hominem dicit albedinem.

A Tertio quia essentia vnius ex natura sua habet quòd non sit alterum, licet illud suam essentiam ingrediatur: cum ergo dicimus totum distingui realiter ab omnibus partibus simul sumptis, non intelligimus primo modo, quasi totum & suæ partes sint res totaliter disparatæ, itaquòd partes non sint aliquid totius. Non etiam intelligimus secundo modo, quasi totum per aliquam partem additā partibus distinguatur à partibus simul sumptis: sed tertio modo, totum enim ex natura sua, qua est totum, habet quòd non sit partes, sed sit constitutum à partibus: homo enim distinguitur à materia & forma, nō quia materia & forma non sint aliquid hominis, nec quia homo per partiale aliquod additū partibus distinguatur à partibus, sicut homo albus distinguitur ab homine, tanquam addens albedinem supra hominem: sed quia homo ex natura sua, quæ est talis natura composita, habet quòd non sit materia & forma, sed quòd sit ex eis. Qua ratione totū distinguitur à partibus,

Quarto notandum est, quòd cum dicimus totum non distingui à partibus per aliquid additum, hoc potest habere duplicem sensum. Vnus est, quòd totum per nullam omnino entitatem additam partibus distinguatur ab illis, & iste sensus est falsus & impossibilis: impossibile enim est, quòd aliquid distinguatur ab altero realiter, & quòd per nullam entitatem distin-
B guatur. Alius sensus est, quòd totum non distinguatur à partibus per aliquod additum partibus, scilicet quod non sit ipsum totum, & iste sensus est verus: non enim totum distinguitur a partibus per aliquam entitatem, quæ non sit ipsum totum: sed per se ipsum ex natura sua, qua habet, quòd sit tale totum: ex hoc ergo habet, quòd ab ipsis partibus distinguatur. Quod facit dubitare metaphysicantes est, quia cum dicimus totum distingui à partibus, videtur dici totum esse quandam entitatem omnino aliam à partibus, quæ & ipsas partes excludat, sicuti cum dicimus Matthiam distingui à Dominico: & hoc facit errare metaphysicos aliquos: sed dicimus totum distingui à partibus, ita quòd ipsas partes includat tamquam eam entitatem, quæ est totum constituens. Ratio inducens Metaphi. ad dubitandum in hac controuersia

Quantum ad secundum ponitur prima cōclusio. Tertia entitas resultans nō est forma informans: probatur, quia tunc essent duæ formæ informātes, quod est contra id quod supra à nobis sancitū est de mente Aristo. Præterea, tertia entitas est effectus ipsarum partium totius, quod est ipse homo: ergo non est forma informans, cū dicat eandem naturam, quam dicit ho-
C mo: non enim differunt homo & humanitas, nisi sicut abstractū & concretum. Secunda conclusio est. Illa forma totius non est mediū vnionis formæ partis cū materia: probatur, quia illud, quod intelligitur vt posterius, non est mediū; sed illa forma totius puta humanitas ita se habet: ergo patet conclusio. Tertia conclusio. Illa forma totius vel resultans pręter partes non potest esse respectus quidā: probatur, quia tunc sequeretur, quòd respectus esset terminus generationis, quod est contra Arist. 5. physicorum. Itē quia impossibile est hominem, & humanitatem esse quoddam respectiuum, quia tunc sequeretur compositum ipsum esse in prædicamento relationis. Forma toti' non est respectus Tex. 10.

Quarta & vltima conclusio est. Totum essentiale realiter distinguitur à suis partibus simul sumptis: & ostendo istam conclusionem esse de mente Aristo. S. Thomæ & Auerro. & oppositum esse contra omnem philosophiam Nam in primis asserit hic Aristo. manifeste carnem non esse terram & ignem, ex quibus ipsa componitur, sed esse aliquid aliud additum. Eandem sententiam habet 1. de anima, & 1. de generatione, & 1. huius; ex quibus locis talis ratio fortissima sumitur; si totum nihil aliud esset, quàm suæ partes si-
D mul sumptæ, tunc mixtum ex quatuor elementis nil aliud esset, quàm quatuor elementa simul sumpta, & sic non haberet aliquam formam superaddditam formis elementorum, per quam esset hoc aliquid, & vnum ens contra loca supra adducta. Totū distinguitur a partibus coniūctim. Tex. 77. Tex. 84. Tex. 12.

Nec valet dicere ad hoc sicut Quidam recentiores dicunt, quòd elementa non sunt partes mixti, quia quęlibet pars mixti est mixta, & secundum Auerroem elementa sunt formaliter in mixto, licet in esse refracto, & sunt partes materiales eius. Item 3. de anima in solutione secundæ quæstionis principalis asserit, quòd ex intellectu & intelligibili fit verius vnum, quàm ex materia, & forma, & reddit causam sui dicti; quia illud, quod componitur ex eis, non est aliquod tertium distinctum ab illis, sicut est de aliis compositis ex materia & forma: ecce quòd vult expresse compositum dicere tertiam entitatem distinctam a partibus etiam simul sumptis: nam si sic non intelligeretur suum dictum, nec esset ad propositum. Com. 5.

Præterea Auerr. 5. huius dicit, quòd in compositis est natura addita naturæ componentiū, scilicet illud, quod fit ex compositione. Et in hoc 7. asserit, quòd generatum componitur ex materia & forma, & est aliud ab eis. Ecce quomodo dicit, quòd est aliud, quod non dixisset, si tenuis- Com. 7. Com. 2.

si tenuisset compositum non superaddere aliquam naturam partibus componentibus. Et A subdit ibidem, quòd in ipso singulari sunt tria, materia, forma, & aliquid quasi medium, idest mixtum inter materiam & formam, quibus verbis manifeste ponit tertiam entitatem. Et Arist. in 2. de anima, in 8. huius, & in 12. diuidit substantiam in tres, scilicet in materiam, formam, & compositum; & declarans hæc ait, substantiarum quædam est materia, quæ non est per se hoc; & quædam est forma, per quam res est hæc: est etiam & tertia, quæ fit ex ambabus: Ecce quomodo vult dari tertiam substantiam alia à materia & forma. Si enim non daretur aliquid aliud à materia & forma, tunc improprie posuisset Arist. tertiam substantiá.

Tex. 2. Tex. 3. Tex. 2.

Comm. 4. Præterea Auerroes in 2. physicorum comparans materiam, formam, & compositum adinuicem dicit, compositum est dignius habere hoc nomen, substantia, quàm materia, quia est in actu, & materia est in potentia; & forma est dignior habere hoc nomen, substantia, quàm compositum, quoniam per illam compositum est in actu, & causa rei est dignior causato; sed inter causam & causatum cadit realis distinctio, quia vt scribit S. Augustinus 1. de trinitate, nulla res causat seipsam: si ergo substantia composita nil aliud esset, quàm materia & forma simul sumptæ; tunc sequeretur formam esse causam sui ipsius; & sic etiam sequeretur de materia: certum est enim quòd materia & forma sunt duæ causæ reales intrinsecæ B ipsius compositi; vel igitur causant aliud reale, vel nihil; si nihil, pro nihilo habeatur: si aliquid, tunc quæritur, illud vel est absolutum, vel respectiuum: si primo, vel erit substantia, vel accidens: non accidens, quia tunc generatio substantialis non distingueretur ab accidentali: si substantia, vel est substantia formæ, & hoc non, quia forma non est causa intrinseca ipsius formæ, nec etiam materia est causa essentialis intrinseca formæ, vel est materia, & hoc non propter eandem rationem: ergo erit tertia substantia realiter distincta à materia & forma. Nec valet responsio aliquorum dicentium, quòd causalitas materiæ & formæ terminatur non ad formam absolute, neque ad materiam absolute, sed ad materiam & formam simul. Hæc enim responsio est nullius apparentiæ, quia ista simultas est relatio: modo relatio non potest esse primus & per se terminus generationis substantialis, licet sit conditio necessaria ad illam. Deinde sequeretur, quòd aliquid causaret seipsum, quia forma cum materia erit causa formæ & materiæ simul: si enim compositum nil aliud dicit, nisi formam cum materia, ineuitabiliter sequitur idem causare seipsum, quia forma cum materia est causa compositi, & forma & materia nil aliud sunt nisi compositum. C

Cap. 5.

Nulla res est causa suipsi'

Relatio non est terminus generationis

Deinde omnis motus, & omnis mutatio per se vna debet habere per se vnũ terminũ, si generatio est per se vna mutatio; ergo habet per se vnũ terminũ: terminus autẽ per se generationis est cõpositũ, vt habetur in hoc 7. si ergo compositũ non esset aliud nisi suæ partes simul sumptę, tunc ibi non esset aliquid per se vnũ; sed duo nẽpe materia, & forma: materia enim & forma simul sumptæ non sunt vna substantia, sed duæ. Hanc opinionem & veritatem declarauit Albertus magnus in 2. physicorum, vbi posuit, materiam esse causam compositi, vt est subiecta formę: sicut etiam est principium cognitionis, vt stat sub forma. Sic etiam S. Thomas in hoc 7. ponit materiam & formam constituere compositum, modo constituens differt realiter à constituto: materia & forma simul sumptę constituunt totum: igitur differunt realiter à toto. Et hoc videmus quasi ad sensum in corruptione hominis, qui substantialiter corrumpitur, & iam non corrumpitur materia & forma, quia sunt æternę: igitur corrumpitur tertia entitas, nempe ipsa humanitas. Hanc veritatem substinẽt etiam omnes D Græci, vt Philoponus, & Themistius, & Alexander, & Eudemus; nam si materia & forma essent eędem realiter ipsi composito, tunc materia esset forma, & forma esset materia: quia illa, quæ sunt eadem realiter vni tertio, sunt eadem realiter inter se: si ergo materia & forma essent eędem realiter cum ipso composito: ergo essent etiam realiter eædem inter se.

Tex. 26. Tract. 2. Tex. 27. Tex. vltimo

Quę sunt eadẽ vni tertio sunt eadem inter se.

Quibus sic stantibus descendo ad tertium punctum, nempe ad soluenda argumenta, & ad primum, in quo dicebatur, omne ens absolutum, &c. dicimus hoc esse verum, si illud absolutum est prius & non dependens essentialiter ab alio, sed compositum est posterius & essentialiter dependens à partibus: ideo nihil concludit contra veritatem determinatam. Et si quis diceret, Deus facit accidens sine subiecto, cum tamen accidens sit posterius & depẽdens essentialiter à subiecto, ergo, &c. Respondetur, quòd non est similis ratio, quia accidens non habet subiectum pro causa intrinseca, sicut compositum habet materiam & formam; nullus autem effectus simpliciter & omnino dependet à causa extrinseca præter quàm à prima, quia Deus omnem causalitatem extrinsecam potest supplere sine causa secunda; sed non sic est de causis intrinsecis, quia includunt imperfectionem, nimirum esse partem causati, quod in Deum nullo modo cadere potest. Ad secundum, in quo quæritur, vel totum distinguitur

A tur à partibus &c. dicimus, quòd ista tertia entitas dupliciter potest considerari. Vel in se formaliter & præcise, vt est res quædam distincta à suis partibus, & sic se tota & ex natura sui differt ab omnibus suis partibus. Vel constitutiue & integratiue, vt dicit relationem ad partes, ex quibus componitur, & sic non differt se tota, aut secundum aliquid sui à partibus. Ad tertium, in quo dicebatur, quicquid aduenit enti &c. dicimus hanc tertiam entitatem non esse formam informantem, sed esse formam totius, quæ resultat statim ex vnione materiæ & formæ, & est effectus illarum, & terminus generationis, vt dictum est, & sic nullum sequitur inconueniens. Ad quartum, in quo dicebatur, quòd ternarius esset quaternarius &c. dicimus, quòd vnitas illa totalis ternarii nõ est numeralis, sed entitatiua, & transcẽdentalis, propterea cum aliis tribus vnitatibus non facit numerum quaternarium. Ad quintum, in quo dicebatur, quòd tota aliqua quantitas &c. dicimus, quòd entitas totius magnitudinis est entitas formalis, & trãscendentalis non habens in se extensionem; qua propter simul cum suis partibus non facit aliquid maius secundum molem, quàm omnes partes eius simul sumptæ. Ad sextum, in quo dicebatur, quòd cuiuslibet generationis essent duo termini &c. affirmamus non haberi pro inconuenienti in generatione esse duos terminos secundum diuersam rationem, vnum vt quo, qui est forma, & alterum vt quod, qui est substantia cõposita. Ad septimum, in quo volunt hanc esse opinionem Auerrois & Aristo. quia forma est tota quidditas &c. dicimus hoc determinatum esse in disputatione propria, quòd forma dicitur quidditas, quia est principalior pars eius, non autem quòd sit tota & completa quidditas rei naturalis, sed eam dicimus esse formam totius, quæ est tertia entitas.

Tertia entitas dupliciter consideratur,

Vnitas duplex est numeralis & entitatiua

B

Forma cur dicitur quidditas.

Et licet Scotus in 3. sent. imposuerit Auerroi, quòd fuerit huius opinionis, nempe totum non distingui à partibus propter verba, quę dixit Auerro. in 1. physicorum, quòd totum nil aliud est, quàm suę partes: nihilominus in hac parte deceptus est Scotus, quia vt ostendimus ex pluribus auctoritatibus Auerrois, totum realiter distinguitur a partibus; & si alibi videtur dicere oppositum, dicendum est quòd ibi vult intelligere Auerro. totum nihil aliud esse, quam suas partes simul sumptas constitutiue, & integratiue; quia nihil aliud intrinsece per se concurrit ad constitutionem totius, quàm suę partes etiam simul sumptę, cum hoc tamen stat, quòd entitas totius sit alia ab entitate partium etiam simul sumptarum. Vel aliter sunt C intelligenda verba Auerrois, & aliorum Doctorum, qui videntur vti hac propositione, totum non est aliud à partibus simul sumptis. Responde tur quòd verum est non esse aliud distinctum loco, & subiecto, bene tamen est aliud distinctum realiter.

dist. 2. comm. 17.

Totũ nihil aliud ẽ quàm congregatio partium,

Ex his quæ dicta sunt in responsione ad hoc argumentum, arguendi sunt Paulus Soncinas, & Chrisostomus Iauellus in suis quæstionibus, qui attribuerunt etiam Auerroi illud idem, quod Scotus, & Antonius falso imposuerunt, vt docuimus de mente Auerrois in probatione huius conclusionis. Ad octauum, in quo dicebatur, ista entitas totius &c. dicimus sicuti dictum est ad quartum & ad quintum, quòd illa entitas tertia non est forma informans, neque materia subiecta formæ, sed est quędam entitas, & vnitas trãscendentalis, ex qua non fit aliud totum; & sic non sequitur, quod erit duplex vnum ens per se, & duplex compositum &c. Ad nonum, in quo dicebatur, illa entitas tertia separetur per intellectum &c. dicimus, quòd illa entitas est effectus ipsius materiæ & formæ, & claudit materiam & formam in se tanquam effectus suas causas intrinsecas. Ad decimum, in quo adducebatur auctoritas Damasceni, dicimus, quòd intelligenda est diuisim, non autem con- D iunctim, & sic verificantur verba Damasceni; vt illud, quod diuinum suppositum semel assumpsit, numquam dimisit, separatim loquendo. Vel dicimus quòd Damascenus loquutus est de Christo post resurrectionem: sed de hoc vide Capreolum vbi supra. Ad vndecimum, in quo dicebatur, si in composito naturali &c. dicimus, quòd compositum istud non est natura, sed habens naturam, vt dixit Aristo. ibidem: & cum possit dupliciter sumi hoc compositũ, nempe categorematice, & syncategorematice: primo modo significat compositum & perfectum ex partibus habens naturam, & distinguitur se ipso toto, idest sua entitate composita & perfecta ex suis partibus: humanitas enim sua entitate & natura composita ex materia & forma distinguitur ab ipsa materia & forma: secundo autẽ modo, vt dictum est, distinguitur ab omnibus partibus etiam nec se ipso toto, idest qualibet sui parte, nec aliquo sui, quod non sit ipsum totum. Ad vltimum, in quo adducebantur verba Aristo. dicimus, quòd superius sunt exposita, quòd caro, quæ est mixtum, est quid aliud ab elemẽtis, & licet hæ literę. b. & a. non differant ab illa syllaba ba. nisi sono pronunciationis: illud tamen Aristo. posuit gratia exempli, quod non tenet in omnibus, vt est manifestum de omnibus exemplis, quæ non currunt centum pedibus sicuti et similitudines.

Error Soncinatis & Iaueli.

Christus q̃d semel assumpsit numquã dimisit.

Compositũ bifariam sumi potest.

Caro non est elementa.

FINIS.

DILVCIDATIO PRIMA.

In octauum librum Metaphysicæ.

Nam in omnibus oppositis mutationibus est aliquid, quod subijcitur mutationibus, &c. Tex. 4.

Vtrum in motu alterationis oporteat manere idem subiectum simpliciter sub vtroq; terminorum.

Alteratio duplex.

RESPONDENTES Aliqui huic quæsito distinguũt alterationé esse duplicẽ. Alteram puram, cui non est annexa generatio simpliciter, puta cum homo mutatur de albedine in nigredinem sine aliqua corruptione suæ substantiæ. Alteram vero non puram, cui annexa est simpliciter generatio eo modo quo dicimus, quòd alteratio disponit materiam ad formam substantialem, & quòd generatio est terminus alterationis: in prima alteratione manet idem subiectũ simpliciter sub vtroque termino, & sic loquitur Arist. 1. de generatione, & sic etiam intelligenda est præsens litera: in secunda vero non; sed hoc accidit alterationi non ut alteratio est, quia hoc est ratione generationis annexæ; & ideo Philosophus vbicunque, loquens de alteratione simpliciter, & de his quæ sibi per se conueniunt, non curans de his quæ accidunt, concedit simpliciter, quòd in alteratione maneat idem subiectum sub vtroque termino, licet non maneat aliquando idem ratione generationis annexæ, & sic alteratio, quæ est calefactio, non terminatur ad caloré aquę, sed ad calorem ignis, ita quòd terminus à quo est in aqua, sed terminus ad quem est in igne generato. C

Tex. 10.

Et si dicis quòd ex hoc sequeretur accidens migrare à subiecto in subiectum, vel gradum formæ acquisitum in principio alterationis non esset idem numero cum forma terminante alterationem, eo quòd accidens corrumpitur ad corruptionem subiecti, etiam si sit qualitas symbolica: corrupta ergo aqua, corrumpitur gradus caloris præcedens, quorum vtrunque videtur impossibile. Ad quam instantiam respondent concedendo vtranque partem disiunctionis, & affirmant non esse inconueniens in tali casu, quòd gradus præcedens non sit idem numero cum forma terminante. D

Nulla doctrina est adeo falsa quin habeat aliquid veritatis.

In hac opinione Isti miscent multa falsa, quæ repugnant dictis Aristot. licet distinctio ab eis facta possit verificari quantum ad aliquid; tamen male est ab eis applicata: nec est mirum, quia nulla doctrina est adeo falsa, quæ non habeat aliquam veritatem admixtam. Quòd autem opinio illorum sit falsa in se ostendo sic: quia aut motus & generatio sunt duo motus, aut sunt vnus, aut generatio non est motus, sed terminus motus, vt asserere videntur: si concedunt

A dunt primum, sequitur quòd motus erit ad rem motam contra Arist. 5. physicorum: consequentia patet, quia generatio ponitur ab eis terminus motus. Si detur 2m, sequitur q motus erit in indiuisibili: nam generatio, quæ ponitur ab eis terminus motus, est in indiuisibili, aliter non esset, neque esse posset terminus motus. Si detur tertium, aut ambo sunt in eodem instanti, & tunc sequitur, quòd cum in eodem instanti, in quo est generatio, sit terminus motus, & in instanti, in quo est generatio, non sit amplius mobile, quòd mobile, cum erit in termino motus, non quiescat in eo, quia non manet, immo erit corruptum, sicut ipsi aiunt. Si vero nō sint ambo in eodem instanti, sed in alio est terminus motus, & in alio est generatio, cum inter quæcunque duo instantia sit dare tempus medium, & tempus est mensura motus; aut ergo erit idem, aut alius: non alius, sicut ipsi etiam concedere habent: ergo si est idem motus, sequitur, quòd in nullo instanti eiusdem motus prius quiescebat: ergo in A. termino motus non quiescebat, & per consequens sequitur quòd ab eis tanquam inconueniens inferebatur, quòd mobile, cum sit in termino motus, non quiescat in eo. Tex. 9. Inter duo instantia datur tempus medium.

Præterea illa calefactio, qua aqua alteratur à quarto gradu vsque ad decimum gradum; vel B est eadem cum calefactione qua vlterius alteratur vsque ad introductionem formę ignis; vel est alia: si dicatur quòd sit eadem, tunc sequitur quòd terminus eius scilicet calor, qui est in igne, sit idem numero cum calore in decimo gradu, qui est in aqua, cum distinctio numeralis terminorum ad quos causet distinctionem numeralem motuum: sed consequens est impossibile, quia sic accidens migraret de subiecto in subiectum. Si vero dicatur, quòd non sit eadem calefactio numero; tunc quæritur de termino vltimo illius calefactionis, & procedetur vt ipsimet in suo argumento procedunt. Et si hoc pacto voluerint dissoluere hanc rationem; sic etiā & nos dissoluemus eorum argumentum, quod apparet esse sophisticum. Distinctio motuum est ex distinctione terminorum.

Arguo & tertio sic, stante vno eorum dicto quòd alterabile in termino alterationis non desinit esse, sed esse tale, alias mobile non quiesceret in termino motus, quia manifestum est quòd aqua, quæ est alterabilis per calefactionem dum ex ipsa fit ignis, desinit esse quando est calor ignis geniti, aliàs simul & semel idem esset aqua & ignis: ergo calor, qui est in igne genito, non potest esse terminus calefactionis aquæ: consideranda ergo est opinio horum C doctorum & ab omnibus miranda, quæ asserit, quod inter terminum à quo vnius generationis seu mutationis, & terminū ad quem eiusdem mutationis mediet alia mutatio specie distincta ab ea, scilicet generatio: hoc enim offendit aures omnium Philosophorum.

Quarto arguo sic: nam cuiuslibet motus est dabilis terminus ad quem intrinsecus & immediatus: vel ergo prædicta calefactio terminatur ad calorem ignis immediatius, quàm ad formam substantialem ignis; vel prius terminatur ad formam substantialem ignis, quàm ad ipsum calorem ignis: si secundum, sequitur quòd calor ignis non sit terminus immediatus illius calefactionis: si uero primum, sequitur quòd forma accidentalis scilicet calor pręcedat saltem natura introductionem formę substantialis ignis, quod est destruere totam philosophiam: non ergo potest terminari immediate ad calorem ignis. Opinio falsa offendit philosophos.

Deinde & quinto, secundum Aristo. & vt etiam concedunt ipsi, generatio est teminus alterationis, ergo generatio ignis est terminus illius pṛedictæ calefactionis; sed generatio ignis terminatur ad formam substantialem ignis, quam sequitur calor eius: ergo impossibile est dicere, quòd calor ignis sit immediatus terminus calefactionis aquæ. Postremo, generatio vel est terminus immediatus, & intrinsecus alterationis; vel mediatus, & extrinsecus: si secun D dum, sequitur à fortiori, quòd calor, qui sequitur naturaliter generationē ignis, sit terminus mediatus, & remotus: si vero detur primum, sequitur quòd motus immediate terminabitur ad motum, & quòd alteratio terminabitur ad formam substantialem, tamquam ad terminū intrinsecum eius, quod est contra Aristo. vbique locorum tractantem hanc materiam. Generatio ē terminus alterationis.

Est etiam hæc opinio contra Commentatorem 2. libro de generatione, vbi ponit non posse fieri alterationem in secundis qualitatibus, quin etiam fieri oporteat in primis: & hanc ob causam dicuntur secundæ qualitates: sed in primis qualitatibus non potest etiam fieri alteratio, quin etiam fiat in formis substantialibus, vt scripsit Auerroes 3. cæli: ergo nō potest quicquàm calefieri, quin aliquid substantialiter varietur nomine & definitione in parte, vel in toto. Est ergo prædicta positio contra Aristo. & veritatem; & quia inferius habebitur etiam sermo de gradibus formarum, propterea hæc pauca sufficiant modo pro impugnatione huius opinionis. Com. 31. Com. 67.

Declaranda igitur est veritas, & pro cuius intellectu sciendū est primo, quòd aliqui voluerunt omne alterabile esse corruptibile, & propterea cælum non esse alterabile, quia tunc sequeretur ipsum esse corruptibile. Et tamen decepti sunt nescientes distinguere de alteratione, quæ

Alteratio duplex est.

ne, quæ duplex est. Altera corruptiua, vt calefactio & denigratio. Altera perfectiua, quæ dr̃ alteratio potius modalis, veluti illuminatio, quæ dicit solum receptionem luminis, & abiectionẽ tenebræ, quæ non est forma, sed priuatio tantum: verissimum enim est, quòd omne alterabile alteratione corruptiua est corruptibile, quo pacto cęlum non est alterabile; sed dicitur alterabile alteratione perfectiua, quæ distinctio est valde notanda. Secundo est sciendum, quòd priuatio est duplex. Quædam dicitur priuatio formæ substantialis, vt forma cadaueris respectu formæ viui. Quædam dicitur priuatio ipsius loci, vbicunque reperitur materia admixta priuationi ad formam substantialem, ibi necessario est generatio & corruptio: sed non vbi reperitur materia admixta priuationi ad vbi, ibi necessario interuenit generatio, & corruptio. A

Priuatio est duplex

Subiectũ alterationis est duplex.

Tertio est notandum, quòd subiectum alterationis est duplex. Alterum primum & immediatum, & tale dicitur esse materia prima, quia qualitates actiuæ & passiuæ; inter quas est alteratio, non insunt substantiæ nisi ratione materiæ, quæ est principium omnis transmutationis, si sit admixta priuationi ad formam substantialem. Aliud est subiectum proprium & mediatum, scilicet id, quod alteratur, & tale subiectum alterationis non est materia, sed ens in actu simpliciter. Quarto sciendum est, quòd subiectum generationis est ens, quod est pura potentia, sed subiectum alterationis est ens in actu: deinde subiectum generationis acquirit per generationẽ aliquid nobilius eo, scilicet formam substantialem; sed subiectum alterationis per alterationem non acquirit aliud eo nobilius; siquidem alterationis subiectum perfectius est quacunque forma accidentali; nihil tamen prohibet accidentalem formam secundũ quid esse nobiliorem subiecto, inquantum scilicet informat, & actuat ipsum: subiectũ quoque generationis, vt docuit Aristo. 5. physicorum non est id, quod generatur: subiectum verò alterationis est id, quod alteratur. Et 1. etiam physicorũ scripsit Aristo. generationis subiectũ esse ingenerabile & incorruptibile: subiectum vero alterationis corruptiuę esse corruptibile. B

Quid acquirat subiectũ per generationem.

Tex. 8.

His stantibus ponitur prima conclusio. Æquiuoce dicitur subiectum generationis, & alterationis; patet hæc conclusio ex hoc vltimo notabili: patet etiam ex 2. de anima, vbi scribitur ab Auer. subiectum formæ substantialis perdere nomen & definitionem, non autem subiectum formæ accidentalis: patet etiam ex antepraedicamentis, vbi dicitur accidens est in subiecto; & in 2. physicorũ scribitur formam substantialem esse in subiecto, quæ sententiæ cõcordari non possunt, nisi supposita veritate huius conclusionis. Secunda conclusio est. Vnius motus numero debet esse vnum subiectum numero: probatur ex 5. physicorum, vbi determinatur ad vnitatem motus requiri vnitatem temporis, vnitatem subiecti, & vnitatem termini siue formę; in motu vero locali requiri etiam vnitatem spatii seu magnitudinis. Tertia conclusio. Subiectum generationis est ens in potentia: subiectum vero alterationis est ens in actu: hæc etiam patet ex supradictis. Ex his sequitur, quòd alteratio disponẽs ad introductionem formę substantialis dupliciter potest considerari. Vno modo pro aggregato ex ipsa alteratione & generatione simul, & sic non manet idem subiectum secundum substantiam sub vtroque termino alterationis & generationis simul. Altero modo consideratur ipsa alteratio prout distinguitur contra generationem, cuius est dispositio; & hac ratione dicimus, quòd eius subiectum manet idem sub vtroque terminorum illius alterationis, qua cessante introducitur forma substantialis ignis, & per hæc patet responsio ad quęsitum principale. C

Com. 4.

Tex. 4.

Tex. 31.

Alteratio dupliciter consideratur.

Possumus etiam dicere, quòd in alteratione perfectiua manet idem subiectum simpliciter sub vtroque termino; patet, quia in hac nulla substantia corrumpitur nec remittitur. Adde adhuc, quòd in alteratione secunda manet idem subiectum simpliciter sub vtroque termino, non autem ita vt nihil substantię corrumpatur, aut remittatur, quia non potest esse alteratio in secundis qualitatibus quin sit in primis, & non potest esse in primis quin sit aut substantiæ alicuius elementariæ corruptio, aut eiusdem aliqua remissio fiat infra latitudinem dispositionum, quibus eadem forma mixti conseruatur in materia. Dicas etiam, quòd in alteratione subiectum variatur secundum generationem, vel corruptionem, aut intensionem aut remissionem. Hoc patet ex doctrina Auerroica 2. cœli. D

In alteratione perfectiua manet idẽ subiectum.

Comm. 115.

Ex his conclusionibus sic determinatis solui possunt quę adducuntur in contrarium, inter quę potest fieri hoc argumentum: quod si ex aqua generatur ignis præcedit alteratio in materia tanquam dispositio ad formam ignis, sicut calefactio: illa alteratio durat vsque ad instans, quo introducitur gradus vltimus formę ignis; sed illa calefactio, cum sit mutatio finita, oportet vt terminetur: vel ergo terminabitur in instanti, quo introducitur forma ignis; vel in alio instanti citra: si detur primum, tunc habetur propositum, quia erit ignis, & non aqua, quæ fuit subiectum alterationis in termino à quo: si detur secundum, cum inter quælibet duo instantia sit tempus medium, sequitur quòd cum in illo tempore intermedio cesset illa dispositio

A sitio siue alteratio, non magis est disposita materia aquæ ad formam ignis, quàm in principio, quod est falsum, quia tunc frustra fuisset alteratio. Ad hoc argumentum dicimus, quòd quando ex aqua generatur ignis in vltimo tempore cessat forma aquæ, & aduenit forma ignis in primo instanti terminante illud tempus: quia non datur vltimum instans temporis, quoniam vltimum non esse formæ aquæ est primum esse formæ ignis: & ratio est, quia instantia non se habent consequenter in tempore, sicut nec puncta in linea; sed tempus terminatur ad instãs, & ideo in toto tempore præcedenti, quo aliquid mouetur ad vnam formam subest formæ oppositæ, & in vltimo instanti illius temporis, quod est primum instans sequentis temporis, habet formam, quæ est terminus motus; vt docet S. Thomas p. 2. q. 113. art. 7.

Vltimũ instans temporis non datur in generatione rerũ.

Nec valet replica illa, quam adducunt dicendo, quòd si respondeatur ad suum argumentũ, quòd maneat dispositio introducta per alterationem, licet alteratio cesset: hoc enim non valet, aiunt ipsi, quia quæritur, cur non statim in fine alterationis introducta est forma ignis, cũ in materia sit facta perfecta dispositio? frustra enim expectaret propter illud tempus mediũ. Hęc enim instantia est nullius momenti, quia oportet materiam transire per multas alterationes antequam spolietur ab vna forma & suscipiat alteram, vt latius docet Caietanus 2. de anima, vbi disputat contra tenentes pluralitatem formarum.

B Com. 4.

Nec etiam valet alia replica facta ab eis contra responsionem datam, quòd ista alteratio terminetur in vltimo instanti, quo incipit esse ignis, & in eodem desinit esse aqua, quia non est inconueniens in eodem instanti unum incipere esse, & aliud desinere esse sine aliquo tempore medio, immo hoc est necessarium in omni generatione, quia in eodẽ instanti, in quo desinit forma corrupti, incipit forma generati, aliter esset quandoque dari materiam sine forma: similiter in proposito: nam ista alteratio habebit idem subiectum, scilicet aquam sub vtroq; termino. Hæc enim doctrina, vt diximus supra, est de mente S. Thomæ. p. 2. vbi loquitur de iustificatione impii, & facit illud argumentum: si gratia infundatur animæ, oportet dare instans aliquod, in quo primo animæ insit; similiter si culpa remittitur oportet vltimum instans dari, in quo subiaceat culpæ, sed non potest esse idem instans, quia sic opposita simul inessent eidem: ergo oportet esse duo instantia sibi succedentia, inter quæ secundum Philosophum 6. physicorum, oportet esse tempus medium, & sic iustificatio non fit tota simul & in instanti, sed successiue & in tempore. Et respondet S. Thomas, quòd in his, quæ subiacent tempori, non est dare vltimum instans, in quo forma prior insit, est autem dare vltimum tempus, & primum instãs, in quo forma subsequens insit materiæ, & sic non est dare vltimum instans, in quo anima fuerit sub culpa, sed vltimũ tempus; & est dare primum instans, in quo gratia inest animæ, & in toto tempore precedenti erat sub culpa. Sic etiam ad propositum dicimus, quòd subiectum in toto tempore præcedenti erat sub forma aquæ abiicienda, & in primo instanti terminante, illud tempus est sub forma ignis introducenda.

Materia in nullo generationis instanti datur sine forma.

Tex. 52.

C

Non est dare vltimum instãs in quo gratia insit animæ quando iustificatur.

Nec etiam valet alia instantia adducta ab illis, qui dicunt se non loqui de incipere, & desinere, sed de esse, quia certum est, quòd alterabile in termino alterationis non desinit esse, sed desinit esse tale, alias mobile in termino motus ad quem non quiesceret, quod est contra id, quod scripsit Aristo. 6. physicorum; quòd autem in eodem instanti idem sit aqua & ignis, est impossibile. Hæc enim instantia iam soluta est, quia dictum est non in eodem instanti esse simul formam aquæ, & ignis, sed eo modo quo docuit S. Thomas in responsione ad argumentum de iustificatione, quod ideo hic adduximus, non vt misceamus diuina profanis, sed vt clarior fiat hæc doctrina. Neque etiam valet illud argumentum, in quo dicunt supponendo, quòd tota aqua calefiat & sit A. alteratur quidem, & tamen non fit continua deperditio, & resolutio aquæ secundum substantiam, itaquòd deueniatur ad ultimã partem ipsius A. sit deinde B. certum est, quòd A. & B. nõ sunt idem subiectum simpliciter, & tamen A. est terminus à quo, & B. terminus ad quem: ergo in ista alteratione nõ manet idem subiectum simpliciter sub vtroque termino, Dicitur ad hoc, vt habetur ex pręmissis subiectum generationis manere idem simpliciter duobus modis dici posse. Primo quòd maneat idem simpliciter, hoc est omnibus modis idem; & sic negauimus subiectum alterationis sub vtroque termino idem permanere, Alio modo, quòd maneat idem simpliciter, idest in actu, & sic concedimus, vt rei veritas se habet, præcipue respectu qualitatum secundarum, Plura de hac re essent dicenda, sed ex his facile videri potest veritas ipsa.

Tex. 30.

D

Subiectum generatiõis manere idẽ simpliciter bifariam intelligi potest

Quo-

Quoniam autē pluribus modis dicuntur causæ omnes, dicere oportet causas contingentes, vt hominis, &c. A *Tex, 12.*

Vtrum ad formationem corporis prolis mater actiue aliquid cooperetur vel non.

Dilucidatio secunda.

DOCET S. Thomas causam hominis tanquam materiam in generatione eius esse menstrua, causam vero mouentem esse sperma, in quo est virtus actiua, ex quibus verbis agitatur hæc controuersia ardua & difficilis inter philosophos, & theologos: inter theologos enim disputatur in 3. sentent. & apud S. Thomam in 3. p. vbi fit sermo de conceptione corporis Saluatoris nostri, & si Beata virgo aliquid actiue egerit in eius conceptione, & hoc naturali virtute. B Vnde S. Thomas narrat duas opiniones theologorum vbi supra, quarum altera dixit Beatam Virginem operatam fuisse aliquid actiue in Christi conceptione, & naturali, & supernaturali virtute.

Distinct. 3. Q. 32. art. 4.

Distinct. 4. Distinct. 19.

Sed hanc opinionem impugnat tanquam falsam, attamen Scotus in 3. sentent. vt appareat singularis in theologia renouat istam opinionem, & reprobat opinionem S. Thomę. Sic etiā & Ricardus in eodem 3. sent. & propterea non est mirum, si ipsi quoque affirmant hoc in loco matrem concurrere actiue cum patre respectu formationis corporis prolis, tamen minus principalis & secundario, quæ cum patre integrat vnam causam totalem, & hanc opinionem asserunt esse ipsius Galeni, & Hyppocratis, nec non & ipsius Aliabbæ, qui fuit imitator Galeni, & tota fere cohors medicorum videtur asserere, fęminam habere sperma proprium, & vniuocum spermati virili, remissioris tamen virtutis, & vigoris; & sic ex vtroq; semine simul mixto fieri quoddam temperamentum in formando fœtu, sed sperma virile est grossum, & calidum; ipsius autem mulieris est subtile, & frigidum, & ex vtroque conflatur vna causa totalis conuenienter formatiua prolis. Ad quam opinionem astruendā distinguunt ipsi Aduersarii de pluribus causis concurrentibus ad eundem effectum. C Nam quædam sunt causæ, quę ex æquo concurrunt, sicut duo homines trahentes aliquod idem corpus, puta nauem. Quędam concurrunt non ex ęquo, sed habētes ordinem essentialem, quod potest esse dupliciter. Vno modo quòd causa superior moueat inferiorem, itaquòd inferior non agat nisi quia mota à superiori: exemplum de potētia motiua, quæ est in manu, & baculo mouentibus aliquod idem corpus. Alio modo sic, quòd causa superior non moueat inferiorem, nec det ei virtutem qua moueat, sed superior habet de se virtutem perfectiorem agendi, & inferior imperfectiorem, quam non recipit à causa superiori, quę est virtutis perfectioris, & ponunt exemplū, quia virtus actiua matris, & potentia actiua patris concurrunt in generatione prolis, vt duæ causæ partiales ordinatæ, quia altera est perfectior reliqua, non tamen imperfectior recipit causalitatem à perfectiori; nec etiam tota causalitas est in causa perfectiori; sed aliquid addit causa imperfectior, intantum quòd effectus potest esse perfectior à causa perfectiori.

Opinio medicorum.

Causę concurrentes ad effectum dupliciter esse potest.

Et ad istam opinionem persuadendam adducunt aliquas rationes, quarum prima est, si mater non concurreret actiue ad formationē corporis prolis, tunc non magis esset mater suæ prolis, quàm alicuius alterius animalis, puta vermis generati ex putrefactione in matrice: consequens est euidenter falsum: ergo & antecedens: consequentia patet, quia tunc æqualiter se haberent hinc & inde in potentia pure passiua. D Secunda ratio est, formam eiusdem speciei consequitur potentia naturalis eiusdem speciei: sed masculus & fęmina sunt eiusdem speciei: ex 10. huius: ergo si forma vnius consequitur vis actiua generatiua, similiter, & alterius. Et cōfirmāt hoc, quia aliter potentia generatiua huius & illius differret sicut actiua & passiua, & ita essent potentiæ alterius rationis. Tertia ratio est, pater naturaliter diligit filium suum, sicut vnusquisque diligit opus suum ex 8. ethicorum; sed mater plus diligit filiū suum ex eodem libro: ergo videtur, quòd filius sit aliquo modo opus eius. Vltima ratio est, filius quādoque plus assimilatur patri, quàm matri; ergo in matre est aliqua virtus actiua: antecedens patet, et consequentia probatur, quia agens intendit assimilare sibi effectus propter aliquam eius actionem.

Vermes generari possunt in matrice mulieris.

Tex. 25.

Cap. 8.

Cap. 9.

Sed contra istam opinionem arguitur rationibus & auctoritatibus Arist. & Auerr. Et primo sic: si masculus & fæmina concurrerent actiue ad generationē; sequeretur fæminam ex se so-

A se solum sine masculo posse generare: consequens est impossibile: ergo opinio prędicta est impossibilis: consequentia probatur, supponendo quòd sanguis menstruus mulieris sit materia prolis, vt opinio eorum concedit, nunc sic: vbi sunt duæ virtutes actiuæ differentes solum secundum magis & minus, virtus remissior potest per intensionem peruenire ad æqualitatem virtutis intensioris: hęc propositio est manifesta ex se: sed si semen viri & mulieris sunt actiua, semen mulieris differt à semine viri solum secundum magis & minus secundum Scotum, cum sint eiusdem speciei; ergo poterit in aliqua muliere ita intendi calor naturalis, vt virtus seminis eius erit fortior, quàm virtus huius vel illius viri: ergo solum illud semen mulieris sufficeret ad generationem; & sic à primo ad vltimum sequitur fæminam per seipsam sine masculo posse generare. Semen viri quomodo differt à semine mulieris s̄m Scotū

Præterea & secundo; si semen ipsius mulieris concurrit actiue ad generationem prolis, vt asserunt ipsi: ergo frustra mulieres eiiciunt illud foras extra vuluam: siquidem est communis animi conceptio apud medicos fęminam uomere semen suum per vuluam, & trahere ad se semen ipsius masculi. Tertio arguitur sic, si mulier concurreret actiue ad generationem
B prolis, sequeretur quòd vnum & idem esset in actu & in potentia: probatur consequentia, nā menstruum illud seu semen mulieris ex illa parte qua est materia, esset in potentia, & ex illa parte qua est agens, esset in actu: ergo a primo ad vltimū vnū & idem erit in actu & in potentia. Quarto arguit S. Thomas sic, in plantis, in quibus vtraque vis cōmiscetur, non est distinctio maris, & fæminę: ergo pari ratione; si in ipsa muliere esset semen partim actiuum partim passiuum; sequeretur quòd mulier in se non haberet distinctionem maris, & fęminę, & ita non esset fęmina tantum, nec mas tantum, sed quoddam hermaphroditum. Quinto nulla res potest agere in seipsam per generationem, licet aliqui concedāt, quòd aliquid potest mouere se motu locali, & motu alterationis; tamen nullus concedit, quòd aliquid possit mouere se per generationem: sed si semen mulieris esset actiuū, sequeretur se posse mouere per generationem: ergo non est actiuum: maior patet, & minor probatur, quia virtus actiua seminis mulieris aut est in qualibet eius parte, aut in qualibet sic, & in qualibet non: si detur secundum: ergo semen mulieris sufficit sine viri semine: consequentia patet, quia in eo est principium actiuum, & passiuum. Nec valet dicere, quòd non est sufficiens principium, qnia iam
C potest intendi, & perfici: si detur primum: ergo illa pars, in qua est principium actiuum & passiuum, mouet seipsam ad generationem. Hanc rationem adducit Auerr. libro colliget. Semen imperfectū pōt intendi.

Adest modo auctoritas Arist. in textu præsenti, vbi vult sanguinem menstruum esse causā materialem in generatione hominis, & semen viri esse causam actiuam; & 1. quoque physicorum asserit materiam appetere formam, sicuti fęmina virum; sed materia appetit formam passiue tantum eam recipiendo: ergo etiam & ipsa fęmina appetit virum passiue in generatione prolis. Hoc idem docet etiam Philosophus 2. de generatione animalium, vbi asserit fęminā non cooperari actiue, sed tantum passiue concurrere, quia ministrat totam materiam, & in semine patris esse virtutem actiuam & formatiuam prolis. Et libro 15. de animalibus comparat virtutem in semine patris, arti, & materiam ministratam à matre, ligno, de quo artifex facit statuam: ergo secundum Aristo. tota formatio actiua est à parte viri, cuius semen non cadit in substantiam prolis, sed conuertitur in spiritum, & calorem, quibus mediantibus agit in semen mulieris ad formationem prolis; semen autem mulieris est tota substantia prolis. Hoc
D idem etiam asserit Auerr. in hoc libro, vbi inquit, in generatione rerum non oportet quærere causam remotam, vt quatuor elementa, quæ sunt causæ remotę; sed oportet inuenire materiā propriam, sicuti est sanguis menstruus mulieris in generatione prolis, si ergo concurrit hic sanguis vt materia, sequitur quòd passiue & non actiue concurrat de mente Auerrois. Hoc idem docet Albertus 15. de animalibus. Tex.12. Tex.81. Cap.15. Cap.8. Comm.15. Cap.vltimo.

Pro declaratione huius quæsiti sciendum est primo, quòd aliqui errauerunt in hac materia, quia sectati sunt extrema: vnde voluerunt de mente Galeni fæminā habere propriū sperma, & vniuocum spermati virili, licet remissioris virtutis & vigoris, & asserunt quòd ingreditur actiue formationem prolis, & ex vtroque semine, scilicet viri & mulieris simul mixto fit conueniens temperamentum in formando fœtu, quandoquidem sperma ipsius viri est grossū & calidū, sperma vero mulieris est subtile & frigidum, vt dictū est, & sic ex vtroque cōflatur vna causa totalis conuenienter formatiua prolis. Et ad hoc persuadendum hoc adducunt argumentum, quia fęmina habet testes ab intrinseco, qui essent frustra dati à natura, nisi haberent virtutem formatiuam actiue concurrentem ad generationem prolis. Dicunt etiam, quòd mulier vehementius delectatur in coitu, quàm vir, quod non esset, nisi emitteret semen. Et hanc opinionem videntur sequi Aduersarii. Alii aliam opinionem tenent ex- Fæminę habēt testes ab intrinseco.

tremam, de quorum numero est Auicenna, qui in libro de temperamentis, vt docet Auerroes libro colliget, asserit, fœminas aliquas concepisse sine delectatione, & absque hoc, quòd emiserint semen; quędam vero conceperunt contra voluntatem, quia fuerunt violenter acceptę, & violatæ: immo docet Auerroes, quòd iuramento suæ vicinæ habuit quãdam mulierem fuisse imprægnatam in balneo, in quo mali homines coiuerũt, cum essent in illo balneati, in quo spermatizauerant, quinnimo scribit virginem possibile esse naturaliter impregnari, quia effuso semine ad concauum eius matricis poterit ab extra penetrare odor spermatis viri vsque ad locum conceptionis, ex consequenti poterit virgo illa concipere, præcipue quia se habet veluti vas, in quo sumitur semen viri. Et hanc opinionem sequuti sunt multi, tum ex philosophis, tum ex theologis, quòd mulier pure passiue concurrit ad generationem prolis. A

Historia Auerr. de hac materia quæ est.

Secundo est considerandum quòd, vt docet S. Thomas 3. senten. medium sapit naturam extremorum; propterea isti, qui hoc medium sequuntur, attingunt veritatem; & hanc regulã fere semper sequutus est Aristot. vt patet 1. posteriorum, vbi narrat aliquos dixisse nullius rei esse scientiam, aliquos vero antiquos asseruisse omnium rerum esse scientiam, attamen ipse B posuit se in medio dicens, aliquarum rerum esse scientiam, & aliquarum non: quia conclusionum est scientia, principiorum vero non est scientia, sed intellectus: sic etiam 8. physicorum narrat illorum opinionem, qui dicebant nihil moueri, & illorum qui voluerunt omnia esse in continuo motu: Aristot. tamen tenens mediam viam docuit, quædã semper moueri; quædam autem semper quiescere; quędam vero aliquando moueri aliquando autẽ quiescere; & sic in omnibus fere quæstionibus difficillimis voluit Aristo. esse agendum. Hanc regulam debemus etiam & nos in præsenti sequi.

Dist. 3. q. 2. art. 1. Cap. 3. Tex. 15. Arist. semper docuit viam mediam esse tenendam.

Propterea dicendum videtur, in conceptione prolis inueniri triplicem actionem. Vnam, quæ est principalis, scilicet formatio, & organizatio corporis, respectu huius actionis agens est tantum pater, mater vero solummodo ministrat materiam. Alia actio est pręcedens, & pręparatoria; cum enim generatio naturalis fit ex determinata materia eo quòd vnusquisque actus sit in propria materia, vt habetur in 2. de anima, oportet vt formatio prolis fiat ex materia conuenienti, & non ex quacunque, vnde oportet esse aliquam virtutem agentem, per quã præparetur materia ad conceptum, vt docuit Aristot. 2. physicorum, quòd ars, quæ operatur C formam, determinatur & imperat ei, quæ præparat materiam, sicut ars compaginans nauim, ei, quæ dolat ligna; & ideo virtus, quæ pręparat materiam ad conceptum, est imperfecta respectu eius, quæ ex materia præparata format prolem: hæc autem virtus præparans est matris, quæ imperfecta est respectu virtutis actiuę, quæ est in patre. Hinc Philosophus 15. de animalibus dicit, quòd mulier est sicut puer, qui non dum potuit generare; Tertia actio est concomitans, vel sequens actionem principalem; sicut enim locus facit ad bonitatem generationis, ita & bona dispositio matricis operatur ad bonã dispositionem prolis quasi præbens fomentum; & hoc est quod dicit Auicennas libro de diluuio, matrix non facit nisi ad melioritatem concepti. Tertio notandum, quòd potentiæ mulierum spectantes ad partem vegetatiuam, sunt actiuę; sed res facta ab actiua mulieris potentia, est principium passiuum & materiale ipsius generationis, & non actiuum, itaquòd masculus & fęmina conueniunt in hoc, quòd vtriusque potentiæ sunt actiuę, sed differunt in re facta per illas potentias; siquidem factum à masculo, quod est semen, dicitur esse principium actiuum generationis; illud vero, quod est factum à fæmina, quicquid sit, siue sit sanguis menstruus (vt aliqui volunt) siue sit semen (vt D dicunt non nulli) de hoc in præsenti non disputo, quia differentia huius rei spectare ad medicos dicimus; attamen hoc tale, quod fit à fęmina, est principium materiale & passiuũ ipsius generationis; & hæc est opinio S. Tho. in 3. p. & in 3. sentent. vbi de mente Aristo. 15. de animalibus docet, quòd in his, quæ habent vitam perfectam, distinguuntur agens & patiens in generatione propter perfectam generationem in eis; in plantis autem, quæ perfectam habẽt vitam, est vtraque virtus, actiua scilicet & passiua: propter quod dicitur vna planta masculina & alia fęminina: cum igitur impossibile sit illud, quod est determinatum, vt patiens habeat virtutẽ actiuam respectu eiusdẽ, oportet, quòd mulier non sit in cõceptione agens, sed tñ patiens; ex hoc saluatur inter marem & fęminam vnitas specifica, & in formis, & in potentiis, & differentia ponitur ex parte corporis seu materię, dũ penes res factas, non penes animę potentias diuersitas formalis actiui & passiui collocatur, quia res facta se tenet ex parte corporis.

Tex. 24. Tex. 25. Cap. 2. Mulier est sicut puer. Cap. 7. Quod ponit mulier in generatione qd est. Cap. 4.

Vltimo notandum, quòd in semine viri est multitudo spirituum habentium calorem cęlestem & elementarem, non quòd isti calores sint duę res distinctæ, sed est vnus & idem calor sicut etiam in animali vnicus calor in qualibet animalis parte existens dicitur animalis, & cœlestis, & elementaris secundum diuersas considerationes; inquantum enim digerit alimentũ, & dis-

In semine viri est multitudo spirituũ.

A & diſſoluit, dr̄ elementaris: inquantū vero habet determinatā menſuram, quia nō auget nec aliquid facit in infinitum, dicitur cæleſtis; iſta enim determinatio prouenit à cælo; inquantū vero eſt conueniens cōplexioni viuę dr̄ calor animalis. Sic proportionabiliter dicēdum eſt de calore in ſemine exiſtente, ſicuti dictum eſt de calore in animali, quia calor in ſemine dicitur elementaris inquantum agit calefaciendo, diſſoluendo, vel coagulando; dicitur cęleſtis inquantum actio eius eſt determinata: dicitur forma totius, quia format corpus generandum; dicitur intellectualis, quia agit ad modum intellectus ſine organo corporali; poſtquam vero ſemen maris per hanc virtutem complete diſpoſuerit materiam qualitatiue, & quantitatiue, cauſat in ea animam vegetatiuam, & quaſi totum reſoluitur in ſpiritus: corpulenta vero ſubſtantia corrumpitur & tranſit in ſubſtantiam prolis genitæ, in qua cum aduenit anima uegetatiua eſt quędam virtus conſequens animam, & appellatur virtus regitiua, quia tale corpus regit, gubernat, & dirigit in ſuas operationes. Ex quo patet manifeſte, quomodo ſemen maris ſit principium actiuum generationis.

Calor in ſemine diuerſimode nominatur

Iſtis ſic ſtantibus ponuntur aliquæ concluſiones, quarū prima eſt. Sine ſanguine menſtruo B ipſius mulieris non poteſt fieri generatio; probatur, quia generatio hominis fieri non poteſt niſi eius membra formentur; ſed non poſſunt formari ex ſemine viri: ergo formantur ex ſanguine menſtruo mulieris, qui tenet rationem ſeminis. Sed attende hic, quòd ſanguis menſtruus, de quo loquitur concluſio, non eſt ille, quem mulier emittit per ſingulos menſes: tum quia huiuſmodi ſanguis eſt putridus & corruptus; tum quia in aliis animalibus quorum fæminæ non habent ſanguinem menſtruum, non poſſet fieri generatio. Et ſi quæris, quid eſt huiuſmodi ſanguis. Dicitur, quòd eſt materia foetus, qui tranſmutatur ad carnem; propterea eſt ſanguis purus ſeparatus à ſanguine menſtruo, & hic ſanguis mouetur à venis ad matricem: quæ eſt locus aptus ad generationem.

Sanguis mulieris duplex

Secunda cōcluſio eſt. Sine ſemine viri nōn poteſt naturaliter fieri generatio hominis; probatur, quia ſanguis menſtruus mulieris, de quo dictum eſt in prima concluſione, eſt materia generationis, & materia non mouet ſe; ergo eſt neceſſaria aliqua virtus formatiua; ſed hæc non poteſt eſſe niſi ſit in ſpirituoſa parte ſeminis viri: ergo eſt neceſſaria ſpirituoſa ſeminis C pars, & quia illa reſoluitur, ideo craſſa conuertitur in illam, aliter numquam fieret generatio nec hominis conceptio; & ſic ambæ partes ſeminis dicuntur eſſe neceſſariæ.

Materia nō mouet ſe

Tertia concluſio. Mater concurrit aliquo modo actiue ad generationem contra illam opinionem extremam, quæ docuit eam concurrere pure paſſiue: probatur ſic, relatio maternitatis in matre cōſequitur actionem matris circa prolem, quæ generatur: ergo mater eſt aliquo modo principium actiuum generationis: conſequentia eſt manifeſta; antecedens probatur, quia maternitas non eſt relatio, quæ fundetur ſupra quantitate, nec eſt relatio menſuræ ad menſuratum: ergo ſuper actione aut paſſione fundatur: ſed non ſuper paſſionem: ergo ſuper actionem: prima conſequentia patet à ſufficienti diuiſione, quia omnis relatio fundatur ſupra aliquo illorum trium: minor ſecundæ conſequentiæ probatur; quia relationum oppoſitarum conſequentium paſſionem & actionem; ſi vna fundatur ſuper paſſionem, neceſſe eſt aliam fundari ſupra actionem; hoc patet diſcurrendo in omnibus, puta in relatione moti ad mouens, & agentis ad patiēs, & producti ad producens; ſed filiatio & maternitas ſunt relationes oppoſitæ, & filiatio fundatur ſuper paſſione ſcilicet ſuper generatione paſſiua: ergo maternitas fundatur ſuper actione. Et confirmatur, quia niſi concurreret aliquo modo actiue, D ſed tantummodo eſſet principium paſſiuum, ſequeretur quòd Adam, de cuius ſubſtantia corpus Euæ formatum eſt, eſſet mater eius, quod eſt abſurdum & inconueniens dicere.

Mater eſt principium actiuum generationis.

Vltima concluſio eſt. Factum à muliere quicquid ſit illud, ſiue ſanguis menſtruus (quod arbitror eſſe veriſſimum) ſiue ſit ſemen, ſiue ſit aliquod proportionale ſemini, eſt principium materiale & paſſiuum generationis prolis, patet hæc concluſio ex diuerſitate ſpecifica maris, & fęminæ in genere ſexus, quia differentia maris & fęminæ formalis eſt in genere ſexus, materialis verò eſt in genere animalis: vnde iſta ſpecifica differentia ex parte materiæ conſequēs genus animalis rationabiliter infert in ipſis propriis effectibus maris, & fęminę conditiones diuerſarum rationum. Probatur etiam ex ipſa exteriori diſpoſitione membrorum cum ſuis propriis operationibus apparentibus, quia membra maſculino ſexui propria apta nata ſunt ad agendum; membra vero propria ipſius ſexus fęminei apta nata ſunt ad recipiendum: ipſæ enim mulieres recipiunt ſemen à maribus illud efficientibus; ſed recipere includitur in eo, quod eſt pati: ergo concluſio eſt manifeſta, quòd factum à muliere in generatione prolis ſit principium materiale & paſſiuum.

Quomodo fęmina concurrit paſſiue ad generationem

Ex cognitione harum concluſionum manifeſte patet modo ſolutio ad argumenta, & ad

primum, in quo dicebatur, quòd si mater concurreret passiue &c. neganda est consequentia. A Et ad probationem in qua dicitur, quòd æqualiter se haberet hinc & inde, hoc etiam negandum esse dicimus, quia non sumus in opinione illa extrema dicente, matrem esse veluti vas aut locũ in quo generatur proles, nec dicimus absolute, vt alia opinio extrema dicebat, quòd mater concurrat actiue ad generationem: sed prosequimur opinionem peripateticam, quę est media inter has extremas opiniones asserendo matrem esse principium actiuum ipsius materiæ filii sui, & non pure receptiue & passiue. Ad secundum, in quo dicebatur, formam eiusdem speciei consequi potentiam naľem eiusdẽ speciei, &c. cõcedimus potentiam vegetatiuã in muliere esse actiuam, sicuti etiam in homine virtus digestiua est actiua ipsius materiæ, in quam nutritiua agit conuertendo in substantiam aliti: sunt igitur potentiæ uegetatiuę tam maris quàm fęminæ eiusdem rationis in se comparatę & consideratæ, sed si comparentur ad res effectas ab eis; dico quòd sunt diuersarum rationum secundum diuersam rationem actiui & passiui, agendi & patiendi, vt in conclusionibus supradictum est, quòd potentia generatiua mulieris dicitur esse actiua illius materiæ proximę & propriæ filij sui, tamen illa materia postmodum est principium passiuum. Et sic soluitur etiam confirmatio, quę adducitur B de potẽtia actiua & passiua maris & fęminæ, quòd nõ essent eiusdẽ rationis. Hoc enim nõ dicimus nos sed docemus potentiã vegetatiuã mulieris esse imperfectiorẽ potentia vegetatiua ipsius viri seu masculi, licet vna sit imperfectior altera, tamẽ quia magis & minus nõ variant speciem, propterea dicuntur esse eiusdem rationis specificæ. Ad tertium, in quo dicebatur, quòd mater plus diligit filium &c. concedimus matrem plus diligere filium suum, quàm pater, quia est proprium opus eius effectiue secundum propriam materiam, & proprium corpus ipsius filii, cuius mater est causa actiua. Deinde Aristo. 9. ethicorum assignat causam cur matres magis diligunt filios quàm patres, & inquit esse istam, quia maiorem laborem sumũt in eis alendis, & nutriendis, & magis sciunt esse suos, quàm patres; unde argumẽtum hoc est nullius momenti. Adde etiam, quòd multi patres amant filios vxorum, quos credunt esse suos, & tamen vxores cum aliis viris conceperunt, & pauperculi patres decipiuntur in hoc. Ad vltimum, in quo dicebatur, quòd filius plus patri, quàm matri assimilatur &c. respondemus hoc argumentum ex similitudine non concludere; quia aliquando filij assimilantur auis aliquando auunculis: & tamen hi nihil effectiue operati sunt: & ideo non concludit, filius est C similis matri; ergo concurrit actiue, præcipue cum causa similitudinis filii possit esse aliquando virtus cælestis, quæ dominatur eo tempore; aliquando intensa imaginatio matris, aut fęminæ dum generant, vt narrat Auicennas de quadam muliere concipiente, quæ intuebatur tũc temporis figuram ęthiopis, quam habebat in lectulo suo, & sic peperit filium nigrũ, adeo vt maritus eius post illius filii generationem voluerit eam occidere, nisi medici darent causam huius rei; poterit esse causa similitudinis fortior virtus seminis patris; vnde videmus ꝙ podagrosus generat podagrosum, & stultus stultum: peccat igitur argumentum hoc multis modis, vt est ostensum: nec mirum, quia, vt sępius diximus, hæc opinio est extrema, & omne extremum est vitiosum: cum ergo opinio. S. Thomæ superius exposita sit ad intentionem Aristo. & omnium peripateticorum, ea est amplectenda: sicuti plurimi theologi eam amplexi sunt, inter quos Adest theologus Illustrissimi Domini D. Cardinalis Iesualdi Nomine Hieronymus Zancaglionus vir & doctrina & pietate insignis, qui considerans hanc nostram determinationem peripateticam ausus est dicere, hoc dogma peripateticum aptius esse doctrinę Theologicę, quàm Galenicum, Etenim, dicebat ipse, oportet theologos confiteri Beatam virginem non ex semine concepisse carnem Christi, at vero si fæminis est sperma in conceptu filiorum vt dixit Galenus, quem sequuti sunt Aduersarij, hoc spermate non erat defraudanda D Virgo sacra, quia etiam si ex miraculo concepit quicquid aliæ fæminæ ex se naturaliter habẽt ad conceptum prolis, illa quoque habuit, excepto quòd vt haberet, eguit miraculo, vt cæcus qui miraculo habet visum, naturaliter videt, iam igitur si ad naturalem conceptionem sperma mulieris erat necessariũ: hoc idem obtinuit Virgo ad miraculosam; & si illud sperma organizat menstruum, ita & in Virgine, &c. & ita dicendum esset carnem Christi & si non ex spermate uiri, at ex spermate fęminæ conceptam fuisse, quod non decet, propterea iudicandum est, nullum esse in fæminis sperma, sicque in Beata Virgine nullum quoque esse, ex quo conciperet carnem Christi, sed ex purissimis sanguinibus, quos ipsa in instanti subministrauit Spiritui sancto, quos quoque ipse Spiritus sanctus præparauit ad Christi conceptionem compactam fuisse carnem Christi, neque illi sanguines fuerunt menstrui, quia sanguis menstruus est sanguis impurus, sed caro Christi non fuit ex impuro sanguine, sed ex purissimo coalita, ceteri vero homines ex menstruo concipiuntur, propterea immundi dicuntur, non

Dogma peripateticũ de hac materia quod est

Magis & minus non variant speciẽ

Quod filius sit similis matri ex diuersis causis peruenire põt.

Magister Hieronymus Zãcaglonus

A ita Domini caro, vt autem menstruus sanguis spermati viri cum commiscetur, & ab eo elaboratur, & formatur, & fœtificatur, ita sanguis purissimus Mariæ à Spiritu sancto fuit elaboratus, formatus, & animatus in instanti, nam quod sperma viri erat præstiturum, hoc multo pręstantius pręstitit Spiritus sanctus; & quia verum vero non contradicit, si secũdum theologos mulier passiue concurrit in generatione, ita etiam & secundum philosophos fatendum est.

Dupliciter enim hoc ex hoc, aut quia primum erit, aut quia ex resoluto in principium, &c. *Tex. 11.*

Num in omne generatione & corruptione simpliciter fiat resolutio vsque ad primam materiam.

B
Dilucidatio tertia.

RESPONDETVR à nonnullis affirmatiue, in qua respõsione conueniunt cum S. Thom. tamen in modo declarandi conclusionem valde sunt diuersi: propterea nos more solito quatuor videbimus in hac materia. Primo exponemus opinionem Aduersariorum. Secũdo arguemus contra ipsam. Tertio declarabimus veritatem. Quarto soluemus argumenta, quæ videntur esse contra solidam doctrinam S. Thomæ. Quantum ad primum docent Aliqui, in quibusdam rebus fieri resolutionem in omni generatione & corruptione simpliciter, vsque ad materiam primam, & hoc statim sicuti est in rebus illis, quę vnicam tantum formam habent, vt sunt elementa, vnde corrupto aere statim generatur ignis, si ignis debeat ex ipso aere generari; in quibusdam autem non statim fit resolutio vsque ad materiam primam, quemadmodum est in illis, quæ plures formas habent, sicuti est homo, in quo non dubitant ipsi ponere plures formas, quia separata vltima forma specifica, & corrupto homine, puta in morte remanet materia sub forma incompleta corporis, quæ nõ est in aliqua specie specialissima, sed est naturaliter in cõtinuo fluxu vsq; ad materiã primam, antequam de illa materia aliquid specifice distinctum generetur, qua corruptione cõpleta prius ordine naturæ introducitur ab agente naturali forma aliqua specifica, puta forma vermis, vel plantæ. — *Corrupto aere statim generatur ignis* — C

Et si quis diceret contra istam determinationem, quia Aristot. 2. huius docet, quòd generatio vnius est corruptio alterius: sed homo in morte corrumpitur: ergo statim aliquid generatur. Respondent, quòd homo in morte non corrumpitur corruptione vltimata, idest quantum ad omne illud, quod est aliquid eius, quia adhuc remanet forma aliqua, quæ fuit de essentia hominis: perfecta autem & vltimata corruptione necessario aliud generatur; quia materia naturaliter non existit sine forma, & sic intelligitur dictum Aristot. quòd generatio vnius est corruptio alterius, & econtra, sed in habentibus vnam solam formam non oportet tantum expectare, quia corrupta aqua statim generatur aer, si ex aqua aer generari debet. — *Tex. 7.* — *Duplex corruptio secundum aliquos vltimata & nõ vltimata*

D Et si quis etiã diceret, quia vel eodẽ instanti esset in materia forma corrupti, & generati: vel in alio, & in alio, si in eodẽ, ergo simul erunt formę contrariæ in materia, qđ est absurdũ dicere: si in alio & in alio, cum inter quælibet duo instantia sit tempus medium, sequeretur aliquod tempus esse, in quo materia prima esset sine omni forma, & cũ ipsa de se sit indifferens ad omnes formas, non magis generaretur ex vna forma; quàm ex alia, & per consequens natura frustra egisset ad disponendum materiam in toto tempore præcedenti. Respondent dicentes hoc precedere ex falsa imaginatione, quia non est intelligendum, quòd in eodem instanti vel alio & alio fuerit in materia forma corrupti & generati, sed in eodem instanti vna desinit esse, & alia incipit primo esse. Nec ex hoc sequitur, in eodem instanti esse in materia formas contrarias, sed quia in vno instanti vna incipit, & alia desinit, ideo nõ est dare instans vel tẽpus, in quo materia sit sine forma; nec per consequens natura frustra agit, quia in illo instanti materia est ita disposita ad vnam formam, vt non ad aliam, nec est dare materiam nudam. Hæc de primo. — *In materia non possunt esset formę oppositę.*

Quoad secundum vidẽda sunt in hac positione istorum absurda, sunt enim plurima; nam inter alia ponunt in homine remanere formam corporeitatis, quod etiam in superiori libro

impugnauimus, sed vt in præsenti euidentius appareat nullam esse corporeitatis formam, ita argumētor, nā aut ista forma est naturalis, aut mathematica, aut metaphysica, nō metaphysica quia formę metaphysicę re & ratione separatę sunt à materia: nō mathematica, quia hęc forma corporeitatis debet esse substantia; forma autē mathematica est figura, q̄ est in prædicamēto quātitatis: si autem erit naturalis, ergo erit natura & principiū motus & quietis, sed omnes differentiæ motuum assignatæ sunt illis corporibus vel simplicibus, vel mixtis, vel animatis, & huic formæ corporeitatis nulla differentia motus assignatur: ergo ista forma neque est naturalis, neque mathematica, neque metaphysica, & sic nihil erit. V

Triplex forma s. physica mathematica & metaphysica.

Præterea, aut ista forma corporeitatis secundum naturam in materia præcedit dimensiones quantitatis, aut eas subsequitur; si primo, ergo ipsa est indiuisibilis, vt docet Auerro. libro de substantia orbis: si secundo, ergo dimensiones immediatæ inhærent materiæ primæ ante omnē formā substantialē, & determinantur per ipsam formā corporeitatis, quod est contra ipsos. Tertio actus est, qui separat & distinguit, vt est famosa propositio apud Aristot. in 7. huius: sed ista forma corporeitatis non facit aliquem gradum distinctum ab alijs, nam si ab aliquo distingueret, maxime à rebus incorporeis; sed huiusmodi discrimen sumitur ex materia, quæ separat res incorporeas à corporeis: ergo ista forma nullus est actus; nec igitur erit forma, quia omnis forma est actus. Præterea nulla esset ratio illa, qua frequenter vtitur Arist. ad demonstrandum materiam primam esse ductam ex transmutatione formarum; propterea quòd ea non produceret nos ad materiam primam, sed ad istud conceptum ex prima materia & forma corporeitatis. Adde etiam ex vulgata illa propositione, quòd non sunt multiplicanda entia sine necessitate; sapiens enim naturam imitari debet, quę nihil frustra facit; sed nulla ratio nullaque causa satis idonea, cogit nos ad ponendum huiusmodi formam corporeitatis: ergo non est ponenda, quandoquidem si poni deberet, vel poneretur vt daret existentiam materiæ, & hoc non, quia materia habet existentiam à forma specifica: vel vt daret materię quantitatem & extensionem, propter quam in diuersis partibus suis simul posset diuersas formas accipere: sed ad hoc præstandum sufficit ponere quantitatem proxime inhęrentem materię; & ideo propter hanc causam non est opus ista forma corporeitatis; vel debet poni, vt appetat formam, sed talis appetitus nihil aliud est, quàm ipsa materiæ potentia, per quam naturaliter ordinatur ad suscipiendas formas, immo talem habet appetitum materia etiam respectu istius formę corporeitatis, alioquin materia non haberet potentiam ad istam formā, & sic non posset ex materia, & ista forma effici vnum per se ens; aut inducitur huiusmodi forma (vt aliqui dixerunt) ne aliæ formę specificę particulares creentur ex nihilo: sed hoc non est dicendū, quia ista forma posita non tollit difficultatē de creatione, si qua erit: aut denique ponitur hæc forma vt materia prima moueri queat, cum nihil nisi corporeum moueri possit; sed hoc nihil valet, quia materia prima proprie non mouetur, cum sit proximum subiectum generationis & corruptionis, quæ non sunt motus proprie dicti, sed tantum mutationes, vt docet Aristot. 5. physicorum: relinquitur igitur, cum hęc forma corporeitatis sit contra Arist. & veritatem, nec sit vllam ob rem necessaria, eam omnino reprehendendam ac reiciendam esse, & sic patet esse falsum dictum ipsorum in hac quæstione, in qua affirmant in morte hominis materiam remanere sub hac forma incompleta corporis, quę non est in aliqua specie specialissima.

Cap. 2.

Tex. 49. B

Sapiens imitatur naturā.

C

Forma corporeitatis non tollit difficultatem de creatione.

Tex. 8.

Secundum quoque dictum, quod habent respondendo ad auctoritatem Aristot. quòd generatio vnius est corruptio alterius, in quo dicto affirmant hominem in morte non corrumpi corruptione vltimata, scilicet quantum ad omne illud quod est aliquid eius; quia adhuc remanet forma aliqua, quę fuit de essentia hominis, ostendo esse falsum ex eorum rationibus adductis contra Auer. in materia de mixtione elementorum 2. sentent. arguunt igitur quòd elementa actu non manent in mixto, quia quælibet forma substantialis nata est constituere suppositum per se subsistens in genere substantiæ: si igitur sunt plures formæ substantiales in mixto, tunc quælibet constituit suppositum, & sic in omni mixto essent plura supposita, quia ibi erit suppositum hominis & suppositum mixti, quorum quodlibet est natum per se subsistere. Sic etiam arguitur contra hoc, quod nunc dicunt, si in morte hominis remanet forma aliqua, quæ fuit de essentia hominis: ergo in homine erunt plura supposita per se subsistentia, & sic vnum corrumpitur & aliud remanet. Secundo etiam arguitur ex ratione ipsorum, quia ad omnem substantiam corpoream consequitur quantitas, quę est propria passio substantię corporeę, hęc est propositio ipsorum, cui addo minorem; sed forma, quę remansit in morte hominis cum materia constituit substantiam compositam & corpoream; igitur ipsam consequitur propria quantitas, sicut passio propria; sed eadem propria passio (vt docent ipsi)

D

distin. 15.

Rationes Scoti contra Auerro.

Quātitas est passio substātię corporeæ

A ipsi) non est plurium subiectorum; igitur in vno subiecto erunt plures quantitates, & sic vna corrumpitur & alia remanet. Tertio omnis forma substãtialis perficiens materiam constituit compositum in esse simpliciter, quia forma accidentalis perficiens subiectum constituit illud in esse secundum quid, igitur substantialis perficiens materiam constituit compositum in esse simpliciter: sed forma, quæ remanet in hominis morte, quæ fuit de illius essentia, perficit materiam; ergo constituit compositum, scilicet hominem in esse simpliciter: tunc vltra, sed omne adueniens post esse simpliciter est accidens, & sic etiam omne discedens post esse simpliciter est accidens: ergo homo in morte corrumpitur quoad aliquod accidens, & non quoad aliquam formam substantialem, quod est contra ipsos. Forma accidentalis in quo differt à substantiali.

Tertium dictum, quod licet formaliter non habeatur ex his, quæ hic dicunt, uirtualiter tamen elicitur, quòd accidentia remaneãt eadem numero in mortuo, quę erant in viuo, quia si in homine mortuo per ipsos remanet aliqua forma, quę fuit de essentia hominis, à fortiori debent remanere accidentia, quæ insequuntur illam formam, puta eadem cicatrix, eadem figura, eadem durities, eademque grauitas, & id genus. Contra quod dictum arguo etiam tri-
B bus rationibus. Et primo sic, omnia alia à primis substantiis aut sunt in primis substantiis aut de primis prędicantur, vt dicitur in prędicamentis, quòd destructis primis substantiis impossibile est aliquid aliorũ remanere, sed destructa forma destruitur prima substantia; igitur omne accidens destruetur, & sic nullum accidens remanet in generato, quod præfuit in corrupto siue sit dispositio qualitatiua, siue quantitatiua, siue quoduis accidens. Cap. de substantia.

Præterea accidentis esse est inesse, igitur eadem inhærentia non manente non manebit idẽ accidens: sed corrupta forma substantiali non manet eadem inhęrentia: igitur accidens corrumpetur. Tertio, corrupto per se subiecto accidentis corrumpitur accidens: sed subiectum per se accidentium est ens in actu, siue compositum: vnde in primo de generatione Arist. docet materiam esse subiectum ceterarum transmutationum, quia est subiectum subiectorum; igitur materia est subiectum remotum, in quo non possunt remanere eadem accidentia. hęc de secundo. Esse Accidentis est inesse. Tex. 13.

Quoad tertium est opinio S. Thomæ pluribus in locis suæ doctrinę, quòd in omni generatione & corruptione fiat resolutio vsque ad materiam primam, & præsertim 1. p. in tracta- q. 76. art. 4.
C tu de formis, in libello de natura materię in 2. de anima, & vbique locorum suæ doctrinæ. q. 6. ar. 1. le. 5.
Pro cuius declaratione sciendum est, quòd resolutio est duplex; altera à natura; altera vero à ratione; resolutio, quæ fit à ratione est duplex, quædã quæ fit in scientijs speculatiuis; & quædam quę fit in scientiis practicis: illa quę fit in scientijs speculatiuis præcipue in logica, vocatur resolutio quasi metaphorice dicta, & est illa, qua res confuse intellecta distinguitur in partes clare cognitas: illa vero, que fit in scientijs practicis, reperitur in illis rebus, quæ à nobis operantur, sed de his resolutionibus, quę fiunt à ratione, non intendimus in pręsenti. Resolutio vero, quæ fit a natura est duplex; quędam accidentium; quędam substantiarum: resolutio accidentium est quando nullum ipsorum, quę pręfuerunt, remanet: resolutio substantiarum alia dicitur esse ipsius mixti in elementa; & alia ipsius elementi in materiam & formam: & de hac intendimus loqui, & hæc est illa, per quam nulla substantiarum remanet in ipso genito præter materiam primam. Resolutio q̃ fit à natura est duplex.

Secundo est notandum, quòd illi qui negant in generatione fieri resolutionem vsque ad materiam primam; sunt diuisi in diuersas classes. Nam quidam asserentes in materia prima
D dari formam corporeitatis inseparabilem à materia, coguntur negare hanc veritatem. Quidã autem ponunt formam corporeitatis separabilem à materia, sed non statim, quia mortuo homine manet ipsa forma corporeitatis, & sic successiue cadauer illud resoluitur in elementa, isti etiam negant hanc veritatem. Quidam vero ponunt dispositiones quasdam inhærentes materię primę, quas dispositiones uocant dimensiones interminatas. Sunt etiam & non nulli dicentes, nullam formam substantialem in corruptione perficientem materiam remanere, licet remaneat aliqua forma substantialis ut disponens ad vlteriorem formam, quia in corruptione mixtorum remanent formę elementorum vt disponentes ad nouam formam; in corruptione simplicium remanet forma corporis, ad quam consequitur dimensio, qua materia est apta esse subiectum generationis.

Notandum tertio ex 5. physicorum, quòd generatio est duplex; altera simpliciter, & est quando res, quæ erat in potentia pura, fit actu, vt quando in vere generatur rosa, quę in hyeme erat tantum in potentia, & subiectum huius generationis est materia prima, quę est ens in pura potentia, & de hac generatione solet dici, quòd est mutatio totius in totum nullo remanente sensibili. Secunda dicitur generatio per accidens, vel secundum quid, & est quando Tex. 7. Generatio duplex est

do res, quę est actu, recipit nouum accidens, vt cum aqua calefit recipit calorem, & cum discipulus recipit scientiam, generatur secundum quid: subiectum enim huius generationis est ens actu, quia aqua quando fit calida est actu aqua, & discipulus cum instruitur est actu homo; & sicuti dictum est de generatione, ita dicendum est de corruptione: quæ est duplex: altera simpliciter: & altera secundum quid; corruptio simpliciter est quando res, quæ est actu, desinit esse actu omnino, vt dum homo moritur corrumpitur simpliciter, quia desinit omnino esse homo: corruptio secundum quid est quando res, quæ est actu secundum aliquod accidens desinit esse actu secundum illud accidens, licet remaneat actu quantum ad substantiam, vt aqua calida ab igne corrumpitur secundum quid, quia desinit esse actu frigida inquantum calefit, licet remaneat aqua actu quoad substantiam suam, nam aqua calida est actu aqua. Vltimo est notandum, quòd de mente. S. Thomæ elementa non remanent actu in mixto contra Auicennam, qui posuit formas substantiales elementorum integras remanere in mixto: vnde asserebat mixtionem fieri secundum quòd contrariæ qualitates elementorum reducebantur ad medium: hoc etiam voluit S. Thomas contra Auerroem, qui posuit elementa ipsa remanere in mixto secundum esse refractum, quia formæ elementorum propter sui imperfectionem sunt medię inter formas accidentales & substantiales, idcirco recipiunt magis & minus. Mens S. Thomæ & Aristo. primo de generatione & corruptione est, quòd formæ elementorum maneant in mixto non actu, sed virtute; manent enim qualitates propriæ elementorum licet remisse, in quibus est virtus formarum elemẽtarium, & hæc qualitas mixtionis est propria dispositio ad formam substantialem corporis mixti, puta formam lapidis vel cuiuscunque animæ, vt latius ostendimus in quadam peculiari quæstione de mixtione elementorum.

Corruptio est duplex.

Doctrina S. Th. est cõtra Auicen.

Lect. 23. Tex. 84.

His stantibus, tribus propositionibus absoluitur, & dilucidatur hoc quæsitum, prima propositio est, quam aliàs probauimus præcipue superiori libro. In materia est vnica tantum forma substantialis, cuius probationes poteris videre apud S. Thomam. 1. p. Secunda propositio, Corrupta forma substantiali nullum accidens idem numero remanet in genito, quod prẹfuit in corrupto, siue illud accidens sit qualitas, siue quantitas, siue quodcunque aliud, cuius etiã probationes sunt apud Caietanũ in libello de ente & essentia. Tertia & vltima propositio respondens quæsito est. In omni generatione & corruptione simpliciter fit resolutio, scilicet à natura vsque in materiam primam: probatur, quia tunc fit resolutio vsque ad materiam primam, quando ipsa expoliatur omni forma perficiente: sed in omni generatione & corruptione simpliciter expoliatur materia omni forma perficiente, igitur in omni generatione & corruptione simpliciter fir resolutio vsque ad materiam primam: sed non sequitur ex hoc materiam remanere sine omni forma, quia non est dare vltimum instans, in quo prior forma insit materiæ, est autem dare vltimum tempus & primum instans, in quo forma subsequens insit materiæ, & ideo primum non esse formæ antecedentis est primum esse formæ subsequentis. Confirmatur auctoritate Arist. 1. de generatione: quòd generatio vnius est corruptio alterius, & quòd in corruptione nullum sensibile remanet, hæc de tertio.

dilucid. 17. q. 76. ar. 3.

In cap. 5.

Incorruptione simpliciter fit resolutio vsque ad materiã primam.

Tex. 17.

Quoad quartum ex hac dilucidatione possunt solui omnia argumenta, quæ contra istam veritatem adduci possunt, & præcipue illud quod fieri solet, si fiat resolutio vsque ad materiam primam, tunc materia aut nullam formam reciperet, aut simul omnes, quia in illo instãti materia est indifferens ad omnes formas. Neganda est consequentia huius argumenti, & ad probationem dicitur secundum viam. S. Thomæ, quòd non est credendum dispositiones prius tempore corrumpi, & deinde formam generari, sed simul & semel est primum esse formæ introducendæ, & primum non esse dispositionum, & deinde dispositiones, quæ simul recipiuntur in materia cum forma generãda sunt priores ea in genere causę materialis, & propterea determinãt materiam potius ad istam, quàm ad illam formam: & idcirco non sequitur, quòd materia vel nullam formam reciperet vel omnes simul. Et si dicis contra, quęrendo num istæ dispositiones corrumpantur in instanti, vel in tempore, si in tempore, vel in tempore præcedente nouam formam; vel in tempore sequenti: nullo istorum modorum esse potest: nec etiam in instanti, quia omne corruptibile taliter corrumpitur qualiter generatur, sed illæ dispositiones fuerunt genitæ in tempore; ergo non possunt in instanti corrumpi. Ad quod dicimus istas dispositiones corrumpi in instanti, quia in eis idem est corrumpi & corruptum esse, concedimus etiam esse corruptibiles in tempore, quando corrumpuntur per se, concedimus quoque eas corrumpi in instanti quando corrumpuntur per accidens. Secundo potest argui contra hanc ueritatem, quòd si in omni generatione & corruptione fieret resolutio vsque ad primam materiam, tunc sequeretur vel in natura dari vacuum, vel motum fieri in

Quare materia potius recipit vnam formã quàm aliam.

Dispositiões q̃uo corrumpuntur.

A ri in instanti: vtrumque est falsum: igitur falsa conclusio; consequentia ita deducitur, sit sanguis menstruus & disponatur pro introductione animæ intellectiuæ, in illa materia requiritur quantitas determinata, puta vnius pedis; tunc quęritur, vel in instanti introductionis formę illa materia pedalis occuppat eundem locum, quem prius occupabat, vel non: si primo modo, cum in illa materia corrupta sit quantitas præexistens, ex quo facta est resolutio vsque ad materiam primam; & alia denuo producta, cum sit pedalis vt propositum est, sequitur ꝙ motus, quo producta fuit hæc quantitas, sit solum pro hoc instanti, cum immediate ante hoc non fuerit, & cum sit motus proprie dictus, igitur in instanti fieret motus contra Arist. 6. phy- Tex. 26.
sicorum, quia de ratione motus est successio, & sic prius & posterius, ex consequenti tempus; si autem dicitur quòd non: cum nullum aliud corpus possit naturaliter poni vt occupet illum locum, ergo dabitur locus priuatus corpore, & per consequens erit vacuum contra Aristot. 4. Tex. 65.
physicorum, Ad quod respondemus negando sequi vtrumque inconueniens, & admisso eo, quod præsuppositum est dicimus, quòd in primo instanti illius formæ erit extensio illius quantitatis, & licet sit parua in actu illa extensio, est tamen multa in virtute. Deinde posito,
B quòd illa quantitas pedalis non possit occupare eundem locum, quem prius occupabat, poterit concurrere aliud corpus circa illam materiam, & sic non daretur vacuum, quia adest aer, qui poterit occupare illum locum, vnde patet neutrum inconueniens sequi ex hoc argumento, scilicet nec dari vacuum, nec motum fieri in instanti. Et hæc responsio est contra Suessanum omnesque alios ponentes remanere formam corporeitatis, aut aliquid aliud. (Natura abhorret vacuũ)

Tertio poterit aliquis dubitare, quia in corruptione mixtorũ remanẽt formæ elementorũ: ergo non fit resolutio vsque ad materiam primam; quia fit resolutio ad elementa; modo elemẽta non sunt materia prima: igitur conclusio falsa. Ad hoc negamus elementa remanere actu in mixto propter illud, quod quarto loco notauimus; hoc enim argumentum videtur habere aliquam apparentiam secundum ponentes elementa remanere actu in mixto, immo de necessitate habent concedere in corruptione mixtorum non fieri resolutionem vsque ad materiam primam; sed per fundamenta à nobis posita argumentum hoc est nullius roboris, & quia ex solutione istorum, & ex doctrina superius posita possunt solui omnia alia argumenta concernentia istam materiam, propterea hæc de hac dispositione sufficiant. (Elemẽta nec actu perfecto nec imperfecto sed virtu re tantũ sunt in mixto.)

C

Nec omnis materia est, sed quorum generatio est transmutatio ad inuicem, quæcunque autem, &c. Tex. 14.

Vtrum substantia corporis sempiterni, puta cæli, sit vere composita ex materia & forma.

Dilucidatio quarta.

IN hac disputatione erunt quatuor articuli. In primo recitabuntur opiniones Aduersariorũ. In secũdo impugnabuntur. In tertio dilucidabitur quæ-
D situm. In quarto dissoluentur argumenta. Quantum ad primum respondent Aduersarii diuersimode huic quæsito; nam aliter sentiunt secundum philosophos, & aliter secundum theologos: secundum philosophos determinant quæsitum hoc duabus conclusionibus, quarum prima est. In cælo non est cõpositio ex materia & forma; quã ita probant, omnis põa passiua materiæ est in põa contradictionis, vt habetur 9. huius; sed nec cælũ, nec aliquid in cælo est in Tex. 17.
põa cõtradictionis: ergo in cælo non est materia: probatur minor, quia nullũ sempiternũ est in potentia contradictionis, cum quodlibet sempiternum sit necessarium secundum Aristot. & cælum est sempiternum: ergo cælum non est in potentia contradictionis, nec aliquid quod sit in ipso. Et confirmatur, quia si materia esset in cælo: igitur cælum esset naturaliter corruptibile, consequens est falsum, & contra Aristot. 1. cæli: ergo & antecedens; consequentia Tex. 10.
probatur, quia materiæ est annexa priuatio, quæ semper machinatur ad maleficium, vt habetur 1. physicorum, & materia quoque est res, qua naturalia possunt esse & non esse. Tex. 81.

Et si quis diceret, quòd in cælo est materia, non tamen est corruptibile, quia non habet contrarium agens, quod possit ipsum corrumpere, & ideo remanet incorruptibile, cum omne

illud

Omne quod corrũpitur à cõtrario corrumpitur.

illud, quod dicitur corrumpi, à suo contrario corrumpatur. Contra istam responsionem arguunt dupliciter. Primo, quia non euacuat quin cælum sit corruptibile quantum est de se, quia habet in se principium corruptionis, scilicet materiam, qua res potest esse & non esse. Pręterea & secundo, quia famosa est propositio in philosophia naturali, omni potentiæ passiuæ correspondere in natura aliquam potentiam actiuam, si igitur cælum est corruptibile de se, vt coguntur ponere illi, qui asserunt in cælo reperiri materiam, oportet in natura dari aliquod agens, quod possit ipsum corrumpere, & sic patet conclusio solida. A

Et si quis etiam diceret, quòd in cælo est materia, tamen illa non est eiusdem rationis cum materia istorum inferiorum, & ideo illa materia non est in potentia contradictionis, nec potest quantum est de se transmutari ab vna forma in aliam. Contra istam responsionem arguunt sic, quia posita ista veritate, sequeretur esse duas primas materias alterius, & alterius rationis; consequens est falsum: ergo & antecedens, probatur falsitas consequentis, quia sicuti non sunt primi duo fines, nec duo primi efficientes alterius rationis; pari ratione non sunt ponendę duæ materiæ alterius rationis; tum etiam, quia dubium est, vnde fiat alteritas in hac & illa materia, cum sola forma distinguat & separet ex 7. huius. Præterea, quia concessa hac alteritate, saltem illa materia in cælo esset in potentia ad hanc formam, quam habet, & ad priuationem huius formæ, & ita de se erit in potentia contradictionis; sed materia non est de se ratio corruptibilitatis inquantum est in potentia ad aliam formam ab ea, quam habet; sed inquantum est in potentia ad priuationem formæ, quam habet: ergo cælum est coruptibile. B

Excluditur ex hoc pluralitas Deorũ.

Tex. 49.

Secunda conclusio, quam ponunt, est ista. Corpus cæleste secundum viam Philosophi nõ est animatum, quam ita probant, quia ex prima conclusione apparet, quòd si cælum non habet materiam, & cum anima sit actus corporis, sequitur ipsum non esse animatum. Deinde, vel esset animatum formaliter anima intellectiua tantum, vel aliqua alia anima, puta sensitiua: si primo modo, vel secundo, vel quomodocunque detur, sequitur semper cælum habere materiam, quia anima est actus corporis, & si habet materiã, sequitur etiam ipsum esse corruptibile, vt deducebatur ex prima conclusione. Postremo, vel cælum esset tantum anima scilicet intellectiua, quia philosophi non ponerent ibi animam nisi intellectiuam, vel præter animam erit aliquid aliud perfectibile per animam: non potest dari primum, quia cum cælum (sicut patet) sit formaliter quantum; sequitur, ꝙ anima intellectiua erit quanta, quod non est intelligibile: nec potest dari secundum, quia tunc cælum esset in potentia passiua, & in potentia contradictionis, & sic non erit sempiternum & necessarium. Nihilominus quia aliquis potuisset dicere propter verba Aristot. 2. cæli, vbi videtur ponere cælum esse animatum, conclusionem positam esse falsam. Respondent, quòd si Aristo. siue Auerr. ponant cælum animatum formaliter anima, quæ sit per se de essentia cæli, recederẽt à prima conclusione, & sibi ipsis contradicerent; nihilominus potest dici animam habere duplex officium respectu corporis, scilicet informandi & mouendi, quia est forma corporis & est motrix corporis: vbicũq; ergo Philosophus, vocat aĩam cæli exponendũ est secundũ cõditionẽ, qua aĩa est motrix & nõ forma, illa anima est intelligentia propria coniũcta huic orbi in ratione mouentis, non autẽ informantis Et quod hæc sit intentio Aristo. videtur posse probari ex 8. physicorum, vbi dicit, primum mobile diuidi in duo, quorum vnum per se mouetur, & aliud est per se mouens immobile omnino, & per se & per accidens, illud, quod mouetur, est cælum; sed mouens immobile est intelligentia: si autem intelligentia esset forma cæli, tunc moueretur saltem per accidens, scilicet ad motum cæli. Hæc dicunt ad mentem Aristot. & Philosophorum. C D

Tex. 13.

Anima duplex officiũ respectu corporis habere potest.

Tex. 40.

Secundum theologos vero aliter respondẽt ponendo etiam duas conclusiones, quarum prima est. Corpus cęleste est vere compositum ex materia & forma, quia secũdum theologos illud chaos, quod ab eis ponitur attigisse vsque ad cælum empyreum, erat materia omnium coruptibilium contentorum sub cęlo empyreo, & ista materia quantum est de se est eiusdem rationis in omnibus: Vnde illud Genesis, in principio creauit Deus cælum & terram, &c. cęlum illud fuit cęlum empyreum plenũ Angelis, & terram idest materiam informem omniũ de terra vsque ad cęlum empyreum, itaquòd de ista terra Deus fecit primo lucẽ, & sic de aliis secundum opera sex dierum. Sed mouẽt dubium contra seipsos, quia ex ista conclusione sequitur cęlum esse corruptibile, quia habet materiam eiusdem rationis. Rñdent concedendo cęlum esse corruptibile, quia habet materiam, qua potest esse & non esse; & propterea theologi debent discordare à Philosopho in illa propositione, quòd cęlum est necessarium & incorruptibile, quia quantum est ex natura sua est simpliciter corruptibile, cum sibi insit potentia ad actum contrarium, tamen est incorruptibile secundum quid, quia corpus cęleste non habet contrarium agens, & ita non potest corrumpi à contrario agente; tum quia forma cæli est

Cap. 1.

Cælum primo factũ est.

Discordia inter philosophos & theologos circa cęlum secundum aliquos

A est alterius rationis à formis elementorum, & ideo cælum non est capax qualitatum contrariarum, & propterea non est alterabile, nec per naturam corruptibile; tum quia forma, quæ à natura produci non potest, non potest ab ea corrumpi: sed forma cæli est huiusmodi: ergo &c. est enim perfectissima inter omnes formas corporales excludẽdo corpus humanũ, cuius anima non potest à natura causari, sicut ergo forma cęli à solo Deo creatur, sic à solo Deo corrumpi potest. Hinc Damascenus 2. libro fidei orthodoxæ dicit, ꝙ cælũ est de se corruptibile, tamen uoluntate Dei est incorruptibile, quia Deus disposuit illud non corrumpi, sed perpetuo conseruari, & ideo tantum subest uoluntati diuinæ, sic etiam & elementa quantum ad se tota possunt dici incorruptibilia; tum quia non habent contrarium agens corrumpens totam formam elementi; tum quia Deus disposuit elementa perpetuo conseruari, licet sint corruptibilia secundum suas partes, & etiam totaliter quantum est de se. Cap. 7.

Ponunt secundam conclusionem, quæ est talis. Corpus cæleste non est compositum ex corpore & anima ita vt sit animatum, hanc probant per Damascenum loco superius citato, vbi expresse ponit corpora cælestia esse animata: probant & auctoritate Hieronymi super illud Esaiæ, Audite cæli, & auribus percipe terra, vbi dicit glossa, quòd Propheta non alloquitur inanimata, scilicet cælum & terram, sed habitatores cęli & terræ & hæc dicta sint de hoc primo articulo. Cap. 12. An cæli sint animati

B

In secundo articulo videndum est quot falsa commiserint Aduersarij, & primum falsum est hoc; dicunt enim. Aristo. contrariari theologis in hac re; & quia verum vero non aduersatur, propterea dico opinionem Aristo. & theologorum esse vnam & eandem in hac parte Nam Philosophus ipse primo de cælo ait, cælum esse mixtum in materia, & constare ex tota materia; quæ verba nihil aliud significant, nisi ipsum esse compositum ex materia & forma. Et in eodem libro, cum proposuisset quęstionem hanc, an omnia, quæ habent formam in materia, possint numerabiliter multiplicari, cælum autem est huiusmodi: cur igitur ipsum non multiplicatur secundum numerum? Soluens hanc rationem ait, id accidere, quia cęlum in se habet omnem materiam, quam habere potest, & ob id non suppetere illi aliquam materiam in quam multiplicari possit: quibus verbis manifeste concedit cęlum habere formam in materia: ergo est compositum. Et in 2. libro de generatione ait, principia sunt numero ęqualia, & genere eadem in æternis, & corruptibilibus; quę verba intelliguntur analogice, ꝙ sint eadem; sed hęc corruptibilia sunt composita ex materia & forma: ergo & illa corpora æterna. In 12. huius habet, cuncta, quę mouentur, habere materiam, & subdit cęlum habere materiam, sed diuersam ab alijs: cum habere materiam sit compositorum: ergo cęlum est compositum, & sic patet conclusionem positam ab eis de mente theologorum esse eandem cum illa posita de mente Arist. cuius oppositum sentiũt Aduersarij. Deinde habemus ex manifesta doctrina Aristo. in 2. de anima, substantiam esse triplicem, materiam, formam, & compositum: Sic etiam 7. huius & in pluribus alijs locis suę doctrinæ, sed cęlum non est materia, quia hęc per se non mouetur, vt docet Philosophus 5. physicorum; cęlum autem per se mouetur, cum sit hoc aliquid: non etiam est forma tantum, quia forma per se non est quanta, nec mobilis: igitur cum non sit materia tantum, nec forma tantum: ergo secundum viam Aristo. est compositum ex materia & forma. Adde etiam, quòd cælum habet quantitatem, raritatem, & densitatem, quę accidentia comitantur materiam; habet etiam formam, tum quia actu existit hoc aliquid, quod facit forma; tum quia eius accidentia sunt terminata, talis autem terminatio prouenit à forma secundum germanam doctrinam Aristo. igitur cælũ erit compositum ex materia & forma. In 2. etiam libro de generatione docuit Aristo. quòd moueri est materię, & mouere est formę: semper enim existimabitur aliqua mouens forma 3. phy. sed cęlum mouetur localiter & mouet ac regit hunc inferiorem mundum, vt dicitur primo libro metheoro. ergo cęlum erit compositum ex materia & forma. Adde quòd cælum non est actus purus, quia tunc esset intelligentia, & non posset moueri secundum locum, nec est potentia pura, quia sic non existeret actu hoc aliquid: ergo est aliquid compositum ex vtroque. Auerroes etiam docuit 1. cæli unumquodque esse sensibile propter materiam, & intelligibile propter formam: sed cælum est sensibile, quia percipitur sensu visus: ergo habet materiam: est quoque intelligibile, quia de eo est scientia tam physica, quàm astrologica: ergo habet etiam formam: concludo igitur maximum falsum dictum fuisse ab eis in hoc negotio, ponendo viam Aristo. esse diuersam ab opinione theologorum. Tex. 92. Tex. 94. Tex. 51. Tex. 10. Cælum habet materiã secundũ Aristo. Tex. 2. Tex. 8. Tex. 8. Cælũ est rarum & densum. Tex. 53. Tex. 17. Cap. 2. Com. 91. Cælum est sensibile.

C

D

Aliud quoque falsum docent, quando dicunt de mente theologorum cęlum esse vere compositum ex materia & forma, & istam materiam quantum est de se esse eiusdem rationis in omnibus. Huius opinionis fuit Romanus Egidius in tractatu de materia cæli, quæ opinio

ab om

quæst.77.ar.2. ab omnibus refellitur,& præcipue ab ipso Caietano in 1.p. S. Thomę, quia est contra Arist. A & omnem veritatem. Aristo.enim 8.huius ait,non omnium esse materiam,sed eorum tantū quorum est transmutatio ad inuicem; quęcumque vero absque eo quòd transmutentur sunt, horum nō esse materiam: ex quibus verbis habetur, in cęlo esse materiam diuersam ab hac nostra; quod clarius ostendit libro 12.huius materiam cęlorum esse diuersam à materia horum inferiorum; & in 2. de generatione reprehendit Diogenem dicentē, vnum & idem esse subiectum & materiam omnium rerum affirmans id verum esse in his,quæ adinuicem trāsmutantur,in alijs autem minime. Et in 1.libro de cælo quasi per totum docuit Philosophus; cælum esse corpus genere diuersum ab alijs corporibus; ergo principia illius sunt diuersa à principijs aliorum.

Tex,14.

Tex.10.

Tex.43.

Deinde si materia cęli per se sumpta non differret à materia horū inferiorū, ergo sicut hæc ex se est in potētia ad formas sublunares,sic etiam & illa, alioquin non essent eiusdē rationis, quare materia cęli haberet potentiā recipiendi formas sublunares, sed id cōtingere nequit sine interitu cęli,præsertim cū nulla potentia nat̃lis omnino frustrari possit: ergo cęlum erit corruptibile. Nec iuuat illud pręsidium,quod adducunt,cælum dupliciter considerari. Vno modo secundum sui naturam, & sic est simpliciter corruptibile. Alio modo secundum Dei uolū tatem,& sic est incorruptibile, vt docet Damascenus,hoc enim præsidiū nihil iuuat,quia in præsenti non loquimur de cælo secundum uoluntatem Dei,sed de ipso secundum propriam naturam,& quia cælum intrinsece & naturaliter est æternum, necessarium,& incorruptibile, vt docuit, S. Thomas & Caietanus. 1. p. licet sit possibile logice & secundum habitudinem terminorum: non ideo dictum Damasceni debet intelligi de corruptione, sed de annihilatione, vt etiam docet August. 4.super genes.ad literam, quòd sicut ex uoluntate Dei pendet, vt cęlum sit in esse productum,ita ex voluntate Dei pendet vt in esse conseruetur, Deus enim conseruat cælum in esse,sicut alias res, semper dando eis esse: vnde si suam actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur. B

Potentia naturalis non pōt esse frustra,

q. 9.ar.2.

Cap. 5.

Tertium quoque dictum, quod habent ipsi Aduersarii, est in secunda conclusione, in qua asserunt de mente Philosophi cælum esse inanimatum, & id etiam de mente theologorum volunt esse,& si in aliquo loco doctrinę Arist.siue Commentatoris reperiatur, quòd cęlū sit animatum, respondent, quòd Aristo. & Comment. contradicunt sibi ipsis, vel exponendi sunt ita,cælum est animatum anima mouente,non autem informante & dante esse. Sed ego dico eos maxime defecisse in hoc tertio dicto,qm̃ varia fuit opinio, tum apud philosophos tum theologos de hac conclusione; refert enim S.August.8.de Ciuitate Dei, quòd Anaxagoras apud Athenienses reus factus est, propterea quia dixit solem esse lapidem ardentem negans ipsum esse Deum, vel aliquid aliud animatum: Platonici posuerunt corpora cælestia esse animata: in via quoque Aristo.est varia sententia inter eum sequentes, dum aliqui de mente eius tenent cælum ipsum esse animatum, & esse quoddam animal, quia 4. topicorum dixit, animalium aliud mortale, aliud immortale: solum autem cæli dicuntur esse animalia immortalia, ad quem intellectum posuit Porphyrius in prædicabilibus animalia rationalia æterna. Et Auerroes in libro de beatitudine dixit, animas abstractas in animalibus sphericis esse causas per viam formæ & finis. Aliqui vero de mente Arist. tenuerunt oppositum. Hinc S.Thomas in 2.contra gentes dicit secundum opinionem Aristo.tenendum esse cælum esse animatum,quia expresse in 2.de cælo tenet, in ipso reperiri differentias positionis non solū quoad nos,sed etiam secundum se: tamen 1.p.probat ratione quasi demonstratiua,cælum nō esse animatum: quia vel esset animatum anima vegetatiua, & hoc non, cum non nutriatur, nec augeatur,nec generare possit: nec etiam anima sensitiua, quia anima sensitiua habet sensus, qui omnes fundantur supra sensum tactus, qui est apprehensiuus qualitatum elementorum, cælum autem non est compositum ex elementis, nec operationes sensuum ipsi conuenire possunt: nec etiam potest esse animatum anima intellectiua, quia operatio ipsius animę intellectiuæ præcipua est intelligere: ipsum autem intelligere non fit per organum corporale & ideo propter istam operationem non est necessarium; vt intelligentia vniatur cęlo,tanquā forma informans,unitur tamen tanquam motor mobili. Hinc nostri thomistę videntes hanc contradictionem reperiri in doctrina. S.Thomę dicunt retractasse se in 1. p. de eo,quod scripsit 4.contra gētiles,vel in libro contra gentes tenuisse cęlum esse animatum de mente Arist. quia doctrinę Aristo.hoc non repugnat; Et in 1.p.tenuisse oppositū secundum suam propriā sententiam. Vel melius dicendum, quòd ibi loquitur contra Auerroem negantem animam intellectiuam esse formam corporis humani,& tamen posuit intelligentias esse formas corporum cęlestium: arguendo contra ipsum concludit à minori ad maius,animam intellectiuā esse C D

Cap.7.

Anaxagoras quod passus est pp inanimationem cæs.

Cap.3.

Cap.4.

Cap.7.

Cap.70.

Tex.18.

q.70.ar.3.

Cęlo nō cōueniunt operationes sensus

Cap. 70.

q.70.ar.3.

Sedatur contradictio in doctrina S. Thom.

A esse formam humani corporis, sicut Augustinus facit contra Pelagianos negantes gratiam, liberumque arbitrium exaltantes: nihilominus maxima dubitatio est in uia Aristo. an cęlum sit animatum vel non: sicut etiam apud doctores catholicos est diuersa sentẽtia: nam Origenes posuit corpora cęlestia esse animata. Et S. Hieronymus idem etiam sentire videtur, exponens illud Ecclesiastici, lustrans vniuersa per circuitum pergit spiritus. Basilius, & Damascenus etiam asserunt corpora cęlestia non esse animata. Augustinus 2. libro super genesim ad literam, & in Enchiridion sub dubio dereliquit in neutram partem declinans, vbi etiam asserit, si sunt cęlestia corpora animata, eorum animę petinent ad Angelorum societatem, & quia ad doctrinam fidei nihil pertinet, siue ponatur cęlum animatum, siue non; cum neutra pars repugnet fidei: est tñ magna difficultas huius partis, cũ omnẽ intelligentiã creauerit Deus in statu merendi, & demerendi, viatrices enim aliquantulum fuerunt: quid ergo esset si anima primi cęli peccasset? ante enim diem iudicij, aut saltem post, puniretur compositum, & sic primum cęlum esset damnatum, & beatos contineret; nisi Deus sibi suisque sanctis alium pręparasset locum; propterea cum sit tanta varietas opinionum circa istam conclusionem, B defecerunt ipsi circa eius declarationem.

Cap. 1. Cap. 4. Cap. 3.

Siue animatum ponatur cælum siue non, fidei nõ repugnat.

Quoad tertium declaranda est veritas huius rei, pro cuius intellectu sciendum est primo, nomen cęli in scripturis tripliciter sumi posse. Primo proprie & materialiter pro corpore cęlesti, quod diuidunt theologi in tres cęlos, quorum primum appellant totaliter lucidum, qđ uocant empyreum, secundum totaliter diaphanum, quod uocant aqueum, & christallinum: tertium partim diaphanum, & partim lucidum, quod dicitur cælum sydereum diuisum in octo sphęras, scilicet in sphæram stellarum fixarum, & septem sphęras planetarum. Secundo dicitur cęlum per participationem alicuius proprietatis cęlestis corporis, scilicet sublimitatis & luminositatis. Tertio dicitur cælum metaphorice, quod est ipsa sancta trinitas, de quo exponitur illud Esaię, in cęlum ascendam & super astra Dei exaltabo solium meũ: in via Aristo. cęlũ dicitur primo totũ vniuersum corporeũ constitutum ex elementis & quinta essentia. Secundo vltima sphęra totius vniuersi quæcunque sit illa, siue octaua siue nona, vt diuersi dicunt Astronomi. Tertio tota substantia corporea cęlestis, in qua sunt stellę fixæ vel erraticæ. Quarto totum aggregatum ex mobili circulariter & motore, & de hoc pro-C prie intendimus in præsenti, an sit compositum ex materia & forma, & an sit animatum. Secundo est notandum, Aduersarios in præsenti quæsito non differe ab Egidio Romano circa materiam cæli, nisi in hoc, quia Egidius ponit in cælo esse materiam eiusdem rationis cum materia istorum inferiorum, non tamen esse in potentia cõtradictionis, quia forma eius complet satiatque totum suum appetitum, & propterea cælum est incorruptibile. Aduersarii vero ponunt etiam materiam in cęlo eiusdem rationis cum materia corruptibilium, tamen cælum dicunt esse incorruptibile per Dei voluntatem.

Cælum trifariam dicitur.

Sancta trinitas dicitur cęlum.

Cap. 14

Egidius habet sequaces circa materiã cęli.

Sed vtraque opinio est falsa: & primo illa Egidii, quia nulla forma complet appetitum suæ materiæ respectu alterius formæ, nisi quia dat actum oppositum priuationi formæ, puta ignis patet, quia aliter cælum esset formaliter ignis: ergo forma cæli non complet appetitum suæ materię respectu formæ ignis: maior patet, quia si materia esset in cælo & eiusdem rationis, esset capax formæ ignis, & cuiuslibet alterius rei. Adde etiam, quia nulla forma complet appetitum suę materiæ, nisi formaliter, vel saltem virtualiter contineat in se omnes formas, quibus sua materia est priuata; sed forma cæli non est huiusmodi: ergo &c. probatur minor, quia D non formaliter, patet etiam quòd non virtualiter, sicuti apparet de anima intellectiua; quia nullum imperfectius continet virtualiter perfectius se; anima autem intellectiua est forma omnium perfectissima: posito quoque, quòd forma orbis lunæ expleat appetitum suę materiæ, quę est in orbe lunę respectu formarum sublunarium, quibus nobilior putatur, attamen nõ potest explere illum appetitum ratione superiorum formarum cælestium, nimirum Mercurii, Martis, Iouis, & Saturni: cum enim huiusmodi formæ nobiliores sint, quàm forma lunæ, non poterit dicere Egidius illas eminenter ab hac contineri, quare cum materia lunæ habeat potentiam ad alias formas cęlestes, & cum nulla potentia naturalis sit frustra, poterit sine dubio eas accipere, id autem non potest accipere sine trãsmutatione substantiali orbium cælestium: ergo quocunque se vertant Egidiani, coguntur fateri cælum esse corruptibile saltẽ ratione materiæ, ratione vero formæ incorruptibile: quod est absurdum in philosphia docente, inter quamlibet materiam & formam ei correspondentem summam esse cognationẽ, atq; proportionem. Hęcmet ratio concludit contra Aduersarios, quia hic non quærimus, quid voluntas Dei possit in rebus facere, sed quid ordo rerum exposcat secundum naturam.

Forma cęli ẽ imperfectior anima intellectiua.

Egidiani coguntur dicere cælum corrumpi.

Tertio est notandum, scholã Auerroistarum vt plurimum tenere in cælo non esse materiã,

quæ est pas compositi, sed tantum esse materiam ad vbi, quæ est subiectum motus, vt docet S. A
q.66.ar.2. Thomas de mente Auerrois 1.p. vbi dicit Auerroem fingere, ipsum corpus cæleste esse cęli materiam, & ens in potentia ad vbi, & non ad esse, & formam eius esse substātiam separatam
Com.39 quæ vnitur ei vt motor mobili, licet contradicat sibiipsi, quia 2. cæli vult, ex intelligentia & orbe fieri verius vnum, quàm ex materia & forma: ex quo loco accipiunt Auerroistæ intelli-
Com.36 gentiam esse formam cæli, & hoc dicit 12. huius, vbi attribuit cælo intelligere, & velle, qui sunt effectus formales intelligentiæ, & sic intelligentiam formam cæli esse volunt: & libro de
Cap.2. substantia orbis dixit quoque, cælum indigere mouente ipsum in loco & virtute, quæ non sit corpus, nec in corpore virtus ad largiendum sibi permanentiā ęternā, & motum æternum.

Potentia passiua ē duplex. Vltimo sciendum est potentiam passiuam esse duplicem. Alteram pure receptiuam, quæ scilicet nulla actione aut passione media recipit formam. Alteram vero receptiuam & passiuam simul, itaquòd actione, & passione media recipit formam ab agente, & hęc est potentia, quam habet materia horum inferiorum, propterea dicitur esse potentia contradictionis, & indifferens ad omnem actum: primam vero potentiam habet materia cęli: vnde materia lunæ est potentia tantum receptiua, quoniam nulla actione aut passione media habet illam formam, B & hæc non est pōa contradictionis, sed est semper coęua, & coęterna suę formæ, cuius tn̄ est receptiua, & nō alterius; & hæc materia est eiusdē rationis in omnibus corporibus cælestibus, licet actuetur formis distinctis specie, tn̄ quia est vnus modus actuandi in oībus formis cælestibus, totaliter replendo capacitatē suā, non relinquendo priuationē in ea, nec potētialitatē ad aliā formā; ex hoc dicimus materiā omnium cælorum esse eiusdem rationis in ipsis, sicuti materia horū inferiorum est eiusdē rōnis, quamquam formæ inferiores sint diuersæ specie, tamen quia habēt vnum modum actuandi ipsam, scilicet non replendo eius capacitatem, & relinquendo in ea priuationem: propterea ponitur ab omnibus, materiam omnium sublunarium esse eiusdem rationis, vt poteris videre apud Capreolum in 2. sentent. (dist 12.q.1.)

(Materia cur dicitur potētia contradictionis.)

Istis sic stantibus ponitur prima conclusio. Materia non semper dicit potentiam ad esse & non esse, probatur, quia si diceret pōam ad esse & non esse, tūc nō poneretur in cælo, cuius oppositū ostensum est, & clarius ostendetur inferius, ergo &c. Secunda conclusio. Materiæ sublunariū & cælestiū non sunt eiusdē rōnis, probatur, quia vbicunq; est diuersa ratio potentiæ, ibi est diuersa ratio materiæ; sed in sublunaribus & in cęlestibus est diuersa ratio pōæ, vt dictū C est in vltimo notabili, ergo est diuersa ratio potentiæ. Tertia conclusio. Cælū est compositū ex materia & forma. Pro cuius intellectu sciendum est, cælum dupliciter sumi posse. Primo pro corpore cælesti circumscripto motore suo. Secundo pro corpore cęlesti & motore suo, qui est intelligentia, ex quibus fit vnum aggregatum modo suo: cōclusio intelligitur de cælo primo modo sumpto, quia cum cælum sit corpus naturale; ergo vel est natura, vel habēs naturam; si natura, cum hæc sit causa vt moueatur id, in quo est, vt patet ex 2. physicorum, necessarium est cælum esse compositum ex ipsa natura, quæ est principium motus, & ex eo in quo est talis natura eo videlicet, quod mouetur: si autem sit habens naturam, similiter manifestum est debere esse compositum ex natura, & habente naturam. Præterea, cum in aliis omnibus corporibus sit compositio ex materia & forma, non est remouenda à cælo nisi repugnet ipsi; sed cur ei repugnat? an quia omnis compositio est dissolubilis, an quia materia haberet potentiam ad formam? omnis autem potentia est contradictionis, vt scribitur 9. huius, ex quo efficeretur necessario cælū aliquando esse interiturum: sed hoc est falsum, quia in cælo est compositio ex substantia, & quantitate, & cæli natura est in potentia ad qnantitatem, seu D quodlibet subiectum ad ea, quæ sibi proprie, & naturaliter conueniunt accidentia, nec tamen illa compositio est dissolubilis, aut illa potentia est contradictionis ad esse & non esse, cur igitur idem non contingit in compositione substantiali, cum hæc non sit minus valens ac firma ad permanendum, quàm accidentalis? Postremo, datur compositio substantialis ex forma corruptibili, & materia incorruptibili, vt in elementis & item ex materia corruptibili, & forma corruptibili vt in equo; & ex materia corruptibili, & forma incorruptibili vt in homine: restat vltimus gradus ex materia & forma incorruptibilib⁹: vt ne quis gradus perfectionis vniuerso desit, hic autem nulli rei assignari potest nisi cælo, quia minus naturæ & rationi congruens est in rebus compositio ex forma immortali, & materia mortali, quàm ex vtraque immortali, quia hic cernitur ordo & proportio inter materiam & formam, illic autem nulla apparet proportio, cum tamen materia & forma sint ad aliquid, vt habetur 2. physicorū, & propterea debent esse simul, & vna sine altera frustra sit, & præter naturam se habeat: si igitur illa compositio reperitur in homine, multo verisimilius reperiri debet in cælo. Si uis prolixiores probationes, vide Capreolum 2. sentent. vbi ponit conclusionem istam. In cælo est veraciter

(Marginalia: Potentia diuersa ē superiorum & inferiorum — Cælum dupliciter capitur — Tex.4. — Tex.17. — Compositio ē multiplex. — Tex.26. — dist 12.q.1)

A citer & proprie materia, quæ est pars corporis cælesti, & sic est veraciter & propria forma, quæ etiam est eius pars, hæc tamen forma non est intelligentia, sed vocatur à multis, cælesteitas, sicuti forma lapidis dicitur lapideitas.

Vltima conclusio est. Cęlum circumscripto motore non est animatum anima inexistente & informãte, sicuti homo habens animã, quæ informat suum corpus organicum: probatur quia tale animatum componitur ex vera materia, quæ est pars compositi, & vera forma; modo intelligentia non potest esse vera forma ipsius cæli, quia intelligentia est res completa in specie; ex consequenti non põt esse pars alicuius rei; & si aliquando reperitur apud Arist. aut aliquem alium grauissimum doctorem, quòd cælum sit animatum, intelligi debet, quòd sit animatum anima non informante & dante esse, sed anima appropriata & dante motum, & sic est animatum æquiuoce. Sed tunc accidit difficultas, si cęlum non est animatum, quæritur qualis motus eius sit, nam vel ęst naturalis, vel violentus, vel voluntarius: non violentus, quia est perpetuus, & nullum perpetuum est violentum: non naturalis, quia principium eius non est intrinsecum, sed extrinsecum: nec etiam voluntarius, quia tunc sequeretur conclusionem positam esse falsam. Cælum non est animatũ. Qualis sit cæli motus.

B Ad hoc dicimus, motum circularem ipsius cæli esse naturalem ratione principii passiui, quia in cælo est quædã habilitas & propensio vt moueatur motu circulari, ratione etiam principii actiui, quod est intelligentia, potest aliquo modo dici naturalis, & aliquo modo non, etenim intelligentia, si proprie loqui volumus, non est natura cæli, quia non dat esse illi, neque est pars ipsius: potest tamen aliquo modo dici natura cæli, quia sicut naturam cæli consequitur, vt moueatur circulariter, sic naturam intelligentiæ consequitur, vt ipsa moueat cælum, quem motum nisi faceret, esset ociosa, & imperfecta de mente Aristo. vt docet Auerroes in disputationibus contra Algazelem; & hoc etiam voluit S. Thomas. 1. p. vbi dicit, quòd motus localis corporum cælestium est naturalis, licet sit à motore separato inquantum in ipso corpore cæli est potentia naturalis ad talem motum, & cælum dicitur mouere seipsum inquantum componitur ex motore, & mobili, non sicut ex materia & forma, sed secundum contactum virtutis. Et hoc etiam modo potest dici, quòd eius motor est principium intrinsecum, vt sic etiam motus cæli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse motus naturalis animali, inquantum est animal, & ex his patet dilucidatio quæsiti. Intelligẽtia non est natura cęli. Disp. 14. q. 70. ar. 3.

C In quarto articulo soluenda sunt argumenta, quæ videntur esse contra veritatem determinatam, quorum primum est; nam omne compositum ex materia & forma est corruptibile, vt docet Auerro. libro de substantia orbis; sed cęlum non est corruptibile, immo ęternum & necessarium, vt declaratum est de mente S. Thomę. 1. p. ergo non est dicendum cęlum esse compositum ex materia & forma. Ad hoc dicimus ex doctrina superius tradita, quòd materia est duplex. Altera, quæ non est coæua & coęterna actui suo, & media actione & passione suscipit formam. Alia est materia, cuius potentia est semper coæua suo actui, & non media aliqua passione vel actione suscipit suam formam: & hæc de se est ordinata ad formam, qua expletur desiderium illius potentiæ, & cælum componitur ex hac materia, quæ est alterius rationis à materia sublunarium; intelligebat Auerroes, omne compositum ex materia primo modo esse corruptibile, non autem secundo modo. Motus volũtarius dicitur naturalis. Cap. 1. Materia est duplex.

D Sed contra adhuc aliquis posset instare; quia Aristo. in libro de cælo docet cęlum esse corpus simplex, quia eius motus est simplex: ergo male dicitur, cęlum esse compositum ex materia & forma. Et eandem doctrinam scripsit Auerroes libro destru. destruct. contra Algazelem, & Auicennam in disputatione 3. vbi docuit cęlum esse simplex, aliter esset corruptibile. Ad quod dicimus, verum ese dictum Aristo. & Auerro. cęlum ese corpus simplex, cum nõ sit mixtum ex elementis, ex hoc tamen non sequitur, ipsum non ese compositum ex materia & forma. Sed contra etiam adhuc quis poset instare ex vulgatissima illa propositione, quę habetur ab Auerro. 12. huius, omne compositum est nouum; sed cęlum non est nouum: ergo non est compositum; eandem rationem exemplariter ponit Auerro. 2. priorum. Respondetur hoc argumentũ multipliciter pose solui. Primo distinguendo de nouitate, quę potest ese uel quoad substantiam, vel quoad accidentia: vnde composita generabilia dicuntur ese noua, & quoad substantiam, & quoad accidentia; composita vero ęterna dicuntur noua quo ad accidentia tantum, quia in corporibus cælestibus est nouitas quoad motum respectu diuersorum vbi: vnde potest ese nouitas in corpore æterno in motu & lumine; sed hęc nouitas non infert cælum incæpisse, aut incipere; & consequenter nec infert corruptibilitatem in substantia. Hanc doctrinam docuit Auerroes 8. phy. vbi dixit, reperiri medium inter generabile, Tex. 17. Qualis est cæli materia Dubio. 2. Com. 39. Cap. 1. Nouitas est duplex. Commẽ. 15.

rabile, corruptibile, & æternum, quod quodammodo est æternum & quodammodo generabile, & nouum, & tale est corpus, quod circulariter mouetur, quod est generabile quantum ad vbi, & manens quantum ad substantiam. Aliqui etiam dicunt, omne compositum est nouum, idest dependens à suis principijs componentibus: sed non sequitur ex hoc: ergo est corruptibile. Possumus & tertio dicere, omne compositum ex potentia passiua contradictionis & ex actu non satiante appetitum suæ materiæ dicitur esse nouum. &c. A

Omne compositum est nouum quo modo intelligitur

Si quis etiam diceret contra conclusionem propositam, vt arguit Alexander Achillinus Bononiensis libro de orbibus: si cælum esset compositum, sequeretur Deum, & intelligentias esse entia vilia & imperfecta: consequens est falsum, ergo & antecedēs; consequentia patet, quia forma cæli non esset nisi aut Deus aut intelligentia, & sic cum essent componibiles, essent entia vilia & imperfecta. Essent etiam quanta, quia darent esse corporeum. Respondetur negando consequentiam. Et ad probationem dicimus; cælum non esse compositum ex materia & ex Deo vel intelligentia tanquàm forma, sed dicitur esse compositum ex materia & forma, quæ non est intelligentia, sed dicitur esse alia forma ab ipsa intelligentia: ipsa enim intelligentia dicitur esse motrix ipsius cæli, & non forma. B

Et si aliquis obstaret circa hoc, quia cum cælum sit multo nobilius corporibus sublunaribus, in quibus tamen sunt multa animata; si intelligentia non esset forma cæli, tunc ipsum non esset nobilius sublunaribus animatis. Ad hoc dicimus, cælum sumptum pro coniuncto & aggregato ex orbe & intelligentia motrice posse dici quodammodo animatum, & esse nobilius cūctis rebus sublunaribus, & esse mobile à se vel mouens seipsum. Possumus etiam dicere, corpus cæleste posse dupliciter considerari. Vno modo inquantum viuit. Alio modo inquantum est corpus, & quia cæleste corpus non viuit, dictum enim est ipsum esse inanimatum; erit igitur nobilius istis sublunaribus prout est corpus, sed non prout est viuēs, quia totus ordo animarum est supra totum ordinem corporum, & ideo quodlibet viuens est nobilius ipso corpore cælesti.

Cælum potest dici aliquo modo animatum.

Ordo aīarū est supra corpora.

Si etiam diceres, nobilioris corporis nobilior est forma; sed ista inferiora corpora habent formam, quæ est anima, vt sunt plantæ & animalia, corpora vero cęlestia sunt nobiliora corpora, quàm ista corpora inferiora; ergo debent habere nobiliorem formam; hæc nobilior forma non est nisi anima, non uegetatiua, non sensitiua: ergo intellectiua. Ad hoc dicimus, nihil prohibere aliquid esse nobilius simpliciter, quod tamen non est nobilius quantum ad aliquid; forma corporis cælestis quamuis non sit simpliciter nobilior anima plantarum & aliorum animalium, est tamen nobilior quantum ad rationem formæ, quia totaliter perficit suam materiam, ita vt non amplius sit in potentia ad aliam formam, & hoc non facit anima, Etiam corpora cælestia sunt nobiliora corporibus inferioribus quantum ad motum, quia mouentur à nobilioribus motoribus. C

Instaret adhuc Aduersarius dicens, causas esse nobiliores effectibus; sed corpora cælestia sunt causa animalium, & plantarum, præcipue illorum, quæ generātur ex putri materia, quia hęc talia virtute solis, & stellarum consequūtur vitam: ergo nęcessario dicendum est, cęlestia corpora esse nobiliora animalibus & plantis; prout sunt entia animata, & sic etiam ipsa erunt animata, quorum anima non poterit esse nisi intelligentia. Ad hoc dicimus, corpora cęlestia, cum sint mota ab intelligentijs, habere rationem instrumenti, & ideo non agere nisi in virtute intelligentiarum, quæ, cum sint viuentes possunt causare vitam in istis inferioribus.

Corpora cælestia agunt in virtute intelligētiarū.

Potuisset etiam aliquis dubitare propter rationes Egidij tenentis; cęli materiam, materiamque horum inferiorū esse eiusdem rationis, quod quidem manifestum esse poterit, tum ex Aristo. tum ex S. Augusti. Primo ex Aristo. quia ex processu, quem fecerat in 1. physi. patet ipsum inuenisse principia omnium rerum naturalium, materiam, formam, & priuationē sed corpora cælestia sunt entia naturalia; ergo conueniunt in istis principijs inuentis primo phy. sed hæc principia sunt eadem in omnibus rebus naturalibus; ergo eadem est materia supra cælestium, & sublunarium; in 2. etiam huius dixit, in causis efficientibus esse necessariū ponere vnum principium efficiens, & sic in causis formalibus vnam primam formam, & in causis finalibus vnum finem ultimum: ergo & in causis materialibus ponenda est una prima materia, quia in omnibus, quę differunt per essentiam, oportet dare gradum minorem, & impossibile est esse duo diuersa per essentiā, & ęqualiter distare à primo, quemadmodum in numeris non possunt esse duo numeri ęqualiter distantes ab vnitate, sicuti ternarius, & quaternarius, qui ita se habēt, ꝙ quaternarius magis distat ab vnitate, quàm ternarius, sic ergo cum materia prima sit pura potentia, & distet à primo actu, non possunt esse primę duæ materiæ ęqualiter distantes à puro actu, nisi sint duo prima principia duoque purissimi actus, D

Principia rerum naturaliū quæ sunt

Tex. 6.

&.

A & si duo Dii, quod non est imaginabile, cum dicat Aristo. 12. huius, pluralitas Principatum mala, vnus ergo Princeps, & sic per contrarium pluralitas materiæ mala est: ergo vna est prima materia omnium. Et 5. huius docuit etiam Philosophus, illa, quæ sunt vnum genere, esse vnum in materia; sed omnia corpora conueniunt in genere corporis: ergo omnium corporalium est vna materia. Addit etiam ex 7. huius, actus est qui separat & distinguit, cum ergo materia in se considerata sit solum potentia, nullamque habeat distinctionem, quia distinctio est per formas: ergo omnium corporalium erit vna materia. Ex S. Augustino etiam habemus 12. confess. duo reperio quę fecisti Domine, vnum quod erat formatum, & alterum quod erat informe, & hoc dicit esse terram inuisibilem & incompositam, per quam dicit significari materiam rerum corporalium; igitur unica erit materia omnium corporum & cælestium & sublunarium, ex consequenti si cælum est compositum ex materia & forma, materia illa & ista erunt eiusdem rationis.

Circa finem Pluralitas principatū mala est. Tex. 7. Tex. 49. Cap. 10.

Sed hęc omnia argumenta aliaque plura, quæ ad huius opinionis confirmationem adduci possunt, facile soluuntur dicendo, materiam superiorum & inferiorum esse eiusdem rationis, dupliciter intelligi posse. Vno modo vniuoce. Alio modo analogice: nunc dicimus B materiā corporum cælestium & sublunariū nō esse eiusdem rationis primo modo, sed bene secundo; secundum quandam analogiam, vt conueniunt in ratione potentiæ. Et si quis quærat, cum analogum prius dicatur de uno, & deinde de altero: quęritur de qua materia dicatur prius hoc nomen, materia, num de materia cælesti, vel de materia istorum inferiorum. Respondetur, quòd ratione potentiæ, in qua ambæ conueniunt, prius videtur dici, hoc nomen materia, de materia horum inferiorum, quàm de cælesti, quia in materia sublunariū est plus de potentialitate, quàm in materia cælesti, quia cum materia cæli sit satiata forma, quam habet, non uidetur esse in potentia ad aliam, nec illam appetere.

Aliqua esse eiusdem rationis bifariam esse potest

Materia cæli non est in potentia

Ex his soluitur prima difficultas, nam in 1. physicorum Aristo. inuestigauit eadem principia omnium rerum naturalium analogice, non autem vniuoce. Ad illud, quod adducitur ex 2. huius, dicimus non esse parem similitudinem inter genera causarum, quia primum efficiens, & prima forma, & vltimus finis non ordinantur ad aliquid vlterius, propterea deueniendum est ad vnum primum efficiens in genere causæ efficientis; & ad unam primam C formam in genere causæ formalis, & ad vnum vltimum finem in genere causæ finalis, sed non est ita in genere causæ materialis, quia materia ex se est ordinata ad aliquid extrinsecum à natura sua, nempe ad ipsam formam: & propterea non est neccessarium, vt perueniatur ad vnam materiam numero omnium, sed sufficit vt materia sit vna vnitate ordinis, sicut corpora dicuntur esse vnum in ordine creaturę corporeæ: Et ex hoc sequitur materiam cæli minus distare à primo & puro actu; quàm materia horum inferiorum, quæ est magis distans, & ratio est, quia materia cæli ordinatur ad perfectiorem formam, quàm materia horum inferiorum.

Tex. 6.

Materia ex se est ordinata ad aliud

Tamen adhuc instat Egidius dicens, illud quod per superabundantiam dicitur, vni soli cōuenit, propter quod Aristo. 10. huius dixit, vni unum tantum esse contrarium; quia contraria sunt, quæ maxime distant; ergo ponere plures materias primas est ponere contradictoria, quia dicere primam materiam est dicere vnam tantum, & dicere plures, est negare primas: non ergo est vera responsio data, quòd in genere causę materialis non debemus venire ad vnam primam materiam numero. Ad quod dicimus, negando consequentiam, concludeD ret enim argumentum hoc, si nos poneremus plures materias vniuoce sumptas; modo dictū est materiam horum sublunarium, & cęlestium conuenire in vnitate ordinis, quod est dictū secundum quandum analogiam. Et ex hoc soluitur tertia difficultas. Ad quartam dicimus, quòd si genus consideretur physice, corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere propter diuersum modum potentiæ, si autem logice perspiciantur, sic est vnum genus omniū corporum propter vnam rationē corporeitatis. Ad id, quod adducitur 7. huius, actus est qui separat & distinguit, dicendum est materiā cæli & horum sublunarium distingui per principia intrinseca, idest per differentias sibi intrinsecas, quæ licet nihil actualitatis habeant ex seipsis, tamen sumūtur ab extrinseco, idest ex habitudine ad formas, & sic concedimus in pura potentia nullam esse distinctionem sumptam ab ipsa pura potentia, negamus tamen nullam esse distinctionem sumptam ab ordine ad formam.

Tex. 10. Ponere plures materias primas est contradictio secundum Egid.

Gen. duplex physicum & logicum.

Tex. 49.

Distinctio materiarum vnde sumit.

Et illa famosa propositio Aristot. tenet in absolutis, in quibus est distinctio per actus intrinsecos, non autem in respectiuis, quæ distinguuntur per habitudines ad extrinseca. Possumus etiam dicere, materiam cæli & horū inferiorum non esse differētes sed diuersas, vt docuit S. Thom. 1. p. contra Dauid dedinando, qui stultissime posuit Deum esse materiam primam, de quęst. 3. ar. 8.

Materia cęli & inferiorũ sunt diuersæ q.3.ar.8.

ceptus hoc argumento: quæcunque sunt & nullo modo differunt sunt idem; sed Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt, ergo penitus sunt idem: probatur minor, quia quæ differunt, aliquibus differentiis differunt, & ita oportet ea esse composita; sed Deus & materia prima sunt omnino simplicia: ergo nullo modo differunt. Sequitur responsio, simplicia non differre aliquibus aliis differentiis, quia hoc est compositorum: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidẽ non differunt amplius ab inuicem aliis differentiis: & sic Deus & materia prima proprie non dicuntur differre, sed diuersa esse: quia 10. huius diuersum dicitur absolute, differens autem dicitur differre aliquo alio, sic in proposito materia cæli, & horum inferiorum, cum sint entia simplicia, non dicuntur esse differentia, sed diuersa seipsis, & propriis naturis, quæ sunt ordinatæ ad diuersas formas. Dictum Augustini potest intelligi secundum opinionem Platonis non ponentis quintam essentiam, & propterea iuxta eius doctrinam potest sustineri vnicam esse materiam numero corporum cælestium & inferiorum: idcirco Egidius in hac parte visus est Platonizare: sic etiã & Scotus exponens illud Genesis de mente Augustini, in principio Deus creauit cælum & terram, per terram intelligit materiam informem omnium entium de terra vsque ad cælum empyreum, itaquòd de ista terra Deus fecit primo lucem, & sic de aliis secundum opera sex dierum, iuxta hanc doctrinam, quæ potius est Platonica, quàm peripatetica, oportet dicere vnicam materiam esse numero omnium corporalium. Attamen S. Augustinus potest ad veritatem interpretari, quòd vnica sit materia omnium vnitate ordinis, vt dictum est supra: & propterea docuit libro confessio. Duo fecisti Domine vnum prope te, quod est Angelus, & alterum prope nihil, quod est materia prima.

Deus & materia nõ differunt. Tex.24.

Egidius sequutus est Platonẽ circa vnitatẽ materiæ. Cap.1.

Angelus est prope Deum

A

B

Quæcunque autem sine transmutari sunt, aut non, non est horum materia, &c. Tex.14.

Vtrum accidens sit compositum ex partibus essentialiter distinctis.

C

Dilucidatio quinta.

SANCTVS Thomas considerans hunc textum docet accidentia ipsa non habere materiam, ex qua sint, sed habere subiectum, in quo pro materia, ideo tum occasione verborum Aristot. tum S. Thomæ disputatur hic, num accidentia sint composita ex materia, & forma; & respondens, in primis recitabo opiniones Aduersariorum, & arguam contra ipsos. Secundo dilucidabo veritatem. Vltimo dissoluam argumenta in contrarium. Quantum ad primum est opinio Auerroistarum tenentium accidentia habere aliquid, ex quo componuntur, sicut ex materiali, quod est simile materiæ, & aliquid etiam simile formali, ex quo etiam componuntur. Hanc opinionem volunt fuisse Auerrois 1. physicorum, ubi asserit, quòd extrema actu sunt in medio, & linea componitur ex longitudine, & duobus punctis, & longitudo habet se vt materiale. Volunt etiam fuisse Liconiensis 1. posteriorum, vbi vult, quòd genus se habet vt principium materiale; nunc sic erigunt ratiocinium: illud, quod componitur ex genere & differentia, habet materiale, ex quo fit, quia genus se habet vt materiale principium; sed accidentia componuntur ex genere, & differentiis; ergo accidentia componuntur ex aliquo materiali, & ex aliquo formali: minor patet, quia accidentia ponuntur in genere, & sunt vere definibilia. Præterea illud, quod habet partes, ex quibus componitur essentialiter, habet materiale; quia partes, ex quibus aliquid componitur essentialiter integratiue, assimilantur materiæ, & habent se vt materiale; sed accidentia sunt huiusmodi, quia accidentia saltem aliqua habent partes, ex quibus componuntur essentialiter integratiue, veluti linea habet partes, ex quibus componitur: similiter albedo, & nigredo habent partes videlicet gradus diuersos, ex quibus componuntur: ergo ista sententia est manifesta, accidentia ipsa realiter componi ex duobus.

Opinio Auerro. Com.56.

Ca.de.per se,

Linea habet partes.

D

Tex.22. Quam sententiam videtur esse Arist.10. huius, vbi docet, quòd formæ, quæ habent adinuicem transmutationem, cuiusmodi sunt contraria & media, sunt eiusdem generis physici, quia

non

A non est transmutatio inter formas alterius generis physici; illæ ergo formæ, quę habent primum susceptiuum sunt formæ eiusdem generis physici, quia media & contraria habent idē susceptiuum inter se; sed non idem cum aliis alterius contrarietatis, verbi gratia colores habent idem susceptiuum inter se, sed non idem cum saporibus; nihilominus si sumatur subiectum quodcunque alterius generis à genere qualitatis; sicut est idem colorum, ita est idem colorum & saporum, vt patet de substantia & quantitate, quia vtraque subest eidem colori, & sapori; ex his sequitur illud susceptiuum, penes quod distinguuntur genera physica, esse aliquod intrinsecum essentiis ipsorum accidentium; ex consequenti erunt composita ex duobus realiter. Substantia subiicitur colori

Sed hæc sententia non potest sustineri in philosophia, quoniam, vt alibi declarabimus, in forma intensa non sunt gradus distincti reales integrantes eam, sicuti plures partes materiales, vt supponit hæc opinio: propterea cum sit fundata supra falso fundamento, nullo pacto sustineri potest. Supponit etiam aliud falsum, quòd genus, & differentia dicant distinctas formas, quod est absurdum, quia ab eodem sumitur genus & differentia, licet diuersimode. Falsa quę supponit opinio recitata.
B Supponit & tertio aliud falsum, quòd media qualitas componatur realiter ex extremis. Deinde hæc opinio est contra Auerroem eius auctorem; quia omne illud, quod est immediatum principium agendi, scilicet quo primo agens agit, est tantum actus, itaquòd nō includit duo, scilicet potentiam & actum, quia tunc non esset quo primo agit; sed ageret per partem, quæ est actus; sed aliquod accidens puta calor est immediatum principium, quo primo agens agit in aliqua actione, vt in calefactione, sicuti docuit Auerroes 7. huius, quod etiam sustinet Zimara in theorematibus suis, ergo tale accidens non poterit esse realiter compositum ex duobus. Com. 10 Theore.

Rationes adductę non cogunt, & prima quę fundabatur super dictum Auerrois, quòd extrema sunt actu in medio: nihil concludit; quia vt dictum est, non dantur gradus distincti reales in forma intensa. Sic etiam dicimus ad secundam rationem, quæ fundabatur super dictum Liconiensis, quòd genus, & differentia non sumuntur à duobus realiter distinctis; sed ab vno & eodem diuersimode se habente; & hoc sufficit ad definienda accidentia. Ad tertiam negamus minorem, quòd accidentia habeant aliquas partes, ex quibus componantur
C essentialiter integratiue. Ad vltimam dicimus, quòd licet idem sit subiectum in se acceptum respectu colorum, & saporum, puta substantia; tamen differt vt est subiectum horum & istorum secundum diuersum modum mixtionis: nam cum vnumquodque elementum multas habeat qualitates, ideo secundum diuersam mixtionem istarum qualitatum elementarium consequitur immediate aliud, & aliud genus qualitatum mixtarum, puta commixtio ignis cum terra, inquantum terminata, & aeris, & aquæ inquantum perspicua consequitur genus colorum; sed commixtio ignis, & aeris inquantum calida digerens humorē aqueum commixtū terrestri sicco consequitur genus saporum, & sic de aliis: vnde non oportet quærere aliud, & aliud subiectum, puta intrinsecum colorum & saporum; sed sufficit ad hoc idem subiectum extrinsecum, quod sit primum & proprium horum & illorum secundum diuersam mixtionem qualitatum diuersarum elementarium. Accidēs non habet partes. Elementum habet multas qualitates.

Secunda opinio de hac re respondet cum vna distinctione, & duabus conclusionibus: distinctio est. Compositio, quæ est ex natura rei circūscripta illa, quæ est rationis, est duplex: Quędam est rei, & rei; & hæc compositio dicitur realis. Alia est realitatis, & realitatis, & hęc
D dicitur compositio secundum rationes reales, & secundum formalitates: vocat autem compositionem rei, & rei illam, quæ est ex aliquibus, quorum mutua separatio non includit repugnantiam ex terminis, qualis est compositio ex materia, & forma, vel subiecto, vel accidente: vocat autem compositionem realitatis & realitatis illam, quæ est ex aliquibus, quorum separatio includit cōtradictionem propter eorum realem identitatem: tamen vnum non est aliud formaliter, itaquòd vnum includatur in alio in primo modo dicendi per se, itaque possunt esse distincta obiecta formalia, & distincta conceptibilia distincte terminantia actum intellectus, qualis est cōpositio ex genere & differētia; vbi etiā species est realitas simplex. Hac distinctione stante ponit conclusionem istam. Accidens est forma simplex simplicitate opposita primæ compositioni; quam ita probat, si accidens est compositum essentialiter ex duobus, accipio verbi gratia albedinem, cuius principia sunt. A. &. B. itaquòd. A. sit principium potentiale, & B. sit principium actuale; nunc sic, cum albedo informet subiectum, aut tantum A. informat illud subiectum, aut tantum B. aut vtrumque primo, aut neutrum, si neutrum; ergo nihil informat subiectum; si B. tantum, vel A. ergo albedo non informabit se tota, & tunc propria passio puta informare non inerit primo subiecto suo; sed tantum per partem suam, nec Compositio duplex secundū Aliquos. Compositio ex genere & differētia qd dicat secundum Aliquos

nec vtrunque primo: probatur primo de A. quod ponitur principium materiale; quia si sic, tunc materia substantiæ, cum sit perfectior, quàm A, poterit aliquid informare; & sic proceditur in infinitum. Probat secundo de B. quia actus adæquatus materiæ propriç, non potest dum ipsum informat aliud informare, aliter nō esset adæquatus; sed B. informat A. cuius capacitas adæquatur actualitati. B, aliter nō fieret vnum ex eis: ergo actualitas. B. non se extendit ad substantiam. Confirmat hoc; quia non est ponenda pluralitas sine necessitate, quando s. per paucitatē possunt saluari apparentia, vt docuit Aristo. 1. physicorum, vbi commēdauit Empedoclem propter paucitatē principiorum contra Anaxagoram, & ratio huius est, quia natura nihil frustra facit; sed nihil apparet in accidentibus, propter quod necessario debeāt poni composita ex duabus partibus realiter distinctis: ergo frustra ponitur, accidentia componi realiter ex duobus. A

Actus adæquatus quis sit.

Tex. 50.

Secundam conclusionem ponit. Accidens non est forma simplex simplicitate opposita secundç compositioni, sed est compositum ex realitate generis, & differentiæ: hanc probat primo: quia simpliciter simplex à quocunque distinguatur, videtur esse primo diuersum, & non differens, vt patet de materia respectu formæ; sed accidentia non sunt huiusmodi: ergo non sunt simplicia simplicitate opposita secundæ compositioni; maior patet ex significato vocabuli; quia alias esset differens non primo diuersum: minor etiam patet de duabus speciebus accidentis, nam albedo & nigredo realiter differunt per differētias proprias, & realiter cōueniunt in genere, scilicet coloris: ergo sunt differentes & non primo diuersæ. Præterea si accidentia non essent composita, tunc non essent definibilia contra Aristo. 7. huius: nec obstat, ꝙ definiantur ex additione; quia hoc non est propter simplicitatem, sed propter dependentiam ad substantiam. B

Accidens q̄ forma est.

Tex. 14.

Sed nec ista opinio potest stare; & in primis argumentor contra distinctionem positam, quoniam quçro quid intellagat per compositionem realitatis, & realitatis, aut intelligit compositionem factam per opus intellectus, aut compositionem factam ex natura ipsa: primo modo non est ad propositum; quia accidentia sunt entia realia: ergo si habent aliquam compositionem, illa compositio debet esse ex rebus; & non ab intellectu, si autem per compositionē realitatis & realitatis intelligit cōpositionem factā à natura: ergo hæc opinio coincidit cū prima opinione reiecta. Præterea, quæro etiā, an per istam compositionē realitatis, & realitatis intelligat compositionem generis & differentiæ, aut intelligat compositionem formæ, & materiæ, si primo, aut ista compositio generis & differentiæ antecedit omne opus intellectus, aut sequitur; si primo, ergo definitio est ex natura rei, quod est falsum, quia definitio est operatio intellectus; si secundo, ergo in accidentibus erit tantum compositio rationis, si vero intelligat per compositionem generis & differentiæ, quæ reperitur in accidentibus, compositionem ex materia & forma, quia genus sumitur à materia & differentia à forma iuxta regulas Porphyrii in prædicab. sequitur accidentia ipsa esse composita ex materia & forma contra Aristo. in hoc libro. C

Accidentia sunt entia realia.

Definitio est opus intellectus.

Cap. de differentia.

Tex. 14.

Ex his sequitur secundo, primam conclusionem esse falsam, in qua dicebat, quòd accidēs erat forma simplex simplicitate opposita primæ compositioni; quia dictum est mēbra illius distinctionis positæ coincidere, quia eadē est cōpositio rei & rei; & realitatis & realitatis; quia realitas sumitur à re. Sequitur & tertio, quòd secunda conclusio, in qua dicebat, quòd accidens non est forma simplex simplicitate opposita secundæ cōpositioni, etiam sit falsa, immo coincidat cum prima, quia non poterit assignare quid per compositum ex realitate generis & differentiæ intelligat. Nec valet illa fuga dicendo, quòd per compositionem realitatis & realitatis intelligit illam, quæ est ex aliquibus, quorum separatio includit contradictionem propter eorum realem identitatem, quia formalis repugnantia separationis, vel non repugnātia, & identitas realis ita inuenitur in materia & forma, sicut in genere, & differentia, vt habet concedere ista opinio: quia ex genere & differentia fit species, quæ est realiter simplex, verbi gratia homo ex materia & forma, idest ex corpore & anima intellectiua similiter fit homo, qui quidem secundum speciem est realiter simplex, & quid vnum secundum esse. De repugnantia separationis, vel non repugnantia, similiter est eadem ratio in vtraque compositione: sicut enim materia nunquam potest esse sine omni forma, & tamen potest separari à qualibet: ita nunquam potest esse genus, quod non sit in aliqua specie, & per consequens determinatum per aliquam differentiam: potest tamen à qualibet separari, quia potestate genus continet omnes differentias; similiter se habet ex parte differentiæ & formæ respectu generis, vel respectu materiæ; non enim sunt separabilia, neque differentia à genere, neque forma à materia: Ex his sequitur, quòd si eadem est ratio formalis repugnantiæ, & identitatis in vtraque D

Fuga argumenti.

Species fit ex genere & differentia

Differentia est inseparabilis à genere.

com-

A compositione, quòd distinctio sumpta penes ista erit nulla, & sic etiam conclusiones earumq; fundamenta, quorum primum erat, quòd accidentia, cum non sint primo diuersa, sequitur quòd sint composita. Hoc fundamentum conceditur, quia ducit ad hoc, quòd in accidentibus sit aliqua cōpositio, sed non illa, quæ ex realitate & realitate, vt imaginati sunt Aduersarii.

Secundum quoque fundamentū, in quo dicebant, ꝙ si accidentia non essent cōposita, tūc essent diffinibilia, &c. hoc etiam concedimus, quia nihil aliud probat, nisi quòd in accidentibus sit aliqua compositio, sed non illa, quam imaginantur Aduersarii; sed quam ponunt peripatetici. Fundamenta primæ conclusionis concedimus, verum concludere, accidentia non esse composita, tanquam ex duobus realiter distinctis, hęc de primo. In accidente est aliqualis compositio.

Quoad secundum dilucidanda est veritas huius rei ex intimis doctrinæ S. Tho. penetralibus. Pro cuius intellectu sciendū est multiplicē esse compositionem, vt habetur 1. p. Est enim quædam compositio ex partibus corporeis, sicut corpus est tali compositione compositum. Secunda compositio est ex materia & forma; quam compositionem S. Thomas ponit etiam in corporibus cælestibus. Est tertia compositio ex natura & subiecto, quippe quę reperi- quęst. 43. Compositio ē multiplex.
B tur in substantiis separatis, in quibus suppositum differt à natura extrinsece: ipsum enim suppositum vt sic, includit subsistere, quod est esse, quasi vt proprius actus, per quem definiri dicitur si definiretur: natura autem hoc non complectitur, de qua re latius alibi diximus. Est alia compositio, quæ dicitur ex esse & essentia, & hæc reperitur in omnibus creaturis. Est deinde compositio ex genere & differentia, & ista inuenitur in ipsis accidentibus. Est & vltimo compositio formę cum subiecto; & quia omne accidens reperitur in subiecto, cum non sit ens, sed entis, vt habetur 7. huius: propterea hęc quoque compositio in accidentibus reperitur. Tex. 1.

Sciendū est secundo, quòd triplex est materia. Prima dicitur materia, ex qua, sicuti lapides dicuntur materia, ex qua fit domus, & pręmissę dicuntur materia, ex qua fit syllogismus. Secunda dicitur materia in qua; sicut paries est materia, in qua recipitur albedo. Tertia dicitur materia circa quam, & hæc materia vocatur etiam obiectum, sicuti dicimus, quòd theologia habet Deum pro materia, circa quam versatur, & potentia visiua habet colorem, tanquam materiam circa quam. Materia triplex.

C Tertio est notandum, quòd accidentia habent vnum modum essendi, qui vocatur esse in alio; non enim sunt nisi insint alicui subiecto; sed habent duos modos intelligendi, eoquòd intellectus natus est diuidere ea, quæ sunt adunata. Intelliguntur aliquando ipsa accidentia cointelligendo subiectum, cui insunt, & tunc intelliguntur per modum accidentis, eo quòd accidentis esse, est esse in alio. Aliquando vero intelliguntur solitarie, non cointelligendo subiectum cui secundum rem insunt, & tunc intelliguntur per modum substantię, eo quòd esse per se idest solitarie soli substantię conuenit; accidentia enim semper egent aliquo comite, vt docuit Caietanus in antepręadicamentis: sed cum modus significandi non fundetur super modo essendi, sed intelligendi, sicut habēt duos modos intelligendi, ita etiam duos modos significandi; vnde significantur quandoque cum subiecto, & tunc vocantur accidentia in concreto, vt album, nigrum, &c. aliquando vero significantur sine habitudine ad subiectum, & tunc vocantur accidentia in abstracto; quia significantur per modum substantiæ, sicuti est albedo, & nigredo, &c. Accidens habet vnū modum essendi & duos intelligendi.

Notandum quarto, ꝙ differentiæ accidentium sumuntur ex eorum propriis principiis vel
D ab eorum effectibus, sicuti albedinis & nigredinis differentias dicimus esse congregare & disgregare visum, quando differentię sumuntur ex propriis ipsorum principijs, tunc accidentia considerantur ex propria ipsorum natura; quando vero differentię sumuntur ab eorum effectibus, tunc est propter nos, quibus propria principia accidentium sunt occulta, & propterea opus est sumere differentias ex notioribus effectibus, vt patet de albedine, & nigredine, quarum differentię secundum propriam naturam, & à priori sunt abundantia, & paucitas lucis: lux enim existens in corpore opaco aliqualiter obumbrata constituit albedinem, quæ do vero est valde offuscata constituit nigredinem, & istę sunt differentię à priori, congregatiuum & disgregatiuum visus sunt differentię quibus albedo & nigredo differunt à posteriori, & per effectus. Differentiæ accidentiū vnde sumūtur. Quomodo lux cōstituit albedinem.

Istis sic habitis ponitur prima conclusio talis. Accidentia non sunt composita ex materia & forma; probatur, quia si accidentia essent composita ex materia & forma, tunc forma accidentium esset in materia prima; sed hoc est falsum, quia formę accidentales differunt à formis substantialibus penes hoc, quia formę substantiales sunt in ente in potentia: formę vero accidentales sunt in ente in actu, vt docuit Auerro. 2. de anima. Ex hac conclusione sequitur Tex. 4.

vnum

vnum corollarium. Genus & differentia non sumuntur in eis ex materia & forma, sed tantum ex proprio modo essendi, quia genus habet explicare essentiam secundum propriam potentiam, quę est in ea, sicuti vltima differentia habet explicare essentiam secundum vltimum actum. A

Secunda conclusio est. Accidentia dicuntur componi quadam compositione modali, seu graduali, pro cuius notitia sciendum est, quòd cum genus iuxta doctrinam S. Thomæ sumatur à re secundum id, quod primo habet rationem determinabilis, & differentia sumatur à re secundum quòd habet rationem terminantis: res autem habet rationē determinabilis, prout est concepta secundum primum gradum sui, ideo ab illo primo gradu sumitur genus, habet vero rationem determinantis secundum vltimum gradum suæ naturæ, à quo gradu sumitur (vt dictum est) ipsa differentia, hoc stante probatur sic conclusio; illud dicitur esse cōpositū; cōpositione modali, seu graduali, in quo pōt esse ratio generis & differētiæ; sed accidētia sunt huiusmodi: igitur accidentia dicuntur cōponi cōpositione modali seu graduali: maior patet, & minor declaratur exemplo albedinis, & nigredinis, albedo enim est color disgregatiuus visus, & nigredo est color congregatiuus visus, vbi apparet esse in eis genus & differentiam. B

Accidēs modaliter est cōpositum.

Definitio albedinis q̄ est

Tertia conclusio. Accidentia dicuntur esse composita compositione cum his: probatur, quia accidentia semper dicunt subiectum, in quo sunt: vnde quando accidens definitur in concreto, subiectum ponitur loco generis dicendo, simus est nasus curuus: quando vero definitur in abstracto, subiectum ponitur loco differentiæ, dicendo sic, simitas est curuitas nasi: hoc stante probatur sic conclusio: omne accidens aut est commune, aut est proprium, sed neutrum accidens potest esse sine subiecto: igitur vtrumque accidens est compositum tali compositione.

Vltima conclusio. Accidentia non sunt composita ex natura & supposito, neque ex esse, & essentia: ista conclusio est expresse de mente Caietani in 1. p. S. Thomæ, vbi soluens argumentum Scoti, qui volebat probare contra Sanctum Thomam, tenentem omne causatum esse compositum, dicebat Scotus, si quodlibet causatum est compositum, accipiantur componentia, & quæro, aut sunt simplicia, aut composita, si primo, tunc est falsa propositio, quia cōponentia sunt causata, & tamen sunt simplicia: si secundo, aut erit processus in infinitum, aut erit status ad res simplices componentes. Et respondet Caietanus, quòd quando dicit S. Thomas, omne causatum est compositum ex esse & essentia, loquitur de causato proprie sumpto, vt est creatura per se subsistens: partes & accidentia, cum non sint creaturæ per se subsistentes, non dicuntur proprie causata & creata, sed dicuntur entia concausata, & concreata; ergo, &c. Ex his ergo patet, quomodo accidentia dicantur simplicia, & composita, & in hac dilucidatione sequuti sumus S. Thomam in tractatu de formis. C

q.3.art.6.

Argumentū Scoti est apparens.

Omne causatum est cōpositum.

q.3.ar.1.

Quo ad tertium dubitatur contra primam conclusionem, quia illa, quę habent transmutationem ad inuicem, conueniunt in vna materia, & ex consequenti sunt composita ex materia & forma; sed accidentia sunt huiusmodi, veluti caliditas & frigiditas, quæ corrumpuntur ad inuicem, igitur dicuntur composita ex materia & forma. Et confirmatur, quia omne generabile & corruptibile habet materiam, ex qua componitur, sed accidentia sunt generabilia & corruptibilia, vt habetur 7. huius: ergo dicuntur esse composita ex materia & forma. Pro solutione huius argumenti notandum est, quòd corruptibile dupliciter dicitur, & sic etiā generabile. Quoddā est corruptibile per se, cuius manet aliquid post corruptionem, quod fuit pars compositi; & hoc modo compositum tantum generatur & corrumpitur, veluti Sortes, aut Plato, qui per se generatur & corrumpitur, quia est compositus ex materia & forma. Quoddam dicitur esse generabile, & corruptibile per accidens, & hoc modo ipsa accidentia dicuntur generari & corrumpi, vtputa caliditas & frigiditas. Istis sic stantibus dico, quòd argumentū cum sua confirmatione concludit de his, quę generantur, & corrumpuntur per se, non autem de his, quæ generantur & corrumpuntur per accidens. D

Tex.21.

Corruptibile & generabile bifariam dicitur.

Sed contra potuisset aliquis dubitare; quia sicuti se habet materia sensibilis ad naturalia; sic materia intelligibilis ad mathematica, per conuenientem similitudinem; sed naturalia habent materiam sensibilem, ex qua fiunt: ergo & mathematicalia habent etiam materiam, ex qua fieri debent: nunc subsumo sic, mathematicalia sunt accidentia: ergo accidentia habent materiam ex qua fiunt. Sed dicitur ad hoc, quòd similitudo huius argumenti consistit in hoc, quòd sicuti naturalia requirunt materiam sensibilem, sic mathematicalia requirunt materiam intelligibilem: tamen est dissimilitudo, quia materia accidentium mathematicalium, de qua Arist. agit in 2. physicorum, non est uere & proprie materia; sed tantū similitudinarie, vnde nō oportet, q̄ sicuti naturalia cōponuntur ex materia & forma, ita & mathematicalia.

Similitudo inter naturalia & mathematica.

Tex.18.

Contra

A Contra ſecundam concluſionem arguitur ex Ariſtot. 12. huius, vbi vult oīum generum eſſe eadem principia, v.g. in genere ſubſtantiæ principia ſunt materia, forma, & priuatio: ergo in genere accidentium debent etiam eſſe hæc tria principia, ſcilicet materia, forma, & priuatio, & ſic non compoſitione morali, vt dictum eſt, ſed vera compoſitione ex materia, & forma erunt accidentia ipſa compoſita. Sed dicitur ad hoc, quòd ibi Ariſt. intelligit non proprie & vniuoce, ſed ſecundum quandam analogiam in omnibus generibus etiam accidētium reperiri tria illa principia. Tex. 19. Omnium generum ſunt eadem principia proportionaliter.

Sed cōtra dubitaret aliquis, quia genus ſumitur à materia, & differentia à forma; ſed accidentia habent verum genus & differentiam; ergo etiam habent veram materiam & formam. Ad quam inſtantiam dicimus, genus non debere ſumi ab eo, quod eſt vera materia, ſed ab eo quod habet modum materiæ contrahibilis, & determinabilis; differentia vero ab eo, quod habet modum formæ contrahentis, & determinãtis: & propterea non eſt neceſſe accidentia eſſe compoſita ex vera materia & forma: ſed tantum modaliter, vt dictum eſt. Sed dices, ergo accidens erit perfectius ſubſtantia naturali, probatur conſequentia, quia quanto aliquid eſt B ſimplicius, tanto eſt perfectius, cum ſimplicitas dicat perfectionem ſimpliciter in entibus, propterea ſumme attribuitur Deo. Niſi dicamus ad hoc concedendo accidens eſſe pefectius ſubſtantia naturali ſecundum quid, ratione qua eſt actus, & forma, ſubſtantia vero naturalis cum dicat potentiam & materiam reſpectu accidentis, propterea dicitur imperfectior ſecundum quid: eſt tamen perfectior ſimpliciter ipſo accidente. Nec eſt verū quodlibet ſimplex dicere perfectionem ſimpliciter; niſi illud ſit per ſe ſubſiſtens, & hoc pacto attribuitur Deo ſimplicitas; & hæc gloſſa melius euadit hoc argumentum: quàm dictum Scoti 1. ſenten. dicentis, quòd licet ſimplicitas ſit perfectionis, ſimpliciter loquēdo & abſolute; tamen in rebus corruptibilibus cōmuniter ſimplicius eſt imperfectius, nō propter maiorē ſimplicitatē, cum illa ſit perfectionis, ſed quia talis natura, ſcilicet corruptibilis non poteſt habere tantam actualitatē cum ſimplicitate, quantam habet cum compoſitione. Hoc enim dictum eſt falſum; quia ſimplicitas vt ſic non dicit perfectionem, niſi ſit per ſe ſubſiſtens, vt alibi fuſius oſtendimus de mente S. Thomę. Genus à quo ſumitur. Q̄ūo accidēs eſt perfectius ſubſtantia. Diſt. 8. Quę ſimplicitas dicit p̄fectionem.

C

Manifeſtum autem hoc etiam eſt, quod ſi aliquo modo ſubſtantiæ numeri ſunt, ita ſunt, &c. Tex. 10.

Vtrum in quidditate formarum naturalium ſuſcipientium magis, & minus ſit dare gradus eſſentiales intrinſecos, ſecundum quos ipſa ſuſcipiat magis, & minus.

Dilucidatio ſexta.

DISPVTATIO hæc eſt ſolemnis, & ampliſſima, quia difficilis, & Doctores varie loquuntur de hac re. Nos autem tria breuiter videbimus. Primo quid exteri ſentiant, & quid boni, vel mali nobis proponãt. Secundo dilucidabi-D mus veritatem ipſam. Tertio diſſoluemus difficultates, quæ contra determinationem factam adduci poſſunt. Quantum ad primum ſunt aliqui, qui multa proponunt pro explicatione huius quæſiti. Dicunt enim primo quòd duplex eſt quidditas. Altera ſpecifica: altera vero indiuidua v. g. vt ſit exemplum in hac albedine indiuidua, in qua tria poſſumus conſiderare. Primo naturam ſpecificam. Secundo gradum indiuidualem eſſentialem, qui eſt tantitas eſſentiæ indiuidui. Tertio differentiam indiuidualem, quæ eſt indiuidui, puta hæc albedo. Dicunt ſecundo, ꝙ eſt dare gradus: quia gradus arguit quantitatem, quæ quidem quantitas triplex eſt, nempe molis ſeu dimēſionis; ſecunda perfectionis, quæ reſpicit eſſe rei: tertia eſt quantitas virtualis, quæ reſpicit agere. Tertio quærunt, an iſti gradus ſint, & probant quòd ſic; quia impoſſibile eſt eandem formam eſſe ſimul in diuerſis ſecundum aliam, aliamque rationem participatam, niſi illa forma compatiatur ſecum pluralitatem illarum rationum, ſed aliqua forma puta albedo participatur à diuerſis ſecundum aliam & aliam rationem: ergo neceſſe eſt ponere gradus iſtos, qui quidem ſunt huiuſcemodi rationes. Præterea impoſſibile eſt aliquam formam ſimul communicari pluribus, niſi in ſe ſit aliqualiter illimitata, ſicuti eſſentia diuina, Quidditas duplex eſt. Quantitas trifariam dicitur.

quæ

Essentia diuina est in tribus personis.

quæ vna existens communicatur tribus, sed omne illimitatum habet rationem quanti gradualis: ergo omnis forma, quæ simul pluribus communicatur, habet gradus. Tertio omnis forma, quæ in realiter distinctis realiter diuiditur, est in se realiter diuisibilis, sed aliqua forma puta albedo realiter diuiditur in plurib⁹ indiuiduis albedinis realiter distinctis: ergo ipsa est in se diuisibilis realiter; & illas partes, in quas diuiditur, vocant gradus. Et si quæris, quid sint isti gradus: dicunt, gradus formæ esse portiones perfectionalis formæ specificæ extra eius conceptũ quidditatiuũ. Si etiã quæris, quales sint isti gradus; respondẽt ꝙ gradus sunt multiplices; quidã ipsarũ formarũ; quidã vero sunt essentiarũ: & quidã perfectionũ vnitiue contẽtarum in aliquo vno, & diuersitas horum graduum non diuersificat speciem, cum sint portiones eiusdem formæ specificæ; præcipue cum forma specifica sit indiuisibilis, quantum ad gradum specificum, est vero diuisibilis quantum ad gradum perfectionalem, & pluralitas horũ graduum non est positiue infra conceptum positiuum specificum formæ specificæ; sed solum permissiue; & infra conceptum indiuiduorum positiue redenda singula singulis, quod patet: quia indiuiduum compositum ex forma specifica, & proprietate indiuiduali continet vnitiue hos gradus. A B

Magis & minus & mai⁹ & min⁹ quõ differunt.

Dicunt quarto, quòd magis & minus; & maius, & minus conueniunt & differunt, conueniunt dupliciter; tum quia vtrobique est quædam comparatio, tum etiam quia vtrobiqe est comparatio disquiparantiæ ex difformitate extremorum; differunt autem multipliciter, quia maius, & minus important comparationem vnius ad vnum in se præcise; sed magis, & minus important comparationem vnius ad alterum non pręcise, sed in comparatione alicuius tertii, quod participant, puta alicuius formæ. Secundo quia magis, & minus sunt aduerbia, ideo distinguuntur sicut modi: sed maius, & minus sunt nomina, propterea non sumuntur modaliter, sed nominaliter, & significant formas, non modos formę. Tertio quia magis, & minus non dicuntur de forma participata, sed de ipsis participantibus: sed maius, & minus dicuntur de forma participata, vt patet. Quarto quia magis semper pręsupponit in forma ipsum maius: sed non econuerso, vt patet de quãtitate, quia aliquid non dicitur magis quantum quamuis habeat maiorem quantitatem. Vltimo asserunt, quòd forma suscipiens magis & minus habet intrinsece dictos gradus, & præcisa ratio suscipiendi magis, & minus est latitudo graduum in forma, siue quod idem est illimitatio formæ, quę participatur; quod patet, quia impossibile est formam participari secundum magis, & minus, nisi in se sit aliqualiter illimitata, quia oppositum prædicati infert oppositum subiecti; dato enim, quòd non sit illimitata, quomodo participabitur secundum alium & alium gradum? Hoc etiam Simplicius docuit in prædicamentis, vbi recitat multas opiniones de causis suscipiendi magis, & minus; & in probando eas commendat opinionem Architæ his verbis; Mirabiliter Architas breui sermone causam eius, quæ est magis & minus, insinuat dicens, qualitas enim, quia infinitatem quandam participat, ideo secundum rationem eius est, quòd suscipiat magis & minus, & non ex participantibus; hæc ipsi formaliter. C

Forma dicitur participata.

Cap. de quãtitate. Opinio Architæ tarantini.

Sed in his quædam falsa, & impertinenter dicta esse videnter. Et primo falsum est quod supponunt, quidditatem esse duplicem; specificã, & indiuidualem, quia stante hac veritate, sequeretur speciem non dicere totam quidditatem indiuidui, contra Porphyrium in prædicabilibus, vbi vult, speciem dici de indiuiduis in quid, quia dicit totam eorum quidditatem. Præterea sequeretur, quòd in rebus materialibus quidditas esset idem cum suo indiuiduo contra Aristot. 3. de anima, & 12. huius, vbi tantummodo in abstractis à materia ponitur idẽ quidditas, & id cuius est, immo Commentator lib. destructio destructionum vult tantummodo in primo ente esse idem omnibus modis; consequentia patet, quia illa quidditas, quæ est alia; non potest esse, nisi quidditas specifica: ergo illa, quæ est indiuidua erit idem. Pręterea istæ quidditates specificæ & indiuiduæ necesse est, vt conueniant in aliquo; quia non possunt esse primo diuersæ, & ita sequitur, quòd si conueniunt in aliqua quidditate, illa, cum non sit quidditas generis, oportet vt sit quidditas specifica, & sic male dictũ est ab ipsis quidditatem specificam esse vnam; quia tunc erit duplex. D

Cap. de speciе.

Tex. 19.
Tex. 51.

In solo Deo quidditas est eandem cũ eo cuius est.

Secundum dictum ipsorum est impertinens, quia probant vniuersaliter de omni forma, etiam de forma substantiali, immo & de diuina essentia, in qua nullus gradus est assignandus, cum æqualiter reperiatur in omnibus diuinis personis, nec maiorem perfectionẽ dicit in vna persona, quàm in alia. Et confirmo ex ratione ipsorum tertia, in qua dicunt, ꝙ omnis forma, quæ in realiter distinctis realiter diuiditur, est in se realiter diuisibilis; modo diuina essentia non est realiter diuisibilis; & tamen inuenitur realiter in distinctis personis, & non dicitur participata ab eis; quia quęlibet illarum personarum totam habet: igitur imper-

In Deo non sunt gradus.

tinenter

A tinenter dictum est de ista triplici quantitate, scilicet dimensionis, perfectionis, & virtutis, applicando ad diuinam essentiam.

Contra tertium dictum, in quo declarant gradus formæ etiam portiones perfectionalis formæ specificæ extra eius conceptum quidditatiuum, & quòd isti gradus sint multiplices, &c. hoc enim dictum est satis ambiguum: quia ex hoc sequitur, quòd gradus caliditatis non esset caliditas formaliter: probatur consequentia; quoniam tales gradus non sunt de essentia caliditatis secundum istos: igitur non essent caliditas: hoc autem est falsum, quia tunc calefactio non terminaretur formaliter ad caliditatem, sed ad aliquod, quod non esset caliditas: quia terminatur ad gradum, qui secundum istos non est formaliter caliditas. Præterea ex hoc dicto non habetur, si gradus formæ differant ab ipsa forma realiter, vel inter se, vel quomodo differant: propterea tanquam ambiguum est relinquendum: quia quæreret aliquis, vel isti gradus sunt essentialiter, & realiter idem, quod ipsa essentia specifica, vel non: si detur primum, sequitur quòd sicut forma est indiuisibilis secundum gradus specificos, ita & secundum gradus perfectionales; si vero detur secundum, sequitur quòd illa forma specifica non B intenderetur, aut remitteretur, sed solum illi gradus dicerentur intendi, & remitti, quod est contra ipsos.

Gradus caliditatis est caliditas.

Quartum quoque dictum est impertinenter, nec dignum consideratione metaphysica quippe quæ sermonem habet de rebus realibus abstractis ab omni materia: illud autem dictum istorum est potius pertinens ad grammaticos, quòd magis, & minus sunt aduerbia; & maius, & minus sunt nomina, & quòd vtraque important comparationem quandam ipsius disquiparantiæ, &c.

Dictũ grãmaticorum.

Vltimum quoque dictum est irrationabile, cum tangat tantummodo causam remotã, cur forma suscipiat magis, & minus, asserens esse latitudinem graduũ in forma seu in illimitatione formæ, & hoc non est demonstrare, quia demonstratio vt scribitur 1. posteriorum: est ex primis, veris, immediatis, prioribus, & notioribus, &c. cum ergo illimitatio, & infinitas non vniuoce reperiatur in formis, quæ suscipiunt magis & minus: ergo oportebat istos assignare differentiam, & causam differentiæ ad causam immediatam concludendam; quod tamen ipsi non fecerunt, illimitatio enim alicuius formæ poterit esse respectu diuersorum subiectorum; C sicuti accidens commune est illimitatum, vt sit in diuersis subiectis. Secundo poterit esse illimitatio alicuius formæ accidentalis respectu eiusdem subiecti: potest enim idem accidens adesse, & abesse ab eodem subiecto; licet non simul, sed successiue. Tertio potest esse illimitatio eiusdem formæ accidentalis participabilis à subiecto magis & minus perfecte, & sit per motum acquisibilis in subiecto; & hæc illimitatio est immediata causa intensionis, & remissionis: nam formam intendi, & remitti proprie est esse talis naturæ, quòd sit apta diuersimode, siue diuisibiliter per motum recipi in subiecto, ex consequenti actuare ipsum secundum magis, & minus, & actione agentis educi de imperfecto ad perfectum stante vnitate non solum specifica, sed numerali ipsius formæ; cum ergo illimitatio, & infinitas non vniuoce, sed æquiuoce dicatur, quod isti non ostenderunt, patet ipsos insufficienter, & impertinenter se habuisse in decisione huius quæsiti.

Cap. 2.

Accidens cõmune est illimitatum.

Illimitatio non dicitur vniuoce de rebus.

Nec rationes adductæ concludunt, & præsertim illa, quam tanti faciunt, quòd gradus formarum nihil aliud est, quàm proportio perfectionalis formæ specificæ extra eius quidditatis conceptum existens ipsam formam specificam intra suum conceptum essentialiter includens D inclusa realiter intra conceptum indiuidui, ex quo concludunt, quòd ille gradus est de essentia indiuidui, cum sit de intellectu quidditatiuo eius: assumptum huius propositionis est falsum, vt ostensum est, & latius infra ostendetur; quia gradus formarum non sunt tales, quales isti supponunt in ista ratione. Secunda quoque ratio, in qua dicunt, quòd impossibile est formam participari secundum magis, & minus, nisi in se sit aliqualiter illimitata, nil aliud cõcludit, nisi quòd illimitatio est causa comitatiua suscipiendi magis, & minus; sed non est ratio præcisa; quia non est totalis, & præcisa ratio suscipiendi magis, & minus, quo posito, & circumscriptis omnibus aliis, non potest poni susceptio magis, & minus formæ: sed posita latitudine formarum, & circumscriptis omnibus aliis ab ipsa latitudine, forma non suscipiet magis & minus, cum non procedat ab imperfecto ad perfectum, quod tamen est de ratione intensionis & remissionis: igitur talis latitudo, seu illimitatio formæ non est præcisa ratio suscipiendi magis, & minus, vt dicunt. Nec auctoritas Simplicii eis fauet, quia Simplicius intelligit, quòd qualitas si suscipit magis & minus, hoc est propter infinitatem quandam, non tanquam præcisam rationem, sed tanquam causam comitantem.

Simplicius quibus fauet

Secunda opinio est, quam recitat Herueus, & Gregorius Ariminensis in 1. sentent. isti dist. 17.

enim dicunt, quòd formæ accidentales intenduntur, & suscipiunt magis & minus per additiones gradus ad gradum, itaquòd calor v.g. dum intenditur non additur calor calori: quia in essentia caloris non dantur gradus; sed additur esse perfectius calidum esse minus perfecte calido; quia diuersa esse dantur formaliter à calore subiecto receptiuo secundum quòd est magis vel minus dispositum, & per consequens magis vel minus participat ipsum. Sed hæc opinio nec stare potest; quia dans nobiliorem effectum formalem, est nobilius, & perfectius in essentia; sed forma accidentalis secũdum istos diuersimode tradit nobiliores gradus, & effectus ipsi subiecto: ergo & in essentia ista forma erit facta nobilior & excellentior, & sic etiam habebit diuersos gradus in essentia, quod est falsum, quia quælibet essentia formæ cõsistit in indiuisibili, sicut numerus, vt hic docet Arist. sed vbi est latitudo graduum, ibi est diuisio secundum perfectum, & imperfectum: ergo in essentiis formarum non sunt ponendi tales gradus, & tamen ad istam opinionem sequitur necessario ipsos ponere. A

Essentia formę consistit in indiuisibili.

Præterea habens latitudinem in aliqua proprietate intima, habet etiam illam latitudinem in sua natura & essentia, cùm proprietas intima sit immediatus effectus illius naturæ; sed per istos datur in formis accidentalibus intensio per additionem gradus ad gradum in intima proprietate ipsarum formarum, & in effectu formarum, qui est inesse subiecto: ergo sequitur quòd in essentia etiam ipsarum formarum dabuntur isti gradus. B

Com. 7.

Tertia opinio est ipsius Auerrois in 10. huius, qui vult formas accidentales intendi, & remitti penes appropinquationem ad summum, & recessum ab eo: quia cum in omni generę oporteat esse vnum, quod sit metrum & mensura cęterorum, quæ sunt in illo genere, secundum quòd aliqua forma accidentalis accedit, & recedit ad illud, dicitur magis, & minus; sic etiam in libro de beatitudine voluit omnes res mensurari comparatione summi; & hoc videtur etiam esse de mente Aristot. 3. physicorum, vbi voluit vnam ese viam ab Athenis in Thebas, & à Thebis in Athenas, vnam videlicet subiecto, ratione tamen alteram; & quare erit vna via subiecto, & diuersa ratione, nisi quia distat ab vno gradu, & appropinquat alteri? igitur intensio & remissio erit penes accesum ad summum, & recesum ab eo. Sed nec ista positio stare potest, quia stante hac sententia, sequeretur, quòd gradus summus caliditatis in infinitum excederet gradũ medium totius latitudinis caliditatis, quod est impossibile: consequentia deducitur: quia plus excedit gradus summus gradum medium totius latitudinis, quàm aliquis citra summum, & vltra medium: sed in infinitum aliquis gradus citra summum, & vltra medium excedit ipsum medium; quia in duplo plus, & in quatruplo etiã plus, igitur summus gradus in infinitum excedit medium; quòd autẽ in infinitum aliquis gradus citra summum, & vltra medium excedat ipsum medium; probatur, quia in infinitum aliquis gradus plus appropinquat summo, quàm ipse medius, & penes appropinquationem ad summum est intensio mensuranda, immo ex hoc deduci potest, aliquem gradum citra summum esse, intensiorem summo & etiam ex hac sententia poterit deduci, quòd aliquis gradus vt A. sit in duplo intensior nunc pręcise, quàm gradus. B, & tamen A. gradus immediate post hoc erit in infinitum intensior. B, cum semper post hoc remittatur A. Ex hac etiam sententia deducitur, quòd gradus medius totius latitudinis in infinitum foret remissior summo; cum ergo tot & tanta inconuenientia sequantur ex hac opinione, sequitur ipsam ese absurdiorem aliis. Nec fauet huic opinioni auctoritas Aristo. adducta ex tertio physicorum; quia loquitur ibi Philosophus de actione, & passione, quæ sunt idem subiecto, & diuersa ratione, sicut via à Thebis ad Athenas, &c. & non sicut tunica & indumentum: hæc de primo. C

In omni genere est vnũ quod est mẽsura aliorum

Tex. 2.

Summus gradus excedit medium.

Tex. 21. Via Athenarum ad Thebas quõ se habet.

Quoad secundum pro declaratione, & dilucidatione veritatis sciendum est primo ex Caietano in 2. 2. S. Thomæ, vbi agitur de augumento charitatis in infinitum, quòd aliud est loqui de intensione formarum pure naturalium, vt calor, albedo, dulcedo, & huiusmodi; & aliud est loqui de intensione, & remissione formarum animalium, vt videre, audire, intelligere, & velle; & aliud est loqui de formis substantialibus, num suscipiant magis, & minus, de quibus in 11. huius Deo fauente disputabimus, quia formæ naturales vnius tantum perfectionis intensiue, latitudine contentæ sunt: formæ vero animales plures habent latitudines intensiue suæ pefectionis: quia alteram habent ex parte subiecti; alteram vero ex parte obiecti, vt patet in sensu visus: visio enim perfectionis augumentum habet, secundum quòd magis, ac minus subiectum approximatur seruata proportione; & rursus habet augumentum perfectionis secundum quòd magis, ac magis attentio videntis est ad videndum illud; & quòd sint diuersarum rationum huiuscemodi perfectiones, ex hoc patet, quòd quantumcunque crescat visio ex maiori approximatione obiecti; non tamen oportet, quòd crescat secundum perfectiones attentionis, vt experientia testatur. D

q. 24. ar. 4.

Dilucidatio vnica.

Secun-

A Secundo est notandum, quòd hęc disputatio potest agitari secundum logicos, & secundũ philosophos, & theologos, propterea fuit mota ab Aristo. in prædicamentis: & quia habet diuersos opinantes vsque in hodiernum diem, idcirco non fuit determinata ab Aristo. sed tantummodo fuit mota quæstio, quòd aliquis potest dubitare, an suscipiat magis & minus, & sic etiam sanitas, & albedo, hæc autem quæstio logice facile soluitur dicendo, quòd abstracta nõ dicuntur magis & minus, quoniam imitantur substantiam in modo significandi, substantiæ siquidem adeo proprium est non suscipere magis & minus; vt non solum ipsa his careat, sed etiam omne illud, quod modum substantiæ sapit, vt sic à magis & minus susceptione immune reddatur: clarum autem est, quòd res, cum significatur in abstracto, per modum substantiæ significatur, quia significatur, vt per se stans, quod est proprium substantiæ: vnde & à grãmatico substantiua hæc nomina dicuntur: vna ergo met res diuersimode significata dicitur suscipere magis, & minus, & non suscipere propter diuersos modos significandi, quorum alterum repugnat cum magis & minus prædicari; propter quod & apud grammaticos abstracta comparatiuis nominibus carent: vna enim grammatica non dicitur magis grammatica, B quàm altera, licet homo grammaticus possit dici magis grammaticus altero, & sic patet quomodo apud logicos ista quæstio est soluta, quia abstracta non suscipiunt magis & minus, bene autem concreta. Agitatur etiam inter theologos in 1. sentent. vbi disputatur de augumento charitatis, an fiat effectiue, vel meritorie; & si augetur per additionem, vel quomodo; de qua re latius S. Thomas 2.2. disputat. Inter philosophos quoque 2. physicorum, & hic apud metaphysicos; propterea occasione aduersariorum doctrinę S. Thomæ, assumpsimus prouinciam dilucidandi hanc rem in præsenti.

Cap. de qualitate.

Abstractum non suscipit magis & minus.

Abstracta carent comparatiuo.

dist. 17.

q. 24. ar. 6.

Tertio est considerandum, quòd ista vox, secundum, inter alias varias habitudines, quas importat; quandoque denotat subiectum, vt cum dicimus, iste est albus secundum pedem, quia pes est subiectum albedinis; quandoque denotat formam, vt cum dicitur, iste est coloratus secundum albedinem; sic etiam quando dicimus, aliquid moueri secundum hoc, potest intelligi, vel subiectum, vel formam; sicuti, quis mouetur secundum manum, tunc notatur subiectum manus: quando ergo aliqui Doctores dicunt, formam accidentalem secundum essentiam augeri, denotatur ibi subiectum augumenti, vt sit sensus, ipsa essentia formæ acciden- C talis augetur, vt cum dicimus, album augetur secundum essentiam, non designatur forma specificans motum, vt sit sensus, augetur secundum essentiam; idest augumentum eius est motus in essentia, vel in esse. Vnde non est ponenda latitudo graduum, nisi secundum essentiam existentem in subiecto formaliter: latitudo ergo graduum non consequitur essentiam formæ absolute; sed consequitur eam secundum quòd est in subiecto, & propterea intensio formæ accidẽtalis suscipientis magis & minus non fit per additionem formæ ad formam; sed fit per hoc, quòd subiectum magis & minus participat vnam, & eandem formam.

Hęc dictio secũdum dicitur multifariam.

Gradus non sequuntur essentiam formę.

Quarto notandum, quòd augumentum, seu additio in formis fit secundum maiorem, vel minorem dispositionem subiecti: ex hoc enim, quòd subiectum magis, vel minus disponitur ad susceptionem formæ, secundum hoc forma habet perfectius, vel imperfectius esse in subiecto, quod est intendi, vel remitti secundnm diuersos gradus, qui quidem gradus nil aliud sunt, nisi diuersi modi essendi alicuius formæ in subiecto, qui sequuntur ipsam formã secundum quòd est in subiecto, tanquam propria passio suum subiectum; & isti modi non sunt de intellectu quidditatiuo ipsius formæ specificæ; neque indiuidualis. Ex quo patet D quàm turpiter errauerint Aduersarii, declarantes hos gradus, asserentes esse portiones, seu proportiones perfectionalis formæ specificę extra eius conceptum quidditatiuum, ipsam formam specificam infra suum conceptũ essentialiter includentes, & inclusa realiter intra cõceptum indiuidui; hęc enim verba sunt inintelligibilia, & supra falso fundamento fundata: propterea nos redeundo ad propositum nostrum dicimus de mente S. Thomæ, gradus formarum esse diuersos modos ipsarum in subiecto, & realiter differre ab ipsis, naturaliterque insequi eas secundum esse, quod habent in subiecto; quia sicut modus rei non est ipsa res, ita modus essendi alicuius formę accidentalis in subiecto, non est ipsa forma accidentalis absolute considerata.

Gradus formę qui dicũtur.

Modus rei non est res.

Istis sic stantibus respondetur per conclusiones, vt clarior sit dilucidatio, quarum prima est. Depuratio contrarii à contrario est causa susceptionis magis, vel minus non totalis, nec vniuersaliter in omnibus formis suscipientibus magis, & minus; sed tantum in habentibus contrarium; hęc conclusio est de mente Themistii in prædicamentis, & S. Thomæ in 1. sentent. & probatur sic: illa forma, quę est acquisibilis per motum, intenditur secundum quòd magis ac magis accedit ad terminum ad quem, sed non potest magis ac magis accedere ad terminum

Cap. de qualitate. dist. 17. q. 2.

num ad quē, nisi recedat magis, ac magis à termino à quo; sed recedere à termino à quo est de- A purari à suo contrario, cū motus physicus sit inter terminos contrarios: ergo recessus à contrario est aliqualis causa susceptionis magis & minus in habentibus contrarium, & sic patet qualiter non bene censuit Neotericus ille impugnando istam conclusionem dicens: vbi nullum est contrarium, ibi non est magis & minus, ergo approximatio, vel remotio à suo contrario non est causa suscipiendi magis & minus: antecedens patet; consequentia probatur, quia lumen in medio potest esse secūdum magis & minus, & tamen in medio nullum est contrarium luminis; tum etiam quia eandem virtutem possunt diuersi participare secundum magis & minus, non participando aliquid de vitio contrarii, puta temperantiam, uel iustitiam: tum quia in statu innocentiæ secundum magis & minus fuisset gratia in diuersis, & est hodie de facto in diuersis, vbi tamen nullum est contrarium peccatum; tum denique quia hic separamur ab inuicē in prædicamento habitus, vbi secundum Auctorem sex principiorum nullū est contrarium; & tamen secundum eundem Auctorem habitus suscipit magis & minus, quia armatior est eques pedite. Præterea accipiatur albedo permixta nigredini fiet intensior, & perfectior, & tollatur nigredo; nunc sic, aut illa albedo intenditur per aduentum alicuius positiui, vel tantum per remotionem nigredinis: si primum, habetur propositum: si secundum, contra; quia nullius effectus positiui potest esse causa priuatiua, sed intendi est effectus positiuus, amotio autem nigredinis est tantum causa priuatiua: ergo illa non potest esse causa illius intensionis. Et confirmatur, quia motus denominatur à termino ad quem, vt scribitur 5. physicorum, sed illa intensio albedinis est dealbatio ex eodem 5. physicorum: ergo terminus eius est aliqua albedo, & per consequens non ista separatio nigredinis. B

Depurari à cōtrario quid est. *Gratia est maior & minor in diuersis.* *Tex. 4.* *Tex. 8.*

Hæc omnia argumenta, & alia etiam quamplurima adducta ab Aduersariis dupliciter soluuntur. Primo concedendo, quòd depuratio contrarii à contrario non est totalis causa susceptionis magis & minus, & hoc probant argumenta. Secundo etiam soluuntur, quia conclusio posita non est intelligenda vniuersaliter, scilicet in omnibus formis accidentalibus, quæ suscipiunt magis, & minus; sed tantum in illis, quæ habent contrarium, & quæ sunt acquisibiles per motum, vt docuit S. Tho. 1. sent. vbi asserit non esse de ratione intensionis alicuius qualitatis, quòd sit per remotionem à contrario; sed hoc accidit qualitati secundum quòd est in subiecto participante contrarium, sicut patet de diaphano, in quo nihil est contrarium C luci, secundum quòd potest lumen intendi secundum incrementum virtutis illuminantis, ex quibus patet manifeste non esse ad propositum argumenta adducta de lumine, virtute, & gratia in statu innocentiæ, & in patria, & de habitu, quia istis nihil est contrarium. Conclusio itaque ista intelligitur de formis habentibus contraria, vt dictum est, quod etiam docuit Simplicius in prædicamentis, vbi vult formas effici intensiores, vel remissiores per maiorem vel minorem admixtionem cum contrario, asserens, formam esse intensiorem, quæ minus suo contrario est admixta, remissiorem vero quæ magis illi est copulata, qua ratione velle videtur intensionē nil aliud esse, quàm formæ depurationem: remissionem aut nihil aliud, quàm illius commixtionem, quod etiam Aristo. docuit 3. topicorum asserens, quæ contrariis sunt impermixtiora, sunt magis talia, vt albius, quod est nigro impermixtius. Auerroes quoque 5. physicorum inquit, album non fieri minus album nisi ex permixtione sui contrarii; patet ergo sententiam istorum aduersari tot tantisque grauissimis Auctoribus.

Duplici via soluūtur argumēta Recentiorum. dist. 17. q. 2. ar. 2. *Cap. de qualitate.* *Cap. 5.* *Com. 45.*

Secunda conclusio est. Forma accidentalis dicitur suscipere magis & minus secundum dispositionem subiecti, vel secundum esse in subiecto. Pro intellectu huius conclusionis sciē- D dum est, quòd si aliquid efficitur magis album, vel magis calidum, non est per additionem alicuius albedinis, vel caloris; sed quia illa qualitas, quę prius inhęrat, intēditur secundū proprietatem ad terminum: hæc autem intensio contingit diuersimode in qualitatibus simplicibus, & compositis, primis, & secundis: qualitates enim compositæ vel secundæ intenduntur secundum intensionem qualitatum primarum; sicut sanitas, & sapor, & alia huiusmodi secundum intensionem caloris, frigoris, humoris, & siccitatis; qualitates autem primæ, & simplices intenduntur ex causis suis, scilicet agente & recipiente: agens enim intendit reducere patiens de potentia in actū suæ similitudinis quantumcumque potest, sicut autem non calidum est potentia calidum, ita minus calidum est potentia respectu magis calidi, vnde sicut per actionem magis calidi efficitur de non calido calidum, non quòd ponatur ibi aliquis calor, sed quia calor, qui est in potentia, educitur in actum, ita etiam efficitur magis calidum per actionem calidi in quantum educitur calor, qui erat vt actus imperfectus in maiorem perfectionem, & maiorem assimilationem agentis; & hoc contingit secundum quòd potentia subiecta actui, quæ quidem inquantum in se est, ad multa se habet, magis ac minus terminatur

Quare aliquid efficitur calidius. *Qualitates primæ intenduntur ex causis suis.*

A tur sub actu illo, vel quia augetur virtus agentis, sicut ex coniunctione plurium luminarium intenditur illuminatio, vel ex parte ipsius materiæ secundum quòd efficitur susceptibilior luminis, v.g. aer quando plus attenuatur, fit susceptibilior illius actus, qui est lumen.

Quare illuminatio aliquādo efficitur maior.

Notandum etiam est, quòd de ratione intensionis alicuius qualitatis est, quòd educatur de imperfecto ad perfectum: hæc autem eductio, siue perfectio est ex potentialitate ipsius materiæ, quæ subiicitur perfectioni, & actui: cum enim omnis potentia receptiua ad multa se habeat secundum istam multiplicitatem ipsius dissimilis principio agenti, quod est terminatum ad actum vnum, & secundum quòd ista confusio potentialitatis magis subiicitur actui, perfectior efficitur actus, & ipsum perfectum magis efficitur vnum, & magis assimilatum primo agenti: hæc autem confusio potentialitatis est in qualibet natura creata secūdum id, quod nondum est perfectum per actum. Ex istis patet conclusio, formam suscipere magis & minus secundum dispositionem subiecti, quæ ita probatur; suscipere magis & minus est intendi, & remitti, vt sepius dictum est; sed quotiescunque subiectum est magis dispositum, forma magis intenditur, secundum vero quòd est minus dispositum, minus intenditur, igitur conclusio vera secundum dispositionem subiecti, vel secundum esse in subiecto formam accidentalem dici suscipere magis, & minus; & hæc est sententia Aristo. 2. de anima, vbi docuit, actus actiuorum esse in patiente bene disposito; nec ista conclusio coincidit cum opinione superius reprobata, quam recitauit Herueus, & Ariminensis, quia illa opinio dicebat intensionem formarum accidentalium fieri per additionem gradus ad gradum in esse formæ; conclusio autem nostra, quæ est S. Thomæ 1. sentent. non est ita, sed eo modo, quo in superiori conclusione, & in notabilibus fuit declaratum.

Sensum conclusionis uide hic.

B Forma intenditur secundum dispositionem subiecti.

Tex 56.

dist. 17. q. 2. ar. 2.

Nec valēt argumenta Neotericorum aduersus istā conclusionē; & præsertim illud, in quo quærunt, illud esse seu dispositio formæ, vel est idem cum essentia ipsius formę, vel non, si idem, habetur propositū, quia cum illa dispositio sit maior & minor, ergo & essentia formæ erit maior & minor, cuius oppositum dictum est supra, quòd forma secundum essentiam nō suscipit magis vel minus, si vero non est idem, quæritur de illo, vtrum secundum essentiam suscipiat magis & minus, vel non; si sic, habetur propositum; si non, tunc datur processus in infinitum, quod est inconueniens. Soluendo hoc argumentū dicimus, quòd subiectum, C quod magis vel minus subiicitur actui, dicitur magis vel minus dispositum, non quidem per ipsam essentiam formæ absolutæ, sed per hoc, quòd ab agente confusio potentialitatis eius determinatur ad vnum actum agentis, & talis dispositio non est ipsa essentia formæ, neque suscipit magis & minus, sicut id, quod intenditur, sed est id, à quo forma habet, quòd intendatur, propterea non sequitur, quòd sit processus in infinitum: non enim valet consequentia, illa dispositio non intenditur, ergo per eam forma non intenditur: sicuti nec valeret ista consequentia, forma substantialis non est id, quod est, ergo per formam substantialem non habet aliquid, quod sit.

Forma non ē id quod est, sed quo res ē.

Nec etiam valet illud aliud argumentum: in quo asserunt quòd habito termino sub ratione, qua terminus, cessat motus, quoniam præsentibus habitibus in materia cessat omnis motus & generatio, 1. de generatione, quòd est manifestum, nam acquisita scientia cessat appetitus ad eam; sed in principio calefactionis habetur caliditas, & secundum rationem, quæ est terminus calefactionis; ergo in principio cessabit motus, quod est absurdum dicere: probatur minor, quia omne, quod mouetur, habet aliquid de termino à quo, & aliquid de termino D ad quem ex 6. phy. ergo in principio calefactionis in ipso calefactibili est aliquid de essentia caloris: si igitur essentia caloris non suscipit magis & minus, in principio erit calor perfectissimus, secundum quem modum est terminus motus. Et si quis diceret ad hoc, quòd calor non est terminus secundum perfectionem essentiæ, sed secūdum perfectius esse in subiecto. Instant quia si motus est ad perfectius vel ad perfectum esse in subiecto, illud, quod est esse in subiecto, uel est idem cum esentia caloris, uel aliud: si primo, ergo si illud esse non est perfectum, igitur nec esentia caloris, & sic habetur propositum: si autem est aliud, & accidēs cum illud suscipiat magis uel minus, habetur etiam propositum. Et confirmatur hoc, quia inter calorem maiorem, & minorem est per se motus, ex 5. physicorum, sed calor maior vel minor sunt quædam formæ de genere qualitatis: ergo aliquid de genere qualitatis est per se motus.

Tex. 55.

Tex. 32.

Tex. 19.

Ad quæ omnia respondendo dicimus, negando minorem primi argumenti: & ad probationem eius negamus consequentiam, quia est contra experientiam, & sensum: non enim valet hoc; calor secundum essentiam suam in principio calefactionis, puta in aqua tepida recipitur, & est; igitur calor in principio calefactionis in aqua tepida est per-

fectiſſimus, hæc enim argumentatio eſt ſatis vitioſa, & fallax. Ad inſtantiam adductam etiam A
reſpondentes dicimus, quòd illud eſſe non eſt eſſentia formæ, quod quidem eſſe non eſt id, quod ſuſcipit magis & minus, ſed eſt id ſecundum quod forma ſuſcipit magis, & minus. Ad confirmationem etiam adductam negamus minorem; quia calor maior & minor non ſunt duæ formæ eſſentialiter diſtinctæ; ſed vna forma differens ſolummdo ſecundum modum eſſendi; & ſic non oportet, quòd forma illa ſuſcipiat magis, & minus ſecundum eſſentiam; ſed ſolum ſecundum modum eſſendi in ſubiecto. Deinde habetur reſponſio communis ad hæc argumenta vltra reſponſiones proprias, & particulares datas, quia concluſio intelligenda venit non de cauſa præciſa, & totali, ſed diſpoſitiua, itaquòd diſpoſitio ſubiecti eſt cauſa diſpoſitiua, quòd forma accidentalis ſuſcipiat magis & minus.

Cauſa concomitans ſuſcipiẽdi magis & minus quę ſit.

Tertia concluſio eſt. Radicatio maior vel minor formæ in materia eſt cauſa concomitans ſuſcipiendi magis & minus: pro declaratione concluſionis notandum, quòd per radicationẽ formæ in materia, intelligimus fixionem, ſeu intimationem cum materia, vel participationẽ, qua materia participat ipſam formam, vel comprehenſionem, qua ſubiectum comprehendit formam; probatur concluſio ſic, quotieſcunque forma intenditur in ſubiecto, quæro, aut hoc B
eſt deforis adueniens, aut eſt ex maiori radicatione formæ in ſubiecto: non primo, quia nulla eſt aſſignanda cauſa deforis: ergo ſecundo, & ſic ex maiori radicatione forma ipſa augetur:

q. 24. ar. 4.

hæc concluſio habetur ex S. Thoma clare 2. 2. vbi ſoluit argumentum de augumento charitatis, quo quidã probabant charitatẽ non poſſe augeri, quia augumentũ eſt quidã motus; ergo qđ augetur mouetur, quod ergo augetur eſſentialiter mouetur eſſentialiter; ſed nõ mouetur eſſentialiter, niſi quòd corrũpitur, vel generatur: ergo charitas non poteſt augeri eſſentialiter; niſi forte de nouo generetur vel corrumpatur, quod eſt inconueniens. Et reſpondendo huic argumento: recitat opinionem aliquorum dicentium, charitatẽ non augeri ſecundum eſſentiam, ſed ſolum ſecundum feruorem; nihilominus vltimate dicit ipſe Doctor, quòd charitas augetur eſſentialiter, quia magis ac magis incipit eſſe in ſubiecto: vnde charitatem augeri ſecundum eſſentiam poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quòd in eius eſſentia augeatur; & hoc modo negatur. Alio modo ſecundum eſſentiam inhærentem ſubiecto, & ſic conceditur: quia hoc nihil aliud ẽ, niſi magis radicari in ſubiecto, & illa radicatio eſt remiſſio ſui cõtrarii.

Charitatem augeri eſſentialiter dupliciter põt intelligi.

Nec valent argumenta Aduerſariorum contra iſtam concluſionem, quia quando quærunt C
in ſuo primo argumento, vel illa radicatio eſt aliquid diſtinctum à forma radicata, vel non: ſi non, habetur propoſitum, quia cum iſta radicatio ſit maior, vel minor: ergo & forma: ſi eſt aliquid diſtinctum, quęritur vel eſt forma abſoluta, vel reſpectiua, ſi abſoluta, habetur intentum, ſi reſpectiua, ſimiliter habetur propoſitum, quia magis & minus in forma reſpectiua oritur ex magis & minus in forma abſoluta. Hoc enim ſoluitur facile dicendo ſecundum rei veritatem, quòd illa radicatio paſſiue ſumpta diſtinguitur à forma, nec ipſa ſuſcipit magis & minus, ſed per eam aliquid ſuſcipit magis & minus, ſicut albedo non eſt alba, ſed per eam paries eſt albus. Secundum quoque argumentum: in quo dicunt, quòd ſi radicatio maior, vel minor formæ in materia eſt cauſa ſuſcipiendi magis, vel minus, ſequitur, quòd vbi forma eſt magis radicata, ibi ſubiectum eſt magis tale, conſequens eſt falſum, nam ſecundum medicos febris ethica eſt magis radicata, quàm tertiana; tamen tertiana eſt intenſior: ideo tertiana febri elaborãs eſt magis febricitans: ſimiliter verecundus eſt quandoque rubicundior, & tamẽ rubor eſt in eo minus radicatus, quàm in aliquo, qui non eſt tam rubeus, puta ſanguineus. Soluitur dicendo, quòd conſequens eſt verum, loquendo de formis eiuſdem ſpeciei: ſed fe D
bris ethica, & tertiana non ſunt eiuſdem ſpeciei, vel, vt dicit S. Thomas in 4. ſentent. febris ethica eſt intenſior, licet calor eius minus ſentiatur, quia eſt infuſa in membris, quaſi complexio. Hinc dicunt medici, calor ethice exiſtens in membris, eſt maior intenſiue, & gradualiter quàm caliditas exiſtens in membris cuiuſcunque putridæ perducentis ad illam ethicam.

Radicatio formę in ſubiecto an diſtinguatur à forma.

diſt. 49. q. 3. Febris ethica eſt maior tertiana.

Quarta concluſio. Formam accidentalem eſſe maiorem, vel minorem eſt ipſam magis ineſſe ſuſceptibili propter latitudinem, aut diuiſibilitatem eius in ſubiecto; hæc concluſio eſt expreſſe de mente S. Thomæ loco ſuperius allegato, vbi vult latitudinem non conuenire formæ ſecundũ ſe, vt diſtinguitur contra ſeipſam, ſicut cõuenit latitudo extenſiua quantitati molis, & latitudo obiectiua quantitati habitus ſcientifici, eſt etiam expreſſa ſententia S. Thomæ in 3. p. quia multæ ſunt opiniones Doctorum de hac re, dum quidam exiſtimant formam accidentalem habere latitudinem perfectionis. Quidam autem negant abſolute, & inter hos quidam dicunt formam conſiſtere in indiuiſibili, ſed ineſſe ipſius, quo ſubiecto ineſt, latitudinem perfectionis habere; & ſecundum hoc intenſionem, & remiſſionem formarum attendi debere, itaquòd albedo nunquam eſt intenſior, ſed album eſt intenſius proprie loquendo,

q. 7. ar. 12: Varię ſententię Doctorũ de intenſione & remiſſione formarum.

A & inter illos Doctores, quidam dicunt formas habere latitudinem perfectionis. Alij putant in eis dari partes successiuas, ita quòd albedo, quæ intenditur, diuiditur in partes successiuas, sicut motus intensionis, & in termino manet albedo terminans partes præcedentes. Alii arbitrantur in illa latitudine dari partes permanētes, & distinctas inter se, itaquòd adueniente vna non recedit alia. Alii autem putant in illa latitudine dari quasi partes, seu gradus permanentes, non in actu omnes, sed tantum vnam, reliquas vero in potentia. Inter hos opinantes S. Thomas voluit inhærere peripateticis in hac cōclusione, qui dicunt formas accidentales nō habere aliud esse, nisi prout insunt subiecto, vt patet ex 7. huius, accidentia non esse entia, nisi quia entis. Tex. 1.

Quoad tertium soluenda sunt argumenta illorū, qui tenent formas essentialiter intendi p additionem, quorum primum est; sicut fit augumentum secundum quantitatem corporalem, ita secundum quantitatem virtualem; sed augumentum quantitatis corporalis fit per additionem, vt docet Aristo. 1. de generatione, augumentum est prexistenti magnitudini additamentum: igitur etiam augumentum cuiuslibet formæ accidentalis, quod est secundum virtualem Tex. 31.
B quantitatem, erit per additionem formæ ad formam, seu gradus ad gradum. Ad quod respondendo dicimus, quantitatem corporalem habere aliquid inquantum est quantitas, & aliquid inquantum est forma accidentalis: inquantum est quantitas habet, quòd sit distinguibilis secundum situm, & numerum: & ideo hoc modo consideratur augumentum magnitudinis per additionem, vt patet in animalibus; inquantum vero est forma accidentalis, est distinguibilis solum secundū subiectum, & secundū hoc habet proprium augumentū, sicut & aliæ formæ accidentales, per modum intensionis eius in subiecto; & similiter sciētia habet quantitatem inquantum est habitus ex parte obiectorum, & sic augetur per additionem inquantū aliquis plura cognoscit: habet etiam quantitatem inquantum est forma accidentalis ex eo, quòd inest subiecto; & secundum hoc augetur in eo, qui certius eadem scibilia cognoscit nūc quàm prius, sic dicendum est de aliis formis accidentalibus, quòd prout accidentales sunt, augentur per solam intensionem in subiecto, non quòd forma addatur formæ, seu quòd gradus addatur gradui. Ex hac responsione patet, quàm turpiter errauerit Chrysostomus Iauellus Canapicius in hoc 8. vbi vult formas augeri essentialiter, quæ quidem opinio est expresse
C contra doctrinam S. Thomę 2. 2. vbi vult, formas augeri per hoc, quòd intenduntur in subiecto; & si alibi S. Tho. dixerit formas augeri secundum essentiam, est semper intelligendus, prout ipsæ formæ respiciunt subiectum, seu secundum essentiam existentem in susceptibili: quia vt probat Arist. 6. physicorū, simplex additū simplici non facit aliquid maius, sed formæ sunt simplicissimæ secundum earum essentiam absolute consideratę: ergo non possunt effici maiores, & densiores.

Quantitati corporali duo cōuenire possunt.

queſt. 6. q. 24. art: 4.

Tex. 2.

Et si quis diceret contra istam responsionem; illud, quod suscipit magis, vel minus, est variabile; sed forma accidentalis est inuariabilis etiam vt respicit subiectum ex Auctore sex principiorum, quòd forma est compositioni contingens simplici, & inuariabili essentia consistens; igitur nulla forma poterit suscipere magis & minus: quod etiam patet ex verbis Arist. hic vbi vult formas esse veluti numeros; sed numeri nullo pacto suscipiunt magis, & minus, nec in se nec in ordine ad subiectum: ergo etiam & forma ipsa accidentalis, nec secundum essentiam absolute, nec secundum essentiam existentem in subiecto, poterit suscipere magis, & minus.

Forma est cōpositioni cōtingens simplici & inuariabili essentia.

Sed hæc soluit S. Thomas 1. p. dicendo, quòd formę dicuntur inuariabiles, quia non possunt
D esse subiectum variationis inquātum subiectum secundum eas variatur, & sic variatæ nō dicuntur entia, quasi sint subiectum essendi: sed quia eis aliquid est: formaliter igitur respondendo ad auctoritatem Gilberti dicitur, quòd aliquid esse variabile sumitur vno modo prout est subiectum mutationis, & hac ratione nulla forma est variabilis, cum subiectum motus sit compositum. Alio modo potest aliquid dici variabile, quia id in quo reperitur est subiectū variationis, & motus, & sic negandum est formas prout respiciunt subiecta, esse inuariabiles. Auctoritas Arist. non est contra nos: quia ipse comparat formas numeris quantum ad hoc, quòd sicut vnitas addita numero variat speciem, sic si additur aliqua realitas essentię formæ ipsi formæ praexistenti variabitur species: nos autem non ponimus intensionem fieri per additionem partis formæ ad formam: sed per maiorem participationem formæ in subiecto.

q. 9. ar. 2.

Variabile bifariam dicitur.

Sunt aliqui, qui ex verbis Arist. in prædicamentis volunt probare formas augeri per additionem gradus ad gradum: quia ibi Arist. asserit, quanta est superficies, tantam albedinem esse; sed aliqua superficies dicitur maior vel minor per additionem; ergo & albedo ipsa, quæ est forma accidentalis, dicitur maior per additionem albedinis ad ipsam, & minor per subtractionem. Sed decepti sunt isti non considerantes, quòd albedo extenditur per accidens, scilicet

Cap. de quātitate.

Error aduersariorum.

cet secundum quòd est in subiecto habente maiorem, vel minorem superficiem: ipsa enim albedo non intenditur per additionem aduenientis quantitatis virtualis, sed per maiorem perfectionem præexistentis quantitatis, itaquòd sicut in rarefactione est extensio quantitatis dimensiuæ præexistentis absque nouæ quantitatis additione, ita in intensione albedinis est quasi extensio quantitatis virtualis præexistentis absque additione. A

Alij vero arbitrantur impossibile esse aliquam formam se communicare alicui subiecto secundum magis & minus, nisi in sua essentia habeat gradus, alioquin secundum eundē gradum participaretur à quocunque subiecto; sed forma accidentalis communicat se suo susceptibili secundum magis, & minus: ergo in sua essentia habet gradus. Sed hi etiam inciderunt in errorem propter diuersas opiniones loquentes de gradibus. Aliqui enim Doctores habuerunt opinionem gradus formæ esse differentias indiuiduales illius formę, quas hæcceitates vocabant. Aliqui vero gradus dicebant esse portiones perfectioris formæ. Aliqui docuerunt esse indiuisibilia formæ, veluti puncta lineæ. Aliqui vero partes potentiales ipsius formę, propter varietatem ergo harum opinionum inciderunt in errorem maximum. Nos autē diximus has nugas non esse necessarias, sed sufficere ad intensionem formarum eas magis inesse susceptibilibus earum; non autem aliam formam, seu gradum eis aduenire: formaliter igitur ad argumentū istorū respondendo, negamus maiorē. Nec probatio aliquid valet, quia sufficit formam ipsam magis inesse ipsi subiecto. Plurima autem essent soluenda argumenta aduersus ea, quæ dicta sunt; sed ne nimia prolixitate offendam ingenia lectorum, ea derelinquo, tum quia ex his, quæ dicta sunt possunt dissolui, tum etiam quia fusius dissoluit ipsa Capreolus 1. sent. sic etiam & Herueus & cæteri sententiarij. B

Causa deceptionis aliquorum.

dist. 17. q. 2.

Quid est igitur quod hominem facit vnum, & cur vnum & non multa sunt, animal, & bipes &c. Tex. 15.

Vtrum ex materia, & forma constituatur vnum per se. C

Dilucidatio septima.

RESPONDENTES huic disputationi tria breuiter dicemus. Primo recitabimus opinionem Aduersariorum videndo quid boni vel mali dicant. Secundo determinabimus veritatem. Tertio soluemus quę in contrarium adduci solent. Quantum ad primum dicunt ipsi, quòd sicut vnum in communi immediate consequitur ens in communi, ita illa propositio, ens est vnum, est immediata: quia nullum est medium nobis notius ad hoc demōstrandum; nec forte aliquod medium aliud in re à quidditate extremorum ita singula entia secundum proprios gradus entitatis consequitur immediate propria vnitas, nec est alia ratio diuersæ vnitatis; nisi alia entitas, quam sequitur immediate: exemplum, simplicia sunt vnum, & composita sunt vnum; tamen aliter, & aliter, quia alia, & alia est entitas; D sicut ergo omnino simplex se toto est ens, & vnum, ita compositum est ens, & vnum ex principiis essentialibus, cuiusmodi sunt materia, & forma, quę sola nata sunt aliquod ens per se constituere. Vnde tale compositum est per se vnum propria vnitate alterius rationis ab vnitate simplicis, sicut & eius entitas est alia ab illa entitate.

Materia & forma sunt principia essentialia.

Secundum dictum ipsorum est hoc: ideo ex materia, & forma fit vnum per se, quia hoc est potentia, illud vero actus: ex subiecto & accidente non fit vnum per se, quia subiectum est vt potentia: accidens vero vt forma, & actus. Tertium est quod dicunt, cur ex quatuor elementis natum est fieri vnum mixtum, & ex lapide & carne non est natum fieri vnum, non est assignanda alia ratio, & alia causa, nisi quia istæ sunt tales partes, & illæ tales. Vltimum est, quod asserunt: ex materia, & forma dicitur fieri vnum per se, quia forma substantialis est talis actus & materia tale potentiale: ex subiecto, & accidente fit vnum per accidens, quia accidens est talis actus, substantia talis potentia, itaquòd actus & potentia intelligantur proportionabiliter vnitati si per se, per se, si per accidens, per accidens: sed quare ille actus est per se actus, & ille per accidens, non est nisi, quia ista est forma substantialis, & illa accidentalis, & hæ sunt propositiones

A positiones per se primo notæ, & ideo non est quærendum propter quid .i. aliqua causa intrinseca, sed solum extrinseca, scilicet agens, vt docet Arist in præsenti contextu. Hæc ipsi asserunt in pluribus locis suæ doctrinæ. Causa duplex intrinseca & extrinseca.

Sed in istis sunt multa falso, & impertinenter dicta. Primo enim illa propositio; ens est vnum, quam dicunt esse immediatam, non est ad mentem Arist. 1. post. cum ibi Philosophus dicat propositionem immediatam esse illam, quæ est indemonstrabilis in illa scientia, in qua est propositio immediata; sicuti est ea, in qua definitio prædicatur de definito, & vniuersaliter omnis propositio in primo modo dicendi per se; sed ens est vnum, nõ est huiusmodi propositio, quia vnum non est definitio ipsius entis, immo secundum omnes metaphysicos vnũ dicitur passio entis, vt etiam latius docuimus in 4. huius: ergo male dictum est ab istis propositionem istam, ens est vnum, esse propositionem immediatam. Præterea dictum etiam est ab istis, in simplicibus esse aliam entitatem ab illa, quæ est in compositis. Hoc dictum aduersatur dictis ipsorum 4. huius, vbi acrius defendunt ens dici vniuoce de omnibus entibus, tam de simplicibus, quàm de compositis: si ergo ens vere dicitur vniuoce de omnibus entibus, nõ B dicitur alia, & alia entitas in simplicibus, & compositis, sicuti animal cum vniuoce dicatur de homine, & leone, in ratione animalis non est aliud ipsum animal in homine, & leone, sed in vtroque est substantia animata sensitiua. Impugnatio Cap. 2. Vnum non est de definitione entis. Diluc. 1. Quæst. 1.

Secundum dictum ipsorum est ambiguum, quia vnum pluribus modis dicitur, & de vnitate aggregationis, sicuti exercitus, & populus dicuntur esse quoddam vnum: & de vnitate ordinis, sicuti vniuersum dicitur esse quoddam vnum, & de vnitate subiecti cum accidente, vt homo albus dicitur esse quoddam vnum, & de vnitate vnionis, vt materia, & forma dicuntur esse quoddam vnum, prout ex ipsis resultat vna tertia natura; cum ergo tot tantisque modis ipsum vnum dicatur, & ipsi non distinxerint de qua vnitate loquantur; sequitur eos dignos esse reprehensione. Vnum multifariam dicitur.

In tertio quoque dicto male assignarunt causam, cur ex lapide & carne non est natum fieri vnum: dicunt enim, quia sunt tales partes. Hæc enim non est vera causa, quia sic facile possemus assignare causam in omnibus entibus: sed vera, propria, ac immediata causa est, quia caro, & lapis sunt duo entia in actu, & ex duobus entibus in actu non est aptum natum fieri C vnum per se, & sic etiam peccarunt in assignando causam, cur ex subiecto & accidente communi nõ fiat vnum per se, dicunt enim non esse aliam causam, nisi quia subiectum & accidẽs commune sunt tales naturæ, quòd non constituũt vnum per se, sicut per oppositum materia, & forma sunt tales naturæ, quòd constituunt vnum per se. Sed hoc nihil est dictum, quia vera, & immediata causa est, nam ex actu & pura potentia aptum natum est fieri vnum per se, non autem ex duobus, quorum vnum est actu, & alterum est etiam actus, siue quia vtrunque est in actu: & hanc rationem assignat Arist. contra Platonicos, aliosque antiquos in litera. In vltimo etiam dicto peccarunt peccato manifesto; quia non viderunt quòd cum accidens duplex sit, alterum proprium, siue propria passio, & alterum commune: ex accidente proprio, & ex subiecto licet non fiat vnum per se metaphysice, seu entitatiue, fit tamen vnum per se logice, siue prędicatiue: ex accidente communi & ex subiecto nec metaphysice, nec logice vnum per se fieri potest. Ex duobus in actu non fit per se vnum. Accidens est duplex.

Quantum ad secundum pro dilucidatione veritatis est sciendum primo, quòd fuit magna discordia inter antiquos de causa diuersitatis, seu distinctionis, & vnitatis in rebus. Quidam D enim antiquorum philosophorum, de numero quorum fuit Thales Milesius, posuerunt distinctionem in rebus prouenire à casu, quia dixerunt primum principium omnium rerum esse quoddam vnum materiale. Hi enim maxime errarunt circa naturam primi principii, vt docet S. Tho. 1. p. Alij vero, de numero quorum fuit Anaxagoras, docuerunt propter contrarietatem principiorum agentium prouenire diuersitatem rerum. Auicennas autem dixit causam distinctionis rerum esse ordinem secundorum agentium. Origenes vero voluit meritum, & demeritum esse causam diuersitatis in rebus. q. 47. art. 1. Sententia Origenis de causa diuersitatis rerũ.

Secundo est sciendum, quòd quidam voluerunt assignare causam ipsius vnitatis in rebus, & dixerunt esse quandam participationem, & hi fuerunt Platonici, vt docet S. Thomas in hoc lib. Alii vero causam vnitatis dixerunt esse quandam consubstantialitatem, siue coexistentiam animæ cum corpore, vt puta si diceremus ipsam esse animationem, quemadmodum Lycophron posuit scientiam esse medium inter animam, & scire. Alii autem dixerunt ipsum viuere esse medium, per quod coniungitur anima ipsi corpori.

Tertio sciendum est, vt docet. Auerr. 4. cęli, quòd dispositio medij est vt in eo congregentur contraria, & est multiplex ipsum medium. Nam vel est medium magnitudinis, & hoc reperitur Com. 40.

peritur in prædicamento quantitatis. Vel est medium virtutis, vt docuit ipsemet in paraphra si secundi de cęlo, hoc tale reperitur in omnibus prædicamentis. Vel est medium mũdi, quod est diuisibile habens latitudinem. Vel est medium spatii, quod est illud, in quod mobile prius peruenit, quàm ad extrema. Vel est medium colligationis, sicut clauus est medium colligationis, vel coniunctionis inter duas tabulas. A

Tex. 53. Pasſiones materiæ quę sunt. Vltimo est notandum, quòd forma est principiũ agendi operationes, quæ necessariæ sunt aut oportunæ pro compositi conseruatione. Vnde docuit Philosophus 2. de gener. & corru. quòd materiæ est pati & moueri, mouere autem & facere alterius potentiæ, scilicet formæ: ex hoc sequitur, quòd compositum non est primum principium effectiuum suarum operationũ, nisi ratione formę, quæ est pars compositi: materia vero non agit; quia iste modus causandi est proprius formæ: sed modus causandi materiæ est, vt sit id ex quo compositum est, & in quo est forma, vt docuit Commentator 2. metaphy. Com. 17. materiæ officium est indistinctum, & indeterminatum quid, distinguibile & determinabile tamen per formam: ipsa enim est natura, idcirco est principium intrinsecum rei naturalis, & primum principium motus, scilicet passiuum, & est in re naturali per se. B

Istis sic iactis, ponitur prima conclusio. Assignanda est causa dispositiua, cur ex materia, & forma fiat vnũ: probatur, quia nũquã forma vniretur materię, nisi esset disposita: ergo necessario requiritur causa dispositiua ad hoc, vt ex materia & forma fiat vnum: & hęc conclusio est de mente Arist. 2. de anima, vbi docet, qũo actus actiuorum debẽt fieri in patiente bene disposito. Tex. 34. Secunda conclusio est. Assignanda est causa extrinseca agens, cur ex materia & forma fiat vnum: hæc conclusio est de mente Commentatoris in præsenti commentario, vbi docet, quòd translatio de potentia ad actum non largitur multitudinem, sed perfectionem in esse, quia agens non primo generat formam diuisim, vt voluit Plato: & sic non largitur multitudinem, sed perfectionem, quia generat formam in materia. Item scribit Cõmentator hic, quòd causa istius vnitatis est, vt transmutetur illud, quod est in potentia, donec fiat in actu ab agente, idest ab abstrahente ipsum de potentia in actum. Com. 15. Agens largitur perfectionem nõ multitudinem.

Tex. 7. Tertia conclusio est. Nulla assignanda est causa intrinseca, cur ex materia, & forma fiat vnum: ista conclusio patet hic expresse ab Arist. & habetur etiam in 2. de anima, vbi ait, non oportet quęrere, si vnum est anima, & corpus, sicut neque cera & figura, neque omnino vnius cuiusque materię, & id cuius est materia: vnũ enim & esse cum multipliciter dicantur, quod proprie est, actus est, quę verba exponens S. Thomas asserit, quòd forma per se vnitur materiæ, sicut actus eius, & idem est materiam vniri formę ac materiã esse in actu; ex his sequitur conclusio principalis responsiua quæsito. Ex materia, & forma fit vnum per se; quia ex propria potentia proprioque actu, vt ex determinabili, & determinante fit vnum per se; sed materia est propria potentia, & proprium determinabile; forma vero est proprius actus, & proprium determinans: igitur ex materia & forma fit vnũ per se in omnibus rebus naturalibus, & sic etiam cęlum dicitur esse vnum per se ex materia & forma, vt supra ostendimus contra Arcangelum Mercenarium, qui in suis dilucidationibus Arist. & Auer. vult materiam cæli non esse in potentia ad esse, quia tunc esset in potentia contradictionis, & turpiter errauit nõ considerando, quomodo materia cęli dicitur esse in potentia ad esse coæuum sibi, & sic non sequitur ipsam esse in potentia contradictionis; & sic intelligitur dictum Aristo. 9. huius, ęterna non habere potentiam ad esse, scilicet distans, & acquisibile per motum, quia tunc haberẽt potentiã ad nõ esse: sed nõ negat Arist. æterna nõ habere potentiã ad esse sibi coęuũ. Sequitur ex istis sic dilucidatis substãtias separatas se ipsis esse ens & vnum, quia cum non habeant materiã neq; sensibilẽ, neq; intelligibilem, sicuti se ipsis sunt suum quod quid erat esse, ita sunt ens & vnum, quamuis habeant esse participatum ab ipso Deo, sed non per transmutationem materię de potentia in actum, sed per simplicem emanationem, vt pulchre declarat S. Tho. 1. p. Sequitur secundo, quòd in mathematicis, cum sit materia intelligibilis, & etiam forma, idem iudicium habendum sit, sicuti & in naturalibus quantum ad fieri ens, & vnum, licet in mathematicis non sit agens, sicuti in naturalibus. Sequitur tertio solutio illius difficultatis, quam insolutam reliquit Arist. 1. perhier. quomodo ex partibus definientibus fiat vnum per se: & dicitur, quòd ideo fit vnum per se, quia vna pars se habet vt potentia, alia vero vt actus, scilicet differentia. Hęc de secundo. Quod ꝓprie est actus est. C Error Mercenarij. Tex. 17. D q. 61. ar. 1. Cap. de enunciatione.

Tex. 49. Quoad tertium sunt aliquæ paruæ difficultates contra istam veritatem sic dilucidatam. Et prima difficultas est communis; quia ex duobus in actu non potest fieri vnum per se, vt docuit Aristo 7. huius; sed materia & forma sunt duo in actu per se, ergo ex materia & forma non potest fieri vnum per se: de forma patet quòd sit actus: de materia autem probatur, quia

in trans-

A In transmutatione aiunt philosophi vnanimiter, terminum à quo,& priuationem corrumpi, subiectum autem,& materiam manere eandem numero sub vtroque termino,sed non potest materia eadem numero manere ante & post,nisi esset actu:igitur materia est actu. Propterea respondent aliqui dicentes,quòd ex duobus in actu formali,& perfecto non fit vnum per se; & sic intelligit Philosophus:materia autē licet sit ens in actu entitatiuo, ex eo ꝙ est aliquod ens extra nihil:est tamē ens in pōa opposita actui formali,& ideo ex tali pōa,& actu opposito pōt fieri vnū.Sed respōsio ista tā procul abest ab Arist. sententia, vt nihil magis; quia cum reprehendisset antiquos, qui assignabant mediū vniens materiā cum forma: asserit nullū dari medium,nec esse quærendam causam, cur ex materia & forma fiat vnum per se,nisi quia materia est potentia,forma actus. Si tu dicis, quòd etiam materia est actus, vel Aristo. nihil habet contra antiquos,vel fuit mācus,& deficiens non distinguendo de actu, quod neutrum est dicendum, & ideo asserēdum est materiam esse puram potentiam, & sicuti Deus est purus actus ex se habens esse suum,ita materia est pura potentia habens esse à forma. Et caue ne decipiaris quando dico materiam esse puram potentiam,vt deceptus est quidam Neotericus lib. 5. de communibus omnium rerum naturalium principiis & affectionibus, volens materiam esse non ens, si esset pura potentia;arguendo,quia sicut quod est potentia calidum, vel album non est calidum,neque album,ita quòd est simpliciter,& absolute pura potentia,simpliciter non est ens; hic enim est error manifestus, quia quando dicimus materiam esse puram potentiam, non dicimus eam esse nihil: sed secundum sui naturam est illud ens, quod est potentia, sicuti forma secundum sui naturam esse illud ens, & substantia, quod est actus, vt docuit Aristot. 2. de anima, vbi dicit, est autem materia quidem potentia,species autem endelechia. Solutio ergo argumenti formaliter patet, negando materiam esse in actu,& licet remaneat sub vtroque termino in transmutatione, ipsa tamen non est in actu nisi per formam.

[Margin: Non est quærenda causa ex cur materia & forma fiat vnum.]

[Margin, B: Cap.13.]

[Margin: Tex.2.]

Secunda difficultas est;ex illis, quæ important diuersas naturas,non potest fieri vnum per se,quia diuersæ naturæ non faciunt vnum per se;sed materia & forma sunt huiusmodi, quia alia est natura materiæ, & alia formæ,vt declaratum est in vltimo notabili: ergo ex materia & forma non potest per se vnum fieri. Respondendo huic difficultati negamus maiorem, C quia ex duabus diuersis naturis habentibus proportionem ad inuicem fit vnum per se;quando vna illarum naturarum est pura potentia,& alia actus, præcipue cum forma non iungatur ipsi materiæ per aliquod intrinsecum medium; sed immediate, vt dictum est, sicuti forma ignis vnitur immediate suæ materiæ,quamuis requirat eam dispositam caliditate,& siccitate.

[Margin: Diuersę naturę possūt habere proportionē ad inuicem.]

Tertia difficultas est:illa,quæ maxime distant, non sunt apta nata facere vnum; sed materia & forma maxime distant ex opposito, tanquam potentia,& actus: ergo sunt minus apta nata facere vnum,quàm duæ formæ eiusdem speciei. Hæc difficultas solet adduci à theologis in mysterio incarnationis, licet in alio sensu, dicendo, quæ sunt in infinitum distantia inconueniēter iunguntur,sicut inconueniens coniunctio esset, si quis pingeret imaginem in qua humano capiti ceruix iungeretur equina;sed Deus & caro in infinitum distant, cum Deus sit simplicissimus,caro autem maxime composita, & precipue humana:ergo inconueniens est Deum humanæ carni vniri. Sed nos respondemus ad difficultatem metaphysicalem dicendo,quòd illa, quæ maxime distant, quorum vtrumque est ens actu, non sunt apta nata facere vnum,sed illa, quorum alterum est potentia & terminabile, alterum vero actus D & terminans, ex eis potest fieri vnum, vt sæpius dictum est. Theologi quoque dicunt ad theologicam difficultatem vniri Deo in vnitate personæ non fuit conueniens carni humanæ secundum conditionem suæ naturæ,quia hoc erat supra dignitatem ipsius, conueniens tamen fuit Deo secundum infinitam excellentiam bonitatis suæ, vt sibi eam vniret pro salute humana: ipsa enim humana natura secundum sui conditionem non habet vnde sibi vendicet conuenientiam ad talem vnionem; nec habet vnde sibi vendicet inconuenientiam ad eandē, sed totus ordo eius ad huiusmodi vnionem spectat ad excellentiam diuinę bonitatis & potestatis, in ipsa autem humana natura sola potentia logica,& obedientialis saluatur: verū quia hæc apud sacros theologos sunt perquirenda in 3.sentent.& 3.p.S.Th. vbi hæc fusius docuimus,propterea hic diuina profanis nequaquam miscenda veniunt.

[Margin: Deus & caro distant infinite.]

[Margin: Difficultas theologica.]

[Margin: distin.1. quæst.1.ar.1.]

F I N I S.

DILVCIDATIO PRIMA

In Nonum librum Metaphysicæ.

Quapropter in quantum simul natum est, nihil ipsum patitur à seipso. &c. Tex. 2. C

Vtrum aliquid possit moueri à seipso.

Defenditur doctrina S. Thomæ.

SANCTVS Thomas exponens verba proposita pro manifesto accipit, nihil posse pati à seipso inquantum aliquid est aptum natum agere vel pati, per accidens autem aliquid pati conuenit à seipso, sicut medicus sanat seipsum, non vt medicum, sed sicut infirmum. Quæ expositio præbuit ansam aliquibus Doctoribus imponere doctrinæ S. Thomæ multa falsa. Nos autem vt ostendamus illa dicta S. Thomæ esse male intellecta ab Aduersariis, quatuor in præsenti dilucidatione proponemus. Primo recitabimus opinionem exterorum. Secundo eam impugnabimus. Tertio dilucidabimus veritatẽ. Vltimo more solito dissoluemus difficultates emergentes circa veritatem ipsam declaratã. Quantum ad primum, dicunt Aduersarii duo, vnum in generali; & alterum in particulari: in generali asserunt, possibile esse, quòd aliquid agat in seipsum, quam propositionẽ ita arbitrantur se demonstrasse: extrema actiui, D & passiui sunt adæquata, sic intelligendo, quòd quodcunque actiuum pro primo obiecto respicit tale passiuũ, v.g. tã calefactiuũ in cõi, quàm quodcũq; calefactiuũ particulare respicit pro primo obiecto calefactibile in cõi, & non hoc, vel illud. Ex hoc sumunt istam propositionem. Quodlibet contentum sub primo obiecto alicuius, est per se obiectum eiusdem, licet non primo, vt quodcunq; calefactiuũ respicit quodcunq; calefactibile pro per se obiecto, & econtra, quodcunque calefactibile respicit quodcunque calefactiuum, sed possibile est quòd aliquid sit actiuum secundum A. eo modo quo aliud est actiuum secundum ipsum. A. vt per. A. intelligatur forma producibilis, idem etiam sit passiuum secundum A. sicut quodcunque aliud est passiuum secundum A. ergo idem in ratione actiui ita habet seipsum pro obiecto in ratione passiui, sicut quodcunque aliud. Ex his sequitur, quòd aliquid potest agere in seipsum sicut in aliud, maior est manifesta ex hoc, quòd relatio actiui & passiui in communi habet extrema communia adæquata: probatur minor, quia multi effectus sunt nati produci ab actiuo æquiuoco, & non vniuoco, vt patet de leuitate in igne generato: istam formam actiuam æquiuocam oportet ponere formam substantialem, aut aliquam aliam qualitatem, habens ergo istam formam, est per se leuificatiuum, idest effectiuum leuitatis; sed talis forma potest esse

Leuificatiuũ dicitur effectiuum leuitatis.

A esse in aliquo leuificabili, vt patet in exemplo de igne, nam quæcunque forma in igne generante ponatur actiua respectu leuitatis, eadem est in igne genito, & est prior naturaliter ipsa leuitate, patet cum sit primum actiuum: ergo non est contradictio, quòd ipsa insit igni genito leuitate non existente, & tamen patet, quòd potest inesse illi: ergo sine contradictione idem potest esse leuificatiuum, & leuificabile.

Et si quis diceret ad hoc argumentum: negando vltimam consequentiam, ex eo quòd agẽs dicitur esse approximatum passo, & ita distinctum situ, sic autem non potest se habere idem ad seipsum. Contra argumentantur, tum quia hæc approximatio non videtur necessaria ad agendum, vt includit distinctionem situs, nisi quando maior præsentia non est possibilis inter actiuum & passiuum: si ergo hæc præsentia sufficit: ergo multo magis maior præsentia sufficiet, ista scilicet quæ est sine distinctione situs: tũ quia alioquin si poneretur ignis in existens aquæ, sicut Angelus inexistens cælo, licet non vt forma, tunc nec ignis calefaceret aquam nec Angelus moueret cælum, quę sunt absurda: tum quia non oportet agens esse præsens patienti, nisi quia virtus agentis non potest attingere in distantiam improportionatã, vt aliquid B perficiat, sed si passum esset secum, perfectius attingeretur à virtute agentis: sicut ergo idem est virtus sibi præsens, si est actiuum, vel passiuum secundum idem, quàm aliud posset esse sibi præsens, sic verissime saluatur illa conditio propter quam appropinquant: realiter enim non potest esse maior præsentia eiusdem ad se, ergo verissima erit actio, & sic stat ratio fortissima, quę probat idem posse in se agere actione æquiuoca, & hoc quando est capax formæ, quæ nata est terminare actionem ęquiuocam formę actiuę iam habitę. — *Angelus inexistens cęlo mouet ipsũ.*

Apponunt secundam propositionem. Nihil potest se mouere causando in se formã substantialem, quam ita probant; nullum imperfectius est principium actiuum respectu perfectioris, quia siue sit actio æquiuoca, siue uniuoca, semper principiũ actiuũ est ęque perfectum, vel perfectius termino producto: sed nulla forma substãtialis potest nouiter aduenire, vt faciat cõpositum per se vnũ, quin illa sit perfectior quacunque entitate præcedente ipsam, quia in formis substantialibus semper vlterior est perfectior: ergo nihil potest se mouere causando in se formam substantialem.

Addunt adhuc aliam propositionẽ. Nihil potest in se aliquid agere quacunque vniuoca C actione: quam ita probant; quia si sic, ergo duo indiuidua absoluta, & eiusdem speciei possunt simul esse in eodem, consequens est falsum: ergo propositio vera: consequentia probatur, quia tunc ratio, seu principium quo agendi, & terminus actionis essent eiusdem speciei, ex quo ponitur actio vniuoca, & tamen differrent numero: quia nihil est principium agendi se; & patet, quòd vtrumque tam ratio agendi in se, quàm terminus actionis esset forma absoluta Ex istis tribus propositionibus ita probatis deducunt duo corollaria, quorum primum est. Augumentatio, & motus ad vbi est ab agente, siue mouente ęquiuoco, quatenus nec quantitas aliqua, nec vbi, est forma actiua: cum etiam multę alterationes sint ab agente æquiuoco, & vniuersaliter illæ, quæ sunt ad qualitates non actiuas, stricte loquendo de actiuis. Secundũ corollarium est. Omnis qualitas potest esse ab agente ęquiuoco, licet aliqua possit esse ab vniuoco, quia inquantum sic est, sequitur quòd in genere non repugnet alicui substantiæ causare in se quantitatem, & qualitatem, & vbi: concurrentibus autem duabus conditionibus supradictis in prima conclusione causabit, & hoc vel accidens coęuum sibi, & ita sine mutatione, vel non coæuum sibi, & ita per motum, vel mutationem. — *Duo indiuidua eiusdem speciei non possunt esse in eodem.*

D Descendendo deinde ad specialia, multa dicunt. Et primo quòd subiectum causat in se propriam passionem propter causam dictam, & etiam propter auctoritatem Arist. in hoc lib. omnis potentia pure passiua est in potentia contradictionis, sed subiectũ non est in potentia contradictionis ad passionem, aliter inesset ei contingenter, & per consequens non esset scibilis per demonstrationem: ergo subiectum habet aliquam potentiam actiuam intrinsecam respectu passionis. Secundo dicunt, quòd grauia & leuia mouent sed ad vbi effectiue: animalia etiam mouent se ad vbi motu progressiuo. Tertio asserunt animatum mouere se effectiue ad quantitatem motu augumentationis. Quarto quòd aqua calefacta seipsam frigefacit, & semen seipsum alterat effectiue. Vltimo quòd potentia appetitiua, & cognoscitiua mouent se ad actum saltem partialiter concurrente obiecto, vt alia causa partiali. — *Tex. 17.*

Quoad secundum punctum examinanda veniunt singillatim omnia dicta ipsorum Aduersariorum, quam veritatem vel falsitatem in se contineant. Et primo dico conclusionem principalem propositam esse contra rationem, & Arist. & Auerro. igitur falsam esse colligimus in vniuersa philosophia, quòd autem sit contra rationem, ita probo, quia si possibile est, quòd aliquid agat in seipsum: quæro vel hoc est per generationem, vel per corruptionem, — *Species motus sunt sex generatio corruptio, &c.*

vel per augumentum, vel decrementum, vel per alterationem, vel per motum localem à sufficienti diuisione: sed nullo istorum modorum esse potest: igitur conclusio est omnino falsa: probatur minor: primo de generatione: quia nulla res generat seipsam, quia tunc esset antequam esset, sic & de corruptione, quia nulla res potest seipsam corrūpere de per se, quicquid sit de per accidens, sic etiam patet de augumento, & decremento, quia nulla res potest per se augere seipsam, vel diminuere: quia augumentum, & decrementum, vel sunt generatio, vel non sunt sine generatione, sic etiam & de alteratione: quia nihil potest se per se alterare corruptiue, cum finis alterationis corruptiuæ sit generatio, & si nihil potest se per se generare, sic etiam nec per se corruptiue alterare; quia quod non potest in finem, nec potest in media, neque etiam alterare quis potest seipsum per se perfectiue, quia intellectus, vt scribitur 3. de anima, non potest seipsum intelligere per se, nisi intelligendo alia. De motu etiam locali patet, quia nihil potest seipsum mouere localiter de per se, quia tunc idem esset in actu, & in potentia, & ita esset mouens, & mobile simul, quod est impossibile: patet igitur conclusionem falsam esse, quòd possibile sit aliquid in seipsum per se agere.

Nulla res seipsā generat.

Tex. 8.

A

Est etiam conclusio contra Aristo. 7. physicorum, vbi probat, quòd nihil mouetur à seipso, & hoc accipit tanquam principium, per quod concludit postea in 8. physicorum, quòd oportet deuenire ad primum motorē. Hæc ratio nihil concluderet, si aliquid moueretur à seipso: dicerem Aristo. quòd cælum mouet seipsum, & non est aliqua natura superior, à qua moueatur. Est etiam contra Auerro. conclusio istorum 3. de anima, vbi probat, quòd omne receptiuum est denudatum à natura recepti, & deducit ad hoc inconueniens; quia aliter idē esset mouēs, & motū respectu sui, quod est impossibile. Sed nec rō adducta ab istis, quā uocāt Achillē, aliquid valet; quia aliquid potest esse uerū ratione generis, quod tn̄ est falsum ratione speciei, vt scribit Aristo. 7. physicorum; & sic etiam declarauit Auerro. 5. huius, quòd visus repugnat talpę in ratione speciei, sed non repugnat in ratione generis. Et sic etiam tenet maior assumpta in ratione istorum: quæ erat ista, quodlibet contentum sub primo obiecto alicuius, est per se obiectum eiusdem, vt quodcunque calefactiuum respicit quodcunque calefactibile, &c. conceditur ista, ratione generis, hoc est inquantum actiuum; sed non ratione speciei, vt generatiuum, vel ut alteratiuum, &c. & sic ruit tota istorum ratio.

Tex. 1.
Tex. 33.
Com. 4.
Tex. 2.
Comm. 17.

B

Potest etiam responderi, negando maiorem absolute, nisi quando tale obiectum sit aliquo modo distinctum realiter ab eo, quod agit; quandoquidem agens vt agens est, non est distinctum à seipso realiter: propterea non poterit agere in seipsum, & ad improbationem huius responsionis; quando dicunt, quòd hæc approximatio non uidetur necessaria ad agendum, &c. adducendo instantiam de igne in aqua, & de Angelo in cælo. Hęc enim replica nō est ad propositum; quia quicquid sit de distantia situali inter agēs & patiens, de qua modo non loquimur, dicimus quòd requiritur necessario distinctio realis inter ipsum agens & patiens: & sic si ignis inexisteret aquæ, esset realiter distinctus ab ea, sic etiam Angelus si inexisteret cælo, moueret cęlum, quia esset ab eo realiter distinctus.

Agens non est distinctū à seipso realiter.

C

Contra secundam conclusionem, quam posuerunt, argumentor, quia stantę ratione adducta ab eis pro probatione primæ conclusionis: sequitur secundam conclusionem positam esse falsam. Dicunt enim in secunda conclusione, nihil potest se mouere causando in se formam substantialem, contra reflecto argumentum ipsorum: quia omne agens potest agere in quodlibet contentum sub suo obiecto adæquato: sed causalitas formæ substantialis continetur sub obiecto adæquato ipsius agentis, ut sic: ergo aliquod agens potest se mouere causando in se formam substantialem, quod est contra secundam conclusionem ipsorum. Deinde probatio etiam ab eis adducta pro illa conclusione secunda, fundatur super falsum fundamentum; quia supponit in composito esse plures formas substantiales, cuius oppositum ostendimus 7. huius.

D

Dilucid. 17.

Ex his etiam sequitur falsitas tertię conclusionis, in qua dicebant, nihil posse in se aliquid agere quacunque vniuoca actione, quia stante veritate suorum principiorum, quòd extrema actiui, & passiui sunt adæquata, & quodcunque actiuum respicit pro primo obiecto tale passiuum, vt dabant exemplum de calefactiuo in communi, quod respicit calefactibile in cōmuni pro suo adæquato obiecto, & calefactiuum particulare respicit tale calefactibile. Ex his sequitur, quòd aliquid possit in se agere uniuoca actione, quod est contra ipsos: ergo vel conclusiones ipsorum sunt falsæ, uel rationes adductę sunt sophisticæ.

Corollaria etiam deducta ab istis sunt falsa, & primum, in quo dicunt, motum ad vbi esse ab agente, est contra Aristot. 5. physicorum, vbi asserit ad motum localem requiri terminū à quo, & terminum ad quem; mouens & mobile, tempus & spatium. Secundum corollariū

Tex. 41.
Quę requirūtur ad motū localem.

adhuc

A adhuc est falsum, in quo asserunt alicui substantiæ non repugnare causare in se quantitatem, & qualitatem, & vbi: si hoc esset verum, sequeretur quòd vnum & idem posset esse simul in actu & potentia, & agens & patiens; quod est contra omnem philosophiam: consequentia patet, quia prout est agens est in actu causans; prout vero est agens in se causando erit patiens, & in potentia.

Ea etiam, quæ dicta sunt ab istis descendendo ad specialia, sunt omnino absurda, & contra ipsos. Et primum, in quo asserunt subiectum causare in se propriam passionem. Contra ita arguitur, quia idem non potest esse causa sui ipsius, vt docet hic Arist. quia nihil realiter depẽdere potest à se ipso; sed subiectum, & propria passio ſm ipsos sunt idem realiter, ergo subiectum non potest causare in se propriam passionem, vt dicunt. Secundum quoq; dictum est contra Arist. 8. physicorum, vbi vult grauia, & leuia moueri à generante, vel à remouente prohibens: ipsi autem dicunt grauia & leuia moueri se ad vbi effectiue. Arist. autem dicit oppositum, videte, quomodo ipsi docent doctrinam repugnantem dictis Arist. quomodo autem moueantur à generante, vel à remouente prohibens est disputatio pertinens ad octauum lib. Idem nõ est causa sui ipsius. Tex. 32.

B physicorum, vel ad quartum de cælo; sed poteris tu diligens lector de hac re videre S. Thomã in disputatis de potentia Dei. Aliud dictum, quod habent hic, quòd animalia mouent se effectiue ad vbi motu progressiuo, est dubium, quia Aristo. 8. physicorum docet, omne mouens se ipsum diuidi in partem per se mouentem, & partem per se motam. Tertium dictum, quod animatum mouet se ad quantitatem motu augumentationis, ex eisdem principiis deducitur esse falsum, quia cum idem non possit esse simul in actu, & potentia secundum idem, sequitur impossibile esse animatum quodcunque posse se effectiue mouere ad motum augumentationis. quęst. 3. Tex. 42.

Quartum dictum de aqua calefacta, quòd frigefacit se ipsam, & ex hoc volunt habere, ꝙ possibile sit aliquid agere in se ipsum, reputamus absurdum, & figmentũ quoddam, ex hoc leui signo fundare talem opinionem; quia fuerunt diuersæ sententię circa hoc negotium. Quidam enim voluerunt aquam calefactam reduci ad pristinam frigiditatem ab ipso ambiente. Quidam autem dixerunt aquam calefactam se ad pristinam frigiditatem reducere per hoc, quòd remaneant in ea quædam partes frigidę, quę refrigerant calefactas. Aliqui vero dixerunt, quòd per accidens, non autem per se aqua calefacta reducit se ad frigiditatem, dum vi

C sua corrumpebat calorem, & ad corruptionem caloris sequebatur eius frigiditas. Aliqui autẽ dicebant aquam ipsam se infrigidare per accidens, quia reducebat se ad densitatem, ad quam sequitur frigus. Nonnulli vero existimarunt aquam ipsam ad suum frigus se reducere, quia in ea remansit aliquis gradus frigiditatis, per quem expellitur calor acquisitus. Nostri autẽ secundum veriorem sententiam dicunt, quòd frigesit per se à generante, & à forma propria per modum sequelę eo modo, quo graue grauitando frangit prohibens ipsum descendere, & deorsum mouetur; manifestum est enim, quòd ad formam grauis geniti extra locum suum naturaliter sequitur motus deorsum, nisi sit aliquid prohibens; sic ad formam aquæ sequitur esse frigidum, nisi impediatur, & quemadmodum graue grauitando vincit prohibens quandoque, ita frigidum frigefaciendo vincit calidum prohibens: & rursus sicuti ad graue sequitur motus deorsum mediante grauitate, ita ad aquam sequitur frigefactio mediante frigiditate illa, à qua non est denudabilis; vnde falsum est aquam calefactam se ipsam per se primo frigefacere, sic etiã dicimus de semine, quod non per se primo alterat se ipsum effectiue, sed

D per alterum.

Vltimum dictum de potentia appetitiua, de qua dicunt, quòd mouet se ipsam, est etiam falsum, quia potentia motiua non secundum idem mouet, & mouetur: quantum enim ad primũ actum appetendi, mouetur à Deo, & deinde ex illo actu mouet se ad alios, itaquòd mouens est potentia appetitiua simul cum illo actu, quod autem mouetur est sola potentia appetitiua, & licet appetere habeat principium proximum intrinsecum: primum tamen principium est ab extra, vt docet S. Thomas 1. 2. idem dicimus de potentia cognitiua, de qua latius S. Thomas disputat 1. p. Hæc de secundo. quæſ. 9. ar. 4. q. 87. ar. 3.

Quoad tertium dilucidanda est veritas huius disputationis, pro qua sciendum est primo Platonem asseruisse non quodlibet ens posse à se ipso moueri; sed tantum simplex: hinc posuit animam rationalem esse immortalem, quia mouebat se ipsam: composita vero arbitratus est moueri ab alio, & in hoc dicebat entia simplicia differre ab entibus compositis: quia simplicia mouebant se per se ipsa, propter quod voluit Deum, & animam esse numeros se se mouentes: quia dicebat composita entia moueri participatione ab altero; & omne, quod mouetur ab altero, participatione illius motus redduci debet ad aliquod tale, quod mouetur Plato posuit animam immortalem.

per essentiam: propterea illud simplex, à quo composita mouentur, oportet vt per essentiam moueatur. Secundo est sciendum ex Arist. 5. physicorum, quòd motus capitur dupliciter. Vno modo proprie, & sic sunt tantum tres species motus, augumentum & diminutio, alteratio, & motus localis. Alio modo capitur communiter pro qualibet mutatione, & sic etiam generatio, & corruptio possunt dici motus. Tertio sciendum, quòd aliud est moueri per se, & aliud est moueri primo; quia illud dicitur moueri per se, quod mouetur non per accidens, idest præcise ad motum alterius, sicut anima mouetur ad motum corporis, & sicut homo mouetur ad motum nauis: moueri autem primo est habere motũ, qui non conuenit ei per aliud quia sicut per se opponitur ad per accidẽs; ita primo opponitur ad per aliud: nam vt scribitur 1. poste. illud dicitur primo inesse, quod non per aliud inest, sicuti esse risibile primo inest homini, & habere tres primo inest triangulo. Vltimo sciendum est, quòd aliquid concurrit ad actionẽ, & motũ dupliciter. Vno modo sicut principium, quod producit actionẽ & motũ, & hoc oportet esse aliquod subsistens, aut habens modum subsistentis: quia actiones, & motus sunt suppositorum agentium. Alio modo sicut quo agens agit, & mouens mouet, & hoc potest esse forma tam intrinseca, quàm extrinseca: intrinseca, sicut ignis calefacit per calorem existentem in igne calefaciente; extrinseca autem, sicut magnes mouet ad se ferrum per qualitatem impressam in ferro.

Text. 7. — Moueri dupliciter capitur. — Cap. 4. — Bifariam aliquid concurrit ad actionem.

A — B

Istis sic stantibus ponitur prima conclusio contra Aduersarios. Nullum compositum primo & per se potest mouere se ipsum, seu agere in se ipsum quacunque specie motus seu actionis: probatur sic ex Arist. 7. physicorum: id, cuius pars quiescit ad quietem alterius, & mouetur ad motum alterius, non mouetur nec quiescit primo & per se; sed ratione partis: hæc est maior; additur minor, sed cuiuslibet mobilis vna parte quiescente altera quiescit, ergo nullũ mobile se ipsum mouet primo & per se; quia omne mobile habet partẽ, qua quiescente quiescit. Sed hanc rationem nititur soluere quidam doctor in præsenti disputatione asserens, quòd ratio æquiuocat de primo; nam primo dupliciter dicitur. Vno modo vt diuiditur contra secundum partem, & ideo quod sic inest primo remouetur ab eo, cui inest, si remouetur ab eo, quod est aliquid eius; & ideo nihil sic primo mouetur si aliqua eius pars quiescat. Alio modo dicitur primo, vt dicit præcisam adæquationem esse eo modo, quo triangulus habet tres primo; quod autem sic inest primo alicui non remouetur ab eo, si remoueretur ab eo, quod est aliquid eius, nam triangulus nihil minus habet tres, licet partes trianguli puta vnus angulus non habeat tres: est ergo ibi intentio Philosophi, quòd nihil mouet se ipsum primo vtraque primitate; quia sequeretur contradictio, scilicet quòd quiesceret ad quietem partis, & nõ quiesceret: nam quiescente parte non potest moueri primo prima primitate, & tamen non repugnat sibi moueri primo secunda primitate; quia poterit habere in se virtutem, qua potest se mouere effectiue & ęquiuoce: quod enim sic primo mouetur, non oportet quòd quiescat ad quietem partis, quod est aliquid eius.

Tex. 1. & 2. — Primitas duplex est. — C

Sed hic bonus vir in hac re ab Arist. aperte dissentit: quia id, quod conuenit alicui primo primitate adæquationis, non conuenit ei per aliud, vt patet in exemplo suo de triangulo; sed moueri conuenit mobili per aliud: nam in corporibus animatis inuenitur motus per animam, in reliquis vero, quæ sunt leuia & grauia, per motorem extrinsecum, vt docuit Auerro. 8. physi. ergo sequitur quomodocunque accipiatur primo, rationem concludere, nullum cõpositum per se primo moueri à se ipso, neque primitate totalitatis declarata ab Arist. 5. physicorum, neque primitate causalitatis declarata ab ipsomet Philosopho 1. post. Probatur & secũdo conclusio sic: imposibile est idẽ secundum idem esse simul in potentia, & in actu, sed mouens mouet in quantum est in actu, & mobile non mouetur nisi inquantum est in potentia, vt patet ex definitione motus 3. physicorum: ergo impossibile est, quòd idem moueat se ipsum; & hanc rationem adduximus supra contra Aduersarios. Sed iste vir nititur etiam & hãc rationem soluere dicens: quòd duplex est actus, scilicet formalis, & virtualis: exemplum primi, ignis est actu calidus formaliter; exemplum secundi, sol est actu calidus non formaliter sed virtualiter; patet quia sol in virtute est calidus, isti autem duplici actui respondet duplex potentia passiua; scilicet formalis, & virtualis: tunc stante hac distinctione dicit, impossibile est idem secundum idem simul esse in potentia & actu, concedendo istam propositionem accipiendo actum, & potentiam vniformiter: si formaliter, formaliter; si virtualiter, virtualiter: tunc dicit minorem esse falsam in proposito: nam quando aliquid mouet se, cũ sit actio ęquiuoca, non vniuoca, non potest dici, quòd sit in actu formali, sed est in actu virtuali, & in potentia formali, & hæc non repugnant; repugnarent autem si idem esset in actu, & in potentia vniformiter accipiendo.

Primitas adęquationis q̃ est. — Com. 30. — Tex. 21. — Tex. 6. — Actus duplex est. — Potentia duplex est. — D

A Sed in hac quoque respõsione dissentit ab expositione Auerr. & Alexan.& Theophrasti, omniũque bonorum interpretũ Arist. qui in hoc lib. asserunt, q̇ potentia agens est illud, quod est principium transmutationis in aliud secundum quod est aliud; & non in se: vnde pro manifesto accipiunt, nihil agere in se ipsum; siue loquamur de actu formali siue de actu virtuali, & sic etiam de quacunq; potentia proferatur sermo: igitur fuga est distinguere de hoc duplici actu, & potentia. Præterea illud, quod est aliquid in actu formaliter, nullo modo est in potentia ante actum ad alium actum similem: ergo nec illud, quod est in actu virtuali secundum aliquid est in potentia ad illud formaliter: antecedens patet, quia tunc duo actus eiusdem speciei possent inesse eidem: consequẽtia patet, tum quia actus, in quo est alius virtualiter, perfectior est illo formali, qui est in virtute eius: ergo magis perficit subiectum, & ita tollit potentiam ad formalem magis quàm alius formalis. Tum etiam quia frustra videtur inferri illa perfectio formalis præhabita illa virtuali; quia per formalem non fit perfectius illud, quod recipit, quàm prius. Tum tertio, quia tunc videretur, quòd Deus posset esse in potentia receptiua multarum perfectionum, quæ sibi formaliter non insunt, sed virtualiter. Sol etiam B videretur esse in potentia passiua ad formas generabilium, quas habet aliquo modo virtualiter; & intellectus agens esset etiam in potentia ad habendas species intelligibiles formaliter; quia habet eas virtualiter, hæc omnia absurda sequuntur ad ipsum Doctorem, & sic stat etiam confirmatio adducta ex Arist. 1. de generatione: quòd agens, & patiens sunt contraria: sed idẽ non contrariatur sibi ipsi, ergo idem non potest per se primo agere in se ipsum. Nec valet responsio ipsius asserentis, quòd agens & patiens dicuntur esse contraria in vniuocis, quia habent formas contrarias formaliter, nam ista est vniuersalis propositio etiam de agente æquiuoco, quod si ageret in se ipsum, eo pacto quo ageret, contrariaretur sibi ipsi, & ideo ratio stat in suo robore.

Tex. 2.

Duo actus eiusdem speciei, eidem inesse nequeunt.

Deus nõ est in potentia receptiua alicuius perfectionis.

Tex. 50.

Tertio probatur eadem conclusio; quia impossibile est relationes reales oppositas realiter fundari in eodem fundamento finito, & limitato; sed actiuum & passiuum, seu motiuum & mobile referuntur secundum relationes reales & oppositas, pertinentes ad secundum modum relatiuorum, vt docuit Arist. 5. huius: ergo impossibile est idem esse actiuum & passiuum, siue motiuũ & mobile, & quòd aliquid per se primo agat in se ipsum: maior proba- C tur, quia fundare relationes oppositas, attribuitur essentiæ diuinę ratione suæ illimitationis. Sed hanc quoque rationem nititur soluere ille Doctor dicens, non esse inconueniens relationes reales oppositas fundari in eodem fundamento non simpliciter, sed aliqualiter illimitato, quia inter relationes, quædam sunt incompossibiles in eadem natura & supposito, vt sunt relationes reales causæ & causati: ratio huius est, quia causatum dependet realiter à causa, & idem non potest essentialiter dependere à se ipso. Quædam sunt relationes reales oppositæ, quæ sunt incompossibiles in eodem supposito, non tamen in eadem natura illimitata, vt sunt relationes producentis & producti, vt patet in diuinis, & ratio huius incompossibilitatis est, quia producens est prius origine, quàm productum: idem autem suppositum non potest esse prius origine se ipso. Quædam vero relationes oppositę reales sunt, quę neutro modo sunt incompossibiles, vt sunt relationes mouentis & mobilis, cuius ratio est, quia omnis incõpossibilitas relationum realium reducenda est ad aliquam priorem, & vbi ista prior non inuenitur, ibi nec illa posterior concluditur, nunc incompossibilitas in illis duobus membris reducitur ad ordinem, seu dependentiam essentialem, vel originis; sed in illo tertio modo re- D ducitur dependentia talium relatiuorum ad dependentiam accidentalem: non est autem inconueniens idem suppositum dependere à se accidentaliter, & sic soluendo rationem dicit, quòd fundamentum relationum mouentis & mobilis, quando aliquid mouet se, licet non sit simpliciter illimitatum, est tamen aliqualiter illimitatum, quatenus idem habet rationem mouentis & mobilis aliter, & aliter.

Tex. 20.

Idem nõ potest esse prius seipso.

Sed hæc responsio est contra theologiam & philosophiam. Primo est contra theologiam quantum ad illud quod dicit, in diuinis producens esse prius origine, quàm productum; quia cum in eis non sit nisi relatio & essentia, & in essentia nulla sit prioritas, cum sit vna; relationes autem sint simul natura & intellectu, vt est communis sententia omnium philosophorum, & theologorum: igitur manifeste errat, ponendo prioritatem originis seu prius à quo in diuinis. Aperte quoque errauit Scotus in 1. sent. vbi bibit hunc errorem contra dicta omnium doctorum ponentium ordinem originis in diuinis absque prioritate. Est etiam & illa responsio contra philosophiam, quia duo realiter opposita secundum idem esse in eodem, est omnino impossibile, iuxta decreta Arist. 5. huius, & siue ibi sit ordo essentialis, siue sit ordo accidentalis, quomodocunque accipiatur propositio, est verissima: igitur impossibile est

In Deo non est nisi essentia & relatio.

Dist. 28. q. ultima.

Tex. 22.

dicere, quòd duę relationes reales oppositæ fundentur in eodem supposito super eodem fundamento proximo, cum diuersitas realis ipsarum relationũ requirat diuersitatem fundamétorum. Si autem dicatur, quòd aliter & aliter sunt compossibiles in eodem supposito; quia secundum aliud est mouens, & secundum aliud est motum: ratio demonstrat quòd idem per se primo non mouet se ipsum; nec agit in se ipsum secundum idem, sed per alterum; ex his ergo patet veritas conclusionis. A

Secunda conclusio. Nullum simplex materiæ coniunctum est mouens se ipsum primo & per se, dico simplex materiæ coniunctum; propter Deum benedictum, qui intelligit, & amat se ipsum per se ipsum, & propterea dixit Plato, primum mouens mouere se ipsum; omné operationem nominans motum, secundum quòd etiam ipsum intelligere & velle, & amare motus quidam dicuntur: hoc sequens D. August. super Genesim ad literam libr. 4. dixit spiritus creator mouet se nec per tempus, nec per motum, dico etiam propter Angelum, qui intelligit se ipsum per suam essentiam, vt docuit S. Thomas 1. p. quòd cum moueri & pati conueniant intellectui secundum quòd est in potentia: Angelus autem est semper in actu respectu intellectionis sui ipsius, & ideo intelligit se ipsum per se ipsum: vnde ista propositio, mouens & motum debent esse distincta subiecto, vniuersaliter non est vera, nisi in corporalibus: verificatur tamen aliquo pacto in re simplici materiæ coniuncta, sicuti est in intellectu, & voluntate hominis, de voluntate dictum est de mente S. Thomæ, quod non est mouens se ipsam per se ipsam primo; sic etiam de intellectu, vt est videre 1. p. B

Cap. 3.

q. 56. ar. 1. Angelus intelligit seipsum per seipsum.

q. 87. ar. 3.

Tertia conclusio est. Corpora grauia & leuia mouentur per se à generante, tanquam à mouente principali, & mouentur à remouente prohibens per accidens: prima pars probatur, quia dans formam dat consequentia formæ; sed generans dat formam corporibus grauibus, & leuibus: ergo dat ea, quæ eorum formam consequuntur; sed motus deorsum consequitur graue de necessitate, & motus sursum sequitur ipsum leue: ergo hæc omnia sunt à generante. Secunda pars probatur sic: operans aliquo modo ad motum grauium, & leuium non imprimendo eis aliquam virtutem, dicitur mouens per accidens ipsorum; sed remouens prohibés est huiusmodi: ergo &c. probatur minor, quia quando aliquis lapis est superpositus alicui columnæ, remouens columnam est causa quòd lapis moueatur deorsum, non imprimendo ei aliquam virtutem; ergo erit causa per accidens non secundum quòd per accidens se tenet ex parte causæ; quia huiusmodi causa per accidens nihil operatur ad effectum; cum enim dicimus album ędi[fi]cat; albedo nihil operatur ad ædificationem, neque est per accidens ex parte effectus, quasi [i]lle effectus intendatur: possibile enim est, quòd aliquis diuellat columnam nó intendendo motum lapidis superpositi, & tamen lapis cadat: sed dicitur mouens per accidés, quia motui columnę per accidens coniungitur esse aliquod corpus graue superpositũ, quod natum est illo motu moueri à generante, & sua grauitate; tamen impediebatur à columna ne moueretur, & hoc pacto remouens prohibens dicitur mouens per accidens. C

Motus inanimatorum est a generãte.

Causa per accidens nihil operatur ad effectum per se.

Vltima conclusio est. Corpora animata præcipue animalia non sunt mouentia se ipsa, quia animalia mouent partes corporis, vt quod; sed quia in eis datur vna prima pars, cui primo communicat anima virtutem motiuam, & per hanc mouentem ceteræ partes mouentur. Pro cuius intellectu sciendum est, quòd quando animal est mouens se ipsum, anima est principiũ intrinsecum primum, quo mouetur animal, quia eodem modo anima est primum principiũ intrinsecum mouendi localiter in animali, & vegetandi, & sentiendi, vt scripsit Arist. 2. de aĩa, sed anima est principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primo vt in eodem lib. didicimus: igitur anima erit principium intrinsecum quo: probatur modo conclusio sic; mouens quod, in istis materialibus non est actus, quia actus habet rationem quo; sed existens in actu distinctum in esse à motu; sed anima est actus, & non est proprie existens in actu, quia non est subsistens nisi anima intellectiua, vt intellectiua, & non vt motiua: nec distinguitur secundum esse ab animali moto; quoniam idem est esse partis, & totius, vt existit in toto: ergo anima non est mouens vt quod: propterea dixit S. Thomas 1. p. quòd anima nó mouet corpus per esse suum, secundum quòd vnitur corpori vt forma, sed per potentiam motiuam, cuius actus præsupponit iam corpus effectum in actu per animam, & sic anima secundum vim motiuam est pars mouens, & corpus animatum est pars mota; & hæc diuisio in partem mouentem, & partem motam est diuisio in partes integrales formaliter: & non in partes essentiales, nisi causaliter: quoniam omne animal integratur ex duabus partibus corporis, quarum vna actuatur potentia motiua ipsius animalis, & est pars mouens, & reliqua mouetur: in homine autem, quia habet duplex motiuum, scilicet appetitum sensitiuum & intellectiuum est diuisio in partes integrales quoad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo, D

Animal mouet se per se ipsum.

Tex. 18.

Tex. 24.

Anima intellectiua est subsistens.

q. 76. ar. 4.

Motiuũ in homine duplex.

quia

A quia ille est actus cuiusdam partis corporis, & quodammodo in partes essentiales quoad motum prouenientem ab appetitu intellectiuo; quia ille nullius corporis est actus: & sic pars mouens est anima, quæ est pars essentialis: pars vero mota non est proprie pars essentialis, quoniam est corpus in actu, quod non est pars, nisi per synecdochem realiter loquens, sed est quæ dicitur pars hominis inquantum homo aut animal, quia formaliter sumendo animam, formaliter sumendo corpus, & formaliter sumendo animal: dicitur animal ipsum componi ex anima & corpore tanquam ex partibus essentialibus: ipsum tamen corpus non est vere pars, vt dictum est: & hæc de tertio.

Quantum ad quartum sunt aliquæ paruæ difficultates soluendæ, quarum prima est: quia Aristo. 2. physicorum definiens naturam asserit, natura est principium mouendi, & quiescendi eius, in quo est primo & per se, & non secundum accidens: ergo aliquid potest per se primo agere in seipsum: probatur consequentia, quia natura est principium mouendi, siue agendi in seipsum. Ad hanc dicimus prouenire ex malo intellectu definitionis naturæ: quia ibi Aristo. voluit docere principium motus esse duplex: alterum extrinsecum, & alterum intrinsecum: extrinsecum est illud principium, quod non est in eodem subiecto cum illo motu, vt ignis est extrinsecum principium calefactionis aquæ; quia ille motus calefactionis est in aqua, ignis vero non est in aqua, intrinsecum principium est in illo subiecto, in quo est ipse motus, vt cum lapis fertur deorsum est principium quoddam in lapide, quo fertur; idq; est intrinsecum, quia est in illo, in quo est ipse motus: natura ergo (dixit Philosophus) est intrinsecum principium motus, & non extrinsecum: quod dixit propter causam efficientem, & finalem, quæ sunt principia motus, non tamen sunt in illis, quæ mouentur; de causa efficiente dictum est de igne calefaciente aquam; de finali est exemplum de lucro mouente mercatorem, quod tamen non est in mercatore, nisi apprehensiue. Tex. 4 B Principium motus est duplex.

Secunda difficultas sumitur etiam ex Arist. 1. physicorum, vbi ait quòd medicus per se sanat, sed sanat seipsum aliquando: ergo aliquid potest agere per se in seipsum. Ad hanc dicimus, quòd sensus verborũ Arist. est, quòd medicus per se sanat infirmum, & quando sanat seipum non se tanquam medicum sanat, sed tanquam infirmum, propterea non sequitur ꝙ aliquid agat per se in seipsum, sed bene per accidens, vt dictum est. Tex. 74.

C Tertia difficultas nascitur etiam ex verbis Arist. 1. cæli, ponentis differentiam inter motũ violentum & naturalem, asserentis motum naturalem quanto magis fini appropinquatur, tanto esse velociorem, vt graue prope centrum velocius ad ipsum mouetur; motum autem violentũ esse remissiorẽ; ex his deducũt entia naturalia per se agere in seipsa, aliter non mouerent seipsa velocius versus finem. Et confirmant auctoritate Auerr. ibidem docentis, lapidẽ mouere se inquantum ipse est grauis in actu, & moueri inferius inquantum est in potentia: igitur lapis per se agit in seipsum. Respondendo ad istam difficultatem dicimus diuersas fuisse sententias philosophorum de causa, propter quam motus naturalis est celerior & velocior in fine, quàm in principio; vt narrat S. Thomas ibidem. Quidam discipulus Theophrasti dixit causam huius rei, quòd terra velocius mouetur quanto magis descẽdit, esse ex parte mouentis per violentiam, quia quanto elongatur motum, tanto minus remanet de virtute mouentis, & sic motus fit tardior; vnde motus violentus in principio quidem intenditur, in fine autem remittitur intantum quòd finaliter graue non potest plus sursum ferri, sed incipit moueri deorsum propter paruitatem eius, quòd remanserat de virtute motoris violenti, D quæ quanto magis minoratur motus contrarius fit velocior. Sed hanc causam impugnat S. Thomas tanquam falsam. Alii dixerunt causam huius esse medium, per quod fit motus, qđ resistit rei, quę per ipsum mouetur eiusque motum retardat, quare cum in fine motus minus supersit medium superandum, & diuidendum à mobili, quàm erat in principio, ideo tunc celerior fit motus. Alii dixerunt, illud quod mouetur ad locum naturalem, cum moueatur ex loco sibi contrario, necessario afficitur qualitatibus sibi cõtrariis, & ideo eius vires, & qualitates naturales efficiuntur imbecilles & debiles, & propterea quanto magis per motum suum naturalem recedit à loco contrario, & accedit ad locum natiuum, tanto purius & liberius euadit ab illis qualitatibus contrariis, & virtus eius motiua potentior redditur. Nonnulli docuerunt grauia & leuia, quanto propius accedunt ad locum suum naturalem, eo maiorem velocitatem acquirere, quia augetur eorum virtus ex appropinquitate ad locum natiuum. Multi etiam opinantur causam huius esse aerem, qui motus promouet lapidem, & quia ad vim motiuam lapidis accedit impulsus aeris, & tunc incipit augeri celeritas descensus ipsius lapidis; & rursus lapis magis hoc modo concitatus magis etiam pellit aerem, & hic magis pulsus vehementius etiam promouet lapidem, & sic deinceps vsque ad finem motus. Tandẽ Tex. 88. Com. 88. Diuersę sentẽtię de causa velocitatis motus naturalis.

assignat

assignat causam huius rei, ꝙ quãto corpus graue magis descẽdit, tãto magis cõfortatur, & corroboratur grauitas eius propter propinquitatẽ ad proprium locũ, & adeo augumentatur, ꝙ si in infinitũ cresceret velocitas motus, in infinitũ etiam cresceret grauitas, & eadẽ ratio est de leuitate, quæ verba iudicio meo sic intelligenda sunt, scilicet quòd crescit in virtute non autem in pondere, quomodocunque sit hoc, nunquam tamen sequitur, quòd aliquid agat in seipsum per se, quia graue ipsum non habet in se aliquod principium actiuum, quod moueat ipsum, sed tantummodo principium quo mouetur deorsum, & sic etiam intelligitur auctoritas Auerr. quòd lapis dicitur mouere se improprie, quia habet in se principium quo & instrumentale sui motus, mouetur etiam à cælo effectiue, & à loco finaliter, & à generante mediate, à remouente prohibens dicitur moueri per accidens, & à medio dicitur moueri adiuuãdo, & sic patet quomodo corpus naturale quo magis procedit in motu naturali, celerius mouetur; patet etiam solutio ad difficultatem motam ab Aduersariis. A

Duplex est principium, quo, & quod

B

Et quæ quidem cum ratione omnes contrariorum sunt eadẽ, & quæ irrationabiles vna vnius, &c. Tex. 3.

An differentia assignata inter potentias rationales & irrationales sit conueniens, scilicet quòd illæ sint oppositorum, hę vero non.

Dilucidatio secunda.

Sententia exterorum quę est.

IN explicatione huius controuersiæ quatuor pertractabimus. Primo dicemus positionẽ aliorum. Secundò arguemus contra eorum dicta. Tertio dilucidabimus veritatem. Quarto & vltimo dissoluemus argumenta; quę contra istam veritatem sic decisam adduci possunt. Quantum ad primũ exteri multa dicunt, inter quæ asserunt in primis, quòd differentia ista est intelligenda de potentiis actiuis tantum, vt sit sensus, quòd potentia actiua irrationalis cuicunque comparetur, siue actioni, quam elicit, siue termino quem producit, sic est illius, quòd permanente eadem natura ipsa non potest esse actiua alterius, quàm eius, cuius est: frigiditas enim manens frigiditas, non potest esse productiua caloris, nec elicitiua calefactionis, si tamẽ est de se actiua: nam quicquid circa ipsam frigiditatem fieret, licet illud possit aliquid facere ad esse caloris; nunquã tamen frigiditas faceret ad hoc, similiter potentia rationalis sic est actiua oppositorum, siue sint contraria, siue contradictoria, quòd manens natura vna quantum est de se est sufficiens productiuum oppositorum productorum: si est oppositorum productorum & sufficiens elicitiuum oppositarũ actionum, & sic producit actiones oppositas. Secundo dicunt, quòd illa differentia sic est intelligenda, quòd potentia rationalis est oppositarum actionum siue actionis, & negationis eius, scilicet quòd possit agere & non agere, si autem actio accipiatur etiam pro re acta vel producta, tunc sicut est oppositorum actorum, sic est oppositarum actionum. Primo tamen modo dicunt intelligendam esse hanc differentiam, scilicet vt est actionis & negationis eius, vel actionum oppositarum. Tertio dicunt differentiam inter potentias rationales & irrationales debere intelligi ex modo eliciendi actiones circa obiecta, quia potentiæ rationales approximatæ obiectis suis, & remotis omnibus impedimẽtis, contingenter operantur circa illa, irrationales vero necessario eliciũt actus, quando sunt approximatæ suis obiectis. Quarto docent causam diuersitatis talium modorum eliciendi esse diuersitatem illarum naturarũ: voluntas enim contingenter sic elicit, quia est voluntas; natura vero sic necessario elicit, quia est natura: nec est dare aliquam causam, quare sic eliciant istæ potentiæ. Quinto volunt duplicem esse indeterminationẽ. Vnã quæ est ex insufficientia, & quæ est ex potentialitate, & defectu actualitatis, sicut materia non habẽs formam est indeterminata ad actum formæ. Alia est indeterminatio superabundantis sufficientiæ, quæ est ex illimitatione actualitatis, vel simpliciter, vel quodãmodo: primo modo indeterminatum non reducitur ad actum, nisi prius determinetur per formam ab alio: secundo modo indeterminatum potest se determinare; si enim hoc posset habendo actum limitatum, multo magis si haberet illimitatũ, quia tunc non careret aliquo, qđ fuerit simpliciter principiũ agendi, alioquin Deus, qui est summe indeterminatus C D

Indeterminatio duplex est.

A minatus autem quancunque actionem indeterminatione illimitationis non posset aliquid agere, quod est falsum: indeterminatio autem, quæ ponitur in volūtate, nec est materialis, nec imperfectionis inquantum ipsa est actiua; sed excellentis perfectionis, & potentiæ aliqualiter illimitatæ non alligatæ ad terminatum actum, & ideo potest seipsam terminare. Vltimo dicunt potentiam rationalem dupliciter sumi posse. Vno modo incomplete, & sic est intellectus, vel ars, vt præcedit voluntatem, & de tali loquens Philosophus in præsenti litera, ait, ꝙ oportet illam determinari per voluntatem, vel proheresim. Alio modo sumitur complete, & sic est voluntas determinatiua intellectus, vel saltem talis voluntas concurrit ad potentiam determinatiuam intellectus tanquam potentia completa, & sic verum est potentiam rationalem esse oppositorum, & quando Philosophus loquitur in textu, loquitur de potentia rationali incompleta, hæc de primo. Potentia rationalis sumitur bifariam Tex.10.

Quoad secundum, illud primum dictum istorum aduersatur seipsis in prologo primi sententiarum, & etiam in 2. vbi docent dari potentiam neutram, quæ neque inclinatur ad actum neque ad oppositum eius, adeo quòd potentia neutra dicitur esse ad opposita, vt superficies B respectu albedinis & nigredinis, & tamen superficies, quæ est potentia neutra de mente ipsorum, non est actiua; sed potius passiua: igitur insufficienter dictum est, quòd ista differentia, quam hic ponit Aristo. inter potentias rationales & irrationales; quòd irrationales sunt tantū vnius oppositi, & rationales vtriusque oppositi, sit intelligenda tantum de potentiis actiuis, cum ipsi ponant etiam potentiam passiuam esse oppositorum; ergo expositio, quam hic tradunt verbis Arist. destruxit eorum doctrinam de potentia neutra. Secundum dictum istorum est contra Auerr. hic qui intelligit differentiam inter istas potentias nedum respectu oppositarum rationum, seu oppositorum actorum, sed etiam respectu obiecti: quia potentia naturalis non potest nisi circa vnum obiectum: potentia vero rationalis potest ad opposita, vt voluntas respectu boni & mali: ergo hoc secundum dictum non est sufficienter assignatum, arctando differentiam harum potentiarū tantum ad oppositas actiones, seu ad opposita acta. quest.2. dist.2.q.6 Com.10

Tertium dictum, in quo asserunt differentiam inter potentias istas debere intelligi ex modo eliciendi, est etiam insufficienter ab eis explicatum, quia differentia modorum eliciendi est propter differentias naturarum: ergo prima differentia inter potentias irrationales & rationales, est propter ipsarum naturas, & non ex modo eliciendi, & quia istæ potentiæ non C sunt res absolutæ omnino, nec respectiuæ totaliter, sed medio modo se habent inter entia absoluta, & respectiua, quia potentia secundum id quod est, ad actum dicitur & est, propterea male illatum est quartum dictum, quòd causa diuersitatis talium modorum eliciendi est diuersitas illarum naturarum, quia istæ naturæ cum nō sint absolutæ omnino, nec respectiuæ totaliter, causa diuersitatis non est suscipienda absolute ex naturis earum, vt ipsi etiam dicūt sed ex ordine, quem habent ad actus, & ad obiecta, cum peripatetica doctrina sit, distinguere potentias per actus, & actus per obiecta. Vnde sumitur diuersitas prima inter potentias rationales & irrationales.

In quinto dicto docent vnum, quod non est sustinendum in theologia: dicunt enim Deū esse summe indeterminatum ad quancunque actionem: hoc enim videtur destruere dictum Apostoli ad Ephes. qui operatur omina secundum consilium voluntatis suæ, si operatur omnia secundum consilium suæ voluntatis, quomodo est summe indeterminatus? & quomodo etiam potuissent stare verba in lib. Sapien. tu autem pater gubernas omnia prouidentia tua item attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Hinc Boetius 4. de D consolatione philosophica dicebat, quòd prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omniū principe constituta, quæ cuncta disponit; si ergo diuina ratio cūcta disponit; quomodo Deus est summe indeterminatus? Vltimum dictum de potentia completa rationali & incompleta, est contra Arist. 2. magnorum moralium, vbi ponit tam intellectum, quàm voluntatem esse potentias completas, quid enim deficit intellectui absque voluntate, quin sit completa? nō enim aliter distinguitur potentia rationalis ab Arist. ibi & ab aliis recte philosophantibus nisi in hoc, quòd aliqua potentia dicitur rationalis per essentiam, & aliqua per participationem: potentia rationalis per essentiam dicitur solus intellectus: potentia rationalis per participationem est ipsa voluntas, vt docuit S. Thomas 1. 2. licet rationale per participationem dicatur de concupiscibili & irascibili, etiā prout aptæ natæ sunt obedire rationi, & sic dicuntur esse subiectum virtutis: voluntas vero dicitur rationalis per participationem quoad similitudinem actus in concupiscibili & irascibili, & si aliquando etiam ipsa voluntas dicitur potentia rationalis per essentiam: tunc capitur rationale per essentiam cummuniter pro eo, quod est intellectiuum distinctum à sensitiuo; sed non prout cuius actus est ratiocinari, quia hoc modo, vt dictum est, solus intellectus est rationalis per essentiam, nihilominus hoc dictum Cap.1. Cap.14. Prosa 3. Cap.2. q.56.ar.6. Volūtas quare dicitur potentia rationalis.

Aristo.

Arist. intelligendum venit de potentia rationali, vt distinguitur contra sensitiuam, & sic patet quàm turpiter errauerint hic exteri in declarando hanc differentiam. A

Tex. 118. Quoad tertium pro dilucidatione veritatis sciendum est primo, vt docet Aristo. 2. de anima, quòd antiqui non distinguebant inter sensum, & intellectum: propterea apud ipsos hæc differentia inter potentias rõnales & irrõnales non fuit cognita, & si potentias ipsas irrõnales apud peripateticos, nõ posse se habere ad opposita dupliciter ĩtelligere possumus. Vno modo obiectiue, itaquòd ipsæ non possint in opposita obiecta. Alio modo effectiue, itaquòd non possint in oppositas actiones; tñ si primo mõ intelligamus, adhuc distinguere oportet, quia aut intelligitur quòd potentiæ irrationales non possunt se habere ad opposita obiecta adæquata absolute, & sic est verissima propositio ista, scilicet potentiæ irrationales non possunt se habere ad opposita, & nullam instantiam pati potest, vt visus, cuius obiectum est color, nõ potest per se loquendo in oppositum eius. Alio modo possumus intelligere potentias irrationales non posse se habere ad opposita contenta sub obiecto adęquato, & sic tales potentiæ possunt se ad opposita habere, vt uisus potest in album, & nigrum; & per consequens in albũ & non album: si autẽ effectiue intelligamus, itaquòd non possint in oppositas actiones, dupliciter adhuc intelligere possumus, vno modo per accidens, & sic possunt in oppositas actiones, quia potẽtia frigefactiua non solũ per se frigefacit, sed potest esse causa ipsius caloris: sed hoc erit per accidens, & non per se. Alio modo possumus intelligere per se, & hoc duobus modis; primo sic, potentiæ irrationales possunt in oppositas actiones oppositione disparata, & sic est propositio vera, quia potentia solis est potentia irrationalis, & producit oppositos effectus oppositione disparata; quia per vnum, & eundem calorem dissoluit glaciem, & indurat lutum. Secundo possumus intelligere, quòd potentiæ irrationales possint se habere ad oppositas actiones oppositione contradictionis, scilicet secundum affirmationem & negationem, & sic est verissima propositio, nullam difficultatem patiens, quòd potentiæ irrationales non possunt ad opposita se habere. B

Potentia irrõnalis quõ valet ad opposita.

Potentia solis dicitur irrationalis.

Secundo notandum est de potentiis rationabilibus, quomodo se habeant ad opposita iuxta sententiam Alexandri, tam respectu actionum, quàm respectu obiectorum inadæquatorũ, quòd pro eodem indiuisibili temporis non simul, sed diuisim cum sint liberę, possunt in opposita; & hoc patet primo ex natura ipsius animæ, quæ est omnia facere; & omnia pati, vt docuit Arist. 3. de anima. Secundo ex natura definitionis, quia ille, qui bene definit, contraria assignat diuidẽdo. Tertio, quia agit per conceptum: nam scientia, quæ est potentia rationalis, est quædam ratio rei scitæ; sed eadem ratio manifestat rem, & eius priuationem, licet non similiter: quia primo manifestat ipsam rem, sed per posterius eius priuationem, sicut per rationem visus per se cognoscitur primo ipsa visiua potẽtia, & ex consequenti cognoscitur cæcitas, quæ nihil aliud est, quàm carentia visionis in subiecto apto nato. C

Tex. 17.

Tertio sciendum est, quòd electio se habet ad voluntatem, sicut ratio ad intellectum: vnde intellectus, & ratio substantialiter est vna virtus, sed differunt in hoc, quia intellectus est principiorum, ratio vero conclusionum, cum sit virtus discretiua, sic etiam se habet voluntas, & electio; quia voluntas est virtus, quæ vult aliquid absolute, vt finem, & hoc sine discursu: unde voluntas potest velle aliquid cognitum per intellectum absq; omni ratiocinatione, sed electio præsupponit discursum, & ratiocinium, cum sit mediorum ordinatorum in finem.

Electio quõ se habet ad voluntatẽ.

Vltimo notandum est, quòd voluntas dicitur libera radicaliter, & primordialiter ab essentia, & natura ipsius animæ: proxime vero habet ab ipso intellectu: formaliter autem ex se ipsa, dico radicaliter, quia libertas prouenit ex immaterialitatæ naturæ, seu essentiæ, per quam potentia ipsa est conuersiua supra formam apprehensam, vt possimus per eã intelligere hoc, & oppositum; dico proxime ex intellectu; quia nos non possumus intelligere, nisi in intellectu sit forma apprehensa, per quam repræsentatur hoc, & oppositum eius: & ideo tanquam ex proximo principio voluntas habet ab intellectu, vt sit libera: habet ex se ipsa deinde, vt sit libera formaliter; quia in potestate eius est mouere alias potentias sufficienter, & effectiue ad proprias operationes, & loquimur hic de libertate contradictionis; non autem à coactione. D

Voluntas quõ est libera.

Istis stantibus ponitur prima conclusio. Potentiæ irrationales non possunt in opposita; probatur sic; quia ignis non potest eandem aquam calefacere, & infrigidare, nec sol poterit eundem aerem illuminare & obtenebrare præsentia sui: ratio est, quia principium suæ actionis est qualitas naturalis, quæ est natura determinata ad vnum, & propterea pręsentato & approximato suo obiecto, & remoto omni impedimento non possunt non agere in ipsum, sed per se prima, & secunda intentione semper agunt in ipsum obiectum, vt ignis per se semper, & secundum omnem suam intentionem calefacit, & nunquam frigefacit, licet aliquando per accidens

cidens

A cidens idest pręter naturã, puta facta calefactione, & apertione pororũ sequatur aliquãdo frigefactio, quæ est effectus pure per accidens respectu ignis calefacientis. Ignis per accidens frigefacit.

Secunda conclusio est. Potentiæ rationales possunt per se in opposita, tum oppositione cõtrariorum, tum contradictoriorum pro eodem instanti, licet non simul, sed diuisim: probatur quia medicus secundum suam artem potest sanare ipsum ęgrotum, & non sanare, & quilibet nostrum pro eodem instanti diuisim poterit amare amicum suum: & odiohabere, & Callias præsentato sibi cibo, & nullo impedimento impeditus, & maxima fame laborans potest comedere, & nõ comedere; & ratio fundamẽtalis est, quia principiũ actionis in potẽtiis rõnalibus est cognitio siue sciẽtia, qua sicuti cognoscuntur opposita, ita possunt agi, licet non æque primo, nam medicus sua scientia prius cognoscit sanitatem, quæ se habet vt habitus, & per posterius cognoscit infirmitatem, quæ se habet vt priuatio, & sic per prius producit sanitatem, & per posterius oppositum eius. Tertia conclusio. Potentiæ rationales respectu aliquorum obiectorum non possunt in oppossita saltem quoad specificationem actus, loquendo naturaliter: probatur, quia intellectus non potest non intelligere prima principia, & voluntas non B potest non velle beatitudinem, & finem, ac bonum in communi: ergo respectu istorum obiectorum potentiæ rationales non se habent ad opposita, quia ad hęc naturaliter ordinantur, ex his sequitur virtutes rationales se habere ad opposita in illis, ad quæ non ordinantur naturaliter, vt docuit S. Thomas 1. p. loquens de beatis, qui videndo diuinam essentiam non possunt eam odiohabere: ex consequenti nullo modo peccare: retinent tamen liberum arbitrium, quo volunt diuersa seruato ordine finis. Medicus per se sanitatem inducit. q. 62. ar. 8.

Vltima conclusio est. Voluntas accepta secundum se est liberior intellectu libertate contradictionis; probatur sic, illa potentia est liberior, in cuius potestate est agere, & non agere stante operatione alterius, quàm ea, in cuius potestate non est sic agere, & non agere; sed stante iudicio intellectus de aliquo operando potest voluntas ipsum velle, & non velle, itaquòd intellectus non potest sufficienter mouere voluntatem ad volendum: voluntas autem sufficiẽter potest mouere intellectum, quia si voluntas vult deliberare, quòd intellectus consideret de aliqua re, non potest intellectus facere quin consideret: ergo voluntas est liberior, & magis habet dominium suæ operationis, quàm intellectus; & ex hac conclusione sequitur falsum dixisse C illos, qui voluerunt intellectum esse magis liberum voluntate, illosque etiam, qui docuerunt has duas potentias esse æque liberas. Qũo voluntas est liberior intellectu.

Quantum ad vltimum soluendæ sunt difficultates, quæ possunt oriri contra conclusiones propositas; & primo contra primam conclusioné est difficultas, quam aliquis potuisset habere ex verbis Arist. qui in hoc libro docet, quòd omnis potentia est contradictionis; sed potentiæ irrationales sunt potentiæ: igitur dicuntur esse contradictionis; ergo potentiæ irrationales se habent ad opposita, & sic falsa est conclusio proposita. Respondent exteri huic difficultati, quòd omnes potẽtiæ passiuæ sunt ex se contradictionis, actiuæ vero nõ ex se, sed quasi per accidens & aliunde, quatenus passiuum potest adesse, vel non adesse. Sed hæc responsio est nulla, quia inter potentias irrationales dantur actiuę, & etiam passiuę, si ergo omnis potentia simul est contradictionis: sequitur quòd non sit posita sufficiens differentia inter potentias irrationales & rationales. Deinde impugnata est opinio istorum superius, qui volunt arctare dictum Arist. ad potẽtias actiuas excludendo passiuas, quia contradicunt dictis Scoti de potentia neutra. Contradicunt etiam Arist. 2. de anima, vbi vniuersaliter posuit sensus co D gnoscere differentias sensibilium, quę sunt oppositę, & sensus sunt potentiæ passiuę, & irrationales. Deinde 3. de anima posuit intelligere esse pati, & intellectum esse potentiam passiuam, & tamen intellectus etiam secundum ipsos se habet ad opposita. Secundum multos peripateticos etiam voluntas est potentia passiua respectu volitionis: igitur hęc respõsio est fuga. Adde, omnes virtutes intellectiuas, vt prudentiam, opinionem, & cęteras, sic etiam & virtutes morales se habere ad opposita; & 1. perhier. Arist. docuit, vestem posse incidi & non incidi, & sanari ęgrotum, & non sanari dici ad vtrumlibet: patet ergo quòd vniuersaliter est intelligenda hæc propositio de omni potentia siue actiua siue passiua, quod patet etiam ex dictis ipsorum, qui respondendo ad difficultatem de proiiciente pilam ad parietem, qui est causa resilitionis, asserunt, q̄ mouens violenter aliquid ad vbi mouet ad omne vbi possibile acquiri per illum motum, & si indirectum potest, sic mouetur, si non redit, & donec factus fuerit motus proportionabilis potentiæ mouentis &c. modo in pila est potentia passiua, ergo &c. Propterea dico ex doctrina habita in conclusionibus, quòd potentiæ rationales possunt ad opposita respectu vnius & eiusdem, & in eodem instanti temporis diuisim, hoc autem non dicitur de potentiis irrõnalibus, & propterea est sufficiens, & conueniẽs differentia assignata inter eas. Tex. 17. Potentia irrationalis ẽ actiua & passiua. Tex. 134. Tex. 17. Cap. ultimo. Proiiciẽs pilam est causa resilitionis.

Aucto-

Auctoritas Aristot. quòd omnis potentia simul contradictionis est, loquitur in corruptibilibus, vt docet Auerro. quòd idem potest esse & non esse, & hinc est quòd in æternis non est potentia, A

q.60.ar.1. Contra secundam conclusionem poterit quis dubitare: quia omnis ratio est quædam natura, vt docet S. Thomas 1. p. quòd semper prius saluatur in posteriori: igitur omnes potentiæ rationales sunt naturales per locũ à coniũgatis: ergo non erit differẽtia inter põas rationales, & irrationales, sed omnes sunt naturales, & sic male posita est secunda conclusio. Ad quã difficultatẽ respondendo dicimus, quòd naturale aliquando capitur, vt distinguitur contra violentũ, & sic virtutes rationales dicuntur naturales: aliquando naturale sumitur, vt distinguitur contra rationale, & sic potentiæ rationales non dicuntur naturales: & hoc modo intelligitur secunda conclusio: patet igitur hanc difficultatem nihil concludere contra conclusionem. Poterit etiam aliquis ambigere aduersus tertiam conclusionem: quia vnius naturæ est vnus modus agendi & operandi; sed potentiæ rationales sunt vnius naturæ, & non diuersarum naturarum: ergo habent vnicum modum agendi & operandi; & sic semper se habent ad opposita: male ergo posita est tertia conclusio, quòd respectu aliquorum obiectorum non possunt in opposita. Dicimus ad hoc potentias rationales dupliciter posse perpendi, & considerari. Primo absolute, & sic nullus actus naturalis inest eis, sed respectu cuiuscunque obiecti sunt liberę quo ad exercitium actus. Alio modo secundum aliquem statum: & respectu alicuius obiecti, ad quod naturaliter inclinantur, & sic possunt se habere tantum ad vnum, & non ad opposita, quia natura est determinata ad vnum, licet in potestate ipsarum sit suspendere actũ; tamen si debent elicere, necessario eliciũt circa illud obiectum, à quo specificantur; & sic non possunt tendere ad oppositum, quo pacto est intellectus respectu primorum principiorum, quæ naturaliter intelligit quo ad specificationem actus, licet libere quo ad exercitium, & voluntas respectu boni in communi, licet respectu boni diuini clare visi voluntas non sit libera nec quod ad exercitium, nec quo ad specificationem actus; quia actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ clare visæ est naturalis vtroque modo: formaliter ergo respondendo ad argumentum dicimus, potentias rationales esse vnius naturæ absolute, & habere vnum modum agendi, & operandi, scilicet libere quo ad exercitium actus, & si aliquando operentur naturaliter, non mutatur earum natura, sed tantum status. B

Natura dupliciter capitur.

Potentię rationales bifariam sumũtur.

Libertas duplex est.

C

in prologo. Contra vltimã conclusionẽ poterit quis existimare, intellectum esse liberiorẽ voluntate ex hoc: quia illud est magis liberum, quod est magis gratia sui, vt docuit Aristo. 1. huius, sapientiam ideo esse liberam, & voluntariam, quia est gratia sui, sed intellectus est magis gratia sui, quàm voluntas: ergo intellectus est magis liber quàm voluntas: probo minorem sic, quandoquidem id est magis gratia sui, quod minus dependet; sed intellectus minus dependet; quàm voluntas; intellectus enim non præsupponit voluntatem, sed voluntas pręsupponit intellectũ & sic voluntas cum maiorem dependentiam habeat, sequitur ipsam maiorem obligationem habere, & sic minus liberam, cuius oppositum dictum est in vltima conclusione. Nisi dicamus, ideo potentiam esse liberam, quia est immaterialis & actiua: illa ego est liberior, quæ minus est dependens in agendo: voluntas autem hoc modo minus dependet ab intellectu, quàm econtra, cum ipsa moueat intellectum effectiue, & intellectus non moueat effectiue voluntatem, licet voluntati præsupponatur actus intellectus, quo præsentetur ei suum obiectum. Itẽ licet voluntas non possit causare volitionem, nisi concurrente notitia obiecti, non tamen dicitur esse propter hoc dependens ab illa notitia, sicut nec Sortes in tractu nauis dependet ab Antonio, posito quòd neuter eorum possit se solo trahere; sed ambo simul, cum dependentia sit ad aliquid superius: formaliter ergo respondendo, neganda est minor, & ad probationem patet solutio ex dictis. D

Quare dicatur aliquid esse liberum

Et si quis adhuc instaret dicendo, voluntatem saltem æqualem habere libertatem cum intellectu, quia est in eadem essentia animæ, cum ipso intellectu, & ita ad imaginem Dei est voluntas, sicuti & ipse intellectus: ergo eadem gaudent libertate. Respondetur argumentũ hoc nihil cõcludere, quia eodem modo quis potuisset arguere, quòd sicut intellectus est cognoscitiuus, ita & voluntas, immo quicquid esset in anima, esset cognoscitiuum, sicut Deus secundum se totum est intellectiuus, & secundum se totum est volitiuus, & similiter sicut Deus est actus purus, ita anima secundum se totam est intellectiua & volitiua, & est actus purus, quia tota est ad imaginem Dei: & præsertim concluderet argumentum de anima Beatorum, quæ habet triplicem imaginem Dei, nempe naturæ, gratiæ, & gloriæ, & tamen nõ concludit, vt clare est videre, tanto minus concludit hoc argumentum contra conclusionem propositam, de quo latius vide Capreo. 2. senten. d.24.q.vnic.

Triplex imago reperitur ĩ anima Beatorum

A

Palam quia prior est actus potentia, dico autem potentia non solum determinata. &c. Tex. 13.

Vtrum verum sit, quòd actus sit prior potentia secundum rationem.

Dilucidatio tertia.

IN hac dilucidatione erunt quatuor consideranda. Primum videbimus, quid exteri dicant. Secundo eorum dicta impugnabimus. Tertio dilucidabitur veritas ipsa peripatetica. Vltimo soluentur quæ videbuntur esse contra veritatē. Quoad primum dicunt Aduersarii, relatiue opposita posse dupliciter intelligi, scilicet vel mutuo: vel nō mutuo; illa quidē mutuo referūtur, quorū vtrumque habet habitudinem per se ad alterum: non mutuo referuntur illa, quorum vnum per se habet habitudinem ad alterum, & non econtra. Deinde asserunt, quòd actus & potentia non opponuntur relatiue primo modo; nā cum talia sint simul natura & definitione, sequeretur quòd actus nō esset prior ratione, quàm potentia: nec ratio potentiæ sumeretur ab actu magis, quàm econuerso, quod est contra Arist. hic. Tertio docent, quòd actus & potentia opponuntur secundo modo, quia potentia dicit ordinem ad actum: & ille ordo essentialiter est respectus ad actū, & non econuerso; quia ratio actus est absoluta, & relatio aliquando per se pōt esse ad aliquid absolutum, vt patet de scientia, quæ essentialiter refertur ad scibile, & non ecōtra. Quarto existimāt, ꝙ non sit idē referri, & relationē terminare, immo vbi concurrunt in eodē, videntur per accidens coniuncta, sicut forsan est in relationibus mutuis. Vltimo substinēt, ꝙ hoc secundo modo potest dici creaturā referri ad Deum sine omni correlatione in Deo, & sic potentia & actus, Deus & creatura, & omnia similia, videntur pertinere ad tertium modum relatiuorum, quia igitur potentia essentialiter refertur ad actum, ideo ab eo dependet, & non econtra, & propterea per actum definiri debet, sed non econuerso, ob hoc dixit Philosophus, actus est prior potentia ratione, & non econuerso.

B — *Actus & pōa qūo opponātur secundū exteros.*

C

Quoad secundum videntur dicta istorum contra rationem, & Aristo. & primum dictum est expresse contra textum Philosophi hic, & in tota doctrina sua, præcipue in prædicamentis, vbi non dixit relatiua non conuerti mutuo, sed non omnia relatiua esse simul natura; sicut sensus & sensibile: scientia & scibile; & in postprædicamentis voluit relatiua ideo dici opposita, quia ea ipsa, quæ sunt, oppositorum esse dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea, vt duplū dimidii ipsum quod est, alterius dicitur: alicuius enim duplum dicitur: & sic etiam pater alicuius filij pater, &c. ergo intentio Philosophi nō est distinguere de relatiuis mutuis, & non mutuis, vt isti male distinguunt, sed absolute dicere secundum veram proprietatem ipsorum relatiuorum, omnia relatiua esse simul natura, si recte assignentur; hinc est, quòd deduxit postea, quòd si quis definite nouit aliquid eorum, quę sunt ad aliquid, definite etiam & reliquū. Secundum etiam dictum istorum sequitur esse falsum, quia implicat, actum & potentiam opponi relatiue, & non esse simul natura, quia simultas naturæ est vera proprietas ipsorum. Nec valet instantia de scibili & scientia: quia si recte ista relatiua assignentur, adhuc sunt simul natura: scibile enim attenditur secundum potentiā, & non recte assignatur, si ad ipsam scientiam quæ actum aut habitum nominat, assignetur, sed scibile ad scitiuum assignari debet, quia cū relatiua quędam sint secundum actum, vt calefaciens & calefactum, quædam secundum habitum, qui medius est inter potentiam & actum: & quædam secundum potentiam, vt scibile & scitiuum: si relatiua secundum actum assignentur correlatiuis secundum actum; & relatiua secundum habitum approprientur suis correlatiuis secundum habitum, & sic de iis, quę sunt secundum potentiam, omnia relatiua sunt simul natura, & mutuo referūtur, vt docuit S. Thomas. 1. p. vana igitur est distinctio ipsorum.

Cap. de rela. — *Cap. de opp.* — D — *Omnia relatiua recte assignata mutuo dicūtur.* — *Relatiua trifariā dicuntur.* — *q. 13. ar. 7.*

Tertium etiam dictum est contra Aristot. in prædicamentis, vbi pro impossibili habet, quòd substantia sit ad aliquid: igitur secundum Aristotelem ratio terminandi non potest esse absolutum quid; tenet argumentum, quia vbi ratio terminandi est quid absolutum,

Cap. de rela.

Ss substan-

Absolutum non est terminus relatiui.

substantia poterit esse ad aliquid, quia aliud est ad ipsam: ergo male dicitur in tertio dicto, quod relatio aliquando potest esse per se ad aliquid absolutum. Et exemplum de scientia & scibili ab eis adductum non est ad propositum, quia dictum est quòd quando scientia et scibile recte assignantur, dicunt relationem ad inuicem. Prȩterea, ea ratione alterum correlatiuum terminat relationem alterius, qua ratione refertur ad ipsum; sed non refertur per absolutum: igitur nec per absolutum terminat relationem. Quartum dictum, in quo asserunt, non esse idem referri, & relationem terminare, implicat contradictionem, cum definitio relatiuorum sit, ad aliquid talia dicuntur quæcunque hæc ipsa quæ sunt aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum, vt maius id quod est alterius dicitur, aliquo enim maius dicitur, vbi apparet, quòd si aliquid terminat relationem alicuius, illud refertur ad suum conterminum. In vltimo etiam dicto: illud, quod asserunt, creaturam referri ad Deum sine omni correlatione in Deo, est expresse contra Augustinum 5. de trinitate, vbi dicit, quòd hæc relatiua appellatio Dominus, Deo conuenit ex tempore; cum ergo creatura referatur ad Deum ex tempore: igitur & in ipso Deo erit correlatio creatoris, & dominii ex tempore. A

Cap. 2.

B

In Deo est relatio secũdum rationẽ ordine ad creaturam.

Tex. 10. Tex. 1. Tex. 17. Cap. 1. Tex. 13.

Quoad tertium explicanda est veritas huius rei. Pro cuius intellectu sciendum est primo, quòd ratio capitur multis modis secundum peripateticos. Primo accipitur pro definitione, vt docuit Arist. 4. huius, ratio, quam significat nomen, & definitio. Secundo accipitur pro virtute, seu potentia rationali ipsius animæ intellectiuæ, vt scribitur 3. de anima, de parte autem animæ, qua sapit, & intelligit, &c. Tertio capitur pro oratione, vt docuit Priscianus, quod ratio dicitur quasi oris ratio. Quarto capitur pro forma, vt habetur 2. physic. quòd vnum genus causarum est exemplar, & ratio seu quod quid erat esse. Vltimo accipitur ratio pro medio ipsius syllogismi. Vnde dixit Alpharabius in expositione primi Elenchorum, quòd tunc ratio non valet, quando argumentum non concludit: sed in præsenti sumitur ratio primo modo, quando dixit Aristo. in textu, quòd actus præcedit potentiam ratione. Secundo est notandum, quòd actus capitur etiam multis modis. Primo pro forma, quæ dat esse rei, vt scripsit Philosophus 2. de anima, quòd anima est actus corporis physici potentia vitam habentis, & dicitur actus primus. Secundo actus capitur pro operatione, quæ est alicuius potentiæ actiuæ, aut passiuæ; actio ergo seu operatio potentiæ dicitur actus secundus, vt etiam docuit Philosophus vbi supra. Tertio capitur actus pro qualibet entitate rei, & hic actus dicitur entitatiuus, quem posuit Henricus de Gandauo, & Scotus post ipsum. Quarto capitur pro existere, & hic actus dicitur actus hypostaticus, qui est ipsius singularis, vt volunt nominales. Vltimo capitur actus pro quadã media natura, quȩ est inter purã potentiam, & actum purum, & dicitur materia in actu, & subiectum, quem actum imaginatus est Auerro. 1. cæli, vbi voluit orbem seclusa intelligentia esse hunc actum, & non compositũ ex materia & forma. In præsenti capitur actus pro operatione. Tertio notandũ est, quòd põa est duplex. Altera passiua; altera vero actiua; si loquamur de potentia passiua, sic actum tempore eam præcedere dupliciter possumus existimare. Vno modo in eodem numero, quod mouetur de potentia ad actum. Alio modo loquendo in diuersis secundum numerum: primo igitur modo potentia præcedit actum tempore, & non econuerso: secundo vero modo actus præcedit potentiam tempore; quia nihil potest seipsum reducere de potentia passiua ad actum: hinc fit quòd homo in potentia fit homo in actu à generante, qui prius erat in actu: si autem loquamur de potentia actiua, dupliciter possumus hanc intelligere; nã est quædam potentia; quæ acquiritur in aliquo per operationem, sicut sunt scientiȩ, & potentiæ artificiales, siue morales, & voluntariȩ, & sic necesse est dicere, quòd actus præcedit potentiam tempore: quia istæ potentiæ dicuntur habitus, qui generantur ex actibus. Alia verò dicitur potentia naturalis, quæ non acquiritur per aliquam operationem, aut exercitium sed naturaliter producitur, & talis potentia prȩcedit actum tempore, vt docuit S. Thomas 2. sentent. quia talis potentia conuenit agenti ex se; ipsa autem operatio non conuenit agenti ex se, ita quòd simul producatur cum agente, hinc remoto actu, non est necesse remoueri potentiã; propterea talis potentia præcedit actum. Vltimo sciendum est, quòd actus, & potentia dupliciter sumi possunt. Vno modo formaliter pro relationibus, quibus aliquid dicitur esse formaliter in potentia, & aliquid formaliter in actu. Alio modo possunt accipi materialiter pro his, quæ denominantur esse aut in potentia, aut in actu; exempli causa, potentia moueri deorsum pro graui, actus vero pro descensu, potentia moueri sursum pro leui, actus autem pro ascensu, & sic de similibus,

Tex. 3. Actus multifariam capitur.

C

Com. 65.

Potentia duplex est.

D

Habitus generatur ex actibus.
d. 1. q. 1. ar. 5.

Istis sic iactis ponitur prima conclusio talis. Propositio hæc, actus est prior potentia, nõ est pro-

A est propositio vniuoca, sed multiplex, probatur, quia potest verificari de prioritate rationis, cognitionis, naturæ, perfectionis, & temporis; igitur est propositio multiplex. Adde ẽt, quòd potest habere multiplicem sensum: igitur est propositio multiplex: probatur antecedẽs, quia potest intelligi primo, num actus simpliciter sit prior potentia simpliciter. Secundo potest intelligi, num actus secundum speciem sit prior potentia secundum speciem, & quia hoc modo actus, & potentia sunt æterna: propterea sic inter ipsa non datur prioritas temporis. Tertio potest intelligi, num actus indiuidui sit prior potentia eiusdem indiuidui, & sic potẽtia est prior actu tempore, quia se habet tanquam terminus à quo, actus autem vt terminus ad quem. Potest etiam & vltimo intelligi, an actus secundum speciem sit prior potentia ipsius indiuidui, & sic verificatur etiam, quòd actus est prior tempore potentia propinqua ipsius indiuidui; quia actus secundum speciem se habet vt agens respectu potentiæ indiuidui. *Actus est prior potentia, non dicitur vniuoce.*

Secunda conclusio est. Actus est prior definitione & cognitione ipsa potentia; hæc conclusio est expresse Arist. & S. Thomæ hic, quandoquidem definiunt potentiam per actũ, ædi B ficator est potens ędificare, exemplum hoc est de potentia actiua, visibile est potens videri; hoc exemplum est de potentia passiua: ecce quomodo definiunt potentiam per actum: & id, per quod aliquid definitur, est prius eo definitione, ob hoc ista conclusio est verissima; actus est prior potentia definitione seu ratione, quod idem est: quòd autem & cognitione, patet etiam, quia obiectum intellectus est ens, vt demonstrauimus 3. de anima: nunc sic, quod magis participat de entitate, magis & prius participat de cognitione secundum naturam suam, ut scripsit Philosophus 2. huius, quòd sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci; sed actus magis participat de entitate, vt docuit Auerr. hic, quòd potentia est sicut non esse, actus autem est esse: igitur necessarium est, quòd actus præcedat potentiam cognitione secundum naturam suam simpliciter, & etiam quoad nos, quod clarius ostendit Philosophus 3. physicorum, semper existimabitur aliqua species, idest forma, & actus mouens, quia est ratio intelligendi & cognoscendi, vt docuimus 7. huius. *Potentia definitur per actum.* *Diluc. 6.* *Tex. 4.* *Tex. 17.* *Tex. 49.*

Tertia conclusio. Actus est prior potentia tempore, hæc conclusio intelligitur de actu secũdũ speciem in ordine ad potentiam secundum indiuiduum, quia agens est prius tempore C illo, cuius est agens; sed actus secundum speciem est agens respectu eius, quod est in potentia secundum indiuiduũ producendum: igitur conclusio vera: declaratur minor, est enim generandum aliquod indiuiduum, puta hic homo, qui est in potentia; ad hoc vt generetur necesse est, vt prius existat actu homo generans, quia idem non potest se reducere de potentia in actum, & sic patet, quomodo actus secundum speciem est prior tempore potentia secundũ indiuiduum: vnde licet ouum sit prius tempore gallina, ipsa tamen gallina est prior ouo tempore, sumendo gallinam specifice, quia quouis ouo dato gallina est prior, & hunc sensum voluit hic Aristot. Auerro. & S. Thomas, quemadmodum optime interpretatus est perspicacissimus ille speculator Ioannes Gandauensis. *Idem nõ potest mouere se de potẽtia ad actum.*

Vltima conclusio est. Actus est prior potentia secundum substantiam, seu secundum perfectionem & dignitatẽ; patet hæc ex Aristo. in litera; quia illa, quæ sunt posteriora in generatione specie, & substantia, sunt priora, vnde vir est perfectior puero, & tamẽ vir est posterior generatione, quia ex puero fit vir, & homo est perfectior spermate, cum sperma ipsum non habeat speciẽ hominis in actu, quam tamen habet homo, & cum homo sit posterior se- D cundum generationem ipso spermate; sequitur, quòd actus sit posterior generatione potentia, & sic etiam perfectior. Adde quia illud, quod est propinquius perfectissimo in genere substantiæ, est prius secundum perfectionẽ illo, quod est remotius, vt habetur 2. huius, quia quod est propinquius igni, qui maxime est calidus, dicitur esse calidius, ob hoc in vnoquoq; genere est vnum perfectum & primum, quod est mensura aliorum; & quod est magis appropinquatũ, illud est magis perfectum; sed actus est huiusmodi, quia Deus est perfectissimus in genere substantię, & est purus actus: igitur actus est propinquior Deo, quàm potentia, cum Deus sit actus sine omni potentia passiua: igitur actus erit prior potentia secundũ perfectionem, & dignitatem, quæ est conclusio intenta. *Tex. 15.* *Tex. 4.* *Deus est in genere vt principium.*

Quoad quartum sunt aliquę difficultates soluendæ, quæ apparent esse contra conclusiones propositas. Et prima est contra primam conclusionem: quia si hęc propositio, actus est prior potentia, esset multiplex, tunc esset propositio æquiuoca; æquiuoca autem excluduntur ab arte, præcipue ab hac diuina sapientia: igitur male posita est illa conclusio de mente Arist. quòd, actus est prior potentia, est propositio multiplex. Ad quam difficultatem dicimus, quòd triplex est multiplicitas. Quędam dicitur multiplicitas analogiæ compatientis secum *Multiplicitas trifariam dicitur.*

vnitatem genericam, quę est analogia secundum quid, qualis est inter species cuiuscunque generis, inter quas est analogia secundum esse perfectius, & minus perfectũ; de qua loquens Auerr. 2. huius dixit, quòd non impedit vnitatem generis; & S. Thomas in 1. sentent. vocauit hanc analogiam secundũ esse, & non secundum intentionem, de qua multiplicitate loquutus est Aristo. in prędicamentis quando dixit, qualitas est eorum quę multipliciter dicũtur. Quædam est multiplicitas analogię excludens vnitatem genericam, quę est analogia simpliciter, sicut illa, quę est de ente, de principio, de causa, ac elemento, & de aliis huiusmodi. Tertia dicitur multiplicitas ęquiuocationis, sicuti illa multiplicitas, quæ est de cane dicto de cęlesti, terrestri, & marino, & de homine pro vt affirmatur de vero, & picto, & sic de aliis, nunc dico, quòd conclusio præposita intelligitur de secunda multiplicitate; & difficultas est de tertia multiplicitate, propterea nihil concludit; quia in scientiis possunt formari propositiones multiplices iuxta primam, & secundam multiplicitatem.

Com. 12. Dist. 18. q. 5. ar. 2. Cap. de qualitate. Multiplicitas ęquiuocationis q̃ est.

Contra secundam conclusionẽ posset quis dubitare, quia cum actus & potentia sint relatiua contraria, vt docet Auer. hic, & relatiua habeant hanc naturam, quòd sunt simul ratione, & oportet in rationibus vtrorumque vtrisque vti, vt scripsit Porphyrius in prędicabilibus; & ex consequenti tunc actus erit prior potentia ratione, quando ipse actus erit definiens potentiam, sed quando actus definitur per potentiam, tunc potentia ipsa erit prior actu definitione & ratione; ex quibus sequitur falsitas huius conclusionis. Ad quam difficultatem respondens Neoterius docet, propositionem illam, relatiua per se inuicem definiuntur, non esse veram, nisi in relatiuis mutuis, qualia sunt relatiua primi & secundi modi; & quia potentia & actus non sunt relatiua mutua, cum sint in tertio modo relatiuorum, propterea actus semper erit definiens potentiam, & nunquam per eam definitus. Sed in hac responsione peccat in Arist. & in se ipsum. Primo in Aristo. 5. huius, vbi ponit fundamenta relatiuorum secundi modi esse actiua & passiua, secundum potentiam actiuam & passiuam, & earum actiones, vbi negat actum & potentiam esse in tertio modo relatiuorum, sed ponit ipsa in secundo. Peccat etiam in seipsum, quia 5. huius, vbi disputat de relatiuis tertii modi, asserit posse dupliciter sumi; vniformiter, & difformiter, primo modo habent mutuam dependentiã pro vt ambo sunt in actu, & ambo in potentia, & exemplificat de scibili & scientia, & vult in cõclusione actum & potentiam esse relatiua mutua relata, hic autem negat ad modum Gnatonis, qui nunc eandem rem affirmat, & postea negat.

Com. 12. Cap. de specie. Tex. 20. Quęst. 15.

Ob id dicamus ad difficultatem cum Auerroe, quòd definitio est duplex. Altera perfecta, & est quando definitur potentia per actũ. Altera vero imperfecta, & est quando actus definitur per potentiam; sed hæc definitio non potest vere definitio vocari, sed quædam notificatio nominis; conclusio intelligenda venit, quòd actus est prior definitione & cognitione ipsa potentia, in vera & perfecta definitione; non autem in notificatione, quæ dicitur definitio secundum quid. Vel dicamus, quòd argumentum concludit de actu & potentia sumptis formaliter, non autem de ipsis materialiter sumptis: iam alias dictum est, quòd potentia potest accipi aliquando pro respectu potentiæ, quæ est ad oppositos effectus: aliquando vero pro fundamento respectus, quod est principium actionis. Contra tertiam conclusionem, in qua dicitur, quòd actus est prior potentia tempore, dubitaret aliquis: quia illud, quod est ingenerabile præcedit tempore illud, quod indies generatur; sed potẽtia pręcipue passiua, quæ est ipsa materia, est ingenerabilis, incorruptibilis, & æterna, vt docuit Aristo. 1. phys. actus vero indies generatur & producitur, vt docuit etiam Arist. 1. de gene. & corrupti. ergo potentia, quæ est ipsa materia, est prior tempore ipso actu, cum æternum sit prius caduco. Nisi dicamus ad hoc, quòd conclusio loquitur de potentia proxima, quæ educitur tanquam media dispositio ad vltimum terminum ab agente, & non loquitur de potentia materiæ primæ, nec de actu vt sic, quia potentia & actus vt sic iuxta doctrinam peripateticorum sunt æterna, & in æternis alterum non est prius altero duratione. Deinde dictum est in cõclusione, quòd actus secundum speciem est prior tempore ipsa potentia secundum indiuiduum, quia gallina vt sic, quę est agens in actu, est prior hoc ouo.

Definitio duplex est. Actus bifariã sumi potest. Tex. 82. Tex. 51. Gallina est prior ouo.

Contra vltimam conclusionem, in qua dicitur, quòd actus est prior potentia secundum perfectionem, poterit quis ambigere, quia substantia est perfectior accidente; sed potentia est substantia, vt patet de anima, quę est potentia producens operationes suas, quæ sunt actus, & accidentia: igitur conclusio redditur falsa, quòd actus sit perfectior potentia. Nisi dicamus ad hoc, quòd per actum intelligitur agens in actu, & per potentiam intelligitur patiẽs, vt in actu patitur ab agente, & quia agens vt sic est nobilius patiente: propterea optime dictum est actum esse perfectiorem potentia. Vel dicamus, quòd substantia & accidens possunt

Agens est nobilius patiẽte.

consi-

A considerari dupliciter. Vno modo in ratione substantię & accidentis, & sic verum est substantiam præcedere accidens perfectione. Alio modo in ratione actus & potentiæ, & sic accidens quatenus dicit actum, est perfectius substantia, quatenus dicit potentiam, & sic actus est prior substantia secundum dignitatem.

Quoruncunque igitur aliquid alterum est, quod sit præter vsum, horũ actus in facto est, vt ædificatio, &c. Tex. 16.

Vtrum actio sit in passo, vel in agente tanquam in subiecto.

B

Dilucidatio quarta.

IN hac dilucidatione erunt quatuor articuli. In primo videbimus quid Aduersarii dicant. In secundo eorum dicta impugnabimus. In tertio dilucidabimus veritatem. In quarto difficultates soluemus. Quoad primum duo principaliter asserunt Aduersarii de hac re. Primo enim ponunt duo fundamenta dicendo, quòd actio tripliciter dicitur. Vno modo pro respectu transmutantis ad transmutatum iuxta illam descriptionem, quam posuit auctor Poretanus, actio est secundum quam in id, quod subijcitur, agere dicimur, & hæc est ratio productiua de genere actionis, quæ est prædicamentũ per se, quæ formaliter est forma respectiua fundata super principium, quod est potẽtia actiua: propterea dixit Aristo. in hoc libro describendo potentiam actiuam, quòd est principium transmutationis in alio, inquantum aliud, per quod datur intelligere, quòd actio, per quam potentia actiua agit, est respectus trãsmutantis ad transmutatum. Alio modo dicitur actio de C operatione immanente, prout visio & intellectio dicitur actio, & hoc modo sumpa est forma absoluta & acta, seu producta per actionem primo modo dictam: vnde in intellectu, & similiter voluntate distinguitur duplex actio; vna productiua & de genere actionis, quæ in intellectu vocatur dicere, & in voluntate vocatur spirare. Alia acta, seu producta, quæ est forma absoluta, quę in intellectu vocatur intellectio, & in voluntate dicitur volitio, seu amor. Tertio modo sumitur actio pro operatione transeunte, quæ quandoque etiam est forma absoluta, & acta, & producta per motum, & actum de genere actionis, puta quantitas, aut qualitas, aut vbi, licet vbi sit forma respectiua.

Actio trifariã dicitur.

In li. 6. principiorum.

Tex. 2. Potentia actiua quid ẽ

Dicere & spirare quomodo differunt.

Secundum fundamentum istorum est, quòd respectus est duplex in genere. Vnus intrinsecus adueniens. Alius extrinsecus adueniẽs: vocant respectũ intrinsecus aduenientẽ illũ, qui necessario sequitur suũ fundamentũ posito termino, & talis respectus est de genere relationis: vocãt respectũ extrinsecus adueniẽtẽ, qui nõ sequit̃ necessario extrema ambo simul posita ĩ actu, & sub hoc mẽbro cadunt illa sex principia, de quibus agit Gilbertus Poretanus: patet enim de actione & passione: quia possibile est actiuum & passiuum esse, & etiam aproximata, & tñ D non habere istum respectum, scilicet quòd agens sit illud, à quo transmutatur, nec passum sit illud, quod ab ipso trãsmutatur, puta si sit aliquod impediens, & pro tanto illa sex principia non sunt species relationis, quia relatio dicit respectum intrinsecus aduenientem; illa vero dicunt respectum extrinsecus aduenientem.

In altero dicto sternunt tres conclusiones, prima est ista. Actio accepta primo modo, quæ est respectus de genere actionis, est in agente subiectiue, non in passo, quam ita probant, primo, in eodem est respectus, in quo est fundamentum, hoc apparet ex ratione fundamenti, nec oppositum est intelligibile; sed potentia actiua, quę est fundamẽtum huius respectus & actionis, est in agente, sicut accidens est: ergo talis actio & respectus est in agente, non aliter quàm subiectiue. Secundo sic, in quocunque est forma aliqua formaliter, illud est simpliciter tale per istã formã, quia non põt formalis effectus separari ab ipsa forma, & ꝙ forma sit in aliquo formaliter, & quòd non cõstituat ipsum informatũ secundum ipsam: ergo si actio est formaliter in passo: sequitur, quòd passum erit formaliter agens, quod omnino est extra rationem: igitur erit in agente. Tertio, impossibile est respectus oppositos esse simul necessario in eodẽ, sed passio vel respectus passionis vniuersaliter est in passo: ergo non necessario erit in eodem

Duplex est respectus intrinsecus & extrinsecus.

Formalis effectus nõ separatur à forma.

respectus oppositus, qui est actio, & sic volunt intelligi conclusionem istam primam, quòd A actio est respectus extrinsecus adueniens in agente, vt in supposito vel subiecto; in forma autē quæ dicitur potentia actiua vt in fundamento proximo; similiter passio dicit respectum oppositū correspondentem isti, quæ est in passo vt in supposito & subiecto, & in potentia passiua vt in fundamento. Secunda conclusio est. Actio accepta secundo modo, quæ est operatio, & forma immanens absoluta, est in agente vt in subiecto: quam conclusionem dicunt esse de mente Arist. hic, qui dicit, quòd visio est in vidente, & speculatio in speculante. Addunt, quia omnis perfectio producta per actionem de genere actionis est in perfectibili, quod est in potentia ad ipsam: ergo quando est producta est in agente: minor patet, quia talis actio est perfectio agentis, puta visio videntis, & speculatio speculantis. Aduertunt tamen, quòd respectu talis operationis ipsum operans habet rationem agentis & passi; tamen secundum aliam & aliam rationem, habent enim pro manifesto in doctrina sua, quòd quando in agente est aliqua forma, quæ est principium actionis æquiuocæ: & cum hoc sit capax termini illius actionis, potest seipsum mouere ad ipsam formam, quæ nata est terminare talem actionem, & propter hoc in intellectu distinguuntur intellectus agens, & possibilis, ut per vnum ipsa anima sit B productiua intellectionis, & per aliū sit receptiua eiusdem, similiter in voluntate, & in sensu potest distingui agens & patiens. Vltima conclusio istorum est hæc. Actio accepta tertio modo, quæ est operatio & forma transiens absoluta seu respectiua, est in passo vt in subiecto: probatur, quia talis actio seu operatio est ipsa forma acta, seu producta per motum: igitur necessario est in ipso passo, & mobili, quod mouetur, & dum est fluens est vnum & idem cum ipso motu: nam motus est forma fluens, & motus est in mobili ex 3. physic. hæc docent isti formaliter.

Speculatio est in speculante.

Intellectus agens & possibilis distinguuntur.

Tex. 18

Quoad secundū videntur mihi in hac decisione esse multa impertinenter dicta. In primis enim membrum illud primæ distinctionis, quòd actio est respectus transmutantis ad trāsmutatū, est expresse cōtra Arist. 5. phy. vbi ponit motū non esse in prædicamēto ad aliquid: igitur non est respectus transmutantis ad transmutatum: probatur consequentia, quia actio, de qua loquitur Gilbertus Poretanus, est motus, si motus quomodo respectus? ergo hoc membrū distinctionis positum non est peripateticum. Et confirmatur etiam de mente istorum, quia hæc actio est productiua; igitur non poterit esse respectus transmutantis ad trāsmutatum, cū C agens non producat per respectum, sed per aliquam formam absolutam. Præterea, hæc actio etiam secundum doctrinam istorum est fundata super principium, quod est potentia actiua agens in aliud inquantum aliud: ergo non erit respectus transmutantis ad transmutatū, quia (vt dixi) nulla potentia agit, & operatur per aliquem respectum, sed per formam absolutam.

Tex. 8.

Motus est in prædicamento qualitatis quātitatis & actionis.

Secundum quoque membrum distinctionis non potest stare; quia si actio, per quam intellectus producit intellectionem, est alia & distincta ab intellectione: sequitur, quòd intelligere non esset præcipua operatio intellectus, sed aliquid aliud, contra Aristo. 3. de anima, vbi ponit propriam operationem intellectus esse intelligere: probatur consequentia ex secundo membro distinctionis istorum, quod ponit duplicem operationem in intellectu, scilicet dicere & intelligere, & hoc idem sequitur in voluntate, quòd volitio & amare non esset propria operatio voluntatis: consequentia deducitur, quia vltra velle & amare secundum istos datur alia operatio voluntatis, quæ est spirare. Præterea sequeretur, quòd si voluntas non amaret, nec vellet, adhuc spiraret, & si intellectus non intelligeret adhuc diceret, qđ implicat contradictionē, quid enim diceret, si nihil intelligeret? & quid voluntas spiraret si nihil vellet? consequentia probatur sic, quia causa habens duos effectus inter se ordinatos, itaquòd neuter sit D causa alterius, sic se habet, quòd essentialior est comparatio vtriusque ad causam, quàm inter se: itaquòd si per impossibile adimeretur primus, non propter hoc neganda est habitudo secundi ad causam; sed stante doctrina istorum, intellectus in actu primo est veluti causa habēs hos duos effectus, nempe dicere & intelligere, ordinatos inter se, itaquòd neuter sit causa alterius: ergo si per impossibile subtraheretur intelligere, non propter hoc sequeretur, quòd subtraheretur dicere, & sic ista propositio hypotetica esset vera, si intellectus non intelligeret, diceret. Hoc idem argumentum potest fieri de voluntate, quòd voluntas spiraret nihil amando, aut volendo: maior huius argumenti est Scoti in 2. sentent. minor vero est ipsius Neoterici in hoc secundo membro distinctionis, & etiam est doctrina Scoti in quolib. ergo, &c.

Tex. 7.

Argumentū ad hominē.

d. 1. q. 1. ar. 3. quæst. 1.

Contra tertium membrum distinctionis, in quo dicebatur, quòd actio transiens est forma absoluta, & acta, & producta per motum, sic arguitur, stante veritate huius propositionis sequitur, quòd motus sit in prædicamento actionis contra Philosophum 5. physicorum, vbi ponit motum tm̄ esse in tribus prædicamentis, scilicet quantitatis, qualitatis, & vbi: consequētia de-

Tex. 10.

tia de-

A tia deducitur, quia operatio transiens est quidam motus, per istos.

Contra secundã distinctionẽ de respectu intrinseco, & extrinseco, & q̃ respectus intrinsecus est ille, qui necessario sequitur suum fundamentũ posito termino, respectus vero extrinsecus adueniens non necessario consequitur ambo extrema, &c. arguitur, quia hæc doctrina est contra omnes peripateticos, quia non potest fieri vt sit agens, & patiens approximata, & nõ emergat actio & respectus: ergo distinctio ista nulla est, igitur si peripatetice loqui debemus, oportet fateri hæc sex principia esse vere relactiones intrinsecus aduenie̋tes iuxta eorũ doctrinam, eo quia secundum peripateticos positis extremis, oportet omnino accidere relationem. Præterea relatio intrinsecus adueniens est qua aliquid hoc ipsum quod est ad aliud dicitur, vt voluit Arist. in prædicamentis; sed actione agens, & passione patiens, hoc ipsum quod sunt, ad aliquid dicuntur: igitur sunt vere relationes. Item non potest intelligi corpus circumscribi à loco & nullibi esse, vel contineri tempore, & non esse aliquando: igitur vbi, & quando intrinsecus adsunt. Postremo non est intelligibile aliquid habere diu aliud quicquam, & nõ habere habitum, & similiter esse proportionem partium sine situ: falsa igitur extat tota doctrina tradita de illis sex principiis: quę volunt non esse species relationis; quia illi respectus sunt intrinsecus aduenientes, qui necessario ponuntur positis terminis: sed posito agente in actu inquantum agens est, & passo inquantum passum, quæ sunt termini illius relationis, necessario ponitur relatio agentis ad passum, posito enim igne calefaciente & aqua, quæ actu calefiat, necessario ponitur relatio calefacie̋tis ad calefactum: ergo actio erit respectus intrinsecus adueniens: & per consequens de genere relationis: ergo sequitur ad istam doctrinã actionem non esse respectum extrinsecus aduenientem, neque predicamentum per se. Adde quòd Aristo. 5. huius asserit relationes, quę fundãtur super agere & pati, cuiusmodi est paternitas, & filiatio, & relatio motiui ad mobile, pertinere ad genus relationis; sed actio secundum doctrinã istorum non pertinet ad genus relationis, quia est respectus extrinsecus: ergo horum doctrina est contra Arist.

Positis extremis ponitur relatio.

Cap. de rela.

B

Relatio calefacie̋tis ad calefactũ qualis est.

Tex. 20.

Contra primam conclusionem positam in secundo dicto arguitur rationibus Aristotel. 3. physi. quòd si actio esset in agente, tunc doctio esset in docente, & motus in mouente, & per consequens docens in eo quòd doceret, & mouens in eo quòd moueret, addisceret & moueretur, quod reputat pro impossibili ipse Philosophus. Præterea contra secundam conclusionem arguitur, quia dato quòd visio sit in vidente, & speculatio in speculante, ex hoc tamen non habetur, quòd istæ potentiæ sint actiuæ, & quòd operationes earum sint in eis, tanquam in agente, cum dicat Philosophus 2. de anima, quòd sentire est pati: hinc est quòd sensus sunt uirtutes passiuæ, quia si essent actiuę, potuissent ex se sentire absentibus sensibilibus, quod est absurdum. Nec ualet illud, quod deducũt ex hac secunda conclusione, quòd sicuti in intellectu distinguitur intellectus agens & possibilis, ita in voluntate debet distingui voluntas agẽs & possibilis, & etiam in sensu; quia necessitas ponendi intellectum agentem est vt faciat intelligibilia in potentia in actu per abstractionem specierum à conditionibus materialibus: modo non est ita de voluntate, quia obiectum voluntatis est extra ipsam voluntatem, cum sit bonum; obiectum autem intellectus est in ipso intellectu: propter quod dixit Auerr. 3. de anima, quòd magis fit vnum ex intellectu & intelligibili, quàm ex materia & forma; nec etiam datur sensus agẽs, vt videntur affirmare hic Aduersarii, quia si daretur, aut ipse esset cognoscẽs aut non cognoscens, & hæc diuisio est per contradictoria, si est cognoscens, tunc superflueret sensus patiens, qui cognoscit sensibilia: si autem non est cognoscens: ergo est ignobilior sensu patiente, cum cognoscens semper sit nobilius non cognoscente. Sed hoc videtur esse inconueniens, quia agens est pręstantius patiente. ex his patet falsum esse dari voluntatẽ agentem, & sensum agentem, quod tamen habetur in secunda conclusione istorum, de quibus latius disputauimus 3. de anima.

Tex. 20.

C

Tex. 150.

Necessitas ponendi intellectum agentem quę est.

Com. 36.

Non datur sensus agẽs.

D

Dilucid. 9.

Contra tertiã conclusionẽ, in qua dicitur, quòd actio accepta tertio modo, quæ est operatio transiens absoluta, &c. ita arguitur, quia præsupposita veritate primę conclusionis, sequitur quòd omne agens vltra operationem transeuntem habeat actionem immanentem in ipso agente, prout dicit prima conclusio, & tunc quęritur, aut ambæ sunt idem re & ratione; & sic sequitur quòd nulla erit distinctio inter eas, aut sunt idem re, & differunt ratione, & cum secundum rem non sit, nisi forma absoluta existens in passo, habetur contra intentionem ipsorum, quòd actio secundum rem sit in passo, & per consequens quòd non in eodem sint fundamentum, & respectus, si vero dicatur quòd differunt secundum rem, tunc nihil commune secundum rem remanebit inter agens & passum, inquantum agunt, & patiuntur adinuicem; nisi forte solum subiectũ; sed non sufficit ad actionẽ, & passionẽ, vt docuit Aristo. 3. physi.

Tex. 20.

Quoad

Tex. 16.
Actio immanens quę ē.

Quoad tertium pro declaratione veritatis sciendum est actionem duplicem esse, vt clarissime scripsit Arist. in hoc libro. Alteram immanétem. Alteram vero transeuntem: immanés A
illa dicitur, quæ est ab agente effectiue, & per eam nullus alius effectus producitur ad extra, & hæc est finis ipsius agentis, vt visio, intellectio, atque volitio; nihil enim per tales actiones extra ipsum agentem producitur: transiens vero illa dicitur, quæ est ab agente effectiue, & per eam effectus aliquis sensibilis omnino producitur, vt ędificatio: nam per ipsam ædificator domum sensibilem construit, & ipsa constructa est finis ædificatoris remanens post ædificatorem, & hoc est vnum discrimen, quod reperitur inter operationem immanentem, & transeuntem, quòd per actionem transeuntem semper producitur effectus distinctus ab ea, licet non semper remaneat post operationem exercitam, quia citharizatio est operatio transiens, & tamen post ipsam citharizationem exercitam nihil remanet, nihilominus sonus causatus in aere ex ipsa citharizatione est effectus distinctus ab ea; per actionem immanentem permissiue producitur aliquid, vt docuit Caiet. contra Scotum. 1. p. quia per aliquam operationem immanentem producitur aliquid, vt puta per actum intelligendi producitur conceptus, seu verbum, vt est famosa propositio apud S. Thomam, quòd omne intelligés eo quòd B
intelligit producit aliquid; quia per frequentatos actus speculandi producitur habitus speculatiuus, & per frequentatos actus morales producitur habitus moralis. Secundũ discrimé, quod reperitur inter has duas actiones, est, ꝙ per actionem immanentem non transmutatur obiectũ, circa quod versatur: ex hoc enim, ꝙ intelligimus cęlũ, vel Angelos, vel Deum, nulla transmutatio fit in eis; sed per actionem transeuntem semper fit transmutatio in obiecto, circa quod versatur: per ędificationem enim, quæ est operatio transiens, transmutatur ædificabile. Solet etiam addi à quibusdam tertium discrimen inter has actiones, quòd actio immanens est perfectio agentis, vt speculatio speculantis, & fælicitas fælicis; actio vero transiens est perfectio passi; quia est subiectiue in passo, sed de hoc aliàs: quia volunt nonnulli sufficiétem differentiam inter has actiones consistere in hoc, quòd actio transiens est actio causæ efficientis: actio vero immanens est actio causę materialis, quæ proprie dicitur recipere.

q. 27. ar. 1.
Per intellectionem producitur verbum.

Per actionē immanentē nō transmutatur obiectũm.

In agēte quatuor reperiũtur.

Secundum sciendum est, quòd in vniuersum triplex est opinio de hoc quęsito. Prima est illorum, qui dicunt, in agente esse quatuor, scilicet ipsam substantiam, puta in igne suam substantiam. Secundo virtutem actiuam, nempe calorem. Tertio relationem ad ipsum passum. Quarto entitatem quandam inter ipsam virtutem actiuam, & relationem, quæ entitas absoluta est fundamentum relationis, & talis est actio, quæ est in agente. Opinio secunda est Aduersariorũ à nobis reiecta in prę senti, quæ vult duas relationes esse in agente, quarum alteram ad ipsum effectum, vt ignis ad calorem: alteram ipsius agentis ad subiectum patiés referunt, & volunt hanc relationem posteriorem esse actionem, quæ est in ipso agente. Tertia opinio est, quæ vult actionem dicere fluxum formæ, qui est motus formaliter: relationem tamen agentis minus principaliter, & in obliquo, vnde constituunt ista, quòd forma si consideretur in esse quieto, dicitur aut qualitas, aut quantitas, aut vbi; si vero vt est in fluxu, & tendens ex imperfecto ad perfectum, sic est motus: si vero consideretur vt est in fluxu cum relatione agentis ad passum, dicitur actio, sed cum relatione passi & recipientis vocatur passio. C

Forma bifariam considератur.

Tertio sciendum, quòd licet actio, & passio dicant motum, & illos respectus superaddant: alio tamen modo importatur motus nomine actionis & passionis, & alio modo ipsi respectus: nam essentialiter & in recto significant motum, illos vero respectus connotatiue dicunt & in obliquo: motus enim non est actio, nisi cum respectu motiui, neque est passio nisi cum D
respectu ad motiuum: hinc est quòd vna et eadem res est motus, & terminus motus, est actio & passio, sub alio tamen & alio conceptu; quia secundum quòd est in fieri est motus, prout eam agens producit est actio, prout est in facto esse, est terminus motus, secundũ vero quòd recipitur in mobili, dicitur passio; & cum actio, & motus distinguantur per hoc, quòd actio addit supra motum habitudinem agentis ad ipsum motũ, dicitur, quòd actio & motus sunt idem realiter, & dicitur etiam, quòd realiter distinguuntur. Dicitur primo quòd sunt idem realiter accipiendo actionem quantum ad id solũ, quod nomen actionis dicit in recto, quia nihil aliud significat quàm ipsum motum. Distinguuntur deinde realiter, si accipiatur actio quantum ad id, quod dicit in recto, & in obliquo, seu essentialiter, & connotatiue; sic enim actio addit supra motum, relationem realem producentis ad ipsum motum; & propter hoc licet actio & passio sint vnus motus, nunquam tamen concedendum est, quòd actio sit passio eo quòd alius respectus importatur per actionem, & alius per passionem.

Motus & terminus mot' sunt idem.

Actio quid addat supra motum.

Vltimo sciendum est, quòd apud metaphysicos, & quoscunque philosophos impossibile est aliquem terminum æque primo significare conceptum absolutum, & relatiuum, alioquin talis

A talis terminus non esset vniuocus: quia immediate significaret plura, licet possibile sit quòd significet conceptum absolutum, & connotet ex suo modo significandi conceptum relatiuũ, propterea actio & passio in eorum principali significato significant tantum rem absolutam, idest formam, quæ acquiritur in passo; sed præter hoc significatum connotant relationẽ realem; quia actio dicit respectum illum realem agentis ad passum, & ipsa passio etiam connotat respectũ passi ad agens, qui duo respectus sunt de genere relationis, & sunt realiter distincti, quia sunt in distinctis subiectis: hinc dixit S. Tho. 2. contra gentes, quòd actio est accidens agentis, propterea vltra motum, & relationem dicit aliquid subiectiue in agente, vt docuit etiam S. Thomas 1. p. quòd tria dicũtur de actione transeunte vt distinguitur contra effectum suum. Primum est, quòd actio transiens quando est distincta à potentia actiua, est nobilior ipsa potentia. Secundum est, quòd actio transiens in creaturis principiatur ab ipsa potentia, & realiter ab ea distinguitur. Tertium est, quòd hæc actio transiens, si transferatur in Deum, oportet identificari cum ipso, quia quicquid est in Deo, est ipse Deus. Cap. 9. q. 25. ar. 1. Tria dicuntur de actione transeunte.

Istis stantibus ponitur prima conclusio de mente S. Thomę. In pasione tria inueniuntur
B & sic proportionaliter in actione: declaratur ista conclusio sic, quia pasio dicit motum in hoc. Secundo dicit relationem inhærentiæ ipsius motus ad subiectum. Tertio dicit fundamentum illius relationis, quod est essentialiter pasio, siue illud sit pasiua actuatio subiecti, siue esse formæ fluentis, vt actuans subiectum, siue quodcunque aliud, sic ex parte actionis proportionaliter non solum est motus, sed etiam secundo est relatio, tertio est ipsa essentia actionis, & operationis: propterea dicitur motus ab hoc. Passio dicit motum in hoc.

Secunda conclusio est. Actio dicitur esse in passo, tanquam ut in quo: probatur sic, omnis motus subiectiue est in mobili; sed actio est motus quoad fluxum, patet 3. physi. ergo actio est in passo, siue in mobili; hæc conclusio etiam est de mente Auerrois, & S. Thomæ; Auerroes enim 3. physicorum tria docet. Primum est, quòd motus est perfectio motoris; & moti, sed non eodem modo, quia est perfectio motoris non tanquam aliquid existens in essentia eius, secundum quem modum est perfectio moti. Secundum est, quòd actio motoris, quæ est mouere, est quidem eius, sed non est in eo. Tertium est, quòd actio agentis & patientis est vna in subiecto, & duo in definitione. S. Thomas quoq; 3. de anima docuit, quòd
C sicut actio & pasio est in patiente, & non in agente, vt in subiecto, sed solum vt in principio à quo: ita tam actus sensibilis, quàm actus sensitiui est in sensitiuo vt in subiecto. Tex. 20. Com. 18. Actio & passio quomodo sũt unũ. Lect. 12.

Tertia conclusio. Actio est in agente vt à quo: hæc est expressa sententia Aristo. 3. phy. vbi scribit non esse inconueniens, vt idem actus sit communis duobus, agenti, & patienti: agenti est tanquam à quo, & patienti, tanquam in quo; sicut doctio est actus docentis tanquam à quo, & addiscentis, vt in quo; hanc veritatem docent omnes peripatetici ibi. Alexander, & Themistius. Philo. Simpli. Auerro. Alber. & S. Tho. qui super hunc textum Arist. vno communi animi consensu conueniunt in ista conclusione. Tex. 20. Doctio est actus docentis.

Vltima conclusio est. Actio transiens præter motum & relationem, dicit aliquid subiectiue in agente: probatur ista conclusio de mente S. Thomæ. 1. p. quia actio transiens significat aliquid subiectiue existens in agente creato, identificatum autem realiter substãtię in agente increato: vt vult S. Thomas: sed motus ab hoc vt importat tantum motum & relationem, nõ significat aliquid huiusmodi: ergo actio transiens significat aliquid absolutum existens in agente ultra motum & relationem realem: maior patet, & habetur etiam 2. contra gentiles,
D & in disputatis de potentia Dei, & 1. p. vbi de creatione & gubernatione habetur sermo: minor etiam est manifesta: quia si actio transiens significat tantũ motum ab hoc, & nihil aliud, quæritur quomodo verificentur illa tria, quæ dicuntur de ipsa: quia aut de sola relatione ab hoc, aut de solo motu, aut de toto composito .s. motu ab hoc, sed de nullo horum verificantur primum, & tertium dictum, quia nihil horum est nobilius potentia actiua ipsius intelligentię mouentis, & tanto magis augetur difficultas, quia nullum istorum identificatur diuinæ substantię, si ponamus Deum sine omni medio mouere aliquod corpus, quod patet non esse impossibile: hoc pacto non oportet motum identificari diuinæ substantiæ: similiter neque relationem identificari oportet eidem substantię diuinæ, neque compositum, quod est motum ab hoc identificatur diuinæ substantiæ, & sic oportet relationem transeuntem dicere aliquid absolutum existens in agente: hæc est ratio ipsius Caietani, quã nititur soluere Georgius Bustus Vercellensis doctor celeberrimus, negando maiorem assumptam huius rationis asserens, S. Thomam nunquam dixisse actionem transeuntem significare aliquid subiectiue existens in agente creato, quod sit ens absolutum; & tamen in hoc expresse hic vir negat quartam rationem S. Thomæ, quam adducit 2. libro contra gentiles ad probandum, quòd actio q. 25. ar. 1. Cap. 9. Quęst. 44. Non est inconueniens Deum moue re aliqđ corpus sine medio. Cap. 9.

actio Dei sit eius potentia & substantia, dicens; actio, quæ non est substantia agentis, inest ei, sicut accidens subiecto; sed in Deo non est accidens: ergo actio transiens dicitur esse substantia Dei: patet S. Thomam in hac ratione non loqui neque de motu, neque de relatione: ergo de substantia actionis, quæ est accidens in agente creato, & hoc tale in Deo est substantia: quòd autem sit absolutum patet ex communi sententia omnium, quia actio significat absolutum cum respectu. Deceptus etiam est Paulus Soncinas in quæstionibus suis metaphysicalibus, vbi negat actionem transeuntem dicere entitatem absolutã in agente hac ratione: si actio est entitas absoluta acquisita in agente, vel hæc entitas est causata ab agente, vel à passo, vel ab aliqua alia causa: non ab agente, quia tunc transmutaretur, & pateretur: non à passo, quia ipsum est posterius actione: non ab alia causa, quia tunc illa causa produceret effectum, & non agens. Quę ratio est friuola, & fecit ipsum errare, quia hæc entitas absoluta est substantia, & essentia ipsius actionis transeuntis, & est perfectio, & actuatio agentis, & producitur ab agente & passo diuersimode; quia diuulgata est propositio Arist. in eius doctrina; quòd omne agens in agendo repatitur 3. phy. Hæc de tertio. A

Accidens in creatura est substãtia in Deo.

9. met. q. 20.

Tex. 16.

Quoad quartum arguitur contra primam conclusionem: quia est expresse contra sententiam Arist. 3. physi. & contra sententiam omnium philosophorum, ponentium actionem dicere tantum duo, scilicet relationem cum respectu; quod etiam nos supra docuimus: ergo pessime dictũ est in actione reperiri illa tria. Et augetur difficultas, quia actio & passio sunt vnũ & idẽ, non quoad respectũ: ergo quoad motum, qui est in mobili. Dicimus ad hãc difficultatẽ negando esse contra intentionẽ Arist. immo est eius germana doctrina in 3. phy. vbi docet actionẽ esse actum ipsius agentis: si ergo est actuatio & perfectio agentis, hoc non põt esse quoad respectum tantum, nec quoad id quod est in passo: ergo quoad essentiam ipsius actionis; quod declaratum est ex suo compari. s. passione, in qua inueniũtur illa tria sæpius repetita, scilicet motus, relatio inhærentiæ ipsius motus ad subiectum, & fundamentũ illius relationis, quod est essentialiter passio, siue illud sit passiua actuatio subiecti, siue esse formæ fluentis, vt actuans subiectum, siue quodcunque aliud, & ita est ex parte actionis; sed quoniã caremus propriis vocabulis, vsus est Arist. nominibus relationum, scilicet propositionibus ab, & in, ad significãdum hoc occultum absolutum, & ex hoc apparet, quomodo omnes decepti sunt in soluendo illud argumentum, perfectio est in eo cuius est perfectio; sed actio est perfectio agentis: ergo actio est in agente. B C

Tex. 20.

Tex. 17.

Actio est actuatio & pfectio agentis.

Quęst. 3.

Respondet Frãcisc. Toletus vir alioqui doctissimus 3. phys. negando, ꝙ omnis perfectio sit interna, præcipue quando agens non tendit ad acquirendam propriam perfectionem, sed ad perficiendum aliud subiectum. Sed hæc responsio (pace eius dixerim) nulla est; quia licet verificetur de agente increato, in quo actio identificatur cum eo, vt ipsemet exemplificat de Deo fabricante, & gubernante mundum, qui ex hoc quòd creat aliquid de nouo, non acquirit aliquam perfectionem in se: non tamen soluit argumentum de agente creato, cuius actio est accidens, quod quidem debet esse in ipso agente. Nec etiam valet responsio Benedicti Perrerii Societatis Iesu, qui vult lib. 13. de communibus omnium rerum naturalium principiis & affectionibus, quòd agens denominetur ab actione denominatione extrinseca; sicuti vestitum à veste, quę est extra. Hic enim in peiorem errorem incidit, quia sequeretur actionẽ non esse actum agentis, sicuti vestimentum non est actus vestiti, nec locus actus locati, cũ sit vltima superficies corporis continentis, vt docuit Arist. 4. physi.

Deus est gubernans mũdum.

Cap. 8.

Tex. 18.

Deceptus etiam quoque est in solutione huius argumenti Chrysostomus Iauellus in 9. huius, vbi negat actionem esse perfectionem agentis, sed dicit solummodo esse signum vltimæ perfectionis, contra Arist. expresse in textu, vbi ponit actionem esse finem agentis. Nos autem de facili euadimus hanc difficultatem per doctrinam positam in prima conclusione. Et similiter illam, quę sumitur ab Arist. lib. de somno, & vigilia: cuius est potentia, eius est actus; sed potentia actiua, quæ est principium actionis, est in ipso agente: igitur actio quoad absolutum, & respectum erit in agente. Huic etiam dicto conformatur Auerr. 8. phys. quòd si Deus de nouo inciperet agere, mutaretur: quod non esset nisi propter nouam actionem, quam in se reciperet, quicquid sit secundum Theologos, qui dicerent, quòd nõ mutaretur, quia ab ęterno statuit pro hoc tempore agere. Sed ego loquor secundum Arist. in præsenti. D

Quęst. 15.

Tex. 16.

Cap. 4.

Com. 15.

Contra secundam conclusionem arguitur sic: quia quarta conclusio videtur contrariari secundę conclusioni: ergo altera istarum est falsa: probatur antecedens, quia in quarta conclusione dicitur, quòd actio transiens est aliquid subiectiue in agente, & in secunda conclusione dicitur, quòd actio transiens est in passo tanquam in subiecto. Respondetur negando antecedens, & ad probationem dicimus, quòd istæ duæ conclusiones verificantur diuersimode

Actio transiens qũo est in agente.

mode

A mode intelligendo ipsas, quia secūda conclusio intelligitur sic, actionē transeuntem, & prædicamentalem quoad formam fluentem, siue quoad motum causatum ab agente tantum esse subiectiue in patiente siue in mobili; quantum vero ad perfectionem, & actuationem esse in agente subiectiue, & hoc, vt diximus supra, patet 3. phys. ex suo compari, scilicet passione, de qua proportionabiliter dicta sunt illa tria. Tex. 20.

Contra vltimam conclusionem arguitur, quia videtur expresse contra sententiam Aristo. hic, & in 3. physi. vbi à textu 18. vsque ad textum 22. de actione & passione abunde pertractans, inquit in textu 18. manifestum esse motum, cui realiter identificantur actio & passio, esse in mobili vt in subiecto, quoniam & si motus ipse sit ab agente causatus, est tamen in patiēte receptus, & sic optime dici potest, quòd sit actus motiui & mobilis; motiui quatenus ipsum producit & causat; mobilis quatenus in ipso recipitur: hoc idem docuit Philosophus 11. huius inquiens, & quòd motus est in mobili palam, actus est enim huius à motiuo non alius est, oportet enim amborum esse actum. Auerro. etiam 3. phys. exponens verba Arist. docet, actionem & passionem esse vnum motum, & eandem perfectionem vtriusque, scilicet motoris & B moti; non quòd mouere sit aliud à moueri omnibus modis, scilicet aliquid existens in essentia motoris, quemadmodum motus est in essentia moti: & subdit quòd actio agentis & patiētis est vna in subiecto, & duo in definitione. Eandem doctrinam docuit S. Thomas 1. p. vbi agit de creatione rerum, inquiens quòd actio & passio conueniunt in substantia motus, & differunt solum secundum habitudines diuersas, vt dicitur 3. phys. oportet quòd subtracto motu, non remaneant nisi diuersæ habitudines in creante & creato; hoc idem voluit in disputatis de potentia Dei. Et Capreolus eius fidus interpres in 2. sententen. respondens ad argumenta Aureoli contra secundam conclusionem, vbi dicit; origo actiua non est proprie actio transiens, sed est relatio existens in mouente; nos enim ponimus, quòd actio, & passio prædicamētalis sunt idem motus, vel saltem includunt eundem motum tanquam partem suæ significationis; sed actio dicit motum in patiente existentem in recto, & vltra hoc importat in obliquo relationem existentem subiectiue in ipso mouente, passio vero dicit motum cum opposita relatione, & multa alia ibi inuoluit, per quæ videtur innuere actionē ipsam nullum absolutum dicere in agente; quod vnanimiter philosophi omnes docere videntur, vt nos etiam supra do C cuimus. Ex quibus omnibus deducitur, vltimam conclusionem esse manifeste falsam.

Motus causatur ab agēte.

Cap. 8.

Com. 20.

q. 45. 2. 2 & 3

Tex. 17.

q. 7. ar. 9.

d. 1. q. 2.

Respondetur ad hæc omnia, quòd si bene intelligantur, potius fauent conclusioni propositæ, quàm contrarientur; quia cum dictum sit occultum aliquid latuisse in 3. phys. de actione, expressum vocabulis relationum; & sic etiam de passione, hinc Aristot. vsus est illis nominibus motus, ab hoc, & motus in hoc, & interpretes susceperunt actionem, & passionem sumptas pro respectibus non distingui à fluxu realiter realitate existentiæ, quia actioni & passioni sic sumptis nulla respondet realitas existentiæ pręter realitatem motus, siue mobilis, bene tamen distinguuntur realiter realitate essentię: quia actio & passio, & motus sunt in diuersis prædicamentis, quæ differunt realiter realitate essentiæ quoad aliqua absoluta, & sic etiam differunt realiter realitate essentiæ pro respectibus; iterum inter se differunt realiter realitate essentiæ, quia sunt in diuersis prędicamentis, vel ipsa sunt diuersa prædicamenta, non tamen differunt realiter realitate existentiæ; quia nulla respondet illis realitas existentiæ præter illam motus; propterea dictum est, quòd in actione transeunte, necessario veniunt intelligenda tria, scilicet motus, & relatio, & essentia ipsius actionis, operatio autē D semper est in agente propter aliud perficiendum, & sic omnia consonant. Primo dictum Aristo. 3. phys. & 11. huius, vbi vult Arist. actionem & passionem esse vnum motum, & non distingui realiter realitate existentiæ relinquens pro manifesto diuersificari realiter realitate essentię, & propterea actio quoad essentiam suam est subiectiue in agente, vt docuit nostra vltima conclusio; quoad motum, & formam fluxam est subiectiue in patiente, & sic etiam intelligitur dictum Cōmentatoris, quòd motus est vna eadēq; perfectio motoris & moti, quo ad realitatem axistentiæ, & formam fluxam, vt clarius ostendunt illa verba, actio agentis, & patientis est vna in subiecto, & duo in definitione, quia actio, & passio dicunt vnam existentiam, & duas essentias. Sic etiam intelliguntur omnia dicta S. Thomæ, quòd actio & passio conueniunt in substantia motus, quantum videlicet ad existentiam, qua subtracta remanent essentię actionis & passionis cum ipsis respectibus, Hoc etiam voluit Capreol. 2. senten. & omnes philosophi, nisi caligine aliqua fuerint obducti, & hoc etiam voluimus nos supra. Sed quia ea, quæ manifeste apparent in actione & passione, sunt illa duo, scilicet motus & relatio: propterea communiter loquentes de actione & passione, non faciunt mentionem nisi de illis duobus. De quibus omnibus vide Capreolum & Caiet. vbi supra.

Tex. 19.

Actio & passio possunt capi pro fluxu & pro respectu.

Tex. 21.

Cap. 8.

Quomodo motus est eadē perfectio motoris & moti.

d. 1. q. 2.

FINIS.

DILVCIDATIO PRIMA

In Decimum Librum Metaphysicæ.

Quare si quid est in passionibus, & in qualitatibus, & in quantitatibus, &c. Tex. 7.

Quæritur, quæ sit illa substantia vna, quæ est prima, & mensura omnium substantiarum.

IN hac disputatione erunt tres articuli. In primo videbimus quid alij sentiant de hac re, & impugnabimus eorum dicta. In secundo exponetur veritas iuxta mentem S Thomæ. In tertio dissoluētur aliquæ difficultates. Quantum ad primum dicunt nonnulli quæstionem istam esse dubium literale potius, quàm difficultatē alicuius momenti, & narrant fuisse sententiam cuiusdam Expositoris, per quem intelligunt S. Thomam, vt patet in margine, & etiam Commentatoris, quòd prima mensura omnium substantiarum est Deus vel primus motor. Secundo arguunt contra istam expositionem, volentes esse nullam, tum quia est expresse contra intentionē Arist. quærentis, an in substantiis sit aliquod vnum, quod sit mensura aliorum, & an hoc sit ipsum vnum, & probantis ex intentione contra Platonem, quòd non sit vnum, sed aliquid, cui conuenit ipsum vnum; sicut est in omnibus aliis generibus: sed iuxta interpretationem ipsius expositoris, & Commentatoris ponendo primum motorem, mensuram generis substantiæ, poneretur ipsum vnum esse mensuram, & non id, cui conuenit vnum, quod patet ex hoc: D quia primus motor propter suam simplicitatem multo verius esset hoc ipsum vnum, quàm idea Platonis: igitur patet sententiam istam esse contra intentionem Arist. in textu. Secundo arguunt, sicut est in aliis generibus, ita est in genere substantiæ; sed primum aliorum generū, quod ponitur mensura eorum, est illius generis: quia metrum est vnigeneum, & in eodem prædicamento cum mensurato; sed erroneum est dicere, primum motorem esse de genere substantiæ; quia Deus propter sui infinitatem non cadit in genere: igitur erronea est hæc expositio & sententia Expositoris, & Commentatoris, quòd primus motor sit metrum, & mensura omnium substantiarum. Vltimo respondent ipsi secundum suam sententiam declarando, quæ nam sit prima mensura generis substantię, & asserunt esse aliquam primam substantiam, cui conuenit vnitas, v.g. prima intelligentia producta, quę cum sit finita & limitata, est vnigenea cum aliis substantiis; idcirco poterit esse mensura intrinseca illius generis, nō autem primus motor.

Sententia Arist. contra Platonē de prima mensura.

Mensura est unigenea mēsurato.

Verum in his dictis decepti sunt. Primo quia falsum est sententiam S. Thomæ esse eandem

A dem cum sententia Commentatoris; quia S. Thomas nullo pacto concedit Deum esse in genere, vt patet ex prima parte, nec directe, nec indirecte propter suam infinitatem. Auerr. auté non habet pro inconuenienti Deum esse in genere, cum ponat ipsum finiti vigoris, & patet hoc etiam ex Ioanne de Ianduno summo Auerroista. 10. huius, vbi asserit primum principiũ efficiens extrinsecum, quod est Deus gloriosus, esse in genere per reductionem, sicut materia & forma sunt in prędicamento substantiæ, cuius oppositum ex professo scripsit S. Thomas vbi supra, quòd Deus nec per reductionem est in genere; quia principium, quod reducitur in aliquod genus, non se extendit vltra illud genus: sicut punctum non est principium nisi quantitatis continuę, & vnitas quantitatis discretę: Deus autem est principium totius esse: vnde non continetur in aliquo genere, sicut principium: videte quomodo decepti sunt isti imponendo S. Thomæ, quod ipse nunquam somniauit: immo opinionem illam: quæ posuit Deum in genere, sequutus fuit Olcot, & Gregorius de Arimino, & Gabriel 1. sentent. qui voluerunt substantiam dici vniuoce de Deo & creaturis; propterea Deus potest habere vnum genus commune cum creaturis. Addebant, quia Deus vt pater & filius sunt in prædi- q. 3. ar. 5. quęst. 5. Deus nullo pacto est in genere. dist. 8. Positio illorum qui ponunt Deum esse in genere.

B camento relationis, idest sunt relatiua: ergo Deus substantia erit in prædicamento substantiæ; sed hæc sunt theologalia, propterea theologo sunt relinquenda: volui tamen me dixisse hęc, vt ostenderem quomodo manifeste errarunt isti in hoc suo primo dicto. Errarunt etiã in rationibus, quas adduxerunt contra Commẽtatorem; quia falsa est minor primę rationis, scilicet quòd ipsum unum Platonicũ esset mensura. Et ad probationem concederet Commẽtator, quòd primus motor propter sui simplicitatem est maxime unus, idest natura omnino indiuisibilis, cum sit purus actus; sed non est unus sicut idea Platonis: illud enim, ut sibi imponit Aristo. erat penitus abstractum, itaquod sibi non suberat aliqua certa natura, sed unum ut unum: primus autem motor de mente Commentatoris ita est unus, quòd est certę naturæ, puta una substantia æterna, immaterialis, et independens: docet ergo Auerro. non fuisse intentionem Arist. negare unum esse mensuram, sed unum imaginatum à Platone, sicut ergo concedit vnum primum colorem esse mensuram aliorum, quemadmodum albedo, sic etiam in genere substantiæ habet concedere vnam primam substantiam esse mensuram aliarum: hæc autem prima substantia est primus motor, qui est perfectissimus. Secunda quo- Primus motor quõ est vnus secũdũ Comẽtator. Prima substãtia est mẽsura aliarũ.

C que ratio in via Auerro. dupliciter solui potest. Primo quia cum teneat Auerr. primum motorem esse finiti vigoris, vt dictum est supra, poterit etiam concedere ipsum esse in prædicamento substantiæ, vt multi asserunt de mente Arist. 12. huius, vbi loquens de substantia abstracta, & principaliter de prima, quæ est Deus, innuit distinctionem entium in substantiam, & alia prædicamenta, & vult substantiam esse principaliorem partem entis: ait enim sic, etenim si ens vt totum quoddam esse, substantia est eius prima pars, & sic quod consequenter, & ita primum substantia, deinde qualitas, aut quantitas, quod exponens Commentator dicit, & intendebat Arist. quòd ens aut demonstrat vnum genus, & vnam naturam, aut genera diuersa, & quodcunque sit, manifestum est quòd substantia est prior pars entis, & statim Philosophus probat per hoc, quod dixit, tum quia non dicuntur simpliciter entia; tum quia nullum aliorum est separabile. Auerro. quoque exponens hæc verba, inquit, nullum aliorum inuenitur simpliciter nisi substantia v.g. quia qualitas non dicit ens simpliciter, neq; motus, sed dicitur esse qualitas, & dicitur esse motus; ens igitur principaliter, & simpliciter est substantia; & subdit, & cum dixit, quòd substantia dicitur ens simpliciter, & alia prædicamenta Tex. 2. Com. 2. Com. 3.

D secundum comparationem, dedit causam in hoc, & dixit: & etiam nullum aliorum est abstractum, & causa in hoc est, quòd substantia est constans & ens per se, & alia sunt in substantia; vnde manifestum est, quòd Arist. & Auerr. in hac parte vtuntur hoc termino, substantia, secundum quòd est prædicamentum distinctum contra alia prædicamenta, & pro rebus, quæ sunt in tali prædicamento; sed statim post diuidit substantiam in sensibilem, & in insensibilem, & in generabilem, corruptibilem, & æternam; & post considerationem de substantia sensibili, probat esse substantiam insensibilem abstractam & immobilẽ, & deinde inquit, an hæc sit vna tantum vel plures, & ostendit quòd sunt plures, inter quas est vna prima, quæ est nobilissima, & finis, & perfectio aliarum, & totius vniuersi, quam nos Deũ appellamus. Ex quibus euidenter concluditur, quòd secundum mentem Philosophi, & Commentatoris Deus est vere in prædicamento substantiæ, & secundum istam viam nihil habent Aduersarii contra Auerro. Substantia & ens per se. Deus est uere in genere secundũ aliquos.

Alia est via soluendi argumentum illorum contra Auerro. quam ponit Caietanus super Porphyrium: qui quidem Porphyrius dixit substantiam esse genus generalissimum ipsius primi prædicamenti, quod dictum interpretatur Auerro. fuisse gratia exempli, eo quia secũ- Cap. de specie.

dum veritatem, substantia non est genus generalissimum, quoniam intelligentias in prædicamento reponi non credit, vnde in paraph. super Porphy. docet Auerr. genus generalissimũ prædicamenti substantiæ esse corpus; & in 2. cęli remouet corpus cęleste à prædicamento, & consequenter genus generalissimum; ergo apud ipsum in prædicamento substantiæ nõ est corpus vt sic, sed corpus generabile, & corruptibile; & secundum istã uiã etiam potest dici pro Auerroe, quòd primus motor est mensura extrinseca generis substantiæ, non autem intrinseca. Ex his patet rationes eorum esse nullius momenti. A

Com. 49.

Vltimum dictum ipsorum: quòd prima mensura substantiarum omnium est aliqua substantia prima ipsius generis, non autem primus motor, reprobatur à multis, præcipue ab illis, qui dicunt mensuram substantiarum, & omnium rerum esse non gradum perfectionis; quia latitudo rerum difformis attenditur penes recessum à non gradu perfectionis, & talis latitudo difformis est penes ens paruum, quale est materia prima, infra quam nihil est, cum ipsa sit media inter ens & non ens,: igitur prima materia erit mẽsura substantiarũ oĩum: ergo non prima intelligentia. Alii sunt qui dicunt mensuram substantiarum esse substantiam primam, de qua dixit Arist. quòd non est in subiecto, nec dicitur de subiecto: & hoc probant, quia Aristo. in libro prædicamentorum docet primas substantias esse maxime, & proprie, et principaliter substantias, eo quia illis maxime competit ratio substantię, quæ est substare, & docet comparare genera, & species ad illam per hoc, quòd speciebus magis, quàm generibus cõpetit ratio substantię, propterea concludit maxime substantias esse primas, & post illas esse species, vltimas genera; si vero considerẽtur substantiæ vt in vno communi genere ponũtur, quatenus omnes sunt species, sic nõ nulli dicunt humanam speciem esse mensuram omnium substantiarum, tum quia est prima, & notissima omnibus, tum quia est minima, saltem quoad partem intellectiuam, & istæ sunt conditiones ipsius mensuræ. B

Materia prima est media ĩter ens & non ens.

Cap. de substan.

Ratio substãtię magis cõuenit speciebus, quàm generibus.

Mensura debet esse notissima & minima.

Sunt etiam Aliqui, qui volunt substantias ipsas mensurari penes earum operationes, moti ex dicto Arist. primo cęli, vbi vult Philosophus rerum perfectiones & virtutes mensurari per maximum in quod possunt. Aliqui vero negant intelligentias esse in prædicamento: propterea dictum ipsorum, quòd prima intelligentia, cui competit vnitas, est mensura intrinseca substantiarum, non est vndequaque verum.

Tex. 116.

Adde etiam, quia illa prima intelligentia, cum sit nobis ignota, sicuti & primus motor, nõ potest habere rationem primæ mensuræ; semper enim mensura debet esse notior mensuratis. Arguitur & fortius, quia totum genus substantiæ est mensurabile, cum totum hoc genus substantiæ sit simpliciter ens; cetera vero sunt entis: si ergo totum genus substantiæ est mensurabile: igitur per nihil sui generis debet mensurari, & cum illa prima intelligentia de mente ipsorum sit in prædicamento substantiæ, sequitur quòd ipsa non poterit esse prima mensura illius generis. Postremo non possunt aufugere, quin hæc prima substantia sit, aut species perfectissima substantiarum, aut imperfectissima; si perfectissima, vel erit species Angelica, vel humana, & sic est certa, quod tamen negant, cum vtantur terminis ignotis; dicunt enim, illa substantia, cui conuenit vnitas, quæ est prima mensura, vocetur A, & sic non est certa apud ipsos: si autem est imperfectissima, sic vel est elemẽtum, vel aliquod mixtum; quodcunque dabitur, erit contra eorum sententiam. C

Quoad secundum pro explicatione huius difficultatis sciendnm est primo, quòd ratio mensuræ & mensurati proprie & per se non conuenit nisi quantis, eoquòd de ratione mensurę est, vt sit eiusdem generis cum mensurato: quia vt dicit Alexã. vnigeneitas est quędã vnitas. Mensura quoque debet esse primum in illo genere, saltem quoad nostram cognitionem sicut in ponderibus, granum frumenti est primum apud omnes gentes, & notissimum; sine enim ipso nulla gens viuere posset, loquendo vt in pluribus, propterea dicitur notissimum. Debet etiam esse minimum ipsa mensura, quod etiam competit grano frumenti, & quamuis granum milii sit minus grano frumenti, non tamen sufficit variare notabiliter pondus granum milii, sicut granum frumenti. Ratio mensuræ etiam per replicationem est comparabilis omnibus mensuratis; sicuti in rebus continuis apparet, quòd per palmum sæpius replicatum multa mensuramus, & sic etiam per vlnam. D

Mensurę ꝓprietates.

Secundo sciendum est, quòd ex quantitate ratio mensuræ, & mensurati transfertur ad alia entia, quandoquidem quotiescunque transfertur subiectum, tunc transferuntur, & proprietates per se consequentes ad illud subiectum; propterea si aliis rebus conuenit ratio mensurę, non proprie, sed transumptiue, & similitudinarie eis conuenire debet; & sic in genere substantiæ similitudinarie reperitur ratio mensuræ, quæ est prima substantia: in genere qualitatis etiam debet esse prima qualitas, puta albedo, & sic in genere scientiarum prima mensura erit

Trãslato subiecto transferũtur eius proprietates.

A ra erit metaphysica,in genere virtutum erit prudentia,& sic de aliis.

Notandum tertio,quòd rationem mensuræ conuenire aliquibus transumptiue & similitudinarie potest dupliciter intelligi. Vno modo quoad impositionem nominis. Alio modo quoad significationem ipsius nominis. Primo modo intelligitur, quòd aliis entibus conuenit ratio mensuræ similitudinarie & transumptiue; non autem secundo modo; quia ratio mensuræ proprie competit primo principio; cum omnis proprietas mensuræ propriissime in eo reperiatur. Prima enim proprietas est,vt mēsura sit vnigenea cum mensurato,hæc enim sibi competit,non quantum ad perfectionem Dei in se consideratam, quia illa est formaliter infinita,sed prout est imitabilis,& participabilis à creaturis, non est infinita sub tali ratione, quia nulla creatura potest participare perfectionem infinitam sub ratione qua infinita est, & ad hunc sensum intelligo Deum esse vnigeneum cum mēsuratis prout est imitabilis à creaturis. Vnde inquit Beatus Augustinus 15.de Ciuitate Dei, quòd alia ratione cōditus est homo, & alia ratione equus. Secunda conditio ipsius mensuræ est,quòd sit primum, hæc maxime Deo conuenit: & quòd sit notissima,hæc etiam sibi conuenit, quia Deum esse naturaliter est

B omnibus insertum:& quòd sit minimum,Deus autem hac conditione maxime gaudet, quia est actus purissimus, & habet maximam vniformitatem,& simplicitatem. Item mensura debet esse inuariabilis & immobilis, & quòd non dependeat à mensuratis, & quòd possit esse sine mensuratis. Hęc autem omnia propriissime Deo conueniunt,non quoad impositionem nominis, sed quoad eius significationem, vt dictum est.

Mensuram conuenire alicui dupliciter intelligi potest.

Cap.9.

Deum esse naturaliter ē omnibus insertum.

Vltimo notandum est,quòd multiplex opinio fuit de Deo,num sit in aliquo genere,vt tetigimus in reprobatione opinionis aduersariæ: nam Gregorius Ariminensis,Gabriel,Marsilius 1.sentent.propriissime voluerunt Deum esse in prædicamento substantię. Secunda opinio fuit Scoti eodem libro,qui docuit omnes conceptus communes Deo,& creaturis esse vniuocos,vt esse ens bonum,&c. propterea voluit Deum esse in prędicamento substantię quoad aliquem conceptum. Tertia opinio fuit Ioannis Bachoni eodem libro, qui dicit Deum esse in genere, non absolute loquendo,sed cum quadam determinatione, scilicet secundum intentionem generis depuratam & illimitatam. Vnde vult Deum in multis prędicamentis reperiri,puta substantię, actionis,relationis,quia retinet formalem rationem illorum prædica-

C mentorum,proprie & formaliter depurando substantiam ab imperfectione compositionis, & corporeitatis,& actionē ab imperfectione motus,& relationem ab eius imperfectionibus, & sic concedit Deum esse in genere et extra genus. Alia opinio communis,& vera,est S.Thomę 1.p.quę nullo modo concedit Deum esse in genere neque directe,neque indirecte, licet ponatur tanquā principium continens ipsum genus,& sic quodammodo est in omnibus generibus,& per appropriationem est in genere substantię,tanquam sibi magis appropinquante: quamuis genus aliquando dupliciter sumi possit, Vno modo proprie, vt sumunt physici & logici et sic Deus non est mensura homogena prædicamenti substantiæ,immo Auerr.vt dictum est nullam intelligentiam ponit homogeneam substantię. Alio modo sumitur genus large,seu communiter pro quadam coordinatione,& sic concedi potest Deum esse mensuram intrinsecam,& homogeneam coordinationis substantiarū, magis quàm accidentium, quia ipse est substantia,& non accidens.

dist.8.

Diuersę sententię an Deus sit in genere.

dist.8.

dist.9.

q.3.ar.5.

Genus dupliciter sumit.

His stantibus ponitur prima conclusio talis. In diuersis entibus mensuratis diuersę sunt mensurę proprię: hęc conclusio est expresse sententia Aristo.in hoc libro;quia mensura nihil

D aliud est,quàm id quo quantitas rei cognoscitur; sed quantitas rei non cognoscitur nisi per vnum aut per numerum:per vnum quidem sicut dicimus vnum stadium vel vnum pedem: per numerum autem sicut dicimus tria stadia,vel tres pedes: ergo cum in diuersis rebus sint diuersę entitates propriæ, patet conclusio, in diuersis mensuratis esse diuersas mensuras proprie.

Tex.2.

Secunda conclusio est. Ratio mensuræ primo reperitur in discretis, quàm in continuis: probatur sic, id quod est primum in genere dicitur esse mensura posteriorum;quia primum in vnoquoque genere est mensura aliorum, quod habetur in hoc libro;sed primum in genere quantitatis est discretum,& non continuum;ergo ratio mēsurę prius reperitur in discretis,quàm in continuis: probatur minor,quia vnum,quod est principium quantitatis discretæ,est prius & magis indiuisibile, quàm sit punctum,quod est principium quantitatis continuæ; punctum enim non potest esse prius, cum addat supra vnitatem positionem: est enim punctum vnitas posita.

Ratio mensuræ primo reperitur in discretis, q̄ in continuis

Tex.7.

Tertia conclusio. Ad hoc, quòd aliqua substantia sit mensura omnium entium,non est necesse, vt sit in genere proprie, licet possit esse in genere communiter: hęc conclusio

q.3. ar.5. Vnumquodque mésuratur p aliqđ sui generis. est. S.Thomę 1.p.vbi quęrens, num Deus sit in aliquo genere, arguit sic: vnunquodque mensuratur per aliquid sui generis; sicut longitudines per longitudinem; sed Deus est mensura omnium substantiarum, vt patet per Commentatoré 10. huius ergo Deus est in genere substantię, & respondés asserit rationem istam procedere de mensura proportionata, hanc enim oportet esse homogeneá mensurato: Deus autem non est mensura proportionata alicui; dicitur tamen mensura omnium, ex eo quòd vnumquodque tantum habet de esse, quantum ei appropinquat: ergo patet conclusio ista, quòd ad hoc quòd aliquid sit mensura entium existétium in prędicamento, non oportet quòd sit in ipso prędicamento. A

Vltima conclusio respondens quæsito principali. Deus benedictus, qui est vt principium omnium generum tanquàm cótinens ipsa, dicitur esse prima mensura omnium substantiarũ improportionata: probatur, quia ipsi Deo conueniunt conditiones mensurę, vt declaratum est supra: ergo sequitur quòd ipse sit mensura nedum substantiarum, sed omnium entium. Et cófirmatur, quia illud, per quod cognoscuntur res perfectissime, uidetur esse earum mensura; sed p primá causam cognoscuntur res perfectissime: igitur prima causa, quæ est Deus, dicitur esse mensura perfectionis & entitatis omnium rerum: patet minor ex verbis Commentatoris 7. huius, vbi dicit, non cognoscitur substantia demonstrata sensibilis, nisi cognoscatur prima causa, ipsa enim habet rationem principii, rationem vnius, rationem inuariabilis & immobilis, rationé vniformitatis & indiuisibilitatis, rationem ordinis intransitiue; quia omnia mensurata ordinantur ad ipsum, sine quo esse non possunt, & ipse potest esse sine illis ergo, &c.

Deo conueniunt conditiones mésuræ.

Com.12. B

Multę difficultates contra veritaté propositam. Quoad tertium sunt aliquæ difficultates contra hæc, quæ determinata sunt. Et prima difficultas est ex eisdem proprietatibus mensuræ, quę non conueniunt Deo; nam si illa dicitur mensura alicuius rei, cui conueniunt proprietates insequentes illam mensuram, sicut ille dr̃ homo, cui conueniunt conditiones hominis; sed Deo non conueniunt conditiones mensurę proprie, sed tantum metaphorice, & similitudinarie: ergo Deus non potest dici proprie, & vere mensura substantiarum, & omnium entium: probatur minor, quia mensura debet esse notior mensurato, sed Deus est occultissimus, cum se habeat ad intellectum nostrum vt lumé solis ad oculos nicticoracis. Secundo mensura aliquoties replicata reddit mensuratũ; at Deus non fit per replicationem. Tertio mensura debet esse homogena mensurato; at Deus non est homogenus cum suis creaturis. Quarto mésura debet esse minimum in illo genere; sed Deus est maxima substantiarum: ergo non poterit esse proprie mensura ipsarum. Ad quam difficultatem respondendo dicimus verum esse, Deum esse mensuram transumptiue sumptam, quoad impositioné nominis, non autem quoad eius significationem. Et ad illam primam proprietatem, dicimus, quòd licet mensura simpliciter debeat esse notior, & prima causa non sit primum nobis nota; est tamen notissima in se, & ideo maxime sibi conuenit ratio mensuræ simpliciter. Vel dicamus, quòd cum cognitio existendi Deum, naturaliter sit omnibus inserta, sub quadam confusione, hoc modo etiam Deus est nobis notus, & etiam quoad primum motum, qui est eius effectus. Secunda conditio verificatur de Deo, non per replicationem suæ essentiæ supra res mensuratas, sed per accessum ad ipsum, & recessum ab ipso. Tertia etiam conditio verificatur de Deo, quoad genus communiter sumptum, nó autem quoad genus proprie sumptum, de quo loquũtur physici, & logici. Vel dicamus, quòd verificatur illa conditio quoad perfectiones participabiles à creaturis, vt dictum est supra. Vltima etiam conditio verificatur; quia Deus dicitur esse minimum quoad simplicitatem & indiuisibilitatem suæ essentię.

Mensura dicitur esse notior mensurato. C

Deus est notissimus ĩ se.

D

Secunda difficultas est contra veritatem propositam; quia cum Deus gloriosus sit infiniti vigoris; omnes creaturę æquali distantia distabunt ab ipso: igitur non poterit esse mensura creaturarum; prima consequentia patet, quia finiti ad infinitum nulla est proportio; secunda consequentia etiam patet, quia id quod distat ęqualiter ab aliquo, non potest esse mensura illius. Ad hoc dicerent Auerroistę, Deum non esse infiiti vigoris; quia finitas vigoris competit formę inquantum formę, finitas durationis competit formis vt sunt in materia, vt patet ex Auerr. in libro de substantia orbis. Sed hęc responsio est falsa, & contra veram philosophiam, cum Deus nedum sit infinitus in duratione, sed etiã in virtute, vt aliàs docuimus. Propterea dicendum venit, quòd Deus gloriosus est infiniti vigoris, & ex hoc non tollitur, quin possit esse metrum & mensura omnium entium; nam licet perfectio Dei in se considerata sit formaliter infinita, non tamen vt est imitabilis, & participabilis à creaturis, vt dictũ est de mente Augustini, & ideo vt sic potest habere rationem mensurę, omnia mensurantis penes recessum & accessum ad ipsum: quia non omnia in æquali gradu entitatis, & perfectionis

Finiti ad infinitum non é proportio.

Cap.3.

A ctionis participant, & imitantur diuinam perfectionem, vel vt dicit Caietanus in aurea illa quæstione sua de infinitate Dei, quòd distantia infinita est duplex. Altera simpliciter, quæ est ex parte vtriusque extremi. Et altera infinita secundum quid, quę est ex parte vnius extremi; licet ergo ex parte Dei ad creaturas sit infinita distantia, ex parte tamen creaturæ ad ipsum Deum distátia finitur: quoniam & si ex parte Dei ipse Deus infinite distat à creaturis ipsæ tamen creaturæ ita se habent, quòd vna est propinquior Deo, quàm altera, cum sit altera altera perfectior. *Distantia infinita est duplex.*

Tertia difficultas est; quia si Deus est mensura creaturarum omnium, quęritur, an hoc sit quoad esse essentię ipsarum, an quoad esse existentię. Ad quam difficultatem dicerent Aduersarii, quòd vtroque modo, quia idem sunt in creaturis essentia & existentia iuxta eorum doctrinam. Sed in hoc placet nobis sententia Alexandri asserentis, Deum esse mensuram omnium, magis prout respicit ipsa secundum esse essentiæ, quàm existentiæ; tum quia species rerũ comparãtur numeris secundum esse essentiæ, quod distinguitur ab esse existentiæ iuxta sententiã S. Thomæ; & species rerum comparantur ad Deum, tanquam ad vnitatem: tum etiã B quia licet Deus aspiciat res vt causa agens, magis tñ dicitur mensura vt exẽplar, licet vtroque modo aspiciat: ratio tamen exemplaritatis respicit essentiam: ratio vero agendi respicit existentiam; & ideo Deus magis dr̃ mẽsura ratione exemplaritatis, quàm agentis: & per consequens res ipsæ magis mensurantur quantum ad esse essentiæ, quàm quantũ ad esse existẽtiæ. *Ratio causę respicit existentiam.*

Vltima difficultas est, num Deus sit mensura ipsarum substantiarum, itaquod dicantur substantiæ ipsę magis perfectæ, & minus perfectæ per approximationem ad ipsum Deum, an per remotionem ab ipso. Respondetur iuxta sententiam S. Thomæ 1. p. quòd per accessum, & appropinquationem ad ipsum res mensurari dicuntur; quia vnumquodque tantum habet de esse, quantum ei appropinquat: licet etiam perfectio rerum attendi possit per remotionem à non gradu perfectionis, vt voluerunt Calculatores; tamen vtroque modo per accessum ad Deũ, & per recessum à materia prima perfectio, & imperfectio rerum attendi potest. Plura alia essent hic examinanda, sed quia ad theologum potius spectant, quàm ad metaphysicum; propterea hæc pauca visa sunt nobis adducenda in præsenti. *q. 3. ar. 5.* *Perfectio & imperfectio penes quid attendantur.*

C

Opponuntur autem vnum, & multa secundum plures modos, &c. Tex. 9.

An vnum, & multa opponantur, & quomodo.

Dilucidatio secunda.

D OCCASIONE verborum Arist. in præsenti textu, vbi affirmat vnum, & multa non opponi contradictorie, neque relatiue, sed contrarie, disputãt doctores, de qua contrarietate intelligat Philosophus. Et respondent Aduersarii, duo breuiter asserendo, quorum alterum est. Contraria differunt secundum formam sub eodem genere, & ideo cum aliqua dicuntur esse contraria, quodlibet eorum sumendum est, secundum quòd habet formã, & non secundũ ꝙ est pars habentis formam. Alterum est. Non est inconueniens aliqua esse opposita vno modo, puta si considerentur secundum se, vt habent formas suas proprias; & alio modo, non esse opposita, si considerẽtur, vt alterum includitur in altero, & est pars alterius, sic enim est pars habentis formam, & dant exemplum de corpore, quod secundum se, & vt est absque anima consideratum, vt habens aliquam formam propriam opponitur animali, sicut inanimatum animato. Si vero consideretur, vt est pars animalis, & informatum anima, non opponitur animali, sed est pars materialis eius, sic est de duabus speciebus numeri, puta quaternario, vel ternario, nam quaternarius consideratus secundum se, & non secundum suam formam propriam est diuersa species à quinario: si vero consideratur, vt includitur in quinario, & est pars ipsius, sic non distinguitur specie ab ipso. Istis sic habitis docent ipsum vnum acceptum in se, vt habens formam suam propriam opponi multitudini, quia nec vnum est multa, nec econuerso; opponuntur autem non aliter, quàm *Corpus quõ est pars animalis.*

contrarie, quia non contradictorie, non priuatiue, non relatiue per sufficientem diuisionem literæ; ergo contrarie; si vero consideretur vnum vt quoddam incompletum, & vt includitur in multitudine, & est pars ipsius, sic non opponitur sibi, quia vnum contrarium non constituit aliud contrarium in esse, sed vnum constituit multa esse, quia vnitas est pars, & principium multitudinis: ergo vnum & multa non opponuntur contrarie hoc modo. A

Sed hi in multis deuiant à veritate: nam fundamentum assignatum de contrarijs est insufficiens, & contra Arist. qui in postprædicamentis declarans naturam contrariorum dixit, cõtraria sunt quæ maxime distant sub eodem genere, quorum alterum est vt malum, alterum vero vt bonum, & si vnum existit in rerum natura, non est necessarium alterum esse, & impossibile est ambo inesse alicui, quorum eadem est materia, igitur insufficiens est illud dictum, quòd contraria differunt solummodo secundum formam. Præterea ipsemet Philosophus in prædicamentis docet ex auctoritate communi philosophorum, quòd maxime circa locum videtur contrarietas, quia ponunt sursum esse contrarium deorsum, eoquòd maxima distantia sit inter medium, & extrema mundi, & sursum & deorsum non differunt secundum formam, sed tantum vt sunt differentiæ loci, vt docuit Arist. 3. physi. ergo, &c. B

Cõtraria maxime distãt.

Ca de quãtitate.

Tex.48.

Alterum dictum illorum præsupponit vnum falsum, videlicet vnius rei esse plures formas substantiales, cuius oppositum ostendimus contra ipsos 7. huius, quia cum vnum esse substantiale tribuatur vni rei, & forma substantialis det esse substantiale: igitur vnius rei est tantum vna forma substantialis, vt scripsit S. Thom. 1. p. falsum ergo est illud dictum, quòd opposita possunt considerari secundum se, & vt habent formas suas proprias; & alio modo, vt alterum includitur in altero, quia si habent formas proprias; ergo alterum non includitur in altero, nec est pars illius, quia quodlibet illorum ericens completum in se. Exempla adducta non sunt ad propositum, quia corpus, ut est pars animalis, non habet aliam formam ab animali, sic etiam quaternarius, vt includitur in quinario, & licet hæc doctrina cum his exemplis videatur desumpta à S. Thom. in expositione huius text. non tamen est desumpta ad intentionem eius.

piluc. 17.

q.7.ar.3.

Conclusio etiam principalis declarata, quòd vnum & multa opponantur contrarie, est etiã manifeste falsa, & contra Arist. quia si vnum, & multa opponerentur contrarie, vel ergo multitudo esset prior ratione, quàm vnum, vel ecõuerso, aut vtrumque; si dicũt primum, ergo sequitur, quòd vnum esset posterius multitudine, quod est contra sensum, quia multitudo componitur ex vnitatibus, si vero dicũt secundum, tunc sequitur priuationem esse priorẽ habitu, cum vnum habeat rationem priuationis respectu diuisionis, quæ saluatur in multitudine; si autem tertium asserant, tunc sequitur dari circulum in definitionibus contra Arist. 1. poster. ergo sequitur conclusionem positam esse contra rationem. C

Multitudo componitur ex vnitatib⁹.

Cap.3.

Est contra Arist. & eius Commentatorem hic, volentes vnum opponi multitudini, sicut indiuisibile diuisibili; sed indiuisibile opponitur diuisibili oppositione priuatiua: igitur vnum & multa nõ contrarie, sed priuatiue opponũtur. Et si dicunt, Arist. in tex. præsenti, & S. Th. asserere vnum & multa opponi sicut contraria; ergo non priuatiue. Respondetur quòd oppositio, quæ est secundum priuationem & habitum, est principium oppositionis, quæ est secundum contrarietatem, propterea dicit Arist. in textu, & S. Thom. in expositione, vnum & multa opponi, sicut contraria, sed non loquuntur de vera oppositione contraria, qua opponũtur duæ formæ speciales, sub eodem genere positæ, eidẽ subiecto vicissim inhærentes, ab eodẽ se mutuo expellentes, nisi altera ipsarum insit ei à natura, vt albedo & nigredo. D

Tex.9.

Vt ergo sciatur veritas huius rei, sciendum est primo, quòd fuit opinio Auicennæ, vt inquit Auerroes 4. huius, & in præsenti contextu, quòd idem esset vnum, quod conuertitur cũ ente, cum vno, quod est principium numeri, & tamen sunt valde diuersa secundum peripateticos; quandoquidem vnum, quod est principium numeri, est accidens, & est principium numeri prædicamentalis, qui causatur ex diuisione continui, & talis numerus non est nisi in rebus materialibus, & in generabilibus & corruptibilibus, quę sunt quanta: aliud est vnum, quod conuertitur cum ente; & hoc significat ens indiuisum, & non addit aliquid supra ens, nisi negationem diuisionis tantum, & hoc dicitur vnum transcendes, quod cõstituit multitudinem trãscendentem, vt docet etiam S. Thomas 1. p. vbi quærit, si termini numerales ponant aliquid in diuinis.

Com. 3.

Duplex est vnum, numerale & entitatiuum.

q.30.art.3.

Sciendum est secundo, quòd vnum trãscendens dupliciter potest accipi. Vno modo quantum ad entitatem, quam dicit, & sic non opponitur multitudini, sed eam constituit. Alio modo, quantum ad indiuisionem, quæ sola complet formalem rationem vnius, & quia indiuisio est pura priuatio, ideo quantum ad hoc opponitur priuatiue, sed quia vnum non dicit tantũ

indiui-

A indiuisionem, sed etiam id, in quo fundatur, propterea dixit S. Tho. 1. p. quòd vnum nil aliud significat, quàm ens indiuisum; unum autem numerale dicit rationem mensuræ, vel aliquid aliud additum continuitati, superaddens ei tantum indiuisionem. Q. 11. ar. 1.

Sciendum est tertio, quòd de ratione multitudinis sunt duo. Alterum, quòd habeat in se plura, quorum unum non sit aliud. Alterū est, q̄ quodlibet illorum sit in se indiuisum, nam in numero ternario lapidum sunt tres lapides, quorum vnus non est alius, sed quilibet eorū est in se indiuisus, quia non est distinctus in multos lapides; et similiter dico de multitudine rerum immaterialium; ex quo patet, quòd in qualibet multitudine est negatio realis, idest negatio vnius de alia re, quæ significatur dicendo, hoc non est illud, sed vnū negat in se esse huiusmodi negationem & diuisionem; nam dicitur lapis est vnus, tum quia non est diuisus in multos lapides, tum etiam quia in eo non sunt multa in actu, quorum vnum nō sit aliud, licet enim in lapide sint multę partes quantitatiuæ, tamen nulla earum est in actu; sed omnes sunt in potentia. De ratione multitudinis duo sūt.

Vltimo sciendum est, quòd vnum & multa possunt multipliciter considerari. Primo quatenus vnum dicit defectum, & multa dicunt excessum. Secundo considerantur prout vnum dicit mensuram, & multa dicunt aliquid mensuratum. Tertio etiam perpendi possunt, prout vnum est quid indiuisibile, & multa dicunt aliquid diuisibile. Quarto possunt capi vnum, & multa, vt diuidunt ens, siue prædicamentaliter, siue trāscendenter. Vnū & multa multipliciter cōsiderantur.

B

Istis sic stantibus ponuntur aliquę conclusiones, quarum prima est. Manifestum est vnum & multa opponi; probatur quia illa dicuntur opponi, quæ maxime distant, & habent oppositas rationes; ista propositio est manifesta ex sententia Arist. in postprędicamentis, vbi definit opposita, sed vnum & multa habent oppositas rationes, & maxime distant: igitur conclusio vera; minor probatur, quia ratio vnius est ens indiuisum; ratio multorum est ens diuisum, & hæc maxime distant: ergo patet veritas minoris. Cap. de opposi. Ratio multorum quæ est.

Et si quis diceret contra istam conclusionem, quia nullum oppositum constituitur ex suo opposito; sed vnum constituit multitudinem: ergo falsa est conclusio, & non manifesta, quòd vnum & multa opponantur. Respondeo quòd hoc argumentum est S. Thomæ 1. p. vbi disputat de vnitate Dei; & soluendo ipsum asserit, totum esse duplex. Alterum homogeneum, alterum vero etherogeneum; totum homogeneum est illud, quod componitur ex partibus similibus: etherogeneum vero est illud, quod cōponitur ex dissimilibus partibus. Primum totum constituitur ex partibus habentibus formam totius, sicut quęlibet pars aquę est aqua, & talis est constitutio continui ex suis partibus. In secundo toto quælibet pars caret forma totius, nulla enim pars domus est domus, nec aliqua pars hominis est homo, & tale totum est multitudo. Inquantum ergo pars eius, non habet formam multitudinis, componitur multitudo ex vnitatibus, sicut domus ex non domibus, non quòd vnitates constituant multitudinem secundum id, quod habent de ratione indiuisionis, prout opponuntur multitudini, sed secundum hoc, quod habent de entitate; sicut & partes domus constituunt domum per hoc, quòd sunt quædam corpora, non per hoc, quòd sunt non domus, & loquitur S. Thomas tam de multitudine numerali, quàm trāscendenti, quarum quælibet constituitur ex vnitatibus materialiter inquantum sunt entia, vel in esse physico, quoad res numeratas, vel in esse obiectiuo, quoad formalem multitudinem, non autem ex vnitatibus formaliter, idest sub ratione indiuisionis, & cum præcisione potentiæ ad superuenientem actum, vel formam. Secunda conclusio. Vnum & multa opponuntur relatiue, hæc conclusio probatur q. 11. ar. 2. Totum est duplex. C Domus ex quibus componitur.

D de mente S. Tho. in 1. sent. vbi inquit, quòd vnum quod est principium numeri, potest dupliciter cōsiderari; aut secundum id quod est, aut secundum id quod consequitur ad intellectū eius, scilicet relationem quādam, hoc secundo modo vnum opponitur multitudini numerali relatiue, sicut principium & principiatum, sicut pars & totum; & magis proprie, sicut mensura & mensuratum, hoc idem docet S. Tho. 1. p. vbi supra, quòd vnum, quod est principium numeri, opponitur multitudini, quæ est numerus, vt mensura mensurato, vnum enim habet rationem primę mensuræ, numerus autem est multitudo mensurata per vnum. Dist. 23. Principium numeri dupliciter consideratur. q. 11. ar. 2.

Et si quis instaret contra istam conclusionem ex verbis Arist. in prædicamentis, vbi asserit, opposita relatiua sunt simul natura; sed vnum non est simul cum multitudine, quia vnum secundum suam naturam est prius multitudine; ergo falsa est cōclusio præposita, vnum & multa opponi relatiue. Ad quod dicimus, quòd licet verum sit, vnum & multa, quoad suum formale significatum, non opponi relatiue, quoniam vnum non refert multitudinem; non enim valet vnum est multitudinis vnum, tamen quantum ad id, quod consequitur suum formale significatum, quod est ratio mensuræ, & ratio mensurati, quæ sequitur multa, opponuntur Cap. de rela. vnum est prius multitudine.

nuntur relatiue; & nego hoc modo vnum & multa, non esse simul natura, si bene assignetur, A
Tex.10. quia sunt in tertio modo relatiuorum, vt scripsit Aristo. 5. huius.

Tertia conclusio. Vnum, & multa formaliter sumpta opponuntur priuatiue, hæc etiam conclusio est de mente S. Tho. 1. p. vbi supra; quia illa, quæ se habent secundum diuisum & indiuisum, opponuntur priuatiue, nam indiuisum dicit carentiam, & priuationem diuisionis, vnum autem est indiuisum, quia sumitur ab indiuisione, & multa sunt diuisa; quando enim aliquid intelligitur vnum, intelligitur indiuisum, & quæ sunt multa intelliguntur diuisa: ergo vnum & multa quantum adhoc opponuntur priuatiue. Hæc etiam conclusio est de mente Alexã. exponẽtis præsentem literam, inquientis, vnum & multa esse primo contraria accipiendo contraria pro priuatiue oppositis. Huic etiam sententiæ adhæret Commentator asserens, vnum et multa opponi secundum ꝙ priuatio est opposita habitui. Et si quis diceret contra istam conclusionẽ propter verba Arist. 10. huius, vbi habet, ꝙ multũ opponitur pauco: igitur non opponitur vni, eò præcipue quia in 1. perhi. habetur, ꝙ vni vnũ opponitur, vni enim affirmationi vna est opposita negatio. Ad quod respondet S. Tho. 1. p. vbi supra, quòd multum dupliciter accipitur. Vno modo absolute, & sic opponitur vni. Alio modo secundum quòd importat excessum quẽdam, & sic opponitur pauco; vnde primo modo, duo sunt multa, non autem secundo. Si quis etiam instaret adhuc contra conclusionem, quia priuatio non prædicatur de habitu, immo nullum oppositum prædicatur de suo opposito; sed omnis multitudo est quodãmodo vnũ, vt docet Dionysius lib. de diuinis nominibus, nõ est multitudo non participans vno: igitur vnum non opponitur multo priuatiue. Ad quod dicitur, quòd nulla priuatio tollit totaliter esse, quia priuatio est negatio in subiecto, sed tamen omnis priuatio tollit aliquod esse, & ideo inente ratione suę communitatis accidit, quòd priuatio entis fundetur in ente, quod non accidit in priuationibus formarum specialium, vt visus, vel albedinis, vel alicuius huiusmodi; & sicuti est de ente, ita est de vno & bono, quod conuertitur cum ente, nam priuatio boni fundatur in aliquo bono, & similiter remotio vnitatis fundatur in aliquo vno, & ex inde contingit, quòd multitudo est quoddam vnum, & malum est quoddam bonum, & non ens est quoddam ens, non tamen oppositum prædicatur de opposito, quia alterum horum est simpliciter, & alterum secundum quid, quod enim secundum quid est ens vt in potentia, est non ens simpliciter, idest in actu uel, quod est ens simpliciter in genere substantiæ, est non ens secundum quid, quantum ad aliquod esse accidẽtale: similiter ergo, quod est bonum secundum quid, est malum simpliciter vel econuerso, & sic quod est vnum simpliciter, est multa secundum quid, & econuerso; hoc pacto intellexit S. Dionys. vbi supra asserens, quòd illa, quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto, & quæ sunt multa accidentibus sunt vnum subiecto, & quæ sunt multa numero sunt unum specie, & quæ sunt multa speciebus sunt vnum genere; & quæ sunt multa processibus sunt vnum principio.

Tex.17. — *Cap. de enũciatione.* — *Vnum dicit indiuisionẽ.* — *Multum sumitur bifariam.* — *Cap. ult.* — *Priuatio q̃d est.* — *Q̃uo multa possunt dici unum.* — B — C

Vltima conclusio est. Vnum & multa non opponuntur contrarie; hæc conclusio est expresse contra sententiã Aduersar. & ita probatur; contraria sunt opposita, quæ sub eodẽ genere posita scilicet proximo, maxime distant à se inuicem distantia formali, & non materiali tantum, vt excludamus marem, & feminam, & eidem subsceptibili vicissim insunt; idest apta nata sunt in eodem subiecto numero successiue recipi, à quo mutuo se expellunt propria actione, vel aliena, nisi alterum contrariorum insit subiecto à natura, vt calor in igne, & grauitas in lapide; sed vnum, & multa non ita se habent, itaquòd sub eodẽ genere posita, scilicet proximo, maxime à seinuicem distent &c. igitur conclusio vera, ut etiam arguimus contra Aduersarios. D

Et si quis diceret contra istam conclusionem, quia nuda verba Arist. in pręsenti litera ostẽdunt oppositum huius conclusionis; asserunt enim, vnum & multa non opponi cõtradictorie, non relatiue, non priuatiue, sed contrarie. Idem etiam videtur sentire. S. Thom. 1. sentent. vbi docet, vnum & multa esse differentias entis constituentes duas species disparatas: igitur vnum & multa contrarie opponuntur: & conclusio est manifeste contra Aristo. & S. Thom. Ad hoc dictum est supra, arguendo contra ipsos, quia Arist. abusus est nomine contrarietatis; sumpsit enim contraria pro priuatiue oppositis, & hoc rationabiliter, quoniam contraria semper ad priuatiue opposita reducuntur, quatenus alterum contrariorum est imperfectius, vt priuatio; & alterum vt perfectius, veluti habitus; deinde vnum non dicit puram priuationem, vt cęcitas; sed dicit ens superaddens indiuisionem; propterea non opponuntur pure contradictorie, quia contradictionis alterum oppositorum est ens, alterum vero est non ens; sed extrema huius oppositionis ambo sunt entia; ex his ergo patet sensus verborum Aristo. & S. Thom.

dist. 24 q. 1. ar. 4. — *Cęcitas dicit purã priuationem.*

A Thom. quòd per contraria intelligunt priuatiue opposita, vt docuimus de mente Alexan. & Auer. cetera omnia argumenta, quę contra istam veritatem adduci possent, ex fundamentis iam iactis, & conclusionibus præpositis soluuntur.

Quare ratione prior multitudo indiuisibili propter sensum, &c. Tex. 9.

Vtrum diuisibile sit prius indiuisibili secundum rationem.

Dilucidatio tertia.

B SANCTVS Tho. exponens hæc verba Arist. dubitat quomodo multitudo sit prior ratione, quàm vnum; quia vnum, cum sit de ratione multitudinis, eo quòd multitudo nõ est aliud, quàm aggregatio vnitatum, si ipsum vnũ est posterius ratione, quàm multitudo: sequitur quòd in ratione huius vnius & multitudinis sit quidam circulus, ita quòd necesse sit per multitudinem intelligi vnitatem, & econuerso; circulus autẽ in rõnibus rerum non suscipitur, quia idẽ esset eodem notius & ignotius, qđ est impossibile, & eandẽ dubitationem mouẽt Aduersarii in præsenti disputatione, qui volentes dissoluere ipsam suscipiunt responsionem à S. Tho. & non ad intentionem ipsius; sed suam: propterea deuiãt à veritate, sicut fecerant in præcedenti disputatione. Asserunt enim in primis, quòd nihil prohibet aliquid secundum rationem esse prius, & posterius eodem, aliter tamen & aliter cõsideratum, multitudo igitur potest considerari, vel quantum ad illud, quod multitudo est, vel quantum ad ipsam diuisionem, quam cõsequitur; ratione diuisionis multitudo est prior secundum rationem, quàm vnum: si quidem vnum definitur quòd est illud, quod non diuidi C tur, secundum autem illud, quod est multitudo sic est posterius secundum rationem, quàm ipsum vnum; nam multitudo definitur, quòd est aggregatio vnitatum. Secũdo dicunt, quòd diuisio, quæ præsupponitur rationi seu definitioni vnius, quod conuertitur cum ente, nõ est diuisio continui, quæ præintelligitur vni, quod est principium numeri, sed est diuisio, quam causat cõtradictio, scilicet, quòd hoc ens & illud ens dicuntur diuisa, eo quòd hoc ens non est illud ens: igitur iste erit ordo ex natura rei, quòd in primo signo intelligitur ipsum ens; & in secundo ipsa diuisio; & in tertio ipsum vnum, quod priuat diuisionem; & in quarto ipsa multitudo, quæ aggregatur ex vnitatibus; licet enim ea, quæ diuisa sunt, multa sint; non tamen habent rationem multorum, nisi postquam isti & illi attribuitur, quòd sit vnum: ex istis volunt habere solutionem dubitationis.

Multitudo quid est.

Diuisio duplex est.

Sed errant errore manifesto primo; quia, vt diximus, nec dubitationem, nec solutionem dubitationis suscipiunt ad intentionem S. Tho. Secundo quia Arist. absolute dixit, multitudinem esse priorem ipso indiuisibili propter sensum, & non partim sic, & partim non, vt ipsi asserũt. vnde clare patet, ipsos corrumpere textum. Secundum quoq; dictum aduersatur pri D mo, quia si vnum in ordine concipiendi est prius: igitur & in ordine definiendi, aliter definitio non esset ex his, quæ sunt conceptione priora. Deinde iste ordo intelligendi, quem assignant aduersatur se ipsis 1. sent. vbi ponunt speciem specialissimam esse primum cognitum, quomodo ergo cum S. Tho. consentiunt, quòd ens sit primũ cognitum, nisi veritate coacti? De qua veritate tu diligẽs lector lege S. Tho. in 1. p. & in opusculo de ente, & essentia cum expositore Caietano in aurea quęstione de primo cognito.

Aduersarij peruertunt doctrinam S. Thom.

Dist 3. q. 2.

q. 85. ar. 1.

In prologo.

Pro declaratione ergo huius difficultatis, & cognitione veritatis sciendum est primo, ꝙ Aliqui posuerunt vnum naturaliter esse prius ipsa multitudine, quod ita probant, quia simplex est prius composito; præcedit enim ipsum sicut pars totũ; sed vnũ est simplex respectu multi, cum vnitas sit naturaliter simplex & indiuisa, multum autem compositum & diuisum; igitur vnum naturaliter est prius multo, seu multitudine. Probant, & secundo sic: quia illud, quod dependet ab alio in esse, & participat ipsum, est posterius naturaliter, quia quod dependet ab alio, est eo posterius, sicut effectus est posterior causa; & etiam prius non participat posterius; sed magis econtrario, cum multitudo dependeat ab vnitate in esse, & eam participet, quia multitudo causatur ex vnitatibus, easq; participat, propterea multitudo non est nisi

Multitudo ex quib⁹ causatur.

nisi multæ vnitates, ergo &c. Addunt quia illud, quod est metrum alterius; est prius eo naturaliter; sed vnum est metrum & mensura multitudinis: igitur vnum naturaliter est prius multitudine; est tamen posterius secundum nostram cognitionem, quia illud prius cognoscitur à nobis, quod est magis sensibile, cum omnis nostra cognitio incipiat à sensatis 1. poster. sed multitudo est magis sensibilis, quàm vnum: tum quia dicit plura; tum quia dicit diuisionem & maioritatem; igitur cognitione sensitiua quoad nos ipsum vnũ est posterius multitudine. A

Tex. 1.

Secundo est notandum, quòd diuisio duplex est. Vna quantitatiua, qua diuiditur aliquod materiale in diuersas partes. Alia est diuisio formalis, qua diuiduntur genera per differentias vsque ad speciem specialissimam, quæ vel non amplius diuiditur, vt species Angelica, aut si diuiditur, partitur per diuisionem quantitatiuam, vt species corporalis, & ista diuisio formalis semper est per contraria includens contradictionem, vt docet S. Thom. in quolib. vbi habet, quòd vnum, quod cum ente conuertitur, negat diuisionem talem, quæ in omni diuisione saluatur per, affirmationem scilicet & negationem, vt hoc non est hoc, & sic negat affirmationem, & negationem simul; multitudo autem diuisionem includit, taliter etiam includit negationem rei, dum vnum illorum negat, quę sunt extrema contradictionis. B

Diuisio formalis quæ ẽ.

quoli. 10. q. 1 ar. 1.

Tertio est notandum, quòd esse prius ratione nihil aliud est, quàm esse prius definitione; & illud dicitur esse prius altero definitione, quod cadit in illius definitionẽ, sed non econtra, sicut animal cadit in definitionẽ hominis, propterea animal dicitur prius ratione ipso homine substantia etiam cadit in definitionem accidentis, sed accidens non ponitur in definitione substantiæ.

Prius ratione quid est.

Vltimo est sciendum, quòd vnum definitur multitudine, & econuerso multitudo definitur per vnum, non tamen est definitio circularis, quia in ipsa multitudine duo veniunt considerãda. Alterũ est diuisio: alterũ autẽ est ipsa multitudo; qñ igitur multitudo consideratur quoad diuisionẽ, sic vnũ definitur per multitudinem, quia per negationẽ diuisionis; qñ vero considerabitur quoad ipsam multitudinem, tunc multitudo definitur per vnum, quia multitudo est aggregata ex vnitatibus, & non sunt aliqua multa, nisi cuilibet parti correspondeat vnum.

Istis sic habitis ponitur prima cõclusio talis. Diuisio est prior vnitate simpliciter, idest secũdum se in esse intelligibili; & si ipsa est sentẽtia Arist. in textu, probatur etiam, quia affirmatio est prior negatione; sed esse vnum est esse hoc, & non est esse illud, vbi apparet, quòd in ratione vnius clauditur negatio alterius extremi contradictionis: ergo ista diuisio, cum dicat affirmationẽ, naturaliter præcedit vnitatem, quæ est negatio; & ista ratio est efficacissima, quæ formatur: vnum dicit negationem; ergo est posterius diuisione simpliciter; probatur consequentia, quia diuisio dicit affirmationem, primo enim dicitur esse homo, & in eodem priori, est nõ homo in esse intelligibili, & sic est diuisio, deinde homo est homo, & non est non homo, quod est esse vnum: idest indiuisum, non enim est diuisum in se, ita vt sit homo & non homo, quia penes priuationem huiusmodi diuisionis vnumquodque est, & dicitur vnum, si vnum priuatiuum nomen est secundum loquentes vt plures, nullum inconueniens est negationem diuisionis esse priorem negatione vnitatis, quamuis impossibile sit positionem diuisionis in re esse ante positionem vnitatis. C

Affirmatio ẽ prior negatione.

Diuisio quid dicat.

Secunda conclusio est. Diuisio est posterior vnitate simpliciter idest ſm esse simpliciter, qđ est esse in rerum natura, quia esse intelligibile est ſm quid tñ; probatur ista conclusio sic, quia ad hoc ꝙ sit homo, non oportet vt intelligatur vnus, vt negatio hominis sit in aliqua natura, puta bouina aut cælesti, si enim solus homo esset, non esset diuisio; sicut ante mundi creationem Deus non diuidebatur à non Deo, creatis autem aliis posita est diuisio Dei à non Deo in rerum natura, & de hac diuisione intelligitur, quòd non est prior simpliciter, quia secundo loco appræhendimus quòd hoc ens non est illud ens, & sic appræhendimus diuisionem, ex qua ratione patet hæc secunda conclusio. D

Ante creationem mundi non erat diuisio.

Habitus bifariã sumitur.

Tertia conclusio est. Diuisio quæ includitur in ratione vnius est habitus negatus, siue sit ens obiectiuum, siue physicum: probatur. Sed pro intellectu huius nota, quòd habitus sumitur dupliciter. Primo pro vera forma subtrahibili per priuationem, & sic prior est priuatione simpliciter, & quoad nos, quia talem priuationem non intelligimus, nisi per habitum, vt malũ per bonũ. Secundo sumitur habitus pro omni eo, qđ affirmatiue significatur; & hoc modo intelligitur, quòd multitudo est habitus, quia in ea tria considerantur. Primo entitas eorũ, ex quibus constat ipsa multitudo. Secundo cõsideratur indiuisio eorũ in se. Tertio diuisio ipsorum ab inuicem; sed in ipso vno consideratur entitas eius, & indiuisio, seu priuatio diuisionis in se, quòd autem diuidatur ab aliis, non intrat, sed cõsequitur rationem eius: conclusio præposita non intelligitur de entitate multitudinis, sed de ipsa diuisione, quæ est habitus negatus per

tũs per

A tus per indiuisionem; nunc sic, ille est habitus negatus, qui exprimitur per affirmationem, & nullam formam subtrahibilem per priuationẽ dicit; sed huiusmodi est diuisio clausa in multitudine: igitur conclusio vera.

Vltima conclusio est. Vnum materialiter est prius multitudine, formaliter vero posterius; probatur prima pars huius conclusionis, quia vnum materialiter & entitatiue componit multitudinem: igitur est prius multitudine: probatur secunda pars, quia vnum formaliter dicit negationem multitudinis: ergo est posterius multitudine.

Ex his soluuntur argumenta, quæ in hac materia fieri solent; quando dicitur, habitus naturaliter est prior priuatione; sed diuisio, quæ clauditur in multitudine, dicit habitum; vnitas autem dicit priuationem: ergo multitudo est prior vnitate. Hoc argumentum concludit formaliter loquendo de multitudine, & vnitate, non autẽ materialiter. Secundũ argumentũ est, notificans est prius notificato: sed vnũ notificat multitudinẽ, quia multitudo est aggregata ex vnitatibus: igitur vnum est prius multitudine. Hoc etiam argumentum conceditur materialiter loquendo, sed non formaliter. Et ex hoc saluatur nullum vitium committi in definitione vnius In definitione unius nõ committitur circulus.
B & multitudinis, vt volebant aliqui, quòd committeretur circulus, quia vnum definit multitudinem, quando dicitur, quòd multitudo est aggregatio vnitatum; & multitudo difinit vnũ, quando dicitur, quòd vnum est natura indiuisa, & non multa; quia non eodem modo multitudo definit vnum, & vnum definit multitudinem; propterea nec circulus committitur, nec vnum est altero posterius & prius; quia diuersimode considerantur. Vltimo solet argui, illud dicitur prius aliquo, quod prius concipitur; sed vnum prius cõcipitur, quàm ipsa multitudo, igitur vnum est prius multitudine: minor probatur ex S. Thom. 1. p. vbi ponit ordinem intelligendi, q.11.ar.2. & quòd intellectus noster primo intelligit ens, secundo intelligit, quòd hoc ens non est illud ens, tertio intelligit diuisionem, quarto intelligit vnum, vltimo intelligit multitudinem: ecce quomodo vnum est prius multitudine. Ad hoc dicitur primo concedendo vnũ esse prius multitudine materialiter, non autem formaliter, quia vnum formaliter, (vt sæpius dictum est) dicit priuationem; multitudo vero dicit habitum, & habitus naturaliter semper est prior priuatione, & etiam quoad nostram cognitionem habitus est prior priuatione, quia Habitus præcedit priuationem. priuatio cognoscitur per habitum, & hæc dilucidatio huius veritatis est de mente S. Thomæ
C in disputatis de potentia Dei, vt clare est ibi videre. q.9.ar.7.

Si itaque generationes ipsi materiæ ex contrarijs fiunt, aut ex specie, aut ex speciei habitu &c. Tex.16.

Vtrum sit possibilis transmutatio a priuatione ad habitum.

Dilucidatio quarta.

QVi respondent Neoterici faciendo tres distinctiones, quarum prima est. Motus est duplex, alter acquisitiuus, alter vero deperditiuus, vocant motũ Motus duplex est.
D acquisitiuum illum, per quem aliquid positiue acquiritur, & largo vocabulo appellant ipsam generationem, siue ad substantiam, vt cum generatur ignis, vel aqua; siue ad accidens, vt cũ generatur album: motum autem deperditiuum appellant illum, per quem aliquid deperditur, & nihil acquiritur positiue, vt motus, qui est ab albo in non album, & hunc motum asserunt esse corruptionem, siue in substantia, siue in accidente, & ponunt differentiam inter hos duos motus, quantũ ad terminos, quia in motu acquisitiuo terminus à quo est priuatio, & terminus ad quem est habitus, in motu autem deperditiuo est econuerso; & ideo quia motus denominatur à termino ad quem, propterea ille dicitur acquisitiuus, iste vero deperditiuus Secundam distinctionem ponunt. Termini motus sumuntur dupliciter, nam quidam sunt primi, quidam autem concomitantes primos, termini primi sunt habitus & priuatio, & de istis dicitur in 5. physic. quòd sunt incompossibiles; termini autem concomitantes dicuntur Tex.6. illi qui annectũtur istis, vt sunt duo contraria, vt album & nigrum, nam nigredini est annexa priuatio albi, & econtra, quando ergo aliquod subiectum fiit de nigro album, si illi motus

consi-

considerentur penes terminos primos, dicentur esse à non albo in album,& econtra, a nõ nigro in nigrum; si vero considerentur penes terminos concomitantes, dicerentur esse à nigro in album,& econtra. Vltimam distinctionem ponunt. Priuatio est duplex. Altera, quæ habet immediatum ordinem ad subiectum, nec respicit subiectum mediante forma, exemplum, tenebra respicit medium isto modo. Altera est, quæ habet ordinem ad subiectum, nõ tamen, nisi mediante forma; quatenus est quædam corruptio illius formæ, & datur exemplũ de cæcitate, quæ respicit oculum isto modo mediante visu,& mors respicit corpus mediante vita; non est sic de priuatione primo modo, nam dato, quòd aer nunquam fuisset luminosus, nihilominus esset tenebrosus. A

Tenebra q̃d respiciat.

Istis distinctionibus factis respondent ad propositum quæsitum asserentes, quòd loquendo de priuatione primo modo; sicut est transitus, vel motus ab habitu in priuationem, sic potest esse econtra, aer enim de lucido fit tenebrosus,& lucidus de tenebroso, sicut materia transit de forma ignis ad priuationem,& à priuatione ad formam ignis; vnde dato, quòd aliquãdo nulla fuisset forma in materia, nihilominus materia esset subsceptiua formæ cuiuscunq; & priuata quacunque,& similiter est de quacunque forma, quæ potest acquiri per mutationẽ naturalem; loquendo autem de priuatione secundo modo, sic non est transitus à priuatione in habitum, nisi forte per resolutionem vsque ad primam materiam. B

Verum si quis recte consideret, videbit istos falsum committere,& abuti doctrina sui magistri in post prędicamentis, vbi ex professo disputat, vtrum à priuatione possit fieri regressus in habitum; quòd autem cõmittant falsum, patet in prima distinctione, quã posuerũt de motu acquisitiuo, & deperditiuo; nã stãte ueritate illius distinctionis, sequeret, q̃idẽ motus esset simul acquisitiuus,& deperditiuus; consequentia probat, quia sicut pręsentia nouæ formæ non potest esse sine acquisitione, ita priuatio non potest esse sine deperditione: ergo si idem motus est, qui est de priuatione ad habitum, sequitur, quòd infertur esse verum, scilicet eundem motum esse simul acquisitiuum,& deperditiuum. Et confirmatur, quoniam sicut in termino motus, scilicet ad quem priuatio non est sine deperditione, propter quod dicitur motus deperditiuus, ita videtur esse & in termino à quo. Præterea ista distinctio facta videtur esse contra Arist. 2. huius, & 1. de generatione, & corruptione, vbi docet ipse Philosophus, quòd generatio vnius est corruptio alterius,& econtrario in eodem motu; & per consequens si acquisitio & deperditio sunt motus; sequitur, quòd inferebatur, scilicet, quòd idẽ motus sit acquisitiuus & deperditiuus: aut si dicatur, quòd sunt termini motuum contrariorum, scilicet motus, qui terminatur ad priuationem, post quem sequitur motus, qui terminatur ad formam,& habitum,& pro tanto dicitur esse motus de priuatione ad habitum, quia est post illum, qui terminatur primo ad priuationem; tunc contingeret, aut idem mobile moueri motibus cõtrariis, aut vno motu simul moueri ad formas contrarias; patet enim, quòd in motu, qui est de priuatione ad habitum, manet idem mobile sub vtroque termino,& in termino à quo erit transmutatum. C

Noua forma non põt esse ĩ materia sine deperditione & acquisitione.

Tex. 7.

Tex. 20.

Secunda quoque distinctio eorum, in qua dicitur, terminos motus quosdam esse primos quosdam concomitantes &c. est obscura,& incongrue desumpta ex dictis Arist. 5. physi. vbi Philosophus clarius loquitur asserens terminos motus quosdam esse immediatos, quosdã vero mediatos. Abutuntur etiam doctrina sua hic, quemadmodum facere solent in aliis suis dictis, occultando doctrinam S. Tho. affirmando eam esse suã,& hæc est germana eorũ consuetudo, vt fecit etiam Scotus in multis controuersiis inter ipsum & S. Thom. pręcipue super prædicamenta de hac materia, quam hac ratione impugnat, uidelicet priuationem dicere ordinem ad subiectum mediante habitu, non potest esse, nisi bifariam; aut quia subiectum dicit ordinem essendi ad priuationem mediante habitu; aut dicit ordinem recipiendi; & si hoc secundo modo, quatrifariam esse potest: aut quia subiectum non recipit priuationẽ, nisi prius recipiat habitum: aut quia non est aptum recipere priuationem, nisi prius sit aptũ recipere habitum: aut quia non recipit priuationem, nisi prius aptum recipiat habitum: aut quia non est aptum recipere priuationem, nisi recipiat ipsum habitum, non enim pluribus modis imaginari potest, nec poterit subiectum dicere ordinem essendi mediante habitu ad priuationem secundum primum modum, quia nihil dicit ordinem ad ignobilius mediante re nobiliori, igitur subiectum non dicit ordinem ad priuationem mediante habitu, qui est nobilior priuatione ipsa; quòd autem nec rationem recipiendi, sic deducit, quia non per hoc quod non recipit priuationem, nisi prius recipiat habitum, nam potest aliquis esse cęcus; qui prius numquam habuit visum, vt patet de cæco nato; idem etiam est manifestum de surdo nato, potest enim esse surdus aliquis, qui numquam audiuit; nec per hoc erit q̃ non sit aptus D

Tex. 15.

Priuatio dicit ordinem ad subiectũ.

Quis potest esse cęcus antequã fuerit videns.

recipere

A recipere priuationem, quin sit aptum recipere habitum, quia omnis priuatio esset talis, non enim aliquod subiectum mundi potest aliquam priuationem esse aptum recipere, quin habitum illius non sit aptum recipere: nec per hoc quòd nō recipit priuationem, non est aptum recipere habitum; nam sic omnis priuatio esset talis, nullum enim subiectum recipit priuationem, quin prius aptum sit recipere habitum illius, nec potest dici hoc esse, propterea quia non est aptum recipere priuationem, quin recipiat habitum, cum dictum sit oculū esse aptū recipere cæcitatem, dato quòd prius non receperit visum; immo de facto ita sæpe accidit: igitur subiectum nullo modo dicere potest ordinem recipiendi priuationem mediante habitu; hæc est ratio adducta contra doctrinam S. Tho. quam quidam neoterici hic acceptarunt: ergo patet ipsos abuti doctrina sua. Vnde etiam Gabriel Zerbus Veronensis in quæstionibus suis metaphysicis in pręsenti libro reprehendit etiam ipsos, qui non recte impugnarunt S. Tho. in hac materia. Vltra quod ratio adducta ab eis est nullius momenti, quia priuatio non dicit ordinem ad subiectum mediante habitu, quia subiectum dicit ordinem ad ipsam mediante habitu, nec secundum esse, nec secundum recipere, non enim valet, quòd si homo or

Neoterici ab utuntur propria doctrina. quæst. 9.

B dinatur in beatitudinem mediante virtute, quòd beatitudo ordinetur in hominem mediante virtute, & propterea dico priuationem dicere ordinem immediatum ad subiectum, quando potest recipi in subiecto nullo habitu supposito, vt tenebra potest recipi in aere, vel in aqua nullo lumine prius recepto; mors vero dicit ordinem mediatum, quia nō potest recipi in subiecto, nisi præfuerit vita, & sic argumentum adductum cum tot membris deductum non est ad propositum, tum quia contradicit sibi ipsi, tum quia non intellexit mentem S. Tho.

Mors quem ordinē dicit ad uitam.

Pro dilucidatione ergo huius theorematis, quomodo à priuatione ad habitum possit, vel non possit fieri regressus, sciendum est primo, quòd priuatio consideratur à logico, & à physico, & à metaphysico; logicus tractat de priuatione, prout est negatio formę in subiecto apto nato habere vtramque ordine inrregressibili, sicut cęcitas est priuatio visus, & mors est priuatio vitæ, & sic effatus est Arist. de priuatione in postprædicamentis, sed Philosophus naturalis tractat de priuatione, inquantum necessario requiritur tamquam causa sine qua non, ad quamlibet generationem, & sic priuatio est negatio alicuius formæ in subiecto apto nato habere illam, vt tenebra est priuatio luminis, & ignorantia est priuatio scientiæ, hoc enim mo

Priuatio à multis consideratur. Cap. de oppositis.

C do ponitur vnum principium rerum naturalium ab Arist. in primo physi. & sic non est natura aliqua, neque forma, sed formę mera absentia, & semper macchinatur ad maleficium, & facit vt materia sit potestate, non actu, & numquam transmutatur, sed subiectum eius, vt scripsit Auerr. 4. phys. Metaphysicus autem considerat de priuatione indagando eius naturam, quid sit, vtrum sit ens reale, an rationis tantum, & vtrum sit substantia, uel accidens, & vtrum sit idem cum suo subiecto, an aliquid ab eo distinctum, vt docuit Auer. in libro destr. destruc. ꝙ priuatio ita se habet, quòd in ea nulla est possibilitas, si enim in priuatione esset possibilitas, possibile esset quòd priuatio reduceretur ad esse; hinc est, quòd non intelligitur per se, sed respectu sui habitus 12. huius.

Tex. 66. Com. 61. Disp. 1. in solu. 15. dubii. Com. 37.

Secundo est sciendum, quòd S. Tho. loquens de natura priuationis. 1. p. docet, quomodo multis modis sumi potest. Primo capitur, quando aliquid non habet, quod aptum est haberi ab alio, etiam si ipsum nō sit aptum habere illud, sicut lapis dicitur mortuus, quia caret vita, quam animalia apta nata sunt habere. Alio modo dicitur priuatio, quando aliquid non habet, quod aptum est haberi ab aliquo sui generis; sicut si talpa dicatur cęca. Tertio modo,

q. 33. ar. 4. Priuatio multifariam dicitur.

D quando ipsum non habet, quod aptum est habere pro illo tempore, vt catulus carens visu; hanc priuationem gręci vocant steresim, & dicunt dari priuationem ante rem, qualis est illa, quæ præcedit formam: datur quoque priuatio apud ipsos, quam vocant priuationem post rem, qualis est cæcitas post visum; hanc latini appellant carentiam formæ, de qua Arist. 5. huius ait, quòd tribus modis dicitur; quia aut est priuatio pura, vt in eo qui non habet pedes omnino, aut praue, vt qui habet pedem claudum, aut debiliter, vt qui habet pedem debilem, & tanta est necessitas priuationis in vniuerso, vt dicat lucidissimus Themistius 1. physicor. quòd priuatione existente omnia nasci atq; oriri necesse est, nihil enim omnino fieri potest, nisi corruptio alicuius dissolutioque præcederet, ipsa vero non existente, omnia sempiterna & immortalia fari oportet. Distingunt etiam de priuatione, quòd alia priuat habitum secundum actum, & secundum potentiam: alia priuat tantum actum, vel sic quædam priuatio est cuius habitus inest à principio innato, cuiusmodi est cæcitas, quia visus est à principio intrinseco; alia est priuatio cuius habitus inest à principio extrinseco, vt tenebra in medio.

Tex. 27. Com. 80.

Tertio est notandum, quòd est duplex habitus: alter naturalis, qui inest rei ex sui natura,

Habitus est duplex.

& est consequens naturã rei, vt vita inest animali ex natura animalis, & visus inest oculo, & auditus auri ex natura rei, alter dicitur habitus aduẽtitius, & est ille, qui aduenit rei ex propria acquisitione, vel actione agentis extrinseci, ita quòd res ipsa ex sui natura, nec habitum tantũ nec priuationem habet, sed est pene indifferens ad vtrumque, talis habitus est lumẽ respectu aeris, non enim ex natura sua est lucidus, sed fit lucidus illuminatione corporis luminosi, similiter se habet scientia ad intellectum humanum, qui ex natura sua & in sui principio est sicut tabula rasa, vt scribitur 3. de aĩa. Vnde si sensus acquirat notitiam rerum, non est sciens, & ex hoc notabili potest sumi sensus illius propositionis, quòd à priuatione ad habitum non fit regressus, verificatur de habitu naturali, non autẽ de habitu aduẽtitio, quia videmus ignorantem fieri scientem, & obliuiosum fieri memorem, & aerem tenebrosum fieri lucidum. A

Tex. 14. *A priuatione ad habitum q̃ñ fit regressus.*

Vltimo sciendum est ex Alexandro asserente, duplicem esse corruptionem. Alteram, quæ corrumpit formam, & habilitatem ad illam formam. Alteram vero, quæ corrumpit formam, sed nõ habilitatẽ ad illam formã, & in hac potest fieri regressus, qui regressus nil aliud est, nisi quando habitus prius fuit in subiecto, & postea abiicitur, & deinde iterum aduenit in idem subiectum; regredi enim est venire ad locum, in quo prius aliquis fuit; videmus enim, quòd aliquæ formę sunt, quæ æqualiter aspiciuntur à materia, sicut sunt formę elementorum; aliæ sunt formæ, quæ aspiciuntur à materia sub quodam ordine, sicut materia numquam aspicit formam viui, nisi prius habeat formam mixti; & in hoc genere formarum, materia nunquam transit ad formam extremam, nisi prius suscipiat mediam anteriorem. B

Regressus q̃d est.

Istis præhabitis ponitur prima conclusio talis. Priuatio præcedit aliquo modo habitũ; probatur sic, terminus à quo præcedit terminũ ad quẽ; sed priuatio est terminus à quo, quia si volumus recte dicere, magis propria locutio est ista, ex non albo fit album, quàm ex nigro fit album, capiendo non album priuatiue, sicut quando dicimus, ex immusico fit musicum, quia vt docuit Arist. 1. physic. terminus à quo duo debet dicere: negationem termini ad quem; & aptitudinem ad illum; hoc autem magis dicit terminus priuatus, quàm contrarius, aut negatus. Ex his ergo sequitur conclusionem esse veram, ꝙ priuatio aliquo modo præcedit habitũ.

Tex. 43.

Secunda conclusio est. Priuatio est in eodem genere cum habitu; patet ista conclusio ex regula illa vniuersali, quia opposita sunt vnius generis, vnde cæcitas est in secunda specie qualitatis, sicut & ipse visus, sed priuatio & habitus sunt opposita priuatiue: ergo manifesta est conclusio præposita, quòd priuatio & habitus sint in eodem genere. C

Tertia conclusio. A priuatione ad habitum impossibile est fieri regressum, probatur auctoritate Arist. in postprædicamentis, & in 1. de generatione, vbi habet, quòd impossibile est idem corruptum posse redire, patet etiam ex ratione, quia mortuum dicit priuationem, & viuum dicit habitum: sed de mortuo ad viuum non potest fieri regressus: igitur conclusio est vera. Sed attende, quòd hæc conclusio debet intelligi appositis duabus conditionibus. Prima est, secundum potentiam naturalem, quia secundum potentiam diuinam idem corpus numero reuiuiscet in resurrectione generali, vt scribit S. Thom. 4. senten. & in libro 4. contra gentes, & in quolib. 11. quia potens est Deus de lapidibus his suscitare filios Abraæ. & Iob aiebat, in carne mea videbo Deum Saluatorem meum, & loquitur de visione post resurrectionẽ, quod patet ex hoc, quòd præcedit in nouissimo die de terra resurrecturus sum: ergo idem numero corpus resurget secundum diuinam potentiam. Altera conditio est, hæc conclusio intelligi debet stante eodem susceptibili, quia sine his clausulis rueret hæc tertia conclusio. Ex hac conclusione sequitur fabulosam esse opinionem Platonis volentis singulis quadraginta nouem millibus annorum redire naturaliter idem numero simpliciter, quia redit eius cælica cõstellatio, sicut fabulose sunt opiniones illorum, qui dicebant easdem res infinities corrumpi, & infinities generari. D

cap. de oppositis. *Tex. 24.* *d. 44. q. 1.* *cap. 81.* *ar. 6.* *Cap. 19.* *Idem numero redire põt*

Vltima conclusio. A priuatione ad habitum possibilis est regressus: probatur auctoritate Aristotel. hic in tex. vbi vult, quòd mutationes sunt non solum ex forma, sed ex habitu formæ ad priuationem, & etiam econuerso à priuatione speciei & formæ ad habitum. Et confirmatur per eundem Arist. 5. physic. vbi vult, quòd aliqua mutatio est à non subiecto in subiectum, idest à priuatione ad habitum. Probatur etiam & ratione, quia tenebra opponitur luci priuatiue, alioquin illuminatio medii esset cum motu, & subcessione, quod improbatur 2. de anima, sed à tenebra ad lucem possibilis est regressus: ergo patet conclusio à priuatione ad habitum posse fieri regressum naturaliter, & hęc conclusio intelligitur non existente eodẽ susceptibili, quia non potest naturaliter ex mortuo immediate fieri viuũ, idest quòd cadauer illud manendo mutetur in viuum, licet ex mortuo multis mediis transmutationibus possit fieri viuum, puta si corpus illud mortuum comedatur, digeratur, conuertatur in semen, aut men-

Tex. 7. *Tex. 70.* *Q̃ñ ex mortuo potest fieri viuum.*

A menstrua,& organizetur,&c. hoc autem est regredi redeundo in primam materiam, & quia in tali regressu non manet illudmet susceptibile,quod prius habuit vitam, sed corrumpitur necessario per tot transmutationes, ideo patet tertia conclusio,quæ intelligebatur de priuatione ad habitum non esse regressum existente eodem susceptibili; patet & ista vltima à priuatione ad habitum posse fieri regressum,non existente eodem susceptibili,& hoc est etiã quod volunt aliqui intelligere,quòd hæc propositio potest esse vera ratione generis,non autem ratione speciei,sicut & ista propositio, talpæ non repugnat videre per rationem animalis, hoc est inquantum animal,repugnat tamen talpę absolute,sic etiam ista propositio est vera,à priuatione in habitum fit regressus ratione generis, puta priuationis vt sic, quoniam a tenebra in lucem fit regressus, non autem erit vera ratione speciei,quia à tali priuatione,puta cæcitate in visum,& à morte in vitam eandem numero non potest fieri reditus. Talpe repugnat videre. A tenebra ad lucem fis regressus.

Ex istis soluuntur modo difficultates omnes,quæ possunt oriri circa hanc veritatem sic dilucidaãt. Et si adhoc dubitaret aliquis, si à priuatione ad habitũ fit regressus: sequitur ꝙ eadem priuatio numerica redeat,puta eadem tenebra numero, quia priuatio numeratur vel ex B numeratione habitus,cui opponitur,vel subiecti,quod priuat,sed tenebra sequens lumen habet idem subiectum cum tenebra præcedente, & est priuatio eiusdem luminis in numero, quia idem lumen numericum maneret,si tenebra non inesset: igitur stante propositione superius declarata,sequitur ꝙ eadẽ priuatio numero redeat. Hãc difficultatẽ in suo simili soluit S.Thom.4.sent.vbi quærit,num peccata dimissa redeant in eo qui recidiuat, & recitatis opinionibus diuersorum theologorum,tandem ponit suam sententiam dicens, quòd aliquid potest redire dupliciter vel in se,& sic peccata dimissa nullo modo redeunt quantum ad maculã, & per consequens nec quantum ad reatum: vel in suo effectu, & hoc modo peccata dimissa redire possunt,inquautũ ex dimissis peccatis relinquitur aliquid in sequentibus:ex hoc enim quòd homo offendit Deum per peccatum,post remissionem pręcedentium peccatorũ quandam deformitatem ingratitudinis actus sequentis peccati acquirit,sic dicimus de tenebra,& ceteris priuationibus,quòd non redeunt in se, sed in suo effectu. Et ad probationem dicitur, quòd ad vnitatem priuationis non sufficit vnitas subiecti, & habitus oppositi, sed requiritur vnitas cõtinuitatis eiusdem in subiecto eo modo, quo potest habere esse in subiecto, quia ad C vnitatem negationis non sufficit vnitas affirmationis,nam non Sortes,quod est negatio vnius affirmationis numero,potest esse non solum plura numero, sed in pluribus specie & genere, & tot esse,quòd sunt entia,quæ non sunt Sortes, ita & priuatio potest esse eiusdem formæ & habitus;& tamen non eadem,potest etiam esse in eodem subiecto plurificata si sit interruptio sicut & habitus eius esset plurificatus,si cum interruptione inesset illi subiecto, &c. d.22.q.1.a.1. Peccatum dimissum qũo redit.

Sed adhuc aliquis posset instare,quęrendo vtrum priuatio suscipiat magis & minus,& apparet quòd sic,quia vna tenebra potest esse maior altera, & sic etiam cęcitas videtur maior in vno,quàm in altero,oppositum tamen videtur etiam esse verum, quia priuatio non suscipit magis & minus,vt mors & sic etiam tenebra,vt scribit S.Thom.p.2. vbi quærit,vtrum omnia peccata sint paria. Nisi dicamus,quòd duplex est genus priuationum: est enim quædam simplex & pura priuatio, quæ consistit in esse corrupto, vt dictum est de morte, & de tenebra, & ista priuatio non suscipit magis & minus,non enim domus est magis tenebrosa, si lucerna sit operta pluribus velaminibus,quàm si sit operta vno solo velamine, totum lumen intercludentem. Alia est priuatio non simplex,sed aliquid retinens de habitu opposito,quæ quidem D priuatio magis consistit in corrumpi,quàm incorrupta esse, vt ægritudo quæ priuat debitam commensurationem humorum,ita tamen,quod aliquid eius remaneat, alioquin non remaneret animal viuum;& simile est de turpitudine,& aliis huiusmodi,hæ autem priuationes recipiunt magis & minus ex parte eius,puod remanet de habitu contrario; valde enim, refert ad egritudinem,vel turpitudinem, vtrum plus vel minus à debita commensuratione humorum,vel membrorum recedatur:& sic dicendum est de vitiis & peccatis; sic enim in eis priuatur debita commensuratio rationis,vt non totaliter ordo rationis tollatur,alioquin malum si sit integrum destruit seipsum;propterea priuationes non snnt pares; & sic etiam vita & peccata nec paria esse dicuntur;ideo posuimus priuationem ipsam suscipere magis & minus. Vel dicamus quòd priuatio omnis suscipit magis & minus, non secundum se sed secundum suas causas,& hęc sufficiunt. q.73.ar.2.

A

Si vero sunt in eodem genere media contrariorum, necesse ipsa componi ex his contrarijs, &c. Tex. 22.

Vtrum media sint vere composita ex extremis.

Dilucidatio quinta.

IN hac dilucidatione erunt quatuor articuli. In primo ponetur opinio exterorum. In secundo impugnabitur. In tertio dilucidabitur veritas. In vltimo soluentur argumenta in contrarium. Quantum ad primum articulum, duo principaliter dicunt, quorum alterum spectat ad quasdam distinctiones, alterum vero ad conclusiones. B Distingunt enim in primis de compositione, quam dicunt esse duplicem: alteram totalem, qua componitur aliquid essentialiter & totaliter, vt homo componitur ex anima, & corpore. Alteram vero partialem, qua componitur aliquid quantum ad sui partem, vt homo componitur ex carnibus, ossibus, manibus, & pedibus. Apponunt deinde secundam distinctionem de compositione essentiali totali, quam volunt esset duplicem. Alteram ex partibus realiter distinctis, vt homo, qui componitur ex anima & corpore. Alteram vero dicunt esse ex partibus distinctis tantum formaliter, vt compositio speciei accidentis ex genere & differentia. Subdunt etiam tertiam distinctionem de compositione partiali, quam et volunt esse duplicem. Alteram homogeneam, vt caro hominis, quæ componitur ex partibus, quæ etiam sunt carnes. Alteram vero heterogeneam, quam etiam subdiuidunt, quia quædam est ex partibus distinctis formaliter & situ, vt compositio manus hominis ex ossibus, neruis, & carnibus; similiter compositio parietis, qui est pars domus est ex cemento, & lapidibus: quædam vero est ex partibus distinctis formaliter, sed non situ, vt compositio C elementorum in mixto: tunc enim ipsa elementa distinguuntur formaliter, non tamen situ, quia quælibet pars mixti est mixta, ex 1. de generatione: easdem distinctiones faciunt de simplicitate assignantes causam huius dicti ex Arist. 1. topico. quia quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis dicitur & reliquum; propterea innuunt, quòd duplex est simplicitas: quædam priuans compositionem totalem essentialem: & quædam priuans compositionem partialem, quę dici potest simplicitas partialis; exemplum primi, vt anima sumpta secũdum se; exemplum secundi, species accidentis, puta albedo, cuius partes scilicet genus & differentia sunt simpliciter simplices. Distinguũt etiam simplicitatem essentialem, quam dicunt esse duplicem: alteram priuans compositionem ex partibus realiter & essentialiter distinctis; alteram vero priuans compositionem ex partibus formaliter distinctis: primo modo species accidentis est forma simplex: secundo modo differentia vltima specifica, quæcunque sit, est etiam forma simplex, cum habeat conceptum simpliciter simplicem. Subdiuidunt etiam simplicitatem partialem, quam dicunt esse duplicem: alteram, quæ priuat compositionem ex partibus homogeneis, vt est vnitas, vel punctum: quædam vero, D quæ priuat compositionem ex partibus heterogeneis tantum, vt ignis, & alia elementa, & generaliter quodlibet totum homogeneum. Ex istis inferunt, quòd idem potest dici simplex, & compositum secundum diuersos modos, vt ignis & quodlibet aliud elementum est corpus simplex simplicitate opposita mixtioni, & tamen est vere compositum ex materia & forma.

Homo componitur ex anima & corpore.

Tex. 86. Cap. 11.

Simplicitas essentialis.

Ignis quõ est simplex.

Alterum principale, quod asserunt isti, est hoc; ponunt enim tres conclusiones, quarũ prima est. Formæ mediæ contrariorum non sunt compositę compositione essentiali totali, quæ est ex partibus realiter & essentialiter distinctis; hanc conclusionem ita probant; omne compositum isto modo est de genere substantiæ generabile & corruptibile per se, nam omne tale habet materiã partem sui, quæ potest esse & non esse, ex 7. huius, sed formæ medię contrariorum non sunt huiusmodi, patet enim quòd non sunt de genere substantię, nec sunt per se generabiles & corruptibiles, sicut nec ipsæ formæ extremæ, vt patet 8. huius, sed sunt & non sunt sine generari & corrumpi: ergo tales formæ mediæ non sunt compositæ isto modo: ex hac conclusione volunt habere, quòd media contrariorum sunt simplicia simplicitate opposita isti compositioni.

Tex. 22.

Tex. 3.

Secundam

A Secundam conclusionem ponūt. Formæ mediæ contrariorum sunt res compositæ compositione totali essentiali, quæ est ex partibus saltem formaliter distinctis; quam sic probant, quicquid est per se in genere, est compositum isto modo, cum omne tale sit species, & per cōsequens compositum ex genere & differentia, quæ saltem sunt formaliter distincta; sed formę mediæ contrariorum sunt per se in genere, vt patet in hoc lib. igitur erunt compositæ isto modo: ex hac conclusione deducunt media contrariorum non esse simplicia simplicitate opposita isti compositioni. Tex. 23.

Postremam conclusionem ponunt. Formæ mediæ contrariorum non sunt compositæ aliquo modo quacunque compositione partiali: quam ita probant, omne sic compositum vel est quantitas continua, vel habens quantitatem; sed formæ contrariorum non sunt huiusmodi, quia quantitati nihil est contrarium, vt habetur in libro prædicamē. ergo tales formę mediæ non erunt compositæ quacunque compositione partiali; ex qua conclusione inferunt quoque, media contrariorum esse simplicia simplicitate opposita isti compositioni, & per cōsequens formas medias non esse vere compositas ex extremis, immo esse ęque simplices, sicut extrema, quæ non se habent ut genus & differentia, respectu mediorum. Cap. de quātitate.

B Quo ad secundum dico, hæc, quæ inuenta sunt ab his, esse impertinentia ad dilucidandam conclusionem Arist. quomodo media dicantur esse composita ex contrariis, quia ex tot tantisque distinctionibus positis non habetur adhuc clare, si media composita sint ex extremis compositione virtuali, vel actuali, aut formali, dato quòd non sint composita compositione totali, vel partiali; vel essentiali. Adde quòd multiplex est opinio philosophorum de hac re; dum aliqui sustinent media esse composita ex extremis in actu remisso; volunt enim in tepido esse calorem, & frigus sub gradibus remissis, sic etiam in coloribus mediis ponunt colores extremos sub gradibus remissis, vnde docent colorem fuscum differre à rubeo, quia color fuscus est albus & niger remissi sub quadam proportione remissionis. Aliqui vero distinguunt de medio, quod est duplex. Alterum est medium transitus, siue motus, & est illud per quod mobile transit. Alterum vero vocant medium resultationis, & est forma media, quæ resultat ex extremis remissis, vel secundum partem coalitis, vt complessio, & medium resultationis resultans ex primis cōtrariis, & pallidum est medium resultationis ex albo & nigro emergens, & tunc asserunt, quòd si contraria possunt esse in eodem secūdum partes, medium resultationis ex contrariis resultat secundum partes coalitis actualiter, & formaliter. Si autem contraria non possunt esse in eodem, sic medium resultationis non resultat ex contrariis secundum partes coalitis actualiter, vel formaliter. Alii vero dixerunt media componi ex extremis, non compositione actuali, sed similitudinaria, vnde dicūt, quòd tepidum comparatum ad calidum est simile frigido, & comparatum ad frigidum est simile calido, & iuxta hoc scribunt, quòd medium quatenus conuenit cum vno extremo, videtur contrariari alteri, & ita secundum similitudinem videtur componi ex vtrisque & videtur contrariari vtrisque; & cum adhuc remaneat tanta diuersitas opinionum cum diuersis dubitationibus, sequitur impertinentia esse, quæ dicta sunt, quia ex ista declaratione non apparet veritas quæsiti præpositi. Compositio triplex est. Medium duplex est. C

Vltra quòd distinctiones positæ nec sunt peripateticę, quia asserunt peripatetici, compositionum alteram esse, quæ competit alicui ratione totius; alteram vero, quæ competit alicui ratione partium, sicuti homini ratione totius competit componi ex anima & corpore, ratione vero partis puta corporis, quod est altera pars hominis competit componi ex carnibus &c. Vnde secundum S. Tho. & ceteros veros peripateticos compositio, quæ competit homini ratione totius, dicitur substantialis; quia est in prædicamento substantię; illa vero, quæ competit homini ratione corporis, dicitur quantitatiua, quia est in prædicamento quantitatis; illam autem compositionem, quam vocant substantialem peripatetici, adhuc subdiuidūt, quia alia est secundum rem, vt compositio ex materia & forma: alia vero secundum rationem, vt compositio ex genere, & differentia. Docent etiam veri peripatetici compositionem quantitatiuā duplicem esse; alteram similarem, vt est illa, quæ fit ex partibus similaribus; vt caro ex partibus carneis; alia vero est dissimilaris, qualis est compositio domus ex tecto & parietibus, vt docte scripsit. S. Tho. 1. p. q. 11. ar. 2. Opinio peripatetica de compositione quæ est. D Compositio quātitatiua est in prędicamēto quātitatis.

Conclusiones etiam propositæ patiuntur difficultates maximas. Et primo arguo contra primam conclusionem, quia contraria sunt inter se essentialiter, & realiter distincta, cū sint actiua & passiua ad inuicem: ergo quotiescunque conueniunt in medio, semper retinent propriam naturam: igitur medium componitur ex illis contrariis, tanquam ex partibus realiter & essentialiter distinctis; prima consequentia patet, quia alterum contrariorum, non

mutatur in naturam alterius. Secunda etiam patet, quia in medio dicuntur se tangere, & illa quæ se tangunt in medio, habent extrema simul; falsa ergo est prima conclusio posita, quòd formę mediæ contrariorum non sint compositæ ex partibus realiter distinctis. Præterea, omne mobile, cum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem, & per consequens simul participat de vtroque extremorum: igitur medium inter extrema participat realiter extrema, aliter non esset motus inter ea; sed illud, quod participat de extremis contrariis, necessario componitur ex illis; at medium, vt deductum est, participat de extremis contrariis: ergo est compositum ex illis, quod etiam clare habent verba Aristot. 1. phys. & in 1. de gener. & corrupt. & in libro de sensu & sensato. Præterea si mediæ formæ non sunt compositæ ex contrariis: ergo poterit esse motus ad tepidum tanquam ad formam tertiam, & non erit motus ad calidum, & frigidum. Item sequeretur, quòd media essent æque perfecta: sicuti extrema, quia sunt ęque simplicia, quod est maximum inconueniens. Nec ratio, quam adducunt pro probatione huius primæ conclusionis suæ, aliquid valet, quia licet omne compositum de genere substantiæ sit generabile & corruptibile; hoc est verum per se primo, quia etiam in aliis prædicamentis proportionaliter datur compositum, & si non per se primo, tamen secundario. A B

Mobile participat de duplici termino.

Tex. 43. Tex. 22. Cap. 3.

Compositũ q̃uo est generabile & corruptibile.

Arguo deinde contra secundam conclusionem, in qua dicitur, quòd formæ mediæ contrariorum sunt res compositæ compositione totali essentiali, &c. contra sic, quia compositio ex genere & differentia similiter inuenitur in omnibus speciebus, quæ componuntur ex illis, nec est prioritas, nec ordo in eis; congregatiuum enim, & disgregatiuum visus similiter inueniuntur in omnibus speciebus coloris, vt asserit Philosophus libro de sensu, & sensato, quare inquantum constituuntur ex contrariis differentiis, similiter se habẽt omnes species coloris, ita enim inuenitur perfecta contrarietas, per contrarias differentias in mediis respectu aliarum quantum ad speciem, sicuti in extremis; ex consequenti ratio illorum adducta pro hac secunda cõclusione, est nullius momenti, quia probat vniuersaliter de omnibus speciebus, & non tantum de formis mediis compositis ex contrariis.

Contra tertiam conclusionem, in qua dicitur; quòd formæ mediæ contrariorum non sunt compositæ compositione partiali, quia priora in vnoquoque genere sunt componentia posteriorum, cum ipsa posteriora resoluantur in ipsa priora; sed extrema contrariorum sunt priora in suo genere: ergo componunt formas medias ipsorum aliqua compositione. Nec est vera ratio ipsorum, quòd omne compositũ compositione partiali sit quantitas continua, vel habens quantitatem continuam, quia etiam in carentibus quantitate datur pars, & totum proportionaliter, licet non proprie; ex istis ergo omnibus colligitur ipsos non satisfecisse quęsito præposito. C

Totũ & pars reperiuntur in carẽtibus quantitate.

Quo ad tertium articulum dilucidanda est veritas huius rei secundum S. Tho. & veros peripateticos. Pro cuius intellectu sciendum est primo, quòd diminutio alicuius contrarii non est accipienda per subtractionem, sicut est diminutio in quantitatibus, sed per remissionem, sicut est diminutio in qualitatibus & formis; remissio autem huius habilitatis est accipienda econtrario intensioni ipsius: intenditur enim huiusmodi habilitas per dispositiones, quibus materia pręparatur ad actum: quæ quanto magis multiplicantur in subiecto, tanto habilius est ad recipiendam perfectionem & formam, & econtrario remittitur per dispositiones contrarias, quæ quanto magis multiplicatæ sunt in materia & magis intensæ, tanto magis remittitur potentia ad actum: si igitur contrariæ dispositiones in infinitum multiplicari & intendi non possunt, sed vsque ad certum terminum, neque habilitas prędicta in infinitum diminuitur vel remittitur, sicut patet in qualitatibus actiuis, & passiuis elementorũ; frigiditas enim & humiditas, per quæ diminuitur siue remittitur habilitas materiæ ad formam ignis, non possunt multiplicari in infinitum; si vero dispositiones contrariæ in infinitum multiplicari possunt, & habilitas prędicta in infinitum diminuitur, vel remittitur, non tamen totaliter tollitur, quia semper manet in sua radice, quæ est substantia subiecti, sicut si in infinitum interponantur corpora opaca inter solem & aerem, in infinitum diminuetur habilitas aeris ad lumen, nunquam tamen manente aere tollitur totaliter, quia secundum naturam suam est diaphanus. D

Qualitates augẽtur usq. ad certũ gradum.

q. 2. ar. 2.

Secundo est notandum ex Caietano in 1. p. S. Tho. vbi loquens contra Scotum asserit, oppositum infinitum dupliciter posse communicari aliis rebus ab ipso. Vno modo secundum eandem rationem, sicuti si ignis esset infinite calidus, calor enim est communicabilis secundum eãdem rationem, qua est in igne. Alio modo, quòd sit communicabile aliis per quandam anologiam, sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile aliis secundum

Esse Dei est infinitum.

eandem

A eandem rationem, alioquin possent esse plures Dii, quamuis sit participabile ab omnibus plus & minus, quando vnum oppositorum est communicabile secundum eandem rationem & est infiitum, reliquum non erit nec in eodem susceptibili, nec in alio quocunque; quando vero vnum oppositorum est infinitum, & communicabile aliis secundum analogiam, reliquum oppositorum excludit formaliter tantum à se, sed non ab aliis; quia agens infinitum finite participatum non excludit à participantibus totaliter suum oppositum, sicut sol si esset infinite caldius, & calor non esset communicabilis inferioribus secundum eandem ratione͂, sed secundum quandam analogiam tantum, sol inquantum calidus esset infinitum agens, finite tamen participatum, quia nō secundum eandem rationem; & propterea non produceret in aliquo, nisi caloris finitam participationem; & consequenter non excluderet omne frigus, à participantibus ipsum, quia cū calore finito impresso stat aliquis gradus frigoris; ex quibus verbis subtilissime infert Caietanus, extrema esse formaliter in medio, licet secundū gradum remissum. Extrema qūo sunt in medio.

Tertio est sciendum, vt docet Auerr. 2. de genera. animalium, quòd compositio est multiplex: vna elementorum; alia ex genere & differentia, quæ est similis compositioni ex re potentiali & actuali; generis enim natura nunquam reperitur sine natura differentiæ. Tertia est compositio ex partibus corporalibus, sicut corpus aliquod componitur ex diuersis membris. Quarta est compositio ex cōfusione seu permixtione, vt mulsum ex aqua & melle; & in hac compositione quicquid loco secernitur, nō venit in mixtionem, quia totum & partes in eode͂ loco esse videntur; sed re vera partes mixtæ sunt, & sic saluatur integritas. Quinta compositio est qua aliquid dicimus componi ex re & figura, veluti statuam, vbi partes in toto cōposito saluantur, cum resultet ex eis, & non sunt locis & subiecto distinctę. Datur etiam compositio formalis, qua medium ipsum dicitur componi ex extremis, quo pacto docuit Auerr. 4. huius, quòd duo contraria habentia medium, sunt in ipso medio, sicut albedo & nigredo reperiuntur in pallore: quod etiam docuit S. Thom. 3. sentent. asserens in minus albo nihil esse nigredinis, licet sit ibi minus albedinis. Et nota, quòd verbum illud, nihil est nigredinis, intelligitur denominans subiectum, quia non vult negare S. Thom. quòd in minus albo sit aliquid nigredinis, quoniam contradiceret sibi in 2. sentent. vbi docet, quòd in remissione semper requiritur permixtio contrarii. Cap. 4. B Com. 27. d. 14. q. 1. ar. 2 d. 24. q. art. 1. C

Vltimo est notandum, quod docet Arist. 5. phys. medium esse illud, in quod aptum natum est primum pertingere mutans, quàm in quòd vltimum; sed de medio est ardua dubitatio, an sit distinctum specie ab extremis, an sit eiusdem speciei, & Franciscus de mairon. in 1. sent. tenet, quòd tepiditas non differt specie à caliditate, quia sicut partes lineæ sunt eiusdem speciei cum linea, ita etiam & medium est eiusdem speciei cum extremis. Aliqui vero tenent media esse specie distincta ab extremis, & hęc opinio est rationabilior, præcipue loquendo de mediis colorum, quia cum sint in esse imperfecto, etiam sunt diuersarum specierum secundum esse imperfectum. Et si quis philosophus dicat, tepiditatem & caliditatem non esse duas formas realiter, & specie distinctas, iste debet intelligi secundum esse imperfectum, & in hoc sensu potest verificari hæc sententia; non autem secundum esse perfectum, quia sicut color rubeus, & color albus, & color niger sunt diuersę species colorum, ita caliditas, frigiditas, & tepiditas sunt diuersę formæ specie distinctæ. De hac re vide Benedictum Pereriū Societatis Iesu de communibus omniū rerum naturalium principiis, & affectionibus lib. 13. vbi neutram opinionem sequitur, sed asserit se propensiorem esse ad istam sententiá, quam nos declarauimus, quo ad hoc, colores medios specie differre ab extremis, sed quo ad principale quæsitum, an colores medii sint compositi ex extremis, & quomodo, videtur trepidare timore, vbi non est timor. Tex. 21. d. 18. art. vlt. Cap. 8. D

Istis sic habitis ponitur prima conclusio talis. Media sunt in eodem genere cum illis, quorum sunt media: probatur sic, illud est in eodem genere cum extremis, quod comparatum vni extremorum, habet rationem alterius, quia participat naturam vtriusque; sed media contrariorum sunt huiusmodi, vt patet de rubeo, quod comparatum albo, tenet rationem nigri, & comparatum nigro, tenet rationem albi: igitur conclusio est vera. Et nota, quòd intelligenda est de medio secundum formam, quod fit ex extremis commixtis: non autem de medio priuatiuo.

Secunda conclusio est. Media non habent in se perfecte actu extrema: probatur, quia si album & nigrū essent in actu perfecto in medio, puta in fusco; sequeretur, quòd duo contraria essent in eodem actu, quod est contra omnem philosophiam: igitur conclusio est vera.

Tertia cōclusio. Contraria habe͂t fieri circa idem subiectū; quam conclusionem sic probo; Contraria sunt circa idem.

illa

illa quæ transmutantur ad inuicem requirunt idem subiectum, in quo quando vnum expellitur alterum introducitur, aliter non transmutarentur ad inuicem, nisi per successionem vnius ad alterum in eodem, sed contraria transmutantur ad inuicem; omnis enim transmutatio est inter terminos, aut priuatiue, aut contrarie oppositos ex 5. physi. ergo habent fieri circa idē, & hoc intelligendum venit ex natura contrariorum, quod dicitur propter contrarium, quòd naturaliter & inseparabiliter alicui inest, vt calor in igne, & nigredo in coruo. Nam quòd vnum contrariorum non possit successiue inesse, non est ex natura contrarii, sed ex subiecto determinante sibi à natura alterum contrariorum. A

Vltima conclusio. Media contrariorum, vtputa tepidum, & pallidum componuntur formaliter ex extremis, itaqòd extrema sunt formaliter & in actu in medio, licet non secundum esse perfectum, sed secundum esse remissum & refractum: ista cōclusio patet ex dictis, quia quod comparatur ad duo extrema, & respectu vnius est vt magis, respectu autem alterius est vt minus, componitur realiter & formaliter ex illis; nā magis & minus inesse supponit esse, sed medium ita se habet, quòd comparatum vni extremo se habet vt magis, & respectu alterius vt minus, veluti tepidum & magis frigidum & minus calidum, vt docet S. Thom. 1. p. disputans, vtrum Angelus sit omnino incorporeus, igitur conclusio est verissima, & contra Aduersarios qui in secunda sua conclusione dicunt, quòd media sunt composita compositione essentiali, quæ est ex partibus saltem formaliter distinctis. Et in respondendo dicūt oppositū, quia non concedunt nisi quòd virtualiter componantur, & causaliter sicut est videre apud ipsos. B

Medium cōparatum extremis qūo se habet.
q. 50. ar. 1.

Quoad vltimum articulum dubitaret aliquis contra primā conclusionem, cum heremita sit medium inter bonum & malum ciuile, vt dixit Auerr. in hoc libro: sed heremita nō est in eodem genere cum extremis, quia heremita est in genere substantiæ, bonum & malum sunt in genere qualitatis: igitur falsa est cōclusio priori loco posita. Sed soluitur hoc dicēdo, quòd heremita non est medium formę, in quod prius fiat mutatio, quàm in extremum; de quo medio loquimur imprę̨sentiarum, sed potius dicitur medium propter diuersitatem naturæ contrariorum, vt scripsit Auerr. asserens, quòd homo heremita, qui non est pars ciuitatis, non est bonus, aut malus, & est medius. Posset etiam contra secundam conclusionem dicere aliquis, quòd prima principia reperiuntur actu in posterioribus compositis, vt patet 1. physic. vbi Arist. docuit resoluere rationes compositorum in rationes ipsorum principiorum, vt musicus homo, qui componitur ex homine & musico, resoluitur in hominem & musicum; sed extrema sunt prima principia respectu mediorum: igitur extrema perfecte & in actu completo reperiuntur in mediis; falsa igitur est conclusio secunda, in qua dictum est extrema non esse perfecte & actu in mediis. Nisi dicamus ad hoc, quòd maior illa propositio Arist. tenet, quando prima illa principia non recipiunt magis & minus, vt materia & forma, quæ actu reperiuntur in compositis, & propterea dicebat ibi Philosophus, quòd materia & forma sunt causæ & principia eorum, quæ natura sunt: ex quibus primis sunt & fiunt, non secundum accidens; modo extrema contrariorum recipiunt magis & minus, refranguntur & remittuntur in suis excellentiis: propterea possunt reperiri in mediis sub esse refacto & diminuto, & non sub grudu æquali, sed inæquali, vt docet S. Thom. 1. p. vbi negat elementa esse actu in mixto nec perfecte nec in actu refracto, quia non suscipiunt magis & minus, sed qualitates elemētorum, cum suscipiant magis & minus, posunt esse actu in mixto, licet remisse. Contra quam doctrinam scripsit Iauellus in hoc libro in quæstionibus suis; similiter scripsit Soncinas in quæstione sua correspondenti huic nostræ, & aduersatur sibi ipsi in 1. sentent. in Epitomate Capreoli, vbi sustinet ad mente S. Thom. extrema esse in mediis secundum esse remissum & formaliter; hic autem vult contineri tantum virtualiter. C D

Com. 16.
Heremita non est bon' nec malus.
Tex. 65.
Materia & forma nō recipiūt magis & minus
q. 76. ar. 4.
q. 13. & 17. quæst. 21.

Contra tertiam conclusionem poset esse quoddam dubium, quia si contraria sunt illa, quæ maxime distant; quomodo ergo posunt fieri circa idē? quia illa, quæ fiunt circa idem, posunt simul esse, & cum conueniant in aliquo, nō maxime distant; sed contraria conueniūt in subiecto: igitur non maxime distant. Ad quod respondet Arist. hic, quòd cum contrarietas sit oppositio eorum, quæ circa idem non simul sed vicissim existunt, & mutuo se expellunt, nisi alterum insit determinate à natura, vt caliditas igni; propterea si conueniunt in subiecto non tamen simul existunt in eo, sed vnū eorum expellit alterū, & propterea maxime distāt.

Tex. 24.
Contrarietas quę est.

Aduersus vltimam conclusionem sunt multa argumenta, quæ soluit Capreolus satis erudite in 1. sent. vbi disputat de augumento charitatis, & gratię: propterea non oportet multiplicare argumenta & responsiones diuersorum hic; tantummodo soluas illud, quod nascitur ex verbis Porphyrii in prædicabilib. qui docet duas species non pose constituere tertiam speciem, quia in hoc differt species à differentia; sed extrema contrariorum sunt duę species, sicut

d. 17. q. 1.
c. de communita.

A sicut caliditas, frigiditas, albedo, & nigredo: ergo non possunt constituere tertiam, puta tepidum & rubeum. Sed si quis recte perpendat verba Porphyrii, nullum habebit ex eius verbis scrupulum, quia loquitur Porphyrius de duabus speciebus manentibus sub vltimis perfectionibus, & quæ non ordinantur ad aliquam tertiam naturam, istæ enim nunquam possunt constituere aliquod tertium; sed extrema contrariorum cum ordinentur ad aliquam tertiam naturam, & suscipiant magis & minus, possunt illam constituere in esse refracto, & remisso vt dictum est.

Dico enim genus differentiam diuersitatem, quæ diuersum facit hoc ipsum, & c. Tex. 24.

An formalis repugnantia, quæ est inter formas substantiales sit repugnantia contrarietatis.

B

Dilucidatio sexta.

HVic dubitationi, & quæstioni respondent Aduersarii ponendo vnam distinctionem, & duas conclusiones: docent in primis contrarietatem esse duplicem: alteram stricte sumptam: alteram vero large acceptam; contrarietatem stricte sumptam asserunt habere sex conditiones: quarum prima est, quòd sit oppositio distinctorum specie, eorundem autem genere, maxime distantium. Secunda conditio est, quòd ambo extrema sint positiua, & non alterum positiuum, & alterum priuatiuum; vel ambo priuatiua, propterea inter cæcum & surdum non est contrarietas; nec inter cæcum & videntem. Tertia conditio est, quòd contrarietas sit maxima distantia, vt docet Philosophus in hoc libro. Quarta conditio, quæ sequitur ex tertia, quòd vnum vni contrarietur solum. Quinta est, quod contrarietas sit oppositio eorum, quę circa idem susceptibile non simul, sed vicissim existũt, & mutuo se expellunt, nisi alterum insit determinate à natura, vt caliditas igni. Vltima est, quod in contrariis habentibus medium non peruenitur ab extremo in extremum, nisi transeundo per omnia media. Contrarietatem large acceptam volunt esse illam, cui deficit aliqua ex istis conditionibus; & hoc modo in substantia est contrarietas, quia est ibi repugnantia, quæ tamen non est contradictio, nec secundum priuationem, nec secundum habitum, nec secundũ relationem; & ideo necessario habet reduci ad oppositionem contrarietatis, si diuisio specierum oppositionis, quam ponit Philosophus, est sufficiens.

Contrarietas duplex est.

Tex. 13.

C

Ponunt deinde duas conclusiones, quarum prima est. Repugnantia formarum substantialium non est repugnantia contrarietatis stricte acceptæ, quam conclusionem arbitrantur se demonstrare sic; illa oppositio non est contrarietas stricte accepta, cui deficit aliqua conditio de prædictis; sed oppositio seu repugnantia formarum substantialium est huiusmodi: ergo &c. minorem probant discurrendo per singulas conditiones, quia prima vel secunda non deficit, quandoquidem duæ formæ substantiales repugnantes possunt accipi sub eodem genere proximo, & vtraque dicit aliquid positiuum; deficit tamen tertia & quarta, non enim est accipere duas formas substantiales sub eodem genere, quæ maxime distent, itaquòd claudant in medio omnes alias eiusdem generis, quia sicut arguit Aristo. tantum vnum vni contrariatur, quod est falsum in proposito, quandoquidem cum omnis generatio sit ex contrariis, vel mediis, ex 1. phys. & ex terra generetur ignis, aqua, & aer, & etiam econuerso: sequitur quòd terræ contrarientur ista tria, & econuerso, & omnia elementa, & omnia generabilia, & corruptibilia contrarientur sibi inuicem isto modo, & sic multa vni, quia igitur quarta conditio sequitur ex tertia, cui non inest quarta, nec tertia ad destructionem consequentis, quinta autem conditio competit formis substantialibus vno modo: alio modo non, nam si identitas subsceptiui accipiatur pro identitate simpliciter, etiam entis in actu perfecto, sibi non competit, quia materia non habet idem esse perfectum sub diuersis formis, si autem accipiatur pro idẽtitate substantiali, quocunque modo competit sic, quia materia vna numero in essentia manet successiue sub vtraque forma: sexta autem conditio, si formæ substantiales habent medium, non competit eis, quia vt arguebatur, materia exuta vna forma immediate potest informari quacunque alia, nec oportet transire per media.

D

Forma substantialis dicit positiuũ.

Tex. 47.

Secun-

Secundam conclusionem ponunt. Repugnantia formarum substantialium est repugnantia contrarietatis largo modo sumptę; quam conclusionem ita nituntur ostendere, quia Arist. A
Tex. 49. 2. de generatione, vbi probat omnia elementa concurrere ad generationẽ mixti, asserit, quòd aer & ignis sunt contraria terræ & aquæ, terra autem aeri, aqua vero igni contraria est, vt contingit substantiam substantiæ esse contrariam. Præterea habetur 1. phys. quòd in genere substantię est vna prima contrarietas, ad quam omnes reducuntur. Item in hoc libro Philosophus probat ex intentione, quòd differentia secundum speciem est differentia contrarietatis; & si quis vellet glossare hęc dicta Arist. quòd sint intelligenda de contrarietate habitus, & priuationis, quatenus vna forma habet rationẽ imperfecti, & priuationis respectu alterius. arguit contra, quia priuatio nihil est formaliter; sed duę formæ sunt formaliter aliquid positiuum: ergo cum formaliter opponantur, oportet, quòd aliter formæ opponantur, quàm priuatio & habitus; licet enim vna forma includat priuationem alterius, non tamen præcise. Et confirmãt, quia hoc etiam modo omnia opposita se habenr, vt habitus & priuatio, & vt cõtradictoria, quatenus vnum extremum includit priuationem alterius. Item principaliter arguunt sic; duæ formæ substantiales opponuntur: ergo aliqua specie oppositionis; sed vt apparet discurrendo, nulla alia specie oppositionis opponuntur, nisi contrarietatis: ergo conclusio proposita est verissima, quòd opponantur contrarie. B

Tex. 56. *Tex. 24.* *Priuatio nihil est formaliter.*

Et si quis diceret, quòd istę formæ non opponuntur contrarie, sed potius disparate: arguunt contra, quia vel sunt disparatę; vt duo indiuidua eiusdem speciei, vel vt disparatę diuersarum specierum, vel diuersorum generum: non primum, quia nullus philosophus diceret, quin plus opponatur forma ignis & forma aquæ, quàm Sortes & Plato: nec secundum, quia plus opponuntur duæ formæ, quàm Sortes & Brunellus: nec tertium, quia plus opponũtur, quàm lapis & albedo. Item arguunt sic, contrariorum motuum seu mutationum sunt contrarii termini; sed generatio & corruptio sunt contraria: ergo & eorum termini, qui sunt formæ substantiales generandæ & corrumpendę; hæc ratio habetur 5. phys. Postremo contrariorum sunt contrariæ causæ ex 2. de generatione; sed calor & frigiditas sunt contraria: ergo, & earum causæ, quæ sunt formæ substantiales, nam materia cum forma est causa omnium accidentium ex 1. phys.

Duo indiuidua quomodo sunt disparata. *Tex. 48.* *Tex. 56.* *Tex. 80.*

Verum hi deficiunt primo in distinctione posita: secundo committunt falsum in conclusionibus, & quòd deficiant in distinctione patet, quia concessa prima conditione superfluit secunda, quoniam prima conditio est, quòd differant specie, & conueniant genere, sed quæ differunt specie & conueniunt genere, semper sunt ambo positiua; non enim possunt differre & conuenire, nisi ambo sint, & propterea necesse est vt ambo sint positiua: ergo superfluit addere, quòd ambo sint positiua, concessa prima conditione. Præterea positis conditionibus illis, quas priori & secundo loco dixerunt, superfluit illa, quam docuerũt tertio loco; quia illa, quæ sunt positiua, differunt specie, & maxime distant sub eodem genere. Vltra quòd posset quæri ab eis, quid velint per maxime distare; aut secundum omnes gradus, & sic solum album, vt octo, & nigrum vt octo maxime distarent; & sic contraria secundum partes possunt esse in eodem, & ita medium posset esse ex extremis: quod tamen negant; vel intelligunt ea maxime distare, quæ sub eodem genere, non numero, sed specie differunt; & tunc hęc conditio intelligitur in prima & secunda; ergo superfluit prima: vel hęc tertia. Item concessa prima, & tertia superfluit quinta, quandoquidem illa, quæ maxime distant, & differunt specie, non possunt fieri simul circa idem subiectum, sed successiue; ergo superfluit illa quinta conditio: sexta etiam est falsa, quia non est necesse, vt translatio in extremis sit super omnia media: ergo dato, quòd inter substantias essent plura media, non oportet vt per omnia illa transeatur, quemadmodum licet inter album & nigrum plura intersint media, non tamen oportet id, quod de albo transit in nigrum, per omnia media transire. Nec exempla adducta ab ipsis tam in sonis, quàm in coloribus sunt ad propositum; sed potius contra seipsosmet, quia (vt dictum est) vltima conditio cõtrarietatis est manifeste falsa, & patet ad sensum, quia non oportet vt subiectum, si debet ab extremo in extremum peruenire, pertranseat omnia media. C D

Contraria possunt esse in eodem.

Quantum ad conclusiones, quas ponũt, dico illam primam esse impertinentem, cum manifestum sit omnibus contrarietatem stricte acceptam (vtendo verbis eorum) non reperiri inter formas substantiales, sed tantum inter accidentia, quia maxima distantia sub vno genere eorum, quæ nata sunt ab eodem susceptibili se continue expellere, non est nisi inter formas accidentales, qualis est inter calidum & frigidum, album & nigrum; duę enim substantiæ, & si in eodem genere maxime distantes sint, puta homo & imperfectissimum cõchylium in gene-

Cõtrarietas in quibus reperitur.

A in genere animalis, non tamen circa vnum aliquod nata sunt suscipi, quoniam in nullo susci pi possunt, cum dicat Arist. in prædicamentis, cōmune est omni substantiæ in subiecto non esse; falsa quoque est doctrina tradita ab eis in probatione illius primę cōclusionis, quòd terræ contrarietur ignis, aqua, & aer, & quòd omnia elementa, & omnia generabilia, & corruptibilia contrarientur sibi inuicem, quia elementa & substantiæ omnes in sua nuditate, & secundum se ipsas consideratæ ab intellectu, carent omni contrario, & si in rerum natura sic nudæ non inueniantur, tamen intellectus est, qui sic eas contemplatur & perpendit; quòd si Arist. dicat 2. de generatione, aquam esse contrariam igni, & ecōtra, vt contingit substantiam substantiæ esse contrariam; loquitur de substantiis quatenus vestitæ sunt suis accidentibus, puta calore & frigore; sic enim substātia est contraria substantię ratione suarum qualitatum, non autem prout considerantur in sua nuditate. Cap. de substantia. Tex. 49.

Arguitur deinde contra secundam conclusionem, quia stante veritate illius conclusionis, quòd repugnantia contrarietatis in formis substantialibus talis reperiatur, qualis sufficiat ad motum, vt asserunt; sequerentur multa inconuenientia; & primo, quòd cum mobile maneat B idem in toto motu, sub vtroque termino formarum substantialium erit ens demonstratum per vtranque formam, quia in altero extremorum non potest moueri, & per consequens vnū numero erit diuersa numero; immo etiam specie, quod est manifeste falsum. Secundo etiā sequitur, quòd motus componatur ex indiuisibilibus, ex quo secundum ipsos formæ substantiales non habent medium; idcirco erit motus in extremis; & quia manifestum est omnibus, quòd extrema sunt indiuisibilia ex quo sunt vltima, & tanto magis, quia sunt formæ substantiales, quæ sunt indiuisibiles. Et ex hoc deducitur aliud inconueniens, quòd erit motus de extremo ad extremum, & non per medium, quod patet ex eorum doctrina, quia formæ substantiales sunt contraria immediata. Extrema sūt indiuisibilia.

Deinde sequitur ad ipsos maius inconueniens, quòd erit motus per vacuum, & per consequēs, quòd in nulla parte motus erit velocius, aut tardius mobile, quàm in alia, & quòd nunquam erunt duo motus æquales, & multa alia inconuenientia deduci possent, posita illa doctrina, quam docent isti, quòd sit motus inter formas substantiales, sicut inter contraria: si vero volunt dicere, quòd non est transmutatio ad vnam formam substantialem, nisi C priori corrupta: ergo sequitur, quòd non erit motus inter ipsas, tanquam inter contraria, sed erit de vno contradictorio ad aliud, & ista transmutatio non est motus, quæ scilicet est inter contradictoria, sed est generatio, vel corruptio; ex his sequitur quòd transmutatio, quæ est per motum in formis substantialibus, aut non est nisi per viam oppositionis, quæ est secundū generationem & corruptionem, reperta inter contradictoria: aut secundum oppositionem excellentiæ & defectus contra ipsos.

Nec rationes concludunt aliquid, quia prima ratio, qua arbitrabantur se demonstrare, non concludit aliud, nisi quòd elementa sunt contraria ratione qualitatum, non autem secundū se accepta. Secunda etiam ratio, quæ fundabatur supra dicto Arist. 1. phys. quòd in genere substantię est vna prima contrarietas, soluitur à S. Tho. ibidem dicente, quòd si accipiatur ipsum quod est substantia, nihil est ei contrarium; si vero accipiantur formales differentiæ in genere substantiæ, contrarietas in eis inuenitur, quæ differentiæ ita se habent, quòd vna dicit excellentiam & superabundantiam; & altera defectum: ista enim cōtrarietas est contrarietas habitus & priuationis, peruerse igitur ipsi intellexerunt textum Arist. Sic etiam exponitur litera præsens Philosophi, in qua probat per inductionē & syllogismum, differentiam secun D dum speciem esse differentiam contrarietatis, scilicet habitus & priuationis, non quòd vna illarum sit pura priuatio, sed se habet vt priuatio respectu alterius. Tex. 56. Substantiæ nihil est cōtrarium.

Nec valet replica, duas formas esse formaliter entia positiua, quia nō oportet, vt sint in æquali gradu, sed semper sunt impares & inæquales in perfectione, & ideo vna ipsarum est nobilior altera, cum species rerum sint veluti numeri, vt scripsit Arist. 8. huius. Sic etiam dicimus formas non esse entia disparata, sed contraria contrarietate excellentiæ & defectus, vt sæpius dictū est. Soluitur quoque ratio desumpta ex 5. phys. de terminis mutationū, quia semper terminus à quo est vt priuatio; & terminus ad quē vt habitus. Soluitur, & vltima ratio, in qua dicitur, contrariorū sunt cōtrariæ causę, &c. Hanc rationē sumpserunt ex S. Tho. 5. phys. disputante contra Alexandrum, & Auerroem, & adducitur hęc ratio, quę valet tantū de contrarietate differentiarum, quæ est in omnibus generibus; & attenditur secundum cōmunem radicem contrarietatis, quæ quidem est excellentia & defectus; ad quam oppositionem omnia contraria reducuntur; omnes enim differentiæ diuidentes aliquod genus hoc modo se habent, quòd vna earum est vt abundans, & alia vt deficiens respectu alterius; propterea Tex. 10. Tex. 7. Com. 10. Radix contrarietatis quę est.

Tex. 5 pterea scripsit Arist. 8. huius, quod definitiones rerũ sunt veluti numeri, quorũ species variantur A per additionem & subtractionem vnitatis; cum ergo opinio ipsorum in hac parte stare non possit, vt patet ex præmissis. Veniendum igitur est ad explicandam veritatem.

Com. 105. Et pro intellectu huius veritatis sciendum est primo, quòd Auerr. 1. libro de cælo & mundo narrat qualiter Alexander, cum audisset ab Aristot. in prædicamentis, quòd substantiæ nihil est contrarium, voluit intelligere illud dictum de substantia composita ex materia & forma; & cum audisset etiam in 2. de generatione & corruptione, quòd igni est contraria aqua, terræ autem aer, voluit hoc dictum debere intelligi de substantia simplici, idest de forma, quia forma ignis contrariatur formæ aquę, & forma aeris contrariatur formę terrę, quia suspicatus est, vt sibi imponit Auerr. quòd qualitates propriæ in elementis essent formę substãtiales elementorum, vt calor respectu ignis, & frigus respectu aquæ. Quę opinio stare non potest, quia in his, quæ vniuoce dicuntur, quod vni est accidens, alteri non potest esse substantia; aut econuerso; nunc autem caliditas, & vniuersaliter qualitates primę inuentę in elementis & in mixtis corporibus sunt vnius & eiusdem rationis vniuoce, quia rectus iudex de qualitatibus tangibilibus est sensus tactus, vt dicitur in 2. de anima; tactus autem vniformiter immutatur à calore ignis & à calore mixti sine aliquo discrimine: sequitur ergo, quòd si caliditas in mixto est qualitas, in igne non sit substantia, Rursus si calor in igne est substantia tunc corpus mixtum calidum, cum componatur ex substantia & qualitate, haberet definitionem ignis; præsertim cum sit eiusdem rationis vniuoce calor ignis & corporis mixti. Vnde si in igne esset substantia, & in mixto qualitas, tunc non diceretur vniuoce, quod tamen est falsum, ut dictum est supra. B

Tex. 22. Tex. 107. Calor ĩ igne est accidens.

Secundo est notandum, differentias ita se habere, quòd vna illarum est veluti priuatio alterius, non tamen intelligas tu, quòd sit vere & proprie priuatio, quia (vt superius diximus) priuatio proprie accepta est negatio in subiecto apto nato, itaquòd nihil addit negatio supra priuationem, nisi quòd requirit naturam aptam, in qua sit priuatio, non ita se habet vna differentia respectu alterius. Vnde corporeum & incorporeum sunt differentię oppositæ, sic etiam rationale & irrationale, attamen corporeum non est pura priuatio, nec etiam irrationale, quia pura priuatio cognosci habet per habitum, vt docuit Auerr. 3. de anima, & 8. phys. vbi Arist. definiuit, quid sit mouens per se per negationem motoris per accidens, licet non semper verificetur, quòd priuatio cognoscatur per absentiam formę, sed vt in pluribus, quia aliquando accidit priuationem notiorem esse forma, tunc per negationem priuationis deducimur in cognitionem formarum, & sic dicit Dionysius in libro de diuin. nomini. de Deo magis cognoscimus quid non sit, quàm quid sit; nam, vt scribitur 2. huius, sicut se habet oculus noctuæ ad lucẽ diei, sic se habet intellectus animę nostræ ad ea, quę manifestissima sunt in natura; & propterea rationale & irrationale, & ceteræ differentiæ, cum nõ sint proprie priuationes, possunt ducere in cognitionem rerum constitutarum ab ipsis; nec oportet, vt vna differentia cognoscatur necessario per aliam, sed cum non sint pares & æquales inter se, & semper vna sit altera excellentior, ideo se habent vt priuatio, & habitus. C

Corporeum non est pura priuatio. com. 15. com. 17. Cap. 1. Tex. 1.

Tertio notandum est, quòd aliter diuersificatur materia per formam, & aliter genus per differentias; forma enim non est hoc ipsum quod est materia, sed facit compositionem cum ea; unde materia non est ipsum compositum, sed aliquid eius; differentia vero additur generi, non quasi pars parti, sed quasi totum toti, vnde genus est hoc ipsum quod est species, & non solum aliquid eius, si autem esset pars, non prędicaretur de ea. D

Materia & genus quõ discriminantur

Vltimo considerandum est, quòd illa, quorum causę sunt contrarię, non oportet semper proprie & formaliter loquendo esse contraria, nam in simili, licet genus semper diuidatur per contrarias differentias, non tamen semper diuiditur in contrarias species, licet illud possit quandoque contingere: dicimus enim, quòd animal diuiditur per rationale & irrationale tanquam per differentias contrarias, & tamen homo & asinus, quæ sunt species, non sunt contraria: ex aduerso autem color diuiditur per congregatiuum, & per disgregatiuum visus tanquam per contrarias & oppositas differentias, & species constitutę per illas sunt etiã cõtrariæ, videlicet albedo & nigredo, & sic debes tenere in simili; vnde stat, quòd proprietates contrariæ proueniant quandoque à contrariis causis formaliter, vt rarefacere & condensare; quę sunt proprietates contrariæ proueniunt à calore & frigore, quæ sunt causæ formaliter contrarię; sic enim contrariorum effectuum sunt contrarię causæ, vt docet S. Thom. 5. physi. vbi supra, vel causę agentes contraria possunt esse diuersæ, vel contrariæ formaliter, vel virtualiter, ut patet de sole.

Genus aliqñ diuiditur in cõtrarias species. Lect. 3.

Istis sic iactis ponitur prima conclusio talis contra Alexandrum. Qualitates elementorum

rum

A rum non sunt formæ substantiales ipsorum, sed accidentia propria: patet ista ex primo notabili, quia si nobis sunt accidentia: igitur non possunt esse formę substantiales in elementis. Pręterea sequeretur, quòd calor diceretur ęquiuoce de calore ignis, & de calore mixti, stante opinione Alexandri, quod est absurdum dicere.

Et siquis instaret pro Alexandro dicens, illud ad cuius ablationem aufertur substantia, est substantia; sed ad ablationem caliditatis ab igne sequitur ablatio ignis: igitur caliditas in igne est substantia ignis, & sic de frigiditate respectu aquę, & siccitate respectu terræ, & humiditate respectu aeris. Sed dicimus nos limitando illam propositionem, quòd illud, ad cuius ablationem primo & per se aufertur substantia, est substantia; vnde licet ignis auferatur per ablationem caloris, non tamen aufertur primo & per se, sed mediante ablatione formæ ignis, sicut quando aufertur risibilitas, aufertur homo, non primo, sed mediante ablatione rationabilitatis, & sic patet opinionem Alexandri manere in sua falsitate. Defensio Alexand. Limitatio propos. Alexan.

Secunda conclusio est. Formæ substantiales causatæ ex oppositis differentiis licet sint positiuæ, non tamen sunt in ęquali gradu perfectionis: probatur, quia semper vna illarum differẽ-
B tiarum includit priuationem alterius, & est sententia Aristot. 8. huius, vbi docuit species rerum esse veluti numeros, qui variantur per additionem & subtractionem vnitatis. Tex. 10. Ex hac conclusione apparet deceptio Pauli Soncinatis in quæstionibus suis huius libri, vbi voluit scotizare putans opinionem S. Thom. non discordare ab opinione Scoti in hac materia, cuius oppositum ostendimus de mente Arist. S. Thom. & rationis. Quæst. 24.

Tertia conclusio est. Prima contrarietas est priuationis & formæ, & hæc inuenitur in primo genere, quod est substantia; ista conclusio est expressa sententia S. Thom. 1. physi. vbi exponit dictum Arist. quòd cum omnes contrarietates reduci habeant ad hanc primam, quæ est per excellentiam & defectum, hæc autem contrarietas est habitus & priuatio; propterea cum diuidatur contrariis differentiis, istæ differentię contrariæ dicuntur opponi contrarietate habitus & priuationis, contra Chrys. Iauellum in quęstionibus suis huius decimi, vbi voluit species & differentias generis substantię esse oppositas oppositione contraria, expresse contra magistrum suum S. Thom. tenentem differẽtias diuisiuas generis opponi oppositione priuatiua; sic etiam exposuit Commentator 1. phys. quòd prima contraria in vnoquoque genere
C sunt opposita secundum esse & non esse, quod est dicere secundum habitum & priuationem: hanc quoque veritatem docuerunt omnes Græci de mente Arist. vt patet apud Simpl. & Themist. in sua paraphrasi super primum phys. Tex. 56. quæst. 18. Com. 56.

Vltima conclusio respondens quæsito. Formalis repugnantia, quę est inter formas substantiales, non est repugnantia contrarietatis: probatur, quia vbi est contrarietas, ibi est motus de necessitate, vt patet ex Aristot. 5. phys. sed inter formas substantiales non est motus, quia motus est de subiecto in subiectum, subiectum autem formæ substantialis non est ens demonstratum: igitur formalis repugnantia, quæ est inter formas substantiales, non est repugnantia contrarietatis. Tex. 10. Inter formas substantiales non est mot.

Et si quis diceret contra istam conclusionem, quia omne, quod corrumpitur, à suo contrario corrũpitur, ex 1. de generat. & corrupt. sed inter formas substantiales est vera corruptio: ergo erit vera contrarietas. Et confirmatur, quia cum forma corrumpenda à materia expellatur, quæritur, à quo expellitur; non à se, nec ab aliquo simili: ergo relinquitur, quòd à suo cõtrario. Tertio, hoc probat ex professo Arist. hic inductione, & syllogismo, q̧ differentia secun-
D dum speciem est differentia contrarietatis, quia cum non sit contradictio, nec secundum priuationem & habitum, nec secundum relationem: ergo à sufficienti enumeratione est contrarietas. Ratio Arist. est, quia ad differentiam secundum speciem requiritur identitas generis, & diuersificatio generis per diuersas species; sed vtrunque eorum reperitur in contrarietate, quandoquidem (vt alias dictum est) contraria sunt in eodem genere, & contrarietas est maxima & perfecta differentia: igitur diuersitas secundum speciem est contrarietas, & nõ oppositio secundum habitum & priuationem. Sed hęc facile soluuntur, quia formę non per se & primo corrumpuntur, sicuti nec per se & primo generantur; illud enim, quod per se primo generatur & corrumpitur, est compositum; formę autem dicuntur generari & corrumpi per accidens; pręcipue vt sunt formę materiales, & animę brutorum animalium, quæ non sunt per se subsistentes: propterea corrumpuntur & generantur corruptis & generatis corporibus, vt docet S. Tho. 1. p. loquens de animę ęternitate. Adde, quia aliud est substantiam habere in se contrarium, & aliud est habere sibi contrarium; nam primum est recipere in se formam, cui est alia forma contraria, vt recipere calorem, cui contrarietur frigiditas, & post calorem esse aptam recipere frigiditatem, & hoc pacto substantia habet in se contrarium, vt do- Tex. 10. Tex. 24. Quid est illud quod per se primo generatur. q. 75. ar. 6.

cuit Arist. in prædicam. quòd substantia eadem numero manens successiue & non simul, & A
per mutationem sui, & non solum per mutationem alterius, est apta nata in se recipere contraria, & si non omnia saltem aliqua, secundum autem est esse talis naturæ, quòd alia natura sibi contrarietur, vt dulcedo dicitur habere sibi contrarium; quoniam est talis naturę, quòd ei amaritudo contrarietur, & hoc pacto contrarietas non est in substantia: ex his patet solutio ad primum dubium. Ad confirmationem dicitur, quòd forma corrumpenda nō expellitur à materia, nec à se nec à suo simili, sed à contrario illo, à quo corrumpitur compositum per se primo; ad cuius compositi corruptionem forma expellitur à materia. Ad id, quod tertio loco dubitabatur ex Arist. dicitur, quòd licet inductione & ratione probet differentiam secundũ speciem esse contrarietatem; per ipsam tamen contrarietatem intelligit oppositionem priuatiuam.

In substantia nō est cōtrarietas.

Sed dices tu, hoc esse expresse contra verba Aristot. qui asserit non esse priuatiuam oppositionem. Respondetur, quòd priuatio est duplex. Altera quæ dicit puram negationem in subiecto apto nato, & nullum positiuum importat. Altera vero priuatio est, quæ quantum est in se, est positiuum, sed quia est imperfectum respectu alterius, propterea dicitur priuatio, B
exemplum primi, vt cæcitas respectu visionis, & surditas respectu auditus; exemplum secundi, vt irrationale respectu rationalis, & omnis differentia imperfecta respectu differentiarũ perfectarum; sensus verborum Arist. est, quòd differentia, quæ est inter formas substantiales, non est repugnantia & contrarietas priuatiua, intelligendo de contrarietate priuatiua, quę est inter puram priuationem & habitum, sicuti inter visionem & cæcitatẽ: hoc enim modo patet expresse formas substantiales non repugnari sibi inuicem; sed non exclusit, quin sint formę ipsę substantiales sibi inuicẽ repugnantes oppositione priuatiua, quæ est inter perfectum & imperfectum. Vel aliter dici potest, quòd repugnantia, quę est inter formas substantiales est repugnantia, non contradictoria, nec priuatiua proprie, nec relatiua; sed contraria, scilicet metaphysica, non autem physica, quia talis est per motum, & in substantia (vt dictum est) non est motus: ex his patet dilucidatio quæsiti, & solutio omnium eorum, quę contra veritatem sic dilucidatam adduci possent.

Priuatio duplex est.

Contrarietas metaphysica qualis sit.

Quoniam vero contraria diuersa specie, corruptibile autem & incorruptibile contraria, &c, Tex. 26. C

Vtrum corruptibile & incorruptibile differant genere.

Dilucidatio septima.

AD quam controuersiam respondẽt Auerroistę, varia sentiẽtes, dum Aliqui eorũ volunt corruptibile & incorruptibile differre genere tantũmodo in substãtiis, quia reperitur diuersa materia in eis; in accidentibus autẽ docẽt hoc non posse verificari, quia accidẽs æternũ, & accidens corruptibile reponuntur sub eodem genere, sicuti est quantitas cæli, & quantitas elementi, D
lux cęli, & lux elementi, motus cæli, & motus elementi, & in aliis id genus

Aliqui vero dicunt, quòd vel loquimur de differentia positiua, & sic quæcunque differunt genere, sunt in aliquo genere, & hoc pacto corruptibile & incorruptibile non differunt genere, eo quòd incorruptibile non est in aliquo genere, quia non habet materiam, vel si habet, illa est alterius rationis, aut loquimur de differentia negatiua, & sic tam in substantiis, quàm in accidentibus corruptibile & incorruptibile asserũt differre genere, quia genus sumitur à potentia, vel ab aliquo potentiali, differentia vero sumitur ab actu, vel ab aliquo actuali, hęc autem tam in substantiis, quàm in accidentibus reperiuntur, quia incorruptibile siue sit substantia, siue sit accidens, nullo pacto est in genere; corruptibile autem semper est in genere, præcipue quia substantia generabilis & corruptibilis dicitur esse genus generalissimum prędicamenti substantiæ.

Differentia duplex est.

Aliqui vero asserunt absolute corruptibile & incorruptibile differre genere logico; & dicunt hãc fuisse mentẽ Ari. qui dicit corruptibile & incorruptibile differre genere, & plusquã specie; quia si loqueretur Philosoph, de genere physico tm, & nō de genere logico, tunc nō

valeret

A valeret ratio quam adducit contra Platonem. Plato enim dicebat, quòd idea hominis, & homines particulares non differunt specie, immo nec genere; & quæ differunt genere plus differunt, quàm specie, & sic Plato concederet Aristoteli, quòd idea & indiuidua differunt genere naturali; quia idea non habet materiã, sed indiuidua hominis habent materiam; vnde ista sunt eadem; & sic non sequeretur, ista differunt genere naturali; ergo differunt in specie logica, quia bene concederet, ista differe genere naturali, & tamen conuenire in specie specialissima; sed oportet si consequentia est bona & contra Platonem, quòd loquatur de genere logico & vniuoco, quia corruptibile & incorruptibile differunt genere logico & vniuoco; ergo differunt specie, tunc est bona consequentia & contra Platonem.

Propterea si Arist. vteretur genere naturali, in hac ratione peteret principium, quia sumeret, quod deberet probare. Præterea Auer. in hoc libro asserit, quòd corruptibile & incorruptibile sunt differentię contrariæ; & illud, quod congregat illa, est nomen æquiuocum, immo corpus, quod dicitur de corruptibili & de incorruptibili, est æquiuocum; & Porphyrius qui posuit substantiam esse genus generalissimum prædicamenti substantiæ, fuit opinionis Com. 26.
B Platonis; nobis autem plus credendum est Arist. & Auerr. quàm Porphyrio. Præterea & tertio Boetius quoque est opinionis Auerr. qui in prædicamentis asserit Philosophum determinare de substantia composita media relictis extremis: ergo genus generalissimum prædicamenti substantiæ est aliquod compositum ex materia & forma. Hoc idem docet Alexander volens duo esse principia generis substantiæ, videlicet materiam & formã; & hoc quia quodcunque est in genere substantię, est compositum ex materia & forma. Hanc veritatem maxime etiam docet Simplicius summus peripateticus ponens differentiam inter Platonem & Arist. & ait Platonem velle substantiam communem corporeis & incorporeis esse genus generalissimum: Arist. autem non substantiam, sed corpus corruptibile esse genus generalissimum. Sic etiam Auerr. in sua paraphrasi asserit, non omne corpus esse generalissimum, sed corpus corruptibile: & ratio eorum est, quia nihil vniuoce dicitur de corruptibili & incorruptibili. Cap. de substantia. Discrimẽ inter Plato. & Arist.

Vltimo adest ratio, qua vtitur Auerr. 2. cęli contra Auicenam; docuerat enim Auicen. orbes esse eiusdem generis, & differre specie: contra arguit Auerr. quia si orbes sunt eiusdem
C generis, tunc essent compositi ex materia & forma, & si sic, tunc essent generabiles & corruptibiles, quę consequentiæ nullæ essent, nisi quia Auerr. supponit differentiam specificam sumi à forma; genericam autem à materia, eoquia species & forma est actus, genus autem est quoddam potentiale; omne autem potentiale sumitur à materia: igitur quæ differunt potentialitate, differunt quoque genere: ex his patet positio Auerroistarum in hac disputatione. Com. 49. Potentia sumitur à materia.

Sed mirum est de tot viris illustribus, quomodo in præsenti disputatione adeo manifeste defecerint, & à veritatis tramite deuiauerint, & in re tam manifesta fuerint discordes & præsertim cum Ioannes Bachonus Auerroistarum Princeps Theologus celeberrimus, ac canonista præcipuus, teneat in 1. senten. ne dum corpora incorruptibilia, & corpora mixta esse eiusdem generis, sed etiam Deum ipsum gloriosum, mentesq. illas diuinas, & feculenta hæc omnia sub eodem genere reponi, & probat de Deo, quòd sit in genere; quia cui conuenit formalis ratio generis, ita quòd illa ratio formalis sit prædicabilis, illud est in genere, sed Deus gloriosus est huiusmodi: igitur Deus est in genere: maior patet; & minor probatur, quia & si nõ omne commune habens coordinationem prædicabilium sit genus vel in genere, vt patet de Dist. 9. Opinio Bachon. de Deo an sit in genere.
D ente & aliis transcendentibus, tamen si est commune, quòd habet coordinationem prędicabilium secundum formalem rationem prædicamentalem determinati prædicamenti, & non per modum prædicabilis transcendentis; illud est genus vel in genere; sed de Deo dicuntur aliqua prædicamenta, non modo trascendenti, sed secundum modum determinatum proprium determinatorum prædicamentorum & coordinate, quia in Deo est substantia, relatio & actio: ergo sequitur Deum esse in genere & esse æternum, & cum etiam hæc caduca sint in genere, patet corruptibilia & incorruptibilia conuenire in genere; sed non naturali & physico: ergo logico. Præterea licet non omne contentum sub communi sit in genere, vt continetur sub illo communi, tamen illud commune vt contrahitur in sua contenta per differentias, est in genere, vt per oppositũ modum, quo arguit Arist. quòd ens non est genus 3. huius quia licet sit commune, non tamen habet differentias extra suum conceptum; sed substantia descendit per suas differentias, puta per corporeum & incorporeum; & rationale & irrationale in inferiora, quod conuenit Deo & nobis, vt docuit Porphyr. in prędicab. ergo secundum eum & vt communiter intelligitur, tam prima intelligentia, quàm omnes alię, quæ vocãtur Dii, sunt in genere. Tex. 10. Cap. de differentia.

Et si quis diceret, inconueniens esse Deum ponere in genere: respondet Bachonus, quòd licet esset inconueniens Deum esse in genere absolute loquendo, tamen non est inconueniēs Deum esse in genere cum determinatione, scilicet secundum intentionem generis depuratā, & illimitatam. Et si quis etiam instaret asserens, quòd talis depuratio ponit Deum extra genus: respōdet adhuc, quòd illa depuratio aut illimitatio non ponit Deum extra genus, quia eadem ratione Deus esset extra formalem rationem generis relationis, quod est contra omnes theologos, qui vnanimiter concedunt, Deo competere formalem rationem relationis, licet non omnes concedant Deum esse in genere, sed depuratio potest esse duplex; vna qua posita, illud à quo depuratur, non potest sibi cōpetere: nisi metaphorice, queādmodū dicimus Deum esse vbiq; tn̄ esse vbiq; ita depuratur ab esse vbi, quod est prædicamentum, vt tale vbi non competat sibi, nisi metaphorice: proprie autem vbi solis corporibus competit, ideo nullus concedit Deum esse in genere vbi. Alia est depuratio, qua posita illud, à quo depuratur, potest sibi competere proprie & formaliter, exempli gratia, licet concedamus Angelos esse in genere substantiæ, tamen depuramus eos ab intentione substantiæ compositæ & corporalis, quia tamen eis potest competere formalis ratio substantiæ, quæ est subsistere; ideo concedimus Angelos esse in genere substantiæ, sic in proposito cum ponimus Deum in aliquo prędicamento secundum intentionem depuratam; retinemus sibi rationem formalem illius prædicamenti proprie & formaliter; quantuncunque enim depuremus relationem ab imperfectionibus, cōcedimus tamē in Deo formaliter & proprie esse relationem, propterea non concedimus absolute Deum esse in genere, sed cum ista locutione determinante excessum eius super alia, quæ collocantur in genere v.g. & si concederetur, quòd Deus sit in genere, quia aliquod genus prædicatur de eo, sicut superius de suo inferiori, quod habet differentiam propriam sub superiori per prædicationem; vt quando substantia prædicatur de Deo, tamen prædicatio substantiæ de Deo solum exprimit hoc quod substantia prædicatur, sicut superius de inferiori habente differentiam sub eo; & non imponit entitati diuinæ, nec inuenit in ea finitatem aut limitationem, sicut in creaturis.

Genus pōt depurari.
Depuratio est duplex.
Relatio est formaliter ī Deo.
A *B*

Et si quis adhuc diceret contra; quia illud, quod debet esse in genere, est ens possibile; sed Deus non est ens possibile: ergo Deus non est in genere. Dicitur quòd quodlibet genus diuiditur per duas differentias, quarum vna se habet vt priuatio, & alia vt habitus; illa quæ se habet per modum priuationis communiter exprimit rem vt imperfectam, veluti inanimatum; sed aliquando exprimit rem perfectiorem, vt immortale & incorruptibile, de quibus Porphyr. dixit, immortale additum Diis separat Deos à nobis; vnde illa differētia, quæ conuenit rei & determinat rem, secundū quòd res est perfecta, conuenit rei secundū q̄ est in actu; sed differentia priuatiua, quę est immortale, independens, increatum, & huiusmodi, exprimit rem vt est perfecta: ergo differentia, quæ conuenit Deo contento infra ambitum substantię, conuenit ei secundum quòd est in actu; & vt sibi conuenit determinari per differentiam, sic ipse esset res generis substantiæ secundum quòd est in actu, non secundum quòd est in potentia; & propterea est falsa maior assumpta in argumento.

Genus diuiditur differētiis.
Cap. de differentia.
C

Si etiam diceres; quia Deus, cum sit ens infinitum, & infinitum non sit in genere: ergò male ponitur Deum esse in genere. Respondetur ad hoc, quia illimitatio & infinitas non excludunt aliquem à genere simpliciter; quandoquidem illud non ponit aliquid extra genus simpliciter, quo posito, adhuc res remanet in genere eodem, sed posita infinitatione & illimitatione in aliquo, propter hoc non excluditur à proprio genere, in quo collocatur cum multis aliis finitis, verbi gratia si linea poneretur infinita, adhuc esset in eodem genere cum corpore & superficie finitis, quod patet, quia reciperet prædicationem quantitatis essentialiter. Nec valet dicere, quòd licet quantitas infinita sit in genere quantitatis, non sequitur, ergo Deus infinitus est in genere substantiæ, quia quantitas illa non diceret entitatem totalem & infinitam; sed præcise quantitatem infinitam, Deus autem dicit entitatem infinitam totalem omnium generum, ideo oportet concedere, quòd quantitas infinita non effugit genus quantitatis, quia recipit essentialem prædicationem quantitatis tanquam concretum per aliam differentiam quantitatis; sed quamuis Deus dicat totalem entitatem infinitam, tamen quando dicitur quòd est substantia, recipit prædicationem essentialem substantię, sicut quando dicimus, quòd in Deo est sapientia, & relatio, & sic de aliis; sed remota limitatione & imperfectione ponitur in Deo ratio generis relationis. Quare etiam non potest poni in ipso Deo ratio generis substantię remota limitatione & imperfectione, non potest assignari alia ratio, nisi quia limitatio & imperfectio sunt de ratione generis; sed hoc est falsum, quia potest quæcunque ratio generis concipi depurata, non considerando imperfectiones eorum, quæ sub

Infinitum potest esse in genere secūdū aliquos.
Quantitas infinita est ī genere quātitatis.
D

genere

A genere continentur, quoad imperfectionem, sicut humanitas & equinitas potest concipi, quòd nihil sit nisi humanitas & equinitas tantum, vt docet Auicen. 1. suæ metaphysicæ. Cap. 5.

Nec valet ratio illa, quam aliqui assignant ad probandum Deum non esse in genere, quia genus debet esse vniuocum suis contentis; sed nihil est vniuocum Deo & creaturis: ergo Deus non poterit esse in genere. Soluit Bachonus princeps Auerroistarum, quòd ista ratio forte nõ excluderet Deum esse in genere physico, quia vt scripsit Aristot. 7. phys. in genere multę latent æquiuocationes. Tex. 31. Deinde soluit aliter, quòd nec excluderet ista ratio Deum esse in genere metaphysico, quia non oportet tale genus esse vniuocum, vt patet ex 4. huius, quòd ens dicitur multipliciter multiplicitate analogię, propterea multi voluerunt ens esse genus. Tex. 2.

Et si dicis, quia hoc est contra Arist. 3. huius, vbi probat ens non esse genus, quia non habet differentias, quæ necessario debent esse extra conceptum generis. Tex. 10. Ad hoc posset dici, quòd Arist. probat ibi ens non esse genus vniuocum, sed poterit esse genus analogum. Diceret etiã forsan aliquis, ex verbis Arist. hic; corruptibile & incorruptibile differunt plusquam genere, Tex. 26. sed Deus est incorruptibilis; creaturæ autem corruptibiles: ergo Deus & creaturæ nõ possunt B conuenire, neque in genere logico, neque metaphysico. Respondet Bachonus glossando hęc verba Arist. quæ intelligenda sunt de genere proximo, non autem de genere generalissimo, cuiusmodi est substantia, relatio, & actio. Sensus uerborum Arist. ſm Bachon.

Adde, quòd vniuocatio, vt diximus, non impedit quin Deus possit esse sub genere logico, quia Arist. in principio prædicamen. distinguit solum nomina in vniuoca & pure æquiuoca, vt canis & homo mortuus; sed sub vniuoco sic accepto continetur analogum: ergo nomina, quæ ponuntur ibi in prædicamento, poterunt esse analoga; sed certum est, quòd Deus & creatura habent aliquid commune analogum: ergo vniuocatio nõ expellit Deum à genere logico. Rursus communiter à philosophis genus substantię diuiditur per corporeum & incorporeum; & rationale competit nobis & Diis, mortale vero disiungit nos à Diis; sed hæc nõ esset bona diuisio, si vniuocatio vt distinguitur contra analogiam, necessario requireretur ad hoc, ut aliquid esset in genere logico aut metaphysico; Deus enim & nos non habemus aliquid vniuocum, sic pressius acceptum, ergo &c. Rursus etiam, vnitas analogiæ est tenuissima & latissima, cõsimiliter vnitas generis generalissimi est tenuissima & latissima, licet ergo Vnitas analogię secundum Bach. qualis est. C genus proximum logicum requirat vniuocationem propriã, tamen generalissimũ logicum & metaphysicum non videtur requirere: ex his concludimus Deum ceterasque intelligentias de mente Auerr. posse esse in genere; quod etiam ostendimus in principio huius libri: decepti igitur sunt præfati Auerroistæ in expositione huius literę. Dilu. 1.

De corpore etiam cælesti incorruptibili, & corpore mixto corruptibili patet reponi sub eodem genere generalissimo, quia si non repugnat Deum & intelligentias conuenire cum rebus hisce caducis sub eodem genere, minus repugnabit corpori cęlesti ęterno, & corpori caduco sub eodẽ genere logico collocari, quia cuicunq; cõuenit ratio generis substãtię, est in genere substãtię, sed corpori æterno cõuenit ratio generis substãtiæ, q̃ est per se existere: ergo necessario corpus illud est in genere substãtię. Corpus ęternum est in genere. Rursus, omne, quod prędicatur de alio in eo quod quid, & est in plus, se habet veluti genus, sed substãtia prędicatur de corpore ęterno & caduco in eo quod quid, quatenus sunt substantiæ: ergo corpus ęternũ & caducum sub eodem genere collocantur, scilicet substantię & etiam quantitatis, vt sunt quanta; quia omne quod definitur, oportet vt sit in genere; sed tam corpus caducum, quàm ęternum definitur, vt pa- D tet ex Aristo. 1. cęli, vbi asserit corpus esse perfectam magnitudinem; quia habet in se trinam dimensionem: ergo etiam in genere quantitatis prout sunt quanta collocanda veniunt; & sic etiam dicendum est de accidente æterno, & caduco, vt lux solis & mixti, seu elementi. Tex. 1.

Nec rationes adductæ aliquid concludũt, & pręsertim prima, quę est ipsius Ioannis de Ianduno, quia si Arist. loqueretur in pręsenti litera de genere naturali, & non de genere logico, tunc ratio sua non concluderet, neganda est ergo consequentia. Et ad probationem, quando asserit, quòd Plato volebat ideam hominis, & hominem particularem esse eiusdem speciei: dicimus, quòd ex hoc concludit ratio Philosophi, quia si idea hominis est incorruptibilis, & homo particularis corruptibilis: igitur differunt specie, quia corruptibile & incorruptibile differunt genere naturali: ergo non sunt eiusdem speciei; & sic tenet ratio Aristo. contra Platonem, & stat corruptibile & incorruptibile conuenire in genere logico, & metaphysico. Ratio Arist. quo est valida cõtra Platonem.

Ad aliam rationem etiam negamus, quòd Arist. petat principium; immo est efficacissima ratio, & demonstratiua contra Platonem. Ad tertiam rationem, qua vtitur Auerr. asserens, q corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ contrarię &c. Concedimus respectu generis physici & naturalis; non autem logici & metaphysici, & quando addit, quòd ponere substan-

tiam esse genus generalissimum pertinet ad doctrinam Platonis; negatur, immo dicimus esse germanam mentem Arist. & Auerr. vt latius ostendit Bachonus, & patet ex 12. huius, vbi Arist. posuit omnium prædicamentorum esse eadem principia, vt docuimus in principio huius libri, immo Ioannes in hoc libro ponit Deum esse in genere substantię, saltem per reductionem: quod alias demonstrauimus esse falsum de mente S. Thom. Ad dictum Boetii dicimus, quòd relictis extremis tractat Porphyrius de substãtia cõposita, & hoc est verissimũ, quia omnis substantia, quæ est in recta linea prædicamentali, est aliquo pacto composita vel ex materia & forma, vel ex esse & essentia; prima est substantia corporalis; secunda autem est incorporalis. A

Tex. 19

diluc. 1 quest. 5.

Existens in recta linea prædicamentali quid est.

Ad Alexandrũ dicimus fuisse locutũ vel de genere physico, vel de materia & forma coĩter sumptis, quia essentia se habet vt materia, & esse se habet vt actus, ꝓpterea intelligẽtias aliquãdo voluit S. Tho. esse cõpositas ex materia & forma, sed æquiuoce & improprie, vt patet in libello de ente & essentia. Ad Simplicium dicimus, quòd loquitur vel de genere physico, quia posuit Plato quasdam substantias incorporeas corruptibiles, vt patet in Timeo, vbi dixit loquens de quibusdam substantiis incorporeis, ò Dii Deorum, quorum opifex idem paterque ego, vos si quidem mea opera dissolubilia natura, & si aliqui intelligant hęc verba de corporibus cælestibus, quæ voluerint esse composita ex elementis, tamen Simplicius ipse tenet hoc fuisse de mente Arist. verum deceptus est, sicuti & in multis aliis. B

Cap 5.

Cęlum componitur ex elementis secundum Plat.

Ad Auerroem in paraphrasi, vbi voluit corpus corruptibile esse genus generalissimum, dico, hoc dictum verificari in genere physico, non autem logico vel metaphysico; & ratio sua de vniuocatione nihil concludit, vt ostendimus supra. Nec etiam ratio, quam adduxit contra Auicennam 2. cęli, aliquid concludit; quia supponit vnum falsum, omne compositum ex materia & forma esse generabile & corruptibile, ista propositio non potest verificari nisi de materia, cuius appetitus non satiatur forma, quã habet, non autẽ valet de materia cęli, cuius appetitus iã satiatur forma sua, & si aliter in dictis suis Auerr. intellexerat, non est sibi constãs.

Com. 49

Nunc est dilucidanda veritas, huius disputationis ex vera doctrina Aristotelis & S. Thomæ. Pro cuius notitia sciendum est primo, vt notat Alexander hic, quòd duobus modis possumus venari veritatem huius rei. Primo scire, quæ differentia sit inter genus & speciem; genus enim sumitur à potentia, & species ab actu, quę ergo specie differunt dicuntur differre secundum formas, & tamen dicuntur conuenire in potentia seu in genere, quia sunt infra ipsam potentiam, & quę sunt infra duas potentias, sunt infra duo genera, & sic imaginandum est, quòd contraria, quæ differunt specie tantum & non genere, pro tanto non dicuntur differre potentia, quia ex vno potest deueniri ad aliud; per ea autem, quæ sunt infra duo genera, pro tanto differunt genere & potentia, quia ex vno non deuenitur in aliud, nisi forte ꝑ accidẽs, sicut ex albo in sapidũ, & sic habemus de corruptibili & incorruptibili, quia ex corruptibili nõ deuenitur ad incorruptibile nec per se nec per accidens. Secũda via est ad hoc inuestigandum, ꝙ Philosophus non intendit hic dicere, ꝙ corruptibile & incorruptibile non sint infra vnum genus logicum, sed quia non sunt infra vnum genus naturę; propterea dicendum est, quòd ista sunt infra vnum genus logicum, quia sunt infra vnum conceptum possibilem, qui potest trahi ad diuersas species: illa autem sunt infra vnũ genus, quæ sunt infra possibilitatem vnius naturæ, sicut homo vel leo conueniunt in natura animalis, & quia corruptibile & incorruptibile non conueniunt in aliqua vna natura; propterea optime dixit Philosophus, quòd sunt diuersa genere, scilicet naturæ, & plus distant quàm specie, quia homo & leo licet differant specie, conueniunt tamen in genere, & in natura animalis. C D

Quę contraria sunt quę differunt potentia

Secundo est notandum, genus esse duplex: alterum logicum; alterum vero physicum; dicitur genus logicum, quod sumitur ab vnitate alicuius intentionis, cui correspondet natura diuisibilis differentiis formalibus; intellectus enim noster primo actu apprehendens rationẽ substantiæ, & postea formans alium conceptum actu reflexo, quo conceptu apprehendit naturam substantię vniformiter dici de omnibus substantiis, quia omnes vniformiter per se subsistunt, cum nulla sit in alio, sicut in subiecto, dicit omnes substantias esse eiusdem generis: similiter apprehendit, quòd omnis linea est lõgitudo sine latitudine, cuius extrema sunt duo puncta; & quòd hæc ratio conuenit omnibus lineis ęqualiter, ideo dicit omnes lineas esse eiusdem generis, siue sint corruptibiles, siue incorruptibiles; & propterea hoc genus dicitur prædicabile de pluribus differentibus specie in eo quod quid; genus autem naturale seu physicum sumitur ex vnitate potentiæ aut materiæ; & quia omnibus formis generabilibus & corruptibilibus correspondet eadem potentia, scilicet materia subiecta priuationi, ideo omnes

Genus naturale quid est.

A omnes formę generabiles & corruptibiles sunt eiusdem generis, vt docet Arist. in hoc libro: nec est necesse impræsentiarum alia significata generis exprimere, cum manifeste sit apud Porphyrium genus aliquando sumi pro collectione multorum quodammodo se habentium ad vnum aliquod & ad se inuicem, vt genus Romanorum: aliquando pro principio unius cuiusque generationis, vt pater, & patria; sed hæc non faciunt ad propositum nostrum. Tex. 24. Cap. de genere.

Tertio sciendum est, quòd ea dicuntur esse diuersorum generum, quorum potentiæ non reducuntur ad aliquem vnum modum potentialitatis, quia sicut à potentiali sumitur genus, ita à diuersis potentialitatibus oportet accipere diuersa genera; sed substantiæ corruptibiles reducuntur ad vnam potentiam, quæ nullo modo est actus, & est semper coniuncta priuatio ni alicuius formę, quam est nata recipere; corpora vero incorruptibilia reducuntur in vnam potentiam, quæ similiter de se non est actualitas nec coniuncta priuationi; substantiæ vero abstractę habēt vnum modum potentialitatis, scilicet esse quidditatem subsistentem & simplicem potentialē respectu esse, & hæc ratio vniformiter dicitur de omnibus, quia esse non est magis de ratione vnius illarum quidditatum, quàm de ratione alterius; sed æqualiter dici B tur esse extra omnem quidditatem illarum substantiarum; & sic omnes substantiæ abstractę sunt diuersis generis à corruptibilibus & corporibus cęlestibus, loquendo de genere naturę; tamen hæc omnia conueniunt in genere logico, vt clare est videre apud S. Tho. 1. p. & etiam in 2. sentent. Quę potentia est in abstractis. q. 50. ar. 4. dist. 30. q. 1. ar. 4.

Vltimo sciendum est, quòd vniuersalitas conuenit tā generibus, quàm speciebus; aliqua tamen differentia est quantum ad eorum vnitatem; aliquod enim genus est tantummodo logicum & non physicum, quia nomen ipsum significans non dicit vnam naturam, cui conueniat esse vnius rationis, sed tantum dicit vnam rationem ex parte intellectus; sed natura correspōdens huic rōni habet esse diuersarū rōnum in re, & hoc mō corpus est genus ad corruptibilia & incorruptibilia; sed corporeitas in corporibus mixtis habet esse corruptibile, in cęlo autem habet esse incorruptibile: & ideo metaphysicus, qui considerat naturas rerum, asserit & docet corruptibile & incorruptibile differre genere & specie, quia sunt diuersarum naturarum & potentiarū, physicus quoque docet iuxta genera latere æquiuocationes; vt habetur in 7. phys. logicus aūt qui format tā de corporibus mixtis, quàm de corporibus cęlesti C bus vnum conceptum, scilicet esse subiectum trinæ dimensionis, in quo conceptu vniformiter conueniunt omnia corpora; dicit corpus esse genus, quia secundum hanc rationem vniuoce prædicatur; sed hoc non poterit esse genus physicum, quia tale non solum dicit vnam rationem formatam ab intellectu, sed etiam vnam naturam, seu potentialitatem aptam natam reperiri in multis speciebus, cum illa natura sit diuisibilis per differentias formales. Corpus quō est genus. Tex. 31.

Istis sic habitis, ponitur prima conclusio talis. Quæ differunt genere physico, differunt materia: probatur, quia genus physicum sumitur à materia, vt docet Arist. in hoc libro, & propterea ista propositio conuertitur; quæ non habent vnitatem generis physici, non habēt vnitatem materiæ, & econtra; sed cælum & inferiora non habent vnitatem generis, vt aperte docent verba Arist. hic, corruptibile & incorruptibile genere distinguuntur: igitur cęlum & ista inferiora non habent vnitatem materiæ; ergo sequitur quòd genere distinguantur. Et ex hoc potest haberi argumentum potissimum contra Egidium, qui tenuit omnium rerum corporalium esse vnam materiā, quia quæritur ab Egidio, de quo genere loquatur hic Philosophus, aut de genere physico, aut logico; si primo, habetur propositum, quoniam hoc est D materia: si secundo, hoc est contra ipsum Egidium & rationem, vt docte satis deducit Arcangelus mercenarius à Monte sancto in suis dilucidationibus: ergo &c. Tex. 10. Cœlum & hęc inferiora non conueniunt sub una materia. Mercenarius laudaę hic.

Secunda conclusio. Esse idem in genere logico non repugnat diuersitati in genere physico: probatur, quia genus logicum sumitur à conceptu; genus autem physicum à materia; & stat quòd cum diuersitate physica sit vniuocatio & vnitas logica, ergo &c. Hanc conclusionē etiā docuit S. Th. 1. p. vbi quęrit, nū vna sit materia informis omniū corporaliū, & arguebat ex Arist. 5. huius; illa, quę sunt vnum in genere, sunt vnum in materia; sed omnia corporalia conueniunt in genere corporis: ergo omnium corporalium est vna materia. Et respondebat, quòd si genus consideretur physice, corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere propter diuersum modum potentię in eis: secundum autem logicam considerationem est vnum genus omnium corporum propter vnam rationem corporeitatis. Item eodem libro quęrens, si intellectus noster per cognitionem rerum materialium possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales; arguebat, quòd illa sola causa per suos effectus comprehendi non potest, quę in infinitum distat à suis effectibus; hoc autem solius Dei est proprium: ergo alię substantię immateriales creatę intelligi possunt à nobis per res materiales. q. 66. ar. 1. Tex. 16. q. 88. ar. 2.

Et re-

Immateriales & materiales substãtiæ in quo genere cõueniunt.

Et respondebat, quòd substantiæ immateriales creatæ in genere quidem naturali non conueniunt cum substantiis materialibus, quia non est in eis eadem ratio potentię & materiæ; cõueniunt tamen cum eis in genere logico, quia etiam substantiæ immateriales sunt in prædicamento substantiæ, cum earum quidditas non sit earum esse: sed Deus non conuenit cum rebus materialibus, neque secundum genus naturale, neque secundum genus logicum, quia Deus nullo modo est in genere: ex his patet veritas conclusionis, quòd esse idem in genere logico non repugnat diuersitati in genere physico, & patet falsitas Marci Antonii Zimarę in theorema suis, vbi male interpretatus est auctoritatē Arist. de diuersitate corruptibilis, & incorruptibilis. A

Theo. 61.

Tertia conclusio. Corruptibile & incorruptibile differunt genere physico; hanc conclusionem docuit S. Tho. 2. sent. vbi disputat, num Angelus sit compositus ex materia, & forma: & argumentatur in contrarium; quia illa, quæ sunt in aliquo genere vno, communicant vniformiter in principiis illius generis; sed principia generis substantiæ sunt materia & forma: ergo corpora, quæ sunt in genere substantiæ, communicant in istis principiis, ita quòd ex eis componuntur, & sic etiam Angelus, qui est in eodem genere, componitur ex materia & forma. Et respondendo dicit, quòd aliqua sunt vnius generis logice loquendo, quæ naturaliter non sunt vnius generis, sicut illa, quę communicant in intentione generis, quam logicus inspicit, & habent diuersum modum essendi, vnde 10. huius dicitur, quòd de corruptibilibus & incorruptibilibus nihil commune dicitur, nisi communitate nominis; & ideo non oportet Angelos cum corporibus in eisdem principiis communicare, nisi secundum intentionem tantum, prout in omnibus inuenitur potentia & actus, analogice tamen. Rursus eodem lib. docet S. Tho. quòd corporeitas secundũ intentionem logicam vniuoce inuenitur in omnibus corporibus, sed secundũ esse cõsiderata nõ põt esse vnius rationis in re corruptibili & in corruptibili, quia non similiter se habent in potentia essendi, cum vnũ sit possibile ad esse & nõ esse, & alterũ non: & per istum modũ dicit Philosophus in 10. huius quòd corruptibili & incorruptibili nihil cõmune dicitur, nisi cõmunitate nominis, & per hoc Commentator soluit illam rationem, quorumcunque est forma vnius rationis, eorum est vna materia communis, eo quòd proprius actus fit in propria potentia, vt docet Arist. 2. de anima; sed corporeitas est vnius rationis in omnibus corporibus: ergo videtur quòd vna sit materia superiorum & inferiorum corporum. Potest etiam & tali ratione probari supradicta conclusio, illa dicuntur esse eadem in genere physico, quę habent eandem materiam, circa quam potest fieri mutua transmutatio; sed corruptibile & incorruptibile non sunt huiusmodi: ergo differunt in genere physico: minor patet, quia incorruptibilia vel non habent materiam, vt sunt substãtiæ intellectuales, vel si habent, vt corpora cęlestia, illa est diuersę rationis à materia horum inferiorum: ex hac conlusione patet defectus, tum Suessani, tũ Ioannis de Ianduno in quæst. suis huius decimi. B C

dist. 3. q. 1. ar. 1.

Tex. 26.

dist. 22. q. 1. ar. 1.

Tex. 26.

Tex. 26. Corporeitas est eiusdem rõnis in cunctis corporibus.

Disputat. 8. quæst. 22.

Vltima conclusio. Corruptibile & incorruptibile non differunt genere logico: ista conclusio est S. Tho. in disputatis de anima, vbi disputat de immortalitate animæ humanæ; & arguit, corruptibile & incorruptibile differunt secundum genus, vt dicitur in hoc libro, sed anima humana & anima iumentorum non differunt secundum genus, quia nec homo à iumentis genere differt: ergo anima hominis, & anima iumentorum non differunt secundum corruptibile & incorruptibile; sed anima iumentorum est corruptibilis: ergo anima humana non est incorruptibilis. Et respondet, quòd si anima humana, & anima iumentorum per se collocarētur in genere, sequeretur, quòd diuersorum generum essent secundum naturalem generis considerationem; sic enim corruptibile & incorruptibile necesse est genere differre, licet in aliqua ratione communi possent conuenire; ex quo & in vno genere possunt esse secundum logicam considerationem; nunc autem anima non est in genere, sicut species, sed sicut pars speciei; vtrunque autem compositum corruptibile est tam illud, cuius pars est anima humana, quàm illud, cuius pars est anima iumentorum; & propter hoc nihil prohibet ea esse vnius generis. Potest etiam ita probari per rationem; quia corruptibile & incorruptibile habent aliquod commune prædicabile de eis in quid, puta substantiã: ergo sunt idem in genere logico. Essent modo multæ difficultates soluendæ: verum ex his conclusionibus facile solui possunt, cum omnes, quas Aduersarij adducunt contra hanc veritatem dilucidatam, de genere logico, non autem physico concludere videantur. D

Ar. 14.
Tex. 26.

Animæ non per se collocantur in genere.

FINIS.

DILVCIDATIO VNICA

In Vndecimum Librum Metaphysicæ.

Quoniam autem omnis motus permutatio quædam, permutationes autem tres dictæ, &c. Ex lectione XI. S. Thom.

C

An generatio & corruptio sint mutationes successiuæ.

CIRCA hunc librum vndecimum pauca occurrunt dubitanda, cũ Aristot. reassumat dubitationes, de quibus in 3. libro habitus est sermo; hinc Auerr. pertransiuit hunc librum nullamque in eo speculationem ex suis scriptis habemus; verum, quia Aliqui mouẽt hoc quæsitum hic, an generatio & corruptio sint mutationes successiuę: ideo hanc solam speculationem contenti sumus ventilare; circa quam ita procedemus. Primo proponemus sententias Aliorum. Secundo eas confutabimus. Tertio dilucidabimus veritatem ipsam ex fonte doctrinæ S. Tho. Vltimo dissoluemus quæ possunt impedire veritatem sic declaratam.

Quantum ad primum sunt Aliqui, qui dicũt nullam generationem esse mutationem continuam, & formas substantiales elementorum esse intensibiles & remissibiles; generationem vero formarum mixtorum non esse gradualiter successiuam, sed omnem esse generationem simpliciter siue positiuam, siue absolutam; quoniam tales formæ non sunt gradualiter diuisibiles. Hæc positio appropriatur Auerroi, vt docet Zimara in suis theorematibus declarando propositionem illam (vltimæ differentiæ rerum non recipiunt magis & minus) quam propositionem docet habere veritatem in substantiis perfectis, non autem in accidentibus, nec in formis elementaribus, quæ secundum mentem Auerr. 3. cæli & mundi intenduntur, & remittuntur, & sunt quasi medię inter substantiam & accidentia, quia sunt valde propinquę materiæ primæ.

D

Generatio non est mutatio continua.

Theor. 54.

Com. 67.

Aliqui sunt, qui subtilius disputant de hoc negotio, quorum disputatio consistit in tribus pũctis. Primum punctum est, in quo asserunt formam substantialem habere gradus intrinsecos essentiales, secundum quos forma ipsa suscipit magis & minus, & intrinsecam diuisionem: ad quod probandum adducunt rationes aliquas, quas existimant esse demonstrationes: prima ergo ratio est, calidum intenditur & remittitur: ergo & ignis, patet assumptum, quia sensu hoc videtur; consequentia probatur, causa naturali similiter se habente causatum similiter se habet; sed calor in diuersis indiuiduis ipsius ignis non similiter se habet, nam vnus calor est

lor est intensior alio: ergo & ignis, qui est causa naturalis caloris non similiter se habet, sed vnus est intensior alio: probatur maior, quia omnis causa naturalis agit inquantum potest, & secundum vltimum potentiæ, & sic omnis causa æque perfecta causabit effectum æque perfectum: ergo ad destructionem consequentis, effectu naturali non æque perfecte & non similiter se habente, nec causa naturalis similiter se habebit. Nec valet si dicatur ad istam rationem quòd diuersitas caloris causati accidit propter contrarium agens impediens; nam ipse ignis quantum est de se semper causaret calorem æque intensum; sed impeditur per contraria, ideo quandoque intensum, quandoque remissum causat; modo excludatur omne contrarium, patet quòd indiuidua ignis sibi derelicta non sunt æque calida, quia maior ignis calidior est paruo igne ceteris paribus. Nec etiam valet, si quis negaret maiorem rationis factæ dicendo, quia calor non causatur ab igne effectiue; sed ignis est in sola potentia passiua respectu caloris; maior autem rationis habet veritatem de causis naturalibus effectiuis, quia omnis potentia passiua materiæ est contradictionis 9. huius; sed ignis non est potentia contradictionis ad formam caloris; aliter enim posset esse calidus & non calidus: ergo non est potentia materię passiua ad calorē: ergo erit causa eius effectiua; et sic patet efficacia huius rõnis. A

Causa naturalis agit inquantum potest.

Quare ignis non semper codē modo causat calorem.

Tex. 17.

Secunda ratio est sumpta ex qualitate propria comparata ad aliud subiectum sic, in alteratione præcedente corruptionem aquæ in ignem introducitur calor; ergo & forma ignis non perfecta; ergo remissa, & sic habetur propositum. Antecedens etiam patet, & consequentia probatur dupliciter: primo quia nullum proprium accidens est sine propria forma sui subiecti, vnde corpora in aqua vel aere non tangunt se immediate, quia humiditas aeris non est sine aere, nec aquæ sine aqua ex 2. de anima sed calor est proprium accidens ignis, & maxime calor generatus in alteratione facta ab igne. Secundo, quia eadem ratione totus calor igneus posset esse in aqua sine forma ignis, quod videtur omnino extra rationem; consequētia principalis probatur, quia formę specifice repugnantes impossibile est, quòd sint in eadem materia secundum esse intensum; ergo habent ibi esse secundum esse remissum, puta forma aquę & forma ignis. B

Accidēs proprium nō est sine propria forma.

Tex. 113.

Tertia ratio est; omne quod mutatur partim est in termino à quo, & partim est in termino ad quem, vt docet Arist. 6. physi. ubi glossat Auer. hoc verificari in quatuor generibus; & per consequens in mutatione substantiali, aliter non esset nisi in tribus; tunc quærit ly, partim & partim, aut accipitur pro diuisibilitate formę, secundum quam est motus, aut pro diuisibilitate subiecti, quod mouetur, si conceditur primum, asserit se habere propositum, ꝙ forma substantialis est diuisibilis; si autem secundum, tunc dicit propositionem Philosophi esse falsam, quia illa pars mobilis sit A. puta pedalis, illud A. permutatur, & tamen secundū rem non est partim sub utroque termino, sed in altero solum; tum quia contingit aliquod totum simul alterari ex 8. physi. igitur in tali alteratione partim & partim non possunt accipi ex parte mobilis. Addit, quia tunc Arist. peteret principiū, vult enim ibi probare, quòd omne mobile sit diuisibile, nā si mobile habet partim & partim, ergo est diuisibile. Vltima rō pro hoc puncto est ista, omnis perfectio, quæ potest numerari in pluribus, maiorem perfectionem dicit in pluribus, quàm in vno, secundum August. 4. de trini. sed forma ignis est numerabilis in pluribus indiuiduis: ergo &c. si igitur duo ignes iungantur & fiant vnus, quis deberet ambigere, quòd ille vnus ignis perfectiorem & intensiorem formam habeat, quàm duo, nam duo perfecta perfectius aliquid ponunt, quàm vnum tantum ceteris paribus. C D

Tex. 32.

Quod mouetur est diuisibile.

Tex. 23.

Cap. 1.

Secundum punctum, quod isti dicunt est hoc, forma substantialis naturalis est actu extensa habens partem extra partem; quod ita probant, omnis forma, quæ non respicit materiam indiuisibiliter, extenditur ad extensionē materię & habet partē extra partē; sed quædā forma substantialis naturalis est huiusmodi: ergo &c. maior patet, quia de anima brutorum, de quibus forte minus videtur, dixit Arist. 2. de anima, ꝙ diuiditur ad diuisionem corporis, sicut inducit in animalibus anulosis, quæ diuisa in partes sentiunt, & mouentur, & per consequens anima diuiditur in eis, & dicūt hoc punctū intelligi debere de forma substantiali naturali, q̄ est educibilis per naturam de sinu materiæ ad excludendam animam rationalem, quia illa nō est extensa, nec diuisibilis in essentia.

Tex. 20.

Proprietas animalis anulosi quæ est.

Vltimum punctum est hoc; generatio formæ substantialis est successiua, hoc deducunt ex prædictis, quia cum forma substantialis habeat gradus, & sit extensa habens partem extra partem, non potest induci in instanti. Addunt etiam ex definitione motus data ab Arist. 3. physi. vbi exemplificatur de generatione & corruptione, quia scilicet generatio est actus generabilis inquantum generabile, & corruptio actus corruptibilis inquantum corruptibile; nunc

Tex. 6.

Generatio quid est.

A nunc sic, omnis motus est successiua transmutatio; sed generatio est motus, ex 3. physi. ergo est successiua tam generatio, quàm etiam corruptio. Et si quis diceret ad istam rationẽ, quòd Arist. locutus est. 3. physi. de motu communiter sumpto pro omni mutatione, sed in 5. phys. diuisit eũ in species, & ibi separauit generationem à motu, probans, quòd generatio, quę est à non subiecto in subiectum, non est motus, qui est à subiecto in subiectum. Arguunt contra, quia stante hac responsione sequitur, quòd vsque ad locum illum, vbi diuidit mutationem in suas species, loquatur de mutatione communiter; sed prius ante illam diuisionem in principio 5. lib. physi. & etiam in hoc libro asserit Philosophus, quòd in omni motu requiritur tempus: ergo in omni mutatione, & sic omnis mutatio erit successiua & temporanea. Tex. 7. Motus fit in tempore

Quoad secundum arguo opiniones istas non posse stare, & primo contra opinionem Auerr. probando falsum esse, formas elementorũ gradualiter diuidi, quia si formæ elemẽtorũ intenduntur & remittuntur; quæro, aut est alia & alia numero, aut semper est eadẽ numero forma ignis, quando intenditur & remittitur, si alia & alia numero, tunc indiuiduum substantiæ non duraret, nisi per instans, quod est contra Arist. 8. physi. si autem sit eadem numero semper, tunc secundus gradus materiæ ipsi superueniens nõ daret illi esse simpliciter; & sic nõ esset substantia: similiter per generationem nihil noui acciperetur, quod est falsum. Tex. 63.

B Prꝗterea si formæ elementorum intenderentur & remitterentur: tunc haberent gradum & gradum; sed hoc est falsum: igitur falsa est positio istorum: probatur falsitas, quia vel ambo gradus eidem puncto materię darent esse simpliciter idẽ omnino, vel quilibet daret suũ esse simpliciter, & aliud & aliud; nõ idem esse simpliciter, quia tunc dũ materia perderet vnum gradum, simul perderet omnes; si autem aliud atque aliud, tunc materia per vnam formam elementi semper haberet multiplex esse simpliciter. Deinde, si formæ elementorum essent intensibiles & remissibiles: igitur & earum priuationes essent intensibiles & remissibiles, quod est absurdum dicere. Rursus si generationes elementorum essent gradualiter diuisibiles, tunc vnum & idem elementum posset dici magis vel minus elementum secundum suã formam. Postremo sequeretur purũ elementum in sua sphæra non esse simpliciter graue, vel leue; consequentia deducitur, quia elementum in sua sphæra continue à suo vicino in primis qualitatibus remittitur, & ita ignis in sua sphęra posset esse non simpliciter leuis, & terra non erit simpliciter grauis. Formę elementorũ nõ habent gradus. Elementum in propria sphęra est purum.

C Contra illud aliud, quod asserit Zimara de mente Auerr. quòd formę elementorum sunt mediæ inter substantiam & accidens: arguitur sic, inter affirmationem & negationem nullo pacto potest inueniri mediũ, vt scribit Arist. 1. poster. sed substantia & accidens se habent vt affirmatio & negatio: igitur nullum datur medium inter substantiam & accidens; omnis enim substantia siue sit perfecta siue imperfecta, non est in subiecto: ergo sequitur formas elementorum non esse medias inter substantias & accidentia. Præterea & fortius argumentatur; nam medium debet esse inter extrema, quæ sint eiusdem generis; sed substantia & ipsum accidens non sunt eiusdem generis: ergo vanum est dicere dari formas substantiales medias inter substantiam & accidens. Nec valet si dicatur, quòd hæc ratio concludit de medio per participationem, non autem de medio per assimilationem, quo pacto sunt formę elementorum; quia hæc responsio contradicit Auerr. 3. cęli, vbi vult formas elemẽtorũ esse diminutas & misceri ad inuicem: propterea ex eis fit forma mixti, vnde miscentur sicuti albedo & nigredo, ex quibus fiunt colores medii, qui dicuntur medii per participationem, ita etiam formę elementorum dicuntur media per participationem, & non per assimilationem, vt perperam imaginati sunt Auerroistæ. Arguitur Zimara. Tex. 5. Medium duplex est. Com. 67.

D Contra secundã opinionẽ, quæ est cuiusdã Recentioris arguo sic, primo contra primũ pũctũ, in quo dicebat formam substãtialẽ habere gradus &c. quia oĩs forma suscipiens gradus, qui sunt modi intrinseci, vt docuit ipse 8. huius, suscipit magis & minus; sed nulla forma põt suscipere magis & minus, vt docuit Auctor sex principiorũ, & etiam Aristo. in prædicamentis: igitur falsum est primum punctum ipsius. Nec valet responsio distinguens de forma, quam dupliciter dicit posse considerari. Vno modo secundum esse specificum, & sic abstrahit ab omni gradu, & hoc pacto glosat Auctorem in libro de causis, & Arist. in prædicamentis: Alio modo asserit formam pose perpendi secundum esse indiuiduale, & sic vult ipsam habere gradus indiuiduales & esentiales, secundum quos dicit intrinsece participari. Quæst. 3. Cap. de substantia. Forma dupliciter consideratur.

Contra istam responsionem arguitur sic, quia Philosophus 8. huius ponit differentiam inter formã substantialem & accidentalem, nam forma substantialis non potest intendi & remitti, seu habere gradus; forma autem accidentalis potest habere gradus; hęc differentia non potest intelligi quãtum ad esse specificum, quia in hoc conueniunt: ergo debet intelligi quo- Tex. 5.

ad

ad esse indiuiduale, quia hæc albedo indiuidualis potest esse maior vel minor disgregatiua visus, similiter hic calor vel ille pōt esse maior vel minor, non aūt calor in specie & albedo in specie. Prçterea operationes sunt singulariū, vt docuit Aris. 1. huius: ergo si aliquç formç substātiales non sunt intensibiles & remissibiles, hoc debet intelligi quoad esse indiuiduale & singulare, non autem quoad esse specificum, vt docent Aduersarii. Prçterea contra idem fundamentum arguitur ex Arist. 8. huius, ex vulgata illa auctoritate de numeris indiuisibilibus, se habet enim forma substantialis, ad id cuius est forma, sicut vnitas ad numerum, quæ licet sit minima & indiuisibilis, addita tñ vel subtracta variat speciē numeri; sed per formam substantialem indiuidualem indiuiduum constituitur sub specie, quoniam aut constituitur sub specie per formam specificam, aut per indiuidualem, non per specificā, quoniā per specificam cōstituitur species, & per eandem formam non potest constitui species & indiuiduum, cum se habeant vt totum & pars subiectiua: si ergo est indiuisibilis; igitur non habebit gradus intrinsecos essentiales, nec suscipiet magis & minus in esse indiuiduali, nedum in esse specifico. A

In prologo

Tex. 10.

Forma substātialis quō se habet.

Nec rationes, quas dicunt esse demonstrationes pro hoc puncto, aliquid concludunt. Et ad primam, in qua dicebant, calidum intenditur, &c. respondetur, & concesso antecedente, negatur consequentia. Et ad probationem dicitur, quòd calor, qui est intensior in vno igne, quàm in altero, prouenit ex materia magis solida, puta ex ferro in quo ignis est magis radicatus, quàm sit in aliqua materia, puta pallea, vnde nō est effectus solius formæ ignis, sed prouenit ex soliditate materiæ, in qua magis vigoratur, & propterea ex parte formæ non est intensior, quia dissimilitudo caloris in diuersis ignibus generatis ex diuersa materia, non arguit magis & minus intrinsece in forma ignis, qui vno & eodem modo se habens inducit æqualem effectum in materia eadem proportionabiliter per se; sed si vna materia combustibilis etiam eiusdem rationis est maior, & altera minor, ratione subiecti vnus ignis erit calidior, quàm alius: ergo forma substantialis indiuidualis vnius ignis erit magis forma, quàm forma alterius; patet consequentiam istā esse nullius valoris, & sic ruunt etiā replicæ factæ ab ipsis de diuersitate caloris propter contrariū agens impediens, & de potentia materię passiua. B

Vnde prouenit maior calor.

Ad secundam rationē in qua dicebatur, quòd in alteratione prçcedente corruptionem, &c. nego primam consequentiam: & ad probationem respondetur ad minorem, in qua dicitur, quòd calor est proprium accidens ignis, in hoc enim sunt decepti, quia non pro quolibet gradu erit proprium accidens ipsius ignis, sed calor pro tanto gradu sub quo non potest stare, nisi forma ignis, & ideo in casu proposito dicimus, quòd calor in alteratione productus pro generatione ignis & corruptione aquæ, est subiectiue in aqua mediante forma aquæ, quæ non repugnat ipsi calori, nisi pro tali gradu, sub quo non potest saluari forma aquæ, & pro tunc non est in materia, nisi forma aquæ, & nullo modo forma ignis, & ideo secunda consequentia principalis, quam deducūt non est ad propositum, cum decepti sint in hac consequentia, forma aquæ repugnat calori pro tanto gradu: ergo pro omni gradu; patet quòd non sequitur Adde, quòd non quilibet calor absolute loquendo est propria passio ignis, cum in aliis rebus possit inueniri calor sine forma substantiali ignis. Et ad auctoritatem Arist. de illis duobus corporibus, &c. dicitur, quòd duo corpora si sint in aqua, vel in aere non possunt se tangere, hoc ideo est, quia si aliqua sint in medio illorum corporum, cum talia sint corpora subtilia subintrant, & sic illa corpora sunt humectata ab eis, non tamen oportet, quòd si aliquis stet prope ignem, & calefit in manu ab igne, quòd existente calore nouo in aere, & in manu sit ibi forma substantialis ignis noua. C

Calor non pro quolibet gradu est propriū ignis.

Quare duo corpora in aere & in aqua non se tangunt.

Ad tertiam rationem dicimus, quòd auctoritas Philosophi adducta ex 6. physicor. omne qđ permutatur partim est, &c. non verificatur eodē modo in omni mutatione, sed primo & proprie verificatur in mutatione locali, & in alteratione, quę est inter cōtraria mediata, vt qđ mutatur de albo in nigrum prius peruenit ad fuscū, quod participat de albo & nigro: in illis vero mutationibus inter quarum terminos non est aliquod mediū, auctoritas Philosophi nō saluatur respectu principalis termini, sed respectu alicuius adiuncti, vt dum mutatur materia de forma aquę ad formam ignis, est quidem toto tempore alterationis vsque ad vltimum instans exclusiue sub forma aquæ, & nullo modo sub forma ignis secundum ipsam formam; potest tamen dici esse partim sub forma ignis non secundum seipsam, sed ratione dispositionum, quæ sunt pro forma ignis introducenda, & pro forma aquæ remouenda: ad rationē igitur negatur diuisio, quia non est partim & partim ratione formæ substantialis, nec ratione subiecti, sed ratione dispositionum in generatione substantiali. Et ad verba Comment. asserentis dictum Arist. verificari in quatuor generibus mutationum, ergo & in mutatione substantiali, dicimus, quòd si Auerr. intendit, quòd verificetur in mutatione substantiali, modo D

Tex. 32.

Exponitur dictū Auerr.

quo

A quo dictum est, scilicet ratione dispositionum, conceditur, si autem intendat ratione formæ substantialis, non acceptamus suum dictum, cum sit contra Alexandrum, & alios illustres expositores in 6. physic. & sic non sequitur Arist. petere principium. Tex. 91.

Ad vltimam rationem in qua dicebatur, omnis perfectio, &c. dicimus non concludere formam substantialem intendi & remitti, sed tantum vnam esse perfectiorem altera, sicuti etiam perdocte asserit Arcangelus Mercenarius in suis dilucidationibus, vbi soluit hanc rationem: & probat formam substantialem siue perfectam siue imperfectam non habere gradus essentiales, quia est contra Arist. asserentem substantiam non suscipere magis & minus: & impugnat responsionem glossantis Arist. volentis intelligi dictum eius secundum esse specificum & quidditatiuum, quia hoc esse non potest, nam ea in parte Philosophus contradistinguit substantiam à natura accidentali penes suscipere magis & minus, quia natura accidentis suscipit magis & minus, natura substantiæ secundum totam latitudinem suam, siue sit perfecta, siue imperfecta contra Auerr. siue sit specifica, siue indiuidua, nullo pacto intenditur, cum quælibet consistat in indiuisibili, & hanc veritatem S. Thom. Auicen. & Porphy. cognouerunt, licet operatio formæ substantialis intēdatur & remittatur, sed id prouenit ratione materiæ, in qua operatur, & ratione instrumenti sibi inseruientis, & in hoc bene dicit Arcangelus. Sed decipitur in recitando rationem S. Thom. quam adducit contra Auerr. super 1. de generatione; vtitur enim S. Thom. hac ratione ibi, si formæ elementorum intenderentur & remitterentur: igitur successiue acquirerentur: ergo per motum, igitur ad substantiam esset motus contra Philosophum 5. physi. vbi negauit ad substantiam esse motum. Respondet Arcangelus huic rationi S. Thom. dicens, quòd non concludit, sed peccat per fallaciam consequentis, quia ad constituendam rationem motus, non sufficit successio, sed requiritur subiectum in actu. Bone Deus et quis non videt, quòd multa requiruntur ad motum? & terminus à quo, & terminus ad quem, & mobile, & mouens, & agens, & spatium, & tempus, vt latius scripsit Arist. 5. physi. nihilominus vbicunque est successio, ibi necessario sunt omnia ista, propterea S. Thom. non curauit de annexis: & ratio est demonstratiua contra Auerr. propterea in hac solutione (pace sua dixerim) valde allucinatus est ipse Arcangelus.

Laudatur Mercenari⁹

B Tota natura substātię cōsistit in indiuisibili.

Tex. 84.

Tex 10.

Tex. 8.

Efficacia rationis contra Auerr.

C Contra secundum punctum in quo habēt, quòd forma substantialis naturalis, &c. hoc videtur esse irrationabilius quàm opinio Auerro. de formis elementorum, quia ipse ponit formas substantiales perfectas excepta anima rationali suscipere magis & minus; & habere partem post partem, cum Aristot. 1. de anima probās intellectum esse substantiam, & non corrumpi, dicat, quòd si corrumperetur, maxime corrumperetur ab ea debilitate, quæ est in senio, hoc autem, inquit, non contingit, sed sibi accidit, sicut virtuti sentienti & potentiæ visiuæ, quæ quidem in senio secundum substantiam non imminuitur neque remittitur, sed si quippiam patitur, ita vt deterius operetur hic, sibi contingit ratione organi male dispositi; vnde inquit, si senex acciperet oculum, & organum iuuenis, videret vt iuuenis, qua in parte satis aperte ostendit Philosophus, quòd sicut anima rationalis consistit in indiuisibili, & secundum substantiam non intenditur, neque remittitur, ita etiam anima sensitiua, quòd si anima sensitiua intenderetur & remitteretur, vt docent exteri, tunc anima sensitiua non ita se haberet, sicut anima intellectiua, quoad intendi & remitti, quia anima intellectiua in indiuisibili consisteret, & non intenderetur, & remitteretur; virtus autem sensitiua intenderetur & remitteretur, Adde quòd falsum esset, quod inquit Philosophus, quòd si senex acciperet oculum & organū iuuenis, videret vt iuuenis, quia si continue remittitur; etiam si senex acciperet organum iuuenis, nō eam operationem exerceret, nec ita videret, sicut potentia visiua iuuenis, quæ intensior est, itaque non solum anima rationalis in indiuisibili consistit, nec intensionem & remissionem subiit, sed vnaquæque forma substantialis perfecta contra doctrinam exterorum.

Tex. 65.

Si senex haberet oculū iuuenis quid faceret.

D

Preterea si forma substantialis, siue perfecta siue imperfecta susciperet magis & minus, sequeretur ipsam esse minoris entitatis & perfectionis, quàm figura, quę est qualitas ipsius substantię; sed hoc est irrationabile dictum; igitur & irrationabile est punctum hoc secundum positum ab ipsis: consequentia probatur, quia illud quod intenditur & remittitur, habet multum vicinari naturæ materiæ, vt scripsit Auerr. 8. physi. si ergo figura non intenditur neque remittitur: ergo ipsa erit magis eleuata à natura materiæ & ab imperfectione; & per consequens sequitur formam substantialem esse minoris entitatis & perfectionis, quàm sit figura. Hoc etiam inconueniens sequitur ad doctrinam Auer. circa formas elementorum. Nec valet responsio Zimarę in theorematibus suis asserentis, figuram associari seu assimilari formis substantialibus perfectis in hoc, quia sicuti illæ non recipiunt diuisionem secundum magis & minus, ita nec figura; nam ego arguo contra; quia formę elementorum magis assimilantur

Nulla forma substantialis suscipit magis & minus.

Com. 78.

formis substantialibus perfectis, cum reponantur in eodem prædicamento, quàm figuræ, quæ sunt diuersi prædicamenti à formis substantialibus; sed figuræ non recipiunt magis & minus, ergo à fortiori nec formæ elementares; aliter, vt dictũ est, figura esset perfectius & magis ens, quàm forma elementaris. Et ex istis soluitur argumentum, quod adducebant exteri pro hoc secundo puncto, quia maior propositio, quæ dicebat, omnis forma, quæ non respicit materiam, &c. cum sit vniuersalis est falsa; quandoquidem quantitas dimensiua in introductione formæ substantialis, in qua fit resolutio vsque ad materiam primam, introducitur in materia vltimate disposita in instanti, & non successiue, & tamen talis forma est extensa: minor etiam illius rationis quæ erat; sed quædam forma substantialis &c. est falsa; quia diuisibilitas extensionis alicuius formæ non arguit diuisibilitatem gradualem intensionis, quandoquidem licet vna quantitas sit maior altera, non tamen est magis quantitas; aliud enim est suscipere maius & minus extensiue, & aliud est suscipere magis & minus intensiue: propterea hæc ratio non valet, Cæsar est maior homo, quàm Pygmeus, non tñ sequitur, ergo est magis homo. Et ad dictum Arist. in 2. de anima de animali anuloso, dicitur, quòd licet talis forma sit extensa, tamẽ non dicitur intensior vel remissior in vna parte, quàm in altera. Et quando subdit, quòd diuiso tali animali, tunc diuiditur anima, tanquam in partes integrales, dicimus hoc non esse verum, quia in corpore talis animalis est vna anima in actu: & sunt plures animæ in potentia, quæ potentia potest reduci in actũ per vnicum actum diuidentis, si debite fiat diuisio, sicut si portetur vna aqua in actu in vno magno vase, quæ sit magnæ quantitatis, erit actu vna forma substaatialis in tali aqua, sed si vna pars aquæ separetur à tota aqua, erit ibi vna noua forma substantialis in illa aqua in actu, quæ prius erat in potentia, sed nõ est pars formæ totalis aquæ, & inde est quòd in animalibus imperfectis potest fieri reductio potentiæ ad actum per vnicũ actum, non autem in animalibus perfectis, quia animalia perfecta requirunt debitam, proportionatam, & maiorem organizationem, vt introducatur anima. Adde, quòd posito animã animalis anulosi esse diuisibilem in partes, non sequitur, ergo quælibet forma substantialis naturalis animalis est diuisibilis, seu habet partem & partem; committitur in hac ratione fallacia consequentis, arguendo ab inferiori ad suum superius cum distributione superioris, vt si argueretur hoc pacto; homo currit; ergo quilibet homo currit: hic enim modus arguendi est derisibilis.

Figuræ non recipiũt magis & minus

Gigans non est magis q̃ Pygmeus.

Tex. 10.

Discrimẽ inter Animalia perfecta & imperfecta.

Fallacia consequẽtis quæ sit.

A

B

C

Contra tertium punctum, in quo dicitur, generationem formæ substantialis esse successiuã, arguitur sic; si generatio esset successiua; aut talis successio esset ex parte materiæ; aut ex parte formæ; sed neutro modo esse potest: ergo falsum est punctum propositum ab ipsis: probatur minor, primo ex parte materiæ, quæ subiicitur in generatione, quia ipsa est indiuisibilis; secundo ex parte formæ, quæ per talẽ generationem acquiritur, quia ipsa quoque est inuariabilis, & simplicissima iuxta decretum Auctoris libri sex principiorum, forma etiam se habet veluti vnitas in numeris; sicut ergo in numeris, vt scribitur 8. huius, non potest aliquid addi vel minui, nisi varietur species numeri, ita neque formæ substantiali potest successiue aliquid addi vel remoueri remanente eadem specie. Nec valet responsio exterorum asserentium, successionem posse esse ex prrte vtriusque, & cum dicitur de materia, quòd est indiuisibilis, cõcedunt verum esse quantum est de se, tamen dicunt esse diuisibilem per accidens ratione quãtitatis. De forma quoque distingunt, quæ secundum esse specificum dicitur simplex & indiuisibilis; & sic intelligunt Arist. & Auctor in libro de causis. Alio modo consideratur forma secundum esse indiuiduale, & sic habet gradus indiuiduales essentiales, secundum quos potest intrinsece participari. Sed argumentor, ipsos valde allucinari in hac responsione; nam talis quantitas ratione cuius materia dicitur per accidens diuisibilis, aut in primo signo introductionis formæ remanet eadem in numero indiuiduali, aut non; si primũ, sequitur, quòd forma substantialis adueniat enti in actu, & sic erit forma accidentalis, sequitur etiam, quòd compositio secunda, quæ dicitur accidentalis, præcederet compositionem primam, quæ dicitur substantialis, & sic ex introductione formæ substantialis non fieret vnum per se, quod est contra Arist. 2. de anima; si autem dicatur secundum, quòd talis quantitas in illo signo non remanet eadem in numero indiuiduali, sed corrumpatur; sequitur quòd in tali signo materia nõ sit diuisibilis ratione quãtitatis: de forma autẽ substantiali, siue perfecta, siue imperfecta, siue secundum se, & secundum esse specificum, siue vt indiuidua consideretur, dictum est, ꝙ nullo pacto intenditur, & remittitur, sed quælibet consistit in indiuisibili, & in hoc distinguitur à natura accidentali, quæ habet latitudinem graduum, secundum quos à subiecto secundũ esse intensius & remissius participatur. Præterea arguitur ex Auerr. 4. phys. vbi docet successionem in motu esse vel ex resistentia mobilis ad motorem, vel medii ad mobile; sed in gene-

Tex. 10.

Debilitatur hic doctrina exterorum.

Tex. 4.

Com. 71.

D

A generatione, secundum quòd distinguitur contra alterationem præuiam, aut concomitantẽ, non potest dari talis successio: ergo est instantanea: probatur minor, qui non potest esse primum, cum mobile sit ipsa materia, quæ de se non habet vnde resistat, cum forma vniatur materiæ summe & vltimo dispositæ: neque etiam potest dari secundum, quia nullum est mediũ in generatione; tum quia forma immediate vnitur materiæ ex 2. de anima, vbi dicitur, quòd non oportet quętere causam vnionis formę cum materia, neque quęrenda est causa, quare ex ipsis fiat vnum; tum etiam quia termini generationis sunt cõtradictorii, vt scribitur 5 phys. si ergo talis successio esset ex parte medii, tunc inter contradictoria esset dare medium contra Arist. 10. huius: ergo in generatione nullo pacto datur successio. Tex. 4. Tex. 8. Tex. 15.

Nec est ad propositum responsio asserentium talem successionem prouenire ratione vtriusque, quia licet materia secundum se non habeat vnde resistat, tamen, vt est sub forma & dispositione contraria formæ introducendę, potest resistere generanti, & sic est ibi resistentia mobilis ad motorem; est etiam ibi resistentia medii ad mobile, pro vt dispositio contraria tenet locum medii: & licet forma vniatur materiæ immediate corrupta prima forma, tamen B prius ex natura rei corrumpitur prima, quàm secunda introducatur, & tale prius mediat inter formam & formam, termini etiam generationis non sunt contradictorii, sed priuatiue oppositi: Arist. autem per esse & non esse intelligit priuationem & habitum. Hæc enim responsio, vt diximus, non est ad propositum, quia quando fit generatio, accipiendo generationem secundum quòd distinguitur contra alterationem pręuiam, aut concomitantem, vt hic disputamus, materia est disposita vltima dispositione ad introductionem formæ, quæ existens sub tali dispositione non resistit generanti, immo talis dispositio necessitat, vt forma introducatur; inde est, quòd talis dispositio vltima vocatur necessitas; non enim contrariatur formæ, sed est via ad ipsam; vnde in ipso generari nulla est resistentia ex parte materię sic dispositæ: talis etiam dispositio non tenet locum medii, quia non contrariatur formę introducendæ, & quia asserunt, quòd forma vnitur materiæ immediate corrupta forma præuia, ideo habetur intẽtum, quia hic disputamus de generatione pro introductione formę in materia vltimo disposita, sed talis introductio non fit, nisi corrupta prima forma: ergo sequitur, quòd ibi nullum sit medium. Resistentia duplex est. Generatio ẽ introductio formę in materia.

C Et quando etiam dicunt, quòd prius ex natura rei corrumpitur, &c. hoc dictum est contra Philosophum 6. physico. vbi docet, quòd inter prius quodcunque & posterius in motu mediat motus, sicut etiam inter prius quodcũque, & posterius in tpe mediat tempus; nam inter quæcunque duo nunc semper datur tempus medium; si ergo forma abiicienda prius corrumpitur, & postea seclusa quacunque operatione intellectus ex natura rei & physice loquendo generetur forma introducenda, sequitur, quòd in illo tempore medio, materia erit absque forma naturaliter; quod est contra omnem philosophiam. Quando etiam subdunt, quòd illud prius mediat inter formam & formã, quæritur, quid sit illud prius; si enim nihil est, tunc ibi nullum erit medium; si autem est aliquid, aut est substantia, aut est accidẽs: sed primum ipsi negant; si concedunt secundum, queritur, illud accidens, in quo sit subiectiue, & quid sit illud, ratione cuius ipsum prius, quod ipsi ponunt esse medium, resistit mobili, vel motori; nesciunt aliquid assignare, ergo &c. medium etiam est in quod primo permutatur, quàm in extremum, vt diximus supra: ergo oportebit illud quod generatur, prius permutari ad ipsum prius, quod isti volunt esse medium. Sequitur etiam, prius quòd ipsum D medium participet ambo extrema, scilicet formam & formam, quia medium inter extrema participat aliquid de vtroque extremorum, vt supra docuimus. Quãdo subdunt adhuc falsum esse dicere terminos generationis esse contradictorios. In hoc contradicũt Arist. Cõm. rationi, & toti philosophiæ peripateticę, quia 1. physic. & 5. & 1. de generatione, & in omni fere doctrina Aristotelica habemus, terminos generationis esse contradictorios, nempe esse & non esse; ex his ergo omnibus concludendum est generationem proprie sumptam, non esse motum successiuum, vt asserunt ipsi, sed mutationem instantaneam. Tex. 1. Medium per participationem quid ẽ. Tex. 58. Tex. 7. Tex. 23.

Vltimo argumentor sic, introductio luminis in aere secundum eos est generatio instantanea: ergo à fortiori introductio formæ substantialis in materia prima: ergo generatio non est successiua, vt ipsi imaginantur. Sed nituntur respondere ad hanc rationem dicentes, aerẽ de se esse dispositum ad susceptionem luminis, materiam autem de se non esse dispositã ad susceptionem formæ substantialis; sed requiri dispositionem, quæ est successiua, ptopterea dicunt hanc rationem non concludere, introductio luminis est instantanea: ergo & generatio substantialis. Sed contra istam responsionem ita argumentor, quia talis dispositio fit per alterationem, vt patet 1. de generatione, quæ alteratio est motus physicus, & successiuus: sed Tex. 24.

generatio in præsenti disputatione accipitur pro introductione formæ in materia totaliter A dispoſita vltima diſpoſitione, ſecundum quòd generatio diſtinguitur contra alterationem: igitur reſponſio data eſt nulla, quia tam generatio ſubſtantialis, quàm etiam introductio luminis præſupponit alterationem. Nec valet ratio ipſorum fundata ſupra definitionem motus traditam ab Ariſt. 3. phyſi. quia ibi locutus eſt Philoſophus de motu in communi, ſecundum quòd ſe extendit ad mutationem inſtantaneam & motum temporalem. Nec etiam valet replica facta contra iſtam reſponſionem, quòd in omni mutatione requiratur tempus, modo generatio eſt mutatio: ergo fit in tempore, & ſic eſt ſucceſsiua, quia dicimus quòd tam in 5 phyſi. quàm hic, & vbique locorū, quando Philoſophus dicit, in mutatione requiritur tempus, loquitur de illa mutatione quę dicitur motus phyſicus ſucceſſiuus, & non de mutatione, quæ eſt generatio & corruptio. Diuiditur enim mutatio in mutationem & motum, ſicut in 1. topi. proprium diuiditur in proprium & definitionem, & ſimiliter quantum diuiditur in quantum & quotum, & eſt vniuerſalis regula topica, quòd quando vni membrorum diuidentium non eſt nomen impoſitum, tunc nominatur nomine diuiſi. Poſſumus etiam dicere, quòd Ariſt. accipit ibi tempus, non ſolum pro menſura durationis rei temporalis, ſed B etiam vt ſe extendit ad principium temporis, videlicet ad ipſum inſtans, ſiue ad ipſum nunc; & hoc modo concedimus generationem fieri in tempore, idest in principio temporis. Nec eſt mirum, ſi ipſum nunc dicimus vocari aliquando tempus, quia eſt commune dictum philoſophourm, de tempore non habemus niſi nunc.

Tex. 6.

Mutatio quę fit in tẽpore qualis eſt. Cap. 5.

Nunc aliquando vocatur tẽpus.

Quoad tertium reiectis opinionibus Aduerſariorum in hac materia; ſolutiſque eorum rationibus, dilucidanda eſt veritas huius negocij. Pro cuius intelligentia ſciendum eſt primo, quòd motus ſumitur dupliciter. Primo pro omni actione tranſeunte, ſiue ſit ſucceſsiua, ſiue inſtantanea, quæ eſt terminus ſucceſſiue mutationis; & dicitur motus communiter ſiue vniuerſaliter, vnde in hoc ſenſu, & generatio & corruptio dicuntur motus; quo pacto contẽplatus eſt ipſum definitiue Ariſt. 3. phyſi. Secundo ſumitur motus pro tranſmutatione ſucceſſiua, cuius ſubiectum eſt ens actu, & terminus eſt diuiſibiliter acquiſibilis & dicitur motus proprie & contracte, ſeu præſſius; & in hoc ſenſu diſtinguit Philoſophus 5. phyſi. mutationem in generationem, corruptionem, & motum, tanquam in ſpecies oppoſitas; & differt motus ſic acceptus à generatione non ſolum ex ſubiecto nec ſolum ex termino, quia ſcilicet C ſubiectum generationis eſt ens in potentia, & ſubiectum motus eſt ens actu, & terminus generationis eſt ſubſtantia, terminus autem motus eſt accidens, ſed quia terminus generationis eſt indiuiſibilis & indiuiſibiliter acquiritur, & ex conſequenti non ſucceſsiue; terminus autem motus eſt diuiſibilis & ſucceſsiue acquiſibilis; & ex hoc habet ipſe motus, quòd diſtinguatur tanquam ſucceſsiuam ab inſtantaneo à generatione ipſa.

Tex. 6.

Motus præſſius quid ẽ.

Secundo eſt notandum, quòd generatio præcipue formæ ſubſtantialis tripliciter accipi poteſt. Primo modo præſsius pro introductione formæ inſtãtanea, qua in materiã ſumme diſpoſitam introducitur ipſa forma. Secundo modo pro tota alteratione præcedente talem introductionem formæ, quæ eſt in animali, quouſque ipſum ſit perfecte conſtitutum in ſua ſpecie. Tertio & vltimo communiſsime capitur ipſa generatio pro tota alteratione animalis inchoante à tempore in quo recipitur ſperma à matrice, donec fœtus ipſe inde genitus pariatur.

Generatio tripliciter accipitur.

Tertio ſciendum eſt, quòd circa intenſionem & remiſſionem formarum fuerunt quatuor opiniones apud philoſophos, vt narrat Simplicius in cõmento prædicamẽ. Plotinus enim & D Alii Platonici ponebant ipſas qualitates ſuſcipere magis & minus, propter hoc, quòd erant materiales; & ex hoc habebãt indeterminationem quandam propter materiæ infinitatem. Alii vero in contrarium ponebant, quòd ipſæ qualitates & etiam habitus ſecundum ſe non recipiebant magis & minus; ſed qualia dicuntur magis, & minus ſecundum diuerſam participationem, puta quòd iuſtitia non dicatur magis & minus, ſed iuſtum: & hanc opionem tãgit Ariſt. in prædica. Tertia fuit opinio Stoicorum media inter has; poſuerunt enim, quòd aliquæ formæ & habitus ſecundum ſe recipiãt magis & minus ſicuti artes; quædam autem non, ſicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundam dicentium, qualitates & formas immateriales non recipere magis & minus, materiales autem recipere.

Varię ſentẽtię de intenſione & remiſsione formarum.

Cap. de qualitate.

Inter modernos adhuc eſt diſcordia circa augmentum formarum & habituum, quia Scotus 1. ſentẽ. voluit augmentum fieri per aduentum nouæ qualitatis, corrupta priori minus intenſa, quam opinionem ſequutus eſt etiam Durandus eodem libro. Secunda opinio fuit Nominalium Pariſienſium, qui aſſerebant intenſionem fieri per additionem formæ ad formam præcedentem & per additionem gradus ad gradum, itaque ſi ſit aliqua forma acciden-

dist. 17. q. 5. q. 5. & 7.

taria,

A taria, vt calor in aqua intenditur per hoc, quòd alia forma vel alius calor inducitur, qui facit vnum cum calore prius existéte in eadem parte subiecti; & remissio fit opposito modo. Tertia opinio est, quam ego sequor, istam intensionem fieri per maiorem radicationem formę in subiecto, vel per hoc, quòd à subiecto magis participatur; aut per hoc, quia dat perfectius esse ipsi subiecto. Sententia authoris.

Vltimo sciendum est, quòd tam formæ accidentales, quàm habitus scientifici dicuntur augeri intensiue & extensiue; intensiue, quando magis perficiuntur & confirmantur circa idẽ; extensiue, quando ad plures effectus se extendunt, & sic augescunt per additionem, nõ quòd fiat additio formę ad formam, aut luminis ad lumen, sed quia fit additio obiecti ad obiectũ. Et si quis instaret contra istam opinionem, quærendo de igne intendente in calore, vel aliquid efficit, vel nihil; si primo modo, ergo producit nouum calorẽ, & sic fit additio graduũ, si nihil efficit, hoc est incredibile, quòd perficiat calorem, nihil efficiendo. Sed ad hoc argumentum sunt aliqui, qui dicunt, in his qualitatibus inexistentiam distingui ab essentia, atque inhærentiá magis ac magis perfici qualitate permanente inuariabili. Alij vero dicunt
B istam inhærentiam corrumpi, & aliam de nouo produci magis perfectam, quando augetur qualitas. Sed vera solutio est, ignem aliquid efficere cum intendit calorẽ, & non quidem producere nouũ calorem, sed facere calorem magis inhęrere, & magis radicari in subiecto, & hic est status, & finis controuersię: sicut enim esse album nil aliud est, quàm albedinem informare subiectum, ita esse magis album nil aliud esse, quàm albedinem magis informare subiectum.

Istis sic stantibus ponitur prima conclusio talis. Diuisibilitas extensionis in forma substantiali non arguit diuisibilitatem gradualem; ista conclusio est contra exteros, non distinguentes inter vnum & alterum; licet enim forma animalis anulosi sit extẽsa, sicut forma albedinis in subiecto, tamen non dicitur intensior & remissior in vno, quàm in altero; & nõ quęlibet diuisio stat cum substantia ipsa, sed si diuidatur in latus, & non in transuersum & in lõgum, tunc temporis in tali diuisione non saluaretur forma vitalis propter corruptionem partium, quæ sunt loco cordis; & tamen Scotici indifferenter loquuntur de omnibus animalibus brutis, quod tamen non est verum; quia in perfectioribus manifestum est ad eorum di- Non quælibet diuisio saluat formã animalis.
C uisionem sequi corruptionem, & hoc est, quia tales animæ requirunt maiorem organizationem.

Secunda conclusio est. Forma substantialis non acquiritur per motum: probatur, quia in motu semper est forma fluens; sed forma substantialis non potest esse fluens; cum non suscipiat magis & minus, vt declaratum est supra: igitur conclusio vera. Forma substantialis nõ est fluens.

Tertia conclusio. Nulla forma substantialis est intensibilis intensione proprie dicta: probatur, quia ad intensionem proprie dictam tria requiruntur. Primo, ꝙ res sortiatur speciem à tali forma. Secundo, ꝙ illamet forma numero sit apta diuersimode actuare suum subiectũ, scilicet modo imperfecto, deinde perfectiori & perfectiori, secundum quod ab agente magis & magis reducitur de potentia ad actum. Tertio, quòd sit diuisibiliter acquisibilis per motum; sed quælibet forma substantialis constituit id cuius est forma in propria specie, nec est apta diuersimode actuare materiam; cum non habeat gradus intrinsecos essentiales, nec est acquisibilis per motum, sed per instantaneam transmutationem substantialem: ergo sequitur, nullam formam substantialem esse intensibilem intensione proprie dicta. Ex hac
D conclusione sequitur corollarium. Non inconuenit formas substantiales intendi & remitti intensione communiter dicta, ad hunc videlicet sensum, quòd inter formas substantiales eiusdem speciei vna sit perfectior alia, quia per operationes iudicandum est de substantiis rerum: ergo penes diuersitatem qualitatum & operationum iudicandum erit de diuersitate vel qualitate substantiæ; sed hominum operationes sunt valde diuersæ, quia multis perfectissimę, aliis autem imperfectissimę operationes insunt: ergo sic erit de animabus, alię animæ hominum erunt perfectiores quibusdam animabus aliorum hominum. Hanc veritatem cognouit Arist. 2. de anima, vbi ponit virtutes ministrantes intellectui non esse æque dispositas in omnibus, & quorum melior est dispositio, horũ maiorẽ esse vim ad opus intellectus; ex consequenti ad animam ipsam intellectiuam. Hanc quoque veritatem docuit S. Augustinus 83. quæst. Eandem docuit S. Tho. 1. p. & etiam in 2. senten. vbi ponit diuersitatem & distinctionem graduum in animabus causari ex diuersitate corporis, vt quanto corpus melius complexionatum fuerit, nobiliorem animam sortiatur; cum omne, quod in aliquo recipitur per modum recipientis sit receptum; hinc est commune prouerbium, Formarum substãtialiũ altera altera perfectior eẽ potest. Tex. 155. quæst. 5. q. 85. ar. 7. dist. 32. q. 2. ar. 3.

quod docuit Arist. eos, qui sunt boni tactus & molles carne, esse aptos mente; eandem senten A
Com. 53. tiam docuit Auer. 1. de anima, quia diuersitas materiæ ex diuersitate formę procedit, & quia in hominibus ex parte corporis videmus magnam diuersitatem, secundum quam vnus alio ad bonum & malum promptior est, & sic oportet etiam inæqualitatem animarum in eis reperiri. Hoc etiam voluit Gerard. de Carme. doct. grauissimus in prolixa quæstione quarti
Quæst. 15. quolibeti, vbi reprobatis variis & diuersis modis de causa intensionis & remissionis in formis, tandem deuenit ad istam sententiam, quam confirmat auctoritate Episcopi Parisiensis, qui determinauit errorem esse dicere, animam Christi non esse nobiliorem, & superiorem anima Iudæ. Hanc etiam sententiam tenuerunt & tenent illustriores Thomistæ. Vnde Caietanus in 1. p. S. Tho. illos, qui contrariam sententiam substinent, cęcos, & aberrantes à veritate appellat; propterea non est audiendus Quidam Neotericus, qui in quęstionibus suis habitis super tertium de anima, ausus est dicere sententiam Caietani esse periculosam, & nullo modo substinendam. Hoc autem dictum non est dignum tanto viro, veritatem derelictam nobis à tot Patribus, non esse substinendam, & esse periculosam; sed puto eum non vidisse Capreolum 2. sent. vbi efficacissimis rationibus, & auctoritatibus docet hanc veritatem cõ B tra Durandum, & Bernardum de Gãnaco. Et ex hoc reprehendendus etiam est Marcus Antonius Zimara in theorema. suis, vbi voluit docere hanc veritatem non esse peripateticam, & tamen nos ostendimus esse de mente Arist. & Auer. quia animæ vniuntur corporibus, vt eorum formæ proportionatæ, actus enim actiuorum sunt in patiente bene disposito; hęc enim est doctrina peripatetica, quam tñ negat ipse; nam si verum est animas indiuiduari ex respectu transcendentali; quem habent ad corpora, quæ informant; & corpora informata quædam esse aliis perfectiora substãtialiter, habetur intentũ, quia etsi substantia specifica sit vna, indiuidualiter tamen corpus vnius præstat alteri in perfectione, nempe ex sensus viuacitate, & ex complexionis maiori temperamento; quocirca animæ quoque ipsæ erunt indiuidualiter aliæ aliis magis perfectæ; nam diuersa substantialis indiuiduatio corporum pariet quoque diuersam indiuidualem & substantialem animarum perfectionem.

Articulus Parisiẽsis de nobilitate animę Christi.

Quæst. 85. ar. 7.

Quęst. 18.

Dist. 32. q. 1.

Theore. 54.

Hanc veritatem cum essem lector in cœnobio Ciuitatis Capuanæ eamque exponens discipulis meis, adfuit inter eos vnus præstantissimo ingenio præditus nomine Angelus de Andronicis Venetus, qui modo in Almo Pataui Gymnasio publice metaphy. profitetur, cor C roborando conclusionem propositam citauit Arist. in sect. 30. problema. vbi scribit ipse Philosophus melancholicos fuisse philosophos clarissimos Reipub. administratores dexterrimos, poetasque nobilissimos: ex hoc sequitur non omnes animas esse ęquales; quia illæ, quę non potiuntur hac complexione, non possunt tantis dotibus fulgere. Adduxit quoque & auctoritatem sapientiæ, cum esset eruditissimus & præstantissimus in vtraque philosophia: dicit enim ibi sapientissimus Salamon. Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam; & cum essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum; ex quibus verbis etiam apparet manifeste quosdam sortiri præstantiores animas aliis, & sic non oẽs animæ sunt æquales ex natura indiuiduali. Et 7. polit. quoq; docet Arist. Æuropeos non tanto pollere ingenio, quanto Asiaticos; & Æuropeos nihilominus præpollere viribus exceptis græcis, qui etiam excellunt ingenii acrimonia. Et Commẽ. Auer. lib. 4. de gener. animalium docet Cordubenses Bęticos omnes superare viribus ingenii.

Magister Angelus de Andronicis.

Cap. 8.

Cap. 7.

Cap. 3.

Dist. 32. q. 3.

Quod etiam Magister sentent. 2. lib. confirmat, vt dicemus infra, licet Duran. valde laboret vt possit eum adducere ad sensum suum, asserens, nulli esse dubium animas omnes inæquales D esse ab origine quoad potentias sensitiuas & vegetatiuas, quia vnus perfectius, & clarius videt & acutius audit, quàm alius: sed difficile est videre, quomodo vna aĩa sit perfectior altera quoad intellectum & voluntatem, & non ponere inter eas inæqualitatem quoad earum substantiam, quia huiusmodi potentię respiciunt essentiam animæ, tanquam proprium & per se subiectum, cui insunt inseparabiliter; vnde sunt in anima separata sicut in coniuncta; & ideo non videtur, quòd in talibus potentiis possit esse inæqualitas, nisi etiam in ipsis animabus quoad earum essentiam acceptetur inæqualitas. Et ideo hæc opinio Caietani reprobari non potest, cum sit omni ex parte rationabilis iuxta veram theologiam; quandoquidem æqualitas vel inæqualitas animarum attendi potest secundum dona gratuita, & secundum dona naturalia, iuxta primum sensum quis negabit animas omnes esse inæquales ab earum origine? nam dona illa gratuita, cum dependeant ex sola diuina liberalitate, quæ communicat illa quibusdam, quibusdam vero non, vt placet, & quibus communicat, communicat æqualiter, vel inæqualiter secundum suum beneplacitum; & per hunc modum anima Christi ab origine excelsit

Opinio Caiet. est rationabilis.

A excessit omnes alias animas in donis gratuitis, quia ab instanti suæ creationis fuit perfecta donis gratiæ & gloriæ, quod nulli alij cōcessum est. Hoc etiam modo animę Adæ & Euæ, quę creatæ sunt cum originali iustitia, fuerunt perfectiores animabus omnium posterorū; si ergo lex ista in donis gratuitis reperitur; ergo & in donis quoque naturalibus conueniens est, vt ipsa inueniatur, quòd vna anima iuxta sententiam Caiet. sit nobilior altera & perfectior.

Hinc dissidium quoddam naturaliter videmus esse inter duos genitos ex eodem partu, sicuti inter Iacob & Esau, qui colluctabantur in aluo suæ matris Rebeccæ, vt scribitur Genes. Cap.15.

Hanc opinionem quoque confirmat Ricardus de Mediauilla 2. lib. sentent. motus tum quia videmus homines habentes corpora viliora, & peioris complexionis, alijs præstare in naturali discretione, & naturali affectione, & quantum ad alias bonas inclinationes naturales, quod esse non posset, nisi illorum animæ nobiliores haberent proprietates naturales, tum quia illa anima, quæ est in gratuitis nobilior quocunque Angelo, est etiam in naturalibus nobilior; sed anima Christi est nobilior in gratuitis quocunque Angelo, quia maiori capacitati gratiæ maior nobilitas naturę respōdet: ergo in naturalibus anima Christi excedit alias animas. Propterea Dominus Stephanus Episcopus Parisiensis excommunicauit dicentes, animam Christi non esse nobiliorem aliis animabus; licet hæc ratio non concedatur in doctrina S. Thomæ; quia animabus non dantur gratuita iuxta earum naturalia; sed tātum Angelis, vt dicemus infra; sed adduximus ipsam potius pro auctoritate tanti viri, qui confirmat opinionem Caietani, quàm vt aliquid concludat. Sicuti etiam S. Bonauentura eodem lib. confirmat eandem veritatem asserens, vnam animam præcellere alterā non ratione principii ex quo, cum sit ex nihilo, sed ratione sapientiæ conditoris, qui producit omnia secundū ordinem debitum; non est tamen negandum, quin multum faciat corpus ad exercitium illarum habilitatum, quæ animæ in sui creatione insunt, vnde bona dispositio corporis valde expetit, sicut econtrario mala impedit, propter hoc iudicantur cholerici boni ingenii, quia anima quantum ad cursum illius habilitatis iuuatur per conuenientem dispositionem ex parte corporis, non tamen est ratio principalis hæc ipsius boni ingenii, quia videmus aliquādo homines contrarię complexionis esse ingeniosos, & ad diuersa exercitia aptos: quosdam enim ad artes mechanicas; quosdam ad liberales; alios ad mathematicam; alios vero ad metaphysicam; nonnullos ad naturalia; & quosdam ad rationalia. Et si quis quęrat rationem huius rei, diceret theologus, quòd est ex distributione donorum Dei, à quo non tantum procedunt gratuita, sed etiam dona naturalia. Philosophus vero diceret, hoc esse ex diuersa dispositione, & ex parte corporis, complexionis, organizationis, habilitatis, singillationis, coaptationis, & inęqualitatis ipsarum animarum: & hę sunt rationes, quas adduxit Caietanus pro veritate declarata, perperam ergo reprobatur à Recētioribus hęc opinio, quę tot tātisque rationibus & auctoritatibus doctorum est vallata: valeat ergo Michael de Palatio Doctor Granaten. cum suis ratiunculis, quas 2. sentent. contra tantum virum adduxit.

[Margin: d.32.q.1. — B — Episcopus parisiensis. — dist.32. super literam. — C — Diuersi homines ad diuersas artes sunt inclinati. — Dist.32.d.1.]

Vltima conclusio. Generatio & corruptio non sunt mutationes successiuę, sed instātaneę: probatur, subiectum mutationis successiuæ mouetur & est ens in actu; sed subiectum generationis non mouetur, quia non est ens in actu: ergo generatio non est mutatio succesiua & temporanea, sed instantanea: probatur minor, nam licet non ens in actu & ens simpliciter posit moueri, tamen non ens simpliciter, quod dicitur subiectum generationis non contingit moueri, quia omne quod mouetur per se, est in aliquo loco; sed non ens simpliciter idest secundum substantiam, nusquam est; quia locus soli corpori debetur: ergo non ens simpliciter non potest moueri motu physico; & sic patet generationem non esse motum & mutationem succesiuam; quòd autem sit mutatio instantanea probatur sic, quia non ens generatur, est enim generatio progressus de non ente ad ens: ergo generatio est mutatio instantanea, quia motus est de subiecto in subiectum; generatio de non subiecto in subiectum, idest de non esse ad esse: & corruptio de subicto in non subiectum; & per hęc distinguuntur species motus, vt patet 5. phys. motus enim fit in tempore, generatio autem & corruptio in instāti, intelligendo de generatione pro subitanea introductione formę in materia disposita, vt dictum est supra.

[Margin: Subiectū generationis nō est ens ī actu. — D — Generatio est mutatio instantanea. — Tex.10.]

Quoad quartum dissoluendæ sunt difficultates, quę contra hanc veritatem moueri possunt: & prima est contra istā conclusionem vltimam; quia nullum agens, cuius substantia est in tēpore, agit in non tēpore, vt dr̄ in penultima propositione de causis; sed substantia generātis est in tēpore: ergo agit in tempore, & per cōsequens generatio mensuratur tēpore: ergo erit successiua. Sed allucinatus est arguens in hac sua ratiuncula; quia maior propositio, in qua dicitur, nullum agens, &c. tenet in actione proprie, scilicet quæ fit cum transmutatione naturali,

rali, non tamen est inconueniens, quòd agat in non tempore, secundum quòd tempus distinguitur contra instans temporis, accipiendo actionem communiter, idest nō pro actione, quę est cum transmutatione materię, sed pro quacunque introductione formæ, vt patet de illuminatione aeris sereni à sole. Sunt & alię difficultates contra istam conclusionem, quæ solui possunt ex his, quæ supra determinata sunt. A

Tempus distinguit' cōtra instans.

Sed contra corollarium deductum ex tertia conclusione sunt argumenta Neoterici in quæst. suis 3. de anima, vbi semel arguit ex Aristo. 3. huius, qui dubitat, quare species cum prędicatur in quid de multis puta indiuiduis, non dicatur genus. Et respondet, quia in genere est prius & posterius, idest vnum est altero perfectius eorum, quæ sub ipso continentur; sed in specie non est prius & posterius; sunt enim omnia indiuidua æqualis perfectionis substantialis. Vnde manifesta est senten. Aristo. contra illud corollarium à nobis positum, quod etiā 7. physi. docuit in genere latere ęquiuocationes, hoc est diuersæ perfectionis species; sed si sub specie essent etiam indiuidua diuersæ perfectionis, etiam sub specie laterent æquiuocationes, ergo &c. Sed solutionem huius argumenti tradit S. Tho. in 2. sent. vbi formaliter recitat præfatum argumentum; & ita dissoluit, quòd diuersitas formalis est duplex. Quædam, quæ est formæ per se secundum, id quod ad rationem formæ pertinet, & talis diuersitas formę inducit diuersitatem speciei. Est autem quędam diuersitas formæ non per se, sed per accidens resultās ex diuersitate materię, s͂m quòd in materia melius disposita dignius forma participatur, & talis diuersitas non diuersificat speciem, & hæc est diuersitas animarum: vnde formaliter ad sententiam Arist. dicimus indiuidua omnia esse æqualis perfectionis specificę, cum hoc tamen stat, quòd vna anima intellectiua sit perfectior altera, ex qua perfectione non sequitur latere ęquiuocationes sub specie, nisi secundum quid: vnde patet argumentum esse nullius roboris, & solutū fuisse antequam auctor ipsum formaret. B

Quæst. 18. Tex. 11.

Tex. 31

d. 32 q. 1. a. 3

Diuersitas formalis est duplex

Sub specie latent ęquiuocationes s͂m quid

Secundo arguit, si in substantia animæ huius est aliquis gradus, qualis non est in substantia alterius: ergo istæ duæ animæ differunt specie, probat consequentiam, quia ex recta metaphysica, non est alia differentia specifica quàm hæc, quæ gradum perfectionis substantialis addit, ex hoc enim probatur, quòd homo differt specie ab equo, quamuis enim vterque sit animal, tamen in substantia hominis est aliquid, quod non est in equo: eodem ergo modo erit in animabus, differrentque sicut duo Angeli diuersę speciei. Sed hoc est falsissimum in philosophia, quòd specie differant, & in fide error, nam ita etiam homines essent diuersę speciei, quia ex diuersę speciei animabus constarent, sunt igitur animę æqualis substantialis perfectionis. Sed nos dicimus argumentum hoc, sicuti & cetera alia quę ibi adducit, esse nullius efficacię, quia neganda est consequentia. Et ad probationem negatur etiam, quòd non sit alia differentia specifica, quàm hęc, quę gradum perfectionis substantialis addit, quia tribus modis potest intelligi, duas animas differre ab inuicem. Primo quòd differant seipsis, sicuti duo Angeli seipsis differre noscuntur, & ista differentia est specifica; & hoc pacto non dicimus nos animas differre, quia sic concluderet argumentum. Secundo modo possunt duę animę differre per suas aptitudines & commensurationes substantiales; & hęc differentia non est specifica, sed indiuidualis, & secundum hanc differentiam substantialiter vna anima potest esse perfectior altera; & non intelligere hanc veritatē fuit causa erroris, putat enim animas non differre numero per diuersas commensurationes ad diuersa corpora, quod est falsum, & contra S. Thom. 2. contra Gentiles. Tertio duę animę dicuntur differre numero non formaliter, sed tantum conditionaliter, idest tanquam per conditionem sine qua non, & hoc per actualem vnionem ad corpus. C D

Animas differre ab inuicem trifariā intelligi pōt

Cap. 81

Et si quis diceret contra hanc veritatem; anima non educitur ex potentia materię, nec habet esse à materia pendens omnino, sed est subsistens creata à Deo, & illud, quod prius natura est in se, quàm in aliquo, non potest indiuiduari ad illius indiuiduationem; sed anima prius natura est in se, per creationē, quàm in materia: ergo prius natura est indiuidua, quàm sit in materia: non ergo per illam commensurationem ad hanc materiam indiuiduatur, tunc enim oporteret, quòd ex tali materia aduceretur. Et confirmari potest hoc, quia simul esset natura & informaret, tamen non accipit esse & substantiam suam à corpore vel ab informatione, quę est effectus huius formalis. Confirmatur secundo, quia si indiuiduaretur anima per commēsurationem ad hanc materiam, maxime ad illam materiam, in qua primo introducitur in embrione; sed accidit aut totā prorsus illā materiā abiici, aut fere totam deperdi successu temporis, vt fatetur S. Thom. in tractatu de formis: ergo impossibile est intrinsece p aptitudinem ad illam indiuiduari, tunc enim non esset eadem numero anima. Confirmatur tertio ex doctrina S. Tho. 1. p. qui fatetur, quòd anima immediate vnitur materię, ita vt

q. 66. ar. 2.

q. 76. a. 3. & 4

A prius ipsa informet materiam, & posterius natura consequantur accidentia; ex hoc arguit, corpus nunquam est corpus nec hoc corpus, nisi per accidentia; sed anima prius natura vnitur materiæ, quàm accidentia: ergo prius est in materia, quàm materia sit hoc corpus; non ergo indiuiduatur per hoc corpus; est enim indiuidua cum primum est in materia, cum iam sit producta. Confirmatur quarto, quia illa commensuratio est eadem cū substantia animæ, immo est substantia huius aīæ; nunc sic arguitur, animę sunt inæqualis perfectionis; ergo & illæ commensurationes: sed hæ sunt substantię animæ: ergo iam substantię animarum sunt inæquales. Cōmensuratio animæ ē eadem cum substātia animę.

Sed istæ rationes ex falso fundamento oriuntur; propterea non est mirum si ipsę quoque sunt falsę; ideo respondendum est singillatim ad hęc: sed prius declaremus fundamentum falsum, supra quo fundantur; Arbitratur enim hic arguens quòd anima prius sit per se subsistens, & deinde vniatur corpori organico; quæ doctrina videtur multum appropinquari doctrinæ Rabinorum Mallachem, & Barbanellæ, & Aliorum, qui docent Iudæos hunc errorem, quòd Deus creauit animas in quodam palatio, & quando disponitur aliquod corpus, tunc vna illarum animarum exit, & vnitur corpori illi, & tamdiu durabit mundus, donec finiatur numerus illarum animarum; & sic secundum istam opinionem animæ prius creantur, quàm vniantur corporibus: videtur igitur quòd hic talis arguens alludat ad illum errorem Iudęorum; licet discrepet de prioritate durationis, quia prætendit, animas prius natura, & non duratione fuisse creatas, quàm corporibus vnitas, & tamē proclamat S. August. lib. de ecclesiast. dogmat. quòd Deus creando animas infundit corporibus, & infundendo creat; propterea formaliter respondendo ad obiectionem dicimus verū esse, animam non dependere à materia in esse, dependere tamen à materia in fieri. Et ad confirmationem primam negamus, hanc animam simul natura non esse cum sua commensuratione, quia Deus dum creat hanc animam respicit hoc corpus, & proportionaliter terminat eam ad talem gradum essendi. Doctrina Rabinorū quæ est. B Cap. 3. Anima qūo dependet à materia.

Ad secundam, in qua vult concludere, animam debere indiuiduari per illam commensurationem materiæ, in qua primo introducitur, dicimus, quòd si illa materia esset proportionata ipsi animæ, per illam indiuiduaretur; si autem non est proportionata, nō indiuiduatur, C si quidem iuxta doctrinam peripateticam, adueniente anima intellectiua abiicitur sensitiua, vt docet S. Th. 1. p. q. 76. ar. 3. & 4.

Ad tertiam confirmationem dicimus, animam non indiuiduari formaliter per actualem vnionem, sed per aptitudinem substantialem & singillationem ipsius animę ad hoc corpus; & sic anima licet possit dici prior natura actuali vnione ad corpus, non tamen erit prior natura aptitudinali commensuratione, & singillatione. Ad vltimam, in qua asserit commēsurationem huius animę ad hoc corpus esse substantiam ipsius animę, concedimus esse substātiā animæ: & quando concludit: ergo substantiæ animarum sunt inęquales, gratis conceditur, loquendo de istis commensurationibus & singillationibus, quibus animę ipsę indiuidualiter distinguuntur; non autem specifice. Cōmensurationes aīarū sunt inęquales.

Tertio arguit contra principale intentum, probando omnes animas intellectiuas in substantia sua esse æqualis perfectionis, quia si anima esset perfectior pro perfectione corporis, sequeretur, eādem animam mutari & modo minus, postea vero magis esse perfectam essentialiter & substantialiter, quod est impossibile: consequentiam probat, quia corporis perfe- D ctio mutatur, est enim imperfectissimum, cum anima inducitur, postea magis & magis perficitur, & accidit mutari complexiones, & dispositiones: oportet ergo animam etiam mutari, quia ipsa iuxta corpus perficitur. Nos autem respondentes dicimus, argumentum hoc esse nullius valoris, quia cum anima hæc sit creata à Deo per coaptationē substantialē ad hoc corpus, quam prius natura dicimus competere ipsi, quàm actualem vnionem, propterea possumus dicere animam mutari per accidens, quantum ad illam aptualem vnionem, substantialiter tamen esse immutabilem quoad illam coaptationē aptitudinalē; & sic nihil concludit argumentum. Dicimus etiam corpus quoad indiuiduationem animę, vt est conditio sine qua non, non mutari substantialiter, sed accidentaliter. Vnio duplex est aptitudinalis, & actualis.

Quarto arguit, si iuxta corpus magis perfectū anima esset perfectior, sequeretur, corpus dare esse animæ, & ex potentia ipsius educi; non enim aliter posset causare animam perfectiorem; sed hoc est falsum, immo anima in se prius natura habet esse per creationem, quàm sit in corpore, & dato ꝙ simul natura infunderetur, tamen à solo Deo efficienter producitur: non ergo sumit substantialem perfectionem à corpore. Et si quis respondendo ad hoc argumentum diceret, Deum esse qui pro corpore perfectiori creat animam perfectiorem.

Contra

Contra istam responsioné arguit sic, quia vel Deus creat animã perfectioré propter corpus A perfectius, vel facit corpus perfectius propter animam perfectiorem: non primum, quia illud esset ordinare iam causam ad instrumentum, & perfectius ad imperfectius, quod non decet, non enim est scriba propter calamum, sed calamus propter scribam: non secundum, quia corpus pręparat per causas secundas necessarias, & cócurrit cum ipsis ad modum ipsarum; sed animas libere creat, ergo &c. Respondetur negando, corpus dare esse animæ, nisi occasionaliter, vt dictũ est supra. Deinde respósio ab ipso recitata, quòd Deus pro corpore perfectiori producit animã perfectiorem, est bona & acceptatur à nobis, & ad replicã factam contra ipsam dicimus, Deum creare animam perfectiorem propter corpus perfectius, non principaliter, sed occasionaliter; & sic stando in exemplo suo de scriba & calamo, quod scriba est propter calamum non principaliter, sed occasionaliter, quia nisi haberet calamum optime dispositum & temperatum, non potuisset charateres perfectiores producere & formare: corpus quoque licet pæparetur à secundis causis necessariis, & Deus libere creet animam, tamen necessario producit necessitate immutabilitatis, quia ita statuit secundum legé suam indissolubilem, vt perfectiori corpori & meliori meliorem animam & perfectiorem B largiatur iuxta commensurationem ipsorum corporum.

Corpus non é causa principalis animę sed occasionalis.

Deus libere creat animas & necessario

Quinto arguit ratione theologica, quia multæ animæ hominũ, qui ignorantes fuerunt in hoc seculo, & imperfectæ temperiei, fuerunt minus perfectę in substantia, & excedent in gloria alias animas, quæ habuerunt corpora optime disposita, & téperata & perfectiora, ideo erunt perfectiores in substantia, hoc autem dicere, videtur inconueniens, nam potius deberent habere hunc ordinem, vt perfectiores natura essent in maiori gratia, & gloria, sicut Angeli; sequitur ergo omnes animas ęquales esse in substantia. Sed hoc argumentum prouenit ex imperitia doctrinæ theologicæ, quia putat gratiam & gloriam dari iuxta naturalia in hominibus, sicuti in Angelis, qđ non concedit S. Thom. 1. p. quia gratia & gloria dantur in hominibus iuxta merita ipsorum hominum, & propterea in vita beata vnus beatus perfectius videbit Deum alio beato, vt dicit Apostolus 1. ad Corint. stella differt à stella in claritate, hinc docuit S. Thomas 1. p. facultatem videndi Deum non competere homini secundum suam naturam, sed per lumen glorię, quod constituit intellectum in quadam deiformitate, vnde intellectus plus participans de lumine gloriæ, perfectius Deum videbit, plus auté C participabit de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate, quia vbi est maior charitas, ibi est maius desideriũ, & desideriũ quodãmodo facit desiderantẽ aptũ & paratũ ad susceptioné desiderati; & ideo formaliter respondendo ad argumentum dicimus, non esse inconueniés animas illorum hominum, qui fuerunt ignorantes in hoc seculo, habere maiorem gratiam & gloriam in cælo, quàm animæ illæ, quæ fuerunt nobiliores in substantia, quia gratia & gloria (vt dictum est) non dantur iuxta nobilitatem naturę: vnde est vulgatum illud dictum Augustini 3. lib. retract. surgunt indocti & rapiunt nobis cælum, & nos cum omnibus nostris doctrinis trahimur ad inferna.

q. 62. ar. 7.

Gratia datur Angelis iuxta naturalia nó hominibus.

Cap. 15

q. 12. ar. 6.

Cap. 5.

Sexto arguit, si inæqualitatem substantialem in animabus hominum aliquis concedit: ergo idem deberet concedere in omnibus formis omnium specierum, cum eadem sit ratio de vtrisq; vnde fieret vt forma ignis substãtialiter esset perfectior altera, & sic etiam in omnibus aliis mixtis animatis, & inanimatis, immo etiam in accidentibus numero sub eadem specie differentibus: alterum altero esset perfectius substãtialiter, essentialiter, & intrinsece; vt vna albedo æque intensa esset ipsa perfectior v.g. duæ albedines, duę nigredines vt tria; duo colores vt tria, siquidé ex sola indiuiduali differẽtia & numerice sub eadé specie colligit diuersa substãtialis & intrinseca perfectio, aut si hoc non, cũ sit absurdũ, ergo nec in specie D animarum rationalium. Ad hoc respondendo dicimus, negando esse absurdum, duo ignes ratione diuersarum materiarum in quibus sunt, non excedere in perfectione, quia forma substãtialis vnius ignis erit magis radicata in materia, quàm altera; & sic vna albedo in vna materia erit perfectior altera, & sic etiam de formis mixorum, quarum altera potest esse altera perfectior, quia magis participatur à sua materia, vt docet S. Tho. 2. 2. Septimo, quia si ex dispositione corporis licet colligere maiorem vel minorem perfectionem substantialem indiuiduorum animæ; & ideo aliquis habeat animam ingeniosiorem & melioris intellectus altero; sequitur, quòd cum aliqui à natura nascantur stulti & fatui, illi habeant animam stultam & fatuam; immo cum nunquam per totam vitam vtantur, nec vti possint ratione, sequitur, ꝙ habeant aĩam impotentem ratione vti, & plane irrationalem, quod est error; & preterea cum nunquam vtantur ratione, ita etiam nec libertate, quæ ex electione & deliberatione rationis pendet: vnde sequeretur animam etiam illam carere libero arbitrio, quod asserere est

Vnus ignis est perfectior altero.

quęst. 24.

Aliqui oriũtur stulti.

A est etiam impium & error. Ad quod dicimus, stultitiam, fatuitatem, & alias imperfectiones, quas videmus in hominibus, non prouenire ex substantia animarum, sicuti etiam nec macula peccati originalis; sed ex infectione & indispositione corporũ: vnde ꝙ aliquis hõ sit sanus, aut infirmus, aut freneticus, aut pacificus, & iratus, iuuenis, adolescens, senex, & decrepitus, hoc non prouenit, quòd substantia animæ sit sana, aut infirma &c. sed propter diuersitatem & naturalem indispositioné organorum corporis: hinc prouenit quòd anima pueri non potest discurrere; hoc enim non est, quòd illa anima non sit rationalis, sed quia non habet adhuc corpus dispositum, & aptum ad exercendas operationes, & cum hoc stat, quòd animæ sint inæquales inter se, ne dum quoad earum substantiam, sed etiam quoad potẽtias, tum organicas, tum inorganicas. Fatuitas unde prouenit.

Octauo, si vna anima superaret aliam in perfectione substantiali: ergo etiam in potentijs, & ita vnus homo haberet perfectiorem potentiam altero, puta intellectum & voluntatem, & sic etiam perfectius liberum arbitrium, quod est absurdum. Respondetur ad hoc argumentum, quod sumpsit arguens ex Durando 2. senten. non esse inconueniens liberum arbitriũ nobiliori modo esse in vna anima, quàm in altera, sicut & iudiciũ intellectus prout est res quædam, vt ait S. Tho. 1. p. tamen ipsa libertas secundum quòd in ea consideratur quædam remotio coactionis, non est perfectior in vna anima quàm in altera, quia priuationes & negationes non dicuntur perfectiores & imperfectiores per se, sed solum per suam causam, vel secundum aliquam affirmationem adiunctam. dist. 32. q. 3. B q. 59. ar. 3.

Vltimo arguit à posteriori probans, vnam animam substantialiter & intrinsece non esse perfectiorem altera; quia omnis differentia, quæ reperitur in diuersis hominibus quantumuis maxima contingat, & reperiatur in eodemmet homine ex sola corporali dispositione contingit, vt idemmet homo, nunc valeat ingenio, & memoria, intellectus acumine, vel iudicio: paulopost ex morbo vel aliquo accidente amittat ingenium, memoriam, & iudicium, & fiat hebes omnino, & tardissimus; item vt nunc sit rationis cõpos & prudens, postea fiat amens & rationis expers, nunc bonus, postea malus, nunc aptus, postea ineptus, & econtra; quare manifeste colligitur ex diuersa hac dispositione corporis & organorum prouenire. Nisi velles stultissime dicere etiam in eodemmet mutari animæ substantialem perfectionem, quod est C impossibile, aut quotidie pro dispositione corporis infundi meliores vel peiores animas in eodem homine, quod est plusquàm ridiculum & error stultissimus: est ergo temeraria & periculosa talis assertio animarum rationalium, quòd perfectione differant substantialiter & intrinsece. Homines ex morbo aliquo efficiuntur hebetes.

Respondetur, doctrinam hanc de inæqualitate animarum esse traditam à Magistro senten. in 2. libro, vbi ex professo quærit, an omnes animæ ex creatione æquales sint, an aliæ excellentiores, cum videamus alias aliis excellere in naturalibus donis, vt in essentia alias aliis esse subtiliores, & ad intelligendũ & memorandum habiliores vt pote acutiori ingenio & perspicaciori intellectu præditas, & assimilat ipsas animas Angelis, in quibus manifeste reperitur inæqualitas: ergo etiam in ipsis animabus inæqualitas affirmari debet. Diximus etiam supra, hanc doctrinam fuisse multorum doctorum illustrium: & præsertim S. Tho. in 1. sent. vbi docet omnem perfectionem infundi materiæ secundum capacitatem suam; natura in animæ etiam infundi diuersis corporibus non secundum eandem nobilitatem & puritatem. Item 2. sent. etiam docet diuersitatem & distinctionem gradus in animabus causari ex diuersitate corporis, vt quãto corpus melius complexionatũ fuerit, tanto nobiliorẽ animam sortiatur. Item 1. p. & etiam in 2. de anima: non ergo est sani capitis vocare istam doctrinam temerariam & periculosam. Et argumentum suum est nullius momenti, cum sæpius solutum sit à nobis, diuersas operationes animarum prouenire ex diuersitate, & varietate, ac dispositione corporis organorũ. Arguit deinde contra eandem conclusionem Durandus multis argumentis, quę omnia soluit Capreo. 2. sent. & similiter argumenta Henrici, & Bernardi de Gannaco: propterea nolo ipsa recitare, cum sint bene & optime soluta: & si hic vir vidisset solutiones Capreoli, non ita insipienter loquutus esset, vt dictum est supra. Dist. 32. d. 8. q. 5. ar. 2 dist. 32. q. 2. ar. 3. D q. 85. ar. 8. Tex. 94. Dist. 32.

Tantummodo adducam vnum argumentũ cuiusdam viri, qui dixit non posse substineri, nec in via peripatetica, nec in schola theologorũ positioné hãc de inęqualitate animarũ; propterea Recentiores amplectuntur sententiam Durandi, qui optime declarauit istam veritatẽ, & quòd animę omnes intellectiuæ sunt æqualis perfectionis in substantia sua, & quòd differunt numero intrinsece, non per respectum ad aliud, sed seipsis, quia aliter substantia susciperet magis & minus, cum participatio vnius formę secundum speciem, secundum diuersos gradus, sit proprie comparatio secundum magis & minus; & ideo si vna anima esset perfectior Recentiores sequũtur Duran. in hac materia.

A ctior altera, tunc substantia susciperet magis & minus, quòd est contra doctrinam peripateticam: Etiam si daretur inæqualitas animarum, sequeretur vnum hominem esse magis ad similitudinem Dei, quàm aliũ hominẽ, quod est contra omnes theologos: consequentia probatur quia homo dicitur esse ad similitudinem Dei secundum animam, non secundũ corpus. Sed respondetur argumẽtum huius viri, non sequi, quia ex hoc quòd vna anima est perfectior altera siue eiusdem speciei siue alterius, non sequitur, quòd suscipiat magis & minus; nũquã enim dicitur aliquid suscipere magis & minus, nisi in eo possit esse motus, aut mutatio de magis in minus, aut econuerso: hoc autem non conuenit animę intellectiuæ, quoniam commẽsurationem illam, quam semel accepit, impartibiliter sortita est, quia est idem realiter, quòd substantia sua, quę est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad illud, quod dicitur, animas rationales differre numero intrinsece seipsis; dicimus, hoc esse manifeste falsum, quia sequeretur animas differre differentia formali, & sic differre specifice eo modo, quo Angeli differunt seipsis: sed dicuntur differre, vt dictum est, per commensurationes ad corpora.

Angeli differunt specie seipsis.

Nec te moueat argumentum cuiusdam Neoterici dicentis, sumo duos ignes ęquales, & quęro deinde; quomodo differunt formę eorum, si dicis, quòd differunt per suas materias; B iterum quęro, quare istę duæ materię sunt indiuiduę: & si dicis, quòd per quantitates, quibus sunt diuisæ: iterum quæro, quare quantitates sunt hę? & si dicis, quòd se ipsis; tunc concludo, ergo sistendum est in aliquo se ipso indiuiso. Sed nos dicimus hoc argumentum nõ cõcludere, quia ipsę quantitates non differunt se ipsis, sed suis sitibus; & sic etiam animæ differunt numero suis commensurationibus, quibus respiciunt corpora, non autem seipsis. Ad id quod dicit esse contra theologos, quia sequeretur, vnum hominem esse magis ad imaginem Dei, quàm alius; negatur consequentia, quia hoc nõ sequitur, sed bene sequitur, vnum hominem posse magis accedere ad imaginatum, quàm alterum; sicut Deus omnibus promittit beatitudinem, & tamen vnus perfectius eam consequitur, quàm alter. Non contentus respõsione data instabat dicendo, hanc opinionem de inæqualitate animarum ex corpore sapere hęresim Origenis, vt scribit Aug. 10. de gen. ad literam: Ponebat enim ipse Orig. omnes animas ex natura sua esse æquales, sortiri vero differentiam ex corporis temperatura. propterea in lib. 8.3. quæst. docet Aug. animas rationales ex sua natura esse ęquales: discrimen tamẽ habere ex diuersitate studiorum: ergo non ex corpore. C

Beatitudo nõ est æqualis in omnibus.

Cap. 7.

Quęst. 40.

Sed dicebam ei flaccido argumento argumentari, & nimis audacter, & non intelligere opinionem Origenis, qui volens excludere positionem Manichæorum asserentium distinctionẽ in rebus ex contrarietate principiorum boni & mali; posuit à Deo à principio omnia creata esse æqualia: dicebat enim Deum primo creasse creaturas rationales tantum, æqualesque omnes, in quibus deinde exorta est inæqualitas ex libero arbitrio quibusdam conuersis in Deũ secundum magis & minus, quibusdam etiam secundum magis & minus à Deo auersis: illæ igitur rõnales creaturæ, quę ad Deũ per liberũ arbitriũ conuersę sunt, promotę sunt ad diuersos ordines Angelorũ pro diuersitate meritorum: illæ aũt, q̃ auersę sunt à Deo, sunt corporibus alligatæ diuersis secundũ diuersitatẽ peccati; & hanc causam dicit esse creationis & diuersitatis corporũ. Hæc est opinio Orig. ad quã sequeretur, ꝙ vniuersitas corporaliũ creaturarũ non esset propter bonitatem Dei cõicandam creaturis, sed ad puniendum peccatum, quod est contra illud Genes. Vidit Deus cũcta quæ fecerat, & erant valde bona: & ideo August. impugnat eam dicens, quid stultius dici potest, quàm istum solẽ, ut in vno mundo vnus esset, nõ decori pulchritudinis vel saluti rerum corporalium consuluisse artificem Deum? sed hoc potius euenisse, quia vna anima sic peccauerat, ac per hoc si centum animæ peccassent, centum D soles haberet hic mũdus, Opinio ergo nostra est lõge à falsitate Orige. & declarata est ab Aug. & amplexa ab omnibus recte sentientibus. Quis enim vnquam negare poterit, vnam animã temperantius corpus adipisci, quàm altera? & quia corpus vnum substantialiter & indiuidualiter differt à corpore alterius, ideo ẽt una anima substantialiter & indiuidualiter differt ab altera; sed non specifice: propterea consulto B. August. dicit animas rationales ex natura sua specifica esse æquales, sed non ex differentiis indiuidualibus; quia sic ait sapientissimus Salamon lib. Eccl. quare dies superat diem, & iterum lux lucem, & annus annum, sol solem, à Domini sapientia separata sunt; sic ergo patet diuinam sapientiam esse principalẽ causam distinctionis & inæqualitatis rerum omniũ materiam autẽ occasionalẽ; & non intelligẽtibus hanc veritatem dicamus cum Caietano nostro eos esse omittendos tanquam cęcos, & à ueritatis tramite aberrantes, & nos à grauiora negotia dirigamus aciem nostram.

Hæresis Orig. de inequalitate animarum.

Cap. 1.

Tex. 33.

FINIS.

DILVCIDATIO PRIMA

In Duodecimum Librum Metaphysicæ.

Postea quæcunque ex uniuoco fit substantia, nam & quæ natura sunt substantia, & alia, &c. Tex. 13.

Num productio cuiuscunque formæ sit vniuoca.

IN hac dilucidatione more solito tria breuiter faciam. Primo recitabo quid exteri dicant, eosque impugnabo. Secundo alias sententias philosophorum in medium adducam, Vltimo iuxta decreta S. Thom. rem ipsam aperiam. Quantum ad primum tria breuiter asserunt illi, ponunt enim tres distinctiones, docendo similitudinem realem esse duplicem. Alteram formalem; alteram autem virtualem: dicunt primam esse, quando agens habet formam, quam producit formaliter in se, vt homo generat hominẽ & equus generat equum. Secundam volunt esse, quando agens habet formam, quam producit in se virtualiter, non autem formaliter, vt cum sol generat calorem in medio. Asserunt secundam distinctionem, quòd similitudo formalis est duplex: quædam secundum speciem: quædam secundum aliquid cõmunius, exemplum primi, homo generat hominem; exemplum secundi, cum equus generat mulum, quibus forte est aliquod genus commune, puta iumentum, vel aliquod tale, in quo conueniunt. Tertiam distinctionem ponunt, quòd similitudo secundum speciem specialissimam est duplex: quædam in forma, & modo essendi formæ: quædam in forma solum, & non in modo essendi formæ, exemplum primi, homo generat hominem; exemplum secundi, artifex producit arcam, nam licet forma arcæ sit in vtroque, tamen in artifice existit secũdum modum intentionalem, in arca vero secundum modum realem. (Formalis similitudo duplex est)

D In secundo dicto deducunt ex distinctionibus supradictis quatuor gradus in similitudine, & generatione vniuoca. Primus est perfectissimus, quando scilicet similitudo est inter generans & genitum in forma & modo essendi formæ. Secundus aliquantulum deficit à primo, quando scilicet est similitudo in forma, non autem in modo essendi formæ. Tertius quando est similitudo in forma, non secundum speciem specialissimam, sed secundum aliquid communius. Quartus est quãdo est tantum similitudo virtualis, & nullo modo formalis; & talis vniuocatio est impropriissime dicta, & secundum quid. (Gradus similitudinis secundum exteros.)

Vltimo concludunt duo, quorum alterum est, quòd aliqua productio est vniuoca secundũ vnum gradum, & tamen æquiuoca secundum alium gradum inquantum deficit ab alio; assignant rationem, quia quando inter duo extrema ponuntur plura media, quanto medium recedit ab vno extremo, tanto accedit ad alterum; & econuerso; nunc autẽ vniuocatio & æquiuocatio stricte sumpta sunt quædam extrema, inter quæ cadunt prædicti gradus vniuocationis vt media, & ideo quanto aliquis gradus recedit ab vniuocatione stricte sumpta, quæ est

Generatio muli ex equo qualis ē

secũdum primum gradum; tanto accedit ad ęquiuocationem, quæ est secundum vltimum A gradum; & ideo generatio muli ex equo potest dici æquiuoca, si compararetur ad generationē hominis ex homine: potest etiam dici vniuoca, si compararetur ad generationem plantæ ex uirtute solis. Alterum vero, quod asserunt tanquam decisiuum disputationis, & intentum à Philosopho est, quòd omnis productio cuiuscunque formæ est uniuoca, accipiendo large uniuocationem secundum aliquem gradum prædictorum.

Humanitas filii qũo pēdet ab eius patre.

Sed opinio istorum sic declarata in multis peccat: & primo in distinctionibus, quæ sunt impertinentes ad hoc propositũ: præsertim prima q̃ ne dũ impertinēs, sed falsa; quia nullũ agens reperitur unquam in rerum natura, quod producat aliquam formam formaliter vel uirtualiter in se, ut dicit hæc opinio in prima distinctione, quia forma effectus formaliter nō dependet à forma causæ formaliter & per se, sed tm̃ materialiter & per accidens; non enim humanitas, quæ est in Sorte formaliter sumpta dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis patris; sed humanitas Sortis, quia est hæc, ideo depēdet à patre; & cōsequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non potest dici quid productum: propterea propositio posita in prima distinctione, quòd agens producit formaliter formam, quam habet in se est falsissima. B

Quaest. 12

Peccat, & secundo hæc opinio in enumeratione tot graduum similitudinis, quia non sunt ad propositum textus Arist. qui tantum vult habere vnunquodq; generari à suo simili, siue fiat ab arte, siue à natura. Peccat & tertio, cum aduersetur Scoto in quolib. vbi docuit inter æquiuocum & uniuocum nullum dari medium; hic autem ponit gradus vniuocationis, veluti quædam media inter ęquiuocum & uniuocum, unde ibi adducebat talem rationem ad probandũ inter ęquiuocum & vniuocum non dari medium, quia inter esse vnum specie & non esse vnum specie nihil est medium, cuiusmodi se habent producens, & productum in generatione vniuoca, & tamen hic ponit medium inter vniuocum & æquiuocum: ergo vel isti falsum docent vel Scotus.

Sententia Plat. de generatione.

Pręterea ex his, quæ dicit hæc opinio sequeretur, oēm generationem esse vniuocã, & ecōtrario, quod est contra illud, quod intendit Arist. contra Plat. qui Plato vt scribitur in libro Parmenidis de vno principio rerum oĩum, docuit omnē generationem esse vniuocam, quia posuit cuiuslibet formæ generabilis dari aliquã formam separatã suę speciei, quę esset agēs C formas sibi similes in specie in materia; & hanc opinionem intendit destruere Arist. plurib. in locis suæ doctrinæ, & ex eisdē principiis Platonis, in quibus habebatur hoc tanquã axioma, ꝙ forma illa separata erat alterius speciei, & quia incorruptibile & corruptibile differunt plusquam genere; vnde sequebatur, quòd asserendo generationem esse vniuocam propter ideas separatas, negaret necessario generationem esse vniuocam, quia ideæ separatæ sunt alterius speciei ab istis inferioribus, quandoquidem ea, quę sunt composita ex materia & forma, non debent fieri ex formis simplicibus, quia tunc generatio non esset eductio formę de potentia materiæ, sed potius inductio; seu creatio quędam: si ergo de mente istorum omnis productio cuiuscunq; formæ est uniuoca, sequitur Arist. nihil habere contra Platonem. Adde quia ad istos etiam sequitur, nullam generationem esse simpliciter ęquiuocam; probatur quia omnis generatio simpliciter esset à sibi simili, aut in forma & modo essendi formę, aut in forma tm̃, aut in virtute, & sic omnis esset dicenda simpliciter vniuoca, qđ est contra oēs

Generatio duplex est.

expositores tam Gręcos, quàm Latinos docentes, duplicem esse generationē; alterã vniuocã: alteram uero æquiuocam. Positio etiã istorũ est contra Them. qui perpendendo hanc assertionem Arist. docet habere veritatem appositis tribus conditionibus. Prima est, ut intelligaẽ uerificari in agente principali, & non in agente instrumentali; & hoc ꝑꝑ corrigiã, quæ causat dolorem, & serrã quæ agit scissionē, & tñ corrigia non assimilatur dolori, nec serra diuisioni, quia sunt agentia non principalia, sed instrumenta uerberantis & diuidentis, nam uerberans per dolorem mentalē, & diuidēs per diuisionem mentalē agunt illa; & sic non instrumentis, sed agentibus dicuntur esse similia. Secunda conditio est, ut sit in agente propinquo & non remoto, & hoc ꝑꝑ primũ principium, quod cuncta agit, & tñ eis non assimilatur. Tertia conditio est, ut sit agens essentiale, & non accidentale, & hoc ꝑꝑ animalia genita casu, & fortuito, siue propter animalia genita ex materia putri; non ergo potest stare hæc positio. D

Comm. 23. Comm. 42.

Quoad secũdũ fuit positio Auerr. in hoc lib. ubi glossat istam propositionē debere uerificari tm̃ in substantiis; quod etiã ostendit 2. cæli & mundi. Verũ multi opponunt sibi argumētum de igne, qui est substantia & tamē generatur à motu. Propterea quidã Auerroici respondentes dicunt, ignem principaliter generari à ferro, & lapide, quæ sunt substantiæ; à motu autē dispositiue, quam responsionem multi Auerroistæ improbant, quia cōtradicit Auerroi

7. huius

A 7.huius,ubi disputans contra Auicen.docet, quòd idem est agens disponens materiam & inducens formam,nam inter alias rationes,quæ mouerunt Auicénam in ponendo datorem formarum,fuit illud de motu generante ignem, quia dicebat quòd motus,cum sit accidens, non potest generare substantiam; & propterea uoluit agens materiale solum disponere materiam, & agens separatum largiri formam. Contra arguit Auerroes, quia ex hac positione sequeretur, generatum non esse vnum ens in actu, si aliud est alterans & aliud generans; propterea dicunt mentem Auerrois fuisse, nullam speciem in genere substãtię esse à casu,& ob hoc asseruit propositionem Arist.valere in substantiis, & non in accidentibus,quia tales sunt per se intentæ à natura;nam si quæ substãtiæ essent à casu, maxime essent animalia & plantæ,quæ ex putri materia generantur;& tamen istæ non sunt à casu,quia habent ordinem & causas determinatas, itaquòd fiunt in certis temporibus determinatis, & in locis determinatis, propter quod scripsit Themist. 1.de anima, quòd in Egipto ex putri materia generantur mures,& in nostro hemisphærio vermes,& locustæ.

Comm.31.

Nulla species est casu secundũ Auer.

Cap.24.

Sed isti decipiuntur in hac parte,quia licet respectu virtutis cęlestis regitiuę,genita ex putri non dicantur fieri à casu,tamen respectu caloris putredinalis,qui habet rationem agentis B particularis,dicuntur fieri à casu,quandoquidem,sicut sanitas causata per cõfricationem se habet,ita animalia genita per putrefactionem; sed sanitas causata per confricationem est casualis: & non per se causata;nam respectu confricantis est casualis, non enim principaliter intendit sanitatem,sed depellere pruritum;si autem comparetur ad virtutem regitiuam animalis,sic fit per se à virtute regitiua,quia confricatio excitat calorem, & calor est pars sanitatis;ita dicendum est de animalibus genitis ex putri materia, quoniam si comparentur ad calorem putredinalem,dicuntur fieri à casu,quia ille calor extrahendo humidum non intẽdit generationem animalis;si autem comparentur ad virtutem cæli, quæ est regitiua totius vniuersi,sic producuntur per se,quia virtus cælestis intendit producere omnes formas,quæ sunt in potentia materiæ:& ideo illas formas,quas potest per se solam producere, producit per se; sed quia materię quorundam animalium veluti perfectorum,indigent maiori dispositione,quàm virtus cælestis possit facere:ideo non immediate producit formas illorum animalium perfectorum;& hæc est doctrina Arist. 7.huius,& S.Thom. ibi exponentis: vnde C non est mirum si Auerr.fuerit varius hic,& in 7.huius,hic enim voluit propositionem verificari tantum in substantiis:in 7.autem docuit habere veritatem in his, quæ generantur ex patre & matre generatione actuali,idest non cessabili propter generationem muli. Nec etiã est mirum,si inter Auerroistas est discordia de veritate huius rei. Nam alia fuit positio Alexandri asserentis propositionem Arist.vnumquodque generari à suo simili,& cõueniens fieri à conuenienti,debere intelligi in his,quæ vere generantur propter illa, quę casu & fortuna dicũtur oriri. Vel debemus intelligere propositionẽ de uniuocatione in forma,vel in virtute; & sic genita ex putri fiunt à conuenienti,saltem in virtute. Deinde vniuersalizat vlterius,istam propositionem posse verificari in omnibus, dummodo conuenientia & similitudo sit in genere,vt si est ens naturale,fiat ab ente naturali,& si est artificiale fiat ab arte: & si casuale fiat à casu. Rursus docet etiam propositionem posse intelligi de vniuocatione in specie specialissima, vel subalterna,& in vere genitis, ad excludendum quæ fiunt ex putri, vt dictum est. Fuit adhuc opinio Alberti in hoc libro tractatu 1.propositionem seu theorema hoc intelligi debere vel formaliter,vel virtualiter.

Sanitas p cõfricationẽ ẽ casualis.

Tex.22. Com.18.

Generatio non cessabilis quæ est.

Sententia Alberti Magni. Cap.11.

D Sed istis omnibus derelictis veniamus ad declarandam sinceram, & veram opinionem S.Thom.pro cuius intelligentia sciendum est primo,fuisse mirabilem opinionẽ Auicennę, qui posuit hominẽ sine humano semine naturaliter posse ꝓcreari, vt patet in lib.quẽ scripsit de diluuio,licet à quibusdã tribuatur etiam Alberto; quam sententiam videtur innui ab Arist.in 2.politi.vbi reprehenduntur prisci legumlatores,qui dicebant homines vel ex corrupto semine, vel ex terra natos fuisse homines, ut etiam Philopo. videtur tangere horum opinionem 3.de gen.animalium,asserens,nonnullos fuisse,qui dicebant post diluuium homines fuisse renatos ex putri materia, & hi fortasse sumpserunt occasionẽ huius opinionis ex his quæ continentur in sacris literis, vel de formatione Adæ, qui ex limo terrę à Deo factus est,vel de generali diluuio. Secundum istos apparet nullam generationem etiam rerũ perfectarum fieri ab vniuoco,contra Platonem,qui posuit omnia ab vniuoco fieri, vt patet in libro Parmenidis, vbi dicebat ex Diis secundis omnia fieri,quibus Deus Deorum dedit sementem generationis. Dii autem secundi sunt stellę & orbes cęlestium,mouentes materiã ad productionem omnium generabilium.

Cap.6.

Cap.8.

Adam est ex limo terræ.

Sed cum opinio Arist.sit media inter has extremas opiniones, propterea sciendum est,

 quòd

Tex. 22. quòd in hoc præsenti textu vult probare Philosophus formam & materiam non generari, A
& assumpsit hanc vniuersalem tanquam uerissimam, & probatam in 7. huius contra Platonem, qui in hac re erat varius; omnis substãtia siue sit naturalis, siue artificialis fit ab vniuoco; sed materia & forma non fiunt ab vniuoco: ergo nec materia nec forma generantur: probat maiorem, quia homo fit ab homine in natura: in arte uero etiam probat: quia domus in re fit à domo in mente.

Forma non generat nec materia.

Tertio sciendum, quòd ista propositio vniuersaliter verificatur. Omne agens agit sibi simile, addita tamen hac particula, inquantum potest: quia videmus quòd si agens vniuocum fuerit vehementis virtutis, facit sibi simile non solum quoad formam, sed quoad indiuiduales conditiones: mas enim fortis generat marem, & iracundus iracundum, vt scribitur in 7. ethicorum: quia si attendimus ad modum procedendi ex parte causæ, vniuersaliter uerificatur, quòd processio est similis modo existendi in causa: quia est illius modus prius effectus in genere causæ efficientis, itaquòd sicut forma procedens est à forma in causa, & propterea similis illi, ita modus procedendi ex partæ causæ est à modo præexistendi in causa, & consequenter similis illi: si autem attendamus modum procedendi ex parte effectus; sic propositio ista non vniuersaliter verificatur. Omne quod fit, fit ab vniuoco, quia iste modus, proprie loquẽdo, magis est modus participãdi, vel suscipiẽdi cãm, quàm procedẽdi ab ea. Hinc fit, ꝙ domus procedit ab arte intelligibiliter; qm̃ à prohæresi, vt habetur 9. huius, tñ suscipitur in materia sensibiliter, & fit per organa; effectus etiam corporũ cęlestium procedunt incorruptibiliter & vniuersaliter iuxta modum formarum, quibus agunt, quia procedunt per actiones eorum æternas, & commensuratas eis, quamuis participatio eorum apud sphæram generabilium & corruptibilium sit plena corruptionis, & dearticulationis: quia passio non ęquatur actioni. Ex his potest haberi sensus huius maximæ propositionis; omne quod, fit, fit ab vniuoco, ex parte scilicet causæ, non ex parte recipiendi causam, seu modum ipsius causæ: quia omne agens agit sibi simile inquantum potest, vt dictum est.

Cap. 4.

B

Tex. 20.

Omne quod fit ab vniuoco fit.

Secundo potest glossari ad mentem S. Thom. ista propositio in causis per se, non autem in causis per accidens, vt est fortuna & casus, quæ sunt quasi defectus & priuationes naturę & artis; quia fortuna est intellectus agens præter intentionem, & casus est natura agens præter intentionem: & propterea illa, quę fiunt à fortuna & casu, non assimilantur suis agẽtibus, C
cum non sint causę per se; sed per accidens: sed causæ per se, vt est homo generans, & ædificator, producunt sibi similia. Hinc est, quòd soluitur, quod potest adduci de animalibus, quę generantur ex putrefactione, quia hæc non fiunt ex sibi similibus secundum speciem; quia talia videntur fieri casu, & præter intentionem, cum non habeant causam determinatã agentem in istis inferioribus: sed solum causam agentem superiorem.

Tertio potest glossari ista propositio ad mentem S. Thomę, quòd omnis substantia siue naturalis, siue artificialis fit ab vniuoco vel secundum pręedicatum specificum, vel secundum prædicatũ genericũ. De qua re poteris videre S. Tho. in scripto suo super Diony. de diuinis nominibus, & in quæstionibus disputatis de potentia Dei, & in 1. parte summę suę Theologię, & in 2. lib. sentent. & etiam in 3. sent. vbi inquit, omne procedens naturaliter ab aliquo est ei simile, & ęquale in natura, nisi sit defectus agentis vel materię.

Lect. 3. q. 7. ar. 1. q. 15. ar. 1. di. 1. q. 2. a. 1. d. 11. q. 1. a. 1

Et ex hac glossa soluuntur multa argumenta; præsertim illud, quod fieri solet: masculus generat aliquando fęminam; sed talis generatio non potest esse vniuoca, cum specie differãt ex 10. huius: ergo non omne quod fit, fit ab vniuoco, licet enim masculus & fęmina differãt D
specie naturaliter, non tamen formaliter, quę est solutio communis. Sed secundũ hanc glossam ultimo datam possumus dicere, quòd licet masculus & fæmina non sint uniuoca quoad aliquod prædicatum, quod est esse masculinum, uel fæmininum; sunt tamen uniuoca quoad hęc prædicata nempe, quòd tam masculus, quàm fæmina sunt homo, animal, & substantia: propterea bene habet alia translatio huius textus, scilicet quòd conueniens fit à conueniẽti.

Tex. 25.

Et si quis quærat, præsertim propter id, quod dictum est in prima glossa, ꝙ omne agens agit sibi simile inquantum potest ex parte agentis; quia agens diuiditur communiter in uniuocum, & æquiuocum, utrum hoc ueritatem habeat in genere causæ efficientis tantũmodo, uel etiam in omnibus aliis. Ad quam dubitationem dicimus, quòd uniuocatio & æquiuocatio non uidentur denominare aliquam causarum, ut concurrũt ad productionẽ, nisi ratione productionis, quam immediate diuidunt: productio autem importat habitudinem mediam inter producens & productum; & ideo proprie diuisio agentis in uniuocum & æquiuocum uerificatur in genere causæ efficientis.

Omne agẽs agit sibi simile.

Si autem

A *Si autem aliquid poſterius permanet conſiderandum eſt, in quibuſdam enim nihil prohibet, &c. Tex. 17.*

An ex verbis huius textus poſſit ſumi, animam eſſe immortalem.

Dilucidatio ſecunda.

DOMINVS ſit illuminatio mea. Quia inter arduas & difficiles quæſtiones, quæ in Ariſtot. doctrina examinari ſolent, illa mihi ſemper difficilis viſa fuit, quæ eſt de animorum immortalitate; & præteritis ſeculis omnes fere illuſtres Philoſophi in hoc laborarunt, vt huius difficultatis veritatem oſtenderent, Ariſtotelíſque ſententiã explanarent: verum quia varii varia
B dixerunt; propterea non erit inutile nobis occaſione huius contextus oſtendere, quid Ariſtot. ſentiat, & quid etiam rei veritas ſit, & vt ordinate proficiſcamur. Primo diuerſas ſententias tum priſcorum, tum modernorum recitabimus de ipſa anima. Secundo quid tenendũ ſit de mente Ariſt. Tertio declarabitur veritas ex principiis philoſophiæ abſolute. Quarto difficultates quæ oriri ſolent pro viribus diſſoluemus.

Quantum ad primum ſciendum eſt antiquos philoſophos diuiſos fuiſſe in duas claſſes: ſiquidem aliqui eorum venati ſunt animam via motus, de quorum numero fuit Democritus qui poſuit animam eſſe compoſitam ex atomis, ſiue deciſionibus igneis, quæ ſunt figuræ rotundæ, & corpora valde parua, & virtuoſa; quia cum ignis inter omnia elementa ſit maxime actiuus & formalior cunctis elementis, & cum anima habeat rationem formæ, & rationẽ motiui, & actiui reſpectu corporis, ſi debet componi ex atomis; rationi conſentaneum eſt vt ex actiuioribus, & formalioribus atomis componatur, cuiuſmodi ſunt atomi naturæ igneæ, & rurſus, cum vita conſiſtat in calido, & anima det vitam corpori, neceſſe eſt animam
C eſſe de natura ipſius ignis, & figuræ rotundæ, vt ſit apta moueri ad omnem differentiam motus. Opinio illorum qui via motus venati ſunt animam.

Leucippus quoq; qui fuit collega & ſocius ipſius Democriti, arbitratus eſt animam cõponi ex huiuſmodi atomis rotũdis, quę penetrare poſſint per omnia loca, & moueri ad omnem differentiam ſitus, & addebat Leucippus, propterea animal indigere reſpiratione, quia aer exterior continens huiuſmodi atomos cum attrahitur per reſpirationem extendit, & immittit alias atomos extenſiores, quę comprimunt atomos, ex quibus componitur anima, ne diſſoluatur, & ſic continuatur vita: quia tamdiu viuit animal, quàmdiu poteſt reſpirare.

Hippus fuit alterius opinionis, quòd anima erat quędam aqua ex ſemine, ex quo generantur animalia, & quia ipſum ſemen omnium animalium eſt humidum: propterea anima ipſa non igneę naturę exiſtit, ſed potius humidę.

Crixias opinatus eſt animam eſſe ſanguinem: quia ſentire ineſt animalibus propter naturam ſanguinis: hinc partes carentes ſanguine, cuiuſmodi ſunt vngues, oſſa, & capilli, non ſentiunt, & remoto ſanguine ab animali illico perit: ſignum ergo manifeſtum eſt, animam
D eſſe ſanguinem. Sententia illorum qui dixerũt animã eſſe ſanguinem.

Pythagoras voluit animam ipſam eſſe virtutem quandam, quę mouet illa corpora indiuiſibilia & mobilia, & hanc opinionem fuiſſe ipſius Pythagorę aſſerit quidam Philoſophus nomine Archelaus, qui fuit magiſter Socratis, vt docet S. Auguſt. 10. lib. de Ciu. Dei: poſuit quoque illam fatuitatem fabuloſam, ſcilicet tranſmigrationem animarum de corpore in corpus. Cap. 6.

Anaxagoras docuit animam eſſe virtutẽ quandam mouentem omnia, vt expreſſe teſtantur verba Ariſt. 3. de anima, neceſſe itaque, quoniã omnia intelligit intellectum eſſe immixtũ ſicut dicit Anaxagoras, ad hoc vt imperet. Ex qua opinione ortus fuit error quorundam, animam eſſe de ſubſtantia Dei, ut docet S. Auguſt. in lib. de origine animę, & S. Thom. in 1. p. Thales Mileſius, qui ſolum inter ſeptem ſapiẽtes Grecię ſe occupauit in ſcientia ſpeculatiua in conſiderandis rerum principiis, poſuit animam eſſe de natura ipſius aquę: quia ſpermata omnium animalium ſunt humida: primum autem principium humidorum eſt aqua. Diogenes, qui fuit diſcipulus Anaximenis cũ poſuiſſet primũ principiũ omniũ rerum eſſe aerẽ dixit etiam animam eſſe ventum, ſeu aerem quendam. Heraclitus non multum differens ab opi- Tex. 4. q. 90. ar. 1.

ab opinione ipsius Diogenis posuit animam esse quendam vaporem; quod aliqui voluerunt confirmare ex verbis sacrę scripturę: formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ & factus est homo, &c. Alcimeon docuit animam esse quandã substantiam incorporalem de natura cæli: quia posuit etiam Deum esse quoddam corpus, quod iudicabat esse principium aliorum corporum, vt narrat S. Thom. vbi supra. Hi fuerũt qui via motus venati sunt naturam ipsius animæ. A

Opinio illorum qui venati sunt animam via sensus.

In alia classe fuerunt plures Philosophi, qui uia sensus & cognitionis venerunt in cognitionem ipsius animæ, de numero quorum fuit Empedocles, qui posuit sex principia rerum: quatuor materialia, scilicet terram, aquam, aerem, & ignem; & duo actiua & passiua, scilicet litem, & amicitiam: & ideo ex quo ponebat animam omnia cognoscere, dixit animam esse ex huiusmodi principiis, quæ ponebat: secundum enim, quòd est ex terra, terram cognoscit; & secundum quòd est ex aere, aerem; & sic de aliis, & per concordiam cognoscit concordiã & ex discordia discordiam. Diuinus autem Plato posuit etiam animam constitutam esse ex principiis, nempe ex eodem, & diuerso; ex quibus principiis cognoscebat omnia: quia cum sit de natura identitatis, cognoscit omnia simplicia, & cum sit de natura diuersitatis cognoscit omnia materialia: posuit etiam ipsam animam esse constantem ex numeris, vt narrat Arist. 1. de anima. Quas opiniones omnes reicit ipse Philosophus multis argumentis per totum fere primum librum de anima, & tandem ipse docet, animam esse substantiam sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis: nihilominus post ipsum Philosophum adhuc fuerunt diuersæ sententiæ de anima. B

Tex. 26.

Opinio Galeni de anima.

Galenus medicus loquens de ipsa anima, voluit ipsam esse quandam complexionẽ, quia videbat ex diuersis complexionibus causari in nobis diuersas passiones, quæ attribuuntur animæ: vnde habentes complexionẽ cholericam facile irascuntur; & habentes complexionem malencholicam de facili tristantur, &c. Alexander vero voluit animam nostram etiam esse quandam virtutem in nobis, ut sic definitio communis de anima assignata ab Aristotel. possit sibi conuenire; quia non poterat intelligere aliquam substantiam intellectualem esse formam corporis; ob hoc posuit prędictam uirtutem non esse fundatam in aliqua substantia intellectuali; sed esse consequentem commixtionem elementorum in corpore humano; & in hoc decepti sunt plurimi non potentes intelligere, quomodo anima intellectiua possit simul habere hæc tria, nempe quòd sit forma, & quòd sit immortalis, & quòd plurificetur ad numerum corporum, & ex hoc ortæ sunt etiam uariæ sententiæ. Plotinus, & & Philoponus, & multi alii posuerunt animam uniri corpori tanquam nautam naui, & in hoc secuti sunt Platonẽ in Alcibiade, ubi posuit animam esse substantiam corpore utentem, idest homine corporeo, & sensibili; & hoc asseritur, quia apud Platonem est triplex homo. Vnus intellectilis idest idealis, ut colligitur ex Parmenide, qui est uerissimus homo. Quidam est intelligibilis, qui est ipsa anima rationalis, ut patet in Alcibiade, qui est homo uerus. Quidam rursus est homo sensibilis, qui apellatur animal humanum in Phedro; homo autem sensibilis est idolũ hominis intelligibilis, & homo intelligibilis & simulachrũ hominis intellectibilis. Auempace præceptor Auerrois, & Abumacher referente ipso Auerr. in 3. de anima uoluerunt animam hominis esse quandã mixturã uel complexionem, aut uirtutẽ in mixtura, vel complexione cõstitutam, factam quidem naturæ necessitate: fingunt enim patrem, & matrem ministrare materiam, scilicet semen, quod cum in matrice recipitur, in illa putrescit, quæ putredo uirtute solis ac stellarum est quædam mirabilis complexio, quæ humana anima est, uel quam consequitur humana anima, quæ est ultima perfectio, ad quam peruenit natura ipsa, huius animæ uirtus illa nobilissima, qua hęc anima cognoscit, & sapit, ratiocinatur, & existimat, uocatur intellectus possibilis, & est generabilis & corruptibilis. Ponunt etiam alium intellectum agentem, qui est intellectus in actu, & iste est ęternus, & immortalis. In hac declaratione uidentur, quòd isti sequuti fuerint Alexandrum. C D

Com. 5.

Sententia Theophrast. đ anima hominis.

Theophrastus, & Themistius dixerunt duplicem esse hominis animam. Alteram extrinsecus manentem, quę est quasi sol illuminans. Alteram quasi illuminationem, quę est uita ac hominis animatio; anima quidem, quę est ut sol, hæc eadem est mundi anima & hominis; est mundi forma & hominis, non quidem ab inanimando anima, nec ab informando forma; sed ab animando ac formando quatenus animationem creat & perfectionem hominis, quę est hominis uita, format, efficitque, ac producit, & hæc mundi anima dicitur anima mundi ac forma, non quòd animet, aut formet mundum, sed quia animat omnia animata, quæ in mundo sunt, & format formas omnium rerum, quæ sunt in mundo, ipsius uero hominis est anima, & intellectus: anima quidem, à qua proficiscitur uita hominis veluti à sole emanat

A nat lumen; intellectus vero, quatenus homo per illam intelligit; ex quibus deducunt esse duplicē hominis animam: alteram propriam, & internam: alteram vero externam; & sic etiā duplicem intellectum hominis: alterum separatum & externum: qui est anima mundi, & de hoc puto Varronem intellexisse, Deum esse animam mundi: alterum vero coniunctum, qui est virtus illius animæ, quæ est vita hominis atque interna perfectio.

De opinione Auerrois diuersi diuersa sentiunt: si quidem Gannauensis inter Auerroistas non mediocris sectator illius, asserit animam intellectiuam esse immortalem & esse formā substantialem humani corporis, implicare contradictionem; quia secundum eum hæc consequentia est necessaria, intellectiua anima siue intellectus est substantialis forma humani corporis: ergo est genita & corruptibilis: propterea asserit animam intellectiuam esse formam assistentem & non informantem, vnirique corpori secundum operationem & non secundū esse, sicuti agens & patiens sunt vnum in operatione; & sicut artifex vnitur instrumento, ita hæc anima vnitur homini, & sicut motor vnitur mobili, ita intellectus vnitur homini mediantibus phantasmatibus: vnde ex intellectu & homine fit vnum secundum operationem; & hunc modum fictum impugnauit S. Tho. 1. p. & Albertus, & Egidius. Opinio Auerro. de anima diuersimode narratur. q. 76. ar. 1.

B Quidam alii Auerroistæ, de numero quorum est Casertanus Episcopus, voluerunt ad mētem Auerro. animam intellectiuam esse substantialem formam hominis; quæ constituit hominem in specie; quia imaginantur formam esse duplicem. Alteram, quæ constituit subiectum, & ab eo constituitur, & hęc vocatur forma materialis, quę dependet in esse & conseruari à subiecto, & incipit & desinit cum eo, qualis est forma mixtorum, & vegetabilium anima, atque animalium. Alteram autem, quæ subiectum quidem constituit, & ab eo non constituitur: quia ab ipso non pendet nec in esse, nec in conseruari, sicuti sunt animæ cælorum, & hoc pacto aserūt esse animam humanam, quam volunt nobis copulari bifariam. Vno modo per naturam, quatenus à principio nostri ortus sua natura & hominis dispositione cæpit esse naturalis forma, nobis dans esse quo reponimur in humana specie, & nomen & rationem, qua sumus & homines & animalia rationalia. Alio modo copulatur nobis per voluntatem, quatenus voluntarie speculamur phantasmata, quibus mediantibus intellectus nobis vnitur vt principium intelligendi. Opinio Casertani ad mentem Auerr.

C Alii vero Auerroistæ, de numero quorum est Viltoniensis, voluerunt intellectum esse formā substantialem hominis, quia natura humana cōis oībus hominibus est subiectum per se primo perfectibile ipsius intellectus; ex consequenti sicuti hæc natura communis est vna numero, ita & ipse intellectus seu anima intellectiua: aliorum autem hominum singularium & indiuiduorum est forma, non tanquam per se primo perfectibilium: propterea non numeratur ad numerationem illorum: & ideo restat vt sit vna numero, & dat exemplum de anima secundum opinionem S. August. & secundum rei veritatem, quæ per se primo perficit totum hominem: secundario vero singulas partes hominis: propterea est vna in toto, & in singulis partibus, sic intellectus; quia per se primo perficit naturam communem hominum; secūdario vero singula eius indiuidua: propterea poterit esse vnus numero omnium hominum. Opinio Viltoniensis.

Ioannes verò Bachonitanus optimus etiam Auerroista opinatur ad mentem Auerr. 2. sent. intellectum copulari nobis dupliciter. Vno modo secundum virtutem, vel potentiam .s. quatenus fit nostra potentia, per quam intelligimus, quam quidem copulationem spiritualem asserit, quia hac communicat se nobis & facit se nostram potentiam, qua possumus intelligere; & hęc dicitur copulatio spiritualis, non autem realis: quia secundum hanc copulationem intellectus non est forma informans humanum corpus, nec illi dans esse, quia tunc esset copulatio realis. Alia est copulatio intellectus ad phantasmata tanquam ad obiecta, quorum intensiones recipit actu immateriales virtute intellectus agentis, & per hanc potius intelligit phantasiabilia, quàm quòd nos per ipsum intelligamus, & dat exemplum de sensu communi, qui copulatur sensibilibus, quæ insunt nobis; & copulatur etiam nobis; sensibilibus quidem tanquā obiectis, ex quibus recipit species: nobis autem veluti potētia & virtus, qua possemus moueri à sensibilibus; sic asserit de intellectu, qui dupliciter nobis copulatur. Vno modo tanquam spiritus & potentia ad intelligendum. Alio modo phantasmatibus tanquam obiectis. Verum quomodocunque declarent opinionem Auerrois, semper apud omnes recte intelligentes, talis opinio ne dum in se est falsissima, verum inintelligibilis, & monstruosa, & ab Aristo. prorsus aliena, quia nullus vnquam existimauit, quòd tanta fatuitas fuerit ab Arist. ne dum credita, verum nec excogitata. Opin. Bach. dist. 20. q. unica. D

Quidam alii tenuerunt ad mentem Alexandri, animam nostram esse ortui & occasui obnoxiam, de numero quorum est Plutarchus 5. de placitis Philosophorum. Theodoretus primo Opinio Alexandri.

mo grecanicarum affectionum. Diuus Iustinus Martir in exortatorio ad gentes. Gregorius Nisenus in libro suo de anima, quos sequuti sunt Pomponacius Mantuanus lib. de immortal. animę. Simon Portius Neapolitanus in libello quodam de mente humana, contra quem eruditissimus Iacobus Antonius Martæ philosophus excellentissimus Neapolitanns in quadam sua apologia de immortalitate animę erudite satis dissoluit sexaginta sex rationes collectas tum ab ipso Portio, tum ab Aliis, qui nituntur probare animam esse mortalem. Thomas de Vio Cardinalis Caietanus 3. de anima, vbi explanans opinionem Aristo. asserit non esse intentionis suæ dicere aut substinere velle, intellectum possibilem esse generabilem, & corruptibilem secundum philosophię principia: quoniam hæc positio est falsissima: quia ex principiis philosophiæ vt pote veris non deducitur recte nisi verum: hoc autem constat ex fide esse falsum: igitur non potest ex principiis philosophiæ sequi, vnde neque vt verum, neque vt consonum, neque vt probabile philosophię fatetur hęc scripsisse; sed tantum vt exponens opinionem ipsius Græci; quam conatur ostendere esse falsam secundum principia philosophię: propterea in expositione epistolę ad Romanos dixit se nescire animam immortalem, sicut nescit, verbum caro factum est, & mysteria prædestinationis, & reprobationis. Sed hęc omnia tenet sub fide, quia ad mentem ipsius Arist. non possumus aliter dicere, nisi intellectum esse duplicem. Vnum mortalem, qui vocatur intellectus possibilis, & dianoeticus, scientificus, & opinatiuus. Alter vero intellectus agens, qui est prima causa, de quo 3. de anima dicitur, quòd est substantia actu ens; primus est mortalis, secundus autē immortalis. A B

Iacob' Martæ Neapolitanus. *Cap. 2.* *Cap. 9.* *IMMortalitas animæ fide tenetur scilicet Caie.* *Tex. 19.*

Quidam alii inter Latinos, de numero quorum fuit Herueus Natalis Britonus Magister Generalis Ordinis Prædicatorum, qui in primo quolib. suorum declarans opinionem Arist. præsertim in præsenti litera asserit, quòd non habetur expressa sententia eius affirmatiua aut negatiua, vtrum anima maneat post corruptionem compositi vel non, sed sub dubio ipsam reliquit: primo etiā de anima dicens, vtrum anima realiter separetur à corpore, an solum sit separabilis secundum solam potentiam intellectiuam, & operationem eius, ponit exemplum de ænea sphæra, cui conuenit tangere planum in puncto non in eo quòd ænea, sed in eo quòd sphæra.

Quęst. 11. *Tex. 13.*

Hanc quoque opinionem sequutus est Ioannes Scotus, qui fuit coetaneus Heruei in 4. sentent. vbi asserit, quòd dubium est, quid Philosophus circa hoc senserit. varia enim loquitur in diuersis locis, & habuit diuersa principia, ex quorum aliquibus videtur sequi vnum oppositum; ex aliis aliud: vnde probabile est, quòd in illa conclusione semper fuerit dubius, & nunc magis accedere ad vnam partem, nunc ad aliam iuxta hoc, quòd tractabat materiam consonam vni parti, magis quàm alteri; & licet hæc opinio communiter tribuatur Scoto: primus tamen inuentor non fuit ipse, sed Herueus: tribuitur tamen Scoto, quia sub ipso magis præualuit, sicuti tribuitur Manichęo ponenti duo esse principia rerum: summum bonum à quo omnia bona; & summum malum, à quo omnia mala, tamen auctor huius hæresis primus non fuit Manichæus, sed fuerunt Gnostici, & Cerdon, vt docet August. lib. de hęresibus ita etiam factum est de hac opinione Scoti, & Heruei circa animæ immortalitatem ad mentem Aristo. Hę sunt opiniones variæ circa naturam ipsius animę, ac eius indeficientiam. C

d. 43. q. 2. *Scoto tribuitur aliquid nō attribuēdum.* *Cap. 6. & 21.*

Sequitur modo secundo loco videre quæ fuerit germana mens Arist. quam possumus colligere ex hoc pręsenti textu, in quo manifeste ponit has tres propositiones. Quarum prima est. Anima est forma substantialis humani corporis: hęc propositio patet ex discrimine, quod ponit inter causas mouentes seu agentes & causas formales; asserens, causas mouentes & agentes præxistere rebus factis, quod patet ex hoc, quia causæ mouentes sunt principia motus, qui terminatur ad rem factam: sed causa formalis simul incipit esse cum re; cuius est causa formalis; & ponit duplex exemplum: alterum de sanitate, qua homo sanatur: non enim sanitas antecedit hominem sanum, sed simul est cum homine sano: alterum exemplum est de sphæricitate, quę simul est cum ipsa sphæra ęnea: vnde tanquam rem manifestam accipit, animam esse formam corporis humani, vt patet ex verbis sequentibus, in quibus inquirit, si autem aliquid remanet, posterius perscrutandum est; in quibusdam enim nihil prohibet, vt si anima est talis dispositionis, non omnis, sed intellectus; omne nāque impossibile est; & hoc cōfirmatur ex expositione Auer. narrantis opinionē Alexandri, Theophrasti; & Themistij, & tandē dicit ipse, Arist. in hoc textu cōparare causam materialē ad causam mouentē, quæ in hoc distinguuntur, quòd mouens causa præcedit effectum; causa vero formalis non pręcedit; sed est simul, & quòd hęc fuerit mens Aristo. patet ex 2. de anima, vbi inquirit, quę nam sit communissima ratio animæ, & diuidit substantiam in materiam, formam, & compositū: & in successu verborum concludit animam esse actum corporis, non sicut considerate, sed D

Discrimen inter causas agētes & formales. *Tex. 1.* *Tex. 2.* *Tex. 5.*

sicut

A ſicut ſcientia, at ſcientia eſt actus primus ſcientis: ergo & anima eſt actus primus corporis phyſici potentia vitam habentis: talis autem actus eſt forma ſubſtantialis, & inferius quoque Tex. 7. concludit: vniuerſaliter quidem igitur dictum eſt, quid ſit anima; eſt enim ſubſtantia, quæ ſecundum rationem hoc autem eſt quod quid erat eſſe huiuſmodi corporis. hæc enim verba ſubdit Ariſt. ne quis diceret hanc definitionem animæ non conuenire animæ intellectiuæ, ſed tantum vegetatiuæ aut ſenſitiuæ: luce meridiana clarius hoc oſtendit inferius per plu- A text. 22. res contextus, vbi facit hanc demonſtrationem: quo viuimus, ſentimus, mouemur, & intelli- uſq. ad 26. gimus primo eſt ratio, & ſpecies ſeu forma, & non vt materia & ſubiectum; ſed anima intellectiua eſt huiuſmodi: igitur anima intellectiua de mente Ariſt. in hoc proceſſu eſt forma ſubſtantialis corporis humani: maiorem ita probat, quia quo viuimus, & ſentimus dupliciter Quo viuim᾽ eſt, ſicut & quo ſcimus, nempe vt ſcientia & anima, & quo ſanamur vt ſanitate, & corpore, bifariam dicitur. vel parte; ſed ſcientia & ſanitas eſt forma & ſpecies, & ratio vt actus ſcientifici, & ſanabilis, quia actus actiuorum ſunt in patiente bene diſpoſito: & ſic concludit de anima, quòd cum ſubſtantia non ſit niſi triplex, materia, forma, & compoſitum; & anima non ſit materia, nec

B compoſitum: ergo erit forma. Eandem veritatem docuit Ariſt. 2. lib. de gener. animalium; Cap. 3. vbi quærit, à quo eſt vltima forma hominis, qua homo eſt homo, & loquitur de anima intellectiua, quam aſſerit deforis aduenire, vnde cum in illo loco ſit ſermo de anima vegetatiua, ſenſitiua, & intellectiua, & omnes doceat eſſe formas: non oportet dubitare de iſta propoſitione in doctrina Ariſto. & præſertim quia 4. libro de partibus animalium eandem veritatem Cap. 9. docet, animam eſſe formam conſtituentem hominem in eſſe hominis, & lib. 9. ethic. docet Cap. 8. potiſſimum in homine non eſſe ab eo ſeparatum. 8. etiam libro huius docet, differentiam ſumi à forma; ſed differentia conſtitutiua hominis eſt rationale, quod dicitur de homine Tex. 6. ratione principii intellectiui: ergo intellectiuum principium, quod eſt anima, eſt forma hominis. Ad corroborandam iſtam veritatem adducit S. Thomas plurimas rationes, 1. p. & 2. libro cõtra gentiles, & in opuſculo 3. cõtra Auerroiſtas, & in queſt. diſputatis, de ſpiritualibus creaturis: & etiam quæſtionibus de anima, & in quolibeto 12. quas rationes poteris videre diligens lector in locis ſupra citatis: mihi autem ſufficit oſtendere veritatem huius propoſitionis de mente Ariſto. q. 76. ar. 1. Cap. 56. Cap. 8. Art. 1. Art 19. Art. 10.

C Secunda propoſitio habetur implicite in hoc contextu, nempe quòd anima intellectiua multiplicetur numeraliter in diuerſis hominibus: quia ſuppoſita veritate primæ propoſitionis, quæ eſt manifeſta, quòd anima intellectiua ſit forma informans, ſequitur neceſſario, ꝙ ad multiplicationem perfectibilium, multiplicetur & ipſa forma, ſeu perfectio; quia ſi omnis forma, q̃ eſt in materia dat ei eſſe, cũ effectus formalis ſit inſeparabilis à forma exiſtente in receptiuo, & anima intellectiua ſit forma in materia, & det eſſe ei: ergo ad multiplicationem materiarum oportet & ipſam multiplicari: minor probatur ex doctrina Auerro. in hoc 12. & etiam 1. phy. & 2. quoque phy. vbi docet, quòd omnis forma conſiderata à philoſopho Com. 35. naturali eſt in materia; ſed anima intellectiua pertinet ad naturalem ex ipſomet Comment. Com. ulti. 3. de anima: ergo à primo ad vltimum neceſſe eſt animam ipſam multiplicari ad multiplicationẽ hominum. Et confirmatur, quia omne compoſitum eſt hoc aliquid per ſuam formam Com. 18. Com. 17. ſubſtantialem, quæ eſt ſua prima perfectio; ſi ergo homo eſt hoc aliquid, ideſt ſingularis homo diſtinctus numero ab alio homine: ergo forma eius eſt diſtincta à forma alterius ſimpliciter; ſed forma eius eſt anima intellectiua per veritatem propoſitionis pręcedentis: ergo anima intellectiua plurificatur ad plurificationem indiuiduorum, & hoc voluit Ariſto. 7. huius Anima eſt forma hominis. Tex. 28.

D contra Platonem, vbi docebat particularium rerum eſſe particularia principia; cum ergo anima intellectiua ſit formale principium huius hominis: ergo oportet vt ſit ſingularis, & particularis, & diſtincta in hoc, & illo homine: & 2. phy. docuit etiam Ariſt. eandem eſſe rationẽ Tex. 26. materiæ & formæ, quippe quæ cũ ſint relatiua, ad multiplicationẽ vnius neceſſario multiplicatur & alterum: & 2. de anima ſcripſit, vnuſquiſque actus eſt in propria materia, & non in Tex. 24. multis materiis, immo inquit, vno variato variatur & alterum, & eodem libro etiam poſuit Tex. 7. quòd vnitas & diſtinctio, & eſſe rei ſumitur ab actu et forma, & vbique locorum in ſua doctrina, præſertim 7. huius fatetur, impoſſibile eſſe, vt idem numero ſit multorum ſingulorũ Tex. 15. ratio ac ſubſtantia. Sequuntur etiam infinita inconuenientia: ſi negetur iſta propoſitio, inter alia, quæ communiter adduci ſolẽt; hoc eſt vnum, ſcilicet quòd Sortes eſſet per eſſe Platonis, & Plato per eſſe Sortis, quod eſt abſurdum magnum: conſequentia eſt euidens, quia anima intellectiua eſt prima perfectio, ideſt forma informans quẽlibet hominem, ſi non eſſet multiplicata, ſed tantum vna numero: ergo Sortes & Plato haberent vnicam formam ſubſtãtialem numero; & per conſequens haberent vnicum eſſe exiſtentię, & ſic vnus eſſet per eſſe

alterius.

alterius. Rursus sequeretur Sortem fuisse ante sui generationem, quia tunc erat res quęlibet, quando est propria forma illius, sed si anima intellectiua non esset multiplicata ad multiplicationem hominum, sed esset vna numero, tūc esset ęterna à parte ante, & sic antequam Sortes fuisset generatus, esset anima sua: sed hoc est inconueniens, quòd Sortes fuerit antequā esset. Rursus sequeretur etiam, quòd Sortes non esset corruptibilis inquantum homo: probatur consequentia, quia ipse est homo per animam intellectiuam: quæ inquantum est forma non est corruptibilis, nec per se, nec per accidens secundum nullum esse, quod dat Sorti. Et rursus sequitur inde, quòd ego acquirerem scientiam, quam tu acquiris, & econuerso perderē scientiam, quam tu perdis, cū scientia non acquiratur nisi in intellectu, qui est potestas animæ intellectiuæ, quę per Aduersarios est vna numero in omnibus: sed impossibile est idē secundum idem acquirere scientiam, & similiter perdere, ergo. &c. & infinita alia inconuenientia sequerentur, non posita veritate huius propositionis, vt deducit S. Tho. 1. p. & in 2. contra gentes per plura capita, & in opusculo de vnitate intellectus contra Auerroistas, & de spiritualibus creaturis. Sunt etiam plurima alia argumenta, quæ adducit Albertus Magnus. 1. p. summæ suæ de admirabili scientia Dei. A

Anima intellectiua est multiplicabilis.

q. 76. ar. 1. A ca. 73. vsq; ad 79. ar. 9.

Verum breuitati studens nolo alias rationes multiplicare, cum oppositum huius propositionis destruat omnes leges, & Iudęorū & Turcarū: & respublicas: quia si unica esset anima intellectiua in omnibus: igitur omnes homines haberent easdem animę potentias, eundem numero intellectum, voluntatem, & memoriam, easdem operationes, & accidentia spiritualia eadem numero, vt pote in eadem numero anima, quod est ridiculum dicere: quia sequeretur eandem animam in vno esse fatuam, & in alio sapientem; in vno prudentem & in alio imprudentem; in vno iustam & in alio peccatricem; in vno beatā & in alio miserā, & sic illamet anima numero in eodem tempore simul & semel esset sapiens & insipiens, iusta & iniusta, misera & beata, immo & damnata in inferno post mortem scilicet impiorum, & in gloria post mortem scilicet sanctorum, & piorum: & quod stultus homo & sceleratus haberet animā optimā, & sapientissimam, & quod sapiens & virtutibus ornatus haberet animā insipientissimā, & sceleratissimā, & hoc manifeste sequitur; quia posito quòd sit vnamet numero anima in vtrisque, oportet quòd habeat sua bona, vel mala spritualia in se, quę immediate inhęrent ipsi animæ, & maculas ac reatus peccatorum, & bonorum operum merita; quę fuit vel in hoc vel in illo homine: nam vere ea operata est & fecit; quamuis in diuersis locis & in diuersis corporibus; & præterea sequeretur inde, quòd vna et eadem res numero naturaliter posset esse in diuersis locis, & quidem distinctis et separatis inter se; et quòd peius adhuc, vna numero pars in multis distinctis totis, & vnum inhęsiue in multis subiectis. Quæ omnia abhorret ne dum intellectus, sed tota natura: quia si erit vna anima numero in tota humana specie, posset quis facile dicere, in aliis speciebus animalium hoc idem reperiri, immo facilius posset hoc secundum defendi, quàm primum: quia pauciora absurda sequerētur ad hoc secundum, quàm ad primum: nam ad hoc secundum nō sequeretur hoc absurdum, animam rationalem Saluatoris nostri & Iudæ esse eandem numero, sicut sequitur ad primum, & plurima alia inconuenientia, vt deductum est, &c. B C

Anima rōnalis una numero nō pōt esse simul iusta & peccatrix.

Anima boni & mali non est eadē numero.

Propterea videnda est veritas tertię propositionis: quæ est principaliter intenta in hac disputatione, quę est ista; anima intellectiua, quam diximus esse formā informantem, & multiplicatam ad multiplicationem indiuiduorum humanę speciei, est incorruptibliis & immortalis, itaquòd nec per se nec per accidens potest corrumpi: quam propositionem ponit Arist. in hoc contextu, vbi docet, quòd quamuis formæ non præxistant substantiis compositis, perscrutandum tamen est, si aliqua forma remaneat posterius, corrupta substantia composita, & subdit in quibusdam formis nihil prohibere, quòd remaneant post substantiam compositā, puta si dicamus animam esse talem; non tamen omnis anima, sed solus intellectus, forsitan enim impossibile est omnem animam esse talem, vt remaneat corrupto corpore: quia aliæ partes animę non habent operationem sine organis corporeis; intellectus autem non operatur per organum. D

Anima per se & per accidēs est incorruptibilis.

Et si quis diceret, quòd hic Aristote. loquitur dubitatiue, quia vtitur illo aduerbio, forsan. Dicimus ad hoc, quòd ideo vsus est illo aduerbio Arist. quia non erat præsentis intentionis hoc demonstrare, sed pertinebat ad libros de anima, vbi hoc apertissimis verbis ostendit, & sine aliqua dubitatione. Et incipiēdo à primo libro de anima, asserit, amare & odire, cum sint passiones coniuncti, marcescunt, & destruuntur. Subsequens pōstmodū de intellectu asserit, intellectus autem dignus est, vt sit aliquod diuinum & impassibile, vbi Auerro. exponit quòd neque essentialiter neque accidentaliter est passibilis; quia non est trans-

Tex. 66.

A transmutabilis cum materia. In 2. vero lib. de anima docet manifeste quòd intellectus & perspectiua potentia, seu contemplatiua est alterum genus animæ scilicet à vegetatiua & sensitiua, & hoc solum contingit separari, sicut perpetuum à corruptibili: quia est separatum ab organo corporeo. Descendens postmodum ad tertium librum de anima, postquam dedit cõditiones vtriusque intellectus possibilis nẽpe & agentis; quia intellectus possibilis est separabilis, impassibilis, & immixtus, hoc est abiunctus ab oĩ organo corporali; intellectus vero agens vltra hæc tria habet hoc quartũ; per quod differt ab intellectu possibili, quòd est in actu secundum suam substantiam, cum omnia faciat. Subdit deinde de tota parte intellectiua, quòd est immortalis & perpetua; quę verba sunt conformia his, quę dicta sunt in 2. de anima, quòd hoc genus animę separatur ab aliis, sicut perpetuum à corruptibili: & etiam conformia verbis huius textus, quòd forma nunquam est ante materiam, sed posterius remanet anima non omnis, sed intellectus. In eodem 3. libro de anima mouet quæstionem, an intellectus existens coniunctus corpori intelligat aliquod separatorum, & limitat ipsum ad statum coniunctionis, & præsupponit eum habere alium statum, nempe separationis alioquin inutilis foret illa limitatio, & consequenter superflua. Rursus in 2. lib. de genera. animalium proponit quæstionem de anima rationali, quæ est forma hominis, à quo agente, & in quo tempore & quomodo insit homini genito, & tandem determinat, quòd intellectus extrinsecus accedit, quia subsistit & habet actionem independentem à corpore. Nec valet illud quod dicit Simon Portius Neapolitanus, quòd intelligitur respectu obiecti, quia tunc ratio Aristo. nihil valeret, vt clare est videre ibi. Et primo lib. de partibus docet expresse, non pertinere ad philosophum naturalem tractare de omni anima, vnde non tractat de anima intellectiua, quia est separata, hoc est quia non pendet à corpore, cũ sit ęterna & immortalis. Et 2. lib. de gener. animalium dicit expresse, animam non esse corpus, sed spiritum separatum, vt interpretatur Michael Hephesius. In aliis etiam locis suæ doctrinę manifeste hoc docet Philosophus, pręsertim. 1. ethic. vbi scribit, quòd ea, quæ accidunt in mundo parum mortuos tangunt, quia nec sufficiunt facere beatos eos, qui non sunt, nec eos qui sunt beati non beatos facere, vnde concludit animas remanere post mortem, alioquin vana foret quæstio, nec digna tanto Philosopho. Et quòd plus est, in sequentibus docet, quòd defunctus dubium est an sit particeps boni vel mali. Et lib. 7. docet delectationem humanam non esse perpetuam, quia natura humana est composita, & secundum partem est corruptibilis, præsupponens secundum alterã partem nempe animam intellectiuam esse incorruptibilem. Et libro 9. reddit rationem, cur homo non reminiscitur post mortem, quod etiam 3. de anima docuit; non reminiscimur autem quia intellectus corruptibilis est loquens de cogitatiua, quæ dicitur rationalis, quia participat rationem ei obediendo; ergo præsupponit aperte animam remanere post mortem, alioquin vana foret quæstio de non reminiscendo post hanc vitam. Et 9. huius quoque mouet quæstionem de substantiis simplicibus, & abstractis, num humanus intellectus corpori coniunctus possit quidditatiue intelligere, & asserit circa ipsas non esse deceptionem neque ignorantiam, qualis ignorantia est cæcitas, quia cęcitas est, quando aliquis non habet potentiam visiuam; sed intellectus habet vim ad attingendum simplices substantias: ergo manifeste ponit etiam in hoc loco alium statum vltra statum coniunctionis. Et 7. poli. assignat insulas fortunatas pro loco ipsis beatis, licet conditionaliter loquatur, tamen absolute ponit beatitudinem Heroum post mortem; & consequenter immortalitatem animarum; immo ait sacrificandum esse Heroibus, hoc est animabus excellentium virorum.

Tex. 21. — Tex. 20. — Discrimen inter agentẽ & possibilẽ intellectum. — Tex. 36. — B — Cap. 3. — Cap. 1. — Cap. 45. — Cap. 11. — Cap. 14. & 15. — C — Cap. 14. — Cap. 10. — Tex. 20. — Tex. ulti. — Cęcitas quid est. — Cap. 3.

D Sunt & plurima alia loca in doctrina Arist. quæ hoc ostendunt; licet non ita habeantur autentica; propterea derelinquo. Vt est illud, quod adducit Themi. 3. de anima ex illo libro, quem fecerat Arist. cuius titulus vocatur eudemus, in quo immortalitatem animæ, & ipsius plurificationem posuit, & etiam illud Galeni de historia philosophorum, vbi dicit Arist. sensisse animæ immortalitatem; & etiã illud de mistica theologia, vbi aperte confitetur, animam esse immortalem, & plurificatam ad hominum plurificationem. Et si quis diceret lib. hunc nõ esse Arist. ego dicam contra, ex auct. S. Thomæ in opusc. de vnitate intellectus cõtra Auerroistas, vbi dicit se vidisse theologiam misticam Arist. quod etiam Aulus Gelius idem sentire videtur; immo Arist. 1. de cęlo citat hunc librum, vbi dicit, sicuti dictum est in externis sermonibus, quos accepi ab Ægiptiis, vnde his sapientissimis viris maxima est fides habenda: & si publice non confessus est animæ immortalitatem ipse Arist. non ideo negandum est ipsum non sensisse animam esse immortalem; quia hoc vt dicunt nonnulli ideo fecit, ne pateretur aliquam persecutionem, sicut passus fuit à Hierofante de mundi æternitate teste Laertio, & ideo noluit peculiarem tractatum de hac re edere, licet vt volunt alii in libro de pomo

Com. 37. — Liber de mistica Theologia est Arist. — Tex. 100.

& morte

& morte aperte id docuerit: tamē hæc q̄ adducta sunt videtur esse aperta & manifesta; & hoc est rationi consentaneum, quòd Arist. senserit sine aliqua hęsitatione, animam esse immortalem, quia tempore suo ita docebant omnes sapiētes, & præsertim suus Magister Plato, qui in apologia Socratis docet, mortem nō esse timendam, quia anima est omnino immortalis, & in phedone adducuntur quinque rationes ad probandam hanc veritatem, & in gorgia docet constitutas esse pęnas animis iniustis post mortem, iustis autem decreta præmia: & 10. legum tulit legem punientē hos, qui hæc negauerint; hinc Cleombrotus Ambraciota philosophus, vt refert Aug. 1. de Ciuit. Dei: & Lactantius 3. diuin. institutio. qui se de pariete pręcipitem dedit se ipsumq; interfecit, refert hęc verba, multi ex his, qui ęternas animas esse suspicabātur, tanquam in cęlum migraturi essent, sibiipsis manus intulerunt, vt Cleātes, Crisippus, Zeno, Empedocles &c. hoc etiam docebat Homerus in odissea, atque illiade, hoc docebat etiam Seneca in epistola ad Martiam, & in opusculo de prouidentia. Vnde non est putandum Arist. sensisse contra tot sapientes Philosophos, & contra omnes leges populorum, quę hoc fatebantur, & docebant. A

Cap. 22. Cap. 8

Sed dices non ne sunt plurimę auctoritates Aristo. ad probandam mortalitatem animæ, quàm ad suadendam immortalitatem? vt est auctoritas 1. de anima, vbi comparat animā ad corpus quoad separationem, sicut comparatur ænea sphæra quoad cōtactum secundum pūctum: & asserit si vero nullum est proprium ipsius hoc est opus animæ, non erit vtique separabilis, sed sicut recto inquantum rectum multa accidunt, vt tangere æneam sphęram secundum punctum, non tamen tanget ab hoc separatum, inseparabile enim, siquidem semper cum aliquo corpore est: ex quibus verbis patet Aristo. non fuisse certum de immortalitate ipsius animæ, cum conditionaliter videamus ipsum fuisse loquutum. Et in eodem libro posuit illud fundamentum; si anima habet operationem propriam est separabilis & si non; nō, sed Aristot. non inuenit operationem propriā animæ, quandoquidem in omni sua operatione, etiam in ipso intelligere admiscetur corpus: nam siue sit phantasia, siue non sit sine phantasia, patet quòd corpus concurrit & per consequens intelligere non est operatio propria animę, sed communis animæ & corpori: & patet Arist. non inuenisse aliquod intelligere, in quo non concurrat phantasia: ergo non potuit ponere pro certo animam esse immortalem, quia non inuenit suum proprium opus. B

Tex. 13. Recto quid accidat. Tex. 12.

Nisi dicamus ad hęc, quòd Arist. in 1. lib. de anima vt est communis sententia omnium interpretum proposuit tantum difficultates, quæ tempore suo disputabantur de anima, & inter alias formauit hanc conditionalem cum duabus partibus, si intelligere est phantasia, aut non est sine phantasia, & nullam earum affirmauit, nec destruxit in 1. lib. in 2. autem libro longo progressu contra Antiquos destruxit illam primam partem, scilicet intelligere est phātasia; quia probauit intellectum non esse sensum, & intelligere non esse sentire; modo phantasia est sensus organicus. Et in 3. lib. probauit intellectum non esse organicum. Remanserat secunda pars illius conditionalis destruenda, scilicet quòd licet intelligere non sit phantasia, tamen non est sine phantasia: quia anima nihil intelligit sine phantasmate: oportet enim intelligentem phantasmata speculari, ex 3. libro. Sed dicimus hanc secundam partem etiam non fauere mortalitati, quia Arist. non considerauit in istis libris animam ipsam nisi physice, prout est forma informans corpus, & secundū pręsentem statum, in quo intelligere animæ pēdet ab ipso phantasmate obiectiue, & ministerialiter, vnde ex hoc non sequitur intelligere non esse proprium opus animæ; sicut nec sequitur, videre pendet à colorato tanquam ab obiecto: ergo videre non est proprium opus ipsius potentiæ visiuę: vnde hoc argumentum soluit S. Thomas 1. p. asserens intelligere cum phantasmate esse propriam operationem animæ, secundū quòd est corpori vnita, separata autem à corpore habebit alium modum intelligendi, similem aliis substantiis separatis. Quòd autem Arist. cognouerit alium statum, iam probauimus supra ex duobus locis, nempe ex 3. de anima & ex 9. huius. C D

Text. 3. Tex. 155. Tex. 8. Tex. 30. Intelligere ē propriū opus animæ. q 75. ar. 6. Tex. 36. Text. 22.

Sed dices, si nos percurrimus omnes libros physicorum manifeste reperimus vbicunque Arist. loquutus est de anima, aperte posuisse eam esse mortalem; vnde in 1. physicorū loquens de formis physicis, vocat ipsas omnes generabiles & corruptibiles, & inter formas physicas clarum est reperiri animam: igitur pro comperto habuit ipsam esse corruptibilem. Et in 2. physicorum dixit, formam esse naturam, & non posse separari à materia, nisi ratione tantum; anima ergo cum sit forma & actus corporis, non potest ab eo separari, præsertim cum per ipsum definiatur. Et in 4. physi. probat formam non esse locum, quia locus separatur à re, non tamen forma; si ergo anima est forma informans, vt dictum est in prima propositione;

Tex. 83. Tex. 12. Tex. 17.

A tione; sequitur ipsam esse inseparabilem. 8. etiam physi. dixit, principia quæ se mouent per accidens, esse corruptibilia; sed anima mouet se per accidens, dum mouet corpus: ergo est corruptibilis. Verũ dicimus etiã has auctoritates adductas nihil concludere: quia ista anima non est sicuti anima sensitiua, & vegetatiua, & aliæ formæ materiales, quæ constituuntur per materiam, & ideo corrumpuntur corruptis corporibus: quia anima humana est per se subsistens, ex cõsequẽti habet esse per se: propterea nec generatur nec corrũpitur per accidẽs, hoc est corrupto corpore, si debuisset generari & corrũpi, debuisset hoc esse p se, sed nec hoc esse põt, quia cum ei per se cõueniat esse, est ab ipsa inseparabile, vt probat S. Tho. vbi supra. Et dictũ illud primi phy. intelligẽdũ est vt in pluribus; quia cũ loquatur Arist. de toto genere formarum, sequitur formas aliquas naturales esse generabiles, & corruptibiles non tñ aĩa, nisi quantum ad hoc, quia cessat actu informare. Dictum etiam 2. physi. intelligitur de forma, quę est pura natura, non autem de anima, quę ne dum est natura, cum sit principium motus, sed etiam est quid separatum, cum exerceat operationes aliquas præter motum, nempe intellectionem. Illud ẽt 4. physi. nihil concludit, quia forma non separatur à re, manente re, sic B etiam anima non separatur ab homine manente homine, quod gratis concedimus; locus autem separatur à corpore manente corpore. Verba etiam 8. physi. faciunt pro nobis; quia ibi docet Philosophus, quòd principia, quæ se per accidens mouent, sunt in corporibus corruptibilibus, quod etiam nos fatemur: quia omnes animę insunt corporibus corruptibilibus & generabilibus, quibus tamen corruptis, aĩas non manere inde nullo pacto colligitur.

Tex. 52. — Anima humana est per se subsistens. — Tex. 51.

Sed dices adhuc, in libris de anima sunt multa verba manifesta, ex quibus colligitur, animam esse mortalem, vltra illa loca, quæ adducta sunt. Et in primis est auctoritas Arist. in 1. de anima; dicere animam irasci simile est ac si aliquis dicat, eam texere vel ædificare: & inferius, si. n. accipiat senior oculũ iuuenis, videbit sicut & iuuenis: intelligere igitur & cõsiderare marcescũt, alio quodã interius corrupto: ipsum aũt impassibile est. Et in 2. de anima docet, animam esse quodquid est, & rationem corporis physici. Et in 3. eiusdem expresse dicit non reminiscimur autem, quia passiuus intellectus corruptibilis est, & sine hoc nihil intelligit anima. Sed hęc nihil concludunt, quia alias dictum est, quòd omnia illa, quæ Philosophus ponit in 1. de anima non per modum determinationis, sed per modum disputationis C obiiciendo & soluendo rationes antiquorum proponit: ibi enim arguit contra Antiquos dicentes, animam moueri tanquam subiectum; & ostendit animam non esse subiectum motus, sed potius principium motus: Vnde non anima irascitur, aut texit, vel ędificat; sed homo per animam: & similiter quando dicit, intelligere corrumpi, & marcesci, loquitur supponendo opinionem Antiquorum ponentium intellectum habere determinatum organum corporale; quo corrupto nulli dubium est ipsum intellectum corrumpi, & marcesci. Ad illud 2. de anima dicimus vtique animam ipsam esse formam, & quod quid erat esse, & rationem corporis physici, quia ponitur ipsum corpus physicum in definitione ipsius animę, quæ anima nõ pendet à corpore physico, nec constituitur per ipsum: & ideo non desinit esse corrupto corpore, sicuti forma naturalis, quæ pendet ex gremio, & sinu materię. Illud autem dictum 3. de anima intelligitur de illa parte animę, quę spectat ad sensitiuam, sicut est cogitatiua, & nõ de intellectu proprie dicto: & vocatur cogitatiua passiuus intellectus, quia participat rationẽ sequendo motum eius, vt scribitur in 1. ethicorum, & quia hęc cogitatiua habet organũ corporale determinatum, quo destructo destruitur reminiscentia sensitiua, & ideo anima non D reminiscitur secundum istam reminiscentiam; sed ex hoc nõ sequitur ipsam corrumpi. Sed diceret quis quòd sunt verba expressa Arist. 1. cæli, quòd omne genitum est corruptibile, sed stante veritate primę propositionis declaratæ, quòd anima sit forma dans esse homini, est genita, quia iam incępit esse, cum non fuerit ante illud cuius est: igitur erit corruptibilis. Dicimus Arist. ibi loqui cõtra Platonem, & per genitum intelligere illud quod producitur generatione naturali, & per motum: & omne tale est generabile, & corruptibile, & per ingenitum intelligit Philosophus illud quod non est productum per generationem naturalem, & per motum; quia autem anima non est sic genita generatione naturali, cum non sit educta de potentia materiæ: sequitur ipsam esse ingenitam, & incorruptibilem. Adde etiam quòd Philosophus loquitur de his, quæ sunt composita ex elementis, quia sic Plato posuit cælum esse genitum, & omne tale genitum cum incipiat esse: sequitur ipsum esse ortui, & occasui obnoxium: anima autem licet sit genita, non tamen est composita ex elementis, cũ sit forma per se subsistẽs: idcirco auctoritas hęc adducta in nullo fauet parti aduersę. Sed adhuc potuisset quis ambigere propter verba, quæ posuit Aristo. 7. huius quòd partes, quę destructo toto manent, sunt partes materiales, & elementares; si ergo aĩa intellectiua manet destru-

Tex. 64. — Tex. 65. — Tex. 8. — Text. 20. — Dicta Arist. in 1. de aĩa qñ sunt accipienda. — Anima est quodquid & corporis. — Cap. ultimo — Tex. 126. — Omne genitum est corruptibile. — Text. ulti.

 cto toto,

cto toto, tunc non erit forma, sed pars materialis, & sic in homine erit aliqua alia forma præ ter ipsam. Adest etiam alia auctoritas Aristo. in hoc præsenti libro, vbi loquens de felicitate, dicit, quòd Deo inest felicitas, & beatitudo perpetuo tempore, nobis autem paruo tempore: si ergo anima esset immortalis, tunc perpetuo etiam nobis inesset beatitudo, & non paruo tempore, vt ipse posuit. Ad quæ dicimus materiam, & formam, si ad totum compositū comparare volumus, vocari ipsius elementa; quia totum comprehendit illas, tanquam forma totius, & propterea Aristo. vocauit illas partes materiales: sed si vna pars compararetur alteri, tunc vna forma vocatur & altera materia; & sic anima intellectiua vocatur forma hominis, & remanet corrupto corpore, cum anima non sit forma totius, nec pars materialis. Et adde quòd intentio Arist. 7. huius erat ostendere totum distingui à partibus. Illa etiam auctoritas adducta ex hoc libro nihil etiam iuuat; quia loquitur Philosophus de fęlicitate, quæ inest homini, & toti coniuncto, non autem de felicitate, quæ conuenit soli animæ, & illa parum durat, quia cito deficit, cum homo in præsenti statu in multis distrahatur à speculatione, & ideo paruo tempore durat. Deus autem semper existit in deductione optima. Posset etiam aliquis adducere verba Arist. 1. ethicorum, vbi posuit hominem felicitari secundum quid, & nō simpliciter: si ergo anima esset immortalis, tunc esset simpliciter felix. 3. ethicorum quoque, ait quòd fortis in periculo mortis timet, quia vltimum terribilium est mors, & mortuo nihil boni, vel mali accidere videtur: si ergo anima esset immortalis, tunc fortis non timeret mori. Ad quæ etiam respondendo dicimus Arist. in omnibus libris moralium loqui de homine pro præsenti statu: propterea posuit ipsum fœlicitari scdm quid, & nō simpliciter, an cognouerit alium statum, de hoc dubium est, cum ille status, quem nos ponimus, non possit haberi nisi ex fide, & reuelatione: sat tamen fuit philosopho animā separari à corpore, tanquam perpetuum à corruptibili. Ad illud tertii ethicorum dicitur, quòd fortis timet non quòd anima nō maneat, tunc enim non esset timendum potius: sed quia nihil boni illi videtur posse accidere, quia cessat sua operatio, nec amplius fortitudinem suam excercere potest.

Tex. 39. Deus est perpetuo beat⁹. | Tex. vltimo. | Cap. 12. | Cap. 6. | Intentio Arist. in libro moraliū quę est.

A | B

Quo ad tertiū ponēda sunt ea, quæ ex principiis philosophiæ absolute dicūtur de anima, & primū tenendū est animam nō esse ex substantia, & natura Dei, vt ostendit S. Thomas contra multos Hęreticos. 1. p. & S. August. lib. de origine animæ; & Leo primus epistola. 91. & Concilium Bracarē. primum determinans. si quis animas, aut Angelos credit ex Dei substantia extitisse, sicut Manichęus, & Priscilianus dixerunt anathema sit. Vnde Ireneus lib. 1. aduersus Hęreses refert auctorē huius hæresis fuisse Carpocratem, quam etiam hęresim sequtus est Philo Iudæus asserens animam esse portiunculam diuinæ animæ.

Secundum, anima non fuit creata ante corpus, sed simul à Deo creatur, & infunditur corpori, vt ostendit S. Thomas. 1. p. contra Origenem, qui posuit à principio omnes creaturas rationales creatas ęquales, factas autem inęquales pro diuersitate meritorum; quam etiam opinionem deridet S. August. 2. de Ciuitate Dei dicens, quid stultius dici potest, quam istum solem vt in vno mundo vnum esse non decori pulchritudinis, vel saluti rerum corporalium consuluisse artificem Deum: sed hoc potius euenisse, quia vna anima sic peccauerat, ac per hoc si centum animæ peccassent centum soles haberet hic mundus, quem errorem etiam Hieronymus in epistola ad Parmachium tribuit Origeni lib. 1. periarchō. & Leo primus dānauit ipsum in epistola. 71. contra errores Priscilianistarum: sed lege tu S. Tho. vbi supra.

Tertium dictum. Anima rationalis est incorporea, & non est corpus, neque cōflata ex corporibus, & dicitur spiritus, vt scribitur Lucę, in manus tuas Domine comendo spiritum meū, & Apostolus ad Galatas, ait caro concupiscit aduersus spiritum, &c. Ecclesiastes, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum; hanc veritatem docet S. Thomas 1. p. contra Antiquos Philosophos, qui dixerunt animam esse corpus, & licet secunda Nycæna Synodus in cuius quarta actione approbet verba Ioannis Thesalonicen. tenentis Angelos animasque nostras corporeas, etsi non compositas ex quatuor elementis, & crassa illa materia; quod etiam Caietanus in commentariis ad Ephesios dixit, Demones esse aereos spiritus, quod etiam S. Augst. lib. 2. de Genesi ad literam tradit Angelos tam bonos, quàm malos, & à fortiori animas nostras habere subtilia corpora: tamen S. Thomas in quęstionibus disputatis docet August. hæc protulisse non ita sentiendo, sed aliorum opinionem referendo, propterea videtur quod hęc veritas postea fuerit definita in Lateranensi Concilio primo sub Innocentio 3. vbi dicitur. Deus ab initio vtranque de nihilo condidit creaturam corporalem, & spiritualem, Angelicam .s. & mundanam, &c.

Quartum dictum. Anima rationalis est à solo Deo creata, & non mediantibus causis secūdis: quam veritatem docet S. Tho. 1. p. & B. August. 3. de trinitate vbi habet, quòd neq; boni

q. 90. ar. 1. | Cap. 5. | Cap. 5. | Cap. 24. | q. 47. ar. 2. | Cap. 5. | Cap. 7. | Cap. 23. | Cap. 5. | Cap. 12. | q. 75. ar. 1. | Cap. 2. | Cap. 17. | q. 55. ar. 5. | art. 4.

C | D

neque

A neque mali Angeli possunt esse creatores alicuius rei, & hoc contra Messalianos, qui dicebant animas factas fuisse ab Angelis. Errauit etiã in hoc Philo Iudæus in libro de profugis, quem in sestumdecimum Geneseos capitulum edidit, obiter explicans illud, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, &c.

Quintum. Anima rationalis secundum se & suam substantiam est forma corporis, & informat materiam, cum qua facit per se vnum; hanc veritatem docuit S. Thomas in 1. p. contra Platonem, & Auerroem, aliosque oppositum sentientes, & hoc dictum videtur fuisse determinatum in Concilio Viẽnensi, & de summa trinitate, & fide catholica, quod etiã approbauit Leo X. in Concilio Lateranensi, vbi dicitur. Quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quòd anima rationalis seu intellectiua non sit forma corporis humani per se, & essentialiter, tanquam hæreticus sit censendus. Quam veritatem docuit etiã ipse Arist. 2. de anima, vt pulchre deduxit disertissimus philosophus Alex. Butrius qui publice naturalẽ philosophiã ĩ almo vrbis Gymnasio ꝓfitetur; exponẽs verba illa Arist. vniuersaliter igitur dictum est quid sit aĩa, hoc sapientissimo discursu colligebat ipsam esse B formam, quia anima cum sit substantia, & non sit materia neque compositum: igitur necessario est forma humani corporis; veram certe philosophiam hic docuit discipulos suos, cũ ipse sit doctrina & pietate insignis.

q. 76. ar. 1.
Cap. unica.
Sess. 8.
Tex. 8.
Alexan. Butrius.

Sextum dictum. Anima rationalis, & intellectiua multiplicatur ad multiplicationem hominum, hoc etiam scribit S. Thomas 1. p. & in quodam peculiari opusculo contra Auerroistas de vnitate intellectus: & secundo contra gentiles per plura capita. quod dictum determinatur in Concilio Lateranensi sub Leone X. vbi dicitur. Cum diebus nostris nonnulli ausi sint dicere de natura animę rationalis, quòd vnica sit in cunctis hominibus sacro approbãte concilio damnamus, & reprobamus omnes sic asserentes, &c.

q. 76. ar. 2.
Cap. 73.
Sess. 8.

Septimum. In vnoquoque homine vnica tantum est anima, & non plures: hoc docuit S. Thomas 1. p. & B. August. de Ecclesiasticis dogm. vbi inquit, nec duas animas esse in homine vnam animalem, qua animetur corpus, & immixta sit sanguini, alteram spiritualem, quæ rationi ministret; Sed dicimus vnam & eandem esse animam in homine, quę corpus sua societate viuificet, & semetipsam sua ratione disponat: quod videtur fuisse sancitum in 8. syno C do generali act. 10. vbi dicitur. Apparet quosdam hoc tempore in tãtum impietatis venisse, vt duas in homine animas impudenter dogmatizent; quos omnes, & similia sentientes, cum vetus nouumque testamentum, omnesque Ecclesiæ patres vnam animam rationalem in homine asseuerent, santa & vniuersalis Synodus anathematizat. Et licet aliquis dicere posset, synodum non intelligere de anima sensitiua, quia multi Catholici etiam inter theologos sustinent, in homine esse plures animas, nempe vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam: docet ergo synodus duas animas rationales distinctas non esse in homine. Licet hæc responsio videatur effugere determinationem huius concilii, nihilominus non est omni ex parte tuta, & certa, cum loquatur in genere, & testimonia sanctorũ patrũ nõ patiantur hanc glossam, cũ sint aperta & manifesta. Ratio quoque adest efficacissima de aĩa sensitiua nostri Redemptoris, de qua in morte quid actum esset, non est facile assignare; quia aut fuit mortua, aut mansit in sepulchro; aut descendit ad limbum; quodlibet istorum sine errore dici non potest, presertim cum S. August. 10. super Genesim ad literam asserat fuisse sententiam Manichæorum, duas animas esse in homine; alteram sensitiuam; & alteram intellectiuam; & eodem libro refert hoc idem tenuisse quendam nomine Didymum, quod etiam docuit Philo Iudæus in D opusculo inscripto, quod deterius potiori insidietur, & contra istos videtur fuisse loquutam Synodum.

q. 76. ar. 4.
Cap. 15.
Cap. 11.
Opinio ponens in homine duas aĩas non est secura.
Cap. 14.
Cap. 12.

Octauum, quod est principale intentum. Anima rationalis est immortalis & ęterna, nec corrumpitur corpore corrupto; hoc ostendit S. Tho. 1. p. ex desiderio naturali, quod non potest esse frustra: & S. Dionysius libro de diui. nomini. habet, quòd animæ humanæ sortiuntur ex diuina bonitate, quòd sint intellectuales, & quòd habeant substantialem vitam inconsumptibilem contra Hæresim Saducęorũ, quos reprehendit Saluator noster apud Matthęũ, nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt. Hoc etiam dictum sancitum, & determinatum est in Concilio Lateranensi sub Leone X. vbi citat verba Saluatoris nostri dicentis, qui odit animam suam in hoc mundo, &c. & promittentis ęterna supplicia, & vitam ęternam pro merito operum; addendo, quia aliàs incarnatio, & alia Christi mysteria nobis minime profuisent, nec resurrectio expectãda foret, ac sancti & iusti miserabiliores essent iuxta ueritatẽ omnibus hominibus.

quęst. 75.
Cap. 4.
Cap. 12.
Matth. 15.

Nonum. Licet animæ maneant corruptis corporibus, non tamen transmigrant de corpo-

Com. 55. re in corpus, vt docet S. Thomas in expositione primi de anima de fabulis Pythagoricis docẽtibus, ꝙ quęlibet aĩa in quodlibet corpus ingrediatur; & aliquãdo casu contingit in corpus Elephantis introire animam muscæ; quod est erroneum dicere, cum vnumquodque corporum, & maxime animalium habeat propriam formam, & propriam speciem, & propriũ mouens, & proprium motum, & multum differat corpus vermis à corpore canis, & corpus elephantis à corpore culicis. Hunc errorem biberunt quidam Heretici dicti Albanenses, & Abigenses, contra quos Athanasius libro 6. de beatitudine filii Dei docet esse cõtra sacras literas: & quia hic est error manifestus, nedum in fide, sed etiam in philosophia, vt docet Arist. 1. de anima; propterea pro viribus omnes philosophãtes ipsum excludere debẽt, vt facit S. Th. 1. p.

Error Albigensium.

Tex. 55.

A

Cap. 78. Decimum. Erroneum est astruere animę immortalitatem naturali ratione demonstrari nõ posse: hoc docuit S. Thom. 2. libro contra gentiles, vbi plurimas rationes ad hoc confirmandum adducit; si enim naturam habet incorruptibilem, huius rei vel à priori, vel à posteriori ratio aliqua demonstratiua erit; nulla siquidem propositio ex natura rei, & cõnexione terminorum per se ac necessaria est, quin vel ex effectu, vel ex proprietate, vel ex definitione, vel ex causa subiecti ostendi necessario queat. Hinc deceptus est ille Doctor, qui docuit in expositione epistolę ad Roma. se nescire animã immortalem, sicut verbum caro factum est, & reliqua mysteria fidei, quę omnia sub fide se tenere scribit: hoc enim nõ videtur rationi consentaneum, cũ aliquid sit demõstrabile apud sapientes, quod non est demõstrabile apud omnes, vt docuit Plato in phędro, & Boetius in hebdomatibus: nec demonstratur hoc dictum, sicut quadratura circuli est demõstrabilis, quia non in omnibus acribologia mathematica perquirẽda est: propterea diuersi diuersis vijs vsi sũt, vt ostẽdimus in additionibus nostris in 3. lib. de anima, dum quidam via beatitudinis voluerunt animam esse immortalem; quia cum ipsa sit capax felicitatis, quę consistit in cognitione abstractorum, hanc consequi nõ potest, nisi sit immortalis. Quidam via virtutis. Quidam via remunerationis. Quidam via vindictę. Alij via legũ. Alij via apparentię, Alij via libertatis. Alii via simplicitatis. Alii uia operationis, ut est uidere loco supra citato. Vnde Chrysostomus homelia de prouidentia docet, illos philosophos de animæ immortalitate dubitare, qui dubij sunt an in meridie sit dies. Item, qui animum esse mortalem ait, is negat Deum omnium humanarum rerum esse, & procuratorem, & iudicem, & prouisorem.

Cap. 9. B

Diuersę uię ostendentes animi immortalitatẽ.

C

Vndecimum. Omnia argumenta, quę adducuntur à philosophis ad probandam animam esse mortalem sunt solubilia: hoc docet S. Thomas & in 1. p. & in quęst. disputatis de anima, & in 2. sentẽ. & 2. contra gentes: & in quolib. ubi innumera argumenta Aduersariorum dissoluit, & hoc dictum habetur in Concilio Lateranensi, ubi scribitur: Insuper omnibus & singulis philosophis in uniuersitatibus studiorum generalium, & alibi publice legentibus districte pręcipimus, ut cum philosophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscũtur auditoribus suis legerint, seu explicauerint, quale hoc de immortalitate animę, aut unitate, & mundi æternitate, ac alia huiusmodi, teneantur eisdem ueritatem Religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere, ac omni studio huiusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro uiribus excludere, atque resoluere.

q. 75. ar. 6. ar. 14. dist. 19. cap. 79. quęst. 10.

Præceptum de immortalitate aïæ.

Art. 14. Duodecimum. Manifestum est quosdam philosophos, naturę ratione duce, animorum immortalitatem inuestigasse, & inuenisse: hoc docet S. Thomas in disputatis de anima: hoc etiam docet Themistius in procemio physicorum, vbi asserit: quòd physiologia est vtilis ad immortalitatẽ animi demonstrandã, & lib. 1. poster. dicit, ꝙ immortalitas animi est demonstrabilis demonstratione quia: & Boetius lib. de consolatione philosophiæ asserit, ꝙ immortalitas animi certis rationibus in philosophia demõstrata est; & Diuinus Plato in phædro rõnem immortalitatis animorum dicit esse demõstrationem. & in 10. de Republica rationes, quibus probauit animam esse immortalem, vocat demonstratiuas, & in Gorgia cogentes.

Cap. 28. D

q. 15. ar. 7. Dist. 3. q. 1. Tertiumdecimum. Anima rationalis cum Angelis non cõuenit in specie, sed differt specifice ab eis; hoc docuit S. Thomas. 1. p. & pręsertim 2. sententiarum, vbi contra multas opiniones ponit non nullas differentias inter Angelum & animam intellectiuam; præsertim cõtra Origenem, quia licet vltimę differentiæ ipsarum sint nobis incognitæ, tamen videmus animam esse coaptatam corpori tanquàm eius formam, quod Angelis non conuenit; non. n. sunt vnibiles corporibus vt formę, cum sint substantiæ completæ: ex hoc sequitur Angelos dici intellectuales, animas verò nostras rationales; Angelos non posse proprie loqui per vocem corporalem, quod tamen faciunt nostrę animę, propterea Io. Damascenus 2. lib. fidei ortodoxæ posuit, Angelos & animas differre secũdum virtutem interpretatiuam, quod etiam

Cap. 3.

Diuus

A Diuus Dionysius scripsit in libro de diuinis nominibus, Angelos & animas differre propter diuersas operationes naturales, & quoad esse vnibiles corporibus, & non vnibiles. Cap. 2.

Quartumdecimum. Animas nostras inter se certum est esse inæquales: hoc etiam scripsit S.Thomas 1.p. & in 2. sentent. quod defendit subtiliter Caietanus, quia sicut anima in communi est coaptata corpori organico physico, &c. & anima humana corpori reducto ad æqualitatem tangibilium, ita oportet hanc animam esse substantialiter coaptatam, & commensuratam corpori ad talem gradum æqualitatis reducto, quia non consistit in indiuisibili æqualitas complexionis ad corpus humanum: propterea Alii præstant Aliis bonitate tactus, alii subtilitate visus, Alii excellentia auditus, &c. & quia anima humana non causatur ex corpore: sed in suo tantum fieri dependet ex corpore: non vt causa, sed vt occasione, consequens est quòd hæc anima cum sit, sortiatur commensurationem substantialem ad corpus sic complexionatū, vt inuenitur in illo initio, eam semper retineat necesse est, quia est substantiæ intransmutabilis: & hoc est rationi consentaneum, cum absurdum sit dicere animam Christi, & animam rustici esse æqualis perfectionis substantialis. Et hoc est sancitum in quodam articulo Parisiensi, quòd sit error dicere animam Christi non esse nobiliorem anima Iudæ etiam in naturalibus: & hoc tenet Bonauentura, & Alexander de Ales, vt refert Simphorianus Campegius. sumens ex 2.p. Alex. vbi disputat de ordine quem aīa rationalis obtinet in vniuerso. In naturalibus enim Christus dominus habuit meliorē intellectum & voluntatem, quàm ceteri homines, & melius lumen naturæ, meliorem synderesim, & solertiam, & ingenii perspicacitatem, & appetitum sensitiuum, melioresque sensus, tum interiores, tum exteriores. Nec valet responsio cuiusdam recentioris articulum illum Parisiensem non transire vltra sequanam, quod est flumen ipsorum Parisiorum, quia hæc responsio potius est fuga & derisibilis quàm aliquid veritatis contineat, quandoquidem etiam quòd nunquam fuerit confectus ille articulus, adsunt plures rationes, & auctoritates Patrum, quæ ostendunt illam veritatem ita debere esse, vt 11. huius latius docuimus; hinc male intellexit. S. Thomam doctor Bartholomeus Cassanæus Burgūnius in catalogo gloriæ mundi, vbi tribuit S.Thomæ oppositum huius dicti. (q.85.ar.7. dist.32. — B — q.62.mēb.6. — Diluc.vnic. par.12. considera.3.)

Vltimum. Anima separata cognoscit se, & alias intelligentias, alias quoque animas separatas: hoc ponit S.Thomas 1.p. & videtur esse de fide, quia diues in inferno positus vidit Lazarum, & Abraham; intelligit etiam ea, quæ in corpore cognouit: nam species intelligibiles rerum, quas in corpore habebat, non pereunt; quia erant in ipsa anima sola, sicut nec pereūt habitus ipsius, vt scribit etiam S.Thomas 2. contra gentiles de mente Beati Gregorii; discamus in terris, quorum scientia perseuerat nobis in cælo, &c. (C — q.89.ar.1. — Cap.81.)

Quoad quartum soluenda sunt principalia argumenta, quæ fieri solent contra tres illas propositiones, quas diximus de mente Aristo. & contra primam, probatur quòd non sit forma corporis, quia si anima intellectiua esset forma informans corpus organicum, cum sit indiuisibilis, sequeretur quòd pes intelligeret: probatur consequentia, quia pes est quoddam compositum ex anima intellectiua, & corpore, & cum sit tota in toto corpore & tota in qualibet parte corporis; sequitur totam esse in pede, & sic pes intelliget. Et sequitur etiam idem indiuisibile moueri & quiescere; quia quiescente vna manu, potest alia moueri; & cum anima sit tota in ambabus manibus, tunc in vna mouetur necessario, & in alia quiescit. Sed hoc argumentum non est alicuius momenti, cum à simili illud soluat S.Thomas. 1. p. propterea neganda est consequentia: & ad probationem dicimus, pedem non esse per se primo perfectibile proportionatum animæ intellectiuæ: propterea pes non intelligit, sed totum compositum quod est homo; ipse enim pes secundario perficitur ab anima. Nec etiam sequitur moueri ad motum manus etiam per accidens, nisi moueatur totum corpus, in quo est, ipsa enim anima non est in loco circumscriptiue, sed tantum diffinitiue & informatiue, & sic est in toto corpore, propterea ad motum totius mouetur per accidens, sed ad motum partium corporis nec mouetur nec quiescit per accidens. (Pes non intelligit. — q.76.ar.8. — D — Anima quō mouetur per accidens.)

Sed dices secundo, si anima intellectiua est forma informans corpus organicum; ergo erit figurata saltem per accidens; consequentia patet, quia subiectum figuræ est homo compositus ex materia & anima intellectiua; & sic possemus dicere animam habere figurā, quod est absurdum. Ad quod dicimus negando consequentiam, & ad probationem concedimus subiectum figuræ esse hominem compositum ex materia prima & sola anima intellectiua; sed homo nec anima est nec materia etiam simul sumptæ, sed est tertia quædam substantia resultans ex illis, vt docuit Aristot. 7. huius, de hac syllaba. ba. quæ neque est .a. neque .b. sed quoddam compositum, quod dicitur. ba. sic homo nec est anima nec corpus, sed quid tertiū, (Tex. vltimo)

Anima intellectiua cõtinet inferiores virtualiter. & hoc dicitur esse subiectum figuræ. Adde etiam quòd anima intellectiua virtualiter continet quicquid formaliter habent ceteræ formæ inferiores, puta forma corporeitatis, anima vegetatiua,& sensitiua,& sic facit totum illud, quod faciunt illæ formæ, retenta tamen sua simplicitate & indiuisibilitate, cum eminentius operetur omnia opera illarum, & ideo potest dare esse corporeum, diuisibile, quantum, extensum, & figuratum; sed hæc omnia in ea non reperiuntur formaliter, sed tantum virtualiter, & hoc sufficit, quemadmodum trigonum non est in tetragono formaliter, sed tantum virtualiter. A

Sed dices tu adhuc non quietus, vnio secundum esse animæ intellectiuæ ad corpus non est substantia nec accidens; non substantia, quia aliter corrupto corpore, cum corrumpatur illa vnio, tunc desineret esse substantia animæ, nec etiam illa vnio potest dici accidens, quia tunc esset vnio accidentalis: ergo nullo pacto est concedenda ista propositio in philosophia Arist. quòd anima intellectiua sit forma informans corpus humanum: quia in via Aristo. omnis forma est vnita secundum esse ei cuius est forma. Respondemus hoc argumentum deficere in hoc, quia vnio formæ cum materia dupliciter sumi potest: vno modo formaliter, & sic nil aliud est, nisi relatio quædam: alio modo sumitur fundamentaliter, & sic non significat vnam rem simplicem, vt arguens imaginatur; sed significat materiam esse actualiter sub forma, & formam informare materiam: hæc autem important ipsas causas, scilicet materialẽ & formalem cum suis causalitatibus; vnde talis vnio nihil est medium inter formam & materiam, sed dicit vtramque simul: dicit etiam compositum resultans, quod in substantiis est substantia: quæ corrumpitur, in accidentibus vero est accidens: quando ergo dicitur, quòd vnio animæ ad corpus non est substantia nec accidens; negatur vnionem fundamentalem non esse substantiam, licet non vnam substantiam sed duas concurrentes simul in vnam substantiam compositam tertiam constantem ex illis, cuius est generari, & corrumpi, non enim oportet quærere, quomodo ex anima & corpore fiat vnum, sicuti neque ex cera & figura, vt scripsit Arist. 2. de anima. Sed dices adhuc non contentus: omnis forma in doctrina peripatetica requirit determinatas dispositiones in materia ad sui existentiam, quibus destructis destruitur, & ipsa, sed anima rationalis est forma informans per primam propositionem: ergo requirit determinatas dispositiones in materia ad sui existentiam: quibus corruptis necessario corrumpitur anima rationalis contra tertiam propositionem. Dicimus hoc argumentum esse debilissimum; quia concludit de formis, quæ educuntur de potentia materiæ, quæ requirunt determinatas dispositiones ad suam existentiam absolute & in materia: anima vero rationalis licet requirat determinatas dispositiones ad suam existentiam in materia, non tamen ad suam existentiam absolute; & ideo cessantibus illis dispositionibus, cessat anima rationalis existere in materia, sed non cessat absolute, sicuti illæ formæ, quę eductæ sunt de potentia materiæ. Sunt & plurima alia argumenta, quæ facile soluuntur ex solutione eorum, quę diximus: propterea consulto relinquimus, & præsertim cũ ea dissoluat S. Thomas 1. p. & in disputatis de spiritualibus creaturis, & de anima.

[Margin: Vnio formę cũ materia bifariam sumitur. — B — Vnio animę cum corpore qualis est. — Tex. 4. — C — Anima requirit dispositiones in materia. — q. 16. a 1.]

Contra secundam propositionem potuisset aliquis dubitare, quòd anima non multiplicetur ad multiplicationem hominum; cum dicat Arist. 1. de anima, intellectum esse quid melius, & quid antiquius, & nobilissimum, & diuinum secundum naturã, & 2. de anima ponat non esse manifestum, vtrum anima intellectiua sit actus corporis, sicut nauta nauis, & in 3. de anima dicat intellectum esse immixtum, & separatum, & 2. de generatione animalium dicat, animam deforis aduenire; 2. quoque de anima teneat animã ipsam non esse materiam, neque compositum: modo omne, quod plurificatur numero materiam habet, vt docuit Arist. in hoc libro: si ergo anima non habet materiam: ergo non multiplicatur secundum numerum, & sic erit vna in omnibus hominibus.

[Margin: Tex. 81. — Tex. 11. — Tex. 5. — Cap. 3. — Tex. 2. — Tex. 49. — D]

Ad quæ respondentes dicimus, illud primi de anima non concludere, quia loquitur ibi Philosophus contra Empedoclem ponentem, animam esse compositam ex elementis: & tũc quærit Aristo. quid est illud, quod est continens illa elementa: quia si esset intellectus, tunc esset prior illis, nec etiam aliquid valet dictum illud 2. de anima: quia loquitur ibi Philosophus contra Platonem ponentem animam non esse formam corporis, sed tantum motorẽ, & ex hac opinione sequitur non esse manifestum, si anima est actus corporis, vel sicut forma vel sicut motor, quemadmodum nauta est actus ipsius nauis, vt motor, & non vt forma. Dictum etiam 3. de anima non est ad propositum; quia intellectus dicitur separatus, & immixtus, inextensus, & immaterialis; quia non vtitur organo corporali in sua operatione, sicut sensus. Dictum autem secundi de generatione animalium nihil concludit; quia docet ibi Philosophus, animam extrinsecus aduenire, non quòd sit vna in omnibus hominibus, & præcedat

[Margin: Anima non est ex elemẽtis. — Tex. 11. — Tex. 5. — Cap. 3.]

A cedat ipsos, sed quia non educitur de potentia materiæ.

Et si dicis, ergo secundum istam expositionem datur creatio in doctrina Aristo. quod est contra ipsum 8. Phys. vbi posuit mundum æternum: consequentia deducitur, quia si anima extrinsecus aduenit, & non educitur de potentia materię: ergo creatur. Ad quod respondentes concedimus animam creari à solo Deo, nec aduersatur doctrinæ Aristo. hoc; quia Arist. negauit creationem in rebus completis in specie: anima autē est pars speciei non tota species cōpleta. Adde etiam quòd licet Aristo. expresse non posuerit creationem, implicitè tamen posuit, vt patet in hac auctoritate adducta, & in 1. Phys. circa finem, vt erudite satis deducit. S. Thomas, ibi & in multis locis suæ doctrinæ.

Tex. 3.

Arist. posuit creationem.

Ex his etiam soluitur vltimum dictum, in quo dicebatur, animam non habere materiam, & propterea non posse plurificari: nam licet non habeat materiam ex qua fiat, habet tamen materiam, in qua producitur. Quam veritatem latius & elegantissime docuit Illustriss. & Reuerendiss. Dominus Pater, & Amator omnium virtutum & bonarum artium Philippus Mocenicus Archiepiscopus Nicosiensis Regni Cypri lib. suo vniuersalium institutionū ad B hominum perfectionem, parte prima tertiæ contemplationis, vbi ostendit plures esse intellectus iuxta numerum humanorum corporum, & impossibile iudicat unicum intellectū omnibus corporibus adaptari, & in hoc nedum ueritatem ipsam catholicam docuit, sed etiam peripateticā, quia veluti alter Philippus Rex Macedonum Pater Alexādri omni pietate & scientiarum genere fulget.

Illustriss. Archiepiscopus Nicosiensis. Cap. 19.

Sed diceret quis licet benè soluta sint hæc dicta, tamen dictum illud tertij de anima, quòd intellectus est separatus, & hoc solum immortale, & perpetuum, solui non potest: quia vel loquitur de tota anima, vt videtur exponere. S. Thomas; vel loquitur de intellectu agente, & sic quocunq; modo dixeris, sequitur ipsam animam non posse multiplicari ad multiplicationem indiuiduorum. Ad quod dicimus veram esse interpretationem S. Thomæ non loqui ibi philosophū neque de intellectu agente, neque de intellectu possibili tantum, sed de tota parte intellectiua, quæ quidem dicitur separata ex hoc, quòd habet operationem suam sine organo corporali, & propterea hæc sola pars animę est incorruptibilis, & perpetua.

Tex. 20.

Anima operatur sine corpore.

Et si dicis, nulla potentia potest esse abstractior & separatior essentia, cuius est potentia; C si ergo anima intellectiua est actus corporis: ergo tàm intellectus agens, quàm possibilis erūt etiam actus corporis, & sic erunt organici: consequentia deducitur, quia cum potentia oriatur à substantia ipsius animæ, tunc uel est eadem cum ipsa, uel distinguitur ab ipsa; si eadem, habetur intentum; si non eadem, quomodo effectus erit nobilior sua causa? Dicimus quòd hæc ratio decepit multos non animaduertendo esse fallaciam figurę dictionis: quia anima est abstracta à corpore, & intellectus quoq; est abstractus à corpore: sed diuerso modo abstractionis: anima enim dicitur abstracta à corpore, quia subsistit in suo esse, & non pendet à corpore, cuius tamen est forma: intellectus autem dicitur abstractus, quia non actuat corpus, sicuti anima; sed quia non vtitur organo corporali, & totam nobilitatem, quam habet recognoscit ab ipsa anima: anima autem non recognoscit ab aliqua causa proxima suam abstractionem; sed habet illam ex natura sua; & ideo semper anima est nobilior sua potentia, prę sertim cum anima sit substantia & potentia sua sit accidens in secunda specie qualitatis, & ob id distinguitur ab ea: soluitur ergo formaliter argumentum negando intellectum esse abstractiorem essentia animæ, & ad probationem dicitur quòd mutatur modus abstractionis in maiorem abstractionem, & in hoc committitur fallacia.

Aïa & intellectus dicuntur abstracta a corpore.

Intellectus non est abstractior anima.

D Sed dices, si anima intellectiua non est vna numero, sed multiplicatur ad multiplicationē hominum: ergo recipit indiuidualiter, & sic vel non intelligit, vel eius intellectio recipitur in corpore: consequentia deducitur, quia quicquid recipitur in eo, quod recipitur in corpore: ipsum quoq; necesse est in corpore recipi, licet mediatè, sicut color recipitur immediatè in superficie, in substantia tamen, quæ est subiectum superficiei, necesse est recipi mediate.

Ad quod respondentes negamus consequentiam, & ad probationem dicendum est, illam propositionem non verificari nisi in substinentibus, & substentatis, ita quòd existentibus tribus, quorum primum substinet secundum, & secundum tertium, benè sequitur, tertium dicitur esse in secundò, ergo & in primo; sed si tertium substinetur in secūdo, secundum autem non substinetur in primo, quamuis sit in ipso primo, non tamen sequitur, tertium est in secūdo, ergo est in primo, quia potest esse in secundo, & non substētetur à primo: & sic est in præsenti ratione: nam intelligere, & intellectus est in anima intellectiua, & substinetur ab illa; ipsa autem anima, licet sit in corpore, non tamen substinetur à corpore, quia secundum esse non dependet ab eo, unde patet rationem istam nihil concludere.

Anima non substinetur a corpore.

Et

Et si dicis adhuc, ergo non poteris subterfugere saltem per accidens intelligere recipi in corpore. Dicimus concedendo intelligere per accidens esse in corpore ad hunc sensum, uide licet non quòd esse in corpore perueniat ad ipsum intellectum & intelligere: sed quia id in quo est intellectus & intelligere participatur à corpore, cum sit eius forma; & hoc non est inconueniens: sed est iuxta doctrinam Arist. 8. Phy. vbi concedit animam cæli moueri per accidens, non quia ad ipsam perueniat motus per accidens; sed quia orbis motus ab ea mouetur ad motum alterius. Sunt & plurima alia argumenta aduersus hanc propositionem secundam, quæ relinquimus, cum à diuersis sint soluta in 3. de anima. A

Intelligere quomodo e in corpore. Tex. 51.

Superest dissoluere aliqua argumenta, quæ fiunt contra tertiam conclusionem. & primo est ratio efficacissima quia destructa ratione essendi alicuius rei destruitur & illa res; sed ratio essendi animæ intellectiuæ est vt sit actus corporis, & id, quo Sortes intelligit, viuit, & mouetur: ergo cessante ipso Sorte cessat ratio essendi animæ intellectiuæ eius: ergo destruitur ipsa anima. Et confirmatur, quia anima dicitur ab animando, cum ergo cesset animare, non est amplius anima.

Ad quam rationem respōdētes dicimus, quòd cum anima sit actus corporis non eductus de potentia materię, habet vt sit id quo Sortes intelligit, sentit, & mouetur: sed non præcise habet tantum hoc, sicuti ceteræ formæ, puta vegetatiua & sensitiua, quæ sunt tantum id, quo aliquid est, & ideo ipsæ destruuntur ad destructionem illorum, quorum sunt formæ: anima autem intellectiua, cum ne dum sit id, quo aliquid est: sed etiam subsistat in se ipsa, idcirco ad destructionem illius, cuius est forma, non destruitur, & licet cesset actu informare, & animare; non tamen cessat aptitudine. B

Anima Sortis nō est tātū quo Sort. intelligit.

Contra, si remanet anima rationalis extra corpus, & cum aptitudine ad ipsum animandum: ergo vel iste appetitus, quem naturaliter habet anima, erit otiosus, aut resurrectio erit naturalis, & non articulus fidei, aut daretur violentum perpetuum: quia violentum erit animæ existere extra corpus; quodlibet istorum est inconueniens dicere, ergo &c.

Non est uiolentum animæ ut sit extra corpus.

Dicimus ad hoc iuxta principia Aristo. quòd anima stabit in æternum extra corpus, & vterq; status est ei naturalis, sicuti vnicuiq; animali perfecto est status naturalis, vt existat in vtero materno per aliquod spatium temporis, & deinde extra vterum; sic etiam naturale est animæ per aliquod spatium temporis, vt sit forma corporis, & naturale est etiam ei, vt existat extra corpus. C

Tertio dubitaret aliquis, quia posita immortalitate ipsius animæ, & posito deinde alio principio in doctrina Arist. scilicet mundi æternitate, de necessitate sequitur dari actu infinitum, cuius contrarium vult Arist. 3. physi. consequentia deducitur, quia si mundus est æternus, ex 8. physi. ergo infiniti homines decesserunt, & sic infinitæ animæ sunt separatæ, & sic dabitur actu infinitum. Sed dicitur ad hoc. Primo quòd Aristo. probauit 3. phy. non dari infinitum in rebus sensibilibus, & etiam contra Pithagoram non dari infinitum in quantis separatis à materia sensibili: quòd autem dentur infinitæ animæ in actu, hoc non est contra peripateticam doctrinam. Sed dices, non ne est contra S. Thomam. 1. p.? vbi probat nullo pacto dari infinitum secundum multitudinem, etiam in rebus incorporeis; quomodo ergo animæ humanę numeratæ secundum numerum corporum possunt esse immortales?

Tex. 41.

q. 7. ar. 4.

Hoc soluit S. Thomas 1. p. quòd licet mundus potuisset esse ab æterno, hoc non est nisi quoad substantiam constantem ex quinque corporibus simplicibus, & quoad motum cęli, & generationes alias præter humanam animam; nec sequitur mundum esse imperfectum, nisi tantum secundario. Sed dices adhuc; ergo postquam Deus creauit ipsam animam immortalem & coniunxit eam corpori: esset iniustus, impotens, improuidens, inimicusque animæ rationalis; quodlibet istorum est absurdum magnum dicere, vt patet: ergo non creauit ipsam immortalem: consequentia probatur quoad singulas partes. Primo quòd sit iniustus, quia homo est animal calamitosum infinitis malis subditum, & sic iniuste coniunxit animā tali corpori. Secundo, quòd sit impotens; quia non subiecit ei corpus immortale. Tertio, ꝙ fuerit improuidens, cum dedisset ei ineptum corpus & inutile ad exercendas operationes substantiæ tam nobilissimæ. Quarto, quòd fuerit inimicus eius, cum alligauerit eam ipsi corpori, tanquam carceri affligenti. D

q. 46. ar. 2.

Ad quam rationem respondendo negamus consequentiam, & ad probationem dicimus quòd necessarium erat, animam vniri tali corpori mortali & organico, quia hoc non cadit in malum animæ, sed in bonum, cum natura eius requirat, vt si vult exercere suas operationes, vtatur sensibus & aliis partibus integrantibus ipsum corpus humanum. Deinde hoc cadit in utilitatem mundi inferioris, in vtilitatem intellectus possibilis, qui sine phantasmatibus intelligere

Animā uniri corpori nō est ei malum.

A telligere nequit, & in vtilitatem intellectus agentis, qui illustrat ipsa phantasmata: magna ergo & incredibili sapientia, & prouidentia Deus benedictus animam immortalem corpori mortali coniunxit, quia cum summa iustitia, potentia, prouidentia, & infinito amore hoc operatus est, & operatur quotidie.

Sed adhuc dubitaret aliquis de loco animæ, quia si separatur à corpore & existeret immortalis, quæritur vbi existit, aut extra cęlum, aut intra: non primo, quia tunc esset æqualis in nobilitate loci cum ipsis intelligentiis: non secundo, quia aut in ipsomet cęlo, & hoc non, quia nec propter se ipsam, nec propter ipsum cęlum, ibi est necessaria, vel est separata à cęlo, & erit in regione ignea, vel aerea: & hoc etiam esse non potest propter eandem rationem, quia cum nihil ibi operetur ad perfectionem vniuersi, tunc esset otiosa, & sic etiam si esset in elemento aquæ, vel terræ. Nec potest quis dicere, quòd anima nullibi sit; quoniam cum sit finitæ essentiæ & virtutis, oportet ipsam in aliquo loco reperiri.

Ad hoc argumentum respondet Albertus, quòd anima est in loco non circumscriptiue sed definitiue, & secũdum Arist. oportet dicere animã separatam esse in stella compari, sicut B anima Iouialis in stella Iouiali, & Solaris in solari, & sic de aliis: nec est ibi otiosa, sed ꝓpter similitudinem loci, quam tenuit ibi, intelligit suam perfectionem. Sed secundum veritatem dicendum est, animam separatam à corpore totaliter conuersam ad Deum, esse in cęlo empyreo & eam frui Deo ut sua beatitudine, conuersam autem ad terrena luere pœnas suorum peccatorum, & priuatam esse diuina visione, aut in æternum, vt illa anima quę est in inferno, aut ad tempus, vt illa, quæ est in purgatorio: hanc tamen veritatem non cognouit ipse Arist.

Ad quem locum tendit anima separata à corpore.

Sed dices, ego quęro modo in doctrina Arist. præsertim, quia 1. lib. huius dixit, quòd omnis substantia, quæ est forma essentialis compositi corruptibilis, est corruptibilis; & hanc propositionem sumpsit Philosophus contra ponentes ideas; quam etiam docuit 1. libro de cęlo contra Anaxagoram: sed anima rationalis cum sit forma substantialis hominis, vt dicitur 2. de anima: & homo ipse sit corruptibilis: ergo non poterit vllo pacto dici, animam separari à corpore, & proficisci ad stellas, vt dixit Albertus. Deinde si proficiscitur, quo motu mouetur? vel motu instantaneo, vel temporali: non est facile assignare veritatẽ huius rei. Ad hoc dicimus quòd illud dictum assumpsit Arist. contra ideas interpretatas à Xenocrate dicente, C solas constituere singularia generabilia, & corruptibilia, & sic Arist. dixit nullam substantiam incorruptibilem, completam videlicet, esse formam substantialem compositi corruptibilis: modo anima intellectiua non est substantia completa in specie sua, sicuti erant ideæ, de quibus habebatͨ disceptatio: idcirco nihil concludit: scire modo quo motu moueatur, hoc non est officium philosophi; sed theologi, vt docet S. Th. 1. p. quia motus animarum est veluti motus Angelorum: Angeli autem nõ mouentur in instanti, sed in tempore: sic etiam & animas ipsas necesse est in tempore moueri.

Tex. 31.

Tex. 107.

Tex 4.

Idea incorruptibilis non est forma corruptibilis.

quæst. 53.

Sed adhuc quis interrogare posset: si anima rõnalis esset immortalis apud Arist. & remaneret separata à corpore: ergo male numerauit in hoc libro substantias separatas ad numerũ motuum cælestium, dicens, non esse plures neque pauciores illis, quę mouent orbes, quas voluit esse quinquaginta, vel quatragintaquinque secundum diuersas Astrologorum opiniones: quia nulla substantia optima debet esse otiosa in vniuerso; sed habere aliquam operationem vtilem ad bonum eius; modo si tot tantæque sunt animæ separatæ à corporibus, & non sunt motrices alicuius orbis: sequitur plures esse illis, quas enumerauit in hoc libro, & inutiles ad bonum vniuersi. Ad quod dicimus Arist. in hoc libro inuestigasse numerum substantiarum separatarum exceptis animabus, de quibus dixit in hoc pręsenti textu, considerandũ D esse posterius: quia spectabat hæc consideratio ad libros de anima. Vnde conclusio Philosophi de numero substantiarum separatarum non fuit simpliciter, sed tantum illarũ, quæ sunt motrices cęlorum inuestigatæ per motum, vt patet ex ratione adducta in hoc libro, quia tot sunt substantiæ abstractæ motrices cęlorum, quot sunt motus ipsorum, sed motus cęlorum non sunt nisi quinquaginta, vel quatragintaquinque &c. ergo & substantiæ abstractæ erunt etiam in hoc numero collocandæ, & sic patet quomodo argumentum hoc nihil concludit de animabus, cum nõ sint attributæ lationibus cęlorum, nec influentiis stellarum, & sint extra cælum, vt dictum est, licet hoc non cognouerit Philosophus, quia etiam de numero substantiarum separatarum dubitauit, & non ita exacte loquutus est, sed reliquit fortioribus & potẽtioribus ad hoc inueniendum, quàm ipse esset, propterea recitauit opinionem Eudoxii, & Calippi de pluralitate sphærarum in hoc libro. Sed nolo prætermittere quandam dubitationem cuiusdam iunioris philosophi, quam in publica quadam disputatione adduxit, faciensque in ea magnam vim, asserens ex hac positione euerti totum quartum librum physi.

Tex. 48.

Substantiæ separatę sũt motrices cęlorum.

Arist.

Arist. asserentis nihil esse in loco nisi corpus; si ergo anima separatur à corpore, & est immortalis: ergo nullibi est. Deinde cum ipsa sit indiuisibilis substantia, & nullum indiuisibile mo A ueatur apud Arist. quomodo igitur ipsa erit immortalis? Ad quam difficultatem diximus superius animam separatam ire ad stellam sibi comparem secundum doctrinam Aristo. secundum veritatem vel ad Deum glorificatorem, vel ad inferos, vel ad purgatorium iuxta diuersam dispositionem, quam ipsa retinet, cum à corpore dissoluitur vt docuimus 4. sent.

Dist. 49. Nec euertitur doctrina Arist. 4. physi. de loco, quia anima non est in loco circumscriptiue, sicuti

Tex. 1. corpora; sed definitiue, sicuti Angeli dicuntur locari; nec est indiuisibilis, sicuti punctum in genere quantitatis, quod probabat philosophus 6. physi. non posse moueri, sed est indiuisi-

Tex. 32. bilis in genere substantiæ: propterea dicitur moueri vt anima Saluatoris nostri, quæ localiter mouebatur descendendo ad inferos; & sicuti æquiuoce dicuntur anima & corpus esse in loco, quandoquidem corpus circumscriptiue, & anima definitiue, ita etiam æquiuoce dicuntur moueri, quia corpus mouetur motu continuo & physico, anima autem mouetur eo motu, quo mouentur & ipsi Angeli; quorum motus est contactus virtualis successiue diuersorũ

q. 53. ar. 1. locorum, vt scribit S. Tho. 1. p.

Cap. 4. Sed adhuc instabat ex verbis Arist. 2. de gener. animalium, asserẽtis in generatione homi- B

Dil. 1. nis marem præbere animam, fœminam vero corpus, quia mas actiue, fœmina vero passiue cõcurrit, vt diximus 8. huius: igitur non potuerit à corpore separari & moueri motu Angelorũ. Ad quam replicam dicebamus primo, illud dictum debere intelligi de anima sensitiua, quia sic mas præbet semen, in quo continetur anima sensitiua, quæ educitur de potentia materiæ expectans animam intellectiuam, quæ deforis venit. Secundo dicebamus, marem præbere etiam animam intellectiuam quoad inesse, seu vnionem, quia sic est proprius terminus actionis seminis humani, & ab eo effectiue causatur per se & directe, quoniam propria actio hu-

Anima est termin⁹ creationis. mani seminis terminatur ad hoc, quòd materia subsit animæ intellectiuæ deforis aduẽienti; quia proprie ipsa anima intellectiua quoad esse est terminus creationis; vnio autem eius & corporis est terminus generationis humanæ, ex qua vnione resultat tertia entitas, quæ est cõpositum, quod est homo; quo fit, vt mas mediante suo semine causet actiue coniunctionem animæ intellectiuæ cum materia corporali; & per hanc declarationem habetur veritas illius maximę, quòd homo proprie generat hominem, quamuis neutram partem producat. Essent C & plurima alia argumenta dissoluenda, verum quia à diuersis scribentibus super hanc materiam soluuntur; præsertim ab excellentissimo philosopho Iulio Castellano Fauentino publice philosophiam profitente in almo Vrbis Gymnasio in tribus libris de humano intellectu,

Hieronym⁹ Fracheta. & ab eruditissimo viro Domino Hyeronimo Fracheta Rhodigino philosophiæ & sacrę theologiæ doctore in suo etiam lib. de animi immortalitate; idcirco iure dimittenda iudicaui.

Mouet autem vt amatum, motu vero alia mouentur siquidem igitur, &c. Tex. 37.

An primum cælum immediate moueatur à primo principio, quod est Deus.

Dilucidatio tertia. D

RESPONDENT Aliqui de mente cuiusdam expositoris, quem volunt esse S. Thomam, quòd primum cęlum immediate mouetur ab ipso Deo

Tex. 36. secundum sententiam Aristo. sed impugnant hanc opinionem; quia de mente Arist. primum mouens, in hoc libro mouet primum cælum in ra-

Tex. 39. tione amati: ergo oportet vt sit aliquod mouens aliud à Deo, quod moueat ipsum primum cęlum in ratione amantis, de quo loquens ipse Philosophus in hocmet libro dicebat, quòd hoc tale mouens habet maximam delectationem ex hoc, quòd intelligit & amat primum principium; vnde hoc mouens in ratione amantis est intelligentia secunda, quæ vocatur anima cæli, non in ratione informantis, sed in ratione mouentis, & hæc est opinio Auerrois assignantis primo cęlo duplex mouens;

Com. 79. vnum coniunctum; & aliud separatum, vt patet 8. physi. & in eodem libro hoc docuit Arist. quòd potentia infinita non potest mouere corpus in tempore, quia sic alia potẽtia finita posset

A set mouere in æquali tempore, eo quòd augumentata virtute motiua minuitur tempus, in quo mouet, & iuxta hanc veritatem habetur, quòd Deus non potest immediate causare motum proprie dictum quia cum sit successiuus, necessario erit in tempore ob hoc posuit duo mouentia ordinata, quorum primum mouet mediate, quia dat virtutem secundo: & quia perpetuo dat istam virtutem: ideo est causa perpetuitatis in motu: finitas autem virtutis receptæ si finita sit, quando non est aliud à natura intelligentiæ, quæ est secundũ mouens, est causa successionis in motu, quia illi virtuti si potentia finita potest esse aliqua resistentia in mobili, quæ non posset esse respectu virtutis infinitæ, & licet hoc sit intentum ab Aristo. tamen ipse videtur accipere vtrunque mouens pro vno tantum mouẽte: & illud prætermittere in computatione substantiarum immaterialium, quarum numerus accipitur secundum numerum mobilium cælestium orbium. Omnis motus fit in tẽpore.

Sed isti imponunt vnum falsum S. Thomæ ex hoc, quòd non legerunt ipsum in aliis locis suæ doctrinæ, præsertim in 1. lib. contra Gentiles, vbi adducit rationes Arist. quibus probat Deum esse, & loquens de motoribus orbium inferiorum, asserit, ipsos moueri per accidẽs ratione suorum mobilium, quæ sequũtur motum superioris orbis; loquens autem de Deo dicit expresse, quia Deus non est pars alicuius mouentis seipsum. Aristo. in sua metaphysica videlicet in hoc libro inuestigat ex motore, qui est pars mouentis se ipsum, alium motorem separatum omnino, qui est Deus: cum enim omne mouens se ipsum moueatur per appetitum oportet, quòd motor, qui est pars mouentis se ipsum, moueat propter appetitum alicuius appetibilis, quod est eo superius in mouendo: nam appetens est quodammodo mouens motũ: appetibile autem est mouens omnino non motum; oportet igitur esse primum motorem separatum omnino immobilem, qui est Deus. Ecce quomodo exprese docet S. Thomas Deũ mouere primum cælum mediate: ergo intentio sua non est, quòd moueat immediate: vt isti imponunt. In quæstionibus etiam disputatis de spiritualibus creaturis clarius narrans opinionem Auerrois de hac re, dicit, ipsum varie fuisse locutum: quia in libro de substantia orbis docuit idem esse quod mouet corpora cælestia vt agens, & finis: & in hoc libro 12. docet duos esse motores. Vnum coniunctum: quem vocat animam cęli: & alium separatum, qui mouet vt finis: Ecce quomodo Auerroes varie est locutus: tamen S. Tho. docet, quòd cũ bonum desideratum, quod mouet vt finis, sit aliud à desiderante, quod mouet vt agens, tenendum est Deum mouere primum cælum mediate. Item S. Thomas in hoc præsenti libro docet iuxta doctrinam Aristo. Deum esse vniuersale bonum, ad quod respiciunt & ordinantur omnes partes vniuersi, & est absolutum primum, & vniuersale regens, ad quod vt ad nobilius cæteræ intelligentiæ respiciunt: ex quibus verbis habetur manifeste, Deum non mouere primum cęlum immediate. Rursus in hoc met libro docens modum, quo primum mouens, quod est Deus mouet; asserit mouere vt appetibile, & desiderabile, quia motus cęli est propter seipsum, sicut propter finem causatus ab aliquo proximo mouente, quod mouet propter primum mouens immobile, vt assimilet se ei. Sed manifestum est apud S. Thomam nihil assimilari sibi ipsi, quoniam assimilatio importat relationem realem, quæ requirit extrema distincta realiter; sed motor mouens primum cælum immediate mouet, vt assimilet se Deo mouenti per modum appetibilis; ergo Deus in doctrina S. Thomæ non mouet primum cælum immediate, sed mediante intelligentia, quæ est applicata ipsi primo cælo.

Cap. 13.
B
Tex. 56.
Appetens est mouens motum.
ar. 6. ad 10. Cap. 1.
Com. 41.
C
Com. 52.
Com. 36.
Deus mouet ut amatus & desideratus.

Sed pro veritate huius rei sciendum est primo, quòd primus motor est ille, cuius motus inter omnes motus est vnus, simplex, & sempiternus, & hic est motus, quem vocant diurnũ, qui non dicitur vnus & simplex, quia non habet partes, sed quia est vniformis, & æqualis per totum: dicitur primus, quia est causa omnium aliorum, & suus motor est prima causa vniuersi entis in mouendo ab alio non dependens, coincidens in idem numero cũ primo principio appetibili, & intelligibili. Notandum secundo, quòd Arist. in hoc libro inuestigans numerum substantiarum separatarum non inuestigat nisi intelligentias applicatas; per motum autem metaphysicum, qui est motus desiderii, inuestigauit primum motorem, vt finem vniuersalem, & optimum desideratum; sicut ergo est duplex motus; alter physicus: alter vero metaphysicus, ita etiam est duplex inuestigatio motoris: per motum physicum inuestigauit Aristo. motores applicatos: per motũ vero metaphysicum inuestigauit motorem omnino separatum, qui est princeps, & caput totius vniuersi. Notandum tertio, quòd alius est motor ille, quem inuestigauit Philosophus 8. physi. quando dixit, in mouentibus & motis non est progressus in infinitum: ergo necesse est deuenire ad primum motum, ad primum mobile, & ad primum motorem; & alius est primus motor, quem inuestigauit in hoc libro. Et si dicis, φ easdem conditiones attribuit Philosophus vtrique motori, quòd sit purus actus, & moueat tempore

D
Motus diurnus est vniformis.
Tex. 33.

tempore infinito &c. Dicimus quòd licet verum sit, tamen hoc fecit Arist. alludendo ad opinionem antiquorum, qui tenebant primum motorem applicatum esse Deum; alludens igitur Arist. eorum opinioni, motori inuestigato ab ipso in 8. physi. attribuit eadem prædicata, quæ attribuit motori, inuestigato per motum metaphysicum: tamen in doctrina sua non est idem ille & iste, vt dictum est. A

Motus inuestigatus in hoc libro est alius ab illo de quo ē sermo 8. physi.

His stantibus ponuntur duæ conclusiones, quarum prima est. Motor inuestigatus in hoc præsenti libro non mouet primum cælum immediate immediatione suppositi: probatur, quia omne illud, quod mouet immediate immediatione suppositi aliquod corpus cæleste, mouet propter nobilius se, vt scripsit Aristot. 2. cæli, vbi dicit, quòd actio consistit semper in duobus, cuius gratia, & quòd huiusmodi gratia, & fine, & agente propter finem; sed motor ille, quem Aristo. in hoc libro inuestigauit motu metaphysico, non potest agere, & mouere propter aliquod nobilius se, cum sit optimum eorum, quę in natura sunt: igitur conclusio vera.

Tex. 64.

Et si dicis, hanc conclusionem non posse esse ad mentem S. Thomæ: quandoquidē in hoc libro reprehendit opinionem Auicennæ repugnantem opinioni Arist. de ordine intelligentiarum, & asserit, quòd primum cælum mouetur immediate à prima causa, vt sit congruens connexio substantiarum corporalium, & spiritualium, ita quòd primum corpus moueatur à prima substantia separata, & secundum à secunda, & sic de aliis: ergo intentio S. Thomæ est primum cælum moueri immediate ab ipso motore, qui est Deus. Respondetur, quòd hoc dictum non contradicit conclusioni propositæ, quia Deus vtique mouet primum cælum immediate, non immediatione suppositi, sed immediatione virtutis. B

Com. 44.

Et si dicis, quòd non potest esse hic sensus verborum S. Tho. quia Deus mouet omnia corpora cælestia, immo omnes creaturas immediate immediatione virtutis. Respondetur, licet hoc verū sit, tamen quia excellentiori modo virtus ipsius primæ causæ recipitur in intelligentia primi cæli, & vniuersalius & perfectius, cum sit nobilior inter ceteras intelligentias: propterea magis dicitur, quòd Deus moueat primum cælum immediate immediatione virtutis, quàm alia corpora cælestia; & præsertim cum in motu primi cęli excellentius manifestetur sua virtus: hinc theologi licet pro manifesto habeant, Deum esse in omnibus rebus per præsentiam, potentiam, & essentiam; tamen principaliter dicunt Deum esse in cælo iuxta scripturam; cælum mihi sedes est, quia in cælo magis manifestātur opera Dei.

Deus quare dicitur esse ī cælo.

Secunda conclusio est. Licet prima intelligentia, quæ immediate mouet immediatione suppositi ipsum primum cęlum, sit ei applicata; ex ipsa tamen & cælo non fit vnum per informationem, sed tantum per applicationem mouentis ad mobile: & sic est etiam intelligendū de omnibus aliis intelligentiis applicatis; hæc conclusio est manifesta; quia nulla substantia completa potest informare aliquod corpus, aut materiam: quoniam omnis forma constitutiua alicuius compositi est pars illius; sed quælibet intelligentia applicata orbibus est substantia completa: ergo non potest ex ipsa & orbe constitui vnum per informationem, sed tantū per applicationem mouentis ad mobile: minor est manifesta ex se, & declarat ipsam S. Tho. 1. p. & in quæstio. disputatis de potentia Dei. & de spiritualibus creaturis &c. Argumenta omnia, quæ fieri solent contra hanc veritatem sic declaratam facile soluuntur ex dictis, idcirco consulto dimittuntur. Dicta etiam Commentatoris, cum sint varia, non est curandum de eis, sicuti docuit S. Thomas de spiritualibus creaturis. C

q. 70. ar. 3. q. 6. ar. 6. ar. 6.

Art. 6. ad 10.

Nam infinito tempore mouet, nihil vero finitum infinitam potentiam habet, &c. Tex. 41. D

An intelligentię sint infinitæ virtutis secundum Arist.

Dilucidatio quarta.

HVic dubitationi respondent aliqui soluendo ipsam duabus conclusionibus, quarum prima est. Intelligentiæ aliæ à prima non sunt potentiæ infinitæ, & potest demonstrari: quia impossibile est esse plures Deos: igitur impossibile est esse plures naturas simpliciter infinitas: supponitur antecedens, quia inferius demonstrabitur: consequentia patet, quia quilibet Deus, si essent plures, haberet potentiam infinitam. Sed contra, quia in hoc errant dupliciter. Primo in conclusione,

quæ

A quæ est ambigua; quandoquidem, cum infinitum sit multiplex, non exprimunt de quo infinito conclusio intelligatur. Est enim infinitum aliquod in entitate, nempe quòd perfectionem in se habet illimitatam, & perfectionem totius entis comprehendit, opposito vero modo finitum est quod habet perfectionem, & essentiam limitatam, & coarctatã ad aliquod genus: primum soli Deo conuenit. Aliud dicitur infinitum in vigore, & est illud, quod habet potentiam infinitam operandi. Tertium est infinitum in duratione, id nempe quod durat tempore infinito, sicut motus, tempus, & cęlũ. Quartum dicitur infinitum per indeterminationem ad recipiendum, sicut potentia materiæ dicitur infinita, quia est indeterminata ad formas sine limite. Errant & secundo quia hæc ratio, quam adducunt, non est demonstratio, quandoquidẽ demõstratio est ex primis, veris, immediatis, & causis conclusionis, vt docuit Arist. 1. poste. at demonstratio istorum non est ita, ergo &c. Tex. 25.

Secunda conclusio, quam ponunt, est ista. Non esse plures Deos, seu plures substantias potentiæ infinitæ est verum concessum ex intentione Philosophi: quam conclusionem conantur ostendere quadrupliciter. Primo, quia Philosophus in hoc libro docet, omnia entia habere inter se ordinẽ ad unum primum; sed infinitum non est subordinatum essentialiter B alicui alteri nec sicut ad finem, quia bonum infinitum nõ est propter aliud; sed bonũ totius vniuersi vtroque modo se habet, scilicet & in ordine entium inter se, & in ordine eorum ad optimum separatum; & sic concludunt non posse esse plura infinita. Sed dico rationem istam non concludere; quia posset aliquis dicere esse plura infinita ordinata hoc modo, ꝙ vnum illorum est primum; alterum secundum; & sic de aliis: quemadmodũ est in collegio aliquorum Doctorum, qui omnes sunt æquales in dignitate doctoratus, licet Decanus teneat primum locum: sicut etiam est in Collegio Cardinalium. Secundam rationem adducunt ex intentione Aristo. 8. physi. vbi probat quòd mouens potentiæ infinitæ non põt immediate mouere cælum: ergo mouetur immediate ab aliquo mouẽte finito; illud est intelligentia propria motrix: ergo intelligentia est potentiæ finitæ. Hæc etiam ratio nihil concludit, præsertim apud tenentes primum principium non esse vigoris infiniti intẽsiue, quia nõ potest conuinci ex manifestis sensui, & tunc sermo est verus, vt scripsit Auerro. 8. phy. quãdo conformatur sensatis: sed primum principium esse vigoris infiniti non potest conuinci C ex sensu ex parte substantiæ eius: quia substantia eius nõ est sensibilis, nec ex parte effectus: quia nullus effectus est infinitus: ergo hæc ratio adducta ab istis nõ concludit. Adde, quòd illa propositio assumpta pro maiori; mouens potentiæ infinitæ non potest immediate mouere cælum; non est ab omnibus concessa, ergo &c. Tertiam rationem adducunt de mẽte Cõmen. lib. de substantia orbis, vbi docet, ꝙ corpus cæleste non indiget tantum virtute mouente in loco; sed etiam virtute largiente in se, & in sua substantia permanentiam æternam: ex quibus verbis concludunt de mente Auerr. Deum esse causam esse & substantiæ ipsius intelligentiæ: & sic intelligentia, cum sit causata, non erit infinitæ potentiæ. Hęc quoque ratio non acceptatur ab ipsis Auerroistis, vt docet Ioannes Bachonus. 2. sent. vbi dicit, intelligentias & cælum non esse à Deo efficienter: sed solum tanquam à fine: & ponit exemplũ de principe in ciuitate, qui non est causa ciuium nec ciuitatis efficienter, sed tantum finaliter: sic Deus ex hoc quòd intelligit diuersimode se esse finem omnium æternorum; omnia æterna resultant in eo per dependentiam ad ipsum, sicut ad finem; quod clarius ostendit Auerr. in hoc libro: verba autem adducta ex libro de substantia orbis intelliguntur quoad D conseruationem, non autem quoad esse efficienter. Vltimo probant de mente Auicennæ 9. metaphy. vbi vult ex intentione, ꝙ omnis intelligentia creata sit à prima, sed secundum quendam ordinem: nam secundam intelligentiam dicit esse causatam à prima, & tertiam à secunda, & sic de aliis. Et in hoc non solum non contradicit Philosopho, sed explicat illud de modo, & ordine productionis, quod Arist. non explicat, ex quibus patet Auicennam voluisse intelligentias non esse infinitæ potentiæ.

Tex. 51. — In collegio doctorũ omnes sunt æquales. — Tex. 36. — Com. 22. — Cap. 3. — dist. 1. ar. 2. — Princeps nõ est causa ciuium. — Com. 54. — Cap. 4.

Sed hæc vltima ratio contradicit auctori superioris rationis, vt patet in hoc libro, vbi recitat opinionem Auicennæ dicentis, ꝙ Deus intelligendo se produxit intelligentiam primam, in qua quia non est suum esse, ex necessitate incidit compositio potentiæ & actus: & sic prima intelligentia producta inquantum intelligebat primam causam, produxit secũdã intelligentiam: sed intelligendo se ipsam quantum ad id, quod habebat de potentia, producebat corpus cęli, quod mouet: intelligendo vero seipsam secundum illud, quod habet de actu producebat animam cæli; ergo &c. Hanc imaginationem Auerr. impugnat tanquam sermonem phantasticum, asserens, in illis non esse prouentũ seu consecutionẽ neq. actionem, itaquod dicamus, quòd vna actio sequatur vnum agentem tantũ: sed est in illis causa Com. 44.

Imaginatio Auicenn. de productione intelligentiarum.

&causatum secundum quòd dicimus intellectũ esse causam intelligentis: sed intellectum in doctrina Auerr. est per se solũ causa finalis respectu intelligentis, vt docet Bachonus vbi supra: ergo quarta ratio & tertia pugnant adinuicem: quia auctores illarum habent contrarias opiniones in hoc. Adde etiam, quòd hoc non potest esse de mente Arist. qui posuit omnes intelligẽtias esse immediate productas à prima, vt patet 2. huius, vbi docet primum ens, & primum verum, quod est Deus, esse causam omnium entium posteriorũ, sicut ignis calidissimus est causa omnis caloris. Adde & secundo, quòd hoc est contra fidem, & veritatem; quia ea, quæ non possunt causari nisi per creationem, à solo Deo producuntur, cuius proprium est creare, vt scribit S. Thom. 1. p. A

Tex. 4.

Creatio est à solo Deo.

q. 45. ar. 5.

Pro dilucidatione ergo huius veritatis sciendum est primo, in intelligentiis aliis à prima semper & necessario esse cõpositionẽ saltem ex positiuo & priuatiuo, vt est intentio Auer. 3. de anima, vbi dicit, nullam formam liberatam esse à potentia, nisi primam: & per consequens in omnibus intelligentiis citra primam est aliqua potentia, quam potentiam dicunt Auerroistæ non esse physicam, sed logicam: quia intelligentiã citra primam dupliciter considerari posse asserunt, sub ratione generis, & sub ratione speciei, puta intelligentia Saturni potest concipi, & inquantum ens, & inquantum tale ens. Primo modo non repugnat sibi, ꝙ habeat maiorem perfectionem, quàm sit illa, quam actu possidet: quia si sibi latitudo maioris perfectionis repugnaret inquantum ens, ita quòd ratio formalis entitatis esset præcisa causa istius repugnantiæ; tunc cuilibet enti istud repugnaret, & per consequens primo enti; quod est falsum, vt si talpæ repugnaret visio inquantum animal, tunc cuilibet animali repugnaret, & ideo sub ratione generis secunda intelligentia potentiam & priuationem aliquam includit; quæ tamen nihil reale dicit, sed solum non repugnantiam: si autem considerata fuerit sub ratione speciei inquantum scilicet est tale ens in tali gradu entitatis ordinatum: sic omnis perfectio apta nata sibi competere sub ratione qua talis ab æterno sibi inest: & iuxta hunc sensum docent Philosophi in æternis non differre potentiam ab actu: & quia sola prima intelligẽtia habet omnem perfectionem possibilem reperiri in ambitu entis, cũ sit rectius entitas, quàm ens: inde est ꝙ in ea nulla est potẽtia, nec rõne generis, nec ratione speciei; omnes autem citra primam priuatæ sunt gradu aliquo entitatis & bonitatis sub ratione entis, nulla autem sub ratione talis entis potentiam aliquam habet, vt dictum est supra; idcirco omnes intelligẽtiæ præter primam dicuntur componi ex priuatiuo, & positiuo de mente Auer. vt docet Zimara in theorema. suis, quod confirmare nititur ex sacris eloquiis apud Esaiam dicẽtem, in Angelis suis reperit prauitatẽ, & male, quia hoc dictum nõ intelligitur de priuatiuo, ex quo Angeli sint compositi, sed de malo culpæ, vt docet. S. Tho. 1. p. Adde etiam quòd nec Esaias habet illud dictum; sed Iob. Reperitur etiam compositio in intelligentiis aliis à prima ex actu, & potentia tanquam ex positiuo, & positiuo, vt docet S. Thomas 1. p. & Caietanus contra Scotum. B C

Com. 5.

Intelligẽtiæ citra primã bifariam cõsiderantur.

Prima intelligentia rectius est entitas quàm ens.

Theor. 40.

q. 63. ar. 1.

Cap. 40.

q. 3. ar. 7.

Secundo est sciendum, quòd cum potentia actiua sequatur actum, quantitas potentiæ sequitur quantitatem actus: vnumquodque enim tantũ abundat in virtute agendi, quantũ est in actu. Deus autẽ est actus infinitus; quod patet ex hoc, ꝙ actus non finitur nisi dupliciter. Vno modo ex parte agentis, sicut ex voluntate artificis pulchritudo domus recipit quantitatẽ, & terminũ. Alio modo ex parte recipientis, sicut calor in lignis terminatur, & quãtitatẽ recipit secundum dispositionem lignorum: ipse autem diuinus actus nõ finitur ex aliquo agente: quia non est ab alio; sed à seipso: neque finitur ex alio recipiente, quia cum nihil potentiæ passiuæ ei admisceatur: ipse est actus purus non receptus in aliquo; est enim prima intelligẽtia ipsum esse suũ in nullo receptũ, & sic necessario infinita: esse aũt hominis est terminatum ad speciẽ hominis; quia est receptũ in natura speciei humanæ, & simile est de esse intelligentiæ Saturni, Iouis, & aliarũ, & ex hoc principio nascitur finitas, vel infinitas põæ. D

Actus dupliciter sumit.

Tertio est notandum, ꝙ sicut in quantitatibus potest considerari infinitum secundum vnam dimensionem, & non secundum aliam, vt linea est infinita secundum longitudinem, non autem secundum latitudinem. Et iterum datur aliquod infinitum secundum omnẽ dimensionem vt corpus; sic etiam est in aliis rebus, quia possibile est aliquam creaturam posse producere effectus infinitos quantũ est de se secundum aliquid, vtpote secũdum numerum in eadem specie: & sic omnium illorum effectuum natura est finita simpliciter; quia est determinata ad vnam speciem, vt si accipiamus homines, vel leones infinitos, tunc natura omniũ hominum, & leonum erit infinita secundum quid: quia non est possibile quòd sit aliqua creatura, quæ possit in effectus infinitos omnibus modis & secundum numerum, & secundum species: hoc enim solummodo prima intelligentia habet: & ideo sola illa, quæ

Linea quõ possit esse infinita.

est Deus

A est Deus, est simpliciter infinita: ceterę autem intelligentiæ sunt finitæ simpliciter, & limitatæ ad naturam aliquam: verùm cum sint immateriales non receptę in aliquo dicuntur infinitæ secundum quid: sicut si diceremus albedinem separatam existentem esse infinitam quantum ad rationem albedinis; quia non contrahitur ad aliquod subiectum: esse tamen eius esset finitum, quia determinatur ad aliquam naturam specialem: & propter hoc dicitur in libro de causis, quòd intelligentia est finita superius, inquantum scilicet recepit esse à suo superiori, sed est infinita inferius inquantum non recipitur in aliqua materia. Intelligẽtiæ citra primã quõ possint dici infinitę

Istis sic habitis ponuntur tres conclusiones, quarum prima est. Omnes intelligentiæ sunt infinitę infinitate durationis. ista est secundum Aristo. & secundum veritatem. Aristo. enim in hoc libro ponit plures substantias sempiternas, immobiles, inalterabiles secundum se, & sine magnitudine: sed quod est sempiternum, immobile, & inalterabile necesse est esse infinitum duratione: ergo cõclusio est vera ad mentẽ Arist. Est etiã vera secundũ fidem, vt docet S. Thomas 1. p. de mente Dionysii libro de diuin. nomin. quòd substãtiæ intellectuales sunt immutabiles, & inuariabiles secundum esse, sunt entia necessaria realia ab intrinseco, licet B sint entia possibilia per potentiam in alio & ab extrinseco; vt scribit Caietanus contra Scotũ, & Parisienses. Deinde ex fundamentis positis intelligentię mouent tempore infinito suos orbes: ergo sunt infinitæ in duratione. Infinitũ duratione quid est. q.9. ar.2. Cap.1 q.9.ar.2

Secunda conclusio est. Intelligentiæ aliæ à prima sunt infinitę in vigore non simpliciter, sed secundum quid: quòd non simpliciter probatur: quia sunt compositę vel ex positiuo, & priuatiuo secundũ aliquos; vel ex potentia & actu, ex quo est & quod est; vel ex esse, & essentia, vt docet Boetius libro de hegdomat. igitur non possunt esse infinitæ simpliciter. Quòd autem sint infinitæ secundum quid patet, quia esse earum non est receptum in aliquo receptiuo: vnde cum sint inreceptæ in materia dicuntur infinitæ secundum quid, vt docet Caietanus contra Scotum in 1. p. S. Thomæ. q.7.ar.1.

Tertia conclusio. Prima intelligentia, quæ est Deus benedictus, est simpliciter infinita, & in essentia, & in sapientia, & in potentia, & quantum ad omnia quæ in ipsa sunt, vnde dicitur infiniti vigoris intensiue: hanc ostendit Arist. 8. physicorum, vbi probat nullum corpus aut virtutem in corpore esse infinitam: quia virtus infinita aut esset in corpore infinito, & hoc C non potest esse vt probatum est 3. physicorum; quia non datur, aut in corpore finito, & hoc est impossibile, sed prima intelligentia est infinita; quam ita probat, quia mouet tempore infinito ex se: igitur erit virtutis infinitæ simpliciter. Ceteræ intelligentiæ licet etiam moueant tempore infinito, tamen quia hoc non habent à se sed recognoscunt à prima; propterea non dicuntur infinitæ simpliciter, sed secundum quid quatenus vnaquæque ipsarum constituit vnam speciem per se, nec potest dici ad hanc rationem quòd concludat de infinitate durationis, & non vigoris intensiue, quia ex hac responsione sequeretur rationem Arist. esse falsam: quandoquidem in magnitudine finita potest esse virtus infinita actiua in duratione, vt magnitudo solis est finitæ magnitudinis, & tamen virtus eius actiua est infinita in duratione, quia per lumen infinito tempore agit: ex quo patet non posse intelligi virtutem Dei esse infinitã tantum duratione, sed vigoris infiniti intensiue, præsertim cum ipsemet Auerr. dicat in hoc libro infinitum vigorem importare virtutem actiuam non limitatam ad terminatam velocitatem, sed quacunque data potest in maiorem: vnde dicitur infinitas in qualitate actionis, & finitus vigor per oppositum importat virtutem actiuam limitatam ad certam velocitatem, itaquòd non potest in maiorem. Tex.79 Tex.48 Quomodo in magnitudine finitã põt esse virtus infinita. Com.41

D Secundo probatur ex modo agendi ipsius Dei, quòd sit vigoris infiniti intensiue; quia qualis est proportio nullius potentiæ ad potentiam passiuam, talis est proportio potentiæ actiuę agentis ex nulla potentia ad actiuam agentis ex aliqua potentia: sed nullius potentiæ ad aliquam potentiam est infinita proportio, cum ens, & non ens distent in infinitum: ergo potentia agens ex nulla potentia passiua præsupposita cuiusmodi est potentia creatiua distat in infinitum à potentia creata, quæ agit ex aliqua potentia pręsupposita, & sic oportet habere vigorem infinitum intensiue, aliter potentia agens ex nihilo, & potentia agens ex aliquo essent proportionabiles, quod est absurdum: & hęc ratio concludit siue ponatur virtus creatiua rerum ab ęterno, vt Plato & Aristo. posuerunt, siue in tempore, vt fides Christiana determinat. Tertio probatur ex parte voluntatis, quia si primus motor non esset infiniti uigoris intensiue, tunc voluntas non appeteret ipsum, & delectaretur in amando ipsum: sed hoc est falsum, quia voluntas appetit, & delectatur in amando primum motorem: consequentia est manifesta, quia nulla potentia delectatur, & appetit illud, quod repugnat suo nobilissimo obiecto & fini, sicuti auditus non delectatur in inconsonantia sonorũ, quę repugnat consonantijs, quę sunt in sonis: modo si in pri- Creatura agit supposita materia

mo motore non esset hæc infinitas intensiua, voluntas non appeteret ipsum, tanquam optimum, & vltimum finem in natura, ergo &c. Quarto probatur ratione entitatis, quia infinitas uigoris non repugnat enti inquantum ens: ergo debet reponi in primo ente: antecedés patet 4. huius, quia finitum, & infinitum sunt passiones entis: consequentia probatur, quia infinitas uigoris, cum dicat perfectionem simpliciter, non inest tali enti limitato: ergo est in ente infinito, quod est Deus. Vltimo probatur ratione identitatis: quia quando aliqua sunt eadem essentialiter, si unum est infinitum: ergo & reliquum; sed essentia Dei & uigor sunt idem essentialiter, & essentia Dei est infinita, cum sit suum esse omnino formalissimum & inreceptũ: ergo & potẽtia uigoris, cum consequatur quantitatem actus, erit infinita simpliciter. A

Tex. 3.

Ratio efficax duplex est.

Sed dices, hę rationes non sunt demonstratiuæ, & efficaces, igitur non concludunt. Respondetur, quòd ratio efficax dupliciter capi potest. Vno modo pro demonstratione ex apparentibus euidenter concludente; & sic fateor rationes adductas non esse sic efficaces. Alio modo potest capi ratio efficax pro ratione, quę pluribus sapiẽtibus vr̃ apta ad concludendã aliquam conclusionem, & reprobandam oppositam, & sic dico rõnes istas esse efficaces. Sed contra primã conclusionẽ aliquis potuisset dubitare, quia entia mutabilia, & possibilia non sunt infinita infinitate durationis, sed intelligẽtiæ citra primam sunt huiusmodi, vt docuit August. in libro de natura boni, solus Deus immutabilis est, quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt. Sunt etiam entia possibilia, quia tantum est vnum necesse esse. Sed respondetur intelligentias esse mutabiles non per aliquam potentiam passiuam, quæ est in eis, sed per potentiam actiuam, quæ est in ipso Deo, ex cuius voluntate fuerunt productæ in esse, & ex voluntate eius pendet vt conseruentur: quia si suam actionem ab eis subtraheret, in nihilum redigerentur, dicuntur igitur immutabiles considerata natura ipsarum ab intrinseco: dicuntur etiam entia necessaria physice, quia non est in eis aliquod principium, per quod possint corrumpi, vocantur entia possibilia logicè, quia non implicat contradictionem ipsas non esse: vnde non est falsum dari plura necessaria physicè, sed tantum est vnum necesse esse simpliciter, & absolute, quod est primum principium. Vt latius & erudite satis docuit Magister licẽtiatus Thomas Capuanus in annotationibus suis aduersus Chrysostomum Iauellũ Canapitium. B

Cap. 3.

Intelligẽtiæ quõ sunt mutabiles.

Magist. Tho.

Tex. 29.

Tex. 44.

Contra secundam conclusionem quis dubitare posset ex verbis Arist. in hoc libro, in quo docet intelligentias omnes esse simplices actus & immateriales, aliter contingeret eas non mouere; sicuti ergo prima intelligentia est vigoris infiniti, ita oportet dicere de omnibus; & in hoc eodem libro concludit numerum ipsarum dicens. (Palam itaque quod tot substantias esse necesse est naturas sempiternas, & immobiles secundum se, & sine magnitudine propter prædictam causam, quia mouent tempore infinito) Si ergo erit vera hæc propositio mouens tempore infinito est vigoris infiniti intensiue, cum omnes intelligentię ita moueãt, sequitur omnes æquali infinitate gaudere. Sed ad primam dubitationem dico, quòd materia tripliciter sumitur. Vno modo pro potentia transmutationis ad esse, & non esse. Secundo pro potentia motus ad motum, & quietem, quæ dicitur materia ad vbi. Tertio pro imperfectione, & sic omnis imperfectio dicitur materia respectu perfecti: nunc dico, quòd nulla intelligentiarum est mixta materiæ primo vel secundo modo; & hoc modo intellexit Arist. in illis verbis, quando posuit omnes intelligentias esse simplices actus, & immateriales, & inalterabiles, & impassibiles; quia si haberent aliquo modo potentiam passiuam desumptam à materia primo vel secundo modo dicta, contigeret eas non mouere, tamen habent potentiam tertio modo dictam, excepta prima quæ est liberata ab omni potentia; & propterea cum quælibet intelligentiarum citra primam sit naturæ limitatæ habet perfectionem omnem illius naturę, sed non in ratione entitatis, quia hoc est proprium tantum primæ intelligentiæ. Ad alia verba Aristo. dicendum est omnes intelligentias esse æternas, immateriales, inalterabiles, impassibiles sine magnitudine, & mouere tempore infinito, sed non æquali ratione, quia prima intelligentia ex se, per se, & independenter mouet, dans virtutem omnibus: ceteræ verò intelligentiæ licet moueãt per se tempore infinito, non tamen ex se, & independenter, vnde sunt applicatę orbibus, & dicuntur animæ cælorum: illa verba (propter prædictã causam) intelliguntur, quia mouent tempore infinito: sed non æquali ratione vt dictum est: sunt etiam omnes infinitæ, sed non ęquali infinitate. C D

Materia trifariam sumitur.

Com. 30.

Com. 79.

Contra tertiam conclusionem posset quis dubitare propter rationes Auerrois, qui tenet partem contrariam multis in locis suæ doctrinę, præsertim 2. cęli, vbi dicit quòd si potentia motoris est infinita motus esset in instanti, sed hoc est falsum, ergo falsa est conclusio posita. 8. physic. etiam docet dupliciter potentias motiuas posse dici infinitas, aut quia actio earum

A earum nunquam cessat, aut quia motio earum est tantæ velocitatis, quòd non inuenitur magis, scilicet quòd illud, quod ab eis mouetur, velocius moueatur omni mobili, quòd autē aliqua potentia sit infinitę motionis secundum hunc modum, impossibile est, sicut impossibile est motum inueniri in instanti, ex quibus verbis patet negare in motoribus virtutem infinitam intensiue. Et in hocmet libro docet orbem habere duos motores, quorum vnus est finitus, alter vero infinitus: & dicunt Auerroistę, quòd isti motores non sunt distincti secundum substantiam, sed tantum secundum rationem, & sic vult intelligere Auerro. quòd quilibet motor cuiuslibet orbis est finitus intensiue, sed est infinitus secundum durationem. & 2. cæli exponens verba Arist. si adderetur stella orbi erratico, tūc motor illius orbis moueret cum labore: signum ergo est manifestum primum motorem esse finitum intensiue, & 4. physic. docuit motorem, & mobile esse relatiua: si ergo impossibile est reperiri aliquod mobile, quod moueatur velocitate infinita, impossibile etiā est, esse motorē infinitū intēsiue: sed iam manifeste patet nullum mobile in rerum natura reperiri, quod moueatur infinita velocitate: ergo impossibile est etiam dari motorem talem in rerum natura: consequentia patet, quia omni potentiæ actiuæ in natura debet correspondere sua passiua ex 1. cęli. Com. 41: Com. 71. Si stella adderetur orbi quid esset. Com. 131. Tex. 124.

B Ad quæ respondentes dicimus Auerroem sibiipsi contradicere in hac materia, & propterea ex Auerroistis aliqui tenent Deum esse infinitum intensiue, aliqui vero oppositum. Nos autem sequentes veritatem iuxta determinationē superius habitam, negamus omnes Auerroicas auctoritates. Et ad rationem primam dicimus illam concludere de corpore, quod si haberet potentiam infinitam, moueret aliud corpus in non tempore, seu in instanti, & ratio est; quia corpus mouens aliud corpus est agens vniuocum, sed Deus gloriosus est motor incorporeus & agens non vniuocum, vnde non oportet, quòd tota virtus eius manifestetur in motu itaquòd moueat in non tempore, & præsertim quia mouet secundum dispositionem suæ uoluntatis, & non vtitur tota virtute sua ad mouendum, nec hoc est ex defectu suæ virtutis, aut volūtatis, sed quia hoc nō est factibile, vtitur tamen tota sua virtute per se causando sempiternitatem motus, & producendo entia ex nihilo, ex quibus effectibus habetur infinitas vigoris primi motoris. Primus motor non vtitur tota virtute sua ad mouendum. Ad secundam rationem, quòd si adderetur stella, &c. dicitur primo, quòd non loquitur de primo motore, qui est Deus infinitus intensiue, sed de motore appropriato,

C qui est anima cæli, hic enim est finitus intēsiue, & infinitus secundum durationem. Secundo dicitur, quòd loquitur de orbe toto mouente alium orbē: si enim adderetur stella orbi erratico dicit Philosophus, quòd hic orbis moueret cum labore. Tertio dicitur, quòd hic labor non prouenit ex defectu potentiæ primi motoris, sed ex ordine essentiali, qui reperitur inter causas, & effectus. Ad tertiam, quę est de proportione potentiæ actiuę ad passiuam dicitur primo, quòd potentiæ actiuæ infinitę in vigore correspondet sempiterna duratio ipsius motus: quę per se non potest esse nisi à motore infinito intensiue, vnde effectus manifestans hūc vigorem infinitum est infinita duratio tum motus, tum temporis, & sic formaliter respondendo neganda est consequentia, & ad probationem dictum est quid respondeat potentię actiuę, & quid non. Infinitę pōtę Dei quid respondeat.

Et si iterum dicis, natura primi motoris est finita, igitur & potentia primi motoris erit finita, consequentia patet, quia non potest esse potentia infinita in habente naturam finitam, antecedens probatur per istā proportionem, res, quę est in hoc loco, & non alibi, est determinata & finita secundum locum, ergo res, quę ita est hoc, quod non illud, est finita secundum

D naturam, & substantiam suam, sed primus motor est hoc & non est illud puta lapis, vel lignum, igitur primus motor erit finitus secundum suam substantiam, & naturam. Sed dicimus ad hoc negando antecedens, & ad probationem dicimus, quòd natura primi motoris est suum esse per se subsistens non recepta in aliquo, & ideo dicitur infinita, & distincta ab omnibus aliis, & alia remouentur ab ea, sicuti si albedo esset per se subsistens, ex hoc ipso quòd non esset in alio, differret ab omni albedine existente in subiecto, & sic natura primi motoris seipsa est distincta ab omnibus rebus creatis, licet ipsas contineat eminenter. Sed dices, non ne finis pertinet ad nobilitatem? si ergo omne pertinens ad nobilitatem primo motori est attribuendum, & infinitas dicit imperfectionem, finis autem perfectionem, igitur primus motor cum sit perfectissimus, finitus & non infinitus dici debet. Ad quod dicimus vtique finem perfectionem dicere, & primo motori nobilissimo modo attribui, vt scilicet ipse essentialiter sit finis omnium, non tamen denominatiue finitus, illa autem infinitas, quę imperfectionem dicit, est infinitas ex parte materię, quę primo motori non conuenit, sed gaudet illa infinitate, quæ dicitur ex parte formę, & hęc dicit perfectionem. Infinitas duplex est.

Sed dices iterum, si primus motor de mente Arist. est infinitus intensiue; quomodo ergo

Primus motor est mensura substantiarum.

poterit esse prima mensura omnium; hanc enim propositionem omnes Philosophi confitentur quòd primus motor sit mensura omnium substantiarum, & quòd perfectio ipsarum attendatur penes accessum ad summum: posita ergo infinitate in primo motore: sequitur substantias omnes æqualiter distare à primo motore, quia in infinitum distant, & sic vna substātia non esset perfectior altera: ex consequenti primus motor nō erit mensura omnium, quod clarius patet exemplo calidorum; si enim omnia calida ęqualiter distarent à summo calido itaquòd vnum non esset propinquius calidissimo, omnia essent in æquali gradu caloris, quia tunc vnum dicitur calidius altero, quando est propinquius calidissimo. Ad hoc respondent aliqui, quòd stat primum motorem esse infiniti vigoris, & ex hoc non tolli quin sit metrum, & mensura omnium entium, vt vulgata propositio habet, quæ extrahitur de mente Philosophi 10. huius: quia licet perfectio primi motoris in se considerata sit formaliter infinita, tamen vt est imitabilis, & participabilis à creaturis non est infinita sub tali ratione: quia nulla creatura potest participare perfectionem infinitam sub ratione qua infinita est: & ideo est mēsura creaturarum vt imitabilis à creaturis. Quam responsionem confirmant ex dicto B. August. docentis, quòd alia ratione cōditus est homo, & alia equus, & ideo vt sic potest habere rationem mensuræ omnia mensurantis penes accessum, & recessum ad ipsum, quia non omnia in æquali gradu entitatis & perfectionis participant, & imitantur diuinam perfectionē. Sed hæc responsio non placet, quia adhuc stat vis argumenti, quòd omnia entia creata quoad entitatem, & nobilitatem essent ęqualia, patet quia ęqualiter distant ab entitate primi motoris, cum distent distantia infinita. Nec est ad propositum dictum B. Augu. quia ipse loquitur de rationibus idealibus, quibus Deus cognoscit creaturas. Propterea melius dicendum est, quòd infinita distantia est duplex, altera simpliciter, quæ est ex parte vtriusque extremi, & altera dicitur secundum quid, quæ est ex parte vnius extremi tantum: argumentum concluderet si creaturę distarent ab ipso creatore secundum primam distantiam, quod essent æqualis perfectionis, sed dicuntur distare iuxta membrum secundum distinctionis: quemadmodum patet in hoc exemplo scilicet quòd singuli anni, & menses, & dies distāt in infinitum ab ęterno tempore præterito, tamen inter annos, annus pæteritus propinquior est æterno tempori quàm annus præsens, & quàm annus futurus, alioquin mūdus nō esset maioris durationis, nec aliquid antiquius altero simpliciter. quæ omnia sunt contra sensum, & sic de mensibus, septimanis, & diebus dici potest, & hoc modo creaturas dicimus distare in infinitum ex parte Dei, & penes hāc distantiam non attendi mensurationem ipsarum creaturarum, sed bene ex parte alterius extremi, nempe comparando creaturam creaturæ, & sic vna dicitur propinquior altera primo enti infinito, & sic primus motor etiam dicitur mensura ipsarum creaturarum. Sunt multa alia argumenta contra hanc materiam, quæ tamen omnia facile dissoluūtur ex dictis, propterea consulto dimittimus.

Tex. 7.

Reprobatur responsio Zimarę.

Quō creaturę distant à Deo.

Et vt magis resolute habeatur hoc negotium, retineas in memoria tua has propositiones, quarum prima est. Primus motor non est infinitus secundum quantitatem molis continuam vel discretam, quia est incorporeus. Secunda est, primus motor non est infinitus priuatiue, quia non est aptus natus habere finem, cum non sit quantus. Tertia est, virtus primi motoris est infinita negatiue, quia eius nullus est terminus. Quarta est, natura primi motoris est infinita, & omnia etiam quæ ei conueniunt sunt infinita, quia esse illius naturę est irreceptum, ex consequenti infinitum. Quinta, potentia primi motoris habet quendā modum infinitatis, quem non habet eius natura, quia potentia dicit infinitatē in ordine ad obiecta, quam non dicit natura. Sexta, infinitas primi motoris potest concludi ex creatione rerum ex nihilo, vt habes ex S. Tho. 1. p. Septima, supposita ęternitatæ primi motus potest cōcludi infinitas diuinę virtutis, vt habes à S. Tho. 1. contra gentes: nec ex hoc argui potest primum motorem infinitum in vigore, & motorem finitum æquali tempore mouere, esse aliquod inconueniens: quia primus motor mouet iuxta capacitatem mobilis, & non tota sua virtute, quia si sic moueret, ex se potuisset mouere in instanti, verum quia hoc repugnat motui, & mobili, propterea motus non fit in instanti; cognoscitur etiā ab intellectu nostro infinitas intensiua primi motoris ex effectu sensato, qui est motus infinitus duratione: hic enim effectus non potest esse nisi ab habente virtutem infinitam intensiue. Octaua, infinitas primi motoris argui potest, & concludi ex actiuitate intellectus nostri, quia quolibet finito potest intellectus noster aliquid maius cogitare, vt habes à S. Tho. 1. contra gentes. Nona, Deus potest facere aliquam formam, tam substantialem, quàm accidentalem infinitam secundum rationem suæ speciei, non tamen potest facere effectum simpliciter infinitum, hanc habes à S. Thoma. 1. p. Vltima sit, Deus non potest facere magnitudinem actu infinitam, nec etiā multitudinem; quam etiam habes vbi supra.

q. 25. ar. 5.

Cap. 43.

Cap. 43.

q. 7. ar. 2.

Etenim

A

Etenim non videre quidem quadam dignius est, quàm videre, vt sit optimum, &c. Tex. 51.

Vtrum intellectus primi motoris intelligat aliud à se?

Dilucidatio quinta.

EX Verbis huius contextus expositores diuersa sentiũt circa intellectionem primi motoris. Nam Auerroes vult primum motorem cognoscere omnia secundum quòd communicant in esse, vt exponit suus discipulus Io. de Ian B duno in hoc libro asserens de mente eius quòd ipse Deus intelligit naturam entis simpliciter inquantum ens, quia ipsemet est ens simpliciter, & cognoscit se scientia in esse secundum quòd est causa entium, & ex hoc sciẽtia sua differt à scientia nostra, quia sua scientia est causa entium, sed nostra est causata ab entibus, & ex hoc sequitur, quòd non ignorat alia, & ponit exemplum, si aliquis cognoscit calorem ignis simpliciter, quia est causa aliorum, nõ ignorat calorem in aliis, ergo cum Deus sit ens simpliciter, & primum, & cognoscat se ipsum, non ignorat alia, & hoc habet Auer. contra Themist. August. Suessanus in hoc etiam libro asserit Auerroem varium inueniri in hac materia, quia aliquando videtur dicere Deum intelligere tantum se formaliter, sed quia ipse est quoddam ens eminenter continens omnes perfectiones in rebus repertas, hac de causa dicitur cuncta eminenter cognoscere quatenus cognoscit id, quod eminenter est continens omnia, tamen 2. physicorum, & 2. de anima videtur velle Deum omnia distincte cognoscere, & etiam in hoc libro asserit idem, dum docet Deum habere curam circa omnia entia: etiam indiuidua. Et Marcus Antonius Zimara in tabula verbo Deus, vult, no C stros Theologos cõcordare cum Auerroe in intellectione creaturarũ, quia Deus non intelligit creaturas sicut nos, quorum intellectus mouetur ab obiectis, & hoc colligit ex libro destruct. destruct. in solutione 18. dubij. Quidam alii vt Algazel disputãtes de hac quæstione, quæ est nobilissima omnium, quę sunt de Deo, s. scire quid intelligat, & est desiderata ab omnibus naturaliter, & quia Caldęi maxime circa eam insudarunt, ideo Philosophus narrat eam esse sententiam paternam, docuerunt Deum per vnum cognoscere multa, vtentes quibusdam exemplis, puta si centrũ cognosceret seipsum, cognosceret omnes lineas, & si lux cognosceret se ipsam, cognosceret omnes colores ab ea progredientes.

Inter Theologos quoque est diuersa sententia de modo quo Deus cognoscit alia à se; de numero quorum Scotus in 1. sent. docet diuinam cognitionem terminari non solum ad essentiam suam, sed etiam ad creaturas omnes ab æterno, quia vult in primo instanti diuinũ intellectum absolute intelligere suam essentiam; in secundo per eam producere creaturas intelligibiliter, & sic eas intelligit; in tertio insurgere relationẽ ipsarum creaturarũ ad diuinum intellectum. Gabriel etiam Scotista 1. sent. & Ochan ibidem, & Gregorius Ariminẽsis volũt, D quòd quanquam diuina essentia perfectione, & dignitate sit prius obiectum diuini intellectus, quàm creatura in ratione nobilitatis & perfectionis, tamẽ in ratione cogniti nõ est prius origine, sed ęque simul & primo hęc omnia à Deo intelliguntur; ratio est quia vnica, ac simplicissima intellectione ab eo concipiuntur; ergo impossibile est ibi dari prius & posterius, & negant ordinem instantium positum à Scoto, & relationes illas creaturarum in esse producto ab ęterno, quia de facto est quoddam chimericum, cum ens rationis distinctum contra ens reale sufficienter euacuetur per negationem, & relationem: sed constat tale esse creaturarum productum à Deo intelligibiliter ab ęterno non esse reale: igitur rationis: ergo negatiuum, aut relatiuum; quod autem non sit ens reale patet, quia non bene sonat apud fideles dicere, quòd Deus naturali necessitate, & non libere produxerit extra se creaturas aliquas in esse reali, nec etiam apud Philosophos ponentes Deum nihil obiectiue extra se intelligere, sed omnia intueri per suam propriam essentiam. Alii, de numero quorum fuit Franciscus de Mayronis 1. sent. volunt Deum intelligere alia extra se dupliciter considerari posse primo tanquam cognitione intuitiua in se ipso: secundo tanquam cognitione abstractiua in rationibus ęternis, & sic vtroque modo Deus cognoscit creaturas intuitiue, quia omnia pręfuerunt

[Marginal notes: quęst. 21. — disp. ultima. — Com. 36. Com. 34. Com. 37. — Disput. 3. — Caldęi laborarunt circa cognitionẽ Dei. — Dist. 35. — dist. 35. q. 2. & 3. — Deus nihil extra se producit de necessitate. — dist. 35.]

Pluralitas non est ponenda sine necessitate.

fuerũt ab æterno secundum esse obiectiuũ, abstractiue vero per rationes æternas, quæ distinguũtur ex natura rei inter se. Quæ positio parum differt à sententia Scoti superius improbata: propterea & hęc improbanda venit, quia non est pluralitas sine necessitate ponẽda: sed omnia optime saluantur absque illo esse reali obiectiuo creaturarum, & absque distinctione illarum rationum ęternarum ex natura rei: ergo frustra est excogitatus talis modus ponẽdi creaturas cognosci à Deo. Adde quia tales rationes distingui ex natura rei inter se, & ab essentia videtur erroneum, quia tollit summam Dei simplicitatem: nam Deus est summe simplex, quo simplicius excogitari non potest; sed positis istis rationibus distinctis ex natura rei in ipso Deo, aliquid simplicius esset excogitabile: simpliciter enim esset res illa sine distinctione rationum, quàm cum tali distinctione: igitur &c. Rursus ablatis his distinctionibus adhuc Deus posset creaturas intelligere: ergo frustra ponuntur tales distinctiones rationum ex natura rei. A

Dist. 35.

Alij vero, de numero quorum apparet fuisse Aureolũ & Thomam de Argentina eodem libro senten. docuerunt creaturas intelligi à Deo æquipollenter tantummodo: quia diuina essentia æquiualet omnibus creaturis: quia nulla potentia attingit id, quod non participat rationem formalem sui obiecti: sed creaturę non participant rationem formalem diuinæ essentiæ: ergo Deus non intelligit creaturas in se ipsis, sed tantum prout diuina essentia ęquipollet creaturis ipsis. Quæ opinio est diminuta; quia licet creatura non participet diuinã essentiam, sicut homo participat animal: tamen participat ipsam per similitudinem, sicuti effectus dicitur participare causam. Quidam alii scripserunt Deum intelligere creaturas per plures rationes intelligendi & distinctas, nõ quidem distinctione existente in Deo, vel in eius essentia, sed distinctione existente in ipsis rebus, quæ intelligũtur. Quam positionem sequutus est B

Dist. 35.

Ioannes de Ripa 1. sentẽ. eamque declarat per quoddam simile de dextro, & sinistro in columna, quæ distinguũtur distinctione existente in membris animalis, & non distinctione existente in ipsa columna, sic rationes intelligendi possunt intelligi distingui distinctione existẽte in rebus inellectis, & non in ipso intelligente: igitur possunt in Deo esse plures rationes propriæ, & distinctæ rerũ, quibus proprie & distincte res cognoscat, quæ quidem distinguũtur distinctione rerum, quæ intelliguntur: non aũt distinctione existente in ipso intelligente. Sed nec positio ista stare potest; quia eadem ratio esset de diuinis attributis, quæ distinguerent non distinctione existente in Deo secundum ipsos, & sic essent synonima: quod acceɼrime impugnat S. Thomas. 1. p. quia rationes horum attributorum, cum non sint cassæ, & vanæ, oportet eis correspondere vnum quid simplex multipliciter, & imperfecte repræsentatũ. C

q. 15. ar. 4.

dist. 35. q. 2.

Alii, vt Durandus eodem libro sent. 1. docent, diuinam essentiam esse pręcisam rationem cognoscendi creaturas causatas ab ea, quia est earũ causa siue mediate siue immediate, quandoquidem cum Deus cognoscat seipsum: igitur cognoscit distincte illud, quod immediate est causatum ab ipso; & rursus per illud tãquam per causam cognitam cognoscit tertium causatum, & per tertium tanquam causam cognoscit quartum, & sic vsque ad vltimum effectum: ergo siue Deus producat res omnes immediate, siue mediate, semper sequitur, quòd habeat de eis distinctam cognitionem, & causa est, quia res creatæ distincte repræsentantur intellectui diuino non per hoc, quòd essentia diuina habeat eas in se, sicut senarius habet numeros intra se contentos, vel quemadmodum speculum habet imagines: hoc asserit Durandus contra S. Thomam, quia nihil horum est in diuina essentia respectu rerum creatarum, nec sicut exemplar repræsentat exemplata, sed quia diuina essentia est causa omnium &c. Sed cõtra istam positionem arguitur hac tantum ratione: quia posito per possibile vel impossibile quòd Deus non esset causa creaturarum, adhuc Deus per suam essentiam cognosceret creaturas: igitur præcisa ratio, qua Deus creaturas cognoscit, non est quia sit earum causa contra Durandum, ergo &c. D

Deus habet distinctã cognitionẽ de rebus.

dist. 39. q. 1.

Ioannes Bachonus Carmelita 1. sentent. arguens contra Aureolum tenentem Deum cognoscere creaturas denominatiue, eminenter, & æquipollenter, explanans opinionem suam, dicit primo, quòd Deus cognoscit creaturas appræhensiue. Secundo vult, quòd vnũquodq; creatum habeat in intelligentia diuina suum esse cognitũ formaliter, itaquòd lapis ab æterno habuit esse cognitum, & intentionale proprium, & formale, & distinctum in intelligentia diuina secundum suum esse actuale, seu aptitudinale. Et huic opinioni videtur concordare Ricardus de Mediauilla, vt recitat ipse Ioannes, quia volens Ricardus probare beatum cognoscere essentiam diuinã, & creaturas in ea, docet vnũ solum esse obiectum terminans speculatum ab ipso beato; & hoc est diuina essentia in ratione mouentis, & terminantis, vnde creaturæ nullo modo terminant intellectionem Dei. Contra quam opinionem arguit

Opinio Ricardi.

A guit Soncinas in hoc libro probans, creaturas quoque terminare diuinam intellectionem, licet non primo, sed secundario: quia omnis actus terminatur ad ea, quæ capiunt esse per ipsum: sed res productæ à prima causa capiunt esse per eius intellectionem & volitionem: ergo diuina intellectio terminatur ad eas, & per consequens diuinus intellectus cognoscit eas terminatiue: maior patet ex terminis, quia impossibile est, quòd productio non terminetur ad productum. Adde quòd diuinus intellectus, cum cognoscat res alias à se esse variabiles, & corruptibiles, & nō esse corruptibiles, vt sunt in Deo, sed solum vt sunt extra ipsum: igitur terminatur eius intellectio ad creaturas existentes extra se. quæst. 65.

Nunc veniendum est ad explicationem ipsius veritatis. Et primo notandū est, quòd Deus continet omnia entia possibilia, & infinita; quia est causa efficiens omnium, causa enim continet effectum: & quia agit per actum virtutis, idcirco hac virtute omnia amplectitur, quæ efficit præstantiori modo, quàm quæcunque alia res alia à Deo contineat suos effectus, quādoquidem ceteræ causæ non habēt vim producendi totum effectum, sed supponunt materiā quæ est pars rei; Deus autem cum sit prima causa omnium, & prestantissima, nihil supponit in actione sua. Secundo aliæ causæ à Deo non agunt immediate se ipsis, sed per qualitates, & B instrumenta distincta à se. Deus autem cum sit actus purus operatur se ipso. Tertio alię causæ ad operandum indigent cælo, & aliis agentibus: propterea nulla sola causa integre & perfecte continet suos effectus. Deus autem nullius est indigens ad causandum. Quarto virtus aliarum causarum est finita, & ideo habet resistentiam in actione: virtus autem Dei est infinita in vigore, vt dictum est supra, & nullam resistentiam habet in sua operatione. Quinto aliæ causę non possunt operari ex mera fęcunditate, vt scilicet se solum communicent, sed etiam vt aliquid acquirant; & propterea non tantum intendunt perfectionem effectus, sed etiam suam: Deus autem nullam perfectionem intrinsecam acquirit ex productione effectuū sed tantum extrinsecam, & extensiuam declarantem ipsum, quia cum sit causa æquiuoca ac vniuersalis omnium vnitissime, ac simplicissime, & eminenter omnia continet, vt patet per exempla: nam qualitates elementares continentur in vnico lumine solis, & potentiæ cognoscitiuæ inferiores continentur in intellectu, & prudentię aliorum animalium continentur in prudentia hominis: hęc enim exempla diminute ostendunt continentiam creaturarum in C Deo, propterea inepte Aureolus: Durandus, & Scotus ac cęteri nominales laborant in confutandis hisce exemplis.

Deus est præstantissima causa.

Secundo est notandum, duobus modis aliquid cognosci posse. Vno modo in se ipso, quando cognoscitur per propriam speciem adæquatam ipsi cognoscibili, sicuti quando oculus meus videt parietem vel librum per speciem ipsorum. Alio modo cognoscitur aliquid per speciem continentis, vt quando cognoscitur pars per speciem totius, vel quando homo videtur in speculo per speciem ipsius speculi: Deus benedictus cognoscit se ipsum in se ipso intelligendo se per suam essentiam: alia vero omnia, quæ sunt extra ipsum, cognoscit vtiq;, sed non in se ipsis, hoc est per eorum propriam speciem, sed in se ipso, prout sua essentia continet similitudinem aliorum, & est excedens omnia alia creata, & potest accipi vt propria ratio vniuscuiusque, secundum quòd diuersimode est participabilis, vel imitabilis à diuersis entibus creatis; quæ quidem entia, licet contineantur in diuina essentia tanquam in ratione omnia excedente, non tamen continentur sicut imagines rerum in speculo; quia illa, quæ continentur in speculo, sunt distincta & multiplicia, realiter inter se distinctionem habentia; effectus autem producti à Deo non continentur diuisim & multipliciter in ipso, vt scribunt D nominales: sed continentur sicut effectus in causa per vnicam virtutem producente omnia, in qua virtute effectus non diuisim, & multipliciter, sed vnite omnes eminenter continētur, ita quòd omnes sunt ipsa virtus indiuisibilis & simplex, non solum quantum ad id quod est commune omnibus, sed etiam quantum ad ea secundum quæ entia ipsa creata distinguūtur. Vnde ipse Deus comparatur ad entia ipsa causata, non sicut vnitas ad numeros, vel centrum ad lineas, vt aliqui dixerunt, quia hoc esset tanquam commune ad propria, sed comparatur sicut perfectus actus ad imperfectos, veluti homo ad animal, aut senarius numerus, qui est perfectus ad numeros imperfectos sub ipso contentos, & quia per actum perfectum cognoscuntur actus imperfecti, non solum in communi, sed etiam propria cognitione, sicuti qui cognoscit hominem cognoscit animal propria cognitione, & qui cognoscit senarium cognoscit ternarium propria cognitione; hoc pacto Deus cognoscendo se, qui est actus perfectissimus, cognoscit omnia alia à se propria cognitione, non tantum secundum ea, in quibus conueniunt, sed etiam secundum ea, in quibus distinguūtur.

Bifariam aliquid agnoscitur.

Deus quō cōparatur ad creaturas.

Tertio sciendum, quòd cum Deus sit natura intellectualis, & causa vniuersalissima, & prima

Aduerbium sic duo importat.

prima, sic dicit cognoscere alia à se, prout sunt in ipso, sed illud aduerbiũ, sic, duo importare potest. Alterum, quod dicitur modus cognitionis ex parte ipsorum cognitorum, & sic nõ verificatur, itaquòd Deus cognoscat tantum modum aliorum à se, prout sunt in ipso, quia non semper cognoscens cognoscit cognitum secundum illud esse, quod habet in cognoscente: oculus enim non cognoscit librum, & tabulam secundum esse quod habent in oculo, sed per speciem ipsorum cognoscit ea secundum illud esse naturale, & materiale, quod habent extra oculum; & licet aliquis cognoscens cognoscat res cognitas secundum esse quod habẽt in cognoscente: tamen cognoscit etiam ipsas secundum esse quod habent extra cognoscentem, sicut intellectus noster cognoscit naturam hominis, & leonis secundum esse intelligibile, quod habet in intellectu inquantum cognoscit se intelligere, sed nihil hominus cognoscit etiam ipsas in propriis naturis. Alterum verò, quod importare potest aduerbium illud, sic, est modus ex parte cognoscentis, & hoc modo verum est, quòd cognoscens sic & ita, solummodo cognoscit res cognitas prout sunt in ipso cognoscente; quia quanto perfectius cognitum est in cognoscente, tanto perfectior erit modus cognitionis, & hoc pacto Deus non solum cognoscit res esse in seipso, sed per id, quod in seipso continet res, cognoscit illas in propriis naturis, & tãto perfectius, quanto perfectius reperiuntur in ipso, itaquòd quando dicimus, res cognoscuntur à Deo secundum esse quod habent in ipso, non debemus intelligere cum dictione exclusiua scilicet, tantum, quia res uidentur ab ipso Deo & cognoscuntur, non tantum secundum illud esse eminentissimum & causale, sed etiam secundum omne esse, & proprietates in suis causis remotis, & propinquis tam effectiua, quàm formali, & finali, & materiali, & vt vnico verbo dicam, secundum omnes modos essendi non solum sibi ipsis actu conuenientes, sed etiam possibiles. Deus enim cognoscendo me, & Sortem, & Platonem in seipso tantum, cognoscit me, & Sortem, & Platonem secundum modos essendi, quos ego Sortes, & Plato habemus, & habuimus antequam essemus, & habebimus etiam in futurum.

Deus perfecte cognoscit omnia.

Quibus stantibus, vt hæc materia clarior habeatur, per aliquas conclusiones eam explicare conabimur. Sit igitur prima conclusio hæc. Primus motor, qui est Deus benedictus, est summe se ipsum intelligens per se ipsum; hæc enim expresse habetur ex verbis Arist. in hoc contextu, & etiam Auerrois in commento, vbi docet, substantiam primi motoris esse suum intellectum, & intelligere sui ipsius. Aliqui ita probant, omne agens per se agit propter finem ex 2. physi. vbi Philosophus probat de natura, de qua minus videtur: sed primũ agens per se agit, alioquin non esset primum, quia omnis causa per accidens est prior aliqua causa per se ex eodem libro physi. ergo agit propter finem; nunc sic, omne agens propter finem vel cognoscit finem, vel ab alio determinatur ad finem; sed primum agens non potest determinari ad finem ab aliquo: quia illud determinans esset prius, & nobilius eo: ergo ipsum erit intelligens. Et confirmant, quia primum efficiens dirigit effectum suum ad finem: ergo vel naturaliter dirigit non cognoscens vt ignis, vel cognoscendo finem: non primo modo, quia non cognoscens non dirigit nisi virtute cognoscentis, quia sapientis est alia ordinare: sed primum efficiens in nullius virtute dirigit, sicut nec causat, quia aliter non esset primum: ergo dirigit cognoscens, & intelligens finem ipsum. Sed ista ratio cum sua confirmatione (pace eorum dixerim) non concludit: quia nil aliud probat, nisi quòd primum mouens est intelligens, & cognoscens, sicuti etiam homo est intelligens & cognoscens quia agit propter finem, & dirigit in finem: sed non probat, quòd sit summe intelligens se ipsum per seipsum, vt proposita conclusio habet; & ideo ratio efficax ad probandam hanc conclusionem est ista: immaterialitas est ratio quòd aliquid sit cognoscitiuum, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis: patet ista propositio ex 2. de anima, ubi Aristo. vult plantas non cognoscere propter suam materialitatem; sensus cognoscit, quia est aliquo modo immaterialis: recipit enim species sine materia, intellectus magis cognoscit, quia est magis separatus, & immixtus materię; & sic immaterialitas est ratio, quòd aliquid sit cognoscitiuum &c. sed primum mouẽs est in summo gradu immaterialitatis, vt scripsit Philosophus in hoc libro: ergo est in summo gradu cognoscẽdi, & sic intelligit se ipsum per seipsum; quia cũ sit actus purus in eo idem est intellectus, species intelligibilis, intellectũ, & ipsum intelligere: quia tanta est virtus Dei in cognoscendo, quanta est actualitas eius in existendo; propterea si est pura actualitas: ergo purus intellectus, pura res intellecta, purum intelligere: & sic est intelligens se ipsum per se ipsum perfectissimo modo: & hoc habet Arist. in textu asserens, quòd si non esset ita; tunc primum mouens non esset optima substãtia, quod est absurdum dicere: consequentia patet, quia per intelligerę ipsum primum mouens

Tex. 91. Tex. 66. Immaterialitas est ratio cognoscẽdi. Tex. 121. Tex. 39.

A ens est venerabile, & honorabile; vnde sua vltima perfectio debet esse in actu secundo: si ergo aliquid aliud à substantia sua esset intelligere & intellectum, illud esset optimum, & sic patet à primo ad vltimum, quòd primum mouens non esset optime substantia. Adde, quòd continuatio intellectionis ipsius primi mouentis esset laboriosa: quia potentia solum receptiua est potentia contradictionis, ex 9. huius: ad potentiam autem contradictionis manifeste sequitur labor. Tex.17.

Et si dicis, omne intelligere est aliquid intelligere: cum ergo primum mouens intelligat se, & ipsum non sit aliud, quàm suum intelligere, ergo intelligit se intelligere, & istud etiam intelligere intelligeret adhuc se intelligere, & sic daretur progressus in infinitum, non ergo intelligere primi mouentis erit eius substantia. Sed hoc nihil est, nam intelligere primi mouentis est quoddam subsistens in se ipso, & non inhęrens alicui alteri, propterea est sui ipsius, & non alicuius alterius; hinc est quòd non oportet procedere in infinitum. Intelligere Dei quale sit.

Et si dicis adhuc, nulla res mouetur, vel patitur, aut perficitur à se ipsa, neque est similitudo sibi ipsi; sed intelligere est quoddam pati, & moueri, & perfici, quia scitum est perfectio B scientis, & assimilari cum scientia est assimilatio ad rem scitam: si ergo primum mouens est intelligens se ipsum per se ipsum, tunc moueretur, pateretur, perficeretur à se ipso, & esset similitudo sibi ipsi: quod est absurdum dicere. Ad quod respondemus argumentum hoc concludere de intellectu in potentia, non autem de intellectu primi mouentis, qui est purissimus actus, & sua pura perfectio, & suum purum intelligere: vnde Aristo. 3. de anima docuit, moueri & pati æquiuoce sumi, prout dicitur de intelligere, & de ipso motu: quia intelligere non est motus, qui est actus ipsius mobilis imperfecti, quod ab alio in aliud mouetur: sed est actus perfecti existens in ipso agente: similiter etiam, quòd intellectus perficiatur ab intelligibili, vel assimiletur ei, hoc conuenit intellectui nostro, qui est in potentia, per quam differt ab intelligibili, & assimilatur ei per speciem intelligibilem, quæ est similitudo rei intellectæ, & perficitur per ipsam, sicut potentia per actum: vnde patet argumentum hoc esse nullius roboris, & valoris. Text.7.

Secunda conclusio est. Primum mouens, quod est Deus, intelligit omnia alia extra se, & quoad eorum existentiam, & essentiam: non tamen in se ipsis, sed in sui essentia: quę conclu C sio potest haberi facile ex multis locis Arist. pręsertim 1. de anima, vbi repręhendens Empedoclem asserentem Deum ignorare discordiã, dicit quòd si vera esset opinio Empedoclis, accideret Deum esse insipientissimum omnium animalium; sed discordia est extra ipsum Deum: igitur Deus cognoscit ea vt sunt extra ipsum. 3. etiam huius scribit, quòd si Deus non cognosceret elementa, odium, & amorem, sequeretur ipsum esse minus prudentem hominibus; quod est absurdum magnum, igitur Deus cognoscit ea quę sunt extra se. Et in hoc libro docet ordinem rerum cognosci à Deo; & 10. ethicorum scribit sapientes esse Deo charissimos, & illis ab eo multa communicari; & in poeticis asserit esse omnium axioma, Deũ omnia videre; & in 3. de anima commendat Anaxagoram, qui posuit intellectum immixtũ non vt imperet, sed vt omnia cognoscat: sed intellectus diuinus est maxime immixtus & purus: igitur omnia intuetur, & libro 2. magnorũ moralium docet pro meritis bona ac mala ipsis hominibus à Deo promanare & 1. rethoricorum scribit, Deum subuenire iniuria vexatis. & 7. politicorum docet prægnantibus, quæ lãguescunt Deum auxiliari. & 2. de generatione ait Deum compleuisse vniuersum sua ęternitate. & in libello de bona fortuna vult in-D stinctum fortunatorum esse à Deo omnia vidente. Auerro. quoque ipsa veritate coactus libro de somno & vigilia ait, ad cuiuslibet rei generationem, quę non est à casu pręter causas immediatas & cœlestes, concurrere intelligentiam agentem, & vt causis secundis, sicut artifex vtitur instrumentis. & primo cęli docet aliquando fuisse dubium circa ea, quę scribebat, & Deus mouit ipsum in cognitionem veritatis: igitur signum est Deum ipsum cognouisse. & 3. de anima ipse Auerroes, Alexander, Themistius, & Simplicius fatentur Deum esse intellectum agentem, qui infundit nobis species: ergo cognoscit nos & illas: immo omnes interpretes Aristo. excepto Mirandulano lib. suo contra Astro. fatentur Deum aliquid extra se cognoscere, saltem quę immediate ab eo manant. Alij omnia, iste solus vult Deum nil aliud præter se cognoscere, quia perficeretur ab alio: & quia intellectio Dei non esset intelligens, & intellectum. Quę videtur opinio Epicuri, qui priuauit Deum omni cognitione, vt narrat Cicero primo de natura Deorum, & Lucretius, & Diogenes in vita eius; Stoici tamen rerum humanarum cognitionem omnium Deo tribuerunt, vt patet ex Diogene in vita Zenonis, & ex Cicerone 2. libro de natura Deorum. Plato quoque libro de Republ. inuit Deum quęque minima cognoscere: de Pytagora, & Plotino, & Iamblico res est certa.

Tex. 80. Tex. 15. Tex. 52. Cap. 6. Tex. 4. Cap. 9. Cap. 2. Cap. 18. Tex. 50. Com. 5. Cap. 27. Opinio Stoicorum de cognitiõe Dei.

Ad

Adsunt deinde plurimæ rationes, quas S. Thomas in pluribus locis suæ doctrinæ ad probandam conclusionem hanc adducit, & etiam plurimi alii doctores, præsertim Io. Bachonus libro 1. sentent. & Michael de Palatio Granatensis philosophus & theologus, inter quas hęc est vna potissima: comprehendens causam exēplarem, & perfectionalē continentē perfectionaliter omnem perfectionem, eodem actu quo cognoscit se, cognoscit omnia perfectionaliter contenta secundum quodlibet esse suum, tam particulare, quàm vniuersale, aliter enim non comprehenderet causam perfectionaliter continentem, & se ipsum, qui est exemplar omnium exemplatorum, da enim, quòd cognoscat se solum per se, & absolute vel vt pelagus in se infinitum, & non in ordine ad contenta secundum quodlibet sui esse: sequitur, quòd non comprehendat se, quia comprehensio est quando nihil latet cognoscentem, sed Deus cognoscit se vt causam perfectionalem, & exemplarem, & effectricem omnium etiam vilissimorum; quia magis repugnat Deo facere vilia, quàm cognoscere: igitur omnia distinctissime, etiam vilia cognoscit. A

Dist. 35.

Tex. 52. Et si quis diceret, quia Arist. in hoc libro probat primum mouens tantum se ipsum cognoscere: sed tantum idem est quod non cum alio: igitur mens Philosophi est, quòd primū mouens alia à se nō cognoscat: quod etiam S. August. libro 83. quæst. affirmare videtur, vbi docet, quòd Deus nec quicquam extra se ipsum intuetur: igitur Deus non cognoscit alia à se; quibus auctoritatibus suffragatur ratio, quia intellectum est perfectio intelligentis: si ergo primum mouens intelligit aliquid aliud à se, tunc illud erit perfectio primi mouentis, & eo nobilius, quod est impossibile. Et confirmatur, quia intellectum facit delectationē in ipso intelligente, vt scripsit etiam Philosophus 1. huius, quòd omnes homines natura scire desiderant; si ergo primum mouens aliquid aliud à se cognosceret, illud aliud esset causa delectationis in ipso, quod absurdum est affirmare. B

Quæst, 33.

Intellectum ē delectatio intelligētis.

Sed hæc facile soluuntur distinguendo, quòd aliquid dupliciter potest à cognoscente cognosci. Vno modo in se ipso, quando scilicet ex ipsa re intellecta formatur acies intuentis, & sic Deus tantum se ipsum in se ipso cognoscit. Alio modo cognoscitur aliquid in altero, & sic cognoscit creaturas videlicet nō in se ipsis creaturis, sed in ipso Deo, vt dictum est: & sic intelligit Arist. & B. August. quòd Deus nihil extra se intuetur tanquàm obiectum terminans, & mouens suum intellectum, sed cognoscit ea quæ sunt extra in sui essentia, & natura, quæ est obiectum sui intellectus. Vel dicēdum, quòd nihil intelligit extra se scilicet immediate acquirendo scientiam ab eis, quia tunc vilesceret eius intellectus & transmutaretur ab illis. C

Ad rationem adductam dicimus in nullo suffragari; quia intellectum est perfectio intelligentis, non quidem secundum suam substantiam, sed secundum suam speciem, secundum quam est in intellectu, vt forma, & perfectio eius: lapis enim non est in anima, sed species eius, vt scribitur 3. de anima: ea vero, quæ sunt alia à Deo, intelliguntur ab ipso inquantum sua essentia continet eorum species; & sic non sequitur, quòd aliquid aliud sit perfectio diuini intellectus, quàm sua purissima essentia. Ad confirmationem dicimus delectationē intellectus esse ex operatione conuenienti; & quia Deus vna & simplici operatione gaudet; propterea hac eadem delectatione fruitur: intelligibile est causa delectationis in intellectu nostro à rebus, quia deducit ipsum de potentia ad actum, Deus autem est purissimus actus; & ideo purissima fruictio, & delectatio non causata ab aliquo, sed per se ipsam existens.

Tex. 38.

Deus est sua delectatio.

Et si dicis, si primum mouens cognoscit alia à se cognoscendo se ipsum: quæro aut eadē ratione cognoscit se ipsum, & alia, aut diuersis rationibus: si primo, sequitur quòd cum cognoscat se ipsum per suam essentiam, cognoscat etiam alia à se per eorum essentiam: si autē secundo modo videlicet diuersis rationibus, sequitur in diuina cognitione reperiri multiplicitatem & diuersitatem: & sic nullo modo poterit dici Deum alia à se cognoscere. Ad quod respondentes dicimus, primum mouens eadem ratione cognoscere se, & alia, tū quia est idem cognoscens, tum quia idem actus cognitionis, tum quia idem medium cognoscendi: propterea ex parte cognoscentis eadem est ratio cognitionis: ex parte vero rerum cognitarum non eadem ratione cognoscit se & alia; quia non est eadem habitudo sui & aliorum ad medium, quo cognoscit: quandoquidem ipse illi medio est idem per essentiam: alia vero à se sunt eadem illi medio per assimilationem; & ideo seipsum cognoscit per essentiam: alia vero per similitudinem. attamen idem est quod est eius essentia, & aliorum similitudo. D

Quomodo Deus cognoscit seipsum.

Secunda conclusio est. Primum mouens cognoscit alia à se tanquam obiecta secundaria, non terminatiue, sed consequtiue: hanc ponit S. Tho. 1. contra gentes, vbi animaduerte, quòd ex hac conclusione non sequitur, quòd sit aliquis ordo in diuina cognitione secundū

Cap. 49.

se, sed

A se, sed tantum inter cognita: quandoquidem quicunque cognoscit perfecte, & plenissime, & comprehænsiue aliquam rem, perfecte etiam cognoscit omnia, quæ de illa re vere dici possunt; & quæ conueniunt ei secundum naturam; sed primum mouens, vt dictum est, perfectissime cognoscit seipsum, & comprehensiue: ergo cognoscit se esse causam, & exemplar & similitudinem aliorum ab ipso: igitur cognoscit alia à se; aliter non perfecte cognosceret se esse causam aliorum. Quam veritatem expresse tradit Dionysius libro de diuinis nominibus dicens, non secundum visionem singulis se immittit, sed secundum continentiam causæ scit omnia, cognoscendo se ipsum: quod etiam sacrę literæ exprimunt asserentes, prospexit de excelso sancto suo dominus de cęlo in terram aspexit, quasi de se ipso excelso alia videns, quòd non terminatiue probatur sic, quia posito, quòd alia à se non existerent, tunc primum mouens illa non cognosceret; probatur consequentia, quia alia à se tunc temporis non terminarent suam cognitionem: & propterea licet cognoscat alia à se vt obiecta secundaria, non tamen in ratione terminantium & mouentium. Deus est exēplar omniū. Cap. 7. Psal. 101.

Ex hac conclusione reprehændendus venit Paulus Soncin. qui oppositum docuit in hoc B libro his rōnibus; prima est, ea oīa cognoscit Deus terminatiue, ad quę terminat eius intellectio; sed diuina intellectio terminatur ad res, quæ non sunt Deus: ergo &c. maior patet ex terminis: minorem ita probat: quicquid est aliquo modo obiectum alicuius intellectionis, aliquo modo etiam ipsam terminat; quia esse obiectum intellectionis est ei obiici, & eā terminare; sed ea, quæ non sunt Deus, sunt obiecta secundaria diuinæ intellectionis, cū Deus omnia intelligat: igitur ea, quę non sunt Deus, terminant diuinam intellectionem. Sed hæc ratio est falsa, quia sequeretur ex ea aliquid esse prius, & nobilius Deo; quia terminus est nobilior eo, quod terminat, vnde hæc est doctrina Scotica dicere res creatas terminare actū diuini intellectus: nec aliquo pacto concludit, quia minor est falsa: & ad probationem dicitur, quòd cōcludit de obiecto primario, & adęquato, vel de illo obiecto, quod mouet intellectum, vt est obiectum nostri intellectus: modo alia à Deo neque sunt obiectum primarium diuini intellectus, neque ipsum mouent neque ab eis recipit scientiam. Quæst. 66. Obiectū duplex est.

Secunda ratio fuit illa, quam adducebat contra Ioannem Bachonum & Ricardum de mediauilla: quicquid capit esse quoquo modo per aliquam operationem est terminus illius; C sed ea, quæ non sunt Deus, capiunt esse saltem cognitum: ergo ipsam terminant. Addebat, quia res, quę non sunt Deus, terminant diuinam volitionem: ergo diuinam intellectionem: antecedens patet; nam Deus vult cęlum esse, & vult Sortem currere dum currit: consequentia patet ex hoc, quòd actus voluntatis circa aliquod obiectum pręsupponit actum intellectus circa idem obiectum. Ad quam dicimus, quòd licet ea, quæ non sunt Deus, capiant esse saltem cognitum per diuinam intellectionem; tamen illud esse cognoscitur à Deo in sui essentia, quæ est vere obiectum terminatiuum suę intellectionis, non autem in essentia illorum, quæ non sunt Deus; quoniam cum sint variabilia & corruptibilia non possunt determinare diuinam intellectionem. Ad id autem, quod addebat, quòd res, quę nō sunt Deus, terminant diuinam volitionem: ergo & diuinam intellectionem &c. neganda est consequētia; quia diuinum scire habet necessariam habitudinem ad scita; non autem diuinum uelle ad volita, quod ideo est: quia scientia habetur de rebus secundum quòd sunt in sciente: voluntas autem comparatur ad res secundum quòd sunt in seipsis, & ideo non est par ratio de rebus in ordine ad diuinam volitionem, & in ordine ad diuinam intellectionem. Discrimen inter uelle & scire Dei.

D Tertia conclusio. Primum mouens cognoscit futura contingentia infallibiliter. Circa hanc conclusionem est duplex difficultas; prima circa ipsam in se. Secunda circa modū, quo Deus cognoscit futura contingentia. Quantum ad primam difficultatem quidam volentes iudicare de diuina scientia ad modum scientiæ nostrę, dixerunt Deum non cognoscere futura contingentia. Alij vero docuerunt Deum habere cognitionem omnium futurorum, sed cuncta ex necessitate euenire, ne scientia Dei falleretur. Quoad secundam difficultatem Scotus in 1. sentent. excogitauit duos modos, quibus Deus cognoscit futura contingentia; quorum primus est, quòd intellectus diuinus videt determinate hanc existentiā, & non illam, quia diuina voluntas determinat hanc & non illam fore; & cum sit immutabilis, & impediri nequeat, diuinus intellectus videt voluntatem determinantem in productione huius, & non illius existentiæ. Secundus modus est, quòd diuinus intellectus in primo instanti in sui essentia cognoscit omnes terminos simplices, & omnes complexiones illorū: in secundo vero instanti offert volūtati hęc omnia, quę eligit ac determinat, vt hęc sint alijs exclusis, & tunc ex illa determinatione voluntatis sequitur veritas omnium particularium, quę futura sunt, & in eodem instanti intellectus diuinus in ipsa diuina essentia cognoscit d. 39. q. 1.

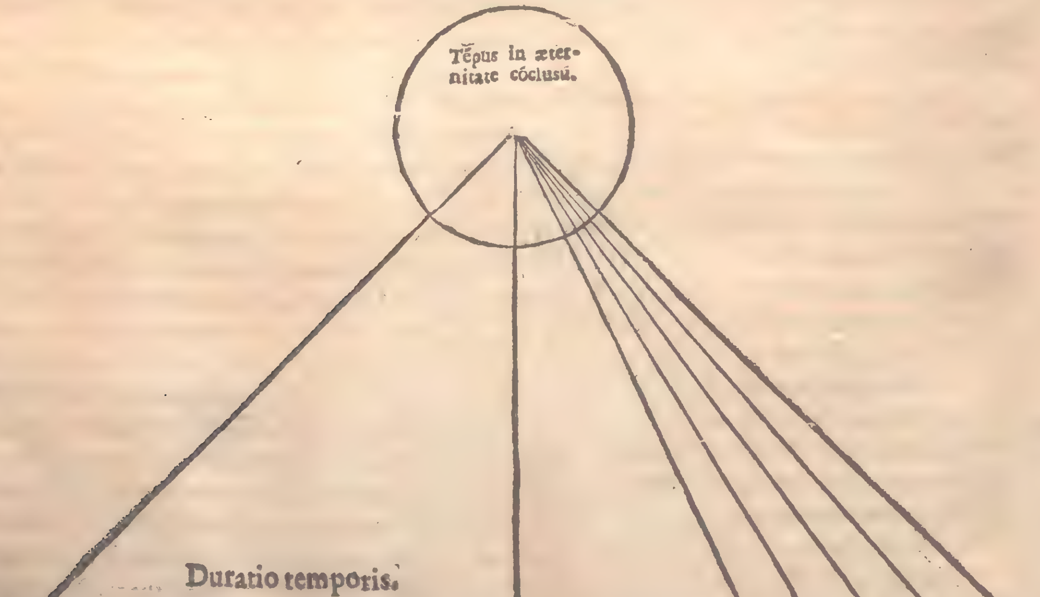
dist. 38. q. 3. hæc omnia naturaliter, sicut cognoscit seipsum. Durandus in eodem libro arbitratur Deũ per cognitionem causarum, quas videt in essentia, cognoscere omnia singularia, & contingentia, & libera. Ocham, Gabriel, & Gregorius Ariminẽsis disputantes de hac re volunt Deũ cognoscere singularia per illud esse obiectiuum productum à Deo, vt superius dictum est. A

q. 14. ar. 13. S. Thomas pluribus locis suæ doctrinæ, præsertim. 1. p. docet hanc conclusionem propositam esse verissimam, sublata omni formidine; quam ita declarare possumus, si imaginemur totum tempus reale, quod consequitur motum cæli & infinitum tempus imaginarium pręcessisse hoc, tunc oritur in cõceptu nostro infinita duratio & æterna ante, & post; quia certum est quòd hæc æterna duratio attingit totum motum cęli secundum sententiã Arist. ex quo oriuntur præterita, præsentia, & futura; & quia diuina æternitas, quæ est interminabilis vitæ, tota simul, & perfecta possessio, vt docuit Boetius 5. de cõsolatione philosophica æquiualet huic imaginariæ durationi, attingens totum tempus infinitum cæli, singulas eius partes, & singula instantia temporis, quibus coexistit, & cum ista æternitas sit ipsemet Deus constitutus in hac arce ęternitatis, sequitur ipsum cognoscere omnia, & præsentia, & præterita, & futura, quibus coexistit, sicut si aliquis homo esset in summitate turris constitutus, videret oẽs hoĩes transeuntes iuxta radicẽ ipsius turris, & ante & post, & si esset aliquis oculus eleuatus in aere videret in diuersis locis coexistẽtibus sibi, ꝙ facere nõ posset ille, qui esset tantum in vno loco, quia non poset videre nisi ea, quæ ibi sunt: & si centrum eset cognoscitiuum coexisteret singulis lineis eductis ab eo ad circumferentiam, quemadmodum etiã anima nostra rationalis est tota in toto corpore, & tota in singulis eius partibus. Sic etiam Deus gloriosus existens in sua æternitate videt omnia, quæ sunt in tempore creato, videt. n. simul Adam pro eo tempore quo fuit, coexistentem suę ęternitati, & me in hoc tempore, pręsenti etiam coexistentem illi æternitati, & Antichristum pro eo tempore, quo erit coexistentẽ etiã ęternitati illi, & sic de omnibus aliis rebus, & hic est modus, quo Deus cognoscit futura cõtingentia, & vt clarior sit hęc materia proponitur ante oculos huiuscemodi figura. B

Infinita duratio omnia attingit.

Oĩa coexistunt Deo.

Oculus Dei æternus C

D

Quibus stantibus probatur conclusio quoad primam partem; Deus cognoscit omnia non solum quæ actu sunt, sed etiam quę actu sunt in potentia sua vel creaturę, sed inter ista sunt quędam contingentia nobis futura: ergo Deus cognoscit futura contingentia. Quoad secundam partem probatur sic: illa infallibiliter cognoscuntur ab aliquo, quę subduntur suo conspectui ẽm suã pręsentialitatẽ; sed oĩa futura contingẽtia cõparata suis causis coexistunt ꝓportionaliter diuino cõspectui ẽm suã pręsẽtialitatẽ: ergo infallibiliter à Deo cognoscũt.

Et si

A Et si dicis, omne scitum est necessarium; sed futura contingentia nõ sunt necessaria: ergo non sunt scita. Respondetur, ꝙ necessarium est duplex. Alterũ consequentis; alterum vero consequentiæ, concludit argumentũ de necessitate consequentiæ, non autem consequentis: quo pacto futura contingentia non sunt necessaria. Vel dicendum, vt dicunt Theologi, ꝙ omne scitum est necessarium in sensu composito, non autem in sensu diuiso: res enim in se licet sit contingens, tamen vt scita & cognita est necessaria, sicut Sortes licet contingẽter currat, tamen dum currit necessario currit.

Si etiã dices Arist. 1. perhier. ait: ꝙ in cõtingentibus singularibus, & futuris, nõ est determinata veritas; sed nihil potest sciri nisi verum, vt etiã habetur 1. posteriorum, scientia est verorum: ergo Deus non potest scientiam habere de futuris singularibus contingentibus. Respondetur quòd Arist. loquitur respectu illius intellectus, & virtutis cognoscitiuę, ad quem aliquid est futurum, quia contingens futurum, cum non sit determinatum, non potest infallibiliter sciri: tamen respectu diuini intellectus nihil est futurũ, sed oĩa sibi coexistunt, propterea infallibiliter ipse ea cognoscere potest, sicuti visus meus non fallitur dum B actu video Socratem scribere, quamuis quòd Socrates scribat sit quoddam contingens. Deo nihil est futurum.

Quinta conclusio. Deus cognoscit mala & peccata, ista conclusio est de mente Arist. 5. huius, vbi docet Deo nullum bonum deesse, sed cognitio malorum est bona, quia per eam vitantur mala: ergo Deus habet scientiã de malis. Adde, quòd Deus perfecte cognoscit oĩa bona, vt dictum est supra: ergo cognoscit oĩa, quę possunt quibuscunq. illorũ accidere, ex consequenti cognoscit mala, & peccata: consequentia probatur, quia sunt quædam bona, quibus põt accidere, vt per mala corrumpantur, vt patet tam de bono naturali, puta animali per morbos, quàm de bono morali, vt est virtus per vitium. Adde etiã illud, quod dicebat Philosophus 4. huius, quicunque non intelligit aliquod vnum, nihil intelligit, per hoc autem est aliquid vnum, quod est in se indiuisum, & ab aliis distinctum, vnde quicunq. cognoscit aliquid, oportet vt sciat distinctionem eius ab aliis, sed prima ratio distinctionis cõsistit in affirmatione & negatione, ideo oportet, ꝙ quicũq. scit affirmationẽ, cognoscat negationem, & quia priuatio nil aliud est, quàm negatio in subiecto apto nato, vt habetur in postprędic. & alterum contrariorum semper est priuatio, vt scribitur in 1. phys. & inde est, C ꝙ ex hoc ipso ꝙ cognoscitur aliquid cognoscitur eius priuatio, & eius contrariũ: vnde cum Deus habeat propriam cognitionẽ de omnibus suis effectibus, oportet vt cognoscat omnes negationes, & priuationes oppositas, & omnes contrarietates in eis repertas: propterea cum malum sit priuatio boni, necessario sequitur ex hoc ipso ꝙ cognoscit quodlibet bonum, & distinctionem vnius ab altero, ꝙ etiam agnoscat quodlibet malum. Tex. 21. Tex. 10. Cap. de opp. Tex. 48.

Et si dicis contra, quia Auerroes 3. de aĩa asserit, ꝙ intellectus, qui semper est in actu, nõ cognoscit priuationem; sed intellectus primi mouentis semper est in actu: ergo non cognoscit priuationem: ex consequenti nec malum & peccatum, cum peccatum sit priuatio boni. Ad quod dicimus opinionem Auer. fuisse, ꝙ primum mouens cognoscendo suam essentiã non determinate cognosceret singulos effectus prout sunt in propria natura distincti; sed solũmodo cognosceret naturã essendi, quę in omnibus inuenitur, vt dictum est supra: malũ autẽ non opponitur enti vniuersali, sed enti particulari, & sic sequitur ex hac positione primũ mouens non cognoscere mala. Quam positionẽ reprobauimus tanquã falsam, & impiã quia si nesciret culpas malorum, nec merita bonorũ: igitur non poterit punire malos pro D culpis, nec bonos præmiare pro meritis, quod est erroneum. Et si dicis, ꝙ intentio Auerr. illo in loco 3. de aĩa est expressa sententia Arist. Respondetur ꝙ Arist. intelligit sic, intellectus, qui non est in põa, non cognoscit priuationẽ per priuationẽ in ipso existentẽ, & hoc congruit cum eo, quod supradixerat, ꝙ punctũ, & omne indiuisibile per priuationem diuisionis cognoscitur, quod contingit ex hoc, quia formæ simplices & indiuisibiles non sunt in intellectu nostro, sed in põa tantum: nam si essent actu in nostro intellectu, non cognoscerẽt per priuationem. Deus autem cum sit in actu non cognoscit mala per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum. Com. 24. Malum non opponitur enti vniuersali Tex. 24.

Et si adhuc instares propter verba Arist. 2. huius; vnumquodque sicuti se habet ad esse, ita ad verum, ex consequenti ad cognosci, sed malum non est aliquod ens: ergo nec verum, ex cõsequenti nec cognosci potest. Respondetur concedendo malum esse non ens, quia opponitur enti particulari, & ex hoc ipso, quòd ei opponitur, habet rationem cognoscibilis. Sed contra, quia ille, qui scit grammaticam, est grammaticus, & qui scit metaphy. metaphysicus: ergo qui scit mala malus est; sed primum mouens malum esse non potest, cum sit summum bonum: igitur primum mouens mala cognoscere non poterit. Respondeo; quòd non est Tex. 4. Necessarium duplex est.

par ratio, quia grammatica, & metaphysica sciuntur in habendo ipsas; mala autem sciri possunt in non habendo ipsa. A Sed contra adhuc, quia omne, quod cognoscitur, vel cognoscitur per sui similitudinem, vel per sui essentiam, vel per suum oppositum; sed primum mouens non potest cognoscere mala per eorum similitudinem, cum non habeant ipsam in ipso Deo, nec per eorum essentiam, quia sunt non entia, nec per eorum oppositum, quia cum Deus quicquid cognoscit, cognoscat per suam essentiam, cui nihil contrariari potest, vt docet (Cap.9.) August. 12. de Ciuit. Dei: ergo nullo pacto Deus mala cognoscere potest. Respondetur, quòd licet malum non opponatur diuinæ essentiæ, quæ non est corruptibilis per malum, opponitur tamen effectibus Dei, quos per sui essentiã cognoscit; & tunc formaliter ad argumẽtum dicitur, quòd Deus nec per similitudinem malorum, nec per eorum essentiã cognoscit, sed cognoscendo essentiam suam cognoscit bona creata, quibus opponuntur mala, & hoc pacto ea cognoscit. vel dicamus, quòd non est inconueniens malum opponi Deo secundum quandam rationem communem: vt solemus dicere bonum, & malum sunt opposita: sed non secundum rationem specialem, prout dicimus, hoc album opponitur huic nigro: hoc enim pacto malum dicitur opponi bono tanquam eius nociuum.

B Sexta conclusio. Deus licet bona, & mala præterita, præsentia, & futura, necessaria, & contingentia cognoscat, non tamen discurrendo aliquo pacto ipsa agnoscit: probatur sic, si discurrendo ipsa cognosceret, vel hoc esset per discursum successionis, vel causalitatis, sed (Discursus duplex est.) nullo istorum discursuum Deus alia à se agnoscit: ergo omnia non discurrendo cognoscit: declaratur maior in primis; quia nos cognoscendo duplici discursu indigemus; altero, qui vocatur successionis tantum, sicuti postquam intelligimus aliquam naturam puta humanã, conuertimus nos ipsos ad cognoscendam aliam naturam, nempe leoninam, & sic de aliis. Altero vero discursu indigemus, qui vocatur causalitatis, sicut quãdo per principia peruenimus in cognitionem conclusionum; probatur modo minor sic; Deus non indiget discursu successionis, quia omnia simul & non successiue intuendo sui essentiam cognoscit, vt patet ex dictis: nec indiget discursu causalitatis, sicut nos, qui procedimus de noto ad ignotum, & ex causis ad effectus, Deus autem in cognoscẽdo non procedit de noto ad ignotum, sed simul in seipso tanquam in prima causa omnia intuetur. Hanc conclusionem do(Cap.8.)cuit Beatus August. 3 de trinitate asserens, quòd Deus non particulatim, vel singillatim omnia videt, velut alternante conceptu hinc, illuc, inde, huc, sed omnia videt simul. C Et si diceres, cognoscere effectum per causam est scire & cognoscere discurrendo; sed primus motor cognoscit omnia alia ab ipso per se ipsum, veluti effectũ per cãm: ergo primus motor, qui est Deus, cognoscit discurrẽdo. Sed huic scrupulo facile respõdet dicẽdo primũ motorẽ non cognoscere alia à se per causam quasi prius cognitam; sed omniaa intueri in se tanquam in causa.

(Cap.4.) Septima conclusio. Primus motor cognoscit non entia, hęc est de fide, vt scribitur ad Rom. vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt: & probatur etiam, quia Deus scit omnia, quę sunt quocunque modo: igitur omnia, quæ possunt per potentiam tam suam, quàm creaturæ fieri, cogitari, & dici: hæc autem non sunt entia in actu: ergo primus motor, qui est Deus, habet scientiam non entium, visionis scilicet illorum, quæ modo non sunt, tamen fuerunt, vel erunt, simplicis autem intelligentiæ respectu eorum, quæ sunt in põa sua, vel creaturę, quæ tamen nec sunt, nec erunt, nec fuerunt.

(Cap.16.) Octaua conclusio. Primus motor, qui est Deus cognoscit singularia: patet hæc ex lib. prouerb. omnes viæ hominum patent oculis eius; & probatur etiam, quia omnes perfectiones inuentæ in creaturis præexistunt in Deo altiori modo; sed cognitio singularium est perfectio in hominibus; ergo pręexistit altiori modo in Deo. D

Nona conclusio. Primus motor cognoscit infinita, etiam scientia visionis: probatur, quia cognitio se extendit secundum extensionem formæ, quæ est principium cognitionis; igitur cognitio primi motoris est secundum extensionem suę essentiæ; & sic se extendit ad infinita; patet quia essentia primi motoris se extendit repræsentando ad omnia, quæ sunt, & esse possunt non solum quoad principia communia, sed propria cuiuscunque rei; & non cognoscit illa infinita numerando partem post partem successiue; sed omnia simul vnico intuitu.

Vltima conclusio. Primus motor de seipso habet scientiam speculatiuam tãtum, de aliis à se speculatiuam & practicam: probatur quoad primam partem, quia ipse primus motor (In prologo.) non est operabilis; ergo habet scientiam speculatiuam de se, contra Scotũ 1. sent. asserentẽ scientiam primi motoris de seipso esse simpliciter practicam, aut nihil sibi deesse, quin sit practica, nisi quòd eius voluntas non est bona ex regula, sed naturaliter ex seipsa.

Sed

A Sed hæc opinio Scoti videtur ridicula, quia quis non rideret audiendo Deum esse operabilé sciétia sua practica? quãdoquidé, vt docet Auerr. in disputatione 12. destruc. destruc. in solutione secundi dubii, scientia practica sonat causam, vel operationis, vel effectus, & etiam 9. huius Arist. hoc idem insinuauit loquens de artibus, & factiuis scientiis: si ergo Deus nullo pacto poterit seipsum causare, quomodo est operabilis à seipso? & ideò stat solida prima pars conclusionis. Quoad secundam partem probatur sic; omne quod est nobilius, Deo est attribuendum; sed scientia speculatiua est nobilior, quàm practica, vt patet ex 1. huius: igitur Deo debet attribui scientia speculatiua respectu aliorum à se: quandoquidem omnia illa, quæ nos de rebus ipsius speculatiue cognoscimus definiendo, & diuidẽdo, ipsamet Deus multo perfectius nouit: igitur de aliis à se habet scientiam speculatiuam quãtum ad modum. Tertia particula, ꝙ habeat scientiam practicam, ita probatur: scientia practica est causa rerum; sed cognitio ipsius Dei præsertim illa, quæ habet adiunctam volũtatem, est causa rerum ad differentiam illius cognitionis, quæ dicitur simplicis intelligẽtiæ: ergo Deus habet cognitionem practicam de aliis à se, præsertim de illis, q̃ actu causat: eorũ

Tex. 4.

Nobilius est Deo attribuendum.

B autem, quæ potest facere tamen nunquam fiunt, habet etiam scientiam practicã in virtute.

Etsi dicis quærendo, quomodo cognitio, quam habet de malis, & peccatis vocari debet. Respondetur, quòd appellatur cognitio practica; quia licet mala ab eo non sint operabilia, tamen cadunt sub cognitione practica ipsius, sicut & bona inquantum permittit, vel impedit, vel ordinat ea, sicut & ægritudines cadunt sub practica scientia medici inquantum per artem suam eas curat. Et si instas scientia practica est causa rerum vt patet ex dictis: sed cognitio Dei non est causa malorum: ergo non habebit de eis practicam cognitionem nec etiam speculatiuam habere poterit, quia cognitio speculatiua est per abstractionem à rebus, sed Deus non capit cognitionem à malis, ergo speculatiuam cognitionem de malis non habet. Sed respondetur quòd licet cognitio Dei non sit causa malorum, tamen quia ipsa curat, & est causa bonorum quibus opponũtur mala ideo cognitionem practicam de eis habet. Speculatiuam scientiam accipi à rebus nõ per se ei conuenit sed per accidens inquantum est humana.

Deus practice cognoscit mala.

C *Entia vero nolunt male disponi, nec bonum pluralitas principatum, vnus ergo princeps, &c. Tex. 52.*

An principatui vniuersi præsit tantum vnus princeps Deus.

Dilucidatio septima.

HVIC arduæ difficultati respondent non nulli Recentiores 1. sententiarum asserentes conclusionem istam esse certam, & posse sex viis demonstrari. Est ergo conclusio talis. Deum esse vnum, est propositio demonstrabilis. & prima via qua vtuntur ad ipsam demonstrandam est ex parte intellectus infiniti Dei, & arguunt sic: non est tantum vnus Deus, da

dist. 1.

D oppositum quòd sint duo, & vocentur .a. & .b. nunc arguitur sic, duo sunt dii: ergo intellectus infinitus non intelligit omne intelligibile inquantum intelligibile est: consequens est falsum: ergo & antecedens: falsitas consequentis patet, quia intellectus infinitus cognoscit quodcũque perfectissime quantum in se intelligibile est, alias non esset intellectus perfectus & infinitus: consequentia probatur, quia ipsum A. intelligit B. ergo per essentiã ipsius B. vel non: si non, ergo cũ B. sit intelligibile per essentiã ipsum A. nõ cognoscit perfectissime ipsum B quod tamen est cognoscibile, nihil. n. intelligibile per essentiam perfectissime cognoscitur nisi cognoscatur per essentiam, vel per aliquid perfectius, in quo sua essentia includatur perfectius, quàm ipsa sit in se; essentia aũt ipsius B. in nullo includitur perfectius quàm in B. alioquin non erit Deus: si aũt cognoscit B. per essentiam ipsius B. ergo actus intelligẽdi ipsius A. erit posterior naturaliter essentia ipsius B. quia actus cognoscendi, qui non est idé obiecto, est posterior obiecto, nõ em̃ est prior neq. simul natura cum tali obiecto: quia tunc posset actus intelligi sine obiecto sicut econtra: sequitur ergo ꝙ ipsum . A. non est Deus; quia suus actus intelligendi cum sit idẽ simpliciter ipsi A. si ille actus est posterior. B. & ipsũ. A. est posterius; & per cõsequẽs nõ est Deus.

Intellectus ĩfinitus quõ cognoscit.

Dices quòd intelligit ipsum B. per essentiam ipsius. A. quæ similis est ipsi B. aut, quòd. A. intelligit. B. in ratione speciei communis ipsi. A. & B. Contra, quia cognitio alicuius siue in singulari tantum, siue in vniuersali nõ est cognitio perfectissima, quia nõ est intuitiua ipsius rei in se, & ita. A. non cognosceret. B. intuitiue, nec perfectissime: neutra ergo responsio saluat, quòd. A. intelligat perfectissime ipsum. B. & sic habetur propositum. Præterea arguunt ex eadem via sic: duo sunt dij: ergo vnius actus intelligendi duo sunt obiecta adęquata: consequens est falsum: ergo & antecedens, falsitas consequentis patet: quia tunc actus adęquaretur alicui obiecto sub aliqua ratione, qua subtracta non minus adęquaretur; quia adhuc remaneret aliquod obiectum adæquatum suo intellectui, cum sit infinitum intelligibile, & B. est obiectum adæquatum eidem intellectui, si. A. posset simul intelligere ipsum. B. impossibile est ergo quòd intelligat vnica intellectione simul. A. & .B. perfecte. Et si quis diceret ad hanc rationem, quòd. A. habet intellectiones duas realiter distinctas, itaquòd alia intellectione intelligat se, & alia intelligat ipsum. B. Contra quia tunc. A. non esset Deus: quia impossibile est dari in Deo duas intellectiones distinctas realiter, cum non possint stare cum summa intellectione.

Sed mirum est de istis, qui dicunt omnia se demonstrare, cum tamen Aristo. nullas aut paucas demonstrationes fecerit, & isti tot & tantas componunt. Quòd autem ratio adducta non demonstret, patet ex multiplici eius defectu. Et primus defectus est: quia in ista ratione assumitur vna propositio credita, & non probata videlicet, quòd intellectus Dei sit infinitus. Multi enim negant infinitatem intensiuam in ipso Deo, vt latius superius est ostensum. Secundus defectus est; quia posset aliquis dicere, quòd ipsum. A. nihil intelligit de ipso. B. nec. B. aliquid intelligit de. A. quia Deus nihil cognoscit extra se.

Reprobatio supradictę rationis.

dist. 5.

Tertius defectus, ꝙ illa propositio assumpta, (nihil cognoscitur perfectissime nisi cognoscatur per essentiam suam, vel per aliquid perfectius includens essentiam suam, quàm ipsa sit in se) non est vera; quia ipsa intelligentia superior ita perfecte cognoscit essentiam intelligentiæ inferioris, sicuti ipsamet inferior intelligentia, & tamen non cognoscit ipsam per essentiam propriam, sed per aliqam speciem, quæ species non est perfectior essentia inferioris intelligentiæ, cum sit accidens.

Quartus est, quòd etiam illa propositio assumpta in demonstratione istorum, (cognitio alicuius non est perfectissima, nisi sit per essentiam suam, vel per aliquid perfectius) etiam est falsa; quia poterit esse tanta rei similitudo, quantum ipsa res est intelligibilis, & ita perfecte cognosceretur res ipsa per sui similitudinem, sicut per seipsam, alioquin Deus non perfectissime cognosceret creaturas.

Quintus defectus est in illa propositione, in qua dicitur. A. cognoscere. B. per essentiã B. quia hæc dictio, per, duo dicere potest; vnum quod erit circumstantia obiecti cogniti per talem cognitionem, sic intelligendo, quòd. B. est obiectum cognitionis ipsius. A. siue terminans huiusmodi cognitionem; & in hoc conceditur. Alterum, quod potest dicere dictio illa per essentiam, erit circumstantia causę efficientis, & hoc modo est falsum, quòd B. possit causare huiusmodi cognitionem in intellectu. A. & si talis cognitio causaretur; cõcedit ꝙ sit posterior ipso. B. ex his ergo defectibus inclusis in hac prima via, qua vtũtur isti ex parte intellectus infiniti, patet quòd non concludit demonstrando vnitatem Dei, vt ipsi arbitrantur.

Dictio per, duo dicit.

Nec etiam ratio secunda desumpta ex eadem via de duobus obiectis adæquatis, & duobus actibus intelligendi, concludit; quia licet idem actus non possit habere duo obiecta adæquata secundum prædicationem: potest tamen habere duo obiecta adęquata secundum perfectionẽ; & sic esset in proposito, ꝙ huiusmodi obiecta sufficienter quietarent. Deinde potest etiam dici, quòd nullus eorũ est obiectũ adęquatum, sed ambo, vel aliquid cõmune eis; sicut multi dicunt, quòd aliquid commune Deo & creaturis est obiectum ipsius Dei.

Obiectum Dei quod est secundum aliquos.

Sed ueniamus ad secundam viam, quę est ex parte voluntatis infinitę, num & ipsa aliquid concludat; arguunt igitur sic, duo sunt Dij: ergo voluntas infinita non diligit omne diligibile inquantum diligibile est; consequens est falsum: ergo & antecedẽs: falsitas consequentis patet, quia volũtas infinita est recta: ergo diligit quodlibet diligibile quãtum diligibile est: probatur consequentia; si. A. est vnus Deus, & .B. est alius Deus: ergo. B. est diligendum in infinitum, cum sit obiectum infinitum à voluntate potente diligere in infinitum, qualis est voluntas ipsius. A., sed hoc est impossibile; quia. A. naturaliter plus diligit se, quàm. B. probatio huius, quia vnumquodque naturaliter plus diligit esse suum, quàm esse alterius, cuius non est pars vel effectus; ratione primi

dicitur

A dicitur, quòd pars naturaliter plus diligit totum, quàm seipsam; nam pro salute ipsius totius, cuius est pars exponit se periculo; ratione secundi, creatura plus debet etiam naturaliter diligere Deum, quàm se ipsam; sed A. nihil est ipsius B. nec pars, nec effectus: ergo plus diligit se, quàm ipsum B. sed voluntas libera, quando est recta, conformatur voluntati naturali, alioquin voluntas naturalis non esset semper recta: ergo si habet voluntatem liberam rectam, plus diligit se actu elicito, quàm ipsum B. ergo non diligit B. infinite, & per consequens non quantum diligibile est.

Sed hęc via patitur similes defectus, quos supra diximus, & etiam alios: Nam in primis quòd vnus Deus diligat alium in infinitum, quia est infinitum bonum, hoc est dubium, & demonstrari non potest demonstratione ostensiua, propterea nec vnitas conclusa ex ista infinitate demonstratur. Deinde illa propositio (natura perfectissima naturaliter plus diligit esse suum, quàm esse alterius) est falsa: quia in statu beatifico propter eius perfectionem tantum gaudet quilibet beatus de bono alterius, quantum de proprio, & per consequens tãtum diligit ipsum. Tertio, ista etiam propositio non est nota naturaliter, quòd Deus diligat aliquid extra se. Quarto, nec etiam demonstratum est ab istis, quòd vnus Deus diligat infinite alium Deum, quia non potest demonstrari, quòd vterque sit infinitus intensiue. Quinto, cum Deus libere diligat alia à se, & contingenter, vt dicunt ipsi, poterit secundum magis & minus diligere: ergo non infinite. ex istis patet viam istam non concludere. Adde quòd in hac ratione contradicunt sibiipsis in 3. sentent. vbi arguentes contra S. Thomam negant partem naturaliter plus diligere totum, quàm se ipsam, & tamen hic dicunt oppositum asserẽtes vnumquodque naturaliter plus diligere esse suum, quàm esse alterius, cuius non est pars &c. Deinde contradicunt etiam sibiipsis in 2. sent. vbi docent, quòd voluntas recta & libera ad hoc vt sit recta, oportet in multis agere contra suum appetitum naturalem & velle contrarium naturali inclinationi, vt patet in multis: hic autem asserũt quòd voluntas libera quando est recta conformatur voluntati naturali: ergo non est mirum, si ratio hæc non concludit.

Beatus perfecte diligit. (B) *dist. 17. q. 1.* *dist. 6. q. 2.*

Arguũt ex tertia via scilicet ex infinitate boni sic, Duo sunt Dij; ergo bonum infinitum non potest quietare perfecte voluntatem nostram: consequens est falsum, quia hoc est contra rationem infiniti, quòd non sit quietatiuũ cuiuscunque voluntatis: probant consequentiam sic: quia voluntas ordinata potest appetere maius bonum; sed plura bona infinita si sint possibilia plus includunt bonitatis, quàm vnum infinitum: ergo voluntas posset ordinate plus amare plura bona infinita, quàm vnum bonum infinitum; & per consequens vnum bonum infinitum non posset quietare ipsam voluntatem. Sed dico primo neq; istam viam esse demonstratiuam, vt ipsi putant: quia quando dicunt bonum infinitum non potest quietare &c. aliquis responderet vt est Auerroes, negando quod detur bonum infinitum intensiue; quia erit tantum infinitum extensiue, & cum hoc non possit aliqua demonstratione demonstrari: sequitur quòd nec vnitas, quæ concluditur ex ista infinitate demonstrabitur. Adde etiam, ꝙ potuisset quis dicere, ꝙ vnus Deus esset limitatus ad vnam speciem, & alter ad alteram, & sic non sunt adæquati; quia semper altera specierum abundat alteri, puta ꝙ vnus Deus esset respectu materialium, & intelligentiarum, quæ habent operationem circa materialia: alter vero circa intelligentias puras, quæ non habent comparationem, nec operationem circa materialia; & sic vnusquisque quietaretur circa suum principatum, & suam bonitatem, & etiam vnusquisque ipsorum secundum bonitatem, quam habet, posset quietare nostram voluntatem.

(C) *Deus est infinitus extensiue secundũ Auer.* (D)

Quarta via, qua vtuntur est ista: Duo sunt Dii: ergo eiusdem effectus sunt duæ causæ totales in eodem ordine causę; consequens est falsum: ergo & antecedens: falsitas consequẽtis probatur, quia tunc aliquid posset esse semper causa alicuius, à quo non semper dependeret; nihil enim essentialiter dependet ab aliquo, quo nõ existente nihilominus erit: si igitur C. habet duas totales causas, scilicet A. & B. in eodem genere, & ordine, tunc destructo A. nihilominus erit ipsum C. ab ipso B. & similiter destructo B. ipsum C. erit ab ipso A. ex quo vtrumque ponitur causa totalis eius: consequentiam probant; quia potentia infinita est causa totalis respectu cuiuscunque effectus: si ergo A. & B. sunt Dii, quilibet est potentiæ infinitæ, & per consequens causa totalis cuiuscunque effectus, & sic necessario erunt duæ causæ totales in eodem ordine causę. Sed dico nec istam quartam viam esse demonstratiuam, cũ fundetur super eodem fundamento, quod Auerro. negaret, scilicet ꝙ quilibet Deus sit potentiæ infinitæ intensiue; ex consequenti ruit hæc via sicuti, & ceteræ; quæ omnes fundantur supra hoc fundamento. Adde, quòd causa totalis potest dupliciter intelligi. Primo vt illa

Causa totalis bifariam esse potest.

illa dicatur causa totalis, qua posita omni alia circumscripta potest effectus sufficienter produci, & hoc modo causa totalis, & causa sufficiens coincidunt. Altero modo dicitur causa totalis illa, quę potest aliquem effectum sufficienter producere, & sine qua non potest talis effectus produci: & hoc modo causa totalis, & causa pręcisa idem sunt; qua distinctione posita dico, non esse inconueniens effectum eundem simul posse à duabus causis totalibus primo modo produci, vt patet de eodem calore numero, qui simul producitur à sole, & ab vno igne, vel à duobus ignibus: esset autem inconueniens iuxta secundum membrum distinctionis. A

Quinta est: Duo sunt Dij, ergo per necessitatem sunt infiniti numero; consequens est euidenter falsum, ergo & antecedens: consequentiam probant, quia species multiplicabiles, siue plurificabiles indiuiduis non determinãtur ex se ad certum numerum indiuiduorum: sed quantum est ex se, non repugnat sibi esse in infinitis indiuiduis, sicut patet de specie humana & de aliis omnibus corruptibilium speciebus: ergo si ratio ipsius deitatis sit plurificabilis in indiuiduis non determinat se ad certum numerum, sed quantum est ex se compatitur secum infinitatẽ; sed si possunt esse infinita necesse esse, necessario sunt infinita, alias non essent necesse esse, sed possibilia esse: ergo erunt infiniti Dii, quorum quilibet est necesse esse. B

Quare multiplicantur indiuidua.

Ad hanc viam primo dicere possumus, quòd multiplicatio indiuiduorũ sub vna & eadem specie prouenit, quia illa species non potest perpetuari secundum vnum indiuiduum: propterea necessario requiritur successiua multiplicatio indiuiduorum; sed tunc dicerem, quòd quilibet illorum Deorum haberet naturam in vno indiuiduo perfectam nõ multiplicabilem per alia indiuidua, vt patet de natura solis, & aliorum planetarum, & hoc expresse sentit Auerro. 2. de anima, vbi docet, quòd sollicitudo diuina, cum non potuerit facere generabile & corruptibile permanere secundum indiuiduum, miserta est dando ei virtutem qua permanere possit in specie.

Com. 34.

Adde, quòd posito illos duos Deos esse diuersæ speciei, nec argumentũ concludit, quia tunc illa, quę sunt diuersæ speciei, possunt terminari ad certum numerum; quia (vt dictum est) vnus Deus nullo modo se intromitteret de alio, nec de principatu eius; sed vnus Deus esset prima causa, & perfecta respectu sui principatus; & alter respectu sui: posito etiam, quòd essent eiusdem speciei, tunc ꝙ natura esset plurificabilis, & non determinata ad certum numerum, est verum, quando plurificatur per continuam generationem: sed quando est plurificata in se ipsa, puta per duo vel tria, non per continuam generationem, tunc nunquam erunt plura, quàm primus numerus terminatus, puta duo vel tria, & sic in proposito erit &c. C

Nec concludit confirmatio, quam sumũt ex eadem via de necesse esse arguẽtes sic: si sunt plura necesse esse oportet ꝙ aliquibus perfectionibus realibus distinguantur, aut ergo istę rationes, quibus distinguuntur, sunt formaliter necesse esse; aut non, si non; ergo aliquid est per se primo necesse esse, & tamen includit aliquid, quod non est formaliter necesse esse, quod est impossibile, quia nullum necesse esse includit aliquam entitatem non necessariã: si vero illi duo Dii distincti sunt formaliter necesse esse, & nihil includunt nõ necessarium ergo in aliquo conueniunt, & in aliquo differunt: ergo vterque Deus habet in se duas rationes, quarum vtraque est necesse esse; sed hoc est impossibile, quia neutra istarum includit alteram: ergo vtraque circumscripta, Deus ille esset necesse esse per reliquam, & sic aliquid esset formaliter necesse esse per aliquam rationem, qua circumscripta nihilominus esset necesse esse, quod est impossibile.

Gentiles tenent plures esse Deos.

Sed dico nec hanc confirmationem aliquid demonstratiue cõcludere; quia Aduersarius, & Gentilis tenens pluralitatem Deorum posset dicere, rationem istam procedere ex falsa imaginatione, quasi ꝙ isti Dii distinguerentur aliquibus differentiis additis suæ essentię, quę vel essent quædam entia necesse esse, vel non necesse esse, immo si distinguerentur isti Dii, vt gentilis ponit in eis distinctionem, essent distincti suis propriis, & intrinsecis necessitatibus essendi, prout vterque esset hic; sicuti duę animæ intellectiuę numero sunt distinctę propriis accidentibus trãscendentalibus, loquendo de animabus separatis inquantum vnaquæque ipsarum est hæc, & non per aliquid additum, ex quo patet hanc viam peccare falsa imaginatione. D

Vltima via est ex parte omnipotentię, sic, omnipotens est qui suo velle potest quodcunq; possibile facere esse, uel non esse, ita ꝙ suo velle potest producere omne possibile, & suo velle potest impedire omne possibile, vel destruere, si iam haberet esse; nunc sic, duo sunt Dii; ergo nullus istorum est omnipotens, consequens est euidenter falsum: ergo & antecedens: consequentiam ita probant: quia A. potest suo velle producere omnia in esse, ex quo

ponitur

A ponitur omnipotens, sed nõ est necesse, ꝙ B. velit omnia illa esse, quæ velit A. quia voluntas ipsius B. contingenter se habet ad illa, sicut voluntas ipsius A. ex quo Deus est: ergo B. potest nolle illa esse, & per consequens nullum istorum erit, ergo si duo sunt omnipotentes, vterque faceret alium nullipotentem, prohibẽdo scilicet per suum velle quicquid alius esse vellet.

Et si quis diceret ad hanc rationem, quòd ambo concordant in voluntate sua, licet non de necessitate, sed quasi conuenientes in aliquo pacto, vt quicquid velit vnus, velit & alter. Arguunt contra, quia illud pactum non est necessarium, & per consequens potest se aliter habere, vt scilicet dirumpatur, & tunc sequitur ratio. Addunt, ꝙ posito illo pacto, adhuc sequitur neutrum eorum esse omnipotentem; quia si A. est omnipotens, tunc poterit producere suo velle omne possibile: & B. similiter, quod est absurdum contra illud, impossibile est duas causas totales producere eundem effectum, & sic semper sequitur ratio. Sed dico hanc etiam nihil concludere demonstratiue, quia posset gentilis dicere illos duos esse in essendo, non tamen in causando: quia conuenirent in vna prima causa totali, posito ꝙ sint, B eiusdem speciei, & hoc non ex pacto aliquo, sed ex intrinseca, & naturali concordia, quam haberent inter se, quemadmodum secundum fidem nostram sunt tres personæ in esse personali realiter distinctæ; tamen in creando sunt vnum principium creaturę, inquantum ex natura rei sunt concordes respectu factionis & regiminis creaturarum: eodem modo in proposito diceret gentilis, ꝙ licet sint plures Dii, & omnes omnipotentes; concordant tamen in voluntate non ex pacto aliquo, sed ex naturali concordia: nec sequitur plures causas totales producere eundem effectum; quia licet sint plures in essendo; sunt tamẽ vnum in causando; ex his ergo patet rationes Scoticas non esse demonstratiuas, sed facile solubiles. Tres pſonæ diuinæ sunt vnum principium creandi.

Sunt & Aliqui, qui alias rationes adducunt ad istam conclusionẽ probandam, & primo vtuntur ratione Arist. 8. physi. ꝙ in mouentibus & motis non est procedere in infinitum: ergo est dare unum primum motorem; sed primus motor est Deus: ergo &c. Sed nec ista ratio probat, Deum esse vnum infinitum intensiue in perfectione, quia posset aliquis dicere, hunc primum motorem, quem inuenit Aristo. esse aliquam intelligentiam æternam finitæ perfectionis: hæc autem intelligentia non est Deus. Tex. 34.

C Secundo aliqui probant ex dicto Aristo. 1. ethic. ꝙ non potest esse nisi vnum optimum; quia si essent duo, neutrum essèt optimum; sed secundum omnes leges Deus est optimus: ergo Deus est tantum vnus. Sed facile hanc rationem quis soluere posset, dicendo, non esse inconueniens esse duo optima eiusdem speciei; quia possibile est reperiri duos homines, quorum vterque participaret magnitudinem secundum esse perfectissimum, quod posset competere homini, & sic essent duo Dii, verum duo optima differentia secundum speciem reperiri est impossibile; quia ex quo differunt specie, vnum necessario excederet aliud, & illud excedens necessario esset optimum: sed reperiri duo optima eiusdem speciei non est inconueniens. Adde etiam, ꝙ hęc ratio solui potest per hoc, ꝙ infinitas Dei intensiue in perfectione non est demonstrata: & ideo essent plura optima, sed non infinita intẽsiue. Hãc responsionem, cum essem Pataui, asserebat illustris dominus Ioannes Campanilis doctrina & ingenio pollens rector in almo studio Patauino, qui modo sua prudentia & virtute inter excellentissimos medicos Neapolitanos numeratur. Aliqui ita probant ex Arist. in hoc libro, vbi vult, ꝙ in eadem specie non sunt diuersa, nisi propter materiam; sed Deus est sine D oĩ materia, quia est actus purus ex hoc met libro: igitur non possunt esse plures Dii; quod etiam habet Philosophus in præsenti textu, vbi docet, omnia ordinari in Deum vt in finem, sed de ratione finis est vnitas: igitur tantum est vnus Deus: quod etiam haberi potest ex 5. huius, vbi Philosophus docuit Deum esse primum ens, cui omnia tribuuntur: modo quæritur, aut illud, cui omnia attribuuntur, est vnum, aut plura: si vnum, habetur propositum, quòd sit tantum vnum primum ens, quod est Deus: si plura, tunc ens dictum de illis habet aliam vnitatẽ non generis, nec speciei, quia ens nec est genus nec species 3. huius, quia nulla differentia potest esse extra conceptum entis: ergo dictum de illis habet vnitatem attributionis, & tunc iterum erit quæstio, si attributio fiat ad vnum, vel ad plura: & arguitur vt in principio in infinitum. Ex eodem 5. libro argui potest, quia necesse esse ex se determinatur ad esse, sed quod ex se determinatur ad esse, habet singulare esse: ergo omne necesse esse habet singulare esse; & per consequens tantum est vnum necesse esse. Arguunt etiam de mente Proculi, quia multitudo non potest esse primum in entibus, vt docet ipse Proculus in propositione quinta, ꝙ multitudo est secunda ab vno, cum non pręcedat vnitatem, sed sequatur: quia omnis multitudo participat vno; sed quod sequitur aliud sic, quòd participat [illegible] ei-

Oẽs leges fatentur Deum esse optimum.

Campanilis.

Tex. 49.

Tex. 38.

Tex. 51.

Tex. 5.

Tex. 19.

Tex. 5.

Multitudo sequitur vnitatem.

se ab illo, ipsum ab illo procedit: ergo omnis multitudo erit ab vno, & sic est vnum primũ. A
Cap. 5. Addunt etiam secundum Dionysium libro de diui. nomi. quia omnis multitudo participat vno, si ergo sunt duo, haberent aliam vnitatem non subiectiuam, quia illa solum accidentibus conuenit, nec generis, nec speciei, quia Deus non est in genere, nec in specie, nec analogię, quia tali vnitate vniuersaliter vnum est perfectius, & reliquum imperfectius, & ita vnus Deus esset imperfectus; nec dicunt plures vnitates nisi numerales: igitur ambo erunt vnus Deus numero. Rursus argumentãtur, quia si essent duo Dij, in aliquo conuenirent, & in aliquo differrẽt & non secundum idem: igitur erit compositio in eis: ergo necesse est ponere tantum vnum. Item, vel alter erit insufficiens, vel alter superflueret, quia si vnus haberet omnes perfectiones; alter superflueret, & si vnus non haberet omnes perfectiones, esset insufficiens: ex istis rationibus concludunt isti demonstratiua ratione posse demonstrari Dei vnitatem.

Sed (pace eorum dixerim) rationes istæ non demonstrant, quia ad primam posset aliquis dicere, ꝙ non est demonstratum, non posse esse duos Deos indiuiduos, vel quæcunque alia indiuidua, nisi propter materiã; quia potuissent esse multa in eadem specie sine materia, vt tenent nominales de Angelis, qui sunt sine materia, & tamen multiplicantur sub eadem specie: sic etiam diceretur ad dictum Arist. in præsenti textu, ꝙ licet omnia ordinentur in Deũ vt in finem, quando illa ita se habent, ꝙ alterum dependet ab altero, sed quando sunt diuersi ordines rerum, & vnus ab altero non dependet, vt dixit Pythagoras de magnitudinibus & animabus, tunc non est necesse omnia ordinari ad vnum tanquam ad finem: sed ea, quæ pendent ab vno, ordinantur ad illud, illa autem, quæ non pendent, ordinantur ad aliud. Ad tertiam rationem, quę erat desumpta ex 5. huius, ꝙ Deus est primum ens, posset aliquis dicere, ꝙ isti plures Dii non haberent vnitatem in ente nisi vocis tantum: non autem generis, nec speciei, nec analogiæ, nec vnionis, quia se totis differunt. Ad quartam, quæ erat de necesse esse, diceret gentilis, quòd licet necesse esse determinetur ad esse necessarium, tamen non determinatur ad esse singulare necessarium, quin posset esse cum alio; & ita poterunt esse multa necesse esse. Ad quintam de Proculo diceret Pythagoras, quòd quanquam de facto omnia vni attribuantur, tamen non est demonstratum, quin de possibili possint esse Dii multi sine attributione vnius ad alterum: positis enim duobus Diis, (si essent) naturaliter essent concordes, & æqualiter naturaliter sine attributione in inuicem adhuc saluaretur bona dispositio entium, & principatuum. Ad sextam, quæ erat secundum Dionysium diceret etiam ille, qui tenet opinionem contrariam, quòd cum probatur multitudinem non posse esse primum in aliquibus, verum est de multitudine causata secundum ꝙ omnis multitudo causatur ab vno; non tamen est verum de multitudine incausata: vnde diceretur, ꝙ sicut sunt duo Dii, si essent per se entia, & neuter causaretur ab alio, ita multitudo eorum esset per se, & talis multitudo non causata posset dici quoddam primum in entibus. Ad septimam diceret gentilis illos Deos conuenire in ipso ente secundum vocem tantum, & differre se ipsis: vnde non sequitur in eis reperiri compositionem. Ad vltimam diceret etiam gentilis, ꝙ alter non superflueret; quia sicuti iuxta fidem nostram ponimus tres personas diuinas distinctas, & tamen sancti Patres concedunt, ꝙ si esset vna sola persona tanquam suppositum absolutum, puta solus pater, adhuc esset omnipotens, & posset omnia, quæ possunt omnes simul; & tamen non dicitur, ꝙ illa trinitas superfluat, & redditur ratio à Sanctis, quia licet vnum suppositum sit per se omnipotens; tamen aliunde scilicet propter intrinsecam beatitudinem necesse est talis emanatio; quia nullius rei sine consortio iucunda est possessio: eodem modo diceretur in proposito, si essent duo Dii indiuidui, ꝙ vterque esset omnipotens, tamen illa pluralitas requireretur propter beatitudinem; quia beatitudo non põt esse sine pari, & socio; ex his ergo apparet manifeste rationes istorũ non esse demonstratiuas, vt ipsi arbitrabantur, propterea aliqui dixerunt conclusionem istã non esse demonstrabilem, sed tantum acceptam per fidem, vt scripsit Rabi Moyses libro 3. de mysteriis Egiptiorum, ꝙ vnitas Dei accepta est à lege Deuteronom. audi Israel, dominus deus tuus vnus est, & Esaiæ, extra me non est Deus.

Opinio Nominaliũ de Angelis. B

Tex. 5.

C

Multitudo duplex.

Iucunda possessio non ẽ sine consortio. D

Cap. 6. Cap. 6. Cap. 5.

Quo circa vt habeatur veritas huius rei sciendum est primo, fuisse opinionem Pythagoricorum ponentium plura principia, quorum alterum non dependebat ex altero, asserebant enim primo esse ordinem numerorum, & hi omnes habebant suum principium. Secundo dicebant esse ordinem magnitudinum, & hæ omnes etiam habebant suum principium quod non conueniebat cum principio numerorum. Tertio statuebant ordinem animarũ, quibus adhuc aliud præferebant principium. Quarto etiam dicebant esse sensibilia, quibus

A bus præerat principium,& vnum istorum principiorum (vt dictum est) non dependebat ab alio: immo quodlibet principiorum vocabant Deum,& ita ponebant multitudinem primorum entium, siue Deorum; quod etiam sentiebat Empedocles, qui simul cum Pythagora multitudinem Deorum docebat:& sic etiam gentiles, vt scripsit Apostolus 1.ad Corin. si quidem sunt Dii multi,& domini multi: nobis autem &c. contra quam positionem Phythagoricorum arguit Philosophus in præsenti textu, quòd si daretur pluralitas primorum principiorum, sequeretur vniuersum esse inconnexum &c. Cap. 8.

Secundo sciendum est, quòd fuerunt quidam, qui appellabantur Gnostici, quos secutus est Apelles, de quo scribit Eusebius libro 5. historiæ Ecclesiasticę. Hi enim dixerunt duos esse Deos, vnum bonum;& alterum malum:& hos imitatus est Manichæus, sub quo magis præualuit, quàm sub Gnosticis hic error: propterea ab eo nomen accepit, vt dicatur error Manichęorum. Alii etiam Hæretici fuerunt ponentes duos Deos, quorum pater fuit quidā nomine Cerdon, hic enim, vt docet B. Augustinus libro de hæresibus, posuit duo principia sibi aduersantia,& Deum legis, ac Prophetarum non esse Patrem Christi, nec esse bonum, Cap. 13. Capr 21.

B nec iustum: Alium vero Deum esse Patrem Christi,& hunc esse bonum. Fuerunt etiam quidam Platonici, de numero quorum extitit quidam Hęreticus nomine Valentinus, qui sectā Platonis religioni Christianę miscens, figmenta multa & fabulosa docuit: hic enim asserebat duo omnium rerum principia tantum esse, quę appellauit profundum & silentium. profundum dicebat esse patrem,& ex coniugio profundi & silentii processisse intellectum,& ex intellectu processisse verbum,& ex verbo hominem; quę omnia sunt mere figmenta & mere fabulosa, vt docet Tertullianus libro de hæresibus. Hæresis Valentini.

Tertio sciendum est, quòd inter omnia, quæ debent credere fideles, hoc est primum, scilicet quòd sit vnus Deus, quia quatuor fuerunt illa, ex quibus homines inducti sunt ad ponēdum plures Deos. Primum est imbecillitas humani intellectus, non valens transcendere corporalia,& non credens aliquid esse vltra naturam corporum sensibiliū: & ideo quæ pulchriora,& digniora inter ea videbantur, eis attribuebat,& impendebat diuinum cultum, & huiusmodi sunt corpora cælestia, scilicet sol,& luna,& stellæ &c. Secundo prouenit positio, de pluralitate Deorum ex adulatione hominum; nam aliqui volentes adulari dominis & regibus, honorem Deo debitum, eis exhibebant, obediendo eis,& etiā eis se subiiciendo, quare & aliquos post mortem fecerunt Deos, aliquos autem in vita dixerunt esse Deos. Tertio prouenit ex carnali affectu ad filios,& consanguineos: nam aliqui propter nimium amorem quem ad suos habebant, faciebant statuas post eorum mortem;& illis statuis diuinum cultū impēdebant. Quarto ex malitia Diaboli: ipse enim ab initio voluit se æquiparare Deo,& totus suus conatus in hoc existit, vt faciat se ab hominibus adorari,& sacrificia sibi offerri, nō quòd delectetur in vno cane vel cato, qui ei offertur, sed in hoc, quòd ei impendatur reuerentia, sicut Deo: propterea accepta est hæc propositio sub fide, licet oppositum huius dicat S. Thomas in expositione Epistolæ ad Hæbreos, vbi dicit, ꝙ ista propositio, Deus est vnus, est nota ipsis Philosophis,& non cadit sub fide. Adulatio q& malum induxit. C Cap. 11.

Postremo sciendum est, quòd demonstratio est duplex: altera simpliciter:& altera secundum quid; demonstratio simpliciter adhuc duplex est: altera per quam scitur esse, & causa ipsius rei; quemadmodum quando per demonstrationem aliquis cognoscit hominem esse risibilem, dicendo, omne rationale est risibile; homo est rationalis: ergo est risibilis: hæc demonstratio facit scire esse & causam ipsius risibilis, & vocatur demonstratio simpliciter potissima. Demonstratio vero altera dicitur per quam cognoscitur causa rei, sed non esse, quia videlicet esse rei est notum: sed non causa, quemadmodum si quis videat lunā eclipsari,& ignorat causam,& demonstretur sibi, ꝙ luna eclipsatur propter interpositionem terræ inter solem,& ipsam lunam; talis demonstratio dicitur propter quid dans causam tantum, sed non esse: prima dicitur simpliciter potissima, quia dat causam,& esse simul; demonstratio autem, quæ secundum quid dicitur, vel signi, vel quia, vel per effectum, vt quando quis demonstrat stellas fixas esse remotas, quia scintillant, vel mulieres peperisse, quia habent lac in mammillis. Demonstratio duplex est. D

Istis sic stantibus ponuntur tres conclusiones: quarum prima est. Ista propositio, Deus est vnus, simpliciter cadit sub fide: probatur, quia non omnes fideles sciunt ipsam demonstrare: ergo simpliciter inter credenda numerari debet; & hoc est quod dicit S. Thomas in opusculis. Opus. 6.

Secunda conclusio. Ista propositio, Deus est vnus, respectu vnius & eiusdem non potest simul esse credita & scita: probatur, quia de eodem secundum idem non potest esse simul in

vno

vno homine scientia,& fides: impossibile enim est idem secundum idem formaliter loquẽdo esse scitum,& creditum; quia scitum est visum,& creditum est non visum: licet ab vno, & eodem possit haberi fides,& sciẽtia de eadẽ re secundum quid, nõ tamẽ simpliciter,& secundum idem,formaliter loquendo: quia potest esse, ꝙ de vna & eadem re aliquis sciat aliquid,& aliquid aliud credat: queadmodũ de Deo poterit aliquis doctus Philosophus scire demonstratiue,quòd sit vnus,& credere ꝙ sit trinus; & hoc pacto S.Tho. scripsit super epistolam ad Hebręos vbi supra,quòd ista propositio, Deus est vnus, non cadit sub fide, quia est cognita à Philosophis. A

Fides & sciẽ quõ stent simul.

Cap. III.

Tertia conclusio est. Deus est vnus,est propositio demonstrabilis, non quocunque genere demonstrationis,sed demonstratione secundum quid: probatur ex rationibus, quas adducit S.Tho.in 1.p.quarum prima est ab vnitate mundi; quia omnia, quæ sunt in vniuerso, inueniuntur esse ordinata ad inuicem,dum quædam deseruiunt quibusdam, vt patet ad sensum,quæ autem diuersa sunt in vnum ordinem non conuenirent,nisi ab aliquo vno ordinarentur,& quia melius est multa reduci in vnum ordinem per vnum ordinantem, quàm per multos,quia per se vnius vnum est causa, multa enim non sunt causa vnius,nisi per accidens inquantum scilicet sunt aliquo modo vnum; sed cum primum mouens, quod est Deus, sit perfectissimum per se,& non per accidens: ergo oportet quòd hoc primum mouens reducens omnia in vnum ordinem, sit tantum vnum; & sic tantum est vnus Deus. B

q.11.ar.3.

Multa quõ sint vnius causa.

Sed aduerte,quòd ista propositio,tantum est vnus Deus, potest tripliciter exponi. Primo gratia infinitatis, sic,vnus est Deus & nihil non vnum est Deus: ergo tantum est vnus Deus. Secundo gratia alietatis hoc modo, vnus est Deus, & nil aliud ab vno est Deus: ergo Deus est tantũ vnus. Tertio gratia exclusionis pluralitatis Deorum sic, vnus est Deus,& non sunt plures Dii: ergo tantum est vnus Deus: & hoc pacto concludunt rationes S. Thomę, inter quas hęc est secunda, quæ sumitur ex infinitate eius perfectionis: quia Deus comprehendit in se totam perfectionem essendi, vt est communis animi conceptio: si ergo essent plures Dii, oporteret eos differre; aliquid ergo conueniret vni, quod non conueniret alteri; & sic ille, in quo esset priuatio, non esset simpliciter perfectus, & sic alicui eorum deesset aliqua perfectio: hoc autem est impossibile: ergo impossibile est esse plures Deos.

Sensus rõnũ S.Thom.

Tertia ratio sumitur ex eius simplicitate; quia illud, vnde aliquod singulare est hoc aliquid, nullo modo est multis communicabile; sed illud, vnde Sortes est homo, multis communicari potest: illud autem vnde est hic homo non potest communicari nisi vni tantum: si ergo Sortes per id esset homo, per quod est hic homo,sicut nõ possunt esse plures Sortes,ita non possent esse plures homines: hoc autem conuenit Deo,qui est ipsamet sua natura & essentia,ex quibus habetur, ꝙ secundùm idem est Deus,& hic Deus: ergo tantũ est vnus Deus & sic impossibile est esse plures. C

Pluralitas principatuũ mala est.
Cap. 10.

Quarta ratio potest sumi ex hoc textu; quia pluralitas principatuum non est bona; sed si essent plures Dii, esset pluralitas principatuum, quia vnus Deus non est sub alio: ergo non sunt plures Dii. Quinta desumitur ex 8.ethic. vbi docet Philosophus, regnum esse optimam politiam,in quo melius est esse vnũ principẽ, quàm plures: sed vniuersum est quoddam regnum,& quædam politia: ergo in ipso melius est ponere vnum principẽ,idest Deũ, quàm plures. Sexta,illud, quod dicitur per superabundantiam, in vno tantum inuenitur; sed Deus dicitur per superabundantiam,quòd sit summum bonum, quia impossibile est esse duo summe bona; igitur Deus est tantum vnus. Septima,quod sufficienter fit vno posito melius est per vnum fieri, quàm per multa; sed ordo rerum meliorari non potest, non enim potentia primi agentis deest potentiæ, quæ est in rebus ad perfectionem: sufficienter autem oĩa complentur per vnum primũ principium: ergo frustra erit ponere plura prima principia,& sic tantum est vnus Deus. Octaua, primus motus continuus est vnus: ergo primus motor, qui est Deus, est tantum vnus: antecedens patet: consequentia probatur, quia impossibile est vnum motum continuũ, & singula regulantem à pluribus motoribus esse: si enim simul mouerent, tunc vterque esset imperfectus motor, quod non conuenit primo motori,cum perfectum sit prius imperfecto; si autem non simul mouerent, quilibet eorum quandoque moueret, & quandoque non,& sic non esset vnus motus continuus, & regularis: tum quia vnus motus continuus est ab vno motore,& ideo si non esset semper vnus motor, motus non esset vnus; tum quia motor, qui non semper mouet, irregulariter inuenitur mouere; vt patet in motibus violentis,& naturalibus, vbi motus aliquando est velocior, aliquando tardior. D

Motus regularis est ab vno motore.

Nona, primum mouens, quod est Deus, est omnino abstractum; ergo est tantum vnum;

quia

A quia abstractum non multiplicatur, quemadmodum si daretur albedo separata, illa esset tantum vna, quia multiplicatio non est nisi ex recipiente. Decima, proprium cuiuslibet rei est tantum vnum; sed Deus est suum esse proprium: igitur Deus est tantum vnus. Vndecima, primum mouens, quod est Deus, potissime habet esse: igitur est maxime vnus, adeo quod in plures diuidi non potest: consequentia probatur, quia eo modo vnaquæq. res habet esse, quo possidet vnitatem; ideo suæ diuisioni totis viribus repugnat; quia per diuisionem tēdit in non esse. Duodecima, quorumcunque in aliquo genere inuenitur conuenientia, oportet quòd omnia ab illo vno dependeant: videmus enim in quolibet genere inueniri vnū, quod est mensura aliorum, & sic multitudinem ab vnitate procedere; sed omnia conueniūt in esse: ergo oportet vt sit vnum, quod sit principium omnium: hoc autem est Deus: ergo est tantum vnus Deus. Tertiadecima, quod est incircumscriptum est vbique, & si loca essent infinita vbique esset; sed Deus est incircumscriptus: igitur vbique est: posito quòd sint plures Dii, oporteret vnum esse in alio, & ita vnum penetrari ab alio: sed quod penetratur ab alio non est actus purus: quod est contra rationem primi entis, ergo non sunt plures Dii; sed vnus tantum. Quartadecima, illud, quod est tota entitas eminenter subsistens, est numero tantum vnum, quia da oppositum, tunc non esset tota entitas eminenter; sed primum mouens est huiusmodi, cum sit indepēdens: igitur est tantum vnum, & hoc concludit Arist. in hoc vltimo textu: entia nolunt male disponi, &c. & loquitur de toto ente etiam increato, de quo specialiter disputat in hoc libro; & dicit, quod pluralitas principatuum est mala, & ideo cōcludit, vnus ergo princeps, & loquitur de vnitate numerali, quia principatus spectat ad personam, & non ad speciem.

Abstractum non multiplicatur.

B *In Deo sunt omnia eminenter vel formaliter.*

Vltima ratio sit, Deus est quo magis cogitari non potest; sed si essent plures Dij quolibet illorū aliquid maius cogitari posset, quia illi plures simul aliquid maius essent, quàm vnus tantum: igitur Deus est tantum vnus: & hoc pacto concludunt rationes, quas adducit Seneca libro de unitate Dei, quas gratia breuitatis omitto. Sunt etiam & aliæ rationes, quas adducit Cicero libro de natura Deorum, & in Academ. quæstionib. Plures etiam rationes sunt, quas adducit Iustinus libro de monarchia, & in exortat. ad gentes; sed quia res est manifesta, propterea illas prætermitto.

Seneca egit de vnitate Dei.

C Et si quis diceret, quòd in Deo ponendum est omne illud, quod est melius ad gubernandum vniuersum; sed melius est plures Deos esse, quàm vnum, quia plura bona paucioribus magis sunt eligenda, vt docet Philosophus 3. topicorum: ergo videtur, quòd sint plures Dii. Ad quod dicendum est, quòd verbum Philosophi debet intelligi de pluribus bonis præsupposita æqualitate bonitatis in quolibet bonorum plurium & in quolibet bonorum paucorum, quæ sunt limitata, modo bonum infinitum, quod est Deus, est tota bonitas; ex consequenti impossibile est esse nisi vnum; quia hoc æquiualet omnibus bonis limitatis, & finitis, immo excedit ipsa. Sed contra hanc responsionem, quia vnumquodq. tunc perfectum est, cum potest producere sibi simile, 4. meteo. sed Deus est ens perfectissimum & infinitum bonum, per responsionem datam: ergo producit alium Deum sibi similem, & sic sunt plures Dii. Respondetur, quòd propositio Philosophi intelligenda est in rebus istis corporalibus generabilibus & corruptibilibus, non autem in æternis: non enim debemus iudicare intelligentiam esse imperfectam ex hoc, quòd non generat aliam sibi similem. Sed contra, quia lux spiritualis est potentior luce corporali; sed lux corporalis potest lucem sibi similem producere: ergo à fortiori lux spiritualis, quæ est Deus, & si potest, ergo produxit, quia in æternis non differt esse & posse, vt scribit Arist. 3. physicorum, & acceptatur à Theologis.

Cap. 3.

Cap. 1.

D *Tex. 33.*

Sed respondetur verum esse lucem spiritualem esse nobiliorem corporali, tamen potest esse aliquid, quod in natura inferiori dicat perfectionem, & nobilitatem, quod tamen positum in natura superiori potius imperfectionem & ignobilitatem diceret, quàm aliquā perfectionem; quemadmodum esse iracundū est quid nobilitatis, & perfectionis in cane, in homine uero minime: sed vitium & ignobilitatem poneret, sic etiam lucem creatam producere sibi similem dicit perfectionem in ipsa, & hoc pacto in oībus istis generabilibus, & corruptibilibus perfectionem dicit in rebus perfectis generare sibi simile, tamen in luce increata, quæ est Deus, dicit imperfectionem, quia esset contra rationem suæ summæ simplicitatis, & suæ infinitæ perfectionis. Hinc non sequitur esse plures Deos.

Perfectio in vno poterit esse vitium in alio.

Sed contra; quia omnis persona diuina est Deus; sed tres sunt personæ diuinæ: ergo tres sunt Dii. Ad quod dicimus imprimis, hic loqui naturaliter, quia fides Christiana ponit in Deo generationem, quę est viuentis à viuente coniuncto secundum similitudinem eius-

Generatio diuina qualis est.

dem naturę, quæ est vna numero, licet personæ multiplicentur; sed ista generatio tantum fide tenetur, de qua scribitur, generationem eius quis enarrabit? Deinde Theologus etiam respondet ad hoc argumentum, quòd nomina significantia diuinam essentiam substantiue, singulariter, & non pluraliter prædicantur de tribus personis; illa autem nomina, quæ dicuntur adiectiue, dicuntur prædicari pluraliter; hinc dicimus vnum Deum, vnum increatum, immensum, & æternũ: & propterea quia Deus dicitur substantiue, Theologi dicunt Deum esse vnum, licet tres sint personæ habentes deitatem; non tamen sequitur, quòd sint tres Dii, vt docet S. Thom. 1. p. A

q. 39. ar. 3.

Sed adhuc non quiescit animus humanus; quia omnis forma vniuersalis potest communicari pluribus; sed natura ipsius Dei est forma vniuersalis: ergo pluribus Diis communicari potest. Sed dicimus ad hoc, negando maiorem, quia non tenet nisi in illis, in quibus distinguitur suppositum & natura; modo in Deo est idem suppositum & natura, esse & existentia, & per idem est Deus, & hic Deus: propterea repugnat ei, vt sua natura multiplicetur. Sed contra, quia hæc responsio destruit totam doctrinam huius libri, in quo Philosophus quæsiuit de numero substantiarum separatarum, an sit ponenda vna, vel plures: & docuit plures esse tales substantias æternas, infinitas, & c. & hę substantiæ sunt Dii: ergo plures reperiuntur Dii. B Sed ad hoc argumentum respondimus supra, disputantes de infinitate Dei, quia Aristot. licet posuerit plures substantias separatas, simplices, & ęternas, & infinitas extensiue, immateriales, & mouentes; non tamen posuit omnes in eadem perfectione existentes, sed tantum primum mouens voluit esse infinitum intensiue, à quo ceterę intelligentiæ recognoscunt esse, & perfectum esse, & sic primum mouens est tantum vnum, quod est Deus.

Eodem Deus est Deus, & hic Deus.

Infinitũ extẽsiue ẽ multiplex.

Sed contra, quia si Deus est vnus, aut erit vnus vnitate quæ est principium numeri, & hoc non; vt de se patet; aut vnitate, quę conuertitur cum ente, & nec etiam hoc esse potest, quia tale importat priuationem, quę Deo non conuenit: igitur Deus nullo modo potest dici vnus. Sed dicimus ad hoc, verum esse, vnum secundum quòd est principium numeri, non dici de Deo, sed solum de his, quę habent esse in materia: vnum autem, quod conuertitur cum ente, est quoddam metaphysicum, quod secundum esse non dependet à materia, & sic Deus dicitur vnus, idest indiuisus actu, & potentia, & licet in Deo non sit aliqua priuatio, tamen secundum modum apprehensionis nostrę non cognoscitur à nobis, nisi per modum priuationis, & remotionis; & hoc modo non est inconueniens aliqua nomina priuatiua dici de Deo, vt est incorporeum, infinitum, & esse vnum. C

Deus quõ agnoscitur à nobis.

Sed contra adhuc, quia si hoc modo Deus est vnus, pro tanto dicitur prout est vnus per suam essentiam; sed hoc verificatur de omni ente: quia omne ens est vnum per suam essentiam: ergo hoc non erit proprium ipsius Dei, quòd scilicet sit vnus. Ad quod respondẽtes dicimus, quòd licet omne ens sit vnum per suam essentiam, seu substantiam, quia non per rem additam, vt docuimus 4. huius, non tamen ęqualiter se habet substantia quælibet ad vnitatem, quia aliqua substantia vel est composita, vel est componibilis cum altero, solus Deus est ille, in quo nulla inuenitur compositio, & propterea dicitur vnus.

Dilucid. 1.

Sed cõtra, quia si vnus est, cũ sit princeps totius vniuersi, q̃ritur, aut principat principatu despotico, vel politico; sed neutro modo principari põt rebus vniuersi, non principatu despotico, quia iste est seruorum, & tunc sequeretur nullam rem vniuersi esse liberam, quod est falsum, quia homo est liberi arbitrii, nec principari potest principatu politico, quia in illo licitum est subditis resistere principanti, & contraire suę voluntati, & cum res vniuersi possit resistere ipsi Deo: sequitur quòd nec hoc principatu principari potest, & sic non vnus, sed plures principes in vniuerso esse debent. D

Principatus duplex est.

Ad quod respondentes dicimus Deum principari vniuerso despotico principatu, secundum similitudinẽ, sicut anima principatur corpori, quia non licet corpori resistere animę, sic etiam nulli rei licet resistere Deo, nec sequitur ullam rem esse liberam, quia sicut Deus vult rem vnamquanque operari, ita operatur, & quia seruire Deo est regnare: vnde subiici summo principi est maxima libertas, sicut etiam seruire philosophię est libertas. Sed contra quia in minori mundo, qui est homo, sunt plures principes ęque primi, vt Imperator, & Sũmus Pontifex ergo in maiori mundo per conuenientem similitudinem plures principes principari debent æque primi. Respondetur ad hoc argumentum, quòd in homine, qui minor mundus dicitur ab Aristotel. 8. physicor. etiam tantum vnus princeps dominatur, qui est Summus Pontifex, cui omnes Reges, & Imperatores subiiciuntur in spiritualibus, & temporalibus, & in virtute.

Homo ẽ minor mundus

Tex. 17.

Sed

A Sed dices, contra, quia hæc responsio non est vniuersalis, sed tãtum in lege Christianorum. Respondetur, quòd de iure naturæ omnes homines cuiuscunque moris, & legis debent esse sub lege Christianorum, ex consequenti sub potestate summi Pontificis, qui modo est Gregorius XIII. & licet de facto nõ sint, de iure tamen & debito debuissent esse; & propterea errant, & à ratione deficiunt si non faciunt: est igitur vnus princeps in minori mundo, & in maiori, qui est Deus Benedictus in sęcula. Omnes subiiciuntur Põtifici maximo.

Entia uero nolunt male disponi, nec bonum pluralitas principatuum, &c. Tex. 52.

An Deus habeat prouidentiam rerum omnium.

B

Dilucidatio vltima.

SANCTVS Thomas exponens hæc verba asserit de mente Aristo. totum vniuersum esse veluti vnum principatum, & vnum regimen, & ideo oportet ipsum ordinari ab vno gubernante: propterea non immerito quæritur hic à nobis, si hic vnus gubernans, qui dicitur Deus, cunctis rebus prouideat, ipsasque incomprehensibili sua scientia gubernet, & vt ordinate quęsitum hoc pertractemus, quatuor disputanda pręmittimus iuxta doctrinã Arist. 2. posteriorum; an sit prouidentia, quid sit, quia est, & propter quid est: illa enim quæruntur, quę sunt æqualia numero iis, quæ scimus. Tex. 1. Et inchoando à primo quæsito, an sit diuina prouidẽtia, dicimus circa ipsum fuisse varios errores, & primus fuit il-
C lorum, qui dixerunt omnia prorsus casu, temerè, ac contingenter euenire nullo excepto, qui error tribuitur Epicuro: tum etiam Empedocli ab Arist. 2. physi. ac Democrito, & Leucippo, Tex. 43. vt habetur 1. huius, cuius sententiæ denique fuerunt omnes illi Antiqui, qui nullum aliud In prologo. principium præter materiale cognouerunt, similiter & Athei, vt Protagoras, cuius illud fuit argumentum ex Boetio 1. de consol. philos. quòd si Deus esset, ac prouidentia nullum prorsus esset malum]; prosa. 4. quo deinde seducti multi idiotæ ea utebantur ratione, si Deus esset, omnia posset, & niuem facere albam, ac nigram, & simul eundem sedere, & non sedere; sed cum hęc sint impossibilia, impossibile est Deum esse & prouidentiam: ita dicebant Critias, & Prodigus, Chius, Hippon, Atheus, Theodorus, Cireneus, & multi alii, de quibus Poeta, & faciunt homines similes formidine diuum. Hunc errorem confutat Cicero lib. 1. de nat. Deorum, & Lactantius libro 1. de ira Dei.

Secundus error fuit illorum, qui omnia subiiciebant necessitati, ita vt aliter euenire non possent, & in hoc errore fuit Deodorus præceptor Zenonis; qui hac vtebatur ratione: duarũ propositionum contrariarum singularium necesse est alteram esse veram, alteram falsam, vt
D nauale bellum futurum, vel non: ex quo deducebat omnia de necessitate euenire, cuius erroris etiam fuit Crisippus, qui dicebat nihil fieri sine causa, quam causam dicebat esse fatũ, Nihil fit sine causa ſm Crisip. licet diuinus Plato hanc necessitatem docuisset esse solam diuinam voluntatem, non autem aliquam causam inferiorem, & illam appellabat legem ineuitabilem omnium teste Apuleio in libro de doctrina Platonis. Caldei vero dicebant fatum esse motum stellarum omnia necessario facientem, vt habetur ex Philone Iudæo libro de migratione Abraæ. Astrologi etiã referunt omnem necessitatem in ipsos cælorum motus. Alii vero dicunt causam necessitatis rerum esse connexionem omnium causarum simul, & superiorum & inferiorum; ita vt si omnes simul sumantur, necessario omnia fiant. Alii in quædam oracula, & auguria referebant, vnde variæ artes excogitatę, & inuentę sunt à demone, vt decipiantur homines circa geomantiam, & alias consimiles, quem errorem confutat Sanctus Thomas 3. libro contra gentiles. Cap. 94.

Tertius error fuit ipsius Aristot. vt aliqui ei imponunt, & quamuis ex verbis eius haberi non possit, vt scribit S. Thomas 3. contra gentiles: tamen Iustinus Martir, & Clemens Cap. 75. Alexandrinus 5. stromatum, & Gregorius Nazianzenus in disputatione aduersus Eunomium,

mium, & Ambrosius libro 1. de officiis dicant hanc fuisse sententiam Arist. Deum habere A prouidentiam tantum de æternis, & hæc inferiora deridere tanquam caduca, & vilia: ex cuius persona habetur Iob: circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat; Ezechielis, dereliquit dominus terram, dominus non videt; & Dauidis, dominus in cælo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes; quem errorem siue sit Arist. siue cuiuscunque alterius acerrimis rationibus improbat S Thomas 3. contra gent.

Cap. 22.
Cap. 9.
Cap. 75.

Quartus error tribuitur Alexandro 1. libro quęstionum naturalium, & etiam Auerroi in hoc libro: quem errorem sequutus est Pomponacius libro 2. de prouidentia, quòd Deus habet vtique prouidentiam rerum istarum sublunarium, non in particulari, sed in specie, quia res istæ sublunares dupliciter accipi possunt. Vno modo quoad prædicata communia, & competentia eis communiter, & sic Deus curat illas. Alio modo secundum quòd differunt, hoc est secundum differentias indiuiduales, & hoc modo non curat, & dicunt hanc fuisse sententiam Arist. nempe Deum intelligere singulares res, & curare ipsas sub ratione vniuersali, non autem sub ratione particulari, sic etiam exponit Suessanus in præsenti libro, quem errorem adhuc impugnat S. Thom. 1. p. B

Cap. 4.
Com. 37.
Com. 37.
q. 22. ar. 1.

Quintus error fuit ipsius Rabi Moysi, qui in libro de mysteriis Egiptiorum voluit animalia bruta & alia particularia generabilia & corruptibilia non gubernari aliqua prouidētia, nisi inquantum participant naturam speciei, quæ est à Deo prouisa, & ordinata: vnde in hoc sequutus est opinionem Auerr. & sic glosabat auctoritates, quas habemus ex sacris literis de animalib. brutis: qui dat iumentis escam ipsorum, &c. & iterum catuli leonum rugientes, &c. de hominibus autem asserebat Deum in particulari ipsos agnoscere, & curare, & hoc propter splendorem intellectus, quo bruta animalia carent, de quibus dicitur, numquid Deo cura est de bobus, vt habetur primæ Corinth. Sed hic error etiam maximus est, & contra veritatem, & scripturas, quas ipse profitetur: scribitur enim sapientiæ, attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.

Psal. 103.
Cap. 9.
Cap. 8.

Prouidentia triplex est secundum Platonem.

Sextus error fuit Platonis, qui posuit (vt narrat Gregorius Nissenus) triplicem prouidentiam; quarum prima dicebatur summi Dei, qui primo & principaliter prouidet rebus intellectualibus, & toti mundo, quantū ad genera & species & vniuersales causas, quæ sunt corpora cælestia. Secunda prouidentia erat, quam habebant Dii, qui circumeunt cælum, C & hac prouidebant singularibus animalium, & planctarum, & rerum generabilium & corruptibilium, quantum ad eorum generationem, & corruptionem, ceterasque alias mutationes. Tertiam prouidentiam habebant quidam demones existentes circa terram, & custodientes humanas actiones; hac enim prouidentia prouidentur omnia pertinentia ad humanam vitam. Hic enim error intollerabilis etiam est, quia remouet à Deo prouidentiam particularium: si enim habet immediatam cognitionem ipsorum non solum secundum quòd conueniunt in aliquo communi; sed etiam prout in seipsis distinguūtur: sequitur quòd immediate etiam ipsis prouideat.

Et quia omnes isti errores recitati negant diuinam prouidentiam, licet aliqui ipsorum ex toto, aliqui vero ex parte; propterea longum esset singillatim ipsos excludere. Idcirco breuitati consulentes existimauimus veritatem ipsam declarare ex principiis philosophiæ non adhærendo doctrinæ Arist. aut Plat. sed explicando absolute quid tenendum sit secundum rei veritatem, vtendo exēplo, quo vtitur Arist. in hoc libro de patrefamilias, qui dupliciter rebus prouidet, aliquibus propter se, aliquibus vero propter alia: sicut in domo ꝑpter se ab D eo prouidentur ea, in quibus essentialiter consistit bonum ipsius domus, vt sunt filii & possessiones, & cetera talia: alia vero prouidentur ad eorum vtilitatem, vt vasa, animalia, & alia huiusmodi; sic in vniuerso illa propter se à Deo prouidentur, in quibus essentialiter consistit perfectio vniuersi: & hæc habent perpetuitatem, sicuti & vniuersum perpetuum est: quę vero non sunt perpetua non prouidentur nisi propter aliud, & ideo substantiæ spirituales, animæ nostræ, & corpora cælestia, quæ sunt perpetua & secundum speciem, & secūdum indiuiduum, sunt prouisa à Deo propter se, & in specie, & in indiuiduo: sed res sublunares, q̄ sunt generabiles, & corruptibiles non possunt habere perpetuitatem nisi in specie, & ideo ipsę species sunt prouisæ propter se, at indiuidua eorum non sunt prouisa nisi propter conseruandum perpetuum esse speciei, & ex hoc saluari potest opinio Arist. & Auer. & Alex. qui dixerunt ad huiusmodi corruptibilia non se extendere diuinam prouidentiam nisi f'm quod participant naturam speciei; hoc enim verum est, si intelligatur de prouidētia, qua aliqua ꝑp se ꝑuidentur, vnde Philosop. in hoc lib. posuit exemplū de exercitu in quo inuenimus duplicē ordinē, vnū quo exercitus partes ordinantur ad inuicē; aliū, quo ordinantur ad

Tex. 51.
Paterfamilias bifariā prouidet rebus.

Sublunaria perpetuātur in specie

Tex. 51.

bonum

A bonum exterius .s. ad bonum Ducis, & ordo ille, quo ordinantur partes exercitus adinuicẽ, est propter illũ ordinẽ, quo totus exercitus ordinatur ad Ducẽ: vnde si nõ esset ordo ad Ducẽ nõ esset ordo partiũ exercitus adinuicẽ: quãtuncũq. ergo multitudinẽ inueniamus ordinatã ad inuicẽ oportet eam ordinari ad exterius principium, partes autem vniuersi corruptibiles, & incorruptibiles sunt adinuicem ordinatæ non per accidens, sed per se; videmus.n. ex corporibus cælestibus vtilitates prouenire in corporibus corruptibilibus, vt semper vel in maiori parte secundum eundem modum: ergo oportet omnia corruptibilia, & incorruptibilia esse in vno ordine prouidentiæ exterioris principii, quod est extra vniuersum: hinc Arist. concludit, necesse est ponere in vniuerso vnum principatum, & non plures, quia prouidẽtia Dei, qua res gubernat, est similis prouidentię regis in ciuitate, aut regno, & patrifamilias in sua domo, in quibus gubernationibus hoc est commune, quòd bonum gentis est eminentius, quàm ciuitatis, vel familiæ, vel personę, vt scribitur 1. ethicorum. Prouidentia Dei cui assimilatur. Cap. 1.

Stante hoc fundamento pono duas conclusiones, per quas fit satis huic primo quæsito, quarum prima est. Deus non habet prouidentiam respectu sui ipsius, probatur, quia nihil
B existens in Deo est ordinabile ad aliquem finem: sed ipse dicitur esse finis aliorũ, ergo &c. antecedens probatur, quia dupliciter possumus intelligere aliquem esse prouisorem; vel sui, vel aliorum. Primo modo aliquis dicitur habere prouidentiam, cum ordinat actus suos in finem vitę suę, quo modo Deus nihil sui ordinat in aliquem finem. Secundo modo, cum ordinat res suas in finem earum, siue talis finis rerũ sit ipse ordinans, siue alius ab ordinãte. Prouisor est duplex.

Secunda conclusio est. Deus habet prouidentiam de cunctis aliis rebus à se: probatur sic, præcogitans medium, quo res aliquæ deducuntur in finem præuolitum ab ipso, excogitante, habet prouidentiam de rebus illis; sed Deus gloriosus pręcogitat medium, quo res omnes deducuntur in finem præuolitum ab ipso: igitur Deus habet cunctarum rerum à se ꝓuidentiam: maiorem declarabimus in secundo quęsito: probatur minor; pro cuius probationis intellectu pręmitto, quòd in qualibet re est duplex bonitas, vel perfectio: vna, quę est ipsum esse substantiale, quo res ipsa simpliciter subsistit in natura: altera dicitur esse ordo illius rei in finem, qui ordo aliquando sumitur pro ipsa relatione, quę neque perfectionem neque imperfectionem dicit: aliquando pro fundamento, & sic dicit medium, quo res de- Bonitas rei est duplex.
C ducitur in finem suum, nunc sic, Deus cum sit causa effectiua vtriusque bonitatis, ergo præcogitat medium: quo res deducuntur in finem vltimum: ergo habet prouidentiam de ipsis rebus: quòd autem pręcogitet medium, patet, quia est agens primum intellectuale producens res ipsas cum omni earum bonitate, tam prima quàm secunda. Probatur secundo sic, quęcunq. sunt quomodolibet producta à Deo, sunt ab ipso ordinata ad aliquẽ finẽ; sed oĩa alia à Deo sunt ab ipso producta: quia solus ipse est ens per essentiam, cetera sunt entia per participationem: igitur oĩa alia à Deo sunt ordinata & directa in finem: ex consequenti ꝓuisa: Tertio probatur, quòd hęc conclusio sit de mente Arist. & licet aliqui oppositũ dicant, tamen nescio quomodo possint effugere hoc, cum Aristot. in pręsenti libro expresse teneat ordinem & dispositionem totius vniuersi esse à Deo: igitur totum vniuersum erit ab eo prouisum: ꝙ autẽ hęc sit vera & germana sententia Arist. habetur manifeste ex verbis eius docentibus naturam Dei: ait enim, Deus est à quo cęlum & natura pendet. Et si quis diceret ad hanc auctoritatem, verum esse entia pendere à Deo tanquam ordinata ad finem, sed non in genere causę efficientis. Contra arguitur ex mutua connex[io]ne causę finalis & Tex. 52. Tex. 56.
D efficientis; quia ad quęcunq. se extendit causalitas finis, ad eadem se ex[te]ndit causalitas efficientis, cum sint eiusdẽ ambitus: si ergo Deus est finis totius cęli, & naturę, igitur efficiẽs, licet non per transmutationem, sed per simplicem emanationem, vt alias docuimus. Adde quòd hic Arist. acceptat auctoritatem Homeri asserentis: entia nolunt male disponi: propterea est vnus princeps, qui est Deus: si ergo hic princeps disponit oĩa entia: ergo curam habet de ipsis, aliter ea non disponeret. Et deinde 1. cęli docuit, ꝙ Deus & natura nihil frustra faciunt: sicut ergo natura ordinate facit res suas ꝓpter finem, vt patet 2. phy. ergo à fortiori Deus, qui est sapientissimus,. Et 1. huius scripsit Philosophus, sapientis est ordinare; legimus quoq. Arist. arguentem contra Empedoclem 1. de aĩa, & 3. huius: quòd nisi Deus cognosceret odium & litem, esset minus prudens aliis: ergo de mente Aristotel. necesse est fateri Deum esse felicissimum, prudentissimum, & sapientissimum: ex consequenti habere prouidentiam de omnibus: vnde 1. meteoror. docuit mundum hunc inferiorem lationibus superioribus contiguũ esse, vt inde omnis virtus gubernetur, & 2. cæli dixit Deũ multiplicasse motus pp salutem mortaliũ: ergo pp finem ordinauit motus; eodẽ quoq. libro arguẽs contra Pythagoram ponentẽ sonum in cælis, dixit ꝙ si hoc esset, mundus non ser- Tex. 58. Tex. 32. Tex. 8. In prologo. Tex. 80 Tex. 15. Cap. 2. Tex. 21. Tex. 56.

naretur; & ideo bene natura prouidet, &c. si ergo ponit naturam prouidentē: ergo à fortiori ipse Deus erit prouidens non sui ipsius per primā conclusionē, cum non sit ordinabilis ad aliquem finem: ergo aliorū à se. Et 1. lib. ethic. quærit, an felicitas possit acquiri per disciplinam, vel per assuetudinem, vel per exercitium, vel aliquo alio modo, puta sorte vel fortuna, & concludit felicitatē esse donū Dei: si ergo Deus dat felicitatē hominibus: igitur curam, & prouidentiā habet de ipsis: & 10. ethi. dicit ꝙ si Dii curā habent humanarum rerum, vt existimatur & creditur, rationabile est gaudere optimo, & cognatissimo, &c. quid clarius? & 5. eth. docet, orandos esse Deos vt nobis tribuāt bona, ad quid igitur doceret esse orandos Deos, nisi ipsi nobis prouiderēt? Et 1. lib. echonom. laudat coniūctionē maris & feminæ, quā matrimoniū nūcupamus, quia præordinata est ab ipso Deo, vt seruetur humana species. Ex his ergo patet intentionē Arist. fuisse Deum habere ꝓuidentiam de cūctis rebus; & illi qui imponunt sibi oppositū, intelligendi sunt in hoc sensu, ꝙ non Aristot. sed suus Comment. Auerr. docuit Deū non habere ꝓuidentiam de istis rebus particularibus generabilibus & corruptibilibus, vt scribit S. Tho. 1. sent. Et si dicis, oīs ꝓuidentia est cū labore & fastidio; sed hæc sunt à Deo remouenda: igitur prouidentia non est in Deo. Respondetur, ꝙ hoc cōcludit de prouidentia humana, qua homo prudens ordinat actus suos ad finē vitæ suæ, siue respectu aliorū sibi subiectorū in familia, vel ciuitate, vel regno. Et sic etiam soluitur alia difficultas, quę oriri pōt ex verbis Arist. 6. ethic. nam prouidentia est pars prudētiæ, quæ est cōsiliatiua, hęc autem Deo competere non pōt, qui nullum dubium habet, vnde consiliari oporteat: & propterea ꝓuidentia Deo conuenire non pōt: concludit vtiq. hæc ratio; ꝙ Deo non conuenit ꝓuidentia humana, q̄ est cum sollicitudine, cum discursu, & consilio, & inquisitione de rebus dubiis, sed ꝓuidentia conueniēs Deo glorioso est alterius rationis ab ista. Vt erudite satis docet excellētissimus dn̄s Nicolaus Anellus Pacca Neapolitanus philosoph⁹ eruditissimus, qui modo lecturam metaphysicę disciplinæ in almo Neapolitano Gymnasio publice profitetur, asserens in sua prima endixi, quod in naui gubernator est, quod in cursu agitator, quod in choro præcentor, qd᷑ deniq. lex in ciuitate, & dux in exercitu, hoc Deus est in mundo, nisi hoc interest, ꝙ labor & motus multiplex illos exercet, & curæ angunt variæ, cum huic elaborata succedant oīa, omnis molestiæ expertia, citraq. corporis infirmitatē, quippe cui in loco stabili imotoque collocato oīa mouere, & circumagere pro arbitratu liceat, quo libitum est, cumque, & qm̄o libitum, idque diuersis in formis atque naturis.

Cap. 10. — Cap. 10. — Cap. 3. — Cap. 5. — dist. 39. q. 2. art. 2. — Cap. 4. — Deo cōsiliū non conuenit. — Nicolaus Pacca.

Inuestigādū est modo de scđo q̄sito, quid est: hoc aūt q̄sitū quid est pōt esse duplex. s. quid noīs, & quid rei. Quoad quid nominis ꝓuidentia dicitur à ꝓuideo ꝓuides quasi procul videns: vnde Boetius 5. de consol. philo. dicebat, ꝙ prouidentia dr̄ eo qd᷑ porro à rebus infimis constituta quasi ab excelso rerū cacumine ꝓspiciat. Quoad quid rei eo modo quo ꝓuidentia ipsū habere potest 4. de cons. philo. idē Boetius dicit, ꝙ prouidentia est ipsa diuina ratio in summo oīum principe constituta, q̄ cuncta disponit. Beatus August. lib. 83. q̄stionū docuit, ꝙ ꝓuidentia est lex incōmutabilis, q̄ oīa mutabilia pulcherrima gubernatione moderatur. Damascenus 2. lib. fidei orthodoxę dixit, prouidentiā esse Dei voluntatē, per quā oīa, q̄ sunt, conuenientē dispositionē suscipiunt. S. Thom. 1. p. asserit ꝓuidentiam esse rationem rerum ordinandarum in finem. Sed magistralis definitio ipsius prouidentię poterit esse hęc. s. prouidentia est excogitatio modi, quo res aliqua commode assequi potest finē pręuolitum ab ipso excogitante.

quæst. 13. — Cap. 5. — q. 22. art. 1.

Pro maiori intelligentia huius rei sciendū est primo, ꝙ agens voluntarium primo per intellectum appręhendit finem aliquem puta sanitatem. Secundo per voluntatem acceptat, amat, & desiderat illum finē. Tertio voluntas imperat intellectui, vt cogitet modum opportunum ad consequendum finem illum, pręsertim quando ille finis est absens. Quarto intellectus obedit imperio voluntatis excogitando modū illum opportunū, quo haberi potest ille finis. Quinto voluntas acceptat illum modum sic excogitatum. Sexto imperat potentiis motiuis, vt incipiāt agere conformiter illi modo excogitato ab intellectu. Septimo denique agens operatur, inter hęc oīa quartum dicitur esse proprie, & formaliter prouidētia: quia sic est cōis vsus loquentiū, vt ille dicatur prouidus, qui bene cōiecturat de mediis conferentibus ad habendum aliquem finē, vnde dicimus in aliqua ciuitate factā esse prouisionem bonam, quando collata sunt omnia requisita ad defensionem ciuitatis, volumus enim defensionem ciuitatis tanquam finem excogitando quæ sunt vtilia ad ipsam consequendā: & excludendo omnia, quæ impedire possunt. Vltimo incipimus operari ad ea, q̄ excogitata sunt. Ex his ergo apparet quid spectet ad prouidentiam & quid non: vnde Cicero 2. lib. Retho. voluit prouidentiā esse qua vnusquisq. cognoscit futurū antequā eueniat.

Modus agentis volūtarii. — Prouidus q̄s dici debeat. — Cap. vltimo.

Secun-

A Secundo ſciendum eſt quòd ea, quæ dicuntur de Deo propter imbecillitatem, & infirmitatem noſtri intellectus cognoſcere non poſſumus, niſi ex his quæ apud nos ſunt: & propterea vt perfectius cognoſcatur quid ſit prouidentia Dei, videndum eſt, quid ſit prouidentia quæ eſt in nobis: de qua loquens Cicero 2. libro veteris Rethoricæ ait, prouidentiam noſtram eſſe partem prudentiæ, quaſi eius completiuam, quia aliæ duæ partes, ſcilicet memoria præteritorum, & intelligentia præſentium non ſunt niſi quædam præparationes ad actũ prudentiæ, quæ prudentia eſt recta ratio agibilium à nobis, quæ agibilia dicuntur actiones, quæ non progrediuntur extra agentem, ſed actus ſunt perficientes ipſum: ſicut caſte viuere, patienter ſe habere, & huiuſmodi, & recta ratio iſtorum dicitur prudentia.

Prouidentia ſecundũ Ciceronẽ quæ eſt.

Tertio conſiderandum eſt, quòd in iſtis agibilibus duo occurrunt contemplanda, ſcilicet finis & id quod eſt ad finem; prudentia preciſe dirigit in ea, quæ ſunt ad finem, ex hoc.n. dicitur aliquis prudens, quia eſt bene conſiliatiuus: conſilium autem non eſt de fine, ſed de his, quæ ſunt ad finem; ſed finis agibilium dupliciter præexiſtit in nobis, ſcilicet per cognitionem naturalem de fine hominis, quæ quidem naturalis cognitio pertinet ad intellectum. B Alio modo quantum ad affectionem, & ſic finis agibilium eſt in nobis per virtutes morales, per quas homo afficitur ad iuſte viuendum, vel fortiter, vel temperate, quod eſt quaſi finis proximus agibilium: ſimiliter etiam ad ea, quæ ſunt ad finem perficimur & quãtum ad cognitionem per conſilium, & quantum ad appetitum per electionem, & in his dirigimur per prudentiam; ſpectat igitur ad prudentiam aliqua ordinate diſponere ad finem; & iſta diſpoſitio eſt per modum cuiuſdam ratiocinationis, cuius principia ſunt fines.

Finis bifariã præexiſtit i agente.

Quarto eſt notandum, quòd ex his trahitur tota ratio prędicti ordinis in omnibus operabilibus, vt patet manifeſte in artificiatis, & ideo ad hoc vt aliquis ſit prudens requiritur ꝙ bene ſe habeat circa ipſos fines: nõ enim poteſt eſſe recta ratio niſi principia rationis ſaluentur; & ideo ad prudentiam requiritur & intellectus finium, & virtutes morales, quibus affectus recte collocatur in fine; & propter hoc oportet omnem prudentem eſſe virtuoſum, & quia in omnibus viribus, & actibus animæ ordinatis hoc eſt commune, vt virtus primi ſaluetur in omnibus ſequentibus, & propterea in ipſa prudentia quodammodo includitur & volũtas ꝙ eſt de fine, & intellectus, qui eſt cognitio finis: per hæc videtur aliquãtulum nota C prouidentia Dei, quia ſcientia communiter ſe habet ad cognitionem finis, & eorum, quæ ſunt ad finem: per ſcientiam enim ipſe Deus cognoſcit ſe & creaturas: ſed prouidentia pertinet tantum ad cognitionem eorum, quæ ſunt ad finem ſecundum quod ordinãtur in ipſum: & ideo prouidentia Dei includit ſcientiam & voluntatem, tamen eſſentialiter manet in cognitione non quidem ſpeculatiua, ſed practica: & hinc eſt quòd voluntas ſe habet vt imperans, intellectus vt dirigens, potentia vero vt exequens: quod manifeſtius exprimi põt per hoc exemplum de principe alicuius ciuitatis, qui intendit ordinare per cõuenientia media, & leges optimas, ſubditos ſuos in debitum finem, vt ſcilicet operentur in ciuitate, & pacifice viuant, &c. poſtquam ſic ordinauit & diſpoſuit in mente ſua, conſtituit ſuper ſubditos ſuos particulares gubernatores, & officiales, quibus tradit ordinatas leges, vt faciant eas à ſubditis obſeruari. Sic Deus glorioſus vt ſummus Princeps ordinauit in mente ſua quòd omnes res per conuenientia media tendãt in ſuum finem, & operentur ſecundum conuenientiam naturę ſuę, puta quòd ignis aſcendat, quòd graue tendat deorſum, quòd vnumquodque animal generet ſibi ſimile, &c. & hęc ordinatio dicitur D diuina prouidentia, vnde ſic definitur. Prouidentia eſt ordinatio rerum in finem per conuenientia media in mente ſummi principis, ideſt Dei conſtituta: hanc ordinationem obſeruandam tradit Deus ſecundis cauſis dominantibus his rebus corruptibilibus, vt Rethoribus & Gubernatoribus: iſtę cauſæ ſecundę dominantes in mundo inferiori ſunt planetæ & alia ſydera, quę vario ſuo influxu, & motu, & coniunctione, & aſpectu cauſant hęc inferiora corruptibilia: hęc igitur ordinatio vt committitur cauſis cęleſtibus obſeruanda & exequanda dicitur fatum: verbi gratia Deus ordinauit in mente ſua Socratem naſciturũ, tanto tempore victurum, talẽ artẽ executurum, excogitatio huius ordinis eſt prouidentia: quòd vero naſcatur Socrates, & tanto tẽpore viuat, & ad talẽ artẽ inclinetur, hoc eſt impoſitũ corporibus cęleſtibus tanquam cauſis ſecundis, vt exequantur huiuſcemodi ordinem; & hęc executio uocatur fatum, vnde ita definiri ſolet, fatum eſt executio diuinę prouidentię corporibus cęleſtibus inſerta, per quam res ſublunares mouentur in ſuos fines præordinatos, & ſic prouidẽtia differt ab ipſo fato: ſemper enim ratio, modus, & conditio rei ordinatę ad aliquid, ſumitur ex illo ad quod ordinatur: vnde quia calamus ordinat̃ ad ſcribẽdũ, idcirco dicimus calamũ habere talẽ cõditionẽ, vt poſſit deſeruire ſcriptori, & quia actus ꝓuidentię

Prudentia ꝙ requirit.

Voluntas eſt cauſa imperans.

Prouidentia quid ſit.

Fatum eſt executio prouidentię.

est excogitare promouentia in finem optatum: idcirco ad ipsam spectabit iudicare de conditione earum rerum, vt ipsę possint promoueri in finem, & iudicabit media habere inter se talem ordinem vel proportionem, vt sint apta promotioni ipsius finis, & remotioni impedimentorum: sed talis ordo seu proportio mediorum inter se proprie dicitur dispositio, sicuti solemus dicere, ars scribendi disponit calamum ad recte scribendum, & hic modus loquendi positus est ab Arist. 2. physic. vbi dicitur quod ars vsualis iudicat de arte factiua, & ars factiua de arte dispositiua materiæ, & ratio vtriusque est, quia ex vsu rei cognoscitur qualis debeat esse eius forma, & ex forma cōspicitur qualis debeat esse materia: & propterea recte dictum est, quòd prouidentia in Deo nominatur ratio ordinis rerum in finem; sed hęc ratio est excogitatio illius modi, quod ita probari potest: completiuum rationis formalis prudentiæ est excogitatio mediorum, quibus commode consequimur finem, sed prouidentia in nobis est vltimum completiuum rationis prudentię; igitur absolute prouidentia est excogitatio talium mediorum: maior patet ex Aristot. 7. ethicorum volente propriū esse ipsius prudentiæ consiliari de conferentibus ad finem; minor etiam fuit manifestata superius ex definitione tradita à Cicerone 2. Rethori.

Tex. 21. | Ratio ordinis cui competat. | Cap. 6. | Cap. vltimo.

Ex his colligendæ sunt modo aliquæ veritates: quarum prima est. Prouidentia pertinet ad intellectum: probatur quia est ratio, seu præconceptio, siue excogitatio: sed hæc omnia sūt actus ipsius intellectus: ergo prouidētia formaliter loquēdo spectat ad ipsum intellectū.

Secunda veritas est. Prouidentia est cognitio practica. probatur quia est rectificatiua operis exterioris, & executionis potentiæ motiuę, vt patet ex dictis. igitur prouidentia est practica cognitio.

Tertia est. Prouidentia distinguitur à dispositione. probatur quia ars principalis distinguitur ab arte vsuali, & factiua ipsius materię: sed prouidentia est veluti ars principalis, dispositio veluti ars vsualis: igitur prouidentia distinguitur à dispositione.

Quarta est. Prouidentia distinguitur à fato. probatur quia fatum est dispositio inhęrens rebus mobilibus, per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus, vt ait Boetius 4. de consolat. philosophię, ex qua definitione quadruplex differentia sumitur inter fatum, & prouidentiam: prima ex parte subiecti in quo est: est enim prouidentia in Deo, fatum autem in causis secundis. Secunda ex parte causalitatis, quia fatum dependet ex prouidentia, & in ipsam reducitur, & non econuerso. Tertia ex parte durationis, quia prouidentia est æterna, fatum autem temporale, quod enim Deus ab ęterno disposuit & prouidit fato temporaliter subministrat. Quarta ex parte subiectionis, quia non omnia subduntur fato, vt sunt illa, quę immediate à Deo procedunt absque ordine causarum secundarum, & generaliter quanto aliqua sunt viciniora Deo, tanto minus subduntur fato, attamen omnia subdūtur Diuinę prouidentię.

Differentia quadruplex inter fatum & prouidētiā.

Vltima veritas, quę deducitur ex dictis. Prouidentia nedum dicit ordinem mediorum ad finem, sed etiam consecutionem ipsius finis, seu peruentionem ad finem; & hoc loquendo de ipsa prouidentia secundum ea, quę pręsupponit; supponit enim volitionem efficacem finis: nam ille, qui ordinat media in finem, pręsupponit velle efficaciter ipsum finē, & sub hac ratione prouidentia in Deo importat consecutionē finis, non tamen in nobis quia in nobis efficax volitio finis potest frustrari nō perueniendo ad finē, tñ in Deo infallibiliter subsequitur effectus per volitionem efficacem finis; & hac de causa prouidentia in speciali, quę realiter est prędestinatio, dicunt Theologi, quòd non solum importat ordinationem mediorum ad finem, sed etiam ipsam consecutionem finis, & hoc voluit expresse Caietanus in 1. p. Sancti Thomę, quia prouidentia pertinet ad uoluntatem consequentem: sed voluntas consequens dicit consecutionem finis: ergo prouidentia importat consecutionem finis. Deinde prouidentia Dei est efficax & infallibilis, & non potest frustrari: ergo dicit consecutionem finis: probatur consequens, quia in hoc distinguitur prouidētia humana à diuina, quòd humana est fallibilis, & quandoque applicando media non cōsequitur finem, sed frustratur; tamen prouidentia diuina nunquam frustratur: ergo non solum importat ordinationem mediorum, sed etiam consecutionem ipsius finis. Et hoc etiam voluit S. Thom. 2. contra gentes; & 1. p. si autem loquamur de ipsa prouidentia secundum ea, quę formaliter, & directe importat, tantummodo dicit ordinationem mediorum in finem, siue finis subsequatur siue non: & hoc etiam voluit S. Thomas in disputatis de veritate, vbi dicebat prouidentiam distingui à prędestinatione, quia prouidentia dicit ordinationem mediorum in finem, vnde se extendit ad omnia, quę à Deo in finem aliquē ordinantur: prędestinatio autem nedum respicit ipsum ordinem mediorum, sed etiam exitum, &

Peruētio ad finem a quo est. | q. 22. ar. 1. | Cap. 24. | q. 22. art. 2. & 4. | q. 6. art. 1.

A tum, & euentum ordinis, cum non ſit niſi eorum, qui gloriam conſequũtur: & hãc veritatẽ ſecutus eſt etiam Durandus in 1. ſent. & de facto ita res ſe habet, quia in nobis prouidentia ſolum dicit applicationem mediorum ad finem: ergo & in ipſo Deo: antecedens probatur, quia ſi aliquis homo applicaret media & ordinaret ad ipſum finẽ, diceretur prouidus, licet finis non ſequatur: ergo prouidentia formaliter & directe importat tantum ordinem mediorum ad finem, & non exitum vel euentum ipſius ordinis. Adde ſpecialiter de prouidẽtia Dei, per quam homines omnes ordinantur ad beatitudinem, & ita Deus omnibus prouidet, & tamen non omnes conſequũtur ipſam beatitudinem: ergo prouidentia diuina non dicit conſecutionem finis; quod patet etiam ex his, quæ communiter ei conueniunt; conuenit enim prouidentiæ, vt ſit pars prudentiæ; ſed prudentia ſolum verſatur circa media: ergo & prouidentia tantummodo dicit ordinem mediorum ad finem. dist. 40. q. 1. ar. 2. Deus oĩbus prouidet.

Et ſi quis diceret, ex hac veritate ſequitur prouidentiam eſſe formaliter in volũtate, quod eſt contra illud, quod dictum eſt in prima veritate collecta ex dictis: ibi enim dicebatur prouidentiam pertinere ad intellectum: conſequentia probatur, quia ordinare media ad finem B & velle efficaciter ipſum finem & conſequi ipſum: ſpectat ad voluntatem: igitur & prouidẽtia ipſa ad voluntatem attinebit. Reſpondetur ꝙ ad actum prouidentiæ & voluntas & intellectus concurrunt: amore enim finis, quem volumus vel nobis vel alteri mouemur ad excogitandum media, quibus in finem illum peruenire poſſimus: vnde ſequitur quòd talis excogitatio ſit effectus intellectus vt obiicientis ipſam prouidentiam; eſt etiam effectus voluntatis vt applicantis intellectum ad talem actum: non ergo ſequitur prouidentiam eſſe tantummodo in voluntate, nec tantummodo in intellectu, cum ſit effectus vtriuſque diuerſimode, vt dictum eſt. Excogitatio cuius eſt effectus.

Quoad tertium quæſitum, quia eſt, manifeſtandę ſunt proprietates ipſius diuinę prouidentiæ, inter quas hæc eſt prima. Deus immediate prouidet omnibus quoad rationem ordinis: quantum vero ad executionem non immediate, ſed per aliqua media: probatur quia Deus habet in ſuo intellectu rationem omnium etiam minimorum; & ſic per ſe ipſum prouidet omnibus quoad rationem ſtatuti ordinis: ꝙ autem per aliquã etiam media exequatur hunc ordinem, probatur, quia inferiora gubernat per ſuperiora non propter defectum ſuæ C virtutis, ſed propter abundantiam ſuæ bonitatis, vt dignitatem cauſalitatis etiam creaturis communicet, & ex hac proprietate ſoluitur illa difficultas; quam aliqui mouere ſolent. quicquid dignitatis & perfectionis eſt, Deo eſt attribuendum: ſed ad dignitatem alicuius Regis pertinet habere miniſtros, quibus mediantibus ſubditis ſuis prouideat: ergo multo magis Deus non immediate rebus omnibus prouidet. Ad quam dicimus verum eſſe, ꝙ habere miniſtros exequtores ſuæ prouidentiæ pertinet ad dignitatem Regis, ſed non habere rationem eorum, quæ per eos agenda ſunt, eſt ex defectu ipſius: omnis enim ſcientia operatiua tanto perfectior eſt, quanto magis particularia conſiderat in quibus eſt actus: vnde quoad aliquid verum dicit; videlicet quoad executionem ſtatuti ordinis: quoad rationem autem ipſius ordinis falſum dicit. Cur Deus ꝑ ſuperiora gubernat inferiora.

Secunda proprietas eſt Deus per ſuam prouidentiam non excludit malum naturalis defectus, pœnę, & culpæ: patet hoc, qui Deus ſua prouidentia non excludit operationẽ cauſarum ſecundarum; contingit autem prouenire defectũ in effectu pp defectũ cauſæ ſecundæ agentis abſq; eo ꝙ ſit defectus in primo agente, ſicut cũ in effectu artificis habentis perfecte D artem contingit aliquis defectus propter defectum inſtrumenti, & ſicut hominem cuius vis motiua eſt fortis, contingit claudicare non propter defectum virtutis motiuæ, ſed propter curuitatem tibiæ, & ſic in his, quæ aguntur, & gubernantur à Deo contingit aliquem defectum, & aliquod malum inueniri propter defectum ſecundarum cauſarũ, licet in ipſo Deo nullus ſit defectus; & hoc cadit in bonum totius vniuerſi, quia corruptio vnius eſt generatio alterius, per quam conſeruatur ſpecies, & nec eſſet vita leonis niſi fuiſſet occiſio ouium; de malo culpæ etiam patet, quòd permiſſio eius eſt intenta propter integritatem, & perfectionem vniuerſi, licet malum culpę in ſe non ſit intentum à Deo, nec per ſe nec per accidẽs ſed permiſſio eius eſt ab eo intenta, & hoc propter ſuauem diſpoſitionem creaturarum intellectualium: Et ex hoc ſoluitur difficultas illa maxima, qua aliqui conati ſunt ſubtrahere prouidentiam horum inferiorum à Deo; quia omnis ſapiens prouiſor excludit defectũ & malum quantum poteſt à rebus, quibus prouidet: ſed in rebus iſtis ſublunaribus videmus contingere multa mala: ergo aut Deus non poteſt ipſa impedire, & ſic non eſſet infinitus: aut rebus iſtis non prouidet. Hęc enim ratio concludit vtique de illo, qui prouidet rebus particularibus; hic enim excludit defectum ab eo, quod eius curę ſubditur quantum poteſt; Defectus ex qua cã prouenit. Culpa nec ꝑ ſe nec ꝑ accidens eſt à Deo.

ſed

sed non concludit de prouisore vniuersali, qui est Deus: hic enim permittit quosdam defe- A
ctus esse in particularibus rebus ne impediatur pulchritudo & perfectio totius vniuersi: vn
de est diuulgatum dictum Augustini in Enchirid. ꝙ Deus omnipotens nullo modo sineret
Ex malo elicitur bonū. malum aliquod esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens & bonus, vt benefa
ceret etiam de malo.

Tertia proprietas est. Deus sua prouidentia non excludit contingentiam, nec necessita-
tem à rebus: probatur, quia ad diuinam prouidtēiam pertinet vt gradus entium, qui possi
biles sunt, adimpleantur: ens autem diuiditur per contingens & necessarium, & est
Tex. 13. per se diuisio entis, vt habetur 5. huius: si ergo diuina prouidentia excluderet contin-
gentiam aut necessitatem, non omnes gradus entium conseruarentur. Adde quia in his, quæ
prouidentia debite reguntur, non debet esse aliquid frustra, cum igitur manifestum sit cau-
Causa cōtingens pōt impediri. sas aliquas esse contingentes ex eo quod impediri possunt, vt non producant suos effectus
patet ꝙ contra rationem prouidentiæ esset omnia ex necessitate prouenire, & sic diuina pro
uidentia non imponit necessitatem rebus excludendo contingentiā, quia ipsa subtracta sub
traheretur omnis motus, & omnis generatio & corruptio. Et ex hac proprietate soluitur B
id, quo aliqui detencti dicebant necessariorum non esse prouidentiam, quia cum prouidē
tia sit pars prudentiæ, illorum non est prouidentia, quorum non est prudentia: sed necessa
riorum non est prudentia, quæ est solum de contingentibus, de quibus est consilium & ele
Cap. 4. ctio, vt patet ex 6. ethicorum: cum igitur in entibus multa sint necessaria: sequitur eorum nō
esse prouidentiam. Sed respondetur ꝙ prudentia humana non se extendit nisi ad contin-
gentia, nec ad illa omnino, sed solum ad illa quæ possunt per hominem fieri vel impediri,
Homo non est factor necessariorum. & quia homo non est factor rerum naturalium, & necessariarū, propterea ad ipsa non se ex-
tendit humana prouidentia; Deus autem cum sit factor rerum, quas necessarias dicimus, li-
cet libere & non necessario productæ sint à Deo; ideo res necessariꝫ subsunt diuinæ proui-
dentiæ inquantum eis sciens, & libere volens contulit ea, quꝫ sunt expedientia ad consecu-
tionem sui finis.

Soluitur etiam & aliud quo aliqui nitebantur excludere contingentiam à rebus: hi enim
sic argumentabantur: omnis effectus, qui habet aliquam causam per se, quæ iam est vel fuit,
Tex. 6. ad quam de necessitate sequitur, prouenit necessario, vt habetur 6. huius: sed prouidentia C
Prouidentia Dei non frustratur. Dei cum sit æterna præexistit, & ad eam sequitur effectus necessario, quia non potest diuina
prouidentia frustari: ergo diuina prouidentia necessitatem imponit rebus, & sic nulla est cō-
tingentia. Ad quod respondet S. Thomas, quòd effectus diuinꝫ prouidentiæ non solum
est aliquid euenire quocunque modo, sed aliquid euenire vel contingenter, vel necessario, et
ideo euenit infallibiliter, & necessario, quod diuina prouidentia disposuit euenire infallibi
liter & necessario; & euenit contingenter quod ratio diuinæ Prouidentiꝫ habet vt contingē
ter eueniat; vnde quibusdam effectibus præparauit causas necessarias, vt necessario eueni-
rent: quibusdam vero causas contingentes, vt euenirent contingenter secundum conditio-
nem proximarum causarum. Sed hꝫc responsio adhuc patitur difficultatem, quia omne
prouisum à Deo necesse est esse: sed nullum contingens futurum est necesse esse: ergo
nullum contingens futurum est prouisum à Deo. Ad quod respondendo dicimus, quòd
Prouisa à Deo bifariā considerantur. ea, quæ sunt prouisa à Deo esse necessaria contingit dupliciter. Vno modo in se ipsis. Alio
modo vt subsunt diuinꝫ sciētiꝫ, primo modo negandum est omnia esse necessaria prout cō
siderantur in se ipsis, & in propriis naturis, quod aliqui dicunt de re, & in sensu diuiso. sed D
secundo modo, vt subsunt diuinæ prouidentiꝫ & scientiæ, qđ aliqui dicunt de dicto & in
sensu composito dicendo, hoc dictum à Deo & prouisum est necessarium, concedimus oīa
esse necessaria vt prouisa non necessitate consequentis, sed necessitate consequentiæ; & hæc
responsio est realissima, quia aliquid tribui potest lapidi in se, quod non tribuitur lapidi vt
est à me intellectus; dicimus enim has propositiones ambas esse veras, lapis ī se est materia-
De una re cōtraria enūciari possūt. lis, & lapis intellectus à me est immaterialis; sic etiam, Sortes legit, est propositio cōtingēs,
sed Sortes modo legens prouisus à Deo vt legat in præsenti tempore, est propositio necessa
ria: non ergo est inconueniens, vt dicunt Theologi, aliquid esse in se contingens, & in ordi-
ne ad diuinam prouidentiam esse necessarium.

Quarta proprietas. Diuina prouidentia non excludit à rebus casum & fortunam: pro-
batur, illud non excluditur à rebus, quod prouenit ex concursu diuersarū causarū particula
rium: sed casus & fortuna proueniunt ex concursu duarū vel pluriū particularium cārum:
igitur proprietas vera; probatur minor supposita dispositione causarum oportet vnam alte
ri quandoque concurrere, per quam impediatur vel iuuetur ad producendum suum effe-
ctum,

A ctum,& ex hoc contingit aliquid casualiter euenire, dum finis non intentus prouenit ex cōcursu alicuius causæ; sicut inuentio debitoris ab eo, qui ibat ad forum causa emendi aliquid prouenit ex hoc, quòd debitor etiam ad forum venit, ꝙ autem debitor ibat ad forum nō hac intentione iuit vt esset inuentus à creditore, sed vt aliquid emeret ; inuentio igitur debitoris à creditore fuit casualis per comparationem ad ipsum debitorem, quia prçter eius intentionem venit; cum ergo diuina prouidentia hæc non excludat: sequitur ꝙ non excludat casum & fortunam ; Et confirmatur quia prouidentia non tollit causas per accidens ab vniuerso: ergo nec casualia & fortuita: antecedens patet: consequentia probatur, quia casualia, & fortuita proueniunt ex causis per accidens. Et ex hac proprietate soluitur ratio illorum, qua subtrahebant à diuina prouidētia ista corruptibilia, qui ita ratiocinabātur: nullū prouisum est casuale, sed stante ista veritate, ꝙ oīa sunt prouisa à Deo; tunc nihil erit fortuitum, & casuale; & non animaduertebant discrimen, quod reperitur inter causam vniuersalem & particularem: quia ordinem cusæ particularis aliquid exire potest, sed non ordinem causę vniuersalis: non enim subducitur aliquid ab ordine causę particularis, nisi per aliquam aliam B causam particularem impedientem; sicut lignum impeditur à combustione per actionem aquæ: vnde cum omnes causæ particulares concludantur sub vniuersali causa; impossibile est aliquem effectum effugere ordinem causæ vniuersalis: inquantum igitur aliquis effectus effugit ordinem causę particularis, dicitur esse casualis vel fortuitus respectu illius causæ, sed respectu causæ vniuersalis, à cuius ordine subtrahi non potest, dicitur esse prouisus: sicut concursus duorum seruorum licet sit casualis quantum ad eos: est tamen prouisus à domino, qui eos sic ad vnum locum mittit, vt vnus de alio nesciat: vnde cum tam fortuitum, quàm causale sit quoddam relatiuum: propterea non oportet, vt id, quod in se & simpliciter est fortuitum, sit respectu cuiuscunque causæ fortuitum; & hinc est ꝙ res dicuntur fortuitę vel casuales in ordine ad naturam & intentionem creatam tanquam ad causam particularem: sed in ordine ad diuinam intentionem non fortuitæ aut casuales dicuntur, sed per se intentæ & prouisæ. ex his ergo patet dubitationē adductam esse fallacem: quia casus & fortuna non sunt respectu Dei, sed respectu causæ particularis creatæ.

Casuale quo eueniat.

Discrimē inter uniuersalem & particularem causam.

Apud Deum nihil est fortuitum.

Quinta proprietas est. Diuina prouidentia non tollit libertatē arbitrij: probatur sic, quod C perfectionis est, magis conseruandum est per diuinam prouidentiam, quàm id quod est imperfectionis & defectus: sed in rebus inanimatis contingentia causarum est ex imperfectione & defectu, ꝙ autem voluntas sit contingens prouenit ex perfectione: igitur magis pertinet ad diuinam prouidentiam conseruare libertatem voluntatis, quàm contingentiā in causis naturalibus: sicuti ergo diuina prouidentia stat cum contingentia rerū, ita à fortiori stat cū libertate arbitrij: maior patet, quia gubernatio prouidētis ordinatur ad perfectionem rerum gubernatarum vel ad adipiscendam, vel augendam, vel conseruandam: minor probatur quoad primam partem, ꝙ contingentia proueniat ex imperfectione, quia res inanimata secundum suam naturam determinata est ad vnum effectum, qui semper sequitur: nisi adsit impedimentum vel ex debilitate virtutis, vel ex aliquo exteriori agente, vel ex materiæ indispositione; & propter hoc causæ naturales agentes non sunt ad vtrunque, sed vt frequentius eodem modo producunt suum effectum, deficiunt autem raro. Quoad secundam partem probatur sic, scilicet ꝙ libertas voluntatis proueniat ex perfectione ipsius, quia non habet virtutem limitatam ad vnum, sed habet in sui potestate producere hunc vel illum effe-D ctum; & ideo dicitur libera ipsa voluntas: patet ergo à primo ad vltimum, quòd si diuina prouidentia non tollit contingentiam à rebus, à fortiori nec libertatem. Ex determinatione huius proprietatis potest haberi solutio illius grauissimæ difficultatis, ꝙ omne immutabile est necessarium, sed omnia prouisa à Deo immutabiliter seu infallibiliter eueniunt: ergo nulla est libertas: homo enim sua voluntate non potest impedire diuinam prouidentiā, quæ, cum sit determinata ab æterno, necessario omnia producit, & sic nulla erit libertas. Solutio ergo aliquorum fuit, quòd nulla propositio de futuro habet veritatem determinatam ad differentiam propositionis de præsenti & de prçterito, quç est determinate vera vel falsa ex Arist. 1. perhier. Aliqui vero confugiunt ad communem solutionem de sensu diuiso & composito, & de necessitate consequentis, & consequentię, quam supra declarauimus. Aliqui vero dicunt diuinam prouidentiam esse infallibilem, & effectus nihilominus esse cōtingentes, & liberos, & euitabiles non solum in sensu diuiso sed etiam composito, quia Deus prouidit ab çterno pro hoc instanti, vt nostra voluntas esset libera & indifferens ad eligendum hunc actum puta scribendi, vel oppositum scilicet non scribendi: vnde uoluntas ex se determinatur ad eligendum indifferenter hunc vel illum actum: & sic diuina prouidentia

Prouidentia stat cum libertate.

Propositio de futuro, qualis est. Cap. ult.

dentia non est determinata antequam determinetur voluntas ad preparandum, sed prouidit A illum actum; quē voluntas ex se elicit: & responsiones istas afferebat doctissimus Thomas Capuanus Baccalaureus & magister licentiatus in quadam publica disputatione tenacissima memoria & ingenio pollens. Verum alii dicebant difficile esse concordare diuinam prouidentiam cum libertate humana. Alii volunt omnia esse determinata respectu Dei, non autem respectu nostri. Quidam, dicunt quòd prius voluntas nostra se determinat, & postea Deus videt illam determinationem. Alii vero dicunt difficile esse concordare diuinam prouidentiam cum libertate humana, ita vt superet captum humani ingenii, & propterea mysterium de prouidentia potius est credendum, quàm de eo disputandum. Respondendo tamen ad difficultatem motam dicunt, quòd ex hoc, quòd aliquid sit prouisum à Deo nō sequitur aliquid esse ineuitabile & infallibile, sed bene aliquid eminentius euitabili & ineuitabili: illud autem nos latet; sicuti non sequitur, hoc est prouisum: ergo est necessarium aut contingens, quia potest esse aliquid eminentius necessario & contingenti. Alii asserunt optime stare libertatem cum diuina prouidentia, quia cum omnia sint pręsentia Deo, proptere rea non admittunt præteritionem aut futuritionem, cum mensurentur æternitate, & ideo B Deus videt illa in se ipsis infallibiliter, & sic simul est libertas voluntatis, quatenus Deus per suam visionem non mutat, neque variat naturas ipsarum rerum; sicuti quādo ego video Sortem scribentem infallibiliter & certissime ipsum cognosco, tamen libere ipse scribit, & nullam necessitatem ei scribendi infero, sic etiam Deus videt pręsentialiter nos libere operantes, & certissime & infallibiliter in sua ęternitate nos intuetur, nullam tamen necessitatem actionibus nostris liberis infert, quia res omnes subiiciuntur sibi nedum quoad earum naturas, sed etiam quantum ad earum operationes & modos operandi, siue libere, siue contingē ter, siue necessario. & ex hac doctrina soluitur difficultas satis subtiliter, quia non est necessarium, vt prouisum à Deo ineuitabiliter eueniat respectu creaturæ, cum illud libere à creatura ipsa producatur. & hanc solutionem sequi possumus meo iudicio, quia est conformior doctrinæ S. Tho. pręsertim primo contra genti.

Thom. Capuanus.

Deus non admittit prę teritum.

Res quō subiiciuntur Deo.

Cap. 67.

Quoad vltimum quæsitum propter quid, dicendum est effectus diuinæ prouidentiæ in particulari esse innumerabiles, sed in generali aliquos assignari posse, inter quos primus est conseruatio creaturarum ne in esse vel ab esse deficiant, quia sicut se habet motio corporis viuentis ad moueri rerum factarum ab ipso corpore viuente, ita se habet prouidētia Dei C ad permanentiam esse creaturarum: sed impossibile est res ipsas factas à corpore viuente moueri cessante motione & virtute illius viuentis in mouēdo: ergo similiter est impossibile vt creaturæ conseruentur in esse, nisi per operationē diuinæ prouidētię, & hoc est quod dicebat B. Augusti. 4. super Genes. ad literam, ꝙ omnia in nihilum tenderent, nisi manus Dei omnipotentis manuteneret; quia quemadmodum se habet lumen solis ad aerem, ita actio diuinæ prouidentiæ ad conseruationem creaturarum: sed sicut homine pręsente aer fit lucidus & solis lumine absente aer efficitur continuo tenebrosus, ita actione diuinę prouidentiæ creaturæ omnes conseruantur in esse, & ipsa cessante cessat permanentia & conseruatio ipsarum.

Cap. 6.

Actio Dei quō se habet ad creaturas.

Secundus effectus diuinæ prouidentiæ est ordinatio creaturarum omnium, vt attingant suum finem; quia ordo ipsarum creaturarum attēditur ex hoc, quòd vna res mouetur ab alia & hoc est ex Dei prouidentia, sicut sagitta mouetur ad signum directa à saggitante, qui cognoscit illud signum: vnde sicut motus sagittæ ad determinatum finem aperte ostendit, ꝙ D sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente illum finem; ita cursus vel motus rerum cognitione carentium declarat mundum aliqua ratione gubernari: & sicut etiam percussio illa, quæ fit per sagittam non dicitur opus sagittę, sed proiicientis, ita etiam opus naturę vocatur à Philosophis opus intelligentiæ, & sic oportet vt procedat ex intentione finis per prouidentiam illius intellectus, qui ordinem pręedictum, quo mundus gubernatur, prouidet.

Opus naturæ est opus intelligētiæ.

Tertius effectus diuinę prouidentię est creaturarum omnium in finem debitum inclinatio, directio, & productio; quia finis, ad quem Dei prouidētia creaturam omnem inclinat & dirigit, est participatio diuinæ similitudinis: vnde sicut sagitta mota & directa ad signum sapientiam & prouidentiā saggittantis arguit; ita assimilatio diuinæ bonitatis, ad quā Deus creaturas sicut ad finem mouet; arguit diuinam prouidentiā.

Quartus effectus est gubernatio creaturarum omnium, vt habeant ea, quæ ipsis sunt necessaria & vtilia; quia prouidentia, qua Deus mundum gubernat assimilatur prouidentię œconomicę, qua quis gubernat familiam, & prouidētię politicæ, qua quis gubernat Ciuitatem; & prouidentię regię, qua quis Regnum gubernat; sed isti prouisores præbent omnia

necessa-

A necessaria & vtilia rebus prouisis,& excludunt ab eis omnia nociua ad consequendum finē: igitur Dei prouidentia hęc omnia fortius operatur.

Quintus effectus est gubernatio ignobilium creaturarum per nobiliores: patet hic effectus,quia in vniuerso est aliquid rectum,& non regens,sicuti sunt vltima corpora,& est etiā aliquid non rectum, sed tantū regens scilicet Deus:ergo necesse est vt sit aliquid aliud quod sit regens & rectum,quod est medium inter vtraque,& sic Deus mediantibus creaturis nobilioribus regit,& gubernat inferiores: assimilatur enim Deus ipse benedictus animæ nostrę, quæ aliquas operationes immediate exercet vt intelligere & velle;aliquas vero mediantibus corporeis,instrumentis sicut operationes animę sensibilis & vegetabilis;sic ipse Deus quasdam operationes exercet immediate,sicut beatificare animas,& in dies alias creare; aliquas vero operationes operatur in infimis creaturis mediantibus supremis: & hanc veritatē docuit B. Aug.lib.83.quæstionū,ꝙ Deus quędam facit per se ipsum, sicut illuminare animas illasque beatificare: quædam autem per seruientem sibi creaturam integerrimis legibus pro meritis ordinatam vsque ad passerum administrationem,& vsque ad fœni odorem, & vsq; B ad numerum capillorum nostrorum diuina prouidentia procedente. Et si obiicis Augustino dictum B.Gregorii super Iob asserentis,mundum quippe per se ipsum regit,quem per se ipsum fabricatus est vel condidit;& dictum Ioannis Damasceni 2.lib.fidei Ortodoxæ docētis non esse conueniens alium esse factorem,& alium gubernatorem: si ergo solus Deus esset immediate factor omnium creaturarum etiam vilium: igitur & ipse immediate cunctas gubernaret. Dicendum est,ꝙ est regula Philosophorum,nunquam dictionem exclusiuam excludere instrumentum ab operatione, sed tantum agens principale vt quādo dicimus solus Sortes scribit non excluditur operatio ipsius calami;sed alterius scribentis; ita etiam quando dicitur ꝙ Deus per se solum mundum gubernat non excluditur operatio inferiorum causarum,quibus Deus quasi instrumentis agit & operatur,sed excludit alium principalem regentem & gubernantem: vnde optime dicebat B.Gregorius in nihilo contradicens B.Augustino: dictum etiam Ioannis Damasceni ita intelligi debet, ꝙ rei gubernatio pertinet ad ordinem eius in finem, sed ordo rei ad finem pręsupponit esse eius, esse autem nihil aliud pręsupponit,& propterea creatio,secundum quam res deductæ sunt ad esse,est solius illius causæ,quæ nullam aliam præsupponit: sed gubernatio potest esse illarum causarum, quæ alias C pręsupponunt,& ideo non oportet ꝙ Deus mediantibus aliquibus creauerit, quibus mediātibus gubernet: vnde B. August.3.de trinitate docuit corpora infirmiora & crassiora, & inferiora,per potentiora,& subtiliora quodam ordine regi.

Regens tm̄ qđ est. Quęst.13. Cap.34. Cap.6. Dictio exclusiua quid excludit. Cap.8.

Sextus effectus diuinæ prouidentię est dispositio sublunarium per corpora cælestia: patet hic effectus.ex his etiam quæ Philosophi docuerunt: vnde Arist.2.huius voluit primum in aliquo genere esse causam illorum,quæ sunt post in illo genere;sed corpora cælestia sunt prima in genere corporum,& motus eorum sunt primi inter motus alios corporales: ergo sunt causa omnium sublunarium, quę hic aguntur; quod etiam docuit 2. de generatione, vbi dixit ꝙ motus solis in circulo obliquo est causa generationis & corruptionis in his inferioribus: vnde & generationes & corruptiones mensurantur per illum motum,& 2.libro de animalibus etiam dicebat omnes diuersitates,quæ sunt in conceptionibus esse ex corporibus cęlestibus: ergo eis mediantibus hæc sublunaria disponuntur: quod pulcherrimo exēplo ostendit Rabi Moises in libro de mysteriis Egyptiorum,vbi dixit quòd cęlum est in mūdo sicut cor in animali: sed omnia alia membra animalis gubernantur mediante corde: ergo D omnia alia corpora regi,disponi,& gubernari debent à Deo mediante cælo. Et si dicis posita causa ponitur effectus: ergo esse causæ erit sicut antecedēs ad esse effectus; sed si antecedens est necessarium,etiam & consequens erit necessarium: sic etiam si causa est necessaria & effectus erit necessarius: sed in his sublunaribus multi effectus non sunt necessarij,sed contingentes: igitur non possunt causari à motu cæli, qui est necessarius & naturalis. Ad quod respondendum est effectum non sequi ex causa prima nisi posita causa secunda: propterea necessitas causæ primę nō inducit necessitatem aut contingentiam in effectu nisi posita necessitate aut contingentia in causa secunda.

Tex.4. Tex.52. Cap.5. Cap.6. Qualitas cō sequētis sequit ad qualitatem antecedentis.

Septimus effectus diuinæ prouidentię est diuersitas attingendi homines: ad quos duobus modis se extendit;primo quatenus à Deo prouidentur. Secundo prout ipsi fiunt prouidentes: ex hoc autem quòd prouidendo deficiunt, vel rectitudinem seruant, dicuntur boni vel mali,sed ex hoc quòd prouidentur à Deo pręstantur eis bona vel mala,& secundum quòd ipsi diuersimode se habēt in prouidendo,sic etiam prouidetur eis ab ipso Deo: vnde si seruant rectum ordinem in prouidendo,& in eis diuina prouidentia ordinem congruum

Prouidentia Dei quō se extendit ad homines.

humanę

humanę dignitati seruat, vt. s. nihil eueniat eis, quod non cadat in eorum bonũ, & quòd omnia, quæ eis proueniunt, eos in bonum promoueant iuxta dictum Apostoli ad Romanos, diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: si aũt prouidēdo non seruant ordinē, qui congruit creaturæ rationali, sed prouident secũdum modum brutorum animalium, & diuina prouidentia de eis ordinabit secundum ordinem, qui brutis competit, vt scilicet ea, quę in eis vel bona vel mala sunt, non ordinentur in proprium bonum ipsorum, sed in bonum aliorum iuxta illud, quod habetur in psal. Homo cum in honore esset non intellexit &c. ex hoc patet, quòd altiori modo diuina prouidentia gubernat bonos quàm malos: boni enim dicũtur prouideri prouidentia promotionis, mali autem concessionis & derelictionis: verum dum ab vno ordine prouidentiæ exeunt non faciendo & exequendo Dei voluntatem misericorditer gratiam largientem, in alium ordinem nempe diuinæ iustitiæ dilabuntur. Et ex hac declaratione soluitur illa difficultas, quam aliqui facere solent: illud, quod dimittitur sibi ipsi, non gubernatur ab aliquo: sed Deus dimittit hominem in manu consilii sui, vt scribitur apud Eccl. ergo homo non regitur aliqua prouidentia. Respondetur negando maiorē, & ad minorem dicendo, hoc, quod dicitur Deum hominem sibi ipsi reliquisse, non excludere ipsum à Diuina prouidentia; sed ostenditur virtutem operatiuam non esse pręfixam & determinatam ad vnum, sicut est in rebus naturalibus, quæ aguntur tantum quasi ab altero directe in finem, & non agunt ita vt se ipsas dirigant in finem: sed creaturæ rationales per liberum arbitrium quo consiliantur & eligunt, dicuntur esse prouidentes, & non prouisæ tantum; & propterea dicitur Deum dimisisse hominem in potestate sui arbitrii quatenus constituit eum prouisorem propriorum actuum; attamen huiusmodi prouidentia hominis de suis actibus non excludit diuinam prouidentiam de eisdē: sicuti neque virtutes actiuę creaturarum excludunt virtutem actiuam diuinam. Soluitur etiam alia difficultas, quæ orta est ex verbis psal. dimisit eos secũdum desideria cordis eorum, quæ verba intelliguntur de peccatoribus & malis hominibus, qui mali sibi ipsis relinquũtur à Deo: igitur per diuinam prouidentiam non gubernantur: verum si hęc verba iuxta sanum sensum intelligantur, nullam difficultatē faciunt, quia Deus dicitur relinquere malos & peccatores secundum desideria cordis eorum, non ꝙ omnino sint alieni à Dei prouidentia; sed quia eorum actus Deus non ordinat in eorum promotionem, præsertim quantum ad reprobos, quos gubernat prouidētia derelictionis, & concessionis; non autem promotionis, quia nullus iuste puniat illos, qui non sunt de suo regimine: sed Deus gloriosus iuste punit peccatores & malos pro his in quibus peccant: ergo peccatores ipsi necessario diuino regimini subduntur.

[Margin: Cap. 8. — Psal. 48. — Prouidentia duplex. — Cap. 15. — Homines sunt prouisores suorum actuum. — Psal. 80. — Deus iuste punit peccatores.]

Vltimus effectus diuinæ prouidentię est gubernatio brutorum & eorum actuum, quia cũ omnia entia etiam vilissima cadant sub diuina prouidentia: sequitur etiam quòd & ipsa bruta animalia, quæ sunt digniora in sensibilibus creaturis: vnde scribitur apud Matth. non ne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? & vestri capilli capitis omnes numerati sunt? Cuius dicti assignat rationem S. Tho. validissimá 1. p. dicens, ꝙ prouidentia diuina est causa altissima, & vniuersalissima; si autem vniuersalissima est, oportet vt habeat aspectum supra totum ens, & supra quemlibet modum entis; si autem aspectum habet supra totum ens, & supra quemlibet modum entis, oportet vt nihil exeat aspectum eius, & sic nihil erit pręter intentionem eius, nec per accidens respectu illius: videmus enim ꝙ prouidentia quanto se extendit ad plura, tanto perfectior est, & solertior; vnde si præuisio, vel prouidentia alicuius solum se extenderet ad vniuersalia, & non ad particularia imperfectissima esset, & quanto ad plura particularia se extenderet, tanto esset perfectior; illa ergo quę est perfectissima vltimato gradu perfectionis, oportet quòd se extēdat ad ens, & ad quemlibet modum entis; & sic omnia reducuntur ad diuinam prouidentiã, sicuti in causam per se.

[Margin: Cap. 10. — Quæst. 22.]

Hanc quoque rationem formaliter, & quasi eisdem verbis assignat Alex. Alensis 6. huius; ex quo manifestum argumentum habemus commentaria illa, quę sub nomine Alexan. de Ales in manibus hominum versantur, non esse sua, sed potius cuiusdam Alex. de Alexandria Ordinis Minorum, qui claruit 1310. tum quia originale ipsorum est Venetiis in bibliotecha Clarissimi D. Francisci Venerii, qui illud ostēdit R. P. Fratri Thomæ Peregrino Metaphysico Patauino. Nec est dicendum, ꝙ S. Thomas furatus fuerit hanc rationem ex illis commentariis, vt quidam male sentierunt, qui in initio illorum commentariorum, quasi paruipendentes ingenium S. Thomæ; ita scribunt, ex his homines facile deprehendent, quid in exponendis eisdem Arist. metaphysicis ex propria officina addiderit D. Thomas Aquinas; quia cum commentaria illa habeant meliorem textum, quàm sit ille, quem exponit S.

[Margin: Com. 8. — Commen. in metaphy. q̃ attribuũtur Alex. Alensi nō sunt sua.]

A nit S.Tho. si furatus fuisset hāc rationem, & cetera omnia, vt isti arbitrantur, furatus quoq; certe fuisset & textum, cuius tamen oppositum expresse patet; tum etiam quia nullus bibliotecharius tribuit Alexā. Alēsi ꝙ scripserit super metaph. sed bene Alex. de Alexādria: & speciatim quidā auctor tribuit ī bibliotheca sua hæc cōmentaria huic Alex. qui claruit, vt dictū est 1310. Alexander vero Alensis claruit 1228. & S.Tho. uolauit ad celū 1270. hęc volui me dixisse, vt appareat deceptio hominum in hoc negotio, & vt cognoscant potius ipsum Alexandrum furatum fuisse suam doctrinam ex commen. S. Tho. quàm econtra, vt patet ex multis locis illorū cōmentariorum, quę de verbo ad verbū sumpta sunt ex doctrina S.Tho.

Alexan. Alēsis nō scripsit super Metaphysi.

Sed redeamus ad nostrum institutum; omnia ergo, & res ipsæ insensibiles, & bruta animalia non subiiciuntur diuinæ prouidentię eo modo quo homines, vt dictū est; quia homines prouidentur propter se, at bruta & cetera entia insensibilia dicuntur prouideri non propter se, sed propter aliud, & hinc est ꝙ malum, quod accidit, non dicitur ordinari in bonum ipsorum, sed in bonum alterius: vnde mors ouis ordinatur in bonum Leonis & Lupi: sed occisio hominis qui à Leone occiditur non solum ad hoc ordinatur, sed principalius B ad pœnam eius vel augumentum meriti, quod per patientiam crescit: aliquando etiam peccatum hominis ordinatur à Deo in eius bonum, vt cum post peccatum resurgens humilior redditur, vel saltem resurget ad aliquod bonum, quod per diuinam iustitiam fit dum pro peccato punitur; & quamuis videatur nobis ꝙ omnia ęqualiter bonis, & malis accidant ex hoc quod nescimus qua de causa diuina prouidentia singula dispenset: non est tamen dubiū quin in omnibus bonis & malis, quæ eueniunt siue bonis siue malis sit recta ratio secundum quam diuina prouidentia omnia ordinat, & quia eam ignoramus, propterea videtur nobis ꝙ inordinate & irrationabiliter eueniant; quemadmodum si aliquis intraret officinam alicuius fabri videretur ei ꝙ instrumenta fabrilia essent inutiliter multiplicata, si nesciret rationem vtendi vnoquoque ipsorum: quorum tamen multiplicatio ex causa rationabili apparet ei, qui virtutem artis intuetur, nullus ergo audeat reprehendere diuinam prouidentiam ex hoc quod videt impios exaltari in hoc mundo, & bonos ac pios homines deprimi & flagellari, præsertim cum omnium creaturarum ipse Deus sit finis: sed diuersimode, quia aliquarum creaturarum dicitur esse finis in quantum participant aliquid de Dei similitudine, & C hoc est commune omnibus creaturis, quarundam vero est finis hoc modo ꝙ ipsę creaturæ pertingunt ad ipsum Deum per suam operationem, & hoc est solum creaturarum rationalium, quę possunt ipsum Deum cognoscere & amare in quo earum beatitudo consistit quā Deus Opti. Max. pro sua misericordia dignet nobis concedere meritis B. Thomę de Aquino, cuius doctrinam in his & in omnibus aliis meis dictis secutus sum; quandoquidem eā omnibus philosophis atque theologis nō iniuria præponendam esse arbitror.

Ignorantia est causa falsi iudicij.

Egregium exemplum.

Deus est finis omnium diuersimode.

Cū Innoc. Papa v. in sermone quodā, qui incipit. Ecce plusquā Salamō &c. hæc verba de doctrina S.Tho. proferat Huius Doctoris sapiētia præ cęteris excepta canonica proprietatē habet verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, itaquòd nunquam qui eū tenuit inueniatur à tramite veritatis deuiasse, & qui eam impugnauit, semper fuit de veritate suspectus.

Innocentius Papa v.

Et Vrbanus Papa VI. in quadam bulla Apostolica iniungit Doctoribus vniuersitatis Tholosanę anno Domini 1379. vt B.Thomę de Aquino doctrinam tanquam veridicam, & catholicam sectentur, eamque studeant totis viribus ampliare, corpusque eius benigne & D honorifice venerari.

Vrbanus Papa VI.

Et Ioannes Papa XXII. idē fere habet in bulla Canonizationis S. Thomæ Anno Domini 1323. 18. die Iulii.

Et Reuerendissimus Episcopus Parisiensis Stephanus in quadam epistola sua in laudem, defensionem, & fauorem doctrinæ S. Thomæ ita ait. Vniuersis pręsentes literas inspecturis Stephanus permissione diuina Parisiensis Episcopus salutem in omnium Saluatore &c. reuocat omnes articulos condemnatos per vniuersitatē Parisiensem, prout tangunt doctrinam S. Thomæ &c.

Et vniuersitas Parisiēsis de hac doctrina ita sanciuit. Quia sacrosf. Rom. Ecclesia mr̄ oīm fideliū & magistra fidei, & veritatis S.Tho. doctorē oīum & venerabilē, cuius doctrina fulget ecclesia vt sol & luna, nuper sanctorū catalogo ascribēdū decreuit, diligenti discussione & examinatione habita super vita sancta, & doctrina clara ipsius, ipsumque quoad vitam puram & doctrinam salubrem orbi terrarum dignum & commendabilem prædicauit, cupientes & desiderantes vestigia sancta imitari, dictumque doctorem gloriosum feliciter in cælis regnātem apud Terrigenas deuotius & celebrius honorari; pręsertim cum fuerit vniuersalis Ec-

Vniuersitas Parisiensis.

S. Tho. quis est. lis Ecclesię lumen pręfulgidum, gemma radians clericorum, fons doctorum, vniuersitatis nostræ Parisiensis speculum clarissimum, & candelabrum insigne, & lucens, per quod omnes qui veram doctrinam ingrediũtur, vident: ideo ipsam S. Tho. sanam doctrinã profitemur, ampletimur, & docemus, atque hoc mãdato vniuersis doctoribus præcipimus eam sequi atq; amplecti, cum quilibet nostrũ in ea, veluti in nitido & perspicuo fonte, vt agnus ambulare, & vt elephas natare potuerit: nam siue arguta argumenta logicalia, siue rerum naturalium intimas proprietates altave metaphy. speculabilia, arcanorumque cælestium veritatem perquirat, in hac doctrina omnia amplissime inueniet, in ipsa enim peripateticæ disciplinæ verus sensus & sententiæ apparent, vitiorum atque uirtutum omnium cognitio habetur, namque omnia quæ hic S. Doctor pertractauit ita accurate & diligenter disputa- Perfectio doctrinę s. Thomæ. uit, vt ijs nihil addi, nihilque subtrahi posse uideatur. Errores autem Hæreticorum & Gentilium, atque eorum omnium, qui suis pestiferis dogmatibus Petri Nauiculam obruere conati sunt, ita elidit, & eliminat, ita dirimit, & exterminat, vt ea quę dixit non tam humano deprõpta ingenio, quàm diuinę digito dextrę exarata esse uideantur: stilum & caratherem habet clarum, atque facilem, nulla barbarie respersum, & suos ita conceptus exprimit, vt altæ profundæque materiæ quasi sensim percipi possint, &c.

Et quia iamdiu est, quòd saxum hoc dilucidationum metaphysicalium voluimus, tẽpus Admonitio Pauli Apostoli. Cap. 2. iam est receptui canere Deo glorioso gratias exhibẽtes, qui nos ad finem illarum suo cęlesti perduxit munere, ĩ quibus omnibus hoc in summis habemus votis illud Apostolicũ, quod à Paulo Tito scribente memoriæ proditum est, implere præceptum, vt verbum nostrum sit sanũ & irreprehensibile, quod si ab hac Apostolica admonitione vel trãsuersum discessimus vnguem, siue in dilucidationibus istis metaphysicalibus, siue in quibusuis aliis scriptis nostris, quę hactenus memorię prodidimus aut olim erunt memoriæ mandanda, illud sane retractamus iam modo, & pro retractato habemus, cũctaque nostra subdimus cẽsurę sincerrimę sacrosanctæ Matris Romanę Ecclesiæ & illorum, quibus huiusmodi corrigendi scripta munus ab ipsa delegatum fuerit. Datum Romę apud Aedes S. Nicolai de campo Martio, die 20. Maii 1584.

Imprimatur si videbitur R. P. Magistro Sacri Palatij.
Pyrrhus Viceg.

Frater Sixtus Fabri Luceñ. Sacri Palatij Magister.
Manu propria.

FINIS.

Index rerum notabilium.

A

INDEX.

Cęlum

D

Elementa

F

Hæc-

Modus

Obie-

O

P

Pecca-

Resolutio

Tactus

T

V

primo

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. Lit. Error.	Correctio.
233 D intentionem	inuentionem.
270 B exprepresſisſima	expreſſiſsima.
163 A paritum	partium.
164 B vllam	nullam.
165 A perposito	propoſitæ.
165 D nunc, ſi prius	nunc ſicut prius.
176 B ideſt eſt	ideſt.
183 B aut	autem.
185 C concludantur	concludant.
193 C in intellectu	in intellectum.
197 D paſsionis	paſſiones.
210 B vult	vel.
211 D hebdog.	Hebdom.
212 D ex	eſt.
213 C ſpeculare	ſpeculari.
231 C ætiopus	ætiops.
298 A per ſe abſolute	contra per ſe abſolute.
303 D ad omne motum	ad omnem motum.
316 D lux ſinecalore pōt	lux ſine calore non poteſt.
333 D patet	poteſt.
336 A conpetum	conceptum.
355 A illi.	ille.
360 B qum	quam
371 C repugnantia terminorū	non repugnantia terminorū.
377 A denſionem	denſiorem.
386 B diſcipulis (bus	diſcipulus,
387 C verboa Dei, vex īuiſibili-	verbo Dei, vt ex inuiſibilibus.
401 D incipat	incipiat,
In numeris 283	383.
431 D ſi foima vnius	ſi formam vnius.
447 A corporis cęleſti	corporis cęleſtis.
449 A et ſi duo Dij	& ſic duo Dij.
454 A nuturæ	naturæ.
455 A morali	modali.
455 D tantitas	quantitas.
In numeris 466	457
In numeris 488	484
493 C dicit	dicitur.
502 B et ſi ipſa eſt	& iſta eſt
511 A infiitum	infinitum.
166 B aut	at.
359 B buale	quale.
359 B cōcludit illū argumentū	concludit illud argumentum.
431 C in marg. poteſt	poſſunt.
222 B pauci	parui.

Pag. Lit. Error.	Correctio.
349 in titu. dilucidatio ſecūda.	dilucidatio prima.
119 A meretricium	meretricum.
120 D filij	fili.
456 C uident	uidentur.
157 D partes	parte.
242 A inferioris	inferiori.
316 C nequiunt	nequeunt.
433 D fœtu	fœtum.
90 A [illegible]	in margine.
91 A intelligentis	intelligentiis.
99 D eſſentialiter	accidentaliter.
101 B progreſſus	progreſſum.
104 B in actu	in actum.
105 B vir	puer;
108 B multis	multa.
113 B intellectu	in intellectu.
113 C ſubſtrahit	ſubtrahit.
127 B illi	illa.
6 D diligit	dirigit.
78 D eſione	læſione.
177 B tex. 124	100.
186 D tex. 40	4.
189 A tex. 40	4,
237 A tex. 4	14.
240 A tex. 30	3.
In numeris 303	301.
386 B primo poſter. tex. 70	35.
573 in titu. diluc, ſexta	diluc. quinta.
575 ibidem diluc. ſexta	diluc. quinta.
581 ibidem diluc. ſeptima	diluc. ſexta.
583 ibidem diluc. ſeptima	diluc. ſexta.
602 D ſentierunt	ſenſerunt.
602 D potuis (dicere	potius.
In Epiſt. D. Ant. Ciccarelli. Cum	, cum diceret.
13 B pullulari	pullulare.
456 C diuiditur in pluribus	in plura.
467 B eſt illud	eſſe illud.
467 C forma & ſubſtantia,	formam & ſubſtantiam.
277 C & entia realiter	ſed entia realiter.
33 D quidam	quidem.
35 A in poſtil. ſui	ſiue.
54 D in mari	in mare.
55 C coniungantur	conuincantur.
60 C ſenſierunt	ſenſerunt.
73 A tex. 36.	tex. 14.

Registrum.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sf Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee.

Omnes ſunt Terniones, † Ddd Eee Quaterniones.

ROMAE

Apud Bartholomæum Bonfadinum, & Titum Dianum.

M. D. LXXXIIII.

AQUARIUS

IN ARISTOTELEM.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm